

Migne, Proprietarius

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT.

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA ÆSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;
DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS,
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES LATINA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES, SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTIIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS LV.

S. LEO MAGNUS ROMANUS PONTIFEX.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES, ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 189, OLIM, CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

1886

BR
60.
, 114
t. 55

Clichy. -- Ex typis PAUL DUPONT, 12, viâ dictâ Bac-d'Asnières. 31.5.85.

ALP...E...A...I...M...
100R02 YTMVRI

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM V. ANNUS 461.

—

SANCTI

LEONIS MAGNI

ROMANI PONTIFICIS

OPERA OMNIA,

POST PASCHASII QUESNELLI RECENSIONEM

AD COMPLURES ET PRÆSTANTISSIMOS MSS. CODICES AB ILLO NON CONSULTOS EXACTA,

EMENDATA, ET INEDITIS AUCTA :

PRÆFATIONIBUS ADMONITIONIBUS ET ANNOTATIONIBUS ILLUSTRATA

CURANTIBUS

PETRO ET HIERONYMO FRATRIBUS BALLERINIIS,

PRESBYTERIS VERONENSIBUS.

ACCEDUNT PETRI THOMÆ CACCIARI EXERCITATIONES IN UNIVERSA OPERA S. LEONIS MAGNI

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS SECUNDUS.

PHILADELPHIA
1868 - 1870

DIVINITY SCHOOL

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES

IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

—
1886.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM V, ANNUS 461.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN TOMI LV PARTE PRIORI CONTINENTUR

S. LEO MAGNUS ROMANUS PONTIFEX.

OPERA S. LEONI ATTRIBUTA.

Liber Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ.	Col.	21
(<i>Libros de vocatione omnium gentium, a Paschasio Quesnello minus bene Leoni tributos, jam dedimus inter S. Prosperi Aquitani scripta. Vide monitum nostrum.</i>)		439
Epistola ad sacram virginem Demetriadem, seu de humilitate tractatus.		161
PASCHASII QUESNELLI DISSERTATIONES IN S. LEONIS OPERA.		
Dissert. I. De vita et rebus gestis S. Leonis Magui.		183
Dissert. II. De auctore librorum qui de vocatione omnium gentium inscribuntur.		339
<i>Balleriniorum observationes.</i>		371
Dissert. III, qua S. Leoni asseruntur capitula seu præteritorum sedis apostolicæ episcoporum Auctoritates de gratia Dei et libero voluntatis arbitrio quæ Cœlestino Papæ vulgo tribuntur.		387
<i>Balleriniorum observationes.</i>		401
Dissert. IV. De auctore libelli ad Demetriadem.		423
<i>Balleriniorum observationes.</i>		423
Dissert. V. Apologia pro S. Hilario Arelatensi et antiquis Arelatensis Ecclesiæ juribus.		429
<i>Balleriniorum observationes.</i>		533
Dissert. VI. De jejunijs Sabbati in Ecclesia Romana tempore S. Leonis observato.		627
Dissert. VII. De causa Eutyichis Cpolitani a Flaviano in synodo damnati.		645
<i>Balleriniorum observationes.</i>		663
Dissert. VIII. De causa Flaviani Cpolitani in pseudo-synodo Ephesina damnati.		669
<i>Balleriniorum observationes.</i>		686
Dissert. IX. De causa Domni Antiocheni episcopi ejusque damnatione.		701
<i>Balleriniorum observationes.</i>		725
Dissert. X. De causa Theodoretæ Cyri episcopi.		739
<i>Balleriniorum observationes.</i>		753
Dissert. XI. De suppositione epist. ad Germaniarum et Galliarum episcopos de privilegio chorepiscoporum, Leonis nomine confictæ.		757

PRÆFATIO.

1. Librum Sacramentorum absque ulla dubitatione omnium antiquissimum, quem primo loco proferimus, LEONI MAGNO ascriptum, anno 1735 typis dedit P. Joseph Blanchinius tomio quarto Anastasii Bibliothecarii cum hac inscriptione : *Codex Sacramentorum vetus Romanæ Ecclesiæ a S. Leone papa confectus primum prodit e ms. libro ante mille annos conscripto, qui exstat in bibliotheca amplissimi capituli Veronensis*. Non est integer codex, sed mutilus, e quo multa folia initio exciderunt, nimirum a Januario ad medium Aprilem usque; unde ea inscriptio, quam S. Leo papa hujus Sacramentarii auctor seu compiler traditur, non ex manuscripto, sed ex editoris sententia apposita fuit. Hanc quidem opinionem non pauci approbarunt, inter quos præcipue nominamus Cajetanum Cennium in dissertatione *de Romana Cathedra* inserta tomio IV Anastasii Bibliothecarii § 11 et 12, pag. 152, et editores Missalis Parisiensis anni 1739, qui idem Sacramentarium insigni elogio commendantes, profitentur se ex eo sumpsisse *preces plurimas eximiam pietatem spirituales, Magnique Leonis, cui tamquam certo auctori tribuuntur, stylum ac doctrinam referentes*.

2. Alii vero in diversas sententias abiere. P. Joseph Augustinus Orsi ordinis Prædicatorum, pluribus nominibus celebris, ab eodem Blanchinio rogatus, in manuscripta epistola suam opinionem expressit. Ibi autem censet, hoc Sacramentarium esse verum et purum Gelasianum, ita ut illud, quod a ven. cardinali Thomasio editum, et Gelasio attributum fuit, ad auctorem hoc pontifice posteriorem pertineat. Hanc eandem opinionem propugnavit P. Cajetanus Maria Meratus clericus regularis in observationibus et additionibus ad Thesaurum sacrorum rituum Bartholomæi Gavanti tom. I, part. 1, pag. 8. P. Eusebius mortuus canonicus regularis Pollingauus in epistola ms. ad P. Blanchinium, Gelasium quidem hujus Sacramentarii auctorem non credit; at nec Leoni prorsus ascribens, inquit : *Non est opus unius alicujus pontificis, sed est Sacramentarium Romanorum pontificum, usu receptum primis temporibus, auctum tamen et interpolatum per varios pontifices usque ad tempora Gelasii papæ. Specialiter in hoc Sacramentario agnoscuntur manus Sixti III, Leonis I et Felicis III*. Ludovicus Muratorius in dissertatione de Origine sacræ liturgiæ, præmissa operi inscripto *Liturgia Romana vetus*, cap. 3, ad Felicis III ætatem hoc Sacramentarium referendum putat; ita tamen ut ejus auctorem non credat ipsum Felicem III, sed aliquem alium, qui quascumque reperit orationes ac præfationes in unum codicem retulit sine accurato illo delectu et ordine, quem rei gravitas exposcebat. Post hos Blanchinianæ sententiæ defensionem suscepit Co. Jacobus Acamius fusiori opere Italice scripto et Romæ impresso anno 1748, cum titulo : *Dell' antichità, autore, e pregi del Sacramentario Veronese pubblicato dal M. R. P. Giuseppe Blanchini della congregazione dell' Oratorio nel tom. IV di Anastasio Bibliotecario, dissertazione opologetica tripartita*. Tandem vero P. Antonius Franciscus Vezosius clericus regularis in præfatione ad tom. VI Operum venerabilis card. Thomasi, cum in id unum incumbat, ut Sacramentarium ab eodem cardinali editum vindicet; eam solam sententiam refellit, quæ Sacramentarium a Blanchinio vulgatum eidem Gelasio adjudicat. Etsi vero hujus auctorem exactius inquirere e re sua non putavit, notatione tamen 2 in eandem præfationem eos, qui Leoni illud asserunt, difficultatibus non plene satisfacisse pronuntiat. Hactenus opiniones varias exposuimus. Quid autem in tanta varietate certum aut probabilius nobis videatur, nunc proponemus.

3. Primo certum credimus, hoc Sacramentarium Romanum esse et vetustissimum omnium quæ hactenus prodire. Romanum, seu Missas continens Romanæ Ecclesiæ proprias, præter alia multa probant ipsæ precum formulæ, quæ sanctorum apostolorum Petri et Pauli ac sanctorum Joannis et Pauli corpora in ipsa Urbe tumulata affirmant; Missæ in consecratione vel depositione Romanorum pontificum, quarum una expresse est in depositione S. Silvestri cum alia oratione in depositione S. Simplicii (a); denuntiationes jejuniorum cum vigiliis sabbati apud B. Petrum; ac mentio cæmeteriorum et locorum Romanæ urbis in quibus sacra peragebantur (b), quæque plane concinunt cum illis descriptis in Calendario Bucheriano, quod Romanum esse omnes consentiunt. Vetustissimum autem omnium demonstrat ipsa collatio cum Sacramentario Gelasiano, quod, uti vulgatum est, aliquot posterioris ætatis addimenta recepit: at in nostro nihil occurrit quod sæculum quintum prætereat; unde hoc nostrum nullas ex illis objectionibus incurrit, quas ad antiquitatem extenuandam heterodoxi Gelasiano perperam obtruserunt. Num vero istud potius quam illud a cardinali Thomasio editum, sit verum Sacramentarium Gelasii, dicemus postea.

4. Certum quoque est, in hoc Sacramentario multa quidem contineri diversorum auctorum; at non pauca ita Leonis Magni stylum ac spiritum præferunt, ut ea ab hoc sancto pontifice lucubrata fuisse probabilissimum sit. Unum haud esse omnium precum et præfationum auctorem, præter evidentissimum discrimen styli, qui in aliis remissior, in aliis sublimior est, multitudo etiam Missarum in aliquot solemnitatibus palam

(a) Vide ultimam Missam Octob.

(b) Vide epist. 25 Innocentii I, ad Decentium, cap. 1 (Tomo XX Patrologiæ).

facit : neque enim credibile est pro uno eodemque festo tot ac tam diversas Missas et preces ab uno scriptore lucubratas fuisse. In his autem permulta Leoninam scribendi rationem sapere, omnes, etsi de hujus collectionis auctore in varias sententias abierint, unanimiter profitentur. Quesnellus in ipso Pontificali ac Missali Romano quædam Leonina superesse perdidit, quæ ex nostro Sacramentario derivata noscuntur. Monitum ipsius tribus documentis exinde excerptis et post sermones vulgatis ab eo præmissum hoc loco inserimus, cum id quod proposuimus mirifice statuatur. *Qui Pontificale Missaleque Romanum paulo attentius legerit, haud difficile deprehendet plurima his inserta legi, quæ Leoninam phrasim dictionemque omnino redolent, ut dubium apud me non sit, magnam eorum partem, quæ vel in officiis ecclesiasticis, antiquorum præsertim solemnitatibus, Paschæ puta et Pentecostes, recitantur, vel in sacrorum ordinum celebratione a sanctissimo pontifice Leone I esse composita vel restituta. Inter hæc numerandæ mihi videntur Præfationes quæ Canonis Missæ præmittuntur, nec non et aliæ duæ, quas habet Pontificale Romanum, altera in episcopis consecratione altera in ordinatione presbyteri. Utramque hic inserendam duximus cum allocutione quadam archidiaconi ad episcopum, quæ in eodem Pontificali jacet, pro reconciliatione poenitentium. Asserenda hæc Leoni esse stylus ipse clamat. Pro secunda Præfatione suffragalem habemus eximia eruditione celebrem Henricum Valesium, qui partem hujus Præfationis ex antiquo Pontificali Senonensis Ecclesiæ referens in Notis ad Historiam Eccles. Eusebii Cæsariensis, eam Leoni nostro adjudicat. Revera Leo Leoni non est similior, quam Præfationis hujus stylus aliorum pontificum nostri opusculorum stylo simili est. Quod generatim affirmat de præfationibus Canonis præmissis, nimium est : quasdam enim Leoni tribui non posse, multis probare possemus. De tribus autem documentis ab eodem selectis facile assentimur. Duo ex his in nostro Sacramentario leguntur ; tertium vero in ea parte quæ periit, fuisse insertum nihil ambigimus. Post Quesnellum card. Thomasius loquens de Sacramentario Gelasiano, in quod plura ex nostro traducta fuerunt, adeo Leonem plurimum precum auctorem credidit, ut id præfatione non dubitaverit scribere : *S. Leonem Magnum inter alios sanctos antistites egregio huic operi manum admovisse, ipse ejus stylus, qui se homini vel tantillum in ejus scriptis versato illico prodit, aperte ostendit.* Si cardinalis, in ferendo cæteroquin judicio cautissimus, id pronuntiavit ob nonnullas Leoninas, ut videntur, preces et allocutiones, quæ in Sacramentario Gelasiano fuerunt receptæ ; quid sentiendum erit ob multo plures Leonem æque, vel evidentius etiam spirantes, quæ in nostro antiquiori Sacramentario identidem occurrunt ? Etsi vero non omnia quæ Leonis dictionem præferre videntur, Leonis esse affirmari certo queat ; multa tamen ab eodem lucubrata probabilius est. Ex his aliqua Muratorius in laudata dissertatione notavit, plura autem Acamius fuscus recensuit. Nos præcipua in annotationibus indicabimus.*

5. Hujus Sacramentarii auctorem non esse S. Gelasium papam, ad certitudinem quam proxime accedit. Peremptorium enim videtur argumentum Acamii ex ejusdem pontificis decreto *de Apocryphis Scripturis*. Certum præsumimus hoc decretum editum fuisse a Gelasio, uti pluribus confirmabimus tomo tertio. In hoc autem decreto hæreticis tribuitur sententia qua sancti apostoli Petrus et Paulus *diverso tempore* mortem subiisse traduntur : *Qui (Paulus), inquit, non diverso, sicut hæretici garriunt, sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Cæsare Nerone agonizans coronatus est.* Nostrum autem Sacramentarium in natali apostolorum Petri et Pauli præfationum exhibet num. 26, in qua eidem quidem diei, at tempore discreta eorum mors affigitur. *Sic dispensationem diversa unam Christi familiam congregantes, tempore licet discreto, recurrens una dies in æternum et una corona sociavit.* Hæc sententia a Gelasio tam aperte reprobata nostrum Sacramentarium ab eodem adjudicat. Si enim hoc opus ipse compegisset ante laudatum decretum, non attribuisset hæreticis eam sententiam, quam ipse in suum Sacramentarium antea recepisset. Si vero post decretum huic Sacramentario manus admovisset ei non inseruisset sententiam, quam suo decreto tam gravi censura perstrinxerat. Alia argumenta videsis apud memoratum Acamium, et apud Pat. Vezosium. Nobis hoc unum, ut videtur, invictum satis est, quippe quod objectæ ab aliis conjectationes apud eosdem satis elisæ nihil debilitant.

6. Non est certum hoc Sacramentarium a Leone nostro fuisse compositum. Rationes quinque uberrime producit Acamius, ut Leoni hoc opus adjudicet : 1º quia in multis precibus ac præfationibus stylus et sententiæ cum aliis certis Leonis operibus concinunt : 2º quia Nestorii et Eutychetis hæreses impugnantur, quas idem pontifex perstrinxit : 3º quia ibidem de Manichæis agitur ad sanam mentem revocatis, aut Roma pulsis, uti sub Leone contigit ; 4º quia confutantur Pelagianorum errores circa peccatum originale, et circa necessitatem divinæ gratiæ, contra quos S. pontifex scripsit ; 5º quia indicantur Hunnorum irruptio, Vandalica incursio, Urbis depopulatio, aliaque facta, quæ in Leonis pontificatum inciderunt. Omittimus nunc, ex his nonnulla ad aliorum pontificum ætatem posse referri. Hæc enim omnia, etiamsi Leoni congruere credantur id unum probant, hunc pontificem auctorem fuisse earum precum et præfationum in quibus res ejusmodi designantur. Num vero idem pontifex præter has lucubrationes totum Sacramentarium collegerit atque digesserit, ex his rationibus cerfo concludit nequit : alius enim Sacramentarii auctor seu collector esse potuit, qui Leoninas ejusmodi preces ac præfationes cæteris inseruerit. Sic non pauca Leonina leguntur inserta etiam in Sacramentario Gelasiano ; nec idcirco S. Leo ejus auctor traduci potest. Aliud nimirum est, Leonem plurimum precum auctorem esse, quæ in aliquo Sacramentario describuntur ; aliud vero eum esse auctorem ipsius Sacramentarii, in quo plures diversorum pontificum preces collectæ et in ordinem dispositæ fuerint

Ad hæc accedit, nonnulla in nostro Sacramentario inveniri, quæ Leonis ævo posteriora sunt, uti oratio pro Simplicio papa Leonis et Hilari successore, et mentio dedicationis basilicæ S. Stephani, quam ab eodem Simplicio peractam suo loco annotabimus. Adde Missam in vigilia Pentecostes cum jejuniis, quod Leonis ætatem ignorasse probare videtur ejusdem sermo 4, jejuniis Pentecostes, seu quatuor temporum post Pentecosten, ubi quinquaginta diebus a Pascha ad Pentecosten *in lætitia præcipuæ festivitatis exactis, ad jejuniorum remedia recurrentium* tradens, integros illos quinquaginta dies jejuniis expertes palam significat. Neque vero hic intelligendum est extraordinarium aliquod jejunium a Leone indictum. Cum enim jejunium ejusmodi futurum tempus non obligaret, Missa hæc inserta non fuisset Sacramentario, quod ad usum futuri temporis compactum sit. Potius dicendum esset, Leonem sub finem pontificatus hoc jejunium instituisse; sermones autem, qui hoc jejunium excludunt, ad anteriores annos pertinere. Vel dici posset, hanc Missam, sicut et orationem pro Simplicio, et Missam in dedicatione basilicæ S. Stephani addita esse, quæ Leonis Sacramentario posterius accesserint. Sed hæc responsiones valent quidem aliquid, si hoc Sacramentarium Leonis certo esse aliunde probatum fuisset; uti similes similitudinum objectionum solutiones valent in Sacramentariis Gelasii et Gregorii Magni, quos Sacramentorum libros lucubrasset aliunde liquet. Cum vero aliquot antiqua testimonia suppetant de Gelasio atque Gregorio; de Leone ne indicium quidem. Hoc sane argumentum negativum est: quod etsi non multum fieri solet, ubi argumenta positiva et satis probabilia præsto sunt; ubi tamen argumento ejusmodi desunt, non modicam vim habet, ut saltem ea probabilis certitudo excludatur, de qua nunc agimus. Si sermo de Machabæis Leonis esset, certum positivum argumentum haberemus quo hoc Sacramentarium ab eodem pontifice abjudicaretur: ibidem enim ejusmodi festum non legitur, quod tamen Leonis ætate Romæ celebratum ex eo sermone haecenus creditum est. Sed cum hunc sermonem S. pontifici perperam affictum detexerimus, et idcirco in appendicem amandarimus, nihil hinc elici potest. Duo vero positiva argumenta nostro quidem iudicio satis convincentia mox afferentur, quæ non tam Leonem quam quemvis Romanum pontificem ipsius Sacramentarii auctorem excludunt.

7. Probabilis nobis est hoc Sacramentarium non fuisse compactum ab ullo Romano pontifice publica saltem auctoritate usum Romanæ Ecclesiæ, sed privati alicujus hominis fetum esse, qui quascumque invenit preces et præfationes a Romanis pontificibus ac præsertim a S. Leone diverso tempore scriptas, ordine non satis idoneo collegit, et retulit in codicem qui publico usui non fuit. Duæ in id rationes nos movent: prima memoratum Gelasii decretum. Si enim a Leone vel alio diverso tempore scriptas Sacramentarium collectum fuisset, et publica auctoritate in Romana Ecclesia receptum quomodo Gelasius hæreticis vertere potuisset opinionem de diverso tempore martyrii apostolorum Petri et Pauli, quam eidem Sacramentario a Leone aut alio proximiori prædecessore suo insertam, et in Romana Ecclesia usque ad suum tempus receptam ignorare non poterat? Si vero auctor dicatur privatus aliquis post Leonem vel sub ipsa Gelasii tempora, ita ut hoc Sacramentarium in usu Romanæ Ecclesiæ non fuerit, nihil occurrit. Etsi enim ea Missa in ipso inserta, quæ memoratam sententiam continet, ab aliquo vetustiori pontifice olim prodierit, id tamen latere potuit Gelasium, sicut eundem latuit, Prudentium aliosque catholicos scriptores eam opinionem fuisse secutos, ut ne hæreticis vertenda fuerit.

8. Altera ratio manifestior est. Magna scilicet precum et Missarum congeries, eaque valde perturbata et pluribus in locis defectuosa, privato quidem homini, qui proprio studio quæcumque invenit colligat, convenire potest; de summo autem pontifice, qui publica auctoritate in solemiorum precum cum codicem Sacramentorum compingat ac servandum proponat, est omnino incredibilis. Esto multorum auctorum sint Missæ in hoc codice collectæ, quæ idcirco diversum stylum, et diversos characteres exhibent, cum tamen unus sit collector, si is fuisset summus aliquis pontifex, qui diversas Missas retulisset in codicem, ut usui publicarum precum diebus solemnibus inservirent, primum quovis mense Missas descripsisset sanctorum, qui in Romana Ecclesia solemnibus festo colerentur. Dein in quavis Missa tres saltem orationes et unam præfationem etiam potuisset. Ubi cumque vero collocasset Missas communes, illas simul junxisset et, nec aliis etque aliis Missis intersecasset. Hic enim ejusmodi librorum, cum in publicum usum eduntur, finis est ut quæ Missæ propriæ quovis mense ac die festo dicendæ sint, suo loco facile occurrant; eæque sint integræ cum suis precibus et præfationibus; Missæ autem communes certo loco simul inveniri ac repeti queant. Finge animo quemcumque etiam minus peritum collectorem, qui Sacramentarium publico usu adhibendum sibi proponat, hunc profecto ordinem ac methodum sibi præcipue observandum ac sequendum intelliget. Equidem Sacramentaria quæ a sanctis pontificibus Gelasio et Gregorio digesta sunt in Romanæ Ecclesiæ usum, hunc ordinem et methodum præferunt; et similiter aliis Ecclesiis usui fuere. In nostro autem Sacramentario. Missas quamplurimum sanctorum qui vel in Romana Ecclesia certo festo colebantur, ex Bucherii catalogo liquet, frustra requireres. Quorundam vero festa notatur in titulis; at Missæ omittuntur, ut videre est mensibus Julii atque Decembris. In non paucis Missis orationes dicunt maxime necessariæ, ex. gr. Secreta, vel Postcommunio, et nonnumquam utraque, sive etiam oratio prima. In aliis præfationes duæ vel tres conjunguntur sine orationibus Postcommunio, vel etiam absque ulla oratione. Missæ communes de martyribus distrahuntur in menses tres, Aprilem, Julium et Augustum. In Aprilij autem, ubi plures Collectas invenies, Missis communibus de pluribus martyribus num. 6 præmittitur

oratio S. Tiburtii, festivitas ad Augustum pertinet; inseruntur vero num. 9 et 10 duæ de confessoribus; num. 20 oratio Secreta de S. Laurentio, et Missa communis pro conversione peccatorum; num. 29 Missa communis de apostolis, et num. 34 Missa in dedicatione basilicæ S. Petri. Quid de aliis defectibus a publico libra nimium abhorrentibus dicamus? Mense Maio in Missa Pentecostes ascendentibus a fonte oratio *Hanc igitur oblationem* perperam præmittitur orationi *Communicantes*; Missis in jejuniis quarti mensis inseruntur duæ Missæ in *Dominicum Pentecosten*, quæ præmitti debebant; sicut e contra in Novembri Missam de vigilia Si Andreæ præcedunt duæ de Natali ejusdem apostoli, et in Decembri Missam vigiliæ Natalis Christi num. 5 descriptam præcunt quatuor Missæ diei Natalis, quæ erant postponendæ. Nulla autem evidentior perturbatio quam mensibus Augusto et Septembri. *Quarto nonas Augusti Natale S. Stephani in cæmeterio Callisti via Appia*. Subjiciuntur vero Missæ de S. Stephano protomartyre, cujus tamen natalem diem Romæ celebratum fuisse non iv nonas hujus mensis, sed die 26 Decembris post solemnitatem Natalis Domini ipsa præfatio Missæ septimæ declarat his verbis: *Et ideo nativitatem Filii tui merito præ cæteris passionis suæ festivitate subsequitur*. Quod si dedicatio basilicæ S. Stephani in diem iv nonas fortassis incidit, de qua in Missa ix sermo est, perperam in titulo notatum fuit *Natale S. Stephani*, etc., quod emortualem diem signat; et perperam etiam natalitii diei Missæ in Decembri collocandæ, hic primo loco descriptæ fuerunt. Confer annotationem laudato subjectam. Duæ Missæ præterea habentur in vigilia S. Laurentii; sed alia num. 1 præmittitur quidem ejus festo, alia vero num. 12 postponitur. Missæ hujus mensis propriæ de SS. Felice et Adaucto subjunguntur aliæ communes de pluribus martyribus; et in septima inseritur præfatio de apostolis. Mense autem Septembri die 14 Missis de SS. Cornelio et Cypriano intrusa est præfatio de S. Euphemia, cujus Missæ duæ postea suo loco describuntur die 16. In eodem mense, cui competit *Admonitio jejunii mensis septimi*, non solum num. 8 habetur *Imitatio plebis in jejuniis mensis decimi*, sed Missæ etiam aliquot hujus jejunii ac mensis propriæ exhibentur, et aliæ deinceps suo loco ponuntur mense Decembri. Non multum movemur Missis communibus de Natali episcoporum Decembri affictis, quibus num. 7 una Missa inserta est cum oratione consecrationis episcopi paschali tempore peractæ; sicut etiam mense Octobri inter orationes communes pro diversis causis num. 3 legitur oratio propria temporis paschalis, et num. 6 præfatio et oratio in die Resurrectionis Domini. Non multum, inquam, movemur: hæc enim non ad mensem, sed ad communes sui cujusque tituli Missas referenda sunt, in quibus omnes Missæ ac orationes ejusdem tituli, licet paschali tempore recitandæ, æquum locum habere queunt, cum aliquod ejusmodi officium in paschale tempus incidat. Illud potius movet, cum tituli Missis præfixi, soli primæ orationi nonnumquam congruunt, non vero aliis orationibus aut Missis quæ subjiciuntur, tametsi inscriptionem habeant; *Item alia*: ac si ad eundem titulum omnes pertineant. Vide mense Julio sub initium titulum *In jejuniis, Septembri num. 8, titulum pro episcopo offerendum*, et Octobri Missam, cui titulus *de Siccitate*. In Missis pro defunctis, quæ mense Octobri describuntur, est Missa S. Silvestri, cujus tertia oratio est pro papa Simplicio. Duæ hic Missæ in unam confusæ videntur. Non inficiamur unum vel alterum faciliorem defectum in aliis quoque antiquis Sacramentariis inveniri, aliquid etiam posse amanuensis potius oscitantia quam auctori attribui. At defectus tot ac tantos, tantamque perturbationem in universo Sacramentario patentes, quæ uni collectori potest ascribi, quis Sacramentario adjudicet, quod ab aliquo summo pontifice compactum et publica auctoritate edictum sit in quotidianum Romanæ Ecclesiæ usum? Quin ex collectione tam imperfecta atque confusa non solum privati hominis studium detegitur, sed prima etiam ipsius manus, qua privato consilio quæcumque evenit colligens, non multum ordinis, nullam usus publici curam ac sollicitudinem habuit; qui tamen ipse, si opus voluisset vulgare, ut publico usui esset nihil ambigimus quin secundis curis in aptiorem saltem ordinem revocasset.

9. Ex hoc autem ordine perturbato, quo præsertim alieno loco quædam Missæ inseruntur, et quo Missæ communes nulli mensi per se alligatæ, huic vel illi mensi affictæ sunt, illud maxime animadvertendum colligimus, haud recte inferri posse aliquod festum non satis notum eo mense celebratum fuisse, in quo ejus Missa describitur. Sic ex Missa in *Dedicatione basilicæ S. Petri* inter communes recensita mense Aprili, minus tute inferretur aliquod S. Petri festum aut dedicationem ipsius Basilicæ hoc mense fuisse peractam; sicut omnino perperam celebratum diceretur festum S. Stephani mense Augusto, eo quod Missæ hujus festi hoc mense proferuntur. Idem dicendum est de Missa in die jejunii, quæ in festo alicujus martyris notatur mense Julio. Hæc communis est Missa, eo die adhibenda quo jejunium cum martyris festo concurrat. Simile quidpiam est de Missis vel orationibus descriptis mense Aprili, quibus S. Tiburtii aut S. Gregorii martyris nomen inseritur; sunt enim Missæ, non hujus mensis propriæ, sed inter communes de martyribus hoc mense collectas.

10. Hæc porro ipsa insignis Missarum et orationem confusio primam Romani Sacramentarii imaginem in nostro codice exhibitam palam ostendit. Si enim aliquod antiquius Sacramentarium usu Romanæ Ecclesiæ receptum præ oculis collectoris fuisset, is profecto ex ipsius ordine ac methodo, si non omnes, saltem plures defectus declinasset. Ita ejusmodi perturbatio, quæ huic collectioni nonnihilum videtur detrahare, ipsius antiquitatem demonstrans, in non exiguam ejusdem commendationem redit. Hinc autem sequitur primum Sacramentarium publico Romanæ Ecclesiæ usui propositum esse Gelasianum,

quod sane æquissimum ordinem præfert. Nostrum vero anteriorem quidem, sed privatam cujuspiam collectionem esse, quæ publico usui non fuit. Et si quidem *Simplicii papæ* nomen pro *Silvestri* in Missa ante laudata posterioris librarii hallucinatione haudquaquam irrepsit, post *Simplicium* papam hæc collectio compacta fuit sub *Felice III* vel initio pontificatus *Geloseii*: additamentum enim posterius, quod in hac Missa nonnulli spicati sunt, sola Sacramentaria publica, cum ad usum Ecclesiarum deinceps excribitur, recipere solent.

11. Neque vero ex eo quod hic codex a privato homine absque exquisito ordine digestus, in Romanæ Ecclesiæ usu non fuit, minus æstimari debet, vel hujus Ecclesiæ Sacramentarium appellari nequit. Romanæ enim Ecclesiæ Sacramentarium est quod liturgica ejus documenta, quæ ante *Gelasium* diversis temporibus usui fuere, in unum corpus collecta complectitur: eo autem est æstimabilius præ cæteris, quanto et plura et vetustiora hujusmodi monumenta ad priscam disciplinam cognoscendam, et ad catholicam fidem confirmandam utilia nobis conservavit, quæ in aliis Sacramentariis frustra requiras. Hæc fusius præfanda fuere ad constituendum nostri Sacramentarii auctorem ac tempus, ex quibus ipsius etiam præstantiam satis agnovimus.

12. Nunc ut aliquid ad vetustioram liturgiam Romanam illustrandam afferatur, nonnulla ex nostro codice colligi posse credimus. Si hæc Sacramentarii Romani prima et privata collectio fuit, ut antea vidimus, palam fit nullum publicum Sacramentarium, quod scilicet totius anni ac omnium festorum Romanæ Ecclesiæ Missas certo ordine digestas atque collectas exhiberet, exstitisse sæculo v. Nemo certe probavit contrarium, nec quisquam hactenus invenit aliquid antè Sacramentario *Gelasiano*, quod in usum publicum editum fuisse liquet. Solum Canonem, solemniores aliquot preces, ac certas precum formulas, et quemdam orationum ordinem, nimirum initio Missæ, ante Canonem, et post communionem, antiquissimis quoque temporibus inductum ac receptum fuisse, ex aliquot pervetustis Patribus didicimus: num vero hæ, vel illæ orationes ac Præfationes cuique festo essent ascriptæ, ut apud *Gelasium* leguntur, quis probare queat? Nonnullas quidem Missas quorundam festorum proprias, quæ solemniori celebritate in Romana Ecclesia peragebantur, ante *Gelasium* fuisse lucubratas ex nostro codice manifestum est. At has ipsas non fuisse in uno libro collectas atque digestas, Missæ ex. gr. *S. Stephani* evidenter ostendunt. Si enim hæ ante nostrum collectorem relatæ fuissent in codicem ad liturgiæ publicæ usum, idem collector ex hoc publico et magis obvio codice eas utique descripsisset mense Decembri, quo *S. Stephani* festum celebrabatur. Solutas igitur et separatas eas noster collector invenit, ac propterea nil mirum si in tanta confusione plurium Missarum primis curis ordinem servare semper non potuit. Forte etiam ex variis tabulariis eas sumpsit, ac in unum codicem non solum Missas integras, sed partes etiam, quascumque invenit, referre, et ita primum Sacramentarii exemplum compingere studuit. Hinc intelligitur cur plures Missas imperfectas dederit, id est vel Præfationes solas sine orationibus, vel orationes sine Præfatione, vel unam orationem tantum, etc. Non semper enim integræ Missæ lucubratæ fuerunt de novo; sed nonnumquam solæ Præfationes vel orationes, quibus etsi nihil dubii est quin in celebranda Missa aliæ necessariæ partes vel ex communibus vel ex antea usitatis precibus additæ fuerint, earum tamen manuscriptum exemplum separatim a cæteris inventum fuit. Hinc etiam cognoscitur cur aliquæ orationes aut Præfationes in nostro codice repetantur: quia nimirum novæ alicui orationi aut Præfationi ad integram missam perficiendam aliquando adjecta fuerunt cætera ex communibus, aut antea usitatis, quæ idcirco a diligenti nostro exscriptore repetita inveniuntur.

13. Cum nullas in hoc Sacramentario Missas proprias reperiamus *Dominicarum* post Pascha, post *Pentecosten* vel *Adventus*, satis probabile est nondum eum ordinem Missarum dominicalium fuisse præstitutum, qui in posterioribus Sacramentariis deprehenditur. Hac autem in re illud præcipue observavimus, nostri Sacramentarii tempore orationes et preces in *Dominicis* post *Pentecosten* sumptas fuisse ex communibus de sacrificio Missæ, aut pro variis causis atque necessitatibus, prout cujusque arbitrio magis placeret. Ex his aliquot *Collectæ* in Sacramentario *Gelasii* libro tertio sub titulo *pro Dominicis diebus*, ita ut Missæ *Dominicarum*, quæ Missa propria carerent, ex his sumendæ essent. Tandem in Sacramentario *Gregoriano* sua cuique *Dominicæ* Missa propria assignata legitur. Id tamen num *Gregorio* tribuendum sit, an ejus Sacramentario posterius accesserit, non nihil ambigimus. Si enim hujus institutionis ac methodi auctor fuisset *S. Gregorius*, quamvis *Dominica* post *Pentecosten* eadem orationes et Præfationes in omnibus ejus codicibus inveniuntur. At aliquot *Dominicarum* præces diversæ sunt in mss. diversis *Muratorii* atque *Menardi*, sicut etiam in *Missali Romano*. Aliquot exempla in annotationibus ad nostrum Sacramentarium indicavimus. Confer præsertim Missam xxxiii inter communes mensis *Julii*, cujus prima oratio in Sacramentario *Gelasii* legitur lib. iii, n. 9, *pro diebus Dominicis*, in *Gregorianis* autem *Muratorii* *Dominica* xiv post *Pentecosten*, apud *Menardum* vero *Dominica* xv, ac in *Missali Romano* *Dominica* xiii, et hanc diversam numerorum rationem ex aliis exemplis constantem agnovimus. Quoad Missas de sanctis, paucorum martyrum Missæ propriæ in nostro codice leguntur. Quoad alios adhibebantur communes. Hinc plures Missæ communes de martyribus in nostro Sacramentario occurrunt, in quibus duæ orationes vel tres alioquin communes proprium martyris nomen, *Agapiti*, ex. gr., *Gregorii*, etc., præferunt. Inter quamplures Missas de martyribus perpaucæ leguntur de

simplicibus confessoribus, eo quod illi persecutionum tempore frequentiores et notiores fuerunt. Nullæ sunt apostolorum Missæ propriæ nisi sanctorum Petri et Pauli, S. Andreae et S. Joan. Evangelistæ. Cum vero inveniatur Missa de omnibus apostolis infra octavam SS. Petri et Pauli, num peculiaria aliorum apostolorum festa Romæ per hoc tempus non celebrantur, sed eo die communis eorum memoria fieret, an vero suo cujusque festo Missa sumeretur ex communibus, aliorum iudicium sit.

14. Ex nostro Sacramentario etiam discimus quam vetustam originem habeant pleræque orationes, et præfationes nonnullæ, quæ non solum in Gelasiano et Gregoriano codicibus, verum etiam in Romano Missali continentur. Has in annotationibus indicabimus. Conferentibus vero singulas apparebit, quatenus leviores quasdam vocum mutationes aliquæ orationes receperint, et quomodo nonnumquam ex pluribus præfationibus in uno Sacramentario exhibitis, aliquot sententiis ac verbis hinc et hinc excerptis et colligatis, nonnullæ Missalis præfationes coaluerint. Unum hic exemplum quoad præfatione proferimus. Præfatio de Ascensione Domini, quæ in Missali Romano et Gregoriano est eadem, ex particulis duarum præfationum nostri Sacramentarii compacta fuit. Verba enim, *Qui post resurrectionem suam omnibus discipulis suis manifestus apparuit, et ipsis cernentibus est elevatus in cælum*, inveniuntur in Præfatione prima nostri codicis; illa vero, *Ut nos Divinitatis suæ tribueret esse participes*, leguntur in secunda. Aliud exemplum quoad orationes et vocum levissimas mutationes damus. Oratio illa Romani Missalis die sabbati post Dominicam IV Quadragesimæ, quæ incipit *Tua nos*, in nostro Sacramentario occurrit mense Septembri inter communes, § 39, n. 12, ubi verba, *Operationes suæ perficiant nos pacatos*, vel, ut in codd. Gregorianis, *placitos*, in laudato Missali sic mutata fuerunt: *Operatione sua tibi placitos esse perficiant*. Alia similia aliis conferenda relinquimus.

15. Multa porro in hoc præstantissimo ac vetustissimo Sacramentario occurreunt ad catholica dogmata contra novitio errores confirmanda, et ad disciplinam antiquiorum temporum cognoscendum utilia, quæ cum ad posteriora additamenta ab hoc codice aliena referri nequeant, a recentioribus hæreticis eo nomine eludi non poterunt, quo aliorum Sacramentarium auctoritatem extenuare nituntur. Quod si priorum Patrum testimonia plurimi sunt, quanti facienda erunt illa hujus Sacramentarii, quod non unius aut alterius sancti Patris, sed summorum antiquissimorumque pontificum, atque Ecclesiæ principalis doctrinam ac disciplinam in publicis officiis propositam atque expressam exhibet? Nonnulla Jesu Christi Divinitatem, quædam realem ejus præsentiam in Eucharistia, plura de sanctorum cultu et invocatione, de ipsorum cum martyrum tum confessorum gloria, de cultu sacrarum reliquiarum, de necessitate et efficientia gratiæ, de peccato originali, de jejuniorum utilitate, de præstantia voti continentia, de benedictione nuptiarum de suffragiis defunctorum, de magno numero martyrum, de episcoporum eminentia, de suprema Romanorum pontificum auctoritate, aliaque de aliis dogmatibus testimonia singulis probe lineis in oculos incurrunt. Antiquitatem jejunii cum vigilia ante apostolorum festa, ex tertia Missa in festo S. Andreae colligere licet. Ritum velationis sponсорum in benedictione nuptiarum, ladiis et mellis veterem usum in baptismo, ecclesiarum dedicationem, celebrationem sacrificii in cœmeteriis martyrum, et alia vetustioris disciplinæ quisque detegit. Si primi quaterniones codices, qui a Januario ad initium Aprilis solemniores Epiphaniæ, Quadragesimæ, et Paschatis Missas complectebantur, injuria temporum non intercidissent, multo plura invenire liceret.

16. Reliquum est ut de ipso manuscripto quædam peculiaria dicamus. In hoc duplex numerorum series notatur. Alii enim numeris signantur in margine, alii vero contextui inseruntur. Numeri in margine descripti, ab initio Sacramentarii ad finem usque continua successione producuntur; totiusque operis partitionem ac præcipuorum capitum seu titulorum diversitatem designant. Primus numerus ob defectum aliquot foliorum est IX initio mensis Maii, cui præceunt plures missæ mense Aprili insertæ, quæ ad numerum VIII pertinere noscuntur; postremus vero, qui desinit in fine Decembris, est numerus XLIII.

Hos numeros a Muratorio omissos nos suo loco, quem in codice obtinent, referemus in margine. Alii numeri, qui inseruntur contextui, Missarum numerum ac divisionem sub quovis titulo fere indigitant; ita tamen ut collector non admodum accuratus duas nonnumquam Missas distinguere oblitus, sub unico numero collocarit. Dein pluribus in locis variantes lectiones textui inseruntur, plerumque sine distinctione ulla; *plerumque*, inquam, aliquando enim præmittitur signum variantis *aliter*. Hæ autem variæ lectiones e diversis ejusdem Missæ exemplaribus, quæ in collecturis manus venerint, prodire videntur: sæpius enim sunt ejusmodi ut non ab amanuensium oscitantia vel arbitrio pendeant, sed ab iis profectæ noscantur qui eandem orationem vel præfationem in sacro ministerio repetituri, aliquid mutare voluerant. Quædam tandem loca valde luxata sunt. P. Blanchinius sæpius ex conjectura congruentes emendationes in notationibus proposuit. Has non raro Muratorius recepit, ac textui inseruit, nec lectionem codicis indicavit. Immo nonnullas quoque ex iis emendationibus recepit, quas ipse Blanchinius posterioribus curis retractavit in foliis Sacramentario præfixis, quæ Muratorii diligentiam præteriere. Nos semper lectionem manuscripti vel proferemus in textu, vel in annotationibus exhibebimus, paucis locis exceptis, ubi manifestus librarii lapsus deprehenditur.

LIBER SACRAMENTORUM ROMANÆ ECCLESIAE

OMNIUM VETUSTISSIMUS

S. LEONI PAPÆ IN VULGATIS TRIBUTUS

I MENSE APRILI.

.....
.....
..... ut tibi gratæ sint
pro martyrum festivitate sanctorum, et nobis con-
ferant tuæ proportionis auxilium. Per, etc.

¶ Vere dignum. Tibi enim festiva solemnitas
agitur, tibi dies sacrata celebratur, quam beati (Al.
sancti) • Tiburtii martyris tui sanguis in veritatis
tuæ testificatione profusus, magnifico nominis tui
honore signavit. Et ideo cum angelis, etc.

Vere dignum. ^b Tuas enim, Domine, virtutes,
tuasque victorias admiramur, quoties ¶ in Eccle-
sia tua horum dierum facta celebrantur, quos insi-
gnes confessorum tuorum et martyrum palmæ ad
perennem memoriam, solemnemque lætitiæ fide-
libus populis sacraverunt. Per, etc.

Quos donis celestibus satias, Domine, defende
præsidiis, ut noxiis omnibus expediti, post saluta-
tua toto corde curramus. Per, etc.

..... æ tuæ, quæsumus, Domine, supplicibus tuis

^a Hæc præfatio non est propria S. Tiburtii, sed
sumpta ex communibus de SS. martyribus, inter
quas inferius legitur num. 38. Eadem rursus de-
scribitur idibus Augusti pro die festo S. Hippolyti
num. 1. Utrobique autem numerus pluralis in sin-
gularem mutatus est incerto nomine martyris.
Sanctorum Tiburtii simul et Valeriani natale cele-
bratur xviii kal. Maii in Sacramentario S. Grego-
rii. Hic de solo S. Tiburtio, de quo item solo est
etiam in eodem Gregoriano Sacramentario et in
Gelasiano in idus Augusti : unde Tiburtius, qui
solutus a nostro collectore hic ponitur, diversus est
ab illo qui una cum Valeriano mense Aprili colli-
tur ; nec idcirco inserta fuit ejus præfatio huic
mensi, quod ipsius festum ad Aprilem pertineret ;
sed quia in hoc mense plures communes Missæ de
martyribus collectæ fuerunt, iter quas una Tibur-
tii nomen in præfatione insertum exhibet. Similiter
paulo post num. 20 in alia communi Missa de plu-
ribus martyribus Aprili quoque mensi inserta ora-
tio legitur S. Laurentii nomen præferens, cujus
tamen festum in eundem Augustum mensem inci-
dit, et aliquot proprias Missas in hoc ipso Sacra-
mentario exhibet. Voces *beati, sancti*, quarum altera
abundat, et aliæ similes frequenter textui insertæ,
variantes videntur, quas collector in diversis ejus-
dem Missæ exemplaribus invenit, vel e margine
unius exempli in textum traxit.

^b Ex hoc loco et ex aliis subsequenter Missis fe-
stum omnium martyrum mense Aprili per plures
dies et cum octava quinto sæculo celebratum putat
Acamius; ac proinde in dubium vocat Anastasii, uti

A tribue largitatem, ut mandata tua, te operante, se-
ctantes, et consolationem vitæ præsentis accipiant,
et futura gaudia comprehendant. Per, etc.

VII. *Item alia.* — Præsta nobis, Domine, miseri-
cordiam tuam, sanctorum tuorum suffragiis implo-
ratam, et quos intercessores nostros esse tribuisti,
fac eos et majestatem tuam jugiter exorare, et salu-
taria impetrare pro nobis. Per, etc.

Deus, qui nos idoneos non esse perspiciens ad
magnificentiam tuam, sicut dignum est, exorandam,
eorum nobis qui tibi placuerunt præsidia contulisti:
præsta ut eorum precibus adjuvemur, quorum pro-
vidisti nobis miseratus auxilium. Per, etc.

Exaudi, • Domine, populum tuum cum sancto-
rum tuorum tibi patrocinio supplicentem, et tem-
poralis vitæ nos tribue pace gaudere, et æternæ
reperire subsidium. Per, etc.

Adesto, Deus noster, famulis tuis, et oblationes
nostras sanctorum tuorum placationibus propitia-
tus intende; ut quod nostra fiducia non meretur,
pia supplicatio reddat acceptum. Per, etc.

^c apellant, Bibliothecarii testimonium, cum dedica-
tionem veteris Panthei in ecclesiam S. Mariæ ad
Martyres, qua hoc festum institutum traditur, Boni-
facio IV attribuit. Sed præterquam quod cum Ana-
stasio concinit Paulus Diaconus lib. iv Hist. Lan-
gobar. c. 37, et lib. v, c. 11, hoc dedicationis fe-
stum non Aprili mense, sed Maio assignatur in
omnibus liturgicis libris, qui ejusdem memoriam
præferunt. In Gelasiano autem dicitur, sicut et in
nonnullis sincerboribus codd. Sacramentarii Gre-
goriani, eo quod posterior sit ejus intuitio. Quod si
exstat in aliis mss. Gregorianis posteriori addita-
mento ascribendum est. Cum porro in nostro codice
Missæ de Martyribus mense Aprili ex collectoris
arbitrio insertæ, communes sunt; tum vero institu-
tionem festi omnium sanctorum nihil in ipsius su-
bindicat. *Horum quidem dierum festa celebrari* tra-
duntur, quibus confessores et martyres palmas
obtinerunt, sed ipsa S. Tiburtii commemoratio in
anteriori præfatione recepta, hanc formulam non pro-
priam festi omnium sanctorum, sed communem si-
gnificat; ac propterea eadem repetita legitur num. 7
et 38. Ad communes item Missas de pluribus marty-
ribus aliæ formulæ pertinent, quas Acamius ingerit;
ut ne ex iis peculiare festum omnium sanctorum
in plures dies productum elici debeat. Forte quæ-
dam ex iis Missis in cœmeteris olim dicebantur in
memoriam martyrum qui ibidem erant tumulati,
cum singulorum mentio fieri non posset.

^d Exstat hæc oratio in Missali Romano die 19 Ja-
nuarii in festo SS. Mariæ, Marthæ, Audifacis, et
Abachum.

Da nobis, Domine, tuæ pietatis effectum, et commendantibus sanctis tuis, etiam nostra munera propitius intueri. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam tui operis tuæque pietatis est, quod innumeræ sanctorum tuorum multitudini non solum credere in Filium tuum, Dominum nostrum, sed etiam pro eo pati posse donatum est; ut quæ justificabat fides, glorificaret et finis. Per, etc.

Vere dignum. Tuas enim, Domine, virtutes, etc., uti supra.

VIII. *Item alia.* — Propitiare, Domine, supplicationibus nostris, et sanctorum tuorum suffragantibus meritis, preces nostras dignanter exaudi. Per, etc.

Preces nostras, Domine, quæsumus, propitius admittite, et ut digne tuis famulemur altaribus, sanctorum tuorum nos intercessione custodi. Per, etc.

Vere dignum. Quia tu es gloriosus in sanctis tuis, quibus et in confessione virtutem, et in passione victoriam contulisti. Propterea cum angelis, etc.

Corporis ^b sacri et pretiosi sanguinis repleti libamine, quæsumus. Deus noster, ut quod pia devotione gerimus, certa redemptione capiamus. Per, etc.

IX. *Item alia.* — Tuere, Domine, populum tuum, et salutaribus præsiidiis semper adjutum, beneficiis attolle continuis et mentis et corporis. Per, etc.

Omnipotens sempiternus Deus, qui sanctorum tuorum nos intercessione custodis: præsta ut quorum fovemur meritis, proficiamus piæ confessionis exemplis. Per, etc.

Supplicatio tibi nostra, Domine, et grata pariter existat oblatio, quæ, cum pro sanctorum tuorum commemoratione defertur, indulgentiam nobis, iisdem suffragantibus, consequatur. Per, etc.

Vere dignum. ^c Qui non solum martyrum, sed etiam confessorum tuorum es virtute mirabilis. Licet enim illi passione sint clari, qui manifestis acerba supplicia sustinere tormentis, etiam isti tamen occultæ proposito castigationis afflicti et cruciati, spiritalis observantiæ disciplinis illorum sunt vestigia subsecuti. Per, etc.

X. *Item alia.* — Hostias, ^d Domine, tuæ plebis intende; et quas in honorem sanctorum tuorum devota concelebrat, proficere sibi sentiat ad medelam. Per, etc.

Vere dignum. Qui dum confessores tuos etiam nunc tanta festivitate glorificas, simul et nullum apud te

sanctum propositum doces esse sine præmio, et præter duriora certamina, fragiles quosque ad tuæ retributionis munus invitas. Per, etc.

Sumentes pignus cælestis arcani, et in terris positi, jam superno pane satiati, supplicamus, Domine, deprecantibus sanctis tuis, ut quod in nobis mystice geritur, veraciter impleatur. Per, etc.

Impetret, quæsumus, Domine, fidelibus tuis auxilium oratio justa sanctorum; et in quorum sunt celebritate devoti, fiant in eorum perpetua sorte participes. Per, etc.

XI. *Item alia.* — Prosint nobis, Domine, quæsumus, tuorum suffragia collata sanctorum; ut quæ nostris non possumus orationibus obtinere, placentium tibi precibus assequamur. Per, etc.

Sanctorum, Domine, martyrum tuorum supplicationibus tribue nos foviri; ut quorum venerabilem (*Supple diem*) anno frequentamus obsequio, eorum et intercessionibus commendemur et meritis. Per, etc.

XII. *Item alia.* — Deus, qui ad deprecandum te conscientie nostræ perspicis non sufficere facultatem, cunctos martyres tuos facorare pro nobis, quos digne possis audire. Per, etc.

Offerimus tibi, Domine, fidelium tuorum dona solemnia, sanctorum martyrum interventionibus confidentes; ut quod nos exsequimur minus idonea servitute, illorum potius meritis efficiatur acceptum. Per, etc.

Vere dignum. Qui sic hostis antiqui machinamenta destruxit, ut diabolo, quem sua virtute prostraverat, etiam sanctos suos, Spiritu veritatis armatos, redderet fortiores, ne vel sævitiam metuerent persequentium, vel de promissæ beatitudinis æternitate dubitarent; quorum gloriam hodierna festivitate recolentes, hostias tibi laudis offerimus, cum angelis, etc.

Consecuti gratiam muneris sacri, supplices, Domine, te rogamus; ut, implorantibus pro nobis sanctis martyribus tuis, divinæ virtutis effectum, quem corporaliter sumpsimus, spiritaliter sentiamus, Per, etc.

Protege, Domine, plebem tuam, cum sanctorum tuorum patrocinio supplicansem, et in tua pietate confisam interius exteriusque purifica: ut per hæc quæ divino sacrificio gustaverunt, et mentium salutem mereantur et corporem. Per, etc.

XIII. *Idem alia.* — Præstende nobis, Domine, misericordiam tuam; et sanctos tuos, quorum non fecisti

probant. Peculiares autem formulæ hujus prefationis, quæ rationem quamdam ejusdem cultus præferunt, ad primam horum Missarum institutionem pertinere videntur. In Gelasiano Sacramentario lib. II, ubi Missæ communes sunt non de uno, sed de pluribus sanctis atque martyribus, ut in hoc nostro, inter has ana exstat num. 74, cujus secunda oratio et martyrum et confessorum memoriam concelebrat: *Deus, qui nos et sanctorum martyrum solemnibus, et confessorum gloria circundas et protegis*, etc.

^d Eadem fere est secunda oratio in Romano Missali inter communes et diversas num. 7: *Pro prælati et congregationibus eis commissis*.

^a In ms. scilicet hæc præfatio integra repetitur, uti legitur in Missa præcedenti. Solum hic omittuntur voces *confessorum... et*.

^b Hæc oratio habetur in Sacramentario Gregoriano edito a Muratorio ex mss. Vat. et Ottobon. in Missa Natalis plurimorum confessorum, et in Missali Romano in Missa SS. Processi et Martiniani, nec non in Missa S. Petri ad Vincula.

^c Hæc leguntur etiam in Missali Gothico edito a Ven. card. Thomasio pag. 328 novissimæ editionis Romanæ P. Vezzosi, et pag. 644 tom. II Liturgiæ Muratorii. Hæc et sequens præfatio sanctorum etiam, quos nunc *confessores* vocamus, antiquum cultum

patrociniis adjuvari, tribue, majestatem tuam jugiter exorare pro nobis. Per, etc.

Susipe, Domine, sacrificium placationis et laudis, quod nos, intervenientibus sanctis, et perducat ad veniam, et in perpetua gratiarum constituat actione. Per, etc.

Repleti substantia reparationis et vitæ, quæsumus, Domine Deus noster, ut per ea quæ nobis munera dignaris præbere cœlestia, per hæc eadem tribuas nos inhære cœlestibus. Per, etc.

Protector in te sperantiam, Deus, salva populum tuum, tuere, dispone; ut a peccatis liber, ab hoste securus, in tua semper gratia perseveret. Per, etc.

XIV. *Item alia.* — Propitius esto, Domine, plebi tuæ, et auxilium nobis de sancto celerius fac adesse. Per, etc.

Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutaris tui dona concedo. Por, etc.

Laudis (a) tuæ, Domine, hostias immolamus, quibus nos et præsentibus exui malis confidimus et futuris. Per, etc.

Vere dignum. Majestatem tuam suppliciter exorantes, ne perire patiaris quibus tanta remedia providisti; et collata præsidia, non ad cumulum reis damnationis eveniant, sed potius ad effectum salvationis accedant. Per, etc.

Ab omni (b) nos, Domine, quæsumus, vetustate purgatos sacramenti veneranda perceptio in novam conferat creaturam. Per, etc.

Non præjudicet, quæsumus, Domine, fidelibus tuis nostra minus idonea deprecatio servitutis; sed merita nostra prævincens, ꝛ Ecclesiam tuam sanctifica, gubernata, salva, prosequere; et tibi sine cessatione devotam perpetua redemptione confirma. Per, etc.

XV. *Item alia.* — Exaudi, Domine, preces nostras, et sanctorum martyrum nos tuere præsidii. Per, etc.

Respice, (c) Domine, munera quæ in sanctorum tuorum commemoratione deferimus; ut quorum honore sunt grata, eorum nobis fiant intercessione perpetua. Per, etc.

Vere dignum. Te enim laudant et benedicunt omnes sancti tui, quibus et in confessione virtutem, et in passione victoriam contulisti. Per, etc.

Præsta (d), Domine Deus noster, ut quorum nobis festivitate votiva sunt sacramenta, eorum salutaria nobis intercessione reddantur. Per, etc.

Tuere, Domine, supplices tuos, sustenta fragiles, purga terrenos, et inter (e) (mortalium) tenebras mortales ambulantes tua semper luce vivifica, atque a malis omnibus elementer ereptos, ad summa bona pervenire concede. Per, etc.

XVI. — *Item alia.* — Præsta, quæsumus, Domine, ut

(a) In Missali Romano est oratio secreta Missæ confessoris non pontificis.

(b) In eodem Missali est oratio *Post communio* ferriæ 4 post Pascha, ubi melius *transferat* pro *conferat*.

(c) Est secreta in Rom. Missali die 22 Sept. Missæ SS. Mauritii et sociorum.

(d) Eadem est oratio *Postcommunio* Missæ S. Martini episcopi die 11 Nov. in Missali Romano.

A martyrum tuorum jugiter celebremus meritum, quorum continuum sentimus auxilium. Per, etc.

Sacrificium tibi, Domine, pro sanctorum martyrum Natalitiis immolamus: ut quorum gaudemus præsidii, gloriam frequentemus. Per, etc.

Vere dignum. Cognoscimus etenim, Domine, sanctorum nos martyrum deprecatione muniri; majestatem tuam profusius impiorantes, ut et temporaliter his patrociniis nos foveri, et spiritaliter præcipis adjuvari. Per, etc.

Da nobis, quæsumus, Domine, ut cum martyrum solemnitate sanctorum perpetua tuitione lætemur. Per, etc.

Exsultet, Domine, populus Christianus de magnorum Filii tui glorificatione membrorum; et quanto eminentiora sunt cæteris, tanto magis de eorum culmine inferiora congaudeant. Per, etc.

XVII. *Item alia.* — Esto propitius, Domine, quæsumus, plebi tuæ, et suffragantibus sanctis tuis, tribue nobis veniam peccatorum; concedo placatus et pacem, ut propitius largiaris auxilium. Per, etc.

Suscipe, Domine, quæsumus, preces nostras; et hujus oblationis obsequium, quod in sanctæ martyris tuæ commemoratione offerimus, ad placationem tui nominis copiosa nobis fac provenere clementia, et ad gaudium nobis transeat sempiternum. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam tu sanctis tuis et patientiam tolerantiam, et in beati sine certaminis das triumphum. Per, etc.

Sacris reparati mysteriis suppliciter exoramus ut intervenientibus sanctis tuis, apprehendamus (f) (rebus) effectum, quod (actionibus) celebramus affectu. Per, etc.

Creator populi tui, Deus, atque reparator, tuere supplices, tuere misericordiam postulantes; (g) ut satisfactio pro se intercedente sanctorum (illum) et instituta bona recipiant, et restaurata custodiant. Per, etc.

XVIII. *Item alia.* — Concede, Domine, populo tuo veniam peccatorum, et religionis augmentum, atque ut ei tua dona multiplices, sanctorum martyrum tuorum patrocina fac adesse. Per, etc.

Suscipe, Domine, propitius Ecclesie tuæ munera, et sanctorum precibus nos tuere, qui tuæ justitiæ sunt placentes. Per, etc.

Vere dignum. Quia te benedicunt et laudant omnes sancti tui, quibus et in confessione virtutem, et in passione gloriam contulisti. Per, etc.

Sanctorum (h) precibus, Domine, quæsumus, salus et mentium præstetur et corporum; ut doni tui fiat nobis et benedictio copiosa, et larga protectio. Per, etc.

Da auxilium, Domine, quæsumus, majestati tuæ potestati que subjectis, et quidquid suis meritis non

(e) Vox *mortalium* est varians lectio.

(f) Voces *rebus* et *actionibus* sunt variantes textui insertæ

(g) Ita hunc locum restituendum credit P. Blanchini: *Ut satisfactio pro se intercedente sanctorum, et instituta, etc.* Muratoris, *ut satisfactio pro se intercedente sancti illius.*

(h) Cod. male. *percipientibus.*

præsument, sanctorum tuorum precibus consequantur. Per, etc.

XIX. *Item alia.* — Adesto (a), Domine, precibus nostris, quas in sanctorum tuorum commemoratione deferimus, ut qui nostræ justitiæ fiduciam non habemus, eorum qui tibi placuerunt, meritis adjuvemur. Per, etc.

Exaudi, Domine Deus noster, cum sanctorum tuorum tibi patrocinio supplicantes; ut quorum celebramus triumphos, possimus retinere constantiam. Per, etc.

Præstende nobis, Domine, misericordiam 9 tuam, et sanctos tuos, quorum nos dedisti patrocinii adjuvari, tribue majestatem tuam jugiter exorare pro nobis. Per, etc.

Auxiliare, Domine, fragilitati nostræ, ut tuorum intercessionem sanctorum non reprobemur meritis, quos tantis deputare dignaris officiis. Per, etc.

Tribue, quæsumus, Domine, donis tuis libera nos mente servire, ut intervenientibus sanctis tuis, munera quæ deferimus, et medelam nobis operentur et gloriam. Per, etc.

Vere dignum. (b) Quia tu es gloriosus in omnibus sanctis tuis, quibus et in confessione virtutem, et in passione victoriarum contulisti. Per, etc.

Vere dignum. (c) Quoniam tui operis tuæque virtutis est quod sanctis tuis non solum credere in Filium tuum Dominum Jesum Christum, sed etiam pro eo pati posse donatum est: ut quos justificabat fides, glorificaret et finis. Per, etc.

(d) Sacri corporis et sanguinis pretiosi renovati libamine, quæsumus, Domine, clementiam tuam, ut quod frequenti devotione gerimus, certa redemptione capiamus. Per, etc.

Conserva, Domine, populum tuum; et quem salutaribus prædiis non desinis adjuvare, perpetuis tribue gaudere beneficiis mentis et corporis. Per, etc.

XX. *Item alia.* — Sanctorum tuorum, Domine, precibus adjuvemur; (e) et quod possibilitas nostra non obtinet, eorum nobis postulatione donetur. Per, etc.

(a) Missale Rom. hanc orationem præfert die 22 Aprilis in festo SS. Soteris et Caii.

(b) Similis præfatio est supra in Missa VIII.

(c) Hæc quoque præfatio paucis mutatis legitur superius in Missa VII.

(d) Huic affinis est oratio Missæ VIII.

(e) Hæc oratio legitur in Sacramentario Greg. Merardi, et in Missali Rom. die S. Matthæi, ubi ut quod melius scribitur.

(f) Legendum cum Sacramentariis Gelasiano, Gregorianis, et Romano, qui hanc orationem exhibent Dominica 2 post octavam Paschæ, qui errantibus, ut in viam possint redire. Hæc est Missa distincta a præcedenti pro conversione peccatorum; collectoris osioitentia numerus distinctus omissus fuit.

(g) Confessores falsi, qui hic veris permixti in Ecclesia esse dicuntur, non sunt (ut nonnemo putavit) ii confessores falsi de quibus Cyprianus inquitur in lib. de Unitate Ecclesiæ; isti enim extra Ecclesiam ab eodem collocantur; sed sunt peccatores, errantes, qui Christiana professione consentur, nec tamen illa respuunt quæ huic inimica sunt nomini; unde pro

A Hostiam nostram, quæsumus, Domine, sancti Laurentii martyris tui et confessio veneranda, et beata commendet oratio. Per, etc.

Vere dignum. Qui nos per mundi caligines, tamquam luminaribus cæli, sanctorum tuorum exemplis instituis, et intercessione prosequeris. Per, etc.

Inter innumera, Domine, pietatis tuæ subsidia hinc fragilitatem nostram confidimus non relinqui, qui tanta nobis placentium tibi patrocinia sunt provisa. Per, etc.

Deus, (f) errantes in via posse redire, veritatis lumen ostendis: da cunctis qui Christiana professione censetur, et illa respuere quæ huic inimica sunt nomini, et ea quæ sunt apta sectari. Per, etc.

Omnipotens sempiternus Deus, qui tuæ 10 mensæ participes a diabolico jubes abstinere convivio, da, quæsumus, plebi tuæ, ut gustu mortiferæ profanitatis abjecto, puris mentibus ad epulas æternæ salutis accedant. Per, etc.

Vere dignum. Cujus Ecclesia sic veris confessoribus (g) falsisque permixta nunc agitur, ut tamen et fragilitatis humanæ semper cavenda mutatio, et nullius sit desperanda conversio; quo magis supplices te rogamus, ut quia sine te non potest solida constare devotio, et firmis perseverantiam, et resipientiam largiaris infirmis. Per, etc.

Da, quæsumus, Domine, populo tuo a diabolicis, quibus renuntiavit, laqueis abstinere, et toto tibi corde prosterni. Per, etc.

XXI. *Item alia.* — Majestati tum nos, Domine, martyrum supplicatio beata conciliet, ut qui incessabiliter actibus nostris offendimus, continuis justorum precibus expiemur. Per, etc.

Grata tibi munera nostra sint, Domine, quæ tuis sunt instituta præceptis, et sanctorum festivas gloriosa commendet. Per, etc.

Vere dignum. Te in sanctorum tuorum confessionibus laudantes; quorum dum solemnias frequentantur, copiosiora nobis fidei proponuntur exempla; dum sæpius victoriæ revolvuntur, crebriora nobis ministrantur, maxilia; dum (h) (multipliciter) uberius

borum conversione preces funduntur. In Sacramentario Gelasiano fera 6 majores hebdomadæ oratio legitur, quæ in nostro quoque Sacramentario, ut credimus, inveniretur, si pars ad Quadragesimam pertinens superesset, quæque et in Romanum traducta, nunc quoque eadem die recitatur his verbis:

Oremus et pro omnibus episcopis, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, acolythis, exorcistis, lectoribus, ostiariis, confessoribus, virginibus, viduis, et pro omni populo sancto Dei. Hic confessores post omnes clericorum gradus, et ante virgines ac viduas castitatem professas, cæterosque omnes laicos recensiti, viri erant, qui etiamsi non essent in clero, vitam tamen continentem et asceticam profitebantur, et æque ac virgines atque viduæ continentiam professæ, medium quemdam locum inter clericos et laicos obtinebant. Vide de his plura apud virum clarissimum Nicolaum Antonellum in dissertatione de Ascetis inserta novissimæ editioni sermonum. S. Jacobi Nisibei pag. 132 et seqq. In his confessoribus erant veri et falsi, quorum in præfatione hujus Sacramentarii fit mentio.

(h) Adverbium multipliciter est varians lectio.

meritum prædicatur et gloriæ, spes nobis æternæ beatitudinis propensius intimatur. Per, etc.

Repleti, Domine, cœlesti mysterio, et benedictionibus suffragantur, gratias agimus nomini tuo, qui nos et salutari munere comitaris, et sanctorum patrociniis benignus attollis. Per, etc.

XXII. *Item alia.*—Martyrum tuorum nos, Domine, semper festa lætificent; et quorum celebramus meritum, experiamur auxilium. Per, etc.

Magnificamus, Domine, nomen tuum, omnipotens et misericors Deus, qui fragilitati nostræ subveniens, non solum nobis mysteria divina largiris, sed etiam per quorum preces his digni reddamur. Per, etc.

Vere dignum. Celebramus enim tuorum Natalitia pretiosa justorum, quæ dum quotidie toto (Supple orbe) resplendeant, semper et inchoantur expleta, et expleantur jugiter inchoanda. Per, etc.

Frequenti sacramentorum perceptione satiati (a) (ditati), quæsumus, Domine, ut quorum honore geminantur, salutifera nobis oratione proveniant. Per, etc.

Adsit, Domine, misericordia tua populo, sanctorum deprecatione placatus, quæ eum semper et purget a crimine, et ab hoste defendat, temporalibus provehat adjumentis, et ad sanctorum gaudia sempiterna perducatur. Per, etc.

XXIII. *Item alia.*—Sacrae festivitatis nobis, quæsumus, Domine, dona multiplica; (b) cum et salutis nostræ vota recolimus, et eorum qui tibi sunt precati patrociniis adjuvemur. Per, etc.

Exercentes, Domine, gloriosa commercia, offerimus quæ dedisti, ut te ipsum mereamur accipere. Per, etc.

Vere dignum. (c) Quoniam licet immensa sint omnia, quæ initiis humanæ sunt collata substantiæ, quod eam scilicet crearis ex nihilo; quod tui dederis cognitione pollere; quod cunctis animantibus summæ rationis participatione præstuleris; quod tota mundi possessione ditaris; longe tamen mirabiliora sunt opera, ut terrenam mortalemque materiam non solum vivificaris extinctam, sed effeceris et divinam. Per, etc.

XXIV. *Item (d) alia.*—Altaribus tuis, Domine, munera terrena gratanter offerimus, ut cœlestia consequamur; damus temporalia, ut sumamus æterna. Per, etc.

Vere dignum. Quis enim aut possit, aut audeat a tua laude cessare, perpendens mirandæ (e) depositionis effectus, quod de substantiæ genere peccatricis immaculata hostia gigneretur, cujus, pro ejusdem reatu naturæ, possis immolatione placari. Per, etc.

(a) Vox *ditati* inter variantes recensenda.

(b) *Leg.*, ut cum salutis nostræ vota recolimus, eorum qui tibi, etc.

(c) Hæc præfatio Leonis stylum præferre videtur.

(d) Hæc et duæ sequentes Missæ non sunt de sanctis.

(e) *Corrige, dispositionis.*

XXV. *Item alia.*—Da nobis hæc, quæsumus, Domine, (f) frequentata mysteria: quia quoties hostiæ tibi placatæ commemoratio celebratur, opus nostræ redemptionis exercetur. Per, etc.

Vere dignum. (g) Quia cum totus mundus experiat et cernat generis humani principia dejecta erigi, inveterata renovari, et ad culmen subactæ reduci; sicut veteres sancti quod credidere faciendum, cognoscit impleri, sic fiducialiter, quæ nunc promittuntur exspectat. Per, etc.

XXVI. *Item alia.*—Sacrificium, Domine, celebramus, quod ita nobis debet esse perpetuum, sicut nos ejus opere fieri jugiter desideramus æternum. Per, etc.

PACHALI SC F SP.

Vere dignum. Qui seipsum tibi pro nobis offerens immolandum, idem Sacerdos et sacer Agnus exhibuit. Per, etc.

Tribue nobis, Domine, misericordiam tuam, per quam et nostris reatibus possimus absolvi, et his mysteriis convenienter aptari. Per, etc.

XXVII. *Item alia.*—Omnipotens sempiternus Deus, qui sanctorum martyrum confessionibus Ecclesiæ tuæ sacrum corpus exornas: da nobis, quæsumus, ut et doctrinis eorum tibi placentia et pio sequamur exemplo. Per, etc.

Exaudi, Domine, supplicum preces, et quas merita nostra destitutis sanctorum tuorum commendatio reddat acceptas. Per, etc.

Suscipe, Domine, munera tuorum votiva populorum; et, corpus tibi gratæ sint precibus, pro quorum solemnitate offerantur. Per, etc.

Vere dignum. Qui nos sanctorum martyrum tribus gloriosas indesinenter celebrare victorias. Isti sunt enim confessores illius nominis in quo nobis unicum salutis nostræ præsidium. Pater æterne, posuisti. Et ut ad ejus cognitionem possimus accedere, parvularum mentium fidem, eorum et testificationibus instruis, et intercessionibus benignus attollis, Per, etc.

Sanctorum precibus, Domine, confidentes, quæsumus, per ea quæ sumpsimus, æterna remedia capiamus. Per, etc.

Supplicem tibi populum, Domine, tua munitione custodi; nec difficulter quod pie, quod juste postulat consequatur, cui sanctorum tuorum merita suffragantur. Per, etc.

XXVIII. *Item alia.*—Hostias (h) tibi, Domine, sanctorum tuorum dicatas meritis benignus assume, et ad perpetuum nobis tribue provenire subsidium. Per, etc.

Præsta nobis, Domine, quæsumus, universa peccata pariter atque pericula corporis et mentis eva-

(f) *Leg.*, frequentare. An infra legendum *plucitæ*? Hæc eadem oratio, mutato principio, legitur in Romano Missali Dominica nona post Pentecosten.

(g) A Leonis stylo non videtur abhorrere.

(h) Est in Gregor. Sacram. in Natali S. Fabiani xiii kal. Febr. et alibi, nec non in Missali Rom. in communi unius martyris pontificis oratio secreta.

dere, quos innumerabilium martyrum pia confessione circumdas. Per, et.

(a) Sacrificium tibi, Domine, laudis offerimus in venerabilium commemoratione sanctorum. Da, quæsumus, ut quod illis contulit gloriam, nobis proficiat ad salutem. Per, etc.

Vere dignum. Qui nos beatorum martyrum palmas in diebus, quos suo sanguine signavere, venerantes, in tua (b) exaltare potentia, in tuo, Domine, triquis semper honore gaudere. Per, etc.

(c) Sumpsimus, Domine, sanctorum tuorum solemniam celebrantes, cœlestia Sacramenta; quorum suffragiis, quæsumus, largiaris, ut quod temporaliter gerimus, æternis gaudiis consequamur. Per, etc.

XXIX. *Item alia.* — Apostolica nos muniat, Domine, semper oratio; ut iisdem suffragatoribus dirigatur Ecclesia, quibus principibus gloriatur. Per, etc.

(d) Sanctorum tuorum miseris esto, Domine, refugium singulare, quorum pro nobis et honore placetis et merito. Per, etc.

Ad martyrum tuorum, Domine, festa venientes, cum muneribus nomini tuo dicatis, occurrimus, ut illis reverentiam deferentes, nobis veniam consequamur. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam tu es gloriosus in sanctis, quibus et in persecutione tolerantiam (e) tribuisti, et in passione victoriam contulisti. Per, etc.

Memento, Domine, quæsumus, et clementiam tuam, ut sancti tui pro nobis, et clementiam tuam semper exorent, et incessabiliter audiantur. Per, etc.

XXX. *Item alia.* — Protegeris, Domine, tuorum deprecatione justorum (f) (sanctorum); ut, quorum circumdamur suffragio, foveamur auxiliis. Per, etc.

Da nobis, quæsumus, Domine, semper hæc tibi vota deferre, quibus, sanctorum tuorum Natalia celebrantes, tuam gloriam prædicemus. Per, etc.

Vere dignum. Quia sanctorum tuorum solemniam (g) repetimus, quorum veneranda confessio et mirabilia virtutis tuæ explevit, et illis præmium cœleste quæsit, et nobis patrocinia præparavit. Per, etc.

(a) In missali Rom. est oratio secreta Missæ S. Hermetis die 28 Aug.

(b) Leg., *exsultare.*

(c) Est oratio *Postcommunio* Missæ SS. Joannis et Pauli die 26 Juni in Missali Romano.

(d) Aliquid decet; forte, *intercessione.*

(e) Alterutrum *verbum tribuisti, vel contulisti, est varians lectio.*

(f) *Sanctorum* vox inter variantes lectiones recensenda.

(g) Hæc formula *repetimus* pro Missa octavæ adhibetur in missa xiv S. Laurentii, oratione ultima. Cum octava de aliquo martyre celebranda esset, hæc Missa communis usui fuisse videtur.

(h) Alterutrum *Domine* abundat. Mox pro *tuam misericordiam, reclus a tua misericordia.*

(i) Blanchinius et Muratorius legendum putant *Georgii*, cujus festum incidit in diem 23 Aprilis. Id autem cogitarunt ex præsumptione, quod hæc Missa ad mensem Aprilem pertineat. At collectorem *Missas communes de sanctis* hoc loco callocasse, et

Prosint nobis. Domine, justorum tuorum frequentia solemniam: quoniam quanto fragiliores sumus, tanto tibi placentibus præsidii indigemus. Per, etc.

XXXI. *Item alia.* — Peccatorum nostrorum, (h) Domine, multitudine prævalente, sanctorum tuorum, Domine, annua festa recolimus; singulare suffragium per eos tuam misericordiam deprecantes, quorum nos voluisti patrocinii adjuvari. Per, etc.

Offerentium tibi munera, quæsumus, Domine, ne delicta respicias; sed intercessorum merita propitius intuere. Per, etc.

Vere dignum. Te in tuorum glorificantes confessione sanctorum, qui, mirabili dispensatione sapientiæ tuæ, et illis beatitudinem sempiternam, et fragilitati nostræ congrua præparasti subsidia; ut quos ad te placandum prævideres dignos, eorum qui tibi placuerunt dignis precibus propitiatus intenderes. Unde supplices imploramus ut sicut illos manet æterna felicitas, sic pro nobis eorum deprecatio continuata non desit. Per, etc.

Peccavimus tibi, omnipotens et misericors Deus. Remedium non habemus, nisi miseroarî nobis tuorum deprecatione sanctorum. Per, etc.

XXXII. *Item alia* — Da nobis, omnipotens et misericors Deus, ut sanctorum tuorum Natalitia celebrantes, quorum prædicamus triumphos, eorum ~~idem~~ *veraciter* imitemur. Per, etc.

Offerimus, Domine munera tuorum tibi solemniam gratæ sanctorum, tuam elementiam deprecantes, ut quod ad illorum gloriam, nobis prosit ad veniam. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam martyrum beatorum pro confessione tui nominis venerabilis sanguis effusus sicut tua mirabilia manifestat, qui perficis in infirmitate virtutem, ita nostris et studiis dat profectum, et fragilitatibus præstat auxilium. Per, etc.

XXXIII. *Idem talia.* — Sanctis intervenientibus, Domine, tibi servitus nostra complaceat, et obsequia munerum fiant præsidiat devotorum. Per, etc.

Aspice nos, Domine, precibus exoratus 15 venerandi martyris (i) Gregorii, tua miseratione conce-

aliorum quoque SS. Tiburtii et Laurentii orationes inseruisse, quæ ad Aprilem non spectant, annot. 1 (Col. 21, n. 2) observavimus. S. Gregorii autem et Chrysogoni martyrum natale in nec eodem Sacramento notatur viii kal. Decembris. In veteri Missali Romano monastico Lateranensi novissime edito a clarissimo præsule Nicolao Antonello, et inserto tom. I Collectionis Liturgicæ Patris Azevedi pag. 764, Missa legitur S. Georgii martyris, quæ in nullis aliis vetustioribus Romanis libris invenitur; sed ea describitur ix kal. Januarii. Ex hoc autem die doctissimus annotator colligit hunc esse S. Gregorium martyrem Sipontinum, cujus memoria eodem die in aliis ecclesiasticis documentis signatur. Putat autem hanc Missam in hoc Romanum Missale inductam a monachis, quod aliquo ipsorum monasterio in ejus honorem erecto ejusdem festivitas apud ipsos (quos pag. 31 Spoletum Romam accitos putat) celebris fuerit. Post pauca vocabulum *lætitiam* varians lectio est textui inserta.

dens, ut sicut nobis ejus passio contulit hodiernum A in tua virtute conventum (lætitiā), ita suffragetur et meritum. Per, etc.

Fiat, Domine, quæsumus, hostia sacrandā placabilis pretiosi celebritate martyrii, quæ et (a) corda nostra purificet, et tuorum tibi vota conciliet. Per, etc.

Vere dignum. Propensius exorantes, ut sicut infirmitati nostræ præscius contulisti subsidia copiosa justorum, ita nobis eorum tribuas intercessione refoveri. Per, etc.

Exaudi nos, Domine, clamantes ad te, et quos non deseris sacramentis, necessariis attolle præsidii. Per, etc.

(b) IN DEDICATIONE.

XXXIV. *Item alia.* — Deus, qui beati Petri apostoli dignitatem ubique facis esse gloriosam: præsta, quæsumus, ut et doctrina semper ipsius foveamur et meritis. Per, etc.

Suscipe, Domine quæsumus, hostias, quas majestati tuæ in honore beati apostoli Petri, cui hæc est basilica sacrata, deferimus, et ejus precibus nos tuere, Per, etc.

Vere dignum. Qui ut in omni loco dominationis tuæ beati Petri apostoli magnifices potestatem, non solum ubi venerabiles ejus reliquæ conquiescunt; sed ubicumque pretiosa reverentia fuerit invocata, tribuis esse præsentem; nunc etiam perseverare demonstrat, quod in omnem terram sonus ejus exeat, et toto orbe salutaria verba decurrant. Per, etc.

Benedicimus, Domine, misericordias tuas, qui nos incessabiliter beati apostoli tui Petri sinis commemoratione foveri, suppliciter exorantes ut ejus solemniam gerimus, patrocina sentiamus. Per, etc.

16 XXXV. *Item alia.* — Si vis, potens es mundare, Domine; et quam vox iniquitatis nostræ non obtinet, tuorum nobis precibus veniam donare sanctorum. Per, etc.

Supplices, Domine, te rogamus, ut quamvis offensiones nostræ impediunt, recordatione tamen martyrum tuorum munus nostrum non sit ingratum. Per, etc.

Vere dignum. Prostrato corde poscentes ut quamvis tanta sint nostra facinora, quibus etiam cum innumerabilibus sanctorum suffragiis laboremus, tu tamen immensa pietate concedas ne scelera magis nostra prævaleant, quam satisfactio pro nobis copiosa justorum. Per, etc.

Præsta, Domine, quæsumus, ut quam immensis erroribus aggravati fiduciam conscientiæ non habemus, martyrum tuorum nobis supplicatio beata subveniat. Per, etc.

(a) Primis curis scripserat amanuensis peccata, secundis vero substituit corda.

(b) Verba in dedicatione videri scripta in margine ab alio antiquario, primum notaverat P. Blanchinius; sed in correctionibus quas postea præmisit, sincere confessus est ea verba esse ejusdem antiquarii, ut monitus fuit a Bartholonæo Campagnola, qui codicem, ipso Blanchinio flagitante, diligenter consuluit. Dedicationem quidem ecclesiæ S. Petri videntur inuenere verba orationis secundæ: cui (Petra) hæc est basilica sacrata. Animadvertendum porro est hanc

XXXVI. *Item alia.* — Prosint (c) meritis, Domine, patrocina multiplata sanctorum, et injustitias nostras tot oratio beatorum pro nobis fusa dissolvat. Per, etc.

Ne, quæsumus, Domine, pro nostris excessibus numerā delata despicias, sed pro tuorum intercessione sanctorum potius ad indulgentiam convertere supplicibus. Per, etc.

Vere dignum. Tu etenim, Domine, discernis populum tuum; et (d) ad martyrum festa multitudo conveniat, qui in tuorum vere fidelium sint parte cognoscis; atque ideo in nulla remaneat diaboli portione, qui in sanctorum cupit sorte numerari. Per, etc.

Anue, quæsumus, Domine, sacris martyribus tuis, ut opem nobis suæ deprecationis impendant, et iram tuam, quam nostris 17 pravitatibus meruimus, evadamus. Per, etc.

XXXVII. *Item alia.* — Non obruamur, Domine, quæsumus, quamvis immensis molibus peccatorum, qui ubique sanctis tuis deprecantibus exoramus, ut malis nostris offensus præsentibus hostias non repellas, sed tibi nos placitos sacramenti virtute perficias. Per, etc.

Vere dignum. Donari nobis suppliciter exorantes ut sicut sancti tui mundum in tua virtute vicerunt, ita nos a mundanis erroribus postulent expediri. Per, etc.

Quia nostræ voces, Domine, non merentur audiri, sanctorum interventio, quæsumus, sit accepta (e) (fiat grata) pro nobis. Per, etc.

XXXVIII. *Item alia.* — Preces nostras, Domine, propitiatus admitte, et ut digne tuis famuletur altaribus, sanctorum tuorum nos intercessione custodi. Per, etc.

Tribue nos, Domine, quæsumus, donis tuis libera mente servire. ut, purificante nos gratia tua, iisdem quibus famulamur mysteriis emendemur. Per, etc.

Vere dignum. Tibi etenim, Domine, sacra festivitas agitur, tibi dies sacrata celebratur, quam beatorum martyrum tuorum sanguis, in veritatis tuæ testificatione profusus, magnifica nominis tui honore signavit. Per, etc.

Omnipotens sempiterno Deus, qui fragilitati nostræ consulens, assidua nos sanctorum celebritate solaris, da nobis sub patronis talibus constitutis, et perpetua securitate muniri, et salutari gaudere profectu. Per, etc.

(f) Grata tibi munera nostra sint, Domine, quæ et tuis sunt instituta præceptis, et sanctorum tuorum festivitas gloriosa commendat. Per, etc.

Vere dignum. Tuas enim, Domine, virtutes, tuas

Missam inter communes recenseri Aprili a collectore arbitrarie insertas; unde ex hoc loco Iligi nequit veluti certum, dedicationem basilicæ S. Petri. aut aliud ejusdem apostoli festum in mensem Aprillem incidisse.

(c) Magis placeret immeritis.

(d) Assuta hic se produunt verba ad martyrum gesta multitudo conveniat; vel ante voces ad martyrum aliquid supplendum est, ex gr., cum.

(e) Fiat grata est varians lectio in textum illata.

(f) Hæc alia Missa est, licet numero non distincta.

que victorias admiramus; quoties id Ecclesia tua horum dierum solemnia celebramus, quos insignes confessorum tuorum et martyrum palmæ ad perennem memoriam sanctamque lætitiā fidelibus populis sacraverunt. Per, etc.

Quæsumus, Domine Deus noster, ut divina mysteria, quæ in tuorum commemoratione sanctorum frequentamus, actu subsequamur et sensu. Per, etc.

18 Adesto, Domine, populo tuo cum sanctorum patrocinio supplicanti, ut quod propria fiducia non præsumit, suffragantium meritis consequatur, Per, etc.

XXXIX. Item alia. — Omnipotens sempiternus Deus, qui nos idoneos non esse perpensis ad maiestatem tuam, sicut dignum est, exorandam, da sanctos martyres tuos pro nostris supplicare peccatis, quos digne possis audire. Per, etc.

* Adjuva nos, Domine, tuorum prece sanctorum, ut quorum festa gerimus, sentiamus auxilium. Per, etc.

Oblationem familiæ tuæ, Domine, sanctorum martyrum præsidia deputata commendent, et ut tibi grata sint, placentium tibi supplicationibus offerantur. Per, etc.

Vere dignum. Qui non solum debitum mortis antiquæ, quo idem non tenebatur, exsolvens, pro debitoribus repensavit, sed martyribus suis contulit ut, quod huiusmodi substantia contra voluntatem sui Creatoris agendo contraxerat, et præfixa lege fuerat solutura, dum pro testimonio Creatoris sponte (a) suscipere, fieret eis de reatu iustitia, et pœna transiret ad gloriam. Per, etc.

XL. Item alia. — Sint tibi placita, Domine, populi tui voliva sacrificia, et quod fragilitas nostra non impetrat. (b) eorum supplicatio, pro quorum gloria deferuntur, obtineat. Per, etc.

Dicata nomini tuo munera, Domine, sanctorum tuorum pro nobis satisfactio prosequatur; ut offensæ nostræ per eos, (c) qui in conspectu tuo digni sunt, relaxentur. Per, etc.

Vere dignum. Qui ad majorem triumphum de humani generis hoste capiendum, præter illam gloriam singularem, (d) qua ineffabilibus modis Domini virtute prostratus est, ut etiam a sanctis martyribus superaretur, effecit; (e) atque in membris quoque suis victoria sequeretur, quæ præcessit in capite. Per, etc.

XLI. Item alia. — Exaudi, Domine, preces nostras; et ut digna sint munera quæ oculis tuæ maje-

(a) Hæc eadem præfatio repetitur in Missa prima SS. Joannis et Pauli; ibique pro *susciperent* legitur *suscipiunt*, ubi forte desideratur *martyrium*.

(b) In Missa II eorundem martyrium Joannis et Pauli, ubi hæc oratio pariter legitur, pro *eorum* habetur *sanctorum*.

(c) In eadem Missa II, qui tibi sint placiti, relaxentur.

(d) Alias in eadem Missa II, qua ipsius Domini virtute.

(e) In eadem Missa meliori lectione, quæ Leoni nostro congruit, et eadem victoria sequeretur in mem-

statis offerimus, subsidium nobis tuorum concede sanctorum. Per, etc.

Vere dignum. Tui enim operis, Domine, tuæque virtutis est, ut inimicus humanæ substantiæ non tantum per Filium tuum Dominum nostrum, sed etiam per sanctos martyres tuos debitori (f) suæ quondam naturæ reddetur obnoxius, et subditæ sibi subderetur. Et ideo cum angelis. etc.

XLII. Item alia. — Quæsumus, Domine Deus noster, ne apud justitiam tuam peccata nostra nos aggravent, quam tuæ pietatis invicta miseratio..... nec nos, quamlibet innumeris gravari patiaris erroribus, quos tantis voluisti sanctorum tuorum suffragiis adjuvari, Per, etc.

(g) Respice propitius, Domine, super hæc munera quæ et pro sanctorum tuorum commemoratione deferimus, et pro nostris offensionibus immolamus. Per, etc.

Vere dignum. Pugnavit enim in beatis martyribus tuis contra profanitatem mundi tuæ fidei gloriosa confessio; contra irrationabilem sævitiam persecutorum sapiens sanctaque patientia; contra illecebras temporales spes cælestium (h) (præmiorum; contra vitæ præsentis affectum venturæ salutis æternitas; et in omnibus frementis machinamenta diaboli diaboli dextera tua in eis dimicante, vicerunt. Per, etc.

XLIII. Item alia. — Oblationes nostras, quæsumus, Domine, tua tibi dignatione fac placitas: quia nihil in nobis, quod placare te possit, nisi, deprecantibus sanctis, tua nos propitiatione prævenias. Per, etc.

C Vere dignum. Venerabilium martyrum præconia recolentes: quoniam tui operis, Domine, tuæque virtutis est, etc. (i)

Et Natalitiis sanctorum, Domine, et sacramenti munere vegetati, quæsumus, ut bonis quibus per tuam gratiam nunc fovemur, profuamur æternis. Per, etc.

Adsit, Domine, quæsumus, propitatio tua populo supplicanti; ut quod, te inspirante fideliter expectit, tua celeri largitate percipiat. Per, etc.

MENSE MAIO.

IX.

PRECES IN ASCENSA DOMINI

(f) Adesto, Domine, supplicationibus nostris; ut sicut humani generis Salvatorem consedere tecum in tua maiestate confidimus, ita usque ad consummationem sæculi 20 manere nobiscum, quemadmodum es pollicitus, sentiamus. Per, etc.

bris, quæ præcessit in capite. Præter hanc vero lectionem, hujus quoque loci varians lectio ibidem affertur.

(f) In tertia Missa SS. Joannis et Pauli hæc præfatio repetitur omnia voce suæ.

(g) Missale Romanum hanc orationem exhibet 23 Julii in festo S. Appollinaris.

(h) Vox *promissio* est varians lectio.

(i) Ut in præfatione prima Missæ septimæ, ubi tantum omittuntur voces *Dominum nostrum*.

(j) Hæc oratio est in Sacramentario Gelesiano lib. I, n. 64, nec non in Gregor. die Ascensionis Domini.

Omnipotens sempiternus Deus, tribue nobis munere festivitatis hodiernæ, ut illuc filiorum tuorum dirigatur intentio, quo in tuo Unigenito tecum est nostra substantia. Per, etc.

Exaudi nos, misericors Deus, et da mentibus nostris, quo Redemptor noster conscendit, attolli, ut secundo Mediatoris adventu manifesto munere capiamus, quod nunc audemus sperare promissum. Per, etc.

(a) Præsta nobis, omnipotens et misericors Deus, ut quæ visibilibus mysteriis celebrando suscepimus, invisibili consequamur effectu. Per, etc.

Da nobis, Domine, non terrena sapere, sed amare cœlestia, et inter prætereuntia constitutos jam nunc inhærere mansuris. Per, etc.

Exaudi nos, Deus salutaris noster, quia per hæc sacrosancta mysteria (b) commercia in totius Ecclesiæ confidimus corpore faciendum, quod ejus præcessit in capite, per eundem Jesum Christum Dominum nostrum.

I.—(c) Vere dignum Qui post resurrectionem sæculis omnibus gloriosam, discipulis suis visu conspicuus, tactuque palpabilis usque in quadragesimum diem manifestus apparuit; ipsisque cernentibus est elevatus in cœlum: in id proficientibus per has moras Ecclesiæ primitivis, ut et certius fieret quod credidissent, et plenius discerent quod docerent. Per, etc.

II.—Vere dignum. Justa enim nobis exultatione lætandum est inter gaudia festivitatis hodiernæ, quia in cœlos Ascensio mediatoris Dei et hominum hominis Jesu Christi, a nostra non est humilitate discessio; dum et in ea gloria, quam tecum semper habuit, et in ea natura est, quam suam fecit ex nobis: ac sic homo dignatus existere est, ut nos divinitatis suæ tribueret esse participes. Propterea, etc.

III.—Vere dignum. Quia mirantibus angelis, angelorumque principibus, Rex gloriæ, Dominusque virtutum, resurrectionis beatæ primitias, throno tuæ majestatis oblatas, in tua secum dextera collocavit. Et ideo, etc.

Communicantes et diem sacratissimum celebrantes Ascensionis in cœlum Domini nostri Jesu Christi, sed et memoriam venerantes, etc.

IV.—*Item alia.*—Vere dignum. Teque suppliciter exorare, ut mentibus nostris tua inspiratione concedas, quo Redemptor noster conscendit, attolli, ut secundo Mediatoris adventu, manifesto munere capiamus quod nunc audemus sperare promissum,

(a) In eodem Sacram. Gregor. eadem die, nec non in Missali Romano.

(b) Vox *commercium* varians lectio.

(c) Est in Missali Ambrosiano apud Pamelium tom. I, pag. 374. Prima hæc præfatio Leontina videtur, sicut etiam tertia.

(d) Exstat in Sacram. Gelas. lib. I, n. 63.

(e) Varians lectio voces *humanæ substantiæ* intulit in textum.

(f) *Subversa* varians lectio.

(g) Est in Sacram. Gregorii apud Menardum die Ascensionis Domini. Similis sententia est apud Leo-

per hunc eundem Jesum Christum Dominum nostrum, per quem te laudant angeli, etc.

(d) Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut nostræ mentis intentio, quo solemnitatis hodiernæ gloriosus auctor ingressus est, semper intendat, et quo fide pergit, conversatione perveniat. Per, etc.

V. *Item alia.*—Exaltationem nostræ conditionis (e) (humanæ substantiæ) respice, Deus, ut, tua dignatione mundati, sacramentis magnæ pietatis aptemur. Per, etc.

Vere dignum. Ut sensibus nostris dignanter infundas, ne terrenis affectionibus inhærendo, oculos ad cœlestia non levemus: ne infimis voluptatibus occupati, mentes non valeamus attollere quo Saluator noster ascendit; ne diabolica sectando vestigia, a Christi consortio recedamus: quia nemo potest summi verique Regis celsitudine delectari, nisi qui pestifera distracta (f) (subversa) Tyranni jura calcarit. Per, etc.

VI. *Item alia.*—(g) Da, quæsumus, omnipotens Deus, illuc subsequi tuorum membra fidelium, quo caput nostrum principiumque præcessit. Per, etc.

Vere dignum. In hac die, qua Jesus Christus, Filius tuus, Dominus noster, divini consummato sine mysterii, dispositionis antiquæ munus (h) explicuit; ut scilicet et diabolus cœlestis operis inimicum, per hominem, quem subjugarat, elideret, et humanam reduceret ad superna dona substantiam. Per, etc.

(i) Tribue, quæsumus, Domine, et illuc tendat Christianæ nostræ devotionis affectus, quo tecum est nostra substantia. Per, etc.

(l) Communicantes, et diem sacratissimum celebrantes, quo Dominus noster unigenitus Filius tuus unitum sibi hominem nostræ substantiæ in gloriæ tuæ dextera collocavit; sed et memoriam, etc.

X.

ORATIONES PRIDIE PENTECOSTEN.

Deus, qui si velis reddere quod meremur, prius deficimus quam merita supplicia perferamus, quæsumus, absolve nostros placatur errores, et, ut possimus ad tua præcepta converti, copiosa propitiatione nos præveni. Per, etc.

Clemens, omnipotens, et misericors Deus, duritiam nostri cordis averte, qua nos verbera multiplicata metuimus, nec tantis mysteriis collata dona sentimus; et tua nobis inspiratione concede, ut et

nem Serm. 1 in Ascens. Domini c. 4: *Quia igitur Christi ascensio nostra provectio est; et quo præcessit gloria capitis, eo spes vocatur et corporis.*

(h) In Sacram. Gelas. lib. I, n. 64. et apud Pamelium tom. II, pag. 569, in quibus hæc præfatio legitur, pro *explicuit* forte melius habetur *explevit*.

(i) Codd. Gregoriani hanc orationem exhibent fer. 4 in albis.

(j) In Gelasiano iisdem verbis exstat lib. I, n. 63. In Gregoriano autem ac in Romano Missali hæc sola mutatio legitur *unitam sibi fragilitatis nostræ substantiam*.

delictis veniam postulemus, et gratias pro nostra A salvatione reddamus. Per, etc.

Domine Deus noster, cujus est prima causa miserendi, qua nomen tuum timeamus et amemus: cordibus nostris miseramus infunde, ut quæ tibi non placent, refutantes, sincera tibi voluntate subdamur. Per, etc.

Parce, Domine, parce peccantibus; et ut ad propitiationem tuam possimus accedere, Spiritum nobis tribue corrigendi. Per, etc.

(a) *Item alia*.—(b) Omnipotens sempiternus Deus, qui paschale sacramentum quinquaginta dierum voluisti mysterio contineri, præsta, ut gentium facta dispersio divisione linguarum, ad unam confessionem tui nominis cælesti munere congregetur. Per, etc.

Supplices tuam, Domine, clementiam deprecamur, ut qui præ venis semper mala merita nostra miserando, tibi placita (c) fieri piis actibus et jejuniis salubribus expiando. Per, etc.

(d) Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, 23 ut dignitas conditionis humanæ per immoderantiam sauciata, medicinalis parcimonie studio reformetur. Per, etc.

(e) Annue, misericors Deus, ut qui divina præcepta violando, paradisi felicitate decidimus, ad æternæ beatitudinis redeamus accessum per tuorum custodiam mandatorum. Per, etc.

Adesto, Domine, fidelibus tuis, adesto supplicibus: et terrestribus non deseras adjumentis, quos cælestium rerum facis esse participes. Per, etc.

Sacri nos, Domine, muneris operatio mundet et foveat (f) (renovet), et donis societ sempiternis. C Per, etc.

Vere dignum. Qui, ut ad id quod facta est, reparatur humana conditio, in uno eodemque homine suum cuique convenienter attribuis. Corpus alitur escis, anima jejuniis saginatur; nisi competentibus sustentata cibus membra non serviunt, absque continentia non viget mentis imperium. In qua diversitate substantiæ sic tuo moderamine nos gubernas, ut quia sine his non potest constare, quibus refovetur alterutrum, hac temperie sumi præcipias, qua utrumque vegetetur: ac simul alimonia carni non

(a) Hæc formula *Item alia*, a Muratorio ommissa, in codice legitur. Est Missa quinem distincta, et instituta post institutum in vigilia Pentecostes jejunium, de quo in sequentibus orationibus et præfatione fit mentio.

(b) Hanc orationem habet Sacramentarium Gelasii lib. I, n. 80, in Dominica Pentecosten. Gregorianum autem in Sabbato ante Pentecosten.

(c) Rectius facias.

(d) Habetur hæc oratio in Gelasiano, et in Gregor. Menardi feria 7 hebdomadæ tertiæ Quadragesimæ. In Gregorianis autem codicibus a Muratorio editis, et in Romano Missali feria 5 post Dominicam Passionis.

(e) Idem codd. Muratorii hanc orationem referunt sabbato ante Pentecosten ad descensum fontis.

(f) Renovet est varians lectio.

(g) Est in Gelas. lib. I, n. 79.

(h) Hæc Leoninam syntaxim spirant.

(i) Hæc oratio occurrit etiam in Sacram. Greg. et in Missali Rom. fer. 2 post Dominicam Pentecosten.

desit, unde subsistat; et adsit observantia, unde meus polleat. Per, etc.

(g) Sacris cælestibus, Domine, vitia nostra purgentur, ut muneribus tuis possimus semper aptari. Per, etc.

Supplicem tibi, Domine, plebem placatus intende, et in tua misericordia confidentem clementia largiore comitare; ut quia sine te non potest omnino consistere, tuis beneficiis temporalibus gubernetur, ut proficiat ad æterna. Per, etc.

IN PENTECOSTEN ASCENDENTIBUS A FONTE.

I. — Præsta nobis, ineffabilis et misericors Deus, ut adoptio, quam in idipsum sanctus Spiritus advocavit (h), nihil in dilectione terrenum, nihil habeat in confessione diversum. Per, etc.

(i) Propitius, Domine, quæsumus, hæc dona sanctifica, et hostiæ spiritalis oblatione 24 suscepta, nos multiplos tibi perfice munus æternum. Per, etc.

(j) Vere dignum. Qui ascendit super omnes cælos. sedensque ad dexteram tuam, promissum Spiritum sanctum in filios adoptionis effudit: unde lætantes inter altaria tua, Domine virtutum, hostias tibi laudis offerimus, etc.

(k) Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus pro his quos ex aqua et Spiritu sancto regenerare dignatus es, tribuens eis remissionem omnium peccatorum, quæsumus, placatus accipias, eorumque nomina ascribi jubeas in libro viventium. Per, etc.

(l) Communicantes, et diem Pentecosten sacratissimum celebrantes, quo Spiritus sanctus apostolos plebemque credentium præsentia suæ majestatis inplevit: sed et memoriam venerantes, etc.

(m) Benedic, Domine, et has tuas creaturas (fontis) mellis et lactis; et pota famulos tuos ex hoc fonte aquæ vitæ perennis, qui est Spiritus veritatis, et enutri eos de hoc lacte et melle, quemadmodum patribus nostris Abraham, Isaac, et Jacob (n) *promisisti* introducere te eos in terram promissionis, terram fluentem melle et lacte. Conjunge ergo famulos tuos, Domine, Spiritui sancto, sicut conjunctum est hoc mel et lac, quo cælestis terrenæque substantiæ signi-

(j) Tota hæc præfatio est in Gelas, ad vigiliam Pentecosten lib. I, n. 78, in Gregoriano autem, et in Missali Rom. usque ad verbum *effudit*.

(k) Similis est, nonnullis intermediis verbis additis, in Gelas. in nocte cænæ lib. I, n. 45; et repetitur in vigilia Pentecosten n. 78. Non absimilis est quoque in Gregor. et in Missali Rom. in Paschate et Pentecoste.

(l) Est in Gelas. lib. I, n. 78, et in Gregoriano Menardi.

(m) Hæc benedictio lactis et mellis exstat in Ordine Romano Hittorpii in Sabbato Sancto tom. I, pag. 37. Lactis ac mellis usum post baptismum memorant Tertullianus *De Corona milit.* c. 3, et lib. I adversus Marcionem, ac S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos. Vide Martens *De antiq. Ecclesiæ Ritibus* tom. I, lib. I, c. 1, art. 15. Post pauca vox *fontis* perperam intrusa, in Ordine Romano Hittorpii jure omittitur.

(n) Supplevimus verbum *promisisti* ex laudato Ordine Romano Hittorpii.

ficatur unio in Christo Jesu Domino nostro. Per quem hæc omnia, etc.

II. *Item alia.* — (a) Da nobis, quæsumus, Domine, per gratiam Spiritus sancti novam tui Paracliti spiritualis observantiæ disciplinam, ut mentes nostræ, sacro purgatæ jejunio, cunctis roddantur ejus muneribus aptiores. Per, etc.

25 (b) IN JEJUNIO QUARTI MENSIS.

(c) Concede nobis, Domine, præsidia militiæ Christianæ sanctis inchoare jejuniis; ut contra spiritales nequitias pugnaturi, continentia muniamur auxiliis. Per, etc.

Deus, cujus mysteriis mundamur et paseimur, præsta ut eadem sic temporaliter celebremus, ut nobis experiamur æterna. Per, etc.

Præsumptio et Reparatio primi hominis.

Vere dignum. Qui post illud ineffabiliter institutum divinæ humanæque naturæ consortium, Sponsi filios usque ad ejus abscessum non posse jejunare præmonuit; ne rudes animos parvulorum, supernis eruditionibus imbuendos, oneraret austerioribus disciplinis, sed proficientibus exercitia majora servaret: quibus uberioro dono Spiritus sancti sufficienter instructis jejunii subsequentis primitias dedicavit: ut quia post creationem primi hominis initium peccati concupiscentia ministrarat, post reparationem generis humani continentia fieret origo virtutum. Per, etc.

Omnipotens sempiternus Deus, qui paschalis solemnitate arcanum (d) hodie-mi mysterii plenitudine perfecisti, da, quæsumus, ut filii tuæ adoptionis effecti, quam Dominus noster Jesus Christus ad te veniens dereliquit, mereantur pacem. Per, etc.

(e) Da, quæsumus, Ecclesiæ tuæ, misericors Deus, ut sancto Spiritu congregata, hostili nullatenus incursione turbetur. Per, etc.

Hostias populi tui, quæsumus, Domine, miseratus intende; et ut tibi reddantur acceptæ, conscientias nostras sancti Spiritus salutaris adventus emundet. Per, etc.

(a) Est in Gelasiano lib. 1, n. 79, in Gregoriano Muratorii diei sabbati ante Pentecosten, et apud Pamelium tom. I, p. 378.

(b) Hic titulus perperam intrusus videtur: sequentia enim ad jejunium in vigilia Pentecostes pertinent, ut annot. 29 (mox n. (d)) patebit. Forte oratio mox subjecta, et lucubrata eo tempore, quo nondum jejunium vigiliæ Pentecostes erat institutum, antea descripta erat fer. 4. in jejunio mensis quarti, pro quo quidem a Leone condita videtur. Post institutum vero jejunium vigiliæ traducta fuit a feria 4 ad hanc vigiliæ diem, quo jejunium post paschale tempus inchoabat: et cum ipsa oratione titulus etiam per oscitantiam transcriptus fuit. Hinc sequentia cum oratione præcedenti ad eandem Missam referenda sunt, ut in Gelasiano Sacramentario copulantur sub titulo: *In vigilia Pentecostes.*

(c) Est in Gelasiano in vigilia Pentecostes n. 79, et iterum n. 83, fer. 4, in jejunio mensis quarti: ac in Gregorianis codd. et in Missali Rom. feria 4 Cinerum. Nonnulla hic sunt ex Leonis serm. 78, c. 2, sicut et in sequenti præfatione. Stylus certe atque sententiæ concinunt cum serm. 78 et 79 a Leone lucubrat in jejunio mensis quarti.

(d) Voces hodierni mysterii non diebus jejunii quarti mensis, sed festo Pentecostes congruunt; unde hæc

Vere dignum. In die solemnitate hodiernæ, quo humanam de varia superstitione substantiam spiritu veræ perficis religionis unitam. Per, etc.

(f) Adesto, Domine, quæsumus, populo tuo, et quem mysteriis cælestibus imbuisti, ab hostium furore defende. Per, etc.

XI.

IN DOMINICUM PENTECOSTEN.

Adesto, Domine, precibus nostris, ut adoptio, quam in idipsum, etc. (g)

Propitius, Domine, quæsumus, hæc dona sanctifica, etc. (h).

Vere dignum. Hæc tibi nostra confessio, Pater gloriæ, semper accepta sit, de cordibus filiorum promissionis emissa: quia nihil sublimius collatum Ecclesiæ tuæ probamus exordiis, quam ut Evangelii tui præconia linguis omnium credentium ora loquerentur; ut et illa sententia, quam superbæ quondam Turris exstructio meruit, solveretur, et vocum varietas ædificationi (i) ecclesiasticæ non difficultatem faceret, sed augetur potius unitatem. Per, etc.

Contra (i) inimicos catholicæ professionis.

I. — Exaudi, Domine, preces nostras, et sicut profanas mundi caligines sancti Spiritus luce evacuasti; sic hostes Romani nominis, et inimicos catholicæ professionis expugna. Per, etc.

Contra Imperatores.

Deus, qui vastatoris antiqui perfidiam virtute Filii tui et sancti Spiritus destruendo, dedisti nobis de captivitate victoriam: concede, quæsumus, ut qui nos impetere moliantur, potentia tuæ dextera conterantur. Per, etc.

(k) Accipe, quæsumus, Domine, munus oblatum; et dignanter operare, ut quod mysteriis agimus, piis effectibus celebremus. Per, etc.

27 Vere dignum. Clementiam tuam suppliciter exorantes, ut sicut nobis æternæ securitatis aditum Passione Domini Jesu Christi et sancti Spiritus illuminatione reserasti, sic etiam tranquillitatem vitæ præsentis indulgeas, per quam tanti doni particeps devotio quieta proficiat, et negligentia (l) et terror alia Missa est perperam assuta cum antecedenti sub titulo: *In jejunio mensis quarti.*

(e) Est in Gregor. Sacramentariis et in Romano Missali feria 6 post Dominicam Pentecostes. De hujus orationis institutione ac sensu vide inferius annot. 35 (infra n. j).

(f) Legitur in laudatis Sacramentariis et Missali Rom. feria 2 post Pentecosten.

(g) Quæ sequuntur, repetitio sunt orationis primæ superius descriptæ ascendentibus a fonte.

(h) Repetitur hic oratio, quæ loco indicato est pariter secunda.

(i) Magis placeret *Ecclesiæ.*

(j) Hic indicari videntur Vandali Ariani, qui an. 455, sub festum Pentecostes, Romæ imminabant: tres enim dies post idem festum in Urbem ingressi sunt, uti ostendimus in admonitione ad serm. 84. Hæc ergo et sequens oratio, sicut etiam dux paulo ante descriptæ, *Da quæsumus, et Adesto, Domine,* quibus contra ejusmodi hostes divinum auxilium deponitur. Leonem habere possunt auctorem.

(k) Hæc oratio in Sacram. Gregor. et in Missale Rom. traducta legitur fer. 4 Pentecostes.

(l) Erat in editis, et error. Cum vero de hostibus Vandalis Romam impetentibus his in orationibus agatur, uti monuimus annot. 35 (Supra, n. j), legendam

illatus, ad fidei transferatur augmentum. Per, etc. A

II. *Item alia.* — (a) Purificet nos, quæsumus, Domine, muneris præsentis oblatio, ut dignos sacra participatione perficiat. Per, etc.

(b) PRAECES F.

(c) Mentis nostras, quæsumus, Domine, sanctus Spiritus divinis præparet sacramentis, quia ipse est omnium remissio peccatorum. Per, etc.

Communicantes, et diem sacratissimum Pentecosten celebrantes, quo apostoli apostolorumque discipuli omnium charismatum spiritalia dona sumpserunt; sed et memoriam venerantes, etc.

(d) Adsit nobis, Domine, quæsumus, virtus Spiritus sancti, quæ et corda nostra clementer expurget, et ab omnibus tueatur inimicis. Per, etc.

XII.

IN JEJUNIO MENSIS QUARTI.

(c) Adesto, Domine, supplicibus tuis, ut hoc solenne jejunium, quod animis corporibusque curandis salubriter institutum est, devoto servitio celebretur. Per, etc.

Præsta, Domine Deus noster, ut contra omnes fremitus impiorum mentis puritate vincamus, et qui nos, in sua confidentes virtute, moliuntur affligere, a nobis jejunantibus subjugentur. Per, etc.

28 Offerimus tibi, Domine, quæ dicanda tuo nomine dedisti, suppliciter exorantes ut sicut eadem nobis efficacis sacramentum, ita fieri tribuas remedium sempiternum. Per, etc.

(f) Vere dignum. Post illos enim lætitiæ dies, quo in honorem Domini a mortuis resurgentis et in cælos ascendentis exegimus, postque perceptum sancti Spiritus donum, necessaris nobis hæc jejunia sancta provisa sunt; ut pura conversatione viventibus, quæ divinitus Ecclesiæ sunt collata, permaneant. Per, etc.

(g) Reflecti participatione muneris sacri, quæsumus, Domine Deus noster, ut cujus exsequimur cultum, sentiamus effectum. Per, etc.

credimus et terror, omissa, ut fieri solet, in codice littera t ob concursum similis litteræ in fine præcedentis vocis et. In hac autem Vandalica irruptione quæ fuerit Romanorum negligentia hoc loco notata, intelligimus ex Prospero in Chronico ad an. 455, ubi post narratam mortem Maximi imperatoris, qui omnibus ex Urbe fugientibus abeundi facultatem concesserat, defensionem ejus ob hanc fugam adeo neglectam tradit, ut *Urbem omni præsidio vacuum Gensericus obtinuerit, occurrente sibi extra portas sancto Leone episcopo.*

(a) Sacramentarium Gelasii assignat hanc orationem diei Pentecostes lib. 1, n. 80, Gregoriani autem codd. et Romanum Missale feria 3 post Pentecosten.

(b) Forte legendum *Preces seriales.* Ita Blanchinius.

(c) In Gelasiano Sacram. est *Secreta* in Dominica Pentecostes, in Gregorianis autem codd. et Missali Rom. habetur fer. 3 post Pentecosten.

(d) In Sacram. Gelasii legitur lib. n. 81. *ad vespers infra octavam Pentecosten;* in Gregor. et Missali Rom. est prima oratio fer. 3 laudatæ. In omnibus his Sacramentariis finis est *ab omnibus tueatur adversis;* in nostro vero habetur *inimicis* ea forte de causa, quia hæc quoque oratio Vandalos hostes Romæ, ut diximus, imminentes respexerit.

« Nunc legitur in Missali Rom. sabbato ante Domi-

Adesto, Domine, populis tuis, tua protectione fidentibus, et tuæ se dexteræ suppliciter inclinantes perpetua defensione conserva. Per, etc.

Percipiant, quæsumus, Domine, vitæ præsentis auxilium, et gratiam reperiant sempiternam. Per, etc.

XIII.

MENSE JEJUNIO

VIII KALENDAS JULII. NATALE SANCTI JOANNIS BAPT. ST.Æ.

I. — (h) Virtutum cælestium, Deus, qui nos annua beati Joannis Baptistæ solemnia frequentare concedis, præsta, quæsumus, ut et securis eadem mentibus celebremus, et (i) ejus patrocinio promerente, plene capiamus securitatis augmentum. Per, etc.

Ad offerenda munera, Domine, lætè expurrimus, B supplices implorantes ut ~~concedas gratiam~~ Nuntis, sumamus gratiam Nuntiati. Per, etc.

29 (i) Vere dignum. Exhibentes solenne jejunium quo beati Joannis Baptistæ natalitia (k) prævenimus cujus genitor eum, Verbi Dei nuntium, dubitans nasciturum, vocis est privatus officio, et eodem recepit nascente sermonem; quique, angelo promittente, dum non credit, obmutuit; magnifici præconis exortu et loquens factus est et propheta; materque pariter sterilis, ævoque non solum puerperio fecunda processit; ad etiam, quo beatæ Mariæ fructum sedula voce (l) (benedictione) susciperet, spiritu Divinitatis impleta est; ipseque progenitus, ut pote viæ cælestis assertor, viam Domino monuit præparari; seraque in (m) (suprema) parentum ætate concretus et editus, procreandum novissimis temporibus dissevit Redemptorem. Per, etc.

Sanctorum tuorum nos, Domine, patrocinia collata non deserant, quæ fragilitatem nostram et precibus tueantur et meritis. Per, etc.

(n) Omnipotens et misericors Deus, qui beatum Baptistam Joannem tua providentia destinasti, ut perfectam plebem Christo Domino præpararet: da, quæsumus, ut familia tua hujus intercessione Præ-

nicam I Quadragesimæ. Adeo vero hæc oratio Leonina est, ut Leonis verba contineat ex serm. 78, c. 1. Confer annot. 2 (Tom. præced. col. 416, n. (f) in eundem sermonem.

(f) Est in Gelasiano lib. 1, n. 83, et in Gregor. Menardi fer. 4 mensis quarti. Leonem refert, uti monuimus annot. 8 (Tom. præced. col. 417, n. (c) in serm. 78.

(g) Exstat in Gregorianis codd. die xiii kal. Febr., in natali S. Fabiani, et alibi. Missale Romanum insertis vocibus *intercedente B. N. martyre tuo* in communi unius martyris, et alias frequenter exhibet.

(h) Hæc oratio exstat in Sacram. Gregor., exceptis primis vocibus *virtutum cælestium.*

(i) Legebatur *eorum*, perperam. Emendationem suppeditarunt exempla Gregoriana.

(j) Confer hanc prælationem cum cod. Ottobon. Gregoriano Muratorii in vigilia S. Joannis Baptistæ pag. 324, et cum alio Menardi, et similia invenies.

(k) Ita noster codex apud Blanohinium, sicut et duo Gregoriani apud Muratorium, qui hoc loco supposuit *celebramus*, eo quod hæc Missa ponatur in *Natali S. Joannis Baptistæ.* Sed sub titulo in *Natali* Missas diei festi et vigiliæ simul collector descripsit.

(l) *Benedictione* varians lectio est textui inserta.

(m) Vox quæque *suprema* inter variantes est recensenda.

(n) In codd. Gregor. legitur.

conis, et a peccatis omnibus exuatur, et (a) ad eum quem prophetavit, invenient. Per, etc.

II. *Item alia.* -- (b) Omnipotens sempiterne Deus, da cordibus nostris illam tuarum rectitudinem semitarum quam beati Baptistæ Joannis vox clamantis edocuit. Per, etc.

(c) Tua, Domine, muneribus altaria cumulamur, illius nativitatem honore debito celebrantes, qui Salvatorem mundi et cecinit ad futurum, et adesse monstravit. Per, etc.

Vere dignum. In die festivitatis hodiernæ, quod beatus ille Baptista Joannes exortus est, nondum terrena conspiciens, cœlestia jam revelans; lucis æternæ prædicator, priusquam lumen temporale sentiret; testis veritatis, antequam visus; et ante propheta quam natus: maternis visceribus latens, **30** et Unigenitum Dei præseia exultatione prænuntians; Christi que tui, nondum genitus, jam præcursor. Nec mirum, si Filium tuum, Domine, procreatus ostendit quem adhuc utero clausus agnovit; meritoque inter natos mulierum nullus inventus est similis, quia nulli hominum prorsus indultum est, ut exsecutor Divinitatis existeret, priusquam vitam humanæ conditionis hauriret; satisque firmatum, quam esset mirabilis Nuntius, cujus tam insignis Nuntius appareret; convenienterque pro lavacri ministerio, quod gerebat, detulit famulatum perfecti baptismatis mysterium consecranti, et ad remissionem peccatorum mortalibus conferendam, huic jure debitam reddidit servitum, quem mundi tollere dixerat venisse peccatum. Unde cum angelis, etc.

(d) Beati Joannis Baptistæ, nos, Domine, præclara comitetur oratio; et quem venturum esse prædixit, poscat nobis favere placatum. Per, etc.

Magnis mysteriis incitata plebs tua, Domine, (e) per viam salutis et pacis incredat, et beati Præcursoris hortamenta sectando, ad eum quem prædixit, secura perveniat. Per, etc.

III. *Item alia.* -- Omnipotens sempiterne Deus, qui etiam in beati Joannis generatione, promenda confessione sacratæ tibi plebis instituis: auge nobis fidei pietatisque constantiam, ut magis magisque fateamur excellentiam Nuntiatum, cum tanta sit gloria Nuntiantis. Per, etc.

(f) Vota populi tui, Domine, propitiatus intende, et quorum nos tribuis solemniter celebrare, fac gaudere suffragiis. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam merito huic inter hominum filios nemo prælatus est, quem ab exordio sui,

(a) Vel ad abundat, et pro *invenient* legendum *inveniat*; vel expuncto hoc verbo subroganda sunt verba *pervenire mereatur*, ut ex Sacramentario Gregor. emendavit Muratorius.

(b) In Missa S. Joannis Baptistæ ad fontes hanc orationem præferunt codd. Gregoriani.

(c) Hæc quoque ibidem legitur in prima Missa ejusdem Præcursoris, nec non in Sacram. Gelasii lib. II, n. 26, ac in Missali Romano.

(d) Hæc oratio postrema est ad complendum in Missa vigiliæ S. Joannis Baptistæ in laudatis codd. Gregorianis, et in Romano Missali. In cod. autem Gela-

usque in finem tot honorum insignibus, tot charismatum splendoribus consecrasti: decebat enim ut ineffabile Domini sacramentum, quod prophetica voce prædixerat, visibiliter etiam monstraturus, **31** cæteris ejus nuntiis eminentior appareret. Unde cum angelis, etc.

Præsta, quæsumus, Domine, ut sicut de præteritis ad nova sacramenta transimus, ita, vetustate deposita, sanctificatis mentibus innovemur. Per, etc.

Benedic, quæsumus, Domine, plebem tuam, et sanctorum tuorum deprecationibus confidentem, tribue consequi quod sperare donasti. Per, etc.

Ad Fontem.

IV. *Item alia.* -- (g) Omnipotens sempiterne Deus, qui instituta legalia et sanctorum præconia prophetarum in diebus beati famuli tui Joannis implesti: præsta ut cessantibus significationum figuris, ipsa sui manifestatione veritas eloquatur. Per, etc.

Da, quæsumus, Domine, lumen intelligentiæ parvulis tuis, ut, pro veteris gratia sacramenti præsentis sacrificii gratia succedente, sic gloriemur novis ut non abutamur antiquis. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam plena sunt omnia sæcula misericordia tua, quam, recurrentibus data lege temporibus, etiam in hujus dici festivitate veneramus: agnoscentes ad magnum pietatis tuæ pertinuisse consilium, ut sanctus tuus Joannes, cujus Natalem ad nominis tui gloriam celebramus, tot donis mirabilis nasceretur. Per, etc.

Annue, Domine, precibus nostris, ut sicut de præteritis ad nova sumus sacramenta translati, ita, vetustate deposita, sanctificatis mentibus innovemur. Per, etc.

V. *Item alia.* -- (h) Deus, qui præsentem diem honorabilem nobis in beati Joannis nativitate fecisti, da populis tuis spiritalium gratiam gaudiorum, et omnium fidelium mentes dirige in viam salutis et pacis. Per, etc.

Omnipotens sempiterne Deus, qui tuis fidelibus contulisti ut ille quo inter natos mulierum nullus est major, oriretur, et Unigeniti tui gloriosus Præcursor existeret: providentiæ tuæ munus exsequere ut quæ manifestavit testificatio Nuntii, impleat præsentia Nuntiatum. Per, etc.

Remotis obumbrationibus carnalium victimarum, spiritali tibi, summe Pater, hostiam supplicis servitute deferimus, quæ miro **32** ineffabilique mysterio et immolatur semper, et eadem semper offertur:

sic ut lib. II, n. 25, est oratio secunda vigiliæ.

(e) Sequentia habent Sacramentarium Gregorianum, et Missale Rom. in prima oratione vigiliæ.

(f) Hæc oratio exstat in Romano Missali die 16 Sep., in commemoratione Ss. Euphemie, Lucie, et Geminiani martyrum, nec non die 23 Nov. pro S. Felicitate.

(g) Est in Sacram. Gelasii lib. II, n. 26.

(h) Est in eodem cod. Gelasii eodem loco, et in MSS. Gregorianis, ac in Romano Missali, ipso die S. Præcursoris.

pariterque et devotorum munus, et remunerantis A in eum, sicut probamus in sanctis tuis, accipit tua est præmium. Per, etc.

(a) Vere dignum. In die festivitatis hodiernæ, qua beatus Joannes exortus est, qui vocem Matris Domini nondum editus sensit, et adhuc clausus utero, ad adventum salutis humanæ prophetica exultatione gestivit; qui et genitricis sterilitatem conceptus abstersit, et patris linguam natus absolvit: solusque omnium prophetarum Redemptorem mundi, quem prænnuntiavit, ostendit: et ut sacræ purificationis effectum aquarum natura conciperet, sanctificandis Jordanis fluentis ipsum baptismatis lavit auctorem. Unde cum angelis, etc.

(b) Cœlestis doni benedictione percepta, supplices te, Deus omnipotens, deprecamur, ut hoc idem nobis semper et sacramenti causa sit et salutis. Per, etc.

Quos tuos efficis, Domine, tua pietate circumtege: et fragilibus sanctorum omnium prætende subsidia; ut ad promissiones tuas, te inspirante, currant, te gubernante, perveniant. Per, etc.

XIV.

IN NATALI SANCTORUM JOANNIS ET PAULI.

I. — Omnipotens sempiternus Deus, qui nos idoneos non esse perpendis, etc. (c)

Adjuva nos, Domine, tuorum prece sanctorum, etc.

Vere dignum. Qui non solum debitum mortis antiquæ, etc.

II. *Item alia.* — Sint tibi placita, Domine, populi tui, etc. (d)

Dicata nomini tuo munera, Domine, etc.

Vere dignum. Qui ad majorem triumphum, etc.

III. *Item alia.* — Exaudi, Domine, preces nostras, et ut digna, etc. (e)

Vere dignum. Tui enim operis, Domine, etc.

III IV. *Item alia.* — Adesto, Domine, quæsumus, Ecclesiæ tuæ votis, adesto muneribus; et quod conscientia nostra non supplet, sanctorum tuorum intercessio compenset et meritum. Per, etc.

Vere dignum. Quia mira sunt opera justitiæ tuæ atque pietatis, cum vel a te devians homo diabolicæ subicitur potestati, vel ad te per tuam gratiam remeans, non solum jus infesti dominatoris evadit, sed

(a) Missale Ambrosianum apud Pamelium tom. I, pag. 393, hanc præfationem exhibet, nec non legitur inter præfationes antiquas tom. II, pag. 587. Concordant codd. Gregoriani.

(b) Est in mss. Gregor, ac in Missali Rom. fer. 4 post Dominicam Passionis.

(c) Hæc et sequentes orationes cum præfatione habentur supra mense Aprili Missæ xxxix de communi martyrum.

(d) Hic repetuntur orationes et præfatio Missæ xli insertæ mense Aprili.

(e) Hic quoque repetuntur preces Missæ xli mensis Aprilis.

(f) In ms. quidem sic legitur: *Beatis martyribus supplicantibus, Domine, fideles tuos propitiatus intende. Tui sunt, Domine, tibi que subjecti, benedictiones tuas te largiente percipiant, quos humili indesinenter expectant; sed ut munera conlata custodiant, pie justeque sperata percipiant.* In hæc notavit Franciscus Pastor

virtute dominatum. Per, etc.

Sancti tui, Domine, misericordiam deprecantur, ut sacramenta quæ sumpsimus, et præsentis vitæ nobis remedia conferant et futuræ. Per, etc.

(f) Beatis martyribus supplicantibus, Domine, fideles tuos propitiatus intende, ut munera collata custodiant, et pie justeque sperata percipiant. Per, etc.

Qui sunt, Domine, tibi subjecti, benedictiones tuas, te largiente, percipiant, quas humili devotione indesinenter expectant. Per, etc.

V. *Item alia.* — (g) Quæsumus, omnipotens Deus, ut nos geminata lætitia hodiernæ festivitatis excipiat, quæ de beatorum Joannis et Pauli glorificatione procedit, quos eadem fides et passio fecit esse germanos. Per, etc.

(h) Hostias altaribus tuis, Domine, placationis imponimus, potentiam tuam in sanctorum tuorum passionibus honorando, et per eos nobis implorando veniam peccatorum. Per, etc.

Vere dignum. Quamvis enim tuorum merita pretiosa justorum, quocumque fideliter invocentur, in tua sint virtute præsentia, potenter tamen nobis clementi providentia contulisti, ut non solum passionibus martyrum gloriosis (i) urbis istius ambitum coronares, sed etiam in ipsis visceribus civitatis sancti Joannis et Pauli victricis membra reconderes, ut interius exteriusque cernentibus et exemplum piæ confessionis occurreret, et magnificæ benedictionis non deesset auxilium. Per, etc.

VI. *Item alia.* — Honor martyrum beatorum deferre nos tibi munera, Domine, fidenter hortatur, quia per eos nobis credimus profutura. Per, etc.

Vere dignum. Fulget enim vox illa piissima Domini nostri Jesu Christi, qua, mundo subveniens, clementer prædixit: *Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (Joan. xii, 24). Ex quo videmus uberem pullulasse toto terrarum orbe sationem, et de principali cruce produsse gloriosarum segetem passionum, quia pro impiis servis sanguinem suum Creator effundens, ut pro immaculato Domino famuli peccatores certatim morerentur, effecit. Propterea, etc.

apud Blanchinium: *Collecta quæ incipit Beatis martyribus supplicantibus, nisi emendetur, lectoris vexabit ingenium. Ni fallor tamen, facili negotio restituitur, si dicamus in unam eandemque collectam duplicem fuisse confusam ab antiquario, ut colligitur ex geminato verbo PERCIPIANT.* Emendationem ejus, quam Muratorius recepit, retinimus. Solum idem Pastor pro humili alterutrum legendum monuit, vel supplendo *devotissime*, vel scribendo *humiliter*, etc.

(g) Est in Gelas Gregor. et Missali Rom., ex quibus suppleta fuit præpositio de ante vocem *beatorum*.

(h) Legitur in Sacramen. Gelas. et Gregor.

(i) Hic cœmeteria indicantur in quibus antiquiores martyres erant sepulti; cum SS. Joannes et Paulus in ipsis Urbis visceribus essent tumulati. Similiter in præfatione Missæ primæ S. Xysti viii idus Augusti: *Quibus (martyribus) urbis hujus præcipue coronatus est ambitus.*

VII. *Item alia.* — Propitius, Domine, quæsumus **A** oblationem nostræ servitutis intende; et ut sanctorum tuorum precibus commendetur, indulge. Per, etc.

Vere dignum. Cujus inspiratione succensi beati martyres ad passionis gloriam cucurrerunt; non timentes qui corpus occiderent, sed eum qui corpus animamque mittere poterat in gehennam; atque ideo illos persecutio sæva non perdidit, sed beata confessio sublimavit. Per, etc.

VIII. *Item alia.* — Oblata munera nomini tuo Domine, nostræ sanctificationi proficere, tuorum precibus concede sanctorum. Per, etc.

Vere dignum. Quia tuæ virtutis esse cognoscimus, ut sancti tui, secundum magnificam Domini nostri Jesu Christi cœlestemque doctrinam, sanctæ animas **B** odiendo diligenter, et non servando, potius custodirent; hanc simul pietatis imitationem nobis et præsidium relinquentes. Per, etc.

(a) Da, quæsumus, Domine Deus noster, ut sicut tuorum commemoratione sanctorum temporali gratulamur officio, ita perpetuo lætemur aspectu. Per, etc.

35 Exsultet plebs tua, Domine, placitorum fulta præsidii, quibus et sanctificationem referat, et subsidia propriæ fragilitatis acquirat. Per, etc.

XV.

IN NATALI APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

I. — (b) Deus, qui hunc diem beatorum apostolorum Petri et Pauli martyrio consecrasti, da Ecclesiæ tuæ, toto terrarum orbe diffusæ, eorum semper magisterio gubernari, per quos sumpsit religionis exordium. Per, etc.

Munera plebis tuæ, Domine quæsumus, beatorum apostolorum fiant grata suffragiis; ut pro quorum triumphis tuo nomini deferuntur, ipsorum digna perficiantur et meritis. Per, etc.

Vere dignum. (c) Qui secundum promissionis tuæ ineffabile constitutum, apostolicæ confessioni superna (d) dispensatione largiris, ut in veritatis tuæ fundamine solidata nulla mortiferæ falsitatis jura prævaleant; et quantalibet existat errantium multitudo, (e) illi sint redemptionis tuæ filii, et illis Ecclesia tota numeretur, qui ab electorum tuorum (f) principali traditione non dissonant. Per, etc.

XVI.

Conjunctio (g) oblationis virginum sacratarum.

Hanc etiam oblationem, Domine, tibi virginum **D**

(a) Est in Sacrament. Gregor. ac in Missali Romano in communi unius martyris, et alibi.

(b) Hæc oratio est in Gelas. Sacrament. lib. II, n. 31, et in Gregor. ac Missali Rom. fere eadem.

(c) Hæc præfatio Leonina videtur, sicut et plura in sequentibus hujus festi.

(d) In sequenti Missa XIV, in qua hæc præfatio repetitur, pro dispensatione legitur *dignatione*.

(e) In eadem Missa XIV: *Illi tamen redemptionis tuæ sint filii, illis et Ecclesie cuncto numeratur*.

(f) Vox *principali* deest in Missa citata.

(g) Oblationes virginum quæ Deo erant consecrata ad sacrum altare memorant Augustinus epist. 3 ad Victorianum presbyterum, et Ambrosius in serm. ad Virginem lapsam. Hinc autem earum nomina ante

sacratarum, quarum ante sanctum altare tum oblata nomina recitantur, quæsumus placatus accipias. Pro quibus majestatem tuam supplices deprecamur ut propositum castitatis quod te auctore professæ sunt, te protectore custodiant. Per, etc.

II. *Item alia.* — (h) Apostolorum tuorum precibus, Domine, quæsumus, plebis tuæ dona sanctifica, ut quæ tibi tuo grata sunt instituto, fiant gratiora patrocini supplicantium. Per, etc.

Vere dignum. Teque laudare mirabilem Deum in sanctis tuis, in quibus magnificatus es vehementer; per ipsos. Unigeniti tui **36** sacrum corpus exornans, et in ipsis Ecclesiæ tuæ fundamenta constituens. Quorum beatissimum Petrum, gratiæ tuæ electionisque primitias, in apostolicæ dignitatis culmen ascitum, ita ad confitendum te Deum vivum et Dominum nostrum Jesum Christum secreta tui revelatione docuisti, ut in cognoscenda Unigeniti tui gloria nullis carnis et sanguinis impediretur obstaculis. Pro qua magistra omnium credentium fide, confessorem tuum cœlorum clavibus præfecisti, ut cui ad te per te fuerat accessus, per ipsum cæteris ad regnum tuum pateret introitus. Huic quoque beatum apostolum Paulum ad salutem gentium non impari vocatione consocias; quem magnis laboribus præparatum gratia tua et mentem mutavit et nomen. Hujus igitur triumphum diem hodierna devotione celebrantes, hostias tibi, Domine, laudis offerimus, cum angelis, etc.

III. *Item alia.* — Oblationes populi tui, Domine, quæsumus, apostolorum tuorum passio beata conciliet, et quæ nostris (i) (minus) non aptæ sunt meritis, fiant tibi placitæ tuorum deprecatione justorum. Per, etc.

Vere dignum. Qui Ecclesiam tuam in tuis fidelibus ubique pollentem apostolicis facis constare doctrinis ut per quos initium divinæ cognitionis accepit, per eos usque in finem sæculi capiat regni cœlestis augmentum. Per, etc.

IV. *Item alia.* — Munus hoc, Domine, quæsumus, apostolica pro nobis interventio prosequatur, ut quod tremente servitio per nos vovemus (Al. oblatum est), eorum nobis precibus efficias sacramentum. Per, etc.

Vere dignum. Tu etenim (j) tribus, Domine, ut prædicationis apostolicæ claritatem nulla juris inferni subdola doctrina subvertat, nulla prævaricatio veritatis offuscet. Per, etc.

37 (k) Perceptis, Domine, sacramentis, subdito ipsum altare in scriptis oblata ac recitata cognoscimus.

(h) Hæc oratio legitur in Sacrament. Gregor. Merardi, et in Missali Rom. die festo Conversionis S. Pauli et alibi, cum sit commemoratio hujus apostoli.

(i) Vox *minus* est varians lectio, quæ deest in Sacram. Gelasii, ubi hæc oratio legitur. Mox codex habet *apta* et *placitæ*. In Gelasio coherentius *apta* et *placita*. Sed placuit corrigere *aptæ*, et retinere *placitæ*; nam ad oblationes hæc adjectiva referuntur.

(j) Codex hoc loco habet *tribus*, sed in Missa VIII, in qua hæc præfatio repetitur, melius *tribus*. Ibidem postea pro *subvertat* legitur *commaculet*.

(k) In Sacram. Gelas. et Greg. ac in Romano Missali, si pauca excipias, similis est collecta in Natali S. Pauli.

corde rogamus et petimus ut intervenientibus beatis apostolis, quæ pro eorum celebrata sunt gloria, nobis proficiant ad modelam. Per, etc.

(a) Gregem tuum, Pastor bone, placatus intende; et per apostolos tuos pervigili protectione custodi, ut iisdem rectoribus gubernetur, quos eidem contulisti (b) (Al. præfecisti) operis tui vicarios esse pastores. Per, etc.

V. *Item alia.* — Omnipotens sempiterne Deus, qui ineffabili sacramento jus apostolici principatus in Romani nominis arce posuisti, unde se evangelica veritas per tota mundi regna diffunderet; præsta ut quod in orbem terrarum eorum prædicatione manavit, Christianæ devotionis sequatur universitas. Per, etc.

Præsta, quæsumus. Ecclesiæ tuæ, Domine, de tantis digne gaudere principibus, et illam sequi pia devotione doctrinam, qua (c) delectos tibi greges sacris mysteriis imbuerunt. Per, etc.

Vere dignum. Quia non mundi reges et proceres, non facundos aut divites, sed abjectos et pauperes. Ineruditos atque ignobiles elegisti, quibus majestatis tuæ potentiam, et cœterni tibi Filii revelares arcana; ut non possibilitatis humanæ, sed doni probaretur esse divini; (d) et quæ præcipua videbantur in sæculo, absque te Deo monstrarentur inania; et quælibet inania, per te docerentur esse sublimia: cum, ita dispensante virtute, non de gloriosis humilia, sed de humilibus gloriosa penderent; et ille quondam Petrus piscator exiguus, repente factus apostolus, non potentibus subjaceret, sed eos potius salubri rete concluderet; nec cuiquam esset ambiguum, in secreta beatitudine collocatum jus habere dimittendi delicta mortalium, cujus meritum cerneret toto orbe venerandum regnare post mortem. Beatum quoque apostolum Paulum, Domine, simili dignatione glorificas; qui dejectus in terris levatur in cœlum, captus oculis corporalibus, lucem vidit æternam; atque uno eodemque modo contumax tuus et vindictam sensit et gratiam; tantaque felicior ultione, particeps divinorum (e) meruit esse post pœnam. Per, etc.

SS VI. *Item alia.* — (f) Offerimus tibi, Domine, preces et munera: quæ ut tuo sint digna conspectu, beatorum apostolorum tuorum, quæsumus precibus adjuventur. Per, etc.

Vere dignum. Qui Ecclesiam tuam, in apostolica soliditate fundatam, ab infernarum eruis terrore portarum; ut in tua veritate consistens, nulla recipiat consortia perfidorum. Per, etc.

(a) Has sententias et formulas invenies in præfatione Sacram. Gelasiani in octavis apostolorum Petri et Pauli, n. 36, et in Gregoriani ac Missalis Romani præfatione de Apostolis.

(b) Verbum *præfecisti* est varians lectio.

(c) In simili oratione Missæ xxii habetur *dilectos*.

(d) Codex habet erronee, *quamque universa præcipua viderentur in sæculo*. Emendationem a Blanchino inductam et a Muratorio receptam retinimus.

(e) *Supple gaudiorum*, vel aliquid simile.

(f) Est in Sacram. Gregor. Muratorii, ac in Missali Rom. die octavæ SS. apostolorum Petri et Pauli. Mox ante vocem *preces* codex inserit *quæsumus*, quod verbum melius transtulimus ante vocem *precibus*

VII. *Item alia.* — Quæ tuo nomini, Domine, sunt dicata, quæsumus, Ecclesiæ tuæ principum commendet oratio. Per, etc.

Vere dignum. Qui Ecclesiam tuam sempiterna pietate non deserens, per apostolos tuos jugiter eam et erudis et protegis. Per, etc.

VIII. *Item alia.* — (g) Apostolica pro nobis interventio, quæsumus, Domine, prosequatur munus oblatum: ut quod tremente servitio nos vovemus, ejus precibus efficiatur acceptum. Per, etc.

Vere dignum. Tu enim tribuis, Domine, ut prædicationis, etc. (h)

Celebratis, Domine, quæ pro apostolorum tuorum beata passione peregrimus, ipsorum, quæsumus, nobis fiant intercessione salutaria, in quorum Nataliis sunt exsultanter impleta. Per, etc.

Audi, Domine, populum tuum tibi corde subiectum, et tuitionem mentis et corporis eidem, rogantibus sanctis apostolis tuis, præsta continuam.

IX. *Item alia.* — Omnipotens sempiterne Deus, qui hunc diem beatorum, etc. (i)

Suscipe, Domine, munera plebis tuæ pro beatorum apostolorum triumphis oblata; et quia nostris meritis non est digna fiducia, placentium tibi precibus fiat grata devotio. Per, etc.

Vere dignum. Quia tui est operis tuæque virtutis, ut beatorum apostolorum Petri et Pauli gloriosa confessio nec capiatur umquam falsis, nec perturbetur adversis; sed cœlestis eruditio, sicut per eos ab ipsa veritate suscepta posterisque mandata est, ita iisdem suffragantibus intemerata perduret. Per, etc.

X. *Item alia.* — Offerimus tibi, Domine, preces et munera, etc. (j)

(k) Vere dignum. Qui ineffabili sacramento jus apostolici principatus in Romani nominis arce posuisti, unde se evangelica veritas per tota mundi regna diffunderet, ut quod in orbem terrarum eorum prædicatione manasset, Christianæ devotionis sequeretur universitas; salubrique compendio et hi qui ab illorum tramite deviassent haberentur externi, et tantummodo filii veritatis existerent, qui a principali nullatenus traditione discederent. Per, etc.

Post infirmitatem

XI. *Item alia.* Vere dignum. Qui nos ideo temporalibus salubriter flagellas incommodis, quia æternarum rerum non vis subire dispendium; et quoniam facilis est in securitate prolapsus, malis potius præsentibus auctoritate ejusdem eodictis, qui n. 10 hanc orationem repetens, hac sola variatione concludit *apostolorum tuorum, quæsumus, precibus expientur*.

(g) Affinis est in nonnullis alia licet syntaxi expressis hæc oratio primæ orationi Missæ iv supra descriptæ.

(h) Repetitur anterior præfatio Missæ iv.

(i) Sequentia eadem sunt in prima oratione Missæ i, excepta voce *magisterio*, pro qua hic habetur *moderamine*.

(j) Vide supra collectam Missæ vi.

(k) Hæc præfatio Leonem spirans in orationem primam Missæ v traducta fuit usque ad vocem *universitas*.

castigatos ad divina proficere, quam mundana prosperitate permittis a sempiternæ beatitudinis itinere deviare; per quæ providentiæ tuæ (a) beneficia, cognoscentes apostolicis nos institutionibus erudiri, diem gloriosæ passionis eorum subdito corde veneramur. Per, etc.

F C SP

XII. *Item alia.*—Quæsumus, Domine, Deus noster, quæ in hoc altari proposita oculis tuæ majestatis offerimus, beatorum apostolorum tuorum supplicationibus propitiatus assume. Per, etc.

Vere dignum. Qui Ecclesiam tuam in apostolica soliditate, etc. (b)

(c) Peractis solemniter, Domine, quæ pro apostolorum tuorum beata celebravimus passione, ipsorum, quæsumus, nobis fiant intercessione salutaria, in quorum Natalitiis sunt exsultanter impensa. Per, etc.

Audi, Domine, populum tuum, tota tibi mente subjectum, et apostolicam tuitionem suppliciter decerne propitiatus: ut corpore et corde protectus, quod pie credit appetat, quod juste sperat oblineat. Per, etc.

XIII. — Munera quæ deferimus, Domine, benignus assume, (d) et quia nostris impediuntur offensis, apostolorum tuorum precibus adjuventur. Per, etc.

Post infirmitatem.

Vere dignum. (e) Nos enim temporalibus flagellis incommodis, quia æternarum rerum non vis subire dispendium; meliusque est malis præsentibus castigatos ad divina proficere, quam prosperitate mundana a beatitudinis sempiternæ tramite deviare. Inter quæ præceptis nos apostolicis, pariterque cognoscimus præsidii erudiri; et idcirco horum solemnia celebrantes, hostias tibi laudis offerimus. Per, etc.

(f) Cælestibus relecti sacramentis et gaudiis, supplices, Domine, te rogamus, ut quorum gloriamur triumphis, protegatur auxiliis. Per, etc.

(g) Gregem tuum, Pater bone, placatus intende; et per beatos apostolos perpetua protectione custodi, quos totius Ecclesiæ præstitisti (Al. Filii tui vicarios) esse pastores. Per, etc.

XIV. *Item alia.* — Omnipotens sempiternæ Deus, da populis tuis præcipuorum apostolorum natalem diem plena devotione venerari; ut quorum doctrinis ad confessionem Deilatis unius institutus est mundus, (h) eorum suffragantibus meritis divinæ serviat unitati. Per, etc.

(i) Ecclesiæ tuæ, quæsumus, Domine, preces et

(a) Legendum videtur *beneficio*. Post pauca in Missa xvii, ubi hæc præfatio iterum legitur, pro subdito corde habetur *multiplici solemnitate*.

(b) Præfatio Missæ vi hic repetita.

(c) Paucis mutatis iterum se prodit oratio secunda Missæ viii.

(d) Particula *et* suppleta fuit exigente contextu.

(e) Affinis est præfatio nura. 10.

(f) Exstat in Missali Romano die 22 Sept. in festo SS. Mauritii et sociorum.

(g) Hæc quoque oratio similis est collectæ ultimæ Missæ iv.

(h) In Missa xix, ubi affinis oratio legitur, sic: *Ipsorum nunc quoque suffragiis divinæ pareat unitati*.

(i) In Gelasiado habetur in Natali S. Petri n. 30, in Gregoriano vero in Natali S. Pauli. Romanum Mis-

A hostias apostolica commendet oratio, ut quod pro illorum gloria celebramus, nobis prosit ad veniam. Per, etc.

Vere dignum. (j) Qui secundum promissionis tuæ inviolabile constitutum, apostolicæ confessioni, etc., ut supra in præfatione Missæ i, usque dissonant; ipsaque sit sacri corporis ubique vera compago, quæ, te dispensante, devota obsequitur, quidquid sedes illa censuerit, quam tenere voluisti totius Ecclesiæ principatum. Per, etc.

(k) Perceptis, Domine, sacramentis, supplices te rogamus ut, intercedentibus beatis apostolis, quæ pro illorum veneranda gerimus passione, nobis proficiant ad medelam. Per, etc.

(l) Familiam tuam, Domine, propitiatus intueri, et apostolicis defende præsiidiis; ut eorum precibus gubernetur, quibus nititur, te constituyente, principibus. Per, etc.

XV. *Item alia.*—(m) Omnipotens sempiternæ Deus, qui fragilitati nostræ consulens, assidua nos sanctorum celebrato solaris: da nobis, sub patronis talibus constitutis, et continua securitate muniri, et salutari gaudere profectu. Per, etc.

Grata tibi munera nostra sint, Domine, quæ et tuis sunt instituta præceptis, et sanctorum festivas gloriosa commendat. Per, etc.

Vere dignum. Qui inter errorum caligines mundanorum luminaria multiplicis beatique martyrii coruscare tribuisti, ut in conspectu generis humani mirabilis appareret in eorum agone mutatio, qua prævalendo deficiunt persequentes, et deficiendo prævalent interempti; quo illorum sævientium memoria ac potestas evanuit, horum obeuntium mors ubique pretiosa fulget et nomen; illorum nulla supersunt regis potestatis insignia, istorum virtutem monstra effectus; et quid de utrisque geratur, non solum fide cernitur, sed etiam visibiliter approbatur. Per, etc.]

Quæsumus, Domine Deus noster, et intervenientibus sanctis tuis, sacrosancta mysteria quæ frequentamus actu, subsequamur et sensu. Per, etc.

Adesto, Domine, populo tuo, cum sanctorum tuorum patrocinio supplicanti, ut quod propria fiducia non præsumit, suffragantium meritis consequatur. Per, etc.

XVI. *Item alia.*—Deus, qui Ecclesiæ tuæ in sanotis montibus fundamenta posuisti: da ut nullis erroneale præfert hanc orationem die Cathedræ S. Petri, et cum sit ejusdem commemoratio.

(j) Hæc præfatio ex duobus compacta, nimirum ex præfatione Missæ i, ubi aliquot variantes notavimus. A vocibus autem ipsaque sit ad finem usque affinia invenies in præfatione Missæ xix.

(k) Non sensu, sed verbis differt aliquantulum hæc oratio ab ea quæ supra describitur Missa iv. Similis est in Romano Missali in vigilia S. Andree.

(l) Sacram. Gregorianum hanc orationem refert ad vespas in Natali S. Petri.

(m) Hic revocatur oratio Missæ xxxviii mensis Aprilis de communi martyrum; et idem est de tribus aliis collectis sequentibus, quas in eadem Missa reperies.

rum subruatur incursibus, nulla mundi perturbatione quatiatur; sed apostolica semper et institutione sit firma, et interventione secunda. Per, etc.

42 (a) Offerimus sacrificium, Domine, quod pro reverentia beatorum apostolorum Petri et Pauli majestati tuæ jugiter et reddimus et debemus. Per, etc.

(b) Vere dignum. Apud quem, cum beatorum apostolorum Petri et Pauli continuata festivitas, æterna celebritas, et triumphus cœlestis perpetuus sit natalis; nos tamen beatæ confessionis initia recolentes frequenti tribuis devotione venerari, ut crebrior honor, impensus sacratissimæ passioni, majorem nobis prosit ad gratiam. Per, etc.

(c) Beatorum apostolorum, Domine, quæsumus, intercessione nos adjuva, pro quorum solemnitate perceperimus tua sancta lætantes. Per, etc.

Adesto, Domine, fidelibus tuis, nec eos ullis mentis et corporis patiaris subjacere periculis, quo beatorum apostolorum Petri et Pauli munit gloriosa confessio. Per, etc.

F E SP

XVII. *Item alia.* — (d) Omnipotens sempiterno Deus, qui Ecclesiam tuam in apostolica soliditate fundatam ab infernarum eruis terrore portarum, præsta ut in tua veritate persistens, nulla recipiat consortia perfidorum. Per, etc.

Quæ in hoc altari proposita, Domine, oculis tuæ majestatis offerimus, etc. (e)

Post infirmitatem.

Vere dignum. Qui nos ideo temporalibus salubriter flagellas incommodis, etc. (f)

(g) Æternæ pignus vitæ capientes, humiliter imploramus, ut apostolicis fulti patrociniis, quod in imagine gerimus sacramenti manifesta perceptione sumamus. Per, etc.

Tuere, Domine, plebem tuam, et beatorum apostolorum defende subsidiis. Tui famuli famulæque sunt, Domine, tibi que subjecti. Benedictiones tuas jugiter assequantur, quas suppliciter et indesinenter expectant. Per, etc.

F E SP

XVIII. *Item alia.* — (h) Exaudi nos, Deus salutaris noster, et apostolorum tuorum nos tuere præsidis, quorum donasti fideles esse doctrinis. Per, etc.

Suscipe, quæsumus, Domine, munera plebis tuæ, quæ pro beatorum apostolorum Petri et Pauli natali-

(a) Exstat in Sacram. Gelasii lib. II, n. 36.

(b) Est ibidem n. 31.

(c) Invenitur in Gregoriano Sacramentario Menardi, et in Missali Rom. die VIII kal. Augusti in festo S. Jacobi apostoli.

(d) Præfatio anterioris Missæ VI in orationem hic immutatur. Hæc autem oratio legitur in Sacrament. Gregoriano Menardi die natali S. Petri.

(e) Vide supra orationem primam Missæ XII.

(f) Habes hanc præfationem in Missis XI et XIII.

(g) Est in Gelasiano lib. II, n. 36.

(h) Ibidem legitur n. 33, et in codd. Gregorianis.

(i) Repetitur præfatio Missæ VII.

(j) Habetur in Gelas. n. 34.

tiis obtulerunt; et eorum tibi placita meritis propitius esse concede. Per, etc.

43 Vere dignum. Qui Ecclesiam tuam sempiterna pietate, etc. (i)

(j) Sumpto, Domine, sacramento, beatis apostolis intervenientibus deprecamur ut quod temporaliter gerimus, capiamus æternum. Per, etc.

(k) Protege, Domine, populum tuum, et apostolorum patrocinio confidentem perpetua defensione conserva. Per, etc.

XIX. *Item alia.* — (l) Omnipotens sempiternus Deus, da populis tuis præcipuorum apostolorum Petri et Pauli Natalem, etc.

(m) Vere dignum. Quia tui operis tuæque virtutis est ut beatorum apostolorum Petri et Pauli gloriosa confessio, cujus annua vota celebramus, nec capiatur umquam falsis, nec perturbetur adversis; sed ut potius tui corporis ubique devota compago, te dispensante, suscipiat, quod sedes illa censuerit, quam tenere voluisti totius Ecclesiæ principatum. Per, etc.

(n) Concede, quæsumus, Domine, beatos apostolos tuos intervenire pro nobis: ita enim nos salvari posse confidimus, si eorum precibus Ecclesia gubernetur, quibus utitur, te constituyente, principibus. Per, etc.

(o) Perceptis, Domine, sacramentis, subdito corde rogamus et petimus ut intercedentibus beatis apostolis tuis nobis proficiant ad medelam, quæ pro illorum gesta sunt passione. Per, etc.

XX. *Item alia.* — (p) Omnipotens sempiternus Deus, qui nos eorum multiplici facis celebritate gaudere, quorum nostræ fragilitati patrocinia contulisti: da, quæsumus, ut illorum sæpius iterata solemnitas nostræ sit tuitionis augmentum. Per, etc.

Hostias populi tui, Domine, propitius intueri: ut quod nostra fiducia non meretur, 44 per eos quos nobis constituisti præsules, incessabiliter largiaris. Per, etc.

Vere dignum. Qui ut hanc sedem regimen Ecclesiæ totius efficores, et quod hæc prædicasset ostenderes ubique servandum, simul in ea et apostolicæ principem dignitatis, et magistrum gentium collocasti. Per, etc.

Repleti (q) benedictione cœlesti, suppliciter imploramus ut quæ fragili celebramus officio, per beatos apostolos tuos nobis prodesse sentiamus auxilio. Per, etc.

(k) In codd. Gregor. et in Missali Rom. legitur inserta Missæ diei octavæ SS. apostolorum.

(l) Vides hic iterari collectam superioris Missæ XIV.

(m) Hæc præfatio conflata est ex duobus. In prima repetitur præfatio Missæ IX, in secunda connectitur præfatio Missæ XIV.

(n) Est in Gelasiano lib. II, n. 33.

(o) Affinis est oratio Missæ XIV. Hanc vero eadem singulari numero expressam refert Sacramentarium Gelas. n. 32 in Natali S. Pauli.

(p) Exstat in eodem Sacram. Gelas. ibidem.

(q) Desideratur Domine; legitur autem in Missali Rom. hæc vox in Missa votiva de angelis, ubi hanc orationem angelis aptatam invenies.

Protector in te sperantium, Deus, respice populum supplicantem, et apostolico interveniente suffragio, perfice miseratus pia desideria singulorum. Per, etc.

XXI. *Item alia.* — Placatus, quæsumus, Domine, quicquid pro peccatis meremur averte; nec apud te delicta nostra prævaleant, sed misericordia tua semper exorta prævincat. Per, etc.

(a) Omnipotens sempiternus Deus, qui nos omnium apostolorum merita sub una tribuisti celebritate venerari, quæsumus ut celerem tuæ propitiationis abundantiam multiplicatis intercessoribus largiaris. Per, etc.

(b) *In Jejunio.*

Munera, Domine, tuæ glorificationis offerimus, quæ tibi pro nostris grata jejunii, eorum, quæsumus, deprecatio, quorum solemnia celebramus, efficiat. Per, etc.

Vere dignum. Qui in montibus sanctis cælestis Hierusalem fundamenta posuisti, quæ duodecim solidata lapidibus apostolorum, chorum Ecclesiæ tuæ spiritali constructione declarat; ostendens nobis, et in Trinitate quadriformis Evangelii constare mysterium, et in unoquoque Evangeliorum Trinitatis plenitudinem contineri; simulque fragilitati nostræ, per tuam gratiam, fuisse provisos hujus dispensationis magistros suffragatores, et præules; ut sacri muneris venerabile sacramentum nihil amplius, nihil minus, nossemus esse quærendum. Per, etc.

Sanctificati, Domine, salutari mysterio, quæsumus, ut pro nobis eorum non desit oratio, quorum nos donasti patrocinio gubernari. Per, etc.

Præsta populo tuo, Domine, quæsumus, consolationis auxilium; et diuturnis calamitatibus laborantem respirare concede. Da veniam peccatis, et cor ejus ad iniquitatem custodi; ut quia humana fragilitas incessabiliter meretur offensam, intervenientibus sanctis tuis, indulgentia lapsis continuata subveniat. Per, etc.

XXII. *Item alia.* — (c) Omnipotens sempiternus Deus, qui hunc diem beatorum apostolorum Petri et Pauli

(a) Exstat in Gelas. lib. II, n. 33, inter preces ad vespere. Est oratio festi omnium apostolorum, ad quod etiam sequens præfatio refertur. Hoc autem festum infra octavam apostolorum celebratum fuisse constat ex laudato Sacrament. Gelasii n. 35, et de hoc quidem omnium apostolorum festo, ut optime notavit vener. card. Thomasius, in epistola S. Hieronymi ad Chromatium citata a Cassiodoro scribitur: *Ut dies varii non videantur dividere quos una dignitas apostolatatus in cælesti gloria fecit esse sublimes.* Porro hæc oratio in Sacrament. Greg. apud Menardum, et in Missali Romano ad festum omnium sanctorum kal. Novemb. traducta fuit.

(b) Hæc collecta jejunii in Missa omnium apostolorum, cui inserta est, aliquando recitata fuit, et fortassis indicat aliquod extraordinarium jejunium, quod vel Leonis ævo in gratiarum actionem post liberatam Romam a Barbaris ipso die S. Petri, ut vidimus in admonitione ad serm. 84, vel alia de causa infra octavam SS. apostolorum Petri et Pauli indictum, cum die omnium apostolorum concurrerit. In Sacramentario autem Gelasii hæc oratio describitur in vigilia SS. Petri et Pauli lib. II, n. 29.

martyrio consecrasti: da Ecclesiam tuam, toto terrarum orbe diffusam, eorum sequi pia devotione doctrinam, per quos sumpsit religionis exordium Per, etc.

(d) Præsta, quæsumus, Ecclesiæ tuæ, Domine, de tantis digne gaudere principibus, et illam perseveranter regulam custodire, qua iidem, inter verum falsumque dissidentes, dilectos (*Forle* delectos) tibi greges sacris mysteriis imbuerunt. Per, etc.

XXIII. *Item alia.* — Apostolorum, Domine, beatorum Petri et Pauli desiderata solemnia recensemus Præsta, quæsumus, ut eorum supplicatione muniamur, quorum regimur principatu. Per, etc.

Munera tibi, Domine, lætantes offerimus, quæ beatorum apostolorum Petri et Pauli Natalitiis (e) nobis intercessionibus, confidimus profutura. Per, etc.

Vere dignum. (f) Qui prævidens quantis nostra civitas laboratura esset incommodis, apostolici roboris in eadem præcipua membra posuisti. Sed, o felix, si tuos præules, (g) Roma, cognosceres, et tantos digne studeres celebrare rectores! Nulli te hostes impeterent, nulla prorsus arma terrerent, si eorum famulata doctrinis veraciter atque (h) (veraci fidelique proposito) fideliter eos proposito Christianæ sinceritatis ambires: cum tibi sufficienter appareat quæ benemeritis dona conferrent, qui tuentur etiam peccatores. Per, etc.

Quæsumus, omnipotens Deus, ut, qui nostris fatigamur offensis, sacris mysteriis expiemur; et qui merito nostræ iniquitatis affligimur, apostolicis satisfactionibus protegamur. Per, etc.

(i) Esto, Domine, plebi tuæ sanctificator et custos, ut apostolicis (gubernata) munita præsidii, et conversatione tibi placeat, et secunda deserviat. Per, etc.

XXIV. *Item alia.* — (j) Largiente te, Domine, beati Petri et Pauli Natalitium nobis lumen effulsit. Concede, quæsumus, ut hodierna gloria passionis, sicut illis magnificentiam tribuit sempiternam, ita nobis perpetuum munimen operetur. Per, etc.

Oblatio tibi, Domine, votiva defertur. Precamur

(c) Aliquam habet affinitatem hæc oratio cum ea quæ in Missa I primo loco exhibetur.

(d) Similis fere est oratio Missæ v.

(e) Corrupta codicis lectio. Muratorius cum Blanchino emendandum credidit pro nobis intercedentibus. Magis placeret nobis eorum intercessionibus.

(f) Duo hujus præstationis characteres omnino congruunt cum serm. 84 S. Leonis, qui in octava quidem SS. apostolorum Petri et Pauli habitus fuit. Nam et indicatur irruptio qua Roma a Vandalis fuit impetita, ac eorumdem apostolorum festo et patrocinio liberata; simulque neglectus a Romanis ipsorum sanctorum cultus innuitur; quod utrumque apertius in eo sermone explicatur, uti Acamius optime animadvertit pag. 71. Hinc eidem auctori hæc præfatio non immerito tribuenda videtur.

(g) Codex Romana, perperam.

(h) Uncis inclusa sunt varians lectio.

(i) Exstat in Sacram. Greg. in vespere Natalis S. Petri. In cod. Greg. Menardi et in Missali Rom. die 25 Julii in festo S. Jacobi apostoli. Mox gubernata est varians lectio.

(j) Apud Gelas. legitur lib. II, n. 31.

ut pariter ad laudem tui nominis, et apostolicæ reverentiam dignitatis, et ad nostrum proveniat sanctificata præsidium. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam beatus Petrus et Paulus apostoli tui, quod in lacrymis seminarunt, in gaudio metere nunc probantur. Et qui euntes ibant et flebant, non morte perleriti, sed ut beatæ perciperent plenitudinem passionis, gloriosi sanguinis semina pretiosa mittendo, venientes ecce nunc veniunt in exultatione totius Ecclesiæ, fructum victoriæ sempiternæ, et præsentibus referentes præmiis et futuris. Per, etc.

XXV. *Item alia.* — Apostolorum tuorum precibus, Domine, plebis tuæ dona sanctifica, etc. (a)

P F E SP

(b) Hostias, Domine, quas nomini tuo sacrandas offerimus, apostolica prosequatur oratio, per quam nos expiari tribuis et defendi. Per, etc.

Vere dignum. (c) Tui enim muneris tuæque virtutis est ut Ecclesia tua in apostolica soliditate fundata, infernarum non vincatur terrore portarum, et in tua veritate consistens, nulla recipiat consortia perfidorum. Per, etc.

Beatorum apostolorum, Domine, quæsumus, intercessione, etc. (d)

Adesto, Domine, fidelibus tuis, etc. (e)

XXVI. *Item ad sanctum Paulum.* — Apostolico, Domine, quæsumus, beatorum Petri et Pauli patrocinio nos tuere, et eisdem quorum tribuisti solemnia celebrare, securos fac nostros semper esse custodes. Per, etc.

Munera supplices, Domine, tuis altaribus adhibemus, quantum de nostro merito formidantes, tantum beati Petri et Pauli, pro quorum solemnibus offeruntur, intercessione confisi. Per, etc.

Vere dignum. Cujus providentia donisque concessum est ut festivitatem nobis annuam beatorum Petri et Pauli triumpho præstet insignem, par mundo venerabile, apostolatus ordine primus et minimus, sed gratia et passione particeps: hic princeps fidei consistendæ, ille intelligendæ clarus assertor; hic Christum, Filium Dei vivi, pronuntiavit divinitus inspiratus: ille hunc eundem, Verbum, Sapientiam Dei atque Virtutem, vas factus electionis astruxit; hic Israeliticæ delibationis instituens Ecclesiam primitivam, ille magister et doctor gentium vocandarum; sic, dispensatione diversa unam

(a) Sequitur ut in prima oratione Missæ II.

(b) Est in Sacram. Gregor. et in Missali Rom. in Natali SS. Petri et Pauli.

(c) Affinis est præfatio Missæ VI.

(d) Habes hanc orationem supra in Missa XVI.

(e) Ibidem hæc quoque oratio sequitur.

(f) Vide quæ de hac sententia indicavimus in præfatione huic Sacramentario præmissa, num. 5.

(g) Eadem est præfatio in Gelasiano lib. II, n. 36, et fere eadem in Gregor. in Natali S. Petri ac in Romano Missali de communi apostolorum.

(h) Apud Gelas. lib. II, n. 33.

(i) Exstat in codd. Gregorianis et in Missali Rom. feria 5 ante Dominicam Passionis.

(j) Hoc martyrum festum VI idus Julii cum eorum

Christi familiam congregantes, (f) tempore licet discreto, recurrens una dies, in æternum et una corona sociavit. Per, etc.

XXVII. *Item alia.* — Intende, precamur, Altissime, vota quæ reddimus: et tibi placita fieri, eorum precibus pro quorum deferuntur honore concede. Per, etc.

Vere dignum. (g) Suppliciter exorantes ut gregem tuum, Pastor æterne, non deseras, et per beatos apostolos continua protectione custodias, ut iisdem rectoribus dirigatur quos operis tui vicarios contulisti præesse pastores. Per, etc.

XXVIII. *Item alia.* — (h) Solemnitatis apostolicæ multiplicatione gaudentes, clementiam tuam deprecamur, omnipotens Deus, ut tribuas jugiter nos eorum confessione benedicti et patrocinii confoveri. Per, etc.

Præsta, quæsumus, Domine Deus noster, et apostolorum Natalitia nos tuorum continua devotione venerari, et in suis crebrius honorare principiis. Per, etc.

(i) Populi tui, Deus, institutor et rector, peccata quibus impugnatur expelle; ut semper et tibi placitus, et tuo munimine sit securus. Per, etc.

XVII.

MENSE JULIO.

VI IDUUM JULIARUM.

(j) *Natale sanctorum martyrum Felicis, Philippi, in cœmeterio Priscillæ. Vitalis, et Marcialis, et Alexandri, in cœmeterio Jordanorum. Et Silani, in cœmeterio Maximi, via Salaria. Et Januarii, in cœmeterio Prætextati, via Appia.*

(k) Exaudi, Domine, preces nostras, et interventibus sanctis tuis, preces nostras placatus admitte. Per, etc.

Suscipe, Domine, propitius oblationes nostras, et tuorum deprecatione sanctorum, pietati tuæ per fice benignus acceptas. Per, etc.

Item alia. — Beatorum martyrum tuorum nos, Domine, precibus et intercessione defende; ut qui nostræ conscientie fiduciam non habemus, placentium tibi meritis protegamur. Per, etc.

Suscipe, quæsumus, Domine, tuorum munera famulorum, quæ intersedentibus sanctis tuis, prosint nobis et ad piæ devotionis officium, et ad tuæ sanctificationis effectum. Per, etc.

(l) Repleti, Domine, benedictione cœlesti, sanctorum

dem cœmeteriorum mentione similiter designatur in vetustissimo Catalogo Bucheriano. Sunt autem septem fratres S. Felicitatis filii, qui in diversis cœmeteriis sepulti noscuntur. Nulla autem horum martyrum missa propria, sed communes subjiciuntur de martyribus, eo quod in singulis festis orationes et præfationes e communibus sumerentur; nisi forte ad hos pertineat missa II, cujus præfatio fratres martyres et genitricem commemorat.

(k) Sacram. Gregor. et Missale Rom. hanc eandem, non sensu, sed verbis aliquantulum diversam orationem exhibent die 7 Octobris in Natali S. Marci papæ.

(l) In Natali S. Hermetis die 28 Augusti codd. Gregoriani et Missale Rom. hanc orationem præferunt.

tuorum concede suffragiis, ut quæ humiliter gerimus, salubriter sentiamus. Per, etc.

49 *Item alia.* — (a) Deus, qui nos sanctorum tuorum et solemnitate lætificas, et imitatione suscitatus ad profectum, præsta ut quos veneramur officio, etiam piæ conversationis sequamur exemplo, etc.

In jejuniis.

I. — Sint tibi, quæsumus, Domine, nostri munera grata jejunii, quia tunc eadem in sanctorum tuorum digna commemoratione deferimus, si et actus illorum pariter subsequamur. Per, etc.

Vere dignum. Quia tu es mirabilis in omnibus sanctis tuis, quos et nominis tui confessione præclaros et suscepta pro te fecisti passione gloriosos. Unde sicut illi jejunando orandoque certarunt ut hæc possent obtinere victoriam, ita nos potius quæ exercere sectantes, convenientius eorum Natalitia celebramus. Per, etc.

Ræpleti, Domine, (b) munificentia gratiæ tuæ, benedictione copiosa, et pro nostræ servitutis obsequiis, et pro celebritate sanctorum, cœlestia dona sumentes, gratias tibi referimus. Per, etc.

Familiam tuam, Domine, suppliciter oculis tuæ miserationis intende; ut quæ, te inspirante, deposcit, sanctorum martyrum patrocinio consequatur. Per, etc.

II. *Item alia.* — Protector noster aspice, Deus, et misericordiam tuam humiliter implorantes clementer exaudi. Per, etc.

Ad humilitatis nostræ preces, Domine, placatus intende; nec nos in foveas et diaboli laqueos patiaris incidere, quos tantis sanctorum martyrum prædiis munire dignaris. Per, etc.

(c) Omnipotens et misericors Deus, qui nos sacramentorum tuorum et participes efficis et ministros, præsta, quæsumus, ut in iisdem proficiamus et fidei consortio, et digno servitio. Per, etc.

Vere dignum. Qui nos ideo frequentibus sanctorum martyrum festivitibus benignus exerces, ut ad constantiam fidei et ad perseverantiam pietatis beata commemoratione perducas, pariter nobis in eorum contemplatione constituens et salutiferæ confessionis exemplum, et copiosæ protectionis auxilium; atque ad spem nostræ per eos promissionis invitans, quorum adhuc latentem gloriam jam tamen etiam in hujus vitæ regione manifestas. Per, etc.

50 (d) Domine Deus noster, multiplica supernos gratiam tuam, et quorum celebramus gloriosa certamina, tribue subsequi in sancta professione victoriam. Per, etc.

Erudi, Domine, quæsumus, populum tuum spiritalibus instrumentis, et quorum præstas solemnia

(a) Est in Gregor. Sacramentariis, et in Rom. Missali die 22 Nov. Natali S. Cæcilie.

(b) Redundantia fortassis videbuntur verba *munificentia gratiæ tuæ.*

(c) Est in Missali Rom. die 7 Aug. Natali S. Donati martyris.

(d) In eodem Missali et apud Menardum legitur die 31 Octobr. in vigilia omnium sanctorum.

venerari, fac eorum et consideratione devotum, et defensione securum. Per, etc.

III. *Item alia.* — Præsta nobis, omnipotens et misericors Deus, ut sanctorum martyrum tuorum copiosa victoria, sicut eis perpetuum dat triumphum, ita nobis continuum præstet auxilium. Per, etc.

Accipe, quæsumus, Domine, munera populi tui pro martyrum festivitate sanctorum; et sincero nos corde fac eorum Natalitiis interesse. Per, etc.

Vere dignum. Quia licet in omnium sanctorum tuorum tu sis, Domine, provectione mirabilis, in his tamen speciale tuum munus agnoscimus, quos et fratres sorte nascendi, et magnifica præstitisti passione germanos; ut simul esset et veneranda (e) gloria genitricis et florentissima proles Ecclesiæ. Per, etc.

Cœlesti munere satiati, quæsumus, Domine Deus noster, ut hæc nos dona martyrum tuorum deprecatione sanctificent. Per, etc.

IV. *Item alia.* — (f) Da nobis, quæsumus, Domine, sanctorum martyrum passionibus gloriari; ut eorum semper et patrocinio confidamus, et fidem congrua devotione sectemur. Per, etc.

Offerimus, Domine, munera tuorum tibi solemnitatibus grata sanctorum, suppliciter exorantes ut quod ad illorum pertinet gloriam, nobis prosit ad veniam. Per, etc.

Vere dignum. Qui sic tribuis, Ecclesiam tuam sanctorum martyrum commemoratione proficere, ut eam semper illorum et festivitate lætifices, et exemplo piæ confessionis exerceas, et grata tibi supplicatione tuearis. Per, etc.

Et sanctorum tuorum exultatione gaudentes, et sacramenti tui perceptione satiati, gratias tibi referimus, Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus. Per, etc.

V. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, qui in sanctis tuis es ubique mirabilis, quæsumus clementiam S. I tuam, ut sicut illis eminentem gloriam contulisti, sic ad consequendas misericordias tuas eorum nos facias precibus adjuvari. Per, etc.

Plebis tuæ munera, quæsumus, Domine, propitius intende; et quæ sanctis mysteriis exsequendis temporaliter nos offerre docuisti, ad æternam nobis proficere fac salutem. Per, etc.

Vere dignum. Qui non solum pro salute mundi persecutionem sustinuit impiorum, sed fidelibus suis etiam hæc dona concessit, ut ejus fierent aut passione aut confessione consortes. Per, etc.

VI. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, qui inter innumera beneficia, sanctorum tuorum nos solemnitatibus præcipue consolaris, præsta, quæsumus

(e) Codex hic inserit aliam particulam *et*, quæ hic potius quam ante vocem *veneranda* abundare videtur. Forte hæc Missa est propria SS. septem fratrum S. Felicitatis filiorum, uti diximus annot. 1 (Col. 59, n. (f)).

(f) Est in Gregor. Menardi, ac in Missali Rom. die 21 Decemb. Natali S. Thomæ apostoli.

mus, ut ad cœlestis operis instituta, et recordatio A beata nos incitet, et oratio justorum digna perducatur. Per, etc.

Concede, quæsumus, Domine Deus noster, ut inter adversa quæ peccatorum debitis sustinemus, quod fiducia nostra non obtinet, martyrum tuorum nobis intercessio consequatur. Per, etc.

Sanctis intervenientibus, Domine, tibi servitus nostra complacet, et obsequia munerum fiant præsidia devotorum. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam martyrum beatorum pro confessione nominis tui venerabilis sanguis effusus, (a) sicut tua mirabilia manifestat, qui perficis in infirmitate virtutem, ita nostris studiis dat profectum, et infirmis apud te præstat auxilium. Per, etc.

VII. *Item alia.* — Aspice, quæsumus, Domine, B quæ oculis tuæ majestatis offerimus, ut tuorum deprecatione sanctorum et tuitionem nobis præbeant et medelam. Per, etc.

Vere dignum. Congaudet namque totum corpus Ecclesiæ de sublimium glorificatione membrorum, et quælibet ejus infirmæ portiones 52 ad suam quoque pertinere non ambigunt dignitatem quidquid excellit partium in eadem compage magnarum: quia sicut superioribus ima connexa sunt, ita summa (b) debent humilibus unitatis effectum. Per, etc.

XVIII.

Incipiunt orationes et preces diurnæ.

I. — Omnipotens sempiternus Deus, qui nulli nos inferre mandasti, quod nobis non optamus inferri, præsta, quæsumus, ut nec fingamus aliis, nec aliorum C fictionibus illudamur. Per, etc.

Deus, qui humani generis fida societate lætaris, da, quæsumus, ut et nos liberam præbeamus omnibus charitatem, et illi non pro bonis mala reddere moliantur. Per, etc.

Oblatio tibi, Domine, nostra defertur, quæ ut tuo sit digna conspectu, te, quæsumus, largiente mentis nostræ sinceritate promatur. Per, etc.

(c) Vere dignum. Qui nos spiritalibus erudiens institutis, sic doces illorum jugiter relaxare, qui nobis adversantur, offensas, ut eorum non incidamus insidias, sic dissimulare culpas, ut, sub specie gratiæ

(a) Codex hic habet *simul et tua*, et post pauca, *quo perficis*, ac omittit *ita*. Emendavimus ex Missa xxxii de pluribus martyribus descripta mense Aprili, ubi hæc præfatio legitur, et solum in fine aliquid immutatum est.

(b) Cod. *perperam, debet..... affectum.*

(c) In margine codicis notatur: *Culpas relaxare fratri, corripere etiam inquietos non omitti, sicut scriptum est.* Hæc præfatio cum sequentibus Missis usque ad quintam (uti observavit Muratorius in præfatione c.3, p. 23) ab aliquo pontifice lucubrata fuit, qui aliquos inimicos passus, ab ipsis adhuc timebat. Respicere autem hæc posse ille existimat schisma contra Damasum papam ab Ursicino excitatum anno 367, vel illud Eulalii contra Bonifacium I an. 419. Addit et Bassi exconsulis accusationes an. 433 contra Xystum III conflatas, quas tamen monumentis innixas fatetur, quæ dubiæ sunt fidei (adjicere poterat) quæque P. Constantius spuria demonstrat.

nocere cupientium, declinemus, in qua student perseverare, malitiam. Tu, etenim, Domine, mittens in medium nos luporum, manere vis simplices similitudine columbarum, et astutos fieri more serpentium; non utique, ut cuiquam noxii simus, sed ut sollicite dolos caveamus alienos. Ita mites ad omnes esse nos (d) jubes, ut pariter corripere præcipias inquietos. Longe aliud quippe est contumeliam præterire, aliud, ne per improvidam benignitatem capiamur intendere: quoniam et tua clementia ea lege nostros resolvit errores, ut nos denuo, ne deteriora subeamus, errare prohibeat, nec sibi quisquam aut non cessum judicet fuisse delictum, aut læsum se fortassis existimet, si facultas eidem potius subtrahatur subsiciva lædendi, cum hoc ipso magnum beneficium talibus conferatur, ut mali esse dediscant vel impossibilitate peccandi. Per, etc.

(e) Redemptionis nostræ munere vegetati, 53 quæsumus, Domine, ut hoc nobis perpetuæ salutis auxilium fides semper vera perficiat. Per, etc.

Salva, quæsumus, Domine, plebem tuam, et benedictionis sanctæ super eam effunde clementiam; ut inter conditionis humanæ et diabolicæ fraudis incursus, indulgentia tua laboranti continuata succurrat. Per, etc.

II. *Item alia.* — Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et, ut nos ab hostibus dignanter eripias, a tibi non placitis prius moribus benignus emunda. Quia sine dubitatione defendes quos tuis perspexeris convenire mandatis. Per, etc.

Deus, qui prudentem sinceramque concordiam tuorum cordibus inesse voluisti, da nobis legitimæ dilectionis tenere mensuram; ut qui a justæ pacis puritate dissentiant, in nobis tamen, quod merito debeant lacerare, non habeant. Per, etc.

Præsta nobis, quæsumus, Domine, terrena despicere et amare cœlestia, ut per hæc sacra quæ gerimus, et a transitoris desideriis expiari mereamur, et incipiamus inhærere perpetuis. Per, etc.

(f) Vere dignum. Qui sic rationabilem non deseris creaturam, ut et quibus modis placeret tibi et qualiter possit impetrare quæ poscit, ostendas; præcipiens ut te principaliter toto corde venerantes, consequenter et universos homines, sicut nosmetipsos, Probabilius vero credimus indicari rebellionem clericis commotam adversus Zosimum, cujus fil mentio in ejus epist. 14, apud eundem Coustantium scripta an. 418. Confer hujus notas et notitiam epistolarum ejusdem pontificis non exstantium apud laudatum editorem num. 32. De Manichæis a Leone perstrictis hæc Acamius interpretatur. Non assentimur: neque enim ullum hic hæresis aut hæreticorum indicium est; neque eos adversus Leonem ullam persecutionem excitasse aut calumnias sparsisse quisquam tradidit. Stylus quidem Zosimmi potius quam Leonem hujus præfationis auctorem præfert

(d) Codex *imbues*. Blanchinius optime correxit *jubes* quod si minus placeat, legendum monet *imbuis*.

(e) Invenies hanc orationem in codd. Gregorianis in Missali Rom. die sabbati ante Dominicam in Albis

(f) In cod. hæc marginalis notatio affigitur: *Pro dilectione fraterna orandum.* Sub finem legendum fortassis, et eos, quos amamus.

tanquam consortes nostri generis, diligamus; tunc circa eos verum probantes affectum, ut quemadmodum nos purgari desideramus a vitiis, ita et eorum quos amamus optemus. Quibus præceptis duobus totam legem sine difficultate complentes, bona præsentia sumamus et æterna. Per, etc.

Da nobis, Domine, quæsumus, ambire quæ recta sunt, et vitare quæ noxia; ut sancta quæ capimus non ad iudicium nobis, sed proficiant potius ad medelam. Per, etc.

Tuere, Domine, quæsumus, famulos tuos, et a terrenis erroribus expeditos ad virtutum tuarum fac instituta proficere; sicque temporalibus auxiliis foventur, ut magis gaudeant sempiternis. Per, etc.

III. *Item alia.* — (a) Ecclesie tuæ, Domine, voces placutus admitte, ut destructis adversantibus universis. **54** *secura tibi serviat libertate.* Per, etc.

Præsta, Domine, quæsumus, ut toto tibi corde subjecti, tumentium voluntatum respiciamus afflatus. Per, etc.

Hostias, quæsumus, Domine, nostræ devotionis assume; et per sacrificia gloriosa subditorum tibi corda purifica. Per, etc.

(b) Vere dignum. Cujus inspiratione beatus Paulus apostolus Ecclesie dicens: *Providentes bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus* (Rom. xii, 17), evidenter ostendit non esse prorsus quo malis artibus vel in hac vita possimus abscondi: dum te non latemus interius, et extrinsecus humanos quoque non vitamus aspectus. Nihil ergo juvat eos qui dedecora sua notasque non cernunt, et quia ipsi se non vident, æstimant nec ab aliis se videri. Cum enim idem clamat Apostolus: *Quæ secundum faciem sunt, ridete* (II Cor. x, 7): quemadmodum se celare posse confidunt, qui, sicut scriptum est, per dulces sermones suos seducentes corda fallacia (Rom. xvi, 18), et sicut Evangelium ait, Christum in cubile requirentes, palam manifesteque declarant quid et dictis exsequantur et factis. Nec eos fulcit aut munit, quia, ut se valere contendunt, volumina divina percurrunt, cum per hæc ipsi potius improbos mores suos et profiteantur et damnent, nescientes, (c) jam de pœna divini venire iudicii, quod traduntur in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt (Rom. i, 28). Quapropter hujusmodi declinantes actu, et solo miserantes quo debemus affectu; et ideo, etc.

Annue, quæsumus, Domine Deus noster, ut per

(a) Codd. Gregoriani habent hanc orationem inter quotidianas, Missale Rom. inter communes *contra persecutores Ecclesie*. In illis pro *adversantibus*, est *adversitatibus*; in Missali additur *et erroribus*. In codice Gelasiano habetur lib. iii, n. 67, *contra iudices male agentes*.

(b) Nota marginalis in codice: *Arguit improbos, sed et oral pro eis*.

(c) Sex voces sequentes, quæ in codice rejiciuntur post verbum *conveniunt*, hic perspicuitatis gratia, monente Blanchino, Muratorius in sua editione collocavit; quod nos haud immutandum credidimus.

(d) Est fere eadem in Romano Missali de 15 Junii Natalitio SS. Viti et Modesti.

(e) In margine codicis annotatur: *Orandum pro*

hoc tuæ sapientiæ sacramentum circumspecta moderatione vivamus. Per, etc.

(d) Da Ecclesie tuæ, Domine, non superbe sapere, sed tibi placita humilitate proficere, ut proterva despiciens et matura quæque desiderans, exerceat liberam charitatem. Per, etc.

IV. *Item alia.* — Absolve, Domine, quæsumus, iniquitates nostras, et ut tua dona mereamur percipere, fac nos amare justitiam. Per, etc.

Concede nobis, Domine Deus noster, ut et te totamente veneremur, et omnes homines rationabili diligamus affectu. Per, etc.

Consecra, quæsumus, Domine, quæ de terrenis fructibus nomini tuo dicanda mandasti; ut et gratam tibi nostram facias servitutem, et Sacramentum nobis perpetuæ salvationis instituas. Per, etc.

(e) Vere dignum. Qui fideles tuos mutua faciens lege concordet, veram pacem tali **55** *fœdere nexisti*, ut nec alteri quisquam moliretur infligere quod sibi nollet inferri; et bona quæ suis utilitatibus tribui cuperet a consorte naturæ, hæc eidem ipse quoque præstaret: quatenus dum per alterutram pietatem se reperiunt communes in singulis, semetipsam (f) diligens, esset mens una cunctorum. Per, etc.

Satiati participatione cœlesti, et gratias tibi referimus, Domine Deus noster, et ut nobis sit perpetua, deprecamur. Per, etc.

Beneficiis tuis, Domine, quæsumus, populus fidelis semper exsultet, ut te instruente dispositus et conversatione tibi placeat, et quæ votis expelit salubriter assequatur. Per, etc.

V. *Item alia.* — (g) Omnipotens sempiternus Deus, qui superbis resistis, et gratiam præstas humilibus, tribue, quæsumus, ut non indignationem tuam provocemus elati, sed propitiationis tuæ capiamus dona subjecti. Per, etc.

(h) Majestatem tuam supplices exoramus (i) ut nec terreri nos lacerationibus patiaris injustis, nec captiosis adulationibus implicari; sed potius amare concedas, qui veraciter arguunt quam qui fallaciter blandiuntur. Per, etc.

(j) Offerimus tibi, Domine, munus quod sicut duplici sumentes corde condemnat, ita sincera capientes mente justificat. Per, etc.

(k) Vere dignum. Qui nos sic pietate pariter atque justitia vis esse perfectos, ut et cautelæ nostræ non desit socianda benignitas, et indiscreta non subripiat

iis qui malevoli sunt.

(f) Cod. inserit *feret*, quod verbum est varians lectio verbi *esset*, et melius expungendum fuit.

(g) Hanc orationem habent Sacramentaria Gelasii et Gregor. sub titulo: *In contentione*. Magnam hujus partem exhibet Missale Rom. in orationibus communibus *ad postulandam humilitatem*.

(h) Notatio marginalis in ms., *Contra lacerantes vel adulantes*.

(i) Sequentia usque ad *amare* leguntur in codd. Gregorianis et Gelasii, in Missa *contra obloquentes*.

(j) Nota marginalis in ms., *Pro duplici corde*.

(k) Alia marginalis notatio: *Orandum pro persequentibus*.

facilitas charitali. Præcipis enim ut pro nostris ore-
mus inimicis, pro calumniantibus supplicemus, nec
desinamus misericordiam tuam persequentibus im-
petrare; non utique ut in iisdem nequitis perseve-
rent, quia hoc imprecari est potius quam salutaria
postulare; sed ut ab his iniquitatibus expediti, ad
modesta esse sanaque convertant. Cum enim, do-
cente te, Domine, probos mores nobis optare de-
beamus, tunc proximos nostros, sicuti nosmetipsos,
vere diligimus, si eis quæ nos habere cupimus ex-
petamus. Per, etc.

Recreati, Domine, sacri muneris gustu, quæsumus,
non inde sumentibus nobis vertatur ad pœnam, sed
fideliter libantibus prosit ad veniam. Per, etc.

56 Tua, Domine, protectione confidens, benedic-
tionem suppliciter imploratam devota tibi familia
consequatur; ut tuo secunda munimine, nec tempo-
ralibus destituatur auxiliis, et bonis aptetur æter-
nis. Per, etc.

VI. *Item alia.* — (a) Omnipotens et misericors
Deus, a bellorum nos, quæsumus, turbine fac quietos:
quia bona nobis cuncta præstabis, si pacem dederis
et mentis et corporis. Per, etc.

(d) Protector noster, aspice, Deus, et ab hostium
nos defende formidine; ut omni perturbatione sub-
mota, liberis tibi mentibus serviamus. Per, etc.

Suscipe, Domine, munera familiæ tuæ; quibus
et nostris, quæsumus, sis placatus erroribus, et
sanctificationem tuam nobis redemptionis opereris.
Per, etc.

(c) Vere dignum. Agnoscimus enim, Domine Deus
noster, agnoscimus, sicut prophetica dudum voce
testatus es, ad peccantium merita pertinere ut ser-
vorum tuorum labore quæsitam (d) sub conspectu
nostro manibus diripiantur alienis; et quæ desu-
dantibus famulis nasci tribuis, ab hostibus patiaris
absumi. Totoque corde prostrati supplices exora-
mus ut præteritorum concedas veniam delictorum,
et ab omni mortalitatis incursum continuata misera-
tione nos protegas. Quia tunc defensionem tuam
non diffidimus adfuturam, cum a nobis quibus of-
fendimus dignanter expuleris. Per, etc.

Sacrosancti corporis et sanguinis Domini nostri
Jesu Christi refectione vegetati, supplices te roga-
mus, Deus, ut hoc remedio singulari, et ab omnium
peccatorum nos contagione purifices, et a periculo-
rum munias incursione cunctorum. Per, etc.

(a) Sub rubrica *Orationum tempore belli* legitur
hæc oratio in codd. Gregor. Muratorii.

(b) Est in Missali Rom. inter communes *contra
persecutores et male agentes.*

(c) Notam hanc marginalem codex affigit: *Pro
peccatis hostes infestari certissimum; unde enixius
supplicandum Deo.*

(d) Cum stylus hujus præfationis Leoninus videat-
ur, direptio Romanæ urbis et agrorum depopula-
tio sub Leone Magno a Vandalis peracta an. 455
hic indicatur potius quam quæ Innocentio I ponti-
fice contigit an. 410.

(c) Codex, et *inclinantium*. Blanchinii emendatio-
nem a Muratorio receptam retinimus, ex quo
etiam dein addita vox *rerum*.

A Miserere, Domine, deprecantis Ecclesiæ, (e) et ad
inclinantes tibi sua corda propitiatus intende, ut
quos divinarum rerum sinis esse participes, nec
peccatis fieri permittas obnoxios, nec opprimi pa-
tiaris adversis. Per, etc.

VII. *Item alia* — (f) Miserere, Domine, populi tui,
et continuis tribulationibus laborantem propitiatus
respirare concede. Per, etc.

57 (g) Vox clamantis Ecclesiæ ad aures, quæsu-
mus, Domine, tuæ pietatis ascendat; ut percepta
venia peccatorum, te fiat operante devota, te prote-
gente secunda. Per, etc.

Nomini tuo, Domine, munera, quæsumus, dicata
sanctifica, ut et sacramentum nobis æternæ vitæ
præbeant et profectum. Per, etc.

B (h) Vere dignum. Inter quælibet enim mundi pe-
ricula sola est a te non recessisse prosperitas, cum
in tua misericordia confidentes nulla adversa per-
cellant, sed potius exerceant ad salutem. Per, etc.

(i) Vivificet nos, quæsumus, Domine, participatio
tui sancta mysterii, et pariter nobis expiationem
tribuat et munimen. Per, etc.

Auxiliare, Domine, plebi tuæ, et toto tibi corde
subjectæ præsta conversationis effectum: quia bo-
nis omnibus hanc replebis, si tibi placere perfece-
ris. Per, etc.

VIII. *Item alia.* — (j) Ab omnibus nos, quæsumus,
Domine, peccatis propitiatus absolve, et eos qui nos
impugnare nituntur expugna. Per, etc.

Comprime, Domine, quæsumus, (k) os iniqua lo-
quentium, et eos qui nos moliuntur insimulare
confuta. Per, etc.

Quæsumus, Domine Deus noster, ut per hæc cæ-
lestis vitæ commercia, declinantes laqueos falsita-
tum, ad veritatem tuam, concessa nobis divinitus
via et tramite, dirigamur. Per, etc.

(l) Vere dignum. Qui famulos tuos informare di-
gnaris, ut non tam nos exagitet inepta laceratio su-
perborum, quam potius moveat miseratio laceran-
tum. Quoniam, sicut nos convenit præcavere ne ve-
raciter impetamur, sic eorum qui a veritate sunt de-
vii, fieri debemus interitum, quæsumus ut vel illis
correctionem suppliciter exorando subvenire possi-
mus, vel nobis fructum pietatis acquirere. Per, etc.

Quos refecisti, Domine, cælesti mysterio, propriis
alienisque propitiatus absolve delictis; ut divino mu-
nere purificatis mentibus perfruamur. Per, etc.

(f) Est in Romano Missali fer. 3 post Domini-
cam quartam Quadragesimæ.

(g) Hæc oratio legitur in Sacram. Greg. inter ora-
tiones quotidianas.

(h) Marginalis nota codicis: *In periculis vel pros-
peritate gratias referendas Deo.*

(i) In Sacram. codd. Gregor. apud Muratorium le-
gitur Dominica XIII Pentecostes, apud Menardum
Dominica XIV, in Missali Rom. Dominica XII.

(j) Sic incipit collecta *pro peccatis* in mss. Gregor.
Muratorii, et progreditur usque ad *et eos*, ac stylum
subinde mutat.

(k) Pro os in cod. *perperam Deus.*

(l) In margine ms., *Pro lacerantibus orandum.*

(a) Porrigere dexteram, quæsumus, Domine, plebi tuam misericordiam postulanti, per quam et errores declinet humanos, et solatia vitæ mortalis accipiat, et sempiterna gaudia comprehendat. Per, etc.

58 IX. *Item alia.* — Libera nos, Domine, quæsumus, a nostrorum debitis peccatorum, atque ut nos a malis omnibus propitiatus eripias, iniquitates nostras, quibus juste (b) retribuuntur, absolva. Per, etc.

(c) Confere, quæsumus, Domine, hostes populi tui, et delicta nostra, quorum merito nobis dominantur, emunda; ut, cum tibi placitam puritatem mentibus nostris infuderis, largiaris et pacem. Per, etc.

Accipe, Domine, quæsumus, sacrificium singulare, quod majestati tuæ semper et redditur et debetur. Per, etc.

Sit nomini tuo, Domine, hoc sacrificium, cum exhibetur, acceptum, ut efficiatur jugiter exigendum. Per, etc.

(d) Vere dignum. Qui nos castigando sanas et refovendo benignus erudis, dum mavis salvos esse correptos, quam perire neglectos. Per, etc.

Supplices te rogamus, Domine Deus noster, ut qui percipimus cælestis mensæ substantiam, ad vitam (e) pertingamus æternam. Per, etc.

Tui sunt, Domine, populi, qui ministerium nostræ vocis exspectant. Quæsumus clementiam tuam ut salutaria ejus poscentibus, quidquid fiducia non habet deprecantis, gratia tua, quæ honorum nostrorum non indiget, largiatur. Per, etc.

X. *Item alia.* — Adesto, Domine, supplicibus tuis, et sperantes in tua misericordia cælesti protege benignus auxilio. Per, etc.

Respice, Domine, quæsumus, pietatis tuæ subsidium postulantes. Da indulgentiam reis, ut nobis subvenias propitiatus afflictis. Per, etc.

(f) Sanctificationem tuam nobis, Domine, his mysteriis placatus operare, quæ nos et a terrenis purget vitiis, et ad cælestia dona perducatur. Per, etc.

(g) Vere dignum. Qui nostras mentes expiando justificas, et immortalitatis efficiis justificando capaces. Per, etc.

Repleamur, Domine, gratia muneris sacri, et quæ gustu corporis dulci veneratione contingimus, dulciora mentibus sentiamus. Per, etc.

Familiæ tuæ, Domine, preces miseratus 59 intende, et toto tibi corde subjectam prosequere, sustenta, circumtege; ut quæ te gubernatore confidit, et nullis implicetur malis, et bonis omnibus expleatur. Per, etc.

XI. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, cujus viæ misericordia est semper et veritas, præsta,

(a) Exstat in Sacram. Greg. Muratorii inter preces quotidianas tom. II, p. 256.

(b) Sic codex, et recte, cum ad mala referatur.

(c) Est in Gelasiano lib. III, n. 58.

(d) Nota marginalis in codice: *Post infirmitatem.*

(e) Cod., *pertineamus, male.* Blanchinii emendatio placuit.

(f) Ita Sacram. Greg. et Missale Rom., feria 3 post Dominicam II Quadragesimæ.

quæsumus, ut qui a tua clementia confovemur, cre-scamus etiam religionis augmento. Per, etc.

Da nobis, quæsumus, Domine, tua digne tractare mysteria, ut et miserationibus tuis congrua respondeamus obsequia, et fiducialius speranda poscimus. Per, etc.

(h) Vere dignum. Pietatem tuam votis omnibus expetentes, ut humanarum rerum prosperitate percepta, terrenis eatenus consolationibus gratulemur, ne gaudia querere superna cessemus, sed quidquid lætitiæ temporali impenditur, eruditioni proficiat sempiternæ. Per, etc.

Quæsumus, Domine, Deus noster, quos sacramentis reficis, sustentata præsidii, et quos beneficiis temporalibus refoves, pascere (i) (divinis) perpetuis. Per, etc.

B Ecclesiam tuam, Domine, perpeti miseratione prosequere, ut inter sæculi turbines constituta, et præ-senti jucunditate respiret, et æternæ beatitudinis percipiat claritatem. Per, etc.

XII. *Item alia.* — Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et apostolicis intercessionibus confidentes, nec minis adversantium, nec ullo perturbemur incursu. Per, etc.

Auxiliare, Domine, temporibus nostris, ut tua nos ubique dextera protegente, et religionis integritas, et Romani nominis securitas reparata consistat. Per, etc.

Supplices quæsumus, Domine, ut munus trepida servitute propositum, non de nostris meritis æstimetur, sed quod a te institutum est, offerentium tua sanctificetur dignatione præsentium. Per, etc.

(j) Vere dignum. Cujus nobis etiam ipsa medetur austeritas, dum peccandi coerces affectum, dum ad supplicandum tibi mens humana fit promptior, dum gratior redit post adversa tranquillitas, et inter hæc, probata fides eruditur ad præmium. Per, etc.

Libera nos ab omni malo, propitiusque concede ut, quæ nobis poscimus relaxari, ipsi quoque proximis remittamus. Per, etc.

Quæsumus, Domine Deus noster, ut quod nobis ad immortalitatis pignus esse voluisti, 60 ad salutis æternæ tribuas provenire suffragium. Per, etc.

(k) Inclinantes se, Domine, majestati tuæ propitiatus intende, ut qui divino munere sunt refectioni, cælestibus semper munientur auxiliis. Per, etc.

XIII. *Item alia.* — Da nobis, quæsumus, Domine Deus noster, in tua semper devotione gaudere, quia perpetua est et plena felicitas, si honorum omnium jugiter servimus auctori. Per, etc.

Quæsumus, omnipotens Deus, ne ad dissimulationem tui cultus prospera noibis collata succedant, sed

(g) In margine codicis: *De justitia:*

(h) Nota marginalis in cod.: *Dum prosperitas redundat, eruditio superna quærat.*

(i) Divinis est varians lectio.

(j) In margine codicis: *Admonet, ad supplicandum nos esse promptiores.*

(k) Invenitur in Sacram. Greg. et in Missali Rom. fer. 4 Cinerum.

ad gratiarum actionem, tibi propensius exhibendam, potius nos semper accedant. Per, etc.

(a) Hostias tibi, Domine, deferimus immolandas, qui temporali consolatione significas, ut promissa non desperemus æterna. Per, etc.

(b) Vere dignum. Quoniam sicut tua clementia non solum beneficia præstat immeritis, sed affectum quoque nobis, quo gratias referamus, inspirat, ita nos convenit laudes tuas, quia non possumus competenter explere, saltem sine cessatione depromere; ut quas numquam sufficienter exsolvimus, numquam reddere desinamus. Per, etc.

Observationis annuæ celebritate gratulantes, ut eorum quorum actionibus inhæremus, plenis effectibus gaudeamus. Per, etc.

Ecclesia tua, Domine, cælesti gratia repleatur et crescat; atque ab omnibus vitiis expiata percipiat sempiternæ redemptionis augmentum; ut quod in membris suis copiosa temporum prorogatione veneratur, spiritalium capiat largitate donorum. Per, etc.

XIV. *Item alia.* — Omnipotens sempiternæ Deus, mentes nostras, quæsumus, ad opera tibi placitura converte, ut correptio tua non sit negligentibus major causa pœnarum, sed fiat eruditio paterna correctis. Per, etc.

Deus, qui sacra legis omnia constituta, in tua et proximi dilectione posuisti, da nobis horum propitiis efficientiam mandatorum, quia impossibile esse sibi nullus excusat, quod tanta brevitate concluditur, tanta æquitate præcipitur. Per, etc.

Omnipotens sempiternæ Deus, qui offerenda tuo nomini tribuis, et oblati devotioni nostræ servitutis ascribis, quæsumus clementiam tuam ut, quod præstas unde sit meritum, proficere nobis largiaris ad præmium. Per, etc.

¶ (c) Vere dignum. Qui mutabilitatem nostram ad incommutabilia ita justus et benignus erudit, ut nec fragilitatem destituas, et coerceas insolentes; quo pariter instituti pia conversatione et cælestibus sacramentis, sic bonis prætereuntibus nunc utimur, ut jam possimus inhærere perpetuis. Per, etc.

Exaudi, Deus, orationem nostram; et tua sancta, quæ sumpsimus, non ad iudicium nobis provenire patiaris, sed ad remedium propitiationis immensæ. Per, etc.

Placidus aspice, Domine, plebem tuam, et quam doni tui facis esse consortem, a malis omnibus corporis et mentis emunda; ut noxia perturbatione cessante, liberum tibi semper exhibeant famulatum. Per, etc.

XV. *Item alia.* — Concede nobis, Domine, quæsumus, gratiam tuam, per quam boni esse possimus,

(a) Hanc habent idem Sacram. Greg. et Missale fer. 3 post Dominicam Passionis.

(b) In margine cod., *Inspiratione Dei gratiæ referuntur.*

(c) Nota marginalis: *Coerces insolentes.*

(d) *Quæsumus*, antea præmissum, hic superflue referitur in ms.

(e) In margine codicis: *Pro vitiis quibus subjaceamus orandus Deus.*

et præsta, (d) ut eamdem studiis competentibus exsequamur. Per, etc.

Deus, quem injustitia nostra incessanter offendit, da nobis rectæ conversationis effectum, per quem consequamur et veniam. Per, etc.

Oblatio nos, Domine, quæsumus, sacra purificet, ac sui ministerio pariter et participatione dignos efficiat. Per, etc.

(e) Vere dignum. Qui curam nostri ea ratione moderaris, ut proventus exterior de internorum qualitate procedat. Nullis quippe forinsecus miseriis affligemur, si vitia frenemus animorum; nec visibili dedecori subjacebit, qui fœdias cupiditatibus obviavit; nulla inquietudo prævalebit extrinsecus, si agamus corde sincero; nullis subdemur hostibus, si pacem teneamus internam. Ita sicut a nomine magis quam a nobis lædimur, sic noxia cuncta succumbent, si nosmetipsos ante (f) vincamus. Per, etc.

Tribuat nobis, Domine, quæsumus, sanitatem mentis et corporis sacramenti tui medicina cælestis; ut hujus operatione vegetati tam præsentia quam æterna subsidia capiamus. Per, etc.

Consequatur, Domine, quæsumus, tuæ benedictionis auxilium, quod supplex poscit Ecclesia; percipiat indulgentiam; boni operis instruat; temporalium necessitatum consolatione respiret; ad gaudia sempiterna perveniat, et assumat æterna. Per, etc.

¶ XVI. *Item alia.* — Adjuva nos, Deus salutaris noster, et quibus supplicandi tibi præstas affectum, tribue tuæ propitiationis effectum. Per, etc.

Mysteriatua, Domine, debitis servitutis exsequentes, supplices te rogamus ut quod ad honorem tuæ majestatis offerimus, nobis proficiat ad salutem. Per, etc.

(g) Vere dignum. Cujus et propitiationis exordium principaliter inde sentimus, cum tuorum sensibus dignanter infundis tibi mentibus supplicare, nec humanis opibus, sed tua virtute confidere; et indeficientem gratiam comprobamus, cum nos vel in hac devotione tribuis permanere, vel de perceptis beneficiis, non in nobis, sed in tuo nomine gloriari. Per, etc.

Satiati munere salutari, tuam, Domine, misericordiam deprecamur, hoc eodem sacramento quo nos temporaliter vegetas, efficias perpetuæ vitæ participes. Per, etc.

Auxiliare, Domine, famulis tuis, et in tua pietate fidentibus jugiter esto propitius; ut et præsentia pericula, te protegente, declinent, et futura gaudia, te largiente, percipiant. Per, etc.

XVII. *Item alia.* — (h) Parce, Domine, parce populo tuo, ut dignis flagellationibus castigatus, in tua miseratione respiret. Per, etc.

Exaudi, Domine, plebem tuam, et quod non habent

(f) Ita codex. Apud Muratorium *vincemus* ex emendatione a Blanchinio indicata, quæ tamen necessaria non videtur.

(g) Nota margin. in codd.: *Non confidere in divitiis, nisi in Dei gratia tantum, suadet.*

(h) Occurrit hæc oratio in codd. Gregor., et in Missali Rom. feria 5 ante Dominicam I Quadragesimæ. In laudatis autem codd. repetitur inter orationes pro peccatis.

merita supplicantium, tua nos semper gratia praeveniens largiatur. Per, etc.

Altaribus tuis, Domine, munera nostrae servitutis inferimus, quae placatus (a) accipias, et acceptam tibi nostrum, quaesumus, famulatum, et sacramentum nostrae redemptionis efficiant. Per, etc.

Vere dignum. A tua enim numquam est laudescendum, quae et inter angustias necessarium praestat auxilium, et in prosperitate gratiarum tibi referens actionem, quanto nos memores facit esse beneficii, tanto nobis tua magis dona conciliat. Per, etc.

(b) Quaesumus, Domine Deus noster, ut quos divina tribuis participatione gaudere, humanis non simas subjacere periculis. Per, etc.

Omnipotens sempiternus Deus, populi fidelis institutor et rector, in familia sacramento tui nominis acquisita, gratiae tuae dona custodi; ut bona quae te auctore percepit. 63 te protegente serventur (c) *Aliter*. te largiente copiosius augeantur. Per, etc.

XVIII. *Item alia*. — Omnipotens sempiternus Deus, da nobis voluntatem tuam fideli mente retinere, et pia conversatione depromere; ut Ecclesia tua a profanis vanitatibus expiata, non aliud profiteatur verbis, aliud exerceat actione. Per, etc.

Exaudi nos, Domine Deus noster, et a pravitatibus mundi tuorum discerne corda fidelium, ut qui Dominum sua voce pronuntiant, in diabolicam non recidant servitutem. Per, etc.

Ut tibi grata sint, Domine, munera populi tui, ab omni, quaesumus, nos contagio perversitatis emunda, nec falsis gaudiis inherere patiaris. (d) quos ad veritatis tuae praemia venire promittis. Per, etc.

Vere dignum. Qui ecclesiam tuam a diabolica simulatione vis esse purgatam, atque ut a fictis sincera discernas, ex operum qualitate fructus intelligi praecipis voluntatum; ad te pertinere non reputans, quos vel dissimulare quae tua sunt, vel his contraria perspexeris operari. Unde benedicimus te, Domine, teque debita servitute laudamus. Per, etc.

Adesto nobis, omnipotens et misericors Deus, et sacramenta quae sumpsimus, nec nostris excessibus, nec alienis permittas violari peccatis. Per, etc.

Gregem tuum, Pastor bone, placatus intende, et oves quas pretioso sanguine redemisti, diabolica non sinas incursione lacerari. Per, etc.

XIX. *Item alia*. — (e) Suscipe, quaesumus, Domine, preces nostras, et clamantium ad te pia vota propitius intueri. Per, etc.

(a) Cod. accipiens, et infra, efficiat.

(b) Missale Rom. hanc orationem exhibet in Dominica XXIII post Pentecosten, et in communibus orationibus, contra persecutores Ecclesiae.

(c) Adverbium *aliter* textui insertum in codice, variantem innuit.

(d) Sic codex. Muratorius, quibus.

(e) Affinis est oratio codd. Gregor. Muratorii in precibus matutinalibus, apud Monardum vero inter orationes quotidianas.

(f) Hanc referunt iidem codd. in orationibus pro peccatis.

(g) Nota marginalis in cod. Ideo tardius impetratur, ut perseveret oratio postulantis.

(f) Exaudi, Domine, quaesumus, gemitum populi tui, nec plus apud te valeat offensio delinquentium quam miseratio tua, semper indulta fletibus supplicantium. Per, etc.

Sacrificium tibi, Domine, celebrandum placatus intende; quod et nos a vitis nostrae 64 conditionis emundet, et tuo nomini reddat acceptos. Per, etc.

(g) Vere dignum. Qui ideo differt vota poscentium, ut in ipsa quoque deprecationis diuturnitate proficiant; et tardius postulata praestando, fidelium tuorum mentibus praestare cognosceris devotionis augmentum. Per, etc.

Majestatem tuam suppliciter deprecamur, ut sicut nos corporis et sanguinis sacrosancti pascis alimento, ita divinae naturae facias esse consortes. Per, etc.

Caelestibus, Domine, quaesumus, praesidiis muniantur, qui in tua protectione confidentes, in te solo Praesule gloriantes, tuo semper foveantur auxilio. Per, etc.

XX. *Item alia*. — Exaudi, Domine preces nostras, et celeri nos propitiatione laetifica. Per, etc.

(h) Intende, Domine, quaesumus, supplices tuos; et pariter nobis indulgentiam tribue benignus et gaudium. Per, etc.

(i) Hostias, Domine, suscipe placatus oblatas quas sanctificando, nobis, quaesumus, efficias salutare, Per, etc.

(j) Vere dignum. Qui caelestibus disciplinis ex omni parte nos instruens, qualiter a fidelibus tuis falsos fratres discernemus (k) ostendens, Unigeniti tui voce pronuntias: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos* (Matth. vii, 20). De his sunt enim inflati sensu carnis suae, et non tenentes caput. De his sunt qui terrena sapientes, ita deprecantium te verba (l) fastidiunt, quia animales atque carnales, quae sunt spiritus Dei, et ultia mente non capiunt. De his sunt reprobi circa fidem, qui nescientes quae loquantur, neque de quibus affirmant, saepe subvertere conati sunt et conantur. De his sunt subdoli operarii, qui introeunt, explorare Ecclesiae libertatem, quam habet in Christo, ut eam secum in turpem redigant servitutem. De his sunt qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas, oneratas peccatis; non solum (m) viduarum facultates, sed devorantes etiam maritarum. Isti jam nec justos appetunt se videri, nec saltem de foris sunt, vel dealbati, vel loti, sed palam, pudore calcato, de pravis conversationibus suis etiam gloriantur, et domi foris-que spurcitiam contrahentes, non tam 65 referti sunt ossibus mortuorum, quam magis ipsi sunt mor-

(k) suae, et non tenentes caput. De his sunt qui terrena sapientes, ita deprecantium te verba (l) fastidiunt, quia animales atque carnales, quae sunt spiritus Dei, et ultia mente non capiunt. De his sunt reprobi circa fidem, qui nescientes quae loquantur, neque de quibus affirmant, saepe subvertere conati sunt et conantur. De his sunt subdoli operarii, qui introeunt, explorare Ecclesiae libertatem, quam habet in Christo, ut eam secum in turpem redigant servitutem. De his sunt qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas, oneratas peccatis; non solum (m) viduarum facultates, sed devorantes etiam maritarum. Isti jam nec justos appetunt se videri, nec saltem de foris sunt, vel dealbati, vel loti, sed palam, pudore calcato, de pravis conversationibus suis etiam gloriantur, et domi foris-que spurcitiam contrahentes, non tam 65 referti sunt ossibus mortuorum, quam magis ipsi sunt mor-

(l) fastidiunt, quia animales atque carnales, quae sunt spiritus Dei, et ultia mente non capiunt. De his sunt reprobi circa fidem, qui nescientes quae loquantur, neque de quibus affirmant, saepe subvertere conati sunt et conantur. De his sunt subdoli operarii, qui introeunt, explorare Ecclesiae libertatem, quam habet in Christo, ut eam secum in turpem redigant servitutem. De his sunt qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas, oneratas peccatis; non solum (m) viduarum facultates, sed devorantes etiam maritarum. Isti jam nec justos appetunt se videri, nec saltem de foris sunt, vel dealbati, vel loti, sed palam, pudore calcato, de pravis conversationibus suis etiam gloriantur, et domi foris-que spurcitiam contrahentes, non tam 65 referti sunt ossibus mortuorum, quam magis ipsi sunt mor-

(m) viduarum facultates, sed devorantes etiam maritarum. Isti jam nec justos appetunt se videri, nec saltem de foris sunt, vel dealbati, vel loti, sed palam, pudore calcato, de pravis conversationibus suis etiam gloriantur, et domi foris-que spurcitiam contrahentes, non tam 65 referti sunt ossibus mortuorum, quam magis ipsi sunt mor-

(n) referti sunt ossibus mortuorum, quam magis ipsi sunt mor-

(o) quam magis ipsi sunt mor-

(p) quam magis ipsi sunt mor-

(q) quam magis ipsi sunt mor-

(r) quam magis ipsi sunt mor-

(s) quam magis ipsi sunt mor-

(t) quam magis ipsi sunt mor-

(u) quam magis ipsi sunt mor-

(v) quam magis ipsi sunt mor-

tui. Quibus evangelica sententia convenienter exlatam: *Si lumen quod in te est tenebræ sunt, ipse tenebræ quantæ sunt* (Matth. vi, 25)? Nam cum in his quæ videntur obscura sint, et malæ famæ nigra dedecore, satis evidenter apparet hæc eos in occulto gerere, quæ etiam turpe sit dicere. Isti non solum ad tuam gratiam venientes sui fæditate deterrent, sed etiam intrinsecus(a) fratribus constitutis, pro quibus Christus est mortuus, offendiculum suæ perversitatis opponunt. Tales cavere nos jubes, per Apostolum tuum dicens: *Separate vos ab omni fratre inordinate ambulante* (II Thess. III, 6). Et ea pos præcipis operari, quæ videntes cuncti vere fideles tui, te cœlestem Patrem collaudent atque magnificent; a quo rationabilis conscientiæ bonæque famæ donum omne perfectum optimumque descendit. Per, etc.

(b) Quod ore sumpsimus, Domine, quæsumus, mente capiamus, et de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum Per, etc.

Famulos et famulas, Domine, quæsumus, intueri, quibus in te sperare donasti; ac pariter eis; et quæ tibi placeant postulare, et (c) potius postulata concede. Per, etc.

XXI. *Item alia.* — (d) Concede nobis, Domine, veniam delictorum, et eos qui nos impugnare moluntur expugna; quia sub tuo munimine constitutis nulla diaboli nocebit obreptio. Per, etc.

Protector in te sperantium, Deus, exaudi preces nostras, et miserere nostri; ut corpore et mente vegetati tuis semper inhæreamus officiis. Per, etc.

Supplices te rogamus, Deus, ut munera quæ deferimus, et devotionis gratiam nobis conferant, et salutem. Per, etc.

(e) Vere dignum. Quia Ecclesiæ tuæ filios sicut erudire non cessas, ita non desinis adjuvare, ut recte facienda cognoscant, et possibilitatem capiant exsequendi. Per, etc.

Sumentes dona cœlestia, gratias tibi referimus, sancte Pater, omnipotens, æterne Deus. Per, etc.

Protege, Domine, fideles tuos, et quos spiritali cibo vivificare dignatus es, perpetua salvatione comitare. Per, etc.

XXII. *Item alia.* — Auge fidem tuam, Domine, quæsumus, miseratus in nobis; quia pietatis tuæ subsidia non negabis, quibus in te credendi contuleris firmitatem. Per, etc.

Da nobis, Domine, quæsumus, in te tota mente confidere; quoniam sicut superbis in sua virtute præ-

(a) Alia nota margin. in cod.: *Subversores fratrum. Cavendum ab eis.*

(b) In Sacram. Gelasiano legitur fer. 7 post Dominicam tertiam Quadragesimæ, in codd. autem Gregor. Muratorii ac in Missali Rom. fer. 5 post Dominicam Passionis.

(c) Forte legendum *propitius.*

(d) Inter preces matutinales hanc præferunt codd. Gregor. Muratorii usque ad verbum *expugna.*

(e) In marg., *Recte agendum.*

(f) Notatur in margine codicis: *In operibus Dei gratias agendum.*

(g) Est in Missali Rom. Dominica V post Pascha, et

A sumentibus semper obsistis, ita non deseris in tua misericordia gloriantes. Per, etc.

Munera, Domine, quæsumus, offerentes, ut et ab omnibus mundare peccatis, et a cunctis nos protegere digneris adversis. Per, etc.

(f) Vere dignum. Quia cum omne opus bonum a te inchoari constet, et perfici hanc ipsam quam nobis tribuis perseverantiam supplicandi, certi sumus impetrare nos posse, quæ poscimus. Per, etc.

(g) Tribue nobis, Domine, cœlestis mensæ virtute satiatis, et desiderare quæ recta sunt, et desiderata percipere. Per, etc.

Tu esto, quæsumus, Domine, populi tui munimen et custos; tu vitæ præsentis sustentator et rector; tu collator æternæ. Per, etc.

XXIII. *Item alia.* — Tuere, Domine, quæsumus nos famulos tuos, ut a peccatis omnibus abstinentes, prompta tibi voluntate famulemur. Per, etc.

Grata tibi sit, quæsumus, Domine, tuæ plebis oblatio, per quam et sanctificationem referat, et quæ pie precatur obtineat. Per, etc.

(h) Vere dignum. Quia fragilitatem nostram miseratus intendens, et mentem nobis tribuis supplicandi, et tua supplicibus dona largiris. Per, etc.

(i) Adesto nobis, Domine Deus noster, et quos tuis mysteriis recreasti, perpetuis defende præsiidiis. Per, etc.

Familiam tuam, Domine, benignus illustra, et benedictionis tuæ largitate confirma; ut te in omnibus ducem, te mereatur habere custodem. Per, etc.

XXIV. *Item alia.* — Omnigotens et misericors Deus, ad cujus beatitudinem sempiternam, non fragilitate carnis, sed alacritate mentis ascenditur, fac nos atria supernæ civitatis et te inspirante semper ambire, et tua indulgentia fidenter intrare. Per, etc.

Deus, qui cum muneribus nullis indigeas, ipse nobis munera cuncta largiris, accipe propitius quæ de tuis donis tibi nos offerre voluisti; non solum nostræ reputans devotioni quæ tua sunt, sed etiam per hæc nos ad cœlestia regna perducens. Per, etc.

P S F E

Gratias tibi, Domine, laudesque persolvimus, qui nos corporis et sanguinis dilectissimi Filii tui Domini nostri communione vegetasti; misericordiam tuam suppliciter exorantes, (j) ut hoc tuum, Domine, sacramentum non sit nobis reatus ad pœnam, sed fiat intercessio salutaris ad veniam.

XXV. *Item alia.* — Protege, quæsumus, Domine, (k) Romani nominis ubique rectores, ut his tua virtute in vigilia Ascensionis.

(b) Nota marg.: *Humilibus adesse Deum in cunctis operibus eorum.*

(i) Legitur Dominica Passionis tum in Sacram. Gregor., tum in Missali Rom.

(j) Sequentia incerta sunt orationi post communionem communem pro vivis et defunctis, quæ item legitur in Missis Quadragesimæ.

(k) Ex hoc et similibus locis, in quibus Romani rectores, vel principes plurali numero appellantur, non nemo collegit hoc sacramentarium compactum fuisse eo tempore quo duo imperatores regnabant, alter in Oriente, alter in Occidente. Sed quam hæc ratio sit

vincentibus, pax populi tui secunda proveniat. Per, etc. A

(a) Præstare nobis, Domine, misericordiam tuam, ut quæ votis expetimus, conversatione tibi placita consequamur. Per, etc.

(b) Exaudi, Domine, preces nostras, ut redemptionis nostræ sacrosancta commercia et vitæ nobis conferant præsentis auxilium, et gaudia sempiterna concilient. Per, etc.

P F C SP

Sacramentorum tuorum benedictiones satiati quæsumus, Domine, ut per hæc semper emundemur a vitiis et periculis (c) caveamus.

Adesto, quæsumus, Domine, plebi tuæ: ut quæ (d) sumpsit fideliter, et mente simul et corpore, te protegente, custodiat. Per, etc.

§ XXVI. *Item alia.* — Exaudi, Domine, preces nostras, et ut tuis nos muneribus jugiter prosequaris, majestati tuæ fac semper devotos. Per, etc. B

Omnipotens sempiternus Deus, qui nos donis tuis prævenis dignanter immeritos, da ut tibi gratias referentes, efficiamur et meriti. Per, etc.

(e) Offerimus tibi, Domine, munera quæ dedisti, ut et creationis tuæ circa mortalitatem nostram testificentur auxilium, et remedium nobis immortalitatis operentur. Per, etc.

(f) Vere dignum. Quia, cum nostra laude non egeas, grata tibi tamen est tuorum devotio famulorum; nec te augent nostra præconia, sed nobis proficiunt ad salutem. Quoniam sicut fontem vitæ præterire, causa moriendi est, sic eodem jugiter redundare, effectus est sine fine vivendi. Per, etc.

Libantes, Domine, dona cælestia, præsidium nobis inesse gaudemus, et inter ista quæ transeunt, (g) eorum quæ sunt mansura confidimus. Per, etc. C

Protege, Domine, famulos tuos; subsidiis pasce corporeis; et spiritalibus enutrens alimentis, a cunctis hostibus redde securos. Per, etc.

XXVII. *Item alia.* — Converte nos, Domine, tuæ propitiationis auxilio; ut castigatio peccatoribus convenienter adhibita fiat correctio salutaris. Per, etc.

imbecillis, ex eo patet quod eadem formulæ leguntur etiam in nonnullis orationibus Sacramentarii Gelasiani libro III. Etenim num. 59 orat. 3. *Romani imperii propitiare principibus*; n. 6 orat. 2, *Propitius Romani nominis esto principibus*, et in secreta: *Romani imperii defende rectores*, et n. 61 orat. 1, *Romani imperii adesto rectoribus*, etc. Hæc quidem orationes lucubrari potuerunt sub duobus imperatoribus; et in Sacramentarium referri potuisse etiam post sublatum ultimum Occidentis imperatorem, demonstrat Sacramentarium Gelasii, quo pontifice unus imperator in Oriente dominabatur.

(a) Inter orationes quotidianas postrema est in codd. Gregor. Muratorii.

(b) Sacrament. Greg. Menardi et Missale Rom. hanc orationem præferunt fer. 5 post Pascha.

(c) Cod., *caveamur*, maie.

(d) Cod., *sumpserit*, quod retineri posset, cum *plebs* multitudinem significans pluralem numerum recipere possit. At infra coherenter legendum esset *custodiant*. Mox pro *simul*, codex habet *sibi*.

(e) Codd. Gregor. Muratorii hanc orationem interserunt postremæ Missæ dierum quotidianarum.

(f) Nota marginalis in ms.: *Fontem vitæ toto corde*

Respice, quæsumus, Domine, preces nostras, et his muneribus præsentiam tuæ majestatis intersere; ut quod nostro servitio geritur, te potius operante formetur. Per, etc.

(h) Vere dignum. Cujus propitiationem in hac primum parte sentimus, cum ea quæ tibi sunt placita et nobis salutaria desideramus appetere. Dum enim sine te nihil recti esse velle possimus, aut agere, aut perficere; indubitanter est gratias, quidquid convenienter operamur. Per, etc.

(i) Cælestia dona capientibus, quæsumus, Domine, non ad iudicium provenire patiaris, quod fidelibus tuis ad remedium providisti. Per, etc.

Adesto, Domine, populis qui sacra donaria contigerunt, ut nullis periculis affligantur, qui te protectore confidunt. Per, etc.

XXVIII. *Item alia.* — Magnificentiæ tuam, Domine, prædicamus, suppliciter implorantes ut qui nos imminenti periculis exuisti, a peccatis quoque benignus absolvas: ut beneficia nobis majora concedas, et tuis nos facias parere mandatis. Per, etc.

Munera nomini tuo, Domine, cum gratiarum actione deferimus, qui nos (i) ab infestis hostibus liberatos paschale sacramentum secunda (Al. placida) tribuis mente suscipere. Per, etc.

(k) Vere dignum, Majestatem tuam totis sensibus deprecantes, ut sic vitia nostra depellas, sicut corporum ferale exstinguis inimicos; nec captivitatem quam extrinsecus submovisti, sustinere nos patiaris internam. Sed ut noxia quæque discutias, et prospera jugiter largiaris, semper nos et quæ prava sunt declinare perficias, et amare quæ justa sunt. Per, etc.

Laudes tuas, Domine, non tacemus, quia nos à malis quæ merebamur expediens, bona tua præstas celebrare lætantes. Per, etc.

Da, quæsumus, Domine, fidelibus tuis in sacra semper actione persistere, ut qui tua miseratione sunt digni fiant pietatis officio digniores. Per, etc.

XXIX. *Item alia.* — (l) Omnipotens et misericors Deus, de cujus munere venit ut tibi a fidelibus tuis diligendum, id est, Christum Redemptorem nostrum. Hæc præfatio est in codd. Greg. hebdomada XVIII post Pentecosten.

(g) Cod., *et eorum quæ mansura*. Locus in vulgatis emendatus; sed non plane satisfacit. Magis placeret, *ea quæ sunt mansura*.

(h) In margine codicis: *Indubitanter gratia (Forte, gratiæ) Dei reputandum quidquid agimus fidei ministri*.

(i) In Sacram. Gelas. et in Gregor. apud Menardum legitur fer. 3 post Dominicam IV Quadragesimæ; in codd. vero Greg. apud Muratorium, et in Missali Rom., feria 5.

(j) Si Hunni hic indicarentur, uti putat Acamius part. II, § 9, par cum his a Leone initia dicendum esset ante Pascha. Cur autem hac in re dubitemus, intelliges ex annot. 7 (Col. 281, n. a) in dissert. I Quenelli ad an. 452. Mox *placida* est varians lectio.

(k) In margine: *Orandum ut vitia a nobis Deus depellat*. Dein pro *corporum* in cod. erronee est *quorum*.

(l) Est in Gelasiano lib. III, n. 8. Mss. Gregor. Muratorii, Dominica XIII post Pentec.; in Missali autem Rom., Dominica XII.

digne et laudabiliter serviatur, tribue ut ad promissiones tuas sine offensione curramus. Per, etc.

Suscipe, quæsumus, Domine, munera quæ de tuis offerimus collata beneficiis, et 70 quod nostræ devotioni concedis effici temporalis, tuæ nobis fiat præmium redemptionis æternæ. Per, etc.

P F E SP

XXX. *Item alia.* — (a) Ne despicias, Domine, quæsumus, in afflictione clamantes, sed laborantibus celeri succurre placatus auxilio. Per, etc.

Respice nos, omnipotens et misericors Deus, et ab omnibus tribulationibus propitiatus absolve. Per, etc.

Mitte, Domine, quæsumus, Spiritum sanctum, qui et hæc munera præsentia nostra tuum nobis efficiat sacramentum, et ad hoc percipiendum nostra B corda purificet. Per, etc.

(b) Vere dignum. Quia te sine cessatione prædicantibus, nec adversa prævalent, nec prospera negabuntur. Per, etc.

(c) Sit nobis, Domine, reparatio mentis et corporis cœlestis mysterium, et cujus exsequimur actionem, sentiamus effectum. Per, etc.

Plebs tua, Domine, quæsumus, benedictionis sanctæ munus accipiat, per quod et noxia quæque delinet, et optata reperiat, Per, etc.

XXXI. *Item alia.* — (d) Omnipotens sempiternus Deus, qui nos et castigando sanas, et ignoscendo conservas, præsta supplicibus tuis ut et tranquillitatis aptatæ consolatione lætemur, et ad correctionis effectum dono tuæ pacis utamur. Per, etc.

Preces nostras, Domine, propitiatus admitte, et a terrenis effice contagiis expiatis, quos cœlestibus tribuis servire mysteriis. Per, etc.

(e) Vere dignum. Per quem nos eruis a peccatis, a periculis exuis, et ad gaudia sempiterna perducis. Per, etc.

Quæsumus, Domine Deus noster, ut mensæ tuæ sancta libantes, non ad iudicium nobis, sed ad præsidium sempiternum cœlestia dona sumamus. Per, etc.

Respice, Domine, propitius populum tuum, atque ad tuam misericordiam pertinentes 71 et temporalibus (Al. f præsentibus) sustentata beneficiis, et æternis (Al. futuris). Per, etc.

Orationes matutinæ, vel ad vesperum.

(g) Deus, qui diem discernis et noctem, actus nos-

(a) Fere eadem invenitur in codd. Gregor. in serie orationum pro peccatis, et in Missali Rom. inter orationes communes pro quacumque tribulatione.

(b) Nota marginalis in cod.: *Adversa repellit, prospera ministrari.*

(c) In Missali Rom. legitur Dominica VIII post Pentec., ac in die S. Valentini 14 Febr. In Sacram. Greg. Muratorii Domin. IX post Pentec.; apud Menardum vero die S. Valentini.

(d) Exstat in cod. Gelasii lib. III, n. 37, in mss. Gregor. et Pamel., ac in Missali Romano, ad repellendam tempestatem.

(e) In margine cod., *A peccatis sive periculis nos Christus redemit.*

(f) Præsentibus, et dein futuris sunt variantes le-

a tenebrarum distingue caligine, ut semper quæ sancta sunt meditantes, in tua jugiter luce vivamus. Per, etc.

Annue, Domine, precibus nostris, et tuis servitiis inhærentes, pervigili protectione custodi. Per, etc.

Domine Deus noster, diurno labore fatigatos soporis quiete nos refove; ut adjuti necessario fragilitatis auxilio, et corpore tibi simus et mente devoti. Per, etc.

Propitiare, Domine, quærentibus misericordiam tuam, et statum Romani nominis ubique defende (h) (Al. et Romani nominis ubique protege principatum), ut pax salusque perpetua tuorum possit vigere populorum. Per, etc.

Item ad vesperum.

(i) Quæsumus, Domine Deus noster, diei molestias noctis quiete sustentata, ut necessariæ temporum vicissitudine succedente, nostra reficiatur infirmitas. Per, etc.

Exaudi nos, omnipotens sempiternus Deus, et ne sine terminis operum fragilitas humana deficiat, ipsa mutabilium rerum varietate nos refove. Per, etc.

Adesto, Domine, precibus nostris, et die noctuque protege, ut quibuslibet alternationibus temporum tua semper incommutabilitate (j) firmemur. Per, etc.

XXXII. *Item alia.* — Respice propitius, Domine, quæsumus, afflictionem populi tui, et ne ad pendendum peccata nostra prævaleant, (k) sed ad salvandum nos tua potius misericordia copiosa prævincat. Per, etc.

Propitius intueri munera, Domine, quæsumus, quæ tuis altaribus exhibemus, ut quod nostra fragilitate defertur, tua virtute sacretur. Per, etc.

P F C

(l) Sumpsimus, Domine, sacri dona mysterii humiliter deprecantes ut quæ in tui commemoratione nos facere præcepisti, in 72 nostræ proficiant infirmitatis auxilium. Per, etc.

Rege, Domine, quæsumus tuorum corda fidelium; et ut bona tua te largiente percipiant, ipsorum primitus bonas esse concede (Al. effice) voluntates. Per, etc.

XXXIII. *Item alia.* — (m) Omnipotens sempiternus Deus, da nobis fidei, spei et charitatis augmentum, et ut mereamur assequi quod promittis, fac nos amare quod præcipis. Per, etc.

Deus, qui plenitudinem mandatorum in tua et otiones.

(g) Exstat in Gelas. lib. III, n. 84.

(h) Uncis inclusa ex varianti lectione a collectore textui inserta.

(i) Hæc est penultima orationum vespertinalium in mss. Gregor. Muratorii.

(j) Cod., *firmetur*, perperam.

(k) *Sed abundat.*

(l) Est in Missali Rom. inter communes orationes pro quacumque necessitate.

(m) Hanc exhibet codex Gelas. lib. III, n. 9. In Gregor. Muratorii Dominica XIV post Pentec.; apud Menardum, Domin. XV; in Missali Rom., Domin. XIII.

proximi dilectione posuisti, hanc nobis gratiam largire propitius, ut quia in multis offendimus, tua charitas abundet in nobis, per quam peccata mundantur. Per, etc.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deusa, oblationes familiæ tuæ propitiatus intende, ut hæc piæ devotionis obsequia et rectores sanctificent et regendos. Per, etc.

Deus, qui (a) fideles tuos ad veram vis innocentiæ pervenire, fac nos per indulgentiam tuam illius participes sanctitatis, quæ nec sibi noxia, nec cuiquam inveniatur adversa. Per, etc.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, da servis, tuis hunc charitatis affectum, ut bona pro malis reddere tuo incitentur exemplo, et de inimicis suis correctione magis cupiant, quam ultione gaudere. Per, etc.

Propitiare, Domine, supplicum votis, et populi tui oblationibus precibusque susceptis, omnium nostrum ad te corda converte. Per, etc.

P F E

Incipiunt preces diurnæ cum sensibus necessariis.

XXXIV. — Omnipotens sempiternus Deus, Romanis auxiliare principibus, ut tua virtute roboratis, omnis hostilitas nec viribus possit prævalere, nec fraude. Per, etc.

(b) Nostris, quæsumus, Domine, propitiare temporibus, ut tuo munere dirigantur et Romana securitas et devotio Christiana. Per, etc.

Supplices, Domine, deprecamur, ut per hæc dona sacrificii singularis, et abolitio peccatorum, et tua nobis sanctificatio præbeatur. Per, etc.

(c) Vere dignum. Qui ineffabilibus modis hostes nostros etiam in tuam pateris contumeliam prosilire, ut quia nos de eorum 73 sævitia vindicari pro nostris actibus non meremur, dum ad ultionem tuæ rediguntur injuriæ, nobis licet improbis consulatur; te pariter admonente, cum peccatoribus ista præstentur, quanta possis ministrare correctis. Per, etc.

Tua nos, quæsumus, Domine, miseratio gloriosa purificet, et dignos, quibus sua beneficia præstet, efficiat. Per, etc.

Fidelem populum, quæsumus, Domine, potentia tuæ munit invicta defensio, sanctumque sibi cælesti dispensatione percipiat; ut pio tibi semper devotus affectu, et ab infestis liberetur inimicis, et in tua jugiter gratia perseveret. Per, etc.

XXXV. *Item alia.* — Supplicandi tibi, quæsumus, Domine, da nobis sine cessatione constantiam, ut quos non deseris in tribulatione subjectos, copiosius

(a) Cod., *fidelium tuorum.* Ex contextu autem patet legendum *fideles tuos*, vel addendum *corda*, aut *mentes*.

(b) Invenitur in codd. Muratorii inter orationes quotidianas.

(c) Nota marginalis: *De contumelia hostili, quæ ad correctionem fidelium constat.*

(d) Cod., *expiemur.*

(e) Cod., *effectum.*

(f) Notatio in marg. cod., *Omne adversum ad cor-*

A foveas majestatem tuam jugiter exorantos. Per, etc.

Præsta, quæsumus, Domine, ut hæc oblatione mundati, sumamus et deprecandi fiduciam, et gratiam, quæ justa (*Al. bona*) sunt, impetrandi. Per, etc.

In jejunio.

Vere dignum. Tantoque propensius agere, quod pro nostro modulo nitimur operari, quanto jejuniis et orationibus (d) speramus consequi nos posse quæ poscimus; præsertim dum præstitorum testificatio sperem tribuat petendorum. Per, etc.

B Domine Deus noster, qui salutaria et prævides solus et tribuis, tu, quæsumus, et mentibus nostris largire semper (e) affectum tuam misericordiam postulandi, et quæ nobis sunt utilia, placatus intende. Per, etc.

Exaudiat vos Dominus Deus noster, et pro sua quemque necessitate clamantem benignus aspiciat; solatia propitius administret, quæ humana possit infirmitas; peccata quæ adversantur avertat; pariterque corporibus vestris et mentibus semper profutura concedat. Per, etc.

XXXVI. *Item alia.* — Domine Deus noster, quæsumus, concede propitius ut Ecclesia tua jugiter et religione crescat et pace. Per, etc.

74 Conciliet nobis misericordiam tuam, Domine, munus oblatum, nostræque simul protectioni proficiat et saluti. Per, etc.

(f) Vere dignum. Qui non solum peccantibus nobis veniam tribuis, sed hostibus nostris potenter obstatis; et quos perpeti, malis operibus, promeremur, magnifica pietate depellis, ut nos ad tuæ reverentiæ cultum et terrore cogas et amore perducas. Per, etc.

(g) Tantis, Domine, repleti muneribus, ut salutaria semper dona capiamus, præsta, quæsumus, ut a tua numquam laude cessemus. Per, etc.

Porrigere, quæsumus, dexteram, Domine, populo deprecanti; et cui tribuis supplicandi benignus affectum, præbe placatus auxilium; ut te ductore confidens, et mala cuncta declinet, et omnia quæ bona sunt apprehendat. Per, etc.

XXXVII. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, Ecclesiæ tuæ concede propitius ut mortiferis (*Al. (h) sacrilegis*) oblectationibus amputatis, æternitatis tuæ potius delectatione lætetur. Per, etc.

D Auxiliare nobis, misericors Deus, et ut cunctos hostes expugnare possimus, præsta, quæsumus, ut nostros vincamus errores. Per, etc.

Repelle, Domine, quæsumus, a nobis sacrilegas

rectionem pertinet.

(g) Est in mss. Gregor. Muratorii, et in Missali Rom. Dominica prima post Pentecosten.

(h) *Sacrilegis* varians lectio prima manu textui inserta; secunda vero *sacrilegus*, quæ est varians lectio substantivi *oblectationibus*. Hæc Missæ videtur esse contra spectacula, ut innuunt illa præfationis: *Dum scilicet aguntur crimina, vel canuntur.* Conciunt quæ S. Leo disserit serm. 84, cap. 1.

voluntates, et tribue ut divina (*Al. beata*) mysteria A castis jucunditatibus celebremus. Per, etc.

(a) Vere dignum. Suppliciter exorantes, ut omnis a nostro discedat corde profanitas, et quod professione respuimus, actione vitemus: quia nimis est execrandum, ut cum vanæ superstitionis ipsos quoque removeris sectatores, a fidelibus tuis diabolica figmenta tractentur: (b) quia hoc ipso pravi spiritus *sectatores* non dubium est, quod factis probantur et diotis, labem moribus irrogare, dum scilicet vel aguntur crimina, vel canuntur. Promptiusque debemus, omni ritu pestiferæ vetustatis abolito, cælestis vitæ novitate gaudere: quia tunc propitiatio superna non deerit, si, cunctis abominationibus abdicatis, ad veræ Divinitatis salutaria mandata currentes, laudes ejus sancta voce cantemus. Per, etc.

Lætificet nos, quæsumus, Domine, Sacramenti B veneranda solemnitas, pariterque mentes nostras et corpora et spiritali sanctificatione 75 fecundet, et castis gaudiis semper exerceat. Per, etc.

Purifica, Domine, quæsumus, familiam tuam, et ab omnibus contagiis pravitatis emunda. (c) [Tuis donis exsultent, te semper ubique collaudent:] ut redempta vasa sua Domini passione non spiritus immundi rursus inficiant, sed salvatio sempiterna possideat. Per, etc.

XXXVIII. *Item alia.* — (d) Omnipotens sempiternus Deus, ab hostium nos defende formidine, ut omni perturbatione submota, liberis tibi mentibus serviamus. Per, etc.

Præsta, quæsumus, Domine Deus noster, ut et inter quaslibet angustias constituti non desinamus C tuo nomini supplicare, et cum propitiatio nobis cælestis impenditur, a tua numquam laude cessemus. Per, etc.

Placatio tua nobis, Domine, sit propinqua, quam etsi nostris operibus non meremur, interveniente sacrificio singulari, tua percipiamus miseratione præventi. Per, etc.

(e) Vere dignum. Tu enim nos per evangelicæ relationis exemplum, quod meritis non valemus, januam misericordiæ tuæ pulsando diutius, impetrare posse docuisti; atque ideo supplices te rogamus, ut et perseverantiam nobis tribuas deprecandi, epium pandas tuæ propitiatiois auditum. Per, etc.

(f) Sentiamus, Domine, quæsumus, tui perceptionis sacramenti subsidium mentis et corporis, ut in utro. D

(a) In margine codicis: *Orandum, ne profanitas in nobis subripiat*

(b) Cod. mendose: *Qui hoc ipso pravi spiritus, non dubium est.* Blanchinii emendationem a Muratorio receptam retinui, licet alia forte melior correctio subsit.

(c) Uncis inclusa perperam in textum videntur inlata. Paulo post codex mendose, *incipiat, sed salutatio.*

(d) Affinis oratio legitur in cod. Gelas. lib. III, n. 61, et in Missali Rom. inter orationes communes *contra persecutores et male agentes.*

(e) Nota marginalis in ms. *Diutius pulsandum, ut impetretur.*

(f) Legitur in codd. Greg. Muratorii, Dominica XII

que salvi de cælestis remedii plenitudine gloriamur. Per, etc.

Effunde, quæsumus, Domine, Spiritum gratiæ super familiam tuam, et ab ea quidquid diabolicæ fraudis irrepit, quidquid terrenæ labis incurrit, expelle; ut interius exteriusque mundata et puram tibi devotionem semper exhibeat, et facilius possit assequi quod rationabiliter et convenienter exposcit. Per, etc.

XXXIX. *Item alia.* — Annue, quæsumus, omnipotens Deus, ut sacramentorum tuorum gesta recolentes, et temporali securitate relevemur, et erudiamur legalibus institutis. Per, etc.

76 (g) Da nobis, Domine, Deus noster, ut et mundi cursus pacifice nobis tuo ordine dirigatur, et Ecclesia tua tranquilla devotione lætetur. Per, etc.

(h) Protege nos, Domine, quæsumus, tuis mysteriis servientes, ut divinis rebus et corpore famulemur et mente. Per, etc.

(i) Vere dignum. Qui profutura tuis et faciendaprovides, et facta dispensas, mirisque modis Ecclesiæ tuæ gubernacula moderaris, ut exerceatur adversis, et prosperis sublevetur: ne vel impugnatione succumbat, vel securitate torpescat, sed subdito tibi semper affectu, nec in tribulatione supplicare deficiat, nec inter gaudia gratias referre desistat. Per, etc.

(j) Repleti sumus, Domine, muneribus tuis; tribue quæsumus, ut et eorum emundemur effectu, et muniamur auxilio. Per, etc.

Adveniat, quæsumus, Domine, misericordia separata supplicibus, et iisdem cælestis munificentia tribuatur, qua et recte poscenda cognoscant, et postulata percipiant. Per, etc.

XL. *Item alia.* — Præsta nobis, Domine, quæsumus, auxilium gratiæ tuæ, ut sine qua nihil boni possumus, eadem largiente, digne quæ tua sunt, et cogitare valeamus et facere. Per, etc.

Concede nobis, Domine Deus noster, ut celebraturi sanctorum *solemnia*, non solum observantiam corporalem, sed, quod est potius, habeamus mentium puritatem. Per, etc.

(k) Vere dignum. Tua nobis enim munera conferre posse confidimus abundantiam devotionis et pacis, ut et securitatem tribuat recte curata religio, et sacris solemnitatibus famuletur concessa securitas (*Al. tranquillitas*) Per, etc.

post Pentec.; apud Menardum, Domin. XIII; in Missali Romano, Domin. XI.

(g) Est in ms. Greg. Muratorii, Dominica V post Pentec., apud Menardum, Domin. VI; in Missali Rom., Domin. IV.

(h) Exhibetur in Missali Rom. inter communes *contra persecutores Ecclesiæ.*

(i) In margine codicis: *Ecclesia Dei exercetur adversis, ut prosperis sublevetur.*

(j) Codd. Gregor. Muratorii hanc orationem præferunt Dominica VII post Pent.; codex Menardi, Domin. VIII; Missale Rom., Domin. VI.

(k) Notatio in marg. codicis: *Poscendam abundantiam devotionis.*

Tribue nobis, Domine, quæsumus, ut mysterii salutari et intellectu proficiamus et cultu. Per, etc.

Famulos et famulas tuas, Domine, cœlesti visitatione circumda; mentibus eorum atque corporibus rorem tuæ benedictionis infunde; ut sacris solemnitatibus convenienter aptati et sanctificationis gratiam referant, et quæ pie precantur obtineant. Per, etc.

¶¶ XLI. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, tota nos ad te mente converte, ut qui talia dona præstas immeritis, præbeas majora devotis. Per, etc.

Hostias tibi, Domine, laudis offerimus, qui nos et præsentibus simul bonis cumulas et futuris. Per, etc.

(a) Vere dignum. Qui cum desidiis et duris operariis immensa præsidia largiaris, quanta toto tibi corde subjectis conferre possis, ostendis, et dum hæc largiris indignis, dignos fieri, quibus meliora tribuantur, hortaris. Per, etc.

Gratias tibi referimus, Domine, qui nos a temporalibus facis respirare pressuris, ut ad gaudia sempiterna promoveas. Per, etc.

Perfice, Domine, misericordias tuas populo supplicanti, quem tuorum largitate donorum, et instantius gratiam postulare majorem, fiducialius sperare concedis. Per, etc.

XLII. *Item alia.* — Respice, Domine, quæsumus, afflictionem populi tui, et ab omnibus necessitatibus liberatum, securo tribue tibi mente servire. Per, etc.

Lætifica nos, Domine, quæsumus, consolationibus tuis, et ut nobis dona cœlestis gratiæ largiaris, veniam propitiatus impende. Per, etc.

Devotionem, quæsumus, Domine, nostræ mentis informa, ut cum oblationibus hostiarum purum tibi pectus exhibeat. Per, etc.

(b) Vere dignum. Qui Ecclesiam tuam et fovere beneficiis, et non desinis exercere promissis; ut dum postulata concedis, confidentius facias speranda deponi, gratiarumque etiam actiones, etiam si jugiter offerantur, sine cessatione debeamus; cum et præstitorum præconia non tacentur, et de præstantis necessarie supplicatur. Per, etc.

Vivificent nos, Domine, tui munera sacramenti, ut divina participatione semper mereamur augeri. Per, etc.

Famulos et famulas tuas, quæsumus, Domine, propitius intueri, ut ea semper cupiant, quæ tibi placita, et ea semper, quæ sunt eis salubria, consequantur. Per, etc.

XLIII. *Item alia.* — Adesto, Domine, plebi tuæ,

(a) Alia nota marginalis: *Præsidia divina semper adesse duris et desidiis operariis, id est nobis.*

(b) Item in margine: *Ecclesiam suam Dominus semper fovet, et non desinit exercere promissis.*

(c) Alia marginalis notatio: *Ecclesia Dei, cum putatur oppressa, tunc potius exaltata prævalet.*

(d) Cod., *declinat.* Banchinius emendandum credidit *declinat.* Correctio Muratorii magis placuit.

(e) In marg. codicis: *Suspenduntur nobis prospera, ut velocius cœlestia ambiamus.*

(f) Cod. secunda manu, *pacis æternæ*; prima vero,

et in tua misericordia confidenti opem tuæ propitiationis impende. Per, etc.

Ad aures misericordiæ tuæ, Domine, supplicium vota perveniant, et ut possimus impetrare quæ poscimus, fac nos semper tibi placita postulare. Per, etc.

Purifica nos, Domine, iisdem quibus servitium dependimus sacramentis, ut oblatio tibi nostra sacrificium pariter reddatur et actio. Per, etc.

(c) Vere dignum. Quia tu semper in nostra perficiens infirmitate virtutem, Ecclesiam tuam inter adversa crescere tribuisti; ut cum putaretur oppressa, tunc potius exaltata prævaleret: dum simul et experientiam fidei (d) declarat afflictio, et per te superata vitæ præsentis efficit gloriosam. Per, etc.

Cœlestis vitæ munere vegetati, quæsumus, Domine, ut quod est nobis in præsentia vita mysterium, fiat æternitatis auxilium. Per, etc.

Præsta famulis tuis Domine, abundantiam protectionis et gratiæ. Da salutem mentis et corporis. Da continuæ prosperitatis augmenta, et tibi semper fac esse devotos. Per, etc.

XLIV. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, Romani nominis defende rectores, ut in tua dextera confidentes fiant cunctis hostibus fortiores. Per, etc.

Da, quæsumus, Domine Deus noster, gratiæ tuæ donis, et justificari nos semper, et instrui, quos quotidianum tibi sacrificium præcipis exhibere. Per, etc.

« Vere dignum. Qui ideo præsentium rerum propera plerumque suspendis, ne his retenti, cœlestia non quæramus, et tunc eadem magis benignus impendis, cum hæc in tui nominis cultum transferimus promptiores. Per, etc.

Majestati tuæ, Domine, debitas laudes offerimus, qui nos et temporalibus subsidiis refoves et (f) pacis æternis. Per, etc.

(g) Esto, quæsumus, Domine, propitius plebi tuæ, ut de die in diem quæ tibi non placent respuentes, tuorum potius repleantur quæ dilectionibus mandatorum, et mortalis vitæ consolationibus gubernati proficiant ad immortalitatis effectum. Per, etc.

XLV. *Item alia.* — Custodi, Domine, populum tuum, et ut eidem perpetuam misericordiam largiaris, tuo semper nomini fac devotum. Per, etc.

Auxiliare, Domine, supplicibus tuis, ut opem tuæ gratiæ consequantur, qui in tua pietate confidunt. Per, etc.

Deus, qui misteriorum tuorum dignanter operaris effectus, præsta, quæsumus, ut sacris apta muneribus fiant nostra servitia. Per, etc.

pacis æternis: quæ correctionem indicarunt.

(g) Hæc oratio usque ad *mandatorum* est in mss. Greg. Muratorii, ac in Romano Missali fer. 5 post Dominicam Passionis, ubi tamen pro *dilectionibus* habetur *delectationibus*. Hinc etiam confirmatur lectio nostri codicis *respuentes* et *repleantur*, et consequenter *gubernati proficiant*, ut ne opus sit corrigere *respuens*, *repleantur*, *gubernata proficiat*, quam correctionem Muratorius recepit. *Plebs*, enim multitudinis nomen cum adjectivis ac verbis pluralis numeri jungi potest.

(a) Vere dignum. Qui humanum genus justa sin-
ceraque decernis societate constare; et ideo cuncta
refutando docuisti quæ præpediunt æquitati, quia
per hæc turbatur tranquilla concordia; iniquitiam-
que præcipis esse vitandam, ut unanimitas inoffensa
permaneant, nobisque est magnopere festinandum, ut
quæ tibi non placent renuentes, ea potius appeta-
mus quibus possimus habere placatum. Per. etc.

Subsidio nostræ salutis accepto, supplices, Domi-
ne, te rogamus, ut quos tanti mysterii tribuis esse
consortes, eosdem dignos efficias. Per, etc.

Adesto, Domine, propitius plebi tuæ, et ut eam
perpetua bonitate non deseras, piis operibus in-
desinenter exercere; quia omnia dona præstabis,
quibus concesseris religionis augmentum. Per, etc.

XIX.

MENSE AUGUSTO.

(b) IV NONAS AUGUSTI.

Natale sancti Stephani in cœmeterio Callisti via Appia

I. — (c) Omnipotens sempiternæ Deus, qui pri-
mitias martyrum in sancti levitæ Stephani sangui-
ne dedicasti, tribue, quæsumus, ut pro nobis in-
tercessor existat, qui pro suis etiam persecutori-
bus supplicavit. Per, etc.

Offerimus hostias nomini tuo, Domine, quantum
de nostro merito (d) trepidi, tantum de sanctorum
tuorum suffragiis confidentes. Præsta, quæsumus, ut
nobis et veniam conferant et salutem. Per, etc.

Vere dignum. Tuæ etenim, Domine, victoriæ **SO**
celebrantur, tuorum prædicatur potentia triumpho-
rum, quoties sanctorum martyrum solemnja reco-
luntur; quia tu in eis et fortitudinem dimicandi,
et palmam faciisti florere justitiæ. Inter quos bea-
tus levitæ Stephanus gloriosus effulsit. Quem sanc-
to Spiritu redundante non solum operum qualitas
indicabat, sed tantum etiam cœlestis magnificabat
gloriæ claritudo, ut eam persequentium cernere non
posset intuitus. Quid sic in ministrando strenuus et
fidelis apparuit, ut eidem apostolicarum commit-
teretur prærogatio sancta mensarum. Ita castitate
pariter et largitate præcipuus, ut viduarum curam
misericors et pudicus expleret. Eatonis divinis in-
structus eloquiis, ut palam concilia vinceret Judæo-
rum; in tantum Filii tui confessione inflammatus,
ut post ejus crucem primus susciperet passionem.

(a) Notatio marginalis: *Refutanda cuncta quæ
præpediant æquitati.*

(b) Sic codex. Muratorius cum vidisset subjectas
Missas S. Stephani protomartyris, cujus inventio in
nonas agitur, edidit in nonas. At titulus, *iv nonas
Augusti Natale S. Stephani in cœmeterio Callisti via
Appia*, continens cum Indiculo Bucheriano, refertur
ad S. Stephanum papam et martyrem in cœmeterio
Callisti sepultum, cujus quidem Missam hac die
præfert Sacramentarium Gregorianum. Perperam
autem collector huic titulo S. Stephani protomarty-
ris Missas subiecit, quas post diem Natalis Domi-
ni adhibitas ipsa præfatio Missæ vii ostendit, ut in
præfatione Sacramentario præmissa observavimus
n. 8. Plura in his S. Stephani Missis præsertim præ-
fationes, Leonis stylum et spiritum exhibent.

Ita regna cœlestia mente jam penetrans, ut adhuc
constitutus in terris, stantem a dextris virtutis tuæ
ipsum pro quo lapidabatur, intenderet; et cœlo
vim faciens, quam nomine præferbat, meritum
præriperet jam coronam. Per, etc.

Lætamur, Domine, tuorum celebritate sanctorum.
Præsta, quæsumus, ut quos veneramur obsequio,
adesse nobis sentiamus auxilio. Per, etc.

Da, quæsumus, Domine, fidelibus tuis hunc chari-
tatis affectum, ut sanctorum tuorum celebritate fer-
ventes, nullis implicentur erroribus, nullis adversi-
tibus affligantur; sed salutaribus proficiant ins-
titutis, vitalibusque præsidiiis adjuventur. Per, etc.

II. *Item alia.* — (e) Omnipotens sempiternæ Deus,
qui sanctorum virtute multiplici Ecclesiæ tuæ sa-
crum corpus exornans, primitias martyrum glori-
si levitæ Stephani sanguine dedicasti, da nobis
diem Natalis ejus honore præcipuo celebrare, quia
non diffidimus eum fidelibus tuis specialiter suf-
fragari, qui Dominicæ charitatis imitator, etiam
pro persecutoribus exoravit. Per, etc.

Præsta nobis, quæsumus, Domine Deus noster,
ut, sicut in tuo conspectu mors est pretiosa sanc-
torum, ita ejus merita venerantium accepta tibi (f)
reddatur oblatio. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam non solum nobis **SI** tu
per Jesum Christum Dominum adoptionis tuæ filius
contulisti, ut ille tristis aculeus sævientis inferni,
et qui ejus acceperat potestatem, diabolus calcaretur,
morsque pœnaliter contracta peccato, dum pro
justitia toleratur, transiret ad præmium; tantum-
que superabundantis gratiæ tuæ largitas emine-
ret, ut non solum hæc in ipso nostræ redemptionis
auctore, sed etiam in eum credentium confessione
perciperet humana substantia; hujusque muneris
victoriæque principium, sanctus Stephanus novi
Testamenti levita primus et martyr initiaret post
Domini passionem. Per, etc.

III. *Item alia.* — Propitius tribue, Domine, ut
hac oblatione mundemur, pro qua sacci tui, inter
supplicia (g) dimicando (*Al.* confitendo) sempiter-
nam gloriam sunt adepti. Per, etc.

Vere dignum. Tu enim nobis hanc festivitatem
beati (l. (h) sancti) Stephani passione venerabilem
consecrasti, cui tantum gratiæ Spiritus sanctus infu-
dit, ut levitici primus, officii pietatis operarius dis-

(c) Sacramentaria Gelas. et Greg. hanc orationem
præierunt die 26 Decembris; Romanum vero Mis-
sale in octava die 2 Januarii.

(d) Cod., *trepidantium*. Emendationem Blanchinii
recepimus

(e) Hæc oratio legitur in Missali Gothico card.
Thomasii, n. 5.

(f) Cod. perperam hoc loco habet *reddat*. Correximus
ex eadem oratione repetita inferius Missa iv.
Muratorius ex ingenio emendavit *acceptam tibi red-
dant oblationem*.

(g) In Missa v, ubi eadem hæc oratio cum præfa-
tione repetitur, pro *dimicando* legitur *dimicantes*, nec
varia lectio *confidentes* pro *confitendo* adjicitur.

(h) Sancti varians lectio codici inserta. Mox in præ-
fatione Missæ v, *passione sacrasti, cui tantam gratiam*.

pensatione mensarum, viduarum gubernaculo castitatis exemplum, clarus virtute signorum, verbi tui potentia (a) perfidiam destruens Judæorum, lapidantibus veniam fervore charitatis implorans, cælorum sibi patente secreto, a dextris virtutis immensæ Filium hominis cerneret constitutum, (b) regnumque Domini Salvatoris, nondum consummato certamine, palam solus aspiceret, quod sanctis omnibus ostensum est post agonem. Per, etc.

IV. *Item alia.* — (c) Omnipotens sempiternus Deus, qui primitias martyrum gloriosi levitæ Stephani sanguine dedicasti, da nobis diem Natalis ejus honore præcipuo celebrare, quia non diffidimus eum fidelibus tuis specialiter suffragari, qui Dominicæ charitatis imitator, etiam pro persecutoribus supplicavit. Per, etc.

Donorum omnium, Deus, auctor atque largitor, qui sanctorum virtute multiplici Ecclesiæ tuæ sacrum corpus exornas, da eum in ipsorum defendi præmembrorum, de quorum excellentia gloriatur. Per, etc.

(d) Præsta nobis, quæsumus, Domine Deus noster, ut sicut in conspectu tuo, etc.

¶ Vere dignum. Quoniam tu nobis non solum per Jesum Christum Dominum contulisti ut ille tristis aculeus evidentis inferni, et qui ejus acceperat potestatem, diabolus calcaretur; sed ut hoc etiam in eodem Filium tuum credentium confessione, etc. (e)

V. *Item alia.* — (f) Propitius tribue, Domine, quæsumus, ut has oblatione, etc.

Vere dignum. Tu enim nobis hanc festivitatem, etc. (g)

VI. *Item alia.* — Offerendorum tibi munerum, Deus, auctor et dator, præsta, ut (h) sacrificium quod sanctis martyribus in persecutione contulit claritatem, nobis fiat in devotione præsidium. Per, etc.

Vere dignum. In die solemnitate hodiernæ, qua sanctus Stephanus primitivus tuæ fidei candidatus, ob hoc infidelium persecutione lapidatus est, ut confessionis sacræ lapis vivus existeret: et quod insigni decoratus vocabulo præferebat, impleret corona martyrii. Per, etc.

Omnipotens sempiternus Deus, qui in terrena substantia constitutos divina tractare concedis, præsta, deprecantibus sanctis tuis, ut eadem consequamur conversatione cælesti. Per, etc.

Conserva, quæsumus, Domine, filiorum tuorum tibi subditam servitatem, ut intervenientibus san-

(a) In præfatione Missæ v, *Judaicam destruens constanti voce perfidiam, lapidantibus ventam Christi verus sectator implorans.*

(b) Codex hic, *regnum.* In præfat. autem Missæ v, *præmiumque suum, nondum, et paulo post, ostenditur.*

(c) Hæc oratio constructa partim ex prima oratione Missæ I, partim ex oratione prima Missæ II.

(d) Rursus hic adducitur secunda oratio Missæ II.

(e) Sequitur præfatio Missæ II.

(f) Vide supra orationem primam Missæ III.

(g) Resumitur præfatio Missæ III, ubi hujus variantes dedimus.

(h) Vox *sacrificium* addita est ex simili oratione Missæ in Natali S. Xysti.

otis, tua redemptione sint digni. tua semper gratia sint repleti. Per, etc.

VII. *Item alia.* — (i) Deus, qui nos Unigeniti tui elementer incarnatione redemisti, da nobis patrocinia tuorum continuata sanctorum, quibus capere valeamus salutaris mysterii portionem. Per, etc.

(j) Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut beatus Stephanus levita magnificus, sicut ante alios imitator Dominicæ passionis et pietatis enituit, ita sit fragilitatis nostræ promptus adjutor. Per, etc.

Inter nostræ redemptionis miranda beneficia, ut sanctorum martyrum gloriosa solemnia, cum muneribus, Domine, tuæ laudis occurrimus, agentes gratias et de remedii largitate et de provisione suffragii. Per, etc.

(k) Vere dignum. Beati Stephani levitæ simul et martyris Natalitia recolentes, qui fidei, qui sacræ militiæ, qui dispensationis et castitatis egregiæ, qui prædicationis mirabilis, qui constantiæ, qui confessionis ac patientiæ nobis exempla veneranda proposuit; et ideo nativitatem Filii tui merito præcæteris passionis suæ festivitate subsequitur, cujus gloriæ sempiternæ primus martyr occurrit. Per, etc.

VIII. *Item alia.* — Hostias, Domine, suppliciter immolamus, in sanctis nobis collata martyribus salutaria tui subsidia prædicantes. Per, etc.

Vere dignum. Tu es quippe mirabilis in sanotis tuis, et ideo licet in singulis quæ ad cultum Divinitatis aspiciunt competens debeamus officium, in cunctis tamen te sine dubio prædicamus, quem in beatorum triumphis martyrum mirabilia cuncta pronuntiant. Per, etc.

(l) Gratias agimus, Domine, multiplicatis circa nos miserationibus tuis, qui et Filii tui nativitate nos salvas, et martyrum beatorum deprecatione sustentas. Per, etc.

Deus, generis instutor et reparator humani, præsta, quæsumus, ut plebs tua et sacramentis instructa salutaribus, et fulta præsidiis, sic præsentia dona percipiat, ut capere mereatur æterna. Per, etc.

IX. *Item alia.* — Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut sicut per cuncta mundi spatia martyrum tuorum facis victorias propagari, sic, te auxiliante nobis, eorum sentiamus ubique præsentiam. Per, etc.

(m) Grata sint tibi, Domine, munera, quæsumus, devotionis hodiernæ, quam beati Stephani martyris tui commemoratio gloriosa depromit. Per, etc.

(i) Est in Sacramentariis Gregorianis die 26 Decembris.

(j) Legitur in Sacram. Gelasii lib. I, n. 6.

(k) Hæc præfatio est in codd. Gregor. Pamelii et Menardi, nec non in calce ms. Ottonianici apud Muratorium pag. 292, tom. II.

(l) Exhibetur in Sacram. Gelasii lib. I, n. 6, et in codd. Gregor. Pamelii ac Menardi.

(m) Est in iisdem Sacramentariis Gelasii n. 6, et Gregor. apud Pamelium.

(n) Indicari videtur per antiqua basilica S. Stephani in monte Cælio, quam a Simplicio papa dedicatam Pontificalis liber tradit. Codex mendose, *quo dicata nomini tuo basilica.*

Vere dignum. Hac festivitate lætantes, qua(n)dicam nomini tuo basilicam beatus Stephanus martyr suo honore signavit, levita venerandus, castitatis exemplum, fidelis apostolicæ dispensator alimonie, novi Testamenti inter contradicentes promptus assertor, primus cœlestis martyrii dedicator. Per, etc.

Et sacramentis tuis, Domine, et gaudiis optatæ celebritatis expleti, quæsumus, eorum **84** nobis precibus dent medelam, quorum recordationibus exhibentur. Per, etc.

(a) Protegat, Domine, quæsumus, populum tuum et participatio cœlestis indulta convivii, et deprecatio collata justorum. Per, etc.

XX.

(b) VIII IDUS AUGUSTI.

Natale sancti Xysti in cœmeterio Callisti, et Felicissimi et Agapiti in cœmeterio Prætextati, via Appia.

I. — Deus omnium fortitudo sanctorum, qui illis ad hanc gloriam veniendi copiosum munus gratiæ contulisti, nostris, quæsumus, veniam concede peccatis, ut eorum solemnia digne celebrare possimus. Per, etc.

Offerendorum tibi munerum auctor et dator, præsta ut hoc sacrificium singulare, quod sanctis tuis in passione contulit claritatem, nobis tribuat in devotione præsidium. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam inter innumeras toto mundo martyrum palmas, quibus urbis hujus præcipue coronatus est ambitus, etiam hunc nobis venerabilem diem beati Xysti sacerdotis et martyris **C** tui sanguine consecrasti. Per, etc.

II. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, qui sanctis tuis non solum credere in Filium tuum, sed etiam pro eodem pati posse donasti, nostræ quoque fragilitati divinum præstende subsidium, ut misericordiam sempiternam, pro qua illi felices animas exhalarunt, nos saltem sincera confessione mereamur. Per, etc.

Magnificasti, Domine, sanctos tuos suscepta passione pro Christo. Præsto, quæsumus, ut nos etiam suppliciter celebrata purificet. Per, etc.

Vere dignum. Natalem diem sancti martyris et sacerdotis tui Xysti debita festivitate recolentes, qui apostolici pontificatus dignus in sua ætate successor, et passione fortissimus imitator, persecutoris gladium intrepida cervice suscepit, gaudens pro eo se capite truncari, a quo non possit abscindi. Per, etc.

III. *Item alia.* — Tribue, quæsumus, Domine, sanctos tuos et jugiter orare pro nobis, et semper clementer audiri. Per, etc.

85 Sancta tua nobis, Domine, quæsumus, intervenientibus qui tibi placere, proficiant ad salutem,

(a) Legitur in Sacram. Greg. Menardi, et in Missali Rom. de 27 Sept. Natali SS. Cosmæ et Damiani.

(b) In Indiculo Bucheriano, VIII idus Augusti Xysti papæ in Callisti et Prætextati (corrige ex nostro Sacramentario, et in Prætextati), Agapiti et Felicissimi

A nec reatus mortalitatis reddat indignos, quos tua redemptio præstat innocuos. Per, etc.

(c) Vere dignum. In die festivitatis hodiernæ, qua beatus Xystus pariter sacerdos et martyr devotum tibi sanguinem exsultanter effudit, qui ad eandem gloriam promerendam doctrinæ suæ filios incitabat, et quos erudiebat hortatu, præveniebat exemplo. Per, etc.

Da nobis, Domine, fidei tuæ miseratus augmentum, ut quæ sanctis martyres tuos usque ad sanguinem retenta glorificat, nos etiam justificet, veraciter hanc sequentes. Per, etc.

(d) Adsint nobis, Domine, patrocina tibi grata sanctorum, et quæ pro illorum solemnitate defertur corum commendat oratio. Per, etc.

B Vere dignum. Qui sancto martyri tuo Xysto ac præcipuo sacerdoti, non solum propriæ passionis triumphum, sed ut etiam subjectis sibi ministris Ecclesiæ proficeret, contulisti. Gloriosum denique virum nec inferior beatitudo discipuli, nec tardior est secuta victoria. Per, etc.

IV. *Item alia.* — Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et intercedantibus sanctis tuis, ab hostium nos defende propitius incursus. Per, etc.

Suscipe, Domine, munera passionibus tuorum dicata sanctorum, et quæ illis inter persecutiones fortitudinem ministrarunt, nobis præbeant inter adversa constantiam. Per, etc.

Vere dignum. Qui sanctum Xystum sedis apostolicæ sacerdotem hodierna die felici martyrio coronasti. Pro quibus operibus tuis atque muneribus, multiplici gratiarum actione lætantes, hostias tibi laudis offerimus. Per, etc.

Prodest quidem, Domine, continuata censura peccantibus. Sed temperetur, quæsumus, tuorum intercessione sanctorum; ut non deficiamus infirmi, sed per tuam gratiam possimus nos emendare correpti. Per, etc.

Defende, quæsumus, Domine, plebem tuam, in sola tuæ misericordiæ venia confidentem, et intervenientibus sanctis tuis, quicquid eidem debetur pro castigatione delicti, transeat ad consolationis effectum. Per, etc.

86 V. Item alia. — Adesto, Domine, martyrum deprecatione sanctorum, et quos pati pro tuo nomine tribuisti, fac tuis fidelibus suffragari. Per, etc.

D Dominus Deus noster, tuis nos purifica sacramentis et quorum nos tribuis interesse mysteriis, concede remediis gaudere perpetuis. Per, etc.]

Vere dignum. Tibi enim festiva solemnitas agitur, tibi dies sacrata celebratur, qua sancti Xysti præsulis apostolici Natalitia prælibantes, quibus in confessionem tui nominis venerabilis ejus sanguis effusus est, annua majestati tuæ vota persolvimus. Per, etc.

(c) Exstat in Sacram. Greg. apud Menardum, et inter præfat. codicis Ottob. Greg. apud Muratorium tom. II, p. 328.

(d) Est alia Missa cum alia præfatione, licet collector distinctum numerum non præfixerit.

(a) Refecti cibo potuque cœlesti, Deus noster, te supplices exoramus ut in quorum hæc commemoratione percepimus, eorum muniamur et precibus. Per, etc.

Prætede, Domine, misericordiam tuam, et esto populi tui defensor et custos, ut sanctorum tuorum veneranda solemnia securo possit frequentare conventu. Per, etc.

VI. *Item alia.* — (b) Fac nos, quæsumus, Domine, sanctorum tuorum semper festa sectari, quorum suffragii protectionis tuæ dona sentiamus. Per, etc.

Concede, quæsumus, Domine Deus noster, ut per tua semper sacramenta vivamus, quia protegere (c) non desistis quos tuis semper induleris inhærere mysteriis. Per, etc.

Vere dignum). Adest enim nobis sancti sacerdotis et martyris tui Xysti desiderata festivitas; quam annua recursione venerantes, hostias tibi laudis offerimus cum angelis, etc.

Repleti sumus, Domine, misericordia tua, et benedictione sanctorum, et securitatis munere relevati. Per, etc.

VII. *Item alia.* — Deus, qui nos ad sancti pontificis et martyris tui Xysti natalitia tribuisti pervenire lætantes, præsta, quæsumus, ut sicut securis eadem mentibus, ita dignis celebremus officiis. Per, etc.

Accipe munera, Domine, quæ in eorum tibi solemnitate deferimus, quorum scimus patrocinii liberari. Per, etc.

Vere dignum. Cognoscimus enim, Domine, tuæ pietatis effectus, quibus nos (d) adeo gloriosi sacerdotis et martyris tui Xysti semper honoranda solemnia, nec inter præteritas mundi tribulationes omittere voluisti, et nunc reddita præstas libertate venerari. Per, etc.

In Natali sanctorum Felicissimi et Agapiti.

Magnificantes, Domine, elementiam tuam, supplices exoramus ut qui nos sanctorum tuorum frequentibus facis natalitiis interesse, perpetuis tribuas gaudere consortiis. Per, etc.

Da nobis, omnipotens Deus, in sanctorum tuorum te semper commemoratione laudare, quia refovere curabis quos in honore tuo perseverare concesseris. Per, etc.

(e) Accepta tibi sit, Domine, sacratæ plebis oblatio pro tuorum honore sanctorum, quorum se meritis percepisse de tribulatione cognoscit auxilium. Per, etc.

Vere dignum. Qui nos sanctorum Felicissimi et

(a) Codd. Greg. exhibent hanc collectam die 24 Augusti in festo S. Eusebii presbyteri; Missale Rom. eodem die, et alibi sæpius.

(b) Idem Missale hanc orationem præfert die 9 Junii in festo SS. martyrum Primi et Feliciani.

(c) Ita codex. Magis arrideret non desistes, quod Muratorius recepit.

(d) Cod., ideo, male.

(e) In mss. Gregor. et in Romano missali legitur die 22 in Natali SS. Timothei, Hippolyti et Symphoriani, et alibi.

Agapiti festa semper aptanda fecisti celebrare gaudentes, et qui dedisti fidem inter adversa constantem, reddes beneficia (Al. munera) libertatis. Per, etc.

(f) Præsta, Domine, quæsumus, ut quorum memoriam sacramenti participatione recolimus, fidem quoque proficiendo sectemur. Per, etc.

Respice subditam tibi, Domine, familiam tuam, et cujus exaudire preces in mœrore dignatus es, actionem gratiarum propensius intueri. Per, etc.

XXI.

IV IDUS AUGUSTI.

Natale sancti Laurentii.

I. — Deus, qui nos sanctorum martyrum munitione conservas, da Ecclesiam tuam digne talium celebrare solemnia, et illos tibi jugiter supplicare pro nobis. Per, etc.

(g) Vere dignum. Prævenientes natalem diem beati Laurentii, qui levita simul martyrque venerandus et proprio claruit gloriosus officio, et memoranda refulsit passione sublimis. Per, etc.

(h) Sumpsimus, Domine, pignus redemptionis æternæ. Sit nobis, quæsumus, intervenientibus sanctis tuis, vitæ præsentis auxilium, pariter et futuræ. Per, etc.

Adesto, Domine, populo tuo, et quem SS. sanctorum tuorum tribuis frequentationibus interesse, protectione perpetua fac securum. Per, etc.

II. *Item alia.* — Concede nobis, Domine, gratiam tuam in beati Laurentii martyris celebritate multiplicem, ut de tanti argone certaminis discat populus Christianus et firma solidari patientia, et pia exultare victoria. Per, etc.

Pro beati Laurentii martyris passione veneranda, hostias tibi, Domine, suppliciter immolamus, ejus oratione placituras, pro cujus meritis offeruntur. Per, etc.

Vere dignum. Et tuam magnificentiam propensius exorare, qui nobis hunc diem sancti Laurentii martyris tribuisti venerandum, quem ita omni genere pietatis imbueras, ut idem tibi ara atque sacrificium, idem sacerdos esset et templum. Per, etc.

(i) Satiasti, Domine, familiam tuam muneribus sacris. Ejus, quæsumus, semper interventione nos refove, cujus solemnia celebramus. Per, etc.

Omnipotens sempiternus Deus, Ecclesiæ tuæ volis propitiatus aspira, ut beati Laurentii martyris meritis adjuvetur, cujus passione lætatur. Per, etc.

III. *Item alia.* — Magnificasti, Domine, sanctos

(f) Exstat in Rom. Missali die 1 Aug. in commemoratione SS. Machabæorum.

(g) Hæc est Missa vigiliæ sub eodem titulo una cum cæteris diei festi.

(h) In codd. Gregor. eadem est die 11 Augusti in Missa S. Tiburtii. Missale Rom. modica varietate eandem habet eodem die, et in festo S. Bartholomæi.

(i) Codd. Gregor. et Missale Rom. habent hanc collectam die 18 Aug. et alibi.

tuos suscepta passione pro Christo. Præsta, quæsumus, Domine, ut, etc. (a)

Vere dignum. Quoniam tu es omnium sanctorum insuperabilis fortitudo, qui inter mundanæ conversationis adveræ, præcipua nos beatorum martyrum glorificatione solaris, et ad sublimia exempla patientiæ, triumpho nos sancti Laurentii, quem hodie celebramus, accendis. Per, etc.

Repleti, Domine, donis tuis in tuorum festivitate sanctorum, præsta, ut hæc sancta mysteria, quæ celebramus votis, experiamur auxiliis. Per, etc.

IV. *Item alia.*—(b) Suscipe, quæsumus, Domine, munera pro sanctorum tuorum commemoratione exultanter oblata, et quod illos fecit **SS** passione gloriosos, nos devotione reddat innocuos. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam tuis donis atque muneribus, beati Laurentii martyris passionem hodierna solemnitate veneramur, qui pro confessione Jesu Christi Filii tui diversa supplicia, spiritu fervente, suscipiens, subjectos ignes, et crudeli ingenio persequentum mutata tormenta, immutabili virtute superavit, ac fluentibus membris, solida parte victor mente permansit. Per, etc.

(c) Excitat, Domine, in Ecclesia tua Spiritum cui sanctus Laurentius levita servivit, ut, eodem nos replente, studeamus amare quod amavit, et opere exercere quod docuit. Per, etc.

V. *Item alia.*— Accepta tibi sit, Domine, nostræ servitutis oblatio, et salutaris nobis, beati Laurentii precibus, pro cuius commemoratione defertur, existat. Per, etc.

Vere dignum. Quo pietatis officio, pro solemnitate sancti Laurentii martyris, sacrificium tibi laudis offerimus, quia tua factum est operante virtute, ut nullis calumulis impiorum, nulla sævitia persequentum, nulla dirarum atrocitate pœnarum, vir tuo ignitus Spiritu vinceretur. Per, etc.

VI. *Item alia.*— (d) Oblata tibi, Domine, munera populi tui pro tuorum honore sanctorum suscipe propitius, quæsumus, et eorum nos intercessione sanctifica. Per, etc.

Vere dignum. Beati Laurentii annua vota repentes. Qui dispensator egregius, et usque ad sanguinem, nominis tui confessor eximius, simul in alendis pauperibus, ecclesiasticæ pietatis et testificationis Filii iui Domini nostri, præbuit martyr beatus exemplum. Per, etc.

(e) Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et intercessione sancti Laurentii martyris tui, perpetuam nobis misericordiam benignus impende. Per, etc.

(a) Eadem invenitur in secunda Missa S. Xysti VIII inus Aug.

(b) Affinis est oratio in codd. Greg. ac in Missali Rom. die 26 Dec. Natali S. Stephani.

(c) Est in omnibus mss. Greg. die S. Laurentii, in Missali autem Rom. in die octavæ ejusdem.

(d) Leges hanc orationem in Romano Missali die 9 Octobr. Natali SS. Dionysii et sociorum. Dein in cod. pro nos perperam nobis.

VII. *Item alia.*— (f) Accipe, quæsumus, Domine, munera dignanter oblata, et beati Laurentii suffragantibus **SS** meritis, ac nostræ salutis auxilium provenire concede. Per, etc.

Vere dignum. Et pro honore beati Laurentii martyris tui hostias tibi laudis offerimus. Per, etc.

Repleti gustu gratiæ tuæ, et cœlestis mensæ dulcedine vegetati, gratias tibi referimus. Per, etc.

Annue, quæsumus, Domine, precibus familiæ tuæ, et quod nostris actibus non meremur, sanctorum tuorum nobis concede suffragiis. Per, etc.

VIII. *Item alia.*— Cum sanctorum tuorum, Domine, supplicationibus imploramus, ut sacris muneribus offerendis gratam tibi nostri ministerii facias servitutum. Per, etc.

Vere dignum. Quidquid enim sanctorum tuorum meritis adhibemus, ad tuam laudem recurrit et gloriam, qui in eorum semper es (g) virtute mirabilis. Per, etc.

(h) Sancti Laurentii nos, Domine, precatio justa tueatur, et quod nostra conscientia non præsumit, ejus nobis, qui tibi placuit, oratione donetur. Per, etc.

IX. *Item alia.*— Supplices te rogamus, Deus, ut interventu beati Laurentii martyris, et tua in nobis dona multiplices, et tempora nostra disponas. Per, etc.

(i) Debitum nostræ reddimus servitutis, suppliciter exorantes ut suffragiis ejus in nobis tua munera tuearis, pro cuius honoranda confessione hostiam tibi laudis offerimus. Per, etc.

Vere dignum. De tua misericordia postulantes ut quorum ad honorem nominis tui merita celebramus, pia quoque opera nitamur imitari. Per, etc.

Tuere nos, Domine, precibus sancti Laurentii martyris tui, ut gratia tua semper mereamur augeri, qui talium præsidiiis confidimus patronorum. Per, etc.

X. *Item alia.*— Læta nos, Domine, quæsumus, sancti Laurentii martyris tui festivitas semper excipiat, quæ et jucunditate nobis suæ glorificationis **SS** infundat, et tibi nos reddat acceptos. Per, etc.

Perfice nobis, Domine, fructum gratulationis hodiernæ, ut precibus beati Laurentii martyris tui, ejus Natalitia votiva præcurrrens, perfectis gaudiis expleatur oblatio. Per, etc.

Vere dignum. Tuam misericordiam deprecantes ut mentibus nostris beati Laurentii martyris tui tribuas jugiter suavitatem, qua et nos amemus ejus meritum passionis, et indulgentiam nobis semper fidelis ille patronus obtineat. Per, etc.

Gratias tibi, Domine, quoniam sanctum Lauren-

(e) In Sacram. Greg. ac in Missali Rom. est prima oratio Missæ in vigilia sancti Laurentii.

(f) Est in codd. Greg. et in Missali Rom. die S. Laurentii.

(g) Codd., *servitute*. Blanchinius optime emendavit.

(h) Invenitur in Sacram. Gelasii lib. II, n. 43, ad Vesperas, et in Gregor. Menardi atque Pamelii.

(i) Affinis est oratio Missæ S. Thomæ apostoli in Missali Romano.

tium martyrem tuum te inspirante diligimus, ut A ejus Natali (a) præcuntes piis semper intercessionibus foveamur et meritis. Per, etc.

XI. *Item alia.* — Auge, quæsumus, Domine, fidem populi tui, de sancti Laurentii martyris festivitate conceptam, ut ad confessionem tui nominis nullis properare terreamur adversis, sed tantæ virtutis intuitu potius incitemur. Per, etc.

Adsint nobis, Domine, patrocinia tibi grata sanctorum, ut quæ pro illorum solemnitate deferimus, eorum commendat oratio. Per, etc.

(b) Vere dignum. In die solemnitatis hodiernæ, qua beati Laurentii hostiam tibi placitam casti corporis glorioso certamine suscepisti. Prunis namque superposita stridebant membra viventia, nec tamen erat pœna patientis, sed piæ confessionis incensum. Neque terreno liberari cruciatu martyr optabat, sed coronari deprecabatur, in cœlis. Per, etc.

XII. *Item alia.* — Annue, quæsumus, Domine, precibus nostris ut sancti Laurentii martyris tui solemnia, quæ cultu tibi debito prævenimus, prospero suscipiamus effectu. Per, etc.

(c) Muneribus nostris, Domine, sancti Laurentii martyris tui festa præcedimus, ut quæ conscientiæ nostræ præpediuntur obstaculo, illius meritis grata reddantur. Per, etc.

Vere dignum. Quamvis enim sanctorum tuorum, propagante te, Domine, toto orbe (d) clara sit gloria, de beati tamen solemnitate Laurentii peculiaris præ cæteris Roma 92 lætatur; cujus (e) nascendo civis, sacer minister, (f) et dicatum nomini tuo munus est proprium. Qui per tuam gratiam, commissa C sibi dispensationis exsecutor egregius, ut ad martyrium perveniret; emeruit pro præmio, et quo cœlestis existeret consecutus est passionem. Per, etc.

Intercessio beati Laurentii martyris tui, Domine, de sua nobis confessione nascentium mereatur plenitudinem gaudiorum. Per, etc.

Exsultet populus tuus, Domine, quæsumus, in sancti commemoratione Laurentii; et cujus de votivo lætatur officio, suffragio relevetur optato. Per, etc.

XIII. *Item alia.* — (g) Adsit nobis, Domine, sancti Laurentii martyris in tua glorificatione benedictio, cujus nobis est hodie facta suffragium in tua virtute confessio. Per, etc.

(a) Hoc verbum *præcuntes* indicat hanc Missam D spectare ad vigiliam.

(b) Est in Sacram. Gelas. lib. II, n. 43.

(c) Hæc oratio pertinet ad vigiliam S. Laurentii. In cod. Gelas. refertur in vigilia omnium apostolorum lib. II, n. 34.

(d) Ita codex. Apud Muratorium, *data*.

(e) Notent hæc qui S. Laurentium Romanum negant.

(f) Valde luxata hæc præfatio est, et difficilium sanari potest. Muratorius ex suspitione Blanchinii pro *et dicatum* edidit *dedicatum*.

(g) Est apud Gela. lib. II, n. 43, et in Gregor. Merardi.

(h) In Sacram. Gelas. paucis mutatis accommodatur vigiliæ S. Laurentii, n. 42. In Gregor. codd. Muratorii aptatur Missæ unius confessoris, et in Ro-

Offerimus hostias, Domine, in sancti Laurentii martyris tui hodierna festivitate (A. confessione) gaudentes, quæ nobis, operante te, Domine, et auxilium contulit et profectum. Per, etc.

Vere dignum. Præciosam mortem sancti Laurentii martyris tui exsultantibus animis celebrantes, quam, te vincente, diaboli cernimus esse vitricem. Per, etc.

(h) Da nobis, omnipotens Deus, ut beati Laurentii martyris tui veneranda solemnitas et devotionem nobis augeat et salutem. Per, etc.

Ad octavas.

XIV. *Item alia.* — Sanctorum tuorum nos, Domine, continua solemnitate comitare, ut qui nostris meritis impedimur, eorum qui tibi placuerunt precibus adjuvemur. Per, etc.

Ut sacrificia nostra, Domine, propitiatus intendas, sancti Laurentii nos martyris tui commendat oratio. Per, etc.

Vere dignum. Quia in sanctorum tuorum semper es virtute gloriosus. Et quoties illorum festa recolimus, te mirabilem confitemur. Per, etc.

Sancti Laurentii nos, Domine, solemnitas repetita tueatur, et misericordiæ tuæ intercessio beata conciliet. Per, etc.

93 (i) IDIBUS AUGUSTI.

Natale sanctorum Hippolyti et Pontiani.

I. — Deus, qui nos in sanctorum martyrum multiplicatione custodis, da ut quorum solemnia frequentamus, incessabili juvemur auxilio. Per, etc.

(j) Respice, Domine, munera populi tui, sanctorum festivitate votiva, et tuæ testificatio veritatis nobis proficiat ad salutem. Per, etc.

(k) Vere dignum. Tibi enim, Domine, festiva solemnitas agitur, tibi dies sacra celebratur, quam sancti Hippolyti martyris tui sanguis in veritatis tuæ testificatione profusus magnifico nominis tui honore signavit.

(l) Sacra munere satiati, supplices, Domine, deprecamur ut quod debitæ servitutis celebramus officio, salvationis tuæ sentiamus augmentum. Per, etc.

Deus, qui Ecclesiam tuam innumeris sanctorum patrocinis et glorificas et tueris, præsta ut quorum celebrat, conventum, experiatur deuota suffragium, Per, etc.

II. *Item alia.* — Perpetuis nos, Domine, sanctorum Missali Missæ communi confessoris pontificis, nec non vigiliæ S. Bartholomæi apostoli, et aliis festis.

(2) In Indiculo Bucheriano, *Idibus Augusti. Hippolyti in Tiburtiani et Pontiani* (papæ) in *Callisti*. Duo diversa cœmeteria distinctas Missas postulasse videntur, alteram de S. Hippolyto celebratam in cœmeterio via Tiburtina, de S. Pontiano alteram in cœmeterio Callisti. Sequens Missa communis est S. Hippolyto accomodata; unde eadem aliorum sanctorum Missis, inserto ipsorum nomine, aptata legitur.

(j) Hæc oratio est secreta in Missa S. Hippolyti. tum in codd. Gregor., tum in Romano Missali.

(k) Vide supra præfationem Missæ v S. Xysti.

(l) Deditur in mss. Gregorianis, et in Romano Missali die 2 Junii Natali SS. Marcellini et Petri, ac in aliis festis.

rum tuere præsidii, et quanto fragiviores sumus, A
tanto magis necessariis attolle suffragiis. Per, etc.

(a) Quæsumus, omnipotens Deus, ut sanctorum tuorum cælestibus mystoriis celebrata solemnitas indulgentiam nobis tuæ propitiationis acquirat. Per, etc.

Vere dignum. Qui non solum malis nostris bona retribuis, sed ut miseris uberiora dona concedas, qui digne pro nobis possint intercedere, contulisti, et quod nostra conscientia non habebat, intercessio supplet tibi grata justorum. Per, etc.

(b) Sancti martyris Agapiti, Domine, quæsumus, veneranda festivitas, salutaris auxilii nobis præstet augmentum. Per, etc.

Plebs tua, Domine, lætetur tuorum semper 94 honore sanctorum, et eorum percipiat intercessione votiva subsidia, quorum patrocinii gratulatur. Per, etc. B

XXIII.

III KALENDAS SEPTEMBRIS.

(c) *Natale sanctorum Adaucti et Felicis.*

I. — Da nobis, omnipotens Deus, ut eorum semper festa sectemur, quorum digna pro nobis interventione confidimus. Per, etc.

Sanctorum Felicis et Adaucti natalitia recensentes, munus offerimus, quod eorum tibi, Domine, quæsumus, intercessione sit gratum. Per, etc.

Vere dignum. Sanctorum martyrum gloriam cum exultatione recolentes, in quibus mirabiles tuæ majestatis effectus, et patrocinia nobis provisa cognoscimus. Per, etc.

Gratias tibi referimus, Domine, qui nos et cælestis participatione sacramenti, et tuorum reficis celebritate justorum. Per, etc. C

II. *Item alia.* — (d) Majestatem tuam, Domine, supplices deprecamur, ut sicut nos jugiter sanctorum tuorum commemoratione lætificas, ita semper supplicatione defendas. Per, etc.

Tanto placabiles, quæsumus, Domine, nostræ sint hostiæ, quanto sanctorum martyrum tuorum, pro quorum solemnitatibus exhibentur, tibi grata sunt merita. Per, etc.

Vere dignum. Quamvis enim semper in tui gaudeamus actione mysterii, copiosius tamen ejus munere gratulamur, cum pro martyrum solemnitate sanctorum, per quos tibi commendamur, offertur. Per, etc. D

Donis cælestibus, cum sanctorum tuorum recordatione, satiati gratias tibi referimus. Per, etc.

(a) Habes hanc orationem post communionem in Missa SS. Primi et Feliciani die 2 Junii apud Bernardum, et in Missali Romano.

(b) Hæc nova Missa videtur, cui titulus esse debuisse xv kal. Septembris Natale sancti Agapiti; quo quidem die notatur hoc festum cum sua Missa in Sacram. Gelasii lib. II, n. 48, et in codd. Gregorianis. Alii malunt perperam scriptum fuisse Agapiti nomen pro Hippolyti. Sed duarum Missarum in unam confusio apud nostrum collectorem nonnumquam occurrit.

(c) Hoc die Missa SS. Adaucti et Felicis in mss Gre-

gorianis legitur. Sola prima Missa propriam orationem habet.

(d) Sic codd. Gregor. et Missale Rom. in Natali eorundem martyrum die 30 Augusti.

(e) Exstat in Missali Rom. inter communes unius confessoris non pontificis.

(f) Orationis hujus frequens est usus in mss. Gregor. Muratorii die 8 Augusti Natali SS. Cyriaci et sociorum, 28 Aprilis S. Vitalis, etc. In Missali Rom. est inter communes de martyre non pontifice.

(g) Est in codd. Greg. et in Missali Rom. die SS. Cosmæ et Damiani, ac in eodem Missali aptatur etiam

Pro familia tua, Domine, quæsumus, sanctorum martyrum venerabilis intercedat oratio, ut quorum solemnia devota mente non deserit, eorum piis adjuncta præsidii, et consolationem referat et salutem. Per, etc.

95 III. *Item alia.* — Quæsumus, Domine Deus noster, ut non desinant sancti tui pro nostris supplicare peccatis, a quibus tu voluisti pro peccatoribus exorari. Per, etc.

(e) Præsta nobis, quæsumus, omnipotens Deus, ut nostræ humilitatis oblatio et pro tuorum grata sit honore sanctorum, et nos corpore pariter et mente purificet. Per, etc.

Vere dignum. Orantes potentiam tuam, ne dicant gentes: *Ubi est Deus eorum?* Sed ut dignanter ostendas quia non plus ad perdendum nos valeant nostra delicta, quam ad salvandum vel patrocinia copiosa justorum, vel tuæ majestatis invicta clementia. Per, etc.

Supplices te rogamus, Deus, ne aut malis propriis aggravemur, aut infestemur ab hostibus, qui tantis sanctorum tuorum meritis commonemur. Per, etc.

IV. *Item alia.* — Sanctorum tuorum, quæsumus, Domine, quorum nos assiduis festivitibus consolaris, defende præsidii. Per, etc.

Salutari sacrificio, Domine, populus tuus semper exsultet, quo et debitus honor sacris martyribus exhibetur, et sanctificationis tuæ munus acquiritur. Per, etc.

Vere dignum. Te in tuorum glorificantes honore sanctorum, qui et illis tribuisti beatitudinem sempiternam, et infirmitati nostræ talia præparasti suffragia, quæ possis audire pro nobis. Per, etc.

Exaudi, Domine, quæsumus, preces nostras, ut populus tuus, sub tantis patrocinii constitutus, et a suis offensionibus liberetur, et ab omnibus protegatur adversis. Per, etc.

V. *Item alia.* — (f) Accepta sit in conspectu tuo, Domine, nostra devotio, ut eorum nobis fiat supplicatione salutaris, pro quorum solemnitate deferatur. Per, etc.

Vere dignum. Sacrificium quippe suum hodie frequentat Ecclesia, et festivitatem dudum muneris immolati annua festivitate concelebrat, quo, pro ejus confessione vel nomine, qui eam sanguine suo redemit, impenso, obsequium proprii crucioris exhibuit. Per, etc.

96 VI. *Item alia.* — (g) Sanctorum tuorum nobis,

Domine, pia non desit oratio, quæ et munera nostra conciliet, et tuam nobis indulgentiam semper obtineat. Per, etc.

Vere dignum. Qui Ecclesiæ tuæ, toto orbe propagandæ, non solum tui Unigeniti passionem sempiterna providentia contulisti, sed ad majorem gloriam conferendam mutuas mortes tibi impendere pretiosa devotione tribuisti. Per, etc.

(a) Votiva, Domine, dona percepimus, quæ sanctorum nobis precibus et præsentis, quæsumus, vitæ, pariter et æternæ tribue conferre præsidium. Per, etc.

VII. *Item alia.* — Adesto, Domine, populo tuo, et concede misericordiam tuam cum sanctorum tuorum patrociniis supplicanti, ut quia tua gubernatione confidit, nullis adversitatibus opprimatur. Per, etc.

(b) Vere dignum. Ecce enim, sicut sacer sermo pronuntiat, *pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum ejus.* Nec potest ullatenus explicari quibus modis hæc interfecio gloriosa pensetur. Moriuntur abjecti, et orbis terrarum capiunt principatum. Moriuntur mundanæ eruditionis ignari, et exeunt doctrinæ cœlestis auctores. Moriuntur captores piscium, et efficiuntur hominum piscatores. Moriuntur soliti maria perscrutari mediocrius artis officio, et redduntur sæculi examinatores et iudices. Et ideo cum angelis, etc.

XXIV.

MENSE SEPTEMBRI.

(c) XVIII KALENDAS OCTOBRIS.

Natale sanctorum Cornelii et Cypriani.

Omnipotens sempiternus Deus, qui nos multiplici sanctorum tuorum festivitate lætificas, præsta ut quorum commemoratione gaudemus, præsidio muniamur. Per, etc.

Oblationes populi tui, Domine, quæsumus, placatus intende, quibus et sanctorum martyrum celebramus in honorem tui nominis passionem, et nobis indulgentiam suppliciter imploramus. Per, etc.

¶ (d) *Preces H in sancta Euphemia.*

Vere dignum. Immensa sunt enim opera tua, et vere magna (*Al. mirabilia*). Tibi hominem, diabolica quondam fraude prostratum, sic per Jesum Christum Filium tuum. Dominum nostrum, sui tribuisti victorisse (e) victorem, hunc eundem ejus adversarium, festo SS. Innocentium et aliis solemnitatibus.

(a) Missale Rom. hanc orationem exhibet in festo SS. Innocentium et alibi.

(b) Hæc præfatio ad apostolos pertinet.

(c) In Indiculo Bucheriano hac die notatur. XVIII kal. Octobris Cypriani Africæ, Romæ celebratur in Callisti; udi excidit Cornelii nomen, quod una cum Cypriano hac eadem die præferunt tam nostrum Sacramentarium, quam Gelasianum et Gregorianum. Horum quidem martyrum antiquiorem cultum declarat etiam Canon Missæ, ubi *Cornelii et Cypriani* nomina leguntur.

(d) *Preces H.* hoc est *habendæ*, describendæ erant infra in Missa sanctæ Euphemie, cui totus contextus convenit; extra suum itaque locum hic insertæ sunt.

(e) Locum hunc ita restituendum censet P. Blanchinius: *Victorem, ut hunc eundem ejus adversarium non solum virilis sexus, etc.*

A ut eum non solum virilis sexus tuorum deinceps fidelium subjugaret, sed etiam feminea superaret infirmitas, et quæ est in sua conditione fragilior, substantiæ spiritalis inimico fortior redderetur; deceptionemque Evæ matris ulciscens, de hoste generis humani, qui aditum per illam mortis invenerat, triumpharet; quas ineffabilis gloriæ tuæ vices in sanctæ martyris Euphemie passione (f) venerunt. Per, etc.

Accipe, Domine, quæsumus, nostræ servitutis officia, ut, suffragantibus sanctis, quod ad honorem tuæ majestatis offerimus, perpetuam nobis conferant vitam. Per, etc.

Perceptis, Domine, cœlestibus sacramentis, gratias agimus pio nomini tuo qui et sanctorum tuorum nos assidua festivitate comitaris, et divino munere vivificare non desinis. Per, etc.

B Respice propitius, Domine, ad debitam tibi tui populi servitutem, ut inter humanæ fragilitatis incerta nullis adversitatibus opprimatur, qui de tua protectione confidit. Per, etc.

Item alia. — (g) Beatorum martyrum, pariterque pontificum Cornelii et Cypriani nos, Domine, quæsumus, festatueantur, et eorum commendet oratio veneranda atque lætificet. Per, etc.

Plebis tuæ, Domine, munera benignus intende, quæ majestati tuæ pro sanctorum martyrum Cornelii et Cypriani solemnitatibus sunt dicata. Per, etc.

(h) Vere dignum. Tuamque in sanctis martyribus Cornelio simul etiam Cypriano, prædicare virtutem, quos discretis terrarum partibus greges sacros divino pane pascentes, una fide, eademque die, diversis licet temporibus, consonante, parique nominis tui confessione coronasti. Per, etc.

Sacro munere vegetatos sanctorum martyrum Cornelii et Cypriani natalitia nos **DS** tibi Domine, quæsumus, commendet oratio. Per, etc.

Ad defensionem fidelium, Domine, quæsumus, dexteram tuæ majestatis extende; et ut perpetua pietatis tuæ protectione muniantur, intercessio pro his non desit martyrum continuata sanctorum. Per, etc.

XXV

(i) XVI KALENDAS OCTOBRIS.

In Natali sanctæ Euphemie.

I. — (j) Præsta, Domine, quæsumus, ut sicut san-

(f) Magis placeret *veneramur*.

(g) In Sacram. Gelasii lib. II, n. 57, tres priores orationes hujus Missæ inveniuntur: duæ priores tantum cum præfatione sunt in cod. Gregor. Menardi hoc eodem die festo; prima hæc in Missali Rom.

(h) Hæc præfatio legitur in codd. Gregor. Muratorii tom. II, p. 335.

(i) Sanctæ Euphemie mentio deest in Indiculo Bucheriano. Hoc tamen die hujus sanctæ martyris Missa refertur in Sacramentariis Gregorianis; in Gelasiano vero recensetur idibus Aprilis. Forte hujus martyris Chalcedone celebris post Chalcedonense consilium, in quo S. Euphemie nomen multis in locis laudatur, cultus in Romanam Ecclesiam inductus fuit vivente S. Leone, cujus quidem ingenio sequentes præstationes indignæ non sunt.

(j) Est in Missali Rom. die 12 Julii Natali SS. Naboris et Felicii.

otorum tuorum Natalitia celebranda non deserunt, A ita jugiter suffragia comitentur. Per, etc.

Gralanter ad munera dicanda concurrimus, quæ nomini tuo, Domine, pro solemnitate sanctæ martyris Euphemie supplices immolamus. Per, etc.

Vere dignum. In hac celebritate gaudentes, qua sancti Spiritus fervore præclarus beatæ martyris Euphemie sexus fragilitate pretiosior sanguis effloruit, et virtute feminea rabiem diabolicæ persecutionis elidens, geminatæ gloriæ triumphum virginitas implevit et passio. Per, etc.

II. *Item alia.* — Suscipe, Domine, quæsumus, hostias læstantis Ecclesiæ, quas pro sanctæ martyris Euphemie natalitia passione majestati tuæ prompta devovit. Per, etc.

Vere dignum. Sanctæ martyris Euphemie Natalitia recolentes rerum diversitate mirabili : ut diabolus, qui virum per imbecillitatem mulieris impulerat in ruinam, viri conditione (a) nunc in Christo reparante victoriam, per muliebrem quoque fragilitatem mutuo dejiceretur obtritus. Per, etc.

III. *Item alia.* — Sacrificium tibi, Domine, nostræ servitutis offerimus, quod ad honorem nominis tui in sanctæ martyris Euphemie festivitate debemus. Per, etc.

Vere dignum. Hodiernæ festivitatis lætitiæ 30 recensentes, quam nobis sanctæ martyris Euphemie veneranda confessio fecit insignem. Per, etc.

(b) Sanctificet nos, Domine, quæsumus, tui perceptio sacramenti ; et intercessio sanctæ martyris Euphemie tibi reddat acceptos. Per, etc.

Exsultet, Domine, Christianæ plebis humilitas, C quia in martyrum commemoratione sanctorum tua mirabilia venerantur, et eorum tibi precibus adjuncta complaceat. Per, etc.

XXVI.

(c) PRIDIE KALENDAS OCTOBRIS.

Natale basilicæ Angeli in Salaria.

I. — Omnipotens sempiterne Deus, apud quem, cum totius rationabilis piæ merita creaturæ semper accepta sint, certum est magis esse præcipua, quæ reliquam spiritalem superant dignitatem, grata tibi sit, quæsumus, nostra festivitas, pro veneratione ejus oblata, qui tuæ majestatis arcanis, naturali per tuam gratiam decore servato, devotis semper excubiis est propinquus. Per, etc.

(d) Hostias tibi, Domine, laudis offerimus, supplici-

(a) Hic deesse videtur *mutata*, vel aliquid simile.

(b) In Missa Natalis S. Euphemie legitur in codd. Gregor. Muratorii ; apud Menardum vero, et in Missali Rom. die 29 Nov. Natali S. Saturnini.

(c) In utroque Sacram. Gelasii et Gregor. hoc festum notatur in kal. Octobris. Codd. Greg. hunc titulum præferunt ; *Dedicatio basilicæ S. Angeli*, vel *S. Michaelis*. In vetustissimo Martyrologio, uti vocant, Hieronymiano die 29 Septembris legitur : *Romæ miliario vi dedicatio basilicæ S. Michaelis*, quam ex nostro Sacramentario in via Salaria constitulam agnoscimus. Qui hoc festum Gelasio tribuunt (non ob dedicationem basilicæ, de qua hic sermo est, sed ob apparitionem S. Michaelis in monte Gargano) posteriores scriptores sunt, ex quibus nostro Sacramen-

ter deprecantes ut easdem, angelico pro nobis interveniente suffragio, et placatus accipias, et ad salutem nostram provenire concedas. Per, etc.

Vere dignum. Teque profusis gaudiis prædicare in die festivitatis hodiernæ, qua in honorem beati archangeli Michaelis sacrata nomini tuo loca divinis sunt instituta mysteriis ; quamvis enim illius sublimis gloriosæque substantiæ sit habitatio semper in cælis, tuorum tamen fidelium præsumit affectus, pro tua reverentia potestatis, per hæc piæ devotionis officia, quoddam retinere pignus in terris astantium in conspectu tuo jugiter ministrorum. Et ideo cum angelis, etc.

II. *Item alia.* — (a) Munus populi tui, Domine, quæsumus, dignanter assume, quod non nostris meritis, sed sancti archangeli tui Michaelis deprecatione sit gratum. Per, etc.

Vere dignum. Teque in omni factura tua laudare mirabilem, in quo principaliter angelica natura præcellit, quæ, etsi humano generi corporeo conspectu subtrahitur (Al. negatur 100 aspectu), fidei tamen videtur intuitu. Dignumque est per honorificentiam nos eorum, tuam (f) suspicere majestatem, per quos multa præsidia nostræ salutis operaris, tuamque magnificentiam hoc potius prædicare, quod te præcelsarum atque cælestium potestatum Dominum confitentur. Per, etc.

III. *Item alia.* — Oblatio tibi, Domine, sit nostra semper accepta, quæ angelis tuis sanctisque precantibus, et indulgentiam nobis referat, et remedia procuret æterna. Per, etc.

Vere dignum. Multoque magis in archangelis angelisque tuis tua præconia non tacere, quia ad excellentiam tuam recurrit et gloriam, cum angelica creatura, quæ a conditione sui tuis subjecta servitiis, probabilis exstitit, honoratur, et cum illa sit digna venerari, tu, quam sis immensus, et super omnia præferendus, ostenderis. Per, etc.

Sumpsimus, Domine, votiva mysteria ; quæsumus clementiam tuam, ut eorum nobis fiant deprecatione salutaria, quorum celebrantur affectu. Per, etc.

(g) Defende, Domine, familiam tuam ; et toto tibi corde prostratam ab hostium tuere formidine. Nec bona tua difficulter (h) inveniant, pro quibus et sancti tui, et angelicæ tibi supplicant potestates. Per, etc.

IV. *Item alia.* — Deus, qui in auxilium generis humani cælestia simul et terrena disponis, in inferiore tario fides detrahenda non est.

(d) Hac die legitur in codd. Gregorianis et in Missali Romano.

(e) Est in Sacram. Gelasii lib. II, n. 59.

(f) Cod., *suscipere*.

(g) Prima pars hujus orationis, aliquot verbis intersertis, traducta est in orationem *Defende* inter communes Romani Missalis pro congregatione et familia.

(h) Muratorius ex conjectura Blanchinii emendavit *inveniant, pro qua*. Sed idem Blanchinius in correctionibus Sacramentario præfixis monuit retinendum *inveniant, pro quibus, ut codex exhibet, cum familia nomen sit multitudinis, quæ pluralem numerum recipere potest*.

mundi parte laborantes, supernorum nos, quæsumus, A præsiis refove propitius ministrorum. Per, etc.

In honorem beati archangeli Michaelis, loca nomini tuo dicata, mystico frequentamus obsequio. Præsta, quæsumus, eorum nos gaudere suffragiis, quorum sublimia merita recensemus. Per, etc.

Vere dignum. Qui non solum nos sanctorum tuorum confessionibus benignissime consolaris, sed etiam ad cœlestium familiaritatem provehis potestatum, non tantum martyrum intercessione sustollis, sed ipsorum quoque patrociniis erigis angelorum. Per, etc.

101 V. *Item alia.* — Sanctorum, Domine, sancta deferimus, quæ, cum in omnium justorum tibi commemoratione sint placita, multo magis in angelicæ veneratione substantiæ grata tuis aspectibus esse confidimus. Per, etc.

Vere dignum. Qui sicut nos per Apostolum tuum dignanter informas, jam conversationem nostram in cœlis esse, benignus instituis, ut illuc attollamur mente, ubi quos veneramur assistunt, et in excelsa tendamus, quæ in beati archangeli Michaelis *festivitate* contemplamur affectu. Per, etc.

(a) Beati archangeli Michaelis interventione suffulti, supplices, Domine, te precamur, ut, quos honore pros equimur, contingamus et mente. Per, etc.

Plebem tuam, quæsumus, Domine, perpetua pietate custodi; ut *secura* semper et necessariis adjuncta subsidiis spirituum tibi met placitorum pia semper veneratione lætetur. Per, etc.

XXVII.

Admonitio jejunii mensis septimi; et orationes et preces.

(b) Annua nobis est, dilectissimi, jejuniorum celebranda festivitas, quam mensis septimi solemniter recursus indicit. Quarta igitur et sexto feria succedente, solitis eadem conventibus exsequamur; sabbatorum die hic sacras acturi vigilias, ut per observantiam competentem, Dominum purificationis mentibus supplicantes, beatissimo Petro apostolo suffragante, et presentibus periculis exui mereamur, pariter et futuris. Per, etc.

I. — (c) Deus, qui delinquentes perire non pateris, donec convertantur et vivant, debitam, quæsumus, peccatis nostris suspende vindictam, et præsta propitius ne dissimulatio cumulet ultionem, sed ut potius emendatio prosit ad veniam. Per, etc.

Populi tui, Deus, defensor et rector, concede propitius ut a delictis omnibus abinentes, et necessariis foveamur alimentis, et ab infestis hostibus liberemur. Per, etc.

(a) In omnibus Sacramentariis Gelas. et Gregor. ac in Missali Romano hac eadem festivitate legitur.

(b) Hæc habetur in Ordine Romano in indictione jejunii mensis decimi.

(c) His prioribus verbis incipit in ms. Vat. Gregoriano apud Muratorium quinta præfatio quadragesimalis. Missæ hujus jejunii mensis decimi etiam in Gelasiano codice subjiciuntur Missæ S. Michaelis.

(d) Legendum videtur *indixisti*.

(e) Fere eadem est in codd. Greg. et in Missali

Super oblata. — Præsta nobis, omnipotens Deus, ut dicatum nomini tuo sacrificium purgatis moribus offeramus. Per, etc.

Vere dignum. Quia tu quidem nobis jejunia 102 salubriter (d) indidisti, quibus, carnis lege sedata, purior animus emereret. Sed cum in ipsis nostris observationibus a noxiis et illicitis non vacamus, non hoc te jejunium delegisse prophetica voce testatis. Quoniam non solum prodesse non poterit castigatio corporalis, si spiritus noster nefandis cogitationibus implicetur; sed hoc constat esse deterius, si etiam terrena conditione mitigata, mens ab iniquitatibus non quiescit. Et ideo tu nobis, Domine, largire placatus, ut exterius parcimonia convenienter adhibita, intrinsecus a pravis intentionibus temperemus, ut continentiam valeamus exercere perfectam. Per, etc.

Post communio. — Annue, quæsumus, Domine, ut et tuis semper solemnitatibus occupemur, et mysteriis eorum mente pariter congruamus et corpore. Per, etc.

Super populum. — (e) Sanctificata jejunio tuorum corda filiorum, Deus habitator, illustra, et quibus præstas devotionis affectum, præbe supplicantibus piæ benignus auditum. Per, etc.

II. *Item alia.* — Exaudi, Domine, preces nostras, ut in omni natione, quod Verbi tui promissum est Evangelio, compleatur; et plenitudo adoptionis obtineat, quod prædixit testificatio veritatis. Per, etc.

(f) Intende, quæsumus, Domine, sacrificium singulare, ut hujus participatione mysterii, quæ speranda credimus, expectata sumamus. Per, etc.

Vere dignum. Tu enim omne quod vivimus, quia licet peccati vulnere natura nostra vitata sit, tui tamen est operis, ut ad terrena generati, ad cœlestia renascantur.

Visita, quæsumus, Domine, familiam tuam, et corda sacris dicata mysteriis privigili tuere pietate, ut remedia salutis æternæ, quæ te miserante percipiunt, te protegente custodiant. Per, etc.

III. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, in cujus arbitrio regnorum omnium jura consistunt, protege Romani nominis ubique rectores, ut 103 eorum votiva prosperitas, pax tuorum possit esse populorum. Per, etc.

(g) Adesto, Domine, fidelibus tuis, et quos cœlestibus instituis sacramentis, (h) et quibus substantiam tribuis corporalem, a terrenis conserva periculis. Per, etc.

Exaudi, Domine, supplicum preces, et devoto tibi pectore famulantes perpetua defensione custodi, ut

Rom. fer. 4 post Dominicam Passionis. Apud Gelasium habetur feria 7.

(f) Exstat apud Menardum hebdomada 4 ante Natale Domini.

(g) In margine codicis: *Ante cibos.*

(h) Blanchinius monuit verba *et quibus substantiam tribuis corporalem* non esse variantem lectionem, uti primis curis notaverat, ac ex iisdem Muratorius innuit; nam hæc oratio dicenda erat soluta statione in die jejunii *ante cibos.*

nullis perturbationibus impediti liberam servitatem A ista proficiant ad salutem, aut de cœlesti nullatenus tuis semper exhibeamus officii. Per, etc.

Vere dignum. Qui rationabilem creaturam, ne temporalibus dedita bonis, ad præmia sempiterna non tendat, ea dispensatione dignaris erudire, ut nec castigatione deficiat, nec prosperitatibus insolescat; sed hoc potius fiat ejus gloriosa devotio (a) quo nullis adversitatibus obruta superetur. Per, etc.

(b) Omnipotens sempiternus Deus, misericordiam tuam supplices exoramus ut hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad pœnam, sed fiat intercessio salutaris ad veniam; sit abolitio peccatorum, sit fortitudo fragilium, sit, contra mundi pericula firmamentum. Hæc nos communio purget a crimine, et cœlestis gaudii tribuat esse consortes. Per, etc.

IV. *Item alia.* — Da nobis, Domine, rationabilem, quæsumus, actionem, ut te solum sincera mente venerantes, et fiducialius quæ tua sunt postulemus, et facilius assequamur. Per, etc.

Omnium nostrum, Domine, quæsumus, ad te corda converte, ut ab his quibus offenderis abstinentes, non iracundiam tuam, sed misericordiam sentiamus. Per, etc.

Munera, tua, Deus institutor, illustra, et per has hostias, quibus te placari voluisti, sanctifica misericors immolantes. Per, etc.

Vere dignum. Cujus et potentia sunt creata, et providentia reguntur universa; ideoque hæc nos teneri lege merito censuisti, ut te, sub quo sunt omnia, non timentes, cuncta pavemus, et rursus nulla penitus formidamus, si unum te fideliter omnium C revereamur auctorem. Per, etc.

Largire nobis, omnipotens Deus, a quo omne bonum est, ut te habentes nullis indigeamus auxiliis. Per, etc.

Tibi placitam, Deus noster, populo tuo tribue voluntatem, quia tunc illi prospero 104 cuncta præstabis, cum tuis aptum feceris institutis. Per, etc.

V. *Item alia.* — (c) Festina, quæsumus, ne tardaveris, Domine, et præsidium nobis tuæ pietatis impende; ut opportunis consolationibus subleventur, qui in tua miseratione confidunt. Per, etc.

(d) Devotionis nostræ tibi, Domine, quæsumus, hostia jugiter imoletur; quæ et sacri peragat instituta mysterii, et salutare tuum nobis potenter operetur. Per, etc.

Vere dignum. Tuæque opera continuatis laudibus prædicare; quia justa semper et bona sunt. Quæ potenter efficiunt, ut rationabiles voluntates, aut inter

(a) Blanchinio et Muratorio magis placuit quod.
(b) Ex hac oratione duæ factæ sunt. Prima pars fere tuta traducta est in orationem quæ in Missali Romano legitur inter communes *pro vivis et defunctis*, et recitatur Dominicis et ferialibus diebus Quadragesimæ. Altera vero pars incipiens a verbis *Hæc nos communio* invenitur in codd. Gregor. ac in Missali Rom. feria 2 Dominicæ secundæ Quadragesimæ, et alibi sæpius.
(c) Est in codd. Greg. et in Rom. Missali fer. 4 post Dominicum III Adventus.
(d) Legitur in iisdem mss. et Missali Dominica III Adventus.

vigore causentur. Per, etc.

Sit nobis, Domine, quæsumus, cibus sacer potusque salutaris, qui et temporalem vitam muniat, et præstet æternam. Per, etc.

(e) Adesto, Domine, famulis tuis, et opem tuam largire poscentibus; ut his, qui te auctore et gubernatore gloriamur, et creata restaures, et restaurata conserves. Per, etc.

VI. *Item alia.* — Omnipotens, sempiternus Deus, cordibus nostris bonignus infunde, ut a terrenis intentionibus temperantes, propensius cœlestia meditemur. Per, etc.

Multiplices, Domine, incursus, quos mundus ingerit, tu repelle; ut hæc dona cœlestia tranquillibus cogitationibus capere valeamus. Per, etc.

(f) Vere dignum. Qui non tantum nos a carnalibus cibis, sed ob ipsius animi noxiis delectationibus præcipis jejunare. Nam si ideo delicias corporales abnuimus, ne spiritum nostrum obtusis sensibus hebetemus: quanto magis ab ipsius mentis debemus excessibus abstinere, ut inordinatis affectibus expedita supernæ lucis possit pertingere claritatem! Per, etc.

(g) Salutari tuo, Domine, satiati, supplices deprecamur, ut eujus lætamur gustu, renovemur effectu. Per, etc.

Da salutem, Domine, populo tuo mentis et corporis, et perpetuis consolationibus tuorum 105 reple corda fidelium, ut interius exteriusque relevati, et pia tibi devotione complacent, et tua semper beneficia consequantur. Per, etc.

Tribue, quæsumus, Domine Deus noster, ut donis interioribus fecundemur, ne exterioribus mereamur egere subsidiis. Per, etc.

VII. *Item alia.* — (h) Da, quæsumus, Domine, ut jejunando robore satiemur, et abstinendo cunctis efficiamur hostibus fortiores. Per, etc.

(i) Accepta tibi sint, Domine, quæsumus, nostri dona jejunii; quæ et expiando nos tua gratia dignos efficiant, et ad sempiterna promissa perducant. Per, etc.

Vere dignum. Cujus ineffabilis sapientias incommutabiliter perseverat, ut in ea nec sine justitiæ perpetuitate benignitas, nec absque æterna sit bonitate justitia. De quibus ita nos miseranda temeritate conquerimur, quando non secundum nostra desideria, vel fructuum qualitas, vel prospera quæque proveniunt, quasi ipsa tua præcepta studeamus implere, ac non iisdem potius perniciose dissimulatione con-

(e) In iisdem codd. et Missali habetur fer. 5 post Dominicam secundam. Quadragesimæ.

(f) Notatio marginalis in cod., *In jejunio.*

(g) Est in Gelas. lib. II, n. 60, et in codd. Gregor. Muratorii, ac in Missali Rom. feria 4 post Dominicam tertiam Adventus.

(h) Nota marg., *In jejunio.* Codices Gregoriani, et Missale Rom. hanc orationem exhibent in jejunio mensis septimi die sabbati.

(i) Est in iisdem codd. ac Missali feria 6 jejunii mensis septimi. Missale Rom. eandem repetit fer. 4 post Dominicam tertiam Adventus.

temptis, non solum percelli mediocribus alimentis, sed universa mereamur sustentatione privari; nisi quod ideo tua nos clementia non deserit, ut simus et de exiguitatis castigatione solliciti, et de non abnegata pietate devoti. Per, etc.

(a) Vegetet nos, Domine, semper et innovet tuæ mensæ sacra libatio, quæ fragilitatem nostram et inter mundi tempestates gubernet et protegat, et in portum perpetuæ salutis inducat. Per, etc.

(b) Tueatur, Domine, dextera tua populum deprecantem. Purificet, sustentet et erudiat, ut consolatus in præsentia, ad bona futura proficiat. Per, etc.

In jejunio.

VIII. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, qui nos ad observantiæ hujus annua festa perducis, concede propitius ut piæ devotionis effectus substantiam nobis et mentium præstet et corporum. Per, etc.

(c) Deus, qui pro nostrorum fructibus animorum prodire facis sufficientiam corporalem, ne exterioribus mereamur egere subsidiis, præsta, quæsumus, ut donis interioribus fecundemur. Per, etc.

(d) Domine Deus noster, qui in his potius creaturis, quas ad fragilitatis nostræ præsidium condidisti, tuo quoque nomini munera jussisti dicanda constitui, tribue, quæsumus, ut et vitæ nobis præsentis auxilium, et æternitatis efficiant sacramentum. Per, etc.

Vere dignum. Pascunt enim tua sancta jejunia, (e) et esurientes sacra nos reficit, si per continentiam salutarem conscientia nostræ tribuli spineque deficiant, et fruges pura succedat, si vitiorum sterilitas optanda proveniat, et ubertas adsit jucunda virtutum. Inopia quippe culparum præstat redundantiam prosperorum. Hinc est quod restringendo copias, et mediocria non negando, sic nos tua moderatione disponis, ut ad superna tendentes, et temporalibus usquequaque non deseramus alimentis, et sustentaculis sic transeuntibus gubernemur, ut eorum tenuitate correpti proficiamus æternis. Per, etc.

Perpetuo, Domine, favore prosequere, quos reficis divino mysterio, et quos imbuisti cælestibus institutis, salutaribus comitare solatiis. Per, etc.

Defensio tua, Domine, quæsumus, adsit humilibus, et jugiter protegat in tua misericordia confidentes, ut necessariis quibus indiget humana conditio, competenter adjuti, ad immortalitatis dona perveniant. Per, etc.

Invitatio plebis in jejunio mensis decimi.

Hac hebdomade nobis mensis decimi sunt recensenda jejunia. Quapropter fidem vestræ dilectionis hortamur ut eadem quarta et sexta feria solitis processionibus exsequentes, sabbatorum die hoc ipsum

(a) Hanc reperies in cod. Greg. Menardi fer. 5 post Dominicam Passionis.

(b) Consonant mss. Greg. Muratorii in Missa sabati post Dominicam Passionis.

(c) Nota marginalis in cod., *Ante cibos.*

(d) Legitur in codd. Greg. Muratorii ac in Missali Rom. fer. 5 post Domin. Passionis.

(e) Codex habet, *et esuriens.* Sed notavit Blanchinius *esuriens* scriptum tuisse pro *esurias*, uti alibi præfer-

vigilis solemnibus expleamus, quatenus apostolicis suffragantibus meritis, propitiationem Dei nostri perseverantia debita servitutis obtineat. Per, etc.

IX. *Item preces.* — Omnipotens sempiternus Deus, qui nos et sustentationibus annuis et solemnitatibus consolaris, præsta, quæsumus, ut quot ex his pro nostræ conversationis qualitate subtrahitur, omnipotentia tuæ copia suppleatur. Per, etc.

Concede, quæsumus, Domine, morum nos correctione relevari, quia cum hæc dona contuleris, cuncta nobis utilia non negabis. Per, etc.

Super oblata. — (f) Deus, qui humani generis utramque substantiam præsentium munerum et alimento vegetas, et renovas sacramento, tribue, quæsumus, ut eorum et corporibus nostris subsidium non desit et mentibus. Per, etc.

Vere dignum. Qui sempiterno consilio non desinis regere quod creasti. Nosque delinquere manifestum est, cum supernæ dispositionis ignari, de secretorum tuorum dispensatione causamur, ac tunc potius recte sentire cognoscimur, cum non nostra, sed tua providentia confidentes, pietatem justitiamque tuam jugiter perpendimus exorandam: certi quod qui injustos malosque non deseris, multo magis quos tuos esse tribuisti, clementi nullatenus gubernatione destituis. Per, etc.

Postcomunio. — (g) Guberna, quæsumus, Domine, temporalibus adjumentis, quos dignaris æternis informare mysteriis. Per, etc.

Super populum. — Rege, Domine, populum tuum, et gratia tuæ, quæsumus, in eo dona multiplica, ut et ab omnibus liber-offensis, et temporalibus non destituatur auxiliis, et sempiternis gaudeat institutis. Per, etc.

X. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, qui sic hominem condidisti ut temporalibus beneficiis competenter instructum ad cælestia dona proveheres, præsta, quæsumus, ut sicut per illicitos appetitus de indultæ beatitudinis regione decidimus, sic per alimoniam tuo munere distributam, et transitoria sustentetur humanitas, et amissa recuperetur æternitas. Per, etc.

Vere dignum. Glorificantes et de præteritis Creatorem, et de venturis fructibus exorantes, ut cum de perceptis non invenimur ingrati, de percipiendis non judicemur indigni; sed exhibita potius solemnni devotione jejunii, cum subsidiis corporalibus profectum capiamus animarum. Per, etc.

Percepimus, Domine, gloriosa mysteria, quibus in terris positos, jam cælestium facias esse consortes. Tu inter ista, (h) per quæ vivimus, guberna nos, Domine, quæsumus, ut ad illa perducas. Per, etc.

tur *thesauris* pro *thescuris*, *obtusis* pro *obtusis*, *quotiens* pro *quoties*. Hinc necessario non est emendatio quam recepit Muratorius *esurientes sacra libatio nos reficit.*

(f) Hæc exhibetur in Missali Rom. inter communes, *tempore famis.*

(g) Ibidem in eodem communi legitur.

(h) Codex quæ sine per. Blanchinius mallet quod Muratorii emendationem prætulimus.

Adesto, Domine, supplicibus tuis, et spem suam in tua misericordia collocantes tuere **108** propitius; ut a peccatorum labe mundati in sancta conversatione permaneant, et consequentes sufficientiam temporalem, promissionis tuæ perficiantur hæredes. Per, etc.

XI. *Item alia.* — Concede, quæsumus, Domine, ut ad preces tuas corda nostra flectamus, et esse tibi possibilis cuncta fidentes, non de elementorum profutura nobis speremus effectu, sed de tua virtute suppliciter imploremus. Per, etc.

Virtutum cœlestium, Deus, qui plura præstas quam petimus aut meremur, tribue, quæsumus, ut tua nobis misericordia conferatur, quod nostrorum non habet fiducia meritorum. Per, etc.

(a) Deus, qui prævenis vota poscentium, tribue, quæsumus, ut et corporeis non destituamur alimentis, et ab hostium formidine liberemur. Per, etc.

Domine Deus, qui fragilitati nostræ quæ congruant, et prævides solus et provides, præsta ut et præsentibus præluamur auxiliis, et instruamur æternis. Per, etc.

Tua nos, Domine, quæsumus, pietate dispone, quia nullis egebitus adjumentis, si tuæ providentiae elementa gubernemur. Per, etc.

Dirige, Domine, quæsumus, Ecclesiam tuam dispensatione cœlesti, ut quæ ante mundi principium in tua semper est præsentia præparata, usque ad plenitudinem gloriæ quæ promissam, te moderante, perveniat. Per, etc.

Tanto, quæsumus, Domine, placatus assume, quanto sacrandas nomini tuæ has specialiter hostias (b) indidisti, ut quicquid nostræ non expletur servitutis officio, indulgentiæ tuæ dignatione pensetur. Per, etc.

Vere dignum. Quia tuæ rationis imaginem, mundanis regionibus constitutam, et humanis non desinis fovere subsidiis, et reformare divinis. Consequens enim fuit ut transactis terræ fructibus, cœlestis semen orrietur, et alimonia vitæ mortalis expleta, germen immortalitatis existeret. Atque escis carnalibus expeditis, cibus nasceretur mirabiliter animarum, ac tempore frumenti, vini et olei mox peracto, infatigabiliter ederetur, qui filiis Dei, ad similitudinem proficientibus angelorum, hoc totum, non solum de cœlo substantia deferret et nomine, sed panem præberet æternum. Per, etc.

Gratiam tuam nobis, Domine, semper accumulæ divini participatio sacramenti, et sua nos virtute mundando, tanti muneris, capaces efficiat. Per, etc.

(a) In margine cod. *Ante cibos.*

(b) Magis placeret *indixisti.*

(c) Codex mendose *mortalitatis*, nisi legendum sit plurali numero *contrahunt*, et similiter in sequentibus.

(d) Sic codex. Muratorius, *hæres.*

(e) Est præfatio feriæ 4 mensis septimi in codd. Gregorianis. Leonina dictio in hac et aliis hujus tituli præfationis præferri videtur.

(f) In Sacramentario Greg. Menardi fer. 6 mensis decimi.

Absolve, Domine, quæsumus, tuorum delicta populorum, et quod (c) mortalitas contrahit **109** fragilitate, purifica, ut cuncta pericula mentis et corporis, te propellente, declinans, tua consolatione subsistat, ac tua gratia promissæ redemptionis perficiatur (d) hæreditas. Per, etc.

XII. *Item alia.* — Quæsumus, omnipotens Deus, ut et mentes nostras cœlestibus corrigas institutis, beneficia tua non desinas præstare correctis. Per, etc.

Ad hostes nostros, Domine, superandos, præsta, quæsumus, ut auxilium tuum jejuniis tibi placitis et bonis operibus impetremus. Per, etc.

Ad altaria, Domine, veneranda cum hostiis laudis accedimus. Fac, quæsumus, ut et indulgentiam tuam nobis concilient et favorem. Per, etc.

(e) Vere dignum. Qui nos ideo, collectis terræ fructibus, per abstinentiam tibi gratias referre voluisti, ut ex ipsius devotionis genere nosceremus non hæc ad exuberantiam corporalem, sed ad fragilitatis nos sufficientiam percipisse, et quod ex his parcius sumeremus, egentium proficeret alimento, ut et salutaris castigatio mortalitatis insolentiam mitigaret, et pietas imitatores nos tuæ benignitatis efficeret; sicque donis temporalibus uteremur, ut disceremus et hiare perpetuis. Per, etc.

(f) Prosint nobis, Domine, quæsumus, sumpta mysteria, pariterque nos et a peccatis exuant, et præsidii tuæ propitiationis attollant. Per, etc.

Respice, Domine, familiæ tuæ preces, et opem tribue suppliciter imploranti; ut congruis subsidiis in confessione tui nominis perseveret. Per, etc.

XIII. *Item alia.* — Mores nostros, Domine, quæsumus, tua pietate compone, ut et nulla nobis dominantur adversa, et salutaria cuncta non desint. Per, etc.

(g) Ut cunctis nos, Domine, foveas adjumentis, apta propitius disciplinis. Per, etc.

Sacrificium deferimus de perceptione tuorum, Domine, præstitorum, ut percipienda securius uberiusque sumamus. Per, etc.

110 Vere dignum. Simulque pro munere generali quo vivimus, et pro singulis quibusque subsidiis tuam munificentiam prædicare; (h) ne conlatis ingrati beneficiis, conferendis probemur indigni, meritoque transeuntium rerum potius consolationibus adjuvemur, si bona mansura non segnius, sacro jejuniis purgatis sensibus, appetamus. Per, etc.

Præsta, Domine, quæsumus, ut temporalibus non destituamur auxiliis, quos alimoniis pasois æternis. Per, etc.

(g) In codd. Gregor. Muratorii exstat inter orationes vespertinas et matutinas; apud Menardum vero inter orationes quotidianas.

(h) Codex, *ne non latis*, mendose. Muratorius emendavit, *ut non latus*. Blanchinii correctionem secundis curis Sacramentario præmissam recepimus, quippe quæ præfertur in hac eadem oratione inferius repetita § 29, Missa xi, ex qua paulo post scripsimus *signius* pro *signius*, uti hoc loco codex erronee exhibet. In eadem Missa xi pro *sensibus* habetur *mentibus*.

(a) Suocurre, Domine, quæsumus, populo supplicanti, et opem tuam tribue benignus infirmis, ut sincera tibi mente devoti, et præsentis vitæ remediis gaudeant et futuræ. Per, etc.

XIV. *Item alia.* — Ad te corda nostra, Pater æterne, converte, quia nullis necessariis indigebunt, quos tuo cultui præstiteris esse subjectos. Per, etc.

Deus, qui populum tuum sic corripis delinquentem, ut benigna consolatione non deseras, da, quæsumus, ut indignatio debita reis precantibus transferatur ad veniam. Per, etc.

Ad preces nostras, Domine, quæsumus, propitiatus intende, ut sacris altaribus servientes, et fidei veritate fundati, et mentis sint puritate conspicui. Per, etc.

Vere dignum. Qui Christi tui beata passione nos reparas, conserva in nobis operam misericordiæ tuæ, ut in hujus celebritate mysterii, perpetua devotione vivamus. Per, etc.

XXVIII.

Consecratio episcoporum.

(b) Exaudi, Domine, supplicum preces; ut quod nostro gerendum est ministerio, tua potius virtute firmetur (*Al.* peragatur. Per, etc.

(c) Suscipe, Domine, quæsumus, munera famuli tui illius, et propitius in eodem dona custodi. Per, etc.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus pro illo famulo tuo quem ad pontificalem gloriam promoveri dignatus es, quæsumus, Domine, placatus accipias, ut quod divino munere consecutus est, divinis effectibus exsequatur. Per, etc.

111 Adesto, misericors Deus, ut quod actum est nostræ servitutis officio, tua benedictione firmetur. Per, etc.

(d) Propitiare, Domine, supplicationibus nostris, et inclinato super hos famulos tuos cornu gratiæ sacerdotalis, benedictionis tuæ in eos effunde virtutem. Per, etc.

(e) Deus honorum omnium, Deus omnium dignitum, quæ gloriæ tuæ sacratis famulantur ordinibus. Deus, qui Moysen famulum tuum, secreti familiaris affatu, inter cætera cælestis documenta culturæ, de habitu quoque indumenti sacerdotalis instituens, electum Aaron mystico amictu vestiri inler sacra jussisti; ut intelligentiæ sensum de exemplis priorum caperet secutura posteritas; ne eruditio doctrinæ tuæ ulli deesset ætati: cum et

(a) In codd. Gregor. refertur inter orationes pro peccatis. In fine Muratorius, et futuris. Lectionem codicis, quam et Gregor. codd. retinent, secuti sumus.

(b) Hanc orationem habet Sacram. Gelas. lib. 1, n. 99, et cod. Remensis a Menardo laudatus not. 765.

(c) Est apud Gelas. ibidem, et in Pontificali Romano, de Consecratione episcoporum.

(d) Ibidem legitur apud Gelasium et in Romano Pontificali.

(e) Hanc orationem, quæ in iisdem libris Gelasiano et Pontificali, nec non in Gregoriano Menardi invenitur, Quesnellus uti Leoninam sermonibus S. pontificis subiecit.

(f) In Cod. Gelasii hoc loco adduntur aliquot

A apud veteres reverentiam ipsa significationum species obtineret, apud nos certiora essent experimenta rerum, quam ænigmata figurarum. Illius namque sacerdotii anterioris habitus nostræ mentis ornatus est, et pontificalem gloriam non jam nobis honor commendat vestium, sed splendor animorum: quia et illa quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius quæ in ipsis erant intelligenda poscebant.

Et idcirco his famulis tuis, quos ad summi sacerdotii ministerium delegisti, hanc, quæsumus, Domine, gratiam largiaris, ut quidquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, in multimodi operis varietate signabant, hoc in horum moribus actibusque clarescat. Comple in sacerdotibus tuis mysterii tui summam, et ornamentis totius glorificationis instructos, cælestis unguenti fluore sanctificationis Hoc, Domine, copiose in eorum caput influat; hoc in oris subjecta decurrat; hoc in totius corporis extrema descendat; ut tui spiritus virtus et interiora horum repleat, et exteriora circumtegat. Abundet in his constantia fidei, puritas dilectionis, sinceritas pacis. (f) Tribuas eis cathedram episcopalem ad regendam Ecclesiam tuam et plebem universam. Sis eis auctoritas, sis eis potestas, sis eis firmitas. Multiplices super eos benedictionem et gratiam tuam, ut ad exorandam semper misericordiam tuam, tuo munere idonei, tua gratia possint esse devoti. Per, etc.

112 *Benedictio super diaconos.*

(g) Domine Deus, preces nostras clementer exaudi, ut quæ nostro sunt gerenda servitio, tuo prosequaris benignus auxilio, et quos sacris ministeriis exsequendis pro nostra intelligentia credimus offerendos tua potius electione justifices. Per, etc.

(h) Oremus, dilectissimi, Deum Patrem omnipotentem, ut super hos famulos suos, quos ad officium diaconii vocare dignatur, benedictionem gratiæ suæ clementer effundat, et consecrationis indultæ propitius dona conservet. Per, etc.

Deus, consolator sacrarum magnifice dignitatum quæsumus ut hos famulos tuos quos ad officium levitarum vocare dignaris, altaris sancti ministerium tribuas sufficienter implere, cunctique donis gratiæ redundantes, et fiduciam sibi tuæ majestatis acquirere, et aliis præbere facias perfectæ devotionis exemplum. Per, etc.

(i) Adesto, quæsumus, omnipotens Deus, (j) honorum quæ etiam in mss. Ratold. et Remensi, nec non in Pontificali Romano, et in ordine vulgato receptæ fuerunt. At absunt ab aliquibus Ordinibus apud Martene, a Gregoriano Menardi, et a codice Rodradi laudato ab eodem Menardo not. 777. Nostrium Sacramentarium omnium vetustissimum has periodos addimenta esse demonstrat.

(g) Legitur apud Gelasium lib. 1, n. 22.

(h) Vide Gelas. ibidem, Pontificale Rom. et Sacramentarium Gregor. Menardi.

(i) Exstat in tribus libris laudatis.

(j) Ita codex, sicut etiam apud Menardum, cujus nota 746 legenda est, ubi lectio *bonorum* a Muratorio suscepta expungitur. Post pauca *disponis* habet eodem

rum dator, ordinum distributor, officiorumque dis-
positor. Qui in te manens innovas omnia, et cuncta
disponens per Verbum, Virtutem, Sapientiamque
tuam Jesum Christum, Filium tuum, Domium
nostrum, sempiterna providentia præparas, et sin-
gulis quibusque temporibus aptanda dispensas. Cu-
jus corpus Ecclesiam tuam, cælestium gratiarum
varietate distinctam, suorumque connexam distinc-
tione membrorum, per legem totius mirabilem com-
pagis unitam, in augmentum templi tui crescere
dilatarique largiris; sacri muneris ærervitatem tri-
nis gradibus ministrorum nomini tuo militare cons-
tituens, electis ab initio Levi filiis, qui mysticis
operationibus domus tuæ fidelibus excubiis perma-
nentes, hæreditatem benedictionis æternæ sorte
perpetua possiderent. Super hos quoque famulos
tuos, quæsumus, Domine, placatus intende, quos
tuis (a) sacrariis servituros, in officium diaconii
suppliciter dedicamus. Et nos quidem, tanquam
homines, divini sensus et summæ rationis ignari,
horum vitam, quantum possumus, æstimamus. Te
autem, Domine, quæ nobis sunt ignota, non tran-
seunt, te occulta non fallunt. Tu cognitor peccato-
rum tuscruator es animorum, tu veraciter in eis cæ-
leste potes 113 adhibere iudicium, et vel indignis
donare quæ poscimus. Emitte in eos, Domine, quæ-
sumus, Spiritum sanctum, quo, in opus ministerii
fideliter exsequendi, munere septiformi tuæ gratiæ
roborentur. Abundet in eis totius forma virtutis,
auctoritas modesta, pudor constans, innocentia pu-
ritas et spiritalis observantia disciplinæ. In mori-
bus eorum præcepta tua fulgeant, ut suæ castitatis
exemplo imitationem sanctæ plebis acquirant, et
bonum consocietatis testimonium præferentes, in
Christo firmi et stabiles perseverent, dignisque suc-
cessibus de inferiori gradu per gratiam tuam ca-
pere potiora mereantur. Per, etc.

Consecratio presbyteri.

(b) Oremus, dilectissimi, Deum Patrem omni-
potentem, ut super hos famulos suos, quos ad pres-
byterii munus elegit cælestia dona multiplicet, qui-
bus, quod ejus dignatione suscipiunt, ejus exse-
quantur auxilio. Per, etc.

(c) Exaudi nos, Deus salutaris noster, et super hos
famulos tuos benedictionem sancti Spiritus, et gra-
tiæ sacerdotalis effunde virtutem, ut quos tuæ pie-
tatis aspectibus offerimus consecrandos, perpetua
muneris tui largitate prosequaris. Per, etc.

(d) Domine sancte. Pater omnipotens, æternæ Deus,
honorum omnium, et omnium dignitatum quæ tibi
militant distributor, per quem proficiunt universa,
cum Sacramentario Gelasii. Sed retinimus emenda-
tionem congruentiorem disponens, quam exemplar
Menardi comprobatur.

(a) Blanchinius primis curis: *Vel lege sacris aris,
vel quod magis placeret, sacris altaibus, ut in Pon-
tificali Romano Cum vero codex Gelasii habeat sacris,*
cod. Gregorii sacrariis, correctio se opus non esse
idem Blanchinius secundis curis notavit.

(b) Est apud Gelas. lib. 1, n. 20, in Gregor. Me-
nardi, et in Rom. Pontificali.

A per quem cuncta firmantur, amplificatis semper in
melius naturæ rationabilis incrementis per ordinem
congrua ratione dispositum. Unde sacerdotales gra-
dus et officia levitarum sacramentis mysticis insti-
tuta creverunt, ut cum pontifices summos regendis
populis præfecisses, ad eorum societatis et operis
adjumentum sequentis ordinis viros et secundæ di-
gnitatis (e) eligeres. Sic in eremo per septuaginta vi-
rorum prudentum mentes Moysi spiritum propa-
gasti, quibus ille adiutoribus usus in populo, in-
numeras multitudines facile gubernavit. Sic in
Eleazaro et Ithamar, filiis Aaron, paternæ plenu-
dinis abundantiam transfudisti, ut ad hostias salu-
tares et frequentioris officii sacramenta sufficeret
meritum sacerdotum.

B Hac providentia, Domine, apostolis Filii tui, doctores
fidei comites addidisti, quibus illi orbem totum
secundis prædicatoribus impleverunt. Quapropter
infirmi quoque nostræ, Domine, quæsumus, hæc
adjumenta largire, qui quanto magis fragiliores su-
mus, tanto his pluribus indigemus. Da, quæsumus,
Pater, in hos famulos tuos presbyterii dignitatem.
Innova in visceribus eorum spiritum sanctitatis. Ac-
ceptum a 114 te, Deus, secundi meriti præmia obti-
neant, censuramque morum exemplo suæ conversa-
tionis insinuent. Sint prohi cooperatores ordinis no-
stri. Eluceat in eis totius forma justitiæ, ut bonam
rationem dispensationis sibi creditæ reddituri, æter-
næ beatitudinis præmia consequantur. Per, etc.

XXIX.

In natale episcoporum.

C I. — Operis tui, Deus, initiator et custos, suscipe
gratiarum propitius actionem, quod, anni cursu re-
meante, votiva recolimus sumpta primordia digni-
tatis, ut quæ tuis sunt principiis instituta, tuis re-
gantur aucta præsiidiis. Per, etc.

(f) Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut fide-
libus tuis ordinatum præbeamus affectum, eis que nos
similiter diligendi spiritum benignus infunde, ut in
tua fide, spe et charitate sincera sacrificium tibi
placitum deferatur et plebis et præsulis. Per, etc.

Veredignum. Teque propensius exorare ut in me,
quem ad sacerdotale ministerium, nullo præditum
suffragio sanctitatis, sed sola gratia dignatione, pro-
vectu temporis, bonorum mihi potius operum des-
profectum. Hæc namque gloriæ pontificalis erit vera
festivitas, hæc certa lætitia, si per rationabilem re-
gulam præsidendi, populus tuus et numero (g) cura
regentium, et incrementum gregis atque salubri-
tas, gaudium est et corona pastorum. Per, etc.

(c) Est in iisdem libris.

(d) Legitur in iisdem. Hanc orationem esse Leo-
ninam Henricus Valesius pernovit, et Quesnellus
post Leonis sermones recusat.

(e) Noster codex, et Gelasianus mendose elegeris
Paulo post utriusque codd. *Moyses*.

(f) Gelas. lib. 1, n. 194, ex una duas effecit.

(g) Locus depravatus, quem aliis emendandum
relinquimus.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offero ego tuus famulus ac sacerdos, pro eo quod me, nulla prorsus justitia confidentem, sed ineffabilis misericordiae largitate tribuisti sacerdotalem subire famulatum, quæsumus, placatus accipias, et tua pietate confirmes quod es operatus in nobis, diesque meos clementissima gubernatione disponas. Per, etc.

Qua oblatione totius mecum gratulantis Ecclesiae, tu Deus in omnibus.

Omnipotens et misericors Deus, qui nos ad celebritatem venire hujus diei contulisti, præsta, quæsumus, ut tui perceptione sacramenti, et securitas nobis optata (*Al.* profutura) proveniat, et religionis integritas. Per, etc.

Da, quæsumus, Domine, familiæ tuæ cum suis pacem habere rectoribus, ut quorum honore congaudent, de eorum sancta conversatione lætentur, tuaque gratia tribuatur et moderatio gubernantium, et obedientia subditorum. Per, etc.

115 II. *Item alia.* — Deus, qui magna nimis, et de parvis miranda potenter operaris, misericordiae tuæ dona in me placatus exsequere, ut ubi nulla conscientiae meæ te digna sunt merita, sola pietatis tuæ semper clara sit gratia. Per, etc.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui dignaris infima, abjecta non despici, attolle quos suscitās, et gubernā quos erigis. Da mihi famulo tuo sufficientiam commissi moderaminis. Da Ecclesiae tuæ pacem, cui me præesse voluisti, ut in uno eodemque spiritu sit tibi grata devotio et plebis et præsulis. Per, etc.

(a) Deus mundi creator et rector, ad humilitatis meæ preces placatus attende, et me famulum tuum, quem nullis suffragantibus meritis, sed immensæ largitate elementiae, coelestis mysteriis servire tribuisti, dignum sacris altaribus fac ministrum, ut quod mea celebrandum voce depromitur, tua potius sanctificatione firmetur. Per, etc.

Omnipotens sempiternus Deus, hostilia, quæsumus, arma confringe, ut imperturbatis mentibus agere tua sancta possimus. Per, etc.

Concede nobis, omnipotens Deus, ut ab improbis voluntatibus recedentes, præceptorum tuorum rectitudine subsequamur, et qui deviiis etiam desiderata concedis, præsta meliora correctis. Per, etc.

Omnis a nobis, te, Domine, quæsumus, expiante, pravitas humana discedat, ut puris sensibus et mentibus tua mysteria celebremus. Per, etc.

Vere dignum. Majestatem tuam cunctis sensibus deprecari, ne propriis jucunditatibus occupati, aut familiam dissimulare commissam, aut nitamur vezare subjectam; sed Evangelii tenore monstrante, conservis cibaria ministrantes tempore competenti, Dominico reperiamur, adventu, famulosque tuos cum dilectione corripere, et cum necessaria studea-

(a) Est in Gelas. lib. 1, n. 108, in cod. Menardi tom. III, col. 227, nec non in Missali Rom. inter orationes communes num. 20, paucis mutatis.

(b) Codex hoc loco *mortalis*. Emendationem suppe-

amus amare censura, totumque servitium delegatum rationabiliter exsequentes, non reatum de neglecto Domini subeamus augmento, sed divinorum nobis multiplicata proveniat dispensatio talentorum. Per, etc.

Deus, qui nos sacramentis tuis pascere non desistis, tribue, quæsumus, ut eorum nobis indulta reflectio vitam conferat sempiternam. Per, etc.

Respice, Domine, propitius familiam tuam, et perpetuam largire misericordiam supplicanti, ut sine qua nihil potest a se dignum prorsus efficere, per eam salutaria tua **116** præcepta (*Al.* quæ præcipis) mereatur implere. Per, etc.

III. *Item alia.* — Deus, qui Ecclesiam tuam in dilectione tuæ Divinitatis et proximi cuncta servare coelestia mandata docuisti, da nobis spiritum pacis et gratiæ, ut universa familia tua et toto tibi corde sit devota, et pura sibi voluntate concordet. Per, etc.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, da nobis gratia tuæ dignationis augeri, et (b) mortalitatis conscientia trepidos, pietatis eruditione confirma, ut te omnia in omnibus operante, profectus gregis tui sit forma pastoris. Per, etc.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, gratiæ tuæ in nobis dona prosequere, et quod possibilitas non habet fragilitatis humanæ, tuo spiritu miseratus impende, ut sacris altaribus servientes, et fidei integritate fundati, et mentis sint claritate conspicui. Per, etc.

(c) Deus, qui dierum nostrorum numero temporumque mensuras majestatis tuæ potestate dispensas, propitius ad humilitatis nostræ respice servitutem, ut tuæ pacis abundantia tempora nostra oculentur. Per, etc.

Deus, qui nec Ecclesiae tuæ usque ad consummationem te sæculi defuturum, nec inferni portas apostolicæ confessioni prævalituras esse promisisti, in nostra quoque perfice propitius infirmitate virtutem, et divinæ pollicitationis effectum, dum etiam infirmis tuis inesse dignaris, ostende. Quia præsentiam tuam sine dubitatione sentimus, cum et singulis quibusque temporibus convenienter optanda dispensas, et nos a totius adversitatis incursu perpeti protectione custodis. Per, etc.

Memento, Domine, quod es operatus in nobis, et non quid mereamur, sed collati gratiam tui muneris intueri, ut sicut me sacris altaribus tua dignatio pontificali servire præcepit officio, ita dignum præstet et merito. Per, etc.

Præsta, quæsumus, Domine Deus noster, ut declinemus noxios appetitus, et reatum nobis ingerentia desideria respuamus, quia tunc exteriores hostes superare poterimus, si vincamus internos. Per, etc.

Da nobis, quæsumus, omnipotens Deus, ut per gratiam tuam nosmetipsos, sicut te dignum est, exhibentes, tuis fidelibus ministremus rectæ conversa-

ditavit hæc eadem oratio repetita inferius num. 5.

(c) Paucis mutatis exstat apud Gelasium lib. 1, n. 102.

tionis exemplum. Et populi tui aalvatio sempiterna fiat præmium sacerdotis. Per, etc.

117 (a) Purifica nos, misericors Deus, ut Ecclesie tuæ preces, quæ tibi gratæ sunt, sacra (Al. pia) munera deferentes, fiant expiatis mentibus gratiores. Per, etc.

Vere dignum. Teque de tuis magnificare muneribus. Quis enim hoc dignus existat officio, nisi gratia tuæ miserationis præventus aptetur? Cum ergo tui doni, non nostri sit meriti, tuæ nihilominus gubernationis intererit, ut non sit negligentibus pœna perpetua, sed potius exsequentibus competenter fiat causa remunerationis æternæ. Per, etc.

(b) Munerum tuorum, Domine, largitate gaudentes, supplicis deprecamur ut quibus donasti hujus ministerii facultatem, tribuas sufficientem gratiam ministrandi. Per, etc.

(c) Gaudeat, Domine, quæsumus, populus, tua semper benedictione confusus, et cœlestium rerum frequentationem proficiat, ut et temporalibus beneficiis adjuvetur, et erudiatur æternis. Per, etc.

IV. *Item alia.* — Da nobis, quæsumus, Domine, sanctæ regimen disciplinæ, ut per tuam gratiam et moderatio gubernantium, et obedientia proveniat subditorum. Per, etc.

(d) Tribue, quæsumus, Domine, fidelibus tuis, ut jejuniis paschalibus convenienter aptentur, et suscepta solemniter castigatio corporalis ad fructum cunctarum transeat animarum. Per, etc.

Aufer a nobis, Domine, quæsumus, iniquitates nostras, ut ad sancta sanctorum puris mereamur sensibus introire. Per, etc.

Vere dignum. Qui singulis quibusque temporibus convenienter adhibenda dispensas. Aptius siquidem atque decentius his diebus (e) episcopalis officii suscepta principia celebramus, quibus et Ecclesie totius observantia devota concurrat, et ipsius, cui sacerdotale ministerium deputatum est, natale colitur sacramenti. Dum restrictius castigatusque viventes in summi pontificis proficiendo membra transferimur, adeptum temporaliter hunc honorem, potius fieri speramus æternum. Per, etc.

118 (f) Præsta, Domine, quæsumus, ut et de nostræ gaudeamus profectionis augmento, et de congruo sacramenti paschalis obsequio. Per, etc.

Benedictionem tuam, Domine, populo supplicanti

(a) Codices Greg. Muratorii, et Missale Rom. hanc orationem præferunt fer. 5 post Dominicam iv Quadragesimæ.

(b) In cod. Gelas. lib. III, n. 37, hæc oratio assignatur in *Natali presbyteri*.

(c) Hæc exstat inter orationes quotidianas codicum Gregor. apud Muratorium.

(d) Gelasius lib. II, n. 60, hanc orationem in diem sabbati mensis septimi transtulit. Sub finem codex mendose, *cunctis transeat*. Ex Gelasio emendavimus

(e) Hic ordinatio pontificis indicatur, quæ in quadragesimale jejunium voce *observantiz* designatum, et oratione secunda expressum sub Paschatis tempus incidit. Sunt qui putant hæc aptari Felici III, qui ordinatus fuit die 6 Martii an. 483. Sed cum Zosimus consecratus fuerit die 18 Martii, ut omnes

benignus accumula, ut et de bona conversatione sui præsulis semper exsultet, et de sacræ festivitatis celebritate lætetur. Per, etc.

V. *Item alia.* — Domine Deus, Pater gloriæ, fons bonorum, qui licet Ecclesiam tuam toto terrarum orbe diffusam largitate munerum ditare non desinas sedem tamen beati apostoli tui Petri tanto propensius (g) intueris, quanto sublimius esse voluisti; da mihi famulo tuo hujus providentiæ tuæ dispositionibus exhibere congruenter officium, certus te universis Ecclesiis collaturum quidquid illi præstiteris, quam (h) cuncta respiciunt. Per, etc.

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, da nobis gratiæ tuæ dignatione augeri, etc. (i)

Domine sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui me nulla præditum fiducia meritorum, ineffabilis gratiæ munere, familiæ tuæ præsidere tribuisti, attolle quos suscitasti, et gubernas quos erigis, ut quorum auctor tu bonorum, sis ipse perfectior. Per, etc.

(j) Deus, cujus universæ viæ misericordia est semper et veritas, operis tui dona prosequere, et quod possibilitas non habet fragilitatis humanæ, tuis beneficiis impende, ut cœlestibus mysteriis servientes, et fidei integritate fundati, et mentis luceant puritate conspicui. Per, etc.

Domine Deus, Pater gloriæ, fons bonorum, etc. (k)

Omnipotens et misericors Deus, qui benigne semper operaris, ut possimus implere quæ præcipis, dilectarum tibi ovium adesto pastori, quia tui est muneris tuæque virtutis ut et regendi obediens, et probabiles possint esse rectores. Per, etc.

Deus misericors, Rex æterne, da servituti nostræ prosperum cursum. Et ut tibi in populi tui devotione placeamus, tu sancto præside gregi, et ad tuorum observantiam **119** mandatorum tu omnium dirige voluntates. Per, etc.

(l) Deus, cujus arbitrio omnium sæculorum ordo decurrit, respice propitius ad nostræ tempus ætatis, et ut tibi servitus nostra complaceat, tua in nobis dona conserva. Per, etc.

Deus, dierum temporumque nostrorum potens et benignus moderator, collatis in me per gratiam tuam propitiare muneribus, et in hunc affectum dirige cor plebis et præsulis, ut nec pastori obedientia gregis, nec gregi desit cura pastoris. Per, etc.

VI. *Item alia.* — Deus, qui propter Ecclesie tuæ nunc eruditi conveniunt, utri potius hæc Missa congruat divinare nolumus.

(f) Legitur in Gelas. lib. I, n. 97, in *Natali consecrationis diaconi*.

(g) Voces, *intueris, quanto sublimius*, quæ hoc loco in ms. desunt, suppletæ fuerunt ex hac eadem oratione paulo post repetita; ex qua etiam mox addimus *hujus*.

(h) Legendum videtur *cunctæ*.

(i) Eadem est ac oratio secunda Missæ III.

(j) Parum differt a tertia oratione ejusdem Missæ III.

(k) Repetitio hujus orationis in hac eadem Missa, Collectoris aut amanuensis oscitantiz tribuenda.

(l) Legitur apud Gelasium lib. I, n. 98, et lib. II, n. 37.

gubernacula disponenda, sic ejus principes sublimasti, ut minimos quosque non deseras, præsta, quæsumus, ut apostolicæ fidei, doctrinæque vestigia vel longe sequamur, imitando, quæ, licet infirmo, comitamur officio. Per, etc.

(a) Ad gloriam, Domine, tui nominis, annua festa repetentes sacerdotalis exordii, hostiam tibi laudis offerimus, suppliciter exorantes ut cujus ministerii vice tibi servimus immeriti, suffragiis ejus reddantur accepti. Per, etc.

Vere dignum. Cum exultatione trepidos, et cum pavore lætantes. Sicut enim de tuo munere gratulamur, ita de nostra fragilitate metuimus. Et quantum de humanæ conditionis excessibus formidamus, tantum de tua gratia, quæ virtutem perficit in infirmitate, confidimus; propensius implorantes ut quem tantæ sedis honore decorasti, moribus existere non patiaris indignum, et cujus formæ successorem nomine præstitisti, quantocumque etiam bonæ conversationis annis fieri tribuas sectatorem. Per, etc.

Præsta, quæsumus, Domine, cum accessu temporum recti moderaminis incrementum, ut quod dignitate præferimus, justis actionibus exsequamur. Per, etc.

Multiplica, Domine, quæsumus, in Ecclesia tua spiritum gratiæ quem dedisti; ut per dignum pontificis institutum, crescat tuorum devotio sancta fidelium. Per, etc.

VII. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, origo cunctarum perfectioneque virtutum, da nobis, quæsumus, et exercere quæ recta sunt, et 120 prædicare quæ vera, ut instructionem gratiæ tuæ præbeamus et agendo tuis fidelibus et ducendo. Per, etc.

Suscipe, Domine, quæsumus, oblationes et preces quas et pro reverentia paschali supplices adhibemus, et pro solemnitate (b) recolenda primordii sacerdotalis offerimus, ut eorum nobis intercessione sint prospera, quod nobis hujus muneris et doctores constituis et patronos. Per, etc.

Vere dignum. Teque profusius implorare, ut quod nunc pii nobis est oneris, perpetui sit honoris. Neque nos magis oblectet prærogativa fastigii, quam competens actio dignitatis, (c) atque secundum beatum apostolum Paulum docentem: *Episcopatum qui desiderat, bonum opus concupiscit*, sacri nominis veritatem sanctæ conversationis in nobis monstre effectus. Et qui loco cæteris præsidemus, cunctis rationabili subdamur affectu. Nec nos extollat noxia potestatis

(a) Est in cod. Gelas. lib. I, n. 100, et in Gregor. Menardi tom. III, p. 227.

(b) Indicatur anniversaria solemnitas et commemoratio diei natalis, quo quis ad pontificatum assumptus fuit. Hæc autem oratio eo die qui cum paschali tempore concurrat adhibita cognoscitur. Cui autem pontifici id conveniat, aliis dijudicandum relinquimus. Forte cum anniversaria dies natalis Zosimi aut Felicis III in Quadragesimam incideret ex annot. 74 (Col. 119, n. e), hoc autem tempore episcopi multis officiis occupati, ad synodum quæ in anniversario

elatio, sed potius modestos efficiat administratio legitima charitatis. Per, etc.

Deus, qui bona cuncta et inchoas benignus et perficis, da nobis, sicut de initiis tuæ gratiæ gloriamur, ita de perfectione gaudere. Per, etc.

(d) Repleantur consolationibus tuis, Domine, quæsumus, tuorum corda fidelium, pariterque et de Ecclesiæ præsulum, et de suo referant gaudia votiva profectu, ac temporalibus solatiis incitati, promptius æterna desiderent. Per, etc.

VIII. *Item alia.* — Deus, qui licet universum genus humanum celesti lege disponas, Ecclesiam tamen tuam speciali dispensatione moderaris, et dignum tibi nos exhibere ministerium concede propitius, et dignos per tuam gratiam ministros offerre. Per, etc.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut quod fragili supplemus officio, tuo potius perficiatur effectu. Per, etc.

Omnium nostrum, Domine, quæsumus, hostias propitius intueri, ut et quod actum est per obsequium deputatum, et fidelium vota populorum, tua potius dignatione firmetur. Per, etc.

Vere dignum. Suppliciter implorantes ut nostram pariter et eorum quos per tui muneris largitatem sacræ familiæ subrogamus antistites, bene tibi placitam perficias servitutem. Per, etc.

121 Pro episcopo offerendum.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus (illius et illius) famulorum tuorum, quibus summum sacerdotium contulisti, quæsumus, benignus efficias, et tua in eis dona prosequaris. Per, etc.

Ecclesiam tuam, Domine, benignus illumina, ut et gregis tui proficiat ubique successus, et grati fiant nomini tuo, te gubernante, pastores. Per, etc.

Da, quæsumus, Domine, ut et fideles tui diligant præseles suos, et ab eis mutuo diligantur, atque ut perpetuo perseverent, præsta, quæsumus, ut (e) utrisque justitia non desit, et pietas. Per, etc.

IX. *Item alia.* — (f) Largire nobis, Domine, quæsumus, spiritum cogitandi quæ bona sunt, promptius et agendi, ut qui sine te esse non possumus, secundum te vivere valeamus. Per, etc.

Da nobis, Domine, quæsumus, ut in tua gratia veraciter confidentes, et quæ te digna sunt postulamus, et jugiter postulata sumamus. Per, etc.

Dicatur tibi, Domine, quæsumus, capiamus oblationis effectum, ut a terrenæ vetustatis conversa-

pontificis haberi solebat ex admonitione in primum sermonem S. Leonis n. 3, Romam accurrere non possent, ea solemnitas post Pascha translata fuit.

(e) Cod. mendose, *ut quæ*.

(d) Est in Gelas. lib. I, n. 100, et apud Menardum tom. III, p. 228 Operum S. Gregorii.

(e) Cod., *utrumque*, perperam.

(f) In Gelasio est Missa IV, *pro Dominicis diebus*; in cod. Greg. Muratori, *Dominica IX post Pentec.*; apud Menardum, *Domin. X*; in Missali Rom.; *Domin. VIII*. In nostro codice hic incipiunt Missæ communes.

tione mandati, cœlestis vitæ profectibus innovemur. Per, etc.

Vere dignum. Ut qui te auctore sumus conditi, te reparatore salvemur, et qui faciles a tua rectitudine discrepamus, ad eam tuamiseratione revocemur, nec relinquamur nostris excessibus, sed tuæ subdamur clementer et incessibiliter voluntati. Per, etc.

Perfice, Domine, quæsumus, benignus in nobis, ut quæ sacris mysteriis profitemur, piis actionibus exsequamur. Per, etc.

Plebem tuam, Domine, quæsumus, interius exteriusque restaura, ut quam corporeis non vis delectationibus impediri, spiritali facias vigere proposito, et sic rebus foveas transitoris, ut tribuas potius inhærere perpetuis. Per, etc.

X. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, qui nos ab hostibus defendis immeritos, præsta, quæsumus, ut et morum nobis adsit et fidei rectitudo, **122** qua pietatis tuæ mereamur augmenta. Per, etc.

Quæsumus, Domine Deus noster, ut propitiationis tuæ nobis collata securitas non nos efficiat negligentes, sed potius ad cultum nominis tui redat acceptos. Per, etc.

(a) Sacris, Domine, mysteriis expiati, et veniam consequamur et gratiam. Per, etc.

Vere dignum. Clementiam tuam tuo corde poscentes, ut qui nos a corporalibus tueris adversis, ab hostibus quoque mentis expedias, et quos exterioribus tranquillitate gaudere, interius facias esse pacificos, Per, etc.

(b) Repleti, Domine, muneribus sacris, da, quæsumus, ut in gratiarum semper actione maneamus. Per, etc.

Guberna, Domine, quæsumus, tuam placatus Ecclesiam, ut potenti moderatione directa, et incrementa libertatis accipiat, et in religionis integritate persistat. Per, etc.

XI. *Item alia.* — Ad te corda nostra, Pater æternus, converte, quia nullis necessariis indigebunt, quos tuo cultui præstiteris esse subjectos. Per, etc.

(c) Ut cunctis nos, Domine, foveas adjumentis, tuis apta propitius disciplinis. Per, etc.

Sacrificium deferimus de perceptione tuorum, Domine, præstitorum, ut percipienda securius uberiusque sumamus. Per, etc.

Vere dignum. Simulque pro munere generali quo

(a) Hæc oratio habetur in mss. Gregor. ac in Missali Rom. fer. 3 post Dominicam III Quadragesimæ.

(b) Est in Gregor. Sacramentario Menardi, ac in Missali Rom. die Dominica post Ascensionem Domini.

(c) Hæc et sequens oratio supra habentur in Missa XII, § 17, pro jejunio mensis decimi. Hinc autem in sequenti securius emendavimus pro securi, quod hoc loco mendose codex præfert.

(d) Sequitur ut in præfatione Missæ laudatæ.

(e) Consimilem habes ibidem.

(f) Similis est in eadem Missa XIII, ita ut, si primam orationem excipias, reliqua cum eadem Missa convenient.

(g) Codex tibi, quod cum non congrueret verbo *sectari*, Muratorius mutavit hoc verbum in *famulari*.

vivimus, et pro singulis quibusque subsidiis tuam munificentiam prædicare; ne collatis, etc. (d)

Præsta, Domine, quæsumus, ut temporalibus, etc.

(e)

Succurre, Domine, quæsumus, populo supplicanti, etc. (f)

XII. *Item alia.* — Omnipotens et misericors Deus, propitiationis tuæ dona multiplica, et cunctis hostibus cœlesti virtute compressis, augmentum nobis tribue religionis et pacis. Per, etc.

Virtutum cœlestium Deus, promissionis tuæ munus exsequere, ut evangelicæ veritati rebellantium corda subdantur. Per, etc.

Muneribus nostris, quæsumus, Domine, gratiam tuæ placationis intersere, ut et collata **123** nobis remedia tuearis, et conferenda perficias. Per, etc.

Vere dignum. Supplicantes ut (g) te nos placatus devoto facias corde sectari: quia sicut totius adversitatis est causa tuis non obedire præceptis, ita præcipue prosperitatis effectus est, bonorum omnium sequi convenienter auctorem. Per, etc.

(h) Tua nos, quæsumus, Domine, sancta purificent, et operationes suæ perficiant nos pacatos. Per, etc.

(i) Moveat pietatem tuam, quæsumus, Domine, subjectæ tibi plebis affectus, et misericordiam tuam supplicatio fidelis obtineat, ut quod meritis non præsumit, indulgentiæ tuæ largitate percipiat. Per, etc.

XIII. *Item alia.* — (j) Peccata nostra, Domine, propitius absolve, et quidquid pro peccatis mereamur, miseratus averte. Per, etc.

(k) Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut viam tuam devota mente currentes, surripientium delictorum laqueos evadamus. Per, etc.

Purificet nos, Domine, cœlestis exsecutio sacramenti, et ad tuam magnificentiam capiendam divinis effectibus semper instauret. Per, etc.

Vere dignum. Ut qui te auctore subsistimus, te dispensante dirigamur. Non nostris sensibus relinquamur, sed ad tuæ reducti semper tramitem veritatis, hæc studeamus exercere quæ præcipis, ut possimus dona percipere quæ promittis. Per, etc.

(l) Sumpti sacrificii, Domine, perpetua nos tuitio non relinquat, et noxia semper a nobis cuncta depellat. Per, etc.

Adesto, Domine, fidelibus tuis, et tua sancta celebrantibus auge devotionis effectum, ut et tibi sem-

D

Facilius emendavimus te, retento *sectari*, cum probe respondeat subjecto verbo *sequi*.

(h) Affinis est in Missali Rom. in sabbato post Dominicam IV Quadragesimæ. In codd. vero Gregor. eodem die eadem est, excepta voce *pacatos*, pro qua habent *placitos*. Est etiam in Gelas. lib. I, n. 54.

(i) Est in mss. Gregor. inter orationes *pro peccatis*. (j) In codd. Greg. Muratorii habetur inter orationes matutinales vel vespertinales; apud Menardum vero inter quotidianas.

(k) Hanc uterque codex Muratorii refert inter orationes quotidianas.

(l) In Gregor. mss. et in Missali Romano habetur fer. 6 post Dominicam Passionis.

per exhibeant debitam servitutem, et ad remedia A jugiter æterna proficiant. Per, etc.

XIV. *Item alia.* — Respice nos, rerum omnium Deus creator et rector, et ut tuæ propitiationis sentiamus effectum, toto nos tribue tibi corde servire. Per, etc.

Ad tua, Domine, beneficia fiducialiter 124 impetranda, quæsumus ut exercere quæ tibi sunt placita, et velle nobis largiaris et posse. Per, etc.

Deus, auctor sinceræ devotionis et pacis, da, quæsumus, ut et majestatem tuam convnienter hoc munere veneremur, et sacri participatione mysterii fideliter seneibus uniamur. Per, etc.

Vere dignum. Qui ideo nos imaginem tuam benignus existere voluisti, ut tenorem summæ justitiæ pariter et pietatis imitemur, quod brevi compendio poterimus implere, si per tuam nobis gratiam concedatur ut et te nostrum nitamur amare factorem, et nosmetipsos veraciter libereque diligere quos fecisti. Per, etc.

(a) Spiritum nobis, Domine, tuæ charitatis infunde, ut quos una cælesti pane satiasti, una facias pietate concordare. Per, etc.

Confirma, Domine, quæsumus, tuorum corda filiorum, et gratiæ tuæ virtute corrobora, ut et in tua sint supplicatione devoti, et mutua dilectione sinceri. Per, etc.

XV. *Item alia.* — Quæsumus, omnipotens Deus, ne multitudinem nostræ pravitatis attendas, sed a peccatis abstraha fragiles et ad ea quæ recta sunt, tuorum dirige voluntates. Per, etc.

Non retribuas nobis, quæsumus, Domine, quæ malis operibus promeremur, sed quos jure corripis a veritate digressos, protege tua miseratione correctos. Per, etc.

Prosint nobis, Domine, frequentata mysteria, quæ nos a cupiditatibus terrenis expediant, et instituant amare cælestia. Per, etc.

Vere dignum. Ut divinam jugiter gratiam subsequentes, justitiam tuam, quam delictis nostris incessanter offendimus, actu meliore placemus. Et quibus merita debetur pœna perversis, indulgentia tribuatur ab iniquitate cessantibus. Per, etc.

Ab omni errore nos, Domine, quæsumus, expient sacramenta quæ sumpsimus, et dulcedinem mentibus nostris tuæ suavilitatis infundant. Per, etc.

(b) Da populo tuo, Domine, quæsumus, spiritum D veritatis et pacis, ut et te tota mente cognoscant, et quæ tibi sunt placita toto corde sectantes, bonorum tuorum semper munere potiantur. Per, etc.

125 XVI. *Item alia.* — Protector in te sperantium Deus, præsta, quæsumus, ut majestatem tuam sine cessatione laudamus, et ut tibi possimus jugiter

(a) Hæc oratio est in codd. Gregorianis et in Missali Rom. fer. 6 ante primam Dominicam Quadragesimæ. Rursum in eodem Missali et in iisdem codd. ipso die Paschatis, ubi idecirco mutatae sunt voces uno cælesti pane in has sacramentis paschalibus.

(b) Invenitur in mss. Greg. Muratorii inter orationes quotidianas.

(c) Est in codd. Greg. 60 in Missali Rom. fer. 4 in

famulari, salutem nobis tribue mentis et corporis. Per, etc.

(c) Misericordiæ tuae remediis, quæsumus, Domine, fragilitas nostra subsistat, ut quæ sui conditione defecit, tua vegetatione reparetur. Per, etc.

Quæsumus, Domine Deus noster, ut interius nobis exteriusque conferant hæc mysteria sanitatem, quæ famulis tuis in utroque voluisti præbere subsidium. Per, etc.

(d) Vere dignum. Qui famulos tuos ideo corporaliter verberas, ut mente proficiant, potenter ostendens quam sit pietatis tuæ præclara salvatio, dum præstas ut operetur nobis etiam infirmitas ipsa medicinam. Per, etc.

Deus, qui diligendo castigas, et castigando nos refoves, præsta ut de utroque tibi gratias semper referre valeamus. Per, etc.

(e) Tuere, Domine, populum tuum, et ab omnibus peccatis clementer emunda, quia nulla ei nocebit adversitas, si nulla dominetur iniquitas. Per, etc.

XVII. *Item alia.* — Eripe nos, Domine, quæsumus, ab his quæ divinæ sunt contraria voluntati. Et quia tui operis est omne quod vivimus, præsta ut tui famuli operis est omne quod vivimus, præsta ut tui famuli tibi placere possimus. Per, etc.

Quæsumus, Domine, ne nos tales patiaris existere quibus merito dominantur adversa. Sed hujusmodi potius effici tribuas, qui beneficiis tuis non perpetuo judicemur indigni. Per, etc.

Oblati sacrificii, Domine, quæsumus, præstat effectus, ut eidem convenienter aptemur. Per, etc.

Vere dignum. Majestatem tuam devotis mentibus implorantes, ut sicut ex te habemus esse quod sumus, sic per gratiam tuam et bene velle sumamus, et bonum posse quod volumus. Per, etc.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut mysteriorum virtute sanctorum vita nostra firmetur. Per, etc.

Plebs tua, Domine, sacramentis purificata cælestibus, quod sumit intelligat, quod gustu delibat moribus apprehendat, quod 126 justis orationibus expetit tua miseratione percipiat. Per, etc.

XVIII. *Item alia.* — Magnificamus, Domine, clementiam tuam, qui et veniam peccatoribus, et miseris præstas auxilium. Per, etc.

Nomini tuo, quæsumus. Deus æternæ, da gloriam, cum et immeritis benefacere non omittis. Per, etc.

Vere dignum. Referentes gratias et precantes ut tibi nos placitos esse perficiens, quibus succurris indignis, propitius acceptis. Per, etc.

Quanto te, Domine, prædicare sufficimus, (f) qui pariter immeritis tribuis de mœrore lætitiæ. Per, etc.

Da, quæsumus, Domine, populum tuum ad te toto jejuniis mensis septimi.

(d) Notatio marginalis in codice: *Post infirmitatis*

(e) Habetur fer. 6 ante Dominicam primam Quadragesimæ tum in codd. Greg., tum in Missali Romano.

(f) Codex mendosus. *qui perire meritis.* Blanchini emendationem orationis subsequentis textus approbat.

corde converti: quia quos defendis etiam delinquentes, majori pietate tueris sincera tibi mente devotos. Per, etc.

XIX. *Item alia*. — Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut inter innumeros vitæ præsentis errores, tuo semper moderamine dirigamur. Per, etc.

Fac nos, quæsumus, Domine, quæ sunt recta sectari, integritatem conscientiæ diligere semper et famæ. Per, etc.

Sacrificii tui, Domine, (a) salutaris effectibus et nos expiari, et tua nos confidimus remedia promereri. Per, etc.

Vere dignum. Qui cum summa sis Ratio, nosque rationales effeceris, certum est tantum nos a tua participatione discedere, quantum ab æquitatis tramite deviamus, et tantum in tua similitudine (b) permanere, quantum non divellimur ab ordine veritatis. Per, etc.

Sancta tua nos, Domine, quæsumus, et vivificando renovent, et renovando vivificent. Per, etc.

(c) Fideles tuos, Domine, benedictio desiderata confirmet, quæ eos et a tua voluntate numquam faciat discrepare, et tuis semper indulgeat beneficiis gratulari. Per, etc.

XX. *Item alia*. — (d) Præsta, Domine, quæsumus, ut mentium reprobarum non curemus obloquia, sed eadem pravitate calcata quæ domui tuæ 127 conveniunt rationabiliter exsequamur. Per, etc.

Quæsumus, virtutum cælestium Deus, ut despectis falsitatis impiorum, conscientiæ famæque nostræ profutura sectemur. Per, etc.

Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut hujus oblationis effectus et tibi non placita refutare, et præstet nobis amare quæ recta sunt. Per, etc.

Vere dignum. Ut nos ab operariis iniquitatis dignanter expedias, et nec proprio reos fieri patiaris excessu, nec alienis impietatibus præbere consensum. Sed mores nostros et moderatione componas, ut tam in nobis quam in aliis quæ sunt justa servemus. Per, etc.

Ab occultis nostris munda nos, Domine, et ab alienis pravitatibus benignus absolve, ut tua sancta pura mente sumamus. Per, etc.

Familiam tuam, Domine, propitiata majestate circumspice, ut nec suis infecta sit vitiiis, nec externis obligata peccatis, sed ab utrisque libera tibi semper et purgata deserviat. Per, etc.

XXI. *Item alia*. — Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut toto tibi corde famulemur, quia nulla nobis prævalebit hostilitas, si in te, Domine, veraciter confidamus. Per, etc.

(a) Mendose pariter in cod., *servimus effectibus*. Muratorii emendationem suscepimus.

(b) Cod., *permaneamus*, male.

(c) Legitur sabbato post primam Dominicam Quadragesimæ in Romano Missali.

(d) Prima pars hujus orationis est in Gelasio lib. III, n. 67, et in cod. Gregor. Muratorii et Pamelii inter preces contra obloquentes.

(e) Cum in ms. desit *potius*, Blanchinius primis ou-

Hujus nobis, Domine, quæsumus, sacrificii placatione succurre, cujus remediis dignaris absolvere peccatores. Per, etc.

Vere dignum. Quia, dum beneficia tua largiris indignis, magna pietate nos admones, multo potiora dona sumpturos si præceptionum tuarum et eruditionibus proficiamus et factis. Per, etc.

Majestatem tuam, Domine, supplices deprecamur ut nos et cælestibus expiare mysteriis, et perpetuis non desinas fovere præsidiiis. Per, etc.

Tuere propitius, Domine, quæsumus, familiam tuam, et quam benigna defensione non deseris, propensius tibi redde subjectam, ut gratiam tuam, quam sumit indebita, copiosius devota percipiat. Per, etc.

XXII. *Item alia*. — Deus, qui justitiam diligis et injusta condemnas, da nobis, quæsumus, et amare quæ recta sunt, et perversa vitare. Per, etc.

Veritatis auctor et misericordiæ, Deus, 128 qui nos et sollicitudine non pigros esse, et neminem lædere voluisti, præsta, quæsumus, ut nulli noxia cupiamus inferre, et vexare molientium caveamus incursus. Per, etc.

Ab occultis nostris tua nos, Domine, sancta purificent, et ab externis erroribus perpetua virtute defendant. Per, etc.

Vere dignum. Misericordiam tuam, Domine, deprecantes, ut nos divinis rebus tribuas studere veraciter, nec sub specie religionis sacros impugnare patiaris effectus. Quoniam sibi modis omnibus inimici sunt qui tuæ voluntati nituntur esse contrarii, propriæ (e) potius salutis operantes excidium, quam tuis dispositionibus adversa mente nocituri. Per, etc.

Muneris divini perceptio, quæsumus, Domine, semper a nobis et peccata nostra submoveat, et externa depellat. Per, etc.

Populum tuum, Domine, quæsumus, posside cælestibus institutis, ut omnia vitando quæ mala sunt, et bona cuncta sectando, non indignationem tuam, sed jugiter misericordiam consequatur. Per, etc.

XXIII. *Item alia*. — Concede, omnipotens Deus, ut et gaudiorum plenitudinem consequamur, et majestati tuæ propensius simus devoti. Per, etc.

(f) Offerimus, Domine, laudes et munera, pro concessis beneficiis exhibentes gratias, et pro concedendis suppliciter deprecantes. Per, etc.

D Veredignum. Qui facis mirabilia magna solus, et non tantum pro peccatis nostris non retribuere quæ meremur, sed insuper etiam consolationis tuæ dona præstas immeritis: magis nos ad cultum nominis tui pio largiens munere provocari, quam debita castiga-

ris, et ex eo Muratorius hanc lectionem liberius substituerunt: *Qui propriæ salutis operantes excidium, tuis dispositionibus adversa mente nituntur*. At emendatio quam idem Blanchinius secundis curis notavit, quæque unius adverbii potius additione textum sanat, probabilior visa est.

(f) Hanc exhibent codd. Gregor. et Missale Rom. in orationibus communibus *ad repellendas tempestates*

tione compelli, et clementer indulgens ut servilis A
metus in affectum transeat filiorum, Per, etc.

Toto tibi, Domine, corde substrati, bonitatem
tuam supplices exoramus ut nos et temporalibus
præsiidiis fovere non desinas, et æternis instruere
non omittas. Per, etc.

Lætetur, Domine, quæsumus, populus tuus, tua
dextera sublevatus, et a tribulatione respirans, con-
tinuis protegatur auxiliis, et religiosa conversatione
proficiens, et præsentibus bonis gaudeat et futuris.
Per, etc.

(a) Precamur, omnipotens Deus, omnes propitias
a nobis remove pravitates, et cunctas benignus de-
pelle nequitias. Per, etc.

XXX

129 Ad virgines sacras.

(b) Respice, Domine, propitius super has formulas
tuas, ut virginitatis sanctæ propositum, quod te
inspirante suscipiunt, te gubernante custodiant.
Per, etc.

Deus, castorum corporum benignus habitator, et
incorruptarum Deus amator animarum; Deus: qui
humanam substantiam in primis hominibus diabolicam
fraude vitiatam, ita in Verbo tuo, per quod omnia
facta sunt, reparas, ut eam non solum ad primæ ori-
ginis innocentiam revoces, sed etiam ad experien-
tiam quorundam bonorum, quæ in novo sæculo
sunt habenda, perducas, et obstrictos adhuc condi-
tione mortalium, jam ad similitudinem provehas au-
gelorum: respice, Domine, super has formulas tuas,
quæ in manu tua continentis suæ propositum collo-
cantes, ei devotionem suam offerunt, a quo ipsa vota
sumpserunt. Quando enim animus mortali carne cir-
cumdatus, legem naturæ, libertatem licentiæ, vim
consuetudinis, et stimulos ætatis evinceret, nisi tu
hanc flammam clementer accenderes, tu hanc cupi-
ditatem benignus aleres, tu fortitudinem ministrares?
Effusa namque in omnes gentes gratia tua, ex omni
natione quæ est sub cælo, in stellarum innumerabilem
numerum novi Testamenti hæredibus adoptatis,
inter cæteras virtutes quas filiis tuis, non ex san-

(a) Codex in marg. In jejunio.

(b) Hæc et sequens oratio leguntur in Gelas. lib. 1,
n. 103, in codd. Greg., in benedictione virginis ab
episcopo dicenda; in Ordine Romano apud Hittor-
pium, et in Pontificali Rom. Leonis eloquentiam et
sententias præferunt.

(c) His formulis usque ad finem proponitur conse-
cratio virginum in codd. Greg. Muratorii. Cæterum non
paucæ variantes in his præferuntur.

(d) In Gelas. Sacramentario lib. III, n. 52, ubi hæc
tota Missa legitur, excepta oratione *Suscipe*, et in
codd. Remensi Menardi, ac Gellonensi apud Martene
de antiq. Eccl. Ritibus, lib. 1, cap. 9, a. 5, inscribitur:
Incipit actio nuptialis. Verum *actio* non orationes,
sed Canon Missæ appellatus fuit, ut plura videre
licet apud Ducangium v. *Actio* qui idcirco notavit
Menardum, cum n. 1454 *actionem nuptialem* esse docuit
Missarum solemniam, in quibus nuptiæ benedicuntur.
Id autem Menardus ex hoc sui codicis titulo docuit,
quo *actio nuptialis* vocatur Missa in nuptiis
benedicendis celebrata. Sed errorem in hæc inscrip-
tionem irrepsisse, quæ ex Gelasiano in alia Sacra-

mentaria videtur fuisse traducta, ex nostro codice
detegimus. *Velatio* autem *nuptialis* appellatur hæc
Missa, eo quod in benedicendis sponsis velamen
iisdem imponeretur. Hujus ritus mentionem facit
S. Ambrosius in epist. 10 ad Vigilium n. 17, scri-
bens: *Ipsam conjugium velamine sacerdotali et bene-
dictione sanctificari oportet*. Eundem vero ritum apud
Romanam quoque Ecclesiam viguisse testatur Sirmi-
cius epist. 7 editionis A. Constantii n. 3: *Nos sane
nuptiarum vota non aspernantes accipimus, quibus ve-
lamine intersumus*. Huc referri etiam videntur illa
Nicolai I, ad consulta Vulgarorum o. 3: *Ambo ad
nuptialia fœdera perducuntur, et primum quidem in
Ecclesia Domini cum oblationibus, quas offerre debent
Deo per sacerdotis manum, statuuntur, sicque demum
benedictionem et velamen cælesti accipiunt*. Hunc ritum
tangunt etiam S. Isidorus Hispalensis lib. II de
Officiis, c. 19, et Gratianus caus. 30, q. 5, c. 7. Qua-
tuor orationes sequentes exstant etiam in Mis-
sali Rom. ad Missam *pro sponsa et sponsa*; ex quinta
vero aliquæ tantum sententiæ excerptæ fuerunt.

XXXI.

(d) Incipit velatio nuptialis.

Exaudi nos, omnipotens et misericors Deus, ut
quod nostro ministratur officio, tua benedictione
potius impleatur. Per, etc.

Suscipe, Domine, quæsumus, pro sacra lege con-
jugii munus oblatum, et cujus creator es operis, es-
to dispositor. Per, etc.

Hanc igitur oblationem famulæ tuæ (*illius*), quam

D

tibi offerimus pro famula tua (*illa*), quæsumus, Domine, placatus aspicias. Pro qua majestatem tuam supplices exoramus ut sicut eam ad ætatem nuptiis congruentem pervenire tribuisti, sic consortio maritali tuo munere copulatam, desiderata sobole gaudere perficias, atque ad optatam seriem cum suo conjugè provehas benignus annorum. Per, etc.

Quæsumus, omnipotens Deus, instituta **131** providentiæ tuæ pio favore comitare; et quos legitima societate connectis, longava pace custodi. Per, etc.

Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et institutis tuis, quibus propagationem humani generis ordinasti, benignus assiste; ut quod, te auctore jungitur, te auxiliante servetur. Per, etc.

Pater, mundi conditor, nascentium genitor, multiplicandæ originis institutor qui Adæ comitem tuis manibus addidisti, cujus ex ossibus ossa crescentia parem formam admirabili diversitate signarent, hinc ad totius multitudinis incrementum, conjugalis thori jussa consortia, quo totum inter se sæculum colligarent, humani generis fœdera nexuerunt. Sic enim tibi placitum necessario, ut quia longe esset infirmius, quod homini simile, quam quod tibi Deo feceras, additus fortiori sexus infirmior, unum efficeret ex duobus, et pari pignore soboles mixta maneret; dum per ordinem flueret digesta posteritas, ac priores (a) ventura sequerentur, nec ullum sibi finem in tam brevi termino, quamvis esset caduca posteritas. Ad hæc igitur (b) venturæ hujus famulæ tuæ, Pater, rudimenta sanctifica, ut bono et prospero consortio, legis æternæ jura custodiat. Memineritque se, Domine, non tantum ad licentiam conjugalem, sed ad observantiam (c) Dei, sanctorumque pignorum custodiæ delegatam, Fidelis et casta nubat in Christo, imitatrixque sanctarum permaneat feminarum. Sit amabilis, ut Rachel, viro; sapiens, ut Rebecca; longæva et fidelis, ut Sara. Nihil ex hac (d) suboisivus ille auctor prævaricationis usurpet, nixa fidei mandatisque permaneat. Muniat infirmitatem suam robore disciplinæ. Uni thoro juncta (e) contactus vitæ illicitos fugiat. Sit verecundia gravis, pudore venerabilis, doctrinis cœlestibus erudita. Sit fecunda in sobole; sit probata et innocens; et ad beato-

(a) Mendosissima est hæc oratio in omnibus mss. Sacramentariis. Legendum videtur *venturi*. Mox *proponerent* habent cæteri codd. pro *posteritas*.

(b) In aliis codd. laudatis legitur: *Data sint* (Leg. sunt) legis (Al. *leges*) instituta ventura (Al. *venturæ*). Quapropter hujus famulæ tuæ, etc. Num librario nostro aliquid adjecerint, ignoramus. Blanchinio placeret expungere præpositionem *ad* et vocem *venturæ*, ita ut legatur: *Hæc igitur hujus famulæ tuæ, Pater rudimenta sanctifica*, etc.

(c) Legendum ex aliis sacramentariis, *fidei*. Mox pro *delegatam* alii codd. habent *diligatam*, forte *obligatam*.

(d) Duo codd., *subdolus*. Gelas., *susceptivus*. Dein *nexa* pro *nixa* in cæteris mss.

(e) Sic noster et cæteri codices. In Missali Rom.

rum requiem (f) atque ad cœlestia regna perveniat. Per, etc.

XXXII.

132 MENSE OCTOBRI.

De siccitate temporis.

(g) Deus in quo vivimus, movemur et sumus, pluviam nobis tribue congruentem, ut præsentibus subsidiis sufficienter adjuti, sempiterna fiducialius appetamus. Per, etc.

Domum tuam, Domine, quæsumus, propitiatus inhabitata, et subditorum tibi fidelium corda purifica, ut bene placitis inhærendo, cuncta quæ bona sunt mereantur accipere. Per, etc.

(h) Exaudi nos, Domine Deus noster, et Ecclesiam tuam inter mundi turbines fluctuantem, clementi gubernatione moderare, ut tranquillo cursu portum perpetuæ securitatis inveniat. Per, etc.

(i) Respice, quæsumus, Domine, nostram propitiis servitutem, ut quod offerimus sit tibi munus acceptum, sit nostræ fragilitati subsidium. Per, etc.

Vere dignum. Ad cujus immensam pertinet gloriam ut non solum mortalibus tua Deitate succurreris, sed de ipsa etiam mortalitate nostra nobis remedium provideris, et perditos, unde (Al. *quo*) perierant, inde salvaris, Per, etc.

(j) Quæsumus, omnipotens Deus, ut inter ejus membra numeremur, cujus corpori communicamus et sanguini. Per, etc.

(k) Familiam tuam, Domine, dextera tua perpetuo circumdet auxilio, et ab omni pravitate defensam donis cœlestibus prosequatur et ad honorum præmia gratiæ suæ largitate perducat. Per, etc.

II. *Item alia*.—Omnipotens sempiternus Deus, sensibus nostris propitiatus intende, ut a terrenis delectationibus abstinentes, propensius cœlestia meditemur. Per, etc.

Præsta, Domine, quæsumus, ut per hæc, quæ his oblationibus sunt agenda, salvemur. Per, etc.

Vere dignum. Clementiam tuam profusis **133** precibus implorantes, ut conditionis humanæ respiciens facultatem, quibus tanta remedia providisti, tribuas, ut eorum per tuam gratiam sint capaces. Per, etc.

Mentes nostras et corpora, Domine, quæsumus,

omissa est tantum vox *vitæ*. Hinc probare non possumus emendationem a Blanchinio primis curis indicatam et a Muratorio textui insertam, *contactus vitæ illicitos. Sit*, etc. Idem Blanchinius curis secundis hunc locum correctione non indigere professus est.

(f) Quidam codices, *usque ad cœlestia*.

(g) Est apud Gelas. lib III, num. 44, in mss. Gregor. ac in Missali Rom., *ad pluviam postulandam*.

(h) Legitur in codd. Gregor. Muratorii in serie orationum vespertinalium vel matutinalium.

(i) In Missali Rom. est Dominica XI post Pentecosten; in Gregor. codd. apud Muratorium Dom. XII; apud Menardum XIII.

(j) In iisdem codd. ac in Missali legitur sabbato post Dominicam III Quadragesimæ.

(k) Habetur in mss. Gregor., apud Muratorium inter orationes quotidianas, et rursum inter paschales.

operatio tuæ virtutis infundat, ut quod participati-
one sumpsimus, plena redemptione capiamus.
Per, etc.

Proficiat, quæsumus, Domine, fidelis populus tuæ
pietatis instinctu, et salubri compunctione devotus
gratanter quæ præcipis exsequatur, ut quæ pro-
mittis accipiat. Per, etc.

III. *Item alia.* — (a) Indulgentiam nobis, Domine,
tribue peccatorum, ut instituta paschalia tibi placi-
tis sensibus operemur. Per, etc.

(b) Muneribus nostris, Domine, precibusque sus-
ceptis, et cœlestibus nos munda mysteriis, et ele-
menter exaudi. Per, etc.

Vere dignum. Suppliciter exorantes ut et securi-
tatem nobis temporum tribuas, et religionis aug-
mentum, quo magnum pietatis tuæ sacramentum
et quietis celebremus mentibus et devotis. Per, etc.

(c) Divini muneris largitate satiati, quæsumus,
Domine Deus noster, ut in hujus semper partici-
patione vivamus. Per, etc.

(d) Conserva, Domine, quæsumus, familiam tu-
am, et benedictionum tuarum propitius ubertate
purifica, ut et eruditionibus tuis multiplicetur et
donis. Per, etc.

IV. *Item alia.* — Propitiare, Domine, in te confi-
dentibus populis, et (e) ad custodiam Romani nomi-
nis dexteram tuæ protectionis extende, ut regnum
majestati tuæ deditum tua semper sit virtute de-
fensum. Per, etc.

Sucipe, Domine, quæsumus, hostias mentium tuo
nomini devotarum, quibus nos et a terrenis conta-
giis expiari, et cœlestibus contulisti propinquare
consortiis. Per, etc.

(f) Vere dignum. Cujus ineffabili gratia circa
nos hoc singulare mysterium est, ut dudum per-
diti atque prostrati, ad eam nunc gloriam redire-
mus, qua per Jesum Christum Filium tuum, Domi-
num nostrum, genus electum, regale sacerdotium,
populus acquisitionis 134 et gens sancta vocare-
mur. Per, etc.

(g) Hoc nobis tuum, quæsumus, Domine, sacra-
mentum sit abolitio peccatorum, sit fortitudo fra-
gilitatis humanæ, sit contra mundi pericula firma-
mentum. Hæc nos communio purget a crimine, et
cœlestis gaudii tribuat esse consortes. Per, etc.

(a) Cod. in margine: *Prope Pascha.*

(b) Muratorii codd. et Missale Rom. hanc oratio-
nem exhibent in Dominica Sptuagesimæ et alibi.

(c) Est in iisdem codd. et Missali in Missa sab-
bati post Dominicam Passionis.

(d) In mss. Greg. Muratorii legitur inter oratio-
nes quotidianas.

(e) In superiori Missa, et in alia paulo post sub-
jecta n. 6, festorum paschalium fit mentio. Forte
hæc et sequens intermediæ Missæ, quibus contra
Romanos hostes divinum auxilium petitur lucubratis
fuere occasione Attilæ, quem sub Pascha irruisse in
Italiam non improbabiliter quidam existimant.

(f) Congruit cum præfatione Gelasii lib. I, n. 65,
in Dominica post Ascensionem.

(g) Paucis initio mutatis eadem repetitur supra § 27,

V. *Item alia.* — Omnipotens sempiternus Deus, in
protectione fidelium populorum antiqua brachii
tui operare miracula, ut hostibus nostris tua virtu-
te compressis, secunda tibi serviat Romana devotio.
Per, etc.

Suscipe, Domine, quæsumus, hostias, quas tibi
pro salute tuæ plebis offerimus, et sacramentis cœ-
lestibus servientes, ab omni culpa liberos esse con-
cede. Per, etc.

. Veredignum. Qui per ineffabilem potentiam Verbi
tui, sicut humani generis es conditor, ita beni-
gnissimus reformator. Per, etc.

VI. *Item alia.* — Deus, qui remedia salutis hu-
manæ in præsentis mysterii solemnitate posuisti,
da nobis ut sicut hæc apostolorum tuorum prædi-
catione cognovimus, ita eorum suffragiis consequamur.
Per, etc.

Munera, quæsumus, Domine, tuæ plebis propitia-
tus assume, ut quæ fidei pietate (h) proficentur, sa-
cramentis cœlestibus apprehendant. Per, etc.

Vere dignum. In cujus resurrectione mirabili
mors occidit, redemptorum, et orta est vita creden-
tium. Et ideo cum angelis, etc.

XXXIII.

Super defunctos.

I. — Omnipotens sempiternus Deus, qui contulisti
fidelibus tuis remedia vitæ post mortem, præsta,
quæsumus, propitius ac placatus, ut anima famuli
tui (*illius*) a peccatis omnibus expiata, in tuæ re-
demptionis sorte requiescat. Per, etc.

(i) Hostias tibi, Domine, humili supplicatione de-
ferimus, ut anima famuli tui (*illius*), per hæc piæ
placationis officia, perpetuam misericordiam con-
sequatur. Per, etc.

135 (j) Hanc igitur oblationem (*illius*) famuli
tui, quam tibi offert pro anima famuli tui (*illius*),
quæsumus, Domine, propitius accipias, et mise-
rationum tuarum largitate concedas, ut quicquid
terrena conversatione contraxit, his sacrificiis em-
undetur, ac mortis vinculis absolutis, transitum me-
restur ad vitam. Per, etc.

II. — (k) Omnipotens et misericors Deus, in cujus
omnis humana conditio potestate consistit, animam
famuli tui (*illius*), quæsumus, ab omnibus absolve

n. 3. Confer ibi annol. 26 (Col. 107, n. b).

(h) Pluralis numerus frequenter adhibetur, cum
plebs nomen multitudinis verbum dirigit. Hinc non
est necessaria emendatio singularis numeri *profite-
tur et apprehendat*.

(i) Exstat apud Gelas. lib. III, n. 100, et in ms.
Vat. Gregoriano apud Muratorium in Missa pluri-
morum defunctorum.

(j) Hæc leguntur etiam in Sacram. Gelasii lib. III,
n. 104. Codicis lectionem retinimus, ut ne opus sit
delere voces (*illius*) famuli tui, et scribere *offerimus*.
Solum codex habet mendose *offeret pro offert*.

(k) Invenitur in cod. Gelas. lib. III, n. 98, et in
ms. Vat. Gregoriano apud Muratorium in Missa de-
lunctorum, qui desideratam pœnitentiam consequi
non potuerunt.

peccatis, ut pœnitentiæ fructum, quem voluntas ejus optavit, præventus mortalitate non perdat. Per, etc.

(a) Satisfaciat tibi, Domine, quæsumus, pro anima famuli tui (*illius*), sacrificii præsentis oblatio, et peccatorum veniam quam quæsit inveniat; (b) et quod officio vocis implere non potuit, desideratæ pœnitentiæ compensatione percipiat. Per, etc.

Hanc igitur oblationem, etc. (*ut supra*).

III. — Omnipotens et misericors Deus, apud quem voluntas habetur humana pro factis, præsta, quæsumus, ut animæ famuli tui (*illius*) ad perfectum remedium consequendum pœnitentiam desideranter voluisse sufficiat. Per, etc.

Animæ famuli tui, quæsumus, Domine, per hæc sacramenta redemptionis æternæ remissionem. **136** tribue peccatorum, ut devotio pœnitentiæ, quem gessit ejus affectus, perpetuæ salutis consequatur effectum. Per, etc.

(c) Deus, a quo inspiratur humanis cordibus omne quod bonum est, sicut animæ famuli tui pœnitentiam velle donasti, sic indulgentiam tribue miseratus optatam. Per, etc.

(d) Deus, cui soli competit medicinam præstare post mortem, præsta, quæsumus, ut anima famuli tui (*illius*) terrenis exuta contagiis, in tua redemptionis parte numeretur. Per, etc.

His, quæsumus, Domine, sacrificiis, quibus purificationem et viventibus tribuis et defunctis, animam famuli tui benignus absolve, ut resurrectionis diem spe certæ gratulationis expectet. Per, etc.

(e) Præsta, Domine, quæsumus, animæ famuli tui misericordiam sempiternam (*Al. immensam*). ut

(a) Est apud Gelas. et in Vat. ms., de quibus annotatione superiori.

(b) In cod. et exinde in editis perperam inseritur *Per*, et a capite inchoat: *Et quod officio*, cum tamen præsens oratio continuet, ut ex Gelasiano et Vaticano codicibus liquet. Hic autem in marg. codicis additur: *Hanc igitur*, quæ innuunt eandem orationem in antecedenti Missa descriptam hic quoque repetendam, uti sane eadem repetitur in laudatis codd.

(c) Legitur in cod. Gelas. lib. III, n. 98, et in Vat. Gregor. apud Muratorium n. 107.

(d) Apud Gelas. n. 100, et in Missali Rom., pro pluribus defunctis.

(e) Apud Gelas. ibidem.

(f) Concinit cum oratione quam pro pluribus defunctis exhibent cod. Gelasii lib. III, n. 95, ms. Vat. Gregor. apud Muratorium n. 110, et Missale Romanum.

(g) In Gelasiano Sacram. hæc oratio et prima Missæ sequentis leguntur lib. III, n. 95; sed *Laurentii* nomen omittitur, pro quo formula communis *illius* substituta est, qua significatur uno eodemque Missæ officio et Natale sanctorum, vel sancti alicujus celebrasse veteres, et suffragium præstitisse episcopo qui eodem die obiisset. Ex nostro autem Sacramentario colligitur obitum alicujus Romani pontificis incidisse in diem festum, vel infra octavam S. Laurentii. Id nulli alii Romano antistiti a sæculo quarto ad quintum convenire potest, nisi Xysto III. Hunc sane, qui juxta corpus S. Laurentii sepultus in Pontificali traditur, infra octavam hujus martyris et visis excessisse probabilissimum nobis est. Leo enim ejus successor consecratus fuit die 29 Sept. anni 440

eam mortalibus nexibus expeditam lux æterna possideat. Per, etc.

(f) Fidelium, Deus, animarum conditor et redemptor, famulo tuo cunctorum remissionem tribue peccatorum, ut quam semper optavit indulgentiam consequatur. Per, etc.

IV. — (g) Beati martyris tui Laurentii, Domine, quæsumus, intercessione nos protege, et animam famuli tui (*illius*) episcopi sanctorum tuorum junge consortiis. Per, etc.

135 (h) Oblationes nostras, Domine, quæsumus propitiatus intende, quas et ad honorem sancti martyris tui Laurentii nomini tuæ majestatis offerimus, et pro requie famuli tui (*illius*) episcopi suppliciter immolamus. Per, etc.

Vere dignum. Qui nos sanctorum tuorum et commemoratione refoves, et oratione defendis. Per, etc.

Hanc igitur, etc., et in numerum tibi placentium censi facias sacerdotum. Per, etc.

V. — (i) Adjuva nos, Domine Deus noster, beati Laurentii martyris tui precibus exoratus, et animam famuli tui (*illius*) episcopi, in beatitudinis sempiternæ luce constitue. Per, etc.

Memento, Domine, quæsumus, animæ famuli tui (*illius*) episcopi, et quem in corpore constitutum sedis apostolicæ gubernacula tenere voluisti, in electorum numero constitue sacerdotum. Per, etc.

(j) Suscipe, Domine, quæsumus, hostias pro anima famuli tui (*illius*) episcopi, ut cui pontificale donasti meritum, dones et præmium. Per, etc.

Hanc igitur, etc., ut qui beati Petri apostoli sedem vicario est secutus officio, tuæ quoque gratiæ

ut annot. 1 (*Col. 193, n. (a)*) in dissertationem 4 Quenelli, ad eundem annum 440 ostendimus. *Defuncto autem Xysto III episcopo quadraginta et amplius diebus Romana Ecclesia sine antistite fuit mirabili pace atque patientia adventum diaconi Leonis expectans*, inquit Prosper in Chronico ad an. 440. Duo hic observanda: primum, non dici *quadraginta dies tantum* sed *quadraginta et amplius*, quæ verba tres vel quator circiter dies supra quadraginta significare possunt; dein hos dies intermedios referri non ad ordinationem Leonis, sed ad ejus adventum in Urbem. Esto autem is ordinatus fuerit die 29 Septembris die Dominico, ut mos erat. Romam tamen reverti potuit dies aliquot ante, ita ut Dominica ordinationis causa expectanda fuerit. His autem præmissis, si ab adventu Leonis diebus aliquot ante Dominicam quæ tum incidit in diem 29 Septembris, ascendas per dies *quadraginta et amplius*, commode pervenies ad aliquam diem infra octavam S. Laurentii, qua Xystum III obiisse cognosces. Et si quidem Xystus ordinatus fuit die 24 Julii an 432, die Dominico, computatis annis octo et diebus 19 ejus pontificatus tribuis a Prospero, invenies eum obiisse die 10 Augusti, secunda infra octavam S. Laurentii. Forte aliquæ ex his orationibus quæ in anniversario mortis ejus usui fuere, Leonem ipsius successorem habent auctorem.

(h) Est in Gelas. lib. III, n. 97.

(i) Idem ibidem n. 95.

(j) Invenitur apud eundem Gelas. ibidem n. 93, et in ms. Gregor. Menardi, ac in Missali Romano in Missa pro defuncto sacerdote.

largitate perpetuam dignitatis apostolicæ percipiat **A** frequentatur, nostræ crescit fragilitatis auxilium. portionem. Per, etc.

(a) Præsta, quæsumus, Domine, ut anima famuli tui (*illius*) episcopi, quam in hoc sæculo commorantem sacris muneribus decorasti, in cœlesti sede gloriosa semper exsultet. Per, etc.

(b) Deus, qui inter apostolicos sacerdotes famulum tuum (*illum*) fecisti vigere pontificem, præsta, quæsumus, ut eorum perpetua quoque sede potiar. Per, etc.

XXXIV.

(c) *Sancti Silvestri.*

Deus, confitentium te portio defunctorum, preces nostras, quas in famuli tui Silvestri episcopi depositione deferimus, propitiatus **B** assume; ut qui nomini tuo ministerium fidele dependit, perpetua sanctorum tuorum societate lætetur. Per, etc.

Hanc igitur oblationem, quæsumus, Domine, placatus intende, quam in sancti Silvestri confessoris et episcopi tui commemoratione suppliciter immolamus, ut et nobis proficiat hujus pietatis affectus, et illum beatitudo sempiterna glorificet. Per, etc.

Majestatem tuam, Domine, suppliciter exoramus ut anima famuli tui (d) Simplicii episcopi, ab omnibus quæ humanitus attraxit exuta, in sanctorum censeatur sorte pastorum. Per, etc.

XXXV.

MENSE NOVEMBRI.

In natale sanctorum quatuor Coronatorum.

I. — (e) Annua martyrum tuorum, Domine, vota **C** recurrimus, majestatem tuam suppliciter deprecantes ut cum temporalibus incrementis prosperitatis æternæ capiamus augmentum. Per, etc.

Pro martyrum natalitiis, Domine, tua muneribus cumulamur altaria. Da, quæsumus, ut gaudia nobis sancta succrescant, quibus proficiat nostræ devotionis affectus. Per, etc.

(f) Vere dignum. Celebrantes sanctorum natalitia patronorum, quia dum tui nominis per eos gloria

(a) Est in iisdem codd. ac Missali, nec non in Vat. Greg. Muratorii in orationibus ad pontificem ordinandum pag. 272. Post pauca Muratorius in *cœlesti sede*, ut in Missali legitur. At præpositionem *in* delect omnes etiam Gelasiani et Gregoriani codices.

(b) Vide Gelas. lib. III, n. 92; cod. Gregor. apud Menardum. et Missale Rom. pro episcopo defuncto **D**

(c) Hæc Missa non pertinet ad diem festum S. Silvestri, qui cadit in diem ultimam Decembris; sed pro ejusdem depositione olim lucubrata, et a Collectore inventa, Missis defunctorum ab eodem subjecta fuit.

(d) Quidam putant librarii oscitantia scriptum fuisse *Simplicii* nomen pro *Silvestri*, de quo in duabus orationibus præcedentibus, ita ut hæc sit oratio *post-communio* Missæ S. Silvestri. Sed cum a nostro Collectore alienum non sit inter communes Missas orationes quasdam describere, quæ alicujus sancti nomen insertum præferunt, ut de S. Tiburtio, de S. Gregorio, et de S. Laurentio vidimus, ita hic orationibus communibus pro defunctis subjecit orationes Silvestri et Simplicii nomen exhibentes, quæ e communibus pro defuncto episcopo, ut videntur, sumptæ, in eorum depositione recitate fuerunt.

frequentatur, nostræ crescit fragilitatis auxilium. Per, etc.

II. *Item alia.* — (g) Hostias tibi, Domine, pro martyrum tuorum commemoratione deferimus, supplicantes ut indulgentiam nobis pariter conferant et salutem. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam tu magnificaris in tuorum laude sanctorum. Et quidquid ad eorum pretiosam pertinet passionem, tuæ sunt opera miranda potentiae; qui hujus fidei tribuis clementer ardorem; qui suggeris tolerantiae **139** firmitatem; qui largiris in agone victoriam. Per, etc.

(h) Sanctorum tuorum nos, quæsumus, Domine, semper festa lætificent, et majestati tuæ perpetua placatione commendent. Per, etc.

(i) Præsta, Domine, quæsumus, ut sicut populus Christianus martyrum tuorum temporali solemnitate congaudet, ita perfratur æterna, et quod votis celebrat, comprehendat effectu. Per, etc.

XXXVI.

In natale sanctæ Cæcilie.

I. — Propitiationem tuam, Domine, quæsumus, sentiamus de celebritate præsentis, ut oblationibus nostris, sanctæ (*illius*) (j) intercessione susceptis, et indulgentiam nobis tribuas, et salutaria dona concedas. Per, etc.

Vere dignum. In die festivitatis hodiernæ, qua sancta Cæcilia in tui nominis confessione martyr effecta est. Quæ dum humanis devota nuptiis, thalamos temporales contemneret, sponsum sibi, qui perpetuus esset, præsumpto præmio castitatis adhibuit, et æternitatem vitæ maluit, quam ut mundo crearet originem. In cujus gloriam etiam illud accessit, ut Valerianum, cui fuerat matrimonii jure copulanda, in perpetuum sibi socians martyr casta consortium, secum duceret ad coronam. Per, etc.

Exsultamus pariter, et de percepto pane justitiæ, et de tuorum, Domine, festivitate sanctorum; quia interventionibus tibi placentium confidimus, nobis ad perpetuam vitam cessura (*Al.* profutura) quæ sumpsimus. Per, etc.

(e) Habetur in Sacram. Gelasiano lib. II, n. 62, ubi post pauca æque ac in nostro codice legitur *recurrimus*, ut ne opus sit emendare *recolimus*.

(f) Vide similem præfationem in cod. Vat. Gregoriano apud Muratorium pag. 340, et in alio cod. Menardi p. 139. Porro vox *patronorum* antiquitatem Ecclesiæ sanctorum quatuor Coronatorum nomine dedicatam ostendit.

(g) Est apud Gelas. lib. II, n. 62, ac in Missali Rom. die 29 Julii in commemoratione SS. Felicis, Simplicii et sociorum.

(h) Gelasius ibidem.

(i) Legitur in Missali Rom. die 29 Julii natali SS. Felicis et sociorum. Sub finem in cod., *celebrant*, comprehendant plurali numero, eo quod populi nomen numero multitudinis sæpe accipiatur, ut alibi observavimus.

(j) Cod. *intervenientes*, forte pro *interventione*, uti mox in alia oratione *interventionibus*. Muratorius cum Blanchinio emendavit *intercessione* ex eadem oratione repetita in Missa SS. Clementis et Felicitatis. Hæc oratio communis est, ut ex ipsa formula *illius* agnoscitur; ac propterea festo etiam SS. Clementis et Felicitatis accommodata fuit.

Auxilium tuum, Domine, nomini tuo subdita possunt corda fidelium, ut quia sine te nihil possunt implere quod justum est, tua misericordia largiente, et quæ recta sunt apprehendant, et omnia sibi profutura percipiant. Per, etc.

II. *Item alia.* — (a) Omnipotens sempiternus Deus, qui eligis infirma mundi, ut fortia quæque confundas, da nobis in festivitate sanctæ martyris Cæciliæ congrua devotione gaudere, ut et potentiam tuam in ejus passione laudemus, 140 et provisum nobis percipiamus auxilium. Per, etc.

Bonorum omnium, Deus, auctor atque largitor, qui ut humanum genus ad confessionem tui nominis provocares, etiam in fragili perfecisti conditione martyrimum, præsta, quæsumus, ut Ecclesia tua, hoc exemplo communita, nec pati pro te metuat, et cælestis præmii gloriam concupiscat. Per, etc.

(b) Super has, quæsumus, hostias, Domine, benedictio copiosa descendat, quæ et sanctificationem nobis clementer operetur, et de martyrum nos solemnitate lætificet. Per, etc.

(c) Vere dignum. Qui perficis in infirmitate virtutem, qua beata gloriosaque Cæcilia, despecto mundi conjugio, ad consortia superna contendens, nec ætate nutabili præpedita est, nec revocata carnis illecebra, nec sexus fragilitate deterrita. Sed inter puellares annos, inter sæculi blandimenta, inter supplicia persequentium, multiplicem victoriam virgo casta et martyr explevit, et ad potiorem triumphum secum ad regna cælestia, cui fuerat nupta, perduxit. Per, etc.

III. *Item alia.* — Fiant, Domine, tuo grata conspectui munera supplicantis Ecclesiæ, et ut nostræ saluti proficiant, adsit intercessio beata sanctorum. Per, etc.

Vere dignum. Qui, ut de hoste generis humani major pompa doceretur, non solum per Christum Dominum nostrum diabolicam destruxisti tyrannidem, nec tantum pro subversione protoplasti, per virilem sexum martyrum beatorum meritam deceptorum reciprocas ultiones, sed etiam in Evæ matris inimicum, per femineam conditionem, relorques jure vindictam; ut qui male in sua paradisi felicitate fidentem sexum utrumque prostraverat, nunc ab utroque per tuam gratiam calcaretur. Quod sancta Cæcilia hodierna confessione testificans (*Al.* perficiens), ne de fide tamen connubii promissa discederet, eum quem D conjugem fuerat habitura (*Al.* quem fuerat susceptura conjugio), fecit comitem passionis. Per, etc.

IV. *Item alia.* — (d) Da, quæsumus, omnipotens Deus, ut 141 sanctæ Cæciliæ martyris et annua

(a) Invenitur in Sacram. Gelasii lib. II, n. 64. Orationis hujus principium convenit cum initio orationis quæ legitur in codd. Gregor. et in Romano Missali die natali S. Agnetis, et alibi. Finis vero diversus est.

(b) Est in codd. Greg. ac in Missali Rom. die 3 Maii natali SS. Alexandri et Sociorum, et alibi.

(c) Hanc præfert Missale Gothiolum apud card. Thomasium in Missa S. Cæciliæ.

(d) In natali S. Priscæ die 18 Januarii hanc orationem habent codd. Gregor. et Missale Rom.

(e) Codex mendose *perpetua*.

A solemnitate lætemur, et tantæ fidei proficiamus exemplo. Per, etc.

Sanctæ Cæciliæ festa recolentes, preces offerimus, hostias immolamus. Præsta, Domine, quæsumus, ut cum præsidio temporali et vitæ nobis præbeant incrementa (e) perpetuæ. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam sicut humanum genus in utroque sexu diabolus merito pravæ confessionis elisit, sic (f) utroque confessione magnifica per tuam gratiam triumphatur. Clariorque victoria est cum sublimis illa substantia, quæ similem se jactabat Altissimo, et in hominis casu Dei opus subruisse plaudebat, feminea conditione superatur. Cujus gloriæ nobis diem beata Cæcilia martyr illustrat, quæ nuptiis deputata terrenis, nupsit in cælo, et mundano dicata conjugio, divinum est sortita consortium; ipsumque temporalem virum, cui mortali fuerat more nectenda, martyrii fœdere secum virgo casta fecit æternum. Per, etc.

V. *Item alia.* — (g) Quæsumus, virtutum cælestium Deus, ut sacrificia pro sanctæ Cæciliæ solemnitate delata, desideriorum nos temporalium doceant habere contemptum, et ambire dona faciant cælestium gaudiorum. Per, etc.

Vere dignum. Quia vicissitudo nobis est hodie collata mirabilis, cum ille noster inimicus, qui hominem paradisi felicitate conspicuum, et totius mortis ignarum, dum propria integritate fidendo præsidia divina non quæreret, viperea calliditate subvertit, nunc inter hujus mundi miserias, et in exilio damnatæ conditionis humanæ, a mortali fragilitate, sed in te fidente, prosternitur. Et cum prima mulier viro suo dux fuisse referatur ad lapsum, nunc confessio puellaris, virum præcedens, ducit ad præmium. Per, etc.

(h) Exaudi nos, Deus salutaris noster, ut sicut de sanctæ Cæciliæ festivitate gaudemus, ita piæ devotionis erudiamur affectu. Per, etc.

Respice, Domine, quæsumus, plebem tuam, de sanctæ Cæciliæ martyris glorificatione gratulantem, et beneplacitum fieri tribue sacratarum tibi mentium famulatum, ut qui in sanctis tuis te honorare non desinunt, perpetua donorum tuorum largitate 142 potiantur, et quod visibiliter exsequuntur, invisibiliter apprehendant. Per, etc.

XXXVII.

IX KALENDAS DECEMBRIS.

Natale sanctorum Clementis et Felicitatis,

I. — (i) Omnipotens sempiternus Deus, qui in omnium sanctorum tuorum es virtute mirabilis, da nobis in beati Clementis annua solemnitate lætari, qui Filii

(f) Muratorius ex postilla Blanchinii corrigendum credidit *utriusque*; sed posteriorem ipsius Blanchinii retractationem non observavit. Lectio codicis cum verbo *triumphatur* satis probe cohæret.

(g) Est apud Gelas. lib. II, n. 64, et in Missali Ambrosiano apud Pamelium.

(h) Apud Gelas. ibidem, et in Missali Rom. in communi viginum.

(i) Refertur in codd. Greg. Menardi, et apud Pamelium, tom. II, pag. 354.

tui martyr et pontifex, quod ministerio gessit, testimonio comprobavit, et quod prædicavit ore, firmavit exemplo. Per, etc.

Propitiationem tuam, Domine, etc. (a)

(b) Vere dignum. Sancti Clementis martyris tui Natalitia celebrantes, qui cognationem reliquit et patriam, et post odorem tui nominis terras mariaque transmittens, abnegansque semetipsum, crucem peregrinationis assumpsit, ut te per apostolorum tuorum vestigia sequeretur. Cui tu, Domine, secundum promissionem Filii tui, tam in præsentis sæculo quam futuro, centupli muneris præmia repensasti. Nam beatissimi Petri mox tradito disciplinis, parentes, quos in genitili solo perdidit, in externa regione (c) restituis; quos terrenæ generationis amiserat, divinæ reddis naturæ participes. Deinde magistri sui (d) vicarium, per ordinem subrogando, Romanæ Urbis, cujus propter te despexerat dignitatem, tenere constituis principatum, proque transitoria claritate, cælesti facis honore conspicuum. Postremo martyrii gloria sublimatum, pro temporalibus gestis æternam provehis ad coronam. Per, etc.

II. *Item alia.* — Ascendant ad te, Domine, preces nostræ, et tuorum vota fidelium munera suppliciter oblata concilient, quod etiamsi nostris operibus non meremur, quæsumus, sanctorum nos intercessione mereamur. Per, etc.

Vere dignum. Merito etenim, Domine, de triumphis tuorum martyrum gloriamur, quia in victoriis eorum tua mirabilia confitemur, sancti Clementis hodie sacerdotis 143 et martyris tui festivitate gaudentes; quem beati apostoli Petri eruditionibus institutum, et in pontificatum apostolicæ sedis evectum, atque in martyrii inclyti (e) sine gloria coronatum, habitatio cælestis excepit. Per, etc.

III. *Item alia.* — Beati Clementis sacerdotis et martyris tui natalitia venerandæ, Domine, quæsumus, Ecclesia tua devota suscipiat, et fiat magnæ glorificationis amore devotior. Per, etc.

Intercessio sancti Clementis sacerdotis et martyris, misericordiæ tuæ, Domine, munera nostra conciliet, ut, quod merita nostra non supplent, sanctorum tuorum deprecatione pensetur. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam per sancti Spiritus largitatem beatus ille Clemens hodiernæ nobis exultationis affectum magnificæ passionis agone sacravit; qui mundo nobilis, amore Christi nobilior, pio labore conspicuus, et inter parentum vel inquisitione vel receptione mirabilis apostolicæ prædicationis fide-

(a) Repetitur hic oratio prima, quæ legitur supra in prima Missa diei natali S. Cæciliæ.

(b) Est in Missali Gothico card. Thomasii diei natali S. Clementis. Hæc porro, et tertia ac quarta præfationes sumptæ sunt ex libris Recognitionum sancto Clementi attributis, quos Rufinus Latine reddiderat, quosque Gelasius postea inter apocryphos recensuit.

(c) In nostro codice, sicut et in Missali Gothico erronee, restitues. Post nonnulla vero solus noster codex constitues, recte autem Missale Gothicum constituis.

(d) Vicarius hic pro successore accipitur, ut apud

alissimus alumnus acceptus, sacerdos refulsit egregius et martyr insignis. Per, etc.

IV. *Item alia.* — Accipe, quæsumus, Domine, hostias, tua nobis dignatione collatas, quoniam et te creante procedunt, et tu causas humanæ salutis et gloriæ, quibus tibi gratæ sunt, condidisti. Per, etc.

Vere dignum. Beati nobis enim Clementis hodie præconia repetenda sunt. Qui divina inspiratione flammatus reliquit patriam, in tuis prædicatoribus (f) sequendo, et amissos parentes alienis invenit in terris. In exteris regionibus humilis. Christi secutus est gloriæ, et summam recepit civitatis propriæ dignitatem. Præsentem vitam Christo postposuit, et meruit triumphum beatitudinis sempiternæ. Per, etc.

Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut pro honore nominis tui, quorum celebramus insignia, continuis etiam precibus foveamur. Per, etc.

In Natali sanctæ Felicitatis.

I. — Misericors et omnipotens Deus, qui nos e virtute in virtutem debita veneratione (Al. servitute) currentes, tuorum facis precibus 144 gaudere sanctorum, præsta ut quorum solemnitatibus conso-lamur, orationibus adjuvemur. Per, etc.

(g) Intende munera, Domine, quæsumus, altaribus tuis pro sanctæ Felicitatis martyris tuæ commemoratione proposita, ut sicut per hæc beata mysteria illi gloriæ contulisti, nobis indulgentiam largiaris. Per, etc.

Vere dignum. In exultatione festivitatis hodiernæ, qua beata genitrix sacratum tibi gregem, carne procreatum, per tuam gratiam morte perfecit. Ecce vere in qua, sicut scriptum est, fabricavit sibi sapientia domum, septem columnis instructam. Ecce quæ, quod nomine prælibavit, rebus implevit, et non solum fecunditatis prosperitate gloriosa, sed cum eadem etiam mansit et inter adversa Felicitas, quam eidem nec mors auferre potuit, sed effecit potius sempiternam. Per, etc.

(h) Libantes, Domine, mensæ tuæ beata mysteria, quæsumus ut martyrum interventione sanctorum et præsentem (Al. temporalem) nobis misericordiam conferant et æternam. Per, etc.

Protege, Domine, plebem tuam, et quam martyrum tuorum assidua tribuis festivitate devotam, tibi semper placitam fieri precibus concede justorum. Per, etc.

II. *Item alia.* — (i) Da nobis, Domine Deus noster, sanctorum martyrum palmas incessabili devotione venerari, ut quos digna mente non possumus cele-

alios auctores frequenter invenitur, ipseque contextus ostendit. Post pauca loco vocis *proque* codex librarii oscitantia habet *pro quæ*; in Missali Gothico, *pro quo*.

(e) Hod. perperam. *fnis*.

(f) Aliquid hoc loco deest.

(g) Est in Missali Rom. die 7 Martii in Natali SS. Perpetuæ et Felicitatis, et in communi plurimarum virginum et martyrum, et alibi.

(h) Apud Gelas. lib. 11, n. 92, in Natali S. Cæciliæ.

(i) Refert hanc orationem Missale Rom. in locis annot. 22 (*Supra*, n. g) indicatis.

brare, humilibus saltem frequentemus obsequils **A**
Per, etc.

Fidelium tuorum munera, Domine, pro sanctorum
martyrum solemnitate assume, et ut tibi nostra sint
grata servitia, gratiæ tuæ largitate concede. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam magna sunt opera tua,
Domine, et immensa magnalia, per quæ nobis læti-
tia hodiernæ festivitatis accessit. Vere enim Felici-
tatis filii, et vera est suorum Felicitas filiorum, quos
et casto fetu sancti conjugii mater fecunda progenuit,
et rursus confessionis sacrosanctæ visceribus martyr
beata conceptos, per fidem denuo felicius peperit
martyres ad coronam. Per, etc.

(a) Præsta, Domine, quæsumus, intercedentibus
sanctis tuis, ut quæ ore contigimus, pura mente ca-
piamus. Per, etc.

(b) Libera. Domine, quæsumus, a peccatis et hosti-
bus tibi populum supplicantem; ut in sancta conver-
satione viventes, nullis affligantur adversis Per, etc.

145 III. *Item alia.* — Sancti martyres, Domine,
quæsumus, et nominibus suis nobis suffragentur et
precibus, ut et Clemens tuus sapientem clementiam
sequi, et tibi sacrata Felicitas nos poscat veraciter
esse felices. Per, etc.

In sanctorum tuorum passionibus pretiosi te, Do-
mine, mirabilem prædicantes, munera votiva defe-
rimus. Præsta, quæsumus, ut sicut illorum tibi gra-
ta sunt merita, sic nostræ servitutis accepta reddan-
tur officia. Per, etc.

Vere dignum. Hodie quippe, Domine, et tuo mu-
nere celebratur magnifica mater et martyr. Præclara
progenies simili passione. Gloriosa in talibus mem-
bris Ecclesia. Meritoque in omnibus beata Felicitas.
Per, etc.

Repleti sumus, Domine, sacramentis et gaudiis
quæ in sanctorum tuorum celebritatibus et frequen-
tamus et suminus. Per, etc.

Semper, Domine, quæsumus, fac populum tuum
sanctorum martyrum patrocinio gratulari, ut bene-
ficia tua, quæ propriis obsecrationibus obtinere non
sufficit, justorum tuorum suffragiis incessanter ac-
cipiat. Per, etc.

XXXVIII.

VIII KALENDAS DECEMBRIS.

Natale sanctorum Chrysogoni et (c) Gregorii.

Exsultamus, Domine, multiplicata festivitate san-
ctorum, quia non diffidimus tua nos dona sumptu-

(a) Est in codd. Greg. ac in Missali Rom. fer. 2 post
Dominicam III Quadragesimæ, et in festo S. Theo-
dori.

(b) Habetur in codd. Greg. Muratorii in serie ora-
tionum quotidianarum.

(c) Missa S. Chrysogoni, cujus nomen olim in Ca-
none insertum fuit, viii kal. Dec. in Sacramentario
Gregoriano legitur. At S. Gregorii nullibi hoc die
mentionem invenimus. Sicuti vero aliquot sancto-
rum martyrum, qui in hoc Sacramentario mense De-
cembri memorantur, notitiam alibi non facile repe-
ries, ita etiam hujus S. Gregorii mentionem in aliis
monumentis non inveniri nihil sit mirum. De hoc

ros, pro quibus impetrandis tanta nobis patrocinia
contulisti. Per, etc.

Perfice, Domine, votiva mysteria, et quæ in mar-
tyrum veneratione te prædicant, suffragia nobis
perpetuæ redemptionis existant. Per, etc.

Vere dignum. Quia pectora martyrum beatorum
sic ignis ille cælestis inflammat, ut omne quod in
hujus mundi luce jucundum est, amore tui nominis
refutetur, et subeat quidquid temporaliter est
acerbum, ut promissionis tuæ præmia capiantur.
Per, etc.

Patientia pretiosa justorum tuæ nobis, Domine,
quæsumus, affectum dilectionis accumularet, et in cor-
dibus nostris sacræ fidei semper exerceat firmita-
tem. Per, etc.

Deus, qui sanctis tuis dedisti piæ confessionis
146 inter tormenta virtutem, largire fidelibus po-
pulis inter hujus mundi testamenta constantiam
veritatis, ut sicut illos sanctus Spiritus roborando
sempiternam provexit ad gloriam, sic istos jugiter
tua gratia gubernando ad misericordiam perducat
æternam. Per, etc.

XXXIX.

PRIDIE KALENDAS DECEMBRIS

Natale sancti Andreæ apostoli.

I—(d) Da nobis, quæsumus, Domine Deus noster,
beati apostoli tui Andreæ intercessionibus sublevari,
ut per quos Ecclesiæ tuæ superni muneris rudi-
menta donasti, per eos subsidia perpetuæ salutis im-
pendas. Per, etc.

(e) Respice, quæsumus, Domine, munera quæ pro
beati Andreæ apostoli tui commemoratione deferi-
mus, suppliciter exorantes ut ejus interventionibus
adjuvemur, pro cujus meritis immolantur. Per, etc.

(f) Vere dignum. Quia Ecclesiam tuam in apostoli-
cis tribuisti consistere fundamentis. De quorum
collegio beati Andreæ solemniter celebrantes, tua,
Domine, præconia non tacemus. Per etc.

(g) Sumpsimus, Domine, divina mysteria, beati
apostoli tui Andreæ festivitate lætantes, quæ sicut
tuis sanctis ad gloriam, ita nobis, quæsumus, ad veni-
am prodesse perficias, Per etc.

Tribue, Domine, quæsumus, familiæ tuæ, ut ex-
sultationem cordis sui, quam de beati Andreæ apo-
stoli tui veneratione percepit, et secunda concelebrat,
et tota semper mente sectetur, Per, etc.

II. *Item alia.* — Supplices te rogamus, Deus, com-
petentibus gaudiis diem nos celebrare concedas, quo

item supra mense Aprili Missa xxxiii, in quam vide
annot. 50 (Col. 31, n. i).

(d) In Sacramentario Gregor. assignatur vespere
ejusdem sancti apostoli.

(c) Hujus orationis prima pars in Romano Missali
aptatur festo S. Apollinaris die 23 Julii.

(f) Exstat in codd. Gelas. lib. II, n. 89, et in Vatic.
Greg. apud Muratorium in Missa vigiliæ, et in alia
festi ejusdem apostoli; in Gregoriano autem Me-
nardi in Natali S. Thomæ apostoli.

(g) Hanc orationem præferunt codd. Gregoriani, et
Missale Rom. in Natali S. Andreæ.

majestatis tuæ confessione magna beati apostoli tui Andreæ sacer natalis illuxit, pariterque nobis devotionis hujus tempora largiora tribuas et profectum. Per, etc.

(a) Sacrandum tibi, Domine, munus offerimus, quo beati Andreæ solemnia recolentes, purificationem quoque nostris mentibus imploramus. Per, etc.

Vere dignum. In festivitate præsentis, qua beati Andreæ apostoli tui venerandus sanguis effusus est. Qui gloriosi apostoli tui 147 Petri pariter sorte nascendi, consortio fidei, (b) apostolicæ collegio dignitatis, et martyrii est claritate germanus, ut quos in hujus vitæ cursu gratia tua tot vinculis pietatis obstruxerat, similis in regno cælorum neceret et corona. Per, etc.

Prosit nobis, quæsumus, Domine; sacramenti tui perceptio salutaris pro tuorum commemoratione sanctorum, ut nos et a vitiis mortalitatis expediat, et perpetuæ socios miserationis efficiat. Per, etc.

Esto protector, Domine, populi tui propitiatus et rector, eique, deprecantibus sanctis tui, remissionem tribue peccatorum; præsta vitæ melioris effectum; temporalia benignus præbe solatia, et æternitatis promissa dona largire. Per, etc.

III. *Item alia.* — Omnium virtutum, Deus, bonorumque largitor, da, quæsumus, ut beati apostoli tui Andreæ semper nobis adsint et honoranda solemnia, et desiderata præsidia. Per, etc.

Oblatis muneribus, Domine, plebs fidelis exsulet, quia pariter apostolicæ gaudia passionis (c) et in eis te prædicare mirabilem confidit ad suæ pertinere salutis augmenta. Per, etc.

Vere dignum. Qui per cultum nominis tui, venerationemque sanctorum, nobis remedia mirabiliter operaris. Hoc ipso namque jejunio, quod, beati apostoli tui Andreæ festa prævenientes, oculis tuæ majestatis offerimus, simul et continentiam salutarem capiamus mentis et corporis, et profutura nobis observatione proficiamus, et mitigatis sensibus corporis, puriores tantis natalitiis præparemur. Per, etc.

Erudiamur, Domine, quæsumus, his celebritatibus et juvemur, quibus beati apostoli Andreæ celestem nobis tribuant martyria præventa lætitiâ. Per, etc.

Referat, Domine, populus Christianus, quos pia devotione præsumpsit, sanctæ gratulationis effectus, ut beati apostoli tui Andreæ simul fiat et veneratione jucundus et intercessione securus. Per, etc.

(a) Est in iisdem codd. Greg. ac in Missali in Missa vigiliæ ejusdem apostoli.

(b) Vide Pamelium tom. I, p. 436.

(c) Hæc oratio videtur mendosa, ac in ea aliquid desideratur.

(d) Invenitur apud Gelas. lib. II, n. 89, in omnibus codd. Gregorianis, et in Missali Rom.

(e) Conferat hanc præfationem cum fusiori codicis Ottobon. Gregoriani apud Muratorium die 3 kal. Decembris.

(f) Hic quædam desse videntur. Vide Pamelium tom. I, p. 436, et laudatum cod. Ottobon. tom. II Muratorii, p. 343.

(g) Quatuor priores sanctos martyres hac die VIII kal. Jan. in nullis kalendaris aut Martyrologis in-

IV. *Item alia.* — (d) Majestatem tuam, Domine, suppliciter 148 exoramus ut sicut Ecclesiæ tuæ sanctus Andreas apostolus exstitit prædicator et rector, ita sit perpetuus suffragator. Per, etc.

Beati apostoli Andreæ, Domine, solemnia recensemus, ut ejus auxilio tua beneficia capiamus, pro quo tibi hostias laudis offerimus. Per, etc.

(e) Vere dignum. Adest enim dies magnifici voti-va martyrii, quo venerandus Andreas germanum se beati apostoli Petri tam prædicatione Christi tui quam confessione monstravit, et apostolicæ numerum dignitatis simul passione supplevit et gloria; (f) ut quibus erat una causa certaminis, una retributio esset et præmii. Per, etc.

Quæsumus, omnipotens Deus, ne nos mundanis sauciari patiaris incursibus, quos tuæ providentiæ constitutis, apostolica præsidia non relinquunt. Per, etc.

Præsta, Domine, quæsumus, Ecclesiam tuam sub tantis gaudere principibus, et intellectu capere, quod devotione sectatur, ut tuis dispositionibus gubernata, quos præsentis veneratur obsequio, participatione perpetua contingere mereatur. Per, etc.

XL.

MENSE DECEMBRI.

VII KALENDAS JANUARIUM.

Natale Domini, et martyrum, (g) Pastoris, Basilei, et Joviani, et Victorini, et Eugenix, et Felicitatis, et Anastasix.

(h) Deus, qui humanæ substantiæ dignitatem et mirabiliter condidisti et mirabiliter reformasti, da, quæsumus, nobis (i) (Jesu Christi Filii tui) ejus Divinitatis esse consortes, qui humanitatis nostræ fieri dignatus est particeps. Per, etc.

(j) Da nobis, quæsumus, omnipotens et misericors Deus et sempiternus Pater, ut Nativitatis Domini nostri Jesu Christi solemnia, quæ præsentibus officiis prævenimus, sic nova sint nobis; et continuata permaneant, sic perpetua perseverent, ut pro sui miraculo nova semper existant. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam quidquid Christianæ professionis devotione celebratur, de 149 hac sumit solemnitate principium, et in hujus muneris mysterio continetur. Hoc in ipsis generis humani parentibus declaratum est, Apostolo protestante, cum de primis hominibus loqueretur: *Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo et in Ecclesia.*

venimus. Similiter Muratorius tom. II Anecd. Lat. norum pag. 191, e papyraceo documento indicem prodidit oleorum sanctorum cum aliquot sanctorum martyrum nominibus, quæ aliunde ignota sunt.

(h) Legitur in cod. Gelas. lib. I, n. 5, et in omnibus codd. Gregorianis inter orationes de Natale Domini. In Missali Romano paucis additis describitur in ordine Missæ dicenda, dum sacerdos aquam in calice miscendam benedicit.

(i) Voces *Jesu Christi Filii tui* sunt varians lectio. Muratorius omisit *ejus*.

(j) Exstat in cod. Gelas. lib. I, n. 3. Mox voces *et sempiternus Pater* abundare videntur ex varianti lectione.

Hoc patriarchæ diversis actionibus et vocibus signaverunt. Hoc illa legis observantia figuralis asseruit. Hoc prædixerunt cunctorum præconia prophetarum. In hoc cæremoniarum veterum plenitudo est. In hoc præsens cælestium ministratio gratiarum. In hoc honorum pollicitatio futurorum. In quo, dum manifestissime comprobantur quæ fuerant prædicta compleri rationabiliter credimus et prudenter quæ promittuntur esse ventura. Per, etc.

(a) Da nobis, quæsumus, Domine Deus noster, ut qui Nativitatem Domini nostri Jesu Christi nos frequentare gaudemus, dignis conversationibus ad ejus mereamur pertinere consortium. Per, etc.

(b) Largire, quæsumus, Domine, famulis tuis fidei, spei et charitatis augmentum, ut qui de Nativitate Domini nostri tui Filii gloriantur, et adversa mundi, te gubernante, non sentiant, et quæ temporaliter celebrare desiderant, sine fine percipiant. Per, etc.

II. *Item alia.* — (e) Deus, qui beatæ (Al. sacræ) Virginis partum, sine humana concupiscentia procreatum, in Filii tui membra venientem paternis fecisti præjudiciis non teneri, præsta, quæsumus, ut hujus creaturæ novitate suscepta, vetustatis antiquæ contagiis exuamur. Per, etc.

Vere dignum. *Ecce enim, sicut per eos locutus est prophetarum, Virgo in utero accepit, et peperit Filium, et vocatum nomen ejus Emmanuel, et nobiscum Deus est; quia Verbum caro factum habitavit in nobis. Ecce puer natus est hodie; parvulus datus est nobis, et factus est principalis, cujus potestas super humeros ejus; et vocabitur admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis, super solium David et super regnum ejus, ut confirmet illud et corroboret amodo et usque in sempiternum.* In quibus omnibus evidenter Deum hominemque cognoscimus, qui suscipiendo quod nostrum est, dignatus est nobis conferre quod suum est. Unde profusus gaudiis, etc.

150 III. *Item alia.* — Munus populi tui, Domine, placatus intende, quo non altaribus tuis ignis alienus, nec irrationabilium cruor effunditur animantum, sed sancti Spiritus operante virtute, sacrificium jam nostrum, corpus et sanguis est ipsius sacerdotis. Per, etc.

Vere dignum. Hoc præsertim die quo ipsum salutis nostræ sacramentum in lucem gentium revelasti, et ab uteri virginalis arcano ineffabili editione promisisti: *Erigens nobis cornu salutis in domo David pueri tui, ad dandam scientiam salutis populo tuo in remissionem peccatorum eorum, per viscera mise-*

(a) Codd. Gregor. et Missale Rom. hanc orationem exhibent in Missa diei Natalis Domini.

(b) Est ibidem, et apud Gelas. lib. 1, n. 5.

(c) Legitur in Gelas. lib. 1, n. 2 et in mss. Gregorianis eodem festo. *Moæ sacræ* est varians lectio, vel suppleudum, ut apud Gelasium, *beatæ Mariæ sacræ Virginis partum.*

(d) Codd. Greg. hanc orationem hoc eodem festo exhibent.

(e) Est in Missali Gothico card. Thomasi in Missa

A ricordie tuæ, in quibus visitavit nos Oriens ex alto. Benedictus qui venit in nomine Domini; qui tamquam sponsus procedens de thalamo suo, Deus Dominus et illuxit nobis, ut nos de tenebris et de umbra mortis, regnum perpetuæ (Al. æternæ) lucis efficeret. Unde profusus, etc.

(d) Omnipotens sempiternus Deus, qui in Domini nostri Jesu Christi Filii tui Nativitate tribuisti totius religionis initium perfectionemque constare, da nobis, quæsumus, in ejus portione censeris, in quo totius salutis humanæ summa consistit. Per, etc.

IV. *Item alia.* — (e) Grata tibi sit, Domine, quæsumus, hodiernæ festivitatis oblatio, ut tua gratia largiente, per hæc sacrosancta commercia in illius inveniamur forma, in quo tecum est nostra substantia. Per, etc.

(f) Vere dignum. Tuæ laudis hostiam jugiter immolantes, cujus figuram Abel justus instituit, agnus quoque legalis ostendit, celebravit Abraham, Melchisedech sacerdos exhibuit; sed verus agnus et æternus Pontifex, hodie natus, Christus implevit. Unde profusus, etc.

Concede, quæsumus, Domine Deus noster, ut qui ad destructionem diaboli, et remissionem natus est hodie peccatorum, et a culpam subreptione nos expiet, et ab hostium incursione defendat. Per, etc.

(g) Da, quæsumus, Domine, populo tuo inviolabilem fidei firmitatem, ut qui Unigenitum tuum in tua tecum gloria sempiternum, in veritate nostri corporis natum de matre Virgine confitentur, et a præsentibus liberentur adversis, et mansuris gaudiis inserantur. Per, etc.

151 V. *Item alia.* — (h) Da nobis, omnipotens Deus, ut sicut adoranda Filii tui Natalitia prævenimus, sic ejus munera capiamus sempiterna gaudente Per, etc.

(i) Tanto nos, Domine, quæsumus promptiore servitio hæc præcurrere concede solemnna, quanto in his constare principium nostræ redemptionis ostendis. Per, etc.

Vere dignum. Solemnitas enim, Domine, cælestis pacis ingreditur. Quæsumus ut per eam gratiam, per quam tibi reconciliatus est mundus peccatorum remissione cunctorum, nos quoque delictis omnibus expiati, remediis tuæ pietatis aptemur, et mysterium quod exstitit mundo salutare, principalis recordatione muneris assequamur. Per, etc.

Deus, qui nos sacramenti tui participatione contingis, virtutis ejus effectus in nostris cordibus operare, ut suscipiendo muneri tuo per ipsum munus aptemur. Per, etc.

vigiliæ Nativitatis Domini, et apud Pamelium tom. II, p. 188.

(f) Confer Gelas. lib. 1, n. 4, et Pamelium eodem tom. II, p. 550.

(g) Describitur in codd. Gregor. inter orationes de Natali Domini.

(h) Est Missa vigiliæ Nativitatis Domini. Hæc oratio est apud Gelasium lib. 1, n. 1, et in Gregoriano Sacramentario, ac in Missali Rom.

(i) Apud Gelas. ibidem,

Benedictio tua, Domine, super populum supplicentem copiosa descendat, ut qui, te factore conditus, te est reparatus auctore, te jugiter operante salvetur. Per, etc.

VI. *Item alia.* — Deus, qui restaurationem conditionis humanæ mirabiliter operaris, quam substantiam condidisti, tribue, quæsumus ut simul perficiatur in nobis et quod creavit Verbi tui divina generatio, et quod ejus hominis facti gloriosa Nativitas reformavit. Per, etc.

Tot sensibus hodiernum, Domine, sacrificium celebramus, quo nobis ipsius sacrificii sunt nata primordia. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam magnificum nostræ commercium reparationis effulsit, cum de homine veteri homo novus (a) curatus existit; cum de mortalitate mortalitas, cum humana conditio de ipsius humanæ conditionis confecta medicatione sanatur, et de obnoxia generatione peccato, totius peccati nescia proles exoritur; ac non solum nostra a Verbo tuo suscepta fragilitas perpetui sit honoris, sed nos quoque mirando consortio reddis æternos. Per, etc.

152 VII. *Item alia.* — Exsultantes, Domine, cum muneribus ad altaria veneranda concurrimus, quia et omnium nobis hodie summa votorum, et causa nostræ redemptionis exorta est. Per, etc.

Vere dignum. Quoniam vere magnum, quod sine exemplo est singulare, quod sine humana ratiocinatione mirabile, tuæ pietatis editum sacramentum. Atque ideo sicut primis fidelibus existit in sui credulitate pretiosum, ita (b) nunc excusabilem conscientiam non relinquit, quæ salutaris mysterii veritatem, toto etiam mundo testificante, non sequitur. Utenim in principio difficile videretur, cum ad hoc sacramentum genus humanum diceretur esse venturum, sic opus majestatis immensæ negari nefas est, cum cernitur ubique conspicuum. Unde profusus, etc.

Concede nobis, Domine, quæsumus, ut sancta tua tibi placito corde sumamus, et quidquid in nostra mente vitiosum est, ipsius doni medicatione curetur. Per, etc.

VIII. *Item alia.* — Deus, qui humanum genus, a suo principe lethaliter sauciatur, Christi tui natiuitate salvare dignaris, præsta, quæsumus, ut non hæreamus in perditionis auctore, sed ad Redemptoris nostri consortia transferamur. Per, etc.

Oblatio tibi sit, Domine, hodiernæ festivitatis accepta, qua et nostræ reconciliationis processit perfecta placatio, et divini cultus nobis est indita pleni-

(a) Codex, *Existeret curatus, mortalitate mortalitas.* Ex contextu emendatum, atque suppletum est; nec oportuit corrigere *immortalitas*; quippe *mortalitas* ad verbum *sanatur* referenda est.

(b) Hæc in Eutylianis scripto videntur, qui veritatem incarnationis Verbi negabant. Contra hos vero catholici (uti traditur oratione ultima Missæ iv) unigenitum Dei Patris Filium in veritate nostri corporis natum de matre Virgine confitentur. A Leonis stylo non distat.

(c) Vide Pamelium tom. II, p. 550.

(d) Invenitur hæc oratio in codd. Greg. ac in Missali

tudo, et via veritatis et vita regni cœlestis apparuit. Per, etc.

(c) Vere dignum. Quia nostri Salvatoris hodie lux vera processit, quæ clara nobis omnia et intellectu manifestavit et visu. Quibus non solum præsentem vitam suo splendore dirigeret, sed ad ipsam nos majestatis immensæ gloriam perduceret intuentem. Per, etc.

(d) Da nobis, Domine, quæsumus, ipsius recensita natiuitate vegetari, cujus cœlesti mysterio pascimur et potamur. Per, etc.

153 IX. *Item alia.* — Ut ad salutaris hodiernæ generationis exordium pertinere mereamur, apostolicis tribue nos, Domine, quæsumus, precibus adjuvari. Per, etc.

Præsentis sacrificio, Domine, tua generaliter exsultet Ecclesia, quo infirmitatis ejus sunt assumptæ primitiæ, ut divinæ particeps fieret ipsa potentia. Per, etc.

Vere dignum. In die solemnitatis hodiernæ, quo licet ineffabile, tamen utrumque conveniens editur sacramentum, quia et mater Virgo non posset nisi sobolem proferre divinam, et Deus, homo nasci dignatus, congruentius non deberet nisi Virgine matre generari. Propterea, etc.

(e) Præsta, misericors Deus, ut natus hodie Salvator mundi, sicut divinæ nobis generationis est nuctor, ita et immortalitatis sit ipse largitor. Per, etc.

Deus, qui creationem conditionis humanæ diabolicis non es passus perire nequitias, remedia tuæ propitiationis exsequere, ut in eadem non prævaleat inimica subreptio, sed redemptio tuæ miserationis (Al. pietatis) obtineat, Per etc.

XLI. (f) *In Natali sancti Joannis Evangelistæ.*

I. — (g) Omnipotens sempiternus Deus, qui hujus diei venerandam sanctamque lætitiâ beati apostoli tui Joannis Evangelistæ festivitatem tribulisti; Da Ecclesiæ tuæ, quæsumus, et amare quod credidit, et prædicare quod docuit. Per, etc.

(h) Deus, qui per os beati apostoli tui Joannis Evangelistæ Verbi tui nobis arcana reserasti, præsta, quæsumus, ut quod ille nostris auribus excellenter infudit, intelligentiæ competentis eruditione capiamus. Per, etc.

Munus populi tui, Domine, quæsumus apostolica deprecatione sit gratum, ut Ecclesiæ tuæ eorum semper intercessionibus adjuvetur, quorum jugiter instruitur disciplinis. Per, etc.

(i) Vere dignum. Beati apostoli tui Joannis Evange-

Romano in vigilia Natiuitatis Domini.

(e) Apud Gelas. lib. I, n. 4, et in codd. Gregorianis. In laudato Missali ultimo loco describitur hoc die festo.

(f) Missæ S. Stephani protomartyris, quæ Missis diei Natalis Domini subjiciendæ erant, leguntur initio mensis Augusti, indeque repetendæ.

(g) Est in codd. Gregor. hoc loco: in Missali autem Rom. die natali S. Bartholomæi.

(h) Legitur apud Gelas. lib. I, n. 7, et in mss. Gregor. ad Vesperas hujus festi.

(i) Hæc præfatio paucis mutatis refertur in cod.

listæ Natalitia venerantes. Qui Domini nostri Jesu Christi Filii tui vocacione suscepta, terrenum respuit patrem, ut posset invenire celestem, retia sæculi, quibus implicabatur, abjecit, ut æternitatis dona mente libera sectaretur; nutantem fluctibus navem reliquit, utin ecclesiasticæ gubernationis tranquillitate consisteret; a piscium captione cessavit, ut animas, mundanis gurgitibus immersas, calamo doctrinæ salutaris abstraheret; destitit pelagi profundo mari, secretorum scrutator redditus divinorum. Eo usque procedens, ut et in cœnæ mysticæ sacrosancto convivio in ipsius recumberet pectore Salvatoris, et eum in cruce Dominus constitutus, vicarium sui, matri Virgini, filium subrogaret, et in principio, quod Deus erat apud Deum, præ cæteris ostenderet prædicandum. Per, etc.

Præsta nobis, Domine, quæsumus, apostolicis doctrinis et precibus adjuvari, ut quod præsentibus celebramus officiis, perpetuæ salvationis (Al. redemptionis) gaudiis assequamur. Per, etc.

Prosequere, Domine, populum tuum, ut apostolorum Natalitia beata sanctorum et temporali consolatione fultus semper exerceat, et æterna miseratione redemptus agnoscat. Per, etc.

II. *Item alia.* — Natalitia sancti Joannis apostoli, quæsumus, Domine, munera capiamus, ut suis precibus gloriosis, et credendum nobis jugiter postulet, et sequendum beatus Evangelista quod docuit. Per, etc.

(a) Supplicationibus apostolicis beati Joannis Evangelistæ, quæsumus, Ecclesiæ tuæ, Domine, commendetur oblatio, cujus magnificis prædicationibus eruditur. Per, etc.

Vere dignum. Beati Joannis apostoli gloriam recensentes. Qui ab Unigenito tuo sic familiariter est dilectus, et immense gratiæ revelationibus inspiratus, ut omnem transgrediens creaturam, excelsa mente conspiceret, et evangelica voce proferret, quia in principio erat Verbum, et Deus erat Verbum, (b) qui hoc erat in principio apud Deum. Dicendo quippe erat, perpetuitatem sine initio demonstravit. Addendo et Deus erat Verbum, et hoc erat in principio apud Deum, et distinctionem protulit personalem, et unam te cum Filio tuo patefecit habere Deitatem. Qua majestatis æternæ claritate deprompta, summæ Divinitati cederet vocata gentilitas, et hæreticorum confutata versutia, nec confusionem prætenderet unionis, nec consempternitatis minueret veritatem. Per, etc.

Miserator et misericors Domine, qui nos continuis cœlestium martyrum non deseris sacramentis, præsta, quæsumus, ut quæ sedulo celebramus affectu, grato tibi percipiamus obsequio. Per, etc.

Greg. Ottobon. Muratorii, apud Menardum tom. III. col. 10, et apud Pamelium tom. II, p. 551.

(a) Vide Gelas. lib. I, n. 7, et Pamelium tom. I, pag. 308, et tom. II, pag. 190.

(b) Pro qui legendum videtur et Muratorius, et quia.

(c) Fere eadem est in codd. Greg. ac in Missali Romano.

(d) Confer Gelas. lib. I, n. 8.

(e) Est in omnibus codd. Gregorianis.

155 (c) Ecclesiam tuam, Domine, benignus tra, ut apostolicis beati Joannis Evangelistæ illi nata doctrinis, ad dona perveniat, quæ de tuis libus retributione promisit. Per, etc.

XLII.

In natali Innocentium.

I. — (d) Deus, qui bonis tuis infantum quoque nescia sacramenti corda præcedis, tribue, quæsumus, ut nostræ conscientiæ fiduciam non habere indulgentia semper copiosa præveniat. Per, etc.

Suscipe, Domine, quæsumus, devotorum famulorum, et tuis divinis purifica serviente mysteriis, quibus etiam justificas ignora. Per, etc.

(e) Vere dignum. Pretiosis enim mortibus parum, quos, propter Filii tui Domini nostri et fratris infantiam, bestiali sævitia Herodes fur occidit, immensa clementiæ tuæ dona cognoscere Fulget namque magis sola gratia quam voluntas clara est prius confessio quam loquela; antequam membra passionis existerent; testes qui ejus nondum fuerant agnitores. O infinita clementia! cum pro suo (f) nomine trucidatis, etiam scientibus, meritum gloriæ perire non patitur proprio cruore perfusis, et salus regenerari expletur, et imputatur corona martyrii. Per, etc.

(g) Hodiernæ solemnitatis effectum sumpsit Domine, gaudia magna de parvis, suppliciter rantes ut hanc abundantiam in nostra quoque vocatione defendas. Per etc.

(h) Lætetur semper Ecclesia tua, Domine, tu celeberrime sanctorum, et misericordiæ tuæ experiri effectum, quo et fragilitas humanitas sistat, et divina suppliciter redemptio non negat. Per, etc.

II. *Item alia.* — (i) Deus, qui licet sis magis magnis, mirabilia tamen gloriosius operaris in minoribus, da nobis, quæsumus, in eorum celebritate participare, qui Filio tuo Domino nostro testimonium buerunt etiam non loquentes. Per, etc.

(j) Adesto, Domine, muneribus, innocentium vitæ sacrantibus, et præsta, quæsumus, ut eorum sinceritatem possimus imitari, 156 quorum dicatam veneramur infantiam. Per, etc.

Vere dignum. Audivimus enim prophetam dicitur quod Rachel plorans filios suos, noluerit consolari, quia non sunt. Mærebat ergo quod de ejus fratre non venirent, qui tanto sunt munere corde Deo quippe sunt stirpe progeniti, quorum deus gratia prævenit et sensum; intelligentiam par-

(f) Suppleta est vox nomine ex laudatis Sacramentariis, quæ præfationem repetunt.

(g) Est apud Pamelium tom. II, pag. 309.

(h) Idem ibidem, pag. 308.

(i) Est in codd. Greg. Menardi, Muratorii et Pamelii.

(j) Legitur apud Gelas. lib. I, n. 8, et apud Menardum tom. III, pag. 12.

martyrii palma mirabilis præcessit ætatem; ut etiam A veneranda nostri Salvatoris infantia cœtaneis testificationibus existeret gloriosa. Per, etc.

Annue, quæsumus, omnipotens Deus, ut sicut eos, quorum Natalitia recensemur, per tuam gratiam beneplacitos fecit ætas exitu, sic nos tuæ pietati salutis humilitas præstat acceptos. Per, etc.

Tribue, Domine, quæsumus, fidelibus tuis, ut, sicut ait Apostolus, non efficiantur pueri sensibus, sed malitia innoxii reperiantur (a) ut parvuli, ut martyres festivitatis hodiernæ, quos meritis æquare non possunt, mentis simplicitate sectentur.

XLIII.

In jejuniis mensis decimi.

I. — Deus, qui singulis quibusque competenter aptanda temporibus sempiterno cernis intuitu, da nobis, quæsumus, ut cum rerum vicissitudine mundanarum ad bona quoque perpetua piæ devotionis crescamus accessu. Per, etc.

Dies nostros, Domine, placatus intende, et quos præsentis cursu multiplicas, justis operibus redde securos. Per, etc.

(b) Ecclesiæ tuæ, Domine, munera placatus assume, quæ et misericors offerenda tribuisti, et in nostræ salutis potenter efficit transire mysterium. Per, etc.

Vere dignum. Quia per ea quæ conspiciuntur instruimur quibus modis ad invisibilia tendere debeamus. Denique commonemur, anni docente successu, de præteritis in futura, et ad novitatem vitæ de vetustate transire, ut terrenis sustentationibus expediti, cœlestis doni capiamus desiderabilium ubertatem, et per eum cibum qui beneficiis prærogatur alternis, perveniamus ad victum sine fine mansurum. Per, etc.

(c) Tuorum nos, Domine, largitate donorum et temporalibus attolle præsiidiis, et renova sempiternis. Per, etc.

Diversis plebs tua, Domine, gubernata subsidiis, et præsentia pietati tuæ remedia capiat et futura, ut transeuntium rerum necessaria consolatione foveatur, et fiducialius ad æterno contendat. Per, etc.

II. *Item alia.* — (d) Cognoscimus, Domine, tuæ circa nos clementiæ largitatem. Et ideo fiducialius imploramus ut quos pascere non desinis immeritos, et digne tibi servire perficias, et donis uberioribus prosequaris.

(a) *Ut pro et exigente Pauli sententia scriptum fuit.*

(b) Est in Gelas. lib. II, n. 85, fer. 4 mensis decimi, et apud Pamelium tom. II, pag. 362.

(c) In margine codicis: *Post cibos.* Exstat apud Gelas. loc. cit. et in codd. Gregor. ac in Romano Missali fer. 5 post Dominicam primam. Quadragesimæ.

(d) In eodem margine. *Ante cibos.*

(e) Est in omnibus codd. Gregor. ac in Missali Rom. in sabbato post Dominicam secundam Quadragesimæ.

(f) Muratorius prætulit correctionem *nutritius parvulorum institutus*; sed non est necessaria: sicut nec paulo post opus est scribere *incrementa pro cre-*

(e) Da, quæsumus, Domine, nostris effectum jejuniis salutarem, ut castigatio carnis assumpta ad nostrarum vegetationem transeat animarum. Per, etc.

Suscipe, Domine, sacrificium cujus te voluti dignanter immolatione placari, et præsta, quæsumus, ut hujus operatione mundati, beneplacitum tibi nostræ mentis offeramus affectum. Per, etc.

Vere dignum. Qui nos tamquam (f) nutrimentis parvulorum instituens, dispensatis mentis et corporis alimentis, per humanorum foves crementa preventuum, donec immortalem satietatem, pro nostro quisque modulo, finita mortalitate capiamus. Per, etc.

Mysteriis tuis, Domine, veneranter assumptis quæsumus, ut contra nostræ conditionis errorem, et contra diabolicas armemur insidias. Per, etc.

Sit plebi tuæ, Domine, continuata defensio divini participatio sacramenti, ut carnalibus vitiis non teneatur obnoxia, ut spiritali delectatione sit libera, ut majestati tuæ plena sit devotione subjecta, ut salvationem mentis et corporis et incessabiliter expectat, et affluenter accipiat. Per, etc.

III. *Item alia.* — (g) Supplices, Domine, te rogamus, ut fructuum terrenorum commodis sufficienter adjuti, ad te omnium proficiamus auctorem. Per, etc.

(h) Cordibus nostris, quæsumus, Domine, benignus infunde, ut sicut ab escis corporalibus temperamus, ita sensus quoque nostros a noxiis retrahamus excessu. Per, etc.

(i) Hujus nobis parcimoniæ, quæsumus, Domine, præbe mensuram, ut quod licentiæ carnis auferamus, salutarem nobis fructum mentis acquirat. Per, etc.

Subde tibi nostras, quæsumus, Domine, voluntates, ut semper et fide quæ præcipis et actione sectemur. Per, etc.

Precamur, omnipotens Deus, ut de transitoriis opibus ea potius operemur quibus ad æterna gaudia consequenda et spes nobis suppetat et facultas. Per, etc.

Pacem nobis tribue, Domine, mentis et corporis, ut nostræ fragilitati et manifesti subjiciantur hostes, et invisibiles excludantur. Per, etc.

(k) Præsta, Domine, quæsumus, ut dicato muneri congruentem nostræ devotionis offeramus affectum. Per, etc.

mentu, licet hoc nomen minus est usitatum, uti Blanchinius secundis curis animadvertit.

(g) In marg. codicis: *Post cibos.*

(h) Habes hanc orationem in mes. Gregorianis et in Missali Rom. feria 2 post Dominicam III Quadragesimæ.

(i) Est in Gelas. lib. II, n. 85, fer. 6 mensis decimi.

(j) Muratorius, *operibus.* Retinimus lectionem codicis *opibus*, cum verbum *operemur* de largitione eleemosynæ hic accipiat, quemadmodum laudatus Blanchinius secundis curis monuit.

(k) Gelas. loco laudato, et apud Pamelium tom. II, pag. 362.

Vere dignum. Quoniam salubri mendicate jejunio, necessaria curationi tractamus, et per observantiae competentis obsequium de perceptis grati muneribus de percipiendis effloimur gratiores, ut non solum terrena fertilitate lætemur, sed nativitatem panis æterni purificatis suscipiamus mentibus honorandam. Per, etc.

(a) Sumpsimus, Domine, celebritatis annuæ votiva sacramenta. Præsta, quæsumus, ut et temporalis vitæ nobis remedia præbeant et æternæ. Per, etc.

Tuere, Domine, plebem tuam, et sacra solemniam recolentem cœlestis gratiæ largitate proseguere, ut visibilibus adjuncta solatiis, ad invisibilia bona promptius incitetur. Per, etc.

IV. *Item alia.* — (b) Respice, Domine, propitius ad plebem tuam, et quam divinis tribuis proficere sacramentis, ab omnibus absolve peccatis. Per, etc.

Succurre, Domine, quæsumus, populo tuo, et nullum sequi patiaris errorem, quem tuæ vis complicem fieri veritatis. Per, etc.

Quæsumus, omnipotens Deus, Ecclesiæ tuæ tempora clementi gubernatione dispensa, ut cum solemnitatum multiplicatione sanctarum, et intellectum rerum cœlestium capiatur et profectum. Per, etc.

Præsta, quæsumus, Domine, spiritualibus gaudiis nos repleri, ut quæ actu gerimus mente sectemur. Per, etc.

Offerimus tibi, Domine, munera, supplicantes ut quæ subditis (*Al. piis*) celebramus officiis, plinis affectibus exsequamur. Per, etc.

Vere dignum. Qui non solum ineffabilis 159 in excelsis, sed etiam immensus probaris in minimis. Nam cum Filius tuus, Dominus noster, Jesus Christus, mundum diceret universum in suum nomen esse cessurum, quis non veluti putaret absurdum? quis, cum fieri videat, neget esse divinum? cernensque promissa compleri, merito securata (c) non dubitet quæ pariter prædicata sunt esse ventura? Sicut autem beatiore illi qui nondum apparentia crediderunt, ita nos et inexcusabiliores, si nec experta fateamur, et nihilominus gratiores existimus, si quæ manifesta non sunt confidimus adfutura. Per, etc.

(a) Exstat in Missali Rom. et in codd. Gregorianis die 28 Januarii S. Agnetis secundo.

(b) Invenitur apud Gelas. loc. cit., ex quo emendatum fuit *proficere* pro eo quod in cod. mendose legitur *profleri*.

(c) Ita codex, et recte; nec opportuna est correctio *jam dubitet*.

(d) Legitur apud Gelas. lib. II, n. 85, fer. 6 in jejunio mensis decimi, et in codd. Gregor. ac in Romano Missali fer. 5 in Cœna Domini; ex quibus suppletum fuit verbum *exsequimur*, quod in codice luxato non

(d) Refecti vitalibus alimentis, quæsumus, Domine, quod tempore nostræ mortalitatis *exsequimur*, immortalitatis tuæ munere consequamur. Per, etc.

Super populum tuum, Domine, quæsumus, benedictio copiosa descendat, indulgentia veniat, consolatio tribuatur, fides sancta succrescat, redemptio sempiterna firmetur. Per, etc.

V. *Item alia.* — Esto, Domine, propitius plebi tuæ, et temporali consolatione non deseras, quam vis ad æterna contendere. Per, etc.

(e) Sacrificiis præsentibus, Domine, quæsumus, intende placatus, ut et devotioni nostræ proficiant et saluti. Per, etc.

Vere dignum. Qui non solum peccata dimittis, sed ipsos etiam justificas peccatores, 160 et reis non tantum pœnam relaxas, sed donas et præmia. Per, etc.

(f) Præsta, quæsumus, Domine Deus noster, sacramentum hoc in Ecclesiis tuis indifferenter intelligi, ut unus Christus in Dei atque hominis veritate, nec a nostra divisus natura, nec a tua discretus adoretur essentia. Per Christum Dominum nostrum,

Laudet te, Domine, ora nostra, laudet anima, laudet et vita; et quia tui muneris est quod sumus, tuum sit omne quod (g) vivimus. Per Christum Dominum nostrum.

(h) ***

Suscipite, venerabiles martyres, etsi indigni cultoris offer.... vota totius populi pro.... attendite; ut qui de vestrorum meritorum estis remuneratione securi, sitis de nostrorum criminum remissione solliciti.

Incipit benedictio fontis.

Præcem tibi fundimus, Domine rerum, genitor æterne, omnipotens Deus, cujus Spiritus ferebatur super aquas, cujus oculi excelsi aspexerunt super Jordanem fluvium, dum tingeret Joannes in penitentiam confitentes peccata sua. Ideoque petimus sanctam gloriam tuam ut sit absconsa manus tua in hanc aquam, ut emundes et purifices deteriorem hominem, qui baptizabitur ex ea, et mortiferis delictis renascatur ac reviviscat per hominem novum, renatum in Christo Jesu, cum quo vivis et regnas in unitate Spiritus sancti in sæcula sæculorum.

legebatur.

D (e) Est in mss. Greg. Muratorii, ac in Missali Rom. in Missa sabbati post Dominicam 3 Adventus.

(f). Hæc oratio contra Eutythianorum errorem a Leonis sensibus et stylo non discrepat.

(g) Cod., *vivemus*.

(h) Hæc tres cruceos, quæ post præcedentem orationem describuntur in codice, Sacramentarii finem indicare videntur, ita ut sequentia additioni extraneæ tribuenda sint.

MONITUM.

Ex tribus Pontificalis Romani præfationibus, quas Leonis stylum referentes ejus Sermonibus Quenellus subiecit, duæ in præmisso Sacramentario editæ sunt. Tertiam vero, quam in eodem inventum iri nihil ambigimus, si non deesset ea pars quæ Quadragesimæ tempore ad penitentium reconciliationem pertinet, hic

subijcimus. Addenda pariter esset præfatio *Exsultet* in benedictione Cerei paschalis, si hanc Leonis esse fetum (ut nonnullis visum est a Mabillonio laudatis in notatione ad Missale Gothicum) probabile crederemus. At cum ejus stylus a Leonino alienissimus sit, nullique codices, quod sciamus, huic opinioni suffragentur, solum præfationem, seu potius allocutionem archidiaconi pro reconciliatione poenitentium, quæ Leonem spirat, nostro Sacramentario non opitulante, ad vetustiore Gelasianum codicem, ubi integrior et plenior est, exactam, hoc loco appendimus.

(*) ALLOCUTIO

(b) ARCHIDIACONI AD EPISCOPUM PRO RECONCILIATIONE POENITENTIUM.

Adest, o venerabilis pontifex, tempus acceptum, **A**ris; lacrymis stratum (i) rigavit; cor suum luctu, dies propitiationis divinæ et salutis humanæ, (c) qua mors interitum, et vita accepit æterna principium: quando in vinea Domini Sabaoth sic novorum (d) plautatio faciendæ est, ut purgetur (e) exsecratio vetustatis. Quamvis enim a divitiis bonitatis et pietatis Dei nihil temporis vacet, nunc tamen et largior est per indulgentiam remissio peccatorum, et copiosior est per gratiam assumptio renascentium. Augemur regenerandis, crescimus reversis. Lavant aquæ, lavant lacrymæ. Inde gaudium de assumptione vocatorum, hinc (f) lætitia de absolutione poenitentium. Inde est quod (g) supplex tuus, posteaquam in varias formas criminum, neglectu mandatorum cœlestium et morum (b) probabilium transgressione cecidit, humiliatus atque prostratus prophetica (i) ad Deum voce clamat **B** dicens: *Peccavi, impie egi, iniquitatem feci, miserere mei, Domine.* Evangelicam vocem non frustratoria aure capiens, *Beati qui lugent, quantam ipsi consolabuntur*; manducavit, sicut scriptum est, panem dolo-

(a) Hanc Quesnellus edidit ex Pontificati Romano part. III: *De reconciliatione poenitentium, quæ fit in quinta feria Cænx Domini*, et ex Ordine Romano Hiltorpii. In Gelasiano Sacramentario legitur lib. I, n. 38.

(b) In cod. Gelas. diacono hæc allocutio tribuitur.

(c) Al., quo, vel quia.

(d) Pontificale addit *palmitum*; et mox *sarcienda* pro *facienda*. Sequitur codicem Gelasii, cum quo concinit Ordo Romanus, Hiltorpii.

(e) Cod. Gel., et *curatio*. Lectionem Ordinis Rom. et Pontificalis præferendam duximus; sicut et in sequentibus et *largior*, pro quo in Gelas. perperam legitur et *largitor*.

(f) Magis placuit lectio ejusdem Ord. Rom. et Pontif. Codex Gelas., *lætitia*.

(g) Pontif., *supplices famuli tui*, et sequentia numero plurali.

(h) Leg., *improbabilium*. Al., *probaturum*.

(i) Al., *ad Dominum*.

(j) Pontif. addit *suum*.

(k) Huc usque Quesnellus ex Romano Pontificali, sequentia in Gelas. cod. et Ordine Romano.

(l) Al., *excitatus*.

(m) Ord. Rom., *suadente*.

(n) Idem Ord. addit *sibi*.

(o) Idem Ord. omittit *cum*.

ADMONITIO IN LIBROS DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM.

1. Hos libros Quesnellus nomine Leonis inscriptos edidit. Cur vero nos eidem pontifici adimendos, ac in appendicem rejiciendos putavimus, patebit ex observationibus secundæ Quesnellianæ dissertationi subjectis, quibus ejus argumenta ad calculos revocabimus. Vulgati primo fuerunt iidem libri inter S. Ambrosii Opera ex codice qui Ambrosii nomen præferbat, et non solum multis scatebat erroribus, verum etiam carebat longo illo testimonio quod S. Gelasius papa ex hoc opere recitaverat. Joannes Sotellus in editione Lovaniensi anni 1565 hos libros S. Prosperi Aquitani Operibus inseruit auctoritate trium mss. exemplarium S. Martini Lovaniensis, Camberonensis, et Bonensiensis, quæ illis Prosperi nomen præfigunt; sed nihil emendavit in textu, supplevit nihil. In Duacensi autem editione Operum S. Prosperi anni 1576, ex eodem codice Camberonensi Joannes Olivarius supplevit quidem locum insignem qui deerat, at variantes margini affigens, textum intactum plerumque reliquit. Quesnellus præter has variantes manuscripti Camberonensis usus est alio codice Thuaneo, Prosperi, ut aliunde credimus, nomine inscripto, et horum duorum exemplarium subsidio nonnulla errata in textu emendavit. Novissimus S. Prosperi editor Parisiensis anni 1711 adhibuit tertium codicem Joliensem melioris notæ, cui Prosper item inscribitur; ac ex eo non pauca loca restituit.

2. Nos tres mss. libros Vaticanos præcipue contulimus. Primus est codex Vat. Reg. n. 293 pergamenus in quarto, sæculi circiter XI, ubi Prosperi libri ascribuntur hoc titulo: *Incipit liber primus Prosperi de vocatione omnium gentium*. Hic autem codex notam habet præfixam in fronte: *Liber S. Petri sanctique Rodoberti de Cella*; quæ bibliothecam indicat ad quam idem codex olim pertinebat. Alter est Vat. 268, item pergamenus in folio, ejusdem circiter sæculi, qui Ambrosio opus adjudicat. Tertius est Vat. 262, in quarto, sæculi XV, qui nomen Prosperi in fronte exhibet. Licet autem hic codex recentior sit, saniores

tamen lectiones ut plurimum suppediavit, nec non locum illum quem in cæteris frustra quæsitum ex hoc uno ms. restituimus. Ne in citandis his codibus prolixiores simus, primum ms. indicabimus numero arabico 1, secundum numero 2, tertium numero 3, sic: *Vat.* 1, 2, vel 3. Præter hos sunt alii tres codices, *Vat.* Palatinus 236 sæculi ix vel x, *Vat.* 558 sæculi xi, et 559 sæculi xv, qui Prosperum pariter præferunt; et unus *Vat.* 281 sæculi xiv, qui Ambrosium præfigit.

3. Horum autem codicum recensio duo observanda suggerit, quæ non inutilia fortassis erunt ad coniciendum auctorem. Primo falsum est codices Vaticanos qui Ambrosium præferunt esse vetustiores illis qui Prosperi nomine inscribuntur. Neque enim *Vat.* 268 est nongentorum annorum, sed xi circiter sæculo scriptus agnoscitur; cum codex *Palat.* 236 uno vel altero etiam sæculo anterior sit; sicut etiam ille quem Hincmarus habuit, dum pluribus in locis sub Prosperi nomine hoc opus allegavit. Codices vero *Vat.* Reg. 293 et *Vat.* 558 ejusdem sæculi sunt ac ille qui Ambrosio prænotatur. Secundo ex codicibus hactenus adhibitis tres tantum Ambrosium præferunt, nimirum *Vat.* 268 et 281, nec non ille ex quo primum hi libri sub Ambrosii nomine prodierunt, et hi omnes æque multis erroribus corrupti sunt, ac longo illo testimonio quod capite 7 libri 1, ex mss. Prosperum præfigentibus, restitutum fuit omnes similiter carent; adeo ut ex uno eodemque exemplari pariter corrupto et diminuto derivati noscuntur. Octo autem codices Prosperi nomine præsignantur, Camberonensis, Thuaneus, Joliensis, *Palat.* 236, *Vat.* Reg. 293, *Vat.* 262, 558 et 559, omnesque multo emendatiores sunt, nec insigne illud testimonium omitunt.

4. Ex his autem duabus observationibus quamdam conjecturam auctori discernendo utilem inferre et proponere liceat. Cum omnes codices qui Ambrosium signant æque luxati et corrupti ex unico vitiato exemplari profiscantur, primi illius librarii oscitantia vel arbitrio fieri potuit ut vel nomen Prosperi, quod erat in vetustioribus mss. in Ambrosium mutaret, vel (quod probabilius est, et frequentius alii in operibus accidit) libros sine auctoris nomine subjecerit Ambrosii Operibus; ex quo alii posteriores amanuenses occasionem sumpserint tribuendi illos Ambrosio; cui tamen iidem certe nequeunt ascribi uti Quesnellus evidenter ostendit *dissert.* 2, nec antiquioribus temporibus atque codicibus ascriptos scimus. E contra cum omnes codices Prosperum præferentes emendatiores et non ita diminuti sint, ac nonnulli etiam vetustiores, palam est hos ab originali antiquissimo ac sinceriori profectos, cui pariter nomen Prosperi inscribatur. Hinc autem nonne conicere licet aliquem Prosperum vere esse horum librorum auctorem, licet quis Prosper fuerit ignoretur? Ita quidem conciliantur probe omnia. Difficultates enim a Quesnello objectæ *dissert.* 2 contra sententias Prosperum ingerentes, id solum evincunt horum librorum auctorem non esse Prosperum Aquitanum. At si dicatur esse aliquis alius Prosper aliunde non cognitus, qui sub Leonis ævum et ante Gelasium vixerit, ea objecta nihil officiant, et hac ratione antiquiorem, et plurium, et emendatiorum exemplarium fides intacta relinquitur. Simili quoque via conciliari potest auctoritas Cassiodorii, qui libros *de Promissionibus et Prædicationibus Dei* Prospero tribuit. Id per errorem accidisset, si Prosperum Aquitanum intelligere necesse esset; illorum enim librorum auctor Africanus perspicitur. At Cassiodorius Prosperum duobus in libris constantiter vocat; patriam autem non designat, cumque ipse huic auctori sit fere suppar, in ejus nomine allucinatus non ita facile dicendus est, cum alius Prosper intelligi queat; sed illi potius per non leve præjudicium allucinati credendi sunt, qui Prosperum Aquitanum a Cassiodorio appellatum præsumentes, duplex hujus testimonium rejiciendum ac errore notandum putarunt. Quidni igitur idem accidere potuit in casu nostro?

5. Gelasii papæ textus nihil repugnat, cum *Magistrum Ecclesiæ* honoris gratia illum potuerit appellare, qui vel tunc in mss. Prosper nuncuparetur; neque enim hinc cogimur dicere hos libros sine auctoris nomine fuisse editos; quod tamen ex sola Gelasii citatione, qua nomen omittitur, nonnulli colligendum existimarunt.

6. Neque moveat quod quidam addunt, ita potuisse errare codices in tribuendis his libris Prospero, uti errarunt in vindicandis eidem libris *de Vita contemplativa*, qui Julianum Pomerium habent auctorem. Alii enim codices inventi sunt, et a novissimo Prosperi editore laudantur, qui hos libros Juliano Pomerio vindicant; cujusmodi etiam sunt unus *Vat.* Reginæ 291 sæculi xi, et alius Ambrosianus mille annorum a Muratorio indicatus tom. III. *Antiquit. Italic.* pag. 847, in quo dum excerpta ex antiquis scriptoribus describuntur, unum ex cap. 21 lib. II *de Vita contemplativa* sic allegatur: *Incipit de tertio* (legendum *secundo*, nisi alia divisio obtinuisse) *libro Pomerii ad Julianum*. E contra vero nulli codices hactenus inveniri potuerunt qui libros *de Vocatione* alii ascribant nisi Prospero vel Ambrosio; ac propterea cum Ambrosii esse nequeant, unus Prosper restat, quem cum non cogamur Aquitanum intelligere (nullus enim codex Aquitanum vocat), alium Prosperum possumus credere, etsi quis ille fuerit non liqueat. Hanc conjecturam, quæcumque sit, lectorum judicio subjicimus, eorum præcipue qui alios codices inspicere et conferre poterunt.

DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM

LIBRI DUO.

Jam hos libros, minus recte S. Leoni quam Prospero Aquitano tribuendos, inter hujus Patris Opera edi curavimus, tomo scilicet nostro LI, quo requirendi sunt. Quod autem spectat ad elucidationes quibus in editione Balleriniiana opus illustratur, eas in tomo præsentis integre producimus. Vide infra. Quesnelli in illud thema dissertationem cum subjectis Balleriniiorum observationibus. EDIT.

PRÆTERITORUM

SEDIS APOSTOLICÆ EPISCOPORUM AUCTORITATES.

DE GRATIA DEI.

Quesnellus hunc libellum S. Leoni adjudicavit; alii vero auctores rectius Prospero Aquitano voluerunt adscribendum. Quorum amplexi sententiam, varias quibus niteremur auctoritates inter Opera Prosperi tomo nostro LI retulimus. Vide cæterum infra dissertationem tertiam Quesnelli, et in eam Balleriniiorum observationes. EDIT.

(a) EPISTOLA AD SACRAM VIRGINEM DEMETRIADEM

SEU

DE HUMILITATE TRACTATUS,

Quem LEONI MAGNO Quesnellus (b) attribuit.

ARGUMENTUM.

Magnis laudibus veram humilitatem commendat, adversamque illi superbiam suis depingit coloribus; tum devotam Christo virginem hortatur ut elationem caveat, seque sinceræ humilitatis præsidio muniat.

229 CAP. I. *Quanta fuerit Demetriadis nobilitas et virtus.* — (c) Cum splendidissimæ sanctimonix tuæ sublime propositum super humilitatis fundamenta consistere pie et sapienter intelligis, in hoc usque, o sacra Virgo Demetrias, dignationem tuæ dignitatis inclinas, ut provectiones tuas etiam meo stylo exigas adjuvari. Quod ergo, ad tenuitatem facultatis meæ respiciens, omnibus modis recusarem, neque tam maturo et erudito animo cohortatiunculas meas adhibere præsumerem, nisi 260 fiduciam efficiendi id quod jubetur a jubente conciperem, et tuis meritis atque orationibus confiderem esse præstandum, ut *oriatur in deserto aqua (Psal. cvi, 33); et fiant in sicca terra flumina (Ps. civ, 41; Isaiæ XLIII, 19)*. Unde collaborandum tibi mecum est; ut qui *sapientiam præstat parvulis, et linguas mulorum facit disertas (Sap. x, 21)*, jubeat de cordis mei ariditate profuere, quod sitis tua digne possit haurire. Quæ ergo materia stylo dabitur, et unde loquendi tecum causa sumetur? Si laudes tuas cribere aggrediar, et majorum seriem, quæ per te multum illustratur, evolvam, onerosum me forte et impudentem videri posse arbitror, qui vel humanæ tibi gloriæ tentationem

(a) Nullus hactenus codex usui fuit cum quo hæc epistola relegeretur. Omnes enim editiones e prima transcriptæ fuerunt; unde nihil emendari potuit. Nos quatuor Vaticana exemplaria mss. invenimus, signata num. 262, 268, 281 et 284. Duo priora potissimum contulimus, ac ex iisdem plura loca corrigemus.

(b) Confer dissert. 4 Quesnelli, et in eam nostras observationes.

(c) In vetustis Ambrosii editionibus hic titulus præfigitur: *Ambrosius episcopus sacræ virgini Demetriadi*. In editione autem Lovaniensi an. 1565, *Prosper episcopus sacræ virgini Demetriadi*; ex qua inscriptione Prosperum Aquitanum fuisse episcopum nonnulli putarunt. Sed hæc inscriptio ex arbitrio solius editoris Lovaniensis profecta est. Cum enim is nullum hujus epistolæ codicem habuerit, eamque transcripserit ex Ambrosii editione, ex sola præsumptione quod hujus auctor esse non posset Ambrosius, Prospero illam ex aliquot conjectationibus attribuit; ac eandem transcribens ex Ambrosii vulgatis, in inscriptione Ambrosii nomen, retentis cæteris ac etiam voce *episcopi*, proprio Marte mutavit in Prosperum. In quatuor autem memoratis codicibus Vaticanis nulla ejusmodi inscriptio legitur. In duobus Vat. 268 et 281 hæc epistola subjicitur *de Vocatione omnium gentium* Ambrosio ascriptis; at sine ullo auctoris nomine ipsa describitur cum titulo: *Incipit de vera humilitate ad sacram virginem Deme-*

adulando ingeram. vel tuis ac tuorum prædicationibus ingenium meum par esse præsumam. Si vero de commendando virginitatis bono disæeram, superflua erit ejus nunc propositi insinuatio, quod tu a primo ætatis tuæ flore 261 (d) sine humanis cohortationibus elegisti: et de quo inter ipsa principia multi, (e) qui tunc in Ecclesia præminebant, merito non siluerunt. Valde enim mirabile erat, et inter præcipua divinæ gratiæ exempla numerandum, quod virgo Anicia, super omne fastigium (f) Trabeatæ nobilitatis evecta, decujus fecunditate avis atque atavis responsura posteritas et familiæ votis expectabatur et patriæ, converso repente animo, desiderio cœlestium nuptiarum declinasti mortale conjugium, et ut omnem prosapiam tuam etiam hujus virtutis titulo consecrasses, (g) prima stirpis tuæ perpetuam te virginem Filio virginis spondesti. Illam ergo ætatem tuam et illa principia rationabiliter doctissimi viri suis adhortationibus incitarunt, et licet plantationi suæ summus agricola valida ad profectum tuum incrementa præberet, cooperatores tamen gratiæ Dei opportune piam adhibuere culturam, ut germen tenerum fortitudinis robur acciperet, et di-

triadem. In Vat. 262, post eosdem libros *de Vocatione* Prospero attributos, interpositis aliquot paginis albis, sine ullo titulo invenitur. In solo cod. Vat. 284 hæc inscriptio præfertur: *Ambrosii ad Demetriadem virginem*. Vide plura in observ. ad dissert. 4 Quesnelli.

(d) Demetriadem, hortante Augustino, nuptiis contemptis, quæ ipsi paratæ erant, virginitatis propositum suscepisse, discimus ex ejusdem doctoris epist. 143, nunc 188, ad Julianam, quam Auctor, cum verba textui inserta scripsit, non legerat.

(e) Vide Aug. epist. 143, nunc 188, ad Julianam Demetriadis matrem, et 179, nunc 150, ad Probam et Julianam. Item Hieronymi epist. 8, et Innocentii papæ I epist. 14. Vide etiam quam Pelagius hæresiarcha ad hanc ipsam virginem scripsit epistolam. cui Auctor hanc videtur opposuisse pro antidoto. • QUESN.

(f) Duo nostri codd. Vat. quos contulimus habent mendose, *trahens beatæ nobilitatis*; uti etiam in editionibus legebatur ante emendationem Quesnellianam, quæ postremo editori S. Prosperi placuit. Quesnellus autem hanc notationem adjecit: « Tra-bea insigne erat consulum, augurum et regum; de quo vide Bayflum de Re vestiaria c. 11, apud quem et antiquiores laudatos invenies. »

(g) Editi cum Vat. 262, *primam stirpis tuæ perpetuam virginem*. Correctionem suppeditavit alter vetustior codex Vat. 268.

gnos generositate sua fructus propositi tui arbor afferret. Nostris autem paginis quid erit loci? Et postornatissima scripta excellentium magistrorum, quid utilitatis in eo, quem indicare dignata es, sermone reperies, nisi forte quia et illorum doctrinis et tuis studiis ad sublimiores gradus virtutum consuetudo proficit, (a) cavendæ te elationis admoneam, et humilitatis tibi sinceritatem fida suggestione commendem, ut in omnibus actionibus in quibus tibi es bene conscia numquam audeas esse secura.

CAP. II. *Aeras virtutes a falsis esse discernendas.*— De hoc igitur congruentissimo (b) tibi et saluberrimo bono, quod Dominus donaverit disseramus, ut inspectioni nostræ non tantum visibilia ejus, sed etiam occulta reserentur. Est enim multiplex virtutis istius qualitas, et licet in exterioribus quoque pulchra sit, in intimis tamen suis multo est speciosior, multoque luculentior; abi nihil obscurum, nihil turbidum, nihil est inquietum; quia *pax multa diligentibus legem Dei, et non est illis scandalum* (Psal. cxviii, 165). Accessuri autem ad beatæ humilitatis intuitum, 262 omnem illam abjectionem, quæ ignavos et inconstantes animos deprimit repellamus; nec generale nomen ita nos a iudicio discretionis excludat, ut omnes quoquomodo humiles putemus esse laudabiles. Imitatur quidem plerumque necessitas voluntatem, et ab imagine modestiæ parum differt forma segnitæ. Sed aliud est quod gravat, aliud quod exercet; nec in eundem finem venit labor indeclinabilis miseriæ, et expetitæ fortitudo patientiæ. Unum est paupertatis vocabulum, sed non una mens pauperum: quia non idem est gaudere bene expensis divitiis, quod aut gemere de non acquisitis, aut dolere de perditis. Timoris etiam quo Deus metuitur, nulla est in appellatione distinctio; sed aliud est timere quia peccaveris, aliud timere ne pecces; et ibi est formido de supplicio, hic sollicitudo de præmio. Ob hoc enim de illo servili metu dicitur quia *perfecta charitas foras mittit timorem* (1 Joan. iv, 18); de hoc vero liberali: *Timor Domini (c) sanctus, manens in sæculum sæculi* (Psal. xviii, 10). Remota itaque illa specie humilitatis, quæ tota sine fructu est, voluntarios tantum pendamus affectus, qui etiamsi in gradibus meritorum inveniuntur impares, non sunt tamen ab ipsa virtute discordes.

CAP. III. *Primum humilitatis bonum, dilectionem et concordiam inter homines servare.*— Prima ergo humilitatis ratio in communis vitæ versatur officiis, quibus et divina clementia conciliatur, et societas humana connectitur. Multum enim ad roborandum dilectionem valet, cum secundum doctrinam apostolicam, *invicem se homines honore præveniunt* (Rom. xii, 10), et alteri alterum superiorem existimantes,

(a) Sic melius ex eodem ms. Vat. Vulgati cum alio eod. Vat., *cavendam*.

(b) Addidimus tibi ex mss. et ex editionibus Prospéri.

(c) Vocem *sanctus*, quæ est etiam in psalmo, adiecit ex utrisque mss. Vat. In recentiori 262, pro

A *amant servire subjecti, et nesciunt timere prælati; cum et pauper divitem non sibi dubitat anteferre, et dives pauperem sibi gaudet æquare; cum et sublimes non superbiunt de claritate prosapiæ, et pauperes non extolluntur de communionem naturæ; cum denique non plus tribuitur magnis opibus quam bonis moribus; nec major ducitur phalerata iniquorum potentia quam rectorum inhonora justitia. Ab hoc æquo et modesto jure concordiæ, in 263 quo nullum (d) est de gradu superiore certamen, nec felicitas aut inflat propria, aut urit aliena, pulchre et mirabiliter a plerisque proficitur ad illam humilitatis fortitudinem, quæ et se extra omnem constituit dignitatem, et mavult apta esse injuriis accipiendis, quam idonea repellendis; ut impleatur quod ait Dominus: *Qui vult tecum iudicio contendere et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium; et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo* (Matth. v, 40). (e) Illudque quod Apostolus docet dicens: *Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini* (1 Cor. vi, 7)? Tales enim multum ad imitationem ipsius Domini nostri et Salvatoris accedunt; qui *cum dives esset, pauper factus est* (II Cor. viii, 9); et *cum malediceretur, non maledicebat: et perculenti se non comminabatur* (1 Pet. ii, 23); et quoniam dixerat: *Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui vos oderunt* (Matth. v, 44); ut hujusmodi benevolentiam confirmaret exemplo, ipse pro iis a quibus crucifigebatur orabat.*

CAP. IV. *Verum humilem, gloriam et opes sæculi fastidire.*— Qui ergo fideliter et scienter intelligunt quo opere salvati et quo pretio sint redempti, nolunt de mundi hujus sapientibus, nolunt esse de fortibus: quoniam, sicut ait Apostolus, *quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confrundat fortia; et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et quæ non sunt, ut ea quæ sunt destruat; et non gloriatur omnis caro in conspectu ejus* (1 Cor. i, 27): id est, ut nemo se placere Deo per mundi sapientiam putet, quæ tota carnalis est, et a vera sapientia cum omni sua vanitate destruitur: *Dominus enim novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt* (Ps. xciii, 11). Cum itaque discipulis veritatis humanam gloriam fugiunt, et a temporalium amore desciscunt, ut quæ Dei sunt sapiant, non quæ hominum, proficiunt sensibus, non deficiunt; neque vigorem cordis amittunt, sed excellentissimæ intelligentiæ lumen accipiunt; 264 viventes quidem in hoc mundo, sed omnes mundi strepitus relinquentes, ut *redinant tempus, quia dies mali sunt* (Ephes. v, 16). Quo autem pretio quies hujus temporis aptius comparatur, quam ut ipsi mundo omnes divitiæ, omnes dignitates et uni-

manens legitur permanens.

(d) Verbum *est* supplevimus ex iisdem codd.

(e) Editi *Illud* sine conjunctione enclitica *quæ*. Hanc autem maxime necessariam nostri codices suggesserunt.

versarum cupiditatum materiæ refundantur, et sancto beatoque commercio ematur Christiana libertas, fiantque filii Dei de paupertate divites, de patientia fortes, de humilitate sublimes? Non enim, ut dilectores hujus sæculi putant, pravi cordis aut segnitis animi terrenas opes spernere, honores occiduos fastidire, nec ibi gloriam querere ubi *laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et qui iniqua gerit benedicitur* (Ps. ix, 23). Unde si vere intelligatur, contemptus iste rerum præsentium ad quæ tendat, et qualia concupiscat, nihil hujusmodi mentibus rectius, nihil invenietur (a) erectius, quæ sacratissimis desideriis universa transcendunt, neque ad ullam creaturam quamvis potentem atque mirabilem, sed ad ipsam omnium visibilium et invisibilium (b) ambiunt creatorem; cui appropinquare clarescere est, quem timere gaudere est, cui servire regnare est.

Cap. V. *Nam solos pauperes, sed etiam divites humilitate Christiana ornari posse.* — Sed hæc virtus quæ temporalis copiæ et (c) potentiæ negligens ad vitam æternam (d) angusta via et ardua enititur, non debet voluntarios pauperes in consortium Christianæ humilitatis admittere; eos autem a societate boni hujus excludere, qui ampla prædia, magnifica patrimonialia, et multas in hoc sæculo possident facultates: cum in populo Dei multi semper qui divitiis bene uterentur existerint, nec ullo modo vel dici vel cogitari liceat quod Abraham, et Isaac, et Jacob, quorum se esse Deum Dominus protestatus est (Exod. iii, 6), ideo vera humilitate caruerint, quia pauperes non fuerunt. Aut quod vir sacratissimus Melchisedech, Domini et Salvatoris nostri præferens formam (Hebr. C. vii, 3), non fuerit perfecte humilis, quia et sacerdotio eminebat et regno. Vel quod beato Job, 265 de quo Deus pronuntiat, dicens: *Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex et rectus et timens Deum et recedens a malo* (Job ii, 3)? Ideo virtus ista defuerit, quia erant (sicut scriptum est) *in possessione ejus septem millia ovium, et tria millia camelorum quingenta quoque juga boum, et quingentæ asinæ, ac familia multa nimis;*

(a) Hæc nostrorum codicum lectio melior, quæm vulgata *electus*.

(b) « P. Nannius vult legendum esse *abeunt*. » QUESN.

(c) Editi habebant *patientiæ*. Quesnellus *supientæ* ex ingenio reposuit, ea ratione ductus quia voci *patientæ* sensus reluctatur, ut in annotatiuncula professus est; et hanc lectionem postremus editor Prosperus suscepit. Sed veram lectionem *potentiæ*, quæ antecedentibus maxime congruit, nostri codices supeditarunt.

(d) « Prius ita lectum est: *Ad vitam æternam angusta et ardua mittitur*; in hujus ultimæ vocis locum substituendum esse *enititur* ante nos conjecit nonnullus. Petrus Nannius Alcmarianus in scholiis ad S. Ambrosium Basileæ an. 1554 primum editis, putat in hunc modum posse corrigi, *per angusta et ardua mittit*; optime id quidem, si pro *mittit* posuisset *enititur*. Similis loquendi modus in serm. 2 de Jej. Pent. c. 1: *Nam quia angusta et ardua declinantes, etc.* qui est Matth. vii, v. 14: *Quam angusta porta et arcta via est quæ ducit ad vitam*; quem Leo noster ita

A *eratque vir ille magnus inter omnes Orientales Job i, 3*. (e) Qui si tunc istius gratiæ particeps factus est, quando omnibus facultatibus perditis, universa quoque familia filiisque privatus, et *percussus vulnere pessimo a planta pedis usque ad verticem capitis testasaniem radebat, sedens in stercore* (Job ii, 7), (f) ad imaginem elationis tentationisque postmodum revocatus est, quando corporis incolumitate renovata, *septem rursus filiorum triumque filiarum factus est pater, duplo in universam substantiam est dilatus augmento* (Job xlii, 10, 13). Absit autem ab animis fidelium tam irreligiosa persuasio, ut cuiquam sanctorum, quibus Deus et divitias est largitus et honores ad capiendum veræ humilitatis meritum credatur (g) vel opulentia obfuisse, vel dignitas; cum eis ad hujus virtutis provectionem utraque profuerint. Quamvis enim *tota vita hominis tentatio sit super terram* (Job vii, 1, juxta LXX), et tam abundantia quam inopia, materia soleat esse peccati, cum vel dives extollitur ad superbiam, vel pauper prosilit ad querelam, exstiterunt tamen in omni tempore, et in nostra quoque ætate non desunt, sicut et boni pauperes, ita et boni divites. Nec frustra beatus apostolus Paulus Timotheum admonet, dicens: *Divitiis hujus sæculi præcipe non superbe sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed in Deo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum; bene agere, divites fieri in operibus bonis facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum: ut apprehendant veram vitam* (I Tim. vi, 17, 19). Quod utique fieri in universa Ecclesia, quæ per totum mundum est diffusa, non dubium est, et pauperes Christi non eorum tantum facultatibus sustineri, qui ut expeditiores Dominum sequerentur, simul se omnibus suis opibus exuerunt; sed eidem operi etiam illorum substantias deservire, qui possessionibus suis non aliter quam rebus pauperum præsumunt, (h) et ecclesiasticæ utilitati sub quadam procuracione famulantur, elaborantes singuli pro suarum virium portione, ut ad victum atque vestitum familiæ Dei necessaria conferantur, et simul prospere

semper repræsentat: *Angusta et ardua via quæ ducit ad vitam*, ut serm. 5 de Nativ. Dom. c. 1, septimo de Quadrag. c. 1, etc., ex quo et nonnulla probatio elicitur. » QUESNELLUS. — Hinc autem edidit: *Ad vitam æternam per angusta et ardua enititur*. Sed huic arbitrariæ emendationi lectionem nostrorum mss. Vat. textui insertam prætulimus.

(e) Editi: *Quasi tunc*; et post nonnulla Quesnellus ante voces *ad imaginem elationis* addidit *aut*, quod in editis deerat. Utroque autem modo lectio corrupta, de qua novissimus Prosperus editor nonnihil conjecit; sed codicibus destitutus. Quesnelli lectionem secutus est. Nostri codices veram lectionem præbuerunt.

(f) Ob corruptam lectionem *Quasi* Quesnellus addidit *aut*, antecedenti annotatione monuimus. Veram autem lectionem inducta nostrorum mss. præsidio, hoc additamento opus non est. Mox *tentationisque* ex iisdem mss. addidimus.

(g) Quesn., et *opulentia*. Correximus ex editis Prosperus nostrisque codicibus.

(h) Ita ex mss. Vat. Editi: *Ut ecclesiasticæ utilitati... famulentur*.

oientes ut in domibus ipsorum sub justo sanctoque moderamine omnes et benignitas foveat, et disciplina contineat: dicente Apostolo: *Si quis autem suorum et 266 maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit et est infideli deterior* (1 Tim. v, 8).

CAP. VI. *Omnés sanctos Ecclesie filios aliis rebus dispares, sola humilitate pares effici.* — Cum itaque Ecclesia Dei, quæ est corpus Christi, ita sit multimoda varietate contexta, ut in unum decorem etiam quæ non sunt paria concurrant, et de omni genere hominum, de omni gradu officiorum, de omni mensura operum, de omni qualitate virtutum fiat totius ædificationis inseparabilis connexio et indifferens pulchritudo, nec desit soliditati quod non defuerit portioni, tantaque ibi sit pax tantaque concordia ut non possit esse nisi omnium quod est etiam singulorum, indubitanter apparet copulatricem quamdam esse virtutem qua sibi confederatur et concinit multiplex sanctorum unitas et speciosa diversitas. Hæc autem virtus vera humilitas est quæ inter quoslibet meritorum gradus numquam sui potest esse dissimilis. Nam et in officiorum vicissitudine; et in mansuetudinis lenitate, et in voluntariæ paupertatis electione, inveniuntur multa distantia, et alter altero in propositi sui devotione aut major aut minor est: in vera autem humilitate nihil divisum, nihilque non solidum est; et ideo, omnes participes suos unum facit, quia inæqualitatem ipsa non recipit.

CAP. VI. *Veram humilitatem in perfecta et integra gratiæ confessione consistere.* — Hujus igitur boni proprietatis in confessione est gratiæ Dei, quæ tota repellitur nisi tota suscipitur. Sicut enim alienus est a numero fidelium et a sorte sanctorum qui in aliquo a catholica veritate dissentit, ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine diffusetur, quasi homo auxilio Dei in quadam actionum suarum parte egeat, in quadam autem parte non egeat, sitque ullum tempus ullumve momentum quo perniciosum illi esse non possit si ab eo Spiritus sanctus defuerit; qui utique secundum veræ Deitatis essentiam ubique totus est, et omnia comprehendit; sed ab illis modo quodam intelligitur recedere, quos destiterit gubernare. Cessatio quippe auxilii ejus pro absentia accipitur, quam sibi insanissime utilem putat qui in iis quæ recte gesserit se magis quam 267 Deum gaudet operatum. Plene ergo et veraciter confitenda est gratia Dei, de cujus hoc primum munere est ut auxilium ipsius sentiat. Propter quod dicit Apostolus: *Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata (a) sunt nobis* (1 Cor. ii, 12). Unde si quis est qui aliqua se habere existimat bona, quorum non Deus largitor sit, sed ipse auctor existat; manifestum est hunc non Dei spiritum habere, sed mundi, et de illa sæcularis sapientiæ tumere doctrina, de qua dicit Dominus: *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam*

prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi (1 Cor. i, 19)? Secundum quam, sicut ait Apostolus, quidam cum *cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obacuratum est cor insipientium eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.* (Rom. i, 21). Videsne qualis superbis retributio debeat, et quali mercede repleantur, qui si quo modo ad cognitionem veritatis accesserint, suæ hoc sapientiæ tribuunt, et de naturali ingenio gloriantur; tamquam Deum, non Dei munere, sed proprii intellectus facultate cognoverint? Omnia quidem elementa mundi, et universæ creaturarum naturæ, hoc ipsa sui exigunt specie, ut *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur* (Rom. i, 20); et in pulchritudine cœli et terræ quædam (b) sunt pagine ad omnium oculos semper patentés, et auctorem suum numquam tacentes, quarum protestatio doctrinam imitatur magistrorum et eloquia Scripturarum. Sed quidquid illud est quo corporeorum sensuum exteriora pulsantur, in agro cordis cui impeditur ista cultura, nec radicem potest fligere, nec germen emittere, nisi ille summus et verus agricola potentiam sui operis adhibuerit, et ad vitalem profectum ea quæ sunt plantata perduxerit. Sive enim contemplatio creaturarum, sive sacrorum series voluminum, sive scientia disserentium, sincero et assiduo testimonio prædicet veritatem, *neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus* (1 Cor. iii, 7.)

CAP. VII. *Superborum ruinam omnium esse gravissimam.* — Inter omnes igitur lapsus hominum, inter omnia commissa peccantium, nulla est gravior quam superborum ruina; maxime cum ipsa elatio in Dei tendit injuriam. Nam aliter inflantur, qui cupiditate extollentiæ singularis omnibus appetunt anteferri; 268 aliter vero intumescunt, qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, et spem suam a Domino auferunt, atque ad se transferunt: ut adimpleatur in eis quod scriptum est: *Maledictus homo qui spem habet in homine, et firmat carnem brachii sui, et a Domino discedet cor ejus* (Jer. xvii, 5). Hæc superbia a diabolo sumpsit exordium: qui quoniam sua, quam a Creatore acceperat, potentia et dignitate sibi placuit, seque auctoris sui gloriæ comparavit, cum iis angelis quos in consensum impietatis suæ traxerat, a cœlesti (c) humilitate dejectus est. Et ideo primis hominibus nocere potuit, quia illis male credulis per mendacia venenata persuasit ut meliores se futuros putarent, si (d) in libertatem sui arbitrii prosilirent, quam si in legis datæ custodia permanerent.

CAP. IX. *Superbiam, qua quis suorum sibi vult auctor esse bonorum, omnis esse peccati initium.* — Sive itaque in lapsu diaboli, sive in prævaricatione

(a) Sic nostri codd. Vulg., *sint.*

(b) Unuscod. Vat., *sint.*

(c) Forte, *sublimitate.*

(d) Sic Quesnellus cum editione Parisiensi S. Ambrosii an. 1569, sicut et in novissima editione Properi, Al., *in libertate*; et ita nostri codices.

hominis, initium peccati superbia est, quæ congruenter et avaritia nominatur, quia utraque appellatio eum significat appetitum qui et suam mensuram concupiscat excedere, et non dignetur dives esse, nisi propriis: tamquam habeat hoc simile Deo, ut honorum suorum ipse sibi (a) fons, ipse sibi sit copia. Hæc autem elatio de perverso usu donorum Dei nascitur. Nam si conditor naturarum nulla pulchra, nulla sublimia naturis rationabilibus contulisset, unde se extollerent non haberent. (b) Nemo enim de iis quæ non accepit superbit, nec inflari quisquam de eo potest, quod a participatione ejus alienum est. Numquam gloriatur de sobrietate temulentus, neque de benevolentia invidus, aut de lenitate sævus, vel de castitate extollitur impudicus. Ipsa se a virtutibus vitia secerant, et cum in peccatis agitur, non insita per naturam, sed ex mala voluntate concepta (c) ut propria diliguntur: quia, sicut scriptum est, mendax de proprio loquitur (Joan. viii, 44). Cum autem in bonis et rectis actibus laudabilis vita ducitur, Dei est quod geritur, Dei est quod amatur. Omne enim datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum (Jac. i, 17). Unde quia inter vitia aut nulla est aut rara jactantia, et facile spernitur qui de opprobrio gloriatur, malum superbiæ maxime virtutibus est cavendum, quia nullis opportunius insidiatur, quam quibus laus justa debetur.

269 CAP. X. Ex bonis operibus superbiam et Pelagianam hæresim esse natam; nec non et Pelagianorum reliquias.—Cum ergo per ineffabilem misericordiam Dei captivis libertas, perditis salus, mortuis vita reparatur, cum in sacramento crucis et resurrectionis Christi ad novitatem redit vetustas, et ad innocentiam regeneratur impietas, antiquus hostis malignus fremit et acrius inardescit, et cum innumeris nocendi artibus humanum genus nitatur evertere, serens discordias, incitans iras, acuens cupiditates, suadens turpia, falsa commentans et errorum laqueos per opinionum commenta multiplicans, plus uritur de virtute stantium quam lætetur de fragilitate labentium. Multi enim servientes Deo, et in lege ejus die ac nocte meditantes, crucifixerunt carnem suam cum desideriis et concupiscentiis, omniumque illecebrarum incentiva domuerunt; non damnis victi, non persecutionibus fracti, non prosperitatibus depravati, mundum istum nec dilexere obsequentem, nec timere terrentem. Tantam itaque firmitatem, et tam sublime propositum qua impugnatione diabolus posset adoriri, nisi ut quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, im-

(a) Editio Prosp., sit fons.

(b) Vulg. correpte: Non enim. Nostri codd. emendationem præbuere.

(c) Sic Quesn. probe correxit, cum in editis et nostris etiam mss. mendose legatur, et propria.

(d) Ita nostri codd. et editi Prosperi. Quesn., ut inde.

(e) Antiquæ edit. Prosp. innumerabilia. Emendationem Quesn. nostri codices approbant.

(f) Carpit hunc locum Quesnellus dissert. 4, c. 6, n. 5, ac si Auctor romanæ sedis gloriam elaturus, eidem tribuat, quod Africanis Prosper asserit. Sed

mitteret laudis cupiditatem; (d) et inde novissima instrueretur tentatio, unde nocuit prima deceptio? Non itaque desidiosis et tepidis, neque inertibus et incultis, sed magis quibusdam animis sædulis et honorum actuum probitate luolentis per gloriam irrepsit humanam; et quos impulsione non movit, elatione dejecit. Quanto enim clariores erant moritis, tanto eos aptiores suis invenit insidiis. In paradiso namque Ecclesiæ constitutos, et virtutum deliciis abundantes, ad confidentiam liberi incitavit arbitrii, ut profectus suos in se constitueret, et ad arborem propriæ voluntatis manum præsumptionis extenderent. Restiterunt quidem huic impietati recta (e) innumerabilium corda sanctorum, et non solum docti quique pontifices, verum etiam universales Ecclesiæ plebes, apostolicæ sedis (f) exemplo, insaniam novi dogmatis horruerunt. Sed invenerunt (g) quidam viperina consilia, quibus doctrinæ suæ virus infunderent, et quorum linguam per dolos falsæ rationis armarent. Hinc illa erat naturæ humanæ fraudulenta laudatio, et illæ per omnes homines originalis defensio dignitatis; 270 Ad peccatum exemplo posteris asserebatur nocuisse, non transitu; et quam illi possibile fuerat non violare mandatum, tam liberum esse unicuique declinare delictum; hinc evacuatio baptismatis parvulorum, qui sola adoptione donari (h) nullo autem reatu diceretur absolvi; hinc postremo divinæ gratiæ simulata et insincera confessio, quæ secundum merita daretur, non ex qua merita nascerentur. Quam (i) partem superbiæ prædicationis quidam sibi, cum cætera abnuerent, servaverunt. Sed hoc eos aut nimis imperite aut valde nequiter fecisse non dubium est, ut omnium hominum generalem ruinam meritorum privilegio sublevarent; et cum inter nostros originalis peccati vulnera faterentur, inter suos tamen hoc tenere ostenderent, quod primorum hominum prævaricatio solis imitatoribus obfuisse; naturalem autem facultatem nihil sui in alieno amisisse peccato, cui et possibile esset et liberum per voluntariam devotionem promereri gratia largitatem.

CAP. XI. Omnes in peccato natos, a salute alienos esse, nisi in Christo renascantur.—Verum istam damnati dogmatis portionem catholicæ mentes facile intelligunt, et merito detestantur. Dicente enim Domino Jesu: Non est opus sanis medicus, sed male habentibus; non enim veni vocare justos, sed peccatores (Luc. v, 31): convincuntur isti in superbia etiam sine voce clamare: Sani sumus, opus medico non habemus; quæ nobis expectanda sunt præsidia de ope gratiæ, quo sensu et quam vere Auctor scripserit, ex ipso met Prospero demonstrabimus in observ. ad citatam dissertationem num. 8 et seqq.

(g) Ita cum Quesn. nostri codd. In postrema editi Prosperi, quosdam.

(h) Sic iidem mss. libri. Editi; tamen.

(i) His postillam. Quesnellus affixit: Pelagianorum reliquæ Semipelagiani, ac si ad Semipelagianos sequentia pertineant. Sed hæc spectare ad quosdam occultos Pelagianos ostendemus pluribus in observ. ad dissert. 2, n. 4.

bus suppetunt vires de incolumitate naturæ? Non autem frustra Joannes protestatur et dicit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. 1, 29). Neo frustra scriptum est: *Nemo mundus a sordibus, nec infans, cujus unius diei vitu est super terram* (Job. xiv, 4, juxta LXX); et: *Quis poterit facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es* (Ibid. juxta Vulg.)? Propter quod, sicut nunc in Ecclesia manet constitutio Salvatoris dicentis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum* (Joan. III, 5); ita sacratissime erat in lege præcautum ut natus puor, nisi die circumcideretur octavo, exterminaretur anima ejus de populo suo (Gen. xvii, 14), nullum in hæreditate Israel habitura consortium. Quæ omnia, et multo plura documenta, non tanta cura sacris paginis Spiritus sanctus inseruisset, si talis esset natura in filiis Adam, qualis in ipso est principaliter instituta, 271 Sed quia Filius Dei venit ut solveret opera diaboli (I Jo. III, 8), et ut quæreret ac salvaret quod perierat (Luc. xix, 10), manifestum est omnes in Adam damnationi obnoxios esse nascendo, nisi in Christo liberati fuerint renascendo. Unde vigilanter nobis considerandum est in ipso regenerationis munere quid geratur. Quamvis enim ad unum concurrant omnes ejusdem mysterii portiones, aliud tamen est quod visibiliter agitur, aliud quod invisibiliter celebratur; nec idem in sacramento forma, quod virtus, cum forma (a) humani ministerii adhibeatur obsequio, virtus autem per divini operis præstetur effectum; ad cujus utique potentiam referendum est quod dum homo exterior abluitur, mutatur interior; et fit nova creatura de veteri, vasa iræ in vasa misericordiæ transferuntur, et in corpus Christi convertitur caro peccati: de impiis justi, de captivis liberi, de filiis hominum fiunt filii Dei, *qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis; sed ex Deo nati sunt* (Joan. 1, 63). Quod quia indubitanter accepimus, verissimum est quod Apostolus docet, dicens: *Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ii filii sunt Dei* (Rom. viii, 14). Unde videant cujus se haberi filios velint, qui definierint omnes homines voluntate propria regi, cum idem Apostolus protestetur et dicat: *Qui spiritum Christi non habet hic non est ejus* (Rom. viii, 9).

CAP. XII. *In solo Deo esse gloriandum, a quo omnis virtus, gloria et sapientia est.* — Refutata igitur superbiorum impia vanitate, quibus in peccatum etiam illa quæ in eis videntur laudanda vertuntur, nos illam humilitatem (b) cui virtus et gloria Deus est eligamus, scientes prophetam David cecinisse de sanctis: *Dominus, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exultabunt tota die, et in tua justitia exaltabuntur*:

(a) Editi cum uno nostro cod. Vat. addunt *cum*. Melius delevimus auctoritate alterius ms.

(b) Ita Quesn. et novissimus editor Prosperi. Vulg. anteriores cum recentiori ms. Vat., *cui virtus et gloria Dei est*. Alius cod. Vat., *cui virtus est gloria Dei*.

(c) Editi, *Hinc etiam*. Nostrorum codicum lectio melior.

A *quoniam gloria virtutis eorum tu es* (Psal. LXXXVIII, 17). Qui et alibi piissime confitetur Dominum in sanctis suis esse laudandum, dicens: *Mirabilis Deus in sanctis suis: Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ* (Psal. LXVII, 36). (c) Huic etiam Jeremias concordat et dicit: *Hæc dicit Dominus: Non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitiis suis; sed in hoc gloriatur qui gloriatur, intelligere et scire quia ego sum Dominus* (Jerem. ix, 23, 24). Ipse vero intellectus et scientia unde habeantur, pandunt Proverbia Salomonis, et dicunt: *Quoniam Dominus dat sapientiam, et a facie ejus scientia et intellectus* (Prov. xi, 6). (d) Et in Ecclesiaste libro ipsius legitur quod et corda et opera justorum in manu Dei sint, et tantum in studiis suis proficiant, quantum eos ille provexerit. *Quantumcumque, inquit, laboraverit homo ut quærat non inveniet. Et quodcumque (e) dixerit sapiens ut sciat, non potest invenire, quia universum hoc vidit cor meum, quia justus et sapientes, et operationes eorum in manu Dei* (Eccl. viii, 17; ix, 1). Tale est quod Apostolus prædicat, dicens omne verbum bonum et omne opus sanctum (f) donum esse Spiritus sancti, sine quo nihil recte agatur. *Ideo, inquit, notum vobis facio quod nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu, et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. Divisiones vero sunt gratiarum, idem autem Spiritus; et divisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus; et divisiones operationum sunt, idem vero Deus qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu; (g) alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio Spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (I Cor. xii, 3).

CAP. XIII. *Sine Christi operantis in nobis auxilio nihil boni nos agere; nec ita anferri liberum arbitrium, sed juvari.* — Sunt et alia innumerabilia testimonia quæ ex paginis et novi et veteris Testamenti quadam conclamatione confirmant hanc esse veræ humilitatis excellentissimam dignitatem, ut omnia quæ hominem faciunt christianum ad divinæ gratiæ donum referantur. Sed tantam multitudinem sententiarum in unum congerere immodicum fuit, præsertim cum mihi sermo esset ad sanctimoniam tuam, cui ex formula eorum quæ commemoravimus omnia se aut recordanti offerent aut legenti, licet quædam etiam brevissima tantæ sint plenitudinis, tantæque virtutis, ut nullo adversantis ingenio possint in sensum alium detorqueri.

(d) Vulg., *Unde in Ecclesiastæ libro, vel in Ecclesiaste*. Nostros cod. Vat. prætulimus.

(e) Idem codd., *dilexerit*.

(f) Cum in anterioribus editis haberetur *donum est*, Quesnellus, ommissa voce *donum*, ex *est* scripsit *esse*. Nostri codd. veram integramque lectionem dederunt.

(g) Sic iidem mss. libri Vat. Editi, *alteri*.

Nam quæ contradictio admitti potest in eo quod ipsa Veritas discipulis suis per Evangelium Joannis dixisse narratur: *Sicut palmes, inquit, non potest facere fructum nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmiles. Qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum, quia sine me nihil potestis facere* (Joan. xv, 4, 5). Nonne vincitur palmes elatus quod omni fertilitate vacuatur, si vitis ubertate non alitur? Quis enim sine auxilio gratiæ fructum potest afferre justitiæ, aut quis audeat dicere se a Christo non dividi, qui Christum in se diffusetur operari? An forte verendum est ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quæ propitiatur Deus ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequam esse consequens (a) luce veritatis ostenditur: operante enim Spiritu Dei juvatur arbitrium, non auferitur: et hoc agit gratia, ut voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumseptâ, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis, sed per opem miserentis medici curata revalescat, et gaudeat se non interrogantem edoctam, et non querentem esse quæritam, quia impletur quotidie quod Isaias propheta prædixit: *Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt; et qui non audierunt intelligent* (Ita. lxi, 15). Quomodo autem hoc fiat Joannes docet dicens: *Scimus quia ex Deo sumus, et mundus totus in maligno positus est; et scimus quoniam Filius Dei venit et dedit nobis sensum ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio ejus* (Joan. v, 19, 20). Quod utique nunc (b) quoque eadem potentia Dominus indesinenter operatur, qui ait: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20).

CAP. XIV. *In nullo gratiæ operationem ab humana voluntate præveniri.* — Ut ergo misericordiam Dei queramus, Dei misericordia est qui ait: *Miserebor cui misertus ero, et misericordiam præstabo cui misericordiam præstitero* (Rom. xi, 15). Unde mire per Jeremiam idem Dominus manifestat, quod Dei gratiam nemo præveniat merito suo, sed propter dilectionem qua Deus diligit etiam averseos ad misericordiam trahi. *Dilectione, inquit, æterna dilexi te; propterea traxi te ad miserationem, quia ædificabo te, et ædificaberis, virgo Israel* (Jerem. xxxi, 3). Cui sententiæ Joannes quoque apostolus congruit dicens: *Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos; et infra: Nos ergo diligamus, quoniam Deus prior dilexit nos* (I Joan. iv, 10, 19). Paulus quoque apostolus in eadem est sententia, dicens in Epist. ad Timoth. ii: *Collabora Evangelio secundum virtutem Dei qui nos liberavit et vocavit vocatione (c) sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum et gratiam quæ data est nobis ante tempora æterna* (II Tim. ii, 8, 9). Ad Titum etiam scribens, docet nullo bono hominis merito Dei

A gratiam præveniri. *Erasmus, inquit, et nos insipientes aliquando, increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus variis, in malitia et invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Cum autem benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostri, non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis Spiritus sancti quem effudit abunde in nos per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ* (Tit. iii, 3-7). Omnis igitur illuminatarum mentium pius motus alienari quidem non potest a propria hominis voluntate si quidem nihil recte faciet nisi quod volens egerit: sed ut ad id quo æquum et utile est animi tendat intentio, de illius æternæ et incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici sit in oculis caligantibus, ut possint videre quod non vident, nec tamen non ipsorum est visio quam medicina contulerit, ita in cordibus tardis et hebetibus per Spiritum sanctum acies obducta tergitur, et de vero lumine tenebræ jam et deficientes lucernæ lumen accipiunt; nec tamen nisi ipsarum erit quidquid fulgoris acceperint. Unde dicit Dominus: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat* (Luc. xii, 49)? Et idem jubet ut lucernæ nostræ sint semper ardentes, ut scilicet superno igne accensus animus non tepescat, sed studeat semper ardere; ac si vigorem ejus aliqua turbarit adversitas, unde cœpit inflammari, inde poscat igniri.

CAP. XV. *Ideo dari præceptum ut præcipientis queratur auxilium, cui homo obediendo cooperetur.* — Proinde quia manifestissime et prophetica, et evangelica, et apostolica doctrina, nec superbos nos vult esse, nec desides cooperatores nos esse oportet gratiæ Dei, ut illam excitantem, juvantem, locupletantem et quotidie provehentem, vigilanter et sobrie subsequamur, numquam cessantes ab actione gratiarum, quia inter secunda vitæ istius et adversa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur; si stamus, inde subsistimus; si recidimus, inde reparamur. Dicit enim Spiritus per prophetam David: *A Domino gressus hominis dirigentur, et viam ejus volet. Cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam.* Non itaque frustra præcipitur ut boni simus, cum 275 dicitur: *Declina a malo, et fac bonum* (Psal. xxxvi, 23, 24, 27). Sed nec frustra per Jeremiam dicit Dominus: *Timorem meum dabo in cor eorum, et visitabo eos ut bonos eos faciam* (Jerem. xxxii, 40, 41). Nec superflua erat præceptio Pauli apostoli ad Romanos dicentis: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malum* (Rom. xii, 21); cum Corinthiis dicat: *Oramus autem ad Deum ut nihil mali faciatis* (II Cor. xiii, 7). In omnibus enim monitis Dei atque mandatis una eademque ratio est et divinæ gratiæ et humanæ obedientiæ; nec ob aliud umquam

(a) Erat in vulg., *veritatis ostenditur*, sine vocula *luce*. Quesnellus defectum suspicatus, notavit in postilla: *Videtur hic deesse voce, aut quid simile*. Unus e nostris codd. supplevit *luce*; alius alia ratione,

veritas ostendit.

(b) Vox *quoque* addita ex vetustiore cod. Vat.

(c) In eodem ms. posteriori manu voci *sancta* super additur *sua*.

datur præceptum, nisi ut quæratuŕ præcipientis auxilium. Voces enim docentium et litteræ paginarum quæ ad eruditionem audientium vel legentium Deo serviunt, non carent ejus virtute cui serviunt; et quando id quod jubetur (a) obedienter perficitur, tunc effectus divini operis declaratur.

CAP. XVI. *Quantopere cavenda sit in bonis operibus elatio, quæ omnia corrumpit.* — Vigilant autem tentatoris insidiæ, ut ubi proficit devotio, surrepat elatio, et ut homo de bono opere in se potius quam in Domino gloriatur. Sed sollicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet dicens: *Cum timore et tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis et velle, et operari pro bona voluntate* (Philip. II, 12, 13.) Quanto ergo excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tanto majores habent causas formidinis et tremoris: ne de ipsis probitatis augmentie mens sibi conscia et laudis avida in superbie rapiatur excessus, et fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Petrus in prima Epistola prædicet audiamus: *Si quis, inquit, loquitur tamquam sermones Dei; si quis ministrat, tamquam ex virtute quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula* (I Petr. IV, 11). (b) Idem in Epistola secunda: *Gratia, inquit, vobis adimpleatur in recognitione Domini nostri Jesu Christi, qui nunc omnia nobis divina virtute sua, quæ ad vitam et pietatem pertinent, donavit per cognitionem suam, qui vocavit nos propria gloriæ virtute; per quam maxima nobis et pretiosa promissa donavit: ut per hæc efficacini divinæ consortes naturæ, fugientes ejus quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem* (II Petr. I, 2, 4). Si ergo omnia quæ ad vitam et pietatem pertinent Deus nobis divina sua virtute donavit, nihil magis fugiendum est quam appetitus hujus concupiscentiæ, quæ virtutem negat divini operis, amore propriæ dignitatis; 276 et cum aliæ cupiditates ea tantum bona quibus adversantur, imminuant, hæc dum omnia ad se trahit, simul universa corrumpit. Cum itaque totius superbie generale nomen odiosum sit, sive illa de honore suo, seu de nobilitate, vel (c) de immodicis opibus intumescat, hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior invenitur, quæ videtur iis quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque gravius corruunt, gaudet princeps superbie, eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora crevisse.

CAP. XVII. *Per humilitatem homo vere Deo subditur et unitur.* — Huic autem malo firmissimum bonum

(a) Prætulimus *obedienter* auctoritate vestustioris cod. Vat. Al., *ab obediente*.

(b) Quesnellus, *Item in Epistola*. Novissima editio Prosp., *Item idem in Epistola*. Cod. Vat. 262, *Idem ipse in Epistola*. Vestustioris mss. lectionem adoptavimus.

(c) Particulam *de* ex mss. et ex edit. novissima Prosp. inserimus.

(d) Vulg., *ipsa*. Prætulimus lectionem mss. Vat. 268, quæ æquissima quidem videtur, et sequentibus etiam

humilitatis occurrit. Quam ideo diximus veram, quia omnium virtutum inexpugnabilis fortitudo, et quædam suorum est vita membrorum. Discernimus enim illam ab iis officiis quæ potest etiam cum mundi sapientibus habere communia, et in eo proprietatem ipsius definimus, quod per omnia Deo subditur. Nec potest quidquam de meritis suis perdere, quorum causas atque profectus non in se, sed in suo auctore constituit. Dignum quippe est ut imago Dei Deo splendeat. et inde pulchra, inde sit compta, dicens: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine* (Psal. IV, 7); alioquin adultera est, inde et a divino aliena conjugio, si alterius cujusquam decorem in speculo sui cordis ostentat, aut ullis aliis monilibus acquiescit ornari, nisi illis quæ de thesauris sponsi per sancti Spiritus pignus accepit.

B CAP. XVIII. *Demetriadi magis humilitate opus esse propter et virginitatis puritatem et familiaris splendorem.* — Si autem quælibet anima Christiana hujus debet continentie soliditate muniri, quia omnes nuptiale sacramentum in quocumque vocationis suæ ordine susceperunt, quanto magis personæ tuæ dignitas præsidio hujus virtutis armauda est, cui de opulentissimis gratiæ Dei donis tam multiplex se ingerit materia gloriandi. Quamvis enim communis tibi sit cum multarum virginum puritate virginitas, non tamen facile reperitur quæ possit tibi magnificentia domus et splendore antiquissimæ familiaris comparari. De quibus ut non superbias, nec tibi hoc ipsis, quod eis Christum præposueris, 277 ascribas; (d) ipse est vera humilitas, vera charitas, vera virginitas. Ab omni quippe contaminatione mens libera est, quæ sive in se, sive in proximo nihil diligit, nisi quod (e) ex Deo esse non ambigit. Nam amare aliquid quod non ex opere et spiritu Dei sit, non est casta dilectio, et sufficit tentatori sublimes et claras animas hac illusionem violasse, ut quas ad illicita non impulit, (f) placendi sibi ad elationem dejecerit.

C CAP. XIX. *Sine charitate, quæ non quærit quæ sua sunt, nihil prodesse.* — De hac charitate sine dubio Apostolus loquebatur, et istius proprietatem subtilissimis discretionibus eliquabat dicens: *Si linguæ hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia et omnem scientiam, et habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi pro-*

congruentior.

(e) Ita ex eodem cod. Editi, *ex Deo esse novit*. Alius cod. 262, pro *non ambigit* habet *novum didicit*; ubi forte *natum* scribendum fuit.

(f) Editi ante Quesn., *placendo sibi ad elationem*. Quesn. ex arbitrio emendavit *de elatione*. Utrique nostri cod., *placendi sibi*; sed unus *ad elationem*, alius *adulationem*, quod pro *ad elationem* errore librarii scriptum videtur. Id autem prætulimus.

deest (I Cor. XIII, 1-3). In quarum definitionem formula multo laboraremus obscuro, nisi sequentia demonstrarent quæ esset species istius claritatis, cui soli tot operum labores, tot virtutum merita (a) non perirent. Esto enim ut multiplex loquendi peritia, quæ non solum ad omnem (b) humanæ facundiae artem, sed etiam ad angelici eloquii pervenerit facultatem, si charitate careat, in utili æris sono et tinnitui sit comparabilis cymbalorum: esto ut habens prophetiam et scientiam, habens fidem dæmonibus imperantem, nihil sit, quia charitate sit vacuus; (c) verum ut etiam ille ab hac esse possit alienus, qui in alimoniam pauperum suas distribuerit facultates, vel qui corpus suum igne torrendum pro Christi confessione tradiderit, incredibile videretur, nisi beatus Paulus hoc diceret. Qui tamen cum ejusdem charitatis membra describeret, doceretque qualis esset hæc virtus, sine qua nullæ possint prodesse virtutes: **278** *Charitas*, inquit, *patiens est, benigna est; charitas non zelatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ sua sunt* (I Cor. XIII, 4, 5), et reliqua.

CAP. XX. *Vanam proprii meriti gloriam omni esse peccato nocentior.* — Inflatio ergo et ambitio, et propriorum honorum superba defessio possunt destruere eleemosynas, possunt evacuare martyria; si et magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, et sæva supplicia, non ea fortudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se præsumpsit excipiat. Hoc est enim propria fiducia inflari, hoc vanam gloriam quibuslibet ambire dispendiis, hoc postremo est nolle habere quæ Dei sunt, at ibi suum constituere meritum, ubi divinum cessarit auxilium. Hæc superbia omni peccato nocentior, omni genere est elationis (d) insanior. A quibuslibet enim lapsibus delictorum facile surgitur, quando opem a reparatore suo poscit elisus. Huic autem ruinæ nihil subvenit, quia aut difficile peccatum suum superbus agnoscit, aut etiam si intellexerit, non currit ad medicum, sed de se sibi remedium pollicetur; nec umquam ibi proficit cura, urbi morbus est ipsa medicina.

CAP. XXI. *Superbiæ virus sola humilitate et caritate, quæ se invicem complectuntur, excludit.* (e) Hunc autem corruptissimum pestilentis istius statum spiritus veræ humilitatis et veræ charitatis excludit; in nullo enim hæ virtutes ab invicem dividuntur, et ambarum tam indiscreta connexio est, ut qui in una

(a) Edit. Duac. et Colon. Prosperi, *non præirent*.

(b) Ita edit. Prosperi. Al., *humanam*.

(c) Quæsn. addit vocem *verum*, quæ et in nostris mss., et in editis *deest*. Eam nihilominus sensui fere necessariam cum novissimo Prosperi editore retinimus.

(d) Forte *insanabilior*. Quæsn. — Post pauca unus Vat. ms. cod., *opem reparatoris sui*; alius, *opem reparatori suo*.

(e) Quæsn., *Hinc autem*; et dein cum cæteris editis, *ipsius flatum*. Nostri codd. meliorem lectionem dederunt.

(f) Cum in editis esset *charitatem*. Quæsnellus *cunitatem* substituit; et hanc notam subjecit: « In omnibus codicibus excusis legitur, *charitatem*; quod quam

earum construitur, simul utraque potiat. Sicut enim pars charitatis est humilitas, ita pars humilitatis est charitas. Et si illa recolamus quæ sine bono charitatis infructuosa esse Apostolus definivit, invenimus eadem similem habere (f) qualitatem, si eis humilitas vera defuerit. **279** Quem enim fructum habebit, aut cum inflatione scientia, aut eum humana gloria fides, aut cum jactantia largitas, aut cum elatione martyrium? Unde quia in (g) destructionem superbiæ, et humilitas tendit et charitas, de utraque habeatur dictum quidquid de una est disputatum.

CAP. XXII. *Nihil boni esse a nobis quando nec ipsa recta oratio.* — Superest nunc, sacratissima Dei virgo, ut sobrio castoque judicio sancti cordis tui (h) arcana discutias et aculeo totius elationis obtrito, investigates in te atque dinumeres quæ et qualia tibi sponsus tuus dona contulerit; quæ a me non oportuit recenseri, ne aut plura contexerem, aut pauciora percurrerem. Verecundiæ enim tuæ onerosa foret etiam vera laudatio, et ipse contra disputationem meam facerem, si cui ab humana gloria continentiam suasisssem, ad eandem te tuis præconiis incitarem. Ipsa ergo aulam tuæ mentis ingredi: et in secretario purissimæ conscientiæ tuæ, qualia tibi reposita sint ornamenta circumspecte: et quidquid ibi splendidum, quidquid pulchrum pretiosumque repereris, divini operis et muneris esse ne dubites, ita ut in omnibus bonis opulentis tuæ, et gratiam donatoris, et jus proprietatis agnoscas. Accepisti enim quæ habes, et quidquid tibi diligentia tui laboris accrevit, per ipsum tibi est auctum, per quem fuerat inchoatum. Itaque utendum tibi est (i) his quæ largitus est Deus: et ab eodem semper est petendum ut donis ejus fideliter et scienter utaris. Quid enim nobis boni potest esse sine ipso; quandoquidem etiam ut recte oremus, ex ipso est, dicente Apostolo: *Nam quid oremus sicut oportet nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda scit quid desideret Spiritus, quoniam secundum corda scit quid desideret Spiritus, quoniam secundum Deum postulat pro sanctis* (Rom. VIII, 26, 27). Et ne dubium es et de quo spiritu loqueretur, jam supra dixerat: *Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater. Itaque ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quoniam sumus filii Dei. Si autem filii, et* **280** *hæredes, hæ-*

amente auctoris alienum sit nemo non videt. Aliquis in margine hujus loci tomo III Opusculorum de Gratia, Lovanii, an. 1648 editorum, scripsit *veritatem*; quod etsi sensum aliquem efficere queat, censeo tamen commodius aptiusque *vanitatem*, vel *innuitatem*, aut aliam ejusdem energiæ vocem substitui debere, ut ex contextu serie quisque intelliget. Hæc ille. Omnem autem difficultatem submoverent nostri codd., qui *qualitatem* congruenter exhibent.

(g) Editi habebant *in districtione*. Quæsn. emendandum putavit *in districtionem*. Nostri codd. Vat. melius.

(h) Editi, *arcam*; male. Emendatum ex mss. Vat.

(i) Sic idem codd. Al., *eis*.

redes quidem Dei, cohæredes aulem Christi: si tamen compatimur, ut (a) et conglorificemur (Rom. VIII, 15-17).

CAP. XXIII. *Omnem rectum affectum, cogitatum et sermonem nostrum esse a Deo. — Implet igitur Spiritus sanctus organum suum, et tanquam fila chordarum tangit digitus Dei corda sanctorum. Qui ideo cum die Pentecostes in apostolos plebemque credentium, sicut a Domino fuerat promissus, influeret, in specie lingarum apparuit ignearum, et loquelis omnium nationum eos super quos insederat fecit effari; ut dubium non esset per ipsius inspirationem, utilem affectum, rationabilem sermonem animis fidelium ministrari; sicut ipse Dominus discipulis suis insinuavit et dixit: *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris qui loquitur in vobis.* (Matth. x, 19.) Quod (b) ne in solo magnarum tribulationum tempore credamus fieri, non autem in pace præstari, audiamus Apostolum definentem quod ipsæ quoque cogitationes nostræ, nisi a Deo nobis insitæ fuerint, rectæ esse non possint. *Fiduciam, inquit, talem habemus per Christum ad Deum; non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (II Cor. III, 4, 5).*

CAP. XXIV. *Quidquid virtutis et charitatis sancti habent in hac vita, a Deo habent: quoniam et in cælo quidquid habituri sunt, ab illo erit; ab eo portio a quo erit plenitudo. — Unde cum sanctorum animis ex Deo sit (c) utilis meditatio, justa petitio, efficax actio, ex Deo sit in fide firmitas, in tribulatione patientia, in persecutione victoria, magna est in vera humilitate felicitas, cui Deus dilectio, Deus sapientia, Deus consilium, Deus fortitudo est. Nec dubio ista subjectio jam ex magna parte in illius futuræ beatitudinis est constituta consortio, ubi Deus erit omnia in omni-*

(a) Conjunctio et ex nostris mss. addita.

(b) Ita ex Vat. 268. Alius Vat. 202, ut non in solo. Dein ex eodem Vat. 268 non autem scripsimus, pro quo editi habebant cum alio Vat., sed etiam. Sub finem capituli Quesnellus, sic quasi ex nobis, Delevimus autem sic ope nostrorum codd. et edit. Prosperi.

(c) « In aliis omnibus hujus epistolæ editionibus pro utilis legebatur utilis; quæ adeo levis immutatio cum vitiosa interpunctione totum sensum tam egregiæ sententiæ subvertebat. Etsi porro ex sola conjectura eam restitimus, nihilo tamen minus de emendatione securi sumus. Ne quis tamen surreptam sibi antiquam lectionem queratur, en eam repræsen-

tibus (I Cor. xv, 28); **281** quod ideo in hac vita ad plenum non potest obtineri, quia nondum mortale nostrum induit immortalitatem, nec corruptio transiit in incorruptionem; caro adhuc contra spiritum, et contra carnem spiritus concupiscit; nec invenitur in ullo hominum tanta concordia, ut legi mentis lex quæ membris est insita non repugnet. Propter quod ex omnium sanctorum persona accipitur quod Joannes apostolus ait: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. I, 8). Cum tamen idem ipse dicat: *Qui natus est ex Deo peccatum non facit: Quoniam semen ipsius in eo manet, et nos potest peccare, quoniam ex Deo natus est* (I Joan. III, 9). Utrumque ergo verum est, quia et nemo sine peccato est, in eo quod nemo est sine lege peccati; et qui natus (d) est ex Deo, peccatum non facit: quia per legem mentis, id est per charitatem quæ Dei semen est, peccatum **282** non facit, *Charitas, enim operit multitudinem peccatorum* (I Petr. IV, 8); et (e) sine ea nullum prodest bonum, per quam deletur omne peccatum. Dum igitur corpus quod corrumpitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. IX, 15), non quidem obtinetur ut jam (f) omnia in omnibus Deus sit, quia nullus est sine tentationis stimulo et sine mutabilitatis incerto: sed quia omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum (Jac. I, 17), sine dubio inde habetur virtutum omnium portio, unde habebitur plenitudo; et tanto quisque est beator, Deoque conjunctior, quanto plus in eo fuerit divinæ gratiæ quam actionis humanæ. *Benedic itaque Domino in omni tempore, et laus ejus in tuo ore sit semper* (Psal. XXXIII, 1); anima autem tua non acquiescat nisi in Domino laudari. Superbi quidem refragabuntur, sed mansueti hæc (g) audient, et lætabuntur (Ibid., 3).

tamus: *Unde cum sanctorum animis ex Deo sit ut illis meditatio justa, petitio efficax, actio ex Deo sit, in fide firmitas, etc.* » QUESN.

(d) Verbum est a Quesnello deletum ex nostris codd. et Prosperi editis revocavimus.

(e) Editi sine qua, et postea, per quam: quod cum careret sensu. Quesnellus, retentis vocibus sine qua, correxit per hanc. Sed potius retinendas voces per quam et emendandum sine ea unus præstantior noster codex Vat. docuit.

(f) Mendose legebatur in vulgatis, anima. Quesnelli emendationem omnia probant nostri codd.

(g) Unus cod. Vat., audiant et lætentur.

ADMONITIO IN SEQUENS BREVIARIUM.

1. Sequens opusculum Leoni nostro inscriptum his verbis, *Disputatio sanctissimi Leonis papæ in hæreticos, cum nobis instantibus in Ambrosiana bibliotheca ejusdem Opera quærentur, inventum fuit in ms. codice signato litt. I. num. 119, cumque crederetur ineditum, ejusdem exemplar diligenter transcriptum ad nos transmissum fuit. Hoc idem opusculum in eadem bibliotheca contentum cum eodem titulo memorat Ludovicus Muratorius tom. II Antiquit. medii ævi dissert. 44. pag. 928, ubi tamen indicans codicem signatum litt. P et num. 154, diversum exemplar videtur innuere, nisi forte hæ notæ deinceps mutatae fuerint. Ipse quoque haud impressum opusculum credidit; utrum autem Leonis sit dubium reliquit. Idem opusculum cum Leonis pariter nomine invenimus in vetusto ms. Patavino Patrum Eremitanorum SS. Philippi et Jacobi aliquot S. Cypriani Operibus subjectum, et adjuvante P. Mag. Antonio Manentio conferre etiam potuimus. Ibi autem hæc inscriptio legitur: *Breviarium papæ Leonis adversus hæreticos sive schismaticos.**

2. Cum eodem *Breviarii* titulo, sed sine auctoris nomine hunc eundem tractatum una cum Leonis Operibus olim repererat P. Jacobus Sirmundus in duobus codicibus Corbeiensi et Pithæano hanc illi inscriptio-

nem præficientibus : *Breviarium adversus Arianos*, aut *Breviarium adversus hæreticos*; editus autem fuit ab eodem, et legitur tom. I Oper. var. pag. 224, ac exinde tom. VII Biblioth. Patrum pag. 8. Titulus vero a Sirmondo præfixus est hujusmodi : *Breviarium fidei adversus Arianos hæreticos, in quo trium divinorum personarum æqualitas plurimis Scripturæ sacræ locis et argumentis liquido comprobatur, auctore incerto, sed antiquissimo*. Licet autem incertum auctorem protulerit, eo quod in duobus laudatis codicibus nullus auctor nominetur, cum tamen hoc Breviarium, inquit in præfatione. *Leonis Operibus utroque in codice inextum sit, ævoque non impar videatur, veniebat in mentem haud abs re Breviarium fidei credi posse, quod a Juliano Coensi episcopo missum. Leo papa nondum ad se pervenisse significat epist. 60 (nuno 113), ab eo-que, quisquis est auctor, multatos videri tum Eugenium Carthaginensem in Ratione fidei, quam suo collegarumque nomine obtulit Hunerico regi, tum Idatium in libro adversus Varimudum Arianum.*

3. Quesnellus not. 2 in laudatam epistolam 113, huic conjectationi et opinioni Sirmondi refragatur, et jure quidem, ut ex eadem notatione liquebit. Breviarium quidem fidei a Juliano Coensi ad Leonem papam missum cum ibidem recte statuatur non fuisse aliud nisi ipsam definitionem fidei editam in concilio Chalcedonensi, quæ *Tractatus fidei* alibi pluries vocatur, ab hoc opusculo plane diversum agnoscitur. Neque in Oriente pro Orientali Ecclesia Scriptum videtur, sed in Occidente pro iis Occidentis partibus in quibus Ariani dominabantur, ac baptismum iterabant, quod in illis postremo opusculi capite reprehenditur. Id autem Arianis Orientis, quod sciamus, non congruit; sed Africanis vel Hispanis, qui sub Vandalis vel sub Gothicis baptismum iterasse traduntur. Quoad Africanos, id cum Leonis ævo maxime congruit. Auctor enim libri *de Promissionibus et Prædictionibus*, qui fuit Afer, scripsitque vivente Valentino III ante an. 455, loquens de his hæreticis ait : *Pugnat (Arianus) exsufflando et rebaptizando membra agni, quæ jam Christus suo sanguine sacraverat.*

4. Addemus vero observationem non levem. In nostro Breviario num. 24 habetur : *Sicut panem jam semel coctum si aliquis remittat in aquam, et velit recommiscere et coquere, perdet pristinam dignitatem, et in nigredinem terramque convertitur; sic talis efficitur quicumque in se permittit baptismum iterari.* Cum hæc eadem similitudo eodem consilio et argumento Genserico Arianæ objecta fuerit a Sebastiano Comite viro catholico apud Victorem Vittensem lib. I de Persec. Vandalica, nonnulli dubitant num hic Sebastianus hanc similitudinem ex nostro Breviario jam apud Africanos vulgato didicerit. Sed Victor Vittensis eundem Comitem ejusdem similitudinis et argumenti palam tradit auctorem. *Cui (Genserico), inquit, Sebastianus rem inveniens miram multisque necessariam, pro tempore acute respondit.* Hinc autem verisimilius videtur nostri Breviarii auctorem ex Sebastiani Comitis responso apud Afros celebri, quippe quod nec Gensericus, nec alii Ariani potuerunt solvere, hoc argumentum sumpsisse. Sebastiani Comitis factum contigit circa annum 449, ac propterea in laudata hypothesi Breviarium paulo post ab Africano scriptum dici deberet adversus Arianos Africam occupantes; quod cum Leonis pontificatu ac posterioribus ejus annis concurrere potuit.

5. Chiffletius in præfatione ad Ferrandum diaconum scribit se hoc Breviarium fidei Alcuino diacono a scriptum reperisse in cod. ms. Carthusiæ Portarum. At huic auctori, quem tres libros de Trinitate edidisse certum est, hoc opusculum adjudicari nequit, tum quod ab ejus stylo alienissimum est, tum quod rebaptizatio ab Arianis usurpata Alcuini ætati non convenit; sicut nec convenit interpretatio vetus nonnullorum locorum sacræ Scripturæ, quæ in eodem opusculo adhibetur.

6. Cum porro Leonis nostro in duobus vel tribus mss. exemplaribus inscribatur, et in duobus aliis a Sirmondo inventis inter ejusdem pontificis Opera fuerit insertum, etsi ob manifestum scriptionis discrimen ipsi pontifici attribui non posse videatur, aliquid tamen fortassis habuit cum eodem conjunctum, quod ad nostram notitiam non pervenerit; ac propterea non immerito in hac appendice haud prætermittendum credidimus.

BREVIARIUM ADVERSUS ARIANOS.

Jam hoc Breviarium edidimus tomo nostro XIII, col. 653, ubi videtis. EDIT.

ADMONITIO IN OPERA SEQUENTIA.

Quesnellus *Vitæ et Opusculis S. Hilarii Arelatensis*, quæ a Leonis Operibus non disjungenda credidit, hanc præfatiunculam præfixit.

« Tantus est Leonem inter et Hilarium ætatis, ingenii, eloquentiæ, dignitatis, rerumque actarum nexus, ut hujus Vitam et Opuscula illius scriptis appendi necessitas pene fuerit. Necessitatem auxit, saltem quoad Hilarii Vitam, et infinitus prope mendorum, quibus scatet, numerus, et exemplarium penuria. Quod Vitam hanc attinet, in ms. codice Arelatensi, quem clarissimus vir D. Saxius Arelatensis Ecclesiæ canonicus nobiscum pro sua humanitate communicavit, illus auctor dicitur Reverentius Hilarii successor. Nullus est porro hujus nominis successor Hilarii; qui vero in ejus locum proxime suffectus, Ravennius est, quem Vitæ hujus auctorem non esse Vita ipsa clamat. Præterea vix dubitandum quin hæc ipsa sit Vita quam ab Honorato Massiliensi Ecclesiæ episcopo Hilarii alumno scriptam esse, testis est Gennadius in Catalogo illustrium virorum cap. ult., quod et ipsa Vita suggerit, ex qua constat ejus auctorem exsequiis Hilarii interfuisse. *Sanctorum*, inquit Gennadius, *Patrum Vitæ ad edificationem posterorum coaptat ipsæ (Honoratus) legendas, præcipue nutritoris (legisse Barralis videtur meritioris), sui sancti Hilarii Arelatensis episcopi.* Hanc periisse putat Philippus Labbeus in dissertatione de Scriptoribus Ecclesiasticis, quia eam distinguit ab ea Hilarii vitam quam Chronologiæ Lirinensi inseruit Barralis, et quæ apud Sarium exstat. At illa Barralliana Hilarii Vita non alia est quam quæ ab Honorato scripta, ut optime conjecerat Barrallis ipse, quæ ex membrano, ut ait, perantiquo ms. monasterii Lirinensis eam edidit. Crediderim ego Reverentium illum, cui Vitæ scriptum tribuit codex Arelatensis, alium non esse ab Honorato, qui servata nominis sui significatione sub Reverentii nomine latitare voluerit: honor quippe et reverentia idem sonant. Favent conjecturæ plurium scriptorum ejusdem ævi exemplum, qui vel tacito nomine proprio, vel etiam sub alieno, tractatus varios emisissent. Opuscula alia aliqua et parva Hilarius, ut habet Gennadius, edidit, quæ eruditæ animæ et fidelis linguæ indicio sunt, in quibus præcipua et ad multorum utilitatem necessaria opera Vitæ S. Honorati decessoris sui composuit. Hanc nos ad codice

ms. Arelatensem, et ad Bollandianam editionem, relectam damus; cui adjicimus Metrum in Genesim Leoni PP. nuncupatum, et perbreve epistolam ad Eucherium Lugdunensem episcopum scriptam. Narrationem de miraculis S. Genesii, quæ apud Surium Hilarii nomine decorata legitur, abhorret ab ejus facundia, stylumque potius redolet Honorati Massiliensis, quem et testatur Gennadius plura ad Vitæ SS. Patrum pertinentia scripsisse. Homilias peno infinitas ab Hilario dictas scribit Trithemius, quarum plures forsitan inter Eusebianas seu Eucherianas delitescunt. Sed his discernendis nec vacamus, nec sufficimus. Aliquot alia enumerat Vitæ ejus scriptor cap. 11: *Gratia ejus, inquit, ex his operibus quæ eodem dicendi impetu concepit, genuit, ornavit, protulit, potest absque hæsitatione dignosci; Vita scilicet antistitis Honorati, homiliæ in totius anni festivitibus expeditæ. Symboli expositio ambienda; epistolarum vero tantus numerus; versus etiam fontis ardentis.* Nonnulla etiam sæcularis eruditionis scripta ejus indicant hæc capitula 1 verba: *Inexhaustum facundiæ fontem, philosophicorum dogmatum interiorem veramque doctrinam præclara posteris tradita ejus eloquio monumenta testantur.* Ex tot tamque præclaris sancti et facundi præsulis lucubrationibus nihil præter pauca hæc ad nos usque pervenisse et miramur et dolemus. Saltem his, et quidem longe quam antea emendationibus utere, lector, et vale. » Hactenus Quesnellus.

Quid autem circa hæc nobis videatur, quidve novi huic editioni per nos accesserit, ex duabus admonitionibus, quarum alteram sancti Hilarii Vitæ, alteram ejus Opusculis præmittemus, quisque cognoscat.

SANCTI HILARII EPISCOPI ARELATENSIS. VITA ET OPUSCULA.

Transtulimus hæc opuscula ad suum peculiarem locum tomo nostro L., ubi videsis. EDIT.

PASCHASII QUESNELLI DISSERTATIONES IN S. LEONIS MAGNI OPERA CUM ANNOTATIONIBUS ET OBSERVATIONIBUS CRITICIS BALLERINIORUM IN EADEM.

ADMONITIO IN PRIMAM QUESNELLI DISSERTATIONEM.

Sequentem dissertationem de Vita et rebus gestis S. Leonis omissemus libentius, et novam ac exactam ejusdem pontificis Vitam facilius digesissemus. Alia enim ab eo omissa sunt quæ maxime notanda videntur; alia non admodum accurate juxta chronologicum ordinem exposita, confusionem pariunt. Quædam conjectationibus non satis firmis extulit, et nonnulla suis præjudiciis indulgens, perperam distraxit. Adde quod aliquot lectiones et chronicæ notæ emendatæ, aliquot epistolæ hactenus ineditæ, aliquot etiam documenta post. Quesnellum vulgata novam lucem attulere, ex quibus non pauca vel emendanda vel adjicienda sunt. Hæc omnia incommoda novæ Vitæ conscriptione facite declinari poterant. At cum ex instituti nostri ratione omnia quæ Quesnellus suæ editioni inseruit, nobis recedenda sint, primam ejus dissertationem edere coacti, ne eandem vitam bis repeteremus, a nova Vita lucubrandam omnino abstinendum credidimus. Quesnellianos autem defectus in annotationibus indicantes, eisdem, ut fieri poterit, remedium aliquod offeremus; speramusque fore ut æqui lectores necessitati qua astringimur condonaturi sint, si in hoc nostro profecto graviore labore non eam S. pontificis Vitam commodius digestam inveniant, quam ex mente nostra exhibendam crederemus.

DISSERTATIO PRIMA

De Vita et rebus gestis S. Leonis Magni Ecclesiæ Romanæ episcopi; in qua servato annorum ordine cum præclare ab eo gesta, tum scripta ejus singula recensentur.

399 I. Sanctus Leo pontifex Romanus hujus nominis primus, (a) in Tuscia natus esse dicitur ab auctore libri Pontificum Romanorum, quem secuti sunt plerique alii Historiæ Pontificum Urbis scriptores. Romanum tamen ut fuisse credam, antiquioris meliorisque notæ scriptoris testimonio adducor. Prosper enim Leoni æqualis et familiaris, cum ejus narrat

A electionem: *Igitur Leo, inquit, legatione publica accitus, et gaudenti PATRIÆ præsentatus, quadragesimus septimus Romanæ Ecclesiæ episcopus ordinatur.* Roma igitur Leonis patria fuit, teste Prospero. Sed quid aliena conquirimus testimonia, qui Leonem ipsum hoc de se clarissime profitentem habemus? In epistola enim 27 (nunc 31), cap. 4, excusans se quod

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Volaterani inter Tuscos hunc pontificem civem suum volunt, sed nullo documento probant.

Vide Bolland. die 11 Aprilis pag. 16, § 2.

Ephesino concilio secundo præsentiam suam non exhiberet, quod in votis habuerat Theodosius imperator, hanc rationem affert: *Quia rerum præsentium nimis incerta conditio a tantæ urbis populis me abesse non sinneret, et in desperationem quam iam animi tumultuantium mitterentur, si pro occasione causæ ecclesiasticæ viderer patriam et sedem apostolicam velle deserere.* Clara sunt verba, nec interprete indigent. Neque obstat penitus Anastasii seu libri Pontificalis testimonium. Etsi enim vulgati codices Leonem natione Tuscum asserant, at duo codices mss., Regius et Marzianus, ex quibus variæ lectiones excerptæ ad calcem Regiæ editionis editæ sunt, Leonem natione Romanum inscriptum habent; quod et in recentioribus etiam scriptoribus legere me memini. Quarti denique argumenti loco sit, quod inferius dicti sumus: Leonem scilicet in sinu Romanæ Ecclesiæ educatum et 400 baptizatum, etiam a teneris Sixto presbytero adhæsisse, et in Ecclesia Romana inferioribus ministeriis esse defunctum; ut probabile sit patrem quidem Leonis Quintianum in Tuscia natum, Leonem vero ipsum, patre in urbem Romam sedem læsesque transierente, ibidem esse progenitum.

II. De anno ejus natali in antiquis Ecclesiæ monumentis nihil scriptum reperi; nec quidquam certi conijcere licet ex iis quæ de ejus vita nobis supersunt, neque ex ætate qua decessit, quamdiu enim vixerit pariter incertum; tametsi certum non modo illi vitam gloriosam, sed et longam contigisse. Quando enim ad pontificatum assumptus est, jam longa rerum negotiorumque experientia et ætate maturum fuisse oportet, qui tum in Galliis versabantur, ut dissidentes duces Romani exercitus ad concordiam revocaret; immo et multo ante Cælestino papæ in ecclesiasticarum rerum administratione operam suam navabat. Huc accedit quod complures annos gessit pontificatum.

De suscepto a Leone nostro baptismate occurrit memoria apud Vigilium Tapsensem episcopum initio quarti contra Eutyohen libri, seu defensionis epistolæ S. Leonis ad Flavianum CP. Calumnianti enim Eutychianistæ, qui Leonem suggillabat, eo quod verba Symboli referens dixerat fideles credere in Deum Patrem, non dixerat, in unum Deum Patrem, juxta Nœmeni concilii decretum. ita respondet Vigilius: *Sed Romæ et antequam Nicæna synodus conveniret, a temporibus apostolorum usque ad nunc, et sub beatæ memoriæ Cælestino, cui iste rectæ fidei testimonio reddidit, ita fidelibus Symbolum traditur.* Non dubitem asserere hunc Vigilii locum intelligendum esse de redditione Symboli quæ baptismate præmitti consueverat, vel ipso Leone teste. Quod, inquit epist. 24 (nunc 28), c. 1, per 401 totum mundum omnium regenerandorum voce depromitur: et epist. 97 (nunc 124), c. 8, *Obliti Symboli salutaris et confessionis quam pronuntiantes coram multis testibus sacramentum baptismi suscepistis.* Sed scrupulum injicit quod asserere videtur Leonem a Cælestino papa esse baptizatum; quod verum esse non potest, cum et jam sub Zosimo papa acolythus fuerit, ut ex conjectura inferius dicturi sumus, et (quod certissimum est) archidiaconi munere fungeretur circa annum 430, eodem Cælestino pontifice; ad quem gradum vix septennio post baptismum elapso evectum esse, haud scio an cuicumque probabile videri possit. Vel igitur allucinatus est Vigilius, vel dicendum hoc unum voluisse Vigilium, non a Cælestino jam pontifice baptizatum Leonem, sed hunc Symbolum reddidisse Cælestino tunc presbytero Innocentii papæ, vel ab eo etiam presbytero baptizatum ex Innocentii enim ejusdem epistola ad Decentium Eugubinum episcopum cap. 3,

A perspicuum est licitum fuisse Romæ presbyteris etiam præseate episcopo baptizare; et ex canone Trullano 78, et Laodiceno 45, presbytero reddi poterat Symbolum. Hæc sunt hujus verba ex pag. 237 codicis antiqui Romani: *Oportet baptizandos et fidei Symbolum accipere, et quinta feriæ ultimæ septimanæ vel episcopo vel presbytero reddere.* Quod si hoc alicubi licitum, Romæ certe potius quam in alia qualibet Ecclesia propter et majorem baptizandorum numerum, et innumera negotia quibus pontifex impeditus excipiendæ competentium fidei onus in presbyteros rejicere cogebatur. Hoc a pontifice nostro ita usurpatum inde conjicio, quod cum studiose collecti sint omnes ejus sermones, quos pro munere suo ac summa dicendi facilitate ad plebem habuit, non solum in præcipuis solemnitatibus, sed etiam in indictione jejuniorum, et prout sese dabat occasio, nullum tamen habemus ejus sermonem vel de Baptismo ad catechumenos, vel de Symbolo ejusque traditione, quales circumferuntur non pauci ab aliis dicti episcopis. Quod porro potuerit Cælestinus sub Innocentii pontificatu presbyterum agere, eadem epistola ad Decentium cap. 8 evincit, ubi mentio de Cælestino diacono jam administrationis ecclesiasticæ participi, qui facile potuit succedente tempore gradum ad presbyteratum facere. Ex baptismo autem Romæ suscepto a Leone confirmatur sententia nostra, qua eum Romæ natum et educatum superius asseruimus.

Obscura sunt ea quæ gessit juvenis usque ad tempora diaconatus. Pennotus scribit allectum primo in numerum clericorum basilicæ Lateranensis. Etsi conjectura est, nolim tamen fidem derogare. Nam aurea illa ætate alebantur ad clericatum juvenes in ipso sacerdotum sinu ponebantque in sacrario tyrocinium sacerdoti, et per gradus inferioria munia obibant. An tamen per id temporis (a) basilica Lateranensis, ubi Leonem egisse clericum volunt, esset Urbis primaria, an Basilica S. Petri, merito dubitatur. Ut sit, certum est juvenem ea virtute eoque ingenio præditum, ut cæteris et exemplo et admirationi esset.

ANNUS CHRISTI 418; — ZOSIMI PAPÆ 2; — HONORII 24, THEODOSI 11, IMPP.; — HONORIO XII, THEODOSIO VIII, COSS.

Qualis esset Romani cleri de Leone adolescente et acolytho opinio, testantur quæ illi demandata sunt hoc 418 Jesu Christi anno negotia. Iis temporibus grassabatur hæresis Pelagiana, gliscebaturque malum artibus Pelagii Cælestique, qui pestem hanc orbi invexerant. Nefarii homines aliquandiu dissimulato errore diluierant, illuserantque Zosimo Romano pontifici, qui postremo detectam hæresim publico solemnique anathemate proscripsit. Jam dudum expectatur in Africa judicium pontificis; illuc Leo acolythus missus est, ut litteras condemnationis ferret ad Aurelium Carthaginensem, Augustinum Hipponensem cæterosque Africanæ Ecclesiæ episcopos. Hæc quidem, quæ de legatione Leonis refero, in Annalibus ecclesiasticis non leguntur; sed id Augustinus testatur in epistola ad Sixtum S. R. E. presbyterum, qui potea Cælestino in pontificatum successit. In hac scribit Sixtum ad Aurelium Carthaginensem breves quidem litteras misisse, sed vehementes in Pelagianos, allatasque cum litteris Zosimi, quibus admonebat Patres Africanos judicii quod pronuntiaverat in Pelagium Cælestiumque: *Cum litteris, inquit (Epist. 105), apostolicæ sedis de illorum (pelagianorum) damnatione ad Africam missis tuæ quoque litteræ ad venerabilem senem Aurelium consecutæ sunt, quæ, tametsi breves erant, tuum tamen vigorem adver-*

BALLERIONORUM ANNOTATIONES.

(a Augustinus epist. 29, n. 10, basilicam S. Petri remotum esse locum ab episcopi conversatione testatur. Electionem Bonifacii I in Lateranensi peractam indicat epistola Romanorum presbyterorum ad

Honorium pro eodem Bonifacio; et Damasus etiam in eadem basilica consecratus fuit, ut ex libello Marcellini et Faustini ad imperatorem manifestum est.

sus eorum errorem 403 *satis indicabant.* Illæ certe litteræ non aliæ sunt ab iis de quibus idem Augustinus loquitur epist. 104, ad eundem Sixtum, ubi iterum mentionem facit brevioris epistolæ quam Sixtus miserat ad Aurelium Carthaginensem, allatamque narrat per acolythum Leonem. *Si enim, inquit (Epist. 104), brevissimam epistolam tuam, quam de hac ipsa re ad beatissimum senem Aurelium per Leonem acolythum direxisti, descripsimus.* De Leone Magno tunc acolytho tempora congruunt: hæc enim acciderunt anno Christi quadringentesimo decimo octavo, pontificatus 404 Zosimi secundo. Suadet præterea quod Sixto, cujus litteræ deferebantur, semper addictus fuit Leo noster. Probat denique quæ præstitit Leo in Pelagianos, tum sub Cælestino Sixtoque pontificibus, quos opera sua consiliisque plurimum juvit; tum quando ipse in illorum locum substitutus Romanam rexit Ecclesiam. In illa porro profectioe admiratus magnos præules, lumina Ecclesiæ Africanæ, imprimisque Augustinum, puto, eos æmulari cogitavit, eorumque odium in Pelagianos exarsit; quod infra describemus.

ANNI CHRISTI 430, 431, 432; — CÆLESTINI PAPÆ 8, 9, 10; — THEOD. 24, 25, 26; — ET VALENT. 7, 8, 9, IMPP.; — CONSULIBUS, AUGUSTIS IISDEM, BASSO ET ANTIOCHO, AETIO ET VALERIO.

I. Quamdiu Leo in acolythatu permanserit incertum est, et a quo ordinatus fuerit diaconus. Hoc certum, diaconatus vel etiam archidiaconatus officio functum eum esse sub Cælestino papa. Hic enim illius consilio et opera usus est tractandis ecclesiasticis negotiis, ut inferius narrabimus ex ipso Leone et aliis monumentis. Quis porro credat hominem nondum ad diaconi gradum evectum in partem pontificiæ sollicitudinis Cælestino esse vocatum? Deinde Cassiani opus de Incarnatione adversus Nestorium Leoni diacono (a) dedicatum est; at vero liquet librum scriptum esse ante synodum Ephesinam sub Cælestino, quia Cassianus de condemnatione synodica Nestorii nihil meminit, et in Nestorium invehitur quasi nondum ab episcopatu dejectum, sed ejusdem munis adhuc fungentem in Ecclesia Constantinopolitana, ad quam tamen certum est ipsum non esse reversum post synodum Ephesinam. Hortatur denique cives Constantinopoleos (b) ut errorem ejus detestentur, ejusque fugiant societatem; quod supervacaneum esset, nisi adhuc tum Constantinopoli resedisset hæreticus.

II. Mitto fabulas quas multis prosequitur Cassiani quidam laudator, qui dum multa Cassiano affingit plurima de Leone fabulatur. Unde enim illud hausit, quod narrat, Leonem etiam Innocentio pontifice diaconum fuisse, Cassianum sub Innocentio eodem Romæ egisse cum Leone de dissentionibus Orientis, et de negotiis Joannis Chrysostomi, prope Leonem se socium adjunctisse Cassiano ut vitam solitariam simul cum illo coleret, sed prohibitum ab Innocentio? Neque magis verum illud quam hoc quod confidenter asserit, Massiliensem Cassiani Ecclesiam a Leone archidiacono, ut legato apostolice sedis, consecratam. Hæc allata sine probatis testibus, et ab ætate Leonis, et a disciplina Ecclesiæ longe aliena neque fidem neque responsionem merentur. Bulla Benedicti omnino supposita, quam auctor ille producit, nihil profert aliud præter rumores vagos incertasque ho-

minum traditiones. Ecce Verba bullæ Benedictinæ: *Hac diligentia muniendum censuimus prædicti martyris Victoris monasterium apud Massiliensem urbem tempore Antonini imperatoris fundatum. Quod postea a B. Cassiano abbate constitutum eodem rogante, ut fertur a majoribus natu, a beatissimo Leone Romanæ sedis antistite consecratum, et ejus apostolica benedictione atque auctoritate sublimatum, in quo majorem constituentes ecclesiam in honorem SS. apostolorum Petri et Pauli et omnium apostolorum, aliamque in honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctique Joannis Baptistæ, multorum sanctorum collatis pignoribus dedicarunt.* In hac bulla multa sunt quæ incertis majorum relationibus innixa, a vero longe abhorrent. Nec enim archidiaconus potuit dedicare ecclesiam contra regulam et consuetudinem ecclesiasticam, ut somnavit Guesnæus, neque Leo jam pontifex potuit ipse consecrare ecclesiam Massiliensem, qui dum pontificatum gessit nusquam in Gallias venit, neque vivente Cassiano ad pontificatum evectus est. 405 Jam vero qualia sunt quæ de monasterii fundatione scribuntur sub Antonini principatu, quo tempore nondum in orbe monasteria condita erant, nedum intra Gallias fundata? Sed ab illis fabulosis transeo ad certiora quæ gessit Leo diaconus.

III. Quanta de Leonis nostri opera et consilio fiducia esset Cælestino papæ in rerum ecclesiasticarum administratione, quamque id per totam Ecclesiam cognitum, testis est Leonis ipsius epistola ad Maximum Antiochenum, cujus lectione edocemur ipsum Cælestino, velut primarium administrum, adfuisse, ad ipsumque in primis delata esse operosiora negotia, de quibus pontificem instrui necesse erat. Cum enim in Ephesino concilio primo Juvenalis Jerosolymorum episcopus Palestinæ provincie principatum ambiret, Cyrillus sedem apostolicam de insolenti conatu Juvenalis monendam esse existimavit, ne malis artibus commentitorumque scriptorum prolatione episcopi Romani consensum eliceret. Hæc de causa (c) scripsit ad Leonem nostrum, ut per eum Cælestinus de ambitiosis Juvenalis presentationibus certus fieret, atque ab illius subreptione sollicitè caveret. Verba Leonis hæc sunt (Epist. 92, nunc 119, cap 4): *In Ephesina synodo, quæ impium Nestorium cum dogmate suo percutit, Juvenalis episcopus ad obtinendum Palestinæ provincie principatum credit se posse sufficere, et insolentes ausus per commentitia scripta firmare. Quod sanctæ memoriæ Cyrillus Alexandrinus episcopus merito perhorrescens scriptis submihi, quid prædicti cupiditas ausa esset, indicavit, et sollicita prece multum poposcit ut nulla illicitis conatibus præberetur assensio.*

IV. Hæc Cælestinum inter et Leonem necessitudo nostram juvat conjecturam, ex qua credimus circa eadem tempora Cælestinum Leonis usum stylo, ut (d) capitula illa de gratia et libero arbitrio colligeret, quæ hujus pontificis epistolæ ad Gallos subjunguntur, ac vel ejusdem vel Prosperi esse credita sunt ad hanc usque ætatem. Romam accurrerat illo tempore Prosper Aquitanus, opem apostolicæ sedis imploraturus adversus Pelagianorum reliquias, doctrinæque Augustinianæ adversarios tunc apud Gallias numero invalescentes. Horum omnium princeps erat Cassianus, cujus errores Romano episcopo aperuit, et cum Leone, ut par est credere, Prospero communicavit; hocque præsertim significavit, illis exo-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Cassiani opus Leoni dedicatum fuit, quia Leone petente fuit scriptum, ut ex ipsa nuncupatoria Cassiani epistola liquet. Potuit autem Leo Cassianum cognoscere, cum is sub Innocentio Romæ aliquandiu versatus est. Perutile autem visum est Leoni ut per Cassianum Constantinopolitanam olim Ecclesiæ diaconum, et S. Joannis Chrysostomi discipulum, Constantinopolitanam Ecclesiam moneretur vitare Nestorium.

(b) Vide Ibæ Edesseni epistolam, act. 10 Chalcedonensi, et apud Facundum.

(c) Confer annot. 24 (Tom. præced. col. 1043, n. 4) in epist. 119.

(d) Hæc capitula Leonem non habere auctorem, et probabilius a Prospero elucubrata fuisse sub Sixto III ostenditur in observ. ad dissertationem 3. ubi de occasione etiam hujus opusculi aliquid conjicitur.

sam maxime Augustini doctrinam, quam imprimis ex pontificum sedis apostolicæ decretis pessumdare se existimabant. Hæc occasio fuit ut Romanæ Ecclesiæ scrinia accuratius investigari vellet Cælestinus, hancque sollicitudinem Leoni demandaret, a quo collecta esse capitula ista dissertatione 3 probabimus. In Gallias reversurus Prosper (a) mandatum accepit ab apostolica sede ut ex ejus auctoritate Augustini doctrinam defenderet, quemadmodum in præfatione ad objectiones Vincentianas se facere testatur; atque ut illius sedis doctrinam exacte perspectam haberet, cum epistola Pontificis ad aliquot Galliarum episcopus accepit ab ipso forsitan Cælestino capitula seu sententias præsulorum sedis Romanæ; unde factum postea ut eidem epistolæ annexa circumferrentur.

V. Regressus in Provinciam Prosper (b) scripsit adversus objectiones Vincentianas et contra Collatorem; atque in his opusculis usus esse mihi videtur sententiis Roma asportatis, cum iisdem omnino testimoniis pugnet, quæ in illis leguntur. Post ejusdem Prosperi ab urbe discessum scripsisse crediderim Leonem nostrum aureos (c) libellos de *Vocatione omnium gentium*, quibus Semipelagianorum discutit errores, de his nimirum accurate a Prospero edoctus. Istos a Leone scriptos eo maxime consilio crediderim, ut Cassianum ab errore revocaret. Coniunctus enim cum eo erat amicitie vinculo, dolēbatque tantum virum in alienas a fide opiniones abreptum, quas quidem eo facilius ac periculosius hauriebant incautæ animæ, quod immixtæ erant opusculis tum sermonis elegantia, tum rerum spiritualium doctrina singulari acceptissimis. Erant certe in his plurima quæ ad bonos mores, quæ ad pietatem vitæque sanctioris institutum pertinebant; sed tamen quædam iniectiones gratiæ Christi adversabantur. Cassianus quidem Pelagii Cælestiique nefarias de gratiæ opiniones scriptis dictisque condemnabat; sed ab Augustini pariter abhorrebat sententia: scilicet sibi in animum induxerat illum impie sensisse de gratia Christi, hunc vero ultra modum excessisse in emendando Pelagio, certosque limites prætergressum esse quodam abreptum disputationis. Hæc dum falso cogitat de Augustino, quem Ecclesia catholica assererat sibi magistrum assertoremque gratiæ, in vitium ipse Cassianus incidit. Scribens enim quædam de gratiæ subtilibus disputata, Pelagianismum, si non omnimode, saltem aliquatenus inducabat. Hæc qui postea defenderunt, propterea Semipelagiani appellati sunt, quorum vel auctorem vel principium Cassianum fuisse perhibent. Leo interim graviter talit hæc ab amico publicari. Ne tamen causæ Ecclesiæ et gratiæ Christi videretur deesse aut amicitiam neglexisse, ejusmodi consilium instruit. Scribit librum cui titulus est de *Vocatione omnium gentium* tacitusque nomina Augustini Cassianique præmittit, ut videatur causam suscepisse Ecclesiæ, non personarum, et potius velle amicam emendare quam proderi. Immo suum ipse nomen retinet, et quasi velo obducta facie pugnat; ne dum hostem petit, amicum cernat qui vim et æstum certaminis mitiget. Scio equidem de auctore operis hujus dubitatum esse, aliis alia dicentibus. Nonnulli Ambrosio, quidam Prospero, alii Hilario Syracusano Prosperi socio. Prioris constat non esse opus, quia Pelagianorum meminit, qui nisi post tempora Ambrosii exstitere. Sed neque Prosperi est, ut copiose alio in loco disserimus, unique Leoni postliminio vindicamus; quod stylus characterque descriptionis probat.

A id tempus quo scriptum est, id res ipsa quæ dicitur. Sed de iis alias.

VI. Sed et insignem illam epistolam ad Demetriadem, quæ hactenus in Operibus aut S. Ambrosii aut S. Prosperi lecta est. (d) Leoni quoque tamquam suo auctori reddimus. Hæc vero quibus de causis scripta est paucis recenseo. Demetrias virgo orta e familia Aniciorum, non minus virtute quam genere incluta, capta a Gothis Roma fugit in Africam, dumque manet Carthagine, S. Augustinum forte de virginitate loquentem audivit, adeoque ejus virtutis retinendæ desiderio exarsit, ut illico se virginem Deo sacram professa, meditata sponsalia dissolveret. Certatim laudavere Patres clarissimæ virginis institutum. S. Hieronymus Innocentiusque PP. elegantes de hac re litteras ad Demetriadem miserunt. Ipse Pelagius, cui vita austerior famam æstimationemque paraverat, nondum rupto ulcere quod venis alebat, ad eandem litteras misit, ac precibus Julianæ, quæ mater erat Demetriadis, an sponte sua sit impulsos ad scribendum, incertum est, sed constat litteras toxico Pelagiano infectas. Latens virus sensit Augustinus, cavilque detegendo ne alii hoc scripto quasi contagione aliqua contaminarentur. Post aliquot annos scripsit et ad Demetriadem S. Leo: quo tempore et quo in loco scripserit, haud facile dictu; sed quantum conjectura assequi possum, id accidit antequam ad pontificatum assumeretur. Certe in epistola longo intervallo post prima illius consecrationis tempora scribere se innuit. *Si vero*, inquit (*Epist. ad Demetriad. c. 1*), *de commendando virginitatis bono disseram, superflua erit ejus nunc propositi insinuatio, quod tu a primo ætatis tuæ flore sine humanis cohortationibus elegisti, et de quo inter ipsa principia multi qui tunc in Ecclesia præeminebant. 408 merito non situerunt.* Quæ verba satis notant neque illam in primo ætatis flore tunc fuisse, diemque obiisse qui antea illam scriptis suis laudaverant. Demetrias itaque annum plus minus quadragesimum aut quadragesimum quintum agebat, crediderimque ipsam per id temporis Romam rediisse. Nam Vandalis infesto exercitu vastaverant Africam, nec opinor, Demetrias, quæ patriam reliquerat metu Gothorum, populante Gensericō Africam, in peregrina regione remansit. Res certe adeo feliciter Vandalo cessit, ut videatur in Africam venisse tantum ut videret et vinceret: Hipponam et Cyrtam, quæ aliquandiu restiterant, cepit; Carthaginemque ipsam expugnavit anno 439. Annales ecclesiastici et Leo ipse commemorant iis miserimis temporibus hominum magnam turbam profugisse in Italiam. Nec vereor asserere eandem esse Demetriadem quæ, postquam Gensericus Romam diripuit, basilicis restituendis animum adiecit, et quæ via Latina ad tertium ab Urbe lapidem basilicam in memoriam S. Stephani extruxit. Apportaverat scilicet ex Africa reliquias sancti hujus protomartyris, cujus corpus ab aliquot annis inventum divinitus fuerat; exinde ejus reliquiæ toto orbe in honore erant, sed præsertim in Africa nomen Stephani venerabile, ex quo Orosius historicus ossa aliquot in hanc provinciam devexerat. Demetrias itaque sanguine et nobilitate clara, nobiliorque virtutibus facile innotuit Leoni, qui cum ea amicitiam contraxit cum eoque sancta virgo communicavit epistolam Pelagii quo tempore vulnus recruduerat. Idcirco cœpit ille altera ad eandem epistola emendare hæretici errores; et quanto magis vires humanæ voluntatis, posthabita Christi gratia, Pelagius extulerat, tanto magis satagit Leo labem voluntati hominis per

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(c) Hoc mandatum non adeo certum est uti creditur; de quo vide observ. in dissert. 3. num. 7.

(b) Responsonem Prosperi adversus objectiones Vincentianas a heo scriptam antequam Romam accideret, et ante epistolam Cælestini ad Gallos, satis probabiliter ostendimus in observ. ad dissert. 3. u. 7.

(c) Hos a Leone abjudicabimus in observ. ad dissert. 2, ex quibus tota hæc quam Quesnellus intexit narratio corrui.

(d) Epistolam quoque ad Demetriadem Leoni admemus in observ. ad dissert. 4.

peccatum illatam delere, profligatasque liberi arbitrii ad bonum vires ostendere, quibus reparandis gratia Christi pretio sanguinis comparata sola idonea est. Sic docuit virginem humiliter et modeste de se sentire, et Christi merita tanti parta tantique nobis data non flocci aestimare.

Circa annum 430 vel 431 indicta forsitan jam synodo Ephesina; cum Nestorius in Oriente dogma suum propagaret, modo per susurros, modo per litteras, modo per publicos ad populum sermones. Cælestinus PP. nihil in Occidente omittebat quod ad nefariam hæresim citius opprimendam conferre posset. Leo Cælestini sollicitudinem opera sua et industria, quantum poterat, adjuvabat: intelligensque non solum auctoritatem seu imperatorum, seu pontificum, hæreticorum malitiam opponendam, sed et eorum scripta scriptis idoneis destruenda. Joannem Cassianum adhortatur uti pro incarnatione adversus Nestorium scribat. Multa 400 Leonem impulerunt ut Cassiani imprimis manum et industriam advocaret. Erat quidem ille vel Scythia, ut multi scribunt, vel Gallus, ut Holstenius (*Præf. in Reg. monachor. cap. 3*) et Norisius (*Hist. Pelag. lib. II, cap. 1*) multis probant: sed in Oriente educatus, ubi hæresis hæc invaluerat, discipulus diaconusque S. Chrysostomi, quem pietas cum singulari conjuncta doctrina, memoriaque recens peractæ in exilio vitæ celebrem non modo fecerant, sed et eos qui ejus disciplinam documentaque hauserant. Erant præterea Joanni Cassiano suæ animi ingeniique dotes eximiae, sacra- aliquot monachorum attigerat, depellere morbum poterat. Adde quod acta Massiliæ vita, conditaque monasteria, vitæ asceticæ institutum, concursus piorum doctorumque hominum, qui vitæ arctioris desiderio illecti ad eum confugerant, illum per Occidentem clarum reddiderant. Quid dicam scripta utilia Christianis, quæ haud mediocrem Cassiano laudem pepererant, et magnorum hominum conciliarant amicitias, Leonisque præcipue archidiaconi, qui rem utilem Ecclesiæ credidit, si Cassianus Scripturarum doctrina, sanctorumque Patrum traditione invalescentem jam hæresim penitus jugularet?

Denique Cassianus, ut diximus, Ecclesiæ CP. diaconus erat, sanctique Joannis Chrysostomi discipulus, cujus propterea doctrina tamquam a suo Chrysostomo hausta, acceptissima futura erat civibus clericoque Constantinopolis. 410 Sed et noverat Nestorianos plurimum sibi spondere præsidii ex Pelagii reliquiis, quos ut a spesua dejiceret, Cassianum illis opponere voluit (a) Semipelagianorum antesignanum, qui simul et Nestorianos Nestorianorumque fautores Pelagianos exagitaret, et semetipse ab eorum communione ac doctrina longius removeret. Quæ cum attentius considero, facile persuadeor Cassianum sive Prosperi sive Leonis victus scriptis ad sanio-rem mentem jam tunc rediisse, aut saltem sensa sua aliquandiu silentio pressisse. Fas enim non est credere eum hæreticis a Leone objiciendum esse, nisi catholice in omnibus sentiret, omnemque adversus Augustinum deposuisset suspicionem; et revera eum in libro suo de Incarnatione impense laudat, magnisque accenset Ecclesiæ magistris.

Scriptit igitur septem libros de Incarnatione, quos Leoni dedicavit, ut testatur epistola quam operi suo

BALLERINIORUM

(a) Hæc conjectatio omnino gratuita est. Romanis Semipelagianos haud cognovimus, nisi postquam S. Prosper S. Augustini doctrinam adversus ipsos vindicaturus, an. 531 Romam accessit. Hoc autem anno Cassiani libri de Incarnatione contra Nestorium editi fuerunt. Leo igitur cum ab eo ante aliquanto, nimirum anno saltem 430, hoc opus petiit,

A præfixit, ubi Leonem suscipiendam charitatem suam, nec non Romanæ Ecclesiæ ac divini ministerii decus appellat; quam epistolam his claudit verbis: *Tua ergo hæc res, tuum negotium, tui pudoris opus est: ora et obsecra, ne imperitia mea periclitetur electio tua, et opinioni tantæ nobis non respondentibus etiamsi ego per obedientiam veniam bene pareo, tu tamen per inconsiderantiam judicii mala imperasse videaris* (Cassian. epist. ad Leon.). Quæ verba satis testantur quo in pretio erat Romæ Leo, quem Cassianus annis gloriaque cummulatus honorificis adeo sermonibus prosequitur, cujus preces et adhortationes pro imperio erant.

ANNUS CHRISTI 433, SIXTI III PAPÆ 2: — THEODOSII 26; — VALENTINIANI 9, IMPP.; THEODOSIO XIV ET ANICIO MAXIMO COSS.

Cælestinus PP. anno 432 e vita decedens Romanam sedem Sixto III reliquerat. Post unum vel alterum, ut videtur, pontificatus annum. Anicius quidam Basus ex consul, opibus et potentia odia sua metiens, Sixtum accersit stupri illati virgini consecratæ, factaque calumnia Valentinianum Augustamque ab ejus communione segregat; magnam præterea potentum, cleri populique partem in pontifice per fas nefasque concitat. Leo diaconus tam certus calumniæ quam fides innocentia pontificis, Sixtum non modo non fugere, sed illi patrocinari et publice deprecari innocentiam. Tum ecce Leo, ut Acta referunt, *si delicta mea contra me sunt, quare probatio non fit?* Res æqua visa est. Valentinianus illico senatum et populum, Sixtus clerum congregat. Omnes aderant in basilica Heleniana. Tum pontifex hæc conversus ad Valentinianum: *Intreat qui separaverunt Filium a Matre, et comprobent universa velamina cordis sui. Augustus autem Valentinianus tacebat. Respondit Leo diaconus, et dixit: Justa petitio, non abscondatur* (Acta concilii Romani pro purgatione Sixti PP. cap. 4 et 5). Sixto res bene felicioiterque cessit, 411 suffragante Leone; nam a calumniis vindicatus est, et accusatores rei calumniarum convictique a sacris prohibiti sunt. Hæc 412 ex actis synodi Romanæ (b) valde depravatis, et quibus vix aliquam fidem habere velis.

ANNUS CHRISTI 439; — SIXTI PAPÆ 8; — THEODOSII 32, VALENTINIANI 15, IMPP.; — THEODOSIO XVII ET FESTO COSS.

1. Quid per totum septennium ab ineunte Sixti pontificatu egerit Leo noster, Ecclesiæ annales non produunt, si illam quam modo retulimus pontificis defensionem ab eo susceptam excipias. Sed quin magna Ecclesiæque admodum utilia egerit vir ad Ecclesiæ victoriam, ut Patres Chalcedonenses loquuntur, præparatus, dubitare non sinunt, quæ ad annum 439 referuntur in Prosperi Chronico.

Res igitur hoc anno contigit, quæ testatur quibus odiis Leo noster tum alios hæreticos, tum maxime Pelagianos insequeretur. *Hoc tempestate, inquit Prosper in Chronico. Julianus Eclanensis jactantissimus Pelagiani erroris assertor, quem dudum amissi episcopatus intemperans cupido exagitabat, multimoda arte fallendi correctionis speciem præferens, molitus est in communionem Ecclesiæ irrepere. Sed his insidiis Sixtus papa diaconi Leonis hortatu vigilanter occurrens, nullum aditum pestiferis conatibus patere permisit; et ita omnes catholicos de rejectione fallacis bestie gaudere fecit, quasi tunc primum superbissimam hæresim apostolicus gladius detruncasset.* Quæ fuerit Leonis prudentia atque sagacitas, eventus compro-

ANNOTATIONES.

Semipelagianismum ipsius detexisse nullo documento probabitur: tantum abest ut hoc opus eo consilio, quod Quesnellus ingerit, eidem commisioni affirmari queat.

(b) Hæc acta non solum valde depravata, sed pro- supposititia demonstrantur a P. Constantio tom. I Epist. Rom. pontif. in appendice pag. 114.

bavit. Fallax enim hæreticus iterum Ecclesiam perturbare aggressus est, et stylo impetere Christi Servatoris gratiam, ut clarum fuerit ipsum tunc aliud pectore alere, aliud ore profiteri.

II. Interea tumultus militares imperium premebant. Aetius Albinusque duces exercitus Romani in Galliis dissidebant, odiaque eruptura erant ad bellum intestinum, si foverentur, et prope impendebat ruina imperii, obstrepentibus undequaque Barbaris, intransitibusque provinciis signis infestis. Quæritur imminenti malo remedium: occurrit Leo archidiaconus, qui reconciliare animos ducum posset. Vir erat prudentiæ singularis probatæque rerum experientiæ, negotiis perficiendis idoneus, neutri contententium partium invisus, gratus ambobus, aut sermonum vi qua pollebat persuadere pacem, vel auctoritate nominis iram animorum frangere poterat. Retinebatur quidem Romæ rebus Ecclesiæ; sed, ut ipse loquitur, *absentem fecit longæ peregrinationis necessitas*. Adiit exercitum, cum ducibus de obliterandis injuriis egit, monuit ne bella cierent intestina, dum hostis ad fores fremeret, tantumque valuit ut animos sapientia placare, et gratiam inter duces posset reconciliare. Hoc postremum diaconi Leonis opus fuit.

ANNUS CHRISTI 440; — LEONIS PAPE 1; — THEODOSII 33, VALENTINIANI 16, IMPP.; — VALENTINIANO V ET ANATOLIO COSS.

I. Interim Sixtus diem obiit (a) kalendis Aprilis, ut Prosper chronographus scribit. Tum reipublicæ Christianæ opus erat summo pontifice, qui Christianorum contentiones auctoritate et sapientia componeret, eo præsertim tempore quo res Ecclesiæ turbatissimæ erant, seu sæviante hæreticorum furore, seu discordiis plusquam civilibus lacerantibus Ecclesiam, seu corruptela vitioque grassantibus, sive Barbaris distrahentibus imperium.

In ea itaque rerum perturbatione, cum tot mala, veluti facto agmine, imperio Ecclesiæque incumbere, ad eumulumque accederet mors Sixti PP. Roma viduata pontifice in luctu versabatur. Deus tamen providit ne quid detrimenti pateretur Ecclesia, suffecto in locum Sixti Leone, cui par summæ pietatis doctrina, explorataque multis annos ecclesiasticæ rei administratio; adeo ut Romani non viderentur præselem amisisse. Quando electus est, profuit Leo, quod raro accidit, tum abfuisse Roma; nam et eo ardentioribus votis quæsitus est quod abesset, et certum fuit meritis non ambitu adisse pontificatum. Unde Leo ipse, *In humilitate nostra*, inquit, (Serm. 1 in Natali sui), *memor fuit nostri Dominus, et benedixit nobis, qui fecit mihi mirabilia magna solus*.

Sanctus Prosper scribit Sixtum kalendis Aprilis decessisse. Quo, inquit, defuncto quadraginta amplius diebus Romana Ecclesia sine antistite fuit, mirabili pace atque patientia adventum diaconi Leonis expectans, quem tunc inter Aetium et Albinum amicitia redintegranda causa Galliæ detinebant. Nec ipsa reditis mora sine laude fuit, quasi, ut ait idem S. Prosper, *ideo longius esset abductus [A. longus esset adventus], ut electi meritum et eligentium iudicium probaretur*.

II. Continuo legatio honorifica ad eum missa est,

BALLERINIORUM

(a) Sixtum tertium kalendis Aprilis obiisse Prosper non tradit, ut idem Quesnellus pervidit et monuit §12, ad an. 461, n. 1. Neque auctor Pontificalis in sincerioribus codicibus eandem diem signat, Nos vero Sixtum III excessisse die 11 Augusti ex nostro vetustissimo Sacramentario probabilius collegimus annot. 24 (Col. 135. n. g) in § 33. Cum porro post Sixti III obitum quadraginta amplius diebus Romana Ecclesia Leonis adventum expectaverit, ut Prosper testatur, hujus ordinationem diei 29 Septembris,

A ut totius cleri suffragia voluntatemque populi Romani omnium bonorum vota cognosceret, rogaretur que omnium nomine ut reditum maturaret, Ecclesiamque sua præsentia solaretur. Etsi Leo ab honoribus longe erat alienus, paruit tamen: nam repudiare munus quod non ambierat, obsequi Deo non erat, et fugere pontificatum per speciem virtutis, prodere erat Ecclesiam, et quasi sedem direptioni dare; qui erant tunc temporis ambitus quorundam hominum, hæreticorumque molitiones, qui oculatum vigilantemque episcopum reformidabant. Venit itaque Romam, et acclamatione populi totiusque cleri lætitia exceptus, tandem ordinatus est episcopus Romanæ Ecclesiæ, igitur, pergit Prosper, *Leo diaconus legatione publica accitus, et gaudenti patriæ præsentatus, quadagesimus septimus Romanæ Ecclesiæ episcopus ordinatur*.

III. Sed quam pias cogitationes sanctosque motus conceperit, quando ad summum Ecclesiæ culmen evectus est, operæ pretium paucis addiscere. Affliciebatur quidem gaudio, non, ut plerumque fit, quod potentiorum cathedram nactus orbi Christiano immineret, sed quod pluribus famularetur in serviretque; quasi alii honorem sibi detulissent, ipse laborem caperet. Id ipse testatur: *Non tam præsidere*, inquit, (Serm. 4, nunc 5, in Assumptione sua, c. 5), *quam servire gaudemus*. Aliud lætitiæ argumentum erat quod multa sibi condonata intelligeret, seque vel immeritum pluribus bonis cumulatum esse, **414** quo vehementius Deum amaret: *Vera mihi in gloriam Dei causa est lætandi, qui mihi, ut a me multum diligeretur, multa dimisit; et ut mirabilem faceret gratiam suam, in eum munera sua contulit, in quo meritorum suffragia non invenit* (Serm. 1, nunc 2, in Assumpt. sua). Sed retinebatur gaudium illud metu peccandi in tanta negotiorum turba et magnitudine muneris, quod innumeris sciebat esse obnoxium periculis. Ipsa, inquit, *operis magnitudo creberrima est offensiois occasio* (Serm. 4, nunc 5, in Assumpt. sua cap. 2). Neque timor ille inertis pusillique animi erat, adeo ut laborem reformidaret, sed prudentis provisi que gubernatoris, qui vasta maria cogitans, pericula que reputans animo, fugit quidem regimen, quoniam se imparem casibus putat, et tamen a clavo manum non amovet, et non tam sua fidens industria, quam bono siderum influxu, per syrtes et per brevia navim securus circumducit. *Domine*, inquit, *audivi auditum tuum, et timui; consideravi opera tua et expavi; quid enim tam insolitum, tam pavendum, quam labor fragili, sublimitas humilitatis, dignitas non merenti? Et tamen non desperamus neque deficimus, quia non de nobis, sed de illo præsumimus, qui operatur in nobis* (Serm. 2, nunc 3, in Assumpt. sua, c. 1). Trepidabat itaque periculo proximus, sed fidens Dei auxilio regere Dei populum aggressus est: *Etsi enim*, inquit, *necessarium est trepidare de merito, religiosum tamen gaudere de dono: quoniam qui mihi oneris [A., honoris] est auctor, ipse mihi fiet administrationis adiutor; et ne sub magnitudine gratiæ succumbat infirmas dabit virtutem qui contulit dignitatem* (Serm. 1 in Assumpt. sua).

IV. Nihil igitur sibi tribuens, sed omnia bona auctori Deo accepta referens, et virtute et nomine Christi, quem non modo ovium custodem, sed Patorem pastorem esse sciebat, rem Christianam summo studio promovebat, hunc sibi non defuturum ra-

ANNOTATIONES.

quæ anno 440 erat Dominica, assignandam credimus. Hac enim die singulis annis sub S. Leone episcoporum conventus habebatur ex epist. 16, c. ult. In die autem anniversaria ordinationis Romanorum pontificum episcopalem conventum celerari consuevisse discimus ex serm. 2, cap. 2, et ex aliis testimoniis quæ in admonitione præmissa serm. 1 indicata invenies. Confer laudatam annotationem in Sacramentarium, ex qua hæc dies ordinationis Leonis non modicum confirmatur.

tus, qui ad consummationem sæculi nobis ad futurum pollicitus est. In hac ergo materia trepidationis, inquit, quæ nobis esset dependendæ fiducia servitutis, nisi non dormiret neque obdormiret qui custodit Israel; nisi dignaretur non solum custos ovium, sed ipsorum etiam Pastor esse pastorum... quandoquidem pie et veraciter confitemur quod opus ministerii nostri in omnibus quæ recta agimus, Christus exsequitur, et non in nobis qui sine illo nihil possumus, sed in ipso, qui possibilitas nostra est, gloriamur (Serm. 4, nunc 5, in Assumpt. sua, c. 2). Illa modestiæ, humilitatis sui que diffidentis argumenta sunt: ecce grati in Deum animi specimen. Divina in se merita sæpe revolvens animo palam hæc et publice prædicabat; et si quando de assumptione sua ad pontificatum concionabatur, audientium animos ora que populi sollicitabat ad redhibendam gratæ suæ mentis significationem, imparem se tot beneficiis reputans. *Laudem Domini loquatur os meum, et nomen sanctum ejus anima mea ac spiritus, caro et lingua benedicat; quia non verecundæ, sed ingratiæ mentis indicium est beneficia tacere divina; et salus dignum est a sacrificiis Domini quæ laudis obsequium consecrati sacerdotis* 415 *inchoare: quia in humilitate mea memor fui nostri Dominus, et benedixit nobis, quia fecit mihi mirabilia magna solus, ut præsentem me corneret vestræ sanctitatis affectio, quem fecerat necessitas longæ peregrinationis absentem; et iterum: Magnificate dilectissimi, Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in invicem, ut tota ratio solemnitatis hodiernæ ad laudem sui referatur auctoris* (Serm. 1 in Assumpt. sua). Hæc gratitudo beneficiæque divinæ memoria accendebat vehementer sanctum præsullem ad amorem in Deum, ad eaque suscipienda quæ e re Christiana esse duceret, nec ullis umquam laboribus aut periculis a sancto illo proposito deterritus est.

Sed enim omnes virtutes quibus quasi tot sideribus ejus pontificatus præfulsit, commemorare singulas longum est, nec tam hujus loci quam totius hujus operis, qua vigilantia gesserit pontificatum, qua sedulitate et constantia Ecclesiam administraverit, quam egerit prudenter, quot bella adversus hæreticos confecerit feliciter, quot labores pro Christiana et publica re pertulerit, quam prope perditis deploratisque rebus non cesserit, stylo persequi ardui laboris est. Hæc antequam qualitercumque expediam, breviter dicere aggredior quam tristitia fuerint tempora cum pontificatum Leo assumpsit, magnum certe attritis rebus Ecclesiæ et imperii præsidium.

V. Postquam Theodosius senior vita decessit, Barbari vel ætatem vel socordiam posteriorum principum despectui habentes, velut torrens ruptis repagulis Romanum imperium invaserunt. Præfecti, quibus tutela principum et reip. cura erat, tum mutuis odiis certare, et æmulatione potentiæ, externæ injuriæ locum facere. Gothi Alarico duce Romam ceperunt. Exinde seu urgente fato imperii, seu ulciscente Deo vitia mortalium res ire in deterius; barbarorum examina irruero in provincias, et prout quisque plus ferro aut copiis valebat, regiones devastare: pulsus vel subactis incolis, in quæ inciderant loca sedes ponere et ex laceris reip. partibus nova regna condere. Etsi per ea tempora Persæ, Sarraceni, Zanni, Isauri Hunnique Orienti imminabant, fœda tamen hæc tempestas in primis Occidenti incubuit Britannis vexatæ Pictorum Scotorumque incursionibus, Franci trajecto Rheno sedes in Galliis posuerunt, Burgundiones Ararim Rhodanumque insederunt, Novempopulaniam occupant Gothi, cum ea parte Hispaniarum quæ magis ad Pyrenæos pertinet. Hæc quidem sub Honorii principatu. Nec felicius Valentiniani quam patris fortuna fuit, nec promptior animus ad resarcienda reip. damna. Etsi Aetii ducis virtute videbatur Occidentis imperium movere humeros, tamen obtractatio, invi-

dia, intestinaque ducum odia prope magis noxia reip. quam barbarus et multiplex hostis. Ad hæc recens Littorii clades strenui ducis, qui Aetium virtute et rei bellicæ fama prope adæquabat. In eo statu erat occidentale imperium.

416 VI. Verum nec quietior Ecclesiæ res erat. Barbarus non minus fidei catholicæ quam reipublicæ Romanæ infensus. Burgundio. Gothus et Vandalus, Arianismo imbuti vi et armis cum imperio fidem labefactabant. Nec modo foris hostis ingrebat, domi invalescebat hæreticorum audacia, dumque res turbidæ erant, velut cancer hæc labe illas portas vitiabat. Orientem infestabant Nestoriani, et ex capite eliso multa renascebantur. Manichæorum impietas nondum extincta tot plagis quas acceperat, reparatis viribus infestabat Occidentem. Quid referam Priscilliani monstra, quæ iterum terrebant Hispanias? Adde Pelagianorum pravitatem, quæ novo auspice Juliano jamdiu vexabat Ecclesiam. Hic novis artibus, eloquentiis viribus, ingenio et industria bellum asperum redintegravit, horumque soboles infausta Semipelagiani, quorum doctrina eo nocentior quo vita sanctorum austeriorque vivendi disciplina; malumque immedicabile quod mentem lædit, dum titillat. In eo rerum statu erant Ecclesia imperiumque cum Leo pontificatum adeptus est. Sed instabat aliud malum longe gravissimumque Eutychetis audacia, ad quam potissimum reprimendam divinitus Leo ad hoc Ecclesiæ culmen evectus est, ut ibi tamquam in specula et propugnaculo stare adversus imminentem hæreticum. Tunc enim Deus, sicut olim provisum consultumque Ecclesiæ voluit quoties religioni tempestas sævior impendebat. Sic Athanasius columen fuit catholicæ doctrinæ, bacchante Arianorum furore. Sic nuper Cyrillus Alexandrinus, dum Nestorius turbaret Ecclesiam. Sic Augustinus contra Pelagianos Manichæosque invictus pro religione stetit. Sed Leonis certamina victoriasque infra describemus, mirabimurque quod non impar tot hostibus imperium Christi tam fortiter defenderit.

VII. Leoni episcopo prima cura fuit asciscere sibi homines eruditione et doctrina præclaros, rerum ecclesiasticarum perilia et morum integritate insignes, quorum consiliis rem gereret, eosque paratos ac intentos haberet, ne falleretur eorum pravis artibus, qui rem Ecclesiæ ex commodo æstimant, et quod fere fit, sacra profanaque juxta questui habent. Inter eos quos in partem laborum assumpsit, Prosper Aquitanus primas obtinebat (doctissimum illorum temporum Scaliger appellat) jam notus orbi Christiano; nam ut gratiæ Christi defensor, Augustini doctrinæ studiorumque hæres, Pelagianismi reliquias stylo persequatur. Jam dudum Leoni charus, ex quo sub Cælestino Romam Prosper venit, ut adversus hostes Augustini Romanum pontificem concitaret. Leoni Prosperoque non deerant, quæ vulgo amicitiarum sunt vincula, mirabilis animorum ingeniorumque concentus, studia eadem ad promovendas res Ecclesiæ, utriusque summa pietas doctrinaque singularis. Erat Leo in Galliis cum electus est episcopus, ut dictum est; Prosperum secum adduxisse mihi facile persuaserim, ut illi esset, 417 sicut olim Hieronymus Damaso, a consiliis epistolisque. Plurimum certe Leonem re et opera Prosper juvit, præcipue adversus hæreticos, quibus clanculum et per cuniculos fidem catholicam oppugnare statutum.

VIII. Magnum etiam pastoralis sollicitudinis argumentum fuit in Leone, quod statim atque in pontificali specula positus est, plebem sibi commissam non vitæ solum exemplo excitare, sed proprii etiam oris officio erudire aggressus est. Immo primus omnium Romanorum pontificum istud munus in se recepit, si qua Sozomeno fides, cum hæc scribit (a): *In eadem urbe (Roma) nec episcopus, nec alius quisquam*

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Οὐτε δὲ ὁ ἐπίσκοπος, οὐτε ἄλλος τις ἐπ' ἐκκλησίας ἐνθάδε διδάσκει. Zozom. lib. vii, c. 16.

in Ecclesia populum docet. At (a) Sozomeno hac in re assentiri vix ac ne vix quidem possumus.

Primum enim quales episcopi qui docendi munere, quod omnium præcipuum est, sese abdicant? Præconis officium suscipit, inquit Gregorius papa I, quisquis ad sacerdotium accedit (S. Gregorius Magnus, Registri lib. 1, epist. 14). Et ut Leoni cævus aut suppar Julianus Pomerius scribit, quicumque alius perierit, quem nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sui sceleris dabit; ille autem, cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sancte vivat, et tamen perdile viventes arguere aut erubescat aut metuat, cum omnibus qui eo tacente perierint perit (Lib. 1 de Vita contemptat. cap. 20).

IX. 2. Hoc ante Leonem usitatum esse a Pontificibus Romanis persuadet (b) sermo Leonis 82, habitus in Natali septem fratrum Machabæorum, ubi Sixti III prædecessoris sui laudes prosequens, eos loquendi modos 418 usurpat, qui publice edocos a Sixto pontifice Romano significant. Tagnificus, inquit, structor parietum, sed magnificentior ædificator ANIMARUM ultra xvi sui terminos opera pietatis extendens; ut utilitatibus INSTITUTIONUM ejus etiam in ipso fruatur devota posteritas, et habitando quod condidit, et faciendo quod docuit. De publicis et solemnibus sermonibus ad populum habitis hæc intelligi puto, ædificator animarum institutionum ejus utilitas; docuit. Publice enim populum non moneret ut revocaret in memoriam tradita sibi a pastore suo documenta, si hæc paucis tantummodo et intra private domus secreta effudisset. Omnia ergo, inquit, dilectissimi, quæ oculis cernitis et mente meministis, ad profectum vestræ ædificationis assumite.

X. 3. Multoties Leo officii sui esse dicit sermonem habere ad populum, sibi que metuit imputari ad culpam, si huic ministerii sui parti defuerit. Serm. 3 de Epiphania: Tamen ut nostri nihil desit officii, loqui de eadem festivitate quod Dominus donaverit audebo. Serm. 7 de Passione, c. 4: Non ita, inquit, mihi divini operis consideranda est magnitudo, ut vel diffidam DE SERVITUTE QUAM DEBEO; cum sacramentum salutis humanæ non liceat tacere, etiamsi nequeat explicari. Serm. 11: NON EST LIBERUM sacerdoti in tanto divinz misericordiz sacramento fidelis populi auribus subtrahere sermonis officium. Serm. 2 de Resurrectione, cap. 1; Adjiciendum est etiam nostri sermonis OFFICIUM, ut sicut pia expectatione REPOSCERE VOS

BALLELINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Sozomenum Romanæ disciplinæ parum peritum demonstrant, quæ de presbytero pœnitentium confessionibus excipiendis apud omnes Occidentales ac præsertim apud Romanam Ecclesiam præposito tradit lib. VII, c. 16, ut in notis probat Henricus Valesius. Errasse autem manifeste, eum lib. v, c. 39, scripsit, Romæ nec episcopum, nec quemquam alium populum docere, si id generatim intelligendum sit, testimonia a Quesnello subjecta evincunt, quibus addi potest Prudentius, in hymno 2 de Coronis, ubi Romanam S. Hippolyti basilicam describens, summum pontificem consuevisse ad populum sermocinari testatur.

Fronte sub adversa gradibus sublime tribunal
Tollitur; antistes prædicat unde Deum.

Idipsum etiam confirmatur ex nostro vetustissimo Romanæ Ecclesiæ Sacramentario, quod initio hujus tomii edidimus, in quo mense Julio, § 17, Missa IX, oratione ultima habetur: *Tui sunt, Domine, populi, qui ministerium nostræ vocis expectant.* Si hoc expectabat populus, Romani utique pontifices prædicare volebant. Et mense Septembri, § 29, in Natali episcoporum, Missa VII: *Da nobis, quæsumus, et exerce re quæ recta sunt, et prædicare quæ vera, ut instructionem gratis tuæ præbeamus et agendo tuis fidelibus, et docendo.* Si vero hæc Sozomeni propositio restrin-

CONSUETUDINIS DEBITUM 419 sentio ita solemnitati sacratissimæ lectionis subjungatur exhortatio sacerdotis. Non ita profecto loqueretur pontifex, nisi longo usu ac consuetudine firmatum invenisset in Ecclesia Romana prædicandi morem.

XI. 4. Sanctus Leo scribens ad Maximum Antiochenum et ad Theodorum diserte asserit: *Non permittendum ut quisquam extra sacerdotalem ordinem constitutus gradum sibi prædicatoris assumat, Cum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conveniat, ut in uno Christi corpore et excellentiora membra suum officium impliant, et inferiora superioribus non resulent.* Quod decretum cum ab Antiocheno episcopo omnibus diocesis suæ metropolitanis atque episcopis notum fieri vellet, indicium est hoc semper ab omnibus episcopis per universam Ecclesiam observatum esse, ut ipsi verbo Dei gregem Christi pascere satagerent; nec alioqui eum putasse suum ab episcopo officium impleri, nisi prædicationis ohiret munus, si legitime impeditus non fuerit (Conc. Trident. sess. 5 de Ref. c. 2, et sess. 23, cap. 1).

XII. 5. Sozomenum falsi redarguit sermo Liberii papæ, quem totum descripsit B. Ambrosius lib. III de Velandis Virginibus. habitumque esse tradit in basilica S. Petri die Natalis Dominici ad ipsius Ambrosii sororem Marcellinam, quæ tunc virginitatem cum aliis nonnullis profitebatur, Quod enim obijciunt alii non fuisse sermonem ad populum, sed exhortationem dumtaxat ad Marcellinam, allocutionemque privatam, præter consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, quis non videat hoc gratis dici, et solum negando exsufflari? Quid enim desideratur ut sollemnis dicatur hic sermo? Habitatus est in basilica S. Petri, in qua omnia pontificii sui munia obibant Romani episcopi; habitus est in maxima Natalitii Dominici solemnitate; habitus est coram ingenti ac numerosa plebe, quem gemina festi Dominici et consecrationis virginum solemnitas in basilicam acciverat; qui etiam interfuit Bononiensis episcopus. Quid amplius requiritur? Contra consuetudinem porro Ecclesiæ suæ egisse Liberium in tanta solemnitate, in tanto plebis concursu, in tam augustæ basilicæ luce, qui dixerit, haud scio an satis Liberii honori consulat. Probabile magis est hoc ex Ecclesiæ suæ more pontificem egisse, eumque occasione consecrandarum virginum, post maximam sermonis partem, quæ de mysterio Natalis Domini erat pauca tantummodo subjunxisse ad virgines. Clarum

genda credatur ad solum diem Paschatis, ut secundis curis Quesnellus censuit (vide infra, n. 12, circa medium), nullum, quod nobis adhuc innotescat, monumentum editum est, quod quoque falsum convincit queat. Num vero hæc Quesnelli interpretatio obvii, et contextui congrua, nonnulli fortassis dubitant. Unum hic addemus, nihil movere debere Cassiodorum Romanorum rerum peritum, cui tribuitur Tripartita Historia, in qua hoc Sozomeni testimonium descriptum legitur. Cum enim in Tripartita edenda Cassiodorii consilium fuerit, ecclesiasticam historiam ex tribus Græcis scriptoribus ab Epiphonio Scholastico Latine redditus compactam Latinis proponere, nihil in versione Epiphonii emendavit, sed ipsa litterali ipsius versione usus est. Hinc quæ ex Sozomeno in Tripartita recitantur, nihil ex Cassiodorio auctoritatis acquirunt, sed tota fides est penes Sozomenum, cujus interpretationem ab Epiphonio conditam Cassiodorius intactam reliquit. Vide quæ hac de re Quesnellus animadvertit diuers. 6, n. 66, ubi errorem de jejuniis diei sabbati apud Romanam Ecclesiam in Socrate detegit, qui tamen in Tripartita verbis Socratis Latine redditus receptus legitur.

(b) Hunc sermonem a Leone abjudicavimus, et Augustino vindicatum in appendicem rejecimus, ac propterea pro concionibus Romani pontificis astruendum testimonium ex eo excerptum nihil probat.

est enim non esse integrum hujusmodi sermonem apud Ambrosium, qui ea solum scriptis suis inseruit, quæ subjectæ tunc materiæ congruebant, et sorori suæ accommodata erant.

6. De Zephirino papa antiquiorem adhuc testem adduco Tertullianum ex quo id saltem certum habemus, in reconciliatione pœnitentium Romanos pontifices concionem ad populum habuisse; in libro enim de Pudicitia quem jam ab Ecclesia catholica alienus conscripsit, Zephirinum papam inducit fideles in gratiam pœnitentium ad misericordiam **420** commoventem; ita cap. 13: *Et tu quidem pœnitentiam mœchi ad exorantiam fraternitatem in Ecclesiam inducens... in eum hominis exitum quantis potes misericorditæ illecebris bonus pastor et benedictus papa concionaris, et in parabola ovis capras tuas quæris*, etc. Falsum est igitur quod aiunt, nullum sermonem Leonis antiquiorem, reperiri, qui a Romano episcopo habitus sit. Quod etsi verum esset, non inde tamen roboris plurimum caperet Sozomeni sententia. Cum enim nullum Mediolanensis alicujus episcopi, aut Arelatensis, aut Ravennensis, aut Hipponensis sermonem habeamus dictum a prædecessoribus Ambrosii, Hilarii, Petri Chrysologi aut Augustini, quis propterea dixerit nullos istarum Ecclesiarum episcopos his quos recensui ætate superiores sermonem ad populum suum habuisse? Satius est igitur fateri hallucinatum esse Sozomenum falsisque rumusculis deceptum; vel eum sancto Gregorio Magno dicendum *Sozomeni historiam sedes apostolica suscipere recusat, quoniam multa mentitur* (Greg. Reg. epist. lib. vi, ind. 15, epist. 31 ad Eulogium Alex.).

Non alia tunc occurrebat animo ex ista difficultate evadendi via, cum primæ editioni incumberebam. Aliam quarto post anno sibi fecit in præfatione ad novam magni Cassiodori editionem vir doctissimus Joannes Garelius congregationis Benedictinæ S. Mauri alumnus. Augurat videlicet in locum Cassiodori sui ex Sozomeno decerptum mendum irrepsisse, auguriumque suum codicis Santheodoriciani suffragio roborat, ubi pro verbo *docet* legitur *dicit*. Quæ quidem lectio, inquit, alium omnino ac verissimum sensum efficit. Ibi enim de cantico Alleluia agit Cassiodorus in hunc modum: *Apud Romanos in unoquoque anno semel psallunt Alleluia primo die Paschæ, ita ut Romani pro jaramento habeant ut hunc hymnum audire mereantur. In qua Ecclesia subjungit continuo Tripartita) neque episcopus, neque actor quisquam coram populo dicit*, supple illud primum Alleluia paschale.

Conjecturæ lubens subscriberem, nisi veritas obstaret. Equis enim vero hymnum illum dicit, si neque episcopus neque quisquam alter illum dicit coram populo? Ad quid audiendum concurrerent Romani, si neminem dicentem haberent? at vero unico fulcitur codice ms. sexcentorum fere annorum Tripartitæ historiæ. Sed quid hic inter tantos tot editionum editorumque codices qua excusos, qua mss. tam Tripartitæ Historiæ quam Sozomeni, quem tandem fontem adire tutius est, quam rivuli umbram persequi? Quis enim asserere audeat corruptum fuisse Græci auctoris textum, tot criticis eruditorum virorum lubricationibus vexatum apud quorum neminem nulla umquam vel minima labis suspitione laboravit? Enimvero ut facile a genuina voce *docet*. Latini interpretis, ad affinem *dicit* deflectere oscitans scriba potuit; ita a Græcarum vocum illis respondentium **421** una ad alteram lapsus longe difficillimus.

Quid igitur? Huic viri docti conjecturæ nostram illam de errante Sozomeno suspicionem anteferimus? minime. Sed novam, utraque posthabita, pro-

ferimus sententiam opinione, ni fallor, majorem. Certum enim mihi est de publica concione Sozomenum hoc loco scribere, sed paschali, scriptorisque verba sic explicanda, apud Romanos quotannis semel cantari Alleluia primo Paschatis die; et ita solemnem illis esse sacri hujus cantici ritum, ut ad illud audiendum et psallendum omnes ad ecclesiam confluerent, et multi etiam pro juramento ac voto haberent, ut hunc hymnum audire et canere mereantur. Quippe illa sacra Paschatis die solus hic brevissimus hymnus pro omni concione erat, cum in ea Urbe neque episcopus neque alius quisquam ad populum in ecclesia congregatum illa die concionem haberet.

Hanc esse mentem Sozomeni, materiæ ipsius quam tractat inspectio probat. Toto enim superiori capite quod est 18 de sola paschali festivitate sermonem habet; in præsentem vero seu 19 et de Paschate plurima, et nihil nisi occasione Paschatis disserit, varias Ecclesiarum consuetudines hunc solum in finem referens, ut discrepantes olim in festivitatis diei Ecclesias excuset, alias SS. Petri et Pauli, alias S. Joannis traditiones varias observantes. *Stultum enim*, inquit ille, *nec immerito, exis'imabant* (episcopi consuetudinum causa ab se invicem separari eos qui in præceptis religionis capitibus consentirent. Post quæ subjicit varios Ecclesiarum usus, inter quos Romanum semel cantandi in Paschate Alleluia, aliosque subjungit ad illud festum non pertinentes; *cujus tamen causa* inquit caput claudens, *in hunc de istis rebus sermonem sum delapsus*.

Sic intellectus Sozomenus non jam amplius dicendus est rem falsam de Romana Ecclesia scripsisse, ut antea senseram; neque etiam quærendum, ut querit eruditus Garelius, qui fieri potuerit ut Cassiodorus Sozomenum excerptens, ea quæ præcedunt et quæ subsequuntur prætermiserit, et illa tantum excipserit quæ falsa esse constantissime noverat. Nam et vera sunt ea quæ excerptis, et verum non est cetera ab eo non fuisse excerpta, de illa mimirum consuetudine occasione Arii orta, ut apud Alexandrinos solus episcopus concionaretur. Quid enim sibi volunt hæc superioris capituli seu 38 verba: *In Alexandria presbyter non facit sermonem, et hæc res 422 initium accepit ex quo Arius Ecclesiam conturbavit!* Hæc igitur non prætermisit, sed in caput superius transtulit Senator.

Porro quod tam verum sit pontifices Romanos in die Paschatis sermonem ad populum habere non fuisse per ea tempora solitos, quam falsam est aliis temporibus non publice docuisse, cum Sozomenus sic intellectus asserat, nec alius scriptor contrarium unquam docuerit, non potest in dubium probabili aliqua ratione revocari: præsertim cum nec Leonis nostri, nec alicujus ante sextum sæculum pontificis Romani sermones ulli paschates appareant. Nam quod duo Leonini huic solemnitate ascripti legantur in superioribus editionibus, erratum esse editorum suo loco probavimus ex sermonis utriusque contextu, allatis etiam rationibus, insuper auctoritate Hincmari episcopi Remensis et Flori Lugdunensis, illosque non in paschali festivitate, sed sabbato sancto dictos fuisse demonstravimus. Vide monitum utriusque præfixum, et observa illam Romanæ Ecclesiæ consuetudinem ultra sexti sæculi initia me consulto non extendere, quia homilia a Gregorio Magno in eadem solemnitate dictæ ad populum rem aliter postmodum se habuisse manifestum faciunt.

XIII. Quid primo pontificatus sui triennio egerit Leo noster pro Ecclesiæ rebus, scriptores silent, nec ex ullis ejus epistolis certo discimus. (a) Duas

BALLERINORUM ANNOTATIONES.

(a) Duas alias epistolas nos initio posuimus, alteram ad episcopum Aquileiensem, alteram ad Septimum Altinatem, qua circa an. 442 scriptas in admonitione ostendimus. Econtra ex duabus epistolis, quas

sub initium pontificatus Leonis datas existimavit Quesnellus, prima ad episcopos Africanos in hac editione erit duodecima, eo quod exaratam credamus post annum 445, secunda vero ad Rusticum erit

huic vacuo intervallo assignavimus, quas per id temporis scriptas esse plura mihi persuadent, ut fusius in notis expendimus. Populata superioribus annis Africa, ipsaque Carthagine a Vandalis capta anno 439, plurima hominum multitudo ad transmarina se contulit, vel fractis navibus imposita, ut narrat Victor Vitensis (*De Persec. Vandal.*), vel sponte immunitati Vandalorum se subducens. Mauritania Cæsariensis adhuc tum Romanis parebat, ex qua Romam plurimi commeantes Leonem monuerunt de ordinationibus illicite et contra statuta canonum in ea provincia usurpatis, Romæ tunc temporis versabatur Potentius episcopus, ut puto, Africanus, cui ab urbe proficiscenti Leo curæ suæ vicem commisit, ut de episcopis quorum culpabilis ferebatur electio, quid veritas haberet inquireret (*Epist. 1, nunc 12, ad Africanos episc.*, cap. 1). Qui et epistolam a Leone accepit ad Africanos perferendam, quæ temporum injuria excidit Potentius in provinciam reversus accurata, ut rogatus fuerat, relatione per litteras significavit, quæ mala Mauritaniam Cæsariensis Ecclesiam affligerent. Unde sancto pontifici nata occasio iterum scribendi ad 423 Africanos hujus provinciæ episcopos. Exstat (a) præclara illa epistola, ubi episcopos vitiose creatos condemnat, eos in primis qui scientia et moribus egebant; monet non cito manus imponendas episcopis, nec ad hoc culmen evehendos, nisi per gradus et post longam meritum experientiam; arcendos a sacerdotio qui secundas uxores, aut viduas, aut priore dimissa alteram duxerant, cum quibus ut dispensaretur nec captandæ Afrorum gratiæ occasio, nec temporum necessitas, nec summa ministrorum ecclesiasticorum inopia Leonem potuerunt impellere.

XIV. Mitius porro agendum censuit cum iis qui ex laicis statim ad episcopatum proveci erant; sed indulgentiam esse, non legem, neque consuetudinem; nec præjudicare se contrariis apostolicæ sedis statutis suisve decretis. Verba ejus contra episcopos, qui festinantius inconsultiusque manus imponunt, non sunt omittenda: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis* (I Tim. v. 22). *Quid est cito manus imponere, nisi ante maturitatem ætatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis est ille qui non meruit ordinari* (*Epist. 1, nunc 12, c. 2*).

Hæc etsi vel ex sola Scripturarum traditionisque scientia scribere potuerit sanctus Leo, aliunde tamen edoctum scimus, quantum esse debeat ordinandorum delectus. Narrat enim auctor opusculi quod Pratum spiritale vocant, sanctum Leonem cœlitus

A admonitum ut in primis attenderet ad eos quos ad sacrum Ecclesiæ ministerium adlegeret, quorum Deus ab eo rationem exposceret. *Cum descenderet, inquit, abbas Amos Jerosolymam, et patriarcha ordinatus esset, venerunt omnes monasteriorum eremi abbates, ut adorarent eum; inter quos adfuit et ego cum abbate meo. Cœpitque patriarcha dicere patribus: Orate pro me, patres; magnum enim onus et intolerabile mihi ~~424~~ injunctum est, sacerdotique dignitas me terret immodice. Petri et Pauli similitum est regere rationales animas; ego autem infelix et peccator sum. Plus enim quam cætera timeo ordinationis sarcinam; nam inveni scriptum quia beatissimus et æqualis angelis Leo papa, qui Romanorum Ecclesiæ præfuit, quadraginta dies perseveravit ad sepulcrum apostoli Petri, vigiliis et orationibus insistens, petensque ab apostolo ut pro se apud Deum intercederet, ut dimitterentur sibi peccata sua. Impletis diebus quadraginta apparuit ei apostolus Petrus, dicens ei: Oravi pro te, et dimissum tibi omnia peccata tua, præterquam impositionis manuum. Hoc solum abs te requiretur (Pratum spirit. Joan. Moschi, cap. 149, quod caput Græc. etiam exstat). Hæc in illo libro, quem septimæ synodi Patres approbarunt, cum ex eo retulerunt aliqua action. 4.*

XV. Eadem Africanæ cladis, quæ epistolæ Leonis ad Mauritaniam episcopos occasionem dedit, plurimos ex Africanis regionibus ad Gallicanæ littora compulsi transire: quorum aliqui, cum ignorarent a cujus sectæ hominibus baptismatis sacramentum accepissent, (b) hinc orta dubitatio apud Galliarum Ecclesiæ quidnam factu opus. Rusticus episcopus Narbonensis Romanum episcopum consulendum censuit tum ea de re, tum de aliis plurimis ecclesiasticæ disciplinæ capitibus. Respondit Leo prolixiore epistola (*Epist. 2, nunc 147*), quam secundo loco posuimus, his ad id rationibus adducti, quas in notis videre est. Mire cluet hæc in epistola Leonis nostri prudentia, scientia canonum et apostolica charitas, qua primum Rusticum animo propter occurrentia scandala despondentem, et de secessu cogitantem erigit, consolatur, hortaturque ne episcopali oneri tranquillioris vitæ amore illectus se subtrahat; tum doctissimas suas responsiones subjicit circa sacramenta baptismi, ordinis, penitentiae et matrimonii, clericorum continentiam, virginum consecrationem, et alia hujusmodi ad mores et regimen Ecclesiæ pertinentia.

225 ANNUS CHRISTI 443; — LEONIS PAPÆ 4; — THEODOSII 36, VALENTINIANI 10, INPP.; MAXIMO ET PATERIO COSS.

I. Prima Leonis (c) congressio adversus Manichæos fuit. Romam complures nefariæ illius sectæ

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

epist. 167, quippe quam traditam putamus post diem 9 kal. Nov. an. 458. Admonitiones his singulis præmissæ conferendæ sunt.

(a) Hanc epistolam duplici forma editam dedimus; et eam partem quam Quesnellus repudiavit veluti supposititiam, luculenter vindicavimus. Vide admonitionem, in qua etiam duplicis editionis seu formæ causam assignavimus n. 14. Inde patebit non solum Potentium, sed post hunc etiam David Africanum episcopum aliosque Afros Romam transmigrasse, et novis, quæ supervenerunt, notitiis, primæ scriptioni alia Leonem addidisse, quæ integram epistolam constituunt. Quantum Romanæ sedis auctoritati tribuerent Africanis, et quanto zelo S. pontifex emendationi corruptelarum quæ irrepserant, ac restitutioni disciplinæ prospiceret, ex hoc documento discimus. De appellatione quoque episcoporum Africæ ex causa Lupicini episcopi cognoscere licebit.

(b) Cum epistolam nobis 167 ad Rusticum Narbonensem scriptam probavimus post diem ix kal. Nov. an. 458, aliæ causæ dubitandi Africana clade poste-

riores inciderunt, ut ex admonitione quisque intel-
D liget.

(c) Huic congressioni adversus Manichæos duo præcesserunt. Primo duæ epistolæ, quæ desiderantur, circa dubium Paschatis an. 444, altera ad S. Cyrillum Alexandrinum, ad Paschasium Lilybetanum altera. Exstabat sola Paschasini responsio. Fragmentum responsionis S. Cyrilli in hac editione accedit. Utraque serius scripta fuit an. 443. Paschalem diem anno præcedenti indici consuevisse colligitur, ex epist. 131 et 138 scriptis an. 454. In his enim agitur de Paschate an. 445; et cum in epist. 131, c. 2, data die 9 Martii an. 454, imminere traditur dies indictionis, qui formatim inscribatur; tum vero ex epist. 138, qua idem Pascha Gallis indictum fuit, hanc indictionem factam liquet v kal. Augustas ejusdem anni 454. Ante indictionem vero, ubi dubitatio incideret, conciliandæ erant Orientalium sententiæ. Hinc hæ epistolæ ad Cyrillum et Paschasium scriptæ pro dubio die paschali anni 444, ut responsiones opportune acciperentur, non modicum ante indictionem dirigendæ

homines venerant, rebus in Africa profligatis, devastataque a Vandalo provincia. Hæreticorum hæc coluvies diu latuit sub larva piorum hominum, qui impietatem vultu, incessu, simplici habitu vitæque severe dissimulabant. Palam sinceræ fidei, clanculum flagitiosæ profligatæque doctrinæ, prompti aliis instillare virus suum; tantaque industria celabatur hoc malum, ut percipi posset non auctores flagitii deprehendi. Toto prope biennio, seu suis se tegerent artibus, seu illis Leonis vigilantia formidolosa erat, latuit pontificem hæc hominum nequitia; sed quæ tandem prodita est ineunte tertio pontificatus anno. Quod ubi compertum habuit Leo, monuit publice Christianos ne se falli sinerent ficta virtutis imagine, et fallaci pietatis umbra; quandoque vitam corruptam, pravos mores vitæque his fraudibus tegi, *Nihil ergo, inquit (Serm. 4 in Epiphani., cap. 5), cum hujusmodi hominibus commune sit cuiquam Christiano, nulla cum talibus habeatur societas nullumque consortium. Prosit universæ Ecclesiæ quod multi ipsorum Domino miserante detecti sunt, et in quibus sacrilegiis viverent eorumdem confessione patefactum est* Modum præterea rationemque edocuit agnoscendi eos qui sceleratæ huic sectæ nomen dederant, sacrum illis in honore lunæ solisque primum secundumque septimanæ diem, et utrumque jejunantes transigere. In uno crimine multiplex sacrilegium, et quod astra tanquam deos colerent, et quod diem Dominicum disciplinamque Ecclesiæ violarent. *Nullavos, ait (Serm. 4. Quadrag. cap. 5), contagium hujus aspergat impietas, qui sua maxime abstinentia polluantur servientes creaturæ potiusquam Creatori, et luminaribus 426 cæli stultam abstinentiam devoventes; quos nemo esse ambigat Manichæos, qui in honore solis et lunæ die Dominico et secunda feria deprehensi fuerint jejunare. Uno enim perversitatis opere bis impii, bis profani sunt, qui jejunium suum et ad siderum cultum et ad resurrectionis Christi instituere contempserunt.*

Certiora deinde subjungit indicia. Fideles Christiani, quæ erat consuetudo illorum temporum, Christi corpori et sanguini, ut loquuntur, sub utraque specie communicabant. Manichæi, ne palam fieret sua impietas, a sacris mysteriis non abstinentes, sub una specie corpus sumebant, sed sanguinem Christi sub altera haurire illis religio erat; quoniam vinum demonis opus malique principii inventum reputabant. Admonuit Christianos Leo hujus perniciosi dogmatis. *Cum, inquit (Ibid., cap. 5), ad tegendam infidelitatem suam nostris audeant interesse mysteriis, ita in sacramentorum communionem se temperant, ut interdum tustius lateant; ore indigno corpus Christi accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant; quod ideo vestram voluimus scire sanctitatem, ut vobis hujusmodi homines et ex his manifestentur indicia, et quorum detecta fuerit sacrilega simulatio, notati et prodi a sanctorum societate sacerdotali auctoritate pellantur.* Demum vehementi omnes oratione adhortatur uti in perquirendis illis hæreticis operam non denegent suam. *Magna enim, inquit, pietas est prodere latebras impiorum, et ipsum in eis cui servit diabolus debellare.* Tum ut odiosa sit omnibus hæc hæresis, præcipua ejus capita recenset, et quasi in brevi tabella delineat. Quemadmodum Manichæi legem, psalmos et prophetas re dictoque repudiant, quæ impietate Christum opinione tantum natum asserunt, 427 ejus passionem, mortem, re-

A resurrectionem puta puraque somnia et apparentia oculis ludibria credunt; ut baptismi elevat virtutem, mores disciplinamque Ecclesiæ depravant; totam denique Christianam convellunt religionem. *Nihil, ait D. Leo, apud eos sanctum, nihil integrum, nihil verum. Cavendi sunt, ne cuiquam noceant; proferendi, ne in aliqua civilis parte consistant.*

III. Amplius conqueritur quorundam simplicitatem qui pravos illorum mores æmulantur. Manichæi mixti Christianis ad basilicam S. Petri ire consueverant, ubi ad vestibulum ventum erat, illico vertere se ad solis ortum, et inclinatione corporis et nutu oculorum solem salutare orientem. Prisca quidem religio et antiqua Christianorum disciplina, verum usu nefando incestata, partim, ut loquitur sanctus Leo, ignorantie vitio, partim paganitatis spiritu. Pariter damnosa et fidelibus, et recens initiatis: quoniam illi Manichæorum sacrilegia æstimare videbantur, dum idem atque illi agebant: his peccandi occasio; nam dum solem salutare non vetabantur, colere perseverabant. Abolere consuetudinem Leo statuit, ut erroris offendiolum tolleret. Id vero ex usu pro temporum locorumque opportunitate ritus Ecclesiæ et disciplinæ leges figendi religendique penes sacerdotes æqua semper fuit potestas; etsi fidei sua semper ratio et una eademque integritas manet, nec illa hominum arbitrio, nec temporum mutationibus obnoxia est.

IV. Postquam Leo crebris concionibus ab illa secta fidelium animos avocavit, inquit in Urbe eos qui hac labe imbuti sunt; complures inventos emendat, et ad sanitatem revocat, et ab ipsismet clandestina secretaque sacrilegia edocetur, libros eorum innumeros comburit; utque de secta constat, testataque sit omnibus Manichæorum nequitia, (a) conventum frequentem advocat. Leo et iudicium et consensum (*Epist. 15 ad Turibium, et homil. 5, de Jejunio mens. decimi*), Valentinianus Augustus consensus vocat (*Vovel. in Manich.*). Baronius concilium dicit (*An. 445*). Sed non opus concilio (quod revera sanctus Prosper non commemorat), quoniam non de proscribenda nova hæresi, aut de asserenda fide agebatur, sed de pœna juxta canonem Ecclesiæ sancienda; neque concilium est ubi cum sacerdotibus pars senatus et pars plebis sit. Quidquid sit, 428 frequenti cœtu adfuere Manichæorum electi electæque, velut nefariæ superstitionis antistites. Rogati de secta reserant detestanda dogmata, multa de eorum cæremoniis horrendæque institutis, turpia flagitia obscenæque sacra confessione publica palam facta sunt. Pudet referre. Aderat puella decennis vitata; aderat et corruptor virginis eum duabus mulierculis consciis, et ipso episcopo infando criminis ordinatore. Per ordinem omnia exposita: qui fuerint ritus, qui episcopis sacerdotibusque sacrilegæ religionis, quibus in locis vetitos cœtus agerent, quas in provincias labe hæc penetravit. Hortatu sancti Leonis multi ad bonam frugem redierunt, et coram ejurata hæresi dicto, scriptoque condemnata, penitentis legibus subjecti sunt; alii, quibus potior turpitudine religionis, acti in exsilium, in eaque loca deturbati uti contagione grex Christi contaminari non poterat. Edictis præterea principum coercita insania est. Valentinianus uno aut altero anno post, constitutione ad Albinum præfectum prætorio directa eos publico crimine teneri declarat, militare prohibet, arret a

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

erant; ac proinde traditæ credendæ sunt ineunte an. 443, vel etiam an. 442, et forte illa præsertim ad Cyrillum an. 441. Sane pro solvendo dubio Pachatis an. 455. Leo scribere cœpit an. 451, ut liquet ex epist. 88, c. 4.

Alterum, quod congressionem cum Manichæis præcessit, est epistola 4 ad Campanos data die 10 Octobris an. 443. Manichæos enim detectos fuisse solum sub hujus anni finem, satis ostendimus in admonitione ad epist. 1, n. 23.

(a) De hoc conventu et de gestis in eo habitis, quibus Manichæi detecti fuerunt, vide quæ diximus in dissert. de Epistolis deperditis n. 4. Hic conventus habitus quidem fuit sub finem anni 443, at sermones, ubi de eisdem jam detectis sermo est, huic conventu præcessisse Quesnellus perperam narrat. Et licet sermones 5 de jejunio decimi mensis, et 4 de Nativitate Domini eodem anno habiti fuerint, sermones tamen 4 de Epiphania, et 4 de Quadragesima in sequentem annum 444 rejiciendi sunt.

communi hominum consortio, testandi facultatem adimit, et ab omni pariter hæreditatis successione amovet: defensorum et iudicum auxilia illis non permittit; demum sancit valituras leges, quæ contra eos diversis temporibus latæ sunt.

V. Legitur et Leonis epistola ad episcopos Italiæ contra Manichæos (*Epist. 8, nunc 7*). anno 444 scripta post detectam Romæ damnatamque eorum perfidiam, quæ et per provincias (a) ad omnes episcopos missa est. Hujus meminit Idadius episcopus et scriptor illorum temporum equalis. Laudi non modo vigilantia Leonis fuit, sed etiam exemplo. Tum per Occidentem, tum per Orientem facta inquisitio de hac hæresi. Episcopi certatim hæc monstra fugare e suis latibulis, et hæc perniciose labe liberare provincias. Hoc præsertim nomine laudatur a Theodorito Leonis fides. *Hujus quidem*, inquit (*Epist. nunc 52 ad S. Leonem*), *possunt quoque multa alia inveniri indicia: sufficit autem et vester zelus in nefandos infaustosque Manichæos, quem vestra nuper sanctitas aperuit, ostendens vestræ in Deum pietatis studium*. Baronius ad annum 444 hæc refert; nos anno uno citius retulimus. 439 Prosper enim, qui forte conventui intererat Maximo Paternoque coss. gesta scribit, scilicet ad annum 443. Epistola quidem Leonis ad episcopos Italiæ data est anno sequenti, sed ad finem Januarii; unde colligo rem gestam anno superiore; nam inquirere de Manichæis, conventicula eorum et cætus detegere, extorquere ab eis confessionem, consensum de hac re habere, hortari ad pœnitentiam, reluctantes plectere exsilio, non est negotium aliquot dierum; nec epistola ad episcopos scripta est nisi re gesta, ut ipse Leo profitetur. Est præterea sancti Leonis homilia 5 de Jejunio decimi mensis ubi de hac causa loquitur ut modo peracta, immo ut nondum confecta, quod cadit potius in Decembrem anni 443 quam in annum 444. Eodem insectatur pontifex in sermone 4 in Quadragesima cap. 5, ubi, *ne penitus*, inquit, *lacræ non possint, ore indigno Christi corpus accipiunt; sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant*, hisque indicia illos deprehendi posse admonet: unde non absurde colligi videtur prius non imperatam fuisse communionem sub utraque 430 specie, ac postea fuisse si non præceptam, saltem maxime commendatam.

VI. His (b) ita feliciter adversus Manichæos pro fide gestis, sanctus Leo labentem seu temporum, seu hominum vitio disciplinam restituere instituit. De hac re epistolam ad episcopos Campaniæ, Picensi et Tusciæ scribit (*Epist. 3, nunc 4*), quæ temporis ordine (c) eam quam de Manichæis scriptam esse diximus,

BALLERINIORUM

(a) In tabula collectionis 5 vocatur *Epistola generis de Manichæis*; et codices collect. 2 et 3 hanc inscriptionem exhibent: *universis episcopis per diversas provincias constitutis*. Ex quibus discimus hanc constitutionem fuisse encyclicam datam a pari ad episcopos diversarum provinciarum; ac propterea aliquo codice, quem Quesnellus vidit, missa traditur *per illum acolythum*, ubi formula illi posita pro nomine proprio acolythi, qui in ipsi litteris nominabatur, plures fuisse acolytos indicat, qui diversa exempla in diversas provincias detulerunt.

(b) Alterum Leonis factum hic recensendum est ex eodem auctore libri de Promiseionibus part. iv, c. 6: *In Italia quoque nobis apud Campaniam constitutis, dum venerabilis et apostolico honore nominandus papa Leo Manichæos subverteret, et contereret Pelagianos, et maxime Julianum, ambiens tum quidam Florus, etc.* Hinc Leonem, quo tempore Manichæos subvertit, Pelagianos etiam et Julianum contrivisse cognoscimus, de quo plura in admonit. ad epistolam l. n. 25, ubi et Prosperi libellos contra eosdem Pelagianos Romæ oblatos memoravimus.

(c) Epistola 4 ad Campanos data 10 Octobris an. 443, non solum ordine præcedit epistolam 7 ad epi-

antecedit. In ea servos vetat fieri sacerdotes, aliosque promoveri, nisi qui et natalium et morum nobilitate vigeant; ne id sit in dedecus Ecclesiæ et fraudem dominorum, *Debet enim*, inquit (*Ibidem, cap. 1*), *esse immunis ab aliis, qui divinæ militiæ fuerit aggregandus; ut a castris Dominicis, quibus nomen ejus ascribitur, nullis necessitatis vinculis abstrahatur*. Similiter vetat ordinari viduarum maritos aut digamos, quod est contra canonem Ecclesiæ et S. Pauli apostoli auctoritatem; qui ejusmodi sunt, et ab officio et a sacerdotio removet. Jubet demum acriter animadverti in quemlibet clericum qui usuras exercet, negans id laicis licitum, nedum clericis.

ANNUS CHRISTI 444; — LEONIS PAPÆ 3; — THEODOSII 37, VALENTINIANI 20, IMPER. — THEODOSIO XVIII ET ALBINO COSS.

I. Magna (d) hoc anno de die Paschatis disputatio fuit. Variæ olim de hac celebritate in Ecclesia contentiones, quæ tandem compositæ in Nicæna synodo, decretumque ut post æquinoctium Dominica proxime sequenti quartam et decimam lunam celebritas fieret. Quoniam Alexandriæ florebat ars inspicendi computandique cursum astrorum, Alexandrino episcopo data provincia. ut quotannis diem orbi Christiano indiceret; exstantque hodie Theophili Alexandrini episcopi epistolæ aliquot paschales. Ille vero diligentius investigatis lunæ solique conversionibus (e) cyclum ediderat qui in usu et pretio fuit tempore Leonis Magni. Igitur ex computo hujus episcopi anno Christi 444 Pascha rejectum ad 23 diem Aprilis; in Occidente vulgo vitium fuisse in cyclo creditum est: nec paschalem diem eo usque differendum. Leo super hanc controversiam Cyrillum primo Alexandrinum pontificem consuluit, deinde 431 Paschasinum Lityhæi episcopum, cujus præclara in concilio Chalcedonensi memoria est. Uterque cyclum Theophili confirmavit: idque Paschasinus ex computo Hebræorum approbat, et miraculo quod sub pontificatu Zosimi accidit. Paschasini epistola edita est, qua cyclum Theophili paschalemque diem hujus anni ad 23 diem Aprilis ab injuria vindicat. Baronius existimavit de die 25 Aprilis fuisse controversiam: sed allucinatio est, unde error alter in annalibus: nam hanc de Paschate contentionem in annum 455 rejicit, quod undecim annorum est metachronismus, et duas de eadem re controversias simul miscet. Non est hujus loci de his exactius disserere. Cæterum haud dubium est Leonem Cyrillo Paschasinoque assensum esse. Prosper enim, qui Romæ versabatur. Leonique familiaris erat, nec Alexandrinorum alioqui computo

ANNOTATIONES.

scopos Italiæ, sed ipsum etiam conventum quo Manichæi detecti fuere; alias in ea de vitandis Manichæis jam detectisita monuisset episcopos Campaniæ, ut Italiæ episcopos monuit epist. 7 data initio anni sequentis.

(d) Disputatio seu potius disquisitio de die Paschatis an. 444 non hoc anno, sed antecedentibus fuit. Vide annol. 1 (*Col. 202, n. c*) in annum præcedentem. Quæ autem fuerit quæstionis hujus ratio, exactius explicatur in notationibus ad Fragmentum epistolæ S. Cyrilli ad Leonem, quod epistolæ 3 Paschasini præmissimus.

(e) Non cyclus seu periodus Theophili annorum 418, quæ incipiebat ab an. 475, sed laterculus ejusdem annorum centum, qui inchoabat ab anno 380, seu potius computatio Alexandrinorum ex hoc laterculo deducta causam dedit controversiæ de die paschali an. 444. Anno enim 65 ipsius laterculi, qui respondebat anno Christi 444. Pascha notabatur die 23 Aprilis; cum Latini ex suo cyclo annorum 84, quem Prosper emendaverat, Pascha hujus anni evenendum contenderent ad diem 26 Martii. Confer annotationes memoratas in Cyrilli Fragmentum.

favebat, hæc habet in Chronico: *Hoc anno, inquit, Pascha Domini ix calend. Maii celebratum est, nec erratum est, quia inde xi calendarum Maiarum dies Passionis fuit, ob cuius reverentiam Natalis urbis Romæ sine circensibus transiit.*

II. Sub (a) finem ejusdem anni Anastasius Thessalonicensis episcopus Nicolaum presbyterum cum literis ad Leonem mittit (Epist. 4, nunc 6), rogatque ut more decessorum suorum ejus vices in Illyricum gerat. Benigne respondet Leo, annuensque ejus petitioni significat, quemadmodum olim Siricius Anisio ejus prædecessori bene de apostolica sedè merito vices in Ecclesiis Illyrici commiserat, sic se suas illi committere. Monet deinde ut eorum sequatur exempla, quorum privilegiis utitur; caveat ut sacerdotis vita et moribus, non gratia, ambitu, aut emptis suffragiis sacerdotium adipiscantur; itidem digamos arcet a sacerdotio, et digamum esse vult, qui duxit uxorem ante baptismum, et qua sublata jam initiatus baptismum alteram duxit. (b) Denique sacerdotes, sicut episcopos, non alia quam de Dominica consecrandos pronuntiat. Aliis in superlitteris metropolitanis monet se suas vices episcopa Thessalonicensi dedisse, nec tamen ideo Ecclesiarum imminui jura, immo conservari hac ratione disciplinam et leges Ecclesiæ (Epist. 5, episcopis Illyrici). Altera est epistola Leonis ad eosdem metropolitanos Epist. 12, nunc 13, ad episc. per Achatiam) data anno 446, qua susceptas æquo animo litteras Leonis constat.

III. Ad (c) eadem prope tempora refero ea quæ dicuntur in opere de *Promissionibus Dei*, quod vulgo sed falso, Prospero tribuitur. Illic mentio Leonis, quod adversus Pelagianos Julianumque eorum principem arma moverit. *In Italia quoque, dicit ille auctor, nobis apud Campaniam constitutis, dum venerabilis et apostolici honore nominandus papa Leo Manichæos subverteret, et contereret Pelagianos et maxime Julianum, etc. (De Promis. et Præd. Dei divid. temp. c. 6).* Ex quibus verbis constat adversus Pelagianos a Leone gestum bellum in Campania; nam et auctor ille ideo videtur meminisse Campaniæ, nobis in Campania constitutis, et Julianus Eclani episcopus erat, quod oppidum fuit Campaniæ. Neque vero, opinor, Pelagianismum per Campaniam solummodo grassantem profligare nitebatur, sed et per cæteras Italiæ provincias, et maxime per Aquileiensem; quod ex binis Leonis epistolis accipio, quarum altera ad episcopum Aquileiensem est, altera ad Septimum Altini episcopum; cuius rei Photius mentionem facit, cum Pelagianos dicit renovatis erroribus iterum gratiam Christi oppugnasse; sed Leonem a Septimio

A admonitum virtute Leonis simillima hostes afflixisse. En verba Photii, quæ ex genuinis actorum exemplaribus videtur accepisse: *EXEMPLAR ACTORUM AB OCCIDENTIS EPISCOPIS ADVERSUS NESTORIANA DOGMATA, ubi hæc habentur: Cum temporis deinde progressu sectæ hujus homines per hæresis suæ abjuratorem Ecclesiæ restituti essent, iterum malum ab ipsis principium sumpsit, ut Septimio episcopo renascens eadem læs, antequam longius serperet, fuerit reprimenda, datis ad Leonem Romæ tunc sedem apostolicam tenerem litteris; qui Leo ferventi zelo contra impios depugnavit (Photius lib. 1 Biblioth. cod. 54).* Illic Nestoriana dicit dogmata pro Pelagianis, propter affinitatem doctrinæ. Rescripsit Leo Septimio, sed et episcopo provinciæ metropolitano, quem Nicetanz. mendosi codices appellant. Leguntur hodie ad eos episcopos epistolæ. Utrumque accendit in Pelagianos, sed metropolitanum maxime redarguit, quod reviviscentem hæresim non opprimat, quod ad communionem admissi Cælestiani, non prius de erroribus exacta condemnatione. Monet ut synodum illico provinciale cogat, ne longius serpat malum, et ne quis ficta emendatione dolo malo labem dissimulet, a Pelagianis Cælestianisque nemo ad Ecclesias admittatur, nisi prius publica detestatione hærescos approbatis manu et subscriptione, quæcumque ad excidendam hydrum hanc, tum Ecclesia universalis, tum (d) apostolica sedes synodalibus decretis sancivit.

IV. Hoc loco Annales Ecclesiasticos emendare oportet, seu horum doctissimus conditor aliorum mendis, seu sua sit deceptus conjectura. Auctorem scilicet operis de *Promissionibus Dei*, Prosperum esse scribit, atque ita illum longis itineribus per Italiam Africamque circumduci; tum illi nova bella contra Pelagianos attribuit: quæ omnia ex hoc eodem manant. Non enim Prosperi est illud opus, sed ignoti anonymique cujusdam Africani, cuius stylus dicendique character quam longe a Prosperiano distet, quivis æquus rerum æstimator facile judicet. Hujus quippe oratio humilis, jejuna et simplex; Prosperi loquendi genus abundans, dives, viribus et nervis valens, locuples sententiis. Frustra quis dixeris exaratum hoc opus a Prospero juvene, cum sit hominis ætate proveci, ut et ipse auctor de se testatur, et ex multis locis constat. Gennadius certe horum temporum suppar, 434 texens catalogum librorum Prosperi, libri de *Promissionibus Dei* non meminit. Neque quæ anonymus ille de se commemorat bene Prospero conveniunt: nam adolescentiæ annos scriptor ille in Africa transegit, ut ipse testis est, cum de Cælestis templo Carthaginensi in Africa

BALLERINIORUM

(a) Non sub finem, sed sub initium hujus anni, nimirum pridie idus Jannarii, ad Anastasium et ad metropolitam per Illyricum Leo respondit; ac propterea Anastasii ad Leonem epistola ac Nicolai presbyteri transmissio pertinent ad an. 443. Huic autem facto præmittenda erat alia Leonis epistola ad eundem Anastasium, quo eum monuerat ut de statu Ecclesiarum vestrarum, inquit epist. 5 ad Illyrici metropolitam, c. 5, certiores subinde sua relatione nos faceret. Huic autem monitioni obsequens Anastasius laudatas litteras ad Leonem per Nicolaum presbyterum direxit. Confer dissert. de Epistolis deperditis, n. 5 et 6.

(b) Nonnulla hic a Quesnello omissa supplenda sunt. Episcopos Illyrici a metropolitam inconsulto Thessalonicensi ordinari vetat S. Leo. Ipsos autem metropolitam ab episcopo Thessalonicensi jubet ordinari. Mandat ut ad synodum quisquis episcopus fuerit evocatus, accurrat. Causas majores et appellationes apostolicæ sedis judicio ex traditione veteris instituti reservat.

(c) Hoc loco facta et chronologiam Quesnellas pervertit et aliorum distrabit. Duo Leonis gesta adversus Pelagianos distinguenda sunt: primum contra

ANNOTATIONES.

illos provinciæ Aquileiensis, qui sine debitis cautionibus recepti fuerant, ut Septimum Altinas monuerat; alterum adversus eos Pelagianos qui Romam ipsam turbare cœperant, qui que offerente Prospero adversus eos accusationis libellos evanuerunt, ut ex horum gestorum ordine quem profert Photius dicendum est. Ad hos postremos Pelagianos, non vero ad primos referendum videtur testimonium auctoris libri de Promissionibus; cumque hoc factum Pelagianorum ab eo copuletur cum gestis adversus Manichæos, utrumque referendum est ad finem anni 443, et primum factum adversus Pelagianos provinciæ Aquileiensis ad anteriorem 442. Vide de his plura in admonit. ad epist. 1, n. 23 et seqq. Addendum porro hoc loco est testimonium Gelasii papæ in epist. 5 ad Honorium episcopum Dalmatiæ, ubi hæc Leonis gesta respiciens, eum inter prædecessores suos adversus Pelagianam hæresim fortiter dimicantem recenset: *An fortasse nescitis hanc hæresim ab apostolica dudum sede per beatæ memoriæ Innocentium, ac deinde Zozimum, Bonifacium, Cælestinum, Sixtum, Leonem continuis et ineffabilibus sententiis fuisse prostratam?*

(d) Vide quæ animadvertimus in notam 2 et 3 Quesnelli ad epistolam 6, nunc 4.

loquitur. *Nam cum sancta Paschæ, inquit, sollemnis ageretur festivitas, collecta illic et undique omni curiositate, etiam adveniens multitudo sacerdotum multorum, Pater et dignæ memoriæ nominandus antistes Aurelius cælestis jam patriæ civis, cathedram illic loco Cælestis et habuit et sedit; ipse tunc aderum cum sociis et amicis; atque ut se adolescentium ætas impatiens circumquaque vertebat, dum curiosi singula quæque pro magnitudine inspicimus, etc.*

Id igitur accidit sub episcopatu Aurelii Carthaginensis circa annum 420; eundem porro in Africa versatum Aspare consule, anno scilicet 434, apud eundem auctorem legimus, ut non dubium sit illi patriam fuisse Africam, ubi ætatem egit, et unde aliquando occasione persecutionis Vandalicæ ad Campaniam Italiæ transievit. Prosper et natus in Gallia est et educatus, et in Africa numquam se egisse suggerit ipsa in epistola ad sanctum Augustinum, cui ignotum se facie testatur. His ita constitutis, discedimus a Baronio, qui ex Photio narrat Prosperum in Campania decertasse adversus Pelagianos. Photius quippe magis eum depugnasse Romæ quam in Campania auctor est; ejus verba sunt: *Post non diu rursum vulvi existere atque enasci e mala radice impudenter cum cæpisset hæresis Cælestiana, Romæ etiam quidam libere pro hæresi locuti sunt, quos Prosper homo sane divinus libellis adversus eos in vulgus editis facile dissipavit exstinxitque, Leone etiam quem diximus, Romanam sedem gubernante (Bibliol., hæcæ lib. 1, cod. 54). Romæ id actum satis intelligitur et fere sub finem pontificatus Leonis.*

V. Neque Baronius verius scripsit a Leone edita quedam adversus Pelagianos scripta, quorum memoria apud Photium, quæque ad nos usque non pervenerint. *Scripti, ait Photius, et sanctus Leo, Romanus episcopus de Pelagianis conversis quomodo debeant recipi, quando convertuntur, scriptis suam opinionem damnantes.* Hic certe sermo est de epistolis ad Aquilæ Altinque episcopos, quas modo diximus scriptas contra Cælestianos, sed quas Baronius, prudens, an imprudens, tacuit in Annalibus.

435 ANNUS CHRISTI 445; — LEONIS PAPÆ 6; — THEODOSII 38, VALENTIN. 21, IMPP.; — VALENTINIANO VI ET NOMO COSS.

I. Hoc anno inter sanctos Leonem Hilariumque Arelatensem orta contentio, seu sanctissimis viris humani aliquid contigerit, seu casu rerum, causarumque noxa, quas anno superiori natas esse oportet. Hæc litis occasio fuit. Celidonium provinciæ, ut opinor, Viennensis episcopus, in synodo cui præerat Hilarius, et ubi intererat sanctus Germanus Autisiodorensis, accusatus est quod ante episcopatum viduus maritus erat, quodque olim dum sæculari administratione fungeretur, sedens pro tribunali reorum morti addixerat, et nihilominus ordinatus fuisset episcopus. Visum id contra leges Ecclesiæ, eoque nomine loco motus est, privatusque episcopatu. Celidonium iudicium non ferens, Romam venit, expulavitque injuriam cum pontifice, adversus Hilarium multa conquestus, se premi accusatorum calumniis. Testem et secum adduxerat, qui crimen aut

BALLERINIORUM

(a) Hic duo præsumuntur, quæ falsa sunt: 1º Hilarius Roma discessisse post editam a Leone sententiam, quod ei suppositivæ epistolæ ad Viennenses innititur, quam in appendicem rejecimus; 2º Hilarium eandem auctoritatem metropolitancam, quam sibi Leo abstulerat, exercuisse quoad vixit. Vide observ. ad dissert. 5 ejusdem Quesnelii part. II, c. 2, ubi utramque hanc Quesnelii hypothesim falsam ostendimus; atque exinde ostium patebit Hilarium Roma discessisse antequam Leo sententiam ferret epistola 10.

(b) Aetius non fuit præfectus Prætorio, sed patrius et utriusque militiæ magister, ut velex ipsa Valentiniiani novella, nobis epist. 11 exploratum est.

A verum, aut confictum a se depellerent. Leo restituit Celidonium in sedem. Hilarius, qui et Romam profectus fuerat, moleste ferens actum in concilio iudicium revocari, (a) non approbata pontificis sententia ab Urbe discedit, rediitque in Gallias. Leo inopino discessu exacerbatus plenas irarum litteras (Epist. 10. al. 89) ad Viennensis provinciæ episcopos mittit, et per Valentiniandum Augustum egit, ut demandata Aetio (b) Præfecto Prætorio provincia Romano iudicio sua esset auctoritas; suæque Hilario jura et privilegia Ecclesiæ ademittit. Neque vitio verti debet sancto Leoni, si (c) fraudem passus est: quis enim tam lynceus est, quem non obnubilet festium perfidia, vel hominum versatile ingenium? De ea re hic festinanter, alias copiosius (d).

II. Dum hæc in Occidente geruntur, moritur in Oriente magnus ille Cyrillus Alexandrinæ Ecclesiæ episcopus. Dioscorus illi suffectus est, vir adumbrata virtutis qui specie honesti et ostentatione sanctitatis ad 436 honores summos Ecclesiæ arrepsit. Statim atque electus est, de ordinatione ad Leonem per Possidonium presbyterum indidem litteras misit; hunc eundemque esse existimo quem olim Cyrillus adversus Nestorium Romam miserat. Is porro commemoratus aliquamdiu Romæ, Ecclesiæ florentem statum vidit et admiratus est. Absenti Leo litteras dedit (Epist. 11, nunc 9), quibus Dioscoro persuadere conatur ut nonnulla in quibus Alexandrina Ecclesia a Romanæ institutis discessisse videbatur, emendaret, memor sancti apostoli Petri, qui primus Alexandrinam gubernarat Ecclesiam. Monet imprimis ne presbyteros diaconosque alia quam Dominica ordinaret, cujus diei initium sit a vespera sabbati; nec semel tantum in basilicis diebus festis offeratur sacrificium: ne ob multitudinem fidelium pars populi sacrificii oblatione privetur: *Sed quoties basilicam, in qua igitur, præsentia novæ plebis impleverit, toties sacrificium subsequens offeratur.* In eadem epistola et auctoritatis et modestiæ exemplum est. Admonetur enim Alexandrinus episcopus sui officii a Romano pontifice, sed ex paterno magis fraternoque affectu et charitate, quam ex imperio. *Paterna, igitur, inquit, et fraterna collatio debet esse sanctitati tuæ gratissima, et a te taliter suscipi, quemadmodum a nobis eam intelligis proficisci.* Tum subdit: *Quod ergo a partibus nostris propensiore cura novimus esse servatum, a vobis volumus custodiri; et ideo pie et laudabiliter apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam, etc.* Denique: *Studiosè ergo dilectionem tuam et familiariter admonemus, ut quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat.*

III. Est et ejusdem Leonis ad Anastasium Thessalonicensem epistola (Epist. 12, nunc 14), quæ quo tempore scripta sit non comperio, sed quam 437 (e) ad hunc annum facile referendam existimo, ut in notis fusiùs habetur explicatum. Hujus scribendæ occasio fuit, quod Anastasius auctoritate metropolitica vel exarchica abutebatur, et magis impetu animi quam prudentia vices Leonis agebat. Gravissimis itaque litteris eum castigat, hortaturque ut moderate

ANNOTATIONES.

(c) Num Leo fraudem passus sit, non ita certo definiri posse patebit ex iis quæ dicemus in observ. ad eandem dissertationem 5, part. I, c. 4, et part. III, c. 3, n. 2.

(d) Dissertationem 5 apologeticam pro S. Hilario Arelatensi allegat in margine; a qua nostræ annotationes et observationes non erunt disjungendæ, ut æquum de tota re iudicium feratur.

(e) Non ad hunc annum, sed ad sequentem hanc epistolam pertinere patebit ex annotatione sequenti. Huic vero anno 445 affigendæ sunt duæ epistolæ. Illyricianorum et Anastasii, Thessalonicensis ad Leonem, quæ perierunt. De his in sequenti annotatione redibit sermo.

et temperanter se gerat, et si quæ in sacerdotibus A corrigenda, id ex consilio et charitate faciat, potius quam ex animi commotione 438 et potestate. En moderati animi verba aurea: *Erga corrigendos plus agat benevolentia quam severitas; plus cohortatio quam commotio; plus charitas quam potestas. Sed ab his qui quæ sua sunt querunt; non Jesu Christi, facile ab hac lege disceditur; et dum dominari magis quam consulere subditis placet, honor inflat superbiam, et quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam.*

ANNUS CHRISTI 447; — LEONIS PAPÆ 7; — THEODOSII 39, VALENTIN. 22, IMPP.; — AETIO ET SYMMACHO COSS.

Anno presentis, Aetio Symmachoque consulibus, Leo ad metropolitanos (a) Achaiae scripsit epistolam (*Epist. 13 ex Holstenio*), quam ex opere posthumo Holstenii, quod *Collectio Romana* inscribitur, huc transtulimus; scriptaque est pro vicariatu Anastasii Thessalonicensis episcopi. Causas majores ad eum referendas censet; objurgat metropolitanum Achaiae 439 provinciae quod invitis Thespiensibus consecrasset episcopum; constituitque ut nullus 440 episcopus alterius sibi vindicet clericum sine illius, ad quem pertinet, potestate.

ANNUS CHRISTI 447; — LEONIS PAPÆ 8; — THEODOSII 40, VALENTINIANI 23, IMPP.; — CALEPIO ET ARDABURE COSS.

1. Pridie (b) kalendas Julii Ardabure et Calepio COSS. scripsit sanctus Leo ad Januarium Aquileien-

BALLERINIORUM

(a) Codex quidem, ex quo hæc epistola edita fuit. Achaiam præfert; at *Illyrici* certe corrigendum probavimus annot. 2 (*Tom. præced. col. 663, n. h*) in ipsam epist. 13. In hac autem epistola, c. 1, memorantur litteræ Illyricianorum ad Leonem, et cap. 3 mentio fit relationis Anastasii ad eundem pontificem: cumque ea epistola data fuerit die 6 Januarii an 446, illæ Illyricianorum litteræ, et hæc relatio Anastasii pertinent ad an. 445. Leo Thessalonicensi episcopo omnes Illyrici Ecclesias delegatione apostolica subjecerat, idque omnibus metropolitanis Illyrici significaverat epist. 5, scripta pridie idus Januarii an. 444, et ut rescriberent præceperat. Hos responsionem non multum distulisse credibile est. Hinc alias ipsorum litteras desiderari putamus anteriores illis quibus die 6 Januarii reddidit epistolam 13. Ex hac autem epistola discimus sex metropoles ibidem inscriptas, non vero omnes Thessalonicensi vicario, et Leonis mandatis paruisse; unde S. pontifex *quorumdam inobedientiam* se correcturum minatur. Porro ex relatione Anastasii idem pontifex cognoverat, Achaiae metropolitanam illicitas ordinationes celebrasse, et inter has distincte memorat ordinationem episcopi Thespiensis, qui incognitus invitis et repugnantibus præpositus fuit. Eodem tempore quo ad episcopos Illyrici idem Leo etiam respondit relationi Anastasii, quæ circa factum metropolitanæ Achaiae præcipue versabatur; ibique alia nonnulla erant inserta, quæ ex cap. 4 ejusdem epistolæ 13 in episcoporum Illyrici notitiam ab eodem Anastasio dirigenda erant. Hanc Leonis responsionem Quesnellus esse credidit epist. 14 ad Anastasium. At factum Attici cum aliam Leonis epistolam, quæ interciderit, Anastasio hoc tempore rescriptam astruit, tum vero epistolam 14 aliis ejusdem Anastasii litteris posterius redditam palam facit. Anastasium scilicet duas ad Leonem de Attici causa epistolas dedisse colligitur ex epist. 11, c. 1. In prima id tantum indicaverat, quod ille ad synodum *evocatus adesse differret, et excusationem infirmitatis obtenderet*. Huic respondit S. Leo epistola quæ perijt, quamque datam credimus eodem die 6 Januarii, quo scripta fuit ad Illyricianos episcopos epistola 13. Hinc cum eodem Anastasio queritur epist. 14, quod non expectato suo responso, metuens ne forte mitius

sem episcopum (*Epist. 14, nunc 18*) contra hæreticos, ne admittantur ad communionem catholicam, nisi publica professione detestati hæresim sint. Et presbyteri diaconique, aut cujuslibet ordinis clerici hoc loco beneficii et gratiæ habeant, si ex hæresi ad Ecclesiam reversi in eo in quo inveniuntur ordine maneant, nec se ultra sperent promovendos. Si Pelagiani sunt, de quibus hic agitur, quoque jam diximus duce Juliano turbare Ecclesiam, hac occasione scriptam esse crediderim istam epistolam. Ex quo Julianus dejectus est ab episcopatu, pulsusque ex Italia; vugus et extorris nullibi sedes certas habuerat. Primo Constantinopolim fugit, sed et inde ejectus post Ephesinam synodum, ubi tam Pelagiana quam Nestoriana hæresis proscripta est, in Gallias migravit tamquam in asylum, non ignarus qui homines illic Augustini de gratia doctrinam oppugnarent. Hilario certe, qui ex monacho Lirinensi creatus Arelatensis episcopus fuerat, Augustiniana de prædestinatione doctrina non admodum placebat, etsi in aliis omnibus, ut Propter scribit (*Epist. S. Prosperi ad S. Augustinum*), admiratorem se, Augustini sectatoremque profiteretur. Tum Faustus abbatem in Lirinensi insula agebat; huc Julianus advehitur infaustus hospes; nam abbatis animum ea labe imbuit, qua Fausti scripta postmodum aspersa sunt. Hæc et alia id genus, quæ multos latent, relecturum se (c) certisque probationibus, tam ex Fulgentio quam ex aliis asserturum, promiserat vir doctissimus Hie-

ANNOTATIONES.

quam ipse vellet cum Attico agendum Leo præcipere, apud præfectum Prætorio Illyrici egit, ut Atticus Thessalonicam hiemis tempore vi adduceretur. Id contigit ipso hieme exeuntis anni 445, vel ineuntis 446, antequam Leonis responsio Thessalonicam perveniret. Id autem cum Anastasius obtinisset, alteram epistolam ad Leonem per diaconos direxit, in qua dissimulato hoc violento modo quo Atticum coegerat, id unum referebat *quod frater Atticus Thessalonicam venisset, quodque consensum suum etiam scripturæ professione signasset*. At paulo post has litteras a diaconibus Romam perlatas supervenit idem Atticus cum quibusdam episcopis suæ provinciae, et de acerbiori ratione qua Anastasius secum egerat, conquestus est coram ipsis Anastasii diaconis, qui nihil reponere ausi sunt. Vides Illyrici Orientalis metropolitam cum aliquot suis comprovincialibus Romam confugere, et apud apostolicam sedem intercedere? Huic autem alteri Anastasii epistolæ Leo rescripsit epist. 14, qua violentum agendi modum ejus reprehendit, aliaque præclara ecclesiasticæ disciplinæ decreta proposuit. Hinc epistola 14 aliquanto post vi id. Januarii anni 446 scripta cognoscitur. Huc referenda est epistola 12 Leonis ad episcopos Mauritaniae scripta post. an. 445, de qua Quesnellus egit ad an. 440, d. 13.

D (b) Epistolam ad Januarium scripta fuisse in kal. Januarii annot. 15 (*Tom. præced. col. 708, n. q*) ostendimus. De Pelagianis autem, non vero de Donatistis vel Novatianis ibidem agi colliges ex annot. 5 et 6 (*Ibid., col. 706, n. c et e*). Quæ autem hujus epistolæ scribendæ occasio fuerit, coniecimus in admonitione præmissa epist. 1, n. 26, ex qua Pelagiana hæresis irepsisse cognoscetur in Aquileiensem provinciam jam inde a temporibus Zozimi, sub quo libellus distinctus ab illis duobus, quos Julianus aliique episcopi Pelagiani Zozimo obtulere, Augustino episcopo Aquileiensi oblatus fuit a quibusdam, qui in ea provincia Pelagianis erroribus infecti erant. Sicut autem qui ex his ad catholicam fidem redierunt, occasionem dedere epistolis 4 et 2, ita horum reliquiæ huic epistolæ ad Januarium scribendæ causam præbuerunt.

(c) « Quoad hæ probationes non proferantur nobis

ron. Virgner Oratorii D. Jesu presbyter, de Juliano disserens in limine II tomi supplem. Operum B. Augustini; sed immatura morte præventus fidem præstare non potuit, Julianus porro ex illa insula in Italiam regressus novas turbas ciebat, vindicare se ab errore seu per speciem, seu per fraudem volens; fautoresque ejus eadem moliti redire ad Ecclesiam cupiebant. Hinc illa, opinor, Leonis ad Januarium epistola; si tamen, ut putant nonnulli, de Pelagianis hic agatur; mihi enim potius sermo esse videtur vel de Donatistis, vel de Novatianis. At commodius nostras ea de re conjecturas promemus in dissertationibus nostris.

II. Sed ecce nova bella in Hispania adversus Priscillianitas. Illi dum Suevus, Vandalus, Gothus urbes et provincias populant, renovare errores cœperunt; et dum quisque pro focis dimicat adversus barbarum, ipsi lethalia animis bella serere, et longe graviora incautis vulnera infligere, quam externus hostis. Turribium Asturicensis episcopus, quoniam morbus ingravescebat, de ea re cum episcopis provincie egit; litteras et (a) libellum, in quo portenta sectæ continebantur refutabanturque, ad Leonem misit per diaconum suæ Ecclesie pervinuum. Rescripsit Leo, exstatque ejus epistola (*Epist.* 15, ad *Turribium*), ubi hæresim ex facie aliarum hæreseon coalitam probat, singulaque ejus capita seorsim contarit. Deinde quid ad excidendum monstrum opus sit, paucis explicat. Turribium episcoposque (b) Gallicie et Lusitanie ad concilium vocat aliis litteris ad eos scriptis, 441 quæ exciderunt; si vero inter armorum strepitus cogi generalis synodus nequit, saltem aliquot episcopos convenire jubet, ut simul videant quid pro re Christiana adversus gliascentem hæresim sit agendum.

III. Mensæ Octobri ad episcopos Sicilie Leo gravissimam epistolam misit, eosque increpat, quod die Epiphaniæ baptismum solemniter celebrarent (*Epist.* 16 ad *episc.* Sicilie). Id vero, quoniam Christus S. Joannis baptismum eo die suscepisse vulgo

A credebatur. Consuetudinem Ecclesie Leo confirmat, qua solitum publice baptismum agere diebus Paschæ et Pentecostes, antiquum esse morem haustum ab apostolis, quem deinde et rationibus non paucis asserit; baptismum esse imaginem resurrectionis, per hoc mysterium hominem Christianum reviviscere, triduanam sepulturam per trinam immersionem denotari, hominem ex aquis tamquam e sepulcro levare. *Ipsa igitur, inquit, operis qualitas docet celebrantæ generaliter gratiæ eum esse legitimum diem, in quo orta est et virtus muneris et species actionis.* Addit et huic celebritati consecratum diem Pentecostes, quasi aliquod Paschæ supplementum, effusum super apostolos hæc die Spiritum sanctum, eo die tinctos a Petro 442 tria hominum millia; his et similibus ad retinendum præcum morem Siculis adhortatur. Sub finem epistolæ dat salubre Ecclesie consilium, ut bis quotannis terni episcopi Romam mittantur, et in commune bonum Ecclesie simul conferant ad custodienda decreta SS. Patrum, et errores ab Ecclesia eliminandos: *Cum coram beatissimo apostolo Petro id semper in commune tractandum fuerit, ut omnia ipsius constituta canonumque decreta apud omnes Domini sacerdotes inviolata permaneant (Epist. supra laud.).* Gerardus Vossius, ille catholicus theologus, publicavit alteram Leonis ad eosdem episcopos epistolam (*Epist.* 17, ad *episcopos Sicilie*), qua prohibet honorum Ecclesie alienationem; nisi in ejus proventum utilitatemque, neque id sine consensu et cleri approbatione, sed in (c) hac epistola desidero stylum S. Leonis; neque mihi facile persuadeo binas litteras ad eosdem tam brevi tempore scriptas, illam quidem XII, hanc XI kalend. Octobr., Alipio et Ardabore coss.; hanc tamen, qualiscumque sit, ex epistolis S. pontificis non expunxi. Sed de ejus suppositione plura in observationibus.

IV. Neque hic præteribo memoriam (d) epistolæ Leonis, etsi ipsa perit, cujus mentio 443 est in Chalcedonensi synodo. Causa epistolæ hæc fuit.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

interim assensum suspendere licebit, » inquit cardinalis Norisius lib. II Hist. Pelag., c. 13.

(a) Addendum est etiam Commonitorium. Libellus porro ante episcopatum a Turribio lucubratus fuit, ex quo non superest nisi epistola nuncupatoria ad Idatium et Ceponium, quam in appendice Epistolarum dedimus. Confer admonitionem huic epistolæ præmissam, et dissertationem de Epistolis deperditis, n. 16.

(b) Quatuor Leonis epistolæ in hac causa distinguendæ sunt. Una, quæ superest, responsiva ad Turribium, in qua præcepit ut generalis synodus ex episcopis Tarraconentibus, Carthaginensibus, Lusitanis et Bæticis cogatur; vel si aliquo impedimento id fieri non posset, Gallicie saltem episcopi, inter quos error serpebat, omnino convenirent, ut serpenti malo remedium afferretur. Secunda ad episcopos memoratarum quatuor provinciarum, quos ad idem concilium cogendum excitavit. Cum porro rescisset hos episcopos, non autem Gallecios in Toletana synodo congregandos, tertiam epistolam ad eosdem dedit, præcipiens ut decretum fidei quod edituri essent vel edidissent ad Balconium Bracarensem Gallicie metropolitanam mitterent. Quartam denique ad synodum peculiarem Gallicie et ad Balconium metropolitanam direxit. Vide quæ de his egimus in dissertatione de *Epist.* deperditis, n. 17, 18, 19 et 20.

(c) Hanc epistolam 17 in admonitione et annotationibus vindicavimus.

(d) Hæc, quæ affluuntur an. 447. Tillemontius not. 10 in Leonem assignanda censet ann. 448. Id pendet ex diversa ratione computandi annos quatuor ab hoc facto ad concilium Chalcedonense, quos alii integros et aliquot mensibus auctos, alii vero inceptos et quibusdam mensibus deficientes computandos cre-

dunt. Quot porro commenta hæc in re Quænellus subdole infarcit, ut pontificiam auctoritatem deprensens, iudicia apostolicæ sedis concilio generali subiciat? Integra et simplex facti series, quæ apud ipsum non legitur, fraudem et errorem detegit.

Bassianus Ephesinæ Ecclesie presbyter, cum in Memnonis episcopi invidiam incidisset, ut Epheso amoveretur, ab eodem invitatus ordinatus fuerat Evazorum episcopus; cumque adduci nequiverit ut ad hanc Ecclesiam regendum accederet, Basilius Memnonis successor violentam ordinationem miseratus, ei Ephesi commoranti dedit nomen et honorem episcopi, aliumque Evazensis Ecclesie episcopum consecravit. Post Basilius autem obitum idem Bassianus ab unico tantum Olympio episcopo Theodosiopolis per vim adducto in Ecclesiam Ephesiorum episcopus institutus fuit. Hæc vis et modus institutionem ejusmodi contra canones factam palam demonstrant. Nihil tamen minus idem Bassianus Theodosii imperatoris opera Proclo Constantino-politano receptus fuit, datisque synodicois ad universum clerum et populum Ephesinum, nec non ad cunctos Asiæ episcopos, per annos quatuor eandem Ecclesiam pacifice possedit; et non tam clericos quam episcopos ordinavit. Postea vero aliquorum clericorum simultates popularem tumultum excitaverunt, quo abductus ab Ecclesia, carceri Bassianus inclusus fuit. Quæ res cum ad imperatorem Theodosium delata fuisset, is Eustathium Silentiarium misit Ephesum, ut de hoc facto cognosceret, atque referret. Nihil autem certum elici potuit adversus Bassianum nisi illegitima ejus institutio. Imperator hæc de re scripsisse traditur ad episcopum Alexandrinum, et probabiliter etiam dedit epistolam ad Ro-

Mortuo Basilio Ephesino episcopo, ordinatus est in ejus locum Bassianus contra canones. Post aliquot annos Stephanus, pulso per vim Bassiano, ejus locum occupat; quæ res perturbavit Ecclesiam Ephesinam. De violenta ordinatione Bassiani Stephanus tum apud Leonem, tum apud Alexandrinum episcopum et alios conquestus, littoras a Leone accepit, quibus Bassianum deponendum esse statuerat; tumultus tamen non quievit, donec Chalcedone adversus Eutychem congregati sunt PP. De vi Bassianus egit adversus Stephanum, actaque coram Patribus causa utriusque retractata ordinatio. Tumque mentio epistolæ sancti Leonis qua Bassianum loco movendum pronuntiaverat. Verum re examinata, judicio concilii uterque dejectus episcopatu, quoniam utriusque vitiosam ordinationem fuisse comperit. Illius epistolæ memoria est in actione 11 concilii Chalcedonensis. Bassiani porro depositio, quod velim annotatum, primo acta est per provinciæ episcopos. Tum confirmata judicio non solius Romani episcopi, sed omnium primarum sedium; sicut enim habetur in concilio Chalcedonensis (Act. 11): *Expulsus est Bassianus a SS. Patribus, et a sanctissimo regis Romæ Leone, et a beatissimo sanctæ memoriæ Flaviano Constantinopolitanæ urbis, et ab Alexandrino et Antiocheno, ab his expulsus est regio judicio. Et iterum: Et Romanus episcopus eum deposuit, et Alexandrinus eum damnavit.* Nota quod pro damnavit, Græce est *κατέθελε*, deposuit; ita ut nihil ~~444~~ hoc in negotio uni tribuatur, quod non deferatur alteri.

V. Verum etsi proponebantur et epistola Leonis, et judicia primarum sedium, ventum est tamen ad

BALLERINIORUM

manum pontificem, ac ad alios primarum sedium, quippe hi omnes rescribere eum esse movendum. Tillemontius hic observat tom. XV, p. 464, aliud rescribi non potuisse siquidem sola episcopatus ejus initia, quæ canonibus adversabantur, commemorata fuere; nec quidam additum fuit de quadriennali pacifica ejusdem possessione a Proclo Constantinopolitano synodici litteris inducta atque firmata, et a cunctis Asiæ episcopis, totoque clero ac populo recepta; pro qua Cypriani testimonium ex epistola 55 afferri potuisset. Interim imperator, qui Bassianum deposuisse fertur, alium episcopum Ephesiis dandum præcepit. Quadraginta episcoporum concilium Stephanum ordinavit, et Bassianum Constantinopoli infelicem vitam egit; quoad Chalcedonensis concilii tempore ab imperatore Marciano Theodosii successore petiit ut sua causa in concilio expendatur; in quo tum Bassianus tum Stephanus remoti fuere.

Hæc est sincera rerum gestarum historia, quæ ex sola actione 11 concilii Chalcedonensis colligi potest. Nullum hic concilii Asiæ judicium est, quo Bassianus depositus fuerit. Quadraginta episcoporum concilium solum Stephani ordinationem fecit, De Bassiano vero deponendo nullum concilii judicium fuisse ex eo liquet, quod Meliphongus Juliopolis episcopus cum aliis juxta se sedentibus eum non accusatum et sine judicio abjectum affirmavit (t. IV Conc. Venet. edit. p. 1615, d: *ibid.* p. 1620, b): unde in ipso Chalcedonensi concilio Asiæ episcopi eundem restitui volebant; quod non fecissent, si ipsum judicio habito deponendum putassent. Hujus itaque depositionem primo actum per provinciæ episcopos sibi Quesnellus finxit; et multo evidentius in hoc erravit, cum Romani pontificis et aliarum sedium litteras post hoc concilium ridditas prodidit, quæ omne concilium præcessere. Fallitur quoque eum Stephanum post ordinationem ad Leonem scripsisse affirmat. Ante ordinationem enim ejus imperator scripsit, ut quid de Bassiano decernendum esset e primarum sedium episcopis disceret. Leonis porro litteras, quibus imperatori, ut videtur, rescripsit,

A causæ retractationem, nullo e legatis sedis apostolicæ refragante. Dum petuntur suffragia, alii utrumque dejectendum, alii alterutrum retinendum censuerunt; in horum numero erat Julianus Coensium episcopus, et ipse legatus apostolicæ sedis, qui omisso Leonis, ut aiunt, judicio, existimavit Bassiano suam posse sedem servari: *Julianus reverendissimus Coensium civilis episcopus, et ipse vicarius Romæ apostolicæ sedis dixit: Non debent ambo projici (Act. concil. Chalc. part. II, act. 12).* Tandem depositionis in utrumque sententiam dixerunt iudices, (a) laudato primum Anatolii CP. tum Paschasini legati suffragio: *Gloriosissimi iudices dixerunt: Quoniam placuit universis interlocutio Dei amantissimi archiepiscopi regis Constantinopolis Anatolii, et reverendissimi episcopi Paschasini obtinentis locum Leonis Dei amantissimi archiepiscopi sentoris Romæ, etc. (Ibidem).* Tunc Bassianus, qui nec primarum sedium, nec Leonis ipsius steterat sententiæ, synodi judicio acquievit, quia synodi œcumenicæ summa auctoritas et supremum est judicium.

B Hinc manifestum evadit nequidquam de hoc sibi exemplo blandiri Annalium Ecclesiasticorum auctorem (Baron. ad an. 447), scriptoremque nuperum, qui de canonicis episcoporum depositionibus ac judiciis infaustum volumen ad depressionem episcopalis dignitatis edidit (*Opus Gallicæ scriptum a quodam Davide: De Episcopis œanonicè judicandis*). Putant enim Leonem suo juri asseruisse de 445 metropolitani etiam Orientalibus judicandi potestatem, eaque potestate usum in Bassianum; cum id non affirmet Stephanus scriptum a Leone, sed tantummodo Bassianum (b) *esse non oportere episcopum: ἕνε τού-*

ANNOTATIONES.

C eundem Bassianum ob illegitima episcopatus ejus initia *esse non oportere episcopum*, etsi judicium aliquod apostolicæ sedis præferunt, cum tamen sine examine, ac sine ullis gestis editum fuerit, in re et facto, quæ subreptioni obnoxia sunt, novo et expresso examini additum non intercludunt, si præsertim circumstantiæ extiterint quæ pontifici declaratæ non fuerint. Quot nova ipsius Romæ sedis iudicia hac ratione instituuntur, ut ne idcirco apostolicæ sedis auctoritas præjudicium capiat? Ita hic Bassiani pacifica quatuor annorum possessio Procli auctoritate cœpta, cunctisque Asiæ episcopis approbantibus firmata, ejusmodi visa est, ut illegitima initia purgasset, novamque cognitionem mereretur. Hanc si Bassianus petiisset ab ipso Leone, non fuisset repulsus. Cum vero Chalcedonense concilium ageretur, dum hanc novam cognitionem petiit a concilio, a S. Leone, qui concilio per legatos præsidebat, simul petiit (sicut Leoni primum inscripti leguntur quatuor illi Alexandrinorum libelli, qui Chalcedonensi synodo oblatis fuerunt), neque per hoc Leonis judicium subjiciendum credidit auctoritati concilii, sed novis causis allatis novum judicium in concilio, et Leonis ejusdem auctoritate instituendum putavit. Hac de causa legatis apostolicæ sedis huic novæ cognitioni non restiterunt, et Julianus Coensis utrosque non debere projici opinari potuit. Leonis tamen judicium sicut præcipue ingestum fuit, ita etiam depositio Bassiani ex Leonis judicio confirmata est. Quod si Bassianus, qui non acquievit Leonis et aliarum primarum sedium rescriptis, judicio concilii paruit, id in causa fuit quia in concilio ipse auditus ac totius causæ examen institutum fuit, nihilque superesse poterat excusationis qua judicium subreptione notaretur (Act. 3, p. 1267, 1274, 1282, 1290).

(a) Primum laudatus fuit Anatolius, non quod præcipuam supra legatos pontificis auctoritatem haberet (quis enim catholicus primam auctoritatem apostolicæ sedi non tribuat? unde initio actionis 11 primus locus legatis tribuitur), sed quia Anatolius primus in hoc negotio sententiam dixerat.

(b) Si hoc loco Stephanus Leonis sententiam ex-

τον μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Nec illud persuasum habuerunt legati, qui vel quasi dere integra iudicaverunt, vel etiam sententiam Leonis temperarunt: Romanus enim pontifex 446 dixerat Bassianum esse non oportere episcopum; Julianus legatus pontificis, esse posse episcopum, cum de utroque qui contendebant de episcopatu pronuntiavit non debere ambus proijci, significans alterutrum eorum in Ephesina sede esse constituendum: Κατὰ μὲν κανόνας οὐδέ εἰς ὠφέλειαν εἶναι, κατὰ δὲ φιλανθρωπιαν ἡ σύνοδος ἢ Ἀριανῆ ἐπιλέξεσθαι τὸς ὀφείλει εἶναι (*Syn. Chalc. Act. 12*).

ANNUS CHRISTI 448: — LEONIS PAPÆ 9; — THEODOSII 41, VALENTIANI 24. IMPP; — POSTHUMIANO ET ZENONE COSS.

I. Idibus Martii hujus anni scripsit sanctus Leo ad Dorum Reneventanum episcopum (*Epist. 18, nunc 20*). Ille presbyterum recens ordinatum, posthabitis presbyteris aliis, qui estate meritisque præstabant, in locum superiorem ordinemque eveherat; qui etiam aliqui assentatione ignava jure et loco sponte cessarant. Arguit Leo Dorum prævaricationis, juvenem superbiam, presbyteros projectæ adulationis. Jubet igitur quemque juxta canones servare prærogativam ordinationis, exceptis qui spontanea abdicacione se hoc honore indignos fecerant, et ipsi ut suo plecterentur judicio inferiores esse vult illi quem sibi prætulerant. *Et ut judicii sui, inquit, sententiam ferunt, inferiores etiam illo erunt, quem propria sententia sibi met prætulerunt; omnibus presbyteris in suo ordine permanentibus, quem unicuique ordinationis suæ tempus ascripsit (a).*

II. Leo insuper tanta pro Ecclesia gossit, ut visus sit hactenus præluxisse majoribus, seu dum Priscillianum contaminatum gregem jugulat, seu dum Manichæorum clandestinos motus perimit, aut de profligato Pelagianismo triumphum agit, vel severe vindicat Ecclesiæ disciplinam. Quod alterius summum esset, iter est Leoni ad majora. Hæc quidem fortiter feliciterque, sed adversus saucios hostes, jamque multis debilitatos ictibus. Ecce novus hostis, recens et integer Christi incarcerationem oppugnat, fundamentaque Christianæ religionis concutit. Timendus certe; audax illi animus ad concipiendum facinus, promptus ad exsequendum: ingenium laudabile, si ad meliora convertisset. Pietatis professio et fama æque perniciose, quoniam iis adversus fidem abutebatur. Quid referam gratiam favoremque principum et magnatum amicitias, quas ad promovenda studia perfas nefasque conciliaverat? Verum hæc ut gloriosior Leonis victoria sit. Eutyches ille est, Constantinopolitanus archimandrita, qui a dæmone malo impulsus, novos errores in Ecclesiam serit, utramque naturam in Christo miscens, coalitamque in unam asserens; unde illud consecrarium, vel naturam divinam perpressionibus humanisque affectibus obnoxiam, vel quæ humanitas Christo contigerunt, labores et mortem, per quæ salutem nobis peperit, mera fuisse ludibria. Hæc illo, quæ primo latenter cum commensalibus monachis communicabat, tum furtim cum amicis et iis quos noverat novitatis avidos. Eusebius Dorylæi in Phrygia episcopus, cui cum Eutyche amicitiæ intercedebat, pravam ipsius doctrinam primo amicè corrigere; dumque monachum

A consilii non emendari intelligit, rem religionis potiore amicitia putans, denunciare scelus aggreditur, ut opprimatur antequam vires acquirat.

III. Id temporis habebatur Constantinopoli synodus a Flaviano episcopo Constantinopolitano Procli successore, convenerantque triginta episcopi ad litem dirimendam Florentii Sardorum episcopi Lydiæ metropolitani adversus episcopos suæ provinciæ Joannem 447 Cassinumque. Eusebius hortatu Flaviani, cui audaciam Eutycheis nuntiaverat, rem ad concilium detulit. Patres illico detestari pravitatem, rogare Eusebium ut pro jure amicitiae adeat Eutychem, persuadeatque meliora. Tum Eusebius abnuere, jam frustra omnem movisse lapidem, sed irrito conatu non vulnus levi manu leniendum, sed ferro recidendum, priusquam saniores partes occupet; jam Eutychem arma palam adversus Ecclesiam moliri, urbis monasteria circuire, offerre libellum cui subscribant monachi, et in doctrinam nomenque suum jurent. His auditis, Patres presbyterum diaconumque mittunt, qui de singulis inquirent. Presbyter recta it ad Martynum archimandritam; plurima de Eutyche sciscitatur. Fatetur ille missum Constantinum diaconum ab Eutyche cum scripto cui subscribere rogatur; non aliam in eo fidem, quam quæ in Nicæna synodo jurata, et quæ a Cyrillo tradita receptaque; sed a se longe rejectum cum hac responsione: non esse suam, sed episcoporum rem: *Μὴ εἶναι ἐμὸν ὑπογράφειν ἐπισκόπων δὲ μόνων: Non est meum subscribere, sed episcoporum tantum est.* Grave responsum, et posteris retinendum. His synodo renuntiatis, placuit Patribus ut vocaretur Eutyches ad concilium. Semel et iterum accersitus venire contempsit, non fas, inquiens, egredi e monasterio. Tertiam quoque citationem ægratione simulata elusit. Sed demum post aliquot dies monachus militari apparatu ad synodum venit. Cum eo Florentius Patritius, turbulenta monachorum phalanx, apparitorum militumque prætorianorum manus. Hanc illi operam præstiterat Chrysaphius eunuchus, qui gratia et auctoritate Augusti pro libidine abutebatur; tam Eutychei charus quam infensus Flaviano, quia 448 cum adit pontificatum, ejus demereri gratiam contempserat. Nihil territi Patres de fide sciscitantur. Rogant Eutychem quid de Christo sentiat? Coram illo non hæsitans confessus in Christo duas naturas antequam Verbum cum carne uniretur, sed coaluisse in unam, ex quo Divinitas cum natura humana in unam hypostasim conjuncta est: *Ὁμολογῶ ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι τὸν Κύριον ἡμῶν πρὸς τῆς ἐνώσεως: μετὰ δὲ τὴν ἔνωσιν, μίαν φύσιν ὁμολογῶ; id est: Confiteor ex duobus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem; post vero adunationem, unam naturam confiteor.* Patres docent eam doctrinam esse alienam a fide, obtestantur ut ipse suos revocet errores proscribatque, ac Nicænam confessionem recipiat. Sed dicto non audiens obfirmato animo in sententia persistit: ideoque judicio Patrum sacerdotio motus est, munere archimandritæ et communionem ecclesiasticam privatus.

IV. Eutyches cum auctoritate Chrysaphii et tutela principis neque se neque doctrinam tectam sartamque cerneret, ad Romanum pontificem confugit, ratus irritam fore condemnationem, si tantum pontificem suis partibus irretiat. Hoc vero factu facile in ani-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

preesit his verbis esse non oportere episcopum, alibi tamen his verbis retulit: *Romanus episcopus eum deponit, quæ potestatem deponendi a Leone sibi asseritam præferunt.* Hæc ex solius Stephani relatione. Si exstarent ipsæ Leonis litteræ, quid Leo scripserit expressius cognoscere. Quod si iisdem aut similibus verbis usi traduntur etiam alii præcipuarum sedium episcopi, cum tamen peculiari jus in omnes Orientales episcopos Romano pontifici ratione primatus negari nequeat, jus de metropolitani etiam Orientalibus judicandi eidem negari non potest, nisi ab eo

qui vel primatum neget, vel meri ordinis primatum cum heterodoxis eidem attribuat. Sed hoc de jure plura in observat. ad dissertationem 5.

(a) Hic omittenda non erat mentio duarum lucubrationum quæ in hac causa scriptæ fuere, nimirum libelli querimonie qui a Paulo presbytero Leoni oblatus fuit, et alterius Leonis epistolæ, quæ desideratur, ad Julium episcopum, cui hujus decreti executionem commisit. De his vide dissert. de Epistolis deperditis, n. 22 et 23.

num inducebat, quia absentem circumvenire in promptu est, (a) sciebatque inter Romanum Constantinopolitanumque episcopum æmulatione cathedræ jamdiu fere similitates: sperabat denique amicum Leonem, cujus animum ante aliquot menses exploraverat. Scilicet scelus suum prius meditatus, ne, si quando erumperet, Leo adversaretur, litteras ad eum miserat, quibus catholicæ fidei homines in suspicionem Nestorianismi adduxerat (*Epist. 19, nunc 20*). Leo nihil tale suspicans, laudaverat ejus vigilantiam sollicitudinemque. Porit quidem hæresiarchæ (b) epistola, sed ex litteris Leonis ad Theodosium et 419 Flavianum quid scripserit intelligimus. Conqueritur quod cum non diversa a fide sentiret, immerito tamen se accusatum: quod Eusebii crimen hæresis sibi intulisset, nihil tamen eum in quo argueretur expresse et evidenter ostendisse,

BALLERINIORUM

(a) Nullæ contentiones et similitates inter Romanum et Constantinopolitanum oxarsisse traditæ sunt, nisi postquam a Chalcedone nisi Constantinopolitanæ sedi tres dioceses Asiæ, Ponti et Thraciæ subjectæ fuerunt: neque hac in re Leo restitit ob æmulationem cathedræ, ac si exinde Romano antistiti præjudicium aliquod crearetur: sed quia hoc canone lædebantur privilegia sedium Alexandrinæ et Antiochenæ, nec non jura metropolitaram earumdem dioceseon, quæ Nicænum concilium sarta tecta servanda præceperat. Cur potius eam æquiore et veram rationem confugiendi ad Romanum episcopum Quesnellus non allegavit, quia scilicet Eutyches Romanæ sedis prærogativam noverat, qua in Orientales quoque episcopos, cum opus esset, jus exercere poterat?

(b) Unam hic Eutycheis epistolam ad Leonem Quesnellus memorat, quæ ab eo post condemnationem scripta fuit, huicque Leonem rescripsisse putat epist. 20. At in notatione quam in secunda editione subjecit epistolæ 20, deprehendit hanc redditam alii epistolæ, quam ad eundem pontificem ante condemnationem Eutyches dederat. Duæ igitur hujus epistolæ distinguendæ sunt. Anno 447, magnæ turbæ excitatæ fuerunt adversus aliquot episcopos Orientales qui in Nestorianismi suspicionem vocabantur. Harum turbarum originem e Constantinopoli profectam Theodoretus notavit epist. 3; Eutyches vero Constantinopolitanus archimandrita præcipuus earum auctor fuit, et dum illos impetivit, in oppositum errorem transiit. Nestorianismi autem nomine eos notavit, qui suo errori adversabantur. Dominus Antiochenus episcopus, Eutycheis impietate detecta, primus eidem restitisse, cum synodicam ad imperatorem dedit, a Facundo traditur lib. XII, c. ult. Vide integram hanc synodicam insertam dissert. 7, quæ propterea anno 448 scripta dicenda esset potius quam anno 449, ut eminentissimo Baroni placuit, pro cuius tamen sententia Tillemontius nonnulla affert not. 10 in Theodoretum. Certe autem Eutyches anno 448 primam epistolam ad Leonem dedit, qua Nestorianismum repellulare conquestus est. Huic, quæ desideratur, Leo respondit epist. 20 kal. Junii an. 448, in qua cum ignoraret quos spiritu Eutyches ductus eam Nestorianismi accusationem protulisset (huc enim spectant quæ S. Leo scribit epist. (34), ejus zelum ac sollicitudinem commendavit. Interim Eutyches ab Eusebio Dorylæensi accusatus, a S. Flaviano damnatus fuit in synodo Constantinopolitana die 22 Novembris ejusdem anni 448. In hac post damnationem aliquid de appellatione ejus a nonnullis auditum fuit. Mentitus vero est cum affirmavit se libellum appellationis ad Romanum pontificem obtulisse qui receptus non fuerit. Hinc autem alteram ad S. Leonem epistolam dedit, cui quatuor documenta adjecit, libellum accusationis Eusebii Dorylæensis, libellum appellationis suæ, quem oblatum et non receptum venditavit, professionem fidei suæ cum contestatione ad populum Constantinopolitanum, et aliquot testimonia plorumque supposititia: de quibus vide dis-

quod evocatus ad iudicium se sistere non denegasset: quod etsi Nicæne synodi decretis assentiebatur, 450 privatus communionem sit: quod libellus appellationis, quem obtulerat, non fuisset susceptus: hæc et alia quam falso Eutyches scribebat, ex Constantinopolitanæ synodi actis comperimus, quæ Chalcedonensibus sunt inserta, ampliusque aperimus in dissertatione de ejus causa.

ANNUS CHRISTI 449; — LEONIS PAPÆ 10; — THEODOSII 42, VALENTINIANI 25, IMP.; — ASTERIO ET PROTOGENE COSS.

I. Sanctus Leo nihil horum quæ Constantinopoli gerebantur, admonitus a Flaviano, ne vel innocentem condemnaret, vel reum absolvat, ad Theodosium Flavianumque scribit (*Epist. 20, nunc 23, et 21, nunc 24*). Quare (c) Flavianus non scripserit, haud diffi-

ANNOTATIONES.

B aert. de Epist. deperditis, n. 26. Hanc Eutycheis secundam epistolam inter Leoninas edidimus epist. 21. Scripsit eodem tempore ad S. Petrum Chrysologum episcopum Ravennatem: et hæc duæ epistolæ in Italiam missæ videntur una cum litteris imperatoris Theodosii ad Leonem, quibus hic Augustus agente Chrysaphio deceptus, hæretici patrociniū susceperat. Sicut autem in relectione actorum synodi Constantinopolitanæ quidam affirmarunt Eutychem privatim appellasse etiam ad episcopi Alexandrini, Hierosolymitani et Thessalonicensis, concilia ad harum sedium episcopos fortassis epistolam dedit. Sub hoc quoque tempore Flavianus de gestis in Constantinopolitana synodo adversus Eutychem retulit ad Leonem pontificem, pluribus ut dicitur annotatione sequenti.

(c) Flavianum paulo post concilium, quo damnavit Eutychem, ad Leonem scripsisse exeunte anno 448, aut serius sub initium anni 449, ostendimus in Admonitione ad epist. 22. Quesnellus ex suis præjudiciis ordinem litterarum Flaviani pervertit, ita ut primam venditarit, quæ secunda est, et secundam, quæ prima fuit. Ibidem autem nos suum cuique tempus restitimus; et cardinalis Baronii sententiam, quam ille perstrinxit, luculenter vindicamus. Ut autem clarior fiat rerum in causa Eutycheis gestarum historia, quæ apud Quesnellum non satis est accurate disposita, Breviarium chronologico-historicum documentorum hujus anni hac prima notatione appendendum credidimus, ex quo suum cuique tempus ascribere facile erit.

Cum epistola Eutycheis una cum imperialibus litteris eidem faventibus sollicitè missa fuerit, citius Romam pervenit quam Flaviani litteræ; unde S. pontifex Theodosio rescripsit die 18 Februarii hujus anni 449, antequam Flaviani epistola acciperet: ex quo etiam factum est ut epist. 23 cum Flaviano questus sit, de tanta re nihil retulisse, et ut cautus, non autem deceptus, documenta ad iudicium ferendum necessaria postulaverit. Interim vero responsionem ad Eutychem distulit. Hic autem hæreticus non exspectato pontificis responso, libellum imperatori obtulit, quo generale concilium petebat, et per Chrysaphium patrum suum egit ut Dioscorus quoque Alexandrinus ad Theodosium scriberet, generalem synodum cogi oportere: quod quidem per imperiales litteras signatas die 30 Martii hujus anni 449, indictum fuit Epheasi kal. Augusti. Dum de hoc concilio convocando murmurabatur, Constantinopolim perlatae fuerunt duæ memoratæ Leonis epistolæ 23 ad Flavianum, et 24 ad Theodosium, et hæc etiam occasione epistola 25 Petri Chrysologi ad Eutychem, ut in admonitione ad eandem conjecimus. Id ante indicationem synodi accidisse, ex altera Flaviani epistola colligere licet. Cum enim is ex acceptis Leonis litteris deprehendisset Eutychem ad pontificem scripsisse, priorem vero suam epistolam ei nondum fuisse redditam, aliam mox epistolam 26 ad eundem pontificem dedit, in qua tantum apostolicæ auctoritati attribuit, ut istam ad finem

cile est dictu, seu Eutychem staturum iudicio crederet, seu actam causam secundum canonem Ecclesie in concilio, 451 condemnatumque legitime monachum suae parœciæ, non alias audiendum. Baronius credit litteras Flaviani, aut interceptas, aut retardatas

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

huic controversiæ imponendum per se sufficere tradiderit, ne concilium, de quo rumor erat, amplius necessarium sit. Hæc post certam indictionem scripta non fuissent. Hinc has Flaviani litteras ante diem 30 Martii exaratas cum Quesnello credimus. Vide hujus textum n. 9.

Eutyches, ut sibi facilem in concilio jam indicto defensionem præpararet, recognitionem actorum synodi Constantinopolitanæ obtinuit, ac si ea diminuta et corrupta essent. Sed si pauca quædam leviora excipias, quæ non visa sunt actis inserenda, nihil falsatum ovinci potuit ab Eutyche defensoribus. Hæc autem recognitionis, in qua mentio sit epistolæ Leonis paulo ante receptæ, facta fuit in Constantinopolitano conventu diebus 8 et 13 Aprilis. Interim Leo priorem Flaviani epistolam 22 se jam accepisse indicat epistola 27, data 21 Maii; qua eidem epistolæ Flaviani paucis rescripsit, plenioris responsionem quam citius transmissurus; ubi si turbas adversus eundem episcopum excitatas innuit, de quibus in ejus epistola 22 nullum indicium est, has ex aliis aliorum litteris satis detexerat. Ex verbo autem *rescribimus* (nisi legendum sit *rescribemus*), quo Leo utitur in epist. 27, ipsum in pleniore epistola, quam promittit, lucubrandam hoc quoque tempore fuisse occupatum colligere licet: hæc enim ob rei gravitatem maturius studium exigebat. Nondum, cum hæc scribebat, de legatis transmittendis cogitabat, vel eos non ita brevi parandos sperabat. Hinc plenioris epistolam per eum qui litteras Flaviani attulerat dirigendam spondet. Cum autem ob rerum difficultatem et indictionem concilii Ephesini jam imminens legatos sollicitius dirigendos duxerit, his plenioris epistolam 28 ad Flavianum perferendam tradidit, in qua (cum antea scripta fuisset) legati solum in fine memorantur additione quadam, ut videtur, posteriori, qua nullam synodi mentionem facit. Una cum hac celeberrima epistola 28 aliæ ad Theodosium, ad Pulcheriam, ad archimandritas Constantinopolitanos, ad synodum Ephesinam, et ad Julianum Coenæ scriptæ idibus Junii signantur, et iisdem legatis traditæ sunt. His profectis altera Flaviani epistola 2^a ad Leonem pervenit, cui pontifex respondit epist. 36, die 20 Junii, eodemque die aliam ad imperatorem epist. 37 misit, cujus causam annot. 1 (Tom. præced. col. 8^a 1. n.) in hanc epistolam inditavimus. Tertiam porro epistolam S. Flaviani ante Ephesinum latrocinium ad Leonem dedisse per Basilium diaconum, quæ ad nos non pervenit, evicisse credimus annot. 2 in epist. 38, qua S. Leo eidem respondit die 23 Julii. Confer inferius annot. 6 (Col. 224, n.). Novas litteras eidem Flaviano dedit die 11 Augusti, quibus de his quæ gerebantur cognoscendis sollicitudinem suam significavit. Vide epist. 39.

Die 8 hujus mensis Ephesinum concilium, seu potius latrocinium cœpit, de quo satis Quesnellus hoc anno num. 11 et seqq. S. Flavianum non multo post hoc latrocinium, dum duceretur in exilium, nimirum sub finem Augusti, obiisse ostendimus in admonitione ad epist. 54, n. 1. Neque Menologia Græcorum, quæ ejus festum signant die 18 Februarii, iis auctoritatibus quas ibidem allegavimus opponi queunt: nam præter quam quod recentioris ætatis sunt, certe ad Februarium anni 450 Flaviani mors protrahi non potest, cum Anatolius subrogatus fuerit ante finem hujus anni 449. Cum porro prima translatio ejus in urbem Februario anni 450 affligi sequat, quippe quæ post mensem Julium ejusdem anni contigit, aliam posteriorem sive translationem, sive festivitatem Februarii mensis iisdem Mensis

ab Eutyche. Sed tum nihil omnino scriptum a Flaviano, constat ex ipsa Flaviani epistola, cujus initium est: *Pietate*, etc. *Accusatum*, inquit, *evm* (Eutychem) *a reverendissimo Eusebio, et occurrentem in sanctum concilium et voce sua seotum proprium relegendem, alie-*

indicari necesse est. Hæc porro mors aliquandiu occultata fuit, seu ut successori eligendo cautius prospiceretur, seu ut præcavetur a tumultu qui a clero et populo Flaviani studiosissimis timeri poterat. Hinc *acclamationes* Constantinopolitanæ plebis pro Flaviano, ac si adhuc viveret, contra Ephesinum latrocinium, circa initium Octobris anni 449 in gesta publica relatæ fuere, quæ cum litteris cleri et populi Constantinopolitani ad Leonem transmissæ sunt sub idem tempus, quo S. pontifex ejusdem mortis pariter inscius ad eundem scripsit epist. 50 et 51 idibus Octobris. Confer annot. 4 (Tom. præced. col. 866, n.) in epist. 59. Eodem quoque tempore Martinus et Faustus archimandritæ litteras ad eundem dederunt, quibus suam pro Flaviano ac pro recta fide constantiam declarabant, et eadem occasione probabiliter scripsit etiam Pulcheria Augusta; unde tribus his epistolis simul acceptis S. Leo eadem die respondit per epist. 59, 60 et 71, mensis Martii anni sequentis.

Causa vero scribendarum epist. 50 et 51 idibus Octobris Leani fuit notitia de infelici exitu latrocinii Ephesini ad eundem perlata ab Hilario diacono, qui ex eodem conciliabulo statim post S. Flaviani condemnationem mirum in modum effugit. Ille autem Romam pervenit eo tempore quo ob anniversarium diem Natalis Leonis, concilium episcoporum habebatur die 20 Septembris. Auditis autem quæ perperam gesta fuerant, ut his remediis apponeretur; synodus Romana producta videtur usque ad diem in iduum Octobris, quibus diebus Leonis, vel etiam synodi nomine plures epistolæ transmissæ fuerunt. Vide epist. 44 usque ad epist. 51, in quibus una est Hilari diaconi ad Pulcheriam Augustam. In epist. 44 ad Theodosium imperatorem scripta, et epist. 45 ad eandem Pulcheriam reprobatam Ephesino latrocinio, concilium in Italia habendum Leo postulavit. Theodoretus Cyri episcopus in eodem latrocinio depositus, apud eundem pontificem appellationem interposuit epist. 52.

Publicata subinde Flaviani morte cum aliquis eidem subrogandus esset, imperator Constantinopolitanæ Ecclesie clericis præcepit ut quodam aptiores regimini sibi proponerent, inter quos ipse potiorer eligeret. Dissidentibus autem illis inter se ea forte de causa quod alii aliquem Flaviano adherentem vellet, alii autem excluderent, idem imperator clericis aliarum Ecclesiarum, qui Constantinopoli ob alia negotia degerent, episcopum eligendum mandavit. Ita omnium, ut præfertur, suffragio Anatolius Alexandrinæ Ecclesie presbyter, qui in regia urbe suæ Ecclesie res agebat, electus, et in synodo ab ipso Dioscoro Alexandrino ordinatus fuit. Scripsit statim Anatolius ad S. Leonem epistolam de ordinatione sui, cujus insigne fragmentum dedimus epist. 53. De eadem quoque ordinatione scripserunt etiam ad eundem pontificem ordinatoris ejus, Theodosius imperator, et Pulcheria Augusta. Hæc sub finem hujus anni 449 contigisse probavimus in admonit. ad epist. 53. Interim S. pontifex Leo novas ad imperatorem litteras viii kal. Januarii, quibus ut concilium in Italia cogeretur, iterum institit illæ litteræ vitiata chronica nota editæ plures difficultates promoverunt. Emendato autem mense ex nostro præstantissimo codice Ratisponensi nihil difficultatis superest. Vide epist. 54. Etsi vero nullæ imperatoris litteræ a Leone acceptæ hic indicentur, haud tamen ambigimus quin his litteris Leo respondeat Theodosii epistolæ, quam post latrocinium Ephesinum eidem dedisse ostendimus in dissert. de Epist. deperditis, n. 38.

numque existentem 452 a recta fide damnavimus. sicut docebunt vestram sanctitatem omnia quæ super eo sunt gesta, quæque direximus cum nostris his litteris (Epist. nunc 26). Vides ut nihil litterarum vel gestorum synodi ante hanc epistolam acceperat Leo a Flaviano. Et paulo post: Sed his ita gestis litteræ nobis datæ sunt vestræ sanctitatis per Comitem Pan-sophium, per quas sumus edocti quia idem Eutyche libellos direxit vobis plenos omni fallacia atque 453 calliditate (Ibid.). Ex quibus liquet pariter (a) non ante Flavianum de litteris ad Leonem ea de re scribendis cogitasse, quam cum didicit pontificem improbis Eutyche artibus deceptum, falsam de iudicio Constantinopolitano cepisse opinionem. Enimvero quamdiu intra Ecclesiæ Constantinopolitanæ limites sese labes ista continuit, opus non fuit ut collegarum opem imploraret Flavianus. Episcopus nempe universis catholicam veritatem totam in solidum a Christo Domino creditam non ignorabat, quam pro sua quisque virili defendere teneretur, errorumque contra insurgentes opprimere, tanquam ordinarius iudex in ea quam sortitus est Ecclesiæ portione. At ubi monitus a Leone rescivit hæresiar-oham Occidentem litteris suis pervasisse, suum virus spargere, atque a sæculi potestatibus insidias parari catholicæ doctrinæ, tum Romanum pontificem adire sui putavit officii, quo videlicet et de re tota instrueretur, quod Ecclesiæ capiti debebatur, et qua pollebat apud Augustum gratia ageret sollicito, ne late serperent hæreticorum artes, nec turbarentur Ecclesiæ convocacione concilii, in quo timendum merito erat ne auctoritate plurimum valituri essent homines improbi.

Cæterum Leo non edoctus ea quæ de Eutyche gesta erant, ad Augustum scribens de 454 hæreticorum iudiciis hæc statuit: nullum iudicium pronuntiandum nisi rediligenter examinata. *Necesse est, inquit (Epist. 21, nunc 24), jam locum subreptionibus non patere; sed prius de quibus eum æstimat arguendum, instrui nos oportet, ut possit de bene cognitis congrue iudicari, (b) Non presbyterum nota hæreseos inurendum, nisi sensu in quo peccaverit clare exposito: Sed cum presbyter hæreseos crimen intenderet, quem tamen sensum in eo arguerit, non evidenter expressit (Ibidem) (c). Non bene reprehendi eum esse alienato a*

BALLERINIORUM

(a) Cum ex præcedenti annotatione pateat Flavianum hoc de negotio, quod fidem tangebatur, ad Leonem retulisse, antequam pontificis litteris excitaretur, quæ hic subjunguntur falsa esse manifestum est.

(b) Leonis verba libellum accusationis Eusebii Dorylænsis episcopi respiciunt, in quo S. pontifex desideravit sensum quem ille in Eutyche hæresi notaverat apertius exponi, ut de eo ipse posset iudicium ferre. Non ergo hic Leo statuit (hoc enim verbo quod a Quesnello præmissum fuit, sequentia re-guntur) non presbyterum nota hæreseos inurendum; nisi sensu in quo peccaverit clare exposito.

(c) Integra Leonis verba de libello Eutyche loquuntur, in quo ille assererat se Nicænæ synodi constituta servantem frustra de fidei diversitate culpatum. Hæc ex Eutyche verbis non sunt Leonis decretum, quo statuerit non bene reprehendi eum esse alienato a fide animo, qui quæ Nicænæ statutis decreta sunt palam profitetur. Solum Leo Eutyche profectionem, cum nihil exploratum haberet, et e contra similem professionem in accusatoris ejus libello legisset, suspendendum iudicium credidit, quoad exploratiora documenta transmitterentur. Cum porro hæc documenta accepit, non dubitavit hæreseos condemnare Eutychem, licet Nicænæ statuta se tenere et sequi etiam atque etiam profiteretur.

(d) In epistola 22, quam nos primam esse ostendimus, nulla anterioris epistolæ mentio fit. Quesnelli, qui hanc ipsam secundam esse contendit, intererat prioris epistolæ mentionem in ea detegere. In id autem usus est antiquæ versionis verbis, ut in Leonis

fide animo, qui quæ Nicænæ statutis decreta sunt palam profitetur: *Asserens se Nicænæ synodi constituta servantem frustra de fidei diversitate culpatum (Ibid.)*. Illa ad Theodosium, hæc ad Flavianum. Non festinanter, sed lente exercenda iudicia, cum maxime de recidenda communione agitur, nec tam in errore confodiendo quam in emendando errantem laborandum; nec adeo animo indulgendum specie defendendæ veritatis, ut locus charitati non sit, *Decet enim inquit (Epist. 20, nunc 23), in talibus causis hoc maxime provideri, ut sine strepitu concertationum et custodiatur charitas, et veritas defendatur.*

III. Flavianus rescripsit ad Leonem, et acta Constantinopolitanæ synodi in causa Eutyche simul cum epistola ad eum misit. Sed tardius Leoni reddita est. Cum nihil Flavianus 455 de epistola audiret, alteram misit in qua (d) prioris meminit, et actorum quæ simul miserat. Baronius deceptus codicum præp-terito ordine, eam quæ secundo scripta, primo scrip-tam credidit, et revera primum locum hactenus obtinuit in editis codicibus. Sed contrarium ex ipsius epistolæ serie evincitur, quæ videlicet prioris meminit cum actis Constantinopolitanæ concilii missæ, et insuper ex epistola 34 (nunc 38) ad Flavianum scripta Julii die 23, ubi testatur se (e) alteram illam epistolam non accepisse, nisi legatis suis jam in Orientem profectis. Qui quidem nondum urbem reliquerant Junii die 17, quemadmodum docent epistolæ 32 et 34 (nunc 36 et 38) ad Flavianum, ex quibus inter se collatis liquido apparet inter hujus et illius scriptio-nem legatos ad synodum missos sese viæ dedisse.

IV. Ex hac utraque epistola pietatem Flaviani agnoscimus, vigilantiamque pastoris qui suæ bene consulit Ecclesiæ. Scribit cum rite et secundum canonem in Eutychem animadvertentem, non in dicta causa damnatum; deinde ejus errores commemorat. Hæc Flavianus, non quod suam auctori-tatem cum Eutyche committat, sed ut rei gestæ admoneat pontificem romanum ejusque episcopos, caveantque ne in his locis pullulet hæresis, et ipse Theodosius admoneatur a Leone quos errores quos-que tumultus in orbem invehat unius monachi improbitas. *Sed non multa dicens, ait Flavianus, longam faciam epistolam, olim quidquid egerimus misimus 456 ad beatitudinem vestram litteras, quibus litteris*

ANNOTATIONES.

editionibus legebantur, olim quidquid egerimus misimus ad beatitudinem vestram litteras, quibus litteris docuimus, etc. At cum hæc non cohæreant cum originali Græco, a Romanis editoribus Conciliorum hic locus ad Græcum textum sic emendatus fuit: *De his quæ de eo dudum egimus, misimus ad beatitudinem vestram litteras, quibus docuimus, etc.*, ubi pro olim repositum fuit dudum, quæ particula non ad epistolam dudum scriptam, sed ad anterioriora gesta in Eutychem refertur. Verbum autem Græcum ἀποσταλμασιν Latine redditum misimus, hoc loco non de anterioribus, sed de iisdem quas Flavianus scribebat litteris acceptum probavimus annot. 17 (Tom. præced. col. 727, n. b) in epist. 22, ubi alia hujus significationis exempla protulimus.

(e) In epistola 38, non alteram, sed tertiam Flaviani epistolam, quæ desideratur, indicari vidimus annot. 2 (Ibid. col. 812, n. c) in epist. 38. Cum autem Leo direxit epistolam 36, ad Flavianum datam, non die 17, sed 20 Junii, uti probavimus annot. 4 (Ibid., col. 811, n. a) in eadem epist. 36, jam acceperat secundam Flaviani epistolam, et tunc legati jam profecti erant in Orientem, quemadmodum ex emendata, seu potius restituta ejusdem epistolæ lectione subsequens cognoscitur: de quo vide annot. 3. Ita inter diem 13 Junii, quo signata fuerunt cum epist. 28 aliæ litteræ per eosdem transferendæ, et diem 20 ejusdem mensis, quo notatur epist. 36, legati transmiserunt in orientem, ac post eorumdem discessum tertia brevior Flaviani epistola allata fuit.

docuimus et presbyterio eum esse nudatum, quia sic captus est; et iussimus cum cum monasteriis, nullum habere rationem. et exclusimus eum a communione nostra: ut sanctitas vestra hoc cognoscens quod circa illum actum est, omnibus episcopis sub beatitudine vestra degentibus manifestare dignetur illius impietatem: ne nescientes aliqui quid ille sentiat, quasi ad orthodoxum vel per litteras vel per aliquam conjunctionem loquantur (Epist. 22, nunc 27. Flavianus ad S. Leon., cap. 4).

V. Admonet hoc loco lectorem cardinalis Baronius (Ad ann. 449, n. 5), ut attendat ex veteri instituto absque controversia confiteri eosdem inter se altercantes Flavianum et Eutychem, legitimum et præcipuum iudicem controversiarum ecclesiasticarum esse Romanum pontificem, ad quem tam actor quam reus sponte currunt sua jura prosecuturi. Pontificiæ dignitati majori quam quisquam alius reverentia advolvor ego; sed quoniam omnibus Ecclesiæ episcopis cum Romana (a) communis dignitas, ipso etiam Leone hoc profitente Epist. 12, nunc 14, c. 11, absit ut quam in uno veneror, in cæteris calcari velim. Ultra agnoscam Romanum pontificem pro legitimo, ac si cum singulis episcopis comparetur, pro præcipuo controversiarum ecclesiasticarum iudice; sed quis propterea ferat Flavianum, quem et sedis prærogativa, et sanctionia singularis, et fidei constantia ad martyrium usque perseverans tantopere commendare debuerant, cum rebelli, imperito, obscuro ac malæ frugis monacho componi committique, ex auctoritate presbyterum cum suo ac tantæ sedis 457 episcopo, iudicem cum reo; et utrumque velut de communi dividendo altercantes coram Leone sisti, quasi de incerto causæ exitu dimicaturum. Absit tantæ sacratissimo episcoporum cœtu injuria. Non sane actor Flavianus, cardinalis illustrissime, sed iudex; non damnandum traducit Eutychem, sed damnatum a se producit; nec novum a Leone iudicium petit, sed latam a se sententiam cura pontificis Romani collegis Occidentalibus notam fieri postulat: ut omnes communi fidei causæ communibus curis, communi opera ac sollicitudine adlaborent.

VI. Acceptis litteris Flaviani Leo opem operamque suam adversus Eutychem pollicetur: perque illustrem virum Rhodanum epistolam mittit, quam primum ex codice cardinalis Grimani in publicum emittimus, quam et secuta est (b) alia ad Theodosium (Epist. 23, nunc 54), in qua Nicænæ fidei se inhæreere profitetur, Nestorii et Eutychem dogmata condemnat, postulatque synodum intra Italiam congregari. In ea ampliores litteras promittit per Flaviani nuntium; fuitque illa celebrata adeo ad Flavianum epistola

BALLERINIUM

(a) Communem quidem dignitatem episcopalis honoris Leo admisit in episcopis et Romano pontifice; et simul ordinem hierarchicum generalem non esse monuit, cum pro diversitate gradus hierarchici auctoritate distinguantur, omnibusque episcopis Romanus pontifex eo primatu præsit, qui non meri honoris, sed præcipue jurisdictionis primatus est, ut omnes catholici profitentur. Vide quæ in hunc locum epistolæ 14 animadvertimus annot. 52 (Tom. præced. col. 675, n. c). Porro ad Romanum pontificem controversiarum præcipuum iudicem hanc causam ab Eutyche delatam appellatorem libello, idque cum accepisset Flavianus, hunc quoque secundis litteris idem iudicium postulasse, contra Quæsnelli nisis probaturi sumus in observationibus ad dissert. 6, ex quibus ea quæ hic obtruduntur adversus Baronium quam inania sint perspicitur.

(b) Quæsnellus deceptus chronica nota huic epistolæ subiecta in vulgatis viii kal. Junias, eandem scriptam hic prodidit ante iudicium Leonis editum epist. 28, ad Flavianum. Ipse vero de errore hujus chronice notæ suspicatus est in secunda editione. Nos ex probatissimo ms. Ratisponensi emendavimus, viii kal. Januarias. Vide annot. 8 (Tom. præced. col. 856,

Epist. 24, nunc 28), divinum Magni Leonis opus, laudata Chalcedone. Patribus approbata, et retenta ad fidem Ecclesiæ de incarnatione Christi explicandam, ut hoc quasi Lydio lapide sincera adulterinaque fides probeatur. Gelasius papa hunc, qui vel unum ex ea apicem sustulerit, ferit anathemate. Probamus, inquit, epistolam B. Leonis papæ ad Flavianum episcopum Constantinopolitanum destinatum, cujus textum quispiam si usque ad unum iota dispunxerit [Al. disputaverit], et non eam in omnibus venerabiliter receperit. anathema sit (Concil. Rom. de Libr. apocr.). Apud scriptores tam illorum temporum quam posteriorum præclara de ea memoria est. Viridarium, seu, ut vulgo vocant, Pratum spirituale (an opus Joannis Moschi, an Sophronii Jerosolymitani, nihil refert; certe opus antiquum, synodo septimæ, act. 4, Photio aliisque receptum) narrat epistolam Leonis divinitus approbatam. Narravit 458 nobis et hoc cabbas Mennas ejusdem cœnobii Pater, audisse se eundem abbatem Eulogium Alexandrinum patriarcham, dicentem: Cum profectus essem Constantinopolim, fructus sum contubernio domini Gregorii Romani archidiaconi et singularis viri, qui narravit mihi de sanctissimo ac beatissimo Leone Romano pontifice, dicens haberi scriptum in Ecclesia Romana quod cum scripsisset epistolam ad sanctum Flavianum Constantinopolitanum episcopum contra impios Eutychem et Nestorium, posuerit illam super tumulum principis apostolorum Petri: et orationibus ac vigiliis ac jejuniis vacans oraverit ipsum summum apostolum dicens: Si quid ut homo vel minus caute posui, tu cui a Domino Salvatore nostro Jesu Christo et hæc sedes et Ecclesia commissa est, emenda. Post quatuor dies [Al. post quadraginta dies] apparuit ei apostolus et dixit: Legi et emendavi. Sumensque epistolam de sepulcro B. Petri aperuit eam, et invenit apostolica manu emendatam (Prat. spirit. cap. 147, quod caput Latine tantum exstat). Sed, ut soite scribit eminentissimus cardinalis Baronius, præstat audire potius sententiam Petri quam visionem Petri: Firmiorem, inquit, habemus propheticum sermonem quam visionem. Etenim majorem sibi (c) ea epistola fidem vindicat ex divinis Scripturis, traditionibus sanctæ Ecclesiæ, communi sanctorum Patrum consensu, et ex publica concilii œcumenici Chalcedonensis assertionem et prædicationem quam ex recensita modo visione. Istam quippe epistolam actione 5 approbavit: "Οτι δὲ τῆ τοῦ μεγάλου Πέτρου ὁμολογία συγκαίνουσαν καὶ κοινὴν τινα στήλην ὑπάρχουσαν κατὰ τῶν κακοδοξάντων; id est, Utpote et magni illius Petri confessioni congruentem, et communem quamdam columnam existentem adversus perverse sentientes. Olim hæc integra epistola (d) pu-

ANNOTATIONES.

n. ii in epist. 54. Hinc de concilio in Italia convocando tum solum pontifex egit, cum in latrocinio Ephesino omnia per vim et præpotentiam gesta liberum concilium postularent, ut illatis malis facilius remedium afferretur.

(c) Hujus epistolæ celebritatem pluribus demonstravimus in admonit. ad ipsam epist. 28, eamque Flavianus etiam antequam ederetur ex apostolicæ sedis auctoritate per sese idoneam futuram putavit, quæ toti controversiæ finem imponeret, adeo et necessarium non esset concilium generale; et S. Petrus Chrysologus epist. 25 eidem acquiescendum Eutychem monuit, eo quod Petrum in suis successoribus vivere et docere quærentibus veritatem certum haberet. Postquam vero edita fuit, etiam antequam coereretur synodus Chalcedonensis, tota Ecclesia illam suscepit eademque subscripserunt omnes catholici episcopi, non ut vim et auctoritatem illi adicerent, sed ut se catholicos probarent, et ne, si renuerent, hæretici haberentur. Vide plura in eadem admonitione. De subjectis autem comparisonibus et confirmationibus doctrinæ a Leone definitæ conferenda annot. 22 (infr., col. 263, n. a) ad an. 451.

(d) Confer eandem admonitionem in epist. 28, n. 3.

blice, quod ex ms. codice Romano Baronius notat, in Ecclesia Romana tempore Adventus legebatur; ex ms. codice Bibliothecæ Regiæ accepimus idem olim facilitatum in Ecclesiis Galliarum.

459. Interea dum Leo Flavianusque bono Ecclesiæ pariter consulunt, Eutyches (a) novasturbas excitat; decreta synodi Constantinopolitanæ perfringendi cupido incessit (*Baron. ann. 449, n. 39*). Ea de re libellos supplices dat imperatori, actaque synodi diminuta falsataque arguit. Theodosius Chrysophili eunuchi sermonibus deceptus, retractari acta jubet, omniaque ad amussim examinari, an quid omissem, et utilium adulteratumque reperiat. Eam obrem (b) eosdem episcopos, qui superiore anno synodum fecerant, jubet iterum cogi, sed illis Thalassium episcopum Cæsareæ Cappadocia præficit, amoto Flaviano Constantinopolitano, cui jus et prærogativa sedendi aufertur. Concilium II Constantinopolitanum vocatur a cardinali Baronio; quamquam vix isto nomine dignandum. Appendicem ego dixerim synodi superiori anno habitæ CP., vel concilii œcumenici præludium quod ad kalendas Augusti inductum legitur. Aprili igitur ineunte habetur conventus: ad examen acta revocantur; nihil depravatum, aut immutatum reperitur; omnia uti gesta erant ita scripta esse omnes approbant. Tum Eutyche procurator vana spe delusi (c) appellationem ad sedem apostolicam proferunt. Constantius revorendus diaconus dixit: *Eutyches, dum legeretur damnatio, appellavit sanctum concilium sanctissimi episcopi Romani, Alexandrini, et Jerosolymitani, et Thessalonicensis*; hæcque actibus non contineri conquerebantur. Patrius Florentius id confirmabat; dum concilium solveretur, inter strepitus surgentium locutum sibi Eutychem de provocatione ad concilium Romanum, idque Flaviano discedenti renuntiatum. Unde hæc Basilii episcopus: *Et hæc in gestis non sunt inserta, Magnificentissimus Patrius dixit: Turba facta et dissoluto conventu, dixit ad me silenter appellans et Romanum, et Ægyptium, et Jerosolymitanum 460 concilium. Et ego arbitratus indecens esse latere hoc sanctissimum et reverendissimum archiepiscopum Flavianum abscedens dixi ei: Basilii reverendissimus episcopus dixit: Jam in veritate dico adhuc ipso conventu sedente et proponente hoc sancta synodo, ut diceret iste duas nuturas inseparabiles et inconfusas in uno Domino, idque post adunationem, scio quia dixit religiosus archimandrita Eutyches; Si præceperint mihi Patres Romanus et Alexandrinus, dico hoc ipsum; hoc autem non quasi appellans dixit, sed dicens: Non sum ausus dicere propter Patres. Rogati Patres de appellacione nihil auditum omnes responderunt. (d) Eutyches ad concilium Romanum, Alexandrinum*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæ novæ turbæ excitatæ fuerunt ab Eutyche mense Aprili, antequam dogmaticam epistolam 28 S. pontifex scriberet. De his autem turbis plura annot. I (*supra, col. 220, n. c*).

(b) Ex triginta quatuor Patribus qui huic conventui interfuere, quindecim tantum pertinent ad antecedentem synodum. in qua Eutyches damnatus fuit.

(c) Quam scilicet Eutyches se in anteriori synodo interposuisse præferebat.

(d) Eutyche appellacionem ad Romanum pontificem, quam duplici ex capite Quesnellus subvertere studuit dissert. 6, nos in observationibus ad eamdem dissertationem constituimus; ibique etiam egimus de hominis causam desperatam agentis perfugio ad alios atque alios episcopos, et ad diversas synodos, ut moras longiores necerent, et alibi, si fieri posset, Flaviani sententiam rescindendam curaret.

(e) Hic respicitur alia Teodosii imperatoris epistola sub ipsum concilii tempus data ad Dioscorum Alexandrinum, in qua idcirco primatus eidem in hac causa tributus videtur, quia imperator Eutyche dolis deceptus, cum ejus patrocinium suscepisset, eum con-

A Jerosolymitanumque appellat, ratus, ut ea erant tempora, auctoritate episcoporum primarium sedium ad numerosiore synodo sententiam alterius posse irritam fieri. De Antiocheno silentium, quia episcopi hujus diocesæ Nestorianismi suspecti erant.

VIII. Eutyches dum hac via omnes aditus interclusos intelligit, alio se vertit, ad Dioscorum scilicet Alexandrinum episcopum. Hunc audax ferocque animus odiaque privata in Flaviano, præter invidiam æmulatione inque sedium, Chrysaphiique potentiam, facile impulerunt in partes Eutyche. Ab iis in perniciem Flaviani et Eusebii Dorylæi conjuratur. Primum itaque Dioscorus ad imperatorem scribit; aliamque synodum postulat. Imperator petitioni subscribit, eamque ad kalend. Augusti Ephesum indicit; omnia ex composito sic ordinata sunt opera Chrysaphii. Dioscorus jubetur per litteras imperatoris concilio (e) præsidere; alligere ad synodum decem metropolitanos suæ diocesæ, aliosque aliunde decem episcopos, qui sanctitate et doctrina plurimum florent; rejecto nominatum Theodoreto, quia in Anathematismos sancti Cyrilli Alexandrini scripserat, aut magis quia Dioscoro 401 infensus, Eutyche doctrinæ aperte contrarius. Synodum prius opinor meditatam, etiam ante conventum Constantinopolitanum. Nam dum consuleretur de procuratoribus Eutyche admittendis, qui scilicet criminis accusabatur, et eam ob rem ipsum episcopi adesse vellent, Meliphongus episcopus dum diceret super ea resententiam, reum quidem præsentem volebat, posse tamen per procuratores audiri, si ita Augusto visum, rem scilicet iterum examini subjiciendam, quoniam imperator jusserat universalem synodum fieri, ubi de majoribus causis decernendum: *Et καὶ μάλιστα οἰκομενικὴ ἐκελεύθη, γενέσθαι οὐνόδος, καὶ παρῶνται τὰ κριώτερα τῶν ὄν πραγμάτων ἐν ἐκείνῃ τῇ συνόδῳ*; id est: *Præcipue quia universalem præcipit fieri synodum, et (f) necesse est majores causas in illud reservare concilium.*

C IX. Hæc de synodo jam indicta disserebat Meliphongus vi dus Aprilis. Immo Flaviano ad S. Leonem scribens statim post acceptas primas ejus litteras jam tum de concilio cogendo rumorem divulgatum testatur. Porro datæ videntur Flaviani litteræ ante Constantinopolitanum conventum mensis Aprilis, 1° quia ante istum pervenisse Leonis litteras, quibus statim respondit Flavianus, narrat Seleucus episcopus in eo conventu; 2° quia de solo priore conventu Flaviano ad Leonem sermonem facit; de altero procul dubio non taciturus, si jam conflatus esset; 3° litteris Flaviani respondet Leo 21 Maii, non statim illis acceptis, sed expectata occasione: *Perventisæ, inquit ad nos tuæ dilectionis epistolas, ut primum venientis*

oilio, seu verius latrocinio Ephesino præficiendum credidit, quem Eutyche defensorum agnoverat, eique etiam comites addidit Juvenalem Jerosolymorum episcopum, et Thalassium episcopum Cæsareæ Cappadocia, propterea quod hos sciebat Dioscoro *consentaneos futuros*. Hic usurpatus a Dioscoro primatus reprehenditur a S. Prospero in Chronico integro, a Rustico diacono in notatione ad hanc imperatoris epistolam, et a Victore Turonensi in Chronico. Liberatus etiam in Breviario tradit pontificis legatos huic primatui Dioscori restituisse; sed contra vim quid poterant? S. Leo id non obscure improban epist. 89, ad Marcianum, legatum suum Chalcedonensi præsidere voluit. Vide annot. 9 (*Tom. præced. col. 931, n. c*) in eadem epistolam, ubi et hanc primatus usurpationem in Chalcedonensi ipsi Dioscoro a Lucetio objectam vidimus.

(f) Hæc Meliphongus episcopus eo consilio dixit ut causam ad universalem synodum jussu imperatoris delatam a conventu Constantinopolitano eximeret; non vero eo ut non alibi quam in generali concilio de majoribus causis decerni posset.

fili nostri Rodani opportunitatem reperimus, indicamus. Ex quo, vix ante kalendas Aprilis scriptas Flaviani litteras, facile statueris.

Ex quibus liquet non errorem, quod Baronio placet, irrepisse in diem quo datæ sunt litteræ Theodosii ad Dioscorum ad tertium kalend. April. ; immo litteras ejusdem Theodosii de convocacione synodi receperat 462 Leo III idus Maii, quas missas ante mensem solidum oportuit, quod Leo testatur ad Pulcheriam Augustam scribens (*Epist. 27, nunc 31, c. 4*). Sed ea quæ prius ab Augusto ordinata fuerant postea immutata haud dubium est. Nam (a) pauci primum episcopi convocati, deinde mutata sententia plures, ex actis pseudosynodi Ephesinæ liquido constat : nam centum et amplius adfuisse leguntur. Permissum igitur non modo Aegyptiis, sed Orientalibus venire ad concilium. Archimandrita et monachi Constantinopolitani, quia Eutychem repudiaverant, non admissi : unus instar omnium adfuit Barsumas e Syria archimandrita scelere et perfidia notus, acer Eutychieus impietatis vindex. Quin etiam postmodum vocatus Leo pontifex Romanus, ut patet ex ejus epistolis (*Epist. 27, nunc 31, c. 4, et epist. 33, nunc 37*) ; et ipse adesse synodo rogatus rescripsit non esse consuetudinem Romani episcopi extra Romanam conciliis interesse ; nec ea esse tempora, Hunno hoste ingruente, quibus civitatem deserat : nec opus synodo ad fidem defendendam, quæ tam evidens sit : de qua tamen si cogitandum esset, expedire magis (b) ut in Italiæ partibus congregaretur (quod obtinere non potuit), ne tamen fidei videatur deesse, mittere se qui suas vices gerant, quique causæ adeo manifestæ sufficiunt. Ita legati a Leone missi sunt Julius episcopus Puteolanus, Renatus presbyter tituli S. Clementis, Hilarus diaconus, et Dulcinius notarius.

Hæc sic legere dedignatus non esset P. Christianus Lupus, qui nostra tam amaris ac virulenris scriptis insectatus est, illis se difficultatibus facile expeditisset, quas aliter solvere non potuit quam per verbum *retracto*. Is in scholiis ad cap. 41 Monumentorum Ephesinorum, quorum editioni immortuus est, p. 262, sacram Theodosii jussionem pro congreganda in Ephesina synodo discutiens hæc habet : *Est data consilii Posthumiani et Zenonis, eodem anno quo S. Leo suas ad Eutychem rescripsit litteras, et quo S. Flavianus suam adversus 463 eundem celebravit synodum. Et quidem tertio kalendas Aprilis. At vero hæc epistola data est kalendis Junii ; ista vero synodus cepit sexto idus Novembris. Porro istud Ephesinum concilium fuit indictum ad retractandum illius synodi de Eutychei iudicium. Hinc quaeritur quomodo illius indictio possit istius celebrationem præcessisse ad medium annum. Quin et Ephesinum latrocinium scribitur actum eodem anno sexto idus Augusti, tribus mensibus ante S. Flaviani synodum. Ralem est quaestio de Rescripto Magni*

Leonis. Respondeo esse mendum. Aliud nescio. At aliud addiscere poterat ; ne primum quidem epistolam Leonis ad Eutychem datam kalendis Junii anni 448 nullo modo pertinere ad Flaviani iudicium seu primum seu secundum, cum illud primum septem fere mensibus epistola præverit ; sed potius ad Domini synodum, ex qua cum Theodosium Antiochenus monuisset de renovata per Eutychem Apollinaria heresi, Eutyches pariter Leonem scriptis litteris monendum censuit de repullulante, ut calumniabatur, Nestorii per Dominum aliosque Orientales errore ; licet nec Domini nec alterius cuiusquam nomen expresserit. Hæc monueram et hoc præsentis loco, et ad Leonis epistolam ad Eutychem datam. 2º Cum Ephesinam pseudosynodum, quæ sexto idus Augusti anni 449 certissime celebrata est, placuerit Patri Lupo assignare anno 448, quo videlicet Posthumianus et Zenone gesserunt consulatum, et quo Leo scripsit kalendis Junii ad Eutychem et Flavianum de eodem iudicium habuit, non mirum quod Ephesinam synodum tribus mensibus Constantinopolitana Flaviani antiquiore inveniat, cum novem potius mensibus junior fuerit. 3º Sanctionem Theodosii pro convocanda synodo Ephesina consilii Posthumiano et Zenone datam asserit, erratum Latinæ editionis seculis, cum scripta fuerit post consulatum eorundem, ut Græci fontes (c) ipsaque rerum series indicant.

X. Sanctus Leo plures simul epistolas per legatos in Orientem misit, in quibus legatorum inemit : data sunt eodem die, scilicet idibus Junii. His tradita illa adeo prædicata epistola ad Flavianum (*Epist. 24, nunc 28*), aliæ ad Theodosium imperatorem (*Epist. 26, nunc 29*), ad Pulcheriam Augustam, ad Julianum Coensem episcopum (*Epist. 27, nunc 31, et epist. 30*), ad Faustum et Martinum archimandritas CP. (*Epist. 25 et 31, nunc 35 et 34*), ad episcopos synodi Ephesinæ (*Epist. 28, nunc 32*), quibus significat plenius se ad Flavianum (*Epist. 29, nunc 33*) de sua sententia scripsisse. Sunt et duæ aliæ ad Julianum Coensem et Pulcheriam eodem die datæ, quæ superiores. Cur 464 (d) binæ simul eodem die ad eandem epistolæ, nihil certi affirmem, an occasione nuntii qui legatos anterverteret, an metu ne legati adire Augustam prohiberentur, quod certe accidit, ut ex epist. 41 (nunc 45) satis apertum est. Nam altera epistola ad Pulcheriam breviter complectitur ea quæ per legatos scripta : et legatos (e) retentos aliquamdiu Romæ, ex breviori epistola (*Epist. 32, nunc 36*) quam iterum ad Flavianum XII kalend. Julii dedit, accipimus. Cum per ea, inquit, quæ ipsi portabunt scripta, sis lenius instruendus. Et iterum : *subsecuturos significo, quos in hac re placuit destinare.*

XI. Jam dies concilio indictus appetebat, cum Augustus ad Elpidium scribit ; jubet eum adesse concilio cum armatis militibus ad pacem securitatem-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc Quesnellus scripsit ratus epistolam imperialem, qua concilium Ephesi cogendum indictum fuit die 30 Martii, soli Dioscoro datam fuisse, ut vulgata inscriptio præfert. At hæc epistola die eodem data fuit a pari ad alios quoque episcopos, ut post recitatas easdem litteras in actis Ephesinis Chalcedonensi insertis act. 1, notat. t. IV Concil. Ven. edit., col. 874 : *Eodem tenore scriptum est et aliis reverendissimis episcopis, ut in synodum convenirent ; et Julius Leonis legatus easdem litteras ad Leonem quoque simili (non vero eodem) tenore datas prodidit ; quæ aliquod tantum verborum discrimen ob peculiarem in Romanam sedem reverentiam indicant, ut exposuimus annot. 29, tom. præced. col. 793, n. j* in epist. 3. Hinc quæ de mutata imperatoris sententia Quesnellus subjicit falsæ hypothese innituntur, dum omnes episcopi eadem die ad concilium acciti fuerunt ; Dioscori vero nomen in editis litteris legitur, eo quod is Ephesino la-

trocinio omnia suo arbitrio gerens, scriptam ad se epistolam actis inseruit.

(b) Hæc de synodo cogenda in Italia non leguntur in epistolis citatis in margine 31 et 37, sed in epist. 54, quæ ob errorem chronicæ notæ pertinere videbatur ad synodum Ephesinam, cum ex nostra emendatione posterior sit latrocinio Ephesino, cui ut remedium quaereretur, liberam synodum in Italia cogendam Leo a Theodosio petiit.

(c) Addendum et veteres codices Latini, in quibus observante Baluzio t. IV Concil. col. 873, not. a, legitur P. C. Zenonis et Posthumiani, ubi siglæ P. C. post consulatum indicant.

(d) De hac re vide admonitiones præmissas epistolæ 30 ad Pulcheriam, et 35 ad Julianum.

(e) Legatos non retentos, sed jam profectos in Orientem, cum Leo scripsit breviorum ad Flavianum epistolam 36, XII kal. Julii, ex emendata ejusdem lectione vidimus paulo.

que synodi, mitti in vincula turbatores concordiae imperans. Hæc in speciem honesta, sed reipsa ad profligandam fidem, opprimendosque catholicæ doctrinæ vindices. Vetantur episcopi, qui prius condemnauerant Eutychem, sententiam dicere: immo iudicium de suo in Eutychem iudicio expectare imperantur. Missæ præterea litteræ ab Augusto ad Proconsulem provinciæ, ad magistratus et duces exercitus, ut executioni mandent decreta concilii. Demum ad ipsam synodum, ubi Flavianum ut turbulentum et novas res in religione molientem, Eutychem vero honorifice compellat, ut virum probum et catholicæ veritatis tenacem.

Rebus ita compositis habetur synodus ab cxxx episcopis, quos inter eminebant Dominus Antiochenus, Juvenalis Jerosolymitanus, Flavianus Constantinopolitanus, Thalassius Cæsareæ in Cappadocia. Flaviano locus fuit post Jerosolymitanum episcopum. Eusebius Dorylæi, non ut iudex, sed ut reus admittus. Præsidebat Dioscorus. Legati sancti Leonis absentiam ejus causis et rationibus deprecantur: cumque ad lectionem ejus litterarum atque imprimis epist. ad Flav. se accingunt, deluduntur a Dioscoro. Aliis rebus legendis consumptum tempus; de fide non statim actum. Eutyches introductus continuo cœpit diluere labem hæreseos, confessionemque fidei proponere. Palam lecta est, falsitatis et simulationis plena, et ambage verborum perplexa. Retractata deinde acta ejus condemnationis. Frustra intercessere legati, frustra que obtestati, ut Leonis epistolæ legerentur. Lecta aliquot scripta S. Cyrilli. Dum lectio fiebat, Eustathius Berithi episcopus contenta voce, ut omnes audirent, dixit, non esse sententiam S. Cyrilli et S. Athanasii ut duæ in Christo dicerentur 465 naturæ. Οὐ δύο, inquit, τοῦ γὰρ οὖν νοεῖν φύσεις, ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ λόγου σεσαρκωμένην. Non capiebat mentem illorum Patrum, qui promiscue φύσιν naturam pro hypostasi et persona aliquando usurpant. Cæteri episcopi vel minis territi, vel promissis corrupti, ne hiscere quidem, immo vel nutu, vel silentio, vel voce prodere fidem Ecclesiæ. Sic Eutyches triumphanti similis ab omnibus admittitur: declaratur innocens, solvitur ab excommunicationis vinculo.

XII. Neque hic stetit furor Dioscori. Pudet referre: non modo innocens prædicatur Eutyches, contra Flavianus ille vindex fidei, column religionis, condemnatur cum Eusebio Dorylæi: uterque loco et sede moti sunt, et ut facies seditionis et Nicænæ fidei corruptores. Ita ut Leo noster habet (Epist. 43, nunc 47, cap. 1), *In Flavianum veteres æmulationes et privata odia desæviant. Æmulationes propter sedis CP. splendorem in dies crescentem: odia privata, quæ in sanctum episcopum Chrysaphius exercebat. Iconii episcopus, quod in gratiam Flaviani accedens ad pedes Dioscori, ejus iracundiam frangere tentaverit, non modo repulsam passus est, sed furens Dioscorus milites, qui erant ad fores, vocat. Ecce complures illico magno numero et majore tumultu locum implevere, minaces vultu et catenis, quas ostentabant truculenti. Tum trepidare omnes episcopi, formidine et metu percelli, et in Flaviani condemnationem subscribere. Plurimi cum eo pontifices proscripti condemnatique: inter quos Ibas Edessenus episcopus, Theodoretus Cyrensis, et ultimus omnium Dominus*

A Antiochenus, sed et quicumque jurare in verba hæretici abnuat, depositionis poena mulctatus est. *In cujus synodigesta, ut scribit Liberatus, timore episcopi subscripserunt in Eutychem absolutioem et orthodoxorum episcoporum depositionem hæresim non recipientium, et quomodo omnibus gestis ejus contradixerunt, vel, ut legendum conjicio, et quoquomodo omnibus gestis ejus contradicentium.*

XIII. Flavianus audito iudicio appellationem interposuit: est enim in Liberati Breviario statim a Flaviano datum apostolicæ sedis legatis libellum appellationis; do qua alius erit dicendi locus. Tum hæretici fremere itaque ultra modum succendi, percutere Flavianum, et indignis modis magnum pontificem accipere: adeo ut vi dolorum plagarumque exhalaret animam; atque ita pro fide martyr mortem oppeterit. Verum varia 466 de ejus morte fama est. Prosper ait, quod *sanctus Flavianus inter manus eorum a quibus in exsilium ducebatur, glorioso ad Christum sine transivit.* Nicephorus refert triduo post decessisse. Apud Marcellinum Comitem et in Menologio Græcorum invenio ad Epyppam Lydiæ relegatum, ibique tædio, dolore, et tormentis confectum, exanimatumque; quibus similia habet Breviculus Eutychanistarum. *Ducitur, inquit, in exsilium Flavianus, et apud Epyppam, quæ est Lydiæ civitas, seu superveniente, seu ingesta morte defunctus est.* Libellus synodicus, cap. 85 calcibus occisum dicit. Cædis auctorem acta Chalcedonensis synodi Barsumam monachum arguunt Evagrius lib. xi Hist. cap. 11, ex Eusebii Dorylæi fide Dioscoro ejus mortem tribuit, a quo calcibus impetitus, ab Ecclesia extrusus et interfectus dicitur. Sane ejus impuleu pessime affectum nemo dubitat. Plurimi in concilio Chalcedonensi Dioscorum percussorem et homicidam Flaviani, et alterum Cainum appellaverunt.

Cæterum in tanta rerum desperatione legati sedis apostolicæ non cecidere animo; sed obfirmate restiterunt conatibus hæreticorum adversus condemnationem Flaviani: quæque gesta erant palam contestati. Unde et (a) illi violata fide publica in custodiam dati, unus Hilarius fuga elapsus post varias circuitiones et fortunas tandem adnavigavit Romam. Ita sicut latrocinium absoluta pseudosynodus Ephesina.

XIV. Interea vehementer angebat Leonem cura synodi, anxie nuntia et litteras Flaviani expectans,olvebat animo, quid posset monachus tactiosus, et spado gratia et auctoritate potens. Super hæc scribit ad Flavianum (Epist. 35, nunc 39): ejus silentium conqueritur. Sed demum edoctus ab Hilario diacono ut sese res haberent, non ita dolori indulgit, ut negligeret remedium. Confestim igitur concilium cogit. (b) Visum Patribus ut Leo ad Theodosium scribat, ponatque ante oculos miseram Ecclesiæ faciem, quæ vulnera religio accepit ex latrocinio Ephesino, quo in discrimine vertatur fides catholica, si Dioscorus et Eutyches pro libidine omnia gerant decernantque. Quod si consultum velit huic malo, cogendam synodum generalem: hoc votum esse omnium episcoporum suarum partium; neque alio querendum remedium, postquam per vim omnia tractata Ephesi, post contestationem legatorum, Flaviani que appellationem, secundum 467 Nicænæ, synodi decreta: sic per ea tempora Sardicenses canones appellat. ant. Appellationem ipse Leo explicat (c) de appellatione

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hilarium legatum effugisse scimus: quid Julio Putcolano, et Dulcicio apostolicæ sedis notario acciderit, ignoramus. Renatum vero presbyterum ante ipsam synodum in Delo insula morte fuisse præventum, ex Breviculo Historiæ Eutychanistarum manifestum est (tom. Conc. col. 173).

(b) Id et Leoni et Patribus simul visum est, ut in difficillimis hujus temporis circumstantiis latrocinio Ephesino remedium afferretur; et S. pontifex, ut facilius Theodosii animum promoveret, omnium epi-

scoporum petitionem ac lacrymas representat.

(c) Hic Quesnellus postillam apposuit, qua lectores remittit ad dissert. 8 de appellatione Flaviani: ubi ut eludat appellationem ab eo interjectam ad Romanum pontificem, eamque ad synodum episcoporum occidentalem interpositam ostendat, pluribus laborat. Sed nostræ observationes eidem dissertationi subjectæ omnes ejus conatus, ut confidimus, disjicient. Ibi etiam quæ hic subduntur ex synodo Sardicensi ac epistola Gallæ Placidie explicabuntur.

ad synodum episcoporum suarum partium seu Occidentis, cui ipse præsedit Romanus pontifex. Omnes, inquit, partium nostrarum Ecclesiarum, omnes mansuetudini vestrae cum gemitibus et lacrymis supplicantes sacerdotes, ut quia et nostri fideliter reclamaverunt, et iisdem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit, generalem synodum jubetis intra Italiam celebrari: quæ omnes offensiones aut repellat, aut mitiget, nec aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum: convenientibus utique Orientalium provinciarum episcopis. . . Et infra. Quam autem post appellationem interpositam hoc necessario postuletur, canonum Nicææ habitorum decreta testantur, quæ a totius mundi sunt sacerdotibus constituta (Epp. 39 et 49, nunc 43 et 44). Quæ Leonis ratiocinatio, qua ex canonibus Sardicensibus necessitatem synodi arguit, vana omnino esset, nisi persuasum habuisset eam fuisse mentem synodi, ut per Romanum pontificem, Occidentalium synodum intelligeret, qui vellet; non exclusis utique ab illa Orientalibus. Galla Placidia de ea re ad Theodosium scribens appellationem Flaviani eo modo explicat. Διὰ τὸ, inquit, λιβελλὸν στείλαι πρὸς τὸν ἀποστολικὸν θρόνον, καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἐπισκόπους τῶν μερῶν τούτων: id est: Et quod libellum miserit ad apostolicam sedem, et ad omnes episcopos harum partium.

Eo tempore, eodemque die multas litteras Leo in Orientem misit: ad Pulcheriam (Epist. 41, nunc 45) nomine concilii Romani epistolam cum exemplari illius quam ad Theodosium miserat. Aliam dedit ad Flavianum Constantinopolitanum (Epist. 42, nunc 49), ad Julianum Coensem (Epist. 44, nunc 48), et ad Anastasium Thessalonicensem (Epist. 43, nunc 48); cui plurimum gratulatur quod ab Ephesino concilio abfuisset. Reperiuntur et aliæ tres epistolæ, quas Leo verbis synodi pariter scripsit: quarum una ad archimandritas (Epist. 47, nunc 51), et (a) duæ ad clerum populumque Constantinopolitanum (Epist. 45 et 46, nunc 5 et 59): in quibus præclara de incarnatione Christi documenta. Quomodo Leo tam brevi tempore concilium fecerit, vix dici potest: sed id temporis crebra concilia, ut decretum erat in synodo Nicæna, et in epistola sancti Leonis ad Siculos episcopos superius diximus quotannis Romam 468 milli tres episcopos ex ea provincia ad celebrandum concilium ad III kalend. Octob. quo tempore reditus Hilari Diaconi fuit. Seu ita congregata synodus, seu Leo de Ephesina synodo ambigeret, seu fama et rumore admonitus jam ex Occidentis partibus episcopos Romam vocasset, certum ex ejus ad Theodosium, ad Pulcheriam, ad clerum, plebem et archimandritas Constantinopoleos epistolis (Epp. 40, 41, 45 et 47, nunc 44, 45, 50, 51), adversus Ephesinum concilium coactam Romæ synodum, et ejus auctoritate improbatam rejectaque decreta Ephesi. Ejusdem rei testem habemus Hilarem Diaconum scribentem ad Pulcheriam Augu-

stam. *Vestra itaque veneranda, inquit, clementia cognoscat a præfato papa, cum omni Occidentali concilio, reprobari omnia quæ in Epheso contra canones per tumultus et odia sæcularia a Dioscuro episcopo gesta sunt, et nulla ratione hæc in his partibus suscipi posse, quæ per potentium prædicti, non sine fidei læsione et præjudicio sanctissimi viri innoxique commissa sunt.* Sed non solum irrita, nulliusque auctoritatis fuit hæc pseudosynodus hac Leonis synodique Romanæ declaratione; sed et suo ipsius vitio, et reclamante universa Ecclesia, quod præclare Baronius explicat, etsi alias dicit non prius reprobata synodum, quam (b) Leo ita sancivisset. Sic ille de ea synodo: *In qua nihil nisi per vim et metum tentatum et exortum: in qua loco suorum librorum gladii atque fustes: in qua suffragiorum libertas fuit vincla calenis: in qua pro Dei laudibus audita sunt militum minæ: in qua perfidus hærestarcha patronus: in qua hæresis est stabilita: in qua nullus est a sanctis Patribus servatus ordo iudicii, nulla viguit censura canonum et decretorum: in qua siluerunt episcopi: in qua de oppressa fide catholice impietas triumphavit, et de manubus lapsorum episcoporum diabolus trophæa erexit, atque tandem de cæde martyris superbus tyrannus Dioscorus triumphavit.* Prudenter porro Leo nomine concilii Romani ad Orientem scribens, a pseudosynodi vocabulo abstinet, ne offendant Theodosium jam sermonibus et calumniis synodi exacerbatum: nec minus caute ab Augusto concilium in partibus Occidentis impetrare statuerat.

XVI. Theodoritus Cyrensis episcopus per ea tempora audivit se absentem condemnatum 469 Ephesi, depositumque. (c) Appellationem et ipse interposuit ad synodum Occidentis, quod scribit ad Renatum presbyterum Romanum unum ex legatis. (d) *Hæc igitur de causa, inquit, tuam oro sanctitatem, ut persuadeas sanctissimo et beatissimo archiepiscopo, ut apostolica utatur auctoritate, et præcipiat ad vestrum convolare concilium.* Et iterum in epistola ad Anatolium Patricium: (e) *Tuam magnificentiam oro ut hanc gratiam a triumphatore imperatore obtineas, ut ad 470 Occidentem accedam et ab illis Deo dilectissimis et sanctissimis episcopis iudicem.*

Romanus quidem Theodoritus non venit, et tamen, ut Acta Chalcedonensis synodi habent, sedi suæ restitutus est: an expresse iudicio concilii Romani, an rescissa reprobataque pseudosynodo Ephesina, vel data receptaque communionem, non asseram. Hoc tamen probabilius. Sed de tota Theodoriti causa alibi fusius (f).

ANNUS CHRISTI 450; — LEONIS PAPÆ 11; — THEODOSII 43, VALENTINIANI 26; IMPP.; — VALENTIANO XIV ET AVIENO COSS.

I. Præsenti anno mense Martio datæ leguntur a

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Sola epistola nobis 50 data est hoc anno 449. Alia vero 59 scripta fuit circa medium Martii anni sequentis, ut probavimus annot. 48 (Tom. præced. col. 871, n. 3) in eadem epistolam.

(b) Etsi irritum per se esset latrocinium Ephesinum, quatenus nihilominus Leonis declaratio necessaria fuerit, in observ. ad dissert. 8 explicatum invenies n. 14.

(c) De appellatione Theodoretii conferendum est quid Quesnellus, in dissert. 10 disputavit, et quid nos in observationibus ad eandem dissertationem annotavimus: ex quibus eum ad apostolicam auctoritatem appellasse certum fiet.

(d) Διὰ τοῦτο τὸν ὑμέτερον ἀμειψήσθη παρκαλῶ πῶσαι τὸν ἀγιώτατον καὶ δσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆ ἀποστολικῆ γράσασθαι ἐξουσίᾳ, καὶ εἰς τὸ ὑμέτερον ἐπαδραμεῖν κελεύσαι συνέδριον (Theodor., ep. 116, ad Renat.).

(e) Ἀντιβολῶ τὴν ὑμέτερον μεγαλοπρίπειαν ταύτην εἶησαι τὴν χάριν τὸν καλλιπικὸν κορυφὴν (sic), ὥστε

με τὴν ἐσπέραν καταλαβεῖν, καὶ παρὰ τοῖς ἐν ἐκείνῃ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις διακάσασθαι. (Theodor. 119, ad Anatolium Patricium.)

(f) Quæ hoc anno 449 a Quesnello ommissa sunt de ordinatione Ravennii Arelatensis, paucis attingemus. Post S. Hilarii mortem comprovinciales episcopi Ravennium Arelatensis Ecclesiæ presbyterum, Leonique cognitum ac probatum, dum in Hilarii causa Romæ fuit, successorem consecrarunt. Tum et Ravennius, et ordinatores ad Leonem scripsere, quibus is respondit ep. 40 et 41 die 22, vel cum lectione Sirmondi die 26 Augusti hujus anni 449. Cum porro ex Ravennii clericis Romam missis S. Pontifex intellexisset, Petronianum quemdam vagum, sese per Gallias juctare Romanæ Ecclesiæ diaconum, et hoc nomine diversas Ecclesias circuire, aliam epistolam 42, ad eundem Ravennium, dedit die 26 ejusdem mensis, qua omnes episcopos admoneri jubet, ut eum, ne ulterius hoc usurpet, ab omnium Ecclesiarum communionem expellant.

Leone epistolæ (a) duæ: una ad Pulcheriam Augustam (Epist. 48, nunc 60), altera ad Faustum et Martinum presbyteros (Epist. 49, nunc 61): in utraque pastoralis elucet vigor constansque pro fide sollicitudo. Ad eundem hunc annum pertinere arbitror tum epistolæ Valentiniani imperatoris (Epist. 50), et Augustarum ad Theodosium imperatorem, tum synodum Romanam quam commemorant. Aliam enim hanc esse a synodo

A cujus nomine scripsit Leo plures epistolas statim post cognita Dioscori latrocinia mense Octobri anni præcedentis, hæc persuadent. 1° Congregata fuit hæc synodus in festo sancti Petri apostolorum principis, ut disertè dicit Valentinianus: *Post venerabilem noctem diei apostoli, et a Romano episcopo et ab aliis cum eo ex diversis provinciis congregatis rogatus sum scribere vestræ mansuetudini de fide* (b). Junio igitur 471

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Non duæ tantum ep. 60, ad Pulcheriam, et 61, ad Martinum et Faustum, scriptæ fuerunt hoc anno 450, verum etiam ep. 59, ad clerum et populum Constantinopolitanum, quæ ob supposititiam chronicam notam exarata credebatur an. 449.

(b) Festum diem Cathedræ S. Petri hic indicari, non vero festum mensis Junii, probavimus in admonitione ad imperiales litteras præmissa epistolæ 55. Ut autem omnis confusio tollatur, et omissiones aliquot Quesnelli suppleantur. Breviarium chronologico-historicum rerum gestarum hujus anni appendimus, Ephesini latrocinii scandalis remedium Leo sperabat, si concilium liberum in Italia cogeretur. Hoc jam ipse a Theodosio cogendum petierat ep. 43, 44 et 54. Nullum tamen responsum acceperat, cum imperator Valentinianus, Placidia, et Eudoxia Augustæ Romam accesserant die 21 Februarii. Die autem 22, cum ad celebrandum festum Cathedræ S. Petri in basilica hujus apostoli convenissent, S. pontifex cum multis episcopis, qui ex diversis provinciis coiverant, ab iisdem Augustis obtinuit ut ad Theodosium scriberent epistolæ 55, 56 et 57, quibus reprobatæ gestis Ephesinis idem generale concilium hisce in circumstantis maxime necessarium efflagitarent. Aliam quoque epistolam 58 eodem consilio ad Pulcheriam dedit Placidia Augusta: et ex his omnibus litteris quantum Romani pontificis auctoritati tributum fuerit, quisque perspiciet. His transmissis sub finem Februarii, Romam tandem mense Martio allatæ fuerunt epistolæ cleri et populi Constantinopolitani, Pulcheriæ Augustæ, et archimandritarum artini et Faustii, quas circa Octobrem anni superioris scriptas vidimus. Ex his Leo lætitia affectus est, cum fidei causam in ipsa regia urbe tot defensoribus vindicatam deprehendit: quos in rectæ fidei constantia confirmat epist. 59 et 61, datis die 17 Martii, eodemque die epist. 60 Pulcheriam magis magisque excitat, ut remediis procurandis sua auctoritate vehementius insistat.

Hactenus Leo de suis epistolis anno antecedenti scriptis et de Flaviani morte nihil resciverat. Post diem vero 17 Martii et fortassis mense Aprili accepit litteras de ordinatione Anatolii, ex qua Flaviani mortem agnovit. Multa hæc in re Leonem turbarunt, inter quæ illud præcipue ipsum pupugit, quod epistolæ ab imperatore, Anatolio, et ordinatoribus ejus hac occasione directæ, præter id quod ad ordinationem novi antititistæ pertinebat, nihil nobis, inquit, de compressis vel abdicatis erroribus indicarunt. In hac rerum obscuritate nihil interim in alterutram partem temere rescribendum nufavit, non dilectionem (Anatolio) negans, sed manifestationem catholicæ veritatis exspectans. Confer ep. 70 (nunc 91). Cum vero non tam ex hac expressæ professionis fidei novi episcopi dissimulatione, quam ex Dioscori ordinatoris iniquitate aliisque circumstantiis difficillimis de Anatolio fide plurimum suspicaretur, ac ex imperatoris patrocinio maximum fidei periculum metueret; antequam responsum daret, maturiorem tractatum in hac causa habuit. Romam paulo ante venerant Patronius presbyter et Regulus diaconus cum libello supplicii episcoporum Arelatensis Ecclesiæ adherentium, de qua re Quesnellus agit anno sequenti. Hos Leo diu retinuit ob necessitatem fidei, ut tractatui memorato interessent, et universa cognoscere, quæ per eosdem Ravennio referrentur, ac per Ravennium ad cunctorum consecratorum notitiam pervenirent, uti traditur in brevi

ep. 67, ad Ravennium, hoc anno scripta die 5 Maii. Duo autem potissimum a Gallicanis episcopis S. pontifex desideravit, quæ solis verbis insinuanda, *committenda litteris non fuere*. Primum ut suæ dogmaticæ epistolæ 28, ad Flavianum subscriberent. Hinc hujus exemplar transmisit, et una cum hac junxit Cyrilli epistolam ad Nestorium, ac priores Flaviani litteras ad Leonem, aliæque in Eutychem gesta, de quibus confer annot. 5 in ep. 67, ubi præterea illud maxime observandum inuimus, easdem Leonis et Cyrilli epistolas ita pari sollicitudine jungi et commendari Orientalibus in ep. 69 et 70, quæ scriptæ fuerunt in Anatolii causa, uti in hac 67, ad Gallicanos directæ, junguntur et commendantur: ex quo Petronium et Regulum ob tractatum in eadem causa Anatolii habitum Romæ diu fuisse detentos, atque de toto hoc negotio instructos agnoscimus. Secundo perutile existimavit, si iidem Gallicani sub signatis suis ad Flavianum litteris ad imperatorem Theodosium scriberent, ac pro remedio Ephesini latrocinii suas quoque preces interponerent. Hæc satis colliguntur ex ep. 99, qua Gallicani ad Leonem serius rescribentes, dogmaticam ipsius epistolam locupletissimis subscriptionibus commendarunt, et cap. 4 se superesse significat a scribendis litteris ad Theodosium, eo quod mortis ejus nuntio accepto, rebusque sub novo imperatore immutatis, fieri hoc minime necessarium putassent. Aliquanto post, sive eodem mense Maio vel Junio Theodosii responsa ad Valentinianum et Augustas epistolis 62, 63 et 64 perlata fuerunt, ex quibus ejus animum ab omni remedio alienum Leo cognovit.

In his ambagibus quatuor legatos Abundium et Asterium episcopos, Basilium et Senatorem presbyteros in Orientem mittere, et dilata ad Anatolium responsione solum ad Theodosium atque Pulcheriam scribere ep. 69 et 70, quibus adjecit epistolam 71, ad archimandritas Constantinopolitanas, quæ omnes epistolæ die 16 Julii notantur. Legatis autem, qui post hanc diem transmiserunt, instructio data fuit cum testimoniis Patrum, qui catholicum dogma in epistola Leonis definitum adversus Eutychianam hæresim comprobabant. Hinc autem patet, quid causæ fuerit, cor Leo responsionem ad litteras de ordinatione Anatolii tamdiu distulerit, licet hæc multa ante accepisset saltem mense Aprili. Rerum difficultas, longioris consultationis ac tractatas necessitas, expectatio responsionum Theodosii ad imperatoris et Augustarum litteras, legatorum electio et instructio cum testimoniis Patrum non modicam dilationem postularunt.

Quo tempore legati Constantinopolim nervenerint, ignotum est. S. Leo cum scripsit ep. 75 die 8 Novembris, eos quidem jam pervenisse confidebat. At quamvis Marciani litteræ 75 per Maximum Comitem allatæ fuissent, ex quibus ejus assumptionem ad imperium intellexerat, nullum tamen de eorum adventu nuntium acceperat. Solum in ep. 76 Marciani, data die 22 Novembris legati cum honore suscepti commemorantur. Theodosio autem vita functo die 28 Julii, Marcianoque ad imperium evecto, rerum facies mutata est. Novus enim imperator, Pulcheria ejus uxore maxime coadjuvante, ad reparanda fidei scandala primas cogitationes et curas intendit. De assumptione sua ad imperium scribens ad Leonem epistolam 75, exeunte Augusto, vel ineunte Septembri, de concilio quam citius cogendo studium suum

mense anni cccci celebrata, non Octobri anni præcedentis. 2° Rescribens Theodosius ad Valentinianum et ad Augustas, dicit se de his que Leo commemoraverat, **472** jam ad eum scripsisse *fusius, plenius, apertius, plenissime, ac sæpe*. At cum statim post rescriptas Ephesinas turbas scripserit Leo ad Theodosium, ex synodo Octobris, si ex eadem **473** synodo ad eundem Augustum datæ sunt a Valentiniano litteræ de hoc eodem negotio, quomodo crebra imperatoris rescripta Leonem prius accepisse credemus, quam Valentinianum? 3° Seras admodum litteras dedisse Theodosium ad Leonem, et vix ante mensem Junium hujus anni videri ab eo esse receptas, patet ex epistolis 52 et 53 (*nunc 59 et 71*), quibus de receptis primum litteris et gratias agit Theodosio, et monet presbyteros Constantinopolitanos. Nullas certe Leonis ad imperatorem litteras habemus a die 15 Octobris anni 449, quo primum die synodum intra Italiam poposcerat, (a) usque ad 16 Julii anni 450; et ex epistola 49 (*nunc 61*) ad Martinum et Faustum presbyteros constat die 17 Martii nondum quidquam pontificem audivisse de receptis primis illis synodalibus litteris ante quinque menses scriptis: quo silentio mire anxius erat Leonis animus. Surda quippe aure ejus de synodo intra Italiam cogenda petitionem Theodosius excoeperat. Unde ubi primum se dedit occasio Augustum Augustasque alloquendi, quod per se impetrare non potuerat, ipsorum litteris et instantia conatus est obtinere. 4° Synodum Romæ tunc coactam esse, rebus Ecclesiæ ita perturbatis, credibile facit antiqua consuetudo episcoporum, qui undique remotioribus etiam regionibus convenire consueverant ad sanctorum memorias, ut natalium eorum diem concelebrent. Ita Romam ad sepulcrum apostolorum, Turones ad sanctum Martinum, solemne fuit episcopis concurrere. 5° Diversas synodos fuisse, inde etiam manifestum fit, quod S. Leo in epistola 52 (*nunc 69*) disertis verbis scribit synodum que cum ipso propriis litteris concilium in Italia celebrandum petierat, *ob hanc causam Romæ convenisse*, et quidem ante 15 diem Octobris. Synodum vero seu conventum episcoporum, *quorum multitudinem circumseptus* Leo Valentinianum Augustasque convenit, et ad scribendum hortatus est, occasione solemnitate apostolicæ, et, ut loquuntur Augustas, *pro principatu proprii loci seu dignitate* collectus fuerat.

II. Quod vero solemnem apostoli festivitatem, de qua in imperatoris litteris mentionio, de die dedicationis basilicæ Sancti Petri **474** interpretari magis eligit cardinalis Baronius, ut de eadem synodo autumnali anni 440, a qua plures epistolas missas in Ori-

tem a Leone diximus, intelligendos sit episcoporum conventus a Valentiniano notatus; necno hactenus assentiri cardinali abnuui. In eam tamen sententiam ire nequeo. Primo enim quis non natalem apostoli diem statim cogitet cum dies apostoli, ut in ea sit epistola appellatur? 2° Quis putet episcopos, qui ad tertium kalendas Octobris ex canone veteri et consuetudine Romana, Romam convenire soliti erant, adhuc mense Novembri convenire consuevisse ad dedicationem basilicæ celebrandam? Et quis Baronio fidem commodet, cum eandem synodum, quam tertio kalendas collectam fatetur usque ad decimum octavum Novembris diem perseverasse scribit, quo die occurrit dedicatio basilicæ Sancti Petri; atque ita per quinquaginta dies episcopos synodum habuisse? quis hoc, inquam, sibi persuadeat, præsertim cum jam a 15 die Octobris absoluta synodus videatur, datis nimirum ex ea litteris ad Orientales partes?

Sic igitur sese res ista, ni fallor, habuit. Scripserat Leo ad Theodosium ex synodo autumnali anni 449, synodumque in Italiæ partibus congregari poposcerat: votis non annuit Theodosius ab Eutychianis circumventus, unumque hoc rescripsit, synodum necessariam non esse, Nicænam sufficere, cuius fidei ac decretis standum. Hoc responsum suggerit epist. 52 (*nunc 69*); ad Theodosium: *Omnibus quidem, inquit, vestræ pietatis epistolis, inter eas sollicitudines quas pro fide patimur, spem securitatis nobis maximam præstatis. Nicænam commendando concilium; adeo ut ab illo, sicut jam sæpe scribitis, non patiamini sacerdotes Domini deviare*. Hæc cum cerneret Leo, remque fidei in Oriente periclitari, Valentiniano cum Placidia et Eudoxia Augustis Romam ad festum sancti Petri occurrenti, obviam factus est cum episcoporum cœtu, qui ad eundem diem festum convenerant, simulque Augustum Augustasque obtestati sunt, ut litteris apud Theodosium agerent pro fidei causa, synodumque in Italia congregandam impetrarent. (b) Ex ea synodo Romana puto decretam legationem Abundi, **475** Asteri, Basilii et senatoris, de qua mentio in epist. 53 (*nunc 69*) et sequentibus quæ Julii 16 et 20 diebus datæ leguntur. Tam numerosam enim legationem haud scio, an per illam statem esse extra synodum decretam aliquis umquam meminerit. Ne quid hic tamen dissimulem, quod sententiæ nostræ adversari videatur. Galla Placidia in epistola sua ad Theodosium de Flaviano loquitur quasi adhuc superstiti. *Ἐν τῇ στάσει τῆς ἱερωσύνης ἀβλαβοῦς μόνοντος ἐν πᾶσι Φλαυιανῶ;* id est: *In statu sacerdotii illæso manente per omnia Flaviano*. Sed quid si Pla-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

declaravit. S. Flaviani corpus Constantinopolim transferri, atque Eutychen ex eadem urbe egredi iussit. Statim ac accesserunt Leonis legati, synodus *ἐπιμνηστικὴ* coacta fuit; ibique lecta dogmatica Leonis epistola 28, ad Flavianum, cum testimoniis Patrum, que per legatos transmissa fuerant, Anatolius, et omnes episcopi, archimandritæ, presbyteri et diaconi eidem epistolæ subscribere, et Nestorio simul ac Eutychio, eorumque erroribus anathema dixerunt. Hæc gesta que laudantur ep. 80 ad Leonem missa fuere per Carterium, Patricium et Asclepiadem Constantinopolitanos clericos, una cum legatorum relatione, ut discimus ex ep. 79. Tres quoque epistolæ ad pontificem directæ: una est epistola 77, Pulcheriæ; aliæ duæ Anatolii et Juliani Coensis, quæ desiderantur. Hæc eadem occasione missa videtur altera Marciani epistola 76, ad Leonem, signata die 22 Novembris. Cum enim omnibus his epistolis S. Leo respondeat eadem die 13 Aprilis anni sequentis per epistolas 78, 79, 80 et 81, quas clericis Constantinopolitanis in regiam urbem redeuntibus tradidit; omnes una per eosdem clericos transmissæ ac receptæ videntur. Confer dissert. de Epist. deperditis, n. 45, ubi etiam Marciani epistolam, quæ perierit, et hæc

occasione missa fuerit, haud astruendam ostendimus.

Ab eadem Constantinopolitana synodo *missa est epistola almi archiepiscopi Leonis iis qui ubique essent metropolitæ, et subscripta est*, uti traditur in concilio Chalcedonensi, act. 4, de Photio Tyri, t. IV Concil. Ven. edit. col. 1435, d. e. Theodoretus, qui anno superiori eandem Leonis epistolam ad Flavianum summis laudibus extulit, post Constantinopolitanam hujus anni synodum ad Abundium Leonis legatum scribens, ejus exemplum cum sua subscriptione misit, ad ipsum effecisse ibam Edesenum et Aquilinum ibidem testatur. His gestis annus 450 concluditur.

(a) Intermedio tempore habemus epistolam 54, quam ex certa emendatione datam fuisse die 23 Decembris an. 449, videre est ex annot. 8 (*Col. 225, n. b*) in annum præcedentem.

(b) Cum hæc Romana synodus habita fuit mense Februario, ut innuimus annot. 2 (*Col. 237, n. b*), tum vero legationem Abundii et sociorum a Leone directam post conventum Romæ habitum mense Maio, ex Breviario historico-chronologico ibidem demonstravimus,

oidia Augusta hoc tantum vult, nullam censendam esse ejus a sacerdotio dejectionem? Quid si Flaviani mortem tunc adhuc (a) ignorabat Augusta, et forsitan ipse pontifex? Joannes Garnerius, qui contrariam opinionem amplexus est, hac præsertim ratione permotus quod incredibile sit post undecim fere menses nihil in Occidente de morte episcopi tantæ sedis rescitum esse, cur de mensibus undecim mentionem faciat, nescio; plures enim quam quatuor menses eum decem fere diebus non excurrunt a Februarii 18, cui mortem Flaviani assignat, ad finem Junii, quo festum apostoli occurrit. Mirum autem videri non debet per quatuor hos menses ignoratam Romæ fuisse Flaviani mortem. Superius enim observavimus Leonem per quinque integros menses ignorasse an litteræ synodales ad Theodosium, ad Pulcheriam, ad clerum populumque Constantinopolitanum et ad plures alios scriptæ, receptæ essent: nec videtur quidquam de illis rescivisse ante mensem Julium. Potuit certe potiori ratione serius de Flaviani obitu certior fieri. In Hyepensi enim exilio ille obierat, unde non statim fortasse nuntius mitti potuit Constantinopolim. Cum autem in ea urbe rescitus est episcopi obitus, non alia prior cogitatio venit in mentem seu Theodosii, seu aliorum, quam de eligendo ordinandoque regiæ urbis episcopo; idque curavere, ni fallor imperator et Dioscorus, ne prius Flaviani mortem Leo addiceret, quam successoris ordinationem, ne Anatolii electio, hominis ex amicitia Dioscori ejusque delectu suspecti, interturbaretur. Revera utrumque ex iisdem nuntiis didicisse Leo videtur nec multis ante 16 Julii diebus, cum illa die primum rescribat de ordinatione Anatolii. Cur enim nobis non liceat æque ac Garnerio argumentatione hujusmodi urgere? 476 Si, inquit ille, ante Februarium mors Flaviani accidisset, quid esset causæ cur S. Leo ne verbum quidem ea de re fecerit, aut certe de Anatolio non scripserit Theodosio, Pulcheriæ, aliisque ante Julium mensem? Cur Theodosius non ante Quadragesimam aut etiam ante Pascha non petierit Anatolium in communionem recipi a S. Leone? Qua ille ratione de morte Flaviani, eadem ego, longe potiori jure, de nuntio mortis arguere possum, par enim de utroque silentium Leonis ac Theodosii. Cæterum libenter subscribo opinioni viri eruditi (b) de die mortis episcopi illius, non quia juvat non nihil meam de synodo Junii sententiam; sed quia juvatur auctoritate breviculi Historiæ Eutythianistarum, Menologii Græcorum, et alterius quod est Maximi Cytheræi, et tertii ex bibliotheca cardinalis Sirlæti; testantur enim pari consensu Flavianum post multas afflictiones ac ærumnas vitam in exilio finisse: quod argumento est, non nisi post plures menses illum vita functum. Quidquid porro sit de hoc capite, certe extra dubium videtur mense Octobri vel Novembri anni 459, vel ex synodo autumnali, scriptam non esse banc Placidia epistolam, quandoquidem Theodosius ad has litteras rescribens remittit Augustam ad epistolas a se hoc de negotio, hoc est de concilio in Italia congregando, plenius atque spertius ἀπερ, ἐντελέστερον καὶ α-

φότερον πολλάκις, scriptas. Quod procul dubio fieri non potuit, nisi posi plures menses ab Octobri, quando primum a Leone scriptum est de synodo ad Theodosium post acceptum de latrocinio Ephesino nuntium. Si quid porro his contrarium scriptum a nobis est ad istas epistolas, ex dictis corrigi velim.

III. Igitur Valentinianus cum matre Placidia Eudoxiaque uxore Romam venit ad tumultum apostolorum in basilica S. Petri. Leo cum magno episcoporum numero imperatorem adiit, de miserando Ecclesiæ statu plurima locutus, quæ mala monachus et spado Ecclesiæ intulerant; quibus injuriis obnoxii defensores fidei, ut omnia per vim acta Ephesi, ut extortæ suscriptiones proscriptionisque episcoporum latæ, et impiis satellitum manibus incestata religio. Super hæc fidem sancti Petri obtestatur, obsecratque Valentinianum et Placidiam, ut labenti Ecclesiæ opem ferant. Hæc gemens ploransque, adeo ut ex miseratione omnibus 477 oborirentur lacrymæ. Commotus imperator sermonibus sancti pontificis, et pariter Placidia Eudoxiaque, litteras ad Theodosium scribunt, et Placidia privatim ad Pulcheriam. Rogant Augustum ut non sinat se decipi pravitate Eutythis; caveat ne sub ejus auctoritate invalescat hæresis. Orant enixe ut communi consensu synodus universalis habeatur in Italia, ubi nova perversaque doctrina ad examen revocetur. Theodosius odio in Flavianum et susurris hæreticorum deceptus, respondet non tamquam errorem, sed quasi fidem defendat, se observantissimum avitæ religionis, se fidem Ecclesiæ et majorum traditiones sicut sacrum depositum custodire: ob eam causam habitum Ephesi concilium, ubi libera suffragia, ubi omnia ex æquo bonoque juxta æstimata sunt, eadem testatur plenius in epistola ad Leonem scripta esse. *Indicatum est, inquit, ad eundem Leonem latius atque plenius, sicut arbitramur.* Ita Theodosius aversus ab Ecclesia non tam proprio quam aliorum ingenio, nam hæreticos potius quam hæresim fovebat. Dioscorus porro certus gratiæ imperatoris, et ferox successu rerum, majora meditatatur. Audit ægre Ephesinum concilium pro latrocinio haberi, rescissa Romæ ejus acta. Ira vindictaque impotens facinus intentatum aggreditur communicata re cum decem episcopis, quos sibi comites asciverat: S. Leonem a communionem Ecclesiæ abscindit, quod bonorum animos vehementer commovit, et Orientis Ecclesias toto prope biennio in factiones et schismata divisit. Nam, ut auctor est diaconus Liberatus, *Ægyptii, Thracæ, Palæstini episcopi Dioscorum sequebantur; Orientales, Pontici, Asiæ partes sanctæ memoriæ Flaviani; quod schisma permansit usque ab obitum Theodosii principis (Breviar. cap. 12).*

IV. Nondum duo anni effluxerant, cum auctor perfidiæ Eutythianæ Chrysaphius tandem suorum scelestorum pœnas luit. (c) Augustus sero advertens spadonem in perniciem Ecclesiæ et reip. gratia et auctoritate abuti, hunc bonis honoribusque spoliatum in insulam relegat: quod Nicephorus habet (*Lib. xiv, cap. 49*), 478 qui et eundem inter navigantium haustum fluctibus narrat. Cedrenus (*Pag. 334 edit. Reg.*) me-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Mense Febuario, quo Valentiniani, Placidia, et Eudoxia epistolæ scriptas ostendimus annot. 2 (*Col. 235, n. b.*) Flaviani mortem et Placida et pontifex ignorabant. Hæc mors certe istis nota erat die 5 Maii, quia Leo de Anatolii successoris ejus ordinationem consultationem habuit. Hinc falsum est et Flaviani obitum, et electionem Anatolii Leonem didicisse non multis ante 16 Julii diebus. Verum quidem est hac primum die pontificem respondisse epistolis quæ Anatolium ordinatum nuntiaverant: at responsionem in aliquot menses distulisse vidimus annot. 2 (*Loc. cit.*), quæ, ut hæc omnia intelligantur, recolenda est.

(b) Diei 18 Januarii hujus anni 450 Flaviani mortem assignari non posse, ipsa Anatolii successoris electio, quæ incidit in finem anni 449, ostendit. Vide quæ de tempore hujus mortis diximus annot. 1 (*Col. 220, n. c.*) in annum præcedentem.

(c) Chrysaphius non a Theodosio mulctatus fuit, sed post ejus mortem. Theodorus lector, et Marcellinus necem ejus Pulcheriæ tribuunt. Victor Tunonensis et Prosper eam præcessisse dicunt electioni Marciani. In Chronico Alexandrino interfectus traditur in porta (regiæ urbis) quæ ducit ad Melantiadem. Quæ igitur hic narratur ex posterioribus Græcis scriptoribus Nicephoro atque Cedreno, præferenda non sunt.

moris prodidit in illa insula a Jordane interfectum, A
cujus paterjussu eunuchi mortem immeritam subie-
rat; Jordani autem a Pulcheria traditum esse, quæ
causa est cur a comite Marcellino dicatur: *Theo-*
dosii sororis nutu sua cum avaritia interemptus.

Theodosius non diu supervixit: morbo alii, alii rupta
in venatione ex lapsu vertebra decessisse scribunt;
sed omnes boni credere acceleratum ejus obitum,
Deo ita providente, ut discerent principes non hære-
sæ protegendam, audiendosque in rebus religionis
eos penes quos auctoritas et jus administrandæ Ec-
clesiæ. Nicephorus et Cedrenus scribunt ante obitum
tactum dolore erroris, et in auctorem convertisse
vindictam, expetitis de audacia Chrysaphii pœnis:
et ob eam rem in Eudoxiam uxorem averso fuisse
animo, quod odio Flaviani multa Ecclesiæ damna
attulisset; hanc vero, ne quid acerbius pateretur,
per speciem voti persolvendi Jerosolymam conces-
sisse. An statim, an paulo post, ambiguum; certum
tamen illuc venisse, et permansisse ad mortem.

V. Ad hanc secundam peregrinationem Eudoxiæ
crediderim referendum quod, aiunt, (a) Eudoxiam
filiam suam, quæ Valentiniani uxor erat, misisse pro
singulari munere catenam, qua vinculus ab Herode
olim fuerat apostolorum princeps: si tamen narra-
tioni fides, cujus locuples testis nullus adducitur. Id
in prima profectioe Jerosolymitana contigisse nar-
rat Baronius. De illa tamen cum plurimi auctores
mentionem faciant, Socrates, inquam, Evagrius,
Nicephorus, Marcellini Chronicon, Acta S. Melaniæ,
etc., mirum est eos de missa Petri catena ne apicem
quidem habere. Inscriptionum auctoritas nulla, quia
etas incerta. Sed etsi ad primam referre quis maluerit,
incidit nihifominus in Leonis nostri tempora.
Cum enim Constantinopoli sub finem anni 438 profecta
fuerit Jerosolymam, multas lauras, monasteria,
templa, mœnia ipsa civitatis ædificaverit, multasque
res 479 alias, teste Evagrio, ad Dei Salvatoris hono-
rem illustrandum ibi gesserit, ante finem anni
sequentis 439 Constantinopolim non est regressa,
munusque illud Romam transmittere vix potuit ante
Leonis pontificatum, quem gerere cœpit ineunte fere
sequenti anno. Ut ut sit, occasione harum sancti
Petri reliquiarum, omittendum non est, quod testis
omni exceptione major Gregorius Magnus, lib. III
Reg. epist. 30, ad Constantiam Augustam, de Leone
nostro refert. *Cognoscat, inquit, tranquillissima do-*
mina, quia Romanis consuetudo non est, quando san-
ctorum reliquias dant, ut quidquam tangere præsumant
de corpore; sed tantummodo in pyxide brandeum mi-
titur, atque ad sacratissima sanctorum corpora ponitur,
quod elevatum in Ecclesia, quæ dedicanda, cum vene-
ratione reconditur, et tantæ per hoc ibidem virtutes
fiunt, ac si illuc specialiter eorum corpora deferrentur.
Unde contigit ut beatæ recordationis Leonis papæ
temporibus (sicut a majoribus traditur) dum quidam
Græci de talibus reliquiis dubitarent, prædictus pon-
tifex hoc ipsum brandeum allatis forficibus incidit.
Et ex ipsa incisione sanguis effluerit.

VI. Hanc Gregorii Magni narrationem velut fabulo-
sam explodit anonymus auctor dissertationis de Tri-
sagii origine Calvinianæ sectæ apud Rothomagenses
minister, et in exemplum adducit insulæ credulita-
tis: cui, ut occurrat, sex regulas quasi totidem oracula

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Si fides adhibenda est versibus qui olim in Ec-
clesia S. Petri ad Vincula legebantur, et a Floravante
Martinello in Roma Ethnico-sacra editi sunt pag.
284, alii posteriori Eudoxiæ, quæ sub ætatem Pelagii
papæ floruit, hæc tribuenda videntur. Et versus:

Hoc Domini templum Petro fuit ante dicatum
Tertius antistes Sixtus sacraverat olim.
Civili bello destructum post fuit ipsum:
Eudoxia quidem totum renovavit ibidem.
Pelagus rursus sacravit papa beatus
Corpora sanctorum condens Machabeorum.

proponit, ad quas velut ad Lydium lapidem omnes
historicorum narrationes examinari vult. Quarta,
inquit, *regula est: ubi desunt testes æquales aut sup-*
pare, non illico fidem adhibendam juniori cuiquam,
qui factum illustre, quod primus refert, toti mundo
cognitum fuisse pronuntiat. Hujus rei exemplum sit
quod Trajanum imperatorem Gregorii papæ I precibus
a gehenna liberatum esse ita narrat Damascenus, ut id
in toto Occidente communiter notum fuisse asserat. Et
post pauca: Vellem, inquit, hac usi essent regula viri
eruditi ad illustrem confutandam fabulam quam habet
Gregorius, etc. Et relatis Gregorii verbis supra descri-
ptis, Solus, inquit, Gregorius id narrat tamquam tolli
cognitum orbi; et tamen nihil videt, opinor, qui non
totam Gregorii narrationem inter fabulas esse recensend-
am videt. Nihil videt opinor, qui totam dissertatoris
sermocinationem inter deliramenta esse recensend-
am non videt. Tam iniqua enim est comparatio
geminæ illius facti, quam tenebrarum cum luce. Tam
insulsa regulæ illius vel etiam ad fabulam liberatio-
nis Trajani a gehenna applicatio, ut nihil insulsius.
Etsi enim mille testes, non suppare modo, sed et
æquales Gregorio proferrentur, nihilo tamen minus
fides omnis hujusmodi narrationi abroganda esset,
tum quia frustra testium nubem prædices ad id
probandum quod testium fidem ac diligentiam om-
nem præterit, quale est illud omne quod circa animas
præsertim a corpore separatas agitur ab omnipoten-
ti Deo; tum etiam 480 quod adversus catholicum
fidei dogma, quo docemur ac profitemur in inferno
nullam esse redemptionem, nemo umquam testis
idoneus fuerit. Et hæc in primis regula ab isto au-
ctore constituenda erat, quæ et omnibus aliis certior,
et sæpe sæpius in usum venit ad confutandas nar-
ratiunculas pia fraude confictas.

VII. Jam vero quod Gregorianam de facto Leonis
narrationem attinet, primum falsum est id ab eo
pontifice narrari tamquam toti orbi cognitum, ne
apex quidem id indicat. De Romanorum consuetu-
dine disserit Gregorius, hanc facti prædecessoris
sui confirmat, hujusque Romanos testes adhibet ma-
jores suos, qui a Leonis ætate non multum remoti
erant; poterat enim Gregorius eos narrantes audire,
qui Leonem ipsi vidissent. Deinde cui magis cre-
dendum de pontifice Romano narranti, quam alteri
ejusdem sedis pontifici, cui Ecclesiæ suæ res ac tra-
ditio magis nota esse solent? Quamobrem, ut Joanni
Damasceno Græco homini de rebus Occidentalium
antiquis et antea non auditis testificantis fides merito
negatur; ita Gregorio facile est adhibenda, Romano
videlicet de rebus Romæ gestis, nec admodum anti-
quis, et quibus similia adhuc ejus tempore sub om-
nium oculis fiebant. Si enim inter fabulas rejicien-
dum quod de Leone narratur a Gregorio, et circa reli-
quias hujusmodi et mirabilem eventum earum occa-
sione a Deo concessum, quid de aliis, quos ætate sua
contigisse testatur idem Gregorius? Nemo enim Gre-
gorio magis æqualis quam Gregorius ipse: et tamen
vir summæ sinceritatis et ingennitatis Romanorum
hanc esse significat consuetudinem ut in pyxide
brandeum mittatur, ponatur ad sacratissima san-
ctorum corpora, cum veneratione recondatur in eccle-
sia dedicanda, et quod per illud tantæ virtutes fiant,
ac si illuc specialiter eorum corpora deferrentur.

Denique valeat per me licet quarta hæc heterodoxi

Apposuit Petri pretiosa ligamina ferri.

Illustris mulier quæ detulit ab Hierusalem,

Et quibus est Petrus Neronis tempore vinculus, etc.

Civile bellum, quo hoc templum post Sixtum destruc-
tum fuit, nullum, quod sciamus, exstitit Eudoxia
imperante. Sicut autem Pelagius hoc templum renova-
tum sacravit; ita Eudoxiam, quæ illud reædificasse
traditur, sub ejusdem pontificis ætatem vix se cogno-
scitur. Huic autem feminæ ac tempori sacrorum vin-
culorum ab Jerosolyma translatio tribuenda.

regula adversus Gregorianam de Leone narratio-
nem, siqui prisci scriptores supersunt qui res Leonis
accurate et enucleate prosecuti hanc unam præter-
miserint, si adhuc certum est omnes qui de his scri-
pserunt ad nostram usque ætatem pervenisse, si
contrarium aliquid usquam scriptum legitur in an-
tiquis. At si nihil istorum verum est, incaesum pro-
fecto cadit dissertatoris conatus omnis adversus nar-
rationem sancti Gregorii, et adversus sanctarum re-
liquiarum venerationem, cujus impatientia et odio
motus est, ut hanc historiam inter fabulas relegaret.

VIII. Absente Eudoxia, Chrysaphioque ejecto, sua
Pulcheriæ rediit auctoritas, etiam ante decessum
fratris: quo e vivis sublato, Marciano viro optimo et
forti nupsit; ea tamen lege ut potius eum solio
quam toro sociaret: ita femina imperium retinuit
et virginitatem, quam Deo voverat, etiam in conju-
gio custodivit. Utrique paranimus erga religionem,
quæ sub eorum imperio cœpit reviviscere.

481 Theodosius sub finem vitæ ad Leonem scri-
pserat de Anatolio subrogato in locum Flaviani, ut
eum admitteret ad communionem, qui erat a Dio-
scoro ordinatus, olimque ejus apud Theodosium
apocriarius. Rescripsit ad imperatorem xvi vel xvii
kalend Augusti se non recusare eum diligere ut fra-
trem; sed exspectare se ejus de fide sententiam,
modo consentanea credat Patrum doctrinæ, qui in
Ecclesia utrobique fulserunt, et de Incarnatione ea
sentiat, quæ olim Cyrillus, et quæ Ephesina synodus
adversus Nestorium definivit; fidem subscriptione
testetur coram clero et plebe, et admittat quæ con-
sona veritati catholicæ copiose in sua epistola de-
claravit. Significat etiam mittere se episcopo Abun-
dium et Asterium cum Basilio et Senatore presby-
teris, per quos, inquit, quæ nostræ forma sit fidei pos-
sitis dignanter agnoscere; et ut ipsi testes sint fidei
quam Anatolius profitetur, et non vereantur eum
ad pacem admittere, qui cum eo in fide consentiat.
De eodem argumento litteras scripsit eadem Julii
16 vel 17 die ad archimandritas Constantinopolita-
nos (*Epist. 53, nunc 71*), quibus et de Anatolii silen-
tio expoetulat, et eos de missis in causa fidei lega-
tis monet. Nec multo post alias dedit (*a*) ad Pulche-
riam Augustam (*Epist. 54, nunc 70*), ad Martinum
et Faustum presbyteros (*Epist. 55, nunc 74, et 56,
nunc 75*), eundem fidei catholicæ zelum spirantes,
in quarum penultima legatos suos dudum Constans-
tinopolim appulisse confidit.

IX. Jam vita decesserat Theodosius, cum Constans-
tinopolim advenerunt legati; jamque Marcianus sa-
lutatus erat imperator, cui reddunt litteras Leonis.
Anatolius dubiæ sub Theodosio fidei, sub religioso
principe nihil hæsitandum ratus, Eutychem cum ejus
erroribus detestatur. Olim conjunctissimus Dioscoro,
et ab eo ordinatus, contra canonicam regulam An-
tiochenæ Ecclesiæ episcopum consecraverat: sup-
plex ad Marcianum Pulcheriamque accedit, oratque
ut amicitiam et communionem Leonis sibi concilia-
nt. Romanus pontifex paci Ecclesiæ consulens ultro
assensus est. *Ut quod, scribit idem anno sequenti*
(*Epist. 78, nunc 101*), *vestro beneficio noscitur con-*

BALLERINIORUM

(a) Hæc ad Pulcheriam epistola 70. ob chronicæ
notæ emendationem data fuit eodem die 16 Julii
quo duæ epistolæ præcedentes.

(b) Non de conventu in quo Anatolius Leonis epi-
stolæ subscripsit, sed de alio conventu præcedenti
paulo post Anatolii ordinationem habito, in quo fa-
vente Theodosio Phœnices provincia in præjudi-
cio episcopi Tyri in duas divisa fuerat, hæc quæstio
in Chalcedonensi agitata fuit, ut ex ipsius actionis
quartæ lectione manifestum erit. Vide t. IV Concil.
Ven. edit. col. 1435, d, et seqq. Solum in hæc quæ-
stione Tryphon Chius, ut probaret eum præceden-
tem conventum esse synodum, aliorum similium
conventuum qui synodi vocabantur, exemplum at-
tulit. Hi porro duo conventus, quorum alter tunc, al-

A secutus, nullius cupiditatis pravitate turbaret. Non enim vestræ fidei interventionis habentes intuitum, cum secundum suæ consecrationis auctores ejus initia titubarent, benigniores circa ipsum quam justiores esse 482 volumus. Eadem prope ad Pulcheriam se-
quenti epistola.

Anatolius post adventum legatorum concilium
seu consensum episcoporum, qui in regia civitate
erant, cogit, ut suam fidem approbet. (b) De eo con-
ventu mentio est actione 4 concilii Chalcedonensis,
ubi agitatum an concilii nomen mereretur. Et σύνο-
δος καλεῖται τῶν ἐπιδημοῦντων τῆ βασιλίδι πόλει τὴν
συνέλευσιν. Thryphon episcopus Chius respondit:
σύνοδος καλεῖται καὶ συναγόνται, καὶ οἱ καταπονοῦμενοι
τῶν δικαίων ἀπολαύουσιν; id est: *Synodus appella-
tur, et conveniunt, et laborantes aliqua oppressione sua
jura nanciscuntur.* Anatolius (c) subjunxit, et illis
ecclesiasticas causas tractari, nihilque a se tentatum
quod novitati esset affine, sed ex antiqua id consue-
tudine episcopo Constantinopolitano concessum.

Quid vero in eo consensu seu synodo sit actum, ex
fragmentis Commentariorum Abundii, qui unus
erat ex legatis, licet ediscere. Refert igitur lectam
epistolam sancti Leonis, alla testimonia sancto-
rum Patrum, qui et Latine et Græce scripserant, col-
lataque simul cohærere et in fidem unam conve-
nire deprehensa. Hæc in synodo coram episcopis:
ubi et prolata epistola Leonis ad Flavianum, quam
omnes sua subscriptione confirmarunt, et Anatolius,
et episcopi, archimandritæ, presbyteri, et diaconi
omnes qui aderant. Contra dictum ab omnibus ana-
thema Nestorio et Eutychi, eorumque doctrinæ. Ita
hæresis Eutychiæ Constantinopoli proscripita est,
unaque fides omnium fuit. Ad alios deinde metro-
politano missa est a synodo Leonis epistola, qui
cum suæ provinciæ episcopis eam voce et manu ap-
probaverunt; Theodoretus eandem cum sua sub-
scriptione remisit ad Abundium legatum Hæc omnia
ita gesta esse, ut superius diximus, partim ex Actis
Abundii, partim ex actione de Photio post act. 4
Chalcedonensem habemus. Leo ipse ad Paschasinum
Lilybæi episcopum scribit in epistola prius inedita,
quam modo publicam facimus ex ms. codice cardi-
nalis Grimani (*Epist. 68, nunc 88*), a suis allegata
sanctorum Patrum testimonia apud Constantinopo-
lim, et totam Constantinopolitanam Ecclesiam cum mo-
nasteriis omnibus et multis episcopis præbuisse con-
sensum, et subscriptionibus suis Nestorium atque Eu-
tychen cum suis anathematizasse dogmatibus, 483
*Noveris etiam proxime me epistolam Constantinopoli-
tani episcopi accepisse, quæ refert per Antiochenum
episcopum missis per provincias suas tractoriis, univer-
sos episcopos et epistolæ meæ præbuisse consensum, et
Nestorium et Eutychem pari subscriptione damnasse.*

De synodo, priusquam loquendi finem faciamus,
addam non contentionis animo, sed veritatis histo-
ricæ gratia, hoc concilium non convocatum a lega-
tis, ut est in Annalibus, sed coactum ab Anatolio,
quod ipsa fragmenta Actorum Abundii, quæ Baronius
retulit (*Ad an. 449. n. 28*), commemorant, et (d)
actio 4 Chalcedonensis de Photio innuit. Ab alio

ANNOTATIONES.

ter vero nunc habitus dicitur, si probe distinguantur,
aliæ Quesnelli hallucinationes in sequentibus
detegentur.

(c) Hæc ad primum conventum antecedenti nota-
tione indicatum, sequentia autem ad secundum per-
tinent.

(d) In hac actione primum conventum sub Anato-
lio habitum dicitur, de secundo nihil est, ex quo ejus
convocatio Anatolio tribuatur. Cum porro S. Leo eo
tempore, quo legatos direxit in Orientem, eam mu-
tationem, quæ per Theodosii mortem facta est, nec
prævidisset, nec sperasset; de cogendo Constanti-
nopolitano conventu, in quo suam epistolam omnes
subscriberent, non cogitavit. Nihil tamen dubii est

certe quam ab Anatolio colligi oynodum Constanti-
nopoly nec canones, nec privilegia sedis illius sine-
bant. Neque vero legati missi sunt concilii faciendi
causa, sed, ut ipsi profiterentur, *ad insinuandum cun-
ctis fidem catholicam*, et ut Leo ipse scribit ad Theo-
dosium: *Per quos, inquit, quæ nostræ forma sit fidei,
manifestatis instructionibus quas misimus possitis di-
gnanter agnoscere*. Quod et in epist. 54 (nunc 70) ad
Pulcheriam uberius edieserit. *Denique ad fortitudi-
nem sanctorum mantium roborantiam* missos legatos
scribit in epist. 55 (nunc 74) ad Martinum presby-
terum.

Neque etiam verum accitos ex provinciis episcopos
ad synodum, sed collectos eos qui in urbe regia
erant cum presbyterio et archimandritis, quod supra
annotatum, confirmatumque ex actione de Photio
intra actionem 4 Chalcedonensem, ubi pauci conve-
nisse dicuntur, nec alii quam qui in urbe forte for-
tuna reperti sunt: *Quemadmodum et nunc, cum pauci
Constantinopoli convenissent, missa est epistola almi
archiepiscopi Leonis iis qui ubique essent metropolitae,
et subscripta est; sic tunc quæ visa erant presentibus
sanctissimis episcopis allata sunt et subscripta*.

Denique in hac synodo non reconciliati episcopi
qui desoiverant a fide, nec communione catholicæ
Ecclesiæ donati, sed Ecclesiæ suæ communione con-
tenti esse iussi sunt. (a) Non expuncta ejusdem sy-
nodi decreto nomina Dioscori et Juvenalis: nam Leo
epist. 60 (nunc 80) ad Anatolium scribit non tam-
quam de re gesta, sed 484 tamquam definienda a
legatis cum Anatolio, *Quod nostri, inquit, ibidem
constituti faciendum esse dixerint*. Immo aliis lega-
tis, Lucentio et Basilio, servatam esse hanc provin-
ciam, ex litteris anno sequenti 7 Junii scriptis ma-
nifestum est.

Quæ quam igitur quæ superius a nobis scripta sunt
de subscriptione Constantinopolitanorum cum Ana-
tolio, episcoporum omnium Orientalis diocesis, et
omnium qui ubique essent metropolitæ, simul
cum Abundii legatione alios secuti retulerimus, no-
lim tamen asserere hæc omnia eodem tempore et
anno, vel coram ipso Abundio contigisse. Roma is
profectus erat circa 17 Julii anni 450; die 8 Novem-
bris nondum de ejus et collegarum adventu Leo cer-
tus erat factus, ex epist. 56 (nunc 75) eodem die
scripta. (b) Ante Pascha anni 451 reversum Romam
persuadent litteræ 13 Aprilis hujus anni datæ, qui-
bus et alios legatos tunc missos commendat pontifex,

A et de prioribus ab Augusta adjunctis gratias agit, et de
istorum gestis et relatione a se recensitis mentionem
facit. *Fratrum nostrorum, inquit epist. 60 (nunc 80),
quos Constantinopolim miseramus, relatione cognovi-
mus*. Ad istam igitur legationem pertinet sola Ana-
tolli et Constantinopolitanorum clericorum et archi-
mandritarum subscriptio, cum episcopis qui synodo
ἐνδημοῦσα de more interfuerant. Nihil amplius revera
commemorant Abundii Acta, epistola Pulcheriæ ad
Leonem, cui Leo 13 Aprilis anni 450 respondet, et
Leo ipse in litteris eodem tempore datis.

Quod Maximum Antiochenum ejusque Orientalis
diocesis episcopos attinet, cum Leo 27 Junii ad Pa-
schasinum scribens *proxime* tunc edoctus esset per
Anatolium de his quæ ibidem de Antiocheno narra-
tur, non nisi post Pascha id actum esse, postque le-
gatorum discessum ex urbe CP. manifestum inde
evadit. Revera quæ in eadem epistola 68 (nunc 88)
ad Paschasinum narrantur de Anatolio et Constanti-
nopolitane, ab his quæ de Maximo et Orientali dioc-
esi se junguntur; de istis ut recens actis scribitur,
de illis ut jam pridem perfectis. De iisdem Orienta-
libus Leo epist. 70 (nunc 91) ad Anatolium 26 Junii.
*Cum et ipse, 485 inquit, indicare dignatus sis
quod in suscipienda catholica fide et damnatione Euty-
chis atque Nestorii omnes Orientales subscripserint
sacerdotes*. Hæc tuum primum didicerat; de ipso au-
tem Anatolio ante duos menses.

Demum (c) nondum tunc temporis Anatolium e
synodo sua ἐνδημοῦσα ad omnes suarum provincia-
rum metropolitæ Leonis epistolam subscriben-
dam transmisisse, uti in Chalcedonensis de Photio
actione narratur, constare mihi videtur tum ex si-
lento Deonis, qui istud non omisisset ad Paschasi-
num de duobus aliis capitibus adeo cognatis scribens
24 Junii, tum ex eadem illa actione de Photio, in
qua vocabula *nunc* rem actam indicat non multo ante
mensem Octobrem, quo mense jam inclinato actio
illa habebatur. His adde, quod conventui Constanti-
nopolitano, in quo Anatolius subscripsit cum clericis
et monachis, *multos* episcopos interfuisse narrat
S. Leo, cum paucos alios testetur convenisse in alia
congregatione, unde ad metropolitæ suarum provin-
ciarum 486 epistola subscribenda directa est.
Nihil autem repugnat quominus coram Lucentio et
Basilio legatis Romanis totum id peractum fuerit,
unumque fuisse illorum quæ legatis commissa plu-
ries scribit, cap. 3, S. Leo, et de quibus sic Anatolium

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

quin legati mutatis rebus egerint, ut coacto con-
ventu laudata epistola ab omnibus subscriberetur,
eademque etiam ex eodem conventu mitteretur, ad
omnes Orientis metropolitæ, ut similiter omnes
episcopi eandem subscriberent.

(a) Confer annot. 19 (*Tom. præced. col. 914 n. r*)
in epist. 80, ex qua emendata per nos lectio ejus-
dem epistolæ, approbata cognoscatur sententia
legatorum, qui fuerunt in hac synodo, non vero
hanc provinciam aliis legatis postea mittendis fuisse
reservatam. In epistola autem 85, data die 9 (non
vero 7) Julii an. 451, nulla hac in re potestas novis
legatis concessa traditur, sed cap. 2 anterior tan-
tum sententia confirmatur.

(b) Abundium cum sociis Romam reversum paulo
ante diem 9 Junii an. 451 probavimus annot. 4
Tom. præced. col. 919, n. e) in epist. 83. Die autem
13 Aprilis Leo eos expectabat quidem, eorumque
de rebus gestis relationem non voce, sed per litte-
ras acceperat. Vide annot. 5 (*Ibid., col. 913, n. c*) in
epist. 80.

(c) Hic Quesnellus Leonis epistolam ad omnes
metropolitæ subscribendam fuisse missam negat e
Constantinopolitana synodo, in qua Anatolius et cæ-
teri, qui in regia urbe degebant, agentibus Abundio
et aliis Romanæ Ecclesiæ legatis, eidem subscribere,
Alium posteriorem conventum hæc de re habitum

contendit, cum tamen Theodoretus, qui absens eidem
epistolæ hac occasione subscripsit, nulla alia, ut
videtur, probabiliori de causa eandem epistolam ab
se subscriptam ad Abundium miserit, nisi quia eo
auctore in Orientem missa fuit; unde initio eidem
epistolæ tribuit quod Orientales rectæ fidem tenuerint.
Alius conventus sine certiori auctoritate astruen-
dus non est. Quæ autem Quesnellus subjicit, infir-
missima sunt. Silentium Leonis nihil probat, cum in
epistolis non omnes circumstantiæ semper expri-
mantur. Particula *nunc* in actione de Photio Tyri
posteriorem et proximiorum conventum indicat, et
opponitur particula *tunc* conventus antecedentis ac
remotioris; ut ne alium conventum ante concilium
Chalcedonense habitum astruere necesse sit. Quod
si *pauci* ibidem dicuntur episcopi, Leo vero, epist. 88
de Constantinopolitani conventu scribens, *multos*
vocat; triginta vel quadraginta episcopi diversa con-
sideratione ac relatione *pauci* vel *multi* appellari
potuere. Eustatho Berytensi episcopo *pauci* dioti
sunt relate ad numerum episcoporum, qui in ante-
cedenti conventu litteras sibi faventes firmaverant:
quam relationem cum Leo mente non conceperit, eos
in rem suam *multos* non male appellavit. Theodoretus,
Ibas et Aquilinus idcirco privatim epistolam Leonis
subscribere, quia erant depositi ac exules, nec ad
Orientalium synodos accedere poterant.

hortatur epist. 65 : *Annitere ilaque, frater charissime, ut quæ Ecclesiæ Dei congruunt, fideliter et efficaciter cum his fratribus, quos tantæ curæ idoneos auctores elijimus, obsequaris.*

Neque his contraria est epistola Theodreti ad Abundium legatum, sive notha illa sit, sive germana; privata enim fuit Theodreti, lbæ et Aquilini subscriptio, quam commemorat, et ex proprio ipsorum consilio nata; non communis et ex præscripto primatis data. Tres illi proprio sibi epistolæ antigrapho

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Breviarum historico chronologicum hujus quoque anni 451, ut confusio videtur, præmittendum est. Constantinopolitani clerici, qui post Constantinopolitanam synodum habitam sub finem anni præcedentis transmiserant una cum gestis ejusdem synodi cum legatorum relatione et cum epistolis Marciani, Pulcheriæ et Anatolii, Romam pervenisse videntur non multo post initium anni præsentis 451. Ex iis quæ Anatolius gesserat et scripserat, Leoni satisfactum fuit; ac proinde is communionem ipsi tribuere non dubitavit. Providendum vero erat et aliis episcopis, qui impietati cesserant, et ad penitentiam reversi communionem posebant. Legati cum hac de re, quæ improvisa accidit, non essent instructi, nec idonea facultate potirentur, apostolicam communionem iisdem concedere non potuerunt. Duo constituerant: primum ut resipiscentes 457 suarum interim Ecclesiarum essent communionem contenti; deinde ne nomina Dioscori Alexandrini, Juvenalis Jerosolymitani, et Eustathii Berytensis, qui fuerunt Ephesini latrociniæ capita, ad altare recitarentur. His de causis alios legatos cum congruis instructionibus et facultatibus dirigendos, et Constantinopolitanis clericis revertentibus jungendos pontifex censuit. Abundium vero et socios, quos quam citius remigraturos acceperat, expectandos duxit, ut ex viva ipsorum voce, quidquid opus esset, plenius intelligeret. Hinc Constantinopolitanos clericos diutius retinuit, et in epist. 78, 79, 80 et 81, datis idibus Aprilis, quas per eosdem clericos in Orientem misit, legatos novos una directos vel dirigendos indicat. Hæ enim epistolæ paratæ fuerunt ante Pascha, cum novos legatos una dirigere cogitabat. At cum Abundii et sociorum reditus nimium differretur, producta novorum legatorum transmissione solos clericos Constantinopolitanos remittendos duxit idibus Aprilis cum memoratis litteris, quibus eandem diem apposuit intacto textu, quo novi legati directi significantur. Confer annot. 7 (*Tom. præced. col. 909, n. d*) in epist. 78, et annot. 5, (*Ibid., col. 916, n. **) in epist. 81.

Constantinopolitanis clericis jam profectis Tatianus præfectus urbis Constantinopolis epistolam Marciani Leoni tradidit, in qua imperator pro cogenda generali synodo institit. Leo rescripsit die 23 Aprilis, in qua legatos *confestim* dirigendos memorans, de synodo quid cogitet, ab iisdem plenius explicandum tradit. Mutatis scilicet circumstantiis synodum haud necessariam credebat. Interim Abundius et socii Romam cum aliis Marciani et Anatolii litteris rediere. Ab his de poscentibus communionem plenius instructus, die 9 Junii novos legatos tandem transmisit Lucentium episcopum, et Basilium presbyterum, quibus et Anatolium Constantinopolitanum socium delegationis adjuuxit, ut episcopis lapsis non dubia professione Eutychem cum suo dogmate anathematizantibus apostolicam communionem concederent. De impietatis autem capitibus, si forte resipiscerent, et idoneas cautiones præbere viderentur, num recipiendi essent, maturioribus apostolicæ sedis consiliis dijudicandum reservavit. In hanc rem datæ iisdem legatis quatuor epistolæ 83 ad Marcianum, 84 ad Pulcheriam, 85 ad Anatolium, et 80 ad Julianum Coensem: in quibus pro solis lapsis conciliandis legatos se dirigere affirmans, synodi convocandæ

subscripserunt; alii per tractorias per provincias primatis auctoritate et metropolitanorum cura circumductas ad subscriptionem adacti, et in communi autographo omnium subscriptionibus excipiendis destinato satisfecerunt.

(a) ANNUS CHRISTI 451; — LEONIS PAPÆ 12; — VALENTINIANI 27, MARCIANI 1 ET 2, IMPP.; — MARCIANO AUG. ET ADELPHIO COSS.

I. Imperium adeptus anno superiori Marcianus

opportuno tempore non esse significat, die 19 Junii ad Anatolium dedit epistolam 87. Ex hac autem discimus Basilium et Joannem presbyteros ob diluendam Eutychem vel Nestorianam hæreses suspicionem Romam confugisse. Cumque sese apud apostolicam sedem edita fidei professione purgassent, eosdem cum pace Deo remisit, et Anatolium commendavit.

B Paulo post legatorum protectionem Marciani litteræ, quibus concilium Nicææ cogendum kal. Septembris, indictum fuerat die 17 vel 23 Maii, Romam allatæ sunt. Inopinata hæc indictio pontifici accidit. Ne autem imperatoris desiderio obsisteret, in hisce temporis angustiis Leo statim Paschasinum Lilybetanum legatum ad concilium elegit per litteras, quæ desiderantur, ac dein die 24 Junii alium legatum Bonifacium presbyterum misit, ut cum laudato Paschasino, et duobus 488 legatis Lucentio et Basilio antea transmissis concilio præsideret. Huic Bonifacio cum cõmmonitorio aliquot epistolas eodem die signatas dedit, scilicet novam epistolam 88 ad Paschasinum, 89 ad Marcianum, et aliam deperditam ad Lucentium et Basilium, quæ hanc delegationem declarabat. Has epistolas mox subsecutæ sunt alim quatuor datæ biduo post, 90 ad Marcianum, 91 ad Anatolium, 92 ad Julianum, quem Constantinopoli jam diu degentem ac omnium rerum intractissimum; quatuor memoratis legatis adjunxit, et 93 ad synodum.

C Duas Marciani et Pulcheriæ litteras Leo videtur accepisse per Theoctistum Magistratum, per quem binas ad eosdem remisit die 20 Julii, nimirum epist. 94 ad eundem imperatorem, et 95 ad laudatam Augustam. Idem Augusti acceptis Leonis litteris per Constantinopolitanos clericos directis die 13 Aprilis, et aliis per Tatianum transmissis 23 ejusdem mensis, pontificem a synodo tunc cogenda alienum, et legatos pro solis lapsis recipiendis dirigendos cognoverant. Cum autem synodus jam esset indicta die 17 ex Græco, ex Latinis autem antiquis versionibus die 23 Maii in hanc rem utique sollicitus institere. Pulcheria autem difficultatem movisse videtur circa Leonis consilium, quo nomina principum latrociniæ Ephesiniæ diptycis non recitanda præceperat. Id enim nonnulli, ut ante Anatolium, differendum putabant, quod illi, nisi resipiscerent, deponerentur. Leo autem rescribens, suam in lapsis ad sanam mentem revocandis et recipiendis sollicitudinem ac indulgentiam commemorans, non alio consilio se vetuisse indicat eorum nomina ad altare recitari, nisi ut qui nondum sui sceleris pœnam ferentes, in impietate adhuc jacebant, hoc saltem stimulo excitarentur ad petendam pacem; quam, si satisfactionem præbeant, iisdem concedendam significat. Quod si in epist. 95 ad Pulcheriam, c. 3, lapsos *pene omnes* reconciliatos commemorat, quod per Lucentium et Basilium legatos fieri debuit, non idcirco credendum est hujus reconciliationis nuntium accepisse hoc tempore; spatium enim dierum circiter quadraginta, ex quo legati Roma discesserant, angustius est quam quod ad iter Constantinopolitanum conficiendum, et ad reconciliationem pene omnibus concedendam, et ad afferendas hac de re ad Leonem litteras necessarium est. Virisimilius est igitur, hæc Leonem idcirco scripsisse, quod reconciliationem fere omnibus, quos eam petiisse jam noverat, a legatis suis traditam

dedit ad Leonem pontificem litteras electionis suae indices. His non ante idus Apriles hujus anni respondisse 459 videtur pontifex (a) ad quas quatuor epistolae datae leguntur, ad Marcianum (*Epist.* 58, nunc 78), ad Pulcheriam (*Epist.* 59, nunc 79), ad Anatolium CP. (*Epist.* 60, nunc 80) et ad Julianum Coensem (*Epist.* 61, nunc 81), in quibus omnibus et ipse litteras acceperat, per clericos, opinor, Anatolii CP. episcopi, quibus et suas tradidit perferendas.

Enimvero cum fidem suam Anatolius in synodo CP. aperuisset, quam legati sanctorum Patrum doctrinae epistolaeque S. Leonis per omnia concinentem probarunt, ille tres legatos Casterium praebbyterum et Patricium Asclepiademque diaconos Romam misit (b) ineunte hoc anno, qui Leoni litteras fidei testes darent, vivaque eam voce asseverarent, et, insuper, ut de multis cum eo communicarent, quae in synodo ventilata. Relationem suam de iisdem capitibus junxerunt legati Anatolii litteris. Omnium praecipuum hoc erat.

Bene multi episcopi, quibus constantia potius quam fides vacillaverat, redire in communionem Leonis flagitabant. Legati summi pontificis eos contentos communionem suarum Ecclesiarum esse, auctores fuerant in synodo, donec S. Leo aliter sanciret. Leo mandavit recipi (*Epist.* 60, nunc 80), si modo apud legatos Anatoliumque fidem suam testatam facerent, si Eutycheis insaniam seque ipsos condemnarent quod seu levitate, seu formidine, Ephesini latrocinii acta rata habuissent. De recitandis nominibus Dioscori Alexandrini, Juvenalis Ierosolymitani, Eustathii Berytensis in diptychis, Anatolium monet, ut id faciat, (c) quod legati suaserint; caveat in primis ne quid memoriam Flaviani offendat, neque eorum nomina qui impietatem propugnarunt cum sanctorum memoris promiscue usurpet. Julianum Coensem Flaviani defensorem illi insuper commendat, Eusebii Dorylei Ecclesiae curam gerat, neque id in ejus damnum vertat, quod absit: cum ille pro causa fidei multos peritulerit labores, et suae sit consors communionis. Scilicet Eusebius Eutycheis accusator exutus ob eam causam episcopatu 490 per pseudosynodum Ephesinam, Romam tanquam in asylum confugit, et fidei confessionem edidit; ut dilueret labem qua se malevoli haeretici asperserant, quique crimen haereseos, at fere fit, quoniam erat contrarius, inferebant. In confessione sua decreta priorum synodorum Nicenae, Constantinopolitanae, imprimisque Ephesinae doctrinam professus est, ut Nestorianismi suspicionem

A amoveret: quod ipse in concilio Chalcedonensi publice testatus est. (d) *Hanc regulam*, inquit (*Act.* 16), *sanctissimo papae in urbe Roma ego relegi praesentibus clericis Constantinopolitanis, eamque suscepit.* Haec verba tempus indicant epistolae Leonis, quam vult palam omnibus fieri per Anatolium.

II. In epistola ad Marcianum illi breviter Leo gratulatur, quod rem religionis sollicitate curet; quod ejus defensionem suscipiat (*Epist.* 58, nunc 78). Certe Marciani pietas singularis, amorque adversus religionem vehemens fuit. Imperator salutatus, ut diximus, de sua electione litteras ad Leonem misit (*Epist. Marciani ante 68, nunc 73*), sanctis apud Deum precibus juvari se flagitans, significansque quanto desiderio componendae Ecclesiae teneretur per generale concilium, quod S. Leo rogaverat. Deinde aliis litteris de adventu legatorum honorifice locutus, invitavit cum in Orientem ad synodum universalem (*Epist. Marciani post 61, nunc 76*). Quod si non liceat, expectare se ejus responsionem, ut ipse ex Illyrico, Thracia et Oriente episcopos ad synodum per litteras vocet. Pulcheria quoque ad Leonem grata scripserat (*Epist. Pulcheriae post 58, nunc 77*); Anatolii doctrinam integram sanamque, ejus subscriptione ratam haberi epistolam ad Flavianum; Augusto visum haberi synodum, ubi de iis quae ad fidem pertinent discernatur, et de episcopis qui Ephesi defecerant; allatum jussu principis corpus Flaviani Constantinopolim, conditumque honorifice in basilica SS. Apostolorum; exsules extorresque episcopos revocatos, qui in synodo universali cum honore sedi et sacerdotio restituantur. S. Leo rescribit (*Epist.* 59, nunc 79) acceptissimum 491 se illi referre, quod causam Ecclesiae defendat, quodque Nestorio et Eutychi condemnandis serio et feliciter animum appellat. Sed praeter et ante has omnes litteras, quas hoc anno in Orientem de Eutycheiana haeresi Leo scripsit, est epistola data octavo id. Novemb. anni praecedentis, quam primo publicamus, ad Faustum et Martinum praebbyteros (*Epist.* 56, nunc 75); quam vult quasi encyclicam communicari omnibus catholicis, ut quisque pro fide viriliter decertet adversus grassantem haeresim.

B
C
III. Dum Leo perimenda Eutycheiana pravitate sedulo laborat, superiori anno ad eum scripsere episcopi Viennensis provinciae (*Epist. Gallorum ad Leonem, ante epist.* 50, nunc 65). Vita migraverat S. Hilarius Arelatensis an. 449, et in ejus locum suffectus Ravennius. Ob Celidonium depositum ab Hilario et restitutum a Leone fuisse irarum causas supra retu-

BALLERINORIUM ANNOTATIONES.

praesumeret cum haec scriberet vel cum haec litterae Constantinopolim pervenirent.

Abundius et Senator post Constantinopolitanam legationem in suam Mediolanensem provinciam revertentes, Leonis epistolam tradiderunt Eusebio metropolitae, cui pontifex praescripserat ut frequentissimam suae provinciae synodum cogeret, in qua suum ad Flavianum epistolam omnes signarent. Id factum fuit ea synodica quae inter Leoninas est epistola 97. Hanc autem Leo accepit legatis ad Orientalem synodum jam profectis, quibus fortassis illam, sicutius pervenisset, tradere volebat; quemadmodum fecisset de Gallorum quoque synodica, si maturius reddita fuisset, ut iisdem Gallis rescripsit epist. 102. Quae sequuntur, ad synodum pertinent, de qua in breviario ejusdem sermo erit.

(a) Maroiani epistola 73, ob assumptionem ad imperium scripta exsunte Augusto, vel ineunte Septembri an. 450, Leo respondit per litteras, quae interciderunt, datae circa diem 8 Novembri, ut vidimus annot. 2 (*Tom. praeced. col.* 908, n. 1) in epist. 78. Alteri autem Marciani epistola 76, scripta die 22 Novembri, respondit epistola 78, idibus Aprilis.

(b) Haec Constantinopolitanorum clericorum transmissio probabilis incidit sub finem an. 450, ut videre

est in dissert. de Epist. deperd., n. 43.

(c) Confirmavit S. Leo quod legati antea missi jam judicaverant in conventu anni superioris. Confer annot. 13 (*Supra, col.*, 245, n. a) in annum praecedentem.

(d) Haec Eusebii Dorylaensis verba Quesnellus de professione fidei ab eo Romae editae interpretatur, cum hoc tempore nulla alia verteretur nisi fidei quaestio. At in contextu actionis 16 synodi Chalcedonensis referuntur ad canonem pro honore sedis Constantinopolitanae statutum in concilio Constantinopolitano sub Theodosio seniore. Cum vero huic canonis in Chalcedonensi renovato Leo maxime obstiterit, incredibile videtur eum ab Eusebio lectum suscepisse. Hinc Rusticus huic Eusebii testimonio annotationem affixit: *Aut Eusebii mentitur, aut ad horam S. Leonem fefellit.* Vide tom. IV Concil. Ven. edit. col. 1754, not. 6. Aliquid vero de hoc canone, vel de moliminibus pro sede Constantinopolitana, Leo praesensisse videtur, cum Bonifacio legato ad concilium directo in mandatis dederit, ut *si qui forte civitatum suarum splendore confisi aliquid sibi tentaverint usurpare, hoc qua dignum est constantia retundatis.* Sic act. 16 concilii Chalcedonensis.

limus. Hilarius iudicio pontificis Romani (a) non steterat; ideo S. Leo Arelatensem Ecclesiam suis exuerat privilegiis. iuraque metropolis in Viennensem Ecclesiam translularat. Cum Hilario extinctam iram summi pontificis rati episcopi Viennensis provinciae, pro Ravennio epistolam seu libellum ad eum mittunt, restituique suo metropolitanam iura sua Ecclesiae possunt. Scio hanc epistolam falsi suspectam apud nonnullos. Baronius eam ex Arelatensi codice primus suis Annalibus innexuit. Eundem ms. codicem aut certe similem in D. Thuani bibliotheca nactus sum, cum eadem epistola et responsione Leonis, qui prudenter litere composuit Viennensi metropoli quatuor Ecclesias attribuens, Valentiam, Tarntasiam, Genevam, et Gratianopolim, reliquas subiecit Arelatensi Ecclesiae, cui reddita quodammodo sua iura, nec tamen Viennensis Ecclesia omni honore privata est. Petronius presbyter et Regulus diaconus Romam delegati, ut libellum Arelatensis provinciae Leoni darent, Romae diu detenti sunt, ut quo tandem vergebant molitiones Eutychie ipsi perspicere. Remissi attulere responsionem sancti pontificis, iudiciumque de causa provinciae Viennensis; sed et epistolam Leonis ad Ravennium (Epist. 51, nunc 66), cui et suam ad Flavianum epistolam dirigit (Epist. 52, nunc 67), quam cum Galliarum episcopis communicet; adhortaturque uti fidem suam in hac causa commendet. Alia insuper legatis commisit; sed voce potius et dicto, quam scripto. Facile mihi persuaserim rogatum Ravennium, (b) ut in synodo epistolam ad Flavianum episcopi Galliarum reciperent. 492 eique solemniter subscriberent; ut Leo apud Orientales, si necesse sit, Occidentalium unum esse animum, unamque fidem, etsuam esse doctrinam omnium episcoporum earum partium ostenderet: quod per litteras non significavit vir cordatus, ne ardentius episcoporum suffragia quassasse diceretur, aut tempus synodi nondum publicae antevertisse. Ea res in longum protracta; nam ex quo legati Ravennii reversi in Gallias, ad diem quo Romani pontificis legati profecti in Orientem ad concilium, annus est et amplius; et tamen Leo nondum Gallorum responsum acceperat, cum Roma profecti sunt legati ad concilium. Ita enim post absolutam synodum ad eos rescribit: *Optassemus quidem fraternitatis vestrae litteras eo tempore quo promiseratis accipere; ut profecturis ad Orientem fratribus nostris, quos ad sanctam synodum vice nostra pro catholice fidei defensione direximus, etiam vestrae sententiae professio jungeretur (Epist. 77, nunc 102, cap. 1).* Praepostere tandem sibi reddita scribit per Ebredu-nensem episcopum cum subscriptione quadraginta

A trium episcoporum (Epist. ante 78, nunc 99, et 77, nunc 102); illis suam doctrinam gratulatur sanctam illaemque, et eruditione Spiritus sancti caelestem, quamque Eutyches frustra evertere tentaverat; Chalcedonensis quoque concilii felicem exitum illis significat, rogatque ut id Hispanarium episcopis notum faciant, sicut antea per eosdem missa epistola ad Flavianum cum aliis: quod Idacius scriptor illorum temporum non omisit in Chronico ad olympiadem 430. *De Gallis, inquit, epistolae deferuntur Flaviani episcopi ad Leonem episcopum missae, cum scriptis Cyrilli episcopi Alexandrini ad Nestorium Constantinopolitanum de Eutyche Ebionita haeretico; et Leonis episcopi ad eundem responsa, quae cum aliorum episcoporum et gestis et scriptis ad Ecclesias diriguntur Sic olim e Gallis fides et doctrina Patrum in Hispanias transmitti solita.*

IV. Per eos ferme dies, Ceretius, Salonius et Veranus Galliarum episcopi lecta Leonis ad Flavianum epistola scribunt ad Leonem (Epist. nunc 68); gratulantur ei sanctam sanamque huius epistolae fidem, curamque pro eliminanda e Gallis haeresi susceptam, testificanturque quo in loco et aestimatione sit apud se ejus epistola, quam exscriptam mittunt, ut si quid amanuensium vitio erratum sit, si quid adulteratum, vel ipsi detrahere aut addere quidpiam libuerit, id faciat; ut integra sanaque remittatur, quo et episcopi, et laici, 493 qui ejus lectionem avide cupiunt, hanc legant sine periculo errandi, aut suspitione falsi. Justae petitioni, puto, annuit Leo, et ab iisdem episcopis ad Eusebium Mediolanensem episcopum ita emendatam missam esse non vereor dicere. Nam Eusebius in synodica omnium comprovincialium subscriptione munita, ad Leonem scribit eam sibi a Ceretio redditam. *Quae ad nos ex vestra, inquit (Epist. nunc 97), admonitione sancta, fratre et coepiscopo nostro Ceretio mutuante, pervenit.* Male in editis codicibus Cyriaco, pro Ceretio, ut Baronii Annales habent et mss. codices. (c) Non ita statim convocata coactaque synodus ab Eusebio; seu, quod novum erat, ad subscribendum epistolae cogi episcopos non ex auctoritate oecumenicae synodi; seu mandatum Leonis super eam rem; seu, Abundius unum ex Legatis S. Leonis et huius provinciae, exspectabatur. Hic profecto Constantinopolim reversus Romam accepit a Leone litteras ad Eusebium Mediolanensem; quibus eum hortabatur ut habita synodo provinciae, omnes episcopi subscriptione sua epistolam encyclicam approbarent. 494 Est Eusebii responsio, qua satisfactum Leoni fuisse accepimus, laudatamque in concilio epistolam (d) *ut plenam fidei simplicitate,*

BALLERINORIUM ANNOTATIONES.

(a) Hilarium paruisse Leonis iudicio probabimus in observ. ad dissert. 5 Quesn. part. III, c. 2. Solum ante sententiam appellationi restitit, aliaque interposuit, ob quae metropolitanico jure privatus fuit, ut in iisdem observationibus pluribus explicabimus.

(b) Quae Leo Petronio et Regulo in mandatis dederit, et cur voce, non scripto, explicavimus in Brevario historiae anni praecedentis annot. 2 (Supra, Col. 235, n. b). In mandatis, inquam, neque enim Ravennium rogavit (quo verbo Quesnellus utitur), sed mandavit, ut liquet ex illis epist. 67: *Si haec ita ut credimus, atque mandavimus, impleveris, etc., haecque secreta mandata efficaciter exsequenda significat.* Quesnellus praecipienda verba saepius delinat, quod semel monuisse sufficiat.

(c) Non aliam Eusebius epistolam a Leone accepit, quam quae per Abundium et Senatorem missa fuit; et ut primum licuit, Leonis mandato paruit: ac propterea commentitia est ratio dilatae responsionis, quod novum esset ad subscribendum epistolae cogi episcopos non ex auctoritate oecumenicae synodi. E contrario sicut Galli, ita Mediolanensis provinciae antistites ex sola auctoritate et praecoepo pontificis ante concilium oecumenicum suas subscriptiones addiderunt,

quemadmodum etiam Constantinopoli et in Oriente factum fuerat. Similiter et Zosimi tractoriae adversus Pelagianos multo ante omnes et Orientales et Occidentales episcopi subscripserunt sine ulla synodo oecumenica. ut docet Marius Mercator in Commonitorio edit. Baluzii pag. 138. *Beatissimae memoriae episcopi Zosimi epistola, quae Tractoria dicitur, qua Coelestius Pelagiusque damnati sunt, et Constantinopolim, et per totum orbem subscriptionibus sanctorum Patrum est roborata: cui Julianus et reliqui complices ejus subscribere detrectantes, consentaneosque se nolentes iisdem Patribus facere, non solum imperialibus legibus, sed et sacerdotibus statutis depositi atque exauctorati, ex omni Italia deturbati sunt.*

(d) In epistola Mediolanensium non legitur particula ut, quam Quesnellus hic cursivo charactero apposuit, ac si ideo illi Leonis epistolae subscriperint, quia hanc plenam fidei simplicitate, etc., cognoverint. Eam quidem iidem Patres plena fidei simplicitate fulgere, etc., testati sunt; at ex ipsa apostolicae sedis auctoritate eidem subscripsisse nihil ambigimus. Omnibus enim communis erat, ut credimus, illa S. Petri Chrysologi sententia, qua in epist. 25 Eutychem monens ut Leonis epistolam *obedienter atten-*

prophetarum, evangelistarum, apostolorumque auctoritate firmatam, et B. Ambrosii scriptis consonam, traditioni Patrum, et fidei Ecclesiae congruentem; contra reprobatos damnatosque, quos sedes apostolica alienos esse a fide pronuntiaverat. Neque hic moror Baronium, qui credidit bis missam Leonis epistolam ad Eusebium Mediolanensem, quod ex Eusebii responsione non colligitur. Mentio quidem duarum epistolarum: alterius de cogenda synodo Mediolani, quam Abundius attulerat; alterius, quæ est ad Flavianum et per Ceretium data, quam majorum fidei cohærere dicit, quas re et argumento diversas fuisse palam est. Ex his alia a nobis per recapitulationem, alia per anticipationem dicta propter affinitatem rerum. Sed revertamur ad Orientem, videamusque apparatus Ecclesiae ad sedandos tumultus quos Eutychna hæresis concitavit.

V. Marciano et Leoni par animus (a) de celebrando 495 concilio; sed de loco et tempore dispar sententia. Leoni in Italiam cogi et distrahi synodum placebat. Foris hostis externus, Hunnus duce Attila terrebat Occidentem, Orienti minabatur hæreticorum factio, Dioscorig Eutychnisque partes plurimi sequebantur, recensque memoria latrocinii Ephesini angebat animum. Leo ipse pontifex adesse concilio vehementer optabat, nec poterat extra Italiam. Imperatori decretum in Orientem convocare. Ibi jugulanda hæresim ubi se prodit. Sic olim majores, qui hæreses Arii, Macedonii Nestorii que ibi exstinxerant ubi nata. Suam deinde præsentiam magni fore ad victoriam momenti, nec synodi tempus ultra differendum, ne crescat hæreticis audacia, animusque catholicorum longa synodi expectatione fatiasat.

Eo tempore post quatuor legatorum de quibus diximus reditum, Leo, quod antea per litteras Marciano erat pollicitus, legatos alios Lucentium Asculanum episcopum et Basilium presbyterum Constantinopolim misit, ut eorum qui Ephesi lapsi erant confessionem reciperent, et ad communionem summi pontificis admitterent: et alia illis negotia commiserat, dederatque litteras ad Marcianum binas (*Epist. 62 et 63, nunc 82 et 83*), ad Pulcheriam, Anatolium (*Epist. 65, nunc 85*), et Julianum Coensem (*Epist. 66, nunc 86*). Marciani fidem laudat, quod non minus bono Ecclesiae quam republicæ consulat; gratias agit quod legatos bene accepisset, novos commendat. Sub finem epistolæ de differenda synodo loquitur, ut ii quos metus belli retinet ad concilium veniant. Pulcheriæ pietatem pluribus prosequitur: de lapsis auctores indulgentius agendum cum iis qui emenda-

tionem penitentiamque pollicentur. Rogat deinde Augustam ut longe amoveat Eutychnem nimis urbi vicinum; ut eorum careat solatio quorum infecit animos, novumque abbatem curet præponi in ejus locum, qui expurget mentes quas labes Eutychniana corrumpit. Anatolium vero admonet se ideo Lucentium et Basilium mittere, ut communi consilio faciant quod visum e re et commodo Ecclesiae, ut qui ad communionem catholicam redire velint admittantur, sed cum certa professione fidei et detestatione dogmatis Eutychniani. Et si qui gravius deliquisse reperiuntur, remittantur ad apostolicam sedem, ut æstimet quid constituendum. Nomen eorum (b) qui prævaricati sunt vetat ad altare recitari. De communitorio quod sibi clerici obtulerant, addit se mandasse legalis ut dicto et voce responsionem dent. Explicat denique quas epes 496 concipit Ecclesia sub principe cujus affectus non modo Christianus, sed etiam sacerdotalis est. Quarta epistola, quam primum juris publici facimus, Julianum Coensem adhortatur ut legatos re et opera juvet in negotio Ecclesiae, ubi consilio et prudentia opus, incumbantque fortiter ad fluctus frangendos quos Ephesina tempestas commovit. Ex his epistolis intelligimus quid demandatum legatis sit; nec ad synodum universalem missos, etsi Baronius aliter sentit. Nam Marcianus ad Leonem, et Leo ad Marcianum invicem scripserant de synodo, sed nondum convocata; immo, ut diximus, de loco et tempore erat disceptatio. Fefellit Baronius codex editus. Error est in die quo data vulgo legitur epistola olim 43 nunc 73 (*in hac editione 90*), ubi pro *v kalend. Junii*, restituendum *vi kalend. Julii*, ut habet ms. cod. cardinalis Grimani. Nam cum Baronius existimaret Bonifacium Roma Constantinopolim missum v kalend. Junii, putavit et Lucentium et Basilium eodem missos ad synodum; et quoniam profecti Roma vi idus Junii, et quoniam postmodum legatione perfuncti sunt in synodo Chalcedonensi.

Dum hæc gerebantur, Basilium et Joannes presbyteri, falso suspecti hæresis, ex Oriente Romam sponte propria veniunt, ut suspicionem Eutychniæ vel Nestorianæ pravitate amoveant. Professi fidem coram sancto pontifice, remissi sunt cum honore et commendatitiis ad Anatolium litteris (*Epist. 67, nunc 87*).

VI. Verum etsi Romanus pontifex differri synodum, et in Italia fieri volebat, Marcianus tamen necessitate rerum et votis Orientalium sollicitatus synodi indicendæ consilium cepit. Leo mentem principis vel fama, vel animo, præsciens, sed et ex epistola ipsius Marciani cui epist. 63 (*nunc 83*) pontifex re-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

deret, hanc rationem subiecit obligandi vim ex peculiari apostolicæ sedis prerogativa inferentem: *Quoniam beatus Petrus, qui in sua sede vivit et præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem. Eadem sententia ducti Ceretius, Salonius et Veranus episcopi Galliani, in epist. 68 ad Leonem scripta ob easdem dogmaticas litteras ad Flavianum, protestati sunt: Merito illic principatum sedis apostolicæ constitutum, unde adhuc apostolici spiritus oracula proferuntur; ubi oracula apostolici spiritus. Petrum in sua sede ac successoribus docentem indicant. A deo vero uti certum fidei oraculum hæc apostolica definitio ab universis Gallicanis suscepta fuit, ut (quod scripserunt in epist. 99 ad eundem pontificem) hujus doctrinam cum sua conferentes, hanc suam cum illa conformem nacti, illa se semper ex traditione paterna tenuisse, ut vester, inquit, apostolatus exponit, jure lætati sint; dein vero ex hac concordia doctrinæ gavisi sint, datam sibi occasionem, qua libere ac fiducialiter, suffragante etiam apostolicæ sedis auctoritate, eloquantur, et asserat unusquisque quod credit. Nullum hi examen necessarium credidere, quo de doctrina earumdem litterarum decernerent, antequam ipsas susciperent; sed ex ipsis potius litteris, quas uti oraculum susceperant, eam quam tenebant, esse catholicam et sa-*

nam doctrinam, confirmati sunt. Neque idcirco negavimus ea quæ a Leone definita fuerunt non fuisse examini subjecta, quod in Chalcedonensi concilio factum fuisse Vigilius in Constituto c. 15 testatur. Sed quatenus hoc examen liberum fuerit, salva nihilominus apostolicæ sedis auctoritate, ex ipso Leone explicavimus pluribus annot. 14 (*Tom. præced. col. 1048, n. 1*), in epist. 120. Confer quæ ad adjiciemus pluribus annot. 1 (*Ibid., col. 1400, n. 4*), ad notas Quesnelli in epist. 97.

(a) Vivente quidem et Eutychnianos protegente imperatore Theodosio, ut scandalis remedium afferretur, S. Leo concilium in Italia necessarium credidit; at mutatis post illius mortem circumstantiis, parem necessitatem non agnovit, ut ostendimus sub finem annot. 7 (*Tom. præced., col. 909, n. 4*) in epist. 78. Desiderio tamen Marciani novi Augusti obsistere noluit ut liquet ex epist. 89, 90 et 91.

(b) Non de omnibus qui prævaricati sunt, sed de iis qui in hac causa gravius peccavere, et ob hoc superiorem sibi locum in eadem infelici synodo (Ephesina) vindicarunt, Leo præcipit, ut, si respiciant, eorum nomina ad altare non recitentur, antequam ab apostolica sede, expensis omnibus, de iisdem judicium feratur. Vide epist. 85, c. 2.

spondet, ne defuisse Ecclesie videretur, siquidem interesse synodo nequibat, Paschasinum Lilybæi episcopum ad vices suas implendas seligit. Certe iudicium Leonis merebatur; forte plures loci et prærogativa sedis illum anteibant, pauci doctrina, sanctitate, et fama adæquabant. Constantia illi haud vulgaris, probataque dura longaque apud barbaros servitute, ut ipse ad Leonem; scientia singularis, nec inexperta Leoni, qui illum de computo paschali consuluerat, ejusque responsis steterat; antiquæ disciplinæ ita observans, ut illi a Leone commissa cura mores Ecclesie Siculæ emendandi, ut patet ex epist. 17. Nec alia deerant adjumenta; experientia matura, prudentia cum pari morum gravitate conjuncta. Continuo Leo ad eum scribit epistolam (Epist. 68, nunc 88) 497 quasi (a) ad legationem eum præparans tametsi omittens aut de legatione, aut de synodo proxima dicere. Multa de Eutychanismo disserit, exponitque de incarnatione Christi doctrinam catholicam; epistolam ei ad Flavianum scriptam mittit; quemadmodum Constantinopoli in episcoporum consensu, Anatolio præside, recepta confirmataque sit commemorat; quid Antiochenus in sua diocesi, ut subscriptione Orientalium episcoporum eadem muniatur, missis per provincias Tractoris; demum de paschali cyclo quæstionem ingerit, de qua alias sermo est. Hæc epistola una est ex Grimani cardinalis ms. codice, dataque reperitur viii kalend. Julii.

Vix hæc ad Paschasinum Leo, cum ecce imperatoris litteræ, quibus indictam synodum Nicææ Bithyniæ ad kalend. Septemb. nuntiatur. Leo, opinor, nondum convocationis litteras acceperat, cum ad Paschasinum scripsit, etsi Marciani litteræ convocationis solido mense ante scriptæ sunt: nam ad alios episcopos xvi kalend. Junii datæ leguntur. Certe Constantinopoli Romam mensis unius est iter.

VII. Arcepitis litteris imperatoris Leo ægre ferebat synodum nec differri, nec fieri in Italia, ut per legatos significaverat, sed plus valuisse Anatolii Orientaliumque vota quam sua. Non tamen erat in animo summo pontifici pacis consilia comperendinatione omittere. Ex templo de legatis mittendis cogitat. Bonifaciumque presbyterum in Orientem mittit; Paschasinum episcopum eodem ex Sicilla navigare curat, mandatque per eos, ut qui antea legationem susceperant, cum prædictis in synodo suas vices gerant, bisque Julianum Coensem adjungit: *Quoniam, ait S. Leo (Epist. 71, nunc 92), scimus omnium illic actarum verum majorem te quam nostros habere notitiam. Mittit de hac re tres epistolas (b) ad Marcianum (Epist. 69, nunc 89), Anatolium (Epist. 70, nunc 91), et Julianum (Epist. 71, nunc 92), quæ datæ sunt vi kalend. Julii. Marciano modeste conqueritur temporis angustias, molestias proviciarumque statim evocandis episcopis parum idoneum; sed ea nihilominus amore pacis dissimulanda. Optat ut Paschasinus synodo (c) præsideat: ubi licet non asserat pro jure suo legatis*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Cum Leo ad Paschasinum dedit epistolam 88, die viii kal. Julii, indictionem synodi jam acceperat, ut liquet ex epist. 89, eodem die, ut emendavimus, ad imperatorem scripta, in qua legati ad synodum destinati nominantur; ac proinde epist. 88 Paschasinum non præparavit ad legationem, sed novis instructionibus munivit; jam enim antea aliis litteris, quæ desiderantur, eum legatum suum constituerat. Vide annot. 4 (Tom. præced. col. 930, n. d) in epist. 98.

(b) Epistola Leonis ad Marcianum, data vi kal. Julii, est epistola 90, non vero 89, quæ allegatur in textu; hæc enim ex nostra emendatione duobus ante diebus scripta fuit.

(c) Præsidendi prærogativam sibi in legatis suis competere S. pontifex indicavit epist. 93, ad synodum Nicææ primum indictam, ubi ait: *In his fratribus Paschasino et Lucentio episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, qui ab apostolica sede directi sunt,*

A suis 498 primum deberi locum, sed endique prærogativam, sed propter Orientalium vel defectionem, vel inconstantiam: *Quia, inquit, quidam de fratribus contra turbines falsitatis non valere catholicam tenere sententiam, prædictum fratrem et coepiscopum Paschasinum vice mea synodo convenit præsidere.* Delirat profecto Calvinus cum ex hoc loco jus conciliis œcumenicis præsidendi abjudicare conatur Romanis pontificibus.

In epistola ad Anatolium eadem est expostulatio: iniqua esse tempora propter tumultus bellorum et angustias temporis; plures episcopos ex provinciis remotioribus non ad futuros; deinde, mentione facta legatorum, bene de synodo sperat, acceptis ab ea nuntiis condemnatos ab omnibus episcopis Orientalibus Nestorium Eutychemque. Tertia epistola Julianum Coensem suas partes in synodo agere vult. Has duas posteriores litteras e ms. codice nostro primum publicamus. Sunt præterea aliæ duæ epistolæ datæ (d) postridie: altera ad Marcianum (Epist. 73, nunc 90), quæ reddenda erat in synodo, data xiiii kalend. Augusti. non, ut in editis codicibus, vi kalend. Junii; altera ad synodum (Epist. 72, nunc 93). Vulgata autem (e) inscriptio falsa, nondum Chalcedonem translata synodo. Res se ipsa clara est, et adhuc Evangelii testimonio certa; ita enim lib. II cap. 11: *Ac primo Nicæam (acciti episcopi) adeo ut cum Leo episcopus Romanus ad eos litteras daret per Paschasinum, Lucentium et cæteros quos eo ad suum locum supplicandum miserat, eas sic inscriberet: EPISCOPIS NICÆÆ CONVOCATIS S. In epistola ad Marcianum Augustum eum in primis obtestatur, ne sinat retractari fidem ut dubiam, quam Patres ab apostolis traditam prædicarunt; neque permittat ea quæ majorum decretis damnata sunt in controversiam adduci, tale enim aliquid Augustum in animo habere ex ejus litteris Leo suspicabatur. Similia prope ad Patres synodi: *Unde, fratres charissimi, rejecta penitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam, vana errantium infidelitas conquiescat, nec liceat defendi quod non licet credi.**

VIII. Rebus ita comparatis ad synodum, Lucentius Basiliusque Constantinopolim adveniunt, 499. Ut commonefacti erant a Leone, (f) de comperendinatione pluribus disserunt, et cum Anatolio de recipiendis lapsis agunt; auctores turbarum non statim admitti, sed reservari apostolicæ sedi exposcunt, eorum nomina ad altare recitari vetant. Seu legati vehementius instarent, seu pertinacius resisteret Anatolius, et sui hæc esse arbitrii contenderet, res videbatur eruptura in odia intestina, ni malo statim Marcianus et Pulcheria occurrissent. Magnis itineribus juhent litteras Romam ferri ad Leonem. Benigne respondet utrisque sanctus pontifex (Epist. 74, nunc 94). Marciano quidem dicit se libenter synodum admittere, nec poposcisse intra Italiam celebrari, nisi ut plures ex remotissimis locis adsint; jam profectos ad synodum legatos, qui ad diem veniant, etsi angu-

D *me synodo vestra fraternitas æstimet PRÆSIDERE.* Quoad textum vero epistolæ 89, qui a Quesnello subjicitur, confer quæ observavimus annot. 9 (Tom. præced. col. 931, n. e) in eadem epist. 89.

(b) Epistola 75, nunc 90, et epistola 72, nunc 93, quæ textui affiguntur, non postridie datæ sunt, sed vi kal. Julii, uti epistolæ nobis 91 et 92.

(e) Inscriptionem ex nostro Ratisponensi emendavimus.

(f) Legatos egisse de propaganda synodo, et cum Anatolio concertasse de lapsis, ex eo Quesnellus tradit, quod existimet, hanc ob causam Marcianum et Pulcheriam ad Leonem scripsisse litteras, quibus pontifex respondet epistolis 94 et 95. Eas vero litteras ante adventum legatorum ad Leonem alia de causa directas in breviario ostendimus. Illinc Anatolium legatis pertinacius restitisse, et sui putasse arbitrii reconciliationem lapsorum, falsissimum est.

stis temporis premunt; facile concordiam Ecclesie restitutum iri, si fides Patrum retineatur prædiceturque majorum doctrina. Multa et ad Pulcheriam scribit (*Epist. 75, nunc 95*); sed præsertim de redeuntibus ad Ecclesiam sic statutum, ut petentibus pax non denegetur; etsi hæresis odio et detestatione digna sit, tamen non a misericordia arcendos, qui maculam pœnitentia eluunt: *Sed potius, inquit (Ibid., c. 3), cum gementibus gemimus, cum stentibus stemus; et sic ulimur justitia commotionis, ut non omitlamus remedia charitatis.* Addit deinde se id non modo verbis, sed et factis docuisse: abolitionem adeptos complures, qui resciderant quod a se statutum, et condemnarent quod scriptum; omnia se ex iudicio fecisse, ut sine cujusquam detrimento hæresim extingueret. Immo et circa auctores turbarum, quo citius ad pœnitentiam excitarentur, se quidpiam ex consuetudine disciplinæ imminuisse; non quidem ejusdem pretii et æstimationis apud catholicos fratres, ut fuerant ante facinus impium Ephesi perpetratum; tamen retinere eos et sedem episcopatus honorem. Sic odiorum semina in ipso ortu concilio et prudentia S. Leo opprimere studebat. Hæc ex epistolis 500 ad Marcianum et Pulcheriam datis xiv kalend. Augusti. Per lictas litteris imperatoris per provincias ad metropolitanos, per eosdem admoniti episcopi continuo complures ad synodum Nicæam, et ibi exspectare Augustum qui et ipse interfuturum synodo promiserat. Jam kalendæ Septembris præterierant (qui dies dictus ad synodum erat) neque Marcianus aderat (a). Tum episcopi scribere ad eum, ut pro more majorum synodum haberi liceat; multos aut ex itineris molestiis,

A aut mala corporis valetudine deficere. Imperator rescribit visum legatis apostolicæ sedis non fieri synodum, nisi se præsentem; se detentum hactenus republicæ negotiis; se tamen magis imperio quam Ecclesiæ defuturum; si Chalcedonem accedere velint eo statim profecturum, etsi alio reipublicæ cura avertit animum. Hunni scilicet, duce Attila, id temporis populatis primum Orientis provinciis in Occidentem infestis signis irruperant. Sed et victus Attila ab Actio acie ordinata in campis Catalaunicis, prædanti magis quam victo similios fugit, et Orientem versus iter cepit, Illyricumque occupat et enlat; sed copiis imperatoris prohibitus. Ea res tum Marcianum Constantinopoli retinebat; et ne procul abesset, Chalcedonem pro Nicæa Patribus insinuavit. Molestè ferebant Patres alio synodum transferri. Rescribunt itaque per Atticum Constantinopolitanum diaconum metuere se, si Chalcedone synodus habeatur, ne Eutyches, qui factione valet, opportunitate loci usus turbas misceat, fallatque Patrum expectationem. Ad hæc Marcianus daturum se operam ne quid adversus synodum moliat Eutyches; hortari igitur ut Chalcedonem veniant, ne mora noxia magis sit quam metus et terror.

501 SYNOPSIS ACTORUM

Concilii Chalcedonensis.

Patres, acceptis litteris imperatoris, ultro veniunt Chalcedonem; congregataque synodus in basilica S. Euphemie martyris 502 extra urbem octavo idus Octobris, et kalend. Novemb. absoluta. Quo tempore actiones fuerunt (b) decem et octo. Liberatus in

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Quædam a Quesnello omisa hic subjicimus. Cum imperator belli perturbationibus impeditus, Nicæam, uti optabat, statim non posset accedere, litteras misit ad synodi Patres, petens ut aliquantulum exspectarent. Marcianus ob publicam necessitatem alio fortassis profecto, Pulcheria epistolas dedit ad Strategum consularem Bithyniæ, quibus præcepit ut a Nicæa expelleret clericos, monachos et laicos, quos in eam urbem ingressos, et turbas excitantes acceperat. Non multo post episcopi has inducias ægre tenentes ad imperatorem scribunt, nonnullos Patres infirmitate aliisque de causis laborare. Respondit Marcianus publicam necessitatem adhuc impedire ne accederet, ac præterea legatos Leonis nolle synodum nisi secum adire. Suadet autem ut ad Chalcedonem viciniorum urbem transeant, quo facilius excurrere poterit. Hæc translationi Patres non statim acquieverunt, eo quod metuerent, ne Chalcedone, quæ Constantinopoli proxima est, Eutycheis fautores seditiones facile commoverent. Id per Atticum diaconum, ut veteres mss. codices prælerunt, non archidiaconum, ut vulgatum Græcum exemplar habet (qua lectione legendum esset *Actium*) Marciano significatum fuit. Tum imperator litteras Patribus reddit Heraclea x kal. Octobris quibus præcepit ut nullam perturbationem metuentes sine mora Chalcedonem accurrant.

(b) Quot fuerint hujus synodi actiones, definire certo nequit. Septem, quæ generalem fidei ac disciplinæ causam respiciunt, tum in Græcis, tum in Latinis codicibus conservatæ fuerunt. Immo plerosque Græcos antiquiores codices continere synodum non nisi in sex actionibus subjunctis canonibus, ut omnino cætera, quæ privato studio fuerunt mota, non habeant, testatur Pelagius II in epistola ad Eliam et episcopos Istræ, n. 49, tom. VI Concil. Ven. edit. col. 275. Quæ vero particulares causas tractarunt, non æque proferuntur in mss. libris, qui superunt. Aliæ enim actiones suppetunt ex Græcis exemplaribus, quæ in Latinis desiderantur, ut actiones de Photio Tyri, et de Caroso atque Doratheo. Aliæ ex Latinis præstant, quæ desunt in Græcis, ut actio de Domno Antiocheno, quam codices Rustici præferunt. Aliæ etiam in quibusdam Græcis codicibus exstant, quæ

nec in aliis Græcis, sicut nec in Latinis leguntur, ut actio in qua lecta fuit Leonis epistola ad synodum scripta, quam in solis mss. Græcis Venetis S. Marci invenimus, et appendici Epistolarum S. Leonis inseruimus. In codice etiam Græco, quo Evagrius usus est, deerant actiones de Photio Tyri, et de Caroso atque Doratheo; sicut etiam aberant a ms. Alexandrino, quem Liberatus Latine redditum accepit; utriusque enim Chalcedonensium actionum historiam describentes, duas has actiones prætereunt. Unus Latinus codex Vaticanus aliam actionem de Domno exhibet a Baluzio vulgatam, et a nobis recudendam in observ. ad dissert. 9, quam in aliis vel Græcis, vel Latinis libris frustra requires. Cum igitur singuli codices aliqua omissione laborent, num ex omnibus saltem exemplaribus hactenus inventis omnes actiones habeamus, an aliquæ adhuc lateant, vel intercederint, ignoramus. Si vero actionibus 19 antea editis addantur actiones duæ, altera de Domno a Baluzio edita, altera de memorata Leonis epistola, quam nos edidimus; Chalcedonenses actiones, quæ ad hoc usque tempus prodire, sunt una et viginti. Decem autem et octo tantum antea editas computavit Quesnellus, quia editam actionem de Domno spuriam habuit, de quo inferius annot. 27 (Col. 267, D n. a).

Neque solum in numero actionum discrepant codices, verum etiam in ordine. Omnes in prima actione conveniunt. At aliis secunda et tertia de depositione Dioscori, quæ in vulgatis tertia præfertur; iisdemque secundam vulgatam in tertium locum protrudunt. Ejusmodi sunt Græci codices Veneti S. Marci 164 et 555, nec non Græcum exemplum, ex quo Evagrius hunc ordinem exhibuit. Idem quoque obtinuisse in Græco exemplari, quod adhibuerunt Patres synodi v, colligitur ex collat. 6, in qua protulerunt epistolam Leonis ex tertia actione eorum quæ Chalcedone sunt acta, cum tamen ad secundam vulgatam pertineat. Antiqua Latina versio, quæ in Parsiensi codice per Baluzium laudato continetur, similem ordinem præfert. Facundus pariter exemplaria similia se vidisse testatur lib. v, c. 3. Immo etiam Rusticus, licet vulgatum ordinem in sua editione secutus sit, codices

Breviario quindecim numerat. Sexdecim in Actis A reperiuntur, pluribus sub eodem numero collocatis.

503 Actio I

In prima actione Paschasinus Lilyhæi episcopus et legatus apostolicæ sedis petiit ut Dioscorus e synodo discederet. Id mandatum a Leone, ne ut iudex, sed ut reus admitteretur, alioquin se cum collegis discessurum. Ea res altercatione aliquamdiu protracta. Acerbum videbatur primarium Orientis primatam pelleri e synodo. Iudices dixerunt ut in medio sederet; adeo ut magis reo similis quam iudici esset.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

tamen cum eodem ordine allegat, ex. gr., in annotatione ad caput 7, ante gesta, ubi de Leonis epistola ad Flavianum ait: *Quæ non posita eum istis epistolis, eo quod in gestis sancti et universalis concilii Chalcedonensis tertix actioni inserta sit.* Hodie est in secunda. Vulgatum porro ordinem inter codices Græcostenuisse videntur illi qui Romanis editoribus usui fuerunt. In Græco cod. Veneto S. Marci 555, licet prima manu de Dioscore diceretur δευτέρα, secunda, et actio in qua epistola Leonis lecta fuit vocaretur τρίτη, *tertia*; secunda tamen manu primo loco erasa voce ευτέρα superinducta fuit vox τρίτη, et secundo loco deleta voce τρίτη superinducta fuit vox δευτέρα. In margine vero actionis de Dioscore, quæ prior tituli emendationem recepit, hæc notatio legitur: *ὁ ἀναγινώσκων δεῖ κατὰ σφάλμα προτίθεται ἡ γ' πράξις τῆς β', καὶ δεῖ πρότερον ἐκείνην ἀναγινώσκειν μετακινήσας ἐνθα τὸ σημεῖον ο-ο.* *Sciat lector, per errorem præmitti actionem tertiam actioni secundæ, et oportet primum illam legere, quæ post hanc scripta est, ubi signum ο-ο.* Hic Græcus annotator codicem aliquem antiquiorem nactus videtur, ex quo hunc ordinem et hanc emendationem elicuit. Rusticus quoque et Liberatus eundem ordinem secuti sunt. Dies certe, qui tum in Græcis, tum in Latinis signatur actionem in qua lecta fuit Leonis epistola anteriorem, actionem vero de Dioscore posteriorem probat; illa enim vi idus notatur, ista vero *iii idus Octobris*. Solum in ms. Parisiensi interpretationis antiquæ *sub die idus pro sub die vi idus* legitur, ubi per errorem omissa est nota vi, alias scribendum fuerat *sub die iduum, vel idibus*. Hæc autem dierum notatio, quæ in ipsis codicibus diversum ordinem præferentibus custoditur, adeo evidens nobis est, ut hac de re, nisi alii codices aliam chrenicam notam exhibeant, ambigendum non sit. Facundus quidem in codicibus hunc ordinem contra autographorum fidem fuisse immutatum, et actionem, in qua Dioscorus depositus fuit, primæ fuisse conjunctam existimat: *propterea quia in actione prima iudicatus erat idem Dioscorus episcopatus honore privandus, ut ejus condemnatio proxima sequeretur.* Addit porro: *Cæterum non sola dierum prænotatio, verum etiam tenor ipsarum actionum* (id est secundæ ac tertix) *cum legitur, docet quod in codicibus tertia (de Dioscore) fuerit secundæ præposita*: et forte ex hac ratione Facundi Rusticus et cæteri pristinum ordinem restituere. Vide Tillemontium, not. 45 in S. Leonem, ubi hunc vulgatum ordinem ex actionum contextu luculenter confirmat.

Aliud ordinis discrimen est in actione quæ septem et viginti canones continet. Hæc in vulgatis est actio xv, sicut et apud Liberatum et Rusticum. Concipiunt Græci codices, quos Romani editores adhibuere. Codices vero Græci Veneti S. Marci canones exhibent actione 7. Id ipsum erat in Latino codice Acumitensi, quem Rusticus laudat in annotatione ad actionem 15. *Codex Acumitensis. Termini ecclesiastici promulgati a sancta, et magna, et universali synodo, quæ Chalcedone collecta est. Codex idem. Actio vii.* In vetustate us. capituli Veronensis 55, qui ineditam horum canonum e Græco versionem præfert, iisdem canonibus hic titulus præfigitur: *Acta septimæ cognitionis Chalcedonensis.* Duo codices antiquæ ver-

Tum Eusebius Dorylæi episcopus accusandi Dioscori fieri sibi potestatem petiit, se indignis modis acceptum ab eo fidem Ecclesiæ corruptam, Flaviani fuisse percussorem. Lectus deinde libellus accusationis, quem Eusebius primum Marciano dederat, sed qui synodo reservatus. Dioscorus respondit condemnationem Flaviani legitime latam in synodo 504 auctoritate imperatoris congregata. Acta itaque legi poscere, ut de innocentia constet; existimans non tantum esse Patribus otii, ut legendis Actis tempus terant, aut se falsitate Actorum posse accusationem propulsare. Verum cum et id Eusebius exposceret,

sionis, Parisiensis et Regiæ Suecorum a Baluzio laudati, canones subjiciunt post sextam actionem. Concinit Evagrius, qui, lib. II, c. 48, scribit canones imperatore in sexta actione hortante fuisse constitutos. Pelagius II, in epistola ad Eliam et episcopos Istræ, n. 17, septimæ actioni canones in codicibus, et multis quidem, attributos testatur. *In sexta illius actione, inquit, sanctæ fidei professio consummatur: moxque in septima ad institutionem jam fidelium regula canonum figitur; ulterioribus vero actionibus nihil de causa fidei, sed sola negotia privati versantur; quod cum responsales vestri ita esse ambigerent, curæ nobis fuit exploratis multis hoc codicibus demonstrare.* Hæc sententiam plane confirmare videtur Anatolii epistola 101, ad Leonem, quam in lucem edidimus: nam cap. 4, post relationem gestorum Chalcedonensium circa fidem, quæ conclusa sunt actione 6 subdit: *Quoniam vero etiam de aliis rebus oportebat nos considerare, ut tanta synodus omnia videretur agere sine ulla omissione, quæ correctionis indigent atque approbationem in canonicis, tum in ecclesiasticis capitibus, etc.*; ubi canones ecclesiasticis causis præmittens, actionem circa canones cæteris actionibus de ecclesiasticis causis præcessisse significat. Mirum accidit in hac actione canonum nec diem notari, nec personas, quæ residerunt, quod tamen in aliis omnibus actionibus servatur. Hæc autem de causa Pelagius loco citato, n. 18, non improbabiler putavit canones proprie non pertinere ad actionem distinctam a sexta præcedenti. Verius dixerimus ad distinctam diem (diversa enim fidei et canonum materies, licet eadem die constituta, actioni diversæ ascribi potuit). Enimvero cum imperator actioni sextæ præsens, post definitionem fidei et subscriptiones Patrum, antequam Patres dimitteret, quatuor canones sanciendo iisdem proposuit, qui inter 27 inveniuntur; ita illi statim bene merentissimo Augusto videntur satisfacisse, ut consueto exordio opus non fuerit.

Dies in sequentibus actionibus signata ordinem vulgatum approbat. Solum monendum est actiones de Photio Tyrio, et de Caroso atque Dorotheo, quæ e solis Græcis mss. prodire, licet diem xiii kal. Novembris præferant, ex quo actioni quintæ in vulgatis præmittuntur, in codicibus tamen Græcis Venetis S. Marci post ultimam actionem describi, uti erat etiam in illo Balsamonis, qui in schol. ad can. 29 Chalcedonensem, actionem de Photio scriptam tradit *in fine quartæ synodi*. Id ipsum quoque deprehendit card. Casanata in duobus mss. Vat. Græcis 831 et 1138, ut Baluzius testatur. Id autem ea de causa accidit, quia hæc duæ actiones in omnibus vel plerisque mss. collectionis Chalcedonensis ab initio deerant, postea autem inventæ iisdem in fine additæ fuere. Idem Baluzius et Harduinus cum P. Lupo errorem in die actionis de Photio Tyri suspicantur, eo quod negotia episcoporum post definitionem fidei agitata traduntur. Sed qui hoc tradiderunt, scriptores sunt quibus hæ actiones in suis codicibus deerant Eustathii vero Berithensis interlocutio in eadem actione de Photio hanc causam ante definitionem fidei actam ostendit.

et multi falsitatem arguere cogitarent, tum mutata A sententia, postulavit ut prius de fide ageretur. Contra iudices jusserunt relegi Acta pseudosynodi Ephesinæ, Cumque legeretur constitutio Theodosii de synodo, ventum est ad Theodoritum, quem imperator abesse a synodo jusserat. Iudices petierunt introduci Theodoritum in concilium, et quoniam a Marciano vocatus, et in sedem a Leone impertita communione restitutus, Illyricani, Palæstini, sed præcipue Ægyptii episcopi intercessere, et clamoribus petierunt ut non admitteretur. Nihilominus datus locus in medio, ut tanquam accusatus sederet. Mediam hanc componendis 505 animis viam iniere iudices, tum propterea quod Theodoritus libellum dederat imperatori, quo hæresis calumniam a se depelleret; tum quia licet a Leone receptus esset, (a) causa tamen ejus finita non censebatur.

Certe et eum et alios episcopos Ephesi depositos contra canones fuisse constabat, ubi omnia sicut in latrocinio acta erant. Unde Orientales: *Milites eos magis deposuerunt quam nos, quia quidquid egimus, errore compulsus sumus, ut est in Actis.* Sed an ideo a culpa vacui? Viderint alii. Melius Ægyptii (b): *Christianus neminem timet, catholicus neminem formidat; ignis ponatur, et discimus; si homines timerentur martyres non ferent.* Postmodum acti stimulis conscientie episcopi, omnes exclamare (c): *Omnes peccavimus, omnes veniam postulamus.* Continuata deinde electio pseudoephesinæ synodi, accusatusque Dioscorus, quod epistolam sancti Leonis vetuisset legi. Lecta quoque sunt Acta synodi Constantinopolitanæ sub Flaviano, ubi in Eutychem lata condemnatio. Relata et quæ in concessu Constantinopolitano gesta sunt, et scripta aliquot S. Cyrilli, et quædam ex magna synodo Ephesina. Tum omnium propensa in Flavianum voluntas fuit, iisque cum Eusebio Dorylæi a labe hæresis vindicatus, et præter jus æquumque motos sacerdotio, privatusque communione pronuntiatum est; Dioscorum Alexandrinum, Juvenalem Jerosolymitanum, Thalassium Cæsariensem Cappadociæ, Eusebium Ancyranum, Eustathium Berytensem, Basilius Seleuciensem auctores latrocinii Ephesinæ eadem pena plectendos, qua immerito Flavianum aliosque affecerant, ea conditione: *Si placuerit divinisimo et piissimo Domino nostro, ut habent Acta, cui et totam actionem hanc referendam censuerunt (d) Patres. Et omnibus, inquit, quæ consequenter acta sunt, ad sacrum apicem referendis.* Quod nolim omisissum, ut emendantur priores editiones Conciliorum, quæ Baronium quoque in errorem induxerunt: hinc quippe manifestum est statim Marcianum synodo non adfuisse; nec enim ante sextam actionem venisse reperitur, nec necesse erat ad eum referri, quæ eo præsentè tractata essent.

506 Actio II.

In secunda actione, quæ habita vi idus Octob., de fide actum est, pro qua maxime, ut iudices sunt locuti, factum concilium. Omnes continuo assentiri nullam aliam regulam fidei recipiendam, quam quæ olim 318 Patribus Nicææ, et 150 Constantinopoli

probata; et adversus Eutychem sufficere fidei expositionem, quam sanctissimus episcopus Leo in epistola sua expresserat: huic se omnes subscripsisse, hanc fidem omnes profiteri, ab omnibus receptam. Lectum deinceps Symbolum Nicænum et Constantinopolitanum, synodice epistolæ duæ Cyrilli, altera ad Nestorium, altera ad Joannem Antiochenum, et epistola sancti Leonis ad Flavianum, et (e) allata Patrum testimonia, quæ in Acta relata sunt. Tum Patres unanimiter in has voces prorumpere: *Hæc Patrum fides, hæc apostolorum fides. Omnes illi credimus, orthodoxi ita credunt; anathema ei qui ita non credit. Petrus per Leonem ita locutus est. Apostoli ita docuerunt; pie et vere Leo docuit. Cyrillus ita docuit. Cyrilli æterna memoria. Leo et Cyrillus similiter docuerunt. Leo et Cyrillus ita docuerunt: anathema ei qui sic non credit.* Cum vero Syriæ et Palæstinæ episcopi de locis aliquot ex epistola anxie inquirerent, similibus Cyrilli testimoniis comprobata sunt. Tum omnem ambigendi locum eximere, epistolam Leonis esse fidem Ecclesiæ. *Magnificentissimi iudices et amplissimus senatus dixerunt: Post hæc omnia adhuc quis dubitat? Reverendissimi episcopi dixerunt: Nemo dubitat.* Absoluta actio clamoribus Orientalium, qui Dioscorum mitti in exsilium exposcebant, reclamantibus Illyricanis, ut quoniam omnes peccaverant, omnibus parceretur.

Actio III.

III idus Octob. actio tertia fuit. Dioscorus accusatus; Eusebius Dorylæi actorem egit; cumque de hæresi et impietate exposulatio fieret, placuit vocari ad iudicium. Iterum tertio vocatus venire abnuvit, modo prætexens ægrotationem, modo causatus ab sentiam iudicium. Responsum est, cum de 507 canonicis iudiciis quæstio, secundum Ecclesiæ regulam, neque iudicibus, neque laicis locum esse (f). *Quando enim quædam canonicis examinantur, neque iudices hecque laicos esse oportet.* Lecti interim libelli in Dioscorum Ischyronis diaconi Alexandrini, Athanasiique presbyteri (cujus olim Cyrillus avunculus) et Sophronii, quibus ille pluribus accersebatur flagitiis. Verum Dioscorus cum iterum tertioque vocatus venire contemneret, legati sancti Leonis, si Julianum excipias, qui suo ordine sententiam dixit, tulerunt iudicium condemnationis in eum, et quia reus compertus hæreseos, episcopali dignitate et ministerio sacerdotali privatus est, et quod Eutychem canonicè excommunicatum recepisset ad communionem, quod vetuisset legi in synodo Ephesina epistolam sancti Leonis, quod sanctum Leonem abscindere a communione ausus, quod ter vocatus ad synodum ad diluenda crimina venire abnuisset.

Rogati Patres ut pariter sententiam dicerent, secundum iudicium legatorum pronuntiarunt, et subscriptione sua condemnationem approbarunt. Iudicium synodi Dioscoro denuntiatum est: scriptum ea de re ad Alexandrinos, ad Augustum, Augustamque; et quia Dioscorus se sedi suæ restitutum irijactabat, commonitorium a synodo ad Constantinopolitanos Chalcedodensesque datum, quo palam fuit spe om-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Dicendum potius: *Nondum tamen suæ sedi actu fuerat restitutus*; quia etsi Leo eum signatis ad Flavianum litteris in communionem recepit, et eatenus eidem alique ratione episcopatum restituit, unde iudices dixerunt act. 1, col. 874: a: *Restituit ei episcopatum sanctissimus episcopus Leo*; actualis tamen restitutio ab eodem Leone remissa fuit suis legatis in synodo, ut pluribus dicitur in observ. ad dissertationem 10.

(b) Χριστιανός οὐδὲνα φοβείται, ὀρθόδοξος οὐδὲνα φοβείται: πῦρ τῆς καὶ μανθάνομεν: εἰ ἀνθρώπους φοβούμετο, μάρτυρες οὐκ ἦσαν, Act. I Chalced.

(c) Πάντες ἡμάρτομεν, πάντες συγγνώμην αἰτοῦμεν. *ib. infra.*

(d) Non Patres, sed imperiales iudices ita censuerunt in fine act. 1.

(e) Patrum testimonia ad gesta Chalcedonensia non pertinent: unde nec in Græcis, nec in Latinis codicibus, immo neque in antiquis Conciliorum editionibus in hac actione inveniuntur, sed subiecta tantummodo fuerunt Græcæ Leonis epistolæ ad Flavianum ante gesta descriptæ, et ab editoribus Romanis huc perperam traducta fuerunt. Vide ad monitionem nostram in epist. 25, n. 8.

(f) Κανονικῶν γὰρ ἐξεταζομένων, οὐτὲ ἀρχόντας, οὐτὲ ἑτέρους τινὰς λαϊκῶς περιβαίνει χρῆ, etc. Act. 3 Chalced.

nino sedis ablata Dioscorum ab episcopatu dejectum.

Actio IV.

xvi kalend. Novemb, actio quarta cœpta 508 est breviter; relectis quæ prius acta fuerant, iudices rogaverunt quid Patres de epistola sancti Leonis censerent? Synodus Nicænæ et Constantinopolitanæ consentanea continere ex ordine Patres dixerunt; diligenter examinata singula verba; non aliam haberi in ea doctrinam, quam quæ in synodis œcumenicis prædicata; eam esse quam Cyrillus in expositione fidei Ephesi, et in epistolis exposuit, ob eamque causam se illi subscribere. Ex episcopis nonnulli perplexa quædam atque dubia sibi visa esse significarunt. Sed admoniti dubia fieri ex vocabulis et locutionibus, ultro subscribere, alii aliis verbis. Hæc quorumdam fuerunt: *Aliqua nobis ex ipsa obstiterunt verba, ut partitionem et separationem demonstrantia, sic volentibus sapere, de quibus et ab initio ante vestram clementiam ambigebamus, et tunc a vestro jussi exire magnificentia audivimus a sanctis Patribus, episcopis et presbyteris locum tenentibus sanctissimi et Dei amatoris præcipui archiepiscopi Leonis, quia nullam dicunt partitionem in Domino Deo et Salvatore nostro Jesu Christo, sed unum eundemque Dominum Filium Dei; propter quod consensimus et tomo subscripsimus.* Hæc de epistola sancti Leonis ad Flavianum, presentibus lagatis: quorum nullus vel commotus vel conquestus est, quod tanti pontificis epistola a Romana synodo missa a plerisque tum Orien-

tis, tum Occidentis subscripta episcopis, quæ demum nulla unquam vel auctorata magis, vel decreta maturius, vel majori splendore publicata, iterum (a) examini subjiceretur.

Tum iudices Patribus significare imperatoris nomine, liberum illis relinqui ut de 509 fautoribus Dioscori statuerent, de Juvenale scilicet Jerosolymorum, de Thalassio Cæsariensi, de Eusebio Ancyrano de Basilio Seleuciensi, et Eustathio Berytensi. Ii rogati venire in concilium, fide concilii approbata, dicto anathemate in Eutychem, decretisque Patrum sua subscriptione confirmatis, admissi.

Major cum episcopis Ægyptiis concertatio fuit. Subscriptio petebatur. Eutychem exsecrari non verebant; subscribere recusabant. Prætextus, an causa fuit, morem esse Ægyptiorum, nec licitum subscribere nisi præeunte Alexandrino episcopo; daretur qui subscriberet, facemque præferret, subscriptionem non denogaturos. Magnis altercationibus res acta est, ibaturque in condemnationem episcoporum, cum iudices otinuerunt ut quoniam de fide non ambigebant, subscriptio differretur post ordinationem episcopi Alexandrini; datisque fidejussoribus dimissi sunt. Sic minax procella prudentia et consilio iudicum sedata. Tum archimandritæ et monachi introducti, quorum sors diversa fuit, ut dispar erat conditio. Quidam pro Eutyche libellos obtulerunt. Communis vox synodi fuit ut foras mitterentur. Lecti tamen libelli, neque ad condemnationem Eutychis compelli potuerunt. Gravior aliorum ingressus, qui Eutychem exsecrati fidem synodi prædicarunt. Tum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) In secunda actione cum imperiales iudices fidei expositionem postulassent, Patres Leonis epistolam, quam ut *formam* omnes subscripserunt, adversus Eutychem errores sufficere protestati sunt. Sic enim *Ceropius episcopus Sebastopolitanus dixit: Emerse runt quæ ad Eutychem pertinebant, et super iis forma data est a sanctissimo archiepiscopo Romanæ urbis, et sequimur eum, et epistolæ omnes subscripsimus. Reverendissimi episcopi clamaverunt: Ite omnes dicimus; sufficient quæ exposita sunt, alteram expositionem non licet fieri.* Ut autem iudicibus aliqua in parte satisficeret, qui omnium concordiam expetebant, post Nicænum et Constantinopolitanum symbolum, et post litteras Cyrilli contra Nestorium, lecta fuit epistola Leonis adversus Eutychem hæresim, et nullo peculiari examine statim approbata. *Post lectionem autem prædictæ epistolæ reverendissimi episcopi clamaverunt: Hæc Patrum fides, hæc apostolorum fides. Omnes ita credimus, orthodoxi ita credimus. Anathema qui ita non credit. Petrus per Leonem ita locutus est, etc.* Cum vero Illyriciani et Palestini episcopi ob diversitatem linguæ de quibusdem locis ejus epistolæ ambigerent, dati fuerunt quinque induciarum dies, ut habito apud Anatolium tractatu ii qui dubitabant instruerentur. Hoc tantum fine, ut dubitantes ad rectum sensum adducerentur, examen institutum fuit; non vero eo quod Patres de ea epistola, quam jam antea uti fidei *formam* omnes susceperant, citra periculum fidei dubitare quemquam posse crederent: unde Anatolius necessitatem conveniendi in synodo cum definitione pontificis aperte declaravit illis verbis epist. 101: *Opus erat..... ut in rectæ vestræ fidei sensum omnium conveniret intelligentia.* Cum porro in conventu apud Anatolium habito ambigentes fuissent instructi, ut omnium consensus in ipsa synodo palam fieret, omnium episcoporum suffragia actione 4 petita fuere, non vero epistola iterum relecta, nec novo examini subjecta fuit: et ipsorum quoque ambigentium suffragiis patuit utile fuisse examen, ut difficultates, quæ mentem ipsorum impediabant, solverentur; sicque uno omnium spiritu atque consensu catholica fides magis magisque elucesceret, et error proscriberetur. Hoc quidem sensu atque consilio li-

berum fuisse Patribus examen ejusdem epistolæ, salva nihilominus apostolicæ sedis auctoritate; Leo docuit epist. 120, c. 1. Examen scilicet epistolæ dogmaticæ, quo ea veluti incerta expendatur cum facultate dissentendi, apostolicæ auctoritati inimicum est; examen vero quo omnium concordia et dubitantium instructio et assensus queratur, vel quo etiam iudicium a pontificio distinctum, sed concors feratur in synodo ab iis qui controversiarum fidei sunt iudices, sicque facilius ceteri ad unitatem et obedientiam pertrahantur, eandem auctoritatem nihil lædit. Hinc S. pontifex, qui epist. 90, c. 2, et epist. 94, in synodo disputari noluit de fide suis litteris constituta, ac si dubium adhuc esset quod iisdem litteris fuerat definitum; examen ejusdem epistolæ in eum tantum fidem quo errantes docerentur, et ad veritatem jam definitam suscipiendam adducerentur, non recusavit, idemque ex ipso exitu utile et necessarium agnitum fuit. Confer quæ diximus annot. 14 (*Mom præced. col. 1048, n. 1*) in epist. 120. Hoc eodem sensu cum Vigilii in Constituto. c. 15, de eadem epistola scripsit, *his exegit comparationibus* (quod nonnulli perperam obtrudunt) *approbari*, non aliam necessitatem intellexit. Hic nimirum Vigilii scopus erat ostendere epistolam ad Marim Persam, quam Ibas non esse contendebat, probatam non fuisse a synodo Chalcedonensi. Id ut evinceret, epistolam Leonis opposuit, quæ in eadem synodo approbata fuit. Cui cum Palestini et Illyrici, nec non Eutychem fautores opponerent discordem videri a Nicæno Symbolo, et a doctrina S. Cyrilli confirmata in concilio Ephesino; ut isti vel discerentur, vel revincerentur, opus fuit ut concordia ejusdem epistolæ cum laudato Symbolo et cum Ephesino concilio, seu cum doctrina S. Cyrilli in hoc concilio confirmata a Chalcedonensibus Patribus in approbationibus ingereretur; et etenim *his exegit comparationibus approbari*: quod cum factum non fuerit de epistola ad Marim Persam, quæ, ut Vigilii subdit, *specialiter Ephesinam primam synodum respuit, et beati Cyrilli exposita dogmata definit hæretica*, hanc ab iisdem Patribus approbatam dici non posse concludit.

in primis Carosi Dorotheique archimandritarum **510** cepta est agitari causa. Hi Eutychianæ sectæ addicti erant.

De his actio secuta est xiii kalend. Novemb., quæ quarte subiecitur, etsi quinta non nominetur. Causa continuata archimandritarum, qui favebant Eutychi. Barsumæ et aliis (a) datæ trium dierum induciæ, ut hoc spatio sibi met consulerent et ad saniora redirent. Monachi superbe conditionem synodi repudiant.

Secuta controversia Photii episcopi Tyri et Eustathii episcopi Beryti; de provincia controversia erat. Eustathius sibi in primam Phœniciam jus attribuerat ex litteris quas pragmatikas vocant. Dirempta iudicio synodi causa: redditum jus metropolitani Photio, quo exutus Eustathius est, tantumque ne alias ratio pragmatiorum esset. Quoniam contra canones erant (b): *Universa pragmatica cessabunt; canones teneant; sic enim et fides custoditur, et unaquæque Ecclesia tutum statum habebit.*

Actio V.

IX. Quinta actione ix kalend. Novemb. Fuit lecta constitutio seu fides synodi. Legati sedis apostolicæ contestati multa deesse ad profligandam hæresim Eutychianam, multa disertis verbis non explicata. Res delata ad Augustum: concessit ut ex diœcesi Orientis sex episcopi seligerentur, ex qualibet alia tres, **511** qui cum Anatolio et legatis de definitione scribenda statuerent; vel omnes episcopi per metropolitanum provinciam sententiam dicerent; minatus ituros in Occidentem ad synodum, si abnuerent. Prior conditio placuit; constitutio peracta receptaque, in qua symbolum Nicænum Constantinopolitanumque cum synodicis litteris sancti Cyrilli continebantur. Et adversus pravitatem Eutychianam predicata sancti Leonis epistola ad Flavianum, adjectumque eam totam integramque admitti: *Utpote et magni illius Petri confessioni congruentem, et communem quamdam columnam existentem adversus* **C** *perverse sentientes, ad confirmationem rectorum dogmatum congruenter aptavit.*

Actio VI.

viii kalend. Novemb. Marcianus (c) cum Pulche-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc pertinent ad anteriorem actionem de Caroso et Dorotheo habita die 17 Octobris. In ea autem quæ die 20 celebrata est, Alexander de eorundem monachorum libello ad imperatorem, ac de imperatoris mente retulit, ac triginta dierum induciæ eisdem datæ. Sed de hac actione, quam ex solis mss. Græcis in fine additam habemus, nonnullas difficultates non leves Tillemontius proponit not. 47 in Leonem; nec tamen eam uti spuriam expungere audeat. Hæc autem actio, sicut et sequens de Photio Tyri habitæ die 20 Octobris debeant quidem esse actio 5. Sed cum in aliquot mss. Græcis, ac in omnibus Latinis hæ actiones desint, **D** in aliis autem Græcis codicibus, qui hactenus fuerunt inventi, in fine additæ fuerint, hinc factum est ut, servato numero antiquo actionum, hæ duæ a Romanis editoribus post quartam actionem exigente tempore insertæ fuerint.

(b) Όλα τὰ πραγματικά ἀρχήσῃ· οἱ κανόνες κρατήσωσιν· οὕτω γὰρ καὶ ἡ πίστις φυλάττεται· καὶ ἐκάστη βασιλεὺς ἔξει τὸ ἀσφαλές.

(c) Pulcheriæ præsentiam constituimus annot. 12 (*Tom. præced. col. 979, n. c.*) in epist. 101. Ex hac autem Anatolii epistola antea inedita didicimus nonnullas circumstantias ad hanc actionem illustrandam utiles; inter quas illa hoc loco præcipue memoranda est, definitionem fidei primum collocatam fuisse super altare, deinde vero Marciano et Pulcheriæ traditam.

(d) Quatuor capitula Patribus sancienda proposuit imperator hac actione. Hæc autem cum aliis canoni-

ria et aulæ optimatibus concilio adfuit, sermonemque ad synodum habuit; lectaque constitutio fidei, et omnium subscriptione approbata, et variis confirmata acclamationibus ad retinendam concordiam Ecclesiæ. Clericis decreta depositio, militibus exactoratio, exsilium plebi, si turbare Ecclesiam præsumerent. Tum quædam Patrum capitula coram imperatore (d) decreta sunt. Monachis interdictum ne absque venia episcopi condere monasteria aggrederentur; clericis ne possessiones conducerent, aut procurationem caperent; item ne ex sua Ecclesia in aliam transirent.

512 Actio VII.

X. Septima actione, quæ septimo kalend. ejusdem mensis fuit, causa Juvenalis Jerosolymitani et Maximi Antiocheni composita est tam ex iudicio synodi quam ex mutuo partium consensu. De provinciis controversia erat: duæ Phœnicie attributæ **B** Antiochenæ Ecclesiæ, tres Palæstinæ Jerosolymitanæ.

Actio VIII, IX, X.

XI. Sequenti actione, quæ octava fuit, Theodoriti res actæ sunt: primum in Nestorium et Eutychem anathema dicere jussus est, tum sententia Leonis de ejus restitutione approbata rataque est habita.

Nona et decima actiones habuerunt causam Iba Edesseni episcopi, ubi recognita quæ de eo Antiochiæ, Tyri, et Beryti acta fuerunt. Is depositus ab Eutychianis libellum imperatori obtulerat; sed res delata ad synodum, probatæ vitæ et fidei integræ compertus est, atque ita sacerdotio et sedi restitutus.

De Nonno, qui ejus locum ceperat, sanxit synodus ut statueret Maximus Antiochenus: placuit illi ut honore episcopatus non careret, donec aliter cum episcopis suæ diœcesos judicaret. Decretum præterea abolendam pseudosynodi Ephesinæ memoriam, et e synodorum numero expungendam; rogandumque imperatorem ut edicto velaret ne synodus diceretur, nec ejus acta reciperentur. Ordinationem Maximi jam sancta synodus ratam habuerat: (e) quia

bus ab iisdem constituta fuerunt actione in vulgaris 15, re autem ipsa actione 7, uti probavimus not. 18. (*Supra col. 257, n. b.*)

(e) Hæc unica ratio, qua ordinationem Maximi approbavit synodus Chalcedonensis act. 40, ab Anatolio affertur, quoniam S. Leo *in communionem eum recipiens, præesse eum Antiochenum judicavit Ecclesiæ; quam formam sequens et ipse approbavit, et præesse omne sanctum concilium.* Vide quantum deferretur apostolicæ auctoritati! Id ipsum alii episcopi confirmarunt. Solum Stephanus Ephesinus, qui hanc unicam rationem pariter attulit, obiter dixit Maximum *canonice factum* episcopum: cui tamen contradicit Leo, qui ordinationem ejus *contra instituta canonum, ac sine ullo exemplo celebratam, amore reparandæ fidei et studio pacis se recepisse* testatur epist. 104, c. 5, et epist. 106, c. 2. Idem Quesnellus not. 2 in epist. 81, nunc 106, diffiteri non potuit ordinationem ejusmodi contra regulas canonum peractam, cum Maximus ordinatus fuerit ab Anatolio Constantinopolitano, ad quem Antiochena sedes non pertinebat: addendum etiam vivente Domino, qui in Ephesino latrocínio irritè depositus fuerat. Solum dissert. 10, n. 31, canonicam nihilominus ipsius ordinationem ex eo deducit quod Antiochiæ celebratam putet. Sed hoc sine ullo teste profert. Anatolius consecratus fuit Constantinopolitanus episcopus sub finem anni 449; Maximi ordinatio ab Anatolio celebrata est aliquamdiu ante Theodosii mortem, quæ incidit sub finem Julii an. 450. Post ordinationem Maximi, vivente adhuc Theodosio, habitus fuit Constantinopolitanus

513 legitime ab episcopis provinciæ consecratus et in communionem sanctissimi patriarchæ Leonis admissus; quam ob rem superflua exceptio, quam pauci commemorarunt, cum etiam Ephesinis actis accensendam non esse pronuntiarent legati sedis apostolicæ. Actio de Domino, quæ sequitur, (a) commentitia est, ut alibi probamus.

Actio XI et XII.

XII. Bassiani deinde et Stephani controversia actiones 11 et 12 occupavit. Ille ex sede Ephesina, quod diximus, depositus, alter subrogatus. Judicium fuit ut neuter sederet; tertius ordinaretur; sumptus utrique Ecclesia suppeditaret. (b) Hæc iv kalend. Novemb.

Actio XIII et XIV.

XIII. Tertia decima actione, quæ die sequenti fuit, Eunomii Nicomediensis et Anastasii Nicæni lis cognita est. Querebatur Eunomius ex edicto Valentiniani Nicænum episcopum jus metropolis sibi tribuere. Judicatum est Nicæam subditam Nicomediæ; honorem, non jus traditum edicto Valentiniani, et ex decretis Nicænæ synodi in una provincia unam tantum esse metropolim.

De episcopatu Perrhænorum actione 14 contentio fuit. Athanasius episcopus a suis accusatus, et tertio

A vocatus in iudicium neglexit 514 adesse, id positus est. Sabinianus in ejus locum ordinatus Dioscorum sede pulsus est. Re in synodo disceptata ad Maximum Antiochenum causa delata, ut ille Athanasio statuere, et intra octo menses judicium dirimeret. Si reus Athanasius compertus mulctaretur; si innocens restitueretur; si alius honorem episcopi, non jus retineret (c).

Actio XV.

XIV. Rebus ita constitutis, Constantinopolitanae Ecclesiae clerici petierunt ut postquam de fide tum, pertractataque maiora negotia, quadam momento synodo, ut moris est, subjicerentur, se ut Patres de sede Constantinopolitana constituerent. Tum legati subodorati id quod abnuere; id sibi non esse in mandatis. Judicium rogati dicere sententiam tenerentur, pronuntiarem esse synodi, statimque e synodo discesserunt quos legati secuti sunt: ita enim sequenti anno narratum habemus. Patres nihilominus contra (d) canones condiderunt. Græci codices habent 30, Latini 28, ex quibus vigesimus octavus in sede Constantinopolitana. Renovatumque est edictum, quod olim in œcumenica synodo de epi triarchatu statutum fuit: ut quoniam Romana Ecclesia (e) privilegiis uteretur, quæ 515 Patres pr

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

conventus, in quo pro Eustathio Berytensi decretum fuit adversus Photium Tyri; cui decreto eum Maximum, licet Constantinopoli præsens, non interfuisset, postea tamen subscripsit. Non credibilis est paucorum mensium spatio Anatolium statim post suam ordinationem deseruisse Constantinopolim, et Antiochiam ad ordinandum Maximum contendisse, ac dein reversum Constantinopolim conventum celebrasse in causa Photii Tyri; an vero Maximum, qui Constantinopoli versabatur dum hic conventus habitus est, ibidem, ubi aliarum quoque provinciarum metropolitæ Constantinopolitano subjecti consecrari solebant (ut liquet ex act. 16 Chalcedonensis concilii) fuisse ordinatum Antiochenum episcopum, idque præsertim contra canonum regulas et sine ullo exemplo gestum Leonem culpasse?

(a) Hæc actio, habita vi kal. Novembris, in codice Corbeiensi editionis Rustici inserta est post actionem de causa Maximi Antiocheni et Juvenalis Hierosolymitani, et ante actionem de Theodoro celebratam vii kal. ejusdem mensis; in aliis autem Rustici mss. Veranensi, Vaticanis et Divionensi utrisque his actionibus præmittitur. Rectius autem in editis notatione diei collocata fuit post easdem actiones, nec non post duas de Iba, quæ diebus vi et 5 kal. ex Græco habitæ fuere, vel melius fortasse in Latino vii et vi kal. Hanc porro actionem de Domino genuinam probavimus in observat. ad dissert. 9 Quesnelli, ubi aliam actionem in eadem Domni et Juvenalis causa habitam die vel pridie kal. Novembris recudemus.

(b) Actio 11 habita est iv kal., at actio 12 iii kal. Novembris.

(c) Hoc eodem die pridie kal. Novembris alia actio habita est, qua Leonis epistola ad synodum lecta fuit. Hanc actionem hactenus ignotam e mss. Venetis Græcis edidimus in appendice Epistolarum S. Leonis tom. præced.

(d) Canones 27, qui in Græcis et Latinis codicibus actioni 15 tribuuntur, conditi fuere act. 7, uti diximus not. 18. De tribus aliis canonibus, qui in vulgatis Conciliorum et in Græcis Canonum collectionibus Joanne Scholastico posterioribus adjiciuntur, vide admonitionem in actionem concilii Chalcedonensis, quam ex mss. Venetis edidimus in laudata appendice Epistolarum S. Leonis. Actio de prærogativa sedis Constantinopolitanæ præfert diem v kal. Novembris. Sed error irrepsit: nam actione 13 habita in kal. Novembris iudices dixere: *Quæcumque autem sedi*

Constantinopolitanæ sanctissimæ Ecclesiæ de orationibus provinciæ competunt, hæc suo ordine cunctis sancto concilio examinabuntur; quibus canonem Constantinopolitanam sede nondum constitutus, sed deinde indicatur. Adde quod cum eadem actione ordinatio episcopi Basilinopolis Nicomediensis metropolitano attributa fuisset, Actius Constantinopolitanae Ecclesiae archidiaconus protestatus ne ullum iudicium inferretur episcopo regiæ urbis, hanc actionem subiecit: *Sanctissima enim Constantinopolitana sedes aut ordinationem ipsa facit in Basilinopolitana, aut permittit fieri.* Hoc jus ordinandi cumque episcopos etiam non metropolitano Constantinopolitano ademptum fuit canone Chalcedonico quo metropolitano tantum ordinatio ipsi reservata est. Cum ergo hoc præjudicium cavere voluit in ea actione, nondum canonem Constantinopolitanæ episcopi prærogativa statutus fuerat; alias ordinatio Constantinopolitanæ episcopi ordinationem Nicomediensis attributam haud protestatus fuisset. Melius canon pro sede Constantinopolitana in codicibus vionensi prima manu signabatur kalendis Novembris et in omnibus quidem mss. tum Græcis tum Latinis ultimo loco describitur, et ab Evagrione auctore recensetur post actionem 14 habitam kalendas Novembris.

(e) Privilegia Romanæ Ecclesiæ non a Petro propter imperium concessa, sed Deo auctore instituta sunt in Petro apostolorum principe, qui Romanus pontifex, in Romanos pontifices successores eumdem divinæ institutionis, et præcipuè jurisdictionis primatum transmisit. Ipse patriarchatus Romanus pontifex occidentali Ecclesiæ peculiari mine præsidet, non ex Urbe imperii principe, sed Petro, qui ea in urbe sedem constituit, ac exinde Occidentem religionem propagavit, originem Constantinopolitanæ vero sedis gradus, qui ex prærogativa imperii a Constantinopolitano Patribus constitutus fuit, nec institutione divinæ jurisdictionis ad Romanum pontificatum accedens unde paria eidem collata dici nequeunt. Hinc et Chalcedonensi qui similia verba præfert, vel homine statim contradixerunt S. Leonis legati, Romanæ sedi injuriosus videretur, eumdemque probavit idem S. Leo, cujus confirmatione eum nonem indigere ipsi Chalcedonenses Patres et 98, et Anatolius epist. 101 satis professi sunt. Neque illum post S. Leonem umquam pro-

imperium concesserant, sic centum et quinquaginta Patres sub Nectario Constantinopoli congregati paria Constantinopolitanæ sedi tribuerant, quia nova Roma imperio et senatu, sicut vetus, ornata sit; ut, inquam, primo post illam honore fruere- tur, jus et potestatem haberet in Thraciæ, Ponti et Asiæ dioceses, eorumque metropolitæ, episcopos- que barbarorum ordinaret.

Actio XVI.

XV. Postridie congregata synodo, Paschasinus 516 legatus apostolicæ sedis apud iudices graviter conquestus est post iudicium suumque discessum quædam esse gesta contra canones, quæ coram re- legi velit. Iudices annuerunt: Beronicianus secreta- rius divini consistorii legit schedam sibi oblatam ab Actio archidiacono, ubi descripta privilegia novæ Romæ: quibus perlectis Lucentius legatus apostolicæ sedis exclamare circumventos episcopos, coactosque subscribere: Nicænæ synodi et 318 Patrum posthabitis decretis, constitutiones propositas el. PP., quarum nulla in synodicis canonibus memoria. 517 Si in usu isthæc privilegia, quid opus denuo confir- mare? Si numquam in usu, cur synodi rogare sen- tentiam super illud quod contra canones et quod numquam usurpatum? Tum Aetius rogare legatos ut si quid Leo de ea re in mandatis dedisset, hoc uti- que proferrerent. Bonifacius, presbyter sedis apostoli- cæ legatus, hoc beatissimi Leonis mandatum legit ex charta: *Sanctorum quoque Patrum constitutionem prolata nullam patiamini temeritate violari vel immi- ni, servantes omnimodis personæ nostræ in vobis (quos vice nostræ transmisimus) dignitatem; ac si qui forte civitatum suarum splendore confisi sibi tentaverint usurpare, hoc qua dignum est constantia retundu-*

BALLERINIORUM

Latina Ecclesia. Immo ipsi quoque Græci antiquio- res Photio eum in collectionibus canonum non rece- pere, ut manifestum sit non solum ex Dionysio Exi- guo, aliisque tribus antiquis interpretibus, qui e Græcis collectionibus Chalcedonenses canones Latine reddentes, istum non transtulerunt, verum etiam ex Theodoro Lectore, ac Joanne Scholastico Græcis sexti sæculi auctoribus, qui 27 tantum Chalcedonen- ses canones memorant. Addimus porro in Græco textu canonis Constantinopolitani, cui hic canon Chalcedonensis superstructus est, adhiberi voces τὰ πρῶτα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν Πῶμης ἐπίσκοπον, quæ non primatum nec jus aliquod peculiare, sed meras præminentias honoris post Romanum episcopum si- gnificant. Cum ergo eadem vox πρῶτα in canone Chalcedonensi adhibeatur, eodem sensu intelligenda est, ita ut hac formula honoris tantum præmentia post Romanum pontificem eidem attributa fuerit; unde secundus locus post Romanum et ante cæteros patriarchas ipsi concessus fuit. Non ergo comparatio aut sermo exstitit de primatu jurisdictionis Romani pontificis, quem ex S. Petro et ex divina institutione manantem, semper catholici professi sunt, sed de meris honorificis privilegiis; et in his ipsis Con- stantinopolitanæ episcopo non æqualis et idem gra- dus cum Romano, sed secundus tribuendus visus est. Iudices quidem post lectum canonem Chalcedonen- sem, post auditos legatos pontificis, qui Nicænum canonem ex usitata apud Latinos interpretatione recitantes, Romanæ Ecclesiæ primatum τὰ πρῶτα no- mine expressum opposuerant, ac post lectum cano- nem Constantinopolitanum, qui præminentias meri honoris post Romanum Constantinopolitano antistiti vindicaverat; ex his omnibus collegerunt primatum quidem et præcipuum honorem Romano episcopo con- servandum; Constantinopolitanum vero eisdem præ- eminentiis honoris dignum esse: Ἡρὸ πάντων μὲν τὰ ἹΠΟΤΕΙΑ καὶ τὴν ἰθαίρετον τιμὴν κατὰ τοὺς κανόνας, τῆ τῆς πρῆσβυτέρου Πῶμης θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου ὑλάττεσθαι· χρῆναι δὲ τὸν πόλεως νέας Πῶμης τῶν αὐ-

tis. Lectis deinde canonibus quibus suam quisque defendebat causam, nihil quidem iudices ausi sunt statuere; sed Lucentius petiit ut ea quæ pridie gesta fuerant absentibus legatis expungerentur; alias vero contestatio legatorum in acta referretur, quam deferrent ad episcopum Romanum; ut ille de sedis suæ injuria aut de canonum eversione possit ferre sententiam.

Ita peractum est concilium Chalcedonense; cui et aliis tribus œcumenicis tantum (a) sanctus Gregorius tribuit, ut soleret dicere quatuor se illa concilia perinde ac quatuor Evangelia amplecti.

XVI. Verum varius synodi exitus fuit. Fidei de- fensores gaudio affici, constare sibi qui titubaverant, respiscere quos induxerat in errorem latrocinium Ephesinum; contra furere hæretici, novas res moliri, ire in exitum præcipites, suo lapsu et ruina complures vel scientes vel incautos opprimere.

Antequam Patres discederent, Augustum, dicto an- scripto, honorifice allocuti sunt. Exstat in Actis ille sermo προσφωνητικός. Testantur Patres se Deo acce- ptissimum referre quod imperatorem nacti, cujus fi- des infracta, et Leonem Romanæ Ecclesiæ episcopum doctrina, pietate et animo tamquam armis ad victoriam instructum. Explicat deinde sic actum in hac synodo sicut olim 518 in aliis, ubi nova men- dacia novis definitionibus confutata, novaque labes novitate salubri sanata, et inter hæc fidem integram illæsamque permansisse. Sacram postea Verbi in- carnati ὁικονομίαν unionemque utriusque naturæ in Christo pluribus prosequuntur: epistolam vero sanctissimi PP. Leonis non modo a novitate vindicant, sed cohærentem cum sancta Scriptura, cum Patrum scriptis, cum decretis Nicænæ synodi ad- versus Eutychniana dogmata approbant.

ANNOTATIONES.

τῶν πρῆσβυτέρων τῆς τιμῆς ἀπολαβεῖν: quibus verbis *primatum* stricte dictum, τὰ πρῶτα, tribuendum intel- lexere soli Romano episcopo; *præminentias* vero *honorificas* ita Constantinopolitano communicari posse censuerunt, ut præcipuus tamen honor et locus Romanæ sedi semper maneret. Hinc Anatolius epist. 101 ad Leonem id statutum prodidit, *ut Constantinopolitanus episcopus habeat honorem et primum locum post Romanam sanctissimam sedem, eo quod etiam Constantinopolis sit nova Roma*. Similia sunt in epist. 98 ipsius synodi Chalcedonensis. Intacto quidem peculiari jure Romanæ sedis in totam Eccle- siam, et intacto etiam jure ejusdem patriarchico in Occidentem, ne secundus gradus et honor Constan- tinopolitanæ sedi a Constantinopolitana synodo tributus omni jure careret, Chalcedonense concilium jus in tres dioceses Ponti, Asiæ et Thraciæ eidem attribuit, et ita attribuit, ut Leonis approbatione multis litteris petita, hoc ipsum jus a Romano pon- tifice pendere agnatum fuerit. Vide inter cætera epi- stolam 132, c. 4. Re igitur hoc canone Romanæ sedis juri nihil ademptum fuit. Quod si privilegia hujus sedis ex prærogativis imperii Romanæ urbis deducta fuerunt, id non eo sensu factum est, ac si Patres Chalcedonenses præminentias et jura Romanæ cathedræ a Petro derivata non agnoscerent (alibi enim ipsum Petrum, et Petri auctoritatem in Leone pro- fessi et venerati sunt, ut liquet ex act. 1 et 2, ac ex relationibus ad Leonem, et ad imperatorem), sed quia approbando canoni pro Constantinopolitana sede non alia ratio favere poterat, nisi quæ a simili- bus imperii prærogativis ducebatur; et eo sensu *privilegia* utrique sedi attributa ex æqualibus im- perii prærogativis dicta fuerunt *æqualia*, quatenus tributo Constantinopolitanæ sedi secundo loco post Romanam, utraque sedes *æque* cæteris omnibus honoris præminentias præcedebat.

(a) Ea sola quæ ad fidem pertinent approbat S. Gregorius lib. II, epist. 10; lib. IV, epist. 3, et alibi.

XVII. Est præterea epistola seu relatio, quam Patres de rebus gestis synodi ad Leonem mittunt. Cujus epistolam ad Flavianum miris laudibus efforunt; ejus se litteris ad synodum tamquam ad epulas invitatos; hunc custodem vineæ Christi appellant. Dioscori condemnationem proscriptionemque ejus doctrinæ exponunt. Sed in primis monent quæ pro sede Constantinopolitana decreverint, rogantque ut his approbationem non dæneget. Contradixisse quidem legatos, sed ut quemadmodum fidei, sic bonæ ordinationis ipse sit auctor. (a) Incertum quo tempore hæc epistola scripta sit: nam Patres non statim discessisse putem, tum ut acta exscriberentur, tum ut sua decretis maneret auctoritas. Deinde constat legatos post duos a synodo menses nondum Romam remeasse: nam Leo (b) ad kalend. Febr. episcopis Galliarum scribens de synodo, felicem suis legatis reditum præcatur.

Circa initium ejusdem mensis Marcianus edicto quorundam audaciam compeccit, qui vicatim turbas ciebant ad disserendum de fide. Mense Martio altero edicto confirmata Patrum decreta, jussaque observari. In collectione Romana Holstenii legi epistolam Marciani datam xv kalend. Januarii sequentis, missamque Romam, (c) per Lucianum episcopum Basiliumque diaconum. Lætum synodi exitum Augustus Leoni gratulatur; tum rogat uti rata habeat decreta in gratiam sedis Constantinopolitanae, quæ et scripta fuisse ab imperatrice ex responsionibus Leonis patet.

519 ANNUS CHRISTI 452; — LEONIS PAPÆ 13; — VALENTINIANI 38; — MARCIANI 3, IMPP.; HERCULANO ET SPORATIO COSS.

I. Sanctus Leo, auditis quæ gesta fuerant Chalcedone, anceps dubiusque fuit. Lætitia simul et dolore afficiebatur, modo reputans animo victorias fidei, modo anxie cogitans recens vulnus ab Anatolio disciplinæ inflictum, ejus haud expedita curatio. Etsi porro statim consultum huic malo voluit, operiri tamen statuit reditum legatorum, ut omnia ex judicio et prudentia ordinaret. Interea episcopos Galliarum de re bene gesta Chalcedone, et de clade Dioscori certiores facit (*Epist.* 7, *nunc* 102), commendatque ut eadem episcopis Hispaniarum renuntient. Et iterum post regressum legatorum encyclicam epistolam de eadem re ad eosdem mittit: quod patet ex ejusdem epistola ad Rusticum Narbonensem (*Epist.* 32, *nunc* 103), Ravennium Arelatensem et cæteros Galliarum episcopos, quibus significat se exemplaria lætæ adversus Dioscorum sententiæ vel tunc mittere vel antea misisse.

Postquam legati apostolicæ sedis Romanæ redierunt, S. Leo certus Anatolium nova ambitione tur-

BALLERINIORUM

(a) Ex epistola 101, Anatolii, quam e ms. Vaticano eruimus, quæque ad Leonem missa fuit una cum Marciani epist. 100, scripta die 19 Decembris, liquet legatos cum relatione et gestis concilii jam antea transmisisse, et probabilius post Chalcedonensem synodum mense Novembri, uti animadvertimus annot. 4 (*Tom. præced. col.* 975, n. e) in eadem epist. 101.

(b) Ex Ratisponensi emendavimus vi kalendas Februarias. Vide epist. 102, annot. 31 (*Tom. præced. col.* 987, n. k).

(c) Per hunc eundem Lucianum missa etiam fuit Anatolii epistola 101, quam e ms. Vaticano edidimus. In his autem litteris plura animadvertenda sunt: 1° necessitas conveniendi cum definitione fidei, quam Leo ediderat, c. 3; 2° necessitas referendi ad eundem pontificem quæcumque in synodo gesta fuerant, c. 4 et 2; 3° vindictæ canonis pro sede Constantinopolitana, cujus approbatio et confirmatio a pontifice veluti necessaria petitur, quemadmodum idem Anatolius repetit epist. 132, c. 4, inquires:

bare Ecclesiam, legatos cum litteris ad Marcianum (*Epist.* 78, *nunc* 104), ad Pulcheriam (*Epist.* 79, *nunc* 105), Anatolium (*Epist.* 80, *nunc* 106), Julianumque (*Epist.* 81, *nunc* 107) Coensem dimittit. Datæ sunt xi kalend. Junii; quibus quantum laudat Ecclesiæ triumphos, tantum Anatolii audaciam perstringit. Sed operæ pretium esse existimo ab origine jura seu vera seu ambigua Constantinopolitanae sedis paucis inquirere, ut quam æqua fuerit causa Leonis quivis perspiciat.

II. Constantinus imperator posthabita Roma Byzantium sedem imperii transtulit: et ne mutasse imperium cum sede videretur, magistratus eosdem, fasces eademque insignia novæ urbi intulit, novamque seu junlorem Romam esse jussit. Aliorum deinde principum gloria et splendore decorata civitas magnitudinem antiquæ Romæ potentiamque æmulari cepit. Tum episcopus Byzantinus cum urbe accrescere honore, eumque paulatim amplificandæ potestatis cupido incessit. Et quoniam religio erat alios Ecclesiæ suæ limites ponere quam qui ab initio fuerant, sensim et quasi per gradus ad fastigium ecclesiasticæ potestatis sibi viam facere. Primum assumere sibi jura metropolis: tum primarum sedium ambire prærogativas: et demum similem cum iis, vel etiam majorem usurpare potestatem. Quomodo vero id sit consecutus, breviter commemorabo.

Initio rerum Christianarum ex cœtu fidelium conditæ ab apostolicis Ecclesiæ. Aucto deinde numero credentium, disseminataque per provincias fide, quædam Christiana πολιτεία, seu quasi respublica instituta cepta, eaque ad normam fere Romani imperii ordinata. Singulis urbibus episcopus fuit, et sui cuique parochiæ definiti limites. Jam Ecclesiæ complures seu civitates unius ejusdemque provinciæ, sicut in imperio, (d) uni metropoli subjectæ; idque jam ab ævo apostolorum fuisse asseram; nec qui sedulo res Christianas ab ipsa origine legerit inficiabitur, Jura præterea et privilegia primis sedibus, Romanæ, Antiochenæ et Alexandrinæ Ecclesiis, ex antiqua consuetudine fuisse Nicæna synodus dicit. Primatis porro prærogativa duobus constat: alterum est honoris, alterum potestatis ac jurisdictionis. Et hæc iterum duo habet: primum metropolitaram ordinationem, deinde synodi cogendæ jus ac facultatem. Nullam tunc Byzantinæ Ecclesiæ potestatem jurisdictionemque extra parochiam fuisse, constans opinio est. Immo ipsa, sicut aliæ ex Thracia, Heracleensi Thraciæ subjecta. Sed translata in Asiam sede imperii, episcopus novæ civitatis, ut diximus, honore priusquam potestate augeri cepit. Prærogativam itaque loci, seu πρωτοκαθεδρίας primum ambiit, idque datum in Constantinopolitana synodo sub Nectario ad annum 381, ut primum honorem post Romanum

ANNOTATIONES.

Cum et sic gestorum vis omnis et confirmatio auctoritati vestræ beatitudinis fuerit reservata. Cum vero legati huic canonis contradixissent, eorumque contradictione actio soluta fuisset, expressam ejus canonis confirmationem multo magis necessariam, ut vim obtineret, omnes intellexere, et idcirco in hac præcipue postulanda et synodus in relatione, et Marcianus in suis litteris, et Anatolius institerunt.

(d) Si Romanam, Alexandrinam, Antiochenam, ac paucas alias primarias Orientis sedes excipiam, quæ speciem quamdam metropolitici juris apostolorum ætate prætulerunt, cæterarum metropoleon ecclesiasticarum institutio apostolis coæva nullo fundamento defendi potest. Citius quidem in Oriente hæc hierarchica forma constituta fuit, ubi apostoli plures Ecclesias fundarunt; in Occidente autem serius: qua de re non nihil dicitur in observ. ad dissert. 5 Quesnelli part. II, c. 5, ubi etiam civilium provinciarum formam non usquequaque servatam videbimus.

episcopum haberet, quod habetur in canone tertio, A ubi hæc verba : *Constantinopolitanæ civitatis episcopum habere oportet privilegia honoris, πρεβία τῆς ῥωμαίων, post Romanorum episcopum, propter quod sit nova Roma.*

III. Neque ea res nova habebatur in Ecclesia : prius enim privilegia honoris seu loci prærogativa, in synodo Nicæna Jerosolymitano episcopo attributa canone 7. Scio discrimen hoc esse, quod Jerosolymitano episcopo post tres primas sedes, et Constantinopolitano post Romanum episcopum honoris prærogativa potestatem jurisdictionemque ceptam esse. Sed ii attendant ad 521 canonem 2 ejusdem concilii, ubi diæcesibus Astæ, Ponti et Thraciæ, in quas competere jus patriarchicæ episcopi Constantinopolitani potuisset, sua antiqua immunitas, suaque privilegia conserventur : decerniturque jurisdictione Asianæ diæcesis episcopis Asiæ, quemadmodum Ponticæ Ponti episcopis, et Thraciæ Thraciæ episcopis ; cautumque ne Alexandriæ et Orientis episcopi extra terminos suæ diæcesis jurisdictionem exercent. Tres igitur illæ diæceses Asiæ, Ponti et Thraciæ per episcopos, id est per synodos suorum episcoporum gubernari decretum est. Nihil ergo potestatis in eos erat Constantinopolitano episcopo : immo ipsi, sicut aliis episcopis, interdicta hoc eodem 2 canone extra diæcesim cujuscumque causæ cognitio.

IV. Contra, si in synodo hac Constantinopolitanæ sedis jurisdictio stabilita fuisset, ut illi opinantur, infirmata certe synodi Nicæna decreta, nedum confirmata fuissent, ut postmodum violata fuisse Chalcedone 28 canone Leo conqueritur. Tum igitur nulla potestas nullaque jurisdictio permissa : honos tantummodo prærogativaque sedendi episcopo Constantinopolitano attributa primum est. Etsi canon ille ab episcopo Romano rejectus improbatusque est, in usu tamen fuit : cujus rei argumentum est id quod legitur in Actis Chalcedonensis synodi, ubi Acta lecta sunt pseudoephesinæ synodi, cui præsidebat Dioscorus. Ille vero Flavianum CP. post Juvenalem Jerosolymitanum, et Domnum Antiochenum sedere jusserat ; quæ cum legebantur, tum Orientales exclamare (a) : *Flavianus quare in propria loco non sedit? Constantinopolitanum episcopum quare quintum posuerunt? Paschasinus reverendissimus dixit : Ecce nos, Deo volente, dominum Anatolium primum habemus, hi quintum posuerunt beatum Flavianum. Digenes reverendissimus episcopus Cizyci Ecclætiæ dicit : Quoniam vos regulas scitis. Ecce honos loci egregie vindicatus episcopo Constantinopolitano ab ipsismet legatis sedis apostolicæ, qui Dioscori audaciam criminantur, quod quinto loco Flavianum jussisset sedere : laudatur synodus Chalcedonensis, quod Anatolio secundus locus sit concessus, idque ex regulis et canonibus. Ex quibus patet solum honorem primum attributum fuisse CP. episcopo, in honorem urbis regiæ, quam imperatores novam Romam esse jusserant.*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Act. 1, Chalced. Syn. : *Φλαυιανὸς ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ δὲ τὸ οὐκ ἐκαθίσθη; τὸν Κωνσταντινουπόλειως ἐπισκοπον δὲ τὸ πέμπτον ἔταξαν; Πασχασίνος ὁ εὐλαβέστατος ἐπισκοπος εἶπεν· Ἴδε ἡμεῖς Θεοῦ θελήσαντος, κέρριον τὸν Ανατόλιον πρῶτον ἔχομεν, οὗτοι πέμπτον ἔταξαν τὸν μακκρίον Φλαυιανόν.*

(b) Secundum locum post Romanum pontificem meritoris gratia sine ullo jure Constantinopolitana synodus sub Theodosio seniore regiæ urbis antistiti attribuerat. Quæ autem Constantinopolitani episcopi sibi postea vindicarunt, usurpati juris notari poterant. Nonnulla quidem de hoc querela ante Chalcedonense concilium legitur adversus S. Joannem Chrysostomum, et adversus S. Proclum. In Chalcedonensi autem Anatolius ter impetitur : 1º in actione de Photie Tyri, cum quæstio mota fuit num episcoporum

V. Deinceps vero CP. episcopi cogitaverunt et jurisdictionem occupare. Ita sese præbuit occasio. Complures, ut fere fit, episcopi ad comitatum ibant, aliquando certe Ecclesiarum necessitate compulsi ; sed sæpius, quod olim Patribus Sardicæ congregatis conquerebatur Osius, ut suis honores administrationesque captarent. Idcirco erat Constantinopoli 522 magna episcoporum frequentia, et ad sexaginta, ut plurimum, episcopi in regia civitate visebantur, qui sæpe agmine facto ad Augustum conveniebat. Lites tum plurimæ de rebus ecclesiasticis ad imperatorem ferebantur, quæ consilio judicioque episcopi CP. dirimebantur. Et si quæ majoris momenti erant negotia, cætu ex episcopis qui in urbe erant facto, præside CP. episcopo tractabantur. Græcisque erat hoc genus concilii *συνόδος ἐνδημοῦσα*, quia erat episcoporum *ἐνδημοῦστων*. Etsi ejusmodi conventus nomen concilii non merebatur, neo nisi ex contententium consensu vis et auctoritas ejusmodi judiciis erat, ex consuetudine crevit auctoritas his synodis. Nam primum de regimine Ecclesiæ erat tractatio ; subinde vero de metropolitaram controversiis, et de fidei quæstionibus. Sic sub Flaviano CP. condemnatus Eutyches : et causa Florentii Sordorum episcopi metropolitæ Lydiæ cum duobus episcopis suæ provinciæ agitata, ut habetur act. 1 concil. Chalced.

Quæ fuerint horum conventuum initia, difficile dictu est. Si conjecturæ est locus, forte temporibus S. Chrysostomi cæperunt. Is enim malevolorum hominum invidia pulsus sede ; deinde coacto concilio ex episcopis qui tum Constantinopoli versabantur, restitutus est et rescissa superioris synodi sententia. Ita acquisitum jus congregandæ synodi Constantinopoli episcopo.

VI. Metropolitæ vero ordinandi ita ratio constituta. Erat episcopus Constantinopoli in pretio et honore, quia in civitate regia versabatur, cui in promptu erat re et opera alios adjuvare, eorumque res et negotia gratia qua pollebat in comitatu promovere. Tum si quæ erant in episcopatibus sacerdotiisque acquirendis ambitiones, unde, ut solet, turbæ plerumque exoriebantur, advocabatur : ille illico adesse, ambitus potentorum auctoritate comprimere, et sensim in electionibus sibi jus attribuere. Adde quod canones tum synodi CP., tum alii, invitatos episcopos ordinationibus aliarum provinciarum interesse sinebant, et honori ducebant plerique regiæ u' his episcopum consortem suarum ordinationum habere. Jam illa consuetudo invaluerat ætate S. Chrysostomi. Unde ille Ephesimam metropolitam, aliosque episcopos simoniaci criminis comperitos deposuit, aliosque subrogavit : et si S. Chrysostomus non studio propagandæ ditionis suæ, sed auctoritate concilii facere id sit aggressus ; tamen hoc vertit in consuetudinem, adeo ut deinceps ordinationibus metropolitaram, et aliarum Ecclesiarum episcopis Asiæ, Ponti et Thraciæ præesse non vereretur. Demum quæ usu et longa consuetudine stabilita erant, facile fuit in legem et jus traducere : quod (b) in concilio Chalcedonensi

D qui Constantinopoli essent conventus ab eo convocatus, synodus habenda esset, synodice jure potiretur. 2º In fine actionis 11, cum episcopi Asiæ postularunt ut Ephesiorum episcopus non Constantinopoli, sed ab ipsis in provincia ordinaretur ; quibus assentientes episcopi, id ex canonum regulis esse observandum clamaverunt. 3º In fine actionis 13, cum concilium Basiliopolitanum episcopi ordinationem ad Nicomediensem, non vero ad Constantinopolitanum episcopum ex canonibus pertinere declaravit. Hinc Anatolius, metuens ne eo jure quod sua sedes sibi vindicaverat aliquando exspoliaretur, non dimittendam censuit occasionem hujus synodi ; ac ut itidem jus facilius confirmaretur, ordinationi episcoporum cedens, metropolitaram tantum consecrationem sibi deferendam contendit. Id facile fuit obtinere favent-

Anatolius perfecit, edito a Patribus 523 canone, ubi non modo sedendi prærogativa, sed jus datum cogendæ synodi, et metropolitæ episcoposque alios ordinandi; eique potestas et jurisdictio in tres provincias Asiam, Thraciam et Pontum attributa est. Illæ porro provinciæ nullius dioceseos seu patriarchici districtus erant; sed suis tum regebantur synodis, ubi electiones raro sine turbis, quod CP. episcopi res consiliaque promovit.

VII. Legati summi pontificis, quod diximus, cum cernerent ea fieri in detrimentum disciplinæ ecclesiasticæ, et Romanæ sedis injuriam, canoni Chalcedonensi contestatione publica contradixerant. Leo ipse persuaderi non potuit ut decretum hoc confirmaret, neque imperatoris, neque Augustæ, neque Juliani Coensis legati sui, neque Patrum Chalcedonensium sollicitis precibus; immo resistere omnibus modis instituit, et validissimis rationibus hoc decretum infringere.

Primo asserebat coactam synodum ad fidem vindicandam perfidiamque Eutychnam perimendam, non ad serviendum Anatolii cupiditati: *Quibus inauditis et numquam antea tentatis ita prævenitis excessibus, ut sanctam synodum ad extinguendam solum hæresim et ad confirmationem fidei catholicæ studio Christianissimi principis congregatam, in occasionem ambitus trahas, et ut conniventiam tibi det, impellas* (Epist. 80. nunc 106, ad Anatol. c. 2). Episcopus deinde arguit vel promissis illectos, vel minis terribos. *In totius, inquit, Ecclesiæ perturbationem superba hæc tendit elatio: quæ ita abuti voluit concilio synodali, ut fratres in fidei tantum negotia congregatos, definitione ejus causæ quæ erat curanda persunctos ad consentiendum sibi depravando traderet, aut terrendo compelleret* (Ibid., c. 3). Tertio consilia Anatolii ad perturbationem et Ecclesiæ 524 scandalum tendere. *Sapienter, inquit, intellige, quale sit Dei iudicium subituras, qui tot Ecclesiis tot sacerdotibus scandalum inferre non metuit* (Ibid., c. 5); et postea: *Si inconcessa quæstionis, ipse te tuo opere atque iudicio universalis Ecclesiæ pace privabis* (Ibid., c. 6). Quarto canones Nicænos violatos contemptosque sæpius inculcat. *Doleo etiam, inquit, in hoc dilectionem tuam esse progressam, ut sacratissimas Nicænorum canonum constitutiones conareris infringere; tamquam opportune se tibi hoc tempus obtulerit, quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdidit, et Antiochena Ecclesia proprietatem tertie dignitatis amiserit; ut, his lucis juri tuto subditis, omnes metropolitani episcopi proprio honore priventur.... Nimis ergo hæc improba, nimis sunt prava, quæ sacratissimis canonibus inventuntur esse contraria* (Ibid., c. 2).

In multis Nicæni concilii decreta violata ab Anatolio patet. Canon quippe 6 Nicænus quasdam provincias jubet sui esse juris, et suis synodis regi; hocque notum ubi Alexandrinæ et Antiochenæ Ecclesiæ jura asseruntur. Sic in canone: *ὁ μολως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιοχείαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις τὰ πρεσβυτεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις. Similiter autem et apud Antiochiam cæterasque provincias sua privilegia servantur Ecclesiis*. Provincias illas Pontum, Asiam, Thraciam-

A que fuisse canon 2 CP. synodi explicat, quarum jurisdictionem Anatolius invaserat. Præterea CP. episcopus secundum post Romanum episcopum sibi arrogaverat locum, et Alexandrinum episcopum ad tertium, Antiochenum ad quartum locum detruserat. Id quoque contra synodum Nicænam, ubi honorem suum singulis Ecclesiis servari olim constitutum. Jura quoque exarchorum metropolitaramque abolita. Heracleensis metropolita 525 seu exarchus Thraciæ spoliatus sua jurisdictione ab CP. episcopo. Primum ipsi Constantinopolis subjecto; subinde mutato rerum ordine ipsi subjectus per usurpationem episcopi Constantinopolitani, qui per speciem primi post Romanum episcopum honoris, Heracleensem et jure synodis suæ provinciæ præsidendi, et jure ordinationum sensim exuerat; hocque S. Leo redarguit. *Non convelluntur, inquit, provincialium jura primatum* (Ead. cap., c. 5). De exarchis Thraciæ, Asiæ, et Ponti loquitur; quibus subjecti suarum dioceseon metropolitæ. S. Leo subjungit: *Nec privilegiis antiquitus institutis metropolitani fraudenter antistites; hoc atinet ad metropolitæ tribus his exarchis subjectos*. Prosequitur pontifex noster: *Nihil Alexandrinæ sedi ejus, quam per sanctum Marcum evangelistam B. Petri discipulum meruit, pereat dignitas; nec Dioscoro impietatis suæ pertinacia corrumpente, splendor tantæ Ecclesiæ tenebris obscuretur alienis. Antiochena quoque, in qua primum prædicante B. apostolo Petro. Christianum nomen exortum est, in paternæ constitutionis ordine perseveret, ut in tertio gradu collocata numquam se fiat inferior*.

VIII. Anatolius alique Patres, qui Chalcedone canonem 28 condiderant, canone 2 Constantinopoli edito sub Nectario, decretum Chalcedonense defendebant. Sed ejus vim multis Leo destruere conatur, asserens ea in notitiam Romani pontificis non venisse, nec ullius esse momenti quæ in ipsa sua origine vana irritaque sunt. *Persuasioni tuæ in nullo penitus suffragatur quorundam episcoporum ante sexaginta, ut factas, annos facta conscriptio, numquamque a prædecessoribus tuis ad apostolicæ sedis transmissa notitiam; qui ab initio sui caducæ dudumque collapsæ, serra nunc et inutilia subijcere fulcimenta voluisti, eliciendo a fratribus speciem consentionis, quam tibi in sui injuriam verecundia fatigata præheret* (Eadem epist., 2). S. Leo canonem CP. non quidem suppositum, sed ignotum conqueritur, neque renuntiatum apostolicæ sedi. Lucentio aliisque legatis ignoratum ex Actis Chalcedone liquet: nam Lucentius negavit inter acta synodica reperiri. (a) *Accedit, inquit, ad cumulum, quod 318 constitutionibus posthabitis, centum quinquaginta, qui in synodicis canonibus non habentur, mentionem tantum fecisse noscuntur*. Sed postquam lectus ex ac actis canon Constantinopolitanus, nihil ulterius dicere contra ausi sunt. Scio esse aliquos qui a Damaso decretum CP. repudiatum scribunt; sed hæc qui-conveniunt cum iis quæ a S. Leone; qui ab apostolica sede ignoratum fuisse asserit, nec de Damasi contestatione quidquam habet, quod certe emittere non debuerat?

526 IO. Arguit deinde S. Leo canonem Chalce-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

tibus imperatore et senatu, quibus episcopi Orientis plurimum deferrebant. Ii quorum intererat ne sedes Constantinopolitana eveheretur, vel aberant, vel se opponere non audebant. Dioscorus Alexandrinus episcopus depositus fuerat, nec successor ejus ordinatus; nullique Ægyptii inter eos qui actioni subscripsere memorantur. Maximus Antiochenus ab Anatolio ordinatus, eidem debebat plurimum. Juvenalis Jerosolymitanus, cum contra Nicænos canones jus in tres Palæstinas obtinisset, resistere non poterat juri quod Constantinopolitano non abimiliter tribuebatur. Heracleensis Thraciæ primas non interfuit, ejusque vice subscripsit Lucianus Byziæ, qui Anatolio tam erat addictus, ut hac ipsa in causa

ab eodem Romam legatus fuerit. Bassiano et Stephano depositis nullus erat Ephesus Asiæ primas. Solus Thalassius Cæsareæ Cappadociæ adfuit; sed per summam gratiam inter episcopos receptus, non subscripsit, iisque verbis in ipsa actione usus est, quæ quid significant, ignoratur. Nullæ opportuniore circumstantiæ incidere poterant, in quibus Anatolius rem suam in concilio perferret.

(a) Φαίνεται προτεσωρεύσθαι τοῖς ὄροις τῶν τριακοντῶν δέκα καὶ ὅκτω, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἑκατὸν πενήκοντα νῦν μνημονευθέντα, μὴ ἐμπερήμενα δὲ ἐν τοῖς συνδικαῖς κανόσι ταῦτα φάσκουσιν ὄρισθαι. Act. 16 Chalced.

donensem ab excellentia præstantiaque Nicænae synodi 318 Patrum, cujus auctoritas nulla vi decretoque nullo conosci potest. *Tanquam*, ait S. Leo *Ead. epist. c. 2*), *refutari nequeat quod illicite voluerit multivolo; et illa Nicænorum canonum per Spiritum vere sanctum ordinata conditio in aliqua cuiquam sit parte solubilis. Nulla sibi met de multiplicatione congregationis synodalia concilia blandiantur, neque trarentis illis decem et octo episcopis, quantumlibet copiosior numerus sacerdotum, vel comparare se audeat, vel præferre; cum tanto divinitus privilegio Nicæna synodus sit consecrata, ut sive per pauciores, sive per plures ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quidquid ab illorum fuerit constitutione diversum. Quod sæpius in epistolis repetit; immo et in eadem hæc: Sancti illi et venerabiles Patres, qui in urbe Nicæna, sacrilego Ario cum sua impietate damnato, mansurus usque in finem mundi leges ecclesiasticorum condiderunt, et apud nos et in toto orbe terrarum in suis constitutionibus vivunt; et si quid unquam a litem quam illi statuerent, præsumitur, sine cunctatione cassatur* (*Ead. edist., c. 4*). Ex quibus patet summa in veneratione fuisse Nicænos canones, tum propter eorum auctoritatem sanctitatemque qui eos condiderunt, tum propter fidem quam etiam in periculo capitis et sanguinis pretio fortiter professi erant, legesque ecclesiasticas quas a viris apostolicis haustas confirmarunt. Hinc magnificum illud Leonis de eo concilio iudicium cuius se prædicat executorem custodemque, huiusque decretis ut contradicat, in gratiam Anatolii nullis modis adduci se posse fatetur. *Qui*, Anatolius, inquit *78, nunc 104*), *etiamsi præcipuis meritis optimoque iudicio legitime fuisset ac solemniter ordinatus, contra reverentiam tamen canonum paternorum, contra statuta Spiritus sancti, contra antiquitatis exempla, nullis posset suffragiis adjuvari; et iterum (Ibid.): Privilegia Ecclesiarum sanctorum Patrum canonibus instituta, et venerabilis synodi fixa decretis nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate violari; in quo opere, auxiliante Christo, fideliter exsequendo necesse est me perseverantem habere famulatum: quoniam dispensatio mihi credita est, et ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum quæ in synodo Nicæna ad totius Ecclesie regimen Spiritu Dei instruente sunt conditæ, me, quod absit, connivente violentur. Super hæc Petrus de Marca Tolosanus archiepiscopus annotat S. Leonem id eo repudiare canones Chalcedonenses, quia contra canones Nicænos scripti erant. Non ergo, inquit ille celebris, illo nomine statuti concilii Chalcedonensis Leo reprobatur, quasi 527 nullas habitura vires essent, nisi prius illi collibuisse: sed nullitatem dicti canonis ex repugnantia canonum Nicænorum petitam declarat; magnifico*

A sane et illustri primatus, seu principatus sui privilegio sed quod ad superiorem in corpus definitionesque concilii exercendam auctoritatem extendi et porrigi non debeat. Si enim rite de quæstione aliquo Nicænis regulis nondum decisa synodus Chalcedonensis statuisset, tantum abest ut Leo constitutioni illi destitutus vicio nullitalis opponendæ refragatus fuisset, quin potius gestorum synodalium approbatione concilii sententiæ (b) ex officio adhaerisset. Quod eleganter Leo pontifex insinuat in epistola ad Maximum Antiochenum (Epist. 92, nunc 119, cap. 5), hoc de negotio loquens: Quidquid enim præter speciales causas synodalium conciliorum ad examen episcopale defertur, potest aliquam dijudicandi habere rationem; si nihil de eo est a SS. Patribus apud Nicænam definitum. Nam quod ab illorum regulis et constitutione discordat apostolicæ sedis numquam poterit obtinere consensum. Hæc eruditus archiepiscopus.

X. Anatolius jura quoque sibi attributa tuebatur dignitate et amplitudine urbis regie; quam rationem S. Leo minime admittit, quia jus patriarchicum ortum non modo ex regia civitate, sed et ex apostolica sede: *Non delignetur regiam civitatem, quam apostolicam non potest facere sedem* (Epist. 78, nunc 104, ad Marcian., c. 3). Etsi in politia ecclesiastica primarum civitatum ratio est, habita, jus tamen patriarchicum Romæ, Alexandriæ et Antiochiæ civitatibus, non tam assertum est, quia primariæ nobilissimæque civitates erant, quam quia derivatum ex institutione apostolica, veterique, ut Nicæna synodus habet, ac longa consuetudine; quod nullo modo ad sedem Constantinopolitanam pertinet, cujus jura ante sexaginta circiter annos in concilio CP. 528 primum decreta sunt; idque redarguit S. Leo. *Superbum nimis est*, ait (Epist. 79, nunc 105, ad Pulch., c. 2), *ut venerabilium Patrum decreta solvantur, quorum idem episcoporum proferre consensum, cui tot annorum series negavit effectum. Nam sexagesimus fere annus hujus conniventis esse jactatur, quo se prædictus episcopus æstimat adjuvari. Addit Leo, nullum consecutum effectum, non quod episcopus Constantinopolitanus hujus vi sedendi honore non sit potitus in Oriente, sed quod jus illud in Occidente non sit agnatum. Quoniam vero secundi honoris locum episcopo CP. tributum jam ab initio synodi Chalcedonenses approbant legati Leonis, eumdemque in pseudosynodo negatum a Dioscoro conquesti erant, hoc est cur S. Leo, si quid ab ejus legatis permissum admissumve sit, id penitus rescissum declarat: *Si quid sane ab his fratribus quos ad sanctam synodum vice mea misi, præter id quod ad causam fidei pertinebat, gestum esse perhibetur, nullius erit penitus firmitatis: quia ad hoc tantum ab**

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Quam rationem Leo non adhibuit, quia in Nicænorum canonum observantia insistens, ea non indigebat, certam præsumpserunt Patres Chalcedonenses, quando canonem pro Constantinopolitana sede editum, licet Nicænis contrarium, ratum futurum crediderunt, si Leoni collibuisse; unde confirmationem ejusdem uti omnino necessariam enixe petierunt. Vide epist. 98, 101 et 132, c. 4. Illud porro S. pontifici certum erat, citra periculum animæ Nicænis canonibus a tota Ecclesia veneratis non temere derogandum, nec præjudicium inferendum apostolicarum Ecclesiarum et antiquarum metropolitæon privilegii tanto concilio confirmatis, ut Constantinopolitani episcopi novitiis ausibus et ambitioni faveretur. Cum pacis bonum et fidei studium suavit, non dubitavit dispensatione quadam œconomica a rigore eorumdem canonum recedere, uti cum in communionem recepit Maximum Antiochenum, licet contra Nicænos canones fuisset ordinatus; et ex hac unica Leonis dispensatione in ipsa Chalcedonensi synodo idem Maximus uti verus Antiochenus episcopus receptus fuit, quemadmodum vidimus annot. 26 (*Supra col. 266, n. **) in

annum præcedentem. At ad Nicænum canonem abrogandum insignis aliqua causa, ad bonum publicum, aut necessitatem Ecclesie pertinens, requiritur, quam cum in casu Constantinopolitani canonis Leo non videret, a Nicænis regulis non descendendum credit, ea ratione allata: *Quia dispensatio mihi credita est, etc.* Potestas nimirum pontificis summa quidem est; ac cum in ædificationem, non autem in destructionem collata fuerit, canonicarum legum, quæ in Ecclesia vigent, observantiam promovere debet, non autem absque justa causa et ratione eas abrogare. Etsi ergo Leo absoluta potestate canonem Chalcedonensem confirmare potuerit, et Nicænis canonibus derogare, uti Patres Chalcedonenses postulabant, non tamen debuit temere ac sine maxime justa causa, quæ non ita ipsi videbatur justa, uti a petentibus præferrebat; et idcirco verissime scripsit: *Ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum... me, quod absit, connivente violentur.*

(b) Formula ex officio debitum significat. Cum autem petitur approbatio gestorum quæ possunt aliquam dijudicandi habere rationem, ipsa petitione liberum examen et libera approbatio præsumitur.

apostolica sede sunt directi, ut excisis erroribus catholice essent fidei defensores (Epist. 92, nunc 119, ad Maxim. Antioch., c. 5). Anatolii denique consilia criminatur, quod aliorum jura invadere sit aggressus capta occasione temporis, quo uterque primatum Orientium, vel a fide desciscens, vel fidei patrocinium deserens sua indignus prærogativa suoque ordine videbatur: *Tamquam opportune se tibi tempus obtulerit, quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdidit, et Antiochenam Ecclesiam proprietatem tertiarum dignitatis amiserit; ut his locis juri tuo subditis omnes metropolitanis episcopi proprio honore priventur* (Epist. 80, nunc 106, ad Anatol. c. 2). Deinde subjungit: *Aliud sunt sedes, aliud præsidentes... nec Dioscoro impietatis suæ pertinacia corruebat, splendor tantæ Ecclesiæ tenebris obscuraretur alienis* (Ibid.). Nefas præterea id esse probat 529 multorum jura distrahere, metropolitanasque complures sua spoliare potestate, ut Anatolii dignitas accrescat, et antiqua consuetudine neglecta unius serviatur cupiditati: *Ad meum tendit reatum... si major sit apud me unius fratris voluntas, quam universæ domus Domini communis utilitas* (Epist. 78, nunc 104, c. 3); et iterum: *Superbum nimis est et immoderatum ultra proprios terminos tendere, et antiquitate calcata alienum jus velle præripere, atque ut unius crescat dignitas, tot metropolitanorum impugnanæ primatus* (Epist. 79, nunc 105, c. 2). Hæc et alia ejusmodi S. Leo contra Anatolium. Quæ secuta, suo ordine infra prosequemur.

XI. Eodem anno quo hæc Leo tractabat cum Orientalibus, epistolam accepit a Theodoro Foro-Julienensi in Galii episcopo, consultusque est ab eo de poenitentiarum disciplina: cui respondet (Epist. 83, nunc 108), indulgentiam Dei nisi supplicationibus sacerdotum non posse obtineri; peccatoribus per poenitentiarum actionem eluenda esse delicta, ut deinde ad communionem admittantur. His vero, quos instans periculum aut morbi vis premit, non denegandam reconciliationem, si petierint, aut potius ante circumstantium fidelium testimonio comprobantur. Neque hic omitam dicere quod S. Leo redarguit hunc episcopum, quoniam non prius consulto metropolitanano ad se accedat: *Quia in causis, inquit, quæ ad generalem observantiam pertinent omnium domini sacerdotum, nihil sine primatibus oportet inquiri*. Tantus erat æqui amor Leonis menti insitus, ut nihil de coepiscoporum suorum juribus decerptum vellet, vel suam aliena diminutione crescere dignitatem.

XII. Eodem quo hæc gerebantur anno, Attila, re male gesta in campis Catalaunicis, per Pannonias in Italiam venit, regiasque civitates Aquileiam, Ticinum, Mediolanumque cepit diripuit. Elatus deinde rerum successu Romam preparabat. Jam tota civitas trepidare. Tum Valentinianus, quoniam vi et armis repellere hostem nequibat, avertere periculum consilio cœpit. Mittit S. Leonem, et viros clarissimos dat comites. Ecce magnus pontifex ad Attilam venit, verbis demulcet ferocem animum, iram frangit eloquentia, pacem recipere perauadet, et discedere ex Italia compellit; quod descriptum fusius legitur in Chronico Prosperi ex mas. codicibus Sirmundi et Chiffleti edito ab Andrea Duchenio: *Herculano et Sporatio cooss. Attila redintegratis viribus quas in Gallia amiserat, Italiam ingredi per Pannonias intendit, nihil duce nostro Aetio secundum prioris bella opera prospiciente, ita ut ne clusuris quidem Alpium. 530 quibus hostes prohiberi poterant, uteretur; hoc solum spei suis superesse existimans. si ab omni Italia cum imperatore discederet. Sed cum hoc plenum dedecoris et periculi*

*videretur, acontinuit verecundia metum, et tot no provincialium latissima eversione credita est sæ cupiditas hostilis explenda: nihilque inter omnia stilia principis ac senatus populique Romani salvisum est, quam ut per legatos pax truculentissimis expeteretur. Suscepit hoc negotium cum viro lari Avieno et viro profectorio Trigetio beatissimi Leo, auxilio Dei fretus, quem sciret numquam laboribus defuisse. Nec aliud secutum est quam sumpserat files. Nam tota legatione dignanter a ita summi sacerdotis præsentia rex gavisus est, abstinere præciperet, et ultra Danubium promissis discederet. Inter comites S. Leonis Cassiodor patrem Carpillionem annumerat (Var. lib. 1, e) et principem legationis et auctorem pacis, amans paternæ gloriæ, nominat. Sed sor omnes, et ipse in Chronico id acceptum summi tifici referunt: *Cum Attila, inquit, a Valen imperatore papa Leo directus pacem fecit. Addu qui Attilam rogatum cur facile cessisset, resp resp territum se prodigio; nam dum Leo loqui vidisse senem venerabili aspectu, habitu sacer gladio militante, nisi Leoni obtemperaret demque horrore concussus tamquam exhaustis concidisset. Verum hæc relata a sequo scriptoribus apud veteres non invenio non ap nandem, Theophanem, Suidam, Marcellinum tem, Cassiodorum, Anastasium, Herthannum ctum, Marianum Scotum, Martinum Polonu apud Prosperum, qui Romæ versabatur, Le aderat et rem totam accurate descripsit. No Attilam scribunt ostento percussus, sed eloc præsentiaque Leonis mitigatum referunt. N legatione dignanter accepta, inquit Prosper, loc laudato, ita summi sacerdotis præsentia rex gav ut bello abstinere præciperet. Placida ei legatio Jornandes (De rebus Geticis, c. 42), a Roma a Nam Leo papa per se ad eum accedit in agro V Ambuleio, ubi Mincius amnis commeanantium fre tione transitur: qui mox depositis excitationum f et rediens quo venerat, ultra Danubium promiss discessit. Historia Miscella eadem prope, neo Leo magnus, inquit, missi Valentiniiani impera eum accessit, eumque adeo mitem reddidit, u promissa pace firmissima ultra Danubium non re ahierit. Cassiodorus 531 eloquentia viribus barbarum, non ostento territum, narrat; sed suum, quod diximus, rei auctorem, non Leone didit: *Invenit regem superbum, sed reliquit pa et calumniosas ejus altercationes tanta virtute xit, ut voluisset gratiam quaerere, cui expedieba cum regno ditissimo non habere... Pacem retul ratam, cujus legatio quid perfecit datur in quæ tantum est gratulanter accepta, quanta et tur optata.***

XIII. Ipse Leo (b) in sermone 84 (nunc 8 Octava apostolorum corda furentium barbe mitigata narrat, non territa. Unde igitur te visionis narratio manavit, et in Breviarii Rom ctiones irrepsit? Refertur a Sigiberto Gembla Laudatur etiam in eam rem a cardinale Baro lus Diaconus in historia rerum Romanorum, qu suit appendicem ad Eutropium. Sed junior p uterque scriptor (cum hic octavo sæculo, ille c cimo vixerit) quam ut fidem, nullo antiquiore gante, mereatur. Sed et ex Paulo Diacono mir patrociniū huic historiæ parari ab eminent Ancallium conditore ad hunc ann. 452, nui Appendix enim ad Eutropium, quam laudat as

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Carpilio non Cassiodorii pater, sed Aetii magistri militum filius fuit, qui una cum patre Cassiodorii tribuno notario ad Attilam legatione functus est ex lib. 1 Var. Cassiod. epist. 4. Cum porro ex integro Chronico Prosperi Avienus et Trigetius Leonis comites fuerint, legationem Carpillionis et patris Cassio-

dorii diversam: et anteriorem fuisse colligeri (b) Hæc quæ traduntur sermone 84, nunc 8 ad Attilam, sed ad Vandalorum irruptionem pe ipse Quesnellus probavit in annotatione ad eum sermonem, quam admonitioni eidem præmis seruiimus.

que Paulo Diacono, ipsa est Miscella Historia, quam idem scriptor ad eundem annum, num. 54, Diacono illi abjudicat; hujusque revera non esse probat Philippus Labbeus in dissert. hist. de Script. Ecclesiasticis. Quovis porro auctore gaudeat opus istud, antiquiores pleræque ejus editiones visionem illam non habent, sive illæ quæ ex Bongarsii, Amerbachii, Pitheorumque fratrum mss. codicibus prodierunt, sive quæ aliorum cura sunt emissæ. Unus Janus Gruterus, qui historiæ Augustæ scriptores Latinos minores in unum corpus collegit, Miscellam Historiam multo quam antea prodierat auctiorem exhibet *ex Palatinis membranis, notæ* (ut quidem scribit vir doctissimus) *prorsus electæ, Saxoniciæ litteris ante septingentos minimum annos ezaratis*. A tanti viri mente ægre divellor: non videntur tamen adjectitii hujusmodi panni auctoritate codicis unius contra plurimorum fidem tanti faciendi, præsertim cum multa his contineantur quæ scriptoris imperitiam arguant. Inter hæc sunt, quod Aquileiam toto triennio ab Attila obsessam narret; quod sancti Germani legationem in Britanniam post Aquileiam captam contigisse significet; quod sanctum Paulinum Nolæ episcopum post vastatam a Vandalis Italiam (quæ vastitas anno 455 et 56 contigit) semet in captivorum redemptionem expendisse narret; cum viginti et amplius jam ab annis 532 obiisset sanctus antistes, et hanc de ipso historiam merito falsi arguant hac tempestate viri eruditi. Cætera aliis discutienda relinquimus: hoc interim pro certo habentes, isthæc additamenta Miscellæ Historiæ aliena manu inserta videri, partim ex Jornande accepta, partim ex incertis scriptoribus, vel etiam ex falsis rumusculis. Quod de insititia narratione quam discutimus, in primis credendum, quas scilicet ita ille exorditur ac prosequitur: *Ferunt itaque post discessum pontificis interrogatum esse Attilam a suis cur ultra solitum morem tantam reverentiam Romano papæ exhibuerit, quandoquidem pene ad omnia quæ ille imperasset obtinuerat. Tum regem respondisse non se ejus qui advenerat personam reveritum esse, sed alium se virum; juxta eum in habitu sacerdotali astantem vidisse, forma augustiore, canitie venerabilem, cumque evaginato gladio sibi terribiliter mortem minitantem, si non cuncta quæ ille expetebat explesset*. Non his certe terculamentis eguisse videtur Attila, ut ab oppugnandæ urbis consilio revocaretur, in quo jam plurimum fluctuabat, a suis videlicet deterritus, et de successu expeditionis parum ipse sibi confidens, satis sibi esse ad gloriam æstimans, quod supplices ac subjectos coram se pontificem proceresque Romanos haberet. Hanc barbari fluctuationem Jornandes, qui Justiniani imperatoris tempore claruit, graphice describit, firmatque Prisci historici auctoritate. Cum inquit, ad Romam animus fuisset ejus attentus accedere, sui eum, ut Priscus refert historicus, remove, non Urbi, cui inimici erant, consulentes, sed Alarici quondam Vese-gotharum regis objicentes exemplum, veriti regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non super-

vixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum ejus animus anticipi negotio inter ire et non ire fluctuaret, secumque deliberans tardaret, placida et legatio a Roma advenit. Nam Leo papa, etc. Eadem referuntur et in ipso Palatini codicis additamento, ex Jornande procul dubio accepta, cum eadem fere verba usurpentur. Unum denique addam, Jano Gruteri, etsi in adjectitiis hujusmodi pannos inclinatio facta, religionem fuisse hos in ipsum Historiæ Miscellæ contextum conjicere, sed inter suas ad opus istud notas amandas, quod incerti de ista additioe judicii nonnullum indicium est.

XIV. Ut sit, certum est legationem Leonis honorificam, et divinitus liberatam civitatem, et beatorum apostolorum præsens auxilium Romam sensisse: quod ipse sanctus Leo, ut dixi, ad populum concionem habens retulit; hacque occasione amovet populum 533 a spectaculis, et contra ad venerationem beatorum martyrum adhortatur *Religiosam*, inquit *(Serm. 81, nunc 84, in Oct. apost.)*, *devotionem, dilectissimi, qua ob diem castigationis et liberationis nostræ cunctus fidelium populus ad agendas Deo gratias consuebat, pene ab omnibus fuisse neglectam, ipsa paucorum, qui adfuere raritas demonstravit, et cordi meo multum tristitiæ intulit, et plurimum timoris incussit. Magnum enim periculum est esse ingratos Deo, et per oblivionem beneficiorum ejus, nec de correptione compungi, nec de remissione lætari* Et iterum: *Pudet dicere, sed necesse est non tacere: plus impenditur dæmoniis quam apostolis, et majorem obtinent insana spectacula frequentiam quam beatam martyria. Quis hanc urbem reformavit saluti? Qui a captivitate eruit, quis a cæde defendit? Ludus circensium, an cura sanctorum? quorum utique precibus divinæ censuræ flexa sententia est: ut qui merebamur iram, servaremur ad veniam*. Sic demum concludit: *Revertimini ad Dominum intelligentes mirabilia quæ in nobis dignatus est operari, et liberationem 534 nostram non, sicut opinantur impii, stellarum affectibus, sed ineffabili omnipotentis Dei misericordiæ deputantes, qui corda furentium barbarorum mitigare dignatus est*.

Tantæ rei fama universum orbem pervasit, ejusque memoria in Orientalibus etiam partibus usque ad seram perseveravit ætatem: ita ut cum Orientales diu post scriberent ad Symmachum papam, opemque ac communionem ab eo poscerent, non alio magis exemplo charitatem ejus accendendam esse putaverint, quam Leonis nostri Attilam convenientis flectentisque. *Si enim*, inquit *(Epist. Oriental. post. 8 Symmachi PP.)*, *qui præcessit beatitudinem tuam inter sanctos constitutus Leo archiepiscopus ad Attilam tunc erronem barbarum per se currere non ducit indignum, ut captivitatem corrigeret corporalem, nec tantum Christianorum, sed et Judæorum (ut credibile est) atque paganorum; quanto magis festinare ad tuam altinet sanctitatem, non ad corporeæ, quæ bello fit, captivitalis correctionem atque conversionem, sed animarum quæ captivæ sunt, vel quotidie captivantur (a)?*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Post epist. 108, ad Theodorum Foro-Juliensem datam in id. Junias, nulla epistola hoc anno recensebatur. Nos ex ms. Ratisponensi eduximus epistolam 109, ad Julianum Coensem datam die 25 Novembris, ac propterea Leonis legationem ad Attilam intermedio tempore, quo nullas ejus litteras habemus, contigisse satis verisimile est. Qui enim hanc legationem assignant circa paschale tempus anni 452, nullo fundamento nituntur. Immo vero cum Leo paulo post suorum legatorum e concilio reditum, cujus mentionem facit epist. 403, scripta ad Gallos sub finem Februarii, vel sub initium Martii hujus anni 452, Lucianum et Basilium legatos Constantinopolitanos receperit, qui cum eodem pontifice multis egerunt de Constantinopolitanæ sedis prærogativa; hi autem legati Constantinopolim remissi fuerint cum quatuor epistolis 104, 105, 106 et 107, scriptis die 22 Maii

(conferant. 1 [Tom. præced. col. 987, n. 11] in epist. 103), ante hoc tempus Leonem Roma discessisse, ut Attilæ occurreret, et cum eo de pace tractaret, nullum indicium, nulla probabilitas est. Porro Julianus Coensis sub initium an. 433 ad Leonem litteras dedit, quibus de malis Italiæ illatis ab Attila cum pontifice ita condoluit, ut ea mala jam exacta, et idcirco legatio quoque Leonis terminata noscatur, quemadmodum colligere licet ex ipsius Leonis responsione epist. 113, data die 11 Martii an. 435. Igitur hæc Leonis legatio commode ascribenda est sub medium circiter annum 452, et certe ante diem 25 Novembris. Dein ex laudata ad Julianum epist. 109 didicimus hunc Leonem significasse Palæstinorum monachorum turbas tum litteris contra concilium Chalcedonense, et contra ipsam Leonis definitionem scriptis, tum violentis etiam adversus catholicos et contra

ANNUS CHRISTI 435; LEONIS PAPÆ 14; — VALENTINIANI 29, MARCIANI 4, IMPP. ; — OPILIONE ET VINCOMALO COSS.

I. Leo Magnus non tam facile superbiam Anatolii quam Attilæ ferociam frangere potuit. Nam ille exacerbatus repulsa et summipontificis litteris, ad odium et turbandam Ecclesiam animum adiecit. Favere hæreticis cœpit, deosculari eos qui Eutychem Dioscorumque defenderant; contra persequi Flaviani amicos, adversari iis quos vindices fidei sciebat. Erat per ea tempora Constantinopoli Aetius officio archidiaconi et fide clarus: hunc ab officio remove statuit Anatolius, quia eo munere qui fungebatur, ejus retardare consilia poterat, vel promovere. Nam qui honorem hunc gerebat, plurimum in Ecclesia poterat. Præerat collegio diaconorum: ejus erat res Ecclesiæ commodaque curare, ex bonis Ecclesiæ suis cuique clericorum portiones distribuere, jus 535 in presbyteros ruris exercere, inter urbanos lites dissidiæque componere; aliæque sunt ejusmodi quæ plurimum id muneri commendabant. Ratus igitur Anatolius sua interesse suo beneficio creari archidiaconum, Aetium dimovet ab hoc munere. Sed quia et fidei et integritatis spectatæ erat, ne videretur immeritum plectere, per speciem honoris presbyterum vel renitentem ordinat; arcetque ea ratione ab archidiaconatu, quia diaconis præfici non nisi diaconus solebat. Addit præterea exsilium, prætexens administrationem cœmeterii, cui eum deputat: in ejusque locum præfici Andream, antea propter hæresim depositum, quia Eutychem Dioscorique partibus addictus fuerat. Horum statim Leo admonitus est a Juliano Coensi, qui tanquam in specula positus in Oriente rebus fidei ad vigilabat, continuoque litteras ea de re ad Marcianum, Pulcheriam, Julianumque Coensem mittit; conqueriturque dolosam amotionem Aetii, cujus fides nota, mores integri; fraudemque Anatolii, qui hunc speciosa promotione deposuerat: *Qui non inveniens quod argueret in fide quod improbareret, in moribus, dejectionem innocentis per speciem provectionis implevit: addens in sententia illud injuriæ, ut eum cœmeterio deputando, quodam damnaret exsilio* (Epist. 84, nunc 111, cap. 2). Arguit quoque ordinationem Aetii non legitimo die factam: quia feria sexta, non, pro more, die Dominico vel post noctis sabbati initia: *Adeo nimia commotione turbatus ut consecrationem, quam pro injuria dabat, sexta sabbati, traditionis apostolicæ aut nescius aut oblitus inferret, quasi non ad episcopum magis quam ad presbyterum ordinationis illius vitium pertineret* (Ibid.). Videtur mos iste apostolicæ traditioni adversus tunc temporis Orientales passim Ecclesiis infecisse; eum enim jam in Ecclesia Alexandrina inolitum redarguit Leo noster in epistola ad Dioscorum. Forsan etiam hoc ex consilio vitium in ordinatione Aetii voluit intervenire Anatolius; ut ejus depositioni olim locum daret, quem non promovendi, sed potius dejecti

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

Juvenalem episcopum gestis excitatas, quarum notitiam ad pontificem serius pervenisse hactenus creditum fuit. Harum seditionum incentores ab imperatore compescendos, et exsilio a cæteris separandos Leo postulavit, sperans fore ut cæteri facilius respicerent, *si liberiores fuerint ab instigationibus petulantium magistrorum*. Epistolam S. Athanasii ad Epitectum eisdem opponendam misit.

(a) Ex optimo codice Ratisponensi emendavimus *moderationis*. Ab hac autem moderatione, quæ Leoni etiam cum hæreticis usitata erat, ut mitiori via publico honore provideret, hoc quoque casu non recedendum credidit; eo quod eam utiliore putaret, non vero eo quod non posset districtius agere in Anatolium, qui dum Aetio ab archidiaconatu remoto, Andream Eutychem hæreseos defensorem abs se antea abjectum ad archidiaconatus gradum promo-

animo in presbyterum consecrabat. Nostræ huic suspicioni favent ultima Leonis verba, quibus significat vitium istud Anatolio, non Aetio, imputandum: *quasi non ad episcopum magis quam ad presbyterum ordinationis illius vitium pertineret*.

536 II. Quoniam vero Anatolius, ut a se hujus depositionis culpam amoveret, inquirebat in vitam Aetii, Leo scribit, si quid reprehensione dignum, id tutius dissimulandum propter fidem, quam subrogare in ejus officium hominem hæreticum: *Nam apud catholicum episcopum etiamsi erat quod quacumque de causa succensendum archidiacono videretur, propter fidei reverentiam debuit prætermitti, potius quam locum catholici nequissimus hæreticus obtineret* (Epist. 86, nunc 113, ad Jul., c. 2). Eluit tamen Aetium calumnias. Unde sanctus Leo hæc postea: *Aetium presbyterum, quem assertis fuisse discussum, gratulamur cognitione habita in omnibus fuisse purgatum* (Epist. 100, nunc 127, ad Jul., c. 3). Verum quanto plus Aetii partes amplectitur, tanto magis in Andream invehitur, quem Eutychem appellat. *Quid causæ, inquit* (Epist. 84, nunc 111, ad Marc., c. 2), *aut occasionis emerit, ut virum catholicæ fidei, et Nestorianis et Eutychemianis hæreticis constanter adversum Aetium archidiaconum sub honore spece degradaret, et dispensationem totius causæ et curæ ecclesiasticæ in Andream Eutychemianam repente transferret?* qui partes hæreticorum etiam apud se susceperat, qui Eutychemianæ hæreseos se apud nos prodiderat defensorem (Epist. 85, nunc 112, ad Pulcher., c. 1); qui demum ob crimen illud dejectus ab ipso Anatolio fuerat: *Andrens, inquit, qui ob hæreticorum societatem fuerat abjectus, assumitur; quem ipse Anatolius professus est a se esse rejectum* (Epist. 36, nunc 113, ad Jul., c. 1). Et ut est in epistola recens edita: *Qui reprobatione dignus fuerat judicatus* (Epist. ad Pulcher. cit.).

III. Verum quem exitum ea res habuerit dicam inferius. Unum hic asseram ex responsionibus Leonis ad Julianum Coensem, Aetium vexatum injuriis apud Leonem expostulasse de Anatolio; sed, opinor, Leo intra querelas tetit, idque ex epistola quam primum evulgamus colligo: *Non est dubium hanc commutationem ad catholicorum injuriam pertinere: sed patienter interim ista toleranda sunt, ne mensuram (a) solidationis solitæ videamur excedere* (Epist. 88, nunc 117, ad Jul.). Rem Christianam quidem lædi Aetii depositione indicat; nihil tamen facturum acerbius, ne rem alterius agere contra canones Nicænos videatur. Enimvero cum Ecclesiis suas episcopi ex sacris canonum regulis administrant, nihilque attentant quod ecclesiasticæ consuetudini sit adversum, *habent in Ecclesiæ administratione, ait sanctus Cyprianus* (Epist. 74 ad Stephan.) *cum synodo Africana, voluntatis suæ arbitrium liberum, 537 rationem actus sui Domino reddituri*. Quod et Gregorius Magnus profiteri non erubuit. *Cum culpa, inquit* (Regist. lib. vii, epist. 65), *non exigit, omnes secundum rationem humilitatis (b) æquales sumus*. Porro in negotio quod tracta-

D verat, rem Christianam læserat. Quid hic obtruduntur Nicæni canones? Nonne promotio hominis hæreseos aliquando defensoris, et hac de causa depositi satis culpabilis erat, ut justam animadversionem mereretur? Aetius jam presbyter in archidiaconatum revocari non poterat. Andream autem ab hoc gradu removeri S. pontifex voluit, nec alia ratione cum Anatolio res conciliata fuit. Vides igitur moderationem a Leone adhibitam pontificiæ auctoritatis usum non exclusisse, sed eo fuisse perductam, quo facilius et brevius fidei prospiceret, Anatoliumque ad idoneam satisfactionem adduceret.

(b) Romanus pontifex a Gregorio æqualis cæteris episcopis dicitur *secundum rationem humilitatis*, non autem jurisdictione, quo omnibus divino præsidet; ac propterea idem Gregorius in eadem epistola nunc 59 libri ix præmiserat: *Si qua culpa in episco-*

mus, nihil Ecclesie regulis contrarium apparebat; A omnia speciosa erant: neque enim contra canonem est presbyterum facere ex archidiacono, et alterum subrogare. Etsi vero fides hujus non penitus probata, tamen dubiam tunc esse palam non erat. Actio licet auctoritatis plurimum detrahebatur pro temporum illorum ratione, dignitatis tamen longe plus accedebat ex presbyterali gradu. Vix denique erat unde accusationis adversus Anatolium color quæreretur, penes quem arbitrium erat summaque potestas de Ecclesie sue ministeriis ministrisque secundum canones decernendi. Nihil igitur ultra querelas Leo, in epistolis ad Marcianum et ad Pulcheriam, ne mensuram solidationis solitæ videretur excedere. Solis apud utrumque precibus egit, et adhortationibus, quibus ut Aetium adversus Anatolii insidias tutum faciant enixe deprecatur: monetque Julianum, hoc Aetio pro tempore satis esse posse, quod clementissimum principum favore munitur, quibus eam proxime litteris meis, inquit, ita commendavi, ut apud religiosissimas mentes gratiam ipsius augendam esse non dubitem (Epist. 88, nunc 117).

IV. Aliam epistolam dedit ad Julianum Coensem episcopum (Epist. 86, nunc 113), in qua plurima rerum capita. Præmissa enim gratiarum actione, quod pio ei dolore compassus esset multa et æva per Attilanam cladem experto, aliqua de Aetio et Andrea subjoit. Tum illi committit vices suas in comitatu. Nova res, nec anterioribus Ecclesie Romanæ pontificibus usurpata. Cujus (a) instituendæ exemplum habuit Alexandrini episcopi, cujus apocrisiarium Constantinopoli agebat Anatolius, antequam ad sedem Constantinopolitam eveheretur. Hæc enim consuetudo prædicti est, ait breviculus Eutychnianistarum de Alexandrino episcopo occasione Anatolii disserens, ut ad comitatum in vicibus **338** clerici dirigantur, ne quid forte causæ vel neutilitatis emergat.

Quod Leo temporum necessitati serviens tunc instituit, postea tractum in exemplum apocristariis seu responsalibus pontificum occasionem dedit. Clericis aut presbyteris muneris istud creditum fuit priori ero: eamque ob causam in primis institutum, edictisque imperatoriis sancitum, ne ad comitatum venirent episcopi: quod ex Justiniani novella 6, cap. 11, manifestum est. Res aliter modo se habet, cum episcopi ab Ecclesiarum suarum amplexibus avulsi ad remotissimas quasque regiones ablegantur, et a comitatu non recedere jubentur: immo non alio sæpe consilio pontificali ornantur dignitate, quam ut responsalium et apocrisiariorum munus obeant.

V. Ad Juliani vicariatium quod spectat, hujus institutionis causas et munera declarat. Scilicet se ideo suas supplere vices, ut videat ne hæresis serpet, non ut occupet regimen Ecclesiarum: Ut, sequentia earum actione casuarum, quæ in quibusque Ecclesiis præsulum suorum debent cognitione firmari, hanc specialem curam, vice mea functus, assumas, ne hæresis vel Nestoriana, vel Eutychniana

is invenitur, nescio quis ei episcopus subjectus non sit. Excluse etiam crimine multa alia pro recto Ecclesiarum regimine summus pontifex præscribere potest vi ejusdem jurisdictionis quam Christo auctore institutam omnes catholici agnoscunt.

(a) Cum Leo vicem suam Juliano in comitatu commisit, non eo consilio commisit, ut Alexandrini episcopi, aut aliarum Orientalium insigniorum sedium exemplum sequeretur. Neque enim tunc Romana urbs, æque ac Orientales, imperatori Orientis suberat, apud quem pro variis causis ac negotiis agendis aliquo ministro indigeret. Id primum indictum sub Justiniano, qui non minus Orienti quam Italiæ imperabat; hucque referendum est responsalium et apocrisiariorum Romanæ Ecclesie institutio, quæ aliquem clericum ministrum apud proprium

in aliqua parte revirescat (Ibid.). Addit deinde se hoc illi conferre munus, quia Anatolius oscitanter fidei rem gerit: Quia in episcopo Constantinopolitano catholicus vigor non est, nec multum aut pro sacramento salutis humanæ, aut pro sua est æstimatione sollicitus (Ibid.). Ideoque adhortatur Julianum ut caveat ne quid detrimenti fides capiat; si quid erit periculi, Augustus adeatur, cujus fides celebrata, et ipse per litteras admoneatur: Ut divino fultus auxilio speculati de Constantinopolitanæ urbis opportunitate non desinas, ne prædictorum dogmatum impius usquam turbo consurgat. Et quia tanta est gloriosorum principum fides, ut confidenter eis possis quæ sunt insinuanda suggerere, pietate ipsorum ad utilitatem Ecclesie universalis utaris (Ibid.). Ad imperatorem pluribus commendat Julianum; scribit se suas illi vices commisisse ad pacis ecclesiasticæ custodiam: **339** Num et de fide ejus (Juliani) sinceritate confidens, vicem ipsi meam contra temporis nostri hæreticos delegavi, atque, propter Ecclesiarum pacisque custodiam, ut a comitatu vestro non abesset exegi (Epist. 84, nunc 114, cap. 3). Hujus quoque meminit in epistola ad Pulcheriam. In eadem epistola ad Julianum (Epist. 86, nunc 113, cap. 3). Leo ab eo sciscitur de quibusdam chartis, quas Aetius presbyter significaverat, prius missas esse; breviarium fidei quod miserat nondum accepisse; an (b) epistolam ad Flavianum, quam per Basilium diaconum miserat, acceperit. De Actis synodi Chalcedonensis specialiter injungit ut in unum codicem universa faciat congregari, in Latinum scilicet sermonem absolutissima interpretatione translato: quoniam propter linguarum diversitatem parum clara apud Occidentales habebatur instructio. Quærit de tumultu monasteriorum Palæstinæ. Sed iis, quoniam elucidatione indigent, paululum immorabimur. Epistolæ vero antea ineditæ, quas modo publicas facimus, ad illustrandam historiam hanc non parum conferent adjuvmentis.

VI. Accisis rebus Dioscori, proscriptaque Chalcedone hæresi Eutychniana, complures monachi, rem agi suam rati, quia archimandrita condemnatus, cui et professione vitæ et societate doctrinæ devincti erant, succensere vehementer cœperunt, primum clanculum, tum palam detestari decreta Patrum, defendere Eutychem, sumptaque audacia omnia rursus moliri, ut Eutychnianismum assererent. Furere in primis Theodosius quidam monachus Palæstinæ, qui Chalcedonem venerat, Eutychnianæ factionis studio promovendæ, qua auctoritate apud monachos pollebat. Verum ubi vidit debellatum hæreticum quem fovebat, furenti similis in Palæstinam fugit ad monachos Jerosolymæ imminentes, adversos Chalcedonensi synodo rumores spargit, pessumdatam in synodo fidem (sic hæresim vocitabat), Juvenalemque Jerosolymitanum, qui prius Ephesi in Eutychnis verba juraverat, defecisse a fide. Hæc et alia ejusmodi modo insurreptans, modo palam vociferans, turbulentas monachorum mentes excitat. Juvenalis Jerosolymitanus dimissa synodo, Jerosolymam rever-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

principem rebus multis necessarium invenit. Ea solum peculiari de causa Leo Julianum in comitatu vices suas gerere voluit, ut is fidei integritati apostolico zelo prospiciens caveret ne quid a Nestorianis vel Eutychnianis catholica fides detrimenti caperet; et ut in hanc rem, ubi opus esset, imperatoris patrocinium et opem posceret. Ad id autem ea præsertim ratione motus fuit S. pontifex, quia in Anatolio Constantinopolitano episcopo eum catholicum vigorem, quem circumstantiæ postulabant, nequaquam perspexit.

(b) Verba Leonis epistolam 35 ad ipsum Julianum, non ad Flavianum significant, ut in hunc epistolæ locum idem Quesnellus in postilla marginali optime notavit.

sus est. 540 Ejus adventu vesana hominum factio A exardescere in Juvenalem, tamquam in prævaricatorem fidei; omnes tumultuari, minitari mortem, ni revocet jurata Chalcedone decreta. Ille impar tot hostibus fugit Constantinopolim, dum motus tempore et mora conquiescunt.

Monachi, absente Juvenale, ut Evagrius insinuat, et aperte Nicephorus commemorat, vel eo præsentem, ut habet epistola Marciani ad Alexandrinos monachos in Actis concilii Chalcedonensis, Theodosium monachum creant episcopum, deposito Juvenale; et pariter in sedes episcoporum, qui nondum Chalcedone redierant, quique fidem Chalcedonensem præsentia et votis confirmarant, aliosque suæ factionis homines episcopos subrogant. Postea Theodosius ad propagandam hæresim nihil reliqui facere; vel vi, vel voluntate, cogere omnes ad execrandam synodum Chalcedonensem; regionem cæde et sanguine implere; non presbyterorum, non episcoporum auctoritate retineri; immo instar ferocis belluæ grassari in omnes qui anathema dicere in fidem abnuerent. Tum Eudoxia Theodosii junioris illius uxor Jerosolymis degebat. Illa imbuta primum veneno Eutychetis, cui quondam adversus Flavianum faverat, multum ponderis et auctoritatis factioni attulit. An privatis in Pulcheriam odiis, an memoria Theodosii conjugis, sub cujus principatu Ephesi profligata fides? Certe hæc femina gravi vulnus Ecclesiæ inflixit.

VII. De tumultu Palæstino Romæ (a) primum rumor vagus, inter episcopum et monachos graves iras exarsisse; sed latebat causa. Incertus Leo an pro causa fidei decertarent, Julianum Coensem rogat uti ad se scribat de eo negotio. De Palæstinis, inquit (Epist. 86, nunc 113, cap. 3), monachis, qui jampridem in tumultu, dissensionis esse dicuntur, quo adhuc animo moveantur ignoro: neque cujusquam sermone mihi patefactum est quas causas videantur antefalæ præferre discordiæ. Utrum scilicet Eutychiæ pervertitati tali furore famulentur, an implacabiliter doleant episcopum suum in hanc impietatem potuisse traduci: quod contra ipsorum locorum sanctorum testimonia, 541 quibus totus mundus instruitur, ab incarnationis Dominicæ veritate desciverat; et quod in aliis per indulgentiam curari placuit, in illo putent non esse veniale. Unde cupio super his plenius edoceri.

Dum hæc Leo scribit, ecce litteræ a Juliano Coensi, quibus totam hanc tragædiam copiosius edocetur. Hoc sanctum pontificem consolatur, quod Marciano animus pro religione tuenda non modo Christianus, sed etiam sacerdotalis. Nam audito monachos duce Theodosio turbare Ecclesiam, Dorotheo Palæstinæ præfecto imperat nihil omittere ut rebelles monachos reprimat. Jubet mittere in vincula Theodosium seditionis facem. Dat deinde rescriptum, ubi conjuncta cum clementia auctoritas, cum maiestate religio, modo mitigare rebellionem mansuetudine, modo tentat compescere imperio. Interim monachi Pulcheriam aggressi sunt, libellos supplices

illi dirigunt; sed non æque facile ejus mentem atque oculos fascinant. Consentanea fidei, hæresi adversa rescribit Pulcheria. Leo hæc edoctus a Juliano, in responsione Augustum Augustamque laudat his verbis: De edicto Christianissimi imperatoris, quo imperita quorundam monachorum insania quid mereretur ostendit, et de responsione piissimæ Augustæ, qua monasteriorum præsules increpavit, multum me gaudere significo: non ignorans hunc ipsi fervorem fidei divina inspiratione conferri; ut omnes excellentiam ipsorum non solum regii culminis, sed etiam sacerdotalis appareat esse sanctitalis (Epist. 88, nunc 117, cap. 2).

VIII. Julianus miserat exemplar edioti, ubi admirari licet sapientiam moderationemque principis, qui pacem esse vult in Ecclesia, nec tamen dissidentium voluntates cogere, nec vim inferre animis parat. Ac nostra, inquit, clementia nulli penitus necessitatem præcipit imponi, quatenus aut subscriberet, aut consentiret invitus. Non enim terrore aut violentia aliquos volumus ad viam trahere veritatis. Non enim impetu, sed prudentia vitii erroribusque animi medendum est: ejusmodi malum ingravescit, si durius acerbiusque tractes. Marciano (Epist. 89, nunc 115) et Pulcheriæ (Epist. 90, nunc 116) Leo grata rescribit: hocque consilium bene consulendi Ecclesiæ fidei præclarum opus vocat, gratulaturque Ecclesiæ, quod tales nacta principes, quibus potentia regia et sacerdotalis doctrina. Quoniam, inquit, principibus nostri temporis non solum potentiam regiam, sed etiam sacerdotalem cognoscimus inesse doctrinam.

542 IX. Quantum animi erat Marciano pro concilianda pace Ecclesiæ, ex eo intelligimus, quod ipse auctor fuerit Leoni, ut ad Eudoxiam scriberet, et persuaderet meliora. Audivit Leo prudens consilium, non litteris, ut reor, sed viva nuntii voce delatum. Ad (b) Eudoxiam continuo rescribit, egitque apud Valentinianum Eudoxiæ generum, ut et ipse per litteras adhortaretur ad suscipiendum fidei patrociniū. Hæc diu occulta per ineditam huc usque Leonis ad Julianum epistolam accipimus: Et quia secretius mihi clementissimus imperator per filium nostrum Paulum mandare dignatus est, de admonenda filia nostra clementissima Eudoxia, feci quod voluit, ut litteris quam fructuosum ipsi foret si catholicæ fidei faveret agnosceret, et ut clementissimi principis filii sui litteris super hoc admoneretur obtinui, non ambigens ipsam quoque pio studio elaboraturam, ut auctores seditionum propositum suæ professionis agnoscant: ut si non intelligunt docentium prædicationem, saltem vindicantium timeant potestatem (Epist. 88, nunc 117, ad Julian., cap. 3).

X. Leonis litteræ ad Eudoxiam non supersunt; sed duæ sunt aliæ epistolæ quarum altera est ad Palæstinæ monachos (Epist. 97, nunc 124), altera ad Eudoxiam (Epist. 96, nunc 125). Monachis sacram Christi incarnationem pluribus præclare explicat, ad unitatem fidei pacemque Ecclesiæ eos adhortatur; Eudoxiam vero rogat ut sua auctoritate monachorum hæreticam pravitatem non fulciat; immo ipsa

✠ BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Jam anno superiori S. Leo de Palæstinorum monachorum turbis adversus Juvenalem Jerosolymitanum episcopum excitatis, et de pravo horum consilio ex Juliani litteris satis instructus fuerat, uti ex epist. 109 nunc primum edita monimus annot. 7 (Supra, col. 281, n. a), in annum præcedentem. Aliud vero nobis ignotum supervenisse dicendum est, ex quo in aliquam de eorum monachorum concilio dubitationem incurrerit, ita ut pleniorē instructionem ab eodem Juliano hoc anno postularit. Confer annot. 17 (Tom. præced. col. 1026, n. k) in epist. 113. Hic porro rerum gestarum circa hos monachos chronologia a Quesnello minus exacte profertur. Imperator ad compescendos Palæstinos tumultus an. 452 Dorotheo præcepit ut Jerosolymam præsidio muniret. Tum monachi supplicem libellum

ad Pulcheriam Augustam direxere, quo de militibus conquesti, suum pravum sensum prodiderunt. Huic libello non solum Pulcheria, verum etiam imperator Marcianus respondens, exeunte an. 452, vel an. 453 ineunte, dedit ad eosdem monachos litteras, quibus mansuetudine primum et doctrina ac suasionem utens, ipsos ad sanam mentem revocare studuit. At cum nihil hac mitiori via profecisset, Theodosium seditionis ducem capi et in carcerem conjici jussit: quod cum is præsensisset, fuga sese Palæstina subtraxit; eoque remoto, ac Juvenali restituto, sub finem ejusdem anni 453, turbæ compositæ sunt.

(b) Legendum Eudociam et hic et in sequentibus, ut liquebit ex annot. 6 (Tom. præced. col. 1067, n. h) in epist. 117.

sedulo laboret ut illi aliquando respiscant, et mutata sententia, et condemnato Eutyche, eadem cum catholica Ecclesia profiteantur. Ex qua epistola intelligimus Eudoxiam prioribus litteris Leonis non rescripsisse, quia responsionis nulla ibi mentio est. Neque illa, puto, ex monitis Leonis quidquam proficit: constat enim Eudoxiam non rediisse ad Ecclesiam, nisi anno et amplius post restitutum sedi Juvenalem, cujus restitutionem Marciano et Pulcheri debere testatur Leo, nulla Eudoxiæ facta mentione quod non omisisset commemorare. Et quidem puto non nisi post duas suæ familiæ clades, Valentinianum occisum, Eudoxiam captam a Genserico, culpam agnovisse, et sancti Eutymii sermonibus edoctam, fidem catholicam esse professam. Hoc tamen forsitan egerunt monita Leonis, ut redeunti Juvenali Eudoxia obicem non posuerit, monachosque, non adjuvando, pacatiores reddiderit.

XI. Dum hæc geruntur Jerosolymis, (a) Anatolius Basilium per legatos Lucianum episcopum et diaconum certus Romæ non probari quæ Chalcedone pro sede Constantinopolitana definita, offensus repulsa, calumniari Leonem cœpit, clamque spargere ab sede apostolica rejectam synodum Chalcedonensem; quasi summus pontifex fidem abnueret, quia Anatolii superbiam refundebat; iisque artibus dissimulabat fallaciam, ut plures in errorem induceret. Heretici facile credebant quod optabant, catholici quod timebant. Ipse Marcianus, verbis Anatolii prope circumventus, ut rem edoceret ab ipso Leone, ad eum scribit: percussam quidem hæresim Chalcedone, sed nondum debellatam; posse penitus profligari, si universis Ecclesiis Leo testetur se accipere synodum Chalcedonensem: *Quod facilius elementia vestra arbitratur implendum, si per universas Ecclesiarum definitiones sanctæ synodi Chalcedonensis apostolicæ sedi placuisse doceantur* (Epist. 89, nunc 115, cap. 1). Rescribit Leo non opus quidem litteris approbare fidem Chalcedone decretam, quam ipse satis per epistolam, cui omnes subscripserant, testatam fecerat, quamque per litteras ad ipsum imperatorem confirmavit; immo et per litteras ad Anatolium; quod ille maluit dissimulare quam suum prodere ambitum; se tamen, ut ejus pareret voluntati, decretis synodalibus suum suffragium sententiamque subungere, qua fidei catholicæ subscribit, et condemnat hæresim. *De quo quidem, inquit, (Ibid., c. 1), ratio non fuit ambigendi, cum ei fidei omnium subscribentium consensus accesserit quæ a me secundum formam apostolicæ doctrinæ ac paternæ traditionis emissa est; et per fratrem meum Lucianum episcopum Italia et ad gloriam vestram et ad Constantinopolitanum episcopum scripta direxerim, quæ evidenter ostenderent me ea quæ de fide catholica in prædicta synodo definita fuerant approbare. Sed quia in eisdem litteris*

(a) Habemus Marciani epistolam 10 scriptam 10 Februarii an. 453, quam Quesnellus postquam hæc scripsit, accepit, et secundæ editioni adjecit. Ex hac aulem palam fit, non Anatolium, sed Eutychianos adversus definitionem fidei in Chalcedonensi constitutam rumores sparsisse, ac si eam apostolica sedes reprobasset. Etsi enim Leo epistola 106 ad Anatolium satis confirmasset definitionem Chalcedonensem, cum tamen simul rejecisset canonem pro Constantinopolitanæ sedis prærogativa, hæc epistola publicata non fuit, et, hac de causa, rumore in vulgum spæreo eundem pontificem Chalcedonensi concilio contraria scripsisse, Eutychiani occasionem arripere calumniandi ipsam fidei definitionem, ac si hæc a pontifice rejecta fuisset. Vide annot. 4 (Tom. præced. col. 1019, n.) in epist. 110. Hinc imperator exploratam fidei Chalcedonensis confirmationem a Leone petiit, simulque laudavit ejus constantiam, qua privilegia Ecclesiarum Nicænis canonibus firmata hand violari permittens, Chalcedonensi canoni

ea quæ per occasionem synodi male sunt attentate reprehenderem, maluit prædictis antistes meam gratulationem tacere quam suum ambitum publicare..... Quia vero omnibus modis obediendum est pietatis vestræ religiosissimæ voluntati, constitutionibus synodalibus, quæ mihi de confirmatione fidei catholicæ, et de hæreticorum damnatione placuerunt, libens adjeci sententiam meam. Ne, ut est in epistola ad Pulcheriam (Epist. 99, nunc 116, cap. 2), fallax ejusquam simulatio sententiam meam haberi vellet incertam. Et, ut habet epistola ad Julianum (Epist. 88, nunc 117, c. 1), quam ex codice nostro ma. damus, propter eos, scilicet, qui ad occasionem velandæ perfidie suæ infirmo vel dubia videri volunt statuta concilii, quæ nulla sunt consensus mei sententia reborata.

XII. Deo itaque, ut omnes Anatolii artes eluderet, encyclicam epistolam episcopis qui synodo Chalcedonensi interfuerant scribit (Epist. 87, nunc 114), misitque ad Julianum duo exemplaria (Epist. 88, nunc 117) quorum alteri adjecit exemplar epistolæ ad Anatolium, alteri nihil subdidit: alterutrum ut mallet imperatori redderet. Duas, inquit, a pari ad synodum epistolæ feci; unam, cui exemplaria epistolæ meæ ad Anatolium episcopum datur; subdi feci, alteram, quæ exemplaria subdita non haberet: tuo permittens arbitrio, ut quam dandam esse clementissimo principi duxeris, hanc tradas, altera apud te retenta. Episcopis significat se ex animo decreta synodi accipere: toto, inquit, corde me fuisse complexum; se hæc scribere, non quod necesse esset, sed quia ita placuit Marciano, ut aliquorum suspensionem amoveat, quasi recuset approbare decreta Chalcedonensis synodi: *Ne per malignos interpretes dubitabile videatur utrum quæ in synodo Chalcedonensi per unanimitatem vestram de fide statuta sunt, approbem.* Deinde testatur se prius assensum synodalibus gestis dedisse per legatos; sed se id palam facere, ut omnibus sua consensio innotescat. Tanta scilicet erat summorum pontificum pro sacris conciliorum decretis (b) reverentia ac obtemperatio, ut vel levem dissensus suspicionem omni studio remotam Leo velit. Id quidem in rebus fidei, non in causa Anatolii, utpote quæ synodo Nicænæ contraria est: *Ut et fraternalis universitas et omnium fidelium corda cognoscant, me non solum per fratres qui vicem meam exsecuti sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodalium propriam vobiscum unitisse sententiam, in sola videlicet causa fidei (quod sæpe dicendum est) propter quom generale concilium, et ex præcepto Christianorum principum, et ex consensu apostolicæ sedis placuit congregari.*

XIII. Nihil his motus Anatolii omnem movet lapidem, ut incepta concilia ad exitum perducat: in Illyricum vel mittit vel ipse abit, cum episcopis illius provinciæ communicat; quæ in honorem suæ sedis Chalcedone decreta sunt, rogat subscribunt. Sed hæc

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

pro Constantinopolitana sede edito fortitor restitit. Confer annot. 3 (Supra, col. 285, n. a). Has imperatoris litteras Paulus Romam attulit, ac simul detulit Juliani epistolam una cum Marciani et Pulcheriæ litteris ad monachos Palestinos: ac per eumdem Paulum S. Leo transmisit epist. 114 ad synodum Chalcedonensem, 115 ad Marcianum, 116 ad Pulcheriam, et 117 ad Julianum; quæ omnes scriptæ fuerunt die 21 Martii an. 453.

(b) Reverentia et obtemperatio Leonis definitioni fidei Chalcedonensis eo sensu vera est, quatenus hæc definitio cum sua dogmatica ad Flavianum epistola congruens, ab eodem pontifice satis aperte jam probata fuerat epistola 104 ad Marcianum, et præsertim epist. 106 ad Anatolium datis die 22 Maii an. 452. Secus vero, sicut restitit canoni in Anatolii causa, ita etiam restitisset definitioni fidei, si quid a sua dogmatica epistola dissonum in ea deprehendisset: qua de causa reprobatum latrocinium Ephesianum, licet generalis concilii formam præferret.

fieri prohibet Euzitheus Thessalonicensis episcopus, nuper in locum Anastasii ordinatus, qui Romam miserat episcopum ordinationis suæ nuntium, ut et simul declararet consilia Anatolii; quæ omnia ex litteris jam citatis ad Julianum Coensem accepimus. *Illud etiam nosse te volumus, Anatolium episcopum post coercionem nostram in suæ præsumptionis adeo temeritate persistere, ut Illyricianos episcopos, ut sibi subscriberent conveniret, quod nobis episcopus qui a Thessalonicensi ordinationis nuntius missus est intimavit* (Epist. 88, nunc 117, c. 5). Quoniam Anatolius nihil proficiebat monitis, Leo cui bene perspecta erat elatarum mentium indoles, ejus superbum animum mutare instituit silentio contemptuque. Consilium probavit eventus, ut suo loco videbimus. Gravius siquidem id tulit Anatolius quam minas; ideoque apud Julianum Coensem silentium pontificis conquestus est. Ille Leonem ad rescribendum invitavit. Ad hæc Leo: *Cui ideo scribere nolimus, quamvis ipse hoc peteres debere fieri, quia eum corrigi nolle perspeximus* (Ibidem).

XIV. Ægyptus non quieta tunc temporis. Dioscoro Chalcedone deposito, Ægyptii episcopi post synodum Chalcedonensem redierunt Alexandriam, coactoque clero cum nobilibus civitatis, alterum subrogare illi instituunt. Verum populus coitione facta electionem turbat, seu complures Dioscoro faverent, seu ordinari episcopum altero superstitite nollent; quod testatur Liberatus in Breviario: *Volentibus neminem penitus ordinare, ne adulteri viderentur, Dioscoro quippe vivente*. Tamen proposito Proterio assensu omnes, quia charus Dioscoro, cui absens Alexandrinam commendaverat Ecclesiam. Sed postquam ad pontificatum evectus, plebs seditionem redintegrare, scindi in factiones; pars petere Dioscorum, adversari Proterio; pars huic favere: adeo ut militari custodia indigeret, quo vim et impetum populi retineret, Leo (a) nondum acceptis Alexandria nuntiis, præsequebat quæ gerebantur, revolvens animo quantum Dioscoriana factio valeret. Litteras itaque ad Alexandrinum episcopum vel ejus ordinatores seu clericos 546 misit, exemplariaque ad Julianum Coensem, ut ea quæ scribebat ad Augustum referret. Periere litteræ, sed de his mentionem habent quæ ad Julianum scriptæ sunt hoc anno. Quibus etiam seiscitur de monachis Ægyptiis, an fidei catholice tenaces? an pacis amantes? quomodo Alexandria se res habeant? *De Ægyptiis monachis quam quieti, aut cujus sint fidei, scire desidero; et de Alexandrinæ Ecclesie pace quid ad vos veris nuntius perferatur, ad cujus episcopum, vel ordinatores ipsius, seu clericos, qualia scripta direxerim, missis exemplaribus scire te volui* (Epist. 86, ad Julianum, nunc 113).

XV. Iisdem prope temporibus ad Maximum episcopum Antiochenum et Theodorum Cyrensem litteras misit (Epist. 92, nunc 119, et 93, nunc 120). Maximus nuntius Marcianum presbyterum et Olympium diaconum Romam miserat, qui victoriam fidei triumphatosque Chalcedone hæreticos summo pontifici gratularantur. Per eos monuerat nondum ita oppressam hæresim, ut non moveret lacertos; esse adhuc complures qui professam Chalcedone fidem respuerent. Per eosdem nuntios rescribit Leo, laudatque illam quam professus litteris erat fidem, hortaturque ut eam vindicet a conatibus hæreticorum, seu ii Nestorii, seu Eutycheis sectatores fuerint. Nam perinde utrique damnandi: *Quia non interest quo sacrilegio ab incarnationis Dominicæ veritate discordent, dum id*

BALLERINIORUM

(a) Id falsum est. Tres enim epistolas Leo acceperat de ordinatione Proterii, unam ipsius Proterii, alteram ordinatorum ejus, tertiam cleri Alexandrini, quibus S. pontifex totidem epistolas reddidit, quæ desiderantur, uti monuimus in dissert. de Epistolis deperditis n. 61. Adeo vero certum est Proterium ad Leonem scripsisse litteras de ordinatione sui, ut idem pontifex pleniorem expositionem

A *quod provissime sentiunt, nec auctoritas Evangelii, nec ratio recipiat sacramenti* (Epist. 92, nunc 119, ad Maximum, c. 1). Monet deinde ut privilegia tertis sedis retineat, nec ea sinat ambitione cujusquam imminui; sed fortiter decreta Nicænæ synodi defendat, quibus ut deroget nullo molimine, nulla auctoritate persuaderi potest. Simulque suas ad Anatolium litteras illi mittit, quas episcopis suæ provinciæ significari optat, ut discant omnes quo animo reprimere conatus Anatolii instituerit. Sub finem epistolæ hæc adjungit: *Illud quoque dilectionem tuam convenit præcavere ut, præter eos qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi docendi et prædicandi jus audeat vindicare, sive ille monachus, sive sit laicus, qui alicujus scientiæ nomine gloriatur: quia etsi optandum est ut omnes Ecclesie filii quæ recta et sana sunt sapiant, non tamen permittendum est ut quisquam extra sacerdotalem ordinem constitutus gratulam sibi prædicatoris assumat; cum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conveniat; et in uno Christi corpore et excellentiora membra suum officium impleant, et inferiora superioribus non resulent* (Ibid., c. 5).

547 XVI. Gravissimam quoque epistolam ad Theodorum scripsit (Epist. 93, nunc 120, c. 1). Decreta Chalcedone prædicat, ut a Deo profecta, et sententia irrevocabili sancita: quia prius quidem ab apostolica sede concepta, sed (b) firmata deinde irtractabili, ut Leo loquitur, auctoritate omnium episcoporum. *Unde gloriamur, inquit, in Domino cum propheta canentes: Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum et terram, qui nullum nos in nostris fratribus detrimentum sustinere permisit; sed quæ nostro prius ministerio definierat, universæ fraternitatis irtractabili firmavit assensu: ut vere a se prædiisse ostenderet, quod prius a primo omnium sede formatum totius Christiani orbis iudicium recepisset, ut in hoc quoque capiti membra concordent. In quo amplius nobis accrescit gaudendi materia, dum et tanto magis se perculit inimicus, quanto contra Christi ministros sævius insurrexit*. Ob perpressos labores injuriasque a Dioscoro acceptas cum insuper laudat, exci atque ad delendas penitus Nestorianismi et Eutychnismi reliquias, et suadet ut mediam catholicæ doctrinæ viam sequatur, neque dextrorsum, neque sinistrorsum a recto deflectens frangit, quoniam 548 utrimque error est, *Hoc præcipue præsentis occasionis credimus admonendum, frater charissime, ut quotiescumque, divini gratia ministrante, illos qui foris sunt fonte doctrinæ aut submergimus, aut purgamus, in nullo ab illis quas Spiritus sancti Divinitas in Chalcedonensi concilio protulit fidei regulis recedentes, inter utrumque hostem sermonem nostrum cum omni cautela libremus*. Deinde rogat eum ut rescribat, *si quid apud illas regiones doctrina Dominica proficiat* (Ibid., c. 4). De consiliis Anatolii, de monachis et laicis eadem quæ Maximo, ne scilicet temerario ausu prædicationis et doctrinæ muneri se immisceant; quia, ut definitum in conciliis, *episcoporum præcipuum munus est* (Concil. Carth. iv, cap. 20, et Trident. sess. 8, c. 2, et sess. 24, c. 4).

XVII. Sequuntur in editis codicibus aliæ epistolæ, de quibus vel jam diximus, vel dicemus postea. Est et altera ad Julianum episcopum data vii kalend. Julii, Opilione consule (Epist. 98, nunc 125), ubi Leo sollicitudinem suam pro fide paucis explicat, ab eoque frequentes de rebus Ecclesie litteras poscit; rogatque ut mandentur executioni quæ ad imperatorem et ad eum prius scripserat.

ANNOTATIONES.

nem fidei ab eodem desideraverit. Vide epistolam 127 ad Julianum, c. 1.

(b) Similem Quesnelli postillam expendimus annot. 2 (Tom. præced. col. 1046, n. 1) in epist. 120, quæ hic omnino recolenda est, ut genuinus Leonis sensus a Quesnelliana interpretatione alienus intelligatur.

ANNUS CHRISTI 454; — LEONIS PAPÆ 15; — VALENTI-
NIANI 30, MARCIANI 5, IMPP.; — AETIO ET STUDIO
COSS.

I. De rebus Palæstinæ, ut opinor, inquirebat Leo superiori ad Julianum epistola. Huic tum provinciæ pacem redditam per id temporis accepit, ut ex sequenti ad eundem epistola intelligimus. Est et epistola ad Marcianum (*Epist.* 99, nunc 124), quam in nostro codice reperimus. Data est v idus Januarii, quo bonas ejus litteras accepisse significat. Quod vero litteris Augusti continebatur, ex epistola ad Julianum colligimus. Marcianus dixerat prioribus litteris ea quæ pro fide et concilianda Ecclesiæ pace gessisset; alteris Anatolium amicum Leoni reddere sonabatur, rogabatque ut suam illi (a) communionem non denegaret, pollicitus Anatolium illi in omnibus quæ ad fidem pertinebant audientem fore. Ex epistola tamen ad Julianum hoc anno ineunte data (*Epist.* 100, nunc 127, c. 3) accepimus ab Anatolio concilium superiori anno factum Constantinopoli ex episcopis qui tunc in urbe erant. De ejusmodi conciliis modo sermo fuit. In ea synodo lecta epistola quam rogatu imperatoris ad episcopos nuper Chalcedone congregatos scripserat. Sed quoniam in ea synodo omnia nutu Anatolii agebantur, lecta sunt tantum ea quæ de fide, non quæ de consiliis Anatolii Leo fuisse fuerat prosecutus. Ibi quoque causa Aetii ventilata: accusationibus quippe variis oneratus est, sed calumnias iterum facile diluit.

II. Eodem anno, ut legimus in epistolis aliis Leonis ad Marcianum Julianumque, v id. Januar. Palæstinæ motibus sedatis, litteras quoque a Proterio Alexandrino patriarcha accepit Leo allatas per Nestorium episcopum, ut puto, Phragoneos, qui, ut ex Liberato colligo, ejus consecrationi et nuper Chalcedonensi concilio adfuerat. Romam non recta venit, sed per Constantinopolim iter faciens, litteras Leoni ab imperatore detulit, qui de novo Alexandrinorum antistite Proterio magnifice loquebatur. Hujus fides Leoni primo 549 (b) suspecta, quia charus olim Dioscoro, qui curam tutelamque Alexandrinæ Ecclesiæ illi commiserat, quando ad synodum profectus est, Gratae Leoni litteræ, quia ejus rectam fidem, ut Marcianus prius testatus fuerat, declarabant; quibus et Leo egregie respondit (*Epist.* 103, nunc 129). Epi-

stola diu delituit: hanc ope nostri cod. ms. e tenebris eruimus; cujus fragmenta exstant et apud S. Thomam 2-2, quæst. 11, art. 2, ad 2, et apud Bedam (*De Ratione temporum, cap. 42. Vide infra an. 455*), de quibus ac ejusdem Bedæ allucinatione consule annotationes nostras ad hanc epistolam. Læti-
tiam primum illi suam significat. *Lætificaverunt*, inquit (*Epist. ead., cap. 1*), *me litteræ dilectionis tuæ, quas frater et coepiscopus noster Nestorius pio apportavit officio. Oportebat enim ut ab Alexandrinæ Ecclesiæ præsule talia scripta ad sedem apostolicam mitterentur, quæ ostenderent magisterio beatissimi Petri apostoli hoc ab initio per beatum Marcum ejus discipulum didicisse Egyptios, quod constat credidisse Romanos.* Multis deinde suam ad Flavianum epistolam defendit adversus calumnias hæreticorum, quam legioplat frequenti concione, ut Alexandrinose sua doctrina certos faciat, quæ eadem cum Alexandrinis episcopis. Rogat deinde ut allata Patrum testimonia cum sua epistola publice conferat, quo palam fiat eum Nestorium pariter et Eutychem detestari.

550 Apparet ex eadem epistola missas quoque ad eum litteras, quas Leo ad concilii episcopos, ad Marcianum et ad Anatolium miserat: ubi rata esse confirmat quæ de fide delinita sunt, irrita declarat quæ in præjudicium sedis Alexandrinæ Chalcedone acta sunt. Eutychiani scilicet offensi decreto concilii Chalcedonensis et fide Leonis, ejus epistolam palam criminabantur, eam in pravos distrahentis sensus; singulos apices et syllabas insidiosè observabant. *Inimici crucis Christi*, inquit (*Epist.* 103, nunc 129), *omnibus et verbis nostris insidiantur et syllabis.* Et quoniam ejus integritatem corrumpere nequibant, prava adulterabant interpretatione, Leo ut insidiis occurreret, rogavit Marcianum (*Epist.* 104, nunc 130) ut Græce juberet reddi, seu per Julianum Coensem, vel per alium quemlibet peritum utriusque linguæ, eamque suo obsignatam sigillo ad Alexandrinos judices mitteret, qui cum B. Patrum locis quæ ad-
junxerat populo prælegeret; ne hæreticorum calumniis fallerentur, et omnes tam Nestorium a se quam Eutychem condemnatum scirent. *Quia vero*, inquit (*Epist.* 104, nunc 130, c. 3), *quorundam hæreticorum versata nequitia, ad conturbandam aliorum simplicitatem, epistolam meam, quam ad beatæ memoriæ Flavianum dedi, falsasse perhibetur, ut, commu-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Non communionem, a qua Anatolius non fuerat a Leone exclusus, sed pontificis gratiam (hac enim voce Leo utitur *epist.* 127, 128 et 130) illi conciliare imperator studuit.

(b) Suspecta Leoni non fuit Proterii fides, ac si is charus olim Dioscoro fuerit. Nihil istiusmodi a Leone indicatur. Solum cum non ita plenam invenisset expositionem fidei in ejus litteris quas ille de sui ordinatione direxerat, ut circumstantiæ ejus loci ac temperis videbantur flagitare, pleniorum et expressiorum declarationem aliis litteris ab eo explicandam desideravit, cui rei Proterius promptissime satisfecit.

(c) Initio quidem Leo credidit Alexandrinos non potuisse suam epistolam Nestorianismi accusare, nisi ex prava Græca versione quædam loca falsata fuissent atque corrupta. At postea, cum scripsit epistolam 152, deprehendisse videtur difficultates contra eandem epistolam productas non dimanare ex interpretatione Græca, quam hæretici corrupissent, sed ex calumniantium vanitate, qui, veritati non acquiescentes, in verbis et syllabis Græcæ versionis cavillabantur, eaque ad Nestorianum sensum detorquebant: unde eos ab imperatore compescendos postulavit. Enimvero qui epistolæ Leonis calumniabantur, cum adversarentur et rejicerent Chalcedonense concilium, non aliam interpretationem Græcam ejus epistolæ accusabant, nisi quæ Chalcedonensi erat inserta, ac toto Oriente disseminata: quam tamen esse falsatam, et nihilominus approbatam a concilio nemo catholi-

cus affirmavit. Neque vero alia Græca versio, quod sciamus, exstitit, nec quæ exstat ullo exemplo depravata hactenus inventa est. Solum vitiatæ interpretationis opinio invaluit sub Anastasio II pontifice, sed diversa ratione. Quæ enim vitiatio a Leone tribuenda erebatur Eutychianis, ac si eo consilio versionem suæ epistolæ corrupissent, ut Nestorianam labem eidem epistolæ opponerent, sub Anastasio tributa fuit Nestorianis, ut S. pontificem cum Nestorio concinentem suaderent. Apocrisiarii enim Alexandrini in libello dato legatis ab eodem pontifice Constantinopolim directis, ut unitatem cum Orientalibus procurarent, narrant ipsius Leoninæ epistolæ (quam per errorem ad Chalcedonensem synodum destinatam vocant) interpretes eos fuisse, qui cum Theodoro Cyrorum civilis episcopo tunc fuerant Nestorianæ hæresis sectatores, ut licentius astruerent Nestorium minime perversa sensisse. Dein ut hac in versione quædam loca in Nestorianum sensum detorta ostendat, addunt Photinum Thessalonicensis Ecclesiæ diaconum affirmasse sibi, Romæ coram Anastasio de eadem interpretatione agenti, ipsum pontificem satisfecisse, quod scilicet in epistolæ translatione comprobarent errores; ipsam vero Latinam epistolam juxta fidem trecentorum decem et octo sanctorum Patrum editam constituisse; et id ipsum ejusdem pontificis legatos sibi metipsis confirmasse pronuntiant. *Verum sanctitas vestra*, inquit, *non semel, sed crebro nos docere dignata est, in epistolæ interpretatione errores*

tatis quibusdam litteris vel syllabis, receptorem me Nestoriani erroris assereret; obsecro venerabilem clementiam tuam ut eandem epistolam § 51 meum per fratrem meum Julianum episcopum, vel eos quos idoneos ad hoc opus pie.us vestra delegerit, in Græcum sermonem jubeatis integrediligenterque translulam, per idoneum perlatores sub vestri signaculi impressione deferri, tradendam iudicibus Alexandrinis, qui eam clero et plebi ipsius civitatis cum prædictorum episcoporum prædicationibus, quibus et mea scripta consentiant, faciant recitari: ut agnoscant se fallacium hominum fraude ulterius decipi non debere, et probetur apostolicæ sedis sinceritas apud quam nec Eutyches, nec Nestorius ullum obtinent locum; quia sicut alios hæreticos, ita et istos Ecclesia universalis damnavit.

III. Est et epistola non prius edita ad Julianum Coensem de eadem re (Epist. 102, nunc 131). Rogat ut epistolam suam ad Flavianum ex Græco in Latinum vertat sermonem; et ut nihil illum lateat, exemplaria epistolarum ad Marcianum et ad Proterium illi mittit. Hæretici nihilominus depravare ejus epistolam, ut jam diximus, pergunt, sensusque subditios subjicere; deformatam spargere in vulgus, multos improba pravitate decipere. § 52 Malum etiam post obitum Leonis durabat. Anno enim 497, tempore Anastasii pontificis apocrisiarii Ecclesiæ Alexandrinæ legatis Roma missis supplices libellos dederunt, ubi fuisse complures falsa interpretatione deceptos comperio. Ignari quippe pravitalis epistolam Nestorianismi arguebant, nec minus legati Romanam quam Proterius in vindicanda ab hæresi epistola laborabant. Marcianum tamen puto Julianumque Coensem perfecisse quæ Leo rogaverat. Siquidem imperator, pro religione Alexandriam turbari au-

diens, (a) edicto cavet ne turbæ, fierent, plebs pecunia, exsilio, et supplicio, qui virulentia Eutycheis infecti, et qui nolent cum Proterio communicare, quique sub imagine et pretexto religionis conventicula et cætus agitant. Baronius edictum publicatum hoc anno existimat (Baron. an. 454. n. 6), nec Constantio et Rufo, ut vulgo scribitur, datum, quia illi imperante Leone consulatum inierunt: sed Stupio et Actio coss., regnante adhuc Marciano: quam emendationem amplector, et juvat epistola Leonis data iv kal. Mii [Leg. Junii], quam Holstenius edidit, et nos iterum edidimus. § 53 Sic vero in ea epistola Leo cum imperatore: *Cum etiam per Ægyptum. Deo vos in omnibus adjuvante, celerius credamus omnes pravi dogmatis extinguendas reliquias; benigne enim his consulitis, quibus licentiam execrabilis erroris aufertis* (Epist. 107, nunc 136).

IV. Eutyches interea anathemate percussus, ira æstuans, late venenum diffundere parat, proscindere PP. Chalcedonenses satagit, nec cessat sacræ Christi œconomix obtrectare. Leo per litteras Juliani admonitus ad Marcianum statim scribit (Epist. 105, nunc 133, c. 2), longe in exsiliu mittendum hæreticum qui vicinitate urbis ad vitium et corruptelam abutitur. Archimandritam Eutychi susceptum crebris Juliani colloquiis confirmandum, ut monachi sui præpositi morbo laborantes ad sanitatem redeant. (b) Julianum quippe removebat a familiaritate et consortio novi archimandritæ Eutyches; seu, quod auguror; ipsi Anatolius Leoni infensus, atque adeo in Julianum ejus legatum alienato animo, quod ex epistolis Leonis ad Augustum mihi facile persuasum est. Non amicos suos imperatori commendat, ne noceat illis Anatolius: *Precor autem ut eos maxime tueamini contra omnes in-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

intersitos, non in Latino lectu fuisse conceptos. At hac quoque de re vehementer ambigimus. Apocrisiarii enim qui hæc prodiderunt hæretici erant in initio Chalcedonensis concilii et Dioscori, Timothei Mluri et Petri Mongi manifesti defensores. Hi autem cum unitatem apostolicæ sedis expeterent, ut repudiata Leonis epistolæ rationem aliquam afferrent, Nestorianam labem interpretationi Græcæ tribuerunt, ex qua majores sui, idem vitium in Latino textu rati, sese a Romanæ Ecclesiæ unitate sejunxerant. Id vero cum ipsi apocrisiarii falsum esse ex Photini ac legatorum testimonio se detexisse venditarent, etsi adhuc re ipsa laudatam epistolam Græcæ redditam et a Chalcedonensi synodo approbatam rejicerent, eo tamen nomine se suscipiendo sperabant, quod errores in solam versionem referentes animum a Latino textu laudatæ epistolæ minime alienum præferrent. Hac fraude Romanam communionem subripere studuerunt. Sicut autem hi profecto errarunt, cum hanc epistolam ad synodum Chalcedonensem datam dixerunt, quæ non ad hanc synodum, sed ad Flavianum episcopum scripta fuerat; qui error ex eo fonte manavit, quia re ipsa non aliam Græcam epistolæ interpretationem cognoscebant impetebantque, nisi quæ in Chalcedonensi synodo erat inserta; ita errarunt pariter, vel potius voluerunt fallere, cum eam a Nestorianis Græcæ redditam et Nestorianam labe inspersam commenti sunt. Ipsum Leonis testimonium, quo de Eutychianis quidem corruptoribus aliquando suspicatus est, numquam vero de Nestorianis, hocce commentum confirmat. Photino tamen aliisque Eutychianis facile fuit hocce commentum imponere atque suadere Anastasio papæ aliisque Romanis, qui, Græcam linguam ignorantibus, vel Græcam ejus epistolæ versionem non conferentes cum originali Latino, eisdem Eutychianis hujus versionis errores ex suo sensu producentibus et explicantibus fidem præstiterunt. At si hos deceperunt circa factum versionis, non tamen fefellerunt in substantia doctrinæ, neque enim ad unitatem et communionem apostolicæ sedis

admissi fuere, nisi qui Chalcedonensem synodum et Leonis epistolam in eo susceptam exploratis professionibus reciperent. Hæc fusius explicanda fuerunt, eo quod sententia de falsata Leonis epistola apud plures obtineat, et Leonis testimonium hoc Eutychianistarum documento confirmari credatur, ac si utrumque concinat, cum tam diversa pronuntiet.

(a) Duo Marciani imperatoris gesta distinguenda sunt: epistola ad Alexandrinos monachos, qua eos suasionibus et Alexandrinorum antistitum auctoritatibus ad sanam doctrinam revocare suoque episcopo S. Proterio conciliare studuit; edictum ad Palladium, quo inobediuntibus et factiosos pœnis coercuit. Cum in ea epistola in imperatore in Ægyptum missus tradatur Joannes Decurio, quem eodem directum Leo intellexerat, dum scripsit epistolam 141, signatam die 11 Martii an. 455, œ imperiales litteræ datæ noscuntur vel sub finem an. 454, vel sub initium anni 455. Edictum porro ad Palladium, etsi in codice Justiniano consulatum præferat Constantini et Rufi anni 457, idibus Augusti, cum forte idem edictum sub Leone Augusto repetitum fuit; vere tamen prodit kalendis Augusti non Studio et Actio coss., id est an. 454, ut cum Baronio Quesnellus credidit, sed Valentiniano VIII et Anthemio coss., nimirum an. 455, uti eadem lex in mss. collectionum Quesnellianæ, Hispanicæ et Isidorianæ notatur. Neque his obest epist. 107, nobis 136, ad Marcianum data die 29 Maii anni 454. Verba enim quæ ex hac Quesnellus subjicit, non rem jam ab imperatore peractam, sed, uti Leo sperabat, proxime faciendam significant.

(b) Hæc de Eutyche, vel Anatolio, in Julianum infensus, omnino gratis affirmantur. Leonis testimonium subinde recitatum ex epistola 134, c. 3, non ad Julianum; sed ad clericos Constantinopolitanos, verissimilius refertur, quos ipse metuebat ne Anatolius opprimeret; hujus enim litteras nondum acceperat, quibus sibi satisfacere atque in ejus gratiam redire studuit.

s idias, quos mihi et vestræ mansuetudini propter amorem fidei placere cognoscitis, ut eos Constantinopolitanus episcopus lædendi non habeat facultatem. (Ibid., c. 3).

V. Sic Anatolius cupiditati et iræ indulgens, Ecclesiæ res et jura defendere negligebat. Hic licet sancti Leonis vigilantiam admirari, qui nihil quod erat Ecclesiæ a se alienum putabat. Prava tunc temporis in Ecclesia CP. consuetudo erat: œconomus Ecclesiæ rationes facultatum et oblationum ad iudices publicos referebat, non, ut moris erat, ad episcopum et clericum Ecclesiæ. Hujus mali prima labe, avaritia clericorum: nam dum illi negotium Dei quæstui habent, et rem Ecclesiæ ex commodo metiuntur, lites inter se et dissidia ferunt, quibus dirimendis non idonei quia inter ipsos sacerdotes, qui et ipsi iudices, pugna. Delatæ ad publicos magistratus causæ, sensimque pravum exemplum fuit consuetudo, et nostris temporibus prope necessitas, quamdiu ii quorum interest, non tam rem Ecclesiæ, quam suam agent. Gennadius, successor Anatolii, ut hanc avaritiæ pestem excideret, laboravit. Legimus enim Marcianum ejus œconomum jussisse ut suis singulæ basilicæ fruenter oblationibus quas prius primaria retinebat (*Theodor. lect. collect. lib. 1; Nicephorus l. xv, cap. 22*). Leo igitur, huic malo consultum volens, de judiciis clericorum ad Augustum scribit, et se jam de hoc negotio prius scripsisse refert. Hanc ejus epistolam ex ms. nostro edipimus. *Illud etiam, inquit, rationabiliter huic epistolæ 554 credidi copulandum, ut de eo quod pietatem vestram prioribus petii litteris deprecaver: ut œconomus CP. Ecclesiæ, novo exemplo, et præcipue pietatis vestræ temporibus, a publicis iudicibus non sinatis audiri, et hanc quoque injuriam sacris removeatis ordinibus; sed rationes Ecclesiæ servandum traditum morem sacerdotali examine jubeatis inquiri (Epist. 108, nunc 137, c. 2).*

VI. Sed ut ad Anatolium redeam, ille hoc anno cum sancto Leone in gratiam redire, vere an simulabile, voluit. Dubium, an rei gestæ pœnitentia, an irriti conatus dolore; seu, quod verius, victus constantia Leonis, et Marciani voluntate, cujus animus ad pacem pronus. Sic se res habuit. Marcianus primum de reconcilianda cum eo gratia ad Leonem litteras dedit de Anatolio spondens meliora. Hæc ex epistola sancti Leonis ad Julianum Coensem, quæ hoc anno v idus Januarii data legitur (*Epist. 100, nunc 127, c. 3*). Marciano respondet Leo per epistolam, quæ tota est et inseribitur de *Correctione Anatolii* (*Epist. 107, nunc 136*). Hunc in ea objurgat, ut auctorem dissidiorum; laudatque Marcianum, ut pacis amantem, qui prope sedare velit tempestates quas Anatolius excitavit: eaque conditione pollicetur amicitiam, ut prius scripto testetur se abjecisse culpabilem ambitum. *Satisfaciat, inquit, canonibus, et omnium gratiam sacerdotum servaturum se esse scribat: ambitumque culpabilem se abjecisse significet.* Anatolius omnia ex votis Leonis facturum dixerat; ad quæ Magnus pontifex: *Tantum quod verbis spondet, corde perficiat.* Quod si abnuat, minatur se libere et constanter facturum. *Si vero, ait, quæ Deo et pietati vestræ displicent pertinaci intentione delegerit, salva mansuetudinis vestræ reverentia, utar cum omnibus et pro omnibus, vobis quoque annitentibus, adversum superbientem liberiore constantia, quem quod sæpe dicendum est, malim pro sanctis actibus fraterna charitate complecti. Cum omnibus, dicit, et pro omnibus: quia non eorum sua, sed et aliorum erat causa, si superbiam et ambitum Anatolii: retunderet, canonum vim et auctoritatem defenderet, et privilegia Ecclesiarum vindicaret ab injuria. Addidit, vobis annitentibus, quia et principum est decreta Ecclesiæ tueri.*

VII. In Holsteniana collectione est Anatolii epistola (*Post epist. Leonis 105, nunc est epist. 132*), unde eum ad mentem saniolem rediisse accipimus, dolo-

rem suum ex contemptu silentioque Leonis significat, et se perfecisse quod Leo petierat: *Ea statim quæ continebantur eis (litteris) ut placita vobis implevi: quod me facere vel communis pacis utilitas, vel quod decurrat hortabatur.* Subjungit loco restitutum Aetium, Andream 555 depositum et (a) abjectum ab Ecclesia, cum Eutyche Eutychanisque omnibus, etsi in speciem hæresim fuissent detestati, subscripsissentque epistolæ ejus ad Flavianum. Decretum vero in honorem sedis CP. non se, sed suæ clericos Ecclesiæ quæsisisse, qui et confirmationi Leonis omnia reservant. Hanc Anatolii epistolam simul cum litteris Marciani accepit Leo, quibus eodem die rescripsit (*Epist. 106, nunc 135*). Ad Anatolium hæc: Anatolii culpam fuisse, si suis caruerit litteris, quia sibi non satisfecerit, quia ageret contra canones; se tamen afflicti gaudio, quod Aetium in amicitiam receperit et ab archidiaconatu amoverit Andream, deposueritque Euphratem accusatorem Flaviani; posse tamen ordinari presbyteros, si Nestorianismi et Eutychanismi suspicionem tollant; in locum Andream sufficiens alium, cujus fides non suspecta; parum sincere loqui qui non suam, sed clericorum cupiditatem causaretur; nihil ausos nisi ipso annitente.

IX. Aetium archidiaconum non dicit restituendum esse, quia, ut diximus, archidiaconatum gerere non nisi diaconus solebat, nec nisi post multos annos instituta consuetudo, ut archidiaconus presbyter fieret. Presbyterum igitur facere, arcere erat ab hoc munere. Et forte ideo Leo Andream Euphratemque posse consecrari sacerdotes significat, modo in fide sani sint, ut omnem illis ad hoc munus aditum præcludat, ne plurimum in Ecclesia CP. valerent. Petebat sanctus Leo ut Aetius Ecclesiæ suæ restitutus in gratiam cum Anatolio rediret, quod et perfectum esse gaudet. *Quod ergo, inquit, in Constantinopolitana Ecclesia quædam in officiis clericorum correctæ esse significas, ut et Aetium presbyterum tuum in gratiam tuam affectionemque revocaveris, et Andream ab archidiaconi actione submoveris, nobis placuisse rescribo (Epist. 106, nunc 135).* Baronius scribit (*Ad ann. 453, n. 8*) Aetium restitutum. Leo, inquit Annalium conditor, *Ita Anatolium ipsum perstrinxit, ut nisi catholica communicatione omnino carere vellet, Aetium in pristinum locum restitueret.* Sed sententia Baronii non modo aliena a consuetudine illorum temporum, sed et verbis sancti Leonis contraria. Hæc quidem in epistola Anatolii ad Leonem: *Reverendissimus quidem sacrosanctæ Ecclesiæ nostræ presbyter Aetius in priore loco atque honore ecclesiastico nobis est restitutus (Epist. nunc 132, cap. 2).* Restitutum fuisse muneri archidiaconatus non credam, sed Ecclesiæ suæ, qui antes deputatus cœmeterio. Nam qui aliter explicanda Leonis verba, qui alium probatæ fidei seligendum dicit? *Electo primitus et probato, qui archidiaconi officium possit implere, id est quem nulli unquam prædictarum impietatum fama resperserit (Epist. 106, nunc 135, c. 2).* Et in eadem epistola Aetium tantum ei reconciliatum ostendit. *Ut et Aetium, ait idem sanctus Leo, presbyterum 556 tuum in gratiam tuam affectionemque revocaveris.* Restitutio igitur illa loci et honoris (si versio tamen vera et fidelis, et Græco Anatoliano consentanea) de gratia Anatolii Ecclesiæque honore non de officio archidiaconi intelligenda.

X. In collectione Holsteniana reperitur epistola sancti Leonis eodem tempore scripta ad Marcianum Augustum (*Epist. 107, nunc 136*); eandem iterum et emendatorem ex ms. nostro reddimus. Leo de Marciano magnifice loquitur, studium ejus pro pace conservanda et inter episcopos concilianda concordia longe prædicat; hortatusque ut hæresim, quemadmodum in Palæstina, ita in Oriente penitus deleat, ut et de Ægypto bene sperandum erat Rogat insuper ut audaciam Carosi monachi reprimat, qui, concilli de-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Nam Andreas vere fuerit abjectus ab Ecclesia, vide aunot. 7 (*Tom. præced. col. 1083, n. f*) in epist. 132.

fnitionem, auctoritatemque ipsius imperatoris nihil pensi habens, multorum fidem corrumpere. Baroni huc refert fragmentum constitutionis imperatoris, quam latam asserit pro tuendo jure primarum sedium adversus Anatolii conatus; sed qui attente hanc legerit, fatēbitur non spectare ad jurisdictionem patriarchicam, sed ad jura quaedam concessa quibusdam Ecclesiis: velut de jure horreorum pro pauperibus alendis, et forte de judiciis cansarum civilium episcopis attributis. *Privilegia*, inquit, *quæ generalibus constitutionibus universis sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ religionis retro principes præstiterunt, firma et illibata in perpetuum decernitas custodiri. Omnes sane pragmatice sanctiones quæ contra canones ecclesiasticos interventu gratiæ vel ambitionis elicitæ sunt, suo robore et firmitate vacuatas esse præcipimus.* Nihil de ea sanctione apud sanctum Leonem, et illa generatim dicta qui uni Anatolio congruunt. Quis etiam primarum sedium jura a principum constitutionibus præstita illis esse affirmavit, quod fragmento illo asseritur? Nihilominus certum sancto Leoni Anatolium cessisse.

XI. Allata circa ea tempora nuntia ex Palæstina, pacatam scilicet proviniciam cura et sollicitudine Juvenalis, qui, sedi restitutus, concilium congregavit. Soluta synodo, legatos direxit ad Leonem, Andream presbyterum et Petrum diaconum, tum ut doceret ut omnia ordinata Jerosolymis, et gratias redderet ob egregie navatam operam apud imperatorem, auctoritatemque interpositam adversus monachorum defectionem. Mittit quoque illi cum Eulogiis particulam Dominicæ crucis, nisi tamen hæc parte interpolata sit epistola Leonis quæ id refert (*Epist. 110, nunc 139*). Respondit igitur sanctus Leo, nec dissimulat turbarum causam ipsum exitisse Juvenalem ob impetum Flavianum et defensum Eutychem; nec turbatam provinciam, si pro fide constanter stetit; tum, occasione Ecclesiæ cui præerat, recolit vitam Christi actam Jerosolymis, prodigia et miracula per crucis virtutem edita, quæ omnia mirifice ejus incarnationem prædicant.

XII. Sed ecce et optatissimi ex Ægypto nuntii. Julianus Coensis ad Leonem scribit Dioscorum vita excessisse, et si hæreticum sanari malebat quam mori lætitiā tamen aperte tulit, sperans brevi interitum hæresim, auctore sublato. Id ex epistola nostri codic. manuscriptorum ad Julianum Coensem manifestum est. Auxiliante, ait sanctus Leo (*Epist. 111, nunc 140*), *miseri cordia Dei, facilius est errantium speranda correctio; et efficacior erit prædicatio Evangelii, extincto defensore mendacii.* Hic emendandum Chronicon Orientale. quod ab Abrahamo Eccellensi Latino nuper factum ex Arabico. Bis enim peccat, cum Dioscorum et in insulam in Occidente constitutam amandatum narrat, et septem annis in ea moratum; Gangram enim Asiæ minoris civitatem deportatus est, ubi hoc anno vita functus, quarto scilicet a dicta in eum sententia. Bono Ecclesiæ mors Dioscori contigit; spesque fuit apud Ægyptios **558** pacis recuperandæ: quoniam non amplius duo simul episcopi, neque dissimulatis hæretici moribus aut clandestinis ejus consiliis rebellio movebatur. *In hac autem*, inquit, *ibidem, sollicitudine constitutis numquam desunt divina præsidia, quæ hypocritarum simulationes nihil posse permittunt, occultamque eorum nequitiam manifesta destructione condunt. Quamvis enim jam pridem omnia hæreticorum machinamenta contracta sint, et universas ejus vires deçtera veritatis obtulerit; nuno tamen interunte, ut scripsistis, Dioscoro, in profundiora ceciderunt; et perfidiæ incensore sublato, instabiles quædam et insti-*

BALLERINORUM

(a) Annotatio annorum centum non erat cyclus, quo post centum annos dies paschales ad idem caput redirent; sed erat laterculum, quod ex cyclis quinque decem novennialibus et annis quinque constabat, in quo per annos centum paschalis festivitas

A pientes animæ habent quod pareant non habent quod sequantur. Religiosa sancti Leonis expectatio, sed malo Ægyptiorum animo vana fuit et inanis. Nam Alexandrini non destiterunt colere memoriam Dioscori; duravit superstitio ad Patrum nostrorum ætatem, cum Gabriel Alexandrinus patriarcha legationem ad Clementem VIII PP. misit anno 1593 cum confessione fidei, ubi anathema ad versus Dioscorum torquetur.

ANNUS CHRISTI 455; — LEONIS PAPER 16; — VALENTINIANI 30, MARCIANI 6, IMPP.; — VALENTIN. AUG. VIII ET ANTHEMIO COSS.

I. Nullas habet hic annus Leonis epistolas in superioribus editionibus, nihilque nobis de pontifice nostro dicendum foret, nisi aliquot e ms. cod. Grimnico prodiderent epistolæ, et huic anno reservata esse de paschali termino difficultas, de qua litteras nonnullas emiserat annis proxime elapsis. Controvertebatur nimirum in quem diem incidebat hoc anno, qui Christi numeratur 454, paschalis festivitas. Dubitandi ratio hæcerat Theophilus Alexandriæ episcopus, computi ecclesiastici peritissimus, (a) cyclum centum annorum ediderat, cujus initium a primo consulatu Theodosii senioris: ex ejus supputatione anno 453. hujus cycli 74. pridie idus Aprilis Pascha celebratum. Anno 454 aequenti, qui cycli 75, in diem primum ante nonas Apriles Pascha inciderat. Sed hoc Christi anno 455, ejusdem cycli 76, ad octavum kalend. Maii Pascha dilatum. Erratum in cyclo Leo asserebat, nimiumque dilatos paschales terminos, quos xi kal. Aprilis, et xii kal. Maii claudi oportebat. Pascha igitur hujus anni ad xv kalend. Maii assignabatur. De ea controversia ipse Leo sic loquitur in epistola ad Marcianum (*Epist. 94, nunc 121, c. 4*): *Paschale festum, quo sacramentum salutis humanæ maxime continetur, quamvis in primo semper mens celebrandum sit, ita tamen est lunaris cuius conditione mutabile, ut plerumque sacratissimæ diei ambigua occurrat electio; et ex hoc fiat plerumque, quod non licet, ut non simul omnis Ecclesia, quod non nisi unum esse oportet, observet. Studuerunt itaque sancti Patres occasionem hujus erroris auferre, omnem hanc curam Alexandrino antistiti delegantes, quoniam apud Ægyptios hujus supputationis antiquitus tradita videbatur esse peritia, per quam qui annis singulis dies prædictæ solemnitas eveniret sedi apostolicæ indicaretur, cujus scriptis ad longinquiores Ecclesias indicium generale percurreret. Sed sanctæ memoriæ Theophilus Alexandrinæ urbis episcopus, cum huius observationis annos centum numero collegisset, septuagesimi sexti anni paschale festum longe aliter quam alii decreverant tenendum esse constituit. Nam a primo augustæ memoriæ Theodosii senioris consulatu succedentem sibi sacræ observantiæ ordinem ponens, ut longioris temporis ratio ejus litteris teneretur ascripta, hujus complexioni septuagesimus et quartus est annus (An. C. 453), in quo pridie idus Aprilis sanctum pascha celebravimus; sequenti vero anno (An. C. 454) pridie **559** nonas Apriles eadem, propitio Deo, erit habenda festivitas sicut regulariter centenariæ annotationis ordo declarat. Sed in anno qui erit septuagesimus sextus (An. C. 45) Paschæ dies invenitur ascripta, quem a passione Domini nullius exempli, nullius constitutionis admittit auctoritas. Nam diem octavum kalendarum Maiarum ab eo cognoscimus præfinitum, qui nimie limitem antiquæ constitutionis exedit: cum alii quintum decimum kalendarum Maiarum huic festivitati deputaverint diem, si quidem ab undecimo kalendarum Aprilium usque in undecimum kalend. Maiarum legitimum spatium sit præfixum.*

ANNOTATIONES.

a Theophilo notata fuerat. Vide annot. 8 (*Tom. præced. col. 1056, n. j.*) in epist. 421. De ratione autem totius controversiæ circa Pascha hujus anni 455, confer admonitionem præmissam epist. 88.

II. Ex quibus Leonis verbis causam controversiæ totius accepimus de qua Leo peritos quosque consulat, imprimis Paschasinum Lilybæi in Sicilia episcopum; epistolamque hæcenus invisam in lucem emitimus ex toties laudato cod. ms., ubi postquam Leo ad legationem in concilio Chalcedonensi brevi obeundam eum instruxit, statum totius controversiæ aperiens, multa que de veritate incarnationis Domini disserens, supputationis paschalis diligenter investigandæ curam illi committit: rogat ut rem communiceat cum peritis hominibus, ut de die Paschalis non amplius ambigendi aut errandi locus supersit. *Ut modis omnibus, inquit, ambiguitas auferatur, cum peritis quibusque diligentius hoc tua sollicitudo pertractet, ut in futurum hujuscemodi caveamus errorem.* Non reperitur responsio Paschasini. Est quidem ejus epistola ad Leonem de Die Paschatis, quæ exstat; sed ad aliam, ut annotavimus, questionem pertinet. Unde erratum esse in Annalibus Ecclesiasticis clarum est, ubi Paschasini epistola ad hanc refertur controversiam. At duas fuisse contentiones de die Paschatis sub Leone constat: prima quidem accidit anno supputationis seu cycli Romani 64 aut 63, (An. 445), ut melioris notæ codices habent, et accuratior supputatio: cujus cycli initium est a consulatu Antonini et Syagrii, ut habet epistola Paschasini; altera incidit in annum Theophiliani cycli 76, (An. 455), ut ex epistola Leonis ad Marcianum certum est: quæ supputatio incipit a primo consulatu Theodosii senioris, atque ita biennio Romanam antecedit. Duo igitur distinguenda sunt tempora ubi agitata de Paschate controversia: ad priorem disputationem Paschasini epistola, ad posteriorem Leonis ad Paschasinum et Marcianum pertinent, litteræ quas primum publicamus (*Epist. 68, nunc 88, et 108, nunc 137*).

Esi Leo jam ante aliquot annos moverat controversiam, abstinuerat tamen ab exactiori inquisitione, concilii rebus occupatus; sed soluta synodo, Proterioque assumpto ad sedem Alexandrinam, rem ad examen revocavit, scripsitque ad Marcianum (*Epist. 112, nunc 142, et 94, nunc 121*), ut diximus, et ad Julianum Coensem (*Epist. 95, nunc 122*). Hæc ultima epistola vulgo ad Eudoxiam scripta legitur; sed falsata inscriptione: nam ad Julianum scriptam probat et contextus ipsius epistolæ, et emendator codex noster ms. Rogat peritos supputationis advocet, qui verum legitimumque diem Paschatis inquirent 560 definiantque *Suppliciter, inquit, postulavit ut eos qui hujus supputationis perfectam videntur habere notitiam in unum jubeat convenire imperator.* Ut igitur rogatus fuerat a Leone (*Epist. 105, nunc 134*). Alexandriam mittit nuntium, verumque Paschatis diem ex Alexandrinis sciscitatur. Id ex epistolis 68 et aliis intelligimus.

III. Dies interea indicendi Paschatis appetebat, et formatas pro more ad episcopos mittendi. Ad Julianum itaque hæc: *De futuro Paschate, ut sæpe jam scripsi esto sollicitus, et clementissimo principi meo nomine opportunius intimato, ut quid sibi rescriptum sit faciat certiorum: quoniam imminent dies ut nosse possimus quem diem formati ascribere debeamus, et omnium ex hac parte suspicio evidentius possit aboleri* (*Epist. 102, nunc 131*). Data est epistola vi idus Mart. anni superioris. Sed eodem ferme tempore accepit litteras Marciani, quibus significabat diem a Theophilo recte assignatum ad octavum kalend. Mai. Esi Romana consuetudo ad xv kalend. Maii fieri suadebat, Leo tamen acquievit: ne si dissentire, videretur non tam potiores partes elegisse quam scidisse unitatem, ut ipse ad Marcianum scribit: *Cum*

Ægyptiis alia ratio placeat, consensum meum, ne qua discrepantia per provincias de observantia tam venerabilis festi fieret, commodavi (*Epist. 108, nunc 137, c. 1*). Eadem quæ Marcianus ad Leonem scripserat Proterius. Illa est proculdubio epistola quam Petavius ad calcem operis *de Doctrina temporum* publicavit, nosque post alios inter Leonis epistolas suo loco posuimus. Eadem quoque Leo rescripsit Proterio quæ Marciano, ut ex eadem epistola ad Marcianum: *Litteras autem fratris et coepiscopi mei Proterii, Alexandrinæ civilis episcopi, me accepisse significo, quibus ad pietatem vestram de mea consensione respondi: non quia hoc ratio manifesta docuerit; sed quia unitatis, quam maxime custodimus, cura persuaserit* (*Ibid.*). Auctor *de Ratione Temporum*, seu Bedæ, seu aliorum sit opus, scribit consultum a Leone Proterium de Paschate, Leonemque ejus paschalibus litteris rescripsisse præclaram illam epistolam cujus initium: *Lætificaverunt me litteræ, etc.*; sed in hac epistola cujus fragmentum est in hoc opere, mirum de hoc negotio silentium. De ordinatione Proterii, et de fide longus sermo; de quæstione vero paschali ne verbum quidem. Quomodo sit deceptus Beda non video, nisi ex fragmento conjecturam fecerit, et totam epistolam non legerit. Hanc integram ex ms. modo publicam facimus.

IV. Juxta litteras Marciani, et Ægyptiorum definitionem, etsi secus atque sentiebant, Leo formatas ad omnes episcopos misit. Supersunt litteræ quas ad episcopos Galliarum et Hispaniarum direxit (*Epist. 109, nunc 158*). Quo tempore iterum ab Augusto allatæ litteræ sunt de eadem contentione, quibus respondet S. Leo (*Epist. 112, nunc 142*) se jam pridem illi gratias per litteras egisse, et se Alexandrinorum secutum sententiam, quam Occidentalium partium episcopis 561 significavit. *Eadem occasione, inquit, qua pietatis vestræ apices veneranter accepi, debita salutationis verba exsolvo, et insufficienter gratias ago quod de sacratissima die Pascha sacerdotati me sollicitudine pietas vestra commanuit: licet dudum in hac observantiæ regula me acquiescere sim professus, et eundem diem venerabilis festi omnibus Occidentalium partium sacerdotibus intimasse, quem Alexandrini episcopi declaravit instructio; id est, ut anno præsentis, octavo kalendas Maii Pascha celebretur, omnis omnibus scrupulis, propter stultium unitatis et pacis.*

Porro cum duplicis generis litteras de hac controversia paschali a Leone ad Marcianum scriptas Prosper commemoret, alias quibus ratio veritatis sollicitate evidenter patefacta est; alias, quibus Ecclesia catholica instrui potest, quod hæc persuasio studio unitatis et pacis tolerata sit potius quam probata. Priores illæ sunt 94 et 105 (*nunc 121 et 134*), jam olim publicatæ; istæ vero posteriores, 108 et 112 (*nunc 137 et 142*), utraque nunc primum in lucem edita, et vel unius Prosperi testificatione genuinis accensenda. Sic quievit hæc de Paschate contentio.

Tum primum hac occasione Occidentalibus inquirendi diem Paschatis, motu que solis et lunæ diligentius supputandi orta æmulatio apud Latinos, qui diutius passi non sunt legem sibi ab Alexandrinis de indicendo paschali die imponi. Prosper igitur Aquitanus, qui tum Romæ apud pontificem agebat, suum illum cyclum composuit, cujus testes sunt Gennadius et Isidorus (*Gennadius in Catal. vir. illustr. c. 88; Isidorus Origin. lib. iv, cap. 17*); nisi jam editus ab illo esset (a) circa annum 444, quo similis occurreret difficultas. Ut ut sit, dubium non est quin ad illum scribendum a Leone sit excitatus. Certe cum paulo iratior scribat de Paschate hujus anni 455, quo Chro-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Jam ante annum 444 Latinum cyclum annum 84, in quo lunæ saltus duodecimo quoque anno astruebatur. Prosper ita emendaverat, ut singulis tantum quatuordecim annis idem, saltus admitteretur. Vide annot. 4 in fragmentum epistolæ S. Cyrilli ad

Leonem tom. I, col. 602 (*Tom. præced. col. 602, n. 4*) et annot 44 (*Ibid. col. 105, n. 4*) in epist. 121, ubi hanc saltus lunæ emendationem obtinuisse ostendimus an. 454.

nicum suum claudit, apparet pro sua sententia ipsum decernisse. Eodem, inquit, anno Pascha Dominicum die VIII kalend. Maii celebratum est pertinaci intentione Alexandrini episcopi, cui omnes Orientales consentiendum putaverunt; quamvis sanctus papa Leo XV kalendas Maii potius observandum protestaretur. (In quo nec in ratione plenilunii, nec in primi mensis limite fuisse erratum.) Exstant ejusdem papæ epistolæ ad clementissimum principem Marcianum datæ, quibus ratio veritatis sollicitatæ evidenter patefacta est. Ex quibus catholica Ecclesia instrui potest quod hæc persuasio 562 studio unitatis et pacis tolerata sit, potius quam probatu, numquam deinceps imitanda; ut quæ exitalem attulit offensionem, omnem in perpetuum perdat auctoritatem. Victorius quoque et ipse Aquitanus, rogatus ab Hilaro Romanæ Ecclesiæ archidiacono, cui ista cura et ex proprio munere et ex Leonis mandato incumberebat, canonem paschalem composuit, quem eidem archidiacono nuncupavit anno 457, Constantino et Rufo coss., ut ipse testis et in præfatione ad Hilarum. Quem canonem Victor Capuanus post multos annos, anno scilicet 545 perstrinxit, edito altero. Sed hæc nostri non sunt institui: nisi quod istud omne ex Leonis nostri mente ac consilio seu præcepto manasse mihi videtur, ut et Buccherio olim persuasum fuit.

V. Est Leonis epistola hoc anno ad Anatolium scripta III idus Martii (Epist. 104, nunc 143). Gratas fuisse ejus litteras scribit; vigilantiam vigoremque animi illi persuadet contra homines profligatæ doctrinæ qui Constantinopoli adhuc hæresim propagabant; Carosum Dorotheumque archimandritas designat. Carosum in synodo Chalcedonensi monachi Eutychianæ partis principem factionis habuerant; auditi in synodo fuerant rejectique. Tum percussa hæresi, per speciem assensu synodo sunt metu excommunicationis, cui subjecti, nisi intra trigessimam diem decreta synodi acciperent. Nihilo tamen meliores facti, monachorum corrumpere fidem non destiterant. Leo de is ad Marcianum scripserat, ut haberetur in epistola de correctione Anatolii, et intelligimus ex epistola Leonis ad Marcianum (Epist. 112, nunc 142, c. 2), quam ex ms. nostro exeripsimus. Augustus seditiosos monachos alio transferri jussit ubi nocere haud promptum. De Caroso, inquit, et Dorotheo, qui hæretica pravitate in multorum perniciem damnatos tuebantur errores, gaudeo pietatem vestram, sicut mihi venerator vester frater meus Julianus episcopus indicavit, saluberrime præcepisse; ut ablati e monasteriis apud eos legere juberentur, quibus nocere non possent: quod ut spero multis remedio erit, quos a perversis doctoribus liberastis, crescentibus per omnia gloriæ vestræ meritis. (a) Carosus aut pona aut consensientia victus, confessionem fidei odiderat congruentem concilii decretis; nec tamen admittens ad communionem ab Anatolio. Anceps an odiis privatis, an dubia emendatione. De quo negotio Leo ad Julianum in epistola scripta v. id. Martii, quæ primum 563 prodit eruta e ms. cod. Griman. numquam satis laudando. Significas, inquit, Carosum in fidei confessione correctum; sed ita contra fratrem Anatolium in similitate nescio qua permanere, ut propter ipsius discordiam etiam nunc a communione desiscat (Epist. 113, nunc 141, c. 1). De his monachis nihil amplius reperi.

VI. Ex eadem epistola apparet Joannem virum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Duo Carosi in unum perperam confusi distinguendi sunt, alter memoratus epist. 141, alter vero de quo sermo est epist. 142. Hæc distinctio colligitur ex emendatione, quam noster Ratisponensis codex suggestit, chronicae notæ epistolæ 142, ex qua emendatione utraque epistola eodem circiter die data cognoscitur, ita ut Carosus, qui epist. 142 una cum Dorotheo ob hæreseos crimen in exilium pulsus traditur, diversus esse debeat ab eo qui epist. 141 in fidei confessione correctus affirmatur.

A spectabilem a Marciano (b) in Palæstinam hoc anno, non anno 452, ut existimavit Baronius, missum ad monachos, ut eorum fidem confirmaret nefarii Theodosii consiliis circumventam. Audax ille monachus intrusus in sedem Jerosolymitanam, pulso (ut scripsimus) Juvenale legitimo pontifice, et postea restituito, effugerat vincula, seque ad Sinam montem recipiens extorris agebat; mutatisque subinde per monasteria hospitibus, pœnam eludebat. Excipiebant illum tuebanturque monachi quasi innoxium. Decurionem Joannem propterea miserat imperator, ut eos edoceret quæ acta, se præsertim, Chalcedone, quæque in Ægypto gesta. Joannem vero spectabilem virum, et in fidei sinceritate laudabilem ad Ægyptum causa fidei fuisse directum significas. Qui quantum paci emendationique profuerit, cum primum redierit scire me facias, quod te etiam sine meo monitu facturum esse non dubito (Ibid.).

In eadem epistola de Maximo sit mentio his verbis. De Antiocheni autem episcopi statu, inquit (Epist. 113, nunc 141, c. 2), multo animi dolore contristor; si, quod absit, vera adversus eum ab accusatoribus proferruntur. Sed præter sacerdotalem diligentiam, quam curam utilitatis habituram esse non ambigo, maxima mihi de justitia et benevolentia gloriosissimi principis fiduciu datur, qua certus sum, in quantum potest fieri, providendum, ne in ullam partem valere possit fallacia (Ibid., c. 2). Res mihi obscura videbatur cum primæ editioni incumberebam. Nondum enim occurrerat Chronici Nicephori locus, qui rem totam elucidat. Is enim disertis verbis scribit, quod Maximus, qui synodo Chalcedonensi interfuerat, in locum Domni suffectus, sede sua expulsus fuit (c), ob lapsum, postquam Antiochiæ sedisset annis quatuor: Μάξιμος δ' ἐν τῇ τεταρτῇ συνόδῳ ἐν Καρχηδόνι. ὃς ἐξέβληθη διὰ πᾶσιμα, ἐτῆ, δ'. Certum est igitur Maximum ut peccati carnis reum fuisse depoeitum, non vero propter publicæ rei crimen, ut antea male divinabam, conjecturis liberius indulgens. Basilium porro Maximi locum 564 cepisse videtur hoc ipso anno, si fides Nicephoro, qui quatuor annis Maximi pontificatum circumscribit. Jam enim in Domni locum electus ille fuerat ante synodum Chalcedonensem, et ejusdem auctoritate confirmatus anno 451, certe ultra annum 446, differri non potest ejus ordinatio, de qua S. Leo certiore se esse factum scribit Marciani imperatoris litteris, qui mense Januario anni 457 excessit et vivis; sic enim in epist. 118 (nunc 140) quam e tenebris eruimus: Ordinationem quidem dilectionis tuæ secundum ecclesiasticum morem tuo vel fratrum nostrorum provincialium episcoporum debueramus sermone cognoscere; sed quis non defuerunt causæ quæ possent hanc diligentiam præpedire, et sanctæ memoriæ Marcianus princeps suis scriptis consecrationem tuam nobis cognitam fecit, etc.

VII. Perempto Valentiniano, Maximus imperium Occidentale occupat, asciscitque sibi uxorem Eudoxiam nesciam parricidii, Femina magni animi certa postmodum, opera Maximi Valentinianum interfectum, mariti necem ulcisci statuit; et ultra modum iræ indulgens etiam excidio Urbis vindictam parat. Gensericum Vandalorum regem ex Africa accersit. Ille illico ingentem exercitum trajicit in Italiam, Urbemque improviso aggreditur ingrediturque. Tum facta facies senatus populique Romam, objecta Roma

ANNOTATIONES.

(b) Joannes Decurio non in Palæstinam, sed in Ægyptum ab imperatore missus fuit, ut non solum verba Leonis epist. 141 inferius descripta, sed ipsæ imperiales litteræ ad Alexandrinos, missæ et exhibitæ tom. II Concil. col. 1794 manifeste significant. Vide annot. 4 (Supra, col. 297, n. a) in annum præcedentem.

(c) « De depositione Maximi consule Nicephori Chronologiam. » QUESNELL. — Confer etiam nostram dissertationem de Epistolis deperditis, n. 79.

Arianis militibus. Sanctus Leo, qui olim Attilam armis ferocem mitigaverat, sagaci animo cladem prænuntians de imminente periculo concionem habuerat, quia non mutati civium mores amoto discrimine. *Magnum periculum est*, dicebat (*Serm. 81, nunc 84, in Oct. apost.*), *esse homines ingratos Deo; et per oblivionem beneficiorum ejus, nec de correctione compungi, nec de remissione lætari. Vereor igitur, dilectissimi, ne vox illa prophetica tules increpasse videatur quæ dicit: Flagellavi eos, et non doluerunt; castigavi eos, et noluerunt accipere disciplinam. Elsi causam malorum præviderat, Urbi tamen periclitanti opem suam non denegavit. It obviam Vandalo, ingredienti Urbem occurrit, regem pluribus alloquitur. Rex barbarus ferro et incendio delere Urbem parabat: sanctus Leo obtinuit ut direptione contentus, igne et cæde abstineret. Romanas igitur opes abstulit Gensericus, multaque captivorum millia in Africam abduxit, Eudoxiamque cum filiabus simul transevit. Sic (a) historia Miscella (*Lib. 1*). *Gensericus continuo vacuam præstito civitatem capit, 565 et occurso Leonis papæ mitigatus ab incendio, cædibus atque supplicis Urbem immunem servavit: omnibus tamen opibus ablatis, multa inde captivorum millia cum Augusto Eudoxia et ejus filiabus Carthaginem revertit.* Sanctus pontifex (b) tres præterea primarias basilicas a direptione defendit. Nam cum resarciendis damnis post cladem Leo animam adjiceret, argentea et magni ponderis vasa olim tribus basilicis Constantinianæ, Sancti Petri, et Sancti Pauli a Constantino data conflare jubet et per titulos Urbis distribui, ut habet liber Pontificum: *Hic renovavit post cladem Vandalicam omnia ministeria sacrata argentea per omnes titulos de conflatis hydriis sex, duas basilicæ Constantinianæ, duas basilicæ beati Petri apostoli, duas beati Pauli apostoli, quas Constantinus Augustus obtulit, quæ: 566 pensaverunt singulæ libras centum.* Platina addit a sancto Leone novas ecclesias conditas, basilicamque sancti Stephani ad viam Latinam sumptibus Demetriadis virginis et consillis Leonis constructam. *Leo ad reparandam Urbem, ait ille auctor, et templa conversus, Demetriadem ancillam Dei impulit ut basilicam S. Stephano via Latina tertio ab Urbe milliario in fundo suo conderet.* Eadem Paulus Diaconus scribit. *Hujus, sancti Leonis, tempore Demetriadem, ancilla Christi Romæ Sancti Stephani ecclesiam fecit.* Non una ecclesiarum cura Leoni fuit: urbem ipsam attonitis adhuc magistratibus restituere aggressus est, ordinare omnia, deesse nemini; et si suos limites habebat jurisdictionis ecclesiastica, ejus tamen charitas nullos habuit.*

ANNUS CHRISTI 456; — LEONIS PAPÆ 17; — MARCIANI ET AVITI IMPP. 7; — JOANNE ET VARANE COSS.

Vandalus, devastata Urbe deportataque in Africam præda, (c) magnam captivorum turbam ad regem eremi Capropicti, ut refert Victor Vitensis, misit. Natio illa vanæ idolorum superstitioni addicta erat Romanos minus affecit dolor exilii, quam cultus profanus. Illi itaque, vegeta adhuc in vinculis Christiani animi libertate, homines servituti dæmonum subjectos ad Christi libertatem revocant, et sanctum Evangelium annuntiant. Tum complures barbari, excusso jugo dæmonum, Christo caput submittere, et captivos ut liberatores amplecti. Sed quoniam inopia erat presbyterorum episcoporumque, Romam mittunt legatos ad sanctum Leonem, seu Cæsariensis Mauritania vicina provincia, ut mox dicemus, idoneis ministris egeret; seu quia reliqua Africa Arianorum Vandalorumque oppressa imperio. Certe Romam itum est, ubi sincerior doctrina majorque copia ministrorum. Legati per diverticula occultosque calles venere Romam: renuntiant summo pontifici quomodo opera captivorum propagatum imperium Christi; sed presbyteris episcopisque esse opus. Leo benignè legatos excepit et gaudens postulatis annuit.

ANNUS CHRISTI 457; — LEONIS PAPÆ 12; — LEONIS ET MAJORIANI IMPP. 1; — CONSTANTINO ET RUFO COSS.

I. Dum hæc agerentur, moritur Marcianus imperator, vii kalend. Febr., magno omnium desiderio. Hunc ex angulo ad editissimum locum sua merita extulerant: immo Deus ipse quasi ductum manu per varios casus ad supremum imperii culmen evexerat, ut miserrimis temporibus tutela imperii et columnam foret Ecclesiæ. Cives 567 boni luxere magnum principem, orthodoxi luxere Christianum: cui par fortunæ virtus, cui pietas singularis, fides integra, justitia inconcussa: cui denique multum debuit respublica, multum Ecclesia. E vita decessit Marcianus in African expeditionem parans, ulturus excidium Urbis, et illatam Eudoxiæ filiabusque injuriam. Huic successit Leo hæres non modo imperii, sed et virtutum sui decessoris. Sanctus Leo statim illi per litteras imperium gratulatus est; et in multis locis præclare de eo loquitur. Ejus electionem, cui omnium vota consenserant, religioni æque ac imperio laetam dicit; quibus testimonia veterum scriptorum congruunt. Sic ille ad Anatolium: *Gratias Deo, qui, post excessum sanctæ ac venerandæ memoriæ Marcliani, talem principem omnium electione prospexit, ut in ejus virtutibus et Romana respublica, et religio Christiana gauderet (Epist. 106, nunc 146, c. 2).*

II. (d) In Ægypto hæretici, audita morte Marciani

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Prosperi cœvi scriptoris testimonium in Chronico integro, quod Quesnello scribente editum non fuerat, subijcere placet. *Post Maximi exitum, inquit ad an. 455, confestim secuta est multis digna lacrymis Romana captivitas, et Urbem omni presidio vacuam Gensericus obtinuit, occurrente sibi extra portas S. Leone episcopo, cujus supplicatio ita eum Deo agente lenivit, ut cum omnia potestatis ipsius essent, tradita sibi civitate, ab igne tamen et cæde atque supplicis abstineret. Post quatuordecim igitur dies secuta et libera scrutatione omnibus opibus suis Roma vacuata est, multaque millia captivorum, prout quique aut sorte, aut arte placuerunt, cum regina et filiabus ejus Carthaginem abducta sunt.*

(b) Anastasii testimonium hoc solum probat, hydrias sex a Constantino olim oblatas non fuisse subreptas a barbaris: num autem hæ eorum rapinas idcirco evaserint, quia tribus primariis basilicis pepercerunt: an vero quia ante eorundem deprædationem alicubi fuerunt occultatæ, ex ejus testimonio non liquet.

(c) Victor Vitensis quatuor tantum fratres captivos ad regem eremi Capropicti missos narrat. Ex ejus autem narratione non liquet, utrum iidem fuerint Romæ capti, et multo minus utrum quæ de legatis Romam missis subijcit, ad pontificatum Leonis, an vero ad tempus posterius pertineant. Hoc postremum probabilis videtur.

(d) Duo Eutylianorum tumultus post Marciani mortem contigerunt, alter Constantinopoli, alter Alexandria. De secundo satis Quesnellus. Primum vero didicimus ex epist. 144 ad Julianum Coensem, quam die 1 Junii scriptam ex ms. Ratisponensi eruiimus. Eutychiani scilicet quædam apud novum imperatorem Leonem moliri cœperunt, ut eum in sui patrociniū adducerent. Sed hæc omnia eorum molimina Juliano aliisque catholicis agentibus destructa fuere. Hæc ex Juliani litteris Leo intellexit: simulque de Alexandrinis tumultibus quidam rumores Romam pervenere, qui tamen non exacte cogniti fuere nisi per Anatolii epistolam de qua Quesnellus in sequentibus loquitur.

denuo movere turbas incipiunt, rati sublato orthodoxæ fidei vindice imperium contententium ambitu diu turbatum iri, et posse fidem expugnari turbidis rebus. Seditioem igitur diu conceptam data occasione excitant. Dux seditiois Timotheus Aelurus ex monacho presbyter Alexandrinus. Urbem ille circumcursans, stipatus monachis quasi satellitibus, plebeculum novitatis et turbarum avidam cogit, ascitisque episcopis duobus ob hæresim abdicatis a sacerdotio, locum Proterii invadit, manusque per eos sibi imponi jubet, amoto legitimo episcopo, qui audiens valere factionem, et vim metuens quia majoris hebdomadæ tempus erat, in baptisterium se recipit. Iluc tumultuario Aeluri satellites advolant, cne pontificio honore, nec sacro tacti loco, Proterium necant, unco trahunt per vicos, illuduntque cadaveri Discerptum in partes fignibus tradunt, cineresque projiciunt; eamque ferunt vesaniam fuisse, ut artus Proterii aliquidentibus convellerent; deglutirentque. **568** Post perpetratum facinus, hæretici fidem profligare aggrediuntur, synodum Chalcedone habitam condemnant, epistolam Leonis ad Flavianum anathemate feriunt et novam synodum poscunt. Quæ ubi Constantinopolim allata, imperator sacrilegium parricidiumque detestatus est; audaciam furiosæ hæresis delictis et factis condemnat, admittitque spem synodi.

Anatolius in hac rerum perturbatione anceps quid agat, scribit ad sanctum Leonem, docet quæ acta Alexandriæ, et tot tantisque malis quærit remedia. Sanctus Leo rescripsit epistolam ineditam hactenus, quam modo proferimus, et unde hæc hausimus *Cujus quidem imperatoris, ait Leo (Epist. 106, nunc 146), c. 1), tam laudabilis fides, et tam prompta devotio est, ut quæ paci ecclesiasticæ congruebant, sine intermissione cujusquam, sicut ipse indicat, sponte præstiterit, omnes hæreticorum insidias repellendo, qui opportunitatem se invenisse temporis æstimabant quo sancta synodi Chalcedonensis decreta cessarent.*

III. Scripserat (a) mense superiori sanctus Leo ad Imperatorem epistolam (*Epist. 115, nunc 145*). Laudat ejus pro pace procuranda studium, hæreticos a spe synodi dejectos gratulatur, poscitque episcopum ab Alexandrinis eligi, cujus haud dubia fides et nota morum sanctitatis. Eadem ad Julianum (*Epist. 117, nunc 147*) et Aetium in epistola, quam ex ms. edidimus: et ut insidias hæreticorum eluderet, de fide Chalcedonensi encyclicas (b) epistolas misit ad Basilium Antiochenum (*Epist. 118, nunc 149*), ad Euxitheum Thessalonicensem vicarium Illyrici, et Juvenalem Jerosolymitanum (*Epist. 119, nunc 150*), quem inter metropolitanos hic numerat. Ad Julianum Coensem et Actium presbyterum litteras suas direxit, ut his ad quos scribebat redderentur; adjunxit exemplaria litterarum quas ad imperatorem Asparemque patricium, et ad alios scripsit, ut qui suas vices obibant rerum suarum haberent notitiam. In epistola ad Julianum (*Epist. 120, nunc 152*), quæ kalend. Septembris scripta est, mirari se dicit **569** esse aliquos, qui in epistola sua ad Flavianum esse quædam

A **obscura, vel sensu, vel sermone ambigua calatur, cum nihil in ea sit quod non ab evangelica apostolica doctrina derivatum. Miror sane, calumniantium vanitati aliquid adhuc in epistola quæ universo mundo placuit, obscurum videri ea putent aptius exponendum; cum illius prædicationem tam plena et solida sit assertio, ut nihil recipiam sensu, vel in sermone novitatis. Quia quidquid nobis scriptum est, ex apostolica et evangelica præsumptum esse doctrina. Aetio exemplaria litterarum quas episcopi Galli Italique ad se scripserant inmisit (*Epist. 121, nunc 153, c. 2*), ut unam esse in Occidente et suam esse omnium episcoporum partium doctrinam ostenderet. Exemplar quæ litterarum, inquit, quæ Galli ad nos atque episcopi concordia credulitate miserunt pariter, ut quam etiam illorum nobiscum sit fides u luteat. Data occasione Leo ad imperatorem scribit. Commendat illi res Ecclesiæ, ejus fide dat, quia hostem se hæreticorum et defensorem Chalcedonensis probaverat. Ita hæreticorum, impudentiæ resistitis, ut profleremini ad totius pacem Chalcedonensis synodi vos esse custodes.**

IV. Alexandrino episcopo, ut diximus, occisi motheoque in ejus sedem intruso, episcopi doxi, quibus post cædem Proterii nihil tuti in Ægypto, fuga et latebris sibi consulere cogit quibus per ætatem licuit Constantinopolim perire, **570** suppliciterque auctoritatem imperatoris implorant contra furentem hæresim, dantque libellos, mala quæ perpessi catholici commemorat et quam fidem profitentur pluribus exponunt. Legati pariter legatos Constantinopolim mittunt, litteras imperatori offerunt: quæ sit sua fides explicant, Nicænam synodum et Ephesiensem ac se profitentur, Dioscori latrocinium seu pseudosynodum prædicant, Constantinopolitam a Flaviano synodum cum concilio Chalcidensi repudiant, Timotheum in sede Alexandrino Augusto confirmari poscunt, ab eoque ad illi mittunt litteras. Libellis orthodoxorum complurum subscripserant, hæreticorum litteris scriptiones nullæ, quasi sui nominis et suæ pauperet. *Oblatæ sunt, ait S. Leo noster (Epist. nunc 156, c. 4), pietati vestræ preces, quarum plaria vestris litteris subdidistis. Sed in his quæ licorum sunt, deplorantium subscriptio continet quia causa probabilis est, fiducialiter nomina si rum, vel dignitas sui honoris aperitur. In illis quas orthodoxo principi hæretica porrigere non dicit obreptio, sub incerto universitatis vocabulo certum nomen retrahitur, ne non solum paucorum, sed etiam meritum detegatur. Lateri sibi utile existimat eorum quantitas, quorum e litas julivata; nec incongrue cujus loci homines profleri metuunt, qui meruere damnari. Utrorū libelli inter Acta concilii Chalcedonensis reperiuntur, parte tertia.*

D Leo imperator causam (c) ad Anatolium **571**

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc Leonis epistola 145, ad Leonem Augustum, emendata ex potioribus nostris codicibus chronica nota, eodem mense ac die quo epistola 144 ad Anatolium scripta fuit.

(b) Tres præmissæ epistolæ 145 ad Augustum, 146 ad Anatolium, et 147 ad Julianum statim post relationem Anatolii de Alexandrinis turbis exaratæ fuerunt vidus Julias. Quinque autem sequentes epistolæ 148 ad Leonem Augustum, 149 ad Basilium Antiochenum, 150 ad Euxitheum Thessalonicensem, et ad alios metropolitanos Illyrici, atque ad Juvenalem Jerosolymitanum, 152 ad Julianum, et 153 ad Aetium, alia occasione habita, eadem super re transmissæ fuerunt kalendis Septembris. Sextam ejusdem diei epistolam 151 ad Anatolium ex Ratisponensi codice edidimus, ex qua præterea prudentiam et cautionem

Leonis in Attici causa colligere licet. Primæ notitiæ ad se delatæ, qua Atticus Constantinianæ Ecclesiæ presbyter hæresim publice contrahebatur, non omnino fidens S. pontifex, Ar commisit ut eum secreta primum disquisitioni cuteret; ac si quid in corde ipsius de hæretici permixtione reperiret, aut corrigendo catholici ceret, aut ab Ecclesia necessaria severitate depe

(c) Non ad solum Anatolium, sed ad omnes metropolitanos, ac præsertim ad Romanum pontificem hæc causa ab imperatore remissa fuit. Id manifestum est ex codice Encyclo, qui Quesnello non satgnitus fuit. Hujus codicis auctor documenta causa imperatore Leone instante lucubrata co Sicut autem pleraque documenta erant Græcæ Græcus collector ipsum codicem Græcæ edid

misit, ut in synodo ἐκδημοῦσα, id est ex episcopis qui in urbe erant, quid statuendum de Timotheo, et de rebus Chalcedone decretis judicaret. Patet ex ejus ad Augustum litteris condemnatum Timotheum, vindicatumque ab injuria professam Chalcedone doctrinam. Tum existimo relationem ab Ægyptiis et orthodoxis episcopis oblatam Anatolio, eam scilicet quæ Actis concilii Chalcedonensis postea addita est. Rogabant scilicet Anatolium ut Antiochenum, Jerusalemitanum, Thessalonicensem, Romanumque præcipue episcopum certiores faceret de Alexandrinis hæreticis, et referret quæ impotenter egerant adversus orthodoxæ fidei defensores. Anatolius ad sanctum Leonem scripsit (*Epist. 124, nunc 155*), cui sanctus Leo respondit v aut vi idus Octobris: quæ epistola in nostro manuscripto legitur cum hac inscriptione: *De relatione contra Timotheum Alexandrinum*. Eadem manu ad episcopos Ægyptios, qui Constantinopolim fugerant, scribit (*Epist. 123, nunc 154*). Epistolæ inscriptio est: *Episcopis ex Ægypto catholicis apud Constantinopolim constitutis*. Consolatur eos quod pro causa fidei tot mala perpetiantur: esse gaudii magis quam tristitiæ argumentum, quia laudem nomenque confessorum meriti sunt. Eos adhortatur ut fidem Chalcedone defensam fortiter tueantur. Hæc epistola primum a nobis publica facta est.

Nec modo Anatolius ad eos quos diximus scribit, sed et ad omnes metropolitas Orientis, tam amore fidei, quam cupidine promovendæ auctoritatis. Leo imperator ad eos omnes pariter ad quos Anatolius litteras mittit. Sanctum Leonem in primis rogat ut Constantinopolim veniat, pacandæ Ecclesiæ gratia (*Epist. 125, nunc 156, c. 1*) Simul relationes catholicæ hæreticæque partis ad eos mittit, ut iudicium ex æquo ferant. Metropolitanis, acceptis litteris imperatoris et Anatolii, provinciales synodos congregant, relationes coram legunt: exsecrantur mala in Ægypto ab hæreticis perpetrata, Timotheum deponendum censent, Acta Chalcedonensis synodi approbant, negant retractanda quæ ibi sancita sunt. Unus Amphilocheus Sydæ episcopus, etsi Timotheum condempnabat, Chalcedonensem synodum, rerum forte gnarus, improbat.

VI Antequam ulterius progrediar, quædam illustrandæ historiæ gratia hic inserenda duxi. Illustrissimus Annalium Ecclesiæ conditor scribit relationes de quibus egimus missas ex Ægypto. Sed ex his quæ

A retulimus apparet ab ipsis Ægyptiis episcopis tum profugis Constantinopoli agentibus oblatis fuisse. Addit doctissimus cardinalis relationes non datas imperatori, nisi ad omnes metropolitas 572 missis litteris a quibus imperator professionem fidei postcebat. Sed hæc non conveniunt cum litteris imperatoris responsisque episcoporum, qui de relationibus conceptis verbis agunt. Id etiam constat ex epistola Varadati monachi, et ex testimonio ipsius Liberati diaconi, qui litteras imperatoris non nisi post acceptas relationes missas commemorat.

VII. Inter litteras episcoporum reperitur epistola Juliani episcopi Coensis ad Leonem imperatorem, ex qua licet colligere ejus ad suam Ecclesiam (a) reditum, ex qua complures annos abfuerat, in comitatu universæ Ecclesiæ negotium agens. Discedens curam rerum Aetio reliquit, cum quo et sanctus Leo per litteras communicare solitus erat. Neque amplius in Urbe commoratum arbitratur, ex quo Marcianus obiit. Nam neque de Alexandrinorum seditione sanctum Leonem certiores fecisse reperio, neque sui discensus Leonem admonitum puto, qui Aetio æque ac illi suas litteras dirigit, dubius an in Urbe amplius commorabatur. Accedit quod ipse sanctus Leo ejus silentium conqueritur in litteris illis Juliano Aetioque communibus. *Quamvis dudum, inquit (Epist. 117, nunc 147, c. 1), litteris tuæ dilectionis acceperim, miror tamen eam rescribendi opportunitatem qua frater Anatolius necessarie usus est silentio præterisse, cum pro ratione temporis atque causarum crebriora oporteat esse colloquia*. Et kalend. Septembr. cum nullas ab eo litteras reciperet, hæc ad eundem: *Existente, inquit, occasione, conveniens fuit ad dilectionem tuam scripta dirigere, quibus studium tuum in causis ecclesiasticis, et his quæ ad fidem pertinent, incitamus*. Sed quia ex silentio absentiam conjectabat, ad Aetium eadem opera scribit. De Juliano Coensi nulla deinceps mentio in litteris sancti Leonis.

VIII. Sanctus Leo, acceptis imperatoris Anatolique litteris, Alexandrinorum relationibus commotus est, quia de Timothei causa ambigi, et auctoritate concilii Chalcedonensis periclitari videbat, imperatore quasi de re dubia episcopos consulente. Scribit ad Augustum (*Epist. 125, nunc 156*), professionemque Constantinopolim inutilem fore significat, quia præsentia sua, et decretis synodi, quæ sancti Spiritus afflatu rite sancita sunt, et paci Ecclesiarum noxia;

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

Græcus textus desideratur. Sola superest Latina versio, quam Epiphanius Scholasticus lucubravimus. Hujus codicis ordo, ut in mss. continetur, profertur tom. V Concil. Ven. edit. col. 33 et sequentibus. Sic autem res se habuit. Intruso ab Eutychianis in Alexandrinam sedem Timotheo Aeluro, et occiso S. Proterio, maximoque inter hos et catholicos Ægyptios tumultu hac de causa excitato, utriusque cum supplicibus libellis ad novum imperatorem Leonem confugerunt. Cumque ab Eutychianis impeteretur fides concilii Chalcedonensis; hoc ab errore revocandos putavit imperator, si loco novi concilii, quod illi petebant, omnium episcoporum sententia per litteras significaretur. Igitur utrosque libellos cum sua epistola ad omnes metropolitas, et potissimum ad Romanum pontificem misit, petens ut, suæ cujusque provinciæ coacta synodo, suum sensum litteris aperirent. Imperialis encyclica ad Anatolium scripta in laudato codice describitur c. 6, ac dein c. 11 subjiciuntur aliorum episcoporum nomina, ad quos eadem epistola a pari directa fuit, ac inter hos primo dicitur *Leoni reverentissimo urbis Romæ pontifici*. Hæc encyclica ad cunctos metropolitas circa Octobrem hujus anni 457, per Magistrianos, celerrime missa, Romano pontifici ita sollicitè tradita fuit, ut primus omnium ad imperatorem rescripsit epist. 156, kal. Decembris: unde etiam in codice Encyclico, statim post indicata episcoporum nomina primo loco descri-

bitur cap. 12. Non aliam curam Anatolio imperator dedit, nisi ut coacta similiter synodo ipse quoque suam et suæ synodi sententiam litteris traderet. Quod si is ad Romanum pontificem et ad omnes metropolitas, eadem occasione qua imperator scripserat, encyclicam direxit, id non imperatoris jussu fecit, ac si is hanc illi causam præcipue commisisset, sed ut satisfaceret Ægyptiis episcopis catholicis, qui in alio libello ipsi tradito et descripto in laudato codice cap. 8 eum rogaverant ut suos remittat ac fidei necessitatem sanctissimo Ecclesiæ Romanæ pontifici Leoni aliisque metropolitibus indicaret. Ei Anatolii ad Leonem epistolæ, quæ hac de causa scripta desideratur, pontifex, kalendis item Decembris, respondit epist. 157, simulque ad catholicos Ægyptios Constantinopoli degentes aliam epistolam 158 eodem die signatam dedit. Epistola vero 155 ad Anatolium, licet de his episcopis loquatur, aliis tamen anterioribus ejusdem Anatolii litteris rescripta fuit, eique titulum *De relatione contra Timotheum Alexandrinum* perperam a Quesnello præfixum ostendimus annot. 1 (*Tom. præced. col. 1125, n. 4*) in eadem epistolam.

(a) Julianum diutius Constantinopoli constituisse, saltem usque ad annum circiter 459, probavimus in admonitione ad epistolam ipsius Juliani appendici, insertam n. 2. Vide tom. 1, col. 1477 (*Tom. præced. hujus edit., col. 1241*).

quasi synodi vacillaret fides, quam alloquin modis omnibus defenderet. Compositis deinde orthodoxorum hæreticorumque inter se relationibus, dubium imperatoris de Timotheo iudicium modeste iuxta et sapienter reprehendit: *Nonne perspicuum est, inquit (Ibid., cap. 5), quibus pietas vestra succurrere, et quibus debeat obviare; ne Alexandrina Ecclesia, quæ semper fuit domus orationis, spelunca 573 nunc sit latronum.* Eadem epistola audaciam hæreticorum reprimit, qui id petere audeant quod innocentibus, nedum sacrilegis parricidisque optare non liceat: nam scribit ille: *Quod exorata pietatis vestræ venia dixerim, quodam contagio splendorem vestræ serenitatis offuscant, cum sacrilegi parricidæ id audeant petere, quod nec innocentes liceat obtinere (Ibid., c. 3).* Ad calorem epistolæ plura pollicetur, quæ longioris colloquii vicem suppleant: quod argumentum præbuit epistolæ 134 (nunc 165), ubi multa ex SS. Patribus testimonia proferuntur, quibus approbat sanctam Verbi incarnationem. Aliam itidem epistolam ad Anatolium mittit, qua imperatoris fidem laudat, quæ sollicitudinem pene superet sacerdotum (Epist. 126, nunc 167, c. 1). Ad hæc multa de eo sibi polliceri narrat, sperans ejus cura vigilantiaque agendum ut Alexandrina Ecclesia ex hæreticorum manibus eripiatur, deturbenturque hostes fidei ex ea sede ad quam per cædes et sacrilogia sibi gradum fecerunt. Lætitiam quoque suam non dissimulat, quod quatuor duntaxat episcopi Timotheanæ hæresi latrocinioque adhæreant, hortaturque enixe uti omni humanitate episcopos Ægypto profugos suscipiat, spem insuper adimat hæreticis novæ synodi cogendæ. Tandem eum arguit vehementer quod Atticum presbyterum passus sit publico Constantinopoli adversus fidem Chalcedone professam disseminaturque se pro eua auctoritate acturum, si detrectet illum Andreamque socium suæ impietatis a communione abscindere. Hæc epistola legitur sine die et consule in manuscripto nostro codice, ex quo primum illam publicamus; quæ tamen haud dubie his scripta est temporibus.

IX. Egre tulit Anatolius (a), quasi res suas alienaque negotia ille curaret, significavitque illi scribens anno sequenti per Patricium diaconum. Moderate accepit Leo Anatolii querelas; responditque se non animo lædendi hæc scripsisse, cui omnia discutiendi potestatem reliquerat: *Neque in aliquo honorem 574 tuum læsi, cui discutiendum quæ ad me erant pertata commisi (Epist. 28, nunc 163, cap. 1).* Anatolium imprimis angebant litteræ Leonis ad Augustum, quibus arguebatur quod clericos fidei ambiguae ex sua Ecclesia non eijceret; immo oscitante ferret aliquos de fide perverse sentire et loqui: *Sacerdotalem namque et apostolicum tuæ pietatis animum hoc malum ad justitiam ultionis debet accendere, quod Constantinopolitanæ Ecclesiæ puritatem pestilenter obscurat: in qua inventuntur clerici quidam, hæreticorum sensui consonan-*

tes, et intra catholicorum viscera assertionibus suis hæreticos adjuvantes. In quibus deturbandis si frater meus Anatolius, cum nimis benigne parcat, segnior intervenitur, dignamini pro fide vestra etiam istam Ecclesiæ præstare medicinam: ut tales non solum ob ordine clericatus, sed etiam ab urbis habitatione pellantur, ne ulterius sanctus Dei populus perversorum hominum contagio polluat (Epist. 125, nunc 156, cap. 5). Leonis sermonibus imperator excitatus Atticum impulit ut de sua fide ad pontificem Romanum scriberet, et meditata professione omnem de sua doctrina suspicionem amoveret. Perfecit Atticus in speciem quod Augustus jussisset: edidit visitque Romam confessionem fidei, sed obscuram et ambage verborum implicatam. Odisse Eutychem videbatur, sed non ejus errores aversari; Eutychi inimicum se palam testabatur, verum id poterat videri privatæ simultatis; quod ejus hæresim aperte non detestaretur, suspecto fidei erat. In hunc modum sanctus Leo anno sequenti de litteris Attici: *Qui scripta mittendo dubiæ fidei, et professionis incertæ, confirmavit magis quam diluit quidquid ad nos de eo fama pertulerat. Nam si conscientiam suam voluisset probare sinceram, non Eutychem sibi odiosum fuisse, sed quod perfidiam ipsius reprobaret atque damnaret debuit confiteri: quia aliud sunt humanæ etiam inter catholicos simulates; aliud diaboli, quos fides catholica damnat, errores (Epist. 128, nunc 163, cap. 1).* Leo igitur petit ab eo non fucatum, sed explicatam Eutychianismi condemnationem, 575 planam sinceramque confessionem fidei Chalcedonensi congruentem. Sin abnuere pergat, hunc pœnis a synodo adversus hæreticos latis obnoxium pronuntiat. Vigilantiam æque ac prudentiam summi pontificis admirari licet, qui etsi jura Ecclesiarum custodire satagit, ut superius exposuimus tamen quando e re Ecclesiæ videtur esse, et id necessitas exigere, oscitantium præsulum urget negotium.

Interea hæretici, etsi odiosi omnibus imperatorique in primis, tamen tacitis artibus fidem sanam oppugnare nituntur, comperendinatione remorari res Ecclesiæ et suas promovere student. Erat his temporibus Basiliscus, is qui postea imperium invasit, tum in aula potens, clanculariusque hæreticorum fautor: cujus gratia et favore in perniciem Ecclesiæ abutebantur hæretici. Ejus opera spem datam novæ synodi facile mihi persuaserim, traditamque Timotheo Leonis pontificis Romani ad imperatorem epistolam, 576 qua sacrilegi hominis ordinatio condemnata, ut Evagrius commemorat lib. II, c. 1. Responsum edidit Timotheus, qua nec Leonis epistolam, nec synodum Chalcedonensem veritus est reprehendere.

Ægyptii antistites, qui fidei causa extorres agebant Constantinopoli, cruciabantur interim cunctatione circuitionibusque hæreticorum. Confugiunt itaque ad Leonem, et auxilium poscunt. Felicioer a nobis recuperata responsio data kalendis Decembris (Epist. 127, nunc 158), ubi eorum lacrymas lacrymis solari

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Leonis epistola 163, c. 1, indicat Anatolio discipuluisse pontificis studium, quo cum monuit ut caveret ab iis qui communi fidei adversari dicerentur; ubi Atticum presbyterum Constantinopolitanum, qui publice contra fidem Chalcedonensem disputasse ferebatur, intelligit. Id autem Anatolius non idcirco egre tulit, quod res suas alienaque negotia Leonem curare crederet, sed quia ex pluribus S. pontificis litteris hac super re scripta se negligentiæ aut conniventis notari pervidebat. Primum scilicet Leo ad ipsum dedit epistolam 131 kal. Septembris hujus anni 457, qua tamen ne ejus honorem læderet, totam rem eidem discutiendam commisit. Eadem in re iterum institit epist. 155, quam alia occasione ad eundem direxit die 11 Octobris. Id ipsum tetigit alia epistola 157, kal. Decembris, quo die ad imperatorem alia de causa scripturus, hoc maximi momenti negotium ipsi Augusto commendavit. Cum vero nul-

lam hac de re responsionem ab Anatolio accepisset, die 21 Martii anni sequentis 458, in epist. 161, ad Constantinopolitanos clericos, eadem super re nonnulla inseruit. Mox responsum Anatolii tandem accepit, quo studium ac sollicitudinem Leonis sibi discipuluisse significavit; eique S. pontifex statim respondit epist. 163, signata (ut ex nostris codicibus emendavimus) die 28 Martii. In hac autem cum prima mentio fiat professionis fidei ab Attico missæ, hanc cum Anatolii litteris et ab ipso Anatolio directam satis credibile est. Ad hanc vero professionem scribendam Atticum ab imperatore potius quam ab Anatolio fuisse impulsum, ut Quesnellus cum aliis postea subjicit, nullo documento probabitur. Cum vero hæc Attici professio non plane satisfaceret, aliam exploratorem Leo exegit, cujus formulam in vetustis collectionibus conservatam indicavimus annot. 3 Tom. præced. hujus edit., col. 1147, n. 6) in epist. 163.

aggreditur; testatusque suum dolorem respondet se jam eorum postulationem antevertisse scriptis ad imperatorem litteris, hortaturque ut multa sibi de Dei bonitate et imperatoris fide pollicantur, tandemque sperent felicem rerum suarum exitum. Excitat deinde ad perferendas persecutiones exemplo apostolorum, nec inanes putent labores, cum quibus conjuncta est immensa merces.

ANNUS CHRISTI 458; — LEONIS PAPE 19; — LEONIS ET MAJORIANI IMP. 2; — AUGUSTI HISDEM COSS.

I. Auxit spem catholicorum consilium imperatoris. Hæretici, ut superiori anno diximus, synodum petierant, ubi retractarentur decreta Chalcedone edita. Augustus paci Ecclesiæ et imperii studens, de synodo cogenda suspensio animo fuerat, ratus posse turbas Ecclesiæ placari, si fieret synodus. Postmodum Leonis persuasus litteris hæreticis congregandi concilii spem sustulit. Nec tamen quievit hæreticorum furor: spe synodi amputata, publicum colloquium petunt cum iis quos maluerit Leo pontifex. Æqua petitio videtur; et his revera artibus complures decepti. Jactabantur enim rumores bos sincere velle edoceri fidei veritatem; opinionumque non ita tenaces, ut nollent emendatas, si falsitas demonstraretur. Hæc quidem palam, sed revera procrastinandi animo collationem petebant; recogitabant enim animo meliora sibi tempora, ut varia rerum vicissitudo est: præterea eorum mentibus insidebat periculum fidei orthodoxæ, si aleam iterum subiret, et in controversiam revocarentur quæ definita sanctione Patrum. Adde quod si dubio Marte in hoc conflictu depugnarent, posse novam synodum peti rebus suis nondum in collatione profugatis. His ita compositis, sub pacis imagine imperatorem per aulicos fautores adeunt, eique collationem persuadent. Ille consiliis in speciem utilibus circumventus ad sanctum Leonem de eo negotio scribit (*Epist. 132, nunc 162, c. 2*), confiteturque synodum frustra peti, postquam synodo Chalcedonensi finita controversia est: quia, ut ipse commemorat, *perfectio incrementum, et adfectionem plenitudo non recipit*. Quæ præclara imperatoris verba sanctus Leo suis ipse litteris prædicavit, et ad posteros transmisit.

II. Rogabat insuper sanctum pontificem, ut quoniam Constantinopolim proficisci non erat integrum, mitteret episcopos ex Occidente, qui quasdam quæstiones elucidarent. Agnovit perspicax pontifex astutiam hæreticorum, responditque in hæc verba: *Evidenter agnoscitis quod magni hæreticorum audetur insidiis; ut inter Eutychis Dioscorique discipulos, et eum quem apostolica sedes direxerit, diligentior, tamquam nihil ante fuerit definitum, tractatus habeatur; et quod totius mundi catholici sacerdotes in sancta Chalcedonensi synodo probant gaudentque firmatum, in injuriam diam sacratissimi concilii Nicæni efficiatur infirmum* (*Ibid. c. 1*). Episcopos tamen se missurum pollicetur, non ad pugnam cum hostibus fidei instaurandam; non enim patiendum ut reculantur quæ Nicææ et Chalcedone aliquando firmata sunt. *Prænoscat igitur, inquit, pietas tua, venerabilis imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confingendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos a sede apostolica profecturos: quia de rebus et apud Nicæam et apud Chalcedonem, sicut Deo placuit, definitis nullum audimus inire tractatum, tamquam dubia vel infirma sint quæ tanta per Spiritum sanctum fixit auctoritas* (*Ibid., c. 3*). Sub finem epistolæ labenter Alexandrinam Ecclesiam illi commendat, rogatque vehementer

ut, ejectis ex urbe parricidis, eam tandem in libertatem vindicet.

III. His litteris alteras (*Epist. 130, nunc 160*) adjungit ad episcopos clericosque qui, factione hæreticorum ex patria pulsati, Constantinopoli morabantur. **577** Digna luce epistola est, quam primum ex tenebris eruimus. Ad quindecim episcopos nominatim inscriptio est. Solatur eorum exsilium, monetque ne adventu episcoporum Occidentalium perturbentur, quos rogatu imperatoris Constantinopolim mittit, ad explanandas fidei quæstiones, quæ nonnullorum animos pulsabant. Hos deinde excitat uti pro fide constanter pugnare pergant, caveantque ne discordia suæ res dilabantur, atque iterum cum hæreticis manus conserant, vel colloquii, vel disputationis specie decepti.

Tertiam addidit epistolam ad clericos Constantinopolitanos (*Epist. 131, nunc 161*): illis fidei sinceritatem gratulatur, hortatur ad constantiam, et rogat ne sinant in suis visceribus grassari proscriptam hæresim, eliminant ex suo cœtu, quos hoc malo infectos sciant; Atticum Andreamque perstringens, quos hæresis suspectos diximus; hos ab officio dejici præcipit, nisi verbo scriptoque Nestorii et Eutychis dogmata detestentur, palamque jurent in fidem Chalcedonensem. Addit præterea eorum nomina, quorum fides dubia, jam ad Anatolium a se esse delata: unde conjicio laudatam superius (a) epistolam ad eundem episcopum CP. non eo tempore, sed missam antea, quod supra diximus.

IV. Erant quinque menses prius elapsi, quam sanctus Leo mitteret episcopos quos promiserat, sive Romæ deerant idonei tanto negotio, sive quidpiam aliud eorum profectionem retardavit, quam ad finem mensis Augusti contigisse ex inedita huc usque epistola accepimus. Recte Baronius existimavit aliam a 78, quæ nunc est 132 (*modo autem 162*), epistolam existitisse, quæ ex more de certis missis legatis et eorundem nominibus et commendatione sit actum. Nacti hanc juri publici facimus. Egregia quidem est, antiquis celebrata, nota Facundo, et ab eo excerpta, ut ex ejusdem scriptis accipimus, a Vigilio Pelagioque summis pontificibus in testimonium allata in controversia de tribus capitulis, et a sancto Prudentio Tricassino episcopo tota fere descripta, ut in notis fusius disserimus. Statim retardatam Geminiani Domitianique episcoporum profectionem paucis excusat. Qui erant isti episcopi, haud promptum dicere. Quidam Domitianum Mutinensem episcopum asserunt; Geminianum vero Catalaunensem e Gallis accitum; quia ejus nominis ea ætate alium facile non reperias. Res obscura, nec magni momenti. In ea epistola obsecrat obtestaturque Augustum ne **578** renovandæ disceptationis copiam permittat: neque de fide iterum agi, aut revocari in examen definitiones Chalcedone peractas; opem ferat Ecclesiæ Alexandrinæ, Timotheum jam toto biennio sedem occupantem, tamquam parricidam, nulla mora, nulla miseratione ab episcopatu dejiciat. *Quod ergo, inquit, in sanctæ Ecclesiæ perversione et in præsulis ipsius crudelissima cæde impius parricida commisit, non potest humanis remissionibus capiari; nisi ille exoretur qui talia et solus potest plectere, et solus ineffabili misericordia relaxare.*

(b) Hæc, opinor, ipsa est epistola quam laudat Evagrius Histor. lib. II, cap. 10: Τοιγαροῦν πρῶτον ὁ τῆς πεσθυτέρας Ρώμης ἐπίσκοπος Λέων ὑπὲρ τῆς ἐν Καλαχίδωνι συνόδου γέγραφε. Τῆν τε Τιμοθέου χειροτονίαν ἀπεδοκίμασεν καὶ ἀθέρμως γενομένην ἦντινα τοῦ Λεόντος ἐπιστολῆν Λέων αὐτοκράτωρ Τιμοθέῳ δὲ ἀπέμπε-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Intelligit epistolam 163 ad Anatolium, quam post epistolam 161 ad Constantinopolitanos scriptam, emendata chronica notatione, ostendimus annot. 12 (*Tom. præced. col. 1148, n. 1*) in eadem epist. 163. Quod si in epistola 161 eorum nomina quorum fides erat dubia, missis antea litteris Anatolio, indicasse

scribit, non intelligit epistolam 163, quæ postea directa fuit, sed epistolas 151, 155 et 157, quæ antea ad eundem scriptæ fuerunt.

(b) Non epistolam 164, sed epistolam 156 Evagrius respicit, ut in admonitione huic præmissa probatum a nobis fuit.

ται τῶν τῶν Ἀλεξανδρίων προέδρου Διομήδου σιλενταρίου τοῖς βασιλικαῖς κελεύσμασι διακονοσαμένου. Πρὸς δὲ καὶ ἀντέγραφε Τιμόθεος πεμφόμενος καὶ ἐν Καλκηδόνι σύνοδον καὶ τὴν Ἀέοντος ἐπιστολὴν. Id est : *Primum igitur Leo episcopus senioris Romæ scripsit pro defensione synodi Chalcedonensis, et ordinationem Timothei, utpote illegitime factam improbavit. Quam Leonis epistolam imperator Leo ad Timotheum Alexandrinum episcopum misit per per Diomedem silentiarium, regalium bajulum præceptorum. Cui rescripsit Timotheus. Chalcedonensem synodum et Leonis epistolam reprehendens.* De alia epistola quam de 133 (nunc 164), quæ nunc primum prodit in lucem, hæc non puto intelligi. De epistola enim 134 (nunc 165) prolixissima, testimoniisque sanctorum Patrum munita, ut non audeam interpretari, in causa est quod in ea ne verbum quidem de improbata Timothei ordinatione, qua de illic a Leone scriptum asserit Evagrius.

V. Præter has litteras, alias (a) triduo post ad eundem Augustum dedit (*Epist. 134 ad Leonem Aug., nunc 165*), quas quidem jam pridem promiserat, ipsis scilicet calendis Novembris (*Leg. Decembris*) superioris anni, ut liquet ex *epist. 125 (nunc 156) cap. 6*. Haud dubium quin ejusdem legationis occasione data sint, quod et temporis ratio arguit, et ipsius epistolæ conspectus. Continet quippe prolixiorem diligentemque de incarnationis mysterio tractationem, plurima amplissimaque subjecta habet sanctorum Patrum testimonia, quibus Eutychis error jam pridem in Ecclesia proscriptus ostenditur; demum in fine epistolæ enixius postulat pontifex ut Augustus *paci Ecclesiarum Domini 570 sua constitutione prospiciat, et in omnibus sibi subditis Dei dona defendat.*

VI. Eodem hoc anno Leo, de ecclesiasticæ disciplinæ observatione, non minus quam de catholicæ fidei integritate sollicitus, decretates, ut vocant, epistolas duas scripsit, unam ad Nicetam Aquileiensem episcopum; alteram ad Neonam Ravennatem: utrimque occasione Attilianæ vastitatis Italiae regionibus ante biennium illatæ (*Epist. 129, nunc 159*). Aquileia urbs Italiae opibus potens et frequentia populi nobilis, quasi altera Roma olim æstimata est; sed objecta incursionibus barbarorum variam experta fortunam est. Attila, peragrato armis imperio, et devastatis nobilissimis oppidis, hanc urbem cepit diripuitque. Barbarus post urtis excidium magnum hominum numerum captivum abduxit. Tam mulieres non pauca viduatæ toro, virosque aut morte absumptos, aut in posterum a reditu prohibendos ratæ, viduitatis haud satis patientes, alias ambiunt nuptias aliisque viris nubere non dubitant. Restitutis rebus, reversi et captivitate priores mariti torum conjugalem repetunt; qui relictas duxere, retinere cogitant. Dum certatur pro thalamis, dubitaturque uter potior maritus sit, Adeodatus Ecclesiæ Romanæ diaconus, quem forte Aquileiam miserat Leo noster explorandi Ecclesiæ illius status gratia, Romam regressus est, retulitque aliqua quæstionum capita, de quibus quid apostolica sedes sentiret Nicetam poposcisse memoravit Adeodatus; nullum enim consultationis scriptum attulit. Respondit sanctus Leo ad primum caput juxta sententiam Domini: *Quod Deus conjunxit, homo non separet, necesse esse ut legitimarum fœdera nuptiarum redintegrentur, et ut recipiat unusquisque quod proprium est.* Adversus autem eos qui aut metu, aut necessitate coacti inmolatitios cibos comederant, scribit *Pœnitentiæ satisfactione purgandos: quæ non tam temporis longitudine, quam cordis compunctione pensanda est.* Addit pariter de his qui iterato baptizati sunt, vel metu vel errore

A traducti, culpam eluendam pœnitentiæ, et judicio episcopi ad communionis unitatem recipiendos; eos vero qui baptismum ab hæreticis acceperunt, confirmandos sola invocatione Spiritus **580** sancti per impositionem manuum (*Epist. ead., cap. 1-7*).

VII. Epistola ad Neonam Ravennatem anno 451 olim assignata est (*Epist. 135, nunc 166*), eo quod Marciani consulatu insignita legebatur. Majorianum in Marciani locum substituiimus, epistolamque ad præsentem annum revocavimus, cujus emendationis causas habes in notis. Duo decernuntur a Leone, unum de parvulis in captivitate abductis; de quorum baptismo si nihil certi cognosci queat: *Accedat, inquit, talis intrepidus ad consequendam gratiam, cujus in se nullum scit esse vestigium; nec vereamur huic salutis januam aperire, quam numquam ante docetur ingressus.... Quotiam non potest in iterationis crimen venire, quod factum esse omnino nescitur.* De his qui ab hæreticis baptizati sunt, quod alterum caput est, idem statuit quod in superiori epistola ad Nicetam Aquileiensem definiat (b).

VIII. Legitur etiam Majoriani imperatoris hoc anno data constitutio, qua parentes vetantur virgines ad edendam professionem virginitalis cogere, oblatasque a parentibus recipere velum ante quadragesimum ætatis annum. Condemnantur similiter viduæ quæ non amore continentiæ, sed cupiditate vitæ laxioris, alteras nuptias refugiunt. Liber Pontificum Romanorum, eadem de virginibus a Leone constituta refert. *Hic quoque, inquit, constituit ut monacha non acciperet velaminis capitis benedictionem, nisi probata fuerit in virginitate annis quadraginta (Epist. 125, nunc 156, c. 3).* Et in epistola ad Rusticum episcopum Narbonensem sunt alia quædam quæ ad idem pertinent argumentum: quo mihi facile persuadet Leonis opera et consilio edictum Majoriani promulgatum. Unde intelligimus non insolitum visum episcopis, si principes caveant legibus quæ ad professionem disciplinamque monachicam attinent. Quin etiam ipsi pontifices plerumque regibus auctores fuerunt ut ejusmodi leges ferrent. Namque regiæ auctoritatis esse censebant tam commodis republicæ quam Ecclesiæ bono consulere. Hoc ipsum sanctus Leo ad imperatorem Leonem scribebat: *Debes incunctanter advertere regiæ potestatem non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ præsidium esse collatam.*

ANNUS CHRISTI 459; — LEONIS PAPÆ 20; — LEONIS ET MAJORIANI IMPP. 3; — RECIMERE ET PATRICIO COSS.

Scripsit hoc anno Leo noster pridie nonas Martii epistolam unicam, quæ est ad universos episcopos per Campaniam, Sannium et Picenum constitutos (*Epist. 136, nunc 168*), eosque **581** reprehendit, quod in festis martyrum baptizarent, omissa exorcismorum jejuniorumque sanctificatione, aliisque ejusmodi ritibus relictis; constituitque non dandum baptismum aliis diebus quam Paschæ et Pentecostes, Ibidem prohibet *ne de singulorum peccatorum genere libello scripta confessio publicetur, 582 cum realus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta.* Non improbat tamen, si quis sponte propria ex plenitudine fidei et ex timore Dei apud homines ita erubescere non veretur, ut suam ipse conscientiam publicare cupiat.

ANNUS CHRISTI 460; — LEONIS PAPÆ 20; — LEONIS ET MAJORIANI IMPP.; — MAGNO ET APOLLONIO COSS.

I. Ad Orientalium porro rerum seriem ut redeamus, diximus a Leone missos anno 458 Domitianum et Geminianum episcopos Constantinopolim, qui causam fidei pontificis nomine illic agerent. Quo suc-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Epistolam 165, non triduo post, sed eodem die quo epistola 164 datam ostendimus in admonitione ad epist. 165, n. 2.

(b) His duabus ad Nicetam et Neonam epistolis

adjicienda est epistola 167 ad Rusticum Narbonensem, quam circa hoc tempus scriptam in admonitione ostendimus, et de qua Quesnellus egit an. 440, n. 45.

cessu legatione sua functi sint, obscurum est. Nam quid Constantinopoli gesserint, neque Leonis epistolæ, nec scriptores Ecclesiastici tradunt. Certum dumtaxat Anatolium (a) superiori anno decessisse ante adventum legatorum. Ejus morte opinio est retardata eorum consilia, dum eligendo successori tempus teritur. Certum quoque ex litteris Leonis ad Gennadium (*Epist. 138, nunc 170*) non ante hunc annum 460, circa Junium mensem illos Romam rediisse. Sed quid actum hoc intervallo? Si (b) conjectura assequi licet, habitum est Constantinopoli concilium, ubi perlectæ epistolæ quas metropolitani cum subscriptione episcoporum suæ quisque provincie ad Augustum miserant; recitata etiam sancti Leonis epistola 134 (*nunc 165*) ad Leonem Augustum cum subjectis testimoniis sanctorum Patrum de incarnatione Verbi Dei. Quibus perlectis, quasi aliqua generali synodo habita, præsentium absentiumque communi consensione, accedente auctoritate imperatoris, Timotheus condemnatur, jubeturque abire ab episcopatu, quem per vim invaserat. De hac in Timotheum sententia sermo est in epistola Leonis ad Gennadium, qui Anatolio successerat: *Universorum*, inquit, *Domini sacerdotum sententiis coarctatus*. Et in epistola 137 ad Leonem Augustum testatum pariter habetur imperatorem auctoritati episcoporum suam adjunxisse, ut impius Timotheus episcopalem sedem relinquere cogere. *Sciat*, inquit, *clementia vestra omnes Ecclesias Dei cum laude vestra exsultare pariter et lætari, quod ab Alexandrinæ Ecclesiæ jugo improbus parricida depulsus est, et populus Dei, cui prædo nefarius incubabat, in antiquam fidei libertatem reductus, potest jam in salutis viam fidelium sacerdotum predicatione revocari, cum videat omne seminarium venenorum in ipso auctore projectum*.

II. Pulsus e sede Timotheus, ut erat versatili animo, ad artes confugit, cedens tempori, quia refragari omnium episcoporum sententiis nequibat, neque amplius synodum Chalcedonensem improbare. Simulat igitur iudicio episcoporum acquiescere, et parere synodi decretis, ratus amovendam prompto obsequio suspensionem contumacie aut hæreseos, atque ita sibi sedem gratia et auctoritate amicorum restituendam. His rebus ita comparatis cum venia imperatoris advolet Constantinopolim, et communicat cum catholicis quasi innoxius. Leo per litteras Gennadii, et per duos episcopos admonitus, apud imperatorem ipsumque Gennadium (*Epist. 138, nunc 170*), plurimum ea de re conqueritur, multisque probat Timotheum episcopatu non modo indignum ob hæresim, verum etiam ob parricidium sacrilegiaque quæ perpetraverat, sedem Proterii viventis per vim occupatum, seditionis facies in Alexandrina Ecclesia accessas, et mortem illatam antistiti rememorat, commendatque in primis Gennadio, ut sacrilegum parricidam non modo a conventu publico Ecclesiæ, sed et a privata fidelium societate prohibeat: *Et ipsa dilectio tua sollicitudine qua claret eniti et elaborare debet, ne cum tam nefario homine sermo aliquis privatim vel publice miscatur; neve sub specie correctionis ejus quorundam conventui præbeatur occasio: ne redeundi*

A integram capiat libertatem, de quo jam edictis suis princeps Christianissimus judicavit. Obsecrat Augustum (*Epist. 137, nunc 169*) ut episcopum alium in Alexandrinam sedem subrogari jubeat, cujus non minus probata fides, quam mores integri, eumque ordinari *secundum morem veterem*, ut legitur in epist. ad Gennadium: quæ verba de industria litteris inserta; tacitus enim arguit consuetudinem ab Anatolio inductam: quippe qui episcopos majorum præsertim sedium ordinandi potestatem contra priscos mores sibi suæque sedi vindicaverat; ob eamque causam admonet Gennadium ne novitatem retineat quam sui decessores invexerant, sed antiquam præscriptamque canonibus legem observet.

§§. III. Duo menses vix effluxerant, cum ecce legati ex Alexandrina Ecclesia Daniel presbyter et Timotheus diaconus, cum litteris novi episcopi Alexandrini rite consecrati. Læta illi renuntiabant. Timotheum Alexandria edicto imperatoris pulsum, et longe ablegatum, et communi cleri plebisque consensione, suffragiisque omnium electum Timotheum Solophaciolum rite solemniterque ordinatum. Tres illico gratulatorias epistolas misit Leo eodem die exaratas: datæ leguntur xv kalendas Septembris. Primam ad ipsum Solophaciolum scripsit (*Epist. 139, nunc 171*): gratulatur illi suam electionem; hortaturque, sicut litteris testatus erat, ut hæreticos in transversum actos a rectum fidei tramitem reduceret. Secunda scripta est ad clericos Alexandrinos (*Epist. 140, nunc 172*); tertia ad episcopos qui Solophaciolum ordinaverant (*Epist. 141, nunc 173*); suamque cum illis lætitiâ communicat, quod is sit ordinatus cui nihil ambitio, nihil tumultuariæ multitudinis præceps impetus, nihil seditio, nihil artes contulerant. Postremæ litteræ Leonis fuerunt; hæcque novissima, quæ noverim, magni præsulis opera.

ANNUS CHRISTI 461; — LEONIS PAPE 22; — LEONIS 5, SEVERI 2, IMPP.; — SEVERINO ET DAGALAIPO COSS.

I. Demum Leo summus pontifex post multos labores pro Christo perpassos, acresque pugnas adversus hostes fidei, scriptis dictisque debellatis hæreses, moritur. Qua prudentia Ecclesiæ gubernaculum rexit, qua constantia tenuerit clavum nullis tempestatibus cedens, qua vigilantia asperis rebus providerit, ex his quæ retulimus, aut scire, aut animo capere promptum est. Feliciter tot consummatis operibus, ad Christum commigravit, ut qui ejus vicem gesserat in æternæ illius hæreditatis partem veniret. Felix certe pontifex, qui dum vita manebat, in fractus semper stetit inter dissidentium Ecclesiarum motus, varia inter episcoporum studia, molitionesque hæreticorum, nihil temporum rerumque asperitate terretus: nec regum cessit majestati, nec pseudosynodi speciosa auctoritate victus est, nec Anatolii episcopi Constantinopolitani artibus deceptus: omnibus major periculis in proventum fidei victorias impendit; jurgia Ecclesiarum sedavit, ausus temerarios condidit, flagitia pravorum hominum aut emendavit aut castigavit; quoquo versus vigilibus oberrans oculis, nihil quod ad rem Ecclesiæ imperiique Christiani

BALLERINIORUM

(a) Non anno superiori 459, sed anno 458, obiit Anatolius. Cum enim in Nicephori Chronico hujus episcopatu tribuantur anni octo et totidem menses, quos Theophanes computavit annos novem, ille autem episcopatum obtinuerit sub finem an. 449, e vivis excessit an. 458, mense Augusto, vel die 3 Julii, quo Græci ejus festum signant.

(b) Hæc conjectura e cardinali Baronio sumpta videtur, qui in synodo a Gennadio habita contra simoniacos hæc pariter quæ Quesnellus indicat, Domitiano et Geminiano apostolicæ sedis legatis præsentibus, circa Eutychianos acta existimat, ad an. 459, a. 1 et seqq. Id autem scripsit Baronius, quod ejus concilii synodicam contra simoniacos Patrum sub-

ANNOTATIONES.

scriptionibus expertem viderit. Cum vero omnes subscriptiones accurate editæ tom. V Concil., col. 49, Domitiani ac Geminiani episcoporum nominibus careat. Baronii conjectura, qua eidem synodo quædam circa Eutychianos legatis agentibus gesta tribuit, imbecillis agnoscitur. Aliam autem synodum Constantinopolitanam imaginari, nullo documento fulcitur. Quod enim de Timotheo scribit Leo ad Gennadium epist. 170, *Universorum Domini sacerdotum sententiis coarctatus*, non ad Constantinopolitanam aliquam generalem aut fere generalem synodum, cujus nulla memoria superest, sed ad sententias refertur quas contra eum omnes totius orbis episcopi redditæ ad imperatorem litteris pronuntiarunt.

conferret prætermisit. Hoc magnificum illi gloriosum-
que contigit, quod adeptus est pontificatum toto pene
Oriente fœdis hæresibus turbato, columnis Ecclesiæ
aut dejectis, aut vacillantibus; decesserit vero parta
ubique pace, primarius sedes occupantibus episcopis
quibus tanta cura retinendæ pacis, quantum aliis
animi fuit ad bellum accendendum, vel pusillanimitatis
ad exstinguendum. Gennadius vanissimo Anato-
lio, Timotheus Solophaciolus impiissimo Timotheo
Aeluro subrogati fuerant, quemadmodum Anastasius
Juvenali Jerosolymitano, qui in causa fidei animis
ociderat. Huc accedit quod sicut cum ad sedem Ro-
manam evectus, privatus tum inter præfectos exer-
situm lites componebat, sic toto pontificatus curri-
culo pedandis Ecclesiæ turbis incubuerit, et tandem
vir imperii Ecclesiæque felicitati natus pacaverit.

II. Præter ea omnia quæ retulimus, liber Pontificum
Romanorum memorat ejus pietate et sollicitudine
complures Romæ ædificatas basilicas. Basilicam in
primis SS. apostolorum Petri et Pauli ab eo instau-
ratam. Hic, inquit, renovavit basilicam Petri apostoli,
et fecit ibi cameram, quam et ornavit: et Beati Pauli
basilicam post ignem divinum renovavit; fecit et came-
ram in eadem similiter, et in basilica Constantiniana.
Adrianus PP., in epistola ad Carolum Magnum, plu-
ribus ornatum hujus basilicæ prosequitur: *Item de
sacro quarto concilio egregius atque mirificus prædica-
tor sanctus Leo papa, qui et ipse fecit ecclesias, quas
in musivo ex diversis historiis seu imaginibus pingens
decoravit: magis autem in basilica S. Pauli apostoli,
arcum ibidem majorem faciens, et in musivo depingens
Salvatorem SS. Dominum nostrum Jesum Christum;
et secum viginti quatuor seniores nomine suo versibus
decoravit; et a tunc usque hactenus fideliter a nobis
venerantur.* Illustrissimus Annalium conditor scribit
hanc imaginem Salvatoris ad sua usque tempora ser-
vatam integram; sed viginti quatuor seniores vetu-
state et situ deformatos. Opus hoc elaboratum esse
liberalitate et impensis Gallæ Placidie Augustæ,
studio curaque S. Leonis, inscriptio Gruteriana do-
cet quatuor versibus comprehensa, ex majore hujus
basilicæ arcu descripta. Scio apud Baronium legi
tantum distichum, ubi mentio est de morte Placi-
diæ. Ecce inscriptionem a Grutero excerptam.

THEODOSIUS cœpit, perfecti HONORIS aulam
Doctores mundi, sacram corpore PAULI.
PLACIDIÆ pia mens operis decus omne paterni
Gaudet pontificis studio splendore LEONIS.

Baronius, ad annum 461, n. 12, eam alio modo
descriptam refert, inculpataque ait ad basilicam S.
Laurentii, ex liberalitate Placidie, et studio Leonis
reparatam.

Gaudet pontificis studio splendore LEONIS
PLACIDIÆ, pia mens operis decus omne paterni

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Catalogi Romanorum pontificum cum Ponti-
ficali libro Leoni tribuunt annos 21, mensem 1, dies
26; alias, melius, dies 13. Hanc autem de die obitus
S. Leonis quæstionem, quam pluribus Quesnellus
discutit, ex antiquioribus libris certioribusque docu-
mentis brevis expediri posse credimus. Ex tribus
diebus qui Leoni nostro sacri in ecclesiasticis libris
inveniuntur, tres de die obitus ejusdem pontificis opi-
niones manarunt. Alii enim præferunt diem 11 Aprilis,
alii 28 Junii, alii 10 Novembris. Quesnellus cum
unico ms. Corbeiensi Dacheriano diem 30 Octobris
propugnans, quartam opinionem invexit. Quintam
tandem opinionem addiderunt Antonius et Franciscus
Pagii Leonis obitum affigentes diei 4 Novem-
bris. Ea vero sententia, qua S. Leo supremum diem
obiisse traditur iv idus Novembris, omnium proba-
bilissima, ab eruditissimis excepta est. Inter om-
nes libros qui diem mortis Leonis signant, vetustissi-
mus est Martyrologium, uti vocant, Hieronymianum:
omnia autem hujus Martyrologii exemplaria die iv

Demovit Dominus tenebras, ut luce creata
His quondam latebris sic modo fulgur inest.
Augustus aditus penetrabile corpus habebat,
Huc ubi nunc populam largior aula capit,
Eruta planities patuit sub monte recisa,
Estque remota gravi male ruina minax.

Fecit quoque basilicam, ut habet liber Pontificum,
sancto Cornelio episcopo et martyri juxta cæmeterium
Caliati, via Appia... Hic constituit monasterium apud
beatum Petrum apostolum... Hic constituit ut infra
actionem sacrificii diceretur: SANCTUM SACRIFICIUM,
IMMACULATAM HOETIAM, etc. Hic etiam constituit et ad-
didit super sepulcrum apostolorum ex Clero Romano cu-
stodes, qui dicuntur cubicularii, quos modo, ait Baro-
nius, capellanos vocamus; cubiculum enim idem
fuisse apud antiquos quod hodie 586 apud nos
capellam, notavimus in Romano Martyrologio.

Radulphus decanus Tungrensis, lib. de Canonum
Observantia, proposit. 23: *In quibusdam Chronicis,*
inquit, *legitur quod Leo I constituit ut finito offertorio
super oblatam incensum in memoriam mortis Christi
ponatur.* Et post nonnulla: *Erectus autem presbyter
populum hortatur ad orandum, dicens: ORATE PRO ME;
quod Leo II papæ ascribitur.* Deinde multis interposi-
tis: *Principium orationis: HANC IGITUR, etc., quod
ascribunt S. Leoni Magno.* Demum versus finem:
*Subsequitur, inquit, BENEDICAMUS DOMINO, sive, Ita,
MISSA EST; ad quod respondent omnes: DEO GRATIAS
... Et hæc dici Leo papa constituit.*

Superius notavimus ejusdem cura a Demetriade
virgine basilicam in honorem S. Stephani exstruc-
tam, cujus apud Paulum Diaconum, Hermannum
Contractum, Platinam et Cuspinianum, memoria est.
Liber Pontificum hæc addit præterea: *Hic fecit ordi-
nationes quatuor per mensem Decembrem in urbe
Roma, presbyteros octoginta unum, episcopos per di-
versa loca centum octoginta quinque. Qui etiam sepul-
tus est apud B. Petrum apostolum iii idus Aprilis. Ces-
savit episcopatus ejus dies septem.* In Breviario Ro-
mano nihil de ejus ordinationibus, etsi aliorum
pontificum Romanorum ordinationes non omittit.
In ms. Thuaneo, cujus ea est inscriptio: *Ordo epis-
coporum urbis Romæ a Petro ad Hadrianum sub Ca-
rolo Magno, S. Leo numeratur quadragesimus sep-
timum PP., et ea verba ibidem reperiuntur: Hic
fecit ordinationes 7, presbyteros 77, diaconos 30,
episcopos 175.*

III. Quo die extremum diem clausit sanctus
pontifex, facile est dicere, si communi opinioni ob-
sequi velimus; non ita facile, si res ad diligentius
examen revocetur. E vita decessisse iii idus Aprilis
seu 11 die mensis, ferunt hodiernæ Ecclesiæ tabulæ,
quibus consensus recentiorum scriptorum suffragat-
ur, Severino scilicet et Dagalaipho consulibus, seu
anno Christi 461, postquam Romanam Ecclesiam (a)

D idus Novembris habent: *Depositio S. Leonis papæ*
Hæc autem de Leone nostro scripta exinde liquet
quod hoc Martyrologium aliorum hujus nominis pon-
tificum ætate antierius est. Concinunt cum hac die
non solum cætera antiqua Martyrologia ex Hierony-
miano contracta, Rabanus et Lectionarium Bellova-
cense a Quesnello laudatum; sed et tempus pontifi-
catus Leoni tributum. Hunc ordinatum die 29 Se-
ptembris anni 440 probavimus annot. 1 (*Supra col.*
193, n. a) ad an. 440. Porro ipsius pontificatus assi-
gnantur in Catalogis anni 21, mensis 1, et dies 13.
Licet enim quidam Catalogi in diebus discrepantes,
signent dies 26, et aliqui dies 28, præstantiores ta-
men ac plures exhibent dies 13, ut patet ex Cor-
beiensi, qui desinit in Vigilio, et altero item Corbeiensi
a Mabillonio editis, Analect. t. III, ex alio pervetusto
apud Bollandistas, t. I Aprilis, et ex aliis a Pagio
laudatis ad an. 461, n. 3, quibus adijciendi sunt duo,
alter omnium forte vetustissimus in Hormisdæ desi-
nens, quem invenimus in ms. cod. Vat. Regiæ

unum et viginti annos, triginta minus dies, administrasset.

587 Ista, inquam, vulgata opinio est quam haustam primum puto ex Anastasio, seu quovis alio auctore libri pontificalis. Verum quam infirmæ sit ac deploratæ fidei opusculum istud, nemo inter eruditos diffitetur. Unde cum idem scribit sedem apostolicam post Leonis obitum septem diebus vacasse, ab illustrissimo cardinale Baronio merito rejicitur tum ex Mariani Scoti testimonio, tum maxime tempore subrogationis Hilari papæ in locum demortui pontificis.

IV. Primum igitur quod in hac questione pro certo statuere licet, hoc est : Hilarum Leonis 588 successorem eidem subrogatum esse mense Novembri anni 461, quo Leo decessit e vita. Hujus rei testem habemus Marianum Scotum insignem chronographum : *Hilarus papa 46 post Petrum ordinatur 11 idus Novembris*. Sed et antiquius et locupletius testimonium Hilarus ipse suppeditat. Concilium enim Romanum anno Chr. 465 celebratum, *sub die xv kalendarum Decembris*, ut habent Acta vulgata, (a) vel xiii ut in appendice codicis Dionysiani et in Moguntino, vel xvi, ut eidem ad marginem; hoc, inquam, concilium Hilarus ipse in epistola ad Ascanium, etc., cap. 2, habitum esse 589 testatur a fratribus, seu coepiscopis, in anniversaria assumptionis suæ festivitatis congregatis : *Quos natalis mei, inquit, festivitas congregat*. Jam vero cum die Dominica consecrari debuerit pontifex, non incommode ordinationem Hilari in præcedentem Dominicam rejiciemus, quæ fuit xv kalendas Decembris, si quidem littera F.

BALLERINIORUM

1997; alter vero quem ex perantiquo Veronensi codice vulgavit P. Josephus Blanchinius, tom. IV Anastasii, in prolegomenis, pag. 6. Accedunt etiam picture basilicæ S. Pauli, et inscriptio ex ms. Viridunensi in Mabillonii Analectis impressa et inferius a Quesnello recusa, n. 11, quæ dies totidem signant. Si autem a die 29 Septembris computentur mensis et dies tredecim, Leonis mors incidit in diem iv id, Novembris. In laudata inscriptione Leo depositus dicitur 11 idus..., ubi cum mensis nomen desit, Aprilis mensem supplendum nonnulli existimarunt ita ut ejus mors assignanda sit 11 idus Aprilis, quo cum sepultum cum libro Pontificali plures tradunt. Sed hæc documento Hieronymiano Martyrologio posteriora, præferenda non sunt, cum præsertim tempus pontificatus Leonis in omnibus Catalogis notatum, et a die 29 Septembris ordinationis ejus inceptum, Aprilis mensi nullo modo congruat. Adde tandem id non posse conciliari cum ordinatione Hilari, quem mense Novembri ordinatum Quesnellus, n. 4, optime statuit. Solum errat, cum ejus ordinationem assignat diei xv kal. Decembris, eo quod putarit an. 461 litteram F. Dominicalem fuisse. Cum autem littera Dominicalis ejus anni fuerit A. Hilarus ordinatus dicendus est xiii kal. Decembris, seu die 19 Novembris an. 461. Si autem S. Leo excessisset die 11 Aprilis, septem et amplius mensibus Romana sedes vacasse dicenda esset, quod ab illorum temporum moribus abhorret. Idem Catalogi, qui cum vulgato Anastasio Leonem sepultum tradunt 11 id. Aprilis, statim addunt *cessasse episcopatum dies septem*. Id autem cum nostra sententia optime conciliat; die enim 10 Novembris Leone vita functo, post septem dies Hilarus eligi potuit, ejus ordinatione biduo prorogata, ut die Dominico perageretur. Ex his corrigit Quesnelli opinio, qua Leonem obiisse arbitrantur 11 kal. Novembris, seu die 30 Octobris. Unum Corbeianse kalendarium, quod aliis erroribus non caret, tanti esse nequit, ut tot documentis atque rationibus hæctenus propositis antefendum credatur. Cadit multo magis utriusque Pagii sententia, quæ nulli quoad Leonis mortem documento incumbit. Solum illi præferunt Marianum Scotum Hilari ordi-

eo anno Dominicam designabat. Cum autem Alphonsus Ciaconius in Vita Leonis scribat (haud dubium) quin ex antiqua Ecclesiæ Romanæ monumentis) sedem apostolicam (b) decem et octo dies vacasse, si totidem ab illa Dominica seu die 16 Novembris retrorsus numerentur, occurret dies 8 seu obitus S. Leonis 11 kalendas Novembris. At (quod fortasse miraberis) eo ipso die notatam legimus sancti Leonis mortem in veteri kalendario quod ex cod. ms. Corbeiansi tomo X sui Spicilegii inseruit vir pietate et doctrina insignis D. Lucas Dacherius, quodque anno 826 concinnatum gravibus conjecturis ductus existimat. Ita porro legimus in kalendario : 11 k. (Novembris) *Depositio sancti Leonis papæ*. Nullum autem Leonem alium eo tempore mortuum legimus; nec fas est de alio Leone quam de primo interpretari quæcumque sine addito dicuntur de aliquo Leone pontifice in tabulis ecclesiasticis.

Ad Corbeiansem codicem proxime accedit liber lectionarius, quem ex ms. Bellovacensis Ecclesiæ codice Baluzius edidit in lucem ad calcem tomi II capitularium : Sic enim ille in mense Novembri : *11 idus Novembris, Romæ, depositio sancti Leonis episcopi et sancti Mennæ*. Non longe abest dies 10 Nov. a 30 Octobris, nec certum est in codice isto, quem corruptum et interpolatum fatetur editor, qui revera nonnullis in locis perturbata habet plurima, olim ad 11 kalend. Nov. non annotatam fuisse Leonis depositionem, aut ex 30 Octobris ad 10 Novemb. in Ecclesia Ambianensi, ad cujus usum liber scriptus est, esse translatum occasione festi alicujus proprii illo die occurrentis, et festi octavæque sanctorum om-

ANNOTATIONES.

nationem signantem 11 id. Novembris. Cum porro ex aliis documentis Romana sedes vacaverit diebus septem, obitum Leonis ad diem quartum Novembris evehendum collegere. Ea vero antiquiora documenta, quibus Leonis mortem assignavimus diei 10 Novembris (si quidem Romana sedes vacavit diebus septem) Hilari ordinationem ad diem 11 id. ejusdem mensis a Mariano Scoto perperam evectam ostendunt. Labitur etiam opinio qua ejus mors assignatur diei iv kal. Julii, seu 28 Junii. Hac autem die non obitum, sed translationem S. Leonis celebratam fuisse Capitulare Evangeliorum Romanæ Ecclesiæ testatur. Hoc kalendarium nomine primus edidit Joannes Fronto; sed vetustissimum esse Capitulare Evangeliorum ipsius Romanæ Ecclesiæ ex ven. card. Thomasii et Dominici Georgii atque aliorum editionibus liquet. In hoc autem juxta omnes editiones ac mss. die 28 Junii legitur : *Translatio corporis S. Leonis*, quam quidem hoc eodem die factam sub Sergio an. 683 memorata inscriptio apud Mabillonium prodit his verbis; *Depositus est 11 idus..... et iterum translatus huc a B. papa Sergio iv kal. Jul. indict. 1*. Num vero die 11 Aprilis alia vetustior translatio vel elevatio admitenda sit, satis probabile videtur ex genuino Martyrologio Bedæ, qui paulo post Sergium, præter diem 28 Junii, diem etiam 11 Aprilis Leonis festo ascribit. Cum enim ex constitutis nec Leonis mors, nec ordinatione huic diei assignanda sit, aliqua ejusdem translatio vel elevatio Sergio antiquior eo die asstruenda est; et hac forte de causa in inscriptione laudata Leo sub Sergio iterum, id est, secundo, translatus traditur.

(a) Hanc chronicam notationem, quæ in Dionysiano-Hadrianæ collectionis codicibus et editionibus exhibetur, veriore esse illa quam præferunt codices collectionum Hispanicæ et Isidorianæ, patet ex dictis annotatione præcedenti qua hanc diem xiii kal. Decembris anni 461, non vero diem xvi kal. Dominicam fuisse vidimus.

(b) Septem tantum dies vacasse, plures Catalogi cum vulgato Anastasio præferunt. Decem autem et octo dies nullum, quod sciamus, antiquum documentum exhibet.

nium proxime subsequens. Festa sanctorum in eo libro intercederunt a die 26 Octobris usque ad 8 Novembris.

V. Hæc epocham confirmat quod cum dubitare non possimus quin mense Novembri successor Leoni datus sit, nec probabile sit per pacatissima illa Ecclesie Romanæ tempora diu post mortem pontificis dilata fuisse electionem successoris, quam Leo ad Anastasium Thessalonicensem scribens, *nullis dilationibus volebat fatigari* (*Epist. 14, nunc 12, cap 6*); pene certum eo ipso apparet intra mensem Octobrem coercendam esse S Leonis mortem.

Repugnat sententiæ nostræ communis chronologia. Sed præterquam quod sola libri Pontificalis auctoritate munita hæc invaluit, quæ magni faciendæ non est, accedit etiam quod hæc ipsa plures alios chronographos adversos habeat, exempli gratia, Marianum Scotum, qui de Leone nostro hæc habet: *Magnus Leo papa obiit iv kalendas Julii*; Martinum Polonum, qui Leonem eundem scribit sedisse *annis 21, mensibus 9, diebus 27*; Hermannum Contractum, qui annos 22 sedisse ait. Hæc et similia propius accedunt ad sententiam quæ Leonis mortem mensi Octobri assignat, quam communi, quæ in idus Aprilis.

VI. Sed juvat Marianum Scotum, cujus singularis et expressa narratio est, diligentius inspicere; plurimum enim lucis ex eo nobis affulget ad distinguendum Leonis I et Leonis II festa, quæ per longum temporis spatium confuse celebrata sunt. Cum enim hodierna etate fere ubique per Ecclesias Leoni papæ II Junii dies 28 sacra habeatur, hoc tamen per errorem contigisse manifestum est, tum ex citato Mariani Scoti loco, tum ex dicendis inferius, ex quibus docemur Leonem II in Leonis I locum esse substitutum. In Martyrologio enim Romano hæc legitur ad iv kalendas, Julii: *Roma, sancti Leonis papæ II*. Et in Breviario Romano eodem die habetur officium ejusdem Leonis II qui ibidem dicitur *sepellus in basilica santi Petri iv kalendas Julii*.

Contendunt recentiores scriptores Leonem II mortuum non esse iv kalendas Julii. Probant ex Anastasio, seu libro Pontificali, in quo dicitur ordinationem celebrasse *die 27 Junii, sepultus vero ad beatum Petrum apostolum sub die v nonas Julias*. Quibus suffragatur Marianus Scotus scribens Leonem II obiisse *v nonas Julii*.

VII. Nolim ego negare 28 Junii vita functum esse Leonem II, huic enim opinioni favent, nedum adversantur, quæ in contrarium adducta sunt, excepto Mariano, qui Anastasii verbis male intellectis deceptus est. Ad Anastasium enim ipsum quod attinet, non scribit mortuum Leonem v nonas Julias, sed tantummodo sepultum: *facillime porro intelligimus eum qui v kalendas Julii diem extremum obiisset, quarto post die sepultum esse*. Cum hæc non discernunt auctor lectionum Breviarii Romani et Marianus

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Cum serius valde huic diei iv kal. Julii festum Leonis II affixum fuerit, omnes autem catalogi Romanorum pontificum eum sepultum tradant v non. Julii; ea festi assignatio non eam causam habuisse videtur, quam Quesnellus conjicit. In *Breviario de Camera secundum usum Romanorum, impressum Venetiæ arte et impensis magistri Andreæ de Torreseanis de Asula 20 Junii 1494*, die 28 Junii festum hujus Leonis II cum tribus propriis lectionibus exhibetur, sed in iis nihil de die sepulturæ, ut in Romano Breviario nunc legitur.

(b) Vetustissimi omnium, qui hactenus ad nostram notitiam pervenerunt Sacramentarii codices Gregoriani, sunt unus Vaticanus, et alter Ottobomanus, quos Muratorius edidit in *Liturgia Romana tom. II*; eumque in hoc die iv kal. Julii S. Leonis missam pariter præferant, statim post Leonis translationem eodem die peractam sub Sergio hanc missam Sacramentario Gregoriano additam credimus: et idcirco in vetu-

stissimis capitularibus Evangeliorum, in quæ translatio eodem die signatur, et in kalendario Romano, quod responsoriali ac Antiphonario Ecclesie præmissum e codice Basilicæ vulgavit ven. card. Thomasius tom. IV, pervissimæ editionis, ac tandem in vetusto Miranensi nuper impresso tom. Collectionis pag. 228, eodem tantum die S. Leonis indicatur. Non diffitemur tamen tria alia Sacramentaria Gregoriana, Remense a P. Menardo, laudatum. Theodoricense et Geneticense ad Menardum allegata, Leonis memoriam præferant non die 28 Junii, sed 11 Aprilis. In solo *supra Divam Ordinario* S. Leonis commercium sine officio eodem die 11 Aprilis in Martene de Monach. Ritib. I. IV, c. 4, n. in aliis sex ejusdem generis libris, quos lib. IV, c. 6, n. 23, ejusdem sancti festivitatis die 28 Junii.

VIII. Etsi porro hæc die mortuus erat Leo ei tamen sacra fuit eadem dies in antiquis monumentis, sed Leoni I. Hujus assertioni ex antiquis historiis, Martyrologiis. Lect. Breviariis, Missalibus, et kalendariis pro facile est adducere.

Primo loco prodeat sanctus Gregorius PP. I, qui Leone II antiquior fuit. In suo Suario annotat *natale S. Leonis papæ, ad iv kalendas Julii*. Hoc quidem additum Sacramentario suspicantur viri docti juxta fidem codicis Remensis a doctissimo viro Hugone Menardo laudati ergo inficias ierim; attamen antiquissimam e additionem duo evincunt: unum est, quod ta codices mss. inventi sunt, qui ea careant, ut ille Renensis laudetur a Menardo, qui tamen *natale S. Leonis papæ* in idus Aprilis in eodem Remensi codice; in cæteris vero (b) a simis, puta Corbeiensi sancti Eligii Missali, fidem Sacramentarium edidit, et duobus aliis monasterii, item Tiliano et Thuaneo, etc., *Leonis papæ iv kal. Julii* annotatum exhiberum, quod paucorum admodum sanctorum, tyres non fuerunt, festa inscripta habeat, pag. 592 etiam Romanorum pontificum: quos in nem I omisso esse, non omisso Leone II mentem venerit. Ex eodem Sacramentario riano assumpsit procul dubio Hincmarus R archiepiscopus collectam secretam missæ, quam refert in opere prolixo de Prædestinatione pag. ultima, quamque in Ecclesia Romana solitam significat, his verbis: *Hanc (intelligi ipsa sancta sedes apostolica in arcanis celestium riorum ex apostolorum traditione retinet dicitur hostia, quæsumus, Domine mundet nostra quæ in ara crucis immolata, totius mundi tu*

sam. *Et item* : Annus nobis, Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio, quam immolando totius mundi tribulisti relaxari delicta. *Et* : Respice, omnipotens et misericors Deus, super hanc familiam tuam, pro qua Dominus noster Jesus Christus non dubitavit manibus tradi nocentium, et crucis subire tormentum. Ubi observare licet in secreta de S. Leone scrupulosiorem sequentis ætatis diligentiam, ex qua pro his verbis, *Ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio*, hæc alia supposita sunt : *Ut intercessione beati Leonis hæc nobis prosit oblatio* ; quæ ne recitarentur tempore Hincmari, S. Gregorii, et torsan superiorum pontificum, nulla religio intercessit. Ista etiam precandi forma antiquitatem hujus officii proderi mihi videtur, et inde fortasse nata, quod statim post obitum Leonis celebratus sit dies in honorem hujus pontificis : cui non ita pridem defuncto precabantur fideles intra Missarum solemniam, pro Ecclesiæ more ac pietate, æternæ felicitatis gaudia. Mutationis illius in secreta Missæ S. Leonis factæ explicationem videre est apud Innocentium PP. III, in rescripto ad J. quondam archiepiscopum Lugdunensem, quod refertur o. *Cum Nanthæ, de Celebratione Missarum*.

In antiquo Martyrologio, quod dicitur 598 Venerabilis Bedæ, hæc ad eundem diem 28 Junii legitur : Leonis papæ, qui post Petrum apostolum 47 in urbe Roma sedit annos 21, dies 12, et cætera quæ Leonem primum clarissime designant, ubi ex consilio videtur diei mortis vel depositionis non meminisse.

In veteri calendario Romano, seu potius libro Lectionario, quem vir doctissimus Joannes Fronto canonicus regularis S. Augustini et Academiæ Parisiensis cancellarius edidit non ita pridem e mss. codice sui S. Genovelæ monasterii, aureis characteribus exarato, et nongentis annis, ut putat, antiquiore ; nihil de S. Leone mense Aprili ; sic autem mense Junio : *die 28, Translatio B. Leonis*. De Leone I procul dubio intelligendum istud, quod et erudito Frontoni visum est. Quatuor enim tantummodo confessorum memoria consignata habetur in Lectionario, quos inter Leoni II locum esse datum, negatum Leoni I, non est verosimile. Deinde antiquam ullius sancti Leonis translationem non legimus, nisi Leonis I, quem Sergius papa I ad honoratiorem locum basilicæ S. Petri transtulit, teste Anastasio, ut uberius infra.

Usuardus, qui ineunte sæculo nono floruit in suo Martyrologio S. Leonis Magni meminit ad iv kalendas Julii, his verbis : *Natalis beati Leonis papæ et doctoris*. Quis enim umquam doctoris titulo ornatus inter Leones pontifices, præter Leonem I ? Perperam autem Joannes Molanus vocem hanc *doctoris*, quam in prima editione Usuardi de Leone I interpretatus erat, mutata postmodum sententia, ad marginem relegavit in altera hujus Martyrologii editione ab eo procurata Antuerpiæ anno 1583, substituto in illius vocis locum *confessoris* nomine, aliisque de suo superadditis, quæ Leoni II conveniunt : quod omnibus manuscriptis codicibus contrarium est.

Circa Usuardi tempora Leonem (a) inter Ecclesiæ doctores fuisse numeratum, testantur litanis quæ habentur in libro precum Caroli Calvi imp. ex codice

A ms. Colbertino, descriptæ a Baluzio in notis ad Capitularia, p. 1486, ubi post quatuor doctores Ecclesiæ Latine S. Leo invocatur. Quem titulum pontifici nostro postliminio restituit novum 594 Ecclesiæ Parisiensis Breviarium anno 1680 exousum et magna accuratione emendatum, doctissimorum virorum ope et industria, imprimisque clarissimi Jacobi de Sancta Bova doctoris, socii et professoris Sorbonici, præceptoris mei.

Ado Viennensis, qui eodem sæculo nono scripsit suum Martyrologium, Leonem non recenset nisi iv kalendas Julii in hunc modum : *Ipsa die Natalis S. Leonis papæ*. Legitur quidem et iii idus Aprilis Leonis mentio in vulgatis codicibus ; at Joannes Mosander et Heribertus Rosweyodus, qui Adonem multa cura ediderunt in lucem, istud rejiciunt auctoritate plurimorum codicum mss.

Liber ms. Sacramentorum Ratholdi, qui decimo sæculo exaratus, kalendarium ms. S. Michaelis de Confluente in Catalonia, kalendarium Ecclesiæ Christianæ editum Helmæstadii anno 1585, ad calcem Chronologiæ Davidis Chytræi, kalendarium ms. S. Theoderici prope Remos, et alia bene multa incertæ ætatis ac regionis monumenta, Leonis memoriam annotatam non habent, nisi ad 28 Junii diem. Leonem porro II, Leone I posthabito, ut jam diximus, quis credat celebri solemnique cultu honoratum in Romana præsertim Ecclesia ?

Martyrologium antiquum, quod pro veteri Romano venditavit Rosweyodus, nec aliud est quam Adonis Epitome, nihil de S. Leone iii idus Aprilis ; hæc autem iv kalendas Julii : *Romæ Leonis papæ*.

Wandelbertus, qui Usuardi Martyrologium metricè expressit, eadem quæ illæ habet de Leone tam ad ii, idus Aprilis quam ad iv kalendas Julias. Habetur in Martyrologio Molani et tomo I Operum Venerabilis Bedæ presbyteri metricum illud Wandelberti (quæ est eruditorum opinio) Martyrologium iii idus Aprilis Usuardus Lovanii editus a. 1568 hæc habet : *Romæ natalis B. Leonis papæ, cujus temporibus exstitit sancta synodus Chalcedonensis, et ad marginem : Primi, de quo 28 Junii*. Ibidem vero Wandelberti hoc distichum :

Pontifice et summo ternæ irradiante Leonæ,
Splendent, ore, manu Christi qui pavit ovitæ.

Ad iv vero kal. Julii : *Natalis beati 595 Leonis papæ et doctoris* ; et ad marginem : *De Leone, Pontifice, c. 47, et Canisius ante Opera*. Wandelbertus autem :

Præseule quartus ovat verbi et doctore Leone.

Ex quo arguitur prava Melani correctio in Usuardo tentata in posterioribus editionibus contra auctoris mentem fidemque mss. codicum. Quam correctionem in Wandelberto audere vetat carminis leges.

Marianus Scotus, in Chronico quod circa annum 1083 complevit, Magnum Leonem papam obiisse scribit iv kalendas Julii ; ea potissimum ratione ductus, ut ego existimo, quod illa die coleretur Magni Leonis memoria.

Abbas Urspergensis, qui obiit anno 1240, ad annum 461 sui Chronici : *Leo papa, inquit, migravit iv kalendas Julii*.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Peculiarem et antiquum S. Leonis cultum in Romana Ecclesia astruunt veteres ipsius litanis, quas ex codice basilicæ Vaticanæ accurate recussit card. Thomasius tom. V *Antiqui libri Missarum* pag. 290, et nos in aliis mss. invenimus. In his enim inter sanctos confessores pontifices S. Leo recensetur sic : *S. Silvester, S. Leo, S. Ylari, S. Martine, S. Gregori, etc.* In aliis contractioribus ejusdem Ecclesiæ litanis ex codice Ratoldi apud Menardum in Sacrament. Gregor., not. 741, habetur ; *S. Silvester, S. Leo, S. Ambrosi, S. Augustine*. In brevissimis litanis, quæ duobus Ordinibus Romanis 13 et 14 in-

sertæ eunt tom. II Musei Italici Mabillonii, p. 227 et 254, hi duo tantum confessores pontifices invocantur : *S. Leo, S. Gregori*. De doctoris titulo vide quæ diximus in epistola nuncupatoria tom. I (*præc. d.*). Quoad Adonem vero, in tribus antiquis ejus codicibus, unus vir el Dominicus Georgius in Romana editione Martyrologii Adonis adhibuit, die 28 Junii legitur pag. 303 ; *Ipsa die natalis S. Leonis papæ, qui merito excellentis ingenii apud Romanos Magnus Leo appellatur*. Idem porro codices ejusdem Leonis festum pariter signant die 11 Aprilis.

Martinus Polonus Marianum et abbatem Urspergensensem explicat, et ipsæ suo suffragio confirmat assertionem nostram. *Hic etiam, inquit, sepultus est apud basilicam S. Petri apostoli, cujus festum fit in vigilia apostolorum.* Nondum igitur anno 1277 ad quem Chronicon suum perduxit Martinus, Leonis II festum agebatur iv kalendas Julii, sed Leonis I, in Ecclesia homana, cujus consuetudo ac ritus latere Martinum non potuere, qui in illa Nicolao III pontifice pœnitentiarii munere functus est.

S. Antoninus, qui florebat anno 1450, Chronici parte II, hæc habet de Leone nostro: *Celebratur hujus sancti festum in vigilia apostolorum Petri et Pauli.*

Wernerus Rolewink de Laer Westphalus Carthusiensis, qui kalendarium et Martyrologium condidit, nec non Fasciculum temporum, quem ad annum 1480 produxit, eidem diei ascribit Leonis nostri festivitatem. *Festum ejus, inquit, agitur in vigilia apostolorum Petri et Pauli; quidam dicunt 11 Aprilis.*

Denique Joannes Trithemius, quem mortuum scribunt anno 1516, in hunc modum de Leone I scribit: *Moritur tandem post multos pro Ecclesie utilitate labores sub Leone Augusto anno Domini 461, indictione 14, iv kalendas Julii.*

Pleraque Breviaria et Missalia, quæ ante hujus sæculi initium excusa sunt, non habent consignatam S. Leonis memoriam, nisi ad iv kalendas Julii, seu die 28 Junii:

Missale Romanum seu secundum consuetudinem Romanæ curiæ Venetiis excusum a. D. 1481;

Missale editum Basileæ a. D. 1487;

Missale excusum Lugduni a. D. 1501;

596 Breviarium Aurelianense a. D. 1504;

Breviarium ordinis SS. Trinitatis a. 1514;

Breviarium Turonensis Ecclesiæ 1519;

Breviarium Carthusiense a. D. 1521;

Breviarium canonicorum regularium 1523;

Breviarium Romanum, Parisiis 1524;

Breviarium curiæ aptum, seu secundum consuetudinem Romanæ curiæ, a. D. 1525;

Breviarium Parisiense 1545;

Missale Romanum Venetiis excusum 1549;

Breviarium secundum usum archiepis sancti Remigii Remensis eodem anno editum;

Portiforium, seu Breviarium ad usum Ecclesiæ Sarisburiensis, quod Londini prodit a. D. 1555;

Breviarium Romanum, Parisiis, 1556;

Breviarium Aurelianense anni 1573;

Breviarium vetustissimum Fontisebraldi;

Breviarium Noviomense antiquum;

Breviarium ms. Sancti Victoris Parisiensis;

Breviarium canonicorum regularium a. D. 1609;

Breviarium S. Martini Turonensis a. D. 1635.

In his omnibus et, sine dubio, in aliis bene multis occurrit memoria S. Leonis 28 die Junii, non 11 Aprilis. Memoria, inquam, non integrum officium propter occurrentem sanctorum apostolorum Petri et Pauli vigiliam, quæ celeberrima erat. Alias si in diem Dominicam festum Leonis incidisset, vigilia in superius sabbatum rejecta, de S. Leone fiebat ipsa die Dominica officium, si bene capio sensum hujus Rubricæ in plerisque numeratis Breviariis appositæ:

(a) *Si festum sancti Leonis in Dominica venerit, agitur de festo cum commemoratione S. Joannis Baptistæ; quocumque vero alio die venerit, fit de ipso commemoratio in missa de vigilia.* Cujus commemorationis adhuc vestigia supersunt in collecta, quæ et in Sacramentario Gregoriano, et in recensitis supra Breviariis pro S. Leonis memoria legitur, quæque a paucis an-

nis ad Leonem II translata, ejus officio ascripta est, ne apice quidem mutato. En collectam.

Deus, qui beatum Leonem pontificem sanctorum tuorum meritis cœquasti, concede, quæsumus, ut qui commemoracionis ejus festa percolimus, vitæ quoque imitemur exempla. Ubi cum dicitur sanctorum tuorum meritis cœquasti, subaudiendum suspicor apostolorum, seu Petri et Pauli, quorum solemnitas dies occur-

rebat, et quorum meritis cœquatum Leonem prædicat collecta; nisi enim aliquem inter cæteros cœlites insignem cogites, cui Leonem comparare voluerit, minus concinna laus erit qua sanctus sanctis similibus dicitur. Cæterum non semel ab antiquis Leo noster cum apostolis confertur: *Ἄγων πάπας Πρωτης ὁ ἱσαπόστολος*; id est. *Leo Romæ papa apostolis æquandus*, inquit libellus synodicus (Cap. 94). Sed et Patres Chalcedonenses, in suo προσηρητικῶ ad Marcianum Augustum, sanctum Leonem apostolicum virum, τὸν ἀπόστολικὸν ἄνδρα, appellarunt. Hæc omnia animum quemvis non pervicacem aut contentiosum facile adducent ut Leonis I memoriam olim inscriptam fuisse credat 28 diei Junii.

Non diffiteor tamen antiquos etiam codices inveniri, qui Leonis festum Aprilis 11 diei affixum habeant; sed eosdem de die obitus interpretari nulla necessitate compellimur, cum vel de translatione aliqua, vel de ordinatione possint intelligi. Ita genuinum Bedæ presbyteri Martyrologium, quod a Godofrido Henschenio non ita pridem publicæ luci datum est; tertio enim idus Aprilis memio habetur *Leonis papæ et confessoris*, quarto kalendas Julii *sancti Leonis papæ*. Sic etiam Breviarium ms. Montis Cassini sexcentorum fere annorum, quod in ædibus institutionis Oratorii D. Jesu ad muros Parisienses asservatur. De Usuardo constat ex superius dictis utroque loco natalem Leonis I commemoratam.

Eodem die habet vetus kalendarium tomo X Spicilegii Acheriani editum ex ms. codice 800 annorum: in idus Aprilis, natalis sancti Leonis papæ. Item in kalendario quod libro Sacramentorum sancti Gregorii ms. præfigitur in codice Oratorii Parisiensis. His adde Missale Parisiense ann. 1517 et 1541, et Breviarium 1545 et 1584; Breviarium Romanum Venetiis 1570. Breviarium Ambianensi anni 1607, in quo nihil de sancto Leone 28 Junii, sed tantum 11 Aprilis: Laudunense anni 1584; in quibus non officium, sed sola commemoratio fit sancti Leonis 11 Aprilis, nihil mense Junio.

Observandum, in plerisque Breviariis et Missalibus quæ officium sancti Leonis habent 28 solummodo Junii, officium istud esse de communi confessorum pontificum, nihilque præferre, unde discerni queat an de Leone I celebretur, an vero (b) de secundo.

X. Ex præmissis facile mihi persuadeo (c) tres omnino dies consecratos olim fuisse memoriæ sancti Leonis papæ I, et unum eorum in aliquibus Ecclesiis, alium in aliis, duos in nonnullis annuo cultu celebratos.

Depositioni hujus sancti pontificis sacer fuit tertius kalend. Novemb. seu dies 30 Octobris, qui huic deputatur in kalendario Acheriano octingentis annis antiquo; tametsi forsitan eo die officium celebratum de eo non fuerit. Priscis enim Ecclesiæ temporibus vix ac ne vix quidem depositionem seu 598 obitum illius sancti solemniter officio honoratum crediderim, nisi qui martyrium fuso pro Christo sanguine complevisset. Hinc est quod in tam paucis monumentis dies obitus Leonis conscriptus legitur, ut unicus hactenus codex visus sit qui hunc annotatum habuerit die 30 Octobris.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Similis rubrica legitur in Responsoriali et Antiphonario Romanæ Ecclesiæ tom. IV Operum card. Thomasii, p. 120: *Si vigilia B. Petri in Dominica venerit, sabbato prævenimus omnia officia vigiliæ celebrare v. o. omnia de S. Leone papa facimus.* In ordine autem Romano 15 apud Mabillonium, tom.

II Musei Italici, p. 517, habetur. *Item in vigilia beatorum apostolorum Petri et Pauli facimus de S. Leone; missa dicitur de vigilia, cum commemoratione de S. Leone.*

(b) Confer not. 4 (Col. 323, n. a).

(c) Confer not. 1 (Col. 319, n. a) sub finem.

nis ad Leonem II translata, ejus officio ascripta est, ne apice quidem mutato. En collectam.

Deus, qui beatum Leonem pontificem sanctorum tuorum meritis cœquasti, concede, quæsumus, ut qui commemoracionis ejus festa percolimus, vitæ quoque imitemur exempla. Ubi cum dicitur sanctorum tuorum meritis cœquasti, subaudiendum suspicor apostolorum, seu Petri et Pauli, quorum solemnitas dies occur-

rebat, et quorum meritis cœquatum Leonem prædicat collecta; nisi enim aliquem inter cæteros cœlites insignem cogites, cui Leonem comparare voluerit, minus concinna laus erit qua sanctus sanctis similibus dicitur. Cæterum non semel ab antiquis Leo noster cum apostolis confertur: *Ἄγων πάπας Πρωτης ὁ ἱσαπόστολος*; id est. *Leo Romæ papa apostolis æquandus*, inquit libellus synodicus (Cap. 94). Sed et Patres Chalcedonenses, in suo προσηρητικῶ ad Marcianum Augustum, sanctum Leonem apostolicum virum, τὸν ἀπόστολικὸν ἄνδρα, appellarunt. Hæc omnia animum quemvis non pervicacem aut contentiosum facile adducent ut Leonis I memoriam olim inscriptam fuisse credat 28 diei Junii.

Non diffiteor tamen antiquos etiam codices inveniri, qui Leonis festum Aprilis 11 diei affixum habeant; sed eosdem de die obitus interpretari nulla necessitate compellimur, cum vel de translatione aliqua, vel de ordinatione possint intelligi. Ita genuinum Bedæ presbyteri Martyrologium, quod a Godofrido Henschenio non ita pridem publicæ luci datum est; tertio enim idus Aprilis memio habetur *Leonis papæ et confessoris*, quarto kalendas Julii *sancti Leonis papæ*. Sic etiam Breviarium ms. Montis Cassini sexcentorum fere annorum, quod in ædibus institutionis Oratorii D. Jesu ad muros Parisienses asservatur. De Usuardo constat ex superius dictis utroque loco natalem Leonis I commemoratam.

Eodem die habet vetus kalendarium tomo X Spicilegii Acheriani editum ex ms. codice 800 annorum: in idus Aprilis, natalis sancti Leonis papæ. Item in kalendario quod libro Sacramentorum sancti Gregorii ms. præfigitur in codice Oratorii Parisiensis. His adde Missale Parisiense ann. 1517 et 1541, et Breviarium 1545 et 1584; Breviarium Romanum Venetiis 1570. Breviarium Ambianensi anni 1607, in quo nihil de sancto Leone 28 Junii, sed tantum 11 Aprilis: Laudunense anni 1584; in quibus non officium, sed sola commemoratio fit sancti Leonis 11 Aprilis, nihil mense Junio.

Observandum, in plerisque Breviariis et Missalibus quæ officium sancti Leonis habent 28 solummodo Junii, officium istud esse de communi confessorum pontificum, nihilque præferre, unde discerni queat an de Leone I celebretur, an vero (b) de secundo.

X. Ex præmissis facile mihi persuadeo (c) tres omnino dies consecratos olim fuisse memoriæ sancti Leonis papæ I, et unum eorum in aliquibus Ecclesiis, alium in aliis, duos in nonnullis annuo cultu celebratos.

Depositioni hujus sancti pontificis sacer fuit tertius kalend. Novemb. seu dies 30 Octobris, qui huic deputatur in kalendario Acheriano octingentis annis antiquo; tametsi forsitan eo die officium celebratum de eo non fuerit. Priscis enim Ecclesiæ temporibus vix ac ne vix quidem depositionem seu 598 obitum illius sancti solemniter officio honoratum crediderim, nisi qui martyrium fuso pro Christo sanguine complevisset. Hinc est quod in tam paucis monumentis dies obitus Leonis conscriptus legitur, ut unicus hactenus codex visus sit qui hunc annotatum habuerit die 30 Octobris.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Similis rubrica legitur in Responsoriali et Antiphonario Romanæ Ecclesiæ tom. IV Operum card. Thomasii, p. 120: *Si vigilia B. Petri in Dominica venerit, sabbato prævenimus omnia officia vigiliæ celebrare v. o. omnia de S. Leone papa facimus.* In ordine autem Romano 15 apud Mabillonium, tom.

II Musei Italici, p. 517, habetur. *Item in vigilia beatorum apostolorum Petri et Pauli facimus de S. Leone; missa dicitur de vigilia, cum commemoratione de S. Leone.*

(b) Confer not. 4 (Col. 323, n. a).

(c) Confer not. 1 (Col. 319, n. a) sub finem.

XI. Junii dies 28 translatione corporis sancti Leonis celebris habitus est, quo die notata legitur in vetustissimo Joannis Frontonis Martyrologio seu Lectionario nongentis annis, ut putat, antiquiore; in quo quarto kalendas Julii legitur: *Translatio corporis beati Leonis*. Cui concinit kalendarium ad usum olim Ecclesiae Romanae et bibliothecae Vaticanae codice antiquissimo ante nongentos pariter annos descripto, quod Leo Allatius integrum inseruit dissertationi suae de Dominicis et Hebdomadibus Graecorum ad calcem operis de Perpetua Ecclesiarum Orient. et Occident. Consensione, pagina 1847. Sic enim pag. 1490 legitur: *iv kalend. Julii, translatio corporis B. Leonis pontificis et confessoris*. Quo in kalendario, nulla alio die consignata habetur memoria Leonis. Hujus enim Leonis, nisi primi, cujus unius translationem commemoratam habemus ab Anastasio Bibliothecario, seu quovis alio auctore libri Pontificalis, ubi de Sergio papa: *Hic, inquit, corpus beati Leonis probatissimi patris atque pontificis, quod in abdito inferioris secretarii praedictae basilicae (Sancti Petri) positum fuerat, facta diligentius tumba in denominata basilica publico loco (ut sibi fuerat revelatum) reposuit, ac locum ipsum ornavit.*

Eadem, paucis mutatis, habentur in ms. cod. Collegii Oriolensis in Academia Oxoniensi; illo, inquam, codice ex quo prodiit Romanus canonum codex, qui-que idem plurima continet Leonina, inter quae narratio duplex de rebus gestis S. Leonis PP. I, una, fol. 91, convenit fere cum Anatasiana narratione, etsi ea sit brevior; altera habetur fol. 214, est que ejusmodi.

Anno Dominicae incarnationis 440, Leo papa Magnus quadragesimus quartus post Petrum sedit annis viginti uno, mensibus duobus. Obiit III idus Aprilis. Anno Dominicae incarnationis 688, Sergius papa octogesimus quartus sedit annis quatuordecim mensibus octo. In hujus gestis ita legitur: « Hic corpus Leonis I beatissimi patris ac pontificis, quod in abdito inferioris secretarii basilicae beati Petri positum fuerat, facta diligentius tumba in denominata basilica publico loco, ut sibi fuerat revelatum, reposuit iv kalendas Julii ac locum ipsum ornavit. »

Sequitur in codice inscriptio viginti versibus constans, quae hic excusa legitur. Unum porro quod in excerpto gestorum Sergii observatum velim, est nota temporaria, cui concinit Mabillonianus codex jam pag. 599 commemorandus. Uterque enim codex cum Frontonis Martyrologio et Allatii kalendario superius laudatis testes sunt quatuor, quorum auctoritate Junii diem 28 translationis S. Leonis I sacram fuisse certo constare videtur.

Ex eodem Sergii gestorum excerpto docemur, quod Leo noster sepullus erat in basilica Sancti Petri, qui honos nulli decessorum contigerat. *Primus quippe, ut auctor Romae subterraneae, inter sanctos pontifices non martyres annumeratur: haud tamen juxta Sanctum Petrum, sed in basilicae ejusdem vestibulo ante secretarium, in postrema nimirum ejusdem vestibuli parte ad laenam ingredientibus.* Quod epitaphii jamjam describendi versus 6, 7 et 8 significant. Multi deinde pontifices ibidem tumulati sunt; ita ut sancti Leonis sepulcrum aliorum obrutum sepulcris delitesceret, cum Sergius papa I, qui sub finem septimi saeculi Romae sedit, praevia revelatione admonitus, corpus Leonis e loco obscuriori eruit, transtulitque in superiorem editioremque versus altare, sive in oratorio ad dexteram majoris absidis prope sancti Petri aram, ut scribit idem Romae Subterraneae auctor. Extruxit quoque Sergius magnificum tumulum Leoni cum hoc epitaphio, quod exstat apud Janum Gruterum, et ad ms. codicis Oxoniensis apographum, a clarissimo viro E. Bernardo nuper ad nos transmissum, emendavimus. Idem inventum est a doctissimo Mabillonio

A in Viridunensi codice monasterii S. Vitonis inter alia epitaphia, quae reperta esse dicuntur in Ecclesia S. Petri, referunturque a Mabillonio tomo III Analectorum pag. 431 :

Hujus apostolici primum [*Ms. Oxon., magni*] est hic corpus [humatum.

Quod foret et tumulo dignus in arce Petri.

Hinc [*Vulg., hunc*] vatum procerumque cohors, quos cernis [adese,

Membra sub egregia sunt adoperta domo.

Sed dudum ut pastor magnus Leo septa gregemque

Christicolam servans junitor arcis erat.

Commonet e tumulo, quod gesserat ipse superstes,

Ne lupus insidiis vastat ovile Dei,

Testantur missi pro recto dogmate libri,

Quos pia corda colunt, quos mata [*Vulg., prava*] turba [timet,

Rugit, et pavida stupuerant corda ferarum;

Pastorisque sui jussa sequuntur oves.

Hic tamen extremo jacuit sub marmore templi

Quem jam pontificum plura [*Oxon., pulchra*] sepulcra

tegunt [*Vulg., celant*].

Sergius antistes, divino impulsus amore,

Hunc in fronte sacra transtulit inde domus :

Exornans rutilam pretioso marmore tumbam [*Vulg., Rutilum... tumbam*].

600 In quo poscentes mira superna vident.

Et quia praemicuit miris virtutibus olim :

Ultima pontificis gloria major erit.

Ad hujus epitaphii calcem legitur in Mabilloniano codice hoc chronicum additamentum : *Sedit in episcopatu annos 21, mensem 1, dies 13, Depositus est III idus... et iterum translatus huc beato Sergio iv kalend. Julii, indict. 1.*

Illic de prima translatione corporis sancti Leonis ejusque sepulcro, quod et miraculis clarum et praesens auxilium multis fuisse versus hic ostendit :

In quo poscentes mira superna vident.

XII. Porro diem 11 Aprilis memoriae ejusdem pontificis sacram fuisse, ex antiquis etiam codicibus certum esse supra monuimus : qua autem ratione vel occasione id contigerit, omnino exploratum non habemus. Mortem ejus hac die recoili, communis est hac aetate opinio, hodiernis Ecclesiae fastis et Breviariis consignata, quam tamen sequi non sinunt testimonia Mariani Scoti, Martini Poloni et aliorum quos supra retulimus, partim festum, partim obitum sancti Leonis alii diei assignantium, quam 11 Aprilis.

Hanc diem (a) anniversario assumptionis ejus ad pontificatum consecratam fuisse non aegre crediderim. 1º Quia circa haec tempora contigisse ordinationem ejus consona est omnium sententia. Scio cum communi chronologia, quae obitum Sixti III vel v kalendas Aprilis evenisse docet, componi conjecturam nostram non posse, si quidem ex Prospero indubitatum habemus quadraginta dies et amplius Romanam Ecclesiam sine pontifice fuisse. Sed quo auctore diei illi mors Sixti pontificis assignatur? Non certe Prospero, quod Ciaconio visum est Baronii verbis decepto; nuspiam enim id apud hunc chronographum legitur, sed nec apud ullum scriptorem Anastasio antiquiorem. Hujus autem tam suspecta diligentia, tam frequentes lapsus, ut infirma sit admodum ac vacillans assertio omnis sola ejus auctoritate subnixa.

2º Vetus kalendarium superius laudatum ex tomo X Spicilegii Acheriani, depositionem quidem sancti Leonis papae III kalendas Novembris commemorat, III vero idus Aprilis seu 11 die natalem ejusdem recenset. Natalis porro de die mortis hoc loco intelligi non potest, cum haec mense Octobri deputetur; quem igitur, nisi consecrationis, diem significabit? quo nomine inter alios pontifices Sixtus III, Leonis praedecessor, ordinationem suam appellavit epist. 1 ad Cyrillum Alexandrinum : *Synodo, inquit, quam natalis mei dies congregat*; et epist. 2 ad Joannem Antio-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide annot. 4 (Col. 319, n. a).

ohennm, *Audivit universa fraternitas, quæ ad natalis mei convenerat diem.* Hilarus Leonis successor proximus, epistola 2 ad Ascanium et alios provinciarum Tarraconensis episcopis, c. 2: *Lertis, inquit, in conventu fratrum, quos natalis mei festività congregavit, litteris vestris.* Sanctus item Paulinus, epist. 16 ad Delphinum, ait invitatum se ab Anastasio papa fuisse ad natalem suum. Et sanctus Ambrosius, libri viii, epist. 1 ad Felicem Commensem episcopum, *diem natalis ejus, hoc est, ordinationis, recollit.* Mitto sanctum Augustinum, serm. 32 de Verbis Domini, et homil. 24 et 25 inter quinquaginta.

3° In hoc martyrologio seu calendario natalem non semper mortis diem, sed quamlibet festivitatem significare, liquet ex natali sancti Benedicti abbatis, qui bis annotatur, semel quidem mense Martio, quo decessit e vita, iterum 13 die Julii, quo ejus translatio recollitur, quam tamen natalem dici videmus ab auctore kalendarii; ut mirum non sit idem de ordinationis sancti Leonis die esse usurpatum, quod die sancti Ambrosii ordinatione usurparunt Græci in suo Menologio, ubi hanc sub natalis nuncupatione memorant septima die Decembris, Latine Ecclesie exemplum secuti. Veterem membranam operi suo de doctrina temporum inscripsit Ægidius Buchorius e sobedis Heriberti Rosweydi acceptam, quæ instar est kalendarii seu Martyrologii in ea mense Februario ista legimus: *Octavo kalendas Martii, natale Petri de Cathedra, quo festo velut ordinatio seu pontificatus apostoli celebratur.*

4° Quanta ordinatio solemnitate recoli solet, festa quæ sacra vel habita sunt, vel adhuc habentur ordinationi sanctorum Paulini, Ambrosii, Augustini, Hilari papæ et Martini Turonensis, demonstrant de Romana, Gallicana, Italica et Africana diocesisibus, quibus adde plurimum adhuc pontificum ordinationem in hodiernis Ecclesiis tabulis celebrari, ut videre est in Martyrologio Romano sanctorum Basilii Cæsariensis, Ambrosii Mediolanensis, Gregorii Romani et Zenonis Veronensis, ordinationes suis quisquis diebus annua solemnitate honoratas referente. Immo vero admodum simile est quod, cum primis Ecclesie sæculis solorum Christi martyrum memoria solemniter coleretur in Ecclesia, sanctorum pontificum primas omnium festivitates martyrum solemnitatibus esse adjectas, delectumque ad id diem ordinationis cujusque: ita ut dies qui festus quotannis habebatur vivente pontifice, idem post ejus mortem recoleretur. Quod de nostro Leone tanto magis credendum est, quanto ejus electio ardentioribus omnium votis majorique consensu contigerat, ejusque ordinatio per totos 602 viginti et unum annos vivente Leone recoli solita fuerat. Quibus adde quod, propter rerum præclare gestarum magnitudinem, sanctimonie opinionem singularis, et propter Urbem semel et iterum ejus opera cæde liberatam, quo pater patriæ bis esse meruerat, tanti pontificis memoria in deliciis Romæ haberetur; ut omnino absurdum videatur per tot sæculorum spatia oblivione sepultam credere Leonis Magni memoriam, pontificis tot nominibus Ecclesie Romanæ clarissimi.

Doctissimus Papebrochius, in suo conatu chronico historico ad catalogum Pontificum Romanorum, quia Leonis ordinationem Septembris diei 8 assignat. Aprilis 11 celebrari putat secundam illius in Vaticano depositionem, quæ ab Anastasio ex antiquioribus catholicis sepultura appellata sit.

Sed tandem certam habet hodie fixamque 11 Aprilis festivitatem Leo papa I, cujus officium ritu duplici celebratur, præsertim in Ecclesia Romana. Nolim autem sine observatione præterire singularem

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Aliam Sergio anteriorem elevationem die 11 Aprilis factam suspicari sumus annot. 1. Post Sergium vero Leonis I sive translationem sive elevationem Leoni IV tribuit liber Pontificalis in hujus Vita.

A hujus officii prærogativam, in quo videlicet ad primum nocturnum eadem lectiones ex prima S. Petri epistola habentur quæ in utraque solemnitate Cathedralis sancti Petri; ad tertium vero nocturnum et ad missam eadem Evangelii lectio quæ et in Cathedrali sancti Petri et in natali ejusdem (*Serm., 2, nunc 3*); sumptaque est ex cap. xvi S. Evangelii secundum Matthæum, ob eam proculdubio rationem, quod incarnationis fidem Petrique confessionem, quæ a Deo Patre apostolico inspirata cordi, omnium humanarum opinionum incerta transcendit, et firmitatem petre accepit (Epist. 98), tam pie, tam fortiter, tam docte explicuit defenditque adversus Eutychem: unde et ejus epistola tamquam Petri confessioni consona ab œcumenica synodo approbata est, et ipse ab eadem Chalcedonensibus Patribus dicitur: *Vocis brati Petri omnibus interpret esse constitutus.*

B XIII. Præter (a) eam corporis sancti Leonis translationem a Sergio papa factam, quam modo recensuimus, sacras etiam ejus reliquias in variis orbis Christiani partes deportatas legimus. De aliqua enim corporis parte accipiendus Martinus Polonus in Chronico, ubi sub Sergio papa I hoc actum narrat: *Corpus Leonis I papæ Deo revelante transtulit apud Virzenburg Osterfranck; nisi tamen auctor iste pro translatione de inferiori loco basilicæ sancti Petri ad superiorem, hanc nobis supponat. Ut ut sit, facile fuit ut dum loco moveretur corpus partem ejus aliquam impetravit nonnullus e Virzenburgensi Ecclesia, tunc temporis Romæ degens, et ad sua detulerit sacrum pignus, 603 quod postmodum pro integro corpore vendidit popularis error.*

C Non pigeat quoque referre quod legimus in libro, cui titulus: *De statu Ecclesie Petracoricensis a fide condita, auctore Joanne a Puteo a stricta sancti Francisci familia recollecto;* qui ad annum Christi 1476, sub Radolphino episcopo Petracoricensi impetratum scribit studio Eliæ Burdellii bullam a Sixto PP. IV pro decenniali indulgentiarum jubilæo in eorum gratiam qui ecclesias Sancti Stephani et Sancti Frontonis quotannis adirent die eorumdem memorie sacro. De ecclesia porro Sancti Stephani bulla hæc addit: *In qua certæ reliquie ejusdem sancti et corpora sancti Leonis papæ, quæ Magnus Leo dictus, et beati Patrocli, et sanctæ Sabinæ martyris requiescunt.* Idem auctor, ad annum Christi 1551, ex processu verbali majoris et consulum urbis Petracoricensis, narrat sacram omnem suppellectilem ac sanctas reliquias, quæ in capitulo Petracoricensis gazophylacio servabantur, ab hæreticis nocte intempesta direptas esse: inter quas caput sancti Leonis PP. numerat, easque reliquias in horto quodam repertas, sub majori altari sepultas esse. Ex eodem, opinor, fonte hausit illustrissimus Tullensium episcopus Andreas Saussayus quæ scribit in supplemento Martyrologii Gallicani ad 11 Aprilis: *Sanctissimi pontificis (Leonis I) corpus tot divinorum mirabilium instrumentum lapsu temporis Roma in Aquilianam translatum in majori Petracoricorum ecclesia sub titulo sancti Stephani protomartyris honorifice collocatum, una cum sacris ossibus S. Patrocli et sanctæ Sabinæ virginis Sixtus papa IV in suis bullis quiescere testatur.*

D XIII. Certa puto quæ narrat Clarius monachus auctor Chronici sancti Petri Vivi Senonensis, tomo II Spicilegii Acheriani. *Postulavit, inquit, Ansequis a Joanne papa (VIII) dari sibi reliquias pontificum atque doctorum Gregorii atque Leonis, quod et impetravit; plerumque etenim sacra missarum solemnina in sede apostolica celebravit. Dedit autem ei Joannes papa caput beati Gregorii papæ universalis, filii Gordiani, plumbo inclusum, et brachium S. Leonis papæ et docto-*

Paschalis quoque secundus aliquid simile egit, teste Petro Manlio canonico in descriptione basilicæ veteris Vaticanæ t. VII Act. SS. Junii, pag. 39.

ris. *Suscipiens autem hoc munus idem Ansegisus delulit Senones in basilicam S. Petri, quod usque in hodiernum diem illic cum magno honore servatur.* Florebat porro Ansegisus post medium sæculum nonum, Clarius vero opus suum perduxit usque ad annum 1124. Eadem narrant Odoranus in suo chronico, Robertus Antissiodorensis in chronologia sancti Mariani, Martinus Polonus in Joanne VIII, qui Martinus cum decem Chronica recensent ex quibus suum confecit, nec tamen tria superius relata commemorat. 604 ex aliis accepisse credendus est, quæ de reliquiis Ansegisodatis recitat. Subscribit iisdem Gaufridus a Colone monasterii sancti Petri Vivi alumnus in chronico uis.

De eodem brachio sancti Leonis addit idem Chronicon sancti Petri Vivi, ad annum 999, quo contigit obitus Senvini archiepiscopi Senonensis, qui hoc monasterium de novo extruxerat. *Deinde, inquit, brachium S. Leonis papæ cum digitis S. Ehhonis ab abbate Raynardo (erat autem ipse abbas nepos ejusdem archiepiscopi, scribit idem auctor superius) et a fratribus monasterii S. Petri multa prece obtinens, auro et gemmis ornavit, et eidem cuius Dei (id est ecclesiæ Sancti Stephani) contulit. Pro quibus mutua vicissitudine, et pro remedio animæ suæ de altario S. Sacerdotum, quod triginta passus a crypta monasterii abest, et de altario S. Petri, quod est in villa quæ Altoni vocatur, et de altario sancti Lupi, quod est in villa quæ Naudus dicitur, perpetua privilegia, una cum consensu et voluntate papæ Romani et episcoporum suorum, S. Petro ejusque monachis fecit.*

Brachium sancti Leonis restitutum postmodum fuisse monasterio sancti Petri asserunt ejusdem domestica monumenta: inter quæ proferunt indicem reliquiarum illic servatarum anno 1552 conscriptum. Furto idem sublatum aiunt circiter annum 1628, a quodam capellano ecclesiæ Sancti Stephani, qui sub devotionis pietatisque prætextu sacras reliquiarum thecas detergere ac mundare satagens, plures ex ipsius surripuit, e quibus brachium sancti Leonis sanctimonialibus Carmelitis Senonensibus dilargitus est. Hæc ipsi descripsimus in monasterio Sancti Petri ex Chronico ms. quod nobiscum perhumaniter communicarunt piissimi hujus cenobii Ascetæ, penes quos sit narratorum fides.

Sacras sancti hujus pontificis reliquias servabat olim Parisiensis abbatia Sancti Maglorii, quod testatum legi in pervetusto cartulario Sammagloriano, in quo indiculus reliquiarum monasterii descriptus anno 1321, cum recensio publica facta est reliquiarum omnium in eo servatarum; præsentem, ut codex habet, Petro de Latilly episcopo Catalaunensi, qui tum regis jussu huic monasterio in custodiam datus est.

XIV. Hæc si vera sunt, difficile dictu quomodo corpus sancti Leonis I *omni ex parte (a) illibatum* repertum fuerit anno 1607, cum illud in novam basilicam transferendum loco motum est. Hoc unum, opinor, intelligit qui hoc scribit, quod quidquid tum repertum, integrum erat et vermibus intactum. Rom totam describo e Romæ Subterraneæ lib. II cap. 8, et ipsa auctoris verba repræsentō. Præter Leonem primum, *tres 605 item sanctissimi Leones summi pontifices, secundus scilicet hujus nominis, tertius et quartus eodem in oratorio (ad dexteram scilicet majoris absidis prope sancti Petri aram in ejus basilica)*

conditi fuere, ibidemque anno Domini 1607, die 20 Maii, Paulo V regnante (potius sedente) feliciter adinventi sunt, cum, eodem jubente pontifice, simul beata quatuor eorundem corpora in novam puriter inferendu essent basilicam. Tunc enim disjecto oratorii ipsius altari, sacra eorundem trium corpora in arca tabulis marmoreis compacta intuentibus apparuerunt; alterum tamen ex his in lignea ibidem inclusa arcula repositum erat, quod beati pontificis Leonis IV existisse ab omnibus proculdubio existimatum est; hoc enim præ cæteris integrum magis minusque labefactatum erat. Hanc subter arcam lapidei interjecti pavimenti, et ligna altera arca reperta fuit ferreis quibusdam hastulis ab humo dissita, in qua S. Leonis I corpus omni quidem ex parte illibatum, ac ornamentis pontificalibus insignitum concludebatur: mitram nimirum, ut mos est, beatissimus pontifex in capite gestabat; sutis ampla, quod antiqui consueverant, casula operiebatur, sub qua complicata item manus conspiciantur. Pallio insuper, quod pontificiæ plenitudinem potestatis exhibet, in superiori parte circumcingebatur, cujus quidem sacri pallii reliquias cernere adhuc dabatur, ex duabus præsertim, quæ exstabant, perexiguis rubri coloris crucibus, et ex acu item aurea eidem planetæ affixa, quæ eidem retinendo pallio inservierat. Corpus autem longitudinis erat palmorum septem et trium palmi quadrantum. Quæ quidem sacratissima pignora post impensum, ut par erat, renerationis cultum, simul eodem anno, die 27 Maii, velut quid haud ullo æquiparandum pretio, in novam basilicam translata sunt, in superiori utique extremo sacello, quod meridiem respicit, ibique in nobilissimo quodam affabre ex marmore elaborato, sacrisque historis exsculpto sarcophago religiose condita fuere. Sancti Leonis I nempe corpus in eadem arca lignea, quæ altera plumbea circumdabatur: aliorumque trium in arca cypressina, hastulis ferreis superposita, quo nimirum eorundem ossu omni prorsus ex parte discretu ac distincta a corpore sancti Leonis I servarentur. Ipsi autem sarcophago in plumbi lamina hujusmodi memoria apposta est.

606 CORPORA SS. LEONUM PRIMI, SECUNDI, TERTII ET QUARTI SUMMORUM PONTIFICUM CONDITA IN PARTE DEXTERA BASILICÆ, AD LATUS MAJORIS ALTARIS PRINCIPIS APOSTOLORUM SUB ARA VETERIS ORATORII. QUÆ SUPEREXSTRUCTO PAVIMENTO TEGEBATUR. INDE PAULI V PONTIF. MAX. JUSSU EDUCTA EVANGELISTA PALOTTUS TIT. S. SAURENTII IN LUCINA CARDINALIS CUSENTINUS HUIUS BASILICÆ ARCHIPRESBYTER SOLEMNI PROCESSIONE IN NOVUM TEMPLUM EXTULIT ET HAC SUB ARA IN EADEM MERIDIONALI PARTE REPOSUIT XXVII DOMINICA INERA OCTAVAM ASCENSIONIS MDCVII. PONTIFICATUS S. D. N. ANNO TERTIO.

XV. Hæc de secunda sancti Leonis translatione anno 1607 celebrata scribit Paulus Aringhus Oratorii presbyter, in sua Roma Subterranea. Quæ cum sub prælo esset anno 1651, de tertia translatione (b) co-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) *Illibatum*, id est nulla ex præcipuis partibus ossium desiderata aut loco mota, si caput excipias, quod in plura fragmenta ossium erat consumptum, ut narrat Jacobus Grimaldus ad Acta conscribenda delectus, quæ inserta fuerunt Actis recentioribus in translatione sanctorum quatuor Leonum Romæ impressis anno 1715.

(b) Innocentius X altare pro Leone I construxit. Translatio autem ejusdem peracta fuit sub Clemente XI, quam accuratissime describit Benedictus XIV lib. IV de Servorum Dei Beatificatione et Canonizatione part. II c. 23, a num. 7 ad 14. Primum scilicet die 20 Maii an. 1713, eodem Benedicto tunc canonico archivista basilicæ S. Petri afferente documenta

gitabatur ab Innocentio X summo pontifice, ut idem auctor refert eodem loco, post pauca. *Illud, inquit, postremo loco adjungimus, Innocentii X pontif. max. jussu, ad recolendam apostolici viri memoriam, in Vaticana basilica sacellum in ejus honorem ad præsens aptari, ubi equitis Alexandri Algardi Bononiensis manu, inter statuariæ artis sculptores primarii, in tabula marmorea idem pontifex, dum Altilæ occurrit ad liberandam Urbem, exsculptus intuentium oculis exhibetur, et sacram aram, sub qua ejusdem deinde corpus collocandum est, nobilissimæ instar picturæ splendide exornat.*

XVI. Et hæc quidem sancti corporis reliquiis certatim impensa sunt officia. Sed haud minus pretiosa sancti Leonis scripta, quæ supersunt, velut venerandæ animi Deo pleni reliquiæ, quibus sæpe reddita sanitas animis quos aut vitium aut error corruerat: hic semper tela parata Ecclesiæ, quibus jugulet hæreses, debellet dæmonem, et vitiorum monstra confodiat. Præclara illa magni pontificis monumenta divinitus tradita esse, miraculis signisque haud vulgaribus sæpe ostensum est. Quin etiam post mortem aliquando visus præsto esse ad rependendam gratiam iis qui suam ad Flavianum epistolam 607 defenderant, si fides est auctori Prati spiritualis qui hanc e historiam his verbis commemorat. *Theodorus, inquit (Cap. 448), sanctissimus episcopus Dornæ (vel Dernæ) quæ est in Libya, narravit nobis, dicens: Cum essem cubicularius sancti papæ Eulogii, vidi in somnis virum reverendi habitus, statura procerum, dicentem mihi: Nuntia meum Eulogio papæ adventum. Ad quem ego: Quis es tu, qui jubes ut nuntiem? Respondens ille, dixit mihi: Ego sum Leo Romanus pontifex. Ingressus igitur ego nuntiavi dicens: Sanctissimus et beatissimus papa Leo Romanæ sedis antistes convenire vos vul. Cum hoc audisset papa Eulogius, exurgens concitus in occursum ejus, sulatanlesque se invicem oratione facta cõsederunt. Tunc vero dominus et eximius Leo dixit sancto Eulogio: Scis quare venerim huc ad vos? Respondit ille: Non. At ipsi: Veni ut vobis gratias agerem, quia rite et magnifice pro mea epistola respondistis, quam scriptam misi ad fratrem meum Flavianum Constanti-*

opolitanum patriarcham, sensum quidem et sententiam meam aperientem, hæreticorum autem ora obstruentem. Scito autem, frater, quia non mihi tantum vestrum divinum laborem studiumque contulistis, sed etiam supremo culmini apostolorum Petro, et ipsi præ omnibus, quæ a nobis prædicatur Veritati, qui est Christus Deus noster. Ista non semel tantum, sed bis terque conspiciens, trina apparitione firmatus, enarravi sancto papæ Eulogio, qui cum audisset lacrymatum est; extendensque in cælum manus suas, Deo gratias tulit, dicens: Gratias tibi ago, Dominator orbis, Christe Deus noster, qui cum indignus sim, veritatis tuæ præconem me facere, et per orationes servorum tuorum Petri et Leonis parvam et modicam alacritatem nostram, tamquam duo viduæ minuta, summa et ineffabili benignitate tua suscipere dignatus es.

XVII. Cusum numisma æreum in S. Leonis papæ memoriam, cum imagine et nomine S. Petri a parte altera, altera vero nomine expresso ipsius S. Leonis, repræsentat in suis Annalibus doctissimus cardinalis Baronius ex archivo Lælii Pasqualini, ejusque numismatis mysteria investigat (*Ad ann. 461, num. 12*). Sed Nicolaus Alemanus in dissertatione de Lateranen. Pariet., et post ipsum Andreas Victorellus in additionibus ad Claconium (a) ad Leonem III, hoc numisma referri merito putant ob hanc rationem, quod Domini titulus his nummi litteris contentus, D. N. LEONI PAPAË, non Leoni I conveniat, sed Leoni III, cui Urbis dominium Carolus Magnus Francorum rex et imperator restituerat, et firmaverat, ut loquitur Alemanus, vel potius ut loqui debuit (b), tum primum largitus erat.

Ut ut sit de hoc æreo monumento, monumentum certe quovis ære perennius sibi vivens posuit Leo noster, suis numquam interituris lucubrationibus, vitæ sanctimonia, dum Ecclesia manebit, a Christianis recolenda, rerum præclare gestarum magnitudine ac susceptis pro Ecclesia et imperio laboribus; quæ omnia in uno Leone Ambrosii constantiam, facundiam Chrysostomi, Augustini doctrinam, Petri ipsius fidem sub uno conspectu repræsentant.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

anterioris translationis sub Paulo V, sacrum Leonis Magni corpus inventum in distincta capsâ sub altare S. Mariæ de Columna, recognitum fuit. Dein, die 20 Martii an. 1714, a dicto altari traductum fuit ad sacellum S. Nicolai Bariensis. Die autem secunda Aprilis anni ejusdem nova recognitio peracta: ac postea die 11 ejusdem mensis S. Leoni dicata idem corpus, præsentem summo pontifice Clemente XI ac nonnullis cardinalibus, tertio recognitum et a perito viro exacte descriptum, cujus iconem videre est apud Franciscum Blanchinum, t. III Anastasii pag. 161. Tandem die festo ejusdem sancti anni sequentis 1715, sacrum corpus solemnî pompa elatum, et conditum sub altari proprio S. Leonis, quod Innocentius X construxerat. Vide plura apud eundem Benedictum XIV. loco citato.

(a) Ad Leonem potius VIII hoc numisma argenteum quidem, non æreum, pertinet, ut videre est ex opere *Antiquiores pontificum Romanorum denarii olim in lucem editi a Joanne Vignolio, iterum aucti studio et cura Benedicti Floravantis. Romæ 1734, pag. 3 et 78. Confer etiam Muratorium, tom. II Antiq. Italic., dissert. 27, numm. 45, col. 558. In notam autem*

compendiarium DN. hæc observat Vignolius pag. 78: *Perperam quidem idem Baronius et Alemanus nolam hanc compendiarium DOMINO NOSTRO sunt interpretati, cum litteras punctum non dividat, sed linea sit superaddita, quæ unicam vocem esse demonstrat. Ita enim tunc temporis titulus DOMNI compendio scribi solebat. Ad Leonem I referendi videntur recentiores nummi Joannæ reginæ Neapolis, et Ladislai regis, apud eundem Muratorium loco laudato, col. 640, nummo 8 et 639, nummo 7, in quorum postica legitur S. Leo papa, ubi in aliis nummis ejusdem ævi ac regni loco S. Leonis habetur. S. Petrus papa.*

(b) Id falsum evincitur ex iis quæ fuse disputat reverendissimus Joannes Augustinus Orsi sacri palatii magister in dissertatione inscripta: *Dell'Origine del dominio e della sovranità de' Romani pontefici sopra gli stati loro temporalmente soggetti, Roma 1742, cap. 8, ubi jamdiu ante Romanos pontifices in Urbe supremum dominium obtinuisse demonstrat. Quoad ipsas vero ejusdem dittonis provincias, quatenus una cum donationis titulo titulus etiam restitutionis concurrerit, cum Carolus Magnus eas S. Petro reddidit, ibidem late ostendit c. 6.*

APPENDIX.

Præmissæ dissertationi de vita et rebus gestis S. Leonis, quæ in recentioribus notitiis ad ipsius cultum pertinentibus desinit, unum novissimum documentum addendum est, quo summus pontifex BENEDICTUS XIV eundem Magnum Leonem doctoris titulo et cultu in universa Ecclesia honorandum præcepit. Id a nobis summo opere expo-

titum fuit, ut ex epistola nuncupatoria ad eundem summum pontificem tomo primo affixam manifestum fiet. Ipsa autem peculiaris constitutio apostolica, quae idem cultus S. Leonis decretus fuit, eo magis hic describenda visa est, quod quicumque eam legerit, cum selectiora hujus encomia ac ipsius cultas decernendi rationes propositas inveniat, tum vero sapientissimi auctoris eruditionem, ac insigne in nostrum Sanctum pietatem cognoscat.

600 BENEDICTUS episcopus servus servorum A do firmamentum orthodoxæ fidei prædicatur; idem Dei ad perpetuam rei memoriam. in pervetusto Synodorum libro apostolicorum dogmatum defensor et apostolis cœquandus dicitur.

Militantem Ecclesiæ auctor et rectorque Deus, cum eam super fundamentum apostolorum et prophetarum ædificaverit, summoque angulari lapide Christo Jesu innixam voluerit, tum provido cavit consilio ut ad illius custodiam atque præsidium usque in sæculorum finem advigilarent egregii sanctique doctores, qui nedum sublimioris virtutis exemplo fidelium mores ad sanctitatem justitiamque componerent, sed etiam doctrinæ vi excellentia eosdem in fidei sinceritate et salutaris scientiæ veritate continerent. Horum quidem operam tanti se facere ostendit communis Dominus et Magister, ut eos sal terræ et lucem mundi appellaverit: utpote qui non vivæ tantum vocis officio, quemadmodum cæteri B sanctarum plebium pastores, præsentium sibi populorum saluti consulturi erant, sed peculiari sapientiæ lumine Spiritus sancti dono ditati, doctissimis conscriptis libris, universam Ecclesiam instruere, et omnium sæculorum posteritatem in religione erudire debebant. Hinc Ecclesia ipsa, Sponsi sui spiritu imbuta, ejusque instituta servare studens, eosdem gloriosos viros uberiori doctrinæ munere a Deo repletos, hoc singulari honore prosequi consuevit, ut in solemnibus sacris, quæ recurrentibus eorum festivitibus celebrantur, tam scilicet in sacrificio missæ quam in ecclesiasticis officiis, ejusmodi preces, lectiones et laudes adhiberi jubeat, in quibus et sancti doctoris titulus ipsis tribuitur, et eorum sapientia ac doctrina specialius prædicantur.

Porro inter eos quorum natales dies hoc peculiari C ritu ac privilegio decorantur, merito semper numerandum existimavimus prædecessorem nostrum sanctum Leonem I, Romanum pontificem, qui (ut doctissimi cardinalis Baronii verbis utamur) ob excellentem virtutem, doctrinam, et in cura pastoralis vigilantissimum studium, a majoribus MAGNI cognomento jure meruit appellari. Cujus quidem doctrinæ excellentia, sive in altioribus fidei nostræ mysteriis explicandis, et contra insurgentes errores vindicandis, sive in tradendis disciplinæ regulis et morum præceptis, cum singulari sacerdotalis eloquii gravitate et ubertate, adeo elucescit, ac etiam tot hominum laudibus cumulata, tantoque conciliorum, Patrum scriptorumque ecclesiasticorum studio et consensu celebrata dignoscitur, ut sapientissimus pontifex D nulli ferme sanctorum doctorum, qui in Ecclesia floruerunt, aut fama aut existimatione postponendus esse videatur. Et sane sancta universalis synodus apud Chalcedonem congregata, non illum tantummodo vocis beati Petri interpretem appellavit, sed et illius de incarnatione 611 Domini doctrinam venerabunda suscipiens, exclamare non dubitavit: Petrus per os Leonis locutus est. Idem sanctus pontifex a concilio Constantinopolitano sub Menna celebrato, illuminator et columna Ecclesiæ; idem a sexta syn-

in pervetusto Synodorum libro apostolicorum dogmatum defensor et apostolis cœquandus dicitur. Quid autem clarissimi religionis nostræ proceres ac Patres? Sanctus Sophronius Hierosolymorum antistes sanctissimum Romanæ Ecclesiæ, immo omnium quæ sub cælo sunt luminare Leonem fuisse affirmavit. Utque aliorum innumera prætereamus testimonia, S. Nicolaus papa I, ad Michaelem imperatorem scribens, libere asseruit quod nisi Deus Leonis virtutem atque doctrinam adversus latrocinium Ephesinum excitasset, religio Christiana penitus corruisset. Etsi autem Ecclesia inter eos quos doctorum titulo et appellatione distinguit, sanctum Leonem pontificem nondum peculiari decreto recensuit, illius tamen doctrinam tanto in honore se habere ostendit, ut ipsius scripta, non secus ac illorum quos præcipuos religionis magistros atque doctores jam dudum veneratur, in divinis officiis frequenter locum habere jusserit, et in iis præsertim solemnitatibus, quibus majora fidei nostræ mysteria per anni cursum recoluntur, universum clerum et populum ex illius sermonum lectione solidam eruditionem et spiritate pabulum haurire voluerit.

Ad hæc autem quæ de sancti Leonis meritis et gloria cum omnibus sentimus, et jam pridem animo nostro reputavimus, peculiaris quædam. Nobisque eum paucis communis, accedit causa, quæ nostram olim erga ipsum pietatem et venerationem magnopere accendit et auxit: quod scilicet dum in Vaticana beati Petri basilica canonicalem dignitatem in minoribus obtineremus, cum sacrum illius corpus, a multo jam tempore sub altari Sanctæ Mariæ de Columna nuncupatæ quiescens, ad alterum ipsius sancti pontificis nomine in eadem Basilica erectum et dedicatum, solemniter ac pompa transferendum fuit, venerabilium illius ossium elevationi et recognitioni præsentibus adfuimus, eaque nostris oculis intueri ac debito cultu prosequi summæ felicitatis luco habuimus; cujus rei Nos alibi, nimirum in opere de Canonizatione sanctorum lib. ix, part. ii, cap. 23, mentionem fecimus.

Quod itaque semper, præmissas ob causas, justum et æquum censuimus, quodque nostra in sanctum pontificem singularis devotio Nobis suadet, hoc demum, auctoritate apostolicæ sedis, in qua, magno licet temporum, majore autem meritum intervallo, eidem successimus, nunc re ipsa præstare decrevimus. Ideoque exempla sequentes aliorum Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum, qui præter summos illos Ecclesiæ doctores, alios etiam sanctissimos viros, qui eximia doctrinæ laude in Ecclesia floruerunt, eamque scriptis suis locupletarunt, proprio doctorum titulo et cultu honorandos esse decreverunt, motu proprio, et certa scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, volumus, præcipi-

mus et mandamus ut in officii divini Breviario, in festo sancti Leonis papæ et confessoris, antiphona *ad Magnificat* in utrisque vesperis ponatur ea quæ incipit, *O doctor optime*; in missa autem dicatur introitus: *In medio Ecclesiarum*; 613 et post collectam subsequatur lectio libri Sapientiæ, *Justus cor suum tradet*, cum graduali, ut in communi doctorum; post evangelium vero dicatur *Credo*; reliqua, ut in consueta missa propria de sancto Leone. Atque ita per omnes Ecclesias, et respective ab omnibus et singulis, qui ad divini officii recitationem tenentur, perpetuo servandum statuimus et decernimus; non obstantibus contrariis rubricis, usibus et consuetudinibus, etiam expresse per sedem apostolicam approbatis et confirmatis, aliisque in contrarium facientibus quibuscumque.

Nulli ergo hominum liceat paginam hanc nostri præcepti, mandati, statuti, decreti et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem

omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo quinquagesimo quarto, idibus Octobris, pontificatus nostri anno quintodecimo.

J. card. pro-datarius. D. card. Passioneus.

VISA

De curia J. C. BOSCHI.

Loco ✱ plumbi.

L. EUGENIUS.

Registrata in sacretaria brevium anno a Nativitate, Domini Nostri Jesu Christi millesimo septingentesimo quinquagesimo quarto, indictione secunda, die vero nono mensis Novembris, pontificatus autem sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Benedicti divina Providentia Papæ XIV, anno decimo quinto supradictæ constitutio officia et publicata fuit ad valvas curiæ Innocentianæ, et in acie campi Floræ, ac in aliis locis solitis, et consuetis Urbis, per me Dominicum Contini apost. curs.

ANTONIUS BEFANI mag. curs.

DISSERTATIO SECUNDA,

De auctore librorum DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM, qui PROSPERO AQUITANO vulgo tribuuntur: in qua et abjudicantur PROSPERO, et LEONI MAGNO vindicantur.

615 I. Diu est quod a viris eruditis, de auctore gemini de Vocatione omnium gentium libelli quæstio in medium adducta est et operosius ventilata: nec ullus fere scriptor commentarios suos vel de gratiæ divini auxilii, vel de ecclesiasticis scriptoribus hoc et superiori sæculo edidit, qui suum de genuino libelli hujus parente judicium conferre non gestierit. Nec id quidem immerito: interest enim ecclesiasticæ doctrinæ non parum ut tam eruditus theologus tamque locuples antiquæ doctrinæ testis non ignoretur; cui hanc laudem impertire non veretur scriptor celebris (II. Bullingerus comment. in Epist. II ad Tim. c. 1): omnes a concertationibus alienos, nec vel Deo peccatum, vel homini bonum spirituale tribuere volentes eo ex scriptore genuinum antiquitatis sententiam discere, atque illam, tanquam inter Scyllam et Charybdim, tutissimam insistere viam debere. Magna laus, sed vera laus, licet ex heterodoxo ore profecta. Quam, quavis ille mente protulerit, canobrem amplectimur, quod Augustinianam catholicamque adeo de prædestinatione sanctorum et gratia Dei doctrinam feliciter nemo assecutus est, nemo erudite facundeque magis explicuit. Eumdem castigatissimi ac edecumati plane *judicii virum* appellat Vossius (Hist. Pelag. lib. VII). Eiusdem auctoris scribendi ratione ac sensibus mirum in modum allici se ostendit Hugo Grotius, qui opus istud diligentissime perlegisse se significat. Eum passim vocat *scriptorem magnum, optimum et Pelagio in primis inimicum, piæ et pie ac sapienter scribentem*. Nec magis sibi ab hujus scriptoris laudibus temperavit Desiderius Erasmus, vir in aliorum laudes non nimium effusus. *Res ipsa loquitur*, inquit (Lib. de Voc. gent.) *hominem fuisse in sacris litteris diligenter exercitatum, ingenio sano et acuto. Ipsa phrasis sic Isocraticis illis schematibus modulata tinnulaque est, ut quod est in hac affectatione difficillimum, præsertim in argumento subtili, nusquam desideres styli perspicuitatem, nusquam offenduris odio captatæ concinnitatis, nec usquam frigeat affectatio sententiarum argutularum; sed, quod puer in rhetorum scholis didicerat,*

feliciter accommo lat ad seriam Scripturarum tractationem. Nec deest orationis copia, idque citratæ dii sensum.

II. Tam præclarum igitur opusculum alii aliis vindicant. Datum est primum sancto Ambrosio Mediolanensi episcopo: si quidem Franciscus Cumel (In I Part. S. Thomæ) ex hujus auctoris verbis certum putavit Ambrosii ætate viguisse Pelagianorum hæresim: non aliam, opinor, ob causam in eam sententiam veniens, quam quod inter Ambrosianas lucubrationes opus istud legerat, inter quas suum adhuc hodie locum retinet. Verum alterius esse certissimum est. *Cujus rei si nullum esset aliud argumentum*, ait D. Erasmus (loco citato), *tanto tamen est totius phraseos dissimilitudo, ut primo statim gustu lector deprehendat alium loqui quam Ambrosium. Atque utinam tales multos libellos Ambrosianis admiscuisset, qui hos admiscuit. Tales imposturas facile tulerimus, quæ pro auro supponant aurum*. Phraseos dissimilitudini accedet Pelagianorum mentio, quos Ambrosio jam inter cõlites recepto natos esse constat. Nec Pelagianorum modo meminit, sed et Semipelagianorum, quos præsertim toto opere insectatur; at de istis non nisi post (a) viginti ab Ambrosii obitu annos auditum est in Ecclesia.

III. Eucherii Lugdunensis episcopi opus esse suspicari videtur Erasmus, cum hujus stylum 617 ab illius phrasi non prorsus abhorreere admonet. Suspicionem augere potest quod Eucherius ad Lirinensem insulam primum appulisse videtur, cum eremi secreta quærebat, ac postmodum Lerone in Lirino proximam incoluit: hujusque insulæ monachis familiaris fuit: apud quos cum ferverent disputationes de gratia, facile contingere potuit ut his se Eucherius immisceret. Fuit etiam Joanni Cassiano et Hilario Arelatensi pernecessarius, illis, inquam, inter Augustinianæ de gratia doctrinæ adversarios insignioribus: ut, quod de Leone diximus, poluerit suos amicos a pravis opinionibus hoc scripto dimovere velle: videtur enim ipse Augustiniano dogmati adhasisse, ut ex ejus filiique Salonii scriptis conjicit Norisius

BALLERINORIUM ANNOTATIONES.

(a) Forte errore amanuensium *viginti* pro *triginta* scriptum fuit. Ambrosius enim obiit an. 397, Semipelagianorum vero error audiri cœpit an. 427, ut li-

quet ex Augustini epistola 217, hoc anno scripta ad Vitalem.

(*Hist. Pelag. l. II, cap. 13*). Sed iste sunt longius accersitæ conjecturæ; nec talis mihi videtur styli utriusque similitudo, quæ eundem scriptorem arguat: non modulata tinnulaque illa phrasis, quam in libris ex Vocatione gentium agnoscit Erasmu, in Eucherio deprehenditur: non idem sententiarum pondus, delectus verborum, totiusque sermonis majestas, quam in hoc opusculo demiratur.

IV. Sunt qui putent Hilario ascribendum opus, quam in partem inclinat Joannes Latus lib. de Pelag. et Semipelag. Sed cui Hilario? Tres enim hujus nominis per ea tempora legimus, nempe Hilarium Syracusanum, cujus epistola ad Augustinum, et Augustini rescriptum de pluribus gratiæ capitibus habentur inter sancti doctoris epistolas (*Epist. 88 et 89*). Alterum, qui e Galliis scripsit ad eundem Augustinum, et Prospero ad propugnandum illius doctrinam socium se adjunxit. Tertium denique Arelatensem episcopum. Ex tribus unum conlasse videntur aliqui, de quibus Hincmarus Remensis in libro de Prædestinatione. Hincmarus ipse (*lib. de Prædest. c. 13 et 18*) Syracusanum quidem ab Arelatensi discernit, et Arelatensem confundit cum Prosperiano: quæ est etiam opinio cardinalis Baronii et Joannis Gerardi Vossii. Contra ego Syracusanum ab Arelatensi, et Arelatensem a Prosperiano distinguo cum viris eruditissimis; Prosperianum vero eundem esse ac Syracusanum monachum, facile mihi persuadeo.

V. Hilarium Syracusanum monachum alium esse ab Arelatensi Hilario ex annorum ratione nullo negotio conficitur. Syracusanus scripsit ad Augustinum circiter annum Christi 413 vel 414. Nam ante annum 412 ut scripta non credatur epistola sancti Augustini rescribentis, facit mentio iudicii contra Cælestium facti apud Carthaginem. Cum vero delata sit in Palestinam ab Orosio, qui illuc venit verno tempore, lectaque sit in conventu presbyterorum habito mense Julii anni 415, manifestum est ultra annum 414 differendam non esse Syracusani hujus monachi epistolam. At eo anno Hilarius, qui postea Arelatensis episcopus, annum ætatis suæ decimum tertium non excedebat: siquidem mortuus est anno 419, quadraginta et octo annos natus, teste Honorato Massiliensi vitæ ejus scriptore.

¶ VI. Hilarium porro Syracusanum ut eundem putem cum Prosperiano, seu Prospero in defensione sancti Augustini socio, istæ me movent conjecturæ. Uterque (si duo sunt) discipulus sancti Augustini fuit, eique in Africa aliquandiu adhesit. Uterque Pelagianis erroribus adversus. Uterque laicus, ac opinor, monachus. Tenuioris uterque eruditionis circa Ecclesiæ dogmata, de quibus dubitanti similis interrogat Augustinum, ut ex epistolis eorum constat. Utriusque demum epistolæ stylus non absimilis. Hilarium autem illum Syracusanum dico, non quod Syracusis oriundum putem: si enim idem est cum Prosperiano, Gallus fuisse credendus est. Siquidem hic Massilia, ut opinor, vel ex alia Galliarum civitate scribens, Augustinum parentum suorum nomine salutatur; et sub fine epistolæ hæc addit: *Sciat sanctitas tua fratrem meum, cujus maxime causa hinc discessimus, cum matrona sua ex consensu perfectam Deo continentiam devovisse (Hilarii epist. ad S. Aug.)*. Ex quibus liquet paternam Hilarii familiam in Galliis fuisse. Potuit certe idem Hilarius paternam domum relinquens occasione alicujus cum fratre suo dissidii in Africam transfretare, seque discipulum tradere Augustino erudiendum apud Hipponem. Post aliquot annos incessit eum revisendæ patriæ cupido: quam dum repetit, celebriora monachorum cœnobis lustrare voluit, quæ erat monachorum illius ævi consuetudo. Ad Syracusam igitur appulit, comitibus nonnullis, ut reor, Hipponensibus civibus vel clericis; quibus de Syracusano Hipponem remeantibus, ut ipse scribit, litteras breves ad Augustinum tradidit, quibus cum de glescente apud Syracusas Pelagiano

dogmate monuit. Demum in patriam reversus, cum magistri sui doctrinam plurimis exosam in Galliis comperisset, monendum illum existimavit, memor forte id antea ab ipso dum Syracusis ageret, postulasse Augustinum his verbis: *Tu magnum conferes beneficium, si ea quæ illic a sanctis fratribus adversus istorum vaniloquia disserentur, non me facias ignorare (S. August. epist. 89 ad Hilari. in fine)*.

VII. Hilarium denique Prosperianum male pro Arelatensi episcopo accipi clarissime demonstravit celeberrimus invictissimusque doctrinæ sanctorum Patrum assertor in opere Gallico ante viginti annos edito (*Apologia SS. Patrum de Gratia, part. 1*), idemque probat nuperus historiæ Pelagianæ scriptor Henricus de Noris (*Hist. Pelag. l. II, cap. 2*). Vel hoc unico argumento res conficitur. Jam tunc episcopus erat Arelatensis Hilarius, cum alter scripsit ad Augustinum una cum Prospero; at Hilarius iste laicus tantum erat eo tempore quo suam exarabat epistolam. Talem enim se prodit ipse his epistolæ suæ verbis, quibus præcipuos sancti Augustini adversarios designat, ac in primis Hilarium Arelatensem. *Sunt ex parte tales personæ, ut his consuetudine ecclesiastici laicos summam reverentiam necesse sit exhibere. Quod quidem ita curavimus Deo juvante servare, ut cum opus fuisset non taceremus*. Succinit Prospero in epistola sua ad Augustinum. *Possumus, inquit, ad credendum esse constantes; sed ad auctoritatem talia sententium non sumus pares; quia multum nos et vitæ meritis antecellunt, et aliqui eorum ad epte nuper summo sacerdotii honore supereminent*. Deinde laicus erat iste Hilarius, cum Augustino jam mortuo, ac proinde non ante annum 430 scripsit Cælestinus papa ad Galliarum episcopos: Prosperum enim et Hilarium filios vocat, non fratres, ut coepiscopos appellari decuisset; nec aliter eosdem compellat sanctus Augustinus initio libri de Prædestinatione sanctorum, quam ut filios.

¶ VIII. Hilarius Arelatensis jam initio anni 420 in Arelatensi cathedra constitutus fuerat post obitum Honorati, qui Patrolo occiso substitutus anno 428, biennio tantum, Honorato Massiliensi teste *Vita S. Hilarii*, episcopatum gessit. Quod adhuc probatur ex *Vita sancti Germani Antissiodorensis*. Hic enim cum anno 429, ut vult Baronius, vel ut alii, 430 ex legatione Britannica reversus Arelatem se contulisset, illustrabatur eo tempore, inquit Constantius, *civitas Hilario sacerdote multimoda virtute pretioso*. Denique his expressissimis verbis sanctus Prosper Hilarii Arel. episcopatum commemorat in epistola sua *Unum, inquit, eorum præcipuæ auctoritatis et spiritualium studiorum virum sanctum Hilarium Arelatensem episcopum sciat beatitudo tua admiratorem sceleratoremque in aliis omnibus tuæ esse doctrinæ, et de hoc, quod in querelam trahit, jam pridem apud sanctitatem tuam sensum suum per litteras velle conferre*. Hæc quidem verba Arelatensem episcopum irreptitia esse et expungenda censet cardinalis Baronius; cui fere subscribit Vossius. *Longe tamen magis placet, inquit, si pro KLARIO scribatur HONORATUS*; sicut scriptum dicitur a doctissimo Espenceo commentariis in epistolam ad Timotheum, lib. I, cap. 9. *Quod sive ille, inquit idem Vossius (Hist. Pelag. l. VI), ex manuscriptorum fide, sive ex ingenio fecit, nobis quidem sententiam suam impense probat*. Verum nemini probandam spero hanc emendationem, cui manuscriptorum fides, chronologiæ ratio, verbaque ipsa Prospero omnino repugnant: *Possumus quidem ad credendum esse constantes, etc.* Hæc prima ratio distinctionis utriusque Hilarii ex unius episcopatu petita, quo numquam alter fuit insignitus.

VIII. 2. Longe diversus utriusque Hilarii erga sancti Augustini doctrinam affectus. Arelatensis enim etsi illius se *admiratorem sceleratoremque in aliis omnibus profiteretur*, ejus tamen de prædestinatione sententiam in querelam trahebat; et unus erat eorum

quos caligo istius opinionis, quæ Augustinianæ adversabatur, obscurabat. Hilarius autem Prosperi socius doctrinæ sancti Augustini in omnibus addictissimus erat, ut ipse de se testatur his verbis: *Nolo autem sanctitas tua sic me arbitretur hæc scribere, quasi de iis quæ nunc edidisti ego dubitem... Cæterum hac suspitione in tantum careo, ut potius infirmitatem meam qui tales parum patienter fero, notabilem pulem.* Inter eos porro quos moleste forebat ipsum Arelatensem episcopum 620 fuisse dubium non est, cum, etsi ejus nomen non exprimat, eum tamen iisdem coloribus depingat quibus et Prosper. *Sed plane, inquit, illud tacere non debeo, quod se dicant tuam sanctitatem, hoc excepto, in factis et dictis omnibus admirari.* En Hilarius Arelatensis Ecclesiæ præsullem, quem Prosper supra dicebat *admiratorem sectatoremque in aliis omnibus Augustinianæ doctrinæ, excepta quæstione quam in querelam trahebat.*

IX. 4. Prosperi socius auctor fuit eidem Prospero, ut ad sanctum Augustinum scriberet, ejusque litteras suis conjunctas misit in Africam, quemadmodum ipse narrat in fine suæ epistolæ; ubi et alias commemorat superius a se scriptas ad eundem Augustinum, quicquid necessitudo frequensque commercium intercessisse videtur. E contra vero eodem tempore scribit sanctus Prosper Hilario Arelatensi jam olim in mentem venisse ut episcopum Hipponensem litteris conveniret, sensum suum cum ejus doctrina collaturus; incertum tamen sibi esse utrum id esset præstiturus. Quod omnino sufficit ut unus ab altero diversus demonstretur. Prior enim Augustino familiaris fuit, posterior nequaquam.

4. Hilarius Prosperi commilito olim Augustini litteribus adhæserat, ejusque doctrinæ lacte aliquandiu in Africa fuerat enutritus; hoc enim ipse significat. *Sufficiat, inquit, mihi pena mea, quod a presentia tuæ deliciis exsulatus, ubi salubribus tuis uberibus nutriebar, non solum absentia tua crucior, verum etiam pervicacia quorumdam.* Arelatensis vero Hilarius nunquam in Africam peregrinatus est. Ex ejus enim et ex Honorati vita docemur hujus studio et opera Hilarium a sæculi deliciis ad monasticæ vitæ institutum traductum constanter apud Lerinum perseverasse, quousque mortuo Honorato in ejus locum successit, triginta nondum annos natus.

X. His de utriusque Hilarii discrimine elucidatis evanescit Vossii aliorumque assertio, qui non aliam ob causam Hilario vel Arelatensi vel Prosperiano opus de Vocatione gentium ascribendum putarunt, quam quod conflarunt ex duobus unum. Cui argumento alterum addo de utroque seorsim. De Hilario quidem Arelatensi; quod nihil in opere de Vocatione omnium gentium occurrit, quod vel minimum fuliginem Semipelagianam redoleat; qua certum est Hilarium Arelatensem vehementer infectum fuisse. Immo vero omnes Semipelagianorum errores hoc scripto pessumdantur.

Ad Prosperianum quod attinet, seu idem cum Syracusano, seu alter ab eo, non auctor est tam præclari opusculi. Neuter enim tanti fuit in Ecclesia nominis, ut inter Ecclesiæ magistros ac doctores meruerit a Gelasio PP. numerari; ut numeratus est auctor quem discutimus. Neuter ea sanctitatis aut doctrinæ fama claruit, ut Demetrias virgo optaverit sibi ab eo tractatum scribi de virginitatis proposito; idem enim procul dubio utriusque scripti auctor, ut ostendimus 621 inferius, et vel styli affinitas una demonstrat. Contra vero a stylo librorum de Vocatione gentium longe abhorret Hilarii utriusque phrasia: hæc jejuna, humilis ac repens; ille ornatus,

A sublimis et ad luxuriam usque exuberans. Nondum epistola ullum præ se fert character tam eleganti, tam eruditæ descriptioni simile quod spectare sinat. Syracusani enim brevior epistolæ contractior quam quæ ab homine erudito de modi quæstionibus scribi debuerat. Alter ulfitetur tenuitatem virium suarum; videtur non satis deprehendisse quam perniciosam doctrinæ catholicæ adversariorum dogma, quod bitat tolerari posse: excusat se apud Augustinum quod aliter in superiori epistola scripsisset de iisdem sententia, quam tunc scriberet. Denique in tatis propriæ conscius, ac timens iterum ne digne ac intelligenter opinionem Semipelagianam referret, monet se in Prosperum illius explicandæ provinciam transmisisse, ut vix omnino zelo erga Christi gratiam ardentiori præditus, quam ea scientia instructus quæ i defensore exigetur.

B XI. Hæc eadem ratio retinet me, ne alteri conjecturæ subscribam, qui vix dubitandum quin Prosperi Aurelianensis episcopi studio debeamus hanc de gratia lucubrationem. Qui enim in eo dicendi scribendique copiam fuisse stimemus, qui Apollinaris Sidonii (*Lib. viii. 45*) stylum emendicare coactus est, ut sancti Aurelianensis pariter episcopi res gestæ, merita, virtutesque memoriam commendarentur factum prodit Sidonius. Hanc procul dubio gratiam non detrectasset, sique prædecessoris aliorum episcoporum exemplum secutus, ipse crispisset, si in eo tanta fuisset facundia quæ in libellis de Vocatione gentium mirantur. Quid quod eam, de qua agitur, controversi crediderim ad ea usque loca penetrasse, in Prospero ille morabatur?

C Alteri Prospero, qui Carpentoratensi Vasio conciliis subscripsit, quod nonnullis placeat istud ex conjectura tradere, non refutatione indiget. Hunc enim jam mortuum laudare non potest Gelasio papa, qui anno 496, hoc est triginta plius annis ante utramque illam synodum evocatus; prior enim anno 527, posterior 529, est. Adde librum scriptum esse circa initium adversus Augustinum controversiæ, quæ totum annis Prosperi hujus ætatem prævertit quo culpanda hoc loco Vossii, viri alias diligenti, indiligentia, qui inter Prosperum 622 Aurelianensem et hunc posteriorem non discernit.

D XII. Venimus tandem (a) ad Prosperum Leonis nostri notarium, sive postmodum episcopus fuerit, ut vulgo putant, sive nunc ad eum gradum evectus sit, ut modo constiterit eruditos. Huic eo difficilius abjudicari possit hujus opusculi possessio, quod octingentorum annorum præscriptione, omnium qui habent codicum fide, totiusque Gallicanæ Ecclesiæ consensu firmata legitur; quod omnium etiam ferentium in eum vota concurrunt; et in omnibus editionibus jam ex antiquo proprio ejusdem fetu habitum est scriptum istud.

Est una quidem Prosperi hujusque auctoris Christi gratiam doctrina. Uterque sancto Augustino succinit. Verbis tamen et modis loquendi vix discrepare; et ad eam explicandi rationem velut emolimenta descendit iste auctor, ad quam Prosper confugisse legitur. Quæ cau Gerardo Vossio asserendi quod *ejus sententia amussim quadrat doctrinæ Prosperi, sed medietus viam sequitur inter Augustini sententiam*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Confer observationes huic dissertationi subjungendas § 1.

(b) Hæc opinio, qua S. Prosper Aquitanus episcopus aliquando ornatus a nonnullis creditur, innititur

præsertim vulgatæ inscriptioni epistolæ ad triadem, quam tamen arbitrariam et falsam dimisimus annot. 2 in eadem epistolam.

quæ fuit Semipelagianorum : quod an verum sit, inferius opus erit inquirere.

2. Styli disparitas auctorum quoque distinctionem arguit : quod Joanni Latio primo visum est, lib. II de Semipelagianis cap. 3. *Cassander et Costerius Prospero* (tribuunt) *ex antiquorum codicum auctoritate; verum stylus a Properi stylo abluvit, et rerum tractatio dissimilis est.* Quæ causa eadem, opinor, fuit, cur opusculum istud aureum, ut sæpe ab eruditibus appellatur, Prosperi non esse pronuntiarint viri plures doctissimi, quos inter (præter Latium) numerantur Gerardus Vossius, Hugo Grotius, Antonius Arnaldus, Henricus Norisius, nunc S. R. E. cardinalis, et alii nonnulli. Certè auctoris librorum de Vocatione stylus Prosperiano longe castigatior concinniorque, elegantior dictio, periodi magis commensuratæ, antitheses sententiarum verborumque pugnae frequentiores, schematicum usus crebrior, tota denique oratio ex affectato rhythmorum occurso longe modulatione. Hocque in primis attendendum, utpote non nisi ex consilio studioque natum; non enim tunc solum occurrunt cum in eas velut sponte currere videtur oratio, quod et nonnumquam in Prospero invenitur; sed aliis etiam in locis, ubi non nisi data opera usurparentur.

3. Scribendi methodus auctori anonymo familiaris a Prosperi ratione plurimum dissidet. Hic enim palam et publice assertorem se vindicemque sancti Augustini exhibet, 623 ejus doctrinæ apices omnes ubique acriter ac strenue propugnat, premit studiose omnia ejus vestigia, ubique sancti doctoris animum, doctrinam, sensusque omnes spirat. Nihil tale in gemino libello. De sancto Augustino ne apex quidem ullus; ita ut vel ipsum videatur non nosse (quod nemo crediderit), vel ejus nomen ex certo consilio certasque ob causas reticuisse. Prosper cum scribit, Ecclesiæ Romanæ auctoritatem passim prædicat ac circumfert, utpote ejus nomine et ex ejus delegatione in arena descendens : alter ex proprio ingenio stylum exerit, non tam pugnantem quam sese exercendi studio, magisque inquirenti similis, quam certa et jam sancita dogmata propugnanti. Ille palam aggreditur Semipelagianos, atque ut catholicæ doctrinæ adversarios insectatur : hic non tam ex industria quam aliud veluti agens eos exagitat, nec id ea vehementia eoque zelo exsequitur, quo sanctus ille Augustinianæ doctrinæ discipulus et vindex.

XIII. 4. Cum certum sit scriptum opusculum fuisse aliquandiu ante Gelasii papæ tempora, vix tamen unum aliquod temporis spatium assignare possis, quod Prospero conveniat. Si statim ab initio concertationum vel paulo post eas exortas exaratum velis, jam ipsum auctorem in libri sui exordio contradicentem habes, qui jamdudum de his quæstionibus controversum fuisse disertè assertit. *Inter defensores liberi arbitris*, inquit, (*Lib. I de Vocat. omn. Gent. c. 1*), *apredicatores gratiæ Dei magna et difficilis dudum vertitur quæstio*, etc. Si vero ultro concesseris quod negari non potest, eam controversiam dudum efferbuisse inter Augustinianos et Semipelagianos, cum ad scribendum auctor se applicuit, jam alium a Prospero fuisse necesse est. Hic enim statim atque Pelagianis veneni reliquiæ per Genuensium excerpta, vel capitula Gallorum, vel Joannis Cassiani Collationes spargi cepere, stylum ocuis arripuit acuitque, et totis viribus, illarum vocum novitates insectatus est; contra vero auctor librorum de *Vocatione gentium* innuit hanc primam suam esse de hac materia lucubrationem, et quidem dudum post motas quæstiones elaboratam. *Magna et difficilis dudum vertitur quæstio... De hac igitur compugnantis opinionum qua mensura et temperantia sentiendum sit, quantum Dominus adjuverit, ANXITAT inquirere, exercens atque discutiens modulum sacullatis meæ in his quæ cordi meo sobrie, quantum arbitror, inhæserunt.* En verba post longam opinionum istarum concertationem scribentis, primam in hoc scripto operam ponentis primumque con-

tum, hominisque magis *inquirentis, sese exercentis* remque studio proprio *discutiens*, ac pro modulo facultatis suæ, quam confidenter ex Patrum doctrina asserentis propugnantisque ex delegatione sedis apostolicæ. Immo timide admodum ac dubitanter scribit, quia, videlicet, quamvis per omnia Augustinianæ receptæque in Ecclesia doctrinæ congruentia proponeret, novos tamen 624 loquendi modos inducebat : sciebat autem suspectas merito esse in Ecclesia novitates vocum, etiam servata antiquitatis doctrina; unde post descripta verba, hæc subjicit : *Ut si in eas regulas processerit stylus, quæ nihil offensionis nihil habeant pravitatis, non solum nobis, sed et aliis utile sit, ad aliquem nos limitem pervenisse, quem non debeamus excedere.* Qui demum, ne scriptum Prospero abjudicent, discrimen notatum inde nasci posse dixerint, ut dixerunt nonnulli, quod illo tempore exaratum est a Prospero, quo nondum plene hauserat Augustinianæ doctrinæ fluentia, præsertim vero ex iis libris posterioribus, quos sub vitæ finem scripsit, facile ex fixa superius epocha hujus descriptionis refelluntur.

XIV. His igitur et aliis ejusmodi rationibus moti sunt viri eruditi, ut, remotis omnibus notatis supra præjudiciis, de auctore opusculi novum examen instituerent : atque ex diligentiori inquisitione, expensisque hactenus momentis et rationibus, hæc tria pro certis habenda esse statutum est.

Primum, nullum ex iis quos ante Prosperum excussimus esse auctorem librorum de *Vocatione omnium Gentium*.

Secundum, etsi graviora Prospero Aquitano argumenta militent, graviores tamen esse rationes in contrarium prolatas; neque illa argumenta majoris esse momenti, ut opus istud Prospero ascribatur, quam similia quibus eidem ad nostram usque ætatem assertum est opus de *Vita Contemplativa*. Pariter enim sub Prosperi nomine laudatum legitur ab octingentis annis in synodis Ecclesiæ Gallicanæ; pariter inscriptum Prosperi nomen in manuscriptis codicibus ejusdem ætatis; pariter Operibus editis jam ex antiquo insertum : ita denique creditum, nullo refragante, ab omnibus posterioris ævi scriptoribus. Constat nihilominus hodie inter eruditos non esse Prosperi opus de *Vita Contemplativa*, nec religio fuit tam antiquis, tamque idoneis testibus fidem derogare, vel ex sola styli diversitate : sed Juliani Pomerii esse omnes consentiunt, partim ex Isidori Hispalensis episcopi testimonio, partim ex mss. codicum fide. Unum jam pridem laudarunt viri eruditi, qui fuerat primum sancti Salvatoris vicecomitis, postea illustrissimi doctissimi- que archiepiscopi Tolosani Caroli de Monchal; alterum nuper nactus sumus in bibliotheca abbatiæ Beate Mariæ de Trappa, quæ ex obscuro monasteriolo, unde penitus obliterata regularis disciplina, in numerosissimum sanctissimum asceterium derepente evadens, religiosissimi abbatis studio ac pietate, suam ætate nostra Gallicanæ Ecclesiæ Bernardum, suam Bernardo reddidit Claramvallem.

Tertium denique, ad quod post operosam inquisitionem devenit, est ab eruditibus scriptoribus, hoc est : prorsus ignotum esse auctorem librorum istorum; atque ita omnibus, quibus hactenus sunt ascripti, adjudicarunt nemini.

XV. Porro mirari satis non possum, dum eruditus 625 quisque ecclesiasticæ rei studiosus auctorem præclari venatur opusculi, neminem de Leone nostro quidquam esse subodoratum, neque in ullius oculos incurrisse splendidum illud Ecclesiæ Romanæ lumen. Immo, incurrit procul dubio : sed dum hinc pontificem tantum cogitant, illinc scribendi rationem a pontifice alienam, qualem habet auctor libellorum nostrorum, illi tribuere opus reformidarunt : non animadvertentes, ut certum habemus, Leonem nostrum diu ante pontificatum suum adversus Pelagianos ferventi zelo decertasse, ita non ægre existimandum stylo eum pugnassee ac scriptis, qua videlicet prædi-

tus erat et Scripturarum sacrarum doctrina et dicendi scribendique facultate eximia.

Hoc igitur certissimum apud me est, Leonem papam antequam ad pontificatus apicem proveheretur scripsisse libros de Vocatione omnium gentium. Quod ut mihi persuaderem difficile non fuit, cui videlicet scripta sancti Leonis ex instituti mei necessitate sæpe sæpius relegenti familiarissima facta est phrasis Leonina, totusque dicendi character. Utrum autem ad id aliis persuadendum parem inventurus sim facilitatem, spondere mihi non ausim. Hoc unum spondeo, nihil esse quo possit opinio nostra concuti; contra vero quidquid a variis scriptoribus, qui hanc spartam adornarunt, observatum est, quasi hujus auctoris proprium, et alia insuper bene multa, omnino congruere Leoni, ipsumque quasi digito monstrare: ætas, inquam, patria, scribendi character, Scripturæ usus familiaris, peculiaris locorum quorundam citatio, aliorum frequentior recursus, doctrinæ præsertim de gratia Christi similitudo, explicandi modus proprius, sententiæ non absimiles, nonnullorum verborum affectata frequentatio, conformatio periodorum eadem, eadem sermonis constructio, conflictus verborum crebræque antitheses, dictionis varietas, elegantia, dignitas, ubertas igneusque vigor, tota denique styli, ut ita dicam, facies eumdem omnino auctorem prædicant; ut omittam easdem utrique occasiones fuisse, quæ ad scribendum opus istud movere potuerint.

XVI. Primum quidem, quod descriptionis (a) tempus attinet, istud in ætatem Leonis nostri incidere evidentissimum est. Tunc enim scribere aggressus est auctor, cum jam dudum ferverent dissidia adversus Augustinianam doctrinam mota, quæ quidem vivente adhuc Augustino orta erant; adeoque circiter annum quadringentesimum trigesimum secundum, vel tertium opus exarabat, a quadringentesimo quadagesimo, quo electus est Leo pontifex, non longe dissitum. Præterea non scripsit auctor, nisi post lectas aliorum lectiones adversus Semipelagianos; hoc est post scripta sancti Prosperi, qui Joannis 626 Cassiani adhuc tum in vivis agentis Collationes confutavit. Accedit laudatum esse a Gelasio papa I opusculum istud velut ab Ecclesiæ quodam magistro jam a pluribus annis conscriptum; Gelasius autem papa anno 506 pontificatum cum vita reliquit. Denique modo certum apud eruditos eundem esse auctorem librorum de Vocatione gentium, et epistolæ ad Demetriadem virginem, quæ Prosperi operibus inserta accensitaque habetur, quod styli affinitas arguit. At circa hæc eadem, quæ assignavimus, tempora scripta esse videtur epistola, Demetrias enim virginitatis propositum amplexa erat anno 413, *primo ætatis flore*, ut loquitur auctor epistolæ, annos forsitan viginti vel duodeviginti; ejusdem autem *tam maturum et eruditum animum* laudat statim ab initio epistolæ, quod ante annum circiter 433 fieri vix potuit, quod trigesimum octavum vel quadagesimum ætatis suæ annum attigerat Demetrias. Et certe post Augustini mortem scriptam esse epistolam indicant hæc verba, quibus eos qui piissimam virginem inter ipsa consecrationis primordia adhortationibus suis incitaverant, quasi vita functos laudat *De quo*, inquit, *inter ipsa principia multi, qui tunc in Ecclesia præminebant, non siluerunt*; inter quos Augustinum numeratum esse, nemo non crediderit.

XVII. 2. Auctorem istum (b) in Italia natum, aut saltem commoratum probabile admodum est. Vel enim Gallis nostris, vel Africanæ Ecclesiæ, vel Romanæ vindicandum omnino videtur: extra quas nec tantam faciendam, nec doctrinam tantam, quantam continent libelli, per illa tempora invenire poteris.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vid. observationes subjungendas n. 10.

Africanum non fuisse, probare mihi videtur de sancto Augustino silentium, quod minus studium denotat, quam Africanus pro contra suo præ se ferre debuerit; nec enim ignotum Africanarum synodorum ingenium fuisse setque de tanto viro dicere cum Prospero, q

...Inter cunctos qui de grege sancto
Insanas populere feras, industria major.
Majus opus totum præstantius inluit orbem.

Hunc, inquam, laudasset, vel a conviciis malig adversariorum accusationibus vindicasset porro tale; ut nullum commercium, nullam utrumque consuetudinem intercessisse ap; Deinde tanti viri aliquam haberemus in Ecclesiana memoria, eum ascivisset Augustinus socium adversus hæreticos, eosque post sancti mortem exagitandos hic suscepisset. D styli perspicuitas concinnitasque cum turgetian barbaris Africanorum illius temporis d commune nihil habet. Barbari enim magnas Africæ partem invadentes, barbariem quoque iras invexerant; ita ut Augustinus, qui inter aliquentia laudem olim captarat, nihil habea hoc in genere cum auctore nostro conferri

Gallum si dixeris fuisse, difficile cogites cur natio tam accurato alioqui scriptorum Gallorum recensitore vel ignoratus sit, vel præter Cur etiam Prospero non se adjuvasset commemorem adversus Augustinianæ doctrinæ obrect cum tanta dicendi scribendique copia, tam si eruditione polletet, et tanta esset defensorum tæ penuria in Galliis, ut vix esset qui ejus gnatoribus sese objiceret. *Nec facile quisquam sanctus Prosper (Epist. ad S. August.), PRÆTER COS PERFECTÆ GRATIÆ INTREPIDOS AMATORES, superiorum disputationibus ausus est contraire.* inquam, temporum necessitate auctor iste liis delituisse, velut pugil inermis aut tre quando solus Prosper decertabat, uno sociotius pugnae incertore Hilario monacho, non ut apparet, ad pugnam idoneo?

XVIII. Restat ut Italum pronunties hunc rem; quod et nonnullis adhuc momentis profacimus. Styli enim elegantia et nitor hoc designat in Romanæ civitatis sinu aut vicinatum: ubi Latina lingua se magis adversus currentem barbariem tuebatur. Vix enim ac quidem cœvum Leoni scriptorem reperias, auctor librorum de Vocatione gentium se concinnitate non superet. Præterea auctor, l cap. 33, hæc habet: *Alii, inquit, barbari, demanis auxiliantur, quod in suis locis nosseterant, in nostris didirere regionibus, et a suas cum Christianæ religionis institutionerunt.* Incertum qua de expeditione sermo loco; sed haud scio an aptius ad aliam queat, quam ad bellum adversus Eugenium num, a Theodosio magno confectum. Recejus tunc memoria. Victoria hoc parta præ imperii rebus decretoria fuit. Imperato Orientis partibus proficiscentem ad bellum est ingens barbarorum multitudo ad Alpes ubi debellatus tyrannus, quorum pars mag est ab hostibus. At facile fuit ut eorum filii nis Christianæ elementa illic edocerentur. I renturque, hanc illis gratiam vel gratitudin procurante Theodosio, quem in eadem ce discimus hanc sollicitudinem ininicornu suorum filiis ultro impendisse. *Inimicorum filios*, inquit, sanctus Augustinus, *ipsius jussus, sed belli abstulerat impetu: nondum Christianos ad Ecclesiam confugentianos hac occasione fieri voluit, et Christia*

(b) Confer observ. n. 11.

ritate dilexit (De Civit. Dei l. v. c. 26). Sed et sensus magis obvius 628 istorum verborum, *in nostris didicere regionibus*, requirit, ni fallor, ut de Romano solo intelligantur, cum his aliis annectantur: *dum Romanis auxiliantur*. Hoc tamen argumentum Erasmo, cui etiam in mentem venit, dilutius videtur, quia quacumque se Romanum pandebat imperium, Romana regio dici poterat. Penes lectorem esto iudicium. Forte validior conjectura, quæ ex libri II cap. 16 eruitur, ubi magnificis verbis Romanæ Ecclesiæ principatum prædicat, ditionemque illius disseminatæ ubique fidei titulo longe lateque propagatam. Etsi enim sit omnium per universum orbem catholicorum Romanæ sedis primatum agnoscere, singularemque prærogativam Petri successoris Ecclesiæ vertici debitam profiteri, his tamen loquendi modis gaudere mihi videtur auctor noster, qui hominem prodant vel Romanum vel Romano clero insitum. Denique opusculum istud nusquam apud Africanam Ecclesiam citatum legitur; apud Gallicanam, non nisi post annum octingentesimum. At apud Romanam ante annum quadringentesimum nonagesimum sextum laudatur, nimirum a Gelasio papa I, qui nomen quidem auctoris retinet, a quodam tamen Ecclesiæ magistro sapientique doctore compositum indicat. SICUT QUIDAM, inquit, MAGISTER ECCLESIÆ SAPIENTER EDUCUIT DICENS: *Ad magnum enim utilitatem fidelium materia est servata certaminum, ut non superbiat sanctitas, dum pulsatur infirmitas*. Quis porro alius sapiens doctor et magister Ecclesiæ per illa tempora floruit, cui opus istud ascribi possit, cum Prospero aliisque insignioribus viris, qui tunc scientiæ eloquentiæque primatum tenebant in Ecclesia, abjudicandum esse supra censuerimus?

XIX. Cum ætas et patria auctoris Leoni conveniant, inquirendum modo an congruat stylus dicendique character. Plura sunt profecto quæ utrique communia sint.

Primum est, quod (a) nova sancti Hieronymi translatione uterque utitur. Quæ similitudo magis eo pensanda, quo rarissimi scriptores occurrunt, qui versionem illam usurpaverint ante medium quinti sæculi, quo tempore scriptum opus constat insignis locus est (b) libri Job cap. xiv, 4, ita citatus apud sanctum Leonem, serm. 8 de Nativitate Domini, et in libro I de Vocatione omnium gentium, cap. 8: *Quis potest jucere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu, qui solus es? Qui locus ita legitur juxta veterem translationem: Nemo mundus a corde, nec infans cujus unius diei vita super terram*. Juxta utramque translationem usurpatur idem versus in epistola ad Demitriadem cap. 11. Ex quo eundem trium opusculorum auctorem non temere suspicaris. Certe ut hunc non Africanum, sed Romanum credam, facit adhuc 629 promiscuus iste utriusque versionis usus. Serius enim receptam puto Hieronymianam in Africa, ubi adversum passa est Augustinum, quam apud Romanam sedem, ubi magna Hieronymi auctoritas, et apud quam in usu fuisse utramque ante Gregorii I Pontificatum, Gregorius ipse testatur in epistola ad Leandrum expositioni in Job præfixa.

Uterque legit hunc primæ Joannis Epistolæ versum 3 capitis IV: *Omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est*; quæ verba, etsi in aliquot aliorum Patrum scriptis habeantur, non tamen in multis. Desunt certe in omnibus exemplaribus Græcis, versionibusque quas hæretici ediderunt in lucem. Scribitque Socrates. Hystor. lib. VII cap. 32. *Hanc sententiam omnes, qui divinitatem ab humanitate Christi sejungerere studebant, ex vetustis exemplaribus delere tollereque non dubitasse*, idemque testatum dicit a veteribus

interpretibus. Loca sunt lib. I de Vocatione omnium gentium c. 23, et in celebri epist. 24 (nunc 28) ad Flavianum, cap. 5.

Uterque capitis XXXI Jeremiæ versus 33 hoc modo refert: *Dabo leges meas in sensu ipsorum, et in corde ipsorum scribam eas*, lib. I de Vocatione omnium gentium, cap. 8 et 9, Leo, serm. 95, de Gradibus ascensionis ad beatitudinem, cap. 1; ex hisque verbis notat uterque eodem loco severitatem legis in misericordiam per gratiæ infusionem esse mutatam.

Uterque ita legit et passim usurpat textum hunc Apostoli: *Nemo potest dicere Dominum Jesum*. Utrique familiare est illud libri Jub: *Tentatio est vita hominis super terram*. Et ut gentium sine Deo, sine fidei lumine viventium ante Domini incarnationem statum exponant, persæpe adducunt hæc cap. XIV Actuum apostolorum verba: *Dimisit gentes abire vias suas*.

Uterque hunc locum capitis XXVII Evangelii secundum Matthæum usurpat, ut probet Christum Dominum in verbi sui sacramentorumque ministris nunquam non operari: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. S. Leo epist. 83 (nunc 108) ad Theodorum Foro-Juliensem (Cap. 2): *Cui utique operi nempe reconciliationi peccatorum per ministerium sacerdotum incessabiliter ipse Salvator intervenit, nec umquam ab his abest, quæ ministris suis exsequenda commisit, dicens: Ecce ego, inquit, vobiscum sum usque ad consummationem sæculi*. Et epist. 2 (nunc 107) ad Rusticum Narbon.: *confirmans, inquit (In præf.), prædicatores Evangelii et sacramentorum ministros: Ecce ego, inquit, vobiscum sum, etc.* Auctor vero librorum de Vocat. gent., lib. II cap. 2: *Et ne prædicantium ministeria humano tantum videntur opere 630 peragenda: Ecce ego, inquit, vobiscum sum, etc.*

Uterque etiam (quod maxime notandum) versus 31 et 32 capitis XXII sancti Lucæ refert eodem ac peculiari modo. Sic enim habent: (c) *Simon, Simon, ecce Satanas postulavit ut vos cerneret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua; et tu tandem conversus confirma fratres tuos; ET ROGA NE INTRETIS IN TENTATIONEM*. Intra enim tam pauca verba tria aut quatuor sunt in quibus et sibi invicem consentiunt et ab aliis discrepant satis insigniter, ut ex subjecta Vulgatæ editionis lectione manifestum sit, quæ sic se habet: *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*. Habet quidem sanctus Prosper similem fere lectionem cum hoc auctore nostro, sed tamen non omnino eandem. Nam priori loco, scilicet in epistola ad Rufinum, non habet *cerneret pro cribraret*, etsi cætera concinant; in libro contra Collatorem, cap. 35, ubi eundem textum iterum usurpat, hæc ultima verba omittit, *et roga ne intretis in tentationem*. Sanctus autem Leo serm. 3 (nunc 4) in anniversario Assumptionis suæ, cap. 3, quo solum loco hæc verba addicit, in omnibus convenit cum auctore libri de Vocat. gentium. Opponet quis procul dubio illic non haberi *cerneret pro cribraret*. Non ita, fateor, legitur in codicibus excusis: sed ex mss. optimæ notæ adulterum hunc locum fuisse convincimus; cum enim nemini non sit familiaris dictio, et in omnibus ubique codicibus *cribraret* legamus, non dubitavit scriba doctulus erratum, ut putabat, ad vulgatam lectionem emendare, et repone *cribraret pro cerneret*. Sed hoc ultimum esse legendum arguunt mss. codices Victorinus unus, alter Cisterciensis, et tertius sancti Mariani Antissiodorensis ordin. Præm. qui fuit olim abbatibus Regniacensis ordin. Cisterc. non longe ab illa urbe. Ita etiam legit Hinemarus Remensis episc. opus. 33

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vid. observ. n. 12.

(b) Vid. observ. in dissert. 4, n. 5.

(c) Confer. observ. huic dissert. subjectas, num. 43.

Capitulorum 55, capite 16, ubi locum hunc Leonis A describit.

XX. 2. Istius operis (a) doctrina circa Christi gratiam eadem prorsus est cum doctrina sancti Leonis: cumque in illo nonnulli sint tam explicandi quam loquendi in hac materia modi, quibus videtur primo intuitu ab Augustini sententia recedere, iidem quoque passim apud Leonem occurrunt. In quibus præsertim est quod de generali quadam gratia nulli ætati, nulli homini non impensa, sæpius disserit, quam quidem ponit in elementorum discordi concentu, in terræ cœlique et creaturarum omnium structura, 631 ordine, ac veluti loquela, quæ Creatoris omnipotentiam, bonitatem, sapientiamque ineffabiliter prædicant. Ita sanctus Leo, serm. 7 de Jejun. decimi mensis. PER IPSA, inquit (Cap. 2), ELEMENTA MUNDI, TANQUAM PER PUBLICAS PAGINAS, significationem divinæ voluntatis accipimus; nec unquam cessat divina eruditio, quando etiam de iis quæ nobis famulantur imbuimur. Serm. 8 de eodem (Cap. 2): *Intelligimus divinis nihil vacuum esse præceptis, et verbo Dei ad eruditionem nostram omnia elementa servire, dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Evangelia incessabiliter discimus, quod et prædicemus et agamus. Dicente enim propheta: Cœli enarrant gloriam Dei, etc., quid est per quod veritas nobis non loquitur? Ipsius voces in die, ipsius voces in nocte audiuntur, et pulchritudo rerum unius Dei opificio conditarum non desinit cordis auribus magistram instruere rationem; ut invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur; et non creaturis, sed Creatori omnium serviantur.* Serm. 6 de Jejunio sep. mensis: *Devotionem fidelium nihil est quod divina providentia non adjuvet: siquidem exercendia ad sanctimoniam mentibus atque corporibus ipsu quoque mundi ELEMENTA FAMULANTUR, dum dierum ac mensium distincte variata revolutio QUASDAM NOBIS PAGINAS aperit præceptorum; ut quod sacra admonent instituta, hoc quodam modo loquentur et tempora.* Serm. 6 in Quadrages. cap. 1: *Semper quidem, dilectissimi, misericordia Domini plena est terra, et unicuique fidelium ad colendum Deum ipsa rerum natura doctrina est, dum cælum et terra, mare et omnia quæ in eis sunt, bonitatem et omnipotentiam sui protestantur auctoris, et famulantium elementorum mirabilis pulchritudo iustam ab intellectuali creatura gratiarum exigit actionem.*

De Vocat. gent. lib. II cap. 4: *Cælum et terra omnisque creatura, quæ videri atque intelligi potest, ad hanc præcipue disposita est humani generis utilitatem, ut natura rationalis... ad cultum et dilectionem sui indueretur auctoris. Quoniam etsi longe est a peccatoribus salus, præsentia tamen salutis ipsius ac virtute nihil vacuum est... Quod est autem hoc testimonium quod semper Domino deservit, et nunquam de ejus bonitate ac potestate contigit, nisi ipsa totius mundi innenarrabilis pulchritudo, et inenarrabile beneficiorum ejus dives et ordinata largitio per quæ humanis cordibus quædam æteræ legis tabulæ præbebantur, ut, in paginis elementorum ac voluminibus temporum communis et publicæ divinæ institutionis doctrina legeretur. Cælum ergo cunctaque celestia, mare et terra, omniaque quæ in eis sunt, consona speciei suæ ordinationisque concentu protestantur gloriam Dei et prædicatione perpetua majestatem sui loquebantur auctoris.* Et cap. 5: *Quamvis ergo hæc et multa similia veritatis Scriptura pronuntiet, secundum 632 ipsam tamen credimus et piissime confitemur, quod nunquam universitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit. Quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis suæ dona subtraxit; ut propheticas voces et præcepta legalia concincerentur in elementorum obsequiis ac testimonio accepisse. Unde et inexcusabiles facti sunt, quia deos sibi Dei dona fecerunt;*

et quæ creata erant ad utendum, venerati sunt ad colendum.

De generali hujusmodi gratia (hac voce in latiori significato accepta) quæ etiam legem includit, omniaque ad cognitionem Dei utilia, fuscæ uterque deserit iisdem ut plurimum verbis: quod præter descripta superius loca tum sancti Leonis, tum alterius opusculi, ex aliis insuper locis evincitur. Sanctus Leo serm. 80 (nunc 82) de SS. apost. Petro et Paulo, cap. 2: *Deus bonus, inquit, et justus omnipotens misericordiam suam humano generi NUMQUAM NEGAVIT, omnesque in commune mortales ad cognitionem sui abundantissimis semper BENEFICIIS ERUDIVIT, etc.* Serm. 5 in Epiph. : *Permanet super omnes benignitas Dei, et nulli misericordiam suam denegat, cum indiscrete universis bona multa largiatur, etc.* Serm. 8 in ead. festivit. : *Deus omnes ad cognitionem sui GENERALIBUS INCITANS DONIS, PLUIT SUPER JUSTOS ET INJUSTOS, ET SOLEM SUUM ORIRI FACIT SUPER BONOS ET MALOS.*

De Vocat. gent. lib. II cap. 40: *Omnium sæculorum experimenta docuerunt justam Dei misericordiam, misericordemque justitiam, nec alendis umquam corporibus hominum, nec docendis juvandisque eorum mentibus defuisse: SEMPER ETENIM PLUIT SUPER BONOS ET MALOS; SEMPER SOLEM SUUM ORIRI FECIT SUPER JUSTOS ET INJUSTOS.* Lib. I, cap. 5: *Secundum Scripturam credimus, et piissime confitemur, quod nunquam universitati hominum divinæ providentiæ cura defuerit; quæ licet acceptum sibi populum SPECIALIBUS AD PIETATEM DIREXERIT INSTITUTIS, NULLI TAMEN NATIONI HOMINUM BONITATIS SUÆ DONA SUBTRAXIT.* Cap. 21: *Quamvis videamus nullis hominibus opem gratiæ in totum fuisse subtractam, Lib. II, cap. 17: Quibus tamen (gentilibus) illa MENSURA GENERALIS AUXILII, quæ desuper omnibus semper hominibus est præbita, non negatur, Cap. 25: Omnes homines salvos fieri Deum velle, semperque voluisse, non aliunde monstratur quam de iis beneficiis, eaque providentia Dei, quam universis generationibus communiter atque indifferenter impendit... Quibus donis auctorem suum per omnia sæcula PROTESTANTIBUS specialis gratia superfusa est.* Lib. II cap. 4: *Igitur, sicut dicit propheta, Misericordia Domini plena est terra: quæ nullis unquam sæculis, nullis generationibus defuit, eamque providentiam, qua universitatem rerum administrat et continet, regendis alendisque naturis semper impendit, etc.* Vide 633 ejusdem libri caput 9. Eodem uterque modo loquitur de lege legisque mysteriis, quam fere legis testimonium, veteris Testamenti significationes, oracula prophetarum, veteris Testamenti decreta appellat.

Uterque eodem modo urget voluntatum patronos, Leo epist. 6 (nunc 1) ad Aquileiensem episcopum, cap. 3, scribit ad hoc omni conatu eos tendere, ut gratia Dei secundum merita dari accipientium sentiantur... Et ideo per naturalem industriam gratiam præveniri, ab iisdem asserti, ut quæ ante gratiam propria clara sit studio, nullo videatur peccati originalis vulnere sauciata. Hoc idem aliis verbis expressum habes lib. I de Vocat. gent., cap. 22, et epistolæ ad Demetriadem cap. 10.

XXI. 3. Nec in materia tantum gratiæ eodem cogitata, iidem conceptus, dicendique ratio eadem occurrunt; verum et in aliis quoque bene multis, v. g., cum de apostolicæ sedis in urbe Roma fundatione, amplitudine ac dignitate sermonem habent.

Sanctus Leo, serm. 1 de SS. Petro et Paulo, cap. 4: *Ut gens, inquit, sancta, populus electus, civitas sacerdotalis et regia per sacram B. Petri sedem caput orbis effecta, latius præsideres religione divina, quam dominatione terrena. Quamvis enim multis aucta victoriis jus imperii tui terra marique protuleris, minus tamen est quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subiecit... Ut autem hujus inenarrabilis gra-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vid. observ. num. 14.

tiæ per totum mundum DIFFUNDERETUR EFFECTUS, ROMANUM REGNUM DIVINA PROVIDENTIA PRÆPARAVIT, **A** *cujus ad eos limites incrementa perducta sunt, quibus cunctarum gentium vicina et contigua esset universitas. Disposito namque divinitus operi maxime congruebat, ut multa regna uno confæderarentur imperio, et cito pervius haberet populos prædicatio generalis, quos unius teneret regimen civitatis.*

De Vocatione gent. lib. II, c. 16 : *Ad cuius rei effectum credimus providentia Dei Romani regni latitudinem præparatam, ut nationes vocandæ ad unitatem corporis Christi, prius JURE UNIUS CONSOCIARENTUR IMPERII. Quamvis gratia Christiana non contenta sit eosdem limites habere quos Roma, multosque jam populos sceptro crucis Christi illa subdulerit, quos armis suis ista non domuit : quæ tamen per apostolici sacerdotii principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.*

Petrum apostolum a trina negationis lapsu resurgentem cum uterque describit, iisdem fere terminis utuntur, etsi non ita communiter usurpant solitis. Id omne ad secretum Christi Domini intuitum referunt, indeque arguunt nemini hanc vitam viventi quantumlibet justo ac pio non inesse laudandi periculum atque formidinem.

Sanctus Leo, serm. 3 de Pass. : *Respexit, inquit, Dominus Petrum, et inter calumnias sacerdotum, inter falsitates testium, inter cadentium et conspuentium injurias constitutus, ILLIS TURBATUM DISCIPULUM CONVENIT* **B** *OCULIS, quibus eum præviderat esse turbatum.* Serm. 9 de cad. Pass. : *Petrus perterritus et infirmitate periculum negationis incurrit, ob hoc, sicut apparet, hæsitare permissus, ut in Ecclesiæ principe remedium penitentiae conderetur, et nemo auderet de sua virtute confidere, quando MUTABILITATIS PERICULUM nec beatus Petrus potuisset evadere. Dominus autem Jesus, qui intra pontificale concilium solo corpore tenebatur, trepidationem discipuli foris positi limbo vidit intuitu, et paventis animum, mox ut respexit, erexit.* ET IN FLETUS POENITUDINIS INCITAVIT.

De Vocatione gentium lib. II, cap. 28 : *Si ergo defectura erat fides tanti apostoli, nisi pro eo Christus erat, inerat ei procul dubio MUTABILITAS, qua posset in tentatione nutare... Si quidem tam gravis eum PERTURBATIO, etiam post ista concusserit, ut in Caiphæ domo unius ancillæ interrogatione pavefactus usque ad trina negationem Christi, constantia deficiente, perdedus sit. Qui ergo tunc TURBATUM cor Apostoli NON HUMANIS, SED DIVINIS CONVENIT OCULIS, ET AD LARGOS POENITUDINIS FLETUS POTENTI INCITAVIT ASPECTU, potuit hanc firmitatem animi præcipuo conferre discipulo... In præsentis autem agonis incerto, ubi tota vita tentatio est, et ab insidiante superbia nec ipsa est tuta victoria, MUTABILITATIS PERICULO NON CARETUR.*

Sanctus Leo loquens de ejusdem apostolorum principis nomine, *Beatus, inquit, Petrus... a principali petra soliditatem et virtutis traxit et nominis.*

De Vocatione gentium lib. II, cap. 28 : *Quis umbrat fortissimam petram, quæ ab illa principali petra communionem et virtutis sumpsit et nominis?*

De peccatorum conversione sanctus Leo : *Dum in hoc corpore vivitur, nullius desperanda reparatio ; sed omnium est optanda correctio, auxiliante Domino, qui erigit elisos, solvit compeditos, illuminat cæcos.* Sermone 4 de Epiphania cap. 5, sect. 4, de Coll. c. 2 : *Elisis reparatio non negatur.*

De vocatione gentium lib. II cap. ult. : *Si forte (quis) victus aliqua tentatione corruerit, non absorbeat tristitia, nec de ejus miseratione diffidat qui allevat omnes qui corruunt, et erigit omnes elisos ; dum enim in hoc corpore vivitur, nullius est negligenda correctio, nullius est desperanda reparatio.*

Sermone 3 de Passione cap. 3 vocatur Judas homo **C** *INCONVERTIBILIS.* Epist. 125 (nunc 156) cap. 2 : *In*

malitia sua INCONVERTIBILIS perseverans Antichristus aut diabolus. Alio sensu vox eadem usurpatur epist. 95 (nunc 120) cap 3 de *INCONVERTIBILI Dei Natura.* Lib. I de Vocatione gentium cap. 25 : *Numquid illa virtutis gratiæ, quæ sibi quos voluit subdidit, convertere eos qui INCONVERTIBILES permanserunt non potuit?*

De extremo diei ultimæ judicio disserens sanctus Leo, serm. 5 de Collectis et eleemosyna, sic ait (cap. 3) : *Congregatis omnibus gentibus... 635 in quo laudabuntur, qui ad dexteram Dei stabunt, nisi in operibus benevolentiae et charitatis officiis... sinistri vero QUID OBJICIETUR, NISI NEGLECTUS DILECTIONIS... quasi nec alius virtutes dextri, nec alias offensiones habeant sinistri?* Serm. 7 de Quadragesima cap. 4 : *Detrusis in ignem gehennæ propter inhumanitatem sinistris, dextros eleemosynarum pietate laudatos æterna cælestis regni beatitudo suscipiet.* Serm. 4 de Collect. et elem. (cap. 2) : *Congregabuntur ante thronum potentiae ejus omnium gentium populi... et cum præparatum sibi regnum, recensitis misericordiae operibus filii pietatis acciperint, exprobrabitur duritia sterilitatis injustis. Et nihil habentes sinistri commune cum dextris, in ignem, etc. ; et serm. 16 : Non ergo hoc solum fecerunt sinistri, nec quia, etc.* Serm. 96 (nunc 14 append.) in Cath. S. Petri c. 4 : *Sinistrum lascivientium hædorum numerum effugere.* De Vocat. gent. lib. II cap. 8 : *In congregatione omnium gentium alii ducuntur ad dexteram, alii ad sinistram constituendi. LAUDATIS DEXTRIS DE OPERIBUS CHARITATIS, NIHIL ALIUD SINISTRIS OBJICITUR QUAM MISERICORDIÆ BENEVOLENTIÆQUE NEGLECTUS.*

XXII. 4. Nihil est unum um tam simile, tamque consonum, quam (a) stylus hujus opusculi stylo S. Leonis simile est : ut valde mirer hoc a nemine factenus fuisse animadversum. Est enim (sicut a SS. Patrum non satis laudando apologista describitur) stylus auctoris istius elegans ac sublimis, sermo nitidus et apertus, non injucunda figurarum varietate distinctus, frequenti verborum oppositorum conflictu oblitus : gravi ratiocinio, conceptibus nihil humile ac demissum habentibus, catholica ubique ac cælesti prorsus doctrina refertus, Scripturæ sacræ doctrinam totus spirans, atque igneo pietatis vigore, qui sanctorum scriptis inesse solet, plenissimus. Gaudet præterea diversis periodorum membris similiter cadentibus ac desinentibus ; tota denique compositio in æquales fere et commensuratas partes concinne distributa, venustam ac perpolitam orationem exhibet. Quid dici potest quod stylo S. Leonis magis congruat, ejusque dicendi characterem clarius exprimat? Quidve de uno dixeris, quod de isto pariter pronuntiari non queat? Hic quidem tam frequens antithesium conflictus, modulataeque ac tinnulæ orationis affectatio scriptorem jam sæpius laudatum movit ut Africanum hunc auctorem suspicaretur. Sed, pace tanti viri dixerim, non minus Italorum proprius est iste dicendi modus, quam Afrorum, et facile crediderim ex Italia in alias subinde regiones transisse. Tam enim ex S. Leonis scriptis, quam aliorum etiam ipso antiquiorum, qui vel Itali erant, vel in Italia eruditi, manifestum est hanc scribendi affectationem maxime in his regionibus invaluisse, **636** et ut hæc erat linguæ jam senescentis venustas et elegantia, prius in ipsius veluti incunabulis, hoc est in Italia ortum habuisse crediderim, quam in aliis Romani imperii provinciis. Quod si forsitan rarius occurrant in hoc opere ejusmodi casus, antitheses, ac rhythmi, quam in aliis S. Leonis probatis olim operibus hoc temporum, materiæ, auctorisque ætatis diversitati prorsus imputandum. Quantum enim oratorius character ab epistolari discrepet, nemo nescit, quamque multa rursus tolerentur in epistolis, quæ ab operibus dogmaticis prorsus ablegantur? Unde si nemini subit mirari pauciores esse hujusmodi figuræ in litteris

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(c) Vid. observ. n. 15.

quam in sermonibus, quid mirum si in his rariore adhuc sint quam in hoc serpto, quod totum dogmati explicando consecratur?

XXII. 5. Porro si ipsa sigillatim verba recenseamus, quæ et huic auctori et S. Leoni magis familiaria et communia sunt, etsi non tam frequentata ab aliis, ipsamque eorum constructionem inspiciamus, statim occurreret tanta ubique paritas ac similitudo, tantus concentus, ut hoc per fortuitum casum vel ex imitandi studio contigisse nemo recte existimet. Præter illa enim quæ a SS. Patrum jam citato vindice notata sunt inter auctorem librorum de Vocatione et epistolæ subsequentis scriptorem communia, centum viginti amplius legentium oculis hic subijcimus.

Discipulus veritatis. Paginæ elementorum. Paginæ veteris Testamenti. Urere et uri invidia, etc. Parcitas et largitas gratiæ, etc. Consortium. Evincere. Communio naturæ, ætatis, nominis, peccati, dignitatis, etc. Laquei deceptionum, erroris captivum, mortalitatis, etc. Dextri, sinistri. Parilitas. Variare, varietas dispensationum. Refutare, pro rejicere. Abdicere, pro repellere. Dispensationes. Dispositiones. Materia dimicandi, certaminis, formidinis, querelarum, confusionis, ruine, virtutum, gaudiorum, gratulationis, cupiditatum, peccati, cæcitatibus, gloriandi, etc. Mœstitudo. Pœnitudo. Convenire oculis, litteris, monitis. Colluvio. Contagium. Colluctationes. Census. Vitiare, vitiatus. Indicere. Universitas, numerositas, plenitudo, omnis numerus, summa, pro omnes. Portio pro parte plenitudini opponitur. Protestari et pronuntiare, in citandis auctoribus sacris vel ecclesiasticis. Primordia. Exordia. Indicare. Virus invidiæ, etc. Vincula peccati, transgressionis, consuetudinis, culpæ captivitatibus, originalia, etc. Incitamenta doctrinæ. Redire, transire, transferri de uno ad alterum. Necessarie pro incessanter. Doctrina prophetica, evangelica, apostolica. Veritatis Evangelium, sententia, iudicium, vox, filii, schola, magister, doctrina, discipuli. Vigor fidelitatis, mentium, pietatis, 637 cordis, animi, auctoritatis, etc. Constitutio legis, constitutio divina, constitutiones impiæ.

Testificatio legis, denuntiones prophetiæ. Oracula prophetarum. Temperare, temperamentum. Temerare. Disputatio et disputator, pro tractatu et tractatore. Inspicere, inspector, inspectio. Sublimare, sublimis, sublimitas. Significationes, pro figuris veteris. Insinuare, insinuatio. Præiudicium peccati, vetustatis, originis. Sordescere. Famulari, et obsequium elementorum, famulatus. Moderari. Incommutabilis. Compugnancia, compugnantes. Experimenta virtutum. Sacramentum occultius. Instituta disciplinarum, etc. Evacuare. Distringere, districtus, districtio. Forma, pro mudo, aut imagine. Formam præferre. Cooperatores gratiæ. Virtute nitescere, nitor virtutis, pudicitia, mentium, luminis, vitæ. Obloqui. Rectus, pravus. Germina virtutum. Summus, supernus aut cælestis agricola, pro Deo. Agor cordis. Novi Testamenti vel gratiæ decreta. Devotio bonorum operum, vel voluntatis, propositi, arbitrii. Cultura spiritualis. Occiduus, succiduus, prociduus. Qualitates operum, etc. Corde concedere. Indicere periculum, tentationem, laborum, laqueos, etc., sine præpositione in, frequentissime. Mutabilitas. Periculum erroris, deceptionis, mutabilitatis, negationis. Tentatio formidinis, Tentationis, stimulus, concretio. Discretio, discretus. Pigrum otium. Iners desidia. Indesinenter. Plantationibus suis Deus incrementa præbet Deceptiones. Inclinare, inclinatio. Cernere, pro cribare. Extraneus, alienus, pro reprobo. Adoptivus et vocatus, pro electo. Erudire, eruditio divina, Spiritus sancti eruditor. Obscurum, pro obscuritate. Imbuere, pro docere. Dispoliare. Obumbratio, fragilitas, firmitas. Solidare, soliditas. Extraneus, exorsor. Religiosus. Sacratas, sacratissimus. Incertum interpretatione, pro incerta interpretatione. Incertum agonis, mutabilitatis, vitæ. Divini operis esse et muneris. Recidere, tumescere,

A Elatio, elatus. Præsumere, præsumptio. Imparsibilitas, pro potestate. Mensura possibilitatis intelligentiæ, juris, legum, ultionis, munerum Meritorum suffragia, Provehere, pro vectus vectio. Inflammare. Præsidia. Languere. Autum Impendere, impensus. Præcipuus maior discipulus, etc. Speculum. Privilegium meritum humilitatis, honoris, perfidiæ, etc. Coapta alia ejusmodi plurima.

XXIV. Ex his aliqua attentius consideranda quæ proprium auctoris characterem olarius ext Exempli gratia eos qui interiori gratiæ voce ac stum trahuntur. Vocati appellatur. Lib. I de gent. cap. 8 : CORDIBUS VOCATORUM suam inserit latem. Et cap. 9 : Unum credentium et non credentium sub VOCATORUM appellatione discrevit. S. serm. 6 de Nativitate, cap. 2 : Nihil hic VOCATORUM 638 caliginis inferat terrena sapientia. Serm. 6 de Epiphania, c. 1 : Hoc manifestum.

B in omnium VOCATORUM illuminatione perspicitur. Idem peccatorum voluntatem, cor, arbitrium pellat tenebrosa. Lib. II de Vocat. gent. cap. 3 a tenebrosis cordibus etiam radios suos revelanda contineat; et c. 15; De tam tenebrosis fecit sibi populum fidelem, etc. S. Leo, 6 de Epiphania, cap. 1 : Quidquid in cordibus tenebrosis novæ lucis apparet, etc. Serm. 5, cap. 4 : Sint mentium vestrarum semper ardentes, et nihil deat vestris in cordibus tenebrosorum. Serm. 4 de vit. cap. 4 : In qua (dogmatis execrandi via) non tenebrosorum, nihilque non lubricum. Serm. Pent. cap. 5 : Spiritus veritatis facit domum gloriæ luminis sui nitore fulgere, et in templo suo tenebrosorum aliquid vult esse, nec tepidum. Epist. 1 : Ne tenebrosus apud nos radicibus seminetur. Serm. de S. Laur. c. 1 : Hæc verarum naturatum est, ut multos a tenebrosos abducat errore earum clarus est lumine. Serm. 10 de Quadragesima. Tenebrosæ custodiæ. Epist. ad Demetr. cap. 1 : vero lumine tenebrosæ jam et deficientes lucernam accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit qui fulgoris acceperint, epist. 79 (nunc 105) ca. Tenebrosus ille inimicus, id est diabolus.

C Discipulos veritatis eos uterque appellat, qui cæciliam sectantur doctrinam vel pietatem. Lib. Vocat. gent. cap. 24 : Hoc detestabiliter prædicant omnes DISCIPULI VERITATIS intelligunt : epistola a metriadem cap. 4 et cap. 14 : Ipsa Veritas discipulis di. risse narratur. Cum itaque discipuli veritatem humanam gloriam fugiunt. Ex utriusque loci collatione, inter alia colligit sanctorum Patrum logista styli similitudinem, atque eundem ut que scripti auctorem ; quanto ergo potiori id de Leone nostro asserendum, apud quem crebrius occurrit ista appellatio ? Serm. 3 de lectis, Beatissimi illi discipuli veritatis, ait de solis. De Jun. 10 mensis serm. 1 cap. 3 : Fidei pios DISCIPULOS VERITATIS nihil magis comme etc. De Quadragesima 8 cap. 2 : Mens Christiana mendacii, discipula veritatis Serm. 10 de eadem drag. cap. 2 : Servi Dei et discipuli veritatis. serm. 80 (nunc 82) de SS. Petro et Paulo, cap. epistolæ hujus editionis 21 (nunc 28) cap. (nunc 79) cap. 1, 62 (nunc 82) cap. 1, 93 (nunc cap. 2, 97 (nunc 124) cap. 4, 140 (nunc 172) in dio, ubi eadem locutio habetur.

Lib. I de Vocat. gent. cap. 7 : Quæ ergo n erat bona, qualitate facta est mala ; et ille motus qui NUMQUAM ITEST SINE ALIQUO ESSE hoc est sine aliqua voluntate, non perdidit appet sed mutavit affectum. S. Leo, serm. 4 de septimi mensis cap. 3 : Duo amores 639 sunt quibus omnes prodeunt voluntates. ita diversæ Q TATIBUS, sicut dividuntur auctoribus ; rationalis animus, qui SINE DILECTIONE ESSE NON POTEST Dei amator est, aut mundi.

Gratiæ virtutisque opus, Dei participationem que dicit. Lib. I de Vocat. gent. cap. 8 : Apud

(Deum) quod perdidit natura, non perit; æterna est enim sapientia, æterna veritas, æterna bonitas, æterna iustitia, omnium denique virtutum lumen æternum est, totumque quod virtus est, Deus est. Qui si non operatur in nobis, nullius possumus participes esse virtutis. Sine hoc quippe bono, nihil est bonum, sine hac luce nihil est lucidum, sine hac sapientia nihil est sanum, sine hac iustitia nihil rectum; et libri ejusdem cap. 4: *Voluntas, inquit, animalis sine summi amoris participatione in terrenis occultisque versatur.* Capitulo 3 de Gratia et lib. arb. : *Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet qui solus est bonus.* S. Leo, serm. 9 de Jejunio septimi mensis cap. 2: *Qui ad me tendit, ex mei participatione ad me tendit;* et epist. 15 ad Turribium cap. 5: *Nemo hominum veritas, nem osapientia, nemo iustitia est; sed multi participes sunt veritatis et sapientiaæ atque iustitiaæ: solus autem Deus nullius participationis indigus est.*

Utrique familiares admodum sunt voces, *regere, rector, regens*, cum de Deo et anima, anima et corpore, episcopo et Ecclesia sermonem habet. Passim rectores appellat Leo quos vulgo episcopos alii dicunt. Sexenta loca sunt hujusmodi. Vide, si vacat, epistolam 1, cap. 1, 12, cap. 3, 14, sub finem; 115, 128, 138, 139, 140 (nunc epist. 12, c. 1, 14, c. 3, 18, sub finem, 145, 163, 170, 171, 172), etc. Item serm. 2 (nunc 3) cap. 1 et 3, Serm. 1 de Jejun. decimi mensis cap. 2: *Suscipiat fidelis anima auctoris sui atque rectoris immarcescibilem charitatem.* Serm. 8 de Epiphania cap. 4: *Dum et rectorem et habitatorem sui esse non dubitet.* Serm. 3 (nunc 4) in anniv., Ass., cap. 1: *Quid enim tam regium quam subditum Deo animum sui corporis esse rectorem?* De Quadrag. 1 cap. 1: *Si autem mens suo rectori subdita, etc.* Serm. 4 cap. 2: *Animus quem sub Dei gubernaculis constitutum, corporis sui decet esse rectorem.* Serm. 7 c. 4: *Utendum ita corpore suo, ut rectori suo necessarium præbeat natura inferior famulatum.* De Passione serm. 7 c. 3: *Nolens (Judas) Christum habere rectorem.* De Jejun. septimi mensis serm. 2 c. 4: *Agnoscat inferior homo exterioris sui se esse rectorem.* De Jejun. septimi mensis serm. 5: *Quæ illic declinatio potest esse peccati, ubi una passio est et regentis et subditi? id est animæ et corporis, cujus unam passionem ut his verbis exprimit, ita Dei et hominis unam actionem iisdem depingit. Dum, inquit lib. 1 de Vocat. gent. c. 6, per communionem illuminantis et illuminati, justificantis et justificati, 640 regentis et subditi, omnis actio ad unum refertur, et quod ad unum refertur, utriusque est. Et lib. II, 10 ait: Omnium Sanctorum Dei Spiritum fuisse rectorem.*

Leo de gratiæ infusione ita loquitur serm. 3 de Jejunio decimi mensis c. 1: *Ager iste cordis, rorente super gratia dei... elemosynis seritur, orationibus secundatur, etc.* et serm. 7 de Passione c. 1: *Ad futuram crelimus gratiam Dei, quæ inspirationis suæ vire sterilitatem nostri cordis aspergat.* Lib. II de Vocat. gent. c. 1: *Ista gratiæ largitas... non evacuat eam quæ super unum Israel sub lege roxavit.*

Leo serm. 5 de Nativitate Dom. c. 1: *Non in solo opere virtutum, aut in sola observantia mandatorum, sed etiam in tramite fidei angusta et ardua via est, quæ ducit ad vitam.* Lib. II de Vocat. gent. cap. 20: *In hoc angusto quidem, sed tamen recto intelligentiæ tramite, non parum difficultatis, etc.*

Lib. II de Vocat. gent. cap. 21: *Nec unquam ei vicinus est posse vivere, quam posse deficere.* S. Leo, serm. 5 de Quadrag. c. 2: *Vicinum nimis atque contiguum est ut etiam magnos animos ista concutiant, etc.*

Lib. I de Vocatione gent. c. 1: *De hac compugnantiæ opinionum, etc.;* et lib. II c. 28: *Quam compugnantiæ (inter velle et nolle) Petrus perpressus est, etc.;* et c. 33: *Omnes varietatum compugnantiæ.* S. Leo, serm. 5 de Pass. c. 2: *diversarum compugnantiæ affectionum.* Serm. 10 de Nativitate c. 1: *Compugnantes sententias.* Epist. 67 (nunc 87): *Compugnantiæ dogmata.*

Lib. II de Vocat. gent. c. 15: *Flammam concipient, qua beatus apostolus Paulus igitus, etc.* Epist. ad Deme triadem c. 14: *Unde capit inflammari, inde poscat ignem.* S. Leo, serm. 1 de Ascens. c. 2: *Flammam fidei illuminata corda concipiunt.* Serm. 3 de Pentec.: *Ut Pater propitiaretur, Filius propitiaret, Spiritus sanctus igneret.* Serm. 1 de Pentec.: *Eloquium conciperetur igitum.* Serm. 96 (nunc 14 app.) in Cath. S. Petri, c. 1: *Ignitis beatorum spirituum catibus aggregatus.* Serm. 4 de Coll. c. 1: *Agro cordis avaritiæ radicibus occupato.* Serm. 3 de Jejun. decimi mens. c. 1, bis de agro cordis.

Serm. 1 de Jejun. decimi mens. c. 3: *Oriatur de cordis agro quod terra non dedit.* De Quadrag. serm. 1 c. 5: *Tunc in nobis bene virtutum semina nutriuntur, quando ab agro cordis nostri germen omne exterum evellitur.* De Ascensione serm. 2 c. 5: *Avaritia, de cujus radice omnium malorum germen emergit; quæ nisi in suis fomitis enecetur, necesse est ut in agro cordis illius, in quo hujus mali planta convuluit, spinæ potius tribulique vitiorum, quam ullum veræ virtutis semen oriatur.* Serm. 6 de Jejun. decimi mensis cap. 1: *De terra quoque cordis nostri germen iustitiæ et fructus charitatis oriatur.*

Lib. II de Vocat. c. 11: *Semina charismatum, 641 plantæque virtutum non in omni agro cordis humani totum hoc pariter, quod sunt futura nascuntur.* Ex hac comparatione cordis cum agro natæ sunt aliæ locutiones, quas sepe usurpat, ut cum Deum vocat supernum agricolam; gratiam inspirationesque, rorem, irrigationes, rorationes; virtutes, plantationes Dei, et alia hujusmodi, quæ cuivis legenti occurrunt.

Voluntati iudicium uterque tribuit. Lib. I de Vocat. gent. cap. 8: *A quo (diabolo) iudicium voluntatis depravatam est, non ablatum; et cap. 7: Non perdidit appetitum, sed mutavit affectum, ut recipiens desiderio, quod debuit refutare iudicio.* S. Leo, serm. 9 de Passione, cap. 4: *Fons charitatis lavit verba formidinis; nec tardatum est remedium abolitionis, ubi non fuit iudicium voluntatis.* De voluntate etiam intelligendum quod serm. 11 cap. 4 habetur: *Insurrexit in semetipsum impius (Judas) non iudicio penitentis, sed furore pereuntis.* Epist. 37 (nunc 41): *Normam præceptionis implet iudicio voluntatis.*

De Vocat. gent. lib. I cap. 9: *Ut agnitionem Dei non doctrine humanæ opere, sed magisterio summi eruditoris accipiant;* et lib. II, c. 33: *F. dei magisterio præserunt.* Serm. 2 (nunc 3) in assumpt. sua cap. 3: *Omnis lingua... magisterio hujus vocis imbuatur.* De Quadrag. serm. 2 cap. 4: *Redemptoris nostri magisterio edocti.* De Passione serm. 14 (nunc 12) cap. 5: *Evangelico magisterio multa sunt aucta.* Epist. 140 (nunc 172): *Magisterio Spiritus sancti illa in omnibus unitas expetatur.*

De Vocat. gent. lib. I c. de Paulo: *Totam expositionis rationem transtulit in stuporem.* Leo, serm. 18 de Pass. cap. 4 de Christo: *Totum, inquit, supplicium transtulit in triumphum.* Serm. 5 de Nativitate: *Si in disciplinam ipsa remedia transferentur.* Serm. 3 de Epiph.: *In indulgentiam ira translata est.* Serm. 9 in Quadrag. cap. 3: *Si omnem offensam transluleritis ad veniam.* Serm. 4 de Jejun. septimi mens.: *Ut quod vestris usibus subtrahitis, in alimoniam pauperum transferatis.* Serm. de Grad. ascens.: *Ut exteriores medelas ad remedia interiora transferre, etc.*

Mitto cætera quæ quisque legendo facile observabit. Monebo tantum ut notentur diligentius earumdem figurarum usus, idem orationis numerus et ordo, constructio vocum eadem. Oppositarum congeries frequens est, verbo, a quo pendet sensus, ad finem relegato, quæ ternarium plerumque numerum non excedit, etsi sæpe etiam ad quaternarium extendatur. Exempla aliquot ex Leonis Epistolis Sermonibusque et ex opusculo de Vocatione Gentium, ad promulsidem subjicimus.

8. Leo epist. 1 (nunc 12) ad episc. Afric. cap. 4 : *Ut imperiti magistris, novi antiquis, rudes præferantur emeritis.* Epist. 12 (nunc 13) 642 ad Anastasium Thessal. : *Nihil gratiæ personali, nihil ambitioni, nihil redemptis permittas licere suffragiis.* Sermon. 9 de Jejunio septimi mensis cap. 2 : *Si quis amor vanæ gloriæ, si qua radix avaritiæ, si quod inest virus invidiæ.* Sermon. 1 de Jejunio decimi mensis cap. 2 : *De inimicis reconciliatos, de alienis adoptivos, de impiis facit justos.* Sexcenta hujusmodi exempla sunt apud S. Leonem. Plurima etiam in libris de Vocat. Gentium, etsi tot esse materies librorum non sinat. Lib. 1 c. 8 : *Quis ille erit, qui tot opinionum colluctationes, tot vincula consuetudinis, tot præjudicia vetustatis suo tantum iudicio abrumpat?* Lib. 11 cap. 4 : *Ut natura rationalis de contemplatione tot specierum, de experientis tot bonorum, de perceptione tot munerum ad cultum et dilectionem sui imbucretur auctoris; et cap. 7 : Hæc vero membra unde apta, unde utilia, unde sint pulchra, idem doctor exponit, etc.* Cap. 20 : *Ubi eadem miseria, similis imbecillitas, causa communis est, etc.* Cap. 36 : *Ut per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum.*

Denique, quod circa hominum vultus sæpe contingit, ut aliquid sæpe ex iis erumpat, incurratque in oculos intuentium, unde aliis similes esse pronunties, etsi quid illud sit verbis efferre non queas; hoc et legenti tum hoc opusculum, tam scripta S. Leonis accidit. Nescio quid enim audientium auribus sonat similitudinem styli paritatemque ita ingerens, ut vix dubitare sinat quin idem loquatur in hoc opusculo qui in Epistolis et in Sermonibus S. Leonis, etsi forsitan exprimi verbis eatis non possit.

XXV. Ut omnis tolleretur dubitandi locus, optaverit nonnullus auctoritatem alicujus saltem manuscripti codicis, qui S. Leonis nomen præferret, qua destituti, videbimur incassum hactenus laborasse. Sed ut omittam quantum plerumque vacillet (a) manuscriptorum exemplarium fides, ut ex codicibus mss. librorum *de Vita contemplativa* et hujus etiam operis *de Vocatione gentium* perspicuum est, qui octingentis fere annis Prosperi nomine insigniri omnibus imposuerunt (Prospero enim hodie abjudicant utrumque opusculum eruditores quique), addo persuasum mihi esse nullum talem reperiendum codicem, qui hoc opus S. Leonis ascribat; nec umquam genuinum hujus auctorem fuisse cognitum. Qui illud Prospero tribuerunt hac ætate, illiusque Operibus inseruere, hoc fecerunt ex fide codicum aliquot mss. Prosperi nomen apposuere mss. codices ex suffragio auctorum noni sæculi, a quibus sub nomine sancti hujus viri passim citatum fuit. Inde porro ab his creditus est S. Prosper libris istos conscripsisse, quod eorum auctorem genuinum 643 ignorant, et propter libri materiam, doctrinæ convenientiam cum Scriptis Prosperi, scriptoris ætatem, hæreticorumque quos impugnat mentionem, nemini potiori jure ascribendum putarunt quam ei qui post Augustinum acerrimus gratiæ Christi vindex fuerat adversus Pelagianos eorumque reliquias. Verum cum hæc suspicio, etsi tot annorum roborata consensu, pensatis quæ supra attulimus momentis abjicienda sit, fatendum est etiam nono sæculo hujus auctoris nomen ignotum fuisse. Immo vero ipso Leonis sæculo, hoc est quinto, ex hominum memoria deletum fuisse existimo: alioqui Gelasius papa ejus testimonium proferens in illo opusculo quod adversus Pelagianos edidit, ab eo nominando minime abstinuisset, tanto scilicet viro, quem Ecclesiæ magistris accensere non dubitavit; nec contentus fuisset eo modo scriptorem istum designare, quo notari solent ignoti quique: si quidem eum-

dem magisterii titulo non aliam ob rationem, ut apparet, decorat, quam quod suo se scripto hoc honore dignum probabat auctor.

XXVI. Quod si tandem pro germano sancti Leonis fetu receptum fuerit opus istud, qua (b) ætate in lucem ab auctore editum fuerit non valde obscurum existimo. Certum enim videtur ante compositum ab eo fuisse, quam in pontificem Romanum ipse assummeretur. Tantum enim otii per id temporis vigilantissimo pastori non adfuisset, quantum hujusmodi scriptioni necessarium fuit impendere; nec quidquam occurrit in ejus operis decursu, quod auctoritatem pontificiam prodat; immo privatum ubique hominem, ut diximus, agit. Unde magis dicendum tunc ab eo scriptum fuisse, cum Sixti III papæ adhuc diaconus, in excubiis erat adversus hæreticos Pelagianos, cumque Julianum in Ecclesiæ communionem simulata fidei professione irrepere volentem Sixtus pontifex sui diaconi consilio ac suasionem repulit, ut testis est Prosper in Chronico. Vel potius, quandoquidem in hoc opere Semipelagianos magis quam Pelagianos exagitat, tunc temporis exaratum fuisse puto, cum Cassiano necessario suo ab errore revocando incumberebat: ad quem cum legendus missus fuisset in Gallias, postque ejus obitum inter schedas ejus sine auctoris nomine repertus, a nemine potius scriptus fuisse putatus est, quam a Prospero, quem in hac concertatione antagonistam præcipuum habuerat.

Amicum certe animum spirat ubique hoc scriptum, talemque qualem semper erga Cassianum exhibuit Leo noster. Ut facile mihi persuadeam, quemadmodum aperto Marte impugnaverit sanctus Prosper Cassianum, ita occultiore consilio petitem a Leone fuisse. Eum quippe jam ante impulerat, ut adversus Nestorium calamum stringeret, 644 non ea tantum mente, ut grassantem jugularet hæresim, sed ob id etiam ut ipsum vehementius incenderet adversus Pelagianos, quos Nestorii præcursores novorat; eaque ante Semipelagianos, nascentes scilicet ab illis surculos, magis exosos redderet, omneque abrumperet quod intercedere poterat cum illis commercium: ita in præsentem operis, ut errorem Cassiani impelleret vehementius insurgit contra Pelagianos, quos solummodo nominat. Semipelagianos quasi ex transverso tantum aggredi videtur, et veluti orationis suæ filo sensim ac sine sensu ductus: licet nemo attentus non videat, majorem scripti partem in convellendis Massiliensium principiis consumi. Eadem quæstiones tractat, quas sanctus Prosper in libro contra Collatorem, nec tam interpellat eos qui gratiæ prorsus necessitatem negabant, quam qui ad initium boni operis aut bonæ saltem voluntatis liberum sibi sufficere arbitrium contendebant, gratiæque operationi subtrahebant aliquid. Hoc statim ab initio operis sui declarat, ubi ait: *Quod gratiam negent, cum eam humanæ voluntatis non ducem volunt esse, sed comitem.*

Ex eodem indulgentiæ erga Cassianum consilio, quem ad catholicum sensum reducere satagebat descendit humanitas quam Semipelagianis exhibet, quos tantum liberi arbitrii defensores et voluntatum patronos appellat; quodque quæstiones istas tranquille admodum versat ac theologicæ exercitiis in modum, non tam alienum refutans sensum, quam suum exponens; quod denique ex sancti Augustini nomine auctoritateque, quibus adducendis abstinere, nullum creari voluit in hac disputatione præjudicium, sciens apud Cassianum non tanti esse in hac materia Augustinum, et cupiens præterea probare amico suo non de doctrina ex doctoribus, sed de doctoribus ex doctrina judicare, sententiamque Augustini de gratia non tam se amplecti, quia Augustini erat, quam quia

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) De mss. codicibus vide admonitionem hisce libris præmissam.

(b) Vide observ. n. 10.

ex purissimis Scripturæ sacre traditionisque ecclesiasticæ manabat fontibus.

XXVII. Sunt qui conjecturas, quas hucusque exposuimus, inde firmari posse putent, quod aliqui de gratia tractatus a sancto Leone exarati videntur, quos desiderant, adducti ad hanc sententiam verbis tum sancti Prosperi seu potius auctoris anonymi de Promissionibus Dei dimidii temporis, cap. 6, apud Prosperum; tum (a) Photii CP. patriarchæ, qui in sua Bibliotheca hæc habet: *Scriptis et sanotus Leo Romanus episcopus de Pelagianis conversis, quomodo debeant recipi, quando convertuntur, scriptis suam opinionem damnantes.* Verum etsi certum est strenue semper dimicasse contra Pelagianos Leonem nostrum, aliosque etiam libros pro occasione scripsisse verosimillimum sit; 645 quem enim et doctrina et dicendi copia adeo pollentem sæpius vidimus cum Manichæis, Eutychianis, aliisque hæreticis manus conserentem, haud par est credere Pelagianos impune grassantes per Ecclesiam conspexisse; fatendum tamen est ea quæ mox attulimus testimonia id quod ab auctoribus prædictis contenditur minime probare. Prior enim scriptor tantum dicit quod *sanctus Leo Manichæos subverteret et contereret Pelagianos, et maxime Julianum.* Quod necesse non habemus de scriptis interpretari, cum e contra obvium sit magis de sacerdotali hoc sollicitudine, ardenti zelo, auctoritateque apostolica intelligere, quibus emergentium subinde in Ecclesia Pelagianorum conatus strenue compresserit. Quod ad Photii testimonium pertinet, aliud non intelligit quam quod epistolis sancti Leonis ad Septimum Altinatem et ad episcopum Aquileiensem continetur. Qui enim Baronium secuti hæc Photii verba elegantes asseruere scripta quæ commemorat perisse, non animadvertunt id totum quod refert patriarcha, in citatis epistolis haberi, scilicet mandatum quo episcopi a Romano pontifice monentur ne quemquam Pelagianorum, qui ecclesiasticæ communioni restitui postulabant, reciperent, nisi erroribus pristinis scripto propria manu obsignato damnatis.

XXVIII. Gerardus Joannes Vossius Historiæ Pelagiæ scriptor eruditus, lib. 1, cap. 20, ubi de auctore operis de Vocatione gentium, eam ob causam Prospero abjudicandum existimat, quod hujus scriptoris sententia non ex amussim quadrat doctrinæ Prosperi. Vossio subscribit Henricus de Noris Historiæ Pelagiæ lib. II, cap. 14. Atque ut opinioni suæ robur adjiciat, nonnulla utriusque excerpta in medium adducit, quæ nostri est instituti ad examen revocare. Etsi enim ultro cum utroque illo rerum Pelagianarum historiographo contendimus Prosperi non esse libros de Vocatione gentium, illorum tamen argumentis subscribere nequaquam possumus; neopatumur Leonem, cui opusculum asserimus, de abjurata Augustini Prosperi que doctrina in causam vocari. Non moleste igitur feret vir doctissimus examen quod non contradicendi animo, sed illustrandæ veritatis gratia inimus.

Primum Norisii argumentum.

Video, inquit, librorum illorum scriptorem diversa a Prospero via abiisse. Nam lib. II plurimum laboris summit, ut communem gratiam Dei omnibus faciat.

Leonem petit ista accusatio, non modo quis auctor fuit librorum de Vocatione gentium, sed etiam quia multa sunt in aliis indubitatis ejus operibus seu in sermonibus, 646 quæ cum illa librorum de Vocatione doctrina conveniant, ut merito ex illa doctrinæ affinitate argumentum sumpserimus pro asserendis Leoni nostro istis libris. Aliquot hujusmodi loca superius collegimus, quæ legi possunt; sed facile est et hæc et illa apud æquum lectorem de No-

A risii aliorumque accusationibus purgare, duoque invicti probare. Primum quidem, Leonem nostrum, cum et in libris de Vocatione gentium et in Sermionibus suis communem omnibus facit gratiam Dei, longe alio sensu latiorique significatione usurpare gratiæ nomen, quam sumatur a Prospero; alterum vero, quod cum idem gratiæ nomen a Leone eodem sensu quo a Prospero usurpatur, eandem quoque ab ipso Augustini de gratia doctrinam cum Prospero prædicari.

His itaque in locis, ubi gratiam Dei omnibus datam asserit, per eam intelligit (b) exteriora et naturalia Dei dona, quæ omnibus promiscue exposita sunt: aliquando Mosaicæ legis documenta, nonnumquam etiam sancti Evangelii prædicationem, quæ nulli hominum conditioni denegatur. Triplicem hanc gratiæ classem explicat tum aliis in locis, cum capite 9 libri II: *Ad id, inquit, unde digressa est disputatio, revertamur, ad considerationem scilicet differentiarum, quibus divinæ GRATIÆ opera ac dona variata sunt. Altitudo quippe divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, cujus inscrutabilia sunt judicia et investigabiles viæ, sic semper misericordiam suam et justitiam temperavit, ut secretissima æterni consilii voluntate noluerit in omnibus temporibus super omnes generationes, aut super omnes homines, æquales donorum suorum esse mensuras. Siquidem aliter eos JUVERIT, quod ad cognoscendum se, COELI ET TERRÆ TESTIMONIIS conveniebat; aliter illos quibus non solum ELEMENTORUM FAMULATU, sed etiam DOCTRINA LEGIS, PROPHE TARUM ORACULIS, MIRACULORUM SIGNIS, ET ANGELORUM COOPERATIONIBUS consulabat; et multo magis aliter misericordiam universis hominibus declaraverit, QUANDO FILIUS DEI FACTUS EST FILIUS HOMINIS, ut inveniretur ab iis qui non quærebant, et appareret his qui eum non interrogabant.*

Inarnationem universis hominibus declaratam docet, quia Christus Dominus apostolis præcepit, ut euntes docerent omnes gentes, et ut euntes in orbem universum prædicarent Evangelium universæ creaturæ, sicut habetur Matthæi xxviii et Marci xvi. Numquid, ait auctor lib. II, cap. 2, in hac præceptione ullarum nationum ullorumve hominum facta discretio est? Neminem merito excepit, neminem genere separavit, neminem conditione distinxit. Ad omnes prorsus homines missum est Evangelium crucis Christi. Hinc Evangelium non 647 ad unum peculiarem populum destinatum est, sed ad omnes gentes; in quo a lege differt, quæ solis Judæis data est. Unde et facile est agnoscere quam universalitatem hujusmodi gratiæ tribuat, et quo sensu gratiæ nomen ei largiatur.

Restat igitur ut primum solummodo gratiæ genus omnibus temporibus, omnibus populis, omnibus et singulis hominibus commune proprie hic dixerit auctor iste: cœli, inquam, et terræ testimonia, elementorum obsequia et famulatum, totius denique mundi pulchritudinem et ornatum, quibus gratiæ nomen tribuere, scriptoris est primum integri hominis statum, non præsentem lapsi conditionem contemplantis; sufficientiam vero ad salutem largiri exteriori hujusmodi gratiæ, non est nisi hominis Pelagiana lue infecti.

Quæ explicatio lucem affert his omnibus locis, ex quibus doctissimi viri Norisius et Vossius occasionem sumpserunt discrimen statuendi inter Augustinianam Prosperi doctrinam et eam quam tradit auctor librorum de Vocatione omnium gentium. Qui omnes, si paulo attentius examinentur, nihil aliud deprehenderent habere de gratia generali quam quod modo exposuimus.

Insignis in primis lib. II, cap. 4, occurrit locus. Sed ne in præteritis quidem sæculis, inquit, hæc eadem gratia, quæ post Domini nostri Jesu Christi resurrectionem ubique diffusa est, et de qua scriptum est:

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) De testimonio Photii lege observ. n. 6.

(b) Hæc et sequentia ad calculos revocantur in subjectis observ. num. 17 et seqq.

Illuxerunt oruscationes tuæ orbi terræ: DEFUIT MUNDO. *Quamvis enim speciali cura atque indulgentia Dei populum Israeliticum constet electum, omnesque aliæ nationes suas vias ingredi, hoc est, secundum propriam permissæ sint vivere voluntatem, non ita se tamen æterna Creatoris bonitas ab ullis hominibus avertit, ut eos ad cognoscendum se atque metuendum, nullis significationibus admoneret. Cælum quippe ac terra et mare, omnisque creatura, quæ videri atque intelligi potest, ad hanc præcipue disposita est humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot specterum, de experimentis tot honorum, de perceptione tot munerum, ad cultum et dilectionem sui imbueretur auctoris; implente omnia spiritu Dei, in quo vivimus, movemur et sumus.*

Evidens est hoc unum auctoris istius consilium esse ut his verbis comparationem instituat triplicis illius medii, seu, ut vocat, gratiæ, per quam Deus optim. max. cognitionem sui nominis hominibus impertit per varias temporum ætates. Primam quidem, quam in cæli et terræ omniumque creaturarum contemplatione constituit, omnibus hominibus esse communem. Secundam Judæis specialem, quibus præter elementorum, ut sæpe loquitur, paginas, doctrinam legis addidit. Tertiam denique, quæ post Christi resurrectionem illuxit, in prædicatione Evangelii ponit, quæ et creaturarum considerationi et doctrinæ legis adjecta, multo magis aliter misericordiam Dei **648** *universis hominibus declaravit.* Gratia igitur, quam omnibus hominibus communem facit, creaturarum contemplatio est; naturalis, inquam, et exterior gratia; quæ, ut scribit cap. 10 ejusdem libri, *docendis juvandisque hominum mentibus numquam defuit. Semper etenim pluit super bonos et malos: semper solem suum oriri fecit super justos et injustos; semper vitales auras præbuit; semper diei ac noctis vicissitudines ministravit, ubertatem agris, multiplicationem seminibus, fecunditatem generandis hominibus semper impendit.* Hanc gratiam capite 4 citato ait esse testimonium illud de quo Actor. xiv Paulus ait quod Deus non sine testimonio semetipsum reliquit. *Quod est autem, inquit, hoc testimonium, quod semper Domino deservit, et nunquam de ejus bonitate ac potestate conticuit, nisi ipsa TOTIUS MUNDI INENARRABILIS PULCHRITUDO, et innumerabilium beneficiorum ejus dives et ordinata largitio; per quæ humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ præbebantur, ut in PAGINIS ELEMENTORUM AC VOLUMINIBUS TEMPORUM communis et publica divinæ institutionis doctrina legeretur?*

Hanc gratiam nemo dixerit eandem esse quam sanctus Prosper omnibus communem negat, nisi qui cum Pelagianis veram Christi gratiam in doctrina legis et prædicatione Evangelii posuerit. Illius enim gratiæ vim omnem et effociam ait esse, *significationibus admonere, ad cultum et dilectionem Dei imbui, hoc est docere; æternam legem velut in tabulis exhibere, et velut in paginis quibusdam communem et publicam divinæ institutionis doctrinam legendam præbere.* Hanc etiam legem vocat, quæ plerisque facta est odor mortis ad mortem, et littera occidens. Ita enim prosequitur et claudit caput illud quartum libri II: *Cælum ergo cunctaque cælestia, mare et terra, omniaque quæ in eis sunt, consono speciei suæ ordinationisque concentu protestabantur gloriam Dei, et prædicatione perpetua majestatem sui loquebantur auctoris; et tamen maximus numerus hominum, quia vias voluntatis sua ambulare permissus est, non intellexit, nec seculus hanc legem est; et odor vitæ, quæ spirabat ad vitam, factus est ei odor mortis ad mortem; ut etiam in illis visibilibus testimoniis discerneretur quod littera occideret, spiritus autem vivificaret.*

Unde autem sit ut hæc gratia maximo hominum numero littera occidens et odor sit mortis ad mortem, facile intelligit qui quod Paulus apostolus dixerit de lege Mosaica, non ignorat. Idem enim utriusque munus et officium est, hominem erudire et monere. Exterior porro admonitio et scientia eum

omnem inflat et subvertit, quem interior spiritus ritatis et fidei non ædificat, nec convertit. *Hæc fides, ait, antequam veniret hoc semen, de quo dictum est: In semine tuo benedicentur omnes terræ: intra unius **649** stirpis populum contur, vigente apud veros Israelitas spe redempti stræ. Quoniam etsi fuerunt ex alienigenis quos ribus legis veritas illustrare dignata sit, tam PAUCI FUERUNT, UT VIX COGNOSCATUR AN FUER* Vocat. *omn. gent. l. II, c. 14.* Sine illa vero iris gratiæ Christi luce, quid possit in cordibus exterioris hujus gratiæ lux et doctrina idem cap. 17 libri II: *Quibus tamen, inquit, i bus quæ de Christo non audierunt, illa mens neralis auxilii, quæ desuper omnibus semper hor est præbita, non negatur. Quamvis tam acerbo humana vulnere sauciata sit, ut ad cognitionem neminem contemplatio spontanea plene valeat (en quale est generale, de quo loquitur, au nisi obumbrationem cordis vera lux discusseri inscrutabili judicio Deus justus et bonus non præteritis sæculis quemadmodum in novissimis effudit.*

Denique, ut intelligat quisque quantopere auctoris istius abhorreant qui generalem quæ gratiam omnibusque communem facit de vi per Christum Salvatorem gratia interpretantur, genda sunt quæ habet ille cap. 31, ubi quod nar fuerit in superioribus consilium, quæ sententia aperit; ne in alienum sensum læva interpre detorquerentur ejus verba. *Elaboratum est, quantum Dominus adjuvit, ut non solum in nov diebus, sed etiam in cunctis retro sæculis pro gratiam Dei omnibus adfuisse, providentia quid et bonitate generali, sed multum opere, divi mensura. Quoniam sive occulte, sive manifestate (sive per gratiam occultam et interiorem, s manifestum et exteriorem) ipse est, ut Aposto. Salvator omnium hominum, maxime fidelium sententia subtilissimæ brevitate et validissimi re tranquillo consideretur intuitu, totam hanc, agimus, controversiam dirimit. Dicendo enim, SALVATOR OMNIUM HOMINUM, confirmavit bonitatem super universos homines esse generalem. Adj autem, MAXIME FIDELIUM, ostendit esse partem humani, quæ merito fidei divinitus inspiratæ a mam atque æternam salutem specialibus benefu vehatur. Quod utique nulla iniquitate agitur ju et misericordissimi Dei, cujus judicium in his di tionibus, non cum arrogantia discutiendum, s tremore laudandum est. Supervacaneum ei Sermonum sancti Leonis his similia hic exa cum superius posita adiri possint. Quibus illi dis sufficiunt ea quæ modo exposuimus.*

Addit Norisius manifeste auctorem istum materia pugnare cum Prospero. *Hic enim, hanc communem gratiam penitus **650** repudi eam rationem: quia Evangelium non omnibus g annuntiatum statim fuit; cum tamen alter gratia munem faciat, quia ad omnes missi sunt apo: Evangelium prædicarent.* Pace tua, vir doct non pugnant inter se auctores illi, vel ad su levicula est verborum, non sensum, pugna. enim Christi gratiam non esse communem oi hominibus; et omnibus communem esse gen illam gratiam naturalem quam probavimus ab illo constitui in contemplatione creaturarum, est contradictoria vel contraria non esse. A minus certum est de gratia Christi Prosperur (*Carm. de Ingratis*):

...Dic unde probes quod gratia Christi
Nullum omnino hominem, de cunctis qui gene
Prætereat, cui non regnum vitamque beatam
Impertire velit.

auctorem vero alterum perspicuum est loqui
tia exteriori et naturali, quæ vicem legis in

timendum amandumque Creatorem admonet, timorem vero amoremque ipsum nequaquam impertit, uti adunde probavimus. Veram porro Christi gratiam non omnibus a se credi communem significat sexcentis, ut ita dicam, locis ejusdem opusculi. (a) Hinc lib. I, cap. 13: *Quod aliquos salvantis gratia prætereat, et pro eis oratio Ecclesie recepta non fuerit, ad occulta divinæ justitiæ iudicia referendum est, inquit, et agnoscendum secreti hujus profunditatem nobis in hac vita palere non posse.* Quod pluribus aliis locis ab eo repetitur. Hinc cap. 25: *Tales fuerunt qui sunt attracti, quales hi qui in sua duritia sunt relicti. Sed illis tribuit gratia stupenda quod voluit; istis tribuit veritas iusta quod debuit; ut iudicium Dei magis incrustabile sit in electione gratiæ quam in retributione justitiæ.* Et lib. II cap. 19: *Qui exsortes gratiæ fuerint, de sua nequitia redarguantur; et qui ejus lumine enituerint, non in suo merito, sed in Domino gloriantur.* Verum tantum abest ut veram gratiam Christi Salvatoris communem omnibus fecerit, ut etiam ex hoc quod communis omnibus non sit, tractandam proponat sibi capite 25 et ultimo libri primi difficultatem libro sequenti ventilandam; quomodo videlicet concilietur illa sententia cum hac parte fidei quæ generalem de hominum salute voluntatem Dei proficitur, *Verum tamen, inquit post verba mox citata, ne illa pars fidei qua pie credimus Deum velle ut omnes homines veritatis agnitione salventur, per hoc quod de effectibus gratiæ evidenter ostenditur infirmata videatur, annitendum est, auxiliante Christo, ut nobis stabilitas hujus definitionis appareat.*

651 Secundum Norisii Argumentum.

XXIX. Versans, inquit, auctor librorum de Vocatione gentium, lib. II, cap. 20, objectionem illam a parvulis ductam, in qua Augustinus et sectatores contra Pelagianos triumphum sibi cecinerunt, ita cap. 23 respondet: *Non irreligiose arbitror credi, neque inconvenienter intelligi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiæ partem quæ semper universis est impensa nationibus, qua bene utique si eorum viderentur parentes, etiam ipsi per eandem juvarentur.* Quibus, inquit, contraria scribit Prosper in carmine de Ingratis cap. 31:

Et tamen ex istis miseratrix gratia quosdam
Eligit, et rursus genitos baptismate transfert
In regnum æternum, multis in morte relictis,
Quorum causa fuit similis de vulnere eodem.
Nec meritis istud poteris aptare parentum,
Cum pia profuerit redimendis cura honorum,
Abstuleritque aliis aliena ignavia vitam:
Cum videas multos sanctis genitoribus ortos,
Nullo salvari studio potuisse suorum.

Ab illa Prosperi doctrina nequaquam recedit auctor noster; immo vero eidem subscribit utraque manu. Nam lib. I cap. 16, cum in superioribus capitibus probare aggressus esset cur uni potius quam alteri gratia daretur, secretum esse ab humana cognitione subtractum et ad altitudinem divitiarum sapientiæ Dei scientiæque referendum, hoc ipse capite isto confirmat exemplo parvulorum. *Respice, inquit, et ad universalem multitudinem parvulorum, in quibus, excepto illo quo in damnationem nascitur gens humana delicto, nec præteriti possunt merita, nec futura censori. Omnes enim de quibus nunc loquimur ante illum intelligentiæ usum, ante liberum voluntatis arbitrium, alii ad æternam beatitudinem regenerati, alii ad perpetuam miseriam transeunt non renati... Non invenit quod discernat humana justitia: sed habet quod eligat inenarrabilis gratia Dei, etc.* De meritis parentum prorsus silet, non secus ac Prosper: quæ si poneret, jam inveniret quod discerneret etiam humana justitia, nec omnino inscrutabile esset Dei iudicium. Capite vero 22 vehementius invehitur in eos qui ne-

A scire aliquid erubescunt, et omnem discretionem qua Deus alios eligit, aliosque non eligit, ad merita humanæ referunt voluntatis... (Quæ, inquit, definitio, ut interim de gratiæ veritate taceatur, de his videtur aliquam ostentare ratiunculam qui libero utuntur arbitrio. De parvulis vero, quibus sine ullo bonæ voluntatis merito in originali vulnere cum cæteris mortalibus causa communis est, NIHIL POTEST EXPOSITIONIS AFFERRI, QUÆ DOCEATUR. 652 CUR ISTI SALVI FIANT RENATI, ILLI PEREANT NON RENATI, sub illius providentia et omnipotentia, in cujus manu est anima omnis viventis, et spiritus universæ carnis hominis. Et inferius: *Frustra profunditatem inscrutabilis gratiæ per liberum arbitrium conantur aperire, qui causam electionis in eorum constitutum meritis qui eliguntur; et cum multa de malorum voluntate ac iudicio inepta et falsu protulerint, IN PARVULORUM TAMEN DISCRETIONE DEFICIUNT, etc.*

Vides ut non minus auctor iste triumphum sibi contra Pelagianos canat ex electione parvulorum, quam Augustinus, Prosper, et alii Augustini discipuli. Vides ut et proprium omne a parvulis meritum excludat, nec tamen ad parentum recurrat merita: quæ si admitteret, jam falso assereret auctor nihil posse expositionis afferri, qua doceatur cur isti salvi fiant renati, illi pereant non renati; nec magis Pelagiani in parvulorum discretionem deficerent, si posset ex auctoris mente, malis parentum meritis præmaturam filiorum mortem ac damnationem æternam ascribere, quam catholici et auctor ipse, cap. 22, cum præmaturæ parvulorum mortis ad damnationis causam in originale Adami delictum refundunt.

Hæc auctor in libro primo, ubi latius quæstionem istam petra tractat. In secundi vero capitibus 20, 21, 22 et 23, ubi eandem versat parvulorum causam, priorem de his sententiam nullatenus mutat, sed confirmat potius pluribus argumentis. Enimvero probaverat toto hoc libro, 1º Deum velle omnes homines salvos fieri; 2º hanc voluntatem Dei generalibus donis, quæ omnibus impenduntur, manifestam fieri, nec aliunde; 3º generalia tamen illa dona, utpote (b) exteriora et naturalia, ad cognoscendum Deum non sufficere sine speciali veræ Christi Salvatoris gratiæ dono. *Tam acerbo enim natura humana vulnere sauciata est, inquit, ut ad cognitionem Dei NEMINEM contemplatio spontanea VALEAT ERUDIRE, nisi obumbrationem cordis VERA LUX DISCUSERIT.* 4º Speciale hoc donum ex inscrutabili iudicio. Dei non omnibus esse concessum. *Sive igitur novissima contemplemus sæcula, scribit ille lib. II cap. 25, seu prima, seu media, RATIONABILITER ET PIE CREDITUR omnes homines salvos fieri Deum velle, semperque voluisse; ET HOC NON ALIUNDE DEMONSTRATUR, quam de iis beneficiis quæ providentia Dei universis generationibus communitur atque indifferenter impendit... Deo autem placuit et hanc specialem multis tribuere, et illam generalem a nemine submovere; ut ex utraque appareat non negatum universitati quod collatum est portioni; sed in aliis prævaluisse GRATIAM, in aliis restituisse NATURAM.*

His ita constitutis, non parum difficultatis, 653 ut ait cap. 20, opponit consideratio parvulorum, qui nullo iudicio rationis utuntur, quo auctoris sui beneficia sentientes ad agnitionem valeant veritatis accedere... Unde cum omnes homines velit Deus salvos fieri, quid est quod alienatur salute perpetua tanta infantium multitudo?

Si hoc parentum culpæ deputandum existimasset auctor, facilis erat responsio, nec necesse erat ad inscrutabilia Dei iudicia et investigabiles vias recurrere. Huc tamen confugit. *De hac altitudine, inquit o. 21, discretionis Dei non conturbabitur cor nostrum, si firma et stabili fide omne iudicium Dei justum esse credamus; nec appetamus habere cognitum quod voluit esse secretum: ut ubi investigari non potest quare ita*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Horum locorum sensum vide in observ. n. 18.
(b) Auctorem admisisse etiam generalem gratiam

internam omnibus collatam et a speciali gratia distinctam, probabitur in observ. num. 17.

judicet, sufficiat scire quis, judicet. Tum docet aliam hujus rei causam non esse quam *sententiam quam humanum genus in Adæ primi parentis prævaricatione excepit, et grave jugum quod est super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum in diem sepulturæ in matrem omnium. Nec de immaturitate mortis esse rationem conquerendi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas, obnoxium sibi omnem vitæ nostræ fecerit diem.* Unde concludit justissimo perire iudicio, quotquot ex hac vita discedunt parvuli priusquam saluari lavacro abluerentur; gratuita autem misericordia liberari, quotquot contra communem mortalitatis legem, statim ut nati sunt, non intereunt: *Ut generali necessitate variata, causas sibi Dominus indulgentiæ correptionisque servaret; essetque in uno omnium debito; quod et misericors remitteret, et justus exigeret.*

Ex ista doctrina consecaneum est; quod capite 23 statim subjicit, quod scilicet *inscrutabilior sit causa donorum, quæ gratia tribuit quibusdam parvulis, quam miseriarum, quas natura promeruit, et justitia rependit innumeris aliis. In quo opere gratiæ, inquit cap. 24, quis nisi arrogantissimus atque vanissimus de divina justitia conqueratur, quod non omnibus parvulis similis providentia consulat, omniaque pericula, quæ mortuorum regenerationem prohibere possunt, aut potestate submoveat, aut miseratione præveniat? Quod utique erga omnes feret, si ita fieri omnino deberet.*

Multum igitur abest auctor, ut capite illo 23 unde sumitur objectio, bonis vel malis parentum meritis salutem parvulorum vel damnationem ascribat: cum ipso initio capitis asserat inscrutabilitorem esse causam donorum quæ gratia tribuit, quam miseriarum quæ natura promeruit; ex Adami scilicet delicto, quæ vera causa est, ut in superioribus dixerat, damnationis parvulorum. Et tamen hanc meritis parentum tribuere debuerat, ut Prosperi sententiæ adversaretur, quæ opinio Norisii est.

De hoc igitur capite quæstio non movetur ab auctore hujus opusculi. Hoc porro unum sollicitum eum habet: quomodo respectu parvulorum qui pereunt verum erit Pauli apostoli effatum, quod Deus velit **654** omnes homines salvos fieri. Hoc enim, inquit, cap. 25, *non aliunde monstratur quam de iis beneficiis quæ providentia Dei universis generationibus communiter atque indifferenter impendit.* Parvuli autem, ait cap. 20, *nullo iudicio rationis utuntur, quo auctoris sui beneficia sentientes, ad agnitionem valeant veritatis accedere.* Nec iis Deus illud tempus impertit, in quo *per voluntarium fidem percipiendæ gratiæ sint capaces.* Respondet parvulos illos pertinere ad illam gratiæ partem, seu generalia Creatoris beneficia, quæ semper universis sunt impensa nationibus: quæ etsi per se non potuerint percipere, acceperunt tamen in parentibus, quorum pars quædam censentur, donec ab illis nondum rationalis infantis exordiis excesserint. *Qua utique, generali gratia seu munificentia Creatoris, si bene eorum uterentur parentes, etiam ipsi per eosdem juvantur infantes.*

In qua responsione plura notanda veniunt. Primum enim sententiam illam non velut suam ac propriam asserit, sed proponit solummodo ab iistenendam qui noluerit hujusmodi parvulos sine baptismo decedentes omnis omnino gratiæ exsortes pronuntiare.

2. Timide ac dubitanter explicationem illam profert in medium, non ut Scripturis traditionive sanctorum Patrum innixam, sed velut quæ absque religionis offensa teneri queat. *Non irreligiose, inquit, arbitror credi, neque inconvenienter intelligi, quod isti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiæ partem, quæ semper universis est impensa nationibus.*

3. Quod de meritis parentum ne verbum quidem habet, ex quo contrariam Prosperi doctrinæ sententiam propugnasse credatur.

4. Latum esse discrimen inter hanc quæstionem, an ex malis parentum meritis damnatio parvulis non baptizatis proveniat, et hanc alteram, ac parentibus

imputandum quod parvuli generalium donorum Creatoris participes non fiant. Illud cum Augustino et Prospero negat auctor; hoc de suo timide et quærentis in modum suggerit. In qua licet differre videatur a Prospero quoad modum loquendi, re ipsa tamen ei concinit. Esto enim non desit parentibus, et per eos parvulis, gratia generalis, quam ejus verbis explicuimus, cum hæc nec his nec illis ad salutem sufficiat, nisi per specialem seu veram Christi gratiam, *excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute, adjuventur, quærendum rursus cur cum illa detur omnibus, hæc quam plurimis negetur? Cur cum justorum sæpe filii sine baptismo intereant, parentibus nihil omittentibus, ut salutari unda abluantur; impiorum et contra filii a propriis deserti parentibus, alienorum beneficio ad baptismatis gratiam veniunt? Et tunc iterum cum Prospero confugit ad inscrutabilia judicis Dei et investigabile prædestinationis decretum.*

5. Igitur ex his notandum de parvulis **655** sine baptismo decedentibus, aliud non esse auctoris istius iudicium quam de adultis generalis illius solum gratiæ beneficio utentibus. Sicut igitur propria horum merita in electione non pensat, ita nec in illis parentum merita consulit, ut electionis causam investiget. Hæc sunt auctoris verba in illo ipso capite quod objicitur: *Sicut utem circa majores, præter illam generalem gratiam parcius atque occultius omnium hominum corda pulsantem, excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute, vocatio specialis exeritur: ita etiam circa innumeros parvulos eadem manifestatur electio. Quæ quidem nec illis qui renati non sunt in parentibus defuit, sed iis qui renati sunt præ parentibus adfuit; ita ut multis sæpe quos suorum impietas deseruit, alienorum cura servavit, et ad regenerationem venerint per extraneos quæ eis providenda non erat per proximos.*

Tertium Norisii argumentum.

XXX. *Præterea, inquit, idem scriptor capite ultimo satis timide de prædestinatione loquitur; immo scientiam illi præviam non semel ponere videtur, dum illam objectionem sibi opponens, « frustra nos orare et laborare, si ex incommutabili proposito ejus christianæ gratiæ subsistit electio; » ita ibi respondet: « Non intelligunt scientiam Dei, quæ et præterita et præsentia et futura complectitur, tempore non teneri. » Et cum id paucis explicasset, concludit: « Hæc autem æterna et semper tranquilla cognitio nulla nos urget necessitate peccandi, etc. » Ibidem electionem ad gratiam sine meritis astruit; electionem vero ad gloriam ex meritis suspendit. « Deus ergo his quos eligit sine meritis dat unde ornentur et meritis. Et frustra dicitur quod ratio operandi non sit in electis, cum etiam ad hoc operentur ut electi sint. »*

Miror hominem doctum his ita moveri, ut propterea auctorem a Prosperi doctrina alienum putet. Non ignorat scientiæ et præscientiæ nomen plerumque usurpari ab Augustino et Prospero in explicando æterno prædestinationis decreto; ut mirum non sit ab auctore pariter isto usurpatum. Sanctus Augustinus, lib. de Dono persever., cap. 14: *Hæc, inquit, prædestinatio sanctorum nihil aliud est quam præscientia scilicet et præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime iuberantur quicumque liberantur.* Et adhuc: *Ipsa igitur obedientia Dei donum est, quod se daturum Deus vocatis suis, omni Christiano confitente, præservit.* Hæc est igitur prædestinatio, quam fideliter atque humiliter prædicamus. Cap. 17 dicit quod *Deus dona sua in præscientia præparavit, et quod in sua, quæ falli mutarique non potest, præscientia opera sua futura disponere, id omnino nec aliud quidquam est nisi prædestinare.* Propter vero ad excerpta Genuensium dubio 8: *Agnoscamus itaque sapienter, pieque fateamur præcisè incommutabiliter Deum quibus esset daturus ut crederent, 656 aut quos daturus esset Filio suo, ut ex eis non perderet quemquam. Et si hæc præ-*

scivit, beneficia sua illum, quibus nos dignatur liberare, præscisse, et hanc esse prædestinationem sanctorum, præscientiam scilicet et præparationem gratiæ Dei, qua certissime liberantur.

Quod si existimavit Norisius per præscientiam illam qua auctor noster definit prædestinationem intellexisse eum vel scientiam simplicis intelligentiæ, seu rerum possibilium, quæ decretum Dei liberum et præcedat et dirigat; vel præscientiam conditionatam, seu scientiam mediam rerum numquam futurarum, quas homo factururus esset, si talis gratia vel conditio poneretur, qua Deus noverit quæ media quisev gratiarum ordo salutem allatura essent, si conferrentur; si, inquam, hæc putavit Norisius de auctore nostro, merito eum diversa a Prospero sentire pronuntiavit. Sed absit ut hunc sensum illi affingamus. Persuasum potius habemus aliam ab eo præscientiam non doceri hoc loco, quam scientiam visionis seu rerum futurarum, quas Deus ipse factururus est, quam præscientiam, et electionem, et prædestinationem, et promissionem sæpius cum Augustino vocat. De hac enim scientia disserens, lib. II, cap. 33, ait quod *cuncta pariter tempora et temporalia sempiterno ac stabili comprehendit intuitu, et omnibus omnia jam retribuit, QUI QUÆ SUNT NUTURA, JAM FECIT. Hinc illud est beati Pauli apostoli scribentis ad Ephesios: Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo; sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti; et cætera, quæ ibi ejusdem sensus prædicatione connectit, docens donum atque opus gratiæ in æterno semper Dei mansisse consilio, omnesque adoptionis filios non solum in eo tempore, quo jam existentes vocati sunt, sed etiam prius quam mundus constitueretur ELECTOS. In qua electione quidquid hominum in Christo præcognitum non est, nulla eidem ratione sociabitur. Omnes enim qui in REGNUM DEI de cujuslibet temporis vocatione venturi sunt, in ista, quæ sæcula cuncta præcessit, adoptione SIGNATI SUNT. Et sicut nullus infidelium in hac sorte numeratur, ita nullus piorum ab hac benedictione discretus est. De plenitudine quippe membrorum corporis Christi PRÆSCIENTIA DEI, QUÆ FALLI NON POTEST, NIHIL PERDIT; et nullo detrimento minui potest SUMMA PRÆCOGNITA, atque in Christo ante sæcula æterna PRÆELECTA. Ubi perpicuum est ipsum non de sola electione ad gratiam, sed etiam de electione ad gloriam sermonem habere; et de ea præscientia quæ simul et regnum Dei electis decernit, et omnia medio quibus ad illud certissime possint pertinere.*

Pluribus aliis locis doctrinam eandem confirmat. *Quamvis, inquit lib. II, cap. 29, multi amantes tenebras suas splendorem non recipiant veritatis, et multi qui illuminati fuerant tenebrescant; verbum tamen DEI Dei manet in æternum, et de promissionis veritate nihil excidit. Intra quotidie PRÆSCITA ET PROMISSA gentium multitudo, et in Abrahamæ semine omnis gens, omnibus tribus omnis lingua benedicitur. Quod enim Pater Filio dedit, Filius non amittit; neque quisquam potest de manu ejus eripere quod accepit. Firmum fundamentum Dei stat, et mansuri in æternum templi ædificatio non vacillat, præsentia super omnes veritate et misericordia Dei; a quo quod et nemini (id est, ut superius explicat, nulli genti, nulli tribui, nulli linguæ) negatur, et nulli debetur, in iis quos PROMISSIT EFFICITUR. Et infra: Semper præcognitum habuit quantum piorum numerus per opem gratiæ et per servitium obedientiæ ad æternam beatitudinem pertineret; UT NULLO EXCIDENTE DE PLENITUDINE PROMISSORUM, qui nec propectu erat fallendus, nec auxilio defuturus, eos glorificaret præ omnibus, quos ELEGIT EX OMNIBUS. Ex quibus manifestum est auctorem nostrum omnino concinere et Prospero et Augustino in doctrina prædestinationis, quam ita ex præscientia et promissionem*

pendere contendit, ut in iis solis, quos promissit, effici asserat a Deo, quod nulli genti et tribui negatur; promissionem illam eo sensu procul dubio intelligens, quo ab Augustino dictum est de Prædestinatione. sanct. cap. 10: *Non de nostræ voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promissit. Promissit enim quod ipse factururus fuerat, non quod homines.*

Ad postremum vero locum auctoris quod attinet, ubi electionem ad gloriam ex meritis suspendere Norisio videtur, gravem certe difficultatem in eo hactenus fuisse fatendum est. Sed restituto jam a nobis suæ integritati hoc loco, ope ms. codicis Thuanæ bibliothecæ non modo evanescit difficultas, sed et validissimum inde argumentum sumitur pro asserenda, auctoritate hujus opusculi, Augustiniana de prædestinatione doctrina. *Deus ergo his quos eligit sine meritis; dat unde orientur et meritis. Et frustra dicitur quod ratio operandi non sit et electis, cum etiam ad hoc ut operentur electi sint.* Non, ut prius legebatur: *Cum etiam ad hoc operentur ut electi sint.* Non igitur gloriam suspendit ex meritis, sed potius electione Dei et gloriam, et ipsa opera, quæ gloriam promerentur, evidentissime suspendit. Quod licet prius etiam ex doctrinæ serie elicere, nunc insuper ex ipsis verbis auctoritate codicis ms. emendatis evincitur. Tanti est veterum Patrum scripta diligenter ad codices mss. recensere, ac nitore pristino restituere.

Quod postremo loco addit Norisius ad statuendum discrimen inter Prosperum et hunc auctorem: quod nimirum ille ubique S. Augustinum laudat, hic vero ne meminit quidem semel in libris de Vocatione gentium. hoc quidem optime, sed eadem **658** opera nostram de Leone confirmat sententiam, cujus hic character ubique apparet scriptorum quæ adversus Pelagianos vel Pelagianorum reliquias conscripsit. In nullo enim eorum Augustinum vel laudat vel nominat. Non in epistolis ad Aquileinsem et Altinensem episcopos, quæ semper ei sunt ascriptæ; non in epistola ad Demetriadem; non in delecto illo auctoritatum sedis apostolicæ: tametsi illius nominandi occasio sese ultro objiceret in utroque hoc opusculo. Sed hoc ubique servabat Leo, ne ex præconcepta de Augustino opinione sententiam ejus tueri videretur, sed ut doctrinam ipsam, remotis omnibus defensorum præjudiciis, ex Scriptura et traditione propugnaret.

XXXI. Sunt et alia quædam apud S. Leonem ex quibus aliquid ab Augustino discipulorumque doctrina alienum habere, nec cum libris de Vocatione omnium gentium usquequaque convenire videatur. Sed quoniam quidquid ad utriusque pontificis concordiam afferre possem, jam pridem occupatum est a doctissima Ecclesia Lugdunensi, quæ stylo præsulis sui Remigii scripsit nono sæculo adversus Joannem Scotum Erigenam, ne actum agam, aut alienæ laudi invidere videar, integrum caput decimum nonum describo ex ejus opere *de tribus epistolis.*

Libri S. Remigii archiepiscopi Lugdunensis, de tribus Epistolis caput 19.

(a) Ponit quædam verba B. Leo in quibusdam sermonibus ad populum, ex quibus nonnulli vel minus attendentes, vel minus intelligentes, fortassis eum docere et sentire existimant quod Dominus noster etiam pro impiis in sua impietate durantibus passus sit, et eorum possit dici Redemptor: sicut illud est, quod quodam loco ait: *Respice tandem, Judæe, respice, et ad Redemptorem etiam tuum deposita infidelitate convertere. Noli sceleris tui immanitate terreri; non justos Christus, sed peccatores vocat; nec impietatem tuam repellit, qui pro te, cum crucifixus esset, oravit (S. Leo, ser. 5 de Epiphania cap. 11).* Sed in his verbis manifestum est bene intelligentibus

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) De hoc prolixo S. Remigii textu vide observ. num. 25 et 27.

quia usitato more humanæ locutionis sub unius Judæi persona totum Judæorum populum alloquitur, et idcirco velut in persona omnium ad unum clamat et dicit: *Et ad Redemptorem etiam tuum deposita infidelitate convertere.* Non quia nullus sit in fidelium Judæorum cujus Dominus non sit Redemptor, sed quia non solum aliarum gentium, sed etiam illius Judaici populi, cujus scelere et impietate crucifixus est, si ad eum convertatur, Redemptor esse dignatur. Et ideo ait; *Qui pro te, cum crucifixus esset, oravit.* Non quod nullus infidelium Judæorum sit, pro quo 659 non Dominus in cruce oraverit, dicens: *Pater, ignosce illis: non enim sciunt quid faciunt;* cum aperte ipse Dominus dicat: *Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi de mundo;* sed quia etiam in ipso infideli populo et sunt, et fuerunt multi, pro quibus, ut a suo errore convertantur et salventur, Dominus misericorditer oravit, et quod oravit, efficaciter obtinuit et perfecit.

Et recte B. doctor dicit, velut sub unius persona ad totum illum infidelem populum: *Qui pro te, cum crucifixus esset, oravit;* quia profecto et ex illo et in illo populo et fuerunt, et sunt, et erunt pro quibus oravit. Hæc verba B. Leonis ita omnino esse intelligenda, etiam ipse in aliis locis eorundem sermonum ad populum tam clare exponit, ut de his nemini dubitandum sit. Sic enim quodam loco ait: *Dominus noster ita humano generi sui morte consuluit, ut sacramentum salutis etiam ipsis persecutoribus non negaret. Qui enim venerat universis credentibus omnia peccata dimittere, a generali indulgentia nec Judaicum voluit crimen excludere* (S. Leo, serm. 19 de Pass. c. 2). Item alibi de eodem Domino nostro loquens: *Cujus, inquit, etiam circa interfectores suos tanta erat pietatis affectio, ut de cruce supplicans Patri, non se vindicari, sed illis postularet ignosci, dicens: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. De cujus utique orationis potentia fuit ut prædicatio apostoli Petri ex his, qui dixerunt: Sanguis ejus super nos et super filios nostros, multorum ad pœnitentiam corda converteret, et una die baptizarentur tria fere millia Judæorum; fieretque omnium una anima et cor unum, paratorum pro eo mori, quem proposcerant crucifigi.* (Serm. 11 de Pass. cap. 2.)

« Hæc de expositione superiorum verborum, ex ipsis beati Leonis verbis posuimus, qui his dictis continuo subjungit, dicens: *Ad hanc indulgentiam traditor Judas pervenire non potuit: quoniam perditionis filius, cui diabolus stabat a dextris, prius in desperationem transiit, quam sacramentum generalis redemptionis Christus impleret. Nam mortuo pro impiis omnibus Domino, potuisset forte etiam hic consequi remedium, si non festinasset ad laqueum* (Ibid. c. 4). In quibus verbis potest aliquis minus considerans et minus intelligens ita existimare, ut quod dictum est, *Sacramentum generalis redemptionis, et, Mortuo pro omnibus impiis Domino, ita accipi possit, quasi et illa generalis redemptio, et illa mors Domini pro omni-*

bus impiis, etiam pro non credentibus impietate pereuntibus facta credenda si quibus omnibus impiis Dominum morti et quid generalem redemptionem velit intamus quod ipse suis verbis, quæ paulo posuimus, diligenter exponat, 660 d enim venerat universis credentibus omnia dimittere, a generali indulgentia nec Judaicum crimen excludere (Serm. 19 de Pass. cap. 2) pro illis omnibus impiis mors Domini pensa, quibus universis credentibus omnia dimittit; et generalem redemptionem, ralem indulgentiam ideo dixisse intelligi nec populus Judaicus, nec ullum genus ab illa redemptione et indulgentia inclusum. Sed in illis verbis, pro quibus et ista replicavimus, illud evidenter ostendit proditor Judas nullatenus ad Christi nem pertineat, nec potuerit consequi quoniam festinavit ad laqueum. Et ideo Christi nihil profuit, quia in eorum dant transiit, qui apud inferos jam puniti rec Dominicæ participes esse non poterant. velut ad ipsum infelicem et perditum al increpando loquitur, dicens: *Redemptio tuum, ne tibi parceret* (Al. parceres) vendidit 16 de Pass. cap. 4); non quia et ipsum quem jam superius idem doctor ad rede pervenire non potuisse monstravit; nec demptor illius intelligendus sit, qui in state permansit et peruit; sed quia in illa redemptione passionis Christi, potuisset et consequi remedium, si non festinasset ad (Serm. 11 c. 4). Et ideo sic ei dicit: *Redemptio tuam vendidisti:* quia vere etiam ipsi proditor fieret, et ab eo etiam post tantum reafideliter indulgentiam posceret. Nimis oxlixum est, et in ratione fidei exercitatis mcessarium, ut de singulis beati hujus doctentiis, ubi aliqua ejusmodi occasio esse pot in istis paucissimis factum est, diligenter ponantur. Illud tantum attentius videtur mendandum, quod ubi generale chirographa generalem pactionem sive cautionem merenalis damnatio totius humani generis, cducta est per Adam, intelligenda sit. Et ulem redemptionem, vel generalem indulgentiam propter omnium hominum vel omnium genus dictum accipiendum sit. Et ubi pro impiis Dominum mortem suscepisse docet bus ex impietate conversis, et in eum credentibus ipsa ejus verba in multis declarant, accipiet

Hæc Remigius archiepiscopus Lugdunensis sua Ecclesia, qui et alia nonnullis S. Leonis prædestinatione, gratia, et morte Christi opusculo explicat ut puta capitibus 9, 11 Item in absolute quæstionis, et in lib. da veritate Scripturæ cap. 8, 13, 15, etc.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES.

In dissertationem secundum Quesnellum, de auctore librorum de Vocatione omnium gentium

661 1. In quæstione quis sit auctor librorum de Vocatione omnium gentium, cum hi in mss. codicibus inveniuntur nunc sub Ambrosii, nunc sub Prospero nomine, alii S. Ambrosio, alii S. Prospero Aquitano tribuendos putarent. Cum vero Ambrosio certissima argumenta obsistant, Prospero autem Aquitano non levia, ad conjecturas confugiendum fuit. Hinc iidem libri a nonnullis ascripti fuerunt Hilario vel Arclatensi, vel Syracusano, vel illi Prosperi amico, quem a Syracusano diversum opinabantur; ab aliis vero

dati S. Eucherio Lugdunensi; nec defuerunt misso Prospero Aquitano, substituerunt Autem, vel illum qui Carpenteratensi Vasensidis interfuit. De S. Leone Magno nemo cogitavit. Huic autem primus omnium Quesnellus conjectationibus hoc opus asserere in præsertatione nisus est. At Joseph Antelmus Forcanonicus sese ex proposito eidem opposuit in scripto, De veris Operibus SS. PP. Leonis et Prosperi Aquitani dissertationes criticæ;

argumenta subvertere conatus, S. Prosperum Aquitanum horum librorum auctorem luculenter constatuere studuit. Huic mox respondit Quesnellus epistola gallice scripta, quæ fere tota inserta est operi cui titulus: *Le Journal des Savants*, 8 et 15 août 1689. Non acquievit Antelmus, et duas alias epistolas eodem anno reposuit, quæ laudatis dissertationibus subjiciuntur in editione Parisiensi an. 1689. Quesnellus nihilominus perstitit in sententia, ut liquet ex secunda editione an. 1700, qui præcedentem dissertationem immutatam inseruit.

2. De eadem vero dissertatione ut distinctum iudicium feratur, tres ejus partes distinguendæ sunt: prima qua eos refellit qui vel Ambrosium, vel Eucherium, vel Hilarium, vel Prosperum aliquem horum librorum auctorem putarunt; altera qua pro Leone asserendo conjecturas agglomerat; tertia qua objectionibus respondet.

¶ 1. Confirmatur Quesnelli sententia, qua hi libri a Prospero Aquitano abjudicantur. Respondetur Antelmio. Photii locus explicatus.

3. Primæ parti, quæ aliorum refellit sententias quoad Ambrosium, Eucherium et Hilarium, nec non quoad Prosperos, Aurelianiensem et illum qui florebat. an. 527 et 529, nihil opus est addere, cum Quesnellus in his singulis argumentis satis efficacia protulerit. Solum de S. Prospero Aquitano nonnihil dicendum est Antelmii causa, de quo Quesnellus in præmissa dissertatione ne verbum quidem. Ut autem recte inter utrosque dijudicemus, Quesnelli argumenta pro excludendo Prospero, et Antelmii pro eodem Prospero auctore librorum astruendo si conferantur, Quesnello calculos tradendos esse quisque perspiciet. Ex quatuor argumentis quæ iste produxit, quartum fere est evidens. Cum nimirum auctor librorum initio scribat, inter compugnantes partes *quæstionem dudum verti*, satis aperte indicat se non scribere in principio quæstionis, 663 sed multo post. Cum porro subdit: *Annitar inquirere, exercens atque discutens modulum facultatis meæ in his*, etc. se primum opus hac in quæstione aggredi, ac propterea nihil se antea scripsisse palam insinuat. Id autem Prospero Aquitano nequaquam congruit, qui cum plura lucubravit et ediderit statim sub exordium hujus controversiæ, novum se hac in re præferre non potuit. Hoc argumentum adeo nobis videtur efficax, ut, si cætera deessent, ad omnes Antelmii rationes elidendas sufficeret.

4. Primo autem Quesnelli argumento quoad doctrinam de gratia, quam etsi eandem reipsa fateatur in libro *de Vocatione* ac in operibus Prosperi; verbis tamen et molliori modo explicandi non modicum dissonare contendit, liceat ad confirmationem unum haud contemnendum adjicere. In libro *de Vocatione* nomen *gratiæ* quandoque tribuitur naturalibus Dei donis etiam extrinsecis, institutioni legis, prædicationi Evangelii, etc. Hoc autem sensu id nomen a Prospero usurpatum, nullo testimonio probari posse, novissimus ejusdem Prosperi editor in admonitione testatur. In eo enim textu, quem unum protulit Antelmus ex libro contra Collatorem c. 7. olim 14, ubi *potentia gratiæ Dei* nominatur, præter quam quod vox *gratiæ* auctoritate codicum deleta est in nova editione, nihil aliud ibidem docet Prosperus, nisi Deum operari in mentibus et cordibus hominum (per interiorum utique gratiam) cum adhibitis exterioribus subsidiis ad Deum convertuntur.

5. Porro Antelmii argumenta, quibus Prospero libros vindicare nititur, ad quatuor revocantur: 1° ad auctoritatem, 2° ad Hincmari testimonium, 3° ad doctrinam ac styli similitudinem, 4° ad quoddam testimonium Photii. Primis tribus satis respondit Quesnellus. Eadem ipse Antelmus multo magis infirmat. Cum enim putet opus sine auctoris nomine editam, ac præterea velit auctorem studuisse sese

occultare, ac proinde eum diu fuisse ignotum, saltem usque ad Gelasii tempora, quantum hoc ipso infirmetur codicum fides nemo non videt. Unde enim ii qui primi nomen Prosperi post Gelasium manuscriptis indiderunt, istud potuerunt haurire, si ad id usque tempus ignotum nullique codici inscriptum fuerat? Nonne æque hi potuerunt errare in præfendendo his libris nomine Prosperi, ac errarunt illi qui vel iisdem libris præfixerunt nomen Ambrosii, vel libris *de Vita contemplativa*, ac *de Promissionibus et de Prædicationibus Dei* ejusdem Prosperi nomen prænotarunt? Hinc autem cadit etiam testimonium Hincmari, qui codicibus perperam inscriptis deceptus fuit, sicut alii quoque Hincmario vetustiores simili de causa fuerunt decepti, cum alios libros qui non sunt Prosperi eidem vindicarunt. Porro doctrinam ac styli similitudinem idem Antelmus extenuat. Quoad stylum, extenuant ipsæ tabulæ parallelæ, quas multis paginis exhibet. In iis enim nulla alia fere uniformitas deprehenditur nisi aliarum vocum, quas multo plures Quesnellus reperit in Leone et in aliis quoque scriptoribus de eadem materie tractantibus similiter invenire licebit. Idem pariter valet in similitudine doctrinæ, quam in catholicis ejusdem dogmatis tractatoribus pluribus sententiis congruere perfacile ac fere necessarium est. Accedit quod Prospero sese occultasse tradit Antelmus, et hoc consilio studuisse ipsum stylum aliquantulum immutare, ac doctrinam alia mitiori ac molliori via explicasse, ut facilius lateret; quibus et styli et doctrinæ dissimilitudinem aliquam diverso auctori congruam fatetur.

6. Reliquum est testimonium Photii, cui Quesnellus respondisse nullibi invenimus. Ille igitur cod. 54 Bibliothecæ, ubi refert acta episcoporum Occidentis contra Pelagianos, post memoratam Leoni epistolam ad Septimum, qua contra eorum hæresim S. pontifex pugnavit, hæc subjicit: *Post non diu rursus velut existere atque renasci mala radice impudenter cum cepisset, Romæ etiam quidam libere pro hæresi locuti sunt, quos vir sane divinus Prosper libellis adversus eos in vulgus editis facile dissipavit extirpavitque, Leone etiamnum, quem diximus, Romanam sedem gubernante.* Hos autem libellos Leone pontifice editos, alios non esse nisi libros *de Vocatione* contendit Antelmus; alios enim libros Prosperi ante pontificatum ejus lucubratos ac in lucem emissos certissimum est. Plurimum vero huic testimonio deferendum idem auctor affirmat, quippe quod Photius *rem omnem narrat ex actorum fide ab 665 Occidentis episcopis adversus Nestorianæ dogmata datorum.* Monet autem hunc Pothii textum alia occasione Quesnellum recitasse dissert. 1 ad an. 444, n. 4, nec non concessisse hæc Romæ fuisse gesta fere sub finem Pontificatus Leonis; at de libellis ipsis nihil ulterius indagasse conqueritur.

7. Verum nomen ipsum *libellorum*, quod item in Græco legitur, duobus libris satis prolixis de *Vocatione* haud convenire observare debebat Antelmus; ac præterea iis libris qui Semipelagianorum errorem mitiori stylo impugnant, tribui non posse, ut facile dissiparint Pelagianos, de quibus Photius loquitur. Sicut enim Pelagiani proprie dicti fuerunt, quos Leo epist. 2 ad Septimum profligasse traderat, ita etiam Pelagiani fuisse dicendi sunt, quos subinde Romæ renatos et a Prospero dissipatos statim subjicit. Quid ergo? Ἀλλος vox, quam Photius adhibuit, Latine, non Græcæ originis, a Græcis recepta, non libros, seu tractatus, quos Græci ac præsertim Photius aliis atque aliis propriis ipsorum nominibus appellare solent, sed forensi Romanorum locutione *libellos* citationum, accusationum, memorialia, etc., significat, uti patet inter cætera non solum ex antiqua Græca versione epistolæ Leonis 23, ad Flavianum, ubi hæc vox eodem sensu ter, uti Latine, ita et Græcè usurpatur; verum etiam ex ipsis Græcis actis synodi Chalcedonensis act. 1 et 3, ubi eadem voce Ἀλλος

libelli appellantur, qui ab Eutyche, Theodoro, Isochione, Athanasio, etc., ipsi synodo oblati fuerunt. Vide etiam Græcam Flaviani epist. 26, ad Leonem papam. Itaque Photius ex textu id unum significat, S. Prosperum vix detectis Romæ Pelagianis, libellos, qui eorum errorem ac personas paucis aperirent, Leoni pontifici, seu etiam imperatoris ministris obtulisse, idque in re jam damnata, ac imperialibus quoque legibus interdicta pœnisque coercita satis fuisse, ut illi statim ex Urbe aufugerent et evanescerent. Minus accurata interpretatio Latina, qua libelli *in vulgus editi* perperam ferebantur, fucum fecit Antelmio, pag. 291. Rem perspicuam reddet Græcus textus, quem ad verbum latine redditum subjiciemus. Μετ' οὐ πολὺ δὲ πάλιν, ὡς περ ἀναφύειν τῆς πικρᾶς βίτης ἀναίσχυντούσης, ἐν τῇ Ῥώμῃ τινὲς ὑπὲρ τῆς ἀρεστικῆς ἐπαρρησιάζοντο· ἀλλὰ Πρόσπερος τις, ἄνθρωπος ὡς ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ, λιβίλλους κατ' αὐτῶν ἐπιδεικνύς ἀφανεῖς αὐτοῦς ἀπειργάσατο, ἔτι Λέοντος τοῦ προειρημένου τὸν βωμολύχον θρόνον ἰθύνοντος. Id est: *Post non multum autem rursum tamquam repullulare amara radice non erubescere, Romæ quidam pro hæresi libere loquebantur. Sed Prosper quidam, vir vere Dei, libellis contra ipsos traditis, eos evanescere fecit, prædicto Leone adhuc Romanum sedem gubernante.*

8. Tandem haud prætereunda est illa Antelmii hypothesis, qua S. Prosperum in libris *de Vocatione* sese voluisse oculere pluries inculcat, et ex qua factum esse ait ut opus sine nomine ediderit, ut stylum diversum simularit, ut mitiorem mollioremque quam in aliis operibus inierit viam, ut Augustini magistri sui nomen siluerit, ut nihil antea hac de re se scripsisse initio operis indicaverit; sicque ea una hypothesis velut generali principio utitur, quo omnes objectiones elidat. Idcirco autem Prosperum sese celasse affirmat dissert. 3, pag. 166, quia in postremo libro contra Collatorem cap. 22, se ulterius non scripturum promiserat. Verum si ex ejusmodi conjecturis liceret hypotheses fingere, et objecta maximi ponderis exinde enervarentur, cum plures hujusmodi hypotheses paribus conjecturis quisque posset inducere, nihil esset apud criticos adeo solidum, quod simili ratione everti non posset. Si Antelmus Prosperum Aquitanum aliunde probasset horum librorum auctorem, ad solvenda vel concilianda quæ opponuntur, hæc conjectura probabiliter afferri potuisset. At cum nihil efficax pro statuendo auctore S. Prospero Aquitano ab eo aliunde productum sit, hæc conjectura, quæ unam hyposthesim et deinde alias plures valde difficiles inducit, nemini jure probabitur. Eo autem minus probabilis agnosceretur, si quis consideret animi constantiam qua S. Prospero contra adversarios gratiæ fortiter et libere dimicavit. Etiam si daretur eum in libro contra Collatorem indicasse se ulterius non scripturum, num si nova occasio vel necessitas novum opus postulasset, deesse poterat officio, vel notam aliquam metuere, si iterum aliquid produxisset in lucem? Num si voluisset se oculere, necesse erat non tam mutare stylum quam se novitum scriptorem fingere? Nonne qui stylum consulto dissimulare conatur, illum in deterius, non autem in melius convertere solet? Hic autem contrarium accidisset: nam stylus librorum 667 *de Vocatione* stylo Prosperi nitidior, elegantior et sublimior agnoscitur. Adde tandem quod verba capitis 22 contra Collatorem eam publicam et apertam promissionem abstinendi a scribendo, quæ præsumitur, nequaquam præferunt. Id enim unum innuunt, quod quamdiu adversarii non sunt a fraterna societate divisi, tolerandi sunt, et idcirco donec per Ecclesiæ principes res componatur, nobis, inquit, erit studium, quietam modestaque patientiam odii dilectionem reddere, et ineptorum vitare conflictus, veritatem non deserere, nec cum falsitate certare; quibus non omnes, sed ineptas tantum disputationes se declinaturum indicare videtur.

A § II. Refelluntur Quesnelli conjectationes, quibus nem horum librorum auctorem suadere statim tempore hujus operis probabiliter conjicitur. diversarum interpretationum sacræ scripturæ imbecille argumentum ex styli similitudine.

9. Sed age jam ad alteram Quesnellianæ ditionis partem accedamus, qua S. Leoni, ante pontificatum iniret, libri *de Vocatione* inauditi Quesnellum sententia tribuendi creduntur. Ipendenda sunt. Omnia Leoni convenire in nititur, ætatem, patriam, peculiarem quorundam Scripturæ locorum interpretationem, docti styli similitudinem.

10. Quoad ætatem, certum quidem est hoc fuisse lucubratos *dudum* post exortam Semipnorum controversiam, quæ cœpit an. 427, et ante pontificatum Gelasii, qui eos ab *Ecclesiam magistro* scriptos memorat in opusculo a Pelagianos, ac proinde ante an. 496. Porro Qlus veluti certum præsumit eumdem esse auctorem librorum *de Vocatione* ac epistolæ ad Demetriam quæ cum ætate Leonis ante ejus pontificatum me congruunt. Id vero non ita est certum, iditur. Ex codicibus non leve præsidium super ut eidem auctori utrumque opus vindicaretur mss. exemplaribus hæc duæ lucubrations invenirentur unitæ. At non perinde eveni Olivarius editor Prosperi, qui ms. Cambesius usus est in libris *de Vocatione*, epistolam ad triadem in eo non invenit. Quesnello idipsum in codice Thuaneo, et novissimo editi Operum spero in codice Joliensi, qui ad recensendos a brosis *de Vocatione* utiles fuere. Nos pariter in Vat. Palat. 236 sæculi ix, Vat. 558 sæculi xi, Vat. 559 sæculi xv, nec non in Vat. Reginae 2 culi circiter xi, hos tantum libros, non autem tolam ad Demetriadem reperimus. Quod si ha cum libris memoratis nacti sumus in tribu Vatt. 262, 268 et 281, in his duobus postremis cibis, qui sunt vetustiores, subjicitur quidem *de Vocatione* Ambrosio ascriptis, at sine ullius ris mentione his verbis: *Incipit de vera humil sacram virginem Demetriadem*; in priori autem qui est multo recentior, primo describuntur li dati sub Prospero nomine, dein aliquot albis interjectis sine ullo titulo ipsa epistola exo adeo ut casu potius et per accidens subject possit, quam eo consilio ut eidem auctori trib unde in alio codice Vat. 284 hæc sola episto libris *de Vocatione* Ambrosio inscripta legitu styli similitudo pro eodem utriusque operis astruenda probare posset aliquid; quod tamen imbecillum sit argumentum ex inferius dicende stylo erit sermo, satis colligere licebit. For deerunt qui censeant Semipelagianorum conce nes post editos Prospero libros conquiesse ali diu, etiam sub pontificatu Leonis, qui sicut diaconus Xistum-III exstimulavit in Pelagia jam pontifex in eosdem suum zelum exercu non minus pugnasset adversum Semipelagia isti sub ipsius pontificatu vel paulo ante doct de divina gratia impetissent. Per hæc quidem pora nullum aliunde suppetit ejusmodi discep nis iudicium, et solum post ejus obitum Faust scopo eam revixisse liquet, et in causa quidem Prædestinationis hæreseos notati adhibitum p nonnullis Semipelagiano sensu eum Pauli te: *Deus vult omnes homines salvos fieri*, qui lib *Vocationis* 669 occasionem dedit: unde hi per hoc tempus exarati videri queunt.

11. Sed hoc prætermisso, esto Leoni cœvum etiam idem sit auctor librorum *de Vocatione* et stolæ ad Demetriadem, non omnino tamen pro Quesnellus Leonis patriam ei convenire. Quæ attulit ut ipsum neget Africanum, quippe qu Augustinum umquam commendavit, nec in A næ Ecclesiæ monumentis ulla ratione laudatu

turgentem vel barbaram dictionem præfert Africanis ejus temporis, uti putat, communem, ita pluribus ex capitibus sunt infirma, ut nihil valde probabile statuere possint. Nihil magis evincunt quæ ad negandum eum Gallum ingessit ex silentio Gennadii, qui nec scriptores omnes sui temporis in Galliis degentes recensuit; unde omisit Edesium, Eusebium, Domnum, ac Sylvium, qui in Vita S. Hilarii Arelatensis celebrantur. Italum et Romanum, seu Romæ educatum pronuntiare non dubitavit ex styli nitore ac elegantia, ac si nullus extra Urbem parem stylum potuerit acquirere. Inculcavit locum lib. II, c. 33, ubi auctor scribit: *Alii barbari dum Romanis auxiliantur, quod in suis locis nosse non poterant, in nostris didicere regionibus, et ad sedes suas cum Christianæ religionis institutione remeant.* Verba in nostris didicere regionibus, copulata cum illis dum Romanis auxiliantur, regionem auctori communem indicare videntur illam, in qua barbari, dum Romanis auxiliares essent, Christianam religionem didicere. Porro, si hic locus intelligendus esset de bello adversus Eugenium tyrannum a Theodosio gestum an. 394, ut Quesnellus conjecit, cum barbari Theodosii auxiliares accesserint usque ad Alpes Julias, ubi insignis victoria parta fuit, regio a Romano solo remota librorum auctori communis dicenda esset. Aliæ expeditiones eidem auctori proximiores, in quibus alii barbari Romanis opem tulere, sæculi v plures fuerunt; at pleræque distantes ab Urbe, et in Galliis, ubi omnium celeberrima est illa sub Aetio an. 451, in qua Franci, Sarmatæ, Armoricani, Lyciani, Burgundiones, Saxones, Riparii, Ibriones et Alani Romanis opitulati sunt. Ita nihil pro Romano scriptore astruendum ex hoc testimonio concludi potest; ut ipse Quesnellus persensit, qui hoc argumentum Erasmo dilutius visum fuisse fatetur. Quod porro Romanæ Ecclesiæ principatum auctor commendat, non magis eum Italum vel Romanum probare potest, quam S. Prosperum Aquitanum, apud quem simile plane testimonium legitur in carmine de *Ingratis* vers. 40 et seqq. Gelasii verba, quibus istorum librorum auctor *magister Ecclesiæ* vocatur, nihil pro Leone consciunt, cum alius quispiam ex præstantia ipsius operis hoc titulo ornari poterit. Immo hic locus potius contra Leonem non minimum valet. Si enim horum librorum auctor fuisset S. Leo, haud latuisset Gelasium, qui vel ipsum pontificem vel familiares ejus agnoverat, nec tam insignem decessorem suum hac formula *quidam magister Ecclesiæ*, ubi maxime notanda est vox *quidam*; sed ex Romanorum pontificum more eum vel proprio nomine, vel saltem prædecessorem suum appellasset.

42. Majus sibi præsidium Quesnellus suppetere putat ex modo recitandi quædam testimonia sacre Scripturæ. Duo autem videntur præcipua, primum et ultimum: cætera enim quatuor aut quinque ab eodem allata, cum æque facile apud alios scriptores inveniantur, nihil peculiare pro Leone evincere queunt. Primum itaque est testimonium Job c. XIV, v. 4; hoc et lib. I de *Vocatione*, c. 8, et apud S. Leonem serm. 8 de Nativitate Domini recitatur ex Hieronymiana versione, quam eaestate veluti Romanis peculiarem Quesnellus indicat. Deinde vero addit eundem textum etiam citari juxta versionem antiquam tum apud Leonem, tum in epistola ad Demetriadem, quam ab eodem auctore librorum de *Vocatione* lucubratorum præsumit. Mirum in hoc textu tantam vim collocari. Si enim hic textus, qui et in libris de *Vocatione*, et in Leone invenitur juxta versionem S. Hieronymi, eosdem libros Leoni addicendos probaret, multo magis probaret adjudicandos S. Prospero Aquitano, quippe qui ex Job, ac ex eadem versione non unicum, sed duos alios textus affert in libro contra Collatorem c. 45, al. 34, quales totidem verbis recitatur lib. I de *Vocac.* c. 14 et cap. 22. Unus textus est ille Job c. XII, v. 10: *In cujus manu anima omnis viventis et spiritus universæ carnis hominis.* Alter 471 ibidem n. 13: *Apud ipsum sapientia et fortitudo;*

A ipse habet consilium et intelligentiam. Alios præterea versus Job ejusdem Hieronymianæ interpretationis ex Hebræo idem Prospero laudato capite describit, ac propterea hæc versio sæculo v etiam aliis non Romanis usitata cognoscitur. Id autem præcipue accidit in libro Job, quippe antiqua ejus interpretatio, teste Hieronymo scatebat erroribus, et septingentis ferme aut octingentis versibus carebat. Promiscuus porro utriusque versionis usus, quem Quesnellus urget quoad versionem Hieronymi elucet in recitandis testimoniis ex libro Job; quoad antiquam vero patet in cæteris aliorum sacrorum voluminum textibus, qui fere ex hac versione tum apud Leonem, tum in libris de *Vocatione* proferuntur; idipsum autem contingit etiam Prospero, ut conferenti plura testimonia patebit. Quod vero Quesnellus maxime inculcat de utriusque versionis usu in memorato versu Job c. XIV, tum apud Leonem, tum in epist. ad Demetriadem, in observationibus ad quartam dissertationem, quæ circa hujus epistolæ auctorem vertitur, expenditur luculenter, et quam inane sit hoc argumentum, ex duobus aliis non Romanis, ait Leoni coævus scriptoribus eundem versum similiter recitantibus palam fiet.

13. Alterum testimonium, *et maxime notandum* sumit Quesnellus ex Luca cap. XXII, v. 31 et 32: *Simon, Simon, ecce Satanas postulat ut vos cerneret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos; et roga ne intretis in tentationem.* Hunc autem textum et Leo serm. 3, nunc 4, in anniversario assumptionis suæ, c. 3, et auctor librorum de *Vocatione* lib. I, c. 24, et lib. II, c. 28, eodem peculiari modo recitant. Non dissimulat Quesnellus hoc idem testimonium proferri etiam a Prospero duobus in locis; at non eadem omnino lectione, inquit; nam in epistola ad Rufinum non habetur *cerneret*, sed *cribare*; in libro autem contra Collatorem c. 35, nunc 15, ultima verba omittuntur: *Et roga, ne intretis in tentationem*; quo tamen loco prætermittuntur etiam illa: *Et tu tandem conversus confirma fratres tuos*; quæ omissio varianti lectioni tribui non poterat. Majorem vero lectionis varietatem a lectione librorum de *Vocatione* in Leone, quam in Prospero deprehendimus, ut mirum maxime sit lectionem veluti æqualem a Quesnello affirmari. Mittimus aliquos codices sermone allegato habere *cribare* pro *cerneret*; sicut ex omnium codicum quos vidimus fide habetur *cribare* in alio ejusdem pontificis serm. 83 de Natali SS. Petri et Pauli, quem perperam Quesnellus in appendicem rejecerat. Hic solum notare liceat verbum *cribare* similiter legi in antiquissimo Vercellensis Ecclesiæ ms. Evangeliiariorum novissime edito, quod veterem interpretationem exhibet; unde hæc lectio veluti adulterata, seu ad vulgatam lectionem emendata a Quesnello traduci non debuit. Cur vero hac una variante indicata, is alias certiores silentio præterivit? Primo apud Leonem etiam in Quesnelliana editione legitur *expostulavit*, dein *aliquando pro tandem*. Demum (quod præcipuum est) omittitur *et roga, seu et rogate*, uti in libris de *Vocatione* ex codicibus emendavimus. Itaque lectio Prosperi magis congruit lectioni librorum de *Vocatione*, quam Leonis lectio. Quo igitur jure ex hoc textu tanta similitudo ingeritur, quæ Leonem potius quam Prosperum eorum librorum auctorem astruat? Hic vero animadvertendum potius est hunc textum evangelicam a diversis auctoribus recitari cum quodam additamento in fine, quod nec in vulgata nec in Græco legitur, at reperitur in quatuor mss. Evangeliiariorum vetustissimis editionis antiquæ, uti annot. 22 (*Tom. præced.* col. 600, n. 2) in serm. 4 S. Leonis observavimus. Hinc autem cognoscere licet infirmum et imbecille prorsus esse argumentum quod ex simili quorundam sacrorum testimoniorum interpretatione elicitur, ut hic potius quam ille statuatur alicujus anonymi opusculi auctor. Cum enim plures illis vel aliis similibus Evan-

geliariis uterentur, eadem lectio ac versio apud plures inveniri potest.

14. Doctrinæ similitudo in materia divinæ Gratiae quoad auxilia generalia inter Leonem et libros de Vocatione quam num. 20. Quesnellus proponit, id unum potest evincere eos libros non repugnare Leoni, non vero Leonis etiam esse convincit. Sane doctrinam hac in re similem idem Quesnellus fatetur in Prospero, ubi objectionibus respondet; nec idcirco Prosperum auctorem judicat. ¶ Solum peculiare quidam loquendi modi, qui in memoratis libris occurrunt, cum Leonis formulis convenire videri possunt: unde in his potissimum Quesnellus insistit (*Dissert.* 3), et voces similes majusculis litteris designat. At præterquam quod voces et locutiones fere similes etiam in Prospero notavit Antelmus, id ad generalem styli rationem pertinet, quam mox enucleatius expensuri sumus. Unum vero hic addam in libris de Vocatione vocem *gratiæ* quandoque attribui, ut n. 5 monimus, generalibus Dei auxiliis etiam extrinsecis. Id autem in Leone nequaquam invenies, ut ex iis ipsis locis quæ a Quesnello recitantur, perspicere licet. Cæteræ quarundam sententiarum similitudines de S. Petri prærogativis, quid probare queunt, cum omnibus catholicis eadem doctrina fuerit? Modus autem hujus doctrinæ exprimendæ, qui apud Leonem et in libris de Vocatione nonnulli invenitur similis, ad dictionem ac styli pariter revocatur: ex quibus sane Quesnellus afferre aliquid potuit, quod nonnullos moverit; unde in hoc argumento latius immoratus, pluribus parallelis et animadversionibus aliquot numeros digessit.

15. Hoc autem argumentum ut exactius expendatur, duo in stylo distinguenda sunt, voces et syntaxis seu totus dicendi character. Parallela testimonia a Quesnello allata fere sunt aliquot vocum similia, cujusmodi item in Prospero pluribus tabulis non paucas exhibuit Antelmus; nec facile invenientur duo auctores de eadem re dissonantes, qui aliquando sicut in sententiis, ita et in aliquot vocibus ad eandem rem pertinentibus haudquaquam conveniant, et iisdem loquendi formulis non utantur. Si quis eadem diligentia qua Quesnellus alios Patres similia tractantes legerit, nihil ambigimus quin plura fortassis ejusdem generis parallela pluresque conformes voces formulasque reperiat. Frustra vero hic labor cedit, cum non solæ voces, quibus idem sensus exprimitur, styli designent atque distinguant. Complexus et character totius sermonis præcipue considerandus est. Quesnellus quidem num. 15 profitetur sibi haud fuisse difficile hoc iudicium ferre, quippe cui S. Leonis scripta editionis causa sæpe sæpius relegendi, familiarissima facta est phrasis Leonina lotusque dicendi character. At cum Leoni attribuerit sermonem de Cathedra S. Petri ob quasdam voces similes, quem ex complexu totius dictionis ac ex quibusdam etiam vocibus a Leone alienissimum in admonitione ostendimus, veremur ne pari præiudicio minus recte judicaverit de stylo librorum de Vocatione, eademque facilitate eosdem Leoni tribuisse. Enim vero non inficiabimur plura loca in his libris occurrere quæ Leoninæ syntaxi ac numero maxime congruunt. Sed ad eundem styli probandum loca aliquot hinc et hinc excerpta nequaquam sufficiunt, quando alia loca occurrant quæ dictionem ac styli, seu characterem omnino dissimilem ac diversum referunt. Semper enim Leonis stylus sibi constans, æque numerosus, æque perspicuus in omnibus ejus operibus invenitur. At in libris de Vocatione nonnulla ab illa syntaxi et numero nimium remota, et languide aut durius desinentia in aures Leoninæ rationi assuetas statim incurunt, quæ Leone non sapiunt. Pæpetuas vero quæ in nostro pontifice potissima et constantissima prærogativa est aliquot in locis eorundem librorum aperte desideratur. Longiores quadam periodi, aliquot particulis ac sensibus complicatæ expendantur, ac præsertim

A illa ex qua una constat integrum cap. 49 libri II, et num Leonem similiter scripsisse credibile sit, quisque in hujus operibus versatus facile intelliget. Adde quasdam allegorias longiori sensu productas, quæ a Leonis consuetudine abhorrent; qualis inter cæteras est illa lib. II, c. 11: *Qui autem istarum aquarum dulcedinem nesciunt, et adhuc de mundi hujus torrentibus bibunt, aut etiam si aliquid primoribus labris de vitæ fonte gustaverunt, inebriati tamen aureo Babylonis calice delectantur*, etc., nec non illa cap. 23 epistolæ ad Demetriadem) ut de hac quoque aliquid attingamus: *Implet igitur Spiritus sanctus organum suum, et tanquam fila chordarum tangit digitus Dei corda sanctorum*. Tandem istorum stylus librorum plenior et nonnunquam turgidior, epithetis et comatibus frequentior est, quam in Leone deprehenditur. Hæc omnia si stylium ab hoc pontifice alienum non omnino evidenter demonstrant, satis tamen dubitationis injiciunt ut Leonis stylus in his libris inesse haud certo credatur. Cumque evenire per facile potuerit, ut nonnulli tunc temporis et Romæ, et aliis in locis ¶ 675 existerent, quorum scribendi ratio non modicum conveniret, ex mera styli similitudine, quæcumque prætendatur inter stylium Leonis et librorum de Vocatione, nihil certi elici potest ut eidem pontifici adjudicentur. Cæteræ Quesnelli conjectationes, quas styli fundamento satis infirmo superstructas, recte cum Caveo ad an. 440, *conjecturarum potius quam argumentorum agmen* vocare licet, nullam distinctam responsionem efflagitant. Quæ autem nos in admonitione ipsis libris præmissa ex pluribus ac potioribus mss. animadvertimus ad auctorem aliqua ratione statuendum, quanti faciendæ sint quisque prudens judicabit.

§ III. Aliquot Quesnelli loca excutiuntur. Auctor librorum de Vocatione omnium gentium admittit generalem gratiam non solum externam, sed etiam internam, cui et posse resisti, et multos resistere docet. Quatenus sufficientem astruat. De morte Christi pro omnibus Leonis doctrina S. Remigii sententia explicatur.

C 16. Exactis iis quæ ad præcipuum, caput controversiæ de auctore horum librorum pertinent, Quesnellus nonnullis objectionibus respondet, quibus eorundem librorum doctrinam a doctrina S. Prosperi dissidere card. Norisius contenderat. Illius autem multum intereat consensionem doctrinæ statuere ne S. Leo, quem librorum auctorem præferbat, aliter docuisse crederetur in materia gratiæ, quam Prosper Augustinianæ doctrinæ tenacissimus docuit. Nobis vero, qui non minus a S. Prospero quam a S. Leone hos libros abjudicavimus, etsi in propositum nostrum hæc disputatio non æque necessaria sit, cum tamen ille in responsionibus nonnulla inseruerit quæ a mente auctoris, quicumque sit, omnino disident, et nonnumquam etiam in damnatarum propositionum sensum detorqueri queunt, aliquot observationes subnectendas putavimus.

D 17. In responsione ad primam objectionem Quesnellus affirmat auctorem librorum de Vocatione in locis ubi gratiam Dei omnibus datam asserit, per eam intelligere exteriora et naturalia Dei dona, quæ omnibus promiscue exposita sunt, aliquando Mosaicæ legis documenta, nonnunquam etiam sancti Evangelii prædicationem, quæ nulli hominum conditioni denegatur. Ita solam gratiam externam omnibus hominibus communem ab auctore assertam tradit, non autem internam. Verum non desunt theologi celebres etiam Thomistæ, quibus hoc falsum visum est: unde probatur, omnibus hominibus adultis saltem aliquando conferri gratiam aliquam sufficientem internam, potiora testimonia ex hisce libris afferunt. Nonnulli quidem in locis gratiæ nomine sola externa auxilia hic auctor significavit. At non hæc sola omnibus communis asseruit: alicubi enim communem etiam docuit gratiam internam. Explorata inter cætera sunt illa lib. II, c. 23: *Sicut autem circa majores (id est adultos) præter illam an-*

NERALEM GRATIAM *parcius atque occultius omnium hominum corda pulsantem, excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute vocatio specialis exercitur*, etc. Hæc gratia, quæ occultius corda pulsant, profecto interior est, ipso etiam fatente. Quesnello, qui in eadem responsione ad primam objectionem explicans aliud auctoris testimonium, voces *sive occulte* ita interpretatur: *Hoc est sive per gratiam occultam et interiorem*. Et nihilominus hanc internam gratiam *generalem et omnium hominum corda pulsantem* idem auctor tradidit. Hanc eandem gratiam eum pariter indicasse eodem theologi putant, cum pag. 15 scripsit: *Adhibita enim semper est universis hominibus quædam supernæ mensura doctrinæ, quæ etsi parcius occultiorisque gratiæ fuit, sufficit tamen, sicut Dominus iudicavit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium*. Voces *parcius occultiorisque gratiæ* plane congruunt ante recitatis ex cap. 23, *gratiam parcius atque occultius corda pulsantem*, quam et generalem et infernam auctor professus est. Non ergo doctrinam mere externam universis etiam gentilibus communem gratiæ nomine hoc secundo testimonio auctor intelligit, sed doctrinam cum aliqua *parciori* quidem, at *occultiori* et interna gratiam conjunctam, quæ **¶** *omnium hominum* non solum mentem illuminet, verum etiam *corda pulset*; ac propterea nihil mirum si docuit hanc *sufficisse quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium*, quin sufficientiam exterioribus tantum auxiliis tribuerit, quod Pelagianum fuisset, et ab ipsius auctoris principiis maxime alienum.

18. Neque huic doctrinæ opponuntur illa quæ Quesnellus ex iisdem libris sub finem laudatæ responsionis obtrudit. Præcipuus textus est ille ex lib. 1, c. 13: *Quod aliquos, sicut videmus accidere, salvantis gratia præterierit, et pro eis oratio Ecclesiæ recepta non fuerit, ad occulta divinæ justitiæ iudicia referendum est*. Hic enim gratiam salvantem significare gratiam quæ re ipsa et cum effectu salvat, ex antecedentibus palam elicitur; ad eam siquidem orationem Ecclesiæ hæc verba referuntur, de qua capite præcedenti auctor dixerat: *Quid autem pro istis (paganis, Judæis, hæreticis et schismaticis) petiti, nisi ut relictis erroribus suis convertantur ad Deum?* etc., aditque agenda gratias Deo pro his qui salvi facti sunt. *Speremus etiam eos qui necdum illuminati sunt eodem divinæ gratiæ opere eximendos de potestate tenebrarum, et in regnum Dei, priusquam de hac vita exeant, transferendos*. Et post hæc statim objectus textus subiicitur: *Quod si aliquos, sicut videmus accidere, salvantis gratia præterierit, etc.*, ubi gratiam in dicat qua re ipsa eximat de potestate tenebrarum et in regnum Dei transferat. Eiusdem generis sunt reliqua quæ obijciuntur testimonia, ut consideranti patebit. Nam cap. 25 lib. 1 auctor de iis loquitur *qui sunt attracti*; et lib. II, c. 19, dum eos memorat *qui exortes gratiæ fuerunt*, gratiam specialem intelligit, cujus antea memorat, quamque non omnibus communem sæpe tradit. Quod si lib. II, c. 3, admittit *incognoscibiles illuminationum dilationes, inter quas utique multi in infidelitate deficiunt*; quæ verba Quesnellus in postilla marginali interpretatus est *incognoscibiles dilationes gratiæ*, non de suspensa et negata multis gentilibus omni gratia interna, quæ alibi omnibus data affirmatur, ibidem sermo est, sed de dilata aliquamdiu evangelicæ prædicationis et vocationis gratia, ut ex contextu manifestum fiet.

19. Hæc autem occasione, qua meminimus de interiori gratia omnibus concessa, quam *sufficisse quibusdam ad remedium* auctor tradidit, liceat considerare alium ejusdem scriptoris locum ex lib. II, c. 13, ubi hæc leguntur: *Cum ergo talia ad Cain loqueretur Deus, numquid ambiguum est voluisse eum, et, quantum ad medendi modum sufficiebat, egisse, ut Cain ab illo impietatis furore respisceret?* Notanda præsertim verba, *quantum ad medendi modum sufficiebat*. Hic Quesnellus ex ante vulgatis Prosperi editionibus in-

modum, et postquam notavit: *Vox illum non legitur in cod. ms. Thuan., neque in ullis Operum S. Ambrosii editionibus, quibus libri de Vocatione gentium inserti sunt, hoc prolixum commentarium, seu potius commentum in eadem notatione subjecti*: « Quid tamen discriminis in sensu hujus sententiæ gignat hæc lectionis varietas, fateor me non assequi. Unum porro certissimum video, hanc sufficientiam, de qua hic sermo est, nullo modo ad illam pertinere sufficientiam gratiæ interioris Christi Salvatoris, de qua tanta animorum contentione, tantoque æstu digladiantur hodierni theologi. Immo vero cuivis æquo animo seriem hujus capitis perlegenti perspicuum fiet, non aliam ob causam auctorem nostrum hanc clausulam adjecisse, quam ne lectores incauti ad sufficientem interis gratiæ operationem animum adverterent; et ut potius monerentur sufficientiam illam de alio menendi modo non esse intelligendam, quam de quo per totum caput actum erat. In quo et a gratiæ, auxilii, opitulationis, adiutorii et misericordiæ nominibus ex consilio abstinuit, sola eruditionis, bonitatis, patientiæ et consilii vocabula usurpans; et revera ostendit *illum medendi modum* eum solum fuisse qui exhortationibus, consiliis et corruptionibus coeretur; quibus *Cain sancti fratris meritis invidentem, cædemque ejus parricidali corde meditantem dignatus est Dominus paterno mitigare consilio* (S. Gregor. I. II Moral. c. 9). Sed *Cain et divina voce admoneri potuit, et mutari non potuit: quia exigente culpa malitiæ, jam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad testimonium verba faciebat*. Necesse est enim ut Spiritus sanctus operetur intrinsecus, ut valeat aliquid medicina, quæ adhibetur extrinsecus. Alioquin etiamsi Deus ipse utens creatura sibi subdita in aliqua specie humana sensus **¶** alloquatur humanos, nec interiori gratia mentem regat atque agat, nihil prodest homini omni prædicationi veritatis (S. August. de Civit. I. xv, c. 9). Et revera cum Deus loculus esset ad Cain, eo modo quo primis hominibus per creaturam subjectam, vel ut eorum socius, forma congrua loquebatur, quid et profuit? Nonne conceptum scelus in necando fratre etiam post verbum divinæ admonitionis implevit? Quod beneficium licet obdurato nihil remedii et emendationis attulerit, probat tamen aversionem ejus non divinæ fuisse constitutionis, sed propriæ voluntatis (De Vocal. gent. I. II, c. 13), quemadmodum iisdem verbis de parricidæ illius posteris loquitur auctor noster in fine hujus capitis. » Tam longo circuitu id (ut paucis dicamus) Quesnellus insinat, eam clausulam, *quantum ad medendi modum sufficiebat*, non referri ad interiorem gratiam, qua Cain a Deo in penam suæ malitiæ exutum probat ex testimonio S. Gregorii, sed ad exteriora tantum exhortationum, consiliorum et correptionum auxilia, quæ sine interiori gratia non valere ad medendum, Augustini auctoritate confirmat. Ita nullam interiorem, sed exteriorem tantum gratiam Cain a Deo collatam ex auctoris sententia existimat.

20. Si auctor solius correctionis externæ mentionem faciens, abstinisset ab ea formula quæ *sufficientem medendi modum* præfert, dubium esse posset num interiorem gratiam in penam peccati a Cain subductam putarit, uti alii quidem Patros tradidere. At adjectis illis vocibus, quæ *sufficientiam* astruunt, hæc omnis interioris gratiæ subtractio nec a catholico doctore, nec ab auctore librorum, *Ecclesiæ*, uti vocavit Gelasius (Tractat. advers. Pelagianos, I. V Concil. Ven. edit. p. 374), magistro, indiciari aut intelligi potuit. *Sufficientiam enim ad salutem largiri exteriori gratiæ non est nisi hominis Pelagiana lue infecti*, uti Quesnellus prodidit in responsione ad primam objectionem. Auctor quoque librorum de Vocatione, quem a Pelagiana sententia alienum idem Quesnellus ostendit, lib. I, cap. 8, et alibi gratiæ interioris necessitatem, ut valeat quod exterius prædicatur, ex Augustini doctrina tradidit, eandemque internam gratiam agere in omni genere medendi con-

fessus est lib. II, cap. 26. Cum ergo scripsit Deum in corripiendo Cain voluisse, et, quantum ad medendi modum sufficiebat, egisse.... ut respisceret, non aliter potuit scribere *sufficiebat*, nisi quatenus una cum correptione Dei externa aliquam internam gratiam Cain collatam crederet, quæ quantum ad medendi modum sufficiebat, si ille pertinaciter non restitisset; unde mox in pertinaciam ejus causam rejiciens subdidit: *Sed malitia pertinax inde facta est inexcusabilior, unde debuit esse correctior*. Ita porro hic locus mirifice concinit cum alio textu antea explicato, quo auctor exteriora Dei auxilia omnibus concessa cum aliqua interiori gratia purcius atque occultius omnium hominum corda pulsante conjuncta, lib. II, c. 15, affirmavit *sufficisse quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium*. Illis nimirum qui secuti sunt gratiæ impulsu, hæc sufficit ad remedium, cæteris vero omnibus qui restiterunt in testimonium erit eorum pertinaciæ atque nequitiae. Hanc genuinam quidem esse hujus loci interpretationem ex antecedentibus liquet. Auctor enim in fine capitis 14 affirmaverat: *Neque ob hoc excusabiles sunt nationes, quæ alienatæ a conversatione Israel.... perierunt, quia hæc abundantia gratiæ, quæ nunc universum mundum rigat, pari ante largitate non fluxit*. Hujus autem propositionis rationem statim affert initio capitis 15: *Adhibita enim semper est universis hominibus quædam supernæ mensura doctrinæ, quæ etsi parcioris occultiorisque gratiæ fuit, sufficit tamen, sicut Deus judicavit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium*; et idcirco qui perierunt inexcusabiles sunt. Hæc pro explicando germano auctoris sensu dicta sunt. Utrum vero hæc ejus doctrina de gratia generali etiam interna omnibus quantumvis perversis et infidelibus adhibita discrepet necne a doctrina S. Prosperi Aquitani, non est hic opus inquirere ac definire. Si autem discrepare credatur, tuto magis hinc confirmabitur hosce libros S. Prospero tribui non posse.

21. Hic porro non est progrediendum ulterius, nisi prius alia quadam ratione considerentur illa recitata Quesnellianæ nationis verba in cap. 13 lib. II: *Unum porro certissimum, hanc sufficientiam, de qua hic sermo est, nullo modo ad illam pertinere sufficientiam gratiæ interioris Christi Salvatoris, de qua tanta antiorum contentione tantoque æstu digladiantur hodierni theologi, etc.*, 681 quibus Quesnellus non tam videtur sollicitus in neganda Cain gratia interna, quam in subtrahendo hoc auctore a theologia defendentibus gratiam internam sufficientem, cui scilicet resistitur: unde prosequitur monens sufficientiam ab auctore admissam non in internis gratiæ auxiliis, sed in externis collocari. Fortassis etiam dubitabunt nonnulli an hoc eadem consilio in postillis marginalibus huic operi appositis non solum laudaverit potentiam et efficaciam gratiæ, scribens initio capitis 26 lib. II: *Gratiæ officium et efficacia*, et similiter in cap. 7 epistolæ ad Demetriadem: *Potens Dei operatio gratia*, quibus sola efficax gratia indicatur; verum etiam ad cap. 45 lib. II notaverit: *Deus dat gratiam, quæ superari non possit*; et iterum ad cap. 33 ejusdem libri: *Nihil obsistere gratiæ Dei potest*. Quæ propositiones nulla limitatione explicatæ facile trahi possunt in propositionem Jansenianam ab Ecclesia damnatam: *Interiori gratiæ numquam resistitur*; nec non in propos. 10 ejusdem Quesnelli proscriptam in constitutione *Unigenitus*: *Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest aut retardare*; et in prop. 13: *Quomodo Deus vult animam salvam facere, et eam tangit interiori gratiæ suæ manu, nulla voluntas humana ei resistit*.

22. Ab hac autem damnata sententia quantum abhorreat auctor librorum de Vocatione plura ejus testimonia ostendunt, quibus nullam postillam a Quesnello affixam invenimus. Notavit quidem alicubi auxiliorum exteriorum insufficientiam, et potestatem etiam dissentienti sub gratia efficaci aliqua ratione notavit in cap. 23 lib. II his verbis: *Potestas*

dissentiendi quomodo manet sub gratia efficaci; nulli autem aperte indicavit dissentens ac resistantiam gratiæ internæ, etiamsi nonnulla loca hanc expresse commemorent. Perspicuum est testimonium ejus capitis 26 lib. II, ubi Quesnellus annotavit: *Gratiæ officium et efficacia*. Postquam enim auctor affirmavit *abundantiorem gratiam ita esse benignam, vel (ut ille legit) potentem, ut nullo modo arbitremur esse violentam*, descriptis variis ejusdem gratiæ etiam internis opitulandi modis, subdit: *Quæ opitulatio per innumerabiles modos sive occultos sive manifestos omnibus adhibetur; et quod a multis refutatur ipsorum nequitia est; quod autem a multis suscipitur, et gratia est divinæ, et voluntatis humanæ*. Verba a multis refutatur opitulatio gratiæ adhibita modis innumeris non solum manifestis et externis, sed etiam occultis, id est interioribus, resistantiam utique gratiæ etiam internæ palam declarant. His concinunt illa cap. 28 ejusdem libri in fine: *Diversis atque innumeris modis omnes homines vult Deus salvos fieri et in agnitionem veritatis venire; sed qui veniunt Dei auxilio diriguntur; qui non veniunt sua pertinacia reluctantur* modi innumeri quibus multi pertinaciter reluctantur sunt illi non tam manifesti et exteriores, quam occulti et interiores, de quibus in præmisso textu sermo fuit.

23. Et ne quis cavilletur, his duobus in locis verba refutetur et reluctantur non referri nisi ad modos gratiæ manifestos seu extrinsecos, quo sub particula disjunctiva auctor proposuit; recole et confer invicem duos textus paulo ante descriptos; et de modis gratiæ etiam occultis et internis ea verba ex auctoris mente accipienda manifeste perspicies. Primus textus ex cap. 23 lib. II, ubi *generalis gratia purcius et occultius omnium hominum corda pulsans* astruitur, internam utique gratiam ipso Quesnello interpretante evidenter designat. Alter vero textus ex cap. 15, ubi memoratur *parcius et occultior gratia*, id est interior, quæ *sufficit quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium*, eos distinguit qui eidem gratiæ assensere vel restitere. De eadem enim gratia omnium hominum corda pulsante seu interna dicitur, quod quibusdam (non omnibus) *sufficit ad remedium*, idque assentientes et obsequentes respicit; omnibus autem, etiam non utentibus ad remedium, *ad testimonium profutura traditur*, quod ad resistentes potissimum pertinet, *qui sua pertinacia reluctantur*. Tandem in textu de Cain, qui huic observationi occasionem dedit, divinam correctionem, cui ille restitit, ex hujus auctoris mente non fuisse expertem omni gratia interna, quæ *ad medendi modum sufficeret*, demonstrasse nobis videmur. Itaque ad gratiam vere internam, cui perversi resistunt, quamque theologi *sufficientem* appellare solent, astruendam omnia conspirant. Illa autem duo loca cap. 15 et 33 libri secundi, quibus annotavit 682 Quesnellus *divinam gratiam superari non posse*, vel eidem *nihil posse obsistere*, haudquaquam repugnant. Neutro enim in loco auctor agit de illa potestate intrinseca qua quis interiori gratiæ sibi collatæ resistere potest, atque nonnullos resistere confessus est, sed agit de vi externa quæ ad rem præsentem nihilum spectat; eamque exterius admotam interiori gratiæ, quam Deus inspiravit resistere non potuisse pronuntiat. Enimvero priori textu auctor loquens de martyribus, *Ille ignis dilectionis, inquit, quem in cordibus fidelium Spiritus sanctus accendit, nullo modo ab apprimentiis posset extinguere, cum et qui cruciabantur vehementius inardescerent*, etc. Posteriori autem textu disserens de bellicis tumultibus quorum occasione aliqui barbari Romanorum auxiliares ad fidem accessere, opus divinæ gratiæ his externis tumultibus impedi non potuisse notavit his verbis: *Ita nihil obsistere divinæ gratiæ potest, quominus id quod voluerit, impletum dum etiam discordiæ ad unitatem trahunt, et plage in remedia vertuntur, ut Ecclesia unde metuit periculum, indeumat augmentum*.

24. Commendat porro idem auctor variis in locis

gratiæ potentiam et efficaciam, qua Deus obtinet A quidquid efficaciter vult; nusquam vero illam generalem et indefinitam propositionem scripsit: *Quod Deus vult nos velle hoc volumus*, quam Quesnellus in margine affixit ad ea auctoris verba lib. II, c. 27: *Qui ergo veniunt (ad fidem) amore ducuntur; dilecti enim sunt, et dilexerunt; quæsitii sunt, et quæsierunt; et quod eos voluit Deus velle, voluerunt*. De iis enim loquitur qui cum re ipsa ad fidem venerint, id voluerunt quod eos voluit Deus velle. De iis loquitur qui efficaciæ Dei voluntate ad fidem pervenerunt, in quorum cordibus largioribus et efficacibus donis Deus hoc cepit ut crederent, hoc effecit ut vellent, quemadmodum dixerat paulo ante; non autem de omnibus loquitur quos cum Deus velit salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, ut idem auctor toto opere ostendit, vult etiam omnes ad fidem accedere, omnibusque opitulationem gratiæ modis indumeris partim manifestis, partim occultis et internis adhibet, ut ex recitatis testimoniis vidimus: sed non omnes idcirco volunt, quia Dei voluntati et opitulationi gratiæ etiam internæ resistunt atque dissentiunt; de quibus proinde auctor ibidem tradidit: *Neque accedunt qui dissentiunt (Deo utique volenti et auxilianti), sed recedunt*.

25. Verum in hanc pariter propositionem, *Deus vult omnes homines salvos fieri*, in quam recidit doctrina catholica de morte Christi pro omnibus, animadvertenda est quinta præmissæ Quesnellis dissertationis *objectio ex modo explicandi quæstionem de morte Christi*. Inducantur autem ibidem quædam S. Leonis testimonia, in quibus perinde ac si aliquid ab Augustini doctrina alienum, nec cum libris de Vocatione consentiens videri possit, quo sensu ea interpretanda sint, Quesnellus explicare studet, et ne quid ex sua mente credatur proferre, prolixo S. Remigii archiepiscopi Lugdunensis textu utitur. Hæc autem *objectio et responsio* magnam nobis admirationem iniecerunt Leonis enim testimonia, quæ, ne male intelligerentur, Quesnellus explicanda censuit, scilicet de oratione et morte Christi pro omnibus, ne iis quidem exceptis qui non salvantur, ipso obvio verborum sensu non aliam doctrinam præferunt nisi eam quam cum S. Augustino concinentem Tridentina synodus approbavit et docuit sess. 6, c. 3, inquit: *Et si ille (Christus) pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed id dumtaxat quibus meritum passionis ejus communicatur*. Remigii autem verba et sententiæ quibus Leonem explicandum Quesnellus putavit, adeo sunt involuta et ambigua, ut in pravum sensum laudatæ Tridentini doctrinæ oppositum, et quintæ Jansenianæ propositioni faventem detorqueri queant: unde Jansenistæ in sui erroris patrocinium hos præsertim et alios similes Remigii textus obtrudunt, quos ut catholici theologo ab eadem eripiant, ex totius Remigiani operis scopo aliique ejusdem loci interpretari student in sententiam quæ re ipsa ad obvium Leonis sensum redeat, et cum Tridentino dogmate concilietur; ita ut solis D verbis alia intentione prolatis Remigius ad eodem sensu, objectis textibus, videatur discedere. Mirum itaque accidit quod Quesnellus metuerit ne Leonis testimonia, §§ 5 quæ sanum et catholicum sensum palam exhibent, perperam intelligantur, nisi aliqua interpretatione explanentur; sed multo magis mirati sumus quod sine ullo periculi metu ea explicanda crediderit, prolixis Remigii verbis, quæ nisi caute accipiantur et explicentur, in pravam et damnatam doctrinam distrahi queunt, nec ullum tamen periculi aut interpretationis indicium subjecerit. Num per hæc præcludere voluit propositionibus 30 et 32. Jansenianæ thæsi affinis et damnatis in constitutione *Unigenitus*, quibus Christus pro solis electis, qui re ipsa salvantur, mortuus innuitur.

26. Aperte autem S. Leo serm. 1 de Nativitate cap. 1, nullum qui peccato aliquo tenetur, ac proinde nullum etiam inter reprobos, ab intentione Christi

redemptoris exceptum tradit. *Sicut nullum a reatu liberum reperit, ita liberandis omnibus venit*. Ipsa ejus testimonia, quæ a Remigio proferuntur, Christum omnium, etiam Judæ ac Judæorum qui eum crucifixerunt, nemine excepto, redemptorem testatur, ac pro ipsis eundem orasse affirmant; etsi non omnibus hæc redemptio et oratio profuerint, eo quod non omnes ad Deum converti et pœnitere voluerunt. Ita etiam Augustinus (ne ab ejus doctrina Leo discessisset videatur) tract. 4 in Joannem eorum etiam crucifixorum qui damnati fuere Christum salvatorem prodidit his verbis num. 1: *Crucifixerunt Salvatorem suum, et fecerunt damnatorem suum*. Et de Juda in psal. LXXVIII, serm. 2, n. 11: *Proiecit pretium argenti, quo ipse a Domino redemptus erat*. Et de generali oratione Christi serm. 382, qui Augustino tribuitur, num. 2: *Quando in cruce pendens orabat, videbat et prævidebat omnes inimicos; sed multos ex illis futuros amicos prævidebat; et ideo omnibus (non inquit multis) veniam postulabat*.

27. Cum vero S. Remigius S. Leonis testimonia explicat de solis electis qui actu redempti fuerunt; palam loquitur de redemptione et oratione Christi, quoad efficaciam ex voluntate absoluta et efficaci, non vero quoad sufficientiam redemptionis præparatæ et exhibitæ omnibus voluntate antecedenti, quam eum agnoscere indicant illa de Juda: *Vere etiam ipse redemptor fieret, si ab eo etiam post tantum reatum pie et fideliter indulgentiam posceret*. Hæc enim verba sicut demonstrant redemptoris nomen Christo attribui in sensu actualis effectus quoad efficaciam, ita satis innuunt idem nomen eidem non negari quoad sufficientiam, cum concedatur ejus redemptionem potuisse prodesse etiam Judæ si pœnituisset; isti autem ea indicat inutilis non ex insufficientia et defectu ipsius redemptionis aut voluntatis Christi, quem cap. 12 professus est nolle mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (hæc a theologis antecedens et generalis voluntas dicitur, quæ tamen non est pro omnibus effloax), sed ex ipsius Judæ defectu, qui potuisset, uti cum Leone fatetur, *consequi remedium, si non festinasset ad liquorem*. Patet igitur Remigium admisisse ex voluntate antecedenti redemptionem generalem sufficientem pro omnibus, et solum redemptionem actu efficacem ad eos restrinxisse, quibus meritum passionis actu communicatur. Hinc cap. 20 eorum Patrum sententiam, *si qui etiam pro impiis in sua impietate permansuris Dominum crucifixum dicant, sese non reprobare affirmat: Si placet, inquit, sicut et nobis multum placet, ut etiam istorum sententia ex pietate veniens, propter pacem et venerabilem pietatem honorabilium Patrum non renuatur*. Solum aliam interpretationem, qua redemptio ad electos restringitur, credidit præferendam, propterea quod in sensu jam indicato de efficaci ejusdem effecto accepta verissima sit, et pluribus Patrum ac Scripturæ testimoniis innitatur; ex alia vero sententia metueret ne æquali voluntate ac beneficio redemptio Christi omnibus crederetur impensa et Pelagianò sensu vel Semipelagianò ex meritis vel initiis naturalibus voluntatis hominum, non a divina electione et specialibus Dei auxiliis derivatur: unde hac de sententia seu interpretatione, quam quarto loco antea descripserat, loquens cap. 3 hanc rationem ejus postponendæ offert: *In quarto autem modo illud sine dubio cavendum, quia et occasionem Pelagianæ privitati præbet, quod Deum, ut salvet homines humanas expectare asserit voluntates*. Vides ergo S. Remigium non reprobasse, sed caute potius probasse hanc sententiam, si non malo §§ 7 sensu accipiat, et solum cavisse ab abusu, ac erroris periculum refugisse: adeo ut, si prævidisset abusum et errorem qui contrario nisu ex alia abs se defensa interpretatione a Jansenistis elicitur, hanc non prætulisset, sed quartam; seu potius utramque recte explicatam, uti nunc catholici faciunt, approbasset, et errores utrinque

impedentes cavendos monuisset. Re igitur cum S. Leone et cum catholico dogmatæ S. Remigius convenit, licet verbis discrepare videri possit.

28. Tandem de auctore librorum de Vocatione, quem Quesnellus in memorata objectione appellat, nihil opus est addere. Totus enim in eo est ut probet Deum velle omnes omnino homines salvos fieri, eodemque generali sensu cap. 13 lib. II, tradit Christum pro omnibus, etiam impiis et peccatoribus mortuum, a quorum numero si aliquis liber inventus est, non est pro omnibus mortuus Christus. Et cap. 31, interpretans illud Pauli II Timoth. IV, 10, de Christo:

A Cui salvator est omnium hominum, maxime fidelium, in verbis salvator omnium hominum omnes etiam improbos generalibus auxiliis et bonitate generali adjuutos manifeste complectitur; ab his enim distinguit electos specialibus donis ad salutem perductos, quos verbis maxime fidelium potissime in significatos tradit. Dicendo enim, inquit, QUI SALVATOR EST OMNIUM HOMINUM, confirmavit bonitatem Dei super universos homines esse generalem; adjiciendo autem MAXIME FIDELIUM, ostendit esse partem generis humani, quæ merito fidei divinitus inspirate ad summam atque æternam salutem specialibus beneficiis provehatur.

DISSERTATIO TERTIA,

BIPARTITA :

Qua S. LEONI MAGNO asseruntur CAPITULA seu præteritorum sedis apostolicæ episcoporum AUCTORITATES DE GRATIA DEI ET LIBERO VOLUNTATIS ARBITRIO, quæ CÆLESTINO papæ vulgo tribuuntur; et celebris exceptio de profundioribus difficilioribusque incurrentium quæstionum partibus ad examen revocatur.

§§ PARS PRIMA.

Inter S. Leonis Opera collocamus (a) Capitula de gratia Dei et libero voluntatis arbitrio, quæ jam pridem Cælestino papæ tributa sunt, ejusque ad Gallos epistolæ subjecta. Et hoc quidem plures fortasse orunt qui nimis temeritatis arguant, cum id audeamus nullius, quod et fatemur, codicis ms. auctoritate, nullo editionum anteriorum exemplo, nulla cujusquam auctoris seu recentioris, seu antiquioris suffragante conjectura. Audemus tamen, nec consilium nostrum ab illis improbandum esse confidimus, qui hæc Capitula cum genuinis et indubitatis S. Leonis lucubrationibus conferre ac perpendere (quod a nobis non indiligenter præstitum) et conjecturas nostras non occupato animo perlegere studuerint.

I. Capitula hæc variis ab ipso auctore ac aliisque donantur nominibus: modo enim *Auctoritates*, ut in præfatione, nec non in titulo et sine opusculi appellantur; modo *Sententiæ*, ut in eadem præfatione et in postremo capitulo; aliquando *Regulæ apostolicæ sedis*, ut in eodem ultimo capitulo, denique et *compendiosus Indiculus* dicuntur in præfatione. Citantur autem ab aliis sub nomine *Decretorum*, vel *Epistolæ Cælestini papæ ad Gallos*; ab aliis *Capitula generaliori vocabulo* appellantur.

Atque sub hoc postremo citantur non multo post sexti sæculi initium. Libens enim subscribo doctissimi viri conjecturæ, qui hæc Capitula commemorata existimat a Romano pontifice Hormisdæ in epistola ad Possessorem, circa annum Christi 520 scripta, cujus §§ hæc sunt verba; *De arbitrio*, inquit, *libero, et gratia Dei quid Romana, hoc est catholica, sequatur et servet Ecclesia, licet ex variis libris beati Augustini, et maxime ad Hilarium et Prosperum, abunde possit agnosci; tamen et in scriniis ecclesiasticis expressa Capitula continentur, quæ si tibi desunt et necessaria credis, destinabimus (Epist. 70 Hormisdæ PP. ad Possessorem, in fine)*. De quibus enim aliis Capitulis hæc intelligerentur? aut quibus clarioribus verbis illa designari possint, quam quibus utitur hic pontifex? Convenit enimvero cum his quæ Leoni asserimus, quod sint *de libero arbitrio et gratia*, cum et titulus et clausula hoc idem expressissime habeant: *Incipiunt vel expliciunt præteritorum sedis apostolicæ episcoporum Auctoritates de gratia Dei et libero voluntatis arbitrio*. Convenit 2º quod *expressa* dicuntur *Capitula*, hoc est excerpta ex pontificum Romanorum scriptis vel approbatis ab iisdem decretis. 3º Quod

B ex illis, quid de gratia Dei et libero arbitrio Romana et catholica sequatur et servet et Ecclesia, certo cognosci possit. 4º Quod nulli e pontificibus Romanis nominatim tribuantur. 5º Quod in scriniis ecclesiasticis contineri dicuntur; antequam enim ea codici suo inseruisset Dionysius Exiguus, nullus codex ea legitur habuisse, sed in scriniis tantummodo asservabantur Ecclesiæ Romanæ, unde et a Dionysio abbate descripta sunt.

Sed, quod extra controversiam est, citata circa idem tempus reperiuntur a Petro Diacono aliisque, qui in causa fidei ex Oriente Romam missi sunt, *Lib. de Incarnatione et Gratia D. N. Jesu Christi ad Fulgentium cap. ultimo*. Exin a Cresconio episcopo Africano, in fine suæ collectionis canonum circa annum Christi 690 emissæ, eidem ascriptum pontifici legitur. Tum §§ denique posterioribus sæculis a Floro magistro, Ecclesiæ Lugdunensis nomine adversus Joannem Scotum Erigenam scribente: *Inde est, inquit, illa ecclesiastica et fidelissima definitio, quam beatus papa Cælestinus ponit in decretis suis dicens: « Ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operatur arbitrio, etc. »* Ab Hincmaro Remensi lib. de Prædestinatione, cap. 22, pag. 428, 130, cap. 22, pag. 133, epilogi cap. 5 pag. 379. Item beatus Lupus Ferrariensis abbas in Collectanei, quæst. 2, Cælestino quoque opusculum istud vindicat; ad cuius commendationem facit, quod eam ob causam Cælestinum magnis doctoribus accenset. *Cælestinus etiam papa*, inquit, *magnis annumerandus doctoribus, de libero arbitrio, ut tantum pontificem decuit, universus instituit. Ex ejus decretis verba hæc sunt: In prævaricatione, inquit, Adæ omnes homines possibilitatem et innocentiam perdidisse, etc.* Plura deinceps ex Capitulis 1, 2, 3, 4 et 5, refert. Remigius episcopus Lugdunensis cum sua Ecclesia in lib. de tribus Epistolis cap. 23, et in libello de Absolutione quæstionis, etc. Mitto Yvonem aliosque plurimos auctores, qui Capitula Cælestino asseruerunt. Quibus omnibus præverat Dionysius Exiguus abbas Romanus, qui codicem decretorum Ecclesiæ Romanæ conscribens seu ordinans, circa annum Dom. 500, Cælestini decretis Capitula ista inseruit, occasionemque errandi præbuit posterioris sævi scriptoribus, qui eadem Cælestini nomine laudarunt.

II. Ut enim a Cælestino conscripta esse non credantur, tot licet contradicentibus testibus, plurima momenta persuadent, ex quibus emunctioris naris

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Contrarium statuatur in subjectis observationibus num. 6.

scriptores jam pridem alium istarum sententiarum auctorem esse subdorati sunt.

Ita siquidem præsensit jam a centum et quingenta annis Joannes Wendelstinus, qui codicem canonum et decretorum pontificiorum Dionysiano non multum absimilem edidit Moguntiae a. 1525. Indubitanter enim margini hanc notam ascripsit: *Hæc undecim capitula sequentia non sunt Cælestini papæ, sed ab alio interposita.* Hanc censuram aliquo modo temperatam in conciliorum collectionibus transcriperunt qui has edendas post Merlinum procurarunt, Crabbius a. 1538, Surius a. 1551, et Nicolinus a. 1581. *Sequentia undecim Capitula, inquit, videntur potius ab alio quopiam interposita, quam esse ipsius Cælestini papæ.* Cælestino pariter abjudicant eminentissimi doctissimique cardinales Antonius Carafa et Cæsar Baronius; hinc ad annum Chr. 431, ille in collectione epistolarum deoretalium, quæ ab eo curata, post ejus mortem Romæ prodiit a. 1591, et Innocentio PP. IX dicata. Quibus adde Franciscum Suarezium in prolegom. 6 de Gratia, cap. 1, num. 14, Jacobum Sirmondum in notis ad tom. I Concil. Gall., et Gerardum Vossium lib. I Histor. Pelagianæ cap. 30, qui tamen ultimus partim Cælestini, partim Gallorum 692 S. Augustini discipulorum esse putat Capitula: quia videlicet ab his collecta oblaque Cælestino, hujus nomine et auctoritate postea publicata sunt.

2. Si Cælestini essent et ab eodem epistolæ suæ ad Gallos subjecta, quomodo circumferuntur, aliquam proculdubio eorum mentionem ipse habuisset, cujus tamen ne apex quidem illorum meminit. Non etiam hanc epistolæ apposuisset clausulam: *Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi:* quæ finem epistolæ Cælestinianæ demonstrat.

3. Cum S. Prosper collatorem exagitans omnia adversus eum tum conciliorum, tum pontificum Romanorum suffragia aggerat; eundemque urgeat auctoritate non solum Innocentii, Zosimi et Bonifacii, sed et ipsius Cælestini: nefas est suspicari quidquam ab eo auctore omittendum fuisse decretis a sede apostolica contra adversarios gratiæ promulgatis. Cælestini porro unicam commemorat, quæ est ad Galios, epistolam: quæ utut auctoritatem doctrinamque Augustini de gratia Christi mirum quantum efferat, de doctrinæ tamen ipsius articulis probationibusque prorsus silet: at pene prevaricationis reum dixerim tantum virum, si pressisset silentio tam egregiam auctoritatem congeriem, quæ ex apostolica sede emanans, tam strenuum gratiæ non potuisset latere defensorem, qui illam Romanæ Ecclesiæ auspiciis propugnabat.

4. Vicentius Lirinensis presbyter et monachus plurimum laudans eandem Cælestini epistolam Commonitorii sui adversus hæreses cap. ult., sed et Photii patriarcha Constantinopolitanus longe posterior eam in Bibliotheca recensens in hæc verba: *Scriptis quoque ad episcopos Galliarum de fide S. Augustini; pari uterque silentio præterit dicta Capitula: quod argumento est neutri scriptorum illorum ea fuisse comperta, saltem ut Cælestini papæ opus.*

5. Non eum loquendi modum hujus compilationis auctor, nec eam auctoritatem usurpat, quæ summum pontificem præseferant. Pluries enim allegans Romanæ Ecclesiæ præsules, Innocentium puta, et Zosimum, nusquam eos prædecessores suos appellat: quod maxime tamen fieri solet tum a cæteris pontificibus Romanis, tum ab ipso Cælestino in illa ad Gallos epistola. Deinde ita passim loquitur ut pontificum Romanorum et scriptorum etiam aliorum se prodit discipulum, nedum pontificem Romanum: exempli gratia: *Nos piissimi patres docuerunt; apostolicæ sedis nos scripta docuerant; magistris nostris obloquuntur.* Et alibi se alium a præsule Romano de-

monstrat, cum de hujus sedis episcopis ait: *Sacratissima beati apostoli sedes per ministerium præsulum suorum, etc.: rectores Ecclesiæ Romanæ; apostolici antistites.*

6. Si pro parte vel appendice litterarum Cælestini papæ habita tunc essent ejusmodi Capitula, itane pudorem omnem abjecisset Vincentius Lirinensis, ut pro se suisque scriptum esse a Cælestino in illis litteris 693 tam grandi tuba personaret, ut fecit in suo commonitorio? Qui enim ausus est novitatis notam Augustini adversariis a Cælestino inustam in sancti doctoris discipulos rejicere, veritus esset, ne tam apertis definitionibus Capitulorum, quibus suorum Massiliensium et Lirinensium errores sæpius proscribebantur, revinceretur ac impudentis argueretur mendacii.

7. Omnibus, ut jam dixi, erroris occasionem dedit Dionysius Exiguus, cum epistolæ Cælestini annexit Capitula quæ discutimus; ex ipso enim Cresconius, Petrus diaconus, omnesque novi sæculi scriptores, qui pro Christi gratia decertarunt. At si cariosius inspiciatur codex Dionysii, nihil deprehenditur ex quo statuere liceat Capitula ista partem esse epistolæ S. Cælestini; e contra vero hoc fuisse Dionysii consilium; ut unum ab altero discerneret, clamant ipsius codicis series et affectatæ discriminis notæ, quæ in eo conspiciuntur. Quoties enim unius pontificis scripta ab alterius scriptis discernere vult, hunc semper titulum initio primi decreti seu epistolæ præponit: *INCIPIUNT DECRETA N. PAPÆ;* quem non repetit initio subsequentium ejusdem pontificis decretorum seu epistolarum. Hanc porro distinctionis notam legere est in fronte Auctoritatum de gratia: *INCIPIUNT PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLICÆ EPISCOPORUM AUCTORITATES DE GRATIA DEI.* 2º Initio cujusque ejusdem pontificis epistolæ auctoris nomen numquam omittitur: Cælestini autem nomen in capite sententiarum de gratia non apparet; ex quo conjicio auctoris nomen vel ignorasse Dionysium, vel ex consilio omisisse. 3º Majorem etiam discriminis notam huic scripto apposuit, quam aliis diversorum pontificum epistolis; legimus enim in fine Capitulorum hanc clausulam: *EXPLICIT PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLICÆ EPISCOPORUM AUCTORITATES DE GRATIA DEI ET LIBERO VOLUNTATIS ARBITRIO: OMISIO ubique Cælestini nomine.* Quæ clausula similisve nec in fine totius codicis reperitur: ut videatur omnem erroris viam circa sententias illas tanta diligentia præcludere voluisse; nec aliam ob causam commonitorium istud epistolæ Cælestini annexuisse, quam quia noverat occasione hujus epistolæ fuisse exaratum, simulque Prospero traditum.

8. Juvat et octavum argumentum sumere ex codice nostro antiquo Romano; cum enim omnes seu dogmaticas seu decretales pontificum Urbis epistolas, et inter alias quæ Cælestini papæ sunt, collegerit, conjeceritque auctor in codicem, epistolam tamen ad Gallos de Prospero et Hilario omisit. Cur ita, nisi quia nihil dogmatis vel disciplinæ continebat? Continuisset autem dogmatis plurimum, si pars epistolæ essent Capitula. 694 Nulla enim fere est in toto codice epistola, quæ de uno aliquo doctrinæ catholicæ capite plura, accuratiora, omnimode meliora habeat. Non igitur pro Cælestini decreto agnita est Leonis tempore, a quo prædecessorum suorum decreta codici inserta alibi conjicio. Dionysius vero qui epistolas S. Leonis omisas in antiquo codice, in suo supplevit, supplevit etiam capitula de gratia, quibus et epistolam in gratiam S. Augustini discipulorumque scriptam præfixit.

III. Ex quæstionum quæ (a) a Prospero et ab auctore Capitulorum ventilantur affinitate, atque ex ipso etiam tractandi modo nata est aliorum conjectura seu potius sententia, qui opusculum istud

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Prospero citius tribuenda hæc Capitula, et qua occasione scripta leges in observ. n. 7 et 8.

Prospero nuncuparunt. Ita enim legimus in editione collectionis epistolarum decretalium Romæ procurata a doctissimo cardinale Antonio Carafa et in Biana conciliorum: *Non videtur dubitandam quin sequentia sint Prosperi, tam sunt similia et argumento et stylo ejus scriptis. Libro certe contra Collatorem capita quædam attingit non dissimiliter atque hic leguntur.* Non alia quoque scripta in mente habuisse, quam quæ his Capitulis continentur, vero erudito visus est Hincmarus, cum in libro de non Trina Deitate (Pag. 42 tom. I edit. Sirmon.) allegat decreta Cælestini papæ, ex cujus delegatione beatus Prosper hinc extortam hæresim per auctoritatem Scripturarum et doctrinam B. Augustini revocit et compressit in Galliis. Unde hujus suspensione auctor latissimum excogitavit discrimen inter Opera quæ privato catholicæ doctrinæ propugnandæ zelo per semet aggressus est Prosper, et eam quasi fidei formulam, quam ab eodem pontificis Romani vice ac delegatione conscriptam putat. In illis videlicet quasi liberiori ingenio et calamo indulgentem abstrusiores quascunque de gratia et prædestinatione quæstiones fusius expendisse; in hac vero perpauca, eaque omnibus pene obvia, vix attigisse, ne ab ea brevitate quæ fidei professionem decet maxime longius discederet.

Verum ut conjectationi huic non assentiar facit 1º quod ea quæ (a) de delegatione Prosperi trahuntur ex verbis Hincmari ad isthæc Capitula, non satis firmo nituntur fundamento. Et si enim in confesso est Prosperum a sede apostolica delegatum esse ad propugnandam Ecclesiæ catholicæ de gratia Christi doctrinam, nimis tamen constringitur illa delegatio, si ad pauca hæc brevissimaque Capitula fuerit coarctata: cum ex ipso Prospero in præfatione Responsionis ad objectiones Vincentianas longe plura ab eo discamus esse conscripta adversus gratiæ inimicos ex mandato sedis apostolicæ, atque adeo hæc ipsa, in quibus profundiores quæstiones ventilasse dicitur; ita ut pene 695 certum sit, quidquid scriptorum de gratia evulgavit sanctus Prosper, saltem post Romanam professionem, id omne ex Romanorum pontificum præscripto ab ipso editum fuisse, et quasi fidei portionem assertas ab eo esse propositiones illas quas libris suis adversus Semipelagianos defendit. Sic enim scribit: *Propositis singillatim sedecim Capitulis, sub unoquoque eorum sensus nostri et fidei quam contra Pelagianos ex apostolicæ sedis auctoritate defendimus (Præf. Resp. ad objectiones Vincentianas).* Ex quibus evanescit discrimen illud Prosperi nunc privatim, nunc publice; nunc ex proprio ingenio, nunc ex auctoritate sedis apostolicæ pugnantis; isthæc arduas quasque quæstiones excutientis, illic abstinens ab abstrusioribus. Passim enim et ubique in aliis scriptis eadem arte, iisdem armis, eandem Ecclesiæ auctoritate munitus pugnat et vincit: nullis non se immiscet quæstionibus, quæ ad gratiam spectant, etiam difficilioris ac subtilioris inquisitionis, nec illis tantum, quibus sese theologus exerceat, sed et iis quibus adhærere necessitas incumbit Christiano, si cum Ecclesia sentire velit, ut ex relatis sit manifestum. Deinde ad Hincmarum quot attinet, nec in eo quidem loco, qui profertur, delegationem Prosperi ad Capitula ista vel scribenda, vel promulganda refert, sed ad ea potius omnia quæ reversus in Galliam vel scripsit vel disseruit. De his enim solum opusculis loquitur Hincmarus in quibus Prosper hæresim per auctoritatem Scripturarum et doctrinam B. Augustini revocit et compressit in Galliis. At nullo e Scripturis, nullo ex Augustini doctrina sumpto argumento pugnat auctor Capitulorum, sed ex sola Ecclesiæ Romanæ auctoritate, partim in pontificum decretis, partim in Africanis decretis, quæ sua approbando fecerat, partim denique in solemnibus ejusdem precibus cæremoniisque contenta. E

contra vero pluribus aliis locis de Prosperi delegatione ita sermonem facit, ut nunquam eum non legati persona indutum, nunquam non legationis jure et auctoritate scribentem inducat. Hinc in opere de Prædestinatione cap. 1, et eodem sensu lib. de non Trina Deitate (Pag. 15 edit. Sirmondi): *Instantia Prosperi ex delegatione ipsius sanctæ universalis Ecclesiæ, redargutos convictosque dicit fuisse hæreticos. Hinc ex delegatione apostolicæ sedis incomposita in Gallicis regionibus ab eo composita, dicit ex præfatione ad Vincentianas objectiones. Hinc capite 3 ejusdem operis eundem Prosperum vocat absolute legatum Romanæ Ecclesiæ, fidelemque ejus interpretem.* Et sub finem ejusdem libri, qui de prædestinatione Dei aliter sentire voluerit, quam beatus Prosper ex delegatione sedis apostolicæ jussu sancti Cælestini definivit, indicat sane eum non sentire: quod ad Capitula, quæ de prædestinatione nihil expresse habent, trahi nequaquam potest. Denique nec isto loco, nec in ullo alio Hincmarus ascribit Prospero Capitula: quæ sexcentis locis inter decreta Cælestini ab eo numerantur, eoque nomine laudantur.

696 IV. 2. Minime videtur hujusmodi scriptum nomine et auctoritate seu Cælestini, seu cujusquam pontificis Romani, prodidisse, sed ab homine privato, vel privatum hominem induente fuisse exaratum, non ut publicam et auctoritatem fidei regulam, sed ut privatum doctoris catholici commentarium, sedem quidem Ecclesiæ inquirentis, elucidantis, exhibentis, non tamen auctoritate apostolica promulgantis. Ubi quæ enim auctor ille pacifici conciliatoris personam, et compendiosum indiculi, ut ipse loquitur, collectorem agit, non publicum edicti ecclesiastici præconem; refert præteritorum Romanæ sedis antistitem Auctoritates, non præsulis tunc sedentis auctoritatem circumfert: et magis instruere videtur errantem amicum, quam Ecclesiam docere universam. At ea non est tractandi ratio Prospero familiaris, qui nunquam non scribit, nisi ut conductus Ecclesiæ Patrons, totamque ejus veritati propugnandæ circumducens auctoritatem; quod nequaquam in auctore illo reperire est, qui sic loquitur: *Necessarium, inquit, fuit inquirere, etc., ut plenius qui in aliquo dubitant instruantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestemus indiculo. Quod si quis novæ est nimium contentiosus, agnoscat, etc.*

3. Auctor Capitulorum aperte satis indicat se contra hæreticos publice saltem et ex professo non dimicasse, cum loquens de iis qui *profundiores difficultioresque partes incurrentium quæstionum latius tractarunt restiteruntque hæreticis*, et Augustinum Prosperumque quasi digito monstrat, et se ab iisdem hac in parte secernit. Et alibi: *Magistris nostris, tamquam necessarium modum excesserint, obloquuntur.* Quod Prospero nequaquam convenire sole clarius est.

V. Quem ergo dicemus scripti hujus auctorem? Ego certe non alium putaverim ab eo qui duos de Vocatione omnium gentium libros conscripsit, quos superiori dissertatione sanctissimo pontifici nostro vindicavimus. A Leone, inquam, compactum esse compendiosum hunc indiculum prorsus existimo, non ex quo ille pontificatum gessit, seu per id temporis quo diaconi solummodo fungens munere, Cælestino PP. rerum ecclesiasticarum minister aderat: quo tempore et ipsum Cassianum ad Ecclesiæ mentem reducere stagebat, et geminum de Vocatione omnium gentium libellum scripsisse a nobis creditur. Præterquam quod enim vix ullus per illam ætatem occurrit cui hoc opusculum attribuere queas, cum Prospero adimis, nisi Leo noster seu auctor libri de Vocatione omnium gentium: tam idem ingenium consiliumque, tam eundem in utroque illo opere deprehendere mihi videor, ut nihil similis modo menti occurrat.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) De hac præsumpta delegatione Prosperi vide observ. n. 7.

Primum enim utriusque illius scripti scopus hic est : ut quid præcisè ab homine catholico credi oporteat circa prædestinationis gratiæque divinæ mysterium, sepositis abstrusioribus questionibus, fixum habeatur: 697 quid in hac materia occultum sit, quid manifestum; qui limites discedendo sint attingendi, nec transiendi. Eo unice collimat auctoris utriusque operis intentio, ut legenti tum ea quæ subjicimus, tum alia permulta quæ omittimus, perspicuum fiet.

Lib. I de Vocatione omnium gentium, cap. 1; *Con-
trariarum disputationum nullus terminus reperitur,
cum non discernitur quid manifestum, quid sit occultum.
De hacigitur compugnantiâ opinionum, qua mensura
et temperantia sentiendum sit, quantum Dominus
adjuverit, annitar inquirere... ut non solum nobis, sed
et aliis utile sit ad aliquem nos limitem pervenisse quem
non debeamus excedere.* Similia habentur ejusdem
libri cap. 14, et lib. II cap. 1, 9, 10, 22, etc.

Auctor indiculi idem consilium prodit in præfatione sua, ubi se ea occasione scripsisse significat, quod nonnulli, qui catholico nomine gloriantur, *Magistris tamen nostris, inquit, tamquam necessarium modum excesserint, obloquuntur.* Et postea : *Quod si quis non nimum est contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subtiliarum auctoritatum brevitate pendere, nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat et dicat.* Et in fine : *Profundiores vero difficiliioresque partes incurrentium questionum, quas latius pertractarunt qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere: quia ad confitendum gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus, quod quid secundum prædictas regulas apostolicæ sedis nos scripta docuerunt; ut prorsus non opinemur catholicum, quod apparuerit præfixis sententiis esse contrarium.*

Quamobrem istum sententiarum indicem eodem fere tempore, eodemque consilio scriptum esse crediderim, quo opusculum de Vocatione omnium gentium. Unus idemque est utriusque scopus; non eadem tamen via illuc tenditur ab utroque. In illo siquidem de Vocatione omnium gentium opusculo, divinis potissimum Scripturæ sacræ testimoniis utitur, ad eumque velut Lydium lapidem quaslibet questiones examinat: in hoc vero indiculo ecclesiastica tantummodo auctoritate conciliorum, pontificum Romanorum, et (quod ad eumculum adjicit) rituum precationumque sacerdotalium, rem totam conficit. Quamobrem unum istorum opusculorum alterius esse supplementum, facile adducor ut credam. Priore enim adversarii ex Scripturis expugnati, in apostolicæ sedis auctoritatem velut in arcem se receperunt, ex qua posterioris hujus opusculi ope dejiciuntur. Ut igitur coniecimus geminum illum libellum a sancto Leone tunc diacono editum esse, ut amico suo Cassiano, ejusque asseculis Pelagiana lue, aliqua ex parte, laborantibus, succurreret; ita et hunc existimamus contextum ab eodem fuisse Auctoritatum indicem; ut qui adhuc ex pontificum Romanorum doctrina, quam jaocabant suam, dimicabant, ex eorum auctoritate 698 revincerentur. Quibus perspectis, Cassianum sibi met silentium imposuisse et mentem mutasse, facile credo, tum quod alias ad propugnandam Ecclesiæ de incarnatione Domini doctrinam adversus Nestorium eum non impulisset Leo, nisi jam tum erroris abjiciendi spem dedisset; tum quia Romana sedi addictissimus semper fuit Cassianus.

VI. 2. In utroque opere Semipelagiani magis quam Pelagiani impugnantur, sed eadem pariter sobrietate, eademque modestia. Uterque asperioribus verbis abstinet: neuter iis quos instruit, hæreticum nomen impingit; sed eos tantum *liberi arbitrii defensores ac voluntatum patronos*, uterque in præfatione appellat. Uterque sancti Augustini nomen auctoritatemque reticet, idque ex consilio, eo quod Semipelagiani Augustinum suggillarent, tanquam qui necessarium

A modum de gratia disputans excessisset: tantum abest ut ejus se subdere auctoritati parati essent. Quapropter omisso ad tempus causæ patrono, patroni causam suscepit ex conciliorum pontificumque Romanorum auctoritate defendendam, aliam iniens viam ad ea quæ a Prospero calcata fuerat, quam quidem, infensus nimirum Augustino Semipelagianis, iisdem subvertendis magis quam convertendis idoneam esse expertus fuerat.

Utramque hanc probationem confirmat, quod in præfatione Capitulorum legitur in hunc modum: *Ut ergo plenius qui in aliquo dubitant instruantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestemus indiculo.* Frustra enim plenior hanc instructionem vocat, nisi ad aliam respiciat cui accederet, quæ nimirum auctoritatem conciliorum pontificumque Romanorum desiderabat. Hæc enim sententiarum series compendiosa est et brevis, ut ipse eam appellat auctor, nedum plena et plenior, nisi fusionis alicujus operis veluti pars aut appendix esso cogitetur. Aliud porro nullum nunc superest præter geminum de Vocatione omnium gentium libellum. Prosperi enim lucubrationes eadem quæ in indiculo reperiuntur continent fusiori sermone explicata.

VII. 3. Quod argumentum ab ecclesiasticis præcibus desumitur capitulo seu sententia 8, pro astruenda gratiæ necessitate, idem prorsus adducitur lib. I de Vocatione gentium cap. 12, si non iisdem omnino terminis, sed eodem tamen ingenio, et contextura sermonis eadem.

Lib. I de Vocat. gent.

Capitulo 8.

cap. 12.

« De hac ergo doctrinæ apostolicæ regula, qua Ecclesia universalis imbutur, ne in diversum intellectum nostro evagemur arbitrio, quid in ipsa universalis Ecclesia sentiat, inquiramus, etc. 699 Præcepit itaque Apostolus fieri obsecrationis ita omnium sacerdotum et omnium fidelium devotio concorditer tenet, ut nulla pars mundi sit in qua hujusmodi orationes non celebrantur a populis Christianis. Supplicat ergo ubique Ecclesia Dei non solum pro sanctis et in Christo jam regeneratis, sed etiam pro omnibus infidelibus et inimicis crucis Christi, pro omnibus idolorum cultoribus, pro omnibus qui Christum in membris ipsius persequuntur, pro Judæis quorum cæcitati lumen Evangelii non refulget, pro hæreticis et schismaticis, qui ab unitate fidei et charitatis alieni sunt. Quid autem pro istis petit, nisi ut relictis erroribus suis convertantur ad Deum, accipiant fidem, accipiant charitatem, et de ignorantiae tenebris liberati in agnitionem veniant veritatis? Quod quia ipsi præstare sibi nequeunt, male consuetudinibus pondere oppressi,

« Obsecrationum quoque sacerdotalium sacramenta respiciamus, qui ab apostolis tradita in toto mundo atque in omni Ecclesia catholica uniformiter celebrantur: ut leges credendi lex statuti supplicandi. Cum enim sanctarum plebium præcibus mandata sibi met legatione fungantur apud divinam clementiam, humani generis agunt causam; et tota secum congemiscente Ecclesia postulante et precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatræ ab impietatis suæ liberentur erroribus, ut Judæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, ut hæretici catholice fidei perceptione respiciant, ut schismatici spiritum dividivæ charitatis accipiant, ut ipsis pœnitentiæ remedium conferantur, ut denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis, celestis aula misericordiæ reseretur. Hæc autem non perfunctorie, neque inaniter a Domino peti, rerum ipsarum monstrat effectus: quando quidem et omni errorum genere plurimos Deus dignatur atrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum Filii charitatis suæ, et ex vasis iræ faciat vasa mi-

et diabolivinculis alligati, neque deceptiones suas evincere valent; misericors et justus Dominus pro omnibus sibi vult supplicari: ut cum videmus de tam profundis malis innumeros erui, non ambigamus Deum præstesse, quod ut præstaret oratus est; et gratias agentes pro his qui salvi facti sunt, speremus etiam eos qui nondum illuminati sunt eodem divinæ gratiæ opere eximendos de potestate tenebrarum, et in regnum Dei, priusquam de hac vita exeant, transferendos. »

Quibus in verbis multiplex tum rerum, tum vocum similitudo facile deprehenditur. Nam 1° uterque publicam hanc supplicandi legem ab apostolis traditam agnoscit; 2° uterque per universam Ecclesiam concorditer custodiri asserit; 3° uterque similem et uniformem supplicandi ubique ritum observat; 700 4° neminem a supplicatione repellit, immo pro omnibus etiam infidelibus, idololatriis, Judæis, etc., preces fundi; 5° sacerdotibus in ea supplicatione totam congemiscere Ecclesiam, nec a præsulibus plebem divelli; 6° ex Ecclesiæ supplicationibus argui gratiæ divinæ necessitatem. 7° Ex actione gratiarum eandem evinci; 8° Quemcumque videmus peccati laqueis eximi, hoc totum divini operis esse, et divinæ gratiæ opere præstari; 9° legem supplicandi legimus in capitulo 8, legem supplicationis in cap. illo 12 lib. de Vocatione gentium; 10° in hoc celebrare orationes, in illo obsecrationum sacramenta celebrare. 11° Primus ait: *Quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum Filii charitatis suæ*; alter, *eximendos de potestate tenebrarum, et in regnum Dei transferendos*. 12° Uterque eodem ordine infideles, idololatrias, Judæos, hæreticos et schismaticos, pro quibus oratur, distinguit et numerat, et pro iisdem conversionis, fidei et charitatis dona postulari dicit. 13° Uterque gratiam conversionis per illuminationis et illuminandi voces exprimit, quod et S. Leoni familiare est.

VIII. 4. In utroque illo opere duplex statuitur classis eorum qui in hæreticorum sensibus demorabantur, quorum alii ex imperitia, alii ex pravitate, iisdem inhærebant: ita capitulo 1, epistolæ vero ad Demetriadem cap. 10. Hoc eos (Semipelagianos) aut nimis imperite, aut valde nequiter fecisse non dubium est.

5. Stylus utriusque scripti simillimus est. Eadem dicendi formulæ, eadem voces utriusque familiares; quales sunt istæ: sacratissimus, contradictio, pravitas, rectus et pravus, magistri pro doctoribus, disputator, rectores, optulatio gratiæ, auctoritates, hæreticorum sensus, exordia, incrementa, probabilia studia, divini operis esse, otiosus, regula, cooperatores gratiæ, incurrentes, uniformiter, intuitus, inviolabiles sanctiones, erutus de potestate tenebrarum, naturalis possibilitas, profundum, etc.

Cum aliqua seu Scripturæ seu sanctorum Patrum loca utriusque alleganda veniunt, his ferme utitur uterque formulis: *Pronuntiantes atque dicente; Protestatur dicens, etc.; nos instituit dicens, etc.*

Capitulo 9 sic habetur: *Agit quippe in nobis ut quod vult et velimus et agamus; nec otiosa in nobis esse patitur, quæ exercenda, non negligenda donavit, ut et nos COOPERATORES SIMUS GRATIÆ DEI*. Quibus similia leguntur in lib. II de Vocat. gent. cap. 35: *Frustra, inquit, dicitur quod ratio operandi non sit electis, cum etiam ad hoc ut operentur electi sint. Virtutum quippe MUNERA OTIOSA esse non possunt*. Et cap. 26: *Ad hoc, inquit, prædictis voluntas est excitata præsidii, ut*

divino in se COOPERETUR OPERI, et incipiat EXI ad meritum, quod de superno semine concepit et dicitur De jejuniis septimi mensis, serm. 1, c. Cesset iniquitas, sed non sit otiosa justitia... Sicut justus iudicis sumus, 701 novit quantum uni bene operandi dederit facultatem. Non vult ESSE MUNERA SUA. Serm. 5 de Epiphania. *Considerantes ineffabilem erga nos DIVINORUM LARGITATEM, COOPERATORES SIMUS GRAT OPERANTIS IN NOBIS*. Serm. 6 de Nativitate. *Ipse qui dedit vallem, donabit et posse, ut simus RATORES OPERUM EJUS*. Serm. 9 de Passione. *COOPERATORES audaciæ*. Lib. I de Vocat. gent. cap. 23: *Quod totum sive PER COOPERATORES G sive per subministrationem spiritus ille trahit auget, etc.* Epistolæ ad Demetriadem c. 1: *CO TORES DEI opportune piam adhibere cultur* cap. 15: *Nec superbos nos vult esse, nec d COOPERATORES NOS ESSE OPORTET GRATIÆ DEI*.

B Capitulo 9: *Quo utique auxilio et munere l aufertur liberum arbitrium, sed liberatur; ut broso lucidum, de pravo rectum, de languido. De imprudente sit providum*. Jam notavimus periori dissertatione quam familiaris sit Leonstro hæc orationis constructio, in qua plures theses congeruntur, relegato ad finem verbum sensum impleat. Exempla ex plurimis pauca sub num. 24, adhuc nonnulla accipe. Serr Annivers. assumpt. cap. 5: *Mæstitudines itiam, labores in requiem, discordiæ vertuntur cem*. Serm. 7 in Nativitate Dom. c. 2: *De impi de avaris benigni, de continentibus casti, de incipiunt esse cælestes*. Serm. 6 de Quadragesima 2: *Plurimos novimus in optimos mores transmissis; ex ebriosis sobrios, ex crudelibus cordes, ex rapacibus largos, ex incontinentibus, ex ferocibus factos esse tranquillos*.

Nec in descriptis supra capitulo 9 verbis soltura observanda est velut Leonis familiaris; apex ullus est qui stylum Leonis non referat, verbum quod sibi quasi proprium non fecerit noster, præsertim quoad epitheta, quibus arbitrium seu peccato vitiatum, seu Christi sanatum exprimit. Quam frequente vox *tenebrosus* ab eo usurpetur, agnoscis per locis superiori dissertatione relatis, quibus duo adde. Epistolæ ad Demetriadem cap. 14: *lumine tenebræ jam et deficientes lucernæ lucipiunt*. Serm. de sancto Laurentio, cap. 1: *broso error*. Cum etiam *lucidum* arbitrium di justificationem, Leonis concinit, qui solet lucis usurpare, ut gratiæ effectus describat: *undo natæ mentes, illuminans, illuminatum, etc.* Etiam per participationem Dei designans, lib. I catione gentium cap. 8: *Sine hoc bono, inquit est bonum, sine hac luce nihil est LUCIDUM, i sapientia nihil sanum, sine hac justitia nihil i*

D Ubi et duo alia vides arbitrii epitheta *sanus ctum*; quo ultimo, cui *pravum* opponatur, nihil Leonem frequentius. Denique vox *providus* sæpe sæpius apud Leonem habes, ut *providere*, serm. 4 de Quadragesima cap. 5; *providere præ* Jejunio septimi mensis serm. 5 cap. 1; *proctoritas*, serm. 6 de Passione cap. 2; *providitor*, in epistolæ 103 ad Proterium cap. 3.

Pelagiani et Semipelagiani in utroque oppellantur liberi arbitrii defensores, lib. I ditione omnium gentium cap. 1. Prima ver sunt: *Inter defensores liberi arbitrii et præa gratiæ Dei magna et difficilis dudum certitio*. Et capitulo 1: *Quid contra nocentissim arbitrii defensores... censuerint*.

In capitulo 5: *Quia nemo aliunde ei pla ex eo quod ipse donaverit*. Lib. I de Vocatione gentium cap. 24: *Quod omnia bona quibus; Deo, dona sint Dei*.

In capitulo 6 hæc leguntur: *Quia per illum*

boni possumus, sine quo nihil possumus. Sanctus Leo, A epist. 2 (nunc 167) ad Rusticum, in præfat: *Sine quo nihil possumus, per ipsum cuncta possumus.* Serm. 11 de Quadrages. cap. 4: *Ut sine quo nihil possumus facere, per ipsum omnia valeamus implere.*

Frequens in Leone usus vocum istarum *otiosus, et intuitus*, quæ capitulo 9 occurrunt eo ordine dispositæ, quem affectat sanctus Doctor. Aliquot exempla hic habes, plura sponte occurrent.

Non otioso contemplerur intuitu; capitulo 9.

Non otioso transire decursu; serm. 1 de Ascens.

Non otioso capiamus auditu; serm. 12 (nunc 13) de Pass. cap. 1.

Spirituali attingat intuitu; serm. 6 in Navitate.

Corporeo non videntur intuitu; serm. 2 de Ascensione, cap. 1.

Si ad illos dirigas mentis intuitum; lib. 1 de Vocat. cap. 17.

Sobrii cordis adhibeatur intuitus; lib. II de Vocat. cap. 21.

Tranquillo consideretur intuitu; lib. II de Vocat. cap. 31.

Puriorum exigit mentis intuitum; serm. 5 de Pass. cap. 1.

Ex superiori etiam dissertatione observandum cum pluribus Leonis locis convenire, quod habetur capitulo 1. *Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet qui solus est bonus.* Vide num. 24.

IX. Hæc sufficiant, ut Leoni restituatur præclarus iste testimoniorum delectus, qui ut daretur Cælestino, Dionysii Exigui unius codex festinanter nimium inexpectus in causa fuit. Etsi vero ex Dionysio male assertum dicam Cælestino opusculum istud; ex eodem tamen non male arguas quadam tenus ad Ecclesiam Romanam pertinuisse, in eaque natum. Ut quid enim inter decreta pontificum recensitum insertumque est; ut quid epistolæ Cælestini annexum, licet et ab ea discretum, et Cælestini nomine non inscriptum; nisi quia Cælestini tempore et 703 jussu confectum esse sciebatur, ab eoque concinnatum penes quem eo tempore, propter archidiaconi munus, præcipua ecclesiasticarum rerum cura scriniorumque sedis apostolicæ custodia credita erat, et ad quem propter singularem doctrinam deferrebat quidquid rerum hujusmodi scribendum erat in Ecclesia Romana? Quæ quantopere sententiam nostram adjuvent, nemo non videt: siquidem ex Cassiano constat eo tempore archidiaconi munere functum Leonem esse in Ecclesia Romana.

Quamobrem quæ affinitas reperitur inter hæc Capitula et caput 10 libri contra Collatorem, ubi eadem ad lucuntur testimonia pontificum Innocentii, Zosimi, et Africanorum; non inde nata est, quod ab eodem Prospero utrumque opusculum (quæ docti Norisii conjectura est) concinnatum sit, sed quod indiculus traditus Prospero Roma redeundi, ob ejus oculos versatus sit, dum in Galliis scribebat adversus Collatorem: eo quippe consilio datus erat, ut esset ei velut commonitorium, ex quo quid responderet Massiliensibus auctoritatem sedis apostolicæ opponentibus assumeret; quod et fecit. Enimvero si pro authentico sedis apostolicæ decreto habitum esset scriptum istud, vel eo sine ut in publicum prodiret, fuisset conditum Romanæ Ecclesiæ nomine, eesetne a Prospero neglectum omissumque; an non potius cum laude protulisset, si ve eo loco ubi eadem testimonia in medium adducit, si ve alibi cum Semipelagianos exagitat?

X. Jam vero quo tempore, qua occasione conscripta fuerint hæc Capitula, unde Cælestino tributa, ejusque annexa epistolæ, ita conjectamus. Cum post S. Augustini mortem, quæ anno Christi 430, mense Augusto, contigit, Gallicanorum presbyterorum, immo et episcoporum nonnulli adversus sanctissimi gratiæ doctoris vehementius insurrexissent, quasi resumptis ex fortissimi Ecclesiæ pugilis morte viribus, Prospero et Hilario Augustini doctrinæ sequaces

Romam se contulerint, sedis apostolicæ opem et auctoritatem adversus magistri sui catholicique dogmatis æmulos imploraturi. Romanam tunc Ecclesiam regebat Cælestinus, cui Leo archidiaconus egregiam in administrandis rebus ecclesiasticis navabat operam. Exposita Prospero protectionis suæ causa, litteras accepit a Cælestino ad episcopos Gallicanos deferendas, quibus mirum in modum commendantur S. Augustini memoria et doctrina, atque adversariorum contumeliis vindicantur. Porro inter presbyteros Gallos a quibus Augustiniana doctrina infamabatur, Cassianus eminebat et pietatis professione, et scribendi facilitate quem ut cæterorum primipilum, et libelli de Protectione Dei auctorem indicat pontifici Prospero, qui et hanc provinciam a sede apostolica suscepit, ut adversus illius scripta stylum exerceret; quemadmodum ex præfatione responsionis ad objectiones Vincentianas colligitur. Jam multoties doctrina

B catholica adversus istas Pelagianorum reliquias asserta, et ex Scripturarum 704 sanctarum auctoritate confirmata fuerat. Sed hoc præsertim tunc temporis argumento et causam suam defendebant, et S. Augustini impetebant doctrinam, quod hæc saluberrimæ Romanæ sedis doctrinæ adversaretur, illiusque decretis: *Qua sacratissima beati apostoli sedes Petri contra inimicos gratiæ Dei per ministerium præsulum suorum sanxit et docuit. Ea se tantummodo sequi et probare profitebantur (Præfat. Capitulum)*; ut et hac arte auctoritati scriptorum sancti Augustini detraherent, et in suorum patrocinium pertraherent apostolicæ sedis præselem. Hanc novam pugnandi viam Prospero causam fuisse reor Romam petendi. Sensit enim vir cordatus, antequam talia objicerentibus responderet, rem cum ipso pontifice cæterisque Romanæ Ecclesiæ proceribus esse communicandam, ut majori fiducia adversarios confutaret, auctoritate scilicet apostolicæ ipsius sedis, cujus tunc maxime causa agebatur munitus, excussisque ipsius scriniis, e quibus pontificum Romanorum decreta assumeret adversus doctrinæ Augustinianæ æmulos torquenda. Hanc præcipue ob causam ad pontificem profectum esse Prosperum ipsius pontificis litteræ innuunt, quibus hoc unum agit, ut Gallicanos episcopos doceat nihil esse in Augustini scriptis, quod ab apostolicæ sedis doctrina discrepet, hujus communionem semper illum, dum vixit, habuisse, ne in minimam quidem unquam erroris suspicionem adductum, tantum denique ipsum existiasse doctorem, ut a Romanæ sedis episcopis semper inter optimos Ecclesiæ doctores habitus fuerit. *Augustinum*, inquit, *sanctæ recordationis virum pro vita sua atque meritis in nostra communitone semper habuimus, nec umquam hunc sinistræ suspicionis saltem rumor aspersit, quem tantæ scientiæ olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam a meis semper præcessoribus haberetur (Epist. Cælestini PP. ad Gallos episcopos.)* Nec hoc solum Cælestinus, sed et scrinia sedis apostolicæ diligenter investigari jussit, ut inde quidquid ad repellendam presbyterorum illorum proterviam poterat inservire, depromeretur, tradereturque Prospero Romam ea de causa profecto. Hanc provinciam Leoni cessasse, etsi jam ex styli ipsius caractere aliisque rationibus non probassemus, ex ipsius vel munere probaretur: archidiaconi quippe erat scriniorum Ecclesiæ cura et administratio; hoc ex ejus officii unum, illic decreta apostolica condere, illinc promere, quandocumque pro occurrentibus negotiis ad scriniorum fidem recurrere opus erat.

Ex his igitur memorialem indiculum contexit Leo, quem et Prospero cum aliis ejusmodi scriptis tradidit, ut illi ad repellendas Massiliensium objectiones usui esset. Et revera in libro contra Collatorem, quem post Cælestini obitum conscripsit, eandem prope auctoritates adducit quas Capitulum auctor, eadem excerpta, ex Innocentii scilicet et Zosimi pon-

tificum epistolis, nec non et ex Carthaginensi synodo et Africanorum rescriptis; ita ut indiculum ob oculos 705 habuisse videatur. Quin et in fine operis recapitulans omnes Cassiani propositiones errores que ex ejusdem scriptis expressos, easdem omnino et totidem fere notat in eo sententias, quot et quas capitulis suis inseruit auctor: puta de peccato originali, de necessitate gratiæ ad superandas tentationes et ad omnes omnino pietatis actiones ab ipso fidei crepusculo ad ultimam usque perseverantiæ metam, omissis pluribus aliis propositionibus, quæ catholicos inter et Pelagianos Semipelagianosque agitabantur. Hæc, quæ dicimus, supponunt indiculum confectum esse antequam adversus Collatorem opus illud scriberet S. Prosper; quod certum mihi videtur, tum quia incassum laborasset auctor, et necessarium non fuisset quemadmodum fuisse ait, diligenter inquirere quid rectores Romanæ Ecclesiæ de hæresi Pelagiana judicassent et sentiendum censuissent, cum id jam a Prospero præstitum abunde fuisset; tum etiam propterea quod opusculum adversus Collatorem jam mortuo Cælestino, Sixto vero regente Romanam Ecclesiam editum est; indiculum vero seu commonitorium paulo ante mortem Cælestini exaratum esse probant et rerum quæ Pelagianos attinent status, et quod inter Cælestini decreta in antiquissimo Dionysii codice reperitur; unde et ad ejus tempora referendus esse videtur, et ea fuisse opinio abbatis illius ætate. Qui enim ex eadem collectione putarunt Cælestini opus esse, et partem quamdam superioris epistolæ, non satis attenderunt sic epistolæ illi subjectam fuisse a Dionysio vel a quocumque alio, ut ab illa tamen magis distingueretur quam aliæ epistolæ ab aliis, præfixa illa distinctionis nota: *Incipiunt præteritorum*, etc., et altera hac in fine apposita: *Explicunt auctoritates*, etc., quæ pro distinctione epistolarum positæ non inveniuntur.

DISSERTATIONIS PARS ALTERA.

XI. Prima dissertationis parte defuncti, quæ Leoni opusculum istud vindicat, ad ejus clausulam pergitur, quam etsi plurimorum jam vexatam commentariis, intactam non audemus prætermittere. Sunt igitur ex recentioribus scriptoribus non pauci qui per (a) *profundiores difficilioreque partes incurrentium quæstionum*, de quibus ad calcem Capitulum de gratia agit, eas omnes intelligi velint quæ isto indiculo non expresse continentur, ac proinde omnia illa doctrinæ de gratia Christi capita quæ a S. Augustino latius pertractata sunt adversus Pelagianos et Massilienses, in eorum dogmatum classem rejicienda, quæ *nec audemus contemnere, nec necesse habemus astruere*, si istis capitulis asserta non legantur. 706 Quidquid igitur præter ea quamlibet constanter protulerit gratiæ doctor, solide ex Scripturis et traditione probaverit, secure velut fidei catholicæ dogma proposuerit, quod postmodum etiam Ecclesia summo omnium sæculorum consensu confirmavit, non necesse habent theologi isti astruere si ea vel non legerint, vel non legere sibi visi fuerint in isto compendioso propositionum catholicarum commonitorio. Hac una responsione, velut ariete, disjiciuntur catholica dogmata de electorum non ex prævisis eorum meritis, sed ex gratuita Dei misericordia, prædestinatione, de concupiscentia, de pœnis peccati, de gratiæ Christi ab Adami gratia discrimine, et alia quæ ex his velut fontibus derivantur doctrinæ catholicæ capita, ab his abjiciuntur, aut velut ἀβάροζα libero cujusque assensui vel dissensui esse permessa, ubique prædicant.

Quam longe aberrant a Cælestini mente qui hujusmodi argumentatione Augustini doctrinam concutere nituntur, difficile non est demonstrare. Ac prius quidem revocandum in memoriam, in S. Augustini

A scriptis quadruplicem esse ordinem quæstionum. Primus est earum quæ ad fi-ctant, quasque ut inconcussæ fidei dogmata hæreticos asseruit ac propugnavit: quales quas de divinæ Christi servatoris gratiæ naturæ, deque omnipotentissima, quam De humanorum cordium quocumque voluerit: dorum potestate. Alter est eorum dogmatur prioribus illis velut naturaliter fluere cognoscuntur sicuti ex ejus gratiæ natura, quæ, quid Deus, in hominum voluntate invicte operæ sectaneum est vel ex ipso naturali lumine, et indeflectibilem prædestinationis metam perventurum quisquis hujusmodi gratiæ usque vitæ regitur, hancque ex gratuita Dei iis destinari, non aliis. Tertius ordo est eo S. Augustinus humanæ menti impervia pravit, quia nec a Deo sunt revelata nec naturæ penetrari possunt; v. g.: *Cur hunc trahat non trahat; cur huic ita suadentur ut persi non alteri*. Quartus denique ordo eorum est in quorum inquisitione sudavit plurimum nus, nec tamen certi aliquid unquam ausi firmare se esse assecutum, modo in hanc, illam sententiam propensior factus: ita res et difficultatibus obsita illi visa est. Oportet hujusmodi plura inferius proferemus exer-

XII. De prima et altera opinionum clausula ut auctor Capitulum censuerit liberum mini catholico eas vel abjicere vel amplecti erat, vel potius eodem tempore quo dudum indiculus iste, scribatur a Cælestino, non tunc 707 inconsulto, epistola ad Gallos, in semipelagianos exagitat ob eam maxime causam S. Augustinum aliqua docuisse jactabant, ceri nefas esset; eundem affirmat nunquam træ suspicionis saltem rumore aspersionem inter magistros optimos semper a suis præribus esse habitum, atque his qui tanti viri riam lacescebant resistendum esse. At verum quæ de prædestinatione sanctorum, in ce Christi gratia, et aliis ejusmodi procer dubitatis proposuit asseruitque Augustinus sus Pelagianos, Pelagianorumque reliquia essent a quibus discedere liberum esset, immerguerentur Pelagiani et Massilienses quod a vera discederent, quod Augustinum in a haberent suspectum, quodque ejus de prætionem et gratia sententiæ nollent accedere enim observat doctissimus cardinalis Bella lib. 11 de Gratia et libero Arbitrio cap. 11, esse ad apostolicam sedem a Prospero querimoniam, quod in Gallia præbyteri quictrinam S. Augustini de prædestinatione derent; contraque publica Ecclesiæ appri hanc doctrinam fuisse tunc roboratam.

XIII. 2. In ipsa testimoniorum istorum præ Semipelagiani coercentur, eo quod Augusti cerent necessarium modum scribendo exciidem ob hanc causam vel imperitiæ, vel pr vel præsumptionis arguuntur, et licet cathmine gloriarentur, in hæreticorum tamen d sensibus hæere dicuntur. Igitur Augustini ipsius Capitulum auctoris sententiam, mo excessit in iis quæ adversus Pelagianos scrip que constanter asseruit; nec ultimum dogma p et indubitato prolatum est ab eo et propu quod juxta ejusdem auctoris mentem pro indubitato theologis quisque habere non alioqui non parum excessisset modum Augi si quid velut ex Ecclesiæ doctrina asseruissendum docuisset, quod vere non esset ex i doctrina, quod necesse non esset astruere, berum esset vel abjicere vel amplecti.

XIV. 3. Auctor Indiculi seu Capitulum ea

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) De hoc vide observ. n. 10.

motus est, ut ipso profitetur, ad inquirendum diligenter quid Romani præsules de gratia Christi iudicaverant ac sentiendum esse consueverant contra liberi arbitrii defensores, quod hi S. Augustinum accusabant quasi modum excessisset in suis de gratia scriptis, nec aliud consequenter auctor in mente habuit quam ut hanc adversariorum Augustinianæ doctrinæ calumniam repelleret ex ipsis Romanorum pontificum testimoniis, quibus et Augustini contrariam esse doctrinam, et suam conformem jactabant. Nisi igitur consilii sui oblitus esse dicatur, hoc ex allegatis explicatisque ab eo testimoniis evincendum est, in nullo modum excessisse Augustinum, sed omnia quæ scriptis suis docuit, apprimè convenire cum Romanorum pontificum et Africanarum synodorum 708 decretis. Quod si eorum nihilominus dixeris aliqua non necesse nos habere astruere, dicere pariter cogaris, necesse non esse pontificum et synodorum decreta, quibus congruentia docuit Augustinus, astruere. Quis enim duorum ex ejusdem auctoris mente convenientium, anum abjici, alterum admitti velit?

XV. 4. Si per illas profundiores quæstiones nec contemnendas nec necessario asserendas, quæ de prædestinatione electorum, de vocatione secundum propositum, de quæ aliis hujusmodi scripsit constanterque docuit S. Augustinus, incassum pene laboravit S. Prosper etiam in his quæ ex apostolicæ sedis auctoritate defendebat; nihil fere etiam pro S. Augustini doctrina fecit adversus Massilienses presbyteros eorumque asseclas. Hæc enim præcipua erant doctrinæ Augustinianæ capita, quæ ab illis carpebantur, vel certe ex illis pendebat quidquid controversiæ adversus Augustinum vel Prosperum movebatur adversarii. Hæc sunt pro quibus acerrime decertavit iste Augustini discipulus et defensor, hæc omnium ejus opusculorum materies. Si quis inflicias terit, facillime ex ipsorum inspectione revincetur. Quid enim objiciebant Galii quindecim illis Capitulis quibus Prosper respondet, nisi quod vel ipsa Augustiniana erat de prædestinatione et vocatione secundum propositum doctrina, vel ex ea male intellecta catholicæ fidei adversum sequi videbatur? Hoc ipsum clamant Gallorum objectiones quindecim, et responsiones Prosperi, totidemque ejus subjectæ sententiæ, in quibus, ut ex præfatione clarum est, profitetur se in nullo recedere a tramite earum definitionum quæ in sancti viri Augustini disputationibus continentur; sed eam se in omnibus sectari doctrinam, quam sanctæ memoriæ Augustinus episcopus contra Pelagianos inimicos gratiæ Christi et liberi arbitrii deceptorum per multos annos apostolicæ asseruit, litterisque mandavit. Sexdecim quoque Vincentii objectiones ex eadem de prædestinatione et gratiæ Dei vocatione doctrina natæ sunt, quibus cum respondet S. Prosper, et S. Augustini doctrinam explicat, et fidem adversus Pelagianos se ex apostolicæ sedis auctoritate defendere profitetur. Quod ad dubia Genuensium attinet, ut ex uno Augustini de prædestinatione sanctorum opere excerpta sunt, ita aliud nihil habent præter sancti doctoris de prædestinatione sententiam. Denique in opusculo contra Collatorem, etsi hunc in primis et specialiter errorem impugnet, quem decimæ tertiæ sæ collationi insperserat Cassianus: *Gratiam secundum meritum dari, initiumque aliquod bonæ voluntatis ab homine esse, non a Deo*, tamen omnia sancti Augustini scripta sic ab apostolica sede approbata fuisse prædicat, ut nihil proorsus eorum reprobatur, nihil sinisteræ salutem suspitionis rumore aspersum esse, summa fiducia asseveret in eo opere quod ex apostolicæ sedis auctoritate condebat. Falsum profecto is iudicaret, si hunc de his quæ cum 709 a presbyteris Galliarum in culpam vocarentur, vel ex hoc novitatis notarentur, quod extra catholicæ doctrinæ indiculum ponerentur, relegarenturque ad inutilium disputationum classem.

XVI. 5. Si objecta verba Capitulum Augustinum carperent, assertamque ab eo doctrinam de prædesti-

natione et gratia; numquam ea Semipelagiani prætermisissent, sed ex eis potius inexpugnabilem sibi struxissent adversus Augustiniana scripta munitionem. Si enim Vincentius Lirinensis clarissima etiam Cælestini papæ pro Augustino verba ex epistola ad Gallos, non dubitavit sancti doctoris defensoribus objicere, tamquam contra eum emissa a pontifice; qui dum scripsit, *Ut desinat incessere novitas vetustatem*, Augustinum tamquam novitatis inventorem arguerit; si vel ex silentio ejusdem pontificis circa librorum Augustini titulos, ausi sunt Semipelagiani in vulgus spargere, postremæ doctoris gratiæ lucubrationes ab apostolica sede esse rejectas; quanto magis triumphum sibi cecinissent, si de ejusdem doctrina circa gratiam prædestinationem sanctorum, et vocationem secundum propositum, talia scripta esse cognovissent, si non a pontifice Romano, saltam ab ejus archidiacono et administro, quem Cassianus ipse *Romanæ Ecclesiæ et divini ministerii decus* appellat in præfatione librorum de Incarnatione Domini? *Contra istam*, inquit Prosper, *clarissimæ laudationis tubam*, Cælestini epistolam intelligit. *Contra istam sacratissimi testimonii dignitatem audet quisquam malignæ interpretationis murmur emittere, et perspicuæ sincerissimæque sententiæ, nubem obliquæ ambiguitatis obtendere; ut scilicet quia in epistola papæ librorum pro quibus actum est non expressus est titulus, hinc eos appareat non probatos, et istam in sanctum Augustinum laudationem pro anteriorum scriptorum meritis esse collatam*. Qui ergo collata Augustino præconia in ipsum torquent Augustinum, ea negligenter, quibus doctrina ab eo latius explicata et plurimis scriptis asserta a pertissimè petebatur? Huc ne fugisset Vincentium, hoc Genuenses Massiliensesque presbyteri omisissent, hoc denique Fausto fuisset elapsum? ut nihil dicam de scriptoribus illis qui circa nonum Christi sæculum adversus Augustinianam doctrinam rediivis conatibus insurrexerunt.

XVII. 6. Veteribus seu conciliis, seu pontificibus, seu scriptoribus ecclesiasticis nota fuisse hæc Capitula, ex iis quæ hujus dissertationis initio attulimus, manifestum est. Nec illa noverunt modo, sed et ab apostolica sede profecta crediderunt, cum ab iisdem Cælestini papæ nomine laudata inveniantur. Dubium pariter non est, quin ad illam de profundioribus quæstionibus exceptionem attenderint; nihil tamen quidquam ex illa sinisterum suspicati sunt adversus S. Augustini doctrinam; neque propter illa verba laudandis omnibus hujus doctoris scriptis abstinerunt. Immo vero eam maxime scriptorum ejus partem laudant ac prædicant, 710 quam Semipelagiani oppugnabant, quæque ipsam doctrinam continent et propugnant; a novellis scriptoribus inter profundiores hujusmodi quæstiones amandatam. Ita Hormidas papa (ut reliquos omittam) in epistola ad Possessorem Africanum episcopum, a quo, quid de Fausti scriptis sentiendum esset, consultus fuerat, ea scribit quæ Augustinum ab omni verborum illorum invidia absolvant. Hæc etsi jam supra descripsimus, iterum juvat oculis legentium objicere. Postquam declaravit Fausti libros ab Ecclesia non recipi, tum sub finem epistolæ: *De arbitrio*, inquit, *libero et gratia Dei quid Romana, hoc est catholica, sequatur et servet Ecclesia, licet ex variis libris beati Augustini, et maxime ad Hilarium et Prosperum abunde possit agnosci, tamen et in scriptis ecclesiasticis expressa Capitula continentur, quæ si ibi desunt, et necessaria creditis, destinabimus*.

XVIII. Ex quibus plura quæ ad rem præsentem pertinent eruimus. Primum est Fausti libros, quibus eam maxime Augustini doctrinam partem incessebat, quam ad profundiores illas quæstiones modo relegant, ab Ecclesia fuisse reprobatos, ac proinde contrariam de prædestinatione et gratia Dei doctrinam ab eadem approbari. 2º Possessorem omnesque qui de gratia Dei et libero arbitrio inquirere vellent quid a Romana, quid a catholica Ecclesia sentiretur, et

suum Augustinum remittit pontifex *abunde* ex ejus scriptis *agnosci posse* asserens Ecclesie catholice sententiam. 3o Tantum abest ut ex libris Augustini aliquos excipiat, quos Semipelagiani ab apostolica sede posthabitos asserbant, ut eos potius præ omnibus commendat: *Maxime*, inquit, *ad Pros. erum et Hilarium*, hoc est libros *de predestinatione sanctorum, et de dono perseverantiae*, quos in ultima senectute ac morti proximus elucubravit, et in quibus tota Augustini de predestinatione et gratia Christi doctrina diserte fuseque asseritur. Hanc doctrinam sedi suæ asserit Hormisdas: ex his *MAXIME libris abunde posse agnosci dicit Romana, hoc est catholica, sequatur et servet Ecclesia*. Et hoc Semipelagianorum reliquæ a generali laude et approbatione Augustino scriptisq; ejus a pontificibus impertita secernere; hæc ad supervacaneas quæstiones opinionesque dejicere, quas cuique liberum sit vel amplecti, vel abjicere? 4o Cum hæc scribebat Hormisdas, immemor non erat istorum de gratia Dei Capitulum, de quibus nunc agimus; immo vero ejus tunc oculis obversabantur; ut prorsus certum ille habuerit profundiores illas quæstiones vel Augustinum non attingere, vel has tantummodo opiniones de quibus inquirendo magis ac tentando quam asserendo scripserat, non ea dogmata quæ ab eo velut Ecclesie doctrina toto animo, totis viribus, intrepide defensa fuerant. 5o Quanta esset doctrinæ Augustini de predestinatione et gratia cum Romanæ catholicæque Ecclesie sententia, cumque ipsis Capitulis 711 consensio, inde manifestum est, quod unum indifferenter ex altera posse cognosci assereret, liberum relinquens, ut vel ad Romanæ Ecclesie monumenta, vel ad Augustini libros, vel ad Capitula in scriniis ecclesiasticis servata se conferat, qui de catholicæ Ecclesie doctrina vellet inquirere. Gotta tamen optionem offert Possessori, ut primas det Augustino. Hæc enim prima Hormisdæ mentem incessit cogitatio, ut consulentem episcopum de Ecclesie doctrina circa liberum hominis arbitrium et Dei gratiam ad Augustini libros velut ab authentica Ecclesie archiva remitteret: tum breviorum quamdam viam indicat de Capitulis suggerens, quæ tamen necessaria non putavit ei qui Augustinum ipsum adire vellet: *Quæ, si tibi desunt, et NECESSARIA CREDITIS, destinabimus*.

XIX. Postrema hæc Hormisdæ verba aliam nobis suggerunt responsonem ad hujus indiculi caput ultimum; cujus videlicet auctoritas tanta non est censenda, quanta hactenus a plerisque habita est. Cælestini quippe sedis apostolicæ pontificis nomen, vel Prosperi ex ejusdem præscripto scribentis et Augustinianæ doctrinæ addictissimi, maximam scripto auctoritatem conciliabat. Jam vero cum apud omnes fere certum habeatur nec Cælestini, nec Prosperi opus istud esse, plurimum ei ponderis detrahitur. Leonis quidem pontificis non minor auctoritas, immo et longe major apud omnes: at Leonis diaconi, et adhuc junioris, non item. Esto enim mandatum a Cælestino acceperit commonitorium istud Romanorum pontificum decretis consarciendi; verum quod post confectum indiculum, præter apostolicorum decretorum excerpta de suo addidit, non apostolicæ sedi, sed proprio diaconi ingenio tribuendum. Cui quidem cum cordi esset Cassianum amicum ab errore revocare, studebat maxime ne addictior Augustino videretur; sicque sermonem suum temperabat, ut nihil sanctissimo doctore detrahens, in aliquo ejus adversariis indulgere crederetur, quo facilius ab alienatis eorum animos ad catholicum sensum reduceret.

Hanc responsonem confirmant Hormisdæ verba, qui hæc Capitula nec Cælestino, nec sedi apostolicæ, nec Prospero tribuit, sed velut incerti auctoris opusculum indicat. Quod etsi in ecclesiasticis scriniis asseratum narret, sedis tamen suæ non ei conciliat auctoritatem; immo vero Capitula tamquam non admodum necessaria tepide promittit a se mittenda:

A Si necessaria, inquit, creditis. Qui loquendi longe procul dubio diversus est ab eo quem uolent pontifices Romani, cum de prædicatione suorum decretis verba faciunt, vel de his quæ ritate sedis apostolicæ sunt emissa. Ita denique ut si scripta Augustini a Capitulis dicerent, vel hæc aliquid illis infensum haberent stino potius adhærendum quam Capitulis veli hæc aliam ob causam proponat, quam quia eam doctrinam ab 711 Augustino fusius exp sub compendioso indiculo representarent.

Hæc iis respondenda censemus, qui contendunt per postremam illam capitulorum suggillata esse sancti Augustini scripta; superioribus secuturisq; mox responsonibus inhærendum putamus, putabuntque, nobiscum æquissimi quique harum rerum j

XX. 7. Quis doctrinam de predestinatione rum incurrentibus quæstionibus acconseat i ria gratiæ, iisque difficultatibus, quæ velut e verso insiliunt mysteria auxiliani gratiæ versa Immo vero omnium præcipuum caput est, o fundamentum ac basis. Ex æterno enim Dei circa hominis salutem pendet mensura donortia, quibus ad beatum illum finem provehatu destinatio enim quid aliud est apud S. Augus quam præparatio mediorum quibus certissime l tur quicumque liberantur? Quos enim prædestin quit Apostolus, *hos et vocavit, et quos vocavit, ho tificavit; quos autem justificavit, illos et glor (Rom. viii, 30)*. Quamobrem cur unus vocatus, al vocatus; cur hic perseverantiæ donum accipi non accipiat; si scrutari quis velit, ratio ex præ tione facile occurrit: quia videlicet ille, non i æternam vitam prædestinatus est in scrutabili creto. Cur vero unus prædestinatus est, alter n hoc ad incomprehensibilia judicia Dei et in ves les vias ejus referendum. Unde perspicuum es tionem de predestinatione non ex occasione t et quasi extra propositum tractari, cum de diviæ auxiliis disputatio instituitur.

XXI. 8. Doctrina sancti Augustini de præ tione non includitur his difficilium incurre que quæstionum partibus quas necesse non ha astruere ad plene confidendam gratiam Dei; ipsis Capitulis antea descriptis continetur v principis vel connexis dogmatibus. Cum en docemur *omnes homines in Adam naturalem po talem et innocentiam perdidisse; neminem inde gere, nisi eum gratia Dei miserentis exerceri, participationem ille donet, qui solus est bonus, nem nisi per Christum bene libero uti arbitrio; ne aliunde ei placere, nisi ex eo quod ipse donave cesse esse ut quo auxiliante vincamus, eo iter auxiliante vincamus; nullum sanctam cogitat nullum pium consilium, nullum motum bonæ v tis esse, nisi illa Deus in cordibus hominum a ipso libero operetur arbitrio; omnia studia, apera et merita, omnem tentationum victoriam virtutes, quibus ab initio fidei ad Deum tenditi dona Dei, qui agit in nobis, ut quod vult et veli agamus; gratiæ operi et dignationi nihil penit subtrahendum; denique Deum non nisi pro his qu gilus est, æterna præmia esse donaturum. 711 hæc, inquam, illic legimus, supponi procul dul telligimus gratuitam electionem Dei ac præde tionem, qua solis his quos liberare decrevit, neficia præparavit, quibus certissime liberar nec aliis merita perseverantiæ aliam ob causa negata, quam quia his æterna præmia non de esse donanda.*

XXII. Cur porro, inquires, quod implicite e dogmatum connexionem in compendioso isto in continetur, non expressis verbis, aperta que c tione explicatum in eo fuit? Ratio in promptu habeturque in præfatione Capitulorum clarissi pressa. Collectoris quippe institutum non era

nam et perfectam fidei in hac materia professionem proponere; hoc unum potius salagebat, ut adversarios sancti Augustini ex hac una munitione dejiceret, ad quam pleniore disputatione compulsi confugerant: scilicet ea se tantummodo sequi et probare, quæ sacratissima beati apostoli sedes contra inimicos gratiæ Dei per ministerium præsulorum suorum sanxit et docuit. Ut hoc erroris velamen depelleret auctor, his terminis indiculum suum continuit, ut quid rectores Romanæ Ecclesiæ de hæresi quæ eorum temporibus exorta fuerat judicarent, et contra nocentissimos liberi arbitrii defensores, quid de gratiæ Dei sentiendum esse censuerint, inquireret. Et ita fixum erat animo in hac inquisitione extra Romanæ Ecclesiæ limites non excurrere, ut Africana decreta, quæ religio fuisset in hac materia reticere, cum retulit, eo solum nomine a se recensita profiteatur, quod ea utique sua fecerant apostolici antistites cum probarunt, et eadem quasi propria apostolicæ sedis ipse amplecteretur. Nihil porro de prædestinatione adversus Pelagium Cælestiumque definitum fuerat sive a Romanis pontificibus, sive ab Africanis, quia nihil controversiæ circa illam expresse motum fuerat ab hæreticis, qui peccati originalis labem ab Adame in posteris transmissam nullam agnoscebant: unde nec adversus eosdem laborandum fuit, ut statueretur hominum a massa perditæ secretorum æterna electio ac prædestinatio.

Cæterum sensit auctor non omnia quæ integra confessio posceret aperte contineri istis Capitulis. Nam et ex præfatione verba relata testantur consilium fuisse hoc unum inquirere, quod ad gratiam Dei confidendam præcise pertinet: *Quid de gratiæ Dei sentiendum.* Quod et in indiculi clausula repetit. *Ad confidendam gratiam Dei, cuius operi et dignationi nihil penitus subtrahendum est.* Gratiam, inquit, OPERI: quo efficacem operationem gratiæ Dei in cordibus hominum atque in ipso libero operantis arbitrio designatam habes; ET DIGNATIONI: quo gratuitam humanisque indebitam meritis gratiæ largitionem exprimit. Ex his duobus capitibus omnium disputationum connexionem pendere scribit in præfatione, nullamque et contradictionis superesse rationem circa alias quæstiones illis connexas, qui compendioso 714 subditarum auctoritatum indiculo subscripserit. *Ut ergo, inquit, plentius qui in aliquo dubitant instruuntur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestemus indiculo: quo si quis non nimium est contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subditarum auctoritatum brevitate pendere; nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat et dicat, etc.* Igitur non omnia hujus materiæ capita diserte habentur expressa in indiculo, sed compendiose; igitur aliæ disputationes, sunt his connexæ, quæ ex his pendeant, et circa quas contradicendi Augustino rationem non habeant, nisi nimium contentiosi, si semel propositis in indiculo sententiis assensu fuerint.

Quæ porro istæ quæstiones, nisi de prædestinatione, quæ ex ista definitione pendet? *Gratiæ Dei OPERI ET DIGNATIONI nihil penitus esse subtrahendum; neminem nisi per Christum libero BENE UTI ARBITRIO; BONÆ VOLUNTATIS EXORDIA et incrementa probabilitium auditorum et in eis usque in finem perseverantiam ad Christi gratiam referenda; omnium bonorum affectuum atque operum, et omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab INITIO FIDEI ad Deum tenditur, Deum esse auctorem profectum; nec dubitandum ab ipsius gratiæ omnia hominis merita PRÆVENIRI, per quem fit ut aliquid boni et VELLE INCIPIAMUS et facere; nostra denique MERITA ESSE DEI DONA, qui pro his quæ largitus est, æterna præmia est donaturus.* Nimirum hoc unico fundamento nitentur Semipelagiani, ut æternam electionem ac prædestinationem hominum ex eorum meritis suspenderent, quod aliquod bonæ voluntatis ac fidei initium aliqua humana merita stauerint, quæ gratiæ Dei opus non essent, sed gratiæ potius ad justitiam consequendam et ad bonum opus

A perficiendum meritoria. *Hæc enim ipsorum definitio ac professio est... universis hominibus propitiationem, quæ est in sacramento sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam; ut quicumque ad fidem et ad baptismum accedere VOLUERINT, salvi esse possint. Qui autem credituri sunt, quive in ea fide quæ PRINCEPS per Dei gratiam sit JUVANDA mansuri sunt, præcisse ante mundi constitutionem Deum, et eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis vocalos, DIGNOS FUTUROS ELECTIONE, et de hac re ita bono fine excessuros esse præviderit.* Et intra: *Quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam, quantum autem ad arbitrii libertatem, ab his eam apprehendi, qui Deo SPONTE crediderint, et auxilium gratiæ MERITO CREDULITATIS acceperint. In istam vero talis gratiæ prædicationem hi, quorum contradictione offendimur, cum prius meliora sentirent, ideo se vel maxime contulerunt: quia si profiterentur ab ea omnia bona merita præveniri, et ab ipsa ut possint esse donari, necessitate concederent Deum, secundum propositum et consilium voluntatis suæ, occulto iudicio et opere manifesto aliud 715 vas condere in honorem, aliud in contumeliam: quia nemo nisi per gratiam justificetur, et nemo nisi in prævaricatione nascitur. Sed refugium istud futuri, divinoque ascribere operi sanctorum merita formidant: nec acquiescunt prædestinatum electorum numerum nec augeri posse, nec minui, etc. (Prosperi epist. ad S. Aug.).*

Ex his verbis perspicuum evadit quæ connexio sit inter Augustinianam de prædestinatione doctrinam, et sententias in indiculo assertas. Cum enim prædestinationem ex meritis gratiam prævenientibus pendere assererent Semipelagiani, et vicissim profiteri recusarent omnia bona merita Dei gratia præveniri, ne gratuitam prædestinationem confiteri cogerentur, liquido apparet prædestinationem ex merito pendentem profligari, astrui vero gratuitam eo ipso quo omnia bona merita, ipsumque fidei initium gratia gratuita præveniri, nulla gratiam ipsam præcurrere, ex Patrum auctoritate certum indubitatumque demonstratur.

Revera huc tandem totam cum Pelagianis, Semipelagianisque concertationem esse devolutam, utrum gratia secundum merita daretur, nullaque meritis præveniretur, ex Leonis discimus Epistolis et ex opusculis de Vocatione gentium et ad Demetriadem. In epistola igitur 6 ad Aquileiensem episcopum cap. 3: *Cum omnes, inquit, definitiones suas ad subrepti facilitatem improbare se simulent atque deponere, hoc sibi tota arte fallendi, nisi intelligantur, excipiunt, ut gratia Dei secundum merita dari accipientium sentiantur... et per naturalem industriam præveniri.* Magna pars librorum de Vocatione gentium in hujus assertionis confirmatione consumitur, *gratiam meritis non dari accipientium.* Præsertim vero in 1 libro, in cuius cap. 22 hæc de Semipelagianis: *Isti autem qui nascere aliquid erubescunt, et per occasionem obscuritatis tendunt laqueos deceptionis, omnem discretionem, qua Deus alios eligit, alios vero non eligit, ad merita humanæ referunt voluntatis, docentes scilicet neminem gratis, sed ex retributione salvori, quia naturaliter omnibus sit insitum, ut si velint possint veritatis esse participes, eisque affluere gratiam, a quibus fuerit expetita.* Epist. ad Demetriadem cap. 10: *Hinc, inquit, postremis divinæ gratiæ simulata et insincera confessio, quæ secundum merita daretur, non ex qua merita nascerentur. Quam partem superbæ prædicationis quidam sibi, cum cætera abnuerent, servaverunt.* Ex hac porro servata dogmatis Pelagiani portione sequi ostendit auctor tribus illis locis, naturam nullo peccati originalis vulnere esse sauciatam, ut quæ ante omnem gratiam proprio clara sit studio, quæ arguendi similitudo notanda ad confirmationem assertionis nostræ de istorum opusculorum auctore.

XXIII. Doctrina sancti Augustini de prædestinatione deque aliis capitibus necessitati gratiæ Dei ad singulos actus connexis, quale est adhuc quod de operibus infidelium ex professio docuit adversus Julianum; hæc, inquam, 716 doctrina vindicata ab

exceptione postremi illius capituli, vix nobis incumbit ostendere quid per *profundiores difficultioresque partes incurrentium questionum* intellexerit auctor. Sufficit enim probasse nihil eorum quæ sanctus Augustinus constanter docuit de gratia et prædestinatione tamquam certum Ecclesiæ dogma ad illas partes relegari posse; de his tamen conjecturas nostras promimus.

Cum primum orta est Pelagiana hæresis atque ab Africanis episcopis et a pontifice Innocentio damnata, duobus fere capitibus concludebatur; negatione scilicet peccati originalis, et necessitatis gratiæ Dei ad singulos actus. Succedente tempore geminus iste ramus, qui ex radice dogmatis de Adamo mortali creato natus erat, alios subinde emisit ramusculos, quibus præcedendis allaborarunt Ecclesiæ catholicæ magistri. Harum questionum aliæ evidentem ac necessariam omnino cum utroque illo dogmate connexionem ita habent, ut unum sine altero dogmate intelligi minime possit; aliæ necessitudinem quidem maximam habent, sed nec tam evidentem, nec tam necessariam; ut absque operosa inquisitione statim animo occurrat, aut de his facile quæ sit Ecclesiæ sententia discernere queas. Ad primam classem referenda quæstio de prædestinatione sanctorum; ad alteram plures quæ ab Augustino latius pertractatæ sunt, quales sunt: an homo possit esse sine peccato in hac vita; qua pœna plectantur infantes sine baptismo ex hac vita decedentes; an morbi ex culpa, an ex natura ortum habuerint; quomodo infantes ante baptismum morientes a Christo iudicandi; quomodo peccatum originale transmittatur in posterum; unde in nuptias quæ bonæ sunt et Dei institutum, tot mala innecta sunt; quid sit peccatum, quid concupiscentia, quid ejus natura, qui effectus; quod infinitas propemodum amplectitur difficultates istis connexas; an et quomodo Christus antiquis sub veteri Testamento profuerit; utrum sine fide in Christum salvus quis aliquando fuerit: denique quæstio illa adeo celebris et salebrosa de animarum origine, an ex propagatione, an ex creatione ortum habeant, quæ quidem et diutissime torsit Augustinum, et fusionibus disputationibus locum dedit. Istas igitur similesque quæstiones fuisse crediderim, quas *profundiores, difficultiores, latius pertractatas* dicit, quasque *sicut non audebunt contemnere, ita non necesse habebant astruere* catholici. Ubi tamen adhuc strictius intelligenda verba hæc quam vulgo intelligantur. Non enim ait *incurrentes illas questiones astruere necesse non esse, sed profundiores difficultioresque earum partes*. Non ait etiam *ad confitendam Dei gratiam satis sufficere prædictas regulas seu sententias, sed quidquid secundum prædictas regulas apostolicæ sedis nos scripta docuerunt*: qui loquendi modus complecti videtur *omnium disputationum connexionem ex hac subditarum Auctoritatum brevitate* **¶¶** *pendentem*, ut ait expressis verbis.

Inter alias autem quæstiones recensitas, duas imprimis profundiores difficultioresque in animo habuisse auctorem indiculi existimo. Unam, quomodo transfundatur originale peccatum a parentibus in filios, alteram de animæ origine; quam posteriorem ipse Augustinus profundam, difficilem, et non necessariam censuit. Immo vero hanc eandem S. doctor incurrentem, non necessariam, insititiam, atque a Pelagianis innectam quæstionem dicit lib. iv ad Bonifacium cap. 2. *Huic, inquit, laudi creaturæ adjungunt, et quod Christum Dominum nulla dicunt macula peccati fuisse respersum, quantum attinet ad ejus infantiam, quia ejus carnem ab omni peccati contagione purissimam non excellentia propria et gratia singulari, sed communione naturæ quæ omnibus inest infantibus, asserunt. Eo pertinet etiam quod de animæ origine inserunt quæstionem, sic animæ Christi coæquare molientes omnes animas parvulorum, quas volunt esse similiter nulla peccati macula aspersas. Hæc quippe creaturæ laus, ejusque consecutanea de animæ origine*

A quæstio ex illis erant quibus Pelagiani, cum licæ doctrinæ defensoribus urgerentur, eos avertere ac ludificare conabantur. *Cum igitur Pelagiani his atque hujusmodi veritatis testimonibus urgeantur... immittunt aliarum nebulas, in quibus eorum apud homines simpliciter tardiores, sive sanctis litteris minus eruditos delitescat. Hæ sunt nebulæ de laude creaturæ nuptiarum, laude legis, laude liberi arbitrii, laudum, etc. (Cap. 8). Et cap. 9: In his quinque quas proposui, in quibus quærent latebras, et connectunt calumnias. Et denique cap. 10: sane ad latebrarum suarum nebulas Pelagianæ animæ non necessariam quæstionem a res manifestas, aliarum rerum obscuritate t moliantur latendi locum. Aiunt enim nos an traducem cum peccati traduce contueri.*

B Denique postremum istud capitulum explici hi videtur eximia illa epistola synodica Africa episcoporum in Sardinia exsulum, quæ sancti gentii stylo creditur exarata. Viderat, opinor epistolæ, quisquis est, Capitula de quibus mus: siquidem ea Possessor ab Hormisdæ ꝑ cepisse videtur, nisi jam antea manibus Africa versabantur, quod ex epistolæ Hormisdæ ad solem loco in synodica illa relato asserere reor. Porro in ista exsulum episcoporum (Concil. Labb. t. IV, col. 1591) præcipua græpita asseruntur quasi ad fidem Ecclesiæ pert in quorum fronte legitur Augustiniana de prædestinatione sanctorum doctrina: *Conti prædestinationem, inquit, magnæ percicaciæ quem vel parere vel habere confitum... ¶¶ stolicum fidem perversus oppugnat quisquis natum Christum et sanctos ejus negat (Num. 6) misericordiam scilicet gratuitam (Num. 7), tuitam bonitatem (Num. 8), per gratuitum be misericiordiæ suæ; in quo eum non pro merito cujusquam bonæ operationis elegit, cui seipsum et bona opera donaturum esse præscivit (Num. 9) doctrinam tradunt doctissimi confessores: donum ejusdem gratiæ, quod sanctorum Patri bus et linguis ipsa est dignata infundere (.* Demum post tradita fidei dogmata circa prætionem sanctorum, gratiam Dei et liberum arbitrium, exceptionem quamdam non absi quæ postremo capitulo continetur, sed expli subjungit in hunc modum: *Quæstionem verum aut tacitam debemus relinquere, aut sitione tractare: quia sive ex propagine veni novæ singulis corporibus fiat, quod sanctar pturarum auctoritas non manifeste pronunt cautela debet inquiri, maxime quod sine pamento potest a fidelibus ignorari (Num. 24) idem sanctus Fulgentius proprio nomine sc Veritate prædestinationis et gratiæ lib. III, de eadem quæstione disserens, quam velut cem ad controversiam de prædestinatione tractat, S. Augustini suamque de illa sententia verbis exprimit: *Cujus quæstionis, de anim Augustinus PROFUNDITATEM sibi imperscrutab nens, nullam voluit hujus rei definitam pof tentiam, incongruum prorsus existimans aliq mare sine dubitatione velle, quod alter possit, responsione convellere... consensum ab utraq tione continuit, ne laborem tantæ disputationi susciperet, quem cuiuslibet sententiæ temeratio vacuaret, etc. An non diceret Capitula lestini credita ante oculos habuisse Fulgei illius scriptoris pressisse vestigia? Hæc ad explicationem loci a pluribus scriptoril num in sensum distracti, et ex quo nonn tuitæ sanctorum prædestinationis infensior prope sibi triumphum cecinerunt.**

C His ita scriptis, jamjamque prelo subjicte oidi in Vindicias Augustinianas doctissimi rici de Noris, ex quarum capite octavo pluri

sincereque scripta huc transferenda essent; sed quoniam instant operæ, sufficiam locum indicasse, quem adhiere lectorem nequaquam pœnitebit. Adeat qui otio abundaverit, librum Gallicum, cui titulus: *Traditio Ecclesiæ Romanæ circa prædestinationem*

A sanctorum et gratiam efficacem, tom. I, part. III, a pag. 336 ad p. 363, ubi auctor prolixiori sermone et alia via hanc Capitulorum particulam et conclusionem explicat.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

In dissertationem tertiam Quesnelli, qua S. LEONI MAGNO asseruit CAPITULA, seu AUCTORITATES de gratia dei, S. CÆLESTINI epistolæ ad Gallicanos subjecta.

1 1. Ut de prima parte præmissæ dissertationis, qua de auctore Capitulorum Cælestini epistolæ subjectorum statuitur, æquum iudicium feratur, observandum imprimis est horum Capitulorum mentionem primum inveniri apud tres scriptores sub initium sæculi vi. Omnibus præcessisse videtur Dionysius Exiguus, cum ea suæ collectioni canonum in Urbe lucubratus inseruit, Cælestinique pontificis epistolæ 1 ad Gallicanos adjecit. Cum is posteriorem collectionis partem decretales Romanorum pontificum continentem ediderit petente Juliano R. E. presbytero, qui Gelasii alumnus, synodo Romanæ sub Symmacho interfuit an. 499, non multo post eandem partem vulgasse probabilissimum est. Hic autem eadem Capitula una cum Cælestini epistola proculdubio invenit. Hinc enim ea ita huic epistolæ attextit, ut ad eundem pontificem pertinere crediderit. Enimvero cum universa Cælestini decreta in duos et viginti titulos dividat, epistolam ad Gallicanos ac subnexas Romanorum pontificum auctoritates in tredecim priores ejusdem papæ titulos seu decreta distribuit, adeo ut epistola duo priora, auctoritates vero undecim subsequens decreta conficiant. Discrimen inscriptionis Capitulis præfixæ, *Incipiunt præteritorum sedis apostolicæ episcoporum auctoritates de gratia*, et discrimen etiam clausulæ, *Expliciunt auctoritates*, etc., distinctionem quidem harum auctoritatum ab ipsa epistola indicant, non tamen distinctionem auctoris, seu collectoris, quem si Dionysius credidisset diversum a Cælestino, has auctoritates inter hujus pontificis decreta haudquaquam recensisset.

2. Alterum testimonium est Petri diaconi et sociorum in epistola quam ad episcopos Africanos in Sardinia exules Romæ scripserunt circa annum 520. Hi, qui æque ac Dionysius Exiguus erant Scythæ, ex ejus collectione jam vulgata earumdem auctoritatum notitiam hauriri potuerunt. Hinc quidem easdem Cælestino adjudicarunt. Nam Capitula 11 et 12 recitantes, ea laudantur sub expresso nomine *beatissimi Cælestini in epistola ad Gallos*; ac præterea Capitulorum ultima verba transcribentes, in his terminare affirmarunt eandem epistolam.

3. Tertius testis est Hormisda, qui his monachis jam ex Urbe profectis ipso anno 520, in epist. 70 ad Possessorem scripsit: *De arbitrio tamen libero et gratia Dei quod Romana (hoc est catholica) sequatur ac servet (alias asseveret) Ecclesia; licet in variis libris beati Augustini, et maxime ad Hilarium et Prosperum, possit cognosci, tamen in scriniis ecclesiasticis expressa Capitula continentur, quæ si ibi desunt, et necessaria creditis, destinabimus*. Non alia hic Capitula notari consentiunt eruditi, nisi hæc quæ sanè *de gratia et libero arbitrio* agunt, ac titulum præferunt. Hic vero animadvertendum est hunc pontificem non tribuere ipsa Capitula Cælestino papæ, sed tantum affirmare ea in scriniis ecclesiasticis, hoc est apostolicæ sedis, contineri, ac ex iis cognosci posse quid de gratia Dei et libero arbitrio (*Romana (hoc est catholica) sequatur ac servet vel asseveret Ecclesia*): quibus apostolica eorumdem Capitulorum approbatio satis manifeste exprimitur.

4. Ex his duo colligimus: 1° Hæc Capitula e Roma prodierunt in lucem, ac in scriniis Romanis erant

custodita, ita ut hac de causa laudatus Hormisda de iisdem scripserit: *Quæ si ibi desunt... destinabimus*, e Romanis utique scriniis eruenda; 2° Cum ea a Dionysio, qui e documentis Romæ collectis suum opus paravit, edita fuerint una cum epistola Cælestini ad episcopos Gallicanos, 721 simul cum hac in apostolicis scriniis custodita et inventa fuisse videntur.

B 5. Porro Cælestino hæc Capitula non posse tribui, inter cætera a Quesnello allata num. 2, tria præsertim manifestum faciunt. 1° Quia si ea ab eodem pontifice cum epistola ad Gallos missa fuissent in Gallias, aliqua profecto eorumdem subnectendorum mentio in ipsis litteris facta fuisset, ut in aliis Romanorum antistitum epistolis fieri solet, cum aliquid iisdem subjiciunt. 2° S. Prosper, qui contra Augustinianæ doctrinæ adversarios omnes apostolicæ sedis auctoritates quam diligentissime opposuit, ea profecto Capitula non prætermisisset, quæ et apertius et expressius adversariorum opinionem impetebant. Quid in libro contra Collatorem cap. 10 contentus fuisset anteriora tantum Innocentii et Zosimi decreta obtrudere, si Cælestinus his Capitulis novissime directis in Gallias ipsam cum Gallicanis adversariis controversiam expressioribus verbis diremisisset? Cur cap. 21, ubi Cælestini litteras ob susceptam Augustini defensionem laudat, nihil allegasset ex Capitulis in quibus adversariorum sententiæ maxime eliduntur, si hæc cum iisdem litteris ab eodem pontifice promulgata fuissent? 3° Augustini reprehensores, cum adhuc post acceptam Cælestini epistolam illius doctrinæ succenserent, ut se ab auctoritate earumdem litterarum subducerent, reponebant his litteris anteriores quidem Augustini libros fuisse approbatos, non vero ultimos, in quibus doctrinam suæ contrariam circa initium fidei gratiæ tribuendum, etc., idem doctor manifestius tradiderat. Qui autem id jactabant solam proculdubio Cælestini epistolam acceperant iis Capitulis expertem, in quibus doctrina postremis Augustini libris diserte tradita potissimum confirmatur.

C 6. Quesnelli sententia, quæ S. Leoni Magno hæc Capitula adjudicat, ei hypothesi innititur qua eundem librorum de Vocatione omnium gentium auctorem prætulit. Cum vero hanc hypothesim omnino falsam in observationibus ad secundam dissertationem ostenderimus, sublato jam ejus sententiæ fundamento nihil addere opus esset. Unum tamen non omittemus. Si S. Leo apostolicæ sedis auctoritates collegisset *per id tempus*, ut Quesnellus putat, quo diaconi solummodo fungens munere, Cælestino pontifici rerum ecclesiasticarum minister adfuit, S. Prosper, cujus gratia easdem collectas existimat, iisdem potissimum usus fuisset, cum librum adversus Collatorem scripsit. Magnum enim argumentum accessisset ex documento quod tantus Cælestini pontificis minister ad revincendos errores ipsi tradidisset. Cum vero nullum hujus documentum indicium, nullus usus apud Prosperum inveniat, hanc lucubrationem Leoni ascribi non posse satis aperte colligitur. Argumenta quæ a Quesnello ingeruntur ex styli atque doctrinæ consensione hujus opusculi et librorum de Vocatione omnium gentium, si quid probarent, id

probarent, Capitula tribuenda esse horum librorum auctori quem a Leone diversum demonstravimus.

7. Quod si ob consensuem styli atque doctrinæ hæc Capitula cuiquam tribuenda credantur, citius adjudicanda credimus S. Prospero Aquitano: quippe qui adversus Semipelagianos scribens, non solum eosdem errores impugnavit, qui in hæc Capitulis perstringuntur, verum etiam catholicam doctrinam ex apostolicæ sedis auctoritate defendere consuevit, ut in iisdem Capitulis sit: quod auctori librorum de Vocatione omnium gentium æque usitatum non videmus. Antelmus dissert. 1 de veris Operibus SS. Leonis et Prosperi, part. II, quem secutus est Pægius ad an. 431, num. 49, non solum hæc Capitula Prospero Aquitano tribuenda credidit, verum etiam ea ab ipso indicari putavit in præfatione operis contra objectiones Vincentianas, ubi ait: *Propositis singillatim sexdecim Capitulis, sub unoquoque eorum sensus nostri fidei quam contra Pelagianos ex apostolicæ sedis auctoritate defendimus, verba ponemus.* His nimirum verbis non tunc scriptam contra Vincentianas objectiones responsionem, sed aliud opusculum antea ex apostolicæ sedis auctoritate lucubratum significari existimat. Verba autem ex apostolicæ sedis auctoritate pro mandato apostolico accipit, ex quo *delegationem apostolicam.* Hincmarus Prospero attribuit in libris de Prædest. et de non trina Deitate. Nullum vero aliud opusculum ex mandato seu delegatione apostolica scriptum 723 dici potest a Prospero, nisi hæc Capitula eidem vindicentur, in quibus sedis apostolicæ auctoritates contra Pelagianos collegit. Ita Antelmus. Hæc autem omnia nihil convincunt. Librum Prospero contra objectiones Vincentianas scriptum videtur, antequam ille Romam profectus Cælestini epistolam ad Gallos episcopos obtineret; alias hujus maxime epistolæ auctoritate usus fuisset in eodem libro, si postea eum perscripisset. Eo igitur testimonio, quod præfationi inseruit, indicare non potuit hæc Capitula, quæ, ipso Antelmio concedente, post epistolam ad Gallos exarata fuerunt: certe autem eotempore quo Prospero Romam nondum accesserat, mandatum a pontifice accepisse scribendi hæc Capitula incredibile est. Hinc delegatio, seu mandatum sedis apostolicæ, quod ex hoc eodem testimonio Hincmarus collegisse videtur, nulli fundamento nititur. Ea porro verba quibus Prospero se fidem defendisse ait *ex apostolicæ sedis auctoritate*, cum pontificum mandatum non significant, nihil aliud exprimunt nisi Prospero consuetudinem, qua contra Pelagianos tum in anteriori epistola ad Rufinum, tum in carmine de Ingratis apostolicæ sedis auctoritate adhibuit; ita ut nihil hinc pro auctore Capitulum constituendo elici possit. Illud vero nos potius movet ut hæc Capitula eidem Prospero maxime convenire credamus, quia præter hujus consuetudinem in apponenda Pelagianis apostolicæ sedis auctoritate, eadem fere Innocentii, Zosimi, et Africanorum Patrum testimonia, quæ in laudatis Capitulis colliguntur, ille inseruit in libro contra Collatorem; adeo ut quæ de gratia Christi pluribus in hoc libro disseruerat, in eo opusculo paucis perstringisse videatur.

8. Occasionem autem hujus lucubrationis sic conjicit P. Coustantius in admonitione ad epistolam 1 Cælestini num. 8. « Cælestino quidem adhuc superstitite, Prospero adjuncto sibi socio Hilario Romam se contulerat, et epistolam obtinuerat ad Gallos (Epist. 21, n. 2), in qua laudatus pontifex Augustini reprehensores acriter corripiens atque hunc doctorem nullo umquam sinistra suspicionis saltem rumore aspersum, sed ubique cunctis et amori simul et honori fuisse testatus, æmulis ejus nihil reliquisse videbatur, quod ipsi objicerent. Verum, inquit Prospero (Lib. cont. Collat. c. 21, n. 59), contra istam clarissimæ laudationis tubam, contra istam sacratissimi testimonii dignitatem, audeat quisquam malignæ interpretationis murmur emittere; et perspicuæ sincerissimæ-

que sententiæ nubem obliquæ ambiguitatis obtulisset quia in epistola Papæ (Cælestini) libris quibus actum est non expressum est titulus, hæc brosi qui in reprehensionem vocabantur) non probalos, et istam Augustini laudationem teriorum scriptorum meritis fuisse collatum. nistra interpretatio quam iniqua quamquæ esset, ex novissimorum Augustini librorum terioribus summa consensione demonstratus contentus Prospero, ne quid adversariis at effugii, agendum sibi duxit, ut etiam a Sixto Augustini doctrina probaretur; unde et: *Quod ne hypocritarum obtineatur insidiis* (v novissimi Augustini libri ab apostolica sede bati existimentur) *confidimus Domini protect standum ut quod operatus est in Innocentio, Bonifacio, Cælestino, operetur et in Sixto; et in Dominici gregis hæc sit pars gloriæ huic reser tifici, ut sicut illi lupos abegere manifestos, i pellat occultos.* Tum igitur, ut Sixtum ad id dum induceret facilius, Indiculum texisse credatur, in quo doctrinam quam in novise gustini libris arguebant adversarii, præ apostolicæ sedis præsulum definitionibus c neam esse demonstratur. » Hactenus P. Coustantius cui tamen assentiri non possumus, cum hunc Indiculum a Sixto ita confirmatum f quod expressis in eo Capitulis de gratia arbitrio traditur, deinceps propria Ecclesiæ doctrina evaderet; adeoque Prosperum de illo pontifice speraverat, feliciter fuisse tum. Assentiri non possumus, inquam: enim illi hac in materia quidquam decrevum uspiam indicium est; et siquidem alituisset quo ea Capitula confirmata fuisse esset cur eadem Cælestino potius quam Sixto dicarentur. Adde quod si ea Capitula ex publice approbata fuissent a Sixto, haud potest cur post apostolicam ejusmodi confirmationem hæretici habiti non fuerint Faustus Tonsensis, aliique Galli, qui adversus eorum doctrinam adhuc scripturarunt.

9. Illud autem verisimilius nobis est, ea a Prospero quidem lucubrata in eum fine Coustantius conjecit, Sixto pontifici oblata f tequam ederentur. Quid autem in causa f Sixtus nihil novi statuerit ignoratur. Forte reprehensores post librum Prosperi contra rem, in quo eadem apostolicæ sedis auctori sertæ fuerant, ita conquieverunt sub Sixto ceps usque ad Faustum, ut nihil amplius c judicatum fuerit. Illa vero Capitula ab eodice suscepta cum maxime probarentur, in apostolicis fuere deposita, ac Cælestini epinomine annexa, quod hæc epistola Prosper tudinem commendaret, ac de eadem materi Ibi autem tamdiu videntur latuisse quoad e scriniis educta una cum litteris Cælestini Exigui Opera prodierunt. Cum porro Horrum Capitulum meminit, nec Sixti nec fecit mentionem, eo quod nec ullo illius de firmata fuerint, nec ad hujus epistolam vere rent. Satis ipsi fuit sola apostolica scrinia in quibus ea solebant recondi et custodiri babantur. Prima igitur et publica eorum derorum approbatio referenda est laudatis H litteris ad Possessorem, quibus ea in scriniasticis servata Romanæ et catholicæ doctormia declaravit. Hinc nihil mirum si anmodi probationem Faustus aliique Gallicitra notam contrarium defendere potuerint. etiam potuit fieri aliquamdiu post, cum basoda litteras ad Possessorem Constantinopotas, plures in Galliis ignorare potuerint; csertim idem pontifex ea Capitula iisdem litti baverit quidem, non autem ediderit, nec qui contineretur, aut quæ doctrina probata fu

exinde colligi posset. Quæ autem eorumdem Capitulorum Dionysio auctore prodiit editio, sensim propagata, non in omnium manus et notitiam statim pervenit. Hæc quoad primam Quesnelli partem.

10. Quoad alteram vero unum observandum credimus. Licet Augustiniana doctrina de Prædestinatione in hisce Capitulis non fuerit inclusa (ut non tam Quesnellus quam cardinalis Norisius contendunt) inter profundiores difficilioresque partes incurrentium quæstionum, de quibus auctor dixit: *Sicut non audeamus contemnere, ita non necesse habemus astruere*, non tamen exinde sequitur eam inter definita fidei dogmata ita esse censendam, ut qui aliter senserit hæreticus aut violatæ fidei reus haberi debeat. Hæc enim doctrina pluribus licet Augustini aliorumque Patrum exploratissimis testimoniis firmata, ac ex principiis definitis quam proxime consequens, nondum ab Ecclesia definita dici potest. Qua in re audire libeat P.

A Ludovicum Thomassinum, qui etsi gratuitam prædestinationem a Patribus declaratam naviter propugnet, hanc tamen monitionem necessariam putavit tom. I Theolog. dogm. lib. ix, c. 19, n. 8: *Unum superest quod moneri lectores necessum sit: nempe ubi decretum de prædestinatione gratuita indecisum a SS. Patribus relictum esse tam constanter negavimus... non id nobis fuisse consilii, ut decretum illud in fidei dogma receptum fuisse affirmaremus. Longe aliud est doctrinam de gratuita prædestinatione ab Augustino et a plerisque omnibus Ecclesiæ utriusque Patribus assertam fuisse, atque ab Ecclesia catholica ut fidei regulam coaptatam esse... Id in causa fuit ut sæpiusculum dixerimus Augustini de electione gratiæ sententiam dogmati fidei esse conjunctam non esse relictam in medio ut indecisam, aut superfluum; sed velut coherentem aut consequentem, non vero ut ipsi fidei substantiæ concretam aut implicitam.*

DISSERTATIO QUARTA

De auctore libelli, seu epistolæ ad Demetriadem virginem PROSPERO hactenus ascriptæ: in qua nec PROSPERI esse, nec alterius quam S. LEONIS papæ I, ex conjecturis asseritur.

727 I. Ita concinit stylus epistolæ ad Demetriadem stylo librorum de Vocatione gentium, ut (a) eidem hactenus auctori utrumque opus merito sit ascriptum, sive cum Ambrosio datum, sive cum Prospero. Quamobrem qui multis nec futilibus, ut confidimus, argumentis alterum S. Leoni vindicavimus secunda dissertatione, peculiarem instituere alterius eidem asserendi gratia supervacaneum ducemus, nisi in re hujus momenti probationibus cumulare nullique diligentiam parcere necessarium videtur.

Remissio itaque ad priorem dissertationem lectore, at de tempore scriptionis hujus epistolæ instruat, multaque etiam ibi legat de styli, doctrinæ conceptuumque similitudine, quæ inter S. Leonem, auctoremque librorum de Vocatione gentium intercedit, et ad epistolæ quoque auctorem transferri possunt, cætera quæ hujus propria sunt paucis absolvemus.

Primum igitur animadvertit hoc epistolæ commune esse cum opere de Vocatione gentium et certis sancti Leonis operibus, quod (b) Scripturam sanctam ex sancti Hieronymi versione allegent. Sed hoc insuper habet cum sancto Leone affine, quod utraque versione utatur, Vulgata scilicet et Hieronymiana; quod in eodem versu 4 capitis xiv libri Job contigit; ubi secundum Vulgatam versionem ita legitur apud sanctum Leonem serm. 3 de Nativit. et in epist. ad Demetriadem circa med.: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es? Hæc secundum septuaginta Interpretes in serm. 1 sancti Leonis de Nativit. et in citato epistolæ loco: Nemo mundus a sorde, nec infans cujus unius diei vita est super terram.* Quod ad id quod 728 probatum volumus, validum, puto, argumentum est, cum nemo facile sibi perenadeat fortuito contigisse ut eadem ætate duo scriptores diversi eundem ejusdem libri versum assumpserint ex versione sancti Hieronymi, quæ nondum in usum vocata erat, et vix ab alio auctore illius ævi usurpata reperitur.

2. Ut probet Christum Dominum sacramentorum Evangelicæ ministris semper adesse ac cooperari, adducit textum e capite xxviii S. Matthæi, quem a sancto Leone et ab auctore librorum de Vocatione gentium usurpatum diximus eodem consilio. *Utique nunc, inquit, eadem potentia Dominus indesinenter operatur, qui ait: Ecce ego vobiscum sum, etc.* Vide supra

B dissert. 2, n. 19, loca ex sancto Leone et ex opere de Vocatione gentium descripta.

II. 3. Hæc epistola, cum varias Satanæ describit insidias conatusque vehementiores quibus eos impetit quos per baptismatis consecrationem vitæque melioris professionem sibi cernit eripi, cumque e contra, quo studio, qua vigilantia adversus illum pugnari debeat, monet, iisdem fere utitur verbis quibus et Leo noster. Exemplum habe ex cap. 10: *Cum in sacramento crucis et resurrectionis Christi ad novitatem redit vetustas, et ad innocentiam regeneratur, antiquus hostis malignus FREMIT et acris inardescit; et cum innumeris nocendi artibus humanum genus nitatur avertere, SERENS DISCORDIAS, INCITANS IRAS, ACUENS CUPIDITATES, suadens turpia, falsa commentans, et errorum laqueos per opinionum commenta multiplicans, plus uritur de virtute stantium, quam læletur de fragilitate labentium.*

Sanctus Leo serm. 6 de Epiphan. cap. 3: *Vigilanter cavenda sunt illa discrimina quæ de otio ipsius pacis oriuntur. Adversarius enim qui in apertis inefficax persecutionibus fuit, lecta nocendi arte DESÆVIT, ut quos 729 non percutit impetu afflictionis, lapsu dejiciat voluptatis... Quos damnis non fregit, cupiditate corripuit. INFLAMMAT concupiscentiis, quos non potest vexare tormentis. SERIT DISCORDIAS, ACCENDIT IRAS, INCITAT LINGUAS; et ne ab illicitis dolis cautiore corda se revocent, consummandorum scelerum ingerit facultates.* Et serm. 2 de Quadrag. cap. 2: *Modo tibi major cautio et sollicitior assumenda prudentia est, quando idem hostis tuus acriori sævit invidia... appropinquante novæ creaturæ ortu, spiritualis nequitia ab his quos possidebat excluditur. FREMIT ergo expoliati hostis impius furor; et novum quærit lucrum, quia jus perdidit antiquum. INFLAMMAT ITAQUE IRAS, nutrit odia, ACUIT CUPIDITATES, irridet continentiam, INCITAT gulam. Serm. 3 de Quadrag. Exinde (nos) vehementiore odio et INVIDIA SÆVIORSE persequitur, ex quo ei in baptismo renuntiavimus, et ab illa cui dominabatur origine in novam creaturam divini generatione transivimus... non desinit nobis hostis antiquus LAQUEOS PECCATI ubique TENDERE.*

Quibus in locis præter sensus, constructionis ac verborum similitudinem et concentum, quæ eundem auctorem arguunt, multæ sunt insuper voces in textu epistolæ, quæ a sancto Leone passim usurpantur,

BALLERINIORUM

(a) Confer observ. subjiciendas n. 4.

(b) Vide eandem observ. n. 5. In sequentibus au-

ANNOTATIONES.

tem numeris sequentia excutiuntur.

velut : *Opintonum commenta ; sacramentum crucis et resurrectionis Christi ; redit ad innocentiam iniquitas, et in novitatem vetustas ; uri devirtute stantium ; fragilitas labentium, etc.*

III. Auctor epistolæ sic habet : *Malum superbiz maxime virtutibus est cavendum : quia nullis opportunius insidiatur, quam quibus laus justa debetur. Et c. 10 : Quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immittit laudis cupiditatem... Per gloriam irrepsit humanam ; et quos impulsione non movit, elatione dejecit. Ad eundem sensum, cap. 16, sic loquitur : Vigilant autem tentatoris insidiz, ut ubi proficit devotio, subrepat elatio, et ut homo de bono opere in se potius quam in Domino gloriatur. Sed sollicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet, dicens : Cum timore et tremore vestram salutem operamini ; Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate. Quanto ergo excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tanto majores habent causas formidinis et tremoris : ne de ipsis probitatis augmentis mens sibi conscia et laudis avida in superbiz rapiatur excessus, et fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute.*

Sanctus Leo his admodum similia habet serm. 4 de Quadragesima cap. 3 : *Non ambigatis, inquit, diabolus ad hoc vim suæ malignitatis amare, ut pietati laqueos de ipsa pietate præterdat, et quos non potuerit dejicere per diffidentiam, conetur superare per gloriam. Vicinum est enim rectis actionibus superbiz malum, et de proximo semper virtutibus insidiatur elatio. Quia difficile est ut laudabiliter viventem laus non cupiat 730 humana. Et Serm. de Epiphania, 8, c. 2 : Cum timore et tremore, inquit Apostolus, vestram salutem operamini ; Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate. Et hæc sanctis causa est tremendi atque metuendi, ne ipsis operibus pietatis elati deserantur operæ gratiz, et remaneant in infirmitate naturæ.*

De Melchisedech disserens epistola ait : *Vir sacratissimus Melchisedech Domini et Salvatoris nostri PRÆFERENS FORMAM. Sanctus Leo, serm. 4 (nunc 5) de Natali suo : Ipse est, inquit (Christus), cujus FORMAM Melchisedec pontifex PRÆFEREBAT.*

De lege et gratia eodem uterque modo loquitur Epistola. *Non ob aliud, inquit, umquam datur præceptum, nisi ut quæratür præcipientis auxilium. S. Leo serm. 5 de Quadrag. : Ad jubentem recurat, qui ideo dat præceptum ut excitet desiderium, et præset auxilium. Et expressius serm. 11 de eadem : Ideo enim datur præceptum, ut præcipientis quæratür auxilium.*

De paupertate et divitiis : *Tam abundantia, quam inopia, ait epistola, materia solet esse peccati, cum vel dives extollitur ad superbiam, vel pauper prosilit ad querelam. S. Leo serm. 11 de Quadrag. cap. 1 : Non minoris est periculi carere desideratis quam abundare concessis. Insidiz sunt in divitiarum amplitudine, insidiz in paupertatis angustiis. Illæ elevat ad superbiam, hæc incitant ad querelam.*

Sanctus Leo, epist. 10 ad episcopos provinciz Viennensis, cap. 1 : *Apostolicum munus in Petro principaliter collocavit (Christus). Auctor epistolæ : Natura in Adam principaliter instituta. Ubi eadem voce utuntur in eo sensu qui tam primariam institutionem quam primatum includit. Quæ vox raro ita usurpatur.*

Hoc etiam commune habent tria hæc scripta, ut illud, Act. xiv : *Dimisit gentes ingredi vias suas, frequenter assumant, et illud : Tentatio est vita hominis super terram, ex libro Job sæpius quoque usurpent.*

IV. De presentis vitæ statu S. Leo, serm. 7 de Pass. cap. 3 : *Contristati sunt, non de conscientiz reatu, sed de humanæ MUTABILITATIS INCERTO. Serm. 14 de Pass. c. 3 : Quamvis enim non istius vitæ sit, sed æternæ, ut sit Deus omnia in omnibus ; tamen, etc. Epistola ad Demetriadem (Cap. 24) : Non quidem obtinetur, ut jam omnia in omnibus Deus sit, quia nullus est sine tentationis stimulo, et sine MUTABILITATIS INCERTO, etc. Et supra : In futuræ beatitudinis consor-*

atio Deus erit omnia in omnibus : quod in vita non potest ad plenum obtineri, quia mortale hoc, etc.

In utroque Deus sub agricolæ imagine : animam hominis colens, fecundamque rebus justitiæ fructibus, ac propterea Deus s. verus agricola nuncupatur ; pia ejus erga hominibus licitudo, cultura ; anima, ager cordis ; virtutis ; bona opera, germina justitiæ 731 t. tur. Auctor epistolæ, cap. 1 : *Licet planta SUMMUS AGRICOLA valida ad profectum tuum in præberet ; cooperatores tamen gratiz Dei in piæ adhibuere culturam, ut germen teneris dominis robur acciperet, et dignos generositate si propositi tui arbor afferret. Et cap. 7 : Sed illud est, quo corporeorum sensuum exteriora p in agro cordis, cui impenditur ista cultura, cem potest figere, nec germen emittere, nisi ill ET VERUS AGRICOLA potentiam sui operis adhi ad vitalem profectum, ea quæ sunt plantati p Lib. II de Vocat. gent. cap. 6 : Quæ (bona SUPERNI AGRICOLÆ prima plantatio est... Bon tas omnium virtutum germen est primum.*

S. Leo, serm. ult. de Jejunio decimi men namque VERUS ET SUMMUS AGRICOLA, non solum raliū, sed etiam spiritualium auctor est fru utraque semina, utraque plantaria duplici novi CULTURA, dans agris profectus germinum, da incrementa virtutum. Item serm. 3 de eod. jej mensis : *In agro Dominico, cujus operarii sus let nos prudenter atque vigilanter spiritalem culturam... Quæ bona opera si pigro otio et sidia negligantur, terra nostra nihil generos pariet, etc. Serm. 6 : DE TERRA CORDIS nostri justitiæ et charitatis fructus oriatur. Serm. drag. : Tunc in nobis bene semina virtutum ni quando ab AGRO CORDIS nostri omne germen evellitur. Serm. 4 de Jejun. Pent. cap. C enim carnis nostræ nisi assiduis fuerit subactu cito, etc. Custodienda igitur nobis omnium g seminumque generositas, quam ex summi agri tatione concepimus, etc. Similia habet s. resurrect., et 2 item de Ascensione.*

Consulat etiam lector quæ in secunda tione a nobis relata sunt tam ex S. Leone auctore de Vocatione gentium circa mul creaturarum de suo creatore testimonii cuius semper patet ; paribus enim ac poti verbis illud depingit auctor epistolæ cap. modum : *Omnia quidem elementa mundi, et c. eaturarum naturæ hoc ipsa sui exigunt spe visibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellec ciantur ; et in pulchritudine cæli et terræ qua paginæ ad omnium oculos semper patentes, ei suum numquam tacentes ; quarum protesta nam imitatur magistrorum et eloquia Scri,*

S. Leo, serm. 11 de Quadragesima, ca aliquam, inquit, dat portionem substantiz s gat se ministrum esse misericordiz divinæ, i pauperis in manu posuit largientis. Et serm lectis cap. 1 : *Terrenæ et corporeæ facultate largitate proveniunt, ut merito rationem eor turus sit, quæ non magis possidenda trad dispensanda commisit. 732 Epistola ad Der cap. 5 : Qui possessionibus suis non aliter q pauperum præsumunt : ut ecclesiasticæ utilita dam procuracione famulentur, elaborantes i suarum virium portione, ut ad victum atq familiariz Dei necessaria conferantur, etc.*

Epistola ad Demetr. cap. 10 : *Hinc eva ptismi parvulorum, qui sola adoptione dona men reatu dicerentur absolvi. Lib. II de gentium cap. 24 : Nec impie a quodam de p baptismo dictum fuisse : Habet gratia qu non habet unda quod diluat. Hanc hominis sententiam descripsit auctor librorum hex sticon, lib. v cap. 8, ex scriptis Pelagiani*

futat. Hunc Julianum esse, illum vero Sixtum papam III conjicit Joannes Garnerius (*Dissert. 6 ad Marium Mercatorem cap. 6*): quæ conjectura, si vera esset, juvaret sententiam nostram; cum enim Sixto adhæserit Leo noster, ab eo accipere potuit Pelagiana scripta, quæ forsitan Sixto, cum Cælestio favebat, familiaria fuerant.

Epistolæ cap. 5: *Ad vitam æternam per angusta et ardua eniti*, etc., respicit procul dubio auctor ad versum 14. capituli VII Evangelii secundum Mattheum, quem ita semper refert S. Leo: *Angusti et ardua via est, quæ ducit ad vitam*. Exempla vide in dissertatione 3, num. 24.

S. Leo, serm. 8 de Jejuniis decimi mensis, cap. 1: *Ut anima... IN AULA MENTIS possit divinæ vocare sapientiæ*. Epist. ad Demetriad. cap. 22: *Ipsa ergo, inquit, AULAM TUÆ MENTIS ingredi et in secretario purissime conscientiæ tuæ*, etc.

S. Leo, serm. 1, de Jejuniis decimi mensis, cap. 1: *Deus dat unde ipsi quod operatur operemur, accendens scilicet mentium nostrarum lucernas, et igne nos suæ charitatis inflammans* Epist. ad Demetriad. cap. 14: *De vero lumine tenebræ jam et deficientes lucernæ lumen accipiunt... Superno igne accensus antinus non tepescat... unde cæpit inflammari, inde poscat igniri*. Hanc ultimam vocem in dissert. 2 Leoni familiarem observavimus, num. 24.

Epist. cap. 24: *Sine dubio inde habetur virtutum omnium PORTIO, unde habebitur PLENTUDO*. S. Leo, serm. 2 de Passione, cap. 2: *Ut quod vestri generis impia perdidit portio, assequatur hoc fidelis gentium plenitudo*. Serm. 15 (nunc 14, cap. 4): *Qui primus hominum resurrexit, ejus plenitudinis est portio, quam præcessit*.

Epistolæ cap. 17: *Dignum quippe est ut imago Dei Des splendeat, et inde pulchra, inde sit compta, dicens: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine; alioquin adultera est et a divino aliena conjugio, si alterius cujusquam decorem in speculo sui cordis ostentat*. Lib. 1 de Vocat. gent. c. 8: *Quærat Dominus imaginem suam, et omnium, quæ in eam inciderunt, vortium concretionem detersa speculum humani cordis enubilet*. Serm. 95 de Gradibus beatitud. cap. 7: *In creatura Creator appareat, et in speculo cordis 733 humani, per lineas imitationis expressa Dei imago resplendet*. Serm. 5 de Quadrag. cap. 3: *Sollicitiore cura cordis nostri specula tergamus... Nitor enim mentium ad imaginem Dei conditarum non ita a fumo totius vanitatis alienus est, ut nulla possit sorde fuscari*. Serm. 1 de Jejuniis decimi mensis c. 1: *Invenimus hominem ideo ad imaginem Dei conditum, ut imitator sui esset auctoris; et hanc esse naturalem nostri generis dignitatem, si in nobis quasi in quadam speculo divinæ benignitatis forma resplendet*. Serm. 4 de Nativitate. cap. 2: *Ut homo ad imaginem et similitudinem auctoris sui vivens, formam Dei bonitatis atque justitiæ in splendore imitationis tantquam in speculi nitore servaret*.

Epistolæ cap. 7: *Gratia Dei tota repellitur, nisi tota accipitur... Extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine diffidetur... Plene et veraciter confitenda est gratia Dei, de cujus hoc primum munere est, ut auxilium ipsius sentiatur*. Capitulo 10, de Gratia et lib. Arb.: *Ad confitendam gratiam Dei ejus operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est*.

Epistolæ cap. 8: *Nulla est gravior quam superbiorum ruina; maxime cum ipsa elatio in Dei tendat injuriam*. S. Leo, epistola 80 (nunc 106) ad Anatolium: *In totius Ecclesiæ perturbationem superba hæc tendit elatio*. Creberrimus est iste loquendi modus apud S. Leonem.

Epistolæ cap. 10: *Ut omnium hominum generalem ruinam meritorum privilegio sublevarent*. S. Leo, serm. 7 de Epiphania, cap. 4: *Deus causam nostram nimis malam humilitatis privilegio bonam fecit*.

Epistolæ cap. 18: *Ab omni contaminatione mens libera est, quæ sive in se, sive in proximo nihil diligit, nisi quod ex Deo esse novit*. Nam amare aliquid, quod

non ex opere et spiritu Dei sit, non est casta dilectio. Lib. 1 de Vocat. gent., cap. 6: *Bene se amant, qui in se opera Dei amant. Nam et Deus hoc amat in nobis quod ipse fecit; et hoc odit, quod ipse non fecit. Si ergo opus Dei amamus in nobis, bonam voluntatem recte amamus, quæ utique, si opus Dei non esset, amanda non esset*.

Frequens ea verborum constructio et congeries, figurarumque usus, quæ in dissert. 2 observavimus Leoni familiaria esse. Epistolæ cap. 6: *De omni genere hominum, de omni gradu officiorum, de omni mensura operum, de omni qualitate virtutum, fiat totius ædificationis inseparabilis connexio et indifferens pulchritudo, nec desit soliditati, quod non defuerit portioni*. Præter constructionem verborum, vix etiam ullum est quod Leonis non sit proprium ac familiare. Cap. 10: *Cum... captivis libertas, perditis salus, mortuis vita reparatur. Cum... ad novitatem redit vetustas, et ad innocentiam regeneratur impietas*. Cap. 4: *Fiant filii Dei de paupertate divites, de patientia fortes, de humilitate sublimes*. Sexcenta hic similia reperies in aliis S. Leonis opusculis. Vide dissertationem 3.

734 VI. 4. Jam vero si minutatim velimus expendere styli affinitatem, vocabulaque utrique magis familiaria, eadem prorsus hæc esse facile deprehendemus, eademque dictionis totius structuram. His enim ferme frequentius utuntur vocibus, aut si non frequenter aliquibus, saltem citra usum communem usurpant. Tales sunt sequentes. Voluntaria devotio. Gratia largitas. Incitare. Igniri. Discipulus veritatis. Prophetica, evangelica et apostolica doctrina. Redire, transire, transferri in innocentiam, et novitatem protestari. Indicere. Murmura querelorum. Incunctanter. Inspicere, inspector. Sublimitas. Transcendere. Accrescere, famulari, famulatus. Insinuare, insinuatio. Moderamen. Incommutabilis voluntas. Tepescere. Desides et tepidi. Evacuare. Insania novi dogmatis. Dogmatis portio. Vipereus. Formam præferre. Cooperatores gratiæ. Impendere. Dispendium, Provehere, provecio. Exordium sumere. Consensio pro consensu. Mensura donorum gratiæ. Impar. Tumere, intumescere. Elatio. Præsumere, forma. Universalitas pro omnes. Recidere. Fragilitas. Divini operis et muneris esse. Soliditas. Sacratum, sacratissimum. Confœderari. Religiosus. Onerosus. Obscurum pro obscuritate. Erudire, eruditio. Discretus, discretio. Portio, plenitudini et soliditati opposita. Sacramentum passionis et resurrectionis. Urere, uri invidia. Virus invidiæ. Commenta. Paginæ evangelicæ, veteris et novi Testamenti. Deceptiones. Laquei. Dextri, sinistri. Communio naturæ, etc. Scienter. Materia. Germen, semen, ager cordis. Consortium. Plantationibus suis Deus incrementa præbet. Variare, varietas. Indesinenter. Tentationis stimulus. Periculum mutabilitatis. Mutabilitatis incertum. Corde concipere. Cultura. Tenebræ mentes. Inclinare. Occiduum. Refutare pro rejicere, etc. Magistri, pro SS. Patribus, et doctoribus Ecclesiæ. Constitutio Salvatoris, etc.

5. Conjectationes superiores hic altera firmamus. Quod styli hujus epistolæ nitor ac venustus non est hominis Africani, sed ipsis potius Latinæ linguæ incunabilis enutriti. Et certe si Africanus fuisset, non ignorasset Demetriadem ex S. Augustini maxime cohortationibus servandæ virginitalis consilium concepisse; nec scripsisset tale ipsum *propositum sine humanis cohortationibus elegisse*, cum ex ipsius Augustini epist. 143 ad Julianam Demetriadis matrem discamus, per ejus ministerium castitatis propositum amplexatam esse piam hanc virginem. *Per ministerium, inquit, nostrum cum accepissetis verbum auditus Dei, sicut dicit Apostolus, accepistis non ut verbum hominum, sed, sicut est, vere Verbum Dei. Cujus ministerii nostri, adjuvante gratia et misericordia Salvatoris, in domo vestra tantus fructus exortus est, ut humanis nuptiis jam paratis sancta Demetrias spiritalium sponsi illius præferret amplexum, cui specioso præ filiis hominum, etc. Hominem vero Italum longe 735 ab*

Africa positum et tunc temporis forte adhuc adolescentem, qualis erat S. Leo, non mirum est hanc compertam non habuisse circumstantiam. Quid quod hujus epistolæ auctor satis (a) se Romanæ Ecclesiæ alumnum prodit, dum ejus gloriam ubique æmulatus apostolicam sedem omnibus, tum sacerdotibus, tum plebibus, exemplo fuisse asserit, ut Pelagiani dogmatis, insaniam abhorrerent; cum hæc palma episcopis Africanis debeatur, qui omnium primi signum adversus Pelagium levaverunt, sic canente Prospero :

Tu causam fidei flagrantius, Africa, nostræ
Exsequeris, tecumque suum jungente vigorem
Juris apostolici solio, fera viscera belli
Conficis, et lato prosternis limite victos.
Convenere tui de cunctis urbibus almi
Pontifices, geminoque senum celeberrima cœtu
Decernis quod Roma probet, quod regna sequantur.

VII. 6. Juvat porro non modicum assertionem nostram singularis quæ Demetriadi virgini cum S. Leone intercessit necessitudo, sanctaque familiaritas, ex qua etiam hanc fiduciam sumpsit, ut ipsam impelleret ad construendam basilicam sub S. Stephani invocatione consecrandam, ut fidem faciunt varii scriptores. Platina : *Leo, inquit, ad reparandam Urbem et templa conversus, Demetriadem ancillam Dei impulit ut Basilicam beato Stephano via Latina tertio ab Urbe miliario in fundo suo conderet* : quod et refertur in Breviario Romano Cur de alia Demetriade itidem virgine, hæc intelligi debeant aut possint, non video; cum aliam huic cognominem et aliquatenus illustrem, nec illius ævi scriptores commemorent, nec eam de qua loquimur aliqua nota distinguant, cum de ea mentionem faciunt. Unicum est quod quædam possit movere, videlicet Demetriadem, jam ab anno 410, barbarorum sævitiam qui Romam ceperant fugientem, in Africam transmeasse, una cum Juliana matre sua et avia Proba, ibique sedem apud Carthaginem fixisse. Verum si semel redierit in memoriam, (b) Vandalos irrupisse in Africam anno Domini 427, cum innumerabili prope exercitu, qui regionem illam immaniter vastavit; post expugnatam vero anno 431 Hipponem omnes illius tractus provincias barbarorum armis subjectas esse, exceptis solum duabus civitatibus, Cyrtæ et Carthagine, hancque ultimam tandem in illorum manus devenisse anno 439, nemini puto persuadendum Demetriadem in illa provincia remansisse, experturam nimirum, nisi fuga sibi consulisset, hæreticorum barbarorumque furorem, 736 apud quos fides catholica castitasque virginalis, quibus clarebat Demetrias summo æque crimini vertebantur. Immo vero nemo est qui non credat piam virginem, sicut, expugnata a Gothicis Roma, aufugit Carthaginem, tutissimum tunc a barbaris asylum; ita, invadentibus Africam Vandalis longe potiori ratione reliquisse Carthaginem, Romamque remeasse, in qua patriam, cognatos, amicos, et, quod non semel indicatur in hac ipsa epistola, amplissimas possessiones a parentibus suis relictas habebat. Quamquam et usque ad incursionem Vandalorum in Africa non remansisse, verosimillimum est, vel Julianum adhuc superstitem post Gothorum ex Italia discessum charissimum pignus in Urbem secum reduxisse, vel Demetriadem, mortua Juliana, ultro repetiisse patriam, ut quæ apud Carthaginem sine cognatorum gentiliumque suorum ope ac solatio vix potuisset residere.

Urbem igitur reversa Leonem invenit primatum seu doctrinæ seu pietatis inter omnes qui tunc in Urbe florebant facile tenentem; cumque archidiaconum Ecclesiæ spectaret potior virginem Deo dicatarum cura, Demetriadem sanctus Leo ex officii sui debito ad sanctoris quam professa fuerat vitæ perfectionem dirigendam suscepit; sanctumque Leonem

vicissim sacra virgo, ut ad sublimis propositi vantiam magis magisque accenderetur, pro jure precata est. Nec renuit S. Leo onus impositum hanc ad eam scripsit eximiam epistolam, cui teriem esse debere censuit christianam hanc, quam in sacra virgine natalium splendens opibus largiter in pauperes effusus, gulari pietate commendata, periclitari meruit : ne partas tot laboribus operumque bo assiduitate palmas una eriperet elatio; in cuius laudes quam propensus aliunde esset, ejus scripta pluribus locis attestantur.

VIII. Sit igitur S. Leonis tam insignis epistola vero Prosperi, cuius nomen præ se tulit, ex qua ejus Opera excusa est sub hoc titulo : *Prosperus sacre virgini Demetriadi*. Qui titulus ad esse tum inde convincitur, quod ante centum annos, quo tempore S. Ambrosii Operibus accetur hoc opusculum, sine hoc titulo semper per rat; tum quod certum sit apud eruditissimum Augustini discipulum ac vindicem numquam dotali dignitate, sed nec ullo forte ecclesiastico ministerio insignitum fuisse, cum a Gennadio Gallo, Gallorumque scriptorum diligentissimissime dictus sit tantum *homo Aquitanicæ re Gelasius* quoque recensens in concilio Romæ orthodorum Patrum, quos exactissimè, dum cujusque gradum appellatione discretimatis eorum scriptis, qui pontificali 737 die præfulserant, addito ad singulos episcopi nomen subjungit de sancto Hieronymo in hunc *Item opuscula beati Hieronymi presbyteri* : ac citata in Prospero desinit : *Item opuscula Prosperi religiosissimi*; satis innuens ipsum episcopatum etsi dignissimum, nunquam tamen decoratum esse. Idem probatum habetur ex cyclo Victorii sum P. R. ex Marcellino Comite in Chronicis Martyrolog. vii kalend. Julii, etc. de quo videtur apud Sirmondum in notis ad Apoll. Sidonii l. i. epist. 15. Sed missa illa pseudepigraphæ, non Prosperi hanc epistolam arguit styli disparitatis affinitas cum stylo auctoris librorum ratione gentium. Etsi enim Prosperi sermo non interdum rhythmicus, ut aiunt, ubique sonat, quibus illius ævi scriptoribus non insolens est tamen frequentes sunt apud Prosperum, qui iis persæpe vitandis studuisse videtur, ut legendum erit. Non ita quoque de ordinando et ad sim construendo sermone, aut scandis periculis membris sollicitus est ac auctor gemini dictione gentium opusculi; sed ut ratiocinatioque etque arte præstat alteri, assertionibusque ipso Gennadius, magis nervosus est, ita dictione sermonis nitore, compositionisque longe inferior est. Probatur præterea ex dicto quod inter utrumque supra annotavimus, cum Ecclesiam Romanam in profliganda hæresi per omnibus episcopis prævisse ait; alter ab Ecclesia in hac pugna præventam esse etiam apostolicam asserit; quod diversum auctorem demonstrat. Denique altum de sancto Augustinum, cuius cum laude nominandi nullam sibi eripi sinit occasionem, eidem hoc opusculo judicat. Quam enim opportunam magis, ac in viam habere poterat occasionem celebrandi illius gratiæ doctoris, quam in ea epistola, quæ gratia Christi, et de humilitate gratiæ custodit, in qua Pelagianum dogma; Pelagique auctorem epistolam exagitat; quæ episcopus is resiarthæ adversarios commemorat, quorum magna erat Augustinus, præcipua portio, ut ipse Prosper (*Epist. ad Augustinum*). *Domitium*; in qua alloquitur virginem quam verbi Christo pepererat, aut potius quam s

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Lege observ. n. 8.

(b) Vid. easdem observ. n. 11.

Dei æmulatione desponderat uni viro virginem castam exhibere Christo? Prospero enim omnium quæ Augustini erant curiosissimo indagatori hoc ignorare non licuit, nec tacere, cum id sacræ virgini gratissimum esse futurum non dubitaret. Denique cum de proposito castitatis a Demetriade concepto *inter ipsa principia multos qui tunc in Ecclesia præeminebant, merito non siluisse* asserat, atque illa *rationabiliter doctissimos viros suis adhortationibus incitasse*, nemo est qui credat hanc sibi ipsi vim facere potuisse Prosperum, ut orationem in Augustini nomen ac elogium sponte currentem, **738** compesceret reprimeretque.

Hæc omnia si mente ab omni præjudicio libera lector attenderit, non dubito quin conjecturis nostris ultro subscribat, hocque opusculum sancto Leoni, ut genuino parenti, restituendum iudicet.

VIII. Nihil agam ab instituto meo alienum, si ad incudem hic revocavero quæ auctor nuperus refert de pia virgine, melius dixerim adversus piam virginem, cujus memoriam in ecclesiastica historia hœnotabilem immeritis notis dedecorat. Tribus enim quatuorve criminibus Demetriadem arcessit: primum quod humanæ gloriæ avida, quidquid boni ageret lahe ista inficeret; 2° quod Pelagianum venenum a Juliano gentili suo propinatum ultro exceperit; 3° quod hujus farinæ homines libenter foverit; 4° denique quod admiratrix ingeniorum (novum crimen), quod ambitiosis superbisque hominibus ac pietatem mentientibus impensius favorit. Reddo auctori verba sua. *Julianus*, inquit, *affini familiæ venenum suum affaverat, illudque Demetrias, ut erat gloriolæ amantior, facilius exceperit, favitque contemptrix opum ac mundi, sed admiratrix ingeniorum, hominibus, qui severioris disciplinæ ita præferrent speciem, ut lamen amarent videri dicendi simul et evangelicæ perfectionis principatum tenere* (Joan. Garnerius, dissert. 6. ad Marium Mercatorem).

Sed unde habes, vir erudite, haustum a pia virgine Pelagii toxicum? Quod si assertionis testem nullum habes idoneum, non vereris de infamata puellæ Deo sacræ memoria reum coram Deo postulari? Si magnum porro admissæ hærescos argumentum putas quod sacra puella ex Aniciana stirpe nata est, Anicianæ autem familiæ junctam esse Emiliam, ex Emilia jam oriundam fuisse, hanc demum nuptiasse Juliano: jam non sola Demetrias, sed et quotquot utramque hanc familiam sanguine vel affinitate attigerunt, Pelagiana dicendi sunt lahe infecti; atque adeo vix ab ista peste, ut ita dicam, originali quisquam nobilium Romanorum immunis erit.

Immo vero, inquit, non in omnes Juliani affines transmissum istud venenum, sed hoc *Demetrias, ut erat gloriolæ amantior, facilius exceperit*. Et hoc unde? Unde, inquam, habes Demetriadem gloriolæ amantiozem fuisse? An inde, quod in disciplina et humilitate Christiana nutrita et educata est, teste Augustino (Epist. 188, al. 14, ad Julianam); an quod, *cum et nobilitate et divitiis prima esset in orbe Romano, hæc universa contempserit; quod se non nobilem, sed divitiis præpollentem, sed hominum cogitavit?* An quod puellares annos fidei ardore superavit, et inde cœperit, ubi aliis desuisse, perfectæ consummatæque virtutis est (S. Hieron. epist. ad Demetriad.).? Forsan gloriolæ amantior ideo dicitur, quia tam sublime propositum super humilitatis fundamenta consistere pie et sapienter intellexit? Quia *Virgo Anicia super omne fastigium trabeatæ nobilitatis evecta, converso repente animo, desiterio cœlestium nuptiarum declinavit mortale conjugium... et studiis suis ad sublimiores gradus virtutum profecit* (Epist. ad Demetriad. cap. 1). **739** Hæc si elatioris animi et gloriæ avidi indicia sunt, nemo Demetriade, fateor, gloriolæ amantior fuit; sed si contra dejectissimæ humilitatis argumentum ac meritum, vel potius, ut cum S. Hieronymo loquar, *miraculum* istud fuit, fatebitur vel ipse Garnerius humanæ gloriolæ cupiditatem perinique affligi pûssimæ virgini.

IX. Sed sæpius *monita est Demetrias de vitandis Pelagii reliquiis et superbia fugienda*. Verum id quidem; sed si de vitanda culpa vel errore fugiendo esse admonitum, admisisse est, nec possit quisquam agere monitorem, qui simul criminatorem non agat, nescio quis a quo vis crimine absolutum se confidere audeat. Reifuerunt Romani omnes omnis Manichaicæ impietatis, omniumque Arii, Nestorii et Eutychetis hæreseon, quandoquidem toties de his fugiendis a Leone sunt admoniti. Omnes apostoli, immo Christiani omnes fermento sunt infecti Pharissæorum, quod est hypocrisis, quos toties hortatus est Dominus Jesus ut ab eo sibi caverent. Impudicus dicens erit Timotheus et profanis vocum novitatibus addictus, ad quem scribit Apostolus ut seipsum castum custodiat, et devitet profanas vocum novitates (I Timoth. v, 25, et vi, 20). Enimvero quis miretur de humilitate potius quam de aliis virtutibus sermonem a Leone esse institutum, cum Demetriadem alloqueretur, quæ ad eum virtutum apicem evecta erat, cui maxime timendum *superbiæ malum omnibus virtutibus vicinum*, ut scribit Leo (Ad Demetr. cap. 16), *quodque videtur iis, quas perditas cupit amicum esse virtutibus?* Unde nihil magis, inquit, *fugiendum est quam appetitus hujus concupiscentiæ, quæ virtutem negat divini operis amore propriæ dignitatis*. Hunc amorem totis eloquentiæ viribus piæ virgini insufflarat Pelagius in sua epistola; contra hunc tota qua pollet facundia Leo noster dimicat.

Quod si propterea Pelagianum dogma admisisse credenda est Demetrias, quod a Pelagio epistolam acceperat, credatur potius catholicam suscepisse servasseque doctrinam, quia a sanctis Hieronymo presbytero, Augustino episcopo, Innocentio pontifice Romano, Leone archidiacono, postea etiam antistite, aliisque *excellentissimis*, ut hic loquitur, *magistris, qui tunc in Ecclesia præeminebant*, litteræ datæ sunt vel ad Demetriadem ipsam, vel ad ejus matrem Julianam, quibus non minus ad doctrinæ catholicæ quam ad virginitatis amorem accendebatur. Et certe multo magis charitati Christianæ convenit hanc de virgine tantis munita praesidiis opinionem concipere, quam cepit ipse Augustinus, etsi de illis nihil cogitans. *Et nos quidem*, inquit (Epist. 143), *de sanctæ virginis disciplina et humilitate Christiana, in qua nutrita et educata est, hoc existimamus, quod illa verba cum legeret, si tamen legit, ingemuit, et pectus humiliter tutebat, ac fortassis et flevit, Dominumque, cui dicata et a quo sanctificata est, fidenter oravit; ut quomodo illa non sunt verba ipsius, sed alterius, ita non sit talis et fides ejus*, **740** *quæ se aliquid habere credat, de quo in se non in Domino gloriatur*. Et infra: *Absit omnino in tale aliquid in animo non dicimus tuo, vel sacræ virginis filiæ tuæ, sed in cujusque extremi meriti famuli vel famulæ vestræ liber iste fecerit*.

X. Jam quod sanctus Augustinus non ad Demetriadem, sed ad matrem ejus Julianam scripserit, nescio an inde magnum sententiæ suæ patrociniū scriptor laudatus accersat. Sacra puella Demetrias consecrationis suæ præsertim primordia in silentio egit, nec litteris ullis aliorum ad se litteras allexit, quod nec virginitatis nec humilitatis pudori congruebat. Juliana porro de filiæ suæ profectibus sollicita, sanctorum opem adhortationesque enixe postulavit, ut ad sancti propositi observantiam perseverantiamque ardentior efficeretur. Sic ad Innocentium, ad Hieronymum, ad Pelagium adhuc pietatis et doctrinæ nomine conspicuum scripserat testantur rescriptæ litteræ. De sancto Augustino par ratio: cum enim a Juliana litteras accepisset, non a Demetriade, non ad hanc, sed ad illam rescripsit, certus nihil accepturam matrem, quod cum filia sua commune non faceret. Andrianus Augustinum. *Nesciremus*, inquit (Epist. 133), *quemadmodum nostra illa tunc exhortatio a fidei et nobili virgine fuisse accepta, nisi nobis profectis, cum post paululum professa fuisset sanctimoniam virginalem, hoc ingens Dei donum vestravimus*.

litterarum lætissimo nuntio et veraci testimonio disceremus. Quod porro rescribens Augustinus ad Julianam, hanc a cavendis Pelagii insidiis monerat, ratio est obvia. Nimirum hoc omnibus Ecclesiæ doctoribus commune est, ut quo tempore contra recentem uatum in Ecclesia errorem dimicandi provinciam acceperunt, tunc nullam occasionem prætermittant adversus eundem insurgendi, omnesque ad quos vel sermonem habent, vel litteras scribunt, ab hujusmodi hæresi studiose deterreant. Hoc sciunt qui Augustini aut Leonis scripta vel a limine salutarunt. Sed in hoc negotio clarum est exemplum. Res erat Hieronymo maxime cum Origeniani dogmatis sectatoribus: inde est quod Demetriadem alloquens, hanc ab illo dogmate ut caute se defendat vehementer adhortatur. Augustinus cum Pelagianis manus conserere per eadem tempora cœperat, ideo Demetriadem a Pelagiano maximo errore deleret.

Sed peculiarem adhuc rationem affert ipse Augustinus. *Quomodo, inquit (Epist. 143), a vobis, quibus tantam dilectionem debemus, admonendis ut alia cavetis, dissimulare possemus, cum legissemus librum quem ad sanctam Demetriadem quisnam scripserit, vel utrum ad vos pervenerit, vestris potius rescriptis nosse volumus?* Pene igitur prævaricationis rerum se Augustinus prodidisset, nisi contra venenum sacræ virginis per hæretici litteras propinatum, catholicæ doctrinæ pharmacum adhiberet; nec aliud mysterium habent sanctæ doctoris litteræ. Cæterum longe a Pelagianorum errore semper fuisse Julianam 741 cum omni sua familia, testatur ipsa disertis verbis ab Augustino relatis. Illam prioribus litteris de hac hæresi vitanda monerat, deque pia admonitione gratias uberes egerat Juliana, hæc subjungens (*Ibid.*): *Sed noveris sacerdotium vestrum longe me ac domunculam meam ab hujusmodi personis esse discretam; omnisque familia nostra adeo catholicam sequitur fidem, ut in nullam hæresim aliquando devierit; nec umquam lapsa sit, non dico in eas sectas quæ vix expiantur, sed nec in eas quæ parvos habere videntur errores.* Probe intellexit Augustinus Pelagianam sectam a Juliana inter eas numerari quæ parvos videbantur habere errores: quia nimirum cum nondum plene innotuisset imperitiori præsertim sexui quam exitiosum esset Pelagii Cælestiique venenum, eorum sæcta dogmataque tolerabiliora videbantur, si cum illis sectis dogmatibusque conferrentur, quæ vix expiantur. Parvum non esse istum errorem docet Julianam Augustinus, ut magis exosam ei sectam redderet, in quam numquam se domumque suam lapsam esse, ei a cujus asectis longe se esse discretam clarissime profiteretur: sed hanc ejus fidei professionem vel obscuri-

tatis arguere, vel parum sinceram suspicari, numquam, quod noverimus, in mentem venit Augustino; nec cujusquam ingenui et Christiani hominis animum debet sinistra hæc subire suspicio.

XI. Miratur denique auctor quod Demetrias tanta olim totius orbis gratulatione virginitatem professæ, postmodum latuerit in obscuro, nec ulli penitus laudata sit, nisi forte cuidam Prospero. *Laudis profecto nimis avidum dixerim, qui parcius laudatam dixerit Demetriadem. Qui in virgine melius laudaveris, quam virginitatis professionem? Quid in virgine quæ et nobilitate et divitiis prima erat in orbe Romano, quam quod hæc universa contempserit, ut se hostiam vivam, Deo placentem, ac sine ulla macula 742 æternæ pudicitæ consecraret (Hieron. epist. 8 ad Demetriadem)?* Hæc laudavit Hieronymus, hæc Innocentius, hæc Augustinus, hæc excellentissimi quique magistri qui tunc in Ecclesia præminebant; hæc universus orbis gratulatus est. Istud si cui parum esse censetur, nescio quin ei suffloiat. Sed in obscuro latuisse post professam virginitatem, virginis Deo sacræ et in obscuro faciei Dei latitantis, non est laus infima; cujus videlicet ardentius studium totiusque virtutis meritum hoc est ut amet nesciri. Nec tamen obscurus remansit piæ virginis profectus, quem post triginta fere annos universæ Ecclesiæ notum fecit eximia, non Prosperi cujusdam, sed Leonis Magni epistola. Apud quem quanti meriti esset Demetrias, vel inde perspicuum est quod in magnum trahat humilitatis argumentum, quod in hoc usque, inquit, o sacra virgo Demetrias, dignationem tuæ dignitatis inclines, ut provectiones tuas etiam meo stylo exigas adjuvari. Quod ego ad tenuitatem facultatis meæ respiciens, omnibus modis recusarem, neque tam maturo et erudito animo cohortatiunculas meas adhibere præsumerem, nisi fiduciam efficiendi id quod jubetur a jubente conciperem, et tuis meritis et orationibus confiderem esse præstandum, etc. Demum in obscuro non remansit posterioribus annis Demetrias, quæ a pluribus scriptoribus ecclesiasticis laudatur, quod in fundo suo via Latina basilicam in honorem sancti Stephani protomartyris, hortante Leone, extruxerit. Cujus quidem memoria tam non est in obscuro, ut potius in ore et manibus versetur omnium, quotquot quotidianum ecclesiastici officii pensum persolvunt; et quotannis in anniversaria sancti Leonis festività ubique Ecclesiarum recolatur: adeo ut pene in virgine Demetriadem impletum dixerim, quod de Magdalena prædixit Dominus Jesus: *Ubi cumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, mundo, dicetur et quod hæc fecit in memoriam ejus (Matth. xxvi, 13).*

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

In dissertationem quartam Quesnelli, de auctore libelli, seu epistolæ ad Demetriadem virginem.

743 1. Hæc epistola primum edita fuit inter Ambrosii Opera, in fine epistolarum ejusdem, epist. 84, et ipsius nomine inscripta, ut didicimus ex editione Basileensi anni 1492. In qua cum non appareant libri de *Vocatione omnium gentium* in posterioribus editionibus adjecti, indicium est manifestum eam epistolam a primo editore sine iis libris fuisse inventam vel in fine codicis Epistolarum S. doctoris, vel in aliquo ms. simili exemplo Vat. 284, in quo hæc ipsa epistola sine libris de *Vocatione* legitur cum hac inscriptione: *Ambrosii ad Demetriadem virginem.* Cum vero animadversum fuisset hanc epistolam ex Pelagianorum mentione, quæ in eadem occurrit, et ex ipsa Demetriadis ætate non posse attribui S. Ambrosio, in editione ejusdem Romana anni 1581 ommissa fuit, retentis libris de *Vocatione*, qui antea Ambrosii Operibus additi fuerant.

2. Joannes Sotellus, qui anno 1565 Lovaniensi Prosperi editioni libros adjecerat de *Vocatione* ex tribus codicibus, in quibus iidem libri Prospero tribuebantur, etsi nullum nactus fuisset exemplar, quod hanc epistolam Prospero pariter ascriberet, eam tamen ex styli præsertim similitudine cum laudatis libris eidem auctori adjudicandam, ejusque Operibus inserendam putavit. Licet autem aliquot subinde codices nobis inventi fuerint cum memoratis libris Prosperi inscriptis nullum tamen roperire licuit quo hæc Sotelli opinio fulciatur. Plerique enim codices qui libros de *Vocatione* attribuunt Prospero, hæc epistola carent. Ex tribus autem exemplaribus Vaticanis signatis num. 262, 268 et 284, in quibus post duos libros de *Vocatione* hæc epistola describitur, duo postrema 268 et 284 libros de *Vocatione* Ambrosio asserunt; epistolam autem absque auctoris nomine subji-

ciunt cum titulo: *Incipit de vera humilitate ad sacram virginem Demetriadem*. Primum vero recentius 262 libros quidem *de Vocatione* et in inscriptione et in finali clausula ascribit Prospero, at epistolam quasi opusculum ad eundem auctorem non pertinens, interpositis aliquot paginis albis, sine ulla inscriptione a prima statim periodo exorditur, adeo ut libris *de Vocatione* Prospero tributis per accidens subjecta videri queat.

3. Cum nihilominus ex styli similitudine, nec non ex similibus de gratia sententiis invaluisse opinio, ejusdem auctoris esse et libros *de Vocatione*, et epistolam ad Demetriadem, sicut illi libri ex pluribus mss. exemplaribus Prospero tributi fuerunt, ita hanc quoque epistolam, nullo licet codice suffragante, eidem adjudicandam communis obtinuit. Primum contra hanc sententiam vexillum extulit Paschasius Quesnellus, qui una cum libris *de Vocatione* hanc etiam epistolam S. Leoni vindicandam contendit. Contra hunc autem late scripsit Josephus Antelmus *dissert. 2, de veris Operibus SS. Leonis et Prosperi*, ut ex vulgata sententia S. Prospero eandem epistolam assereret; et alter alteri brevioribus subinde scriptis respondit. Inter has compugnantes opiniones ut æquum feramus iudicium, cum nihil ex mss. pro Prospero, pro Leone autem multo minus elici potuerit, expendendæ sunt imprimis illæ conjectationes quas Quesnellus proposuit, ut excluso Prospero, Leoni epistolam vindicaret. Tum de sententia Antelmii, qua S. Prosperus auctor astruitur, nonnulla adjiciuntur.

4. Primo hypothesis quam initio Quesnellus statuit, eundem esse et illorum librorum et epistolæ auctorem, non ita certa est, uti præsumitur. Duplex 745 in hanc hypothesis affertur ratio, tum quod stylus in utroque opere idem videatur, tum quod utrobique idem Semipelagianorum errores impugnantur. At non Semipelagianorum, sed Pelagianorum errores in epistola ad Demetriadem notari exploratum nobis videtur. Ad Semipelagianos quidem Quesnellus retulit illa capituli decimi: *Quam parlem superflue prædicationis* (quæ scilicet Pelagiani varios errores spargebant) *quidam sibi, cum cætera abnuerant, servaverunt.... ut omnium hominum generalem ruinam meritorum privilegio sublevent; et cum inter nostros originalis peccati vulnera faterentur, inter suos tamen hoc tenere ostenderent, quod primorum hominum prævaricatio solis imitatoribus obfuisse*. At hæc Semipelagianis Massiliensibus aut aliis eorum fautoribus nequaquam conveniunt: quippe hi sincera admittebant originale peccatum, neque ulla in hoc errore cum Pelagianis societate iugebantur. Inducantur autem quidam Pelagiani occulti, qui dum verebantur sese palam prodere, originale peccatum fatebantur inter catholicos, inter suos autem negabant; iique ejus generis fuisse videntur, ac illi Pelagiani latentes a S. Leone memorati epist. 1, quos generalibus et ambiguis professionibus utentes, ut sese occulerent, idem pontifex ad apertam et expressam cujusque erroris condemnationem adigendos præcepit. Stylus porro epistolæ a stylo librorum *de Vocatione* discrepare videtur in nonnullis, quæ acutiora et accuratiora ingenia nequaquam effugient. Et si quidem latius similis præterdatur, cum stylus hac latiori ratione similis in diversis ejusdem ætatis ac institutionis scriptoribus identidem reperitur, hæc sola latior similitudo styli duorum operum eundem auctorem certo probare non potest. Nihil igitur pro eodem auctore asserendo certum suppetit. Immo altum de Semipelagianorum erroribus silentium in epistola, ubi congrua incidit occasio, non nemini incredibile videri potest, si ejus auctor idem esset ac scriptor librorum *de Vocatione*, qui ex his libris adversus eosdem inflammatum agnoscitur. In re autem præsentis si saltem dubium ponatur num diversus sit epistolæ et librorum auctor, cum negari nequeat stylum epistolæ magis convenire cum stylo librorum *de Vocatione* quam cum stylo S. Leonis vel Prosperi, et hac majori similitudine nihil

conferente incertum habeatur num isthæc epistola auctori librorum *de Vocatione* tribuenda sit; multo erit incertius, immo creditu difficilius erit, eam Leonis esse vel Prosperi a quorum stylo magis discrepat.

5. Sed hoc interim prætermisso, et præsumpta etiam hypothesis eundem esse utriusque operis auctorem, cum nihil hinc elici queat ad asserendum auctorem Leonem potius quam Prosperum, dissertationis Quesnellianæ examen prosequamur. Pro Leone igitur Quesnellus primo ingerit promiscuum et peculiarem usum veteris et Hieronymianæ versionis ejusdem versus 4 capitis xiv libri Job, qui juxta utranque interpretationem tum in Leonis Sermonibus, tum in epistola ad Demetriadem legitur. Id *validum argumentum* decantat, cum nemo facile sibi persuadeat fortuito contigisse ut eadem etate duo scriptores diversi eundem ejusdem libri versum assumpserint ex versione S. Hieronymi, quæ nondum in usum vocata erat, et vix ab alio auctore illius xvi usurpata reperitur. Quam vero imbecille sit hoc argumentum, quod *validum* censuit, patet ex cœvo auctore operis *de Promiseionibus et Prædictionibus Dei*, qui eundem versiculum Job ex utraque interpretatione recitat part. 1, c. 4, ac eodem etiam in contextu utramque versionem ita jungit, uti in epistola ad Demetriadem, non autem in Leonis Sermonibus jungitur. Adde quod idem versus ex utraque versione simul recitatur etiam ab auctore Hipognosticon lib. v, c. 4, qui hoc eodem sæculo floruit; et ita recitatur, ut in hoc potissimum versu Job hæc duplex interpretatio adversus Pelagianos solemniter appareat, nec ad peculiarem hujus vel illius auctoris modum referenda sit. Post descriptum enim versus ex versione antiqua addit: *Hæc secundum septuaginta Interpretum editionem, quæ ex Græco in Latinam sermonem versa est, posuimus. Audite apertius ad sugillationem vestram idipsum, qualiter ex Hebræo verbo sit in Latinum translatum: Quis potest, etc.* Et paulo post: *Sive igitur Septuaginta ex Hebræo in Græco, sive alius similiter ex Hebræo in Latino sermone unum atque idem et immutatis verbis, non tamen veritate, parvulos peccati sordis reos esse dixerunt.*

747 6. Similes sententiæ, quas secundo loco Quesnellus proponit, cum non tam apud Leonem quam apud alios quoque scriptores, qui de eadem re disserere instituant, inveniri possint, et inveniantur frequentissime, nihil conficiunt.

7. Tertium argumentum ex stylo, si etiam simile, immo ejusdem auctoris præsumatur stylus epistolæ ac stylus librorum *de Vocatione*, nihil pro Leone convincit, quemadmodum nihil pro Leone probare stylum librorum *de Vocatione* vidimus in observationibus ad *dissert. 2*. Quin cum ibidem exactius expendentes stylum eorumdem librorum ostenderimus discrimen non exiguum a Leonis stylo ob quosdam characteres elocutionis valde dissimiles, qui communes sunt epistolæ ad Demetriadem, ex hoc potius styli capite alius a Leone hujus quoque epistolæ auctor evincitur.

8. Post longo verborum ac sententiarum parallela cum Leonis verbis atque sententiis, quibus alia similia in Prospero invenit atque reposuit Antelmus. Quesnellus aliud argumentum affert § 6, n. 5, ex eo quod auctor sæ Romanæ Ecclesiæ alumnus præfert: *Dum ejus gloriam ubique armulatus apostolicam sedem omnibus tum sacerdotibus tum plebibus exemplo fuisse asserit, ut Pelagiani dogmatis insaniam abhorrent; cum hæc palma episcopis Africanis debeatur, qui omnium primi signum adversus Pelagianos leverunt.* At idipsum etiam Prosperus, licet nec Italus nec Romanus, tradidisse ex duobus locis invicem collatis agnoscitur. Primum in carmine *de Ingratis* v. 39, ubi scribit:

.... Pestem subeuntum PRIMA recidit
Sedes Roma Petri, quæ pastoribus honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis
Religione tenet, Non segnior inde Orientis

Reactorum cura emicuit, captumque nefandi Dogmatis auctorem constrinxit lege benigna Commentum damnare suum, etc.

At sequentibus deinde versibus, quos Quesnellus recitavit, veluti posteriora Africanarum concilia indicat, quæ Romanæ sedis auctoritate sub Zosimo probata fuere. Secundo in libro contra Collatorem cap. 21, al. 41, ubi recensens juxta temporis ordinem iudicia in Pelagianos edita, primum locum tribuit Innocentio I, his verbis: *Tunc istorum machinæ fractæ sunt. Tunc in superbix suæ sociis ac principibus corruerunt, quando beatæ memoriæ Innocentius nefandi erroris capita apostolico mucrone percussit; quando Pelagium ad proferendam in se suosque sententiam Palestinorum episcoporum synodus coarctavit; quando Africanorum conciliorum decretis beatæ recordationis papa Zosimus sententiæ suæ robur annexit, etc.*

9. Qui Africanos omnium primos Pelagianis bellum indixisse asserunt, ea præsumptione nituntur quod Innocentius adversus eosdem nihil gesserit, nisi postquam ab Africanis monitus celebres epistolas dedit an. 417. At ex duobus recitatis Prosperi testimoniis liquet eum pontificem adversus Pelagianos egisse aliquid ante ipsum Palestinorum concilium an. 415. Nam priori textu particula *inde* hoc Orientis concilium habitum indicat post aliquod iudicium Romanæ sedis, quæ *prima* pestem subeuntem reciderat. In altero autem testimonio similiter Innocentius ante Palæstinorum sententiam nefandi erroris capita percussisse traditur. Aliquid ergo nobis ignotum idem pontifex gessisse in Pelagianam hæresim ante celebres, quæ supersunt, ejusdem epistolas anni 417 dicendus est. Hinc intelligitur quam vere Photius scripserit in Bibliotheca ex cod. 54 serius sub initium sexti sæculi exarato, Pelagianos ac Cælestianos *ejectos tamquam hæreticos extra Ecclesiam temporibus episcoporum Theophili Alexandrini et Innocentii urbis Romæ*. Hoc testimonium quidam redarguunt, eo quod Pelagianos primum damnatos putent in concilio Carthaginensi anno, uti opinantur, 412, post Theophili mortem, quæ incidit in hujus anni initium. Alii vero ne hoc testimonium, quod ex tam antiquo codice de Pelagianorum gestis agente a Photio excerptum fuit, plane rejiciant, *Theodori Antiocheni pro Theophili Alexandrini* corrigendum existimant. Sed ex allatis Prosperi verbis nec repudiandus est hic Photii locus, nec corrigendus. Omnia enim optime coeunt, si dicamus Innocentium vivo adhuc Theophilo aliquid **749** contra Pelagianos perpetrasse, cum forte antesignanus eorum Pelagius suam hæresim cepit spargere; quod factum fuisse ante collationem Carthagine habitam anno 411 kalandis Junii colligitur ex Augustino *de Gratia Christi* o. 22, ubi de Pelagio ait: *Cæpit ad nos fama perferre quod adversus gratiam Dei disputaret*; ac dein eum Hipponensi littore exceptum tradit se absente. ac tandem subjicit: *Postmodum ejus faciem, quantum recolo, semel vel iterum vidi, quando cura collationis, quam cum hæreticis Donatistis habituri eramus, occupatissimus fuit*. Igitur saltem circa annum 410 Pelagiana hæresis audiri cœpit; idque Romæ præsertim, ubi ille ex eodem Augustino *diutissime vixit* (*De Pec. orig.* c. 21), fuisse auditum deduci potest ex ejusdem doctoris libro *de Dono persever.* c. 20, in quo narrat Pelagium Romæ cum Africano episcopo de gratia litigasse occasione cujusdam sententiæ ipsius Augustini quæ in libro Confessionum erat inserta. Cum Pelagius Roma discesserit ante collationem, cui cum sese pararet Augustinus, illum in Africa vidit, ac dein perrexerit in Palæstinam, ubi adhuc debebat Zosimi tempore, hæc concertatio ejus Romæ circa annum 410 habita videtur. Hæc eadem concertatio aliæque similes Romæ celebres, et consecranda dogmata ibidem sparsa indicari etiam videntur in libro de Peccato origin.

A n. 24: *Alia quoque ipsius (Pelagii) in urbe Roma, ubi diutissime vixerat, atque in his fuerat prius sermonibus CONTENTIONIBUSQUE versatus, cura fidelium fratrum prolata patuerunt, quæ litteris suis..... papa Zosimus execranda, sicut legere potestis, attexit. Verosimile itaque videtur hominem Romæ contra divinam gratiam execranda dogmata spargentem, et cum catholicis libere litigantem ab Innocentio fuisse reprehensum ac ejectum de Ecclesia. Hinc forte ex Urbe discedere coactus, Africam appulit, indeque sese in Palæstinam tandem recepit. Ita ergo prima Romana sedes contra Pelagianam hæresim pugnavit ante ipsam Carthaginensem synodum habitam post collationem anno 412, vel, ut nos credimus, sub finem anni 411 (T. IV Noristi Oper. Hist. Donatist. part. II, c. 12, p. 577), ac proinde ipsa cæteris exemplo præcessit, ut in epistola ad Demetriadem c. 10 traditur. Sed quidquid id est, cum constet hujus epistolæ auctorem idem scripsisse ac S. Prosper, qui Romanus non fuit, quacumque tandem ratione id explicandum credatur, hæc sententia ad Romanum aut Romanæ Ecclesiæ alumnum astruendum eundem auctorem nihilum confert.*

10. Hæc in hypothesi quæ vulgo obtinet, qua nimirum creditur auctor epistolæ loqui de primo Romanæ sedis iudicio in damnandis Pelagianis. At veremur ne hoc sensu ejus verba accipienda non sint. Inquit enim laudato cap. 10: *Restiterunt quidem huic impietati recta innumerabilium corda sanctorum, et non solum docti quique pontifices, verum etiam universales Ecclesiæ plebes apostolicæ sedis exemplo insaniam novi dogmatis horruerunt*. Verba *apostolicæ sedis exemplo*, quod non tam *docti quique pontifices*, quam *universales Ecclesiæ plebes* secutæ sunt, uni conveniunt tractoriæ Zosimi in universum orbem missæ, quam non solum omnes docti, seu eam doctrinam pontifices eam subscriptionibus firmantes, verum etiam omnes totius Ecclesiæ plebes de hac hæresi admonitæ, *insaniam novi dogmatis* horruerunt. Simili fere sensu S. Prosper contra Collatorem n. 57 de eodem Zosimo scripsit: *Ad impiorum detractionem gladio Petri dexteræ omnium armavit*: quatenus scilicet ei tractoriæ omnes catholici episcopi subscribentes, omnes quoque suas plebes ad eandem hæresim execrandam incitarunt.

11. Pluribus deinde conjecturis Quesnellus prosequitur, ut statuat cap. 7 occasionem ac tempus quo hæc epistola a Leone scripta fuerit. At cum nondum satis probaverit hunc pontificem esse ejus auctorem, omnes ejusmodi conjectationes infirmo fundamento incumbentes fatiscunt. Quoad epistolæ tempus, ea scripta traditur postquam Demetrias ex Africa in Urbem remigraverat. Id autem accidisse post Vandalorum irruptionem in eandem provinciam anno 427 Quesnellus existimat; et licet non diffiteatur eam potuisse ante id tempus redire, priori tamen sententiæ veluti probabiliori adhæret, quippe cui cæteras conjecturas libenter superstruit. At Demetriadem jam rediisse Romam an. 414 liquet ex epistola Pelagii ad eandem virginem eodem anno scripta, ubi hæc leguntur: *Adhibe tibi etiam in Urbe solitudinem* (Append. Aug. t. II, epist. 17, c. 23). Voces *in Urbe* Romam proprie dictam significant; unde Pelagius in Oriente degens, cap. 1 indicat se **751** transmarinis litteris respondere, quas a Juliana ejus matre, cum filia utique in Urbem reversa, acceperat. Hinc etiam S. Hieronymus epist. 130, al. 8, ad eandem eodem anno scripta, ipsam monet ut Innocentii fidem sequatur, nulla neque Aurelii, qui Carthaginense eam velaverat, neque Augustini, qui virginitatis vovendæ eidem hortator fuerat, facta mentione: quod indicio est eam Romæ tunc temporis exstitisse. Id ipsum etiam colligitur ex Augustini epist. 188, ad Julianam, ut PP. Benedictini latius probant in Augustini Vita lib. VIII, c. 6, n. 6. Serius nihilominus nostram epistolam fuisse lucubratam nonnulla suadent. Non solum enim c. 10 Pelagiana hæresis jam toto orbe con-

demnata innuitur post Zosimi tractoriam, quæ data fuit anno 418, verum etiam longum intervallum a virginitatis præposito, quod in primæ ætatis flore edidit Demetriades, indicant verba capitis primi: *Si vero de commendando virginitatis bono disseram, superflua erit ejus nunc propositi insinuatio, quod tu a primæ ætatis tuæ flore sine humanis cohortationibus elegisti, et de quo inter ipsa principia multi qui tunc in Ecclesia præminebant merito non siluerunt.* Quæ verba palam ostendunt, et Demetriadem jam excessisse florem juventæ, ut eos jam supremum diem obiisse, qui illius propositum scriptis laudaverant. Augustinus autem præcipuus ejus laudator obiit an. 430, et ideo post hunc annum hæc epistola scripta fuit. Cum porro capite 10 memorentur Pelagiani quidam occultiores, aliter inter suos, aliter inter catholicos profiterentes, quales præsertim sub Leone pontifice plures fuerunt, si per hoc tempus lucubrata credatur, eam Leoni jam supremam in Ecclesia auctoritatem obtinenti non posse attribui multe magis patebit. Nonnulla enim sunt in eadem epistola adeo humilia et submissa, ut neque eidem uti Romanæ Ecclesiæ archidiacono convenire visa sint Antelmio Dissert. 2, n. 20, pag. 108. Recitat præcipue illa capitis 4, ubi et dignatio dignitatis Demetriadis effertur in iudicanda ac veluti præcipienda hujus epistolæ descriptione, ac

ipsius auctoris maxima erga illam observantia declaratur. Hæc monachum et privatum quemlibet sane decent, Romanæ autem Ecclesiæ archidiacono, qui ex officio et cura virginum, ut Quesnellus putavit, hæc scriberet, nequaquam congruunt. Stet igitur nihil esse ex quo hanc epistolam Leoni cogamur asserere; immo nonnulla occurrere ex quibus illam ipsi subtrahendam putemus.

12. Prospero autem multo minus vindicari potest, cum stylus epistolæ multo apertius a Prosperi quam a Leonis stylo discrepet, ut ex observationibus ad dissert. 2 colligere licet. Prætermissa etiam Augustini mentio, cum opportuna incidisset occasio, opusculum abjudicat a Prospero, ut optime Quesnellus notavit; neque enim hic ea ratio dissimulandi ejus nominis allegari potest, quam in libris de *Vocatione* ingressit Antelmus. Accedit error initio epistolæ insertus, quo virginitatis propositum a Demetriade sine humanis cohortationibus susceptum traditur; neque enim Prosper S. Augustini Operum callentissimus ignorasse videtur hunc S. doctorem ejus propositi suscipiendi celebri ad eandem virginem epistola hortatorem fuisse. Cætera quæ Prosperum excludunt apud Quesnellum invenies. Hinc ergo Leone et Prospero subductis, hanc epistolam incerto auctori ascribendam censuimus.

DISSERTATIO QUINTA

SEU

APOLOGIA PRO S. HILARIO ARELATENSI EPISCOPO, ET ANTIQVIS SANCTÆ ECCLESIE ARELATENSIS JURIBUS,

IN TRES PARTES DISTRIBUTA.

Ad epistolam 10, alias 89, sancti LEONIS papæ ad episcopos Viennensis provincie.

PRÆFATIO.

753 Rem arduam aggredimur, nec ad hæc usque tempora ab ullo ecclesiastico scriptore omni ex parte tentatam: ut scilicet sanctum Hilarium Arelatensem episcopum, Ecclesiæ Gallicanæ decus eximium, a calumniis probriisque vindicemus, quibus sanctissimæ ejus memoria, occasione epistolæ sancti Leonis ad episcopos Viennensis provincie, immaniter hactenus lacessita est. Eum enim passim traducunt ut hominem præfractæ contumaciæ, effrenatæ temeritatis et insolentis, qui omnia jura episcopali et metropolitana susque deque ferret, qui canones ecclesiasticos nihil pendens, omnia pro libidine animi ageret (Marca, epist. ad H. Valerium), pontificatumque suum, seu, ut aiunt, vicarium a pontifice concessum in tyrannidem converteret; quod Diotrephi similis ipsum pontificem recipere detrectaret (Morinus Exercitat. Eccles. lib. 1, exerc. 23); quod denique illa apostolica delegatione et primatu in tantam arrogantiam fastumque prorupisset, ut summum pontificatum et, ut ita dicam, papatum in Gallis sibi jam designaret (Filesac. dissert. de sacr. episc. auctor. c. 9, sect. 12). Pro quibus criminibus aliisque quam plurimis justissimas penas luisse Hilarium asserunt, nec aliter eum in Leonis gratiam tandem aliquando redintegratum fuisse, atque inter vindictas colites consecrari, quam peracta pro tot et talibus ausis seria constantique penitentia.

Neminem qui hæc omnia diluere tantique pontificis innocentiam asserere tentaverit hactenus invenimus, nisi unicum auctorem, eumque Hispanum, Franciscum scilicet Bivarum ordinis Cisterciensis abbatem, qui commentitium Dextri Chronicon a Marco Maximo episcopo Casaraugustano 754 continuatum in lucem

C edidit, et commentariis illustravit. Hic enim ad ann. Chr. 449, ubi Pseudo-Dexter *Hilartum Arelatensem egregia morte vitam meritis et sanctitate plenam fuisse* narrat, aperte et palam prædicat hujus viri sanctitatem, modestiamque eximiam; eaque omnia quæ vel a Leone, vel ab aliis in ipsum conjecta sunt, inter calumnias ab ejus adversariis confictas deputat. *Cæterum (ut sensum, inquit, meum ponam) tanta viri sanctitate perspecta, nequaquam in Baronii adduci possum sententiam, ut credam Hilarium rem penitentia dignam eo temporis perpetrasse; sed in eum proclivior sum, qua nihil minus intelligi queat inter Hilarium et Leonem quæstionis utrimque justæ intercessisse, atque olim inter Paulum et Petrum a Paulo reprehensum: inter Chrysostomum et Epiphanium, seu inter Athanasium et Luciferum; et ut aliquid altius repetam, inter Gabrielem et principem Persarum custodem. Nam et magnus Leo multis susurrationibus et criminationibus circummoentus in Hilarium juste potuit irasci, nimirum cunctis quæ in ipsum a malevolis objiciebantur fidem præbens; et Hilarius ipse nihilominus ab omni crimine immunis esse.*

Quid porro scriptores nostros a causa Hilarii sui defendenda deterruerit, plane nescimus, nisi quod vel negotium illud non satis perspectum habuerunt, ad alia pro suo quisque instituto properantes, vel se ut temeritatis ac violatæ pontificiæ majestatis reos infamandos esso timuerunt, si tot facinora a Leone in medium adducta adversus Hilarium in dubium revocarent, vel absolverent eum in cujus condemnationem utraque potestas terribilibus sese decretis aliquando armaverant.

Verum ibi trepidaverunt timore, ubi non erat timor. Quasi vero Hilarius defendi, nisi offenso Leo-

ne, non possit; cum potius 755 utriusque apologiam ita sibi invicem existimemus esse connexam, ut non aliter quam purgato ea qua instituimus ratione Hilario, Leonis ipsius existimationi provideri posse arbitremur. Ita enim Arelatensis episcopi sanctitas, humanarumque rerum contemptus apud clarissimos quosque auctores ecclesiasticos, ne quid de peculiari ejus vitæ scriptore dicamus, celebrata sunt, ut alia via excusori non possit Leo, quod in hominem, proh qualem ac tantum! ea scripserit, quibus paria (si Bivaro credimus) probra in facinorosum quemlibet vix conjici possent, quam si Leonis credulitati per malas artes fuisse obreptum fateamur hic primum ingenue, et abunde postea demonstrenus.

Quidni enim Leonem nostrum iisdem verbis affari nobis liceat, quibus Bernardus, papam Eugenium? *Venerunt ad te in vestimentis ovium*, immo in vestimentis pastorum, *in habitu sancto: species decepit te. Quid mirum? Et tu homo es.* Neque hoc sibi Leo de se ipse persuaderi ægre passus esset, qui statim atque adeptus est pontificatus substantiæ dignitatis pondere ingemuit, et de ineluctabili pene in multis errandi necessitate et secum et apud plebem suam pluries conquestus est. *Quæ conditio, inquit, si omnes sacerdotes generaliter lenet, quanto magis nos et onerat et obstringit, quibus ipsa suscepti operis magnitudo creberrima est offensio occasio* (Serm. 4 in Assumptione sua, cap. 2)? Timor quem timebat evenit ei, et quod verebatur accidit. Ita enim in hac cum Hilario disceptatione falsis rumoribus technisque adversariorum ejus circumveniri se passus est, ut cum innocentissimum virum, immo apostolicum omnino sacerdotem exagitaret, omnium Ecclesiarum perturbatorem, totius disciplinæ adversarium, omnium pene scelerum reum se in Hilario impugnare existimaret. Neque vero hæc tam mea sunt, quam eminentissimi Baronii verba de Hilarii et Mamerti causa non absimili ita loquentis: *Non mireris, lector, Romanum pontificem adversus Mamertum adeo vehementer insurgere, virum, ut declararunt eventa, sanctitate insignem. In his enim quæ contentiosi fort sunt, per facile est quemquam decipi. Persimile etiam sancto Leoni accidit, qui in sanctum Hilarium eadem ferme ex causa acerrime invehit. Quis nesciat sæpe accidere ut falsis accusationibus et subreptionibus aures pontificum repleantur; et cum putant agere quod justum appareat, exagitent innocentem* (Baron. ad an. C. 464, n. 8)? Hæc Binius a Baronio pro suo more mutuatus ad calcem undecimæ Hilarii epistolæ transtulit, hisque insuper Baronii suffragium cumulavit: *Quod 756 accidit S. Leoni pontifici sanctissimo in causa Hilarii Arelatensis, qui epistola 89 acerrime innocentem perstrinxit, idem ex obreptione Hilario pontifici in causa Mamerti accidisse potuit.*

Innocentem igitur Hilarium pronuntiat hic magnus Annalius scriptor; ut merito censendus sit ea voluisse retractare quæ ad annum 445 dixerat duriusculis verbis, nec rebus satis expensis de tota hac causa disserens Posterioribus cogitatis veluti sapientioribus inheremus; priora, eum imitati, emendabimus hac, quam ordimur, dissertatione. Quæ ut ordinatio clariorque procedat, in tres partes dispertietur, quibus quidquid adversus Hilarium a Leone objectum est in epistola illa celebri discutiemus. Prima igitur erit de Calidonii negotio, quod hanc camarinam movit, ubi de jure Arelatensis episcopi in provinciam Viennensem disserteretur. Secunda de episcopi super-

A ordinatione in locum Projecti, ubi de jure ejusdem Arelatensis episcopi in provinciis Narbonenses et alias quas sibi vindicabat Hilarius. Tertia denique parte cætera accusationum capita quæ Leonis epistola complectitur, sepositis omnibus præjudiciis, ad examen revocabimus.

PARS PRIMA.

DE CAUSA CELIDONII.

CAP. I. *Totius controversiæ origo et status.*— Cum beatus Hilarius e Lirinensi monasterio, cui semet olim tradiderat, ad sedem Arelatensem in Honorati demortui locum evectus esset circa quadringentesimum vigesimum nonum Christi annum, nihil sanctius habuit quam ut gregem Christi sibi commissum verbo pasceret, ac sollicitudine regeret pastoralis. Quemadmodum autem ejus cura, quatenus episcopus erat, spectabat solam Arelatensem Ecclesiam, ita ad omnes sese provinciæ Viennensis Ecclesias episcoposque extendebat ratione metropolitici juris, quod penes se dudum habebat Arelatensis antistes. In his autem pastoralibus excursibus explendis comite plerumque utebatur magno illo Germano Autissiodorensi episcopo, quem et sanctitatis fama et apostolica prudentia eximie commendabant. Eum vero non ob hanc solam rationem crediderim ab Hilario in hujus sollicitudinis communionem esse vocatum; sed etiam quia plures tunc temporis erant provinciæ Viennensis civitates, quæ non Romanæ ditionis essent, sed (a) parerent Burgundionibus. Quibus 757 videlicet ab Aetio devictis Sabaudia relicta erat, cum indigenis ita porro dividenda, ut finibus deinde vi armorum per vicina propagatis, in Prima Lugdunensi, Maxima Sequanorum, Viennensi et aliis provinciis sedem fixerint. Potuit igitur Hilarius Germani opem eam ob rem poscere, ut apud alienæ ditionis populos, quibus acceptissimus erat eorum contribulis Germanus, plus valeret episcopalis auctoritas et ordinatio. Quidquid sit de hac ratione narrat (b) Honoratus Massiliensis episcopus in Vita Hilarii nostri, quod cum Hilarius Germanusque lustrantes provinciam ad aliquam civitatem pervenissent, non prius eorum adventus innotuit, quam certatim undique convolarit hominum multitudo, non ex infima tantum plebecula, sed ex nobilioribus honoratioribusque longe plurimi, quorum una vox, una hæc adversus Celidonium accusatio; ipsum videlicet internuptam suo quondam adhibuisse consortio, quod canonibus omnino contrarium erat; eundemque sæculari præfectura perfunctum, antequam sacris initiaretur, aliquos extremo damnasse supplicio. His auditis Germanus et Hilarius, viri disciplinæ ecclesiasticæ tenaces, congregant illico synodum ex probatissimis episcopis, causam instruunt, convictumque Celidonium e sede sua dejiciendum pronuntiant. Sed satius est et quæ jam diximus, et quæ Celidonii depositionem secuta sunt, suis verbis Honoratum narrantem audire.

D *In excursibus autem, inquit, quis ut dignum est explicabit quantum ejus præsentia profectum contulerit civitatibus Gallicanis, sanctum Germanum sæpius expetendo, cum quo sacerdotum ministrorumque vitam necnon profectus excessusque tractabat? Ubi ejus adventus innotuit, flammata ad utrumque nobilium et mediocrum studia convolarunt, astruentes Celidonium internuptam suo adhibuisse consortio, quod apostolicæ sedis auctoritas et canonum prohibent statuta: simul*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Per hoc tempus, quo vivebat Hilarius, sola Sabaudia pars ab Aetio concessa fuit Burgundionibus qui Romanos adhuc uti dominos coluerunt. Aliquot vero Viennensis provinciæ civitates solum post Valentianiani mortem, et Occidentalis imperii ruinam in potestatem eorum venerunt: vivente autem Hilario, paruerunt Romanis una cum Maxima Sequanorum et

ipsa urbe Autissiodoro, uti ex ipsius S. Germani Vita liquet. Vide Pagium, ad an. 445, n. 12.

(b) Num hic Honoratus sit certus auctor Vitæ S. Hilarii, ex admonitione eidem præmissa colligitur. Narrationem hic Quesnellus suo arbitrio contexit ex auctore præsertim Vitæ S. Hilarii, cui quid tribuendum sit, vide in observat. part. 1, c. 1, n. 3.

ingerentes, sæculi administratione perfunctum, capti aliquos condemnasse sententia. Tantæ rei novitate permoti, testes imperant præparari. Conveniunt ex aliis locis probatissimi sacerdotes : res omni ratione prudentiaque discutitur, accusatio testimoniis confirmatur. Adhibetur vera simplexque definitio : ut, quem Scripturarum regulæ removebant, voluntate propria se remove debere. Ille Urbem credidit expetendam, ibique se injusto rigore astruit condemnatum. Quod ubi comperit vir beatus, pedibus iter aggrediens Romam sine equo, sine sagmario festinus intravit. Apostolorum martyrumque occursum peracto, beato Leoni papæ illico se præsentat, cum reverentia impendens obsequium, et cum humilitate deposcens ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret ; astruens aliquos apud Gallias publicam merito excepisse sententiam, et in Urbe sacris altaribus interesse. Rogat atque constringit, ut si suggestionem suam libenter excepit, secreto jubeat emendari ; sed ad officia, non ad causam venisse ; protestandi ordine, non accusandi, quæ sunt acta suggerere ; porro autem si aliud velit, non futurum esse molestum.

Non statim diocesis Roma Hilarius, sed expectato concilio episcoporum, eorum videlicet qui forte fortuna tunc Romæ commemorabantur (cujusmodi synodus ἐνδημοῦσαν vocabant Orientales), jus suum fortiter tuitus est. In illa enim synodo multa ultro citroque prolata sunt, quorum Acta cum epistola sua misit sanctus Leo ad episcopos provinciæ Viennensis. Quæ igitur, inquit, apud nos in causa Celidoni episcopi gesta confecta sunt, et quæ Hilarius dixerit, cum eodem præsentate episcopo audiretur, inditus charis rerum ordo demonstrat (Epist. 10). Eadem proculdubio Acta penes se habuit auctor Vita Hilarii, sed ab iis recensendis abstinuit, ne dissidium jam tunc inter beatissimos pontifices cœlesti pæce compositos redintegrare videretur. Et quia, inquit, tantorum virorum, præsertim jam ad supernam gratiam vocatorum, nec in narratione audeo judicia ventilare, hoc breviter dixisse sufficiat : quod solus tantos sustinuit, quod nequaquam minantes expavit, quod inquirentes elocuit, quod altercantes vicit, quod potentibus non cessit, quod in discrimine vitæ positus communioni ejus quem cum tantis viris damnaverat conjungi nullatenus acquievit. Miranda certe hoc loco simul et dolenda nobis venit humanæ conditionis seu infirmitas, seu ignorantia. Ecce enim quam diversis coloribus Hilari depingunt (a) Leo et Honoratus, uterque episcopus, uterque sanctitate conspicuus, veritatis uterque studiosus. Scribit S. Leo (Epist. 10, cap. 3) : Nihil Hilarium habuisse rationabile, quod in sanctorum concilio sacerdotum posset respondere ; eundem laudat Honoratus, quod solus tantos sustinuit, quod inquirentes edocuit, quod altercantes vicit. Queritur Leo ad ea se occulta cordis ipsius transtulisse, quæ nullus laicorum dicere, nullus sacerdotum posset audire. Nihil tale Honoratus, sed potius miratur quod nequaquam minantes expavit, quod potentibus non cessit, quod in discrimine vitæ positus communioni ejus quem cum tantis viris damnaverat conjungi nullatenus acquievit. Ille tumorem mentis ejus superbæ spiritus inflat, et nimis impiam præsumptionem arguit, talemque asserit exitisse, ut beato apostolo Petro nollet esse subjectus, et frequentius temerariis et insolentibus verbis sententiam damnationis expeteret. Illic vero testatur 759 eum beato Leoni se illico præsentasse, cum reverentia impendisse obsequium, et cum humilitate poposcisse ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret. Cui suffragatur Auxiliarius præfectus, qui tunc Romæ agebat et testis ocularis fuisse videtur, cum ita ad ipsum Hilarium scribat inter cætera : Sed cum propositi tui tenax sis et semper æqualis, nulloque commotionis felle rapiaris, nec nullis extolleris illecebris gaudiorum, ego nec

A minimum quidem factum beatitudinis tuæ arrogantiam memini contagione fuscari. Sed impatienter ferunt homines, si sic loquamur, quomodo nobis consci sumus. Aure præterea Romanorum quadam teneritudine plus trahuntur, etc. Denique Deo graviter expostulat, quod Hilarius meriti sui conscius, cum quæreretur ad causam, turpi fuga se credidit subtrahendum. Auctor vero ille et sapientiæ et fortitudini imputat quod custodibus appositis, hiemis rigore sæviante, quos ratione non flexerat, credidit relinquendos. Jam enim a primo in Urbem adventu Leonem monuerat se ad officia, non ad causam venisse, protestandi ordine, non accusandi, quæ erant acta suggerere. Porro autem si aliud vellet, se non futurum esse molestum. Hæc omnia Honoratus, qui post utriusque mortem ita scribens, ab omni vel palpandi vel fallendi affectu liber et immunis fuisse credendus est.

Præsentiscens igitur Arelatensis episcopus statutum esse Leoni causam Celidoni apud se penitus retractare, majoremque fidem habere testibus ab illo episcopo productis, quam his omnibus qui coram Gallicanorum episcoporum synodo adversus Celidonium testimonium dixerat, satius duxit Roma abscedere, ne coram certanti pro suis Ecclesiarumque Gallicanarum prærogativis aliquid incauto aut pugnacius agenti elaberetur, quod iram pontificis Romani magis accenderet, quam rem propriam promoveret ; neve expectando sententiam quam in prioris detrimentum ferre paratus erat S. Leo, aliquod conciliorum episcoporumque auctoritati præjudicium crearetur, quod futuris deinde sæculis in exemplum traheretur.

Quam ægre Hilarii egressum ex Urbe tulerit Romanus pontifex, testis est epistola quam scripsit postmodum ad provinciæ episcopos, et constitutio imperialis quam in ipsum intorqueri fecit a Valentiniano Augusto. Non statim tamen secuta sunt Hilarium hujusmodi scripta ; sed eo egresso, absolutus est Celidonium episcopus, inquit S. Leo, remotumque judicium, quod prolatum in hac sententia legebatur : quod tamquam viduæ maritus sacerdotium tenere non posset. Deinde scripsit per brevem epistolam ad episcopos provinciæ Viennensis, ut eos de toto negotio certiores faceret ; indicaretque, Hilario metropolitana in Viennensem provinciam potestate privato, eam ad Viennæ episcopum translata pro jure antiquo fuisse. Nec soli Viennensi provinciæ hanc dedit epistolam, sed etiam cæteris episcopis per Gallias, ut titulus præ se fert, hoc est 760 per septem provincias constitutus. Quæ epistola, si tamen genuina est, veluti prælusit prolixiori illi libello, in quem disserimus, qui cum maximi esset momenti, operosiori stylo elaborari debuit. Immo non prius de eo in Gallias mittendum apud se statuit pontifex, quam diutius diligentiusque totum hoc negotium mente versasset. Unde quinque mensium intervallum inter utramque epistolam reperitur, quarum ultima v. r. idus Junias data est, eodem scilicet tempore quo Valentiniani constitutio ; prior vero viii vel iii idus Januarii : quod optime convenit cum tempore reditus Hilarii in Gallias, qui hiemis rigore sæviante contigit, ut supra ex ejus Vita retulimus.

Interim vero se suæ reddidit Ecclesiæ Arelatensis pontifex ; et ut nihil, pro mansuetudine et charitate sacerdotali, omitteret quo iratum Leonem deliniret : totum se, inquit Honoratus, ad placandum ejus animum inclinata humilitate convertit, misso primitus sancto Ravennio tunc presbytero, postmodum proprio successore. Deinde sanctum Nectarium, sanctumque Constantium, præcipuos sacerdotes, misit.

Etsi porro hoc lenimento usus Hilarius pro servanda, quantum in ipso erat, unitate spiritus in vinculo paciæ, ne putes tamen ipsum juri suo cecidisse, ut sibi persuasit eminentissimus cardinalis Baro-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Leoni magis credendum loco allegato ostendimus, nec non cap. 3, n. 2.

nus (*Ad. an. 445, num. 18*), qui et addit illum *haud mediocri edidisse specimen christianæ modestiæ, cum ita excogitatus tam a pontifice quam ab imperatore, tam omnino quiescit, neque contrariis editis apologiis suam causam defendit, cum alioquin id præstandi et vis eloquentiæ ipsi suppeteret, ut jura a prædecessoribus prætensa suffragarentur*. Immo vero re ipsa præstitit quod præstare potuit: *semper sui propositi lenax, semper æqualis jura suæ Ecclesiæ et usque ad extremum spiritum obtinuit, et qua pollebat eloquentia strenue defendit: cujus rei fidem faciunt et Auxiliaris præfecti epistolæ fragmentum in ejus Vita, et ipse Vitæ auctor, hæc scribens: Quantum in hac causa dictaverit, huic operi nullam possum ratione connectere, etc.*, de quo fusius infra agemus. Dubitandum tamen non est quin Auxiliaris præfecti precibus annuens, ad nimiam Romanorum, ut loquebatur, teneritudinem se subinde demiserit, et quidquid illibatis Ecclesiæ suæ juribus remitti potuit, id libentissimo animo præstitit. *Aures Romanorum, inquit cordatissimus ille præfectus, quadam teneritudine plus trahuntur: in quam si se sanctitas tua subinde demittat, plurimum, nihil perditurus, acquiris. Da mihi hoc, et exiguas nubes parvæ mutationis serenitate compeste*. Hæc modo sufficiant. Jam vero discutienda nobis sunt accuratius ea quæ occasione hujus controversiæ aduersus Hilarium obijciuntur, qui tamquam alieni juris inuasor ab omnibus pene scriptoribus exagitatur, propterea quod Celidonium episcopum non modo innocentem, sed et ad se nullatenus pertinentem, deponere ausus fuerit. Ante omnia autem, 761 qua in provincia ille episcopum egerit, inquirendum est.

CAP. II. *In qua provincia Celidonium episcopatum obtinuerit? An in Maxima Sequanorum? Ubi Vitæ S. Romani abbatis locus expenditur.* — Plures hic occurrunt ventilandæ questiones, quæ semel illustratæ plurimum lucis conferent toti huic controversiæ. Quæritur enim cujus civitatis, vel saltem cujus provinciæ Galliarum episcopus fuerit Celidonium? Utrum intra septem provincias, an in aliqua reliquarum Gallicanarum quæ corpus singulare conflebant? Item fueritne solummodo episcopus, an etiam metropolitica auctoritate fuerit decoratus? Hæc porro non ignorare tanti est, ut ex his totius dissidii cardo pendeat. Longe enim aliter statuendum est de Hilarii negotio, si comprovincialem antistitem deposuerit, aliter si metropolitanum. Iterum alius est omnino quæstionis status, si intra provinciam Viennensem hoc egerit; alius, si in aliqua alia e septem provinciis; alius denique, si extra hoc peculiare provinciarum corpus, puta in Lugdunensi, in Maxima Sequanorum, vel in alia: ista siquidem, qua fieri poterit industria, discernenda sunt, ut in quo Hilarius erravit vel errare visus est, possit deprehendi.

Cardinalis Baronius Celidonium provinciæ Viennensis episcopum fuisse existimavit, etsi res ab eo discussa non videtur. Hæc omnium animis inedit opinio, usque dum Joannes Franciscus Chiffletius in sua Vesontionensis seu Bizuntinæ urbis et Ecclesiæ Historia fragmentum quoddam protulit Vitæ S. Romani abbatis, quod e codice monasterii Jurensis acceptum, eidem a Petro Franc. Chiffletio S. J. transmissum fuerat. (a) Fragmentum enim istud Celidonium Vesontionensem episcopum dissertis verbis appellat. *Hilarius, inquit, venerabilem Celidonium supradictæ metropolis Vesontionensis patriarcham, patricio præfectorioque fultus favore indebitam sibi per Gallias vindicans monarchiam, a sede episcopali, nulla existente ratione, dejecerat*. Mirum est quam avide, quam benevole istud excerptum fuit ab omnibus Historiæ ecclesiasticæ studiosis, qui scilicet intelligebant quantum lucis inde mutuarentur Hilarii negotium, quantopere

et sententiæ Leonis papæ æquitas palam offeret, et tota hæc disciplinæ ecclesiasticæ perbillissima illustraretur. Chiffletiorum igitur titiæ omnis eruditorum chorus accinit, Celidique Bizuntinæ Ecclesiæ episcopum hucusquididit: 762 in his J. Sirmondus Concilioliarum tom. I; illustriss. Petrus de Marca, *dis Primatu Lugdun. n. 77*, et in opere *Concord. et imp. lib. v.*; ejusdemque libri conf Stephanus Baluzius, Franciscus Hallier, *de chia Ecol.*, et alii passim.

Ab hoc eruditorum grege vix me divelli poterit tamen, quoniam multa me movent persque Celidonium hunc, de quo controversia, nunc Vesontionensem episcopum fuisse, et frangit istud vitæ S. Romani merito interpolationis suspicionem injicit, ne dicam aperte per se vel errorem Vitæ illi insertum fuisse.

Integra nuper luci data est Romani Vita operandi ad 28 diem Februarii, ubi fragmentum suo insertum loco vidi; sed et totam Romani accurate perlegi, adjunctamque ab eodem Lupicini fratris et Eugendi qui huic successerunt, ut et scriptoris genium deprehenderet, si quid ad rem quam tractamus faceret, ex ipso Eugendi discipulum se profiteretur auctor illaque de illo narrat, quæ ipse suis hausisset testatur. Ita, si ultro demus Romanum et Hilario æquales fuisse, auctor, qui Eugendiscipulum se profiteretur, vel a quinti sæculi, vel ad initium sexti floruisse videtur, hoc est circa an. 545 vel 520. At mulin illis narrationibus quæ omnino aliena videntur ab illo sæculo, quæque longe recentiores: redolent, ut necesse habeamus dicere, vel me esse auctorem illum, dum se Eugendi discipulum se facit, vel si eo tempore quo dicitur, scripsit, licet tiones illas corruptas fuisse et interpolatas a posterioris ætatis nugatore. Alterutro autem comprobato, jam nulla fides integræ scriptio da est, in qua vera a falsis, germana a sulsecernere longæ ambagis et imbrobi labor fuerit. Utrumque porro illud quam sæpe, quopudenter a nonnullis perpetratum fuerit nesciat. Flagrans quippe cupido nobilitatis cogit interdum homines delirare, ut in simili loquitur Baronius: nihilque magis obvium mus inter hujusmodi monumenta, quam vel ta omni ex parte supposititia, vel aliqua salte te mutila, adjectitia, interpolata, innume historiis, revelationibus, miraculisque a dem vel pietatis ludibrium fictis conspersa; rito Bollandus ipse initio operis sui monlectorem crediderit, ne levem et incautam fidijusmodi historiis adhibeat, et nonnullas etigit monstraverit sincerus auctor, quæ nugilorum 763 manus expertæ, quisquiliis et mentis refertæ fuerunt.

Tales nobis prodire, meo quidem iudicio SS. Romani. Lupicini et Eugendi, in quibereperiuntur vocabula, quæ desinente quinto lo, vel sexto ineunte, in usu fuisse facile nesciderim: *Reposare. Super formulam congruæ Religio et religiosus*, pro monachorum ordine nacho. *Pater Romanus, Pater Lupicinus* ec qui nunc in usu est apud monachos. *Lign quæ vulgo, inquit, soccos monasteria vocitant cana*; hæc enim et alia nonnulla recentiorilicium omnino sapiunt.

Nomen sacerdotis sine addito, quod prioriliculis episcopum significat, usurpat pro presbiteri patriarchæ pro metropolitano episcopo; *basili sacello monasterii*; epistolæ regularis pro dec archimandritæ pro abbate, quod Occidentalibus

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Sinceritatem hujus fragmenti vindicabimus in observ. part. I, c. 1, n. 4 et seqq., ac per totum ca-

put 2. ubi Celidonium Vesontionensem episcopum ex aliis etiam documentis confirmabimus.

nachis vix innotuit illa ætate. Quæ omnia posterius scriptoris ævum arguunt : sicut etiam hæc : *Vincula professionis dirumpere*, quibus cum monastica vota, qualia emittuntur hodie, intelligere videatur, ad sextum sæculum pertinere non possunt.

De *dalmatica* S. Romani sermonem facit, quam ab eo acceptam Lupicinus discipulo suo Eugendo moriens tradiderit, qua et ipse usus fuerat dum viveret. An sacrum genus vestium hic intelligat, an commune, facile non est statuere; communem enim et promiscui usus vestem tali nomine decoratam nullam novimus; *dalmaticæ* vero, quæ nunc diaconorum est ad altare ministrantium insignis, non facile concessus quibusvis clericis vel monachis usus. Exeunte enim sexto sæculo Aregius Vapincensis in Gallia episcopus, et perse ipse dum Romæ versaretur, et postmodum per diaconum suum enixius postulavit a Gregorio Magno ut sibi et archidiacono suo uti *dalmaticis* liceret. Cui respondit pontifex quod *quia rationis consideratio novum hoc inconsulte et subito non permitteret indulgere, idcirco postulata rei prolongatus effectus est : nunc vero, inquit, charitatis lux bona revocantes ad animum, hujus auctoritatis nostræ serie petita concedimus, atque la et archidiaconum tuum dalmaticarum usu decorandos esse concessimus, easque dalmaticas dilectissimo filio nostro Cyriaco abbate deferente transmisimus* (Greg. Mag. l. vii, epist. 3, indict. 2). Si vix concessa est episcopo *dalmatica*, quis credat ea usum esse Romanum presbyterum, et Lupicinum, Eugendumque, qui duos sacris forsitan ordinibus non erant initiati. Vix igitur capi potest vel sacram vestem communibus Eugendi usibus esse a Lupicino deputatam, ut forsitan hæc verba innuunt: *Hanc tibi probatam (dalmaticam) in acceptis utilitatibus noveris assignandam; vel de communi veste tam magnificam faciendam esse mentionem, vel denique iisdem licitum tunc fuisse sacra dalmatica in sacris ministeriis indui, quæ centum post annis vix episcopo concessa est.*

In Vita S. Eugendi scribit auctor piam 764 lectionem, quæ ad mensam adhiberi solet, ab eo in monasterio fuisse denuo institutam. Quanta porro pietatis et disciplinæ decreta illic irrepsisse oportuit ubi consuetudo, quæ ubique vigeat monasteriorum, jam tum defecerat? Hoc vero quis credat statim post celebris illius asceterii conditoris mortem evenisse, et proximo ejus successore adhuc in vivis agente?

Sermonem inserit de duobus monachis Romam peregrinantibus, quos inde reducit sacris apostolorum Petri, Pauli, et Andreæ reliquiis onustos. Quantum hoc a sæculi illius moribus abhorreat, novit qui vel unius Gregorii Magni legit epistolam 30 libri iv, quæ est ad Constantinam Augustam, quam his affatur verbis: *Major me, inquit, maestitia tenuit, quod illa præcipitis quæ facere nec possum, nec audeo... In Romanis enim, vel totius Occidentis partibus, omnino intolerabile est atque sacrilegum, si sanctorum corpora tangere quisquam fortasse voluerit. Quod si præsumperit, certum est quia hæc temeritas impunita nullo modo remanebit..... Quis ergo nunc, serenissima domina, tam temerarius possit existere, ut hæc sciens eorum corpora, non dico tangere, sed vel aliquatenus præsumat inspicere? Quid quod pro magno munere tunc et continenti tempore fuit limatura seu rasura catenarum, quibus vinciti fuerant apostoli? Aut igitur impostores fuisse oportet monachos illos, aut recentior Vitæ auctor est quam videri vult, aut denique interpolatum fuit hujus opusculum.*

De vitæ cœnobiticæ institutoribus ita disserit, ut de Basilio tamquam omnium primo, tum de Lirinensibus Patribus, postmodum de Pachomio, denique de Cassiano quasi omnium postremo. Quis hæc scripta credat ab auctore quinti sæculi, et a Cassiani ætate non remoto? Quis hanc chronologiæ perturbationem putet esse hominis antiqui? Deinde cum horum omnium constitutiones vivendique rationem cum Jurensium legibus confert, has dicit Gallorum moribus magis convenire quam illorum Orientalium

A constitutiones: nimirum Orientalibus accensens Lirinenses Massiliensesque monachos.

Ut summam Eugendi Pietatem religionemque extollat, scribit eum morbis continuis afflictatum fuisse sic tamen quod numquam canonico usque ad finem defuisset cursui; ubi de horarum, ut loquimur, canonicarum penso loqui videtur; quod proculdubio tunc nec canonicum appellatum esse, nec lege ecclesiastica indictum, nemo non fatebitur.

S. Lupicinum ait *aqua ipsa octo circiter annis ante transitum, ne utcumque gustaret, abstinuisse*; quod suspectæ fidei est, sicut et historia Agrippini cujusdam comitis Galliæ apud imperatorem falso accusati et divinitus servati.

Sabini cujusdem Lugdunensis Interamnis abbatis mentionem facit, quem Romano familiarem fuisse scribit, cum antiquissima 765 quæque hujus monasterii monumenta plane de illo sileant, quæ et alios per id temporis recensent abbates.

Hæc omnia si lector attenderit, decernet, facile talem esse vitam S. Romani, ut ex his quæ ab illius auctore referuntur nihil omnino certi statui possit; aliquorum enim comprobata suppositio omnem prorsus cæteris detrahit fidem. Verum quamvis cæterorum fides non vacillaret, eam tamen partem quæ de Celidonio depositione agit, totque viris eruditis imposuit, omnino subditiitiam esse pro certo haberem, ut habeo : videtur enim esse marginalis annotatio studiosi alicujus, cui injecta mentio Hilarii Arelatensis episcopi ordinantis Romanum monachum prope Vesontionem ab urbe Arelate tanto intervallo distitam, in memoriam revocavit illam S. Leonis epistolam, in qua Hilarium exagitat tamquam omnium per Gallias Ecclesiarum ordinationes sibi vindicantem; nec dubitavit eodem tempore in eodemque excursu et ordinatum Romanum, et Celidonium fuisse ab Hilario depositum. Hujus etiam credulitatem mirum in modum auxit popularis tradito Bisontinorum de Celidonio episcopo suæ civitatis, quam Jurensis monachus facile cum cæteris hauserat ex Breviario Vesontionensi, unde illam pariter deprompsit Chiffletius; qui si minus patriis fabulis quam veritatis studuisset, non aniles narratiunculas pro certis et indubitatis venditasset historiis. Censuit ergo studiosus ille suam conjecturam margini esse inscribendam, ex qua deinde in textum irrepsit per scribarum imperitiam vel oscitantiam. Ut porro de conjectationibus nostris melius quisque dijudicet, totum hunc Vitæ S. Romani locum quem tractamus oculis objicimus, ubi Italico caractere excusa sunt, quæ non ab auctore Vitæ, sed ab alio recentiore subdita insertaque credimus.

« Audita namque (inquit Vitæ scriptor) memoratorum fama, S. Hilarius Arelatensis episcopus, missis in causa clericis, beatissimum Romanum haud longe sibi a Vesontionensi urbe fecit occurrere. Cujus incitamentum vitamque dignissima prædicatione sustollens, imposito honore presbyterii ad monasterium honorifice repedare permisit. Siquidem antedictus Hilarius venerabilem Celidonium supradictæ metropolis patriarcham Patricio Præfectorioque fultus favore, indebitam sibi per Gallias vindicans monarchiam a sede episcopali memoratum Celedonium nulla existente ratione dejecerat. Ob quod in audientia beatissimi papæ Leonis Romæ male gessisse convictus, restituito quoque in episcopatu Celidonio, apostolica auctoritate ob usurpationem illicitam regulariter est increpatus. Exstat denique exinde antedicti ac venerabilis papæ ad Galliæ episcopos cum examinatione gestorum inserta canonibus epistola regularis, in qua priscum per Gallias metropolitanorum privilegium, calcata Hilarii superfluitate, restituit. Igitur beatissimus Romanus ad monasterium, ut supra 766 jam diximus, collato sacerdotio regressus, etc. » Hactenus ex Vita S. Romani.

Porro hæc non ab auctore Vitæ scripta, sed ab alio mixta facile intelliguntur. 1º ex continuæ orationis contextu, cui neutiquam convenire seu coherere vi-

dentur; sed pannus est Vitæ S. Romani nequaquam attinens, et lectoris otiosi meditationem referens. Postquam enim ordinationem S. Romani narravit auctor, eumque monasterium suum repetentem velut persecutus est, ab eo resumitur iterum Hilarii mentio, quæ jam absoluta esse debuerat, reverso ad sua Romano; historiaque depositionis Celidonii, quæ ad rem nullo modo pertinebat, importuna narratione edisseritur; ita ut rursus de ordinatione et reditu S. Romani verba facere compulsus sit, ne hiulca plane esset oratio extranea narratione intermissa. *Igitur, inquit, beatissimus Romanus ad monasterium, ut supra jam diximus, collato sacerdotio regressus, etc.*

2° Cum genuinus auctor Vitæ ordinationem S. Romani primo narravit, de Hilario perhonorificam fecit mentionem, eumque sanctitatis titulo insignivit: *Sanctus Hilarius, inquit, Arelatensis episcopus*; statim autem postea assumenti illius sartor eum velut e cœlesti sede dejiciens, non modo sanctum non appellat, *antedictus, inquit, Hilarius, sed etiam velut effreni ambitione laborantem traducit, qua ductus omnia per vim ageret, aliena sibi jura vindicaret, episcopos a propriis Ecclesiis deturbaret, nulla existens ratione, omnes denique Galliarum Ecclesias tyrannica potestate popularetur. Nemo dixerit hunc unum ejusdem scriptoris stylum esse, eundemque fontem, qui de eodem foramine emanat dulcem et amarum aquam (Isac. III, 11); sed duorum potius esse fetum, quorum alteri bene perspecta erant S. Hilarii merita; alteri vero aliunde non innotuerat Hilarius, quam ex Leonis epistola.*

3° Celidonium appellat *patriarcham metropolis Vesontionensis*; quod initio sexti sæculi Occidentalibus usitatum non erat ad metropolitanos designandos.

4° Germanus Vitæ auctor ordinationem S. Romani describens presbyterii nomine utitur: *Imposito honore presbyterii*; quæ vox per illam ætatem usurpari solita erat ad presbyteros significandas; alter vero, qui pannum assuit, *sacerdoti* vocem usurpat, quæ de solis episcopis intelligebatur, si efferebatur sola, nec umquam de presbyteris, nisi cum addito *secundi ordinis*, aut similis alicujus formulæ.

5° Epistola Leonis adversus Hilarium Arelatensem incerta esse dicitur *canonibus*, hoc est canonum codici, ut interpretari licet. Tres porro tantum occurrunt animo canonum codices, qui sexto sæculo in usu essent vel fuissent seu in Ecclesia Romana, seu in Gallicana. In Romana quidem codex omnium antiquissimus, quem nunc primum in lucem emittimus, usque ad Symmachi PP. fere tempora usurpatus: cui circa 767 hujus sexti sæculi initia successit nova collectio, seu versio canonum opera Dionysii Exigui abbatis Romani; cui et alia subjuncta est collectio decretorum pontificum Romanorum a Siricio usque ad Anastasium. In Gallicana vero Ecclesia, nulla alia collectio recepta fuit usque ad Caroli Magni tempora (de quo ex professo infra disseremus, dissert. 16) præter antiquam, quæ ex Orientalibus confecta erat, quamque optime appelles codicem canonum Ecclesiæ universæ; quoniam canones isti Orientales jus veluti commune erat omnium Ecclesiarum Orientalium et Occidentalium, saltem post concilium Chalcedonense. Quibus canonibus suorum conciliorum canones adjunctes particulares quæque Ecclesiæ, puta Gallicana, Hispana, Britannica, etc. suum sibi proprium codicem compingebant. De quo porro istorum codicum intelliges, quod in panno illo dicitur, de epistola Leonis canonibus inserta. Gallianus quippe codex Romanorum pontificum decreta non continebat. Etsi enim illa magni facerent, et pro data occasione usurparent in suis conciliis Galliarum antistites, non ea tamen in partem Gallicani codicis evehebant, nisi expresse canonibus suis inserta pro

A lege haberi sancivissent episcopi in synodum congregati; quemadmodum de Innocentii papæ epistola ad Exuperium factum est ab Agathensi concilio can. 9. Quod vero ad Dionysianam collectionem spectat, vel ad aliam Dionysiana antiquiorem, in neutra epistola Leonis adversus Hilarium reperimus; neutra in usu fuit in Gallicanis Ecclesiis ante Caroli Magni tempora. Non igitur sexto sæculo vivebat auctor hujus annotationis, cum nullæ tunc auctoratæ collectiones existerent, quibus inserta esset laudata Leonis epistola. Hanc habet collectio excusa quæ Isidori Mercatoris nomine circumfertur (etsi eam in illius mss. codicibus non invenerim), sed ante Caroli Magni tempora non est edita in lucem; circa finem quippe octavi sæculi videri cœpit, ut notat P. Pithæus in Glossario Capitularium. Hac porro Isidori collectione passim usi sunt Galliarum episcopi in synodiis quæ tempore Caroli Magni, postque ipsum habitæ sunt, sicut et aliarum etiam Ecclesiarum synodi. B Quas imitati collectores posteriorum temporum Burchardus, Yvo, Gratianus, etc., eandem Isidori collectionem amplexi sunt, nullo discrimine habito epistolarum, quas impostor ille supposuit, aut ab alio suppositas obstruit.

6° Denique longe recentiorum facit Romani historiam Gregorius Turonensis, quam hujus Vitæ auctor, quem, ut incerti nominis et in multis interpolatum, Gregorio postponendum esse ducimus. Pensiculatius discussimus hanc Vitæ S. Romani partem: 768 quoniam nulla alia hactenus ratione ducti sunt, qui Celidonium Vesontionensem episcopum fecerunt, quam hujus auctoris testimonio; quod quam subleatæ fidei sit lectori relinquo judicandum.

Etsi vero inter pannum istum et reliquum vitæ scriptum distinximus, dum illum subdititium arguimus, cætera non est animus pro certis et indubitatis recipere, velut est illud quod refertur de ordinatione Romani per Hilarium facta non longe a Vesontione. C Quod si factum esset ab Arelatensi episcopo, eo magis contra canones peccasset, quod nullum jus prætereundum poterat, ex quo ei presbyteros in aliena parochia ordinare liceret. Cum ergo hoc nec retulerit Hilarii Vitæ scriptor, nec objecerit Hilario vel Leo, vel Celidonium, quem istud latere non potuisset, existimandum est scriptorem hujus Vitæ id ex falsis rumoribus vel populari opinione hausisse, et incaute scripto dedisse. Si tamen hoc præstitit Hilarius, dico id per Eucherium Lugdunensem episcopum Hilario licuisse. Notum est enim quam arcta utriusque intercederet necessitudo, propter quam ut Eucherio ab Hilario permissum est ut Arausicanæ synodo interesset ac subscriberet cum episcopis Viennensis et vicinarum provinciarum; ita Hilario ab Eucherio concessum ut virum pietate insignem in presbyterum consecraret in sua diocesi Lugdunensi, cujus ditioni etiam hodie subjacet Jurense monasterium; a quo cum nec Geneva, quæ est provinciæ Viennensis; nec Lugdunum, nec Vesontio plurimum distent, difficile non est creditu Hilarium suæ provinciæ Ecclesias lustrantem, cum Germano Autissiodorensi et Eucherio Lugdunensi convenisse. Jam vero ad alias probationes pergamus, quibus Celidonium Vesontionensem episcopum non fuisse, immo nec alterius metropolis civitatis probatum imus.

CAP. III. *Celidonium nec Vesontionensem, nec cujusvis metropoleos episcopum fuisse, aliis argumentis probatur.* — Infirmato quod ex Vita S. Romani profertur testimonio, nullum aliud superest quo (a) metropolitana Vesontionensium dignitas Celidonio posit vindicari, sed nec ulla est ratio quæ aliam ei metropolim assignandam vel leviter probet; immo non est una quæ illum metropolitanum nequaquam fuisse palam faciat.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hoc caput refellitur in observ. part. 1, c. 2 et 3, Cellidonium autem non metropolitam, sed merum

fuisse episcopum, qui primariæ Sequanorum urbi præsidebat, probabilius ostendimus, c. 3, 4, 8.

Primum in narratione quam de hoc negotio instituit Leo in epistola sua ad Viennenses, et in ea ipsa epistolæ parte in qua omnia congerit quæ contra canones regulasque disciplinæ sibi arrogat, Leonis iudicio, 769 Hilarius, ne verbum quidem legere est ex quo de metropolitana Celidonii dignitate vel levissima suspicio suboriri possit. Ventilentur enim syllabæ omnes apicesque capitibus tertii, in quo præsertim res Celidonii aguntur; nihil tale occurret. Hanc unicam noxam eo loci imputat Hilario, quod episcopum deposuerit tale nihil merentem: quippe qui convictus non erat ejus criminis, propter quod depositionis pena infligebatur. Arguit etiam eum quod multa effutierit reverentiæ apostolo Petro debita, et sacerdotali mansuetudini contraria. At quoad illam causam non ei objicit defectum jurisdictionis in Celidonio, non immituta metropolitani ullius episcopi jura, non violatos alienæ provinciæ limites: quæ omnia non omisisset, sed potius vtm in illis fecisset maximam, quibus temerata magis Nicænorum canonum videretur auctoritas ac religio. Quemadmodum ubi Projecti negotium versat, statim provinciarum distinctos limites opponit, quos metropolitanis nefas sit transgredi. *Quid sibi, inquit, Hilarius quærit in aliena provincia?* etc. Nihil tale urget in gratiam Celidonii: hoc vero unum profert, quo illum injuste depositum arguat, manifesta testium responsione patefactam esse objecti adversus Celidonium criminis falsitatem.

2. Huic argumento (quod etsi negativum tantummodo sit, decretorium tamen videtur) succedat assertorium. Quod S. Leo metropolitiorum in Celidonio dignitatem non agnoverit, sed potius Celidonium metropolitanicæ Hilarii potestati subjectum fuisse ultro confessus sit, evincunt Leonis verba, quibus declarat ad suum effectum perducendam fuisse Hilarii adversus Celidonium sententiam, si objecta, acceptæ in uxorem viduæ accusatio legitimis ac fide dignis testibus probata fuisset. *Mansisset namque in illum, inquit, prolata sententia, si objectorum veritas extitisset.* Quid hoc enim vero est, nisi metropolitici Hilarii iuribus subscribere, ejusdemque in Celidonio jurisdictionem fateri? Quod neutiquam fecisset, si Celidonium iisdem iuribus potitus esset in aliqua provincia, præsertim vero si in Maxima Sequanorum, de qua suæ ditioni subjicienda ne per somnium quidem cogitaverat umquam Hilarius. Concessum esset vere Hilario jus in alienam provinciam, quod ab eo male quæsitum esse tam acerbè objectabatur.

3. Probationem allam eruimus ex aliis ejusdem epistolæ verbis cap. 2: *Nobiscum, inquit, itaque recognoscat vestra fraternitas apostolicam sedem, pro reverentia, a vestræ etiam provinciæ sacerdotibus, innumeris relationibus esse consultam, et per diversarum (quemadmodum vetus consuetudo posebat) appellationem causarum aut retractata aut confirmata fuisse iudicia, etc.* Si de metropolita vel de episcopo alterius provinciæ quam Viennensis ejusque appellatione ageretur, quam ob causam Viennensis provinciæ episcopos compellaret, ut 770 in memoria revocarent relationes consultationesque a suis missas, appellationesque olim interpositas ad sedem apostolicam ex antiqua illius provinciæ consuetudine? Cur potius appellationes non commemorat ex illa provincia delatas, cui jure metropolitico, si ita est ut volunt, præerat Celidonium? Hoc non fecit Leo, sed potius ex provincia Viennensis appellationum exempla accessivit, quia revera quæstio erat de appellatione episcopi intra illam provinciam constituti.

4. Si non ex ea fuisset Celidonium, sed ex Maxima Sequanorum, cur illius potius quam hujus provinciæ episcopos sollicitavit S. Leo adversus Hilarium? Cur ad Viennenses litteras mittit, non ad Sequanos, quos utique facillius erat in Hilarium commovere, utpote quos nulla necessitudine sibi devinctos habebat, quam Viennenses, qui Hilarium propter summam

A sanctitatis doctrinæque opinionem atque in rebus agendis peritiam plurimum suscipiebant?

At vero, inquires, revera scripsit S. Leo ad episcopos Maximæ Sequanorum, cujus rei testem habemus doctissimum Sirmondum, qui tom. I Conciliorum Galliæ addenda notis suis ad calcem recensens, ait in veteri scheda epistolam de qua agimus non ad Viennensis tantum provinciæ, sed etiam ad Maximæ Sequanorum episcopos missam inscribi, hoc modo: *Dilectissimis universis episcopis per provincias Maximam Sequanorum et Viennensium constitutis Leo.* Ego veterem illam schedam, admodum veterem non esse vehementer suspicor, sed potius ex eadem officina prodire ac pannum illum adscititum Vitæ S. Romani. Quis porro chartulam incertæ ætatis ac fidei anteponat omnibus exemplaribus tam excusis, quam manu exaratis, qui nobis hanc epistolam hactenus sine ulla mentione episcoporum Maximæ Sequanorum repræsentarunt? 2. Qua ratione, si ad hujus pariter provinciæ episcopos destinata esset, nihil in ejus serie deprehenderetur ex quo ad eos sermonem se habere significaret pontifex? at nullum exstat, quaqua patet hæc epistola, vel levissimum hujus rei vestigium; immo vero ubique indicat se unius provinciæ Viennensis episcopos alloqui, ut cum in præfatione hæc habet: *Vestra fraternitas recognoscat apostolicam sedem a vestræ etiam provinciæ sacerdotibus, etc.* 3. Ipsa tituli forma impostorem arguit. Quis enim legit umquam *provinciam Viennensium?* Tametsi legimus *civitatem Viennensium*, quæ a Viennensibus populis incolitur, sicut et Lugdunensium, quæ a Lugdunensibus. At quemadmodum non dicitur provincia Lugdunensium prima, Lugdunensium secunda, etc., ita numquam dicta est Viennensium provincia, quia populi, qui Viennenses appellantur, non totam provinciam, cui dant nomen, occupabant, sed modicam partem provinciæ, quæ in duodecim alios populos dividebatur.

C Adversus hanc nostram de Celidonii episcopatu 771 opinionem, erit qui objiciat hæc sancti Leonis verba, quibus ab eo Hilarius accusatur, tamquam *ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, et debitam metropolitani sacerdotibus in suum jus transferens dignitatem*; quibus verbis vulgo existimant confirmari opinionem de Celidonio extra provinciam Viennensem, episcopo iudicato ac deposito.

Ad hæc respondeo distinguenda esse in hac epistola quædam quæ Celidonii negotium attinent, quædam quæ Projecti causam spectant; alia etiam quæ utrique sunt communia. Hujus generis sunt ea quæ præfatione continentur, in qua omnes generatim prosequitur Hilarii, ut putabat, excessus, quorum alii Projectum, alii Celidonium, utrumque alii respiciunt. Porro Projecti negotium ab oculis habebat Leo, cum ordinationes omnium per Gallias Ecclesiarum sibi vindicantem Hilarium arguit; cujus occasione in hæc verba erupit: *Quid sibi quærit Hilarius in aliena provincia?* etc. De Celidonii autem causa intelligenda non esse, inde patet quod in ea non de ordinatione agebatur, sed de depositione episcopi? in cujus locum nullus adhuc substitutus ab Hilario fuerat, ut perspicuum est ex S. Leonis silentio, qui de eo aliquid decreto suo statuisset, sicut de illo statuit qui ægrotanti Projecto fuerat superordinatus. Econtra vero in Projecti negotio, non de depositione, sed de ordinatione seu superordinatione iis erat: quamobrem ad illum referenda sunt quæcumque hic de illicitis ordinationibus a sancto Leone objiciuntur. Ad majorem hujus loci illustrationem aliqua adhuc dicenda sunt quæ commodius in secundam dissertationis hujus partem differunt; ubi quo sensu accipienda sit hoc loco ordinationis vox, et intra quos fines coarctandæ sint Galliæ, quarum hic Ecclesiæ omnes commemorantur, reterege conabimur.

5. Si quis Galliarum statum qui tunc erat attenderit, intelliget quam parum illi conveniat ut Celidonium Vesontionum fuisse credatur illo tempore epi-

scopus. Omnes enim, ni fallor, consentiunt Maximam Sequanorum vicinasque regiones (a) tunc paruisse non Romanis, sed partim Gallis, partim Burgundionum principibus. Quis autem credat Hilarium ditionis Romanæ episcopum in alienæ ditionis metropolitam jus sibi assumere ausum esse, in extera et inimica Romanis provincia visitatorem egisse synodum congregasse, primi ordinis episcopum deposuisse? Hoc certe numquam passi essent Burgundiones, sed nec umquam id cordatissimus vir Hilarius tentasset, qui Romanum monachum in presbyterum consecravit, ut hujus Vita testatur, non aliam ob causam eum ex Jurensem locis ad se evocavit, quam quia Jurensem loca, quæ Burgundicæ dominationis erant, adire fasilli non erat, ut sacerdotalia munia illic exerceret.

6. Ex ultima ista ratione alia sequitur, quod nimirum Valentinianus imperator non ita ægre tulisset Celidonium ab Hilario fuisse depositum, nec illius causam adversus hujus sententiam tam ardentem suscepisset defendendam, si extra dominationis suæ limites episcopus fuisset Celidonia. Immo vero hoc illi acceptissimum fuisset, quod Romanæ ditionis episcopus in eas Ecclesias quæ ab illa avulsæ fuerant jus et potestatem sibi vindicasset. Hoc enim erat viam Romanis aliquatenus parare ad regiones illas suo iterum jugo subjiciendas.

Ex dictis manifestum est Celidonium non ex alia provincia fuisse quam Viennensi. Quod etiam innuit sanctus Leo in utraque epistola ad Viennenses, in quibus significat merito Hilarium potestate in provinciam Viennensem privatam esse, quoniam eam male usurpaverat, seu ea male usus fuerat: non certe in causa Projecti, qui ex alia provincia erat; igitur in Celidonii negotio: *Noverit se, inquit, non solum ab alieno jure depulsum, sed etiam Viennensis provincie, quam male usurpaverat, potestate privatam.* Potestas igitur ista propria fuit Hilarii, quandoquidem hæc ab alieno jure, a quo superius legitur depulsus, expressis verbis distinguitur, tamquam legitima, etsi non legitime usurpata.

CAP. IV. *Sanctum Hilarium Arelatensem legitimum judicem fuisse Celidonii, eo quod Arelatensi episcopo potestas metropolitana in provinciam Viennensem competere. Hujus potestatis vestigia ab ætate S. Trophimi usque ad Taurinensem synodum.* — Abunde in superioribus probatum a nobis Celidonium in provincia Viennensi sedisse episcopum. Inde consequens est totam hanc controversiam huc modo devolvi, si male judicatum est ab Hilario causam non esse nisi ex his tribus unam; vel quod sibi ipse contra fas potestatem metropolitanam in provinciam Viennensem vindicavit, vel quia episcopum neque confesum neque legitimis testimoniis convictum ab episcopali dignitate nihil tale merentem dejecerit; vel denique quod Celidonium appellentem sedem apostolicam non audierit, nec passus fuerit suum iudicium a primaria sede retractari ac reformari. Quæ tria suo nobis ordine discutienda sunt; ac primum quidem de metropolitico Arelatensium episcoporum jure dicendum probandumque, 773 hoc penes illos (b) semper fuisse, non autem pertinuisse ad Viennenses episcopos.

Et quidem omnia percurrenti sæcula a prædicato in Galliis Evangelio usque ad Hilarii ætatem (hoc enim nobis satis est, nec plura aggredimur) ubique

A Arelatensis Ecclesiæ privilegia ac prærogativa cent nullumque fere superest Gallicanæ antiq. monumentum in quo non appareat nisi aliquod metropolitice dignitatis, quam Arelatensis episcopi gesserint, vestigium.

Post Trophimum (qui a sede apostolica r. primus Arelatensem fundavit rexique Ecol. sed cujus incerta ætas eruditorum disputata est) nullum novimus hujus sedis episcopum tiano antiquiorem, cujus apud sanctum Cyprianum memoria in epist. 68 ad Stephanum papam. I tiano illo Novatianæ partis feutore a comm. collegarum et episcopatu removendo scripsit nus Lugdunensis ad sanctum Cyprianum Caneensem, idemque cum aliis Gallicanis episcopis scripserat ad Stephanum Romanum episcopum quem et ipse Cyprianus illam quam laudavit epistolam ab Hilario porro magnum, ut ego reor, argumentum sumimus in gratiam E

B Arelatensis. Nisi enim primatum gessisset huius episcopus in provincia Romana, non erat ad Transalpinos transmarinosque episcopos certetur a Gallicanis episcopis, ut de Martiano agerent. Præsto fuisset metropolitani tate seu Viennensis, ut volunt, seu alius cujus. Etsi enim nondum forte ita ecclesiasticæ hierarchiæ forma ibi constituta ac firmata esset ut postea nata fuit, dubium tamen non est quin aliqui episcopos præemineret, penes quem cæterorum, et cum opus erat, in synodum confessorum cura ac sollicitudo resideret, sive ex diocesis suæ id obtineret, sive ex sacerdotii anticitate sive ex communi sacerdotum suffragio ac digne demum erat quem Faustinus cæterique Gallicani episcopi sollicitassent ad urgendam Martiano tationem. Qui si tergiversatus fuisset, notaretur culdubio hujus primarii episcopi occitanti Faustino ad Cyprianum, vel a Cypriano ad Ecol. num scribente. 2º Ita Cyprianus alloquitur Ecol. num papam: *Quapropter 774 facere te oportissimas litteras ad coepiscopos nostros in Gallia stitutos, ne ultra Martianum, etc.* Et infra: *Datur in provinciam, et ad plebem Arelate consistente litteræ, etc.* Si quis alius ab Arelatensi episcopis illam jure metropolitico provinciam, potius dixisset: *Ad coepiscopum nostrum metropolitanum vel primatem* (more Africano) et alias fecerunt Romani pontifices, cum alii Gallicanis regionibus contra canonum instituta punè perpetrari audiebant? 3º Non esse cur Arelatensem episcopum, potius quam ad alium Gallicanis dirigerentur aliarum regionum seu clericali catholici, et formatæ inscriberentur, nisi præfulsisset sedis suæ privilegio et metropolitici vel simili dignitate: hoc enim erat magnorum politarum, vel etiam exarchorum privilegium autem habet Cyprianus: *Significa plane nol in locum Martiani Arelate fuerit substitutus: mus ad quem fratres nostros dirigere et cui debeamus.* Hæc ita se habebant circa ducente quinquagesimum quintum Christianum, a quo ad Arelatense concilium primum nihil antiquorum monumentorum Gallicanæ Ec

C

D Sexaginta igitur fere post annis congregatus jussu Constantini imperatoris celebre (d) con-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hoc et sequens argumentum falsa hypothesis nituntur: nam hæc regiones hoc tempore Romano imperio suberant, uti monuimus annot. 1 (*Supra, col. 431, n. 1*) in c. 1.

(b) Metropolitico jus semper jam inde a S. Trophimo et sæculo III fuisse penes episcopum Arelatensem, nemo credit, si legerit quæ de sera ecclesiasticarum metropoleon institutione in Galliis dicuntur part. II observ. c. 5, n. 2.

(c) Nondum institutis per hæc tempora metropoli-

tanis, nihil mirum si Africani et Galli de M scripserunt ad Romanum pontificem, quipsum solus altiori jure omnibus ac præsertim episcopis præsidebat.

(d) Hoc concilium nihil confert ad jus metropolitico vindicandum Arelatensi aut Viennensi episcopo, cum nulli, ut diximus, tunc essent in Gallia. Cur autem Marinus primum inscriptione epistolæ ejusdem synodi, licet politanus non esset, vide observ. part. II, c.

in civitate Arelatensi, cujus civitatis ipse delectus illius Ecclesie et episcopi dignitatem astruit. Hæc non urgeo, uti nec subscriptionum ordinem quo Viennensi præsit Arelatensis; non enim episcoporum qui huic synodo interfuerunt nomina eadem serie subscripta fuisse existimo in primario et autographo synodi exemplari qua nunc in editis concilii descripta leguntur, de qua infra paulo fusius disseremus. Quamquam ex eo saltem istud evincimus, per id temporis, quo hæc scriba, quisquis est, exarabat, Arelatensem episcopum dignum existimatum fuisse, qui Viennensi anteponeretur. Sed majoris momenti est ac ponderis quod et in capite epistolæ synodice primus, et in Breviario ejusdem canonibus præfixo solus nominatur Arelatensis episcopus Marinus: quod metropolitice in eo dignitatis certum apud me indicium est. Primarium enim locum synodi tenere non potuit, nec omnium synodi nomine facere, nisi primarius provincie 575 episcopus fuisset vel Viennensis, si jam a solida Narbonensi decerpta erat, vel totius provincie Romanæ, si adhuc stabat solida Narbonensis. Iste enim mos semper obtinuit, ut cujusque provincie metropolitanus ei synodo præesset, quæ intra suæ provincie limites congregata haberetur, licet civitas illa proprium haberet episcopum. Sufficiat modo ad exemplum Diospolitana synodus, cui præsidit Eulogius Cæsarensis episcopus an. 415, licet Diospolis sub Jerosolymitano episcopo jaceret. Si ergo Viennensis civitas metropolitica dignitate tunc temporis fuisset ornata, Jus sibi suum præripi non passus esset Verus Viennensis episcopus, qui aderat concilio; primus omnium subscripsisset, et ipse omnium nomine synodicam confecisset epistolam, ad pontificem Romanum de tota synodo relaturus. Hoc exemplum non parum Arelatensis privilegio favere intellexerunt synodi Arelatensis Patres, cum canone 18 illud ad confirmandum jus synodi, Arelatensis episcopi arbitrio congregandæ, adduxerunt.

Asserit quidem illustrissimi Petri Marce continuator Baluzius lib. v Concord. sacer. et imp. oap. 30, num. 4, Marinum Arelatensem non vindicasse sedi suæ jus metropoliticum in epistola synodica; sed e contra vocari episcopum provincie Viennensis in veteri catalogo episcoporum qui ad Arelatensem synodum con-
tinerunt. Verum unde habes, vir erudite, hoc sibi jus non vindicasse Marinum? Si ex eo quod provincie Viennensis episcopus dicitur in veteri illo catalogo, jam ob eamdem rationem adimendus est etiam primatus Vero Viennensi, episcopo, cui illam, ut opinor, asseris: non aliter enim subscribit Viennensis, immo nec Massiliensis, Arausicanus et Vasionensis. Hoc unum discrimen in Arelatensis gratiam occurrit, quod ejus subscriptio cæterorum nominibus præponatur, excepto Massiliensi, qui in antiquis editionibus non apparet, sed in sola Sirmondi Gallicanarum synodorum editione.

In concilio Agrippinensi adversus Euphratam, cui Maximinus Treverensis jure (a) metropolitico præsidebat, primus omnium post ipsum inscribitur et suffragium dixit Valentinus Arelatensis. Quod etsi aperte jus metropoliticum non asserat, dignitatem tamen sedis designat aliquatenus.

Agrippinensem synodum secuta est septimo post anno Arelatensis, cui præfuit (b) Saturninus 776 ejusdem civitatis episcopus qui quidem Arianæ factioni addictus erat; sed cum nec ab Hilario nec a Sulpitio Severo notatus sit tamquam perperam sibi

BALLERINIORUM

(a) Treverensem episcopum metropolitam fuisse hoc tempore quo nondum institutæ fuerunt ecclesiasticæ metropoles, omni fundamento caret. Cæterum de hac synodo Agrippinensi plures dubitant. Certe Valentinus Arelatensis in hujus Ecclesie diptychis a Mabillonio editis non legitur.

(b) Quæ hic et in sequentibus colliguntur ex gestis Saturni Arelatensis, quam sint inania, patebit ex

arrogatæ presidentiæ reus, integra nobis manet probatio, quæ inde sumitur pro jure Arelatensis Ecclesie.

In Bitterensi quoque synodo primatum tenuit idem Saturninus, ut ex Hilario, Severo Sulpitio et Hieronymo facile colligitur; qui jus vel cogendæ synodi, vel in ea primum locum habendi eidem etsi vaferissimo homini non abjudicant: sicut nec Patres concilii Parisiensis, qui eum excommunicatum declarant, non aliam ob causam, quam quia statutis salubribus impiissime contradixit.

CAP. V. Quid pro primatu seu metropolitica potestate contulerit Arelatensi episcopo synodus Taurinensis.—Hucusque primatum ubique in provincia Narbonensi obtinuisse videtur nemine contradicente vel repugnante. Arelatensis episcopus, quem in omnibus magni momenti negotiis cunctis præeuntem intuemur. De Viennensi autem episcopo altum ubique silentium.

At inter utrumque oriri cœpta est de primatu contentio circa tempora concilii Taurinensis, quod vulgo anno trecentesimo nonagesimo septimo celebratum creditur, melius tamen ad initia sequentis sæculi rejicitur; quoniam ex pluribus Zosimi papæ epistolis patet tunc Turonum episcopum fuisse Briccium successorem sancti Martini, quem anno quadragentesimo aut etiam sequenti, 11 die Novembris obiisse eruditores tradunt chronologi ex Severo Sulpitio. Quam supputationem qui amplectitur, dicat necesse est concilium istud, quod mense Septembri convocatum indicat præfatio ejusdem, non ante quadringentissimum secundum vel sequentem annum celebratum esse.

Qua autem (c) occasione motam putemus hujusmodi controversiam? Hanc ergo natam existimo occasione partim novæ divisionis Galliarum, partim ingentium barbararum quæ exeunte quarto sæculo eam partem Galliarum concusserunt. Maximus enim tyrannidem arripuit in Britannia an. 382, Treveris sedem imperii collocavit, Gratianum imperatorem apud Lugdunum a suis desertum 777 an. 383, per Andragathium ducem peremit. Dugenius pariter Arbogastis comitis præsidio fretus affectavit vique usurpavit imperium ann. 391; succedenti denique anno Valentinianum imperatorem idem Arbogastes apud Viennam interfecit. Per has procillas probabile admodum est Viennensem episcopum caput erexisse ad primatum, cui prehensando locum dedit provincie Narbonensis in plures non ita pridem facta divisio, indita Viennensi provincie ex urbis nomine appellatio, et in diversam adversamque dominationem Viennensis ejusdem provincie scisso, aliquibus civitatibus tyranno parentibus sub Viennensi, aliis cum Arelatensi sub Romana ditione perseverantibus. Facile enim fuit Viennensi antistiti, cujus civitas olim in laterculo imperii metropolis fuerat, et antiquitate eminebat, hoc tyranno persuadere, ut ubi primatum ecclesiasticum constitui juberet, ubi imperii sui sedem vel saltem incunabula habebat. Fundatum his titulis primatum, quibus potuit præsidium tutatus est, qui non aliud passim affectatæ dignitatis metropolitice fundamentum protulit, quam civitatis antiquitatem, et ejusdem dignitatis olim in civilibus concessæ possessionem.

Huc devenerat controversia primis quinti sæculi annis, cum illius seu dirimendæ seu utcumque sopiendæ gratia concilium Taurinense Gallicanorum ANNOTATIONES.

observ. part. II, c. 6, n. 5, ac propterea nihil firmum hactenus allatum est pro vetustiori jure metropolitico episcopi Arelatensis.

(c) Veram controversiæ occasionem detegemus in observ. part. II, c. 5, n. 9, et numero sequenti Quenelli commenta, quæ hic mirifice agglomerantur, palam fiunt.

episcoporum precibus congregatum est; cuius canon 2 ejusmodi est: *Illud deinde inter episcopos urbium Arelatensis et Vinnensis* (observa primo loco nominatam Arelatem) *qui de primatus apud nos honore certabant, a sancta synodo definitum est, ut qui ex eis approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provinciae honorem primatus obtineat, et ipse juxta canonum praeceptum ordinationum habeat potestatem. Certe ad pacis vinculum conservandum, hoc concilio utiliore decretum est; ut, si placet memorularum urbium episcopis, unaquaqueque de his vinciniores sibi intra provinciam vindicet civitates, atque eas Ecclesias visitet quas oppidis suis vicinas magis esse constituerit; ita ut memores unanimitalis atque concordiae, non ulter alterum longius sibi usurpando, quod est alii propius, inquietet.*

Ex his synodi verbis perspicuum est, 1. jamdiu molestissimas inter Galliarum episcopos dissensiones exorsisse de Viennensis provinciae, immo et de aliarum provinciarum primatu: quoniam et illorum jura etharum limites ex perturbationibus per tyranidem Maximi subortis intra Gallicanas provincias, obscura et difficultatibus impedita 778 evaserant; ita ut, cum vix posset Gallicanis episcopis iudicibus hæc controversia dirimi, plerisque videlicet vel propria vel amicorum causa occupatis, ad vicinos coepiscopos causam deferre velut depositis compromissis illarum regionum episcopi proposuerit. Episcopi Italicæ diocæseos, ut provinciae Viennensis aliarumque contigui ad hoc delecti sunt, eo libentius quod jamdudum illius diocæsis primatem sanctum Ambrosium dissidiorum suorum iudicem peroptarant, opinor, Galli antistites: quem propterea ad suam synodum ut conveniret frequenti legatione sollicitarunt. De hoc enim negotio pronum est ipsum Ambrosium intelligere, cum in funere Valentiniæ perorans, testatur sibi rescripto Valentiniæ ipsius acito in Gallias, ut eum vadem fidei suæ apud comitem Arbogastem haberet, hoc esse denuntiatum accelerandi itineris causa, non ad synodum Galliae, sed ad baptismum Valentiniæ Augusti ipsum esse vocatum. *Additur, inquit, eo ut properarem ocius, nec arbitrare causam itineris mei synodum Gallorum esse episcoporum, propter quorum frequentes dissensiones crebro me excusaveram, sed ut ipse baptizaretur in ipso egressu.* Hæc Ambrosius dicebat ann. 592, quo Valentiniæ occisus est: unde et conjicimus post Maximi tyranni, qui Galliarum statum (a) provinciarumque ordinem demutarat, necem quarto ante anno illatam coeptum esse inter Gallicanos episcopos Ecclesiarum suarum juribus decertari, præsertimque inter Arelatensem Viennensemque, quos inter de primatu agebatur. Quam autem provinciam detrectavit Ambrosius a dissensionum turbis alienus, hanc postmodum suscepit precibus Gallorum victus Simplicianus ejus successor, vel qui Simpliciano successit Venerius, quorum alterutrum par est credere Taurinensi concilio præfuisse; quod ne citius celebraretur, impedimento fuerunt quæ Valentiniæ mortem secuta sunt procellæ, perturbatusque rerum Gallicarum ex altero superveniente tyranno Eugenio status.

Ex synodi verbis alterum elucet, ad hoc nimirum totam controversiam devolvi, ut quænam illarum civitatum esset metropolis inquireretur. Hoc videlicet apud iudices certum erat, illi deferendum esse in ecclesiasticis primatus honorem, qui eundem in civili politia obtinueret. In quam partem propenderent Taurinensis Patres satis hac definitione ipsi innuunt. Et si enim neutri civitatum primatum dare sua viderentur sententia, revera tamen illum Arelatensi

adjudicabant, quam tunc temporis (b) metropolim 779 esse constabat. Unde non sine arte conscripta mihi videtur esse illa definitio, quæ non decernit illi attribuendam esse metropolitanam dignitatem, qui comprobaret suam civitatem olim et ex antiquo fuisse metropolim, quod rem in ancipiti reliquisset, et operosæ inquisitionis dedisset locum, sed quæ approbaret esse, per eam scilicet tempestatem; quod aliud non erat quam in gratiam Arelatensis pronuntiare.

Honorius enim Augustus (*Apud J. Sirmond. in notis ad Sidonium, p. 245*) in edicto ad Agricola præfectum Galliarum dato anno 418 (quo vix quindecim annis antiquior erat Taurinensis synodus) Arelatem expresse appellat metropolitanam civitatem, quod jamdiu tali eam decore ac nomine insignitam fuisse argumento est. Unde cum in ea septem provinciarum conventum fieri præcipit, significat id ipsum non de novo institui, quippe quod jam a præfecto Petronio jussu erat observari, *rationabili plane probatoque consilio*; sed potius reparari, quoniam *interpolutum vel incuria temporum, vel desidia tyrannorum fuerat, ut in eodem edicto queritur factum Honorius Augustus.* Inter hos tyranuos præcipuum intellige Constantium, qui Arelatem expugnavit, in eam tamquam in primariam totius provinciae se recepit, et in ea obsessus ab Honorio an. 411 ad deditionem compulsus est; qua expugnata, *provincia ista, inquit, Sozomenus, rursus ad Honorii imperium reversa est, ac ducibus ab illo constitutis paruit.*

Neque tribuenda videtur Petronio Arelatensis civitatis in metropolim evectio, quæ et præfectoria potestatem superabat, et Petronii ætate anterior erat (*Gallor. episcop. preces ad S. Leonem*). Hanc enim civitatem a Valentiniæ imperatore specialibus privilegiis, puta sede præfecturæ, et aliis, auctam fuisse, immo et metropolim esse appellatam asserunt episcopi Gallicani in eo libello quem pro Arelatensi episcopo obtulerunt papæ Leonis. Quid enim vero est civitatem esse omnium Galliarum matrem, nisi omnium civitatum esse metropolim? Hoc autem a Valentiniæ seu primo, seu secundo collatum esse Arelatensium civitati, publico libello asserere (nisi pro certo habitum) numquam ausi essent tantæ probitatis ac prudentiæ episcopi, præsertim cum libellus et adversariorum, et pontificis Romani, et totius Urbis oculis lustrandus esset, et nihil esset facilius quam falsi arguere quidquid falsi precibus insertum esset?

Sed pluribus ante utrumque Valentiniæ annis ita nobilitata reperitur Arelas a Constantio Augusto Constantini imperatoris filio, ut ab eo pro metropoli habitam esse vix ambigendi sit locus. In ea quippe solitus erat commorari, cum in Galliis versabatur; in ea theatrales ludos, in ea circenses edidit, in ea etiam consulatum septimum iniiit, quem et circensium ludorum editione celebrem fecit. *Arelate hiemem agens Constantius, inquit Ammianus Marcellinus, lib. xiv. post theatrales ludos atque circenses ambitioso editos apparatu, ad diem sextum idus Octobris, qui imperii ejus 780 annum trigesimum terminabat, etc.* Et infra: *Constantius consulatu suo septies et Cæsaris iterum egressus Arelate, Valentiam petit, etc.* Ist hæc ab aliis quoque Augustis ac consulibus præstita esse apud Arelatem testati sunt in laudato libello Galli episcopi. Quorum etiam relatione, sicut et Honorii in recensito edicto, docemur Constantinæ nomen Arelatensi civitati inditum a Constantino Magno; qui sicut ad veteris Romæ exemplar novam in Orientalibus partibus ædificavit, suoque ornavit nomine, ita in Galliis talem Arelatem esse voluit, cui utrisque illius splendor et decora communicarentur, quæ eam ob causam

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Nulla provinciarum mutatio sub Maximo probari poterit. Non pauca Quesnellus gratis pronuntiat.

(b) Non Arelatem, sed Viennam hac tempore fuisse civilem metropolim, luculenter statuimus part. II

observ., c. 4, n. 5 et seqq., ac n. 2. Quesnellus argumenta pro Arelate allata excutiemus. Taurinensium porro Patrum sententiam non de civili, sed de ecclesiastica metropoli accipiendam esse ibidem probabimus c. 5, n. 9.

et Constantina ab ipso imperatore, et Gallula Roma ab Ausonio nuncupata est. Talis fuit in civilibus Arelas a primo Christianorum imperatorum Constantino, usque ad Valentinianum III, Leoni et Hilario æqualem. Qualis autem sub gentilibus fuerit, vel uno Leone nostro teste edocemur, ut supervacaneum otiosumque fuerit antiquiora monumenta scrutari: fatetur enim ultro *consideratis allegationibus utriusque partis præsentium clericorum, civitatibus Viennensi et Arelatensi commune jus quondam fuisse, idque a gentibus esse proditum* (Epist. 50, cap. 1, ad episc. provinciæ Vienna. libello respondens).

CAP. VI. *Zosimi papæ decreta quibus metropolitana potestas asseritur Arelatensi episcopo, expenduntur et a falsi suspicionibus vindicantur.*—Concilii Taurinensis etatem turbulentissima tempora exceperunt, pluribus per æa tyrannis Gallias occupantibus, in eadem etiam irruentibus Gothis, Burgundionibus, aliisque barbaris; quo factum est ut omnis ecclesiasticus ordo per eas regiones pessumdaretur. Nusquam enim, inquit de illorum temporum ac locorum Ecclesiis Salvanus testis oculatus, *nusquam improbiarum voluntas, nusquam inquinatio vita, nusquam corruptior disciplina.* Quamobrem nec illius concilii ordinationi, nec antiquioribus statutis locum aliquem fuisse per ea tempora putandum est. At pacatis utrumque Galliarum rebus, de rursus instauranda tam ecclesiastica disciplina quam politica civilis serio cogitarunt Ecclesiæ et imperii principes. Imprimis vero de restituendis Ecclesiis et civitati Arelatensi sacris civilibusque privilegiis actum est. De civilibus testis est Honorii constitutio superius laudata, quæ anno 418 data est, quam videre est apud J. Sirmundum in notis ad Sidonium (Pag. 245). De ecclesiasticis locupletissimam memoriam habemus in papæ Zosimi epistolis, quæ cum anno uno præveniant Honorii edictum, vel hoc solo argumento perspicuum est non ex sæcularium tantummodo ordinationum imitatione natum esse ecclesiasticum Arelatensis civitatis splendorem, sed in natis illius Ecclesiæ juribus primævisque prærogativis eundem esse fundatum.

781 Ex iis Zosimi epistolis, quæ alia Arelatensis episcopi jura attinent, ad alium locum rejicimus; modo quæ metropolitanum constituunt attendamus. Sic igitur in epist. 5, quæ est ad universos episcopos per Gallias et septem provincias constitutos: *Jussimus autem, inquit, præcipuum, sicuti semper habuit, metropolitanus episcopus Arelatensium civitatis in ordinandis sacerdotibus teneat auctoritatem;* et infra: *Metropolitane Arelatensium urbi vetus privilegium minime derogandum est, ad quam primum ex hac sede Trophimus summus antistes, ex cujus fonte totæ Galliæ flui rivulos acceperunt, directus est.* Mitto alia quæ ad idem recidunt, vel referentur opportuniore loco.

Observatione porro dignum, quod (a) Zosimus non novum jus se condere, nec nudius tertius institutum firmare se dicit, sed vetus privilegium esse affirmat, quod semper Arelatensis episcopus habuerit; illudque asserit in Trophimi summo pontificatu fundatum, qui videlicet primus illas provincias fide Christi imbuat, et episcopali rexit auctoritate, cujus proinde jura legitimo successionis ordine in ejus sedis hæredes transmissa piaculum fuerit violare.

Tam patens tamque decretorium est hujus pontificis testimonium, ut nihil non agant adversæ sententiæ auctores, quo illud infirmum irritumque reddant. Alii nimiam Zosimi credulitatem arguunt, quam in aliis quoque negotiis manifestam fecerit, veluti cum sibi a Pelagio et Cælestio hæresiarchis ita imponi permisit, ut catholici tam ipsi, quam eorum libelli ab illo judicati sint; e contra vero Africani episcopi, invicti illi gratiæ defensores, ab eo pontifice

levitatis et imprudentis zeli arguerentur, quod utrumque etsi catholice, ut putabat Zosimus, sentientem, ex levium susurronum scriptis damnationis sententia percussissent. Alii Zosimo ipsi parcentes, scripta ejus nomine vulgata ita falsi insimulant, ut multis rationibus ac momentis sibi certissimum id esse autument. Quibus quoniam multum interest ne fides leviter abrogetor, doctissimorum virorum argumenta, sepositis omnibus præjudiciis, examinanda sunt.

Primo igitur loco aiunt vel ex hoc uno suppositionem epistolarum Zosimi palam fieri, quod Arelatensis episcopus semper fuisse metropolitanus in illis asseritur; quod numquam scripsisset Zosimus, repugnantibus antiquis omnibus notitiis provinciarum, in quibus Arelatensium civitas. Viennæ, ut metropoli, subjecta legitur.

Verum quibus, amabo te, major fides debetur; an notitiis hujusmodi quarum ætas auctoritasque incertæ; an epistolis Zosimi? Immo cum antiquis illæ ignotæ sint, et a paucis tantum annis in lucem eductæ, fides 782 earum plurimum vacillat. Quia tamen plura earum exemplaria proferuntur sibi invicem simillima, nec in paucis codicibus mss. habentur, omnem eis auctoritatem detractam nolim. Sed cum adversus Arelatensium jura nihil valere queant, nisi ante Zosimum conditas esse pateat inaniter prosus erit ex iis ducta probatio, postquam demonstratum a nobis fuerit, non modo post Zosimum, sed etiam post S. Leonem cœpisse exarari notitias hujusmodi; quod inferius præstabimus. Quo facto licebit in adversarios telum retorquere; si enim sua servata fuerit Zosimi epistolis auctoritas, tum invicta erit sumpta ex iis pro Arelatensium metropoli probatio. Commodius etiam eluentur in sequentibus alia quæ ex eodem primatu repetuntur ab adversariis argumenta.

Opponitur secundo perperam Zosimo ascribi epistolas decretales, quæ nec in codice Ecclesiæ Romanæ, qui a Dionysio Exiguo compactus est, nec collectione Isidori continentur.

Sed vix eget responsione hujusmodi objectio. Quam multæ enim tum aliorum pontificum, tum Zosimi ipsius, Leonisque nostri epistolæ, decretales utique celebres, et indubitata fidei epistolæ, quasque posteritati commendare plurimum intererat Romanæ sedis; quam multæ, inquam, hujusmodi neutri collectioni insertæ reperiuntur? Ac ne extra presentis controversiæ fines evagemur, proluxa hæc ad Viennenses epistola, cui modo incumbimus, utriusque Collectoris illius diligentiam fugit. Alia item Leonis epistola, quæ totam hanc litem inter Arelatensem et Viennensem episcopos composuit, a Symmacho quidem laudata est, sed a card. Baronio primum est edita in Annalibus, et omnibus ignota decretorum pontificiorum collectoribus: innumeræ demum aliæ, quæ in mentem hæc legentium, etiam me tacente, incurrunt, in nullis codicibus Decretalium reperiuntur; adversum quas tamen ex Isidori Dionysiique silentio præscribi omnibus antiquitatis ecclesiasticæ studiosis molestissimum foret.

Symmachum porro Leonemque pontifices Romanos de his epistolis siluisse, quod tertio loco objiciunt, partim verum est, partim vero falsum.

Siluit quidem Symmachus, sed quid mirum? Mirum potius esset, si illius decessoris sui decretum retulisset, quod antiquatum volebat. Nullo modo enim Zosimi ordinationem circa præsens negotium attendit Symmachus (Epist. 9, ad episcopos Galliæ), sed Leonis solummodo, cujus sententiam inconcusam permanere constituit. Nec ille novum condidit edictum, sed quod fuerat a Leone promulgatum, in lucem (ut ipse ait) reddidit suis affatibus.

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

(a) Zosimi litteræ, licet genuinæ sint, utpote sumptæ ex mss. collectionis Arelatensis, quæ nihil supposititium præfert; per subreptionem tamen

Patrocli antiquissimum jus metropolitanum Arelatensis episcopi falso ingerere patebit ex observ. part. II, c. 2.

788 Ad Leonem quod attinet, nomen quidem Zosimi non expressit, verum decreti ejus tam disertam fecit mentionem in hac epistola 10 ad Viennensis provinciae episcopos, ut clarior haberi non potuerit. Quid enim aliud significant hæc verba: *Quid sibi Hilarius quaerit in aliena provincia, et id quod nullus decessorum ipsius ante Patroclum habuit, quid usurpat? Cum et ipsum quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit sententia meliore sublatum.* Nemo non videt nullius sedis Romanæ pontificis decretum in gratiam Patrocli conditum a Leone potuisse commemorari, nisi decretum Zosimi, a quo Patroclus sui juris in provinciam Viennensem et alias obtinuit confirmationem. Eodem ergo argumento quo funditus everti epistolarum Zosimi fides putabatur, hoc e contra firmius roboratur, ut nullum aliud conquerere opus sit, ad earum epistolarum sinceritatem comprobandum post Leonis tam authenticum tamque manifestum testimonium.

At saltem de utraque Narbonensi, inquis, nihil S. Leo habet in ista epistola vel aliis. Quid inde? Manifestum est Ravennium juri suo in utramque Narbonensem a prædecessoribus suis defenso, ultro cecidisse, et solam potestatem metropolitica Viennensis provinciae sibi reservasse asserendam: quam qui Patroclo confirmaverit Romanus pontifex, alius præter Zosimum citari a Leone nostro non potuit. Hæc nobis sufficeret respondisse. Contendo tamen præterea de alterutra Narbonensi sermonem esse in his verbis: *Quid sibi Hilarius quaerit in aliena provincia?* etc. Non enim hic loquitur de Viennensi, quam nunquam alienam ab Hilario censuit Leo, quamque nullus pontificum Romanorum eidem ante Leonem abrogarat. Sed de his uberior in parte II dissertationis, de Negotio Projecti, ubi Leonis testimonium expendemus.

Quarto loco objiciunt loquendi modum quem usurpat auctor illius decreti elatiorem esse quam ut Zosimo conveniat; ita enim incipit: *Placuit apostolicæ sedi,* etc. Qui hæc majores animos præferre existimant, legant Leonem nostrum in plerisque epistolis, velut in iis quas ad Africanos, ad Anastasium Thessalonicensem, immo et in hac ipsa ad Viennenses episcopos; legant ipsius Zosimi litteras ad episcopos Africanos in causa Cœlestii datas, quibus nihil imperiosum magis, et **784** hæc ejusdem epistolas tamquam a Zosimi stylo alienas non ei abjudicandas putabunt.

5. Prætermissa a Leone et Symmacho de formatis ab Arelatensi dandis mentio non levem suppositionis litterarum, ubi de formatis sermo est, injicere creditur suspicionem.

Respondeo superfluum fuisse formatarum mentionem; cum inter metropolitana munita necessario jus dandi litteras hujusmodi numeraretur. Placuit de illis meminisse Zosimo, ad idque necessitate compulsus est: quoniam occasione turbarum quæ annis præcedentibus Gallias concusserant, et earum concertationum quæ de primatu notæ fuerant inter episcopos, formatarum usus intermissus fuerat, vel ab aliis contra fas usurpatus: restitutus a Zosimo fuit eam ob causam: *Quia, ut ipse ait, plures se episcopos sive presbyteros, sive ecclesiasticos simulantes, quia nullum*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Privilegium formatarum Arelatensi concessum a Zosimo, non in solam ipsius ecclesiasticam provinciam, seu in Narbonensem solidam eidem ab eo pontifice attributam, sed in *quamlibet Galliarum* partem extenditur epist. 1, c. 1. Hoc autem jus antiquum probari nequit; cum et in Oriente et in Occidente receptum esset ut clerici ab episcopis, episcopi autem a metropolitanis formatas acciperent; quemadmodum docet P. Constantius in monito ad eandem Zosimi epistolam: ubi etiam miratur testimonium a Quesnello produci ex Cypriani litteris ad Stephanum papam, in quibus nullus occurrit de formatis sermo.

(b) Sequentia quoque verba in utraque epistola

A formatarum documentum exstat, per quod confutari, in nomen venerationis irrepunt reverentiam promerentur (Zosimi epist. Galliarum). Quod (a) jam dudum Arelatensibus tributum fuisse patet ex epistola S. Cy ad Stephanum papam pro Marciani Arelatensi positione scripsit, de qua superius.

6. Urget vir eruditus hanc epistolæ quælam: *Ad cujus notitiam si quid illic negotii serit, referre censuimus, nisi magnitudo nostrum requirat examen.* Hæc, inquit, ex epistolis posteriorum pontificum, quæ Arelatensibus episcopis demandaverunt, tribus Zosimi conveniunt. His non uno accedimus: ac primum quidem adduco emendatam Baronium, qui testatur in multis unde epistolas Zosimi descriptas habuisse illius quæ est ad episcopos Gallos, Afros eandem clausulam legi quæ est in superius agimus, ad universos episcopos per Gallias provincias scripta, ab his scilicet verbi autem præcipuam, etc., usque ad illa (b): *tudo causæ etiam nostrum requirat examen an. 417, num. 48.* Unde conicere licet, quæ a Zosimo omissa sunt in epistola Hispanos, omissa esse pariter in epistola Gallos attinet, et superaddita postmodum quo. Verum conjecturæ huic cedens, reseramus pontificem ita Arelatensium episcopos defendenda suscepisse, ut tamen **785** eorum non omnino oblivisceretur. Quamotenus provinciam Viennensem aliasque studuit persequi, ut eundem sibi in hujus potestatem jectum haberet: quod præstitit, dum et jus ei quasi ex privilegio decrevit, et aliorum causarum examen ac iudicium reseramus modo agens Zosimus decessoris sui Innocentii vestigia, qui ad Victricium Rothomagensis, cap. 3: *Si autem, inquit, majorem fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam synodus statuit, post episcopale iudicium.* Utrumque æmulatus S. Leo, eandem in iis epistolis apposuit, quibus Thessalicensi scopo Anastasio vicariatus sui munus. Unde non est cur aliquis miretur ut quæ Illyricianæ delegationis in metropoli Arelatensi institutum esse meditari in isto imaginem expresserit.

7. Sed si dictæ epistolæ Zosimi esse datam tam contrarias a Bonifacio et Cœlestii scribis ejus potuisse scribi, et istos per sui decreta voluisse convellere? Bonifacii epistola 3 ad Hilarium Narbonensem, et eundem de usurpata ordinatione Lutevæ in Narbonensi provincia.

Non plane video quid ex epistola Cœlestii episcopos provinciae Viennensis et Narbonensis Zosimi epistolas assumi possit. Sed quid tam Cœlestinum, quam Bonifacii revera fecit) prædecessorum suorum decretum scripsisse, hoc insolitum non est plis comprobatur, ut in hac ipsa, quar

leguntur; nec in epistola ad Afros oritur textus subindicat.

(c) Cum Zosimus ecclesiasticorum relationem præcepit, et majores causas examini ac iudicio reservatas prætulit sibi incompetentem, sed jus suum per quod non tam ex primatu divinæ in totam Ecclesiam, quam ex peculiari in Ecclesiis Occidentis palam dimanente sedes semper exercuit, ut pluribus exemplis, si vacaret, probare possent snellus hic quoque animum apostolicum infensum manifestat.

causa triplex occurrat. S. Leo id quod Patroclo a sede apostolica temporariter videbatur esse concessum, meliorem postea iudicio sublato fuisse asserit (Epist. 10); quod de Bonifacio debet intelligi, quam aiunt Zosimi decretis contraria statuisse. Anastasius II S. Leonis abrogavit constitutionem, decessorum suorum videlicet ordinationem (quod non oportebat) sub qualibet necessitate transgrediens; hisce verbis loquentem habemus ea de re Symmachum papam, epistola 1 ad Eonium Arelatensem. Sed et ipse Symmachus Anastasii ordinationem rescidit, Leonis constitutioni de divisione Viennensis provinciae adhærens, roburque addens.

8. Libellus Leoni oblati a Gallicanis episcopis in gratiam Ravennii, Zosimi quidem nomen retinet (quod subicitur), sed de alio tamen hæc libelli verba intelligi non possunt: Unde factum est, ut non solum provincie Viennensis ordinationem, sed etiam trium **786** provinciarum, contemplatione S. Trophimi, sicut et sanctorum prædecessorum vestrorum patrum factum sibi testatur auctoritas, Arelatensis Ecclesie sacerdos ad sollicitudinem semper suam curamque revocavit. Nec sententiam solummodo Zosimi refert, sed etiam verba usurpat, ut legenti facile appareat. Deinde Leonem alloquuntur pontifices, cui decretorum sedis apostolicæ non ignaro nomina pontificum a quibus prodierant appellare, et superfluum erat, et quadamtenus indecorum, ne pontifices pontificibus collidere velle putarentur.

Animadvertit, ut puto, lector, nos dum adversariorum objectionibus satisfacimus, plurimas eadem opera probationes assertorias protulisse, quibus epistolaram Zosimi sinceritas comprobatur. His omnibus vice coronidis addimus concilii Francofordiensis an. 794, præsentate Carolo Magno, celebrati suffragium. Canon quippe 8 huiusmodi est: De alteratione Ursionis Viennensis episcopi et Eliphanti Arelatensis episcopi lectæ sunt epistolæ B. Gregorii, Zosimi, Leonis et Symmachi, quæ, Leonis videlicet et Symmachi litteræ, desinierunt eo quod Viennensis Ecclesia quatuor suffraganeas habere sedes deberet, quibus illa quinta præemineret, etc. Quibus verbis quænam, precor, Zosimi epistolæ commemorantur, nisi ipsæ quas præ manibus nunc habemus? Sed et Gregorii ipsius Magni testimonium (Lib. iv, epist. 50, ind. 13) hoc in negotio posthabendum non est. Cum enim ad Virgilium Arelatensem, vices illi suas commissurus, scriberet, satis innuit Zosimi epistolam sibi tum ob oculos fuisse positam; inde enim repetit, quod ibidem refert de antiquitate privilegii Arelatensis, de prisca consuetudine sedis apostolicæ, et de certitudine qua cunctis liquet, quemadmodum loquitur, unde in Galliarum regionibus fides sancta prodierit.

Ex dictis apparet quam merito rideat Scaligerum Morinus (Eccl. Exercit. 24, Scaliger, epist. 348), quod Zosimi epistolam de Arelatensi controversia scriptas ausus sit commentitias et ridiculas pronuntiare, ab iisque confictas hominibus quibus plus otii quam fidei superferit. Sed utrum in eadem sententia perseveraverit Morinus, dubito. Ad oram enim Binianæ epistolarum istarum editionis, in eo codice quo vir doctissimus usus est, annotatas lego rationes ejusdem manu exaratas petitasque ex acriore stylo, silentio scriptorum, contrariis successorum decretis, provinciarumque notitiis; ex quibus suspectæ fidei epistolam scribit, confictasque tempore regni Arelatensis, ut Arelas supra Viennensem olim sedem Burgundioi regni eveheretur. Sed quantis annorum **787** intervallis regnum Arelatense antecedant auctores,

qui testimonio suo sinceritati epistolarum Zosimi suffragantur, ex eorum recensione clarissimum est.

Quod autem ad eos spectat qui non litteris Zosimi fidem abrogant, sed (a) Zosimi ipsius elevat auctoritatem, propterea quod erga Pelagium et Cælestinum nimis credulus eorum seversutiis circumveniri sit passus; respondeo longe discrepantem esse utriusque negotii rationem: difficillimum enim est in rebus theologicis, iisque præsertim quæ ad abstrusiores de gratia Christi quæstiones pertinent, etiam subtilissimos quosque non decipi, cum versutissimi hæresiarum sub catholicorum verborum involucris plerumque pestilentissimæ doctrinæ virus contegant. Tales erant Pelagius et Cælestius, quorum prior, eloquentia ac dicendi arte vix ulli secundus, potuit facillime Zosimo homini Græco per verborum fallaciam, quæ communia cum catholicis habebat, imponere, quemadmodum et ipse prius miseram illam, ut loquitur Hieronymus, Diospolitam synodum suis fraudibus deluserat. At in examine metropolitico jurium nihil prorsus cum mysteriorum auditorum investigatione comparandum fuit: in qua discussione si falli Zosimo contigisset, de errore fuisset per Viennensis aliorumque episcoporum litteras admonitus; nec tot scripsisset ad idem negotium pertinentes epistolam, quas nemini displicuisse animadvertimus, nisi Proculo Massiliensi episcopo.

CAP. VII. Honorium Augustum, Bonifacium, Cælestinianum et Leonem ipsum pontifices Romanos, nec non et Valentinianum III Augustum habuisse Hilarium pro metropolitano. — Non repetam quod superius ex constitutione Honorii Augusti allatum a nobis in gratiam civitatis Arelatensis, quam discrete metropolitam appellat. Sufficiat ad seriem anorum observandam illud indicasse.

Ad Bonifacium PP. venio, qui sub finem ejusdem anni pontificatum sumpsit. Hunc certe propensioris in Ecclesiam Arelatensem animi nemo suspicatus fuerit, si modo legerit epistolam quam scribit ad Hilarium Narbonensem episcopum, ubi Arelatensem de usurpata episcopi Lutevensis ordinatione arguit. Idem tamen manifestissime potestatem metropoliticam in provincia Viennensi Hilarii nostri prædecessoribus **788** defert in utraque sua epistola quæ res Gallicanas spectat. Scribens enim ad episcopos Galliæ de Maximo Valentiniæ civitatis episcopo de variis criminibus accusato, Patroclum primum nominat eorum omnium, quibus epistola inscribitur, ex quibus quatuordecim, qui numerantur, conflagatur, ut ego quidem (b) reor, provincia Viennensis. Etsi enim subscribentium episcoporum nomina non ex Ecclesiarum dignitate ac prærogativa ordinantur, metropolitano tamen primus semper locus reservatus est, sive in epistolis ad totius provincie episcopos scriptis, sive in iis quas provinciales scribere episcopi.

In altera vero epistola, quam ad Hilarium Narbonensem episcopum scripsit, arguitur quidem Patroclus quod in aliena provincia, prima scilicet Narbonensi, prætermisso metropolitano, contra Patrum regulas ordinasset: quod argumento est Patroclum propriam habuisse provinciam, quam prætergressus culpatur de violata synodi Nicænæ constitutione, quæ præcipit, per unamquamque provinciam jus metropolitano singulos habere, nec cuiquam duas esse subjectas. Quæ constitutio næ extra propositum hoc loco laudaretur, nisi inter metropolitanos numeratus esset Patroclus.

Hanc epistolam secuta est post tres annos Valen-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Deceptionem Zosimi agnosces ex part. II c. 2 nostrarum observationum.

(b) Gratis more suo sic opinatur. Cum hæc epistola non ad solos Viennensis provincie episcopos, sed et ad cæteros per Gallias et septem provincias

constitutos scripta dicatur; eos quatuordecim, qui in inscriptione nominantur, solius Viennensis provincie episcopos opinari, divina est; cum præsertim in hac provincia tredecim tantum civitates notitia Galliarum exhibeat.

tiniani constitutio de diversis ecclesiasticis capitibus, in Galliam missa a. D. 425, in cujus cap. 2 *diversos episcopos nefarium Pelagiani et Cœlestiani dogmatis errorem sequentes* PER PATROCLUM SACROSANCTÆ LEGIS ANTISTITEM præcipit conveniri; et nisi errata correxerint, Gallicanis regionibus expelli, atque in eorum loco sacerdotium fidelibus subrogari. Hæc omnia metropolitano episcopum loquuntur.

Ad Bonifacii proculdubio epistolam respiciebat Cœlestinus papa Bonifacii successor, cum in epistola ad episcopos per Viennensem et Narbonensem provincias constitutos decernit, cap. 4, *ut juxta canonicam decretam unaquæque provincia suo metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri, inquit, data ad Narbonensem episcopum continenti statuta. . . . sit concessis sibi contentis unusquisque limitibus; alter in alterius provincia nihil præsumat.* Quamobrem his pariter verbis confirmatur metropolitana Arelatensis episcopi potestas, cum supponat similiter suam ei provinciam subjectam esse. Sed et capite tertio de Daniele agens, qui multorum criminum reus ordinatus fuerat episcopus, satis innuit Arelatensem episcopum metropolitano fuisse. *Missa, inquit, ad Arelatensem episcopum per Fortunatum subdiaconum, 789 ut ad iudicium episcopale pertraheretur, epistola.* Cur enim ad ipsum potius quam ad alterum scriberet, ut Dianelem ad iudicium episcopale pertrahi curaret nisi saltem in Viennensi provincia metropolitico iuribus frueretur.

Hæc ad ipsius Hilarii, cujus causam agimus, tempora episcopatumque proxime accedunt; quem et duabus insignibus synodis Regiensi et Arausicanæ i subscriptis primo loco reperimus, quod procul dubio itidem factum videremus in Vasonsi et Arelatensi ii, nisi subscriptiones periissent. Verum tamen his non immoramur (etsi nullo contradicente gesta fuerint), quoniam tanquam juris alieni invasor ob hanc ipsam causam male audit apud plerosque; quamquam nihil ab episcopis vi extortum, nihil nisi omnium votis obsequentibus præstitutum esse luce clarius est.

Sed omisso Gallicanorum episcoporum testimonio, ab ipso Leone nostro Hilarii accusatore, de metropolitana illius auctoritate quid senserit, etiam in ea quam adversus ipsum scripsit epistola sciscitemur. Jam copiose probatum superius metropoliticoam dignitatem Arelatensi Ecclesiæ non abjudicatam esse a pontifice nostro, cum Celidonium e provincia Viennensi fuisse asseruimus, nec quidquam adversus Hilarium de arrogata sibi contra jus potestate fuisse objectum. Hoc certe manifestum est in utraque epistola ad Viennenses. Accusat enim eum non quod Celidonium alienæ potestati subjectum indebite iudicandum sibi sumperit, sed quod, Celidonio merito appellante, appellationi ejus deferre noluerit; non item quod ordinandi munus sibi arrogarit, sed quod *ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, debitam aliis metropolitano sacerdotibus in suam transferret dignitatem*; non denique quod provinciæ Viennensis episcopos sibi jure metropolitico subjectos esse volebat; sed quod *ita suæ cupiebat subdere potestati, ut se beato apostolo Petro non pateretur esse subjectum.*

2. Quid sibi vult S. Leo, cum ita scribit cap. 9 ejusdem epistolæ: (a) *Mansisset namque in illum prolata sententia, si objectorum veritas exstitisset, nisi Celidonium legitima potestate, servatoque canonum ordine accusatum et iudicatum fuisse, nihilque sententiæ latæ adversus ipsum deesse, nisi objectorum veritate; ideoque potestatem Hilario tanquam provinciæ metropolitano non defuisse?* Hæc Leonis verba juxta nostram opinionem explicata negotium nullum

BALLERINIORUM

(a) Postquam in observ. part. i, c. 2, fusius probavimus Celidonium episcopum fuisse in provincia ab Hilarii jure aliena, hoc Leonis testimonium, quod a Quesnello et hic et alibi obtruditur, ita ex-

A *facessunt, sed sensum omnino convenientem reddunt; torquent vero eidem mirum in modum sententiæ adversæ auctores, qui ne Vesontionensis metropolens dignitatem 790 his pessumdari sinant, confugere coguntur ad vicariam potestatem a Zosimo episcopis Arelatensibus delegatam, quæ iisdem congregandarum per Gallias synodorum jus aliquod concesserit, ad quas delatæ episcoporum causæ vicarii sedis apostolicæ sententiæ terminarentur.*

Verum ista responsione, qua aliis satisfactum volunt auctores commemorati, fallor, si ibi ipsi satisfaciunt. Quam abhorrent enim illius ætatis et regionis mores a vicaria hujusmodi potestate, quæ in metropolitana jura involandi faceret facultatem, et ea concederet quæ in posterioribus sæculis a canonum observantia longius recedentibus numquam tentata sunt? Ut enim ordinare solius erat proprii metropolitani, ita et deponere ordinatum; nec eo usque protendit umquam se vicaria potestas, ut in aliena provincia synodum cogeret eam solum ob causam ut episcopum illius provinciæ non suæ a propria sede deiceret; quod tamen in in præsentia negotio ab Hilario tentatum existimant. Deinde contraria iisdem loquuntur. Si enim potestatem habuit, vicariatus sui nomine, cogendorum in Galliis synodalium conciliorum, et de episcoporum causis illico iudicium instituendi, cur iisdem auctores contendunt *nulli episcopo aliquid licuisse in Sequanica provincia, quemadmodum nec in cæteris provinciis, præter ipsius provinciæ sacerdotes.* « Suis, inquit Leo noster, Marca referentis (*Dissert. de Primatibus, n. 78*), unaquæque provincia sit contenta conciliis, nec ultra Hilarius audeat conventus indicere synodales (*conventum adversus Celidonium habitum, inquit, perstringit*), et sacerdotum Domini iudicia se interserendo turbare; qui non tantum noverit se ab alieno jure depulsum, sed etiam Viennensis provinciæ, quam male usurpaverat, potestate privatum. » Hactenus Leo. Porro, si eo nomine manura esset Hilarii sententiæ adversus Celidonium, quod vicaria utens pontificis auctoritate jus cogendæ habuisset synodi, eidem igitur aliquid licuit in Sequanica provincia ut et in aliis, nec conventus indicendo synodales iudicia sacerdotum se interserendo turbabat, sed concessa potestate utebatur. Quæ cum sibi invicem non cohærent, de metropolitana Arelatensis Ecclesiæ, ut scimus, dignitate arcessenda est hujus loci explicatio.

3. Itaque confirmatur ex verbis Leonis supra relatis: *Qui non tantum noverit se ab alieno jure depulsum, sed etiam Viennensis provinciæ, quam male usurpaverat, potestate privatum.* Duplicem enim in Hilario potestatem manifeste distinguit: alienam unam, quam *alieni juris* nomine designat, eam scilicet quam Zosimus in utramque Narbonensem dederat; propriam alteram in provinciam 791 Viennensem; alieno enim proprium opponitur, et futiliter admodum primam vocaret alienam et indebitam, nisi alteram quam illi opponit pro legitima ac propria agnosceret. Difficultatis quidem non nihil facit quod de potestate in Viennensem ait, *quam male usurpaverat*; sed in notis ad hanc epistolam ostendemus vel *usurpare* hoc loco pro *uli* positum esse, quo sensu in malam partem non sumitur, nisi additione adverbii alicujus malignantis naturæ, ut hic *male*, vel dicendum errorem huc irrepsisse, et pro *usurpaverat* legendum esse *usus fuerat*: ab uno enim in alterum facilis est lapsus in antiquis manuscriptis codicibus.

4. In breviori epistola ad Viennenses, si tamen genuina est, disertis verbis agnoscit privilegium Arelatensis Ecclesiæ ac civitatis: *A privilegio, inquit, suæ civitatis submotus, humili loco discat quod in magno*

ANNOTATIONES.

plicavimus ut nec Hilarii juri astruendo faveat, nec ad vicariatus apostolici potestatem Arelatensi traditam confugiendum sit.

gratis munere prædecessorum nostrorum concessio tenere noluit; sique redelingratum Viennensi episcopo privilegium et jus antiquum, quod apostolica benignitas ad Arelatensem ex parte transtulit civitatem. Ubi Viennensi quidem antiquitus delatam esse affirmat metropolitanam potestatem, sed tamen (quod Hilario satis est) eandem tunc temporis setetur penes Arelatensem episcopum fuisse, et quidem sedis apostolicæ suffragio et munere concessam.

CAP. VIII. *Ex his quæ post Hilarii reditum in Gallias usque ad ejus obitum, et in Ravennii ordinatione sunt gesta, metropolitanam Arelatensis Ecclesiæ dignitatem confirmari.* — Etsi satis superque probatum sit hæc tunc Arelatensem Ecclesiam tunc metropolitanam dignitate ornata fuisse, cum Hilarius Celidonium episcopum in eadem provincia constitutum deposuit, clarius tamen adhuc elucescet si ea examinaverimus quæ post S. Leonis constitutionem seu ab eodem scripta, seu gesta sunt a Gallicanis episcopis.

Audito in Gallias Leonis iudicio, receptaque (a) prima illa et breviori ejus epistola, quæ scripta legitur viidus Januarii, qui inter se de Hilarii damnatione consuerint episcopi Gallicani, non liquido apparet. Vero tamen si millimum este eundem semper animum erga Hilarium gessisse, nec minus ei detulisse auctoritatis in suas 792 Ecclesias quam antea fecerant; et facile adducor ut credam nihil jurium suorum sibi detrahi passum esse Arelatensem. Quæ causa fuit ut S. Leo quinto post primam epistolam mense aliam longe prolixiorum diuturnaque meditatione ac cura elaboratam ad eosdem episcopos scripserit; ubi exasperatos Gallicanos antistitem ex Romano iudicio animos, quibus potest verborum blanditiis delinire satagit, vel etiam asperioribus terrere; nunc eam suspensionem ab eorum animis eximens quam conceperant, cogitare Leonem de trahendis ad se Gallicanarum Ecclesiarum ordinationibus; nunc in eos minas intentans, qui sponte omnem potestatem Hilario deferrebant in provinciis a Viennensi distinctis; obtestans denique, obsecrans, et sub Dei invocatione conveniens, ut omnem dissensionis materiam de suis provinciis, Hilarium abdicando, removerent. Sed cum præsignaret Gallicanos episcopos consilii sui jurisque tenaces posterioribus litteris non magis esse commovendos quam prioribus, imperatoriam potestatem in pontificis auxilium vocare decrevit. Impetravit igitur a Valentiniano Augusto constitutionem ad Aetium magistrum militiæ in Gallis, qua jubet ut sancti Leonis papæ sententia adversus Hilarium lata plenum sortiatur effectum; *perennique sanctione decernit ne quid tam Gallicanis episcopis quam aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis papæ urbis æternæ auctoritate tentare; sed illis omnibusque pro lege sit quidquid sanxit vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas, etc.*

Talibus munita prædiis Leonis epistola in Gallias transmissa est, quo successu ex historicis scriptoribus non discimus. Auctor Vitæ sancti Hilarii (b) narrat ipsum totum se ad placandum tunc animum S. Leonis inclinatum humilitate convertisse; ubi insinuat ad id se Hilarium non tamquam contumaciæ reum debita demissione, sed spontanea et ultro inclinata humilitate, tamquam Christianæ charitatis et reverentiæ debitorem, deiecit. Hoc consilio Ravennium suæ Ecclesiæ presbyterum et postea successorem Romam delegavit, deinde sanctissimos episcopos Nectarium

BALLERINIORUM

(a) Cum Quesnellus anterioribus capitibus hanc brevioris epistolam allegavit, hæc fere adjecit, *si tamen genuina est.* Nunc eam omnino genuinam præsumit, ut apostolicam auctoritatem ab Hilario et a Gallicanis episcopis neglectam suadeat. Spuriam vero illam esse in admonitione eidem epistolæ præmissa et appendicis inserta demonstravimus. Quare totum sequens Quesnelli ratiocinium apostolicæ auctoritati

et Constantium, quorum opera usus est, ut Leonis eundem dignitatis jura, iudicii que adversus Celidonium decreti æquitatem probaret. Multa etiam in hac causa scripsit quæ ad nos usque si transmissa essent ab Honorato Masiliensi episcopo, 793 penes quem fuere, ut ex Vita Hilarii, quam scripsit, manifestum est, maximo nos beneficio devinxisset. Cum vero Auxiliaris præfectus Urbis his omnibus contentionibus velationibusque magis exasperari Leonis animum cerneret quam placari (quod Hilario in votis erat), huic pro communi necessitudine auctor fuit, ut sese Romanorum teneritudini paulisper accommodaret et exiguas nubes parvæ mutationis serenitate compesceret, ut plurimum hac via, nihil perditurus, acquireret. *Cum propositi, inquit, tenax sis, et semper æqualis, nulloque commotionis felle rapiaris, sicut nullis extolleris illecebris gaudiorum, ego nec minimum quidem factum beatitudinis tuæ arrogantæ memini contagione fuscari. Sed impatienter ferunt homines, si sic loquamur, quomodo nobis consilii sumus: aures præterea Romanorum quadam teneritudine plustrahuntur, in quam si se sanctitas tua subinde demittat, plurimum tu nihil perditurus acquiris. Da mihi hoc, et exiguas nubes parvæ mutationis serenitate compesce.*

Hanc parvam mutationem, quam sibi dari ab Hilario tam amice poscebat Auxiliaris, concessam huic fuisse certum pene faciunt sequentia hæc Honorati verba. *Talia percipiens, inquit post relata Auxiliaris monita, totum se orationi, prædicationi, operationi, velut incipiens, mancipavit.* Et postea: *Abstinendo victu, operi insistendo, itinera pedibus conficiendo ita se tenuavit, fatigavit, exhaustit, ut vix quadragesimi octavi anni circulum adimpleret.*

Ex quibus patet nec sanctum Leonem sententiam suam mutasse, nec cessisse Hilarium suis iuribus; sed istum ab hujusmodi contentionibus quiescentem Leoni amplius molestum non fuisse: totum vero se animabus commissis oratione, prædicatione, ac cura sua juvenis colendisque dedisse. Quibus sedulo incumbens vivendi finem fecit vir ecclesiasticæ pacis magis quam dignitatis propriæ studiosus, cujus obitu contigisse certum est anno Christi quadringentesimo quadragesimo nono, tertio nonas Maii. Cum enim responsionem sancti Leonis ad episcopos Ravennii ordinatores, quæ xi kalendas Septembris anni 449 data est, præcedere debuerint solemnia Hilarii funera, concilii convocatio ex pluribus forsitan provinciis, concilium ipsum, consecratio Ravennii, epistolæ consecratorum ad Leonem conscriptio, legatorum iter Romam ab ordinatibus missorum; ista et alia quæ 794 forte prius acta sunt, nisi trium vel quatuor mensium spatio perfici non potuerunt. Unde illud etiam consequitur, B. Hilarium vix amplius quam tres aut quatuor annos supervixisse post receptas in Gallias Valentiniani imperatoris Leonisque papæ constitutiones, et vix etiam duos tresve ex quo Auxiliaris præfecti precibus, amore pacis, annuens, ab omni se contentione abstinuit, vitæque reliquum tempus totum pontificis munis consecravit.

Res itaque in ancipiti erat inter Romanum Gallicanosque pontifices, cum decessit Hilarius e vita: quoniam intra biennii illius spatium nulla sese obtulerat occasio, quam nec Hilarius quaesierat, in qua necesse esset vel Leonis decreto contraire, vel consuetis munitis ac privilegiis cedere. Prima enim, ut manifestum est, ab illo tempore occurrit Vasiensis ANNOTATIONES.

infensum, ipsisque Gallicanis episcopis ejusdem auctoritatis observantissimis injuriosum, quod tam falsæ hypothese incumbit, prorsus corrumpit.

(b) Hæc non post, sed ante Leonis iudicium gesta ostendimus in observ. part. III, c. 2, n. 1 et n. 2; præterea probabimus Hilarium post ipsum iudicium nihil tentasse, sed paruisse.

episcopi ordinatio, quæ sopitam, non extinctam contentionem excitavit inter Arelatensem et Viennensem episcopos.

Sed quam longe abessent Gallicani provinciarum illarum antistites a Leonis constitutione effectui tradenda, in ipsa (a) ordinatione Ravennii clarum evasit. Hosthabito enim Viennensi sacerdote, duodecim episcopi vel (b) ex sola Viennensi provincia ex quatuordecim conflata (quem numerum implebant Viennensis et Arelatensis illis duodecim additi), vel etiam ex aliis provinciis in synodum convenerunt, et Ravennium secundum desideria cleri, honoratorum et plebis inanimiter consecraverunt. Quam ordinationem non modo non culpavit S. Leo (Epist. 38, nunc 40), sed potius tanquam bonum fraternitatis sacerdotalis opus Dei munere concessum, et ex inspiratione divina factum suos iudicio roboravit. Quia, inquit, electionem pacificam atque concordem, cui nec merita morum, nec studia civium defuerunt; postulationis quidem humanæ, sed inspirationis credimus fuisse divinæ. Porro Viennensem episcopum illius participem non fuisse clarum est recensenti eorum episcoporum nomina, qui litteras ordinationis indices ad Leonem dederunt, quos inter, tamquam ordinationis princeps, primatum tenet Constantinus. Hunc autem non fuisse Viennensem episcopum, certum fecit altera epistola (Epist. 65), quam (c) iidem ordinatores adjunctis aliis septem scripserunt ad Leonem in gratiam sedis Arelatensis. In Leonis enim responsione (Epist. 66), qui eos omnes ex ordine recenset, idem Constantinus primo pariter loco inscriptus legitur: 795 quem pro Arelatensis Ecclesiæ juribus scripturum nemo dixerit, si Viennensis episcopus fuisset.

Non ad solos ordinatores gratulatorias dedit litteras sanctus Leo, sed et ad ipsum ordinatum, quem hortatur ut, declinata superbia, cui proximum est ut decidat, ametur humilitas, cui semper debetur ut crescat; et ut intra ecclesiasticarum legum regulas atque mensuras omnia potestatis suæ jura contineat. Quibus verbis dubium non est quin et Hilariū notet, et Ravennium ab alieno jure invadendo avertat. Nihil tamen de neglecto Viennensi metropolitano in Ravennii ordinatione suggerit aut reprehendit: unde promptum existimare Leonem noluisse Ecclesiam Arelatensem jure metropolitico sua sententia spolia-

re, sed solummodo Hilariū mulctare: quo mortue, æquum judicavit ut omnia in statum pristinum redirent.

Nec sola potestate metropolitana ornari eum voluit, sed illa etiam (d) prærogativa, qua sancti Trophimi intuitu inter cæteros metropoli- tas Galliarum eminebat sedes Arelatensis, hoc est, primi metropolitani privilegio. Quo jure illius erat et synodales conventus aliarum provinciarum cogere, et litteras formatas dare peregrinantibus clericis, et omnia quæ ad communem Ecclesiæ seu fidem seu disciplinam intra Gallias pertinebant, sua cura ac sollicitudine promovere, et intra ordinem continere. Hæc Ravennio a sancto Leone ultro delata esse, non ex novo, decreto, sed ex priore et antiqua institutione, testatur tum synodus generalis illarum provinciarum occasione litterarum Leonis ad Flavianum, cujus congregandæ curam Ravennius suscepit, ut postea dicemus, cum illius epistola ad Ravennium data, de quodam Petroniano vago, qui se Romanæ Ecclesiæ diaconum mentiebatur 796 per Gallias. Cujus audaciæ ut obviam iretur, scribit Leo ut eum, admonitis etiam totius provinciæ episcopis, in sua falsitate detectum ab omnium Ecclesiarum communionem, ne ulterius hoc usurpet, expellat. Ubi nomine provincie latiori acceptione universas septem provincias intelligi oportet, cum et Gallias universim et omnes Ecclesias commemorat, ne satis de cobibenda vagi illius impostoris audacia provisum esset a Leone, si intra solius provinciæ Viennensis terminos inquisitionem hujusmodi fieri præcepisset.

CAP. IX. Idem evincitur ex ordinatione episcopi Vasensis, et quæ eam secuta est, provinciæ divisione, Leonisque epistola in eam rem missa. In eo statu positæ erant res Ecclesiæ Arelatensis, et spes erat ut sepultis æterna oblivione quæ occasione Hilarii ortæ erant contentioibus, primo splendore ac potestate frueretur in posterum. Etsi enim aliquid illius supremæ in Gallicanas Ecclesias auctoritatis (e) imminui peroptasset sanctus Leo, ut tamen id speraret aliquando futurum obstabat Gallorum in Arelatensis sedis amplitudinem uno animo conspirantium summa concordia, quæ tum in Hilarii negotio, tum maxime in Ravennii ordinatione eluxerat. Quamobrem satius duxerat hæc omnia in suæ constitutionis

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Ordinationi Ravennii haud obstabat Leonis constitutio, quæ cum solam Hilarii personam mulctaverit, hoc e vivis sublato comprovincialibus licuit successorem ordinare, ad quem omnia Arelatensis sedis jura ipso Leone non dissentiente transirent. Vide quæ in hanc rem disseremus in observ. part. III, n. 5 et 6.

(b) Non ex sola Viennensi provincia, sed ex provinciis etiam Narbonensi secunda et Alpium maritimarum episcopi convenerunt ad ordinationem Ravennii. Asclepius enim Aptensis episcopus fuit Narbonensis secundæ, Alpium vero maritimarum Nectarius Diniensis.

(c) Quinque ex episcopis ordinatoribus Ravennii hanc aliam epistolam non scripserunt: unde in responsione Leonis ipsorum nomina non recensentur.

(d) Hæc prærogativa non ex jure ipsius sedis Arelatensis, nec ex priori et antiqua institutione ejusdem, sed ex apostolicæ sedis concessione manere iidem Gallicani episcopi agnoscunt epist. 65, c. 3, cum Arelatensi episcopo id etiam honoris dignitatisque collatum est, inquit, ut non tantum has provincias (ad metropolitico scilicet jus pertinentes) potestate propria gubernaret, verum etiam omnes Gallias, sibi apostolicæ sedis vice mandatis, sub omni ecclesiastica regula contineret. Verba apostolicæ sedis vicem concessionem apostolicam procul dubio manifestant: quæ sane a Zosino non obscure exprimitur, cum epist. 7, apud P. Coustantium, Arelatensem episcopum apo-

stolico auctoritate munitum tradit; et epist. 10 delegationem apostolicam memorat. Hinc etiam cum laudati episcopi petunt ut ea confirmetur quæ Arelatensis Ecclesia vel ab antiquitate suscepit, vel postea auctoritate sedis apostolicæ vindicavit, prioribus verbis jus metropolitico quasi a S. Trophimo derivatum indicant, posterioribus vero jus innuunt in alia provincia, quod postea a sede apostolica concessum fuit. Hoc quidem postremum jus duo potissimum respicit, formatas et synodos ex omnibus provinciis Gallicanis. Jus tradendi formatas omnibus clericis qui peregrinarentur Zosimus concessit; eidemque pontificis jus cogendarum synodorum ex aliis etiam provinciis Gallicanis, quibus Arelatensis episcopus proprio jure non præerat, referendum esse, satis probabiliter conjecimus in observ. part. II, c. 6. n. 8.

(e) Totus hic paragraphus purum putum est somnium. Nullo enim documento probari poterit, vel Leonem imminutam peroptasse sedis Arelatensis auctoritatem, qua jure fruebatur, vel Gallos episcopos quidpiam tentasse contra ipsius pontificis constitutionem, qua punivit Hilariū, ita ut ex horum conspiratione metuens, in difficillimis ejus temporis circumstantiis dissimulandum, et Arelatensis privilegia in Ravennio confirmanda putaverit. Immo adeo semper S. Pontifex hæc privilegia imminui noluit, ut cum in Hilariū decrevit, solam ipsius personam iisdem exuens, ea successoribus ejus servari voluerit. Confer. not. 3 (Supra, col. 459, n. a) in cap. præcedens.

licium tentata dissimulare, quam Gallicanam habere repugnantem et infensam. Sed eum tim mitiorum atque ad dissimulandum inclim reddebant exorti non ita pridem Orientales us occasione novæ hæresis Eutychnæ, 797 ustus pseudosynodi Ephesinæ successus, in a Ecclesiæ pessumdātæ, imminutaque debita ostolicæ reverentia, occiso Flaviano Constantiano episcopo, depositis Domno Antiocheno, o Dorylæi, Theodoro Cyri, et aliis Romanæ, idiotis episcopis; Dioscuro vero Alexandrino per vim agente, et ad totius Ecclesiæ dominis magnis passibus tendente, Theodosio Augusto Eutychi, rejectis Leonis litteris, Romanis e legatis indigna passis, coactisque fuga salutis. Merito igitur timuit Leo ne, si Gallicanos os iratiores redderet sedis Arelatensis depresso dem adversos pateretur in ea quæ contra les parabatur pugna. Certus etiam erat a Gal-episcopis ægre divellendos esse vicinarum im antistites. Britannos scilicet, Hispanos et Italica diocesi Galliis erant propinquiores. eo iudicio, causa erat cur placari se permisit; Leo, et in Ravennium cæterosque Galliarum os propensiores reddi.

im nata est occasio ex qua rerum status alim- mutationem passus est. Cum enim Auspicius ium in provincia Viennensi episcopus ex hac meliorem discessisset. Ravennius pro suo olitani jure in decedentis locum ordinare. Fonteium nomine, aggressus est, et revera it. Agerime hoc tulit Viennensis episcopus, vincinæ ordinationem tamquam sibi et ex an- re debitam, et novella Leonis constitutione am vindicabat; quamobrem legationem ad um pontificem destinat, litterasque scribit de usurpata ab Arelatensi episcopo Vasensis i ordinatione conquestus est. Hoc ut rescivere i Gallicani, e re sua putaverunt esse legatos suo nomine ad pontificem mittere, et epi- in supplicis libelli modum exarare, qua di- Arelatensis Ecclesiæ fundamenta rationesque roponerentur, ne Viennensis episcopi legati si facerent, et extorquerent sententiam Are- iuribus contrariam. Ad hunc libellum confi- nonvenerunt episcopi diversarum provinciarum decem et novem (totidem enim sunt ad i de re Leo rescripsit), illumque occasione nis Viennensis missum esse patet ex libelli ubi arguit Viennensem civitatem, quæ, in- i nunc impudenter ac notabiliter primatus ex- ndebitos.

ibus suis ea legatione bene consuluerint Gal- antistites, aliorum esto iudicium. Certe non- i) suo juri detraxisse visi sunt cum rem extra versiam positam vel ex solo consensu, quem derat ordinationi Ravennii sine auctoritate iennensis episcopi factæ, rursus ad examen iltro petierunt, et ipsi ad causam coram Leone D am suos direxerunt legatos cum libello sup- sterisque litigandi instrumentis. Cautiorem o se præbuerat Hilarius, qui Romam ingressus palam denunciavit se *suggestionem* deferre, pplicem libellum; se *ad officia, non ad cau- nisse*; *protestandi ordine, non accusandi, quæ mt suggerere*; se denique aliud nihil deposcere *ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret.* nim eadem pari æquitate proferri poterant. iter agendum sibi esse existimarunt episcopi re quia prævidebant se a Leone vocandos, ut se de primatu Viennensis provinciæ decer- utriusque partis legatos audiret, cui parendi itatem fecerat constitutio imperialis a Valen-) edita adversus Hilarium: *Quisquis episcopo-*

rum, inquit, ad iudicium Romani antistitis evocatus, venire neglexerit, per moderatorem eiusdem provinciæ adesse cogatur; sive quia ita causæ suæ æquitati confidebant, ut nihil eorum quæ postmodum a Leone decreta sunt tinerent: videbatur enim et ipse rem suo consensu in Ravennii ordinatione exhibitō absolvisse, cujus eam ob causam splendide meminerunt in fronte sui libelli, ut ei retractationis locum non esse suggerent.

Quidquid sit, directa est legatio quam obeundam susceperunt Petronius presbyter et Regulus diaconus. Hanc acceptissimam fuisse sancto Leoni dubitare non potest qui novit quam ægre tulerit Hilarium sedis apostolicæ iudicium tanta constantia declinasse. Insperatam ergo legationem et ultro delatum sibi de primatu Gallicano ab utroque litigante iudicium gratanter suscepit. Nondum enim a fundata in Galliis fide et condita disciplina tam opportuna occurrerat occasio qua Romanæ sedis auctoritas apud Gallias stabiliretur, ipsis Gallicanis annuentibus invitantibusque episcopis. Litem autem eo modo composuit, quem epistola ejus ad novemdecim Galliarum episcopos scripta edisserit, attributis scilicet Viennensi episcopo quatuor civitatibus quibus præside- ret, id est Valentia, Tarantasia, Geneva et Gratianopoli (*S. Leonis epist. 66, ad episc. Galliar.*); ita ut cum his ipsa Vienna esset quinta ad cujus episcopum omnium prædictarum Ecclesiarum sollicitudo pertineret, reliquæ vero civitates ejusdem provinciæ sub Arelatensis, antistitis auctoritate et ordinatione constitutæ sunt, et ita magna illa Viennensis provincia, quæ tam diuturnæ inter utrumque episcopum litis fuerat materies, Leonis nostri veluti novo Salomonis præcepto divisa est in duas partes (*III Reg. III*), data dimidia parte uni et dimidia parte alteri.

Etsi porro multum videtur Arelatensis episcopi juri detractum hac Leonis sententia, 799 re tamen diligentius examinata apparet Leonem illius privilegium jusque antiquum agnovisse ac confirmasse eadem epistola.

Primum enim nihil est in quo saltem non æquet Arelatensem Viennensi, aut in quo Arelatensi anteponat Viennensem; eisdem enim commune jus asserit fuisse sub gentilibus quoad civilem prærogativam. Deinde quoad ecclesiasticam, ait quarumdam causarum alterna ratione nunc illam nunc istam in ecclesiasticis privilegiis præcelluisse, idque notum *consideratis allegationibus utriusque partis præsentium elericorum (Epist. 66 S. Leonis)*. Sed quantum fuerit potius de Arelatensis jure persuasus, patet ex sequentibus. Nam.

2. Testatur S. Leo istud decessorem Ravennii, *merito nimis præsumptionis emisisse*; non igitur ea potestate ideo privatus Hilarius, quia aliena et per nefas arrepta.

3. Insinuat idem pontifex ad hanc œconomicam provinciæ partitionem se adductum esse ut omnium Gallicanorum antistitum gratiam sibi servaret, nutriretque pacam intra provinciam Viennensem.

4. Propter honorem sedis apostolicæ, quæ cum Viennensi metropolitica potestate Hilario ablatam contulisset, ad propriæ sententiæ rescissionem coacta esse videretur, si Viennensis omnino metropolis esse desineret. *Viennensem, inquit, inhonoratam penitus esse non patimur, præsertim cum de receptione privilegii auctoritate jam nostræ dispositionis utatur: quam potestatem Hilario ablatam Viennensi episcopo credimus deputandam (Epist. cit.)*

5. Ut episcopi Viennensis honori quodammodo consuleretur, qui ex metropolitano totius provinciæ, quam ex Leonis decreto sibi vindicarat, statim in inferiorem episcoporum ordinem dejectus esset. *Qui, inquit, ne repente semetipso factus videatur inferior,*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

Constitutionem hujus præiudicii ac totius paragraphi reperies in observ. part. 1, cap. 7, num. 7.

vicinis sibi quatuor oppidis præsidebit, etc. (Epist. A ead.),

6. Satis agnosci hæc ipsa oppida ab Arelatensis ditione subtrahenda non esse, si res ad strictis juris apices tractaretur, cum apud Ravennium aliquo modo se excuset, eumque ex charitatis et pacis studio modestiæque temperantia sollicitet, ut patienter ferat quod necessitate ecclesiasticæ unitatis contra jus factum vibebatur. *Quem (Ravennium) 800 pro modestiæ suæ temperantia, ita futurum credimus studiosum charitatis et pacis, ut nequaquam sibi credat ablatum quod fratri videat esse concessum (Epist. 66, ad 19 episc. c. 22).*

7. Nihil magis ostendit totam provinciam ad Arelatensem episcopum pertinuisse, et ita Leoni fuisse persuasum, quam quod ex (a) duodecim civitatibus quibus constabat provincia Viennensis (si notitiæ a Sirmodo aliisque evulgatæ fides habeatur) quatuor solummodo Viennensi episcopo attribuit, residuis octo potestati Arelatensis episcopi relictis.

8. Denique et hoc argumentum et alia superius adducta confirmat Symmachus papa, cum ad episcopum Galliæ scribens de eadem controversia quæ ejus tempore recruduerat, definitioni Leonis prædecessoris sui standum esse decrevit, de qua hæc habet. *Juxta (b) indulgentiam (quod valde notandum) supradicti pontificis, Valentiam, Tarantasiam, Genevam atque Gratianopolim oppida Viennensis antistes juri suo vindicet. Nec quidquam amplius ab his quæ semel ab apostolica sibi sede concessa sunt, æstimet præsumendum. Alias vero parochias vel dioceses cunctas PRIVILEGIO ET HONORE SUO Arelatensis episcopus sub temporum continuatione dependant (Symmach epist. 9, ad episc. Gall.).* Indulgentia igitur usus est sanctus Leo cum Viennensi episcopo, si Symmacho credimus, cum partem provinciæ ordinationi ejus subiectam esse voluit; juri vero suo Arelatensis episcopus amore pacis detrahi quidpiam passus est, cum quatuor illa oppida in Viennensis potestatem transferri ultro permisit, Leonis non tam decreto victus quam precibus. Omnia observatione digna in verbis Symmachi: ut enim indulgentiæ meminit et concessionis sedis apostolicæ, cum de parochiis Viennensi attributis scribit, ita privilegium et honorem Arelatensis commemorat, cum de civitatibus juri ipsius subditis sermonem habet: nullum Viennensi jus assertum significat, nisi ex sancti Leonis concessione; Arelatensi suum constare ex privilegio et honore antiquitus fundato.

Leonis dixi precibus victum Arelatensem episcopum magis quam decreto; cum enim in illa epistola quam ad Ravennium scripsit eodem die quod ad novemdecim episcopos, ne verbum quidem cum eo habeat 801 de illa quatuor oppidorum attributione Viennensi episcopo facta, dubitari non potest quin per Petronium et Regulum legator vivæ vocis ministerio allocutus eum fuerit, et enixe rogaverit ut pro bono pacis et antiquæ controversiæ sopiendæ gratia, aliquarum civitatum ordinationem Viennensi cederet. Hæc ex parte sunt, opinor, quæ, ut in ea-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Viennensis provinciæ tredecim civitates censentur in notitiis Galliarum, ipsa Vienna et Arelate comprehensis. Tres tantum ex his tredecim Leo Viennensi episcopo attribuit: quarta enim Tarantasia ex iisdem notitiis non ad Viennensem provinciam, sed ad Alpes Graiæ pertinet.

(b) Si hoc loco Symmachus *indulgentiæ* vocem adhibuit, post pauca in eadem epistola jus Viennensis episcopi declarat scribens: *Juri suo vindicet*. Hoc quidem Viennensis jus Arelatensi juri non cedere cognoverunt Taurinensis synodi Patres, cum ob momenta utrinque gravia controversiam in alteram partem dijudicari non posse perspicientes, dividendæ provinciæ consilium dedere. Hoc idem Viennensis jus satis professus est etiam ipse S. Leo, cum post

dem epistola legitur, *credenda charta non S. Leo. (c) Quæ autem, inquit, committenda non fuerunt, cum prædictorum filiorum nostri sinuatione didiceris, Domini pretus auxilio e, ac laudabiliter exsequeris (Epist. 67).* Comi autem non fuerunt litteris, quoniam hoc per dis apostolicæ dignitati congruebat, ut se a usque supplicationesque publicis litteris dei quo suum de ordinatione Ecclesiarum decipi a Gallicanis episcopis, et ad effectum perducere. Illud autem ut Ravennio persua ratio temporis et dignitas primi Galliarum litanii, cujus in eo confirmandæ spem fecit Leo, plurimum contulerunt. Cujus exercitatio sese eodem tempore offerebat, ut scilicet iam Leonis scriptam ad Flavianum cum Galliarum episcopis communicaret; vel etiam in secretis monitis eum habuisse credibile synodalem conventum ex omnibus provinciis, in quo epistola eadem ab omnibus apertur, et omnium consensio litteris consignatur ad sanctum Leonem.

Cap. X. *Solvitur objectio petita ex notitiarum et civitatum Galliæ, adversus antiquitæ tropolitice dignitatis in Ecclesia Arelatensi: notitiæ ætas nunc primum figuratur.*—Deducta nium ætatum seriem a condita in Galliis fidentis Ecclesiæ dignitate, ita mihi videtur iteras eminare, ut vix quidquam restet dum animos vel minimum in Viennensis partes i debeat; ubique enim primatum tenet Arelatensis nusquam. Gravis tamen nonnulli objectio quæ in gratiam Viennensis adversus tensem sumitur ex iis notitiis provinciarum tatum Galliæ, quæ passim circumferuntur unam præfixit J. Sirmondus primo tomo Collectionis 802 scriptorum Historiæ Galli omnibus porro Viennensis civitas metropoli Viennensium; Arelate autem eidem subiecti inferiorem etiam locum tenet in eadem parte. Unde, inquit, manifestum est antiquum jus Arelatensis episcopi, eoque potitum esse nensem non priscis modo temporibus, sed tempore Honorii imperatoris, quo potissimum Arelate majoribus privilegiis augeri cœpit, et c provinciæ decorari.

Verum totam istius argumentationis mollesse est, si probatum fuerit hujusmodi partium (d) notitias non Honorii temporibus, sed posterioribus esse conditas, et Hilarii Lætate esse inferiores.

Hoc igitur primum evinco ex constitutione Honorii Augusti data ann. 418, ubi Arelate metropolim appellative nominat. *In metropoli, inquit, id est in Arelatensi civitate.* falsa est notitia quæ Arelatem Viennensi

expensas utriusque partis allegationes, in venio propensior esset, et Arelatem præstantiorem, ac ab ipsis comprovincialibus scopis prælatam videret, non potuit tamen provinciam Arelatensi adjudicare, sed vires et jurium utriusque sedis ea moderatione fuisse debuit, qua in Patrum Taurinensium ser provinciæ divideret.

(c) Perversam hujus testimonii interpretationem cui totus hic paragraphus innititur, detexi not. 7 (Tom. præced. col. 887, n. b), in ipsam ubi veram ejus explicationem dedimus.

(d) Vide quæ de notitia Galliarum a Sirmone disserimus in observ. part. II, c. 4, ubi tot Quesnelli caput excutitur atque refellitur.

o tempore scripta quam Honorii, cujus conon-
is fides potior quam nascio quarum ætatis
æ notitiarum.

uis credat Arelatem in publicis actis aut mo-
tis non modo inter civitates Viennensi subje-
æd penultimam illarum omnium esse nume-
m, eo ipso tempore quo ab Augustis eorumque
tis summis decorabatur honoribus, et supra
æ Galliarum evehebatur civitates? At ex eodem
manifestum est, et jam ab aliquot annis a
io præfecto constitutum esse conventum se-
provinciarum apud Arelatem, et sedem præfe-
in eadem positam esse, et eam omnigenis præ-
vis esse nobilitatam : ut necesse sit quidquid
plendori adversatur ad alia tempora relegari.
i ante S. Leonis tempora descripta esset hæc
, legeremus inter civitates provinciæ Alpium
marum Nicæense castrum seu civitatem. Cum
æ epistola Hilari papæ ad quosdam Galliæ epi-
constet Nicæense castrum usque ad Leonis
ia tempora proprium habuisse antistitem a
Cæni distinctum, consequens est illud in notitia
habere debuisse : unde cum in ea omissum
credendum est quod per id temporis delineata
m castellum istud ad eas angustias eamque
item redactum erat, ut nec inter castra nume-
beret ; talia enim plurima in notitia civitatibus
untur. Hoc certe prioribus Leonis nostri annis
n contigerat ; tunc enim episcopali sede hono-
r ; immo et tempore Hilari papæ vix ea digni-
oliari se **803** passi sunt Nicæenses, siquidem
ri sibi curaverunt proprium episcopum, qui
papæ decreto propter Leonis constitutionem
is est ; et deinceps ad unius episcopi regi-
terque locus fuit revocatus.

x Honorii imperatoris temporibus in eo statu
otitia exhibit fuisse credam provincias Lug-
æm secundam et Belgicam secundam. Rotho-
æ enim illic legimus in amplissima provincia
um tenentem, quam ejusdem Honorii tempo-
Paulinus Nolensis episcopus miratur velut e
is emersisse. Denique, inquit, *nunc Rothoma-
vicinis ante regionibus tenui nomine pervulga-
longinquis etiam provinciis nominari venerabi-
idimus, et inter urbes sacratis locis nobiles nu-
, etc.* Morinorum autem civitatem, quæ in no-
cum habet, tamquam episcopali sede ornata,
que illum Nervici littoris tractum *vix tenui*
inquit idem Paulinus, *fides veritatis afflaverat,*
am Victricius illic prædicaret, in quo *prima*
*l, clarius invaluit, ardentius et propius appa-
t. Sicut terra Zabulon quondam et Nephtalim
ris trans Jordanem Galilææ ; et qui sedebant in
umbræ mortis, lucem viderunt magnam ; ita et
s terra Morinorum situ orbis extrema, quam
is fluctibus fremens tundit Oceanus. . . . in ea
ibi per tuam sanctitatem a Domino luce gauden-
da aspera Christo intrante posuerint, etc.* Quæ

haud scio an possint convenire cum provin-
notitiis, quæ (quod notandum in primis) vi-
ad usum ecclesiasticum esse descriptæ :
rei argumento est, quod illæ omnes, tam a
nondo quam ab Andrea Duchesno editæ,
msæ. codicibus Thuanææ bibliothecæ pas-
currunt, in his solis reperiuntur qui monu-
tantummodo ecclesiastica continent.

i Honorii ætate facta esset ea notitia publica
itate vel ex indubitata omnium cognitione, non
tes et dubii mansissent Patres concilii Tauri-
(quod ejusdem imperatoris temporibus cele-
n est) utriusque amborum episcoporum Arelatensi
nensi metropolitica in rebus ecclesiasticis
atem attribuere deberent ; nec ad hanc senten-
carotati essent, *ut qui ex eis approbaret suam*

*civitatem esse metropolim, is totius provinciæ honorem
primatus obtineret.* Quod rerum illius temporis sta-
tum demonstrat minus distinctum fuisse et jura
minus clara quam in notitia representatur.

6. Apollinaris Sidonius, Epistol. lib. vii epist. 7,
testatur Massiliensium civitatem sua primum ætate
inter ultimas provinciæ civitates cœpisse numerari :
idque illis in pœnam obvenisse, quod scilicet priva-
tis commodis magis consulentes quam publicis, cum
Gothorum regibus fœdus nec utile nec decorum
iniissent. *Quod utique, inquit, sæpe diuque facientes,
jam non primi comprovincialium **804** cœpistis esse,
sed ultimi.* Quibus verbis satis innuit ad illa usque
tempora, id est, saltem ad annum quadringentesi-
mum et septuagesimum, primum inter Viennensis
provinciæ civitates post metropolim locum obtinuisse
Massiliam : quod jure illi civitati deferebatur, quæ
tam antiqua nobilitate cæteris eminebat, ut metro-
politica etiam dignitate ad tempus ornata fuerit de-
creto concilii Taurinensis. At vero in notitia Sir-
mondi et aliis, omnium ultima scribitur Massilia,
quam et Arelas immediate præcedit : quam obrem
luce meridiana clarius est, longe posteriorem esse
ætate Honorii notitiam quam discutimus, et ad Si-
donii tempora referendam esse. Et vero probabile
admodum est hanc eo circiter tempore conditam
quo Euricus Visigothorum rex in Gallias irrumpens
Arelatem et Massiliam occupavit, vel etiam superio-
ribus aliquot annis. Cum enim maximam Viennensis
provinciæ partem tenerent Burgundiones, sola fere
Arelas cum Massilia in Romanorum potestate re-
mansit, et circa annum quadringentesimum septua-
gesimum in Eurici regis Visigothorum Ariani manus
devenit : qui, ut refert Apollinaris Sidonius, lib. vii
epist. 6, ad Basilium plerosque illarum provincia-
rum episcopos vel morte mulctavit, vel solum vertere
coegit, nullis deinceps episcopis in defunctorum of-
ficia suffectis ; ita ut populos excessu pontificum or-
batos tristis intericiæ fidei desperatio premeret,
nulla esset in desolatis cura diocesisibus parochiisque,
et non tam sacerdotes mortui esse viderentur, quam
ipsum sacerdotium. Hæc fere Sidonius : ex quibus
intelligere est, quam opportuna sese tunc obtulerit
Viennensi episcopo occasio jura quæ sibi injuste ab
Arelatensi prærepta factabat recuperandi, quippe
cum plerasque haberet civitates provinciæ secum
Burgundionibus subditas ; istæ enim videntes omne
sibi cum Arelatensi commercium interdicti, quia sub
Romana vel Gothica ditione hæc degebat, facile Vien-
nensi se ultro subjecerunt, annitente, ut par est cre-
dere, Burgundo principe, nullo renitente ex parte
Arelatensis, cui tunc temporis ne hiscere quidem
vel mutire fas erat. Vero itaque simillimum est per
eam ætatem conditam esse notitiam J. Sirmondi et
alias, in quibus Viennensis sollicitè egit, ut Arelaten-
sis et Massiliensis describerentur, quas ad pontifi-
cium suum pertinere olim contendebat.

Etsi vero auctorem qui hæc narret disertis verbis
non habeamus, satis tamen insinuantur, tum ex no-
titia ipsius comparatione cum statu Arelatensis civi-
tatis et Ecclesiæ quem descripsimus, tum ex iis quæ
Symmachi papæ temporibus acta sunt. Patet enim
ab illo constitutionem emissam esse in gratiam Cæ-
sarii Arelatensis episcopi, propterea quod constitutos
a Leone papa limites prætergressus erat Viennensis
episcopus, et totam provinciam suæ potestati vindic-
care conatus erat *per sæcularia patrocinia, aut per al-
terius excusationis obtentum. **805*** Quam obrem præ-
decessoris sui decretum rursus confirmavit ponti-
fex, et sua Cæsario integra esse jura decrevit.

CAP. XI. *Objectiones alix diluuntur, quibus metro-
politica dignitas Viennensi episcopo asserti videtur.* —
Objici etiam potest in gratiam Viennensis episcopi
adversus Arelatensem (a) concilium Valentinum pri-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

Quid ex concilio Valentino eliciendum sit exponemus in observ. part. ii, c. 5, n. 2.

mum in provincia Viennensi a. 374 celebratum; A cui præfuisse videtur Florentius Viennensis episcopus, Concordio, quem aiunt Arelatensem tunc fuisse, inter comprovinciales subscribente.

Verum infirmum prorsus istud argumentum est. Primum enim subscriptiones episcoporum quæ ad calicem canonum nunc leguntur, desiderantur in antiquioribus editionibus, et a Sirmondo primum editæ sunt in lucem tom. I Conciliorum Galliæ. 2º Cum quatuor codices manuscriptos laudet Sirmondus quibus usus est in recensione hujus concilii, in unico Remensi inventæ sunt subscriptiones prædictæ; quamobrem suspicari licet ab aliquo otioso lectore ita ordinatas esse, nominibus ex initio epistolæ desumptis. 3º Hoc contra morem usitatiorem est, ut cum in fronte epistolæ eorum qui scribunt nomina recensentur, iterum describantur in fine: quod videre est in epistola concilii Arelatensis primi ad Silvestrum papam, immo et in epistola ejusdem Valentini concilii ad clerum et plebem Ecclesiæ Forojuliensis. 4º In utriusque epistolæ exordio viginti et unus episcopi inscripti leguntur, quorum tertius est Florentius Viennensis, ut aiunt, episcopus; Concordius vero Arelatensis in prima duodecimus, in altera decimus quartus. At vero in subscriptionibus appositis Florentius omissis duobus primis, omnibus præmittitur. 5º Unus Florentii sedes annotatur. 6º Solus modo ab aliis diverso ita subscribit: *Ego Florentius episcopus Ecclesiæ Viennensis subscripsi*; cum alii omnes sic subnotati habeantur: *Ego N. opto vos fratres in Domino benevalere*; quod procul dubio melius convenit epistolæ quam alter subscribendi modus. 7º Ante initium sexti sæculi non erat in usu ut episcopi **S** **O** **C** ita subscriberent, *episcopus Ecclesiæ N.*, sed vel sine addito *episcopus* vel *episcopus civitatis* v. g. *Viennensis*, vel *episcopus Viennensium*; qui usus in concilio Aurelianensi immutatus primum videtur. Supposita igitur Florentii subscriptio, ni fallor, fuit, eo procul dubio consilio, ut huic synodo prædesse credatur episcopus Viennensis jure metropolitico, et Arelatensis eidem subjectus fuisse existimetur, qui eam ob causam ad ultimum omnium locum rejectus invenitur. Hæc profecto fraudis suspicionem non parvam injiciunt.

2. Florentium episcopum Viennensem tunc temporis fuisse ex alio nullo monumento testatum habetur, immo eum sibi vindicant Cadurcenses, et in omnibus editionibus Operum S. Paulini epistola quæ in Rosweydana editione trigesima secunda est ejusdem, ad *Florentium Cadurcensem episcopum* legitur; quod Frontoduceus et Rosweydeus diligentissimi scriptores in notis suis tradunt. Hæc etsi difficultate non carent, id faciunt ut res in ambiguo posita relinquatur, nec quidquam inde pro Viennensi eruatur; e contra vero adversus eum prorsus arguit hæc synodus, cui præfuisse Fægadius legitur, quem nemo Viennensem episcopum facit. Vide seriem et acta Cadurcensis Ecclesiæ, quæ Florentium hunc eidem Ecclesiæ asserit, et (a) Adonis Chronicon, quod circa hæc tempora ponit Nicetam Viennensem episcopum, qui forte est cum Nicetio, cujus nomen in synodica Valentini concilii legitur.

At, instabit aliquis, pro Viennensi clamat (b) ipsa provinciæ denominatio. Quare enim appellata est

Viennensis, nisi quia Viennensium civitas totius provinciæ metropolis erat? Non majoris momenti hæc argumentatio; quod enim in variis divisi provinciæ ab ethnicis actum est, in consuetudinem trahi pro ecclesiasticis rebus minime conveniens est; et quamvis plerumque civilem prout distributionem æmulata sit ecclesiastica, necessitas tamen fuit aliquando ab eo prorsus discedendi, ut ex Innocentii epistola ad Alex. Antiochenum manifestum est, et ex ipsius ordinatione circa Viennensem provinciam.

Ex simili argumentandi ratione concludere ecclesias provinciarum Lugdunensium **S** **O** **7** se tertię et quartę, eundem olim metropolitano jurisdictionem habuisse, Lugdunense scilicet episcopatu quoniam Lugdunenses appellatæ sunt. Aut Viennensis solidæ Ecclesiæ Narbonensi episcopo eandem rationem debere esse subjectas: in enim provinciæ Romanæ olim Narbonensis nomine Ex nominum igitur ratione nihil hac in re potest. Quod hoc iterum exemplo a Viennensi provinciæ desumpto probari potest. Nam provincie Narbonensis secunda cum ex Viennensi decerpt debuerat Viennensis nominari, si res ex momento æstimaretur; secus tamen factum cum dicta sit Narbonensis, non Viennensis.

Quid igitur ad auctores antiquos, qui Viennensem metropolim appellant? Respondeo pro diversis nominibus, diversam esse hujus vocis acceptionem enim ad primam, quæ fuit Augusti, respicienda certum est Viennam non fuisse metropolim Narbonensis, intra cujus fines continebatur: Narbonensis enim, unde Narbonensis dicta est provincia, tum deferunt auctores antiqui, Strabo libro Plinius III, cap. 4: *Narbona*, inquit iste, *Romæ colonia, totius regionis a Quinto Fabio in præredactæ caput. Quartę partis totius Galliæ in d. Augusti Cæsaris metropolis seu primaria civitas*. Na autem metropolis quidem vocatur a Strabone loco citato; sed *Allobrogum metropolis*, unde hujus auctoris sensus est Allobroges, qui erat e populis provinciæ Narbonensis, præhabuisse civitatem Viennam; immo unica ampla esset, plures enim non nominat; et Allobrogum regio ex eodem Strabone circumbatur Rhodano et Isara fluviis, intra quos præ sita erat. Adde vocem metropolim tunc non idem prorsus significasse ac posteriori culis; quibus post factam subdivisionem, metropolis dicta sit Vienna, non memini; unde et in concilio Taurinensis controversia gravis oritur.

Eusebius quidem Lugduni et Viennæ metropolim quasi de gemina Galliarum metropoli. Sed per loquitur quasi hujus rei non admodum certi aliena scientia βεβούνηται, dicuntur. Deinde a veterum antiquorum geographorum intelligendum: Vienna scilicet Allobrogum metropolis fuerit quantum ad ordinem civilem; numquam enim asiatica fuit Allobrogum provincia. Denique quodam fuerat Viennensium civitas apud etiam et ex illa fama loquitur Eusebius; verum, ut me memini, *Lugdunum Viennam obscurarat*. Si niam ad rem nostram maxime facit iste Eusebius lubet hujus objectionis occasione, et ad cognoscendum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Episcoporum Viennensium ordo Adonis Chronico insertus, ex diptychis manare videtur, ita ut ipsorum series non idcirco rejicienda sit quia res et tempora eisdem attributa non subsistant. Enimvero si alia certa documenta cum hac serie conferantur, et exinde illis episcopis eum tempus restituatur, omnia probe coherere inveniantur. Et sicut Verus, qui ad apostolicam statem eo in Chronico perperam evehitur, initio quarti sæculi vixisse cognoscitur ex synodo Arelatensi I, ita Florentius, cum Valentina synodo

optime concurreret, non autem Nicetas qui M immediatus præcessor, sub medium v. sæculum ruit. Confer quæ de simili catalogo episcoporum Ravennatum observavimus in admonitione ad 156, n. 3 et 4. Vide etiam quæ de hoc episcoporum Viennensium disserit Tillemont. III, in Irenæo, not. 3.

(b) Hoc argumentum plenius constitui in serv. part. II, c. 4, n. 5, ubi et de Eusebii monio verba facimus.

Viennensis Ecclesie jura in illam provinciam, **SOS** A nec metropolitanorum ecclesiasticorum nomen vel de illius statu paulo fusius inquirere capite sequenti.

CAP. XII. De statu Viennensis Ecclesie temporibus Marci Aurelii imperatoris cum martyres Lugdunenses agonem compleverunt. — Ecclesie Viennensis patroni magnum ex Eusebio presidium accessere sibi videntur, ut illius jura primatumque vindicent. Eusebius, inquit, disertis verbis Viennam metropolim appellat, eamque Lugduno subjungit, ut quæ si non prima, saltem secunda Galliarum civitas censeretur. Sic enim habet Eusebius lib. v, cap. 1; *In Gallia stadium ad hæc obeunda certamina, quæ supra explanavimus, constitutum fuit. Cujus urbes sunt facile principes μετροπόλεις, et quæ præter cæteras omnium sermone præstare dicuntur, Lugdunum, et Vienna, etc.* Deinde epistola quam martyres scripserunt Ecclesiis Asiæ et Phrygiæ, in hunc modum inchoatur: *Servi Jesu Christi qui Viennam et Lugdunum incedunt, fratribus in Asia et Phrygia, etc.*

Antiquum Viennensis civitatis apud ethnicos splendorem nemo est qui revocet in dubium; sed qui ex splendido hujusmodi statu, illius Ecclesie jura ac decora, nedum primatum asserere conantur, parum consulte facere mihi videntur. Etsi enim posterioribus Ecclesie temporibus, cum ecclesiasticæ disciplinæ fundamenta posita sunt, constitutusque ordo hierarchiæ, (a) ad formam politiæ civilis ordinati sint ecclesiastici gradus, stabilita sedium episcopaliū dignitas, metropolitaram potestas erecta, tamen eandem disciplinæ formam inquirere in illo sæculo, quod apostolicam proxime exceperat, præsertim in Gallia Transalpina, quæ fidem sero admisit, hominis est, meo quidem iudicio, antiqua novaque miscere. Porro nemo non videt Eusebio sermonem esse de dignitate civili Viennensis urbis, quam ad ecclesiasticam trahere temporum ratio non sinit. Quamquam et tunc temporis multum exciderat Vienna ex primo illo splendore quem illi gentiles contulerant.

2. Cum Eusebius accepta ex geographis notitia utatur, non propria, dubium non est ad eundem sensum intelligendum eum esse ac Strabonem Græcum pariter auctorem, ex quo supra didicimus Viennam solum Allobrogum metropolim fuisse, qui eam solum regionem occupabant, quæ, ut idem Strabo testatur, Rhodani et Isaræ ripis concludebatur pene in modum insulæ. Hoc suadet loquendi modus quem Eusebius usurpat cum hæc scribit: *Cujus (Galliæ) insignes et supra cæteras præstantes metropoles esse dicuntur Lugdunum et Vienna.*

SOS 3. In confesso est etiam apud auctores contrariæ sententiæ, Ecclesie Lugdunensis exordia deberi Pothino episcopo, qui eas in partes a Polycarpo Smyrnæ in Asia episcopo B. Joannis apostoli discipulo missus est; quod et confirmatur Gregorii Turonensis auctoritate, libro primo Historiæ Francorum, capite 24, et Severi Sulpitii scribentis, lib. II Sacræ Historiæ, quod sub Aurelio Antonini filio persecutio quinta agitata; ac tum primum intra Gallias martyria visa, **D** *seorsus trans Alpes Dei religione suscepta.* Et revera qui tunc Lugduni passi sunt προτομάτρες vocantur in epistola Lugdunensis et Viennensis Ecclesie. Nec prius eandem a Viennensibus susceptam credibile est, qui videlicet Lugdunensibus adeo vicini, eisdem tantum donum libentissime infudissent, ut necesse non esset ab Asianis illud exspectari, si quidem et illa essent antea imbuti. Quis porro existimet inter ipsa fidei exordia, de duobus metropolitans ecclesiasticis jam tum constituendis fuisse cogitatum in duabus, inquam, Ecclesiis tam vicinis, tam novellis, tam parvo Christianorum numero constantibus, cum

potestas emersissent? Si ergo tunc temporis proprium episcopum habuit Vienna, certum est eum metropolitica auctoritate ornatum non fuisse.

4. Ut credam (b) Viennensibus alium tunc præpositum non fuisse antistitem quam qui Lugdunensibus præfectus erat, non leves me movent conjecturæ.

Primum enim id ex utriusque loci vicinitate conjici admodum probabiliter potest, uti et ex penuria viro- rum episcopaliū, quam in illa nascente adhuc Ecclesia fuisse æquum est opinari. Ut autem illa episcoporum penuria singulas civitates suum habere vetabat, ita modicus fidelium numerus faciebat ut pluribus unus satis ac super esset, quo ad remotiores civitates mitti possent episcopi fidem prædicaturi, sacramentisque his consignaturi, quæ ab alio quam episcopo conferri non possunt; constitutis interim presbyteris per viciniora oppida, a quibus regerentur, sub episcopi auctoritate, illic commorantes Ecclesie. Quod enim Sardicensis postea synodus et aliæ plurimæ dixerunt de modica civitate, cui sufficit unus presbyter, ibi episcopum constitui non oportere; hoc etiam præstitum esse erga amplas civitates, quibus soli sufficiebant presbyteri, dubitandum non est; præsertim cum et pauci erant fideles et vicina esset metropolis, unde episcopus sive ad manuum impositionem, sive ad alia pontificalia munia accersiri facile poterat. Quod a Lugdunensi erga Viennensem Ecclesiam **SIO** præstari et eo potiori jure debebat, et eo facilius poterat, quod sicut ex vicinarum illarum civitatum statu conjicimus, Viennensi transfusum erat fidei donum a Lugdunensi, quæ prima fidem ex Asia susceperat.

2. Videmus utriusque urbis Christianos simul conjunctimque scribere de martyribus suis, et unicum legatum, eumque ex Ecclesia Lugdunensi assumptum, Irenæum videlicet, mittere ad Romanum pontificem, partim ut eum de statu Ecclesiarum suarum certiores facerent, partim ut ad ipsam Gallicam Ecclesie judicium deferret circa controversiam quæ in Phrygia orta erat de Montano, Alcibiade et Theodoto pseudopropheta.

3. In hac tam celebris martyrii narratione, aliqua, immo creberrima, occurreret mentio Viennensis episcopi, si quidem proprium hæc civitas habuisset, et in eo præsertim loco ubi legimus: *Quod ex utraque Ecclesia præstantissimi quique, et quorum maxime labore et industria res hic constitutæ fuerant, simul omnes tenerentur.* Verum, ut de Lugdunensi non tacet, cujus fortissimum agonem commemorat; ita de Viennensi ne verbulum quidem: quem tamen a reliquo martyrum grege discernere debuerat epistola (sicut et diaconum discrevit), si cum aliis comprehensus est et passus. Si vero gentiliū diligentiam fugit evasitque manus (quod tamen nec de illorum temporum episcopo, nec de curiosissimis inquisitoribus credibile est), saltem illum exhiberet nobis Eusebius pro Christi grege sollicitum, laborantique Ecclesie subvenientem, præsertim post completum Pothini agonem, cujus mors necessariam reddebat utrique Ecclesie episcopi Viennensis curam ac sollicitudinem; scripsisset ipse episcopus Viennensis tum ad alios, tum maxime ad episcopum Romanum et de martyrum agone, et de pseudopropheta, et de Irenæo, si quidem illic fuisset aliquis constitutus.

4. Cum una earum Ecclesiarum ab altera mutaretur ministros, Lugdunensis a Viennensi, nonnullum indicium est, utramque ab uno eodemque episcopo administratam fuisse. Hoc porro de diacono Lugdunensis Ecclesie nomine Sancto legimus, eum

BALLERINIORUM

(a) Lege observ. part. II, c. 5, n. 12.
(b) De hac perdifficili controversia conferenda sunt quæ in utramque partem Tillemontius observat not. 3 in Irenæo, tom. III, et quæ contra Quesnellii sententiam disserit P. Joan. Antonius Blancus lib. II

ANNOTATIONES.

della esterior Polizia della Chiesa c. 1, § 9, n. 9. Plura et nos in hoc et sequens caput animadvertere possemus: quæ tamen cum instituto nostro Leonis vindicandi necessaria non sint, nimiumque distraherent, prætermittenda putamus.

Viennæ fuisse prognatum, ἀπὸ Βιέννης; et tamen e Lugdunensi clero fuisse, in eoque diaconi ministerio functum, quemadmodum doctissimus Eusebii interpres Valesius optime existimavit.

5. Cum Gallicanæ Ecclesiæ ad Victorem papam litteras dederunt de paschali controversia, quæ tunc agitabatur, unicus Irenæus episcopus Lugdunensis nomine omnium fratrum § 11 scribit: nec uspiam apparet Viennensis episcopus, qui tamen omittendus non fuisset in tanti momenti negotio, quod omnes totius Ecclesiæ episcopos sollicitos reddebat, et jam in synodos frequentes convenire compulerat. Certe cum tanta esset inter utramque illam civitatem et Ecclesiam necessitudo, unicæ ab utroque episcopo epistolæ subscriptum esset, nec suffragium suum conferre omisisset Viennensis. Ex quo mihi recte concludere videor; non alium illic tunc temporis constitutum fuisse episcopum, quam qui apud Lugdunum sedem habebat; ex qua sparsos sive per Viennense, sive per alia oppida Christianos per secundi ordinis sacerdotes regebat.

Hanc opinionem ex ipsa epistola refelli objicit vir doctissimus Henricus Valesius: ea quippe, inquit, Pothinum episcopum Lugduni fuisse dicit, non autem Viennæ; distinguit etiam expressis verbis inter Lugdunensem Ecclesiam et Viennensem: nec antiqui scriptoribus in more est Ecclesiæ nomen tribuere nisi matri, quam nos cathedralem vocamus.

Ad primum facile respondemus nunquam in usu vel olim fuisse, vel etiam esse in præsentem, ut episcopus, qui plures suæ ditioni subjectas habuerit civitates vel oppida, plurium episcopus nominetur, sed illud tantum quæ præcipua erat et episcopi sedes: quod etiam iis contigit quæ olim episcopali dignitate ornata fuerant. Sic Cemelensi civitate et Nicænsi Castro sub uno episcopo unitis, prior sola dedit episcopo nomen. Antipolitana sede ad Grassensem civitatem translata, et Malleacensi Rupellæ constituta, nec prioris episcopus dictus est Grassensis et Antipolitanus, nec posterioris Rupellanus et Malleacensis. Multo minus vero id actum est cum aliæ civitates, aliæ oppida, quæ numquam tali honore decorata fuerant, insignis alicujus civitatis episcopo subiacebant. Quis enim modo episcopum Lingonensem et Divionensem dixerit, vel Senonensem, et Melodunensem, aut Arēbatensem et Duacensem, Tornacensem et Insulanum, et sic de sexcentis aliis?

Ad secundam objectionis partem dico, distingui inter Lugdunensem et Viennensem Ecclesias, etsi inter Lugdunensem et Viennensem episcopum non distinguatur. Nota est enim vocis Ecclesiæ acceptio apud apostolum Paulum apostolicosque scriptores usurpari solita pro quolibet fidelium cœtu. Quæ acceptio Pothini apostolicorum virorum discipuli tempore vigeat, eum etiam sequentibus sæculis in usu fuerit. S. Athanasius in apologetico 2 contra Arianos hæc habet, quibus sententia nostra confirmetur de Lugdunensi et Viennensi Ecclesiis sub uno episcopo degentibus, et de Ecclesiæ nomine iis etiam civitatibus impertito quæ episcopales sedes non erant: *Mareotes, inquit, regio est Alexandriæ, nec ullus unquam in ea fuit episcopus, ac ne archiepiscopus quidem; sed universæ ejus regionis Ecclesiæ § 12 subjectæ sunt episcopo Alexandrino. Singuli autem presbyteri proprios habent pagos, eosque maximos, denos interdum, aut plures.* Apud Sozomenum etiam, lib. vii, Hist. cap. 19, hæc legimus: *Per Scythiam cum sint civitates multæ, unum dumtaxat hæc omnes episcopum habent.* Canon 15 Sardicensis. *Si, inquit, est proxima civitas, in qua est presbyter, ne sine Ecclesiæ videatur facere diem Dominicum, illuc accedat.* Ubi vides longe etiam post Irenæi tempora et civitatis plebem non ab episcopo, sed a presbytero solum administratam, et Ecclesiæ nomine decoratam fuisse. In Romana Ecclesia eodem sensu usurpata est, teste Innocentio papa I, epist. ad Decentium cap. 5: *De fermento vero, inquit, quod die Dominico per titulos mlti-*

timus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ. Et Athanasius in eadem apologia 2 citata synodum Romanam, a qua in communionem susceptus erat, ait celebratam esse in Ecclesia in qua Biton presbyter plebem colligebat. In Gallicana diocesi de qua questio est, a concilio Regensi an. 439 conceditur, ut Armentario a sede Ebredunensi dejecto, cuicumque de episcopis liceat unam parochiarum suarum ecclesiam cedere, in qua aut chorepiscopi nomine, ut idem canon (Nicæn. 8), aut peregrina, ut aiunt, communiōne, foveatur. In quo canone quinque eo sensu usurpatur Ecclesiæ nomen; bis etiam in quarto, ties in quinto. Ac ne quam illustrius Ecclesiarum intactam prætermittamus, idem nobis constat Africanam ex Africani codicis canonibus 33, 96, 99 aliis, ubi a matrice ecclesia distinguuntur aliæ ecclesiæ, eadem tamen appellatione gaudentes. Vides apud Dionysium Exiguum citatos canones, quibus exscribendis brevitate gratia supersedemus.

6. Ex veteri traditione Valentiniæ et Arelatensis Ecclesiarum, ex Usuardi Martyrologio ad ix kal. Maii et ex Actis Martyrum, quæ apud Surium jacent, docemur plurimos populos Lugduni vicinos ad fidem Christi, Irenæo vel prædicante, vel mittente, fuisse conversos, eundemque per ea loca Christiani cultus fundamenta jecisse. Ita enim habent Acta martyrii SS. Felicis presbyteri, Fortunati et Achilei diaconorum. *Igitur beatissimus Irenæus Lugdunensis urbis episcopus, consequenti tempore martyr. in quo dispositione divina instituendæ fidei fundamenta mirabili locata firmitate constabant, Felicem presbyterum. tam conversatione quam nomine, Fortunatum in quo consummationis divitias ad futuras rei jam vocabulum promittebat, et Achillæum diaconum Valentiniæ urbi pro imbuendæ prædicationis seminario destinavit.* Ubi et generatim fidei illic condendæ fundamenta in Irenæo esse posita divina dispositione asserit auctor, et in particulari missos esse ab eo Valentiam fidei præcones commemorat. Quod et narratum reperimus in Arelatensi Breviario ad diem 23 Aprilis, in qua eorumdem sanctorum § 13 martyrum solemnitas celebratur. Sed et utrumque monumentum de alii Vesontionem ab eodem directis mentionem facit, de sanctis videlicet Ferreolo et Ferrutione, quos, inquit Acta apud Surium, *memoratus beatissimus antistes (Irenæus) destinaverat ad Vesuntionensis civitatis Ecclesiam instituendi fundamini constructione locandum.* Ex quibus apparet rarissimam etiam post mortem Pothini fidem Christianam in illis regionibus fuisse: et quod maxime intendimus, Viennensem Ecclesiam non alium episcopum a Lugdunensi habuisse. Si enim proprium habuisset, illius partes fuissent Valentiam sibi propinquam fide Christiana imbuere, non Lugdunensis episcopi, qui longe remotior erat, et Viennam mediam habebat inter se et Valentiam, utramque ad Rhodanum sitam.

7. In supplici libello comprovincialium episcoporum metropolis Arelatensis Leoni papæ oblati secure arriterit, quod *prima intra Gallias Arelatensis civitas missum a beatissimo Petro apostolo sanctum Trophæum habere meruit sacerdotem; et exinde aliis paulatim regionibus Galliarum donum fidei et religionis infusum: PRIUSQUE alia loca ab hoc rivo fidei, quem, ad nos apostolicæ institutionis fluentia miserunt, meruisse manifestum est sacerdotem, QUAM VIENNENSIS CIVITAS, quæ sibi nunc impudenter et notabiliter primatus exposcit indebitos (Epist. 65).* Non aiunt episcopi, ut mihi quidem videtur, Viennam accepisse antistitem ab illo rivo fidei seu Trophino (quod etsi dicerent, nescio an falsi quis posset arguere), sed dicunt alia loca prius episcopos habuisse ab illo fidei rivo, quam Viennensis civitas proprium haberet sacerdotem. Hoc manifestum esse asserunt, et ita manifestum, ut impudentiæ notabilis esse dicant, quod contra jus tam apertum primatus indebitos exposceret Vienna. Hoc si ita est, cum ex Gregorio Turonensi Trophimi ad-

pluribus annis Pothini et Irenæi ætate postea, clarum est horum temporibus Viennam non habuisse episcopum. Dices hæc (a) gratis ab episcopis Gallicanis vel mendacio causæ atrociantibus, vel minus quam par erat in- is. Verum quis tam male de sapientissimis simisque Gallicanæ Ecclesiæ antistitibus senti- t, ut id manifestum esse tam confidenter asse- ram Romano pontifice, quod vel certum non apud omnes, vel falsum esse ipsi probe scirent? rtm cum tunc temporis antiquus ille Eccl- a Gallicanarum status non ita obscurus esset, hodierna die, nec posset detectum semel men- nisi iratiorem Leonem facere et Ecclesiæ ensis iuribus infensorem. Denique nihil tale um a pontifice, qui S14 allegationibus consi- præsentium utriusque partis clericorum, an- utrisque visus est, cum utriusque metropolitico seruit. attributis unicuique certis civitatibus.

XIII. Probabile esse unicum in Galliis fuisse B num, quo tempore Lugdunensi Ecclesiæ præpo- ist Irenæus. — Tantum abest ut proprium pum Viennensi civitati præpositum tunc fuisse n, ut certum prope apud me sit in sola Lugdu- sedem episcopalem fuisse. Quæ auspicio præ- m quod ex præcedentibus conjecturis firmatur, ir etiam ex aliquot Eusebii locis attentius con- tis. Libro enim quinto, cap. 24, videtur asse- mibus qui in Gallia erant Christianis præ- tunc temporis Irenæum, cum Victorem PP. teras moneret, ne Ecclesias Asiaticas a sua unione abscederet. Inter quos (episcopos) in- t Irenæus ex persona fratrum in Gallia commo- m, quibus præerat, tradidit per litteras, etc. (b). m præerat Irenæus Galliæ Christianis, jure otali procul dubio præerat. Quod enim ait vir issimus, per vocem ἀδελφῶν, fratrum, cæteros rum episcopos intelligendos esse, quibus Ire- Lugdunensis episcopus jure vel metropolitico C archico præfuerit, miror ego viro eruditō in m venisse. Quis enim credat secundo Ecclesiæ , quo Christianæ fidei fundamenta trans Alpes int posita, quo nascenti Ecclesiæ ne mutire n licebat his in regionibus, quo denique pri- Galliarum civitas vix alterum antistitem a o habebat, eam hierarchiæ formam jam in ias inductam esse, quæ et episcopos metropo- et metropolitano exarchis subjeceret? Quod quodi Nicænæ tempora difficillimum est de- dere, etiam in his regionibus quæ ab aposto- datæ primitias spiritus fidei et disciplinæ hau- . Fratrum autem nomine, Christianam ple- telligi non dubitabit, qui illorum temporum attenderit, loquendi modum Eusebio familia- sam denique epistolam Lugdunensium mar- , quæ Eleutherum Romanum episcopum. Pa- pellant, octies ad minus fratrum nomine Chri- s quosque designat: qui mos erat in Eccl- dei ob eam maxime causam invecus, quia D Patrem Deum (ut habet Tertullianus Irenæo ἵγχορον in Apologetico) agnoscerent, unum m sanctitatis hiberent, et de ejusdem ignorantia d unam veritatis lucem expavissent.

Huic loco Eusebii ex altero loco plurimum t, capite videlicet 22 ejusdem libri: ubi dum et varias synodos, Romanam, Palæstinam, am, Osrhoenam, et Corinthiam, seu Achaicam, lversus Asiaticas, circa paschalem diem ju- es collectæ sunt, addit his et Gallicanam con- ex parochiis seu Ecclesiis quas Irenæus epi- administrabat, καὶ τῶν κατὰ Γαλλίαν δὲ παροι-

κίων ἢς Εἰρηναῖος ἐπισκόποι: id est: Et Ecclesiarum seu parochiarum Galliæ quarum Irenæus episcopus erat, seu quas ut episcopus administrabat. Ubi plura observanda sunt. Primum alio modo hic enuntiaride Irenæo hoc idem quod superius dictum retulimus de fratribus in Gallia commorantibus, quibus præerat Irenæus: ubi fratribus præesse, et Ecclesias seu parochias regere ut episcopus, idem sonant. Alterum est, ex his manifestum esse pluribus Ecclesiis præ- positum fuisse Irenæum, ut absurdum non sit eum cum Lugdunensi Viennensem administrasse. Ter- tium non magis in hac occasione episcopum alium ab Irenæo apparere, quam in sequentibus epistolis in eadem controversia scriptis, vel in iis quæ a martyribus scriptæ sunt. Denique maxime obser- vandus est loquendi modus Eusebii; cum enim de aliarum provinciarum decretis sermonem habet, appellat diserie synodos episcoporum, ipsosque episcopos, quorum ore prolata sunt; cum vero de Galliis, jam non synodos episcoporum, sed Ecclesia- rum decretum commemorat, quod manarat ab Eccl- siis Galliæ, quos Irenæus episcopali auctoritate rege- bat. Id enim vox ἐπισκόποι significare mihi videtur, quæ proinde Irenæi in alios episcopos potestatem significare non potest. Hoc certe credere me profiteor, si plures fuissent tunc in Gallia episcopi, non unum vice omnium in arenam venturum fuisse, præsertim cum hæc de Paschate controversia ex pauciori vel majori numero episcoporum decernenda videretur. Non nos quidem latet episcoporum nomen a Rufino Eusebium interpretante positum fuisse pro fratrum nomine; sed nec eruditis ignotum est, ne interpretis quidem nomen Rufinum mereri, qui ex professo non verba vel senum auctoris, quem vertendum susce- perit, attendere solet, sed omnia pro nutu et volun- tate plerumque reddit, paraphrastis magis perso- nam quam interpretis induens.

Ad Eusebium autem ut revertamur, videtur is sermonem de controversia paschali instituisse ex occasione variarum synodorum, ex quibus celeberrimos quosque episcopos, qui tunc temporis per provincias florebant, ob oculos ponere satagebat. Unde si alii florissent in Gallia præter Irenæum, eos procul dubio numerasset. Ita a Nicephoro Callisti in- tellectum esse Eusebium, quem κατὰ πόδας sequitur, manifestum est ex libri iv ejus Histor. cap. 26: Cir- cumferuntur, inquit, etiamnum celebratarum eo tem- pore synodorum litteræ, quæ variarum hinc et inde Ec- clesiarum episcopos designant Romanæ S16 scilicet Victorem, Jerosolymitanæ Nurcissum, Cæsareæ Palæ- stinæ Theophilum, Tyriorum Cassium. Ptolemaidis Clarum. Eadem litteræ Ponti Ecclesiis tunc præfuisse indicant antiquissimum Palmam; Galliæ autem atque etiam Osrhoenæ Ecclesiarum Irenæum. Ubi Galliæ unicum Irenæum episcopum designat: qui cum Eu- sebio hac in re concinat, rejiciendus non est, sicut rejici debet cum ab eo dissentit circa Osrhoenam, quam Irenæo pariter subjicit, quamque vetus Nice- phori interpres de Gallica regione trans Rhenum posita interpretatus est: unde suspicari licet men- dum esse in Græco hujus auctoris textu.

9. Suffragatur opinioni nostræ Vitæ sancti Satur- nini Tolosæ episcopi et martyris auctor, cujus anti- quitatem comprobat Gregorius Turonensis, qui ex ea nonnulla descripsit libro i Histor. c. 2. Hujus (Decii imperatoris) tempore, inquit, septem viri episcopi or- dinati ad prædicandum in Gallias missi sunt, sicut historia passionis sancti martyris Saturnini denarrat. Ait enim: Sub Decio et Grato consulibus, sicut fidei recordatione retinetur, primum ac summum Tolosana civitas sanctum Saturninum habere cæperat sacerdotem.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

i Gallicani episcopi Arelatensi sedis faventes mi litteris hæc derivarunt, Zosimus autem gestione Patrocli Arelatensis, quem per sub- emet fallacias nonnulla falsa protulisse osten-

demus in observ. part. II, c. 2.

(b) Ἐν οἷς (ἐπισκόποις), καὶ ὁ Εἰρηναῖος ἐκ προσώ- πον ὧν ἦγειν κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφῶν ἐπιστολεῖας (P. de Marca diss. de Primatu Lugdun. n. 112).

Hæc enim similiter leguntur in Vita sancti Saturnini apud Surium die 29 Novembris : quæ sola a Gregorio existimaverim ab auctore illo excerpta, ut epocham episcopatus Saturnini certam faceret. Cum vero aliunde nosset cum Saturnino Trophimum et alios quinque in Gallias advenisse, ex unius ætate aliorum ætatem arguit. Cæterum ex illa Vita sex reliquorum episcoporum nomina mutuatus non est : alioquin ipsa auctoris verba retulisset, quæ in Suriana Saturnini Vita non exstant modo. Quæ tamen si quis pertinacius contenderit ex Vita Saturnini habuisse Gregorium, non contradicam. Hoc unum movebo, nihil inde quidquam auctoritati Vitæ Surianæ detrabi : certum est enim ejusmodi sanctorum Vitas plerumque ex antiquis Lectionariis descriptas, in quos codices cum Vitæ illæ conjicerentur inter publicas Ecclesiæ preces recitandæ, decurtari solebant, et iis minui quæ festo propria non esse intelligebantur, ne longius quam par erat officia protenderentur. Alterum addo, ne prologus initio Vitæ præfixus cuiquam imponat et contemptum operi accessat, luce clarius esse non prologum auctoris esse, sed lectionem quamdam ex Breviario aliquo huc mala arte transcriptam et assutam vice prologi. Porro antiquitate et auctoritate narrationis hujus scripti confirmatis, mirum in modum innotescit Gallicanæ Ecclesiæ status tum Lucii Veri imperatoris, Irenæique episcopi Lugdunensis temporibus, tum etiam Decii Gratique consulum et sancti Trophimi Arelatensis episcopi ætate. Concinit enim auctor ille Severi Sulpicii testimonio, *serius trans Alpes Dei religionem susceptam* asserentis, manifestumque facit et paucos per illa tempora Christianos fuisse paucissimosque proinde episcopos. Ita enim statim ab initio de Decii Saturninique temporibus : **S 17** *Tempore illo quo post corporeum Domini et Salvatoris adventum, exortus in tenebris Sol ipse justitiæ, splendore fidei illuminare occidentalem plagam cæperat : quia sensim et gradatim in omnem terram sonus Evangeliorum exiit, TARDOQUE PROCESSU IN REGIONIBUS NOSTRIS apostolorum prædicatio processit.* (Apostolorum nomine apostolicos etiam viros et apostolorum successores comprehendit. Pergit auctor.) *Cum raræ in aliquibus civilibus Ecclesiæ paucorum Christianorum devotione consurgerent, et crebra miserabili errore gentiliū nidoribus lætidis omnibus L OGIS TEMPLA FUMARENT, ante annos salis plurimos, id est, Decio et Grato consulibus, sicut fidei recordatione retinetur, etc.* Et iterum post medium, *Paucis id temporis Christianis.* Quæ quomodo cum illa episcoporum multitudine, quam alii asserunt, conciliari queant, plane non intelligo. Certe Theodorus de sancto Irenæo ita loquitur in primo dialogo *Immutabilis* dicto, ut Galliarum apostolum fuisse significet : *Ἐιρηναῖον, inquit, ὃς τῷ Πολυκάρπῳ διδασκαλίας ἀπέλασεν, ἐγγεγονεὶ δὲ φαστὶρ Γαλλῶν τῶν ἑσπερίων ; id est, Irenæum, qui Polycarpi auditor et discipulus fuit, lumenque Gallorum Occidentalium.* Et in epistola nuncupatoria compendii hæreticarum fabularum ad Sporatum : *Ἐιρηναίου, inquit, τοῦ τὰ Κελτικὰ καὶ γερμανικὰ καὶ φρεσικῶν ἔθνη ; id est, Irenæi, qui Celticæ gentes excoluit et illuminavit.*

10. Observatione dignum est, et pro sententia nostra non invalidum argumentum, quod Eusebius de Gallicanis illorum temporum episcopis, si Pothinum et Irenæum excipias, numquam mentionem facit, sive cum de Ecclesiarum fundatione, sive cum de persecutione gentiliū, sive cum de judiciis adversus hæreticos habitis, seu denique cum de controversia paschali, conventibus ea de re congregatis, epistolisque scriptis ad Ecclesias. Unus ubique Lugdunensis episcopus commemoratur ; nusquam Viennensis, nusquam aliarum civitatum antistites. Hoc in illa insigni epistola martyrum, totaque Eusebii de iisdem narratione clarum est, lib. 1, c. 1. Hoc cap. 3, ubi orta de Montano Alcibiade, Theodotoque pseudopropheticæ contentione : *Qui in Gallia, inquit, erant fratres, privatim de his iudicium suum eidem epistolæ subjunxerunt.*

Hoc cap. 23 de quæstione paschali, ubi commemorat quidem concilia et synodicas episcoporum Palæstinæ, Ponti, ipsius Romæ et aliorum ; subdit de Galliis : *Καὶ τῶν κατὰ Γαλλίαν δὲ παροικιῶν ἃς Ἐιρηναῖος ἐπισκόποι. Epistola quoque Ecclesiarum Galliarum existat, quibus præerat Irenæus.* Et cap. 24 : *Ἐν οἷς καὶ ὁ Ἐιρηναῖος ἐκ προσώπων ὧν ἤγειτο κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφῶν ἐπιστάς. Ex quorum nomine Irenæus in epistola quam scripsit nomine fratrum quibus præerat in Gallia.*

11. Non longe lateque admodum diffusam esse per Gallias prædicationem Evangelii, ac proinde non multis in locis constitutos **S 18** episcopos Pothini et Irenæi temporibus, plura sunt adhuc quæ persuadeant. Primum enim pauci admodum erant Evangelii præcones apud Lugdunum, ubi primum, et quidem velut ex occasione fides Christi annuntiata : qui vir duabus amplissimis civitatibus doctrina Christiana imbuendis sufficere potuerunt, idque furtim et clanculum propter diligentem præsidum inquisitionem. Deinde diu post Pothini martyrium legitimus Vesonionem et Valentiam nondum Christi fidem audisse, et ad utramque civitatem missos ab Irenæo qui illic prædicarent, ut superius retulimus, quos nec adhuc episcopos institutos testatur. Et tamen Vesonio Lugduno non distat longo itineris intervallo, Valentia multo etiam vicinius. Denique quam funditus facta per illam regionem fidei semina eradicarint, nascentesque Ecclesias popularint subsequentes persecutiones, veteribus monumentis testatum habemus. Illa enim quæ Marco Aurelio et Lucio Vero imperantibus, Pothinum sustulit, ita deseviit : *ὥστε συναλετῆρας ἐκ τῶν δύο ἐκκλησιῶν πάντας τοῦ ἀπουδαλοῦ, καὶ δι' ὧν μάλιστα συνειστήκει τὰ ἐνθάδε ; adeo ut ex utraque Ecclesia præstantissimi quique, et quorum maxime labore atque industria res hic constitutæ fuerant, simul omnes tenerentur* (Epist. Eccl. Lugd. apud Euseb. lib. 1, cap. 1). Quibus addunt Acta S. Epiphodii, qui in eadem persecutione martyrio coronatus est, quod per illam *pene ad integrum Christi nomen a gentibus crederetur extinctum.* In alia vero persecutione sub Severo, quæ Irenæum Pothini successorem cælo transmisiit, quantam vastitatem Ecclesiis intulerit, docent nos Usuardus aliique Martyrologiorum scriptores, dum narrat Irenæum *cum omni fere civitatis suæ populo coronatum esse glorioso martyrio.* Quibus suffragatur Gregorius Turonensis lib. 1 Historiæ cap. 27, si tamen illius est caput istud, quod et in mss. nonnullis codicibus desideratur, et aliqua quibus suspectum reddatur continet : velut cum Vetii Epagathi et aliorum martyrum quadraginta octo passionem Irenæi martyrium subsecutam esse scribit. Quamobrem quæ de posterioribus istis martyribus habet Gregorius, iungenda esse opinor cum iis quæ initio capituli scripsit de Pothino ; cæteris, quæ interpolata esse videntur, resectis in hunc modum : *Ex quibus et ille primus Lugdunensis Ecclesiæ Pothinus episcopus fuit, qui plenus dierum, diversis affectus suppliciiis pro Christi nomine passus est. Post hunc et quadraginta octo martyres passi sunt : ex quibus primum fuisse legitimus Vetium Epagathum.* Si cui tamen placet narratio de Irenæo, quæ alioqui vera potest esse et ex bonæ notæ monumentis descripta, hinc habemus quod tanta cum Irenæo multitudo Christianorum ob confessionem Dominici nominis est jugulata, ut per plateas flumina currerent de sanguine Christiano, quorum nec numerum nec nomina colligere potuimus. Hæc igitur persecutiones ita vastarunt vix puerascens Ecclesias, ut pene exstinxerint ; **S 19** ita ut mirum non sit quod narrat auctor Vitæ S. Saturnini, raras paucorum Christianorum Ecclesias fuisse in Galliis, cum ad eas missus est Saturninus una cum Trophimo et quinque aliis coepiscopis.

12. Cum imperatorum et præsidum Romanorum hoc esset consilium, ut Christianam religionem penitus deleterent in Galliis, ubi primum visa est sub Lucio Vero exurgere, dubium non est quin diligen-

per omnes Gallias inquisierint adversus Christum. Nulla tamen persecutionis contra aliam in motu memoria uspiam habetur, præter Lugdunenses Viennensesque fideles exers porro credat nullam hujus (si fuisset) non Eusebium perventuram fuisse, nullamve de ionem faciendam a martyribus Lugdunensibus procul dubio eas Ecclesias affectu et sollicitudine fovissent, quarum fundamenta jecissent, et Asiaticis Romanisque non minus curam mori probe noverant?

Quid ergo occurrendum est objectioni quæ cuivis mentem veniet adversus nostram de unico in episcopo opinionem. Si, inquit, ita est, a eius post Pothini mortem sacerdotii honorem est per impositionem manuum, quam necessariam esse inficias irerit?

Quid ergo hanc dignitatem consecrationemque ab illo Romano adeptum esse Irenæum. Quod in sefectione contigisse reor, quam ex martyrum nomine suscepit teste Eusebio; de qua quidem oritur difficultas.

Porro varias opiniones scindi video auctoresissimos, cardinalem Baronium, Franciscum Baroni, et Henricum Valesium (*H. Valesius c. 4 lib. v Euseb.*). Hic legationem illam a nisi quidem Ecclesia, annitentibus martyrizatam esse existimat, tam in Asiam quam ad pontificem; Irenæumque ad eam obeundam electum, a martyribus commendatum esse, superveniente Pothini morte in alium fuisse, Irenæo Lugduni retento, ne in tanta recalcitate suo præcipuo lumine ac sustentaculo arviduata mox suo pastore Ecclesia. Franco Feuardentius in Vita sancti Irenæi Operibus præfixa, utraque legatione putat Irenæum unctum adhuc Pothino in vivis agente, a quo in martyribus in carcere constitutis ad unum papam et ad Asianos fratres missum esse Baronius denique ad an. Ch. 179 putat Irenæum martyribus missum esse ad Eleutherum patrem Asiaticam protectione nihil scribens), et eam esse legationem. Ultimam hanc opinionem, non est et Petavii, paucis exceptis amplectimur quia Eusebianæ narrationi magis conctor quippe ille refert ex epistola martyrum missum esse Romam Irenæum; hunc auctore suam non esse perfunctum minime asse- quod procul dubio animadvertisset, hæc ererit plurimum non ignorari. Deinde quia torem habemus Hieronymum, qui Romæ diu- commoratus, scriniorumque apostolicorum factus, hoc partim ex traditione Urbis, par- onentis adhuc tunc superstitionibus potuit

Ab hoc utroque scriptore ægre admodum abemus, nec nisi gravissimis momentis ac is abrepti, quæ in præsentis negotio non oc- Quod enim scribit doctissimus Eusebii illus- desius: *Quod credibile non est post mortem piscopi destituta suo pastore Lugdunensium confessores illos et martyres Christi Irenæum um tam procul amandasse, idque in ipso per- ardore. Erat enim Irenæus præcipuum lumen Lugdunensis Ecclesiæ, quemadmodum ex epi- tyrum discimus; et quo uno maxime universa Ecclesia sustentabatur.* Hoc, inquam, non ni adversus eorum opinionem qui Irenæum Phrygiæque fratres perrexisse existimant. ro qui Romam tantum ad Eleutherum pro- se, cum Hieronymo, immo cum Eusebio nihil prorsus facit. Non enim absurde cre- fectus esse Romam Irenæus statim post mortem ob magni momenti negotia, cum a non fuerit eundem illic directum esse a- teriaque martyribus adhuc in carcere de- itue enim tunc minus destituta pastore suo nsum Ecclesia? an remissior persecutionis

æstus? an minus necessarius agonizanti Ecclesiæ Irenæus, lumen columenque afflictæ gregis? Immo vero magis tunc necessarius: postea enim sublati per martyrium Pothino cæterisque Ecclesiæ alumnis ac ministris, quievit ad tempus gentilium furor, per- secutionisque æstus deferbuit. Deinde non adeo di- turna erat Romana profectio homini apud Lugdunum constituto (quippe quæ quadraginta dierum spatium facile confici potest), ut ab ea suspicienda deterreri posset quibuslibet rerum angustiis Irenæus.

Sunt etiam in libris Irenæi plura quæ eum Romam petiisse innuunt, qualia sunt quæ de Romana Ecclesia Romanisque pontificibus, et quæ adversus schismaticos Romæ commorantes scribit. Denique major erat Christianorum erga martyres honor ac reverentia, quam ut eorum consilia ac vota inter ipsos carcerum squalores concepta negligenter, aut in irritum mitterent; Lugdunensium porro martyrum eo potior ratio haberi debuit, quod Pothinus, qui totius illius Ecclesiæ caput erat et pastor, martyrum quoque dux et coryphæus in Gallia fuerat.

Sed quid si ante Pothini martyrumque mortem ad Eleutherum profectus est Irenæus? Jam certe evanescent Valesii objectio ipso etiam consistente, quæ alias quoque non nocet. At revera eum vivente adhuc Pothino Romam petiisse suadet narratio Eusebianæ *821* series, quæ primum legationem Irenæi commemorat, tum Pothini mortem Irenæique in ejus locum substitutionem edisserit. (Quod enim de illius episcopi morte superius dictum erat, hoc ex necessitate non interrompendæ epistolæ martyrum contigit, nec Eusebio narranti tribuendum est.) Suadet etiam Hieronymus, qui in libro de Ecclesiasticis Scriptoribus hæc de Irenæo habet: *Irenæus, Pothini episcopi, qui Lugdunensem in Gallia regebat Ecclesiam presbyter, a MARTYRIBUS ejusdem loci ob quasdam Ecclesiæ questionibus legatus Romam missus, honorificus super nomine suo ad Eleutherum episcopum PERFERT litteras.*

POSTEA jam Pothino prope nonagenario ob Christum martyrio coronato, in locum ejus substituitur. In his distinguit apertissime rerum gestarum ordinem, ut primum legatione perfunctus sit Irenæus, non a Lugdunensi Ecclesia, sed a martyribus missus; postea vero in locum defuncti Pothini consecratus. Quibus vel Eusebium interpretatur non ita rerum tempora discernentem, vel istud etiam ex aliis auctoribus refert. Alios enim ab Eusebio auctores ea de re consultos esse ab Hieronymo, suggerere videntur nonnulla discrimina quæ inter ipsius et Eusebii narrationem reperiuntur: hic enim diserte Pothinum asserit nonagenario majorem fuisse; ille fere nonagenarium: Hieronymus Irenæum vocat Pothini presbyterum; Eusebius, Ecclesiæ Lugdunensis; primus ait Irenæum honorificas super nomine suo litteras detulisse; nihil tale in Eusebiano epistolæ fragmento reperitur quæ ex his verbis continuisse videtur laudes Irenæi, nomini ejusdem respondentes; qui qualem, ut cap. 24 lib. v scribit Eusebius: *Nomini suo vere respondens, nec solo nomine, sed etiam vitæ instituto ac proposito pacificus, pro Ecclesiarum pace hæc monuit et allegavit.* His similia viderat Hieronymus in epistola integra martyrum de Irenæo, quæ forte apud Egesippum jacebat; quem sæpe laudat tamquam reum ecclesiasticarum indagatorem scriptoremque curiosum. Egesippus enim, teste eodem Hieronymo libro de Scriptoribus, ecclesiasticis: *Omnes a Passione Domini usque ad suam ætatem ecclesiasticorum actuum textu historiarum, et asserit se venisse sub Aniceto Romam, et perseverasse usque ad Eleutherum ejusdem urbis episcopum.* Unde cum Eleutherum sub ejus pontificatus initio adierit Irenæus, potuit Romæ videre Egesippum treneum. Sed sive viderit, sive non, ad ea certe tempora pervenit in quibus hæc in Galliis agebantur, quæ ab eo in sua historia esse prætermissa quis existimet? Quam obrem Hieronymo, cui auctor iste familiaris erat, fides major est habenda quam cuiquam alteri.

Jam vero ut Valesii argumentum in nostræ opinionis patrocinium convertam, numquam mihi persuadebit, nec cuiquam alii rem attentius consideranti confessores illos et martyres Christi, ipsum Pothinum pontificem, totamque illam Ecclesiam, id **S22** cepisse consilii, ut Irenæus præcipuum lumen et decus Lugdunensis, immo et totius Gallicanæ Ecclesiæ, cui uniuersumbebat novelli hujus ædificii moles, tam procul amandaretur, in ipso, inquam, persecutionis ardore, episcopo in vinculis posito, supremamque mortis sententiam jamjam excepturo, plurimis in illa Ecclesia Christum abnegantibus, omnibus, ut ait idem Eusebius, tunc temporis gravissimo metu perculsis, et hærentibus ob incertum confessionis exitum, comprehensis ex utraque Ecclesia prætantissimis quibusque, et quorum maxime labore atque industria res illic constitutæ fuerant, qui simul omnes in carceribus detinebantur; vix, inquam, sed ne vix quidem credibile esse Irenæum, trepidanti Ecclesiæ tam necessarium, Romam mittendum tunc temporis fuisse ob hoc solum ut litteras ad Eleutherum perferret, iudiciumque Gallicanorum fratrum circa novellas Montani ejusdemque farinæ hominum prophetias. Debuit igitur subesse alia hujus protectionis causa longe majoris ista momenti, quæ eam ipsam Ecclesiam propius attineret, quæque ineluctabilis esset necessitatis; nullaque alia fuit, meo quidem iudicio, quam ut Ecclesiæ jamjam suo pastore viduandæ per alterius consecrationem suppetias ferret pontifex Romanus. Cum enim alius eo tempore non esset in illa saltem parte Galliarum episcopus, ut contendimus, qui manus posset imponere, necesse fuit ad Romanum confugere episcopum, tum propter vicinitatem, tum propter, potentiorum, ut loquitur ipse Irenæus, principalitatem: non quidem ut alter episcopus in eadem Ecclesia Pothino adhuc viventi superordinaretur, sed ut vel in alia Ecclesia constitueretur, vel in Lugdunensi, quod revera factum est, allato Romam de completo Pothini agone nuntio. Hæc, quantum sapio, mens fuit martyrum, hoc eorum consilium, cum Irenæum Romam direxerunt cum litteris commendatitiis. Huc effusæ illæ laudes spectabant, ut Irenæus Lugdunum remitteretur a pontifice sacerdotali honore ornatus; non aliam enim ob causam ejus merita extollunt Lugdunenses, zelatorem eum Evangelii Christi prædicant, ac gradum presbyterii, quo ornabatur, commendant, quam ut sua in illum vota pro episcopali munere conferrent, antequam martirio absumerentur; universus enim pene clerus in vinculis erat cum suo episcopo. *Has litteras, inquit, ut ad te perferret, fratri et consorti nostro Irenæo persuasimus; et hortamur ut ipsum cæteris anteleponas* (ἔχειν σε αὐτὸν ἐν παραθέσει) *tamquam zelo singulari pro Testamento Christi præditum. Si porro putaremus alicui ex loco (seu dignitate) conferri justitiam, eum tamquam presbyterum Ecclesiæ (hunc enim gradum obtinet) tibi imprimis commendassemus.* His enim verbis, ἐν παραθέσει, Irenæum anteponi cæteris cupere se demonstrant, ut ante nos Christophorus animadvertit in sua Eusebii versione; quod intuitu dignitatis **S23** episcopalis, quam ei conferri peroptabant, mihi videtur esse ab iis scriptum papæ Eleuthero.

Ut demum ei difficultati satisfaciamus, quæ ex fine capituli 3 sumitur, ubi litteræ martyrum de pseudo-prophetis Montani videntur non perlatæ esse ante Pothini mortem, cui subjunctæ fuisset dicantur ab Eusebio amplissimæ illi Lugdunensis Ecclesiæ de martyribus epistolæ, dico duo distinguenda esse in Eusebii narratione, quæ vulgo non discernuntur. Duplex enim legatio ibidem indicatur, una in Asiam et

A Phrygiam, quæ Irenæo non est imposita, altera ad Eleutherum, quam unicam ut susciperet Irenæus rogatus est a martyribus. Qui Asiatica defuncturi erant non statim profecti sunt, quoniam non extemplo sese navis obtulit, quæ in Asiam Phrygiamque vela faceret, legatosque illuc deportaret; cujus occasio ante completum martyrum agonem non occurrit. Cum vero Romani itineris aggrediendi numquam non præsto esset occasio, et magis urgeret causa quæ Irenæum ut Remam iret impellebat, nihil fuit quod illum diutius apud Lugdunum retineret, ac proinde viæ se dedit statim atque huic muneri obeundo delectus est.

Rem totam uno verbo conficio: cum temeraria videatur eorum conjectura qui Irenæum negant Romanam legationem obiisse, perinde mihi est seu ante Pothini mortem, seu mortuo eodem, iter aggressus sit Irenæus. Sed si post mortem Pothini, quod pluribus placet, profectus est, adeoque antequam illius successor ordinaretur, profecto inde probabilius evadit sententia nostra: argumentum enim est ordinationem pontificis non potuisse tunc temporis sine vicinorum episcoporum auxilio celebrari; alioquin de nulla re prius cogitasset illa Ecclesia, quam de substituendo in locum Pothini episcopo in tantis rerum angustiis pernecessario, nec reditu sui Irenæi ex tam longinqua protectione expectasset; sed nec protectioni manus unquam dedisset Lugdunensis clerus.

His pertractatis ac elucidatis manifestum est, nisi fallor, nihil ex hoc Eusebii loco, quem non indiligenter excussimus, posse erui, quod Arelatensis Ecclesiæ jura concutiat ac pessumdet.

S24 CAP. XIV. *Quid de Celidonii appellatione ad sedem apostolicam sentiendam sit? Et utrum eidem contradicens Hilarius Arelatensis ordinem a majoribus suis custoditum turbaverit? ubi primum de causa Marciani Arelatensis episcopi.*—Nunc ad alia capita proferendum, quæ Leo noster adversus Hilarium Celidoni in sua epistola, atque imprimis examinanda Ugedonii appellatio ad sedem apostolicam, quam cum ægre admodum tulisset Hilarius, et iudicium suum a Leone retractari non debuisse strenue adversus ipsum contendisset, hæc gravissimæ inter utrumque simultatis origo fuit. Hæc igitur S. Leo in ea epistola ad provinciam Viennensis episcopos, quibus jus suum ex antiqua consuetudine in Galliis recepta defendit. *Notiscum, inquit (Epist. 10), vestra fraternitas recognoscat apostolicam sedem pro tua reverentia a vestra etiam provinciam sacerdotibus, innumeris relationibus esse consultam, et per diversarum, quemadmodum veteris consuetudo poscebat, appellationem causarum aut retracta aut confirmata fuisse iudicia; adeo ut, servata unitate spiritus in vinculo pacis, commitantibus hinc inde litteris, quod sancte agebatur, perpetuæ proficeret charitati. Quoniam sollicitudo nostra non sua querens, sed quæ sunt Christi, dignitatem divinitus datam nec Ecclesiis nec Ecclesiarum sacerdotibus abrogabat. Sed hunc tramitem semper inter majores nostros et benedictum, et salubriter custoditum, Hilarius Ecclesiarum statum, et concordiam sacerdotum novis præsumptionibus turbaturus excessit; ita suæ vos cupiens subdere potestati, ut se beato apostolo Petro non pariat esse subjectum, etc.*

(a) Controversiæ cardo in eo positus est, utrum recepti tunc in Gallia canones et Gallicanæ Ecclesiæ mores ac consuetudo id ab Hilario exigerent, ut sententiam rite et canonice in Gallicana synodo prolatam ab episcopo Romano ad examen revocari, et vi appellationis aut confirmari aut retractari sineret.

Quid posterioribus sæculis actum fuerit vel fieri debuerit, quid novo, ut aiunt, jure, nostra vel majore

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Quæ in hoc et sequentibus capitulis proferuntur, ad vivum reserantur in observ. part. 1, a cap. 4 ad 7 usque. Hanc controversiam revocari ad questionem non meri facti, sed juris; et jure Leonem in

Celidonii appellatione judicasse; nec consuetudinem, aut canones, multo autem minus divinum jus Quesnelli sententiæ favere, Hilarii que apologiam male ab eodem contextam exinde patebit.

trorum etate, quid etiam per illa tempora in vicinis fuerit usu inductum, non est hic anquirere: quippe quod ad Hilarii causam non est enim superque sanctissima ejus memoria improbæ cupiditatis nota vel violati pontificii spicione vindicabitur, si nihil ab ipso præmissum esse ostenderimus, quod Gallicanæ consuetudini consonum non esset, nec ullam appellacionem a Gallicanis partibus ad Romanæ tribunal esse delatam ab ipsis fidei in is usque ad Hilarii Arelatensis tempora. Totum opus, totus labor noster in examine erit in discussione juris, quæ ab instituto nostra est. Quod ut rite ac secundum juris ipsius quiratur, non ex Leonis epistola aliisque discutendum est; nemo enim in propriis istis est idoneus, sed ex publicis, quæ super his monumentis, quæ quid in occurrenti- oorum causis gestum sit, sincere exhibent. Jam a primordiis seminati intra regiones no- angeli hoc antistitem Gallicanorum menti- evit, quod Africanis semper fuit persuasum quadringentis quinquaginta et amplius an- npe (a) episcopatum unum esse atque indi- vjus a singulis in solidum pars tenetur; ac si quem ex portione gregis Christi ascripta, git pastor unusquisque ac gubernat, in ali- men prolabi contingeret, apud eundem agere suam compelli debere, servato appellandi ad alem vel etiam ad majorem synodum jure. secus fecisset, et ad extraneos judices vellet llationis libellum confugere, is episcoporum iam coherentem collidere, unitatemque scin- rito putabatur. Auctoritas autem quæ epi- quibusque in suos presbyteros cæterosque ui alumnos competeat, hæc eadem metro- s una cum provinciæ concilio in com provin- piscopos deferretur jure quodam naturali etudine ab omnibus recepta quam sacrosan- modum conciliorum firmavit auctoritas. C disciplinæ formam testatam habemus illustri-), quod ex his quæ Nicænum concilium præ- nt, superest unum in Gallicanis monimen- Marciani scilicet Arelatensis episcopi causa, etianorum partes in Galliis fovebat, pluri- catholico grege suo pridem afflarat veneno. latet eam S. Cypriani epistolam ad Step- antificem Romanum, quæ Marciani nobis histo- ndit, suspectæ apud aliquos fidei esse habitam perta vobiscum argui a doctissimo antiquitatis ore Joanne Launoio. Verum ab omnium edi- Cypriani procuratoribus pro germana habe- primisque a clarissimo inter eruditos Rigal- non ab erudito viro Lomberto, qui et priva- s ad nos ea de re scripsit pro communi ne- fine litteris eam epistolam Cypriano doctis- serit, et publicis etiam notis, quibus elegan- m suam Cypriani versionem nuper ornavit. am etiam epistolam exhibent perantiqui co- ss., quos inter Veronensis, ut optimæ notæ, us, cujus meminit editus Cypriani codex æ bibliothecæ, ad cujus marginem descriptæ riæ lectiones ex variis Italiæ bibliothecis ex- Denique nihil est quod a Cyprianica dictione eat, vel ab ejus mente sit alienum, ut merito us illius auctor credendus sit Cyprianus. ianus igitur Arelatensis episcopus Novatiana ectus Gallias vastabat sedis suæ amplitudine lum autem cæteri episcopi Gallicani adversus m in sua provincia potentem nihil auderent, etiam temporum ratio sinneret; cum præterea relatensis Marciani fraudibus deceptæ episco- um tueretur ac defenderet, uti ex epistola ni licet conicere, a cæteris externarum provin-

A ciarum episcopis opem imploraverunt, præcipueque a Romano et Carthaginensi, quorum maxima, licet longe dispar, erat in Ecclesia auctoritas. Ad utrumque ergo litteras dederunt Faustinus Lugdunensis episcopo, et Romanæ provinciæ, id est Narhonensis solidæ episcopi. Imprimis vero Romanum episcopum tamquam cæus episcopalis caput apicemque sollicitabant, ut Ecclesiæ sub schismatici episcopi jugo laboranti adesset auctoritate sedis suæ fretus; quod eam ob rationem egerunt quod et nullum in ea provincia sibi imminentem habebat Marcianus, et non ita pridem a sede apostolica transmissum acceperat Trophimum, de cujus indigno successore Marciano apud ipsum querelam deferendi jus habebat. Tandem vero Stephano, nec suppetias ferente, iterum ad Cyprianum scripsere Galli, ut ipse apud Romanum instantius ageret de Marciani depositione procuranda. Fecit quod rogabatur Cyprianus, dedique litteras ad pontificem querelarum precumque Gallicanæ Ecclesiæ indices, in quibus utriusque Ecclesiæ mentem ac disciplinam licet intueri.

B Dum igitur Stephanum conveniunt per litteras suas Cyprianus, et per Cyprianum episcopi Galliarum, quid, amabo te, ab eo præstari cupiunt ac postulant? An ut Marcianum ad se evocatum tribunali suo præsentem sistat? minime. An ut aliquem e latere suo deleget in provinciam, qui perduellem episcopum vicarius sui potestate judicet? Neque hoc magis. Forte ut e sede sua sententiam ferat, quam Gallicanis postmodum episcopis tamquam exsecutoribus effectui mandandam committat; vel ut ab ipsis quidem adversus Marcianum judicium ornari imperet, quod ad se transmissum discuteret, et prout e re visum esset, vel confirmaret vel infirmaret? Nihil tale vel somnium a Cypriano. Qui si tale quid faciendi pontifici Romano auctor fuisset, § 27 timuisset profecto ne quemadmodum in causa Aptarii scripsere Cælestino papæ e synodo Africæ generali Cypriani vigoris ac episcopatus hæredes: ne, inquam, fumosum typhum sæculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis et humilitatis diem Deum videre cupientibus præfert, videretur inducere. Quid ergo a Stephano petunt? Hoc unum, ut Gallicanos episcopos plebemque Arelatensem moneat ne ultra Marciano communicent, sed ut, eo absente, alter in ejus locum eligatur.

D Video quidem auctores nonnullos magni nominis hanc epistolam mirum in modum jactare pro suprema pontificis Romani in episcopos deponendis potestate: quos æmulatus aut etiam prætergressus novitius quidam scriptor multa aggerit homine causis forensibus procurandis addicto digniora, quam in theologicis versato. Primum igitur quod ait hoc est, in epistola Cypriani de Marciani episcopi depositione agi. 2º Ex eo quod Cyprianus Marcianum ad synodum provincialem non petit remitti, synodorum provincialium in episcopos deponendis potestatem sibi persuadet pessumdari. 3º Cyprianum in hac epistola agnovisse in episcopo Romano supremam episcopos judicandi potestatem, in eosque primam depositionis sententiam ferendi. 4º Hujus potestatis in Romano pontifice causam et fundamentum hoc esse, quod *sedes Romana sit fons et origo sacerdotii Jesu Christi*. Ita enim interpretatur hæc Cypriani verba: *Unde unitas sacerdotalis exorta est*.

Quod ad primum attinet, nequaquam verum est hic agi de depositione, cujus ne nomen quidem apparet in epistola, sed de abstentione agitur; cujus a depositione discrimen qui ignorat, ad judiciorum canonicorum tractationem illotis, ut aiunt, manibus pedibusque accedit. Supponit enim Cyprianus Marcianum sine ulla synodi sententia vel alio iudicio, sententiæ adversus Novatianum prolatæ subjici debere. Quid enim egisset synodus? an errorem damnasset? at in Novatiano jam olim proscriptus fuerat

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

ide observ. part. 1, c. 7, n. 11.

(b) Confer ibidem c. 5, n. 6 et seqq.

a concilio plurimorum sacerdotum, ut loquitur Cyprianus, qui et partem se illius fuisse testatur. An ideo adornasset iudicium adversus Marcianum, ut is in schismaticorum numero esse convinceretur? Sed habebant omnes episcopi totaque provincia confitentem reum, qui convinci de errore propugnato non indigebat, cum palam, ut testatur hic Cyprianus, collegio episcoporum insultaret; cum jampridem jactaret et prædicaret, quod Novatiano studens et ejus pervicaciam sequens, a communione se ecclesiastica segregasset; cum episcopos illuderet, et de majestate ac dignitate Ecclesiæ judicaret; cum se Novatiano conjungens, adversarius misericordiæ et pietatis exstaret, et ipse jam esset ab universis sacerdotibus judicatus (Epist. 67, ed. Pamel.). An denique synodus congregaretur ut depositionis sententia in Marcianum pronuntiaretur? Verum jam eam ipse, ut mox vidimus, pronuntiarat, a communione **S28** se Ecclesiæ segregans, a catholice Ecclesiæ veritate, atque a corporis nostri, inquit Cyprianus (Ibid.), et sacerdotii consensione disjungens, temensque hæreticæ præsumptionis durissimam privitatem. Unde cum ait Cyprianus de Marciano: Sententiam non dicat, sed accipiat, non de nova sententia vel a synodo vel a pontifice Romano, ut putat auctor ille, proferenda scribit; se enim ipse satis explicat Cyprianus, cum statim interpretationis vice addit: Cum ipse sit ab universis sacerdotibus judicatus, a Lucio videlicet et Cornelio Romanis pontificibus, qui dandam esse lapsis pacem censuerunt, et pœnitentia acta fructum communicationis et pacis negandum non esse litteris suis signaverunt; quam rem, addit S. Cyprianus (Ibid.), omnes omnino ubique censuimus. Prolata enim vero semel sententia in hæresis vel schismatis auctorem, in omnes illius sequaces prolata esse consuebat; alioquin vel nimium grave esset episcopis toties in synodum convenire, illis præsertim temporibus, quoties episcoporum vel presbyterorum aliquis erroris se damnati factorem redderet; vel satis Ecclesiæ salutis consultum non esset, si solo hæresis schismatisve alicujus auctore damnato, ejus discipuli impune grassari per Ecclesiam sinerentur. Unde hæc Cypriani verba (Ibid.): Quam vanum est, frater charissime, ut Novatiano nuper reluso et refutato, et per totum orbem a sacerdotibus Dei abtento, nunc adulatoribus ejus nobis patiamur illudere, et de majestate ac dignitate Ecclesiæ judicare. Certe si quando hæc Felicis papæ sententia in praxim vocari debuit, ubi ait: Facta semel synodus ubi quilibet erroris cunctos sequaces consequenter involvit, tunc quam maxime eidem obsequendi necessitas fuit, cum ubique tyrannorum furor Ecclesias populabatur, et episcopis in lucem synodorum prodire non licebat. Non enim fuit Marcianus novi vel proprii inventor erroris (ut in Acacii causa dicebat Gelasius papa epist. 4 ad Faustum), ut in eum nova scita prodirent; sed alieno facinori sua communione se miscuit. Quamobrem, inquit idem ante verba jam relata, hoc non solum præsul apostotico facere licet, sed cuicumque pontifici ut quoslibet et quemlibet, secundum regulam hæreseos ipsius ante damnatæ a catholica communione discernant.

Hujus igitur auctoritate sententiæ jamdiu debuerat Marcianum abstinere a Gallicanis episcopis et plebe Arelatensi, quorum tarditatem culpat Cyprianus, ex eoque solum excusat quod eum non auderent abstinere, quem a magnarum sedium episcopis nondum abstentum viderant: Quod necdum a nobis videtur abstentus, qui jampridem jactat, etc.; adhuc enim, ut ex fine epistolæ conjicere licet, ad Marcianum fratres dirigebant, et ei communicatorias litteras scribebant, nondum plene cognita ejus pervicacia. Ut igitur a Gallicanis episcopis et a novella adhuc provincie Romanæ Ecclesia abstinere episcopus Arelatensis, petit Cyprianus, et quasi tarditatem Stephani increpans **S29** pro jure communi Ecclesiarum postulat ut abstentum a se Marcianum esse indicaret suis litteris. Quapropter facere te oportet plenissimas litteras ad coepiscopos nostros in Galliis constitutos ne ultra

A Marcianum pervicacem, et superbum et divinis pietatis ac fraternæ salutis inimicum collegio nostro insultare patiantur, quod necdum a nobis videtur abstentus; ubi per illud nobis satis insinuat Gallos non solius Romani pontificis sententiam attendisse, sed etiam Carthaginensis, quem et pro sua parte in Gallias scripsisse verba hæc dubitare non sinunt, præsertim cum superius dixerit: Cui res nostrum est consulere et subvenire, frater charissime; et postea suum a fratribus Gallicanis postulat esse asserat auxilium. Solatium, inquit, nostræ opitulationis exposcunt. Quamquam nemo, nisi in apostolicam sedem male affectus, negaverit tanto plus ponderis et auctoritatis habere litteras Romani pontificis quam Cypriani, quanto Roma præstat Carthagine, ac Petrus apostolus, cathedræque apostolicæ hæres Stephanus cæteris apostolis atque episcopis præminent.

Quod secundo loco affirmat auctor ille, Cyprianum nullam fecisse mentionem de synodo, intemperantiusque insultat doctissimo præsul Petro de Marca, quasi alicuiquod quod synodorum potestati suffragetur, in hac epistola quærenti frustra, insulse admodum hoc scriptum est. Primum enim ex dictis manifestum est nullam fuisse synodi cogendæ necessitatem, cum jampridem Marcianus in Novatiano damnationis excepisset sententiam, sufficeretque ut Romana Ecclesia, quæ omnium Ecclesiarum princeps, et Arelatensis etiam matrix erat per missionem Trophimi, una cum Carthaginensi, indicaret abstentum a se Marcianum, ab illius etiam Ecclesiæ clericis et totius provincie episcopis pariter abstinentum esse. Deinde vix liberum erat tunc temporis in ea parte Gallie conciliorum congregatio, fervente nimirum infidelium odio in novellam Ecclesiam, quæ si episcopos suos e latebris ad synodorum lucem emisisset, certo mortis exposuisset periculo. Si quis tamen adversus auctorem istum contendere velit totum istud Marciani negotium in Gallicana synodo agitatam et terminatum fuisse, hoc sine ratione ac fundamento non asseret, sed potius ex ipsa Cypriani epistola facile probabit. Constat enim alium episcopum Arelatensem in locum Marciani constitui et consecrari non potuisse sine aliquo episcopis in unum congregatis ad impositionem manuum **S30** celebrandam, quem conventum quis synodi nomine non dignandum existimet? Porro in eadem synodo abstentionem Marciani prius esse declaratam indicant Cypriani verba, qui utrumque negotium connectit. Dirigantur, inquit, in provinciam (id est, ad coepiscopos in Galliis constitutos, ut prius dixerat) et ad plebem Arelate consistentem a te litteræ, quibus abstentio Marciano alius in locum ejus substituat, et grex Christi, qui in hodiernum ab illo dissipatus et vulneratus contemnitur, colligatur (Ead. ep. 67 S. Cypriani). Hæc omnia synodi materies erant, quam proinde satius est credere fuisse collectam, si quidem temporum ratio permisit: ita ut sive abstentio in proprio significato, sive in extraneo pro depositione accipiat, ut videtur accipi a Joanne Davide, nihil erit in hac Cypriani epistola quod synodorum auctoritatem non confirmet, nedum evertat.

Quid porro Cyprianus de pontificis Romani circa depositionem episcoporum potestate senserit, non est hujus loci inquirere; satis clare mentem suam aperit aliis in locis. Sufficit, quod ad rem præsentem spectat, probasse nihil in causa Marciani postulasse Gallos a Stephano papa, quod a Cypriano similiter non petierunt; nihil Cyprianum scribi voluisse in Gallias a Romano pontifice, quod ipse non scripserit; totamque demum causam synodi Gallicanæ potestati fuisse relictam.

Opposita Davidis, non utique prophetæ, doctrina ut novella est, et sacrosancto episcoporum ordini injuriosa, ita probari non decebat nisi propositione quam theologicæ aures ferre non possunt, utpote et antiquitati absouam, et sacerdotio Christi contumeliosam. Quis enim ferat sacerdotii Christiani origi-

id alium referri quam ad Mediatorem Dei et unum hominem Jesum Christum, a quo institutum est, quique unus ut episcopalis potestas ac sanctimoniam fons et origo, utramque in pos omnes diffundit? A Deo enim et per ut habet Cyprianus (*Epist. 69, ad Florentium*), *otes ejus in Ecclesia constituuntur*. Quod et fumprobare non refugerem, si eum homine go mihi res esset. Etsi autem eo nomine ipsi aus, quis tamen patienter ferat ut hæretico iti suffragium ex Cypriano per pravam versio- recessere conetur, dum hæc verba, *Unde unitas stalis exorta est*, his aliis reddit, *Quæ origo est itii Jesu Christi? Quasi idem ac unum essent itium et unitas sacerdotalis*. Quæ (a) quo sen- Petrum 831 ac Petri cathedram a Cypriano atur, intelliget lector ex his ejusdem verbis e Unitate Ecclesie: *Quamvis*, inquit, *aposto- ribus post resurrectionem suam parem potesta- ibuat... tamen ut unitatem manifestaret, uni- jusdem originem ab uno incipientem sua auc- e disposuit. Hoc erant ulique et cæteri apostoli ut Petrus, pari consortio præditi et honoris et tis; sed exordium ab unitate proficiscitur, ut ia una monstraret.*

. XV. *Ex ejusdem ævi disciplina illustratur ni Arelatensis causa in synodo absoluta.* —

fusus hanc Marciani causam excussimus, ut alio exemplo, quod nobis ex primæva illa anate Gallicana superest, evinceremus nullo alio o Gallicanum esse præventum, nullo retracta- Tota enim in comprovinciales episcopos pote- enes synodicos conventus residebat, tum in s, tum in aliis regionibus. Alterum nobis adest plum ex ejusdem B. Cypriani epistola 68 de (b) ali et Basilide Hispaniæ episcopis, in quos ido- æ convictos depositionis sententia lata fuerat vinciali synodo. Cum enim *Basilides post cri- sua detecta, et conscientiam etiam propria con- ve nudatam, Romam pergens Stephanum papam positum, et gestæ rei ac tacitæ veritatis ignarum isset, ut exambiret reponi se injuste in episcopa- e quo fuerat juste depositus* (*Epist. S. Cypriani 68, melti*): priori tamen sententiæ standum esse adit Cyprianus ab Hispaniis episcopis consul- nisse Stephani judicio, quod rescindere ordi- nem alterius episcopi, in locum Basilidis sub- i, jure perfectam non potuit. Basilides porro latione sua aliud nihil profecit quam ut cu- ret delicta, et ut ad priora peccata ejus etiam iz et circumventionis crimen accederet.

ius porro disciplinæ causam et originem in epi- lis dignitatis natura ac sacrosanctis privilegiis tam (c) Nicæna nobis synodus aperit, quæ jus non scriptum, scriptis canonibus totius mundi

reverentia, ut Leo loquitur, consecratis sanxit atque firmavit. Sic enim se habet canon 5: **832** *De his qui communionem privantur, seu ex clero, seu ex laico ordine, ab episcopis per unamquamque provinciam sententia regularis obtineat, ut qui abjiciuntur, ab aliis non recipiantur*. Et postea: *Placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari, ut communiter omnibus simul episcopis congregatis discutiantur ejusmodi quæstiones*. Tametsi enim canon ille depositionem episcoporum inter ejusmodi quæstiones non designet expressis verbis, hunc genuinum esse canonis sensum sibi quisque facile persuadebit, qui concilii Constantinopolitani Patres audire voluerit canone suo secundo Nicænum interpretantes. *Non invitati*, inquit, *episcopi ultra diæcesim accedere non debent super ordinandis aliquibus, vel quibuscumque disponendis ecclesiasticis causis; servata regula, quæ superscripta est, de unaquaque diæcesi*. Manifestum namque est quod per singulas quasque

provincias provincialis synodus administrare et gubernare omnia debeat, secundum ea quæ sunt in Nicæa definita. Administrationis vocabulo judicium adversus episcopos comprehendere æque ac alia ecclesiastica negotia ostendit illustrissimus Petrus de Marca lib. vii Concordiæ sac. et imp. cap. 2 et 5. et hujus interpretationis astipulatores habemus (d) concilii Africani Patres in epistola ad Cælestinum papam, quem sic alloquuntur: *Decreta*, inquit, *Nicæna sive inferloris gradus clericos, sive ipsos episcopos suis metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim justissimeque viderunt quæcumque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finiendæ, nec unicuique provincie (Al. providentiæ) gratiam sancti Spiritus defuturam, quo æquitas a Christi sacerdotibus et prudenter videatur, et constantissime teneatur: maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia suæ provincie, vel etiam universale provocare*. Eidem sententiæ suffragantur (e) Innocentius PP. epist. ad Victreicum episc. Rothomagensem capite 3, et (f) concilii Antiocheni can. 15, quo statuitur sententiam ab omnibus episcopis alicujus provincie latam ab aliis episcopis retractari nec debere, nec posse.

(g) Sardicensem synodum familiare est in hoc **833** negotio proferre, indeque velut palmare argumentum sumere, quo appellationis jus a synodis ad sedem apostolicam jam tunc canonica auctoritate stabilitum esse comprobetur. Quamvis enim hujus concilii non meminerit S. Leo de appellationibus agens in hac ad Viennenses epistola, sed veteris tantummodo consuetudinis (*Sicut vetus, inquit, consuetudo poscebat*), illi tamen concilio debetur earum appellationum origo, et illius canones sub Nicænorum nomine allegavit ipse Leo aliquot post annis in causa Flaviani CP. episcopi. Inde, inquam, appellationum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

Hic Quesnellus eum tantum sensum ingerit heterodoxi afferunt, ut a Petri cathedra primæ præcipuæ jurisdictionis excludant. Cum Gallicæ Ecclesie in Petri sede *centrum unitatis* agnoscunt harum vocum vi plus aliquid significare quam meram representationem et imaginem sitis? Certe *unitatis origo*, quam pluribus in locis anus constanter inculcat, vim quamdam præcipuam exprimit compingendæ unitatis; cumque idem rtyr in lib. de Unit. Eccl. tradat: *Unitas servat origine*, præcipuam quamdam vim non tam undæ quam conservandæ unitatis in Petri ca- a agnoverit necesse est, non autem meram ejus representationem aut figuram; ita ut in hac præ- vi jus aliquod peculiare Petri intelligendum io omnes sacerdotes totius Ecclesie catholice suis cujusque Ecclesiis Petri cathedræ adhæ- lebeant, ne si ab ea separentur, extra Eccle- sint. Ita enim commode intelligitur quomodo itro seu ex ipsius cathedra *unitas sacerdotalis*

exorta sit, ex epist. 55, et quomodo Christus ex Petro Ecclesie ipsius unitatem ac *unitatis originem instituerit*, ex epist. 73.

(b) Vide observ. in part. I, c. 5, n. 6.

(c) Nicæni canones et Constantinopolitanus, qui hic allegantur, cum de episcopalis iudicii statuunt, appellationes ad Romanum pontificem si non astruunt, certe non excludunt. Quibus autem canonibus hoc jus statuatur, vide observ. part. I, c. 6.

(d) Africanorum sententiam explicavimus eodem capite n. 20 et seqq.

(e) De Innocentio vide observ. part. I, c. 5, n. 20.

(f) De Antiocheno canone, qui solus appellationes videtur adimere, videsis ibidem c. 6, num. 3.

(g) Sardicensium canonum genuina interpretatio eorumque auctoritas etiam apud veteres Gallicanos episcopos explicatur et constituitur eodem c. 6, a n. 4 ad n. 19, ibique omnia Quesnelli commenta disjiciuntur.

usui ratio quæsitæ est a Romanis pontificibus, licet revera nihil de appellationibus decernant Sardicenses Patres, sed tantum retractationis seu revisionis causæ decernendæ potestatem faciunt Romano episcopo, ut demonstrat illustriss. Petrus de Marca, de Concil. lib. vii cap. 3, et ex ipsa canonum Sardicensium lectione manifestum sit. Quæ potestas retractationis in ipsa provincia decernendæ, etsi jure appellationum longe inferior sit, trepide tamen et dubitanter admodum ab Osio proposita est, qui rem novam, canonibus Nicænis minime consonam, constantique adversam consuetudini quasi supplex et honorandam S. Petri memoriam præledens exoravit. *Si vobis placet, inquit, sancti Petri apostoli memoriam honoremus.* Sed tantæ auctoritatis non fuit apud episcopos sive Orientales sive Occidentales Sardicensis synodus, ut hujusmodi definitioni statim inhærendum esse censerint. Hoc enim retractationis jugum a suis semper humeris amoliti sunt Orientales, qui ob hanc forte causam concilii istius canones in suas collectiones non retulerunt, sicut nec Gallicani. Africani etiam numquam illam appellationis seu retractationis prærogativam admiserunt, ut patet ex synodica ad Cælestinum papam epistola, quæ testatur antiquam esse consuetudinem ac disciplinam, ut episcoporum et presbyterorum causæ extra provincias vagari non sinerentur; sed ubi orta erant negotia, ibi metropolitanorum auctoritate esse finienda: unde ne de Sardicenis quidem audivisse, sed unius Nicæni concilii canones cum suis pro regula habuisse Africanos, manifestum est.

Quod ad Gallicanam Ecclesiam, hoc notatu dignum est, de Sardicenis mentionem non esse factam a sancto Leone in hac adversus Hilarium querela, quæ de appellatione nata erat. Solam enim consuetudinem obtendit pontifex ambitiosus Hilarii, ut putabat, conatibus: quod magno argumento est Leonem per S. Prosperum hominem Gallum, quem a secretis habebat, vel per seipsum dum in Galliis ageret certiorum factum esse hos canones a Gallicana Ecclesia non recipi, ut superfluum esset eos in medium adducere; si enim inserti fuissent Gallicano canonum codici, in propria causa prævaricatus esset Leo, eos canones commemorare omittens, quibus et plurimum sedi Romanæ deferebatur, et Hilarius tamquam canonum etiam in Gallia receptorum violator potuisset judicari. Nisi dixeris Leonem ab his abstinuisse, tum quia repulsam noverat, quam Cælestinus papa ab Africanis passus fuerat ob istos canones Nicænis Patribus attributos; tum quia pro ingenio suo videbat canones Sardicenses nihil de appellationibus vel de retractatione sententiæ Romæ peragenda statuere, sed amplius nihil Romano pontifici concedere, quam ut novum iudicium in eadem provincia celebrandum indiceret, quod in causa Celidonii ab eo præstitum non fuerat. Quamobrem veritus ne parum roboris habitura esset apud Gallos sua epistola, cui nulli canones militarent, sed quam potius vetus consuetudo canonibus roborata novitatis arguebat, eam curavit imperatoria constitutione muniri, in qua quidem et Petri meritum, et Romanæ dignitatem Ecclesiæ, et sacræ synodi auctoritatem pro sedis apostolicæ firmanda amplitudine commemorat Valentinianus, de Sardicensi vero synodo pro asserendo appellationum jure mirum servat silentium; quod argumento est Galliis ignotam fuisse disciplinam Sardicensibus decretis inductam, quæ illis opponere minime ausi sunt Romani.

BALLERINIORUM

(a) De his causis, ubi nulla appellatio intercessit, vide quæ dicuntur in observ. part. 1, c. 5, n. 4.

(b) Vide ibi n. 10.

(c) Hujus causæ cognitionem non ad se attraxit Zosimus, sed Patroclus Gallicanus episcopus eam ad Zosimum detulit. De jure autem apostolicæ sedis in his quoque causis primæ cognitionis lege observ.

A CAP. XVI. *Excipiuntur alie episcoporum causæ, quæ ante Hilarium exortæ sunt in Galliis post Nicænam et Sardicensis concilia.* — Prima inter causas Gallorum, quæ post Nicænam synodum tractatæ sunt, ea est quæ concilium Agrippinense occupavit ann. 348, in quo (a) Euphratas Colonie Agrippinæ episcopus, quod Christum Deum negaret, damnatus atque exauctoratus est: qui de sententia synodi per appellationem ad sedem Romanam deferenda ne cogitavit quidem.

Ab Arelatensi synodo, quæ Paulinum Trevirorum episcopum catholicum injuste deposuit an. 353, a Biterrensi an. 356, unde Saturni Arelatensis operi sanctus Hilarius in exilium pulsus est, et a Parisiensi anni 362, quæ ipsum Saturninum damnavit, appellatum esse non apparet, licet injusta Paulini et Hilarii damnatio utriusque ad Romanam pontificem confugiendi jus peculiare tribueret.

B A Burdigalensi anni 385 ad imperatorem provocavit Priscillianus, *permissumque id nostrorum inconstantia*, inquit Sulpicius Severus (*Lib. II sacræ Histor.*), *qui aut sententiam in refragantem ferre debuerant, aut si hi ipsi suspecti habebantur, aliis episcopis audientiam reservare.* **§§** Instantius vero, qui prior jussus est causam dicere, postquam se parum expurgabat, indignus esse episcopatu pronuntiatus est. De Romano episcopo ab alterutro appellato nulla mentio. Immo cum antea (b) Instantius, Salvianus, et Priscillianus a Cæsaraugustana synodo absentes damnati, Romam profecti essent, ut apud Damasum Urbis ea tempestale episcopum objecta purgarent... ne in conspectum quidem ejus admissi sunt. Additum quippe fuerat in synodali adversus eos sententia, *ut si quis damnatos in communionem recepisset, sciret in se eandem sententiam promendam (ibid.).*

C Sed majoris momenti est Proculi Massiliensis episcopi causa, cujus (c) ad se traxisse etiam primam cognitionem Zosimus dicitur, instante Patroclo Arelatensi, cujus et studio depositus est. Hoc illust. Petrus de Marca dicit actum esse Romæ post Gratianæ legem promulgatam, quæ Romani pontificis iudicio commiserat metropolitanos, quamque merito jure non multi faciebant Gallicani, utpote consuetudinæ ecclesiasticæ receptisque regulis adversam.

D Quidquid sit de hac lege, quæ canonum sanctiones infringere non potuit, non est cur nos Zosimi conatus iste plurimum sollicitet. Primum enim ex solo facto jus nasci cuiquam non potest, præsertim cum repugnantes et contradicentes habet adversæ partis patronos. Deinde Zosimi factum appellationum jus nequaquam attinet, neque ex Sardicenis canonibus patrocinium trahere potest: hi siquidem nec de prima cognitione, nec de appellatione quidquam habent, sed de sola causæ in provincia ipsa retractatione procuranda. Tertio, etsi nolumus epistolis Zosimi fidem derogari, nihilominus totius istius negotii ratio non satis perspecta habetur, quæ non nisi ex his epistolis innotescit. Cum enim auctoritatis sedis sue amplificandæ studio plurimum laborasse convincatur ex Africanis monumentis, quæ jam superius attigimus, non temerarie coniecimus eandem passam repulsam in Galliis Zosimum quam in Africa. Et quamquam desunt alia scripta, quæ nos ista edoceant, sufficiunt tamen ipsæ Zosimi epistolæ, ut probetur superior nostra sententia de non admisso apud Gallos synodi Sardicensis canonibus, de qua auctoritate Romani præsulibus in deponendis ejus regionis episcopis ibidem tunc minime recepta.

ANNOTATIONES.

part. 1, cap. 7, 6 et 7, ac ex iis patebit quam perperam Quesnellus scribat Zosimum auctoritatis sedis sue amplificandæ studio laborasse. Quæ vero quæstio inter Zosimum et Africanos fuerit, et nam ex ea colligi queat Zosimum suam auctoritatem voluisse extendere, patebit ex cap. 6 nostrarum observ. in part. 1, n. 20 et seqq.

et enim ex earum lectione præcepto **§§** A
 a) Proculus non obtinuerat, nec Romam,
 licandus vocabatur, petisse; quamquam non
 iudicium vocari videbatur, quam ad frater-
 nentum, in quo ejus et Patrocli jura amioe
 erentur. Renuit, inquam, illuc se conferre :
 ec Zosimi querela : *Multa contra veterem for-
 oculus usurpasse detectus est in ordinationibus
 orum indebite celebrandis, quas proximè nume-
 nitione discussimus : licet ipse diu expectatus,
 e ferens sibi inducias attributas, convenire
 et (Zosim. epist. 7 ad episc. prov. Vien. et Nur-
 Quod quamvis fastidiose cuidam superbiæ
 Zosimus, hoc tamen de viro, quem sanctitatis
 celebrat Hieronymus, sentire nefas ducimus,
 im cum Zosimo notus non esset, nisi ex te-
 o Patrocli, qui et Proculo infensissimus erat,
 ienæ sedis inceptor, multorumque criminum
 iusmodi ferendo testimonio parum idoneus
 diderit, potius Proculum ideo Romanum de-
 iudicium, quod Gallicani episcopi transalpi-
 iudiciis submittere non consueverant, nec ut
 ent, adduci potuerant ad illa usque tempora.
 rem ægre admodum tulerunt Proculi causam
 a Patroclo esse delatam, illiusque patrocii-
 enter susceperunt, nec passi sunt quidquam
 habere in Galliis Zosimi de Proculi deposi-
 tæretum, quod ecclesiasticæ Galliarum con-
 ni adversum erat. Ii sunt enim quos eam
 objurgat idem pontifex epist. 12 ad Massi-
 : *Addens sibi, inquit, jungitque inquietæ men-
 nes, et qui soli possunt favere damnato : per
 æ turbarum studiosus cogitat, hac sua con-
 elate conficiat (Zosimi epist. 12 ad Massi-
 Si enim quos paucos dicit inquietæ mentis
 s, qui Proculo damnato favebant, non præ-
 alliarum essent episcopi, non ita facile his
 t Patroclus : quem ex Zosimi litteris novio-
 non ausum esse ulterius Proculum insectari,
 potestate uti, quam illi pontifex adversus
 ensem largitus erat. Conqueretur enim Zosi-
 oculus suis illicitis ausibus a Patroclo di-
 esse, epistola 11. *Cum, inquit, et in præ-
 gnoveris, et frequentibus a nobis litteris ipse
 us, ut auctoritate metropolitanitani, quam tibi
 æ sedis pronuntiatione firmavimus, Proculi
 conatibusque illis, quibus adhuc se putat aliqua
 bare .. miror quid post ista Proculo liceat, ut
 a quæ consererat, §§ aut pejora commit-
 im. epist. 11 ad Patroc. Arelat. episc.) Mani-
 est enim ex his verbis Proculum seipsum pro-
 non habuisse, nec habitum esse a Gallica-
 opis; sed eum potius sciente approbanteque
 m Ecclesia episcopum egisse, non minori
 ntea fiducia ac auctoritate. Constat ex eadem
 Proculum ordinasse episcopos ex privilegio,
 us non sedi, sed personæ indulserat Tauri-
 ncilium. *Post istam, inquit Zosimus, delega-
 ecce ad nos rumor advenit Proculum quasi
 ludere, et uti moribus suis, junxisse sibi quos-
 neos turbationibus homines, et post illa quæ illi
 imus ordinasse (Zosim. epist. 12 ad Patroclum).*
 in episcopatu suo perseverasse ac super-
 Patroclo verisimile sit ex epistolæ Cælestini
 episcopos provinciarum Viennensis et Nar-***

bonensis cap. 4. ubi *Massiliensis Ecclesiæ sacerdotem,
 qui dicitur, quod dictu nefas est, in necem patris sui
 taliter gratulatus, ut huic qui ejus sanguine cruenta-
 tus advenerat, portionem cum eo habiturus, occurreret,*
 hunc ipsum Proculum esse existimaverim, qui ta-
 lem calumniam passus fuerit apud Cælestinum
 occasione necis Patrocli, qui a tribuno quodam
 barbaro circa hæc tempora occisus est, ad occul-
 tam, ut Prosper scribit, jussionem Felicis magistri
 militum. Ex quibus liquet inconvulsa mansisse in
 Galliis Patrum decreta, quibus episcoporum unus-
 cujusque provinciæ judicia rata habebantur citra
 omnem alterius judicii confirmationem, nec hujus
 regionis episcopis per illam ætatem Sardicenses
 canonibus, appellationumque novitati colla subdi-
 disse.

Ex ejusdem papæ Zosimi epistolis discimus alios
 aliquot episcopos in Galliis sententiam excepisse,
 quos inter Lazarus Aquensium episcopus, et Ursus,
 cujus sedes ignota, numerantur. Nullius tamen ap-
 pellationem legimus : tantum abest ut primam sen-
 tentiam in illos ferre aggressus sit Romanus episco-
 pus; ita ut Patrocli improbitati ac audaciæ tribuen-
 dum sit, quod (b) primum in Proculi negotio tenta-
 tum est. Nam veritus ne ordinationem ejus sacris
 canonibus contrariam in irritum mitterent Gallicani
 pontifices, Romani gratiam et favorem sibi variis ar-
 tibus conciliavit, spemque fecit maxime auctoritatis
 ejus in Galliis magis promovendæ; quam occasio-
 nem avido arripuit Zosimus ut imperviam hactenus
 hujusmodi consuetudini ac moribus Galliam circa
 episcoporum judicia aliarumque rerum administra-
 tionem, tandem aliquando **§§** perviam haberet;
 quod tamen eo quem optabat exitu caruit.

Sub Bonifacii pontificatu, qui Zosimo proxime
 successit, unica occurrit Maximi Valentini episcopi
 causa, adversus quem cum a Valentini civitatis cle-
 ricis conventus esset, (c) non ad se causæ cognitio-
 nem pertraxit, sed monuit a comprovincialibus in-
 struendum esse iudicium. *Decrevimus, inquit episco-
 pos Galliæ alloquens, vestrum debere intra provinciam
 esse iudicium, et congregari synodum ante diem kalen-
 darum Novembrium, ut si adesse voluerit præsens, si
 confidit, ab objecta respondeat; si vero adesse neglexerit,
 dilationem sententiæ de absentia non lucretur
 (Bonifacii papæ epist. 2 ad episcopos Galliæ).*

Cælestinus papa, qui post Bonifacium sedit. Da-
 nilem quemdam ad suum tribunal videtur evocasse;
 sed hominem vagum, qui ab Orientalibus, apud
 quos multa flagitia perpetrarat, accusatus apud Ro-
 manum pontificem, eique quasi traditus, apud Gal-
 lias diu quæsitus est ad iudicium. Sed talis causa
 extra exemplum est, nec jus ullum simile sibi at-
 tribuisse in Gallicanos episcopos credendus est
 Cælestinus, qui in fine ejusdem epistolæ ad episco-
 pos provinciæ Viennensis et Narbonensis causam
 Massiliensis episcopi provinciæ suæ collegio au-
 diendam pro consuetudine ac jure dimittit.

A Sixto III, qui Cælestinum excipit, nullum legi-
 mus sacerdotem ad Romanæ sedis tribunal accersitum.
 Sed econtra videmus Armentarium, qui Ebren-
 dunensi cathedræ præfectus fuerat, a concilio Re-
 gensi esse depositum, ipso nec per appellationis
 libellum reclamante, nec Sardicenses aliove cano-
 nes in patrocium vocante.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

Proculus initio non paruerit, ex alia ratio-
 gimus in observ. part. II, c. 6, n. 3, ut ne-
 cum jus in hisce causis non agnovisse cre-
 Num vero post depositionem se tanquam
 um gesserit, non ita certum ibidem osten-
 ut Quesnellus contendit.

observ. part. I, c. 5, n. 17. Vetusiorum
 tionum consuetudinem in ipsis Galliis ibi-
 obavimus n. 18 et 20. Patroclus reprehendi-
 test, non quod hanc causam ad Zosimum de-

tulerit, sed quod eum per subreptionem deceperit.
 Vide observ. part. II, c. 2. De injusta reprehensione
 Zosimi confer not. 3 (*Infra, col. 613, n. a*).

(c) Poterat Bonifacius Maximi causam recipere;
 sed eam ad comprovincialium iudicium remittere
 maluit, ut ne Bonifacio jus defuisse exinde sequa-
 tur. Cum causæ apud duos iudices agi possunt, si
 ad unum deferatur, non idcirco alter eo jure experts
 inferri poterit. Jus Romanæ sedis in observ. con-
 stituimus.

Talis fuit Ecclesiae Gallicanae status usque ad sancti Leonis tempora; qui proinde, cum dixit (a) *per diversarum appellationem causarum (sicut vetus consuetudo posebat) aut retractata, aut confirmata fuisse* iudicia, vel memoria lapsus est, vel a Celidonio palpante et imponente delusus, vel denique alia penes se rerum in Galliis gestarum monumenta habuit, quae ad nos usque non pervenerunt.

Quod autem addit de consultationibus relationibusque quibus Gallicanis episcopis familiare fuisse ait Romanam sedem convenire, synodorum auctoritatem nullatenus minuit; de quarum sententiis ad sedem apostolicam, quae omnium Ecclesiarum caput, æquum est referri, vel cum de illis certior cupit fieri, vel cum adversus majorum sedium episcopos latae sunt: ne videlicet primarium **§ 39** Ecclesiae episcopum lateret quibus communionem suam impertiri deberet, a quibus abstinere, ad quos communicatorias vel formatas posset dirigere. Si vero ad Leonem non est relatum ab Hilario de sententia synodica in Celidonium lata, hoc ita contigit vel propter subitam Celidonii profectionem, quem satius duxit Romam usque persequi, ut pontifici coram referret, quam de ejus negotio scripta mittere; vel quia Celidonium non majoris sedis episcopus erat, ut probavimus. Quamquam vix persuadere mihi possum relatum non esse ad pontificem e synodo, cum id Leo non objecerit adversus Hilarium; nec merito conquestus esset ipse Hilarius, quod Celidonium sacris altaribus interesse in Urbe sineret, qui apud Gallias publicam merito excoepat sententiam, nisi prius de ea sententia certior per litteras factus esset pontifex.

Qui attente nec occupato animo ea omnia perspexerit quae hactenus disseruimus, haud dubio quin præconceptam adversus Hilarium pervicacia, cupiditatis, ambitionisque opinionem facile ex animo deponat; hocque potius sibi persuadebit, majorum suorum vestigia pressisse Hilarium, cum sententiam in synodo latam a sanctissimis episcopis tanta constantia ac fortitudine tutatus est. Sed mirabitur econtra quod (b) sanctus Leo consuetudinem disciplinamque tam continua serie custoditam sit prætergressus, sedis suae amplitudini, quae sanctorum etiam virorum infirmitas est, plus æquo studens.

Verum non in eo solum canones sanctus Leo visus est minus attendisse in præsentem adversus Hilarium concertatione. In hoc etiam (c) a Sardicensibus, quorum maxime auctoritati incumbere, recessit, quod causam Celidonii extra provinciam examinandam susceperit, et absque primorum iudicum communionem eam in suo iudicio retractavit; quod tentatum prius non fuerat ab eorum prædecessoribus, qui saltem Sardicensium canonum limites non excesserant. Isti autem canones ita redintegrandi synodorum provincialium iudicii potestatem faciunt Romano episcopo, ut tamen velit novos ab eo iudices decerni ex vicina provincia, qui una cum iudicibus a quorum sententia appellatur iterato examini intersint. Hoc enim necessarium erat ex decretis Sardicensibus, ut priores iudices posterioris examinis participes essent, quemadmodum ab illustrissimo Marca observatum est. Si iudicaverit, inquit canon. 3 (*Sardicensis renovandum esse iudicium, renovetur. et det iudices*). Et duorum solummodo datur optio, ut vel decernat mittendos esse, qui præsentem cum episcopis iudicent, habentes ejus auctoritatem a quo destinati sunt. **§ 40** vel si crediderit episcopos sufficere ut negotio terminum imponant, faciat quod sapientissimo consilio iudicaverit. Neutrum fecit sanctus Leo, sed totam sibi causam reservavit proprio subiciendam examini, ju-

dicioque absolvendam; et tamen *prudenter stissimeque*, ut verbis utar (d) Africani cor Cælestinum papam. Nicæni seu etiam Sarconcilii Patres *provident, quæcumque n suis locis ubi orta sunt finienda, nec unicuique p gratiam sancti Spiritus defuturam, quæ æquitas sacerdotibus et prudenter videatur et cosine teneatur, maxime quia unicuique concessi iudicio offensus fuerit cognitorum, ad con provinciæ vel etiam universale (religionis) p. Nisi forte quisquam est qui credat unicui Deum nostrum examinis inspirare iustitiam, merabilibus congregatis in concilium sacerdotum negare. Aut quomodo ipsum transmarinum, v alpinum iudicium ratum erit, ad quod testium saricæ personæ vel propter sexus, vel propter infirmitatem, vel multis aliis impediementis non potuerunt?*

Has disciplinæ regulas a strenuo suo pro Cypriano hauserant beatissimi Patres, quor magna Augustinus erat: eadem enim ferè expendit beatus Cyprianus epist. 55, ad Cæ papam. *Cum, inquit, statutum sit pariter aut ut uniuscuiusque causa illic audiatur ubi est admissum, et singulis pastoribus portio gregis cripta quam regat unusquisque ei gubernet, sui actus Domino redditurus, oportet utique e præsumus non circumcursare, nec episcopos cordiam cohærentem sua subdola et fallaci tu collidere; sed agere illic causam suam ubi salutes habere et testes sui criminis possint.*

Quis non credat sanctissimos istos Ecclesiae præsules Hilarii nostri causam agere non acquiescat tot rationum momentis, qui opponi possit plane non video, nisi sancto l sum esse pro Ecclesiae bono et ad minuendum larii potestatem, quæ adversariis gratiæ Dei invalescentibus animos addebat, (e) novum parare, imperatoris auctoritate munito, cum num pro arbitrio quo vellet inclinabat.

Tertio a canonibus Gallicano codice concessisse Leo videtur cum (f) Celidonium cum nis suæ participem fecit, et sacris altaribus i passus est, antequam ejus causæ examen institueretur; quod procul dubio canonicæ tioni contrarium erat, quæ cautum est propterea sacerdotique indivisam unitatem, **§ 41** a singulis episcopis sententiam damnationis runt, ab omnibus per totam Ecclesiam cor sacerdotibus damnati censeantur. Hinc syn Nicænae canon 5, Eliberitanae canon 53, A sis i canon 16, inhærentes tam posteriores næ synodi quam Romani pontifices, gravi int tione sanxerunt ne abjectum quis reciperet munionem. Idem Taurinensis ineunte sæculo can. 7; Arausicana 1, can. 11; Arelatensis II, Innocentius PP. I, epist. ad Victricium Rot cap. 7. Quam consultius igitur imitatus esset Leo Ecclesiae Romanæ proceres, quos olim I hæresiarcha a proprio parente episcopo Eccle sus, adiens, ut ecclesiasticæ communioni res tur, nunquam hoc ab eis obtinere potuit, testis Epiphanius hæresi 42, quæ est Marcionitarum, ab illis responsione repulsus est. Nos, inquit *jussu venerandi patris tui facere illud non pos una siquidem fides, et animorum una consens que contra spectatissimum collegam patrem quidquam moliri possumus. Ita cleri Romani res, ab apostolorum discipulis, ut ait Epiphani cti, traditionem: apostolicam violare nefas du*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide observ. part. 1, c. 5, n. 18 et seqq.

(b) Lege observ. part. 1, c. 7, n. 12.

(c) Recole annot. 6 (*Supra, col. 486, n. g*) in caput præcedens.

(d) De Africanorum et Cypriani mente legendæ

sunt nostræ observ. part. 1, c. 6, n. 20 et seqq.

(e) Num novum jus sibi Leo paraverit, ex part. 1, c. 5, 6 et 7, patebit.

(f) Vide observ. part. 1, c. 8, n. 1.

o denique ecclesiastici moris non nihil obli-
 stur, cum (a) per imperatoriam sanctionem
 Ecclesie consuetudini derogare primus
 illudque a Valentino III edictum elicit:
tam episcopis Gallicanis quam aliarum pro-
vin liceat sine viri venerabilis papæ Urbis æter-
nitatis tentare; sed illis omnibusque pro lege sit
sanxtil vel sanxerit apostolicæ sedis auctoritas.
 non videat Leonem nostrum ita agentem Gal-
 iam, immo omnium Ecclesiarum, statum aliter
 ore solito ordinasse, ut querebatur Hilarius?
 quæquam, communionem suam episcopo cano-
 nicato irretractata causa ultro impertit, dum
 synodalis sententiam in episcopum legitime
 am et convictum pronuntiatam infringit, dum
 extra provinciam iterato examini subjicit,
 iquesæculares potestates adversus Hilarium
 Ecclesiam Gallicanam commovit. Econtra
 num est sanctum Hilarium, cum pontificis
 contradixit, cum, non expectata ejus senten-
 em sum bonus pastor quantocius revisurus
 t; cum *communioni* Celidonii, *quem cum tan-*
damnaverat, conjungi nullatenus acquievit, ut
itæ ejus auctor, etiam cum vilæ discrimine;
 is præsumptionibus Ecclesiarum statum et
 iam sacerdotum turbasse, sed religiose ser-
 ec eum deseruisse tramitem semper inter
 et bene tentum et salubriter custoditum
 jicit sanctus S42 Leo), sed eum potius ab
 certum vigore apostolico vindicasse.

PARS SECUNDA.

DE PROJECTI EPISCOPI NEGOTIO.

. *Status questionis aperitur, et cujus provin-*
opus fuerit Projectus, inquiritur.—Pertractato
 negotio, discutienda occurrit Projecti epis-
 scopi causa: de quo cum alibi quam apud
 Leonem nulla sit mentio, pauciora nobis
 relinquuntur quam de Celidonio. Hoc porro
 observandum venit, istud negotium non
 leri coram Hilario fuisse pertractatum, cum
 jus Vitæ, qui Romanam professionem accu-
 ribit, ne verbum quidem de Projecto habeat.
 conjicere licet Projecti litteras, civiumque
 relas Romam non fuisse allatas, nisi post
 Hilarii, cui cum audissent Leonem infensum,
 que omnia ex sententia successisse apud
 postolicam, suam causam Romam esse de-
 censuerunt: quod intra illorum sex ad mi-
 sionem spatium contigit, quod ab Hilarii re-
 ead hujus epistolæ scriptionem interfluxit.
 onem igitur Projecti episcopi *litteræ lacry-*
tolendæ, ut Leo ipse scribit (Epist. 10), de
inato sibi episcopo sunt directæ. Epistola quo-
ta est civium ipsius et numerosa subscriptione
im firmata, individuosissimis contra Hilarium
rimoniis, quod Projecto episcopo suo ægro-
um non fuisset, cujusque sacerdotium in alium
iam notitiam esse translatum, et tamquam in
ossessionem ab Hilario pervasore hæredem
nductum. Et postea: *Quid sibi Hilarius quæ-*
ena provincia, et id quod nullus decessorum
Patroclum habuit, cur usurpat? Et subjicit
 ca. *Exspectarentur certe vota civium, testimo-*
ilorum, quæreretur honoratorum arbitrium,
ricorum, quæ in sacerdotum solent ordinatio-
his qui norunt Patrum regulas custodiri, etc.
ratus nescientibus supervenit, et improvisus
curso (ut didicimus) celeri itinera multa con-

A *ficiens, et per longinquas provincias S43 tanta im-*
maturitate discurrens, ut videatur gloriam de scur-
rili velocitate, potiusquam de sacerdotali moderatione
captasse; hæc enim directarum ad nos civium verba sunt
litterarum; ante abcessit quam eum venisse nosse-
 mus. *Non est hoc redire, sed fugere, etc.* Quibus recen-
 sitis, hæc demum sententia a Leone pronuntiatur:
Nos tamen, quod vobis credimus Deo iudice placitum,
in commune cunctis fratribus consulentes, et male or-
dinatum submoveri, et episcopum Projectum in suo
sacerdotio permanere debere, decrevimus.

Ex his Leonis verbis patet de pluribus in hoc
 negotio Hilarium fuisse accusatum: 1° quod ægro-
 tanti episcopo successorem superordinaverit;
 2° Quod in aliena provincia; 3° quod non exprec-
 tatis civium votis, testimoniis populorum, honora-
 torum arbitrio, electione clericorum; 4° Quod ins-
 peratus nescientibus supervenit, et improvisus
 velut scurrili velocitate abcessit.

B Duplex porro accusationis genus his continetur.
 Unum quod illi cum Honorato et aliis ejus prædeces-
 soribus commune esse potuit, de tentata nimirum in
 aliena provincia ordinatione querela. Alterum, quod
 Hilario proprium est, tribus aliis capitibus, 1, 3 et 4,
 comprehenditur. De quibus judicium animumque
 suspensum tenere æquum est, cum a solis Hilarii (b)
 adversariis hæc testata habeamus. Non is sum pro-
 fecto qui Hilarium erroris et culpæ omnis immunem
 velim asserere; nec me latet quam facile sit a suo
 quemque ingenio etiam pium, etiam sanctum seduci:
 præsertim cum non tam propria quam Ecclesie jura
 defendere sibi videtur. Quæ tamen hic Hilario obji-
 ciuntur, tantopere ab illius moribus aliena sunt, qua-
 les a sancto Eucherio, a Juliano Pomerio, a Con-
 stantio presbytero in Vita sancti Germani, ab Auxi-
 liari præfecto, a Prospero occurrit Hilario, ab Honorato
 denique Massiliensi describuntur in ejus Vita; immo
 tam indigna sunt episcopali viro, sacrorum cano-
 num disciplinæque ecclesiasticæ studioso, qualem
 C Hilarium exhibent tot Gallicanæ synodi, quæ ipso
 agente ac præside celebratæ sunt, ut merito inter
 adversariorum invidorumque calumnias nume-
 randa sint. His autem operosius eluendis superse-
 demus, quoniam hujus sancti episcopi Vita, quam
 in calce hujus voluminis excudi curabimus, vicem
 apologetici libelli præstabit. Hæc igitur secunda
 dissertationis parte solum hoc caput examinandum
 suscipimus, quod et ad Ecclesie Arelatensis jura
 pertinet, et illustratum S44 ad historiam ecclesias-
 ticæ notitiam non parum conferre videtur.

Ante omnia autem investigandum est, quantum
 conjectura assequi datur, in quam Gallie provincia
 Projectus constitutus esset episcopus. Quam quidem
 dum *alienam* vocat sanctus Leo, satie monuit quæ-
 rendum eum esse extra Viennensem, quam propriam
 fuisse Hilario nec ipse diffitetur in sua epistola. Unde
 et corrigendus eminentissimus Annalium conditor,
 ad annum 445, num. 13, ubi Projectum ait perti-
 nuisse ad Viennensis episcopi ordinationem, cujus in
 provincia erat antistes. Hæc sunt autem Leonis verba:
Quid sibi Hilarius quærit in aliena provincia, et id
quod nullus decessorum ipsius aut PATROCLUS habue-
rit, cur usurpat? cum et ipsum quod Patroclo a sede
apostolica temporaliter videbatur esse concessum, post-
modum sit sententia meliore sublaturum. Ita priores om-
 nes editiones hujus epistolæ, ea excepta quam procur-
 ravit J. Sirmondus tom. I Concil. Gallie, cui et mss.
 cod. duo Thuaneus et Corbeiensis suffragantur, qui
 cum Sirmondo ita habent: *Quid sibi Hilarius quærit*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

zæ hac de re idem c. 8, n. 4.
 n. S. Leonem judicem tamquam Hilarii
 ium Quesnellus traducere voluit, certe pro
 ejus habuit Projectum episcopum et
 t cives querelas ad eundem pontificem

detulerunt. Nam de his testibus rem publicam
 narrantibus suspicio oboriri queat omnes in ca-
 lumniam conspirasse, quisque prudens judi-
 cet. De ipso autem facto confer observ. part. II,
 c. 1.

in aliena provincia, et id quod nullus decessorum ipsius ante Patroclum habuit, quid usurpat?

Duplex hæc lectio duplici conjecturæ nobis dat locum. Ei enim qui primam sequi maluerit, ex ea provincia fuisse Projectus credendus est quam ne Patroclus quidem sibi subjectam habuerit; quod Viennensem et Narbonenses primam et secundam excludit, quæ Zosimi decreto Patroclus subesse jussæ sunt. Duæ igitur tantum residuæ sunt ex iis provinciis quæ olim Narbonensem solidam constituebant, extra quas nihil juris sibi præsumebat Hilarius, Alpes scilicet Graiæ et Penninæ, et Alpes maritimæ. Non fuisse eum ex Alpium Graiarum provincia duo suadent: primum quod ista provincia, respectu metropolitani provincie Viennensis, aliena dici non poterat ante divisionem a S. Leone factam, cum ex duabus civitatibus, quas in ea recenset notitia, præcipua, scilicet Tarantasia, ad metropolitani Viennensis ordinationem pertineret. Alterum est, quod (a) illa provincia ex numero quinque provinciarum expuncta tunc erat a Petronio præfecto, cum corpus septem provinciarum conflavit ex residuis quatuor et aliis tribus Aquitanica utraque et Novempopulania. Restat igitur ut provincia Alpium maritimarum ea sit in qua Projectus episcopus erat constitutus. Confirmatur hæc conjectura ex eo quod in hac § 45 Projecti causa nullus metropolitanus intervenisse legitur, qui de Hilarii usurpatione quereretur, quod arguit ejus provincie, quæ aliena hic dicitur, Metropolitanam sponte juri suo cessisse in gratiam S. Hilarii; et eam ob causam tacite culpatur a S. Leone in hac epistola tamquam propriæ dignitatis desertor *Suis limitibus, inquit, suis finibus sit unusquisque contentus; et privilegium sibi debitum in alium transferre se posse non licet. Quod si quis negligens apostolicas sanctiones plus gratiæ tribuens personali, sui honoris desertor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre se posse credens, non is cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali ceteros prævenit, sacerdotes ordinandi sibi vindicet potestatem* (Epist. 10 ad Viennenses cap. 7). Isthæc autem objurgatio in Ingenium Alpium maritimarum metropolitam cadere videtur, quem nimirum Hilarius papæ testatur olim a prædecessore suo Leone culpatum esse ob illicitam sui metropolitici juris cessionem. Scribens enim ille ad Leontium, Victorium et Veranum illarum partium episcopos, pro sopienda controversia quæ inter Ingenium et Auxanum exorta erat propter Ecclesiarum Cemelenensis et Nicæensis regimen, ita loquitur: *Habeat itaque, inquit, pontificium frater et coepiscopus noster Ingenius provincie suæ, de cujus dudum ab apostolica sede est illicita cessione culpatus, et custoditis omnibus quæ super Ecclesiis Cemelenensis civitatis, vel castelli Nicæensis, sicut diximus, sanctæ memoriæ decessoris mei definiit auctoritas.* Non videntur enim hæc ad alium quam ad Leonem nostrum referri posse, qui et illicitæ hujusmodi cessionis revera succensus legitur, et istud negotium pertractasse dicitur ab Hilario. Ita, opinor, ratiocinandum de Projecti sede, juxta primam lectionem hujus loci.

Qui vero aliam lectionem, ANTE PATROCLUM, magis probaverint, ut revera magis probanda videtur, propter mss. codicum auctoritatem, ipsamque sermonis seriem, quæ id (meo judicio) postulat, aliam provinciam Projecto assignare debent. Ex verbis enim istis: *Id quod nullus decessorum ejus ante Patroclum habuit, quid usurpat? cum et ipsum, quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, etc.*; ex his, inquam, verbis evincimus, provinciam de qua inquirimus unam fuisse ex iis quas Patroclo vindicavit Zosimus, adeoque vel Viennensem, vel

alterutram Narbonensium. De Viennensi non intelligi quæ Arelatensi episcopo aliena non igitur de Narbonensium una. Ut autem (b) e potius fuisse existimem, faciunt verba S. Hilarii quibus indicat provinciam cujus ordinationem Hilarius vindicavit in Projecti negotio, eam § 46 Patroclo ablata fuerat meliori sedis apostolico decreto. *Cum et ipsum, inquit, quod Patroclo apostolica temporaliter videbatur esse concessum modum sit sententia meliore sublatum.* Ubi allucul dubio ad Bonifacii decretum, seu episcopi Hilarii Narbonensem episcopum, per quam asseruit Narbonensis primæ ordinationem, tensemque increpavit episcopum, quod Luti episcopi ordinationem celebrare præsumps eadem provincia: quam sententiam sua confirmavit Celestinus epistola ad episcopos bonensis et Viennensis provinciarum scripta

Tertiam opinionem de Projecti episcopatu mus ex clarissimorum Sammarthanorum Gallstiana, qui ex Annalibus Ecclesie et civitatis nionensium Polycarpi de la Rivière Carthus Joannis Columbi Manuscensis, S. J. libro de gestis episcoporum Diensium, ad annum C. Projectum inter Dienses episcopos numerant ita est, in provincia Viennensi collocandus erjectus, quod Leoni, ut jam monuimus, reppique qui Viennensem provinciam Hilario esse non censuit. Præterea ex ea provincia fijectus, quam Leo ait Patroclo sententia melblatam; ubi procul dubio respicit ad epistolafacii papæ ad Hilarium Narbonensem, quam Cnus confirmavit. Atqui tantum abest ut Viennensiam Hilario abstulerit alteruter horumficum, ut potius ex utriusque epistola constrium pro metropolitano (nec alterius provinciViennensis) ab utroque esse habitum. Hoc enargumento Lutubensis episcopi ordinationem declarat, quia ab Hilario metropolitano quideerat, sed non Narbonensis, in qua Lutevum jIn alta, inquit, provincia: quod contra canor ut probaret coactus est Nicænum canonemphrastice amplificare, ut ex eo haberet: Cmetropolitano duas provincias non debere essctas. Quæ ratio adversus Hilarium vana essetlius roboris, nisi subjectam sibi provinciam ahabuisset. Idem ex epistola Celestini eruitur eadem causa, hac una probatione nititur: unanque provinciam suo metropolitano contenta debere, nec usurpationis locum alicui saccealterius concedendum injuriam; concessis sibique limitibus contentum esse debere, nec altalterius provincia præsumere quidpiam posomnia supponunt Arelatensem episcopum metitam potestatem in aliquam provinciam (uti qunensem) jure habuisse et exercuisse; ac conster extra eam provinciam quærendam § 4Projecti sedem. Stamus igitur alterutri eprioribus opinionibus; hisque conjecturis conos esse oportet, donec lux major affulgeat easiasticis, quæ forte alicubi delitescunt, moniAn vero jure merito utriusque illius proNarbonensis et Alpinæ inquam, ordinationevindicavit S. Hilarius, subsequentibus seotinvestigandum.

CAP. II. Arelatensem episcopum solidæ olim nensis provincie metropolitam, merito jure pri ejus partes sibi post divisionem vindicasse. Ubi sio hæc examinatur, et de subscriptionibus pri nodi Arelatensis inquiritur. — Cogitanti mihi c acciderit ut ex omnibus ecclesiasticis Galliarum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Alpes Graiæ et Penninæ non solum ex septem, sed ex quinque etiam provinciarum numero fuisse expunctas videbimus in observ. part. II, c. 3, n. 7 et seqq., ibique etiam probabimus septem provinciarum

corpus aliquot annis ante Petronii præfe constitutum fuisse.

(b) Id confirmabimus in iisdem observ. I cap. 1.

na Viennensis tot olim contentionibus con-
 rit, ut controversiis quæ inter illius regio-
 opolitanos aliosve episcopos variis sæculis
 , vix tandem synodorum summorumque
 m auctoritas finem imposuerit, statim venit
 m dissensionum hujusmodi causam et ori-
 : variis provinciarum illarum divisionibus
 tendam. Enimvero quia Ecclesia est in im-
 æquitati consentaneum olim visum fuit pri-
 : sæ fundatoribus ut (a) secundum civilium
 arum administrationem ecclesiasticæ quo-
 incinæ ordinarentur, ubi aliquam ex illis
 plures dispertiri contigit imperatorum edi-
 qui episcopus erat illius civitatis, quæ novæ
 metropolis facta fuerat in civilibus, metro-
 statim potestatem in eam arripuit, et anti-
 opolitani excussit jugum, propriæ provin-
 eps factus. Cum autem nullæ uspiam pro-
 d divisionum vicissitudines passæ sint,
 : antiquæ Narbonensis partes subierunt, B
 arum dissensionum origo fuit.
 era ex parte antiquorum metropolitano-
 ti alte insiderat etiam ante Innocentii tem-
 id iste pontifex ex sedis suæ traditione,
 imque Patrum sententia postmodum scrip-
 d nimirum *secundum principiarum mo-*
opolitanos episcopos convenit ordinari; quod
 periali iudicio provinciis, ut duæ metropoles
 duo metropolitani debeant nominari (Inno-
 t. 20); quod denique Ecclesiæ dignitati
 vit ad mobilitatem necessitatum mundana-
 ecclesiam commutari, SAS honoresque aut
 perpeti quas pro suis causis faciendas du-
 erator.

cul dubio fundamento nitebantur Arelaten-
 pi, ut eas omnes provincias suæ ditioni
 nt, quas (b) olim subjectas habuerant, cum
 ica Narbonensis solida conflata erat. Quod
 arum origini magis conveniebat, ita etiam
 usus consentaneum esse posterioribus Ec-
 ctionibus probatum est. Hujus enim gratia
 12 condiderunt Chalcedonensis concilii Pa-
 ssa in duas civiles provincias imperatoria
 , in duos pariter metropolitanos dividere-
 ut Gelasius papa I epist. 13 ad episcopos
 adversus Acacium CP. episcopum asserit,
 regia non solum inter sedes minime numera-
 : inter metropolitanorum jura censetur. Quo-
 juit, alia potestas est regni sæcularis, alia
 carum distributio dignitatum.

r semel probatum fuerit episcopum Arela-
 rea tempora primatum in Galliis habuisse,
 olitanni honore fuisse decoratum, cum ad-
 ra erat antiqua Narbonensis provincia, et
 ticiis adhuc juribus in ejus partes, post di-
 factam, potitum fuisse, jam non erit quod
 ipiditatis nota inuratur, aut velut alieni ju-
 r infametur. Quod priusquam tentemus as-
 vocanda est in memoriam multiplex Gal-
 visio, qua earum status creberrimis muta-
 perturbationibusque obnoxius factus est.
 sum Galliarum corpus in quatuor membra
 et primum Cæsar Augustus, videlicet in
 sem, Aquitanicam, Lugdunensem et Belgi-
 um singulæ in alias postmodum partes suc-

A cesso temporis subdivisæ sunt pro variis occasioni-
 bus ac consiliis. De tribus posterioribus partibus in-
 quirere non est nostri instituti; de sola Narbonensi
 agimus. Hæc igitur (c) iterum divisa est in quatuor
 provincias, Narbonensem, Tiennensem, Alpes Mari-
 timas, et Alpes Graias. Vertio Viennensis scissa est
 in duas, Viennensem scilicet et secundam Narbonen-
 sem, ex quibus et tribus aliis quinque provinciarum
 corpus effectum est. Quarto demum remotis Alpibus
 Graiis, ex quatuor reliquis et utraque Aquitanica
 cum Novempopulania, Petronius præfectus septem
 provinciarum corpus conflavit, cujus conventum
 Arelate agi præcepit, accedente postmodum Ho-
 norii constitutione an. 418.

Quænam porro quatuor illarum divisionum S49
 regnaret, cum primum religionis ac disciplinæ fun-
 damenta in his regionibus jacta sunt, non ita facile
 est decernere. Certum est exordiis fidei longe poste-
 riorem tertiam et quartam fuisse: tota autem diffi-
 cultas est de prima et secunda. Immo qui Christi fidei
 jam ab apostolicis temporibus prædicatam esse
 in his provinciis existimant, dubitare non possunt
 quin prima divisio Galliarum ab Augusto facta adhuc
 esset in integro, cum Ptolemæus, qui sub Adriano et
 Antonino imperatoribus floruit post annum 130, eam
 sequatur divisionem in descriptione Galliæ. Sed quo-
 niam longe probabilior est aliorum sententia, qui
 Sulpitii Severi et Gregorii Turonensis auctoritate
 ducti, Ecclesiarum in provincia Romana constitutio-
 nem (de Lugdunensi enim tractu aliter sentiendum)
 ad Decii tempora circa an. Chr. 250 referunt, in-
 quendum relinquitur an eo tempore adhuc vigeret
 prima Augusti divisio, quæ Narbonensem integram
 relinquebat; an altera successisset, quæ illam in
 quatuor partes dispertierat.

Incerta est admodum hujus divisionis epocha pro-
 pter veterum scriptorum silentium. Eam nonnulli ad
 Adrianum referunt, alii ad Constantinum vel ad
 Theodosium. Adriano vix potest tribui, cum Ptole-
 mæus, qui sub ipso et Antonio floruit, Augusti di-
 visionem sequatur in Galliarum descriptione. Eam
 Constantino longe vetustior pronuntiat Petrus de
 Marca in dissertatione de Primatibus (n. 113), de to-
 tius corporis Galliarum divisione disserens. Esto hoc
 verum sit de quibusdam Galliarum provinciis, quæ
 ad rem nostram non faciunt (fatetur enim ipse non
 uno eodemque tempore in omnes provincias induc-
 tam esse), at de Narbonensi nullum exstat veterum
 testimonium, ex quo eam ante Constantinum esse
 divisam vel suspicari liceat. Quod enim profertur
 clarissimo præsule (d) ex subscriptionibus primi con-
 cillii Arelatensis, ubi mentio fit provinciæ Viennensis,
 ut probet jam tunc temporis, hoc est an. 314, Vien-
 nensem a Narbonensi fuisse divisam, nullius est
 (mea quidem sententia) ponderis. Valde enim suspi-
 cor eas subscriptiones non eo modo coque ordine quo
 nunc exhibentur ab episcopis ipsis præsentibus esse
 factas; sed aliquot post annis ita esse ordinatas se-
 cundum provinciarum ex quibus episcopi conven-
 rant numerum; ut primum describerentur hi qui ex
 Romana diocesi, tum qui ex Italica, deinde qui
 ex Gallicana, et ita consequenter de aliis; cui descri-
 ptioni ordinandæ assumpta sunt tum alia quæ tunc
 supererant monumenta, tum epistola synodica, quæ
 episcoporum eorumdem nomina continet.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

id non credamus verum patebit ex ob-
 t. II. c. n. 12.
 præsumitur episcopum Arelatensem fuisse
 itam totius Narbonensis solidæ, antequam
 ac dein septem provinciarum divisio fle-
 itam falsum ostendet tum antiquior Nar-
 divisio, quam statuemus in observ. part.
 um sera metropoleon in Galliis institutio,
 bidem agetur c. 5, n. 1 et seqq.

(c) Varias Narbonensis solidæ divisiones exactius
 exponemus ibidem c. 3, et exinde nonnulla hic a
 Quesnello perperam asserta corrigenda erunt.

(d) De his subscriptionibus, seu potius de cata-
 logo episcoporum primæ synodi Arelatensis, fuse
 agemus in observ. part. II, c. 3, n. 14, ibique om-
 nes Quesnelli cavillationes disjiciuntur. Inde etiam
 patebit provinciam Viennensem hoc tempore fuisse
 dissectam a Narbonensi.

§50 Hæc nostra conjectura his nititur rationibus : 1° Non ista fuit synodorum consuetudo, ut secundum provinciarum ordinem subscriberent episcopi. Et si enim non idem semper et ubique mos invaluerit, plerumque hoc observatum est, ut consecrationis ordo teneretur, aliquando etiam metropolitani omnes primi subscripserunt, et inter hos nonnumquam amplitudinis ac dignitatis sedium ratio habita, ut cæteris præponerentur.

2° Varia est admodum in codicibus sive mss. sive excusis earum subscriptionum positio ac situs. In quibusdam enim præponuntur canonibus, in aliis postponuntur, in aliquibus concilio primo Arelatensi, in nonnullis secundo, quemadmodum in Merliniana, Crabbiana, et Nicoliniana. In iisdem editionibus et aliis nonnullis et in mss. codicibus Remensi et aliis, designatio provinciarum et civitatum præcedit episcoporum nomina; in aliis, ut in Corbeiensi codice, quem Sirmundus secutus est, his illa subjicitur. Quæ omnia innuunt illum catalogum pannum fuisse a synodi actis distinctum, et a privato homine confectum: qui quidem variis locis jactatus certam sedem nondum inveniit.

3° Ita perturbato ordine jacent episcoporum nomina, ut synodalis ordo dici nequaquam possit. Cur enim Marinus Arelatensis, qui primus in capite epistolæ synodicæ genuina acta continentis inscribitur, non item primus habetur subscriptus in calce illius breviarii? Cur presbyteri a Sylvestro missi quinto loco subscribunt? An quia post episcopos diocesis Urbicæ subscribere debuerunt? At Theodorus episcopus Aquileiensis, qui istos præcedit, ex Itelica diocesi erat. Cur adhuc post omnes duo provinciarum Romanæ episcopiet duo presbyteri subscripti inveniuntur, a cæteris ejusdem diocesis episcopis separati? Cur denique tantum discrimen inter nomina epistolæ et subscriptiones, immo et inter provinciarum recensionem? Ubi enim antiquæ editiones habent ex civitate Carpentoraco, aliæ leguntur ex portu Nicænsi. Illæ unicam Aquitanicam exhibent, aliæ primam et secundam distinguunt, in aliquibus fit mentio provinciarum Narbonensis et civitatis Bitterrensis, de his nonnullæ silent; quædam provinciam Romanam commemorant, quædam minime; quædam Massiliensem civitatem et episcopum habent, de quibus nihil in aliis legitur. Hæc profecto innuunt indicem istum eo tantum consilio esse descriptum ut diversitas provinciarum, ex quibus congregata erat synodus, inspiceretur: quem auctor pro suo captu confecit, et alii post ipsum pro sua etiam sententia, proque ætate qua scripsere correxerunt, prout divisio provinciarum, **§51** quæ tunc in usu erat, poscere videbatur.

4° Si alicubi apponi debuere nomina Arelatensium Patrum, oportuit certe eorum subscriptionem haberi in calce genuinorum Actorum. At non alia sunt genuina illius synodi acta, quam quæ in epistola synodica reperiuntur: alia enim quibus subscripti reperiuntur episcopi, Breviarium tantummodo continent; quod et nollem ab omni suspicione (a) interpolationis vindicare. Siquidem hæc verba canonis 1: *Et juxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas*, de die scilicet paschali, non inveniuntur in ipsa epistola ad Sylvestrum, in qua potissimum reperiri deberent, si vere a synodo scripta essent. Adde non videri hujusmodi litteras paschales in usu fuisse ante concilii Nicæni tempora. Porro cum non reperiantur nomina episcoporum ad calcem actorum, seu epistolæ syn-

dicæ, argumentum est indicem qui Breviario annectitur ex epistola ipsa et aliis forsitan actorum exemplaribus confectum esse.

5° Titulus ipse subscriptionum testatur descriptum esse hunc catalogum non a præsentibus episcopis, sed a studioso aliquo, qui quot et quibus ex provinciis convenissent ad concilium episcopi rescire cupiebat. Eam ob causam autem voluit istud auctor inquirere, ut probaretur vere dictum fuisse universale et universæ Ecclesiæ concilium ab Augustino (*Lib. II de Bapt. c. 9, et epist. 162*); vel potius, quod in idem recidit, et rationem aperit cur concilio Arelatensi præfixus inveniatur index iste in antiquis codicibus mss. excusisque, ut veritas probaretur canonis 18 concilii secundi Arelatensis civitatis, ad quam, inquit canon, *ex omnibus mundi partibus, præcipue Gallianis, sub sancti Marini tempore legitur celebratum fuisse concilium atque conventum*. Vix enim somnialia potest ratio cur huic annexus fuerit concilio, quam canonis hujus illustrandi causa; cum vel sola Sylvestri papæ mentione; quæ fit in his subscriptionibus, et sancti Marini, quæ in hoc canone reperitur, et Bonosiacorum, quæ in antecedenti, lector quivis satis admoneretur non melius aptari unum alteri, quam humano capiti cervicem equinam.

Hæc ideo a me annotata sunt, ut ostenderem (b) nihil esse in antiquis monumentis, ex quo conjici possit divisionem provinciarum **§52** Narbonensis solidam in quatuor partes factam esse ante dimidium quarti sæculi. Hanc autem circa id temporis natam esse inde probabile fit, 1° quod primi omnium scriptorum qui eam commemorare, videlicet Rufus Festus (*In Breviar.*) et Ammianus Marcellinus (*Lib. xv*), floruerunt per eam ætatem; cum Rufus Festus Breviarium suum dicaverit Valenti imperatori vel Valentiniano an. 365. 2° Ex eo etiam id conjicitur, quod ante hæc tempora dissensiones non leguntur accidisse in Gallis inter episcopos de liminibus provinciarum; de quibus primum querelæ delatæ sunt ad concilium Taurinense. Unde enim *vir sanctus Proculus Massiliensis episcopus civitatis se tamquam metropolitanus Ecclesiis quæ in secunda provincia Narbonensi positæ videbantur, diceret præesse debere, atque per se ordinationes in memorata provincia summorum fieri sacerdotum: siquidem assereret easdem Ecclesias vel suæ parochias fuisse, vel episcopos a se in eisdem Ecclesiis ordinatos*? Quo, inquam, jure hæc vindicasset Proculus, non nemo prædecessorum ejus præsumperat (c) nisi ex nova provinciarum divisione color quæsitus esset? Nec enim ipse suorum majorum possessionem allegat; nec hujus provinciarum Narbonensium secundæ episcopi aliud objiciunt, quam provinciarum diversitatem; quæ si ex recenti divisione nata non esset, contrariam antiquorum Massiliensis urbis episcoporum consuetudinem procul dubio in medium adduxissent. 3° Sed præter hæc argumenta partim negativa, partim conjecturæ solum innixa, habemus Hieronymo probationem assertoriam quæ magnæ roboris, si scriptoris auctoritas attendatur qui Gallias curiose non modo peragravit, sed et aliquamdiu incoluit. Igitur in epistola 11 ad Ageruchiam de Novogamia, Barbarorum in Gallias irruptionem describens, post enumeratas Belgicæ præcipuas civitates quibus vastitatem ferocissimam nationes intulerunt tres alias Galliarum partes secundum Augusti divisionem subjicit: *Aquitaniæ, inquit, Novemque populorum, Lugdunensis, et (d) Narbonensis provinciarum, populi*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hanc interpolationis suspicionem excludemus eodem n. 14.

(b) Confer observat. part II, c. 3.

(c) Non ex divisione provinciarum, quam jamdiu ante factam ostendimus, dissensiones de jure metropolitico ortæ sunt; sed quia ante finem sæculi IV metropoles ecclesiasticæ induci cœperunt, uti patebit, ex observ. part. II, c. 3 n. 8.

(d) Qui Aquitanias plurali numero cum Novem populis nominat, is procul dubio divisionem provinciarum jam obtinentem præsumit, qua duæ Aquitanie dissectæ fuerant. Provinciarum autem divisionem indicare noluit S. doctor, sed eas tantum provincias recensuit quæ a barbaris suo ævo populatæ erant inter quas Narbonensem singularem numero appellavit, non Narbonensem solidam, sed Narbonensem populi-

lata sunt cuncta. Vides unicam Narbonensem ab Hieronymo recensitam, et quadripartitam Galliarum divisionem vel tunc perseverasse cum scribebat doctor iste, vel, quod magis reor, ita recentem fuisse Narbonensisin quatuor provincias partitionem, § 53 ut adhuc antiquus loquendi modus usurparetur a scriptoribus novellæ divisioni nondum assuefactis.

4° Vero admodum simile est recentem fuisse divisionem Narbonensis provinciæ cum synodus Taurinensis collecta est, et hujus divisionis occasione fuisse collectam. In ea enim controvertitur quis secundæ provinciæ Narbonensi præesse deberet metropolitico jure, ita ut nondum quisquam tali in eam provinciam potestate potitus esse videatur, quod magis ex iis patebit quæ in sectione sequenti dicemus.

Jam vero si ad illa usque tempora quæ notavimus perseveravit solidæ Narbonensis unitas indivisa, haud dubium erit quin unico pariter metropolitano subjecta fuerit secundum canones; et istum metropolitanum fuisse Arelatensem episcopum haud obscure, ni fallor, ostendimus in prima hujus dissertationis parte, deductis per ordinem omnibus antiquitatis Gallicanæ monumentis. Etsi autem ante medium quarti sæculi diximus divisionem novam non apparere, non sufficere tamen ei cui sententia nostra non arridebit aliquid testimonium in medium adducere, ex quo ante ætatem illam facta esse demonstratur, nisi probaverit ante annum ducentessimum et quinquagesimum eam inductam esse: cum enim eruditiores quique, paucis exceptis, ad ea tempora referant religionis et disciplinæ exordia in Galliis, si tunc una provincia unusque metropolitanus fuerit, valebit regula Innocentii I PP: *Secundum pristinum provinciarum morem metropolitanos episcopos oportere nominari, nec ad mobilitatem necessitatum mundanarum debere Dei Ecclesiam commutari*; ac proinde non turbasse Ecclesiam Hilarium, cum antiqua suæ Ecclesiæ jura vindicare aggressus est, post prædecessores suos Honoratum, Patroclum, et alios utroque antiquiores.

CAP. III. *Utramque Narbonensem Arelatensi episcopo olim fuisse subjectam, ex epistolis Zosimi papæ comprobatur.* — Non ex sola divisionis epocha edocemur Arelatensem episcopum Narbonensem solidam suo pontificio habuisse subjectam; sed ex iis etiam quæ divisionem secuta sunt manifestum est dictum antistitem eandem potestatem in illas provincias retinuisse quæ Narbonensis antea partes fuerant, nimirum in Viennensem, Narbonensem utramque, Alpes maritimas, et Alpes Graias; et si aliquid juris sui in earum aliquas sponte dimisisse videatur.

§ 54 De Viennensi provincia abunde egimus in priori dissertationis parte; de reliquis modo nobis agendum est, quantum monumentorum illius ætatis ac regionis penuria patitur.

De utraque Narbonensi clara est Zosimi papæ constitutio, qua non Viennensem modo provinciam Arelatensi episcopo subesse jubet, sed et utramque illam provinciam, in qua ei tam ordinandi episcopos quam alia metropolitica munia obeundi potestatem confirmat, et quidquid contra tentatum fuerit, illicitum fore irritumque declarat. *Jussimus, inquit, præcipiam, sicuti semper habuit, metropolitanus episcopus Arelatensium civitatis in ordinandis sacerdotibus teneat auctoritatem. Viennensem, Narbonensem primam et Narbonensem secundam provincias ad pontificium suum revocat. Quisquis vero posthac contra apostolicæ sedis statuta et præcepta majorum, omisso metropolitano episcopo, in provinciis supradictis quem-*

quam ordinare præsumperit, vel is qui ordinari se illicitè siverit, uterque sacerdotio se carere cognoscat. Ubi pontifex declarat non novum a se jus institui, sed antiquum restitui, quod (a) *præcepta majorum Arelatensibus vindicarant episcopis, quodque revera semper iidem habuerant, si forte paucorum annorum interstitium excipias, per quod novæ divisionis occasione, turbarumque quibus Galliæ agitata fuerant, distractæ perperam fuerunt: unde et eas ab Arelatensi ad eum pontificium non de novo adjungi, sed revocari præcipit Zosimus, Viennensem, Massiliensemque episcopos, qui in hac re negotium Arelatensi facescebant, tamquam alienorum finium invasores increpans ac reprimens.*

Idem decernit (b) in epistola ad Hilarium Narbonensem episcopum, cui vehementer succenset, quod *prætermittit veri fide indebitum a sede apostolica subreptitè obtinuisse privilegium, contra veterem consuetudinem et priscam institutionem.* Verum antiqua illa consuetudo, quam prædicat Zosimus, admodum antiqua non erat, inquit Marcæ continuator. Immo (pace eruditi viri dixerim) antiquissima erat, quod nec Hilarius ipse Narbonensis negare ausus est: qui *dum assertioni et desiderii suis cuperet esse consultum, prætermittit veri fide, relationem suam sub honestatis specie coloravit, asserens in aliena provincia ab alio non debere fieri sacerdotes; cum utique debuerit, non quod ei rectum videbatur, sed quid habuisset antiqua consuetudo, suggerere (Concord. sac. et imp. tom. II, lib. v, cap. 30, num. 5).* Satius est igitur fidem adhibere Zosimo (Epist. 8, ad Hilari- (Narb.), qui auditis examinatisque partium allegationibus, ipsoque adversario non contradicente, et solam honestatis speciem, occasione novæ divisionis, obtendente, antiquam consuetudinem § 55 fuisse asserit, quam cuivis id ipsum post tot sæcula sine probatione neganti. Et certe, non ad Taurinense concilium (quod putat Baluzius) attendebat Zosimus, immo nec poterat attendere. Primum enim de illa controversia non pronuntiaverat illa synodus: nec coram illa certatum est inter Viennensem Arelatensemque episcopos, nisi de sola Viennensi provincia, Proculo secundam Narbonensem sibi vindicante.

2° Infirmum fuisse Zosimi fundamentum, si, Taurinensi soli synodo innixus, antiquitatem juris Arelatensium episcoporum asseruisset: cui non tam decretoriam sententiam quam amicam consilium de communi dividendo protulerit, nihil ulli civitati adjudicans, sed solummodo Proculi personæ, donec alteruter suam civitatem approbaret esse metropolitico. 3° Longe aberat Zosimus ut ex synodo Taurinensi jus aliquod creatum esse assereret, cum ægro admodum tulerit ad illam dissidium de metropolitico jure a Proculo et Simplicio esse delatum, suumque illam iudicium interposuisse, ut testatur in epist. ad episcopos provinciæ Narbon. 1 et 2, et in altera ad Patroclum Arelatensem. 4° Quis tam inepte locutum esse credat Zosimum, ut antiquam consuetudinem priscamque institutionem eam diceret, quæ Taurinensi synodo exordia sua debuisset? Quæ cum aliquot annis post sancti Martini obitum congregatam esse certum habeatur, ex Zosimi epistola ad episcopos Africae, Galliæ et Hispaniæ, quindecim annis antecedere non potuit ejusdem epistolam ad Hilarium Narbonensem. Unde an. 439 concilium Regiense in Galliis definitionem Taurinensis concilii laudans, recentem eam appellat can. 1.

Vetustiora igitur monumenta habebat ob oculos Zosimus, ipsam nempe originem institutionemque sedis episcopalis per Trophimum a sede apostolica

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

mam intelligit; unde in sequentibus Tolosam memorat, quæ ad Narbonensem primam pertinet.

(a) Zosimus vocibus *præcepta majorum* non aliquid majorum decretum indicat, quo solida Narbonensis Arelatensi episcopo vindicata fuerit (nullum

certe afferretur), sed Nicænum canonem sextum intelligit, quo cavetur ne quis *sine conscientia metropolitani episcopi* ordinetur.

(b) Hæc et sequentia excutientur in observ. part. II, c. 2, n. 2 et seqq.

missum in Gallias per illa tempora quibus solida Narbonensis nondum in partes distracta, unico metropolitano subjecta erat. Satis constitit, inquit, *Arelatensis Ecclesiae sacerdoti prisca id institutione concessum, ut non solum in provincia Viennensi, sed etiam per duas Narbonenses episcopos faciat. Nam sanctae memoriae Trophimus sacerdos quondam ad Arelatensem urbem ab apostolica sede transmissus, ad illas regiones tanti nominis reverentiam primus exhibuit, et in alios [Al. in alias] non immerito ea quam acceperat auctoritate transfudit.* Habebat adhuc ob oculos antiqua apostolicae sedis decreta, quae commemorat, et modo exiderunt. Habebat Innocentii praedecessoris sui sententiam in ipsa dignitate Ecclesiae fundatam, quae, ut retulimus supra, eam ad mobilitatem necessitatum mundanarum commutari vetabat. Habebat denique Nicæna ipsa decreta. Quid illud, inquit, quod, §56 praetermisso Patroclo metropolitano episcopo Arelatensium civitatis, sine cujus auctoritate, juxta majorum canones, nulla penitus potuit ordinatio celebrari, tumultuose et turbide indebitis sacerdotia impinguntur? Tandem concludit epistolam ad Hilarium Narbonensem congerendo quatuor titulos ac fundamenta quibus ea potestas Arelatensi episcopo asserebatur. Cum hoc videas, inquit, *Arelatensis episcopo civitatis et per apostolicam sedem, et per sancti Trophimi reverentiam, et per veterem consuetudinem, et nostra recenti evidentissima definitione deferri.*

Non diffitemur episcopum Narbonensem aliquot annis metropolitico jure potitum esse in Narbonensem provinciam primam; sed hoc ut subreptitiae obtentum fuerat occasione (a) novae divisionis, ita et quam primum correctum est a sede apostolica; et ita recens erat Zosimi tempore illa Narbonensis metropolitana institutio, ut priorem consuetudinem, qua tres illas provincias subjectas sibi habebat Arelatensis episcopus, usque ad proximum aetatis suae tempus perdurasse asserat ipse pontifex. Atque hanc, inquit (Epist. 8), *ordinanti consuetudinem et pontificatum loci illius, quem obtinuerat primus et justus (Trophimus), custoditum usque in proximum tempus, gestis apud nos habitis, multorum consacerdotum testimoniis approbat.* Eadem fere habet idem pontifex in epistola 4 ad episcopos provinciae Viennensis et Narbonensis secundae, ubi praecipue Proculum exagitat tamquam totius illius ambitiosae molitionis architectum, qui cum ad se Narbonensis secundae ordinationis trahere niteretur, Simplicium Viennensem impulerat, ut sibi quoque in Viennensium provinciam creandorum sacerdotum permitteretur arbitrium; quod et impudentiae deputat, et aurea illa sententia rescandum definit. *Indecens ausus, inquit, et in ipso vestibulo rescernitur, hoc ab episcopis ob certas causas concilium agitantibus extorquere, quod contra statuta Patrum, et sancti Trophimi reverentiam, qui primus metropolitanus Arelatensis civitatis ex hac sede directus est, concedere vel mutare, ne hujus quidem sedis possit auctoritas. Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam (Epist. 7 Zosimi).*

Exscribendae essent integrae epistolae septem Zosimi, quae ea de re scriptae sunt, quasque ab aliis seorsim editas reperiet lector tomo I Concil. antiq. Galliae cura Jac. Sirmondi. Sed sicut de Zosimi sententia nemo nubit, ita plerique ista parum consulte ab eo fuisse scripta asserunt, et privilegium hoc quod temporaliter videbatur esse concessum, cum Leone nostro contendunt postmodum esse sententia meliore sublatum. Quod enim de suppositione harum Zosimi §57 litterarum, et nimia ejus credulitate objicitur, jam dissolvimus in priori dissertatio-

nis parte. Superest modo ut Bonifacii sententiam, quam Leo et alii meliorem dicunt, cum Zosimi decreto ac epistolis conferamus, et uter se circumveniri ac sibi imponi passus sit, dijudicemus.

CAP. IV. Bonifacii decretum expenditur, cum Zosimi epistolis confertur, et istae a subreptione vindicantur. — Hilarius accepta Zosimi epistola quiescere videtur ab omnibus metropolitico muniis, nec ultra Patroclo molestiam creasse. Patroclus pariter Narbonensis provinciae administrationem indeptus est, et interveniente Lutevensis in ea provincia episcopi morte, alium in ejus locum ipse consecravit. Ad haec Hilarius Narbonensis ne mussitavit quidem, nec sibi jus debitum a Patroclo praeripi conquestus est, ita ut de ejus silentio ac quasi segnitie expostularet pontifex. Non ita patienter istam ordinationem a Patroclo factam tulerunt Lutevenses civos et clerus. Ecce enim, inquit Bonifacius scribens ad Hilarium, *ut charitas tua recognoscit ex subditis, Lutubensis Ecclesiae cleri ordo vel plebis preces suas et lacrymas ad nos, quantum datur intelligi, magno cum dolore miserunt, dicentes coepiscopum nostrum Patroclum sua petitione cessante, in locum decedentis episcopi nescio quem in alia provincia, praetermisso metropolitano, contra Patrum regulas ordinasse; quod nequam possumus fere patienter, quia convenit nos veterum sanctionum diligentes esse custodes. Ita scripsit Bonifacius adversus Patroclum, quem ut alienae provinciae invasorem violatoremque sacrorum canonum traduxerant Lutevenses; quemque ut talia tantem reprimeret, haec addit: *Nulli etenim videtur incognita synodi constitutio Nicænae, quae ita praecipit ut eadem propria verba ponamus, per unamquamque provinciam jus metropolitano singulos habere debere, nec cuiquam duas esse subjectas... Unde, frater charissime, si ita res sunt, et Ecclesiam supradictam provinciae tuae limes includit, nostra auctoritate communitus, quod quidem facere sponte deberes, desiderii supplicatum et voluntate respecta, etc., cesset hujusmodi pressa nostra auctoritate praesumptio eorum quae ultra licitum suae limitem dignitatis extendunt, etc.**

Quam multa sunt quae haec cura Zosimi decreto componentis persuadent, longe potiori jure ea praecipitanter ac (b) per subreptionem esse a Bonifacio elicta existimari, quamque a Zosimo eadem controversia promulata sunt.

§58 Primum enim haec notissima est juris canonici regula, hujusmodi rescripta pro nullis haberi debere ac subreptitia censi, cum aliquid novi statuunt, quodque anterioribus conciliorum pontificumque decretis contrarium sit, nec tamen de illis ullum mentio habetur. Argumentum enim est evidentissimum aut rem indiligenter admodum tractata esse, aut fraudem factam pontifici, vel aliquid humani contigisse. Talis est Bonifacii sententia, quae de Zosimi rescriptis prorsus silet. Talia non sunt Zosimi decreta, quae rescriptorum praedecessorum ejus mentionem faciunt, etsi nihil eis contrarium, sed prorsus consonum decerneret.

2° Sententia Bonifacii lata est in gratiam Narbonensis episcopi altera parte non audita, nec dato suo jura defendendi loco; at cum Zosimus litteris suis Arelatensi privilegia sua confirmata esse voluit, utriusque partis pensavit allegationes, et ad Narbonensem episcopum litteras dedit, quibus eum etiam arguit quod, praetermissa veri fide, relationem suam sub honestatis solum specie coloravit.

3° Liqueat ex Bonifacii epistola rem ab eo satis indiligenter esse examinatum, nec earum rerum notitiam habuisse, quae liti huic dirimendae praevia esse debuerat. Nec enim perspectum habuit controversiam

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Non occasione novae divisionis, sed quia sub hoc tempore ecclesiasticae metropoles institui coeperunt, Narbonensis episcopus privilegium apostolicum obtinuit; quod omni subreptione expertem os-

tendemus in observ. part. II, c. 2, n. 2 et seqq.

(b) Zosimi rescripta per subreptionem a Patroclo impetrata videbimus loco allegato: ibique n. 7 Bonifacii papae decretum vindicabitur.

n, quæ non in hoc versabatur, an distinctarum quoque provinciarum metropolitanis distincti passesse deberent, et an alteri in alterius jura invocatum esset; hoc enim est quod decreto Nicæno ar, sed quæstio erat: *Utrum divisim imperiali o provinciis, ut duæ metropoles fiant, sic duo politiani episcopi debeant nominari* (Epist. Inno-papæ ad Alexandrum Antioch.), quod ab Inno-Bonifacii prædecessore sciscitabatur Alexan-tiochenus: quæ controversia secundum In-dii decretum dirimenda erat, qui Nicænum em interpretando sancivit, *ad mobilitatem utatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari cere*. Præterea de Gallicanarum Ecclesiarum ta parum instructus fuit Bonifacius, ut dubitan-modum loquatur: *Si ita res sunt, et ubi sita es-tevensium civitas, ne cognitum quidem habe-nique non satis mature rem esse pensatam n est, cum statim ac Lutevensium querelas ex-sententiam decretoriam tulerit, totamque B controversiam unica epistola consummaverit. ge aliter se gesserat Zozimus: nihil enim omi-um quæ ad inquirendam rei veritatem jusque m investigandum necessaria erant. Rem non epistola et uno veluti momento confecit, sed n ea de re conscripsit epistolam, et per anni i spatium versavit, non perfunctorie ac præci-er, sed studiosius, ut ipse loquitur, *requisivit; olus, sed numerosa 859 cognitione seu congre-e discussit*; non secundum humana studia, *sed ri Judicio*; non ex conjectura vel præjudiciis sque, sed ipsa rerum institutione, consuetudine, synodalibus pontificiisque decretis accurate nalis; non in scitis et inauditis partibus, sed u et auditis et ammonitis, omnia sunt ab eo a: ut mirum sit ab aliis quibus scriptoribus asseri-ptionem in hoc negotio passum esse Zosimum. his æquam dixerit eam sententiam esse quæ u testimonii adversariorum inspectione decreta ubi accusato defendendi se locus non datus? Ita factum est a Bonifacio, secus a Zosimo, Hilarii Narbonensis relationem exspectavit, culum etiam Massiliensem, ut Romam veni-usam ipse dicitur, invitavit. tsi omnia secundum juris et æquitatis regulas essent a pontifice, nihil tamen roboris per se ra esset sententia, cum hypothetica esset, et uppositione penderet quod Hilarius Arelaten-ersus canones Nicænos aliquid tentasset, unde uisitioni adhuc relictus est locus, qua peracta ro certo haberi debuit, ut sæpius probavimus, ansem episcopum non violasse canones Nicæ-d eis potius obtinuisse secundum interpre-um ab Innocentio I prolatam; cum provinciam æ antiquitas subjectam, posthabita recentiori raliū potestatum divisione, sibi vindicavit. inque longe magis æquum est ipsius metropo-episcopi, cujus jura violata fuisse dicuntur m attendere, quam clericorum civiumque que-ic murmura. At Hilarius Narbonensis nullas : sedi apostolicæ quærelas, acquievitque ordi-i a Patroclo celebratæ in Lutevensium Eccler-merito credendus sit tacito consensu Arelam-privilegiis subscripsisse; satis enim indicant-ii papæ verba ipsum de consecrando Luteven-episcopo ne cogitasse quidem, cum pontificis-itionibus excitandus fuerit, ut metropolitani unitus et præceptionibus ejus fretus accederet u locum in quo ordinatio talis celebrata fuisse-ur; *quod quidem, inquit, facere sponte deberes*: i nec monitus fecisse Hilarius videtur. Clerici illi silente Hilario, litteris suis pontificem*

A Romanum adierunt, non tam moleste ferentes præ-ternissum esse in illa ordinatione Narbonensem epi-scopum, quam suam petitionem consensumque fuis-se neglectum: quod revera canonum auctoritate statu-tisque Patrum contrarium erat. Mentionem tamen injecerunt 860 metropolitici juris violati, ut acriorem contra Patroclum conflarent invidiam, sibi que majorem fidem conciliarent, dum non tam privati ac proprii juris quam publicæ ac communis disciplinæ zelo accensi putarentur. Porro Hilarius non modo silentio suo eorum consilium improprobasse mihi vide-tur, sed palam etiam renuisse consecrationem Lute-vensis episcopi ad se trahere. Cum enim hortatureum Bonifacius ut *quod quidem facere sponte debuerat, desi-deriis supplicantium et voluntate respecta ad ordina-tionem se accingat*, prorsus innuit desideria suppli-cantium esse ab eo neglecta, nec respectam eorum fuisse antea voluntatem: tantum abest ut (quod Marcæ visum est) ipse Hilarius Bonifacium inter-pellarit; immo a nullo interpellatus episcopo pon-tifex sententiam tulit, non multum sane eo nomine ac titulo commendandam.

Quod ergo (a) asserit sanctus Leo in hac ad Vien-nenses epistola. *id ipsum quod Patroclo a sede apo-stolica temporaliter videbatur esse concessum, post-modum esso sententia meliore sublato*; ut ab eo paulo adversus Arelatensem episcopum iratiore dictum est, nec probatum; ita veritati (quod pace tanti do-ctoris dixerim) non est omnino consentaneum; nec contumeliam facimus pontifici, cujus non magis inter-est Bonifacii probari sanctionem quam Zozimi. Ecce enim vero melior ea videatur sententia, quæ et momentaneo judicio, et eo quem exposuimus modo lata est, et antiquæ consuetudini contraria? Vel igitur hæc accuratius Leo melioribus occupatus, non discussisset vel memoria lapsus est, vel dum paulo vehementius Hilarium insequitur, id verius existi-mavit, quod præconceptæ opinioni magis consonum erat; nec animadvertit quod, etsi immediate ante Patroclum provinciæ illæ Arelatensi non obtempera-bant episcopo (b), ab initio tamen non fuit sic. Magis certe credendum Zosimo asserenti *hanc ordinandi con-suetudinem et pontificatum loci illius quem obtinuerat primus et justus Trophimus, custoditum fuisse usque in proximum tempus, quod gestis, inquit, apud nos habitis, multorum consacerdotum nostrorum testimoniis comprobatur*; quam Leoni istud sine teste neganti: qui cum ab illis temporibus remotior fuerit, neque rem ex professo examinaret, facile potuit in errorem induci per Celidonium aliosque ejusdem cause patro-nos. Et quidem rationem istam breviter admodum raptimque perstrinxit, de ejus robore diffidens, cum tamen vis magna in eo argumento ponenda esset, si vero ante Patroclum nulli ex Arelatensibus episcopis jus competiisset in utramque Narbonensem provin-ciam. Facile enim erat, hoc semel probato, 861 Zosimum et inductæ temere novitatis et antiquitatis calcatæ arguere: nimirum non in cujusquam gra-tiam violandi erant sacri canones, quibus sua omni-bus metropolitanis jura illibata manere jubebatur, sed multo minus in gratiam Patrocli hominis impro-bi, quique in sedem Arelatensem per injustam vio-lentamque prædecessoris sui ejectionem conscende-rat. Immo vix Leo ipse a prævaricationis nota abo-lendus esset, qui privilegium a vaferrimo homine contra jus antiquum ac sacros canones subreptum, ab ejus successoribus pariter usurpari permisisset ante exortas Celidonii ac Projecti querelas. Quid enim ageretur in Galliis probe noverat, cum ante pontificatus sui exordia illic fuerit aliquandiu com-moratus, et nihil etiam eorum negotiorum ignoraverit quæ Romam delata sunt Cælestino et Sixto III

BALLERINIUM ANNOTATIONES.

i quam jure Leo scripserit, et quam temere illius tanti pontificis sententiæ decerpere hoc videat, ex eodem cap. 2 nostrarum observatio-

num part. II palam fiet.

(b) Hæc propositio unico nititur testimonio Zosi-mi, quem a Patroclo deceptum ibidem probabimus.

pontificibus, quibus in administrandis ecclesiasticis rebus continuam navavit operam. Ex his omnibus patet nihil a Zosimo statutum esse nisi maturo iudicio, nihil a Bonifacio contra definitum quod vel controversiæ statum attingat, vel a Gallicanis episcopis sit receptum.

CAP. V. *Utrum Bonifacii constitutio effectum sortita sit in Galliis? Et quid post ipsum circa istud negotium contigerit in utraque Narbonensi.* — Bonifacii (a) decretum ad Gallicanos missum episcopos non tanti ab eis factum est ut antiquæ consuetudini et priscis etiam Romanorum pontificum decretis anteponendum esse putaretur. Patroclus enim eadem semper potestate in provinciis usus est, quam et in successores suos Honoratum et Hilarium transfudit.

Hoc ex ipso Leone discimus, cui cum scribat nulum Hilarii decessorem ante Patroclum jus sibi in illas provincias vindicasse, fateri intelligitur per huiusmodi exceptionem omnes Patrocli successores huiusmodi privilegium suæ sedi asservisse; alioquin non dixisset neminem ante Patroclum, sed neminem, præter Patroclum, istud egisse.

Deinde constat Honoratum, qui unus inter Patroclum et Hilarium Arelatensem rexit Ecclesiam, nihil de prædecessoris sui iuribus passum esse sibi detrahi sed tres illas provincias sibi habuisse subjectas. Hinc enim est quod Cælestinus papa Bonifacii successor scribens ad episcopos provinciæ Viennensis et Narbonensis mense Julio an. 428, quo adhuc in vivis erat Honoratus, conqueritur de imminutis metropolitani quorundam iuribus, et violatis eorum provinciæ limitibus contra prædecessoris sui statutum, quod integrum manere jubet et firmum. *Juxta canonum decreta*, inquit, *unaquæque 862 provincia suo metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri data ad Narbonensem episcopum continent constituta, nec usurpationis locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriam. Sit concessis sibi contentis unusquisque limitibus; alter in alterius provincia nihil præsumat; nec emeritis in suis Ecclesiis clericis peregrini et extranei et qui ante ignorati sunt, ad exclusionem eorum qui bene de suorum civium merentur testimonio, præponantur: ne novum quoddam, de quo episcopi fiant institutum videatur esse collegium.* Quibus verbis notatur Honoratus, qui ad Arelatensem cathedram evehctus erat e Lirinensi cænobio, ex quo cum plures ea ætate ad episcopalem cathedram translati essent, *novum quoddam de quo episcopi fierent institutum videatur esse collegium.* Cujus Honorati peregrini et extranei hominis ordinatione, emeriti in suis Ecclesiis clerici, et bene de suis civibus meriti, posthabiti fuisse videbantur. Sed et prima decreti verba innuunt non solum tres illas provincias ab Honorato administratas fuisse, verum et ipsos metropolitanos ultro manus dedisse, cum vetet *ne usurpationis locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriam.*

Hoc porro perperam vel a Gallicanis episcopis concessum, vel ab Honorato et Hilario acceptum et custoditum fuisse, qui voluerit asserere, gravissimam tot sanctissimis viris et ab omni ambitione alienis injuriam inferet. Nemo enim per id temporis floruit qui Hilario et Honorato sanctitate anteiret, vel qui sanctis Germano Autissiodorensi et Lupo Trecensi anteferrî debeat, sine quorum consilio, ope ac suffragio nihil quod alicujus esset momenti Hilarius facere unquam aggressus est; quod et de Honorato pariter credendum. Quidquid sit, nihil in sedem apostolicam peccavere Galliæ episcopi, cum prioribus priscisque ejus sanctionibus, quas commemorat Zosimus, inhærentes, posterioribus consensum præbere renuerunt: quoniam nimirum et ipsis inconsultis et de re non satis perpensa decreta fuerunt, ad nullius

episcopi postulationem, sed ad solam quorundam nullius nominis clericorum querelam. Noverant enim antistites illi, quod Symmachus postea in eadem causa scripsit (*Epist. 2 ad Eonium Arelatens.*), *ad ipsam sacrosanctam catholicam religionem pertinere, nisi sententiarum varietas inter priores et posteriores antistites Ecclesiæ, cujus omnis potestas infringitur, nisi universa quæ a Domini sacerdotibus semel statuuntur perpetua sint. Nam cum Trinitatis instar, cujus una est atque individua potestas, unum sit per diversos antistites sacerdotium, quemadmodum priorum statuta a sequentibus convenit violari?*

His fretus rationibus Hilarius Arelatensis, statim ac in locum Honorati defuncti suffectus est, **863** tres illas provincias metropolitico jure administrandas suscepit, omnibus Gallicanis episcopis unanimi consensu suffragantibus. Istud vel ex uno Leone certum est, qui eam ob rem ejus audaciam culpât, quod in aliena, ut putabat, provincia munus pontificium exercere præsumpsisset. Sed vel unico possessionis titulo utramque Narbonensem provinciam (præter Viennensem) suæ sedi debuit asserere, cum et decessoris sui sanctitas, et ipsorum episcoporum consensus vetarent ne alios Arelatenses episcopos in suspicionem alieni juris attentari vocaret.

Præter ea quæ de utraque Narbonensi huc usque disseruimus ad Zosimi constitutionem, alia sunt quæ spectatim (b) Narbonensem secundam Arelatensi episcopo subjectam fuisse asserant.

Ac primum quidem patet ex Taurinensis concilii conone 4 Aquensem episcopum, qui solus metropolitica dignitatem intra Narbonensem in sibi deinceps arrogavit post Proculi mortem, tunc temporis tale jus sibi non vindicasse. Si enim is vel alius ex ea provincia metropolitanus fuisset, non assereret Proculus Massiliensis ejusdem provinciæ Ecclesias vel suas parochias fuisse, vel episcopos a se in eisdem Ecclesiis ordinaros. Metropolitanus enim vel hæc verba metropoliticae dignitatis iuribus. Nihil tale objectum est Proculo, nemo metropolitica obtendit potestatem: hoc unum contenderunt ejusdem regionis episcopi, sibi alterius provinciæ sacerdotem præesse non debere. At hæc ratio, inquit, Arelatensem pariter a potestate in utramque Narbonensem, ac præsertim secundam, de qua hic agitur, excludit; cum enim Proculo adversatus esse non legatur in hac Taurinensi synodo, argumentum est eum non se pro metropolitano illius provinciæ gessisse.

Ut nodus iste solvatur, animadvertendum est maximam perturbationem inductam esse in provincias Gallicanas, et maxime in Narbonensem solidam, per Maximi, Arbogastis, Eugenii, aliorumque tyrannidem, qui eas partes occuparunt sub finem sæculi quarti. Per illos Ecclesias Galliarum clericosque suis privilegiis esse spoliatos queritur Valentinianus III imperator in constitutione de diversis ecclesiasticis capitibus missa Armatio præfecto prætorio Galliarum ann. 425. Per eorundem desidiam omnia susdeque acta esse in provincia Viennensi innuit Honorius Augustus constitutione anni 418, ad Agricolum præfectum prætorio Galliarum, cum prætermisum arguit eorum negligentia provinciarum conventum apud urbem Arelatensem. Res ipsa clamat ecclesiasticæ disciplinæ per bellorum civilium tumultus vix locum aliquem esse potuisse. **864** Quamobrem cum difficillimum esset, sparsis per omnes provincias exercitibus utriusque partis, Arelatensem episcopum Ecclesiarum necessitatibus occurrere, et ad longinquas civitates se transferre, ut defunctis episcopis pro jure suo successores ordinaret, necessitate temporum compulsus est permittere ut insi-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc refelluntur in observ. part. II, c. 2, num. 8 et 9.

(a) Confer easdem observ. part. II, c. 6, n. 2 et

seqq., ubi singula quæ subjiciuntur ad calculos revocabimus.

gniorum eliquot civitatum episcopi vicinorum sibi Ecclesiarum episcopos, cum opus erat, consecrarent. Cum autem Proculus, vir sancti Hieronymi iudicio sanctissimus doctissimusque (*Epist. ad Rusticum*), cæteris præterea episcopis præemeret et antiquitate sacerdotii, et nobilitate civitatis, et Ecclesie suæ prærogativa, quæ prima inter comprovinciales Viennensis tunc erat, ut ex Sidonio colligitur (*Epist. 7 l. vii*), facile fuit ut ei consecrandorum per ea tempora episcoporum honor ac potestas ultro et a vicinis episcopis deferretur, et ab Arelatensi permetteretur. Rebus vero imperii post modum pacatis, provincialiumque illarum nova divisione per imperialem sanctionem inducta, contentio inter episcopos exorta est, aliis adversus Arelatensem negantibus uni metropolitano duas provincias debere esse subjectas, aliis affirmantibus metropolitanum ex aliena provincia non esse assumendum, contra Proculum, qui Narbonensem secundam sibi vindicabat: eodem vero Proculo asserente jus sibi merito competere in illius provincie Ecclesias quæ vel parochie ejus fuerant, vel ab eo accepterant episcopos, ut *iisdem tamquam pater filiis honore primatus assisteret* (*Conc. Taurinense, can. 1*). æquitatis legibus maxime consonum videbatur. Ubi notandum, nec aliam a Massiliensi episcopo rationem obtendi quam ordinationem quæ jus recentissimum fundabat, nec ex alia parte objicere tentatam hujusmodi ordinationem, quo magis intelligas rem totam ex sola temporum necessitate et ex indulgentia metropolitani esse perfectam.

Quid interim ageret Arelatensis? Omnia sedis suæ jura undique impeti ac pessumdari cernebat. De Viennensi primatu certabat cum eo Viennensis episcopus Narbonensem secundam ambebat Massiliensis, vir Gallicanis episcopis acceptissimus, qui possessionis et consecrationis titulum ac forte Arelatensis consensum præteudabat. Magis ergo res sua esse duxit si Proculo manus daret, ut dum viveret Narbonensi provincia secunda poliretur, ea conditione ut post ejus obitum ad antiquum metropolitanum reverteretur illius ordinatio, quam conditionem subintelligere visa est synodus, cum aliam non expressit. Ea ratione et Proculi et aliorum Gallicanorum antistitem gratiam conciliabat, quæ necessaria illi erat ut primatus sui jura adversus Viennensem episcopum illæsa custodiret. Revera post Proculi mortem Narbonensis in provincie **865** administrationem iterum capessivit Arelatensis episcopus; immo et ante Arelatensis vindicavit Zosimus, ut ex ejus notum epistolis.

Horum aliqua etsi sola conjectura nitantur, ita tamen vero similia sunt, ut aliter ea contigisse vix possit concipi. Proculus enim vir sanctissimus antea metropolitana dignitate non ornatus, ordinationem earum Ecclesiarum, nisi urgente necessitate et consentientibus episcopis, sibi arrogare non potuit. Quæ Ecclesie, ut sine metropolitano esse non potuere, ita aliam antea non habuerunt, quam totius Narbonensis metropolitanum, quem Arelatensem episcopum fuisse probavimus. Et ideo Arelatensis ad tempus, cedens Proculo, satis juri suo in Narbonensem secundam consulebat, si primatum suum adversus Viennensem strenue propugnaret. Liqueat ergo nullum Arelatensi episcopo præjudicium creari ex ejus silentio in synodo Taurinensi circa Narbonensem secundam: quamquam nec clarum est in cujus gratiam reclamaverint episcopi secundæ Narbonensis: et ex studio quod postea in Arelatensem servaverunt, eidem tunc favisse non improbabiler censeris possunt. Quibus et hoc addi potest, solos nobis hujus synodi canones representari, non vero Acta, in quibus eorum omnium episcoporum interlocutiones integras procul dubio inveniremus, nisi illa periissent. Forte nec omnes canones habemus, cum ea quæ in causa Bricii Turonensis episcopi et Lazari ejus accusatoris tractata esse in ea synodo narrat Zosimus papa (*Epist. ad episcopos Africæ, Gallie, et Hispaniæ*), desiderentur: qui et in alia epistola ad episcopos provincie Vien-

nensis et Narbon. secundæ testatur in illo Taurinensi concilio *longe aliud actum esse* quam de metropolitano jure ac distinctione provincialium.

2º Præter hanc rationem, quam ex ea synodo fuisse deduximus, aliam ex eadem Zosimi epistola mox citata eruimus. Arguitur enim Proculus, quod Lazarum ad episcopalem dignitatem promoverit, qui pro culunniatore in illa synodo damnatus fuerat. Porro cum Lazarus Aquensis episcopus esset, nec ab episcopo secundæ Narbonensis ordinatus fuerit, sed a Proculo Massiliensi, liquet nullum in ea provincia metropolitanum fuisse, præter Arelatensem, qui juri suo ad tempus cesserat in Massiliensis episcopi gratiam.

3º Manifestum est Aquensem episcopum, ac consequenter totam Narbonensem secundam subjectam olim fuisse Arelatensi antistiti, ex eo quod jus diutissime retinuit illum ad se evocandi, vel sydonalis concilii, vel ordinationis causa; ut inde liceat concludere sero admodum illius sedis antistitem in perfectum metropolitanum evasisse. Hoc patet ex serie libelli Symmacho papæ oblato an. D. 514, et ex rescripto ejusdem papæ ad Cæsarium Arelatensem. Præter quam quod enim is libellus asserit hanc potestatem usque ad illa tempora penes Arelatensem antistitem fuisse, a longævus sæculis priscorum sanctitatem esse auctoritate, et a **866** veneranda sede Romana quondam perenni sanctione præceptum, ut eadem inconcussa permaneret; ipse Symmachus in epistola sua eam in venerandis Patrum statutis fundatam esse scribit et antiquitate roboratam. Unde, ait, *rationabile est ut sancta Arelatensis Ecclesia propriis privilegiis perfruatur, et quod vetustas præstitit, et Patrum auctoritas roboravit, nova non debet violare præsumptio.... Igitur per singulas Ecclesias beneficia quæ sunt diu custodita servantur. Fisi tam Ecclesie Aquensis antistes, vel alius quilibet metropolitanus pontifici juxta canonum definitionem vocalus obtemperare noluerit, noverit subdendum se, quod non optamus, ecclesiasticæ disciplinæ.* Unde porro tam singulare privilegium, tamque antiqua prærogativa manavit in Arelatensem Ecclesiam, ut ejus episcopus alterius provincie metropolitanum ad se posset convocare? An ex paucitate comprovincialium Viennensis provincie, quæ ejus metropolitanum cogeret vicinorum episcoporum opem ac suffragia emendicare? minime. Quinque enim provincialium amplissima ac numerosissima erat Viennensis: aliæ omnes paucioribus constabant civitatibus; nec tamen idem jus sibi vindicarunt earum metropolitani in alios metropolitanos. An hoc habuit Arelatensis ex vicibus Romani pontificis, quas illi commissas esse volunt? At, ut hoc demus, hujusmodi vicibus illum fuisse ornatum, eo nomine non solus ei Aquensis subjectus fuisset, sed omnes earum provincialium metropolitani episcopi. Aliunde igitur hæc consuetudo non descendit, quam ex eo quod antiquitas penes Arelatensem episcopum erant jura metropolitana in civitates Narbonensis secundæ. Quibus etsi postmodum occasione novæ divisionis sese abdicaverit, iis tamen spoliari se non consensit, nisi hac convocandi potestate sibi retenta, quæ videlicet perenne foret antiqui juris et collati beneficii monumentum: unde sero admodum omnia metropolitana jura adeptus est Aquensis episcopus; ita ut nonnullus ea de re scrupulus remanserit usque ad tempora concilii Francofordiensis, a quo sedi apostolicæ illius eximendi potestas facta est: et adhuc incertus fuisse videtur ejus status tempore obitus Caroli Magni, in cujus testamento Aquensis civitas inter metropoles non est recensita.

4º Præclarum porro hujus potestatis assumptæ argumentum et exemplum nobis superest in concilio Regiensi anno 439 congregato in secunda Narbonensi provincia, intra quam Regiensis civitas sita erat. Cum enim Armentarius contra canones ordinatus esset, congregata est synodus apud Regium, ut, eo expulso, alter in ejus locum eligeretur. Præcipua

autem hæc est jurisdictionis metropolitice pars, synodi provincialis indictio ac convocatio, quam extra propriam provinciam nemo unquam tentare ausus est. Hoc nihilominus præstitit Hilarius Arelatensis, suffragantibus Galliæ episcopis compluribus, quorum tredecim 807 post ipsum subscripserunt, nemine contradicente, annuente sede apostolica, quam causa tam celebris latere non potuit; sed ne reclamante quidem Armentario, cujus plurimum intererat eam synodum tamquam contra canones habitam infirmare ac respuere. Unde dubitare fas non est quin et legitimus esset hujusmodi conventus et provincialis. Is enim erat præscriptus statutis canonicis ordo, ut qui contra canones egisset episcopus a comprovincialibus judicaretur, non vero ab alterius provincie episcopis.

CAP. VI. De jure Arelatensis episcopi in provinciam Alpium Maritimarum. — Discussis Arelatensis episcopi iuribus in utramque Narbonensem, occurrunt (a) Alpes Maritimæ, quæ sibi eodem metropolitico jure olim vindicavit.

Ac sanctum quidem Hilarium Arelatensem pro metropolitano hujus provincie se gessisse demonstrat hoc idem exemplum concilii Regiensi an. 439, quod ab eo convocatum est in causa Armentarii Ebredunensis contra canones ordinati. Cum enim clerus civis que Ebredunenses, quorum civitas in civilem metropolim evaserat post Narbonensis solidæ divisionem, Ecclesie quoque suæ sedem eodem jure in ecclesiasticis ornari in votis haberent, episcopo suo e vivis sublato, alium in ejus locum substituere, inconsulto Arelatensi, tentarunt. At eo conatu non modo privilegium Arelatensis episcopi minutum non est, sed etiam clarius emicuisse mihi videtur.

Primo enim inde manifestum evadit Ebredunenses episcopos tale quid antea nunquam tentasse, vel saltem nunquam pacifice eo jure esse potitos, cum ne verbum quidem de hoc appareat, aut obiciatur Hilario.

2º Quam unanimis fuerit Gallicanæ Ecclesie erga Arelatensem episcopum consensus ex ea ipsa Armentarii ordinatione perspicuum est. Tres enim inveniri non potuere episcopi qui canonicum numerum implerent, vixque duos asciscere sibi potuit Armentarius, qui in illam ordinationem conspirarent, quos vel ecclesiasticarum sanctionum admodum ignaros vel contemptores fuisse oportet, qui contra apertissima Nicenæ synodi aliarumque statuta tam infaustram consecrationem aggressi sunt. Et revera eis utcumque parcendum esse definit canon 1, eo quod hi qui tam perversa incidissent, a primo lapsus ipsius die adhibitis passim poenitentibus, culpam poenitentibus aut ignorantie aut circumscriptioni imputassent.

3º Non hæc solum ordinationis Armentarii 808 vitia notata sunt, quod absque trium episcoporum presentia et absque comprovincialium litteris, sed etiam quod sine metropolitani auctoritate et ejus voluntate neglecta consecratus fuerat. Metropolitanum episcopum, cujus neglecta presentia vel consensus ordinationem irritam fecit, alium non esse quam Arelatensem, omnes consentiunt. Sed an ut ordinario illius provincie, an ut primo Galliarum metropolitano sibi id juris deberi voluit Hilarius? Hoc ultimum existimat Stephanus Baluzius cap. 31 libri v Concordiæ sacerdot. et imperii, quem supplevit; putat enim Hilarium in consequentiam litterarum Zosimi PP. et ad imitationem Thessalonicensis vicariatus, primi metropolitani dignitatem sibi sumpsisse, eoque nomine ad se referri voluisse de gravioribus causis, quæ per provincias emergerent, quas inter cum merito censeretur Armentarii causa, eam ob rem coactam ab eo fuisse Regiensem synodum. Verum etsi non negaverim variam interdum esse hujus vocis ac-

ceptionem, ita ut non numquam magni illi Alexandrinus et Antiochenus metropolitan fuerint etiam a Leone nostro; nunquam tempestate in qua versamur, hoc nomin istud metropolitanorum genus designatum quod Baluzius inducit ac primatus præcorat ad exemplar Thessalonicensis vici quo ne somniasse quidem existimo Regiensi Patres. Deinde cum tam in præfatione cor in canone secundo tres condiciones recensibus omissis nihil prorsus esse aiunt quod e faciat, nimirum trium presentia, comprovincialium litterarum, et metropolitani voluntas; certum sensu accipi vocem metropolitani, ac in cicipitur, pro proprio ac peculiari cujusque metropolitano; cum illius omissio ex canon tam electionem ibidem reddere asseratur enim illi alii non sunt quam Niceni, quorum expresse tres easdem illas condiciones com-

Tres, inquit, omnino in id ipsum conveniendi modo consenserint qui absunt, et per litteras verint, ordinationem faciant. Confirmatio autem quæ in quaque provincia geruntur, tribuatur metropolitano: quod, omnium Ecclesiarum et synodorum hæc rem tractarunt consensu, semper metropolitano ordinario cujusque provincie ir est. Præterea si de primo aliquo metropolitano veniret ista synodus, admodum fuisset ejus definitio, quæ novarum in dictionum materiam præbuisset, cum alii de Galliarum, alii de proprio provincie interpretentur. Denique nemo hanc significationem affinitatis Regiensi ante Baluzium, 809 qui etiam a sui sensu recedit; cum illustrissimus Petrus vocem illam secundum communem significaverit in dissertatione de Primatibus, nec tamen subjungens, Hilarii factum trahi in consequentiam, cum eam ob causam a Leone fuerit, quod debitam metropolitandotibus in suam transferret dignitatem.

Alteram probationem vindicatæ sibi in primam eamdem potestatis ab Hilario suggerit nobiscana synodus prima, cui inter comprovinciales scribit Ingenuus Ebredunensis episcopus Armentarii depositi substitutus. Qui si distinctæ metropolitani fuisset, ut erat Eucheredunensis episcopus, eodem atque iste modus legeretur ad metropolitice potestatis definitionem: Ego, inquit, Eucherius episcopus sanctorum sacerdotum comprovincialium me per his expectaturus assensum. Eucherius quiforte fortuna in illis regionibus versaretur, pore quo episcopi provinciales in synodum bant, ad eam honoris causa invitatus, in provincie episcopos subscribere non est sub spe adhibendi a comprovincialibus super his quæ decreta fuerant in synodo.

Non est porro quod quis eam non pro synodum dicat jure metropolitico congregatam majorem ea potestate coactam, quam sibi in provincias assumebat Hilarius vel vicarii, Romani pontificis, vel primi metropolitani ut excogitarunt alii. Manifestum est enim 29 talem fuisse eam synodum, qualem celebrari Patrum statuta sanciverant, hoc norum canonum quintus, qui de aliis provincialibus mentionem non habet: Singulis annis per unamquamque provinciam bis in ar fiant, etc. Præterea de earum synodorum Aransicana, quas sine alterius conventus tione solvi non debere statuunt ibidem ep revera similem sequenti anno congregandatiarunt. Hoc vero solis provincialibus synodum venit, non vero generalibus, aut iis quæ e

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide observ. part. II. c. 6, n. 10.

provinciis cogebantur: hæ nimirum non annuatim ac definitis temporibus, sed rarius ac pro temporum rerumque exigentia indici solebant.

Tertiam eruimus probationem ex epistola Hilari papæ ad Leontium, Veranum, et Victorum episcopos; ubi ait Ingenuum Ebredunensem de pontificio suæ provinciæ illicita cessione dudum ab apostolica sede luisse culpatum. Ex quo manifestum est Hilarium Arelatensem, annuente etiam Ebredunensi episcopo, provinciam Alpium maritimarum suæ metropolitice ditioni subjectam habuisse. Et hoc ipsum est de quo adeo graviter exostuiat sanctus Leo in epistola ad Viennenses: *Suis, inquit, limitibus, suis terminis sit unusquisque contentus, §70 et privilegium sibi debitum in alium transferre se posse noverit non licere. Quod si quis negligens apostolicas sanctiones, plus gratiæ tribuens personali, sui honoris desertor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre se posse credens, non is cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit, sacerdotes ordinandi sibi vindicet potestatem.* Quod autem Hilarius in eadem epistola ait, Ingenuum Alpium maritimarum provinciæ metropolitani semper honore fuisse subnixum, hoc suggerente ipso Ingenuo dictum est post mutam provinciarum illarum in faciem, cum metropolitice potestatis jura ex nova divisione præsumpta, olimque neglecta, ita cepit prosequi ac sibi vindicare, quasi ex sola ejus spontanea cessione iis Hilarius potitus esset in illam provinciam. Deinde non ait Ebredunensem Ecclesiam vel civitatem, sed Ingenuum Ebredunensem episcopum ea semper penes se habuisse: quæ longo intervallo a se distant, istudque potius recens privilegium ab eo primo sibi vindicatum, quam antiquitatem hujus metropoleos probare posset. Addo etiam solus honoris mentionem fieri, non vero potestatis ac jurisdictionis. Fuerunt enim nonnulli metropolitani, qui solo fere honoris titulo gaudebant, et alteri metropolitanis nihilo secius subiecti erant, sive quoad synodalem conventum, sive quoad ordinationem. Talis erat Aquensis tunc temporis intra Gallias, ut diximus in capite superiori. Talis fuit etiam inter Orientales patriarcha Jerosolymitanus, qui honorarium quoddam hujusmodi privilegium accepit a synodo Nicæna, quemadmodum explicatum habes in doctissima dissertatione illi. Petri Marce de Constantinopolitani patriarchatus Institutione. Denique in his quæ sunt facti, rem asserere non sufficit, nisi idoneis probationibus assertio ipsa muniatur; præsertim cum contrarium, ut hic accidit, comprobant et possessio diuturna et rationes non spernendæ.

¶ Cum ex supradictis, imprimisque ex concilio Regiensi liqueat tam constantem fuisse apud Gallicanos episcopos opinionem, quod Arelatensi episcopo subjecta esset Alpium maritimarum metropolitico jure provincia: verisimile non est Hilarium eam sibi primum provinciam subjecisse, sed et Honoratum prædecessorem ejus, et Patroclum Honorati decessorem eadem fuisse potitum. Quis enim adversus Hilarium non insurrexisset, si provinciam quam nullus decessorum ejus habuisset, juri suo subdere aggressus esset; cum eum Leo noster tamquam alieni juris invasorem tam male habuerit propter utramque Narbonensem, quam tamen et ab Honorato et a Patroclo ante ipseum esse administratas ultro fatebatur? Quis vero sibi persuaserit Honorati industriæ deberi hujus provinciæ ad cæteras Arelatensi subjectas accessio-nem, cum vix ac ne vix quidem duobus annis eam sedem rexerit Honoratus? Quod Patroclum autem §71 attinet, quandoquidem cum nemine decertavit homo amplitudinis suæ cupidissimus pro ea provincia, quam successores ejus sibi vindicarunt, argumentum est eundem illam nemine contradicente administrasse; nisi tamen ecclesiasticæ provinciæ

A Viennensis pars censebatur, quam proinde uno ictu Simplicius Viennensis petebat, et eadem pariter industria tutatus est Patroclus, qua metropolitico provinciæ Viennensis principatum sibi retinuit.

Et revera videntur etiam quarto sæculo eam provinciæ sub nomine Viennensi fuisse contentæ. In concilii enim Arelatensis primi subscriptionibus, si genuinæ sunt, nulla alia provincia præter Viennensem nominatur, etsi et ex Nicænsi portu, qui fuit Alpium maritimarum, et ex Aptensi civitate, quæ erat ex secunda Narbonensi, legati nonnulli concilio interfuerint. Siquidem cum ex qua provincia fuerint loca illa annotatum non sit, ex ea fuisse videntur quæ superius nominata fuerat. Cur enim solum Viennensis provinciæ nomen illic legeretur, nisi una omnes illas complecteretur provincias, quæ postea nomen aliud induerunt, divisa in partes provincia, vel saltem contineret Alpes maritimas, quarum metropolitanus tamdiu Arelatensis episcopi, tamquam Viennensis provinciæ metropolitæ, potestati subiectus est; et Narbonensem secundam, quæ a Viennensi est recisa.

Aliam etiam conjecturam promimus ex Aquileiensi concilio desumptam. Ex epistola enim synodali, quæ a Patribus scripta est ad episcopos provinciæ Viennensis et Narbonensium primæ et secundæ post completam synodum, non alii videntur eidem interfuisse legati Gallorum, quam ex tribus his provinciis. Et tamen leguntur in ea sententiam dixisse Theodorus Octodorensis et Amantius Nicænsis, quorum hic ex Alpiis maritimis, ille ex Graiis fuit. Non temere igitur asserueris Alpes geminæ cub Viennensis provinciæ nomine in ecclesiastica saltem illius temporis notitia fuisse comprehensas.

CAP. VII. De Alpium Gratarum provincia. *Quid in eam juris habuerit Arelatensis episcopus.* — Etsi obscura admodum sit provinciæ (a) Alpium Graiarum et Penninarum memoria in ecclesiasticis monumentis ante Hilarii papæ tempora, haud obscurum tamen est juris in eam plurimum habuisse Arelatensem episcopum, etiam Leonis ætate. Cum enim duabus tantum civitatibus constet in notitia Galliarum a Sirmondo edita; §72 earum prima ac præcipua, Tarentasia videlicet, tamquam pars solidæ Viennensis, tributa est Viennensi episcopo in illa divisione, qua pacis causa inter Viennensem et Arelatensem episcopos illam provinciam distribuit Leo noster. Ex quo decernere licet eam provinciam partem olim fuisse Viennensis, saltem in ecclesiasticis.

Primo enim quod Leo metropolitico-jurium tam strenuus assertor Tarentasiam attribuit Viennensi episcopo tamquam Viennensis provinciæ partem, palmare argumentum est, eam non alterius provinciæ partem fuisse, ex qua, et quidem adeo tenui, numquam ampliorem civitatem decerpisset, relicta unica et modica civitate Octodoro, quæ Tarentasiæ quoad ordinationem subiceretur. Etsi enim Viennensi favere vellet, id tamen cum tertii alicujus metropolitani injuria numquam esset aggressus; præsertim cum ex his civitatibus, quas potestati Arelatensis episcopi relinquebat, unam aliquam potuisset avellere, quam loco Tarentasiæ Viennensi traderet.

2º Non modo in ecclesiasticis, sed nec in civilibus potita esse videtur ea provincia jure metropolitico, sed solo jure civitatis. Hoc enim perspicuum est ex Sirmondiana Galliarum notitia, quæ nullam huic provinciæ metropolim assignat, etsi cæteris omnibus suam assignarit. Non ferebat autem hoc illius ævi consuetudo, ut quæ in civili ordine metropolim non habebat, ea metropolim haberet in ecclesiastico.

3º Nullum est apud antiquos scriptores vestigium, ex quo vel suspicari liceat Tarentasiensem episcopum metropolitico muniis aliquando fuisse defunctum, aut aliquid juris hujusmodi sibi tunc temporis

BALLERINIORUM ANNOTATIONES,

(a) *Logo observ. part. II, c. 6, n. 11.*

asseruisse ante Hilari papæ tempora, cujus unica restat epistola, in qua Alpium Penninarum episcopi ab aliarum provinciarum episcopis distinguuntur. Quamquam vereor ut subsit mendum in titulo epistolæ; ita ut loco *Alpium Penninarum*, legendum putem *Alpinarum*, vel *Alpium maritimarum*. Ratio emendationis non una est. Primum enim cum alteram epistolam scribat idem papa Hilarius ad earundem provinciarum episcopos ad quos primam scripserat, provinciarum, inquam, *Viennensis, Lugdunensis, Narbonensis primæ et secundæ et Alpinæ*, hoc unum inter utramque discrimen est, quod in prima *Alpinarum Penninarum* meminit, in altera simpliciter *Alpinæ*; unde videtur Hilarius unicam Alpinam agnovisse ab aliis provinciis discretam: eam porro longe satius est existimare fuisse maritimarum Alpium, quæ octo civitatibus constabat, quam Penninarum, quæ ex duabus dumtaxat conflata erat. Deinde quis credat Hilarium, cum ad omnes fere Galliarum provincias scriberet, amplissemam maritimarum **873** Alpium provinciam prætermisisse, et unius provinciunculam meminisse, quæ etiam metropoli carebat? Denique cum idem pontifex de eadem Mamerti causa, de qua in posteriori epistola mentionem facit, scriberet ad viginti nominatim episcopos, Ingenuum inter eos recenset, qui Alpium maritimarum metropolitanus erat; unde patet magis de maritimis quam de Penninis Alpiibus intelligendam esse Alpinam quam in posteriori epistolæ titulo commemorat Hilarius, et ex eodem corrigendum esse titulum primæ, ubi *Penninarum Alpium* mentio injicitur.

^{4o} Cum Petronius præfectus prætorio Galliarum Honorii tempore septem provinciarum corpus composuit, quarum concilium apud Arelatem constituit singulis annis congregandum, vix dubitari potest quin Alpes Graias et Penninas eisdem annumerarit. Qui enim corporis hujus amplificandi causa duas Aquitanias cum Novempopulania, antiquæ Narbonensis partibus annectere compulsus est, num illud Alpium Penninarum et Graiarum detractioe minuisset? Hoc certe verosimile non est, sed par est potius credere Viennensi annexam esse tamquam partem ejusdem et illius septem provinciarum corporis. Et certe numquam Leo noster Tarentasiam cæteris Viennensis provinciæ civitatibus promiscue annumerasset, illiusque episcopi ordinationem tribuisset Viennensi, si nec provinciæ Viennensis, nec corporis illius septem provinciarum pars aliqua fuisset, cum nullo exemplo antiquitatis factum id umquam esse probari queat. Quod autem in notitia Galliarum toties citata ea provincia ab aliis segregata seorsim numeratur, hoc vel errore factum esse puto, vel potius ex mutatione quæ per illas provincias inducta est per Visigothorum irruptionem, qui illarum partem occuparunt circa posteriora illa tempora, quæ supra hujus notitiæ ætati assignavimus. Quamobrem vel ex hoc diversitate probatur posteriorem esse et Honorio imperatore, et Leone papa **I** eandem hanc notitiam; et præterea non vere scriptum ab illustr. Petro de Marca (*Dissert. de Primatibus*, § 67) expunctam esse a corpore provinciarum illarum provinciam Alpium Graiarum, cum ex Leone constet Viennensi esse accensitam, quando Tarentasiam Viennensi episcopo attribuit.

^{5o} Cum Ravennius in locum S. Hilarii mortui ordinatus esset Arelatis episcopus, de ejus ordinatione certiores fecerunt Leonem ordinatores per suas litteras, ad quos Leo rescribens duodecim numeravit: unde eundem duodenarium numerum ordinationi illi interfuisse dubium non est. Porro cum ad solam Viennensem provinciam pertinere illa ordinatio, eum numerum intra illam provinciam frustra quæsieris, nisi Tarentasiensis cæteris annumeretur. Demptis enim Viennensi et Arelatensi episcopis, undecim tantum restant in illa provincia juxta Sirmondianam notitiam, si Tarentasiensem non annumeres. Porro Viennensem huic ordinationi non affuisse extra du-

biū est, **874** tum quia numquam consecrationis hujus honorem alteri cessisset, cum tamen Constantino episcopo, ut provincia antiquiori, delatam esse probabile fiat ex ejus inscriptione, quæ primum locum obtinet in rescripto sancti Leonis; tum quia cum ordinatores omnes Ravennii subscripserint libello episcoporum Gallorum oblato Leoni papæ in gratiam Arelatensis episcopi, exceptis tantum Auspicio Vasensi, qui decesserat, et aliis quatuor qui supererant, Niceto, Floro, Chrysaphio et Rustico, non est procul dubio inter hos subscriptores numerandus Viennensis, alioqui propriorum Ecclesiæ suæ jurium prævaricator exstitisset. Porro nullus e quatuor mox nominatis Viennensis fuit episcopus, qui si adfuisset, primus omnium inscribi voluisset, cum Rusticus tertio tantum loco, Nicetas quinto, Florus septimo, Chrysaphius duodecimo habeatur. Jam vero si Tarentasiensis episcopus ordinationi Ravennii interfuit, argumentum est Tarentasiam ex provincia Viennensi fuisse, cum id ecclesiasticum mos non pateretur, ut ex aliena provincia ordinationis testes adessent episcopi in synodali qui propterea fiebat conventu; ac ne id Ebreduvensi quidem episcopo concessum in provincia, cui Arelatensis præerat, licet ad ejusdem synodum pertineret.

^{6o} Denique jus Arelatensis episcopi in eam provinciam mire elucescit ex vita sancti Jacobi primi Tarentasiensis episcopi, quam e veteri codice ms. erutam opera Petri Francisci Chiffletii jesuitæ, inseruit Bollandus tomo II Actorum sanctorum ad 16 Januarii. Constat enim ex illa vita, si genuina est, et ab antiquo, ut videtur, auctore descripta, Jacobum se primum Honorato Lirinensis cœnobii Patri ad monasticam vitam instituendum tradidisse; tum ab Honorato ad Arelatensem sedem assumpto missum fuisse ad Centronum oppidum vallemque Tarentasiensem, ut populum inibi sub gentilitatis ritu degentem ad fidem Christi converteret... Quo circa, addit auctor, *Honoratus aliis convocatis episcopis Jacobum ordinavit episcopum, et ad præfatam oppidum vallemque Tarentasiensem direxit prædicare verbum Domini*. Quo munere suscepto, Jacobus totum illum populum ad fidem Christi adduxit, basilicam construxit, sacrisque ministris institutis hierarchiam composuit, impetratis etiam a Burgundionum duce, qui tunc eas regiones occupabat, addictisque Ecclesiæ Tarentasiensi circumjacentibus agris. His prorsus similia scribit illustrissimus jam Tullensium episcopus Andreas Saussaius in supplemento Martyrologii Gallicani. Ex quibus manifestum est Ecclesiam Tarentasiensem, quæ illius provinciæ primaria erat, exordia sua debere Arelatensi episcopo, qui illi et fidem sui discipuli ore propinaverat, et primum consecraverat episcopum; unde sibi eam merito jure vindicavit, ac consequenter cæteras ejusdem provinciæ Ecclesias.

De Octodoro, quæ jure civitatis gaudet **875** in notitia, difficultas nonnulla esset, cum et longe ante Honorati episcopatum de ea mentio habeatur in concilio Aquileiensi, nec alibi legatur subjecta fuisse Viennensi vel Arelatensi, aliisve Galliarum metropolitanis. Sed jam ea notitia non est quod anxios nos faciat, cum eam ad posteriorem ætatem esse rejiciendam docuerimus superius.

Ad synodum Aquileiensem quod attinet, posthabitis Petri Chiffletii conjecturis de actorum illius suppositione, quibus in prima mea editione non nihil indulsisse me pœnitet, respondeo plus favere synodum illam consilio meo quam obesse. Cum enim Octodorensis episcopi meminerint acta, nec tamen alias Galliarum provincias commemorarent quæ ad synodum legatos destinassent, quam Viennensem et Narbonensem primam et secundam, ad alterutram illarum pertinere debuit Octodorum, et Viennensis juribus accensitam tunc fuisse, asserere mihi liberum est.

PARS TERTIA.

Utraque dissertationis hujus, quam præmisimus,

parte defuncti, vix opus erat ut tertiam adjungeremus. Siquidem quisquis semel hoc in animum induxerit, nihil Hilario in utroque illo Celidonii et Projecti negotio tentasse præter legitima sedis suæ jura, facile cætera accusationis capita diluet. Si eniui Celidonius non in alia quam Viennensi provincia episcopum egit, quam metropolitico jure subjectam fuisse Hilario comprobavimus, non aliena, sed propria cum potestate ad judicium suum vocavit, deposuitque convictum; nec appellationi locus erat, cum nihil nisi juxta canonum consuetudinem gestum fuerit in hoc negotio, uti in prima dissertationis parte asseruimus. Si etiam omnes illæ provinciæ, quæ antiquæ Narbonensis partes fuerant, Arelatensem metropolitam etiam post divisionem agnovere, non est cur ordinatio Projecti [*Leg. episcopi pro Projecti*] in aliqua illarum tentata, ob eam rationem in crimen adducatur quod limites, proprios excesserit Hilarius. An vero aliquæ circumstantiæ in utroque illo negotio intervernerint, quæ eundem vel temeritatis, vel superbiam, vel alterius criminis **876** reum fecerint: hoc porro est quod hæc tertia parte discutendum habemus: dum reliqua epistolæ S. Leonis capita, animo omnis præjudicti immuni, singulatim perque singulos articulos recensemus.

CAP. I. An et quo sensu Hilarius Arelatensis ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicari aut vindicare potuit. — Istud est omnium accusationum caput ac summa quas adversus Hilarium nostrum struxerunt ejus adversarii: quod videlicet *Ecclesiarum statum et concordiam sacerdotum novis præsumptionibus turbatus excessit, ita suæ cupiens subdere potestati* (a) Viennensis provinciæ episcopos, ut se beato apostolo Petro non pateretur esse subjectum; *Ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, et debitam metropolitanis sacerdotibus in suam transferens dignitatem.*

Ad hæc ut articulatum satis faciamus, respondeo satis elucescere ex iis quæ superius diximus nequaquam *Ecclesiarum statum* ab Hilario fuisse turbatum; immo vero hoc unum a Leone etiam atque etiam rogabat, ut *Ecclesiarum statum more solito ordinaret*; nec novis sese cõferret *præsumptionibus*, sed antiquis inhærebat Ecclesiæ suæ privilegiis, quæ a prædecessoribus suis per manus, ut probavimus, accepta, si ultro deseruisset, prævaricationis crimen incurrisset. Tantum abest autem ut *sacerdotum concordiam* turbaret Arelatensis pontifex, ut potius ad ejus propugnanda jura omnes fere in unum coirent ac conspirarent Galliarum episcopi, uti ex eo patet quod iidem annuentibus (b) eamdem semper, quoad vixit, usurpavit potestatem, etiam refragante Leone, ac minitante Augusto; et post mortem ejus omnes Ravennium in ejus locum *unanimitè*, ut Leo ipse loquitur, *consecravit*, et per libellum supplicem uno consensu adierint Leonem episcoporum Gallicanorum *pars maxima*, ut eum ad revocandum durum illud decretum adversus Arelatensem antistitem promulgatum amice compelleret. Eatenus porro suæ potestati subdere cupiebat Viennensis provinciæ episcopos, quatenus provincialibus episcopis injunctum erat per sacros canones, ut metropolitam obtemperarent, ex illorum ore nutuque penderent, ipsumque ut dignitatis suæ consecrationisque auctorem venerarentur. Non ita tamen provinciæ sibi suæ ordinationem pro jure suo **877** assumebat, ut cathedræ Petri debitam denegaret subjectionem, quam ut capituli membrum, ut primati metropolitani, ultro deferret. Verum quod ex apostolica traditione acceptum

post Hilarii tempora aliquando asseruit Magnus Gregorius, hoc Hilario, qui erat traditionis fonti propinquior, non latebat: nimirum, inertem esse ac otiosam primariorum presulum erga inferiores episcopos prærogativam, cum nihil ab his nisi secundum normam canonum arrogatur. *Si qua*, inquit ille (*Lib. vii, epist. 65, ind. 21*), *culpa in episcopis invenitur, nescio quis ei episcopus subjectus non sit; cum vero culpa non exigit, omnes secundum rationem humilitatis æquales sumus.* Nihil porro contra canones actum esse ab Hilario, abunde a nobis dictum approbatum est in superiori dissertationis hujus parte; immo vero nihil nisi pro custodia canonum, vel contra Celidonium decretum in synodo, vel Romæ coram pontifice prolatum est ab Hilario: quamobrem quod Leoni sententiam æquitate plenam rescindere volenti strenue obstiterit, non proterviæ in eo indicium, sed invicti animi disciplinæque tenacissimi argumentum fuit.

Jam quod attinet omnium per Gallias Ecclesiarum ordinationes, quas sibi vindicasse dicitur Hilarius, juvat nonnulla observare, quibus expensis quidquid ambitionis erumpere videtur ex his verbis nullo negotio eluatur. Nulla hic fere vox quæ interpretatione non egeat, aut a generaliori significatione ad strictiorem revocari non debeat.

Allucinati sunt, nisi ipse allucinor, omnes omnino qui vocem *ordinationes* hic positam esse existimant pro consecratione sacerdotum seu episcoporum, ita ut S. Leo Hilarium arguerit, quasi omnium per eas Galliarum partes de quibus loquitur episcoporum consecrationem, posthabitis metropolitani, sibi arrogantem. At certissimum mihi apparet longe hoc abesse a mente Leonis, sed potius *ordinationem* hoc loco pro administratione seu sollicitudine usurpata, quæ metropolitano vel ordinario vel primario competit in provinciam aut aliquem provinciarum tractum. Hoc inde primum elucet, quod non *ordinationes, sacerdotum* dixit S. Leo, sed *ordinationes Ecclesiarum*, inter quæ magnum esse discrimen nemo non videt. Ordinare enim episcopos seu sacerdotes unicum consecrationis munus exprimit, ordinare autem Ecclesias quemlibet alium jurisdictionis in Ecclesias actum et exercitium denotat. 2. Cum hæc scribebat Leo noster, positum ob oculos habebat Celidonii negotium, de quo inter pontificem et Hilarium contentio fuerat. Nemo autem hac in occasione consecratus ab Hilario fuerat, sed potius depositus fuerat Celidonius in synodo Hilarii jussu congregata. quod sub ordinationis Ecclesiarum nomine **878** continetur. Denique familiarissimum est illius avi scriptoribus in hoc significatu ordinationis vocem usurpare. Cuique legenti passim occurrent hujusmodi plurima, ut apud Leonem ipsum sermone de apostolis: *Paulo*, inquit, *apostolo aliarum adhuc Ecclesiarum ordinationibus occupato*; sed et in hac causa ipsaque epistola de quibus agimus duplicem hujus vocis sensum discernit et usurpat Leo. Cum enim Projecti negotium tractat cap. 4 et 5, et infra etiam de consecratione episcoporum sermonem habet, exacte *ordinationem sacerdotum* dicit; cum vero de generali provinciarum administratione disserit, *ordinationem provinciarum* nominat. Ita enim accipienda mihi videntur hæc tertii capituli verba: *Ordinationem sibi, ut ante jam diximus, singuli metropolitani suarum provinciarum, cum his qui cæteros sacerdotum antiquitate præveniunt, restitudo sibi per nos jure defendunt.* Quamquam enim non inficiamur *ordinationibus provinciarum vel provinciarum* nonnumquam pro consecratione sacerdotum provinciæ

BALLERINIORUM

ANNOTATIONES.

(a) Hæc verba, *Viennensis provinciæ episcopos*, ex sua sententia Quesnellus inseruit, eo quia Hilarii iudicium de Celidonio, quod Leo respicit, ad provinciam Viennensem Arelatensi episcopo subjectam pertinuisse existimet: quam tamen sententiam falsam ostendimus. Hujus autem capituli confutationem in-

venies in observ. part. III, c. 1.

(b) Nec Hilarium post Leonis decretum jus metropoliticum usurpasse, nec Gallicanos contra ipsum decretum conspirasse, aut quidquam egisse, ibidem probavimus cap. 2.

usurpari apud ecclesiasticos scriptores, non ita tamen sumi hoc loco mihi videtur, sed pro administratione. Ad consecrationem enim episcoporum non ita solum cum metropolitano convenire solebant qui ceteros sacerdotii antiquitate prævenirent; sed tota simul conspirabat coibatque provincia; at vero pro administratione provinciæ eorumque negotiorum discussione quæ persæpe intra quamque provinciam enascebantur, opus non erat ut toties comprovinciales episcopi omnes in synodum convenire juberentur, sed satis erat ut illa a metropolitano ex aliquot antiquiorum consacerdotum consilio tractarentur, juxta præsens Leonis pronuntiatum. Adde quod eodem loco generatim de alieno jure non invadendo disserens Leo, jubensque ut quisque suis limitibus sit contentus, innuit se de generali quoque provinciarum ordinatione seu administratione sermonem habere. Eiusdem etiam epistolæ capite ultimo: *Non enim, inquit, nobis ordinationes vestrarum provinciarum defendimus, quod potest forsitan, ad depravandos vestræ sanctitatis animos, Hilarius pro suo mare mentiri; sed vobis per nostram sollicitudinem vindicamus.* Hoc, inquam, pariter loco ordinatio pro administratione poni mihi videtur. Quis enim umquam illo tempore vel somniasset Romanum episcopum de ordinandis seu consecrandis Gallicanarum provinciarum episcopis cogitasse? At ut per se vellet illarum provinciarum curam suscipere, synodales conventus congregare, judicia adornare, et cætera hujusmodi, quæ pones Arelatensem episcopum ad illa usque tempora fuerant, ad se pertrahere, non somnians erat suscipari. Hanc tamen longe a se amolitur Leo suspicionem, eam curam (a) Leontio **STO** Forojuliensi episcopo, honorandæ, ut ait, antiquitatis causa, deferri postulans; eam, inquam, curam, quam sibi superius asseruerat nolle defendere. Porro nequaquam Leontio episcopos consecrandi potestatem facit; immo diserte interdicit, hanc exceptionem statim subjiciens: *Metropolitani privilegii sui dignitate servata;* quibus etiam non uno epistolæ loco jus consecrationis a Leone ipso asseritur.

Ipse Valentinianus Augustus, cum constitutione sua Hilarium acerbè increparet, ex Leonis suggestione, ait, quod certa in eum ex his quæ male ordinaverat, lata sententia est. Ubi nullatenus de consecratione in particulari loquitur, sed universim de omnibus quæ male gesta in Ecclesiis ab Hilario existimabat. Denique, ne prolixiores simus, ipse Hilarius, referente Vitæ ejus auctores, in hæc verba Leonem allocutus est, *deposcens ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret.*

Quoquo modo autem ordinationis vocem interpretemur, opus est ad Hilarii defensionem sequentes ad genuinum sensum revocare: si enim de omnibus, quæ patent, Gallicanis provinciis intelligerentur, intolerandæ prorsus audaciæ reus habendus esset Hilarius. Ac primum quidem certum est Gallicanas tunc temporis provincias non unius principis ditioni fuisse subjectas, sed partim Romano imperatori, partim Gothis, partim etiam Francorum ducibus vel regibus paruisse: ut nullo pacto potuerit Hilarius omnium per omnes Gallias Ecclesiarum ordinationem sibi vindicare: numquam enim id ferebant principes, ut alienæ gentis aut ditionis episcopus Ecclesias in eorum regno sitas administraret, et ex iis vel episcopus amoverent, vel conflarent synodos. Exemplum habemus in prima synodo Arausicana, cui cum forte fortuna interfuisset Eucherius Lugdunensis

A episcopus Hilario nostro, qui concilio præerat, per-necessarius, non ausus est tamen synodi Actis absolute subscribere, sed tantum sub conditione consensus a comprovincialibus impetrandi. Ego, inquit, Eucherius episcopus subscripsi, sanctorum sacerdotum comprovincialium meorum super his expectaturus assensum. Ex hac igitur synodo, quæ tribus tantum annis Celedonii depositionem antecessit, manifestum est (b) in Lugdunenses, ac proinde in alias provincias ulteriores Galliarum nihil sibi vindicasse juris Hilarium, qui nec Eucherium impulit ut absolute subscriberet, quoniam illud ad suam synodum non pertinere noverat.

Non alias ergo Gallias licet hic intelligere, **SSO** quam quæ Narbonensem olim solidam composuerant, quæ Galliarum provincia primum appellata est, ac postmodum simpliciter Provincia. Quæ cum ab aliis provinciis in administratione civili distingueretur, consequens erat ut etiam in ecclesiastica esset separata. Certè suspicor illud etiam inter utrasque discrimen nonnumquam positum esse, ut quæ Narbonensem olim conflabant, simpliciter Galliarum vel Galliarum provinciæ, aliæ vero dictæ sint provinciæ Gallicanæ. In concilio enim Parisiensi ann. 362 vocantur ubique Gallicani episcopi qui synodum constituerant, et Saturninum excommunicatum ab omnibus Gallicanis episcopis dicunt. Quæ synodus eo consilio congregata fuisse videtur, ut quæ a Saturnino Arelatensi episcopo Ariano male gesta fuerant in Arelatensi et Biterrensi synodis rescinderentur. Verum quia timendum erat ne Saturninus vel synodum de novo cogeret adversus Parisiensem, aut saltem eos episcopos quos prius ad tuendum errorem armaverat, iterum ad conculcandum Parisiense decretum auctoritate sua impelleret: decrevit synodus ut quisquis his quæ statuerat intra Gallias putaverit reniteadum, a communionem ac sede sit sacerdotii abjiciendus; eas Gallias, ut opinor, intelligens, in quibus versabatur ac auctoritate pollebat Saturninus, et quarum episcopi propter ante acta in suspensionem veniebant. Item in concilio Vasensi I an. 442: *Placuit, inquit can. 1, tractatu habito, episcopos de Gallicanis provinciis venientes, intra Gallias non discutiendos: sed solum sufficere si nullam communionem alicujus interdixerit: quia inter circumhabitantes ac sibi pene invicem notos, non tam testimonio indigent prohi quam denotatione ac denuntiationibus depravati.* Ubi omnino distingui videtur inter Gallias seu quinque aut septem provincias, quarum episcopi synodo aderant, et Gallicanas provincias, de quarum episcopis discutiendis agebatur. Eodem sensu Gallias esse acceptas a Leone ipso pro solidæ Narbonensis partibus apparet ex epistola 38 ad Ravennum Arelatensem. *Petronianum, inquit, quemdam vagum... didicimus per Gallias se nostrum esse diaconum jectasse, et sub hujus honoris obtentu diversas ejus provinciæ Ecclesias circuire.* Item epistolam ad episcopos synodi quinque aut septem provinciarum, quæ corpus ab aliis distinctum conflabant, ita inscribit: *Leo Ravennio, Rustico, etc., episcopis per Gallias constitutis.* Hæc sunt conjecturæ quas doctoribus examinandas emittimus, non ita iis innitentes ut ab iisdem **SSI** pendere velimus sententiam nostram, qua dicimus, non omnes omnino Galliarum provincias sibi subjicere voluisse Hilarium; sed eas solummodo quæ ex solidæ Narbonensis divisione in solidas evaserant quoad civile regimen. Quam merito autem jure eas sibi vindicabat Arelatensis episcopus, satis superque dictum est in superioribus.

CAP. II. *Utrum in hac agendi ratione, quam pontifex*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Leontius, cujus Leo meminit, diversus est a Forojuliensi: quippe hic jam obierat circa annum 432, ut probant Tillemontius tom. XV, not. 3 in S. Maximi Regiensis Vitam, et Pagius ad an. 443, n. 20.

(b) Cum Celidonius Vesontionensis episcopus fuerit Lugdunensi metropolitæ subditus, ut ostendimus in observ. ad hanc dissertationem, cum Hilarius eum

deposuit, iudicium exercuit in provincia metropolitæ Lugdunensis, et hac de causa Leo eum omnium per Gallias Ecclesiarum ordinationes, seu administrationem sibi vindicasse affirmavit; adeo falsum est Galliarum nomine solidam Narbonensem intelligendam esse. Cætera quæ Quesnellus subjicit, vel ipse imbecilla sub finem capituli indicat.

Hilario, aliquid superbis, præsumptionis æ emicuerit. — Totus est Leo noster in episcopi Arelatensis (a), superbia, vixit in hac, tota quanta est epistola, quæ rationem non spiret acrioribus verbis plurimis illatam. Passim enim eum trandinem nulli subditum legi, qui nullis se institutionis credit regulis contineri, qui in Petræ firmitatem Deo ædificante conis impia vult præsumptione violare, ejus tentat infringere, favendo cupiditatibus vando illicita, et ipsius beatissimi Petri verbis arrogantioribus minuendo.

æ arrogasse sibi Hilarium præter suæ a, ostensum est pluribus. An vero ita rivilegia, immo totius episcopalis ordiem defenderit, ut debitam apostolicæ t reverentiam, non omnino manifestum quidem sanctus Leo, sed Leo, ut scribit Baronius, in his quæ contentiosiori fori erfacile est, deceptus, sed Celidonii artiventus, et delationibus adversariorum æbens aures.

o ad convincendum reum accusatoris tesatis esse dicat, præsertim vero in pron qua quisque sibi ipse suspectus esse e cum in hac Leonis epistola lego: Quod Hilarius rationabile, quod in sanctorum contumtum possit respondere, non habuit, ad ea vrdis ipsius transtulerunt, quæ nullus laie, nullus sacerdotum possit audire; cum m, lego, redit in memoriam Auxiliaris, atum, quod ex ejus ad Hilarium ipsum ere scripta refert Honoratus Massiliensis.

, inquit, ferunt homines, si sic loquamur bis conscii sumus, Aures præterea Romam teneritudine plus trahuntur. Mihi certe magis videtur præfectus ille Leonis et cus, quam vel Hilarius ipse, vel Leo, quosi sanctorum SS2 mentibus vel propriogiorum æmulatio, vel amor victoriæ ne lam offundere potuerunt. Intelligis autem, tor, quantum aberat ut Auxiliaris præfenegotii atque tractatus inspector, conlurium argueret, cum omnes potius Leonis illam affectionem referat, qua vix est qui t, cum suæ sententiæ sibi que aliquem

o liberius adversantem, in eamque aurium em, quam Romanis innatam affirmat. Sed rius mentem suam aperit in eadem epissserit se totius illius concertationis constem nihil omnino in Hilario deprehendisse um elationem protervumque saperet. Cum, ositi tui tenax sis et semper æqualis, nullo tionis felle rapiaris, sicut nullis extolleris iudiorum, ego nec minimum quidem factum stuz arrogantis memini contagione fuscari.

uxiliari præfecto, ita et cunctis Galliapis persuasum fuit, qui a Leone accepisse rum in Romana synodo gestarum acta quæ Hilario prolata continerent, ut ex his verbis luz igitur apud nos in causa Celidonii epiconjecta sint, et quæ Hilarius dixerit, dum présente supradicto episcopo audiretur, artis rerum ordo demonstrat. Cum autem Hilario gestorum dictorumque participes i, (b) non tamen propterea ab illo descioposthabito transalpini conventus iudicio, synodi sententiam adversus Celidonium onstanter ratam habuerunt, eum dem semem detulerunt Hilario, nec ejus locum a

Leontio aliove invadi permisere, quod erat Leonis ad eos scribentis votum consiliumque.

Etsi porro tam horum præsulum quam Auxiliaris præfecti suffragia deessent in gratiam Hilarii, non facile tamen aures accommodandæ essent ejusmodi accusationibus, cum et antequam hoc negotium agitari cœpisset, et postquam finitum est, semper ob summam animi demissionem fastusque omnis contemptum præcipue commendatus sit Hilarius. Inde est quod Cognati ac prædecessoris sui Honorati Vitam edisserens, prosapiæ ejus nobilitatem pressit silentio, ne in ipsum laudes gentili suo delatæ reciderent: *Etiã ipse laudibus venerandi propinqui præcelsum stemma natalium maluit nobilitare dum respuit, commendare dum præterit, dilatare dum spernit.* Nec mirum demissum gessisse animum, ubi in ea dignitate collocatus est, ad quam non nisi humilitate conscenderat. *Sicut enim sacerdotii gradu summus, inquit idem Vitæ ejus scriptor, ita humilitatis descensu, fastigium celsæ sublimitatis* SS3 *indeptus.* Idem Massiliensis episcopus, postquam plurimis exemplis Hilarii nostri humilitatem comprobata fecit, ita prosequitur: *Constat ergo humilitatis culmina proprio eum comparasse despectu, et celsum perinde virtutum meruisse fastigium. Sed forte hæc tanta et tam multiplicia veræ humilitatis exempla aliquod superbis periculum generarunt, et non potius sublimibus humilitatis compararunt celsa præconia. Exstitit rigidus, sed superbis; exstitit terribilis sæculi iniquitate turgentibus, ænodochie vanitate turgentibus. Cæterum congregationi sanctæ et consummatæ viris, non solum cor atque animum, sed corpus quoque promplissime prosternebat.* Quod non minus Romæ quam in Galliis frequentavit; Urbem enim statim atque ingressus est, apostolorum martyrumque occursum peracto, beato Leoni papæ illico se præsentavit, cum reverentia impendens obsequium et cum humilitate deposcens ut Ecclesiarum statum solito more ordinaret.

Denique ne unius Vitæ auctoris nonnullis forsitan suspecti testimonio contenti simus, Auxiliaris Romanæ facundia, ut idem scriptor asserit, auctoris suffragium proferamus; breve quidem illud, at omni exceptione majus. Ita Hilarium ipsum alloquitur in epistola cujus fragmentum habet ejus Vita: *Sicut tenes in aliis modestiæ morumque operibus principatum, ignosce de te studiose minora dicenti, quia semper in prædicatione sui virtus erubescit.*

Jam vero postquam Roma rediit Arelatem, quanta sinceræ humilitatis dederit indicia, vel ipso narratore Baronio discimus. *Certe quidem, inquit, haud mediocri specimen edidit Christianæ modestiæ, dum ita exagittatus tam a pontifice quam ab imperatore: Sicut enim fremitus Leonis, ita et ira regis; tamen omnino conquievit, neque contrariis editis apologiis suam causam defendit; cum alioqui id præstandi et vis eloquentiæ ipsi suppeteret, et jura a prædecessoribus prætensa suffragarentur.* (c) Errat tamen cardinalis, cum posthac Hilarium omnino conquievisse asserit, nullasque ab eo editas esse apologias quibus causam suam defenderet; ab eminentissimo viro hac in parte dissentimus, quoniam contrarium disertè affirmat Hilarianæ Vitæ auctor, in hæc verba: *Solus, inquit, tantos sustinuit, nequaquam minantes expavit, inquirentes edocuit, altercantes vicit, potentibus non cessit, et in discrimine vitæ positus, communioni ejus, quem cum tantis viris damnaverat, conjungi nullatenus aculevit.* Redux autem ad Ecclesiam suam, et legatos frequentes misit ad Leonem, et tam multas edidit apologias, ut iis recensendis supersedere eoactus fuerit idem Vitæ ejus scriptor. *Et quia, inquit, quantum in hac causa dictaverit, huic operi nulla possum ratione connectere, Auxiliaris SS4 tunc præfecti quæ fuerit sententia, credidi*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

æ observ. part. III, c. 1, n. 2.
gratis et falso affirmari patebit ex iis-
rv. part. III, c. 2.

(c) Errat potius Quesnellus, cum apologias post Leonis decretum missum in Gallias ab Hilario scriptas affirmat. Lege observ. part. III, c. 2, n. 1.

inscrendum, etc. Ut autem a Baronii sententia discimus cum scriptas hujusmodi apologias negat, ita eidem subscribimus Hilarii modestiam asserenti. Est enim hoc hominis vere episcopalis, et dignitatis suæ jura tueri fortiter, et tamen a Christiana humilitate modestiæque sacerdotali nequaquam recedere. Talem se in hoc negotio Hilarium præbuisse et totius Vitæ ipsius tenor, et scriptor jam sæpissime laudatus persuadent : *In civitatis, inquit, recessu totum se ad placandum animum sancti Leonis inclinata humilitate convertit, misso primum sancto Ravennio tunc presbytero, postmodum proprio successore ; deinde sancto Nectario sanctoque Constantio præcipuis sacerdotibus. Et quia quantum in hac causa dictaverit, etc.*

Asit ergo ut tam sinistram de sanctissimo episcopo opinionem animo retineamus, quam et adversariorum ejus calumniæ, et sancti Leonis paulo commotioris facti epistola jam pridem generarunt. Et licet difficile sit in hoc dissidio e duobus eximia sanctitate præclaris alterutrum absolvere, nisi altero insimulato, minus tamen spiritui gratiæ contumeliosum videtur, si dixerimus Leoni satis perspectam tunc non fuisse Hilarii sanctitatem ; et in illo contentionis æstu non eo sensu Hilarii verba accepta esse a Romano pontifice quo ab Arelatensi proferebantur ; quam Hilarium tantæ procacitatis, arrogantis ac superbis reum existimare, hominem singularis modestiæ ac spontaneæ demissionis nomine commendatissimum.

CAP. III. *Quid ad illud epistolæ ; quod Hilarius rationabile quod in sanctorum concilio sacerdotum posset respondere non habuit ? Quid de testibus a Celidonio productis ?— Omnibus in re propria dicendi testimonii facultatem jura submoverunt, ut pridem sanxere imperatores Valens, Gratianus et Valentinianus ad Gracchum præfectum Urbis scribentes (Cod. Theod. lib. 11, tit. 2).* Ex quo et superioribus S. Leonis querelis plurimum roboris detrahitur, et præsentibus occurrit. Hoc enim uno maximeangebatur Leo, quod ad se trahere volenti Galliarum causas strenue obnatebatur Hilarius. Unde mirum non est si (a) *rationabile non invenit quidquam eorum quæ ab Arelatensi episcopo prolata sunt ; nemo est enim qui adversariorum rationibus libens subscribat, et cuique litigantium hoc a natura corrupta inditum est, ut juris omnis robor ac probationum pondus sibi militare existimet.*

Porro si Honoratum Massiliensem consulamus, qui cum post mortem Hilarii scripserit, adulationis omnis expers ac vacuus SSS fuisse credendus est ; ita locutus est Hilarius in sua causa, ut et *inquirentes edocuerit, et altercantis vicerit.* Quamquam parce admodum verba eum fecisse putem, qui se ad litigandum non accinxit, sed huic semper principio tamquam immobili lapidi innixus est, *se ad officia, non ad causas venisse ; protestandi ordine, non accusandi, quæ sunt acta suggerere ;* quæ quidem in novo rursus judicio ventilari ac discuti, (b) recepti tunc in Galliis canones, solitaque Ecclesiarum ordinatio non sinebant. Hoc unum contendebat Hilarius ; hoc *rationabile* non existimavit pontifex noster : quoniam hoc auctoritati ac splendori sedis suæ deberi putabat, ut quæcumque per omnes orbis Ecclesias celebrabantur judicia, ad Romanum examen denuo semper revocarentur.

Quod igitur in Romana synodo causam deseruisse visus est, nec, ut Leo ait, *quod responderet habuit,* hoc neque ex juris penuria, nec ex probationum defectu, nec ex loquendi difficultate provenit ; sed inde quod Leonis facta solita judiciorum Gallicanorum forma immutabatur, novumque jugum hoc modo parabatur Gallicanis Ecclesiis ac sacerdotibus, quod

A nec illi nec eorum Patres ferre unquam poterant : quod jugum si Hilarius Gallicanarum Ecclesiarum apex his imponi passus esset, ipse tamquam et propriæ dignitatis desertor, et Gallicanæ libertatis traditor a suis coepiscopis erat argendus. Hilarii igitur silentium prudentiæ fuit, non imbecillitatis ; reverentiæ, non contumaciæ ; defensionis, non desertionis ; facundiusque causam dixit tacendo, quam perorando fecisset.

Jam quod (c) testes attinet, quorum *manifesta, ut ait, responsione, se injuste sacerdotio fuisse dejectum monstraverat Celidonius, dubium mihi videtur nonnullum, utrum de testibus apud Gallias auditis a Gallorum synodo agatur ; an vero de testibus quos e provincia in Urbem evocari episcopus dejectus, produxeritque in conspectum Romani concilii. Si hoc ultimum, videt quisque quam suspecta plerumque sint testes per longa itinera spatia traducti, quippe qui auro per sæpe redimuntur, ut ad loca remota se conferant, speque Incri magis ducuntur quam studio veritatis. Insuper ab his locis absunt, in quibus sunt noti, et forte scelerum rei atque a reddendo testimonio reprobandi. Ad quæ demum contrariorum *testium necessariæ personæ, ut aiunt episcopi Africani, vel propter sævum, vel propter senectutis infirmitatem, vel multis aliis impediementis adduci non possunt.**

Quam ob causam *statutum est pariter et justum, quemadmodum S. Cyprianus testis est SSS epist. 55, ad Cornelium papam, ut unuscujusque causa illi audiat, ubi est crimen admissum... ubi et accusatores habere, et testes sui criminis possint.* Unde et in jure civili magna cautio adhibetur circa evocandos per longinqua itinera testes, propter fraudis periculum, quod subesse solet. Jam vero si de testibus a Celidonio productis in Provincia agit S. Leo, longe melior est Hilarii conditio. At de his loqui pontifex videtur tum ex modo loquendi quem usurpat : non enim ait, *monstravit, sed monstraverat, quo Gallicanam remotioremque synodum indicari crediderim ; tum quia de testium præsentia in Romana synodo non meminit, sed tantummodo de ipsorum responsione, scripto, ut conicere licet, exhibita, cum tamen statim Hilario loquens, dicat : Ita ut quod Hilarius nobiscum residens posset opponere, non haberet.* Hoc igitur si ita est, ut de testibus in synodo Gallicana ab episcopo accusato prolatis sermo sit, quis velit conferre narrationem Celidonii pro se ipso allegantis Romæ testium nescio quorum responsionem in Gallia factam, eum eorum testimonio, qui Celidonium ipsum recusarunt, convicerunt, condemnarunt. Non enim fuere pauci testes pretio conducti, quales facile fuit Celidonio sibi comparare, aut metu vel gratia impulsus ; sed *flammata nobilitum et mediocrium studia convolarunt, astruentes Celidonium interruptam suo adhibuisse consortio, simul ingerentes sæculi administratione perfunctum capitali aliquos condemnasse sententia (Vita S. Hilarii Arelatensis per Honoratum).* Quibus non contenti sancti Hilarius et Germanus, alios etiam testes imperant præparari, eorumque opera ac studio conveniunt ex aliis locis probatissimi sacerdotes, per quos res omni ratione prudentiæque discutitur, *accusatio testimonio comprobata, vera demum simplexque definitio adhibetur, ut quem Scripturarum regulæ removebant, voluntate propria se removeere deberet.* Si porro tunc temporis vel ulli vel idonei testes a Celidonio adducti essent, ut Romæ narravit, quis credat Hilarium Germanumque sanctissimos viros, aliosque probatissimos sacerdotes, quos Honoratus commemorat, ita vel occæca-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide part. III observationum c. 3, n. 1.
(b) Quinam canones in Galliis recepti non sinebant Celidonii causam in novo judicio Romæ discuti ? Falsitatem cognosces ex observ. part. I, c. 6, n. 17. De consuetudine etiam vide ibidem c. 5. Hinc falsum

est quod audacissime post pauca subjicitur : *Leonis facta solita judiciorum forma immutabatur, novumque jugum hoc modo parabatur Gallicanis Ecclesiis.*

(c) Lege quoad testes observ. part. III, c. 3.

tos, vel omnis oblitus esse æquitatis, ut consacerdotem mallet ut reum damnare, quam absolvere innocentem? Quod si hujus viri innocentiam aliquandiu contigisset invidorum potentia vel artibus obscurari, at tandem aliquando emicuisset Gallicanæ Ecclesiæ oculis; Hilario ipsi postmodum innotuisset, ut et Germano tantæ gratiæ viro; nec ita pristinæ sententiæ tenax fuisset sanctissimus Arelatensium episcopus. ut in ea ultimum obire diem voluisset, contra vel propriam vel publicam **§§7** de fratris sui innocentia notitiam. (a) Numquid tamen resiliit Hilarius, sanctæ post mortem memoriæ ab ipso Leone appellatus, et, ut testatur laudatus toties ejus Vitæ scriptor, etiam in *discrimine vitæ positus, communioni ejus, quem cum tantis viris damnaverat, conjungi nullatenus acquievit.*

CAP. IV. Cætera accusationum momenta discutuntur ac præsertim ea quibus Hilarius tamquam immitis et inhumanus arguitur. — Ab his examinandis abstinere poteramus, cum ea ab Honorato prætermissa esse videantur, sive quod per eam tempestatem purgata esset ab his omnibus Hilarii memoria, sive quod revera in nonnullis humani aliquid passus sit vir sanctus, dum variis Ecclesiarum negotiis emergentibus incumbens, aliqua paulo nimis præcipitanter exsequitur, ut ad alia zelo disciplinæ accensus properaret. Sed enim quod de se ipsum profiteri non pudet Leonem, *ipsa suscepti operis magnitudo creberima est offensionis occasio*, etiam pontificibus ab omni ambitu aut cupiditate alienis, tale quid contingere potuit in Projecti negotio, cui alium viventi superordinatum esse queritur S. Leo; et quidem, ut ipse contandit, in aliena provincia; quod quatenus verum sit, secunda dissertationis parte discussimus. Sed dum Projectus ardentius forsan sua jura prosequitur, dum civis ejus civitatis cujus regēbat Ecclesiam, episcopi sui querelis studiose nimis suffragantur, ac se in electione neglectos putant, cum eorum votis ac testimoniis non expectatis illa perficitur, invidiosissime Hilarium scriptis litteris prosciderunt.

Præterea illud omne ex proprio ingenio egisse Hilarium, hominem disciplinæ studio commendatum, ægre mihi persuaserim; sed potius existimaverim hoc ipsum negotium in aliquo illorum excursuum contigisse, in quibus comite ac consilio Germano Autissiodorensi utebatur. Nec par est credere quod solus ordinaverit episcopum, cum ipse et in Regiensi concilio et in Arausicano 1, quibus præfuit ac subscripsit, et quorum decreta condidit, gravissimis verbis ac interminationibus illos insectatus fuerit, qui vel a duobus ordinari se passi essent, vel alium non ascito secum tertio ordinassent. In Regiensi quidem depositionis sententiam tulit adversus Armentarium Ebrædunensem episcopum, quia a duobus tantum fuerat ordinatus, ordinatoresque ipsos ab omnibus ordinationibus ac conciliis removit et abstinere sancivit. In Arausicano autem synodo eos qui tale quid audebant tamquam præsumptores et antiqui statuti violatores, **§§§** damnandos pariter decernit canone vigesimo primo. Sed. neo Leo ipse nec Projecti civis de hoc Hilario accusarunt, quod solus eam ordinationem attentarit. Quod vero cum pluribus egit, vix adduci quis poterit ut sine consilio aut sine ratione antiqua factum putet.

Prosequitur S. Leo in hæc verba: (b) *Militaris manus (ut didicimus) per provincias sequitur sacerdotem, et armati præsumptione præsidii suffulto ad invadendas per tumultum famulatur Ecclesias (Epist. 10, cap. 6).* Nihil est quod in odium trahi non possit, cum seorsum a suis circumstantiis res quælibet exponitur. Unde facile fuit ab adversariis Hilarii rem hanc invidiose referri, quæ vel necessitate compell-

A lente, vel amiois ultro agentibus permessa est ab Hilario. Pronum est enim credere plurimos qui Hilarii ab ore pendebant, ejusque suspiciebant sanctimoniam, sese ultro comites dedisse suo antisiti, cum in provincias sibi subjectas excursurus proficisceretur, tum propter bellicos tumultus quibus eæ regiones persæpe concussæ sunt, tum propter adversarios quos ei ardens disciplinæ studium peccatique odium apud impios pepererat.

Quidquid sit, hoc certum habemus Hilarium ab omni sæculi fastu ac splendore longe alienum fuisse; ita referentibus qui ejus gesta scripserunt: *Ex plenissima quippe, ut ait Eucherius (De Contemptu mundi), mundanæ potestatis sede in religionis nomen ascenderat, magno animo egressus de domo sua et de cognatione sua, et omnes jam dudum censum in Christi pauperes Christo dives effuderat; eum propterea patrem pauperum vocitari consuevisse aiunt (Idem de laude Eremiti), quod et paupertatis amator pauperes solerti cura pauper ipse aleret. Quid quod tanta paritate vita est illius sustentata, ut raro sæcularium aliquem invitaret; quod lectioni intentus, vigiliis deditus, orationi ac jejuniis jugiter mancipatus, cilicium asperitate exilitatem tenuati corporis macerabat? Nec hiemis quidem rigore, quo solent torrentia flumina glaciali algore constringi, pedes indumento adjecto tezeit, nunquam sinum lanamine contegens (Vita S. Hilarii):* vere, ut epitaphium ejus habet,

Antistes Domini, qui paupertatis amorem
Præponens auro, rapuit cælestia regna.
Rustica quin etiam pro Christo munia sumens,
Servile obsequium non dedignatus adire,
Officio vixit minimus, sed culmine summus.

Denique in ipsa Romana professione quam Celi-donii occasione suscepit: *Pedibus iter aggreddiens conficere non timuit, intrepidus urbem Romam sine equo, sine sagmario vel sago, omni difficultate superata festinus intravit.* Quis hujusmodi hominem credat militari manu stipatum Gallicanas provincias peragrare? Qui si forte armatos homines itineris sui comites esse permisit, aliam **§§§** omnino ob causam ita contigisse oportuit, quam quæ a Leone nostro ex adversariorum Hilarii impostura suggeritur. Certe parum sibi ipsa constat calumnia, cum et militari manu cinctum Hilarium narrat, et armati præsumptione præsidii suffultum ad invadendas per tumultum ecclesias. Hæc enim si ita se habent, quomodo, quod circa Projecti negotium assertitur, *insperatus nescientibus supervenit, et improvisus accessit?* Et qua ratione per tumultum ecclesias invasisse credendus est, qui ita secreto ac furtive, ut volunt, in civitatem irrepit ut ante abscederet quam eum venisse civibus innotesceret? Econtra vero quomodo secreto et furtive venisse is existimetur, quem certum est non nisi convocavit pluribus Provinciæ coepiscopis ordinationem episcopalem celebrasse?

D Jam vero quod Hilarium velut imitem et inhumanum inducit, nulla ratione concinit his quæ in ejus Vita narrantur. *Apparet, inquit pontifex, quam mitis sit corde Hilarius, qui obesse præsumptioni suæ fraternæ mortis credidit tarditatem. Quantum enim in se fuit, Projecto subtraxit lucem, abstulit vitam, qui hunc dolorem, in locum ejus alterum subrogando, ne ad salutem illi recursus esset, injecit.* Quam inhumanitatem inferius etiam redarguit, ubi eo nomine carpit Hilarium quod facile communionem, et ad indignantis arbitrium, et pro commixtis et levibus verbis denegaret, is etiam qui criminis participes ne utique talem. *Sed quid mirum, inquit, eum in laicos factum existere, qui soleat de sacerdotum damnatione gaudere?*

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

(a) Eamdem cantilenam recinit, quam refellimus loco mox citato c. 2.

(b) Forte hæc censura exinde orta est, quia Hila-

rius patricio præfectorioque fultus favore indebitam sibi per Gallias vindicasse monarchiam tradebatur, ut ex Vita S. Romani discimus.

Sed audiamus quam diversum ab illo nobis depingat Hilarium testis locuples Honoratus, et quanto pietatis sensu commota ejus erga peccatores viscera lacrymarum imbrem funderent. Quotiescumque, inquit, *pœnitentiam dedit... admonitione completa, cum lacrymis supplicationum sumebatæzordia, ut pœnitentiæ fructum, quem monendo contulerat, orando firmaret.* Paulo post hæc verba, alia subjicit quæ eundem compatiens animi sensum in Arelatensi episcopo mire expriment. *Pietatis suæ insignia, inquit, in his quos ad cœli regna præmisit, ita intimis invicem visceribus demonstravit, ut nullus queat imitari. Minimi cujusque lectoris transitu ejusdem animus taliter vulnerabatur interius, ut singulibus quateretur, et profundet fletus uberrimos; non aliter ac si unici pignoris solatio caruisset. Casus quoque infirmitatesque suorum vulnera propria reputabat. Quod auctor exemplo comprobatur Cyrilli cujusdam levitæ, cujus pedem moles marmoris ex alto decidens colliserat. Pro cujus, inquit, gemitu et dolore non minus vulneris vir beatus accepit in corde, quam collisus sustinebat in corpore.* Denique in revelatione proximi membrorum propriorum jacturam credidit faciendam, implevit divinum præceptum, quin immo feliciter et excessit, dicente Domino: *Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ecce invenitur hic beatus dilexisse proximum supra seipsum, qui, quantum* **§§** *definitio mentis habuit, membra tradidit amputanda propria, ut sanaret aliena.*

Apparet ergo, ut sua Leoni verba reddamus, *quam mitis esset corde Hilarius; quam longe abesset ut fratribus suis dolorem injiceret, subtraheret lucem, auferret vitam; qui contra alienum dolorem suum fecit, qui suorum mortem tot gemitibus prosecutus est, qui fraternam vitam propriæ vitæ antepone non dubitavit.*

CAP. V. *Hilarii pietas erga pauperes expenditur, nonnullaque de eodem clarissimorum virorum testimonia referuntur.* — Quanto charitatis æstu peccatores exomologesin facientes excoiperet Hilarius, quo sensu miserationis frateri dolori compateretur, non tam in superiori capite legimus quam oculis ipsis percipimus, ut tuta sit hac ex parte ab adversariorum calumniis Hilarii benignitas ac mansuetudo. Splendidius tamen adhuc emicabit si qualis idem erga pauperes egenosque fuerit referamus tum ex ejusdem Vita, tum ex aliis qui de tanti episcopi virtutibus disseruerunt, scriptoribus.

Ita, inquit Honoratus, *viscera ejus misericordia quatibat et pietas, ac si solus ad redimendum paginis celestibus urgeretur. Tractavit secum, deliberavit, effecit ut sacra ministeria captivis potius solatia, quam præstarent Ecclesiis ornamenta. Quidquid argenti omnes basilicæ habuerunt, captivorum redemptioni protinus deputavit, cumque omnia cognovisset expensa, exultans atque congratulans, quia vota fidelium dispensatione sua videbat cœli in sede præmissa. Numquidnam poterit æstimari quantum visceribus ejus insederit pietas, qui usque eo credidit omnia detrahenda quo usque ad patenas vel calices vitreos veniretur?... Miseratione propensus, largitione promptissimus, non contentus quæ inhibebantur ingerere, nisi solatia consolationum rivis fletuum cumulasset. Eandem Arelatensis hujus episcopi erga pauperes miserationem laudibus extollit Julianus Pomerius lib. II de Vita contemplativa, uti statim referemus. Eum grandi et solerti cura pauperes aluisse, asserit Petrus Equilinus. Trithemius lib. de Scriptoribus ecclesiasticis eodem ipsum nomine commendat. Tantæ, inquit, pietatis exstitit in pauperes, ut omnibus suis in eorum usus hilariter dispersis, PATER PAUPERUM deinceps vocaretur et esset. Sed Gennadius Hilario pene cœvus aut suppar ejus erga miseros charitatem impense laudat his verbis: *Hilarius Arelatensis episcopus, vir in sanctis Scripturis doctus, paupertatis amator et erga inopum provisionem**

A non solum mentis pietate, sed et corporis sui labore sollicitus emicuit. Non pro reficiendis pauperibus etiam rusticationem, contra vires suas, homo genere clarus, et longe aliter educatus, exercuit; sed nec in spiritibus libens neglexit. Gennadium transcripsit Ado Viennensis in Chronico.

§§ Porro quod supra Honoratus retulit de sancto Hilario, *ita visceribus ejus insedisæ pietatem, ut usque eo crediderit omnia detrahenda, quo usque ad patenas vel calices vitreos veniretur, satis ostendit non sacra solummodo vasa in usus pauperum fuisse ab eo expensa, sed manifestum est eundem Ecclesiæ suæ prædiis ac possessionibus nequaquam pepercisse, priusquam ad calices vitreos veniretur. Quod et aliunde factum discimus, nimirum ex epistola 8 Hilarii papæ cap. 4, ubi testatur oblatum sibi libellum fuisse nomine Leontii Arelatensis episcopi, quo perhibebat parochias Ecclesiæ suæ a prædecessore suo Hilario in alios, quod non licuit, esse trahatas, petens illas pristino juri Hilarii auctoritate restitui. Cujus querelæ occasione decretum condidit pontifex quo cavetur ne prædia quæ neque deserta neque damnosa sunt, et ad Ecclesiam pertinent, ex quibus plurimorum consuevit necessitatibus subveniri, aliquo jure in alterum transferantur, nisi prius apud concilium alienationis ipsius causa doceatur; ut quid fides debeat communi omnium deliberatione tractetur.* Bene quidem ac prudenter admodum pontifex patrimonio pauperum hac constitutione consulit, nihilque tale tentari vult absque concilii nutu ac conscientia, ne quando a perditis hominibus Ecclesiarum possessiones sub charitatis prætextu dilapidentur. At eo res persepe veniunt ut nec propter bellicos tumultus conciliis congregandis locus sit, nec moram patiatur pauperum inopia, vel captivorum misera conditio, recedentibus nimirum quandoque barbaris, et ad propria cum sua prædæ remeantibus, nisi præsentis nummo captivi ab eorum manibus cripiantur. Similis forte causa Hilarium compulsi ut absque concilii nutu, si tamen ita factum est, res Ecclesiæ distrahi in usus pauperum decerneret. Certum est quidem per illam tempestatem quæ Arelatensem Ecclesiam rexit Hilarius frequentibus armorum motibus barbarorumque incursum concussas esse Gallias, Hunnorum, inquam, Burgundionum, Gothorum, et aliorum, adversus quos, ut Prosper scribit, Aetius Romanam rem utcumque sustentavit. Nec minus certum quod etsi Hilarius *eo usque omnia detrahenda credidit, quousque ad patenas vel calices vitreos veniretur, ut pauperum inopiæ subveniret, is tamen tantum abest ut Ecclesiæ suæ redditus ac possessiones imminuerit, ut eas potius multo quam antea auctiores successoribus reliquerit. Testem habemus Hilario ipso fere σύγχρονον, Julianum scilicet Pomerium, qui apud Gallias (a) episcopatum gessit. Is de Arelatensi nostro hæc habet lib. II de Vita contemplativa cap. 9 (Tom. nostro LI): *Quid sanctus Hilarius? Nonne et ipse omnia sua parentibus reliquit, aut §§ vendita pauperibus erogavit? Is tamen cum merito perfectionis suæ flet Arelatensis Ecclesiæ episcopus, quod illa tunc habebat Ecclesia, non solum possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliavit.* Abunde his verbis satisfit querelis quibus Leontius Hilarii decessoris sui memoriam lacescebat: si enim aliqua Ecclesiæ suæ prædia in gratiam pauperum alienarat, eidem multo ampliores charitas ipsius pepererat, quam abstulerat divitias.*

Tot tantorumque virorum testimoniis hoc tandem efficitur, ut inter adversariorum calumnias relegat ut quidquid ad aures Romani pontificis tum adversus alias Hilarii virtutes, tum præsertim contra ejus mansuetudinem delatum est. Quod nemini non accidit episcoporum, qui apostolicum vigorem spirant adversus impiorum contumaciumque Christianorum

BALLERINIURUM

ANNOTATIONES.

(a) Id Quesnello excidit: Julianus enim Pomerius Presbyter tantum fuit.

scandala semel insurrexerint, eosve a communionis gratia, spiritali gladio præciderint. Quam facile enim est perditis hominibus immanitatis crimen iudicibus suis objicere, ut intorta in ipsos sententia non tam suis sceleribus quam ferientis episcopi inclementiæ deputetur! Hac arte Zosimum delusit Pelagius; nec impari mendacio Leoni nostro ad tempus imposuit Eutyches, qui misso ad pontificem hunc libello se Nicænæ synodi inhærentem decretis, immerito esse communionem privatam conquestus est ac pene persuasit. Eadem proculdubio impostura Leonis auribus suggestum est a nonnullis quod facile communionem denegaret, proque levibus verbis ac commissis; ejusdemque ab eo pænæ consortes fieri, qui minime sceleris facti fuerant participes. Hæc aliaque omnia quæ hactenus discussimus commenta de antiste omnium ore scriptisque laudato existimare, hominis fuerit parum cordati parumque religiosi. Cujus episcopi præclare sanctæque gesta qui accurate volet addiscere, ejus integram vitam ab Honorato Massiliensi episcopo conscriptam consulat, quam eo consilio Leonis Operibus appendi curavimus.

CAP. VI. *An fuligo Semipelagiana adversus Hilarium hac infectum commoverit S. Leonem? An in ea ad mortem usque ille perseveraverit? Veterum testimonia pro Hilario referuntur.* — Si quid de re obscura (a) conjectando assequi licet, vehementer suspicor non solas Celidonii et Projecti querelas, vel usurpati apud Gallias alieni juris insimulationem in causa fuisse ut tam acerbe exciperetur a Leone Hilarius noster. Manebat, ni fallor, alta mente repositum tum Leoni, tum **SSS** Prospero, qui per illa tempora Leoni a secretis et curis ecclesiasticis erat, Hilarium principem vel tum adhuc esse, vel non ita pridem fuisse, eorum qui S. Augustini de gratia doctrinam impugnabant in Galliis. Atque adeo uterque existimavit plurimum Gallicanarum Ecclesiarum paci et catholico dogmati profuturum, si arrepta querelarum istarum occasione, quas niti veritate credebant Hilarius ab illa auctoritate dejiceretur, quam ei et doctrina, et pietas, et sedis splendor pepererant. Siquidem plurimos auctoritate et dignitatis suæ et nominis in sententiam suam pertraherat, et vix pauci aliqui erant quos vel reverentia vel opinio tanti viri a catholico sensu non dimoveret. Ita Prosper ad Augustinum scribens: *Possumus quidem, inquit, ad credendum esse constantes, sed ad auctoritatem talia venturum non sumus pares: quia multum nos et vitæ meritis antecellunt, et aliqui eorum adeo nuper summo iure dotii honore super eminent; nec facile quisquam, præter paucos perfectæ gratiæ intrepidos amatores, tantis superiorum disputationibus ausus est contraire. Ex quo non solum his qui eos audiunt, verum etiam ipsis qui audiuntur, cum dignitatibus crevit periculum; dum et multos reverentia eorum aut inutili cohibet silentio aut incurioso ducit assensu, et saluberrimum illius videtur quod pene nullius contradictione reprehenditur.* Hæc de Hilario Arelatensi episcopo scripta esse a Prospero luce meridiana clarius est, et ex iis quæ ab eodem sub finem epistolæ subduntur invicem probantur; ubi inter eos quos meritis atque honoribus claros caligo istius Semipelagianorum opinionis obscurabat, unicum nominat præcipue auctoritatis et spiritalium studiorum virum, sanctum Hilarium Arelatensem episcopum. Suffragatur Augustinus de Dono persever. cap. 21, ubi eundem Hilarium clare designat velut Semipelagianorum errore infectum. Unde mirum videatur ab aliquot recentioribus scriptoribus id de Hilario negari, a Brunone, inquam, Neussero Prodrumi Velitaris p. 50, et ab Anthelmio, dissertat. 9 de SS. Leonis et Prosperi Operibus. Quorum opinionem egregie refellit eminentissimus Norisius in dissert. 4 ad appendicem auctoris Scrupulorum edit. Rom. p. 251.

A Hæc cum ita essent, quis non credat faciliores inde aures præbuisse Hilarii accusatoribus Leonem et Prosperum, quorum mens una erat idemque consilium, atque id e re Ecclesiarum Gallicanarum esse existimasse, si quid Hilarii auctoritati detraheretur, quam catholicæ doctrinæ noxiam credebant? Hoc certe in votis olim habuisse et Prosperum et Hilarium laicos, inficias nemo ierit, qui utriusque legerit scriptas ad Augustinum epistolas. *Sunt ex parte tales personæ, inquit Hilarius laicus, ut his consuetudine ecclesiastica laicos summam reverentiam necesse sit exhibere.* En Hilarium Arelatensem episcopum, quem et sequentia, paucis interpositis, verba attinent: *Tuæ sane est prudentiæ **SSA** dispicere, quid facto opus sit, ut talium et tantorum superetur vel temperetur intentio. Cui ego jam parum prodesse existimo te reddere rationem; nisi et addatur auctoritas, quam transgredi insatigabiliter contentiosa corda non possint.* Quibus consentientia Prosper scribit, tum verbis superius relatis, tum his quæ sub epistolæ finem de Hilario Arelatensi habet: *Adde eruditionem, inquit, humilibus, adde increpationem superbis.*

Probabile quidem admodum putant a viris eruditus aliqui, tunc cum dissidium istud Leonem inter et Hilarium contigit, hunc a priori sententia discessisse, et Augustinianam vel esse amplexum, vel saltem non esse amplius insectatum doctrinam. Hoc ita fuisse persuadet sibi doctissimus vir Gilbertus Mauguinus in confutatione Prædestinantiæ fabulæ, c. 2, part. II, tum ob eam rationem quod ita sperandum de viro qui plurima moderatione in contentionibus illis semper versatus erat; quem in aliis omnibus sectatorem fuisse Augustinianæ doctrinæ testatur Prosper, quemque ait jam pridem sensum suum de hoc, quod in querelam trahebatur, apud sanctissimum doctorem velle conferre; tum quod probabile est, inquit, eum paulo post perspectis saluberrimis sanctissimi et suavissimi illius doctoris libris de Prædestinatione sanctorum et Dono perseverantiæ (in quibus difficultates omnes quibus illa velut ansulis quibusdam in cœnula Pelagianarum reliquiarum sæce retineretur, plenissime fuissent solutæ, et veritas absolutæ electorum prædestinationis, et vere gratiæ semperque victricis Christi gratiæ indeclinabiliter et insuperabiliter constabilita) saluberrimam illam doctrinam humiliter et sinceriter amplexum. Cujus conversionis non levi est argumento quod in decretali papæ Cælestini ad episcopos Gallorum non recensetur inter eos qui pontificia censura perstricti fuere; cum alioquin, ut metropolitanus, primus ante Venerium, Marium et reliquos suæ provinciæ episcopos fuisset nominatus.

Sed pace clarissimi viri dixerim, non ii nominantur in fronte epistolæ, qui doctrinam Augustinianam adversam prædicabant; sed ii potius qui cum episcopali dignitate præditi essent, nescio quibus presbyteris, ut ait Cælestinus, permittebant indisciplinatas quæstiones vocare in medium, et pertinaciter prædicare adversantia veritati. Ubi Massilienses et Lirinenses presbyteros et monachos proculdubio designat, quibuscum Prospero res erat pro Augustini doctrina. Ea est ratio cur Venerium Massiliensem episcopum et Leontium Forojuliensem potissimum nominet, quoniam hic Faustum, Vincen- Joannem Cassianum aliosque Massilienses presbyteros, utrosque ex adversariis sancti Augustini præcipuos. Nec illos solummodo, sed quatuor alios etiam similem ob causam nominat, cæterosque subdit Galliæ episcopos, quos omnes Pelagiana lue infectos a Cælestino esse habitos non putaverim. Eos itaque de silentio arguit, ut tota clamet epistola, et de permissa novatoribus **SSS** prædicandi licentia: *Nam quid in Ecclesiis, inquit, vos agitis, si illi summam teneant prædicandi, nisi forte illud obsistat quod non*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Arbitraria omnino hæc conjectatio est, nullo vel remotissimo indicio suffulta.

auctoritate, non adhuc ratione colligitur, ut aliqui e fratrum numero nuper de laicorum consortio in collegium nostrum fortassis admissi, nesciant quid sibi debeant vindicare?

Quam autem parum conveniens erat ut Hilarium Arelatensem nominaret, quem Prospero et Hilario altero referentibus didicerat presbyteris illis et impensius favere, et in inaequanda Augustini doctrina praere? Quod igitur omissum hujus nomen fuerit, inde potius arguo Hilarium tunc temporis sententiam non mutasse. Huic enim alio qui dirigendae erant Coelestini litterae, ut et pro conversionis suae testimonio novellam doctrinam compesceret, et pro sua apud Gallicanas Ecclesias praecipua auctoritate indiceret presbyteris illis silentium, episcoposque alios ad compescendam novatorum temeritatem accenderet.

Aliquanto post Hilarium Semipelagianismo nuntium remisisset, validius fortasse inde prohaibitur, quod cum omnia contra ipsum accusationum capita, quae potest, congerat Leo noster in epistola ad Viennensis provinciae episcopos, ita ut plura etiam a causis Celidonii et Projecti aliena undecumque conquirat, de illius tamen erroribus adversus Christi gratiam ne verbum quidem habet: quod proculdubio non erat omitterendum, cum perniciosius numquam auctoritate sua abusus fuerit Hilarius, quam cum ea fovit incautus Augustini catholicaeque doctrinae adversarios, et ad seminanda erroris sui dogmata audaciores fecit. Sed certius adhuc probare videntur abdicatam ab Hilario Arelatensi fuisse Semipelagianorum doctrinam, postrema ejusdem jamjam morituri verba, quibus astantem suam clericorum congregationem cohortatus est, atque adversus Pelagianum virus visus est praemunire; ita enim in Vita Hilarii cap. 20, tom. I hujus operis (Tomo autem nostro L): (a) Cum istius mundi principibus, cum quibus Apostolus describit bellum iuge esse, confliximus, quod nulli deerit quicumque ad beatitudinem COELESTI GRATIA PRECEDENTE ET INDUSTRIA SUBSEQUENTE voluerit pervenire.

Quidquid tandem sit, sive tunc a malis opinionibus respicisset Hilarius, sive non, divinae fuit et aequitatis et misericordiae, ut adversarium senserit Leonem, et ab eo palam fuerit increpatus per universas Galliarum, immo et totius orbis Christiani Ecclesiae, tamquam homo sui impotentissimus, alieni juris invasor, subjectionis impatiens, concordiae sacerdotalis perturbator, coepiscoporum oppressor, contemptor canonum, §96 mendaciorum malarumque artium architectus, etc., ut adversus ipsum non tota solum modo auctoritate propria insurrexerit, sed et imperatoriam commoverit, qua pene oppressus Hilarius, solo Gallicanorum episcoporum favore (b) Ecclesiae suae juribus potitus est; magnum, inquam, misericordiae justitiaeque argumentum fuit ut nec impune videretur Arelatensis episcopus doctrina ab Augustiniana, adeoque catholica alienae animi et consensum vel ad tempus commodasse; nec tantae virtutis ac religionis Christi famulus, cui disciplinae ecclesiasticae instauracionem debebant Gallicanae Ecclesiae, ante ex hac vita migraret quam molestiarum istarum tolerantia admissae illius culpae reatum elueret.

Antequam Hilarii apologiae finem imponam, referam quidquid reliquum habemus in ejus laudem exaratum ab antiquis scriptoribus quos superius non attigimus. Livius quidam ejusdem aevi poeta hoc eum encomio coronavit, quod refert Honoratus: *Si Augustinus, inquit, post Hilarium fuisset, judicaretur inferior*. Hyperbolica quidem laus et poetico figmento

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) In ipso Hilarii sermone de Vita S. Honorati habito an. 430 tria alia testimonia leguntur num. 3, 23 et 37, quae illum divinae gratiae necessitatem et vim praedicantem, vel eo tempore a Semipelagia-

simillima, ab eo profecta cui magis notus Hilarius quam Augustinus, et cui, ut videtur, Hipponensis minus quam Massiliensis doctrina arridebat; quae tamen, quanti fieret Hilarius in Galliis, egregie demonstrat.

Eucherii laus tanto est Hilario dignior, quanto et Eucherius ipse sanctitate, doctrina ac dignitate supra laudem et omnem adulationis suspicionem evectus. Huic numquam non laudandus occurrit suus Hilarius. In epistola parænetica ad Valerianum de contemptu mundi sic habet: *Hilarius nuper, et in Italia nunc antistes Petronius, ambo ex illa plenissima, ut aiunt, mundanae potestatis sede, unus in religionis, alius in sacerdotii nomen ascendit*. In praefatione ad primum librum Instructionum seu Quaest. veteris Testamenti Salonio filio directum: *Vixdum, inquit, decem natus annos eremum ingressus, inter illas sanctorum manus non solum imbutus, verum etiam enutritus sis ab Honorato; patre illo, inquam, primum insularum, postea etiam Ecclesiarum magistro. Cum te illic beatissimi Hilarii tunc insulanti tironis, sed jam nunc summi pontificis doctrina formaret per omnes spiritualium rerum disciplinas. Jam vero libellum de Laude eremi Hilario ipsi inscripsit, hoc titulo: *Domino sancto, et meritis beatissimo, et in Christo gloriosissimo Hilario Eucherius*. Tum ipso statim initio eundem sic affatur: *Magno tu quidem animo egressus dudum de domo tua et de cognatione tua, usque ad mare magnum recedentia eremi secreta penetras; majore tamen virtute repetita est a te eremus quam petita. Siquidem cum hanc primum §97 hospes ingressus es, habuisti duces et velut itineris tui praemium, quem deinde militiae caelestis magistrum, eumque tunc seculus, et parentes relinquens, parentem tamen sequeris. Nunc vero, cum eundem ascitum ad pontificale fastigium prosequendum putaris, ad familiare secretum eremi te amor retulit. Ergo nunc es nobilior et major exemplo: prius enim cum desertum peteres, comitatus fratrem videbaris; nunc cum desertum repetieris, etiam patrem reliquisti. Et tu licet omnem jamdudum censum in Christi pauperes Christo divos effuderis, tum et praeseras licet annis juvenem, moribus senem, sis etiam ingenio clarus, clarus eloquio, nihil in te tamen primore loco magis suspexerim dilexerimque, quam quod solitudinis sedem se concupisti, Unde quia me respondere copiosius spatio sissimis ac facundissimis litteris tuis saepe postulas, sufferas paulisper necesse est, cum sis ipse sapiens, insipientiam meam, etc.**

Quanta adhuc de Hilario esset opinio testantur tum idem Eucherius, tum Apollinaris Sidonius, dum ejus ad monasterium Lirinense reditum maximam gaudii toti insulae materiam fuisse narrat. Sidonius in Eucharistico ad Faustum:

....Celebrans quoque laudibus illis
EUCHERII venientis iter, redeuntis HILARII.

Eucherius vero libellum de Laude eremi his verbis fere claudit: *Horum tu, mi charissime Hilari, redditus insertusque consortio, plurimum tibi, plurimum etiam illis contulisti, qui nunc pro reditu tuo alacri exultatione laetantur.*

Prosper ipse, qui doctrinam Hilarii de §98 gratia insectatus est in epistola ad sanctum Augustinum, illum tamen ibidem appellat praecipuae auctoritatis et spiritualium studiorum virum, a quo multum vitae meritis superaretur. Dumque idem Hilarii obitum refert in Chronico P. Pithæi cura edito: *Eucherius, inquit, Lugdunensis episcopus, et HILARIUS Arelatensis egregiam vitam morte consummant.*

nismo alienum declarant.

(b) Haec ad nauseam repetita in observ. refellimus part. III, c. 2.

tsanctus Leo sanctitati Hilarii nostri suffra- cum in epistola 36 ad episcopos Ravennii ores et illum sibi probatum fuisse indicat, et : *sanctæ memoriæ virum appellat. Quod ergo (Epist. 35, nunc 40), in Arelatensium civitate, sanctæ memoriæ Hilario, virum etiam nobis in fratrem Ravennium. . . consecrastis. Quæ imia (a) nullam in Hilario mutationem ar- umquam enim illum a proposito discessisse vidimus; sed probat S. Leonem, discussa calumniarum nube, quibus accusatus ejus Hilarii sanctitatem et innocentiam cernere*

A non potuerat, omnes postmodum sinistras de tanto episcopo suspiciones abjecisse, et in alium virum mutatum labem illius famæ incaute inustam brevi illo elogio abstergere voluisse.

Hunc testimoniorum delectum, totamque Hilarii Arelatensis Apologiam claudet Constantius presbyter eidem æqualis, qui Vitam sancti Germani, ejusque ad Arelatensem civitatem adventum describens, sic habet : *Illustrabatur hæc civitas Hilario sacerdote multimoda virtute pretioso. Erat enim fidei igneus torrens, cælestis eloquii et præceptionis divinæ operarius indefessus.*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

si S. Leo nullam in Hilario indicet mutatio- nem tamen a proposito non discessisse Que- haudquaquam probavit. Confer nostras ob- part. III, cap. 2, ubi ipsum Leonis senten- tiam ostendimus; et idcirco eundem S. pon-

tifex *sanctæ memoriæ* titulo ornavit, quia pontificiæ sententiæ obsecutum, reliquum vitæ tempus in pa- storalibus curis a sui ipsius perfectione ferventius procuranda impendisse cognoverat.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

terlationem quintam Quesnelli, quæ Apologiam pro S. Hilario Arelatensi et pro antiquis Arelatensis Ecclesiæ juribus præfert.

§§§ PRÆFATIO

ante Quesnellum non defuerint scriptores omani, qui in causa S. Hilarii Arelatensis facti ex falsis testibus S. Leoni obrepissee, aliquam ejusdem Hilarii defensionem erint, omnes tamen etiam Galli hunc in tota sæ tractatione humani aliquid passum, et a ire reprehensum atque coercitum tradidere esnellus illum omni ex parte vindicandum suscepit. Ne vero illius defensio Leoni inju- deretur, quod Apologiæ magno præjudicio in ipso exordio præmonuit ita utriusque am esse connexam, *ut non aliter, inquit, quam ea quæ institui ratione Hilario, Leonis ipsius tioni provideri posse arbitremur.* Solam qui- ti deceptionem, et per malas artes obrep- que in viros sanctos et in ipsos etiam sum- tifices cadere potest, se in Leone demon- i in eadem præfatione spondet.

a ipsa dissertatione intra hos limites con- et propositum statuisset æquis rationibus, od opponeremus nobis suppeteret. At non cti errorem quem proposuit haud satis æque verum etiam sub facti colore juris quæ- involvit, et sensim eo processit disputatio, i apologia in Leonis accusationem deflectat, maximum est, ipsius pontificatus præroga- summam injuriam aggrediat, easque ab oso jure impetitas præferat. Neque enim mero errore facti acerbius scripsisse et sta- avia quædam adversum Hilarium ostendere sed præterea ad ea processisse contendit, ra majorum suorum consuetudinem, contra ivilegia Ecclesiarum Galliæ, et contra di- n canonum auctoritatem ejus excederent. i vero non solum resistantem Leoni ante um constantiæ laudat, verum etiam senten- i nullius esset roboris, nihil detulisse, et *quod vixit usurpasse potestatem etiam refrag- me ex suo ingenio comminiscitur.*

hoc sit Hilarii apologiæ Leonis apologiam an Leonem accusare, immo ipsi etiam Hig- num inobediendiæ et contemptus crimen æ, æquus lector judicet. Hinc observationes tationem quintam maxime necessariæ ju- ur, quas dividemus in partes tres, ut cuique dissertationis parti congrua responsione quid tum in facto tum in jure sentiendum ue cognoscat. Æquiores autem S. Hilarii di rationem, ubi fieri poterit, non præter- s; neque enim tanti viri apologiam refugli-

B mus, immo etiam atque etiam percipimus, dum citra Leonis injuriam, et citra pontificiæ auctoritatis offensionem quærat.

§§§ IN PRIMAM PARTEM.

DE CAUSA CELIDONII, ubi de jure appellationum episco- palium ad apostolicam sedem fustius disseritur.

CAP. I. *Documenta quæ in hac causa suppetunt, eorumque auctoritas statuitur.*— Quinque sunt scriptores antiqui qui hac de causa aliquid tradiderunt. Tres accusationem Hilarii præferunt : S. Leonis epistola 10 ad episcopos provinciæ Viennensis, Valentinianus imperator in Novella quam dedimus epist. 11, et monachus Jurensis auctor Vitæ S. Romani. Duo Hilario videntur favere, auctor Vitæ ejusdem, et Auxiliaris præfectus in epistola ad ipsum Hilarium, quæ laudatæ Vitæ inserta legitur. Ex his tantum documentis res explicanda et decidenda est; quidquid autem sine ullo in his fundamento ex ingenio obtruditur, inane habendum.

2. Quesnellus ut auctoritatem detrahat monumen- tis Hilario oppositis, Leonem variis ex capitibus in suspicionem adducit, nec non Valentinianum ab eodem præoccupatum atque præventum. Vitam autem S. Romani suppositionis insimulat, vel saltem textum in quo de hac causa sermo est, veluti pannum eidem perperam insertum repudiat. Auctores autem pro Hilario effert, et ubi contraria Leoni auctor Vitæ Hilarii videtur ingerere, majorem huic præ Leone fidem adhibendam contendit, quippe eum, quem S. Honoratum Massiliensem episcopum esse pro certo statuit, post utriusque mortem scribentem ab omni vel palpandi vel fallendi affectu liberum et immunem exhibet.

3. Num hujus Vitæ auctorem esse S. Honoratum Massiliensem episcopum ita certum sit, ut prætulit Quesnellus, ex admonitione in ipsam Vitam huic temo (*Tom. I hujus edit.*) ante S. Hilarii Opera insertam patebit. Auctor vero quicumque fuerit, ejus congregationis existit quæ ab ipso Hilario domi suæ regebatur. Eidem propterea adeo impensius favit, ut ipsum a Romano judicio vindicaturus, solas Auxilia- ris præfecti Hilario honorificas litteras produxerit, silentio autem præterierit omnes Valentiniani impe- ratoris et Leonis epistolas eidem contrarias; nec non totam Projecti causam, in qua illum prorsus excusa- re nemo poterat, uti parte II ostendetur; ac tandem cap. 21 has Arelatensis populi voces post ejus mor- tem auditas accurate inseruerit : *Hæc dies querelas injustæ imputationis perpetuo resecauit.* Quæ omnia cum auctorem S. Hilarii vindicandi studiosum mani-

festent, quanta cum suspensione animi legendus sit, ubi de rebus Romæ gestis agit, quicumque partium studia quid possint non ignoret, per facile intelliget. Ad Leonem vero quod pertinet, num tantus pontifex sanctitate eximius, affectu aut præiudicio aliquo præoccupatus pro indebito iure quidquam acerbius egerit aut scripserit, ex dicendis palam fiet. Hinc autem ubi contraria S. pontifex et Vitæ auctor tradere videntur, quæ ad mera facta pertinent, utri magis credendum sit, nemc non videt. Hac autem consideratione interim seposita, aliud hac in re non exiguum dijudicandi indicium suppetit, quod ex Gallicano recentiori et magni nominis scriptore Antonio Pagio audire libeat. Recitatis enim quæ inter Leonis et Vitæ narrationem discrepant, et producta Quesnelli sententia auctorem Vitæ præferente, hæc subjicit ad an. 445, n. 14: *Verum Papebrochius longe rectius statuit potiorum in hujus causæ narratione esse auctorem S. Leonis, quam auctoris Vitæ S. Hilarii; quia Leo tam sanctus fuit ut mentiri nollet, tam antiquus ut nemo propinquior haberi possit testis hujus rei cui interfuit, quamque ipse ut 903 iudex gessit. Præterquam quod auctori Vitæ S. Hilarii injuria non magna feret, si diceretur in iis quæ Romæ gesta erant anno 445, ex auditu et relatu Arelatensis cleri post annos viginti, aut tringinta narrandis scripsisse minus vera: magna autem feret S. Leoni, si vera scripsisse dubitaretur in epistola ad episcopos Viennensis provincie. Cum enim istum possit excusare bona fides audita referentis, Leo non posset non damnari impudentissimæ calumniæ falsa scribens: quis, obsecro, intelligens quam sanctus vir Leo fuerit, huic dubitabit dare fidem, illi quamvis sancto contraria scribenti derogare? Hæc Papebrochius.... Profecto qui animum attenderit ad ea quæ pluribus sanctis viris contigere in his referendis, quibus ipsimet præsentibus non fuere, S. Honoratum de iis quæ Romæ in causa Celidonii coram S. Leone gesta fuerant, male edoctum fuisse non dubitabit. Affert autem exemplum S. Aviti in Macedonii Constantinopolitani episcopi sibi coævi causa scribentis, et concludit: Honorato itaque Massiliensi episcopo idem quod Avito Viennensi metropolitæ accidit; et quemadmodum hic de Macedonii causa, sic et ille de causa Leonis (seu Celidonii) relationem parum sinceram habuit.*

4. Leo quidem facta testatur quæ Romæ se et multis aliis præsentibus gesta fuerant, atque testatur non in privato scripto, quod a nullo posset revinci, sed in publicis litteris, et ad ipsos quidem Viennensis provincie episcopos missis, inter quos Hilarius vivebat; a quo poterat error vel calumnia detegi, si quid falsi illis insertum fuisset. Auctor vero Vitæ non tam post utriusque obitum scripsit, verum etiam multos post annos, et quæ de Romanis gestis inseruit, non sumpsit, ut affirmat Quesnellus, ex actis ipsis, quæ nullibi ab eo lecta indicantur; quæque si etiam legisset, cum in Gallias Leo ipse eo pariter miserit, suæ epistolæ contraria credi nequeunt: sed sumpsit ex relatione Arelatensium, quos suo episcopo bene affectos et rerum Romæ gestarum haud exacte instructos quædam ignorasse, quædam falso rumore perperam accepisse, quædam etiam cursu temporis (ut in populari fama accidere solet) addidisse, detraxisse ac immutasse credibile est. Quis ergo sancto pontifici rei coram se gestæ publicam fidem facienti Hilario vivente anteponendum censeat scriptorem post multos annos scribentem ex relatione populari?

5. Quoad suppositionis vero notam Vitæ S. Romani æque ac Vitæ SS. Lupicini et Eugendi ab eodem auctore scriptis impactam, nullus qui objectas censuras expenderit, cum Quesnello consentiet. Hinc non solum Pagius eas Vitas vindicat, verum etiam Tillemontius, licet in hac ipsa Hilarii controversia Quesnello maxime faveat, de Vita S. Romani art. 1 pronuntiat: *Ainsi nous avons peu d'histoires qu'on puisse dire être plus authentiques que celle-ci*; et notatione prima potioribus Quesnelli objectis respondet iis prætermisissis quæ nulla probatione fulciuntur. Mabil-

lonius etiam, quem critices peritissimè ignorat, tum in Actis SS. ordinis S. Bene in Annalibus eam pro sincera habet.

6. Cum anonymus Vitæ auctor Jurensis et ac S. Eugendi discipulus, post initium scripserit, vocabula quæ in Vitæ ab eo scribuntur, nimirum *repasare et repedare, religiosus* pro monachorum ordine et *monachus Romanus et pater Lupicinus* eo sensu quod natus tur monachi, *sacerdos* sine addito *secundi* o presbytero, et *patriarcha* pro metropoli potius episcopo (siquidem Vesontionensis episcopus fuit) ab usu ejus ævni nimis alienus obrudit. SS. Petri, Pauli et Andreæ Romæ monachis traditas, et *dalmaticæ* utculi illius moribus abhorrere tradit; ac, leviora prætereamus, *canonicum cursum* ut gerit horas canonicas, quas tunc nec cano pellatas, nec ullo canone indictas affirmat.

7. Pagius hæc singula refutat egregie, allat ejusdem circiter temporis testimonium, in quibus voces eodem sensu inveniuntur. Omittit tamen *patriarchæ*, cui tamen potest reponi Gothorum regis testimonium apud Cassic 1x, epist. 15, et duo alia ex Vandalorum locuti Victorem Vitensem l. 11, n. 5 et 18. Vitæ aut scripsit, degebat inter Burgundiones tum dominos, qui forte eadem voce æque ac Gotthali utebantur. Quoad reliquiarum objectum nihil 905 animadvertere liceat. Recepta est, S. Gregorium Magnum, cum reliquias nec in toto Occidente licuisse tangere aut loc affirmat, disciplinam quidem proferre et temporis, non vero ætatis aliquanto anteri non tam in Oriente quam in Occidente plutionum aut translationum casus Mabilloseat in præfat. ad sæculum 11, num. 43. Mun reliquiarum insignia S. Gaudentius com serm. 17, S. Paulinus Nolanus in Natali illice, et in Vita S. Ambrosii alius Paulinus illud quod in ipsa Roma sub Hormisdæ ac Vita S. Eleutherii Tornacensis Pagius vero aliam fortassis probabiliorum respons feremus. In suggestione legatorum ad H: quæ describitur tom. v Concil. edit. Ven 645, observamus eam quidem inculcari Rom consuetudinem, ne sanctorum corporum dono traderent; sed eorum loco mitti sole ctuaria, id est, lintei, olea, panni, velam custodita, quæ sanctorum corpora aut tum gissent. Hæc vero sanctuaria vocabantur *reliquiæ*; unde in laudata suggestione scrib nianum hoc sibi zatis judicasse si in ea Ro consuetudine *de ipso fonte de quo per omnia sanctuaria apostolorum sunt data, inde et ips suscipere mereatur*; ubi ex contextu *reliquiarum* appellantur sanctuaria, quæ sola mitterentur legati Hormisdæ rogarunt: *sanctorum apostolorum Petri et Pauli, secum, ei largiri præcipite*. Similiter etiam Gr eadem epist. 30, ad Constantinam August Quesnellus laudat, cum inquit: *Romanis non est, quando sanctorum RELIQUIAS dam quam tangere præsumant de corpore; sed ta in pixide brandeum mittitur, atque ad sacratorum corpora ponitur; ipsa brandea, seu manifeste reliquias appellat*. Frequens est dem pontificem *sanctuariorum* simul et re promiscua usurpatio, ut videre est epist epist. 15 lib. ix, et alibi *reliquias* in Ecolicandis adhibendas memorans, ex Romanc dem sanctuaria procul dubio intelligit. Ita Dialog. c. 38, *reliquias* pro sanctuariis oipit, in quibus nulla ipsorum corporum continebatur: unde jure collegit Murator Anecd. Latin, disquisit. in indicem sancto tyrum pag. 196: *Hinc edocemur reliquiar*

non cineribus tantum, sed ipsis etiam rebus quæ sanctos viros eorumve tumulos attigissent, tributum fuisse. Sic reliquiæ tum ossa, tum sanctuaria dicebantur. Immo per hæc tempora reliquiarum nomine, intactis ex Romana hujus ætatis disciplina sanctorum corporibus, sola sanctuaria intelligebantur. Hæc igitur sanctuaria probabilius intelligendæ videntur illæ apostolorum Petri, Pauli atque Andreæ reliquiæ, illa sanctorum patrocinia, seu reliquiarum vascula sub altari inclusa, de quibus in Vita S. Eugendi c. 9 sermo est, ut nihil exinde vel contra Romanam consuetudinem vel præter ejus ævi locutionem deduci possit. Quoad cursum canonicum modo non dissimiliter Fortunatus ejusdem sæculi scriptor in Vita S. Germani episcopi Parisiensis, dum *cursum universum consummatum* prodit *ex canone*. Opponit Quesnellus S. Gregorium Turonensem recentiorum facere S. Romanum quam hujus Vitæ auctor. At nihil in hanc rem probandam allegat, et nihil quidem afferri posse Tillemontius affirmat, nisi duorum Chilpericorum æquivocatio fucum faciat. In iis autem narrationibus, quibus alter ab altero non nihil videtur discrepare, nemo posterioris ævi Gregorium Turonensem præferet, quem non in omnibus prorsus exactum invenies. Cætera Quesnelli objecta cum exilliora sint, responsione non egent.

8. Tantum vero abest in textu, qui Celidonii causam attingit, aliquid aut in verbis aut in rebus ab ea ætate alienum reperiri, quin potius voces *patricio præfectorioque* sultis favore eidem textui insertæ cum locutione et historia hujus facti maxime congruant, et auctorem rei gestæ apprime instructum referant. Armata enim manu Hilarium usum et Leonis epistola, et Valentiniani Novella testantur; *patricio* vero adjectivum indicat Aetium patricium et utriusque militiæ magistrum; *præfectorio* autem innuit præfectum prætorio Galliarum Hilario faventem: quæ duplex accurata dignitatum mentio nec a Leone nec ab imperatore explicata, non annotatorem posterioris ætatis, sed hominem 907 rebus gestis viciniam, et ex aliis peculiaribus monumentis vel testibus probe informatum exhibet. Fuit enim hic anonymus Vitæ auctor discipulus S. Eugendi, qui a S. Romano rei gestæ cœvo educatus, ab eodem Celidonii factum audire, et anonymo discipulo tradere potuit; unde hujus auctoritas in hac ipsa de Celidonio narratione maximi facienda est.

9. Antequam finis huic capiti imponatur, notare debet aliud objectum leviusculum quidem per sese, ac refutatu facillimum, at multis falsis præjudiciis vestitum, quæ necui fucum facerent, dissimulanda non fuerant. Censura dignum et falsum tradidit Quesnellus n. 5, quod Leonis epistola adversus Hilarium ab auctore Vitæ dicitur inserta canonibus, hoc est *canonum codici, ut interpretari licet*. Tres autem tantum memorat codices, seu collectiones canonum, in quibus illa non reperitur. At imprimis ea epistola inveniri potuit in particulari collectione alicujus Ecclesiæ Viennensis provincie, aut in aliquo codice ipsius Vesontionensis Ecclesiæ, ad quam non minus ipsa epistola quam Jurensis monachus Vitæ auctor pertinebat; aliquot enim Ecclesiis suas peculiæ collectiones fuisse ex celebri Arelatensi codice liquet, in quo solo plures decretales pro Ecclesia Arelatensi datæ continentur. Quid porro? Error Quesnelli ei hypothese nititur, qua nullas collectiones sexto sæculo existisse existimat nisi auctoritas, id est, publica auctoritate editas, quæ pro lege susciperentur: id enim innunt illa: *Cum nullæ tunc auctoratæ collectiones existerent, quibus inserta esset laudata Leonis epistola*. Tres autem tantummodo hujus generis collectiones se cognoscere affirmat, illam scilicet ab se editam ac Leoni tributam, Dionysianam, et Gallicanam, in quibus præsens epistola minime legitur. Gallicanum autem codicem canonum neque hanc epistolam, nec ullas alias decretales continuisse pronuntiat. Falsum primo est sexto sæculo nullas colle-

ctiones fuisse nisi auctoratas, cum plures eodem sæculo prodierint privatorum hominum studio. Ipsa Dionysii Exigui collectio hoc sæculo ineunte privatim vulgata, solum multo post auctoritatem obtinuit. Collectionem ab ipso Quesnello editam, non Romanæ Ecclesiæ codicem, sed privati Gallicani hominis opus esse alibi demonstrabimus. Quid autem Gallicanæ collectionis nomine intelligat, haudquam exponit. Plures quidem hujus ævi nobis sunt notæ, quas mox indicabimus; at omnes publica approbatione carent. Quod si Gallicani codicis nomine has Gallicanas privatas collectiones accepit, falsum, immo falsissimum est, nulla Romanorum pontificum decreta in iis contineri. Non solum enim in antiqua Gallicana collectione, quam Quesnellus edidit, plures decretales pontificum describuntur, verum etiam in antiquissimo codice Corbeiensi, quo idem Quesnellus est usus, quique Vigili ætate scriptus, Gallicanam collectionem certissime exhibet, ut idem Quesnellus fatetur dissert. 16, num. 4 et 12. Codex etiam Morbacensis a pluribus laudatus, aliusque hic similis Vaticano-Palatinus 574, in quibus collectio mere Gallicana habetur, et perantiquus codex Veronensis 59, qui abbreviationem collectionis Gallicanæ præfert, non paucas decretales representant. Idem est de celebri Colbertino codice Fossatensi, qui item est Gallicanus. Fatetur Quesnellus hæc decreta (Romanorum pontificum) *magni fecisse, et pro data occasione usurpasse in suis conciliis Galliarum antistites*. Nisi ea omnia, quod incredibile est, tenerent tantum memoriter, utique ex codicibus data occasione repetebant. Ipsum S. Hilarium in Celidonio causa summorum pontificum litteris usum indicat auctor Vitæ cap. 16, ubi nuptias cum vidua arcere a clero tradit, quippe *id apostolicæ sedis auctoritas et canonum prohibent statuta*. Sed quid pluribus laboramus, si idem Quesnellus melius fortassis edoctus, cum dissertationem 16 scripsit, num. 4 et 12, diserte probat codices canonum apud Gallicanos olim fuisse etiam ante Dionysium, qui decretales epistolas summorum pontificum canonibus insertas continerent? Forte vero cum is ejusmodi codicem in præmissa dissertatione negavit, codicem auctoratum publica Gallicanorum antistitum auctoritate probatum (de quo tamen auctor Vitæ S. Romani non loquitur) intellexit, nec tamen inficiari voluit eas ab aliis privatis canonum codicibus abfuisse. Enimvero cum plures privati ejusmodi codices exstiterint, in aliquo ex his negari nequit inserta decretalis Leonis in Celidonio causa. Quesnellus quidem in laudata dissertatione 16 non inficiatur; quin ex concilio Aurelianensi in 909 an. 538, ubi can. 3 ipsa Leonis verba ex cap. 5 hujus epistolæ excerpta leguntur, hanc *in codice tunc usurpato per Callias* fuisse insertam colligit. Immo adeo his codicibus inserta fuit, ut ex solis mss. collectionibus Gallicanis ad nos pervenerit; invenitur enim in solis exemplaribus antiquissimæ collectionis Corbeiensis, et collectionem 12 ac 24, quæ Gallicanæ sunt, ut alibi ostendimus: unde tota Quesnelli ratiocinatio ad laudatum testimonium refellendum inutilis est. Vindicato igitur authenticitate et auctoritate narrationis ad rem nostram pertinentis, quæ legitur in Vita S. Romani, episcopalem Celidonii sedem, quæ ex hac Vita eruitur, disertius statuamus.

CAP. II. Celidonus Vesontionis episcopus constituitur.

— 1. Quantum intersit cognoscere cujus Ecclesiæ Celidonus episcopus fuerit, ipsa Quesnelli fustor in hoc disputatio satis declarat. Cum enim is præsumat Hilarium haud facile posse excusari si episcopum sibi non subditum judicavit atque deposuit. Celidonium non Vesontionensi Ecclesiæ extra jus Hilarii positæ, ut post editum testimonium ex Vita S. Romani omnes consenserant, sed alicui sedi provincie Viennensis præfuisse, multis probare contendit. Hinc laudatam S. Romani Vitam, quæ episcopatum Vesontionensem eidem expresse tribuit, aut supposititiam, aut saltem interpolatam primum ostendere, et Vesontionensem

episcopatum ab eo excludere; dein vero eundem episcopum Hilario subditum constituere, et in hanc rem Arelatensis episcopi metropolitico jus vindicare pluribus capitibus nititur. Cum vero S. Romani Vitam a Quesnelli objectis purgatam superiori capite sincerissimam demonstravimus, Vesontionensis Celidonii episcopatus in Maxima Sequanorum constitutus, ab omni jure Hilarii sepositus satis exinde cognoscitur. Id ipsum autem aliis documentis plenius confirmare licet.

2. Alienæ quidem provinciæ, quæ Hilario non suberat, Celidonium fuisse episcopum etsi non aperte affirmet Leo, Valentinianus tamen imperator, qui ex Leonis relatione Novellam dedit, non obscure indicat, cum de Hilario queritur: *Alios incompetenter removit*. Hæc Celidonium ab Hilario depositum respiciunt, et adverbium *incompetenter* notat judicem, qui in non subditum incompetens iudicium exerovit. Utri potius credendum sit, imperatori neganti Celidonium Hilario subditum, et neganti in publica lege, quæ nec a Quesnello vocari potuit in dubium, an Quesnello, qui pluribus quidem capitibus cum subditum probare contendit, at nullum antiquum testimonium Novellæ contrarium producit, sed solis conjectatiunculis, quibus facile indulsit, laborat ea in hypothesi, quod non fuerit Vesontionensis episcopus, et quod apocrypha vel falsata sit S. Romani Vita; utri, inquam, citius credendum sit, quisque iudicet. Non ergo una hæc Vita episcopatum Celidonii a jure Hilarii removet, sed ipsa imperatoris Novella, cui Quesnellus nihil reposuit. Cum igitur Celidonii episcopatus vi hujus Novellæ Hilario non competens, extra Viennensem provinciæ quærendus sit, qua in urbe eum situm credemus, nisi Vesontione, ubi illum figit Vita S. Romani, quam sinceram ostendimus? Ita ex eadem Novella Quesnelli sententia Viennensis provinciæ episcopatum Celidonio asserens palam refellitur, et episcopatus ejus Hilario minime competens maxime confirmatur.

5. Duo alia testimonia hoc idem comprobantia subnectamus. Primum ipse auctor Vitæ S. Hilarii hæc tradit c. 16: *In excursibus autem quis, ut dignum est, explicabit quantum ejus (Hilarii) præsentia profectum contulerit civitatibus Gallicanis, sanctum Germanum sæpius expetendo, cum quo sacerdotum ministrorumque vitam nec non profectus excessusque tractabat? Ubi ejus adventus innotuit, flammata ad utrumque nobilium et mediocrium studia convolarunt, astruentes Celidonium internuptam suo adhibuisse consortio, etc.* Quesnellus ita hæc interpretatur c. 1, ac si S. Hilarius in visitatione Ecclesiarum sibi subjectarum in sua Viennensi provinciæ, comite uteretur S. Germano Autissiodorensi episcopo; cumque utriusque simul ad aliquam ejusdem provinciæ civitatem pervenissent, eo sese ex vicina aliqua ejusdem provinciæ urbe accusatores Celidonii contulerint. Hac autem interpretatione Celidonii episcopatum in eadem provincia situm insinuat. Verum ipsa textus verba S. Germanum sæpius expetendo hunc ab Hilario Autissiodori sæpius conventum palam significat; et hoc pariter sensu ea intellexit Tillemontius art. 14 Vit. S. Hilarii tom. xv, pag. 71, scribens: *Saint Hilaire donc alla voir saint Germain d'Auxerre, comme il faisait assez souvent; dès qu'on sut qu'il y était arrivé, diverses personnes illustres et d'autres moins qualifiées vinrent faire à ces deux saints de grandes plaintes contre Quelidoine.* Illic igitur textus indicat locum Autissiodoro proximum fuisse episcopalem Celidonii urbem, ex qua non tam nobilium quam mediocrium studia Autissiodorum convolarunt, cum ibi S. Hilarium reperiri auditum fuit: longius enim iter arripere non fuisset omnibus commodum. Si Celidonium episcopatum alius urbis in provincia Viennensi suscepisset, ejus accusatores Arelatam facilius quam Autissiodorum in Lugdunensi quarta Senonia positam perrexissent. Porro Vesontio ab Autissiodoro non multum distat. Hinc etiam intelligitur cur hos Hilarii iudicium in eadem Vita refe-

ratur veluti consequens eorum excursuum quos idem sanctus extra suam dioccesim peragebat, et cur computetur inter fructus qui Gallicanis civitatibus provenerant.

4. Aliud testimonium eum potest ex inscriptione epistolæ S. Leonis, quam in veteri codice invenit Jacobus Sirmondus, cujus hæc verba sunt: *In veterescheda* (in margine editionis Conciliorum *VF. CC.*, id est *veteres codices*, seu saltem *vetus codex citatur*) *sequens epistola non ad Viennensis tantum provinciæ, sed etiam ad Maximæ Sequanorum episcopos missa inscribitur hoc modo: Dilectissimis universis episcopis per provincias Maximam Sequanorum, et Viennensium constitutis Leo.* Ideo in *Maximam Sequanorum*, cujus caput erat Vesontio, hæc decretalis missa fuit, quia de Celidonio Vesontionis episcopo agebatur, ita ut ad eam provinciæ hæc decretalis maxime pertineret. Hanc proinde inscriptionem magnum pro Vesontionensi Celidonii episcopatu argumentum Tillemontius fatetur not. 5 in Vit. Hilarii, pag. 845. Quesnellus vero, suo more, cap. 3, exiles aliquot conjecturas agglomerat, ut huic inscriptioni fidem detrahat. Omnia exemplaria tam excusa quam manuearata appellat, quæ hanc inscriptionem ignorant. Sed omnes editi ex Merlino proficiscuntur. Nemo præterea codicibus usus est, nisi Sirmondus et Quesnellus. Omnes autem hujus Leoninæ epistolæ codices, quos tam magnifice prædicat, revocantur ad tres ab eodem memorati in observationibus ad eandem epistolam, ex quibus duos fatetur similes Corbeiensem et Thuaneum collectionis 2, tertium Victorinum, quem pertinere ad collectionem 24 aliunde cognovimus. Plures nos vidimus duarum posteriorum collectionum 12 et 24, at omnes unius sunt originis, ut ex variantibus ferme similibus liquet. Hi autem omnes mss. libri, qui inscriptione carent *Maximæ Sequanorum*, ex eo autographo proveniant quo hæc decretalis ad solos Viennensis provinciæ episcopos missa fuit. Sirmondi autem peculiaris codex, qui inscriptionem diversam *Maximæ Sequanorum* præfert, aliam antiquissimam originem demonstrat. Plura quidem exempla ejusdem epistolæ cum variis inscriptionibus ad episcopos diversarum provinciarum ab ipso Leone missa fuisse inde cognoscimus, quod licet S. Leo scribens c. 2 *vestræ provinciæ sacerdotibus*, unius tantum provinciæ mentionem faciat, eo quod episcopos cujusque provinciæ, in quam peculiari exemplo ac titulo directa erat epistola, alloquatur, plurium tamen provinciarum simul meminit, et ad earum episcopos etiam sermonem dirigit c. 6: *Omnem dissensionis materiam de vestris provinciis removete*; et c. 9: *Non enim nobis ordinationes vestrorum provinciarum defendimus.* Et ne de pluribus provinciis regionariis seu civilibus hæc dicta credantur, sed de pluribus ecclesiasticis, quæ diversis metropolitibus suberant, perpendantur illa c. 6: *Ordinationem sibi... singuli metropolitani suarum provinciarum cum his qui cæteros sacerdotii antiquitate præveniunt, sibi per nos jure defendant.* Cum ergo de restituito plurium provinciarum metropolitibus jure agatur, et ad plurium provinciarum episcopos sit sermo, impossibile est utique hanc epistolam ad solos episcopos provinciæ Viennensis fuisse transmissam, sed eodem exemplo cum diversis inscriptionibus, uti fieri solebat, cuilibet provinciæ congruentibus tradita dici debet ad omnes quorum intererat; ac proinde nihil est cur ex inscriptione vulgata, quæ solam provinciam Viennensem præfert, repudietur veluti supposititia inscriptio Sirmondiana codicis, quæ *Maximam Sequanorum* representat. Quod si negari nequit ob Projectum, quem cum Quesnello Narbonensis primæ episcopum probabilius videbimus, eam decretalem missam fuisse ad episcopos hujus provinciæ, licet hanc inscriptionem nullus codex ad nos transmiserit, et ob articulum Leontii, qui conciliiæ variarum provinciarum præses instituitur, ad omnes harum episcopos paratione traditam negari non potest; multo minus negandum erit eam fuisse directam ad antistites Maxi-

equanorum, quorum inscriptionem Sirmon-
codex servavit. Id autem accidit ob Celido-
de quo in ea decretali agitur; ac propterea
am provinciam pertinuisse, ac Vesontionen-
se episcopus cognoscitur. Hinc non immerito
Vesontionensis Ecclesiæ tabulæ Celidonium hoc
re episcopum, eodemque tempore Importu-
idem suffectum, et postea restituto Celido-
pulum veluti pseudoepiscopum referunt;
in nullis aliis aliarum Ecclesiarum documen-
titur. Omnia igitur monumenta, Vita S. Ro-
imperatoris Novella, ipsa S. Hilarii Vita, et
tio Leoninæ epistolæ Celidonii episcopatum
tionensem comprobant. Quesnellum sine ullo
sento negantem quis audiat?

Neque contra tantam auctoritatem moveant
onis verba ex c. 3 epistolæ, a Quesnello ob-
ap. 3, n. 2: *Mansisset namque in illum (Celi-
n) prolata sententia, si obsectorum veritas existi-*
Hic Hilarii jurisdictionem in Celidonium Leo
videtur, ac proinde ipse Celidonium non extra
provinciarum in maxima Sequanorum, sed in
sibi episcopus constitutus creditur. Sed per-
Cumenim Celidonium Vesontionis episcopum
a jus Hilarii fuisse omnia antiqua documenta
us considerata certum efficiant, *mansisset*
tia in Celidonium non jure Hilarii, quem in-
entem iudicem ex relatione Leonis ipse impe-
Novella prodidit, sed vel jure aliorum epis-
m ejusdem provinciæ Celidonii, qui in concilii
cciti fuerant (*convenisse enim probatissimos*
tes auctor vitæ Hilarii tradit), vel potius fac-
tenus idem Leo, *si obsectorum veritas existis-*
n absolvisset Celidonium, sed depositionem
alias irritam jurisdictionis defectu, ac cono-
suffultam, in custodiam eorumdem canonum
tentia ratam fecisset. Ita enim de prolato in
nium iudicio, *quod tamquam virum maritum sa-*
um tenere non posset, testatus fuerat paulo
Quod nos quidem servantes legalium statuta,
ius volumus custodiri, non solum circa sacer-
ed circa clericos quoque minoris officii.

nus multo movere debet quod Quesnellus eo-
apite n. 5 ingerit de Maxima Sequanorum
ndionibus, ut putat, subjecta, quos Romanis
os Hilarii Romani metropolitæ iudicium mini-
missuros fuisse affirmat. Sed Hilarii tempore
rgundiones Romanorum hostes, nec Maximæ
orum dominos fuisse cum indicavimus annot.

431, n. a) in cap. 1, tum vero loculentius
us Pagius et Tillemontius probarunt.
nstituto ex hactenus dictis Vesontionensi Ce-
episcopatu, et confutatis iis quæ pro eo ex-
do Quesnellus attulit c. 2 et 3, nihil opus est
endere vel refellere, quæ pro statuendo jure
in totam provinciam Viennensem fuis-
it a cap. 4 usque ad 13; hæc enim ad præ-
i de Celidonio controversiam nihilum perti-
nisi in hypothesis quod episcopatus ejus Ve-
sionensis apte expunctus fuerit. De his tamen,
anc pertransivimus, redibit sermo parte II, c.
Projecti causa opportunam eorum animad-
rem revocabit.

terim hæc prima est in Celidonii quæstione
us Hilarium censura, quod in episcopum a sua
cia remotum iudicium sibi minime competens
verit; unde ipse Quesnellus sub finem cap. 1
t: *Tamquam alieni juris invasor ab omnibus*
riptoribus exagitur, propterea quod Celido-
episcopum non modo innocentem, sed et ad se
nus pertinentem deponere ausus fuerit. Multo
major esset hæc accusatio, si Celidonium non
x episcopus fuisset, sed metropolita, ut non-
distimant ex illis 915 potissimum Vitæ S. Ro-
verbia. *Celidonium supradictæ metropolis (Ve-*
is) patriarcham. At non omnino cogunt. Nam
riarcha, sicut apud Gothos et Vandalos pro

A simplici alicujus civitatis episcopo accepta pernoscitur
ex Cassiodori et Victoris Vitensis testimoniis,
quæ cap. 1 indicavimus, ita eodem sensu potuit ac-
cipi etiam a Burgundionibus, qui, dum auctor Vitam
scribebat, in Maxima Sequanorum dominabantur, et
ex inducta apud eosdem locutione idem auctor pa-
triarcham poterat appellare Celidonium præcipuum
sue regionis episcopum, etsi nullo metropolitico jure
frueretur. Vesontionenses quidem antistites adhuc
in synodis posterioribus sæculi v: non inter metro-
politanos, sed inter simplices episcopos subscripti
leguntur. Vide inter alia synodum Matisconensem
anni 583. Metropolim autem laudatus Vitæ auctor
vocavit Vesontionem civitatem primariam Sequaniæ,
eo quod in civili dispositione hujus provinciæ metro-
polis esset, ut ex notitia Galliarum manifestum est.

9. Sed sive episcopus sive metropolita fuerit Cel-
lidonius, mala erit semper Quesnelli defensio, qua
illum a Vesontionensi episcopatu remove re niscus
est. Equior Hilarii apologia hac in parte fuisset illa
qua Quesnellus sub finem cap. 2 usus est, ut eum
ab usurpato alieno jure purgaret in ordinando S.
Romano presbytero non longe a Vesontione; ni-
mirum id Hilario licuisse ait ex consensu, qui præ-
sumendus est, Eucherii Lugdunensis ejus amicissi-
mi, in cujus ditione fuisse creditur (sicuti est hodie)
monasterium Jurense. Cum in iudicium Vesontione
conveniret ex aliis locis sacerdotes, teste Hilarii
Vita, eoque etiam profectus videatur S. Germanus
Antissiodorensis, qui cum Hilario accusatoribus
præceperat ut pararent testes, ille ex comprovincia-
lium consensu et cum eorum etiam iudicio Celi-
donium deposuisse videri potest, et forte etiam ex
Eucherii metropolitani assensu, siquidem Vesontio
nondum ecclesiastica metropolis Lugdunensi epis-
copo suberat: aliquos enim metropolitanos plus
gratiæ tribuentes personali privilegium sibi debitum
in Hilarium transtulisse S. Leo queritur c. 6.

C CAP. III. Depositio Celidonii per Hilarium, et ejus-
dem restitutio per Leonem expenduntur. — 1. Hæc duo
iudicia quoad substantiam atque naturalem justitiam
primum expendenda sunt. Vitæ Hilarii auctor
iudicium ejus ita describit c. 16, ut nihil æquius ap-
pareat. Duo impedimenta Celidonio accusatores ob-
jecisse traduntur, *astruentes ipsum internuptam suo*
adhibuisse consortio... simul ingerentes sæculi admini-
stratione perfunctum, capitali aliquos condemnasse
sententia. Tum de iudicio additur: *Conveniunt ex*
locis probatissimi sacerdotes (quod concilii speciem
exhibet). *Res omni ratione prudentiaque discutitur. Ac-*
cusatio testimoniis confirmatur. Adhibetur vera sim-
plexque definitio, ut quem Scripturarum regulæ remo-
vebant, voluntate propria se remove deberet. Utrum
Celidonium huic iudicio interfuerit, vel, si interfuit,
num nihil reposuerit testibus contra se adductis,
nullibi dicitur. Immo ejus appellatio mox subsequuta,
et multo magis contrarii testes in Romano iudicio
allegati satis ostendunt ei non defuisse quod repo-
neret, ac propterea quo jure eum convictum Quesnel-
lus affirmaverit c. 1 ignoramus. Appellatio autem
ad pontificem his verbis exprimitur: *Ille (Celido-*
nium) Urbem credidit expetendam, ibique se injusto ri-
gore arguit condemnatum. Hæc valde ambigua sunt:
videri enim potest Celidonium non negasse omnino
objecta impedimenta, at de nimio et injusto rigore
sententiæ tantummodo fuisse conquestus. De falsi-
tate autem accusationum et de injustitia iudicii
apud pontificem querelas manifeste interposuit. Hi-
larius Romam pariter perrexit, et gestorum seriem
suggessit. Porro Leonis iudicium ex epist. 10, c. 3,
liquet. Habitum fuit sanctorum concilium sacerdotum,
adhibiti testes Hilario præsentem, et ita pro Celidonio
respondentes, *ut quod Hilarius cum episcopis resi-*
dens posset opponere, non haberet. Interrogatus in eo-
dem concessu, *rationabile quod posset respondere non*
habuit; sed ipse 917 se suis responstonibus innoda-
bat. Tandem, uti traditur c. 7, *cum quæreretur ad*

cauam, turpi se fuga credidit subtrahendum. Ita re- A
motum fuit ejus judicium, et Celidonius suæ Eccle-
siæ restitutus. Omisimus Leonis querelas adversus
Hilariū, quem eodem c. 3 ea locutum prodit, quæ
nullus laicorum dicere, nullus sacerdotum posset au-
dire, et c. 2 ipsius quoque beatissimi Petri reverentiam
verbis arrogantibus minuentem affirmat; nec quo
sensu hæc ab Hilarii defensoribus explicentur nunc
expendimus: ad justitiam enim judicii circa Celi-
donium, de qua una nunc agimus, hæc nihil perti-
nent, et paulo post opportuniori loco observabun-
tur. Ex ipsa autem simplici narratione quam pro-
posuimus quis Leonini judicii æquitatem non videat?
Hanc confirmat Valentinianus in Novella, ubi Celi-
donii depositionem ab Hilario factam non obscure
reprehendit. Hanc exploratius testatur anonymus
Jurensis in Vita S. Romani de Hilario affirmans:
A sede episcopali memoratum Celidonium nulla exis-
te ratione dejecerat. Quod si Celidonius inter san-
ctos accersitus creditur, ut ex Vesontionensis Ec-
clesiæ tabulis Chiffletius indicat, alia non levis con-
firmatio accederet. Virum enim sanctum voluisse
non modo Leonem falsis testibus decipere et inju-
stam sententiam subripere, verum etiam contra
conscientiam episcopatum retinere usque ad mor-
tem, a quo omni lege arcebat, incredibile est.

2. Neque opponi videtur auctor Vitæ S. Hilarii.
 Licet enim c. 16 *definitionem* (id est judicium hujus
 in Celidonio) *veram et simplicem* affirmaverit, tam-
 en c. 17, indicans judicium Leonis judicio Hilarii
 contrarium, protestatur se *non audere tantorum viro-*
rum judicia ventilare: quod qui non audeat, profecto
 Leonis judicium si non probat præ judicio Hilarii,
 certe non improbat. Subdit tamen nonnulla quæ
 Leonis narrationi contraire, et veritatem ac ratio-
 nem Hilario, præoccupationem et deceptionem
 Leoni tribuere videntur. Inquit enim: *Hoc breviter*
tetigisse sufficiat, quod solus tantos sustinuit.....
quod inquirentes edocuit, quod altercantes vicit.....
et quod quos ratione non flexerat, credidit relinquen-
dos. Si hæc referantur ad Hilarii actionem in Celi-
 donii causa, dum Hilario præsentem ea Romæ ageba-
 tur, ex Leonis testimonio falsissima sunt; non solum
 enim Hilarius non *edocuit inquirentes*, nec *alter-*
cantes vicit in hac causa, verum etiam non habuit
 quod Celidonio ac testibus *posset opponere*, nec
 quidquam *rationabile quod in sanctorum concilio sacer-*
dotum posset respondere; ac propterea non reli-
 quit *quos ratione non flexerat*, sed potius ab iis se
 subduxit *quæsitus ad causam*, quos ratione non po-
 terat flectere, cum quod rationabile responderet, vel
 opponeret, non haberet. In hac autem hypothesi
 quatenus Leonis testimonium testimonio auctoris
 Vitæ, ubi invicem pugnare creduntur, præferen-
 dum sit, cap. 1 ostendimus; idque multo magis
 ex eo confirmatur, quod non solus Leo de justitia
 sui judicii testatur, verum et Valentinianus impera-
 tor, et anonymus Jurensis auctor Vitæ sancti Romani.

3. S. Leo in memoratis litteris ea de S. Hilario
 refert quæ non solum publice gesta fuerant, verum
 etiam gestis publicis videntur inserta. Præmisitenim
 initio ejusdem cap. 3: *Quæ igitur apud nos in causa*
Celidonii episcopi gesta confecta sint, et quæ Hilarius
dixerit, dum cum eodem, præsentem supradicto episcopo
audiretur, inditus chartis rerum ordo demonstrat. Et
mox gestorum veluti compendium subjicit, in quo
sunt ea quæ superius retulimus. Hæc igitur Leo de
Hilario scribens, quæ in publico judicio actis ipsis
tradita videntur, et ad episcopos Gallicanos scribens
ipso Hilario vivente, qui si falsum aliquid in epistola
fuisse enuntiatum, allegatis ipsius concilii Romani
Patribus ac gestis potuisset revincere, vera procul
dubio scripsisse præsumendus est citius quam Vitæ
auctor, qui et Hilario et Leone mortuis de re cui
ipse non interfuit, non ex publicis gestis, sed ex re-
latione eorum qui Hilario favebant, sub obscure scri-
bens, ipsam rem potius involvit quam exposuit.

4. Diximus *involvit*: consideranti enim diligenter
 totum contextum, in quo non solum auctor a ferenda
 sententia de Leonis ac Hilarii judiciis in Celidonio
 causa se subtrahit, verum etiam Hilarium se ab eadem
 causa agenda subduxisse indicat; quo ea verba referantur,
 et quid peculiare insinuent, incertum erit.
 Neque enim facile intelligitur, quatenus absque con-
 tradictione et inani **10** jactantia scribi potuerit
 S. Hilarium *edocuisse et vicisse* utique ratione, *quos*
ratione ne flexisse quidem traditur; si utrumque ad
 eandem de Celidonio quæstionem et ad eandem per-
 sonas referendum sit. Idem auctor Vitæ præmiserat
 Hilarium Leoni statim ab initio dixisse *se ad officia,*
non ad causam venisse, protestandi ordine, non accu-
sandique sunt acta suggerere. Hæc Quesnellus arri-
 piens contendit hunc declinasse omnem actionem et
 disputationem in ipsa Celidonio causa coram ponti-
 fice, propterea quod causa in Galliis definita novo
 judicio Romæ ventilari ac discuti Ecclesiarum Galli-
 canarum, uti putat, consuetudo vetaret. Vide partem
 tertiam Quesnellianæ dissertationis c. 3, ubi hæc de
 causa et hoc sensu verum non differtur, quod S. Leo
 affirmavit, Hilarium *nihil habuisse quod responderet,*
 nimirum, ut ille explicat, *non ex juris penuria, nec ex*
probationum defectu, nec ex loquendi difficultate, sed
inde quod Leonis facto solita judiciorum Gallicanorum
forma immutabatur, cui Hilarius præjudicare noluit.
 Quid de hæc interpretatione et de toto hoc systemate,
 quo jus apostolicæ sedis impetitur, sentiendum sit,
 paulo post erit sermo. Nunc sufficit ipsos adversarios
 contentes habere, Hilarium re ipsa non respondisse,
 nec adversus testes pro Celidonio productos oppo-
 sisse quidquam quo eos falsi revinceret. Id autem
 satis est ut Leonis judicium quoad substantiam ju-
 stissimum cognoscatur. Quocumque enim sine S. Hi-
 lario sese non opposuerit, cum judiciorum justitia
 ex allegatis et probatis deducatur justissime quidem
 S. Leo, testibus diligenter excussis et ab eo qui po-
 terat non confutatis. Celidonio restituit. Hic nimirum
 non quæritur utrum Leo potuerit aut debuisset
 judicium ferre renitente Hilario, de quo mox dicemus
 plura; sed de æquitate ipsius judicii per se im-
 presentiarum quæritur; et in iis circumstantiis in
 quibus Hilarius nihil reponere, sed potius fuga decli-
 nasse inventus est, aliud judicari nec potuit nec debuit.

5. Tota igitur quæstio ad solum jus revocari po-
 test, nimirum jurene S. Leo Celidonio causam in Gal-
 liis judicatam, repugnante S. Hilario, novo judicio
 Romæ discussisset ac judicaverit, et in hoc quidem
 totus laborat Quesnellus ac cap. 14 usque ad disputa-
 tionis finem, ut Leoni succenseat, ac si contra cano-
 nes et contra Ecclesiarum Gallicanarum consuetu-
 dinem egerit; Hilarium autem non solum vindicet,
 verum etiam eximie laudet, quod Leoni fortiter re-
 sistens, pro iisdem canonibus et consuetudine dimi-
 cavisset. Ita a facto ad celebrem juris quæstionem
 de episcoporum appellationibus apud Romanam
 sedem interpositis disputatio flectitur. Hoc autem
 argumentum cum sit præsentis controversiæ præ-
 oipuum, maximeque momenti, in quo non tam
 de S. Leone quam de insigni Romano sedis præ-
 rogativa agitur, exactius discutiendum est.

CAP. IV. De Leonis jure in causa Celidonii judicatis
 in Galliis ab Hilario Arelatensi, seu de jure appellatio-
 num ad apostolicam sedem. Præmittuntur nonnulla
 principia ex quibus tota res dirimenda est. Quesnellianæ
 disputationis omissiones. Hilarii apologia quam
 male a Quesnello contexta. In quæstione facti, quam
 tantum agenda proposuerat, involvit quæstionem ju-
 ris, Hilariumque apostolicum jus in appellationibus
 episcoporum non agnoscentem ac juste renitentem au-
 dacissime exhibet. — 1. Ne inaniter laboremus et
 evagemur in incertum, quædam principia sunt præ-
 figenda sine quibus res ex æquo cognosci et dijudica-
 ri non posset. Inde enim tota confusio Quesnellianæ
 disputationis et tota Quesnelli hallucinatio dimanat,
 quod principia non tenuit quæ erant præmittenda

am præsumenda; immo illud principium, A
judicium hæc in quæstione maxime pendet,
præterit.

*bus ex capitibus ecclesiastica jurisdictio statui
æ consuetudine, ex jure canonico et ex divino.*
Jurisdictio ecclesiastica ex diuturna consuetudine
est, non quod consuetudo det per se jus, sed
titulum aliquem præsumit ecclesiastici aut
secularis, quo jurisdictio jamdiu collata fuerit; vel
titulo ab initio deficiente, cursu temporis ju-
risdictio probatur. **§ 21** Acquisita sive ex consensu
quorum interest, sive ex ipsa dispositione ju-
risdictio præscriptionibus accidit. Hinc *antiqua con-
pro jure Alexandrini episcopi in Ægypto,*
et Pentapoli allegata in Nicæno concilio
jurisdictionem ejus probavit, quæ in eodem
firmata fuit; eodemque sensu episcopo An-
to et cæteris metropolitanis sua privilegia ac
consuetudine nitentur, similiter fuere
collata. Jure canonico statuitur jurisdictio, cum
omnes seu decretales cuiuspiam tributa ostendi-
tur alio potentiori jure abrogato, vel dissue-
vit potius consuetudine aliorum contraria ei
potius non sit. Tandem jure divino constitui-
dicitur, cum alicui ab ipso Deo collata osten-
tatur tamen nulla cuiuspiam opposita consue-
præscribi, nullo humano jure abrogari po-
tuit ipsum divinum jus, quo fuit collata, nulli
præscriptioni aut abrogationi subest. Solum
modo jure nullus fuit eidem jurisdictioni præsti-
mes, potest vel consuetudine vel ecclesiastico
exercitium ejus certis finibus et modis circum-
publici boni et congrui ordinis causa.

autem ex duabus causis provenire potest.
ex voluntate ejus qui jure divino illimitato
est, in definitum aliquem modum publico bono
titat. Hac ratione pontifices jus sibi proprium
titatum jure divino consenserunt circumscribi
l suorum prædecessorum decretis, quibus
coactiva non tenebantur (nemo enim in se,
r in parem habet imperium), et similiter
serunt idem jus certis coarctari finibus seu
ac decretis conciliorum particularium, quæ
iam per Gallos pontificibus subsint; eorum
bus obligari non poterant, nisi ex consensione.
magis interim limites præfinitos a conciliis ge-
neralibus, hoc unum tantummodo indicantes, horum
decreta vim generalis synodi non habere nisi
consensu Romanorum pontificum, ut liquet ex ipso
donensi, cujus decretum in favorem sedis Con-
opolitanæ vim generalis concilii non habuit,
in Leonis et Romanorum pontificum consen-
sunt: nec quisquam Leoni aut aliis ejus succes-
sivis vertere potuit, cum eidem decreto refran-
t, eo quod sine eorum consensu non obliga-
od si decreta generalis synodi sine consensu
cum obligandi vim non habuerunt, cum in præ-
m cedebant juris episcoporum Alexandrini et
beni, quibus tamen jus divinum non favebat,
re ecclesiasticum in Nicæno firmatum, quis ea
generalis synodi habere existimet deficiente con-
solmani pontificis, si in restrictionem ederen-
s pontificii iuris, quod non ex ecclesiastica,
divina institutione originem ducit? Secundo
otio divini juris illimitata certis modis ac fini-
stringi potest ex auctoritate alicujus superio-
l divini jure majorem jurisdictionem obti-
ertum modum certosque limites inferioribus
licet jure præsentibus ob bonum publicum
veret. Ita episcopalem jurisdictionem divini
oncilia generalia potuisse restringere nemo
est. Eandem pariter episcopalem jurisdictionem
uoad limitationem et exercitium subesse ju-
oni pontificum, ipsi Galli theologi et canonici
entur, uti videre est apud Gersonem et alios.
si alicujus jurisdictionem statuendam sumit,
t si eam ipsi competere probet uno ex tribus

*laudatis capitibus, nimirum vel consuetudine quæ non
sit abrogata, vel jure canonico quod adhuc vigeat, vel
divino, dum ab habente jus divinum superioris ordinis
limitata non fuerit. Qui vero jurisdictionem alicujus
negandam suscipit, haud satis est, si probet uno vel
altero ex capite illam deesse; probare enim debet
deesse ex omnibus; alias uno ex capite, quod intac-
tum supersit, jurisdictio eidem competere poterit.* Res
manifesta est per se, unde ulteriori explicatione
aut confirmatione non indiget.

3. *Cum fieri possit ut in ecclesiasticis judiciis non
minus quam in sæcularibus, plures eadem judicandi
potestate seu jure, sive ex iisdem, sive ex diversis
titulis fruuntur, nemo de jure quod cuiuspiam competat,
violato querimoniam movere potest si alius judicium
exerceat, nisi hoc jus sibi competens, nullo titulo isti
convenire statuerit.* Ita cum ex Africanorum disci-
plina constituta in Carthaginensi anni 416, apud Dio-
nysium can. 125, jus esset cognoscendi de appella-
tionibus presbyterorum et aliorum inferioris ordinis
clericorum **§ 23** tum conciliis Africanis, tum prima-
tibus provinciarum, nec conciliorum jus læsum dici
poterat si primates judicassent, nec jus primatum
si ad concilia judicium fuisset delatum. Hinc etiam
sequitur non recte negari jus alicujus in aliquo lo-
co, ei forte ibidem judicium non ipse, sed alius exer-
cuerit, nisi probari possit eum idcirco non exercuisse
tale jus, quia ipsi vero nullo titulo competit. Sic ne-
gari non posset appellationum jus conciliis plena-
riis Africae, si fortassis in aliqua Africae provincia
nullæ appellationes ad hujusmodi concilia delatæ
fuissent, sed primatis judicio omnes terminatæ. Hic
nimirum adhibenda est præclara illa Natalis Alexan-
dri distinctio Hist. Eccl. sæc. iv, dissert. 20, prop. 2:
*Aliud est jure aliquo semper non uti, aliud jus illud
non habere. In quo viri alioquin eruditi allucinati
sunt, qui substantiam juris a perpetuo et non inter-
rupto ejus usu non distinguunt.*

6. *Tandem duplici modo quis pro suo jure vel con-
suetudine in judiciis resistere potest alii ne judicium
assumat. 1º Negando ei jus. Et tunc si juste neget, eo
quod hoc jus nullo titulo ei competat, juste resistit,
nec obedire cogitur ei qui jure caret; secus vero si
titulus aliquis ei suppeteret: resistere enim habenti
jus, et perinde ei resistere ac si nullo jure fungatur,
apertam injustitiam prodit, nec constantiæ, sed per-
tinaciæ est, si quis ei juri subjectus parere et ac-
quiescere nolit. 2º Instando et urgendo, ne quis eo
jure quod ei competit utatur, eo quod non expediat
consuetudines immutare, vel pericula timeantur ac
fraudes.* Et si quidem id moderate fiat, et sola peri-
cula quæcumque efficacia proponantur, dummodo
jus non negetur quod est, et solum bonum publi-
cum quaeratur, reprehendi nequit; quemadmodum
non reprehenduntur Aurelius, Augustinus, alique
Africani episcopi, qui pari moderatione restiterunt
appellationibus transmarinis in epistolis ad Zosi-
mum, Bonifacium atque Cælestinum. Vitium autem
irrepet si zelo boni publici moderationis limites
quis pertranseat in modo resistendi, et multo magis
si ita pertinaciter resistat ut non merum bonum
publicum procurare, sed jus negare videatur ei qui
jure certissimo fruitur.

7. His præmissis, si Quesnellus ex æquo vindicare
volebat S. Hilarium, cum Leoni restitit, ne in Celi-
donii causa Romæ judicium fieret contra consuetu-
dinem, uti putat, Ecclesiæ Gallicanæ, probare debe-
bat 1º consuetudinem Gallicanæ Ecclesiæ fuisse ut
appellationum judicia vel nunquam reciperentur vel
in Galliis tantummodo fierent; 2º hanc Gallicanorum
consuetudinem omne jus pontificium excludere, quod
apostolicæ sedi competit non tam ex consuetudine
quam ex ecclesiastico, ac præsertim ex divino jure,
quo primatus ejusdem in ipsos Gallicanos statuitur;
3º vel saltem, si quod jus Romanis pontificibus inesse
agnoscit ad ipsa appellationum judicia præcipue in
episcoporum causis, in eo laborare debebat ut osten-

deret Hilarium Leoni restitisse non negando jus quod illi competebat, nec ita eidem resistendo ac si jus nullum haberet; sed urgendo consuetudinem, pericula, fraudes, idque congruo quidem zelo, at servato moderamine, ne vel jus videretur negare, vel debitam apostolicæ sedi reverentiam violaret.

8. At nihil ex his Quesnellus. Primo enim consuetudinem Gallicanæ Ecclesiæ, quæ pluribus judiciis appellationum exactis in Galliis probanda erat, ne uno quidem teste aut facto constituit. Multo autem minus ostendit eam omne jus pontificium exclusisse. Etsi enim totus in eo laborat ut nonnulla quæ litteris tradita sunt appellationum acta ad Romanam sedem enervet, et ita consuetudinem eidem ereptam existimet, non nihil etiam attingat de jure ecclesiastico, ut hoc quoque ipsi subducat, præterit tamen jus divinum, a quo Romanæ sedis prærogativæ maxime pendent. Ea porro ipsa quæ vel de consuetudine totus exagitat, vel de jure ecclesiastico attingit, quam male probata sunt, et quot fallacii implicata! Testatus quidem est post initium cap. 14 se non disputaturum de jure, sed de mero consuetudinis facto; immo hanc juris quæstionem a suo instituto alienam pronuntiat: *Totum igitur opus, totus labor noster in examina erit facti, non in discussione juris, quæ ab instituto nostro aliena est.* At quid inde elici potest pro vindicando S. Hilario, cum S. Leoni restitit, si, posita etiam consuetudine Gallicana, quæ præsumitur, jus præsertim divinum consuetudine fortius in ipsis appellationum causis Leoni aliunde fuerit, **¶** contra quod Hilarius omni nisu absque debita moderatione restitisset? Nisi ergo quæstio juris prius discutatur, et nisi probetur nullum jus Leoni fuisse in iudicanda Celidonii causa, tota Quesnelli disputatio de sola Gallicanorum consuetudine in appellationum causis, quæ pontificium jus in iisdem intactum relinquit, si etiam probata fuisset, æquæ Hilarii apologiæ nihil prodesset, nisi forte ea ita deducatur ut Hilarium pro suarum Ecclesiarum consuetudine fortiter quidem, at cum debita moderatione laborantem, jus pontificium nec negantem nec impetentem exhibeat.

9. At numquid hac ratione contextitur Quesnelli disputatio? Immo vero quisquis eam attente legerit non pauca inspersa deprehendet quibus, dum ille omnem consuetudinem in appellationibus Gallicanis Leoni defuisse ostendere suadet, nullum præterea jus pontifici fuisse non obscure insinuet. Ante examen factorum ex quibus consuetudo elicitur, principium statuit quo indicatur ex natura episcopatus, quem Christus unum atque individuum instituit, et cujus a singulis in solidum pars tenetur, ac proinde quasi ex ipsa Domini institutione profiscium, ut appellationes ad provincialem vel etiam ad majorem synodum deferantur; adeo ut si quis secus fecisset; et ad extraneos iudices vellet per appellationis libellum confuere, is episcoporum concordiam coherentem collidere, unitatemque scindere merito putaretur. Ubi ipsum Romanum pontificem cum extraneis quibuslibet episcopis ac iudicibus, qui nullo jure appellationum fruuntur, videtur involvere. Hinc ibidem subjicit jus in appellationes episcoporum metropolitanis una cum provinciæ synodo esse delatum jure quodam naturali et consuetudine ab omnibus recepta, quam sacrosancta postmodum conciliarum firmavit auctoritas, ac si contra hoc quaecumque jus naturale, contra consuetudinem ab omnibus receptam, et contra conciliorum auctoritatem obnitetur, qui alio causas appellationum avocet vel recipiat. Hinc cap. 16 Hilarium Leoni resistantem constantiæ et fortitudinis laudat, Leoni que succenset, quasi in recipienda Celidonii appellatione sedis suæ amplitudini plus æquo studuerit; affirmatque eum canonum Sardicensium auctoritati maxime incubuisse, ac si nihil divini juris eidem suppetat, solumque ecclesiasticum istorum canonum jus prætendi possit, quod tamen ipsum subducere nititur. Hinc eundem pontificem imperatoris auctori-

A *tate munitum novum sibi jus parare conatum pronuntiat, quasi antea nihil ejusmodi juri tulo eidem fuerit. Hinc part. III, c. 3; velu præjudicium traducit, quod hoc auctoritatè dori sedis suæ deberi putaret, ut scilicet ænes ad eandem deferrentur; idque affirmat jugum Gallicanis Ecclesiis et sacerdotibus paratum, quod nec illi nec eorum patres iquam potuerant; quodque jugum si Hilarii narum Ecclesiarum apex his imponi passus; tamquam et propriæ dignitatis desertor, et libertatis traditor a suis coepiscopis erat coas.* Hinc tandem Hilarium non tam obniscum Leonem ante sententiam, sed etiam post illmat; ac propterea part. I, c. 1, paulo anscribit: *Jura suæ Ecclesiæ usque ad extremum obtinuit, et qua pollebat eloquentia strendit; et part. III, c. 1: Antiquis inhærebat pcesis suæ privilegiis; et Gallicanis episcopis tibus eandem semper, quoad vixit, usurpatum, etiam refragante Leone et militante* idque ex eo probat nihil opponi debitas ergnam sedem reverentiæ, quia non latebat esse ac otiosam primariorum præsulum ergares episcopos prærogativam, cum nihil ab huncundum normam canonum arrogatur.

10. Hæc vera censerī nequeunt, nisi Leo (pellationem jure private supponatur, et Quesnelli disputatio, quæ quæstionem solius consuetudinis expendendam ab initio propria ad jus negandum vergit, de quo se nolle nem movere professus fuerat, cum tamen non solum quærendum sed etiam statuendū quam ea quæ ex ipso excerpimus disputa sereret. Quod autem ille non præstitit, nos bimus, ut rectum de omnibus iudicium fore postquam pontificium jus certissimum demurimus, num Quesnellianæ apologiæ ratio, qurium Leonis juri pertinaciter obnitentem idonea ejus defensio, an verius gravissima: satio, exploratum fiet. Immo cum Hilario Qu ex arbitrio tribuat **¶** inobedientiam post Leonis decretum, quam nec probavit nec potuisset; gravasse ipsum multo magis, queres ferat intelligimus. Interim ad singulos iudolos excutiendos accedamus; quæ autem æquarii defensio esse queat sub finem expone

C CAP. V. *Consuetudinis titulus circa episcopis appellationes ad Romanam sedem a Leone vindicatur; et Quesnelli conatus ut eum illi erduntur.* — 1. Nemini persuaderi poterit et Gallicanos consuetudinem fuisse ut nullæ i appellationes reciperentur a provincialium rum sententiis ad alios iudices vel in Galliis Gallias. Hoc quidem sensu Quesnelli sententi nulli interpretati sunt ex iis quæ indicavit cap. 15. Id autem perinde esset ac dicere tionis præsidium jure omnium gentium indt innocentes, qui prima cognitione sive per e sive ex malitia perperam damnati fuerint, non negatur inferioris ordinis clericis, si episc sententia se gravatos senserint; hoc, inquam simum præsidium negatum fuisse episcop canis etiam innocentibus, si conciliorum pr lium iudicio injuste fuissent condemnati; ac rea episcoporum conditionem fuisse del quam clericorum: quod sane absurdissim Quod si Gallicanis episcopis licuit appellare, tudinem apud eos obtinuisse, ut aliquand provocarent ad Romanum pontificem, cum S ses canones, qui ejusmodi appellationes pr Gallis recepti fuerint, ut capite sequenti pat bitare non licet. Id ex subjiciendis explorat

2. Appellationum consuetudo, quæ ex alic torum serie nascitur, probatur testibus quidam singulares appellationes indicent, ex aliæ similes colligi queant, vel ipsam appelli

etudinem expresse testentur. Et primum quoad A lares appellationes cum in maxima priscorum mentorum inopia exigenda non sint gesta quaslibet particulares Ecclesias, si aliquot appellationes suppetant ex diversis Ecclesiis occidentis atque Orientis, satis esse debet ut ex rum quoque Ecclesiarum consuetudo colligatur quibus injuria temporum nulla ejusmodi nenta supersunt, si praesertim haec Romanae seculari jure subjectae eidemque viciniore, famam appellandi facultatem habuerint.

hanc probationem ex peculiaribus quibusdam sumptam ut Quesnellus eludat, singula prae Gallicana judiciorum gesta, quorum memoria dicitur nactus est, diligenter expendit. Haec autem omnia sunt gesta causarum episcopialium, quibus nulla fuit appellatio: perinde ac si ex aliis causis umquam existerit. Hinc ad exclusas appellationes Gallicanas inepta est causa Iani Arelatensis a Quesnello pluribus discussa, in qua ne appellatio quidem umbra indiget; et inutiles pariter sunt causae Euphratae provinciae, Paulini Trevirensis, Hilarii Pictavis, Saturnini Arelatensis, Lazari Aquensis, et Martiani Ebrudunensis, qui de appellatione ne cogitant quidem, ut idem Quesnellus refert cap. 16, non causae Priscillianae et Instantii, qui de senatus Burdigalensis synodi ad Romanum pontificem appellarunt. Neque vero quempiam moveat Martiani et Paulini *injuria damnatio*, quae, annotante Quesnello, *utrique ad Romanum pontificem jus peculiariter tribuisset*, si tum appellandi viguisset consuetudo. Quid enim hi Arianorum vi oppressi appellati ad Liberium pontificem, si ipsae pariter ab Ariano oppressus, et eadem de causa actus silium, illis opitulari non poterat?

His porro causis, in quibus nulla fuit appellatio, Quesnellus ex ordine temporum interserit causas Martiani Massiliensis sub Zosimo, Maximi Valentini Bonifacio, et Danielis vagi ac flagitiosi hominis Caeclestini ab Orientalibus accusati, et apud eum diu quaesiti ad Romanum iudicium. Haec autem sunt causae primae cognitionis non a pontifice arreptae, sed Romanae sedi vel ab eiusdem Patrolo Arelatensi ac Valentinæ Ecclesiae, vel ab Orientalibus delatae. Haec porro causae, appellatorem non praesertant, cum tamen satis agnita etiam a Gallis apostolicae sedis auctoritatem in ipsis causis primae cognitionis, multo sin appellatorem ab iisdem observatam fuisse ostendunt. Si quid vero contra ejusmodi facta asset Quesnellus, pro excludendis causis primae cognitionis probasset, de quibus cap. 7 dicemus; pro expungendis autem etiam appellatorem de quibus nunc agitur nihilum evicisset.

Hic autem notare obiter liceat in Quesnello inrentiam plane manifestam. Totus in eo est part. 6, et part. II, c. 3 et 4, ut omnia Zosimi decreta statuendis Arelatensis Ecclesiae juribus in ipsam bonensem secundam adversum Proculum Massiliensem, qui ordinationes in ea usurpasse traditur, aet rata ac a Gallis episcopis recepta ostendat. eam porro decreta irrita et non recepta contendit. 16, cum adversum Proculum decernunt, qui ab iisdem ordinationibus adhuc post interdictum Zosimi nequaquam abstinuit. Ita eadem decreta, ubi placet, rata et recepta; ubi non placet, irrita et spudiata ex arbitrio traduntur.

Ex universis autem causis appellationis duas in Hispanicas Quesnellus profert et excutit, speciem quamdam provocationis ad Romanam praesertant. Una est Basilidis Hispani episcopi, ob idololatriae crimen una cum Martiali episcopo provincia depositus, Romam ad Stephanum contulit, a quo etiam cum Martiali in episcopatum restitutus videtur. Protestatus autem fuerat Quesnellus

c. 16: *Quid in aliis provinciis fuerit usu inductum, non est hic animus inquirere, quippe quod ad Hilarii causam non facit.* Notum nimirum ipsi erat alias identidem esse aliarum provinciarum consuetudines. Hinc porro sicut quae uno loco obtinuit consuetudo, haud opus est ut alibi obtinuisse credatur, ita quae in aliqua provincia non viguit, haud exinde consequitur eam nec in alia viguisse. Sed in appellationum materie quantum intersit Hispaniarum aliarumque provinciarum consuetudinem cognoscere, ut de Gallis iudicetur, facile est intelligere. Licet enim alia nonnumquam sit in aliis provinciis consuetudo, quae tamen in caeteris omnibus provinciis invenitur, si praesertim a divino jure aliquam originem ducat, eodem pariter in Gallis fuisse dicenda est, nisi positivis documentis aliter demonstraretur. Quesnellus vero positivis argumentis aut exemplis, quae deerant, non potuit ostendere appellationes a Gallis exclusas. Hinc forte duas ab Hispaniis iudicis appellationes, quas infirmare se posse credidit, intermiscendas putavit, ut vel ex his duobus exemplis Hispanis idem de Gallis iudicaretur.

7. Quam male autem infirmaverit appellationem Basilidis et Martialis exinde patebit quod haec maxime appellatio consuetudinem apud Romanos antiquissimam probet. Quesnellus enim nihil afferre potuit quo ipsam appellationem, aut Romanum in ea iudicium, ex quibus consuetudo et antiquitas satis evincitur, in dubitationem induceret. Solum hac appellatione et Romano iudicio indicatis, ea Cypriani verba subiecit, quae si probarent aliquid, non contra facta et consuetudinem, de qua nunc agimus, sed contra jus, de quo ille volebat disputare, probarent. Nam sancti martyris locus uti a contextu separatus proponitur, insinuat inane habendum iudicium S. Stephani papae in hac causa, quippe quod *rescindere ordinationem alterius episcopi in locum Basilidis substituti jure perfectam non potuit*; quae non factum, sed jus videntur impetere.

8. Ut vero elucescat quam perperam Quesnellus hac in re extra orbitam excurrerit, et praeter Cypriani mentem allegarit ejus verba, ipsum factum exactius proponendum est. Basilide Legionis et Asturicae episcopo et Martiali Emeritensi depositis, et a Stephano per appellationis iudicium restitutis, Sabinus, et Felix qui illis fuerant in episcopatum subrogati, cum se ob eorum restitutionem iudicio Romano decretam, et, ut videtur, executioni traditam, exclusos vidissent, ad S. Cyprianum in Africam transierunt cum litteris Felicis presbyteri et plebium Legionis et Asturicae, nec non Laelii diaconi et plebis Emeritae, ac tandem cum epistola Felicis episcopi Caesaraugustani, qui pro iisdem intercedebat. Mox congregata synodus Carthaginensis Cypriano praeside; 331 is cum tota synodo ad supradictos Felicem presbyterum, Laelium diaconum et plebes pro Sabinus et Felice rescripsit adversum Martialem atque Basilidem, non quod Stephanum appellationum jure expertem crederet, sed quod a Basilide deceptum putaret. Integer textus recitandus est: *Nec rescindere ordinationem jure perfectam potest, quod Basilides post crimina sua delecta, et conscientiam etiam propria confessione nudatam Romam pergens, Stephanum collegam nostrum longe positum, et gestae rei ac tacitae veritatis ignarum sefellit, ut ex ambiret reponi se injuste in episcopatum, de quo fuerat iuste depositus. Hoc eo pertinet ut Basilidis non tam abolita sint quam cumulata delicta, ut ad superiora peccata ejus etiam fallacitiae et circumventionis crimen accederet. Vides unam fallaciam et circumventionem afferri ut rationem ejus sententiae: Nec rescindere ordinationem jure perfectam potest? Hinc non ex defectu pontifici juris, sed ex deceptione et fraude, cui apostolica sedes suis iudiciis non vult suffragari. Cyprianus rescripsit standum esse priori iudicio, quo Basilides et Martialis depositi fuerant; et allegavit S. Cornelii Romani antistitis auctoritatem, qui decreverat ejusmodi homines ad*

penitentiam quidem agendam posse admitti, ab ordinatione autem cleri atque sacerdotali honore prohiberi. Ita etiam ipsi pontifices, qui sanesuum jus propugnarunt, sententias fallacis subreptas deceptoribus favere non posse nonnumquam pronuntiarunt. Nihil ergo hæc ad jus infirmandum, sicut nec ad appellationum praxim inficiendam pertinent.

9. Quid porro re ipsa evenerit, cum sola supersit Cypriani epistola, non liquet. Ex hac quidem colligi videtur Basilidem et Martialem suis sedibus restitutos fuisse Stephani iudicio, adeo ut hac de causa Felix et Sabinus expulsi, Cypriani et Africanorum patrociniū quæsierint. Hinc Cyprianus licet contra Basilidem et Martialem scriberet, cum tamen auctoritate careret qua illos excluderet vel excludere præciperet, plebes tantummodo monuit ne cum ipsis veluti episcopali sedi actu præsentibus communicarent; nec de Felicis aut Sabini, qui erant ejecti, communionem mentionem fecit. Indicantur præterea aliqui episcopi, ut videntur, Hispani cum Basilide atque Martiali communicantes, quorum exemplum ne plebes sequantur, Cyprianus hortatur; cumque solius Cæsaraugustani episcopi longius positi litteræ contra ipsos allatæ fuerint, iudicium non leve exoritur omnes finitimos episcopos, ne dicamus cæteros fere omnes, saltē post Stephani iudicium eisdem adhæsisse. Forte etiam potior pars cleri cujusque Ecclesiæ eos receperat, seu cum iisdem communicabat: nam ex toto clero Legionis et Asturicæ unus tantum presbyter, et ex toto clero Emeritensi unus diaconus tantum, quibus solis Cypriani epistola inscribitur, adversus eosdem querelas promoverunt. Hæc porro inter ipsos Hispanos episcopos, et inter clerum divisio, et hæc plurimum tum episcoporum tum clericorum cum illis communicatio, a qua unus presbyter, unus diaconus et unus Cæsaraugustanus episcopus abfuisse probantur, de ipsius causæ merito dubitationem aliquam injicit. Cyprianus Stephanum a Basilide deceptum traducit. Aliquis forte ipsum Cyprianum a Felice et Sabino, qui erant a suis sedibus pulsati, circumventum suspicabitur, ita ut ei *longe posito et rei gestæ ac tacitæ veritatis ignaro* contigerit, quod ipse de Stephano credidit. Id ipsum facillime putabitur de Felice Cæsaraugustano in remotiori Hispaniæ parte constituto, ita ut magis presumendum sit pro finitimis episcopis, qui cum Basilide et Martiali communicasse videntur. Littoræ unius presbyteri vel diaconi cum plebe seu portione plebium pro ejectionis episcopis scriptæ peculiari gratiæ ac factioni tribui queunt; si præsertim potior cleri pars cum alia plebium parte Basilidi et Martiali communicasse credatur. Cæterum (quidquid id est) ut ad appellationum causam referamus, audire libet Stephanum Baluzium, qui sene Romanæ sedis prærogativis nimium indulgisse dici nequit. *Recte*, inquit not. 27 ad epistolam memoratam Cypriani, *ex hoc collegit Baronius antiquissimum in Ecclesia usum esse ut ex remotissimis orbis partibus episcopi qui se injusta perpressos esse a collegis suis crederent, provocarent ad Romanum tamquam ad primarium Ecclesiæ universali antistitem.* Et laudata Pamelii annotatione qua idem statuerat, addit: *Futilia sunt quæ hic adversus Pamelium scripsit Goulartius.*

10. Episcopaliū causarum exemplum aliud, quod Quesnellus memorat, est illud Instantii, Salviani et Priscilliani, qui a Cæsaraugustana synodo absentes damnati, Romam profecti ad Damasum, teste Sulpicio Hist. Sacr. l. II, c. 48, *se purgare cupientes, ne in conspectum quidem ejus admissi sunt.* Cæsaraugustana pariter synodus ad Hispaniam spectat. Hinc autem patet quamdam appellationem interpositam fuisse, quæ tamen a pontifice recepta non fuit, eo quod nota erant illorum crimina, et appellatio innocentium favore inducta apertis hæreticis patrociniari non debuit. Quot aliæ appellationes eadem ratione repudiatæ leguntur ab iis qui certissimo jure utebantur? Perperam autem Quesnellus illorum re-

pulsam ab ipso pontifice conspectu hanc causam refert, quasi auctore Sulpicio: *Additum quippe fuerat in synodali adversus eos sententia, ut si quis damnatos in communionem recepisset, sciret in se eandem sententiam promovendam.* Qui hæc ipsum summum pontificem respicere existimat, Cæsaraugustanam, id est non tam generalem quam provincialem synodum, Romanis pontificibus superiorem credat necesse est. At Quesnellus, non Sulpicius, hanc repulsæ causam allegavit: quippe is Cæsaraugustanum decretum exponens ea verba cap. 47 retulerat, antequam de Romana repulsa quidquam indicaret.

11. Nullum aliud appellationis exemplum Quesnellus refert. Sic in tota disputatione de appellationum consuetudine ille ut consuetudinem provocandi ad Romanum pontificem expungeret, octo causas obtrudit in quibus nulla interjecta fuit appellatio, et tres in quibus de prima cognitione, non autem de appellatione agitur: ut nihil ex his ad excludenda secundæ cognitionis iudicia, aliquid autem ad ea potius astruenda elici queat. Duas tantum episcoporum causas ad Romanam sedem delatas expendit, quas cum negare non posset, infirmare studuit non facti fidei, sed pontificium jus, quoad ad eam questionem spectat in qua de jure agitur, non vero ad hanc in qua de facto et consuetudine quæritur.

12. Neque vero hæc duæ tantum appellationes Leone antiquiores a scriptoribus memoratæ credantur. Alia supersunt appellationum exempla ex Africa, que fortassis Quesnellus indicare voluit, et simul referere, cum Africanos appellationibus resistentes laudavit. Restituisse quidem ipsos, modeste tamen, non negarimus, ut illas quoad inferiorem ordinem (quem admodum statuetur capite sequenti) impedirent, non quod pontificium jus non agnoscerent, sed quia hæc appellandi facultas in tanta longinquitate regionem vertebatur identidem in improborum refugium et scandalum, ac ob difficilem testium transmissionem ex Africa, pericula deceptionum et fraudes afferebat. At simul plurimum appellationum episcopaliū exempla, quæ consuetudinem ostendunt, ultro confessi sunt, ut liquet ex Augustino epist. 209 ad Cælestinum papam, alias epist. 4, inter illa Cælestini apud P. Constantium num. 8: *Existunt exempla, inquit, ipsa sede apostolica judicante, et aliorum iudicata firmante, quosdam pro culpis quibusdam nec episcopali spoliatos honore, nec relictos omnimodis impunitos; et tum antiqua tum recentia ejusmodi exempla indicans subjicit: Quæ ut a nostris temporibus remotissima non requiram, recentia memorabo.* Tria autem exempla profert, eaque ex una provincia Cæsariensis, et in peculiaritatem tantummodo iudiciorum specie Augustini causæ congruente, qua quis *nec episcopali sit spoliatus honore, nec relictus omnimodis impunitus.* Ex his alia plura aliarum provinciarum et aliorum iudiciorum exempla quisque conjiciet. In hunc autem locum admonuit P. Constantius: *Apostolicæ sedis in Africanorum iudiciis potestas* (adde et consuetudo) *hic aperte prædicatur.* Ipsa causa Antonii episcopi Fussalensis, de qua Augustinus in eadem epistola loquitur, fuit appellatio, primum ad Bonifacium papam, cui ipse Numidiæ primas assensus est, commendatitias et litteras tradens ad eundem Bonifacium; dein ad Cælestinum, cujus iudicio Augustinus gesta transmittens, non reluctans, sed obsecutus convincitur. Et ut alia Africanorum omittamus exempla, satis erit indicare appellationem Lupicini Afri episcopi, quam ipse Leo memorat in epistola 12 ad episcopos Mauritanæ, cap. 12. Confer quæ de his Africanorum appellationibus fusius disseremus capite sequenti, n. 25.

12. Celebres sunt appellationes ex ipsis Ecclesiis Orientis Eutychis, Theodoriti, Flaviani et aliorum, de quibus observationibus ad sequentes Dissertationes 935 adversus Quesnellum disputabitur. Celebria item ex Oriente vetustiora exempla Athanasii, Marcelli, aliorumque episcoporum Thraciæ, Cæsariæ et Palestinæ, qui Romam se contulerunt, et secum

ictum esse conquesti sunt, uti Julius I testatur A
ola ad Eusebianos, n. 18. Neque moveat si
hanasii, ex. gr., appellationem proprie di-
get. Quid enim refert si Athanasius appella-
proprie non interposuit, quando delata ad
am sedem ejus condemnatione ab Eusebianis
sui hostibus, ut Romanum pontificem præoc-
t, ille quoque suos legatos ad pontificem mi-
omam accitus ad iudicium accurrit, et hoc
n, in quo sententiam retulit, non primæ, sed
e cognitionis iudicium fuit anterioris retra-
m, et a tota Ecclesia approbatum? Quod in
ione Quesnello displicet, et toto nisu impu-
non est ipsa appellatio per se, sed iudicium
nis secundæ, cui iudicium primæ cognitionis
tur. Si ergo ex causa Athanasii iudicium se-
ognitionis intervenit, recte hinc eorum ju-
n consuetudo elicitur, quæ plerumque ob
itam appellationem ferri solent, quæque in
rsiam veniunt, cum de appellationibus quæ
retur: unde non immerito etiam veteres hoc
ii exemplum pro appellationibus attulere.
eramus appellationum causa ex Illyrico, in
aliarem facultatem Romani pontifices, anti-
esertim temporibus, adeo exercuerunt, ut
onicensam episcopum in toto Illyrico vica-
um constituerint? Vide quæ de Illyricianis
ionibus a Leone indicantur epist. 5, c. 6, et
, c. 5, ubi id non tam *pro traditione veteris*
, quam *secundum ecclesiasticum morem esse*
iat.

od si ex his consuetudo dignoscitur in
lis ac recipiendis appellationibus ad Roma-
ntificem ex provinciis nedum Occidentis, ve-
am Orientis, quis non colligat æqualem con-
nem in causis Gallicanis, cum Gallicana Ec-
odem vel etiam potiori aliquo jure Romano
o subesset, eidemque proximior faciliorem
ionum delationem et cognitionem præbe-
licanam nimirum ac præsertim Arelatensem
um suam originem Romanæ sedi debere, idem
lus fatetur c. 14, ipsa S. Cypriani epistola in
i Arelatensis causa, quam acceptis (Gallorum
d Stephanum pontificem scripsit, peculiarem
uctoritatem in Galliis demonstrat. Adeo non
i Cyprianus (P. Coustantii minime suspecti
scitamus) *quin Stephanus ipsius consilio et*
litteras ad provinciam et plebem Arelatensem
, quibus et Martianum abstinere, et alium epi-
tm ejus locum substitui præciperet, ut et quis
substitutus sibi significari simul roget... Quo in
Cyprianus Romani pontificis tum ad dimoven-
sedem sua Arelatensem episcopum, tum ad alium
ogandum auctoritatem haud dubio testimonio

navit autem turpissime Paschasius Quesnel-
n c. 14 ante finem scripsit nihil in causa Mar-
stulasse Gallos a Stephano papa, quod a Cy-
similiter non pelierint. Similem stropham An-
is heterodoxus cecinit, quam idem Coustantius
xit: *Neque enim audiendus videtur recens*
um Cyprianicorum scriptor, cujus sententia nihil
ano postulabat Cyprianus (cum illi auctor erat
ras ad provinciam mitteret) quod ipse præstare
non erat, nisi subaudiatur, si in eadem sede
fuisse, nimirum in sede Petri. Cum Coustantio
it etiam Baluzius, qui pariter suspectus esse
test. Vide ejus notationem 11 in Cypriani
17. Enimvero quoddam jus in episcopos Galli-
ributum unquam fuit episcopo Carthaginensi,
nano omnes asserunt? Quid autem Cyprianus
senti necessitate ac periculo longiori littera-
reclita a Stephano morosiore, uti ferebatur,
atio petiisset, si ipse citius per sese præstare
set? Sed nec ipse in se eam auctoritatem novit,
ignoscebat in Stephano; nec Galli aliud quid-
ab eo postulasse credendi sunt, nisi ut Ste-

phano, a quo nihil obtinuerant, suis litteris stimulos
admoveret. *Nempe (ut recte monuit eodem loco*
Coustantius) qui summis rebus præsidet, ubi nonnul-
las vel præ nimia occupatione, vel pro prudentia dif-
ferre compelluntur, sæpe culpantur ut segnes; ubi
vero diligentiam adhibent, vix vitare queunt præcipitis
animi suspicionem.

937 16. Inane porro est quod Quesnellus subjicit
eodem c. 14, Martianum non fuisse deponendum au-
toritate Romani antistitis aut consilii, quia aperto
schismate separatus a catholicis, jam diu ante in
schismatis auctoribus fuerat condemnatus. Quot enim
alii schismatici atque hæretici depositi sunt, licet
hæresim vel schisma apertum prodidissent, aut se a
catholicis separassent? Nonne plures catholici adhuc
cum Martino communicabant, quod eum legitima
auctoritate nondum depositum cernerent? Nonne hoc
de causa Faustinus Lugdunensis ac cæteri ejusdem
provinciæ episcopi primum ad Stephanum, ut sua
auctoritate uteretur, deinde ad Cyprianum scripsere,
ut Stephanum excitaret? Quod porro Cyprianus ad-
dit de episcopis in successoris electionem cogendis,
quos veluti synodum Quesnellus præfert, nihil officit:
nam ad solam electionem et ordinationem pro ejus
temporis disciplina episcopos præcepta Stephani co-
gendos Cyprianus instituit, ad depositionem non item;
et Stephani auctoritas interponenda fuit, ut Marti-
num ab se abstentum ac proinde damnatum atque
depositum significans, Gallos quoque ad abstinendum
cogeret, ac in vacantem sedem alium ex more ele-
ctum atque ordinatum subrogandum præciperet. Hæc
etsi nostro proposito non necessaria, ad refellendam
audacissimam Quesnelli opinionem haud superflua
visa sunt. Interim vero qui in Galliis Cypriano teste
poterat Martianum removere, et successoris electio-
nem præcipere, idque non tam Cypriano postulante
quam ipsis Galliis, qui ad Stephanum antea scripse-
rant, per se instantibus, et per Cyprianum urgenti-
bus poterat; poterat utique ex ipsa Gallorum ejus
temporis disciplina in eundem Martianum vel in
alios episcopos ferre primæ cognitionis sententiam,
nedum appellationis causam definire. Prima etiam
cognitio in causis episcoporum Proculi Massilien-
sis et Maximi Valentini ab iisdem Galliis, id est, a
Patroclo ad Zozimum, et a Valentine ecclesiæ cle-
ricis ad Bonifacium delata, hanc eandem discipli-
nam apud Gallos perstitisse multo magis confir-
mat: adeo ut qui primæ quoque cognitioni non
restiterunt, appellationibus multo minus restitisse
evidenter noscantur.

17. Id autem nobis impræsentiarum debet suffi-
cere, ut consuetudinem appellationum fuisse creda-
mus in Galliis, sicut in aliis et Occidentis et Orientis
provinciis obtinuisse jam vidimus. Si omnia vel
plura saltem gesta pontificum, qui Leoni præcesse-
runt, in posterorum memoriam mandata fuissent,
non dubitamus quin aliquot Gallicanorum episcopo-
rum appellationes ante illam Celdonii Romam de-
late et judicate invenirentur nemine repugnante.
Hujus rei indicium subolescit in causa S. Bricii
episcopi Turonensis. Cum enim accusatus turpissimi
criminis episcopatu pulsus fuisset, et Justinianus in
ejus locum ordinatus, quod sine illius depositione
saltem implicita ab episcopis ordinatoribus fieri non
potuit, Romam confugit, quo Justinianus etiam Tu-
ronicis instantibus suum negotium acturus statim
contendit. Id applicationis speciem appellationi Celi-
donii similem præ se fert. Justinianos vero in itinere
Verellis obiit, eique statim Armentius episcopus
suspectus fuit, qui Justiniani forte exemplo territus,
Romam proficiisci noluit. Quid autem hic actum
fuerit, cum Bricius pontifici quæ sibi occurrerunt ex-
posuit, traditum non est. Scimus solum eum ad sacra
mysteria ibidem peragenda fuisse susceptum. Et licet
iudicio Romanæ sedis ejus depositio irrita et injusta
agnita fuerit, ipse tamen alia de causa, quæ sancti-
tatem ejus commendat, sedem suam statim repetere

noluit, sed post annos septem auctoritate papæ restitutus atque susceptus traditur: qua quidem auctoritate Armentius expellendus fuerat, nisi S. Bricio Turonum accedente e vivis excessisset. Lege Gregorium Turonensem lib. II Hist. Franco, c. 1, et lib. X, c. 31. Si alia documenta suppeterent, id ipsum clarius pateret aliis exemplis. Sola documenta Galliarum peculiaris, quæ hujusmodi appellationes prodiderint, deficiunt non modo ob insignem monumentorum per ea tempora inopiam aliis quoque præstantioribus materiis communem, verum etiam quia singulares et vulgares id genus causæ præteritæ fuerunt a scriptoribus, nisi quid peculiare ac celebre præ se ferrent. Hinc cum appellationum Gallicanarum consuetudo ex particularibus Gallorum episcoporum causis apud scriptores commemoratis colligi nequeat, ex consuetudine et appellationibus aliarum Ecclesiarum quas indicio colligenda est. In consuetudine enim generali omnium provinciarum Occidentis atque Orientis solos Gallicanos sine ulla contraria probatione vel documento excipere, est plane inanissimum.

18. Quid porro si deficientibus particularibus appellationum Gallicanarum exemplis idonei testes suppetunt, qui hanc antiquiorem consuetudinem disertissime astruant? Perspicuum quidem est S. Leonis testimonium epist. 10, ad ipsos Viennenses episcopos scripta, c. 2: *Nobiscum vestra fraternitas recognoscat apostolicam sedem pro sui reverentia a vestræ etiam provinciarum sacerdotibus* (en de ipsis Gallis atque Viennensibus testatur) *innumeris relationibus esse consultam, et per diversarum, quemadmodum vetus consuetudo posebat, appellationes causas aut retractata aut confirmata esse judicia; adeo ut servata unitate spiritus in vinculo pacis, commitantibus hinc inde litteris, quod sancte agebatur, perpetuè proficeret charitati.* Hoc manifestum testimonium Quesnellus eo nomine excludit c. 14, quia *nemo in propria causa testis est idoneus.* Nihil audacius, ne dicamus temerarium magis. Hoc ratione nec credendum caset conciliis cum de propriis rebus testantur. Creditur Cæsari aliisque gentium scriptoribus cum de suis gestis scripsere. Leonis autem testanti de consuetudine appellationum ad apostolicam sedem, et testanti non rem occultam, sed publicam, nec privato scripto testanti, sed publica epistola ad eosdem Gallos tradita, ac litteras hinc inde datas ac redditas alleganti credendum non erit? In dubium vocari potest testis cum alius contrarius testis æqualis saltem auctoritatis profertur. Ubi vero nihil est repugnans, quis probabilem dubitationem injiciat? Nullum vero testem contra testimonium Leonis Quesnellus attulit, et præterea de pontifice tam sancto et a mendacii atque ambitionis suspicione alieno aliquid falsi dubitare nec possumus nec debemus.

19. Forte Quesnellus obtrudet illud Hilarii, qui a Leone poposcisse traditur *ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret;* ac si *mos solitus* aliam innuat Gallicanæ Ecclesiæ consuetudinem, quæ appellationes Romam delatas ignoraret. Ita idoneum testem habendum censet Hilarium in propria causa, qui Leonem in sua idoneum non habuit? Neque reponatur Honorato seu Vitæ auctori, quicumque fuerit, fidendum: nam cum hoc loco non sua, sed Hilarii verba retulerit, semper Hilarius testis affertur. Cæterum cum diu post Hilarii mortem Vitæ auctor scripserit, num ea fuerint præcisa Hilarii verba, dubitari potest; verba enim quæ evolant, cursu temporis et traditio: e vulgari mutationem aliquam recipere solent; unde non est certum num ipsum Hilarii testimonium sincerum reponatur. Adde quod illa verba sunt valde obscura, nec explorato Leonis testimonio opponenda, ac si contrarium aperte pronuntient. Referenda creduntur ad appellationum consuetudinem, de qua in textu nulla expressa invenitur mentio. Quid si quis ea solum referri contendat ad illa quæ mox subjiciuntur, *gstruens aliquos apud Gallias publicam merito ex-*

pisse sententiam, et in urbe sacris altaribus in A
Propositus enim fuerat non *mos Galliarum* sed *Ecclesiarum*. Contra *morem* autem *solum* *suarum* videri poterat eum Romæ sacris altaribus teresse qui publicam sententiam exceperat; nec appellationes in Urbe recipi, quas ex omnibus Occidentis quam Orientis Ecclesiis Romanam vidimus. Quod si de ipsa appellationum consuetudine hæc interpretari quisquam velit, *mos solitus* intelligi de actis frequentioribus, quod scilicet quæ in Galliis terminarentur, nec lationes fuerint valde frequentes. Id autem testimonio nihilum contradiceret: quippe Romanam appellationum consuetudinem eandem in cæteris provinciis sufficit ut aliquæ ad apostolicam sedem delatas identidem fuerint etiam in Galliis. Itaque nihil est cur consuetudinem Gallicanarum appellationum a Leone disertissime ex hoc valde obscuro et incerto Hilarii testimonio in dubium vocetur. Pudet forte eundem *lum* suæ propositionis, quæ c. 14 Leonis testis titulo fidem detraxit, quia testis fuit in proprio unde c. 16 alia ratione scripsit: *Cum Leo diversarum appellationem causarum, sicut vetus consuetudo posebat, aut retractata, aut confirmata, vel memoria lapsus est, vel a Celidonio; et imponente delusus, vel denique alia penes in Galliis gestarum monumenta habuit, quæ a que non pervenerunt.* Primum de lapsu meo secundum de Celidonio *941* fraude commisit, et nulli indicio fulta. Tertium vero nobis maxime favet, et ab eodem Leone indicatum cum litteras datas ac redditas, quæ nunc de contextu superioris recitato allegavit. Plura Gallicanorum antistitum facta contigisse, quæ pervenerunt, satis innuit Cælestinus, cum ad ipsos Viennenses et Narbonenses scribens epist. 5, horum *plerisque Romæ tempore aliquando* tradit, et similiter alia diversi temporis testis Gallicanos episcopos eadem in urbe fuisset morant. Quid autem causæ fuerit, documentis inopia latet. At cum ex tam frequenti Gallicanorum antistitum ad Romanam sedem concursu aspiciatur quantum ipsi hujus sedis dignitati auctoritati detulerint, tum vero in tanta hujus diei et auctoritatis observantia, de aliquo appellacionis eo delatis, quas Leo, cui monumenta crant, satis testatur, dubitandum non est.

20. Ne vero de Leonis fide ulla suspicio adpersit, alium antiquiorem testem proferemus Hilarii causam nequaquam implicuit, a studio alienissimum fuit. Is est S. Innocentius, qui in ad Vitricium Rothomagensem Gallum post minoribus, id est de clericorum causis epist. n. 6 de majoribus subjicit: *Si majores causas fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam synodus statuit, et BEATA CONSUEUDO exigit, per episcopale referantur.* Inter causas majoribus de episcopis recensenda nemo ambigit. Cetero hæc post episcopale iudicium ad apostolicam referri Innocentius jubet, non solas relationes, ut quibusdam interpretari placuit, sed et appellationes, si quæ interponendæ viderentur enim relatio inanis præcipitur, sed quæ episcopale Romano subiciatur, ito ut ubi apparet locus, Romani episcopi auctoritati ac arbitrio mittatur, ut quatenus illi placuerit, vel provincia nominet, vel legatum e latere missum ipse in Urbe dijudicet, ut Sardicensis synodus scripsit. Hinc sane hujus synodi mentionem subiicit Innocentius, dum ait, *sicut synodus*: neque enim quidpiam simile in Nicæno concilio legitur: præter Nicænos vero canones soli S. Basilides sub Nicænorum nomine a Romanis per hanc tempora recepti allegabantur. Expressè autem Basilides statuit de episcoporum appellationibus ad Romanam sedem can. 3, 4 et 7. Constantius, non

referenda contendit non ad hos canones, sed ad epistolam ejusdem synodi ad Julium, in qua declarat congruum et valde congruentissimum esse si ad Petri apostoli sedem de singulis quibusque provinciis Domini referant sacerdotes. Verum de his verbis, quæ statuti formam non exhibent, vix dici potuisset, *Synodus statuit*, uti de laudatis canonibus rectissime dicitur, ac præterea solos Nicænos et Sardicenses canones Nicænis subjectos et Nicænorum nomine inscriptos a Romanis pontificibus allegari, cum statuta laudent, consideranti singulas antiquarum decretalium allegationes patebit, et alibi fortassis pluribus demonstrabitur. Quare Hincmarus Gallicanus episcopus tom. II, p. 774, hunc Innocentii textum de appellationibus rectissime interpretatus est. Porro verba *beata consuetudo*, vel, ut alii vetustiores codices habent, *vetus consuetudo exigit*, quæ Leonis testimonium confirmant, desiderantur quidem in mss. Dionysii et aliis, quos Sirmondus, Labbons, et Quesnellus secuti sunt. At leguntur in codicibus trium antiquissimarum collectionum Italicarum, Vat. Regiæ 1997, Barberinæ 2888, Lucensis 89, necnon in ms. collectionum Hispanicæ et Isidori, in ms. Oxoniensi collectionis Quesnellianæ, in vetustissimo codice Colbertino 784, et in alio Colbertino 3368, laudatis a P. Constantio et apud Hincmarum opusc. 45, c. 12, quos Romana et veteres conciliorum editiones sequuntur. Hinc Constantius hæc verba reliquit, et aliis etiam ejusdem Innocentii testimoniis communivit.

21. Sed jam tempus est ut a consuetudine ad jus ecclesiasticum transeamus. Neque enim sola consuetudo apostolicæ sedis jus in appellationibus astruit, immo cum consuetudo, uti vidimus c. 4, per sese non tribuat jus, sed aliunde præsumat sive ex ecclesiastico jure, sive ex divino, tum appellationum consuetudinem, quam pro Romano pontifice hactenus constituimus, legitimam et jure inductam quisque multo evidentius cognoscet, potquam ecclesiasticum **943** imprimis, ac dein divinum jus explicarimus. Nihil autem Quesnellum tota hac disputatione evicisse patebit, cum soli consuetudini insistens, eandem perperam infirmare studint; alios autem ecclesiastici ac divini juris titulos, qui præcepti sunt, vel leviter et cavilliose attigit, vel præterivit.

CAP. VI. De appellationibus ad Romanam sedem de jure ecclesiastico. Expenditur canon quartus Antiochenus, qui omnem appellationem videtur excludere. Sardicenses canones explicati. Quesnelli commenta circa istos disjecta. Quam recepti fuerint etiam in Galliis. Quid de Africanis. De pontificiis constitutionibus circa appellationes. Observatio in canonem primæ synodi Constantinopolitanæ. — I. De ecclesiastico appellationum jure non ideo inquirimus, quasi credamus appellationum jus Romanæ sedi competere jure ecclesiastico (ex altiori enim divino jure promanat, quod in ipso ecclesiastico jure appellationes Romanæ sedis statuentes non obscure præsumitur), sed ea de causa hoc examen instituimus, ut detegantur Quesnelli commenta, quæ in hac quoque parte suæ dissertationi inseruit.

2. Opponit primum, c. 15, quintum canonem Nicænum, ubi appellationum causæ provincialium synodis discutiendæ remittuntur. At præterquam quod in hoc canone de solis laicorum et clericorum, non autem de episcoporum causis sermo est; ii appellationum iudices designantur, quorum erat facilius quibusque in locis cognitio, ut ne tamen pontifex exclusus dici possit. Enimvero hoc decreto Nicænam synodum non reprobasse appellationes ad apostolicam sedem, exinde manifestum est quod in Sardicensi synodo, quæ ex pluribus patribus Nicænis convulsa, et Nicæni concilii veluti appendix habita est, appellationes ejusmodi expressæ appobantur; neque enim eosdem Patres sibi contradixisse credendi sunt, ac deesse hoc in re eam synodum, pro qua sacra tecta servanda tantopere laborarunt. Eadem ra-

tionem nihil obesse intelligitur concilii Constantinopolitani canon secundus, quem in ipsis episcoporum causis eandem Nicænam regulam præscribentem Quesnellus subiecit.

3. Fortius videri potest quod assertur ex concilii Antiocheni can. 15 his verbis expressum: *Si quis episcopus de certis criminibus accusatus condemnatur ab omnibus episcopis ejusdem provincie, cunctisque consonanter eandem contra eum formam decreti protulerint, hunc apud alios nullo modo judicari, sed firmam concordantium episcoporum provincie manere sententiam.* In hoc canone insistunt qui sententias synodorum provincialium etiam in episcoporum causis inappellabiles volunt. Hunc ita Quesnellus extulit part. 1, c. 15, ac si *sententia ab omnibus episcopis unius provincie lata, ab aliis episcopis retractari nec debeat nec possit.* Nonnulli hoc loco reponunt Antiochenos canones ab Eusebianis Arianis editos fuisse, et hæc de causa ab Innocentio I epist. 7, c. 3, reprobari. At hoc prætermisso (veros enim eorumdem canonum auctores detegimus tom. III, in tractatu de antiquis Collectionibus canonum, ubi de Græca collectione erit sermo), illud imprimis animadvertimus eo canone 15 non omnem appellationem seu retractationem expungi, sed solum in casu consensus omnium episcoporum unius provincie denegari illud novum iudicium e vicinæ provincie episcopis instituendum, quod antecedenti canone concessum fuerat. De jure autem appellationis aut retractationis in pleniori synodo aut in alio tribunali superiore ne verbum quidem. Deinde eo solo casu novum iudicium laudato can. 15 excluditur, quo crimen adeo sit manifestum ut ne uno quidem episcopo discrepante omnes in condemnationem consentiant. Id in legitimis iudiciis nulla præcipitantiæ, præventionis nullainstitutis non solet accidere nisi cum reus vel confessus est, vel saltem convictus; quo quidem casu aliquot etiam civiles leges tum antiquæ tum recentiores appellationem vetant. Id ergo æquissimum in suis provinciis Antiochenis Patribus videri potuit, ut ne ideo appellationem reproberent, cum quis se injuste gravatum existimet; huic enim novo iudicio in pleniori synodo satis providerant can. 12: **945** *Si quis.... a synodo fuerit episcopus forte damnatus.... oportet ad majus episcoporum converti concilium, et quæ putaverit habere justa, plurimis episcopis suggerat, eorumque discussiones ac iudicia præstoletur.* Cæterum si in his quoque circumstantiis, quibus aliquis episcopus omnium licet episcoporum suæ provincie sententia condemnatus, aliquo nomine se gravatum sentiat, omnis appellatio aut iudicii renovatis can. 15 sublata credatur; idem canon hoc sane sensu nec a Græca nec a Latina Ecclesia umquam receptus fuit, ac proinde tum in Oriente tum in Occidente appellationum causæ semper vigere, et Sardicensium posteriorum canonum prævaluit auctoritas, qui dum appellationibus aditum sperare sanxerunt, hunc Antiochenum canonem emendarunt, simulque apostolicæ sedis juri in appellationibus prospexere.

4. De Sardicensibus itaque canonibus, qui appellationes Romano episcopo explorare asseruere, plenius agendum. De quo antequam disputamus, observare libet, quod idem Quesnellus notavit in epist. 6, ad Anastasium Thessalonicensem. Cum S. Leo cap. 5 hujus epistolæ appellationes Illyrici sibi reservasse, *ratio exceptionis est*, inquit, not. 6, *quod Illyricianæ provincie, ut Occidentium partium portio, ad Romanum pontificem jure peculiari pertinebant.* En fatetur hoc loco *peculiare jus* Romani pontificis in causis appellationum totius Occidentis etiam in Illyricianis Græcos, tam longo spatio dissitos, qui Thessalonicensem episcopum sedis apostolicæ vicarium habebant; ac proinde multo magis in Gallos utpote Occidentales et viciniores; quod tamen jus hæc in dissertatione negare contendit. Sequitur autem ea notatione sic: *Cæterum quod hic de appellationibus scribit S. Leo, id ex Sardicensibus canonibus asserit, ut vete-*

ris instituti et reverentiæ sedis apostolicæ mentio testatur. Hinc illud jus Sardicensibus canonibus refert, quos tamen parte præmissæ dissertationis c. 15 mirum in modum distorquere studet. Vide mirificam hominis cohærentiam. Hoc autem in nisu quot errores paucis periodis intexuit! Ut res tota plene explorataque noscatur, ipsis primum canonibus recitatis sinceriolem explicationem subjiciemus.

5. Canones huc pertinentes sunt apud Dionysium Exiguum can. 3, 4 et 7, qui postremus rectius in Græco est can. 5. Ex can. 3 hanc ultimam partem, quæ solum ad rem præsentem spectat, quæque idcirco separato numero effertur in mss. aliarum antiquarum collectionum Latinarum, exscripsisse sufficiat: *Si aliquis episcoporum judicatus fuerit in aliqua causa, et putat se bonam causam habere, ut iterum concilium (sic Dionysius, aliæ collectiones Latinæ cum Græco, judicium) renovetur; si vobis placet, S. Petri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his qui causam examinarunt (aliæ collectiones Latinæ addunt: vel ab episcopis qui in proxima provincia morantur) Julio Romano episcopo; et si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, et detur iudices. Si autem probaverit talem causam esse ut non refricentur ea quæ acta sunt, quæ decreverit confirmata erunt. Si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet. Canon quartus: Gaudentius episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiæ, quam plenam sanctilitate protulistis, ut cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum judicio qui in vicinis locis commorantur, et proclamerit agendum sibi negotium in urbe Roma; aliter episcopus in ejus cathedra, post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio episcopi Romani determinata. Canon septimus, alias quintus: Osius episcopus dixit: Placuit autem ut si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum dejectorint, si appellaverit qui dejectus est, et confugerit ad episcopum Romanæ Ecclesiæ, et voluerit se audiri, si justum putaverit ut renovetur judicium vel discussionis examen, scribere his episcopis dignetur qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, et juxta fidem veritatis definiant. Quod si is qui rogat causam suam iterum audiri deprecatione sua moverit episcopum Romanum ut de latere suo presbyterum mittat, erit in potestate episcopi quid velit et quid æstimet. Et si decreverit mittendos esse qui præsentibus cum episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit episcopus sufficere ut negotio 947 terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit.*

6. Hi canones adversus Eusebianos conditi videntur. Sicuti enim contra hos qui S. Athanasio antea inique condemnato omnem restitutionis spem adimentes, in Antiochena pseudosynodo successorem elegerant, Sardicensis Patres scripserunt synodicas quibus eundem Alexandrinum antistitem innocentem declararunt, suæque sedi restituerunt, ita hos canones sanxisse videntur ob contumendas injustas eorum querelas adversus Julium pontificem, ac si is Orientalium synodorum jura violasset, cum ejusdem Athanasii et aliorum episcoporum Orientis ad Romanam sedem confugitum causas posteorum depositionem dijudicandas suscepit, illud præferentes (ut ex Julii epistola ad eosdem, et ex ipsorum pseudosynodica Sardicensi liquet) quod sicut Orientales suo judicio non subjecerunt causas ab Occidentalibus definitas, sed eorum judicia rata habuere, ita etiam nec Occidentales episcopi, nec ipse Romanus pontifex deberet sese ingerere in causis Orientis, nec retractari Orientalium synodorum judicia, quasi primatui Romanæ sedis nihil subessent.

7. Porro ut genuinus sensus istorum canonum percipiat, advertendum est in tertio canone verba: *Si aliquis episcoporum judicatus fuerit in aliqua causa, indicare condemnationem seu depositionem episcopi,*

uti colligitur ex can. 4 ubi de deposito sermo est; verba autem *Addendum, si per sententiæ, etc.*, hunc canonem quartum ac causam anterioris canonis referri aperte. Hinc etiam Dionysius *damnati* episcopi in titulo c. 3 posuit: *Quod si damnatus a Romano pontifice.* Dionysius quidem, auctor collectionis Quesnellianæ in titulo Ferrandus in Breviario de appellatione ad pontificem hoc canone agi præsumperunt eo videntur deduxisse, quia tota res summe decernenda subjicitur. At si propria appellationem apostolicam ab episcopo deposito fuisset, illam Osius satis expressisset in ipso uti expressit can. 7, al. 5, nec de eadem in 7 idem decretum repetendum fuerat. Ipsius nonis tertii verba nihil amplius indicant, nem esse de episcopo, qui prima cognitionis, ut fieri solebat, a suæ provinciæ episcopi causam cognitionem efflagitet: *Putat causam habere, ut iterum concilium renovetur* quidem secundæ cognitionis iudicium ex frequentiori usu, ubi expressa ad sedem appellatio non intercessisset, a finitimis in synodum cogendis quærebatur. Decernit ut in honorem memoriæ S. Petri ipsi iudicent sententiæ scribant ad Julium Romanum, qui si novum iudicium adhibendurrit, secundæ cognitionis iudices det et finitimas que episcopis; unde canone 4 aliquid a subjicitur post hoc secundum episcoporum, qui in vicinis locis commorantur.

8. Observandum porro est hoc tantum cautio adhibitam fuisse a Patribus formulam *apostoli memoriam honoremus*. Ubi enim recedit expressa ad Romanam sedem appellatum, quod petebatur, iudicium ex finitimis quæri solebat, ut ex can. 14 Antiocheno testimoniis liquet; neque in hoc apostolica necessaria erat. Cum igitur Sardicensis Patres ex jure quod cogeret, sed ex observantia apostolicam hanc methodum servari præce hac ratione ejusdem sedis auctoritatem, et promoverent, cui Eusebiani detrahere conat ea formula usi videntur. In hoc autem pontificatus ratio habita fuit. Neque enim hunc Romanæ sedi iidem Patres detulerunt, quærent nullum ipsi jus in appellationibus, quod sequentibus canonibus satis declaratur quia eo quoque casu quo iudices ex finitimis darentur, citius ab ea sede dandos, quæ ratione primatus in omnes Ecclesiæ jurisdictionem habebat, quam a metropolitano episcopo, qui perse in provinciæ finitimæ episcopi nihil juris habet. Cæterum hac formula abstinere in canonibus sequentibus, ubi de appellatione proprie dicta ad summum pontificem sermo hic non merum honorem alias non necessarium jus proprium ejusdem sedis noverunt. Verum laudati canonis: *Si vobis placet*, non trepidant dubitantium sunt, ut Quesnellus perperatatus est, sed communis fuit formula, ex aliis 949 ejusdem concilii canonibus, a certas et justissimas leges fixerint nullamtionem ac formidinem recipiebant.

9. Ita porro commode intelligitur discrimen intercedit inter can. 3 et canonem 7, al. 5. enim de mera novi iudicii petitione agitur appellatione ad Romanum pontificem, in hoc appellatio proprie dicta ad episcopum Romanum ad quem episcopus depositus confugere, a appellationis iudicium promovere traditur; ut can. 7, al. 5. non vero can. 3, insertus fuit a in Commonitorio quod dedit legatus ad Africam 418, cum appellatorem proprietam a Sar confirmatam probare voluit. Duos autem modos Osius hoc casu appellatorem proposui

episcopus justum putaverit ut renovetur examinum, ut scribere his episcopis dignetur, qui in a et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter requirant, et juxta fidem veritatis definiant; et delegationis species, eaque magis obvia faciliior. Alterum, ut e latere suo presbyterum, Græco presbyteros mittat, qui præsentibus cum his (finitimæ provinciæ) judicent habentes ejus itatem, a quo destinati sunt; quæ manifestior tunc noscitur, eaque rarior et difficilior, ob peculiaris appellantis deprecatio requiritur.

testat ut canonem quartum explicemus. Hic pendix canonis 3, ut indicant illa: *Addendum, et, huic sententiæ, quam plenam sanctitate pro-* idque addendum in hypothesis qua episcopio statuta ab episcopis suæ provinciæ in principio, etiam in secundo ab episcopis finitimis, Romanus pontifex judices dederit, confirmata, indicare videntur sequentia: *Cum aliquis us depositus fuerit eorum episcoporum judicio vicinis locis commorantur, secundo utique quod solum ad episcopos finitimos poterat per-* Si ergo is qui depositus fuit, huic quoque non acquiescens, *proclamaverit agendum sibi in in urbe Roma, decernitur ut alter episcopus cathedra post appellationem ejus qui videtur positus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit rio episcopi Romani determinata.* Licet nimis uniformia depositionis judicia præcesserit in concilio episcoporum ejusdem provincie, alterum ab episcopis finitimis, vi tamen tionis ad apostolicam sedem, quam depositus tunc canone præfertur) proprie antea non inerat, tertium iudicium conceditur, et istud in Urbe, quo causa in iudicio episcopi Romani etur. Hinc forte ecclesiasticus stylus, ut tria concedantur, manavit.

ecuti porro sumus Latinam lectionem, quæ essertim in canone eadem est non tam in omnes. Dionysii, verum etiam in codicibus sex a collectionum, quæ licet in radice canonum insium cum Dionysii editione conveniant, a io tamen non prodeunt, nimirum Veronensis ic. Regiæ 1997, Barberinæ 2888, Lucensis, illianæ et Hispanicæ; unde confirmatur vel e quod expresse affirmat Dionysius (a) Exiriginalia istorum canonum fuisse Latinum: etationes enim ex Græco diversæ originis, tantumilitudinem conservare non possent. Hinc congruit istorum canonum lectio cum lectione a canonum, qui ex Romano archivo educti a in Apiarii causa, et Faustini legati commoni- nserti in concilio Carthaginensi an. 419 reci- Quod si Græcum textum originale contendas, ginalia exempla in Sardicensi scripta dicenda alterum Latinum pro Latinis, qui ibidem fue- requentiores, alterum Græcum pro Græcis. n præsertim de causa concilium agebatur. s certe textus plenior et perfectior est. Et si vo canones leguntur in Græco continentes res rum proprias, quæ omitti potuerunt in Latino plura tamen non peculiariora Latinorum ex solo hactenus prodierunt, et plura item Latini clariorem et aptiorem sententiam fere exhibuam in Græco. De hoc duplici originali isto- nonum plenius fortassis disseremus tomo III, *statu de Collectionibus canonum.*

12. Quod si canonis quarti Græca lectio adeo sam appellationis et iudicii in Urbe habendi nem non exhibet, uti lectio Latina, satis ta- ipsa innuitur iise Græco redditus verbis quibus ova aliorum iudicium delegatione memorata, Romani episcopi cognitio exigitur, ut causæ us imponatur. *Si quis episcopus fuerit depositus*

n epist. ad Stephanum Salon. ait: *Statuta Sardicensis concilii atque Africani, quæ Latine*

A iudicio episcoporum qui sunt in vicinitate, et dica rursus sibi defensionis locum competere, non prius in cathedram ejus alius substituat, nisi Romanus episcopus cognoscens de hoc finem imposuerit. Certo illum qui potest per delegatos iudices vel per legatum causam cognoscere, eodem jure posse etiam per se illam definire, negari nequit; ipsaque Osii formula, qua can. 7, al. 5, delegationem finitiorum aut legati transmissionem proponens, *scribere dignetur*, inquit, non legem pontificibus impositam, sed faciliores et expeditiores appellationum cognoscendarum in provincia modos ab iisdem pontificibus electos respicit, quin tamen hi velentur, ubi expedire videatur, extra provinciam cognoscere, sicuti Julius Romæ ipsis Sardicensibus approbantibus, ac dein iisdem Patres Sardicæ in Dacia Athanasii Alexandrini causam dijudicarunt. Ita quidem canones Sardicenses intellexerunt ipsi Græci, antequam in Photianum schisma prolaberentur, posse nimirum Romanos pontifices sive per delegatos sive etiam per se de appellationum causis cognoscere et judicare. Audiatur Theodorus Prodromus senior, qui primus omnium ante schisma sacros canones interpretatus est in celebri opere περί ἑρμηνείας κανόνων. En ipsius verba in canones Sardicenses, quæ ex eodem opere ms. edidit Nicolaus Comnenus Papadopolus in Prænotionibus mystagogicis pag. 387, πάντοτε, καν ἑν πάσῃ τῇ κρείσει τοῖς κατακρίθεισιν ἔξεστι τὸν Ῥώμης τῆς πρεσβύτερος ἐπικαλέσαι κάκεινου ὀρίζοντος, κριθῆναι πάλιν, παράτε αὐτοῦ, ἢ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ. *Semper et in omni iudicia damnatis licet Romanum episcopum appellare, atque eo iubente iterum iudicari vel ab ipso, vel ab ejusdem legatis.*

13. His præmissis, Quesnelli errores facile deteguntur. Falsum est primo quod ait huic concilio *deberi earum appellationum originem.* In duobus enim canonibus 4 et 7, qui de appellatione ad Romanum pontificem loquuntur, nihil invenies quod novum jus condi vel leviter indicetur. Non tribuitur hujusmodi appellationum interponendarum aut recipiendarum facultas, sed certa præsumitur, et solum canone septimo diversus modus designatur a pontificio beneplacito pendens; canone autem quarto eorum audacia reprimatur qui appellatione ad apostolicam sedem pendente, episcopo quasi absolute deposito contra appellationis jus successorem creare niterentur; quod in Eusebianos aliqua ratione constitutum videtur, qui Athanasii causa Romam delata, in Antiochena pseudosynodo Gregorium Alexandriæ episcopum consecraverant. Adde quod canon septimus, dum profitetur delegatos apostolicos, si a pontifice mittendi iudicentur, *habere auctoritatem ejus a quo destinati sunt*, jus utique in hisce causis non a concilio tributum, sed ipsi pontifici competens satis declarat; quod quidem jus in appellationibus non tam Occidentis quam Orientis ad solum primatum referri potest, quo Romanus antistes omnibus et Orientis et Occidentis episcopis non solo ordine, sed jurisdictione etiam præsidet. Jus autem appellationum quatenus in primatu radicem habeat, capite sequenti patebit. Cum Valentinianus III imperator in epistola Chalcedonensi collectioni inserta, quæ inter epistolas Leonis censetur epist. 55, asseruit Flavianum Constantinopolitanum episcopum a pseudosynodi Ephesinæ sententia ad Romanam sedem appellasse *secundum solemnitatem*, seu, ex Græco *secundum solemnem usum conciliorum*, qui scilicet præsertim post Sardicensem canonem invaluit, hujus rei originem non concilio Sardicensi, sed primatu attribuit. Memorato enim primatu ob quem Romanus episcopus *locum habet et facultatem de fide et sacerdotibus judicare*, subdidit: *Hac enim (primatus) gratia secundum solemnitatem conciliorum et Constantinopolitanus episcopus eum (Romanum antistitem) per libellos appellavit.*

sunt edita, etc. Sicut ergo canones Africani certo Latine editi sunt, ita etiam Sardicenses.

14. Falsum est secundo nihil de appellationibus decrevisse Sardicenses Patres, sed tantum retractationis seu revisionis causæ decernendæ potestatem fecisse Romano episcopo, ut demonstrat illustrissimus Petrus de Marca de Concord. l. vii, c. 3, et ex ipsa canonum Sardicensium lectione manifestum fit. Si jungatur hæc propositio cum præcedenti, aperta contradictio incurret in oculos. 953 Ibi enim Sardicensi tribuitur origo appellationum, de quibus hic nihil decrevisse traditur. Quod si can. 3 appellatio proprie dicta non memoratur, eam tamen ipsa lectio septimi aut quinti canonis manifestam facit; et revisionis seu retractationis iudicium, cum a superiori auctoritate Romanæ sedis, ut hic accidit, *dati iudicibus*, etc., instituitur, reipsa appellationis iudicio congruere nemo negaverit, nisi qui in synonymis vocibus inaniter velit ludere et fucum imperitis facere. Error Quesnelli ex eo dimanavit quod cum Marca existimaverit Romanum episcopum vi istorum canonum debuisse causam committere prioribus iudicibus, quibus alios et finitimos episcopis adjungeret, vel etiam legatum; ubi autem priores iudices debent novo iudicio suos quoque calculos dare, non propria appellatio, sed mera revisio ab iisdem vocatur. At quam hæc hypothesis falsa sit ex præmissa canonum explicatione quisque intelliget: finitimos enim episcopos designandos canon. 7, al. 5, aperte tradit, eodemque sensu accipienda sunt illa can. 3, *dei iudices*: de prioribus autem iudicibus admittendis ne verbum quidem. Quod porro solam retractationem in ipsa provincia decernendam a Sardicensi approbatam Quesnellus præsumit, ex canone 4 falsum evicinus paulo ante; idque confirmat ipsa immediate subsequens observantia, canonum et legum tutissima interpretis: nonnullæ enim appellationum causæ superiori capite indicatæ, Romæ definitæ leguntur, adeo ut nec Celidonii causa sit primum huiusmodi exemplum, nec S. Leo in hoc iudicio ab ipsa Sardicensi disciplina recesserit.

15. Ex eodem antecedenti capite patet etiam falsum, quod a Quesnello subjicitur, hanc synodum statim non fuisse receptam ab Orientis, immo nec ab Occidentis episcopis. Exempla enim quæ ibidem indicavimus, etsi pauca ob monumentorum inopiam, satis tamen Sardicensem disciplinam in Oriente tum in Occidente receptam probant. Advertendum vero hæc in re maxime est, Sardicenses canones non præcipere appellationes ad Romanum episcopum in omnibus causis, ita ut prohibeantur aliæ novi iudicii viæ quæ in provinciis obtineant; sed eas, ubi interpositæ sint, iure interjectas, et a pontifice, vel per delegatos iudices, vel per se dirimendas probare. Itaque ut hæc disciplina recepta ostendatur, haud opus est multa statim subsecuta harum appellationum exempla proferre; sed sufficit ea, licet pauca indicasse, quorum memoria superest. Qui autem non receptam affirmare audeat, exempla causarum debet producere, in quibus appellationi Orientales et Occidentales restiterint. Aliquid hæc in re ex solis Afris opponi potuit, quod tamen quatenus nihil obsit paulo post explicabimus. Ex cæteris autem Occidentalibus aut ex Orientalibus nihil, nisi forte eorum iniquorum hominum obtrudantur molimina, qui Romano, circa S. Athanasium iudicio etiam post Sardicensem synodum perverse restiterunt.

16. Quod porro Quesnellus addit, Orientales ob hanc forte causam concilii istius canones in suas collectiones non retulerunt, sicut nec Gallicani, primum quoad Orientalium collectionem seu codicem canonum quomodo probare possit non intelligimus. Græcus quidem codex, quo usus est Joannes scholasticus Antiochenus, postea patriarcha Constantinopolitanus, auctor sexti sæculi, hos canones continebat. Neque credendum est Christophoro Justello, qui Græcum canonum codicem sine Sardicensibus edidit. Hæc enim Justelliana collectio in nullo Græco exemplari ab ipso inventa, sed ex ingenio compacta fuit. Titulus eidem præfixus *Codex canonum*

universæ Ecclesiæ, cum falsissimus sit, ut Coustantius, fictionem satis prodit. Nulli ms. exemplar laudat, nisi regio codices cum commentariis Zonaræ et Balsamonis emendandum Græcum Tilianæ editionis textum. Hinc codex a Justello editus reipsa id codices Tili, Zonaræ et Balsamonis, in quod dicenses canones leguntur, et ex toto Justo iudicio arbitrarie omissi fuerunt. Citatur codex Stephani Ephesini omnino congruo prætenso *codice Ecclesiæ universæ*; et quod affirmari ex eo patet quod ipse Justellus non potuisse nancisci in præfatione pag. Biblioth. juris canonici veteris Exessus si quidem codex, quem Dionysius Exiguus La didit, Sardicensibus caruisse videtur, ut ex epistola ad Stephanum Salonitanum colligitur. At num similiter alii Græci canonum codices caruerint, affirmari nequit, cum laudatur Antiochenus, 855 qui paulo post Dionysium sæculo floruit, vetustius utique exemplar nescit, quod cum aliis canonibus Sardicenses habet. Hoc sane canones Græce scriptos, ab iisdem tempore apud Græcos extitisse suadet ordo istorum canonum diversus a Latino, qui canones, qui a Latinis omissi, cum Latini sumi non potuerunt. Hinc etiam Latinam et interpretationem ante annos mille et amplius in antiquissimo ms. Veronensi 55 reperiatur quæ ex Græco codice sumpta fuit, ei ut videtur, quem Socrates, Sozomenus, Theodoretus Patres Chalcedonenses habuerunt, uti tomis ostenditur; unde hos canones saltem codicibus etiam Chalcedonensis tempore accessos fuisse manifestum est. Præterea Patres Constantinopolitanæ in epistola ad Damasianos num. 5, unum ex Sardicensibus allegarunt non obscure, licet Nicæni nominant, unde hi canones apud Græcos hoc tempore usui fuisse noscuntur. At de his plura disserentur laudato tomo III in tractatibus *Collectionibus* part. 1, cap. 1, et præ-

17. De Gallicanorum porro collectione, sicut canones falsissimum est quod Quesnellus firmat. In omnibus enim antiquis Gallorum codicibus Sardicenses canones reperiuntur, quod Quesnelliana, Colbertina 1868, a Coustantio in præfatione tom. I Epist. Rom. pont. n. 1 tenet et Morbacensi, cui similis est codex Palatinus 574. Hæc autem postrema collectio et puriorem Gallicanæ Ecclesiæ exhibet, quippe præter Nicænos et Sardicenses in Romanorum consuetudinem Nicænos, nullos alios canones nisi Gallicanos plectitur; unde Gallicana Ecclesia æque antiquis temporibus non Antiochenos, sed Nicænos recepisse cognoscitur. Hic autem animus dum maxime est quam longe a veritate et fide Gallicanorum codicum fide aberret Qui dum part. III, c. 1, S. Hilarium *pro canonum* utique receptorum in Galliis, Læca causa Romæ restitisse commemorat, eo causam Celidonii *novo rursus iudicio ventilari recepti tum in Galliis canones non sinebantur* capite tertio; Antiochenos canones, quod appellationes excludi opinatus est, intellexit, qui tamen in Galliis non fuerant recepti, vero Sardicenses, quibus appellationes appellationes non receptos in Galliis traducit, qui tamen Nicæni honore in omnibus Gallicanis codicibus inveniuntur. Nonne id est verum et falsum, et falsum tamquam verum traducit?

18. Neque reponatur Quesnellum, cum Sardicenses canonum codici insertos, in publicum codicem a Gallicana Ecclesia in modo approbatum, qualis nullus ex memoratis Hæc enim hypothesis de codice publico pr-

bus, de quibus nunc loquimur, inanissima A
 bus enim ejusmodi codex tunc exstitit, et hac
 non tam Sardicenses quam Nicæni canones,
 memoratis codicibus pari modo describuntur,
 illo alio codice publica Gallicanæ Ecclesiæ
 late approbato ostendi queunt, dicendi essent
 anis non recepti; quod sane absurdissimum
 amquam Sardicenses canones a Gallicanis
 modo receptos etiam in synodo quis negave-
 nsideret aliquot episcopos Galliæ interfuisse
 lio Sardicæ, ubi iidem canones constituti
 oporum subscriptionibus firmati fuerunt.
 que prodest Quesnelli conjectatio ad exclu-
 a Gallicanis codicibus canones Sardicenses;
 rum nulla est mentio in Leonis epistola ad
 ises (*Epist. 11, nunc 9*), ubi de violato (ut
 lat) appellationum jure adversus Hilarium
 itur. Numquid enim negativa ejusmodi con-
 quæ multis de causis nutare potest, certis
 ius Gallorum codicibus, qui Sardicenses B
 t canones, præferri potest? S. Leo autem
 hos canones in laudata epistola præterivit,
 a tam consuetudini quam altiori primatus
 andum putavit. Cæterum Valentinianus, qui
 a Hilarii causa ex Leonis relatione ac senten-
 tiam novellam edidit, eos canones satis indi-
 um initio præmisit *sacræ synodi auctoritatem*.
 aliquum est ut de Afris nonnulla observe-
 os Sardicensi disciplinæ 957 adversos Que-
 tribus in capitibus 14, 15 et 16 obrudit. At
 ane ex Africanorum resistantiam proferre,
 de Afrorum, sed de Gallicanorum discipli-
 stio est, cum præsertim hi Sardicenses ca-
 uis codicibus insertos receperint, illi vero,
 stiterunt, plane ignorarint. Causa nimirum
 Africani post Sardicense concilium appel-
 lus obstiterunt, fuit Apiarii. In hac autem
 se, quia ignorabant Sardicensium decreta,
 videnter evincit, quod cum illa a Romanis
 licæna opponerentur, non solum scripserunt
 ola ad Cælestinum hos canones non repe-
 titerunt, plane authenticis, verum etiam in-
 se alias pariter synodos expendisse, addi-
 in nulla invenimus Patrum synodo constitu-
 : quibus manifestum fit acta Sardicensia, in
 illi canones inventi fuissent (a), pro diligen-
 : adhibita nusquam reperisse. Nullam quippe
 bardicensem synodum tunc Africanam nove-
 si illam quam Arianam Sardica discedentes,
 soli habuere, cujus encyclicas illi per frau-
 rdicæ nomine prænotaverant; unde Augus-
 b. III in Creseon. c. 34, scripsit: *Disce ergo
 scis, Sardicense concilium Arianorum fuit,
 tum jamdiu est*. Qui vero ea de causa restite-
 i Sardicensis concilii canonibus, quia in nulla
 orum Patrum synodo eos invenerunt, proprie
 udiarunt ejus synodi canones; sed potius
 runt se eos fuisse recepturos, si cognovissent
 bardicensem synodum, et in hac eos canones D
 issent. Id fatetur ingenue etiam Constantius
Epist. Rom. pag. 1062, not. e, qui alias ap-
 nibus ejusmodi nequaquam favet; unde in
 e ad hæc Africanorum verba scribit: *Hoc
 i in Sardicensi synodo, cui Gratus Carthagi-
 piscopus interfuit, statutum fuisse comperissent,
 videtur negotio suscepissent*. Et iterum not. d
 45 Zosimi id ratione confirmat (*ib. pag. 982*):
 i (Zosimo) erat, Afris, qui in Carthaginensi II
 can. 10 profitentur, atque cod. can. Ecclesiæ
 13 repetunt: « A nobis veterum statuta debere
 n; Sardicensis synodo proponere auctoritatem:
 si metuendum erat ne decreta respuerent, quæ
 m suum (adde ex Anathasio, et triginta quinque
 iscopos Africanos) vel præsentia vel subscrip-
 omprobasse didicissent. Tantum ea de causa

A decretis illis quæ Zosimus Nicæna appellat, conce-
 dere se non posse epist. 2 ad Cælestinum num. 4 scri-
 bunt: « Quia, inquit, in nulla invenimus Patrum
 synodo scriptum. » Si hoc tam gravi in synodo consti-
 tutum reperissent, eos statim Zosimi voluntati obs-
 cuturos fuisse quis dubitet? Id ipsum etiam fatetur
 Tillemontius art. 324 Augustini Vita, tom. XIII,
 pag. 864. Cum vero Gallicani antistites eos cano-
 nes perspectos haberent, et in suis quoque codici-
 bus recepissent, ex ipsa Africanorum mente non
 poterant resistere; ac propterea Africanorum resi-
 stentia pro æquali resistantia Gallorum nihil con-
 cludit. Illud vero mirum et ineptum maxime accl-
 dere debet, quod ab iis ipsis qui canones Sardicenses
 a gravissima et antiquissima synodo editos nor-
 runt, at in omnibus tum Latinis tum Græcis cano-
 num codicibus jam receptos fatentur, contra appel-
 lationum jus Romano pontifici in iisdem assertum
 nihil frequentius quam Africanorum resistantia
 obrudatur. Præclare in hanc rem Nicolaus Conne-
 nus Papadopolus in *Prænotionibus mystagogicis* res-
 pons. 6, sect. 2, n. 15, pag. 366, Græcos Photianos
 refellit. *Zosimi assertio*, inquit, *si Africanos non con-
 vincerat Sardicensis ignaros, num non convincat Pho-
 tianos gnaros Sardicensis concilii, quod et recipiunt et
 ad vim disciplinæ canonicæ recipiunt? ... Dicebant
 Africani... ejus canones nullos agnoscimus, nec eorum
 penes nos aliquis est. An id ipsum vos quibuslibet affirma-
 re, cum synodi Sardicensis canones vobis Harmenopus
 passim objiciat, Photius, Balsamon, Aristenus,
 Margunius, cæteri denique quotquot canonum expla-
 nationem delibavere, omnes enucleant? Nihil ergo
 quod attinet ad id de quo agimus Africanorum vobis
 prodest Patrum sententia*. Quæ si contra Græcos
 schismaticos valent, multo fortius valere de-
 berent ad revincendos eos Latinos qui a schismate
 alienissimi, Sardicenses canones a Latina præsertim
 Ecclesia receptos inficiari non possunt.

C 21. Secundo falsum est Africanos cum ex ignora-
 tione veræ synodi Sardicensis restiterunt canonibus
 in communitario Zosimi descriptis, re ipsa ea mente
 659 iis restitisse, ut excluderent episcoporum appel-
 lationes, de quibus hic sermo est. Ex nonnullis
 quidem verbis epistolæ Afrorum ad Bonifacium pon-
 tificem suspicio oriri potest non levis, eos, dum
 restiterunt canoni Sardicensi 5, alias 7, in quo de
 episcoporum appellationibus agitur, ad has quoque
 appellations repellendas restitisse. Ut autem omnis
 ejusmodi suspicio depellatur, qua de re quæstio tunc
 fuerit, et quatenus canon de appellationibus episco-
 porum in disputationem venerit, enucleatus quam
 hactenus factum vidimus, explicandum est. Appel-
 latio ad Romanum pontificem, ob quam magna inter
 Africanos et Romanos exstitit quæstio, non alicujus
 episcopi, sed Apiarii presbyteri appellatio fuit, quam
 ut omnino novam et Africanæ disciplinæ contrariam
 episcopi Afri adeo tulerunt moleste, ut quod num-
 quam antea fecerant, statim in synodo an. 418 ex-
 presso canone 125, apud Dionysium interdixerint,
 ne presbyteri aut alii inferioris ordinis clerici appel-
 lent *ad transmarina judicia*, quo nomine Romani
 episcopi soli Afrorum superiores intelligi poterant.
 Hoc præcipue decretum pontificem Zosimum, ad
 quem Apiarius confugerat, sollicitum reddidit. Cum-
 que præsentiret Afros post hujusmodi decretum dif-
 ficiliores futuros, ut negotium facilius transigeret,
 hanc appellationem in Africa terminandam censuit,
 eoque propterea non unum, sed (quod in rebus ma-
 ximi momenti fieri solet) tres legatos transmisit,
 Faustinum episcopum Potentiæ, Philippum et Ael-
 lum Romanæ Ecclesiæ presbyteros, qui una cum
 episcopis vicinis de ea causa cognoscerent et judi-
 carent. Quod presbyterorum appellationes ab epi-
 scopis vicinis dijudicarentur, Afri displicere non
 poterat; nam in ipso concilio anni 418 hæc earum-

infer not. 5, tom. præced. (Col. 1515, n. b) in Quesnelli observat. ad epist. 13.

dem appellatio num cognoscendarum ratio præstituta fuit can. 125, apud Dionysium. *Placuit ut presbyteri, diaconi vel cæteri inferioris ordinis clerici in causis quas habuerint, si de iudiciis episcoporum suorum questi fuerint, vicini episcopi eos audiant, etc.* Id vero unum quod Africanos hac in re permovere poterat, fuit delegatio apostolica, qua appellationi satisfaciendum laudatus pontifex duxerat. Hanc vero, quæ nova Africanis erat, ut Zosimus approbatam suaderet, canonem 5 Sardicensem, qui ejusmodi delegationem præstituit, una cum aliis duobus canonibus Sardicensibus Nicænorum nomine (ut in codicibus Romanæ Ecclesiæ erant in scripti) commonitorio inseruit secundum eum ordinem quo in iisdem codicibus legantur: hac enim de causa canon 5, al. 7, *de appellationibus episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ sacerdotem* primum locum in commonitorio habuit, secundum autem canon 8, *ne episcopi ad comitatum impertune navigent*, ac tertium canon 17, *de tractandis presbyterorum et diaconorum causis ad finitimos episcopos, si a suis excommunicati perperam fuerint*.

22. In commonitorio simplices canones inserti. Eorum autem usus in quæstionem de qua agendum erat, legati non per scripturam, sed verbis significatus fuit. *Injuncta enim nobis sunt, inquit Faustinus in synodo ap. 419, a sede apostolica aliqua per scripturam, aliqua etiam in mandatis... sicut in gestis superioribus meminimus.* Utinam superessent hæc anterioris synodigesta, cum scilicet laudati legati Africam ingressi, Patres, qui citius congregare potuerunt anno 418 antequam cogeretur plenaria synodus anni 419 convenerunt, ac suam legationem de Apiarii appellatione exsequentes memoratos canones in commonitorio descriptos produxerunt, eorumque usum in rem de qua agebatur verbis exposuerunt. Hinc enim palam fieret quo sensu canon præsertim de appellatione episcoporum causæ appellationis presbyteri aptatus fuerit. Magna et diuturna disceptatio prolixis gestorum voluminibus contenta traditur in epistola Africanorum ad Bonifacium n. 1 et 3. In synodo anni 419 hoc unum a Faustino indicatur, in laudatis anterioribus gestis actum fuisse potissimum *de Nicænis canonibus, ut conserventur et constituta eorum et consuetudo; quia aliqua ordine et canone tenentur, aliqua consuetudine firmata sunt.* Quorsum isthæc canonis atque consuetudinis distinctio in appellationem Apiarii? Hæc, ut credimus, innuit canonem de appellationibus episcoporum ad Romanum pontificem in presbyteri causa eo sensu fuisse productum, ut eodem canone approbata cognosceretur apostolica delegatio in appellationibus; consuetudinem vero fuisse adjectam ea forte de causa quod hæc eadem delegatio probata in appellationibus episcoporum, usitata quoque esset in presbyterorum aliorumque clericorum appellationibus; **¶ 61** siveque Africanis episcopi non obniterentur, si quod de primi generis appellationibus decretum fuerat, in appellatione Apiarii presbyteri recipiendum esset, cum præsertim legati sedis apostolicæ hac de causa missi in Africam, non soli, sed una cum episcopis vicinis juxta ipsam disciplinam Africanam deberent judicare, uti alter Sardicensis canon commonitorio inseruit statuit. Ita sane commode intelligitur quo æquissimo sensu uterque canon 7 et 17 in hac causa productus fuerit, cum alias ambo inepti fuissent. Solus enim canon Sardicensis decimus septimus, cum de appellatione quidem presbyterorum ad finitimos episcopos, non autem ad Romanum pontificem decernat, ad hanc appellationem ab Apiario interpositam, de qua erat quæstio, nihilum pertinuisset; multo autem minus contulisset canon Sardicensis quintus, alias septimus, si non eo sensu quem exposuimus appellationi presbyteri aptatus fuisset. Igitur ne hi duo canones præter quæstionem, quæ Africanos maxime sollicitabat, circa inferiorum clericorum appellationes allegati dicantur, et ne delegationi apostolicæ et concertationi cum Africanis occasionem

A dedisse credatur alia quæstio de episcoporum appellationibus, de qua nullum in his circum indicium est, usus et explicatio propositi prababiles judicabuntur.

23. In hac autem tota disceptatione Africa spexisse videntur, nec canonem 5, alias 7, de statione ad Romanam sedem, nec consuetudine legati ingesserant, suffragari in causa Apiarii dem ille canon de episcoporum, non autem clericorum aut aliorum inferioris ordinis clericorum appellationibus loquitur; consuetudo autem ipsum obtinere dictum fuit in istorum appellationibus, etsi forte alibi, seu in Italia vigeret, non tamen in Africa, ubi sola omnibus nota Nicæna synodus custodiebatur, in quibus nihil tale invenitur indicare arbitramur illa Afrorum verba in lit Bonifacium papam, quibus num. 4 hunc ro *quemadmodum ea apud Nicænam a Patribus constituta sunt, sic ea a nobis facias custodiri apud vos ista quæ (legati) in commonitorio attulisti facias exerceri*; et cum infra num. 5 petunt utur his canonibus, si vere Nicæni non sint, o etiam *eo ordine vel apud vos in Italia custodiantur*. Hinc etiam in epistola ad Cælestinum num. 1: *Patrum definitione, inquit, hoc Ecclesiæ decretum est Africanæ; quia nimirum canon de appellatione episcoporum, etiamsi verus esset, ad presbyterorum causas non pertinet, nec ad istorum appellationem ulla apud Afros consuetudine extensus fuit.*

24. Neque tamen negarimus occasione hujusmodi, qui de episcopis statuit, disceptationem potuisse deflectere ad ipsas episcoporum appellationes, quatenus eo canone proponuntur enim episcopos Romam provocare, ibique suam audiri Africanam disciplinam, ut mox ostendit non interdiceret, et consuetudo etiam aliquoties ad appellationem probaret, hæc tamen delegatio apostolicæ methodus nova prorsus accidit. Episcopi ex ea, si semel reciperetur, Africanæ disciplinæ non nihil præjudicii timerent. sive quod hæc quæstiones fierent hujusmodi appellationes, si ex Faustini exemplo, qui Apiario faverat, admetuerunt, sive alia quacumque de causa, hanc methodum proponenti fortassis se obicerent, non ut excluderent omnes appellationes episcoporum, sed ut hanc novam delegationis methodum impedirent. Hoc sensu cum ipsum canonem exsequendum polliciti sunt in epistola ad Bonifacium quoad in Nicænis diligentior inquisitio fieri indicarunt se nolle cogi ad hanc methodum cæno canone constituta non sit, quippe quæ licet in Italia, Africanis ignota erat. Ita nulla de episcoporum appellationibus, nisi quoad

25. Has quidem appellationes alia methodo Africa fuisse receptas, aliquot episcoporum appellationum documenta manifestant. Antonii episcopi salensis appellatio, cui tantum abfuit ut Africanis sisterent, nec quidquam in eam vellent prodire. S. Hilarius fecisse creditur ne præjudicium Africanis crearent; quin potius ipse Numidiæ primæ commendavit Bonifacio, ac deinde ad Cælestinum *universas retulit*; et Augustinus gesta transrationes adjecit quibus æquissimum pontificium promoveret. Quid porro dicendum de trilinguis causis quas uti recentiores Augustinus laudat illa **¶ 62** Laurentii potuit accidere post comitatum Maii an. 419, cui ille subscriptus creditur, non tamen etiam aliæ duæ: incredibile enim est tres e generis causas ex una provincia Cæsariensis intervallo repente Romam delatas, et simili nomine definitas, si nullæ umquam antea delatas. Igitur Prisci et Victoris causas, quæ antea sam Laurentii ab Augustino referuntur, post incidisse affirmari nequit, nisi ex hypothesi delatis antea episcoporum appellationibus; quæ sumi quidem potest, probari non potest. Quæ conjectura Laurentius ab Augustino nuncupat

io esse creditur Laurentius Icositanus, qui can. 419 subscripsit tamquam *legatus provincie rianensis*, eandem Priscus appellatus primo loco uzio (*Tom. III. Concil. p. 211*) creditur *Priscus ensis* subscriptus collationi an. 411, n. 243, cupiscopatibus ad provinciam Cæsariensem pariter nuisse cognoscitur ex notitia provinciarum et itum Ecclesie Africanæ. Quod si quis opinetur ifanicas Prisci et Victoris causas incidisse, vel istino cognitæ fuisse ante causam Apiarii, cum n Augustinum aliosque episcopos (a) in juncta a no ecclesiastica necessitas traxerat in Mauritiam, diuque ipsos ibidem modo hic modo illic detinet, non videmus quomodo revinci possit. Quid alia a suis temporibus *remotissima* ejusmodi ap- tionum et judiciorum Romanæ sedis exempla Augustinus in eadem epist. 209 indicat, quæ tioribus exemplis contentus prætermittenda rit? Quænam porro *remotissima* exempla hic stinus significat? Suburbicarias causas primæ tionis hic intelligere merum est somnium. Si B Afris communis Italiae disciplina ac Sardicenusus erat ignotus, ut paulo ante vidimus, multo s ignotæ esse debebant causæ suburbicariæ, ea- Africano scriptori inquirere atque cognoscere soile fuit. Hæc igitur *remotissima* exempla æque entia, quæ Augustinus subjeoit, ad Africam per- t; alias *remotissima et externa*, dixisset, *non rem, recentia et nostra commemorabo*. Hæc porro ana *remotissima* exempla æque ac *recentia* ad olicam sedem delata, non primæ, sed secundæ tionis judicia respiciunt: nisi quis forte pri- quoque Africanarum causarum cognitionem no pontifici aliquando tributam putet. Exstite- igitur Africanæ aliquot vetustiorum appellatio- causæ, in quibus apostolica sedes secunda cone vel *judicavit*, eo adhibito moderamine quod ima cognitione captum non fuerat; *vel*, si in pri- gnitione adhibuit, *aliorum judicata firma-* C *leque dicas ex hoc Augustini testimonio, qui ab isitione vetustiorum exemplorum abstinuit, in- non posse aliqua ejusmodi judicia re ipsa præ- sse. Etsi enim affirmari certo nequeat num re- ra exempla Augustinus requirens, aliquas ejus- is, quæ in rem suam facerent, reperturus fuis- ine tamen certo soquitur eum putasse aliquas sse inveniri; quod ipsi exploratum ac omnino m præsumit, episcoporum causas secundæ con- nis ex Africa vetustiori æque ac recenti ætate ostolicam sedem fuisse delatas, quæ utique ad imptæ permissionis tempus referri nequeunt. anterior profecto est ejusdem Augustini epist. qua hæc de Cæcilianæ Carthaginensi et de col- gis episcopis Africanis scribuntur num. 7: *Ne- um de presbyteris aut diaconis aut inferioris or- clericis, sed de collegis agebatur, qui possent alio- llegalum judicio, præsertim apostolicarum Ecclæ- n, causam suam integram reservare*. Agebatur m de episcopali causa, in qua magna erat inter D licos et donatistas Africanos episcoporum ac ntiarum divisio. Sed non in has peculiare cir- tantias Augustinus refert rationem deferendi ii ad apostolicas Ecclesias (quo nomine Roma- ntelligi ex contextu aliisque testimoniis mani- n est), sed quia illi quorum causa agebatur, non presbyteri aut diaconi, etc., sed episcopi; ubi i significatur ex ipsa Africanorum disciplina li- eorum causam ad apostolicam sedem deferre, episcoporum esset causa, non presbyterorum eonorum, etc., quibus solis ad transmarina gere Africana disciplina non ferebat. Nullum certe decretum invenitur contra epi- rum appellationes, sicuti adversus illas cleri- o inferioris ordinis primus canon insertus legi-*

atur synodo anni 418. Id autem istis hoc primum tem- pore interdictum fuit occasione appellationis Apiarii, quia hos ad transmarina judicia provocare contra di- sciplinam 965 et usum erat; episcopis autem non item, qui pluribus exemplis semper receptum fuerat, cum præsertim a Grato Carthaginensi totius Africae prima e, aliisque Africanis episcopis signati fuerint canones Sardicenses, qui episcoporum appellationes probabant. In synodo Hipponensi an. 393, ac in Car- thaginensi an. 397, omnibus tum episcopis tum cle- ricis concessum fuit *ut a quibuscumque judicibus ecclesiasticis ad alios judices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, provocaretur*. Si clerici de sui episcopi judicio querentur, poterant ad vicinos episcopos provocare, et iterum ab his confugere ad synodos plenarios Africae, vel ad primates suarum provincia- rum. Hinc ipsos, si forte gravati fuissent, appella- tionis subsidium non deerat in ipsa Africa, ut ne ad judicia transmarina confugerent. Cum autem causæ episcoporum prima cognitione afferendæ essent ad primatem vel ad concilium universale Africanum, ut post Hipponensem synodum canone 19 synodi Car- thaginensis an. 397 constitutum fuit, ne his solis alterum judicium denegatum credatur, provocatio ad Romanum pontificem interdicta esse non potuit.

27. Neque reponas hoc interdictum indicari in concilio Carthaginensi an. 419, can. 28, apud Dionysium, ubi repetito iisdem fere verbis canone an- terioris concilii an. 418 (apud eundem Dionysium can. 425), quo presbyteris et reliquis clericis prohibetur ne ad transmarina judicia confugiant, additur, *sicut et de episcopis sæpius constitutum est*. Non desunt magni nominis auctores etiam Galli qui hoc addita- mentum *sicut et de episcopis sæpius constitutum est*, per- peram intrusum existiment, cum absit a simili canone anterioris concilii an. 418, unde totus hic canon sumptus est; nec verisimile sit hanc particulam ad- ditam fuisse a Patribus in concilio an. 419, in quo iidem scribentes ad Bonifacium pontificem, protesta- bantur se illam disciplinam appellationum interim servaturos, quoad de Nicæni concilii exemplaribus certiora responsa afferrentur. Addunt præterea videri ineredibile si de episcoporum appellationibus sæpius constitutum fuisset, nullum ejusmodi canonem repe- riri in tot canonibus qui ex tam multis Africanis conciliis supersunt, et de episcoporum judiciis statuunt; cum de vetitis presbyterorum et aliorum in- ferioris ordinis clericorum appellationibus aliquot canones repetiti inveniantur. At suspicandum non credimus de addimento in his verbis, quæ non solum leguntur in collectione Dionysii, verum etiam in tribus aliis antiquis collectionibus, quæ ex diversa divisione canonum ejusdem synodi Carthaginensis an. 419 aliam originem præferunt, uti sunt collectio- nes Vat. Regiæ 1997, Barberina 2888, et Lucensis similis Colbertinæ 784. Immo ex his collectionibus splendendum est aliquid quod hoc in canone apud Dionysium non legitur, sicut nec legitur in textu Græco codicis, ut vocant, Ecclesie Africanæ, qui vere non est nisi Græca Africanorum canonum ex Dionysio versio. Sic enim ibidem num. 33 hic canon producitur: *Item placuit ut presbyteri, diaconi vel cæteri inferiores clerici in causis quas habuerint, si de judiciis suorum episcoporum questi fuerint, vicini epi- scopi eos cum consensu sui episcopi audiant, et inter eos quicquid causæ fuerit definiant adhibiti ab eo epi- scopi. Quod si et ab eis provocandum putaverint, non provocent ad transmarina judicia, sed ad primates suarum provinciarum, aut ad universale concilium, sicut et de episcopis sæpius constitutum est. Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra eam- dem provinciam in communionem suspiciatur*. Desunt in Dionysio voces *vel ad universale concilium*. Hæc autem non debere omitti patet ex verbis epistolæ

oporum et clericorum agitur, sed diverso modo. A de clericorum appellatione sermo est, hæc ne modo admittantur pontificem rogant; *Presbyteri*, inquit num. 3, *et sequentium clericorum im-* *refugia, sicut te dignum est, repellat sanctitas* *quia et nulla Patrum definitione hoc Ecclesie de-* *um est Africanæ;* quod idem est ac dicere quia canones a Faustino allati ad has appellationes pertinent. De appellationibus vero episcoporum nates num. 2, non ut absolute repellantur, sed *icilius* recipiantur, efflagitant: *Deprecamur ut* *eps ad vestras aures hinc venientes non fecilius* *latis, nec a nobis excommunicatos in communio-* *ultra velitis excipere.* De episcopis autem hic onem esse ostendunt sequentia, quibus post atum Nicænæ synodi decretum hanc rationem ciunt: *Nam etsi de inferioribus clericis vel laicis* *et tibi præcaveri, quanto magis hoc de episcopis* *observari, ne in sua provincia a communione sus-* *a tua sanctitate præpropere vel indebite videan-* *mmunioni restitui?* Et dein ad clericorum appella- *tionem transeunt: Presbyterorum quoque, etc.,* ubi *ula quoque præcedentia non de clericis, sed de* *opis dicta fuisse confirmat. Quid autem hæc di-* *loquendi ratio circa episcopos et clericos, nisi* *his, non vero illi interdicta fuit appellatio? So-* *uo petitione, ne episcoporum provocaciones fa-* *admittantur, cum nimis frequentis et abusibus* *runt prospicere, tum vero eas ex Africana di-* *na permissas, etsi rariores cuperent, se tamen* *prohibere indicarunt. Quod si eæ rationes in* *a epistola subjiciuntur num. 3, quæ æque de* *oporum ac de inferioris ordinis clericorum ap-* *tionibus probant, aliud est obiter rationes omni-* *omunes inserere, aliud est æque omnes abso-* *ecusare ac interdicere, quod de solis* **971** *orum appellationibus invenitur. Hinc forte has* *ies inseruerunt paragrapho ubi de clericis* *, non autem illi ubi de episcopis, quorum pro-* *ones cum Africana disciplina non vetaret, sa-* *se putarunt, si facilius non reciperent. Ex* *rgo epistola novum potius argumentum erui-* *quo episcoporum appellationes ab Africanis* *ta confirmentur.*

Hic porro animadversione dignam putamus rationem quæ hi episcopi clericorum appellationem restiterunt. Sive acta synodi an. 419, sive episcopi ad Bonifacium et Cælestinum in causa Apiarii legantur, ne verbum quidem detegetur quod olicæ sedis jus in iisdem causis in dubium vocet. Omnes rationes ad difficultates ob locorum iniquitatem, ad pericula dilationum et fraudum improborum abusus pertinent: quorum exempla a Apiarii appellatione demonstrata sunt. Licet iustissime depositus ob crimina Africanis, hoc tamen effugio sese protexit, ac Faustum legatum ita circumvenerat, ut ejus patronus s quam iudex videretur, cujus patrocinio fretus is post trium dierum disceptationem ad confessionem criminum compulsus fuit. Hoc tam funesto plo et abusu ad zelum excitati Africani Patres, imodi appellationes, seu verius reproborum clericum per fugia ex Africana disciplina interdicta ab olica sede omnino repellenda scripserunt. Etsi d prohibuerint jam inde ab an. 418, nihilo tamen non solum Faustinum et duos alios legati apostolica sede missos non repulere, sed eorum sententiæ acquiescentes Apiarium communioni uerunt. Adeo vero apostolicam auctoritatem in sis clericorum appellationibus venerati sunt, ut dem Apiarius post primam restitutionem anni i nova crimina relapsus, atque idcirco depositus Romanum pontificem iterum confugerit; licet legatio Faustini transmissa fuisset eo tempore am Africani certi erant inter Nicænos non reum canonem qui pro ea fuerat productus, ac de ea conditione amplius non tenerentur, qua i gerant solum usque ad diligentiorum Nicæno-

rum canonum inquisitionem; adhuc tamen in apostolicæ sedis observantiam eundem Faustinum legatum ut iudicem receperunt, et solum conquesti sunt cum Cælestino quod ille Apiarii patrocinium potius quam iudicium susceperit, et defensoris magis quam iudicis personam gesserit: hæcque de causa zelo iustitiæ ducti, meras rationes fraudum et periculorum efferentes, regarunt pontificem ne amplius reciperet appellationes ejusmodi, quæ ex abusu pravorum in perniciem vergunt, et ne uteretur hujus generis legationibus, quas in nulla synodo constitutas repererant, quosque his primis exemplis male cessisse experti fuerant. Ubique igitur intactum jus, et sola pericula ac scandala proposita, ob quæ modeste et humiliter restitere, ac ejusmodi appellationes interdicendas putarunt. Videant qua moderatione iis utendum sit, qui hac in re Africanis magistris ac duobus gloriantur, ac simul intelligant quam perperam hanc Africanorum resistantiam solis appellationibus clericorum transferunt ad episcoporum appellationes quas ab Africanis numquam vitatas et semper receptas ostendimus. Sed hæc obiter. Stet interim Afros episcopos restituisse quidem, sed modeste, ac intacto jure, inferiorum clericorum appellationibus: Sardicenses autem canones statuente de appellationibus episcoporum hac occasione repudiasse ex sola ignorantia, quoad methodum apostolicæ delegationis tantum; re ipsa tamen cum horum appellationes admitterent; eosdem canones olim a majoribus suis firmatos atque susceptos, quoad substantiam recepisse, licet per hæc tempora eos inducto præsertim Nicænorum nomine ignorarent.

31. Ex his porro evincitur falsitas illius proluxæ annotationis, qua Quesnellus caput 12 epistolæ Leonis ad Mauros eo peculiari nomine supposititium statuit, quia Lupicini episcopi Afri appellationem ad Romanum pontificem præfert, a qua Africanos abhorrentes ex documentis in Apiarii causa editis veluti certum traducit. Cum vero nos hoc caput omnino sincerum aliunde probarimus, hinc potius episcopali appellationum disciplinam ab Afriis haudquam repudiatam agnoscimus, cum præsertim nulla hac in re controversia excitata notetur, summaque erga Leonem Romanum pontificem Africanorum observantia ex toto epistolæ contextu elucescat. Cæterum si non hoc tempore, certe non multo post ipsi Sardicenses canones ab Africanis recepti videntur, eo **972** quod fortassis cursu temporis, sive accuratius inquirentes, sive doctis Romanis nos a Nicænis distinctos, ac Sardicensium nomine a Grato Carthagensi aliisque majoribus suis approbatos, ac in Carthagensi synodo ab eodem Grato laudatos tandem didicerunt. Quidquid autem de Africanis, quoad Sardicenses canones, quispiam existimet, nihil convincit pro Gallis vel cæteris qui Sardicenses canones in suos codices retulerunt, ut superius ostendimus.

32. Sardicensibus canonibus subjiciendæ sunt synodi Romanæ epistola sub Damaso scripta ad imperatorem Gratianum, et ejusdem Gratiani lex, quibus episcopali appellationum disciplina statuitur, et Celidonii appellationis præcipua ratio ac vindiciæ proponuntur. Concilium Romanum a Gratiano legem petiit, quo iudiciorum ecclesiasticorum ordo sæculari, ut aiunt, brachio protectus adversus renitentes firmaretur: et huic petitioni lex plane respondens edita fuit, quæ cum emendatior sic ac sensui conformior, ex ea Romanæ synodi in unico et minus emendato codice a Sirmondo inventæ lectio corrigenda est. Igitur in synodica Romani concilii Patres ab imperatore imprimis petunt, n. 9, *ut jubere pietas vestra dignetur,* *quicumque vel ejus* (Damasii pontificis, ut ex contextu atque ex ipsa Gratiani lege liquet) *vel nostro iudicio, qui catholici sumus, fuerit condemnatus, atque injuste voluerit Ecclesiam retinere, vel vocatus sacer-* *dotali iudicio* (ex lege Gratiani legendum, *ad sacerdotale iudicium*) *per contumaciam non adesse, seu*

ab illustribus viris præfectis prætorio Italiæ vestræ, sive a vicario accitus ad urbem Romam veniat. Cum unus esset præfectus prætorio Italiæ, et plures vicarii qui præfecto prætorio Italiæ suberant, error est manifestus in verbis *præfectis prætorio Italiæ vestræ et vicario*; ac præterea in subsequentibus deesse videtur membrum quod antecedentibus respondeat. Melius et integrius legitur in lege ex qua hic quoque synodice textus corrigendus, seu potius supplendus est: *Aut ab illustribus viris præfectis prætorio Galliarum atque Italiæ, sive a proconsulibus vel vicariis auctoritate adhibita ad episcopale iudicium remittatur* (quod membrum ad verba antecedentia vocatus ad sacerdotale iudicium refertur, et in synodica desideratur) *vel ad urbem Romam sub prosecutione perveniat.* Hæc de primæ cognitionis iudiciis, quoad loca Romæ viciniora. Subditur vero statim de iisdem iudiciis quoad loca a Romana urbe remotiora in laudata synodica, et totidem fere verbis in lege: *Aut si in longinquiore partibus hujusmodi emergerit quæstio, ad metropolitanum per locorum iudicia deducatur examen, vel si ipse metropolitanus est, Romam necessario, vel ad eos quos Romanus episcopus iudices dederit, contendere sine dilatione jubetur.* Cum non solum præfecto prætorio Italiæ, verum præfecto prætorio Galliarum, sicut et proconsulibus, Hispaniæ scilicet et Africæ, ac vicariis præfectorum præceptum tradatur, generalis utique disciplina hac lege exponitur, quæ totius Occidentis, ac nominatim Gallicanas Ecclesias spectabat. Et in locis quidem a Romana urbe non valde remotis ipsa quorumlibet episcoporum prima cognitio vel provinciali synodo, vel Romano antistiti asseritur: in remotioribus autem quoad episcopos tribuitur metropolitanano et subintelligitur cum suæ provinciæ synodo; quoad metropolitanos vero Romano pontifici, vel iis quos idem pontifex iudices delegaverit, et præcipitur ut si quis ad iudicium vocatus adesse noluerit, a seculari brachio compellatur. Tum de provocatione a iudicibus primæ cognitionis auditur: *Certe si vel metropolitanam vel cuiusque alterius sacerdotis suspecta gratia vel iniquitas fuerit, vel ad Romanum pontificem, vel ad concilium certe quindecim episcoporum finitimorum ei liceat provocare.* Dum provocandi seu appellandi rationes indicantur, quarum altera ad Romanum pontificem cuiuslibet libere conceditur, si iudices primæ cognitionis in suspicionem veniant. Celidonio autem Hilarius, qui metropolitanus ipsius non erat, et incompetens iudicium usurpaverat, suspectus esse potuit, necnon ejus causæ minus idonei iudicari poterunt etiam cæteri Galliarum episcopi, in quos eundem Hilarium maximam auctoritatem exercuisse non tam in S. Romani Vita quam in ipsa S. Leonis epistola innuitur; ac propterea vel ex hoc ad Romanum pontificem citius quam ad finitimos Gallicanos antistites provocare ipsi Celidonio maxime licuit. Neque refert utrum is ante an post iudicium Hilarii provocaverit. Nam præterquam quod ignotum est num ipsi Hilarii iudicio 975 interfuerit, certe cum licet ob suspicionem aliquam ante iudicium provocare, eidem multo magis licet post iudicium, si quoad gravamen antea suspicabatur, re ipsa post iudicium sibi obvenerit competerit; que quidem de causa appellationes etiam a iudicibus, de quibus antea nulla erat suspicio, omni jure conceduntur.

33. Inter ecclesiastici juris regulas referendæ sunt epistolæ decretales Romanorum pontificum, quas quidem Gallicanos veneratos suis collectionibus canonum inseruisse ante Dionysium, et vim statuti habuisse apud ipsos Quesnellus fatetur dies. 16 tomo III edenda, § 12, et ita fatetur ac si secus sentire sit *Apostolicæ sedis auctoritatem totis quinquecentis annis ab illis ita sprete credere, ut ante Dionysium de colligendis illis decretis non cogitaverint.* Et addit: *At meliora nos ac magis religiosa de Gallicanis aliisque Ecclesiis erga caput ac primatem suum existimamus.* Itaque in rem præsentem haud omittenda est epistola Innocentii ad Victricium Rothomagensem, quam

A sane iidem quoque codices ab eo laudati præferunt, sicut et codex Morbacensis, Palatinus 575 et Fossatensis qui puras Gallicanas collectiones continent. Victricium Romam venisse, ut aliquod crimen sibi per calumniam impositum Romano in iudicio purgaret, ex S. Paulini epist. 37 ad eundem scripta colligitur. Ea autem Innocentii decretalis Gallicano episcopo *normam atque auctoritatem* a Romana Ecclesia postulanti tradita, Galliarum Ecclesias potissimum respicit. In hoc autem cap. 3 statuitur ut majores causæ, inter quas sane iudicia de episcopis maxime censentur, *ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit, et beata consuetudo exigit, post iudicium episcopale referantur.* Id appellandi, ubi quis se injuste damnatum senserit, facultatem decernit, quam quidem et a Sardicensi synodo constitutam, et consuetudine confirmatam ostendimus. Paulo ante ibidem præceptum fuerat ut causæ etiam *superioris ordinis*, id est episcoporum, in concilio ejusdem provinciæ terminentur; nec alicui liceat a iudicio episcoporum provincialium ad alias convolare provincias, *sine præiudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri*; quod jus appellationum ad hanc Ecclesiam sartum tectum servat.

B 34. Concludam hoc caput ecclesiastici juris Constantinopolitani episcopi exemplo. Decretum fuerat in synodo Constantinopolitana 1 anni 381 episcopo Constantinopolitano *honoris primatus post Romanum episcopum, propterea quod urbs ipsa sit junior Roma.* Postea episcopus hujus urbis Nectarius, S. Joannes Chrysostomus, Atticus, Sisinius, et S. Proclus de episcoporum causis et appellationibus ex variis Orientis provinciis ad se delatis passim iudicaverunt; quod deinceps in Chalcedonensi confirmatum fuit can. 9 et 17. Id autem cum nullo jure per se attribui posset episcopo Constantinopolitano, qui ne metropolitanus quidem fuerat, sed Heracleus suffraganeus, suffulciri et defendi cœpit ex memorato canone concilii Constantinopolitani, ac si primatus honoris huic sedi tributus, quia est nova Roma, non merum honoris gradum, sed eorumdem privilegiorum participationem inferret, uti colligitur ex Chalcedonensis concilii act. 16, nec non ex ejusdem relatione ad S. Leonem. Quare sicut Romanus pontifex de episcopali appellationum causis cognoscebat, ita etiam Constantinopolitanum posse de iisdem cognoscere ex Constantinopolitanæ synodi decreto iudicatum fuit. Igitur hoc jus Romanæ sedi per hæc quoque ante Leonem tempora competens, ac præsertim in Occidentalibus episcoporum causis frequenti usu exertum notissimum esse debuit, ut simile jus in Orientis episcopos communicato sibi novæ Romæ honore Constantinopolitanus antistes exercendum putaret. Huic quidem juris prærogativæ Romana sedes plurimum restitit, non solum quia Constantinopolitanæ synodi canones olim nec noverat nec receperat umquam, verum etiam quia re ipsa hæc synodus nudum honoris gradum post Romanum episcopum, non autem jus ullum Constantinopolitanis detulerat. Mirum vero nobis maxime accidit, neminem succensere Constantinopolitanis episcopis, quod Orientalium appellationum jus nullo canone ipsis tributum usurpaverit solo colore unius canonis, qui merum honorem vindicabat, nonnullos vero usurpati juris accusare Romanos pontifices, cum illud jus exercere, quod ipsis antiquis Orientalibus ac Constantinopolitanis erat certissimum, et non tam consuetudine quam in Sardicensi concilio aliisque ecclesiasticis 977 documentis appetitissime asseritur. Quid si non hoc solo ecclesiastico, sed etiam divino jure appellationum causæ Romanæ sedi competant? de quo exploratissime capite sequenti statuetur.

CAP. VII. De appellationibus ad Romanam sedem ex divino jure: et quatenus appellationum jus in primatu radicem habeat. — 1. Hoc præceptum pontificii juris fundamentum est, cui et consuetudo et ipsum ecclesiasticum jus circa appellationes innititur; unde Va-

lentinianus III, in litteris ad imperatorem Theodosiam, quæ inter Leoninas sunt epist. 55, idem appellationum jus et ex consuetudine et a conciliiæ apostolicæ sedi tributum *hujus rei*, id est primatus, *gratia* in Flaviani causa, quæ appellationis causa fuit, eidem asseruit, ut in antecedenti capite vidimus. Hinc etiam Leo primatus jura ab Hilario violata, cum Cælidonii appellationi restitisse visus est, cap. 2, epist. 12, conquestus fuit. Quesnellus part. 1, c. 15, dum appellationum consuetudinem repudiatam probare studet, *hujus disciplinæ causam et originem in episcopalis dignitatis natura et sacrosanctis privilegiis fundatam* tradit, hoc est, in jure divino, quod *ius non scriptum* vocat. Hæc in hypothesi quoties vel antiqua vel recentiore disciplina episcoporum judicia per appellationem ad sedem apostolicam delata fuere, divinum episcopalis dignitatis jus violatum fuisset. Quis tantum commentum in animum usquam inducet? Interest igitur non minimum pontificium jus circa appellationes e divini juris primatu dimanans explicare et constituere, ne qua injuria episcopalis judiciis exinde illata credatur. Idem Quesnellus hoc ipsum aliquando perdidit; nam dissert. 16, quam tomo III inseremus, § 16, n. 4, aperte declarat Gallicanos, cum appellationes receperunt, *respectisse ad primatus pontificii dignitatem, ac potentiorum, ut Irenæus loquitur, principitatem*. Jam in canonibus Ecclesiæ Africanæ communis illa regula inseritur can. 15 apud Dionysium, *ut a quibuscumque iudicibus ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, provocare liceat*. Hinc appellationis jus ad Romanum pontificem in tota Ecclesia negari nequit nisi ab eo qui *majorem auctoritatem* supra quasilibet totius orbis Ecclesiæ eidem summo pontifici negare cum hæreticis et schismaticis audeat. Hæc autem *major auctoritas* primatui seu *potentiori principitati* referenda est. Quatenus vero hoc appellationum jus e pontificio primatu, ac proinde ex divino jure dimanet, ut facilius ac rectius intelligamus, in primigeniam ecclesiasticæ jurisdictionis originem paulisper intendendus est animus; et quid Christo circa pontificum Romanorum jus supra episcopos fuerit institutum, ante est perspicendum; neque enim jura melius quam ex ipsa institutione et origine cognosci possunt.

2. Omnes apostolos inter se divina constitutione fuisse æquales, uno Petro excepto, qui Christo deferente non meri ordinis, sed peculiaris jurisdictionis primatum supra omnes obtinuit, ac propterea neminem cæterorum apostolorum ex divino jure habuisse supra alios jurisdictionem, solum autem Petrum eodem jure divino eam habuisse, inter catholicos convenit. Cum porro eodem jure apostolis episcopi successerint, nec tamen majorem præ illis jurisdictionem, Christo instituyente, sint consecuti, Petro autem successerit Romanus pontifex, et cum eadem primatus jurisdictione successerit, consequens fit nullum episcoporum nisi solum Romanorum pontificem jure divino supra alios episcopos jurisdictionem acceperisse. Ad hanc autem jurisdictionem supra episcopos pertinet causas episcoporum cognoscere et judicare; id enim jurisdictionis est, quæ superiori tantummodo competit. Igitur ex Christi institutione ac divino jure nemo singulorum episcoporum de aliorum episcoporum causis potest cognoscere et judicare; Romanus autem potest: unde Valentinianus in laudata epist. 55 ad Theodosium inter primatus pontificii jura retulit *generalem potestatem de fide et sacerdotibus* (id est episcopis) *judicare*.

3. Hinc quidem nulli patriarchæ, metropolitæ nulli jure divino instituti sunt, quibus hæc jurisdictio eodem jure tribuatur; sed omnes ecclesiasticæ institutioni 79 sicuti originem, ita et auctoritatem referunt. Cum enim Petrus ejusque successores Romani pontifices nec ubique præsto esse, nec omnibus omnium episcoporum causis pro suo jure possent ubique opportune prospicere, ecclesiastica institutione

A provisum fuit ut in singulis provinciis singuli, et alii rursus in majoribus diocesis majorem, quam episcopatus fert, haberent auctoritatem, vi cujus inter cætera de episcoporum causis certa ratione ac modo cognoscerent, de quibus ex jure divino solus Petrus ac successores ejus cognoscere potuissent, et hæc ratione, quæ sane verisima est, jurisdictionis Petri ac successorum ejus peculiaris ex institutione divina, ecclesiastica quodammodo delegatione aliis communicata fuit. Tales sunt illi qui postea patriarchæ vel metropolitani appellati sunt. In hanc autem institutionem ecclesiasticam, quæ proprium Petri ac successorum ejus jus aliis episcopis communicavit, ipse procul dubie S. Petrus aut successores ejus saltem interpretative, ut ita dicam, consensisse credendi sunt; nemo enim alius per se ea jurisdictione expertus illam potuisset in quempiam transferre eo invito vel invito, qui eandem solus non humano, sed divino jure obtinebat. Vulgata est enim illa juris regula: *Nemo potest plus juris transferre in alium quam sibi competere dignoscatur*. Quod si apostoli pro extraordinario apostolatus jure in universam Ecclesiam, quod in episcopos successores non transivit, supra antistites ipsos jurisdictionem habentes potuerunt quibusdam eandem communicare, eamque præterea al i quibus majorum sedium episcopis re ipsa communicasse præsumantur, cum communicassent jurisdictionem, quæ jure ordinario ac divino soli Petro ac successoribus ejus competebat, non sine interpretativo saltem istorum consensu eam communicasse dicendi essent, vel saltem sine ipsorum præjudicio, ne jurisdictio quæ ordinario et divino jure ad ipsos pertinet detrimentum caperet.

4. Hanc autem patriarcharum ac metropolitaram jurisdictionem conciliorum canones subinde approbant, vel certis finibus, prout necessitas vel uti litas flagitabat, coercere: initio vero pluribus in locis immemorabili tantum consuetudine certus modus viguit, certique fines fuerunt prescripti, qui pro lege habebantur, et in canonibus confirmati inveniuntur. Quidquid autem sive canones sive consuetudo circa hanc jurisdictionem patriarchis aut metropolitans attribuit, cum juris sit et institutionis meræ ecclesiasticæ, primigenio et divino Petri ac Romanorum pontificum juri præjudicare non potuit: quidquid enim ecclesiastici, immo et apostolici juris est, juri divino ne tantillum quidem decerpere potest. Quæcumque ergo ecclesiastica vel etiam apostolica auctoritate instituta fuerit patriarcharum aut metropolitaram jurisdictionis in episcoporum causis, salva semper intelligenda est Romanorum pontificum divini juris auctoritas; adeo ut sicut ante eam institutionem ecclesiasticam isti ex divino jure poterant de causis episcoporum cognoscere ipsa cognitione prima, ita post eam institutionem æque pro suo jure possint. Quare nec canones nec consuetudo, sicut nec apostoli ipsi potuerunt efficere ut Romani pontifices, qui soli sunt immediati episcoporum superiores jure divino; eadem immediatè jurisdictione in episcopos non gaudeant, quæ ex divino jure descendit, nec ut ad ipsos eodem jure non pertineat ipsa episcoporum causarum prima cognitio, si eam aliis licet ecclesiastica institutione communicatam, ex eodem jure ad se revocare crediderint expedire. Nec si id facerent, alienum jus arripere, et patriarcharum vel metropolitaram jurisdictionem per injuriam usurpare et infringere, sed proprium jus sibi divina institutione competens repetere et exercere dicendi essent. Hinc nullius quidem injuriæ in Gallicanorum antistitis privilegia accusari potest Patroclus Arelatensis, cum Proculi Massiliensis, aut Hilarii Narbonensis causam in prima cognitione ad apostolicam sedem detulit; nec in ea re usurpati juris notari queunt Zosimi decreta, quæ adversus Proculum pro Arelatensis juræ edita ipse Quesnellus part. II, c. 4, veluti æquissima vindicare studet. Similiter reprehendi nequeunt Valentinianus clericus, cum Maximi episcopum cau-

sam ad Bonifacium papam immediate cognoscendam detulere.

5. Posset quidem nonnullis in circumstantiis contendere hanc primigenii juris revocationem, si qua inlita in provinciis judiciorum forma aboleretur, non expedire, eo quod plura exinde incommoda aut scandala sequerentur, quæ ex naturali ac divina lege impedienda sunt, et ut impedirentur quidem, ea ecclesiastica institutione provisum fuit; ita ut hanc institutionem licet ecclesiasticam immutare et delere pro repetendo primigenio licet divino jure, sit ea in hypothesi pluribus incommodis et scandalis viam aperire, ac potestatem divini juris velle exercere et exercere in destructionem Ecclesiæ, cum in ædificatione tantummodo collata fuerit. At aliud est quæserere num quid expediat vel liceat; aliud vero negare potestatem et jus ipsum, quod institutione divina certum sit, et alieni juris usurpationem criminari. Qui de primo solum disputat, si non passione vel præjudicio aliquo, sed zelo ac veritate ductatur, soliusque boni publici intuitu agat, ut scandala impediatur, et rationes in hanc rem opportunas quibuscumque potest viribus (debita semper observantia et moderatione servata) urgeat atque promoveat, quibus institutionem ecclesiasticam consuetudine firmatam sartam tectam servandam, a novitate autem inducenda abstinendum esse suadeat; at nihil tamen opponat quod ipsam pontificiam certaque divinam institutionem feriat, non solum nihil peccaverit, verum etiam sancte et laudabiliter faciat. Ita nemo est qui non plurimum commendat S. Bernardum, cum monasteriorum exemptionem ab episcoporum jure sola ambitione quæsitam, et nullo communis utilitatis intuitu, se pro officiorum magnitudine, vel solo pontificis arbitrio concessas reprehendit, ab eisque in posterum concedendis Eugenium III deterrere conatus est, non ea tamen de causa quod hæc concessio pontificiam auctoritatem excederet, et episcoporum jus invaderet ac per injuriam violaret, sed quia opponebatur rationi ac justitiæ late sumptæ, quæ ambitionem et vitia fovere vetat, atque scandalis exinde manantibus aditum occludere jubet. *Sic factitando*, inquit ad Eugenium pontificem (*Lib. III de Consid. c. 4, n. 4*), *probat vos habere plenitudinem potestatis, sed justitiæ forte non ita. Fucitis hoc quia potestis; sed utrum et debeatis, quæstio est*; et in hoc explicando pluribus prosequitur. Vides hic indicatam distinctionem potestatis seu juris, quod non vocatur in dubium, immo plane asseritur, et executionis (eo quod non expediat) illicitæ; in qua una demonstranda sine læsione juris ac potestatis insistitur. Neque dissimiliter idem doctor lib. III de Consid. ad eundem Eugenium, c. 2, et epist. 178, ad Innocentium II, cum appellationibus ad sedem apostolicam sese opposuit, in abusibus et scandalis exinde enascentibus instituit, seu in eo quod expediret, in factis semper jure, quod ex primatu dimanare professus est. *Appellatur de toto mundo ad te. Id quidem in testimonium singularis primatus tui. At tu, si sapias, non primatu gaudebis, sed fructu*, etc.

6. Si hac eadem methodo atque moderatione uterentur, quicumque pro suarum regionum consuetudinibus aut institutis veterum canonum conservandis disputant, nihil esset crimandum. At si a questione *utrum expediat ut fieri debeat*, quæ una in rebus ejusmodi locum habere potest, transeant ad negandam vel in dubium revocandam jurisdictionem pontificiam, quæ certissima est ex ipso divino jure, nonne aperta perversio et injuriosa ac injusta disputatio erit? Ita si de prima episcopaliū causarum cognitione apostolicæ sedi reservanda ageretur, qui aliorum judicium, ubi alia disciplina viget, jurisdictionem hac perversa et falsa ratione vindicandam putaret, et idcirco pontifices alieni juris usurpatores traduceret, pro vindicando illorum jure ecclesiastico indubium et altius pontificum jus a divina institutione manas adoraretur atque violaret; et dum canones

atque consuetudines Ecclesiarum, quæ sunt institutionis ecclesiasticæ, in hanc rem afferret ac propugnaret, divinæ institutioni, cui jus pontificium innititur, contraret; immo pugnet etiam adversus ipsos canones, qui hanc supremam divinæ institutionis jurisdictionem confirmarunt sæpissime, et salvam semper in quibusque ecclesiasticis sanctionibus voluerunt intelligi. Injuriam quoque deberet accusare ipsam Tridentinam synodum, quæ hanc primam de gravioribus episcoporum causis cognitionem Romano pontifici asseruit sess. 13, c. 8, et sess. 24, c. 5. Rationes quibus hæc observatio expedire dicenda sit; hic inquirendæ non sunt; de solo enim pontificio jure nobis est quæstio.

7. Hoc autem loco præteriri nequit Quesnelli audacia, cum part. 1, c. 9, Gallicanis episcopis Arelatenst adhærentibus succenset, quod una cum Viennensi episcopo controversiam de jure metropolitico sub Ravennio renatam S. Leonis judicio subjecerint. Eodem quoque nomine Patroclum Arelatensem reprehendit 983 cap. 16, qui ob similem controversiam Zosimum adiit. Moleste nimium fert hic scriptor, Gallicanas causas ad apostolicam sedem diducandas deferri: adeo ut ipse S. Trophimum primum episcopus Arelatensis ab eadem apostolica sede missus in Gallias, obortis aliquot inter episcopos dissidiis, hæc ad Romanum pontificem retulisset, dubitare liceat num aliquid etiam reprehensionis et querelarum sparsisset adversus eundem S. Trophimum, quasi hoc exemplo Gallicanis Ecclesiis præjudicium creasset. Non queritur quod ea causa ante Leonem et Zosimum in Taurinensi concilio episcoporum Italorum examini subjecta fuerit, tametsi illi Itali episcopi nullo proprio jure Gallicanis præessent, solius Romani episcopi, qui in totam Ecclesiam, ac præsertim in Gallicanas a Romana immediate dimanantes jurisdictionem habet, judicium refugit, ac Gallicanos hoc tribunal adeuntibus maximi præjudicii auctores traducit. Hilarium omnibus imitandum proponit, qui ad Leonem profectus, *palam denunciavit se ad officia, non ad causam venisse, protestandi ordine, non accusandi, quæ acta erant suggerere*. Ita solius Hilarii exemplum suum modo explicatum cæteris præferendum putat. Consuetudinem et canones ingerit, ac si consuetudo canonis pro Romano jure non præbent, vel divinum apostolicæ sedis jus ullis canonibus aut consuetudinibus infirmari seu deleri potuerit. Multum autem mirabilior est hæc Quesnelli querela, cum controversia inter Viennensem et Arelatensem ejusmodi esset, quæ nec a Gallicanis episcopis, nec ab Italis Taurinensis concilii Patribus definiri aut componi potuerit. Num perpetuo debebat ebullire episcopos in partes discindere, ne ad Romanum tribunal deferretur? Zosimus quidem agente Patroclum adjudicavit illam Arelatensi. At Zosimi sententiam, quam subreptio extorserat (ut probabimus part. I, c. 2), per Bonifacium saltem quoad Narbonensem metropolim emendata, quoad Viennensem quoque jus infirmatum credit potuit. Hinc autem eadem controversi sub Leone revixerit, ad quem confugiendum erat nisi ad eam sedem quæ antea de eadem causa cognoverat atque decreverat? Neque vero S. Leo, cum Ravennii ordinationem approbavit, quidquam de ea controversia pro Arelatensi decidere voluit. Solum enim ipso facto approbavit Arelatensem episcopum metropolitam esse a Viennensis distinctum; nihil autem de peculiari, et, ut ita dicamus, individuo Viennensis aut Arelatensis jure constituit. Cum porro ea occasione episcopi apud Leonem egerint etiam de confirmandis peculiaribus prærogativis Arelatensi sedi a Romana concessis, ut erat jus formatarum et indicandarum synodorum ex universis Galliis, nonne hæc præsertim in re si quid dubii inciderat, justum erat ipsum privilegiorum fontem adire, ut ex certa confirmatione omnis dubitatio tolleretur? Quid præjudicii his in rebus Quesnelli comminiscitur? Num præjudicio esse potest, in

versis et ambiguitatibus de jurisdictione ecclēstica inter Gallicanos exortis ab ea sede semper querere, a qua omnis Gallicanarum Ecclesie jurisdictionis originem ducit? Neque jus ob S. Iulii honorem olim quaesitum ingeratur. Nummim honor S. Trophimi, qui in Gallias a Rodeense missus, omnem jurisdictionem ab ea accepit, in eo collocandus est, ut jus ejusdem successoris ejus haudquaquam agnoscant, et quasi suis juribus pernicioso maxime caveant. Nonne hæc vel suspicari solius hominis esse, qui ob infensum in Romanos pontifices animus recte iudicet? Sed redeamus in viam. cet autem in re præsentī non agatur de primatialium causarum cognitione, de qua pauca iam attigimus, nemo tamen non videt, hæc si cum valent in quaestione de prima eorumdem cognitione, in quaestione de appellationali alere multo magis. Si enim Romanus pontifex primatus ex divino jure potest immediate de episcoporum causis ipsa cognitione, multo magis poterit in causis appellationum, post judicium patriarcharum aut metropolitan synodis provincialium ad superiorem ipse referuntur, qualem supra patriarchas et metropolitans et supra ipsas provinciales synodos esse unum antistitem catholicorum nemo dubitat. si in quibusdam regionibus præsertim a Rodeense remotis antiquo usu receptum fuit ut quoque causæ a finitimis episcopis vel a pleynodo cognoscantur ac terminentur, id ecclēstica pariter institutione 985 fuit inductum, aliquo peculiari jure, quod sive finitimis episcopis, sive pleniori concilio divina institutione committitur, sed ob expediendum facilius et celerius nempe et ne ob longinquitatem itinerum ac difficultationem testium moræ innecterentur longinquis, quibus scandala diutius vigerent, et subreptiones aut obreptiones facile irroperent. Igitur in pariter, si res ita ferat, agi poterit eo nomine non expediat novitatem inducere (nam ipsa mutatio consuetudinis, ut notavit Augustinus 118, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate per se), non vero quod jurisdictionis pontificibus desit. quidem hæc jurisdictionis in ejusmodi causis vultur in dubium prætextu consuetudinis aut canonum; consuetudo et canones per summum abutuntur divino accerto juri Romanorum pontificum, cui omne humanum jus cedat necesse est. Idem dicatur de canonibus Sardicenis, qui eas appellationum episcoporum a Romano pontifice per delegatos in provincia iudices, vel per legatos in eam missum cognoscendas innuunt. Idem similiter illud respicit, quod credebatur impedit, non vero quod pontificium jus hoc licet circumscriptum putaretur; unde can. 4 ejus synodi memorantur causæ episcopales agende in urbe Roma et in iudicio Romani episcopi determinandæ. Similiter cum Africani episcopi in litibus ad Cælestinum institerunt ut de appellationis iudicium ferretur in Africa, pro suarum Ecclesie disciplina, quam utiliorem existimabant, agenda laborarunt; unde difficultates ejusmodi iudiciorum (si extra Africam instituuntur) pravoprobata refugia, dolos, ac subreptiones facile venientes exposuere; quæ ad id quod expedit pertinet: nihil autem impetiverunt pontificium jus, sed toto hoc in negotio intactum eos reliquisse colligitur ex capite antecedenti num. 30. Ingerit Quesnellus sub finem c. 16, illa eodem Africanorum et alia similia Cypriani verba, us negotia quæcumque in suis locis, ubi orta sunt, agenda, et causas illic audiri ubi crimen est admixtum et rationabile dicitur. Id ipsum etiam meruerunt imperatores Valentinianus et Valens leg. 13, Cod. Theod. de Accusat. et Inscriptionibus. atem respicit solum quod expedit; et sicut im-

peratores iis legibus non sibi ademerunt jus, quod sibi competebat, easdem causas cognoscendi per se ubicumque essent, ita nec laudati Patres recitatis verbis eam jurisdictionem pontifici denegarunt, quam eidem competere certissime cognoscebant. Quod si nonnullis in locis ipsam jurisdictionem aliquatenus perstrinxisse videntur, novum non est in disputationis aestu aliqua verba excedere quæ aliquanto excedunt, et nimis probant quam deberent, et quam ipsi vellent a quibus illa adhibentur.

11. Opponit Quesnellus paulo post initium c. 14, illa Africanorum, seu Cypriani in libro de Unitate Ecclesie: *Episcopatum unum esse atque indivisum, cujus a singulis in solidum pars tenetur*; ac mox transiens ad formam iudiciorum et appellationum in provinciis subdit: *Si quis secus fecisset, et ad extraneos iudices vellet per appellationis libellum confugere, is episcoporum concordiam cohærentem collidere unitatemque scindere merito putabatur*. Alia Cypriani verba respicit ex epist. 55. Verum quidem est, quod primo loco scripsit Cyprianus, *episcopatum unum esse cujus a singulis in solidum pars tenetur*. At cum a Romano pontifice ea pars teneatur exclusis reliquis, in qua primatus non ordinis, sed præcipue jurisdictionis situs est, nec id negetur a Cypriano, qui eundem primatum pluribus statuit; cum negari nequit quin ejusdem primatus causa supra omnes episcopos divino jure pares jurisdictionem obtineat, tum negari consequenter nequit quin eodem jure possit de iisdem iudicare sive in prima sive in secunda cognitione; et appellatio ad ipsum dici non potest appellatio ad extraneum iudicem, cui jus non competat. Illa porro, *episcoporum concordiam cohærentem collidere*, si ex integro Cypriani textu sumantur, a pontificio jure proscindendo alienissima cognoscuntur. De schismaticis enim, qui condemnati Romam confugerant, ut schismati patrocinium quaererent, ait: *Oportet eos quibus præsumus, non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohærentem sua subdola ac fallaci temeritate collidere*; quæ non in censuram pontificii juris, sed in detestationem solius temeritatis hominum perfidorum, qui Cornelium papam cum Cypriano cohærentem dolo malo 987 et fallacis disjungere nitentur, ab eodem producta ex contextu liquet. His igitur et similibus testimoniis omissis, quæ ad perstringendum jus pontificium perperam traducuntur, eorum doctissimorum sanctissimorumque pontificum auctoritas sequenda erit, qui idem jus certis principiis fultum asseruerunt; vel ad summum, ubi circumstantiæ videantur postulare, insistendum erit exemplo S. Bernardi, qui jus pontificum proferens, pro solo publico bono et episcoporum jure ex incommodis alias prodeuntibus cum moderamine et observantia apostolica sedi debita dinicavit. Hæc æquissima regula est de ejusmodi controversia disserendi, quam qui non probe tenet, et consuetudinis aut canonum in provinciis receptorum nomine adversus jus pontificum circa appellationes disputat, divinæ institutionis jurisdictionem perperam impetit, et magno etiam cum scandalo, quod ab impetito primatus jure separari non potest.

12. Hactenus proposita de appellationum jure ad ea quæ in re præsentī agenda sunt sufficienti; neque enim hanc controversiam agitatam a multis plenissime ad incudem revocare, nec omnia et singula quæ in eam incidunt expendere consilium fuit, sed ea tantum exinde delibare et proponere, quæ principii loco esse queant, ut quid in appellatione Celidonii sentiendum sit dijudicare possimus. Itaque ut paucis totam hanc disputationem perstringamus, Quesnellus cum causam de Celidonii appellatione c. 14 aggressus est, meram facti quaestionem verbis proposuit, et quid per ea tempora in Gallia obtinuerit esse expensurum prætulit. At cum hoc factum in volveret consuetudinem et canones in Gallia receptos, ex quibus solis jus appellationum Leoni competere potuisse præsumpsit, reipsa in quaestione facti juris

quæstionem implicuit, et negatis pro appellatione Celidonii consuetudine atque canonibus, Leonem nullo jure de ea cognovisse, novumque jus in Gallias hac cognitione studuisse sibi comparare ostendere voluit, uti c. 4 recitatis ejus verbis demonstratum fuit. Nos vero tum consuetudinem tum canones appellationum jus in episcopalibus causis apostolicæ sedi tribuere duobus antecedentibus capitibus ostendimus. Id autem juris quatenus in prærogativa primatus fundetur, et e jure divino descendat, hoc capite satis explicasse et constituisse nobis videmur. Igitur cum S. Leo, renitente licet S. Hilario Arelatensi, judicavit Celidonii causam, non Hilarius pro consuetudine, nec pro canonibus in Gallia receptis pugnavit, nec Leo contra consuetudinem atque canones quidquam gessit, uti Quesnellus contendit; sed potius Hilarius, si huic judicio uti incompetenti restitisset, consuetudini et canonibus receptis sese opposuisset, immo etiam divinum primatus jus impetisse Leoni videri potuit; hic autem in ea causa judicans fecit quod poterat jure facere tum ex consuetudine tum ex regulis canonum, ac præsertim ex prærogativa primatus. Cum vero in Hilario hujus consuetudinis, canonum et divini juris ignorantiam et multo minus contemptum nequeamus credere, ne maximam ipsi injuriam appingamus, eum Romano judicio in Celidonii causa ea ratione repugnasse, quod in Leone jus appellationum non agnosceret, haudquaquam putamus.

13. Alia igitur de causa eum restituisse credimus, quod sollicit hanc causam Romæ cognosci ac judicari non crederet expedire. Quo nomine si circumstantiæ id postulare videbantur, potuit quidem sese modeste opponere, et causas proferre, ita ut pontificium jus intactum relinqueret. Num vero hac moderatione usus sit, facti quæstio est valde obscura, eo quod explorata documenta, quæ totius dissidii circumstantias indicent, nequaquam suppetant. Auctor Vitæ Hilarii moderationem et observantiam tota narratione repræsentat, nec in ejus ad Leonem allocutione, quam c. 17 describit, ullum verbum est quod dissidium præferat circa jus pontificium, immo Hilarius pontificio juri deferentem satis indicat illis verbis, quibus eum protestatum scribit, *si Leo aliud velit, nimirum si velit causam definire, se non futurum molestum*; quæ obsequentem animum et jus non inficiantem exhibent. Virtuti quidem et constantiæ Hilarii ascribit quod, dum Romæ suum judicium circa Celidonium defendit, *solus tantos sustinuit, quod nequaquam minantes expavit, quod inquirentes edocuit, quod altercantes vicit, quod potentibus non cessit, quod... communioni suæ, quem cum tantis viris damnaverat, conjungi nullatenus acquievit, quod... quos ratione non flexerat, credidit relinquendos*; sed hæc nimis generalia sunt, ex quibus num disputando modum tenuerit ejus tantum quod expediret, an vero in hoc ferventius agenti aliqua exciderint, quæ videri possent ipsum jus ferire, colligi nequit. E contra insolentibus et arrogantibus verbis Hilarium usum, quibus ipsius beati Petri reverentiam minuisse, et potestatem aliqua ratione impetisse visus est, Leo epist. 10, c. 2 et 3, non obscure significat; quod tamen ad contentionem juris circa appellationes necessario referendum non est, cum ipsa in quæstione ejus quod expedit, ferventior contentio aliqua verba exprimere poterit, quæ auctoritatem apostolicæ sedis viderentur impetere. Confer hac in re quæ dicentur in observat. ad part. III, c. 1. Auxiliaris præfectus, in epistola ad Hilarium Vitæ hujus inserta c. 17, etsi arrogantiam consilium ab eo amoveat, quædam tamen acerbiora, quibus Romanæ aures offenderentur, eidem excidisse indicat. Auctor autem Vitæ, qui illum Romæ fortiter dimicantem exhibuit, pertinacem non fuisse ostendit, cum eundem reversum Arelatem ad placandum animum S. Leonis inclinata humilitate conversum tradit; et licet quæ eam in hac causa disclasse commemorat ad apologias pertinere

A credantur, in his tamen se moderate defendisse, ne pro placando Leone magis magisque irritaret, indubium videtur.

14. In tanta gestorum obscuritate, dum jus pontificis non negetur, reprehendere quidem nolumus, qui S. Hilarium moderate vindicare student; ac satius credimus judicium Deo reservare, quam temere aliquid definire; quod consilium idem auctor Vitæ Hilarii proposuit scribens: *Tantum virorum Leonis et Hilarii præsertim jam ad supernam gratiam vocatorum nec in narratione autem judicio vitilare*. Quesnellus vero omnino coarguendus, qui cum vindicandum sumpsit S. Hilarium, ita vindicandum putavit, ut non solum accusarit Leonem, sed ipsum pontificium jus ab Hilario jure impetum prætulit.

CAP. VIII. *Duo Leoni objecta in Celidonii negotio refelluntur.* — 1. Observationes in primam partem non concludemus nisi prius duas gravissimas criminationes diluamus, quibus Quesnellus in fine capituli ultimi partis primæ Leonem notare ausus est. Primum eum accusat quod Celidonium communionis suæ participem faciens, *sacris altaribus interesse passus est, antequam causæ ejus examen de novo institueretur*; quod pluribus canonibus vetitum prodit. De Celidonio scilicet interpretandum credit eum locum Vitæ Hilarii o. 17, quo hic coram Leone quæstus est *aliquos apud Gallias publicam merito excepisse sententiam, et in Urbe sacris altaribus interesse*. At in primis de legitima sententia a legitimo iudice edita canones loquuntur. Sententiam autem Hilarii in Celidonio ab incompetenti iudice latam vidimus; unde Celidonium incompetenter depositum Valentinianus tradidit. Sententiam autem ejusmodi manifeste nullam et irritam qui canones servandam tradiderit?

2. Deinde canones qui allegantur, cum excommunicatos ab aliis recipi vetant, a legitimæ appellationis circumstantiis præscindunt, et num idipsum hoc quoque interpositæ appellationis casu servandum sit, nullo indicio significant. Appellationem quidem legitime interpositam, nisi quid speciatiim excipiatur, sententiæ effectum suspendere, generalis ac notissima regula est, quam idem Quesnellus profitetur dissert. 8, n. 4. Enimvero cum in Sardicensi concilio sermo esset de casu appellationis ad Romanum pontificem ab eo interpositæ qui depositus fuerat, decretum fuit can. 4 ut appellatione pendente nullus in locum ejus ordinetur; quod sane depositionis effectum ipsa appellatione suspensum præsumit; unius enim episcopi legitima depositio alterius ordinationem inferebat. Si autem depositionis effectus suspendendus erat quoad ordinationem alterius, consequens videbatur quod ipsa depositio haberetur suspensa, ita ut ille adhuc episcopus habendus esset, quoad ipsius causa novo judicio determinaretur. Hinc forte in eodem canone ejusmodi episcopus non absolute depositus dicitur, sed *qui videtur esse depositus*, ac si per appellationem effectus suspensivo in episcopatus gradu persisteret, et communione episcopali, seu in gradu episcopi recipi posset præsertim ab eo ad quem appellavit.

3. Hanc quidem disciplinam obtinuisse apud Romanam Ecclesiam, ut quicumque a gradu suo depositi et communione sui gradus privati ad sedem apostolicam appellassent, iis communio in suo gradu traderetur, quoad causa non esset determinata, patet ex facto Apiarii presbyteri, quem (ut scripsit Africanus episcopi in epistola ad Cælestinum pontificem) *tua sanctitas credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderat*; ubi ratio reddendæ Apiario communionis non in novum judicium quod nondum habitum fuerat, sed in ipsam appellationem refertur; neque hoc reprobatum ab Africanis nisi quatenus appellatio interposita vere non fuit non probari potuit. Hanc eandem Romanæ Ecclesie præxim factum Lupicini episcopi Africanis, cui depositio ante judicium secundæ cognitionis *communione hac ratione reddidimus*, inquit Leo epist. 12, c. 1.

puta suppositionis nota luculenter vindicatum cum ad nostrum iudicium provocas- rilo eum pendente negotio a communione vide- isse suspensum. Vides manifeste appellationi suspensivum tribui, ita ut Lupicino tamquam iscopo communio reddita fuerit. Hanc ergo m disciplinam idem Leo pariter secutus est, donium, qui ob impactum bigamiæ impedi- depositus fuerat, appellatione interposita, am Romanum de eo iudicium in suo gradu teres-e permittens communioni reddidit. ra Quesnelli adversus Leonem criminatio llum *ecclesiastici moris nonnihil oblitum tra- per imperatoriam sanctionem Gallicanæ Ec- nsuetudini derogare primus tentavit, illudque iniano III edictum elicuit: Ne quid tam epi- llicanis quam aliarum provinciarum liceat venerabilis papæ Urbis æternæ auctoritate sed illis omnibusque pro lege sit quidquid l sanxerit apostolicæ sedis auctoritas; et post Leone queritur: Dum sæculares potestates Hilarium totamque Ecclesiam Gallicanam com- alentiniani III lex intelligitur, inter Leoninas , eo consilio edita ut executioni efficaciter tur ea Leonis ad Viennenses epistola, qua com- pescebatur, ne aliorum metropolitaram rparet, ne incompetentia iudicia exerceret, onibus resisteret, totamque Gallicanam Ec- suo libito regeret. Qui in hoc imperialem m adhibitam queritur, Leonis gesta contra oppressionem alieni juris fuisse præsumit. ularem potestatem invocari pro jure obser- ad cogendum inobedientes, quis reprehend- est? Plura vetustiora sanctissimorum epi- et pontificum exempla quæ nemo coarguet, vindicant. Jus quidem in eo fuisse Hilario us ostendere nisus est. At quam irritum co- oraverit, in causa Celidonii jam vidimus, in autem causa parte sequenti videbimus. Sola a præsumptione Quesnelli criminatio inniti- o autem magis imperiali auctoritate opus ersus Hilarium, siquidem militari manu, ue præsidio in sua consilia contra alienum us ferebatur, ut Leo et Valentinianus testan- in Hilario reprehendi nequit sæcularem po- contra jus adhibere; in Leone autem repre- r, cum pro jure et observantia canonum invocavit, ut ille cohereretur, qui patricio riqque præsidio fultus abutebatur? Nonne estate coercendi, qui turbant Ecclesiam, ut in marginali notavit idem Quesnellus ad cap. 1 8? Non soli hæretici vel schismatici, sed ii zelo nimio ac præpotenti feruntur, ita Ec- turbare et scandala excitare queunt, ut regia e in subsidium advocata merito compescan- quesnellus Romanæ sedis potestatem in judi- ppellationibus ea lege approbatam queritur, hæc approbatio nitatur jam demonstratum ppellationum quidem causis multo ante im- legem a Gratiano petendam Romana syno- dubitavit. Vide epistolam synodi et ipsam ratiani apud Constantium tom. I Epist. Rom. nter Damasi Epistolas num. 6 et 7. Si vero rum displicet imperiali sanctione fuisse præ- n obedientiam legibus pontificiis, nonne apo- sedi ratione primatus jure divino obedientiam debere, Ecclesia catholica etiam Gallicana professa est? Non itaque Leo cum imperia- m obtinuit, sed verius Quesnellus cum hanc im scripsit, ecclesiastici non tam moris quam litur est.*

§§§ IN SECUNDAM PARTEM

DE CAUSA PROJECTI;

de ecclesiasticis Galliarum provinciis ac metropolitibus.

I. Duo accusationum capita adversus S. Hila-

PATROL. LV.

Arium Arelatensem in Projecti causa a Quesnello perpe- ram constituta ostenduntur. — 1. Ad duo accusationis genera Quesnellus revocat, quæ Hilario in Projecti negotio objiciuntur: unum, quod Projecto ægotanti successorem superordinaverit, idque egerit non ex- spectatis civium votis, testimonio plebis, honorato- rum arbitrio, electione clericorum; alterum, quod in aliena provincia hanc ordinationem patriverit. Pri- mum cum probare non posset, in suspicionem addu- cere studuit, propterea quod a solis Hilarii adversariis hæc testata habeamus. Cum autem fateatur nullam hu- jus rei nisi apud Leonem haberi mentionem, qui ex ipsius Projecti ac civium ejusdem urbis litteris rem gestam describit, adversarios Hilarii Quesnellus ha- buisse dicendus est, si non Leonem iudicem, certe Projectum episcopum et cives ejusdem urbis: adeo ut de his etiam intelligenda sint illa quæ ab eo sub- jiciuntur, nimirum hæc objecta tam esse indigna epi- scopali viro sacrorum canonum disciplinæque studioso, qualem Hilarium exhibent tot Gallicanæ synodi, quæ ipso agente ac præside celebratæ sunt, ut merito inter adversariorum invidiorumque calumnias numeranda sint. Incredibile maxime est Projectum et cives ejus per calumniam Hilarium gravasse, et hisce calum- niis Leonem facile credidisse, remque inseruisse pub- licæ epistolæ, quæ de calumnia facile revinci posset. Quid quod non solus Leo, sed etiam Valentinianus imperator hoc factum in lege publica satis indicavit? Huc enim pertinent illa epist. 11: *Indecenter alios (epi- scopos) invitit et repugnantibus civibus ordinavit.* Hanc quoque calumniam imperatorem e Leone ebiisse Quesnellus affirmare potest. At cum nullum anti- quum testem alleget qui contrarium subindicet, apud neminem fidem inveniet. Ipsum silentium auctoris Vitæ Hilarii, qui totus est in ejus laudibus atque vin- diciis, nihil calumniosum in hoc negotio a Leone tradi- tum innuit. Cum enim non ignorarentur Leonis litteræ quæ hoc factum præcipue taxant, si calumniæ fuisset obnoxium, eam detegere auctor non prætermisisset.

C 2. Hanc Hilarii defensionem satis infirmam Ques- nellus vidit, cum parte III, cap. 4, aliam vindicandi rationem inivit. Etsi enim satis credibile existimet (ut et nos credimus) virum tam sanctum non præ- sumptione aliqua, sed zelo ob aliquot nobis ignotas circumstantias ad hanc ordinationem perinde agen- dam ductum fuisse, cum tamen rem hanc adversus canones gestam negare non possit, condonandum nihilominus putat sancto viro, dum variis Ecclesiarum negotiis emergentibus incumbens, aliqua paulo nimis præcipitanter exsequitur, ut ad alia zelo disciplinæ ac- census properaret. Hanc excusationem, dum S. Hila- rium a malitia purgans, Leonem non accusat, liben- ter accipimus. Sufficit ad vindicandam Leonis de Hila- rio censuram, si iste contra disciplinam egisse, ipso fatente Quesnello, dicendus sit. Immo hoc præ- cipitantis Hilarii exemplum in re tanta probabile efficit etiam in Celidonii causa simili præcipitantia usum fuisse, ut mirum non sit si in eo iudicio de- ceptus fuit. Satis de prima accusationis parte.

D 3. Plura dicenda erunt de secunda, in qua Ques- nellus pluribus disputat, cum videat eam criminatio- nem qua in aliena provincia ordinatio ab Hilario 995 usurpata traditur, si vera sit, haud facile posse excusari. Pauca quidem et hac in parte sufficerent, cum Leoni alienam provinciam testanti citius credendum sit, quam Quesnello solis imbecillibus conjectationi- bus neganti. Cujus enim Ecclesiæ episcopus fuerit Projectus, cui Hilarius superordinavit successorem, nemo prodidit. Quesnellus autem conjectando existi- mat fuisse episcopum provinciæ Narbonensis primæ, quam Arelatensi subditam contendit. Cum vero Pro- jectus alienæ provinciæ episcopus a Leone tradatur, ex hoc Leonis testimonio alterutrum inferendum erat, vel Projectum non fuisse episcopum in Narbo- nensi prima, si hæc ad Arelatensem pertinebat, vel si fuit episcopus in eadem provincia Narbonensi, eam ad Arelatensem nihilum pertinuisse.

4. Nos quidem probabilissimum credimus, Projectum fuisse episcopum in prima Narbonensi; eam enim lectionem Leonini textus ex mss. prætulimus: *Quid sibi Hilarius quaerit in aliena provincia, et id quod nullus decessorum ipsius ante Patroclum habuit, quid usurpat? cum et ipsum, quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum sit sententia meliori sublatum* (Epist. 10, c. 4). Indicatur enim his verbis episcopatus *alienae provinciae*, quam Patroclus quidem Zosimo concedente obtinuerat, sed postmodum retractata Zosimi concessione amiserat, ita ut Leonis tempore *aliena* esset. De sola autem Narbonensi prima id verum est, quippe quam solam Narbonensi episcopo metropolitano ademptam Patroclo primum tradidit Zosimus, et dein Bonifacius Patroclo sublatam, expresse Narbonensi episcopo restituerat. Igitur in hac episcopus erat Projectus, cui Hilarius cum superordinavit successorem, ordinationem in *aliena provincia* quaesivit. Hæc autem ordinatione contigisse videtur post iudicium in causa Celidonii Vesontione habitum, adeo ut Hilarius Vesontione in Narbonensem primam profectus, celeriter ordinaverit episcopum, ut mox Romam adversus Celidonium pergeret. Sic enim commode intelliguntur illa Leonis epist. 10, c. 5: *Cursu, ut didicimus, celeri itinera multa conficiens, et per longinquas provincias... discurrens*, etc. Magnum provinciarum intervallum inter Vesontionem in Maxima Sequanorum et Narbonensem primam intercedit; quod non verificaretur, si Hilarius Arelate in Narbonensem provinciam transisset. Hinc etiam Projecti querela post exactum Romanum de Celidonio iudicium ad Leonem delata traditur, cum Hilarius jam Roma excessisset.

5. Hæc quidem ordinatio in aliena provincia peracta, ab usurpatione alieni juris vindicari aliqua ratione posset, si metropolitani assensu peracta diceretur. Id autem videntur innuere illa Leonis verba c. 6, ubi de ordinationibus quæ metropolitanis singularum provinciarum competunt loquens ait: *Alienum jus alter sibi non audeat vindicare. Suis limitibus, suis terminis sit unusquisque contentus; et privilegium sibi debitum in alium transferre se posse noverit non licere. Quod si quis negligens apostolicas sanctiones plus gratiæ tribuens personali* (hæc Hilarium videntur respicere) *sui honoris desertor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre posse se credens, non is cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit sacerdotes, ordinandi sibi vindicet potestatem.* Hæc tam sollicitè declarata et constituta non fuissent in causa Hilarii, nisi personali hujus gratiæ privilegium suum metropolitæ, et in his Narbonensis episcopus, detulissent.

6. Hoc tamen vindiciorum genere, quod apostolicis decretis reprobatur, Quesnellus non contentus, eam Hilarii defensionem multo conatu extulit, quæ pro jure suo Hilarium egisse præfert, et hanc ordinationem non in *aliena*, ut Leo tradidit, sed in propria Arelatensi provincia peractam statuere nisus est, quod sequenti capite expendetur.

¶¶¶ CAP. II. Ordinatio in aliena provincia ab Hilario peracta demonstratur. Narbonensis prima Narbonensi metropolitæ semper subjecta, abjudicatur a metropolitano Arelatensi. Zosimo subreptum fuit a Patroclo circa missionem S. Trophimi. — 1. Quesnellus ut suam sententiam propugnet, cum multa de Arelatensis sedis jure pluribus capitulis congerit, tum vero quæ ad rem præsentem spectant huc revocantur. Id primum contendit Arelatensem episcopum jam ab initio metropolitici juris præfuisse toti Narbonensi solidæ, ac propterea subjectam habuisse provinciam Narbonensem primam, in qua Hilarius Projecti successorem ordinavit; adeo ut per meram subreptiones Narbonenses episcopi eam sibi posterius asseruerint, quod tamen per decretum Zosimi, reintegrato Arelatensis jure, cassatum fuit. Cum vero negare non posset Zosimi successores Bonifacium I et Cælestinum pro metropolitico Narbonensis episco-

pi jure in eandem provinciam decreta tui Zosimi constituta ea in parte rescindunt, do contendit, ex antiquo Arelatensis Eeclesiæ hæc decreta effectum non fuisse sortita in et idcirco Hilarium, cum Projecto successit, in sua, non autem in aliena provinciam ordinasse.

2. Hæc duo quaestionis capita, ut quaer fieri queat, exsolvantur, quoad primum ad Zosimo anteriora spectans, pro metropolitico Narbonensis episcopi in Narbonensem primum documentum litterarum apostolicarum Narbonensis ad ipsum Zosimum miserat. Nihil antiquius documentum indicatur, quod pro Arelatensi oppositum fuerit. Solum Zosimus epist. 6 ad Hilarium Narbonensem hoc apostolicum Narbonensis sedis privilegium affirmavit subreptitium: *eo, quod obtinuisse a sede apostolica subreptum probaris*; et epist. 1, ad episcopos Galliarum, c. 1, *lensem sedem ordinationum jus in utramque Narbonensem semper habuisse dicitur pro Jidit.* In libris unius tantum Zosimi testimoniis tota auctoritas est. At contra Zosimum testantur minem episcoporum Arelatensium ante Patroclum eam provinciam in qua erat Projectus, ordinari sibi vindicasse. *Id quod nullus prædicti ipsius ante Patroclum habuit, quid usurpat* (Epist. 10, c. 4)? Tota igitur lis his duobus contrariis fulta ex eo pendet, utri potius credendum mone affirmanti antiquum jure episcopi Arelatensis primam Narbonensem, an Leonis neganti. Optatione autem Zosimi non levis præsumptio

3. Hunc pontificem Patroclo Arelatensis fuisse ac ab eodem præsentem malis artibus ventum fuisse et deceptum, ex Herotis causam est. Acceptus scilicet erat apud Zosimum, eo quod amicitia et patrocinio fungebatur stantii consulis et magistri militiæ, *cujus gratia*, inquit Prosper (*in chronica, ad an. 451*) *rebatur.* Cum vero Herotis sedem invasisset erat ut Heros a Zosimo damnaretur, sicque Arelatensi sede firmaret. Sicut autem quæ hoc Heroti Patroclus imposuit, Zosimus nimium exhibuit et litteris tradidit, ita etiam facile se ingressit, quæ ille vendidit pro Arelatensi in Narbonensem primam, ut ne hæc major mereantur quam quæ adversus Herotem. Neque magis probant gesta et multorum consensu testimonia, quæ pro Arelatensis sedis prius Zosimus memorat epist. 6, ad Hilarium Narbonensem c. 1. Patroclo enim homini fraudulento atque facile fuerit in suum favorem ac sensum eum captivare, quibus *infami mercatu sacerdotibus* teste Prospero Tirone in Chronico c. 20 imperatoris Theodosii. Alii autem fortam fallacis quam metu compulsi fuerunt adversarium habent, qui Constantii favorem Herotem persequeretur. Quid quod hi teste ex eorumdem testificationibus in eo verum ut institutionem metropolitici juris Arelatensis in S. Trophimum, a quo jus ordinandi ipsam Narbonensem primam ad Arelatensium suos transmissum, et *custoditum usque ad nostrum tempus, gestis apud nos habitis, et eorum consacerdotum testimoniis approbatur*?

Zosimus eadem epist. 6, c. 1. Quæ autem Trophimi missione ex eorumdem utique gestis testimonium fide ab hoc pontifice traduntur, falsitatis indicia præferunt, quæ ipsa gesta satis in suspicionem adducunt.

4. Primo Zosimus Trophimi missionem primam omnium in Gallias, adeo ut *ex eam totas Gallias rivulos accepisse* tradat epist. 6, ad Hilarium Narbonensem de ceteris episcoporum provinciarum Viennensis ac Narbonensium sermonem faciens, *Ad illas*

uti nominis (id est episcopatus) reverentissimus primus exhibuit, et in alios (seu alias) non immerito ea quam acceperat transfudit. Hæc ut vera essent, oportet ut Trophimi missionem ad apostolica tempora ante SS. Pothinum et Irenæum, quibus desinente sæculo secundo Lugdunensis et s. Ecclesiæ florebat. Hanc quidem apostolentem Trophimi missioni tribuunt episcopi metropolitæ faventis in libello suppleoneo papam epist. 65 inter Leoninas, Petro et ab apostolis S. Trophimum Arelatum tradunt, et exinde aliis paulatim regionum donum fidei et religionis infusum. nota affirmantur omnibus Gallis, et apostolentis probata, ex litteris Zosimi pendent, illis vulgata jam fuerant. Hinc tota hujus auctoritas ad Zozimum, seu ad Patronsacerdotes ejusdem a Zosimo allegatos Patroclo autem necessarium erat apostolentem ingerere, ut suam sedem Arelatensem, cum qua potissimum contendebat, antematrem suaderet. Hæc vero apostolentem iquitas palam refellit a vetustiore scripto Sulpicio Severo, qui nullius partis studio rumque antiquarum præsertim Gallicanas, Christianam religionem in Gallias serius incere professus est lib. II, cap. 32 Hist. prius trans Alpes Dei religione suscepta. etiam Arelatensis Ecclesiæ a Mabillonio III Analector. pag. 432, hanc apostolentem em excludunt; quatuor enim tantum episcopi erunt ad Marinum usque, qui an. 314 Arelatum interfuit. Hinc in Taurinensi synodo, Zosimum causa inter Arelatensem et Viennam contentione agitata fuit, et allegatorum auditæ traduntur, Arelatensis jus vel hanc apostolentem Trophimi missionem produxit, quia eam a majoribus non accessi produxit, nullo idoneo documento proposita: alias causa certo certius adjudicata lem episcopo, qui ex hac tam vetusta missionem Ecclesiam ipsius Viennensis matrem satis demonstrasset. Hæc vetustiora Zosimo imposturæ Patrocli indicia sunt manifesta; se Quesnellus hanc apostolentem Trophimi missionem non tam deserere quam falsitatis non dubitet. Vide ejus notas in epist. 65, ubi Trophimi missionem a B. Petro apostolo ait: *Et sissimum puto*. Hanc quidem missionem ad tempora, id est ad medium tertium sæculum, Turonensis retulit; nec nisi ex præjudice testimonii Zozimi, seu verius Patrocli acrum qui Zozimum seu Patroclum secuti sententiam nonnulli reliquerunt. porro evidenter impostura elucet in illis Trophimus primus metropolitanus Arelatensis ex hac sede directus traditur epist. 5, ac semper idem jus metropoliticum a successus custoditum proditur epist. 6 Id tam quom quod falsissimum. Perea enim tempora quibus S. Trophimus in Gallias in quibusque persecutiones efferbuerunt, nullis metropolitam dignitatem obtinuit. In Quesnellus ultro consentit part. I, c. 13, n. ea hierarchiæ forma loquens, qua metropolitam subjiuntur, ait: *Quod ante synodi tempora difficillimum est deprehendere*. Et c. hierarchicam institutionem illa tempestate præsertim in Gallia transalpina, quæ 1001 o admisit, hominis est, inquit, antiqua nevaque. Confer quæ de seriis Gallicanarum metropolitam dicuntur cap. 3, § 2. Quod si una cum

quoque Tillemontius paulo dissimiliter in X, pag. 681: *Pour ce qui regarde les Eglises de Vienne, soit que l'évêque d'Arles se fût*

Trophimo sex alii episcopi in Gallias missi fuere ad fidem ibidem spargendam ac instituendas Ecclesias, ut cum Gregorio Turonensi idem Quesnellus censet part. I, c. 13, n. 9, et in notis laudatis ad epist. 65, non major ratio est cur Trophimo potius quam aliis sex episcopis idem jus metropoliticum, quod pro jure ordinationum accipitur, tributum dicatur; ac inter hos jus idem traditum fuisset socio ejus Paulo, qui primus præfuit Narbonensi civitati, eo tempore metropoli totius provinciæ, quæ idcirco Narbonensis appellabatur. Hæc falsitatum indicia, Zosimo Patrocli et fautorum ejus tallacii afficta noscuntur; unde jure Tillemontius not. 1 in Vitam S. Dionysii Parisiensis tom. IV, pag. 707, non dubitavit scribere: *La mission de saint Trophime par les apôtres et par saint Pierre n'étant fondée que sur des auteurs qui ne l'avancent que pour soutenir une prétention que l'on peut assurer être insoutenable, et dans laquelle M. de Marca (de primis Gal. episc. c. 13) avoue que Patrocle avait surpris Zozime par ses mensonges* (obreptionem Zozimo per falsam Patrocli suggestionem), *il n'y a guère lieu de s'y vouloir arrêter*. Et not. 2 in Zozimi Vitam tom. X, pag. 838, ait: *Tout cela est fondé sur la bonne foi de Patrocle, à qui on peut attribuer toutes sortes de mensonges sans faire tort à sa réputation*. Similiter Faidit, seu auctor Gallus operis inscripti *Eclaircissements sur la doctrine et sur l'histoire ecclésiastique des deux premiers siècles; à Mæstricht an. 1695, pag. 457, hæc in ipso titulo seu synopsi præfert: Que la tradition qui fait envoyer saint Trophime par saint Pierre dans les Gaules pour les convertir à la foi est une fable inventée par Patrocle d'Arles, pour appuyer ses prétentions de métropolitain sur Vienne. Conjectures que saint Trophime ne vint à Arles que vers l'an 255, et y remplit la place de Marci. Preuves que d'autres avant lui avaient prêché la foi en France, et y avaient fondé des Eglises au 1er et au 11e siècle.*

6. Ubi vero hæc imposturæ et obreptionis argumenta sunt, quis Zosimi testimonium episcopi Arelatensis antiquum jus affirmantis in Narbonensem primam præferendum credat testimonio Leonis, qui hoc jus nemini ante Patroclum fuisse affirmavit? Numquid similia obreptionis et fallaciæ argumenta in Leone indicari queunt? Zosimus solius Patrocli et fautorum ejus suggestionibus, qui Romanam accesserant, hoc negotium transegit Hilario Narbonensi absente, et ignorante quæ ab illis ingesta fuerant. Postulante enim per litteras Zosimo, ut de suo jure documenta transmitteret, satis aptas credidit apostolicas litteras, quæ suæ sedis prærogativam et possessionem firmabant, nec absens potuit responderere testibus quibus Patroclus Zosimo obrepsit. At S. Leo de obreptione Zosimi satis edoctus fuit posterioribus decretis Bonifacii et Coelestini, quibus Zosimi decreta retractata fuere: hi enim pontifices non ita statim Zosimi prædecessoris sui decreta abrogassent in favorem Narbonensis sedis, nisi eum a Patroclo deceptum, et S. Trophimi narrationem confictam detexissent. Præterea S. Leo cum post ordinationem Ravennii Gallorum episcoporum Arelatensis sedis fautorum preces accepit, in quibus eadem Zosimi decreta eademque S. Trophimi narratio iagerebatur, ut eadem sedes Viennensi præferretur, utriusque partis allegationes a clericis presentibus traditas accurate expendit, nec tamen quoad Trophimi missionem quidquam invenit ex quo causam Arelatensi addiceret. Solum cum semper utrasque civitates Arelatensem et Viennensem claras fuisse reperisset, ut quarundam causarum alterna ratione, nunc illa in ecclesiasticis privilegiis, nunc ista præcelleret; eam provinciæ divisionem constituit, quam Taurinense con-

servi de son argument de saint Trophime, soit qu'on ne l'eût pas encore inventé, il est visible que le concile de Turin n'y eut point d'égard.

cilium suaserat; Narbonensi autem episcopo jus suum in Narbonensem primam intactum reliquit, et sicut is hoc jus apostolico privilegio firmatum olim obtinuerat, ita etiam post Leonis decretum semper obtinuit.

7. Hinc porro tertium Quesnelli caput eliditur, quo ita Arelatense jus in hanc provinciam extulit, ut Bonifacii decretum subreptionem et in Galliis non receptum ingesserit. At quoad subreptionem, cum subreptionem ostenderimus decreta Zosimi quæ in Patrocli violenti et vaferri gratiam Narbonensem primam contra veterem usum et contra apostolicum privilegium Arelatensi sedi subjecerant, quomodo subreptionis notari potest decretum Bonifacii, quo impacta Zosimo **1003** subreptione recisa fuit? Non meminit quidem Bonifacius rescriptorum Zosimi. Cum vero ea tam solemnia fuerint, et Bonifacio Romanæ Ecclesiæ presbytero præsentate edita, eundem latere non potuerunt; quod satis est ut ejusdem silentium in obreptionis et ignorantie suspicionem adduci nequeat. Nec opus fuit audire vel Patroclum Arelatensem, quem per fraudes Zosimum decepsisse exploratum erat, vel Hilarium Narbonensem, pro quo satis loquebantur litteræ quas una cum apostolice sedis privilegio ad Zosimum misisse Bonifacius tum Romæ præsens sciebat. Quomodo tandem obreptionem dici potest hujus pontificis decretum, quod a nullo Bonifacii successore revocatum, immo veluti omnino ratum et justum a Cælestino confirmatum fuit, et cujus causa Leo in epist. 10 affirmavit: *Id ipsum, quod Patroclo a sede apostolica temporaliter videbatur esse concessum, postmodum esse sententia meliore sublatum*; et ita sublatum ut Narbonensis episcopus eodem jure semper potitus sit? *Videbatur concessum*, inquit S. Leo, quia decretum Zosimi ob fraudulentiam et notariam subreptionem irritum habuit. Quesnellus autem ut hoc decretum propugnet, non tam Bonifacio quam Cælestino et Leoni deceptionem impingere non veretur.

8. Quæ porro conjecturæ a Quesnello afferuntur cap. 5 ut Bonifacii decretum in Galliis usu non receptum nec effectum sortitum ostendat, adeo incongruæ et exiles ac longius quæsitæ sunt, ut per se nihilificent. Usus quo effectus probetur a factis pendet. Unicum autem factum Lutubensis Ecclesiæ, quod hactenus proditum sit, ad provinciam Narbonensem primam pertinet, et istud præterea Bonifacii constitutione posterius non est. In hoc autem ipso facto solus Patroclus Zosimi decretum in usum perducturus, Lutubensibus episcopum dare contendit. At cum Zosimo subreptionem scirent ejusdem Ecclesiæ clerus et populus, legatos ad Bonifacium misere, qui de Patroclo questi sunt inter cætera hoc nomine quod *in aliena provincia prætermisso metropolitano contra Patrum regulas ordinasset*. Hic autem pontifex nullam rationem habens rescriptorum Zosimi, quæ non ignorabat, adeo ea irrita censuit, ut ad Hilarium Narbonensem scripserit epist. 12: *Nostra auctoritate commonitus, quod quidem facere sponte deberes, desideris supplicantium et voluntate respecta, ad eundem locum in quo ordinatio talis celebrata dicitur, metropolitani jure munitus, et præceptionibus nostris fretus accede; intelligens arbitrio tuo secundum regulas Patrum quæcumque faciendæ sunt a nobis esse concessa; ita ut peractis omnibus, apostolice sedi, quidquid statueris, te referente clarescat, cui totius provincie ordinationem liquet esse mandatam*. Non dicit se hoc decreto mandare, sed *liquere esse mandatam*, antiquo scilicet suæ sedis jure, cui subreptionem Zosimi constitutiones ipsa non derogasse credidisse videtur: unde eum affirmavit *sponte sua* jam potuisse id ipsum facere, ut auctoritate apostolica, qua Zosimi constituta rescinderentur, non indigeret. Ne quid vero dubit superesset, eundem metropolitano ejus provincie hæc epistola declaravit confirmavitque, ne fortassis culpam Zosimi decreta impedimento esse crederentur. Post hoc autem Bonifacii rescriptum nullum

aliud factum ad Narbonensem primam provinciam spectans, memorie mandatum est ad S. Hilarium usque, qui Projecto successorem dedit: unde miramur Quesnelli animositatem, qua sine ullo facto hoc decretum ante S. Hilarium Arelatensem effectum non fuisse sortitum, seu non receptum pronuntiavit, cum præsertim idem decretum a Cælestino confirmatum fuerit, et Leo ipse, dum affirmat Zosimi decretis Patroclo jus in eam provinciam *temporaliter* fuisse concessum, Hilarioque Arelatensi succenset, quod post cassationem Bonifacii idem jus usurparit, neminem post Patroclum et post decretum Bonifacii idem jus sibi arrogasse præsumat.

9. Atqui, inquit ille c. 5, cum S. Leo scribat nullum Hilarii decessorem jus metropoliticum in eam provinciam sibi vindicasse *ante Patroclum*, hujus successores Bonifacii decreto neglecto idem jus exercuisse exinde sequitur. Hæc vero mera cavillatio est inanissima. Cum enim eo loco S. Leo antiquam **B** *solummodo*, quæ præferebatur Arelatensis possessionem ante Patroclum voluerit revincere, et justitiam aperire decreti prædecessoris sui Bonifacii, qua Zosimi decretum emendatum fuisse statim subjecit, soli antecessores Patrocli commemorandi, fuerunt. Fortius videri potest argumentum ex Cælestini epistola ad **1005** *episcopos per Viennensem et Narbonensem provincias constitutos*, in qua Bonifacii decretum confirmans, neminem suæ provincie limites præterire, nec quidquam in alterius episcopi injuriam præsumendum decernit. His S. Honoratum Arelatensem indicari Quesnellus putat, ac si Bonifacii decretum negligens, omnes provincias a Zosimo concessas, et ipsam Narbonensem primam rarerit. Sed titulus epistolæ cum provincia Viennensi unicum Narbonensem præfert. Unde autem colligas sermonem ibi esse potius de Narbonensi prima quam de secunda? In hac quidem episcopus Aquensis jus metropoliticum exercere debebat ex Bonifacii decreto, ut explicabimus c. 6, n. 5. Hoc tamen decretum cum non ita esset expressum de Narbonensi secunda, uti fuerat de Narbonensi prima, Honoratus in illam jus sibi superesse fortassis credidit, idque a Cælestino illi verbis indicari potuit, ut ne ad Narbonensem primam hoc testimonium traducatur; quæ cum expresse a Bonifacio exclusæ fuisset a jure metropolitico episcopi Arelatensis, hoc decretum a sancto viro Honorato contemptum sine ullo certo teste affirmare, temerarium et hujus memorie injuriosum est. Adde quod memorata Cælestini epistola in duas veluti partes distinguitur. Prima pars tribus capitibus comprehensa eos abusus qui ad pontificem delati fuerunt, manifeste perstringit; et in hac nihil legitur quod alieni juris usurpationem insinuet. Altera vero pars quasdam generales discipline regulas subjicit, quibus inserendis nulla peculiaris querela occasione dedisse indicatur. Immo ea tantum ratio affertur sub finem c. 3, ut apostolice sedis statuta *licet plerisque cognita*, hæc repetitione *ad disciplinæ normam* quæque revocare festinet. Et sicut quædam in his regulis interdita ab Honorato violata colligi nequeunt, ita ne primum statutum de metropolitano jure non violandis, quod uti recentius a Bonifacio editum et a eisdem provinciis pertinens inter cætera primo locum repetendum visum est. Hinc tandem resolvuntur omnes Quesnelli nisus, quibus Hilarium Arelatensem excusaturus, Narbonensem primam provinciam Arelatensi metropolitano subjectam fuisse contra apertum Leonis testimonium contendit; simulque pateat quæ jure idem pontifex ipsum Hilarium hoc quoque nomine reprehenderit, quia *in aliena provincia* Projecto successorem consecravit.

CAP. III. — *De dispositione civili provinciarum Galliarum præsertim circa Narbonensem solidam. Quinque provincie non ex sola Narbonensi excisæ, sed Aquitaniam et Novempopulanam comprehendebant. Alia divisio provinciarum sex sub Theodosto I. Divisio septem provinciarum iv sæculo facta ostenditur. Omnium Galliarum*

in duas dioceses, quæ duobus vicariis præfecti A
 tio Galliarum suberant. De notitia provinciarum
 Veronensi edita, quæ libello provinciarum, et
 dignitatum utriusque imperii vetustior ostendi-
 talogus episcoporum concilii Arelatensis i vindi-
 aliaque interior Narbonensis solidæ divisio con-
 . — 1. De divisione civili et ecclesiastica pro-
 rum in Galliis, de qua Quesnellus et in prima
 secunda præmissæ dissertationis parte pluri-
 sserit, nullam hactenus observationem feci-
 o quod hæc valde implexa disputatio ad vin-
 lum Leonem necessaria non fuit. Nunc vero
 satis aliunde vindicata, nonnulla de hoc ar-
 to proferre non piget, quibus Quesnelli lap-
 tegentur. De divisione civilii imprimis dicen-
 et, cui antiqua ecclesiasticarum provincia-
 ivisio accommodata creditur.
 natat inter omnes Augustum Gallias disparti-
 disse in partes quatuor, seu in tres Gallias,
 m vel Lugdunensem, Belgicam, et Aquitani-
 s in Narbonensem, quæ postrema uti vetusti B
 opulo Romano relicta, proprio *Provinciæ* no-
 lecorabatur. Hæc, de qua in causa S. Hilarii
 mum agitur, totam eam regionem complecti-
 quæ posteriori divisione in provinciam Vien-
 nm, in duas Narbonenses, in Alpes maritimas
 es Graias dissecta fuit. Ista Augusti partiti-
 s obtinuit. Sub Diocletiano *novam insignem pro-*
 rum divisionem factam fuisse antiquus auctor
de Mortibus persecutorum testatur c. 7. *Provin-*
ioque in frusta 1007 concisæ, multi præsidēs,
ra officia singulis regionibus ac pene jam civita-
incubare; item rationales multi, et magistri, et
i præfectorum. Constantinum autem in pro-
 rum divisione aliquid novi constituisse omnes
 atiant. Quid autem illud fuerit, quod vel Dio-
 us, vel Constantinus constituerunt, non ita
 n est, ut certi aliquid affirmari queat. Cons-
 i divisio ex notitia dignitatum aliisque notitiis
 iciarum explicari solet. Sed hæ notitiæ exeunte C
 o sæculo vel quinto luubræ, cum jam aliæ
 iciarum divisiones et mutationes factæ fue-
 minus aptæ sunt, ex quibus Constantianiana
 butio certo colligatur: unde plures errores ex
 onte manarunt. Legendus P. Joan. Antonius
 us tom. IV *della Potestà e della Politica della*
 i, lib. II, c. 1. Aliis igitur testimoniis uten-
 set, et notitiæ præfatæ caute adhibendæ in iis
 quæ ad anteriorem distributionem illustran-
 onferre queunt.
 lum vero in Diocletiani aut Constantini divi-
 aliquid in Narbonensi, quam Augustus consti-
 tuit, immutatum, et quid novi inductum fuerit,
 videndum est. Quesnellus in eam sententiam
 addit part. II, c. 2, nihil fuisse immutatum ante
 III sæculum quartum, sub quod eam divisam
 erat in partes quatuor; ait enim: *Nihil autem in*
is monumentis est quo conjici possit divisionem
ciæ Narbonensis solidæ in quatuor partes factam
de diminutione quarti sæculi. Porro cap. 5, loquens
 rbonensi secunda, novam divisionem indicat
 tes quinque sub finem sæculi quarti, postquam
 ai qui Gallias distraxerant compressi fuerunt:
vero imperii postmodum pacatis, provinciarum
larum nova divisione per imperialem sanctionem
la, etc. ubi novam divisionem in quinque parti-
 tis indigitat. Prima scilicet divisione Narbonen-
 solidam dissectam putat in Narbonensem, in
 iensem, in Alpes maritimas et in Alpes Graias;
 m enim Narbonensem memorat Sextus Rufus,
 ab medio sæculo floruit, et Breviarium di-
 Valentini I et Valentii imperatoribus circa
 9. Cum vero post Sextum Rufum duæ Narbo-
 es memorantur, hac quinque redactas divione
 ncias quatuor ad quinque redactas intelligere
 ar, ita ut quinque provinciæ, quæ pluribus te-
 niis appellantur, ex solida Narbonensi fuerint

dissectæ, nimirum duæ Narbonenses, Viennensis
 provincia, Alpes maritimæ et Alpes Graie.

4. Hæc Quesnelli opinio plurimorum est, ne dica-
 mus omnium. Si enim Pagium, et cum eo unum vel
 alterum excepias, cæteri omnes in ea sententia con-
 veniunt, *quinque provincias* ex solida Narbonensi
 conflatas fuisse, nec in alias Galliarum partes ex-
 tendi. Hoc vulgatum tot eruditorum præjudicium
 ex eo potissimum pendet quia viderunt quinque provin-
 cias a Galliis distingui, uti in concilio Valentino
 an. 374, *Galliæ et quinque provinciæ* nominantur, et
 similiter in epistola Maximi tyranni ad Siricum pa-
 pam an. 375, ac in Taurinensi concilio anni circiter
 401. Cum autem sola Narbonensis solida discreta
 fuerit a tribus Galliis Celtica, Belgica et Aquitanica,
 quinque provincias ex sola Narbonensi sumptas
 collegere, hinc non consenserunt in sententiam Pa-
 gii, qui Aquitaniam primam inter quinque provin-
 cias accensuit, Alpibus Graiis exclusis, quæ in no-
 titia Galliarum septem provincias præferente ab his
 separantur.

5. At istud argumentum, quod evidens visum est,
 falsum deprehendimus. Etsi enim hinc tribus primis sæ-
 culis Narbonensis solida Julii Cæsaris exemplo di-
 stingui solet a Galliis, sæculo tamen quarto, cum
 nova provinciarum divisio facta fuit, non tam Narbo-
 nensem quam Aquitaniam a Galliis discretas inveni-
 mus. Quatuor testes sæculi quarti sufficient. Sextus
 Bufus in Breviario: *Sunt Galliæ cum Aquitania et*
Briannis provinciæ decem et octo. Philastrius hæresi
 84 de Priscillianistis ait: *Sunt in Galliis, et Hispaniis,*
et Aquitania veluti abstinentes. Ausonius in Arelate:

Gallia queis fruitur, gremioque Aquitania læto.

Sulpicius Severus lib. II Hist. sacræ, c. 41: *Sed id*
nostris (id est *Aquitanis*) *Gallis ac Briannis indecens*
visum. Addamus et testimonium Paulini Nolani in
 Natali XI de S. Felice, versu 154, quod an. 404 scrip-
 tum fuit:

Gallia Martinum, Delphinum Aquitania sumpsit.

Hæc autem Aquitaniæ distinctio a Galliis, quam non
 reperimus ante quinque provinciarum divisionem
 satis 100 indicio est Aquitaniam, quæ sub dis-
 positione Augusti Galliis Celticæ et Belgicæ coopta-
 batur, in nova quinque provinciarum divisione ab
 iisdem Galliis separatam, accersitam fuisse inter
 provincias quinque, quæ a Galliis discerni sole-
 bant; sicut eadem Aquitania in omnium sententia
 posterius censita fuit inter septem provincias, licet
 hæ similiter distinguerentur a Galliis, uti apud Zo-
 simum an. 447, in epist. 1 inscripta *ad episcopos per*
Gallias et septem provincias constitutos. Neque tamen
 negarimus Aquitaniam adhuc potuisse appellari
 Galliam: nam etiam Narbonensis solida nonnum-
 quam in Galliis recensita legitur; unde Galliæ Nar-
 bonensis appellatio est.

6. Aquitaniam quidem et Novempopulanam, quæ
 est Aquitaniæ pars, inter quinque provincias fuisse
 censitas palam fit ex Philastrio; qui cum hæresi 51,
 sub Manichæorum nomine Priscillianistas designans,
 hos in *Hispania et quinque provinciis latere* tradit,
 tum vero hæresi 84 eosdem *abstinentiam* vocabulo re-
 periri testatur in *Galliis, et Hispaniis, et Aquitania*;
 ubi hic Aquitaniam vocat, quod priori textu *quinque*
provincias appellat: sola enim Aquitania qua qui-
 dem Priscillianistas errores suos sparsisse Sulpicius
 Severus Aquitanus lib. II Hist. c. 48 explore docet)
 ad *quinque provincias* antea memoratas referri potest.
 Hoc testimonium Philastrii adeo nobis est evidens,
 ut si Aquitania, quam illi certe infecerunt ex testi-
 monio Sulpicii, a quinque provinciis excludenda
 credatur, nullus alius locus quinque provinciarum
 assignari et probari queat, quem Priscillianistæ sub-
 euntes, *in quinque provinciis latuerint.* Philastrius
 quidem Aquitaniam a Priscillianistis potissimum in-
 factam in priori textu citius memorasset, quam pro-

vincias quinque, si hanc in quinque provincias comprehensam non cognovisset.

7. Porro Aquitanie nomine Philastrius non tam Aquitaniam proprie dictam significat, quam Novempopulanam, quae Aquitanie pars est. Id patet ex testimonio Sulpicii, qui dum Aquitaniam a Priscillianis infectam docet, inter cetera Elusam ab iisdem corruptam tradit, quae in Novempopulana collocatur. *Iter eis* (Priscilliano et sociis) *praeter interiorem Aquitaniam fuit; ubi tum ab imperitis magnifice suscepti, sparsere perfidiae semina, maximeque Elusanam plebem... pacis praedicationibus pervertere.* Aquitania igitur et Novempopulana inter quinque provincias recensita fuere. Id ipsum aperte confirmat Sextus Rufus, dum in Breviario ait: *Sunt Galliae cum Aquitania et Britannis provinciae decem et octo: Alpes maritimae, provincia Viennensis, Narbonensis Novempopulana, Aquitaniae duae, Alpes Graiae Maxima Sequanorum, Germaniae duae, Belgicae duae. In Britannis Maxima Caesariensis, Flavia Caesariensis, Britannia prima, et Britannia secunda.* Plura in hoc textu animadvertenda sunt. Cum primis verbis Aquitaniam et Britannias a Galliis stricte sumptis distinguat, tria provincialium corpora innuit, quae constabant ex provinciis decem et octo. Quae essent provinciae Britanniarum, expresse declarat illis verbis: *In Britannis Maxima Caesariensis, etc.* Aliae vero anteriores provinciae inter Gallias et Aquitaniam dividendae sunt. Porro etsi non ita expresse designet quae essent provinciae Galliarum, quae autem Aquitaniae, facile tamen intelliges, si animadvertas. Alpes maritimas cum reliquis usque ad Aquitanias duas continua geographica successione ab eodem describi, ut ex mappis geographicis liquet; Alpes autem Graias, cum ab Aquitanicis immediate praemissis longissime absint, cum Maxima Sequanorum et sequentibus continua item successione nominari: hinc enim perspicuum fit duplicem provincialium seriem ab auctore distingui, quarum alteram ad Gallias retulit, alteram ad Aquitaniam. Porro ad Gallias stricto dictas referendam esse eam seriem quae a Graiis Alpibus exorditur, palam fit ex sequentibus provinciis Maxima Sequanorum, Germaniae duabus, etc., quae semper inter Gallias stricto acceptas exstiterunt. Alia ergo series incipiens ab Alpibus maritimis spectat ad Aquitaniam. Cum vero in hac serie ponantur Alpes maritimae, provincia Viennensis et Narbonensis, quas ad quinque provincias pertinuisse nemo dubitat, etiam Aquitaniam totam quinque provinciis accensitam ambigi nequit. Quod si in hac serie duas Aquitanias Sextus Rufus recensens, non quinque, at sex provincias enumerat, id ex eo accidisse credimus quia ex provinciis quinque, nova unius Aquitaniae divisione in duas, provinciae sex, dum scriberet, effectae fuerunt. Scripsit ille sub Valentiniano I, circa an. 369. Verum ante hoc tempus, 1011 ut observavit Pagius ad an. 374, num. 9, sub eodem imperatore una tantum erat Aquitania, quod patet ex inscriptione apud Gruterum ccccxlv. 8: *Saturninio Secundo v. c. praesidi provinci Aquitanicae magistro memoriae.... Ob egregiae ejus in republicam merita D. D. N. N. Valentinianus et Valens victores ac triumphatores semper Augusti statuas sub auro constitui locarique jusserunt.* Vides Saturninium praesidem provinciae Aquitanicae appellari, non vero provinciae Aquitanicae primae, vel secundae, quemadmodum scribendum fuerat, si Aquitania tum divisa fuisset in duas? Id multo evidentius comprobatur ex S. Hilario Pictavorum episcopo, quae urbs ad Aquitaniam secundam postea distinctam pertinuit. Hic enim ante Sextum Rufum scribens librum *de Synodis* sub finem anni 357 in inscriptione eidem praefixa duas quidem Germanias, Belgicas duas, et duas Lugdunenses distinguit, at unam provinciam Aquitanicam, sicut et unam Novempopulanam ac Narbonensem unicam designat. *Dilectissimis et beatissimis fratribus et coepiscopis provinciae Germaniae primae et Germaniae secundae, et primae Belgicae et Belgicae secundae, et Lugdu-*

nensis primae et Lugdunensis secundae, et provinciae Aquitanicae et provinciae Novempopulanae, et ex Narbonensi plebe et clericis Tolosanis, et provincialium Britanniarum episcopis Hilarius. Si igitur in Sexti Rufi serie unam Aquitaniam colloces, uti erat Hilarii tempore, quoniam fuerint ante eundem Rufum quinque provinciae, manifestum fiet. Habebis enim Alpes maritimas, provinciam Viennensem, Narbonensem, Novempopulanam et Aquitaniam. Quinque ergo provinciae non e sola Narbonensi solida, sed ex Narbonensi simul et Aquitania coaluerunt. Neque tamen ita solidam Narbonensem comprehenderunt, uti totam Aquitaniam: nam Graiae Alpes e solida Narbonensi dissectae, in Gallias proprie dictas, ut ex eodem Rufi accepimus, tractatae fuerunt.

1. Haec porro quinque provincialium divisio Sexti Rufi anterior a Constantino fortassis originem habuit. Cumque in hac divisione Aquitania Galliis antea accensita, ad has quinque provincias conficiendam cum Narbonensi coaluerit, et distingui coeperit a Galliis, videtur Constantinus universas Gallias secasse in partes duas, ita ut Aquitaniam et Narbonensem provincias in quinque provincias dispertierit, Galliarum nomine relicto provinciis ceteris, quae antiquam Belgicam et Lugdunensem comprehendunt, et inter has concludi voluerit Alpes Graias, quae ad eas partes propius accedunt. Ita duas dioceses constituit in Galliis, quae in notitia a marchione Maffeo e vetustissimo codice capituli Veronensis edita designantur, nimirum diocesim Viennensem, quae quinque provincias continebat, cuique praerat vicarius quidam, cuique provincialium laudatus in lege 15, de Paganis a 399, directa *Procliano vicario quinque provincialium*; et diocesim Galliarum in eadem notitia Veronensi designatam, quae reliquis provinciis complectebatur, cuique alium vicarium sub praefecto praetorio Galliarum praefuisse nihil dubitandum est, sicut sub praefecto praetorio Italiae in duas dioceses dispertitae erant vicarii, alter Urbis, Italiae alter. Cum Sextus Rufus initio laudati textus tria provincialium corpora memorat, *Gallias cum Aquitania et Britannis*, tres dioceses videtur innuere sub praefecto praetorio Galliarum, quae a tribus vicariis regebantur. Concinit haec trium dioceseon divisione Sulpicius Severus, qui similiter distinguit Aquitanos, Gallos et Britannos; ubi Aquitanorum nomen aequae ac Rufus pro illis provinciis usurpat, quae Aquitaniam et veterem Narbonensem complexae, quinque provinciae aliter appellari solebant. Clarius in notitia dignitatum utriusque imperii harum trium dioceseon distinctio indicatur, cum memorantur rationales summarum et rationales rei privatae quinque provincialium, Britanniarum.

9. Huic vicario Galliarum, quem tum existisse affirmavimus, objici potest notitia dignitatum, quae dum memorat provincias sub praefecto praetorio Galliarum, et per dioceses quatuor ea aetate distributas, nimirum per Hispaniam, per septem provincias, per Gallias et per Britannias, tres solos vicarios, Hispaniarum scilicet, septem provincialium et Britanniarum recenset; cumque vicarium septem provincialium nominat, non septem tantum, sed decem et septem provincias describit, id est, omnes tum septem provincialium, tum Galliarum, ac si omnes vicarii septem provincialium subessent; ex quo nonnulli 1013 errorem suspicati in titulo *sub dispositione vicarii septem provincialium*, corrigendum putarunt *sub dispositione vicarii decem et septem provincialium*. Sed vicarium quinque provincialium, quae postea septem dictae sunt, sine ulla provincialium Galliae attributione nominat lex 15, de Paganis; vicarium autem Galliarum astruendum notitia a marchione Maffeo vulgata dubitare non sinit. In hoc enim monumento distincte nominantur dioceses tres, nimirum diocesis Galliarum, diocesis Britanniarum, et diocesis Viennensis, quae postrema alias vocabatur septem (uti tunc erant) provincialium. Haec autem omnes

is erant sub dispositione præfecti prætorio am. Quævis autem diœcesis, nisi regeretur a ule, qui vice sacra præsidens, a præfectis o nequaquam pendebat, ut P. Joan. Antonius s demonstrat (*Dell'Ester. Polit. lib. II, c. 2, § 7*). Vicarium habebat præfecto prætorio subdi- l omnibus notum est, Diœcesis ergo Gallia- æ a præfecto prætorio Galliarum pendebat, non caruit. In notitia ergo dignitatum, ubi Britanniarum et septem provinciarum no- solus vicarius Galliarum per errorem omit- t sub dispositione vicarii septem, ut dicitur iarum, perperam provinciæ septemdecim ntur, cum decem pertinerent ad disposi- vicarii Galliarum.

i hac quidem notitia dignitatum, quæ post as Galliarum præfecto subjectas conscripta tuor diœceses non obscure indicantur, cum positione viri illustris Comitis sacrarum lar- m nominantur rationales summarum quatu- aniarum, quinque provinciarum Galliarum et iarum; et sub dispositione comitis rerum rum ponuntur rationales totidem rei privatæ iantias, per Gallias, per quinque provincias et iantias. Hæ non provinciæ, sed diœceses : sunt, quarum singulæ plures provincias cont- t. Similiter ergo sub dispositione præfecti o Galliarum quatuor vicarii assignandi erant, arum scilicet, quinque vel septem provincia- liarum et Britanniarum. Hæc omissio vica- iarum in notitia dignitatum auctoris imperi- curiæ tribuenda est, quem aliis quoque in psam pluribus demonstrare possemus. In

scripsisse patet ex his quæ de regionibus tinopolitanis et provinciis Orientis exactis- didit. Cum porro in descriptione regionum tinopolis auctor memoret inter cætera re- et 10 domum Placidie Augustæ, quæ Con- poli existit ann. 423 et 424, regione autem inet domum Eudociæ Augustæ, quæ eodem Augusta a Theodosio Junioro appellata fuit, oc anno hæc notitia scripta dici potest. Cum ctor accurate descripsit quæ ad Orientem it, tum vero quæ ad Occidentem spectant, ex is quæ reperit sumpta fuere; unde non pauca nova et antiqua, ac nonnulla prodidit non ; erant, sed uti in documentis anterioribus st. Hinc in Britannis dignitates ac Romanas expressit, quæ suo tempore non exstabant, a inde ab anno circiter 409 Britannis a Ro- nperio subductæ fuissent. Tre viros in Galliis cum hæc urbs jamdiu demolita fuisset, et smodi similiter notavit, quæ hic appendere non est. In hac ergo hominis de rebus Oc- ibus minus exacta descriptione, si vicarium im non invenimus, nihil movere potest quo- æ bipartita Galliarum divisio sub duobus quinque provinciarum (quæ postea sep- tæ sunt) et Galliarum quam constituimus, itino tribuenda credatur.

ec satis de hujusmodi quinque provinciarum ne : quæ viguit ad Valentinianum I usque, o Aquitania in duas provincias dissecta, ut ex iulo intelleximus, ex quinque provinciis sex nt. Cum porro Ammianus Marcellinus, qui odosio I scripsit, duas Narbonenses appellet, item vocat etiam concilium Aquileiense an- pistola ad episcopos provinciæ Viennensium onensium primæ et secundæ, tertiam hanc di- m paulo post secundam fuisse inductam mus, ex qua eadem provinciæ septem factæ ; et hæc quidem sunt illæ septem quæ in no- censentur. In notitia provinciarum et m. s. Ve- i edita per marchionem Maffei sic : *Diœce- nnensis (Lego Viennensis) habet provincias*

A *septem. Biennensis (Lego Viennensis), Narbonensis prima, Narbonensis secunda, Novempopuli, Aquitania prima, Aquitania secunda, Alpes 1015 maritimæ.* Hæ in notitia dignitatum constituuntur sub dispo- sitione viri spectabilis vicarii septem provinciarum. Vetustior igitur hæc septem provinciarum divisio quam vulgo creditur; et hæc septem ex illis quin- que prefectæ sunt additione nulla, nec solidam tan- tum Narbonensem comprehendebant illæ quinque, quæ ex Aquitaniarum et Novempopulanæ accessio- ne septem posterius factæ fuerint, ut hactenus apud eruditos obtinuit.

12. Hic difficultatem movebit quinque provinciarum appellatio, quæ invenitur documentis scriptis sub fine quarti sæculi, et sub initium quinti, uti est Taurinensis synodus habita circa an. 491. Hæc pot- tissimum ex causa factum est, ut septem provincia- rum divisio post initium sæculi quinti facta creda- tur, ita ut quinque provinciæ, quæ vulgo creduntur ex Narbonensi solida conflatæ, Aquitaniarum et No- vempopulanæ accessione septem evaserint. Sed quo- niam Aquitaniam et Novempopulanam in quinque provinciis fuisse manifestum fecimus ex Philastrio, sola quinque provinciarum appellatio sicut probare nequit, ex quinque illis provinciis per Aquitanie divisionem sex provincias factas fuisse sub Valen- tiniano I quas Sextus Rufus distincte commemo- rat, ita nequit efficere quin ex sex ob novam divi- sionem secundæ Narbonensis duobus quarti sæculi monumentis probatam septem effectæ fuerint. Quinque autem provinciarum appellatio non solum post ejusmodi divisionem ea de causa præseverare adhuc potuit, quia subdivisio duplex Aquitanie et Narbonensis in duas in iisdem quinque provinciis facta, nihil novi additamenti aliunde acceperit, ac idcirco homines antiquæ locutioni assueti, eandem non dimiserunt; verum etiam quia septem provin- ciæ licet divisæ, nondum tamen in unum corpus septem provinciarum appellatione donatum publi- ca auctoritate coaluerint. Id enim solum contigit sub Honorio circa an. 407, cum Petronius præleo- tus prætorio Galliarum generalem septem provin- ciarum conventum singulis annis Arelate cogen- dum indixit; unde post hanc publicam sanctio- nem quinque provinciarum appellationi septem pro- vinciarum nomen substitui cepit.

13. Cæterum antiquior hæc septem provinciarum divisio agnosci debuit ex libello provinciarum Ro- manarum, quem primi ediderunt Andreas Schotus et Surita post Antonini Itinerarium, recusit Petrus Bertius tom. II Thesauri geographici, pag. 35, et emendatiorem ex Vaticano Regine ms. vulgavit Schelestratius tom. II Antiq. Ecclæs. in append. pag. 549. Hunc libellum sub Theodosio I lucubratus ostendit cardinalis Norisius in Epochis Syromacedo- num dissert. 4, c. 1, et nihilominus septem provin- ciæ in eo jam tum divisæ recensentur ante decem provincias, quæ ad Gallas proprie dictas pertinent. Sed ne quis forte ex ipsa septem provinciarum enu- meratione hunc libellum posteriorem contendat, id ipsum apertius confirmat notitia Veronensis a v. cl. Maffeo impressæ, quam sub Theodosio Majore exaratam apertius demonstrare possumus. Hæc licet ex unico quatumvis antiquissimo at indiligenti co- dice eruta, aliquot erroribus et defectibus non careat, plura tamen antiquitatis indicia præfert. Primum in descriptione provinciarum Gallie duas tantum Lug- dunenses exhibet, ut apud Sextum Rufum et Am- mianum Marcellinum: ex quo antiquior cognoscitur, quam libellus provinciarum antea laudatus, in quo quatuor Lugdunenses recensentur, ac propterea tunc exaratam fuisse patet cum duæ Lugdunenses non- dum dissectæ fuerunt in quatuor, immo antequam discinderentur in tres; quam divisionem hactenus ignotam ex singulari (a) inscriptione a marchione

1 Antiquitatibus Gallie epist. 20, n. 3, inscriptio profertur, qua Geminus Agrippinensis post.

Maffeo in Antiquitatibus Galliarum inserta colligi posse credimus. Dein in diœcesi Orientis, quæ Ægyptum comprehendit, omittitur Arcadia, et in diœcesi Pontica Honorias non apparet: quæ duæ provinciae in libello 1017 provinciarum descriptæ a Theodosio e filiorum nominibus appellatæ creduntur. Præterea quinque tantum Ægypti provinciae leguntur, ut apud Ammianum Marcellinum, non autem sex; et in Britannia quatuor tantum, ut apud Sextum Rufum, non autem quinque: licet illæ sex et istæ quinque ante finem quarti sæculi existerent. Quod autem evidentius nobis videtur, est illud, quod tres diœceses describuntur continuæ Britanniarum, Galliarum, et Viennensis septem provinciarum, quas sub præfecto prætorio Galliarum collocatas ostendimus; ab his autem tribus, Italica diœcesi interposita, separatur diœcesis Hispaniarum, et huic immediate subicitur diœcesis Africae, eo quod nondum per id tempus Hispaniæ essent sub præfecto prætorio Galliarum, sed æque ac Africa vice sacra, id est, imperatoris vice, non autem vice præfecti prætorio a proconsule regeretur. Igitur hæc notitia eo tempore exarata est cum Hispaniæ proconsulares erant, et antequam vicarium sortirentur, qui a præfecto prætorio Galliarum penderat. Hispaniæ autem præconsulares esse desitisse, ac accepisse vicarium postremis Gratiani annis et primis Theodosii Senioris, ex Severo Sulpicio colligitur lib. II Hist. Sacr. c. 49. Neque obstat divisio duarum diœceseon Illyrici, quæ in notitia Veronensi appellantur *diœcesis Myriarum* et *diœcesis Pannoniarum*. Cum enim hæc longe sejungantur a diœcesi Italica, non referunt eam divisionem Illyrici Orientalis et Occidentalis, quæ post Theodosium inducta, Occidentale Illyricum Pannoniarum præfecto prætorio Italiæ subjecerat, sed vetustiorum divisionem exhibent, cum totum Illyricum proprio præfecto subiectum ad Occidentale imperium pertinebat usque ad eundem Theodosium I, ut P. Joan. Antonius Blancus statuit lib. II *dell' Ester. Polit. della Chiesa*, c. 1, § 8. Notabilis et vetus diœceseon dispositio in hac notitia continetur. Primo enim describuntur diœceses subjectæ præfecto prætorio Orientis, tum illæ præfecti prætorio Illyrici, dein præfecti prætorio Galliarum, postea diœcesis præfecti prætorio Italiæ, tandem duæ proconsulibus subditæ, Hispaniarum et Africae. Si ergo hæc notitia prioribus Theodosii I annis confecta septem provincias jam memoratas describit, nihil de hujus temporis divisione dubitandum relinquatur.

14. Tres haec provinciarum divisiones sæculo quarto factæ. Nunc aliam Narbonensis solidæ partitionem his anteriorem eruditorum examini subijcere liceat. Catalogus episcoporum primi Arelatensis concilii habiti an. 314 nobis indicio est. Hujus catalogi auctoritatem Quesnellus frustra elevare studet part. II, c. 2. Ut autem omnia ejus objecta diluantur, animadvertendum imprimis est hunc catalogum perperam ab eodem appellari *subscriptiones* ejusdem concilii. Est enim, ut ille pariter confessus est n. 3, index episcoporum et clericorum qui in eo concilio convenerunt ex diversis provinciis in ipsarum provinciarum rationem descripti: in quibus idcirco subscriptionum ordo quærendus non est. Deinde haud contendimus hunc catalogum factum fuisse in ipso concilio. Id unum dicimus, ex memoriis ejus temporis fuisse digestum ea ætate qua quinque provinciarum divisio nondum constituta fuerat. Distin-

dignitatem præsidatus, administrator rationum novem provinciarum fuisse traditur. Sunt qui putent Novempopulos seu Novempopulanam intelligi. Sed Novempopulana una provincia erat, non novem. Nulla porro in notitiis vel auctoribus novem provinciarum Occidentalium mentio occurrit. Solum provincias octo in Galliis Sextus Rufus et notitia Veronensis describunt, quæ in notitiis posterioribus decem nu-

merantur, eo quod duæ Lugdunenses a Sexto Rufo et notitia Veronensi memoratæ in quatuor dissectæ fuerint. Forte vero antequam quatuor efficerentur, sectæ fuerunt in tres; et ita aliquandiu Galliarum provinciae novem exstiterunt, et per hoc tempus Geminus ex Agrippina oriundus in ipsa Gallia, harum novem provinciarum rationalis fuit. Nulla æquiori ratione hæc inscriptio explicari posse videtur.

guendi autem sunt a codicibus codices. Duo sunt fontes ex quibus hic catalogus prodit. Vulgati ante Sirmondum a mss. pendunt collectionem Isidorianæ et Hispanicæ. Sirmondus eum catalogum edidit e ms. antiquissimæ collectionis Corbeiensis, cum quo plane concinit in hoc catalogo alius pervetustus item codex alterius collectionis, quam Coustantius invenit in ms. Colbertino 3368, et ex quo eum edidit tom. I Epist. Rom. pontif. pag. 343. Hi duo antiquissimi codices continentes duas distinctas collectiones Gallicanas vetustiores Hispanicæ, ex qua Isidoriana profecta est, sinceriores præferunt eum catalogum; et ex uniformi ejus descriptione maximam eidem auctoritatem conciliant. In Hispanicis et Isidorianis mss. posterioris ætatis quædam in provinciarum nominibus immutata fuere, quæ Arelatensis synodi temporis non congruunt, uti sunt, ex. gr. Aquitanica prima et Aquitanica secunda, quam divisionem Arelatensi primæ posteriorem ostendimus. Cum hic error et hæc arbitraria mutatio non inveniantur in duobus illis antiquioribus codicibus, in quibus nihil cum Arelatensis ævo non concordat, vel ex hoc intelligimus horum codicum catalogum sub Arelatensis tempore fuisse descriptum, eamque provinciarum rationem in iisdem conservatam fuisse quæ in autographo sub idem tempus expressa fuerat. Si quid enim ex 1019 posteriori ævo fuisset in his codicibus immutatum, ut in Hispanicis, et exinde in Isidorianis accidit, aliqua ejusdem generis emendatio ad provinciarum ejus ævi normam facta fuisset. Nequæ vero ut hujus catalogi fides infirmetur, in suspicionem adduci potest cum Quesnello ea Arelatensis primæ ad Silvestrum epistola, cui ipse catalogus codicibus subjectus legitur; ac si altera tantum Arelatensi codice edita sit ipsa ejus concilii epistola ad laudatum pontificem, hæc vero sit ipsi Breviarium a quodam studioso homine posteriori conditum et alicubi interpolatum, qui pariter catalogum episcoporum comperit. At hanc partem ejus synodi epistolam, non vero Breviarium esse, ipsa ejusdem forma, quæ in omnibus codicibus exhibetur, demonstrat. Quod si de altera epistola, non licet Arelatensi codice probata, dubitare non licet, multo minus suspicandum erit de hac, quæ tot et vetustissimis diversæ originis manuscriptis, eodemque Arelatensi codice munitur, cum præsertim nihil habeat quod cum illa non maxime congruat; interpolatio enim quam Quesnellus suspicatus est in illis verbis canonie primi de Paschate: *Et juxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas*, quæ in altera epistola non leguntur, inanissima est. Cum enim duæ ejusdem concilii epistolæ habendæ sint, num interpolationi verti potest, si Patres in secunda epistola, in qua eosdem canones quandoque breviter repetiverunt, omittenda putarint ea verba quæ in anterioribus litteris satis expresserant? Certe ut idem dies Paschæ ex eorumdem Patrum decreto ab omnibus servaretur, providendum sane fuit ut qui omnibus præest eundem diem paschalis litteris indiceret. Nicæna synodus non instituit paschalem dirigendarum disciplinam, sed unice decrevit (Cyrillo teste in Prologo paschali) ut Alexandrinus episcopus ob peritiam computi paschalis diem Paschatis significaret Romano pontifici, cujus auctoritate omnes eundem Paschæ diem cognoscerent atque servarent; et ex hoc testimonio vetustiorum litterarum paschalis consuetudinem agnoscimus. Vindicata igitur hæc epistola, nihil jam superest apud Quesnellum ex quo

tradunt. Hanc, inquit, clementissimæ recordationis Valentinianus et Honorius fidelissimi principes specialibus privilegiis, et, verbis ipsorum utamur, matrem omnium Galliarum appellando decorarunt. At observamus hos episcopos studio amplificandæ dignitatis Arelati liberaliori licentia fuisse locutos. Id ex constitutione Honorii, quæ superest, palam fit. Quam enim urbem iste metropolitanam tantum vocat, illi matrem omnium Galliarum ipsis imperatoris verbis appellatam testatur: ut verbis, inquit, ipsorum utamur. Neque idcirco eos appellationem, quæ ipsorum et Honorii ævo Arelati non competeret, usurpasse putamus; vere enim matrem omnium Galliarum erat Arelas, ex quo sedes præfecti prætorio facta fuerat, quatenus ob hanc sedem cunctis Galliarum urbibus atque provinciis præsidebat. Neque id a Valentiniano I vel II dictum credatur. Cum enim sub his imperatoribus sedes præfecti prætorio, ex qua una ille titulus proficisci potuit, non esset Arelate, sed Trevisis, sola Trevirorum urbs tunc erat et dici poterat metropolis Galliarum; quo plane sensu metropolis Galliarum nominatur ab Athanasio (Apolog. de Fuga, n. 4, t. I, p. 322), qui aliquandiu Trevisis fuit. Arelati vero eum titulum, qui uni Trevirorum urbium competebat, contra veritatem facti a Valentiniano fuisse tributum, incredibile est. Episcopi igitur sicut Arelatis gratia in allegando Honorii testimonio liberiori formula usi sunt, ita in conjungendis Valentiniano et Honorio eam tropolggicam locutionem adhibuisse videntur, qua plurali numero duobus vel pluribus ascribuntur, quæ per partes inter illas distinguenda erant. Quis ignorat (fatetur idem Quesnellus in notis ad hoc ipsum episcoporum testimonium n. 7) illius tropi frequentem esse usum, qua pluralis numerus pro singulari ponitur, præsertim cum in præcedentibus plurium mentionem fieri contigit? Hinc Pagius ad an. 401, n. 45, non male existimat, laudata episcoporum verba, licet plurali numero et copulative expressa disjunctive esse explicanda, ita ut privilegia quæ primum commemorant, ad Valentinianum pertineant, titulus vero matris omnium Galliarum ad solum Honorium referendus sit.

4. Multo autem minus ad metropolim Arelati vindicandam ante sæculum v illa conferunt quæ de Constantio Arelate consulum adeunte et ludos dante, de Constantinæ et Gallulæ Romæ appellatione a Quesnello afferuntur. Hæc enim insignis quidem urbis, non autem metropolis indicia sunt, ac propterea aliis quoque urbibus, quæ non erant metropoles, similia contigisse legimus. Ita Constantina appellari potuit Arelas, uti Cirta in Numidia, et aliæ duæ civitates certe non metropoles in Phœnicæ et Arabia eodem nomine donatæ fuerunt. Ausonius vero in urbis magnitudinem, frequentiam et commercium, quibus Arelas Romam quodammodo æmulabatur, Romæ Gallulæ titulum refert: Nullo itaque testimonio Arelatensis metropolis civilis initia probari potuerunt antiquiora anno circiter 407.

5. Vetustius vero initium Viennæ metropolis fuit. Ipsum antiquum Provinciæ nomen primum indicium est. Antiqua enim Viennensis provinciæ denominatio, quæ pluribus quarti quoque sæculi documentis probatur, non aliunde 1025 provenire potuit, nisi quia jam inde ab ipsa Diocletiana seu Constantiniana provinciarum divisione Vienna, non autem Arelas civilis provinciæ Viennensis metropolis fuit. Quod enim huic evidentissimæ rationi opponit Quesnellus de provinciis Lugdunensibus secunda, tertia et quarta, quarum metropolis ex hoc Lugdunensi nomine non erat Lugdunum, inanissimum est. Etsi enim hæc tres provinciæ a solida Lugdunensi dissectæ haberent peculiarem cujusque metropolim a Lugduno diversam, antequam tamen distraherentur in partes, omnes eandem Lugdunensem urbem metropolim agnoscebant, et idcirco Lugdunensium nomen retinuerunt, quia ante hanc divisionem Lugdunum erat earum metropolis. Ita etiam Viennenses provinciæ

A tres in aliquibus posterioris ævi notitiis nominantur, quæ licet post divisionem propriam metropolim habeant, antea tamen Viennam communem metropolim civilem agnovisse videntur. Ita etiam Narbonensis secunda sic appellata est, quia olim metropolim habuit Narbonam, quæ toti Narbonensi solidæ nomen dedit. Nullæ inveniuntur provinciæ, quæ ab aliqua civitate nomen acceperint, nisi hæc civitas ipsius provinciæ aliquando metropolis fuerit. Hæc igitur Viennensis provinciæ denominatio de metropolitica Viennæ prærogativa dubitare non sinit.

B 6. Accedunt testimonia Eusebii Cæsariensis et notitiæ Galliarum. Ille enim sub Constantini ævo, quo Viennensis provincia a Vienna nomen accepit, hanc urbem metropolim diserte nominat. l. v Hist. c. 1, et similiter notitia Galliarum a Sirmondo edita, cujus exemplum pervetustum legitur in ms. capituli Veronensis, in descriptione provinciæ Viennensis Viennam metropolim nominat. Quoad Eusebii quidem testimonium non repugnat Quesnellus: Nemo enim non videt, inquit, part. 1, c. 12, Eusebio sermonem esse de dignitate civilis Viennensis urbis. Solum de geographica, non vero civili metropoli intelligendum putat; et c. 11 Strabonem profert, qui Viennam Allobrogum metropolim nominavit, ac si Constantini ævo, quo alia provinciarum distinctio vigeat, eodem sensu Eusebius locutus fuerit: quod quam sit imbecillum quisque perspiciet. Notitiæ vero Galliarum auctoritatem, qua Vienna civilis metropolis apertissime traditur, elevare et infirmare integro capite nititur. Ecclesiasticam, non vero civilem notitiam esse posteriori quidem tempore in gratiam Viennensis episcopi lucubratam contendit, cum scilicet Burgundiones sub an. 480 Viennensem tractum occuparunt.

C 7. At civilem, non vero ecclesiasticam notitiam esse multa manifestum faciunt. Si enim ecclesiastica notitia esset, quæ ecclesiasticas provincias cum suis metropolibus describeret, non solum Vienna, verum etiam Arelas inter metropoles ecclesiasticas accensenda fuerat. Præterea Narbonensis secunda Alpes maritimæ et Graiæ non fuissent recensendæ uti separatæ provinciæ, quarum civitates Arelatensi vel Viennensi metropolitano suberant. Adde quod in Maxima Sequanorum tria castra et unus portus nominantur, qui ad ecclesiasticam dispositionem nihil pertinent. Tandem, ut alia omittamus, post descriptas decem provincias Galliarum hic titulus subjicitur: Item in provinciis septem. Hæc autem distinctio septem provinciarum a decem provinciis, eam divisionem procul dubio præfert, quæ non ecclesiastica, sed civilis est, qua scilicet universæ Galliæ in duas dioceses partitæ fuerunt, ut capite antecedenti vidimus. Hæc notitia in pervetusto ms. capituli Veronensis 50 describitur post Itinerarium Burdigalense cum hoc titulo: Incipit annotatio provinciarum atque urbium Galliarum cum privilegiis suis; quæ privilegia ad metropoles civiles ibidem designatas referuntur.

D 8. Hujus porro notitiæ ætatem satis indicat summa ipsius concordia cum divisione provinciarum Galliæ, quæ in notitia dignitatum exhibetur. Sicut enim hæc paulo post annum 423 exarata fuit, idem etiam de illa judicandum videtur. Id apertius demonstrat titulus septem provinciarum, quem ex hac notitia Galliarum recitavimus. Hic enim reperitur in documentis scriptis paulo post initium sæculi v, nimirum in epistolis Zosimi et Bonifacii I, in lege Honorii an. 418, et in memorata notitia dignitatum; in posterioribus autem monumentis nusquam invenimus. Anteriorem vero ætatem, quam huic notitiæ tribuendam suspicamus, argumento non levi constituendam reservamus numero 11.

9. Ex his Quesnelli opinio plane corrumpitur. Cum enim hæc civilis, non autem 1027 ecclesiastica notitia sit, lucubrata dici nequit in gratiam Viennensis episcopi, qui notitiæ ecclesiasticæ descriptionem postulasset. Cum porro sub initium v sæculi fuerit lucu-

frustra eam sub Burgundionibus scriptam illis commissit; cum praesertim si hoc tempore scripta crederetur, non eam civilem praeferat, quae sub barbaris Romanas in partes discindentibus alia erat a diviomanorum; sed eam dispositionem exhibeat maneat, et initio saeculi v sub Romanis obtulit testimonium, quod in suam sententiam illis allegat, nimium enormiter ab eodem sur. Cum enim ille l. ii, epist. 7, ad Graecum unum Massiliensem scripsit an. circiter 475:

primi comprovincialium cepistis esse, sed uno de Massiliensibus loquitur, quorum civitas in Galliarum ultimo loco designatur, sed lole Leontino Arelatensi, Fausto Regiensi, Basinensi, et Graeco Massiliensi, qui sub Romano-ione constituti, ut se et suas civitates a barbaris redderent, Avernorum urbem, cui Sidonius, iisdem barbaris cedere, et sic pacem addebant. Hos autem Sidonius coarguens, hęc

cessionem non primos in civili dispositione, fuerant ob Arelatum, quae sedes erat praetorio Galliarum, sed ultimos futuros praetor, cum hac distrahendarum urbium via, ita civitates Romanis superessent, ut minima et in Galliis Romanorum ditio, nec majores dici possent, qui, ut mox subdit, minores aut non habere. Hic germanus Sidonii sen- nminiscitur ergo Quesnellus, cum aliam Si- textus interpretationem a sententia et mente alienam ingerit; omnesque ejus conjecta- quibus huic interpretationi innixus, expo- nitur quomodo notitia sub barbaris condita arbitrariae et inanes demonstrantur.

Quae vero animadversiones in ipsam notitiam proponuntur, ut illam posterioris aetatis esse, non minus imbecillae sunt. Opponit primum n, quae ex lege Honorii an. 418 metropolis de- , eoque tempore ob sedem praefecturae om- C allis praesidebat, ea in notitia nedum sine ropolis titulo, sed inter ultimas civitates pro- Viennensis recenseri. At observandum est, titia, licet sub Honorii tempore descripta, cujusque provinciae metropoles. Provinciae Viennensis metropolis sicut jam inde a divi- ennensis provinciae a Narbonensi solida fuit ita et sub Honorio eandem praerogativam avit. Arelas enim, cum ex traducta sede praemetropolis esse cepit, septem provinciarum dis constituta fuit, non autem provinciae Vien- cui adhuc Vienna antiquiore privilegio praer- Etsi vero quae pluribus provinciis metropo- nore praerant, eodem plerumque gauderet in culari provinciam, id tamen Arelati non cum antiquior Viennae possessio exclusiva non sicut nec antiquum Viennensis provinciae fuit immutatum: quod tamen evenisset si diticum ipsius provinciae jus a Vienna Arel- nisset traductum. Quid ergo mirum si in no- e solas cujusque provinciae metropoles ritu gnat, sola Vienna, non autem Arelas metro- pelletur.

Attenus ea in sententia locuti sumus, qua itia paulo post initium quinti saeculi scripta atur. Si vero proferre liceat quod probabilius e, hanc notitiam saeculo v anteriorem puta- ctenus quidem vetustior habita non fuit, eo ntionem faciat septem provinciarum, qua- isionem post initium saeculi v factam fuisse ones obtinuit. Cum vero has septem provin- Theodosio I constitutas capite antecedenti imus, nihil hinc impedimenti exoritur, quo- a notitia saeculo v anteriori judicari queat. nihil obest quatuor Lugdunensium partiti- onam reperimus in libello provinciarum, ite v saeculum lucubratum cardinalis Nori- andit (*Epoch. Syr. Maced., dissert. 4 c. 1*). Ut

A vero hanc notitiam Galliarum velustiore credamus, illud in causa est quod in descriptione provinciae Viennensis Arelas sine metropolis titulo recensetur. Porro Arelas ad honorem metropolitico erecta fuit circa an. 407, cum praefecti praetorio sedes et caput omnium Galliarum esse cepit, ut vidimus paulo ante. Civitas vero tanto honore praedita sine ulla hono- ris nota recensita non fuisset in notitia 1029 quae post hoc tempus scripta fuisset. Quesnellus ex hac animadversione multo posteriore credidit cum ta- men posteriori licet aetate secundum Romanam dis- positionem hac in notitia exhibitam ab hoc honoris gradu non decesserit. Igitur multo probabilius an- terior dicenda est haec notitia, eo scilicet tempore exarata cum nondum Arelas ad metropolitico dignitatem erecta fuerat; ita ut nihil mirum sit si inter comprovinciales provinciae Viennensis civi- tates sine ullo metropolis titulo recensita fuit. Quod vero inter ultimas refertur, eam habet causam quia notitiae auctor eum ordinem secutus est quem geo- graphicus situs obtulit. Primo enim post Viennam metropolim urbes viciniores et mediterraneas no- tavit, tum vero ad mare vergentes, inter quas Arelas et Massilia ultimum locum tenent.

12. Caeterae Quesnelli animadversiones in notitiam Galliarum leviores sunt. Quod enim profert de Castro Nicensi in notitia omissio, quod ante Leonem episco- patu fruebatur, ecclesiasticam notitiam esse praesu- mit, quam civilem jam diximus. Cum vero in eadem civili notitia tria alia castra Sequanorum, et duo Lugdunensis primae memorentur, Nicense omissum dicendum est vel auctoris incuria, vel potius, quod ita per hoc tempus exiguum esset et angustum, ut inter castra recensendum non videretur; unde Hil- larus papa non *castrum*, sed diminutive *castellum* appellat. Quae porro subjicit ex Paulino Nolano, ab auctoris mente alienissima sunt. In epist. 28, ad Vic- tricium Rothomagensem de celebritate loquitur, qua Rothomagum ex egregiis ejusdem episcopi gestis *inter urbes sacratas* eminebat; quod ad dispositionem civilem, de qua nunc agimus, nihilum pertinet. Licet enim ea civitas ante hoc tempus esset civilis metro- polis, non tamen ante Victricium ita celebris *inter sacratas urbes* fuit. Idem est de Morinorum civitate, quam Paulinus ibidem memorat ratione habita reli- gionis, non autem dispositionis civilis, quam unam notitia describit. Argumentum tandem ex synodo Taurinensi huc nihilum pertinet, cum in hac synodo non de civili, sed de ecclesiastica metropoli dubitatio fuerit, ut capite sequenti ostendemus. Nihil ergo notitiae auctoritatem elidit; ac propterea solidum ex hac quoque argumentum suppetit, quo Viennam civilem metropolim fuisse dicamus, et antiquiorem quidem Arelate, nimirum jam inde ab institutione provin- ciae Viennensis, quae a Vienna metropoli nomen accepit. Immo antequam Arelas ob sedem praefecturae eo traductam ad metropolitico nedum septem provinciarum, sed omnium etiam Galliarum dignita- tem eveheretur, Viennam fuisse sedem vicarii praefecti praetorio, quamdiu hic Treviris stetit, et idcirco fuisse etiam metropolim non solum suae provinciae, verum etiam quinque provinciarum, quae postea septem dictae sunt, colligi posse videtur ex vetustissima notitia Veronensi, in qua *diocesis Viennensis* appellatur septem provinciae, quibus vicarius praerant. Neque enim aliunde haec diocesis a Vienna nomen accepit, nisi quod ibidem vicarius praefecti sedem haberet. Ex his porro omnibus multo apertius cognoscitur, quam jure S. Leo scripserit, Viennae et Arelato *commune jus quondam fuisse a gentibus* (*Epist. 66, c. 2*). *Quondam*, inquit, quia diversis temporibus altera alteri praestitit, Vienna quidem antiquiori aetate, cum suae provinciae metropolis, et probabilius etiam vicarii sedes fuit: Arelas vero aetate posteriori, cum circa an. 407 praefecturae sedes esse cepit. Nunc ad ecclesiasticarum provinciarum et Metropoleon dispositionem accedamus.

CAP. V. De antiqua institutione et dispositione provinciarum ac metropoleon ecclesiasticarum in Gallis, ac præsertim in provinciis dissectis e Narbonensi solida. Sera earundem initia; nec ad civilem formam omnino exacta demonstratur.—1. Duo circa provincias et metropoleos ecclesiasticas in Gallis constituenda sunt, ut de iis Quesnellus multis in locis sparsit, iudicio feratur. Primum quandonam harum forma fuerit inducta; deinde num ad formam provinciarum et metropoleon civilium. Si ecclesiasticæ provinciæ Galliarum in aliquo trium priorum sæculorum fuis-
sent institutæ, et ad civilium provinciarum formam exactæ, ut Quesnellus non uno loco præsumit, cum eo tempore solida Narbonensis nondum esset divisa, sicuti Narbo tunc semper exstitit totius provinciæ metropolis, ipso Quesnello fatente parte 1, sub finem c. 11, ita nihil dubium esset quin Narbonensis episcopus ejusdem provinciæ metropolitae fuisset constitutus, non vero Arelatensis, aut quisquam alius. At hierarchiæ ecclesiasticæ formam tribus illis sæculis, et ante Nicænum quærere in Gallis, omnino inane esse ex eodem Quesnello accepimus. Hujus testimonia allegavimus capite secundo, n. 5. Quæ cum non obscure ingesserit, haud satis intelligetur quomodo sine contradictione aliqua scripserit, part. II, c. 2: *Cum eruditiores quique, paucis exceptis, ad ea tempora (antea notaverat annum 250) referant religionis et disciplinæ exordia in Gallis, si tunc una provincia (id est Narbonensis) unusque metropolitani fuerit, valebit regula Innocentii I papæ: secundum pristinum provinciarum morem metropolitano episcopo oportere nominari; nec ad mobilitatem necessitatum mundanarum debere Dei Ecclesiam commutari.* Hac in sententia unus Narbonensis episcopus secundum dispositionem civilem totius Narbonensis metropolitani fuisset institutus, nec ejusmodi constitutio ex mente Innocentii fuisset immutanda. Quesnellus vero indicare hoc loco voluit Arelatensem episcopum toti Narbonensi, uti putat, fuisse præpositum jam inde a medio sæculo III ob S. Trophimi missionem, quam capite secundo ad id probandum omnino inexactam ostendimus. Si S. Trophimus Gallias petit circa medium sæculum III, ut ex Gregorio Turonensi Quesnellus censuit, una cum S. Trophimo ab eodem Gregorio missus traditur etiam Paulus, qui Narbone sedem fixit, sicut Trophimus Arelate; ac propterea non minus ex hac missione Narbonensis civitas quam Arelas proficisset: immo Narbo multo magis, cum hæc eo tempore totius provinciæ metropolis esset. Solum Quesnellus a contradictione purgari potest, eo quod metropolis ecclesiasticæ institutionem in Gallis sub medio sæculo III non affirmet absolute, sed sub conditione, *si tunc una provincia unusque metropolitani fuerit.* Proinde id uti probabilius ab eodem accipimus, quod expressius docuit, nimirum ecclesiasticarum metropoleon formam post Nicænam synodum in Gallias inexactam ac institutam fuisse.

2. Nos vero id insuper probabilius credimus, de hac hierarchica forma constituenda Gallicanos episcopos serius cogitasse, et adhuc post Nicænae synodi tempus antiquam methodum tenuisse, quæ tribus prioribus sæculis viguit, ut scilicet cum nondum metropolitani essent constituti, episcoporum synodis vel antiquior, vel civitatis, in qua synodus cogebatur, episcopus præsideret. Ita cum concilio Valentino anni 374 præfuit Fœbadius, seu, ut alii cum Sulpicio Severo (*Hist. lib. II, c. 44*) et cum editis conciliorum scribunt, Fœgadius episcopus Aginnensis Ecclesiæ, quæ nunquam metropolitana habuit descriptis post eum aliis episcopis insigniorum sedium Arelatensis, Viennensis, Trevirensis, et Lugdunensis, sola antiquioris ætatis ejus ratio haberi potuit, eo quod nondum certa esset metropolitana institutio; neque enim post horum institutionem in more fuit ut metropolitani (quicumque adessent) simplici episcopo quantumvis antiquiori locum cederent. Et si quidem Arelatensis præsertim episcopus eum gradum ac primatum in Gallis semper obtinisset jam inde a S.

A Trophimi missione, uti ex Zosimo seu veritrocli et fautorum ejus suggestione Quesnellus, Concordius ejusdem Ecclesiæ episcopus dem gradum tenuisset in hoc suæ provincie lio; nec si eamdem traditionem atque consuetudinem a majoribus accepisset, quam Patroclus sequenti ingressus, permisisset unquam ut episcopus huic vetustissimo et insigni et privilegio præjudicium afferret. Hoc quoque mento Patrocli impostura confirmari potest.

3. Neque huic argumento quidquam obest cultates quæ synodi Valentinae subscriptionellus opposuit, part. I, c. 11. Fœgadii enim primo loco non in subscriptionibus ponitur inscriptionibus duarum epistolarum ejusdem di, quas Quesnellus adeo ratas habuit, et subscriptiones ipsas harum inscriptionum extulerit, ex qua eidem synodo, ut ait, *Flegadius legitur.*

B 4. Quod si Marinus Arelatensis primus dicitur in inscriptione epistolæ concilii 103: tensis an. 314, id non metropolitico juri, antiquitati ejus tribuendum est, vel potius quod episcopus esset a Constantino imperatore de qua tum agebatur, præcipue deputatus; et metropolitæ non essent, vel antiquior, vel episcopus cæteris præferabatur. Idem imperator stola ad Melchiam papam apud Eusebium in ea causa abs se delectos hoc ordine in Reticium Augustodunensem, Maternum Arelatensem, et Marinum Arelatensem: idem servatur in actis Romanæ synodi, in qua si dices ob eamdem rem ante Arelatensem erant, uti videre est apud Optatum lib. I. Petricius Augustodunensis certe metropolitæ erat. Marinus igitur, qui simplici episcopo nitur, metropolitani non fuit; et si qui concilio Arelatensi præmittitur Reticio, quomodo eidem prælatus fuerat, sola loci ratio esse potuit.

5. Neque obsunt quæ de Saturnino Arelatense duntur, cum in Arelatensi pseudosynodo ac in Biterrensi an. 356, S. Hilarium Picta condemnandum curavit. Neque enim eum huiusmodi synodis provinciarum Viennensis vel Narbonensis metropolitico jure præfuisse ex ejusmodi gestis potest: sicut nequit colligi Valentem et Ulpianos certe non metropoliticos metropolitico jure usos fuisse, cum in variis pseudosynodis adversus catholicos pro suo arbitrio obtinuerunt autem hi hæreticorum præpotentes ac partionis capita gestorum auctores a scriptoribus minantur, ita etiam Saturnius Arelatensis, etiam huic, sicut nec illis jus metropolitico tribuatur. Hanc comparationis rationem ex Severo confirmamus, qui lib. II Hist. c. 40 *Italiam Illyricum, atque orientem Valens et Licinius quorum nomina edidimus. infecerunt nostras Saturnius Arelatensem episcopum impotens et factiosus premebat.*

6. Hæc quæ de tam sera institutione metropolitana in Gallis delibavimus, nemini mirificabilia videantur. Nam et in Italia ipsa, et in Hispania sub hoc idem circiter tempus, id est, post quartum sæculum metropoleos ecclesiasticæ coepere: uti de Italicis (Romana semper exist) pluribus stetuimus in dissertatione *De origine antiquiorum Ecclesiarum et metropolitanae Italix.* De Hispaniis vero id ipsum probari unde in concilio Cæsaraugustano habito patet Valentinum laudatus Fœgadius Aginnensis, tum nulli essent metropolitæ, ratione ætatis (ut in Valentino) supra cæteros omnes etiam Hispanicarum sedium episcopos locum tenuit. Vetustius quidem Hispanorum metropolitico indicium occurrit in epistola 1 Siricii ad Hilarium Tarraconensem c. 8, scripta an. 385. Quod si ritana multo anteriori synodo *primæ cathæ*

minatur can. 58, hoc nomine non metropoli tum non erat, sed antiquiorem episcoporum more intelligi optime ostendit Caennius tom. I de Antiquit. Eccl. Hispanæ, c. 3. Conferenda hoc loco erunt quæ de canonicis disseremus tomo III, ubi hæc asiaticarum metropoleon apud Latinos in duobus canonibus in originali Latino aliter expressis non modicum confirmabitur: re vero quispiam existimet Gallicanos prius urbium episcopos ante hanc epocham, si conciliis, saltem in ordinationibus episcoporum metropolitici juris exercuisse. Quibus nationum jus est, hi veri sunt metropolitici, tamen talibus præcipuus semper locus ante in conciliis tributus fuit; ac propterea si locus celebriorum urbium episcopis non fuit in Valentina synodo, nullum quoque jus ipsorum in ordinationibus tunc fuisse mandetur. Cum in concilio Arelatensi in an. 314, fit ordinationum mentio sic: *De his qui sibi quod soli debeant ordinare, placuit ut sibi præsumat, nisi assumptis secum aliis episcopis; si tamen non potuerint septem, sine tribus non audeant ordinare; præterquam quod usurpant nullum jus cuiquam fuisse scire, certe qui id usurpabant non appellantur itani, uti vocantur in conciliis Orientalibus* 1035 Laodicensi et Antiocheno; eo quod per hæc tempora certi metropolitici jure orationis præditi essent in Gallicanis provinciis, antilibus reperiebantur.

sane ordinationum jus nondum fuisse in hoc ipsum tempus concilii Valentini, et solum in ejusdem sæculi induci cœpisse atque confidentius probari potest ex quæstionibus ad eum synodum delatis, ex quibus hæc sermo ecclesiasticarum institutio magis manifestabitur. Tres quæstiones ibidem agissimum considerandæ sunt. Prima est quæstio Proculum Massiliensem, eo quod in eadem secunda episcopos ordinasset. Hanc au-tem adversus eum non promoverunt Arelatensis aut Viennensis episcopi, qui alias pro visibi jure metropolitico in eadem synodo contendebant; sed soli episcopi Narbonensium ea in re conquesti sunt, idque non eo ut præservarent hoc jus Viennensi episcopo tunc, ac si alteruter suus esset antiquus ita; sed hac ratione, quod *sibi alterius procerdotem præesse non debere* contenderent; quoque Proculum Massiliensem ac Arelatensem episcopos excludit. Cum enim tres ejusdem Viennensis provinciæ essent, nec ad aliam provinciam pertinebant. Illud his manifeste sequitur, tam seram fuisse eorum ecclesiasticorum initia, ut nondum per Arelatensem aut Viennensem episcopum metropolitico exercisset aut obtinisset in his episcopis Narbonensis secundæ; unde si de jure metropolitico in Viennensi propter se certabant, nihil moverunt circa Narbonensem secundam adversus Proculum Massiliensem in ea primus idem jus veluti proprium sibi haberat per episcoporum ordinationes, eidem terea *se tanquam metropolitico diceret præferre*. Ipsius autem provinciæ episcopi ægre felus provinciæ episcopum sibi præferri, sarrunt se ex Nicænis canonibus suæ tantum episcopum metropolitico non recusatum item inuunt eos nondum certum metropolitico cepisse.

Unda quæstio Taurinensis proposita ex Arelatensem et Viennensem. Quisque ordinis jus et primatum in provincia Viennensi habet. Dubium hac in re Patribus videtur exoritur post auditas utriusque partis allegationes,

quæ ipsis oblata fuerunt, incertum adhuc fuit utra civitas esset metropolis: nam a synodo definitum est ut qui ex eis approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provinciæ primatum honorem obtineat. Controversia non levis inter eruditos vertitur, num Patres metropolis nomine civilem intellexerint an ecclesiasticam. Plerique de civili interpretantur. At Pagius ad an. 401, n. 37 et seqq., hanc sententiam refellit. Nemini quidem dubium esse poterat utra civitas civilis metropolis esset Solam autem Viennam Taurinensis synodi tempore civilem fuisse metropolim ostendimus cap. 4. Quamquam si utraque civitas diverso nomine tum fuisset metropolis, cum id ignorare non potuerint ejusdem synodi Patres, non eam sententiam protulisset quæ unam civitatem tantum metropolim præsumit. Cum igitur non de civili, sed de ecclesiastica metropoli locuti sint, difficultas in hoc non ex eo pendere potuit, quod Viennensis episcopus metropolitico jus sibi tardius arrogasset adversus Arelatensem, quasi is solus antea eo usus fuisset; tunc enim certum esse debuisset solam Arelatensem esse veram metropolim, contra quam usurpatio recens episcopi Viennensis nihil præjudicii creasset. Dubium ergo ex eo proficisci potuit, quia in recenti institutione ecclesiasticarum metropoleon uterque episcopus Viennensis et Arelatensis id juris sibi competere præferbat, eo quod suam quisque sedem cæterarum ejusdem provinciæ ecclesiarum matrem seu metropolim esse contenderet, Arelatensis ob missionem S. Trophimi, Viennensis vero ob suæ Ecclesiæ antiquiorem originem, quæ S. Trophimi ætatem exsuperat. Cui rationi, ut ita dicamus, ecclesiasticæ, rationes fortassis unusquisque adjecit ex prærogativis civilibus singularum civitatum, quæ pariter sub Leone ex abundanti in allegationibus eidem exhibitis utrinque propositæ cognoscuntur ex epist. 66, ac ita utrinque graves, ut parum incertitudinem apud ipsum pontificem pepererint, ex qua provinciam inter Arelatensem et Viennensem episcopos (ut Taurinenses Patres consilium dederant) dividendam 1037 censuerit. Hæc autem quæstio solum in Taurinensi primum excitata videtur, propterea quod non multo ante hoc concilium in inducendis metropolitico hi duo antistites ordinationes episcoporum provinciæ Viennensis veluti pro jure suo exercere cœperint; alias multo ante hæc controversia mota fuisset. En ergo quomodo ex Taurinensi colligitur ordinationes ex metropolitico jure paulo ante hoc tempus cœpisse.

40. Hujus argumenti vim forte pervidit Quesnellus, cum part. 1, c. 5, aliam hujus controversiæ occasionem afferre studuit. Præsumit se jam probasse capite antecedenti Arelatensem semper primatum obtinuisse in Narbonensi solida, nemine contradicente, cum tamen antecedenti capite nihil attulerit ex quo ille primatus constituatur, ut ex annotationibus eidem capiti subjectis patebit. Ratio etiam quam paulo ante attulimus id generatim confirmat. Si enim certa et antiqua fuisset Arelatensis possessio, recens vero nisus Viennensis episcopi, uti Quesnellus jactat, qui fieri potuisset ut Taurinenses Patres adhuc ancipites Arelatensi causam non adjudicarent? Quæ vero ille cap. 5 congerit ut recentis nisus episcopi Viennensis occasionem et controversiæ causam designet, falsa et commentitia sunt. Falsum est divisionem Narbonensis solidæ, ex qua Viennensis episcopus occasionem sumpserit, *non ita pridem*, seu non multo ante Taurinense concilium, factam fuisse. Viennensis enim provincia jamdiu sub Diocletiano aut Constantino divisa fuerat, uti capite tertio constituimus. Falsum est etiam turbas sub Eugenio tyranno excitatas provinciam Viennensem in partes discidisse, et hac occasione aliis civitatibus tyranno parentibus cum Viennensi, aliis cum Arelatensi sub Romana ditione perseverantibus, Viennensem episcopum persuasisse Eugenio ut ibi primatum ecclesiasticum constitui juberet, ubi imperii sui sedem vel saltem incunabula habebat. Eugenijs tyrannus, occiso Valentino 11

totas Gallias, nedum totam Viennensem provinciam occupavit, nec ulla hujus fuit in partes scissio quæ Viennensi primatui inducendo occasionem dederit. Falsum est etiam Gallicanos episcopos jamdiu expectasse S. Ambrosium, ut de episcoporum dissidiis hanc ob causam exortis in Gallicana synodo cognosceret et judicaret. Testimonium enim ipsius Ambrosii, quod Quesnellus allegat ex sermone in funere Valentiniani Augusti, non has a Quesnello confictas dissensiones respicit, sed illas a Severo Sulpicio (*Hist. lib. II in fine, et Vit. S. Martini dial. 3, n. 13*) indicatas, quibus Gallicani ob Ithacianos in partes divisi, schisma quoddam confecerant, quod in ipsa Taurinensi synodo memoratur can. 6. His igitur Quesnelli commentis repudiatis, nulla alia superest æquior causa dissensionis de jure metropolitico inter Arelatensem et Viennensem, nisi quia in recenti metropoleon ecclesiasticarum institutione paulo ante eam synodum pro suis quisque prærogativis ad primum contendit.

11. Hæc autem recens institutio evidentior fiet ex tertia questione ab eodem concilio Taurinensi definita can. 3. Quatuor episcopi, Octavius, Urso, Remigius et Triferius, qui in usurpatione quadam de ordinatione sacerdotum ad invidiam vocabantur, simplices utique episcopi, non autem metropolitani erant. Hi autem se ob hanc causam non condemnandos proharunt, quod dicerent prius se non esse conventos. Hanc excusationem ob actus præteritos concilium accepit, ne eos ulla pœna mulcetur. Igitur ordinationes episcoporum, quæ ante interdictum hujus synodi nullam pœnam meruerunt, ante hoc tempus nullius sedis juri erant alligatæ lege vel consuetudine ulla; alias illi satis ex hoc de usurpatione conventi fuissent. Igitur nulli certi metropolitæ erant ante hoc concilium, sed induci cœperunt sensim; vetitum autem eisdem episcopis fuit ne quid simile de cætero sibi arrogarent, quia metropolitanorum institutio, quæ paulo ante induci cœpit, ab eodem concilio confirmata fuit. Has omnes observationes in tria priora concilii Taurinensis capita si in unum complectaris, et cum iis jungas quæ ex concilio Valentiniano advertimus, ad persuadendam æeram metropolitaram institutionem in Galliis nihil desiderabis.

22. Hac autem prima questione expedita, superest altera, num ad provinciarum ac metropoleon civilium formam ecclesiasticæ accommodatæ fuerint, nec ne. Hic non quæritur de eo quod cursu temporis accidit. Certum est enim sequiori ætate ad civilem formam formam in Galliis ecclesiasticas provincias et metropoles 1039 exactas inveniri; quod tamen ipsum tunc obtinuit, cum Romano imperio in iisdem Galliis extincto, vetus Romanarum provinciarum forma, nomine tantum retento, confusa prorsus ac sublata fuerat. De initiis quærimus, cum civili dispositione vigente ecclesiasticæ provinciarum et metropoles inductæ fuerunt. Has quidem civili formæ accommodatas Quesnello persuasum fuit nam part. 1, c. 42, scribit: *Cum ecclesiasticæ disciplinæ fundamenta posita sunt, constitutusque ordo hierarchiæ, ad formam politice civilis ordinati sunt ecclesiastici gradus, stabilita sedium episcoporum dignitas, metropolitaram potestas erecta.* Nihil evidentius falsum. Si enim hæc civilis forma observata fuisset, divisa jam, uti c. 3 vidimus, solida Narbonensi in Viennensem, in duas Narbonenses, in Alpes maritimas et in Alpes Graias, quæ postremæ Galliis proprie dictis assignatæ fuerunt, totidem provinciæ ecclesiasticæ ac metropolitæ totidem constituti fuissent in quavis harum provinciarum metropoli. Id tamen non evenit: certe enim Narbonensis secunda, Alpes maritimæ et Graiæ diutius proprio metropolitano expertes, Arelatensi vel Viennensi metropolitæ subjectæ fuerunt. Cum porro nulla umquam quæstio fuerit cum Narbonensi episcopo ante Patroclum Arelatensem, ille pacifice jus suum in provincia Narbonensi prima obtinuisse videtur, quod et privilegio apostolico confirmatum fuit.

A Solus Patroclus sub Zosime item illi intentamen nemo ante eundem Patroclum in eja aliquid sibi arrogasset, ut ex Leone intea In hac itaque provincia ad civilem dispositclesiastica aptata fuit. At non ita in provinensi Cum enim eo tempore quo institui metropolitani, sola Vienna esset civilis; metropolis, ut ex disputatis capite antea nifestum est, si ex civili dispositione sump ecclesiastica dispositio, soli Viennensi epimatus tribuendus fuerat Certum nihilominus Viennensem tum Arelatensem episcopum lentinam, uti videmus, synodum an. 374, c nes episcoporum exercuisse in eadem Viennensi, idque pro jure quisque suo esse non ex dispositione civili, quæ solam Vien agnoscebat metropolim, sed ex ecclesiasticæ que prærogativis, quas potissimum in Taur legarunt; et harum quidem natura ibidem cum incertum reddidisset ultra Ecclesia al

B emineret, atque aliarum Ecclesiarum metropolis esset, ejusdem synodi Patres in hujure provinciam inter eos episcopos dividererunt. Quod autem subinde a Zosimo deo pro episcopo Arelatensi, nihil cogit, cum a per subreptionem, ut vidimus, extortum ftius cogit, quod *consideratis allegationibus partis præsentium clericorum* testatur S. Leo c. 2, *ita semper intra provinciam vestram et sem et Arelatensem bivitales claras fuisse, ut dam causarum alterna ratione nunc illa in ecc privilegiis, nunc ista præcelleret.* Quæ cum a utriusque exercitium et quasi possessionem strassent, ex qua neutri primatum deferri s posset, in Taurinensium Patrum sententiam inter ipsos divisit; quod posterius cu fuit. Ita civilis provinciarum divisio in ipnensi provincia ecclesiasticarum provincia ma non fuit.

C 13. Ex his autem duo corollaria adversum colligi queunt. Primo cum metropolesiastici in Galliis nondum sub Valentinio tempore fuerint constituti, ac ideo ipse Arelatensis episcopus per id tempus primum locum non in eo concilio, quod in Viennensi ejus, ut tendit provincia coactum fuerat, falsum agi quod Patroclus et fautores ejus Zosimo ingi Arelatensem antislitem ob S. Trophimi revi primatum *semper* obtinuisse; quod etsi de j nationum assertum sit, ex ejusmodi tamen in ordinationum jure, primatus etiam in sydem de causa ortus fuisset. Præterea ex institutione metropoleon in Galliis colligit siasticam Arelatensem metropolim post metculum in cœpisse institui, cum Narbonensem episcopum in Narbonensi prima jus metrop exercuisse, Quesnellus occasione (uti put divisionis inficiari non audeat. *Non diffitemi* part. II, cap. 3, *episcopum Narbonensem ali nis metropolitico jure positum esse in Narl provinciam primam... occasione novæ division ante dimidium 1041 quarti sæculi factam* firmavit cap. 2. Si autem sub idem circiter Arelatensis et Narbonensis episcopi metrop jus exercebant, perperam igitur Quesnellus Narbonensem episcopum in Narbonensi p sibi usurpasse proprium Arelatensis, ac si i sis ante Narbonensem idem jus metropolitico nuisse. Hinc etiam intelligitur *veterem illar tudinem, et priscam institutionem* quam A tribuit Zosimus, ut Narbonensem recentioris tionis revinceret, meræ Patrocli impostura fuisse; utraque enim metropolis eadem et habuit. Quod si Hilarius Narbonensis non po *habuisset antiqua consuetudo, suggerere ex* Zosimi, ideo non potuit quia sincerior voluit in suæ sedis gratiam ea antiqua com

æ Patroclus absente et inscio Hilario pro A
i confixit.

eo porro quod civili provinciarum dispo-
lata non fuit dispositio ecclesiastica, fal-
nditur, quod Quesnellus venditare stu-
onensem episcopum metropolitico jus
in Narbonensem primam occasione no-
nie civilis, cum scilicet divisa fuit Nar-
prima a Viennensi. Harum enim provin-
ivisio non medio quarto sæculo, ut ille
, facta fuit, sed, ut cap. 3 vidimus, sub
sæculi initium; multo autem posterior
m ecclesiasticarum metropoleon institum
ex ea divisione originem vel occasio-
sumpsit, aliunde inducta fuit ab epis-
conensi et ab Arelatensi atque Viennensi;
icet antiquiores Ecclesiæ essent et cele-
sua provincia, et idem prærogativis or-
in his solus Narbonensis antiquum apo-
privilegium obtinuit, quod ex unius Pa-
idibus apud Zosimum subreptionis nota-
at fallacis illius detectis a Bonifacio I,
ac Leone Zosimi successoribus, sartum
abitum fuit.

l. De jure metropolitico in Ecclesiis provin-
rbonensis secundæ, Alpium maritimarum et
arum. — 4. Quesnellus omnes provincias
ensi solida dissectas jam inde ab institu-
poleon in Galliis ad Arelatensis episcopi
uisse contendit. Metropoles in Galliis in-
stitui cœpisse sub finem sæculi iv capite
i ostendimus. Sub idem vero tempus Nar-
primam proprio metropolitano præditam,
er Patrocli Arelatensis subreptionem a Zo-
æ traductam in jurisdictionem Arelatensis,
im post Zosimum a Bonifacio retractatum
æ secundo demonstratum est. Nunc de tri-
provinciis e solida Narbonensi excisis di-
uperest, de quibus Quesnellus tribus pos-
rtis secundæ capitibus pro Arelatensi jure
nititur. Nonnulla de singulis brevius
la Quesnelliana commenta detegent.

arbonensis secunda imprimis agamus. Pro-
assiliensem ante finem sæculi iv, cum Are-
metropolis cœpit, ordinationes episcoporum
jus metropolitico exercuisse in eadem
ex synodo Taurinensi ostendimus cap. 5,
d si illi in hac synodo contradictum fuit,
n ab Arelatensi, sed ab episcopis ejusdem
contradictio profecta est non ex eo no-
Arelatensi subessent, sed ut omni alterius
metropolitano excluso, ipsius Narbonensis
metropolitam haberent, ut ibidem animad-
Patribus autem adeo certa visa est antea
culi possessio, ut idem jus ipsi adimendum
rint, qui sane jus ipsum attribuissent Are-
cum esset præsens, antiquiorem et diu-
suam possessionem potuisset ostendere,
li ordinationes usurpationis nomine exclu-
erant. At solis Narbonensis ii episcopis lo-
s, Arelatensis conticuit; eo quod nullos actus
e jus in eam provinciam præferre poterat;
suo juri subjicienda quidquam cogitabat.
igitur quam inanis sit Quesnellii conjec-
Arelatensis jus in hanc provinciam astrue-
ob ejus temporis difficultates Proculo
assiliensi cessisse comminiscitur; ac si

um est inter cætera quod traditur epist. 5
l episcopos provincie Viennensis et Nar-
secundæ, in ea synodo longe aliud actum
um ex ipso præmio liquet coactam fuisse
illas episcopales causas, quarum prima
circa Narbonensem secundam quam Pro-
i attribuerat.

lestini epistola 4 ad episcopos provinc.
Narbon., cui Quesnellus innitur, dum

antea semper certum ejusdem fuisset jus, et certa
possessio, quæ nullo idonea documento probari po-
tuerunt. Certe enim Arelatensem metropolim ante
synodum Valentinam inductam non probavit; nec,
ut credimus, contra ea quæ attulimus probare po-
tuisset. Quæ vero produxit ex Zosimi litteris, æque
commentitia esse et Patrocli obreptioni ascribenda,
c. 2, demonstratum videtur. Hinc forte Proculus,
qui Taurinensis concilii auctoritate munitus (a)
falsitates a Patroclo suggestas explore noverat,
iis litteris uti subreptitiis se non teneri existimans,
initio non paruit: utrum vero æque non paruerit,
cum novis litteris Zosimus institit, eumque pro de-
posito habuit, ignoratur. Zosimus quidem epist. 11,
ad Massilienses eum depositum et nihilomus epis-
copos consecrantem indicat scribens: *Cum ipse
jam non sit episcopus, episcopos facit.* Id P. Coustan-
tius intelligit de damnatione quæ antioribus
epistolis memoratur, ac præsertim epist. 7. Sed hæ
omnes epistolæ condemnationem latius accipiunt:
merum enim interdictum expriment, quo illi veti-
tum fuit in Narbonensi secunda episcopos ordi-
nare: nullum autem depositionis indicium præfe-
runt, ut legentibus palam fiet. Probabile nobis est
in solæ epistola 11 depositionem aliquam indicari; pos-
tquam utrum Proculus se pro episcopo gesserit
necne, monumentorum inopia non liquet; mirum-
que maxime accidit, Quesnellum sine ullo (b) teste
idoneo venditasse has quoque litteras non tam a
Proculo quam ab episcopis Gallicanis fuisse ne-
glectas, idque in eam causam retulisse, quod judi-
cia de Gallicanis episcopis a Romanis pontificibus
edita nihili in Galliis fierent. Id iste ex suis adver-
sus Romanam sedem præjudiciis ingerere maluit,
quam fateri subreptionem litterarum Zosimi, et
huic subreptioni Proculo cognitæ æquiorum quam-
dam excusationem ascribere.

4. Nihil dubitandum videtur Patroclum Arelaten-
sem post eas litteras Zosimi, quibus ipsi præcipieba-
tur ut alium in Proculi locum ordinaret, reversum
in Galliis, harum litterarum auctoritate; et Con-
stantii patrocinio fretum, Massiliensibus novum epi-
scopum consecrasset; nisi forte Proculus, quem non
restitisse amplius credimus, hæc obedientia ita Pa-
trocli et Zosimi animos deliniverit, ut in sua sede
relictus fuerit. Solum itaque hoc tempore Narbo-
nensis secunda in Arelatensis jus primum transivit.

5. Modicum vero hoc Patrocli jus Zosimi litteris
acquisitum viguit. Cum enim Bonifacius ejusdem Zo-
simi decretum *meliore*, ut ait Leo, *sententia* delevit,
Narbonensi episcopo auctoritatem restituens in Nar-
bonensem primam, eam generalem regulam subjecit,
quæ ad omnes alias ecclesiasticas provincias exten-
ditur: *Nulli, inquit, videtur incognita synodi consti-
tutio Nicænæ, quæ ita præcipit, ut eadem proprie verba
ponamus. Per unamquemque provinciam jus metropo-
litanos singulos habere debere, nec cuiquam duas esse sub-
jectas.* Id quidem conspirabat in episcoporum secun-
dæ Narbonensis sententiam, qua suam provinciam al-
terius provinciæ episcopo non debere esse subjectam
in Taurinensi synodo contendebant. Unde, mortuo
jam Proculo, cui hæc provincia fuerat ascripta quoad
ipse viveret, ex hoc Bonifacii decreto ac ex Nicæno
canone ab eodem relato manifeste sequebatur, Nar-
bonensem secundam proprio metropolitano frui de-
bere, non autem Arelatensi episcopo subjici, ne unus
episcopus duabus provinciis præsideret; ac propterea

Massiliensem episcopum suppresso nomine lau-
dat, non Proculum, sed Venerium probabilius
respicit. Confer Tillemontium in Zosimo art. 9,
qui si addit testimonium ex Vita S. Honorati,
hoc etsi ad Proculum pertineat, non tamen illud
tempus spectat, quo depositus fuerat; multo
anterior enim tempus contextus indicat, ut idem
Tillemontius fatetur in S. Honorati Vita.

ius metropoliticum in secundam Narbonensem episcopo potioris civitatis Aquensis eodem canone atque decreto attributum videtur.

6. Hunc quidem Nicænum canonem, uti a Bonifacio recitatur, nemo anteriorum pontificum indicavit umquam neque cognovit. Alias cum omnes Nicæni 1045 canonibus maxime deferrent, oppositam disciplinam non permisissent in provinciis Italiæ et Suburbicariis, ut pleræque proprio metropolitano carerent, et unus metropolita nedum duabus, sed pluribus provinciis præsideret. In Italia etsi septem essent provinciæ civiles, duo tamen metropolitæ tantum existerent, Mediolanensis et Aquileiensis; in quo idem pontifex Bonifacius nihil innovavit: nam solum sub Cælestino vel Xysto III sedes Ravennas ad jus metropoliticum evecta fuit. Diutius porro in decem provinciis Suburbicariis solus Romanus episcopus metropolitam egit. Cum Zosimus Patroclum Arelatensem Viennensium provinciarum et duabus Narbonensibus præesse jussit, adeo eam disciplinam a Nicænis Patribus præscriptam non novit, ut se potius ex Patrum regulis agere affirmaverit epist. 5. Enimvero canon ejusmodi inter Nicænos non invenitur, nec in Græco textu, nec in ulla antiqua versione Latina, nec in abbreviatione Rufini; immo nec inter canones Sardicenses, qui sub Nicænorum nomine a Romanis pontificibus allegari solebant. Cum autem episcopi Narbonensis secundæ jam in Taurinensi synodo contenderint sibi alterius provinciarum sacerdotem præesse non debere, et Hilarius Narbonensis apud Zosimum epist. 6 asseruerit in aliena provincia ab alio non debere fieri sacerdotes, et Lutubensis Narbonensis primæ cum Bonifacio questi fuerint Patroclum in aliena provincia contra Patrum regulas ordinasse, conjectura Coustantii satis probabilis nobis videtur, Bonifacium non propria Nicæni concilii verba referre voluisse, sed verba quæ forte in Lutubensium libello e Nicænis canonibus summatim expressa erant (ex postremis forsitan verbis canonis 4, ubi per unamquamque provinciam metropolitani nominantur) repetisse, ac veluti sibi propria declarasse. Hoc Bonifacii decretum a Cælestino expresse confirmatum fuit epist. 4, ad episcopos Viennensis et Narbonensis provinciarum, n. 6: Primum, inquit, ut juxta decreta canonum unaquæque provincia suo metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri data ad Narbonensem episcopum continent constituta, nec usurpationi locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriam. Sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus; alter in alterius provincia nil præsumat.

7. Ex his autem apostolicis decretis jus metropoliticum episcopo Aquensi tributum, adeo ut is verus metropolita fuerit provinciarum Narbonensis secundæ, S. Leo videtur præsumere, cum scripsit epistola 10, c. 6: Ordinationem sibi..... singuli metropolitani suarum provinciarum..... restituto sibi per nos jure defendant. Alienum jus alter sibi non audeat vindicare. Suis limitibus, suis terminis sit unusquisque contentus; et privilegium sibi debitum in alium transferre se posse, noverit non licere. Quod si quis negligens apostolicas sanctiones, plus gratiæ tribuens personali, sui honoris desertor esse voluerit, privilegium suum in alium transferre posse se credens; non is cui cesserit, sed is qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit sacerdotes, ordinandi sibi vindicet potestatem. De metropolitani loquitur, qui plus gratiæ tribuentes personali, privilegium suum in alios transferre se posse crediderant. Id intelligi nequit, nisi de metropolitani, qui alicujus gratia jus sibi competens prosequi et exsequi noluerunt. Forte episcopos Aquensis in Arelatensium episcoporum observantiam a jure quod ex laudatis apostolicis decretis sibi competebat, abstinuit, iisdemque omne exercitium in sua provincia relinquit, uti similiter de Ingenuo Ebredunensi videbimus, qui propterea ab eodem Leone de sua provinciarum illicita cessione culpatus fuit; neque enim aliam metropolitici juris origi-

nem habuit Ebredunensis episcopus in provincia Alpium maritimarum, quam Aquensis in Narbonensi secundæ. Solæ Bonifacii ac Cælestini litteræ Nicænum canonem referentes, pro utriusque jure allegari queunt, et has forte litteras apostolicarum sanctionum nomine Leo complexus est. Ex his porro liquet Arelatenses episcopos adhuc post decretum Bonifacii in possessione perstitisse Narbonensis secundæ, ac in eadem uti ipsius metropolitæ, episcopos ordinasse. Hinc antistites Arelatensi adherentes, inter quos Asclepius episcopus Aptensis ex secunda Narbonensi, epist. 65, c. 2, ad Leonem scribunt: Ab hujus Ecclesiæ (Arelatensis) sacerdote tam decessores nostros quam nos ipsos constat in summum sacerdotium donante Deo consecratos. Cum vero Auxanius episcopus, ut videtur, Aquensis, Romam legatus sive a synodo 1047 Gallicana, sive a Leontio Arelatensi, hac occasione ab Hilario papa privilegium obtinuerit pro ordinando Nicensi episcopo in Alpium maritimarum provincia, multo magis pro ordinationibus episcoporum suæ provinciarum Narbonensis secundæ eundem laborasse, et jus metropoliticum sibi restituendum curasse satis credibile est.

8. At etiam post Hilari papam Aquensem episcopum ac propterea totam Narbonensem secundam subjectam fuisse episcopo Arelatensi Quesnellus inferri putat ex serie libelli Symmacho papæ oblato an. 514, ac ex rescripto ejusdem ad Cæsarium Arelatensem, ex quibus Aquensem episcopum ab Arelatensi ad synodum evocari potuisse manifestum est. Hoc tamen argumentum non est omnino evidens. Arelatensi enim episcopo jus fuisse synodi cogendæ ex pluribus provinciis, ipsosque metropolitæ evocandi, ex ipso Leone manifestum efficitur. Etenim epist. 10, ubi S. Hilarius Arelatensis plectitur, duo jura ejus distinguuntur: jus metropoliticum in eadem provinciam Viennensem, et jus cogendæ synodi ex aliis provinciis. Primum jus Hilario ablatum absolute et independentem transfertur in episcopum Viennensem; quoad jus vero inducendi concilia ex pluribus provinciis, consensum Leontii antiquioris episcopi requirendum decernit: Et quoniam honoranda est semper antiquitas fratrem et coepiscopum nostrum Leontium probabilem sacerdotem hac, si vobis placet, dignitate volumus decorari, ut præter ejus consensum alterius provinciarum non indicatur a vestra sanctitate concilium..... metropolitani privilegii sui dignitate servata. Nonne hinc agnoscitur jus evocandi ipsos metropolitæ ad synodum? quod si ad Hilarium non pertinisset, nihil erat quod de hac facultate per antiquiorem supplenda quidquam statueret. Hoc decretum temporale fuit, quoad Hilarius vixit; unde eo extincto idem S. Leo Ravennio illius successori mandavit ut synodum e pluribus provinciis cogeret, in quo omnes episcopi suæ ad Flavianum epistolæ subscriberent. Hoc jus Arelatensi attributum videtur a Zosimo, apud quem Patroclus plurimum potuit. Apostolicæ sedis auctoritate munitus traditur in epistola hujus pontificis septima, et delegatio apostolica memoratur epist. 10, quo respicientes episcopi Gallicani in epist. 65, ad Leonem, c. 3, Arelatensi antistiti apostolicæ sedis vicem mandatam affirmant. Forte in aliqua Zosimi ad Patroclum epistola, quæ desideratur, ejusmodi synodorum indicendarum facultas expresse continebatur. Hinc Hilarius papa Leontio Arelatensi, qui Ravennio successit, monarchiam quamdam in Narbonensem primam attribuit epist. 7, et hoc jus evocandi ipsos metropolitæ ad synodum expressius confirmat epist. 8, c. 2: Per annos itaque singulos ex provinciis, quibus poterit congregari, habeatur episcopale concilium, ita ut opportunis locis atque temporibus, secundum dispositionem fratris et coepiscopi nostri Leontii, cui sollicitudinem in congregandis fratribus delegavimus, metropolitani per litteras ejus admonitis, celebretur. Et epist. 10: Synodalia quotannis concilia, quorum maxime in fratre et coepiscopo nostro Leontio Arelatensis Ecclesiæ

summam placuit esse, celebrentur. Et post
 1: Congregationes annuas ordinante fratre et
 10 nostro Leontio, admonitis metropolitanis,
 re dicendum est, iis locis celebrare dignemini,
 conveniendi nulla sit cuiquam commeanium
 15. Aquensis igitur, etsi metropolitanus fuis-
 .relatensi vocari poterat ad synodum, ut ne
 suffraganeus ejus dicatur, quemadmodum
 nei sedis Arelatensis dici nequeunt alii plu-
 metropolitæ, qui in aliis synodis Gallica-
 tensi præsidi conveniunt.

im in Symmachi epistola 10 fortius videtur,
 slatensem episcopum Aquensis et aliorum
 itanum indicat illis verbis: *Etsi tam Aquen-
 siæ antistes, vel alius quilibet metropolitanus*
, etc. Et apertius in libello, cui Symmachus
 et: *Aquensis etiam civitatis episcopum sancti-
 ræ moneri præcipite constitutis, ut dum a me-
 no antistite Ecclesie Arelatensis ad synodale*
in fuerit evocatus, vel aliqua ordinationis causa
postulet regio divina necessarium, minime
ustretur (Tom. V Conc. col. 439). Hic metropo-
 ocatu non solo jure evocationis ad syno-
 l occasione ordinationum, ad quas soli com-
 ales evocabantur: nisi forte aliquis rarus
 ntingeret illi similis, 1049 quo compro-
 u deficientibus Sidonius alios metropolita-
 dinationem accivit in epistola ad Agroecium
 sem. Enimvero concilio Aurelianiensi IV an.
 relianensi V an. 549, ac Avernensi II anni
 episcopus Aquensis non inter metropolitæ,
 r episcopus subscriptus legitur (Tom. V.
 ol. 119); quæ satis ostendunt eum per hæc
 tempora omni jure metropolitico caruisse,
 de Arelatensi subditum cum tota Narbo-
 cunda.

Alpes maritimas accedamus. Etsi Zosimus
 sis sedis jura maxime extulit, cum tamen
 n attribuerit nisi provincias tres, Viennensi-
 cet et duas Narbonenses, eo tempore quo
 aritimæ, sicut et Graiæ, jamdiu constitutæ
 hæ Arelatensis juri non fuisse subjectæ vi-
 runt. At forte Zosimus tres illas tantum pro-
 ominavit, sive quia veteri formula sub Vien-
 ovincia utræque Alpes maritimæ et Graiæ
 endebantur, sive probabilius quia eas tan-
 vancia exprimendas putavit, quas a suis,
 gaudebant, metropolitæ abstrahere, et
 sis juri addicere voluit; Narbonensis autem
 etropolitam agnoscebat Hilarius Narbonen-
 unda Narbonensis Proculum Massiliensem,
 nsis saltem ex parte episcopum Viennæ Sim-
 Cæterum ingenuus Ebreduensis *Alpium*
rum provincie metropolitanis SEMPER honore
, ac de provincie suæ dudum ab apostolica
et a Leone) illicita cessione culpatus traditur
 o papa epist. 4. Id Bonifacii constitutionem
 paulo ante laudatam, qua cuique provinciæ
 n metropolitam præesse ex Nicæno canone
 . *Illicita autem cessione ad ea gesta refertur,*
 eum inter Arelatensis suffraganeos recen-
 relatensis juri se et suam provinciam subje-
 noscimus. *Semper nihilominus metropolitani*
ibnizus dici potuit non facto, sed jure; qua-
 is cessione suæ sedis privilegio per apostolica
 irmato præjudicare non potuit. Quare hunc
 um Aquensi a Leone perstrictum existima-
 it. 10, ubi non unum, sed plures sui privilegii
 es accusat. Num vero Leonis censura in eum
 llicitam cessionem, quæ ab Hilario dudum facta
 . hanc generalem notam indicet epistolæ 10
 1, an vero aliam specialem ipsius Ingenui,
 e de Ecclesiis Nicænsi et Cemellensi ab uno
 regendis decrevit in litteris quæ desideran-
 itari potest. (Confer. diss. de Epist. deperditis,
 pecialem quidem censuram ipsius Ingenui
 rba designare videntur. Certe hic Ingenuus

A forte post hanc postremam Leonis reprehensionem,
 ejus auctoritate munitus, suum jus sibi vindicare
 studuit; unde querelas ad Hilarem papam detulit ob
 rescriptum quod Auxanio, uti creditur, Aquensi in
 præjudicium suum concesserat circa memoratas Ni-
 cæensem et Cemellensem Ecclesias, quæ in provincia
 Alpium maritimarum collocantur. *Suum autem præ-
 judicium appellare non potuisset, si hujus provinciæ*
Ecclesias non ad se, sed ad Arelatensem metropolita-
nam pertinere putasset. Post non multum vero tem-
 pus ad pristinam Arelatensis subjectionem Ebredu-
 nensis episcopus rediit. In aliquot enim conciliis Gal-
 liarum non metropolitanarum, sed episcoporum locum
 ejus subscriptiones demonstrant. Vide concilium
 Parisiense IV an. 573, et Matisconense II an. 585.

11. De Alpibus Graiis pauca. Nihil de his explora-
 tum invenimus, nisi ratio habenda sit Vitæ S. Ja-
 cobi Tarantasiæ episcopi, quæ eum a S. Honorato
 Arelatensi ordinatum, et in hanc regionem missum
 tradit. Id unum certum est, hanc episcopalem sedem
 a S. Leone Viennensi metropolitæ fuisse attributam;
 quod indicio est eam antea ad Arelatensem vel Vien-
 nensem episcopum pertinuisse. Cum vero Octodorum
 altera earundem Alpium civitas in notitia Galliarum
 descripta, nec Viennensi attributa, ultra Tarantasiam
 subsidens prope Maximam Sequanorum, ab Arela-
 tensi longius absit, inter civitates Arelatensi epis-
 copo relictas dici nequit (citius enim una cum Tara-
 tasiâ viciniori Viennensi antistiti concessa fuisset), ac
 propterea Octodorensem antistitem alii metropolitæ,
 ex gr. Lugdunensi, fuisse subditum valde credibile
 est. Neque obest quod ex Aquileiensi synodo Quesnel-
 lus conjecit. Falsum est enim acta ejusdem synodi
 alias provincias quæ legatos ad concilium destina-
 rint, non memorare nisi Viennensem et utramque
 Narbonensem, ita ut ad alterutram illarum 1051
 pertinere debeat Theodorus Octodorensis. Inscriptio
 quidem unius epistolæ ejusdem synodi Viennensem
 et duas Narbonenses provincias earumque legatos
 memorat, eo quod ad harum provinciarum episcopos
 missus fuit. At cum eidem synodo interfuerit etiam
 Justus Lugdunensis, qui legatus Gallorum in actis
 appellatur, jure Sirmondus verisimillimum credidit,
 aliam exstitisse epistolam Justo redeunti traditam
 ad eas Galliarum provincias quarum vicem in eo-
 dem concilio sustinuerat. Hinc num Theodorus
 Octodorensis ex prioribus illis, an cum Justo ex
 his posterioribus provinciis ad concilium accesserit,
 ex hisce actis conjici nequit. Si autem ratio
 quam proposuimus efficacior videatur, ut Octodo-
 rensis nec Viennensi nec Arelatensi episcopo sub-
 jectus judicetur, non totas Alpes Graias ad eccle-
 siasticam Viennensem aut Arelatensem provinciam
 pertinuisse palam fiet.

1053 IN TERTIAM PARTEM.

CAP. I. *Dux Leonis adversus S. Hilarium censuræ
 a Quesnello perperam dilutæ. Equior ejusdem S. Hi-*
larii defensio proponitur.— 1. Cum in præmissis ob-
 servationibus primam et secundam Quesnellianæ dis-
 sertationis partes ex æquo refellisse nobis videamur,
 pleraque allata in parte tertia, cum præmissis parti-
 bus innitantur, facili confutatione disjiciuntur. Hic
 Quesnellus S. Hilarium purgare studet a quibusdam
 S. Leonis censuris, quæ eidem temeritatis ac super-
 biæ notam videntur impingere. Censuræ ad hæc duo
 capita revocantur. Primum, quod Hilarius *ordinationes*
sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicans, Ec-
clesiarum statum et concordiam sacerdotum novis præ-
sumptionibus turbaturus excesserit. Secundum, quod
 debitam S. Petro reverentiam verbis arrogantioribus
 minuerit. Prima accusatio incompetentem Hilario
 depositionem Celidonii, et ordinationem alterius epi-
 scopi in Projecti locum respicit, ob quas ibidem pon-
 tifex subjicit eum *in se transtulisse debitam metropo-*
litanis sacerdotibus dignitatem. Hinc omnium Gallia-
 rum nomine latius sumpto, alienas provincias et
 Ecclesias ab eodem his gestis turbatas ex contextu

indicari nihil dubium est. Hanc primam accusationem quam male Quesnellus eo nomine diluerit, quod Hilarius in sua provincia, non autem in aliena deposuerit Celidonium, et alium episcopum superordinaverit Projecto, ex præmissis patet. Aliam æquiorum vindicandi Hilarii viam nos indicavimus, si nimirum hæc eum gessisse dicamus non præsumptione aliqua aut superbiæ impulsu, sed ecclesiastica quadam sollicitudine et zelo disciplinæ, nec sine consensu et permissione saltem tacita ipsorum metropolitaram, qui sive ob amicitiam, sive ob sanctitatis ejus famam, ei plurimum debebant; adeo ut *plus gratiæ tribuentes personali, privilegium sibi debitum in eum transferre se posse crediderint*; quod tamen cum Patrum decretis vetaretur, et re ipsa utroque in memorato casu in malum exitum recidisset, Leo juste reprehendit.

2. Difficilior est purgatio secundæ accusationis, quo S. Petri reverentiam *arrogantioribus verbis* Hilarius minuisse a pontifice traditur. Indicantur autem verba quæ nullus laicorum dicere, nullus sacerdotum posset audire. Hæc Hilario exciderunt, cum in Romanum concilium veniens, ubi Celidonii causa ad examen vocabatur, judicium renuit. Duplici vero ex capite huic Romano judicio obniti potuit Hilarius, sive quia jus non esse pontifici in hac causa putaret, sive quod ex circumstantiis non crederet expedire, causam ejusmodi Romæ potius quam in Galliis iterum cognosci et judicari. Quesnellus primam rationem Hilario tribuit, quæ cum pontificio juri quod part. 1. constituimus, adversetur, dum Hilarium defendere nititur, magnæ injuriæ reum traducit. Aliam potius rationem eum movisse credimus, quæ pontificium jus non lædit, uti part. 1, c. 7, n. 12 et 13, explicavimus. In hac solum verbis minus caute usus excessivissimè dicendus videtur. Nihil enim gravius protulisse si quis contendat, Leoni contrarium testanti calumniam impingat necesse est. Testimonium Auxiliaris præfecti opponitur. At cum hic, qui ipsi concertationi non adfuit, id unum affirmet se nec minimum quidem Hilarii factum arrogantiam contagione fuscum recordari, scire autem *impatenter ferre homines, et sic loquamur, quomodo nobis conscii sumus*; hujus testimonium non tanti esse videtur, ut testimonio 1055 Leonis de re præsentis ac publica (quod si falsum esset, ex iisdem actis ab eo missis revinci potuisset), anteferendum sit. De præteritis Hilarii gestis et verbis Auxiliaris loquitur sibi perspectis, cum in Galliis et Arelate præfecturam gerens, ejus familiaritate utebatur; quæ ad acta et verba coram universo concilio gesta et probata, de quibus tantum S. Leo testatur, nihilum pertinent. Præterita quidem Hilarii consuetudo, ejusque humilitas ac sanctitas magnam præsumptionem pariunt; at non ejusmodi, quæ Leonem sanctissimum ac mitissimum pontificem, cujus moderatio in ipsis etiam hæreticos notissima est, solemnem calumniæ reum convincere possit. Sanctis quoque viris nonnulla minus recta identidem excidere, dum æstu disputationis feruntur, quis ignorat? *Nec me latet* (fatetur ipse Quesnellus part. II, c. 1) *quam facile sit a suo quemque ingenio etiam pium, etiam sanctum seduci*; si præsertim justissimam causam non suo, sed publico bono se defendere existimet. Justissimam quidem Celidonii depositionem censebat Hilarius, adeo ut eam novo judicio Romæ non retractandam, intacto apostolicæ sedis jure, ex circumstantiis crederet. Hinc *se ad officia, non ad causas venisse* protestatus est (*Vit. Hil., c. 17*). Fieri ergo potuit ut dum ea quæ ad impediendum Romanum judicium congruentissima et efficacissima putabat, nihilum persuadere deprehendit (huc enim referenda putamus illa Leonis: *Hilarius rationale, quod in sanctorum concilio sacerdotum posset respondere, non habuit*); fieri, inquam, potuit, ut ferventius in hac re disputanti vel etiam conquerenti, non malo quidem animo, sed inconsiderate (quod facillimum est) quædam minus cauta verba exciderint, quæ arrogantia et debite S. Petro reverentiæ contra-

ria viderentur. Quin fieri etiam potuit ut (quænellus c. 2 suspicatur) *Leoni satis perspecta fuerit Hilarii sanctitas, et in illo contentioni*; eo sensu Hilarii verba accepta fuerint a Romatice, quo ab Arelatensi proferebantur. Quid excusando Hilario afferatur, dum jus pon ab eo intactum credamus, libenter accipietur.

3. Novatores incassum sibi patrociniis quæ hac sancti episcopi contentione cum eummoce, nisi ea cum Quesnello ad inficiandum jus perperam referatur. Econtra catholici et modi facto divinam providentiam admirant quosdam lapsus in ipsis sanctis viris qui permittit, ut exinde humiliores facti ad majorem proficerent. Ita quidem Hilario eventit, quippe quod ejusmodi contentionem reversus in patriam. Iam statim, ut auctor Vitæ ejus refert, *totum placandum Leonis animum inclinatum humiliter vertit*, verum etiam latam a pontifice adversus sententiam humiliter ferens, pastoralibus officiis ac perfectioni animi ferventius intendit. *Inquit Vitæ auctor c. 17, orationi, prædicationi velut incipiens mancipavit, rigore distributione perpetuus, largitione promptissimus*. post pauca: *Abstinendo victu, operi insistendo pedibus conficiendo, ita se tenuavit, fatigavit, et ut vix quadragesimi octavi anni circulum adierat*. Hanc autem mirificam divinæ providentiæ actionem, qua iidem sanctorum lapsus conversus in bonum, Quesnellus pervertere satagit, dum comminiscitur, S. Hilarium adhuc post S. Leocretum perstitisse in sententia, ac neotropi semper quoad vixit *usurpasse potestatem, etiam gante Leone et militante Augusto*. Et c. 2, rium solum relinquat, Gallicanos etiam episcopos eundem Romani judicii contemptum adducit eos *posthabito Transalpini conventus judicio, Gallicanæ synodi sententiam adversus Celidonium deconstanter ratam habuisse, et in electione sursus Hilarii neglectum ab iisdem et pro irrito h Leonis decretum pronuntiat*. Ita homo apud auctoritatem infensus, sub specie vindicandæ Hilarii memoriæ, eundem infamat, ipsumque inobediens et contumaciæ patronum præfepit, quæ non sanctorum virorum, sed refracta hominum propria est. Hæc vero quam sicut coctitia, et non minus ab Hilario quam a Gallicarint aliena, sequenti capite demonstrabitur.

1057 CAP. II. Leonis decreto nec Hilarii Gallicanos episcopos restituisse, adversus Quesnellum probatur. — 1. Ut Hilarium Leonis sententiæ retem Quesnellus præferat, eum c. 2 adhuc postdem sententiam pro jure suo defendendo ascripsisse, et legatos Romam misisse affirmat vero refert quod auctor Vitæ narrat: *Et quia quæ in hac causa dictaverit, huic operi nulla possitione connectere, Auxiliaris præfecti quæ fuerint credidi inserendum*. Ita post Romanum judicium rejecit quæ ante judicium, cum defensionis locus ab Hilario scripta et per legatos Romam missa eo consilio, non tam ut suum judicium in Celidonium æquum, ut putabat, ostenderet, quam ut humiliter verbis agens Leonem deliniret ne se et sedem Arsem suis privilegiis exneret. Id ex ipso contextu satis elicitur. Auctor enim narrat Hilarium, qui sententiam Roma excesserat, Arelatem reversum *totum se ad placandum Leonis animum in humilitate convertisse, et in hanc rem legatos in Urbem, primo Ravennium præbyterum, tuctarium et Constantium episcopos*. Mox dicta apologiæ commemorat quæ per eosdem legatos missa noscuntur, hisque tandem subjeci liaris præfecti epistolam ad ipsum Hilarium, quæcepta hunc nihil amplius pro suo jure laboras toto vitæ tempore conquiescere testatur *Disces Roma, hiemis rigore sævientis, nimirum exeunteuario, vel Februario ineunte. Sententia autem*

fuit viii idus Julias. Intermedio igitur tem-
 gesta fuerunt, ac proinde apologiæ ante
 am dictatæ et editæ sunt; et si quidem
 ost Hilarii reditum ad placandum Leonis
 legati cum apologiis directi sunt, apologiæ
 i post viii idus Julias prorogari nequeunt;
 sertim hæc post sententiam scriptæ in Le-
 temptum, non ad placandum, sed ad exul-
 m ipsius animum contulissent. Quesnellus
 c. 8. Hilarium post Romanum iudicium
 am traducit ea hypothesi quod Leonis sen-
 tia fuerit viii idus Januariæ, qua die signa-
 or Leonis epistola ad Viennenses episco-
 sententiæ cum ille non acquievisset, exinde
 utat ut S. Leo quinto post primam epistolam
 iam longe prolixiore, diuturnaquæ medita-
 cura elaboratam ad eosdem episcopos scrip-
 rum hæc hypothesi falsa est; eam enim
 m epistolam, de cuius germanitate idem
 lus alibi dubitationem insperserat, eo capite
 t Hilarium Leonis iudicio resistentem obtu-
 rinam præsumit, cum tamen inter suppositas
 a sit, ut ex admonitione nostra palam fiet.
 t sicceram vero epistolam scriptam circa viii
 ias, quæ Leonis sententiam adversus Hila-
 ribet, hunc adhuc suum jus prosecutum, et
 tropoliticam, qua privatus fuerat, *semper*
it, usurpasse potestatem, affirmari quidem po-
 esnellus, probari autem non potuit. Nullum
 tum allegabitur, testimonium nullum. Verba
 Vitæ, quibus Hilarium in proposito suo con-
 præferens, ait c. 17: *In discrimine vitæ po-
 nmunioni ejus, quem cum tantis viris damna-
 njungi nullatenus acquievit*. Quesnellus sub
 p. 3 ita recitat ut ad totum tempus vitæ Hi-
 randa videantur, cum tamen a scriptore de
 re dicta sint quo Hilarius Romæ una cum
 o sacris interesse noluit. Idem porro auctor
 scripta epistola Auxiliaris præfecti, qua Hi-
 ese demitteret et acquiesceret, non obscuris
 aserat, hæc statim subjicit: *Talia percipiens,
 orationi, prædicationi, operationi velut inci-
 ncipavit*, et reliqua, quæ sub finem præcep-
 pitis recitavimus. Omnia autem hæc episco-
 dem ministerii quod Hilario relictum fuit,
 e vitæ officia sunt, quæ ad metropolitici juris
 reduci nequeunt. Immo hæc scribendi ratio
 virum exhibet, qui Auxiliaris consilium se-
 hil amplius resistens, soli episcopali curæ,
 psius cultui se totum addiderit. Idem sane
 us hoc unum ex laudatis Vitæ verbis colligi
 posse affirmavit part. 1, c. 8, Hilarium ab
 li contentionibus quiescentem Leoni amplius
 non fuisse (vixisset autem molestus, si adhuc
 am tam solenne iudicium metropolitici
 ere vluisset), totum vero se animabus com-
 atione, prædicatione ac cura sua juvandis co-
 dedisse; quibus sedulo incumbens vivendi fi-
 Immo paulo post affirmat toto eo tempore quo
 rvixit, nullam se obtulisse occasionem, quam
 us quesierat, qua necesse esset Leonis decreto
 : prima enim, ut manifestum est, ab illo tem-
 rrit Vasensis episcopi ordinatio, quæ post
 ortem a Ravennio ejus successore facta fuit.
 m nulla metropolitici juris exercendi occa-
 it, Hilarium se ut metropolitanum gessisse,
 politicam *semper quoad vixit, usurpasse po-
 dici nequit*. Quid quod incredibilem rem in-
 uieum in metropolitica potestate usurpanda
 se contendunt? Cum enim Leonis decreto im-
 lex accesserit, qua ejus decreti executio
 hallis præcepta fuerat, si quid contra audere
 Hilarius, imperatoris ministri, quos man-
 periale urgebat, non permisissent. Hinc ipse
 us part. 1, c. 9, de hac lege sermonem fa-
 rendi, inquit, *necessitatem fecerat constitutio
 is a Valentiniano edita adversus Hilarium;*

A quæ plane revinunt illa quæ idem sibi contradi-
 cens scripsit part. III, c. 1: *Hilarius eandem sem-
 per quoad vixit usurpavit potestatem etiam... mini-
 tante Augusto*. Contradictiones in eo qui falsum
 propugnat, facile occurrunt.

3. Quoad Gallicanos episcopos audacter affirmat
 part. III, c. 2, hos *posthabito Transalpini conventus
 iudicio Gallicanæ synodi sententiam adversus Celido-
 nium decretam constanter ratam habuisse*. Quam fa-
 cile est falsa gratis venditare! Iudicium potius Hi-
 larii contra Celidonium post Romanam synodum
 et post Leonis iudicium irritum fuisse habitum ex
 eo cognoscimus, quod Vesontionensis Ecclesia lau-
 datum Celidonium a Leone restitutum, in sua sede
 mortuum ac sepultum. Importunum vero, qui in
 ejus locum fuerat ab Hilario suffectus, eo suam se-
 dem post Romanum iudicium repetente, pulsum
 tradat, ut videre est apud Chiffletium in Vesontione
 tom. II, pag. 115 et 136. Ipsa Valentiniani lex Ce-
 lidonii restitutionem a Leone decretam executio-
 ni procul dubio mandatam dubitare non sinit.

B 4. *Sed quam longe abessent Gallicanæ provinciarum
 illarum antistites a Leonis constitutione effectui tra-
 denda, in ipsa ordinatione Ravennii clarum evasit*, in-
 quit Quesnellus part. 1, c. 8, ac si hæc ordinatio,
 qua Ravennius velut metropolita Arelatensis electus
 fuit, adversus Leonis decretum pugnet, quo jus me-
 tropoliticum Viennensi episcopo concessum fue-
 rat. Ut perspicuum fiat quam sit inanis hæc ratio,
 observandum est episcopos Arelatensi sedi ad-
 hærentes adeo ratum habuisse Leonis decretum, ut
 Hilarium omni metropolitico jure privatum agnos-
 centes, hoc jus Ravennio ejus successoris novo decre-
 to reparandum petierint. Sic enim illi epist. 65, cap. 1:
*Non aliqua nova institui, sed prisca per vos optamus
 et antiqua reparari. Nec enim justum est ut honorem
 ejus (Ravennii) quem, ut probavimus, impense diligitis,
 illa res minuat, qua pietatem vestram alter (Hilarius)
 offendit. Et sane manifestum est Ecclesiæ Arelatensi
 divinæ gratiæ favorem adesse, cui talem habere conti-
 git sacerdotem, per quem privilegia dignitatis antiquæ,
 quæ dolebat sibi pro tempore diminuta, gauderet in
 perpetuum recentioribus apostolicæ sedis auctoritatibus
 reformata*. Si irritum habuissent Leonis iudicium
 quo Hilarius Arelatensis sedis privilegiis exutus fue-
 rat, hæc *pro tempore diminuta* nequaquam dici po-
 tuissent. Id autem dictum est a Gallis, quia ea privi-
 legia Hilario vere fuisse sublata noverant; unde Leo
 in responsione epist. 66, c. 1, ita hanc Gallorum po-
 stulationem expressit, *ut quod decessor ipsius (Raven-
 nii) merito suæ præsumptionis amiseral, reformetur*.
 Addiderunt autem *pro tempore*, quia eadem privile-
 gia in unius Hilarii pœnam eidem adempta, ex Leonis
 mente, qui in *Ecclesiæ unius privilegiis nihil convelli, ni-
 hil excidi* patiebatur (ut idem tradidit epist. 66, c. 1),
 Arelatensi sedi, inortuo Hilario, reservabantur. Solum
 scilicet Hilarium punire voluit Leo, non autem sedem
 suis prærogativis exuere; unde si attentius legatur
 tota epistola 10, sola persona Hilarii multata invenie-
 tur. *Nec ultra Hilarius audeat conventus indicere sy-
 nodales. Non ergo intersit 1061 ulli ordinationi; non
 ordinet. Noverit se non solum ab alieno jure depulsum,
 sed etiam Viennensis provinciæ, quam male usurpave-
 rit, potestate privatum*. Omnia unum Hilarium pul-
 sant; de sede aut successoribus ne verbum quidem.
 Forte hæc eolius personæ multa, quæ ad successores
 non transiret, clarius expressa fuerat in alia deper-
 dita epistola, quo hoc jus Hilario ademptum, in
 Viennensem episcopum deputatione quadam interina
 traductum fuit. *Quam potestatem*, inquit ipse Leo
 epist. 66, c. 2, *Hilario episcopo (non sedi Arelatensi)
 ablata, Viennensi episcopo credidimus deputandam*;
 et ex hac fortassis quæ periit epistola, antistites
 Gallicani pontificiam mentem apertius edocti, in
 laudatis ad Leonem litteris Arelatensis episcopi
 dignitatem *pro tempore diminutam* tradidere.

5. Hæc certe vetus Ecclesiæ disciplina fuit, ut si

qui metropolitæ ex aliqua ipsorum culpa, non episcopali sede, sed solo metropolitico jure privarentur, hæc pœna unam eorum personam ac vitam afficeret, non autem ad successores transiret; interim vero, dum illi viverent, jus metropolitico ad antiquiorem episcopum pertineret. Id palam fit ex epist. 8 Hilari papæ, qui Leoni immediate successit. Cum enim Hermes e Biterrensi episcopatu, a quo indigne fuerat exclusus, ad Narbonensem promotus fuisset, Hilarius id contra canones gestum agnoscens, ita ei Narbonensi sede relicta, jus metropolitico ordinationis episcoporum in antiquiorem ejusdem provinciæ antistitem transtulit. *Ei, inquit, qui nunc Ecclesiæ Narbonensi præsidere permittitur, ordinandorum episcoporum ob hæc quæ prave facta sunt, sustulimus potestatem, quam ita ad fratrem et coepiscopum nostrum Constantium Ucticæ Ecclesiæ antistitem, quia ævo honoris primus esse dicitur, pertinere censuimus, ut si superstite Hermæ episcopo defunctus fuerit, illum hæc cura respiciat quem repererit episcopalis ordo primatem. Hermæ autem episcopo deficiente, faciendorum mos antistiti Narbonensi mox reddatur Ecclesiæ, quem non civitas, sed causa præsumptionis amisit.* Similiter cum S. Leo in eadem epist. 10, ubi de S. Hilario agit, cap. 6, sublaturus alium quemdam, si forte irreperet, metropolitico abusus, generale edictum sanxit, ut si quispiam metropolitanus mandatis non pareat, jus ordinandi ad eum pertineat, *qui intra provinciam antiquitate episcopali cæteros prævenit sacerdotes*; solam utique peccantis personam punire voluit, ita ut, hoc defuncto, redeat ad successorem eadem prærogativa, *quam non civitas, sed causa præsumptionis amisit.* Quod si idem pontifex cum Hilario jure metropolitico exiit, solam vitam ejus pari de causa respiciens, Leontio quidem antiquiori episcopo jus in convocandis diversarum provinciarum synodis detulit in eadem epist. 10, c. 9, cæteras vero juris metropolitici prærogativas in alia epistola, quæ desideratur, transtulit in episcopum Viennensem, id eo speciali nomine fecisse credendus est, quia Viennensis episcopus cum Arelatense in aliquot saltem ejusdem provinciæ Ecclesiis jus sibi esse contendebat. Id tamen non impedit quin utriusque juris sive Leontium antiquiorem antistitem, sive in Viennensem traducti decretum solam Hilarii vitam afficeret, adeo ut, Hilario mortuo, utrumque jus ad Ravennium successorem redierit. Hinc ex electione Ravennii colligi non potuit cum Quesnello episcopos comprovinciales metropolis Arelatensis Leonis decreto nequaquam paruisse. Hilario enim mortuo Leonini decreti vis desiderat; quo cum pontifex sola persona Hilarii multata, Arelatensi sedi suum jus intactum reliquisset, jure post ejus mortem comprovinciales episcopi ad metropolitæ electionem convenire sine Viennensi; unde illam Leo approbavit epist. 40 et 41. Id ipse Quesnellus fateri coactus fuit in præmissæ dissert. part. 1, c. 8, scribens: *Nihil de neglecto Viennensi episcopo metropolitano in Ravennii ordinatione suggerit aut reprehendit; unde promptum existimare Leonem noluisse Ecclesiam Arelatensem jure metropolitico sua sententia spoliare, sed solummodo Hilarium mullare; quo mortuo, æquum judicavit ut omnia in statum pristinum redirent.* Solum fallitur, quod hocce consilium œconomis gratia inductum arbitretur post electum Ravennium, hanc autem eandem vim ex disciplina ejus temporis ipsi decreto ab initio fuisse nequaquam putet.

6. Cur vero, inquires, comprovinciales episcopi priscum jus Hilario ademptum Ravennio redintegrandum petiere, si post Hilarii obitum ex Leonis mente ac ex disciplina ipsa ad eundem redierat? Id ortum duxit ex veteri controversia 1063 Viennensis episcopi, qui cum ex decreto Leonis, vivente Hilario, jus Arelatensis obtinisset, eo adhuc mortuo, jus suum prosequatur in aliquot Ecclesiis, ac præsertim in Vasensem, cui Ravennius reviviscente pristino jure episcopum dederat. Hinc itaque Raven-

nius et comprovinciales novum decretum postularunt, non ut post mortem episcopii politico jure privati antiquum jus ad succedendum rediret, sed ut in jure controverso inter Vasensem et Viennensem episcopos supra Vasem aliasque Ecclesias, quod vivente Hilario Viennensi traditum fuerat, Arelatensis privilegia servarentur, ne quod *pro tempore* in solam pœnam fuerat ablatum, in perenne successus sedis detrimentum cederet.

7. Ex hic etiam ordinatio Vasensis episcopi post mortem Hilarii ad Ravennium ejus suum rem ex veteri disciplina rediit, pro astricto Hilarii nihil probat; et multo minus probatur idem jus, quod ipsi Gallicani Hilario professi sunt, Gallis episcopis annuentibus obtinendamque semper, quoad vixit, usurpationem etiam refragante Leone; quod cum Lusitani ingressi, pro æqua Hilarii apologia magna inobedientiæ et contemptus criminationem in Neque eum vindicat ratio ab eodem subiecto: *non latebat inertem esse ac otiosum præsulum erga inferiores episcopos præsum, cum nihil ab his secundum normam arrogatur.* Hæc præsumunt Hilarium omnino secundum canones, nec quidquam extra provinciam sibi arrogasse, quod tamen Quesnello conatu probare studuit, ut antea ostensum. Cum porro Hilario re ipsa imponit inobedientiam et pertinaciam, quæ ab ipso alienissima non solum probatur, ejus sanctitas hujusmodi inobedientiam, quæ juris specie et canonum nomina protegit, maxime detestatur.

CAP. III. *Vindicantur Leonis verba, quibus nihil rationabile protulisse tradidit. De testibus Celidonio productis. Judicium S. Leonis vindicandum de aliquot accusationibus adversarium Leonis epistolæ insertis.* — 1. Ea Leonis de Hilario epist. 10, c. 3: *Rationabile quod concilio sacerdotum possit respondere* quorum sensum alibi exposuimus (Vid. num. 2). Quesnellus c. 3 de jure appellationis interpretatur, adeo ut hoc uno angustaretur Hilarius Celidonio appellationi obniteretur. Hinc jus appellationum, quod luculentissime ostendimus, Leoni defuisse præsumunt. Eadem verba idem Quesnellus eo nomine in suspensum vocat, quia omnibus *in re propria dicendi testium facultatem jura submoverunt.* Si ea verba ad interpretanda essent, et Hilarius in hoc restitisset pro appellationum jure constituendo luculentum et consuetudinibus, et canonibus, et divini juris monumenta a nobis producta fuerint part. 1, c. 5, nonne quidquid ab Hilario contra fuisset aliquid *rationabile* esse non poterat? Si vero referantur factum, quomodo rationabile credi potest quod rationabile non fuisse testatur (*Vid. observ. in c. 2*)? Num porro judex cum causam aliquam competenter recipit, et deficientem in reprobationibus, ac declinantem a justitia damnat, nihilque rationabile protulisse pronuntiare traduci possit veluti testis in propria causa, et siis juribus aliis judicandum relinquimus.

2. Quod porro eodem capite a Quesnello sursum de testibus a Celidonio in Romana synodo ductis, illa quidem præsumptio Leonis iudicio iudicio autem Hilarii favere videtur, quod in facti facilius et cautius judicia ferantur in locis res gesta est, et ubi testes minus facile deprehendunt, quam in loco valde dissito, si præsertim testes a reo adducti eodem pervenerint. Igitur Vesontione ab Hilario habitum, ubi Celidonio erat episcopus, et ubi plures testes inventi fuerint, ceptioni minus obnoxium videri potest, quam Vesontionem habitum Romæ, ubi soli testes a Celidonio producti fuere. Id quidem non leve videretur de facto actum esset, 1065 quod Vesontione

t id non constat; immo oppositum multo abilius. Impedimentum Celidonio objectum nuptiæ cum vidua quam ille ante episcopatus dicebatur (*Vit. Hil. cap. 16*). Additum ut aliud impedimentum, uti appellant, leuimurum *sæculi administratione perfunctum* aliquos condemnasse sententia. Ubi autem nulli administrationem, seu officium iudicis it, non exprimitur. Gerebantur autem ejus administrationes et officia variis in locis, ac leri potuit ut dum alibi quam Vesontione administratione fungeretur, uxorem ejusdem erit: ac propterea de re ageretur quæ non ne, sed alibi contigerat. Quis autem scit rbe et qua in provincia id euenit? Enim hæc Vesontione accidisset, ac fuisset ibi, uti supponitur, ante ejus electionem palumque ex more cleri populique suffragium ur, hoc impedimentum saltem ab aliquo m fuisset in medium, ejusque ordinationem et. Igitur ex ipsa electione et ordinatione objectæ postea nuptiæ ad alium remotum rtinent, ita ut soli testes Vesontione isquam Romæ adducendi fuerint, nec major tionensi quam pro Romano iudicio fides et s et productis testibus colligi queat. In Ves autem iudicio teste male fidos adhibitos icio esse potest, quod impedimentum lenio etiam testes Vesontione accusationem runt, non constitit; unde nulla de eo am Romano iudicio quæstio mota fuit, de qua nem nullum indicium. Ita ergo falsi et ac et testes esse potuerunt in impedimento bit in impedimento lenitatis fuisse videntur. It nimirum aliqui in Celidonium male anis sas accusationes spargere, et falsos testes solo auditu proferre, qui Hilarium zelo dis breptum aliosque Vesontione coactos judi cerent. Romam autem a Celidonio æquiores ctiores, testes qui ipsum in administratione, potuere adduci, quibus Hilarius, licet um tulerit, respondere non potuit. Hæc gra sumptio est, quæ majorem Romano quam nensi iudicio ex ipsis testibus fidem concie Jurensis monachus, qui Vesontioni proxi Hilarii ævo fere suppar S. Romani Vitam ex fama atque traditione ejusdem Ecclesiæ ntentiam *nulla existent ratione* editam accu igitur ex ipsa Vesontione, in qua Hilarius um deposuerat, calculus pro Leonis senten s hoc testimonium est, quam solum testimo ctoris Vitæ S. Hilarii, qui ex sola Arelatensi on autem ex Vesontionensi scripsit. At de a in observationibus ad primam partem c. 3. icirco fieri potuisse negamus ut testes a Ce producti Leonem fallerent. At cum hi inter erint præsentem Hilario, is autem tametsi ctactorum Vesontione esset instructissimus, sset *opponere non habuerit*, magna pro iis sumptio exoritur, qua Leonis iudicium, ut modi ferunt, æquissimum iudicetur. autem dissimulare non possumus magnam li audaciam, qua Leonem in hac causa ex epto in Hilarium affectu egisse traducit. P. Longueval. iv, *Histoire de l'Eglise galli n. II, pag. 35*, tantam criminationem paucis t: *De P. Quesnel, qui semble n'avoir entrepris enter les œuvres de saint Léon que pour faire le ce grand pape, l'accuse d'avoir agi par préven tre saint Hilaire. Mais saint Léon avait été té Rome du procédé d'Hilaire; il avait examiné s du procès dont il était juge. Peut on sans té uger qu'un si grand homme et un si saint pape ar passion contre un autre saint?* Enimvero dicio in causa Celidonii habito, quo Hilarii ia recisa fuit, sermo sit, quid, quæso, Leoni m fuerat, Celidonio appellante, insistente, et roducente. Hilario autem nihil opponente, et

A iudicium declinante, nisi illud solemne legum om niumque tribunalium principium sequi: *Actore non probante reus absolvitur?* Nemo potest hac in re Leoni succensere, nisi eum in ejusmodi appellationibus judicandi potestate expertem et incompetentem judicem existimet. Id sane unum Quesnellus pro Hilarii apologia produxit, et eidem sanoto viro hanc falsissimam sententiam affigens, huc omnia ejus dicta, omne silentium, ipsamque a Romano iudicio fugam retulit. 1067 Ita ad juris quæstionem totam hanc causam revocavit, quam de mero facto futuram initio receperat. Hoc autem pontificium jus cum luculentissime (ut nobis quidem videtur) constitutum fuerit, tum ex consuetudine, tum ex canonibus, tum ex divino jure, S. Leo, cui hoc jus erat exploratum, aliter iudicare non potuit; ejusque iudicium nemo poterit juste reprehendere, nisi qui cum Quesnello jus pontificium neget. Dum vero hic, ut se et suum præiudicium occultat, hanc sententiam ab omni jure abhorrentem S. Hilario ascribit, eum apostolicæ auctoritati adversantem traducit, atque apologiæ nomine magnam ipsi criminationem et ignominiam intexit. Nos eximiam tanti viri sanctitatem venerantes, quam ipse etiam Leo post ejus mortem testatus est, cum eum *sanctæ memoriæ* appellavit epist. 40, alia æquiori ratione ipsum vindicare studuimus. Quod si hæc minus placeat, quæcumque alia melior et probabilior afferatur, dum pontificium jus omni antiquitate atque auctoritate suffultum non lædat, libentissime suscipietur atque probabitur.

B 4. Quod si de vitiis Hilarii accusationibus Leonis epistolæ insertis, et in Celidonii causam vel præter ipsam incidentibus agatur, cum ad facta pertineant quæ apostolicæ sedis jus non tangunt, non inficiamur in his Leonem non minus quam Hilarium potuisse allucinari et decipi. Optarem quidem eas accusationes ita posse purgari, ut dum Hilarius defenditur, Leo non accusaretur. Utinam nobis licuisset auctorem Vitæ Hilarii imitari, qui vel a narrandis non nullis abstinere satius duxit hac ratione allata (*Cap. 17*): *quia tantorum virorum, præsertim jam ad supernam gratiam evocatorum, non audeo iudicia ventilare!* Cum vero Quesnellus Hilarii purgandi prætextu Leonem impetiverit, officii nostri fuit eas rationes producere quæ ad hunc vindicandum magis conferre visæ sunt. Quod si exinde non nihil censuræ in Hilarium redit, id non nobis, sed monumentis quæ supersunt tribuendum est. Leonis epistola hæc in re plurimum probat, cum de contentione Romæ habita testatur, quæ ipsis gestis una cum epistola missis in Gallias inserta fuit. Neque enim de calumniis Hilario impactis a sanctissimo præsule suspicari licet. Cumque Leo hæc litteras exararit non statim post disputationis æstum, sed quinque circiter menses post, cum omnis æstus, si qui fuit, plane conquieverat, ac præterea eam scripserit post receptos et auditos Hilarii legatos ad ipsum placandum, et Hilarium excusandum seu purgandum missos, inter quos Raven nium pontifici *probatum* fuisse discimus ex epist. 40 et 41, hoc tanto intervallo melius edoctus, si quid etiam antea præter gestorum fidem ac rei veritatem animo præsensisset, procul dubio emendasset. Licet autem in hac epistola aliquid acerbius Hilario excidisse indicetur quo apostolica auctoritas lædi visa est, quid tamen id fuerit non exprimitur. Si acta quibus tota hæc contentio descripta fuit ad nos pervenissent, qua æquiori ac certiori interpretatione Hilarii verba explicari possent, fortassis cognoscere mus. In hoc autem obscuro satis æquam et probabilem censemuseam interpretandi rationem quam proposuimus, ut ne Hilarium contra apostolicum jus circa appellationes, contra vetrem consuetudinem et contra ipsos canones Sardicenses, quos in Gallias receptos ostendimus, quidquam dixisse aut sensisse credamus. Quoad cæteras vero Hilarii censuras, quæ ad facta pertinent ab Urbe remota, num Leoni alibi obreptum fuerit, inopia aliorum documentorum dijudicare non possumus.

DISSERTATIO SEXTA,

DE JEJUNIO SABBATI IN ECCLESIA ROMANA OBSERVATO, TEMPORE S. LEONIS PP. I.

Ad hæc verba epistolæ ejusdem 11 (nunc 9) ad Dioscorum Alexandrinum episcopum, cap. 1, Connuato sablati jejunio, et ad clausulam hanc sermonum de jejunia mensium septimi et decimi atque Pentecostes: Quarta igitur et sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatum Petrum apertolum pariter vigilemus; quæ verba a sermone 4 de Quadragesima, cui male hactenus inserta guntur, rejicienda esse, et unde nata interpolatio, demonstratur.

1069 I. De jejunio sabbati variam olim diversamque fuisse Ecclesiarum consuetudinem, et mox, S. Augustinus pluribus locis, et ex aliis passim auctoribus certissimum est. Sed quid potissimum observaverit Ecclesia Romana Leonis nostri ætate, ut accuratius inquiramus, invitat nos Romani hujus pontificis, cujus scripta recensuimus, memoria, et nonnulla etiam compellunt Epistolarum Sermonumque ejus loca, quibus vel jejunii sablati mentio injecta est, vel ex consilio videtur ommissa.

Sabbatorum porro in hac dissertatione multiplex ordo distinguendus. Vel enim de iis sablati diebus agitur qui per quadragesimales hebdomados occurrunt, vel de his qui quartam et sextam feriam Quatur Temporum sequuntur; vel de quolibet sabbato per annum extra utraque illa tempore occurrente: quibus demum et sabbatum vigiliæ Pentecostes adungi potest. De his seorsim nobis disserendum, omissis paschalis sablati jejunio, de quo similis non movetur controversia.

II. Ac primum quidem sabbatis cujuslibet hebdomadæ extra Quadragesimam, aut Quatur, ut aiunt, Tempora, non non etiam extra paschalem Quinquagesimam ante Pentecosten positæ, observatum esse jejunium in Ecclesia Romana, tam manifesta evincunt testimonia, ut qui illud negaverit contentionem magis amare existimandus sit quam inquirere veritatem.

1070 Sabbati jejunium jam a Silvestri temporibus, vel etiam ante fuisse institutum narrat Nicolaus I, pontifex Romanus ad Gallicanos episcopos scribens: *De jejunio sabbati*, inquit, *tempore sancti Silvestri confessoris Christi salis discussum est et disputatum, atque ut celebraretur per omnia definitum, nullusque post hæc ausu temerario contra istud statutum venire, aut saltem mutire præsumpsit*. Si ita vere scripsit (a) Nicolaus, istud, puto, ex apocryphorum commentariis hausit aut populari Romanorum traditione. Unde enim discere potuit de Silvestro, quod Ambrosio, Augustino, Cassiano ipsique Innocentio primo ignotum fuit? Si enim sub Silvestro jejunium sabbati discussum, statutum definitumque fuit, nec latere Innocentium potuit, Silvestro magis vicinum, nec illud Innocentius omittere, cum ad Eugubinum scribens congeret quidquid ad Romanæ istius consuetudinis patrocinium facere poterat. Putaverim ego vel Nicolaus memoria lapsus esse, ut Silvestrum pro Innocentio supponeret, vel scribarum allucinationem esse; idque duplici confirmo conjectura. Primum enim auctoritati Silvestri, Innocentii auctoritatem atque decretum subjunxisset Nicolaus, et ad ejus ratiocinia Photium, qui Romanam Ecclesiam calumniabatur, remisisset; quod certe majoris fuisset roboris quam nescio quam disputationem coram Silvestro habitam, omnibusque ignotam commemorare. Secundo, si post Silvestri definitionem nullum contra istud

statutum venire, aut saltem mutire præsumpsisse dixisset, statim a Photio deprompta esset e codice Romano epistola Innocentii **1071** papæ ad Decentium, per quam manifestum est non longe a Silvestri ætate adversus sablati jejunium etiam in suburbicaria diocesi et in usitatum esse et disputatum. Novæ opusculo sancti Petri Damiani lv, et ex Vita sancti Romualdi ab eo conscripta, aliquod scriptum nomine Silvestri papæ de sabbati jejunio venditatum esse tunc temporis, cujus etiam fragmentum refertur in citato opusculo. Sed scripta suspectæ antiquitatis et sinceritatis tam antiquo pontifici sine veterum auctoritate asserta, non magnum sibi conciliant ex auctore undecimi sæculi patrocinium.

III. Ex melioris igitur notæ monumentis asserendus est usus jejunii sabbatici in Ecclesia Romana. Certum est circa annum Christi 387 eam viguisse consuetudinem, quam ex epistolis sancti Augustini 88 et 118 notam habemus. Cum enim sancta Monica Mediolanensem Ecclesiam sabbato non jejunantem inveniens, quid sibi agendum esset dubitaret, interrogatus ab Augustino adhuc catechumeno Ambrosius respondit: *Quando hic sum, non jejuno sabbato; quando Romæ sum, jejuno sabbato. Ad quamcumque Ecclesiam veneritis, ejus morem servate, si pati scandalum non vultis aut facere* (S. August. epist. 118 ad Jannar cap. 2). Circa ann. Chr. 392 perseverasse hunc morem in eadem Ecclesia testis est laudata epistola 86, quam scripsit jam presbyter factus, et hominis cujusdam Romani proterviam retunderet, qui universas pene Ecclesias a Romana eo in ritu discrepantes injuriose lacescebat. Post annum 395 servatum esse, testatum facit epistola ejusdem Augustini 118, quam ad Januarium dedit cum jam episcopus esset. Quod enim ibi ait *Alii jejulant sabbato* de Romanis intelligendum esse satis insinuat responsum Ambrosii, quod statim ab eo refertur. Idem epistola 19 ad Hieronymum de eodem jejunio hæc habet verba: *Vellem me doceret benignitas tua utrum simulate quisquam sanctus Orientalis, eum Romam venerit, jejuset sabbato, excepto illo die paschalis vigiliæ*. Hieronymus ipse scribens ad Lucinium Beticum epist. 28, jejunium quoque sabbati Romæ observatum commemorat. Anno 416, quo ad Decentium episcopum Eugubinum scribebat Innocentius PP., tantum abest ut quidquam de illa jejunii sabbatici consuetudine remissum esset, quin potius illam omnino servandam esse contendit. *Non negamus*, inquit, *sæta feria jejunandum; sed dicimus et sabbato hoc agendum. .... Sabbatum prætermittere non debemus*; probatque tum ratione multiplici, tum diversis traditionibus, seu ecclesiasticis, seu apostolicis, ex quarum una jejunium sabbati in Ecclesia Romana celebratum esse satis initio epistolæ insinuat, ubi quæ de institutis ecclesiasticis ac apostolicis traditionibus habet, ad singula epistolæ capita pertinere suggerit. Joannes

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc Nicolaus I sumpsit ex *Actis S. Silvestri*, quæ Gelasii quoque ætate a multis Romanis legebantur, ut idem Gelasius testatur in decreto de libris apocryphis. Cum vero hæc Acta a Baronio ad annum 345, n. 47, *compluribus mendacis deturpata* proben-

dur, et et post alios eruditos viros a Papebrochio et Janningo pro non exigua parte falsi convicta sint, nullam in hac re ad jejunium sabbati pertinentem, quæ inter commenta censenda est, fidem merentur.

is, qui Romæ sedente Innocentio commoratus et usque ad ann. Chr. 435 ætatem protraxit, Ecclesiæ Romanæ consuetudinem notam **1072** facit, lib. III de Institutis cœnobiolorum, cujus verba paulo post referemus. Socrates tii temporibus æqualis, quique historiam que ad decimum septimum Theodosii conperduxit, hoc est, ad an. Chr. 439, disertus scribit: *Romæ singulis sabbatis jejulant*, ap. 22.

ino sequenti, qui ab Innocentii obitu fere us quartus fuit, Leo pontifex creatus est; quo viro scilicet paterni moris retinentissimo, ne credendum est deferuisse sabbato jejuniæ Ecclesiæ studium, sed et hujus expressum habemus apud Leonem testimonio posthabitu hactenus fuisse miror ab his materiam altigerunt. Est in epistola ad Alexandrinum episcopum (*Epist. 11, al. n* sub ejus episcopatus initia hortatur ut sumæ disciplinam et instituta ad Romanam imponat; tale est autem caput primum: *Quod vobis nostris propensiore cura novimus esse, a vobis hoc volumus custodiri: ut non passim omnibus sacerdotibus vel leviticis ordinatio celebrari post diem sabbati, ejus noctis quæ in prima luce scit, exordia deligantur, in quibus his qui nondum sunt jejuniis, et a jejunantibus sacra benediciantur. Quod ejusdem observantia erit si non Dominico die, CONTINUATO SABBATI JEJUNIO, r; a quo tempore præcedentis noctis initia non, quam ad diem Resurrectionis, sicut etiam in Domini declaratur, pertinere non dubium est. moris erat apud Romanos sabbato jejunare, quidem ab his qui mane Dominico die vel ortu vel ordinabantur, continuari velit sabbati: quis enim quod actum non est continuari sabbati liceret?*

uid reponi possit videlicet non hic de quobus rem esse Leoni, sed de sabbato sancto, quando transigere omnibus solemne erat ad idem. Probant id tum ex Paschatis mentione injicitur, tum quod Dominica illa vocatur Resurrectionis. Id ita persuasum habuerunt qui occasione hunc titulum vel apposuerunt situm servando probarunt: *De ordinatione diaconi, ut sabbato sancto celebretur, id Dominico. Sed quam imperita manus hujusmodi componerit, evidens est, cum tot fere ita gravissima quot verba; sacerdotum enim solos presbyteros, et sacerdotali ordinatione eorum ordinationem censi putavit; cum episcopos episcoporumque ordinationem gnificent. Deinde Dominicum diem cum ipso confundit. Ac demum quod generaliter de dicitur ad sabbatum sanctum restringit. Duo errata digito solum monstrasse sufficit; terscio an quis velit defendere.*

te de quolibet sabbato ac qualibet **1073** a Leonem hic agere facile probatur: presbiterorum consecratio numquam fuit vel Paschatis affixa, vel illis statim Quatuor Temporalibus; sed vel sola et qualibet Dominica, vel etiam in apostolorum festivitibus, ut debuit celebrari. 2° Omnia momenta quæ Leo ait, tam pro aliis omnibus Dominicis faciunt, quo Dominica Paschalis: mundi scilicet exortostolorum cum baptizandi potestate missio, effusio Spiritus sancti, etc., quæ die Paschalis non sunt, sed die solum Dominica. 3° Auctoritas, exemplumque apostolorum, quæ Actuum referuntur, non soli Dominicæ conveniunt, sed quibuslibet diebus Dominicis: in solemnitate paschali, Paulo et Barnabæ imposuerunt apostoli, et ad prædicandum eos miserunt. 4° Quia generaliter loquitur auctoritas: *Post diem sabbati, ejus noctis quæ in*

A *prima sabbati luce scit, exordia deligantur.* Quod enim Dominicam proxime sequentem diem Resurrectionis appellat, non est quod quemquam moveat, cum familiarissimum sit scriptoribus antiquis ut quemlibet Dominicum diem, Resurrectionis diem nuncupent, diem vero ipsum Paschatis, sanctum Pascha, vel paschalem festivitatem vocitent. Leo ipse in epistola ad Turribium, cap. 4, ait Priscillianistas jejunasse die Dominico, qui est die Resurrectionis Christi. 5° Tantum abest ut mentio de Paschate persuadeat de paschali Dominica mentionem esse, quin potius hoc ipsum est quod contrarium demonstrat, quando, ut ostendat eam noctem quæ sequitur proxime diem sabbati, ad Dominicum diem pertinere, in exemplum adducit ipsum Pascha: *Sicut etiam, inquit, in Pascha Domini declaratur; in quo videlicet nox sabbato sancto succedens festivitati paschali deputatur in officio Ecclesiæ, quod nunc apud nos die sabbati summo mane celebratur, per illa vero tempora, non nisi post noctis subsequenti initia agebatur; in quo frequenter repetitur: Hæc nox est in qua, destructis vinculis mortis, Christus ab inferis victor ascendit. O vere beata nox, quæ sola meruit scire tempus et horam, in qua Christus ab inferis resurrexit! ... Hæc sunt enim festa paschalia, etc.* 6° Etsi ex historiæ ecclesiasticæ monumentis non constaret longe plurimos episcopos vel presbyteros extra diem ipsum Paschatis fuisse consecratos, hoc vel sola ratio suggereret. Quis enim sibi persuadeat per tot mensium intervalla, quod sæpe sæpius contigisset relictas esse Ecclesias viduas pastoribus, quod gravi interminatione sacri canones prohibent? Immo vero numquam in Paschate ordinationum benedictiones celebrabantur, quia tota hæc solemnitas regenerandis catechumenis erat consecrata, et mensis potius December ordinationi sacerdotum deputatus erat; unde totius in fine historiæ pontificum hæc clausula subjicitur: *Fecit ordinationes mense Decembri, etc.* **1074** Certum igitur est, cum hic scribit Leo noster: *Ut his qui consecrandi sunt numquam benedictio, nisi in die Resurrectionis Dominicæ tribuatur, etc.*, non de die Paschatis; sed de quolibet Dominica, quæ Resurrectioni sacra est, intelligendum esse; ac proinde sabbatum antecedens cujus jejunium continuari præcipitur, non sabbatum sanctum esse, sed quodlibet per annum occurrens.

VI. Qua porro occasione, qua de causa hæc jejunii sabbati consuetudo in Ecclesiam Romanam invecit fuerit, non concors est omnium sententia. Sanctus Augustinus epist. 86: *Est, quidem, inquit, et hæc opinio plurimorum, quamvis eam perhibeant esse falsam plerique Romani, quod apostolus Petrus cum Simone Mago die Dominico certaturus, propter ipsam magnæ tentationis periculum, pridie cum ejusdem urbi Ecclesia jejunaverit, et consecuto iam prospero gloriosoque successu, eundem morem tenuerit, eumque imitatz sint nonnullæ Occidentis Ecclesiæ.* Eandem rationem non a Romanis solum, sed ab aliis etiam nonnullis Occidentalium partium Ecclesiis obtendi suo tempore refert Cassianus lib. III de Institut. cœnobiolorum cap. 10: *Cujus, inquit, moderaminis causam nonnulli in quibusdam Occidentalibus civitatibus ignorantes, et maxime in Urbe, idcirco putant absolutionem (jejunii) sabbati minime debere præsumi, quod apostolum Petrum in eodem die contra Simonem conflictaturum asserant jejunasse.* Hæc ratio cum a plerisque Romanis Augustini ætate reprobaretur, suggilletur a Cassiano, et ab Innocentio papa, qui rem ex professo tractavit in epistola ad Decentium, nullatenus commemoretur, omnino videtur commentitia.

Alteram igitur rationem afferri narrat ibidem Augustinus. *Alii, inquit, propter humilitatem mortis Domini jejunare, sicut Romana et nonnullæ Occidentis Ecclesiæ, elegerunt.* Quam rationem vehementer urget Innocentius loco citato, ita ut paris religionis esse velit per sabbati jejunium memoriam mortis Christi colere, ac jejunio sextæ feriæ ejus passionem, et diei Dominicæ lætitiæ Resurrectionis ejus gaudia cele-

brare. Quod si putant, inquit, *semel atque uno sabbato A* jejunandum, ergo et Dominica et sexta feria *sevel in Pascha erit utique celebranda; si autem Dominici diei et sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est, dementis est bidui agere consuetudinem, sabbato prætermisso, cum non disparem habeat causam a sexta videlicet feria, in qua Dominus passus est, quando et ad inferos fuit, ut tertia die resurgens redderet lætitiæ post biduanam tristitiæ præcedentem.*

Tertiam rationem suggerit uterque auctor, quæ tamen facile in præcedentem recedit. Eam ab apostolorum exemplo repetunt. Quia, inquit Augustinus (Epist. 86), *discipuli humanitus mortem Domini doluerunt... Nam utique constat, addit Innocentius (Epist. ad Decentium Eug.), apostolos biduo isto et in mærore fuisse, et propter 1075 metum Judæorum se occultuisse. Quod utique non dubium est, in tantum eos jejunasse biduo memorato, ut tradito Ecclesiæ habeat ista biduo sacramenta penitus non celebrari.*

Quartam addunt aliqui, ut videlicet a Judæorum B moribus longius recederetur. Siquidem perfidi isti non modo sabbato non jejunant, sed laute potius et oppipare epulantur, solemnique cultu festivum habent. Eam rationem subindigitat Cassianus loco citato: cum hæc ad contrarium Orientalium morem defendendum, quasi objectioni Romanorum occurrens, scribit: *Non ad communionem festivitatis Judaicæ absolutio ista jejunii repulanda est, his præsertim qui ab omni Judaica superstitione alieni monstrantur; sed ad refectionem, quam diximus lassæ corporis pertinere: quod per totas anni septimanas juyiter quinis niebus jejunans, nisi duabus saltem interpositis refocillatum fuerit, facile læzescit ac deficit.* Ex eodem adversus superstitiones odio descendit, quod illorum maxime dierum jejunium horrore habuit Ecclesia, quos jejuniis suis Manichæos consecrare animadvertit. Die Dominico, inquit Augustinus epist. 86, *jejunare scandalum est magni, maxime postquam innotuit detestabilis multumque fidei catholicæ Scripturisque divinis apertissime contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad jejuna: dum istum quasi legitimum constituerunt diem; per quod factum est ut jejunium diei Dominici horribilitus habretur.*

VII. His de prima sabbatorum classe expositis, ad alteram pergimus, illa videlicet sabbata complectentem quæ quartam et sextam feriam Quatuor Temporum excipiunt. Dubitandi locum dedit familiaris illa Leonis clausula, quam ad calcem omnium sermonum de isto jejunio solet apponere: *Igitur feria quarta et feria sexta jejunemus; sabbato autem vigiliæ apud S. Petrum faciemus.* His enim verbis aliam feriarum illarum observantiam, aliam sabbati fuisse, videtur indicare, ut huic solas vigiliæ deputet, illis jejunandi necessitatem affigat. Verum non est ea mens Leonis; sed hoc potius intendit, ut in sabbato ad jejunium vigiliæ superadderentur. Enimvero sicut necesse erat ut aliorum dierum jejunium indiceretur Christianæ plebi, ita omnino fuisset supervacaneum de jejunio sabbati mentionem facere, cum jam peculiari lege ac consuetudine ad illud jejunium Romani astringerentur.

Deinde cui mortalium istud in mentem venerit, Romanos tantæ religione sabbaticum jejunium observasse per reliquas anni hebdomadas, ut ad illud ex apostolica traditione, apostolorum exemplo, ac mysteriorum recolendorum necessitate teneri se existimarent, et dementis esse diceret Innocentius *bidui agere consuetudinem, sabbato prætermisso; sabbatum autem tunc temporis ac per eas hebdomadas prætermisisse, quæ sanctiori Quatuor Temporum jejunio ex apostolica institutione consecratæ erant, quasi 1076 minus consuetudinis lex tunc urgeret, ex qua sabbati jejunium susceperant? At velabant, inquit, instantes sabbati vigiliæ, quibus ferendis fideles, ejusdem diei jejunio fatigati, pares non fuissent; eam enim esse causam, ait Cassianus, cursabbatum apud Orientales a jejunio esset immune. Ex illo, inquit (De institutis cæn. lib. III, cap. 40), tempore apostolico, huic nocti,*

quæ sabbati lucem antecedit, *deputata vigiliarum solemnitas usque in hodiernum diem per universum Orientem similiter observatur. Ideoque et absolutio jejunii post vigiliarum laborem ab iisdem apostolicis viris statuta non immerito præsumitur per universas Orientis Ecclesias.* Optime id quidem, quod ad Orientales attinet; sed quid ad Occidentales Ecclesias, ex quibus quæ sabbati jejunium colebant, fatigationum ex vigiliis ortam nullatenus attendisse testis est idem eodemque loco Cassianus? Cujus, inquit, *moderaminis causam nonnulli in quibusdam Occidentalibus civitatibus ignorant et maxime in Urbe, idcirco pulsant absolutioem sabbati minime debere præsumi.*

3. Ex decreto Leonis de ordinatione sacerdoti, quod supra relatum a nobis fuit, manifestum est eam in quamlibet Dominicam etiam Quatuor Temporum cadere potuisse; cui celebrandæ necessarium erat ut jejunium sabbati continuaretur. Ubi cum exceptione nulla utatur, intelligendum relinquit sabbata illa non magis quam alia a jejunandi lege libera fuisse.

4. Augustinus epistola 86 hæc habet, quæ ad rem nostram facere videntur: *Non solum Pharisæus, qui bis in sabbato jejunabat, verum etiam Christianus, qui quarta et sexta feria et ipso sabbato jejunare consuevit, quod frequenter Romana plebs facit, in labore jejunii superabitur.* Et post multa quibus Urbicum illum se Romanum exagitat, qui jejunium sabbati Romanis familiaris cum cæterarum Ecclesiarum injuria insolentius jactabat, hæc iterum scribit: *Videat ergo quantum afficiat contumelia ipsam quoque Romanam Ecclesiam, ubi et his hebdomadibus, in quibus quarta et sexta et sabbato jejunatur, tribus tamen diebus continuis, Dominico scilicet, ac deinde secunda et tertia prandetur.* Quis hæc legens non advertit Augustinum Quatuor Temporum jejunia designare? Quæ enim aliæ hebdomadæ, in quibus quarta et sexta et sabbato jejunatur, nisi hebdomadæ illæ, per quatuor anni tempestates solitæ jejunio celebrari? non ex cujusque voto ac devotione, sed ex consuetudine, consuevit; non ab aliquibus tantum, sed ab universa Romana Ecclesia, Romana plebs; non semel aut iterum, sed frequenter, hoc est quater in anno, vel ter ad minus, si Quadragesimam se ponas. Certè si quæ alia stata per annum jejunia ex consuetudine ecclesiastica Romæ frequentata fuissent, illorum aliquod appareret in antiquorum scriptis testimonium, præsertim apud Leonem nostrum, qui omnes hujusmodi Ecclesiæ suæ consuetudines tam accurate recensuit, tam studiosè coluit, tam 1077 religiose observari curavit suis ad populum adhortationibus.

Hæc quidem Augustini verba non de Quatuor Temporum jejunio, sed de quadragesimali intelligenda esse somniavit e Calvinus grege nonnullus, ne jejunii Quatuor Temporum observantiam jam a quarto Ecclesiæ sæculo apud Romanos religiose custoditam agnoscere cogeretur. Pudu it Dallæum tam supinæ collegæ sui ignorantiam, qua parte illam Augustini sententiam de Quadragesima interpretatus est; non placuit tamen Dallæo ad Quatuor Temporum jejunia eam esse referendam, quæ videlicet *nondum in usu fuisse* scribit, cum Augustinus epistolam ad Casulanum scriberet; licet statim fateri cogatur *necesse esse vivente fortasse ipso Augustino ista Quatuor Temporum jejunia, qualia quidem a Leone commemorantur, recepta fuisse.* Immo vero pag. 754 fatetur Leonis ævo quater in anno, singulis scilicet anni tempestatibus, Romæ jejunatum fuisse; sive id ipse, sive alii (quod verius videtur) jam ante eum instituisent. Quam e contrario melius efficaciusque argumentaretur Dallæus, si ex eo quod Leonis ætate, immo etiam ante eum, ac vivente fortasse ipso Augustino, receptus erat in Ecclesia Romana hujusmodi per quatuor anni tempora jejunandi ritus, eundem etiam tum institutum ac receptum fuisse contenderet, cum ad Casulanum scriberet Augustinus. Inter Augustinum enim viventem et Augustinum scribentem fallor, si longa sunt temporum intervalla.

. De sabbatis quadragesimalibus modo est, de quibus tamen vix nobis a quoquam moveri intelligo: siquidem Joannes Dallæus, quam majoris nominis inter Calvinianos, ecclesiastici jejunii oppugnandi provinciam libus accepisse videtur, ultro fatetur cujuslibet domadæ, ac etiam in Quadragesima, sabbatium fuisse apud Romanos consecratum: *et ex una*, inquit, *Augustini ad Casulanum episcopi liquet, ut nisi per summam impudentiam nem possit*. Et certe qui attenderit quo studio in jejunium propugnet S. Innocentium, quam religiosam existimet ejus observantiam, non adducetur ut illud per Quadragesimam rem fuisse putet apud eos quibus piaculum erat quovis sabbati die prætermisere. Omnium ionum instar erit criminatio illa adversus Romanam Ecclesiam, quæ Trullani canone quinquagesimo continetur. *Quoniam intelleximus, in: Græci, in Romanorum civilatibus in sanctis quadragesimæ jejuniis, in ejus sabbatis jejunare, prælesasticam traditionem observationem, sanctæ synodum est ut in Romanorum quoque Ecclesia in se vires habeat canon qui dicit: Si quis clericus us fuerit in sancto die Dominico vel sabbato jejunare, præter unum et solum, deponatur; sin autem segregetur*. Quem Trullanum canonem commentes Balsamon et 1078 Zonaras, Romanorum quadragesimalis sabbati jejunio perseverantiam vocant) testatam faciunt. *Latino peccatum, inquit Zonaras, emendare synodus est; verum in sua pertinacia hactenus perunt arrogantes, hodieque permanent*. Sunt tamen quos movet Socratis Historici, nostri, Cassiodori, ac venerabilis Bedæ auctore quibus Henricus Valesius, vir singularis ionis, suis in libri v Socratis cap. 22 annotatis sibi persuasit, Socratis Leonisque ætate in Quadragesima non jejunasse dies sabbati; tantummodo dies in singulis hebdomadibus destinatos a Leone notari, quinque a Socrate ad Bedam spectat, cujus libellum de Officiis Valesius, vix digna sunt Beda Collectanea æ libelli de officiis nomen induerunt; nec hori constitutio quæ in eo libello refertur, is, puto, est fidei apud Valesium. Ut sit, am apparet illic quinta et septima feria pierosque jejunasse in Quadragesima, saltem apud Romanos. Narrat enim quadragesimale jejunium quinquagesimo die ante Pascha inchoatum fuisse ex hori constitutione; ex illis autem quinquaginta qui a Quinquagesima numerantur usque ad resurrectionem: *si, inquit, octo Dominicos traxeris, in quibus jejunium non licet observare, et quadragesima et duo dies; et hi duo dies, et septima feria, qui quadragesimum excedunt, uosdam jejunio deducuntur, apud quosdam in me propter Cænam Dominicam et sanctum sabbatum quolibet Quadragesimæ sabbate dici, sed uobis solummodo feriis quæ ad hebdomadam pertinent, nemo non videt*. Subjicit quidem uca hæc alia verba: *Septuagesima ideo fertur bus celebrari, ut et decimas dierum Deo reddere ominis primam et quintam feriam et sabbatum a jejunio relaxare*. Sed hæc a Beda sine superiori teste dicuntur, et admodum dubitanter, et ad ætatis regionibus suæ consuetudinem animum advertit videtur, potius quam vel canonicæ Ecclesiæ ritum, vel ad illa tempora de modo agimus. Ad alios igitur auctores pergauit et in eo argumento majoris longe sunt is, et majori etiam difficultate laborant. Socratis locus sic habet: *Qui Romæ sunt tres hebdomadas ante Pascha, exceptis sabbato Dominico die, jejunant*. Torquent se mirum in scriptores varii ut nodum duplicem solvant

qui in verbis istis reperitur, unum circa hebdomadarum numerum quadragesimalis jejunii, alterum circa sabbati exceptionem in Romana Ecclesia. De primo nunc mihi accuratius inquirere non vacat: hoc unum dico, majorem esse Joannis Cassiani auctoritatem 1079 quam Socratis. Ille enim et eadem vixit ætate, et Romæ aliquandiu commoratus est, et Leoni nostro familiaris fuit, ac demum apud Massiliam diu vixit, quæ et Romanæ Galliarum provinciæ erat, et cum Romanis commercium frequentabat. In collatione autem 22, cap. 24 et sequentibus, testis est sex integris hebdomadibus, solis exceptis Dominicis, jejunatum esse in Ecclesia Romana. *Quid causæ est, inquit Germanus (Collat. 21, cap. 24), ut sex hebdomadibus Quadragesima celebratur, licet in quibusdam provinciis religionis forsitan propensior cura adiecit hebdomadam etiam septimam videatur, cum neuter numerus, die Dominico sabbatoque subtracto, quadraginta dierum impleat summam; sex enim et triginta dies in ipsis hebdomadibus tantummodo concluduntur*. Sicut enim vix dubium est quin abbas Germanus, Ecclesiæ Constantinopolitanæ postmodum presbyter, de hujus Ecclesiæ consuetudine loquatur, cum septem hebdomadarum observationem commemorat, ita certum est istud, quod de sex hebdomadibus habet, de Romanorum ritu esse intelligendum, ut manifestum est his capitulis 27 verbis: *Hi enim sibi sex hebdomadarum observantiam præfixerunt, qui putant die quoque sabbati jejunandum; sex ergo in hebdomada jejunia persolvunt, qui eosdem sex et triginta dies sexies revolutos consummant (Collat. 21, cap. 27)*. Qui enim meminerit Cassianum lib. III de Institutis cœnobiolorum cap. 10 scripsisse, maxime in urbe jejunium sabbati observatum esse, Romanos hic ab eodem esse notatos non inficias ierit, ut immerito Dallæus Bellarminum suggillet eo quod de Latinis locutum esse Cassianum dixerat.

XI. Ut vero alteram Socratici textus partem, quæ de sabbatorum quadragesimalium jejunio est, discutiamus, omnes fere in eo conveniunt ut mendosum eum locum esse pronuntient; qua vero ratione emendari possit aut debeat non conveniunt.

Dionysius Petavius in adimadversionibus ad sanctum Epiphanium pag. 360, et Hugo Mænardus in notis ad Sacramentarium Gregorianum pag. 53, existimant Socratem non de Roma veteri, sed de nova, id est Constantinopoli, locutum esse, voculamque *vêz* scribarum oscitantia omissam, ita reponendam esse, ut pro *êv* *ῥώμη*, legatur *êv* *vêz* *ῥώμη*. Suam firmant conjecturam ex Socrate ipso, qui post pauca affirmat Romanos omnibus sabbatis jejunasse: *Ἐν ῥώμη πάντοτε ἕβδωκον ἡμέρας ἵεροῦ*; sibi met enim tam contraria scripsisse cordatum virum persuadere sibi non possunt. Ingeniosa conjectura, sed tamen quæ plures ob causas admitti non potest. 1º Enim quotquot in edendo Socrate operam hactenus collocaverunt, Musculus, Grynæus, Christophorus, Suffridus Petrus, Robertus Stephanus, Joannes Curterius, H. Valesius, nihil tale invenerunt in antiquissimis quibus usi sunt codicibus mss. quos ex Christianissimi Regis bibliotheca, ex Vaticana, Florentina, Allatiana, aliisque habuerunt. 2º Quis facile 1080 crediderit Socratis libros jam tum corruptos esse cum Tripartitam Historiam scribebat Cassiodorus, immo cum ante eum Epiphanius Scholasticus Socratem Latino idiomate donabat, cujus versione usus ex Cassiodorus? Uterque porro eandem lectionem representat quam nunc in Socrate habemus. Nihil dico de Nicephoro, qui eadem ex Socrate transcripsit (*Lib. XII, cap. 34*), nec par est credere aut nullum tunc emendatum codicem Socratis superfuisse, aut Nicephoro non adfuisse, qui magna ex parte Socrati innititur. 3º Ad Constantinopolitanæ Ecclesiæ morem referri non potest quod scribit Socrates, tres tantum hebdomadas continuas ante Pascha jejunatas esse. Theophanes enim alique post ipsum testantur tempore Justiniani imperatoris quadragesimale jejunium octo

hebdomadibus apud Constantinopolitanos constituisse. Immo Sozomenus Socratis temporibus æqualis, jam tunc cum scribebat, septem hebdomadas Constantinopoli solitas esse jejunari per Quadragesimam, expresse profitetur. *Alii*, inquit (*Histor. l. vii, c. 19*), *septem hebdomadas computant, ut Constantinopoli, et per cunctas in circuitu provincias usque ad Phœnicem*. Quibus verbis explicat quod Socrates ipse magis implicite dixerat: *Qui autem, inquit, in Illyrico et per universam Græciam, et qui Alexandriæ degunt, sex ante Pascha septimanas jejulant, etc.*

XII. Aliam igitur viam ineunt nonnulli. Jacobus Capellus existimavit parenthesim illam, *κλῆν σαββάτων καὶ Κυριακῆς*: *Exceptis sabbato et Dominico die*, nativo suo loco motam esse, et post duas fere lineas esse transponendam, ita ut non de Romanis, sed de aliis Orientalium partium Ecclesiis, quas constat sabbatum ab omni jejunio immune per omnem annum, excepto sabbato sancto, habuisse; atque in hunc modum legendum putat: *Nam qui sunt Romæ tres simul septimanas ante pascha jejulant; qui autem in Illyrico et tota Græcia, quique Alexandriæ habitant, ante sex hebdomadas, sabbato et Dominico exceptis, jejunium quod est ante Pascha jejulant*. Probabilitate conjectura hæc non careret, si et codicis alicujus auctoritas suffragaretur, nec priora duo argumenta, quæ Petavii et Mænardii suspicionem evertunt, huic quoque adversarentur.

Christianus Lupus in scholiis ad canonem 55 Trullanum suam etiam symbolam ad nodi istius solutionem contulit. *Socrates, inquit, sibi ipsi non cohæret, dicens in eodem ejusdem libri capite*: ROMÆ SINGULIS SABBATIS JEJUNANT. *Forsan velit illam ipsam suo tempore jejunantem Romam olim sabbato non jejunasse; quod et veritati et illius isthic scopo est omnino consentaneum*. Parum felix, meo quidem judicio, suspicio. Primum enim non usquequaque est evidens, veritati esse consentaneum priscos olim Ecclesiæ Romanæ fideles sabbatum a jejunio absolvisse. Hieronymus enim morem istum in Romanam Ecclesiam inductum significat ex majorum præcepto quod ex lege apostolica 1081 descendisse censendum esset. *Unaquæque, inquit (Eptst. 28, ad Lucinium Bxt.), provincia abundet in suo sensu, et præcepta majorum leges apostolicas arbitretur*. Augustini quoque tempore plurimorum erat opinio, ad imitationem apostoli Petri ab ejusque ætate Romanos jejunium sabbati assumpsisse; atque ipse Augustinus traditioni apostolicæ Romanorum, traditionem pariter apostolicam ab Orientalibus opponi posse. Cassianus idem testatur. Sed et Innocentius I satis significat hanc suæ Ecclesiæ consuetudinem tamquam ab apostolis acceptam apud suos tum haberi. Incertum igitur admodum est quod scribit Lupus, olim Romæ sabbato non esse jejunatum; cui unicus hic Tertulliani locus favere videtur, libro de Jejunii cap. 14: *Quamquam, inquit, vos etiam sabbatum si quando continuatis, numquam nisi in Pascha jejundum, secundum rationem alibi redditam*. Quamquam nihil prorsus ad Romanorum consuetudinem facit Tertullianus, qui non contra Romanos, sed adversus omnes catholicos scribit, quique ut ex illorum ritu arguat, attendit magis ad id quod in Africanis, in Orientalibus et in plerisque Occidentalium Ecclesiis usurpabatur, quale erat jejunii remissio in sabbato, quam ad id quod paucæ Occidentales Ecclesiæ cum Romana agere consueverant.

Quod subjicit Lupus, conjecturam suam scopo Socratis esse consentaneam, prorsus a rei veritate alienum est. Socratis enim istud consilium fuit, ut varios variarum Ecclesiarum ritus exponeret, qui eo præsertim quo scribebat tempore tam in Oriente quam in Occidente usurpabantur. Quod et loquendi modus indicat: semper enim quasi de re præsentis disserens præsentis temporis vocibus utitur. *Primum igitur, inquit, jejunia illa quæ ante Pascha fiunt a liter apud alios observari reperias. Qui Romæ sunt... je-*

junant, etc. Quod non diversum est ab his verbis quæ in eodem capite leguntur: *Qui Romæ sunt a liter sabbatis jejulant*; cum e contrario ubi præteritæ ætatis mores enarrat aut controversias, præteriti temporis modulis sermonem induere soleat.

XIII. Quid igitur ad Socratem dicemus? Hoc plane dicam: 1º Socratem hic de veteri Roma agere, nec de alia ætate quam de sua, nec aliter eum scripsisse quam nunc legimus, nec ejus verba e suo loco in inferiore periodum esse dejiocenda.

2º Egregie allucinatum esse Socratem, Græcumque hominem sexcentis fere leucis a Romana urbe agentem, Romanæ disciplinæ ignarum, incertique deceptum rumusculis, aliis errandi locum dedisse. Quis enim nesciat quam frequenter, quam facile errare eos contingat qui narrationem aggrediuntur rerum a se vel locorum spatiis vel intervalis temporum longissime remotarum; et multo etiam faciliorem esse lapsum cum ex rumore solum quæ narranda sunt hauriuntur (quod Socrates ipse sibi contigisse fatetur initio libri secundi), quam cum ex veterum scriptorum historiis 1082 accipiuntur. Hoc certe ne ipse quidem Valesius potest negare de suo Socrate, quem sæpe sæpius erroris arguit in annotationibus suis; quarum vix pagina una est in qua nigrum theta auctori suo non affigat. Socratis errorem correxisse Sozomenus videtur cum expunxit. Si anim, ut Valesio probabile est, junior fuit Socrate, etsi eadem vivens ætate, si posterior scripsit, Socratisque historiam ob oculos habuit, quædam ei addidit, in aliquibus emendavit, censendus est plane Socratem in errore deprehendisse, cum lib. viii, c. 19, eandem cum illo quadragesimalis jejunii varietatem edisserens, de trium illarum Ecclesiæ Romanæ hebdomadarum jejunio, deque sabbati ibidem remissione omnino silendum putavit.

3º Verosimillimum est Socratem, si Novatiana labe infectus non fuit, Novatiani saltem (quod et fatetur ultro H. Valesius) addictum fuisse, seu quod necessitudine ac familiaritate iisdem conjunctus esset, seu quod eorum disciplinam atque abstinentiam probaret. Cum autem hoc inter cætera profiterentur Novatiani, quod Ecclesia in synodis circa paschalem festivitatem observandum decreverat, nulla necessitate suscipi debere vel imponi, liberum esse cuique Ecclesiæ suo more uti, illudque omne indifferens esse, unde et ἀδιάφοροι nuncupari amabant; hinc natum est Socrati consilium per varios Ecclesiarum ritus excurrendi, eorum diversitatem describendi accuratius, illiusque præsertim jejunii quod Pascha antecedit. Hinc etiam libenter Romanam Ecclesiam in eo ab aliis maxime dissidentem repræsentavit. Quadragesimam hujus Ecclesiæ tribus tantummodo hebdomadibus circumscribens, easque sabbati simul jejunio, non secus ac Dominicæ imminuens; partim ut illam Novatianorum indifferantiam probatam catholicorum Romanorumque imprimis exemplo faceret, partim etiam ut indulgentiorem illius Ecclesiæ disciplinam exhibens, eorum quibus favere satagebat austeriores mores commendaret.

XIV. Quod fieri posse diximus, ut Socrates vel incautus, vel Novatiani, favere cupiens, aliquid Romanæ Ecclesiæ imposuerit, fidem excedere nonnullis videtur. *Certe, inquit Dallæus de prima parte Socratici textus agens, non de arcano aliquo fidei capite, sed de facto (ut loquuntur) cuius obvio, omniumque sensibus exposito agitur. Estne verisimile Socratem in re hujusmodi mentiri voluisse? Cujus prompta et expedita probatio in omnium hominum oculis quotidie versabatur. Profecto non hæreticum, sed insanum ac emotæ mentis hominem fuisse istum oportuit, si in hoc argumento sciens ac volens Ecclesiam calumniatus est.* Vix certe adduci quis possit ut insanum ac temerarium a deo consilium bonæ indolis homini in mentem venerit; non tamen ita rara sunt hujusmodi exempla ut sponte non occurrant. Quis, verbi gratia, post mille annos, cum ipsius Dallæi librum de jejunio.

ragesima evolvit, revocare in dubium audebit. **B** quod de catholica et præsertim Gallicana je-
disciplina ætate nostra scripsit ille et sub om-
nibus publicavit? Quis non pro vero habeat,
ut ille affirmat lib. 1 cap. 11), anno Domini
simo sexcentesimo quinquagesimo quarto, quo
ibat, a quibusvis fidelibus aliud nihil exigebant
æ catholicorum leyes, nisi ut statis definitisque
ribus a carnibus abstinerent, prandereque ac cæ-
stiam laute atque opipare, dummodo sine carni-
mpune patiebantur, contendebantque tales repre-
non posse? Quis non credat nudam et simpli-
æm abstinentiam pro vero jejunio a nobis
am, immani, ut ait, et plane puerili errore? Quis
xistimabit piaculum esse si non credat quod
is per totum annum hebdomadis feria sexta et
o jejunari præceptum hodierna catholicæ Eccle-
disciplina? Hoc enim indubitanter asseverat Dal-
cap. 14 ejusdem libri; et lib. iv, cap. 5, iterum
od jejunium ferix sextix, non voluntarium, sed
um esse apud adversarios (hoc est catholicos),
ex singulorum arbitrio spontaneaque devotione,
publica necessariaque lege sic ab omnibus et sin-
observari notum est, ut si quis eo die (ut ipsi qui-
quantur) non jejuset, eum isti gravissimi crimi-
quidem æterna morte digni reum censeant. Post
et multos, inquam, annos fidem Dallæo abro-
lurimis forsitan religio erit, homini Gallo scilicet
licano more sui temporis serio scribenti, eos-
sserente defendet jejunium per Adventum ri-
servatum esse per ejus ætatem in Galliis.
nobis, inquit, de Adventu jejunio molestior est
arius (Bellarminus), quod itidem contendit non
æ præcepto quam ex consilio aut voto a multis
ri. Quamquam apud nos sane, id est, in Gallia, non
accurate aut religiose hoc jejunium quam quod-
tud ET PRÆCIPUI ET OBSERVARI ab adversariis vi-
Hæc omnia aliaque plurima quam evidenter
quam calumniose inventa, quam impudenter
cripta fuerint a Dallæo, nemo Gallorum, nisi
us aut emotæ mentis, non intelligit. Et tamen
post elapsa aliquot sæcula, id pro Dallæo non
iat aliquando, quod modo Dallæus pro Scra-
latne verisimile, inquiet, Dallæum in re hujus-
mentiri voluisse, cujus prompta ac expedita
tio in omnium oculis quotidie versabatur?
sto non hæreticum, sed insanum ac emotæ
s hominem istum fuisse oportuit, si in hoc ar-
nto sciens ac volens Ecclesiam calumniatus
æc paulo fuiset persequi non piguit, ut hodie-
mplo evidens fieret quam suspecta merito esse
t eorum scriptorum fides, qui propensiores
in hæreticos præsumuntur; nec magis assen-
um Socrati homini Græco de jejunio Romano-
pud Constantinopolim scribenti, quam Joanni
o Gallo in Galliæ metropoli viventi scribenti-
um de Gallorum jejunio 1084 tam ridicule
atur, tam perfricata fronte calumniatur.

Denique ex nonnullarum Ecclesiarum Romæ
rum relaxatione, vel etiam ex Romanorum
mdam a communi lege recedentium praxi; seu
hæorum, qui sub catholico nomine diu Romæ
unt; seu Judæorum, qui sabbati diem festum
ant; seu catholicorum Ecclesiæ leges; ut hodie
durimi, conculcantium, Socrates de tota Roma-
lesix disciplina judicare præsumpsit. Varieta-
um non modicum in quadragesimale jejunium
orum intemperantia invecam in Ravennensi
ia Romæ vicina deplorat Petrus Chrysologus,
Socraticæ æqualis. Si ergo, inquit (Serm. 166),
ignita dierum simplex, purum, æquale, tantis
niis, sub tanti numero sacramenti traditum no-
domino jejunium perdoctetur, unde ista varietas,
ovitas ista, unde hebdomadæ nunc resolutæ,
rigidæ, nunc indulgentes nuntium, nunc severæ?
ntemperati jejuniti usus iste, qui aut afficit sine
aut remittit ad crapulam?... Jejunium sit

A æquale, et, ut est nobis traditum, servetur ad corporis
et animæ disciplinam. Certe qui jejunare non potest,
non præsumat inducere novitatem; sed fateatur esse
fragilitatis propriæ quod relaxat; et redimat eleemo-
synis quod non potest supplere jejuniis.

Ex hoc egregio Chrysologi testimonio plurima lux
nobis affulget. 1º Enim apparet varietatem a pluri-
mis invehi cœpisse tunc temporis in Ecclesiam Ra-
vennensem (cur non et in alias?) 2º Varietatem
istam novitatis argui ab episcopo. 3º Varietatis æo
novitatis istius cœput unum esse, quod quadragesima
dies non jejunarent, traditumque a Domino sub tanti
numero sacramenti jejunium violarent. 4º Quod non
æquale esset apud eos quadragesima dierum jejunium,
sed nunc severum, nunc indulgentius. 5º Hebdoma-
darum quadragesimalium alias resolutas, alias rigi-
das illis fuisse. Resolutæ autem eæ fuisse videntur
in quibus a jejunio dies aliqui absolvebantur; unde
siebat ut (quod prius notaverat) sacri quadragesima
dierum numeri mysterium solveretur. Vix autem du-
bium est quin sabbatum e resolutis his diebus esset,
cum et ejusmodi remissioni faverent tot regionum
etiam vicinarum exempla, et requiei seu Dominicæ
seu celestis representandæ significatio. 6º Elicitur
eos qui jejunare non poterant, non contentos jeju-
nium propter infirmitatem solvere, novitatem ali-
quam in observationem Quadragesimæ inducere vo-
luisse, ut omnibus in eundem ritum conspirantibus,
nec ipsi jejunium quadragesima dierum impleant,
nec tamen ab aliis discrepantes, singularitatis nota
inurerentur. Hinc est quod dicit: Qui jejunare non
potest, non præsumat inducere novitatem; sed fateatur
esse fragilitatis propriæ, quod relaxat.

Ex hujusmodi igitur innovationibus oriri potuit
falsa, quam concepit Socrates, de Quadragesima
Romana, opinio. Ut enim Romanis 1085 paulo
iniquiores erant Orientales, faciles calumniantibus
aures præbebant, illudque pro Romanorum om-
nium consuetudine vindictantibus quod vel pauco-
rum vel vicinorum erat indulgentia atque a com-
muni lege declinatio.

XVI. Expenso textui Socratis succedit Cassiodori
auctoritas, quæ eo potior ac validior videtur, quod
ipse qui senator et consul et præfectus prætorio fuit
in urbe Roma, Romanæ Ecclesiæ morem in obser-
vatione jejunii quadragesimalis ignorare non potuit.
In Historia autem Tripartita Socratis locum mox a
nobis discussum posuit his verbis: Romani enim
tres ante Pascha septimanas, præter sabbatum et Do-
minicum, sub continuatione jejunant. Quis porro credat,
inquiunt, illum in Historia sua hæc Socratis
verba positurum fuisse, si rem se aliter habuisse
scivisset? Certe Cassiodorus, si id falsum esse scis-
set, hæc Socratis verba consulto omisisset, ne lecto-
rem in fraudem induceret. Quod cum non fecerit
apparet vera esse quæ Socrates dixit de jejunio
Romanorum. Hæc vir doctissimus.

Verum non ista persuadent. Quis enim nesciat hoc
eis plerumque contingere qui compendiis scriptitan-
dis student aut centonibus consuendis ex plurium
scriptorum elucubrationibus, ut non minori cura er-
rata exscribant quam quæ sunt veritati consentanea;
quia videlicet non suam, sed aliorum sententiam re-
presentare satagunt; nec alia corrigere curant, sed
referre. Exemplo sit Sozomeni locus, quem in suam
pariter Historiam Tripartitam transtulit Cassiodo-
rus. Scribit ille lib. vii, cap. 19: In urbe Roma nec
episcopus, nec alius quisquam in Ecclesia populum
docet. Hoc falsum fuisse probabile est, ut alibi asseri-
mus (Vide dissert. 1 de Vita et reb. gest. S. Leonis ad
an. Chr. 440, n. 8 et seqq.), vel per id tempus in quod
coincidit Sozomeni Historiæ finis. Sed si eam sub Leo-
nis pontificatu concinnavit, ut verosimillimum est,
de illius falsitate dubitari non potest. Jam vero sic
inde arguo: Vel hoc scivit Cassiodorus, vel ignoravit.
Si ignoravit, parum idoneus testis est Romanæ dis-
ciplinæ, nec magis audiendus cum de jejunio quam

cum de Romanorum pontificum silentio sermonem habet, et proinde ineptus omnino, qui Socratem vel Sozomenum corrigeret; si vero non ignoravit contrariam consuetudinem Romæ Sozomeni et suis etiam temporibus viguisse, nec tamen emendavit Sozomenum, nec lectorem saltem monuit de contrario more per Leonem pontificem invecito, hinc certum habemus Cassiodori consilium fuisse, quæ apud Sozomenum vel Socratem legebat, intacta relinquere, excerptorisque tantummodo officio fungi, non emendatoris. Ad manum est alterum ex Sozomeno exemplum: capite enim 16 libri VII, agens de presbytero penitentibus præposito, qui episcopi vice contentium delicta aure secreta excipiebat, remotisque tandem est ab hoc officio in Ecclesia Constantinopolitana, addit auctor iste *Apud reliquas autem sectas hic mos etiamnum perseverat. 1086 Et in Occidentalibus Ecclesiis, ac præcipue in Ecclesia Romana, studiose observatur.* Falli Sozomenum, cum de omnibus Occidentalibus Ecclesiis, tum præsertim de Romana, constanter affirmat H. Valesius in annotationibus, pluribusque probat, atque ex ipso Sozomeno ostendere nititur. Illa tamen nec omisit Cassiodorus, nec correxit; sed quod narratum reperit ab auctore suo, bona fide in centonem suum transcripsit lib. IX, cap. 35, ut planum sit certumque aliam ei non fuisse mentem quam *de singulis*, ut ipse loquitur in Præfatione, *dictatoribus deflorata colligere, et cum auctoris sui nomine in ordinem collocare.*

XVII. Ad Leonem tandem devenimus, cujus præcipue occasione de jejuniis disserere in mentem venit. Hic, inquit, sermone 4 de Quadragesima, hanc clausulam sibi in jejuniis indictione familiarem ita subjicit: *Secunda igitur et quarta et sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatum Petrum apostolum vigiliis celebremus; qui commendati sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit.*

Torsit plurimum locus iste quotquot quadragesimalis jejunii materiam versarunt hactenus, quamque parum feliciter in eo illustrando laboraverint, ex disserendis facile intelliget unusquisque.

Cardinalis Bellarminus existimavit Leonem loqui de jejuniis quatuor dierum, qui adduntur ante primam Dominicam Quadragesimæ, ut numerus quadragesimæ compleatur (Tom. III, *controv.* 3, lib. II, cap. 15); etsi non iidem qui olim Hugo Mænardus Sacramentarium sancti Gregorii commentans istam Bellarmini explicationem merito rejicit, ostenditque quatuor illos dies Gregorii ipsius ætate in usu non fuisse, nendum Leonis temporibus. In eam autem it ipse sententiam, non plures revera dies Romæ tunc temporis jejuniis fuisse consecratos, quam qui in eo sermone a B. Leone designantur. subscribit Mænarco Dallæus, verbisque procacioribus doctissimum Bellarminum exagitat; sabbatum tamen tribus illis diebus ex solito per annum Romanorum mores superaddendum existimat. Henricus Valesius, ne sabbati quidem jejuniis per Quadragesimam Romæ tunc celebratum censet ac præter hunc Leonis locum probationem adducit nullam. Sic inter orthodoxos heterodoxosque medium Leonem nostrum hinc inde trahit in suam quisque sententiam, nec tamen quisquam capit aut explicat. Vera istius nodi solutio hæc est, Leonis non esse verba illa quæ obijciuntur, sed sermoni ejus superaddita, non fraudis faciendæ causa, sed aliqua occasione ac ratione, quas aperiemus, si prius probaverimus certo certius adjecticia esso quæ diximus.

XVIII. Non ea autem sola abjudicanda sunt Leoni, sed etiam pannus integer bene longus, cui illigata sunt in hunc modum. Post hæc genuina pontificis verba ad calcem sermonis posita: *Cui (Deo) ita demum sacrificium veræ abstinentiæ et veræ pietatis offerimus, 1087 si nos ab omni malitia continemus; hæc alia subduntur in editis hactenus codicibus: Cum inimicis autem crucis Christi nulla consensione jungamur, ne impiorum consortio sanctitas fidelium*

polluatur. Luz separetur a tenebris, et fugiant filii diaboli filii veritatis. In templum enim Domini, quæ est Ecclesia Christi, nihil contaminatum inferri, ne profanum oportet admitti: ut omni immunditia a neutralibus cordis exclusa, sanctificetur jejunium, et simul æternum sancti Spiritus habitaculum, et simul æternum sancti Spiritus habitaculum, qui nos a peccatorum sordibus emundatos et possidenda dignetur semper et regere. Secunda igitur et quarta et sexta feria jejunemus; sabbato autem apud beatum Petrum apostolum vigiliis celebremus, qui commendati sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit.

Primum autem non satis cohærent extrema hujus panni verba cum hac clausula quæ sequitur, quæ vere Leonis est: *Auxiliante nobis per omnia Deo omnipotente, etc.*, qua cum utitur Leo, miro eam artificio cæteris verbis inserit atque illigat. Hæc vero contra, cum his optime connectitur, quæ pannum antecederant hac ratione: *Si nos ab omni malitia contineamus; auxiliante nobis per omnia Deo omnipotente, etc.*

2º Quæ panno isti antea præmittebantur, in nostra vero editione sermoni finem imponunt, clarum est vere sermonis finem esse: *Cui ita demum sacrificium, etc.*, quibus alia si superaddidisset, videtur completum rursus instaurare sermonem.

3º Judæi magis designari videntur per hæc verba: *Cum inimicis crucis Christi, etc.*, quam Manichæi, quos tamen solos in isto sermone exagitandos susceperat.

4º Aliter de utrisque agitur in sermone, aliter in panno. In illo enim de occultis hæreticis seu Manichæis disserit, quos ut deprehendere satagerent fideles, certis indicibus connotat, ab illorum errore cavere jubet, eosdemque prodi, si innotuerint, ut sacerdotum auctoritate a sanctorum societate pellerentur. In panno non de occultis hominibus, seu hæreticis, seu Judæis, rem habet, sed de his qui palam omnibus noti erant, nec hos prodendos monet, sed fugiendos.

5º Stylus Leonis nostri in hoc assumento desiderari videtur. Quale enim est illud: *Custodiam nobis de suis precibus obtinebit*, quod a nitore Leoninæ dictionis multum abhorret?

6º Cum duodecim sermones S. Leonis habeamus de jejuniis quadragesimalis observantia dictos nullus est, hoc unico excepto, qui hujusmodi annotationem feriarum vel secundæ, quartæ et sextæ, vel aliarum quarumvis unquam habuerit, vel nunc habeat. 1088 Porro si vel solæ nominatæ feriæ, vel aliæ quædam selectæ jejuniis consecratæ fuissent, quis credat eas a Leone toties non fuisse indicendas, quoties ad plebem suam sermonem habuit? siquidem adeo religiose id ipsum præstitit, cum de jejuniis Quatuor Temporum verba fecit in sua Ecclesia. Si autem in aliis undecim sermonibus ab hujusmodi indictione abstinuit, nec in illo de quo quæstio versatur usus esse credendus est, ab eoque potius ableganda est, tamquam adventitia, et ejus mente aliena.

XIX. 7º Si tres tantummodo dies quadragesimæ jejuniis addidisset Leo pontifex, ut suggerit istud ad ditamentum, quam sibi ipse dissimilis ac contrarius fuisset! quippe qui toties quadragesima dierum jejuniis nominat in suis Sermonibus. Sermon. 3, cap. 2 *Ut populus Christianus ad paschale festum QUADRAGINTA DIERUM SE CONTINENTIA præpararet.* Sermon. 5, cap. 3: *Saluberrime nos QUADRAGINTA DIERUM JEJUNII præparemus.* Sermon. 6, c. 2: *Apostolica institutio QUADRAGINTA DIERUM JEJUNII impleatur.* Sermon. 7, cap. 1: *QUADRAGINTA DIERUM JEJUNII, quod festis paschali est prævium.* Sermon. 8, c. 4: *In istis QUADRAGINTA DIERUM JEJUNII, etc.* Sermon. 10, c. 1: *Merito nos QUADRAGINTA DIERUM JEJUNIO præparari, etc.* Sermon. 12, c. 1: *JEJUNIUM nos QUADRAGINTA DIERUM... exerceat.* Sed in hoc ipso sermone 4, quem discutimus cap. 1, ita loquitur: *Magna divinæ institutionis salubritate provi-*

sum est ut QUADRAGINTA nobis DIERUM EXERCITATIO maderetur, IN QUIBUS aliorum temporum culpas et pia opera redimerent, et JEJUNIA CASTA decoquerent. Ingressuri igitur, dilectissimi, dies mysticos et jejuniarum remediis consecratos, etc. Quadraginta igitur dies ab initio Quadragesimæ usque ad Pascha numerabantur in Ecclesia Romana et jejunio consecrabantur, exceptis Dominicis; quarum exceptionem commemorare superfluum fuisset, quoniam et nemini ignota erat, et ab omnibus per totam Ecclesiam religiose servabatur. Sed etsatis ipse declaraverat impiam Marnichæorum consuetudinem suggillans, qui Dominicam diem suis jejuniis polluebant. Diem alium cum non exceptit, a jejunio non exemit. Quoniam igitur tot jam argumentis infirmata clausula, certissimis hujus papæ testimoniis adversatur, merito potius eliminanda, quam ut vir perspicuitatis in primis studiosus et in paucis disertus ac prudens, qualis a Dallæo (Lib. de Jejun. et Quadrages. p. 535 et 546) depingitur Leo noster, contraria sibi ipse loqui judicetur.

8. Sed quid moras nectimus? Provoceatur tandem adversarii ad antiquiores quosque ac melioris notæ (a) codices, quos penes arbitrium est et jus et norma de dubiis 1089 veterum scriptorum fetibus aut interpolationibus decernendi. Quinque igitur nobis suffragantur codices manuscripti vetustissimi probatissimique. Primus est e Regia Augusti nostri bibliotheca num. 341. Alter est illustrissimi D. Thuani num. 46. Tertius item Thuaneus num. 408, qui olim fuit S. Petri Fossatensis, scriptusque est anno Domini 1057. Quartus e Navarica collegii Parisiensis bibliotheca. Quintus denique ex celebri et antiqua Corbeiensis monasterii bibliotheca Parisiis advectus, servatur in celeberrimo S. Germani Parisiensis aceterio, scriptusque legitur ad calcem: *In illo anno quo rex Philippus filius Ludovici regis inunctus est.* In omnibus istis codicibus totus ille pannus, quem supra descripsimus, desideratur, ut merito insititius judicandus sit, atque ab hoc sermone removendus, sicuti vera removimus.

XX. Sed qua occasione verba hæc inserta fuerint atque aptata, quoniam aperturos nos esse spondimus, operæ pretium est inquirere. Norunt omnes in more fuisse, sive apud monachos, sive apud clericos officio ecclesiastico recitando aut cantando addictos, homilia sermonesque sanctorum Patrum suis usibus aptare et accommodare pro varietate officiorum occurrentium; illudque insuper sæpius ab iisdem usurpatum, ut hujusmodi sermonibus aliqua adderent quæ vel propriæ solemnitati convenirent, vel præsentium temporum necessitati. Sexcenta possent afferri exempla, si res probatione indigeret. Simile quid contigit huic sermone in Quadragesima. A quadragesimali jejunio ad aliud jejunium translatum est, quod alicubi a clericis vel monachis celebrabatur, atque ut pro more Leonis, et pro loci etiam consuetudine, feriæ quæ jejuniis istis deputatæ erant, solemniter inter officia fieret indictio, concinnata est hujusmodi clausula: *Secunda igitur et quarta et sexta feria jejunemus*, etc., quam bona fide transcripserunt ex libris lectionariis qui de sancti Leonis Sermonibus in

unum corpus colligendis, et publicæ luci dandis primi cogitaverunt.

Hoc ita esse non ægre fatebitur, qui Matisconensis concilii canonem 9 in memoriam revocaverit. Hujus concilii Patres ex duodecim fere Galliarum provinciis congregati sunt 1090 anno Domini 581, ut Jacobo Sirmondo placet, vel potius 583, ut rectius visum est doctissimo Carolo le Cointe in Annalibus ecclesiasticis Francorum tom. I ad hunc annum. Suam igitur sanctionem nonam sic efferunt: *Ut a feria sancti Martini usque ad Natale Domini secunda, quarta et sexta sabbati jejunetur, et sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari. In quibus diebus canones esse legendos speciali definitione sancimus, ut nullus se fateatur per ignorantiam deliquisse.* Quis non videat in sumpta esse verba illa, in quibus explicandis tamdiu frustra sudatum est? Porro, cum ex tot provinciis adessent episcopi plurimique metropolitani, inque suas provincias probabile sit eos ritum istum advenisse a clericis observandum, inde est quod plurimi codices inventi sunt, in quibus sermo isle sancti Leonis hac clausula auctior legeretur. Hanc autem tri-duani jejunii legem a festo sancti Martini ad Natale Domini Matisconenses Patres crediderim esse mutatos ab Ecclesia Turonensi. Testis est enim Gregorius Turonensis lib. x, cap. 31. Perpetuum hujus urbis episcopum, qui Leoni æqualis erat aut suppar, terna in septimana jejunia instituisse a Martini depositione usque ad Natale Domini.

XXI. Dubium restat de reliquis hujus panni verbis: *Cum inimicis autem crucis Christi nulla consensione jungamur*, etc. Quam ob causam enim hic asuta? Quæ ratio ut ea parte Leonis sermo excreceret? Longius non est arcessenda ratio. Ejusdem enim Matisconensis concilii canones 13, 14, 15 et 16, qui adversus Judæos conditi sunt, hæc adversus eosdem adjecta esse omnino persuadent. *Ut nullus Christianus, inquit canon 15. Judæorum convivis participare præsumat. Quod si facere quicumque, quod nefas est dici, clericus aut secularis præsumperit, ab omnium Christianorum consortio se noverit compescendum, quisquis eorum impietatibus fuerit inquinatus.* Alios canones lector adeat, si volet. Judæorum scilicet copiosus erat tunc temporis numerus per provincias Gallicanas, ita ut Galliæ præsules sæpe sæpius in synodum coalescentes monuerint Christianam plebem, ut se ab illorum contagio ac societate abstineret. Crevit etiam eorum numerus circa annum 616, 1091 quo Hispaniarum rex Sisebutus Judæos omnes qui Christo nomen dare recusarunt, procul a Gothicis regionibus amandavit; quarum multi, teste Adone Viennensi, in Gallias sese receperunt. Eosdem regno pulsos regnante Dagoberto narrat Fredegarius. Cui rei cum rex edictis suis allaboraret, canonibus et adhortationibus suis episcopi, frequentioribus jejuniis episcoporum mandato indictis clerici et monachi, volis suis et precibus reliqui fideles egerunt procul dubio, ut juratos crucis Christi inimicos a fidelium societate removerent.

XIII. His ita explicatis, nullum restare dubium existimo circa Leonis locum; ex quo vel uno clarum

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Editionem Sermonum S. Leonis, quam P. Petrus Thomas Cacciarus Romæ vulgavit præcedenti anno 1755 accepimus. Ibi autem is in notatione ad serm. 4 de Quadragesima, pag. 112, quinque Vaticanis mes. 541, 544, 545, 546 et 547, expunctas a Quesnello lineolas vindicare nititur. Sed hi omnes, a nobis pariter inspecti, sunt codices trium recentiorum collectionum tertiam, quartam et quintam; quibus sane præponenda haud dubie credidimus exemplaria duarum antiquiorum collectionum primæ et secundæ, ac præsertim Lectionaria duo basilicæ S. Petri, quæ Romana sunt, et quatuor alia, quæ memoravimus annot. 36 in eundem sermonem tom. I col. 162 (Tom. præced., col. 284, n. 4). Ipse P. Cac-

ciarius aliud Lectionarium vidit in cod. Vat. 1268, memoratis lineolis pariter carens. Lectionaria vero illa potissimum certe Romana, quanti præcollectionibus, maxime posterioribus, habenda sint, in præfatione Sermonibus præfixa pluribus declaravimus. Laudatus P. Cacciarus codicem Vat. Palatinum 432 memorat, in quo expunctæ lineolæ leguntur exceptis postremis verbis: *Secunda igitur, et quarta, et sexta feria jejunemus*, etc., quæ in hoc panno maximam difficultatem facessunt. Sed unicum hoc Lectionarium Germanicum cæteris plerisque et potioribus, atque etiam Romanis, quæ totum hunc pannum omittunt, præferendum non est.

est quanti interest et sanctorum Patrum honoris, et ecclesiasticæ veritatis, ut ad antiquos codices mss. accurate emendentur ecclesiasticorum scriptorum monumenta. En quantos viros mendosus locus unicus exeruit, omnesque eorum frustratus est conatus! Scriptores partim catholici, partim hæretici id omne attulerunt in medium, quod in cordati viri mentem. Neutri tamen scopum attigerunt; neque tamen ob id sugillandi. Quamobrem cum heterodoxorum unus Joannes Dallæus insolentius insurgit in doctissimum cardinalem Bellarminum, ovantique ac triumphanti similis dictis conviciisque proscindit, quid aliud quam se et miserandum et ridendum omnibus objeicit? Nodum enim istum non modo non solvit cæteris felicitus, sed et mendoso loco in defensionem deploratæ causæ misere abusus est, triumphumque se sibi apte victoriam cecinisse palam ostendit. Hoc hæreticis familiare. Corruptis enim plerumque sanctorum Patrum locis (si non ipsi corrumpunt) abuti solent adversus doctrinam catholicam; sed eluscescente tandem aliquando veritate, eadem loca in suæ doctrinæ patrocinium trahit Ecclesia. Enimvero cum certum modo sit nullum esse sancti Leonis sermonem inter quadragesimales, in quo certos indixerit jejunii dies per singulas Quadragesimæ hebdomadas rite obeundos, argumentum est omnes omnino hebdomadam quadragesimalium dies, excepta Dominica, in Ecclesia Romana fuisse jejuniis consecratos. Alioquin Leo noster, *vir perspicuissimus imprimis studiosus, et in paucis disertus ac prudens*, hoc in maximo et sacratissimo jejuniis non omisisset, quod in plerisque sermonibus de Quatuor Temporibus jejuniis habitis tam religiose observavit; præsertim vero cum creberrima jejunii quadragesimæ dierum mentio idiotis saltem suspitionis ac dubii locum dare potuisset. Certe si liberum fuisset sancto Leoni ejusve prædecessoribus, qui post Manichæorum hæresim exortam Romæ sederunt, aliquos solummodo dies pro arbitrio deligere, quos solos quadragesimali jejuniis explendo destinarent, numquam eligissent secundam feriam, ne videlicet ad hæreticorum istorum pessimam consuetudinem demittere se **1092** viderentur, qui secundam feriam in honorem lunæ jejuniando sacra- bant; quemadmodum fuscæ explicat hoc eodem sermone Leo noster; cum enim hujus feriæ jejuniis nominatim commendasset plebi Christianæ, periculum fuisset ne hac rudioribus veniret in mentem. Leonem videlicet vel malo animo damnare in Manichæis quod ipse suis indicabat, vel pessime suis commendare quod in Manichæis damnabat.

XXIII. Ut plena sit hæc de jejuniis sabbati disputatio, superest quæstio de sabbato vigiliæ Pentecostes: utrum ea die jejuniis indictum fuerit fidelibus in Ecclesia Romana, saltem Leonis nostri ætate. Affirmant nonnulli, novellam disciplinam magis ob oculos habentes quam veterem. Sed qui hanc vel a limine salutarit, non ambiget quin illud sabbatum a jejuniis liberum et immune fuerit, quamdiu apostolicas traditiones violare nefas fuit in Ecclesia.

Tertullianus lib. de Corona cap. 3: *De Dominico*, inquit, *jejuniis nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Sanctus Ambrosius relatus dist. 76, cap. 8: *PER HOS QUINQUAGINTA DIES nobis est jugis et continuata festivitas: ita ut hoc omni tempore neque ad observandum inducamus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus succidamus.* Et infra: *Instar ergo Dominicæ, tota QUINQUAGINTA DIERUM curricula celebrantur, et omnes isti dies velut Dominicæ depulantur;*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Jejuniis vigiliæ Pentecostes in Romana Ecclesia multo antiquiorem originem habet. Id exploratum sit ex Sacramentario initio hujus tomi edito, quod sub Felice III vel serius initio Pontificatus Gelasii compactum ostendimus in præfatione

A *Resurrectio enim Dominica est.* Succinunt Hieronymus epistola ad Lucinium Bœticum et alibi, Augustinus epistolis an Casulanum, ad Hieronymum, epist. 81, al. 10, § 14, etc., Epiphanius, Isidorus, aliique innumeri. Sed Leone nostro ejusque omnino cœvis contenti simus.

Satis porro indicat in sermonibus de jejuniis Pentecostes, Ecclesiam Romanam ante hanc festivitatem omnino non jejunasse. *Igitur*, inquit (Serm. 1, cap. 3), *post sanctæ dies lætitiæ, quos in honorem Domini a mortuis resurgentis ac deinde in cælos ascendentis exegimus, postque perceptum sancti Spiritus donum salubriter et necessarie (id est continuo) consuetudo est ordinata jejunii.* Et serm. 2: *Manifestissimè patet inter cætera Dei munera jejuniorum quoque gratiam, quæ hodiernam festivitatem indivisa subsequitur tunc fuisse donatam.* Et serm. 4 de jejuniis Pentecostes: *Ad hanc ergo utilitatem nos, dilectissimi, præsens tempus invitat, ut a Resurrectione Domini usque ad Adventum Spiritus sancti quinquaginta diebus emensis, quibus in lætitiis præcipue festivitatis exegimus, ad jejuniis remedia recurramus.* Idem in sermonibus de ipso festo Pentecostes, ex quibus luce meridiana clarius est vigiliam Pentecostes inter jejuniorum dies non fuisse tunc temporis numeratam.

Accedat ad Leonem Joannes Cassianus, qui ecclesiasticarum consuetudinum curiosus fuit indagator. Is collatione 21, cap. 11 et 19, et introducit Germanum interrogantem **1093** cur totis Quinquagesimæ diebus jejunare esset prohibitum, cum utique Christus quadragesima tantum diebus post resurrectionem cum discipulis suis fuerit commoratus? Theonas, multis interpositas, respondet: *Hos quoque decem dies cum superioribus quadragesima pari solemnitate ac lætitiis esse celebrandos; cujus festivitatis traditio per apostolicos viros ad nos*, inquit, *usque transmissa, eodem tenore servanda est. Ideo namque in istis diebus nec genus in oratione curvantur, quia in flexione genium velut penitentia ac luctus indicium est. Unde etiam per omnia eadem in illis solemnitatem quam die Dominica custodimus, in qua majores nostri nec jejuniis agendum, nec genu esse flectendum, ob reverentiam resurrectionis Dominicæ tradiderunt.* Hoc non in sola Ecclesia Romana servabatur, sed per universam Ecclesiam, quousque institutis a Mamerto Viennensi episcopo Rogationum jejuniis, a pluribus longe lateque provinciis suscepta sunt, et ab ipsa Romana Ecclesia sub Leone III. Video quidem apud eundem Cassianum referri cap. 11. Quinquagesimæ remissionem nequam tanta cautione servatam tunc fuisse in Syriæ monasteriis; sed de Ecclesiæ seu Romanæ seu universæ disciplina ex monasteriorum quorundam institutis non est decernendum, quibus videlicet procul a populorum frequentia viventibus plurimum indultum est ob penitentiam reverentiam, sicut testatur Isidorus libro de Officiis Ecclesiasticis, cap. 42: *Post Pascha usque ad Pentecosten licet traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandis relaxaverit, tamen si qui monachorum vel clericorum jejunare cupiunt, non sunt prohibendi; quia Antonius, et Paulus, et cæteri **1094** Patres antiqui etiam his diebus in eremo leguntur abstinnisse, neque solvisse abstinentiam, nisi tantum die Dominico.* Ad hunc fere sensum Hieronymus epistola ad Lucinium Bœticum: *Ultimam, inquit, omni tempore jejunare possimus, quod in Actibus apostolorum diebus Pentecostes et die Dominico apostolum Paulum, et cum eo credentes fecisse legimus, etc.*

Sed etsi aliquot jejuniis intertextam subinde paschalem Quinquagesimam videamus, in vigilia tamen Pentecostes haud scio an (a) ante undecimum sæcu-

num. 10. Ibi enim Missa legitur *Pridie Pentecosten*, in qua jejunii ejus diei expressa sit mentio. Exstat etiam similis mentio in Sacramentario Gelasiano, lib. 1, n. 77, oratione prima.

lum jejunatum sit. Salegnstadiense enim concilium quod anno 1022 celebratum est, edicit cap. 2, ut si jejunium quatuor temporum Junii in vigiliis Pentecostes incidit, non ibi celebretur, sed in ipsa hebdomada soleanni, Pentecostes. Quamobrem quod aliqui obijciunt ex sermone sancti Ambrosii relato distinct. 76, cap. 11: *Non minore lætitia celebramus diem Pentecostes, quam sanctum Pascha curavimus. Tunc enim, sicut modo fecimus, jejunavimus sabbato, etc.*; hoc, inquam, non potest esse Ambrosii, tum quia concilium mox citatum testatur aliter fuisse

observatum, tum quia contrarium habetur in ipso Ambrosio, qui, ut supra vidimus, ab illis quinquaginta diebus omnia omnino repellit jejunia, jugem et continuatam esse scribit festivitatem per hos quinquaginta dies, omnes denique istos dies velut Dominicos, deputari, et esse instar Dominicæ. Certum ergo maneat absolutum a jejunio fuisse hoc sabbatum in Ecclesia Romana tempore et circa tempora sanctissimi nostri Leonis. Et hæc de omnium sabbatorum jejuniis apud Romanos modo sufficient.

DISSERTATIO SEPTIMA,

DE CAUSA EUTYCHIS ARCHIMANDRITE CONSTANTINOPOLITANI A FLAVIANO EPISCOPO CP. IN
SYNODO DAMNATI

Ad epistolas S. Leonis papæ 20 (nunc 23) ad Flavianum eundem, et 21 (nunc 24) ad Theodosium Augustum.

1095 I. Plura sunt quæ a nonnullis passim assumi solent ex his epistolis, ut jus appellandi ad sedem Romanam ex omnibus orbis Christiani regionibus imprimis ex Orientalibus, ab illarum partium episcopis ultro esse delatum etiam primis Ecclesiæ sæculis persuadeant. Apostolicæ primæque omnium sedi suam hanc tam excellentem prærogativam absit ut ego invidiam, cujus potius auctoritatem eminentiamque sacrosanctis firmatam canonibus toto animo tueri ac propugnare velim. Verum ut immota et inconcussa manent vera fundamenta quibus apostolici primatus moles incumbit, sic per se ruere necesse est infirma illa et fucata argumenta quibus præpostero quorundam studio fulciri solet; quorum inanitatem quisquis retegere sataget, is profecto non minimam a sede apostolica gratiam inierit. Nobis vero quibus pro suscepto onere intactum dimittere nefas est quidquam eorum quæ apud Leonem nostrum luce indigent, necesse fuit aliqua circa eumentiam Eutychie appellationem annotare, sic tamen ut brevitati studentes, quæ jam ab aliis occupata sunt, prætermittamus.

Hoc igitur censeo nihil ex utraque hac Leonis epistola haberi quo valide comprobetur (a) Romanum pontificem seorsim ac separatim ab aliis patriarchis majorumque dioceseon episcopis ab Eutyche fuisse appellatum. Id certum esse mihi videtur ex actis illius Constantinopolitani triginta episcoporum conventus, qui imperatoris jussu congregatus est ad relegenda recensendaque acta concilii Constantinopolitani, in quo præside et agente Flaviano Eutyches damnatus fuerat. Immo id patet ex ipsis Constantiniani monachi verbis, quem hæreticus ille suo nomine responsurum legat ad illum conventum, in quo scilicet iste professus est, non apostolicam solummodo sedem **1096** ab Eutyche appellatam fuisse, sed synodos Romanam, Alexandrinam, Jerosolymitanam et Thessalonicensem. Non quidem palam et publice hoc egit Eutyches, sed secreto et clanculum in aurem patrii Florentii insurrexit post latam sententiam et solutam synodum. Unde veritas elucescit verborum Flaviani, quibus Leoni de posthabita Eutychie ad sedem apostolicam appellatione conquerenti ita respondit: *Eutyches libellos direxit vobis plenos omni fallacia atque calliditate, dicens iudicii tempore libellos se dedisse appellationis et nobis se hic convenienti sancto concilio, et appellasse vestram sanctitatem. Hoc nequaquam ab eo factum est, sed etiam et in hac parte mentitus est: tamquam per fallaciam mendacii subreperere se sanctis vestris auribus putans (Epist. Flaviani c. 3, tom. 1, pag. 473).*

B Hæc autem sunt verba Constantini monachi in illo conventu loquentis, cujus acta actione 1 Chalcedonensis relecta referuntur circa finem (b): *Constantinus diaconus dixit: Eutyches, dum legeretur damnatio, appellavit sanctum concilium sanctissimi episcopi Romani et Alexandrini, et Jerosolymitani, et Thessalonicensis, et hæc in Gestis non sunt inserta.*

Contra tam patens apertumque testimonium quid referri posset numquam divinasse. Sed ecce nuper scriptor, qui adversus illustrissimum Petrum de Marca, immo adversus sacratissima episcoporum jura calamum acerbissime strinxit, opportune suggerit nobis quam facile exsufflari queat. Debile, inquit, Constantini monachi, hominis hæretici testimonium, multis difficultatibus obnoxium, cui Florentius ipse patricius contradicit, immo quod et ipsi Patres concilii Constantinopolitani reprobaverunt, pluris non debet fieri apertissima assertione sanctissimi papæ Leonis, strenuique Christi martyris Flaviani, qui tam claris disertisque verbis ad solum Leonem appellatum ab Eutyche fuisse affirmant.

H. Hoc responsum æqua nobis lance per partes **1097** pensitandum est. Ac primum quod hæresis nomine fidem derogari vult Constantino monacho: quæro an major Eutychi hæresiarchæ habenda sit; cujus tamen testimonium ultro suscipit David? Deinde si hæretico hac in parte fides deneganda sit, erit et in altera: nec enim æquivalens ratio sinit, ut veracitati ejus detrahatur, cum de Alexandrina, Jerosolymitana et Thessalonicensi sedibus loquitur, applauditur autem cum de Romana; nisi aliunde hujus ultimæ partis veritas, priorisque falsitas astruatur; quod nullatenus fieri posse infra docebimus. Adde quod etsi archimandritæ cui partes egerit Constantinus, non tamen eam ob rem hæreticæ notæ infamia inurendus est. Id enim his præsertim initiis, partim ex ignorantia sensus hæretici, partim ex humano affectu contingere potuit, quem postea deposuerit ut sententiæ episcoporum obtemperaret. Et hoc non esse a vero absimile facit, quod cum Carosum et Dorotheum Monachos Eutychie assecclas, pariter cum suo magistro ferri sententia damnationis videamus in Chalcedonensi concilio, nihil tale de Constantino monacho legimus: quod argumento est Eutychi eum non adhæsisse, nisi quia diu versutia ejus nondum satis perspecta, catholicus saltem ab imperitis ac simplicibus monachis haberi potuit.

2. Quidquid sit de fide hujus monachi, rem excutiamus. Sciendum imprimis Constantinum concilio Flaviani in causa Eutychie congregato non interfuisse, nisi ad momentum, cum scilicet actione 4, Abraha-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide observationes subjiciendas num. 9.
(b) Κωνσταντίνος ὁ ἐλάβεσσαντος διάκονος εἶπεν Ἐυτυχῶν ὁ καλεῖται ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν.

τὴν ἀγίαν σύνοδον τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἱεροσολύμων σύνοδον, καὶ Θεσσαλονικῆς, καὶ ταῦτα οὐ κεῖται ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν.

miu archimandritam ad synodum ab Eutyche vice sua delegatum comitatus est una cum duobus aliis diaconis manasterii Eutyche, Eleusino et Constantio, qui rursus in conventu CP. sequentis anni pro recensione Actorum hujus concilii habito a xxx fere episcopis, pro persona Eutyche adfuerunt. Post hanc actionem, quæ in interrogandis audiendisque dictis legalis consumpta est, Constantinus nusquam apparet, nec de eo mentio in hac synodo, nisi act. 5 sequenti, in qua Martinus archimandrita refertur dixisse, Petro presbytero ad ejus monasterium misso, directam ad se fuisse chartulam præterita sexta feria per quemdam Constantinum diaconum, a quo ut subscriberet sollicitatus frustra fuerat. Cum ergo non adfuerit synodo, nec damnationi Eutyche Constantinus, quidquid in posteriore conventu de quo agitur locutus est, non a seipso locutus est, sed ex Actis synodis sibi ab Eutyche traditis legens recitavit. Hoc enim consilio convocati sunt episcopi apud Thalassium episcopum Cæsariæ Cappadociæ, ut Actorum synodi CP. veritas et integritas probaretur: quibus nonnulla contraria his quæ acta fuerant, 1098 inserta fuisse conquirebatur Eutyche, ut preces ejus Theodosio imperatori oblatæ testantur, nec non et series hujus actionis. Cum igitur diaconi et notarii Ecclesiæ Constantinopolitanæ monumenta sua, quibus dicti concilii Acta excepta fuerant, protulissent, patricius Florentius dixit. *Dum singula capitula releguntur, quid in his reprehensibile censet pars reverendi monachi, prosequatur: et scripta, quæ penes se habet pars prædicti reverendi manachi, prolata, cum lectione Gestorum authenticorum conferuntur. Et cum utraque pars obtulisset monumenta, etc. (Act. 1 conc. Chalced. post Acta concilii CP. sub Flaviano).*

Non ergo hic tam Constantini recitantis fides postulatur quam ipsius Eutyche, a quo commentaria synodi acceperat, ad quorum fidem Gesta concilii examinabat. Porro si mentitus est Eutyche dum ait appellatum a se fuisse concilium episcoporum Romanorum, Alexandrinorum, Jerosolymitanorum et Thessalonicensium, æque imposuisse putandus est cum scripsit ad S. Leonem, (a) libellum se appellationis Flaviano dedisse, quo ad ipsum Romanum pontificem provocabat. Et revera mentitum eum fuisse asserit Flavianus tam in epistolis ad S. Leonem quam in hoc ipso conventu; asseruit patricius Florentius; asseruere denique Julianus, Seleucus, et cæteri episcopi, quotquot huic actioni interfuerunt. Rem ergo totam unico dilemmate conficio: vel mentitus est Eutyche, vel non est mentitus, cum asseruit se appellasse. Si mentitus non est, mentiti sunt omnes triginta episcopi hujus Constantinopolitani conventus; mentitus est imprimis Flavianus, nec non et Florentius; fatendum præterea Acta concilii CP. fuisse adulterata, cum appellationis quam interjectam a se dixit Eutyche, mentionem non faciant. Si vero mentitus est, neminem appellavit, adeoque non magis Romanum episcopum quam Alexandrinum, Jerosolymitanum, et Thessalonicensem; nullum enim inter illos discrimen positum est in Actis sive a Flaviano, sive a Florentio, sive ab aliis. Et quidem utrobique Eutychem mendacii reum fuisse credo, sive cum apud Leonem de appellatione ad ipsum interjecta, sive cum apud Orientales de eorum concilio provocato verba fecit; *tamquam*, ut loquitur Flavianus, *per fallaciam mendacii subreperere se sanctis auri-bus putans* (Ep. 1 Flaviani ad S. Leonem cap. 3).

III. Miror autem scriptorem quem excutimus, ita causæ suæ oblitum, ut verba episcoporum quibus nullam a se appellationis vocem auditam esse inter judicandum contestantur, pro se adduxerit suo se

A ipse jugulans gladio. *Dum esset concilium et interrogatio proveniret*, inquit Seleucus episcopus *nihil tale cognovimus dictum ab archimandrita 1099 Eutyche de appellatione. A reverendissimis episcopis dictum est: Et nos eadem confitemur (Act. CP. post deposit. Eutyche).* Certe si vel ad unum antistitem Romanum appellatum fuisset audientibus episcopis, id isti cognovissent dictum, quod a se auditum pernegant; nec omnino reprobanda fuisset querimonia Constantini monachi de omnia in Actis synodalibus appellationis mentione expostulantis. Immo querelæ suæ astipulatorem habuisset Julianum Coensem episcopum, qui tam synodo quam posteriori conventui aderat. Erat hic sedis apostolicæ, apud quam nutritus fuerat, ipso Leone teste (Ep. 86, nunc 113, c. 2), religiosissimus cultor; *quæ eadem postea catholicam contra Nestorianos et Eutychianos hæreticos actionem materno jure commendavit.* Pontificis Romani vices obiit in Orientalibus regionibus per totam illam tempestatem, eidemque de damnato Eutyche statim post concilium Constantinopolitanum scripsit. Si ergo appellasset Eutyche Romanam sedem, pro jure hujus sedis procul dubio decertasset Julianus, et postulanti simpliciter Patricio, ut episcopi dicerent: *Si cognovissent appellentem virum religiosum monachum*; respondisset Julianus, Eutychem a se auditum, dum appellaret Romanum antistitem: quod tam longe abfuit ut diceret, quin potius primus omnium ac pro omnibus constanter asseverat, se nihil tale audivisse: *Coram Deo dico: nihil tale ab Eutyche monacho audiui in consessu.* Cum autem duorum tantum episcoporum ad hanc interrogationem respondentium verba Actis inserta habeamus, non sine peculiari umine hoc nobis Juliani præcipue testimonium ab oblivione vindicatum esse existimo, ut nimirum sinceri apostolicæ sedis discipuli voce ac iudicio, certa rerum illic actarum notitia haberetur.

C Etsi autem falsum sit Eutychem appellasse, dum legeretur damnatio, veri tamen aliquid ex ejus mendacie elicimus. Dum enim suggerit Constantino monacho verba, quæ appellationis suæ formulam continerent non alia suggestisse credendus est vir sagacissimus, quam quibus appellatio concipi solita erat. Nimis enim putidum est mendacium, quod veritatis specie non adumbratur: ac proinde discimus non eam fuisse ad ea usque tempora consuetudinem Orientalium, ut ad unicum ex episcopis appellarent, sed ad eos omnes qui iudicii, a quo provocabatur, participes non fuerant, nec (b) ad solum pontificis Romani concilium, quod totius Occidentis erat, sed et ad synodum aliorum patriarcharum, qui in causa suspecti non erant. Et revera eodem tempore quo scribebat Eutyche ad S. Leonem, se eum appellasse, scripsit etiam ad Dioscorum Alexandrinum, ut concilium œcumenicum convocaret, quo Flaviani iudicium discuteretur, ut docet nos Liberatus cap. 12, ubi tamen corrigendus, cum ait, 1100 de ejusmodi concilio Eutychem non cogitasse, nisi absoluto conventu Constantinopolitano, in quo synodi Flaviani Acta relecta sunt; infra enim ex hujus conventus Actis ostendimus, jam tunc indictum fuisse Ephesinum concilium. Inde igitur perspicuum est Eutychem dum appellavit ad sedem apostolicam, vel non ejus solum pulsasse tribunal per ejusmodi appellationem, sed totius synodi œcumenicæ, cui saltem per legatos papa interesset; vel timuisse omnium Orientalium offensionem incurrere, si solius pontificis Romani iudicio causam suam prætersolitam morem discutiendam subjeceret.

Aterum quoque verum est, videlicet Eutychem appellationis verba pronuntiasse, non publice coram concilii Patribus, sive dum causa instrueretur, sive

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Etsi Eutyche mentitus est, cum appellationis libellum abs se oblatum in iudicio, nec a Flaviano susceptum tradidit, appellationis tamen ementitæ libellum ad Leonem vere misisse ostendemus in ob-

servationum num. 3 et seqq.

(b) Hæc refellentur in observ. n. 5 et seqq. ac præsertim n. 9.

dum pronuntiaretur damnationis sententia; sed *silenter*, ut ait Florentius, et dissoluto jam conventu. Quod falsi arguere non licet, cum Flavianus ultro fateatur, non quidem se audivisse id ab Eutyche, *sed a viro magnificentissimo Patricio, ascendente* inquit Flavianus, *in superiora domus post solutam synodum.*

Verum est denique aliquam mentionem factam fuisse ab Eutyche Romani et Alexandrini episcoporum, dum causæ examini incumberetur a Patribus; non tamen ut ad eos provocaret, sed ut eum, quem præscriberent, loquendi modum amplecteretur. Basilii enim episcopus auditis episcoporum, quos Constantinus et Patricius recensebant, nominibus, jam meminisse cœpit, quod e memoria fuerat elapsum: *Jam in veritate, inquit, dico, adhuc ipso conventu sedente, et proponente hoc sancta synodo, ut diceret iste duas naturas inseparabiles et inconfusas in uno Domino, idque post adunationem; scio quid dixit religiosus archimandrita Eutyches: Si præceperint mihi Patres Romanus et Alexandrinus, dico hoc ipsum. Hoc autem non quasi appellans dixit; sed dicens: Non sum ausus dicere propter Patres.* Atque ex his verbis, quorum aliqua aliquibus, alia aliis partim una vice effuderat, partim altera, nunc publice, nunc silenter, aliquando quasi appellans, aliquando tantum ut suam explicans mentem; audaciam sumpsit Eutyches imponendi tam S. Leoni per litteras, quam Patribus Orientalibus in conventu Constantinopolitano per Constantinum; inde appellationem mentitus est. Speravit enim se facile id persuasurum, cujus memoria, mensibus sex jam a soluto concilio elapsis, sic oblitterata fuerat, ut tamen nonnulla incerta et dubia vestigia in aliquorum mente superessent. Eadem etiam fallacia libellum quemdam, quem obtulerat Patribus synodi, quemque suscipere synodus noluerat, appellationis libellum dixit, cum scripsit ad S. Leonem; fidei autem libellum hunc dixit per 1101 Eleusinum diaconum in conventu Constantinopolitano, ut conquesti sunt ibidem episcopi.

Hinc patet quam contra Joannem Davidem militent ipsa argumenta quæ pro se congegit contra illustrissimum Petrum de Marca. Cujus tamen unum est verbum quod a novelli hujus auctoris censura omni ex parte vindicare non possum; ubi scilicet eam ob causam dicit, in appellationis mentione omissum esse ab Eutyche Domnum Antiochenum episcopum, quia sententiæ Flaviani subscripserat. Cum enim illud appellationis commentum in aures Florentii insusuravit Eutyches, nondum quid de eo actum fuisset in synodo rescire potuerat Domnus Antiochenus. Non est tamen quod tantopere sibi applaudat scriptor ille. In hujus enim rationis Patri Marce locum alias etque multiplices ac genuinas substituemus, quarum vim si excusserit, erit mihi magnus Apollo.

Prius autem notandum est hanc omissionem Domni non casu fortuito, sed ex præmeditato consilio factam fuisse: quod inde patet, quod nusquam in Eutyche verbis locum habuit, sive cum a Constantino Monacho referuntur, sive cum a Patricio Florentio, sive cum hæc alia in ipso conventu dicta recenset Basilii episcopus: *Si præceperint mihi Patres Romanus et Alexandrinus*, etc. Licet enim alios episcopos alii omiserint; Basilii quippe utrumque tantum patriarcham Romanum et Alexandrinum nominat; Patricius præterea Jerosolymitanum; Constantinus addit et Thessalonicensem: at omnes ad præmittendum Domnum Antiochenum conspirant: quod sine ratione nemo dixerit contigisse.

Eam porro nobis aperiant Facundus Hermianensis episcopus, et Liberatus diaconus, immo et Acta concilii Ephesini. Nemo est enim qui Nestorianæ hæresis historiam vel primoribus labris attigerit, quem

A lateat quam graves inimicitie olim exarserint inter Joannem Antiochenum et Cyrillum Alexandrinum episcopos, occasione Nestorii Constantinopolitani, quem hic ut catholicæ doctrinæ impium adulteratorem insectabatur; ille contra ut propugnatorem fidei defendebat. Quæ simultates eo usque processerunt, ut Joannes Cyrillum, Cyrillus Joannem in suo quisque concilio anathemate feriret; inter quos licet redintegrata sit amicitia, iteratis tamen inter utrumque postea, occasione Diodori Tarsensis et Theodori Mopsuesteni, velitationibus, antiqua simulata recruduit: et hæc prima ratio est cur Domnus Eutychem intensum habuit, quia videlicet hic Alexandrini episcopi partibus semper faverat, et tam Nestorio quam iis omnibus quos Nestoriana labe infectos putabat, bellum indixerat. Domnus enim Joannis 1102 Antiocheni, qui Diodori et Theodori, immo et Nestorii patrocinium susceperat, erat ex sorore nepos; erat tum Theodorito Cyri, tum Proclo et Flaviano Constantinopolitanis episcopis et studiis et partibus conjunctus, adversus quos jam et Dioscorus Alexandrinus et Eutyches conspiraverant. Unde ille adversus Theodoritum sæpe calumnias struxit, Antiochenæ Ecclesiæ jura invadere conatus, et Constantinopolitanam sedem deprimere. Eutyches vero eos apud sedem apostolicam de Nestoriana hæresi litteris suis infamavit: dubium enim non est quin eos designet illa Eutyche epistola, quam Leonis rescriptum etiam nunc superstes subsecutum est.

2. Ratio cur Eutyches Domno intensus ejus concilium cum aliis non interpellavit, ea est quod is olim adversus Cyrilli capitula scripserat. Quam ob causam postea in Ephesine latrocinio, etsi per omnia Dioscori perfidiæ obtemperasset, ab eodem tamen depositus est. *Datis in medio, inquit Liberatus (Breviar. cap. 12) ejus epistolis, quas ad ipsum Dioscorum Antiochenus Domnus contra duodecim Cyrilli capitula scripserat, eo quod essent obscura, etc.*

3. Dissidii occasionem dedit Iba Edesseni episcopi causa. Hic partibus Nestorii saltem initio adhæserat, scripserat etiam contra Cyrillum Alexandrinum, Domnique patriarchæ sui erat studiosissimus. Apud quem cum accusatus fuisset, damnatis ejus accusatoribus, indemnatus ipse recessit, cum probata nimirum fuisset ejus innocentia. Quæ res episcopi Alexandrini ejusque partium fautores, quos inter Eutyches, vehementius commovit adversus Domnum, adeoque Eutyche satis persuasit nihil sibi ab eo patrocinii expectandum esse adversus Flavianum, si ab hujus sententia ad illum appellasset: præsertim cum Iba calumniatores Eutyche consilio et impulsu ad hanc accusationem fuissent adducti; quod testatur ipse Iba act. 9 concil. Chalcedonensis: *Uranus, inquit, episcopus Himerorum, in gratiam Eutyche omnia agens, præparavit ut quidam clerici accusarent me, etc.; et act. 10: Eutyches adversum me pro fide quædam falsa confinxit, nec me in synodum introire permisit, etc.*

4. Probe noverat Eutyches quam alte insideret Dioscori animo facta olim (a) Domni cum Proclo conspiratio pro servando tertio canone Constantinopolitano defendendisque hujus regni sedis privilegiis, quibus jamdudum inhiabat Dioscorus: ac proinde pessime res suas egisset, si cum Dioscoro, cujus tribunal appellabat, appellasset et Domnum, qui infensissimum sibi habebat Dioscorum. Minuisset enim Dioscori in concilio potentiam, in qua maxime spem suam fiduciamque ponebat Eutyches.

1103 5. Cum Antiochenus antistes Constantinopolitanæ sedis prærogativæ communibusque juribus semper favisset, merito timebat Eutyches ne apud eum causa caderet, qui illum in synodo rite accusatum, convictum et damnatum, a proprii episcopi sententia sine ulla ratione appellasse cognovisset.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc Domni conspiratio pro servando tertio canone Constantinopolitano, et dissidium ejus hac de causa susceptum cum Dioscoro gratis asseruntur.

6. Sed, quod pessime omnium Eutychem habuit, quodque novellum auctorem latere non debuerat, illud est, quod narrante Facundo Hiermianensi episcopo didicimus: scilicet quod Dominus Antiochenus antistes primus omnium Eutychem infandam hæresim jam parturientem oppugnaverat. *Venerabilis Dominus Antiochenus*, inquit Facundus (*Lib. xii, cap. ult.*), *sui decessoris Joannis aliorumque præcedentium collegarum sententiam tenens, Eutychi Apollinaris hæresiarchæ impietatem renovare tentanti, et ob hoc Diodorum atque Theodorum anathematizare præsumenti, PRIMUS restitit, ad imperatorem Theodostum scribens.* Scripsit autem Dominus, non suo tantum, sed et totius synodi Orientalis nomine, quæ proinde præverat Flaviani iudicio et concilio Constantinopolitano. Hanc synodicam vel totam, vel magna ex parte retulit idem Facundus, lib. viii, cap. 5, quam hic quoque exscribendam putavimus: quoniam et apud unum Facundum, cujus jam rara exemplaria, reperitur, et omissa est etiam in postrema Conciliorum editione; ubi nihil de synodo Antiochena, ex qua missa est synodica. Plurimum etiam illustrat historiam Eutychiænæ hæresis, cujus damnationi Flaviano in synodo Constantinopolitana, et postmodum ab œumenica decretæ prælusit. Denique Domni ipsius causæ, quam in dissertatione nona acturi sumus, lucem non modicam allatura est.

VI. *Nunc igitur*, inquit Facundus (*Lib. viii, c. 5*), *Domni quoque Antiochæ synodicam (a) memoremus epistolam, qui sicut ejus decessor Joannes, et ipse imperatori Theodosio scribens: Vestram, inquit, docere cogimur pietatem, quoniam Apollinaris hæresiarchæ impietatem Eutyches presbyter renovare pertentat, et apostolicas labefactare doctrinas, mysterii incarnationis dogma 1104 corrumpens, et divinitatem Unigeniti et humanitatem unam naturam vocans, commixtionemque et confusionem asserens factam, et salutarem passionem ipsi incontaminabili Deitati annectens, et hos qui columnæ veritatis et propugnatores pietatis fuerunt, et adversus omnem hæresim clare virtutem exercuerunt, Diodorum et Theodorum anathematizare præsumit, et in hoc Apollinaris similis vanitati. Ille etenim linguam adversus magnum Diodorum movit, quoniam eum agentem impie objurgavit. Clarum autem est hoc affinitatis dogmatum signum est: qui enim magnum pietatis certatorem Diodorum eum Apollinario verbis blasphemis impetit, e contrario semetipsum ostendit similitudinem vanitatis illius amplectentem. Iste autem magnum Diodorum testem quidem pietatis habet, clarorumque certaminum magnum illum Basilium. In illo enim claruit tempore quo Arii impietatis patroni, tunc imperatorum animas irretientes adversus veritatem illorum movere potentiam. Habuit autem iste in Antiochia certaminum cursus adversus hæreticorum austeritatem decertans. Dei autem homo sanctus Meletius, a quo appellationem habent apud nos apostolicorum custodes dogmatum (Meletianos enim nos vocant Arii sectatores) sacratissimum Diodorum gubernatorem Ciliciæ universæ præposuit, et Tarseorum ei regimen commisit. Iste in Regia civitate cum Gregorio, et reliquis, qui ejus erant studii, ter bea-*

tum Nectarium archiepiscopum ordinavit. Iste Joannis magni doctor, qui sedem Regiæ civitatis ornavit, et universum mundum doctrina complevit. Iste divulgatissimum illum Theodorum in dogmatibus enutrivit, et clare atque fortiter edocens laborare, hæreticorum catervis eum immisit. Et sacratissimus quidem Diodorus cum Athanasio magno, et Petro, et Timotheo confloruit, Theodorus autem cum Theophilo, viris vice luminarium orbem illustrantibus, et qui sedem Alexandriæ ornaverunt. Sed laudatores quidem horum illi in omni vita fuerunt; accusare autem eos nullus alicubi præsumpsit evidenter. • *Hactenus Domni Synodica.*

VII. Jam nemini puto ambiguum esse cur Domni nomen in fictitio appellationis libello fuerit ab Eutyche prætermisum. Cur autem Thessalonicensis, qui omnittendus potius videbatur, insertus fuerit, alia difficultas est, non tanti facienda, ut longa dissertatione indigeat. Etsi enim diocesis Illyrici Orientalis, cujus caput erat Thessalonicensis episcopus, ab Occidentali patriarcha penderet, qui tamen recisa erat ab Occidentali 1105 imperio per ea tempora, par erat specialiter ejus mentionem fieri, cujus scilicet (b) episcopi Occidentalis patriarchæ concilio assistere non solebant, nec poterant sine Orientalis imperatoris edicto. Et præterea tam ampla erat isthæc diocesis, totque prærogativis decorata, ut promiscue cum cæteris confundi non debuerit. Quæ ante divisionem Illyrici privilegia habuit omitto enarrare. Sed regebatur tunc a suo peculiari præfecto prætorio, concessus honorem præ cæteris obtinebat in conciliis, ut patet ex Ephesino, ubi post Jerosolymitanum et Ephesinum episcopos, et ex Chalcedonensi, ubi post patriarchas locum suum habuit. Adde Illyricianorum episcoporum suffragium tanti momenti fuisse in Chalcedonensi concilio, ut cum de uno et altero epistolæ S. Leonis loco dubitarent, peterentque inducias a Patribus, ut tranquilla mente et non turbato animo eam cum Cyrilli aliorumque Patrum scriptis conferrent, eas impetrarint, totumque concilium, quod subscribendæ mox Leonis epistolæ sese accingebat, dilata in aliud tempus subscriptione suspensum tenuerint. *Differatur audientia*, aiunt iudices, *usque ad quinque dies, ut intra hos conveniat sanctitas vestra ad sanctissimum archiepiscopum Anatolium, et communiter de fide tractetis: ut qui dubitant, doceantur (Part. II, act. 2)*; nec subscriperunt tamen, nisi post septem dies, act. scilicet 4, quæ xvi kal. Novembris habita est. In qua id non trito eb aliis modo egerunt, sed peculiari: formulam enim prolixiorum consensionis suæ, quam inter se concinnaverant, ex chorta dictaverunt, significantes sibi satisfactum esse circa ea loca quæ ex lingvæ ignorantia satis intelligere non potuerant. Quibus expletis, omnes Illyriciani episcopi dixerunt: *Omnes de Illyrico eandem vocem dedimus, cui omnes consensimus.* Vides, Joannes David, etsi Romanæ sedis jurisdictioni subessent Illyriciani episcopi, suis tamen juribus tunc usos esse (c), cum Leonis patriarchæ sui epistolæ, non nisi remotis, quas patiebantur, difficultatibus, consensum præbuerint.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) De hac synodica vide annot. 3 (*Col. 219, n. b*) in primam dissert. Quesnelli ad an. 448.

(b) Atticus Nicopolitanus veteris Epiri metropolitani, qui inter Illyrici Orientalis episcopos datæ profecto fuit, sub Leone nostro Romam accessit ex ipsius pontificis epist. 14, c. 1, et multo etiam post Bonifacio II papa Theodosio Echiniensi episcopo Stephani Larissæni sui metropolitæ et aliorum trium Thessaliæ episcoporum nomine ad Romanam synodum venit an. 531, ut contra Constantinopolitanum antistitem ageret; ac in eadem synodo interfuit etiam Abundantius Demetriadæ civitatis episcopus, qui ad Illyricum Orientale pariter pertinebat: nec tamen edicto imperatoris Orientis opus fuit. Vide tom. VI Concil.

Ven. edit. col. 835, 839 et 842.

(c) Cum in Chalcedonensi concilio Illyriciani et Palæstini de quibusdam locis Leonis epistolæ ambigerent, utrisque induciæ datæ fuerunt eo fine, ut qui dubitant, inquit concilii Patres t. IV Concil. Ven. edit. col. 1329, *doceantur... quia conveniens est omnibus dubitantibus persuadere.* Quis vero hinc cum Quesnello colliget, Illyricianos suis juribus usos, cum inducias postularunt, ut doceantur? Num jus esse poterat ambigendi de apostolica sedis definitione, quam uti fidei regulam tota Ecclesiæ episcoporum subscriptionibus jam susceperat? Confer annot. 22 (*Col. 263, n. a*) in dissert. I Quesnelli ad an. 451, ubi hac de re plura disseruimus.

e cum omnes Orientalium partium **1106** A in duas partes tunc temporis dispartiti norum alii Alexandrino episcopo adhereretque Nestorio aut de ejus opinione suspensissimi; alii Antiocheno episcopo, qui ex æteros in Apollinaris hæresim propensionant: noverat forte Eutyches ex Illyricianos sibi indulgentiores esse futuros, ut ierunt: Dioscori enim nefandis decretis nus dederunt, Eutychetem suo suffragio abdamnantes Flavianum aliosque catholici defensores. Quamobrem in Chalcedonensi ræ omnibus Illyriciani, et cum ipsis revei episcopi clamaverunt: *Omnes peccavimus, miseremini*: quod iterum et tertio prout, tam in ista quam in aliis actionibus aliarum provinciarum grege secernentes. cur mirari quis desinat nominatum cum is majorumque sedium episcopis Thessam episcopum pro sedis amplissimæ, proque illarum singulari prærogativa. B m vero quod sancti (a) Flaviani verba atque verbis Constantini opponuntur, et in æter unum Leonem nullus alius nomen quem Eutyches appellavit, non est opero-ndere. Id enim non aliam ob causam faquam quod solum Leonem tunc alloquidemque solum nominaverat hæresiarcha, eum scriberet: *Tamquam per fallaciam subrepere se sanctis Leonis auribus putans, ipse Flavianus ad S. Leonem, et quia in-rcbas metropolitanosque, ad quorum compellatum esse prædicabant, eminebat sine sia, idque jure multiplici S. Leo: ut qui um in Ecclesia tenebat, et totius, ad quam tur, synodi caput erat.*

erro idem pontifex totam ad se causam perideatur, cum et de singulis instrui postulat, viani silentio conqueritur: *Cum studere, fuerit primitus nobis cuncta reserare: non est reipsa: similiter enim aliorum episcobilibet, ad cujus sententiam **1107** per ap- libellum provocaretur, et de negotio ins-llaret, et desilentio querelas moveret. Meri- potiori jure totius facti rationem ac noti- pat sibi Leo deferri, et quidem (b) primitus, imati cui de eo cum cæteris ac præ cæteris lum erat, si appellationi locus dabatur. inquit ipse pontifex ad Flavianum (Epist. 3, cap. 1), *nos, qui sacerdotum Domini ma- nus esse iudicia, nihil possumus, incognitis iusquam partis præjudicium definire, prius- versa, quæ gesta sunt, veraciter audiamus.* i sunt hominis non sibi uni jus omne fe- tentiæ arrogantis, sed prudentis, oculati, ique iudicis, qui suum, causa incognita, lit conferre suffragium. Sed quid solvendis i argumentis ex ipso Leone petitis tempus Non quærimus in hac præsentis causa an rærogativam illam vindicavit, sed utrum utyches appellavit, et utrum ad solum Ro- pontificem. Quod quidem si egisset (ut actum existimavit S. Leo ex ejus callido mendaci-), non esset quod miraremur, Eutychetem i sedem appellentem a Romano pontifice susceptum: præcipue cum de Nicæna fide itor, cui tam Eutyches ipse, quam ejus ac- ræ indivulse profitebatur inhærere Romani*

enim præsulis tamquam capitis episcopalis coro- næ, hæ sunt præcipuæ partes, ut e prima cathedra tamquam e specula conservationi canonum invigi- let, fideique catholice custodem agat.

IX. Verum non Eutycheti vaferimo impostori fide- dem habeamus; non Leoni ipsi, sanotissimo licet viro, aurem accomodemus, sedis videlicet suæ splendo- rem ac jura prosequenti. (c) Audiamus Flavianum no- væ Romæ episcopum, Christique martyrem fortissi- mum quem Orientalium de appellationibus animus ac consuetudo, totaque Eutyche agendi ratio latere non potuerunt. Censuitne ille concilii sui de Eutyche sententiam ad Leonem mittendam, necessumve esse ut si ab eo comprobaretur, maneret; si reprobaretur, evanesceret? Nihil certe tale apparet in utraque ejus epistola: nihil ab eodem actum legitur, quod huic opinioni vel minimum suffragetur. Scripsit quidem ad Leonem de damnato hæretico contumaci, presby- terioque illum esse nudatum nuntiavit; misit insuper ad eum seriem Actorum in concilio Constantinopoli- tano. Sed quo fine, quo consilio? An ut relationis necessariæ debitum persolveret? hoc ex ejus verbis non elucet. Et quidem etsi hoc **1108** in majoribus causis, qualis est causa hæresiarchæ novum errorem per Ecclesias spargentis, præstari solitum esset ab episcopis, necesse tamen non erat, cum de aliquo seu laico seu clerico, non novæ hæresis auctore, sed anti- quæ jamque proscripæ propugnatore agebatur, qualis tunc existimabatur Eutyches, et postmodum etiam a Leone appellatus est. Forte scripsit ad Leonem Flavianus, eique Acta adversus Eutychem trans- misit, ut ab eo confirmationis robur acciperent? At de hoc ne apex quidem conspicitur. Ipsum ergo audia- mus suum exerentem consilium: *Gesta, inquit, quæ dudum de eo (Eutyche) confecta sunt, misimus ad ve- stram beatitudinem, in quibus eam de talibus convictum, et a presbyterio, et a monasterii administratione, et a communione nostra abjecimus: ut sanctitas vestra cognoscens quæ circa illum acta eunt, omnibus episco- pis sub beatitudine vestra degentibus manifestare digne- tur illius impietatem: ne nescientes aliqui quid ille senserit, et de quibus convictus, quasi cum consorte fidei, vel per litteras, vel per aliquod aliud commercium agere inveniantur (Epist. nunc 26 c. 4).* Res plana est, nec interprete indigens. Decretoriam quippe noverat concilii Constantinopolitani, cui præfuerat, senten- tiam, nec operosa inquisitione opus esse; cum decla- randum tantum esset, homuncionem istum impia Apollinaris et Valentini dogmata in œcumenica jam- dudum synodo damnata renovantem, a communio- ne Ecclesiæ et ministerio esse segregatum.

Aliam ad huc causam, immo et multiplicem in altera epistola recenset: quia nimirum Eutyches episcopali censura iratior obstinatioque factus Constantinopoli- tanam perturbabat Ecclesiam, futurumque prævide- bat Flavianus (Epist. nunc 26 inter Leon.), ut homo versipellis ad alias sedes, præsertimque ad Roma- nam, brevi mendaces querelas deferret, pontificum- que aures occuparet (quod ab eo revera factum est), nisi mature germana authenticaque rerum gestarum narratione Eutyche artes et fallacia prævenirentur. Accedebat huc quod impius iste monachus jam per triviam et compita urbis regie famosos libellos affigi curaverat: *propositiones, ut scribit Flavianus, inju- riarum publice ponens et maledictionibus plenas*: qui- bus videlicet concilii Constantinopolitani Patres, sen- tentiamque illorum tamquam injustam proscinde- bat: quas querelas brevi non Orientales modo provin-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

hic et in sequentibus Quesnellus conge- Flavianum apostolicæ sedis juri in hac causa minime faventem præferat, satis ut in observ. n. 6 et seqq. Leoni utpote primati, primitus tantum cum præ cæteris de appellatione Eutyche de- m putaret, primatum meri ordinis, non

præcipuæ jurisdictionis astrueret. Appellationum autem jus ex primatu jurisdictionis apostolicæ sedi, seu Romano pontifici competere vidimus in ob- serv. ad dissert. 5, part. 1, c. 7. Quatenus vero S. Leo hoc jus exercuerit in Eutyche appellatione osten- demus in observ. ad hanc dissert. 7, num. 8.

(c) Vide observ. num. 6 et 10.

sed etiam Occidentales esse pervasuras certum habebat Tertio imperatoriam majestatem Eutyches convenerat, sique preces obtulerat arrogantia et pelulantia **1109** plenas; ex quibus, annitente ac promovente Chrysaphio, futurum erat, quemadmodum res ipsa docuit, ut Eutycheis patrocinium susciperet Theodosius; apud quem cum pro loci sui dignitate ac virtutis merito plurimum posse Leonem conseret Flavianus, eum pro communi fidei ac disciplinæ causa sollicitandum esse existimavit, ut pro virili sua imperatoris fidem sustentaret, et ab Eutycheis defensione retraheret. Denique cum rumor disseminaretur imperatorem de cogenda universali synodo cogitare, in qua Eutycheis negotium ad examen revocaretur, æquum erat ut Flavianus primariam sedem et hujus consilii certiorum faceret, et simul de occasione synodi, deque tota controversia, quæ illic discutienda erat, plenius instrueret, per ipsorum gestorum exhibitionem; quæ, Romano pontifice curante, cæteris etiam Occidentalis tractus episcopis innotescerent.

X. Jam vero monitus a Leone Flavianus quid extrema epistolæ suæ parte responderit, operæ pretium est contemplari. Intellexit ex ejus verbis ipsum, Eutycheis appellatione cognita, novo sese examini iudicioque accingere: quod omnino (a) superfluum cum agnosceret, hoc ipsum et persuadere satagit Romano pontifici. Monet ergo primum ne se hominis callidissimi technis ac fraudibus circumveniri sinat. Tum innuit non minus ardenti zelo allaborandum esse Romano pontifici, ut sententia Orientalium episcoporum plenum sortiretur effectum, quam si eam ipse tulisset. Cum enim Ecclesiæ, quæ una est, episcopatus quoque sit unus, qui uni quoque fidei ubique invigilet, omnium longe lateque positarum iudicia Ecclesiarum sua facere quemque episcopum debere, probe intelligebat; si nimirum nihil contra ecclesiasticam regulam canonesque receptos perpetratum est. *Fiducialiter*, inquit (*Epistola nunc 26, cap. 3*), *age, secundum quod sacerdotio competit, propriamque faciens communem causam et sanctarum Ecclesiarum disciplinam*. Tertio postulat ut damnationem Eutycheis omnibus notam faciat suarum partium sacerdotibus. Quarto, cum ea regulariter et canonice facta sit, retractationi seu iterato examini locum non esse; causamque egere non nova disceptatione novoque iudicio, sed pontificis solummodo apud imperatorem sollicitudine ac cohortatione: ne Ecclesiarum pax turbaretur, aut aliquid crearetur ab eo contra fidem præjudicium, si Eutycheis patrocinium, aulicorum quorumdam **1110** impulsu, incautus susciperet. Verba Flaviani, ne quid falso supponere credamus, hæc sunt: *Simul, inquit, decernere damnationem adversus eum regulariter factam, et per propria scripta dignare; confortare autem piissimi et Christo amatissimi nostri imperatoris fidem. Causa enim eget solummodo vestro solatio et defensione, qua debeatis consensu proprio ad tranquillitatem et pacem cuncta perducere. Sic enim hæresis quæ surrexit et turbæ quæ propter eum factæ sunt, facillime destruentur, Deo cooperante, per vestras sacratissimas litteras*. Postulat ergo Flavianus Leonis non iudicium, sed solatium;

BALLERINIORUM

(a) Quam non superfluum Flavianus crediderit S. Leonis iudicium in Eutycheis causa, disces ex observ. n. 6.

(b) Removendum quidem dixit Flavianus generale concilium, si Leo ex suo jure Constantinopolitanum iudicium confirmaret. Vide observ. n. 6. Quod si causa Eutycheis ad Romanum pontificem delata, concilium Ephesi adhuc indictum fuit, id agentibus hæretici patronis gestum, quis ad extenuandum Romanæ sedis jus traducere queat?

(c) In indictione generalis synodi requisitum fuisse ab ipso imperatore Leonis consensum, liquet ex epist. 33. Confer annot. 8 (*Tom. præced. col. 789, n. b*) in epist. 30.

A non sententiam, sed litteras; defensionem, a firmationem; propria scripta, non synodalia: quia in torto semel in Eutychem anathemate scopale iudicium, finita causa erat, nisi un concilium hujus cognitionem ad se vellet per vel ad Occidentale ultro deferretur: quomovendum in hac occasione rectissime Constantinopolitanus antistes; *Ne ubique, sanctissimæ turbarentur Ecclesiæ*, propter quieti ac seditiosi monachi errorem ac m

De (c) congreganda tamen hujusmodi syn tum cogitabatur. Unde certissime evincit: tales de Occidentalium ore tunc temporis pendisse. Vel enim ante monitum consuli Leonem de Eutycheis damnatione istud con tum est; et sic perspicuum est ad ejus con revocatum non fuisse Flaviani iudicium, cu so illius iribunali aliud superius pararetur; datas ad eum litteras, receptumque ejus con conceptum est universalis synodi consilium evidentiùs adhuc ostendit etiam post Leonis sum necessariam synodum existimatam priorum iudiciorum sententia recenseretur opus esset, reformaretur; vel denique deci synodo ex solius appellationis Eutycheis lib vero, seu mendaci, color quæsitus est: quod certum apud Orientales fuisse Eutycheis ap nem, non ad unum Romæ episcopum esse tam, sed ad cæteros quoque patriarchas, eo synodos in universale concilium convocant

Ex consensu autem Leonis requisito ne villandi ansam arripiat, nemo est qui nesca mo etiam pontifice aliorum episcoporum sensum requiri solitum fuisse similibus in sicuti ab **1111** ipso Leone factum est pos sinum latrocinium, litteris ob eam rationem versum pene orbem directis. Demum lector nitum volo, versionem prioris epistolæ Flav sanctum Leonem parum accuratam videri si ad Græcum (e) textum, qui temporum excidit, emendare licuisset, aliquid fors in invenissemus, quod opinionis nostræ suffrag Ex hac tamen versione quamvis ab Occide Romano forte viro facta, lectori sincero, nec in scirpo quærenti, ad eruendam veritatem superque lucis affulget.

XI. Quod autem ab eximia eruditionis vi geritur, lectis scilicet Constantinopolitanæ gestis adversus Eutychem, omnia sic a sancto fuisse probata et confirmata, ut ab indicenda generali abstinere debere censuerit tam sancto vianus quam sanctus Leo, pace optimi viri di longissime a vero abest. (f) Removendum existimavit Flavianus concilium quod fieri d batur, ut scribit ad Leonem; sed quam ob ca An quia, ut jam laudato viro videtur, accepta ficis Romani confirmatione finita erat causa? tum abest ut sanctum Leonem approbant confirmantem tunc haberet Flavianus, ut poti iratum experiretur, propterea quod Eutychei riori sententia, ut putabat, perculerat, qui s

ANNOTATIONES.

(d) Hoc falsum probat ipsa ratio quam Qu lus subjicit; neque enim Leo post Ephesini trocinium consensum episcoporum petiit; s teris ad multos scriptis illud latrocinium in declaravit.

(e) Græcus textus in lucem prodiit, eumque Quesnellus secundæ editioni adjecit. Quantur is nostræ sententiæ faveat, in observationib debimus.

(f) Removendum dixit Flavianus generale lium, si Leo ex suo jure Constantinopolitanu cium circa Eutychem confirmet. Vide observ. Hinc autem quæ subjiciuntur ab homine a licæ sedis jus infirmare conante facile eliden

synodi inhære videbatur. Cum enim hæc at de concilio Constantinopolitanus antistes, m contra Eutychem exemplaria nondum acsanctus Leo, aut saltem nondum esse a se et approbata vel reprobata rescripserat, sed Eutychem litteræ ei fuerant redditæ: quibus s, conquestus est tam apud Theodosium imem quam apud ipsum Flavianum, quod *episcopi accusatoris libellus de objectionis evikil haberet; et cum presbytero hæreseos crienderet, quem tamen in eo sensum argueret, denter expressit.* Addit, *nondum se agnoscere titia a communione Ecclesiæ fuerit Eutyches us; sibi displicere, quod ea quæ in tanta causa erant, etiam tunc silentio reticeret.* Et demum r ut quam plenissime et lucide universa illi, le facere debuit, indicare festinet (*Epistola 20, 1; et 21, nunc 24*).

confirmatione igitur gestorum a se habitorensus Eutychem, ne per somnium quidem confirmatus Flavianus, cum de removendo concilio, quod ur, 1112 sermonem ad Leonem habebat. am pro sacerdotali sollicitudine verebatur, atis ad œcumenicam synodum episcopis, *enæ ubique turbarentur Ecclesiæ; ipsissima us verba sunt in prima epistolarum quas ad scripsit.* Et illam quidem minime necessamodum existimabat, quia quidquid impii is Eutyches evomerat, in antiquis hæreticis ri, Valentino et aliis jam pridem damnatum que proscriptum præcedentium conciliorum coporum sententiis; et ea etiam proferebat. oti et universalis concilii Ephesini ante paucos congregati doctrinæ adversabantur, ac ejusdem anathematis sententiæque obnoxium bat. *Quæ pro nihilo ponens Eutyches, inquit as, arbitratur non se daturum pœnam præfisancto illo et universali concilio: cui pœnæ idæ quid opus erat, ut universi Christiani iscopi suis sedibus moverentur in synodum* Facta enim semel synodus objecti cujuslibet ractos sequaces consequenter involvit, inquit apa (*Epist. 12, ad Zenon. imp., ante med.*). teste Gelasio, epistola 4 ad Faustum, *non ræsulit apostolico facere licet, sed cuicumque, ut quoslibet et quemlibet secundum regulam s ipsius ante damnatæ a catholica communione nt. Acacius quippe (de Eutyche idem dicit) novi vel proprii inventor erroris, ut in eum la prodirent; sed alieno facinori sua commiscuit.* Immo Eutyches amplius fecit, qui um errorem non communione solummodo, ritione defensioneque suum fecit.

hæc erat genuina ratio quæ Flaviani animum la synodo deterrebat: cui plane annuit sano, cum, litteris gestisque Flaviani acceptis, e ageretur intellexit. In hæc enim verba stariptis episcopo Constantinopolitano: *Litteras ctionis accepi, cum gestis que apud vos de fidei is confecta sunt. Et quia clementissimus impe-*

rator pro Ecclesiæ pace sollicitus synodum voluit congregari, quamvis evidenter appareat rem de qua agitur nequaquam synodali indigere tractatu, tamen, frater charissime, subsequens esse significo, quos in hac re placuit destinare (*Epist. 32, nunc 36*). Et in epistola sequenti, quæ est ad Theodosium: *Cum tam evidens, inquit (Epist. 22, nunc 37), causa sit, ut rationabilius indicenda synodo fuisset abstinendum .. quia non talis quæstio orta est de qua aut possit aut debeat dubitari.* Ita sensit pontifex abstinendum 1113 a celebranda synodo, cum totius negotii seriem bene perspectam habuit. (b) Superfluum enim synodum arguit, ut liquido apparet, non ex approbatione aut confirmatione sedis apostolicæ, sed ex ejus inutilitate, ex causæ, quæ ventilanda erat certitudine, ex quæstionis ipsius evidentia, quam in dubium revocare nefas ducebat. Quam persuasionem aliæ postmodum auxerunt circumstantiæ loci et temporis, quæ congregandæ synodo præscribebantur a Theodosio imperatore. Eam enim et extra Italiam indici cognovit, et intra tantas temporis angustias convocandam, ut plerisque Occidentalium partium episcopis viam ad concilium præcludi cerneret. Hæc mens Leonis post acceptam indictionis synodi notitiam.

Sed antequam ea omnia nota essent pontifici, et postquam etiam de rei totius serie a Flaviano instructus esset, non modo e rei catholicæ utilitate synodalem conventum esse existimavit, sed et pro eo impetrando supplices ad imperatorem dedit litteras. (c) *Si pietas, inquit (Epist. 23, nunc 54), vestra suggestioni ut supplicationi nostræ dignetur annuere, ut intra Italiam habere jubeatis episcopale concilium, cito (auxiliante Deo) poterunt omnia scandala, quæ in perturbationem totius Ecclesiæ sunt commota, rescari: ut per universum regnum vestrum, catholicæ fidei integritate servata, et pacem Christianam manere et vestram apud Deum crescere gloriam gaudeamus.* Ex quibus et ex sequentium aliquot epistolarum verbis elucet Leonem persuasum tunc habuisse maximam utilitatem allaturam esse synodum idque multiplices ob causas.

Primum quidem ad veritatis ipsius manifestationem: eo quod apud hæresiarcham longe (d) plus ponderis habiturus esset œcumenicus Ecclesiæ conventus, quam vel cujusquam pontificis, vel synodi particularis auctoritas. *Pietas, inquit (Epist. 26, nunc 38), vestra, quæ in honorem Dei religiosissime catholicum diligit veritatem, apud Ephesum constituit synodale judicium, ut imperito seni ea in qua nimis caligat, veritas innotescat.*

2. Ut si ad saniozem mentem redire vellet 1114 hæreticus, a majori synodo gradui suo per indulgentiam episcopalem restitueretur. *Ut, si resipiscens, inquit (Ibid., et seqq.), qui deviaverat, pro venia supplicaret, sacerdotalis ei benevolentia subveniret; et si per libellarem satisfactionem proprium damnaret errorem, communia et sui ordinis non negaretur.* (e) Cautum quippe erat canone 12 Antiocheni concilii ab aliisque, ut *si quis a proprio episcopo presbyter, aut diaconus, aut a synodo fuerit episcopus forte damnatus, et imperatoris auribus molestus extiterit, oportere*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

imo gestorum in Eutychem confirmationem um a Leone postulasse, probabimus in obdem n. 6, et post ejusmodi confirmationem æcessariam credidit synodum generalem. rba ante descripta Leo epistolis suis inserta expensa Acta synodi Constantinopolitanæ, confirmatum ejusdem synodi judicium; ac ea post confirmationem sedis apostolicæ e concilium superfluum credidit.

ironicæ notationis errore, qui irrepserat in 4, hæc verba Quesnellus traduxit ad tempus pseudosynodo Ephesina. Eo autem errore ito ope ms. codicis Ratisponensis, patet S. ab imperatore petiisse generalem synodum, ut latrocinii Ephesini scandalis moderetur;

quod pluribus explicaturi sumus in observ. ad dissert. 8.

(d) Hæc sequentes rationes apostolicæ sedis auctoritati minus congruas non Leonis verba, sed perversum Quesnelli commentarium ab ejusdem pontificis mente alienissimum inducere potuit. Hæc autem vera de causa S. Leo concilio ab imperatore indicto assensus est, quia impediri non puterat; nec Eutychemianistarum machinamenta prænoscentes, utile futurum sperabat.

(e) Quid Antiochenus canon quasi Leonis consilium dirigens hic obtruditur, cum certum sit eos canones tunc a Romana Ecclesia non fuisse receptos? Quatenus vero hic canon apostolicæ auctoritati nihil detrahat, non est hic disserendi locus.

ad majus episcoporum converti concilium, et quæ putaverint habere justa, plurimis episcopis suggerant, eorumque discussiones ac judicia præstolentur. Hæc omnia, quæ in Eutychem apprime cadebant, in Constantinopolitano œcumenico denuo fuerant sancita.

3. Ut per diligentem inquisitionem, quæ in œcumenicis conciliis major adhibetur quam in quibusque aliis judiciis, os hæretici obstrueretur, qui alioquin semper de circumventionem ac subreptionem adversariorum conquesturus erat, nisi causa ejus generali sacerdotum examini subiceretur. *Clementissimus*, inquit (*Epist.* 31, *nunc* 34, c. 12), *imperator pro benevolentia ac pietate animi sui de statu hujus, qui ante honorabilis videbatur, diligentius voluit judicari; atque ob hoc indicendum credidit episcopale concilium.*

4. Ut pleno, (a) absolutio et irrefractabili judicio tota res illa finiretur: *Pie ac religiose*, inquit ad synodum ipsam Ephesum convocatam scribens, *Christianissimus imperator haberi voluit episcopale concilium, ut plenioris judicii omnis possit error aboleri* (*Epist.* 29, *nunc* 33, *cap.* 2). Unde cum sanctus Leo de fidei causa plurimum sollicitus, quem illa exitum tandem habuisset in synodo cuperet per Flaviani litteras edoceri, anxius postulabat ut eum *de totius causæ absolutione* certior fieret: ratus videlicet causam non aliter decretorie et irreformabiliter, ut ita dicam, absolvendam esse, quam pleniori et definitivo synodi œcumenicæ judicio.

5. Quia per concilii convocationem res in compendium mittebatur, tametsi operosius *1115* aliquid esset sexcentos episcopos in unum tribunal coalescere, quam unus episcopi aut provincialis synodi iudicium instrui. (b) *Experientia quippe docet vix ad alterius quam ad concilii universalis edictum, hæreticos vel nutantes in fide conquiescere. Quamobrem tunc demum posse ait Leo omnia scandala quæ in perturbationem totius Ecclesie sunt commota resecuri, si imperatoris pietas ejus suggestioni ac petitioni annuere dignata, haberi juberet episcopale concilium; hac via per universum Romanæ ditionis imperium servandam esse catholicæ fidei integritatem, custodiendam esse Christianam pacem, augendamque apud Deum omnipotentem imperatoris gloriam. Hæc in epistola 23 (nunc 54) ad Theodosium Augustum, cujus verba superius retulimus (Supra, num. 12), manifeste continentur.*

XIII. Verum dum hæc S. Leo in ancipiti positus meditatur, modo ad congregandam synodum propensior, modo ad removendam, Theodosius Augustus eam apud Ephesum convocandam edixit, (c) in seio Rom. pontifice. Id evidenter colligitur, tum ex epistola prima sancti Flaviani, in qua optat removeri concilium, quod jam fieri divulgabatur; tum ex pluribus epistolis S. Leonis papæ, Actisque Chalcedonensis synodi. Illæ quilibet obvise sunt; ex his ita autem comprobo. Litteras dedit Leo ad Theodosium Augustum, quibus eum suppliciter orat ut concilium episcopale jubeat congregari; quæ litteræ datæ reperiuntur octavo vel nono kalendas Junias, seu 25 Maii die. At antequam ad imperatorem deferrentur, immo antequam scriberentur, indicta jam erat ab

BALLERINIORUM

(a) Quam absolutum et irrefractabile Leo habuerit suum de tota Eutychem causa iudicium, ita ut nullo etiam generali concilio revocari posset in dubium, palam fiet ex dicendis in observ. ad dissert. 8.

(b) Unde hanc *experientiam* statuere possit, ignoramus. Alii enim sine generalibus synodis apostolicæ præsertim sedis auctoritati obsequentes, hæresim deseruere; alii contra in errore pertinaces nulli auctoritati cesserunt, ut de Arianis, Nestorianis, Eutychemianis liquet. Quoad Leonis testimonium ex *epist.* 54, confer annot. 19 (*supra*, col. 657, n. c).

(c) Argumentum sumptum ex erronea notatione chronica epistolæ 54, quæ præferebat diem 25 Maii, ex emendatione diei et mensis eliditur. Confer annot. 19 (*Loco supra citato*). In indicenda vero sy-

A Augusto synodus Ephesina, nimirum ante idus Aprilis, seu nonum hujus mensis dierum triginta episcoporum conventu, qui post diem Eutychem habitus est, Constantinopoli sulatu Protogenis dicto die quinto idus Aprilis censenda Constantinopolitanæ synodi Acta verba locutus est Meliphontongus episcopus: *mus ejus* (Theodosii) *referrit clementiæ... præc universalem præcepit fieri synodum, et necessarios causas in illud reservare concilium, et ut multi; et justum est, quæ a piissimo principe sunt, effectui mancipari.* Idem etiam confirmat verbis *1116* Eusebii Dorylæi episcopi: *Con* inquit, *per sanctam et consubstantialem Trinitate futuro concilio universali, secundum sanctionem amicorum principum, hoc negotium reservat*

XIV. Ex his quæ hactenus diximus ac proliquis quædam vice synopsis breviter colligo. Ac quidem non eam fuisse consuetudinem Orientis vel in concilio gesta, quæ vel in concilio metropolitaniano, vel in diœcesana, ut nunc loquor, synodo ab episcopo conficiebantur, in Occidente examinanda mitterentur; sed tunc tantum illuc transmissa, cum vel particularis concilii aut accusatio in publicam fidei causam evasisset, cum quis in synodo damnatus ad cæteros provocabat, vel cum hæreticis imperatori abutentibus, primariæ sedis episcopum, principem ageret, conveniri, ejusque sollicitudinem adversus pervicacium hæreticorum malum cendi par erat. Nihil igitur *contra antiquum et morem* (*Christianus Lupus, tom. I Schol. in Can. conc., ubi de Ephesino latrocinio*) agere solent, qui eo nomine arguitur a Christianis cum (d) synodi suæ Acta Romam non retulit, quidem id nec canonis auctoritas, nec concilii exemplum postulabat. Quis enim, ut Chalcedonensis concilii Actis exempla profertur, credat Romam esse directam Acta synodorum orientis et Berythensis, non multo ante Constantinopolitanam habitam in causa Ibas? Quis alioquin in causa Athanasii Parrensis? Quis aliorum gesta ad Occidentales partes illud usque tempus dixerit? At potius contra egisset Flavianus, si de illis mittendis cogitasset, tequam Eutychem pervicacia, contestatoriorum publicatio, litteræ ad Leonem missæ, potestatis metus, concilii candi rumor vel indictio, et alia ejusmodi negotia Flaviano imposuissent primariam sedem suam jam communi facta instruendi.

2. Colligo (e) Eutychem, si appellavit Leonem, e duobus his unum persuasum habuisse suam appellationem locum non esse habiturum quod quidem eodem tempore quo scribebat ad Leonem scripsit et ad Dioscorum, synodumque *1117* in Oriente; vel ad eum sensus redire esse et accipiendam, qui Constantini monachi exprimitur, ut scilicet alios metropolitanos chas comprehenderet, nedum excluderet.

3. Quod (f) imperator ipse, cum synodum

ANNOTATIONES.

nodo Ephesi Leonis consensum ab imperatore situm probavimus annot. 8 (*tom. præced.* n. b) in *epist.* 30.

(d) Flavianum suæ synodi gesta in Eutychem ad Leonem misisse patet ex *epist.* 2 statim ab eo scriptam in admonitione ostendit Quesnellum impugnantes, qui hanc non solum sed alteram Flaviani epistolam fuisse cohiberi. Hac falsa hypothese opinio innititur, quod concilii Constantiopolitanæ Romam non ad sedem excitatos ab Eutychem tumultus trahebantur.

(e) Ne hæc de Eutychem appellatione fuerit, vide observ. n. 3, 4, 5 et 9.

(f) Cum Eutychem omnia moliente sibi pro-

Jussit, vel ad appellationem Leoni ab Eutyche am animum advertit, quam ignotam habere non sset; vel de ea prorsus non cogitavit: si pri-; eodem igitur modo eam intellexit quo ab ipso intellectam esse docuimus, ut ceteros res metropolitae sedesque admitteret; si possum, non igitur putavit appellationi Eutyche endum; vel saltem ad supremum statim Ec-tribunal causam ejusdem esse deferendam mavit, ne in longum res protraheretur.

animadverto, cum Augustus congreganda synsionis nullatenus cogitasse, sed postmodum invisuis (a) Leonem litteris, ut synodo presen- suam exhiberet. De qua re nulla mota est a apud imperatorem querela.

iqua, quæ forensis ille theologus hoc de ar- ato dissernit, aliis exotienda dimittimus, am non tam aliena refutare ex professo est us, quam Leonis nostri scriptis, si quando B lucem afferre.

Quoniam tamen ex mentione libelli ab Euty- lati magnum argumentum trahunt, aliqua ad- , ex quibus illustrentur sancti Leonis epistolæ, ractamus, totaque causa Eutychiana. Nimirum uplex mihi distinguendum videtur libellorum , quos Eutyches a suo episcopo damnatus vel i, vel obtulisse se mentiis est. Primus *appel- s libellus* fuit de quo diximus. Secundus *con- rius*, de quo sanctus Leo epistola 20 (*nunc* 23) vianum cap. 1. Scilicet post appellationem in- itam litteræ dandæ sunt ab eo aquo appellatum eum qui de appellatione cogniturus est, quas i dimissorias sive apostolos appellant... si au- non accipiat, *CONTESTATUR*. Ita habetur Dig. , tit. 6 de Libellis dimissoriis. Cum igitur a allatum esse persuadere vellet Eutyches, ap- nis libellum porrectum a se nec susceptum usest publicæ affixis Constantinopoli per com-

BALLERINIORUM

et, ejusque patronis agentibus imperator ad idam synodum adductus fuerit, quis ex hoc a jure colligat quæ hic Quesnellus obtrudit? ide supra, annot. 13 (*Col.* 655, n. c).

ANNOTATIONES.

A pita libellis, et, ut scilicet Liberatus, *posuit edicta apud Constantinopolim, et injuriam se fuisse pas- sum, populum CONTESTATUS EST* (*Parte II Ephes. syn. act. 3*).

Tertius libellum fuit querimonie: *Ad sedem enim 1118 apostolicam per libellum doloris sui querimo- niam misit*, inquit Leo noster epist. 21 (*nunc* 24) ad Theodosium Augustum. Libellus porro querelæ seu querimonie recte ac proprie oblati dicitur a presbytero adversus episcopum seu patrem suum: *De paternis enim injuriis conquerentem filium, aiunt jurisconsulti, audiri iustum est et usitatum; cum ipsum accusantem vix quisquam fuerat*. Sic igitur veteres temperarunt istud, ut neque molliorem appellationem, quam pro iudicii gravitate, neque acerbiorum, quam parentum pietas ipsa postulat, accommodarent.

Quartum libellum, supplicem videlicet, obtulit Eutyches, adversus Flaviani sententiam; immo plures, quos videre est act. 1 Chalcedonensis con- cillii.

Quatuor hujusmodi libelli in primis distinguendi sunt, ne cujusque vis et energia alteri tribuatur, unde et totum hoc negotium consequenter obscu- retur. Fuit igitur, 1° libellus (*b*) *appellatorius* ad concilium; 2° *contestatorius* ad CP. populum; 3° *querimonialis* seu querelæ ad sanctum Leonem; 4° li- bellus *supplex* ad imperatorem. Primus commentitius erat, nec revera datus: alii tres vere oblati. Quorum omnium libellorum mentionem facit S. Flavianus in epistola 1 ad S. Leonem.

EPISTOLA EUTYCHIS HÆRETICI.

Ubi scribens ad papam urbis Romæ LEONEM negat in CHRISTO duas naturas, id est divinitatis et humani- tatis.

De mea in Dominum et Deum omnium Christum spe confidens, etc. (c).

(b) Lege observ. num. 3.

(c) Integram hanc epistolam cum fragmentis ei- dem subjectis in Cassinensi codice, ex quo edita fuit, dedimus inter Leonimas tom. I, epist. 24.

1119 APPENDIX AD DISSERTATIONEM VII.

APPELLATORIO EUTYCHIS LIBELLO, QUEM EX CASSINENSI CODICE EDIDIT CHRISTIANUS LUPUS :

An revera sit appellationis libellus.

m quanta fiducia Christianus Lupus asseve- C vanti similis clamet (a) scriptum illud quod inensi codice ms. in suam de appellationibus ationem transcripsit, ipsissimum esse appel- s libellum, quem ad Leonem I papam ab Eu- hæretico missum aiunt, et quo retractatorium stolica iudicium postulabat.

rimum quidem placet Lupo libelli nomine m istud donare, repugnante ipsa scripti epi- , et, quod palmare est, ipso scriptore invito ctante; ipse enim Eutyches diserte distinguit bellos et epistolam hanc suam. *Subjunxit, in- s litteris meis utrumque libellum, et eum qui ab ore meo oblatiis est synodo, et qui a me gestus est, non tamen susceptus*. En ut unumquodque m propriis nominibus appellat; suum et Eu- bellum libellum dicens, litteras proprias non am litterarum appellatione designans.

lli quidem nomen S. Leo usurpavit, quia de est; nec tamen appellatorium dixit, sed D m doloris, seu querimonie: cum autem ap-

BALLERINIORUM

lao de re vide observ. num. 4. orrigo, pro in testimonio, id enim sensus et

ANNOTATIONES.

constructio exigunt, cum præpositio in pariter affi- ciat vocem *rationes*, quæ sequitur. QUESN.

compellans, ut iudicet quid erroris in hac sincera A
sue fidei professione contineatur; ac forte alludit
ad illud Apostoli II Cor. I, 23: *Ego autem testem*
Deum Invoco in animam meam. Ut enim eodem sensu
Christum ac vicarium Christi hoc loco invocet, pro-
bant hi verborum nexus: *Ante omnia quidem, te-*
stis, etc., et invoco autem, immo totius loci inspectio,
maxime si iis solis virgulis distinguatur quibus illum
distingimus; ita ut rudis ac male digesta translatio.
Græcæ istius epistolæ hunc prorsus sensum habere
debeat: Ego de mea ipsius fide ac epæ, de meo animo
securus, primum quidem ipsum Dei Filium, qui sin-
ceritatem professionis meæ bene novit, testem ap-
pello in testimonium cordis mei; deinde vestram
sanctitatem testem etiam appello in rationes sensuum
meorum atque verborum, id est, ut ipsa de verbis
meis, meisque sensibus iudicet, illorumque rationes
pre sua æquitate expendat. Similem præfationem
habuit Eutyches antequam libellum confessionis sue
recitandum traderet in pseudoephequina synodo. *Ego,* B
inquit, commendavi me ipsum Patri, et Filio, et sancto
Spiritu, et verbo veritatis vestræ justitiæ, et testes vos
habeo fidei meæ. Eadem paucioribus usurpat in ipsa
fidei confessione. *Attestante,* inquit, *mihi tam Deo*
quam vestra sanctitate. Qui igitur illa verba appella-
tionem juridicam sonare contenderit, non satis at-
tente hæresiarchæ verba se legisse ostendit.

Neque vero alia hæc verba appellationem magis
contiuent: *Rogant ut innoterent ista sanctitati*
vestræ, et quod vobis videretur judicaretis omnibus
modis me securum quæ probassetis. Rogantis hæc
verba sunt, non appellantis ac pro jure suo iudicium
postulantis. Ut enim appellationis libellum rejicere
nemo ad quem rite appellatur potest, ita appellans
votum suum verbis non supplicibus, sed iudicium ex
necessitate securum exigentibus exprimit: cujus
iudicii sententiæ si obsecraturum se appellans spo-
ponderit, uti hoc loco facit Eutyches, is profecto
ridendum se omnibus propinat. Quasi vero obse-
quendi iudicium superiorum sententiæ necessitas C
non fuerit; nisi forte dixerit Lupus, quod tamen facile
non crediderim, his Eutychem verbis sibi ipsum abs-
tulisse facultatem a pontifice ad œcumenicam syn-
nodum appellandi, si contrarium sibi pontificis foret
iudicium. Demum verba objecta committere juvat
cum aliis quæ in secundo Flaviani CP. conventu
dicta sunt. Cum enim Eutyches fautores ipsum in
primo conventu appellasse contenderent, hoc negant
episcopi, quos inter Basilius: *In veritate,* inquit,
dico: adhuc ipso conventu sedente et proponente hoc
sancto synodo, ut diceret iste duas naturas post adu-
nationem, 1121 scio quia dixit religiosus archiman-
drita Eutyches: Si præceperint mihi Patres Romanus
et Alexandrinus, dico hoc ipsum; hoc autem non quasi
appellans dixit, sed dicens, Non sum ausus dicere propter
Patres. Hoc ipsum est quod Eutyches, his verbis
Leonem alloquens, indicare voluit, quæ ad appel-
lationem trahere frustra Lupus conatur.

Restat tertius epistolæ locus: *Ad vos igitur religio-* D

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Confer easdem observ. num. 9.

(b) Ex his vocibus Latinæ versionis, quæ in litteris
uni traditis observantiæ causa adhiberi queunt, in-
firmum prorsus argumentum sumitur, ut hæc Euty-
chis epistola æcumenica ad plures missa inferatur.

nis defensores et hujusmodi factiones execro
fugio.... et obsecro nullo mihi præjudicio fac
quæ per insidias contra me gesta sunt, quæ t
fuerit super fidem proferre sententiam. V
Lupe, quod videre non vis, ut Eutyches ad
res religionis confugiat, non ut iudices app
obsecratur nullum sibi ex Flaviani sententi
præjudicium, non irritum clamet ex app
voce iudicium; ut denique de fide potius se
proferri postulet, quam de sua depositione
communicatione, de qua tamen, si appellasset,
agendum ipsi erat.

Hæc refellendo Christiano Lupo satis
sufficiant. Addo nihilominus ex abundanti
scriptum istud integrum, cujus partes jam
mus, si ad S. Leonem papam missum est, (c
eumdem unum missum fuisse, nec pro eo u
ctum; sed esse epistolam encyclicam ad om
mariarum sedium episcopos, quorum auc
adversus Flaviani iudicium movere ac sibi p
reddere avebat Eutyches. Nam etiam cum
tionem hæresiarchæ mentiti sunt qui pro
bant apud Ephesum, non unum pontificem R
nominaverunt. *Cum legeretur damnatio, in*
stantinus monachus, Eutyche appellavit
concilium sanctissimi 1122 episcopi R
Alexandrini, et Jerosolymitai, et Thessalon:
hæc in gestis non sunt inserta. Magnificenti
tricius dixit: Turba facta et dissoluto conv
ad me silenter appellans Romanum, et [Eg]
Jerosolymitanum concilium.... Basilius re
mus episcopus dixit.... dixit Eutyche: Si
rini mihi Patres Romanus et Alexandrinus
ipsum. Hoc autem non quasi appellans dicit

Igitur ad omnes istos episcopos, quos
laverat vel appellasse se credi volebat, hæc
cas litteras, quos *querimonie libellum* a
Leo, direxit, unumque illarum exemplar
Leonem pontificem, cui imprimis debere
venit: unde ad Leonem papam scriptam
falso nec incongrue annotavit tituli illius
quem compilatorem vel descriptorem dicit
titanus Lupus ejusdem promulgator.

Encyclicam porro esse epistolam ipsa to
est clamat epistola, in qua ne apex quidem
stolica sede vel de pontifice Romano, cujus
gativas ac splendorem prædicare non omni
tunc temporis conciliandi sibi omnium qu
gebat animis intentissimus. Iis igitur so
usus est quæ omnibus primarum sedium
conveniunt. Cui enim illorum non congru
Invoco (b) vestram sanctitatem... ut innotes
sanctitati vestræ..... Ad vos igitur religioni
res et hujusmodi factiones execrantes confi
vel hæc sala posteriora verba, *ad vos religio-*
sensores, etc., meridiano sole clarius patefa
ad unum, sed ad plures missum fuisse h
cumque scriptum.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

IN DISSERTATIONEM VII QUESNELLI

De causa Eutyche.

11234. Cur Quesnellus hanc Eutyche causam pe-
culiari dissertatione agitandam suscepit, satis agno-
scitur ex ipso exordio, ubi eorum perstringendos sibi pro-

ponit, qui jus appellandi ad sedem Romanam ex
orbis Christiani regionibus, imprimis quæ ex Or
ab illarum partium episcopis ultro esse dela-

primis Ecclesie sæculis persuadere student. Hoc scilicet appellationum jus, quod illi non placuit in causa Celidonii episcopi Gallicani, in Orientalium causis displicuit multo magis; ac propterea Eutythis appellationem ad Leonem papam duplici ex capite submovere studuit; primo quia, inquit, ille vere non appellavit; secundo quia ementita ejusdem appellatio non fuit peculiaris ad Leonem, seu ad apostolicam sedem, sed communis ad synodos Romanam, Alexandrinam, Jerosolymitanam atque Thessalonicensem, adeo ut nihil præcipui juris in Romano pontifice agnitum fuerit.

2. Jam in observationibus ad dissert. 5 Quesnelli luculenter statuimus pontificium jus in recipiendis appellationibus ex toto Christiano orbe, et quatenus hoc jus ex ipso primatu eidem competat, satis aperte demonstrasse nobis videmur. Hac autem in controversia, quatenus merum Eutythis factum respicit, ultro confitendum est nullam appellationem ad Romanum pontificem ab eo interpositam fuisse in ipso Constantinopolitano judicio. Unam chartam professionis fidei (non autem appellationis libellum) ab eo ante sententiam oblatam fuisse liquet ex actis ejusdem CP. synodi, qua Eutyches damnatus fuit, et multo magis ex eorumdem actorum relectione in alio Constantinopolitano conventu habito die 13 Aprilis anni 449, quæ actioni primæ concilii Chalcedonensis inserta fuere. Solum si fides adhibenda est Constantino diacono, dum legeretur, seu relegeretur damnatio, Eutyches appellavit sanctum concilium sanctissimi episcopi Romani, et Alexandrini, et Jerosolymitani, et Thessalonicensis. Affirmante autem Patricio Florentio, dissoluto conventu, ille dixit ad me silenter, appellans Romanum, et Ægyptium, et Jerosolymitanum concilium. Postea vero ad S. Leonem scribens ait (*Epist. 21*): *Et quidem libellis statim subscriptis mea his addita obtuli scripta, ostendens de sancta fide professionem meam. Sancto autem Flaviano archiepiscopo neque libellum suscipiente, neque ut legeretur jubente, audiente tamen et respondente me ipsis verbis fidem, quæ Nicææ exposita, et a sancta synodo, expelebar duas naturas fateri, etc. Libellos, seu libellum hic distinguit a scriptis additis de fide; et similiter in fine epistolæ ejusdem duo distincte commemorat, nimirum libellum qui a me, inquit, ingestus est, non tamen susceptus, et editionem fidei meæ. Si chartam professionis fidei dixisset oblatam, et non susceptam a Flaviano, qui, ut eam ipse Eutyches palam legeret, præcepit, aliquid veri dixisset. At cum oblatum et non susceptum affirmavit libellum a charta professionis fidei distinctum, nimirum appellationis libellum, turpiter mentitus est, uti ex actis paulo ante memoratis elicitur, et notavit S. Flavianus in epist. 26, ad S. Leonem. Confer not. 5 (*Tom. præced. col. 715, n. c*) in epist. 21.*

3. Hunc vero libellum a professione fidei distinctum, qui nobis conservatus non fuit, sed Eutythis litteris ad Leonem erat adjectus, appellationis libellum fuisse Leo testatur epist. 23, quod non tam ex ipsius Eutythis epistola 21, quam ex ejusdem libelli ipsi epistolæ annexi lectione cognoscere potuit. Hoc autem in re maxime mirum accidit Quesnellum in appendice præmissæ dissertationis non minimum laborare, ut ostendat epistolam 21 Eutythis ad Leonem, non appellationis, sed querimonie libellum fuisse; perinde ac si ille, etsi appellationem ad pontificem in judicio oblatam sinxerit, non tamen ad eum post 1125 judicium miserit nisi querimonie libellum. Hanc in fine dissertationis, ubi quatuor Eutythis libellos distinguit, libellum appellatorium ad concilium, querimonialem vero seu querelæ ad S. Leonem datum prodidit. Id vero eo magis mirum videtur, quod in notis ad epist. 25 S. Petri Chysologi ad Eutychem indubie scribat n. 4: *Evidens est judicium Ravenensis episcopi postulari ab Eutyche non potuisse nisi per appellationis libellum seu verum, seu fictitium.* Cur quod necessarium affirmat in Eutythis scriptis

A ad episcopum Ravennensem, cui in appellationibus Orientalium jus nullum erat, non perinde gestum concedit cum Leone, cui illud jus competeat, et apud quem appellationem, licet ementitam, judicii Constantinopolitani tempore interpositam, et postea ad Leonem transmissam ex ipsius pontificis testimonio discimus? Tota Quesnelli allucinatio eo pendet quod solas consideravit nobis conservatas Eutythis litteras ad eundem pontificem, in quibus appellatio expresse non declaratur; nihil autem cogitavit de libello eidem conservato, et distincto a charta professionis fidei, quem cum oblatum in judicio, nec tamen susceptum Eutyches per mendacium in eadem epistola scripserit, appellationis quantumvis ementitæ libellum fuisse idem Quesnellus agnoscere debuit; quod enim ille sinxit, ad appellationem pertinebat, ut palam fit ex relectione Actorum CP. synodi, et idem Quesnellus in dissertatione fatetur. Ad Leonem igitur hæreticus non solum misit epistolam, quam querimonie libellum non displicet appellari, verum inter alia documenta eidem annexa appellationis etiam libellum misit, qualem in judicio abs se propositum et non susceptum mendacissime prodidit.

B 4. Cæterum non multum enitendum fuit a Quesnello in appendice adversus P. Lupum, qui in ipsa Eutythis epistola appellationem videre sibi visus est. Hic hæreticus vaferrimus cum appellationem in ipso judicio interpositam sinxit, noluit ementitæ appellationi præjudicium creare nova appellatione post judicium, ac si illam nullius momenti haberet. Hinc in epistola abstinuit a verbis appellationis iterum interponendæ, satisque habuit libellum appellationis ante sententiam ementitæ ad Leonem cum epistola mittere. ejusque judicium atque sententiam circa fidem petens, simul postulavit, quod inde sequebatur, ut scilicet irritarentur omnia in se gesta, si Constantinopolitanum judicium circa fidem reprobandum videretur. Considerentur attente hæc Eutythis verba: *Obsecro nullo mihi præjudicio facto ex his quæ per insidias in me gesta sunt, quæ visa vobis fuerit supra fidem proferre sententiam, et nullam deinceps permittere a factiosis contra me calumniam procedere, et non exculi et eximi de numero orthodoxorum* (*Epist. 21*). Nonne his verbis, licet appellationis voce non utatur, Leonem aperte uti judicem interpellat, ut de judicio Constantinopolitano sententiam proferat? Cum præter sententiam circa fidem sibi etiam caveri postulat, nonne judicium etiam circa suam personam æquivalenti appellatione efflagitat? Quid Quesnellus violentis interpretationibus hæc verba distorquere nititur, ne quid appellationis continere videantur? Quid refert appellationis expressum nomen non inveniri in epistola quæ e Græco Latine reddita, minus peritum interpretem nanasci potuit, si illud reipsa petitur a Leone, quod per appellationem peteretur? Non appellationis vocabulum, sed ejus vis et potestas consideranda est. Vis autem appellationis in eo consistit ut superioris judicium de judicio inferioris quæretur; et ita quæretur ut ille de hoc sententiam ferat, et si injustum judicium agnoscat, rescindat, nullumque exinde condemnato præjudicium obveniat. Cum ergo Eutyches recitatis verbis ac in tota epist. 21 id petat a Leone, ut de Constantinopolitano Flaviani judicio circa fidem sententiam ferat, simulque sperans fore ut hoc judicium reprobetur, postulet ne sibi illum ex eo judicio damnatum aut periculum obveniat, nec eximatur ab orthodoxorum numero, nonne reipsa appellationis vim ac substantiam satis expressit, et appellationis jus Leoni vindicavit?

D 5. Alia vero duo longe graviora in ea, quam se in ipso judicio interposuisse Eutyches ementitus est, appellatione animadvertimus, quæ ad intelligendam Orientalium mentem circa pontificium jus in appellationibus non modicum conferent. Primo licet hæc appellatio in ipso Constantinopolitano judicio inter-

jecta non fuerit, et catenus Eutyches mentitus sit; A qui tamen hanc appellationem 1127 non solum finxit, verum etiam confictæ appellationis libellum ad Leonem misit cum querimoniam litteris, ac ejusdem judicium petivit, is procul dubio jus appellandi ad Romanam sedem apud Orientales quoque exploratum ac certum præsumpsit, ac tale ut si appellatio in ipso judicio vere fuisset interposita, vim habuisset suspendendi judicii, vel irritum efficiendi quidquid postea, appellatione contempta, gestum fuisset. Secus enim si apud Orientales appellationis jus ad Romanum pontificem nihili habitum Eutyches cognovisset, num fuisset tam stultus ut fingeret quod sibi ex Orientalium sensu nihil proficeret?

6. Deinde si Eutychis dolosi et criminosi viri testimonium minimi fiat, num testimonium et factum S. Flaviani Constantinopolitani antistitis non maximi habebitur? Is epistola quidem 22, quam statim post Eutychis damnationem et primo scriptam in admonitione probavimus, cum de appellationis libello ad Leonem misit nihil sciret, simplicem erroris et damnationis ejus relationem cum gestis concilii ad eundem pontificem direxit, rogans ut ipsam Occidentalibus notam faceret, ne forte versutus homo quempiam minus instructum deciperet. Hinc cadunt plura a Quesnello superstructa hypothesi, quod epistola 22 Flaviani ad Leonem non prima, sed altera posterior sit. Postquam vero a pontifice accepit litteras, quibus de appellatione ab Eutyches asserta intellexit, altera epistola 26 rescribens, mendacem quidem illum detexit, at simul agnoscens apostolicum jus in recognoscendis judiciis ipsorum Orientalium, quando etiam appellatio post judicium deferretur, non solum Acta in Eutychem misit, verum ipsa Leonis judicio subjiciens, eundem rogavit ut propriam faciens communem causam et sanctarum Ecclesiarum disciplinam, simul DECERNERE in damnationem adversus eum regulariter factam et per propria scripta dignaretur. .... Causa enim eget solummodo vestro solatio atque defensione, qua debeatis consensu proprio ad tranquillitatem et pacem cuncta perducere. Sic enim hæresis quæ surrexit, et turbæ quæ jam propter eam factæ sunt, facillime destruentur, Deo cooperante, per vestras sacratissimas litteras. Removebitur autem et concilium, quod fieri divulgatur; quatenus nequaquam ubique sanctissimæ turbentur Ecclesie. In hæc Quesnellus: Postulat ergo Flavianus, inquit, Leonis non judicium, sed solatium; non sententiam, sed litteras; defensionem, non confirmationem; propria scripta, non synodalia decreta. Vah! malum interpretem. Nonne decernere in damnationem regulariter factam judicium et confirmationem significat? Vis quidem Græci verbi a Flaviano adhibiti $\sigma\mu\psi\eta\phi\lambda\alpha\sigma\theta\alpha\iota$ juridicam sententiam alii judicio calculos adjicientem seu confirmantem indicat. Verbum enim $\psi\eta\phi\lambda\epsilon\sigma\theta\alpha\iota$, a quo illud originem ducit, forensi vulgata formula idem est ac sententiam ferre; unde et sententia $\psi\eta\phi\sigma\mu\alpha$ appellatur. Quid porro? Cum Flavianus addidit, causam egere solummodo Leonis litteris atque subsidio, nonne editi abs se judicii confirmationem non solum petiit, sed necessariam etiam ostendit? ac ita solummodo necessariam, ut par confirmatio a nulla alia sede præterea requirenda sit? Quid quod adjecit, ex hac confirmatione eventurum ut ad tranquillitatem et pacem cuncta revocentur, et enata hæresis ac turbæ ob eam excitatæ facile destruantur, impediaturque ipsum generale concilium, quod convocandum ferebatur? Num hi tot ac tanti effectus ex litteris quæ nec judicium, nec sententia, nec confirmatio essent, sperari poterant? Non aliquid solemne ac peculiari apostolicæ sedis auctoritate editum a Flaviano quæsitum agnoscitur? Nonne litteræ, post quas generale concilium veluti non necessarium esset removendum, auctoritatem habituræ credebantur ad finiendam causam, eamque æquivalentem auctoritati concilii generalis, quod alia in hypothesi adhuc necessarium judicari potuisset? Videat ergo

quisque æquus lector quam perperam Quesnellus Flaviani consilium et litteras interpretatus sit, ne in episcoporum Orientalium judicium apostolicæ sedis auctoritati ille quidquam detulisse credatur.

7. Quod si ejusdem Flaviani verba exactius pensemus, non ipse solus huic auctoritati apostolicæ tantum attribuit, sed Orientales quoque id ipsum sensisse ac detulisse præsumpsit, cum ex Leonis litteris omnia in Oriente componenda exortamque hæresim disjiciendam prodidit. Nisi par in Romanam sedem apud omnes Orientales obsequium Flavianus novisset, hæc procul dubio affirmare non poterat. Enimvero si celebris illa epist. 28, ad eundem Flavianum, qua S. Leo 1129 expensis Actis CP. synodi de tota sententiam ferens, Eutychianæ hæresis condemnationem confirmavit; si, inquam, hæc epistola dolo malo occultata et suppressa non fuisset in generali synodo, quæ non necessitate ulla, sed imperatore Theodosio Eutychi favente ac jubente Ephesi coacta fuit, haud excitata fuisset illa scandala, quibus eadem synodus in pseudosynodum transiit, tumque Orientem turbavit; sed acquievisset omnes qui hæresi non patrocinabantur, apostolicis litteris, ut in Chalcedonensi factum vidimus.

8. In hac autem Leonis epistola aliud in rem præsentem maxime conferens animadvertendum est. Ibi nimirum S. pontifex non de sola Eutychis hæresi, quæ in Constantinopolitana synodo proscripta fuerat, sententiam ferens, justam ipsius condemnationem confirmavit, sed ipsum quoque ejusdem synodi judicium examini subjiciens, duo in eo notanda indicavit, quæ cum emendationem aliquam ipsius synodi præferant, apostolicum jus retractandis, et, ubi opus sit, corrigendis etiam episcoporum Orientalium judiciis mirifice astruunt. Primo enim cap. 6 Constantinopolitano Flaviani judicio succensuit, quod sine ulla censura præterierit eam Eutychis sententiam: *Confiteor ex duobus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post adunationem vero unam naturam confiteor.* In quæ S. pontifex, *Miror, inquit (Epist. 28, cap. 6), tam absurdam tamque perversam ejus professionem nulla judicantium increpatione reprehensam, et sermonem nimis insipientem nimisque blasphemum ita omissum, quasi nihil quod offenderet esset auditum.* Nonne hæc ipsius CP. judicii emendatio est? Deinde cum Eutyches in hoc judicio fuisset absolute condemnatus, nulla spe restitutionis illi proposita, si respiceret, emolliendum hoc decretum eodem capite duxit S. Leo, dum erga ipsum, si errorem damnet, miserationem exercendam præscribit. Ne vero his in rebus auctoritatem sibi indebitam Leonem usurpasse juris sui promovendi causa quispian fortassis suspicetur, Chalcedonense concilium totaque Ecclesia catholica, quæ hanc dogmaticam epistolam omnesque ipsius partes tot cum laudibus susceperunt, et non ut privatas litteras, sed tamquam judicium solemne et auctoritati apostolicæ competens agnovere, hocce commentum luculenter refellunt. Non ergo solus Eutyches, non Flavianus tantum aut Leo, sed et generalis Ecclesie synodus, ac ipsa universalis Ecclesia hoc apostolicum jus legitimum astruit; et solus Quesnellus cum iis qui Romanæ sedis prærogativis adversantur, veluti usurpatum et incompetens jus traducere potest.

9. Nunc de altero capite, quos is Eutychem appellatione contendit non ad Romanum tantummodo pontificem, sed ad Alexandrinum quoque, et Jerosolymitanum, et Thessalonicense concilium; adeo ut si appellationum jus hinc colligendum sit, nihil Romano antistiti præ Alexandrino, Jerosolymitano ac Thessalonicensi tribuendum sit; vel si his episcopis atque eorum conciliis ex Eutychis appellatione nullum jus fuit supra Constantinopolitanum Flaviani judicium, nullum pariter Romano pontifici exinde deduci possit. Ad hæc primo animadvertimus Eutychem quidem appellationem sparsisse ad hos omnes apud quos præsidium sibi affuturum sperabat. At libellum ap-

pellationis, quod sciamus, ad solum Leonem misisse, et a solo Leone iudicium institutum, ac sententiam epistola 28 latam liquet. Quid porro hac in re Eutyche egerit, ad verum jus appellationis astruendum non ingerimus; notum enim est criminosos et pertinaces homines iusta sententia condemnatos, patrie etiam illegitima querere, et quacumque via possunt, niti turbas excitare, et imperitis fucum facere. Ad S. Petrum Chrysologum episcopum Ravennatem etiam scripsit, eo quod illum magni nominis, et multæ apud Valentinianum auctoritas audisset, licet is nullo iure supra Constantinopolitanum antistitem ac synodum potiretur. Hinc ab ipso id responsi accepit epist. 25, c. 2, non posse se *extra consensum Romanæ civitatis episcopi* de ejusmodi causis cognoscere et iudicare. Marum est Quesnellum in notis ad hanc epistolam num. 2, hoc Eutyche factum ita ingerere, ut licet jus Petro Chrysologo hac in re non fuisse concesserit, Romano autem pontifici non negaverit, appellationem tamen num. 4 ab eo interpositam contenderit apud eundem episcopum Ravennatem, indeque collegerit interpositam etiam fuisse ad alios metropolitans Occidentis æque ac ad Romanum pontificem. Hæc omnia gratis dicta sunt sine monumento ullo. Esto autem 1131 quod Eutyche appellationem prætulit ad alios præter Romanum pontificem, quibus appellationis in hac causa jus nullum erat, numquid cum ad Romanum pontificem appellationis libellum reipsa misit, ad eum misit cui hoc jus non competebat?

10. Ut autem de hoc iure tute iudicemus, non unius Eutyche factum, sed quid huius facti occasione a Flaviano et a synodo Chalcedonensi Leonis iudicium vel promoventibus vel suscipientibus gestum est, potissimum spectari debet. Vellemus Quesnellum meminisse ejus, quod scripsit num. 9: *Non Eutyche vaferrimo impostori fidem habeamus.... Audiamus Flavianum novæ urbis episcopum Christique martyrem fortissimum*. Certe quamquam Eutyche ad plures, immo et ad universalem synodum appellationem sparserit, solo tamen Leonis iudicio eam causam indigere Flaviano, ut vidimus, concessus est; nec ab aliis metropolitanis aut patriarchis idem iudicium flagitandum credidit, quod ab uno Leone ita postulavit, non solum nullius metropolitans aut patriarchæ, sed nec ipsius generalis concilii iudicio opus esse putavit. Et siquidem eodem Quesnello testante num. 9, Flaviano *novæ urbis episcopum... Orientalium de appellationibus animus ac consuetudo latere non potuerunt*, hanc eandem

A fateri oportet fuisse Orientalium mentem ac consuetudinem in appellationibus ut solius Romani pontificis iudicium sufficere crederent, nec requiri aliarum sedium sententiam, aut generalis concilii, quod post iudicium sedis apostolicæ removendum uti non necessarium idem Flaviano pronuntiavit. Synodus etiam Chalcedonensis cum suscepit Leonis sententiam in hac causa editam epistola 28, qua non solum de Eutyche hæresi, verum etiam de Constantinopolitano Flaviano concilio decretum fuit eandem pontificiam auctoritatem comprobavit. Quid ipse Quesnellus in notis ad laudatam Chrysologi epistolam hoc pontificium jus infloari non potuit. Solum ut istud aliqua ratione extenuaret, appellationem ad eum delatam tradidit uti ad caput Occidentalis Ecclesiæ, ac si non ad Romanam sedem per se, sed ad Occidentale concilium delata censeat, quæ ad Romanum episcopum deferret. *Occidentalem synodum*, inquit, n. 1, *ejusque primatem illæ* (appellationum causæ) *attinebant*. Et n. 3: *Cum porro ad Occidentales episcopos appellabatur, Romani procul dubio episcopi omnium aliorum principis consensus explorandus erat, qui et synodi Occidentalis peculiari nomine caput, et universalis Ecclesiæ in causa maxime fidei procurator erat, et exsecutor præcipuus canonum, qui in conciliis œcumenicis adversus hæreticos olim conditi erant*. Vide quot limitationibus hoc pontificium jus, quod fateri cogitur, circumscribat. Quatenus Romano episcopo per sese hoc jus competat etiam extra causas fidei, in observationibus ad quintam dissertationem ostendimus. In causa autem appellationis Eutyche solius Leonis nomine epistola 28 edita est, quod illi hoc jus ratione primatus, competeret, nulla necessitate imposita cogendæ Occidentalis synodi, et ut apostolicæ sedis auctoritate edita, qua sita a S. Flaviano, a Chalcedonensi concilio et a tota Ecclesia catholica suscepta, ac summam exinde vim habere agnita fuit. Non ergo unius Eutyche testimonium in hoc valet, sed Flaviano, qui a Leone hoc iudicium postulavit; sed Chalcedonensis œcumenicæ synodi, totiusque Ecclesiæ, quæ idem iudicium a Leone editum tanta cum veneratione susceperunt. Vides igitur quo ex capite hæc licet ementita appellatio ad statuendum apostolicæ sedis jus in ipsis Orientis appellationibus plurimum conferat. Cæteræ Quesnelli conjectationes, seu potius cavillationes cum satis ex dictis corruant, hominemque in Romanam sedem non bene affectum ostendant, ulteriori responsione non egent.

DISSERTATIO OCTAVA.

DE CAUSA FLAVIANI EPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI IN PSEUDOSYNODO EPHESINA DAMNATI ATQUE DEPOSITI.

Ad epistolas 39 et 40 (nunc 45 et 44) sancti Leonis ad Theodosium imperatorem

1131 I. Appellationum, quæ ad sedem apostolicam delatæ dicuntur primis Ecclesiæ sæculis, omnium celeberrima ea est quæ data est a Flaviano Constantinopolitano episcopo post latam adversum se a Dioscuro sententiam. Non enim tunc, inquit, a provinciali diocesana synodo, sed ab ea quæ œcumenicæ synodi nomine gaudebat, ex omnibus videlicet episcopis collecta, et cui tres præcipui Ecclesiæ primates et patriarchæ, Occidentalis per legatos, Orientales per seipsos, intererant.

De huiusmodi igitur appellatione, quæ epistolæ 39 et 40 (nunc 43 et 44) præcipua est ac unica fere materies, paucis saltim disserendi necessitatem susceptam indicit consilium, etsi prolixior tracta-

D tionem argumentum a doctioribus jam pridem ventilatum non exigat.

Notandum imprimis, numquam a sancto Leone scriptum esse sedem esse suam a Flaviano esse appellatam, sed generatim dici *appellationem interpositam*, ut in huius epistolæ capite 3 loquitur, et quod legati ipsius *fideliter reclamarunt, et eisdem (a) libellum appellationis Flaviano episcopo dedit*.

Concinnunt Leoni Ephesinæ synodi Acta Græca in œcumenicæ Chalcedonensi relecta, in quibus aliud nihil a Flaviano dictum refertur, quam istud: (b) *Recuso te, παραπομπὰς σε*; et ab Hilario Leonis legato: *contradicitor, χοντραδικιτορ*. Sive enim veram appellationem intellexerit Flaviano, ut scriptor novellus

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hunc fuisse libellum appellationis ad sedem apostolicam probabimus in observ. n. 4 et seqq.

(b) De hac formula confer observ. n. 2, ubi etiam sequentes cavillationes elidentur.

operose contendit adversus Marcam, sive recusationem, quod affirmant alii, et ipse David tandem fatetur, perinde est. Hoc unum assero, Leonis mentionem a Flaviano vel appellante vel recusante factam non fuisse. Quamquam, ut de recusatione Flaviani a Petro Marca assera verbum dicam, miror tanta pervicacia propugnari hoc loco a Davide consuetas iudiciorum canonicorum formulas, cum omnia contra jus fasque a Dioscoro præsumpta cognoscantur, nec Ephesino latrocinio accommodari ullo modo possent solite iudiciorum consuetudines ac formulæ, Esto enim recusationi non sit locus secundum juris ordinem, nisi ante latam sententiam; nec appellationi, nisi post prolatum iudicium: optime id quidem, cum vel legitimus iudex merito in suspensionem venit, vel ab incompetente iudicium adornatur. At nihil tale in Ephesino latrocinio reperias. Initio enim synodus legitime congregata jussu principis, assensuque pontificis, qui etiam per legatos intererat, recusari ac repudiari nullatenus potuit. Restat igitur ut tunc primum potuerit recusari Dioscorus ejusque synodus, cum ille omnia per vim scelusque sibi vindicans, et omnem iudiciorum formam subvertens, ex episcopo visus est in prædonem et sicarium evadere, et synodum prius legitimam convertere in latrocinium. Tunc enim non tam appellationi, quæ legitimam ac competentem iudicem supponit, quam recusationi ac protestationi locus erat contra conventum, quem *nulla ratio*, ut loquitur S. Leo, *synodum vocari sinit*.

Enimvero recusationis et appellationis latum est in pluribus discrimen: quorum hoc unum est quod recusatio sententiam in irritum mittit tanquam ab incompetenti iudice latam; appellatio vero suspendit solummodo sententiæ effectum, tanquam injuste a iudice, licet idoneo, profectam donec a superiori ad examen revocetur. Porro toties tamque asseveranter Ephesinum iudicium synodi nomine indignum clamat Leo noster, etiam ante iteratam cognitionem, ut satis significet magis recusationi quam appellationi locum fuisse. Ecqui enim **1135** synodus illa vocari queat, ubi omnia prædatorie acta sunt? *Ubi, errant conqueritur Leo, hi qui collecti suet, de fide et erantibus non secundum consuetudinem protulerunt; ubi primates synodi nec resistentibus sibi, nec consentientibus pepercerunt; ubi non omnes qui conveniant interfuisse cognovimus; ubi alios rejectos, alios deducimus in tromissos, qui pro unius Dioscori arbitrio impiis subscriptionibus captivas manus dederant; ubi in omnes sævitum est Ecclesias; ubi scripta apostolicæ sedis episcoporum auribus publicari non sunt permessa; ubi ejusdem legatis suus locus non est concessus; ubi, sicut Patres Chalcedonenses quaeruntur, violentia facta est, vis cum plagis, minabatur damnatio, minæ exsilii tendebantur, mittes cum fustibus et gladiis instabant; ubi gladii et fustes, qualis synodus est (Epist. 39, nunc 43, cap. 1; epist. 75, nunc 95, cap. 2; epist. 39, nunc 43, cap. 1; epist. 40, nunc 44, cap. 1; Chalced. syn. part. II act. 1)?* Hinc vides quam merito jure clamavit Flavianus: *Ἐπαρτοῦμαί σε, Recuso te*. Quia tamen episcoporum fere omnium consensus ac subscriptio nonnullam synodi imaginem impio conventui conciliabant, imperatorisque ac potestatum inteaveniebat auctoritas, Flaviano visum est, cum postmodum appellationis libellum apostolicæ sedis legatis tradidit, hanc appellationis vocem usurpare, ut ex jure appellationis novæ synodo locus daretur.

II. Appellans autem Flavianus, Leonis, ut dixi, nomen non interposuit: in quo ipsum etiam Leonem

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Duo in observationibus ostendemus: 1° Flavianum appellasse ad sedem apostolicam, et ad Romanam synodum, quæ in ejusmodi causis a Romanis pontificibus congregari solebat; 2° auctoritatem ha-

rum synodorum fuisse præsertim in summo pontifice, cujus potestas potissimum appellationibus respiciebatur. Vide n. 5 et seqq., usque ad 12.

A suffragatorem habemus. Cum enim de hac appellatione ac de iterando concilio sæpius egat in epistolis post Ephesinum conventum scriptis, numquam tamen sedem suam ait appellatam: quod pontifex sedis suæ jurium studiosissimus numquam omisisset, si ita fuisset; sed appellationem simpliciter interjectam asserit. Cui, inquit (*Epist. 39 et 40, nunc 43 et 44, c. 3*), *sacramento veræ divinitatis et veræ humanitatis in Christo, quia impie nunc a paucis imprudentibus abviatur, omnes partium nostrarum Ecclesiarum amnes mansuetudini vestræ cum gemilibus et lacrymis supplicant sacerdotes; ut, quia et nostri fideliter reclamaverunt, et eisdem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit, generalem synodum jubeat intra Italiam celebrari, quæ omnes offensiones ita aut repellat, aut mitiget, ne uliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum: convenientibus utique Orientalium provinciarum episcopis, quorum si qui superati ministri atque injuriis a veritatis tramite deviarunt, salutaribus remediis in integrum revocentur; ipsique quorum causa durior, si consiliis melioribus acquiescant, a Ecclesiarum unitate non excidant. Quam aulem post appellationem interpositam hoc necessario postuletur, canonum Nicææ habitorem decreta **1136** testentur, quæ a totius mundi sunt sacerdotibus constituta, quæque subter annexa sunt. Lego hic reclamasse legatos, lego interpositam appellationem, lego etiam legatis datum appellationis libellum: at vero ad quem appellatum sit prorsus non lego. Immo inquit Joannes David, ex his ipsis verbis perspicuum est Romanum pontificem esse appellatum. Omnis enim appellatio necesse est ut alicui iudici deferatur. Cum igitur Flavianus libellum appellationis legatis dedit, eam ob causam dedit, quod in eis jurisdictionem agnosceret, quæ recipiendæ appellationis potestatem faceret: jus porro istud necesse est ut tanquam papæ legatis libellum hujusmodi tradiderit, quia pontificem pro idoneo appellationis discutiendæ iudice agnovit. Miror homini versandis litibus ac procurandis dedito ita iurisdictionis normam et usum latere, ut ignoret quod nemo nescit qui forum a limine salutavit. Quis enim unquam vel somniavit libellum appellationis ei ad quem appellatur, vel ejus vicariis tradendum esse? Immo secundum juris Romani formam eidem traditur a quo appellatum est, qui litigatori decernat apostolos, id est litteras dimissorias, quæ sic dicunt: *Notum sit vobis Rappellasse a sententia mea, et ideo dimitto eum a iudicio meo et ad vestrum dirigo*, ut ff. de Lib. Dimiss. l. i. Ita Paulus apostolus cum Cæsarem appellasset a præside Festo (*Act. xxv, 10*), non alteri quam eidem præsidi appellationis vocem direxit, nec ab altero recepta appellatio aut appellans dimissus ad Cæsarem: *Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? Ad Cæsarem ibi (Ibid., 12)*. Et postea: *Ipsa autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere (Ibid., 25)*. Jam vero Flavianus a Dioscoro ejusque infausta synodo appellans (a) ad aliud concilium, cuius suum tradidisset libellum, nisi legatis Romanis, qui fere soli iniquis Dioscorigenarum molitionibus non consenserant? Primum, quia Dioscorus omnia per vim et impotentiam agens nullam juris formam servari permisisset; deinde, quia omnes fere synodi præules captivas manus Dioscorigenarum dedcrant; tertio, quia Occidentales maxime coisopos appellabat Flavianus, ut et Theodoritus, ac proinde necesse erat ut eorum patriarchæ ac omnium primati innotesceret Flaviani appellatio. Denique ad universale totius Ecclesiarum concilium provocati, quis potius adeundus est appellationis libello, quam is qui et Ecclesiarum totius apex summus, et in fidei causa universalis velut procurator est,*

cui incumbit convocandæ œcumenicæ synodi præcipua sollicitudo ac cura, cui denique jus primæ sententiæ 1137 primique loci competit in conciliis? Hæ sunt veræ rationes quæ Flavianum moverunt ut appellationis vel recusationis libellum in manus legatorum deponeret, quos ad hunc effectum necesse non erat ut jurisdictionem propriam vel pontificis nomine haberent; sed sufficiebat ut concilii pars essent, et interpositæ appellationis testes idonei.

III. Ad id vero, quod decernit scriptor ille, esse necesse ut omnis appellatio ad aliquem judicem provocet, ita est, si is verborum Davidis sensus: quoties appellatur, ad aliquem appellari. Sed duo animadvertenda sunt, ne cui fucum faciant hæc verba: primum, male ab eo duos confundi, scilicet eum qui libellum appellationis recipit, et eum cujus est de appellatione judicare, quos longo intervallo distare ostendimus, cum is potius reciperet libellum a cujus sententia appellabatur; deinde notandum quod etsi ad aliquem semper appelletur, non tamen necessario requiritur ut ejus nomen vel viva voce vel scripto explicetur; solemnia enim appellationis aliud nihil exigunt, nisi ut mox lata sententia, iudice adhuc pro tribunali sedente, litigans viva voce dicat: APPELLO. Et cum ex intervallo per libellum appellationis appellatur, sufficit dicere, quis, a quo, et a qua, sententia appellet, etiamsi appellati iudicis nomen aut magistratus non exprimitur.

Evanoscit igitur fucus ille quem ex verbis S. Leonis facere tentavit David. Nec solum pro ipso non pugnant Leonis ea verba, quæ aliena interpretatione torquere voluit, sed ipsum pontificis de sede sua silentium sensui, quem eidem affingere satagit, prorsus repugnat. Ut demus enim negativum argumentum non semper roboris plurimum habere, hoc tamen loco vim habet maximam, cum certum sit pontificem non ita causæ propriæ oblitum esse, ut appellationem, quam expressis verbis ad sedem Romanam Constantinopolitanam antistes detulisset, ipse premeret silentio, prærogativamque ultro delatam respicere videretur.

IV. Ex descriptis porro epistolæ 40 (nunc 44) verbis aliud nobis validissimum adest (a) argumentum, quo a Flaviano synodum appellatam esse constat, ac deinde Leonem quatenus synodi caput. Cum enim ex appellatione illius episcopi, congregandæ synodi œcumenicæ necessitatem arcessat, sole clarius est appellatam esse synodum, nec alterius auctoritatem pulsatam esse appellationis libello, ut de latrociniis Ephesini sententia iudicium ferret. *Quam autem*, inquit, *post appellationem interpositam hoc necessario postulatur, canonum Nicææ habitorem decreta testantur.* Si enim ad unicum ex Occidentalibus episcopum cum provinciali 1138 vel diocesana synodo provocatum est, quidni solus cum suis com provincialibus iudicium adornat? Ut quid omnium Ecclesiarum sacerdotes e suis sedibus dimoventur, si unius iudicio possit causa finire? Cur necessario postulata synodus œcumenica, quando non œcumenica synodus appellata est? Si sedes primaria libello adita est, sedi suæ pontifex litigantes sistat, rem discutiat, coepiscoporum sententia postulet, iudicium decernat, et causa finita est. Sed ideo necessario postulari generalem synodum post appellationem interpositam censuit Leo, quia illam a Flaviano postulatam esse ex ipsius libello atque ex consuetudine ecclesiastica intellexit; nec suæ providentiæ iudicioque existimavit esse permissum, an synodo cogenæ supersederetur, an instaretur; sed ex necessitate et ex officii sui debito esse duxit pro ea impetranda etiam cum *gemibus et lacrymis*, ut ipse ait, *et genibus provolutum deprecari*, ut scribit Liberatus (*Brev. cap. 12*). Ita Innocentius papa I, deposito S. Joanne Chrysostomo

œcumenicam synodum, ait Sozomenus lib. viii, cap. 26, *convocare studuit*: scribensque ad clericos Constantinopolitanos, sic habet: *Sed quodnam remedium hisce rebus in præsentem asseremas? Necessaria erit synodalis cognitio; quam etiam nullo jam antea congregandam diximus. Ea quippe sola est quæ hujusmodi procellarum impetus retundere potest. Quam quidem donec consequamur, expedit medelam calamitatis hujus committere voluntati magni Dei ac Christi ejus Domini nostri. Et postea: Ac nos quidem multum deliberamus quonam modo synodus œcumenica congregari possit; per quam divina voluntate turbulentis isti motus consopiri possint.*

Idem sibi onus incumbere intellexit, ut diximus, S. Leo; sensere et reliqui Occidentalium partium antistites, qui audito appellationis nuntio, causam hanc ut sibi omnibus communem et cuique propriam amplexi sunt, supplicesque imperatorem per Leonis litteras adierunt, ut synodum generalem congregari juberet, in qua, discusso iterum Eutychie dogmate, Flaviani ac Dioscori causis cognitis, sententiam ferrent finem huic negotio imposituram. *Omnes*, inquit Leo (*Epist. 40, nunc 44, cap. 3*), *partium nostrarum Ecclesiarum, omnes mansuetudini vestræ cum gemibus et lacrymis supplicant sacerdotes, ut quia et nostri fideliter reclamationem, et eisdem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit, generalem synodum jubentis intra Italiam celebrari; convenientibus utique Orientalium provinciarum episcopis.* Votum quidem suum Leoni significare nondum potuerant omnes Occidentales episcopi; sed pontifex ut omnium caput ac lingua, omnium mentem Theodosio explicat, omnium jus apud eundem prosequitur ac urget, nullatenus dubitans 1139 quin omnes appellationem ad se delatam apud se vellent, congregata synodo, discuti; neque hoc sibi sumens, ut synodum suo unius nomine postularet; ne jus omnibus commune, primum sibi facere ac reservare soli videretur. Notandum porro diligenter ex illis Leonis nostri verbis Occidentales omnes episcopos et Ecclesias, non eo solum nomine synodum supplices postulare, quod fidei causa omnibus communis periclitaretur, vel aliam ob rationem, sed ob id maxime quia *et legati sedis apostolicæ reclamationem, et eisdem appellationis libellum dederat Flavianus.* Jus enim inde suum arcessunt, Leone teste, Occidentales episcopi omnes, nec aliam proferunt hoc loco rationem.

V. Ex quo consequi necessario mihi videntur duo maximi momenti: alterum quidem, quod superius discussimus, non ad unum pontificem aliquem, sed ad omnes Occidentis saltem episcopos devolutam esse Flaviani appellationem; alterum (b) legatos sedis apostolicæ, non Romani solum modo pontificis nomine Ephesinæ synodo secundæ interfuisse, nec alias interesse consuevisse œcumenicis conciliis in Oriente congregatis, sed et omnium totius Occidentis episcoporum vice, quorum procuracionem gerebant, cum per se interesse iidem non poterant. Hoc enim solemne erat Romano episcopo ut cum primum synodus universalis indicta erat, omnes sui patriarchatus episcopos ea de re admoneret cogeretque ipse Romæ synodum, ad quam invitati Occidentales confluerent; ut in commune de negotio illic tractando dissererent, deligerentque legatos absentium vicem impleturos. Nimirum qui ex illa Romana synodo legati mittebantur, non solius pontificis legati erant, nec ab ipso solo mitti dicebantur, sed ab universa synodo missi erant, ejusdem agebant vicem; tametsi legatorum sedis apostolicæ nomen semper retinerent, quia Occidentalium omnium coryphæus erat pontifex. Hoc clarissimum evadit ex tertia synodo œcumenica Ephesina, ubi Cyrillus legatorum apostolicæ sedis sententiam resumens, sic loquitur: *Deposuerunt enim sup-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hoc argumentum expungetur in observ. n. 13, Leonis que mens explicabitur n. 14 et seqq.

(b) Hæc et sequentia excutientur in observ. n. 25 et seqq.

plantas locum sedis apostolicæ totiusque synodi sanctissimorum Deoque dilectissimorum Occidentalium episcoporum (Parte II Ephes. syn. act. 3). Et in relatione missa ad imperatorem: *Piissimus*, inquit, *magnæ vestræ Romæ archiepiscopus, et universa Occidentalis synodus, per sanctissimos episcopos, quos ad nos ipsa misit*, etc. Idem manifestum est ex concilii sexti actis, ubi episcopi Portuensis, Paternensis et Rhegitanus locum tenere dicuntur concilii antiquæ Romæ, in quo centum et viginti episcopi convenerant. Hinc sæpe sæpius cum pontifex noster legatos ex synodo mittit, non suo tantummodo, sed et concilii nomine **1140** scribit in hunc modum: *Leo et sancta synodus, quæ Romæ convenit*, etc. Si quando autem vel bellorum tumultus, vel publicæ calamitates, vel temporis angustia synodum ex omnibus suis diocesisibus convocare pontificem non sinebant, tunc vel unaquæque diocesis suum cogebat concilium, ex quo legati ad Romanam synodum missi sententiam episcoporum illius dioceseos ferrent, quæ demum communibus totius patriarchatus legatis ad œcumenicam synodum profecturis tradebatur; iidemque legati a sede apostolica cæterarum principum, ubi concilium convenerat, et ad eujus episcopum omnes Occidentales per legatos vel litteras velut ad κορυφαίον, ut a Basilio vocatur, confluerant, nomen legatorum sedis apostolicæ sortiebantur. Ita Leo noster indicta synodo Chalcedonensi, misit in Gallias, ut diocesis Gallicanæ suffragium ex synodo Romam missum, per legatos apostolicæ sedis ad œcumenicam synodum deferretur. Testem habemus Leonem ipsum in epistola quam Gallicanis episcopis rescripsit post acceptas eorum litteras. *Optassemus quidem*, inquit (*Epist. 77, nunc 102, ad episc. Galliarum, cap. 1*), *fraternitatis vestræ litteras eo tempore quo promiseratis, accipere; ut profecturis ad Orientem fratribus nostris, quos ad sanctam synodum vice nostra pro catholicæ fidei defensione direximus, etiam vestræ sententiæ professio jungeretur*. Cum denique tam arctus œcumenicæ synodo congregandæ terminus præfixus erat, ut nec aliarum dioceseon suffragia exspectare, vel ad eas ne litteras quidem mittere sineret, tunc coacto concilio vel ex diocesi Urbis, vel ex iis episcopis qui tum in Urbe morabantur, legati mittebantur, qui totius patriarchatus Occidentalis procuratorem a patriarcha ejusque diocæana vel provinciali synodo suscipiebant gerebantque, et personam Occidentalium omnium in œcumenica sustinebant.

Ita factum est a Leone, postquam de indicta Ephesina synodo secunda ex Oriente nuntium accepit. *Imperator enim, ut habet pontifex (Epist. 27, nunc 31, ad Pulcheriam, c. 4), cupiens quam celerrime turbata componi, episcopali concilio, quod Ephesi vult haberi, nimum breve et angustum tempus indicit, diem calendarum Augustarum præstituendo conventui; cum major pars reliquit sit temporis absumenda, ut profectio sacerdotum, qui negotio sufficient, valeat ordinari*. Rebus, inquam, ita dispositis, aliud nihil restabat, nisi ut pontifex de Occidentalium suorum fide securus, eos dirigeret in Orientem, qui omnium causam agerent, scriberetque procul dubio de omnibus quod de Gallicanis scriptum a se fuisse ad Chalcedonensem synodum ipse narrat in rescripto ad Gallia episcopos. *Merito*, inquit (*Epist. 77, c. 2*), *nos cognoscimus fratribus et coepiscopis nostris Orientalibus intimasse quod 1141 secundum evangelicam apostolicamque traditionem de incarnatione Domini nostri Jesu Christi una esset omnium nostrum et indiscreta confessio*, etc.

Inde manifestum est quam male sibi providerit Joannes David, cum ex eo quod legatis traditus dicebatur appellationis libellus, ad Leonem unum provocatum esse a Flaviano asseruit: siquidem ex dictis patet non solius pontificis personam gessisse legatos,

A sed omnium Occidentalium; ac proinde ad eos omnes delatam esse appellationem, quorum nomine intererat synodo. Ac consequenter jure merito synodum omnes Occidentalium partium episcopos postulasse, teste S. Leone, ac ejus necessitatem ex legatorum reclamazione et Flaviani appellatorio libello eidem oblato arguisse.

VI. At vero, inquit scriptor ille, S. Leo Nicænum, id est hoc loco, Sarnicensium canonum auctoritatem profert, ut ex appellatione Flaviani postulationis suæ æquitatem asserat. Nullam porro appellationem commemorant Sardicenses canones, præter eam quæ Romanum episcopum unice spectat: quare vel synodi decretis male extra causam abutitur S. Leo, inquit ille, vel appellationem Flaviani sibi sensit esse devolutam.

Prævaricari dixerim qui tam infirmis fulcimentis causam sustentat, tamque contrariis sibi argumentis. Ita enim obscura sunt apud plerosque decreta illa Nicææ habita, quæ a S. Leone laudantur, ut nihil obscurius. Nihil quippe tale legitur inter Nicænos canones, et ad Sardicenses confugere cogitur David, quos sub Nicænorum nomine citatos a Leone divinat, ut a multis ante ipsum divinatam esse. Verum hoc non inviti concedimus, (a) Sardicenses canones alieno hic nomine vestitutos adductos esse a Leone, ut necessitatem concilii œcumenici argueret: jam absurdissimum esse contendendo, quod inde consequi vult David, nimirum nemini tunc notum non fuisse Flaviani appellationem apostolicæ tantummodo sedis tribunal pulsatum esse, cum de solis hujusmodi appellationibus decernant canones Sardicenses. Hanc enim argumentandi rationem nemo est qui non Leone indignam existimet.

Si de solis appellationibus ad Romanum pontificem statutum est aliquid Sardicensibus canonibus, necesse est ut congregetur synodus œcumenica, quæ de appellatione Flaviani judicet.

C Atqui de solis appellationibus ad Romanum pontificem statuunt Sardicenses canones.

Ergo necesse est ut œcumenica synodus de Flaviani appellatione judicatura convocetur.

Vides, mi David, quam sit absurda illa major propositio, cui tamen inniti necesse est **1142** argumentationem tuam; rectius enim hoc in gratiam sedis suæ elicere Leo videretur. De solis appellationibus ad sedem apostolicam agunt Sardicenses. Ergo auctoritate Sardicensium canonum sola sedes apostolica de appellatione Flaviani judicare debet. At istud non elicit S. Leo, sed potius ex Sardicensium canonum decreto congregandum esse concilium, in quo appellatio discuteretur. Ut vero recte procedat argumentatio Leonis, unum supponendum est, quod a Davidis mente alienissimum, quodque maximi est momenti: nimirum, pontifici persuasum fuisse, quod cum Sardicensis synodus episcopis appellandi ad sedem apostolicam seu ad episcopum Romanum potestatem tecit, non ad episcopum solitarie sumptum, sed ad eum suarum dioceseon episcopos septem deferri voluit appellationem. nec aliter hanc dijudicandam censuit quam ab omnibus Occidentalibus episcopis sub patriarcha suo congregatis, *convenientibus utique*, ut expressis verbis hoc loco habet Leo, *Orientalium provincialiarum episcopis*. Tunc enim vitiosum non erit pontificis ratiocinium, ita Augustum urgentis; sed potius dialecticæ canonibus omni ex parte congruet. Quod ut demonstrat, S. Leonis enthymema in syllogismum resolvi debet; ex quo quid ipse in mente habuerit quidque necessario supplendum sit, nemo sole meridiano clarius non videat.

Tale est igitur pontificis enthymema ex epistolis 39 et 40 (*nunc 43 et 44*).

Tribunal illud ad quod appellandum censuit Sardi-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide hac in re observationes n. 20 et seqq., in quibus tota sequens Quesnelli ratiocinatio ad crismam exigitur.

censis synodus, post appellationem Flaviani interpositam, necessario postulandum est.

Igitur concilii œcumenici tribunal, seu concilii Occidentalis sub patriarcha suo, convenientibus ex Oriente et ex toto orbe episcopis, post interpositam Flaviani appellationem, necessario postulandum est.

Hujus enthymematis minorem suppleri necesse est, ut in syllogismum perfectum evadat: quem subjicimus.

Tribunal illud ad quod appellandum censuit Sardicensis synodus, post appellationem Flaviani interpositam, necessario postulandum est.

Atqui synodus Sardicensis ad concilii œcumenici tribunal, seu concilii Occidentalis sub patriarcha suo congregati, convenientibus ex Oriente et ex toto orbe episcopis, appellari censuit.

Ergo concilii œcumenici tribunal, seu concilii Occidentalis sub patriarcha suo, convenientibus utique ex Oriente et ex toto orbe episcopis, post appellationem Flaviani interpositam, necessario postulandum est.

VII. Porro non hoc tantummodo habemus ex Leonis mente ac ratiocinio quod in præsentī probatum volebamus, scilicet nec ad solum pontificem appellationis libellum datum esse a Flaviano, nec id sibi Leonem 1143 ipsum sumpsisse, ut solus post appellationem judicaret; sed egregiam præterea ac singularem Sardicensium canonum interpretationem accipimus ab ipso pontifice Romano traditam, talique pontifice, quo neque doctior quisquam, neque jurum sedis suæ studiosior, Romanam umquam rexit Ecclesiam. Ipso, inquam, Leone interprete docetur quid per episcopum Romanum fieri deberet cum ad ipsum appellabatur, et quo sensu ad ipsum appellari concessere canones illi. *Ipsi enim sunt canones, inquit Gelasius papa (Epist. A ad Faustum Mag.), qui appellationes totius Ecclesie ad hujus sedis examen voluere deferri. Ut res facilius intelligatur, lectoris oculis subjiciendi sunt canones Sardicenses.*

Canon 3. Quod si aliquis judicatus fuerit in aliqua causa, et putat se bonam causam habere, ut iterum concilium renovetur, si vobis placet, sancti Petri memoriam honoremus, ut scribatur ab his qui causam examinarunt, Julio Romano episcopo; et si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, et det iudices; si autem probaverit talem causam esse ut non refricentur ea quæ acta sunt, quæ decreverit confirmata erunt: si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet.

Canon 4. Gaudentius episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiæ, quam plenam sanctitate protulistis, ut cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum judicio qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, alter episcopus in ejus cathedra post appellationem ejus qui videtur esse depositus omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio episcopi Romani determinata.

Canon 7. Osius episcopus dixit: Placuit autem ut si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum dejecterint; si appellaverit qui dejectus est, et confugerit ad episcopum Romanæ Ecclesie, et voluerit se audiri; si iustum putaverit ut renovetur judicium (Al. examen), scribere his episcopis dignetur qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, et juxta fidem veritatis definiant. Quod si is qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit episcopum Romanum, ut de latere suo presbyterum mittat; erit in potestate episcopi quid velit et quid æstimet. Et si decreverit mittendos esse, qui præsentem cum episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit episcopos sufficere, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit.

Observandum porro concilium istud convocatum in gratiam sancti Athanasii, Marcelli, Aaclepæ et aliorum episcoporum, quos calumniis jam pridem

vexabant Arianis quod vel inde manifestum est, quod ad Julium tunc Romæ episcopum litteræ decernuntur, non aliam ob causam quam ut 1144 Athanasii negotium ad se pertinere intelligeret visitorum canonum.

1. Consilium episcoporum orthodoxorum qui illuc convenerant istud imprimis fuisse ut causam sancti Athanasii ejusque sociorum in Occidentem pertraherent: tum quia plerique Orientales, penes quos summa rerum erat, ipseque imperator, Athanasium angue pejus oderant, ejusque pernicietati totī allaborabant; tum quia maxima pars Sardicensium præsulum Occidentalium erant Ecclesiarum, eorumque præsertim coryphæus Osius Cordubensis, totius synodi ingenium et lingua.

3. Canones illos in gratiam Athanasii conditos, ad ipsius etiam mentem, et velut ex præjudicio quod ipse Romam petens creaverat, esse constitutos. Septimo enim circiter ante Sardicense concilium anno illuc se Athanasius contulerat, postquam Eusebiani ad Julium papam legatos misissent, qui ejus auctoritatem Occidentalis concilii tribunal adversus Athanasium compellerent. Et revera concilium Occidentale Romæ mense Junio an. 341 convocandum velut ex utriusque partis compromisso indictum est, ac postea celebratum.

His consideratis. Sardicenses Patres in trium illorum canonum primo supponunt episcopum a proprio provinciæ suæ concilio sententiam excepisse; sed eundem injuriam sibi factam esse existimantem postulare ut concilium renovetur. Osius, quem et diuturnus rerum ecclesiasticarum usus, et Arianorum importunæ tergiversationes docuerant sæpissime accidere ut sine ulla ratione ac pro hæreticorum vafritie episcopi sedibus suis moverentur in concilium congregandi, censuit optimum fore, si alicui a concilio daretur facultas dijudicandi utrum et quando appellationi locus esse deberet; ne judicia ecclesiastica paterent magis nebulonum quorundam artibus ac proterviæ, quam sæcularia. Habes enim codicis libro septimo titulum 65: QUORUM APPELLATIONES NON RECIPIUNTUR: Et appellatio, ut glossator habet, quandoque ideo quia necessaria non est; quandoque ideo quid non mereatur appellari audiri: quod toto titulo citato explicatur. Quem potius hoc munere decorasset synodus quam pontificem Romanum, communem omnium patrem, et in quo sancti Petri apostoli memoria honoranda erat? Synodus enim provincialis suspecta erat damnato; vicinarum provinciarum episcopis eam ob causam congregari e re ecclesiastica non erat: hoc igitur oneris Romano datum, cui nec operosa inquisitione, aut totius negotii accurata discussione ad id opus erat; sed summatim tantum vel ex litteris priorum judicium cognoscere, sicut sæculari judici facile est statim decernere, quorum appellationes recipere permittant aut vetent juris civilis leges.

Porro si probaverit talem causam esse ut non refricentur ea quæ acta sunt, suum stat provinciali sententiæ robur integrum; si judicaverit renovandum esse judicium, decernit 1145 renovandum, scribitque episcopis qui in finitima et propinqua provinciis sunt, ut ipsi diligenter omnino requirant, et juxta fidem veritatis definiant. Mittit etiam, si ita voluerit, presbyterum e suo latere, qui episcopis judicaturis suffragium suum jungat auctoritate ac nomine ejus a quo mittitur.

Hæc habentur in canone septimo, ubi non plurimum interest an quæ duobus illis canonibus efferuntur de revisione seu retractatione simplici prioris judicii an de vera appellatione intelligi debeat, cum illud omne ita auctoritate concilii statuatur, ut in potestate litigantis maneat tribunal illud adire. Certe in duobus illis canonibus appellationis vox non occurrat, nisi semel tantum; si appellaverit et confugerit ad Romanum episcopum; cujus loco in synodo Africana, ubi refertur canon 7, et in Græca versione,

legimus, si appellasse videatur: ex quo videntur præ-
sules istud appellationis veræ nomine non esse di-
gnatos, quod his aliis verbis sæpius exprimunt: *Re-
novare examen, renovare iudicium, refricare quæ acta
sunt, confugere ad episcopum Romanum, causam ile-
rum audiri*. Quamobrem cum ait, *Si appellaverit,
non addit, ad Romanum episcopum*; sed subauditum
vult potius, *aliud iudicium*; subjicit vero statim:
et confugerit ad Romanum episcopum, ut nimirum
aliud iudicium impetret secundum synodi decretum.

An vero ad posterius istud iudicium iudices de
novo dati cum prioribus convenire deberent se-
cundum mentem canonis, affirmat Marca, negat
David; et ex ipsis canonis verbis obscurum mihi
et incertum videtur. Quamquam omnino insolens
videretur ut qui provinciæ in alteram jus daretur,
hujusque sententiam, eadem neglecta provincia, ad
examen illa revocaret. Viam ecclesiasticæ discipli-
næ ac consuetudini magis congruentem inierant
paucis ante annis Antiocheni Patres, quamquam et
catholicæ doctrinæ et sancto Athanasio infensi, cum
canone 14 statuerunt ut ad iudicium de epis-
copo habendum, dissidentibus comprovincialibus
episcopis, vicinæ provinciæ episcopi advocarentur,
*ut per eos simul et per comprovinciales episcopos
quod justum visum fuerit approbetur*.

VIII. Quod ordinem trium illorum Sardicensium
canonum spectat, conjectura est Petri Marcæ, a
Joanne Davide laudata, nativum non esse eum qui
nunc in omnibus excusis manuscriptisque codicibus
nascitur: nimirum septimum canonem jungendum
esse tertio et quarto; immo contendit solus David
quarto esse præponendum. Conjectationem istam vel
soli codices Romanæ Ecclesiæ, seu Dionysianus, seu
noster Dionysiano antiquior, funditus evertunt. Quis
enim credat Innocentii papæ I temporibus, id est,
quinquaginta et quinque annis post Sardicensem syn-
odum, tantam perturbationem in ordinem canonum
invectam, aut in emendata exemplaria Romam trans-
missa, 1146 vel ab Osio in Occidentem secum ap-
portata? Quis putet ita in omnes codices irrepsisse
errorem, ut quotquot ex omnibus mundi partibus
videri hucusque contigit, ea ordinis inversione la-
boraverint; nullus genuinam canonum seriem repræ-
sentet? Audaciorum igitur nemo est qui non pronun-
tiet conjecturam, quam nec ulla necessitas postulat,
nec probabilem facit ulla ratio idonea, nec ullus
codex non reprobatur. Quod enim illorum trium cano-
num eadem est materies; quod præsertim tertius et
septimus unum idemque definiunt, arguit potius in-
terjecto tempore editos esse, quam una serie ac una

A manu conditos; quia si (a) eodem tempore, ea-
demque occasione definitum esset quidquid utro-
que continetur, in unum eundemque canonem con-
jectum esset. Duo porro ideo facti sunt, quia post
aliqua alia in synodo ventilata, venit in mentem
episcopi alicujus priora decreta revolventis hæc
tertii canonis de Romano episcopo verba, *del judi-
ces*, contractiora esse, nec formam iudicii de quo
agebatur satis aperire: hic postulavit ille canonem
explicari, conditionesque iudicii de novo ordinandi
distinctius exprimi; quod et obtinuit, condito eum
in finem septimo canone.

At contra arguitur David ex his canonis quarti
verbis: *Addendum, si placet, huic sententiæ quam
plenam sanctitate protulistis, ut cum aliquis episcopus
depositus fuerit, etc.* Ex his, inquit, verbis evidenter
sequitur canonem qui quarto huic præibat aliquid
statuisse circa depositionem episcopi. De hac tamen
nihil prorsus in tertio canone; solus septimus
eam expresse attingit. Igitur septimus canon qua-
to debet præmitti. Nugæ, nugæ; in nullo enim
trium canonum quidquam de depositione decernit-
ur; sed eam omnes supponunt. Hoc cæteris amplius
habet canon tertius, quod omnes omnino episcopo-
rum complectitur causas in quibus qui causa ceci-
disset, de altero iudicio appellando vellet cogitare:
quas inter dubium non est primum eam locum tene-
re, in qua depositionis pœna illata esset episcopo. Id
probe intellexit Gaudentiæ significari primis cano-
nis verbis: *Quod si aliquis ad iudicium fuerit epis-
copus in aliqua causa*, hoc est, in qualibet causa:
unde postulavit ut in depositionis causa, quæ una
illarum et quidem major erat, id decerneretur (quod
in aliis locum non habebat), ne dum appellationem
suam apud apostolicam sedem prosequitur deposi-
tus episcopus, alius ei superordinetur, donec an ap-
pellationi locus dandus, an priori standum iudicio,
decernat ex mandato synodi Romanus pontifex,
resque demum tota novo iudicio determinetur.

C IX. Confirmato semel antiquo ac genuino canonum
istorum ordine, pro quo novum Joannes David non
alio animo supposuit quam ut novellam suam con-
fortaret, que illorum interpretationem utcumque fulci-
ret, jam per se ruit ædificatio hæc, cujus dimotum
est 1147 fundamentum. Duo sunt autem quæ inde
consequi manifestum est. Unum, non genuinam esse
interpretationem, quæ defendi non possit, nisi inver-
so canonum ordine, contra omnium codicum excusa-
tum et mss. fidem; contra Latinorum Græcorumque
scriptorum omnium, qui canones istos vel ediderunt,
vel interpretationibus ac suis commentariis illustra-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Nonnulla hic notanda sunt quæ in observatio-
nibus locum opportunum non habebunt. Sardicensis
canones non uno eodemque tempore, sed diverso,
atque actione quasi distincta fuisse constitutos, me-
rum est commentum, quod nullo sive Græcorum sive
Latinorum codicum aut editionum indicio probabitur.
Omnes enim hi canones uno contextu diversis in-
terlocutionibus proferuntur, quod unius ejusdem-
que actionis proprium est: ut in aliis canonibus
Africanarum synodorum similiter propositis accidit,
quos eadem actione conditos nemo ambigit. Cum
porro duo fuerint canonum Sardicensium originalia
exempla, unum Latinum pro Latinis, Græcum alterum
pro Græcis, ut palam fiet ex dicendis tom. III in
tractatu de Collectionibus, part. 1, cap. 5, canon
apud Latinos septimus in Græcis exemplis quintus
est, canonis quarto Gaudentiæ immediate subjectus:
qui sane ordo continuam seriem canonum ad eam-
dem materiem pertinentium evidentius præferens,
æquior videtur. Quod si quis canonem septimum a
quarto disjunctum cum Latinis codicibus malit, hunc
duobus aliis canonibus interjectis eadem actione ad-
ditum fuisse ab Osio dicere debebit, non vero alia
posteriori actione constitutum. Neque verum est quod

hic Quesnellus obtrudit, tertio ac septimo canone
unum idemque fuisse definitum, adeo ut, si eodem
tempore, seu eadem actione statutum fuisset quid-
quid in utroque continetur, in unum eundemque
canonem conjectum esset. Nam canon septimus de
appellatione proprie dicta ad Romanum pontifi-
cum agit, de qua nihil canone tertio, ut in obser-
vationibus ad dissert. 5 ipsius Quesnelli cap. 6,
num. 7, 8 et 9, fusius ostendimus. De hac appella-
tione proprie dicta ad sedem apostolicam post se-
cundum iudicium egerat Gaudentius, can. 4.
Osius autem, can. 7, alias 5, agit de eadem appella-
tione post iudicium primum, ut ibidem vidimus,
num. 10: ex quibus patet quantum canon septi-
mus a quarto discrepet, et quam male alter ab al-
tero temperatus venditur. Negari quidem nequit
Osium in iudiciis appellationum ad Romanum
episcopum eos modos cognoscendi ejusmodi cau-
sas in provinciis proposuisse, qui expeditiores et
faciliores sunt; non vero quidquam decrevisse,
quo canon quartus retractaretur, aut facultas co-
gnoscendarum causarum extra provinciam, ubi
videatur expedire, Romanis pontificibus negare-
tur: qua de re vide observ., loco allegato, num. 12.

idicium; contra antiquissimum Ecclesie Ro-
cujus partes maxime aguntur, testimonium
que codice erumpens.

um inde consecaneum est, mentem concilii
nsis non tam ex contractioribus obscuriori-
(a) canonis tertii et quarti verbis, quam ex
clariorique definitione septimi esse investi-
n. Posteriores enim cogitationes prioribus de-
et ex posterioribus decretis priorum acci-
interpretatio est: nisi communibus juris le-
ommuniquae ipsi sensui nuntium velis remit-
igitur, quod contendit David, minus tribuitur
si Romano in tertio canone quam in septimo,
etiam in septimo quam in quarto: cum septi-
timo loco sit conditus, ex eo petenda est pro-
prio priorum intelligentia, et ad hujus septimi
reducendus aliorum sensus. Nec temere
s consideratis, putaverit (b) episcopos Orien-
ui synodo intererant, animadvertentes verba
tiii canonis, *dei iudices*, quae nihil de loco
ue iudicii praescribunt, latissimum jus creare
si, praevidentesque fore aliquando, ut vi hujus
causae Orientis in Occidentem traherentur,
unius arbitrio pontificis terminarentur, sese
verunt, petieruntque ut certi limites poneren-
cesso privilegio, nec extra suas provincias
entur. Augebat suspicionem Orientalium,
audentius (c), quem unum ex Occidentalibus
et nomen et loquela indicant, dum canone
de addendis ad superiorem disserit, sic inter-
s est verba canonis, ut horum loco: *Si putat
m habere causam ut iterum concilium renovetur,*
a supposuerit: *Si proclamaverit agendum sibi
m in urbe Roma;* et pro his: *Renovetur et det
ista: Causam in iudicio Romani episcopi de-
ari;* qua interpretatione mirum in modum
batur superius decretum. Quamobrem, recla-
us episcopis satisfactum puto per septimi ca-
conditionem, quo et tertius explicatus est ac-
atus, et suspicio ex affectata Gaudentii inter-
one nata ab animis Orientalium oblitterata

irmatur ex modo quo tres isti canones conce-
t; tertius enim et septimus omnino canonis et
formam habent. Hoc tertii clausula indicat:
omnibus placet? Synodus respondit: Placet.
i similiter initium auctoritatem praesertit syn-
ternentis ore sui praesidis Osii: *Osius episco-
pit: Placuit.* Quartus vero propositionem so-
do continet 1148 episcopi unius, Gaudentii
, qui synodo non praesidebat, et timide pro-
proprio ingenio rem a synodo examinandam:
am, si placet, huic sententiae; nec responsum
modo: *Placet.* Adde, nihil ab eo directe pro-
de iudicio renovando, vel iudicii forma; sed
modo de non superordinando episcopo in lo-
pellantis: quod vel ex titulo utriusque codici

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

um ex praecedenti annotatione canones, 3, 4
ias 5, diversas circumstantias respiciant, nec
us ad alios duos temperandos propositus
nihil est cur tertius ac quartus ex septimo
ndi sint.

Haec conjectura, qua Orientales tertio et
canonibus commotos et reclamasse, et sep-
anonis condendi causam dedisse Quesnellus
atur, nullo fundamento suffulta, inter somnia
tanda est.

ic Gaudentius Naissi in Dacia episcopus fuit,
dmodum ostendemus tom. III, in tractatu de
ionibus, part. 1, c. 7. Neque refert quod hic
tverbis *si placet*, nec legatur synodum respon-
placet. Nam alii quoque ejusdem synodi cano-
rent verbo *Placet*, et *Placuit*, qui nihilominus
si canones habentur. Adde quod in Graeco post
a canonem deest approbatio synodi, quae legi-

A inserto intelligitur, qui sic se habet in nostro veteri:
ut appellant non superordinetur episcopus. Et apud
Dionysium Exiguum: *ut nullus accusati sedem usurpet
episcopi.* Ex quibus manifestum est non ex isto quarto
canone jus recipiendarum appellationum sibi vindic-
casse antiquiores Romanae Ecclesiae proceres, qui
codicis auctores fuerunt, sed solummodo ex tertio et
septimo. Illius titulus in nostro talis est: *De appella-
tione ad episcopum Romanum;* hujus vero talis: *De
retractanda causa appellantis in synodo provinciali.* Ac
demum certum evadit uni septimo inherendum, qui
ad tertii et quarti explicationem conditus videtur,
cum uterque, aliquot allocutionibus interpositis, ad
examen est revocatus instantia episcoporum.

Ad hunc (d) igitur respexisse nostrum Leonem pu-
taverim, atque ex eo per consequentiam synodum in
Occidente postulasse, et quam et Orientales convo-
larent. Cum enim canon facultatem faciat episcopo
Romano decernendi synodum ex finitima et propin-
qua provincia, in qua renovetur examen causae epi-
scopi a sententia propriae provinciae appellantis, si
ab universali Orientalium provincialium synodo ap-
pellaretur, sequitur ut universalem alteram in Occi-
dente, ad quam et concurrant Orientales, postulare
possit Romanus pontifex: qualem revera postulavit
Leo, ut ex superioribus constat.

X. Si porro ex quarto etiam canone jus suum as-
seruisse pontifices Romanos, et illum Leonem pari-
ter ob oculos habuisse contenderis, nolim ego con-
tentiose nimis contraires. At si appellationem in eo
commemorata ad solum velis spectare pontificem,
quod asserere videtur David, hoc et Sardicensem,
praesulum et sancti Leonis menti contrarium existi-
mamus. Sardicenses enim hoc unum aiunt: *Si epi-
scopus depositus proclamaverit agendum sibi negotium
in urbe Roma, causam in iudicio episcopi Romani esse
determinandam.* Quid sit vero *iudicium episcopi Ro-
mani*, patet ex ipsis canonibus, de quibus agitur, ubi
iudicium renovari et concilium renovari pro uno et
eodem accipiuntur. Et vero si iudicium pro sententia
acciperetur, non fuisset dicendum *in iudicio*, sed
tantum *iudicio*. Constat igitur concilium Romani
episcopi hic intelligendum. At quale concilium, in-
vestigandum nobis est.

Multiplex concilium Romano subest pontifici, sicut
multiplicem in se uno habet administrationis eccle-
siasticae gradum. Est enim simul Urbis episcopus,
Romanae provinciae metropolita, suburbicariarum
dioceseon primas, 1149 Occidentalis tractus pa-
triarcha, in tota denique Ecclesia caput et apex. Ut
episcopus, synodum habet parociale, seu, ut nunc
loquimur, diocesanam; ut metropolita, provincia-
lem; ut primas, synodum dioceseon plurimarum;
ut patriarcha, patriarchale totius Occidentis; ut in
Ecclesia caput et primas, oecumenicum. Cum intra
parociam seu diocesim propriam ad eum appellatur
a sententia iudicis inferioris, (e) ad ejus appellatur

D tur in Latino; post canonem vero 5, subietum ca-
noni 4 Gaudentius, appendi generalem praecedentium
approbationem his verbis: *Ἀπεκρίναντο οἱ ἐπίσκοποι.
Τὰ λεχθέντα ἤρεον: Quae dicta sunt placuerunt;* quae
canonem tertium et quartum videntur comprehen-
dere.

(d) Non ad septimum, alias quintum, canonem,
sed ad quartum Gaudentius Leonem respexisse vi-
dimus tom. I, in admonitione praemissa epistolae
43, ubi hunc, quartum canonem ei epistolae subne-
xum ex mss. ostendimus.

(e) Nullas appellationes ad Romanum episcopum
delatas, ad ipsum delatas vult Quesnellus ob juris-
dictionem ipsius propriae, sed semper ad synodum
vel parocialem, vel provincialem, vel diocesanam,
vel Occidentalem, vel oecumenicam, nisi ex libera
appellantium optione aliud significetur. Ut autem
alia praetereamus de Romano pontifice ut episcopo

synodum parœcialem, seu ad eum cleri sui concilio septum; cum ex provincia ad provincialem; cum ex diocesibus suburbicariis ad diocesanam; cum ex tractu Occidentali ad Occidentalem; cum ex aliis Ecclesiæ partibus ad œcumenicam et universalem; nisi ex libera appellatium optione ac libello aliud significetur. Ad hanc, ni fallor, normam Sardicensis canonis sensus eruendus est; ac eadem ratione de Flaviani appellatione judicandum.

Et certe quisquis æquitatis leges ac humani ingenii indolem, sepositis omnibus præjudiciis, consuluerit, numquam adducetur ut credat episcopum totius jam suæ provinciæ sententia condemnatum, deinde in altera adhuc vicinæ provinciæ synodo, quod vult David, eidem sententiæ subjectum, idque auctoritate pontificis Romani per legatum e latere missum præsentis ac subscribentis, eidem uni pontifici causam suam committere voluisse. Quam igitur satius est existimare litigantem eum episcopum post tentatum provinciæ suæ tribunal, pontificisque opem exploratam, de majori synodo appellanda cogitasse, qualis est vel Occidentalis, vel œcumenica; jusque illius synodi appellandæ episcopis concessum esse a Sardicensi synodo: quæ pontificem Romanum nominavit, ut illius caput ac primatem, cui nimirum debebat velut synodi procuratori libellus appellationis tradi, et ex hujus primatus jure, et ex necessitate, synodo videlicet, cui daretur, nondum congregata.

XI. Sed quid conjecturis agimus, qui pontificem ipsam Leonem canonis Sardicensis et appellationis Flaviani habemus interpretem? Cum enim ex subjecto epistolæ suæ canone Sardicensi *generalem ex toto orbe synodum intra Italiam, id est synodum Occidentalem, ad quam convenient Orientalium provinciarum episcopi post Flaviani appellationem (a) necessario postulari ac celebrari debere significet*; cum præterea in eo canone nihil aliud ea de re habeamus, quam *causam 1150 episcopi, qui proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, in judicio, hoc est concilio, episcopi Romani esse determinandam*; sequitur absque dubio iudicium seu concilium istud Romani episcopi aliud non esse, Leone ipso teste, quam œcumenicum ex toto orbe, seu generalem synodum intra Italiam, ad quam utique Orientalium provinciarum episcopi convenient. Ita honorabatur sancti Petri apostoli memoria, cum post Orientalem synodum, cui non interfuerat Romanus pontifex, aliud iudicium ad ornari in Occidente permittebatur, cui ipse præesset, quod per ipsum prioris synodi sententiam ad in eundem revocaret, et cuius iudicium ex ore pontificis prodiret: post quæ usurpari posset quod Leo in epistola ad Theodoritum scripsit in hunc modum: *Solis justitiæ jubar, densis per Orientem nebulis impeditum, pure ab Occidente resplenduit; ubi culmea suam in apostolis et doctoribus principaliter collocavit (Epist. 95, nunc 420, cap. 2)*.

Sententiæ nostræ clare succinunt litteræ (b) Valentiniani et Augustarum, quas ex sancti Leonis suggestione dictatas, ad ejus mentem et consilium scriptas esse non dubito. Porro postquam ille dixit quod *secundum solemnitatem conciliorum* (Sardicense intelligit) *Constantinopolitanus episcopus Romanum per libellos appellavit*, ut notum faceret non appellatum esse per Flavianum ad Romanum episcopum solitarie sumptum, sed ad omnes potius Occidentis episcopos sub patriarcha suo congregandos, convenientibus utique Orientalium provinciarum episcopis,

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

urbis, vel ut metropolita, etc., ejus jurisdictio ratione primatus, quæ in præsentis causa potissimum spectanda est, ita personam ipsius afficit, uti primatus ipse est personalis: ac propterea appellationes ad eum delatæ ratione primatus ejusdem personalem jurisditionem respiciunt. Vide observat. in dissert. 5, part. 1, c. 7, et observ. seqq. n. 40.

A ut superius exposuimus; consequenter concilii Sardicensis mentem Leonisque intem postulat, ut *prædictus sacerdos (Legatis ex omni orbe etiam reliquis sacerdotibus Italiam, omni præjudicio submoto, a prænem causam quæ vertitur, sollicita probatens, sententiam ferat, quam fides et ratio nitatis expostulat*. Eadem ratione Licini postulat ut *causa fidei et Christianæ religionis mota est, in partibus Italix congregato integro perquiratur*. Eodem denique concilium istud, quod *congregatis ex omni o sacerdotibus intra Italiam haberi vult* nus, quod et generalem ex toto orbe synoncupat, Placidia Augusta vocat *concilicæ sedis*, ad quod postulat ut *judicium* tur; synodi Nicænæ seu Sardicensis injiciens, ut ex ejus auctoritate cogend necessario synodum suadeat; et appellat iter Flaviani commemorans, cui iudicium pellaverat, debebatur ex ejusdem syno Appellationis porro Flaviani libellum dis pronuntiat missum esse *ad apostolicam omnes episcopos harum partium*, hoc est limum. Ex quibus certissimum evadit occidentalium omnium episcoporum esse sedis apostolicæ, ex quo, convenientibus partium episcopis, sit œcumenicum ac idem denique esse ad quod appellaverat cum ad sedem apostolicam provocavit.

Videretur certe ab his quæ diximus tum recedere David, cum scribit uno libello utrumque, pontificem et concilium latum esse: concilio quippe pontifici et vicissim pontifici concilium; nun unum appellari, quin et ad alterum in neminemque umquam credidisse Romanificem solum et absque synodo suationibus ad sedem suam interjecti posse.

XII. Sed ludit profecto illuditque scripti quid doli verbis istis contineatur statim quentibus lineis, ubi ex tot episcopis Occidentibus et Orientalibus, quibus in synodum caact pontifex, solum hunc iudicem causæ necess pronuntiat: alios porro synodo interess communi causa sollicitos, et qui ligantes suo apud iudicem sint adjuturi, non tades ex quorum suffragio ac sententia anda sit (c).

Quod quam sacrosancto episcoporum c riosum sit, quamque contumeliosum sacri nicarum synodorum conventibus, nemo r siasticis vel leviter tinctus non videt, ac hierarchiæ studiosus sine stomacho 1152 et quam Leoni hoc ipso loco qui synodum generalem postulari debe non ex utilitate solum, sed ex necessitate indulgentia, sed ipso jure; non ex dis arbitrioque pontificis, sed ex sanctorum auctoritate conciliorumque regulis; non e pompam et splendorem, sed ut pericli ejusque defensoribus oppressis succurrer autem, inquit, *post appellationem inter* NECESSARIO *postuletur, canonum Nicænæ decreta testantur*, etc.

Rursus absurdum est omnino quod sci

(a) Confer observat. n. 23.

(b) Vide observ. num. 4, 5 et 25.

(c) *Il n'est pas malaisé, inquit Joannes discernere à qui Flavien envoya son acte d'appel, et ce droit de recevoir cet appel; et ceux auxquels: comme intéressés dans cette cause commune, devant être ses médiateurs. David, pag. 2*

pag. 294, *magnum scilicet synodum Chalcedo-*
 (a) *non allam ob causam convocatum esse,*
ut de appellatione Flaviani cognosceretur. Si
 necessarii iudices non sunt alii episcopi synodo
 tes, et solus Romanus pontifex necessarius
 esse cognitor, summæ imprudentiæ (ne quid
 sicam) reus erit sanctus Leo, qui cum la-
 et gemitibus supplicat ut sacerdotes ex toto
 vocentur, Ecclesiis non sine gravi Christianæ
 ino relictis: cum unus pontifex propria possit
 tate causam absolvere, propter quam solam
 am congregatur. Denique quis mentem Davi-

A dis possit assequi? Aut quis potius non miretur ho-
 minem sibi ipsum contraria scribentem, cum pluribus
 locis necessarium iudicet episcopos in synodum co-
 alescere, ut appellatio ad Romanam sedem delata di-
 scutiatur, et negotium terminetur, nec canonicum
 esse iudicium, quod extra synodum de appellante
 episcopo fuerit prolatum: aliis vero in locis, immo
 toto fere libro in hoc unum nitatur, ut totum hujus-
 modi negotium ex pontificis nutu et arbitrio pendere
 asserat; cæterosque episcopos synodi spectatores
 agere, ut causam, quæ communis est omnium, ob-
 sequiis suis solummodo ac precibus promoveant?

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

ur S. Leo necessarium duxerit concilium generale, exponemus in observ. n. 14 et seqq.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

IN DISSERTATIONEM VIII QUESNELLI,

De Causa S. Flaviani episcopi Constantinopolitani.

§ 1. Quot conjectationes et sophismata Que-
 congressit et involvit in præmissa disserta-
 tit S. Flaviani Constantinopolitani episcopi
 tionem, quæ celeberrima est, et apostolicæ
 uctoritatem in ipsas Orientales Ecclesias
 ue etiam majores episcopos confirmat, ei-
 di subduceret, et ad generale concilium
 ret? Ne lectores morosius detineamus in
 s, quæ prolixiorum nec omnino necessariam
 tionem flagitent, rem totam ad certa ca-
 ligentes, ejus præcipuas fallacias ac inanes
 demonstrabimus.

primo quidem haud opus est laborare in ea
 ne, num verba quæ in Ephesino latrocinio
 tiavi Flavianus post sententiam inique pro-
 recusatio fuerit, ut indicat vis Græcæ vocis
ὅτι ἢ ἢ ἢ *recuso te*, an appellatio, ut vetus
 i interpretes reddidit, *appello a te*. Congruen-
 idem *appellationi* locus fuit post sententiam,
recusationi, quæ ex legum antiquarum
 tionibus, ac ex ipsa iudiciorum praxi ante
 iam proferenda est, cum vel iudex est in-
 eos, vel iudicii ordinem pervertens, ac præ-
 tio aliquo affectu laborans legitimus esse de-
 bioscorus vero jam ante sententiam tyran-
 gens, legatos apostolicæ sedis, ut oportebat,
 servavit, Leonis epistolæ, quæ ante omnia
 erant, legi noluit, et ante Flaviani senten-
 tychen absolvit; unde recusari omni jure
 Qui autem iudicem tam iniquum ante sen-
 non recusavit, si servandæ fuissent con-
 iudiciorum formulæ, post sententiam non
 cusare, sed ab eo appellare debebat. Sed in
 tali iudicio, ubi omnia erant perturbata at-
 onfusa, sicut requirendæ non sunt legales
 æ, ita nec in vobis recusationis vel appel-
 io est insistendum. Et licet recusatio post
 tiam per se appellationem involvat ad alium
 n, cum tamen in brevissima formula, qua
 us est usus, nullus iudex nominatus fuerit,
 unica formula, quæcumque sit, nihil pro-
 lica sede elici potest. Aliunde igitur res ex-
 da est.

autem, ex quo explorata Flaviani ad Roma-
 sedem appellatio colligitur, est ille libellus
 is legatis ejusdem sedis post sententiam obtu-
 quo quidem appellationem fuisse expressam
 Quesnellus non inficiatur. At num. 2. Leonis
 in hoc libello haud insertum contendit, idque
 s S. pontificis litteris conjicit, in quibus num-
 sedem suam appellatam tradit; quod pontifex
 uz jurium studiosissimus nunquam omisisset,
 visset. Huic autem negativo argumento modi-
 dens, addidit positivum, nimirum eundem

B pontificem aliosque sacerdotes Romanæ synodi re ipsa
 a Theodosio postulasse generale concilium, quod
 post Flaviani appellationem necessario petitum idem
 Leo tradidit. Cur autem, inquit Quesnellus num. 4,
necessario postulata synodus œcumenica, quando non
œcumenico synodus postulata sit? Ut autem tota hæc
 res palam fiat, omnisque dubitatio prorsus eximatur,
 tria nobis constituenda sunt: 1° S. Flavianum in
 latrocinio Ephesino depositum, appellationis libello
 legatis tradito, ad Romanum pontificem re ipsa pro-
 vocasse, et ad Romanam synodum, non vero ad con-
 ciliium œcumenicum; 2° S. Leonem hoc libello acce-
 pto, statim coacta Romana synodo, apostolicæ sedis
 auctoritate iudicium instituisse, quo omnia ejusdem
 latrocinii gesta irrita, et S. Flaviani depositionem
 omnino inanem et nullam esse decrevit; 3° alia
 tandem de causa petiisse concilium generale,
 quam quod Flavianus ejusmodi concilium appellavit.

4. Flavianum ad Romanum pontificem provocas-
 se indubii testes fidem faciunt. Cur Quesnellus me-
 rum negativum ex Leonis silentio ingerens, non
 allegavit Liberatum, qui dum ea quæ in hac causa
 narrat, ex documentis abs se inspectis sumpsit,
 appellationem ad apostolicam sedem a Flaviano
 delatam pronuntiat in Breviario cap. 12: *Flavianus*
contra se prolata sententia, per ejus legatos se-
dem apostolicam appellavit libello? Cur hoc loco
 præterivit Valentiniani imperatoris epistolam in-
 ter Leoninas 55, quæ cum ex Leonis relatione at-
 que consilio ad Theodosium scripta fuerit, ut idem
 Quesnellus tradit n. 11, in ea non minus Valentinia-
 ni quam ipsius Leonis testimonium agnoscere licet?
 Ibi autem expresse scribitur: *Constantinopolitani*
episcopus eum (Romanum antistitem) per
libellos appellavit. Hoc quidem testimonium Ques-
 nellus ne omnino dissimularet, retulit quidem paulo
 ante finem dissertationis n. 11, sed ut ejus vim eli-
 deret, Valentinianum in iisdem litteris postulasse
 ait concilium, in quo cum Occidentalibus episcopis
 Orientales quoque convenirent, id est concilium ge-
 nerale, perinde ac si ad generale concilium Flavia-
 ni appellationem directam intellexerit. Licet vero
 idem Augustus ex Leonis consilio, quod postea ex-
 plicabimus, synodum œcumenicam postulaverit,
 non tamen Flavianum ad ejusmodi synodum, sed ad
 summum pontificem provocasse adeo diserte tradi-
 dit, ut Petrus de Marca, qui Quesnello suspectus esse
 non potest, lib. vii de *Concord.* c. 7, n. 2, scripserit:
Flavianum vero ad Leonem papam provocasse
tradito legatis libello, manifeste probatur ex epistola
Valentiniani: et paulo post: Libellum appellationis
tradidit legatis summi pontificis, sic tamen ut ad
solum pontificem Romanum provocaverit.

5. Idem testatur etiam Placidia Augusta epist. 56,

ubi solummodo appellationem Flaviani non ad unum summum pontificem *sedis apostolicæ* nomine designatum directam tradit, sed et ad omnes *episcopos harum partium*. Episcopos vero *harum partium*. Quesnellus n. 44 interpretatur *Occidentales*. Ita etiam testimonium Theodoriti, quo in epistola ad Renatum concilium Romanum post suam depositionem in latrocinio Ephesino appellavit, de totius Occidentis concilio intelligendum contendit dissert. 10, num. 3, ethujus rei hanc rationem affert num. 2, qua Orientalium convocationem excludens, ad solius Occidentis concilium cum provocasse palam præfert. *Quid restabat*, inquit, *Theodorito agendum, Orientalibus pene omnibus vel furentibus, vel oppressis, vel ne hiscere quidem audentibus, nisi ut ad Occidentales sese converteret, eorumque fidem ac religionem sollicitaret?* Si autem similiter explicandum esset testimonium Placidie, ipso Quesnello de *Occidentalibus* interpretante, non ergo ad œcumenicam, sed ad Occidentalem synodum ad summum appellasset Flavianus; nec Quesnellus, nisi sibi metipsi parum cohærens, œcumenicum concilium, ad quod ille provocaverit, ex illis verbis ingerere potest.

6. Sed falsum est in Placidie litteris *episcopos harum partium* indicare episcopos totius Occidentis. Ad hæc verba, quæ ex Leonis procul dubio mente scripta fuere, probe intelligenda conferent illa quæ idem pontifex inseruit epist. 44, ad imperatorem Theodosium: *Omnes partium nostrarum Ecclesiæ, omnes mansuetudini vestræ cum gemitibus et lacrymis supplicanti sacerdotes*. S. pontifex hæc scripsit synodi Romanæ nomine, ut palam fit ex ipsa inscriptione ejusdem epistolæ: *Leo episcopus et sancta synodus, quæ in urbe Roma convenit*. Hanc synodum, quam audito nuntio latrocinii Ephesini habuit, et cujus nomine hæc scripsit, non erat utique synodus totius Occidentis, cui congregandæ longius tempus requisitum fuisset, moraque diuturnior quam res postulabat. Synodus fuit episcoporum, qui ex variis partibus aliis atque aliis de causis Romam accesserant, vel ex finitimis etiam urbibus cito evocari potuerunt; ut in aliis plerisque urgentibus negotiis fieri solebat (vix enim ex toto Occidente generales synodi indictæ inveniuntur), et probabilius synodus fuit eorum episcoporum qui anniversario diei ordinationis S. Leonis celebrando kalendis Octobris frequentissimi convenerant, uti animadvertimus in observationibus ad dissert. 1 Quesnelli not. 1 (*Supra, col. 220, n. c*) ad an. 449. Igitur dum S. pontifex suæ synodi petitionem expressit sub nomine *Ecclesiarum et sacerdotum nostrarum 1157 partium*, his procul dubio vocibus *nostrarum partium* illi tantum episcopi intelligi queunt, qui ea in synodo Romana præsentés, una cum Leone, suo et suarum Ecclesiarum nomine Theodosium supplicabant. Similiter ergo et in Placidie litteris voces *ad omnes episcopos harum partium* de episcopis qui ex more Romanæ Ecclesiæ in Romana synodo congregari solebant, intelligendæ videntur, ut ne ad totius Occidentis episcopos in disitis ac remotis provinciis dispersos extendendæ sint. Si quis nullo allato documento secus judicet, præter usitatum morem ac sensum ex arbitrio eas interpretari vincetur. Adde quod haud probabile est Flavianum, qui hac appellatione promptum suæ calamitati remedium quærebat, id quæsisse quod longiores moras postulasset, ut scilicet ex toto Occidente episcopi convocarentur. Quod si credatur Flavianus non solum ad apostolicam sedem, verum etiam ad episcopos Romanæ synodi provocasse, id non alia de causa facisse censendum est, nisi quia solebat Romanos pontifices in gravissimis causis ejusmodi synodos solere cogere, ut maturius et exactius negotium dijudicaretur. Hoc quidem consilio S. Leonem epistolis hac in re transmissis non suum tantum, ut in aliis litteris, sed et synodi nomen inseruisse credibile est, ne præcipiti quodam impetu sine congruo examine negotium hoc transegisse videretur.

7. Notanda vero potissimum sunt verba Leo epist. 61, c. 1, suam et synodi sententiam. *Quæ scripta nostra, inquit, non solum sedis auctoritate, sed etiam sanctæ synodi, frequens convenerat, unanimitate directa* sul hanc postillam affixit in margine: *Notam et gradationem*; perinde ac si ab apostolice sedis auctoritate ad sanctam synodum quasi a minore ad gradum fieret. At non ita est. Dum S. pontificæ sedi *auctoritatem*, suæ autem *synodum* ascribit, palam innuit totam *auctoritatem* in ejusmodi synodis apostolicæ deferendam; synodum autem secum non nominari, nec vim habere nisi ob *una* qua plures ad causam cognoscendam ad eam convocati, omnes in eadem cum eum sede apostolica sententiam transire synodi *unanimitas* etsi plurimum conferendi maturitatem declarandam et ad fidem, *auctoritati* tamen apostolicæ sedis judicat, tum quia hæc per sese, etiam inter a synodo, jus suum ex primatu dimanare potest, ac identidem exercet, tum quia synodi ex *unanimitate* pendet, efficax hujus in apostolicæ præsertim sedis auctoritate consistit; unde pleræque Romanorum epistolæ, licet in ejusmodi synodis etiam tamen synodi, sed solius pontificis nominatoritate editæ sunt ex antiquissima Romanæ consuetudine, ut liquet ex epistola synodice ad clericos et monachos Orientales.

8. Id autem auctoritatis in Flaviani appellationem Orientalis episcopi res magis perspicuum est. Quæronim ex Que particulari synodo Romanæ, si a summo separetur, jus tribuat cognoscendi causas num quæ ex Oriente deferuntur? Judicium profecto esse nequit, nisi qui superiudice a cujus sententia appellatum fuit autem Orientalibus iudicibus, qui Flaviani demnaverant, Romanus quidem pontifex primatus, qui cum personalis prærogati auctoritas a synodo nequaquam pendet, et eum etiam solum ac separatam a synodo Flavianus potuit; cæteri vero Occidentis a synodi episcopi a summo pontifice se jure primatu ac jure non potiantur. Orientalibus res dici nequeunt: ac propterea Flaviani perinde separatos non potuit provocare. hos quoque provocavit, præmissa tamen ad sedem apostolicam, seu ad summum, ut Placidie testimonium præfert, cum h ex prærogativa ipsorum propria, sed e Romani pontificis, quorum illi *unanimitas* tulerunt, in eodem aliqua ratione dima vel præcipuum jus Romani antistitis Flaviani, qui in gravioribus id genus causis advocari solebant, appellationem direxi.

9. Hinc sane laudatus Valentini appellationis rationem in primatum sedis qui solius Romani pontificis proprius est, retulit his verbis epist. 55: *Debemus. . . tem propriæ venerationis B. apostolo Petro tam et in nostris temporibus conservare beatissimus Romanæ civitatis episcopus, . . . PATUM sacerdotii super omnes antiquitas et cum habeat ac facultatem de fide et malis judicare. . . . Hujus enim rei gratia secundam nitatem, seu morem conciliorum Constanti episcopus eum per libellos appellavit. Vide tionis rationem in eo collocari, quia sum tificæ, principatus, seu primatus causa, testatem de sacerdotibus, ac proinde de nopolitano etiam episcopo judicare?*

10. In hoc sane apostolicæ sedis, seu Ro

incipatu seu primatu duæ patissimum distinguunt essentialia prerogativa. Una quod idem personalis est, ita uni personæ summi pontificatus, ut nulli alii communis sit: unde qui in ejusmodi diviserunt, seu communem fecerunt Petro et Paulo, constituentes duo Ecclesiæ duos primates æquales, ab Ecclesia reproba. Id in dubium non vocabit ipse. Quesnellus qui in opere inscripto: *la Discipline de om. I, pag. 96*, explicans illud Pauli II Cor. *ut il minus fui ab iis qui sunt supra modum ait: En tout cela l'égalité ne regarde précisément l'apostolat, non la primauté de l'apostolat; im Petri primatum nemini ipsorum apostolorum neminem fateatur, personalem utique ipsius et etiam successorum ejus fuisse et esse, nec pendere necessario cognoscit. Alia prerogativa primatum ejusmodi non meri ordinis et principatum esse, sed præcipue jurisdictionis etiam Gallicani scriptores cum catholica profitentur. Hic ergo primatus, seu principalis juris supra episcopos cum personalis apostolicæ sedis concilio et episcopis in eo communis dici nequit, sed est proprius summi pontificis; sic jus illud appellationis ad sedem apostolicam delatæ ejusdem præsertim, ut Valentinianus et Placidia testantur, concilio et episcopis ita communis dici nequit, pontifici per sese denegatur. Immo si pontificatum competit, ita hoc jus quatenus præsertim ipsius est proprium, ut aliis episcopis primatum carentibus æque commune non sit; hinc ac episcoporum convocacione idem ponatur ad acquirendum vel exercendum hoc ipsius proprium a nomine pendet, sicut nec primatus, ex quo jus illud derivat, ut plurimum in observationibus ad dissert. 5 part. 1, c. 7. Hac forte de causa Valentinianus solum Romanum episcopum appellationis interpositam prodidit, nec memoravit *harum partium*, seu Romanæ synodi etiam in ipso libello appellationis nominat, ut ex Placidia testimonio colligere licet. Vero ex his quæ haecenus disseruimus inducitur demonstratum credimus, S. Flavianum esse ad S. Leonem, non vero ad concilium concidentis, nedum ad œcumenicum, ut Quesnellus tendit.*

Im vero Leonis factum eandem rem apererat. Accepto enim appellationis libello, larus attulit, vel synodum episcoporum, qui civitatibus expedite acciri poterant, nec non ut Romæ variis de causis ex aliquot totiusque partibus reperiebantur (unde *Occidentales* ab Hilario appellari potuit), statim coegit; probabilius credimus, illud concilium quod in fere episcopis celebrando diei anniversario mens suæ jam coactum habebat, tantæ rei quamdiu produxit; ac in eo omnia atrocissima gesta præsertim in Flavianum rescidit. Id ex epist. 46 ejusdem Hilarii diaconi ad Pulcherium, ubi hæc leguntur: *Vestra itaque veneranda a cognoscat a præfato papa cum omni Occidentali reprobari omnia quæ in Epheso contra per tumultus et odia sæcularia a Dioscoro gesta sunt, et nulla ratione hæc in his participari posse, quæ per potentiam prædicti non sine fidei, et præjudicio sanctissimi viri innoxiique commissæ sunt.* Hæc sane decretoria sanctorum Flaviano a Leone in Romana synodo ditam significant. Idem confirmatur epistolis Leonis 44, 45, 50 et 51, ex eadem synodo tem missis, in quibus affirmat Flavianum in communionem a proinde in Constantinopolitana consistere, et quæcumque Ephesi acta sunt rata non posse; insinuatque omnia in eo statu esse in quo fuerunt ante omne iudicium; quæ

A cum ex synodo scripta fuerint, non uti privatus, sed uti pontifex scripsit, ea utique apostolicæ sedis auctoritate, ad quam Flavianus provocaverat, additis etiam eorum episcoporum Romanæ synodi calculis, ad quos pariter cum appellationem interposuisset Galla Placidia prodidit. hinc etiam in concilio Chalcedonensi act. 40, cum lectio actorum Ephesi peteretur, legati sedis apostolicæ sese opposuere, hanc rationem afferentes, quia *a beatissimo et apostolico Romanæ urbis episcopo omnia quæ ibi gesta sunt vana sunt habita.* Si Flavianus ad synodum œcumenicam appellasset, et Leoni absque ejusmodi synodo non fuisset, decernendi in appellatione Flaviani, Ephesina acta privatim quidem judicare potuisset irrita, non autem id in synodo definire et edicere, nec ex synodo scribere, quod publicam et apostolicam auctoritatem ac iudicium declarat. In eadem pariter synodo omnes qui Ephesinis gestis assensum præbuerant, a communionem Leonis separatos fuisse colligi videtur ex epist. 80, c. 2, quod sane apostolicam auctoritatem interpositam confirmat.

42. Quesnellus dissert. 40 quodnam fuerit illud *apostolicæ sedis iudicium* a Leone memoratum epist. 420, c. 5, quo Theodoritus in eodem Ephesino latrocinio depositus vindicatus fuit, contendit num. 4 situm fuisse in litteris quibus conjicit Leonem epistolæ 55 ipsius Theodoriti *rescripsisse, nec standum esse iudicatis, nec expectandum ei esse aliud iudicium, ut Ecclesiam suam solito more gubernaret: quoniam quæ gesta erant Ephesi per unius hominis impudentiam (lege impotentiam) nulla catholicæ fidei ratio rata esse permittit.* Et post pauca: *Tale est, subdit, sedis apostolicæ iudicium, ut ego quidem reor.* Negat quidem fuisse sententiam quæ partibus auditis pronuntiata fuerit; at iudicium et decretum auctoritatis apostolicæ negare non potuit. Quod si verum est in Theodoriti causa, in qua quid Leo reipsa scripserit ignoratur, id multo magis fatendum est in appellatione Flaviani, ob quam et synodus Romæ coacta, et Ephesina gesta rescissa, et litteræ e synodo editæ sunt, quibus Flavianus inique depositus, et pro vero Constantinopolitano episcopo habendus decernitur. Hoc *apostolicæ sedis iudicium* quis neget? Habes igitur pro asserenda appellatione Flaviani ad summum pontificem cœva testimonia omni exceptione majora; habes ipsum Leonis iudicium, quod non tam ex ejus epistolis quam ex eodem Quesnello sive interpretante, sive confitente expressimus. Quis post hæc non inanissimum agnoscat ejusdem conatum, quo hanc appellationem a summo pontifice ad generalem synodum transferre studuit?

43. Atqui, inquit, si appellatio Flaviani generale concilium non requirebat, cur Leo epist. 44 a Theodosio petivit *ut quia et nostri (legati) fideliter reclamant, et eidem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit, generalem synodum jubeatis intra Italiam celebrari?* Et cur paulo infra *post appellationem interpositam hoc necessario postulari affirmavit?* Hæc tota vel potior est Quesnelli ratio, qui tamen ut probaret aliquid, certum habendum esset Leonem non alia de causa postulasse, et dixisse *necessariam* synodum generalem post appellationem Flaviani, nisi quia ejus appellatio non ad ipsum Leonem aut ad Romanam synodum, sed ad concilium generale delata fuerit. Sed hæc ratio, quam Quesnellus quidem veluti unicam ac certam ingerit, falsa est. Flavianum enim ad synodum œcumenicam non provocasse ex cœvis testimoniis vidimus, quorum interpretationem ipse Quesnellus suggestit. Vidimus etiam in iis Flaviani angustiis, in quibus expeditum remedium quærebatur, eum non debuisset generalem synodum petere. Possumus addere ipsum ex suis principiis non potuisse hanc synodum necessariam putare. Id liquet ex iis quæ ob ementitam Eutychie appellationem ad Leonem scripsit epist. 26. *Causa enim, inquit, eget solummodo vestro solatio et defensione, qua debeatis consensu proprio ad tranquillitatem*

tem et pacem cuncta perducere. Sic enim hæresis quæ surrexit, et turbæ quæ propter eam factæ sunt, facillime destruantur. Removebitur autem et concilium, quod fieri divulgatur, quatenus **1163** nequaquam ubique sanctissimæ perturbentur Ecclesiæ. Qui in appellatione quam Eutyches ementitus est tantum Romanæ sedis auctoritati tribuit, ut solam ejus sententiam requiri et sufficere, eaque remotum iri affirmari generale concilium, quod cogendum vulgatur, uti amplius non necessarium, immo ex quo majores turbas excitandas timebat, quomodo secus judicare potuit in appellatione sua post pseudosynodum Ephesinam, in qua factiones et turbas prævaluisse experientia ipsa didicerat? Hæc vero omnia cum Leoni essent explorata ex ipso libello ac litteris Flaviani, non potuit ergo generalem synodum ea de causa necessariam affirmare, quod hoc judicium Flavianus postulasset. Alia igitur necessitatis ratio exquirenda est.

14. Si quis vero ipsas Leonis epistolas attente legerit, circumstantiasque ejus temporis diligentius considerarit, cur et quo sensu ille necessarium crederet concilium generale, per facile intelliget, in nulla Leonis epistola indicari invenies necessarium fuisse concilium generale ut Ephesina acta legitime rescinderentur, ac Flavianus iisdem gestis perperam depositus restitueretur. Enim vero cum eadem prædatoria et iniqua gesta palam et evidenter nulla atque irrita essent, ut idem Quesnellus probat dissert. 40, n. 4, superior ecclesiastica auctoritas necessaria esse non poterat ut rescinderentur atque ut in suam sedem, a qua gestis irritis deponi non potuit, Flavianus restitueretur. Solum cum eadem gesta rata haberentur a suis auctoribus atque fautoribus, imperialique auctoritate firmata fuissent, ad tollendum errorem apud multos pervulgatum, necessaria haberi potuit aliqua superior auctoritas, quæ eorumdem gestorum nullitatem, ut vocant, declararet. In id appellationem interposuit Flavianus ad eam apostolicam sedem, cujus auctoritatem alios Orientales implorasse noverat; et S. Leo ejusdem sedis auctoritate utens, ea gesta nulla et irrita esse declaravit in sua synodo, ut Quesnellus ipse probavit dissert. 40, n. 4, qui proinde pervidere debebat, in hac re Leonem non potuisse judicare necessarium concilium generale necessitate ulla juris, cui idem Leo satisfecit in sua synodo, cum ea gesta nulla esse palam edixit.

15. Tota igitur necessitas quam S. pontifex animo obvolvere potuit, factum spectabat, non jus. Esto enim quod Ephesina gesta, ac Flaviani depositio ex ipso jure nulla per sese et irrita essent; esto quod hæc nullitas pontificiis ac synodicis litteris fuisset declarata, obtinente tamen ea Eutychanorum vi ac præpotentia, cui Theodosius imperator patrocinabatur, Flavianus per summum scelus depositus et expulsus in suam sedem redire non poterat. Quid referebat eum restitutione juris non indigere, si sua sede carebat, et exsilii pœnas perpeti cogebatur? Adde cætera scandala ab eodem latrocinio Ephesino parta, quæ remedium præstabantur. Sola pontificia ac Romanæ synodi auctoritas et declaratio satis esse poterat ac debebat ex jure. At in ea impotentia et præjudiciis quæ post idem latrocinium in Oriente obtinebant, prudentissimus pontifex ad eos effectus quos expebat eam solam auctoritatem atque declarationem non satis futuras prævidit. Quid enim ex suis solis epistolis etiam Romanæ synodi nomine scriptis sperare poterat ab hominibus qui imperiali favore protecti Ephesi alias suas litteras suppresserant, et legatis apostolicis reclamantibus aures nequaquam præbuerant? Quid sperare poterat in Oriente, ubi ea violentia Theodosii favore dominabatur? Quis usitata juris remedia profutura speret, ubi non jus, sed vis prævalet? Imperatorem ab eo favore deducendum agnovit, ne violentiæ amplius patrocinaretur. Id autem haud facile obtentum iri pervidit, nisi Orientales episcopi, quorum numero et auctoritate circumventus ac deceptus fuerat, in sa-

nam mentem revocarentur; alias enim quidquid ipse cum sua synodo scriberet, illis in præsentia obtinentibus nihil valeret. Ut autem Orientales saltem plerique sanarentur, nullum aptius remedium reperiri posse cognovit nisi generale concilium, in quo illi cum Occidentalibus convenirent. In hoc enim plures docti et catholici episcopi cum deceptis liberum tractatum habentes, eos facilius instruere, suadere et ad sanum consilium revocare facile possent, uti postea in concilio Chalcedonensi cum Illyricianis et Palæstinis feliciter contigit. Vidit præterea hoc concilium extra Orientem convocandum esse, ubi alii Augustis imperantibus, omni violentiæ periculo submoto, factiosi homines nihil possent; sicque cuncta facilius **1165** componerentur. Hæc ergo necessitate non juris, sed facti generale concilium in Italia petendum credidit post appellationem Flaviani, uti necessarium ad restitutionem ejus obtinendam, et ad rescandanda ea scandala quæ in memoratis circumstantiis aliud juris remedium non patiebantur. Cum porro Theodosium in hoc ipsum concilium cogendum difficilem prævideret, trium Augustorum Valentiniani, Placidie et Eudoxie auctoritatem apud eundem interponendam credidit, et ut efficacissimas ad eum litteras scriberent, obtinuit.

16. Hoc quidem consilium, quo non ob juridicam declarationem, sed ob remedium scandalorum œcumenica synodus petebatur, idem Leo in ipsis ad Theodosium litteris manifeste explicavit. Sic enim epist. 44, c. 3: *Generalem synodum iubeatis intra Italiam celebrari, quæ omnes offensiones ita aut repellat aut mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum; convenientibus utique Orientalium provinciarum episcopis, quorum si qui superati minis atque injuriis a veritatis tramite deviarunt, salutariis remediis in integrum revocentur; ipsique, quorum et causa durior, si consiliis melioribus acquiscant, ab Ecclesiæ unitate non excidant.* Similiter in epist. 69, c. 2: *Concilium universale intra Italiam.... Clementia vestra concedat ut in unum convenientibus omnibus his qui aut ignorantia aut terrore prolapsi sunt, correctionis remediis consulatur.* Concinat quod tradit epist. 54, ad eundem imperatorem: *Si pietas vestra suggestioni et supplicationi nostræ dignetur annuere ut intra Italiam haberi iubeatis episcopale concilium, cito auxiliante Deo poterunt omnia scandala quæ in perturbationibus totius Ecclesiæ sunt commota, rescari.* Confer etiam epist. 70, ad Pulcheriam, in fine. Vides concilium convocandi consilium? Non ergo cum generale concilium Leo petiit veluti necessarium propter appellationem Flaviani, solam hujus depositionem, sed omnia latrocinii Ephesini scandala prospexit, non quod concilii generalis sententiam Ephesinis actis rescindendis aut irritis declarandis ipso jure necessariam putaret, sed ut tot malis efficax remedium afferretur.

19. Id ipsum etiam Quesnellus cognovit et confessus est in Theodoriti causa, de qua agens dissert. 40, n. 4, intellexit, inquit, *statim pontifex post Ephesinam latrocinium opus esse concilio eoque generali, ut ex ejus litteris ea de re ad Augustum scriptis clarum est.* Recitato autem testimonio superius descripto ex epist. 44, in quo nulla Theodoriti aut aliorum qui Ephesi depositi fuerant facta mentione, œcumenicum concilium petitur ob remedium scandalorum, subdit: *Verum pro restituendo Theodorito neque provincialem neque generalem synodum necessariam esse duxit (necessitate scilicet juris), quoniam pro deposito habendus ille non erat, in quem non concilium, sed latrocinium, non episcopus, sed prædo improbus depositionis sententiam ferre conatus fuerat.* Si vero generalis synodus pro restituendo Theodorito non fuit ipso jure necessaria, qua cohærentia idem Quesnellus tradidit eam a Leone necessariam fuisse habitam pro restituendo Flaviano, de cujus fide et innocentia expressè cognoverat, illudque in sua synodo decretum tulerat, quo epist. 50 (ipso Quesnello ibidem observante) monuit Constantinopolitanos, ne a sacerdote suo, qui

um Theodorito exceperat depositionis sententiam eos minime, ulla formido divelleret? Quisquis pontifex, incolumi atque superstite Flaviano vestro sacerdotium ejus fuerit ausus invadere, e decretum est) numquam in communionem bebatur, nec inter episcopos poterit numerari. Notorio Leonis iudicio necessitati juris satis non fuerat. Concilii ergo convocandi necessarium factum, seu ad perdifficiles facti circumstantias, ut scandala facilius researentur, refertur. Hoc item sensu ob solum scandalorum regneralem synodum ab imperatore petiit innocentius I, in causa injuste depositionis Chrysostomi, ut indicant ipsa ejusdem verba in litteris ad clerum et populum Constantinopolitanum, quae Quesnellus recitavit num. 4: *iam remedium, inquit, hisce rebus in praeremus? Necessaria erit synodalis cognitio; im multo jam antea congregandam diximus. sola est, quae hujusmodi procellarum imperare potest. Quam quidem donec consequamur, aedam calamitatis hujus committere voluntate ac Christi ejus Domini nostri. Et postea: idem multum deliberamus, 1167 quonum vodus aecumenica congregari possit, per quam turbulenti isti motus consopiri possint. dominabatur totumque Orientem turba Chrysostomi ac in Flaviani causa; et par concilii generalis necessitas, non juris, ut effectus qui manifesto jure expetebat, la vi erat impeditus, facilius obtineretur. hoc tamen ipso generali concilio Leonem in principatus, nec non delatae etiam ad se nis potissimam auctoritatem habiturum avit Valentinianus, dum generalis synodi non ita exposuit epist. 55, ut praedictus sacergregatis ex omni orbe etiam reliquis sacertra Italiam, omni praepjudicio submoto, a prinem causam, quae vertitur, sollicita probatione, sententiam ferat; quasi potior ac fere tota vis in eodem generali concilio ab ipso pontificiscenda sit. Id autem non perinde acci-est ac si solus papa, non vero alii etiam conciliis sint iudices, sed quia in hac praerisa ad summum pontificem per appellationem a Flaviano delata, eidemque per sese te, ipsi potissimum iisdem nominibus tri-asa est sententia quae in generali quoque b aliis unanimiter episcopis eo praesidente nte ferretur. Neque absimiliter Placidia post indicatam appellationem Flaviani ad m sedem et ad omnes episcopos harum partit ut secundum formam et definitionem apo- is, quam et nos tamquam praecellentem simi- amur, in statu sacerdotii sui illaeso manente Flaviano (quia scilicet de eo jam Leo in sua tis decreverat) ad concilium apostolicae sedis ransmittatur, in qua primus ille qui caelestis us fuit accipere, principatum episcopatus or- merale quod petitur concilium non alia de stolicae sedis concilium vocatur, nisi quia in pontifex potiori auctoritate, quam ex suae cipatu obtinet, universam causam compo- imet. Nec alio sensu eadem Augusta epist. leheriam scripsit: *Ad apostolicam sedem, nus apostolorum B. Petrus, qui etiam claves caelestium suscipiens, principatum tenuit, epi- al. episcoporum) causa remittatur*: quia ni- eum jure pertinet, qui episcopatus princi- meri ordinis, sed praecipuae jurisdictionis i potitur. Vides num summo pontifici pri- um modo locum primamque sententiam in ynode veteres tribuerint, ut et Quesnellus sa dissertatione asserere veritus non est, intelligens hac ratione pontificiam auctori-*

A tatem ad meri ordinis et honoris primatum redigi, quod a catholicis principiis alienissimum est. Sed hac de re plura dicere praesentis tractatus ratio non patitur.

19. Illud interim ex hactenus disputatis colligere licet, in quam sententiam pontificiae jurisdictioni nequaquam contrariam Leo scripserit *post appellationem* a Flaviano interpositam generalem synodum *necessario postulari*. Tota nimirum ejusmodi necessitas non ex auctoritatis defectu in pontifice, qui jam satis iudicium protulit, cum Ephesinagesta irrita declaravit, nec ex absoluta necessitate concilii generalis in appellatione Flaviani, qui non ad generalem synodum, sed ad ipsum Leonem appellationem direxit; sed ex difficilibus manavit ejus temporis circumstantiis, quae pravorum malitia atque violentia alium efficacem remedii modum non ferebant. Hinc quidem totam necessitatem S. Leonem derivasse ex eo manifestum est, quod mutatis circumstantiis ob imperatoris Theodosii mortem, cum jam novus imperator Marcianus catholicos episcopos jam in exilium pulsos revocasset, eodemque catholicam fidem protegente multi lapsi ad remedia satisfactionis quotidie accederent, et dogmaticae ad Flavianum epistolae passim subscriberent; idem pontifex etsi concilium generale, quod laudatus Marcianus antiquae Leonis petitioni obsequens sese indicturum significavit epist. 73 et 76 (*nunc 77 et 82*), omnino recusare non posset; illud tamen differri posse contendit veluti non amplius perinde necessarium, ut sub Theodosio fuerat, instructionesque suis legatis dedit, quibus interim sine convocatione generalis synodi scandalis remedium afferretur. Confer epist. 82 et 83. Ita etiam Innocentius I, qui in Chrysostomi causa generale concilium veluti necessarium expetierat, mortuo imperatore, qui contrariae parti favebat turbasque 1169 commoverat circumstantiis mutatis nihil amplius de eo cogendo cogitavit, et sua sola auctoritate, cui novus imperator plurimum deferebat, omnia composuit. At cum Marcianus studio pacis citius componendae aecumenicam synodum jam indixisset, S. pontifex Leo non necessitate aliqua, quam superesse crederet, nec (a) ut iudicium ferretur de appellatione Flaviani ac de latrocinio Ephesino, ac si res essent suo iudicio non plane definitae, ei indictioni assensum praebuit; sed *ne devoto obviare videretur arbitrio, et ut quaecumque in querelam perturbationemque venerant, ad unitatem pacis et fidei compressa omni dissensione revocarentur* (Epist. 89), uti sane in concilio Chalcedonensi prospere evenit. En idem concilii scopus scandalorum remedium prospiciens, quem in aliis ad Theodosium litteris expressit. Vides quam probe omnia conspirent, ne ille sensus elici queat, quem Quesnellus suadere nisus est, idcirco generalem synodum a Leone fuisse petitam, quod Flavianus non ad Leonem per se, sed ad generalem synodum appellaverit?

20. Nunc de alio Quesnelli molimine agendum, quo Sardicenses canones a Leone allegatos, ut generalis synodi necessitatem astrueret, in eum sensum distorquet, perinde ac si ex eorumdem canonum mente in Flaviani causam generale concilium congregandum fuerit. Id ex ipso Leone elicit, qui epist. 44 scribit: *Quam autem post appellationem interpositam hoc generale concilium in Italia) necessarie postuletur, canonum Nicenae habitorem decreta testantur*. Nicenorum canonum nomine, ut alibi vidimus, Sardicenses intelligit. Sic autem Quesnellus argumentatur. Si de appellatione ad solam apostolicam sedem Sardicenses canones agere S. pontifex existimasset, non generale concilium *necessarie* cogendum, sed ad summum tribunal Flaviani appellationem deferendam collegisset. Cum vero non hoc, sed synodi generalis necessitatem intulerit, ut haec Leonis ratiocinatio legitima sit, dicendum est procul dubio persuasum

ipsi fuisse Sardicenses canones, dum episcopis tribuunt facultatem provocandi ad sedem apostolicam, seu ad episcopum Romanum, id eo sensu tribuere quo idem Romanus episcopus non solitarie sumptus, sed cum sua Occidentali synodo, ad quam, ut idem Leo postulavit, etiam Orientales accederent, de appellationis causa cognosceret.

21. Tota hæc Quesnelli argumentatio ea hypothese innititur S. Leonem ex canonibus Sardicensibus generalis synodi necessitatem collegisse ut de Flaviani appellatione iudicium ferretur, et ad id probandum eos allegasse. Sed quam falsa sit hæc hypothesis ex pluribus et manifestissimis ipsius testimoniis ostendimus, quibus palam factum est eum qui jam antea in sua Romana synodo de injusta Flaviani condemnatione sententiam tulerat, non hujus iudicii ferendi causa ob appellationem ipsius Flaviani generale concilium postulasse, sed ut restitutionis effectum ac remedia iis scandalis quaereret, quæ in circumstantiis quas memoravimus, non nisi in universali synodo sanari poterant. In omnibus quidem epistolis in quibus S. pontifex de hac synodo agit, ne unum quidem verbum invenietur in quo iudicium de appellatione Flaviani ejusmodi concilio reservet.

22. Quod si absque præiudicio cum sensu canonum Sardicensium conferatur objectum testimonium ex epistola 44 Leonis mens et consilium a Quesnelli interpretatione alienum multo magis patebit. Certe canones Sardicenses, quidquid ille eos interpretando aut potius aliorum distorquendo laboret, appellationis jus, quod Romano pontifici expresse asserunt, ad generalem synodum non extendunt. Germanam et obviam trium canonum Sardicensium sententiam, qua totus Quesnelli nisus eliditur, exposuimus late in observationibus ad dissert. 5 ejusdem cap. 6. Horum canonum condendorum causa fuit negotium S. Athanasii, Marcelli, Asclepæ, aliorumque episcoporum Orientalium, quos Eusebiani hæretici ita deposuerant, ut nulli novo iudicio, aut appellationi, qua illi ad Romanam sedem confugerant, locum esse contenderent, eo quod sicut Orientales in Occidentalium iudiciis nihil juris sibi debent arrogare, ita nec Occidentales in iudiciis Orientalium. Hac ratione catholici et sanctissimi episcopi, qui injusto iudicio in Oriente essent depositi, omni justo subsidio ac remedio expertes, suis sedibus perpetuo carere debuissent. Huic autem hæreticorum molimini orthodoxi episcopi in Sardicensi concilio remedium aliquod opponendum **1171** putarunt, quo causæ ejusmodi appellatione interposita expedirentur. De causis itaque appellationis agebatur ad apostolicam sedem, et hoc quidem appellationis jus ita Sardicenses Patres laudatis canonibus attribuerunt Romano pontifici, ut, ipso fatente Quesnello, § 7, ad *Julium tunc Romæ episcopum litteræ decretæ fuerint non alia de causa quam ut Athanasii negotium ad se pertinere* (synodus) *intelligeret vi istorum canonum*. Et post pauca : *Consilium episcoporum orthodoxorum, qui illuc conveniant, istud imprimis fuisse, ut causam S. Athanasii ejusque sociorum in Occidentem pertraherent*; melius dixisset, *ut apostolicæ sedi appellationis iudicia a solis Eusebianis hæreticis impedita vindicarent, et hac ratione futuris temporibus cognoscendis ejusmodi causis legitimum tribunal præstituerent*. Hæc, inquam, fateri debuit, quia in ipsis canonibus memoratis apostolicæ sedis prærogativa in causis ejusmodi manifeste exprimitur, nullaque generalis synodi convocandæ nedum necessitas, sed ne mentio quidem vel obscura indicatur.

23. Vide autem quam longo difficilique circuitu Quesnellus hanc necessitatem exinde nitatur inducere, et Romanæ sedis jus ipsis canonibus assertum infringere. Cum jus aliquod peculiare summo pontifici iisdem canonibus assertum negare non possit, id tantum juris illi tributum affirmat, ut in appellationis causa, non de iudicio ipso a quo fuit appellatum, cognoscat ac sententiam pronuntiet, sed ut id unum decernat, num in eo casu appellationi locus esse

A debeat necne. Huc usque jus pontificium circa appellationes episcoporum in statuendo mero juri ordine collocatur, quod primatum non præcipue jurisdictionis, sed meri ordinis constitueret. Deinde vero si appellationi locum patere Romanus pontifex iudicet, vi eorundem canonum concilium ab eo indicendum credit, at non semper generale, sed vel ex episcopis, qui in finitima provincia sunt, iis quoque receptis, si quos admittendos judicaverit; vel si appellatio Romani episcopi iudicium petierit, de quo canone quarto agitur, concilium ab eo cogendum putat pro iudicio a quibus provocatum fuerit qualitate diversum, ita ut si appellatum sit a iudicibus alicujus provincie intra diocesim cui pontifex uti primas præsideat, totius diocesis concilium convocandum sit; si ex tractu Occidentali appellatio proveniat, indicendum sit concilium totius Occidentis; si autem ex Oriente, ut in casu Flaviani, appellatio interponatur, tunc concilium œcumenicum necessarium sit. Ita in omni appellatione episcopi Orientales ad sedem apostolicam, etiam si maxime justa, uti fuit Athanasii aliorumque catholicorum episcoporum provocatio, seu per fugium, nihil concludere posset Romanus pontifex, immo nec totum Occidentis concilium, nisi totius orbis synodus cogeretur. Insanire quidem est, si hoc Sardicensibus Patribus in mentem venisse credatur. Quis tum appellationis remedium esset? Hæcine prudens et expedita pro innocentibus injusta condemnatione oppressis provisio, quam laudati Patres constituendam putarunt? Cum appellationes id genus identidem possint contingere, identidem generale concilium congregandum esset, et frequenter episcopi ex suis sedibus essent evocandi. Quis cogitationem seu potius commentum tam incredibile sibi suadeat? S. Leonem certe hoc non credidisse, ex iudicio quod statim pronuntiavit manifestum est.

24. Ut autem detegatur quæ hujus mens fuerit, cum in epistola 44 ad Theodosium hos canones pro necessitate synodi allegavit, observandum est hæc eorundem canonum allegationem inveniri tantum in litteris ad eum imperatorem qui pseudosynodo Ephesinæ patrocinium præstabat. Cum tam magno hujus conciliabuli patrono, qui novum iudicium ægrè tulisset, mollius et suavius agendum erat, atque ut flecteretur facilius, auctoritas ipsi etiam venerabilis proponenda fuit. Nicænos autem canones Eutychie quoque fautores maxima observantia prosequerantur, cumque pro Nicænis haberentur canones Sardicenses, unum ex his Leo in rem præsentem allegavit, atque epistolæ etiam subiecit. Canon autem subjectus epistolæ, ut vidimus in admonitione præmissa epistolæ, fuit quartus Sardicensis, qui his verbis exprimitur: *Gaudentius episcopus dixit: Adendum est, si placet, huic sententiæ, quam plenam sanctitatis protulistis, ut cum aliquis depositus fuerit episcopus eorum episcoporum iudicio qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum **1173** sibi negotium in urbe Roma; atter episcopus in ejus cathedra post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio Romani episcopi determinata*. Palam est sermonem fieri de appellatione ad iudicium Romani pontificis. Duo autem hoc canone decernuntur: primo, ut post appellationem nullus in locum ejus qui videtur esse depositus ordinetur, donec causa appellationis determinata fuerit; secundo, ut ab ipso Romano episcopo iudicium feratur. Hæc duo Leo a Theodosio postulavit: primum, cum capite secundo laudatæ epistolæ petiit *ut omnia in eo statu esse præbeatis in quo fuerunt ante omne iudicium* (latrocinii Ephesini), *donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregetur*; secundum vero, cum capite tertio concilium generale in Italia cogendum postulavit, in quo ipse Leo commodius interesset, ac de tota re sententiam ferret. Hoc enim S. pontificis consilium etsi ipse aperte non explicavit in litteris ad Theodosium, satis tamen expositum fuit a Valentiniano in

epist. 55, quam ejusdem Leonis hortatu, ac in ipsius A
 procul dubio sententiam ad eundem Theodosium
 transmisit. Valentiniani verba licet paulo ante reci-
 tata hic repetimus. *Huic ergo (Leoni) postulanti...
 annuere non negavi, quatenus ad tuam mansuetudinem
 meam petitionem ingererem, ut prædictus sacerdos
 congregatis ex omni orbe etiam reliquis sacerdotibus
 intra Italiam, omni præjudicio submoto, a principio
 omnem causam quæ vertitur, sollicita probatione co-
 gnoscens sententiam ferat.* Viden? Non dixit, ut con-
 gregatis ex omni orbe etiam reliquis sacerdotibus omnes
 sed ut prædictus sacerdos, id est summus pontifex,
 sententiam ferat; cui scilicet (ut paulo ante præmi-
 serat) ob primatum competit de fide et sacerdotibus
 judicare. Neque idcirco negare voluit hanc facultatem
 fuisse etiam concilio generali seu aliis episcopis in
 generali concilio coactis. Absit. Sed cum sermonem
 fecisset de appellatione Flaviani, quam ad eum (Leo-
 nem) directam tradidit, ipsi coherentem iudicium
 tribuendum credidit, ut appellationis vi ad eum B
 pertinebat. Ita ergo cum S. Leo non solum Flaviani
 causam, sed alia quoque latrocini Ephesini scandala
 prospiciens, ex difficilibus circumstantiis concilium
 generale uti necessarium a Theodosio postulavit,
 Valentiniano ipsius mentem explicante petiit iudi-
 cium Romani pontificis Flaviani appellatione quæsi-
 tum, ac post appellationem ejus necessarium, quo
 hæc causa in iudicio episcopi Romani determinaretur,
 ut Sardicensis canon præscribit. Non igitur S. ponti-
 fex allegavit hunc canonem ut probaret necessitatem
 concilii generalis, quod per se, sicut non vi ejus ap-
 pellationis, ita nec vi ejusdem canonis ulla ratione
 requirebatur, sed ut probaret se, dum propter appel-
 lationem Flaviani petit synodum generalem intra
 Italiam, in qua summus pontifex sententiam ferat,
 illud iudicium petere quod in casu appellationis ad
 Romanum episcopum vi ejus canonis petendum fue-
 rat. Hinc etiam Placidia Augusta in litteris ad eum-
 dem Theodosium (Epist. 56), dum generale concilium C
 in Italia postulavit, ita se expressit ut in statu sacer-
 dotii illæso manente per omnia Flaviano, qui appella-
 verat, ad concilium apostolicæ sedis iudicium transmit-
 tatur: quæ Sardicensi canoni quarto maxime con-
 gruunt. Repete nunc Leonis verba ex epist. 44, et
 eorum sensum intelliges. *Quam post appellationem
 Flaviani hoc* (iudicium scilicet Romani episcopi, quod
 ex difficultate circumstantiarum utiliter habendum
 erat) *necessarie postuletur, canonum Nicææ habitorum
 decreta* (de solius Romani episcopi per appellationem
 invocati iudicio loquentia) *testantur.* Id ipsum in
 epist. 43 sic exprimitur: *Ut necessarium sit et ea
 servare quæ Nicænus canon et quæ constitutio totius
 orbis episcoporum præcipit.* Quasi dicat: Peto uti
 necessarium concilium generale, sed simul necesse
 est etiam servare Nicænum, seu Sardicensem cano-
 nem, qui in appellatione ad apostolicam sedem delata
 iudicium Romani pontificis efflagitat. Ita probe intel-
 liguntur et conciliantur omnia, ut ne opus sit eas
 violentas ac distortas interpretationes recipere, quas D
 Quesnellus inducere et contra Leonis mentem aliunde
 exploratam de apostolicæ sedis jure in appellationi-
 bus, ejus verbis affigere studuit.

25. Sed quid diutius lectores moramur in iis in-
 terpretationibus refellendis, quas homo pontificio
 juri infensus commentus est, ut appellationem Fla-
 viani ad œcumenicam synodum delatam ostenderet?
 Cum tota hæc quæstio versetur 1175 in decidendo,
 ad quemnam Flavianus vere appellarit, quid labora-
 mus in intelligendis aut canonibus Sardicensibus,
 aut Leonis verbis, si ex testimonio non solum Libe-
 rati, verum etiam Valentiniani atque Placidie, quibus
 ipse libellus appellationis perspectus fuit, ad sedem
 apostolicam, et latius ad episcopos harum partium,
 id est Romanæ synodi, quæ in gravioribus causis a
 Romanis pontificibus cogi solebant, non vero ad
 generale concilium eum provocasse liquet? Concilium
 generale non libello Flaviani, a quo hæc cogitatio-

nem alienissimam demonstravimus, sed Leonis con-
 silio postulatum fuit, illudque is necessarium censuit
 non ad iudicium ferendum de latrocinio Ephesino,
 quod ipse statim post acceptum appellationis libellum
 in Romana synodo ediderat, sed ob difficultatem
 circumstantiarum quæ alia magis obvia juris remedia
 nequaquam ferebant. Cumque hoc ipsum generalis
 concilii remedium non ita facile ab imperatore latro-
 cinii Ephesini patrono esset obtinendum, ad facilius
 inclinandum ejus animum Nicænorum canonum au-
 ctoritatem interponendam credidit: qui cum non de
 generalis synodi, sed de Romani episcopi iudicio
 perspicue statuunt, eos Leo ad ipsius synodi generalis
 necessitatem allegare non potuit nisi in eam rationem
 quæ ad episcopi Romani iudicium redeat, ut paulo
 ante explicavimus. Quis igitur hæc, quæ S. pontifex
 pro cogenda œcumenica synodo alio consilio scripsit,
 tranferre queat ad appellationem Flaviani, quam
 non ad ejusmodi synodum, sed ad Romanum episco-
 pum et ad solos episcopos Romanæ synodi directam
 indubiis testibus certissimum est? Quis eam inter-
 pretationem canonum Sardicensium a Quesnello in-
 gestam, et ad generale concilium translata, quæ
 non solum a sensu ipsorum canonum abest quam
 longissime, verum etiam ab appellatione ejusdem
 Flaviani; quis, inquam, approbare poterit?

*Excutitur Quesnelli sententia qua legatos apostolicæ
 sedis in synodis generalibus Orientis legationem ges-
 sisse omnium Occidentalium contendit.*

26. Causa appellationis Flaviani perorata, non
 omittendum est illud commentum quo Quesnellus
 statuere nititur, § 5, *legatos sedis apostolicæ non Ro-
 mani solummodo pontificis nomine Ephesinæ synodo
 secundæ interfuisse, nec alias interesse consuevisse
 œcumenicis conciliis in Oriente congregatis, sed et
 omnium lotius Occidentis episcoporum vice, quorum
 procuracionem gerebant, cum per se interesse iidem
 non poterant.* Res facti agitur, quæ documentis sta-
 tuenda fuerat. Generalis propositio est: *Nec alias
 interesse consuevisse œcumenicis conciliis.* Vide autem
 qua ille ratione se expedit. Hoc in systemate legati
 sedis apostolicæ episcoporum totius Occidentis vicem
 ac legationem gessisse traduntur. Cum vero ad lega-
 tionem expressum delegantis mandatum seu procu-
 ratio requiratur, ut verum sit legatos apostolicæ
 sedis omnium Occidentalium episcoporum procura-
 tionem gessisse, expressum omnium mandatum demon-
 strandum fuerat. Hoc autem mandatum duplivo
 modo ab iisdem traditum Quesnellus affirmat, nunc
 in Romana synodo ex toto Occidente evocata eo sine
 ut omnes deligerent legatos absentium vicem impletu-
 ros; nunc vero in synodis singularum provincialium
 Occidentis, a quibus legati mitterentur ad synodum
 Romanam cum facultate deligendi legatos, qui com-
 muni nomine ad œcumenicum concilium accederent.
 Innuit etiam idem fuisse sive per legatos, sive per
 litteras singularum synodorum provincialium id man-
 daretur. Hæc vero perinde fuisse gesta quam facile
 est affirmare, tam difficile est documentis statuere.

27. *Solemne erat, inquit eodem § 5, Romano epi-
 scopo, ut cum primum synodus universalis indicta erat,
 omnes sui patriarchatus episcopos ea de re admoneret,
 cogeretque ipse Romæ synodum, ad quam invitati Oc-
 cidentales confluerent.* Si hoc erat solemne, aliquot
 exemplis probari poterit. Sed nec unum in tota anti-
 quitate reperietur. Synodum quidem episcoporum
 qui Romæ reperiebantur, sive etiam e vicinioribus
 partibus in gravissimis causis convocare solebant
 Romani pontifices; generalem vero ex toto Occidente
 ne semel quidem indixisse invenientur. Quod si sin-
 gula antiqua generalia concilia percurras, gratuita
 et falsa Quesnelli propositio multo magis patebit.
 Nicænæ primæ synodi gesta desiderantur, unde af-
 firmari et probari nequit S. Silvester 1177 ejus
 causa concilium Occidentale convocasse. Idem est de
 synodo Sardicensi, quæ Nicænæ appendix habetur.

Solum legatos sedis apostolicæ utrique huic concilio interfuisse certum est : qui cum solius apostolicæ sedis vicem gessisse tradantur, eis legationem totius Occidentis nullo testimonio tribuere valde arbitrarium est : cum præsertim alii, qui aliis in synodis suo et alieno nomine interfuerunt, non tam suum quam alienum nomen in subscriptionibus exprimere consueverint. De synodo Constantinopolitana prima nihil attinet dicere, cum Romanis diutius ignota fuerit; unde solos Nicænos canones et Nicænorum nomine Sardicenses Romana Ecclesia usque ad Leonis ætatem recepit. Solum cum eam synodum posterius Romani pontifices approbarunt, ex Orientali synodo generalis evasit. Reliqua sunt duo concilia œcumenica, Ephesinum 1 et Chalcedonense. Alterutrius causa omnium Occidentalium synodum a Romano pontifice convocata fuisse nemo prohibet. Immo nec convocandæ quidem tempus fuit.

28. Ante Ephesinum concilium apostolicæ sedis legatus in Nestoriana causa a Cœlestino papa creatus fuit S. Cyrillus. Si in hanc delegationem cogenda fuisset synodus totius Occidentis, nimium tempus expectandum fuisset. Enimvero eorum tantum episcoporum qui in magna Remanorum urbe comperti sunt, synodum fuisse illam in qua post multos tractatus epistola Cyrilli delegationem continens a Cœlestino exarata fuit, ipse Cyrillus, ex relatione utique Possidonii, qui eandem epistolam Romam detulit, testatur. Hactenus vero etsi de Nestorio multa, nihil tamen agebatur de congreganda synodo Ephesina. Hanc Nestorio procurante repente Theodosius indixit die 19 Novembris anni 430. Dies synodo statuta fuerunt nonæ Maii anni sequentis. Hujus indictionis notitia sero ad Cœlestinum pervenit, adeo ut nequiverit legatos destinare nisi VIII id. Maii, quo eisdem Commonitorio traditum fuit; unde in ipso Commonitorio de translata synodo timebatur. In his ergo angustiis de concilio ex toto Occidente cogendo ad legatos eligendos stultum est cogitare. Cyrillus quidem in prima actione Ephesina solus legatione apostolica functus est, quam in totius Occidentis synodo tradita non fuisse ostendimus.

29. Ob Chalcedonense concilium nedum episcopos ex toto Occidente ad Romanam synodum evocare, sed ne viciniorum quidem litteras expectare licuit, ut mox videbimus. Immo cum hujus indictio Romæ solum innouerit post diem 9 Junii anni 451, uti ostendimus not. 3 (*Tom. præced., col. 930, n. p.*) in epist. 89, Leoni vix tempus fuit eligendi et instruendi legatos, quos celeriter ad concilium direxit die 24 ejusdem mensis; ac propterea epist. 91 queritur: *Ipsa interjectorum dierum paucitas necessarios sacerdotes nos evocare non sinit.* Vides ergo quo evaserit illud Quesnelli, *Solemne erat cogere totius Occidentis synodum, quæ nunquam coacta fuit.*

30. Nec minus gratuitum est alterum de synodis singularum provinciarum Occidentis, quæ vel legatos vel litteras ad Romanam synodum mitterent cum facultate eligendi legatos ad concilium generale. Percurre iterum singula generalia concilia, et nihil ejusmodi elicies. Unum quod proferre potuit Quesnelli de Gallicanis episcopis pro sola Chalcedonensi synodo, contrarium potius ostendit. Scripsit ad eos S. Leo epist. 102: *Optassemus quidem fraternitatis vestræ litteras eo tempore quo promiseratis accipere, ut profecturis ad Orientem fratribus nostris, quos ad sanctam synodum vice nostra pro catholicæ fidei defensione direximus, etiam vestræ sententiæ professio jungeretur.* Igitur hæ quoque Gallicanorum litteræ defuere. Quomodo ergo ex singulari hoc exemplo, in quo ipsæ litteræ sero pervenerunt, consuetudo a Quesnello asserta colligi potest? Quid quod vera ratio cur Leo has litteras a Gallicanis petierat non eo fuit quod indicta generali synodo id usu receptum esset ad legatos omnium Occidentalium nomine eligendos, sed quia sub Theodosio in ea circumstantiarum difficultate quam antea explicavimus, S. pontifex

A expedire putabat Gallicanorum aliorumque Occidentalium sententiam Eutychianorum erroribus repugnantem opponere. Simili de causa et Mediolanensium epistolam postulavit; quas tamen et isti licet viciniores serius reascripsero. Delegatis vero omnium nomine ac mandato eligendis nihil illi, cum hæc epistolam petiit, in mentem venit. Si ergo nec Occidentalis synodus Romæ coacta, 1179 nec e synodis provinciarum Occidentis legati, vel epistolæ Romam missæ fuerunt, quibus omnium nomine legati ad generale concilium destinarentur, quomodo legati a Romano pontifice missi legationem omnium Occidentalium gerere poterant?

31. Hanc responsionem ut declinaret Quesnellus tertiam quamdam viam ingressus est cum scripsit: *Cum tam arctius œcumenicæ synodi terminus præfixus erat, ut nec aliarum dioceseon suffragia expectare, vel ad eos ne litteras quidem mittere sineret, tunc coacto concilio vel ex diocesi Urbis, vel ex iis episcopis qui tum in Urbe morabantur, legati mittebantur, qui totius patriarchatus Occidentalis procuracionem a patriarcha ejusque diocesanæ vel provinciali synodo suscipiebant gerebantque, et personam Occidentalium: omnium in œcumenica sustinebant.* Cum hæc forma synodi esset usitata, ut vidimus, non ergo dæ præmissæ formæ, quæ nullo exemplo antiquo probantur, veluti *solemnnes prædicandæ erant.* Subjicit exemplum Ephesinæ synodi secundæ, in qua temporis augustia longiores moras non ferebat; et ait: *Rebus ita dispositis aliud nihil restabat nisi ut pontifex de Occidentalium suorum fide securus, eos (legatos) dirigeret in Orientem, qui omnium causam agerent.* Igitur tota delegatio in præsumptione fundatur. Multum quidem hæc præsumptio valebat, ut affirmari posset a pontifice ita omnes Occidentales sentire circa fidem, sicut ipse in sua Romana synodo definierat, cum præsertim in ejusmodi synodis passim interessent plures diversarum provinciarum episcopi Romæ tunc immorantes, qui aliorum provincialium episcoporum ac provinciarum doctrinam præstare poterant. De hac una doctrinæ concordia loquitur Leo in epistola ad Gallicanos. At cum de legatis agitur, ad quos eligendos expressum mandatum necessarium est, præsumptio consensus absentium non sufficit. Si legati solummodo *habent ejus auctoritatem a quo destinati sunt*, ut in Sardicensi concilio traditur can. 7, quomodo legati a sola sede apostolica, aut ad summum a Romana synodo missi, eorum quoque Occidentalium, a quibus non erant destinati, auctoritatem et legationem sustinuisse dicuntur? Solus Quesnellus et qui ejus sophismatibus inconsulte fuerunt abrepti id affirmare potuerunt.

32. Quod si S. Cyrillus in Ephesino concilio legatorum sententiam resumens dixit: *Deposuerunt enim (Nestorium) suppletentes locum sedis apostolicæ totiusque synodi sanctissimorum Deoque dilectissimorum Occidentalium episcoporum;* et si ipsum concilium Ephesinum in relatione ad imperatorem ait: *Piissimus magnæ vestræ Romæ archiepiscopus et universa Occidentalis synodus per sanctissimos episcopos, quos ad nos ipsa misit, etc.,* solos episcopos Romanæ synodi, et solam hanc synodum episcoporum, qui, ut ex eodem Cyrillo audivimus, *in magna Romanorum urbe comperti sunt* (quæ sane non fuit synodus totius Occidentis) Occidentalium episcoporum et Occidentalis synodi nomine intelligere potuerunt. Cæterum et Cyrillus in eadem allocutione, et concilium in eadem relatione legationem apostolicæ sedis et papæ Cœlestini solummodo appellarunt, eo quod litteræ solius Cœlestini nomine inscriptæ hujus solius delegationem ac procuracionem præferrent. Neque subtilius in generalibus verbis *universi Occidentalis synodi, totius synodi Occidentalium episcoporum* aliisque similibus insistendum est. Nam iidem Ephesini Patres in alia relatione ad eundem imperatorem non solum dixerunt synodum Ephesinam *in consensu suo habere universum Occidentem, sed totam item Africam;*

non ex Africa solus Besula diaconus interfuit. A totius Africæ synodo nec delegatus fuit; dari potuit, uti fatetur ipse Capreolus episthaginensis in epistola ab eodem diacono lecta act. 1. Idem etiam legitur in relatione illo laudata, cujus integer textus hic est: (Ephesino) adest et Cælestinus sanctissimus que magnæ vestræ Romæ archiepiscopus, et Occidentalis synodus per sanctissimos episcopos ad nos ipsa misit, totaque Africa. Vides erperperam Quesnellus ejusmodi formulas t, ut legationem apostolicæ sedis ad legatos Occidentis traduceret.

od porro veluti manifestum argumentum ex concilio vi actis, ubi episcopi Portuensis, sis et Regitanus locum tenere dicuntur concilii Romæ, ubi centum et viginti episcopi int, valde mirificum est. Si enim expendantur, nec quidquam omittatur, non in obest hoc documentum, sed potius factum quidem est tres episcopos Joannem em, Abundantium Paternensem, et Joannitanum in singulis actionibus et in subibus diei locum præsentantes venerabilis synodæ Romæ centum et viginti quinque Deo in episcoporum. At simul verum est tres virum duos Romanæ Ecclesiæ presbyteros et Georgium, ac Joannem diaconum in actionibus et subscriptionibus appellari æsentantes sanctissimi et beatissimi papæ; ac præterea verum est hos postremos, presbyterii aut diaconatus honore ornanter primum locum habere ante omnes triarchalium sedium Patres, ob personam omni pontificis totius Ecclesiæ primatis, re fungebantur; illos vero licet episcopos Occidentali synodi missos a primis illis et locum habere post præcipuarum sedium nonne hæc appellationis et loci distinctio am legatorum distinctionem astruit? nisi legatos papæ Agathonis haud fuisse lectius synodi Occidentalis, et legatos hujus mul legatis papæ habitos non fuisse; alias rō et nominati et subscripti invenirentur episcopi presbyteris et diacono præcessis-

sisent. Quid ergo Quesnellus unam legatorum synodi Occidentalis mentionem ingerens, hoc testimonium eo loci attulit, ubi legatos papæ eosdem fuisse ac Occidentalis synodi legatos sibi probandum sumpserat?

34. Quod si quæras cur in hoc uno concilio vi ejusmodi legatorum papæ ac synodi distinctio occurrat, ex iisdem actis facile intelliges. Imperator enim in suis ad Donum Agathonis prædecessorem litteris hanc duplicem legationem expresse postulerat, alteram ipsius pontificis mandato et nomine, alteram mandato et nomine Romani concilii ex Occidente convocati. Hoc quidem duplex mandatum, uti ad duplicem legationem requiritur, idem imperator oculam indicat in aliis litteris ad Georgium archiepiscopum Constantinopolitanum his verbis: *Agatho sanctus nuper ordinatus papa in apostolica sede prædictæ antiquæ Romæ hujusmodi nostros pios suscipiens apices (post Doni mortem acceptos), destinavit in præsentem propriam ejus indulos personam Theodorum et Georgium Deo amabiles presbyteros, et Joannem Deo amabilem diaconum; ex persona vero totius ejus concilii Joannem et Abundantium et Joannem venerabiles episcopos..... porrigentes nobis etiam duas suggestiones, unam quidem ejusdem Agathonis papæ, aliam vero concilii ejus.* En igitur duplex legatorum genus et expressum mandatum ac procuratio duplex; unde etiam duæ epistolæ in eisdem actis recitantur, altera solius pontificis, altera totius synodi nomine inscripta. Ex his autem duo maximi momenti in rem præsentem consequuntur: primum, legatos qui solius pontificis vice et nomine concilio intersunt, non fuisse legatos totius synodi Romanæ et Occidentalis: alias opus non fuisset distinctam legationem petere ac destinare; secundum, ad legationem totius synodi distinctum mandatum et procurationem omnium episcoporum ejusdem synodi requisita fuisse, nec non mentionem expressam legationis synodi, quæ quidem in actis sexti concilii constanter notatur. Cum vero in aliis generalibus conciliis nullum legatur Occidentalem aut Romanæ synodi expressum mandatum, legati autem solius pontificis aut apostolicæ sedis nomine ac vice appellentur, hos totius Occidentis aut Romanæ synodi legatos venditare commentitium est.

DISSERTATIO NONA.

DE DOMNI ANTIOCHENI EPISCOPI, EJUSQUE DAMNATIONE; DEQUE MAXIMI SUCCESSORIS EJUS DATIONE: UBI EPISTOLÆ SANCTI LEONIS, CONCILIIQUE CHALCEDONENSIS ACTA ILLUSTRANTUR, ET DE DOMNO HIS ACTIS INSERTA COMMENTITIA ESSE DEMONSTRATUR.

Ad epistolas S. Leonis 60, 78 et 80, nunc autem 80, 104 et 106.

I. Maximum Antiochenum episcopum, qui us est in locum Domni per Ephesini latroces, confirmatum fuisse ab œcumenica synodo plurimi, causam que operosius investigantur. Hanc unam fere omnes catholici scripistam versarunt quæstionem afferunt: ideo n, etsi a suspectis hominibus electum, concilio Constantinopolitano episcopo contra regulam, Domnoque adhuc in vivis agenti inatum; ideo tamen receptum esse synodo, lecto Leone in episcopatu confirmatus fuerat. recto Leone inter multos episcopos qui a synodo Ephesina dejecti e suis sedibus per nefas fuerant, Domnus unus suæ restitutus manibus aliis redintegratis, non minor difest. Omnia enim Ephesini latrocinii acta in missa sunt ab Occidentalibus episcopis, etiam Chalcedonensem synodum, sæpiusque contestato papa imperatorem (Epist. 40, nunc 44, omnia in eo statu esse juberet in quo erant

ante infaustam synodum, donec omnia per œcumenicum concilium reformarentur. Consequens erat ut depositio Domni et Maximi ordinatio irritæ essent, suumque ille reciperet locum. Hoc tamen ideo prohibuisse Leonem aiunt, quoniam, inquit Baronius (Ad ann. 451, num. 128), causa cognita, eum juste damnatum esse intellexit. Mentem suam, clarior non explicat eminentissimus cardinalis, nec aperit in quo justior esset Domni depositio quam aliorum. In Ephesina quidem synodo ad sacrilega Dioscori concilia a bripi se passus fuerat, subscripseratque Flaviani et Eusebii damnationi, restitutioni Eutyphetis, impiisque decretis captivas manus dederat; sed ut erat illi cum multis culpa hæc communis, debuerat etiam et communis esse indulgentia, qua cum cæteris actum est in Chalcedonensi synoda. Forsan inde cæteris culpabilior, quod recentiori culpæ antiquæ suspensione accedebant. Cum enim Joannis Antiochæ nepos et successor fuisset, Nestorianæ labis non secus ac ille insimulatus fuerat. Præterea nec ea

pollebat scientia ac animi constantia quæ difficilissimis illis temporibus necessariæ erant in tantæ urbis episcopo.

Denique non abs re forsàn quis dixerit Domnum ipsum depositioni suæ manus ultro dedisse, solitaria vitæ deliciis illectum, quibus innutritus olim fuerat sub Euthymio abbate; quas cum refragante sancto Patre relinquere meditaretur, ut Joanni avunculo suo a fide catholica deflectenti opem ferret, hæc ab eo verba futuri prænuntia audivit: *Si, inquit, his neglectis, et tolerantia contemptis cogitationibus, tentabis a laura discedere, obtinebis quidem administrationem quam tuus habet avunculus, sed eam tibi rursus auferent mali homines et præstigiatores, cum ab illis prius fueris seductus ignorantia.* Hæc refert Cyrillus monachus de S. Euthymii rebus gestis disserens; additque Domnum profectum Antiochiam: *Et cum illic, inquit, fuisset, omnia quæ ei prædicta fuerant effectum sunt sortita. Illeque postea magna ductus penitentia, quod non obedisset, ad ipsum revertitur gravi dolore visceribus cruciatus et acerbe deplorans.* Ex istis verbis hoc confici videtur: Domnum penitentia ductum post ablatam administrationem (quod prædictum ei fuerat) Euthymium de novo convenisse, quodque vitæ reliquum fuit in secessu egisse, Maximo Antiochenæ Ecclesiæ episcopatum, quem hic Eutychnianorum favore adeptus erat, sponte relinquens propria. Eaque demum vera erit causa cur ad sedem suam regressus non fuerit.

II. Qui porro Leonis auctoritatem hoc egisse **1185** putant, ut Maximus in Antiochena sede tam malis auspiciis collocatus remaneret, locumque cedere Domnus cogeretur, manifestum id esse aiunt ex actis Chalcedonenis concilii. Si quidem in actione quæ *De Domino Antiocheno* inscribitur, disertis verbis legitur confirmatum auctoritate Leonis fuisse Maximum. Hanc actionem: quoniam discutere animus est ad ecclesiasticæ historiæ veritatem indagandam, operæ pretium est eam hic integram describere; nec enim prolixa est, et de ea sub oculis posita facilius lector iudicium suum interponet.

ACTIO DE DOMNO ANTIOCHENO, concilii Chalcedonenis parte II, post actionem 10.

Consulatu domini Marciani perpetui Augusti, et qui fuerit nuntiatu, sexto kalendarum Novembrium, Chalcedone secundum præceptum divinissimi et clementissimi domini nostri imperatoris, convenientibus in sancta ecclesia sanctæ martyris Euphemie; et magnificentissimo et gloriosissimo magistro militum et exconsule ordinario, et patricio Anatolio, et magnificentissimo et gloriosissimo sacrorum officiorum magistro Vincomalo; convenientibus etiam Paschasino et Lucentio reverendissimis episcopis, et Bonifacio reverendissimo presbytero, vicariis sanctissimi archiepiscopi senioris Romæ Leonis, et Anatolio reverendissimo archiepiscopo maximi nominis Constantinopolis, et Maximo reverendissimo archiepiscopo Antiochiæ Syriæ, et Juvenale reverendissimo episcopo Jerosolymitano, et cætera sancta synodo, quæ ex sanctione divinissimi et clementissimi domini nostri Marciani imperatoris in Chalcedonenis civitate congregata est, quorum nomina infra sunt scripta; et residentibus universis ante cancellos sancti altaris, Maximus reverendissimus episcopus Antiochiæ dixit: Deprecor magnificentissimos et gloriosissimos iudices, et sanctam hanc et universalem synodum, ut humanitatem exercere in Domnum, qui fuit Antiochiæ

A episcopus, dignemini, et statuere ei certos sumptus de Ecclesia quæ sub me est.

Paschasinus et Lucentius reverendissimi episcopi, et Bonifacius presbyter, vicarii sedis apostolicæ, per Paschasinum reverendissimum episcopum dixerunt: Sanctus et beatissimus papa, qui episcopatum sancti ac venerabilis Maximi episcopi Antiochenæ Ecclesiæ confirmavit, justo satis iudicio ejus meritum approbasse videtur; si quidem memoratus reverendissimus episcopus Maximus suo arbitrio Domno voluerit esse consultum, ut sumptus ei de sua Ecclesia miserationis **1186** intuitu, prout æstimaverit, largiatur; ut contentus alimoniis quiescat in posterum. Quæ confessio Græcæ per Beronicianum virum devotissimum, secretarium sacri consistorii translata [*Al. tradita*] est. Anatolius reverendissimus episcopus Constantinopolitanus dixit: Laudo et ego condolentiam [*Al. compassionem*] beatissimi episcopi Antiochiæ Maximi, in quibus spontanea voluntate ipse tales precatorias [*Al. preces*] obtulit, ut sumptus præstaret Domno, qui fuit episcopus Ecclesiæ sanctæ quæ sub eo est, præter hoc prædicto nihil requirente.

Juvenalis episcopus Jerosolymitanus dixit: Amplector et ego consilium sancti episcopi Antiochiæ Maximi. Universa synodus vociferata est [*Al. exclamavit*]: Laudabiles merito sunt benevolentia archiepiscopi. Omnes cogitatum ejus laudamus. Hic decet ejus existimationem humanus cogitatus pontificis. Magnificentissimi iudices dixerunt: Amplectente sancta synodo arbitrium Maximi viri religiosi episcopi Antiochensium, quod de Domno probavit, et nos eidem [*Al. itidem*] consentimus, ejus arbitrio derelinquentes, quæ sunt de Domni honorificentia. *Et alia manu: Edantur. Huc usque actio de Domno.*

III. Hanc actionem minime commentitiam esse, sed genuinam totis votis peroptarem. Hoc enim si esset, jam præclarissimum antiquissimumque præmanibus haberemus testimonium summæ auctoritatis pontificis Romani tum in synodos cum in Orientalis episcopos, majorum, inquam, ac primarum sedium episcopos. Enim vero quantæ potestatis est, ut penes Romanum episcopum Antiocheni, et consequenter Alexandrini aliorumque episcoporum consecratio fuerit aut saltem confirmatio, ut ex hoc loco argumentantur cardinalis Bellarminus ejusque apologistæ Jacobus Gretserus (*Bellarmin. tom. I controvers. III, de Rom. Pontif. lib. II, c. 12; Gretserus Defens. Bellarm. tom. II, ad hunc locum*)! Qualis prærogativa, ut cum plures episcopi ab infausta synodo per vim scelusque depositi essent, eorum damnatio ac depositio rata esse juberetur, quam ratam esse debere judicaret Romanus episcopus; sola alterius episcopi in illius locum substitutio haberet locum, quam idem ille confirmasset! Quam evidenter denique hinc eluceret suprema ejusdem in synodos potestas, quarum acta ex eo parte robur habeant, cui ille robur adjecerit; ex illa cassa sint et irrita, quam irritam ille esse voluerit. Verum ut eruditi ac sapientis est theologi vera germanaque primariae sedis privilegia toto animo atque ex solidis genuinisque probationibus adversus novatores vindicare, ita parum sinceri liberalisque animi sit eadem vel ultra præscriptos limites ampliare, vel incertis, caducis falsisque administraculis ac fulcimentis sustentare. Nec enim mendacior eget veritas, sed potius ex mendacii consortio in falsi-

tatis suspicionem veritas etiam testatissima vocari A
consequitur.

Tale est, mea sententia, id omne quod ex illa
actione de Domino assertum est ab ecclesiasticis scri-
ptoribus, quibus ad alia 1187 properantibus va-
uum non fuit de (a) illius veritate accuratius in-
quirere. Mihi vero rem curiosius exploranti certum
est (b) Dominum Antiochenum jam tum fato functum
fuisse cum Maximus Antiochenæ Ecclesiæ pontifex
factus est; ac proinde falsam esse ac commentitiam
actionem illam, quæ de Domino inscribitur, sancto-
que concilio Chalcedonensi putido mendacio affingi-
tur: in qua videlicet Maximus inducitur Domino quasi
post exauctorationem suam superstiti alimenta de
sua Ecclesiæ redditibus ex concilii indulgentia im-
pertiens. Atque ut hoc constanter asseram, non le-
via et infirma videor mihi habere argumenta.

IV. Primum enim hæc una actio inter omnes alias
Chalcedonensis concilii actiones Latine tantum edita
reperitur, (c) Græcæ autem nusquam apparuit: quod
certe non leve indicium est suppositionis a Latino
impostore aliquo factæ. Si enim illa vere in concilio
confecta fuisset, Græcæ utique fuisset, atque Græcis
hujus synodi actis inserta cum aliis actionibus le-
geretur. Cur enim hæc una a reliquarum actionum
Græcarum corpore distracta fuisset, plane non ap-
paret.

V. 2. Ex (d) unico nobis codice prodit hujusmodi
actio, quem nulla auctoritas, antiquitas nulla com-
mendabat; cum et chartaceus solummodo esset, et
ab ignotis scholasticis Germanis duobus acceptus
prædicetur. Talis enim est epigraphæ qua insignita
reperitur in Crabbiana, Suriana, aliisque Conciliorum
editionibus: *Actio de Domino Antiocheno, quæ inventa
est in codice Patrum Julix membranaceo, transcripta
ex codice vetusto chartaceo, et dicitur ipsa fuisse Pro-
culi et Albini Germanorum scholasticorum.* Philippus
quidem Labbeus in novissima Conciliorum editione
codicem quemdam laudat actorum Chalcedonensis
concilii a Rustico Ecclesiæ Romanæ diacono cum
Græcis codicibus collatorum, annotatorum, distincto-
rum. In hoc vero codice, qui dicitur esse D. Bohierii
Divionensis, actio de Domino subjicitur actioni sextæ
cum hoc titulo: *Explicit vi actio. 1188 Incipit vii
de Domino Antiocheno quondam patriarcha translata
ex Græco in Latinum.* Sed Rustici fides hoc in nego-
tio suspecta est: cum enim schismaticus iste dia-
conus a Vigilio papa anathemati subjectus videret
exemplum Domini tamquam post mortem damnati
obtrudi solere ab adversariis trium capitulorum da-
mnationem expetentibus, potuit homo hoc causæ suæ
patrocinium ex mendacio asciscere, ut fabricata
actio de Domino quasi adhuc superstitis, eum post
mortem non esse damnatum assereret, idque saltem
Occidentalibus persuaderet. Quidquid porro sit de
Rustici fide ac sinceritate, certum apparet mihi (e)
solam actionem primam Chalcedonensis concilii ab

eo esse recensitam: soli enim isti actioni nomen
suum subjecit in hunc modum:

Ex cod. ms. Bohieriano.

*Explicit prima cognitio Chalcedonensis concilii. Fi-
nivitimus emendantes et conferentes manuscripta a pri-
die ante kal. xciu (id est Decembris) feria iv, ind. 45,
xv kal. Aprilis: Rusticus per gratiam Dei diaconus
sanctæ Ecclesiæ Romanæ contuli, annotavi, distinxi.
Deo gratias.*

Ex editione Petri Crabbi ord. min.

*Finis primæ cognitionis Chalcedonensis concilii,
quæ finita, emendata et collata est anno Domini 417
(emendatur in margine aut 454, aut 457, in omni-
bus pessime, inquit Labbeus), feria iv, indictione 13
kalend. Aprilis xii. Rusticus per gratiam Dei dia-
conus sanctæ Ecclesiæ Romanæ, contuli, annotavi, dis-
tinxi. Deo gratias.*

B Eadem fere in editione Romana paucis varianti-
bus. Ex iis porro apparet nihil certi statui posse ex
hujusmodi annotationibus, quæ sibi non coherent,
ac insuper non unius Rustici esse, sed plurium di-
versorumque annotatorum, illam Bohieriani codicis
monitionem. Rusticus enim relegit Chalcedonensem
synodum ad codicem quem jam emendaverant et
contulerant superiores ipso correctores; suamque
pariter attestationem apposuit, ut illi suam. Sed hi
actiones reliquas recensuerunt, ille ultra primam
progressus esse 1189 non videtur. Addo annos
quos annotatio prior designat, ad Rustici statum
pertinere non posse, et priorum illam annotationem
suspectam reddi ex hac voce *manuscripta*; antequam
enim excudendorum codicum artem hominibus lar-
gitus esset Deus opt. max., supervacaneum omnino
erat *manuscriptorum* ab editis discrimen, quod illic
suggeritur. Præterea etsi demus actiones omnes
Chalcedonenses a Rustico esse relectas et emendatas,
clarum est actionem de qua disserimus inventam ab
eo non fuisse, quod vel unus codex Bohierianus tes-
tatur. Nam in eo titulus actionis de Domino omnino
singularis est; nulla relectionis ac emendationis fit
mentio: Latine ex Græco translationis mentio argu-
mento est hoc ex Græco codice, quem conferens Rus-
ticus in manibus habebat, non esse desumptum.
Denique Petrus Crabbe, Laurentius Surius, aliique,
qui in edendo Chalcedonensi concilio usi sunt codi-
cibus a Rustico recensitis ac emendatis, cum ad
actionem Domniam veniunt, de Rustico nullam
mentionem habent, sed palam profitentur se illam ex
unico codice Julix membranaceo eruisse ac publicæ
luci dedisse. Unde patet quam incerta ad nos via
pervenerit, ejusque fidem omnem penes duos Ger-
manos scholasticos versari. Sed tædet me tricarum
istarum: ad alia argumenta suppositionis pergamus.

VI. 3. Est ex incerta sede, quam hactenus nacta
est, ex quo inserta Chalcedonensibus actionibus.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Veritatem sinceritatemque hujus actionis in
observationibus subjiciendis defendemus, Quesnel-
lique nisi omnes ibidem retunderentur.

(b) Id falsum evincetur ibidem n. 2.

(c) Etsi hæc actio Græcæ nusquam apparuit, eam
tamen e Græco Latine redditam in observationibus
demonstrabimus. Græcorum autem codicum qui ad
nos pervenerunt defectum in causis particularibus
nihil probare patebit ex not. 48 (Col. 257, n. b) in
dissert. 4 ad ad an. 451, ubi particulares ejusmodi
actiones in multis codicibus Græcis generatim omis-
sas, in aliis autem non paucis, qui particulares ac-
tiones exhibent, omissam actionem de Photio Tyri
manifestum fecimus. Quod igitur mirum si hæc
actio de Domino præterita fuit?

(d) Alium codicem nacti sumus, eumque vetusti-
simum ac diversæ originis, de cujus præstantia age-

mus in observat. num. 3 et seqq. Quesnelli alluci-
natio circa ipsum codicem quem hic nominat ex eo
pendet quod epigraphen in vulgatis huic actioni præ-
fixam editorum esse crediderit, ac si hi in ea typis
imprimenda codice usi sint recenti transcripto ex
alio duorum Germanorum. At hæc epigraphes, quam
in observationibus ad msa. librorum fidem exactam
proferemus, Rusticum habet auctorem ac proinde
codices quoque in ea memorati antiquissimi sunt.
Vide observ. num. 44 et 42.

(e) Id falsum ostendemus in observ. ad not. 2
Quesnelli in epist. 413. Distinctam eorum quæ lu-
cubravit Rusticus notitiam Quesnellus habere non
potuit, cum hæc scripsit: nondum enim prodierant
Baluzii emendationes in textum Rustici, quas qui
legerit, sequentes illius animadversiones inanes
agnoscet.

Cum enim numero nullo consignata esset, eum sortita est locum quem cuique placuit ei assignare. Post septimam enim actionem collocata reperitur in editionibus Crabbianis, Suriana, et Biniana Latina A. D. 1606. Romana Græco-Latina, aliæque postmodum editiones sedem ei figunt post decimam actionem. Nulli earum editionum procuratores ita constituti vel immutati ordinis vicem ratione aut auctoritate cadicis comprobant: ut manifestum sit inter alias synodi actiones (a) numquam esse numeratam, sed longe post collecta illius acta superinductam esse et interjectam, quæ nimirum tam incertis sedibus jactata conspicitur.

VII. 4. Constat actionem illam (b) Justiniano imperatori ignotam fuisse, siquidem in prolixo scripto qui inscribitur: *Confessio rectæ fidei Justiniani imperatoris adversus tria 1190 capitula et universo cætu catholice et apostolice Ecclesie* directus legitur, hæc habet: *Sancta Chalcedonensis synodus Domnum Antiochiæ factum episcopum post mortem condemnavit, quod solum ausus est scribere oportere taceri duodecim capitula Cyrilli.* Quomodo damnatus post mortem, si ei ex concilii sententia alimenta de redditibus Ecclesie Antiochenæ ministrata sunt a Maximo? An imperator ejusque administrati, quorum opera in hoc negotio utebatur, existimandi sunt aliquid eorum ignorasse quæ actis Chalcedonensis concilii continebantur; illius, inquam, concilii, cujus unius gratia totam Ecclesiam commovebant?

VIII. 5. Non imperator solum ejusque consultores, sed ipsa etiam universalis synodus quinta eadem in sententia fuit, ut scribitur sub fine collationis sextæ: *Chalcedonensis, inquit, synodus Domnum Antiochiæ episcopum, eo quod scripsit debere taceri duodecim capitula sanctæ memoriæ Cyrilli, et post mortem condemnavit, cum confirmasset condemnationem ejus, et suscepisset Maximi ordinationem.* Si porro Dominus post mortem damnatus est Chalcedonensi concilio (quod temere ac re inexplorata dictum esse a Patribus qui asseruerit injuriosus plane sit erga sanctam synodum magis que ipse temeritatis reus), igitur superstes non erat Dominus cum synodus habitata est, summæque ignorantie ac impudentie convincitur quisquis hanc actionem consarcinavit ac supposuit. At, inquit, non magis credendum concilio affirmanti Dominum post mortem esse damnatum, quam cum asserit eum a Chalcedonensi synodo damnationis excepisse sententiam. Nusquam porro hæc damnatio legitur inter hujus concilii acta. Occurrunt objectioni ipsi Patres, cum in eo damnationem istam positam esse ostendunt, quod condemnationem ejus confirmarunt; confirmasse autem, cum synodi Ephesinæ acta quoad hanc partem non resciderunt; hæc vero non rescidisse circa illud, cum Maximi ordinationem in Domni locum propter hujus damnationem substituti irritam esse non jusserunt, sed potius approbarunt, ne minimam quidem querelam adversus illius ordinationem moventes. Ex his luce clarius est tempore Justiniani imperatoris et quintæ synodi universalis non lectam esse actionem illam inter acta Chalcedonensis concilii; alioqui quid erat facilius quam 1191 falsi eos arguere, productis synodi quartæ actis?

IX. 6. Cum Facundus Hermanensis in Africa epi-

scopus opusculum suum pro trium capitulorum defensione conscriberet Justiniani imperatoris professionem fidei diligentissimo examine discussit, omnibusque adversariorum argumentis satisfacere conatus est, quæ pro damnatione eorumdem capitulorum adducta fuerant. At de damnatione Domni post mortem, ne verbulum quidem ullum apud eumdem legitur: quod tamen non omisisset vir sagacissimus et ad causæ quam propugnabat patrocinium intentissimus, si vel ex actis Chalcedonensibus vel aliunde compertum habuisset Chalcedonensi concilio fuisse Dominum superstitem. Eo major vis hujus argumenti, quod nihil tunc temporis omnium manibus versabatur frequentius quam concilii Chalcedonensis acta, de cujus potissimum auctoritate agebatur; quod de his actis instructissimi erant omnes sive concilii, sive trium capitulorum defensores, quos inter Facundus eminebat. Quod denique scribebat Constantinopoli, ubi accuratissima atque integerrima Chalcedonensium actorum exemplaria fuisse non est ambiguum; ubi et illud Acemetarum monasterium situm erat, ad cujus codicem Rusticus diaconus synodi acta recensuisse dicitur; qui Rusticus in propria causa non secus ac Facundus prævaricatus esset, nisi ex hujusmodi actione adversariorum refutasset argumentum.

X. 7. Idem Facundus lib. II, cap. 4, Dominum annumerat sanctis Patribus et venerabilibus Ecclesie Christi doctoribus, Joanni, inquam, Chrysostomo, et Gregorio Nazianzeno, ex quorum approbatione ac testimoniis Theodoro Mopsuesteno episcopo patrocinium ac defensionem parare intendit; rem maxime horrendam putat, si vel eum vel ejus scripta anathemate percutere quis præsumat. Libro etiam VIII, cap. 5 et 7, Theodororum damnare metuit, ne Dominus cum aliis sanctis Patribus injuriam faciat, quos Cyrillo præferendos putat. Eodem cap. 5, post recensitam cum laude Domni epistolam, de ipso cæteris Ecclesie luminaribus annumerato hæc habet: *Puto, Clementissime imperator, quod magni sceleris magnæque profanationis esset iudices istorum luminarium mundi pro Theodoro Mopsuestiæ calcare sententiam, et ad tenebras cæcitalis Eutychiæ 1192 transire.* Denique, ut multa alia prætermittam brevitatis causa, in ultima fere hujus operis pagina Dominum venerabilem appellat, eumque ut primarium fidei adversus Eutychem defensorem prædicat. Qua porro fronte Facundus, qui ex singulari in synodum Chalcedonensem reverentia commendari amabat, tam præclaris Dominum ornasset encomiis, maximis Ecclesie ac mundi luminaribus parem fecisset, magni sceleris magnæque profanationis esse putasset ejus calcare sententiam, ejusdem pro Theodoro testimonium tanti ipse fecisset, tantique voluisset fieri ab adversariis, si a Chalcedonensi synodo damnationis excepisset sententiam, et ad eam conditionem dejectus esset, ut stipem a successore suo petere cogeretur?

XI. Octavum inde nascitur mihi argumentum. Etsi enim Dominus impii Dioscori sententia exauctoratus, locum Maximo cedere coactus esset Chalcedonensium Patrum iudicio, pristinae suæ dignitati superstes factus, numquam tamen ad illud calamitatis profundum detrudi potuisse credam, ut (c) alimenta, nisi

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Idem accidit actioni de Photio Tyri, quam tamen genuinam nemo negaverit. Vide observ. n. 43, et notationem 18 (Col. 257, n. b) in dissert. 4 ad an. 451.

(b) Huic argumento negativo respondebimus in observ. n. 44. Nihil enim mirum si Justiniano, Patribus concilii v et Facundo ignota fuit hæc actio, quæ ita in eorum codicibus deerat, sicut in plerisque desiderabatur actio de Photio Tyri. Quod autem idem Justinianus et Patres laudatæ synodi in recitatis locis tradunt, Chalcedonensem synodum condemnasse Dominum post mortem, nihil movere debet. Nam

præterquam quod alia quædam horum errata in rebus historicis manifesta sunt, hocque falsum convincitur ex nostra actione, quæ ipsis ignota fuit, profecto in cæteris actis nihil est unde ea condemnatio ac mors colligi potuerint. Solum enim in his legitur Maximum a concilio fuisse susceptum tamquam episcopum, quia illum S. Leo in communionem receperat. Vid. act. 40.

(c) Nil mirum si Dominus ne gravis eesset iis apud quos episcopatu relicto sese in eremum recepisse Cyrillus in Vita S. Euthymii tradit, ea alimenta obtulit quæ aliis episcopis depositis in eadem synodo

successoris sui arbitrio provisum esset, omnino ei deessent, tantæ nimirum sedis præsul, qui cum avunculi sui loco successisset, non poterat multis opibus amicisque ac auctoritate plurima non pollere; ut ridiculum plane sit eum velut mendicum exhibere coram synodo, sollicitumque de alimoniis, et præter has aliud nihil requirentem. Hoc certe potius elegisset ut ad optimum patrem suum Eutyrium remearet, qui olim Spiritu sancto afflatus eum prædixerat et in locum avunculi successurum et ab ejusdem sede per impiorum scelus et potentiam aliquando esse pulsandum.

XII.9. Nonnulla sunt in hac actione quæ fraudem aperiunt impostoris. Etsi enim quantum potuit imitatus est aliarum actionum stylum, in aliquibus tamen incautus allucinatus est. Enumeratis enim præcipuis synodi antistitibus, hæc brevitatis causa subjungit (a): *Et cætera sancta synodo, quæ ex sanctione divinissimi et clementissimi domini nostri Marciani imperatoris in Chalcedonensi civitate congregata est, quorum nomina infra sunt posita.* Quam imperitus fuerit hujus actionis artifex, aliqua verba testantur. Vox enim *cætera* in singulari numero vix usurpatur. Deinde ad quid illud *quorum* refertur, cum nulla vox ejusdem 1193 numeri vel generis præcesserit? Denique ubinam apparent *nomina infra scripta*, quæ describenda supponit? Omitto recensere barbarismos quibus scatet tota actio, quales sunt isti: *Humanitatem exercere, suo arbitrio pro spontanea*, ut inferius dicit, *voluntate confessio, condolentiam, precatorias, cogitatum, honorificentia, benevolentiam laudabiles*, etc. Peccat etiam contra synodi ordinem debitamque sanctis Patribus reverentiam, quando Maximum inducit ad iudices laicos preces suas dirigentem, posthabitis episcopis synodi principibus. Cum enim tunc temporis nec ferre possent episcopi ut Ecclesiarum œconomi coram iudicibus laicis de bonorum ecclesiasticorum administratione rationem redderent, quemadmodum ex epistola 108 Leonis nostri manifestum est, quis credat eos primos omnium in synodo ab Antiocheno antistite compellendos fuisse, cum de portione ecclesiastici proventus deposito episcopo largienda ageretur? *Deprecor*, inquit ille, *magnificentissimos et gloriosissimos iudices*, etc., tum sui oblitus respondentes legatos sedis apostolicæ introducit, cum contrario potius ordine res agi soleret. Ad universam enim synodum preces libellosque supplices dirigi mos est in aliis actionibus, tum iudices a primariis synodi episcopis suffragium poscere. Ridiculum est etiam ut pro decernendis Domno alimoniis actionem (b) peculiarem, solemnemque instituerent Patres consultationem; quasi vero patrimonium pauperum non essent opes Ecclesiæ, inter pauperes præcipuus ac singulari privilegio dignus non haberetur episcopus qui per annos plurimos Ecclesiæ suæ summa cum laude præfuerat; ut opus Maximo fuerit veniam a synodo obtinere, quo ei humanum esse ac misericordem liceret erga prædecessorem suum. Duo sunt

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

assignata fuerunt, idque ex consuetudine jam recepta, uti Quesnellus num. 12 fatetur.

(a) Quanta olim esset difficultas et imperitia interpretum Latinorum, ostendimus in præfatione ad epistolas S. Leonis num. 51. Defectus hic a Quesnello taxati in aliis antiquis versionibus similiter inveniuntur. Nonnulla etiam ab amanuensium oscitantia proficisci potuerunt. Nomina autem episcoporum, quæ *infra scripta* indicantur, et desunt, omissa scribendi fastidio veluti non necessaria, sicuti in actione de Juvenali quædam interlocutiones ab eodem nostro interprete prætermisæ fuerunt. In ipsis Græcis codicibus nonnullæ ejusmodi omissiones occurrunt quæ ex diligentioribus versionibus antiquis, aut ex aliis Græcis mss. deteguntur. Nihil ergo hinc ad suppositionem convincendam eruitur.

(b) De Bassiano et Stephano Ephesinis, ac de

A exemplis in eadem synodo concessarum ex auctoritate exiscopis alimoniarum, sed res cum tanto apparatu ac splendore confecta non est, etsi longe majori egeret consultatione. Bassianus enim et Stephanus in Ecclesiam Ephesinam contra canones intrusi peluntur ab episcopatu, atque ex unius et alterius suffragio ab Ephesiorum Ecclesia nutriri jubentur, quamvis Ecclesiam talibus hominibus pascendis gravi injustum videretur. Sabinianum similiter, qui post depositionem Athanasii Perrhenorum Ecclesiæ a concilio provinciali ordinatus erat episcopus, si post 1194 examinatum Athanasii depositionem, cessurus est episcopatu Perrhenorum, retenta dignitate episcopali, alimenta accipere vult synodus, hocque decernit unico verbulo, *pascatur*, non postulato ea de re singulorum suffragio, sed receptam consuetudinem sequens, nec tam ut licentia daretur tribuendæ miserationis, quam ne miserationi deessent qui subrogabantur depositis episcopi.

B XIII 10. Quando Leo resedit acta pseudosynodi Ephesinæ ex omnium Occidentalium sententia, numquam de Domni depositione excipienda cogitavit, sed omnia omnino illic a Dioscoro perpetrata in irritum misit, eaque tanquam per unius hominis impudentiam contra justitiam et canonum disciplinam gesta, nulla catholicæ fidei ratione rata esse posse pronuntiavit (*Epist. 47, nunc 51*). Rogavit etiam Theodosium Augustum *ut omnia in eo statu manere juberet in quo fuerant ante omne iudicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregatur* (*Epist. 40, nunc 44, cap. 2*). Cur ergo effectum habuisse credatur lata in Domnum sententia? Non aliam certe (c) ob causam quam quia e vivis excesserat Domnus antequam vel Maximus eligeretur, vel ordinaretur episcopus.

C XIV. 11. Chalcedonensis concilii acta tota quanta sunt, nihil habent quod memoriam Domni Antiocheni vel minimum inficiat. Dum eum nominari contigit (quod sæpius factum est, integris etiam actis conciliorum ab eo habitorum relatis), ne verbum quidem de confirmata vel illata damnationis in eum sententia. Actione 14 interrogatus a iudicibus Athanasius Perrhensis cur tertio evocatus a sancto Antiocheno concilio, non occurrit: *Quoniam*, respondet ille, *in inimicus meus erat ipse qui iudicabat Antiochenus*. Vides ut de Domno quasi (d) jam defuncto loquatur, nec in mentem iudicium venisse in hujus causæ discussione Domnum interpellare, ut de iudicio a se habito, lataque in Athanasium sententia rationem redderet. Quæ certe compendiosior via erat quam ut ad octimestrem disquisitionem negotium totum ab Antiocheno concilio discutendum remitteretur.

XV. 12. Si aliquamdiu prædatoris synodo superstes fuisset Domnus, (e) numquam ita propriæ causæ propriique honoris oblitus esset, ut nec aliorum exemplum secutus veniam postularet pro culpa, nec de Dioecori perfidia querelas sive apud S. Leonem 1195 deponeret, sive apud ejus legatos, qui Con-

D Athanasio Perrhenorum episcopo peculiare causæ in concilio discussæ fuere, post quas stipendium ipsis mox constitutum, ut ne hujus constituendi gratia actio distincta habenda esset. Cum autem nulla alia peculiaris causa de Domno, qui jam episcopatum Maximo dimiserat, agenda esset nisi hæc quæ stipendium ejus respiciebat, hinc de hac re distincte actum fuit.

(c) Aliam causam assignabimus in observ. n. 2.

(d) Verba Athanasii ante descripta Domnum *jam defunctum* non significant. Interrogatus autem non fuit Domnus a iudicibus, quia concilio non aderat.

(e) Domnus post depositionem penitentiam ductus eremum cogitans, pro episcopatu nihil laborabat, ac propterea nihil vel ab ipso vel ab ejus amicis pro eo in suam sedem restituendo vel vindicando actum fuit sive apud Leonem sive in concilio.

stantinopolim pro reparanda Ephesina clade missi fuerant. Quod si non fecisset, atque communionem catholicorum sacerdotum non requisivisset, merito negligentiam argueretur. Immo vero ad Chalcedonensem synodum sese contulisset, ut apud sacram synodum de Dioscori violentia perfidiaque conquereretur; quod alii fecerunt, qui longe deterioris erant conditionis. Adfuisse quidem Dominum tunc privatum asserit cardinalis Baronius, non alio, opinor, argumento motus, quam quod id ex ista actione eruere sibi visus est, ubi ipse alimenta sibi postulans inducitur. Verum etsi disertis verbis præsens fuisse assereretur Dominus in hac actione, nihil confectum esset, cum hoc ipsum in controversiam vertatur, an fides scripto hujusmodi sit adhibenda. Cæterum aliunde non puto innotuisse Baronio Domni in concilio præsentiam, cum de hac tam altum ubique silentium sit, ut hoc silentio potius invicte probari putem apud hominem omni præjudicio vacuum, nec præsentem nec superstitum tunc fuisse Dominum episcopum.

XVI. 13. Quis persuadeat sibi Dominum, qui tot annos Antiochenam rexerat Ecclesiam, ac proinde totam Orientis diocesim, qui Joannis avunculi ac prædecessoris sui amicos omnes sibi devinctos habebat, qui plurimos ipse consecrationis titulo filios pepererat, quem insuper et pietatis amor et zelus fidei commendaverant plurimum: hunc, inquam, quis credat ita omni præsidio destitutum, ita contemptui habitum ab omnibus fuisse atque derelictum, ut nemo pro ejus defensione in medium prodiret, nemo sollicitaret synodum œcumenicam, nemo Antiochensium suum sibi episcopum restitui clamaret, nemo respueret Maximum veluti viventis episcopo superordinatum: præsertim cum hic contra jus et consuetudinem ecclesiasticam a Constantinopolitano episcopo esset consecratus, ille contra fas omne ab impio Dioscoro esset depositus. Certe immane illud facinus, quo se apud Ephesum polluit Dioscorus, ita horrere Orientalis diocesis episcopi, ut majoris dissensionis seminarium et origo fuerit inter partium illarum dioceses. Statim enim post solutam Ephesi pseudosynodum, reversisque ad sedes suas episcopis, *scissio facta est inter eos*, inquit Liberatus, cap. 12, *qualis antea nunquam contigerat. Egyptii quippe, Thracæ, et Palæstini episcopi Dioscorum sequebantur; Orientales, Pontici, et Asiani sanctæ memoriæ Flavianum*. Quis putet, his omnibus consideratis, neminem illorum patrocinium Domni fuisse suscepturum, si quidem superstes fuisset, cum propter eum probabile sit ortam esse ex parte tantam dissensionem? Noverant nimirum antiquam utriusque illius sedis, Alexandrinæ, inquam, et Antiochenæ, 1196 æmulationem Dioscorum movisse, ut æmulum suum vi opprimeret, etiamsi in damnationem Flaviani Eutyichis restitutionem abripi se intentatæ mortis metu misere passus esset; nec verisimile est eos omni se erga patriarcham suum studio tunc exuisse, quod semper vehementissimum habuerunt Orientales. Quantæ enim turbæ, quantæ seditiones pro uno Dioscori homine impio ac sceleribus infami excitatæ sunt sequenti anno! Licet quippe publice in concilio œcumenico unavim sexcentorum et amplius episcoporum sententia damnatus esset atque depositus, vix tamen adduci potuerunt Alexandrini ut alium in ejus locum eligerent, tametsi hoc etiam juberent imperiales sanctiones. *Super hoc enim*, inquit Liberatus (Cap. 13), *multa dubitatio processit, volentibus neminem penitus ordinare, ne adulteri viderentur, Dioscoro quippe vivente*

XVII. 14. Plurimæ episcoporum causæ ac depositiones in synodo Chalcedonensi accuratissime discussæ sunt, etiam quæ ad propriam synodi hujus materiam non attinebant, etiam episcoporum quorum

BALLERINIORUM

(a) Nullus ex iis qui correcti restitutionem petiere a Chalcedonensi repulsus fuit. Dominus autem repul-

cause jam in conciliis ventilatæ fuerant, nec pariter cum Antiocheno episcopo ponderis ac meriti erant. Si igitur tunc incolumis fuisset Dominus, dubium non est quin ejus causa ad incudem revocata esset, cum et eorum imprimis gratia haberetur, qui lapsi erant in Ephesino conventu, nec aliud esset tribunal ad quod Antiochenus episcopus trahi posset. Certes scriptum habemus a Leone epist. 110 (*nunc 139*), ad Juvenalem Jerosolymorum episcopum, quod *deletandum illud Ephesinæ synodi judicium, ita sancti Chalcedonensis concilii auctoritate (Christus) destruxit, ut nullum depravatorum a remedio correctionis arceret*. Si (a) nullum arcuit, profecto nec Dominum, ac proinde fictitium esse oportet scriptum omne quod Leone contradicente testatur Antiochenum episcopum a remedio correctionis fuisse depulsum.

XVIII. 15. Nulla ratio apparet cur cum Domino durius actum fuerit et inclementius quam cum cæteris qui ad damnandum Flavianum subscriptionibus suis coacti erant. Immo cæteris erat innocentior, dignusque qui præ omnia indulgentiam acciperet (*Facundus lib. XII, cap. ult.*); non solum enim primus omnium nascentem Eutyichis hæresim olim confoderat, Flavianumque ipsum accenderat exemplo suo ad pugnam; sed et postquam militum circumstantium metu concussus damnationi Flaviani subscriptionis propriæ consensum dedit, primus omnium penitentia ductus resipuit, quosque labentes secutus fuerat, iisdem resurgendi exemplo prævit. Immo eam ob causam detrimentum passus est dignitatis suæ, quod consensionem extortam sponte retractavit. Hujus rei testem habemus Nicephorum, quem hanc historiæ partem plurimi certe faciendam 1197 ab aliis antiquioribus historicis accepisse par est credere, cui nullum erat illius comminiscendi operæ pretium. Sic igitur scribit (*Lib. IV, cap. 47*): *Cum quibus, inquit, et Dominus Joannis in Ecclesia Antiochena successor, annotatione sua ea tum confirmavit. At idem potestati suæ reddidit, quod illis cessisset, retractavit, Dioscoro et principibus ea a ula imperiali viris resistens, et contra decreta, utpote quæ adversus ecclesiasticas sanctiones facta essent, vociferans, synodumque impiam appellans, et subscriptionem denique suam reddi sibi flagitans. Verum synodus ea de causa huic quoque sacerdotalem a demit dignitatem. Aliam depositionis causam afferre videtur Liberatus, cum hæc scribit, cap. 12 Breviarii: *Pul omnes autem et Dominum Antiochenum (deposuit) remanentem ab orthodoxorum depositione: quia particeps factus Dioscori in depositione orthodoxorum et Eutyichis absolute. Depositus autem est dolo Dioscori sic. Postquam consensit in omnibus Dioscoro datis in medio ejus epistolis quas ad ipsum Dioscorum Antiochenus Dominus contra duodecim Cyrilli capitula scripserat, eo quod essent obscura, damnavit ægrotum & absentem illa die. Duo isti auctores facile conciliantur, si dixeris primum veram rationem attulisse cur de deponendo Domino cogitavit Dioscorus; alterum vero eam exposuisse, quam pessimæ prodioni obtendebat: nemo enim crediderit ad id perpetrandum zelo fidei motum esse Dioscorum. Usque adeo autem a Nicephoro Liberatum non dissentire existimo, ut eandem ab utroque rationem allatam esse putem, quam in Liberato obscuravit scribarum aut typographorum oscitantium hallucinatio, nisi me fallit conjectura. Illius certe textus, quem modo descripsimus, vix ac ne vix quidem sensum congruum potest efficere. Quid enim sibi vult quod Dioscorus deposuit Dominum Antiochenum remanentem ab orthodoxorum depositione, quia particeps factus Dioscori in depositione orthodoxorum et Eutyichis absolute? Vides enim his verbis meram battologiam subesse, vixque dici posse quid sibi velit, remanentem ab orthodoxorum depositione: pro quibus si hæc supposueris: Deposuit Dominum Antiochenum ab orthodoxorum**

ANNOTATIONES.

sus dici nequit, quia eorum secessurus restitutionem nec petiit nec voluit.

(a) *resilientem*, vel potius *remeantem*; hæc et ab altera unius solum litterulæ transposita, et eo sensu reperitur apud S. Augustinum Africanum, lib. II de Bapt. cont. Doctos, inquit, *ad pacem atque unitatem sanctæ remeare cupimus*; et epist. 172, ad Crisostomum *ad communionem vestram remeavissent*.

et optimum exurgit sensus, et eadem phoro 1198 sententia exprimitur; quæ bio plurimum Domni minuit culpam, na videlicet tamque prompta revocatione et actionem illam commentitiam plane et hæc enim si supervixisset Dominus, rus ac potius longe majori benignitate haberetur a synodo, quam alii episcopi de portione illi fructum ecclesiasticorum la cogitatum esset, cum pristinae fuisset uæ cum cæteris restituendus.

Ratio superiori affinis sumitur ex actione ledonensis concilii. Ibi iudices in quæscant utrum Juvenalis Jerosolymorum, Cæsareæ Cappadociæ, Eusebius Ancyræ, Berythi, et Basilii Seleuciæ Isauriæ, qui ætatem habuerant et principes fuerant li, Flavianumque damnaverant; utrum, inindum canones alieni a dignitate episcopodeberent, similemque cum Dioscuro damcipere sententiam. Res ad imperatorem am ille ad concilii Patres remittit, qui omice episcopus indulgendum clamaverunt. de Domino nou habita est quæstio a judiur pari non exceptus indulgentia? Cur in non admissus, qui istis longe erat innoippe nec inter synodi principes fuerat, ioscuro conspiraverat, sed ad subscribentiam jam latæ metu adductus, statim renitiqua scripta, iniquis, adversus Cyrilli samque adeo catholicam fidem edita, popæ pondus addebant, auctoremque venia indignum. Hæc si valet ratio, non erat rito parceretur, sedesque ei sua restituere tipæ totius illius controversiæ princeps iter decertarat adversus Cyrilli anatheet a Dioscuro propter hanc causam fueua dejectus. *Alii quoque*, ut arguebat pro Facundus lib. II, cap. 1, *quorum memoriæ nus, scripserunt adversus B. Cyrillum eumntamen in anathemate denominati non rat igitur cur deterior esset Domni coneadem erat cum Theodorito causa, vel i cæterisque lapsis in gratiam receptis, si in vivis fuisset) impiæ depositionis subjectus maneret.*

ii Dominus ante synodum œcumenicam et

BALLERINIURUM ANNOTATIONES.

emendatio, ipsaque, quam Nicephoro hoc loco Quesnellus Liberato tribuit, a i ipsius Liberati ratione et contextu re-

r not. 14 (*Supra col. 714, n. a*).

lis principibus latrocinii Ephesini, qui copatum tenebant, Leo scripserat. Vide . 4. Inter principes autem latrocinii non us, ac præterea in eremnum sese recepocatum Maximo dimiserat.

o qui fuit *Antiochenus episcopus*, inquit i, quia Domnum depositum pro episcopo . Sic etiam act. 3 Chalcedonensi Dioscoppositus fuit, *quondam Alexandrinus epicellatur*. De Theodoro autem aliisque quantumvis æque depositis Ephesi, ac positus fuerat, si Theodosius eadem forn non est, id ex eo accidit quia in laudato m episcopatum non nominavit.

foreti et Eusebii mentionem fecit Maria hi a synodo episcopatu fuerunt resti-

ATROL. LV.

A adhuc superstes fuisset, et cum hæreticis damnatus, cum Anatolius scripsit ad sanctum Leonem, interrogavitque de nominibus Dioscori, Juvenalis et Eustathii, an ad sacrum altare recitari deberent, (c) de Domni pariter nomine interrogasset, et de 1199 eodem respondisset Leo, quod de aliorum nominibus. Altum utrobique de Domno silentium eum non modo vita functum arguit, sed etiam in pace ecclesiastica et in apostolicarum sedium communiōe decessisse.

XXI. 18. Constitutio Theodosii imperatoris, qua pseudosynodi acta confirmavit, postquam illius decreto Flavianum et Eusebium ab episcopatu exclusos narrat, addit: *Sed et Dominum (d) qui fuit Antiochenus episcopus, et Theodoritum, et alios*, etc. Quo loquendi modo, *qui fuit*, quem pariter pro Theodorito Eusebioque, utpote superstibus, etsi sede sua dejectis non usurpavit, indicare videtur Dominum diem tunc supremum obiisse. Confirmatur ex constitutione Marciani Augusti, qua Theodosii memoratum edictum infirmit, jubetque ut nihil obsit (e) Theodorito et Eusebio religiosi episcopis. Domni enim similiter mentio facienda erat, ut vel eadem pariter gratia gauderet, vel ab ea exciperetur. Sed admodum inutilis fuisset. Quippe cum Flaviano, qui martyrium pro fide obierat, non esset æquandus, ab ejus laudibus abstinuit; cum vero ad meliorem vitam jam migrasset, non erat de ejus restitutione laborandum cujus causa morte finita erat. Hæc una ratio afferri potest; qui aliam adinvenit pergratum faciet si eam cum eruditis communicaverit.

XXII. 19. Cum Gelasius papa I ad episcopos Dardaniæ scriberet de damnatione Acacii, omnia quæcumque potest exempla corrogat ut apostolicæ sedis auctoritatem supra synodos evehat, plures enumerans episcopos quos a synodo damnatos absolvit sedes apostolica, alios etiam ab eadem damnatos, quos synodus absolverat, addensque veniam concessisse innumeris qui prævaricati erant in pseudosynodo Ephesina, dum hanc in irritum misit. Illic profecto (f) locus erat de Domno memoriam faciendi, deque Maximo ejus successore. Observasset procul dubio ex actis Ephesinis hoc unum integrum stetisse, irritis aliis, ut Domni depositio et Maximi electio permaneret, quoniam utramque confirmaverat sententia sua pontifex. 1200 Nihil tale venit in mentem Gelasio, quippe qui Dominum vita functum noverat antequam successor ei subrogaretur Maximus.

XXIII. 20. Evagrius lib. I Histor. cap. 10, de episcopis a pseudosynodo Ephesina depositis agens, hæc habet: *Abdicatur etiam ab aliis Theodoritus episcopus Cyrensis, et Dominus quoque Ecclesiæ Antiochenæ antistes; de quo quid postea factum sit (g) non constat*. At vero si actio illa de Domno commentitia non esset, et Evagrii temporibus inter alias concilii actiones

tuti. Domni autem non meminit, quia hic episcopatum Maximo jam dimiserat.

(f) Cum Gelasius collegerit eorum exempla quos vel damnatos a synodis absolvit sedes apostolica, vel absolutos ab iisdem apostolica sedes condemnavit, aptum ipsi non erat exemplum Domni, quippe quem etsi damnatum a pseudosynodo Ephesina, sedes apostolica non absolverat; nec idoneum pariter exemplum Maximi, quippe qui ab apostolica sede susceptus, non tamen a synodo depositus fuerat.

(g) Hæc solummodo probant Evagrio ignotam fuisse nostram actionem de Domno, sicut et sequentia ostendunt eam latuisse etiam Liberatum, quia scilicet in eorum codicibus non legebatur. Id autem nihil conferre ad suppositionem ejus astruendam patebit ex observat. n. 14. Non constitisse autem Evagrio homini Antiocheno quid de Domino Antiochiæ episcopo actum fuerit, incredibile non videbitur consideranti eum secessisse in Palestinæ eremum, quæ ab Antiochena Ecclesia plurimum abest, ibique solitariam vitam exegisse.

lecta fuisset, constitisset Evagrio quid factum esset de Domino post ejus damnationem: nimirum a damnationis sententia absolutum non fuisse, Maximum in ejus locum substitutum a Romano pontifice esse confirmatum, Dominum alimenta a concilio petiisse ac impetrasse, annitente Maximo, quibus contentum privatam deinceps vitam egisse. Hic cognitis, quid Evagrius amplius de Domino scire peroptasset?

XXIV. 21. Liberatus Ecclesie Carthaginensis diaconus, eorum quæ ad Chalcedonensem synodum spectant, curiosissimus indagator, in Breviario de causa Nestoriana et Eutychniana, ea quæ de Ephesina pseudosynodo et Chalcedonensi concilio recitat, asserit se Alexandriæ de Græco in Latinum translata accepisse: nullam tamen mentionem facit actionis de Domino habitæ in Chalcedonensi, licet accuratissime omnes tam sessiones quam actiones recensent, earumque breviarum pro sui instituti ratione ordine digerat capite 13. Subsequens vero caput 14 ita exorditur: *Expleto ergo magno et venerabili Chalcedonensi concilio in duodecim secretariis et sedecim actionibus*. Suo igitur silentio actionem de qua sermonem facimus reprobatur Liberatus; quæ si pro genuina habenda usset, jam non sedecim, sed septemdecim actiones erunt numerandæ. Ex quibus perspicuum est non modo Constantinopolitana synodi Chalcedonensis exemplaria, quibus Justinianus imperator et quintæ synodi Patres utebantur, actione illa caruisse, sed etiam Africana, Aelxandrina, **1201** Romana, etc., quæ in manibus habuerunt Gelasius papa, Facondus, Liberatus, Evagrius et Nicephorus; ac proinde meram puramque esse fabulam per impostorem mala arte confictam.

XXV. 22. Uno adhuc dilemmate sic arguo. Leo pluribus in locis vult ut episcopis apud Ephesum lapsis pacis ac communionis gratia tribuatur, si corrigantur, et quæ male sunt facta propria subscriptione damnaverint; pertinaces vero justa severitate coerceantur. Vel igitur Dominus ex correctis fuit, vel ex pertinacibus. Si ex correctis, indulgentia procul dubio ei, sicut cæteris, concessa est; si ex pertinacibus et obduratis, jam ne illa quidem proventus ecclesiastici portione dignus erat, quam ei volunt ad successoris preces assignatam esse a synodo ex istius actionis auctoritate. (a) Nodus iste solvi aliter non

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hic nodus alia via facile solvitur, si nimirum recolatur quod superius diximus, Dominum licet correctum idcirco non fuisse restitutum in suam sedem, quia poenitentia ductus restitui noluit, sed in eremum secessit.

(b) Dominus in lutrocinio Ephesino depositus fuit mense Augusto anni 449; Maximum autem ordinatum fuisse aliquamdiu ante mortem Theodosii, qui obiit mense Julio anni 450, probavimus not. 26 (*Col. 266, n. e*) in dissert. 1 Quesnelli ad annum 451. Nondum ergo unus annus effluxerat a depositione Domni ad Maximi ordinationem, quam quidem Domino adhuc vivente peractam ostendimus in observationibus num. 2.

(c) Aliquot hujus ævi exempla, inter quæ duo sunt ex ipsa synodo Chalcedonensi act. 1 et 2, refert Baluzius in præfatione ad antiquam versionem ejusdem synodi num. 48. Hæc Quesnelli propositionem manifeste revincunt.

(d) Cum communionis litteras ipsi Orientales præcipuarum sedium episcopi a Romano pontifice in ordinatione sua quærebant, confirmationis quædam species in iisdem inerant, quatenus sese et catholicos et legitimos episcopos iisdem litteris ostendebant. Id ex primatu Romanæ sedis proprio originem ducit. Hæc enim illa sedes est catholicæ communionis et unitatis centrum, cum qua propter *potentiorum*, ut Irenæus loquitur, ejus *principalitatem* seu primatum convenire necesse est omnes undique fideles ac præsertim episcopos, ut sese catholicos et

A potest quam si dixeris Dominum ad meliorem vitam assumptum, nec de repetenda Antiocheni sede, nec de necessariis vitæ mortali subsidiis cogitasse.

Sed quomodo, inquires, si vita functus, ad Euthymium abbatem, ut initio dissertationis diximus, reversus est, postquam omnia quæ ei prædicta fuerant effectum essent sortita, inter quæ præcipua erat depositionis prædictio? Respondeo, tempus quo reversus est Dominus ad Euthymium notatum non esse ab ejus vitæ auctore, idque probabiliter contigisse statim atque in semet reversus, de spreto a se sancti abbatis consilio cogitavit ac poenitentia motus est. Ac **1202** præterea cum ab ejus depositione usque ad synodum Chalcedonensem duo anni fere effluxerint, et ad minus (b) unus annus ante Maximi ordinationem, nihil vetat Dominum suæ prævaricationis poenitentem, de sua depositione afflictum præditionemque patris sui animo revolventem, et quid in tanta rerum perturbatione factum opus esset ignarum, ad Euthymium confugisse, ut curarum suarum pondus apud eum deponeret, leniretque acerbitatem doloris, sanctissimi viri consiliis ac monitis recreatus. Post quæ accidere ei potuit ultimus dies ante synodum Chalcedonensem et ante Maximi ordinationem.

XXVI. 23. Argumentum erui posset ex illis actionis verbis *Sanctus et beatissimus papa episcopatum sancti ac venerabilis Maximi episcopi Antiochenæ Ecclesie confirmavit*, etc. Primum enim (c) non est illius ætatis ut Romanus episcopus hac unica voce *papa* sine aliquo addito designetur; nec, si bene memini, locus ullus est in actis Chalcedonensibus in quibus toties nominandus occurrit, ubi ad vocem *papa* non addatur vel *urbis Romæ*, vel *apostolicæ sedis*, vel aliquid simile. Deinde quod de (d) confirmatione Maximi per Leonem dicitur, posteriorum temporum stylium redolet. Per id enim temporis nondum orbem Occidentalem pervaserat hæc disciplina, qua factum est postea ut ordinationum in provinciis celebratarum confirmatio a pontifice Romano posceretur, multoque magis ignota erat Orientalibus. **1203** Quod si confirmatum Maximum a Leone eam ob rem dixeris quod eum communionis suæ participem fecerit, eo etiam sensu ab aliis episcopis confirmatus esse dicendus est, qui eum a sua communionem non remo-

catholicæ communionis episcopos probent. Etsi vero ab aliis quoque episcopalibus sedibus novus episcopus has communionis epistolæ quæreret, nullius tamen sedis litteris potentior hæc communionis et quasi confirmationis vis inerant nisi illis ejus cathedræ *principalis*, unde (ut S. Cyprianus loquitur epist. 55) *unitas sacerdotalis exorta est*, et ex qua *in omnes venerandæ communionis jura dimanant*, ut tradidit synodus Aquileiensis anni 381, in epistola ad imperatores apud P. Constantium inter Damasi epist. 12, n. 4. Hinc hujus præsertim sedis litteræ a catholicis episcopis ex antiquissima disciplina quæsitæ; quam quidem viguisse Leonis tempore constat ex epist. 149 et 171, ubi non solum hujus disciplinæ consuetudo, verum etiam necessitas satis exprimitur. ut videre est ex not. 1 (*Tom. præced. col. 1119, n. b*) in epist. 149, et not. 6 (*Ibid. col. 1216, n. s*) in epist. 171; unde nihil mirum erit si Anatolius hac de re sollicitus clericos Romam misit curaturos ut S. Leo sibi communionis litteras aliquamdiu suspensas citius traderet, sicque ordinationem suam confirmaret. Neque vero simplicis communionis epistola Maximum indigebat; sed cum ipsius ordinatio aliquot defectibus laboraret, S. Leo bono pacis ac dispensatione quadam illam recipiens, *præesse eum Antiochenium* judicavit Ecclesie, ut Anatolius testatur act. 10 concilii Chalcedonensis; de quo vide plura not. 26 (*Supra, col. 266, n. e*) in dissert. 1 Quesnelli ad ann. 451.

vel etiam ab ineunte ejus episcopatu. Tamet negaverim majoris semper ponderis fuisse is Romani communionem, quoniam et sedem eam, primariam splendidissimamque regerentiori, ut loquitur Irenæus, *principalitate* eminebat, et *maiores dioceses* tenebat, quem scribunt Arelatensis concilii Patres; quæ esse on episcopi ei plerumque communione intur, cui Romanus suam impertiisset.

II. Verum Maximi ordinationem, et quæ eam erunt, accuratius paulo examinemus: video præoccupatas opiniones confidentius itum nonnullis. Hoc porro primum certum est, in a pseudosynodo Ephesina esse depositos sunt Liberatus, Evagrius, Nicephorus, ocis superius citatis.

rtum est eum *post omnes*, ut Liberatus dixerit, esse depositum, et ut habet tractatus viculus historiæ Eutychnianistarum præfixus a sancti Leonis in editione Romana: *Post rtiam synodi, qua dejectus est sanctæ memorianus, deficitur etiam Domnus Antiochenus, is repente discessit, solutusque conventus est.* causam a Flaviani et Eusebii causis separavit de industria Dioscorus: ut in utriusque ordinationem, antequam damnaretur ipse, suerit. Hac arte et *dolo* (quæ vox Liberati istud t) duo obtinebat, quibus Domno omnis ad eadem repetendam aditus præcludebatur: im adversos habebat quotquot a Dioscori stabant et in ipsius Domni depositionem averant; inde vero infensus nactus erat os omnes, qui sententiam in Flavianum et in a Dioscoro latam horrore habebant.

rtum est eum a synodo absentem, immo et item damnatum esse; ita ut nullus datus stipsum defendendi locus: illud enim asseratus expressis verbis, cap. 12.

rtum est Domnum injuste esse damnatum, do quia omnis judiciorum forma a Dioscorante pessumdata est, omniaque per vim acta; sed etiam quia nullum aliud ei crijectum est, 1204 quam quod Cyrilli capimquam obscuriora, scriptis ad Dioscorum silentio premenda dixisset. Si quid porro inatum fuerat a Domno, jamdiu illud omne pacem inter episcopos redintegratam aborat et oblivioni datum.

his quæ supra diximus probabilissimum, ac certum est, (b) non diu depositioni suæ superomnum, nec usque ad concilium Chalcedonoc est ad annum Domini 451 produxisse. Crediderim ego haud ægre ex eo morbo illi convaluisse, quo afflictus decumbebat, teste cum damnationis in eum sententia inflicta lioque confectum obiisse: quoniam tam in ita tempestate dejectus e secunda Orientalium

A partium sede, neminem vidit a quo præsidii aliquid sperare auderet, infensis sibi Dioscori sequacibus propter damnatum olim Eutychem, offensis catholicis propter approbatam Flaviani depositionem, quam brevi mors secuta est.

6. Si qua Nicephoro fides, si qua nostræ de obscuro Liberati loco conjecturæ probabilitas (*Sup. n. 15*), Domni condemnatio ejus penitentiam fructus fuit: siquidem illi subjectus est propterea quod subscriptionis penitens suum sibi chirographum reddi vehementer postulavit, et in tanti sceleris auctores palam ac publice invehere veritus non est. Unde etiam forsitan conceptum ab eodem de vita privata usque ad mortem agenda consilium morte superveniente abruptum.

XXVIII.7. Denique ejus damnationem vel a Leone vel a concilio œcumenico ad examen fuisse revocatam nusquam legimus. Tantummodo actione 10, ubi ventilata est Iba Edesseni causa, cum iudices proposuissent ut relegerentur quæ in Epheso de Iba episcopo gesta erant, postquam legati Leonis, Anatolius, alique tres suam aperuissent sententiam, Stephanus Ephesi episcopus dixit: *Et ego judico ut quæ contra canones in Ephesina metropoli facta sunt, infringantur, exceptis his quæ gesta sunt adversus Domnum Antiochenæ civitatis episcopum, ob hoc quia ordinatio Dei amantissimi episcopi Maximi facta pro eo canonice in Antiochena metropoli, a sanctissimo archiepiscopo Leone et hoc præsentem sancto et universali concilio est suscepta.* Quod suffragium nescio an magnum faciendum sit, cum (c) unicum sit, et ab eo profectum, quem actione sequenti exauctoratum legimus 1205 propter scelera per quæ sibi gradum ad Ephesinam sedem fecerat, ex quibus probabile est Stephanum ex odio ac malevolentia condemnationem Domni ratam esse voluisse; cui ita sententiæ sicut nullus præverat, ita nec ullus astipulatus est. Quidquid sit, hoc de suo asseruit Stephanus, nec dixit excepta esse a sancto Leone gesta Ephesi adversus Domnum, cum alia omnia hujus infaustæ synodi acta cum cæteris Occidentalibus rescidit; nec quidquam definitioni Chalcedonensis concilii insertum est, quod illius condemnationem ad mentem Stephani confirmaret; sed solus fuit in ea sententiæ: quod facit plurimum pro Domni absolutione. Denique nihil in eadem Stephani sententiæ est, ex quo superstitem tunc fuisse Domnum asseras; immo hunc fato jam functum indicat, cum acta neget esse rescindenda ob eam solam rationem quia confirmata erat Maximi ordinatio (d) *canonice facta*: canonicè enim facta non fuisset, si Maximus Domno adhuc superstiti nec canonicè deposito superordinatus esset. Ad hoc unicum Stephani suffragium respexit quinta synodus, cum exempla unde quaque exquireret episcoporum post mortem damnatorum, ut inde trium capitulorum damnatio roboraretur, quorum exemplorum inopia cum laboraret, avide arripuit

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

pax illa celebris hic intelligatur, qua inter um Alexandrinum et Joannem Antiochenum ita omnia hinc inde gesta abolita fuerunt, D il juvare potuit Domnum, cum hujus epistoscorum multo post id tempus scripta fuerent alia pax inter Domnum et Dioscorandiu inita proferri queat, ignoramus. omnum post depositionem exilio pulsum, se revocatum nisi sub Marciano Augusto pobservationibus num. 2. Cum autem ille non n eremum redire cogitaverit, verum etiam eo reverens sit, ut Cyrilli Scythopolitani testi a in Vita S. Euthymii præfert, ibi quoque im diem obiisse dicendus est, non vero ex eo quo decumbebat cum damnationis in eum ia inflicta fuit. aicum non est, cum alia duo similia testimonem actione præcedant, nimirum legatorum

et Anatolii; qui si Domni expressam mentionem non faciunt, cum tamen acta Ephesi excipiant in ea parte quæ ad Maximum pertinet, cujus ordinationem a Leone approbatam affirmant, sola acta pseudo-Ephesina contra Domnum intelligere possunt; de Maximo enim Ephesi nihil gestum fuit. Hinc quæ subinde Quesnellus subjicit ut Stephani testimonium infirmet ac suspectum reddat, inania cognoscuntur.

(d) *Canonicè factam* intelligere potuit Stephanus eo tantum nomine, quia post Domni cessionem ac dimissionem peracta fuit. Domnus scilicet post depositionem penitentia ductus eremum cogitans, episcoporum de se judicio sponte acquievit, quod canonicè ordinationi locum dedisse judicatum fuit. Eandem vero ordinationem Leo *contra instituta canonum* peractam tradidit, de quo confer not. 36. (*Infra, col. 720, n. b.*)

Stephani verba, quasi fuissent a synodo approbata; A et cum etiam absolutum a synodo œcumenica Domnum non legeret, sed Maximum potius confirmatum, confidenter asseruit Domnum post mortem damnatum; tametsi statim se simulque Stephanum Ephesinum explicuerit, dum significavit totum illud ex sola confirmatione Maximi esse assertum. Aliqua tamen macula, quod diffidendum non est, remansit aspersa Domni 1206 memoria propter damnatos catholicos antistites; quæ causa fuit cur in purganda ejus memoria tardiores se concilii Patres gesserint.

XXIX. Jam vero in deligendo et ordinando ejus in locum successore quid factum sit operæ pretium est discutere. Notanda imprimis quatuor legatorum sedis apostolicæ sententia in actione 10 Chalcedonensis concilii, qua diserte asserunt ordinationem Maximi Antiocheni episcopi in Domni locum subrogati Ephesinæ pseudosynodi gestis non esse accensendam, eamque fuisse sancti Leonis mentem, cum ex una parte omnia quæ ibi gesta sunt irrita esse judicavit, ex alia vero Maximum in suam communionem recepit. Verba legatorum in synodo hæc sunt occasione depositionis Ibas a pseudosynodo Ephesina, cujus acta relegi volebant judices: *Paschasius et Lucentius et Julianus reverendissimi episcopi, et Bonifacius reverendissimus presbyter, vicarii sedis apostolicæ, per Paschasium dixerunt: Synodus proferri non potest, in qua illa nefaria delicta relecta sunt, et ob hoc ad lectionem videntur esse superflua ea quæ ibi sunt acta. Si ergo ei a beatissimo et apostolico Romanæ urbis episcopo, omnia quæ ibi gesta sunt vana sunt habita (claret quia et sanctissimus episcopus Antiochenæ civitatis extra hæc est, quem post hæc beatissimus episcopus in propria communione suscepit), necessarium est enim ut rursus eundem tranquillissimum et Christianissimum principem adeamus, quatenus illud concilium sacra et propria lege nec nominari præcipiat. Fatendum est valde inemendata esse hæc verba tam in Græcis quam in Latina versione, in qua, 1º abundant ista: *Quem post hæc beatissimus episcopus in propria communione suscepit*; quæ (a) 1207 desiderantur in textu originali. Unde conjicimus vice glossematis ad marginem ex sequentibus Anatolii verbis ascripta postmodum in textum irrepsisse. 2º Superflua videtur vocula *enim*, quam ideo diverso ab aliis caractere notavimus, et quæ fortasse supposita est pro *etiam* a scriba ambigua vocis abbreviatione decepto; antiquissima enim Crabbi editio ita habet *em*, quod *etiam* non minus significare potest quam *enim*. 3º Non est ad quid vox, *eundem* referatur, eum in superioribus de principe mentio*

non occurrat. 4º Nisi retineatur parenthesis, quam de nostro apposuimus, et vocula *enim* tollatur, ita ut ex his quæ antecedunt parenthesis, et his quæ subsequuntur, una sermonis series exurgat, vix ulla connexio ac coherentia inveniri potest in illa legatorum sententia; nec apparet cur hoc loco, ubi de Maximo quæstio mota non erat, hoc directe et ex professo probare videantur, ad synodum Ephesinam non pertinere Maximi ordinationem; vel, ut aliis placet, a rejectione actorum illius synodi esse excipiendum: recepta autem interpunctione et emendatione nostra, optime, ni fallor, omnia coherent.

Tentabo et alia via hujus loci emendationem in Græco textu, qui clarus erit, si particula *ώς*, quæ post *δὴλόν ἐστι* legitur, anteponatur geminæ huic voculæ, et altera particula *ἵνα* ut superflua rejiciatur. Sic ergo legendum putaverim: *Ἐὶ μὲν οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ μακαριώτατου καὶ ἀποστολικοῦ ἐπίσκοπου τῆς πόλεως Ῥώμης πάντα τὰ ἐκτὸς πεπραγμένα ματαλά ἐστι· ὡς δὴλόν ἐστι, καὶ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας Ἐκκλησίας ἔξω τούτων ἐστίν· ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦ γαληνοτάτου καὶ Χριστιανικωτάτου βασιλέως ἐπιτύχουσαι, ὥστε ἐκείνην τὴν σύνοδον ἰερῶ ἰδίῳ νόμῳ μήτε ὀνομάζεσθαι προστάττειν. Quæ ita verto: *Si igitur et a beatissimo apostolicoque episcopo urbis Romæ omnia quæ ibi gesta sunt vana sunt reddita, ut manifestum est, et sanctissimus episcopus Antiochenæ Ecclesiæ extra hæc habetur, adeamus tranquillissimum et Christianissimum principem, ut illud concilium sua 1208 sacra lege nec nominari præcipiat. Nimirum, quæ his verbis in Latina editione inseruntur, nec leguntur in Græco, pariter omittenda censemus, tametsi Petrus de Marca hæc retenta a veteri interprete credat juxta fidem antiquorum codicum: quod confirmare nititur ex sequenti Anatolii interlocatione, in qua negotium Maximi a rescissione gestorum Ephesinorum excipi vult propter communionem Maximo a Leone impertitam. Sed sibi ipsi sufficient legati, ut intelligantur; et sive sententia illorum ab Anatolii suffragio discrepet, sive illi concinat, non probat tamen id a legatis dictum, quod dictum non esse omnia originalium actorum exemplaria significant; non necesse est ut eadem ab Anatolio et a legatis Romanis proferantur, siquidem hi aliquando inter se non conveniunt, ut videtur in sequenti actione Chalcedonensi 11 in negotio Bassiani et Stephani Ephesi episcoporum, quorum alterutrum in ea sede relinendum esse censuit Julianus Coensis, aliis utrumque removendum contendentibus.**

XXX. Inutile tamen prorsus non erit Anatolii in-

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) In Græco textu vulgato, quem *originalem* Quesnellus vocat, non solum desiderantur verba *quem post hæc beatissimus episcopus in propria communione suscepit*, sed ista etiam *necessarium est enim*, quæ contextui necessaria ad glossemam referri nequeunt. Alia quædam in vulgato Græco ejusdem synodi manca deprehenduntur, quæ ex Latina versione supplenda sunt. Quod porro hoc loco Quesnellus contendit, sensum esse integrum absque illis Paschasini verbis, tam absurdum et falsum est, ut potius sine illis sensus sit imperfectus. Cum enim is dixisset pseudo Ephesina gesta a Leone irrita fuisse habita, addit in his generalibus verbis non comprehendendi ordinationem Maximi ex eo palam constare, quod *post hæc ipsum Leo in propria communione suscepit*. Integer profecto non fuisset sensus, si Paschasius hanc rationem non attulisset, ut consideranti patebit. Adde quod sequentia nullam connexionem haberent sine his vocibus *necessarium est enim*, quæ licet etiam in Græco vulgato inveniantur, Quesnellus tamen expungenda existimat. Non igitur necessaria ostendatio, qua ille postea alia ex arbitrio addens, alia detrahens, alia mutans, mirifice laborat ut bonum sensum sine illis verbis eliciat. Quod dein ingerit circa vocem *eundem*, hæc interpretis est, qui Græ-

eam, vocem τοῦ αὐτοῦ *eundem* reddidit, cum hoc loco melius reddenda fuerit *ipsum*. Ne quid vero ad plenissimam Quesnelli confutationem desit, confendos credidimus duos codices Græcos 164 et 555 bibliothecæ Venetæ S. Marci Chalcedonensem synodum continentes, ex quibus alia quædam in vulgato Græco textu deficientia suppleri posse jam observavimus in admonitione præmissa actioni antea ineditæ Chalcedonensi tom. I, col. 1489, num. 1 (*Tom. præced. col. 1249*). Neque spes nos fefellerit. Invenimus enim utrumque codicem præferre ea Græca verba, quæ respondent antiquæ versionis Latinæ, et in Græco vulgato desiderantur. Sic nimirum ibidem legitur: *Δὴλόν ἐστιν, ὡς καὶ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείας Ἐκκλησίας ἔξω τούτων ἐστίν, * ὅν τινα μετὰ ταῦτα ὁ μακαριώτατος ἐπίσκοπος ἐν τῇ ἰδίᾳ κοινωνίᾳ ὑπεδέξατο· καὶ γὰρ ἀναγκαῖόν ἐστιν, * ἵνα ἐπὶ (ita melius ood. 164, quam in altero, et in vulgato ἵνα ἐπὶ) τοῦ αὐτοῦ, etc.* Verba asteriscis inclusa ex mss. Venetis suppleta sunt. Ex his autem apparet defectum ejus codicis Græci, quo Romani editores usi sunt, profectum fuisse a facili amanuensis saltu, quo ab altero verbo ἐπὶ ad tertium exscribendo transcurrit. Hinc porro totus Quesnelli nisus prorsus eliditur.

ationem propius inspicere : tota enim mihi r arte composita ab homine versuto et de ordinatione male securo. Ita se habet post le- m verba.

lotius reverendissimus archiepiscopus Constanti- s novæ Romæ dixit : (a) Hinc destructionem eu i Epheso nuper gesta sunt habuerunt, ex quo is post hæc optime sunt et Deo amabiliter emen- titur definimus nihil horum valere quæ in illa modo sunt confecta, nisi illud circa sanctissimum um magnæ Antiochenæ civitatis episcopum; quo- st sanctissimus Leo Romanus archiepiscopus in- tionem eum recipiens, præesse eum Antiochen- udicavit Ecclesiæ; quam formam sequens et ipse avi et præsens omne sanctum concilium.

erant in legatorum sententia, quæ (b) Anato- ngebant; primum, quod dixerunt omnia Ephe- nciliabuli acta 1200 vana esse, nefaria, minanda; alterum est, quod Maximi Antio- negotium extra acta illa censendum esse con- ant. Utroque concuti videbat homo sagax or- onis suæ fundamenta. Si enim omnia synodi gesta sine exceptione irritanda erant; jam pe- m subibat Anatolius dignitatis suæ, cuius au- fuerant synodi infaustæ principes. Si vero ab m concilii gestis secernebatur ordinatio Maxi- ic unicum illud exemplum, quo ordinationem etsi a prædonibus designatam, tueri poterat, r legatorum verba eripi cernebat, verebatur- e illi eo consilio ita locuti essent, ut retra- ; postmodum ejus ordinationi, quemadmodum liorum ordinationibus factum est, viam para- ochomo sagacissimus subodorabatur, subtili- declinare tentavit. Primum igitur, quia legati gesta illa velut nefaria atque in omnibus a Leone reprobata, nec relegi, nec examinari nt, sermonem suum inde orditur ut dicat ab um tempore gesta illa irrita fuisse, ex quo rite discussa et emendata, in prima videlicet e Chalcedonensi. Hinc consequi volebat, pro- m ex Leonis, sed ex synodi decreto petendam storum Ephesinorum rescissionem; ac proinde i ex illis nondum examinatum erat et emen- a synodo, qualis ejus erat ordinatio, non irri- se censendum. Tum velut definiens pronuntiat iorum valere quæ apud Ephesum confecta Maximi tamen negotium caute excipit, ut et pariter exciperet: Πλὴν τοῦ κατὰ τὴν μεγίστην εἰς αὐτῶν ἐπισκόπου Μαξίμου: *Excepto san- o episcopo Maximo, qui præest magnæ Antio- Ne vero infensus habet legatos quibus con- bat, eam exceptionem ex iudicio sedis aposto-*

lica repetit ac firmat, cuius episcopus Maximum in suam communionem recipiens sua approbatione honestarat, quo suam quoque rem agebat, cum et ipse in communionem a Leone receptus esset. Significat insuper concilii œcumenici accessisse consensum, ut omnem hujus negotii retractandi spem legatis eriperet. Sed mirare, 1210 si placet, hominis vafritiem, qui cum in ordinando Maximo omnibus prævisset, eam sibi ordinationem contra canones vindicare, jactare audeat se Leonis exemplum secutum esse, nec Maximum approbasse nisi post cognitam Leonis ei communicantis approbationem. Ea est hominis sinceritas candorque animi.

XXXI. Firma igitur certa que manet legatorum S. Leonis sententia, asserentium inter Ephesina acta numerandam non esse Maximi ordinationem. Et revera etsi forsitan deposito Domino decrevit illa synodus alium eligendum, non est tamen ordinatus nisi diu post solutam synodum. Primum enim Anatolius ipse, a quo Maximus ordinatus est, consecratus non est Constantinopoli episcopus, nisi post Flaviani mortem, ut ex breviculo historiæ Eutylianistarum epistolis S. Leonis in editione Romana præfixo discitur, et ex fragmento epistolæ Anatolii ad Leonem PP., quod inter vetera Ecclesiæ Græcæ monumenta nuper luci dedit vir doctissimus Joannes Cotelerius p. 66. In eo sequidem, post mortem Flaviani narratam, ista legimus : *Tunc temporis Anatolius quidam presbyter Alexandriæ apud Constantinopolim morabatur, etc. Fit ergo iste Constantinopoli episcopus.* Successit igitur mortuo, non vero est viventi superpositus, quod nec Leo umquam objicere omississet, si ita actum esset. Immo numquam a Leone fuisset receptus, quemadmodum scribebat ad Constantinopolitanos : *Quisquis incolumi atque superstite Flaviano episcopo vestro sacerdotium ejus fuerit ausus invadere, numquam in communione nostra habebitur, nec inter episcopos poterit numerari (Epist. 45, nunc 50, cap. 1).* Denique cum scribat ad Theodosium Augustum die 10 Julii anni sequentis, *de ordinatione ejus, qui Constantinopolitanæ cepit Ecclesiæ præsidere (Epist. 52, nunc 60, cap. 1),* satis ostendit (c) recenter fuisse ordinatum, id est, fere dicimo mense a soluta synodo Ephesina. Jam vero aliquod tempus fundandis episcopatus ejus exordiis dandum fuit, (d) antequam Antiochiam se conferret, ubi electionem et consecrationem fieri oportebat secundum canones, sicut revera canonice factam esse Antiochiæ, docet Stephanus Ephesinus, actione 10 Chalcedonensi. 1211 Illi Maximo, qui (e) diaconum et archimandritam agebat, in Antiochiensium civitate canonice, si Stephano credendum, electus et ordinatus est; si vero Leoni fides

BALLERINORIUM ANNOTATIONES.

ἢ. αὐτῶν, ab eo tempore.

læc omnia mera sunt Quesnelli somnia. Cum Anatolii ordinatio a Leone fuisset approbata, rat ex quo sibi metuens, hac arte et vafricie, D li tribuitur, uteretur. Totum hoc Quesnelli entum eo directum noscitur, ut Constantinopohujus episcopi testimonium de Leonis auctoritacassandis pseudo Ephesinis gestis et in confiracordinatione Maximi partim eripiat ac aliorsum hat, partim vero in suspicionem adducat. Casiem omnium actorum latrocinii Ephesini non , sed Chalcedonensi concilio ab eo tributam in- itatur, cum ejus verba nihil de Chalcedonensi ntur, nec omnia Ephesina gesta actione prima it lecta et emendata, sed ea tantum quæ ad vianum, et ad Eutychen pertinent; e contra vero o omnia irrita declaraverit. Pro excipienda au- rdinatione Maximi, Leonis auctoritatem obde- dos legatos ab Anatolio idcirco productam sibi , ut negotium suum ageret, perinde ac si ipse im approbatus fuisset a S. pontifice, ac in eadem versaretur in qua Maximus; cum tamen is vivo io et probabilius etiam Constantinopoli fuerit or-

dinatus, ipse autem post Flaviani mortem in sua sede Quod tandem ait huic Leonis confirmationi circa ordinationem Maximi concilii œcumenici accessisse consensum, ne id amplius retractari diceret, id consilii ex Anatolii verbis non colligitur. Quin cum tota synodus, nullo hac super re examine habito, pontificii iudicii formam secuta tradatur, id solum elicitur, quanti apud œcumenicam synodum æstimata fuerit Leonis apostolica auctoritas. Tota nimirum synodus statim ab initio inter episcopos recepit Maximum sine difficultate cujusquam, quia a Leone susceptus fuerat.

(c) Anatolium ordinatum post S. Flaviani mortem exeunte anno 449 probavimus in admonitione ad epist. 53, tom. I.

(d) Maximum nec Antiochiæ ordinatum, nec post Theodosii mortem, videsis not. 26 *Supra col. 260, n. 6* in dissert. 4 Quesnelli ad an. 451.

(e) Maximus, diaconus et archimandrita Antiochenus, Nestorii adversarius, Ephesinæ synodii tempore memoratur. Num vero hic idem ille sit qui an. 450 consecratus fuit Antiochenus episcopus, sola similitudo nominis haud certa probatio est.

(*Epist. 80, nunc 106, c. 2*), *contra canonicam regulam, contra instituta canonum, sine ullo exemplo* talem ordinationem celebrare Anatolius præsumpsit: *Quod*, inquit Leo (*Epist. 78. nunc 104, c. 5*), *amore reparandæ fidei et pacis studio retractare cessavimus*. Quod unum in Maximi ordinatione peccatum notavit Leo, alia procul dubio notaturus, si qua alia ejus ordinationem infirmassent. Quod enim Facundus scribit (*Lib. v, c. 3*), Maximum Antiochenum et Juvenalem Jerosolymitanum vel dogmate vel communione Eutychianorum pollutos ante fuisse, quod Maximum, vel pura puta Nestorianorum, quod illic Facundus insinuat, calumnia fuit, vel Facundi ipsius mera suspicio, inde nata, quod Maximum et ab Eutychianis ordinatum, et consequenter eorum saltem communione infectum putavit. At ab Anatolio, ut testis est Leo, fuit ordinatus, quem numquam pro Eutychiano habuit Romanus pontifex, et si fidei ab eo professionem exegit, quam necessariam reddebat antiqua Anatolii cum Dioscuro necessitudo, cujus

videlicet apocriusarius fuerat. XXXII. Jam ex dictis plura habemus ad historiæ et disciplinæ ecclesiasticæ notitiam conducentia. (a) Primo videlicet eliminandam esse ab actis Chalcedonensibus actionem illam de *Domno* inscriptam; tamquam quæ spuria sit et omnino commentitia.

2. Ad S. Leonis iudicium referendum non esse quod *Domnus* sedi suæ post Ephesinum latrocinium non fuerit restitutus, sed ad ipsius Domni mortem, quæ restitutionem ejusdem prævenerat.

3. Maximi ordinationem Ephesinis actis ex mente legatorum sedis apostolicæ non esse annumerandam.

4. Solum defectum qui in ea reprehendus fuit, hunc fuisse, quod Anatolius ultra proprios terminos excurrere eam sibi ordinationem vindicavit.

5. Leonem amore pacis istud dissimulasse, tametsi probabile est Orientales eam ob rem non fuisse ordinationem (b) retracturos. Etsi enim manifeste contra canones peccasset Anatolius, si aliquorum diocesis Orientalis episcoporum ordinationem sibi arrogasset, quos nimirum omnes Antiocheno episcopo subjectos pronuntiaret synodus Nicæna, cum tamen de Antiocheni ipsius primatis ordinatione nihil in particulari præscripsisset, contra canones non videbatur esse, si admissis omnibus provinciæ episcopis, Constantinopolitano consecrationis honor ex omnium consensu deferretur: illi, inquam, qui ex decreto secundæ synodi œcumenicæ supra omnes sedes Orientales prærogativam obtinuerat.

Non diffiteor tamen istud ambitiose et contra consuetudinem ab Anatolio esse præsumptum: sed non sine exemplo, nec sine auctoritate canonum, quam suæ ambitioni obtenderet Non aliter quippe ordinationem Thraciæ, Ponticæ et Asiæ dioceseon ad se

(a) Omnia hujus recapitulationis capita ex anterioribus notis corrueunt.

(b) Totum Chalcedonense concilium Maximum sine ullo examine ac sine ulla cujusquam protestatione suscepisse inter Patres, quia S. Leo ejus ordinationem suscepserat, certum est ex testimoniis insertis actioni 40, quæ incassum Quesnellus distorquere studuit. Num vero, si S. pontifex illum in communionem non recepisset, ordinatio ejus, antequam inter synodi Patres admitteretur, nihil difficultatis cuiquam Orientali episcopo injecisset, ex quo retractanda videri posset, non ita certum est, ut Quesnellus præsumit. Is quidem ut eam aliqua ratione vindicaret, nec sine exemplo, nec absque auctoritate aliqua canonum peractam probare studet; quibus Leoni manifeste opponitur scribenti epist. 104 Anatolium *sine ullo exemplo et contra instituta canonum* Maximi ordinationem præsumpsisse. Leoni autem magis quam Quesnello credendum est. Quæ enim exempla is pro-

traxerant Anatolii prædecessores, quam se metropolitanis ordinationibus immiscendo, non sua quidem sponte quoad speciem, sed invitati a provincialibus episcopis, rogatique quasi ambitiosarum pensationum coercendarum gratia, seditionumque avertendarum, quas frequenter moveri contingebat. Nec id etiam sine domestici canonis suffragio audebant. Constantinopolitana quippe synodus canone 2, post constitutos dioceseon terminos, ita eosdem a quolibet episcopo transiliri prohibuit, ut tamen eos qui invitati a provincialibus Ecclesiarum se alienarum ordinationibus immiscuissent, pro canonum violatoribus habere noluerit. **1213** *Non invitati*, inquit, *episcopi ultra diocesim accedere non debent super ordinandis aliquibus, vel quibuscumque disponendis ecclesiasticis causis*. Quod dum decernerent hujus synodi Patres, ob oculos habebant procul dubio canones apostolicos 43 et 33, nec non et Nicænam definitionem. Testes habemus ipsos concilii episcopos, cujus (si non subsequenter conventus) synodicam ad Damassum aliosque Occidentis episcopos descripsit Theodoritus libro v Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 9. Hæc sunt ejus verba: *De privata autem Ecclesiarum administratione antiquum, ut scitis, mos obtinuit, sanctorumque Nicææ Palrum definitio, ut in singulis provinciis episcopi provinciarum et si ipsi velint, cum eis finitimi ordinationes secundum utilitatem peragant. Qua ex forma scilicet tum reliquis apud nos Ecclesias administrari, tum illusterrimarum Ecclesiarum creatos fuisse sacerdotes*. Favent Antiocheni canones 43 et 22, quibus permittitur invitatis episcopis a suis aliæ provinciæ collegis, illius sese ordinationibus immiscere. His gradibus tendebant ad primatum Constantinopolitani episcopi. Primum enim ex benigna canonum interpretatione invitari se curavere ad ordinationes metropolitanarum. Tum quod ex gratia tantum concessum videbatur, in apertum jus transiit. Denique canone ecclesiastico sancitum est, cum sese generalis synodi obtulit occasio. Iisdem passibus progressus est Anatolius ad majora. Subactis enim minorum dioceseon metropolitanis, de majoribus ordinandis incessit eum ambitio. Ac primum spectetur barum, quæ tunc timentæ erant, comprimendarum, sese Antiocheni episcopi ordinationi inseruit, seu, ut canones sinebant, invitatus, seu missus ab Augusto, sperans id, quod occurrenti temporum difficultati datum erat, pro inviolabili aliquando consuetudine facile recipiendum: cui demum accederet canon ecclesiasticus, quo recepta consuetudo firmaretur sancireturque in perpetuum.

Hæc cum ita se habeant, Maximi ordinatio irritari eam ob causam non poterat: **1214** quoniam volentibus et secundum canonum indulgentiam invitatis Anatolium Orientalis provinciæ vel diocesis episcopis, facta non erat injuria (*Vide. observationem 4 ad*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

feri sunt episcoporum Thraciæ, Ponti et Asiæ, quæ Constantinopolitano antisti postea attributæ fuerunt; nullum autem exemplum afferre potuit episcopi Antiocheni de quo nunc agitur, a Constantinopolitano ordinati, aut alicujus episcopi Antiochenæ diocesis, in cujus ordinationibus nullus CP episcopus se umquam immiscuit. Canones porro, qui excipiunt invitatos ab episcopis provinciæ, ad excusandum Anatolium non conferunt, nisi ab Antiochenæ provinciæ episcopis ad Maximum ordinandum invitatus probeatur. Immo cum eum *contra instituta canonum* ordinasse Maximum Leo testetur, episcopos provinciæ ipsum in circumstantiis canonum haud invitasse credibile est. Quod si hæc ordinatio Constantinopoli, non autem Antiochiæ habita verisimilius judicetur, uti conjecimus not. 26 (*Supra, col. 266, n. c*) in dissert. 4 Quesnelli ad annum 454, nullus canon ad hanc ordinationis rationem ullo modo excusandam poterit inveniri.

epist. 80, nunc 106). Et revera etsi Leo Anatolium exagitans ob tentatam ab eo majorum sedium depressionem, usurpatam objiciat ordinationem Maximi, neutri tamen ea de re negotium facessere visus est, non amore tantum pacis, sed etiam propter canonum de invitatis episcopis exceptionem. Præsensit etiam, ni fallor, Leo noster, nihil ab Anatolio actum esse hæc in re contra Nicænos canones, sed tantummodo contra consuetudinem seu regulam ecclesiasticam: latum enim disorimen posuit inter utramque Anatolii usurpationem, alteram quam Antiochenum episcopum ordinare præsumperat, alteram qua secundi honoris locum invadere tentavit: hæc contra Nicænos canones esse clamitat, illam vero contra canonicam regulam. *Post consecrationem*, inquit (*Epist. 80, nunc 106, cap. 2*). *Antiocheni episcopi, quam tibi met contra canonicam regulam vindicasti, doleo etiam in hoc dilectionem tuam esse prolapsam, ut sacratissimas Ni-*

CLÆNORUM CANONUM CONSTITUTIONES conareris infringere; tamquam opportunum se tibi hoc tempus obtulerit, quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdidit, et Antiochena Ecclesia proprietatem tertix dignitatis amisit, etc. Notanda enim orationis auxesis in secundæ usurpationis narratione.

Quamobrem illam facile dissimulavit, hæc velut inauditam et tolerandam numquam se passurum spondit: quoniam Nicænos canones totius mundi veneratione consecratos, aliisque omnibus singulari privilegio sacratiores infringebat pessumdabatque. Ex dictis sequitur non magis dispensatione vel confirmatione opus fuisse in ordinatione Maximi, quam olim opus fuit, cum Joannes Chrysostomus tot ordinationes ac depositiones etiam episcoporum aggressus est perfecitque in Asiasticis Ecclesiis, quod et refert actio 12 Chalcedonensis concilii, et confirmant quotquot res a Chrysostomo gestas prosecuti sunt.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES.

In dissertationem nonam Quesnelli, de causa Domni Antiocheni.

1215 1. Quoniam consilio Quesnellus actionem Chalcedonensem de Domino a Rustico Romanæ Ecclesiæ diacono inventam et editam, de qua jure dubitari nequit, in certæ suppositionis opinionem adducere tam proluxa disputatione nisus sit, non valet inquirere. Præfert ille num. 3: *Hanc actionem minime commentitiam esse sed genuinam, totis votis peroptarem. Hoc enim si esset, jam præclarissimum antiquissimumque præ manibus haberemus testimonium summæ auctoritatis pontificis Romani tum in synodos, tum in Orientales episcopos majorum, inquam, ac primarum sedium episcopos*. Dum hoc documentum apocryphum et supposititium esse probare studuit, si gravia et satis firma protulisset argumenta, condonandum esset. At ea quæ adduxit in medium, adeo sunt exilia et imbecilla, ut non solum Baluzius, qui Quesnellum in non paucis refellendum et impugnandum sibi sumpsit, verum etiam Tillemontius, qui ei in pluribus favet, eorum imbecillitatem fateri et demonstrare compulsus fuerit.

2. Actio Chalcedonensis a Rustico edita Domnum adhuc vivum præsumit. Econtra Quesnellus eum ante Maximi ordinationem vita excessisse contendit. At Maximum vivente adhuc Domino ordinatum non ex hac una controversa actione colligitur, verum etiam ex indubio actionis 10 testimonio, quo rescissis omnibus pseudo-synodi Ephesinæ gestis Maximi Antiocheni exceptio facta fuit. Omnia siquidem pseudo-Ephesina gesta rescindere idem fuit ac simul irritas facere et declarare omnes episcoporum depositiones quæ iisdem gestis sancitæ fuerant, eosdemque episcopos suis sedibus restituere, ac subrogatos remove. Post hæc autem gesta rescissa non solus Maximus, qui Domino deposito fuerat suffectus, sed etiam Anatolius, qui Flaviano pariter deposito successit, ex Chalcedonensis concilii mente in suis sedibus remansere. Quid autem causæ fuit cur unius Maximi, non vero Anatolii exceptionem synodus fecit? Ratio ibidem pro Maximi exceptione allata hæc fuit, quia Leo pontifex ejus ordinationem suscepit et confirmavit, dum illum in communionem recepit. Sed jam ante concilium idem pontifex etiam Anatolii ordinationem suscepit; nec tamen hæc de ipso ratio producta aut producenda visa est. Peculiaris ergo scilicet Maximi exceptio aliquid peculiare in eo præsumit quod in Anatolio non contigit. Cum Flavianus jam diu esset mortuus, timeri non poterat ab Anatolio ne rescissis pseudo-Ephesinis gestis in suam sedem rediret. Cum vero Dominus adhuc viveret, ne ex eorumdem actorum rescissione aliquando vellet suam sedem repetere. Maximus metuere poterat; et idcirco peculiaris pro Maximo exceptio necessaria fuit. Cur autem Dominus, si in vivis erat, non ita suæ sedi resti-

tutus fuerit in synodo Chalcedonensi, uti inter cæteros suæ sedi redditus fuit Ibas Edessenus, licet Nonnus ei subrogatus viveret ea de causa accidisse videtur, quia Dominus in pseudo-synodo cum aliis lapsus, post depositionem pœnitentia ductus, ac in eremum sese recipiens, episcopum Maximo sponte dimisit; cui idem Maximus miseratione commotus pensionem, qua ille contentus erat, ne monachis gravis esset, in Chalcedonensi procuravit. Sed quæcumque fuerit hujus facti ratio, non propterea repudiandum et negandum est factum ipsum aliunde certum, nisi manifesta, quæ nondum apparuit, ratio contrarium evincat. Hoc autem Chalcedonensis certissimæ actionis testimonium tantum est ad destruendam Quesnelli hypothesim, ut quæcumque ab eo afferuntur præ hoc **1217** testimonio nihil possint. Aliud argumentum fortassis evidentijs adjicere placeat, ex quo Maximum vivo adhuc Domino episcopum ordinatum multo magis patebit. Certum est ex Cyrillo Scythopolitano in Vita S. Euthymii, Domnum post depositionem in se reversum, ac pœnitentia ductum, quod eidem S. Euthymio non obedisset, ad eum rediisse ac in eremum sese recepisse. Hunc quidem statim post depositionem eo migrasse arbitratur Quesnellus. At cum omnes episcopi in latrocinio Ephesino depositi hæresis nomine, ex more illorum temporum pulsati fuerint in exsiliu, simili pœna multatum etiam Domnum dubitare non licet. Porro exsules episcopi revocati non fuerunt nisi post Theodosii mortem, cum novus imperator Marcianus eos redire jussit (*Leo epist. 77*). Vivo igitur Theodosio Dominus sicut revocatus non fuit ab exsilio, ita nec in eremum potuit proficisci. Maximum vero ordinatum fuisse ante obitum Theodosii probavimus not. 26 (*Supra, col. 266, n. e*) in dissert. 4 Quesnelli ad an. 451. Hæc ergo ordinatio contigit Domino adhuc vivente, antequam ab exsilio revocatus in solitudinem pergeret. Hoc argumentum ita nobis videtur evidens, ut pluribus laborare in refellendis singulis Quesnelli, conjectatiunculis opus non sit, cum præsertim has in notis ipsi dissertationi suo cujusque loco subjectis satis solverimus. Qui autem plura legere cupit, adeat Baluzium in præfatione ad antiquam versionem synodi Chalcedonensis num. 92 et seqq., atque Tillemontium in Leonem not. 54. Ipse etiam Quesnellus imbecillatam suam pernoctavit videtur. Cum enim post Balozium secundam editionem curans ea fere omnia vindicare nisus sit quæ impugnavit Baluzius, hoc tamen in capite quod proluxius ab illo aggressum et impetitum fuit, licet aliquid novi inseruerit ex Labbeo et Cotelario, nihil tamen Baluzii argumentis reposuit. Id non alia de causa contigisse credibile est, nisi quia quod probabiliter regereret non invenit.

3. Hic autem addemus ex vetustissimo codice Vaticano 1322, tres synodi Chalcedonensis actiones ad Maximum pertinentes, quarum duæ Domni etiam causam respiciunt, et una ignota omnino est, ex quibus germanitas controversæ actionis maxime confirmabitur. Licet has a cardinali Casanata Baluzius ediderit, cum tam ipsa ab eo acceperit in fine suæ editionis, nec potuerit easdem commode considerare et evolvere, quid contineant, satis animadversum non fuit, nec illam e tribus actionibus antea ineditam a quopiam detectam invenimus.

4. De codice quem Romæ licuit expendere, imprimis dicamus. Millenarium ætatem superat, cumque pertinuerit ad Ecclesiam Veronensem, ut liquet non solum ex tribus documentis Veronensibus in fine descriptis, verum etiam ex notatiuncula antiquissimi characteris VERONA in superiori margine paginæ 25, hic profecto codex vel fuit unus ex illis quos Pacificus archidiaconus Veronensis Ecclesiæ ineunte nono sæculo comparavit, vel inter eos erat qui ante ipsum Pacificum ad nostram Ecclesiam spectabant. Continet autem concilium Chalcedonense ex editione Rustici, sed mutilum: incipit enim ab actione secunda. Accedit in fine relatio concilii ad S. Leonem ex antiqua versione cum quampluribus episcoporum subscriptionibus, quæ in nullo alio manuscripto inveniuntur. Præmittuntur autem initio (quod mutilum agnoscitur) paginæ quatuor et viginti scriptæ characteris diverso a characteris reliqui codicis, eoque minusculo, sed antiquo; in quibus quædam documenta ad Chalcedonensem synodum pertinentia leguntur. Hæc autem cum in rem nostram maxime conferant, accurate consideranda sunt. Indicem primo subjicimus, servata lectione etiam mendosa codicis.

5. Pagina igitur secunda (prima enim desideratur) sic habetur. *Exempla [Leg. exemplar] epistolæ sacræ secundæ, quem [Leg. quæ] missæ sunt sanctæ synodo, quem [Leg. quæ] ad Nicæam convenit, de transeundo ad Chalcedonam. Victor [Leg. Victores] Valentinianus et Marcianus Augusti. Festinantes nos ad sanctam synodum pervenire, publica rex..... causa necessaria satis inhuil [Leg. inhuiluit]. Sed his [Leg. ex his] quæ vestra sanctitas scribit, agnovimus plures, etc.* Est lectio diversa a vulgata tomo IV Concil. Ven. edit. col. 843, hæcque nostra videtur ipsam originale Latinum; vulgata autem indicia præfert versionis ex Græco: hujusmodi enim sacræ, ut alibi diximus, Latino et Græco sermone edebantur. *Secundæ sacræ mentio innuere videtur, prima pagina, quæ deest, descriptam fuisse primam eorumdem imperatorum sacram, 1219 qua synodus Nicææ indicta fuerat, cujusque originale Latinum exhibetur in collectione Quesnelliana, cap. 25.*

Tum eadem pagina tergo: *Imperatores Cæsares Valentinianus et Marcianus victores Augusti sanctæ synodo, quæ apud Nicæam divino arbitrio et nostro decreto est congregata. Et quidem per sacras litteras nostras jam certum vestræ ferimus sanctitati ut ea quæ a sanctis Patribus nostris de venerabili atque orthodoxa fide constituta sunt confirmantur, ne ulterius orthodoxi populi vario videantur errore decepti, etc.* Esti tertia sacra ad Partes adhuc Nicææ degentes missa, diversæ lectionis a vulgata tom. IV, col. 846, et uti videtur, ex originali Latino.

Dein pag. 3: *Ordo gestorum habitorum Chalcedona præsentibus Marciano et Pulcheria Augustorum [Leg. Augustis], Paschasino Lybitano (a) provincie Siciliæ, et Luculensi Ausculano, et Bonifacio presbytero urbis Romæ vicariis religiosissimi et beatissimi*

(a) Leg. Lilybetano..... et Lucentio, vel Lucensi Ausculano. Alii enim optime notæ codices Latini habent *Lucensis*, uti cod. Sirmondi in exemplari sententiæ ad Gallos missæ indicati not. 7 (Tom. præced., col. 999, n. c) in epist. 103, et præstantissimus cod. Ratisp. citatus not. 11 (*Ibid.*, col. 919, n. 1) in epist.

A Romanæ sacrosanctæ Ecclesiæ papæ Leonis, et cæteris episcopis, qui etiam subscripserunt. Cum pervenisset piissimus et fidelissimus imperator Marcianus, etc. Est ipsa fere tota actio 6 Chalcedonensis, nimirum post brevioris introductionem, quæ etiam in Quesnelli collectione legitur cap. 25, allocutio Marciani ad synodum ex originali Latino in eadem collectione recepta, acclamationes Patrum, et definitio fidei, cui duo distincta symbola inserta sunt. Solum episcoporum et aliorum præsentium præmissus catalogus, ac subscriptiones, ac postrema pars ad canones sanciendos pertinens prætermittuntur. Hæc autem acclamationes et definitio inedita hactenus et incondita interpretatione efferuntur.

Post hæc pag. 8 a tergo eadem definitio fidei repetitur ex alia versione cum hoc titulo: *Incipit quæ his præsentibus episcopis acta sunt in Chalcedonensi concilio.*

Venerabilis totius mundi conventus, qui ex gratia Dei nostri, etc. Afferuntur hic quæ Baluzius ex hoc codice edidit, et novissime recusa sunt tom. IV Concil. Ven. edit., a col. 2063 usque ad 2065. Quo in loco duo observanda sunt: 1º Ex duobus symbolis unum Constantinopolitanum, seu unum Nicænum in Constantinopolitano auctum profertur, cui in fine additur anathematismus Nicænus contra Arianos; 2º huic anathematismo subnectitur *confessio fidei catholicæ* subjecta epistolæ Damasi ad Paulinum, quæ sic incipit: *Post hæc concilium Nicænum, quod in urbe Roma, etc., quam confessionem Nicæno quidem symbolo et anathematismo nulla distinctione additam reprimus in duobus mss. antiquis Vaticanis 1337 et 1338, ac Baluzius pariter nactus est in aliis codicibus Colbertinis a P. Constantio laudatis tom. I Epistolarum Roman. pontif. pag. 510, not. 2.* Romanis scilicet cum olim ignotum esset Constantinopolitanum concilium, in quo contra Macedonianos Nicæno symbolo quædam adjecta fuere pro statuenda divinitate Spiritus sancti, hujus additionis loco iidem Romani laudato symbolo Nicæno subiectionem videntur hanc confessionem fidei, qua apud ipsos eorumdem Macedonianorum error ante ipsam Constantinopolitanam synodum proscriptus fuerat. Cumque hæc confessio in Occidente obtineret, et omnibus nota esset, eadem post Nicæno-Constantinopolitanum symbolum definitionis Chalcedonensis versionem, quam primo factam credimus, inserenda visa est. Primo, inquam, factam credimus: nam S. Leo fidei definitionem Latine utique redditam statim ab initio se expendisse et probasse innuit epist. 114, c. 1, cum tamen nondum legerat Latinitate donata cætera concilii gesta ac sextam actionem, cujus hreviarium, ut mox videbimus, a Juliano transmissum se nondum accepisse testatur epist. 113, c. 3. Alia quædam gesta, quorum in hisce litteris mentionem facit, ex legatorum relatione ac Græcis gestis confuse perceptis cognoscere et judicare potuit; definitionem autem fidei probare (quod examen diligentissimum requirit) homo Græci sermonis vel ignarus, vel non satis peritus, sine Latina interpretatione non potuit. Post hanc igitur primam 1221 definitionis versionem præmissa fere integra sextæ actionis interpretatio subinde facta videtur, in qua idcirco eadem definitio fidei continetur ex alia versione Græco exemplo quoad substantiam magis congruente, licet valde incondita, et in nonnullis etiam particulis valde vitiosa, ut sunt illa omnia quæ ante omnium actuum interpretationem a Græcæ Latineque linguæ peritiori postea lucubratis, Leone vivente Latinitate donata fuerunt.

83, et Vindebon. collectionis 5, not. 9 (*Ibid.*, col. 957, n. f) in epist. 93. Hinc suspicio est non levis verum legati nomen fuisse *Lucensis*, quod in actis synodi Græce redditum Λουκένσιος, Latinus interpres *Lucentius* vertit, vel, ut alii cod., a Baluzio consulti, *Lucensius*. Versio prisca pariter habet *Lucullensis*.

Sequitur brevium actionum tertiæ et sextæ. Sunt duæ præcipuæ actiones concilii, ex quibus cætera aliis antecedentibus actionibus gesta satis intelliguntur. Breviarium tertiæ actionis, qua Dioscorus damnatus fuit, sic exorditur: *Incipit actus synodi Chalcedonensis, quæ congregata est in idus Octobris. Residentibus episcopis suprascriptis legitur, etc.*, uti videtur est tom. IV Concil. col. 2065. Breviarium vero actionis sextæ, qua definitio fidei edita est, incipit cum hoc titulo: *Item Chalcedonenses octavo kal. Novembris gesta hoc continent. Residet imperator cum episcopis, etc.*, uti laudato t. IV, col. 2066 et 2067.

Tum pag. 13 additur versio trium actionum ad Maximum Antiochenum pertinentium, quarum prima agens de compositione inter eundem Maximum et Juvenalem Jerosolymitanum habita fuit vii kal. Novembris; altera habita vi kal. ejusdem mensis, Domni causam respicit; tertia vero etsi in codice nullo distinctionis titulo prænotetur, diversa tamen agnoscitur ex die diverso, die (forte pridie) kal. Novembris; hæc tandem de Juvenali simul ac de Domno agens, ex solo hoc codice suppetit, sententiamque Quesnelli multo luculentius refellit; qua de re postea dicendum erit pluribus postquam has tres actiones exhibuerimus.

Pag. 16 iterum profertur allocutio Marciani ad synodum hoc titulo eidem præscripto: *Allocutio imperatoris Marciani. Cum in sancta Chalcedonensi synodo convenissent præsentibus Augusta Pulcheria dixit. Ubi primum, etc.*

Pag. 17: *Incipit constitutio ad synodum Chalcedonensem. Imperator Marcianus. Tandem aliquando, etc.*, uti in collectione Quesnelliana, cap. 26.

Eadem pagina: *Incipit alia constitutio divæ memoriæ Marciani in (Leg. pro) synodo Chalcedonensi. Imperator Marcianus Augustus Palladio præfecto prætorii. Venerabilem catholicæ orthodoxorum fidei, etc.*, quæ in suprascripta Quesnelli collectione recitatur, cap. 27.

Pag. 18, epistola Leonis papæ ad eandem synodum, quæ in nostra editione est epist. 114.

Pag. 19, alia ejusdem ad Anatolium, quæ nobis est epist. 87.

Pag. 20, alia ad imperatorem Marcianum. Nobis est epist. 89.

Eadem pagina, alia ad synodum Chalcedonensem, quæ est epist. 93.

Pag. 21, alia ad Marcianum, quæ in hac editione est epist. 94.

Tandem pag. 22: *Imperator Marcianus Augustus Palladio præfecto prætorii. Licet etiam sacratissima constitutione, etc.*, uti in Quesnelli collectione, cap. 28.

6. Ut præstantiam hujus rarissimæ collectionis quisque perspiciat, animadvertendum est in indicatis documentis ea ex Chalcedonensibus gestis collecta fuisse, quæ primitus vivente Leone Latine reddita fuerunt; cujusmodi est versio integræ fere actionis vi, et alia versio definitionis fidei: unde auctor collectionis Quesnellianæ, quæ anterior versione integra omnium actorum Chalcedonensium, non nisi primas interpretationes recepit, caput vigesimum quintum ex his versionibus derivavit, ut superius monuimus. Ipsa quoque inconcinnitas et ruditas interpretandi primum fetum interpretis seu interpretum Græcæ linguæ minus peritorum satis declarat. Breviarium duarum actionum tertiæ et sextæ esse illud brevium quod Julianus Coensis ad Leonem misit, satis probabiliter ostendimus in observationi-

(a) Lege VC. magistro militum et exconsole ordinario, etc., uti liquet ex act. 1 et aliis, in quibus hic idem Anatolius nominatur. Hoc autem loco præterea notandum est, hæc et sequentia verba usque ad reverentissimis episcopis deesse in codicibus Rustici; unde vel in hoc exactior est nostra interpretatio.

bus ad not. 2 (Tom. præced., col. 1433, n. a) Quesnelli in epist. 113. Actio de compositione inter Maximum et Juvenalem versionem exhibet diversam non solum ab interpretatione Rustici, quæ legitur tom. IV Concil., col. 1515, verum etiam ab antiqua, quæ ibidem profertur col. 2035, eaque vetustior agnoscitur, et, ut paulo post probabimus, ex originalibus gestis profecta, ac sane melioribus quam quæ Rustico ac antiquo omnium actorum interpreti usui fuere. Ab eodem vero hujus versionis auctore ex iisdem sincerioribus Græcis gestis Latine reddita fuisse duæ aliæ actiones, de quibus redibit sermo. Ipsum Latinum originale 1223 exemplar allocutionis Marciani imperatoris, quod in hac versione insertum, antiquo omnium actorum interpreti, et auctori etiam vetustioris versionis in Hispanica et Isidoriana collectionibus receptæ defuit (hi enim eam ex Græco reddere coacti fuerunt) acta concilii primigenia et originalia nostro interpreti præsto fuisse demonstrat, in quibus ea allocutio Latine et Græcè pronuntiata, utroque sermone descripta fuerat, ut ex Rustico didicimus. Leges tandem sex, et omnes originale Latine, ac Leonis epistolæ fere rarissimæ, omnesque sinceræ collectorem ex optimo fonte ebibisse confirmant. Hæc vero omnia, si exacte perpendantur, quantam fidem concilient huic collectioni et actioni ipsi de Domno, quam Quesnellus expungere nititur, nemo est qui non videat.

7. Nunc actiones tres ad Maximum Antiochenum pertinentes, quarum duæ Domnum respiciunt, proferamus, ut in laudato codice exhibentur cum hoc titulo.

Exemplar gestorum de Græco in Latino (sic) translatum.

Consulatu domni nostri perpetui Augusti vii kal. Nov. Chalcedone secundum præceptum diviniissimi clementissimi domini Marciani perpetui, convenientibus in sancta ecclesia sanctæ martyris Eufemiæ (a) vvecc et magistri militum consule ordinario et patricio Anatholio et viro clarissimo et illustri præfecto Palladio, et v. c. et illustri magistro officiorum Vincomalo, convenientibus etiam (b) et Paschasio et Lucullensio reverentissimis episcopis, et Bonifacio viro religioso presbytero vicario archiepiscopi senioris Romæ Leonis, et Anatholio venerabili archiepiscopo splendidi nominis Constantinopolitanæ, et Maximo venerabili episcopo Antiochiæ Syriæ, et Juvenale venerabili episcopo Hierosolymitano, et cætera sancta et œcumenica synodo hodie quæ secundum sancta divalia diviniissimi et clementissimi Domini in Chalcedonense civitate congregata est, omnibus residentibus ante cancellos sancti altaris, magnificentissimi et illustres iudices dixerunt. Divus et clementissimus noster dominus rogatus a Maximo et Juvenale sanctis episcopis, præcepit nos inter eos audire de his quibus vertuntur capitulis, et convenientes memorati venerabiles viri certa ad invicem, nulla interveniente scriptura, statuerunt quæ nobis manifesta (c) constituerunt [et videntur ex] consensu juste esse statuta. Hæc itaque necessario arbitrati sumus et in conspectu sanctæ synodo sin-

(b) Leg., et Paschasino, et Lucensi, vel Lucentio. Paulo post pro vicario leg. vicariis.

(c) Leg., constiterunt; post quod verbum in codice sunt signa brevis lacunæ. Uncis inclusa suppleta ex aliis versionibus. Post pauca legendum sanctæ synodi.

gula instruere, ut et de vestro decreto et ex nostra A sententia quæ placuerint roborentur.

Maximus reverentissimus episcopus Antiochiæ Syriæ dixit: Placuit mihi et reverentissimo episcopo Juvenali, quos post multam altercationem ad concordiam et sedem Antiochiæ urbis, quæ est sancti Petri; habere duas Phœnices et Arabiam, sedem vero Hierosolymitanam habere tres Palæstinas; si tamen id venerabili patri nostro archiepiscopo Romæ majoris Leonis placuerit, qui cupit (a) ubi sanctorum Patrum canones infringibiles permanere; et rogamus ex sententia vestræ magnificentiæ et sanctæ (synodi) per scripturam hæc roborari.

Juvenalis venerabilis episcopus Hierosolymitanus dixit: Eadem mihi placuit ut sanctam quidem Christi anastasin tres Palæstinas habere, sedem vero Antiochiæ duas Phœnices et Arabiam. Rogo et ego ex sententia vestræ magnificentiæ et sanctæ synodi hæc roborari.

Paschasinus et Lucullensis venerabiles episcopi et Bonifacius presbyter vicarii sedis apostolicæ per Paschasinum venerabilem episcopum dixerunt: Ea quæ concordantibus fratribus nostris Maximo V. R. Antiochenæ Ecclesiæ episcopo et sancto et venerabili Juvenali Hierosolymitano bono pacis placuisse 1235 noscuntur, id est, ut Antiochena Ecclesia duas Phœnices et Arabiam habeat, Hierosolymitana vero tres Palæstinas habeat, etiam nostræ humilitatis interlocutione firmentur, ut nulla in posterum super hoc negotio supradictis Ecclesiis controversia relinquatur.

Qua interlocutione Græce interpretata per Veronicianum virum devotum agentem in rebus et secretarium sacri consistorii, Anatholius venerabilis archiepiscopus gloriosissimæ Constantinopolitanæ dixit: Quæ complacita sunt inter beatissimum episcopum Maximum Antiochiæ et venerabilem episcopum Hierosolymitanum Juvenalem, et ex mea interlocutione firma manebunt. Et sancta quidem Ecclesia Antiochenæ urbis duas Phœnices et Arabiam habeat, sancta vero Ecclesia Hierosolymitanorum tres Palæstinas habeat, ut deinceps unaquæque Ecclesia adversus alteram propter hanc rem nullam habeat altercationis querelam.

Omnes universi venerabiles episcopi vociferati sunt, quorum nomina infra scripta sunt. Et nos hæc ipsa dicimus, consentimus eis quæ a Patribus dicta sunt.

Magnificentissimi et gloriosissimi iudices dixerunt: Opus (b) et hic factum et sanctæ Trinitatis et divini clementissimi nostri imperatoris præpositionis, ut ea quæ jurgantur ab eis (c) quæ altercari poterant uni consilio deciderent voluntati quæ ad concordiam. Igitur Maximi sancti episcopi Antio-

(a) Sic codex. Vulg., *uti*; sed emendandum *ubique* contextus ostendit.

(b) Leg., *et hoc factum est sanctæ, etc.*, ac dein *propositi*, seu *propositionis* pro *præpositionis*.

(c) Locus valde corruptus. Legendum fortassis, *qui altercari poterant, uno consilio deciderent volun-*

chensium et Juvenalis sancti episcopi Hierosolymitani factus consensus, sicuti singulorum expositio firma ex nostra sententia stat, decreto sanctæ synodi in perpetuo tempore permanebit; id est, ut Maximus quidem sanctus episcopus sive sanctæ Antiochesium civitas duas Phœnices et Arabiam sub potestate sua habeant; Juvenalis vero sanctus episcopus Hierosolymitanus sive sanctæ Ecclesiæ quæ sub ipso est, tres Palæstinas sub potestate sua habeat; sicuti secundum præceptum divi et clementissimi nostri Domini universis pragmaticis, aliisve promeritis (d) partibus litteris divinis, et multæ in eis ascriptæ, hæc scilicet.... causa secularia. *Et alia manu.* Edantur.

Exemplum ex Græco in Latino.

Consulatu domini Marciani perpetui Augusti et qui nuntiatus fuerit vi kal. Novembris, Chalcedonæ, secundum præceptum divi clementissimi domini nostri Marciani perpetui Augusti, convenientibus in sancta ecclesia sanctæ martyris Euphemie magnificentissimo et gloriosissimo magistro militum exconsule et patricio Anatholio, et magnificentissimo gloriosissimo præfecto sacri consistorii [prætorii] Palladio, et magnificentissimo et gloriosissimo magistro sacrorum officiorum Vincomalo, convenientibus etiam et Paschasino et Lucentio viris reverentissimis episcopis, et Bonifacio viro reverentissimo presbytero (e) vicario sancti archiepiscopi senioris Romæ Leonis, et Anatholio viro reverentissimo archiepiscopo (f) magnissimi nominis Constantinopolitani, et Maximo viro reverentissimo episcopo Antiochiæ Syriæ, et Juvenali viro reverentissimo episcopo Hierosolymitano, et cætera sancta synodo quæ ex sanctione divi et clementissimi domini nostri in Chalcedonensi civitate congregata, quorum nomina suprascripta, residentibus universis ante cancellos sancti altaris, Maximus vir reverentissimus episcopus Antiochiæ dixit: Deprecor magnificentissimos et gloriosissimos iudices et sanctam hanc universalem synodum humanitatem exercere in Dominum [Leg. Domnum], qui fuit Antiochiæ episcopus, et statuere ei certos sumptus de Ecclesia quæ sub me est.

Paschasinus et Lucullensis viri reverentissimi episcopi et Bonifacius presbyter vicarii sedis apostolicæ per Paschasinum virum reverentissimum episcopum dixerunt: Sanctus ac beatissimus papa, qui episcopatum sancti ac venerabilis 1227 Maximi episcopi Antiochenæ Ecclesiæ confirmavit, justo satis iudicio ejus meritum approbasse videtur: siquidem memoratus vir reverentissimus episcopus Maximus suo arbitrio Domino voluit esse consultum, ut sumptus ei de sua Ecclesia miserationis intuitu prout æstimaverit largiatur, ut contentus alimoniis quiescat in posterum.

tatisque concordia, vel quid simile.

(d) Leg., *a partibus litteris divinis et multa in eis ascripta, hac scilicet de causa. Et alia manu, etc.*

(e) Leg. *vicariis*, ex Rustico et contextu.

(f) Sic etiam codices Rustici pro *maximi*.

Qua (a) confessione Græce per Veronicianum virum devotum secretarium sacri consistorii translata, Anatolius vir reverentissimus episcopus Constantinopolitanus dixit: Laudo et ego compassionem beatissimi episcopi Antiochiæ Maximi, in quibus spontanea voluntate ipse tales preces obtulit ut sumptus præstaret Domno, qui fuit episcopus Ecclesiæ sanctæ quæ sub eo est, præter hoc prædicto nihil requirente.

Juvenalis episcopus Hierosolymitanus dixit: Amplector et ego consilium sancti episcopi Antiochiæ Maximi. Universa sancta synodus vociferata est (b) quorum nomina his. Decibiles merito benivolentiæ archiepiscopi. Omnes cogitatum ejus laudamus. Hæc decet ejus æstimationem. Humanus cogitatus pontificis. Magnificentissimi pontificis dixerunt: Amplectente sancta synodo arbitrium Maximi viri religiosi episcopi Antiochensium, quod de Domno probavit, et nos idem consentimus, (c) quæ sunt ejus arbitrii derelinquentes de Domni honorificentia. *Et alia manu.* Edantur.

Consulatu piissimi et amatoris Christi Flavii Marciani perpetui Augusti et qui nuntiatus fuerit, (d) de kal. Novembris, Chalcedone metropoli Bithyniæ provinciæ sancta major et œcumenica synodus quæ Dei gratia et sanctione piissimorum imperatorum virorum religiosorum congregata est, statuit ea quæ ejus sunt. Quidam quidem de instantia beatissimorum episcoporum operata est ut Maximo Antiochensium majoris civitatis, et Juvenali Hierosolymensium gratia redderetur; justum etenim est ut memoria (e).... acitorum pax obtineat. Plurimis itaque ab utrisque dictis.... conspectus jus sanctæ majoris synodi magnificentissimorum et gloriosissimorum judicum sub presentia convenit (f) utriusque, et ut duas quidem Phœnicæ et Arabiam supra alias Orientalis provinciæ sub sede Antiochensium Ecclesiæ agere et sufficere (g) eorum regentiæ, et nihil aliquando amplius quærere; tres vero Palæstinas sub sede esse Hierosolymæ Ecclesiæ et sufficere earum regentiæ et nihil in posterum quærere. Convenit etiam et omnia quæ hinc acta sunt et pragmatica gesta et multa vel si quid aliud sive per episcopos sive per imperatores aut iudices facta sunt, (h) utriusque partibus vacua esse

omnino. Hæc præfati beatissimi episcopi non ex decreto judiciario, sed ex communi consensu complexi sunt, et (i) consenserunt accipiunt. Igitur tulimus (j) eodem beatissimum episcopum Maximum petentem humanitatem de Domno qui fuit episcopus Antiochiæ, (k) ut ei communicationem ut plebeo præstari tantummodo, ut sumptus ex eadem quæ sub eo est sancta Ecclesia, in eo statu durante in quo est, et nihil amplius requirente. Pariter et nos decernimus, et decreto communi firmamus hæc quæ superscripta, et immoventia et firma sancimus.

1229 Paschasinus et Lucensis et Julianus episcopi sancti, et Bonifacius presbyter vicarii beatissimi papæ Leonis dixerunt: Beatissimus papa caput universalis Ecclesiæ, apostolicæ dignitatis honore conspicuus, Leo, privilegia Antiochenæ Ecclesiæ reformari secundum veterum Patrum statuta constituit. Ideoque et nos Phœnicem primam vel secundam simulque Arabiam, quas nuper amiserat, revocari ad jus pristinum, sancta synodo consentiente, decrevimus: quia hoc præstantibus illustrissimis præeelsisque iudicibus pacis (l) studiis utrisque episcopis placuit conventio, (m) provinciarum divisio quiete mitigaret. Unde Hierosolymorum prædictus antistes tres Palæstinas, quas olim tenuit, inconcusse possideat; Antiochenus vero memoratas justitia exigente (n) reciperet; quatenus dissensione depulsa, sacerdotali concordia inviolata serventur. Laudantes namque votum reverentissimi Antiochiæ urbis Maximi, quod circa Domnum ejusdem quondam civitatis antistitem spontanea voluntate dignanter ostendit, ut humanitatis solatia ab Ecclesia consequatur, nostra interlocutione firmamus, ita ut ceteris solidos annis singulis consequatur, nihilque amplius requirere audeat, sed in eo statu communionem tantum fruatur et requie.

Paschasinus episcopus statui et subscripsi.

Lucensis episcopus statui et subscripsi.

Et cæteri episcopi infrascripti ita subscripserunt, qui supra scripti sunt.

8. Observandum est has tres actiones in laudato codice insertas esse documentis Chalcedonensibus ejus antiquissimæ versionis, quæ legitur in pervetusta collectione Quesnelliana, et ante integram ejusdem concilii interpretationem, uti vocant, *antiquam* obtinebat; quamque Leone vivente statim post concilium

(a) Legendum *interlocutione*. Rustici tamen codices *confessionis* nomen similiter præferunt.

(b) Tres voces *quorum nomina his* nullum sensum afferentia ignorant Rustici codices. Post pauca legendum cum Rustico: *Hic decet ejus æstimationem humanus cogitatus pontificis.*

(c) Melior syntaxis apud Rusticum: *Ejus arbitrio relinquentes quæ sunt de Domni honorificentia.*

(d) Forte *pridie*.

(e) Hic et deinceps, ubi puncta notantur, corrosus est codex. Forte *placitorum*; et dein *in conspectu hujus sanctæ majoris synodi, ac magnificentissimorum, etc.*

(f) Forte *utrisque*, et postea *Orientalis provincias.*

(g) Forte *earum.*

(h) Forte *utrisque.*

(i) Supple *quæ.*

(j) Leg. *eundem*, vel aliquid deest.

(k) *Ut abundat, vel scribendum et ei*; ac similiter post pauca: *Et sumptus pro ut sumptus.* Hoc autem loco animadvertenda sunt potissimum verba *ei ut communicationem ut plebeo* (id est *laico*) *præstari tantummodo*; ex quibus Domnum dimisso non tam episcopatu quam episcopatus honore contentum fuisse laica communionem, et uti laicum sese gessisse colligitur; quod plane concinit cum iis quæ narrat Cyrillus Scythopolitanus in Vita S. Euthymii apud Cotelierium tom. II Monum. Eccl. Græc. pag. 247, ubi eum in eremum se recepisse et monachi vitam cum ipso S. Euthymio egisse significat.

(l) Leg. *studio.*

(m) Hanc mendosam lectionem sic corrigi posse suspicamur: *Ut provinciarum divisio quietem illigaret, vel quid simile.*

(n) Leg. *reclpiat.*

elaboratam nihil ambigimus. Antequam enim integra illa gestorum Chalcedonensium versio fieret, quæ antiqua dicitur; quædam præcipua documenta Chalcedonensia Latine statim reddita fuerunt, quæ idcirco in vetustiores collectiones Latinas tracta inveniuntur. Vide quæ in hanc rem dicemus in observationibus ad not. 3 (*Tom. præced.*, col. 1435, n. a) Quesnelli in epist. 113. Eiusdem itaque temporis harum etiam trium actionum versio esse videtur; unde harum versionem multo anteriorem Rustico et antiquo interprete paulo post videbimus.

9. Cum vero præcipua illa Chalcedonensium gestorum capita et documenta, quæ statim ab initio Latinitate donata fuerunt, generalia et maximi momenti fuerint, ut ex laudata observatione patebit, cur inter particulares causas, aliis omnibus omissis, solæ tres actiones ad Maximum Antiochenum pertinentes Leone vivo Latinitate donatæ fuerint, si quis inquirat, dicemus suspicari nos Græcum earumdem exemplum ad Leonem a Maximo fuisse transmissum, cum ad ipsum in rem suam litteras et nuntios misit, easque hac occasione redditas fuisse Latine. Ex epistola enim Leonis 119 ad eundem Maximum satis colligitur hunc de læsis Antiochenæ sedis privilegiis apud pontificem fuisse conquestum; huc enim procul dubio respicit S. Leo, cum ibidem scribit: *Unde cum aliquid pro Antiochenæ Ecclesiæ privilegiis dilectio tua agendum esse crediderit, propriis litteris studeat explicare.* Id autem respicere eam compositionem qua Juvenali Jerosolymitano tres Palæstinas in Antiochenæ sedis præjudicium Maximum cesserat, satis indicant sequentia, quibus Juvenalis ausus S. pontifex reprobat, legatorumque assensum contra Nicænos canones irritum declarat. Soli enim cessionis Palæstinarum, quæ Nicænis decretis ad versabatur, legati pontificis assensum præstiterant. Ei vero compositioni Maximum in synodo Chalcedonensi assensus fuerat non absolute, sed, ut in nostro codice legitur, sub hac conditione: *Si tamen id venerabilis patri nostro archiepiscopo Romæ majoris Leoni placuerit.* Placere autem hanc compositionem persuaserat legatorum assensus atque sententia promulgata actione ultima: unde tunc acquievit Maximus, et compositio probata fuit. At cum ille subinde in causa Anatolii cognovisset Leonem nolle quidquam valere, quod Nicæne synodi statutis opponeretur, in spem erectus, ne idem pontifex probare vellet compositionem cum **1231** Juvenali, quæ canoni Nicæno apertissime repugnabat, ipsius mentem explorare voluit per litteras, et in hanc potissimum rem Marianum presbyterum et Olympium diaconum misisse videtur cum laudatis Chalcedonensis synodi actionibus quæ huc pertinebant, quibusque consensus abs sese ita sub conditione datus exprimitur, ut si pontifex legatorum sententiam irritam crederet, redintegrandis suæ Ecclesiæ privilegiis locus pateret. Hinc in allegata epistola S. Leo tum ante tum post reprobatum Juvenalis principatum in tres Palæstinas, inane et irritum declarat quidquid contra Nicænos canones attentatum fuerit, idque etiam si missi abs se legati consenserint. Neque dicas S. pontificem sese in epistola de Maximi causa haud satis instructum præferre, explicatioresque ab eodem litteras petere; quod non videtur potuisse contingere si ipsas actiones accepisset. Etenim etiam si non accepisset hasce actiones, satis quoad causam instruendus fuerat a duobus legatis Maximi, ut ne in hanc rem novæ a Maximo litteræ expectandæ essent. Dein cum duo in ea causa Antiochenæ sedi præjudicio fuissent, 1° quod compositio cum Juvenali, assentiente ipso Maximo, facta fuit in synodo, 2° quod huic compositioni quantumvis Nicæno canoni contrariæ non solum non contradixerunt Leonis legati, uti contradixerant canoni pro Constantinopolitana sede edito, sed ipsam quoque approbarunt, S. pontifex utrumque se probe cognovisse palam facit. Primum quidem, cum scripsit cap. 4 facile dissolvi *quarumlibet consensio-*

A rum vero, cum pronuntiavit capite 5 æque irritum fore si quid contra eosdem canones a suis legatis probatum fuerit. Quid ergo, inquires, Leo a Maximo petiit? Cum is exploravit pontificis mentem, simul indicasse videtur tempus agendi aliquid in hac causa tunc non fuisse opportunum, cum omnia in Palæstina hæreticorum tumultibus essent perturbata, ipseque Juvenalis, qui Antiochenæ sedi præjudicium intulerat, a sua sede pulsus, decreto sibi jure non potiretur. Hinc S. Leo hisce in circumstantiis aptum tempus sibi a Maximo significandum expectans, scripsit sub finem capitis tertii: *Unde cum aliquid pro Antiochenæ Ecclesiæ privilegiis dilectio tua agendum esse crediderit, propriis litteris studeat explicare, ut nos consultationi tuæ absolute et congrue respondere possimus.* Notanda ad verba *absolute et congrue.* Interim vero *generalem* suæ mentis regulam, quæ Maximi circumstantiis congrueret, non *absoluta*, sed conditionata locutione statim subiecit. *Nunc autem ad omnia GENERALITER PRONUNTIARE sufficiat, quod si quid a quoquam contra Nicænorum canonum statuta in qua-*

B *quoque synodo vel tentatum est, vel ad tempus videtur extortum, nihil præjudicii potest inviolabilibus inferre decretis, et facilius erit quarumlibet consensio-*

C *num pacta dissolvi, quam prædictorum canonum regulas ex ulla parte corrumpi.* Et similiter cap. 5: *Si quid sane ab his fratribus quos ad sanctam synodum vice mea misi, præter id quod ad causam fidei pertinebat, gestum esse perhibetur, nullius erit penitus firmitatis, etc. Nam quod ab illorum (Nicænorum Patrum) regulis discordat, apostolicæ sedis numquam poterit obtinere consensum.* Cum hoc postremum de legatorum assensu solum Maximi causam respiciat, Leonem de ea probe informatum agnoscimus. Nihil ergo impedit quominus credamus Maximum per suos legatos ad eum instruendum misisse actiones ipsas concilii, quas idcirco separatim jam ab initio Latine redditas probabilissimum nobis videtur. In hanc quidem rem sufficisset si duas solas actiones de Juvenali loquentes Maximus misisset. At cum in ultima trium actionum causæ Juvenalis et Domni simul jungantur, actionem pariter de Domino Maximo transmittendam putavit. Ita omnes hæ actiones Græce scriptæ, ut a Leone intelligerentur, curantibus fortassis ipsis Maximi nuntiis Latine redditæ fuerunt, ac propterea hæ versio ex Græco exemplo, quod idem Maximum quam accuratissimum atque authenticum direxit, facta, melior etiam, ut mox patebit, invenitur.

D 10. Actio de Juvenali, quæ ex hac versione ac ex nostro codice suppetit, cum editis tum Græcis tum Latinis quoad substantiam plane cohæret. Quædam vero discrimina notare plurimum interest. Paragraphus *Qua interlocutione Græce interpretata*, etc., in nostro codice postponitur interlocutioni Latine Paschasini, qui cum Latina lingua loqueretur, ejus interlocutio postmodum in Græcum sermonem vertebatur. Id autem melius in nostro codice quam in Græco, **1233** ubi perperam ille paragraphus, et verba indicantia interlocutionem Græce redditam subjiciuntur interlocutiendi Juvenalis, quæ Græca lingua usus interpretatione Græca non indigebat. Id etiam melius quam in antiqua versione Latina, ubi idem paragraphus non solum post Juvenalis interlocutionem ponitur, verum etiam hæc interlocutio *Latine interpretata* dicitur, ac si Græcæ Græcorum interlocutiones in Græca synodo Latine redderentur. Rusticus in versione hujus actionis notante Baluzio hunc paragraphum omisit, sive quod deesset in Græco codice ex quo illam reddidit, sive quod eam extra locum positam, veluti corruptam et spuriam repudiavit. Noster itaque codex et nostra versio meliorem originem præferunt. Accuratiorem etiam fontem confirmant illa in fine ejusdem actionis: *et alia manu, Edantur*; quæ in nostro codice et versione leguntur, in Græco autem textu vulgato, et in aliis Latinis antiqua et Rustici versionibus desideratur; at similiter apposita fuerunt in fine actionis de Domino, quam

etiam Rusticus edidit. Hi duo melioris et accuratio-
 ris originis characteres, qui in nostro codice depre-
 henduntur, fidem conciliare debent ei conditioni,
 qua Maximus tres Palæstinas Juvenali cessit, *si lamen
 id venerabili patri nostro archiepiscopo Romæ majoris
 Leoni placuerit, qui capit sanctorum Patrum canones
 infringibiles permanere*. Formula quidem Romæ ma-
 joris e Græco fonte proficiscitur. Hujus autem con-
 ditionis rationem dedimus paulo ante. Quæ si non legi-
 tur nec in edito Græco textu, nec in duabus aliis
 Latinis versionibus, dum optimi codicis et melioris
 originis argumenta habemus, nihil exinde movebitur
 quisquis consideret alia ab aliis sive notariis in ipsa
 synodo, sive posterioribus amanuensibus fuisse præ-
 termissa non solum in Latinis versionibus, sed etiam
 in originali Græco. Græcus textus et Rustici versio
 in hac ipsa actione de Juvenali omittunt plura epi-
 scoporum nomina, quæ leguntur tantum in antiqua
 versione. Num idcirco de repudiandis ejusmodi no-
 minibus quispiam cogitavit? Paragraphum. *Qua in-
 terlocutione Græce interpretata a Rustico omissum* vi-
 dimus. Alia similia in aliis versionibus animadvertere
 licuit, quæ hic recensere non vacat. Notarii in con-
 ciliis plures fuere, et quædam a nonnullis accuratius
 scribi potuerunt quæ ab aliis negligenter. Poste-
 riores quoque amanuenses quædam potuerunt sive
 negligenter sive studiosè præterire. Quapropter
 ejusmodi defectus in aliquot vel paucioribus vel
 pluribus codicibus argumento esse nequeunt, ut
 additamentis interpolati traducantur illi codices
 optimis notis distincti, dum quædam in aliis mss.
 prætermissa, at satis congrua exhibent. Quod si hæc
 versio a Græco exemplo, quod Maximus ad Leonem
 miserit, originem ducit, notarium ejusdem Maximi
 in hoc capite excipiendum et describendum accuratio-
 rem fuisse nihil est dubitandum. Desunt e contra
 in nostro codice octo interlocutiones, quæ post in-
 terlocutionem Anatolii in Græco et in aliis Latinis
 versionibus leguntur. Hæc autem uti non necessariæ
 omitti potuerunt sive ab antiquo interprete, sive
 potius ab exscriptore et compilatore hujus collec-
 tionis, quem brevitati consuluisse vidimus.

11. Actio de Domno cum ea prorsus concinit quam
 Rusticus e ms. exemplo Juliæ patriciæ edidit. Solum
 in nostro codice verus ordo deprehenditur, cum hæc
 actio subdatur actioni de Juvenali pridie habitæ, in
 ms. autem Juliæ patriciæ perperam præponeretur, ut
 ex notatione Rustici didicimus. Quesnellus num. 5
 huic Rustici codici fidem detracturus, unicum, recen-
 tem et infimæ fidei fuisse et a duobus ignotis scho-
 laribus Germanis acceptum ingerit. Mala autem hujus
 codicis epigraphæ ille usus est: quam emendatorem
 ex Rustici mss. sic Baluzius protulit: *Actio de Domno
 Antiocheno, quam inveni in codice patr. (id est patriciæ,
 non Patrum) Juliæ membranatio novo transcriptam e
 codice vetusto chartatio, quem dixit ipsa fuisse Proculi
 et Albinii Germanorum scholasticorum, id est fratrum
 caudicorum*. Hic autem Juliæ codex, licet novus
 Rustici tempore, qui medio sexto sæculo scripsit,
 nunc recens appellari nequit; multo autem minus co-
 dex ille Proculo et Albinii, qui jam tam *velustus* cen-
 sebatur. Etsi vero hi duo codices pro unico haberi
 queant, cum alter prodeat ex altero, quantæ tamen
 fidei esse debeat codex qui medio sexto sæculo *ve-
 lustus*, paulo post Chalcedonense exaratus fuerat,
 nemo non videt. Nunc autem alius Vaticanus codex
 accedit, idemque vetustissimus, qui eamdem actionem
 ex Græco exemplo redditam præfert. Hinc alia Ques-
 nellii objectio 1335 eliditur, qua hanc actionem a
 Rustico confictam suspicatur. Vaticanus enim codex
 in hac collectione Chalcedonensi præmissa a Rustico
 non proficiscitur. Quod autem ille tertio opponit.
 Rusticum soli primæ actioni Chalcedonensi stu-
 dium operamque navasse, rejicietur a nobis
 fusius in observationibus ad not. 3 ejusdem
 Quesnellii in epist. 113 (Tom. præced. col. 1435,
 n. a).

12. Si porro Juliæ patriciæ codex Græcus fuisset,
 et ex ea hanc actionem Rusticus Latina lingua do-
 nasset, uti Græcum fuit illud exemplar, ex quo tres
 descriptæ actiones traductæ fuerunt, non solum
 duos Latinos, sed duos etiam Græcos diversæ ori-
 ginis codices haberemus qui hanc actionem genuinam
 confirmarent. Sed cum versio hujus actionis a
 Rustico edita similis videatur interpretationi nos-
 tri codicis, quam antiquissimam vidimus, nihil est
 ambigendum quin exemplar Juliæ patriciæ, et Pro-
 culi atque Albinii codex Latini fuerint. Rusticus
 quidem non tam Græcos quam Latinos codices se
 adhibuisse aliquot in locis indicat. Hanc igitur ac-
 tionem non reddidit ex Græco, ut hactenus credi-
 tum est, sed ex antiquiori versione transcripsit.
 Hinc codices Juliæ, Proculi et Albinii hanc nostri
 codicis interpretationem continebant, quæ vel ex
 hoc vetustissima agnoscitur, et ex eo Græco exemplari
 deducta, quod nisi Maximus in rem suam ad S.
 Leonem transmisisset, hac actione de Domno care-
 remus. Causa enim Domni, in qua de statuenda pen-
 sione agitur, adeo exigua visa est, ut Græci actorum
 Chalcedonensium collectores eamdem neglexerint,
 ut alia item omisere; ac propterea Latina eorum-
 dem actorum versio eam actionem non exhibet.
 Hinc ipsis etiam Græcis scriptoribus Justiniano, Eva-
 grio, etc., ac Liberato inter Latinos ignota fuit; quo-
 rum silentium nihil aliud probat nisi hos adhibuisse
 solos codices actorum Chalcedonensium, in quibus
 desideratur; nec incidisse in ullum exemplar nostro
 simile, aut simile codici Juliæ, vel Albinii et Procu-
 li, ex quibus Rusticus et nos eandem accepimus.

13. Actionem vero de Domno multo magis since-
 ram constituit alia actio, quæ ex solo Vaticano ms.
 prodit. Pensionem enim quam anterior actio Maximi
 arbitrio permiserat, ne quid deinceps controversiæ
 incideret, postulante fortassis ipso Maximo, legati
 Leonis taxarunt. Dies, exordium et subscriptiones
 distinctam actionem ostendunt. Nec mirum sit novam
 actionem Chalcedonensem prodire: actiones enim
 de particularibus gestis ab aliis omisæ, ab aliis de-
 scriptæ fuerunt, ut placuit. Hinc prior actio de Domno
 inventa fuit a Rustico in solo codice Juliæ patriciæ.
 Græci mss. libri duas actiones habent de Caroso et
 Dorotheo, ac de Photio Tyrio et Eustathio Bery-
 thensi, quæ deerant in exemplaribus quibus antiquus
 interpres, Rusticus, Liberatus et Evagrius usi sunt.
 Confer not. 18 (Tom. præced., col. 257, n. b) in
 dissert. 1 Quesnellii ad an. 451. Taxatio pensionis pro
 Domno non absimilis est illi quæ Bassiano et Stephano
 Ephesinis episcopis ante duos dies act. 11 decreta
 fuerat. Neque moveat in hac actione pontificis titulus
Caput universalis Ecclesiæ: nam idem legati qui hunc
 titulum illi dederunt simili formula usi sunt act. 1,
 paulo post initium. De Leone enim aiunt: *Qui est
 caput omnium Ecclesiarum*; et non absimiliter act. 6,
 in subscriptionibus definitionis fidei: *Beatissimi at-
 que apostolici viri universalis Ecclesiæ papæ urbis Ro-
 mæ Leonis*. In sententia tribus pontificis legatis Ju-
 lianus accensetur, ut in act. 9, sub initium, et in act.
 10, ubi lectionem actorum pseudosynodi Ephesinæ
 interdixerunt. In hac autem sententia cum iidem le-
 gati præmiserunt Leonem *constituisse privilegia An-
 tiochenæ Ecclesiæ reformari secundum veterum Patrum
 statuta*, ex pontificis mente ac mandato juxta antiquos
 canones se decrevisse videri voluerunt. Hæc ad vin-
 dicandam et illustrandam novam hanc actionem, quæ
 aliam impetit a Quesnello actionem de Domno
 satis superque confirmat, adjicienda fuere. Cum vero
 ex his præstantissimis Vaticanis codicibus documentis,
 quæ hactenus non satis cognita aut observata fuerunt,
 a laudata actione de Domno omnis suspicio amove-
 tur, tum vero exinde, ut Quesnellii verbis concluda-
 mus, *jam præclarissimum antiquissimumque præma-
 nibus habemus testimonium summæ auctoritatis ponti-
 ficis Romani tum in synodos cum in Orientales episco-
 pos, majorum, inquam, ac primarum sedium*.

DISSERTATIO DECIMA.

DE CAUSA THEODORITI EPISCOPI CYRI PSEUDO-EPHESINÆ SYNODI SENTENTIA DEPOSITI, A. S. LEONIS PAPA RESTITUTI, IN CHALCEDONENSI SYNODO PURGATI.

Ad epistolam Sancti Leonis 93 (nunc 120) ad eundem Theodoritum scriptam.

1237 I. *Benedictus*, inquit S. Leo, *Deus noster, A* *cujus invincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum te, secundum apostolicæ sedis iudicium, demonstravit. Cui dignam retribues pro tot laboribus gratiam, si talem te, qualem probavimus, pro universalis Ecclesiæ defensione servaveris (Epist. 93, nunc 120).*

Quale fuerit illud apostolicæ sedis iudicium (a), a multis quæsitum est hactenus, inque varias itum est sententias. Nonnulli aliquod vel in synodo vel extra synodum a S. Leone de restitutione Theodoriti decretum conditum fuisse autumant, postquam ad eum causam suam per libellum appellationis delulisset. Verum cum de hujusmodi decreto ne apex quidem ullus appareat, sive in actis Chalcedonensibus, sive in aliis rerum tunc temporis gestarum monumentis, tam facile refellitur quam profertur. Alii eadem synodali ac judiciali sententia Theodoritum restitutum aiunt, qua pseudosynodus Ephesina in irritum missa fuerat: in illo videlicet episcoporum conventu, quorum cinctus agmine Romanus pontifex apud S. Petrum venisse in occursum Valentiniani Augusti Augustarumque legitur in epistolis ea de re scriptis ad Theodosium imperatorem de actorum hujus conciliabuli rescissione. Apud me vero certum est de Theodoriti causa nullam intercessisse sententiam, sive quæ a solo Leone, sive quæ a synodo sit emissa; sed illud solummodo iudicium a Leone commemorari, quod communionis litteris continebatur. Dum enim querelas Theodoriti ultro suscepit pontifex, eidemque suam communionem impertivit, consequens fuit ut eundem ab omni hæreseos macula mundum judicaverit; deputaveritque inter adversariorum calumnias, quidquid **1238** obtruserant, ut eum vel suspectum de fide a synodo arcerent, vel etiam quasi de hæresi convictum deponerent in synodo. Quod ut magis lectori persuadeatur, ob ejus oculos rem totam compendiose ponimus.

II. Theodoritus episcopus Cyri sub Antiocheno patriarcha jam a multo tempore infensum habuerat Dioscorum Alexandrinum, tum propter singularem suam eruditionem vitæque sanctimoniam, quibus obscurari se Dioscorus homo laudis appetentissimus existimabat, cum propter anathematismos S. Cyrilli decessoris ejus olim a se impugnatos. Theodoritum ob eam causam hæreseos notare, appetere calumniis, omnibusque modis lacessere jam tum aggressus est Alexandrinus. Egredietur postea apud Theodosium imperatorem, ut Ephesinæ, quæ parabatur, synodo interesse prohiberetur, veritus Eutychnis hæresiarchæ patronus acerrimum hæreticorum impugnatores, qualem se nunquam non exhibuerat Theodoritus. Neque his contentus, cum omnia sibi in illa pseudo-synodo per vim nefasque arrogasset, Theodoritum ab ordine episcopali dejecit, depositionis sententiam

in eum non secus ac in alios episcopos catholicae fidei propugnatores intorquens.

Hoc ubi rescivit Theodoritus, doluit ipse vicem suam; quidque caperet consilii in tanta rerum perturbatione apud se cogitans, circumspiciensque omnes Orientalis Ecclesiæ episcopos, aut etiam sæculi potestates, neminem invenit quem adire, vel cui suas querelas deferre posset. Chrysaphius enim, cujus consilio agebatur imperator, Eutychnis patrocinium palam et publice susceperat. Augustus ipse hæreticorum arte delusus pseudosynodi sententiam auctoritate sua tuebatur. Dioscorus totius illius tempestatis auctor erat et artifex præcipuus. Domnus similem cum Theodorito depositionis sententiam **1239** exceperat. Constantinopolitanus episcopus per Eutychnianorum scelus et immanitatem si nondum supremum diem obierat, at saltem fere enecat ad Hypæpense exsilium deportatus erat. Quid restabat Theodorito agendum, Orientalibus pene omnibus vel furentibus, vel oppressis, vel ne hircere quidem audentibus; nisi ut ad Occidentales sese converteret, eorumque fidem ac religionem sollicitaret? Dedit igitur litteras ad Leonem tamquam Occidentalium patriarcham, omnium episcoporum caput, ac communem totius Ecclesiæ Patrem; ejus (b) omniumque pariter Occidentis episcoporum opem implorans. De appellatione enim nihil habet Liberatus, qui cap. 12 hæc solummodo scribit: *Theodoritus episcopus papæ suggestit quantam mala pertulerit ex insidiis Dioscori, rogans ut celerius tali causæ subveniretur per alium conventum episcoporum.*

III. Sed ipsum Theodoritum audiamus ita Leonem nostrum pro se alloquentem. *Ego autem (c), apostolicæ vestræ sedis exspecto sententiam: et supplico et obsecro vestram sanctitatem, ut mihi invocanti justum vestrum et rectum iudicium opem ferat, et jubeat ad vos venire, et ostendere meam doctrinam vestigia apostolorum sequentem.* Quibus verbis duo mihi postulare videtur Theodoritus. Primum quidem ex sancti Leonis sententia ac consilio tamquam prudentissimi piissimique præsulis docere cupit, an iudicio Dioscori ipsum stare satius sit pro Ecclesiæ pace, quam aliarum synodorum tribunal pulsare; quod quidem novam forte turbarum occasio esse poterat. Et hic quidem est primorum verborum sensus: *apostolicæ vestræ sedis exspecto sententiam.* Quam interpretationem non ex nostro, sed ex ipsius Theodoriti natam ingenio verba sequentia comprobant. *Ante omnia autem, inquit (d), rogo ut sciam a vobis, an in injusta hac depositione me oporteat acquiescere, an non: vestram enim exspecto sententiam. Et si judicatis me stare assentis, stabo; nec ulli deinceps homini molestiam exhibebo; sed quod flecti non potest Dei et Salvatoris nostri iudicium exspectabo.* Ex quibus dignosci potest quam

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hoc apostolicæ sedis iudicium quale fuerit, explicabimus in observationibus num. 4 et seqq., ubi Quesnelli effugia disjiciuntur.

(b) Appellationem ad Leonem excludere nititur, omnesque occidentales cum Leone comprehensos suadere studet: quæ duo a nobis refelluntur in Observ. n. 4 et seqq.

(c) Ἐγὼ δὲ τοῦ ἀποστολικοῦ ὑμῶν θρόνου περιμένω τὴν ψῆφον, καὶ ἰκετεύω, καὶ ἀντιβόλῳ τὴν σὴν ἀγιότητα ἵνα μὴ ἀποστρέψῃς μοι τὸν ὀρθὸν ὑμῶν καὶ δίκαιον ἐπικαλοῦμένῃ

κρίτηριον, καὶ κελεύσαι δραμεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐπιτίθει μοι τὴν διδασκαλίαν τοῖς ἀποστολικαῖς ἔχουσιν. Theod. ep. ad Leon. cap. 5.

(d) Πρὸ δὲ πάντων μαθεῖν ἀντιβόλῳ παρ' ὑμῶν εἶτε χρὴ με στρέψαι τὴν ἀδικον ταύτην καθάρσει, εἶτε μὴ τὴν γὰρ ὑμετέρων προσμένω ψῆφον· κἄν κελεύσῃτε τοὺς καταψηφισαμένους μείναι, ἐμμένω, καὶ οὐδένι ἀνθρώπων ἐνοχλήσω λοιπὸν, ἀλλὰ μὲν τὸ ἀκλίνας τοῦ Θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν κρίτηριον. Theod. epist. 113, cap. 6.

sincere vel quam erudite illa Theodoriti verba interpretatus sit scriptor nuperus de iudiciis episcoporum Gallicæ disserens pag. 318. Alterum quod sciscitatur Theodoritus, hoc est, ut si iudicaret S. Leo standum non esse Dioscorigenæ sententiæ, aliud concilium in Occidente apostolica auctoritate 1240 haberetur, ad quod ipse convolare posset ab injusta sententia absolvendus. Is est superius descriptorum verborum sensus: *Obsecro vestram sanctitatem ut mihi invocanti iustum vestrum et rectum iudicium opem ferat et iubeat ad vos accurrere.* Quem sensum perspicue eliciamus ex ipsius Theodoriti epistola eodem tempore ac eodem de negotio scripta ad Renatum Romanæ Ecclesiæ presbyterum, qui Ephesum vice Leonis directus fuerat. *Hac igitur, inquit (a), de causa tuam oro sanctitatem, ut persuadeas sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo, ut apostolica utatur auctoritate, et præcipiat ad vestrum convolare concilium (b).* Et iterum in epistola ad Anatolium patricium Constantinopolim missa: *Tuam, inquit (c), magnificentiam oro, ut hanc gratiam a triumphatore imperatore obtineas, ut ad Occidentem accedam, et ab illis Deo dilectissimis et sanctissimis episcopis iudicem: et si vel minimum quidem fidei regulam transgressus esse ipse reperit fuero, in ipsum maris profundum projiciam.*

Sive autem concilium istud, quod adire optat Theodoritus, ex solis Italici tractus episcopis componi velit, quod non reor, sive ex omnibus Occidentalium partium præsulibus, quod probabilius est, perinde est mihi. Et si enim illorum solummodo episcoporum concilium postulatum esse concesserim, quibus ex proximis provinciis ad Romanum pontificem concurrere solemne erat, ut juxta sanctorum Patrum decreta geminus, vel unus saltem per singulos annos episcoporum haberetur conventus, quemadmodum ex epistola S. Leonis 16, cap. 7, edocemur, non esset sententiæ nostræ adversum: quoniam manifestum est tale concilium a Theodorito (d) non ex juris necessitate esse postulatum, sed ex ipsius litigantis arbitrio, cui liberum fuit juxta Ecclesiæ Africanæ morem et Carthaginensis concilii decretum, iudicium sibi deligere apud Occidentalium episcoporum synodum, ea lege ut quæcumque a delectis sponte propria iudiciis emitteretur sententia, ei sese irtractabiliter submitteret. Ita enim in gratiam damnati episcopi provisum fuit a Carthaginensibus Patribus anno Christi 407, ut legitur in codice Africanæ Ecclesiæ cap. 96, quod ne apud alias Ecclesias in usum vocaretur, nihil obstabat. *Si fuerit, inquit canon, provocatum, eligat qui provocaverit iudices, et cum eo et ille contra quem provocaverit: ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare.* 1241 Ex spontaneo igitur delectu, non ex necessitate Romani pontificis synodum convenisse dicendus erit Theodoritus, si ad eam solam provocavit. Si enim ad hoc iure tenebatur, ut quid verebatur ne preces suæ a pontifice non admitterentur, nec suum effectum recursus sortiretur? Hoc enim plurimum deprecatur in sua

A epistola ad sanctum Leonem. *Supplicationem, inquit (e), meam quæso ne respiciatis: nec miseram meam canitatem despiciatis.* Cur Renati presbyteri gratiam capiat, ut ipso agente ac suadente ad concilium Occidentis convolare ipsi permitteretur? Cur hortatur Romanæ Ecclesiæ archidiaconum, ut S. Leonis zelum accendat? *Dignare, inquit (f), Deo dilectissimi zelum accendere sanctissimi in omnibus et beatissimi archiepiscopi, ut etiam Orientis Ecclesiæ vestra fruatur protectione.* Quam denique ob causam se ipsius iudicio, qualecumque esset, assensurum atque ad hæsurum spondet? Talem enim sponsonem nemo est qui non rideat, si de iudice agatur quem adire et cui obtemperare necessitas fuerit: tunc enim, velit nolit is qui appellat, nec licet ei iudicium declinare, nec sententiæ obedientiam detrectare. Non incongrue autem talis sponso præmittitur, cum iudicium a delectis ipsius litigantis arbitrio iudiciis postulatur, ne isti iudicandi onus a se removerent.

B Quamquam autem hæc dicimus de Romana synodo, probabilius tamen existimamus de universali Occidentis concilio cogitasse Theodoritum: cum absolute ad Occidentem accedere, et ab Occidentis episcopis iudicare exoptet.

C Conjecturam hanc nostram mirum in modum confirmat epistola Theodoriti 117, quæ Florentio quidem episcopo inscripta legitur, sed prorsus videtur (g) ad episcopos Romanæ seu Occidentalis synodi directæ. Necessaria enim est, quantum sapio, tituli emendatio, quæ clarissimi Garnerii opinio est, gravissimis indicibus fundata. « Primum (inquit) quod Theodoritus ad plures scribat: utitur enim semper numero multitudinis, solitus singulares quoscumque, etiam summum pontificem, et Augustam Pulcheriam singulari nomine compellere. Quod autem interpres posuit *sanctitatem tuam*, non consonat Græco, *ὑμετέραν ἀγιωσύνην*: quemadmodum neo quod dixit, *ἡμετέραν ἀγιωσύνην*. Græce enim legitur *ἀγιώτατοι*. 2° Quod plures illi ad quos scribitur, forent Occidentalium partium, opponit siquidem Orientalibus. 3° Quod plures illi quoque Occidentales fuerint episcopi: præterquam quod enim id titulus indicat, demonstrat in super vox *sanctitatis vestræ* tertium adhibita. 4° Quod episcopi isti non defecissent a fide, Orientis Ecclesiis communem calamitatem 1242 passis: atque ita inde spes erat restituendæ rei: *Dei gratia reliquit nobis semen sanctitatem vestram, ne fiamus sicut Sodoma*, etc. 5° Quod tantæ illi forent auctoritatis, ut possent depellere Orientis Ecclesiarum calamitatem, exortam hæresim proscribere, eos qui Incarnationis doctrinam adulterare ausi sunt, aperte redarguere, illorum qui pietatis causa vexantur, patrocinium et defensionem suscipere, per injuriam pulsos non despiciere, sed justo subsidio injuriam reprimere, ac veritatem præfractæ impugnantem docere. 6° Quod ad eos mittantur legati: iidem nimirum qui ad Leonem papam tunc dirigebantur. » (*Vide notas et dissert. Garnerii tomo nostræ Patrol. XLVIII.*)

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Διότι τοῦτο τὴν ὑμετέραν ἀγιωσύνην παρακαλῶ, πῶσαι τὸν ἀγιώτατον καὶ δσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆ ἀποστολικῆ χρήσασθαι ἐξουσίᾳ, καὶ εἰς τὸ ὑμέτερον ἐναδραμεῖν κελύσαι συνέδριον. Theod. 116 ep., ad Renatum presb.

(b) Cur Theodoretus ad Leonem appellans, *concilium* nominet, ibidem explicabimus n. 2, ubi etiam quod concilium intellexerit, constitutum invenies.

(c) Ἀντιβολῶ τὴν ὑμετέραν μεγαλοπρέπειαν ταύτην ἀπῆσαι τὴν χάριν τὸν καλλίνικον κορυφῆν [*F. leg. κορυφαίον*], ὥστε με τὴν ἐσπέραν καταλαβεῖν καὶ παρὰ τοῖς ἐν ἐκείνῃ θεοφιλοστάτοις καὶ ἀγιωτάτοις ἐπισκόποις δικασθῆναι. Idem epist. 119, Anatolio patrio.

(d) Cum hoc loco Theodoretici supplicationem ad meram liberi compromissi speciem revocare Quesnellus nititur, pontificium jus in appellatione ejus conatur infringere; cum tamen Theodoretici verba in

D observationibus recitanda num. 2 prærogativam primatus aperte designent, cujus jus in appellationibus etiam episcoporum Orientis luculenter statuimus in observ. ad dissert. 5, cap. 5, 6 et 7. Idcirco autem Theodoretus petit ne repelleretur, quia appellatio quantumvis ad legitimum iudicium delata, si injusta iudicetur, repelli potest.

(e) Μὴ διαπτύσῃτί μου τὴν ἱκεσίαν παρακαλῶ, μηδὲ τὴν ἀθλίαν μου περιδῆτε πολλὰ μετὰ πολλοῦς ὑβρισμένῃν καμάτων. Theod. ad Leon., c. 5.

(f) Χαταξίωσον τὸν νοῦν, θεοφιλέτατε, πυρσεῦσαι τὸν ζῆλον τοῦ τὰ πάντα ἀγιωτάτου καὶ δσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου, ὥστε καὶ τὰς τῆς Ἀνατολῆς ἐκκλησίας τὰς ὑμέτερας ἀπολαῦσαι κηδέμονίας. Epist. 118 ad archid. Romæ.

(g) Hac de re confer observ. num. 3.

Hæc si vana non est viri eruditi conjectura, immo quia vix in dubium revocari potest, *Litem, quam, ut res sunt, invidiosam in dissertatione 1, cap. 9, putabat, nec audebat dirimere, ipse aperte dirimit in dissertatione 2, ad epistol. 147 Theodoriti.* Quis enim post hæc negare possit (a) totum Occidentis concilium a Theodorito fuisse compellatum, cum talis appellationis testes habeat ipsius Theodoriti ad Occidentale concilium litteras, legatosque illius causam acturos ad idem directos: quibus et aliæ epistolæ ad Renatum, et Anatolium, et Liberatum Diaconum suffragantur?

Auctoritati addit idem Garnerius rationem, quam præstare ipsi incumbit: *Agebatur enim, inquit (Diss. 1, c. 10), una de majoribus causis: cujusmodi nulla disceptabatur ea ætate vel ab ipsis summis pontificibus nisi in episcoporum conventu. Fuisse vero causam hanc inter majores, vel ex eo maxime apertum est, quod de fide episcopi nominatissimi, depositi a synodo in qua fuerunt omnes totius orbis patriarchæ (Romani*

IV. Acceptis porro Theodoriti et aliorum litteris, auditaque Hilari relatione, quid Theodorito rescripserit sanctus Leo ignoramus: quid egerit inquirimus. Intellexit statim pontifex post Ephesinum latrocinium (b) opus esse concilio, eoque generali, ut ex ejus litteris ea de re ad Augustum scriptis clarum est. *Generalem synodum, inquit (Epist. 40, nunc 44, cap. 10), jubeat intru Italiam celebrari, quæ omnes offensiones ita aut repellat, aut mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum; conventibus utique Orientalium provinciarum episcopis: quorum si qui superati minis atque injuriis a veritatis tramite deviarunt, salutaribus remediis in integrum revocentur.* Verum pro restituendo Theodorito, neque provincialem, neque generalem synodum necessariam esse duxit, quoniam pro deposito habendus ille non erat, in quem non concilium, sed latrocinium; non episcopus, sed prædo improbus **1243** depositionis sententiam ferre conatus fuerat: in eum, inquam, quem *nec in jus vocasset, nec præsentem judicasset, nec quid de se suscepta a Deo et Salvatore nostro humanitate sentiret, interrogasset (Epist. 52, Theodor. ad S. Leonem).* Quod ita apud omnes certum erat, ut quidquid in illo miserando Ephesi conventu factum erat, pro infecto ab omnibus passim catholicis haberetur. *Quoniam, inquit S. Leo (Epist. 47, nunc 51), ea quæ in Epheso nuper contra justitiam vel canonum disciplinam per unius hominis impudentiam gesta sunt, nulla catholicæ fidei ratio rata esse permittit.* Unde et monet Constantinopolitanos, *ne a sacerdote suo, qui similem cum Theodorito exceperat depositionis sententiam, ullæ eos minæ, ulla formido divellat. Quisquis enim, inquit (Epist. 45, nunc 50, cap. 1), incolumi atque superstite Flaviano episcopo vestro sacerdotium ejus fuerit ausus invadere, numquam in communionem nostram habebitur, nec inter episcopos poterit numerari.* Hoc ipsum est quod ab imperatore Theodosio poscebat Leo noster, cum rogabat eum *ut omnia in eo statu esse juberet, in quo fuerant ante omne iudicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregaretur (Epist. 40, nunc 44).* Cui postulationi annuit pro Theodosio Marcianus, cum in ejus mortui locum successus est: qui et majorem revera ex toto orbe episcoporum synodum congregavit, et eodem jussit interesse Theodoritum.

Ex dictis manifestum est Leonem nostrum (c) nul-

BALLERINIORUM

(a) Id impugnat in observ. n. 2.

(b) Quo sensu et quibus in circumstantiis S. Leo necessarium scripserit concilium generale, fuse explicatum est in antecedentibus nostris observationibus ad dissert. 8, num. 14 et seqq.

(c) Immo peculiare iudicium Leonem de Theodoro habuisse demonstrabimus in observationibus subjiciendis a num. 4 usque ad n. 8.

lum habuisse iudicium ad causam Theodoriti ventilandam; sed eidem communionem non interruptam fuisse conjunctum, ejusque litteris rescripsisse, nec standum esse iudicatis, nec expectandum ei esse aliud iudicium, ut Ecclesiam suam solito more gubernaret: quoniam quæ gesta erant Ephesi *per unius hominis impudentiam, nulla catholicæ fidei ratio rata esse permittebat (Epist. 47, nunc 51).* Eo libentius autem sententiam adversus Theodoritum latam pro nulla habuit, quod de ejusdem fidei integritate novum ex Oriente testimonium ad ipsum fuit delatum. Ex litteris enim Anatolii Constantinopolitani episcopi post Flaviani mortem ordinati resciverat Theodoritum encyclicæ ad Flavianum eundem epistolæ ultro subscripsisse, nec Nestoriana Eutychnianaque solum dogmata damnasse, ead ipsis etiam Nestorio et Eutychni anathema dixisse. Istud enim præstitum esse ab omnibus episcopis qui Antiocheno suberant, quorum unus erat Theodoritus, discimus ex epistola Leonis nostri ad Paschasinum Lilybætanum, quam nunc primum in lucem emittimus. *Noveris etiam, inquit (Epist. 68, nunc 88, c. 3), proxime me epistolam Constantinopolitanam episcopi accepisse, quæ refert. 1244 Antiochenum episcopum missis per provincias suas tractatis, universosque episcopos et epistolæ meæ præbuisse consensum, et Nestorium ac Eutychnen pari subscriptione damnasse.* Ex hujusmodi subscriptione, vel etiam ex ea epistola quam ad Leonem scripserat Theodoritus, intellexit Romanus pontifex iudicavitque ipsum ab omni hæresis macula immunem, nihilque hac ex parte obstare quominus suam ei communionem more solito impertiret; et ille suam Ecclesiam cum pace ecclesiastica retineret. Tale est *sedis apostolicæ iudicium*, ut ego quidem reor, de quo in hac epistola quam commentamur, mentio facta est; quod quidem non demonstrat restitutam esse iudiciali pontificis sententiam suam Theodorito sedem; sed amotam solum nonnullam erroris suspicionem, quæ ei forte vel ex adversariorum repetitis sæpe sæpius calumniis, vel ex antiquis cum Cyrillo concertationibus inhæserat.

V. Enimvero si eam ob rem restitutum a sede apostolica Theodoritum contendas, quia eum communionis suæ sinu complexus est; quidni (d) a cæteris quoque episcopis restitutum eum pronunties: cum et Maximus Antiochenus ejus primas et Anatolius Constantinopolitanus, et alii plurimi antistites Orientalium partium, communionis cum eo nexum vel abruerint numquam, vel mox religaverint. Quamquam Romani pontificis volumus ejusque communionis suffragium præ cæteris habitum esse quis velit diffiteri, utpote primariæ omnium sedis episcopi, viri insuper sanctissimi doctissimique, et in hac præsertim causa catholicæ fidei strenui defensoris? Rem tamen totam ex Leonis facto finitam esse asserere non possumus, cum eam rursus ad incudem vocatam (e) a Patribus Chalcedonensibus, notum sit cuilibet hujus synodi Acta recensenti. Idque factum est ex ipsius sancti Leonis mente: cum enim post Ephesinam pseudo-synodum hoc unum poposcisset S. Leo, ut omnibus a Dioscuro decretis supersederetur, et omnia in eodem statu essent in quo fuerant ante omne iudicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregaretur (Epist. 40, nunc 44): hoc procul dubio pontificis erat consilium, ut majoris hujusmodi episcoporum numeri iudicio et examini omnia de novo quasi injudicata subjicerentur, ubi primum congregatus esset. Nec

ANNOTATIONES.

(d) Confer not. 25 (Col. 715, n. d) in dissertationem præcedentem, ubi peculiaris et potentior vis communionis traditæ a sede apostolica explicatur.

(e) Quatenus Theodoretus causa iterum agitata fuerit in synodo Chalcedonensi sine præjudicio iudicii de eo lati a S. Leone, exponemus in observ. num. 9 et 10, ex quibus sequentia diluentur.

quis Theodoriti causam ab ista lege exem-
stimet, cum potius hæc præ cæteris una sy-
num postulare. Alii enim plerique episcopi,
odosynodus Ephesina sedibus suis dejecerat,
rocinium 1245 in suspicionem erroris non
t, ac propterea rescissis pseudosynodi actis,
sua integra erat: Theodoritus autem longe
hesinum conventum suspectæ fidei notatus
catholicæ sententiæ propugnatoribus. Nesto-
s erat patrocinari, et ex erroris suspitione
ripuerat imperatoreuma synodo removendi.
taeta Leone in communionem receptus et ad
onense accersitus esset Imperatoris edicto,
tamen uno diluebantur antiquæ suspiciones;
ro iudicio via parabatur, cui et ejus fides
nda, et adversariorum accusationes exami-
servabantur. Inde est quod iudiciis laicis
ci eumdem in synodumulantibus iuxta
orie edictum, non pauci aliqui episcopi, ut
nonnullis, sed longe plurimi, (a) Egyptii
t, Palæstini et Illyriciani clamaverunt: *Mi-
i, fides perit; Istum Canones ejiciunt; Hunc
istite; Magistrum Nestorii foras mittite; Sy-
thodoxa Theodoritum non suscipit; Cyril-
anathematizavit.* Hos inter episcopos Illyri-
icem habebant (b) Thessalonicensem episco-
ni cum vices Romani episcopi gereret in Illy-
ejus nutu pendebat: nec tamen apostolicæ
idicium, quo Theodoritus ab omni hæresis
mundus pronuntiatus fuerat, obstare credidit
us ille a synodo tamquam de fide ex antiquo
us removeretur. Rursum vero instantibus ju-
eum recipi, vix tandem acquieverunt dicti
i, quasi ex indulgentia ac dispensatione; non
amen quam (c) Maximi Antiocheni primatis
imonio nulla hæretici sensus peste infectus
eodoritus probaretur, et insuper pollicerentur
nullum ex præsentia illius præjudicium cre-
esse, causamque integram futuro examini
servandam: hisque impositis conditionibus
admissus est Theodoritus.
ad octavam concilii actionem ubi perventum
ata fuit ad examen Theodoriti causa. Cumque
arentur episcopi, ut ipse Nestorium anathe-
ret, restitit aliquandiu, non quod impio hære-
s faveret: jam enim, ut ex epistola 68 (*nunc
Leonis ad Paschasium vidimus, ei dixerat
ma cum cæteris Orientalis diœcesis episcopis,
n unus erat, iidemque actione 1 Chalcedonen-
de illo tractaretur, idem sunt testati: 1246
quiunt, in pura charta subscripsimus: non
iverticula quæreret, quibus ab anathemati-
Nestorio posset abstinere: talia enim de tanto*

BALLERINIORUM

i omnes in prima actione Dioscori et Euty-
æjudiciis irretiti erant; ac proinde nihil mi-
i Theodoro, quem Dioscorus uti Nestoria-
amnaverat, adversabantur.
nastasius Thessalonicensis aberat, et so-
do per legatum interfuit.
dhuc post testimonium Maximi, et post ju-
policitationem illi reclamantur. Solum judi-
iterum ac tertio urgentibus in eadem actione
acquiescendum fuit.
um de Theodoro actum fuerit in decima
e, ut iis satisfaceret qui de ejus fide ambige-
iis publica ejus protestatione convictis, hæc
imur ratio istorum causa ingerenda fuit in
entia, quam legati pronuntiarunt, ita tamen
e rationi præmiserint Leonis iudicium, sicut
istud universa synodus in acclamationibus
ondaverat. Confer observat. num. 4.
Nemo catholicus inficiari potest episcopos in
iis præsertim œcumenicis una cum summo
lce, qui eis vel per se, vel per legatos *ut caput*

A viro comminisci indignum est: sed partim quia mo-
leste ferebat aliam sibi quam aliis legem imponi,
qui cum cæteris actione 4 professus fuerat Nicænum
et Constantinopolitanum symbolum; epistolam Leo-
nis ad Flavianum, quæ Nestorio anathema dicebat,
amplexus fuerat; fidemque suam solemnem subscrip-
tione firmaverat; partim et maxime quia cum dam-
natus a synodo Dioscori reclamasset, omnia rite et
pro more conciliorum ex ordine recenseri ac reco-
gnosci volebat; ne clanculariam ac velut furtivam
absolutionem ex delicti conscientia quæsisse vide-
retur. Ea causa est cur relegi in primis postulavit
tam preces imperatori, quam libellos legatis a se
oblatos: *Si vobis, inquit, videtur, legantur coram
vobis, ut sicut sapio cognoscatis.* Nec prius compen-
diosam illam professionem, *Anathema Nestorio, etc.*,
quæ tot indecoris clamoribus flagitabatur, elici a se
passus est, quam fidem suam a calumniis, quibus
toties impetita fuerat, prolixiori assertatione vindica-
ret: qua publice enuntiata, *dixit Anathema Nesto-
rio, etc.* Sanctus quippe ille episcopus de integritate
fidei suæ probanda (quo antiquius nihil catholico
sacerdoti esse debet) magis erat sollicitus, quam ut
vel synodo interesse, vel Ecclesiæ dignitatem suæ
restitui curaret. *Vere, inquit, non dico, nisi quomodo
novi Deo placere prius persuadebo (al. satisfacio)
vobis, quia neque de civitate curo, neque honore opus
habeo, neque ob hoc veni; sed quia calumniam passus
sum, veni persuadere me esse orthodoxum (Chalc.
act. 8).* His ita peractis, et omni tunc demum non
scrupulositate, sed dubitatione, ut iudices loquuntur,
sublata, secuta est synodi sententia, quæ sancti
Leonis iudicium communionem suam Theodoro
impertinentis approbans atque confirmans, suæ
eum sedi restituit, hanc potissimum iudicii causam
afferens: (d) *Quoniam, inquit, et Nestorium et Euty-
tychen non solum scripto, sed et sub præsentia totius
consensus ore proprio anathematizavit.*

C VII. Ex dictis intellige, erudite lector, quam mi-
sere in ipso meridiano sole cæcutiant, qui episcopo-
rum in synodum œcumenicam coalescentium sacro-
sanctam auctoritatem deprimentes ac ludibrio ha-
bentes (multo magis autem extra synodum (e) me-
ram illis 1247 pontificiorum mandatorum execu-
tionem ex suo officio competere contendunt, tum in
hac, de qua agimus, causa, tum in aliis omnibus.
Cum potius apostolicæ sedis hæc sit non infima laus,
synodorum œcumenicarum executricem esse. Tali
enim prærogativa gloriatus est Gelasius papa, eam-
que sedi suæ pro suo scilicet principatu asserere non
erubuit epistola 13: *Confidimus, inquit, quod nullus
jam veraciter Christianus ignoret utnuscujusque synodi
constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assen-*

ANNOTATIONES.

D *membris præsidet (sunt formulæ ipsius concilii Chal-
cedonenensis in relatione ad Leonem, nobis epist. 98,
c. 4) esse veros iudices atque legatos, ac uti
tales controversias definire, ferre sententias, leges
condere, et ad executionem obligare. Editis deinde
concilii decretis iidem postea executores sunt, cum
ea ad praxim deducunt, uti obligantur: et hac ra-
tione ipsi Romani pontifices sese executores professi
sunt, ut ne tamen in rebus ad disciplinam pertinen-
tibus potestas disponendi aut mutandi aliquid, cum
expedire videatur, ipsis negari queat. In causa autem
Theodoretici licet iudicium apostolicæ sedis, quod
concilio præcessit, illi restituerit restitutione juris;
actualis tamen restitutio eidem concilio reservata
fuit, ut explicabimus in observ. num. 10, ibidemque
etiam ostendemus num. 9, quatenus sine ullo sedis
apostolicæ præjudicio licuerit synodo post iudicium
Leonis ea de causa iterum cognoscere, ut dubitantibus
satisficeret, nihilque Leoni subreptum ex ipsa
Theodoretici confessione atque anathemate in Nes-
torium pateret.*

su: non a liquam magis exsequi sedem præcæteris oportere: quæ et unamquamque synodum sua auctoritate confirmat, et continua moderatione custodit, pro suo scilicet principatu, etc. Et infra: Ponamus tamen, inquit, etiamsi nulla synodus præcessisset, cujus apostolica sedes recte fieret exsecutrix, etc. Et vero quod ad Theodoritum pertinet, manifestum est Chalcedonensem synodum illius (a) negotium non aliter pertractasse, quam si ad aliud jam tribunal non esset delatum. Hic enim licet communionis Romani episcopi particeps factus; licet ejusdem, ut volunt, iudicio restitutus; licet patriarchæ sui in synodo præsentis munitus suffragio; licet imperatorio etiam edicto non zynodi modo consors effectus, sed et ad suam reductus Ecclesiam (de eo enim maxime intelligendum est quod scribit sanctus Leo ad Pulcheriam: *Quod sacerdotes, inquit (Epist. 59, nunc 79, c. 2), catholicos, qui de Ecclesiis suis injusta fuerunt eieci sententiam, reduxisti*); licet denique epistolæ sancti Leonis semel et iterum subscripsisset; hæreticus tamen proclamatus est a maxima synodi parte, atque e synodo tantum non eiectus (Romanis etiam legatis tacentibus, nec pro Leonis iudicio, et sententia quam synodo prævisse volunt, intercedentibus), vixque tandem purgatus est, suæque redditus Ecclesiæ, postquam et ejus fides ab ipsa synodo iterato examine fuit discussa, et ipse hæreticos sub præsentia loliussensus ore proprio anathematizavit.

Porro sententiæ synodi, cui præluderat iudicio suo Romanus pontifex, suum etiam postea consensum adhibuit, tum aliis epistolis, cum ea maxime quam ad ipsum Theodoritum dedit aliquanto post finitam synodum: in qua plurimum gratulatur quod ab invincibili veritate omnis hæreseos immunis demonstratus esset, quod apostolicæ sedis de ipso iudicio fuisset confirmatum, quod denique aliud nihil optandum esset, 1248 quam ut talem se, qualem antea probaverat, ac tunc etiam Leo probabat, pro universalis Ecclesiæ defensione servaret. *Benedictus, inquit (Ep. 93, nunc 120, cap. 5). Deus noster, cujus invincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum te, secundum apostolicæ sedis iudicium, demonstravit: cui dignam retribuas pro tot laboribus gratiam, si talem te, qualem probavimus et probamus, pro universalis Ecclesiæ defensione servaveris.*

VII. Hæc dum relego, mirari satis non possum inventos nuper esse qui scriberent, causam Theodoriti in Chalcedonensi synodo discussi, purgati, restituti, a sancto Leone non esse confirmatam, sicut nec alia ejusdem de privatis episcoporum causis iudicia. De aliis inquirere non est hujus loci. De Theodorito, etsi abunde verba mox recitata demonstrant confirmatum esse a Leone synodale iudicium, quo ille fuerat absolutus, operæ tamen pretium est etiam his alia subjungere, quæ in eadem epistola sequuntur, manifestumque reddunt non ejus tantum personam ab impiorum insidiis, sed ejus etiam fidem ab adversariorum calumniis in synodo esse vindicatam. *Nam quod Deus, inquit (Epist. 93, nunc 120, cap. 5), omnium calumniosorum fallacias solvit, maximam beatissimi Petri curam pro cunctis nobis agnoscimus: qui postquam sedis suæ iudicium in fidei definitione firmavit, nec circa cujusquam vestrum, qui nobiscum pro catholica fidei laboratis, persona, quidquam reprobum videri permisit: quia nec poterat Spiritu sancto iudicante quisquam ex eis non victor eire, quorum jam vicerat fides.* Ex quibus Leonis verbis manifestum est hanc illius esse mentem: sententiam, quæ Theodoritum absolvit in synodo, Spiritu sancto per episcopos congregatos iudicante editam esse; accusationes quibus ipsius episcopi fides petita fuerat, nihil aliud esse quam calumniosorum fallacias; de his tandem victorem eundem exiisse in octava synodi actione, quia ejus vicerat fides in quarta; circa ipsum

nihil reprobum ultra visum fuisse; illud omne quod synodo in Theodoriti negotio gestum est, ab apostolica sede approbatum esse et confirmatum; ac demum (quod ex præcedenti consequens est) præter fidei definitionem aliquid eorum quæ Chalcedone decreta sunt, a sancto Leone receptum esse ac vindicatum, quandoquidem maxima beatissimi Petri cura fuit pro episcopis a 1249 Dioscoro damnatis, ut postquam sedis suæ iudicium in fidei definitione firmavit, nihil circa cujusquam eorum personam reprobam videri permetteret.

IX. Hæc adeo perspicua sunt, ut quidquid in contrarium opponatur, necesse sit infirmum esse ac nullius roboris. Adversus tamen ista Leonis verba ex aliis ejusdem verbis molem struunt adversarii. Sæpe sæpius, inquit, affirmat pontifex sanctam synodum ad extinguendam solum hæresim et ad confirmationem fidei catholicæ esse congregatam (Epist. 89, nunc 106, cap. 2). In qua non solum, inquit, per fratres, qui vicem meam exsecuti sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodalium propriam vobiscum unis sententiam, in sola videlicet fidei causa, quod sæpe dicendum est, propter quam generale concilium placui congregari (Epist. 87, nunc 114, cap. 1). Ex quibus in hæc verba concludit: *Si quid sane ab his fratribus quos ad sanctam synodum vice mea misi, præter id quod ad fidei causam pertinet, gestum esse perhibetur, nullius erit penitus firmitatis: quia ad hoc tantum a sede apostolica directi sunt, ut, excisis hæresibus, catholicæ essent fidei defensores. Quidquid enim præter speciales causas synodalium conciliorum ad examen episcopale defertur, potest aliquando dijudicandi habere rationem (Epist. 92, nunc 149, c. 5).* Ex his similibusque Leonis verbis infert Pelagius papa II in epistola ad episcopos Istriæ, etc., quod ipse Leo gesta multiplicia causarum specialium reprobando, auctoritatem synodi in sola fidei definitione constrinxit. Et postea: *Quidquid ergo, inquit, præter fidem agitur, Leone docente ostenditur, quia nihil obstat si ad iudicium revocetur. Quia, ut rursus ait, postquam beato Leone scribente jus retractandi et dijudicandi conceditur, etiam si qua esse poterat, eorum qui interfuerant, in privatis negotiis auctoritas vacuatur... Denique privatas causas, quæ illic post definitionem fidei actæ sunt, non solum minime confirmavit, sed et retractari atque dijudicare permisit.* Definitionem porro fidei in actione sexta terminatam esse, finitamque fidei causam probare conatur idem pontifex, tum ex generali omnium episcoporum subscriptione, quæ huic actioni, non aliis subjicitur; tum ex fide antiquiorum codicum Græcorum, qui totam synodum sex tantum actionibus circumscribunt, subjunctis ad sextam canonibus, cæterisque omissis, quæ modo in Latinis habentur; tum hinc denique quod finita sexta actione, episcopi dimitti se supplices ab imperatore postularunt.

Hæc, meo iudicio, facile dissolvi possunt, si modo præjudicia removeantur. Unum est, opinor, ad quod tota difficultas devolvitur: una vocula, ex cujus intellectu tota lis pendere mihi videtur, videlicet *causa fidei*, quam quia ad strictiorem quam par erat significatum coarctarunt alterius sententiæ patroni, a beati Leonis sensu longe abire coacti sunt; immo et Leonem Leoni collidere. Cum ergo quid per *causam fidei* intellexerit semel assecuti fuerimus, tum huic 1250 controversiæ lux affulgebit, Leo cum Leone redibit in gratiam, patensque erit concordie via, quæ præclusa multis hactenus visa est.

Causa igitur fidei, cujus unius ventilandæ gratia Chalcedonensem synodum congregatum esse scribit S. Leo, nec sola fidei definitione continetur, nec ista sola contineri dicitur a sancto Leone, sed etiam earum causarum et scandalorum discussione, quæ occasione fidei, errorisque Eutychiani fidem oppugnantis nata erant, eorumque omnium retractationes, quæ apud

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Vide observ. n. 9 et 40.

sum per Dioscori artes furoremque fuerant per-
ta. Hæc est integra causa fidei, cui nimirum ita
æ atque intertextæ erant personarum causæ,
1, inquam, quorum fides vel suspecta, vel accu-
el damnata, vel calumniose infamata erat, ut
tychis perfidiam ac rebellionem, si Dioscori
bas machinationes, et quæ consecuta est, lo-
rationem; si Flaviani, Eusebii, Theodoriti,
mque orthodoxorum episcoporum damnatio-
re restitutionem, a fidei causâ recideris, jam
1 magna sui parte trunca erit ac mutila. Aliud
simplex fidei definitio, aliud causa fidei, hoc
1 in negotio. Illa solius catholicæ veritatis as-
ne continetur; hæc insuper et hæreticorum,
lem egerant, damnationem, et catholicorum,
1 hæreticis accusati, damnati depositique sunt,
tionem ac redintegrationem, omnimodam
1mque discussionem complectitur. Quæmad-
m enim non ea plena est erroris abdicatio, quæ
npiis dogmatibus, eorum pariter auctores ma-
is, confessosque vel convictos non damnat; ita
1 non est hæc fidei defensio, quæ omnes catho-
nientes non suscipit; non plena assertio, quæ
pos catholicos in hæresis suspicionem per-
borum calumnias vocatos non vindicat; non
1 victoria, si, ut de Theodorito agens Leo noster
, quisquam ex eis non victor exiret, quorum
erat fides (Epist. 93, nunc 120, cap. 5).
1æo causa fidei expositio, etsi satis ex se per-
est, genuina esse magisque comprobabitur
us Leonis epistolis, quas partim ante syno-
scripsit, partim pro eadem recipienda ac con-
da. Cum enim a Theodosio Augusto genera-
nodum enixius postularet, quid ab ea præ-
na sperat? Hoc in primis: *Ut omnes offensio-
au repellat, aut mitiget, ne aliquid ultra sit
ide dubium, vel in charitate divisum.* Ad hæc:
1opi, qui superati minis atque injuriis a veri-
mîle deviarunt, salutaribus remediis in inte-
vocentur. Denique, *ut omnibus querelis et præ-
partis utriusque suspensis, diligentius univer-
offensionem generaverant retractentur, et abs-
nere fidei, absque religionis injuria, in pacem
redeant, qui per impotentiam subscribere co-
u sacerdotes, et soli auferantur errores* (Epist.
ic 44, cap. 3). Hæc omnia quis non videat
attinere personas quam ipsam fidei defini-
? 1251 De qua tantum abest ut (quod ad-
i contendunt) unice tractari in synodo vo-
quin potius hoc ante omnia et enixis preci-
tinere ab imperatore satagit, ut de fide peni-
æretur, nec quasi dubia iterum ad examen
tur. Unde, inquit, *per ipsum Dominum nostrum
Christum, qui regni vestri est auctor et rector,
r et obscuro clementiam vestram, ut in præ-
modo fidem, quam Patres nostri ab apostolis
ditam prædicarunt, non patiamini quasi dubiam
ari...* (Epist. 73, nunc 90, cap. 2). *Rejecta pe-
udacia disputandi contra fidem divinitus inspi-
vana errantium infidelitas conquiescat* (Epist.
nc 93, cap. 2). Sed ex subjectis verbis adhuc
1 evadit, propter episcoporum causam, cui
mmixta erat, magis coactam esse synodum,
propter ipsius fidei definitionem, *cujus inte-
nil evelli, nihil licebat apponi.* Sic igitur in
la ad ipsam synodum Chalcedonensem scribit
is Leo: *Quia vero non ignoramus per pravitas
tiones multarum Ecclesiarum statum fuisse tur-
plurimosque episcopos, qui hæresim non recipi-
dibus suis pulsos et in exsilia deportatos, atque
im superstitum alios substitutos; his primitus
ibus adhibeatur medicina justitiæ, nec quisquam
eat propriis, ut alter utatur alienis: cum si,
imus, errorem omnes relinquunt, nemini quidem
suis honor debeat, sed illis qui pro fide labora-*

A *verunt, cum omni privilegio oporteat jus proprium re-
formari* (Ibid., c. 3). Jam intelligis, lector erudite,
causam fidei esse causam episcoporum qui pro fide
laboraverunt; qui hæresim non recipientes, sedibus
suis pulsati, et in exsilia deportati sunt; quosque ad
infringendam catholicam fidem et ad execrabilem
hæresim roborandam privilegio honoris exuerant
(Epist. 75, nunc 95, c. 2). Horum unum esse Theodori-
tum nemo inficias ierit, qui meminerit ipsum a
sancto Leone (Epist. 93, nunc 120) eodem hoc elogio
decorari, interque illos recenseri qui pro fide catho-
lica laboraverant, quique Spiritu sancto judicante
victores exierant, quoniam ipsorum jam vicerat
fides. Vides præterea ut, silentio de fide indicto,
episcoporum, qui Dioscori artibus et malitia op-
pressi fuerant, primitus vulneribus medicinam jus-
titiæ velit pontifex adhiberi a sacra synodo; ut
curari a sanctis Patribus ante omnia cupiat, ne
suum cuiquam honorem perire contingat; ut deni-
que universa, quæ offensionem generaverant, irre-
tractata fide, retractari exoptet. Tandem ut ad cu-
mulum hoc addamus, cum œcumenicam synodum
congregari supplex ab Augusto postularet sanctus
Leo, illius necessitatem arcessivit maxime ex appel-
lationis libello per Flavianum dato, quam vel in ir-
ritum mitti, vel aliter quam in synodo discuti, nefas
esse probabat ex canonibus 1252 Sardicensibus
sub Nicænorum nomine citatis. Quæ omnia hujus-
modi episcoporum causas ostendunt saltem non
minus ad illam synodum pertinuisse, quam fidei
discussionem. Quis enim vero negaverit illas causas
synodo [proprias fuisse juxta pontificis mentem,
propter quas maxime et primitus illam esse con-
gregandam asseruit, ut factam esse ex superioribus
perspicuum est? Quis eam provinciam a synodo
alienam putet, qua remota omnino ab evocandis epi-
scopis abstinere; qua urgente, urget pariter co-
gendæ synodi necessitas? Hanc autem necessitatem
ex Flaviani appellatione oriri ultro agnovit sanctus
Leo his verbis: *Quam autem post appellationem inter-
positam hoc necessario postuletur, canonum Nicææ
habitorum decreta testantur, quæ a totius mundi sunt
sacerdotibus constituta* (Epist. 40, nunc 44, cap. 3).
Ex appellatione autem aliorum, atque in primis Theo-
doriti, parem necessitatem exurgere necesse fuit,
cum et ipse accusatus, damnatus ac depositus esset,
ipse (a) synodum appellasset, nec pro eo minus face-
rent laudati a Leone canones, quam pro Flaviano,
cum qua et communem habebat fidei causam, com-
munes labores, communemque depositionis senten-
tiam; et cujus res, utpote superstitis, magis urgebat.

C Non aliter S. Leonem intellexit Gelasius papa,
quam se ipse Leo. Cum enim de his in Chalcedone
definitis loquitur, quæ recipienda sunt, numquam ea
quæ communionem catholicam spectant, a definitione
fidei sejungit. Sic epistola 1 ad Euphemium: *Proinde,*
inquit, *si ea quæ in synodo chalcedonensi pro fide et
communione catholica lege apostolica definita sunt,
vere certeque sectamini, etc.* Quod ne quis a Gelasio
incaute ac sine consilio scriptum dicat, vetat frequens
eorundem verborum repetitio tum in eadem epistola,
cum in aliis. In epist. 13, ad episcopos Dardaniæ:
*Ipsum, inquit, beatum papam Leonem sedis apostolicæ
præsulem, cujus synodus Chalcedonensis auctoritate
firmata est, quidquid ultra quam ab eodem pro fide et
communione catholica atque apostolica illic agendum,
constaret esse delegatum, per occasionem congregatio-
nis illius, præter Nicænos canones nova videretur
actione tentatum, competentem refutationem vacuasse.* En
solum Anatolii pro sede sua molitionem canone 28
firmatam, rejicit Leo, teste Gelasio ejus successore,
qui eadem ætate vixit. Idem in tomo de Anathematis
vinculo statim ab initio, ubi adversariorum concilii
Chalcedonensis objectioni huic occurrit: *Quod si syno-
dus Chalcedonensis admittitur, omnia constare de-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

Confer not. 2 et 3 (Supra, col. 739, n. b, et col. 711, n. b).

beant; respondet, indubitanter eam a tota Ecclesia admitti, iis solum exceptis, quæ per incompetentem præsumptionem illic prolata sunt vel potius ventilata: quæ sedes apostolica 1253 gerenda nullatenus delegavit, mox a vicariis sedis apostolicæ contradicta manifestum est; quæ sedes apostolica etiam petente Marciano principe, nullatenus approbavit; quæ præsul Ecclesiæ Constantinopolitanæ tunc Anatolius nec se præsumpsisse professus est, et in apostolicæ sedis anstistitis non negavit posita potestate: quæ ideo, sicut dictum est, se les apostolica non recipit, quia quæ privilegia universalis Ecclesiæ contraria probantur, nulla ratione sustinet. Nihil est hic quod ad Anatolii cum Leone concertationem non pertineat, seu ad canonem 28 concilii Chalcedonensis, quem unum reprobat ex his omnibus quæ in ea synodo decreta erant. De episcoporum causis quæ sancita sunt, tantum abest ut rejiciat, ut potius ea approbet, velut quæ pro fide et communione catholica lege apostolica definita sunt.

XI. Ad hæc quæ diximus, velut ad trutinam pensanda sunt, quæ postmodum scripsit Leo noster, cum de synodi actis a se susceptis disserens, ait se tam per fratres suos, qui vicem ejus exsecuti sunt, quam per approbationem gestorum synodalium, propriam cum Patribus Chalcedoensibus uniisse sententiam IN SOLA FIDEI CAUSA, propter quam generale concilium placuit congregari. Si enim propter solam fidei causam coacta est synodus, eaque sola postmodum recepta sunt quæ in fidei causa sunt definita, certissimum hinc evadit ea omnia quæ de episcopis in synodo discutiendis superius diximus, Theodoritque præsertim negotium, intra fidei causam contineri: quandoquidem et ea primitus tractari a Patribus voluit, et ipsum in Theodoriti maxime causa propriam cum synodo constat uniisse sententiam, in qua Dei invincibilis veritas Theodoritum ab omni hæreseos macula mundum, secundum sedis apostolicæ iudicium, demonstravit (Epist. 93, nunc 120, c. 5); et post apostolicæ sedis iudicium in fidei definitione firmatum; nec quidquam circa ipsum, qui pro catholica fide laborabat, reprobum videri permissum est. Erat igitur inter speciales causas synodalis concilii Theodoriti aliorumque episcoporum causa, et eam ob rem ad illius examen rite delata totius synodi sententia, Spiritu sancto judicante (Ibid., c. 5), finita est: ita ut in victoria veritatis auctores tantum violatæ fidei perirent, et sua integritas Ecclesiæ redderetur. 1254 Ut, triumphante Christo, omnium quoque sacerdotum una esset victoria, et coruscante lumine veritatis, solæ erroris tenebræ cum suis assertoribus pellerentur (Ep. 78, nunc 104, c. 1)

Si quid igitur eorum quæ synodus gessit ac definita, a Leone rescissum est et reprobatum, non illud est procul dubio quod vel ad damnationem hæreticorum, vel ad restitutionem orthodoxorum episcoporum spectabat; hoc quippe fidei indivulse annexum erat; sed id solum quod contra Nicænos canones molitus esse dicebatur Anatolius ad Constantinopolitanæ sedis amplitudinem procurandam: istud, inquam, privilegium, cuius furtivæ definitioni Leonis legati contradixerant, quodque aliarum majorum sedium antiqua privilegia convellebat. Legantur quotquot epistolæ ea de re scriptæ sunt a Leone post fini-

A tam synodum: (a) nihil omnino aliud ab eo rejectum ac reprobatum deprehenditur, præter istum vigesimum octavum canonem, quo novitia regie civitatis privilegia constituebantur. Qui canon et a fidei causa omnino alienus erat, et furtive conditus, et apostolicæ sedis sententia, vel antequam conderetur, condemnatus. Cum enim legati ab illa ad synodum mitterentur, hoc expresse in mandatis habuerunt, ne hujusmodi questionem quoquomodo ventilari in concilio sinerent. Si qui forte, inquit pontifex, civitatum suarum splendore confisi atiquis sibi tentaverint usurpare, hoc qua dignum est constantia relundatis (Act. 17 conc. Chalced.), quemadmodum ex charta legit Bonifacius presbyter e legatis unus actione 46 concilii. Inde contigit ut constantissime semper hujus canonis auctoribus et patronis restiterit sanctus Leo, nec umquam potuerit adduci precibus vel imperatoris, vel (b) suorum etiam legatorum, ut ea probaret quæ sic contra sanctorum Patrum constitutiones acta esse existimabat.

B XII. Quod autem contendunt in sexta actione finitam esse synodum, idque ex fide Græcorum codicum esse manifestum: respondeo Græcam esse Græcorum illorum codicum fidem: (c) quotquot enim tam Græcæ quam Latinæ concilii istius editiones modo omnium manibus versantur, sive excusæ, sive manu exaratæ, totam integramque synodum sexdecim actionibus constantem repræsentant. Nec pauciores antiquitates fuisse tempore Justiniani 1255 imperatoris et Vigilius pontificis Romani, persuasum habemus ex antiquis codicibus monasterii Acemetarum, ad quos concilii acta accurate recognovit per illam ætatem Rusticus Ecclesiæ Romanæ diaconus, quem trium Capitulorum disceptatio notissimum fecit, quemque adversariorum plurimi ut impostorem arguere non omisissent, si res se aliter habuisset. Inter antiquos codices hujusmodi insignis est ille Joannis Boherii Divionensis senatoris, quem Petrus Franciscus Chiffletius ad calcem Vigilius Tapsensis laudavit, et cujus variantes lectiones in ultima Conciliorum editione exhibuerunt illius procuratores Philippus Labbeus et Gabriel Cossartius. Sed ex Romana etiam Ecclesia validum argumentum habemus, quo totidem actiones illi synodo asserantur. Dionysius enim Exiguus Codici canonum, quem suum fecit Ecclesiæ Romana, ex eunte quinto sæculo, viginti septem Chalcedonensis concilii canones inseruit, quos tamen constat non esse nisi (d) in ultima omnium actione promulgatos; solumque omisit vigesimum octavum, quia solus conditus erat citra conscientiam consensumque apostolicæ sedis, reprobatusque fuerat a Leone tamquam Nicæne synodi decretis, totius mundi reverentia consecratis, omnimode contrarius. Antiquior codex noster Dionysiano concinit.

Cætera quæ sententiæ nostræ opponi solent, non est cur nos diutius hic detineant, quippe quæ nullius fere sunt momenti vel roboris. Unum addam quod Theodoriti causæ suffragatur, scilicet cum de tribus Capitulis agitur, non eodem modo loquendum de Theodorito ac de cæteris: longe enim melior illi mihi videtur esse conditio quam istorum, qui nec a œcumenica synodo, nec a Romano pontifice, nec a Augusto eam laudem ac commendationem meruerunt.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Leo in epist. 119, ad Maximum, qui de subtractione trium Palæstinarum in suæ sedis præjudicium questus fuerat, scribens capite quinto: Si quid sane ab his fratribus quos ad sanctam synodum vice mea misi, præter id quod ad fidei causam pertinet, gestum esse perhibetur, nullius erit penitus firmitatis: hæc, inquam, scribens, rem aliquam se non approbare insinuat, quam legati contra Nicænos canones gessissent et approbasse perhibebantur, ut ex contextu dignoscitur. Porro canonis pro sede CP. edito legati palam contradixere. Solum compositioni inter Maximum et Juvenalem assensu sunt; et hanc unam S. Leo

uti Nicænis canonibus contrariam ibidem sugillavit. Plura de hac re in observ. n. 9. Non ergo nihil omnino aliud a Leone reprobatum præter canonem 28.

(b) Legati a Leone missi obstiterunt. Solum Julianus, qui legatis additus fuerat, pro Constantinopolitanæ sedis privilegio apud pontificem intercessit: qui idcirco reprehenditur epist. 107.

(c) Confer not. 18 (col. 257, n. b) in dissert. Quesnelii ad an. 451.

(d) Id falsum ostendimus in memorata not. 1 (col. 257, n. b) ad dissert. 1.

quam et promeruit et consecutus est Theodoritus. Hunc enim nominatim imperator et absolutum et laudatum a synodo œcumenica fuisse pronuntiavit in edicto quod in gratiam Flaviani post concilium emisit. Et ipse Leo eximiam ad eum 1256 dedit epistolam, cujus apex fere nullus est qui fidem ejus susceptosque pro fide et Ecclesia labores non commendat, atque eum ab invicibili veritate et a Spiritu sancto omnis circa fidem suspitionis immunem factum non asserat : quod de cæteris numquam ab alterutro scriptum est. Leonis epistola inter cæteras obvia est. Edictum vero Valentini imperatoris, quo infirmat et in irritum mittit constitutionem Theodosii, et approbat decretum synodi in gratiam Flaviani, Eusebii et Theodoriti episcoporum, ita se habet : *Aboleatur illa constitutio, quæ per obreptionem sceleratorum, post obitum sanctæ recordationis Flaviani adversus eum ipsum sancita cognoscitur : et in universum cessent quæ originem ex injuria traxerunt ; nec iniqua sententia quidquam vel Eusebio, vel Theodorito religiosissimis episcopis noceat, quos idem statutum continet : quia per constitutionem episcopi*

A *condemnari nequeunt, quos ob fidei custodiam synodale decretum ornavit.* Hanc constitutionem exscribere maluimus ex versione Joannis Leunclavii, quam interseruit suis Notis ad Novellas tum primum publicatas in calce libri ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ JURIS ROMANI Basilæ ed. A. D. 1575, quia Græcæ fidei magis respondet quæ ea quæ inter acta Chalcedonensia, parte in legitur, ubi hæc verba ἐπὶ τῇ φύλακῃ τῇ τῆς πίστεως, *ob custodiam fidei*, non satis expresse reddita sunt, sive per scribarum oscitantiam, sive ex consilio, nescio : hoc scio, causam Theodoriti plurimum inde juvari, ut quæ causæ Flaviani Christi martyris et Eusebii, eorum qui Eutychianam hæresim expugnarunt ante signani, per imperatorem in fidei custodia indivulse conjungatur. Ex quo id etiam elicitur, Theodoritum non ob eam tantummodo rationem esse restitutum, quod a Dioscoro in pseudosynodo vi prædatoria ex-auctoratus fuerat ; sed etiam quia ejus fides mire eluxerat, propter eam a synodo œcumenica laudibus ornari meruerat, et in ejus custodia immotus numquam non fuerat atque inconcussus. Hæc pro tanti præsulis defensione dicta sufficient.

BALLERINIORUM OBSERVATIONES

In dissertationem decimam Quesnelli, de causa Theodoretis episcopi Cyri.

1257 I. Post principia in observationibus ad præcedentes dissertationes constituta facile erit expedire quæ ad Theodoretis causam et appellationem pertinent. Hunc in latrocinio Ephesino depositum ad Leonem pontificem appellasse negari non potest nisi ab eo qui appellationes ad Romanam sedem iniquo animo ferens, aperta de Theodoretis appellatione testimonia aliorum distorquere nitatur. Manifesta sunt inter cætera hæc ipsius verba epist. 92, ad Leonem, cap. 5 : *Oro atque obtestor sanctitatem tuam, ut mihi rectum ac justum tribunal vestrum ἐπιχαλοῦμένῳ appellanti opem ferat, jubeatque ad vos venire, et doctrinam meam apostolicis vestigis inhærentem ostendere.* Inique depositus in pseudosynodo Ephesina hæresis nomine, appellat ad Leonem, ejusque tribunali se sistere appetit, ut de sua doctrina judicium feratur.

2. Quesnellus, ut hanc appellationem extrudat, abutitur vulgata Latina versione, qua pro *appellanti* redditum fuit *invocanti*; hunc locum ita exponit ac si Theodoretus his verbis non veram appellationem apud Leonem interposuerit, sed merum ipsius judicium postularit, num appellationi sit locus. Sed Græcum verbum ἐπιχαλοῦμαι pro appellare ad judicem superiorem frequenter acceptum aliis exemplis ostendimus not. 6 in eadem epistolam col. 947 (7. I, col. 851, n. 4). Expectare quidem se affirmat Theodoretus Leonis sententiam, num appellationem susciperet. At ut suscipiat, orat et obtestatur, ac se paratum exhibet, si appellatio suscipiatur, ad judicium adeundum et probandam suam fidem. Opem ejus, quam implorat, in eo sita est ut suscepta appellatione jubeat Romam accedere, ubi judicium de sua doctrina instituat. Hoc sensu scripsit etiam ad Renatum Romanæ Ecclesiæ presbyterum epist. 116 : *Hac igitur de causa tuam oro sanctitatem, ut persuadeas sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo, ut apostolica utatur auctoritate, et præcipiat ad vestrum convolare concilium*, in quo de sua causa judicium feratur. Hoc loco concilium non totius Occidentis, sed Romanum intelligit, quod in ejusmodi gravioribus causis convocari solebat, ut in observationibus ad dissertationem 8, de Flaviani causa, animadvertimus num. 6 : ita tamen ut in iisdem synodis, et in his præsertim Orientalis episcopi appellationibus jus et potior auctoritas Romano episcopo primatus causa competeret, ut ibidem probavimus num. 7 et seqq. Id manifestum fit ex laudata ad Renatum epist. 116, ubi statim post illa, *ad vestrum convolare concilium*, hæc ratio additur, quæ solius Romanæ sedis propria,

pontificium primatum ac primatus prærogativam indigitat. *Habet enim sanctissima illa sedes Ecclesiarum, quæ in toto sunt orbe, principatum multis nominibus : atque antea hæc omnia, quod ab hæretica labe immunis mansit, nec ullus contraria sentiens in ea sedidit, apostolicam gratiam integrum conservavit.* Dein Theodoretus subdit : *Quæ a vobis fuerint judicata, in iis, qualiacumque erunt, judicii vestri æquitati confidentes acquiescemus, et rogamus ut judicium ex scriptis constituatis.* Hæc verba a Quesnello prætermissa omnes ejus cavillationes retundunt. Hinc enim patet, non imploratum dumtaxat Leonis patrociniū, sed per appellationem quæsitum fuisse verum judicium. Cumque hujus judicii jus et ratio in principatum seu primatum pontificium referatur, ac in alias prærogativas Romanæ sedis atque ipsius pontificis peculiare, nec alii episcopo Romanæ synodi communes ; jam evidens fit hanc 1259 Theodoretis appellationem ad Romanum pontificem per sese fuisse directam, nec Romanum concilium fuisse nominatum nisi ea de causa quam in Flaviani negotio explicavimus.

3. Hinc porro nihil mirum, si idem Theodoretus ad episcopum Florentium, seu etiam ad alios Romanæ synodi antistites circularem epistolam dedit, ut P. Garnerius conjecit dissert. 2 in epist. 117. Nihil pariter movere debet, si epist. 119, ad Anatolium patricium Constantinopolim missa eum rogavit, apud imperatorem intercederet, ut sibi liceret ad Occidentem accedere, et ab illis Deo dilectissimis et sanctissimis episcopis judicari. Romanæ synodi episcopos intelligit. His autem jus nullum erat in causa appellationis Orientalis episcopi nisi cum Romano pontifice. Huic autem etiam sine aliis episcopis ob primatum jus ejusmodi negari non potest. Recole observ. in dissert. 5 part. 1, c. 7, et observ. in dissert. 8, num. 40. Cum porro hoc jus pro eorum temporum consuetudine non soleret a pontificibus exerceri nisi in Romana synodo, in qua alii Occidentales urbecaræ diœcesis episcopi, et qui etiam aliunde Romæ invenirentur, conveniebant ; hinc concilii et episcoporum ejusmodi apud Theodoretum occurrit mentio, et ad hos etiam litteræ ; quæ tamen pontificium personale jus nec restringunt, nec excludunt. Ex his autem cum certa fiat Theodoretis ad Leonem appellatio, certum pariter fit pontificium appellationis jus hujus quoque Orientalis et doctissimi episcopi exemplo maxime comprobari.

4. Quid porro his Theodoretis litteris susceptis S. pontifex egerit, nunc explicandum est. *Judicium apostolicæ sedis* Leo commemorat epist. 120, c. 5 : *Hædicitus Deus noster*, inquit, *cujus invincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum te secundum apostolicæ sedis iudicium demonstravit*. Hoc iudicio eum suæ sedi restitutum tradiderunt iudices in concilio Chalcedonensi act. 1 : *Ingrediatur et reverendissimus episcopus Theodoretus, ut sit particeps synodi, quia et restituit ei episcopatum sanctissimus archiepiscopus Leo*. Cumque de eodem actum fuisset act. 8, in qua nonnulli de fide ipsius dubitationem injecerant, postquam is fidem suam probaturus anathema dixisset Nestorio, iudices rogarunt Patres sententiam pro Theodoro, *ut Ecclesiam suam reciperet sicut et sanctissimus Leo archiepiscopus iudicavit*. Quibus illi concinentes dixere ; *Theodoretus dignus est sede... Post Deum Leo iudicavit*. De iudicio itaque Leonis dubitari nequit ; et hoc quidem iudicium Leoni tributum a iudicibus et Patribus in concilio Chalcedonensi, appellacionem quoque ad eundem directam confirmat.

5. Quesnellus hocce Leonis iudicium, quod non merum ordinem, sed substantiam attingit, extenuaturum contendit num. 4, S. pontificem nullum habuisse examen, sententiam nullam de Theodoretis causa protulisse ; sed cum irrita jam per sese essent pseudo-Ephesina gesta, quibus is depositus fuerat, eidem, uti Cyrensi actuali episcopo communionem non interrupta fuisse conjunctum, *ejusque litteris rescriptis, nec standum esse iudicatis, nec expectandum ei esse aliud iudicium, ut Ecclesiam suam solito more gubernaret*. In his autem apostolicæ communionis litteris apostolicæ sedis iudicium late dictum collocandum Quesnellus existimat.

6. Hanc tamen sententiam ipse Tillemontius Quesnelli cæteroquin æstimatorem et in plerisque etiam scætorum refellendam putavit not. 12 in Theodoretis Vita. Probabile quidem censet, S. Leonem acceptis Theodoretis litteris ejusque nuntiis (si modo Romam potuerunt accedere) aliove documento ejus subscriptione signato, quo anathema expresse dicebat Nestorio, ac dogmaticam ipsius pontificis ad Flavianum epistolam subscripserat, causam ejus satis claram deprehendisse, ut eum sine Romanæ synodi convocatione iudicaret ac declararet innocentem. Unicum Leonis præiudicium contra atrocitatem Ephesini gesta ad ea quæ hac de re tradita sunt, non videtur sufficere. *Judicii* enim vox, qua Leo et concilium Chalcedonense in recitatis verbis utuntur, et restitutio episcopatus Leonis auctoritati tributa, aliquid peculiare de Theodoro significat. Præiudicium generale de irritis pseudo-Ephesinis gestis nihil præcipuum pro Theodoro astruunt magis quam pro Sabiniano et Iba, qui iisdem gestis æque depositi fuerant. Nihil tamen minus cum de his duobus episcopis restituendis in 1261 eodem Chalcedonensi actum fuit ; nec iudices, nec Patres, nec legati pontificis hos eo præiudicio a Leone restitutos, nec de iis Leonem iudicasse dixerunt. Cum ergo id de solo Theodoro pronuntiatum fuerit, ratio tantum habita non fuit ejus iudicii Leonis, quo memorata gesta irrita declaravit, sed peculiare et expressum de Theodoro iudicium pontificis existitisse dicendum est. Hactenus ex Tillemontio argumentati sumus.

7. Num S. pontifex hac de causa coegerit synodum, quæ saltem ex Romæ præsentibus episcopis facile congregari poterat, nec affirmari nec negari potest. Manifestæ quidem de ejus fide probationes multum examen non requirebant ; nec ad verum et legitimum de appellacione ejus iudicium, cujus vim ab apostolica auctoritate ac primatu pendere jam ostendimus, synodi convocatione opus erat. Cæterum appellacionis hujus notitia cum idoneis de Theodoro fide documentis Romam serius videtur pervenisse, nimirum postea quam Paschasinus et Bonifacius legati ad synodum jam indictam transmeaverant. hinc post horum profectionem Leonis iudicium de

Theodoro latum fuit, eumque idcirco in communionem sese recepisse S. pontifex ad eosdem legatos scripsit ; quod non oportuisset per litteras eisdem significare, si ipsis nondum profectis, et Romæ præsentibus hoc iudicium fecisset. Ita vero illi legati act. 8 : *Sanctissimum et venerabilem episcopum Theodoretum sanctissimus et beatissimus universæ Ecclesiæ episcopus urbis Romæ Leo dudum* (Græce *πάλαι*, quod vel de tempore etiam proximo dictum apparet ex epist. 22 S. Flaviani) *in communionem suscepti ita, sicut litteræ ab eo ad nostram humilitatem directæ testantur*.

8. Quanta cum cæutione S. pontifex eos in communionem reciperet, qui aliqua hæreseos suspicionem laborabant, palam fit ex cautionibus quas exegit antequam Anatolio Constantinopolitano communionem concederet. Theodoretum Nestorio olim favisse, et S. Cyrilli anathematismos impugnasse notissimum est. Hoc nomine in Ephesino concilio depositus fuit. Hinc ejus depositio non injusta videri poterat, quam diu Theodoretis fides certis documentis et legitimo iudicio explorata non fieret. S. Leo ne severior in eos qui in Eutychiæ hæresis suspicionem inciderant, mitior et facilius videretur erga illos qui Nestorianismi notabantur, non poterat Theodoro communionem impertiri, nisi ejus fidem ac doctrinam ad examen revocans, eum non minus Nestorianæ quam Eutychiæ hæresi inimicum exploratis documentis agnosceret. Cum vero hæc documenta post legatorum profectionem Leoni tradita, rectam Theodoretis fidem satis per se manifestam facerent ; synodi autem generalis jam indioli tempus urgeret, ad quem Theodoretus quoque ex imperiali sanctione debebat accedere ; eum Romam evocandum, uti petierat, S. pontifex nequaquam credidit ; sed ipsum innocentem et injuste depositum iudicans, uti verum Cyrensem episcopum apostolica communionem donavit, legatisque suis hac de re scribens, eundem et ab ipsis et in concilio pariter suscipiendum edixit. Hinc statim prima actione susceptus est, quia *restituit et episcopatum sanctissimus archiepiscopus Leo* ; quod ex laudatis litteris ad legatos, vel ex aliis ad ipsum Theodoretum privatim antea communicatis innoscere potuit.

9. Quod si nihilominus de ipso actum est act. 8, id duplici, ut videtur de causa factum fuit. Primo quia satisfaciendum erat iis qui de ejus fide ambigebant, eidemque Nestorianismum impeggerant. Nonne de ipsa dogmatica Leonis epistola 28 ad Flavianum in eadem synodo actum fuit act. 2 et 4, ut instruerentur et ad sanam doctrinam adducerentur ii qui dubitabant ? Cui quidem bono si hoc examen sine ullo apostolicæ auctoritatis præiudicio licuit, ut Leo professus est in eadem epist. 120 ad Theodoretum cap. 1, in quam vide annot. 14 (*Tom. præced. col. 1048, n. 1*) ; nullo pariter apostolicæ auctoritatis præiudicio licere potuit examen de Theodoretis fide, quod id unum spectatum fuit, ut iis satisfaceret qui de ea ambigentes aliquid forsitan Leoni subreptum putabant. Sicut autem quoad dogmaticam Leonis epistolam rectum ejus sensum edoctis qui ob Latinæ linguæ imperitiam eam minus recte intelligebant, *ad majorem Dei gloriam profecit finis examinis* (ut laudato loco S. pontifex tradit), *dum quæ fides prius docuerat per Leonem, hæc postea examinatio confirmavit* ; ita novum examen de Theodoro in melius cessit, quippe quem in synodo aperte anathematizantem 1263 Nestorium simul et Eutychem, *invincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum, secundum apostolicæ sedis iudicium, demonstravit* ; ac proinde ille suæ sedi restitutus fuit secundum Leonis iudicium, cui nihil subreptum omnes noverunt. *Theodoretus dignus est sua sede... Post Deum Leo iudicavit*. Examen concilii, quod ad unanimam iudicii Patrum cum pontificio tendit, ut capiti membra cohæreant, quis reprobat ? quis capiti injuriosum, et non potius obsequentissimum existimet ? Quis porro hinc cum Quesnello somnietur, *Chalcedonensem synodum Theodoretis negotium non aliter pertractasse, quam si*

ul jam tribunal non esset delatum? Nonne ex potius sequitur tantam in eadem synodo cii iudicii habitam fuisse rationem, ut Theos initio statim ob Leonis iudicium fuerit re, dein vero actione de eo ad revincendos tan- us adversarios inducta, idem iudicium syno- ententiæ ratio et regula extiterit?

Secunda vero causa, quam nos allaturos rece- Quesnellianum commentum multo magis . Hæc generalis synodus ab imperatore indir- rat eo præsertim consilio ut episcopi in latro- phesino depositi, ac in exilium pulsati, per ap- pnam synodi atque sententiam omnium episco- pnenientium episcopatum et Ecclesias proprias m; quemadmodum ad ipsum Leonem scripsit ria Augusta epist. 77 S. pontifex beneme- imorum Augustorum consilio annuens jam le- d synodum destinaverat, litterasque ad eam-

dem synodum dederat, in quibus eos episcopos re- stituendos præscripserat. Legi epist. 93, c. 3. His igitur in circumstantiis, acceptis Theodoreti docu- mentis, etsi Leo de ipsius causa ad apostolicam sedem per appellationem delata iudicium ferens, eumque in communionem recipiens, ipsum, ut vidimus, sedi suæ restituerit restitutione juris, actualis tamen re- stitutio perficienda restabat, quæ cum synodo jam commissa videri posset, ea secundum apostolicum iudicium ab ipsis Leonis legatis atque a cuncto concilio decreta fuit. Vide actionem 8. Quare synodus Chalcedonensis in hac de Theodoreto actione Leo- nis iudicium secuta, commissam sibi quodammodo actualem illius restitutionem decrevit. Quod ei ex his Theodoreti negotium ab eadem synodo non aliter quam ex Leonis iudicio definitum fuit, per- peram igitur Quesnellus hujus iudicii nullam ra- tionem a concilio habitam præferre ausus est.

DISSERTATIO UNDECIMA,

positione epistolæ ad Germaniarum et Galliarum episcopos de privilegio chorepiscoporum, sive presbyterorum, Leonis papæ I nomine confictæ, quæ est in prioribus editionibus 88.

5 I. Epistolæ 88 sancti Leonis, ut in omnibus B iseditionibus habetur, suppositionem demon- stratque id operosius exsequi, erit qui credat omnis negotium esse, cum eruditorum maxi- fetum hunc Leoni modo abjudicet. Partium inus mearum esse existimavi rem denuo ad vocare atque discutere, tum ne cui temere epistolam illam ex genuinarum numero sus- tum quia revera plures sunt, iique maximi etiam hac ætate scriptores, quibus visum epistolam hanc inter adulterina numerari Tales sunt Franciscus Hallerius et Ludovicus s in suo uterque opere de Ecclesiastica Hie- , Petrus Aurelius adversus Sirmondum scri- ionysius Petavius in notis ad S. Epiphanium, de Marca de Concordia sacerdotii et imperii p. 13, et alii nonnulli. Eam e contrario ut spu- jiciunt non modo ex heterodoxis David Blon- n suo pseudo-Isidoro vapulante, sed et Joan- rinus Oratorii presbyter, et Jacobus Sirmon- C , uterque toti orbi eruditione sua conspicuus. um suppositionis $\kappa\rho\rho\iota\sigma$ est quod hæc epi- antiquissimis quibusque manuscriptis codi- tion comparat, sed tantum in recentioribus lam post Isidorianæ collectionis tempora exa- iod argumento est ex hujus sinu assumptam lioquin fieri vix ac ne vix quidem posset ut ebris epistola, tanti pontificis, 1266 in re vis momenti, ad omnes Ecclesias Galliarum aniarum scripta, tam consono codicum an- m silentio sepulta jacuisset, præsertim cum exemplaria ab utriusque regionis illius epis- aud dubie descripta fuissent.

us est scriptorum antiquorum qui vel hujus e apicem referat: quod etsi de familiaribus, nt, epistolis mirum non esset, prorsus tamen s de his quas Decretales appellant, quibus disciplina ecclesiasticæ capita universum Ec- statum ac regimen attinentia continentur. D etiam seu canonum seu pontificiorum decre- collector suis eam collectionibus inseruit: eos ante Isidorum Mercatorem, seu ante nonum n floruerunt (a). Hic enim inter Leonis epis- um de qua agimus edidit, vel fraudem ipse vel aliis facturus. Apud eum tamen non talis ir qualis postmodum ab aliis edita est:

BALLERINIORUM

puris Isidori codicibus, qualis est Vat. 630, istola non invenitur; ac propterea Isidoro equit. Solum præter collectiones Leoninas 11, 22, 23 et 24 invenitur in *Additamentis* collec- sidorianæ exhibitis in mss. collectionis 12, m pertinet codex Vat. 1340. Hanc collectio- : Merlinus edidit; Quesnellus vero, qui Isido- ditionis nomine Merlinianam significat, hanc

quippe quam auctiorem exhibet (b) ingenti panno, qui in vulg. edit. insertus est 87 (nunc 12) Leonis epistolæ, quæ est ad Africanos Mauritaniam Cæsa- riensis episcopus; ex quibus ita sibi assutis, ut humano capiti cervix equina, monstrum quoddam epistolæ informe ac ridiculum exsurgit.

3. Stylus a Leonino prorsus abhorret, nihilque habet quod nitore hujus vel minime affine sit. Ipsæ etiam epistolæ angustæ infantiam scriptoris arguunt. In re enim tanti momenti proluxiora scripta suisque omnibus absoluta numeris misisset Leo noster, quem sua nunquam facundia in hujusmodi negotiis deseruit.

4. Titulus ipse panni hujus suppositionem pro- dit. 1267 Leo, inquit, *Romanæ Ecclesiæ et apostoli- cæ sedis episcopus, universis Germaniarum et Gallia- rum episcopis salutem*. At vero nunquam se Leo, *Romanæ Ecclesiæ episcopum, sed Romæ, vel Romanæ urbis, vel catholicæ Ecclesiæ urbis Romæ*; etsi aliter interpolatæ editiones præ se ferant Numquam item se *apostolicæ sedis episcopum* in ullis editionibus inscripsit. Numquam denique vel Germaniæ epis- copis scripsit, vel eos cum Gallicanis conjunxit: qui ævæ statem Caroli Magni sapit aut postero- rem. Utriusque enim nationis istius simul conjun- gendæ usus ante secundam regum nostrorum dyn- nastiam nunquam invaluit: cœpit autem tunc primum cum a Francorum regibus administratum est imperium.

5. Imperitiam impostoris et scripti novitatem arguunt primæ ejus verba, quibus cum synodum Romæ habitam describit, *synodum* appellat *episcoporum, sive cæterorum consacerdotum, Christianique fidelium co- adunatum*. Primum enim quis laicam plebem tunc Romæ admissam credat in concilium de ecclesiasti- cis rebus ordinandis decernendisque congregatum? Deinde cum *cæterorum consacerdotum* nomine pres- byteros procul dubio intelligat ab episcopis distin- ctos, latuit scriptorem sacerdotis nomen presbyteris tribui non solere nisi ab auctoribus Leone junioribus, illudque per prima Ecclesiæ sæcula episcopis fuisse reservatum. Si quando autem concessum presbyte- ris, nunquam tamen sine hujusmodi addimento, *se- cundi ordinis, secundi loci, secundi gradus*, etc. Deni- que fœdum hunc solæcismum *synodum adunatum* quis non videat nunquam ab eo scriptore admissum,

ANNOTATIONES.

epistolam Isidoro scribens, *Additamenta* ab Isidoro non distinxit.

(b) Hic pannus, qui complectitur extremam par- tem capituli noni et tria reliqua capitula genuinæ Leonis epistolæ 12, ad episcopos Mauros, subjectus est supposititiæ epistolæ de chorepiscopis in solis mss. collectionis 42 inter *Additamenta* Isidoriana, quæ Isidoro tribui non debent.

oui nativa fuerit Latina lingua? Illum enim in ty-
pographorum oscitantiam refundere non aiunt an-
tiqua omnia exemplaria seu mss. seu edita Canisii,
Merlini, Sicardi, Crabbi, Lovaniensi ac etiam Ro-
manum tom. I Epistolarum pontificiarum: eadem
quippe lectio hæc illis omnibus communis est.

6. Numquam a Romanis pontificibus Leoni vel
æqualibus vel anterioribus alios canones citatos
legimus præter Nicænos vel Sardicenses pro Nicæ-
nis habitos. Innocentius I expressis verbis ait alios
recipiendos non esse, ut alibi notavimus; nec par-
ticularium synodorum decreta, etsi aliquæ illarum
synodorum (a) in codicem Romanum jam essent
relatæ, ante Chalcedanensem synodum apud plera-
que Occidentalium partium Ecclesias in auctori-
tatem recepta sunt. Quamobrem recentiorum Leone
scriptorem ostendit Neocæsariensium canonum
quasi tota jam Ecclesia receptorum auctoritas ad-
ducta; 1268 numquam enim S. Leoni alios cano-
nes a Nicænis laudare contigit.

7. Neocæsariensis canon 13 in hac epistola cita-
tus, non ex antiqua versione, quæ Romæ tunc in
usu erat, sumptus est, sed ex Dionysiana transla-
tione, quam Leone longe posteriorem esse nemo
nescit. Quod enim in ea legitur, *ad exemplum et for-
mam septuaginta, chorepiscopus esse* institutos, verba
sunt Dionysii, cujus versio ex aliis etiam locis de-
prehenditur.

8. Ex Rhabani Mauri libro, quem de chorepiscopis
scripsit ad Drogonem Metensem episcopum, patet
nondum ejus tempore innotuisse epistolam Leonis
nominis scriptam adversus chorepiscopos. Numquam
enim ille chorepiscoporum causam defendendam
suscepisset, si eorum condemnationem legisset a se-
de apostolica profectam, tantique pontificis epistolam
habuisset præ manibus: quæ certe virum tam eru-
ditum atque in Germania, quo missa dicitur epistola,
versantem non fuisset. Aut cum eam non posset
dissimulare, saltem ad sensum commodum trahere
et explicare conatus esset tanti momenti auctori-
tatem: sicut decretum (Helasii PP. I. necnon et concilii
Ancyranum atque Antiocheni canones explicare
curavit, ne causæ quam propugnabat obesse vide-
rentur. Denique, si omnium manibus versata tunc
esset epistola, qua fronte hæc verba scripsisset:
*Unde miror, inquit, quomodo isti, qui hanc contentio-
nem movent, ordinem chorepiscoporum tantum despi-
ciant, ut pene eis nihil amplius dignitate presbytero-
rum tribuant; cum hoc nec novorum, nec antiquorum,
nec etiam ipsis apostolorum dogmatibus consuetudi-
nibusque conveniat; sed in sensu simul et dogmate
dissentiat.* Quam facile erat Rhabanum falsi convin-
cere ex S. Leonis epistola, si in rerum natura tunc
exstitisset, atque ostendere, non modo a Leone an-
tiquissimo Urbis præsule pene nihil amplius digni-
tate presbyterorum chorepiscopis tribui; sed nihil
omnino amplius his quam illis dari; cum et eam-
dem utrosque formam gestare, eosdemque esse
chorepiscopos ac presbyteros ex canonibus Neocæsari-
ensibus aliorumque Patrum decretis asserat
auctor epistolæ, Leonis nomine personatus.

9. Epistola illa nihil aliud est quam canon septi-
mus concilii Hispanensis II, verbum e verbo transla-
tus, uti jam monuerunt Blondellus et Morinus. Cui
canoni, ut epistolæ imaginem indueret, præfixit

A impostor exordium insulsum prorsus et in-
tutum, non modo Leone, tam eloquente scilicet
tifice, sed et quovis cordato viro indignum.
quidquam pigmentorum suorum 1268 fabu-
esset, subjunxerat consarcinator ille ad cale-
pannum nescio quem, qui nunc etiamnum
huic fragmento annexus in Merliniana Isido-
lectione: at peiori errore a recentiorum edit
Operum S. Leonis procuracionibus in epi-
ejusdem ad Africanos episcopos (olim octi-
nam septimam) rejectus est. Verum cum si-
rumque vix sufficiat fraus una, nisi alterius e-
tio adjuvetur, (c) ex corruptela canonis quæsi
imposturæ color in epistola confingenda
enim de solis presbyteris egerint Patres His-
ses, additum est ter in canone: *Vel chorep*
quod et antiquis ac genuinis exemplaribus,
bus Garsias Loaysa Hispanense istud concilii
dit, et ipsi canonis sensui contrarium est. De
B piscopis quippe ne cogitabant quidem syno-
tres; sed de presbyteris solis decernebant
sua Agapium Cordubensem quondam epi-
qui ad synodum delatus est, eo quod fre-
presbyteros delegasset, qui munia episcopali
nationes videlicet, confirmationem, consecra-
que basilicarum obirent; quæ omnia solos
re episcopos manifestum erat. Harum quer
occasione renovat synodus antiqua canonu-
tuta, quibus prohibentur presbyteri ne ulla
palis juris ministeria usurpare audeant;
chorepiscopis quoniam iis mota non erat, de
apex quidem habetur. Denique alterum ad
terpolationis caput continent hæc postrema
nis verba: *Quæ omnia eis a sede apostolica
bila esse noscuntur; quæ subditiia esse, Lo-
prodit editio. Adjecta porro sunt vel ex ma-
studiosi alicujus annotatione commentitium
tolæ fragmentum cum canone conferentis,
etiam consilio ut ex canonis interpolati aucto-
C suffragium epistolæ conciliaretur. (Et epistola
canonem lectoris oculis subjicimus sub fine
minis in appendice, ut alterum alteri ipse cum
alieno exutus præjudicio iudicium ferat).*

1270 Ovum ovo similis non est, quam
hæc canoni Hispanensi, si in Agapii locum
niarum et Galliarum episcopos substituas,
dium excipias, quod ex epistola 4 vel 9 seu v
fictitia Agapeti PP. II ad Germaniarum et Ga-
itidem episcopos decerptum, vel potius quod
sque artifex partim ex epistola S. Leonis
canos transcriptis, partim de suo adjecit.

10. Argumentum erit suppositioni, quod
lum in chorepiscopos detorqueat synodi ver-
solos presbyteros coercebat, sed et plurimis
niarum et Galliarum episcopis impingit, q
uno Cordubensi Agapio scriptum erat a
Patribus: nimirum illos fuisse viros ecclesie
discipline ignaros, et a sæculari 1271 mi-
sacerdotale ministerium statim translatos
vero hoc facile fidem apud quemquam inve-
tot episcopis, quod uni vel alteri forte contig-
hoc Gallicanarum Ecclesiarum statui re-
quæ Leonis tempore severiori etiam dis-
utebantur, quam Romana Ecclesia.

11. Si hæc epistola germanum est Leonis

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Codicem canonum intelligit, quem tomo III
edemus, et Romanam collectionem non esse proba-
bimus. Similiter num. 7 sequenti cum antiquam
versionem canonis Neocæsariensis nominat, ejus-
dem codicis et collectionis versionem indicat, quam
cum Romanam collectionem credat, Romæ tunc in
usu fuisse pronuntiat.

(b) Confer not. 1 (Supra, col. 758, n. b).

(c) Hic canon synodi Hispanensis II duplici ratione
vulgatus est, prius a Merlino ex manuscripto collec-
tionis 12, quæ non paucas arbitrarias emendationes et

additiones aliquot in documentis recepit;
Loaysa ex puris codicibus collectionis Hisp
qui eas emendationes et additiones ignoran-
tiones quas Quesnellus canonis margini affi-
oris editionis sunt, jureque additionis vel
dationibus a sincero canone alienis tribuen-
hoc eodem canone Hispanensi aliquot senten-
sertæ fuerunt etiam in pseudoepistola Dan-
episcopos Numidiæ de chorepiscopis, quæ ap-
dorum legitur, et a Quesnello in margine
canonis citatur.

qui factum ut in plurimis aynodis, quæ ab episcopis Galliarum et Germaniarum adversus chorepiscopos celebratæ sunt, tanti pontificis auctoritas in medium non sit adducta? Cur de eadem silent pontifices in suis decretis, et imperatores in suis capitularibus, in quibus frequenter chorepiscoporum mentio occurrit: ut in Parisiensi vi et Meldensi synodis, in Capitularibus Caroli Magni et Ludovici Pii imp., et in epistola Nicolai PP. I ad Rodulphum Bituricensem archiepiscopum. Adulterinam profecto epistolam clamat tam consonum horum omnium silentium: quos nec latuisse illa potuit, nec ignorasse quisquam crediderit quantum roboris definitionibus suis adjuncti essent ex tanti tamque antiqui pontificis auctoritate.

12. Sunt aliqua in ea epistola quæ cum Ecclesiæ Romanæ consuetudine conciliari non possunt. Cum enim decernit presbyteris non licere episcopo coram posito populum docere, vel benedicere aut salutare, nec plebem utique exhortari, supponit ea omnia, saltem absente episcopo, concessa fuisse presbyteris. At certum est decurrente quinto sæculo neminem in Ecclesia Romana præter episcopum Romanum doctoris ac concionatoris munus obisse, atque in Occidentalibus partibus episcopali dignitati istud muneris esse reversatum, etiam in Gallis nostris, cum anno subsequenti sæculi vigesimo nono cæperit hoc presbyteris pro Ecclesiæ bono indulgeri auctoritate Vasensis concilii seu ii seu iii. Quid sit etiam illud populum benedicere hoc loco vix explicari possit.

Verum quid præ cæteris sibi volunt ista: *Sed neque coram episcopo licet presbyteris in baptisterium introire, nec præsentem antistitem infantem tingere aut signare.*

Quod prima enim vero verba illa attinet, an non potius coram episcopo et cum episcopo jubebantur presbyteri in baptisterium introire, et ex officio baptizanti episcopo adesse, suspicantur quidem aliqui coram hoc loco poni pro ante; ita ut verba epistolæ reducenda sint ad sensum hujus canonis 53, apud Martinum Braccarensem: *Non liceat presbytero prius episcopo introire in baptisterium, sed cum episcopo: nisi forte aut absens fuerit aut ægrotus.* Bene id quidem, et recte canonem et consuetudinem Hispanicæ Ecclesiæ ex alio ejusdem Ecclesiæ canone 1274 et ritu lux petitur. Sed nihil tale de Ecclesia Romana uspiam legitur. Et multo minus crediderim disertissimum pontificem Leonem, Romæ scribentem, Romanæque linguæ callentissimum, tam barbaram esse ab usum voce coram, ut eam traxerit ad sensum prorsus alienum, et a nullo umquam auctore usurpalum. Quod enim ea usi sint Hispani ex barbarorum societate et commercio multis tunc linguæ vitiis infecti circa annum 619, quo concilium ii Hispalense celebratum creditur, nemini erit mirabile; de Romanis nemini credibile. Quamobrem qui Damaso papæ epistolam aliam supposuit de eadem chorepiscoporum materia, hanc canonis Hispalensis vocem coram mutavit in vocem ante; ne quid a Romano usu vel ritu alienum Romano pontifici affingere videretur.

Jam quod auctor epistolæ scribit: *Non licere presbyteris (a) præsentem antistitem infantem tingere aut signare*, quomodo intelligi possit, nescire me profiteor. Quod enim præsentem episcopo fieri prohibetur, subintelligitur licitum esse, absente vel annuente episcopo. At abhorrebat hoc maxime ab usu Ecclesiæ Romanæ, ut presbyteris potestas fieret signandi baptizatos; quod vel ex uno Innocentii papæ loco perspicuum est. *Non presbyteris*, inquit (Epist. 1, ad Decent. c. 3), *seu extra episcopum, seu præsentem episcopo baptizent, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum sanctum.* Immo hoc ipsum

presbyteris superius prohibet epistola: *Nec eis licet... chrismate baptizatorum frontes signare.* Quoniam tamen eadem illa verba, quæ in epistola notamus, sunt concilii Hispalensis etiam in emendationibus codicibus, explicanda sunt ut genuina. Quæ ut conciliari possint cum superioribus, videntur mihi intelligenda de publica et solemnitate collatione baptismatis et Spiritus sancti, quæ quotannis in festo Paschæ et Pentecostes celebrabatur, quamque vetat canon præsumi a presbyteris vel eis ab episcopo committi coram se præsentem celebranda.

Opponit Petrus de Marca: *Ultimo clausula canonis ex auctoritate apostolica se illa definitivè testatur synodus, Leonis rescriptum significando.* Non ita legitur in canone; sed (quod etiam Marcæ magis favet) hoc modo: *Quæ omnium eis a sede apostolica prohibita esse noscuntur.* Utrovis porro modo legitur: primo de Leone magis, non intelligitur quam de alio pontifice; deinde subdititia esse hæc verba superius jam ostendimus ex germana Garsii Loaysæ editione, canonicæ ipsi adjecta esse ut pseudoepistolæ auctoritas accesseretur. Denique 1275 Leonis nomen procul dubio prætermisissimum non esset, siquidem res de qua mota controversia tum expresso ipse ac solemniter decreto definitivè.

Major forsitan difficultas oritur ex Leonis PP. III ac synodorum Gallicanarum, nec non et Capitulorum auctoritate, quæ Leonis epistolam vel citasse vel indicasse videntur, dum chorepiscoporum causam versarunt.

Leonis III ad Galliæ episcopos responsum habetur in Capitularibus Caroli Magni et Ludovici Pii lib. vii, cap. 189, ubi rescriptis legitur pontifex, *sæpissime a prædecessoribus suis et a multis sanctis episcopis atque synodalibus sanctionibus chorepiscopos esse prohibitos atque damnatos; et ideo non esse necesse ventilare, sed definita tenere.* Eosdem reprimit capit. 328 et 329 ejusdem libri, et libri vi, cap. 119. Verum dum prædecessorum suorum Leonisque I decreta commemoravit Leo III, nequaquam epistolam quam ex oculis præ oculis habuit: omnes enim ordinationes vel consecrationes a chorepiscopis tentatas eam ob causam in irritum mittit, asseritque nihil, quod de episcopali ministerio præsumpsere, esse peractum; sed quidquid ex his ab eis illicitè erat præsumptum, omnia a canonicè ordinatis episcopis debere rite peragi, et in meliorem statum reformari... quoniam quod non habuit quis eorum dare non potuit. Nam episcopi non erant, quia nec ad quamdam civitatis episcopalem sedem titulati erant, nec canonicè a tribus episcopis ordinati. Geminam porro propositionem gemina Leonis nostri auctoritate confirmat ex ejus epistola ad Rusticum Narbonensem scripta, codicique Dionysiano inserta. Hanc quidem, chorepiscopos non esse episcopos, quia canonicè non ordinati: ex his capituli 1 verbis: *Unde, inquit, cum sæpe questio de male accepto honore nascatur, quis ambigat nequaquam esse tribuendum, quod non dicitur fuisse collatum?* Alteram vero, quæ ex ista sequitur, omnia ab episcopis canonicè ordinatis debere rite peragi, ex capite 45 (nobis 14) asserit, ubi hoc habetur: *Quia quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum.* Hæc sunt quæ Leonis III oculis observabantur.

Parisiense concilium vi, nec Meldense, nec Metense quidquam habent quod notitiam hujus epistolæ vel minimum indicet. Neminem citat e pontificibus Parisiense, quod in Capit. lib. v, cap. 168, transcriptum est. Meldense citat Innocentium, tamquam asserentem solis episcopis inesse facultatem dandi Spiritum sanctum. Metense hæc habet cap. 5; *Et ut basilicæ a 1276 chorepiscopis consecratæ, ab episcopis consecrentur, roboratum est, quia juxta de-*

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Hæc de re vide plura, si placet, apud P. Constantium not. c. in epist. 25 Innocentii I ad Decen-

tium tom. I Epist. Rom. pontif. col. 808.

creta Damasi papæ, Innocentii et Leonis vacuum est atque inane quidquid in summi sacerdotii chorepiscopi egerunt ministerio. Et quod ipsi videntur sint et presbyteri, sufficenter invenitur. Ubi si attentius consideretur ad quid trium illorum pontificum decreta laudet, intelligetur hoc uno afferri animo, ut irritum censeatur si quid episcopalis muneris non ab episcopis canonicè consecratis tentatum fuisset: quod confirmat auctoritate Leonis, non secus ac in Capitularium lib. vii, cap. 328, et Innocentii, qui nihil prorsus de chorepiscopis habet, et Damasi, cujus epistolam adulterinam censent eruditi.

Ex quibus manifestum est id omne quod citatis locis habetur de chorepiscopis, nihil ponderis addere epistolæ Leoni suppositæ. Verum etsi ab aliquot octavi vel noni sæculi synodis citata revera esset ut a Leone scripta, mirum non esset sanctissimos Patres instaurandæ disciplinæ, non discernendis supposititiis fetibus a genuinis, intentos, falso titulo in errorem esse inductos, quod et Aquisgranensi concilio et aliis nonnullis contigit, cum libros de Vita contemplativa Prospero adjudicarunt, quos Juliani Pomerii esse hodie constat. Immo et apocrypha scripta citata invenimus a sacris episcoporum synodis, quæ tamen inter sinceros fetus numerare religio esset.

Antequam ab ista disquisitione manum referam, monebo mediam quamdam posse iniri viam inter utramque hanc opinionem, si nimirum dicatur nec Leonis I epistolam esse, nec impostoris, (a) sed potius Leonis III. Hujus enim tempore gravissimæ adversus chorepiscopos querelæ motæ sunt in Gallia et Germania, de quæ potestatis illorum limitibus acriter disputatum est. Quamobrem nutantibus hinc inde sententiis, rem ad Leonem III tunc Romanum pontificem referri placuit episcopis. Ejus responsi summam superius ex Capitularibus retulimus, sed ipsæ ejus epistolæ de hoc negotio scriptæ ad nos usque non pervenerunt, quas tamen plurimas fuisse dubitandum non est: cum res et maximi esset momenti, et Ecclesias Galliæ Germaniæque inter se diu collikerit. Non absurde igitur quis possit existimare Leonem III esse hanc epistolam vel epistolæ fragmentum. Conjecturæ fidem astruere videntur Ecclesiarum Galliæ et Germaniæ arctus per illam tempestatem nexus, utriusque regionis legatio ad Leonem decreta, utriusque in synodum conventus Ratisbonæ aliisque in locis ea de re habiti, in quibus Leonis decretum promulgatum est, atque synodali 1277 sanctione roboratum; imperatorum denique de his cura ac sollicitudo, non semel, aut his vel ter, sed sæpissime, ut ait Capit. lib. vii, cap. 187. Denique cum ante Leonis hujus III tempora ignota sit hæc

epistola omnibus ecclesiasticis scriptori collectoribus Canonum ac Decretalium, ar est vel hujus esse, vel huic potius esse quam Leoni I.

Leviculam difficultatem si quis moverit: eni Decreto, ubi Leonis I nomen præfixum læcerpto ex hac epistola decreto distinct. 68, (vis chorepiscopis, norunt omnes quam cras jure merito habeatur Gratianus in discernit legitimis scriptis auctorum a spuris. Attantiano imputanda non est Leonis primi inscretis mentio, sed novellis correctoribus, quem hunc cum aliis innumeris ex epistolarum tificiarum interpolatis editionibus hauseritiquiores enim Decreti editiones, Parisiæ 1531, Lugdunensis Hugonis a Porta an 1541 quot aliæ hæc tantummodo habent: *De his bit Leo episcopus omnibus episcopis.*

Sed et clarissimus Baluzius in notis ad Gr observavit ad dist. 64, cap. 3, *De objectionibus* primo in antiquis editionibus Decreti no epistolam istam. In Regio, inquit, Gratiani I lus istius capituli hic est: *De his ita scribit nibus episcopis.* Sangermanensis addit, *et pre Antiquior Victorinus: De his 1278 autem Leo episcopus omnibus episcopis.* Recentior ita scribit *beatus Leo episcopus omnibus epu presbyteris.* Antiqua editio Moguntina: *D scribit Leo episcopus omnibus episcopis et pre Hæc, et presbyteris,* non exstant in veteri Veneta, neque in editionibus Democharis e Cætera similia sunt. Romana autem sic hæ his ita scribit *Leo I ad episcopos Germaniæ epist. 86, alias 88.* Verba sunt corrector Gratiiani, licet in contextu posita sint. In vetu codice ms. Bibliothecæ Regiæ, in quo collect nysii Exigui continetur, posita est ante colle istam hæc epistola Leonis cum ista inscri *Epistola Leonis papæ de privilegio chorepistve presbyterorum ad universos Germaniæ et atque Galliæ Ecclesiarum episcopos.* Huo usqu Baluzius. Adde ego eadem, quæ antiqua i guntina editio, habere Parisiensem anni Lugdunensem Hug. a Porta 1548.

Nihil igitur obstat quominus Leoni III fetu qualiscumque est, ascribamus. Quæ conje minus arridet, propter nimiam similitudine habet epistola cum canone Hispalensi, ex giarii magis opus videtur quam pontificis prioribus argumentis inherentes, hoc unu instituto consilio satis est, asserimus, e nec Leonis nostri esse, nec et nisi putide ac potuisse affingi.

BALLERINIORUM ANNOTATIONES.

(a) Id nobis persuaderi nequit, cum a pontificum Romanorum morte alienum sit ex aliis documentis verba serviliter exscribere, et epistolas ita consarcinare, ut idoneo sine careant. Num si Leo III voluisset decretum de chorepiscopis condere, cano-

nis Hispalensis verbis ita indigebat, ut quæ de presbyteris decernuntur, chorepiscopis modaret solo brevi exordio præfixo, iisdem ulla epistolæ clausula decretum ederet?

FINIS PRIMÆ PARTIS.

TRADITIO CATHOLICA.
SÆCULUM V, ANNUS 461.

SANCTI
LEONIS MAGNI

ROMANI PONTIFICIS
OPERA OMNIA,

POST PASCHASI QUESNELLI RECENSIONEM

AD COMPLURES ET PRESTANTISSIMOS MMS. CODICES AB ILLO NON CONSULTOS EXACTA,
EMENDATA, ET INEDITIS AUCTA :
PREFATIONIBUS, ADMONITIONIBUS ET ANNOTATIONIBUS ILLUSTRATA

CURANTIBUS

PETRO ET HIERONYMO FRATRIBUS BALLERINIIS,

PRESBYTERIS VERONENSIBUS.

ACCEDUNT PETRI THOMÆ CACCIARI EXERCITATIONES IN UNIVERSA OPERA S. LEONIS MAGNI

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS SECUNDUS.

PARS POSTERIOR.

PARISIIS,
APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J. P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA; AVENUE DU MAINE 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127

—
1888

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM V, ANNUS 461.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN TOMI LV PARTE II CONTINENTUR.

Petri Thomæ Cacciari, Carmelitæ, nuncupatoria Epistola ad Benedictum XIV, Pontificem Romanum.	col.	769
Ejusdem Præfatio.		771
PETRI CACCIARI EXERCITATIONES IN S. LEONIS MAGNI OPERA.		
De Manichæorum hæresi et historia libri duo.		783
De Priscillianistarum hæresi et historia liber unicus.		991
De Pelagiana hæresi S. Leonis Magni ævo gliscente liber unicus.		1065
De Eutychiana hæresi et historia libri duo.		1095
<i>Appendix ad primam partem voluminis. De privilegio chorepiscoporum sive presbyterorum.</i>		1325

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO

BENEDICTO XIV,

PONTIFICI OPTIMO MAXIMO,

FRATER PETRUS THOMAS CACCIARI CARMELITA FELICITATEM.

Etsi ea quæ summis principibus officii et obsequii nomine offeruntur, tam illis debita et convenientia peculiari titulo censenda sunt, ut rationes et causæ minime quærendæ sint cur ea munera potissimum tribuantur; attamen tam præcipuæ, tam veræ, tam justæ causæ sunt, beatissime pater, hoc Exercitationum mearum in Opera S. Leonis Magni volumen inclyto nomini tuo inscribere nuncupare debeam, ut me facere aliter sine gravi nota nequaquam posse existimarem. Præterquam quod enim opus hoc, quia magnas et graves ecclesiasticas res, et sancti prædecessoris tui gesta complectitur, ad te, utpote potestatis illius hæredem, et in apostolico regimine successorem pertinere debet; tum eo etiam titulo tibi maxime proprium et conveniens est, quod in pari dignitatis gradu, in quo divinitus collocatus es, eam agendi teneas rationem et normam, ut sancti hujus pontificis vestigiis minutissimum insistere, studia illius maxime æmulari, et ad apostolicum ejusdem zelum et vigilantiam iam proxime videaris accedere. Sane quidem, cum sanctus Leo perlongo totius sui pontificatus cursu nihil magis impense egerit, studuerit, elaboraverit, quam ut tunc exsurgentes ut cum maxime Ecclesiæ catholicæ fidei hostes, laboribus, scriptis, et indefessis curis suis refelleret et confutaret; ea, suberrimas leges et sancta instituta condidit, quæ cæteris Romanis pontificibus ad catholicam religionem asserendam, et sedis apostolicæ jura vindicanda magnum exemplar præbuerunt. Hæc tamen exempla, pater beatissime, permiror modo in te expressa esse nemo est qui non agnoscat: e enim splendidum præteritæ vitæ tuæ cursum reputemus, nihil te magis elaborasse, nihil intensius studuisse omnibus constat, quam ut sacris potissimum et ecclesiasticis studiis excolendis Ecclesiæ leges et instituta penitus pernosceres, quibus in tot gravissimis muneribus, quæ tanta cum fide a te administrata fuerunt, ad religionis decus et Romanæ sedis dignitatem et legum integritatem tuendam, uteris: sive autem modo in supremo Ecclesiæ pontificatu constitutum contemmur; quid non veterem illam divi Petri successorum primorum sæculorum imaginem refert? in tu inter gravissimas etiam principatus curas, pastorali officio (quæ supremæ dignitatis tuæ nobilissima pars est) adeo sedulo incumbis, adeo orbis tibi commisi salutis, fidei, morumque integritati, ecclesiasticæ disciplinæ vigori invigilas; ut nulla pars quæ ad hanc materiam spectet, cura tua non modo provisâ, sed et regulis firmata, scriptis illustrata, ac decretis saluberrimis sancita et confirmata sit. In qua quidem re quo magis ad veterum sanctorum prædecessorum tuorum normam conformeris, in supremo licet dignitatum gradu positus, eandem laboriosam servas agendi rationem, sicut ac si in privato atque humili statu esses, et curas assiduas atque indefessas sustines, ut aliis in labore quod suum ad officium pertinet, innotescat. Hinc igitur, beatissime pater, certa mihi fiducia existit, fore ut libenti animo accipias, et cum voluptate percurras ea quæ in hoc volumine contra antiquas hæreses Manichæorum, Priscillianistarum, Pelagianorum et Eutychianorum, quæ veteri pontificis Leonis tempore adversus Ecclesiam tantopere debacchatæ fuerunt, relata et exposita sunt; in quibus cum ejusdem animi fortitudinem, zelum et apostolicam auctoritatem, variasque attentissimas curas deprehendes, quæ tum in reis redarguendis et convincendis, tum in pœnitentibus recipiendis, monendis, instruendis, atque lapsis a pœnarum vinculis relaxandis susceptæ fuerunt; sicut præcipuum in hujusmodi rebus Ecclesiæ æconomiam, tum mirabilem D. O. M. in ejusdem regimine providentiam agnosces. Qua quidem providentia, quemadmodum factum est ut quo tempore Ecclesiæ periculis præsidii indiguit, eo potissimum tempore strenuos Deus summos pastores excitaverit; quoque non modo necessariam vim et robur addiderit ad catholicam fidem asserendam, et ad ea suprema remedia ferenda quæ ex divinis et apostolicis institutis hausta sunt; sed et diuturnam vitam concesserit, omnia cuncta feliciter explenda: sic tu cum divinitus datus sis, ut monitis, salutaribus documentis,

præceptis et constitutionibus tuis ad episcoporum omniumque ecclesiasticorum instructionem per totum catholicum orbem diffusis eos tolleres abusus, qui sive sacrorum rituum decori, sive ecclesiastici legibus, sive Christianis moribus adversantur, fidenter sperare est, Deum O. M. diu te (quod Christi fidelibus omnibus in votis esse debet) Ecclesie suæ sospitem conservaturum, ut felicium operum tuorum seriem ad exitum perducas. Inter quæ illustria et gloriosa opera tua, pater beatissime, cum ea tua ad Christianæ, tum ad litterariæ reipublicæ utilitatem non minima habenda sit, quod studia favore incitamento, exemplo tuo promoveas; hinc, sicut ea aliis magnum stimulum et alacritatem addunt ad libros suos pontificio nomini tuo devovendos, et certum inde patrocinium expectandum; sic mihi multo maximum addiderunt, ut Leonina hæc monumenta sanctitati tuæ offerrem et consecrarem; idque multis ac præcipuis de causis: ac primum quidem, quod pontificiam clementiam et humanitatem in excipiendis meæ tenuitatis scriptis cum non semel, tum præsertim expertus sum, cum annos abhinc undecim Eusebii libros Ecclesiasticæ Historiæ nomini tuo inscriptos in lucem dedi. Qua benignitate alacrior factus, quod mihi tunc proposueram, perficere enisus sum, ut altera hæc adornarem; deinde autem quod, cum in hisce ipsis prosequendis, et in subsidiis eruendis, quibus sancti pontificis Leonis doctrinam et gesta illustrarem, Vaticanæ præsertim bibliothecæ, aliisque monumentis usus sim, quæ apostolicæ sedis beneficentia mihi patuerunt; vel ob id ipsum eadem hæc a te benigniori animo exceptum iri mihi persuasi, quod fructus eorum munerum sint quæ mihi hactenus impertita fuerunt. Interim autem dum pontificiam clementiam tuam mihi et meis hisce laboribus magis semper propitiâ exopto, illud mihi tantummodo polliceor et deprecor, ut per eandem liceat pacato animo in religiosis studiis meis conquiescere, quo omnes meas curas et cogitationes in apostolicæ sedis obsequium et reverentiam et sanctitatis tuæ officium in posterum etiam conferre valeam.

PRÆFATIO.

Vix dum ad exitum perduxeram laborem editionis Eusebianæ Historiæ, per Rufinum Aquileiensis Ecclesiæ presbyterum interpretatæ, librorumque ab ipso vel ex antiquorum monumentis, vel ex rebus quæ memoria sua contigerunt elucubratæ, cum jam majus quidpiam conaturus, ad intermissum studium castigandorum Operum Magni Leonis, totius catholicæ Ecclesiæ summi pontificis, gradum facere decrevi. Etenim, cum ante plures annos in id consilium incidissem, ut significatione quapiam meum erga apostolicam sedem obsequium publice testarer, nulla profecto re hoc me luculentius præstiturum putavi, quam si tanti viri scriptis nova diligentia et cura expoliendis atque ornandis animum adjicerem. Nam ut missam interim faciam et ejus eloquentiam, styli dignitatem et majestatem; ut prætermittam etiam prodentem se ubique vim apostolici spiritus, nemo plane priscis ex doctoribus supremæ sedis jura vel apertius asseruit, vel uberius vindicavit, vel eorum obtrectatoribus gravius negotium fecit.

Nec vero me latebat, ab anno 1485, ad hæc usque tempora, Leonis scripta sæpius per claros viros lucem aspexisse; et præsertim cum Parisiis, tum Lugduni, labore et studio Paschasii Quesnelli, et Vonetiis tandem, cum jam nos novam hanc editionem excudere curabamus. Sed hæc postremæ editiones, quæ alium forte a consilio revocassent, mihi stimulos acriores ad suscepti operis confectionem addiderunt. Scilicet, cum eas accuratius evolvissem, plura offendi, apud Quesnellum præsertim, a genuino textu abhorrentia, multa quoque ecclesiastico agendi ordini ac rationi minus consona, nec pauca (id quod gravius est) a catholica regula plane aliena; ut tandem illum Leonis editorem, non tam medellam pontificis scriptis adhibuisse, sed ea gravius vulnerasse appareat. Præterea, non solum omnia monumenta non collegit, sed alia de industria prætermisit, alia vero utpote adversa scopo quem forte sibi proposuerat, tamquam omnino supposititia, vel certe ut suppositionibus referta, rejecit vel mutilavit. Itaque cum fidem vix servasse, aut ne servasse quidem mihi videretur, nihil plane conformius publico Ecclesiæ bono, nihil Romanæ Ecclesiæ dignitati, nihil denique Christianæ charitati conformius esse existimavi, quam ut, sepositis contumeliis, nulloque verborum strepitu adhibito, ad incorruptos veritatis fontes Leonem revocarem, quo tandem, ex inimicorum manibus ereptis armis, fides, quæ unice prosequenda est, magis atque magis elucesceret. Ex qua quidem agendi ratione, ipsi Ecclesiæ hostes inermes tandem facti atque gravi metu perterriti, jamjam animi dolorem sentientes, ad bonam mentem redire minime detractarent.

Atque hæc quidem cum sensu tacito agitarem, primum Leonis scripta ex ipso Quesnello aliisque editoribus percurrere orsus sum: tum deinde quæ typis evulgata sunt, ad manuscriptos archetypos exigere.

Sed cum tantam exemplarium copiam in sola Vaticana bibliotheca offendissem, statim imminentis laboris magnitudinem quasi præsentiens, meis sane viribus diffidebam excogitatum consilium ad felicem exitum posse perducere. Rei præterea gravitatem augebant theologiæ polemicæ exercitationes, quibus pro munere operam dare consuevi. Illæ videlicet, quæ omnium hæreseon et schismatum monstra cavere et refellere docent, quæ potiora æque ac solidiora catholicæ fidei fundamenta demonstrant, quæ tandem veteres novasque Christianæ disciplinæ regulas aperiunt, in quibus etiam vetustissima ecclesiasticæ monumenta, et recensentur, et conciliantur. Huic igitur oneri, pro eximia apostolicæ sedis largitate, mihi demandato, alios omnes labores merito posthabendos esse suadebant, tum temporis inopia, tum ipsa, mihi probe cognita, ingenii mei imbecillitas, quo si plura simul conarer complecti, jure mihi verendum erat ne imparatior efficerer singula ad optatos exitus perducere.

Hæc, inquam, animo pervolvens, vix in proposito hujus novæ editionis stetissem, mecum recogitando improbum in præsens esse subeundum laborem ab iis qui post Paschasium Quesnellum novis typis, cum nova etiam monumentorum accessione sancti pontificis scripta velint adornare. Non enim ipse veterum recentiorumque scriptorum quibus omni tempore Galliarum regnum abundavit, et modo abundat, exempla et methodum secutus est, quod maximè dolemus; sed in sua elaboranda editione novitatibus et propriis studiis semper indulgit, in contentionibus magis quam in veritatis inquisitione se exercendo. Quis enim ignorare potest eum necessariis non tantum, sed optimis etiam subsidiis instructum fuisse? Cum præter ea quæ poterat mutuari ex clarissimorum virorum exemplis qui illo ævo in Galliis, ut diximus, florebant, qui plurimorum sanctorum PP. editionibus operam dederunt; adhuc ex florantissimis illius Regni bibliothecis multos et optimæ notæ mss. codd. sibi nactus est. Viginti enim et octo epistolas, quæ nondum lucem aspexerant, ex celebri Grimaneo codice accepit, alias ex collectione Romana Lucæ Holstenii, alias denique ex Jacobi Sirmondi operibus eductas, in suam transtulit editionem, quæ cæteris locupletiore reddiderunt. Utinam autem omnibus aliis castigatior prodisset! At vir acerrimo pollens ingenio valde facilis ad contentiones et jurgia excitanda; omnino promptus ad æquivocationes et fallacias construendas, alium sibi scopum proposuit, præter illum quem catholici cuncti, et præcipue suæ gentis homines habuerunt in adornandis castigandisque veterum PP. voluminibus. Ipse namque quandoque clariora sancti pontificis loca obscuris, æquivocis falsisque annotationibus fœdavit, alia ad prorsus violentas interpretationes detorsit; veritatem fallaciis occultuit, oppressit, atque perpetuo prætextu antiquitatis inquirendæ et illustrandæ, ea systemata sensim et ubique stabilire satagit quæ hæreticorum partibus favent, et sacræ ecclesiasticæ hierarchiæ regimen dejiciunt, pene quandoque etiam abolita, aut saltem imminuta, Romanorum pontificum vera et legitima jurisdictione supra omnes alias Ecclesias etiam Orientis. Alium interim tamen se esse simulavit. Quandoquidem in suis scribendis Operibus, et in Leoninis adorandis scriptis, multo artificioso conatu usus est, reverentiam, pietatem, cultumque erga Romanos pontifices et apostolicam sedem affectando, ut incautos deciperet, et occulti hostis quam sæpiissime partes agendo, post splendidum verborum apparatus, illas veneno aspersas propositiones eructat, quæ erronea et in omnibus commentitia ejus systemata falso aliquo veritatis colore induere posse arbitratur.

Ex his ergo patet, tanto graviolem modo a quocumque Leoninorum Operum editore subeundum esse laborem, quanto majus fuit Quesnelli studium in pervertendis S. pontificis nostri testimoniis et illius sensibus aliter interpretandis. Nec enim laborem dumtaxat modo in eo versari oportet, ut primigenio nitore et integritati, quantum fieri potest, Leoninus textus restituatur. Quod opus etsi grave sit, ob falsas et corruptas lectiones quibus edita exemplaria scatent, et ob antiquas synopses cum sermonum tum epistolarum ab eodem quandoque studiose subductas, ut novas et stylo elegantiores sine mss. codd. auctoritate intruderet et inferret, et eas præsertim quæ suis partibus favere credidit; tamen archetyporum exemplarium ope, quibus Vaticana bibliotheca potissimum abundat, cum id jam pridem a multis annis assecuti essemus, novis typis, cum aliquorum monumentorum accessione, quæ nondum lucem aspexerunt, sancti pontificis Opera potuissemus evulgare. Verumtamen labor ulterius progredi debuit, nec in solis genuinis sancti pontificis scriptis versari: sed etiam opus fuit ad examen revocare qua ratione alia monumenta quæ nostri majores, mss. codd. auctoritatem secuti, aliis SS. PP. adjudicarent; quales sunt vel libri de Vocatione omnium gentium, vel opusculum quod inscribitur: *Auctoritates sedis apostolicæ de gratia et libero voluntatis arbitrio*, vel denique epistola, seu libellus ad Demetriadem virginem; quæ opuscula aliis asserta offendimus, et quæ sine temeritatis nota Leoni adjudicari haud posse Quesnellus ipse fassus est, *Ne uno quidem* (ait ipse) *clamante codice, vel excuso vel mss., uno reclamante ab octingentis et amplius annis conciliorum scriptorumque plurium testimonio; nihilo minus hujusmodi opera nostro Leoni asserere voluit. Neque sane hanc temeritatis notam præcavere poterat ipsemet Quesnellus ea supplicatione quam subjecit, scribendo: Hoc unum in præsentem postulo, ut parvisper ab omni præjudicio sustineant, qui ita sentiunt, usque dum dissertationes 2, 3 et 4, quibus consilii nostri rationes continentur, perlegerint. Interim temeritatis notam abs me deprecor, doctissimorum virorum exemplo, qui scriptoribus celeberrimis nonnulla opuscula ex unius styli suffragio vindicare, ac sub eorum nomine publicare non dubitarunt.*

Præfatas tres dissertationes viri docti non dissimularunt. Quos inter fuit Joseph Antelmus, qui cum

nulla ratione adduci potuisset ut Quesnellianæ subscriberet opinioni, sedulo lustratis rationibus in iisdem contentis, tantopere a Quesnelli consilio recedendum esse censuit, ut calamum continere non valens opus celebre conscripserit, quo singillatim omnia argumenta viriliter rejecit, ut alios esse horum opusculorum auctores, præter nostrum S. Leonem, evidentissime ac cumulativissime probaverit. Nimis profecto fallaces esse illas conjecturas quæ ex quarumdam phrasium similitudine, styli consonantia, et sermonis modulatione colliguntur, doctis ubique viris, satis superque perspectum est, ut in præsens necessum non sit explicare quemadmodum incassum laboraverit Quesnellus in adjudicandis tribus illis opusculis nostro Magno Leoni. Nam præter ea quæ scripsit Joseph Antelmus, dissert. in Opera S. Leonis, adest etiam testimonium cl. Joannis Salinas canonici regularis Lateranensis, Stephani Baluzii, aliorumque. Joannes Salinas, inquam, post Antelmium S. Prosperi Aquitani opuscula notis et observationibus illustrare cupiens, Vaticanos codd. evolvens, quinque saltem diversa optimæ notæ exemplaria offendit, nullum tamen quod Leonis nomen præferret invenit. Quare tandem nec inter Leonis Opera referenda esse judicat, cum fieri perfacile potuerit ut multi tunc temporis, Romæ et aliis in locis, fuerint, quorum scribendi ratio Leonis stylum referret ac redoleret. Præter, inquam, laudata testimonia, alia plurima mutuata ex Lovaniensibus, Baronio, Norisio, Labbeo, Sirmondo, Stephano Baluzio, aliisque bene multis referre possemus, qui tria illa opuscula modo uni, modo alteri in mss. archetypis tribui conspexerunt, quin quispiam umquam suspicatus fuerit, vel in phrasibus atque sententiis, vel in tractandarum rerum methodo et ratione, aliquod argumentum apparere, quod auctorem S. Leonem esse proderet. Non inficiabor quidem S. pontificem in aliis atque aliis orationibus ad populum habitis, et in quibusdam epistolis etiam, Pelagianos, Semipelagianosque insectatum fuisse, pestiferas eas soboles exagitando, et magnifice de Divinæ gratiæ donis, juxta apostolicæ sedis statuta, disserendo. Quid tamen ex hoc, cum tales ubique sententias sacrarumque Scripturarum interpretationes adhibeat quæ in aliorum libris minime legendæ occurrant; quemadmodum sexcentis exemplis probare possemus, si quam ob rem Leoni adjudicari non debeant, præsentis nostri instituti ratio longam contexere dissertationem nobis permitteret?

Qualem autem scopum sibi constituisset Quesnellus in adjudicandis S. Leoni opusculis iis quæ, mss. auctoritate et eruditorum suffragio, vel Ambrosio, vel Hilario et Cælestino asserebantur, neminem arbitror latere. Amplissimum enim campum sibi aperire statuit, in quo cum suo de divina gratia systemate spatium posset, hinc et illinc, multarum annotationum ope et subsidio, disseminando tot tantasque propositiones, vel iisdem præludendo quæ postmodum apostolicæ sedis anathemate fuerunt et proscriptæ. Inter cæteros autem qui hanc pravam et subdolam Quesnelli agendi rationem notarunt, unus fuit laudatus P. Joannes Salinas in Vita S. Prosperi Aquitani, Romæ edita; qui offendens quædam brevia commentaria ad secundam dissertationem, sub. num. 28 et 29 apposita, tanquam inconcinna et erroneas illas taxat propositiones quibus suum de divina gratia systema annotator stabilire et propugnare intendit. Quod jam pridem a multis clarissimis doctissimisque viris factum fuisse, nemo est qui ignoret. Non itaque Quesnellus, undequaque suis conjecturis subsidia quærens, quemquam invenit qui ei voluerit suffragari. Nisi forte arbitrari velimus Augustinum Savioli, Venetum typographum, aliter judicasse, cum, expunctis pravis violentisque commentariolis quibus Quesnellus tria illa opuscula fœderat atque corruperat, eadem Leoni asserere maluit quam Ambrosio, Prospero Aquitano et Cælestino pontifici adjudicare. Idem enim in suam pariter Venetam editionem transtulit tres illas recensitas Quesnelli dissertationes, nulla tamen facta auctoris mentione. Ad cujus agendi rationem cum ego attendissem, maxime hominis ingenium sum admiratus, quo pacto scilicet is quætionem tandem sub judice manentem, quam minime definire ausi sunt qui pro utraque parte Antelmii, Quesnelli aliorumque clarissimorum virorum rationes ad trutinam adduxerunt, tam facile expedire potuerit, nullis indicatis momentis quæ ipsam ad talem firmiter interponendum judicium induxissent. Ego tamen malui ad hoc suspensus hærere, iisque fidem adhibere qui jam pridem scripserunt nullam conjecturam afferri posse ut tria illa opuscula Leoni adjudicentur.

Multo minus tamen Quesnello, aut quibusvis aliis, si qui sunt, assentiri potui ut Romanæ Ecclesiæ censuerim asserendum illum canonum codicem a quo ipse Parisinus scriptor secundum Leoninorum Operum totum orsus est. Cui sexdecim subiecit dissertationes studiose admodum elaboratas, prætextu expiscandæ atque illustrandæ antiquæ Ecclesiarum doctrinæ, et hujus agendi rationem, tum in hæresibus evertendis et catholicis dogmatibus definiendis; tum in synodis cogendis, appellationibus episcoporum vel aliorum excipiendis; et quod spectat in ordine ad illud sacrum ecclesiasticum regimen a Christo Domino in terris stabilitum, ad nos usque per apostolos horumque successores derivatum. Et in primis quod attinet ad laudatum canonum codicem, mihi vix locum superesse arbitror ut de eo multa verba faciam, ne manum in aliorum messem mittere velle videar. Cum jam duobus abhinc annis mihi innotuerit duos clarissimos viros in optimum consilium incidisse codicem hunc novis curis adornare, ut non tantum in cognitionem venire possint auctoris qui eos canones et monumenta collegit, sed etiam investigare vel definire pro quarum Ecclesiarum usu inservirent: quod ut facilius atque felicius assequi possent, horum alter Romam veniens insigniores hujus urbis bibliothecas frequentavit, et lustratis antiquis mss. exemplaribus hunc codicem continentibus, quidquid in ejus studii scopum conferre posset exceptit; cum itaque a pluribus fide dignis i

audierim, prorsus necessarium duxi me ab hoc labore in præsens abstinere; et modo silentio præterire gravissimas eas rationes quæ hactenus me moverunt ut Quesnellianæ opinioni prorsus repugnarem. Quarum nonnullæ, etsi in hujus operis decursu leviter dumtaxat a me indicatæ fuerint, alias tamen graviore et urgentiore reticui, ne extra propositos mihi limites vagari viderer; satis interim habens, sapientia aliorum judicium præstolari.

Gradum ergo faciamus ad illas dissertationes fucato colore ecclesiasticæ traditionis et Leoninæ doctrinæ illustrandæ a Paschasio Quesnello conscriptas, quas inter principem locum habet illa: *De vita et rebus gestis sancti Leonis Magni PP.* Multis fraudibus enim, nugis atque commentis totam hanc dissertationem et cæteras subsequentes esse refertas, vix intelligere potuissem, si in illis percurrendis semper ad ipsum Leoninum textum non provocassem, ut rerum veritatem inspicerem. At cum tanto artificio ipse uti soleat, ut sensim lectores etiam probos et optimos in pravas suas opiniones pertrahere possit, hosque multis præjudiciis imbuere, plurimum mihi laborandum fuisse præsens hoc opus indicabit. Vix enim enarrare possum studium adhibitum in exaggeranda sua erga S. Leonem et apostolicam sedem devotione, animique pietate, quam testari se simulat ornata quadam oratione, vel in hujus laudes excurrendo, vel Leonina gesta atque statuta cum aliorum episcoporum doctrina, pietate, religione clarissimorum operibus simul comparando; vel in medium interim adducendo quorundam particularium synodorum regulas quæ ante Leonis ævum alicubi obtinuerunt, quibus subesse et insistere S. P. debuisse asseverat. Quid enim? Aliquando talem tantumque eruditionis apparatus ad suos lectores delectandos construxit, sensim, susquedeqe antiquas Ecclesiæ res vertit, perturbavit, miscuit, ut ne vix quidem appareant illicia quibus usus est ad prava sua systemata insinuanda atque firmanda; sibi forte blandiendo, in sacris et ecclesiasticis rebus pertractandis, hominum ingenia, et dicendi arte, et philosophicis conjecturis potius quam rerum veritate et rationum pondere persuaderi posse. Qualis autem quantaque diligentia et animi attentio ne deciperer adhibenda mihi fuerit in percurrenda hac aliisque Quesnelli dissertationibus, nemo facile potuerit intelligere, nisi ii forte qui in conscribendis eruditissimis commentariis ad ecclesiasticas res pertinentibus, me præcesserunt. Quemadmodum novissime factum fuisse a cl. Viro Joanne Antonio Bianchi ii norunt qui ejusdem sex volumina de Ecclesiæ potestate æstimarunt. Is enim in familiaribus colloquiis inter nos habitis non semel testatus est alium nunquam scriptorem legisse qui tot simulationibus et artificiis uteretur præter Quesnellum. Quippe qui cum aliquando se facile perstringi et jugulari posse persensit, statim quasi anguis elabitur, et, ex una ad aliam vel plures quæstiones progrediens, vera incertis et æquivocis admiscuit, et rursus falsa et erronea dubiis et probabilibus interserit et implicat, ut ad sibi præfixum scopum perveniat. Non igitur ad eliminanda e Leonis Operibus tot commenta, fallacias, atque nugas, et ad asserenda sedi apostolicæ sua legitima jura sufficere poterat illorum textum nudum et sincerum undequaue ab omnibus mendis, æquivocis et falsis interpretationibus expurgatum exhibere, verum etiam opus erat ordinata methodo quasdam exercitationes conscribere, quibus haud exiguum lumen Leoninis gestis, apostolicæ sedis juribus, et ecclesiastici regiminis formæ et ordini afferre possemus. Nobis placuit in hac parte imitari cl. virum marchionem Joannem Poleni, Matheseos et naturalis philosophiæ in celeberrima Patavina Academia professorem. Qui postquam Vitruvianos libros illustrandos assumpsit, cui nos quoque ea subsidia attulimus, quorum sua benignitate facit mentionem, ad sibi præfixum scopum pervenire non posse arbitratus est, nisi omnibus industriæ nervis contenderet, et operam constitueret in quibusdam Vitruvianis exercitationibus contemendis. Gravissimis autem de causis ad id consilii adductum fuisse, in suis præfationibus testatur. Sed et a similibus nos motos esse ii judicabunt, qui nostræ mediocritati veniam dare volentes, bonum nostrum consilium magis quam insumptos labores probare aut non improbare saltem dignabuntur.

In his ergo exercitationibus conscribendis occasionem maxime nacti sumus a quatuor præcipuis hæresibus quæ a tempore quo S. Leo ad summum pontificatum fuit assumptus, ad vitæ ipsius exitum usque, catholicæ religioni vim intulerunt, et Occidentem atque Orientem infestarunt. Propterea ut suorum munerum partes impleret, et Christianam fidem custodiret, omne studium et laborem eum impendere oportuit ad sedandas sævissimas tempestates quæ diabolico furore bacchante fidei exitum promovebant, Christi imperium et Romanam Ecclesiam vexabant, de quibus omnibus eas victorias ipse summus pontifex reportavit quas divo Petro hujusque successoribus Christus Dominus in Scripturis promiserat. Harum hæresum prima fuit Manichæorum, cæteris quidem antiquior, et forte pertinacior facta, quæ quamvis in Africa multas clades sustinisset, vehementior in Italia, et in ipsa Urbe potissimum grassabatur. Quamdã peculiarem judicii formam nostrum pontificem adhibuisse in Manichæorum nequitia, sub catholicorum nomine delitescentium, detegendis, produnt hujus orationes ad populum, et epistolæ ad episcopos Italiæ conscriptæ. Cum ergo de hac hæresi verba fecit, clare indicavit ejus originem, tempus, auctores, discipulos, dogmata, nefanda mysteria, et multa alia ad ejus incrementum et propagationem pertinentia; simulque ipse S. pontifex multa sanctissima decreta edidit ad horum hominum nequitiam deprehendendam, ritus abolendos, latebras sub quibus delitescere conabantur inquirendas et retegendas; idcirco in his similibusque aliis posse et debere priores meas exercitationes versari, non incongruum existimavi; cum multa ex eodem S. Leone dicenda occurrant, quæ

illorum temporum ecclesiasticam disciplinam et Romanorum pontificum agendi rationem patefaciant. Verumtamen cum priores has in Leonina Opera exercitationes pene ad finem perduxissem, et de his cum cl. viro Thoma Mamachio, in collegio urbano Propagandæ Fidei tum professore, nunc vero Casanatensi theologo, verba fecerem, is mihi pro sua erga me amicitia indicavit, Isaacum Beausobre, acatholicum virum, Manetis et Manichæorum historiam Amstelodamii Gallico idiomate in duo volumina distinctam conscripsisse et typis commisisse. Meum itaque animum optimus amicus impulit ad eam lustrandam, antequam meas exercitationes in lucem emitterem. Hujus consilii ergo cum statim adhasissem, prorsus necessarium duxi aliam omnino methodum in hoc opere conscribendo esse servandam, et ad trutinam non solum revocare, sed etiam argumenta refellere quæ acatholicus scriptor contra nostræ catholicæ fidei dogmata, sacrorum rituum dignitatem atque præstantiam conflinxit, et maxima cum veritatis injuria in suo opere evulgavit. In quo passim et Scripturarum sacrarum textus in pravas et malignas interpretationes detorquet, apostolicam traditionem evertit, contra RR. PP. ecclesiasticam administrationem debacchatur, conciliorum decreta pro nihilo ducit, antiquos Ecclesiæ PP. exagitat, vel tamquam mendaciorum, superstitionum et imposturarum reos in scenam traducit; et omnia tandem Christianæ philosophiæ ac theologiæ solidissima principia evertere nisus est, calumniis et maledictis eos antiquos scriptores impetendo, quorum doctrinam pravis interpretationibus corrumpere aut labefactare non potuit. Hujus porro nuperi scriptoris licentiam dissimulare cum minime possem, duos de Manichæorum historia libros conscribere constitui. eo ductus consilio nimirum, ut multa quæ de hæresi hinc et illinc in aliorum veterum scriptis legenda occurrunt in unum veluti corpus adornata contraherem, atque detegerem qualem quantamque perniciem catholicorum pietas subeat fidem adhibendo iis commentariis quæ de Manete et Manichæorum institutis Beausobre conscripsit. Duos hos priores libros alter excipit de historia hæreseos Priscillianistarum, quæ nefanda secta S. Leonis ævo multas Occidentis partes corruerat, summo cum dedecore ecclesiastici cœtus. Quamplurimi enim sacri præsules, et clericali militiæ ascripti, in Hispania, Gallæcia et Lusitania hac pestifera labe inquinabantur, et tam vehementer Priscilliani institutis adhærebant, ut post cruentam illam cædem quam Prisciliano et sociis Maximus tyrannus intulerat, tamquam sanctum et martyrem colere non reformidaverint. Horum scripta et apocryphas scripturas, non tantum in privatis domibus retinebant, sed etiam publice in ecclesiis inter sacra mysteria, quibusdam in locis legebant, iniquissima hujus sectæ dogmata, maxima cum catholici nominis et animarum pernicie palam profitebantur. Quid fecerit, quid apostolicæ sedis auctoritate faciendum præscripserit S. pontifex Leo in hujus hæreseos exitium, et illius reliquias penitus abolendas, ex certissimis monumentis in tertio eo libro explicamus; et occurrimus omnibus iis questionibus quæ jam pridem a nonnullis scriptoribus excitatæ fuerunt, vel circa synodos de S. Leonis mandato variis in locis coactas, vel regulas servandas in iisdem pœnitentiæ agentibus recipiendis; vel tandem circa eorum scripturas, quas sub anathematis pœna, aut legere, aut domi retinere, idem S. pontifex districte omnibus quibuscumque gradus et conditionis hominibus prohibuit. Hæc, inquam, et id genus alia, servata quantum potuimus temporum ratione, tertio hoc libro aut delibavimus, aut feriori stylo descripsimus, quotiescumque contraria aliorum argumenta et conjecturas eripere aut refellere nobis opus fuit.

Hanc tamen agendi rationem in tribus libris describendis adhibitam minime servare potuimus in quarto sequenti nostro libro, qui est de Pelagianis S. Leonis ætate gliscentibus. Ob multas causas de hac hæresi verba facturi calamum continere debuimus, nec ullum verbum facere de ejus origine, et auctoribus, pravis dogmatibus, et incremento, vel de Africanorum et Orientalium synodis quæ ad eam prorsus extinguendam aliis et aliis temporibus congregatæ fuerunt. Historiam enim hanc, summa eruditione qua pollebat, eruditissimis commentariis adornavit eminentissimus cardinalis Norisius, ut neutrum non reputem eo modo retractare quæ ab eo cum magna totius ecclesiasticæ et litterariæ rei utilitate jam pridem scripta fuere. Non me tamen latet virum hunc, etsi doctissimum, aliorum in multis subire censuram. Quid inde tamen? Res enim minime dubiæ, quandoque in medium prolatæ, aliorum argumentis contentiosis dubias fieri posse Cicero affirmavit, potissimum si disputationes ab iis instituantur qui aut rerum cortice dumtaxat delectantur, aut, nimis præjudicatis opinionibus adherere volentes, a veræ sapientiæ regulis abhorreant. Itaque in quarto hoc libro ea dumtaxat mihi expedienda assumpsi quæ ad Pelagianam historiam S. Leonis tempore gliscentem pertinent. Cum videlicet tum Juliani Eclanensis episcopi præsidio et institutionibus latius per Campaniam aliasque Italiæ regiones cœperat grassari. Quis enim ignorat S. Leonem adhuc Romanæ Ecclesiæ diaconum multos conatus adhibuisse ut pestifera illa soboles divinatorum donorum inimica exstingeretur? In quo proposito sibi scopo cum perstitisset, in dies magis illius studium ad illam abolendam augebatur; et tum maxime, cum ad universalem Ecclesiam regendam assumptus, verbo, scriptis, gestis, miris et variis modis gravius eos insectari cœpit, donec alii tamquam pœnitentes ad Ecclesiæ pacem et reconciliationem venirent; alii vero, obstinatores, ecclesiasticis censuris obstringerentur, clericalibus ministeriis privarentur, vel exsili pœnam subirent. Victoria hæc de divinæ gratiæ hostibus parta tanto magis Leoni gloriosa fuit, quanto diuturnior, cum in reliquis duodecim sui pontificatus annis palam saltem, Pelagianum dogma intra nostræ Italiæ limites, amplius sectatores vel propugnatores non habuerit.

Illi tamen durior pugna et melior victoria præludebatur, ob novam hæresim Eutychnam, anno 448 Constantinopoli ortam, cujus originem, progressionem, facinora, Ecclesiarum subversiones, scandala, fautores principes, propugnatores, et vindices, et cætera mala, quæ in Christi religionis odium atque contemptum contigerunt, in duobus postremis harum nostrarum Exercitationum libris, pro nostri ingenii ænitate, ex Leoninis scriptis expressimus. In his porro libris conscribendis potissimum nobis agendum est de forma et ordine judiciorum canonicorum Ecclesiæ, quæ hæretici et novitatum amatores omnibus modis evolvere nisi sunt, ut universalem potissimum apostolicæ sedis auctoritatem et majestatem, ut prorsus dejicerent, aut saltem elevarent. Quoniam vero istorum hominum agendi ratio ea fuit semper, in suis congressionibus omnia susquædeque vertere, ad fallacias et æquivocationes provocare, et ea usque sunt juris et facti simul confundere, ut novam formam et ordinem ecclesiastici regiminis constituerent, præter eam quam Christus Dominus in terris firmavit, quamque apostoli et horum successores servaverunt; idcirco ad nova et peregrina aliorum systemata refellenda et evertenda nihil efficacius haberi existimavi, quam pedetentim et diligentius Orientalium episcoporum et divi Leonis gesta prosequi, id tutius et uberius rerum veritates erendas.

Ex scopo igitur quem in hisce duobus libris conscribendis mihi proposui, jam puto neminem mihi succedere posse, si ad trutinam revocavi quamplurimas ex iis quæstionibus quas jam pridem alii scriptores instituerunt, quæque quibusdam nostri ævi sciolis vix earum argumentorum summas legentibus ideo minime ingratae sunt, vel quia nostrorum adversariorum præjudicatis et falsis opinionibus jam tenacius hæserunt, vel quia arma sibi præcipi cognoscunt ad novas res contra sedem apostolicam, et istius judiciorum genera moliendas. Nec enim hujusmodi quæstiones præterire poteram, et in iis pertractandis eas congressiones præcavere, vel ab iis saltem resilire, quæ ex Leonino textu et gestis violenter et falso quibusdam interpretatis oriebantur. Cujusmodi sunt illæ quæ de provincialium vel generalium, synodorum auctoritate instituuntur, quæ appellationes ad apostolicam sedem factas perspicue patefaciunt, quæ de sacrorum canonum confirmatione, conservatione et dispensationibus pertractantur, quæ de canonicis poenis et harum relaxationibus vel reservationibus recensentur, quæ tandem suprema apostolicæ sedis divina et ecclesiastica jura, tantopere in generalibus synodis venerata, et summa sanctorum Patrum consensione prædicata, ita produunt et explicant, ut in dubium a sanæ mentis hominibus revocari non possint. Certe Leonis gesta ex Orientalium Ecclesiarum causis Eutychnæ hæreseos occasione derivata, tanto cæteris præstare arbitror, quanto in ecclesiasticis rebus administrandis ipsius successores tamquam antesignanum illum semper habuerunt et imitari studuerunt; ab ipso videlicet desumentes ea fortitudinis, sapientiæ et prudentiæ exempla, quibus et hæreticorum frangerent pertinaciam, sæculi potestates in Ecclesiæ præsidium quærerent et vocarent, ut amotis omnibus periculis et adversitatibus, expeditius de fidei et Ecclesiarum negotiis judicarent. Hæc ergo sunt de quibus in horum sex librorum vestibulo me præfari oportuit ad nostrum lectorem admonendum. Sed interim tandem ad ea recogitans quæ in hisce sex libris congesti, mihi persuadeo minime defuturos aliquos qui, nimis frequentem hujus nostri temporis critices artem sequentes, et eos potissimum qui rerum speciebus dumtaxat adhærent, male de hoc nostro qualicumque labore judicabunt. Quia non omnia S. pontificis gesta in hoc volumine explicata sunt, cum multa adhuc desiderentur quæ ad Ecclesiarum Mauritanicæ, Galliarum, Narbonensis videlicet, et Arelatensis, vel Siciliæ, et Italiæ res pertinent, quarum disciplinam collapsam ipse suis decretis reparare atque firmare nisus est; eas pravas consuetudines proscribendo quæ canonicis regulis repugnabant, et in dedecus Christiani nominis, sacrorum rituum contemptum, et clericalis militiæ, et ordinis contumeliam prorsus redundabant. At culpam procul a me esse hac sola de causa, tum voluminis titulus sufficienter ostendit, tum clarissimorum virorum exempla patefaciunt. Hæc enim ad aliud otium reservanda esse credidi, ne extra propositos quatuor illarum hæresum limites vagarer. Quorum pariter censuram minime forte potero effugere, si quasdam phrases et loquendi modos offendant, quas ipsi, tamquam delicatioribus auribus instructi, minus aptas in hisce meis legendis Exercitationibus taxabunt, vel si mihi adjudicaverint quædam typographicæ artis errata, quæ quandoque in eas irrepererunt. Hoc autem scire volumus, nos non rhetorum methodum et artem esse secutos, sed illud scribendi genus quod in familiaribus disputationibus habendis usum obtinuit; atque a præterito hieme ad hoc tempus usque quadam oculorum lippitudine laborasse, qua adducti fuimus aliorum opera ei industria uti cum in conscribendis quæ in hoc volumine congesta sunt, tum in horum typis recognoscendis et castigandis. Verumtamen in iis omnibus quibus lectorum animum explere hactenus haud potui, veniam mihi dari oro, et obtestor, sperans opportuniori otio manum sialim post hæc admovere ad excudenda omnia S. pontificis scripta, et reliqua monumenta ad ipsum pertinentia, quæ jam pridem collegi, et ad varia mss. et edita exemplaria diligentissime exegi. Quænam tandem et cujus generis sint nova illa monumenta quæ Publici juris facere polliceor, vel ex quibus fontibus illa hausta fuerint, rationabili œconomia in præteritis reticebo, de iisdem, Deo opitulante, in alterius tomi præfatione verba factururus. Spondeo hoc unum dumtaxat, omni opera curaturum ut tempore et labore quæ Græcæ et Latine typis mihi committenda supersunt, absque ullo vitio lucem aspiciant. Qua diligentia saltem spero fore ut diluam censoriam noxam quam forte ob hasce Exercitationes inclementer apud aliquos subiturus sim.

DE MANICHÆORUM HÆRESI ET HISTORIA

LIBRI DUO.

LIBER PRIMUS.

PROLOQUIUM.

1 Absoluta prætoriorum annorum labore, cum dignius aliquid aggredi nostra voluntas ferret, multaque in rerum sacrarum memoria illustra occurrerent, in quibus opera præclare collocari posset, ut ad Manichæorum potissimum historiam animum appelleremus, ipsa nos amicorum consilia et cohortationes impulerunt. Cum enim ad ecclesiasticæ et Christianæ reipublicæ utilitatem plures clarissimi et eruditione præstantissimi viri, modo unam, modo alteram hæreticorum conscripserint historiam, et quibus luce clarius emicant sacrorum pastorum auctoritas, animi robur, munerisque præstantia in iis exagitantis et refellendis, eam in opinionem ducebat, me lectoribus et optimæ criticis studiosis rem gratam facturum, si ad hanc subeundam provinciam consilium et laborem converterem. Nec vero me latebat multa de hac hæresi hinc illincque in aliorum scriptis sparsa legenda occurrere. Quæ si quandoque ad veritatis apices librata redigerentur, et in unum veluti corpus adornata contraherentur, facile lectorum animus a tot tantisque molestiis liber evaderet, quas modo subire cogitur, cum in multorum scriptorum voluminibus evolvendis, tum ob varias res indigestas, multisque difficultatibus implexas, quæ in hoc disserendi scribendique genere offendi solent; quæque potissimum ingenia torquent, et in errores quam facillime trahere consueverunt. Non ignorabam pariter acatholicum virum J. Beausobre, Gallico idiomate Manichæorum historiam, suis partibus potius quam veritati consonam, conscripsisse, quam deinde an. 1734 typis Friderici Bernard Amstelodami pluribus notis ornatam publicavit. Sed quæ et quanta in catholicæ fidei odium atque perniciem is auctor ausus sit comminisci, vix et ne vix quidem a quopiam explicabitur, cum censorium stylum unice in vetustos sanctos Patres, in Romanæ sedis pontifices et in sacras synodos hujus hæreseos occasione coactas strinxerit; ut nimirum horum scribendi dicendive rationem, et agendi æconomiam, falsis adnotationibus carperet, penitusque dejiceret, aut in pravam saltem significationem detorqueret. Quare etiam in hujus operis vestibulo me oportuit animadvertere, molestis satis operosisque concertationibus animum esse implicaturum, si hos Beausobrianos libros, quos non nisi sero, et postquam decem et septem hujus historiæ capita scripseram, inter manus habere potui, rejicere, horumque errores diluere statuerem. Verum cum in percurrendis acatholici viri libris innumera offendissem quæ et veritati et meis animadversionibus repugnabant: idcirco quæ jam pridem conscripseram ad aliam methodum disserendive rationem redigere nisus sum, ne de Manichaicis rebus quasi jejune et exiliter dieputasse viderer. Igitur ubi tempus ex quotidianis studiorum exercitationibus, aliisque muneribus quibus, vel in claustris, vel extra claustra, operam dare debeo, mihi superesse potuit, non fuit consilium socordia atque desidia bonum otium contere; sed necum ea reputabam quæ in commune et litterariæ rei bonum, et ecclesiasticæ historiæ conscribendæ conferri possent. Igitur de tota Manichæorum historia quam verissime disserere statui. In qui-

A bus quidem libellis componendis, nullis partium studiis a quibus animus scriptoris prorsus alienum esse debet, me adhæsurum profiteor, cum solam veritatem mihi in his aliisque subsequentibus concertationibus pro viribus sequendam et propugnandam proposuerim.

CAPUT PRIMUM.

De præcipuis Manichæorum sectæ auctoribus.

Manichæorum hæresis, ab uno potissimum hujus nominis homine sic nuncupata, tres præcipuos habuit auctores. Sed qui omnium primus illius nefariæ sectæ fundamenta jecit, atque palmares errores confirmavit, quidam Saracenus, Sythianus appellatus, ex Arabum gente in Palæstinæ confiniis oducatus, qui Græcorum litteris cum operam dedisset, easdem optime quidem fuit assecutus.

1. Is ergo primo mercaturam exercens, ad Indos profectus est, et brevi tantam divitiarum copiam sibi comparavit, ut deinde Alexandriam adveniens, æ totum philosophiæ studio et Ægyptiorum disciplinis tradiderit, atque mercatura relicta, Aristotelicam vitam imitari voluerit. Abundans itaque otio atque divitiis, acri simul pollens ingenio, nova sed paradoxa dogmata in orbem inducere secum reputavit. Cujus quippe desiderii causa, Empedoclis, aiunt, sententiam secutus, duo rerum principia cœterna commentus est: unum bonum, malum alterum; illud Deum ac lucem, hoc materiam et tenebras appellavit; qui error fuit unum ex palmaribus dogmatibus Valentinianorum et Marcionitarum, secundo Ecclesiæ sæculo catholicam Christi religionem vexantium. Alia quoque figmenta ex Pythagoræ principiis derivata, non solum animo revolvebat, et in vulgus spargebat sed et scripto consignavit. Cum videlicet quatuor conscriptis voluminibus, meris fabulis mendacisque refertis, ea nequitiae et impietatis ova edidit, ex quibus, Manete postmodum cubante, tot tantaque diabolica germina prodierunt. Singulis autem conscriptis voluminibus nomen imposuit, atque primum vocavit *Evangelium*, alterum *Capita*, tertium *Mysteria*, quartum *Thesaurus*.

His ergo præsidii adjutus Judæam proficiscitur cum legis Mosaicæ senioribus disputaturus. Sed cum ab iisdem, divinarum Scripturarum subsidio, fuisset superatus, verecundiæ et turpitudinis notam magicis incantationibus delere studuit, et Hierosolymitanis Judæis præstigiis illudere conatus est. Magicis itaque artibus usus quas olim in Ægypto et India didicerat ejusdam domus tectum conscendit, ex quo vel a Deo percussus, vel mente alienatus, ut S. Cyrillus Hierosolymitanus scribit, se præcipitem dedit, suasque facultates et laudatos libros Terebintho servo suo quem hæredem constituerat, reliquit. Hæc de Scythiani patria, moribus, vita, institutis et libris, cum veteres, tum recentiores scriptores tradiderunt. Horum nullus tamen illud tempus quo vixit exacte definivit. Et quamvis Epiphanius (*Hær.* 66) indicare videatur eum circa apostolorum tempora Hierosolymam profectum, tamen in laxiori significatione ejus verba accipienda esse Guillelmus Caveus contendit (a), affirmando nimirum ea esse explicanda: *De sæculo ævum apostolicum proxime seculo, adeo ut vergente ad*

(a) Guillelmus Caveus, sæculo Novatiano, pag. 90.

*sæculo secundo Scythianum diem fatalem obiis-
eri possit.*

hanio tamen et Caveo Beausobre refragatus
i de Scythiani et Manichaici dogmatis origine
faciens, nobiscum quidem ex Arabum, non
rum gente, Scythianum natum esse affirmat:
riis incertisque conjecturis insistens, ad ter-
sæculum hujus natalis diem protrahit,
e Maneti fuisse cœvum confingit; eo dum-
admisso discrimine, quod ille proveciorem
i, is vero juniorem ageret; eosque inter epi-
metiam consuetudinem intercessisse. An vero
iocinandi modus tempus quo hujus hæreseos
os floruit certo definiat, an vera vel supposititia
epistolarum consuetudo, lector ipse judicabit.
erim laudatas Beausobre conjecturas prorsus
contendimus, hoc unum animadvertentes, ve-
idelicet scriptores in designandis iis Christianis
qui secundo labente Ecclesiæ sæculo florue-
on abstinentes loquendi formulas adhibuisse;
vo Epiphanium in crimen vocari haud posse
affirmaverit Scythianum circa apostolorum
a Hierosolymam fuisse profectum. Eo enim
labente, multi apud Hierosolymam apostolo-
iditores adhuc erant superstites, quos inter
it celebris Hegesippus; in Asia vero Quadra-
olycarpus, quos vel apostolos appellatos novi-
el apostolicos viros, quia ab apostolorum in-
nec leviter resilire audebant. (a) Id pene innu-
locis affirmavit Eusebius qui etiam de sancto
verba faciens, cum *apostolici cujusdam viri*
es memoriter didicisse commemorat. Non er-
um quod Epiphanium Scythianum Hierosoly-
ca apostolorum tempora profectum arbitra-
cum divina dispositione factum inveniamus
m apostolicos viros, Christi apostolorum au-
usque ad tertii sæculi initium in vivis exsti-
hotius sane (b) vir naris emunctioris, quem
ausobre sæpissime laudat, quique Epiphanii
non semel lustravit, in hunc invehi veritus
mo contra Manichæos scribens, cum ad Cy-
erosolymitani, tum ad Epiphanii libros con-
ic hæresim scriptos, absque ulla falsitatis
epicione provocat, et ipsum Epiphanium *mi-*
magnum appellat.

icatio itaque Epiphanii loquendi modo, adhuc
ausobre commentum eripiendum est (*Lib.*
Scythianum videlicet Maneti cœvum fuisse
sensem id lectoribus persuadere posset, præ-
am primo Græcorum et Latinorum opinionem
qua Arabum mores, cultum et philosophiam
re solent, quique cum deserta loca inhabi-
ilgo barbarorum nomine vocati sunt. At Ara-
entiarum et bonarum artium studio atque
deditos fuisse, reginæ Sabæ Jerusalem ad-
nem proficiscentis exemplo probare conten-
m Pythagoræ studendi ratione, qui post noti-
cientiarum in Ægypto acquisitam ad Arabum
s quoque se transtulit, ut plenius deinde ab
rege institueretur. Quid plura? Beausobre
p. 20) quædam varia elogia de Arabiæ gente
ometis Vita descripta in suam transtulit histo-
t exinde colligat vernaculam horum linguam
us numeris esse mollem, atque suavem, magna
ntia et poetica arte ornatam; homines vero
aliis præstare ingenio, et facilitate cogitandi,
n vitæ institutionem multa simplicitate a pa-
familiarum ad pueros filios derivatam, pol-
impertum esse affirmat. Neque hisce rebus

onsule Eusebium, lib. iv Hist. Ecclesiast., cap.
2; lib. v, cap. 8.
hotius lib. i Hist. Manichæorum, cap. 11: *Si
tem a principio velint eorum impietatem (Mani-
rum videlicet) et unde prima semina jacta fue-
nspicere, Cyrillus, cui sacræ Urbis gubernacula
ipsis in historiam dux erit; nec non miraculis*

A parum, nihilumve ad rem nostram spectantibus,
duntaxat Manichaicæ historiæ scriptor insistit: sed
de Arabum religione verba faciens, arbitratus est
diutius apud eos puriorem quam apud Judæos flo-
ruisse; præsertim cum Israelitæ, ob varias Ægyptio-
rum superstitiones, quam sæpissime a vero Dei
cultu recedere ausi fuerint, Mosaicam legem falsis
ritibus labefactando. Sed ulterius progrediens, præ-
mittit primum quamdam comparationem Scythia-
num inter et Mahometem ambas hæreseon et pra-
vorum dogmatum architectos, ex Arabia pariter
profectos. Et ne lectores sibi suadeant malos dæ-
mones et mendaciorum spiritus illius terræ incolis
dominari, illis objicit Moysen, ad summi Dei minist-
teria assumptum, cum in Arabiæ Madianitarum so-
litudinem se receperat, eo tempore videlicet quo in
Ægyptum fuerat missus ut divina legatione funge-
retur ad idololatriæ exitium.

B His itaque aliisque similibus a Beausobre præmis-
sis ad nugas potius quam veram eruditionem osten-
dendam, statim ad geographorum provocat tabulas,
et Arabiam in suas partes dividit, subjungens se
facile arbitrari potuisse Scythianum ex Arabia mon-
tosa ortum habuisse. Cui quidem opinioni Archelai
et Epiphanii testimonia suffragari videntur. Qui
obscurè saltem indicant Scythianum Ægyptiacam
habuisse uxorem, hancque originem habuisse in ea
Arabie parte quam Desertam appellant. His conje-
cturis ductus, credit Beausobre Manichæum præ-
byteratu fuisse insignitum, eoque munere functum
in provincia d'Ahuaz, in qua huc illucque etiam
prava sua dogmata spargendo docebat. Ex tali porro
(c) tantarumque rerum copia ipse Beausobre, aliorum
testimoniis rejectis, colligere se posse arpitratum
Scythianum inter et Manichæum aliquod epistola-
rum commercium intercessisse, quod argumento esse
potest Scythianum serius floruisse, atque Maneti
cœvum. Duo pro hac conjectura epistolarum frag-
menta laudat alterum alius epistolæ quam Scythi-
anus Saraceno Condato dederat, alterum cujus-
dam epistolæ quam Manes Scythiano inscripsit, quæ
Photius nobis asservavit, ut videre est apud Fabri-
cii Græcam Bibliothecam lib. v, pag. 284.

C Hæc itaque sunt gravissima illa momenta quæ
Beausobre animum movere potuerunt ut, rejectis
Cyrilli, Hierosolymitani episcopi (d), Epiphanii, Titi
Bostrenorum episcopi, Heracliani aliorumque testi-
moniis, comminisceretur ejusmodi epistolarum com-
mercium. At quis umquam affirmavit Scythianum
illum ad quem Manes epistolam dedit (si tamen ge-
nuinis sit), eum hominem Saracenum fuisse de quo
in præsens agitur? Id sane Photius reticuit, qui præ-
cedentium Patrum historias secutus, has falsitatem
subolere haud indicavit. Indicasset tamen, si aliquid
a veritate alienum in iis offendisset. Et quidem al-
terum hominem exstitisse, qui vulgo Scythianus
appellabatur, et ad quem Manes laudatam epistolam
scripsit, auctor est Tillemontius (e), qui quidem mi-
nime sibi potuit persuadere Manichaicæ sectæ pri-
mum parentem Scythianum adhuc tertio currente
Ecclesiæ sæculo in vivis exstare potuisse, cui Manes
ejusmodi epistolam daret; præsertim cum is de quo
agimus, antequam mala morte periret, jam ab Arabiæ
confinitis recesserat, seque in Judæam receperat, va-
rias cum Mosaicæ legis senioribus habuit concerta-
tiones, ubi magicis incantationibus et præstigiis
Hierosolymitanis Judæis illudere conabatur.

D Quare laudatus Tillemontius merito duos ejusdem
nominis viros distinguere debuit, ne in malam fidem

magnus Epiphanius.

(c) De Manetis sacerdotali munere verba faciemus
cap. 4 hujus operis.

(d) Cyrillus catechesi 5; Epiphani., hæresi 66;
Titus, lib. 1; Heraclianus, apud Photium, in Biblio-
theca, cod. 85.

(e) Tillemont., etiam a Beausobre laudatus.

SS. PP. qui Scythiani gesta scripsere adduceret. Unde Beausobre, distinctionis hujus causa, perperam Tillemontium de invidia reprehendit (*Lib. 1, p. 26*). Joannes Christophorus (a) Wolfius sane non tantum ad duo illa epistolarum fragmenta animadvertit, sed de Scythiani ætate verba faciens, nec Archelaum, nec S. Epiphanium de errore arguit, et expresse in dubium revocat an ille Scythianus a Manete epistolas accipere potuerit, cum inter eos Terebinthum statuere oporteat. Merito itaque suspicatur Manetis epistolam ad alium Scythianum datam fuisse; quinimo, et Manetem ipsum quandoque Scythianum appellatum asseverat; quemadmodum et Beausobre fatetur, ut cap. 4 hujus operis ipsi dicitur sumus. Non itaque Wolfius, qui duos Manichaicæ historiæ libros a Photio conscriptos eruditus notis adornavit, et in lucem edidit, Scythianum, de quo agimus, cum altero (forte recentiori) confundere ausus est, cum id ex Photio non colligat, et Photius ipse Epiphanio suffragatur: sed hærens suspensus, ne Patres in invidiam adduceret, neve ipse in errorem raperetur, saltem rem nullis rationibus circumscriptam reliquit; aut animo nostræ potius opinioni suffragari debere censuit.

2. Jam vero ad Terebinthum, Scythum, successorem, gradum faciamus, multa contra Beausobre dicturi hujus operis cap. 3. Scythiano igitur vita functo, ejus hæresis minime interit. Sed acrior quasi evasit, ministerio Terebinthi, quem alii discipulum, alii vero illius servum appellarunt. Hunc quippe Scythiani æsiduum comitem, omniumque arcanorum participem fuisse, communi veterum PP. consensione probatum est. Qui post præceptoris interitum, cum aliquamdiu in Palestina hæsisset, secum asportatis opibus et scriptis quæ testamento sibi Scythianus reliquerat, in Persidem aufugit, apud viduam quamdam hospitio acceptus, et se Buddam appellavit, ut tutius lateret. Disputationes primum habuit cum Mithræ sacerdotibus. Sed cum ab iisdem turpissime convictus et superatus fuisset, animum deinde ad præstigiis et magicis artes, præceptoris sui exemplo, convertit; iis efficere studens, ne quis deinceps sibi contradicere auderet. Quare superiorem domus partem conscendens, a dæmone percussus, et in sublime jactatus, miserrime interit, vidua apud quam diverterat librorum et divitiarum hærede facta. Quod vero ad librorum spectat hæreditatem, nos a Terebintho in Perside conscriptos Socrates asseverat, quem deinde Tollius secutus est. Sed cum veteres illos libros Scythiano ascribant, in hac parvi momenti quæstione nunc non immorabor.

3. Hos libros ergo, sicut accepimus, vidua Terebinthi, seu Buddei hæres, usque ad obitum apud se servavit. Quæ, cum aliquot annis antiquam decederet se sine liberis esse videret, Cubricum quemdam genere Persam, septennem sibi in mancipium emittit. Hunc cum postea libertate donasset, Persarum disciplinis primùm erudiendum curavit. Deinde non multo post e vita decedens, cunctas facultates cum libris a Terebintho apud se depositis, Cubrico ex testamento reliquit. In tanto ergo, tamque sublimi prosperæ fortunæ statu constitutus, præcedentem suæ servitutis conditionem exhorruit, ac subinde veritus ne sibi cederet in opprobrium, rejecto Cubrici nomine, illud aliud Manetis sibi assumpsit. Quid vero istud vocabulum apud Græcos potissimum significet, paucis descripsit Eusebius Cæsariensis dicens (*Lib. vii. Hist. Eccl., c. 27*): *Quo tempore Manes quidam, secundum nomen insaniens, et instinctu dæmonis agilitus, invi-*

(a) Wolfius, in notis ad cap. 12 lib. 1 contra Manichæos a Photio scripti, habet: Scythianum hunc ad apostolorum tempora ab Archelao, lib. 1, referri merito mireris, cum ipsius narratio inferat inter Scythianum et Manetem unum tantum Terebinthum primum illius discipulum intercessisse, si forte ætate provector fuerit, videre potuerit, id quod persua-

sam, et execrabilem omnibus hæresim docet. Pro insania itaque Græci, ut ex eo Manetis nomine irridendi occasione arripere, illud interpretati sunt, ut post Eusebium Cyrillus Hierosolymitanus etiam testatus est (Catech. 6), quibus deinde S. Augustinus suffragatur. Quam quidem infamiæ notam vitare volentes Manetis discipuli, producto vocabulo Manichæum appellarunt, littera N. geminata. Manichæum (ait Augustinus (Lib. de Hæresibus, cap. 46) discipuli ejus appellare maluerunt, deviantes nomen insaniz. Unde quidam eorum quasi doctiores, et eo ipso mendaciores, geminata littera N. Manichæum vocant, quasi mannam fundentem. Sed apud Persas, Chaldæos, et Syros quidpiam honoris, non contumeliæ, illud vocabulum indicasse Caveus, ex eodem Cyrillo et Epiphanio ostendit. Nam Persæ pro sermone illud sumebant, cum impostor ille insignem præ se ferret dialecticam, et Chaldæi et Syri illud vas interpretati sunt; quasi scilicet, ad instar sancti Pauli se vas a Deo electum esse, sacrilegus et amens homo significare voluerit. Ab his ergo tribus sacrilegis impostoribus, Scythiano videlicet, Terebinto, et Manete, diabolicam hanc sectam originem duxisse sufficienter arbitror explicatum. Quæ vero de hisce variis Manetis nominibus, horumque etymologiis; quæ de hujus patria, institutis, atque muneribus copiose Beausobre scripsit, capite 3 et 4 hujus operis ad examen revocare nobis opus erit; ut nimirum quamplurima hujus scriptoris nugatoria argumenta et conjecturas eripiamus; et pro viribus veterum PP. Latinorum et Græcorum traditionem, antiquam Ecclesiæ disciplinam, et catholicorum scriptorum persuasionem tueamur. Tunc vero quantum suis studiis, et acatholicæ religionis partibus, Beausobre indulserit, luculentius patefaciemus.

CAPUT II.

Quo tempore potissimum Manes sua dogmata in orbem spargere cœperit. S. Leonis Magni (b) testimonium illustratur, et de nimia oscitantia Paschasius Quesnellus convincitur.

1. Ex homine vita moribusque barbaro, cui acerrimum ingenium, summaque cum dæmonibus familiaritas, quique etiam, ob dialecticæ abusum, sermonibus suos decipiebat auditores, non nisi mala nequitie germina oriri poterant; que in christianum orbem eruperunt, quando jam S. Felix Romanæ sedis clavum tenebat. Id inter cæteros scripsit Eusebius loco superius laudato (*Hist. Eccles. lib. vii, cap. 27*). Quia in re, non satis accuratam esse arbitramur Guillelmi Cavei Chronologiam, qui hujus hæreseos initia ab anno 277 repetenda esse asseverat. Felix quippe renuntiatus fuit pontifex anno 270, annis quinque duntaxat regnavit, et obiit Aureliano imperante, ut ex Romanorum pontificum tabulis atque catalogis, cum Dionysius Petavius, (c) tum clarissimus vir Franciscus Blanchinus, exacte probarunt. Sed eam hæresim multo post erupisse, minime indicare potest celebre quoddam sancti Leonis Magni testimonium, quo inter concionandum affirmavit: *Manetem eo tempore damnandum innotuisse, quo post Resurrectionem Domini ducentisimus et sexagesimus annus impletus est, Præbbo imperatore Paulinoque consultius, cum octava jam in Christianos persecutio decerneret. Ad quod quippe testimonium Paschasius Quesnellus animadvertens (Tom. I, in notis ad serm. 2 de Pentecoste. not. 1, 2, 3), plurimum negotii ut faceret, tria potissimum annotavit. Primum videlicet mendum ibi subesse suspicari a Dionysio Petavio, in ar-*

dere nobis poterat fragmentum epistolæ ad Scythianum, modo idem is cum nostro sit, a Manete scriptæ, quod habes apud cl. Fabricium in Bibliotheca Græca lib. x, pag. 284.

(b) S. Leo Magnus, serm. de Pentecoste 2, c. 4.

(c) Petavius, Rationario temporum tom. II.

ibus ad Epiphanium, pag. 227, et pro numero, translatō numero uno, legendem cccxl. it quod Probi et Paulini consulatus incidit in fere Christi 277 in aera Dionysiana, quo ex 34, inquit, annis deductis, 246 anni reliqui *Ascensione Domini*. Ita ex Petavio ratiocinamellus cod. Oxoniensis auctoritate insistens, em Rom. num. ccl. exhibentis. Cujus erroris in typographos, aut in amanuenses esse rem, jam pleraque Vat. ms. exemplaria, quæ finem ipsi annotabimus perspicue patefaciōdices 7 namque quibus ad S. Leonis Opera idā usi sumus laudatam annorum summam in elementis minime describunt, sed notis his, quas Romani semper in eorum calculis utationibus adhibuere, designant. Profecto annorum numerus, ut in vulgatis S. Leonis bus exprimitur, subsisteret, jam plane tota nā et civilis rei chronologia pessum iret. **B** nes damnandus non innotuisset nisi tertio sæculo exeunte, anno videlicet a Christo centesimo nonagesimo primo; quando jam bus et Paulinus, sed C. Junius Tiberianus us Dio consulatum agebant. Sed tum Manes Persarum decreto jam fuisse interfectum erit ignorare? **B** erum quod annotavit Quesnellus, lippis tonque perspectum est. Nec enim inter eruditos gnoret Probum et Paulinum nisi post Aureperatoris necem consulatus honorem et muse assecutos; istudque esse rejiciendum in annum 277, ut Petavii tabulæ declarant, et re etiam fatetur in sua priori parte de Manin historia, ut in quarto sequenti cap., coniem cum eo habituri, videbimus. Necio quo fundamento Quesnellus subjecerit corripisse Fastos Consulares Cassiodori, aut Ecclesiæ Annales, qui ad Christi annum 277 Probitum cum septimo imperatoris Aureliani anno unt. Aurelianus enim, ut sacra et profana monumenta, quinque dumtaxat in imperio consumptis, Christi anno 275 interfectus est; cilicet Mnesthei, secretariorum notarii ad Cæsium, inter Byzantium et Heracleam. Aureinde sublato, post interregnum mensium circptem, Tacitus Cæsar a senatu renuntiatur, entesimum post diem, apud Tarsum febris ausit. Cui Florianus frater cum subrogatus majori exercitus parte Probus imperator itus eet. Quam rem nimis indigne ferens Floesperatione actus, incisis sponte venis, post im spatium, Christi anno 276, moritur. Non ecclesiastici Annales Probi consulatum cum Aureliani imperatoris anno componere polum is non nisi per quinquennium Romanum traverit imperium. Eam autem erroris cause arbitror: Probum, videlicet, Aurelium nominari. Cum igitur in Romanorum consulis, anno 277, ista nomina legenda occurrelius Probus; idcirco aliqui forte suspicati reliani imperium biennio esse producendum, dhucsuperstite, Probus consulatum obtinere t. Verum ex his nemo sibi blandiatur Caveiam de Manichæorum exordiis firmioremevase. Nam S. Leo Magnus, laudato testimonio, raquam de hujus sectæ exordiis disseruit, sed mpore quo damnanda innotuerat. Quasi ibi voluerit Manichæorum errorem jam pridem in orbem, hucque atque illuc per diversas partes, Manetis discipulorum ministerio pom et prædicatione fuisse disseminatos, ita ut li diabolifalsitates, et superstitiones obscenæ, lris in locis evulgatæ, ipsis Ecclesiarum epinnotescerent. Ilæc sane in instanti fieri poviis arbitrabitur? Potissimum cum Persidem

inter et Romam tanta locorum distantia intercedat, ut ea hæresi vix exorta Romanæ sedi statim prodita esse haud potuerit. Illud denique accedit, jam anno 277, quo Aurelius Probus et Paulinus consulatum agebant, Archelaum Cascharæ in Mesopotamia episcopum, sanctitate et eruditione florentem, Manetis se furori strenue ac constanter objecisse, ut tradunt Epiphanium, hæresi 66, et Cyrillus Hierosolymitanus, cath. 6.

3. Tertium denique, quod Quesnellus in medium adducit, ad illa Leonis verba: *Cum octava in Christianos persecutio desæviret*, referendum est. Annotator ergo animadvertit: Si de Aureliani persecutione ibi Leo loquitur, ut videtur omnino, hæc non octava fuit, sed nona, quemadmodum numerat Augustinus, de Civitate Dei lib. xviii, cap. 61. Sed Leonem in enumerandis Ecclesiæ tyrannibus et persecutionibus Augustinum fuisse secutum, undenam Quesnellus comminiscitur? An sibi suadet veteres recentioresque scriptores in Ecclesiæ persecutionibus enumerandis omnino convenire, et Aurelianus necessario inter Christianorum tyrannos esse recensendum? Falsa consecutio. Aliam quippe et aliam scribendi rationem, alium et alium sibi PP. scopum præfixerunt in iisdem persecutionibus describendis. Eusebius enim, de Aureliano disserens, affirmat hunc primis sui imperii annis numquam Christianis infensum fuisse. Immo cum Pauli Samosatani cauea tunc ageretur, ita se ecclesiasticorum jurium vindicem Aurelianus exhibuisse docet, ut ipse manu publica de Ecclesia Paulum expelli mandaverit. Quod si deinde, temporis decursu, mite sui animi propositum malis aliorum consiliis depravaverit, ut etiam *persecutionem erga (a) Dei Ecclesias meditari voluerit, eo usque ut dicatur quod, dictatis jam litteris et scriptis, cum superesset sola subscriptio*, hæc tamen prava voluntas nullum prorsum effectus sortita est. Deus quippe *subscriptio-nem nefandæ Aureliani dexteræ deturbavit. Morte enim subita condemnatur, qui de piorum morte censebat*. Difficiliter igitur dabo Aurelianus Eusebio actore, inter Ecclesiæ tyrannos ibi enumeratum, cum ille decesserit non subscriptis adhuc impiis edictis. Eusebio quoque consonat Lactantius (*Lib. de Mortibus persecutorum*) scribens: *Aureliano non licuisse quæ cogitaverat perficere, sed protinus inter sui furoris initia fuisse extinctum*. Hanc vero eamdem scribendi rationem, S. pontificem fuisse persecutum, quis inficiabitur? Is enim in recensendis tyrannorum persecutionibus, eas dumtaxat enumerare in mente habuit, in quibus innumera martyrum millia ipsis suis victoriis Spiritum sanctum sibi datum fuisse probaverat. At sub Aureliano ubi martyres? A quibus scriptoribus recensentur? Quot millia enumerantur? Profertur in medium adversarii acta consularia in quibus, et pœnarum, seu mortis genera et martyrum confessiones describebantur. Indicet ipse Quesnellus consulum et præfectorum nomina, qui imperialibus Aureliani decretis obtemperantes, Christianos quærebant, ut in eos morte animadverterent. Horum generum profecto monumenta, nec Eusebius, nec Lactantius, nec alius quisquam in medium adduxit, ut revera affirmare possimus *innumera martyrum millia ipsis suis victoriis probavisse impletum esse quod Dominus promiserat dicens: Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (b)*.

4. Ut vero S. pontificis loquendi scopus, quem Quesnellus minime assecutus est, perspicue constet, quid hocce argumenti genere probare, quidve inter concionandum populo suadere voluerit, sedulo expendamus. Præcipuum itaque Manetis dogma S. Leo Magnus ibi prosternere sibi proponit, quo nimirum blasphemus ac sacrilegus ille falsitatum architectus

se promissum a Domino Paracletum esse profitebatur, quem non prius venisse, quam ille infelicium deceptor oriretur. In quo ita Spiritus sanctus manserit, ut non aliud fuerit Manes ipse quam divinus Spiritus. (a) Ad tantæ itaque impietatis commentum, supra quod totius Manichææ sectæ artificium construebatur, subvertendum, primo ad ea novi Testamenti provocat testimonia, quibus jam apostolis adhuc in carne existentibus, cæterisque discipulis et fidelibus, Spiritum sanctum promissum et datum fuisse ostendi solet. Cujus quippe missionis et adventus causas admirabilisque virtutis effectus aliquos enumerans, doctrinæ primo novitatem, profanarumque rerum prædicationem, ab eo sancto Spiritu prorsus alienas esse asseverat. **¶ Quia nec alia insinuanda erat veritas, nec alia prædicanda doctrina, præter eam quam Christi Dei Filius docuerat. Sed oportebat (ait) capacitatem eorum qui docebantur augeri et multiplicari constantiam illius charitatis quæ omnem formidinem foras mitteret, et furorem persequentium non timeret.** Mirabiles autem hos sancti Spiritus effectus, tyrannos mundum et demones ipsos jam in apostolis Christique discipulis semper conspexisse, quando isti ad tolerantiam passionum, sub nulla jam tempestate trepidantes, fluctus sæculi, elevationes mundi, fide supergrediente, calcarunt, et morte contempta, omnibus gentibus Evangelium veritatis intulerunt, ex Ecclesiæ memoriis probare S. Leo assumit. Quod ut feliciter præstaret, ad eas provocat tyrannorum persecutiones, quæ tamquam ignes, aut lapides lydii, et martyrum constantiam, et evangelicæ prædicationis veritatem probantur. Propterea in iis persecutionibus recensendis, eas dumtaxat enumerare oportebat quæ a Christi Resurrectione usque ad Probi et Paulini consulatum contigerant; eas videlicet, in quibus innumera millia martyrum ipsis suis coronis Christi vaticinia, apud Matthæum x, 19, impleta esse demonstrabant. Cum itaque sola meditata persecutio quam Aurelianus secum reputaverat, minime executioni demandata, hujus generis non esset, haudquaquam ad eam provocandum erat. Perperam igitur omnino comminiscitur Quesnellus scribendo S. pontificem de Aureliani persecutione fuisse locutum. De hac quippe haud loqui poterat, cum ex Aureliani decreto nullus Christianus martyrium passus sit. Unde merito scripsit: *Cum octava jam in Christianos persecutio desæviret*, nulla postmodum habita ratione ad Aureliani litteras et decreta de perquirendis ad necem Christianis, cum pravam hanc voluntatem divina in imperatores ultio irritam reddidisset. Quare ego in præsens mirari cogor, quod unus Quesnellus, qui nisi oscitanter Leonis scripta lustravit, hunc S. pontificem in ignaviæ suspicionem adducere voluerit; nimia profecto annotatoris animi inverecundia, erroris notam ei ascribere cujus virtus maximaque sapientia universo orbi satis semper fuit spectata, quemque suæ Ecclesiæ res latere non potuerunt. Quod si deinde Augustino aliisque scriptoribus in Ecclesiæ persecutionibus enumerandis apprime suffragatus non est, id non vitio, sed sapientiæ dari debet; alias si ad nonam persecutionem, quam Aureliani appellant, provocasset, propositum sibi contra Manichæum scopum non attigisset, nec ejus argumenta plenum robur obtinuissent. Interim autem nemo mihi succenseat, quasi quod ab Augustini et aliorum sententiis recedere voluerim. Non enim hos, vel in invidiam adducere, aut iisdem erroris notam ascribere intendo; sed dumtaxat vera et genuina Leonis sona patefacere. Cæterum Aurelianus inter

A Ecclesiæ persecutores, tum Augustinus, tum alii merito recensuerunt. Ob dirum videlicet et inmanem in Christianos animum, quos sæne omnino pœnarum genere exagitasset, quemadmodum decreverat, nisi, omnipotentis Dei vindicta, disponente, inter furoris initia fuisset interemptus. An vero ea quæ hactenus scripsimus Quesnelli oscitantiam apprime demonstrent, lector ipse judicabit. Nos hoc illud unum tantummodo in volis habuimus: S. Leonis videlicet testimonium ab omni erroris nota vindicare, atque simul ostendere firmum remanere quod, *Probo et Paulino consulibus*, Manetis errores dammandi innotuerint, *cum octava in Christianos persecutio desæviret*.

5. At quid demum, si mihi objiceretur jam ante Probi et Paulini consulatum a multis annis octavam persecutionem, quæ Valeriano ascribitur, sævire desivisse? Quid, si isthæc persecutio ultra debitos fines produceretur, nulla prorsus habita ratione ad Gallienum Valeriani filium, in imperio superstitem; ve ad Claudium, qui Areolum tyrannum sustulit; Quintilium, ad Aurelianus, ad Tacitum, qui, Valeriano vita functo, Romani imperii habenas tenere An illa Leonis verba, *Cum octava jam in Christianos persecutio desæviret*, referri potuerunt ad Valeriani tempora, qui anno 259 ex hac luce migravit? An ejus quippe obitu usque ad laudatum Probi et Paulini consulatum decem et octo anni interfluxerunt. Cum hæc itaque mecum reputarem, et veritatis studio adductus, quod in omni scribendi genere semper persecutus sum, difficilem hunc nodum solvendum mihi ipsi proponerem, quid voce illa *desæviret*, quove sensu eam S. Leo usurpaverit, diligenter inquirere opus fuit. Qua in re cum veteres Latini scriptores non conveniunt, et verbum illud (b) *desæviret* in varia significatione usurpaverint, veritatis studio contextui conformior esset seligere atque hic subjicere statui. Non enim vocabulum *desæviret* (c) veteres semper usurparunt ad significandum crudelitatis tempore quem quis in alios adhibere solet; imo potius et majori cum proprietate illud transtulerunt ad eum indicandum qui paulatim a crudelitate desistens, omni amota ira, pacem cum inimicis componit. Sed revera in postrema hac acceptione Leonem locutum fuisse, Ecclesiæ monumenta patefaciunt. Nam Gallienus, qui cum Valeriano patre imperii habuit habenas, quamvis ambobus simul imperantibus octava illa in Christianos persecutio eorum decretis excitata fuisset; tamen, vita functo Valeriano, ipse Gallienus in imperio superstes, pietate erga Christianos actus, omnes crudelitatis motus compescuit, et, prioribus decretis retractatis, *lenius ac moderatius erga nostros agere instituit*. Si res ita se habuere, quemadmodum narrat Eusebius (*Histor. ecclesiast. lib. vii. cap. 16*), de pace sub Gallieno Ecclesiis reddita disserens, quis non videt jam difficilem illum modum prorsus esse solutum, totumque illud temporis intervallum quod objiciebatur pene e medio esse sublatum? Gallieni imperium porro usque ad annum 269 esse producendum, cum Ecclesiæ, tum Rom. imperatorum tabule manifestant. Igitur si Gallieno solo imperante *lenius et moderatius* cum Christianis per totum Rom. orbem actum est; si præterea Aureliani decreta de inquirendis ad necem Christianis executioni demandata non fuerunt; si denique sub Aureliano ipso nulli martyres exstiterunt; quis umquam suspicari poterit, aut Leonem minus apte ibi esse locutum, aut iis verbis, *cum octava jam persecutio in Christianos desæviret*, mendum aliquod contineri? Sed jam tempus est ut,

(a) Perperam ab hac blasphemia Manetem purgare Beauobre nititur. Consule cap. 4 hujus operis. S. Leo, serm. superius laudato.

(b) Livius illud verbum *desæviret* usurpavit ad indicandum eum qui expectat ut ira desæviret. Luc. At apud Ciceronem vix hoc verbum compositum offendes.

(c) Cave ne Quesnellianæ S. Leonis editioni fidenter adhibeas, a qua contra aliorum editorum lectionem, mss. codd. tum Oxoniensium, tum Vat. exemplarium auctoritatem, voce *desæviret* subducta, illa alia *ebulliret*, minus apta et Leonis sensis prorsus repugnans exhibetur.

Illianas cavillationes prætermittentes, ad ea A
faciamus quæ Beausobrianas nugas et ar-
a, præcedentibus capitibus opposita, pate-
(a).

CAPUT III.

*causobre falsa argumenta, præcedentibus duo-
apitibus repugnantia, refelluntur. Catholicæ
iz ritus et dogmata ab ejusdem criticis no-
dicantur.*

am prorsus, aut parum saltem, in describen-
cipum Manichaicæ sectæ auctorum rebus;
lesignando ex sancti Leonis Magni scriptis
tempore quo ejusmodi hæresis damnanda
notuit, hactenus me præstitisse iis videor qui
ausobrianam 11 de Manichæis historiam,
lustrarunt oculis, vel de ea a viris fide di-
serere audierunt. In quo opere cum auctor,
diximus, veterum Ecclesiæ PP. traditionem
atum conatur evertere, sed etiam sanctissim-
os, aut de errore aut de inscitia insimulans, B
abido dente proscindit, quando in percur-
horum scriptis aliquid offendit quod suis
s et acatholicæ suæ religioni repugnare vi-
ujus quidem generis ea sunt quæ cap. quart-
to et sexto prioris partis suæ Historiæ le-
ocurrunt; vel ea quæ in altera parte scri-
assumpsit, cum divi M. Leonis in Manichæos
rationem ad examen reducens, sanctissimum
pontificem carpit, mordet et exagitat, ac
quasi cæcoque livore in eum excandescit.

it itaque in laudatis primæ partis capitibus
ipuis illis tribus Manichaicæ sectæ auctori-
testimoniis Græcorum et Latinorum PP. in-
ibi proponens, sanctum Epiphanium secutus,
m imprimis affirmat Scythianum ex Sarace-
gente duxisse originem. Qui postmodum Græ-
stituta et scientias sibi comparare exoptans,
æ confinia inhabitare voluit. Sed tandem in C
ium Indiam se transferens, navium subsidio,
ris operam dedit; quo in exercitio prospera
usus fortuna, maximas brevi sibi nactus est
marium commoditate, locorum ubertate,
que præstantia semper et ubique illi arriden-
tuo hæc, divitiarum copia videlicet acerr-
e ingenium (ait Beausobre), una cum perfe-
e multiplici scientiarum cognitione, medici-
rum, philosophiæ, matheseos et astronomiæ,
uno solo homine reperiuntur. Quem quidem,
ventas seu excitatas hæreses, æternum suum
ecisse asseverat. At quid (subjicit auctor) si
rus in hæresim dumtaxat fuisset lapsus? Non
m odio habere nobis opus esset, sed prorsus
eri oporteret, cum hæresis animi infirmitati,
ariis omnino distortis que cogitationibus tri-
sit, quibus hominis ingenium a veritatis fonte
ns, deceptum, se in errorem trahere sinit.

itis semper cum Scythiano Beausobre agere D
in dubium revocat alterum Epiphanii testi-
a nobis superius laudatum, quo vidimus
minem præstigiis et magicis dæmonum in-
nibus, quibus Ægyptii vacare solebant, ani-
plicuisse. Huic opinioni fidem adhibuit so-
hanus (ait ille) scriptor valde credulus, ni-
suis assertionibus violentus; cum ex
arte, nec Archelaus Cascharæ episcopus, nec
Hierosolymitanus de hac magica Scythiani
præstigiis ullam fecerint mentionem.

tem qualivæ cominenta hic Beausobrianus
di modus præ se ferat, neminem prorsus ca-
am latere arbitror. Nam si hæresis imprimis
t omnino involuntariis animi motibus tri-
est, et in iis dumtaxat sistit, cur in crimen

vertitur? Cur communi consensione firmatum est vo-
luntatis pertinaciam hæreseos errorem involvere sine
qua nemo hæreticus appellari potest? Profecto, si
animus involuntarie erroribus fidei dogmatibus re-
pugnantibus hæreret, vix in crimen laberetur, cum
nullus prorsus actus gravioris flagitii rationem habeat
si voluntarie haud efficiatur. Præterea quorsum spe-
ctare ea possunt quæ de Scythiani magicis artibus
contendit? An Epiphanii testimonium infirmari posse
arbitratur duorum illorum PP. silentio? Nugatur
quidem. Nam Archelaus imprimis, ad quem veluli
Epiphanio antiquiorem provocat, quasi lotus est in
enarrandis Manetis rebus, iisdemque exsecrandis,
ut vix de Scythiani vita et gestis mentionem pro-
lixius facere illi vacaverit. Cyrilli pariter Hierosoly-
mitani disserendi scopus ea in catechesi non fuit
trium illorum Manichaicæ sectæ auctorum omnia
facinora describere, sed obiter considerare dumtaxat
quemadmodum tres nequissimi homines omnia pes-
sima congesserint unam hæresim blasphemis et sceler-
ibus refertam constando. 12 Idcirco de Scythiano
quasi prophanter verba faciens, originem, patriam,
Aristotelicam vitam, quam imitatus est, quatuor libros
compositos, ejus in Judæam interitum summam
commemoratur, et statim ad Terebinthum auri, libro-
rum et hæreseos hæredem gradum facit, istius crimi-
na descripturus. At ultro dato quod ejusmodi ar-
gumentum ex Archelai et Cyrilli silentio desumptum
aliquid concluderet, an non statim labaret et pessum
abiret præcedens Beausobriana disserendi ratio?
Ubinam scriptores Epiphanio antiquiores, Archelaus
videlicet et Cyrillus, mentionem faciunt de Scythia-
ni mercatura, de ejus philosophia, matheseos, me-
dicinæ et astronomiæ studio? Altum revera de his
omnibus servarunt silentium; et propterea liceret
inferre hæc omnia sibi confinxisse Beausobre, et ni-
miæ æque ac violenta exaggeratione usum fuisse in
historiæ conscribendis, numquam præ oculis habita
veritate, quam unice sibi proposuisse in numeris locis
asseverat. Quid vero tandem, si istud tam altum si-
lentium de magica Scythiani arte nequaquam Cyril-
lus in universum servasset? Hanc enim, tamquam
ex Scythiani libris haustam, Terebintho illius suc-
cessori, et hæredi tribuit, scribens: *Cum ad extre-
mum is esset comprehendendus, profugit ad quamdam
viduam. Deinde domum ascendens, et advocans aere-
os dæmones, quos Manichæi in abominandis sacris ad
hunc usque diem invocare solent, divinitus percussus
et de domo prostratus exstinctus est* (b).

Duo itaque ibi Cyrillus asseverat: alterum, Tere-
binthum, magicæ artis et dæmonum subsidio, præ-
stigiis vacasse, quibus, auctore Beausobre, Ægyptii
et Indiarum populi operam dare consueverant; alte-
rum vero, Manichæos in abominandis sacris dæmo-
nes invocare solere. Is ergo dicat, amabo, ex quibus
fontibus hanc artem hosque ritus hauserint, si ex
Scythiani libris non didicerunt? An hujus sectæ ho-
mines in Indorum Orientis plagam se receperunt ut
nefariis hisce studiis vacarent? Terebinthum quippe
Indos salutasse nullibi legimus. Nisi conijcere liceat
Scythiano comitatum præstitisse, cum illuc se trans-
vehi curavit. Et propterea iisdem disciplinis utrosque
imbutos fuisse probabilius esse affirmemus; vel Te-
rebinthum cæterosque Manichæos, jam (ex Cyrillo)
magicarum artium cultores, ejusmodi disciplinam
sibi nactos esse lectione librorum quos Scythianus
conscripserat. Quare si sine ullo scrupulo ita licet
ratiocinari, firmiter stabit Epiphanii testimonium,
quo affirmavit Scythianum præstigiis et dæmonum
incantationibus operam applicuisse.

2. Age vero isthæc missa faciamus, aliud com-
mentum indicaturi, quod laudato Epiphanio, Beau-
sobre affingere conatur, occasione maritalis conjugii,

lesis Rat. Temp. tom. III, pag. 184 Venetæ
rillo suffragatur Photius lib. 1 Hist. contra

Manichæos, cap. 12. Videtis Christophorum Woldum
in notis ad cap. 12 Photianæ Historiæ.

a Scythiano cum femina superioris Thebaidis initi, Hanc enim captivam fuisse narrat (a) Archelaus, cui Socrates suffragatus est. Orientales autem non abhorre a captivis uxoribus etiam ipse Beausobre, aliquorum testimonio suffultus, asseverat. Sed occasionem inde arripit ut stylum contra Epiphanium vertat, quod pulchram et juvenem captivam in perditam infamemque meretricem convertere voluerit; quasi Scythianum, hominem moribus et religione perditum, prostibulum ducere pudere oportuerit. Ex quo autem fonte ejusmodi *anecdota* valde Scythiani famæ ignominiosum haurire possit, cum Epiphanius illud silentio prætermittat; Beausobre cum ignorasset, in Epiphanium exandescens, hunc maledicum appellare non veretur. Arbitrantur propterea non nisi a vehementi studio et animi violentia raptum hæreticorum res gestas et mores descripsisse (b).

13 Hanc tamen similem cogitandi atque scribendi rationem, quæ Pyrrhoniorum commentis redolet, facile quidem eripiemus, depravatos Manichæorum mores nobiscum recogitantes. Nulla enim, etiam Ethnicorum, secta sceleratior in impudiciis, nulla umquam alia hominum schola depravatio in incestuosis effrenatæ libidinis actibus, Manichaica inveniri potuit. Nam abjecto quocumque naturæ humanæ pudore et verecundia, carnales concupiscentiarum motus cohibere nefas reputabant, et a nuptiis abhorrebant, ut filiorum procreationem præcaverent: sed mutuis nefandisque commixtionibus perpetuo utebantur. Quæ ergo verecundia, quinam publicæ et privatæ honestatis pudor dari potuere in homine qui suos a seclis docuit nuptias exsecrandas esse, iisque licere omnibus incestuosæ et turpissimæ libidinis actibus inquinari? De hisce autem flagitiis non tantum fuisse Manichæos postulatos, sed publicis et authenticis monumentis et testimoniis jam pluries fuisse convictos, perspicue produnt Acta Romanæ inquisitionis scripto sub Leone Magno (c) consignata; vel illa quæ in Africæ Ecclesiis habita sunt, de quibus ipsi opportunius suo loco, temporum ratione servata, verba faciemus, Sed ad Beausobre redeamus. Is ergo concedit Scythiani uxorem fuisse captivam. Sed ex quo fonte colligit, ut, quemadmodum captivam ducere non erubuerit, huic fuerit religio eam ex meretricio quæstu in uxorem non assumere? Pulchram quidem et juvenem sine auctore Beausobre affirmat; idque evinci posse arbitratur, quod hanc plus cæteris Scythianus adamaverit. Igitur hujus tanti amoris causa eam connubii participem habere potuit, tametsi jam pridem apud Thebaidem omnibus vulgatam se exhibuisset. Nec juvat ab Epiphanio eos fontes seu vetustiores scriptores silentio prætermitti ex quibus hoc factum hauriebatur, cum nemo ex antiquis illud in dubium revocaverit, aut contrarium traderit; cum forte omnes qui Epiphanii scripta lustrant, ea ducerentur persuasione, sanctum episcopum res per Scythianum gestas hujusque mores scripto consignasse, majorum traditionibus insistendo. Cujus quidem dictis, aut suppres, aut saltem sequentium sæculorum homines, Manichaica labe polluti obstulissent, mendacique notam ei inuissent, ut principem auctorem suum ab hac infamia vindicarent, si rem aliter se habere cognovissent. Istorum ergo silentium, firmis Epiphanii assertionibus coniectum, quanti Beausobrianam male digestam criticem facere oporteat, plenius patefacit; potissimum cum absque novorum monumentorum subsidio, post

tot sæcula, unus solus Beausobre, a Scythiani et Epiphanii ævis longissime distans (quippe currente hoc sæculo, anno videlicet millesimo septingentesimo trigesimo nono præsentis lucis usuram absolvit), antiquorum Ecclesiæ PP. traditionem, solis commentitiis fabulis evertere et abolere nisus fuerit.

3. Mitius tamen cum sancto Cyrillo Hierosolymorum episcopo noster criticus agere visus est, quem non in errorem lapsum, nimia tamen exaggeratione uti voluisse asseverat. Propterea in describendis Scythiani gestis, personam concionatorum gessisse, qui proposita sibi argumenta declamationibus et superlaticibus magnificare potius student quam eorum veritatem patefacere. Et quidem Cyrillus de Scythiani religione verba facturus, dixit hunc nihil commune habuisse *nec cum Judaismo, nec cum Christianismo*. Ita legisse in Græco Cyrilli textu (d) contendit, quamvis antiqua Coloniensis versio priora illa verba, *cum Judaismo*, expungat. Sed ultro dato quod Græcicodd. utramque habeant lectionem quemadmodum legimus 14 apud Photium (e), quid umquam habet Cyrillus, quod veritati repugnet; quodque, etsi non apertum errorem nimiam saltem exaggerationem superlaticemque præferat? Christophorus Wolfius (f) quidem, in Photianis libris adornandis quos Amburgi novis typis commisit curavit, de Scythiano scripsit: *Hic primus inter Christianos stultæ duobus principibus opinionis auctor exstitit. At opinio hanc stultam, unam esse inter tot tantasque blasphemias quas vel de Christi carnis nativitate morte et resurrectione Manichæi excogitarunt, quæque principaliora et solidiora Christianæ fidei principia penitus evertit, jam satis omnibus exploratum est, et ipsi in inferioribus explicabimus. Quid igitur cum Christianorum fide illa religio commune habere potuit, quæ fundamentalia mysteria oppugnat et abolet? Certes si Beausobrianæ starent conjecturæ, etiam paganus Dei unius existentiam triumque personarum distinctionem negans, qui creatis sensibilibusque rebus, soli, videlicet, luci, sideribus, divinos honores exhibeat, quique Deiparam et divinum Patris Verbum hominem esse factum blasphemet, et innumeros ingenus alios errores profitetur, aliquid nobiscum commune habere posset, ea sola ratione quod Christi nomen perperam sibi vindicare auderet. Sed cum veritate quis id umquam affirmabit? Nam paganus de quo agimus, præter Christianum nomen, quod sacrilège sibi usurparet, nihil prorsus haberet de Christianorum fide: moribus, ritibus et institutis. Quinimo hæc omnia, aut saltem corrumpere, aut abolere niteretur. Ita quidem secum reputasse Cyrillum arbitror, cum scripsit Scythianum nihil prorsus commune cum Christianismo habuisse. Quod si deinde Beausobre coningat se refragari Cyrillo, Archelaus testimonio adductus, qui Scythianum *hæreticum et apostatam* appellavit, qui actus vehementi ambitu episcopatus obtinendi defecit, quemadmodum de aliis hæreseon auctoribus exploratum est, nostra haud quaquam explicatio nutaret. Nam quid prohibet quin isthæc de homine pagano, Christianam fidem simulant, vera esse possint? Præsertim cum etiam, Beausobre auctore, Scythianus numquam alicubi stabile habere voluit domicilium, sed, huc illucque decurrendo, Saracenorum modo regiones; modo Palestinæ, Thebaidis, Judææ, Ægyptiorum, Indorumque plagas inhabitaverit? Fieri ergo potuit ut quandoque inter Christianos commoratus, maxima simulatione*

(a) Archelaus in disputatione habita cum Manete.

(b) Beausobre taxat et carpit Dionesium Petavium quod Epiphanii textum verterit: *Quam e meretricio quæstu ac servitute*; contendens disjunctivam, non conjunctivam, partioulam fuisse adhibendam.

(c) Videtur lib. 11 gulus operis, in quo Romanam sub Leone Magno in Manichæos sacram inquisitionem describimus, et ad examen revocamus.

(d) Coloniensis versio apud Maternum Cholinum

1564 habet: *Scythianus quidam erat in Ægypto genere Saracenus nihil cum Christianismo habens commune*.

(e) Photius, lib. 1 contra Manichæos, cap. 12 = *Scythianus . . . neque cum Christianis versans, neque Judæorum doctrinam amplexus*.

(f) Wolfius, in notis ad lib. 1 Photii contra Manichæos, pag. 38.

istianam religionem extrinsecus etiam af-
 A ejusmodi fallacia populos decepturus; ut
 speraret episcopatus honorem et dignita-
 posse deferri: quibus haud dubie prava
 zue imberbat animoque agitabat facilius
 anda profitendaque proposuisset. Tandem,
 strandis Manichæorum rebus et dogmati-
 nus nec unum ex fidei Christianæ articu-
 ndamentales appellant, invenissem quem
 in sua puritate servarent, vix persuaderi
 rum principem auctorem in suis institu-
 didiquid commune cum Christianismo ha-
 isse. Propterea, ad alia gradum facturus,
 nclaudo congressionem, ita ratiocinando.
 madmodum nequissimi hujus hominis
 ulla lege cohiberi potuit, quin omnia
 e fidei dogmata labefactare aut evertere
 ; ita quoque vehementi studio sibi blan-
 nalis artibus episcopatus honorem se fore
 n; quæ duo ostendunt Cyrilli et Archelai
 violenta interpretatione posse conciliari.
 B vero, si Beausobrianam scribendi ratio-
 madmodum statuimus, pedetentim modo
 remur, de quatuor Scythiani libris disse-
 esset. Verum cum de hisce scriptis alias,
 istoriæ parte, verba facturi simus, hanc
 nem habere in præsens prætermittimus,
 ad Epiphanium, nostro sermone iterum
 i. Hunc ergo iterum maledictis et contu-
 æcisum in scenam Beausobre produxit,
 malæ mortis quam subiit Scythianus. Epi-
 que testimonium de Scythiani nece, cum
 um scriptorum dictis comparat; atque in-
 ion iisdem omnino verbis sibi respondere,
 iit persuasionem, hæreticum hominem de
 us naturali morbo præventum diem clau-
 telaus (ait ipse) nihil de Scythiani interitu
 x quo argumentari liceat eum præter na-
 nem obiisse. Cyrillus (a) Hierosolymorum
 C qui ante Epiphanium floruit, in rebus quæ
 in ea urbe contigerunt apprime versatus,
 ta oratione hæretici in Judæam adventum,
 ticontagione illam regionem afficeret, de scri-
 ptim, nulla voce interposita qua cum Mo-
 is doctoribus disputationes indicarentur,
 Morbo extincto illo, Dominus sedavit pesti-
 hotius (b) tandem, breviori usus sermone,
 cerba morte Scythianum periisse. Ex hac
 iptorum dicendi varietate sibi gratulatur
 e, et quasi in scripo nodum quærens, Gal-
 um Epiphanii (c) textum, multis notis et
 rsionibus interpolatum reddidit, conten-
 is narrationem prorsus cadere, nemine alio
 gante; immo ipsi aperte refragantibus Ju-
 dæis, quæ, cum Judaici populi exci-
 n Hierosolymitani templi eversionem, Titi
 iani armis et militibus factam patefaciant
 npossibile penitus Scythiano fuisset cum
 us Judaicis disputationibus congregati, et
 æstigiis et magicis incantationibus illius
 plum conscendere. Itaque jam depopu-
 l, temploque ad solum redacto, Scythianus
 . facinora quæ narrat Epiphanius præstare
 isset, præsertim cum apostolorum ævo
 venerit, ut ipsi jam primo hujus operis
 tra Epiphanii fidem ultro dedimus, illius
 laxiori significatione esse sumenda expli-
 .

Illos Hierosolymitanus, catechesi 6, §. 13.
 tius, in libris contra Manichæos a Christo-
 phoro typis mandatis, c. 12, p. 37.
 hanius, hæresi 66.

æ quæ cap. 1 præcedenti diximus, pro ex-
 Epiphanii testimonio.

ebius Cæsar., Hist. Ecclesiastica, lib. IV,
 de nostram Rufinianam editionem, nota e.
 sanorum sanctionibus dumtaxat tantum

Veritatis speciem hæc omnia præ se ferre quis exi-
 stimabit qui Judaici populi historias post Titi im-
 perium non lustravit? Secus tamen judicabunt Ju-
 daicarum rerum periti, qui norunt Hierosolymam, a
 Tito et Vespasiano nondum plene deletam, variis
 ædificiis et turribus superstitibus, iterum ab Adri-
 ano, hujus nominis imperatore, fuisse ædificatam, et
 ab alienigenis non solum, sed a multis Judæorum
 millibus fuisse inhabitatam. Tum, videlicet, cum ve-
 tusto mutato in Eliæ nomine, Rufus, Judææ præses,
 armata manu sibi ab imperatore Adriano decreta,
 eos tumultuantes, duce Barcocheba, strenuo ac cru-
 deli viro, qui ad seditionem excitaverat, compressit,
 multa virorum millia, seminarum puerorumque con-
 ficiendo. Hocce alterum sub Romanis imperatoribus
 Judaicæ gentis excidium (e) nos ipsi annotavimus
 ad Hist. Ecclesiasticam Eusebii Cæsar. Quare perpe-
 ram omnino pro firmandis suis conjecturis eum lau-
 davit Beausobre. Quam urbem deinde si peregrinis
 gentibus ex variis terrarum plagis venientibus inco-
 lere datum fuit, quia in Romanorum jus conversa,
 ritum mutavit et nomen; non tamen Judæi in illa
 urbe superstites suas legales cæremonias mutarunt,
 sed sacerdotum et levitarum aliorumque ministro-
 rum successione servata, quemadmodum in Assyrio-
 rum Babyloniorumque captivitatibus, Mosaicam legem
 in synagogis, proseuchis et 16 cæteris conventi-
 bus, rigidius observandam inculcabant, Pharisæis,
 legum doctoribus et tribuum principibus omnem
 conatum adhibentibus ne turbæ, aut Christo nomen
 darent, aut Romanorum exemplo idolis servirent (f).
 Qui ergo fieri non potuit ut, secundo labente sæculo,
 Scythianus Hierosolymam seu Eliam adventans,
 Judaici populi sacerdotes fuerit aggressus, suis dis-
 putationibus probaturus, vetus Testamentum et Mo-
 saicam legem a malo auctore deo duxisse originem;
 sed cum ab adversariis fuisset superatus, ad turpi-
 tudinis notam delendam, et ipse præstigatorum arti-
 bus usus, alicujus domus tectum, juxta templi ruinas
 ædificatæ, aut aliquam ex antiquis turribus quæ
 Titi et Vespasiani excidio superfuera, demonum
 subsidio, conscendere non tentaverit? Hæc autem
 inter se pugnare haud intelligo. Maxime cum omnes
 noverint tertium illum librum quem Scythianus
 conscripserat, quemque de mysteriis appellavit, legi-
 et prophetarum refutationes continere, eumque
 calumniis contra sacros veteris Testamenti scripto-
 res abundare. Ut igitur ejusmodi commenta et refu-
 tationes in vulgus spargeret, easque populo suaderet
 confingendo Mosaicam legem a malo spiritu fuisse
 traditam, illi opus fuit ad Judæam primum proficisci,
 ut pestilenti contagione illam regionem afficeret (g).
 Nec enim suum nequitiae virus effundere potuisset
 nisi conventus, conciones disputationesque coram
 Judæis ipsis habuisset. Sed hunc tantarum blasphemiarum et sacrilegiorum virum fuisse a Deo percus-
 sum, et repentino intersitu evivis sublatus, Cyrilli
 loquendi modus, non tantum hisce verbis prodit:
 morbo extincto illo, Dominus sedavit pestilentiam, sed
 aliis subsequenter, quibus narrat Terebinthum
 Scythianæ improbitatis discipulum auri et sui magistri
 hæreseon hæredem factum, quippe qui in Judæa et Pa-
 læstina notus ab horum finibus fuit exclusus, coactus
 propterea in Persidem transire. Tantum odium igitur
 et populi horrorem discipulus ob magistri necem at-
 que facinora in se concitaverat, ut amplius illic com-
 morari haud permetteretur. Et quidem acerbam fuisse
 Scythiani necem, etiam Photius (h) affirmat. Non

erat ne Judæi libere religiosum Mosaicæ legis cul-
 tum exercerent. Sed in privatis domibus, circumci-
 sioni, aliisque ritibus operam dabant, legalibus dum-
 taxat sacrificiis exceptis. Consule nostram Eusebii
 editionem tom. I, pag. 479 et seqq.

(g) Cyrillus, catech. 6.

(h) Photius: Ac cum acerba morte magister in Ju-
 dæa, quo commigraverat, periisset. Lib. I contra Ma-
 nichæos, p. 40, apud Christophorum Walsam.

enim acerba ea mors dici solet quæ a naturali ægritudine corporis causatur, quæque propter membrorum dissolutionem animum a corruptibili carne dividit. Sed talem vocare solemus, quam criminum rei Deo vindice violenter subeunt; vel quam iudices et carnifices malefactoribus, pœnarum gravitate exhaustis, inferunt, aut inferri jubent. Deum autem Scythianæ necis auctorem fuisse, Cyrilli loquendi modus innuit: *crudelem* deinde atque violentam iis vocibus, *acerba morte*, significatam esse a Photio, verisimile est. Judæorum tandem in Terebinthum odium ut exsulem a Palæstinæ et Judææ finibus abire populorum tumultus et iracundia cogent, ex illius in Persidem fuga plane innotescit. Idcirco credendum est discipulum studuisse saltem ignominie et turpitudinis notam occulere atque delere, et fugam arripiendo et servi conditionem, atque antiquum suum nomen abjiciendo.

5. Nulla vero ratione adduci potest Beausobre ut postremum hoc assertum concedat. Nimirum Terebinthum ad delendam turpitudinis notam, antiquum mutasse nomen, altero Buddæ assumpto. Ut autem facilius lectores in suam trahat opinionem, divitem studiosæ eruditionis suppellectilem, magnificumque verborum construxit apparatus, ut sensim veteres **17** Ecclesiæ PP. in malam fidem adducat, quosque suum opus Gallice scriptum percurrere haud pudet, a veritatis tramite recedere faceret. Capite igitur quinto laudati libri prolatis primo in medium variis Terebinthi nominis etymologiis et explicationibus, eam sibi ex lectionibus arridere posse censuit, quæ versuti hominis fraudes et dolos aut prorsus dilueret, aut saltem magna ex parte minueret. Acta deinde Archelai episcopi Cascharæ laudat; ex quibus contendit Buddas nomen haud quaquam a Terebintho assumptum fuisse ad populorum odium vindictamque declinandam; sed ex Chalcedæorum idiomate illud derivari, idemque apud Persas significare quod apud Græcos Terebinthi vocabulum. Addit duo illa nomina apprimè sibi invicem respondere, quemadmodum hæc alia in sacris litteris reperta: Christus, videlicet, et Messias; Petrus et Cephas, Dorcas et Tabitha. Hocce tamquam mysterium a se explicatum lectoribus suis vendidisset Beausobre. Sed cum Fabricii opus percurreret, in tam profundæ arcana rei intelligentia se novit jam pridem præventum. Quare hisce animadversionibus cum diutius institisset, Terebinthum et Buddam eandem prorsus significationem præ se ferre absque animi hæsitatione affirmavit. Cujus tandem rei, tamquam locupletissimos testes appellat, et clarissimum virum Simonium Assemanum Orientalium linguarum peritissimum et Vaticanæ Bibliothecæ præfectum, Bochart Sacræ Geographiæ studiosum scriptorem, Syriacas has voces explicantes, *Behma*, scilicet, *Boutema* et *Bulema*; quæ elementorum aliquam diversitatem quamvis habeant, tamen pro uno eodemque Terebintho, seu Budda, a veteribus fuisse usurpatas crediderunt. Verane an potius fabulosa hæc sint, quæ Beausobre laudato cap. exaggeravit. Orientalium linguarum et vocabulorum studiosi judicabunt. Nos tamen hisce omnibus plenam adhibere fidem interim non audeamus: sed noster animus, ne de incognitis rebus iudicium ferat, suspensus hærens perpendit præcedentem Beausobrianam rerum congeriem repugnantia non carere. Nam vel huic Scythiani servo, seu discipulo, altero Manichaicæ scholæ magistro, credimus Terebinthi fuisse natale nomen, et istud apud quas-cumque nationes, et Chalcedæos etiam, retinere de-

(a) Nos non irrideat lector, cum in percurrendis his nostris Exercitationibus Buddæ vocabulum descriptum offendat, geminata littera *d*; Cyrillum enim Hierosolymitanum, aliosque antiquos scriptores, sumus secuti. Quamvis Beausobre et alii recentiores *Buda* pro *Budda* retinuerint.

(b) Cyrillus, catechesi 6, ubi supra.

buisset; quamvis ab hujus gentis populis, ob idiomatum diversitatem, et elementorum usum alio so et vocis flexibilitate enuntiaretur. Vel dicendum gravi adductum causa Terebinthum illud mutari oportuisse. Si primum dabit Beausobre, quemadmodum dare deberet, cur, non servata Chalcedæorum vocis desinentia, in *a* videlicet, aut *m*, illud Terebinthi rejecerunt, ut usurparent Butam, aut (*a*) *Bdam*? Has enim nullam habere affinitatem cum hujus hæretici nativitatis nomine, radicalia dein litterarum elementa non servare, quis non videat? Propterea non facile moveor assentiri Beausobriæ dictis, quibus persuadere nititur Assyrios, etiam minimum propria nativitatis nomina mutare potuisse et consuevisse. Ratio quidem ex Bochart ab eo ducta, prorsus cadit, cum auctor in sua Sacra Geographia non affirmet duo illa vocabula *Terebinthum* *Butam*, seu *Budam*, apud Assyrios et Græcos in significatione sibi cohærere; sed denotare, et respectere vocabulo Persarum *Buddas*, et usurpari a Terebintho, impio Manetis præceptore.

6. Quamvis tamen Bochart Beausobrianis suffragaretur conjecturis, minime nobis negotium faceret, ut vetustiorum PP. sententientie in angulum veluti falsas rejiceremus. Cum enim Cyrillus aperit scripsit: *Ne ex proprio nomine in Perside cognoscatur, Buddam seipsum vocavit*, dolosum fraudulentumque Terebinthi studium enuntiavit, quo sua magistri **18** facinora tegere quæsit. Hoc ipse ex Cyrilli (*b*), tum Epiphaniæ dictis Photius (*c*) confirmavit, dicendo Terebinthum in Persidem profectum assumpto Buddæ nomine. *Jam enim ejus fama percontata, odium impio viro conciliaverat antequam in a jusquam consortium veniret*. Quid plura? Petrus Siculus, qui Manichæorum res gestas diligenter, cum aliorum scriptis, tum constanti aliorum fama et traditione doctus, hactenus dictis suffragatur est. *M*rum tamen nobis videtur quod Beausobre in evolvens antiquorum scriptis nec unum saltem invenit qui affirmaverit *Terebinthi* vocem a Græcis assumptam ad arborem significandam, ab Assyriis dein pro *Budda*, seu *Butha* interpretari. Quæ causa esset ut ipse ait, quare hoc postremum nomen Persæ Terebintho imponerent; quasi studiosi hunc hominem vernaculo potius idiomate quam Græco vocitarent. *M*rum, inquam, quod nec unus id testatus fuerit. Quod propter ad præsentem quæestionem haud quaquam faciunt tria illa exempla audacter ex sacris litteris desumpta, in quibus ad unam eandemque personam designandam, voces duæ illæ (spectata idiomatum diversitate) geminari necesse fuit. Ipsi namque scriptores geminationis causam indicarunt, ad quamque æquivocationem præcavendam. Et ne quæ ab adductis exemplis nos velle abscedere in præteritum existimet, ad eas Scripturas novi Testamenti profectus, in quibus mentio facta est de Christo et Messia, de Petro et Cephas, ne Tabitha et Dorcas. omnibus enim iis sacri scriptores, et horum interpretes, æconomice formulis usi sunt, ad idiomatum et interpretationum diversitatem indicandam; quis in errorem ductus, geminari etiam personas bitraretur. De Christo quidem et Messia locutus Joannes scribens (*d*): *Scio quia venit Messias, dicitur Christus*; et clarius in alio textu, idem Joannes, referens verba Andreae, fratris Simonis Petri scribit: *Invenimus Messiam, quod est interpretatur Christus*. Rursus idem Joannes verba facturus de Petro, et Cephas, habet: *Tu es Simon Bar-Jona, vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*. Atque

(c) Photius, cap. 42, apud Wolfum, pag. 41, narrat, Scythiano mala morte functo, Terebinthum omnium opprobrium venisse. *Cum in Palæstina Judæa degens, ac piorum omnium iudicio damnæ opprobrium non ferens, Persidem proficetur, assumpto Buddæ nomine*.

(d) Joannis iv, 25, Joannis i, 41, 42.

sanctus Lucas, in apostolorum Actis (a), ad quamcumque sermonis ambiguitatem, de disserens, hæc habet: *In Joppe autem fuit discipula nomine Tabitha, quæ interpretata orcas.* Innumera quidem alia id genus exempluris et apud SS. PP. offendimus, quibus non insistere supervacaneum duimus, ne in his iis quæ ad fucum faciendum Beausobre solet prolixius procedamus. Igitur huic ito finem daturi, sic claudimus sermonem. Inter tot et tam varios antiquos scriptoribus dixerit *Terebinthum*, Græcam vocem, *Buddas* interpretari, plane ignoramus qua Beausobre ad præcedentia exempla ex Scripturata provocare voluerit, ut vetustos sanctos et scriptores qui de Manichæicis rebus in malam fidem adduceret, eosque tam apostotarum et mendaciorum reos mordelabilia tamen judicari possent quæ in te hactenus de Terebintho scripsit Beausobre postmodum latiore adhuc viam non sibi et ad evertenda alia majoris momenti quæ hæc antiquiores scriptores tradidere; vel animi sui studio non conaretur ea religionis dogmata abolere, quorum sacris in perita mentio facta est.

Prioris generis ea sunt quæ ibidem scripsit e, seu *Terebinthi*, disputationibus apud Babylonem Solis sacerdotibus institutis, quarum Epiphanius, Photius, cæterique mentionem. Quando videlicet scelestissimus homo fationem simul sibi nancisci cupiens, se ex virgine natum impudentissime gloriabatur, Archelai Actis etiam colligitur. Alterius vero genat ea quæ scribit agens de præstigiis et dæmonibus Terebinthi arte, in qua hunc sacrilegum fuisse edoctum jam ipsi ex veterum testimonibus. Contendit quippe Beausobre nulla adduci posse ut credat malos angelos, sive s, in elementa, homines cæterasque creatas illiciam et potestatem exercere posse: atque artibus insistens, tamquam ridiculum damnam Romanæ Ecclesiæ ritum, quo divina ope a, super animatorum corpora, elementa, res sensu carentes, exorcismos et exsufflationes et pronuntiat ad dæmones expellendos. itaque ad prioris generis res spectat, mordatus criticus negat Terebinthum, seu Budnichæum, se ex virginis utero, vel latere genatum confligere et prædicare potuisse. nim, ait ipse, ex præcipuis Manichæorum bus istud erat. Incarnationis divini Verbum, duarumque naturarum in una persona inficiari, ex ea videlicet ducti ratione, virginem numquam sine carnali concubitu et ine posse filium hominem concipere, et in lere. Ejusmodi commentum (subjicit) altero minis viro, qui fuit auctor sectæ Gymnosom esse sibi tribuendum, veteres scriptores affir-

Quorum nonnulli etiam illud Simoni Magorum. S. Hieronymus tandem, libro contra eum, expresse hujus imposturæ auctorem Idam Indum, ita scribens: *Apud Gymnosonditæ, quos Buddam principem eorum e latere generavit (c).* Fateor quidem hæc de Budda eo a Cyrillo, Epiphano, Photio aliisque quorum gesta scripto consignarunt, non affirmari tamen fabulosam ex utero virginali generari in Archelai Actis recenseri. Sed quid inde? modi narratio continebatur in autographis in vetustioribus exemplaribus illius habitæ

disputationis? An quisquam usquam gentium id affirmavit? Acta enim illa, etiam suffragantibus doctissimis viris, modo interpretum studio, modo amanuensium oscitantia et ignavia, pluries gravius interpolata et vulnerata fuere; ut vix in præsens, et ne vix quidem, de eorum integritate judicare possimus. Quare mihi facile persuadeo quod si præter Buddam Manichæum alium Indum nos admittere oporteat, Gymnosophistarum sectæ auctorem, imperitii quandoque amanuenses, ex nominis similitudine decepti, fabulosam illam generationem, veluti a Budda Manichæo prædicatam, Archelai Actis inseruerint. Nostræ quidem conjecturæ favet aliorum scriptorum silentium, et ipsius Beausobre testimonium. Is enim pene innumeris locis contendit Cyrillum, Epiphanium, Photium, Petrum Siculum, cæterosque scriptores, in Manichæicis rebus narrandis, Archelai Actis (quæ apocrypha appellat) instituisse, atque singula in istis contenta, aut summam, aut prolixius in sua scripta traduxisse. Cum igitur, eodem Beausobre auctore, nullus alius scriptor Archelao posterior, de fabulosa hac generatione, tamquam a Budda Manichæo prædicata, ullum prorsus verbum fecerit, necesse erit judicare, neque in autographis Archelai scriptis, nec in vetustioribus horum exemplaribus, tum contineri; vel si continebatur, eam tamquam spurium additamentum rejecisse.

Quamquam tamen Buddas ille de quo agimus forte fabulam illam de sui generatione non confinxerit et in vulgus sparserit, nihilominus sine audaciæ nota inficiari haud possumus hunc Manichæorum alterum principem cum Solis sacerdotibus et Persarum eruditissimis viris disputationes habere voluisse. Cyrillus namque, postquam hujus e Palestinæ finibus fugam nominis mutationem, atque in Persidem transitum descripsit, statim subdidit (d): *Verum illis habuit adversarios sacerdotes Solis, et, multis sermonibus conversationibusque commotis, redarguebatur. Demum cum esset comprehendendus, profugit ad quamdam viduam.* Photius quoque cum dixisset hunc versipellem nullum fructum ex mutato nomine percepisse, et cum ex operibus et ex doctrina iis qui ipsum prius ignorabant notus evasisset, a viris apud Persas eruditissimis qui non pie quidem sentiebant, sed meliorem tamen eo circa omnia sententiam tuebantur, confutatus et expulsus est.

8. De quibus autem rebus Buddas cum Persarum sacerdotibus, quæstiones disputationesque habuerit, non mihi judicandum sentio, ne temeritatis nota inuratur. Rem tamen diligentius Beausobre perquirere nisus est, et aliquod discrimen offendens inter Archelai scribendi modum et Epiphanius dicendi rationem, horum testimonia cum facile sine ulla repugnantia nota conciliare potuisset, neglexit; et præcedentem suæ critices methodum secutus, Zoroastri et Persarum de duobus principiis, vel uno tantum, animarumque ex corporibus in corpora transmigratione systemata laudatos PP. minime intellexisse contendit, ut ipse probaturus, in altera Historiæ parte sibi reservasse affirmat. Concludit denique, ex Archelai testimonio, hunc non dixisse disputationem Buddam inter et Persarum sacerdotes, sive sapientes, ad duorum principiorum existentiam pertinuisse, sed potius respexisse ab bellum ab adversariis potestatis contra Deum factum. Nos vero si sedulo hæc perpendamus, an non affirmare cogemur Beausobre nugis dumtaxat delectari? Si enim habita disputatio, auctore Archelao, fuit circa bellum quod adversi principes, vel potestates, ante externam rerum emolitionem Deo fecerunt, jamjam Buddas duo æterna principia inter se repugnantia audacius propugnabat, ut affirmavit Epiphanius (e). Propterea, quale discrimen inesse in utriusque auctoris loquendi modo

torum ix, 36, 40.

Beausobre, cap. 5, lib. i Hist. Manichæorum,

Hieronymus, lib. i contra Jovinianum

pag. 345.

(d) Cyrillus Hierosolymitanus, ubi supra. Photius, in superioribus laudatus.

(e) Epiphanius, hæresi 66.

dicemus, cum utraque oratio eundem prorsus scopum attingat, ea dumtaxat verborum diversitate admissa, ut Archelaus (a) prolixius, pressius autem seu strictius, Epiphanius disputationem descripsit? Photius tandem asseverat (b) dumtaxat Buddam et Solis sacerdotes disputasse, hosque rectius quam ille Manichæus sentiret disseruisse. Et quidem suis disputationibus nullum prorsus discipulum sibi acquisivisse, si viduam illam amicam excipiamus, dolis malisque artibus deceptam, apud quam hospitio excipiebatur, jam ex Archelai narratione innoscit: Qui deinde addidit: *Mane primo ascendit solarium quoddam excelsum, ubi nomina quædam cepit invocare, quæ nobis Turbo dixit solos septem electos didicisse.* Quid vero Buddam post suum in solarium ascensum fecerit, quidve, Deo vindictam agente, eidem contigerit, statim subdidit Archelaus. *Cum ergo (ait) ascendisset, ritus nescio cujus vel artificii gratia, solus autem ascendit, ne inde ubi aliquo convinci posset... Hæc eo cogitante, justissimus Deus sub terras eum detrudi per spiritum jussit.*

Narrationem ejusmodi multis de causis labare affirmat Beausobre. Nam ubi Archelaus dixit Buddam quædam invocasse nomina, Cyrillus ab ipso recedens, *dæmones aereos* substituit, et eos quos Manichæi in suis sacrificiis seu conventibus, ut interpretatur (c) Christophorus Wolfius, invocare consuecunt. Post hæc animadvertit Beausobre neque convenire 21 Græcos scriptores in recensendis ritibus a Budda adhibitis, cum Archelaus dixerit dumtaxat *solarium ascendisse, ad quædam nomina invocanda*; et Epiphanius contendat eos ritus magicos fuisse ut præternaturale aliquod signum patraret, ad suorum adversariorum ora occcludenda. Archelaus concludit denique *spiritum* a Deo jussum fuisse ut Buddam e solario in terram detruderet, quem spiritum Epiphanius angelum appellavit; et Cedrenus, quasi huic tragicæ scenæ præfuisse, angelum describit aggredientem nefarium Terebinthum, ut repente præcipitem dejiceret. Labare ergo hæc omnia certo sibi Beausobre persuadet, cum nemini innotescere potuerint absque revelatione. Ad tollendas porro has antiquas contra hæreticos præjudicatas opiniones, studium suum convertit Beausobre, et sibi quasi sublanditur posse sapientioribus animadversionibus uti, pro rerum veritate cognoscenda, insistendo dumtaxat Archelai narrationi, quam *simplicem, naturalem, atque innocentem* appellat. Cujus generis prior animadversio ea est: Buddam, videlicet, primo mane solarium domus ascendisse, ut Deum oraret, et solus quidem ascendit (ait) ut divinis mandatis obtemperaret, quibus dictum est, ut orantes ab oculis et hominum frequentia fugiamus. Altera animadversio spectat ad Manichæicum orandi ritum, a Zoroastris institutionibus derivatum, quæ sectatores jubentur vultibus ad Orientem conversis orare, sibi confingentes ignem illum in sole conspectum, cum thronum, tum divinam præsentiam significare (d). Tertio animadvertit Orientis populos orationum causa domorum tecta consuevisse ascendere, ut colligitur de Petro in Joppen orante (e), et de Esther domus superiora ascendente, cum secreto aliquid facere recogitaret. Lepide quidem Beausobre! Sed haud intelligo qua ratione sive licentia tria illa prædicare nitatur, tamquam Scripturarum dictis conformia, et iis ritibus consona quos antiqui catholici, et sacri viri in eorum precibus adhibebant. In abscondito quidem orare oportet, ad vanam nimirum gloriam præcavendam, eamque sibi animi attentionem conciliandam quæ maxime

(a) Archelaus, in Actis disputationis, pag. 97.

(b) Photius, ubi supra, apud Christophorum Wolfium, p. 42 et seqq.

(c) Christophorus Wolfius, in notis ad lib. 1 Photii contra Manichæos.

(d) S. Leo Magnus, serm. 7 de Nativitate, cap. 4; De talibus institutis etiam illa generatur impietas, ut

necessaria est ut cordis motus cogitationesque cohibeantur ne extra Deum vagentur. At orationis scopum sibi tum proposuisse Buddam quis arbitrabitur? Aut saltem eo in proposito divinis mandatis obsequi voluisse, quis umquam confinget? Jam aderant sacerdotes Solis, quos tamquam sibi adversarios (utpote ab eorum disputationibus superatus) in concionem vocaverat, ut præstigiarium suarum testes adessent. Accedit deinde Manichæorum palmare dogma fuisse, lucem, et solem ipsum, non tamquam Dei summi sedem et thronum intueri, sed eum veluti verum Deum adorare, ut inter cæteros SS. PP. summus pontifex Leo primus variis in locis testatus est, expresse de Manichæis Romæ deprehensis orientem solem adorantibus disserens *qui se reflectebant, et curvatis cervicibus, in honorem se splendidi orbis inclinabant.* Istud autem fieri partim ignorantia vitio, partim paganitatis spiritu, S. P. dolens arbitratus est, subiciens: *Qui etsi quidam forte Creatorem potius pulchri luminis quam ipsum lumen, quod est creatura, venerari intenderent, tamen ejusmodi officiorum ritum nihil differre a gentilium superstitioso cultu paucis demonstrat, subdens; Abjiciatur ergo a consuetudine fidelium damnanda perversitas, nec honor nisi Deo debitus eorum ritibus qui creatoris deserviunt miscetur.* Hæc autem dixisse et scripsisse Leonem, ut quosdam Romanæ Ecclesiæ Christianos a pravus Manichæorum institutis deceptos ab ejusmodi orandi ritu amoveret, jam totus illius sermonis textus patefacit. Sed Manichæos soli atque sideribus, quemadmodum pagani, quamvis alio principio ductos, 22 cultum adhibuisse, innumeris argumentatis constabit. Legimus deinde S. Petrum in Joppen circa horam sextam, non ad solis ortum, ascendisse in superiora. At nullibi constat domus tectum conscendisse. Et Scriptura de oratione reginæ Esther verba faciens, dumtaxat testatur eam in cinere et stercore stetisse, corpus suum jejuniis humiliasse, omnia loca in quibus antea lætabatur crinium laceratione implevisse, et semper ad Dominum conversa dixisse: *Adjuva me solitariam, et cujus præter te nullus est auxiliator altus (f).* Ubinam ergo invenit Pricæus, a Beausobre laudatus, reginam Esther in sui palatii planitiem se recipere consuevisse, ad secretiora forte Judaicæ religionis exercitia agenda? Id quidem ex Danielis historia quasi obscure colligimus; quod forte dissimulavit Beausobre, ne suo se jugulo premeret. De propheta autem Domini sacerdotis narrat quemadmodum, tribus dierum horis statutis, *ingressus domum suam, et fenestris apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem flectebat genua sua, et adorabat (g).* Quis sane agendi modus ad templum potius Hierosolymis constructum, quam ad Orientem Danielem orantem respicere voluisse significat. Beausobre ergo nulla ratione prohibere poterit quin arbitremur S. Petrum in Joppen, apud Simonem diversantem, sexta diei hora domus superiora ascendisse, ut vultu ad Hierosolymitanum templum converso Deum oraret.

9. Isthæc tamen prætereamus. Quæ quamvis quoddam virus præ se ferant, quo sensim hæretici catholicorum pietatem corrumpere student, nobisque negotium facessant in iis quæ ad sanctissimos Christi ritus et cæremonias pertinent; quas vel subvertere ipsi heterodoxi nituntur, aut saltem eas non ab apostolorum institutionibus et divinis quandoque mandatis derivari, sed ab hominum voluntate, et arbitrio, et a diversarum regionum usu populorumque consuetudine potius pendere confingunt: tanti tamen momenti haud sunt, ut veræ religionis dogmata aut

sol inchoatione diurnæ lucis exurgens a quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur. Consule etiam epist. 15, ad Turribium Asturic., cap. 11.

(e) Act. Apost. x, 32.

(f) Lib. Esther xiv, 1 et seqq.

(g) Dan. vi, 10.

aut in apertum contemptum adducant, potest et sacerdotum auctoritatem in ecclesia ritibus ut cæremoniis præscribendis non t (a). Nobis itaque gravius dolendum fuit ausobrianum ingenium multiplex et tortuosius etiam moveatur quæ expresse in sacris radita sunt, et apertam suam infidelitatem alumniis circumseptam in aliorum animum insinuare, præmissis consuetis vanæ et fallacitatis apparatus; ut improvidum quandoerem, qui novitatibus potius quam pietate ir, demulceat, illiciiis et laqueis perstrictum t. Cujus generis quidem censeari debent cæria quæ in fine illius capituli subdit, Tereuseu Buddæ Manichæi historiam ex Græcis isque PP. ad exitum perducturus. Hujus æretici res gestas subtilius inquirens, tamrobabile autumat, et vendit magorum superas ea de causa imbutum fuisse, quia e Barum gente derivatum, cujus philosophi antamquam deos, sed tanquam Divinitatis s, venerari consueverant; eanimum ductione, quod inter ipsos quodam servato ordidiebus mensibusque præessent, quemad et clementis et rebus omnibus quæ in hac inibus contingere solent. Et quasi quod cæcclesia ab hac Babylonensium et Persarum tione sacrum cum festorum dierum, tum didifficiorum ritum atque ordinem haurire erit, audacius affirmat eas gentes suos anquam sequestres mediatoresque interpel suevisse, quemadmodum recentiores catho ulis anni diebus, de aliquo sancto in quoti ficiis et liturgiis faciunt mentionem. Preces jusmodi veneficia et magicos cantus a Ma is appellari asseverat. Post tantam tamen et falsitatem suppellectilem, idem Beau herere suspensum ait ut angelorum nou oclorum intelligentias, ob quamdam dis arcani, non nisi Manichæorum electis, qui ptenarium numerum excedebant, fuisse reit Turbo coram Archelao Cascharæ episcopo, is confessus est. Etenim Augustinus, qui huæ quondam dumtaxat fuit auditor, cujus atorii cantici meminit, in quo xonæ inveni scriptæ. Quare mihi videtur non sibi consusobre, qui nunc contemnens vel haud anions ea quæ de Terebinthi, Buddæ, id est Barum et Persarum superstitiosis institutis, ipserat, contendit Manichæos non invocasse quamvis istis honorem et laudes adhibuis; Cyrillum taxat quod angelos cum dæmoniuderit; postulando Manichæos, quod aereos s terram inter et lunæ spatium interclusos rint. Hos autem non invocari, sed prorsus uri affirmat. Turbonis confessione adductus lixit Manetem præcepisse suis sectatoribus to cibo capita oleo exorcizato inungerent, s, seu prolatis, quibusdam nominibus, mysæ illius religionis significantibus; quorum m cognitio, solis septem, id est septuaginta, s servaverat. Oleum hinc de hoc exorcizatum ræcam et Latinam versionem fascinatam ntius appellatum voluit. Quare Beausobre rabus vocibus insistens subdit: Si exorci ro fascinato sumi debet, quid dicendum erit

tuum diversitas quæ ab apostolorum insti rivata non sit Rom. PP. et conciliorum auc fuit proscripta. Novissime id innotescit, cum titutionibus Benedicti XIV summi pontifi ex ejus Operibus typis mandatis. Porro de am diversitate verba facit in tribus libris de iacrificio, et in aliis de Synodis, quos lector eruditionis cupidus lustrare poterit.

æcepit electis suis, cum desinerent manducantes

A de tot tantisque Romanæ Ecclesiæ ritibus et cæremoniis? Itaque concludit: Si ergo Manichæi exorcismos supra oleum proferebant, antequam eo uterentur, jam innotescit Manichæos ab ea ridicula opinione fuisse præventos, dæmones elementa et corpora vexare posse, quæ opinio cum admodum in Ecclesia prævaluerit, supplicationibus et exorcismis utitur ad eos expellendos.

10. Hisce tandem omnibus nos insistere sedulo oportet, ad eripiendas fallacias, falsas criminationes, irrisionesque, quibus et catholicam Ecclesiam sycophanta Beausobre insectari ausus est. Is ergo imprimis hæreticorum xona cum angelis atque dæmonibus confundit; quorum xonum architecti fuerunt Simon Magus, hæreticorum princeps, Montanus, Menandriani, Saturniliani, Cerinthiani, Carpocratiani, Valentiniani, alique, ex Marco Ægyptio derivati; qui veterum poetarum et ethnicorum ludo instructi, fabulose xonum existentiam et exercitum commenti sunt, quos pro arbitrato variis nominibus deinde donarunt, ob diversa munera quibus fungi conflangebant somniantes. Sed longe alia fuit veterum ethnicorum doctrina. Nam quamvis fidei illustratione carerent, tamen Hesiodus (d) omnium primus, Deum inter, supremum locum habentem, et homines in infimo positos, quosdam interjectos spiritus immortales, ratione et intelligentia quadam præditos, exstare cognovit, quos dæmones, sive genios, 24 appellavit; hosque angelos nos nominamus. Luculentissime præterea de dæmonibus Plato fecit mentionem, et potissimum in Timæo, quos orbibus illigatos, immo orbis ipsos ac stellas quasi deos inferiores arbitratur: secundum quos dæmones, alios generatione propagatos infimosque describit. Qui cum natura sua dissolubiles sint et mortales, suprema tamen voluntate Dei, quæ natura fortior est, immortales erunt et æterni. Ab his autem animalia esse procreata; immo et corpora ipsa, in quæ humanas ipse animas infudit, asseverat. Platoni suffragatur ejus interpres Alcinoüs, Hostanes magus, Orphæus, Thales, Pythagoras alique, qui revera dæmones, seu angelos, sine ulla prorsus dubitatione exstare affirmarunt; quamvis de eorum natura et proprietatibus aliter ac aliter fuerint ratiocinati. Ad alterum systema de xonum existentia hactenus omnibus scriptoribus tamquam fabulosum commentum inextricabile apparuit. Hosque etiam apud eorumdem architectos aliquid commune habere cum iis substantiis quas angelos, seu dæmones, appellamus, nulla certa ratione adhuc exploratum est. Non ergo Augustinus de amatorio illo Manichæorum cantico faciens mentionem in quo xones descripti inveniebantur, angelos, seu dæmones, indicari credidit: sed optime horum hæreticorum fraudes novit, falsas illas intelligentias in sideribus et orbibus affixas confingentium. Qui cum superstitione persuasionem ducerentur, totam hominis vitam ex siderum, elementorum, seu xonum, pendere affectionibus, horum influxus sibi propitiari posse, mentiebantur, aut saltem mutari quandoque, si iisdem supplicaretur; quando, videlicet, ex erratico eorum motu, vel stabili permanentia, malignis quibusdam aspectibus nocerent. Noster Leo Magnus variis in locis, cum Manichæos, tum Priscillianistas, horum mendaciorum propugnatores, exagitat, ita eos pertrahens: *Quid autem est sol, vel quid est luna, nisi visibiles creaturæ, et corporeæ lucis elementa? Quorum*

orarent, et mitterent oleum super caput exorcizatum, invocatis nominibus plurimis ad confirmationem fidei hujus. Nomina autem mihi non manifestavit; soli enim illi septem utuntur his nominibus. Acta disp. Archelai, edita Romæ a clariss. viro Zaccagnio.

(d) Hesiodus, I Oper.

Hi quidem dæmones facti sunt Jovis magni consilio, Boni, terrestres, custodes mortalium hominum. Qui observant justa et prava opera. Aerem induti, passim euntes per terram, Opum largitores, atque hoc præmicum regala sortiti sunt.

majoris claritatis, et alius minoris est luminis A
 inde diurna tempora a nocturnis distinguens,
 resas qualitates, non vitæ gradus iis inesse sua-
 rum priusquam luminaria et sidera fierent, tres
 sine solis cursu, et noctes sine lunæ siderum
 ministerio præcessissent. Quare ergo quarta die
 nium Creator ea condiderit, hisce subsequenti-
 bus verbis indicat. Ut nimirum essent ad hominum
 utilitatem: *Ut rationale animal, nec in distinctione*
instium, nec in recurso annorum, nec in dinumerati-
o temporum falleretur; cum per inæqualium ho-
rum impares moras, et dissimilium ortuum signa
anifesta, et annos sol concluderet, et luna menses
movaret.

11. At si mihi nunc liceret diutius in expendendis
 antiquorum Babylonensium et Persarum philoso-
 phorum superstitionibus immorari, qui singulis ho-
 ris, diebus et annorum mensibus, varias æonum con-
 junctiones affixas esse contendebant, a quibus ho-
 minum fata pendere mentiebantur, quos deinde sibi
 opitulari et propitiari deprecabantur; jam facilius
 demonstrare possem, nullam prorsus cum nostris
 ritibus habere similitudinem et affinitatem. Quis
 enim sibi persuadet *Belial* cum *Deo* convenire, et
idolum (b) habere aliquam cum veritate affinitatem
 et similitudinem? *Idolum* quippe purum potumque
 figmentum est, a mendacio quidem adinventum ad
 rationales substantias decipiendas. Idcirco si, auc-
 tore Leone, divinarum Scripturarum interprete sa-
 pientissimo, divina omnipotentia factum est ut ad
 nostram utilitatem sidera cæteraque cælestis mi-
 litie signa, sensu et vita carentia, servato dierum,
 mensium et annorum ordine, quem sacræ etiam lit-
 teræ veteris Testamenti potissimum expresserunt,
 temporum successiones distinguere; jam solam
 divinam virtutem et providentiam laudare oportet,
 quæ talia signa ad nostram scientiam, institutionem
 et beneficium condere voluerit. Cæterum cum col-
 orum aspirationes, aeris immutationes, siderum, vel
 æonum, ascensiones, descensiones, cursus, gradus,
 retrogradationes, ortus et interitus, necessario omni-
 no efficiantur, et a mortua natura deriventur; quæ
 laus, qui honor, vel cultus rationabiliter iis adhiberi
 poterit? Nihil ergo superstitiosius, nihil magis ve-
 ritati contrarium, quam vana et fallax cum ethni-
 corum, tum veterum hæreticorum philosophia, qua,
 cum mirabilia in orbe contingentia intuerentur,
 æonum affectibus deputabant. Et propterea variis
 nominibus excogitatis ad eos invocandos, etiam in
 sacris mysteriis sibi propitiari posse stulte arbitra-
 bantur. Quemadmodum de Montano et Cataphrygis,
 hæresum auctoribus, inter cæteros scripsit Augusti-
 nus (c); qui, loco sacræ baptismatis expiationis et
 regenerationis, immundo lavacro suos assecras ablu-
 ebant, tot æonum nominibus recitatis, quot in in-
 tegro anni circulo contineri somniabant. Hunc autem,
 Montanum videlicet, octingentos septuaginta æones,
 quos singulos proprio nomine vocitabat, excogi-
 tasse, ex libello synodico intelligimus. Catholicorum
 autem rituum et festorum institutio, quam affinitatem
 et similitudinem cum hisce fabulosis figmentis
 habere potest? An non catholica Ecclesia in fes-
 torum ordine distribuendo, in officiis et liturgiis
 recitandis, spectata temporum diversitate et mys-
 teriorum dignitate, quæ solemnium cultu ob divinam
 institutionem celebrari debent, Deo optimo maximo
 laudes persolvit? Soli Deo quidem in officiis, litur-

giis cæterisque, cum publicis, tum privatis, cer-
 cationibus, servitutis cultum impendunt catholici,
 et ad eum preces, voces et corda dirigunt. Unde ergo
 colligit Beausobre quod quotidiani catholicorum
 religionis ritus cum Babylonensium, Persarum et
 magorum superstitiosis cæremoniis in quibusdam
 comparari possint? At similitudinem forte, vel affi-
 nitatem, in eo consistere arbitrabitur, quod Romana
 Ecclesia, quosdam anniversarios festos quibusdam
 temporum diebus consecraverit, quos deinde sanc-
 tioribus ritibus et cæremoniis agendos esse præ-
 cepit? Vel quia singulis anni diebus, recurrente na-
 tali alicujus viri, sanctitate, doctrina, martyrio, virgi-
 nitate celeberrimi, horum insigniora et probata vir-
 tutum facinora, in fidelium mentes revocare consu-
 evit, tum ad divinam laudem persolvendam, tum ad
 imitationis studium in iis excitandum? In his ergo
 nihil prorsus inveniri posse quod Persarum, Ba-
 bylonensium et magorum superstitiosis solemnita-
 tibus et fabulosis ritibus in æonum et siderum cultu
 adhibitis respondeat, certissimum est. Quare si cum
 alio homine præter Beausobre in præsens mihi es-
 set agendum, professione videlicet gentili, atheo, vel
 epicureo, qui nec Scripturis sacris, nec divinis man-
 datis insisteret, utique ad solas rationes ex lumine
 naturali mutuatas provocarem, ut Romanæ Ecclesie
 rituum sanctitatem, dignitatem et præstantiam, ex-
 plicarem. Sed cum istud negotium ad Christianum,
 sed acatholicum, virum pertineat, qui præter Scrip-
 turarum veteris Testamenti auctoritatem, in quibus
 de aliis atque aliis statutis anni solemnitatibus et
 institutionibus perspicua mentio facta est, etiam
 evangelicæ novi Testamenti mandata admittere
 debet; simulque ea omnia mysteria profiteri quæ
 ad Jesus Christi conceptionem, nativitatem, circum-
 cisionem, miracula, passionem, mortem, resurrectio-
 nem, et id genus alia referuntur: idcirco stultissi-
 mam personam Beausobre in iis recensendis agere
 voluisse intelligo, qui lautissime in Persarum et
 Babylonensium fabulis ludens, imperitis nimium
 quæ credulis lectoribus, de Romana Ecclesia haud
 pie et sapienter sentientibus, toto sui studii conatu
 illudere et suum facere contenderit.

12. Atque (ut ad cætera redeam) idem Beausobre
 non meminit dæmones sacris etiam evangelicis dic-
 tis, angelos appellari? Spiritus quidem illos, qui
 cum diabolo per superbiam e divina gratia exciden-
 tes, ad æternos ignis cruciatus fuerunt damna-
 ti, Christus apud Matthæum angelos appellat; et
 Scripturæ ipsæ, aliis in locis, angelos malos, dæ-
 monum nomine indicant. Non mirum igitur si
 Cyrillus affirmet Terebinthum, seu Buddam, in sui
 præsidium *æreos dæmones* advocasse. Cujus ta-
 men testimonium etiam Turbonis confessioni co-
 hæret, qui exsecraturus Manichæorum ritus dixit
 hos post acceptum cibum et potum *oleo exorcizato*
 capita inungere consuevisse. *Exorcizati* enim no-
 mine oleum magice effascinatum intelligere oportet;
 quo videlicet necromantici uti solent, in ad-
 vocandis sibi in præsidium malis spiritibus, a qui-
 bus opem assequuntur, cum per præstigias aliquot
 contra naturæ ordinem facere pertentant (d). Non
 ergo Tillemontio, docto viro, in crimen verti poterit
 quod pro *exorcizato fascinatam* interpretari volu-
 rit. Novit quippe Ecclesiasticæ Historiæ script
 antiquos (e) magnos cereos, lucernas, aquam, oleum
 aliasque res *fascinatas* adhibere consuevisse, non

(a) S. Leo Magnus, serm. 26, qui est 7 de Nativitate. Item serm. 82, de oct. Apost. et epist. 17, c. 12-14.

(b) S. Hieronymus, tom. IV edit. Rom. factæ a cl. Pamelio, ad cap. 42 lib. XII Commentariorum in Isaiam.

(c) Augustinus, libro de Hæresibus, et tom. VI, lib. contra epistolam fundamenti cap. 3. Libellus synodicus apud Concil. collectores, tom. I pag. 615.

(d) Consule concil. Illiberitanum cum notis Ferdi-

nandi Mendocæ, tom. I Concil. pag. m. 1237. can. 34.

(e) De his magorum artibus videsis Tertullian lib. de Anim. c. 37: Lactan., lib. II Divin. Instit. 1; Plin., lib. xxx cap. 2; Ciceronem, orat. in Verrium; Horatium, lib. I, satira 8, de Canidiæ e ganæ veneficiis; Philostratum in Vita Apoll. Divum Aug., in Respon. ad 3 quæst. Simplicii lib. II.

ndos, sed evocandos spiritus, ut ab his præ-
 opem obtinerent, et ad futurorum scientiam
 randam. De simili magorum arte, Plinio au-
 erba fecit Osthane, qui hujus varias species
 ens, dixit quod ex aqua, ex sphaeris, ex aere,
 lis, lucernis, ac pelvibus, securibusque, et
 aliis modis, divina promittebant. Quare satis
 ile est Manichæos, in hac arte peritissimos,
 antationibus profanato uti voluisse, ad ma-
 spiritus evocandos. Denique Tillemontii inter-
 oni minime repugnare arbitramur vocem il-
 am in Turbonis confessione offendimus, *exor-*
 nimirum. Turbonem enim uti oportuit lo-
 formula quam Manes, cujus gesta recenset,
 bat, qui sacras et naturales res nefariis ritibus
 stas exorcismos forte appellabat, ut magis
 ue suo loco videbimus. In his tandem sic
 tis atque explicatis longius laborare quisque
 acaneum arbitrabitur, cum majoris ponderis
 perant eripienda, quibus vel affirmat *exorcis-*
 nos esse uti irrisionibus (a) ludantur, nec sibi
 m persuaderi posse malignos spiritus, seu
 es, vim habere elementa et corpora vexandi.
 a? Ut Beausobre professione Christianus, licet
 licus, in evangelicis Scripturis versatus, de
 a Christo Domino gestis, et ab apostolis de-
 optime instructus, audeat negare cum exor-
 um virtutem et efficaciam in dæmonibus, ex-
 lis, tum ipsorum dæmonum vim et furorem
 antia et sensu carentia exercenda? Quid est
 nisi credere, Matthæum, Marcum, atque Lu-
 bulator esse, vel cum dixere Jesum e corpo-
 æmonia verbo ejecisse, vel cum duos homi-
 rasenos Christo occurrentes descriperunt,
 monumtis exeuntis dæmonia habebant,
 tam sævi erant, ut nemo posset transire per
 lam (b). Vexari deinde ab immundis spiritibus
 se haud possunt, si Evangelistæ absque ulla
 um ambiguitate narrant oblatum fuisse Christo
 em cæcum et mutum : *Et ejecto dæmone locu-*
 mutus? Si vero tandem his aliisque simili-
 risti gestis in Beausobriana mente revocatis
 ipse suspensus hæreret, nec fidem adhibe-
 medium illud afferrem quod S. Lucas re-
 de illo patre familias qui ad Christum attulit
 suum *habentem spiritum 27 mutum*, qui,
 que eum apprehendebat, allidebat illum,
 mabat, et stridebat dentibus, et arescebat.
 n ad Christi Domini præsentiam et impe-
 malignus ille spiritus *elusus in terram volu-*
spumans? Quibus diris violentisque motibus,
 ius usque a primis infantia diebus agitaretur,
 nter vexatum in ignem et in aquas misit, ut
 rderet? Si ergo hæc aliisque certis argumentis
 ausobre objicere possumus non acquiescat,
 i persuadere velit Terebinthum, seu Buddam,
 one in terram projectum et agitataum interi-
 id nobis negotii cum homine furente, rationis
 s, qui dumtaxat pro animi impetu de religio-
 us ratiocinatur? Quod si tandem hos similes-
 ectus, quos dunc aliquando etiam conspicimus
 is vel mania morbis causari arbitrabitur,
 optius? Negatorius prorsus esset evangelista-
 rmo, quo Christus suæ vocis imperio dixit :
 et mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo,
 lius non intres in eum. Non absimilis esset illa
 mundorum spirituum Synagogæ viros tor-
 um exclamatio : *Quid nobis et tibi, Filii Dei?*
 : *huc ante tempus torquere nos.* Vel hæc alia
 dem spirituum Christo facta supplicatio : *Si*
vos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Qui tan-
 audita statim ea Domini voce. *Ite, exeuntes*

Beausobre. Hist. Manichæorum tom. I, lib. 1,
 , pag. 62 et seqq.

Passim evangelistæ testantur homines ab im-
 is spiritibus vexari, ut constat ex Matth. viii,

A *abierunt in porcos, et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare, et mortui sunt in aquis* Ejusmodi sane loquendi formulas nullum prorsus habere posse respectum ad furoris, mania, vel alios quoscumque morbos, nos experientia docet. Nam morbi sanantur, nec ita ejiciuntur, ut de uno in aliud corpus vitali progressionem migrare possint. Ipsos nunquam audivimus exclamantes, voces emittentes, vel rogantes; sed ipsi infirmi dumtaxat, qui a morbis corripiuntur, ægritudinum vim et dolores sentientes, in mæstitiæ voces et utulatus erumpunt, expositos ut medelam et levamen ipsis adhibeamus.

Hanc quidem Christi Domini in malis spiritibus ex hominum corporibus expellendis virtutem et potestatem Judaicus populus admirabatur. Quamquam revera non defuissent nequissimi calumnatores qui contenderent eum veneficiis et præstigiis uti in dæmonibus expellendis; tamen inficari haud potuerit, elementa et corpora a malis spiritibus quandoque

B vexari. Eam tamen calumniam : *In Belzebul principe dæmoniorum ejicit dæmonia* (c), una cum calumnia- toribus coercuit subjiciens: *Si ego autem in Belzebul ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt? ideo ipsi judices vestri.* Quo loquendi modo judicatum est potestatem energumenos exorcizandi factam fuisse nonnullis aliis synagogæ filiis, qui palam testari poterant, non præstigiis, sed Christi nomine et omnipotentis Dei virtute et digito dæmonia ejecisse. Et quidem ad rem nostram mirifice facere videntur ea quæ de Joanne Christum alloquente Marcus narravit : *Magister, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, qui non sequitur nos, et prohibuimus eum.* Verum ne Joannes et cæteri apostoli et discipuli sibi persuaderent exorcizandi potestatem et exorcismorum vim ab humana pondere virtute, statim præcepit ne illum prohiberent, et subdidit : *Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, et possit cilo male loqui de me.* Veniat nunc igitur irrisor Beausobre, et secum agitet unde exorcismorum virtus derivetur, quidve in se contineant exorcismi, quibus tandem data fuerit exorcizandi potestas, et deinde eludat si potest sacrum illum ritum quem semper, tamquam a Filio Dei acceptum, catholica Romana Ecclesia retinuit. Et quidem exorcismorum vis et efficacia a Jesu nomine derivari, satis superque ex Scripturis sacris exploratum est. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum, in quo nos salvos fieri oporteat, quam illud. Potissimum cum illius invocatione omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernorum. Non ergo mirum si eo nomine in exorcismis invocato, tale præsidium auctoritatemque sacri Ecclesiæ ministri 28 assequantur, ut, procul amandatis ab energumenorum corporibus, malignis dæmonum spiritibus, homines qui dire prius vexabantur in posterum quemadmodum Magdalena, a qua Jesus septem dæmonia (d) ejecerat, nulla prorsus molestia aut diabolico furore torqueantur. Cum deinde vero ad exorcismorum naturam sive rationem animum convertimus, quid isti sint, quidve in se contineant illico intelligemus. Nec enim ejus generis esse possunt, ut cum veneficis incantationibus aliquid commune habere videantur. Cum potius ad effascinationes vertendas ab ipso Deo fuerint instituti. Quare nimis subdole et maligne Beausobre ratiocinatur, sacros hos divinosque ritus superstitionis incantationibus æquiparando. Quod vero oratio jejuniis conjuncta spiritus etiam cæteris nequiores ejicere valeat, Christus ipse fassus est; quando videlicet a quibusdam rogatus cur oblatum dæmoniacum ejus discipuli non liberaverint, ipsis respondit : *Genus hoc dæmoniorum non ejicitur nisi in oratione et jejuniis.* Videat ergo Beausobre, atque tandem intelligat, quid

C virtus Beausobre, et secum agitet unde exorcismorum virtus derivetur, quidve in se contineant exorcismi, quibus tandem data fuerit exorcizandi potestas, et deinde eludat si potest sacrum illum ritum quem semper, tamquam a Filio Dei acceptum, catholica Romana Ecclesia retinuit. Et quidem exorcismorum vis et efficacia a Jesu nomine derivari, satis superque ex Scripturis sacris exploratum est. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum, in quo nos salvos fieri oporteat, quam illud. Potissimum cum illius invocatione omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernorum. Non ergo mirum si eo nomine in exorcismis invocato, tale præsidium auctoritatemque sacri Ecclesiæ ministri 28 assequantur, ut, procul amandatis ab energumenorum corporibus, malignis dæmonum spiritibus, homines qui dire prius vexabantur in posterum quemadmodum Magdalena, a qua Jesus septem dæmonia (d) ejecerat, nulla prorsus molestia aut diabolico furore torqueantur. Cum deinde vero ad exorcismorum naturam sive rationem animum convertimus, quid isti sint, quidve in se contineant illico intelligemus. Nec enim ejus generis esse possunt, ut cum veneficis incantationibus aliquid commune habere videantur. Cum potius ad effascinationes vertendas ab ipso Deo fuerint instituti. Quare nimis subdole et maligne Beausobre ratiocinatur, sacros hos divinosque ritus superstitionis incantationibus æquiparando. Quod vero oratio jejuniis conjuncta spiritus etiam cæteris nequiores ejicere valeat, Christus ipse fassus est; quando videlicet a quibusdam rogatus cur oblatum dæmoniacum ejus discipuli non liberaverint, ipsis respondit : *Genus hoc dæmoniorum non ejicitur nisi in oratione et jejuniis.* Videat ergo Beausobre, atque tandem intelligat, quid

D deinde vero ad exorcismorum naturam sive rationem animum convertimus, quid isti sint, quidve in se contineant illico intelligemus. Nec enim ejus generis esse possunt, ut cum veneficis incantationibus aliquid commune habere videantur. Cum potius ad effascinationes vertendas ab ipso Deo fuerint instituti. Quare nimis subdole et maligne Beausobre ratiocinatur, sacros hos divinosque ritus superstitionis incantationibus æquiparando. Quod vero oratio jejuniis conjuncta spiritus etiam cæteris nequiores ejicere valeat, Christus ipse fassus est; quando videlicet a quibusdam rogatus cur oblatum dæmoniacum ejus discipuli non liberaverint, ipsis respondit : *Genus hoc dæmoniorum non ejicitur nisi in oratione et jejuniis.* Videat ergo Beausobre, atque tandem intelligat, quid

16. 31; Marc. i, 24 et seqq.; Lucæ xiii, 28 et seqq.

(c) Matth. viii, 32; Lucæ ix, 19 et seqq., et xi 15 et seqq.; Marci ix, 46.

(d) Marci ix, 47; Lucæ ix, 49; Lucæ viii, 2.

de hac potestate Ecclesiae ministris facta dicere oporteat? Jesu Christi quidem sacerdotes, et evangelistae, legis sacros ministros supra daemona auctoritatem et virtutem consecutos esse, Lucas, Matthaeus et Marcus evangelistae luculentissime testati sunt. Dixērunt imprimis quod Christus missurus apostolos ad praedicandum Evangelium, dedit ipsis *virtutem et potestatem super omnia daemona* (a). Rursus de aliis septuaginta duobus discipulis, quos binos miserat ante faciem suam in omnem civitatem et locum quo ipse erat venturus, legitur quod ab eorum ministerio reversi, sine ulla animi simulatione et verborum ambage diverunt: *Domine, etiam daemona subjiciuntur nobis in nomine tuo*. Quod si Beausobre sola rixandi male dicendique libidine ductus, Ecclesiastica divinaque jura pervertens, contenderet forte virtutem et potestatem de qua agimus, apostolos dumtaxat et Christi discipulos comitatam esse ad ethnicorum religionis exitium, et Judaeorum perfidiam incredulitatemque vincendam, minime ejus dictis acquiescere possemus. Etenim latius exploratum est hanc potestatem in daemones fugandos perpetuo in Ecclesia fore duraturam, eamque a bonis et malis ministris aequae posse exerceri. Hujus rei praclarum exstat testimonium apud Lucam; eum Christus, videlicet, malos Ecclesiae ministros judicaturus, istis haud quaquam meritum et gloriae coronam rependet, quamvis dicturi sint: *Domine, nonne in nomine tuo daemona ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Quia de Jesu hominum Salvatore optime mereri non possunt, qui virtute et ministerii potestate utentes, bonis moribus Christo Jesu se conformare non quaerunt. At de exorcismorum virtute in daemonibus expellendis cum satis dictum esse quisquis intelligat, haud difficile prorsus erit benevolo catholico lectori persuadere Buddam, seu Terebinthum, nequissimum praestigiatorum, a daemonibus agitatam atque percussam, crudelem subisse mortem, et repente ex praesentis lucis usura fuisse sublatum.

Ejusmodi denique malam mortem Beausobre palam inficiatur (b), et circulatoris verba adhibens, hunc Buddam cum alio quodam hujus nominis viro, Manetis pseudoapostolo et discipulo, toto sui animi conatu confundere ausus est. Propterea liberalior factus cum eo, diuturniorem vitam ei elargitur, ejus dies ad illud tempus usque perducens, quo Manes in impietatis celebris huc illucque duodecim falsorum suorum dogmatum annuntiatores discurrentes miserat, ad evangelicam Christi Domini doctrinam evertendam. Quod sane studiosum commentum si veritatis speciem dumtaxat habere censeremus, jam praesens hujus nostri laboris opus 29 furot inutile; nec labaret solum, sed prorsus conemeret, et Beausobriani assentatores, qui hactenus Manichaicae historiae ab acatholico viro conscriptae plauserunt, sibi nunc quod riderunt magis esset, quam ut lamentarentur, cum incassum tot tantasque haereticas et nugatorias fabulas, quibus laudata historia referta est, evertere et eripere voluissemus. Interim vero nemo mihi irascatur, si ad eripiendas praecedentes Beausobrianas ineptias veterum SS. PP. testimonia non adhibuerim, ut inde lectoribus magis innotesceret sacrarum Scripturarum textus non aliam subire interpretationem, nec violenter distorqueri posse, ad significanda quaedam morborum genera, in humorum, spirituum nervorumque pugna atque conflictu consistentium, quos morbo non nisi per similitudinem veteres medicinae periti daemonicos appellarunt. Si istud enim argumenti genus adhuc in praesens expendere vellemus, multum operis

(a) Matthaei x, 4; Marci iii, 16; Lucae vi, 13, et ix, 1; Lucae vii, 22.

(b) Beausobre, tom. I, p. 1; cap. 5, pag. 63.

(c) Matthaei xvii, 20; Marci ix, 28.

(d) S. Leo Magnus, epist. ad episcopos per Sici-

nos impendere oporteret, et quasi extra nostrum concertandi ordinem vagari videremur. Non enim pro suis studiis et partibus unum solum vetustum catholicam Ecclesiae scriptorem Beausobre nobis objecit, aut objicere potuit. Optime intelligens Graecos Latinosque Ecclesiae PP. simul consensisse in mox laudatis Scripturarum textibus explicandis, qui pariter ordinis exorcistarum vim potestatemque in daemones expellendos, et asseruerunt, et summis laudibus ornarunt. Igitur non erat opus ad traditionem, sacrarum Scripturarum interpretationem, provocare. Sed ne SS. PP. auctoritatem negligere videamur, in praesens sancti Leonis Magni unum alterumque testimonium suljicere non pigebit, potissimum cum ad hujus S. pontificis catholicae et apostolicae sedis doctoris scripta illustranda nostrum studium dirigerint intendamus. Is itaque praecedentia SS. Matthaei, Lucae et Marci verba explicaturus, ea de daemoniorum spiritibus sine ulla prorsus sermonis ambiguitate verborumque involucro interpretatur, saevitiam illam expendens qua obsessorum corpora torqueri solent simulque illud imperium significans quo fugari solent, potissimum cum exorcistarum orationes (c) jejuniis conjunguntur. Quare septimi mensis indicem jejunium, ut studiosius a fidelibus celebretur suadet. Nam (ait) *in omni agone certaminis Christiani utilitas continentiae plurimum valet; ita ut quidam saevissimum spiritus daemorum qui ab obsessis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperiis, sola jejuniorum et orationum virtute pellantur, dicente Domino: Hoc genus daemoniorum non ejicitur, nisi in jejuniis et oratione. Grata est Deo et terribilis diabolo jejunantis oratio* (d). Sed praeter hanc potestatem Ecclesiae ministris factam pro ejiciendis ex obsessorum corporibus daemorum spiritibus, alterius quoque exorcismorum generis meminit, quos sacerdotes aliique sacri ministri adhibere solent ad catechumenorum sanctificationem, antequam baptismatis expiatione mudentur; ut nimirum horum animae a diabolica potestate eripiantur. Epistola ergo ad episcopos Siciliae sic scribit: *His itaque, fratres charissimi, tot ac tantis existentibus documentis, quibus, omni ambiguitate submota, evidenter agnoscitis in baptizandis electis, qui, secundum apostolicam regulam, et exorcismis scrutandi, et jejuniis sanctificandi, et frequentibus praedicationibus imbuendi, duo tantum tempora, Paschae et Pentecosten esse servanda*. Animadvertat, quaeso, Beausobre exorcismorum ritum non ab alio fonte quam a Scripturis et apostolorum regula derivari, ut hic innuere voluit noster sanctissimus pontifex, et ante eum affirmavit S. Siricius papa, in epistola ad Himerium Tarraconensem, et dedinde carpat et mordeat, si potest, Romense Ecclesiae consuetudinem, et sacrarum ministrorum auctoritatem in exorcismis proferendis, hominumque corporibus et animabus et daemonica potestate liberandis. At novam 30 congressionem cum Beausobre sequenti capite jam instituamus (c). Relictis interim quamplurimis aliis nugis, vel futilibus ejusdem conjecturis, quae ad ecclesiasticam quam conscribere historiam intendimus nulla ratione possunt pertinere.

CAPUT IV.

De Manete et praecipuis ejus dogmatibus. Nova adhuc Beausobriana commenta deleguntur et evertuntur.

Quemadmodum Beausobre in describendis Scythiani et Terebinthi rebus et moribus nugari voluerit, et in utriusque Ecclesiae Graecae et Latinae PP. audacius stylum strinxerit, sacras etiam Scripturas ad pravam aut violentam interpretationem distor-

liam constitutos, capite 6, et serm. 84.

(e) Videsis August., lib. ii, de Nup. et Concupiscentia cap. 29, et cap. *Sedis apostolicae*, Coelestino attributa, cap. 9.

, satis explicatum arbitror superiori capite. A
 etiam ea referre consilium habueram quæ ad
 personam, patriam, parentes, doctrinam et
 pertinere videntur. At cum cognovissem
 ipitis summam, ob varia Beausobriana argu-
 quorum plurima vix, ac ne vix quidem, ad
 institutum scribendæque historiæ scopum
 ant, nimum excrevisse, quæque quandoque
 lectoribus in hisce lustrandis negotium face-
 tuissent; idcirco ne præsens hæc nostræ
 indi methodos confusionem pareret, separa-
 loco de Manete solo verba facere æquius et
 ius existimavimus. In quod sane consilium
 ati fuimus, cum in percurrentis duobus
 rianis capitibus, sexto, videlicet, et septimo,
 ique multa offendimus, quibus si singillatim
 re vellemus, nostram hanc scribendi, dispu-
 rationem pene in immensum protrahere
 propter nostri instituti rationem sequentes,
 axat discutienda et refellenda nobis propo-
 quæ aut SS. PP. traditionem dejiciunt, aut
 atholicæ Ecclesiæ ritus et dogmata, magna
 marum pernicie, lædunt et evertunt. Nunc
 sermonem primo auspicaturi a sexto(a) illo
 sui sequentem titulum apponit Beausobre:
historiæ Manetis ante suam hæresim, in quo
 im pariter et Latinorum testimonia propo-
 ut iisdem insistat, sed, quemadmodum de
 no et Terebintho præcedentibus capitibus
 rat, auctores mordeat et exagitat, horumque
 ia suis ineptis commentariis refellenda
 tendat.

Manetis Persæ hæretici itaque natali anno
 re genuino nomine nunc agere incipiens, do-
 viro amico nostro Simonio Assemano (Tom.
 393) subscribit, qui Edessenorum Chronicum
 in sua Orientali Bibliotheca hæc habet:
ingentesimo quinquagesimo primo natus est
 qui annus, juxta Græcorum æram, Christi
 centesimo quadragesimo respondet. Cujus
 Edesseni Chronici testimonium, Beausobre
 ychii dicto confirmari posse jam pridem ar-
 ur, in quo legitur: Manetem sub Gordiani im-
 paruisse in orbem. Gordianus porro (ait)
 ristis 238 imperator renuntiatus est, et in eo
 rmansit ad annum 244. At diligentem scri-
 qualem se esse jactat Beausobre, Gordianos
 tinguere oportebat. Seniores enim impe-
 si in Africa usurparunt, dum Maximinus
 rmanis bellum gerebat. Qui deinde non
 ost perempti, Balbinus et Pupienus cum
 o Juniore anno uno ambo imperium tenuere.
 ilitibus trucidati sunt anno 238. Hoc anno
 ordianus filius vel nepos 31 Gordiani
 a occisi, habenas imperii obtinuit, et re-
 pluribus victoriis contra Persas, jussu Phi-
 xto elapso anno oppressus est. (b) Euty-
 xandrini ergo historiam diligentiori examine
 ns Beausobre, haud de Manetis natali anno ibi
 eri deprehendit, sed de hujus jam evulgata
 ob quam supplicio fuerat affectus. Hujus exa-
 ccasione animadvertendum censuit Euty-
 n turpe anacronismum fuisse lapsum, quod
 i Persarum Regis et Hormisdæ filii, regnum
 rtio Gordiani imperii statuere voluerit, quæ
 vevidentem falsitatem præsefert. (c) Abulpha-
 nim Syrorum scriptor (ait) Vasanem I regnare
 quando Probus imperator renuntiatus, anno
 t 276. At Abulpharagium hallucinari Beauso-
 madvertare oportebat, cum ex chronicorum
 issimis tabulis, (d) a c. Dionysio Petavio edi-
 anes I regnum obtinuerit post Hormisdæ in-

Beausobre loco superius laudato, pag. 65 et

Euty-chius Alexandrinus, in Chronico.
 Abulpharagius. Dynas. pag. 83.

teritum, anno videlicet 273, et ille qui Persis dominari
 copit quando Probus imperator renuntiatus fuit,
 Varanes II appellabatur, regnumque illud ab anno
 273 ad annum 293 occupavit. Levissima tamen cum
 sint hæc, iis insistere supervacaneum ducimus. No-
 tare tamen juvat Syrorum scriptoribus ad quos Beau-
 sobre somper provocare intendit indubitata fidem
 non esse adhibendam.

2. Origine autem Persam Manetem fuisse, omnes
 vetores scriptores, auctore Assemano, dixerunt. Num
 vero in Babyloniorum vel Chaldæorum provincia na-
 talem obtinuerit, æque certum non apparet. Babylo-
 nium hunc fecit S. Ephræmet Archelaus, in Meso-
 potamia episcopus, in habita cum eo disputatione,
 genere fuisse Chaldæum non obscure significavit. Sed
 hisce scriptoribus Suidam atque Cedrenum refraga-
 tos esse Beausobre annotavit. Qui communi persua-
 sioni non insistentes, aliam originem, Brachmanorum
 videlicet, ei tribuere voluerunt; quod nomen a rege
 quodam ita appellato regio illa, quæ Oceanum ver-
 sus se extendit, assecuta est; quamque homines plu-
 rimum religionis et philosophiæ studiis addicti inha-
 bitarunt, ut Cellarius in Commentariis ad Ptolomæum
 fecit mentionem, Brachmanos denique ab Abrahamo
 derivari, recentiores quidam, novitatum cultores, et
 ratiocinandi libidine ducti, fabulosis commentis sua-
 dere conati sunt. Qui præterea illius nominis etymo-
 logiam explicantes, *Brachma* vocabulum, pro homine
 in omnium rerum notitia apprime versato interpre-
 tari voluerunt. Nugatoria ergo esse isthæc argumen-
 tationis genera, jam plene norunt qui non nisi soli-
 dioribus rationibus innixi, de rerum veritate disputa-
 re sunt assueti. Sed homini ingenium habenti ad fin-
 gendum semper paratum haud convenire quis arbi-
 trabitur? Potissimum cum in eo studio et industria
 ipse Beausobre versetur, ut ad auctores inter se
 semper repugnantes provocet, ut sensim ad scopum
 sibi præfixum perveniat; quo, videlicet, omni studio
 suaderi conatur historicis rebus a veteribus traditis
 atque conscriptis nullam fidem prorsus adhibendam
 esse. Sed hæc cum omnibus nota esse possint, ad
 institutum pergamus. Ad ea videlicet quæ fabulari
 videtur, cum de patrio et natali hæretici nomine
 Beausobre disserere sibi proponit. Corbicum (ait)
 Latini scriptores eum appellarunt, Græci Cubricum,
 sed ad utrisque Augustinus, libro de Hæresibus, vel
 sui amanuensis oscitantia abscedens, Urbicum no-
 minavit. At tria isthæc nomina, veluti corrupta a
 vocabulo *Carcbio*, forte Manetis patria, in Babylo-
 niorum aut Chaldæorum regione posita, derivari,
 sine auctore ratiocinatur Beausobre. Qui potissimum
 id suaderi posse contendit, quod priores illæ voces,
Corbicus et *Cubricus*, Orientalium vocabulorum desi-
 nentiam aut sonum minime habere intelligamus.
 Varias pro hac opinione subjicit conjecturas. Quarum
 altera sibi suppeditari arbitratur ex urbe 32 *Carcomb*
 sive *Carcomb*, cujus meminit Assemanus de Orientalium
 rebus scribens (e) ex quo patrio loco, illa vocabu-
 la *Corbicus* et *Cubricus* originem duxisse sibi sua-
 det, cum omnia radicalia elementa in iis asserventur.
 Alteram conjecturam petit ex fabuloso presbyterii
 gradu, quo Manetem apud Christianos insignitum
 fuisse credit. Quo officio cum is fungeretur (ait) in
 Ahvaz, seu Ehvaz, principem locum cujusdam parvæ
 provinciæ, cui Chaldæi antiquitus dominabantur, et
 tum presbyteri, et episcopi non assumebantur nisi
 ex civitatibus aut territoriis saltem in quibus sacra
 ministeria obire debebant, ut nimirum et familiæ ex
 qua originem habebant instituta et mores iis quibus
 præesse debebant innotescerent, idcirco Manetem in
 laudata provincia natalem habuisse concludit. Ex
 qua conjectura sequentem infert consecutionem. Cum

(d) Pet. Rationar. temporum tom. III pag. 146 Venet. editionis.

(e) Asseman. Biblioth. Orient. tom. III p. II pag. 744.

igitur illa provincia Ahvaz, in suo districtusitam A seu constructam habeat urbem quamdam Carcoub, sive Carcub appellatam, inde concludi potest hæreticum ex patrio nomine Carcubium appellatum.

3. Hæc quæ ad evertendam veterem traditionem et ad novam quamdam ecclesiasticæ disciplinæ formam inducendam pertinent, ac Beausobre confinxit, non tantum labant, sed prorsus corruunt, si ad ejus disserendi rationem attendamus. Imprimis ergo *Carcubii* nomen, quod antiquis fuit incognitum, cum derivetur a loco vel urbe in qua Manes diem natalem habuit, jam commune esse potest omnibus illius loci et urbis habitatoribus. Cur itaque Maneti proprium esse potuit? cur veteres eo uti potuerunt ad singularem hunc hæreticum hominem designandum? Id forte contingere potuit quia Manetis avi aut aviæ eam urbem Carcubium construxere; vel talem tantamque famam in patriæ honorem ob insigniora facinora assecuti fuere, ut a patrio solo agnomen obtinerent; quemadmodum de Antenore, de Romulo, de Constantino, de Adriano Ælio, de Antinoo, aliisque viris factum esse intelligimus? Sed ita ratiocinari, illud studium vetat ab hæretico adhibitum, quo videlicet defuncta vidua, quæ eum in illum et hæredem adoptaverat, natale nomen rejicere curavit, alio honorificentiore sibi assumpto. Et quidem *Cubrici* nomen probrosum aliquid significare, vel servilem conditionem importasse, conveniunt omnes scriptores, quibus suffragatur Christophorus Wolfius, Gatakerus, Menagius, et cæteri ex recentioribus. Qui aiunt *Domesticæ fortunæ ne sibi vituperii notam inureret, in Manem mutavit*. Si patriæ igitur *Cubrici* nomen, non servitutis fuisset, numquam illud mutasset, ut Wolfius ratiocinari videtur in notis ad Photii Historiam contra Manichæos conscriptam. Taceo (inquit) nomen servile homini libero dedecus quidem, non autem servitutem conciliare posse. Interim mireris (subiicit) hominem servile nomen cum altero non minus tali permutasse. *Manes* enim apud Græcos saltem, *servitutis erat nomen*, id quod Gatakerus, l. 1, et Menagius, ad Diogenem Laertium, p. 215, de veterum locistam manifestum fecerunt, ut dubitare nefas sit, Græcis itaque *Manetis* nomen, æque probro et servitutem innuebat ac illud *Cubrici*. Quamvis Manes, Persica lingua, hominem disertum et in disputando strenuum significavit, ut veteres scriptores tradidere. Contra vero Græci, illud nomen ad innuendum hominem furiosum dumtaxat assumebant, ut docent Cyrillus (a) Hierosolymitanus, Epiphanius, Titus Bostrensis, et alii, qui de eo nomine disseruerunt. Verum hos carpit et mordet Beausobre, tamquam de ineptiis et nugatoriis animadversionibus auctores; et deinde in Epiphanium potissimum invehitur, quod scripserit divina Providentia fuisse dispositum quod hæreticus sibi furoris nomen assumeret, ut Græci nimirum, qui ab eo nomine abhorrebant, ab iis erroribus se præservarent immunes quos Manes docuerat. At male de Providentiæ dispositionibus (b) (subiicit) Epiphanium cogitare aut ratiocinatum fuisse Manichæus reponere posset. Cum jam illud consilium et dispositiones quæ ipse Epiphanius jactat irrita fecerit Græcorum illa multitudo quæ ab hujus hæreseos illicitis detenta fuit. Quis vero sine gravi sui animi commotione, ad hanc pravam et impiam Beausobrianam censuram animadvertere poterit? An divinæ providentiæ consilium et dispositiones humanis mentibus necessitatem imponunt, ut horum malitia non conetur se ab iis subtrahere, et quam sæpissime eas valeat frustrari? Primis enim parentibus lignum vetitum in originalis innocentie munimen et mortis præservativum datum fuit, mortem quidem, tanquam omnium terribilium, exhorrescere debuis-

sent ipsi parentes. Quid vero? Gulæ illecebris et serpentis suggestionibus decepti, mortis horrore excusso, vetitum fructum temerario ausu arripuerunt, indeque comederunt. Præterea, ut et alia exempla ex divinis litteris desumpta missa faciamus, nonne divina Providentia dispositum est ut carceres, vincula, cruces, tortores, nomina et proprietates horroris plenas obtinerent, ad justitiæ jura servanda, et reipublicæ muninem, et tranquillitatem habendam? Ut nimirum pœnarum timore correpti hemines, facinora præverent, ne ad illa mala subeunda cogerentur? Si nemo ergo (nisi sacrilegus) respondere posset Deum minus sapienti sua providentia disposuisse ut primis parentibus mors, quam horum natura maxime perhorrescebat, comminaretur, ut eos videlicet a vetitæ cibi esu et cupiditate etiam averteret; si insipientes dumtaxat affirmarent tot tantamque pœnarum generum male ad criminorum vindictam fuisse adinventæ, et sanctissimis legibus stabilitæ, jam non video quæ fronte Beausobre Epiphanium taxare et irridere potuerit, quia scripsit divina Providentia fuisse dispositum ut Manes nomen horroris plenum sibi assumeret, ut a Græcis videlicet ejus hæresis abominaretur. Potuit quidem nomen illud horrorem quemdam excitare in Græcorum animis, quemadmodum mors, carceres, vincula, flagella, cruces, cædes, atque tortores. Sed Græci ipsi, qui aliunde pravis Manichæicis philosophiæ principiis erant imbuti, et sensualibus illecebris et impudicitis maxime delectabantur, facile excusso omni horrore, qui ab ejusmodi inquinamenti præservare eos potuisset, nefandæ illius sectæ instituta profiteri voluerunt. Cæteras hujus nominis etymologia a Beau sobre ibi descriptas referre interim supervacaneum ducimus (b); consulat tamen lector § 5 hujus capituli.

4. Ad Manetis autem sacerdotium quod attinet, inficias haudimus id a Gregorio Abulpharagio, sine ullo auctore affirmari. At non video quantam fidem ei adhibere possimus potissimum cum Manetem, quasi tamquam unum ex catholicæ Ecclesiæ Doctoribus primum ibi describat, qui et sacros scripturarum libros docuit, et interpretatus est; quique cum Judæis, magis ethnicisque disputare assuetus, a fide tandem *desciscens, se ipsum Messiam nominavit*. Porro si ad hoc Abulpharagii (c) testimonium animadvertamus, illud ad veræ criticæ regulas reducendo, varia occurrunt quæ falsitatis indicia præseferre videntur. Mitto imprimis quod nullus ex tertii et quarti sæculi Patribus atque scriptoribus de ejusmodi Manichæicis gestis illiusque sacerdotio verba fecerit, ne in crimen vertatur quod negativa argumenta adhibuerim, ad infirmandam positivam Syri scriptoris assertionem; quamvis Beausobre similibus indiciiis ratiocinando fere semper utatur. At silentio occulere haud possum Cyrilli Hierosolymitani potissimum agendi rationem; qui sua in catechesi, graviora describens Manetis facinora, hoc nec leviter indicavit? quod facere haud prætermisisset, si hæreticus militiæ clericali et sacerdotio primum ascriptus in horrendum illud et immane (d) sacrilegium lapsus fuisset. Istud quippe illuminandis hominibus, tamquam summe execrandum objecisset. Nisi suspicari vellemus hominis sacerdotium Cyrillum latuisse, aut semetipsum illud dissimulare voluisse, ne cæteros sacros presbyteros horumque ordinem in invidiam et contemptum apud quosdam gentiles et Judæos Hierosolymis tum commorantes adduceret. At constringam Cyrillum hac uti voluisse œconomia, ut sacerdotii honori consuleret. An ergo idem de cæteris scriptoribus erit affirmandum qui Manichæicas res descripsere? Commentum apage. Etenim illi omnes, qui Xenaia (d), Severo Sozopolitano, Petro Apamiens-

(a) Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi, 6; Epiphanius, hæresi 66; Titus Bostrensis, in libris contra Manichæos conscriptis.

(b) De aliis atque hujus nominis etymologiis agit

Beausobre 1 parte, cap. 6, pag. 70 et seqq.

(c) Abulpharagius Dynas.

(d) Vide Acta Constant. concilii sub Agapeto R. E. et Menna patriarcha, tom. V, Concil. Generalium

t Isaacio Persa verba fecerunt, minime horum A
tium et clericalem ordinem reticuerunt, arbi-
llum inde detrimentum, aut infamiae dedecus
tio Christi posse obvenire, si summo odio
os affirmabant qui, gravioribus criminibus
seos labe polluti, cum a sacerdotii sanctitate,
acrorum ministeriorum institutis turpissime
tes, seque et divina mysteria nefariis crimi-
defactorum. Quis porro ignorat Manichæo-
tam, sub Acephalorum nomine sexto Eccele-
ulo delitescentem, Cæsarum et imperatorum
presidia sibi comparare nisam fuisse, ut
nimirum et sensim ecclesiastici viri a nup-
trimonio mulieres averterent, easque ne-
sacriligis que impudicitias corrumpent at-
factarent? Acta porro Constantinopolitanæ
ub Agapeto Rom. pontifice et Menna patri-
onstantinopolitano, Hormisdæ papæ epis-
alia quamplurima inonumenta, quæ ibi le-
occurrunt, perspicue produnt sub Acephalo-
nine, sexto currente Ecclesiæ sæculo. Mani-
rimas Orientis sedes obtinuisse, huc illucque
ujus sectæ dogmata et instituta propagasse,
pportunius, temporum ratione servata, de-
bimus.

que concilii PP. atque antiqui scriptores, nec
sais sunt, neque dissimularunt sacerdotium,
clericales ordines, quibus aliquid ex Mani-
secta fuerunt insigniti; si deinde etiam
oncilium (a) Gangrense convenere, minime
prætermiserunt sacerdotalem ordinem et
alem professionem Eustathii Sebasteni in
a episcopi, qui quarto Ecclesiæ sæculo, paulo
m Nicænum cogeretur concilium, omne stu-
hibuit ad Manichaicam sectam et hujus in-
propaganda; plane haud video cur tot inter
ue scriptores, qui de Manete disseruerunt,
regorius Abulpharagius sacerdotio eum ini-
fuisse asseveret. Igitur potius probabile ar-
r Manetem se esse presbyterum simulasse,
itum fuisse sacrilego et temerario ausu mi-
esbyterorum munia exercere. Ita ratiocinari
arbitramur, ea ducti conjectura, quod is
cessaria Spiritus Domini missione, se Jesu
apostolum atque Paracletum confingere non
davit. Ut nimirum falsis iis nominibus atque
bus apud simpliciores viros atque mulieres
tatem sibi nancisceretur, qua facilius decep-
lem omnem atque obedientiam præstarent.
orro ei minime adhibuissent, si religionis
et ministeria eum obire non cognovissent.
tum denique infirma atque falsa sit coniec-
a, cui Beausobre insistit, ut patriam et Ma-
resbyteratum suadet, nemo non videt. Qui-
eum verba atque figmenta vendere iis certo
um erit, qui in sacræ ecclesiasticæ historiæ
versati, apprime noverunt primis Ecclesiæ
, quibus catholicam religionem propagare
at, presbyteros atque episcopos vix assump-
se ex iis locis vel regionibus, in quibus diem
o habuerunt; sed ab apostolis eorumque 35
oribus eos, sacris ordinibus fuisse insignitos,
d exteras nationes eos missos fuisse. quo-
res et probatæ disciplinæ instituta satis su-
innotuerunt, ut nos ipsi cum Eusebio Cæsa-
n alio adornato opere locis pene innumeris
demonstravimus.

que ut ad cæteras significationes accedamus

de tom. II Conciliorum pag. 423.

etaphoricis insistit PP. loquendi formulis, in
de Manete sermo est, ut inde colligat genui-
us nominis significationem. Sed Beausobre
erendo negari voluisse, mea sententia est.
P. iis vocabulis, mores, falsa dogmata, pravas
rationes ab hæretico adhibitas, potius indicare

quas Manetis nomini, spectato Persarum et Syrorum
idiomate, et diverso PP. loquendi modo, convenire
Beausobre contendit, quidquid ex aliorum opinionibus
retulit, paucis expedire conabimur. Illud enim
vas, instrumentum et habitum significare ex Epipha-
nio, Archelao et Euphræmio Syro asseverat. At quis
non intelligit laudatos PP. potius ad Manichaico-
rum morum proprietates quam ad genuinam illius
vocis significationem alludere voluisse? Rationabilis
quidem vas nequitiae, et Antichristi instrumentum. Ar-
chelaus eum appellat, Scripturarum phrases et S.
Pauli potissimum loquendi modum secutus, qui
Evangelii et catholicæ legis subversores cum vasa et
nequitiae instrumenta, tum Antichristos declarat, quæ
nomina ipsis dumtaxat convenire, morum proprie-
tate spectata, perspicuum est. Pari ratione diaboli
forma et veste indutum fuisse Manetem, idem S.
Euphræm, ab Assemano laudatus, explicat, scribens:
Manetem diabolus tumquam propria induit veste, ut
eo velut instrumento suo abuteretur, suaque per ip-
sam promere oracula (b). Cum itaque ejusmodi prop-
rietates omnibus hæreticis Christi Evangelium sub-
vertentibus conveniant, nescio plane cur eas ex solo
Manetis nomine derivari contendant; alias cujusque
falsæ sectæ auctores Manetes appellare oporteret, e-
quia diaboli vasa et instrumenta sunt, eosdemque diabolus
propria induit veste, ut per eos sua proma-
oracula. Carpit post hæc Cyrillum Hierosolymitanum,
qui eam Manetis vocem ad sermonem signifi-
candum a Persis adhiberi censuit; cujus quidem
sermonis eloquentiam haud sibi convenire idem Manes
in epistola ad Marcellum affirmat. Tamquam ineptam
deinde et joculari Pearsonis animadversionem rejicit,
qui, rabbinorum interpretationem secutus, Manem a
min derivari opinatur, quod hæreticum hominem
indicare habet. Sed nomen cui infamiae et dedecoris
nota erat annexa, quodque falsarum sectarum
omnibus auctoribus erat commune, quis confingere
potest, potissimum cum illud nomen non ab alio
quam a se ipso sibi inpositum fuisse inveniamus?
Non est igitur verisimile quod Curbicii vocabulum,
servitutem significans, studiose reliquerit, ut aliud
quod, si non majorem, æqualem saltem turpitudinem
et infamiam præfererebat adptaret, quale ex Pearsonis
opinionem istud Manetis foret; quamvis contendat
To Manes primitivum titulum potius quam nomen
aliquod fuisse ab Hebræo min, quod significat
hæreticum (c).

Sed illud nomen mani aliter a Persis interpretari,
auctor est Thomas Hyde, probans eo pictorem denotari
(d) Eandem opinionem, ait Beausobre, secutus est
Wolfius, scribens Thomæ Hyde etymologia, quam
c. 21, pag. 280, de religione veterum Persarum, af-
fert, ex linguæ Persicæ fundo. Is enim rejecta Epipha-
nii etymologia, Manetem MANI proprie dictum esse
testatur, quod apud Persas pictoris habeat rationem.

6. Quæ tamen hactenus de illius nominis etymo-
logiis et significationibus prope anter annotavimus,
quasi dedecus et ignominiam huic homini afferre
quis arbitrabitur, si cum cæteris quæ de hocce Manes
vocabulo subjicit statim non conferamus. Usseri ita-
que Armacani opinionem in medium 36 profertiqui,
quodam Severi Sulpicii (e) testimonio insistens,
quemdam Israelitarum regem Manem fuisse appella-
tum affirmat, qui tamen II Regum libro Manahem
et a LXX interpretibus Manaem dictus legitur, quas
voce, duabus illis illi Paracleti et consolatoris res-
pondere sibi suadet. Simplicem et naturalem hanc
esse illius vocis Manes originem. Beausobre asseve-

voluerint.

(c) Alb. Fab. Bibliotheca Græca tom. V, pag. 281.

(d) Hyd.: Manes Persa in eorum libris dictus Manis, pictor, nam talis fuit professione sua.

(e) Severus Supulcius, Hist. Sac. lib. 1, 49. Usser, Annal. tom. I, anno 3035, pag. 82. II Regum xv, 14, 16.

rat; et cum eam cæteris honorabiliorem crediderit, non tantum omnibus aliis præferri oportere arbitratus est; sed præterea omnes nodos et difficultates quas in ea offendit se solvere paratum exhibet, ut sensim quoque suis lectoribus eam suadeat. Laudatos igitur nodos et difficultates solvere et eripere aggrediens, primo verisimilius putat, ex *Manem*, *Manem* posse efformari, spectato potissimum Orientalium loquendi modo et usu. Quarum quidem vocum litteram postremam *m* a Græcis prætermitti cum consuetum sit, idcirco eas in *Manes* verterunt, quemadmodum *Buddam* in *Buddas* eos fecisse exploratum est. Priori huic conjecturæ Augustinum suffragari confingit, cum in libro de Hæresibus hæreticum de quo agimus *Manin*, non *Manem*, appellat, Latinorum usum secutus, qui Græcorum *e* in *i* commutatum volunt. Augustinum (*a*) quoque hanc regulam servare fuisse, assuetum, exemplo *Adimanti* probat. Non enim *Adamantum*, sed Latine *Adimantum* scribendum censuit. Quemadmodum Theodoretus *Manens*, suum *Manes*, scribere voluit. **B** Cui Suidas quidem suffragari visus est dicens, in genitivo casu, *Manentis*. Quod argumento esse debet in nominativo *Manens* esse legendum. Jam vero Beausobre (*b*) sibi blandiri et assentari videtur, quod illius vocis *Manes* genuinam invenerit originem, hancque explicaverit. Idcirco gradum facere festinat ad illam aliam vocem *Manichæus*, qua non solum hujus discipuli suum hæreseos parentem vocitare consueverunt, sed innumerabilis fere scriptorum copia illud idem vocabulum usurpavit. Postremæ quoque huic voci eandem originis derivationem esse assignandam, ex Chaldaico vocabulo *Manahem* affirmat. Neque inter utrumque nomen aliud discrimen admittendum esse statuit, nisi illud quod ex diversis pronuntiandi modis et humanæ linguæ flexibilitatibus et motibus oriri solet, ut ex Pagnino, Junio, Tremelio probari posse contendit. Hi namque diversis litterarum elementis usi, *Manahem* et *Manachem* aliter et aliter scribunt atque pronuntiant, cum Græci ipsi, laudatis vocibus novas litteras addere volentes, *Manichæum* efformarunt.

7. Bene vero an male ista conjecta sint, Græcæ et Orientalium linguarum periti diligentius poterunt judicare. Nos interim Beausobrianæ fabulandi rationi nequaquam subscribere possumus. Nam cum nomina sint quædam omnium rerum notæ, horum originem et proprietates exprimentes, jamjam istæ prorsus delentur, aut saltem mutantur ex litterarum additione, harumque pro singulorum hominum arbitratu subductione. Quare mihi videtur Ciceronem ejusmodi abutum a nimia et vehementi hominum philosophandi libidine ortum eripere aut saltem carpere voluisse, cum scripsit: *Quoniam Neptunum a nundo appellatum putas, nullum erit nomen quod non possis, una littera mutata, explicare unde dictum sit (c)*. Quid ergo in præsens nobis judicandum erit de tot tantisque litterarum mutationibus additionibusque quas in his nominibus deprehendimus, quæ Beausobre concessit, ut vocis *Manes* originem et proprietates designaret? Sed ultro dato quod ejus disserendi modus nec nugatorius, nec fabulosus dici debeat, quid inde? Jam *Manes* erit honoris nomen, quod in Scripturis veteris Testamenti eo vocabulo Israelitarum quidam rex fuerit appellatus? An non in eodem Testamento honorificum et maxime laudandum fuit Judæ nomen? Tamen si novum Testamentum consulamus, nefarium, proditorem, sacrilegum et multorum malorum fontem fuisse unum hominem reperiemus, qui Christi

(a) August. lib. de Hæresibus cap. 46.

(b) Beausobre, ubi supra, pag. 72. Qui etiam in sequentibus contendit *Manetis* nomen esse honorabile atque pluribus Orientis regibus commune. Laudat idcirco cl. Assemanum *Bibl. Orient. tom. I, pag. 418 et 419*.

(c) Cicero de natura Deorum 72.

(d) Negat id primum Beausobre in præfatione ge-

nerat discipulus, et Judas appellabatur? An igitur et iste regalem obtinuit originem, ipsique debebatur Israelitarum sceptrum. Figmentum apage. Verum cum in his diutius immorari vitio dari possit innumera pene exempla missa facimus, quæ fortius Beausobre perstringerent, ejusque ineptas conjecturas everterent. Quid vero de *Paracleti* nomine, quod temere sibi Manes assumpserat dicendum sit, jam jam ex Leone M. aliisque explicabimus, ut cæteras falsas Beausobre conjecturas abundantius refellamus.

8. De Manetis dogmatibus in præsens agere incipientes, illud potissimum nos referre oportet quod cæteris aliis fundamenta suppeditat, supra quocumque tota illa sacrilegiorum et fahularum machina ab impiissimo illo architecto fuerat constructa. Atque imprimis illud blasphemie portentum nobis obicitur, in quod Manes erupit, statim ac nefariam suam hæresim in vulgus spargere cœpit. Sacrilega jactantia ergo de divina sibi data virtute gloriabatur; atque ad superni Numinis potentiam ostentandam et auctoritatem, et ad populorum fidem venerationemque sibi conciliandam. *Christi se nunc gerere formam ostendere conabatur; nunc ipsum Paracletum se esse prædicabat*. Hocce postremum in dubium Beausobre revocat; et, aliorum testimonio convictus, quamquam non audeat inficiari Manetem (*d*) *Paracletum* et consolatorem fuisse dictum, eam tamen denominationem potius obtinuisse contendit a vidua illa quæ in filium et hæredem Manem adoptaverat, quæque, data primum eidem libertate, tamquam suæ viduitatis et senectutis consolatorem voluit eundem habere. Nec enim se arbitrari posse affirmat, mundum hominesque tam stolidos fuisse, ut huic crasso artificio fidem adhiberent, eoque decipi voluisse. Igitur magis rationi consentaneum videtur quod, servi conditione per suam benefactricem mutata, ejus nomini syllabam aliquam addere voluisset ut novus quasi homo factus, propter libertatem, *Manahem* deinceps eum appellaverit. Quod nomen valde honorabile fuisse, testimonio D. Assemani (*e*) probare contendit, qui *Maanus* nomen tum Syris, tum Arabibus regibus familiare fuisse scribit. At fabulosus hisce conjecturis Eusebium Cæsariensem adversari, Beausobre (*tom. I lib. 1, c. 6*) aut prorsus dissimulavit, aut animadvertere noluit. Is namque, qui res a Manete gestas non ex Cyrillo Hierosolymitano, non ex Epiphanio mutare potuit, utpote istis scriptoribus antiquior, sed ex velustioribus monumentis in Ecclesiarum scriniis asservatis, ut in sua præfatione testatur, rerum Ecclesiasticarum historiam describens, ait Felicis papæ tempore: *Manes quidam, secundum nomen suum insaniens, et instinctu dæmonis agitatus, invisam et execrabilem omnibus hæresim docet (f)*. En ergo quod Eusebius genuinum hæretici nomen profert, illius etymologiam et significationem explicat; atque simul ea subsidia dæmoniacæ indicat quibus usus est ad suos errores huc illucque disseminandos. Hanc insaniam, sive furorem, dæmoniacæ arte Manetem obtinuisse, iterum ibi commemorat, et ad rerum ab eo gestarum exitum provocat, ut lectoribus id suadeat. Unde post hæc, quod dixerat probaturus, immediate subjicit illud quod paulo ante adduximus, videlicet (*g*): *Christi se nunc gerere formam conabatur; nunc ipsum Paracletum se esse prædicabat*. Eusebius itaque tria suadere voluit: alterum hæreticum *Manem* non *Manahem*, a Persis fuisse appellatum; alterum, *furoribus, audaciam et insaniam* dæmonis virtute fuisse in eo adimpletam: tertium, Christi Domini formam similitudineri tom. I, pag. 11, et rursus lib. 1 cap. 6.

(e) Asseman. tom. I *Biblioth. Orientalis* pag. 204, tom. II pag. 388.

(f) Eusebius Cæsariensis, lib. VII *Historiæ Ecclesiasticæ* cap. 26. Huic concinit S. Augustinus, lib. II contra adversarium Legis et Prophetarum.

(g) Videsis quæ cap. II hujus libri scripsimus.

nem mentiendo imitari confinxisse, et Paraclerum ad orbis et Ecclesie solamen institutionemque missum se ipsum prædicasse. Tria hæc plane Beausobrianarum fabularum conjecturas evertere quis non intelligit, si jam omnia sacrilega sua commenta discipulis persuasurus, illud primum excogitaverit, ut se a Christo tamquam apostolum et hominum consolatorem simulaverit, atque missum confinxerit? Et ne videar injuria Beausobre tanquam fabulatore carere et reprehendere, ad Leonem Magnum Rom. Ecclesie pontificem mihi liceat provocare, qui in generali contra Manichæos, Romæ latentes, habita inquisitione, sollicitè rimari voluit quid crederent quidque Manetis discipuli docere auderent. Et quidem hanc blasphemiam credidisse aut saltem prædicasse Manichæos discipulos, non obscure sequentibus verbis explicavit: *Cujus discipuli, ut magnum quemdam atque sublinem viderentur sequi auctorem, in magistro suo Mane apparuisse Spiritum sanctum crediderunt, promissumque a Domino Paraclerum, non prius venisse, quam hic infelicium deceptor dretur, in quo ita Spiritus Dei manserit, ut non alius fuerit Manes ipse quam Spiritus, qui per ministerium corporeæ vocis et lingue discipulos suos in omnem adduceret veritatem (a)?* Factorum itaque veritas vincere debet atque eripere omnem contrariam Beausobrianam conjecturam. Immo sine ulla animi hæsitacione nobis persuadere, palmari illi potissimum blasphemioque mendacio, Manetem sibi viam aperuisse ad tot tantaque sacrilega dogmata, quæ sacratoria fidei catholice mysteria, aut corrumpunt, aut prorsus evertunt. Sed ad historie ordinem redeamus.

9. Hac de causa igitur hæreticus pecuniis sacre Scripturæ libros sibi comparare nisus est, et ut Christianos viros illicitis ad se traheret, aliquas veritates mendacii et fabulis admiscebat. Qua videlicet arte cum probabiliorum ejus sectam reddere niteretur, sensim suos errores in aliorum animis instillabat. Magicis præterea artibus atque prestigiis hæc omnia corroborabat, quibus certe ad fallendos homines utebatur; dum ardua nonnumquam humanis diabolicisque viribus prorsus impossibilia tentare non reformidaret. Quemadmodum cum regis Persarum filium, medicorum subsidio destitutum, graviter laborantem morbo, curaturum irrito conatu tentavit (b).

Hæc ergo sacrilegis atque superstitionis jactis fundamentis, alia dogmata (ait Eusebius) *stulta et impia a diversis hæreticis*, qui jam prius extincti fuerant mutuata disseminans, catholicam religionem persicis venenis labefactavit, et prorsus corripit. Inter cætera autem figmenta, ex Marcione, Valentino, Carpocrate, aliisque Gnosticæ sectæ auctoribus, mutuata, sequentia numerari solent: duo videlicet rerum omnium esse principia, Deum nempe et diabolum; ab illo bona omnia, ab hoc mala omnia produci docuit; illum totius virtutis ac perfectionis fontem, ex quo Novum Testamentum derivavit, istum vero peccati et veteris Testamenti esse auctorem; hominum substantiam ab utroque Deo fuisse productam, ea tamen ratione ut bonus ille Deus solas animas creaverit, sed materialia corpora, 29 utpote imperfecta, corruptioni-

(a) Sermonem hunc de Pentecoste apud præcedentes edit. variis in locis mutilum atque turbatum, sua integritati vet. codd. subsidio restituiimus. In aliq. quorum editis deinde priores duæ illæ voces, *cujus discipuli*, desiderantur. De hac porro Manetis sacrilega blasphemiam plura poterit lector observare pag. 19, 24, 99, disputationis habitæ cum Archelao, quam eruditus notis ornatam typo commisit cl. Laurentius Alexander Zacagnius. Vat. bibliothecæ præfectus.

(b) Consule quæ sequenti sexto cap. contra Beausobre dicturi sumus.

(c) Hunc errorem Manes propugnare intendebat in disputatione quam habuit cum Archelao Cascaræ episcopo, atque dicebat: *Absit ut Dominum Jesum*

Abus vicissitudinibusque semper obnoxia, non nisi ab alio malo Deo originem duxisse. Liberum arbitrium hominibus prorsus ademit, nostris humanis rebus fatum necessitatemque inducens. Christi præterea veram incarnationem negavit, et phantasticum (c) corpus assumpsisse duntaxat contendebat: et id genus alia populos edocebat quæ, ut diximus, partim ex fæculentissimis veterum hæresiarcharum lacunis, partim ex absurdis gentilium philosophorum placitis, partim prave explicatis ipsius Christianæ religionis institutis desumpta erant, quæ omnes insulse fabulæ et ficta somnia luculentius a S. Epiphanio fuere descripta. Hæc ergo alique sacrilegis dogmatibus, præ cæteris hæreseon auctoribus, maximum et clarum Manes se facere nisus est. Interim vero vaferimus ille impostor, magnam in homines auctoritatem ostentaturus, ut vulgares potissimum, qui non nisi rerum cortices intuentur, in suas deduceret sententias, Christum Dominum humani generis Salvatorem, tum in iis quæ ad discipulorum delectum, tum in aliis quæ ad apostolicam pertinent missionem, imitari confixit. Quod latius sequenti capite patebit, cum de horum discipulorum numero agere instituamus.

CAPUT V.

Manetis pseudoapostolorum numerus ex SS. Patribus definitus. Patris Natalis Alexandri opinio refertur atque rejicitur.

Manetis agendi rationem, in sæ hæreseos errores evulgandos, paucis primo Eusebius Cæsariensis descripsit dicens (*lib. vii Hist Ecclesiast. c. 27*): *Elatus in insania (ait) ad similitudinem Christi duodecim discipulos eligens ad prædicandum mittebat*. Eusebio concinunt omnes veteres scriptores, si unum excipiamus. Eidem quoque suffragantur recentiores, quos inter Beausobre, ut suo loco observabimus. Quare minime audiendum arbitror Patrem Natalem Alexandrum, virum alioquin doctissimum, qui de numero discipulorum Manetis disserens, nescio qua ductus hallucinatione, ex Augustini sententia eum numerum ad duos supra viginti producit. *Interim* (scribit ille (*Hist. Ecclesiast. sæc. 3, art. 9*) *multos discipulos in suum pertrahens errorem, viginti duos selegit ne furiorum suorum dogmatum impiarumque fabularum prædicatores, in quibus tres præ cæteris insignes esse voluit, THOMAM, HERMAM et ADDAM (d)* Hunc, inquam, minime audiendum arbitror. Nam qua ratione Manes in suis instituendis discipulis Christum Dominum imitari studuisset, si alios præter duodecim pseudo apostolos elegisset? Falsum præterea est, P. Natalis opinionem Augustinum suffragatorem habere. Augustinus quippe, mire Eusebio concinens, duodenarium duntaxat Manetis discipulorum numerum definivit. Immo et hanc opinionem cæteri antiqui scriptores pro se modo et hanc opinionem cæteri antiqui scriptores prosecuti sunt, si unum tantummodo Epiphanium excipiamus.

D 40 Et quidem ad rem nostram clarius et expressius loqui non poterat Augustinus, ita scribens (*lib. de Hæresibus cap. 46*): *Unde se in suis litteris, Jesu Christi apostolum dicit, eo quod Jesus Christus se misurum esse promiserat, atque in illo miserit Spiritum sanctum. Propter quod etiam ipse Manichæus duodecim discipulos habuit, ad instar apostolici muneris, quem*

Christum per naturalia pudenda mulieris descendisse confitear. Deinde in medium adductis quatuor evangelistarum textibus, quos violenter interpretabatur, subjiciebat: *Sunt et alia innumera testimonia hujusmodi, quæ indicant eum venisse, et non natum esse*. Consule Collect. Monumentorum Veterum Ecclesie Græcæ et Latinæ Laurentii Zacagni pag. 85.

(d) Perperam hunc Addam cum Terebintho, seu Budda, Beausobre confundere nisus est, ut quæ de istius interitu SS. PP. scripserunt falsa esse contenderet. Propterea Buddam Manetis discipulum, non antesignanum, fuisse conflagit. Vide quæ ex Christophoro Wolfio scripsimus in præterita dissertat., pag. 20.

numerum Manichæi hodieque custodiunt. Non aliis quoque phrasibus usus est Theodoretus, de hæreticorum disserens fabulis, cum paucis hisce verbis a Manete discipulorum factam electionem et illius pseudochristi imitationem descripsit (*Lib. 1. Hæret. Fab. cap. 16*): *Hic, duodecim discipulis ad Domini exemplum designatis, in Mesopotamiam profectus est. Quid plura? Constans sequentium sex sæculorum traditio veritatem de qua agimus probavit. Nam Photius discipulorum Manetis numerum horumque missionem paucis designavit dicens: Exinde vero discipulos congregavit duodecim, quos etiam erroris præcones emisit (a).* Petrus Siculus quoque, qui paulo post floruit, de Manichaicis rebus et institutis optime instructus, vir doctrina et nobilitate præclarus, variis pro Basilio imperatore legationibus, et ad Armenos potissimum, functus, *historiam de ortu, progressu et occasu Manichæorum*, scripto consignavit; in qua singula duodenariorum illorum discipulorum nomina, non tantum recensuit; sed horum gesta, munera, legationes, scripta, interpretationes, et commentaria brevi suo Græco-Latino opusculo ad Bulgariæ archiepiscopum expressit. Is scriptor igitur de Manetis discipulis hæc habet Porro, *Discipuli Maneti Antichristo duodeni fuere*. Tum eos enumerans, primo loco eum subjicit, qui Maneti, regis Persarum jussu mactato, successit, dicens: *Stiginus qui Maneti successit*. Hunc vero alius excipit, cui Thomæ nomen erat, qui que Manichæorum conscripsit Evangelium, de quo disserens (b) S. Cyrillus Hierosolymitanus, catholicos monuit ne legerent, scribens: *Nemo legal secundum Thomam Evangelium. Non enim est unus ex duodecim apostolis, sed unus ex tribus Manetis discipulis*. Quod sane adulterinum opus, apostolicæ sedis sanctionibus, sub anathematis pœna legere, aut apud se retinere, omnibus catholicis vetitum fuit, ut suo loco videbimus. Duobus hisce et Buddam et Hermam, Adantum et Adamantum adjecit, quorum postremum, veluti aliis cæteris iniquiorem audacioremque, in diversas orbis partes præconem suum Manes miserat, et tamquam fidelem præcursorem ablegaverat. Tres alios deinde, Hieracem, videlicet, Heraclidem atque Apathonium suæ doctrinæ et prædicationis interpretes et explanatores constituerat. Quibus tandem et ternos adjunxit, Agapinum, qui Eptalogum commentus est, Zarvam, et Gabriarium. Hæc ergo de nefaria æque ac superstitiosa prima Manichæorum Hierarchia Petrus Siculus recensuit (c). Qui quamvis longe post Manetis tempora floruerit, illud opus tamen, cum ex vetusta et constanti Græcorum Armenorumque traditione, tum ex certissimis monumentis elucubravit, ut suo loco videbimus. Cum itaque ejusmodi res tot tantisque testimoniis roboretur, non arbitror tam graviter allucinatum esse Epiphanium, cum nesciam quo fundamento aut testimonio innixus expresse de Manichæo affirmaverit (*Hæres 66, n. 3*): *Jam enim suam, ut ita dicam, manum circulator collegerat, quos discipulos nominabat duos et viginti*. Sed existimo mendum potius in amanuenses, aut in interpretes, quam in ipsum Epiphanium esse rejiciendum. Vel eundem, non ad primam Manichaicæ sectæ hierarchiam, hujusque formam et numerum, sed ad posteriorem, quæ auctior exstitit, et de qua alibi Augustinus locutus est, alluder evoluisse.

Sed P. Natalis Alexandri turpior allucinatio censenda est: qui agens de Manichæorum erroribus, cum Augustini Opera lustrasset, haudquaquam animadvertit opinionem illam de duobus supra viginti

(a) Photius, ubi in superioribus, cum Wolfii notationibus.

(b) Cyrillus Hierosolymitanus, catechæsi 6.

(c) Petri Siculi historia de Manichæis typis commissa est a collectoribus Biblioth. PP., tom. XVI.

(d) Assemanus, tom. II. p. 11, pag. 623.

(e) Beausobre, lib. 1, c. 7, pag. 75, § 1.

(f) Vide quæ in præcedentibus annotavimus contra

Manetis discipulis, valde nutare, et prorsus periclitari, vel saltem, ut sese ab hac nota purgaret, utriusque sententiæ momenta in medium adducere illi opus erat, ut inde lector firmiorem verisimiliorem que seligeret. Sed forte vir doctus rerum et questionum copia distentus, illi se opinioni devovit, quæ primo ei occurrerat, ea persuasionem, quod Epiphanius, Manichææ sectæ locupletissimus scriptor, nullo duceretur errore. Hæc nos annotare oportuit, ut socordiae notam præcaveremus.

Interim maxime mirari juvat quod Beausobre, nodum in scirpo semper quærere assuetus, ut studiose antiquorum PP. dejiciat traditionem, horum semper apparentes contradictiones notando, atque ampliores faciendo, minime animadvertit aut Epiphanium a cæteris scriptoribus in tanti momenti re dissidere, aut P. Natalem Alexandrum, in assignandis duodeviginti Manetis discipulis, perperam ad Augustini testimonium provocasse. Is ergo communi subscribens persuasioni, duodenos fuisse hujus hæretici discipulos supponit et affirmat. Quos inter, tres tamquam celebriores præcones, qui Manichaica legatione primitus functi sunt, ac aliis cæteris nequiores, cap. 7 prioris libri, non obscure narravit. Ibi enim Manichæi res, quæ ipsi post viduæ mortem contigerunt, cujusque hæreditatem assecutus fuerat describere aggrediens, urbem Seleuciam seu Ctesiphontem quam Arabes Modain, sive, ut auctor est Assemanus (d), urbem Citez appellant, in qua primo nutritus, et in variarum scientiarum studiis fuerat institutus, deseruisse arbitratur; atque demum se recepisse in Huzitide, quæ una est ex provinciis Irak Babyloniorum. Hanc probat conjecturam, Archelai Actis insistens, in quibus hæreticum in regali urbe Persarum educatum fuisse ait, in qua scientiarum et magiæ schola maxime florescebat (e). Græci (subjicit) nullum pene verbum de Manetis vita fecerunt ab anno etatis suæ duodecimo, ad sexagesimum usque. Immo observat postremam hanc notam aliter et aliter referri in exemplaribus illius disputationis habita cum Archelao, de qua re sermonem instituisse sibi reservat, verba facturum de tempore quod apud Cascharam S. episcopus habuit congressionem. Igitur ne nos extra propositi instituti fines vagari videamur, ex duodenario illo discipulorum numero, ut dicebamus, trium cæteris præstantiorum meminisse: Thomæ videlicet, Addæ, et Hermæ, et animadvertit Cyrillum Hierosolymorum, Addæ loco, Buddam posuisse, ut videre etiam est apud eos auctores qui nomina singulorum duodecim illius discipulorum descripserunt, qui secundo loco, non Addam, sed Budeam posuerunt. (f) Diutius tamen his non immorabor, ne vitio detur. Et quamvis acatholicus scriptor alia et alia subjiciat, quæ ad trium horum discipulorum missionem pertinent, tamen, ne propositas nobis leges præterire videamur, de horum missionibus atque muneribus alibi sermonem aggrediemur, interim de necesse filii regis Persarum a Manete patrata locuturi.

¶ CAPUT VI.

De necesse filii regis Persarum per Manetem patrata. Beausobriana commentu et conjecturæ prorsus rejiciuntur. In carcerem trusus Manes, pecuniis corruptis custodibus, et fuga arrepta, ad Persidis et Mesopotamiæ confinia proficiscitur.

Post duodecim discipulorum delectum, horumque in diversas Orientis provincias missionem, ad stultam Beausobre præsertim, qui, cap. 5 pag., 62, negat Buddæ divinitus illatam mortem, tamquam puerilem fabulam a Cyrillo, Epiphanio aliisque PP. narratam. Sibi enim persuaderi posse inficiatur eum e domus altitudine ab angelo fuisse præcipitatum, sed adhuc in vivis exstitisse, cum Manes suam hæresim publicavit, et supplicii pœnas dare coactus fuit.

amque hanc sectam propagandam, Manes aioris sibi comparandæ famæ cupidus, atque ularem quamdam divinamque potentiam æteros homines ostentandam, præter natuquod efficere animo revolvebat. Item autem e et fauste sibi eventuram arbitrabatur, cum so rumore Persarum regis filium gravi ægri-orreptum audivit, eumque in regia urbe (a nas tum aberat) decumbere. Persarum porro ut Seleuciam, aut Ctesiphontem inhabitare risse, præcedenti cap. jam vidimus; ambas es prope fluvium Tigrim positas esse, notat ntius (*Tom IV de Manichæorum hæresi, art. s ergo, auctore Epiphano, quamvis a regia situs, ad eam convolare non distulit, et li-præsidio confisus quos Terebinthus a Sey- t ipse a vidua Terebinthi, seu Buddæ, hæ- seperat, remedium aliquod nancisci posse, quo statim regii pueri ægritudini, cum to- earum regni admiratione et plausu occur- quorum ibi pervenit (ait Epiphanius) suam voluntatem, certam filio regis opem promit- spes in posterum fefellit. Num cum ægro me- ta quædam adhibuisset, ita expectatione sua us est, adeo ut inter illius manus adolescens osit mortuus, quo vana ipsius et mendacia pro- vincerentur. Hactenus Epiphanius (a). ne rem paulo aliter Socrates descripsit (*Hist. v. 22*), narrans, non sponte et audacter Ma- m ad aulam convolasse, ut ægroto medere- ipsum Persarum regem, qui pro salute filii lapidem movebat, Manichæi fama motus, tus vera esse hominis prodigia, eum tamquam m accersit, sperans scilicet fore ut filius ejus maretur. An igitur ante tale periculum Ma- uod humanas excedens vires præstigiari- o moliri tentaverit, ut ejus virtutis fama ad ægem pervenerit, plane ignoramus. Incertum et an pessimus præstigiator ægro tum puero nentum vere aliquod adhibuerit vel adhibere erit; an potius solius magicæ artis subsidio sus. Hocce postremum verisimilius arbitra- Cyrilli Hierosolymitani testimonio innixi, psit (*Catech. 6*): *Manes ad jactandam suæ s et virtutis potentiam promittebat per ora- amquam pius, sese illum curaturum.* Immo anti- hotius rem hanc aliter narravit. Immo anti- scripta secutus, quæ ipse collegerat, suis- raverat oculis, non tantum Epiphano, Socra- illo Hierosolymorum suffragatur; sed pau- icata missione duodecim illorum discipulo- os impiæ doctrinæ præcones et omnium fa- socios sibi assumperat, subjicit statim (b): *osus ille Manes, cum scelere celebris evasisset, ma ad aures usque Persarum regis pervenit. filium morbo laborantem haberet, audiretque ollicitum esse se filium ejus ex morbo pre- pturum esse* **AB** *arrogantem hominem ad tionem adhibet, ac medicos tum præsentis ægritudinis curationem facilem fore promit- jecit. Ille vix dum orationem compleverat, et tpuit ei, qui id forte passus non esset, nisi in- atem promisisset.* Beausobre (c) igitur solus, et commentitias quasdam suæ critices re- ctus, Archelaum, Cyrillum Epiphaniumque , cum quia falsa narrare haud veriti sint, a ipse Cyrillus in suis Commentariis sycoc- aut furoris speciem huic hæretico tribuere m quia Photius absurde ejusmodi factum natum exaggeratione descripsit. De isto um conqueritur, quod dixerit: *Sed furiosus s cum scelere celebris evasisset*; quibus re- e verbis cum se perstringi intelligeret, in phanium, hæresi 66; Beausobre lib. 1 cap. pag. 76. ntius, lib. 1 contra Manichæos, cap. 12, apud Christophorum Wolfium, pag. 47.*

A hæc verba erupit. Quandonam principes sibi blandiuntur (ait) sanitarum miracula scelestorum opitulatione se fore consecuturos? Recentiores tandem (subjicit, et P. Natalem (d) Alexandrum potissimum suggillare intendit) perperam supponunt magicis artibus et præstigiis hæreticum confisum fuisse, et idcirco regis filium curandum suscepisse. At hos in turpem lapsos esse contradictionem, ea ductus persuasione confingit, quod cum Archelai Actis insistant, qui, probaturus hæreticum de quo agimus nequaquam fuisse Paracletum in Scripturis promissum, dixit: *Iste nec signum quidem aliquod, aut prodigium ostendens.* Quare S. episcopus Manetem maxime super hunc articulum exagitans, ita ratiocinatur: *Paracletus a Christo Jesu promissus, infinita miraculorum multitudine Dominum debuit glorificare, et Manichæus toto suæ vitæ et apparitionis curriculo, nec ullum minimum edidit portentum.* Sed Beausobre quasi in scenam ludere voluisse, et pro historia critica fabulam potius contexere, quis non videt? De qua re, cum in præsens longam disputationem me non oporteat habere, has commentitias fallacias eriperem maximo illo assignato discrimine, quod inter præstigias atque miracula intercedere summi viri docuerunt, et naturalis ratio ipsa suadere debet. Negat quidem, et merito, Archelaus Manetem aliquod ex iis signis quæ a sola divina virtute et potentia derivant fecisse. At non negat hominem maleficiis atque præstigiis, in quibus magorum artes versantur, operam daro fuisse assuetum. Maxime cum, auctore eodem Beausobre, in magiæ institutis, apud Seleuciam aut Ctesiphontem, fuerit primo educatus. Igitur negavit Archelaus potuisse Manetem vera miracula patrare, quia *Deus non erat cum eo.* Ea miracula videlicet quæ *Paracleti seu Spiritus sancti* propria sunt, a quo longissime distare intelligimus quotquot veneficiorum præstigias exercere consuecunt. Unde ergo inferre potuit Beausobre (e), Natalem, Tillemontium, recentiores scriptores, recessisse ab Archelai testimonio, cui fidem præstare debuissent? Debuisset potius inferre se dialecticæ regulas aut prorsus ignorare, aut iisdem abuti voluisse, ad decipiendos incautos lectores, qui in lustrandis ejus nugatoriis argumentis secum non recogitantes rerum suppositiones variari, vera divinæ omnipotentis miracula cum dæmoniacis incantationibus magorumque præstigiis confundere non perhorrescerent. Ex quo habet noster lector catholicos recentiores scriptores haudquam antiquorum dictis refragatos esse, sed solidius iisdem adhærere voluisse. Etenim Manes revera nullum miraculum patrare potuit; etsi nisus fuerit fallacis, aliorum animis, oculis atque opinionibus illudere, in quibus jam celebris evaserat. Quo sensu, nisi animo desipiat, eum intelligere oportebat. Photii testimonium, quo affirmavit: *Manes cum scelere celebris evasisset*, etc. Celebris quidem in scelere et in improbitate is dici debet, qui, ad veritatem catholicæ religionis evertendam, apostolatam a Jesu Christo sibi datum esse confingit; qui *Paracletum* **AA** se nominat; qui pseudopræcones ad falsam religionem huc illucque disseminandam in varias orbis partes jam miserat; cujus fama satis superque non tantum apud rudes et plebeios homines, sed etiam apud magistratus, proceres atque principes debuit vulgari. Quis ergo sibi suadere poterit ejus nomen, ejusque facinora et auctoritatem, potestatemque, quam falso sibi vindicaverat, Persarum regem latuisse? Qui deinde speciosis hisce muneribus allectus et ratus, spe sanitatis filio restituendæ, aut Manem hac de causa in aulam regiam accire voluit; aut Manes ipse illo se transferre statuit, sperans ope et dæmonis præsidio re-

(c) Beausobre, lib. 1, cap. 7, pag. 79.

(d) Natal. Alexand., sæc. III; Acta dispu. cum Archelao.

(e) Beausobre, loco superius laudato.

gio puero in lectulo ægrotanti medelam adhibere. Quare minime attendenda est illa Beausobriana exclamatio, videlicet, Quandonam principes scelerosos sibi posse opitulari sperarunt? Etenim, quamvis id verum sit, quando scelestissimi homines, nullum pietatis et religionis tegumentum adhibentes, improbam eorum vitam omnibus patefaciunt, vel quando hæc ex certissimis signis innotescunt; tamen si pravi eorum mores adhuc lateant, et studiose sub falsa religionis et pietatis clamide abscondantur, facile ipsi quoque decipi possunt; et quam sæpissime decipiuntur. Quare verba illa Photii non ita violenter detorquenda sunt, ut arbitremur Manem celebrem fuisse in scelere apud regem ejusque aulam: sed apud Deum et Ecclesiam, quæ illius hæreson blasphemis et erroribus evertebatur, cum potissimum prava dogmata invulgus jam sparsisset, et in dies magis magisque spargere curasset, ad sibi auditorum electorumque numerum amplificandum.

2. Exagitatis sic igitur primo Græcæ et Latine Ecclesiæ vetustissimis PP. recentioribusque scriptoribus, se tædere ait Beausobre, Gregorium Abulpharagium, Syrorum patriarcham Orientalemque scriptorem, in præcedentium opinionem propensum invenisse, quam veluti ex aliorum sententia et rumore mutuam retulit; cum videlicet, quadam æconomis scribendi formula adhibita dixit: *Fertur Saporem Persarum regem, Manetis interfecti pellem detractam stramine suffecisse, illumque super mœnium urbis palibulo affixisse, quod cum magna de se prædicaret, filium ejus a morbo quod ipsi contigit sanare non poterit.* (a) Gregorium igitur hunc quasi suspensum hæsisse in adhibenda fide præcedenti narrationi, contendit Beausobre; idque indicari per verbum illud *fertur*, quod in illa pericope primo legendum occurrit. Præterea se stupore percelli ait ejusmodi periculi causam ita publicam et memorabilem, quasi minus consulte ab uno dumtaxat Orientalibus recensitam fuisse, cum solus Bar-Hebræus, Abulpharagius, videlicet, illius meminerit, qui tamen cum de ea tanquam de incerta re verba fecisset, eam forte prorsus ignorasset, si ex Græcis scriptoribus eam non didicisset. At se ultro hujusce facti veritatem dare velle affirmat. In ejus tamen suppositione adhibitis omnibus sui studii nervis, rem aliter et aliter exponendam esse observat. Manem videlicet illius principis sanitati non alia de causa prospicere decrevisse, nisi regis supplicationibus devictum, apud quem hujus hominis fama, cum obscuriorum doctrinam, tum ob virtutis præstantiam, plurimum prævalebat. Ejusmodi expositionem se ex Socratis testimonio (b), quod ipsi in superioribus annotavimus, desumere ait. Addens præterea omnium Orientalium suffragium, qui asseverarunt Manem quasi repente sibi nactum esse Saporis fiduciam, qua sibi filioque ægrotanti profuturam arbitrabatur, ob illius doctrinam. Et quidem hæreticum hominem in se cuncta habuisse quibus sibi regiam existimationem non nancisceretur, ex multis conjecturis demonstrare aggreditur. Primo quidem quia communior hominum opinio Manem eximia magna que sanctitate donatum ferebat. Continentia quippe, abstinentia, atque jejunia, exterior corporis devotio, 45 vel pietas, quæ hominis summe spiritualis speciem præferunt, quibus hypocritæ populorum venerationem sibi vindicare consueverunt, in eo potissimum intuebantur; ne quidquam postea recenseamus de austeritate, tristitia, pallore, quibus diabolus, auctore Ephræmio, Manem tinxerat, ut incautos falleret. Et quidem si ad illius paupertatem animadvertamus, eam Manichæum prosectum fuisse, satis exploratum est,

(a) Gregorius Abulpharagius, in Historia Dynastiarum, Oxoniæ edita 1663, pag. 80, 82.

(b) Socrates, lib. 1 Hist. Eccles. cap. 22; Ephræm, in Poemat. contra hæreticos, apud Assem., tom. I pag. 119.

A cum suos electos illi legi subjectos volueri penitus possiderent. Quare experientia e nihil magis valere ad sibi conciliandam benevolentiam et existimationem, quam rerum temporalium contemptus et abrenuntiationem quidem apud Orientales potissimum suam vim conservant. Nam ex Gazophilacio F linguae novimus Indorum gentiles de avaritate maxime gloriari, si voluntariam paucam consociatam habere studeant. Alteram con ex eo desumit, quod Manes, auctore Archanium sapientum sua ætate princeps apparerat, in iis potissimum quæ ad Persarum scientias, quas inter maxime medicina in bita fuit, cum nihil magis ad vitæ necessitate spectare arbitrentur, ut Xenophontes a Quare alteram magorum philosophiæ paradocinam fuisse hæc duo indicant carmina

Ille penes Persas magus est, qui sidera
Qui sciat herbarum vires cultumque deum

B Ita suis studiis et partibus indulgens tur Beausobre, qui et multa alia fidentius sit, PP. traditioni plene repugnantia, ut Gregorii Abulpharagii, Monophysitarum litæ testimonium ad certum fabulosum syduceret, quod veritatem hujus historiæ perleret.

3. Quæ itaque ibi subiecit ad eum scopantur ut lectori persuadeat Manem in disciplinis apprime fuisse versatum, atque simum ducitur exemplis, quæ desumi potest ex Zoroastro Persarum propheta, qui in vavari cuidam infirmo mederi jussit submoris ex quadam planta expressi, (c) vel andro Lycopolitano, qui Saporem ipsum bella agentem, in castris comitatus est. Exjicit hunc tanquam medicum huic regi (d). Hinc in maximo apud Persas honore haberi, ex S. Ephræm confirmari asseverat, tequam ex præsentis lucis usura migraret Simeoni benedictionem dare cupiens, ita et *Tanquam medicus in castris, ita nomen tuum dat orbem terrarum.* Qui dicendi modus, a entales in proverbium, seu commune verbum Beausobre sibi blanditur, cum medicus, auctore Strabone, ad hominis consuetudinem venisse intelligamus, quæma Hist. Miscell. lib. xv refert de quodam Boaza tanquam *medicum optimum*, Cavardes, Persarum plurimum adamavit. Cujus rei varia nobilitat exempla doctissimus Assemanus in entalium Bibliotheca. His itaque aliisque iactis fundamentis, hanc Beausobre infertionem, quæ alio cuicumque homini Persarum regum aulam commoranti convenit: nimirum Manem a Saporem in aulam tanquam medicum 46 optimum et nobilissimum quasi quod apud hominum opinionem ejus in languoribus sanandis experientia set. At ubi legimus, vel quis scriptor asseverat, hanc existimationem sibi vindicasse Hocce dumtaxat de eo infaustum in puerum experimentum, Abulpharagius etiam

(c) Apud Hydram, pag. 300. Alexand. Lyc. Combefis. Auctuar. novissimum part. II, pag.

(d) Apud Asseman, tom. I, pag. 143. Strab. pag. 677.

obre insistit, habemus; et propterea nullam causam esse potuit, ut veluti sapientissimus prædicaretur. Quid ergo ex illa consensio hoc alterum, Persarum regum aulam eorum cohorte fuisse communitam, quem militum copiam et classes castra communiter quid inverisimilius? Saporem quidem æsticos et familiares aliquot viros in medicos peritos habuisse, ratio ipsa suadet, quos, e regio palatio exsulatos abire fecit, cum illi fuit sycophantam Manem divina arte pollere in morbis medendis: non quia esset præditus, et in medicorum arte sed quia filio ægrotanti opitulari sperabat, nullam vitam sanctimoniam quam simulare eum causa apostolatus Jesu Christi, quem confingebat, tum ob cætera summæ pietatis signa, quæ omni diligentia affectatæ postremum affirmare rationabilis est, sicut præsertim omnibus Græcis Latinisque oribus, qui etsi aliquatenus in verbis differenti narratione tamen sibi invicem omnino t. Summæ et extremæ paupertatis præsertim, qua eximie sanctitatis opinionem sibi Manem fuisse, Beausobre asseveravit. At hujus paupertatis argumentum proferre illum profecto suppetit. Quinimmo prorsus vitam quemadmodum is tantæ virtutis potuerit, quem ignoramus assecutus probæ reditatem divitias dispersisse. Propterea debuisset quomodo, quando, vel in quos ditarias divitias insumperit: an in pauperibus infirmis, an in amicis et consuetandis, an denique aliquod insigne pietatis confecerit, ut sese ad extremam redigeret? Ingentes divitias, Scythiani, et viduæ at mancipium, Manem assecutum fuisse, vit Beausobre præcedentibus capitibus. præsertim ac diligentiori scriptori, qualem stat, maxime decebat duo hæc inter se re. Juxta optimæ criticæ regulas conciliare, et narrationes in nova Manichæorum hisceret. Quod cum facere prætermisisset, aut, aut solam saltem paupertatis speciem spectasse Manem arbitramur. aque omnibus sic breviter annotatis, ad finem revertamur. Sapor ergo Persarum mo regi filii interitum dolens, in patratiuctorem ita sævire erat paratus, ut is et et audacissimi, scelestissimi que impostolæret. Comprehenditur ergo Manes, et in eus carcerem detinetur, sed eum discipulicum duxerat, invisebant. Quorum alios, ridem ad comparanda novi veterisque Teolumina Hierosolymam forte, vel in alias rum regiones misisset, hæc libris abuti id facilius Christiani nominis cultores illecepiendosque. Profecti (ait Epiphanius 1. 5) *discipuli, libros illos nulla interpoemunt. Deinde ad magistrum reversi jam rivatum, carcerem ingressi libros offerunt.* ergo carceris otia, Manes sedulo acceptos: Scripturarum libros evolvere cepit. Et ovum Testamentum adoptare et susciperet, illud tamen temerariis ausibus, in ene locis, corrupit et depravavit, modo ea o quæ ejus mendacem improbamque ebant, modo alia atque alia supponendo ta quæ impiæ sectæ erroribus, fabulis et is robur adjicerent (a).

ima hujus impostoris facinora, blasphemianus hæresi 66; August., lib. de Hæresibus; et S. Leo M., innumeris locis, de quibus verba faciemus. Epiphanius, catechesi 6. Irenæus, lib. I contra Manichæos, cod. 12.

Amias, turpitudines, falsas mendacesque promissiones, et ignominias, catechumenos alloquens, enumerat et exaggerat Cyrillus Hierosolymitanus. Nullibi tamen de corruptis ab eo Scripturarum voluminibus, dum carceri delinabatur, facit mentionem. Eum vero maxime ludibrio habet, quod ex carcere diffugerit. Propterea subjicit: *Qui enim dicebat se esse Paracletum et veritatis propugnatorem, fugit; non successor vel imitator Christi, qui alacriter veniebat in crucem; sed fugiendo contrarius illi fuerat (b).*

5. Sed ejusmodi ex carceribus fuga, seu dilapsus, Manichæo impossibilis prorsus fuisset, nisi custodes, avaritia atque socordia vincti, ejus votis obtinperassent. Noverat profecto vaferrimus iste homo, publicæ custodiæ præfectum, duobus hæc modis, precibus nimirum atque pecuniis, vinci posse et corrumpi. Et propterea utroque sine mora adhibito subsidio, vincula facile dirupit. Rem hæc fere terminis narrat Epiphanius (*Ibid.*, num. 5): *Interim ingenti pecuniarum vi assiduisque precibus exorato Comentarienti, fugam arripuit, et relicta Perside, Romanorum fines ingreditur.* Persarum regis iram, quam tunc Manes evasit, carceris custodes (ait laudatus Cyrillus) immaniter experti sunt. Nam horum infidelitate, vel etiam avaritia, a rege comperta, mortis pœnam, quam in Manichæum animadvertere decreverat, eis intulit: ut ille idem qui causa mortis regii pueri per superbiam fuerat, causa quoque mortis custodum per fugam efficeretur. Inter tot ergo tantaque vitæ discrimina, sibi ex sua improbitate et potentissimi regis indignatione comparata, Manetem quidem in posterum prudentiorem fieri oportebat; ut nimirum sibi præcaveret, ne temere quidquam aut celestium amplius aggrediretur. At contrarium evenisse, cum gravissimi auctores, tum indubitata fidei monumenta, quæ supersunt, testantur. Nam pristinam ille libertatem fraudulenter assecutus, et in Romanorum ditionem, positam in confiniis Persarum et Mesopotamiæ, se recipiens, quamvis aliquando solitudini vacare videretur, tamen in illo secessu, non paci et tranquillitati indulgebat; sed nova moliri facinora meditabatur, ut superbiam et elationis spiritui, quo ducebatur, perpetuo serviret.

Hunc autem e carceribus Manetis dilapsus paulo aliter descripsit Photius, nulla expressa facta mentione quibus mediis artibusque custodes illos vicerit atque deceperit. Ait duntaxat: *Sed cum servus esset, ac servilis artificii peritus, sciretque se non diu postea patratæ cædis pœnas daturum, utpote qui filium regis impietate sua occidisset, e domo aufugit, et custodibus carceris necis causa fuit; nam quia scelestum illum non accurate custodierant, capite omnes plexi sunt (c).* Quænam servilis conditionis artificia quibus Manes in vinculis detentus uti potuerit, ut e carceribus dilapsus, capitis pœnam præcaveret, hic Photius expresse non indicavit. Sed probabile valde est quod ex Epiphanio superius retulimus. Nimirum carceris præfectum atque custodes ingenti pecuniarum vi assiduisque precibus vicisse: potissimum, cum innotescat vilium servorum conditionem aurum atque divitias repudiare numquam consuevisse, servosque facile ad sua vendenda opera induci posse. An ergo id argumento esse possit maximæ illius paupertatis ad quam Manem deventum fuisse Beausobre (d) describit, etiam antequam Sapore eum in aulam acciret, remediis et orationibus ægrotanti puero opitulaturum lector ipse judicabit; cum aliud interim, antequam de præsentibus tabula manum removeamus, nos eripere oporteat, quod nonnulla alia superius ex veteribus stabilita prorsus everteret, si Beausobrianas conjecturas roboret veritatem habere arbitraremur.

(d) Beausobre, cap. 7 prioris lib. pag. 85, 86. Idem Beausobre, in annotat., num. 10, subdens ad hæc verba, *fielos, simulatosque errores*, hæc alia esse addenda: *Christi nomine adjecto.*

7. Ex Orientalium ergo scriptis innotescere sibi persuadet Beausobre, **48** Persarum regis odium in Manichæum haudquaquam ex regii pueri nece, sed ex Christiana religione, quam Manes profitebatur duxisse originem. Noverat quidem rex ille, idolorum et superstitiosæ magnæ cultor, Manem misisse Thomam, Addam, Herma, aliosque pseudoapostolos in diversas orbis oras, qui huc illucque discurrentes, Christi nomen annuntiarent, cujus verum apostolum Manes prædicando se esse confingebat. Idcirco certa persuasione ductus, novæ hujus sectæ propagationem, prolationem atque incrementum, sensim idololatriam et magorum superstitiosa figmenta ad exitum posse redigere, statuit Manem comprehendere, in carcerem compingere, ut tanti flagitii pœnas capitali supplicio lueret. Hujus porro regii decreti causam perspicue in Archelai Actis referri, asseverat, cum legitur: *Mittit discipulos suos prædicaturos intrepide fictos simulatosque errores, etc. Quod cum rca Persarum cognovisset, dignis eum supplicis subdere parat.* Consorem Beausobre hic rogare juvat, ad quam missionem laudata Actorum Archelai verba referre oporteat? An ad priorem pseudoapostolorum Manetis missionem, quam functi sunt antequam ipsorum magister a Sapore esset accitus et carceribus detentus; vel ad subsequentem, quam aggredi non reformidarunt, postquam etiam magistrum, capitalem regio decreto subitum esse mortem cognoverunt? Non ad primam quidem ea verba referri posse atque debere, Beausobre fateatur necesse est. Nam ex ea regressi Thomas, Addas, et Herma, reddidit de præterita eorum prædicatione rationem, Manem carceribus detentum reperiunt, quem adeuntes, non tantum res a se gestas narant, sed aliquos Scripturarum novi Testamenti codices depravandos deferunt. Nec falsitatem aut fabulam olere præcedentem hanc Archelai narrationem, merito Beausobre confingit, S. Epiphaniï testimonio ductus, affirmantis Manem Christianorum libros jam pridem habuisse, antequam Persarum rex in carcerem compingeret. Siquidem aliquot male partos novi Testamenti libros, et eos forte, quos Valentiniani alique hæreticorum corruperant habere potuit, cum jam eruditis notum sit Christianos catholicos ad integre servandos canonis libros multum operis adhibuisse; ne videlicet ethnici illos igni traderent, ut narrat Eusebius; et ne hæreticorum principes eos corrumpere et depravarent; quemadmodum ex libro Constitutionum quæ apostolis tribuuntur jam factum fuisse colligimus, de quibus ipsi opportunius sermonem habebimus. Qui ergo fieri non potuit ut Manes secum in carceres aliquos novi Testamenti libros detulerit, vel integros et genuinos, quos pro libidine depravavit, aut jam depravatos et corruptos, juxta Valentini Carpocratis Marcionisque interpretationes, et ad alios quoque conquirendos suos discipulos in Orientis et Asiæ partibus transierit? An forte tum nondum prodierant sub novi Testamenti nomine fabulosi illi libri qui Petri, Thomæ et Matthiæ Evangelia inscribebantur? An non circumferebatur Evangelium Philippi, excogitatum a Gnosticis? aut aliud denique quod Gaiani sub nomine Judæ proditoris vulgarent? Ex his aliisque similibus venenatis fontibus, de quibus Eusebius (a) et PP. sermonem habuerunt, suam hæresim hausisse Scythianum et Manem certissimum est. Duo illa igitur, sine ullo prorsus repugnantiae vestigio, inter se bene cohære possunt: Manem, videlicet, in carcerem constrictum aliquos habuisse novi Testamenti libros, quos fabulosis commentis, ad suæ sectæ patrocinium, magis atque magis corruptis et depravavit; alios denique accepisse ex Thoma, Adda et Herma,

(a) Eusebius Cæsariensis, Hist. Eccles. lib. viii, cap. 1, et in Rufiniana nostra edit. tom. I pag. 464. Lib. vi Constitutionum cap. 16, de libris falso inscri-

ex priori missione regredientibus, quos nebulones isti, pecuniarum subsidio, apud Orientales mercati fuerant.

8. Beausobriano systemati hanc præcedentem explicationem haud **49** repugnare, sed illi potius cohærere, quis non videt? Ipse enim dicto cap. obiter de Manetis religione agere instituit, hunc ab adolescentia Christianam multis erroribus depravatam imbibisse supponit, ex Scythiani potissimum commentariis, quam postmodum ipse forte magis corruptis et depravavit, ut suæ et magorum philosophiæ faceret concordem. Restat nunc ergo ut videamus an Sapores in Manem dire excanduerit propter illam pseudoapostolorum missionem, quam unicam tanti odii causam fuisse ipse Beausobre, Archelai testimonio ductus (ut vidimus), asseverat (b). Atque ut præteritarum rerum ordinem servemus, duas a Manete factas fuisse horum discipulorum missiones colligi potest: alteram priusquam Manes regio pueri mederi tentasset, ex qua missi cum regrederentur, aliquot novi Testamenti codices magistro in vinculis retento reddiderunt. Hanc autem alteram excepissis probabiliter arbitramur. Etenim si testimoniis Actorum Archelai insistere, ut jam fecimus, volumus cum Manes ab iisdem discipulis in carcerem detentus visitatus fuisset, illis suasit nihil vereri, et acorationem consurrexit. Quæ agendi ratio, auctor ipso Beausobre, argumento esse poterat, cum sanctitatis eximie, tum magnitudinis animi, quam fidelem Christi Domini discipulum habere oportebat. Quare concludit haud facile sectæ hujus principem se constituere potuisset, nisi magnas qualitates se animi prærogativas habuisset. Ad hanc itaque animi confidentiam magis atque magis ostentandam, se nihil prorsus vereri intentatas pœnas et mortem ipsam Manes primo simulabat; et propterea ad auctoritatem sibi conciliandam suamque doctrinam extollendam, iterum mittit discipulos suos prædicaturos intrepide fictos simulatosque errores. Postremo hæc verba præcedentibus respondere nemini dubium erit. Propterea, tantæ audaciæ Sapores conscius factus, regii filii necem serio recogitans, homicidam diutius in carcerem vivum detineri haud permittens, dilatam hactenus mortem eum subire mandat, cum dignis supplicis eum subdere parat. Verum antequam instruerentur quæ ad hujus impiissimi hominis exemplarem necem Sapores præceperat, corruptum carcerem custode, cæterisque militibus, fugam arripuit, quemadmodum in superioribus jam vidimus. Hæc ad refellenda Beausobriana argumenta nos scribere et animadvertere oportuit, idque polissimum ad antiquorum scriptorum testimonia concilianda, quæ ipse Beausobre, parum sibi constans, susquedeque omnia vertens et detorqueus, tamquam parvi pendenda et nullius fidei digna esse contemdit. Jam vero ad historiæ ordinem revertamur.

CAPUT VII.

Quemadmodum quibusve artibus catholicam religionem in Mesopotamia Manes subvertere nisus est. Archelai Cascharæ episcopi studium ad hosce conatus eludendos. Beausobriane de hoc conjecturæ annotantur.

1. De postremis Manetis conatibus ad catholicam fidem evertendam in præsens verba facturi, illuc revertatur nostra oratio necesse est, unde præcedens caput ad exitum fuit perductum. Ea itaque in solitudine degenti, ubi post e carcerem dilapsus se receperat, Maneti nuntiatum fuit præstantissimum quemdam esse virum, atque excellenti pietate præditum Marcellum, seu Marcellinum nomine, qui Caschara (quod **50** Mesopotamiæ oppidum est) habitaret, illum

ptis.

(b) Acta disput. pag. 99, et Beausobre pag. 82 cap. in superioribus laudato.

se virum undequaque Christianum, atque A
 bus *justitiæ officii plane mirabilem*. Hunc
 nequitiam socium, criminum vindicem, et
 sectæ propugnatores aliquando futurum
 t, si eum diabolicæ suæ doctrinæ laqueis
 posset. Præsumebat enim universam se
 cupare provinciam, si prius talem virum
 subdidisset. Quare variis excogitatis ratio-
 liter utram tantum ex duabus, quæ anxius
 stinebat, adhibendam necessarium duxit.
 licet ad eum proficisci, et pietatis studio,
 s æternæ salutis colore procurandæ, inter-
 ndum paulatim noxia dogmata ei sugges-
 bus ab eo imbibibus, catholicæ fidei puritas,
 se Marcellus, seu Marcellinus profitebatur,
 nsim corrumpere. Sed minus tutam hanc
 ationem sibi futuram verebatur. Quia vide-
 improvisio forte ac subito ingressu, ad reli-
 atholicæ fundamenta evertenda, grave ali-
 alium in sui perniciem et exilium sibi ob-
 oterat. Alterum ergo, quod animo pervolve-
 i magis profuturum arbitratus est. Id est
 im primo epistolis compellere, quibus si
 m præbuisset auditum, aut saltem si au-
 ion se opponeret, tum majus studium adhi-
 i, ut et timore actus, vel curiositate ductus,
 fanichæ sectæ dogmata, et ejus vana sig-
 ibi Marcellus ipse aperienda flagitaret. Pos-
 utem hocce uti subsidio tutius et expeditius
 udicavit. Propterea, accito Turbone, uno ex
 is, quos Addas iis nefariis institutionibus
 verat, ei epistolam Marcellus reddendam tra-
 racipiens ut, statim arrepto itinere, Cascha-
 tinanter proficisceretur.

n est moratus imperium Turbo; qui cum
 im laboris ac molestiæ in veloci cursu per-
 fuisset, quinque itineris diebus elapsis, ad
 i hospitalem domum, tamquam peregrinus
 ; sed ab eo ad quem missus fuerat non sta-
 eptus. Homines enim qui Marcelli peregrino-
 spitio præerant, ex Turbone sciscitati sunt
 set, unde adveniret, a quo et qua de causa
 tur. Qui fatebatur se ex Mesopotamia ducere
 m, de Perside illuc advenire, atque pro Ma-
 Christianorum magistro, apud Castellum
 nem commorante, legatione fungi. Illi autem
 is nomen ignorantes, prorsus Turbonem reci-
 treotarunt: sed eum hospitio detrudunt, ne
 idem ipsi adhibendæ facultate concessa. Rem-
 re verbis Archelaus, Cascharæ episcopus de-
 subdens: *Hæc et alia nequiora cum Turbo
 liebus pertulisset, laboribus inedia et angustiis
 is, mortem haud quamquam evasisset, nisi tan-
 pititii custodiibus indicasset, secum litteras Mar-
 ce Marcellino reddendas detulisse (a).*

teras ergo Marcellus legendas tandem tradi-
 jusus domo tum aderat Archelaus Cascharæ
 us. Qui cum audisset blasphemias, quibus
 illæ refertæ erant, in earum auctorem quasi
 is studio furere cœpit, et veluti loco conclusus
 is infringebat, Manetem sibi dari desiderans.
 r tamen fuit Marcelli animus. Qui suo epis-
 xopondit se litteris curaturum, ut Manes
 scharam veniret, quem admodum is polliceba-
 idem Marcellus id flagitaret. Quot vero, aut
 in Deum, Deiparam et sanctos blasphemias
 s litteræ continerent, facile ex earum exem-
 s, tum ab Epiphano, tum ab Archelao de-
 i, quisque noscere poterit (b). Eas autem in
 s haud exscribere necessarium ducimus. Ni-
 us tamen, ut nostris lectoribus onus eas per-
 li apud laudatos scriptores allevemus, paucis

Archelaus episcopus, in disputat. adversus
 æum.
 piphano, hæresi 66, num. 6.
 ath. vii, 18.

earumdem summam, seu compendium hic indica-
 bimus.

Et primo quidem harum litterarum exemplum
 ejusmodi titulum, seu 50 inscriptionem, cum præ-
 seferret procul dubio cujuscumque pii ac religiosi
 hominis animum, in maximam indignationem tra-
 heret necessum erat. Aut si titulus, seu illa inscrip-
 tio, alicui in fidei rebus minus instructo, aut in ca-
 tholica philosophia parum versato, legendus occur-
 risset, hunc sane cum in animi stuporem, tum in
 anxietatem deducere potuisset. Inscriptio autem illa
 ejusmodi est: *Manichæus, apostolus Jesu Christi, et
 qui mecum sunt omnes sancti, et virgines, Marcello filio
 charissimo gratia, misericordia, pax a Deo Patre, et
 Domino Jesu Christo, et dextera lucis conservet te de
 præsentis sæculo malo, et a ruinis ejus, et de laqueis
 maligni, amen.* Sed quid audacius quidve scelestius,
 quid denique in Deum et sanctos injuriosius, a
 barbaro illo Persa poterat excogitari? An apostoli
 Jesu Christi nomen, et munera de quibus sanctis-
 simus Paulus potissimum gloriabatur, sua, aut alio-
 rum hominum electione, vocatione, atque missione
 sibi convenire posse arbitrabatur? Impia hæc pri-
 ma in religionem exsecratus, alia nimis adhuc ne-
 quiora in epistolæ textu expressit. Cum videlicet ad
 captandam sibi Marcelli benevolentiam, paucis istius
 pietate laudata, molestiam perferre fatetur,
 quod non juxta rectam rationem ipse crederet. Valde
 arroganter præterea subjicit se ad humani ge-
 neris emendationem missum, iis opitulaturum qui se
 seductionibus atque erroribus tradiderunt. Cujus
 causa hæc scripta necessarium duxerat mittere,
 primo quidem (ait) *ad salutem animæ tuæ, deinde et
 eorum qui tecum sunt.* Quænam autem salutis dog-
 mata ei suggesserit, non erit difficile præsentire,
 cum de iis potissimum cap. 3 et 4 verba jam ha-
 buerimus. Duos videlicet Deos necessario admitten-
 dos esse affirmabat; quorum quilibet earum rerum
 effector fuit, quæ ejus naturæ respondent. ita ut bona
 et lucem non nisi a deo bono, mala vero et tene-
 bras a deo malo condita fuisse contenderet. Quæ
 sane bona et mala ad invicem confundere et per-
 miscere sine divinæ bonitatis contumelia nemo
 posset, et quin extremam omnipotentis Dei maledic-
 tionem incurreret. Cujus quidem nefarii dogmatis
 occasione, audacius evangelicis Salvatoris verbis
 abutebatur: *Quia non potest arbor mala bonos fruc-
 tus facere, neque arbor bona malos fructus facere (c).*
 Quod nimirum testimonium cum in suum sensum
 sequenti commento trahere conaretur, subjiciebat:
*Quomodo Dominum Satanæ et malorum ejus actuum
 factorem dicere audeant et conditorem plurimum mi-
 nor.* Fabulosas has de duabus rerum ceusis senten-
 tias, juxta Manetis pravam opinionem, non copiosius
 tantum Bailius in Historico suo Dictionario explica-
 vit (d); sed etiam, peculiari abreptus spiritu, ex
 Ovidii, Zoroastris aliorumque ethnicorum philoso-
 phorum et poetarum testimoniis, nimis operose
 produxit. Id vero fecerit ad eruditionis suæ copiam
 jactandam, an vero ut pravæ Manetis opinioni pon-
 dus adjiceretur judicare non ausim. Certum tamen
 est prorsus infirma atque futilia apparere ea momen-
 ta, ex solis naturæ rationibus mutata, quibus, divina
 revelatione subducta, insistere contendit. An non
 antiquiores PP. atque theologi, naturalibus dumtaxat
 innixi rationibus contra Marcionitas, Manichæos
 aliosque hujus doctrinæ hæreticos, omni ætate pro-
 bavere unam tantum rerum omnium causam perpetuo
 fuisse? Id nos ipsi paulo post explicabimus,
 eorum scripta recensentes, qui Manichæis obstite-
 runt. Sed jam relicto Bailio, suimet scribendi scopi
 interprete, alios Manetis errores in epistola ad Mar-

(d) Bailius Dict. Hist. tom. II, qui valde pericu-
 losam cauteque legendam, et SS. PP. injuriosam,
 de Manichæorum dogmatibus atque principiis
 composuit descriptionem.

cellum descripto exquiramus. De hominis ergo emolitione secundo loco aggreditur philosophari; atque interiori hominem ab exteriori distinguens, hos inter se pugnare contendit. Interioris deinde hominis deum bonum auctorem esse asseverat, sed corporeæ carneæque materiæ conditionem ex diabolo originem duxisse comminiscitur. Impetit post hæc catholicum de Christi Domini incarnatione mysterium. Et perinde quasi apostoli eorumque successores in hoc maximo fidei nostræ articulo aberraverint, ita ratiocinatur: *Atque utinam eo usque eorum vanitas pervenisset, ut non Unigenitum, qui Patris finibus descendit, Christum, Mariæ cujusdam mulieris esse dicerent filium, ex sanguine, et carne, et reliquis mulierum spurcitiis generatum.* Non ergo credebat Manes unigenitum Dei Patris Filium vera et corporea carne indui potuisse, aut in mulieris utero gestatum, aut denique Mariam veram ipsius Dei Genitricem exstitisse. Quam vero hæc probis viris, Marcello et Archelao, sacris in litteris eruditis, summaque erga religionem pietate præclaris, odiosa fuerint, lector ipse perpendat. Nobis etenim non sine maximo nostri animi mœrore ad has similesque blasphemias animadvertere haud licuit.

4. Marcellus itaque ejusmodi epistola lecta, absque ulla mora ad Manetem rescribere statuit, suis hisce epistolis curaturus ut, eo impostore Cascharam accito, is cum Archelao episcopo concertationem iniret, ut catholicæ religionis veritates magis atque magis patescerent. Paucis autem Marcellus suam epistolam absolvit, et ut sermonis gravitatem undique servaret primo hocce majestatis titulo usus est, videlicet, *Marcellus vir notus, Manichæo qui sibi per epistolam indicatus est, salutem.* Deinde in epistolæ corpore, simulat sensum litterarum, quas per Turbonem acceperat, non intelligere, nisi forte (ait) *tu præsens exponas nobis, per verba, singula, sicut per epistolam promisisti.* Cum igitur isthæc epistola Marcelli, Turboni deferenda traderetur, nulla hic persuasione adduci potuit, ut ad Manetem migraret, *Memor* (ait Archelaus) *itineris laborum, et rogabat alium pro se dirigi, abnegans ultro se ad illum reversurum, aut communionem cum eo aliquam fore.* Sed cum Turbo ad Manetem reverti obsisteret, nihilominus a sua sententia Marcellus non destitit. Nam accito uno ex pueris suis, Calisto nomine, præcepit proficisci. Qui, triduo elapso, ad Castellum Arabionis, ubi Manes se receperat, pervenit. Tum autem Manes hac accepta epistola, partim lætabatur, quod apud Marcellum sine ulla prolatiione vocaretur; partim vero quid mali animus illi præ sagiebat discipuli Turbonis remoratio. Interim tamen audacissimus homo iter aggredi minime distulit. Et, duodecim secum assumptis juvenibus, virginitatem colere affectantibus, qui officioso comitatu ei assisterent, Cascharam profectus, ad Marcelli aedes pervenit. Ubi cum de Turbone incassum postulasset (Is enim post ejuratam sui magistri superstitionem sectam, et hujus arcanis fabulosisque erroribus sancto episcopo patefactis, multisque numeribus a Marcello donatus, in Archelai episcopi domum residere jussus fuerat), Manes, inquam, ad Marcellum salutandum ingressus est. Quem cum Marcellus intueretur, lepidum histrionem coram se sistere sibi visus est. Magis aptum propterea ad jocos peragendos quam ad religionis negotia et dogmata discutienda. An non hujus incessus, indumenta, et effigies, gestus, instrumenta, quæ deferebat et ornatus, gravem ac serium quemque hominem cachinnos

A ingeminare coegissent? Qualem se Marcelli oculis videndum exhibuisset, Archelaus hisce describit verbis: *Habebat enim calceamenti genus quadrisole, quod vulgo appellari solet; pallium vero varium, tamquam ærina specie. In manu vero validissimum baculum tenebat ex ligno ebilino. Babylonium vero librum portabat sub sinistra ala; crura autem etiam obtexerat colore diverso, quarum una rufa, alia veluti prasini coloris erat. Vultus vero ut senis Peræ artificis et bellorum ducis videbatur (a).*

5. Cum itaque primum in hunc hominem Marcellus oculos conjecit, statim omnes veri sycophantæ artes apprime perspexit, et propterea, eo quasi neglecto, omnique semoto colloquio, illico ad Archelaum mittit. Qui cum Manetem sibi adesse conspiceret, maximo religionis studio actus, invadere eum animo urgebatur, vix odium in impostorem præconceptum cohibere valens; ad quod vehementius incitabatur ex ipso habitu, ipsius figuræ specie, et potissimum ex secreta Turbonis omnium impietatum confessione sibi facta; horumque execratione, quæ gravius sanctissimi illius Pastoris cor conflixerat. At vero prudentissimus Marcellus, omni contentionum studio sublato, utrumque audiri, decernens, viris primariis illius urbis in suam domum accitis; quos inter, quatuor etiam iudices, religione gentiles elegit: Mannippum videlicet grammaticum et in rhetorum disciplinis peritissimum, Egialeum archiaterum nobilissimum et litteris apprime eruditum, Claudium et Cleobulum fratres, in rhetorum artibus pariter exercitatos, frequentem habendum conventum decernit. An vero conventus nomine synodus quædam sit intelligenda, non facile definiri potest. Eo vel maxime, quia ejusmodi conventum, non in Ecclesia, sed in Marcelli domo congregatum fuisse Archelaus affirmat; tum quia *Judices religione gentiles* quatuor in Manetis causa electos fuisse disertis verbis descripat. At duo hæc, affirmativam propugnantibus partem minime incommodant. Aliæ enim synodi, sive concilia, in palatiis imperatorum et principum quandoque coacta fuere, ut de Trullano Constantinopoli coacto legimus. Aliis quoque conciliis etiam generalibus interesse posse ethnicorum philosophis fuit permissum, ut potissimum ex concilii Nicæni primi actis, seu historia, satis perspicue patefactum est. Affirmativæ pariter opinioni synodici libelli auctor suffragatus est. Ait quippe Manetis errores in synodo quadam Mesopotamiæ a magno illo Archelao Cascharam episcopo fuisse damnatos (b). Qui dicendi modus argumento esse potest laudati libelli auctorem conventus vocem pro concilio interpretatum fuisse. Sed nemo veterum (subjicit P. Natalis Alexander) synodi hujusmodi meminuit. Quod argumento est, conflictam esse (c). Sed veterum scriptorum silentium, Cyrilli Hierosolymitani videlicet et Epiphaniï, ad quod doctissimus P. Natalis provocat, quorsum confessionis argumento esse possunt? An ergo apud P. Natalem majus pondus duorum scriptorum silentium obtinet quam unius Archelai testimonium, quod et disputationis et coacti conventus fuit auctor? Dabimus quidem nullum alium episcopum præter Archelaum huic conventui interfuisse. Quid vero? numquid presbyteros, et reliquam illam cleri partem quæ saltem in Caschæræ urbe morabatur, ab eo cœtu abfuisse arbitramur? Id nequaquam dabo. Nam Archelaus ille episcopus de tali disserens cœtu, hunc magnificentum appellat conventum, ita ut *domus Marcelli*, quæ erat immensa, repleretur ex his qui ad

(a) Archelaus, in disput. adversus Manichæos, apud Zacagnium, pag. 23, qui adnotavit baculum ex ebene gestasse prophetas hoc est sacrarum rerum interpretes, ut ex Callisthene probat Ducangius in Glossario.

(b) Photius, ad cujus verba animadvertens Christophorus Wolfius sic annotavit: *Ita a pluribus voca-*

tur Archelaus CARRHARUM, quod genuinum urbis nomen est, episcopus. Sed in aliis Codd., Holsteiniani nimirum, legi Cascharam. Consule cap. ultimum hujus nostri libri.

(c) P. Natalis Alexand. Historia Ecclesiastica sæculi III, cap. 3, § 2.

n fuerant convocati. Sed, præter eos qui ad concilia convocati fuerant, ibi electos iudicialiori loco consistentes exstitisse, idem testatus est.

æcedentes conjecturas et synodici libelli, tamquam infirma prorsus labare videntur. Photii (a) historiam oculos convertamus. eundem ejusmodi res ab Archelao, Caschæræ contra Manetem gestas aliter describit; am indicavit conventum illum, illamque collectionem, synodi nomen haudquaquam nere. Narrat quippe quemadmodum Manes in Mesopotamiam adveniens, defectionis causa serere inciperit: *Sed CASCHÆRÆ EPISCOPI NOMEN ARCHELAUS, vir sacer, divinarum inquirerum peritissimus, collecta Græcorum, unum auditorum, manu, ne Christianis iudicialiter favore triumphasse videretur, 54 adversus Maniæ cognomen p̄a disputatione, unum hominem ita p̄defecit et confutavit, ut non aufugeret (b).* Si ergo, auctore Photio.

ntilibusque datum fuit disputationi inter Christianis iudicantibus veritas per favorem se videretur; cur quove sensu illorum hominorum, sive gentium, multitudo, atque synodus poterit appellari? Laicis enim vicinime a Christi nomine alienis ne de fidei dogmatibus iudicare semper et ubique.

Quemadmodum catholici contra hetero-Ecclesiæ incunabulis ad nostra tempora conatu propugnarunt. Hæc, inquam, animadvertens, plane didici Photii laudationem præcedentibus conjecturis potius icere, quam eas conjecturas et synodici libellum infirmare atque evertere. Gentiles tamquam auditores et testes conventui inbuerunt; ne suspicio quandoque gravis in plebe oriretur *iudicantibus Christianis*; hostius quam veritatem persecutos fuisse, um iustitiæ et æquitatis iactura. At id fieri libet? Nonne ad Hierosolymitana concilia credentium multitudo convenit? Tamen solos iudicasse, contra Blondellum aliasque um turbas, catholicis certissimis argumentis ant. Quam disputationem in præsens aggressione oportet, ne extra chorum canere vitæque huc illucque vagari, quemadmodum e facere consuevit.

que hæc omnia necum reputassem, minime potui ut mihi persuaderem prorsus confidit illam dicæcesanam synodum, in qua, ab Archelao disputatione, Manetis erroribus saluberrima dictum fuisse probabilis existimanda forte evidentius ex illius disputatione accideretur, si temporum injuria atque interpretia, aut corrupta aut depravata non exstitis- gula autem huius nebulonis prava dogmata Archelao disputante ex Scripturis potissimum im- t condemnata fuisse, inter cæteros unus Cy- rosolymitanus asseverat, qui annotatis variis rum testimoniis, hæc subdit, scribens (c): *is ejusmodi pluribus prosternabatur draco, in concertationibus Archelao superavit Manem, sus inde fugeret perinde atque antea ex carcere perato itaque et convicto Manete fugam quemadmodum ex carceribus, statuit, ut vitæ non tantum pudorem et confusionem vitaret, iam concitatum in se populi furorem, quo i quærebatur, declinaret. Et mortem quidem evasisset, nisi Marcellus atque Archelao, suarum virum conatus adhibuissent ad ven- horum rabiem cohibendam. Cum ergo in*

otius, lib. 1 contra Manichæos cap. 43, in otius, lib. 1 Hist. contra Manichæos cap. Wolfium, pag. 49.

hac causa seu iudicii genere, ea omnia concurrant quæ in conciliis contra Christianæ fidei reos haberi solent, nihil ob stare poterit quin conventus nomine, concilium tum Caschæræ habitum fuisse intelligamus. Jam vero tandem Beausobrianas censuras attendamus.

7. Multum operis tamen Beausobre (d) impendit ut sensim hactenus dicta dejiciat atque evertat: et detnde Actorum fidem ita elevat, ut ea tamquam prorsus commentitia et fabulosa explodenda esse decernat. Sermonem suum potissimum ab eo narratione orditur, quam iis Actis cum Tillemontio (e) assutam fuisse arbitramur, qua, videlicet, duodena Christianorum millia describuntur, hominum nimirum, mulierum, et infantium, qui a urbe digressi in quemdam campum, die ac nocte jejunantes et orantes se receperant, Deum solum invisibilem deprecaturi, ut opportunis temporibus super terram et semina pluvias mandare dignaretur. Hunc 55 ritum ibi antiquos Christianos quotannis servasse affirmatum est. Verum cum populus iste, hujusmodi pietatis et religionis exercitiis vacaret, Romanorum milites, non longe ab eo agro seu campo absentes, gravi ducebantur suspicione, turbam tamquam imperiali militiæ infensam illuc commorari statuisse ad vim sibi suisque armis inferendam, si temporis opportunitatem invenisset. Illico ergo Romani milites in Christianos dormientes irruere non reformidaverunt, et nullo puerorum mulierumque servato delectu, alios in ore gladii perire cogunt; alios denique (septem millia scilicet et septingentos), post tres dies itineris, Caschæram captivos duxere, ut eos in servitutem accepta pecunia darent. Tanti ergo facinoris conscius factus Archelao episcopus, incunctanter Marcellum, seu Marcellinum, adire festinat, qui, statim apertis omnibus suarum divitiarum thesauris, militibus ethnicis tantam auri partem obtulit, quanta sufficiens foret ut illa captivorum multitudo pristina libertate donaretur. Cujus sane animi magnitudinem et maximam charitatem cum non satis militiæ cohortes mirarentur, statim consilium mutarunt. Nam eorum alii, militari cingulo relicto, et idololatriæ cultu, Christo nomen statim dederunt; alii tandem, accepta dumtaxat quarta pecuniæ parte ipsis necessaria pro viatico, ad pristinas stationes regressi sunt.

8. Primo itaque Beausobre arbitratus est narrationem hanc puram putamque fabulam redolere, et propterea, multis conjecturis innixus, singillatim omnia percurrens, censorium stringit styli, ut, notatis variis improbabilitatis argumentis, lector inde iudicet Acta quæ sub Archelao nomine cum tota illa disputatione circumferuntur, tamquam prorsus supposititia esse rejicienda.

Secundo sibi persuadet memoratum Tillemontium ejusmodi annotatis conjecturis saltem haud refragari, cum dixerit præcedentem historiam cujusdam narrationis signa et characteres præferre. Potissimum, cum admodum difficile reputari debeat duodecim millia Christianorum reperiri potuisse in una eademque civitate, adhuc idololatria regnante. Tillemontii quoque admirationem augere ait, quod tam longo tempore Christianorum populus in spatioso congregatus campo jejunans et orans perseverare potuerit, nisi forte tum Paschalia jejunia recurrebant. Sermonem tandem de Tillemontio claudit; cui cum multæ occurrerent difficultates, præsertim quod tanta populi multitudo, a somno correpta, inermis a militibus se præoccupare siverit, quin jamjam sole occidente ad urbem, ex qua digressa fuerat, regressi deliberasset, ait, hunc inter tot tantosque nodos, inter hos gravissimos scopulos suspensum hæsisse

(c) Cyrillus Hierosolymitanus, catech. 6.

(d) Beausobre. lib. 1 Hist. de Manichæis, cap.

8.

(e) Tillemontius, not. 14 et seqq. in Manichæos.

ne Archelai Acta prorsus conficta affirmaret, judicare maluisse tandem historiam de qua agimus interpretis esse mantissam, quam veluti pannosum additamentum iis Archelai Actis assuere nissus est, sed iis fidem et auctoritatem derogare haud posse (a).

His omnibus non obstantibus, Beausobre, Tillemontii rejecta opinione, ita ratiocinari posse arbitratur, et lectoris animum sequentibus præcautionibus statuit præoccupare. Omnes fabulæ (ait) alicui fundamento, ex veris historiis desumpto, solent inniti. Quod in præsentiarum diligentius inspicere ipse volens, illud probabilius hauriri posse credidit ex quodam veterum testimonio, a domino Hyde descripto in opere de Religione vet. Persarum (b). Sed cum istud deinde consulisset, suisque ipse oculis lustrasset, tamquam infirmum labare intellexit; illudque dumtaxat subicere non detrectavit, ne in fraudis suspicionem apud lectores quandoque veniret. Sic itaque ratiocinatur. Credamus igitur laudatam fabulam alicui fundamento ex vera historia hausto esse innixam.

§ 9. Propterea primo erit supponendum (ait) Marcellum illum, cujus in Actis mentio facta est, vere fuisse hominem clarum et illustrem, ex Romana gente progenitum, maximis ditatum opibus, qui magna auctoritate in Mesopotamia pollebat ob omnium rerum administrationem, qua imperiali nomine fungebatur. Secundo nos quoque supponere oportet populi turbam in campo orantem et jejunantem a militibus deprehensam, hujusmodi religionis exercitiis vacasse servato Persarum cultu et ritibus, minime vero habita ratione ad Christianam pietatem et evangelica instituta, juxta ecclesiasticam traditionem servanda, quibus vel quadragesimalia, vel Quatuor Temporum jejunia celebrari solent. Persas autem statutis anni diebus in campis convenire consuevisse, benedictionem ab invisibili Deo flagitantes pro terræ fructuumque ubertate, asseverat auctor de religione veterum Persarum verba faciens, ut paulo post ipsi observabimus.

Priori itaque suppositione spectata, Beausobre sequentem propositionem tamquam omnino certam subjicit: Marcellum nimirum, ita amaquensium oscitantia appellatum, veram habuisse omnium Mesopotamiæ provinciæ rerum administrationem, iisque populis tamquam verum gubernatorem præfuisse, Aureliano imperante, circa Christi annum 273, quando videlicet devicta Zenobia, Palmyrenos Romano subegit imperio. Narrat enim Zosimus cuidam Marcellino illarum provinciarum administrationem datam fuisse (c). Quare facile potuit fieri quod nonnulli pro *Marcellino Marcellum* legerint. Sed in similes errores, vetores passim lapsos fuisse, jam omnibus exploratum est. Hunc ergo Marcellinum, Romanæ gentis ducem, summæ maximæque integritatis virum fuisse, jam plane innotuit ex iis experimentis atque periculis quibus multoties quorundam hominum fides animique constantia tentata vix resistere potuit. Quinimmo plerique mortalium, gloriam et honorem sibi nancisci putarunt, quando spe majoris honoris, auctoritatis et imperii obtinendi allecti, suis commodis indulgentes, justitiæ et æquitatis jura despiciere et infringere non erubescerent, rem alienam in suam vertere potuerunt. Palmyreni namque nimis ægre ferentes suarum urbium depopulationem, tum Zenobiæ reginæ dedecus et captivitatem, se ab Aureliani imperatoris tyrannide subducere tentabant; et propterea Marcellino oblatio facta ut ab imperatoris obedientia et fide descisceret, atque cum ipsis, societatis fœdere inuito, universum tum Mesopotamiæ, tum Orientis regnum sibi vindicaret. Horum consiliis atque blanditiis Marcellini animos cum restitisset,

(a) Beausobre, *ibid.*, pag. 88, in fin.

(b) Thomas Hyde, de Religione vet. Persarum cap. 4.

(c) Zosimus, *Historiæ lib. 1*, pag. 55 Græcæ edi-

A supremum sibi illius gentis dominatum dari constantissime recusavit, diligentius potius inquirens, ut, semotis omnibus defectionis studiis, Romano imperio a quo fuerant debellati, sorvirent. Rem tamen ad Aurelianum detulit, ne, in dies magis populari seditione crescente, servitutis jugum quo tenebantur infringerent. Esse igitur potuit (concludit Beausobre) ut Marcellinus in Christianos horumque religionem propenderet.

Ad alteram deinde suppositionem quam Beausobre præmiserat jamjam gradum facit, eumque nimis nutare asseverat. Nam quis sibi potuit confingere Romanos milites, sub disciplina eorum qui exercitibus solent præesse, ita fuisse immanes ut exitio dare voluerint inermem infantium et mulierum multitudinem, quæ reipublicæ obtemperabat? Æque probabilitate caret quod captivas duxerint personas liberas atque innocentes. Quæ si ex Persica gente fuissent, milites suspicari potuissent illic in campo, tamquam hostes, congregatas, ut terras jam sub Romano imperio existentes gladio invaderent. Quare cum illorum captivorum innocentia postmodum comprobata fuisset, illius provinciæ supremus administrator jubere debebat ut absque ulla pecuniarum solutione pristinae libertati donarentur.

Ad tertiam quod attinet suppositionem, num videlicet de Persarum § 7 supplicationibus superstitione cultu celebratis ageretur, D. Hyde id voluisse indicare (d) primo Beausobre arbitratus est. Cum videlicet quasdam magorum cæremonias, similitudinem aliqualem habentes cum nostris, baptismi et Eucharistiæ ritibus descripserit, ductus testimonio quod perperam D. Chrysostomo tribuitur (e). Hocce testimonium in notis subjicit, nimirum: *In suis etiam sacris habebant Mithriaci lavacro, quasi regenerationis, in quibus tingit et ipse (scilicet sacerdos) quosdam utique credentes, et fideles suos, et expiatoria delictorum de lavacro repromittit, et sic adhuc initiat Mithræ. De hoc in Justino martyre et Chrysostomo legitur. Hi ergo per singulos annos, post messem trituratorium ascendebant in montem aliquem, qui vocatur, lingua eorum, mons Victorialis, habens in se quamdam spelunculam in saxo, fontibus et electis arboribus amænissimus; in quem ascendentes et lavantes, se offerebant, et orabant in silentio Deum tribus diebus. Edificium hocce haud male esse constructum idem Beausobre asseverat.*

Sed fundamentum, cui nititur, prorsus labare atque ruere contendit. Cum nec martyr Justinus nec Chrysostomus id affirmaverint. Quinimmo (ait) testimonium mox laudatum, ex auctore Operis Imperfecti in Matthæum desumptum est, quod opus non nisi fabulosis narratiunculis est refertum. In eo quippe de magorum supplicationibus minime sermo est, bene vero de quadam traditione a Christianis Orientalis communionis generatim approbata disseritur, de qua luculentius se verba facturum promittit, cum de Manichæorum apocryphis scripturis disputabit. Quare sensim stylum etiam in D. Hyde convertit, lectores admonens ne sine diligenti examine veterum testimoniis, etiam a viris doctis laudatis, se subscribant; qui, quamvis in eorum operibus nec mentiri nec verba vendere sibi proposuerint, tamen in similibus locis laudandis atque anotandis hallucinatione laborarunt.

D Paulo fusius autem hæc describere me oportuit, judicaturus deinde an nugari voluerit Beausobre, vel ani, semotis omni partium studio, quemadmodum gloriatur, veritatem fuerit prosecutus. Et primo quidem, quod attinet ad Justinum, fateri cogor, vel Beausobre oscitanter hujus Opera percurrisse, vel saltem lippis ea lustrasse oculis. Sanctus enim martyr tribus in locis potissimum de Persarum ritibus,

10. Paulo fusius autem hæc describere me oportuit, judicaturus deinde an nugari voluerit Beausobre, vel ani, semotis omni partium studio, quemadmodum gloriatur, veritatem fuerit prosecutus. Et primo quidem, quod attinet ad Justinum, fateri cogor, vel Beausobre oscitanter hujus Opera percurrisse, vel saltem lippis ea lustrasse oculis. Sanctus enim martyr tribus in locis potissimum de Persarum ritibus,

tionis.

(d) D. Hyde de Religione vet. Persarum, cap. 4 pag. 113.

(e) Beausobre, *ibid.*, pag. 90, 91.

is atque cæremoniis locutus est, atque ea A it quæ D. Hyde ex Chrysostomo de veteri religione annotavit. Primum ejus testimonium in apologia pro Christianis, quam vulndam appellant (a); in qua eucharistici sacri faciens mentionem, hujus veritatem evangelii Christi verbis probat, subdens deinde: *Quod est in mysteriis atque initiis Mithræ fieri ut per imitationem pravi dæmones.* Persæ dæmonibus edocti, in eorum supplicationi-solemnis initiis sacram Christianorum imitari satagebant. Eo tamen servato dis- (ut subdit idem Justinus), *quod namque tunc puculum aquæ in sacrificiis, sive re divina initiatur, ponatur, verbis quibusdam additis, scilicet, aut cognoscere potestis.* Id autem etiam nos facere consuevisse, opportunius, suo Leone Magno observabimus. Videlicet cap. di libri hujus historiae.

is Persas in antris atque speluncis, supplica- B tque nefanda mysteria celebrasse, præsertim Mithræ initia celebrabantur, idem Justinus eo cum Tryphone hisce verbis explicavit: *quando illi, qui Mithræ initia tradunt, e petram esse memorant, et spelæum, seu specum ut eum locum, ubi initiari ei 58 credentes perhi-* nique loquens de Christi Domini nativitate leem, narrat quemadmodum Joseph non haio diverteret, in specum quemdam vico proxi-cessit, atque cum ibi essent, enixa est Maria n, et in præsepio posuit, ubi eum ex Arabia magi invenere. Paucis deinde interjectis ad- C *propterea verba ejusmodi eos qui Mithræ instituerunt in loco qui apud illos spelæum us vocatur, suos initiare, sua arcana peragere instinctu incitulos.* Hos ergo ritus et cæremoniis atque speluncis Persæ et magi exerceo quasi ducti consilio, ut diabolo servirent, is novi et veteris Testamenti abutentes, qui- C vinitis Christianorum institutis atque mysteformari simulabant. Non itaque corrui lunam illud, ex quo præcedens narratio de-est. Sed firmius illud stare oportet, cum es, qui post Justinum floruerunt, forte exctis et auctoritate, Persarum ritus cæremoniis supplicationes fuerint mutuati. At Chrysosnullam prorsus de hisce Persarum ritibus em fecisse, quis contendere posset? Quid rorte Chrysostomi silentium testimoniis Ju-rtis officere poterit? Is enim floruit cum arum et magorum religio Mesopotamiæ cæ-illis provinciis maxime dominabatur, et omen nondum, aut vix, iis habitatoribus nuntiatum (b). Contra vero Chrysostomi uamvis Christiana religio huc illucque ibi- pagata fuisset, cum magiæ et idololatriæ), hæc tamen ubique prorsus abolita non llarum gentium feritatem, quæ majorum in- equentes, soli summos honores tribuere non abant, ut testatur ipsemet Chrysostomus ad populum Antiochenum. Neque tandem re D. Hyde exagitare oportebat, quod Opus ctum in Matthæum, veluti Chrysostomi fetum rit. Illud enim plerique antiquorum Chrysos- judicant; et in secundo tomo Operum illius editores excudi curarunt, quod passim in i. hujusmodi homeliis eidem ascribantur (d). um diligentiori studio deinde recentiores m homeliarum auctore inquirere volentes,

stinus martyr, apologia 2 pro Christianis, iologo 8 cum Tryphone, pag. mihi 296 et onsole Leonem Magnum, serm. 6 de Epiph. in locis.
stinus martyr floruit circa Christi annum rysostomus vero quinto Ecclesiæ sæculo. isebius, Histor. Eccles. pag. III, 222.

PATROL. LV.

atque in præfatis homeliis aliquos Ariani dogmatis nævos offendissent, variisque interpolationibus, et corruptionibus, atque mantissis fuisse luxatas conspexissent, meliori judicio arbitrati sunt a Latino scriptore fuisse compositas, et ab homine læsæ fidei, iisdem nævis atque additamentis refertas. Nemo horum tamen affirmare ausus est, puras putasque fabulas in iis contineri, quemadmodum Beausobre fassus est (e).

10. Jam vero Beausobre ad Manetis epistolam, quam Marcello per Turbonem mittere curavit, gradum facit, quam integre Gallice reddidit, ejusmodi opus laudare non erubescens, veluti apostolorum stylo conscriptum, et S. Pauli apostoli phrasibus loquendique formulis undequaque referentem. Quæ duo convenire haud possunt neophyto viro, a paucis mensibus in Scripturis sacris percurrentis versato; aut feroci, barbaro, atque impio, qualem veteres scriptores Manem fuisse affirmarunt. Sanctum Paulum deinde Manichæos venerari subjecit, sibi perperam persuadentes ex hujus sancti apostoli scriptis fundamenta haurire posse ad probandam tum duorum principiorum existentiam, tum naturalem hominis corruptionem, maxime cum Paulus inter ceteros apostolos suos coætaneos plus laboraverit, ut Christianorum Ecclesiam a jugo Mosaicæ legis solveret. Hæc ergo, et id genus multa alia congecit Beausobre in Manichaicæ epistolæ expositione et describenda hæretici hominis cum Archelao Cascharæ episcopo disputatione. Quarum aliqua cum nos referre pudeat, silentio prorsus occulere 59 duximus necessarium; cætera vero, cum potius ad Manichaicam philosophiam, mores, cultum et disciplinam pertineant, rerum ordinem nos servare statuentes, singula suis apte locis aut explicare aut rejicere conabimur.

CAPUT VIII.

Manes Caschara digressus, latebras quærens, in Diodoridem, ejusdem urbis vicum, seu paræciam, se recepit. Cum Diodoro presbytero novas de fidei dogmatibus concertationes aggreditur. Admonitus Archelæus, primo Diodoro dedit epistolas, de quibus verba faciens Beausobre, nugis ecclesiasticam disciplinam evertere conatur. Adveniente deinde Archelao Manes incassum fugam tentare nisus est.

1. Manes ubi Persarum odium declinasse, et Cascharæ judicium, quod paulo ante memoravimus, superasse sibi videbatur, et in singulis multa fraude et dolis usus esset; tamen in suæ vitæ securitatem, atque præsidium latebras quærerere coactus, in abditam partem, seu ignobilem vicum, dioceseos Cascharæ secessit; atque ibidem, omnibus testibus præcedentis suæ nequitiae et flagitiorum procul amotis, cum quodam presbytero, illius paræciæ rectore, de religionis dogmatibus concertationem habere deliberavit. Solusne, an vero cum iis discipulis virginibus (videlicet continentiam extrinsecus affectantibus) quos secum ex Arabione Castello adveniens Cascharam duxerat, certo affirmare haud possumus. Illud nobis ex laudatis Actis innotescit, statim profectum esse ad quemdam Diodorum, ab Epiphonio Tryphonem appellatum, qui Christianorum paræciæ præerat, ut cum isto disputationes iniret. Cyrillus hujus paræciæ locum *vicum vilissimum* appellat (f). Cui suffragatur Photius scribens: *Hinc profugus, vicum quemdam ignobilem occupat, ibique rursus impietatem suam fovere et palefacere satagit* (g). Sed nullam facit prorsus mentionem de Diodoro, seu

(d) Consule Gullielmum Cave sæculo Arianorum pag. III, 215.

(e) Beausobre, ibid., pag. 93.

(f) Cyrillus Hierosolymit., catechesi 6.

(g) Photius, lib. I contra Manichæos, cap. 13, pag. mihi 54.

Tryphone presbytero, quem Manes novis disputationibus aggredi et exagitare tentavit. Is ergo, quamvis pietate, pura religione, cæterisque virtutibus, præ aliis ibi existentibus emineret, parum tamen nihilumque cum in sacris litteris esset versatus, facile potuisset decipi a Manete, qui eum in suam sententiam perducendum sibi blandiebatur. Isthæc tamen opinio hereseon auctorem fefellit. Nam presbyter vix auditis blasphemis in quas novorum dogmatum architectus eruperat, Archelaum episcopum admonuit, instructionem, opitulationemque sibi dari exostulans. Archelaus statim prolixam ad suum presbyterum scripsit epistolam, quam Beausobre veluti suæ Historiæ minus dignam, aut suis studiis parum accommodatam, nec Gallice reddidit, nec in suum transtulit opus (a). Hujus tamen epistolæ inscriptioni, nodum in scirpo quærens, insistit; in qua cum duo offenderit sibi suspecta, nisi allucinatione (ait) laborem, perspicue patefaciunt, ipsam, Archelai ætate, conscriptam non fuisse. Horum alterum est, ibidem sine episcopo unam Ecclesiam fuisse fundatam, cui solus presbyter præerat. Quare minime mihi persuadere possum (subjicit), tertio currente Ecclesiæ sæculo, neque in urbibus, neque in suburbis, seu vicis, 60 aliquas Ecclesias fuisse fundatas, quibus episcopi non adessent. Quando autem Ecclesia fidelium multitudine nondum satis increvit, episcopi non nisi diaconos habebant, qui sibi ipsis subessent; sed nec episcopi erant, quamvis sic appellarentur et omnes sacras obirent functiones. Verum, non nisi longo tempore post, ejusmodi episcopi rurales, seu chorepiscopi, omni superiori auctoritate nudati fuere; coacti proinde ad presbyterorum ordinem descendere. Diodorides ergo castellum erat, seu suburbium, quod tum episcopum habebat, prout innuere videtur D. Assemanus in Bibliotheca Orientali (b).

2. Priori hac difficultate præmissa, quam gravissimam esse Beausobre arbitratur, statim ad alteram descendit, quæ magis Archelai epistolam suspectam reddit. Supposito ergo (ait ipse) quod episcopi in villis atque oppidis non habuerint nisi simplices presbyteros, qui plebibus præessent, saltem extra omnem dubitationis aleam positum censeri debet, ab eorum episcopis *fratrum* nomine, minime *filiorum* appellari; maxime eum sua scripta ad eos dirigebant. *Filiorum* vocabulum diaconis dumtaxat convenire conflat, cum proprie episcoporum sint ministri in sacris obeundis. Quare sibi persuadet nulli exemplum reperiri posse quod tribus prioribus sæculis episcopi, ad presbyteros epistolæ dantes, *filiorum* vocabulum in inscriptione posuerint. Hactenus Beausobre.

Num igitur lectores fabulis credere vult cogere? Quæ, licet multo studioso artificio compositæ videantur, verbis atque sententiis adjuventur, fidem tamen nullam auctoritatemque sibi vindicare possunt, nisi apud stupidos bardosque homines, ecclesiasticæ hierarchiæ hujusque vetusti ordinis et œconomæ prorsus ignaros. Neque eum juvat ad trium

(a) Beausobre, lib. 1. cap. 10, pag. 113.

(b) Assemanus, tom. II Bibliothecæ Orientalis, dissert. de Monophysitis.

(c) Tertullianus, libro de Baptismo.

(d) Justinus martyr, apologia secunda.

(e) Atque in omnibus quas offerimus oblationibus benedicendo laudamus Factorem omnium per Filium ejus Jesum Christum, et Spiritum sanctum; et Solis qui dicitur die, omnium qui vel in oppidis vel ruri degunt in eumdem locum conventus filii: et commentaria apostolorum aut scripta prophetarum, quoad tempus fert, leguntur. Nota Scripturarum lectiones juxta temporum varietatem fuisse digestas, etiam secundo currente sæculo. De quo usu latius verba facimus in notis ad epistolam S. Leonis M. quæ est ad Turribium Asturicensem, occasione cujusdam fragmenti quod hactenus eruditi desiderarunt. Deinde (subjicit Justinus),

A priorum sæculorum ecclesiasticam historiam sine ullo auctore provocare. Nam imprimis discrimen afferre oportebat, quod intercedit inter aliquem peculiarem fidelium cœtum sub uno legitimo pastore congregatum, episcopo videlicet, et locum illum in quo fideles ipsi ad suos habendos conventus conveniebant. Quando nimirum Dominicis, id est Solis diebus, divina mysteria sub uno præside celebrabant, ut in iis de Christianæ regionis rebus agebatur. Utrique autem Ecclesiæ nomen fuisse accommodatum quis ignorat? Quando igitur de Ecclesia in priori sensu accepta affirmatur hanc sine episcopo esse non potuisse, et unamquamque suam et unicum habuisse episcopum præsentem, quem veteres, ut Justinus et Tertullianus summum sacerdotem appellarunt (c), id jam intelligi oportere de episcopatu secundum veterem et novam Ecclesiæ hierarchiam, omnibus exploratum esse debet. Quia vero Ecclesiæ, sic priori modo spectatæ, ut plurimum, tunc potissimum non angustis contrahentur terminis, sed in longinqua spatia se extendebant, plures quoque urbes, suburbia, pagos, castella, rura, idque genus alia comprehendendo, non unicus pro omnibus hujus Ecclesiæ fidelibus sufficere poterat mysteriorum agendorum locus, nec unus sacerdos; et idcirco intra eandem diœcesim, quam Ecclesiam appellabant, plures debebant fieri sacri conventus, diebus Dominicis potissimum, quibus sacerdotes præesse debebant, tum docendo populum, tum sacram synaxim seu collectam peragendo.

3. Ne vero in his conscribendis læsæ fidei hominibus videar fabulari, ejusmodi fuisse ecclesiasticam disciplinam, secundo Ecclesiæ sæculo currente, jam ex Tertulliano et Justino martyre innotescit (d). Is enim in sua apologia edita pro Christianis, et Romano imperatori Antonio Pio oblata, sacrorum horum conventuum, etiam in oppidis et ruribus a Christiano populo inhabitatis, die Dominico celebratorum, apertam fecit mentionem; 61 singula pariter describens, vel quæ a præpositis peragebantur, vel quæ populus fauste acclamabat, vel quæ denique ab ecclesiasticis lectoribus ex apostolorum et prophetarum commentariis recitabantur. Quæque omnia, post præsentis orationem, qua populus instruebatur, et ad imitationem tam pulchrarum rerum hortabatur, totius conventus preces excipiebant; et deinde consecratum panem et consecratum vinum aqua mixtum cuique præsentibus distribuiebant. Absentibus autem per diaconos mittere consueverunt. A qua quidem sacrorum munerum participatione minime privati erant qui, ægritudine, captivitate, vinculis, vel alia quaque causa præpediti, Solis die cum frequenti populo sacro conventui interesse non poterant. Quæmadmodum et peregre advenientes hospitio concludebantur. Etenim præpositorum eorumdem munus erat iisdem opitulari, quia præpositus omnium indigentium etiam curator erat. Itaque ex Justini verbis, quæ ad calcem subjicimus (e), ita contra Beausobrianas nænias ratiocinemur necesse est.

lectore quiescente, præsidens orationem qua populum instruit, et ad imitationem tam pulchrarum rerum cohortatur, habet. Sub hæc consurgimus communiter omnes, et preces fundimus, et, sicuti retulimus, precibus peractis, panis offertur, vinum et aqua, et præpositus idem, quantum pro virili sua potest, preces et gratiarum actiones fundit.... et distributio communicatioque fit eorum in quibus gratiæ sunt actæ cuique præsentibus, absentibus autem per diaconos mittitur.... et quod ita colligitur apud præpositum deponitur; atque ille inde opitulatur, pupillis et viduis, et his qui propter morbum aut aliquam aliam causam egent, quique in vinculis sunt, et peregre advenientibus hospitibus.... Solis autem die communiter omnes conventum agimus. Justinus Apologia vulgo secunda dicta, circa finem, pag. m. 98, 99.

Indo jam currente Ecclesiæ sæculo, et adhuc tibus, cum Judæorum, tum ethnicorum personibus, ita Christianorum populus increverat, tantum in insignioribus urbibus, ut ait Eusebius, sed in oppidis et ruribus, Dominico die, fideles communiter conventum agerent, in ecclesiarum præpositi, seu prææsidentes, rem dirigebant. Quare si unicuique Ecclesiæ unicuique episcopus præerat (a), quemadmodum ex ea Joannis Epistola compertum habemus, et episcoporum successione, ab Egesippo, Tertulliano, descriptis, intelligimus impossibile prorsus esse, eadem die, e loco in locum excurrere, totos simulstrare, et expectata populi frequentitudinem eos conventus facere et absolvere, bus in præsentiarum sermo est. Nec præterea auri licebit uniuscujusque diocesis Christianopolim, die Dominico recurrente, omnibus præpositis curis, ex qualibet diocesis parte, ad palea sedes confluere potuisse. Nam imprimis in 62 oppidis et ruri sacros conventus habuisse asseverat. Tum deinde locorum distantiora itinera mulieribus et pueris senibus præredi vetuisset; atque tandem facile ab imbutis ministris comprehendi potuissent, si turbari, statutis horis, in quemdam determinatum locum proprio et unico episcopo se debuissent colligere. Episcopos enim ad necem tum semper imperatorum ministris perquisitos et compositos fuisse, cum ex Ignatii, Polycarpi, Petri et alii martyrio, cum ex Romanorum episcoporum usque ad Justinianum tempora Petri thronum ascendere meruerunt glorioso finesatis superque datum est.

itaque iis conventibus in oppidis et ruri Dominicis diebus celebratis aliquis prææsidentis et præcipui rem sacram faceret, communiter præerat, dicit primum Beausobrianum commentum: et, episcoporum et presbyterorum vocabula tribus prioribus sæculis usurpata fuisse ad personam, auctoritatem potestatemque sindam. Hanc enim cantilenam post Aerium runt Blondellus, Salmasius, cæterique puriorum magistri. Qui ad pravum sensum Ac(b) et Pauli verba detorquentes, unam atque non fuisse, nedum apostolorum temporibus, sed ventibus sæculis, presbyterorum et episcopodignitatem et potestatem perperam contentis sunt, quorum nœnias refellere præsentis e haud potest. Præsertim cum inter cæteros imos viros qui de hocce discrimine disputatissimus Petavius abundantius (c) id præsentis. Nos vero, ut ultro fortius perstringamus bre, satius duximus ad illum Joannem presens provocare, cujus meminuit Irenæus apud um. (d) vel ad Irenæum ipsum qui solo presens nenerit Lugdunensi episcopo Pothino supersensatur; vel ad Achillam, presbyterum Alexandricum fuisse in unaquaque Ecclesia episcopum Joannis Apocalypsi colligitur, ubi facta mentionem Ecclesiarum Asiæ, singulis singularem, geli nomine, assignat episcopum. De Ecclesiæ episcoporum successione et ordine, est Tertullianus, secundo labente sæculo, e prescriptionibus Hæreticorum, cap. 32. Viggesippo apud Eusebium lib. iv, cap. 22, et im, apud eundem, lib. v, cap. 20. Paulus in d Titum cap. 1 25, ait hunc in Creta reliquisse, dicitur per unamquamque civitatem presbyteros, inceptus episcopos appellat. Idem habet in pri-Timotheum.

ctorum xx, Paulus Mileti cum esset, presbyteronvocasse ex Epheso dicitur. Quos deinde in coactos alloquens, episcopos nominat. Petavius, tom. IV Theolog. Dogmat., de Hier ecclesiastica et potestate consecrandi. Eusebius lib. v Hist. Eccl., cap. 3; et lib. vii, 9; lib. vi, cap. 18.

Andrinum, eo tempore quo Theonas et Petrus eam Ecclesiam regebant. Et Origenes qui presbyter a Palæstinæ episcopis præter Demetrii voluntatem apud Cæsaream fuit ordinatus. Nobis autem presbyteros, secundo labente et tertio ineunte Ecclesiæ sæculo, imparem habuisse in divinis rebus agendis cum suis episcopis auctoritatem et jurisdictionem, inter alios auctor est Tertullianus (e), qui horum ministeria episcoporum juribus opponens et comparans ait: *Summus sacerdos, qui est episcopus, jus habet danli baptismi; dehinc presbyteri et diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem, quo salvo, salva pax est.* Tres ergo ecclesiasticos ordines Tertullianus distinxit, sua unicuique jura tribuendo. Non enim dixisset presbyteros et diaconos sine episcoporum auctoritate tingere non posse, si utrique, episcopo nimirum et presbytero fuisset communis honor atque potestas. Cui sane concinunt Carthaginenses et vetustissimæ catholicæ Ecclesiæ leges, in Constitutionibus quæ sub apostolorum nomine circumferuntur scripto consignatæ; (f) et illa potissimum, qua cautum est ne presbyteri et diaconi sine sententia episcopi aliquid perficere possent, quemadmodum ne inscio proprio episcopo parochias sibi assignatas deserere audeant. Si igitur, veteri Ecclesiæ disciplina et ordine 63 spectatis, alia erant episcoporum suprema jura, alia vero presbyterorum simplicium, qui in suis obeundis muneribus ab episcopis omnino pendebant, minime intelligere possum quo animo, quo fundamento ductus Beausobre contendere potuerit Diodorum, seu Tryphonem, qui tertio vergente Ecclesiæ sæculo, ruralem seu suburbanam regebat parochiam, Archelao proprio episcopo præsentente, ab ea congressione minime destituisse, aut desistere potuisse, ad quam Munes audacius eum provocaverat? An ei licuisset coram proprio episcopo, cujus legatione in rectoris aut prææsidentis munere fungebatur, cum hæretico et versuto homine disputare? Qui id facere sine injuria potuisset? Quandoquidem et episcopo præsentente, nec tingere, id est baptizare, vel aliquid aliud sacrum munus obire debuisset; nam idem Tertullianus (g), mox laudatus, presbyteros, diaconos cæterosque ex clericali militia homines admonet, ne sibi assumant dicatum episcopi officium episcopatus, ad æmulationem maxime præcavendam, quæ schismatum mater est. Manus autem docendi, de fidei dogmatibus disputandi et definiendi, vel in conciliorum cœtibus, vel in aliis conventibus, ad episcopos vi ordinationis eorumdem pertinere, exploratissimum est. Quare cum quidam presbyteri rurales suburbani, quarto et quinto Ecclesiæ sæculo, suæ ordinationis jura prolatate nonarentur, temerariis ausibus sibi episcopalia munera illicite usurpaverint, sacro ministerio, tam ab apostolica sede, quam a totius orbis episcopis, privati et prohibiti fuerunt, ut in sua epistola Damasus papa declaravit. (h) Qui præterea horum institutionem

(e) Tertullianus, lib. de Bapt. cap. 17, pag. mihi 456 Venetæ edit. Consule Cyprianum, qui sæculo tertio currente inter episcoporum et presbyterorum potestatem statuit discrimen, vindicato jure christi conferendi solis episcopis, epist. 73, ad Jubaianum.

(f) Canon apost. 38, 31, 44. Has leges descriptas quoque invenies in Nicæn. conc. can. 46, Antioch. cap. 3, lib. iii de Vita Constant., cap. 61, et apud Athanasium epist. ad Orthodoxos, conc. Carthag. iv can. 56.

(g) Tertullianus, libro de Baptismo, cap. 47.

(h) Damasus papa, epistola 5, tom. II Concil. pag. 4025. Qui ad suorum prædecessorum apostolicæ sedis episcoporum statuta provocans, potissimum alludere voluisse arbitramur ad epistolam papæ Julii, aliasque temporum injuria deperditas. Quod vero ad canones a totius orbis episcopis editos attinet, quos ibi pontifex laudat, Nicænos dubio procul fuisse existimamus. Quorum Arabicam paraphrasim multa de chorepiscopis continere ex cap. 54, 55, 58 et seqq.

tionem nimis improbam et impiam fuisse affirmavit. Quoniam ipsi de summo sacerdotio in episcopali- bus sedibus contententes, cum omni auctoritate varent nisi ad abolendos sacros canones, ad totius ecclesiasticæ hierarchiæ perturbationem, *superba et superflua* eorumdem *elatio* ordinabatur. Quam S. Leo Magnus (a), suorum prædecessorum et concilio- rum regulis insistens, *vacuum, inane* esse defini- vit quidquid in *prædicto sacerdotii summi* (chorepiscopi) *egerunt ministerio*. Commiscitur ergo ex sua sententia Beausobre, contendens, tribus prioribus sæculis, eandem fuisse presbyteris atque episcopis auctoritatem potestatemque, hosque illis non præfuisse, et illos, in regendis parœciis sibi com- missis aliisque circa fideles ministeriis exercendis, ab episcoporum nutibus et auctoritate pendere haud- quaquam debuisse.

5. Cum hæc dicta lector secum reputabit, minime vereor quia infirmiora iudicare possit et velit quæ postremo loco Beausobre objecit, probaturus supposititiam fore Archelai ad Diodorum epis- tolam, de qua in præsens agitur. Quandoquidem si tribus prioribus sæculis non consueverunt episcopi suos compresbyteros, sive suburbanos, *filiorum* no- mine appellare, sed, honorabilius cum illis agentes, potius in epistolis *fratres* vocabant, jamjam episto- larum Petri et Pauli divina auctoritas labaret exci- deretque, cum has notas et characteres in iis offen- damus. Et sane Petrus apostolus (b) *Marcum* episco- pum *filium* appellat, scribens in priori sua Epistola : *Salutat vos Ecclesia quæ in Babylone collecta est, et Marcus filius meus*. Quam loquendi formulam pas- sim S. Paulus pariter adhibuit, 64 vel cum in pri- ori ad Timotheum scripsit (c) : *Timotheo dilecto filio in fide* ; et rursus eundem alloquens, subjicit : *Hoc præceptum commendo tibi, fili Timothee*. Vel cum alteram epistolam ad eundem hisce verbis ordit : *Paulus apostolus, etc., Timotheo charissimo filio* ; vel denique, ut alia quamplurima id generis exempla prætermittam, cum Tito præcepit ut per *Cretæ civi- tates* constitueret presbyteros, sicut et ipse dispo- suerat. In hac quippe Epistola, Titum a Paulo filium esse appellatum, illa verba produunt (d) *Tito dilecto filio secundum communem fidem*. Quid igitur ? Alteru- trum ex commentitia Beausobriana opinione se- queretur : aut videlicet laudatas apostolorum Petri et Pauli epistolas suppositionis notas et caracte- res præferre, quod prorsus hæc inauditum est ; aut saltem divinos illos scriptores in suis fa- miliaribus conscribendis Epistolis, aliqua usus fuisse licentia, admodum aliena ab iis urbanis officiis quæ rigidius coepiscopos inter et compresbyteros forent servanda. Hocce postremum affirmari sine maxime audaciæ nota haud potest. Nam apostoli illi, divino dictante Spiritu scribentes, eas formulas adhibuerunt quæ magis congruebant personis et argumentis de quibus sibi sermocinari proposue- rant. Et propterea factum est ut quos uno loco *filios* vocitarunt, alio loco *fratres* dixerunt, ut Paulus, captivitate detentus, ad Philemonem scribens, (e) *Ti- motheum fratrem* nominavit, quam appellationem passim omnibus baptisate in Christo regeneratis tribuere solet. Sed quando rationem habere voluit ad personarum institutionem quas ipsemet vel ad Christum et fidem prædicatione pepererat, vel ad ordinis sacramentum, quod ipsis contulerat, ratio- nabiliter a seipso conversos, baptizatos et ordinibus

satis superque innotescit. Suffragatur pariter Neo- cæsariensis can. 14, in quo mentio expressa facta est de chorepiscoporum ministerio, quos ad instar septuaginta duorum discipulorum electos, ob mi- nisterium quod habebant in pauperes, honorare oportebat.

(a) S. Leo Magnus, epistola olim 85. Nunc in Quenelli edit. desideratur.

(b) Epistola I Petri apostoli, cap. v, 13.

(c) Paulus in priori ad Timotheum, cap. 1, 2 ; et

initiatos *filios* appellavit, ut de Timotheo, Tito, One- simo, atque aliis satis evidenter ex laudatis Epistolis innotescit. Cum itaque potius lepida et fabulosa sint illa Beausobriana momenta, non est cur Archelai ad suum presbyterum Diodorum seu Tryphonem epistolam, veluti commentitiam rejiciamus.

6. Age vero, relictis parumper Beausobrianiæ nani- nis, ad nostræ historiæ ordinem revertamur. Et, Epiphanius testimonio insistentes, arbitramur, immo tamquam certum habemus, Archelaum non statim ad Diodoridem suæ diocesis vicum profectum fuisse, et de lupo e Caschara fugiente, sine ulla temporis prolatioe, sollicitè perquisivisse. Sed res luculen- tius, quam Cyrillus describens, ait ; *ignorante pri- mum Archelao Manetem apud eum vicum se recepisse*, semel atque iterum cum presbytero, qui parœciæ præerat, congressum, disputationem de religionis dogmatibus instituisse. Verum quamvis ille presby- ter, quem Tryphon Epiphanius appellat, oratione dicendique facultate et copia esset destitutus, ad- huc tamen Manem superavit. In eo quippe illa di- vina promissio apostoli facta adimpleta est : *Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis* (f). Quod quidem admodum ægre Manes ferens, quasi ad turpitudinis notam delen- dam, iterum Tryphonem, seu Diodorum, novis dis- putationibus aggredi voluit, contendendo videlicet duo sacrarum Scripturarum Testamenta inter se minime cohærere horumque maximam repugnan- tiam potissimum ex evangelicis testibus compro- bare. Hocce vero versuti sacrilegicque hominis pu- rum putumque figmentum in illum potissimum scopum collimabat, ut, pessumdata veteris Testa- menti auctoritate, conjiceret istud a malo quodam æternoque principio originem traxisse. Sed tantæ nebulonis audaciam ipse presbyter Diodorus fran- gere cupiens, rem omnem per litteras, ut diximus, Archelao episcopo suo statuit significare, quod autem istæ litteræ 65 continerent, eum ex Epiphanio, tum ex Archelao edocemur. Epiphanius quippe (g) Dio- dorum hisce dumtaxat verbis, quæ exscribit, usus fuisse asseverat, videlicet : *Homo quidam huc accessit qui infestissimi lupi more ovile perdere aggreditur. Verum obsecro te scribere ad me quemadmodum ad- versus illum me gerere oportet, ac quibus rationibus perniciosæ ejus doctrinæ resistere. Quod si venire ipsa dignaveris, Christi ovile gregemque ab omni sollicitu- dine liberabis* (h). Sed Archelaus Diodori votis et lit- teris occurrens, non hæc generatim dumtaxat sibi suo presbytero fuisse indicata responsiva sua epis- tola patefacit. Nam inter cætera eo maxime insis- tit, ut miram utriusque Testamenti harmoniam e consonantiam demonstret ; variis ea de causa si- militudinibus adductis, quas ex naturalium rerum usu, conditione atque substantia studiose mutua- tus est. Cujusmodi autem sunt exempla illa, ve- ex una tantum desumpta veste, quæ sub tegmine e- stamine videtur esse contexta. Hoc solum (subjicit) quod velut purpuram videmus in veste, novum Tes- tamentum, in texturam veteris gloriam Jesu Domini. Vel illud aliud quod ex speculo desumitur. Istud autem nequaquam adjicere consuevimus, cum nobis ipsa rerum vera imago demonstratur. Vel aliud affert ex pueris ad doctores per pæ- dagogum ductis, qui cum ad maturiorem perdu- cuntur ætatem, ipsum pædagogum dehonestare non debent, quamvis amplius ejus præsidio non in-

ibid., 18 ; rursus II Epist. cap. 1, 2 ; et tandem cap. II, 1.

(d) Ejusdem ad Titum cap. 1, 4.

(e) Epist. ad Philemonem, 1 : *Paulus vinculus Christi Jesu, et Timotheus frater*.

(f) Matth. x, 19, 20.

(g) Epiphanius, lib. III contra hæreses.

(h) Hæc est illa epistola quam suppositionis no- tas habere perperam fabulatur Beausobre, de cu- jus inscriptione jam mox actum est.

t. Atque tandem, utrumque Testamentum et idum et venerandum esse parvuli exemplo, qui jam lacte nutritus, ad validiores cibos ens, non sine gravi injuria potest abjicere at horrescere nutritici samillas; quin potius ver et colit et beneficii sui se debitorem esse

ergo, et id genus alia, in sua valde proluxa, quam Epiphanius librum appellat, Archeodorosuo presbytero suggestit, ad mirabilem, ut diximus, sinceramque utriusque testarmoniam atque summam concordiam patefann. Verum totum Archelaiscopum in hac sumtamentorum concordia asserenda situm esse, arbitramur, sed altius aliquod ex adductis rasis S. episcopum ostendere voluisse; videlicet, s naturam, jam inter tot tantaque vitia perina, et obscurioribus ignorantie tenebris circuitam, non illico ad claram veritatis cognitionis revocandam, et a mortis æternæ laqueis, constringebatur, solvi debuisse. Sed opus ipsi homines, qui, ferarum more aberrantes, am de Divinis cogitabant rebus, diversis cœternæque sapientiæ gradibus edocerentur. videlicet per rerum naturalium figuras et umbras lactis instar ex Mosaica lege exsugerent; lemum et perspicua rerum divinarum conatione, quam ad solidioris cibi formam, ipsum Patris Filium, novo Testamento proponebat, ue gravissimis rationibus, si Diodorus Archegerente uti voluisset, Manetem facile confunderere potuisset; et ipsa catholicæ fidei a, et divini veteris Testamenti auctoritas, quæ cum in discrimen adducebatur, dubio procul barentur. Archelai itaque scriptis Diodorus er insistent. etsi episcopi sui adventum præur, iterum disputationem inire Manetis audapellitur. Nam Manes in medium pagi summo diodiens, suam cum Diodoro iterum disputans orsus est. Primus Diodoro Manes sua dogmificiebat. Sed is omnibus occurrebat quæstioque. pro ea quam a Deo acceperat sapientiam, exagitabat impostorem. At cum demum non nihil inciperet hæsitare repente Archelaus phanius), nec opinato, conspectus est, qui tamerrimus 66 paterfamilias, suorumque studio, audacter in prædonem fremens incurrit. Quid nes tum? Tamquam callidus versipellis, siblanditia, se ad Archelaum convertit, hunc urus sibi dari ut cum presbytero dumtaxat et, asseverans præterea maxime episcopum, cum homine sibi inferiori de illis religionis contendere. Populus autem, qui aderat, nequitia comperta, ita in eum invehitur ut vidibus obruere quæsierit. Quod quidem peiminime evasisset, nisi tertio jam fuga arerum ad Arabionis Castellum, quo primum erat, convolasset.

tamen quam descripsimus hanc novam Arum Manete disputationem in suam retulit m Beausobre. Qui, ut jam sibi propositum ingeret, undequaque argumenta exquirat et oz tantum ut illa Acta tamquam supposititia sed in ea etiam tamquam multarum hæreseis declamat et debacchatur. Cujus a chatolici versutum atque malignum ingenium, cum nimirum accusationes et simulationes, Ariscopu et universo catholicorum cœtui proosas, erumpere ausum fuisse deprehendere falsæ critices assentatoribus alta sapere, idcirco noster in veritatem amor ea silentio haud patitur; igitur; Archelai sententias illius disputacionis argumenta in varias tri-

cas a Beausobre injecta, ut ultro citroque contenderet, tertio jam currente sæculo, veram catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ circa præcipua nostræ fidei dogmata traditionem corruptam, labefactatam et pessumdatam fuisse, ab omni calumnia et dolosa accusatione vindicare nostrum erit institutum. Ut videlicet summæ audaciæ hominem perpetuo nugaset commenta agentem pro viribus corripimus.

CAPUT IX

Archelai apud Diodoridem cum Manete disputatio a notis criticis et Beausobrianis calumniis vindicatur. Mala acatholicæ scriptoris fides in recensendis Archelai testimoniis explicatur. Demum merito tamquam catholicum et sanctum Archelaum in Ecclesia haberi cum ex scriptis quæ circumferuntur. tum ex ejus in veram Christi religionem studio demonstratur.

Sufficienter mei muneris partes obiscce arbitrar, cum præcedenti capite summam recensuerim quæ ad Manetis cum Archelao disputationes pertinere videbantur. Nec enim consilium erat apologeticas theologicas contexere dissertationes, sed Manichæocum historiam, quasi in breviarium ex certis authenticisque monumentis et auctoribus colligere; quemadmodum jam præstantissimi viri alias et alias historias Pelagianorum, Donatistarum, Arianorum, Eutychianorum, et aliorum hæreticorum qui catholicam religionem corrumpere et evertere nisi sunt, conscripserunt. Sed quoniam cum in percurrendo Beausobriano opere (a) passim talia tantaque mendacia et calumnias offendissem, crassis circumfusis tenebris, neniis atque sophismatibus lucem aliquam afferere cogitavi, qua quasi sole ex Oriente diluerentur et fugerentur. Alioqui in hujus hæretici hominis mala fide dumtaxat indigitanda si perstitissem, facile præsentis temporis eruditi, qui non nisi in rerum cortice sese amant, existimarent Beausobriana argumenta esse majora quam ut a nobis refelli possent, si breviter perstringeremus, aut ea prorsus dissimularem. Cujus rei ut initium faciamus, licebit primo aliquas hujus Batavi scriptoris animadversiones silentio præterire (b); eas, videlicet, quibus pingere conatus est Archelaum episcopum, tamquam hominem superbe de antecedenti reportata victoria gloriantem, qui coram humiliato atque devicto inimico; iterum apud Diodoridem vicum se sistere voluit, Diodorum, seu Tryphonem, presbyterum obstringens inceptum abrumper certameu; ut ipse cum Manete novam de fidei rebus concertationem iniret. Dumtaxat haud dissimulabo episcopi in Christianæ religionis res studium, superbiam, tumorem atque furorem appellasse, plurimumque ipsi Manetis agendi rationem et loquendi formulas displicuisse. Cum videlicet hæreticus Archelaum obstatus est ut sibi daret inceptam cum presbytero disputationem ad exitum perducere, veritus propterea cum episcopo, auctoritate dignitateque sibi superiore de religionis dogmatibus contendere. Grave absurdum (ait) fuit isthæc verba in hæretici hominis ore confingere. Qui non tantum jam pridem publice super nova dogmata cum Archelao disseruit: sed etiam, nefarie tumidus, se vocitari audebat *Christi discipulum, apostolum Jesu, et Paraclatum a Dei Filio promissum*. Quam gravissimam difficultatem, cum Gothofredus Arnoldi cognovisset (c), Archelai Acta authentica esse sibi persuadens, cogitavit officiosa illa verba subdole et ironica (ut aiunt) a Manete fuisse prolata, ut videlicet præcaveret illam confusionem quam primo apud Cascharam subire fuerat coactus, potissimum cum in spem adduceretur facilius presbyterum quam episcopum posse superare. Quale igitur absurdum ex tam naturali explicatione sequatur, plane non video, cum hæreticorum hominum studium in eo potissimum verse-

usobre, lib. 1 Hist. Manich. cap. 10.
usobre, lib. 1, cap. 10, pag. 113 et seqq.
hofredus Arnald., in Ecclesiæ et hæretico-

rum Historia, Gallice scripta, tom. I, lib. III, cap 7, § 24 et seqq.

tur ut gratia, auctoritate et opinione apud indoctos A et ignaram plebem valere possint. Quæ omnia se assecuturum Manes sperabat, si parcæ presbyterum disputationibus superare potuisset. An non in ea disputatione quam instituerat, si adversarium vicisset, quotquot fideles qui ibi ex Diodoride et vicinioribus locis adveniant in suam sententiam transisset, nisi derepente divino suffulti præsidio et voritatis lumine illustrati fuissent? Non igitur absurdum Beausobre videatur, quod Manes ad novum pudoris et ignominie periculum præcavendum, quod certo sibi imminere præcedenti experimento apud Cascharam datoprenoverat iterum cum Archelao de fidei dogmatibus contendere detrectasset. Ea enim esse solet contententium prudens cogendi ratio, ut qui semel ab adversariis fuerunt superati, iterum cum eisdem jam viribus scientia atque fortuna validioribus certamini minime se committant, et ab iis se eripiant concertationibus quas sibi exiliosas futuras esse noverunt. Cum igitur Manes, apud Diodoridem vicum, meliora scientiæ subsidia sibi non adesse certo cognosceret. novum concertationis genus cum Archelao eum declinare oportebat, maxime cum hunc *œris* in utriusque Testamenti litteris apprime versatum esse compertum habuisset. Absit ergo ut suspicemur supposititia esse illa Archelai Acta, ex eo quod Manes, in contentione publice superatus et devictus, aliud certamen deterrimum et periculosissimum renovare recusaverit.

Neque pariter dissimulare possum gravem censuram qua idem Beausobre cum in Archelaum, tum in Ecclesiæ traditionem antiquorumque PP. doctrinam invehitur, cum ad examen revocata postrema hæc Manetis et Archelai disputatione, sancto et sapienti episcopo multarum hæreseum notas inurit, quas nimis studiose et ejus dictis atque sententiis expiscariet in medium adducere temerario et injusto ausu conatus est. Quare ne incassum laborare videremur, consilium fuit pro viribus ejusmodi infamiae notam delere, et ecclesiasticam traditionem vindicare, singula eripiendo quæ Beausobre perperam objecit. Is itaque tria potissimum Manichaica disputationis argumenta proponit, quibus totidem Archelai responsiones subjecit. Primum attinet ad incarnationis mysterium, quod Manes evertere volens, contendeat Christum Dei Filium, non verum fuisse hominem ex muliere natum; sed talem dumtaxat divina dispensatione apparuisse, quin realem et substantialem hominis naturam sibi conjunctam haberet Abutebatur idecirco Pauli apostoli verbis ad Philippenses (a) quibus affirmatum est in similitudinem hominum factum fuisse Christum. Sed ut suo nefario dogmati robur adjiceret, adhuc ad Lucæ verba provocabat, quibus dicitur (b) Spiritum sanctum corporali specie sicut columba supra Christum in Jordane baptizatum descendisse. Quemadmodum igitur (sic Manes ex Beausobre ratiocinabatur) Spiritus sanctus haudquaquam veræ et corporeæ columbæ uniebatur, sed columbæ speciem dumtaxat gerebat, et apparentem similitudinem voluit haberet; sic Dei Filius non nisi apparenter hominis figuram gestabat, quin veram realemque hominis naturam assumpsisset. Crassum hocce primum Manetis argumentum (ait Beausobre) solidissimis rationibus refutavit Archelaus episcopus, sed eodem tempore tales protulit propositiones quæ non minores hæreseum notas præ-

seferunt. De qua re lectores admonendos (sunt, ut nimirum (ait) ex ejusmodi observatione intelligant fidem haud esse regulandam juxta quietatem, neque auctoritati traditionis et trium priorum sæculorum auctoritatis subji esse, quam ad exitum perductam affirmant licos intellige) cum Magnus Constantinus habenas teneret. Sed citius adhuc veram fidem esse affirmandum est, si episcoporum virtutem racterem, illius ætatis privilegium esse arl Hactenus Beausobre. Sed hunc rogo cur, relictis sibi familiaribus nugis atque fabulis pereirascatur, ut impetu in antiquam Ecclesiam, sanctissimos ejus episcopos rabidorum more latrare et mordere voluerit? Traditionem esse admittendam, et antiquis Ecclesiæ Patrum non esse adhibendam contentid. Sed scenam agere videamur, dicat, amabo, Beausobre catholicum dogma de incarnatione, in quo cum Manetis, tum Archelai præsens disputabatur, quo præsidio probatum fuerit, si A etiam privatum spiritum, non prædecessorum auctoritatem secutus, Pauli, et Laurentii laudata testimonia, quæ ad pravos significati nes detorquebat, interpretari voluisset? Si A relicta suorum prædecessorum doctrina et tæ præfata objecta Scripturarum loca explicasset; si præterea ad summam aliarum Ecclesiarum consensionem non attendisset, jam nefarias novis commentis auxisset: et ambo de demque mysterio disserentes, de illo in aliis hæreses lapsi fuissent. Sed Archelaum de vita carne, de ejus baptismo, morte, sepulture rectione, recte, solide et sapienter disputasse sensisse idem Beausobre asseverat. Igitur i regrinis doctrinis non indulsit; sed eas præst quas sacri Ecclesiarum præules sibi præsores docuerunt. Quid est ergo traditio? Quæ vna Ecclesiæ regula, ex qua veræ fidei dogma riuntur? Quid SS. Patrum consensus et d nisi id omne quod Beausobre in præsens venat, et fabulosis commentis subvertere (magis suis studiis et partibus quam veritate geat.

¶ At Archelaum novitatibus ad hæresim catholica illa dogmata de vera Christi carne passione et morte propugnabat, maligne coaudet Beausobre. Nam episcopus (ait ipse) vit Jesum vere crucis patibulo affixum fuisse quam ipse ab inferis resurrexit, fuisse in eum sublatum, ubi regnat Christus Filius Dei. At itaque optime explicasse Domini ad inferos sum asseverat, juxta quem loquendi modum locus idem est ac *sepulcrum*, ex quo Jesus cælos ascendit. Rationabilem atque justum hujusmodi interpretationem subdit, sed e rias terribilesque hæreses comitari conter que alia de causa rationabilem et justam: mox interpretationem appellat, quia Theodolphi Calvino et sibi suffragari arbitrat, ad inferos animam descendisse negantibus. De qua atque trita questione passim locuti sunt i Ecclesiæ Patres, eos castigantes qui Hebraice secuti, *inferos* pro *sepulcro* strictius dos esse arbitrabantur (c). Quam disp

(a) Epistola ad Philippenses, cap. xi 7, 8: *Sed similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo.*

(b) Lucæ iii, 22: *Et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum.*

(c) Dogma catholicum de Christi animæ ad inferos descensu, in Scripturis veteris et novi Testamenti aperte est revelatum. Ps. xv, 8, legitur: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Ad quod propheta Davidis vaticinium, eadem verba enarrans Petrus

Act. ii 31 alludit: *Providens (inquit) loci resurrectione Christi, quia neque derelictus ferno, nec caro ejus vidit corruptionem.* Quæ nia, cum duo distincta expriment, quorum erat illius animæ privilegium, quæ inferis stulis haud potuit detineri; alterum, mortis Christi carnis dotem explicabat, quæ corruptio non fuit, idcirco fideles utrumque quotidie, dum solemnem fidei tesseram præcipiunt, dicentes; *Crucifixus, mortuus, et descendit ad inferos; tertia die resurrex*

protrahere in præsens consentaneum non us. Cum jam eruditi, accuratque homines vassubrationes edidissent, quæ Theodori Bezæ, et Erasmi falsas opiniones rejecerunt, ut pro verba illa, *descendit ad inferna*, minime in lo fidei esse abradenda. Sed jam antequam sti homines id præstitissent, Leo Magnus (a) iæorum et Priscillianistarum errores dameritatem de qua agimusex multis Scripturacis propugnavit, et admiratione afficiebatur urribus Asturicensis Ecclesiæ episcopus apn sedem super hunc Christianæ religionis arconsuluisset: *Miror cujusquam catholici inteim laborare tanquam incertum sit an, descendenserna Christo, caro ejus requieverit in seputero; ut vere et mortua est, et sepulia ita vere dieuscitata*. Provocat post hæc ad Scripturarum timonia, quæ ipsi in notis subjecimus. et stadiit: *Quibus utique verbis manifestum est quod mini, et vere sepulia requievit, et corruptionem it, quia celeriter vivificata reditu animæ resur-uod non credere satis impium est, et ad Maniriscillianique doctrinam pertinere non dubium: sacrilego sensu ita se Christum simulant con-et incarnationis, et mortis, et resurrectionis et veritatem.*

Beausobre in hoc dogmate, de quo agimus, iæo et Priscillianiano adhaerens, quæ tandem Archelai episcopi fidem objecit necesse est us. Primo itaque hunc læsæ fidei suspectum uod divinam Jesu naturam, Christi nomine et, quod vocabulum personam dumtaxat desi-potest quæ per gratiam, dona, perfectiones et item assecuta est. Ejusmodi loquendi formu-dit, hæreticis jam fuit familiaris. Quamvis P. is contendat eam apud catholicos in usu fuisse, iter locum habent Justinus martyr, Dionysius drinus, Novatianus, sive auctor libri de Tri-et Ambrosius, qui omnes, si Ambrosium ex-us, magis atque magis tanquam suspecti de dogmate habentur (b), ianc loquendi formulam quasi censuit Arche-ulgendum. Sed quia ad Nestorianorum dogma ræcedentes, tum subsequentes sui sermonis is pertrahit et dirigit, dicens quod Jesus post actionem fuit in eum locum translatus, in quo is Dei Filius regnat, idcirco hunc inexcusatum Nam laudata verba perspicue innuunt *Jesum Filium* duas esse separatas personas, quarum alteram ascendit, ut magis clare etiam sequen-ba ostendunt. Est enim *qui de Maria natus est ui totum hoc (torte loquendum quod) voluit e certamen Jesus. Hoc est Christus Dei, qui desuper eum qui de Maria est. Ut autem præce-us verbis vim inferat, suamque Beausobre fidem in scribendo augeat et corroboret, sic ratiocinatur. (c) Ille quidem qui in Jesum bam descendit haud esse potuit ipsius Jesu per-t quia ille qui in Jesum descendit est Christus Dei; igitur Jesus Filius Dei esse minime po-*

hoc ad inferos descensu perspicue etiam lo-est S. Petrus apostolus in priori sua Epistola, i, 19; et cap. iv, 6. Nec quidquam conficit, n plerisque veteribus Græcæ et Latinæ Eccle-mbolis ille *ad inferos descensus* prætermisus n Nicæno, et Constantinopolitano, de quibus controversia habebatur. Nam in aliis peranti-ositum fuisse intelligimus ut in eo quo quarto Aquileiensi Ecclesia usa est, quodque refert Rufinus, qui tam dire a quibusdam etiam re-ribus scriptoribus maledicis verbis proscelus istius vindicatoribus negotium facessero. itamen, quamvis dogma istud in complurium iarum Symbolis declaratum non fuerit, in il-len vulgo et communi fide recipiebatur, ut in-teros docent, sanctus Justinus martyr in dialogo

A tuit, nisi postquam in eum descendit; hoc est, post- quam Jesus baptismate fuit donatus. Has autem fuis- se Corinthii atque Carpocratis hæreses, qui ab exor- diis Ecclesiam vexarunt, ex Dionysio Petavio, ad quem provocat, probatum esse contendit. Immo non absi- milia de Jesu prædicasse Ebionitas, Eloesitas, Ophi- tas, seu Serpentinus, qui, Theodoro auctore (d), alium fuisse Jesum, alium vero Christum, qui supra eum descendit, temere confingebant, asseverat. Et hocce primum, quod contra Archelai fidem objecit, nefariis contumeliis claudit. Nam quasi insano dirum- pens furore, et sanctum episcopum calumniis atque maledictis devovit, et illius sanctitatis fama abnegata, iisdem censuris et anathematibus proscissum atque confossum, extra catholicorum societatem amanda- tum credidit, quibus infelix illa hæreticorum turba, mox laudata, quæ quidem sanctorum quam Archelai Ecclesiæ judicio fuit proscrip-ta.

B 5. Cum hæc et alia similia percurrerem, non ex- canduit meus animus in Beausobre. Hujus dumtaxat studium animadverti, quo præcedentia testimonia et sententias susquedeque vertere et corrumpere co- nat, ut Actorum auctoritatem radicitus evertat, et sanctissimi illius episcopi pietatem funditus dejici- at. At Beausobre ex sua semper sententia fabula- ri, fucum facere et lectori nugas vendere quæsiisse apprime intellexi, duos illos Spiritus sancti in Je- sum descensus confundendo; quorum unus, ad illius ex Virgine Maria conceptionem et hypostati- cam *Filii Dei* cum humana natura unionem, alius vero ad ejusdem Christi baptismate referri oportere evidentissime sacræ Scripturæ testantur. Archelai igitur de incarnationis mysterio disputanti haud in mentem cadere poterat Jesum Christum Dei Filium factum tunc cum Spiritus sanctus post bap-tisma in eum descendit. Recessisset enim a proposita quæstione an Christus Dei Filius veram hominis natu- ram, quando ex utero virginali prodiit, copulatam ha- fuerit, quod negabat Manes; phantasticam dumtaxat ei asserens humanitatem et ex adverso sapienter at- que catholice Archelao contradicente. Cum igitur inquisitio in eo solum versaretur, an repugnaret et dedeceret Dei Filium vere ex muliere nasci, veram- que sibi in utero associari humanam naturam, mi- nime poterat Archelaus fateri (e) Jesum tamquam unam personam genitum, et ex utero virginali eni- xum, et in eum post baptismate descendente Spiritu sancto, altera venisset Christi et Dei Filii persona. Se- cus Manetis objecta stetissent; et impie Archelaus Ju- dæis atque Photino præter quæstionem subscribere nisus esset. Quare merito fuisset a Manete correptus; quia videlicet argumentorum vi et pondere perstric- tus, ex Maria non Deum, sed hominem esse genitum et natum profiteri cogeretur. In tam ergo horrendum facinus Archelao lapsus fuisse, ex iis vocabulis ad- ductis quæ Beausobre objecit, quis concludere poterit aut comminisci? *Jesum* quippe veri et singularis ho- minis nomen est, quod angelus, incarnationis myste- rium annuntians, Patris mandato et auctoritate, Filio suo imponendum et inter homines promulgandum

cum Tryphone, p. 232; Irenæus, lib. iv, cap. 39; Cle- mens Alexandrinus, in VI Stromotum; Origenes, lib. ii contra Celsum, et hom. 15 in Genesim, et in Exo- dum; Eusebius, lib. iv de Demonstratione Evan- gelica; Tertullianus, lib. de Anima; Lactantius, lib. iv, cap. 9; Julius Firmicus, lib. de Errore profana- rum religionum; Hilarius, lib. x de Trinitate; et alii omnes qui in Græca et Latina Ecclesia floruerunt, quorum catalogos descripsit doctissimus Dionysius Petavius, lib. viii de Incarnatione, cap. 16 et seqq. His ergo omnibus suffragatus est Archelaus.

(a) S. Leo Magnus Epist. xv, cap. xvii.

(b) Archelaus, in Actis, pag. 83.

(c) Beausobre, lib. i, cap. 10, pag. 115.

(d) Theodoretus, de Hæretic. Fabul. lib. i, 14.

(e) Matthæi i, 24; Lucæ i, 31; Actorum iv, 12.

dixerat, ut Evangelistæ testantur. *Christi* vero personæ nomen minime esse potest, sed nuncupatio est *potestatis* et *regni*: quæ duo nomina unico Dei Filio in carne ex Maria virgine nato sine ulla (a) personarum discretione et differentia strictissime convenire, Archelaus ex sacris litteris et communi suorum majorum consensione, tum ibi, tum in epistola quam ad presbyterum Diodorum dederat, probavit; illorum hæreticorum deliramenta refellendo, qui *Jesum* alium a *Christo* Filio Dei fuisse confingebant. Falso itaque ratiocinatur Beausobre, contendens *Jesu* nomen ex sese indigitare unam personam separatam a Christo Dei Filio (b). Nam etiam Lactantius, de his nominibus agens contra gentiles, sic scribit (c): *Sed quamvis nomen ejus (Filii Dei intellige) quod ei a principio Pater summus imposuit, nullus alius præter ipsum sciat, habet tamen et inter angelos aliud vocabulum, et inter homines aliud. Jesus quippe inter homines nominatur. Nam Christus non proprium nomen est, sed nuncupatio potestatis et regni.* Nimis igitur arroganter Beausobre illa Archelai verba calumniatur. Cum animadvertit S. episcopum scripsisse: *Est enim qui de Maria natus est Filius, qui totum hoc voluit perferre certamen Jesus (d).* Ad illud certamen alludit, quod in cruce *Jesum*, ut regnaret, subiit. Cum videlicet veram mortem et sepulturam sustinens, tertia die redivivus apparuit, ad Patrem, a quo descenderat reversurus. *Hic Jesus* (subjiicit Archelaus) *est Christus Dei, qui descendit super eum qui de Maria est.* Nemo ergo, nisi qui maligne et violenter dicta verba interpretari velit, affirmabit umquam, Archelaum ex illa nominum, munerum et naturarum diversitate, personarum quoque distinctionem indicare voluisse. Etenim sanctus episcopus totus versatur in ea quæstione, quod *Christus*, id est *Filius, Dei*, veram hominis naturam ex Maria assumpserit, sic contra Manem ratiocinando. Si enim confessus fueris eum de Maria natum, et passio sequatur necesse est; et passionem resurrectionem, et resurrectionem judicium, et salva erunt Scripturæ præcepta. Quare quasi volens fortius adversarium urgere, eundem et unicum Dei Filium ex Maria in lucem secundum veram humanitatem editum fuisse sequentibus Scripturarum textibus probat. Videlicet: *Cum autem fuit Dei voluntas, misit Filium suum factum ex muliere.* Et iterum: *Pascha nostrum immolatum est Christus.* Et quia *Deus et Dominum suscitavit, et nos cum illo suscitabit per virtutem suam (e).* Decebat ergo ut Beausobre objecta nobis verba conferret cum reliquo disputationis (f) contextu, et cum iis quæ ad Diodorum, seu Tryphonem presbyterum scripsit. Ibi enim, instituta comparatione vetus inter Testamentum et novum, utrumque a Deo esse ob summam prophetiarum consonantiam, multis exemplis in medium adductis, probat. Et loquens potissimum de Moyse, et *Jesu*, hunc expresse sine ullo verborum involucro verum *Moysis Domi-*

(a) Ophitæ Christum non in substantia carnis venisse affirmabant, ac *Jesum* alium a *Christo* esse statuebant; et *Jesum* quidem ex Virgine natum esse, *Christum* vero in eum e cælo descendisse. Tertullianus, de Præscriptionibus, cap. 47; Origenes, lib. vi contra Celsum: *Idem serpentem, a quo decepta fuit Eva, venerabantur, et Christum indigitabant.*

(b) Beausobrianum sophisma quo Archelaum criminatur clare diluunt Tertulliani verba quibus Præxam aggreditur: *Itaque, ait, sive Jesus tantummodo positum est, intelligitur et Christus; sive solummodo Christus, idem est ac Jesus, qui unctus est Jesus. Quorum nomen alterum est proprium, quod ab angelo imposuit, alterum accidens, quod ab unctione convenit.* Unde habet ergo Beausobre duo illa nomina duas significare separatas personas? Tertul., lib. laudato, cap. 28.

(c) Lactantius, lib. iv, cap. 7.

(d) Consule Ambrosium in psalmum xxxix, qui hoc Christi certamen uberrime exemplo eorum qui

num appellat; *sabbati auctorem, beatitudinatum* *Jesum* esse affirmat. *Qui virtute populum e peccatorum vinculis, et captivæ æternæ tradidit salutem.* Omnes quidem alii absimiles loquendi formulæ, quemadmodum verum Dei Filium fuisse perspicue in S. episcopi circa incarnationis mysterium catholicam fidem absque ulla hæreseos referunt et patefaciunt. Quæ omnia ne nostra videantur, abunde sententiis in epistolarum presbyterum scripta (g) (ut diximus) et quæ a studiosis facile cum lustrari possint canem duximus eandem in hoc opus ex quo conferre.

6. Quod vero de alio Spiritus sancti in ptizatum descensu Beausobre comminatus tempus est paucis expediamus. Ex præ ergo male digestis ratiociniis, quibus manifestæ veritatis jactura et sanctitatis dedecore nefariis hæreticis associandum esse commando quod episcopus nec sanctius nec Manichæo ipso de incarnationis mysterio rit, ad aliud argumentum gradum facti, terminis idem Beausobre orditur.

Manichæum adversarium rogat Archelaus que respondere urget, negata reali ac veritate Domini ex Maria nativitate, ut idem Christat taxat hominis speciem, non veritatem corporis animæ, habere videretur, supra quem Spiritus sanctus in columbæ specie descendit? Episcopus perstringit, ut dicat quisnam tum a Joseph baptizatus. Deinde subjicit: *Si perfectius erat, non poterat Spiritus ingredi, sicut potest ingredi intra regnum.* Ejusmodi jam descripto, Beausobre contendit Latinam et Arabicam interpretationem reddolentem; et Græcum nomen Latine redditur potius significasse *thronum, dominationem, principatum*, quæ voces frequentius in Scripturæ testes intelligentias designandas usurpant. Quare noster veterum theologorum magister Archelaus hujusque verba animadvertit, et falsam subjiciens censuram, quod *Christus* posuerit, illum ex Maria natum affirmare quod *Jesum* etiam *Christum* secundum carnem vocitari. At istud crimen, quod objicit in evangelistas potius erat vertendum, Mattheo de generatione Filii Dei in carne nati verum utrumque nomen adhibuit, scribens: *Libtionis Jesu Christi filii David, et rursus Jesus qui dicitur Christus.* Cujus quippe gemina, cum alia pene innumera in Scripturæ quæntissime offendamus, quæ Filium Deum natum binomine exprimunt, nullam pronarum distinctionem *Jesum* inter et *Christum*, haud video cur, qua religione, et quo ni

luctantur explicavit.

(e) Apost., ad Galat. iv, 4; I Cor. v, 7 vi, 14.

(f) Archelai disput. cap. 49, apud Zaca

(g) Archelai epistola ad Diodorum præ ex Bobiensi codice typis commissa a doctores ad calcem Ecclesiasticæ Historiæ et Sozomeni, et apud Laurentium Zacagnium

(h) Beausobre loco superius laudato, p. nota 2.

(i) Matthæi i, 1, 16. Frequentissimam et in sacris litteris hanc binominis appellat numeram alia loca ostendunt. Joannis, vide legitur: *Gratia et veritas per Jesum Christum est;* et iterum cap. xvii, 3: *Ut cognoscant Deum verum, et quem misisti Jesum Christum* offendes in Actis apostolorum, cap. i, ii, xxiv, xxviii, et passim in omnibus Pauli apostolis, quæ abundantius Beausobrianas narrant.

existimare potuerit eam duabus illis vocibus A copulatis Archelaum astruere, aut saltem involuisse. At detrahendi maledicendique stultitiam Beausobre confinxisse, altera calumnia quam subijcitur evidentissime demonstrat. Nam animans ad reliqua laudatæ sententiæ verba, illa ter in contrarium sensum detorquet; et sibi gons alloqui dumtaxat bardos et plumbeos, qui theologicas lucubrationes numquam sunt, nec sanctos Patres atque Scripturas runt, iterum in sanctum episcopum invehilliusque hæreseos facit auctorem, qua impium est Jesum Christum non nisi post susn a Joanne baptismum Dei Filium effectum. Alias duci oportere divinam virtutem, aliam sam, unumque Spiritum, alium esse ingredecirco necessum fuisse Jesum Christum verbere hominis naturam, ut Spiritus sanctus in escenderet. Quantum tamen alienus fuerit ab odi cogitandi ratione pius atque catholicus B ai animus, jam dicta in præcedentibus perspicifaciunt. Semel enim quod Manes et Archelaon eo convenirent, videlicet, in exordiis Jesu i apparitionis, verum fuisse Deum et Dei Filidumtaxat de vera ex Maria nativitate, de vera is natura in utero Matris assumpta et Verbo sociata, controversia præcederet, jam Archelaone non poterat extra constitutos hos disputalimites, nec vagatum abire, nec veram diviniChristo denegare; sed affirmare atque dumrobare eum oportebat descensum illum Spiantici in Jesum baptizatum in gratiam humanaturæ contigisse. Ut nimirum mundo, antque hominibus, certo innotesceret, illum umani generis opulitorem sequestrem, et propitiorem ab æterno prædefinitum, et in re e sede Patris ad homines missum, ut præcaptivis remissionem, œcis visum, dimittefractos in remissionem, et prædicaret annum i acceptum, et diem retributionis (a). Descensu illo manifestata est illa gratiæ abundantia et ido, quam nos omnes per mediatorum, summontificem, a Deo unctum accepimus. Hocce ministerium, potestatem auctoritatemque exercendam, ob quæ inunctus dicebatur, voritus sanctus indicare; quemadmodum jam i Isaias fuerat vaticinatus (b). Quapropter etsi catholico sensu, aliter et aliter illum Spiritiacti descensum in Jesum baptizatum explicao omnes tamen in eo conveniunt, illum contit edocerentur humanæ naturæ primitias 74 instauratas, cum apparere voluerit verus homo, cationis capax, ut dicit Cyrillus; simulque inret eo tempore ejus unctionem fuisse expleia omnia ministeria, functiones et exercipso Isaias vaticinata, et ad sacerdotium per, suscepit.

quibus omnibus illud consequitur, maxima in hæreseos suspicionem Archelaum fuisse um, quod utrumque nomen Jesu et Christi nico illo tribuerit. Hanc enim loquendi œcon eum servare oportuit, ut duarum naturarum tionem indicaret, ut notat Theodoretus. Immo, Augustino, si quis Jesum Christum plus ominem non novisset, Jesum Christum utique isset. Si enim tantummodo homo est, et nihil; non est ipse Jesus Christus. Sed ad quam callidam atque fallacem Archelaei verbis interpretationem penitus eripiendam, quid

ucæ iv, 19 et seqq.

ias, LXI: *Spiritus Domini super me: propter ait me, evangelizare pauperibus misit me, saturatos corde.* Cyrillus Alexandrinus, lib. II Nestorium; Hieronymus, Comm. in laudata rba. Consule Petavium, Theolog. Dog. tom.

Incarnatione lib. XI, cap. 9, § 10, 11 et

nobis opus esse potest aliorum catholicorum Pa- trum loquendi modo et sententiis? Plenius semetipsum Archelaum explicasse, evidentissime produnt tum præfatæ disputationis argumenta et verborum series et significatio, tum Manetis blasphemiam et objecta quæ Scripturarum testimoniis rejicere et evertere S. episcopus conabatur. Hocce igitur argumento Manem Archelaus aggressus est. *Si enim, secundum tu dicis, non est natus, sine dubio nec passus est; puti enim qui natus non est, impossibile est. Quod si non est passus, crucis nomen aufertur.* Et quibusdam aliis hujus generis interjectis, eundem Manem perstringendo subjicit: *Hæc autem omnia connectis, negans quod de Maria natus est; si enim confessus fueris eum de Maria natum, et passio subsequatur necesse est, et passionem resurrectio, et resurrectio iudicium, et salva nobis erunt Scripturæ præcepta.* Et post pauca, eundem ita compellat: *Ideo responde mihi ad singula quæ interrogabo: quomodo abjicemus tantas et tales Apostoli (c) voces, quæ dicunt: Cum autem fuit Dei voluntas in nobis, misit Filium suum, factum ex muliere. Et iterum: Pascha nostrum immolatum est Christus. Et quia Deus Dominum suscitavit, et nos suscitabit per virtutem suam.* His ergo et aliis testimoniis ex Apostolo depromptis Archelaus firmiter insistebat ut solam veram ex Maria virgine Jesu Christi nativitatem propugnaret. Post hæc autem gradum fecit Archelaus ad illum Spiritum sancti in Jesum baptizatum descensum, quem hæreseos notas olere Beausobre contendit; et iterum Manichæum hisce verbis aggreditur: *Dic mihi illud etiam, o Manichæe. Si ais Christum non esse ex Maria natum, sed apparuisse quidem ut hominem, cum homo non esset, præstantis hoc et agente virtute quæ in ipso est: dic mihi super quem Spiritus sanctus sicut columba descendit? Quis est etiam qui baptizatur a Joanne? si perfectus erat, si virtus erat, non poterat Spiritus ingredi, sicut nec regnum potest ingredi intra regnum. Cujus autem ei cælitus emissa vox testimonium delulit dicens: Hic est Filius meus dilectus in quo bene complacui? Dic, age, nihil remoreris, quis est ille, qui parrat hæc omnia, qui agit universa (d)?*

S. Archelao ita interroganti, audacius Manes respondere ausus est sibi prius videri dicere quod nihil eguerit Filius Dei, in eo quod adventus ejus procuratur ad terras: neque opus habuerit columba, neque baptismale, neque matre, neque fratribus, fortasse neque patre, qui ei secundum te (Archelaei videlicet) fuit Joseph, sed totus iste descendens, semetipsum in quocumque voluit transformavit in hominem, eo pacto quo Paulus dicit quia habitu repertus est ut homo (e). Cujus igitur rei indiguerit is qui semetipsum in omnia transformavit, ostende? Postea eludere quærens, quæ Archelaus catholice propugnaverat, hocce aliud argumentum subjicit, quo S. episcopum, quasi jugulum petere arbitratus, 75 dixit: *Si enim hominem eum tantummodo ex Maria esse dicis, et in baptismo Spiritum percepisse, ergo per profectum Filium videbitur, et non per naturam.* Tandem comparationem Spiritum sanctum inter et ipsum Christum Dei Filium instituens, sic pergit ratiocinari: *Si tamen tibi concedam dicere secundum profectum esse Filium, quasi hominem factum, hominem vere esse opineris, id est, qui caro et sanguis sit; necesse est ergo et Spiritum, qui sicut columba apparuit, non aliud esse quam naturalem columbam: sicut homo enim dictum est, et sicut columba; et quodcumque opinari potest de eo sermone quod dictum est, sicut homo, hac opinione concipere etiam de eo quo dictum est, sicut columba; necesse*

seqq.; Theodoretus, tom. IV, pag. 270, lib. v contra hæreses; Augustinus, serm. 32 de Verbis apost. cap. 2.

(c) Ad Galat. iv, 4, 5; ad Corinth. I, cap. v, 7; ibid., xv, 12.

(d) Matth. III, 16.

(e) Philipp. II, 7.

est et hæc æquilater recipere, ita enim in Scripturis A quæ de eo scripta sunt inveniuntur (a).

9. Interim autem multa animo revolvebat Archelaus, tot tantasque ex Manetis ore prolatas blasphemias excipiens; sed potissimum verebatur ne, omnino circumspicte disserens, plus periculi ignaris et insipientibus qui aderant quam utilitatis isthæc disputatio asferret. Nam cum Scripturarum intelligentiam, non omnibus datam esse certo sciret, non poterat diligenter aptatam quæstionem manifestare atque dissolvere, nisi propter hos qui assistunt et nos audiunt. Verumtamen ex populi frequentia, quasi necessitate ductus, nonnullis prætermisissis ex iis quæ Manes objecerat, ea solum quæ ab eo palmaribus crassisque erroribus involuta palam prædicaverat eripere atque subvertere sequenti ratione nisus est. Quare iterum suam congressionem prosecuturus, statim ita ad hominem, ut scholæ loquuntur, ratiocinatur: *Dic ergo mihi si Jesum hominem naturaliter factum intellexerimus ex Maria, habentem carnem et sanguinem intellexerimus; necesse est etiam Spiritum sanctum verum esse columbam, et non Spiritum?* Ut hoc falsum consecrarium rellat, protinus ostendit veram columbam verum hominem ingredi haud posse atque in eo permanere; sicut nec caro naturaliter carnem ingredi potest. Contra vero, Scripturarum loquendi modum atque rationem fideliter intelligimus, si Jesum Christum verum hominem cum vera carne et sanguine ex Maria natum profiteamur, et Spiritum sanctum columbæ figuram solum gestasse. Nam Spiritus, secundum certam rationem, habitat in homine, descendit, et permanet, et competenter hoc, et factum est, et fit semper. Veras ergo hominis proprietates de Christo Jesu naturaliter affirmari oportere, ubi probat Archelaus. Secus vero de Spiritu sancto veras columbæ proprietates affirmare nefas esse; idque prohiberi, ex sancti Spiritus operatione, perfectionibus, attributis et agendi ratione, evidentissime probavit. Quam disparem rationem, cum in medium adduxisset, cui nec Manes, nec quisquam alius impietalum assertor poterat refragari, ita adversarium compellat, simul perstringens, et jocosus verbis ei illudens. Si quidem cum Manes se Paracletum Dei profiteretur; Spiritum enim venisse super se dixerat, quem promiserat Jesus esse missurum, et unde (ait Archelaus), nisi de cælo descendat? Cælum ergo Spiritum sanctum inhabitare, et e cælo in hominem descendere, in eoque permanere, laudatis verbis confirmat; ut inde colligat, non descendere posse nisi supra hominem dignum se, id est plenum gratia et virtute. Sed veras columbas super ipsum Manichæum, non supra Christum descendisse, potius osset sentiendum; Ut te (ait) columbarum potius jurem accipiamus, insidias eis ac laqueos molientem; dignus enim es qui verbis ridiculis illudaris. Sed rediens statim ad disputationem a qua paululum fuerat digressus, ad eam videlicet transformationem, qua Deus se in hominem, vel in solem, transformasse Manes confingebat, ut ostenderet Jesum nostrum, habitu solo et visu factum esse hominem, a quo tamquam hæretice dicto quilibet fidelium abhorreere debebat, provocat ad promissiones omnes atque figuras in Scripturis de hujus nativitate 76 expressas; immo et ad ipsum adventus nomen: quæ deleri necesse esset, cum in cælis positus facere poterat quæ voluerat, si eum Spiritum solum et non hominem fuisse affirmemus. At non ita esse, ex Apostoli verbis ad Philippenses probat (b). Nimirum: *Exinanivit se ipsum formam servi accipiens*. Quare subjicit statim. *Dico autem de eo qui ex Maria factus est homo*. Qui loquendi modus, divini Verbi naturam atque personam ante nativitatem ex Virgine perspicue patefacit. Quemadmodum in mundo post baptismum Patris vox annuntiare voluit, disserens de eo qui de

Maria natus erat Filius: *Hic est Christus Dei qui descendit super eum qui de Maria est*.

10. Non me latet postremam hanc sermonis phrasim a Beausobre non satis probari: immo tamquam Nestorianæ hæreseos fontem esse insimulatam. Sed absit quod etiam in ipso disputationis æstu duas ibi Archelaus in Christo distinxerit personas, hæminis nimirum et Dei. Cum ipse, nonnisi de duabus naturis invicem copulatis disseruerit, quas unicus Dei Filius, vere ex Maria natus in se habuit conjunctas, ut tota disputatione catholice professus est. Et quidem non aliud sonare istas Archelai voces, quæ maligne interpretari Beausobre nisus est, clarissime illa verba patefaciunt: *Hic est Christus Dei, id est Filius, qui descendit super eum qui de Maria est*. Et paulo post, Filium hunc Dei, a Maria genitum sine ambiguis vocibus asseverat. Nam verba faciens de Jesu baptizato, qui e Jordanis aquis jam ascenderat, ait: *Statim enim in desertum a Spiritu ductus est Jesus, ut tentaretur a diabolo, quem cum diabolus ignoraret dicebat ei, Si Filius es Dei*. Ignorabat autem propter quod genuisset Filium Dei, qui prædicabat regnum cælorum. Filium ergo Dei, in vera humanitate a Maria genitum fuisse, Archelaus profitebatur. Qui præterea Spiritum sanctum in baptismate recepit, per quem vox paterna testatur, dicens: *Hic est Filius meus dilectus, nullus alius portare prævaluit, nisi qui ex Maria natus est, super omnes sanctos Jesus* (c).

11. Quoniam vero varia Manes Archelao objecerat, quæ nondum erepta, atque eversa videbantur, ille sapienter adversarium fortius perstringere conatur, numquam a propositæ disputationis limitibus abscedens. Quare, neque habitu solo et apparenti specie Jesum Mariæ filium hominem fuisse probaturus, ita episcopus effatur: *Si habitu eum et specie dicis esse hominem, quomodo de his qui ex viro et muliere nati sunt Pharisæis teneri potuit, et ad judicium pertrahi, cum spirituale corpus a crassioribus corporibus non valeat comprehendere?* Et corripiens, et exagitans eundem Manem, qui dixerat pro libito Filium Dei in quamque formam et speciem se transformasse, quemadmodum et in solem, ita subjicit. *Perge, quæso, et pugillum plenum solis mihi affer, aut medium plenum! Ipse vero sol, pro eo quod subtilioris est corporis, cooperire se et circumdare potest, tu vero eum, etsi conculcaveris, nihil lædis. Contra autem, concludit, Dominus vero meus Jesus, si tentus est, ut homo ab hominibus tentus est. Si non est homo, nec tentus est. Si non est tentus, nec passus est, nec baptizatus est. Si ille non est baptizatus, neque quisquam nostrum baptizatus est. Baptisma autem si non est, nec erit remissio peccatorum, sed in suis peccatis unusquisque morietur*.

12. Ex quibus Archelai dictis maximum sibi incommodum Manes afferri præsentiens, totum hunc sermonem prætermittit, et dumtaxat postremis illis vocibus insistens, duo illa consecraria in medium adduxit. Primo reponens: *Ergo baptisma datur propter remissionem peccatorum? Quodque cum Archelaus dedisset, respondendo amen, statim istud aliud blasphemum subjicit: Ergo peccavit Christus, quia baptizatus est?* Quod postremum perhorrescens, Archelaus, illico obstitit respondens, *Absit*; et 77 apostoli Pauli verba usurpans, sermonem hisce verbis clausit: *Quin potius pro nobis peccatum factus est, nostra peccata succipiens. Propter quod ex muliere natus est, et propter quod ad Baptisma venit, ut hujus partis perciperet sanctificationem; ut Spiritus, qui descenderat in specie columbæ, corpus quod susceperat portare possit*. Recessisse Archelaum a catholice veritatis principiis, postrema hujus responsionis parte, Beausobre contendere non veretur (a). Nam quamvis Jesu Christi summam innocentiam intervenisset et prædicasset, dicendo eum non recepisse

(a) Acta disputat., pag. 92, cap. 49, pag. 94, 92, apud Zacagnium.

(b) Epistol. Pauli ad Philippenses, cap. II, 7.

(c) Archelai acta, pag. 93.

(d) Beausobre, lib. I, cap. 10, pag. 117.

ut a suis peccatis mundaretur, quod tamen affirmaretur; cum addidisset deinde Jesum aptizatum, ut secundum eam partem qua ex natus erat sanctificationem perciperet, et efficeretur ad sustentandum Spiritum, qui in scenderat, idcirco infinite a catholicæ fidei is abcessit. At calumniam atque figmentum tinere, quis non videt? Christi animam per unionem hypostaticam divini Verbi plenissime sanctificatam, jam Archelaus tota illa tione, cum implicite, tum explicitè fassus est: n ullum aderat in ejus anima peccatum, quod iate deleri posset (a). Sed quoniam durum t passionis mortisque certamen subire debet is causa visibili illa specie Spiritus sanctus descenderat, idcirco infirmum et carneum quod ex Virgine assumpserat, exterius etiam oportuit, ut omnia illa tam cruenti certamine portare posset. Unde ergo colligit Beausobrius eo dicto a catholica abscessisse corpus enim illud et anima, quæ in conceptione instanti Verbi personæ uniebatur et subtiliter sanctificabatur, nova per baptismum purificatione, ut Spiritus sancti habitaculum efficere non indigebat. An non id confessus est Archelaus negavit *Christum habuisse peccatum proquin potius pro nobis fuisse factum peccata nostra peccata suscipiens*? Igitur dum nostra expianda suscepit, visibilibus etiam signis purificari oportuit, ut nostra peccata crucis et delere sua morte atque passione posset. An Archelaus innuere voluit eo sensu quadam rindiguisse purificatione, qua peccator in pro nobis apparuit, cum languores nostros se tulit, et dolores nostros ipse portavit. An in orto antequam crucem ascenderet, perturbationes expertus, ab angelo fuit atatus? (b) An non in cruce agens animam, et es expertus dolores, Patrem Deum orabat *deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me*? Præaudquaquam indignuisse ob unionem hypostaticam Verbi, catholici unanimi consensione affert. Sed ad veram hominis naturam declarandam necessaria fuisse, quis umquam nisi unum bre inficiari potuit?

Beausobre tandem ut studiosius suæ acatholicæ partibus indulgeat, ad S. Methodium Arcævum provocat, quem tamquam Ariani et Ariani dogmatis patronum exagitat; ea ratione, ut ostenderet catholicorum episcopos et eos, qui jam tertio Ecclesiæ sæculo floruerunt, evangelicæ et catholicæ fidei non fuisse sinceræ custodes, sed eam depravatis opinionibus distasse et corrupisse. Verum in his aliisque suis retundendis longius immorari præsens solii studium cum minime patiatur, idcirco ad Manetis historiam, mortem videlicet, oratio examini subjiciet; feliciter veritatem assecuturi, quam ementitis solum verbis sekat in votis habuisse Beausobre testatus est, ut magis atque magis suis asseclis decem, atque incautos sciolosque lectores decipe-

78 CAPUT X.

De Diodoride a Persicis ministris prehensur, et, pelle exutus, improbitatum is luit. Perperam Beausobre hujus necis auctofacit Archelaum, cujus argumenta rejiciuntur. Archelæi tandem solemniter ac religioso ritu Manetis lem agunt.

vertendis Beausobrianis calumniis contra Ar-

Acta disputat. Archelai, pag. 94. Consule S. Magni catholicam ad Flavianum quæ in or-4 est.

Beausobre, lib. 1, cap. 10, pag. 118.

Archelai episcopi fidem et religionem, male et summa injuria congestis atque confictis, multum operis præcedentibus capitibus insumpsimus, ea videlicet ducti ratione, ut ad examen sedulo revocarem quæ ex una parte a Manichæo disputante nefarie contra catholicam veritatem propugnabantur, et ea deinde quæ ex adverso ipse Archelaus episcopus pronuntiavit ut hæretica dogmata sibi objecta retunderet et prorsus rejiceret. An ergo Archelaus in refellendo Manichæo et in catholicis veritatibus propugnandis felicior fuerit quam novitatum assertor Beausobre judicavit, laudatum sanctissimum episcopum, tamquam læsæ fidei hominem multarumque hæresum assertorem postulando, mox a nobis dicta declarare poterunt. Potissimum cum in præsens ad illorum lectorum judicium provocare intendamus, qui in percurrendis SS. PP. et antiquorum theologorum scriptis versari solent; quique perfectam et ordinatam Christianæ rei memoriam tenentes, animum novitatibus recreare minime solent, nec anxius variæ et peregrinæ eruditionis comparandæ studio adducuntur, ut avidius acatholicorum librorum lectioni vacent, quibus sensim et inconsulte animus falsis præjudicatisque opinionibus imbuitur, et Christiani nominis pietas labefacta corrumpitur. Si vero eorum judicium appellarem, qui, novitatum amore moti, dumtaxat merces ex hæreticorum libris mutuatas inter populorum frequentiam et in sciolorum conventibus verbis et fabulosis dictis vendendis exponere consueverunt, ut sibi doctorum opinionem vindicent, jam intelligerem meam et Archelai causam cadere posse, quamvis unice catholica veritate ex Scripturis et traditione desumpta innitatur.

1. A nostro itaque scribendi scopo minime recedentes, neve nostra disserendi ratio productior fiat, Manem valde turpiterque confusum clam a Diodoridis parœcia seu vico abire compulsum fuisse affirmamus. Is namque dubio procul, populi ira atque tumultu violentam subiisset mortem, nisi Marcellinus, pro Romanorum imperio illius provinciæ civium rerum prudens administratur, et ipse Archelaus, lenitate ducti, plebis furem cohibuissent. Fugæ igitur præsidio suffultus, trans Strangam fluvium confugium quæsivit, iterumque in Arabionem castellum, ex quo jam pridem discesserat, antequam Mesopotamiam profisceretur, se recepit; sibi forte blanditus quod lata a Persarum rege in eum mortis decreta, aut prorsus abolita, aut mutata fuissent, ob civium rerum mutationem, quæ forte eo temporis intervallo quo ex aula abecessit contigerat. Rem fere hæc verbis Archelaus in sua disputatione descripsit (c), addens: *Sed ille vias quibus venerat repetens, transito fluvio, ad Arabionis castellum rediit. Ubi postea comprehensus, oblatus est regi, quique plurima adversus eum indignatione commotus, duas mortes in eum vindicare cupiens, unam filii, alteram carcerarii, jussit eum ante portam civitatis excoriatum suspendi; et pellem ejus medicamentis infectam inflari, carnes vero volucris dari jussit.* Neque aliter Manetis necem in catechumenorum 79 institutionibus Cyrillus Hierosolymorum episcopus descripsit (d). Qui tantummodo alias explicavit circumstantias, Manetem nimirum ad Persarum regem adductum, et coram eo se sistere coactum, multis exprobrationibus fuisse exagitatam, ob mendacia et fugam. Qui rex præterea ejus irrisit servitutem, accusavit filii cædem et damnatos propter eum custodes ad necem. Itaque (concludit idem Cyrillus Archelai diotis suffragando) *excoriare Manem lege Pepsica mandavit, et corpus quidem reliquum bestiis devorandum tradidit. Cutem vero, qua tanta ejus improbitas continebatur, tamquam utrem ante portas suspendi curavit.* Non absimili modo So-

(c) Archelai disput., apud Zacagnium, cap. 55 pag. 100.

(d) Cyrillus Hierosolym., catechesi 6.

crates Manetis necem descripsit (a). Quippe ecclesiasticarum rerum memorias referre volens, Archelai cum Manete disputationem jam scripto consignatam manibus terens, et eadem suis oculis lustrata, quæ hactenus diximus, rerum ordine servato, fidei narratione explicavit. Ne vero ea quæ ibidem refert in falsitatis suspicionem quandoque adducerentur, ut lectorum animum a præjudiciis vacuum redderet, postquam scripserat. *At rex Persarum comperto quod Manichæus in illis partibus moraretur, inde abrepto, cutem detrahi jussit, eamque paleis oppletam ante portas civilibus appendit; statim ad omnem fidem hisce dictis vindicandam, subjecit: Atque hæc nos haudquaquam commenti sumus; sed ex disputatione quadam Archelai, Cascharorum urbis in Mesopotamia episcopi, a nobis lecta, excerptimus.*

2. Scripto ergo consignata, et Græco sermone reddita, tum isthæc Archelai disputatio circumferbatur. Nec quisquam ab eo tempore ad annum millesimum septingentesimum quadragesimum usque eam tamquam falsam et supposititiam judicare ausus est. Nullus, inquam, eam commentum nugas atque fabellas continere affirmavit. Id ergo dumtaxat Beausobriano iudicio, paucisque aliis, qui præfato Scriptori assentiri conantur, reservatum fuisse arbitramur? Sed jam luculentius de hoc vindictiarum genere in sequentibus verba faciemus. Tandem vero de Manetis nece sermonem prosecuturi, præter Epiphaniæ auctoritatem, qui præcedentibus scriptoribus suffragatur, obvium est etiam testimonium Photii (b), qui quamvis ob schisma in Ecclesiam catholicam inductum læsæ fidei homo merito debeat appellari; tamen multam adhibuisse diligentiam in perscrutandis veterum scriptis, multaque eruditione fuisse præditum, adhuc quisquam non est ausus inficari. Is itaque, quamvis in recensenda Manetis nece, et Archelai gestis, præcedentium scriptorum ordinariam methodum non sequatur, eum tamen vix ab eorum dictis recessisse exploratum est. Capite enim 13 narrat quemadmodum ad regis Persarum iram atque vindictam evadendam huc illucque Manes vagari cogeret; describit satellites ubique eum perquirentes, ut ad regem adducerent, et adductum gravissimis tandem objurgationibus exagitatum fuisse, et horribilium impietatum non indignam mortem subiisse asseverat. Hinc ergo laudatum caput hisce verbis, quæ ex Socrate et Archelao mutata esse arbitramur, claudit: *Cum enim infelix ille adhuc in vivis esset, corpus, detracta pelle, in utrem excoriantes, sic ex vita detrahunt, et quasi dissecant, reliquum vero corpus in prædam feris projiciunt, ipsamque pellem, utris instar, vento repletam, præ foribus suspendunt. Talem apostata et scelestissimus homo vitæ terminum consecutus est.*

Rursus vero laudatus Photius, cap. 15. hujus acerbam mortem commemorat, præmissa tamen celebri ea disputatione quam contra eumdem habuit Archelaus. Hunc autem *divinum et sanctum virum* Cascharorum 80 in Mesopotamiam episcopum appellat (c). Subjicit deinde Manem *insperato pudore* in publica congressione suffectum profugum Diodoridem fugisse. Et denuo ab eodem Archelao iterum disputante ad fugam fuisse perpulsum, et apparuisse Manem nequissimum hominem, suis in dogmatibus omnibus deridendum, atque detestandum; tum tandem a regis ministris eum perquirentibus atque scrutantibus captum fuisse, et *acerbas illas pœnas* subiisse.

3. Veritatem hanc tot tantisque firmatam momen-

(a) Socrates, Hist. lib. I, cap. 22, in Valesiana edit., pag. 56.

(b) Photius, lib. I contra Manichæos, cap. 15 apud Christophorum Wolfium, pag. 52 et seqq.

(c) Photius, libro I contra Manichæos, cap. 15: *Et in Mesopotamiam profectus, a divino Archelao sancto viro, qui tum Cascharorum in ea regione præsul erat, multis magnisque argumentis contra impietatem suam*

tis, etsi Beausobre inficari ausus non fuerit, multo tamen studio adhibito, eam sensim infirmare conatur. Capite enim 11 prioris libri, Manetis necem descripturus, hujus auctorem et quasi ministrum Archelaum episcopum fuisse asseverat (d), propterea in medium Gallice prolatis illis verbis, in quæ episcopus post disputationem eruperat, videlicet: *Hæc ego cum cognovissem, necessarium me etiam vobis indicare, quia requiritur ipse a rege Persarum usque in hodiernum diem.* Laudata quidem verba ad Manetis perpetrata apud Persas facinora referri, neminem latere arbitror. Quæ Archelaus eructare quasi fuit coactus, quando videlicet absoluta cum Manichæo novissima congressione, admirantibus populis et turbis, quæ ex illius provincie locis illuc convenerant, ut duos illos viros de religione disputantes audirent, silentium indixit, totamque seriem gestorum atque perpetrata Manetis facinora patefecit (e).

Hanc itaque Archelai agendi rationem maligne in crimen vocare nisus est Beausobre, contendens non debuisse episcopum ea Manetis crimina nota facere populo, ob quæ a regis Persarum ministris ad necem inquirebatur, videlicet quod regium filium occiderit. Dumtaxat tamquam bonus pastor eum oportebat de Manichæis circa fidem erroribus verba facere, ut populus illos præcaveret. Quare sibi blanditur, S. episcopi animum, voluntatem agendique rationem facile assequi posse et interpretari; judicando, videlicet, voluisse Archelaum suis verbis populum excitare ad furorem, et seditionem, ut nimirum, comprehenso Manete, in Persarum manus traderetur. Persæ enim in confinibus Mesopotamie commorabantur, nec a Romanorum ditone et stationibus separabantur, nisi per fluvium Strangam. Pravam ergo et, ut vocant, *irregularem* fuisse hanc episcopi intentionem, Beausobre contendit. Quam cum populus deinde optime intellexisset; etiam antequam episcopus sermoni finem daret, in Manem insurgens, illum comprehendere nisus est, ut in vincula ad barbaros vicinos adduceretur, sed ille diligeret in Arabionis castellum profugit. Quid mirum vero? Malignæ huic interpretationi Epiphanium suffragari voluisse, pariter ex sua sententia Beausobre comminiscitur (f). Configit namque hunc sanctorum episcopum intellexisse ejusmodi Archelai agendi studium episcopalem characterem plurimum dedecorare; idcirco, posthabita præcedenti narratione, aliam prorsus dissimilem suo proprio Marte excogitavit, scribendo populum catholicæ religionis studio actum, Manem lapidibus opprimere quæsiisse, cujus conatus furorem compevit et præpelivit, ut Manes aufugiens facile præsidium sibi nancisceretur. Tillemontius (subdit Beausobre) sibi persuasit brevem hanc narrationem ab Epiphanio fuisse suppositam, cum in Archelai Actis eam non offendamus. At ultro dato vera esse quæ Epiphanius sine auctore mox recensuit, adhuc staret Cascharæ episcopum, 81 Manetis exitum voluisse, quin de hujus nece posset objurgari. Si quidem quamvis crimonosum hunc virum lapidare conantibus sese opposuisset, studium tamen adhibuit, ut, admonitis Persarum regis ministris, publica auctoritate Manem multorum facinorum reum undequaque quærentibus, comprehensum cautius tenerent, ut coram rege adductus capitalem pœnam subiret. Hactenus aliis verbis Beausobre, ex æquo Archelaum et Epiphanium episcopos mordens et exagitans.

exagitatus est. Atque inde profugus Diodoridem Cascharorum vicum subit. Apud Christophorum Wolfium, pag. 50.

(d) Beausobre, lib. I Hist. Manichæorum cap. 11, pag. 124.

(e) Archelaus, in Actis, pag. 108, apud Zacagnium.

(f) Epiphani., hæresi 66.

omnia quæ objecit, nec rerum veritatem com-
e valent, si diligentius ex Archelai Actis lau-
arrationis scopum exquiramus, nec duos illos
sibi invicem in Manetis nece describenda re-
e sequentibus animadversionibus erit explo-
Et primo quidem quod attinet ad Archelai
disserendivagationem, qua Diodoridis populo-
ntum Manichaicos circa fidem errores patefe-
etiam perpetrata ab iniquo eo homine gra-
agitia, ob quæ publica Persarum regis aucto-
id necem inquirebatur, in ea nihil prorsus
re opinor, quod episcopalem dedecoret cha-
m; nec eo studio Archelaum isthæc dixisse
bimur (a), nisi gravissimo ductum motivo,
cile Beauobre fuisset assecutus, si diligenter
ai Acta lustrare voluisset. Nos itaque, qui se-
iisdem percurrendis Actis et disputatione
versari voluimus, apprime intelleximus, no-
a hac congressione absoluta, maximum tu-
n fuisse excitatum in populum qui illuc con-
t. Nam alii ex parte Archelao plaudentes,
immensas laudes cum clamoribus celebrare ni-
ur; alii vero ex adversa parte ira et odio in-
am æstuant, probabilis furore movebantur
a occiderent. Tumultum autem in populum
um fuisse, perspicue laudatorum Actorum
quem ipsi subjicimus, manifestat. Quare
re verisimile apparet ut quemadmodum inter
um clamores Archelai victoris laudes concii-
ur, ita etiam maledictis atque impropriis,
anetis hæresis et infamia, tum hujus sacrilega
ra abominaretur et proscinderetur. Quod si
bre adhuc mihi obsistere vellet, rogarem
imultus nomen habeat significare? Quod si ex
ne nihil aliud importat quam perturbationem
i ut timor major ex eo oriatur (b), jam jam
gimus quod periclitata fama et Manetis opi-
ex habitis disputationibus, ut turbæ non sine
Archelao ad propria remeare, valde probabile
ameasdem turbas pari studio voluisse Manem
re, vinculis constringere, aut lapidibus ob-
ne aufugiendo debitas pœnas evaderet. Tur-
ergo hunc tumultum verbis et precibus forte
um comprimere oportuit, ne contra gen-
ti ecclesiastica jura ex tanta perturbatione
iræ vitia. An non Marcellus Manem invitave-
epistola quidem, ut Cascharam veniret? Igi-
ntium jura servari debebant, nec umquam
atæ fidei iactura cuiquam permissum esse po-
hostilibus manibus læderetur; potissimum,
on Romanorum imperio, sed Persarum erat
tus. Itaque nec in Archelai mentem cadere
ut præsentem Marcello, populum ad seditio-
xitarerit, et hæretici necem exquireret. Quare
3. episcopus, etiam ad servandam ecclesiasti-
onitatem, populo suavit ne e loco in quem
ierat discederet, paulo post nova verba factu-
e illis promittens. Sed adhuc turbæ congrega-
r, nec tumultum neque perturbationem com-
m fuisse hæc verba patefaciunt. *Postea vero*
gatis eis, §2 Archelaus acquiescere sibi atque
verbum suadebat. Si populus ergo in Manetem
multuabatur, si hunc ad necem non inquirebat,
Archelaus novum studium et suasiones adhi-
t illi qui convenerant acquiescerent? Igitur ut
anius clarius gestorum seriem describeret,
mo Marte confinxit, sed ea recensuit quæ forte
abebantur etiam in iisdem Actis, et modo

Archelaus in sua disp., § 1, apud Zacagnium,
4 ita scribit: *Hæc cum dixisset Archelaus, ad-
e sunt turbæ veritatem doctrinæ ejus, et laudes
eas cum clamoribus ita ut omni studio conaren-
ultra ei non sineret ad propria remeare; et
videm discesserunt.*

Cicero: *Quid est enim tumultus, nisi perturbatio
ut major timor oriatur, unde etiam nomen du-*

A propter amanuensium imperitiam, vel interpretum
malam fidem, prætermittunt. Et quidem lacunam
in ea irrepsisse, denotant præcedentia verba, quæ
ad calcem jam exscripsimus. Nam post has voces
ita ut (turbæ nimirum) omni studio conarentur, hæc
alia immediate subduntur, quæ nullum genuinum
sensum reddunt: *ultra ei (c) non sinerent,* etc., ad
quam mss. codd. lacunam Zacagnius animadvertens,
censuit saltem particulam *et esse* apponendam, quam
forte adhuc confusionem textusque perturbationem
causare quisque facile poterit ex contextu judicare.
Sed nihil ibidem desiderari, ultro dare non multum
repugnabo. Quid tamen? Epiphanius ex sua senten-
tia continxit *populum quævisisse Manem lapidibus
obruere?* Commentum apage. Nam Auctorum series
narrat quemadmodum ad illam paræciam multitu-
do hominum ex universa illa provincia convenerat,
atque alii ex vicinis locis homines aderant, et facto
silentio hoc modo Archelaus de *Mane dicere* aggres-
sus est. Deinde paucis prolatis verbis, hæc alia sub-
jiciens, populum deprecatur, ut, abjecta omni per-
turbatione, omnique strepitu semoto, quæ de Manete
didicerat, quæque indicare decreverat, audire non
detrectaret: *sed nunc (ait) paucissima dicere volen-
tem deprecor, ut cum silentio audiat, ut agnoscat
qui sit, et unde, et qualis sit iste qui advenit, etc. (d);*
semel ergo, iterum, et tertio tandem, ad turbarum
perturbationem, atque tumultum comprimendum,
silentium indicere debuit Archelaus. Nec alia de
causa, nisi quia populus ille in Manem jam inveni-
nitebatur; verba enim hæc postrema, quæ exscri-
psimus, ejusdem populi animos in hæreticum fuisse
commotos evidentissime patefaciunt. Cum igitur Ar-
chelaus, sano adhibito consilio, eidem populo verba
facere promisit de hujus hæretici persona, condi-
tione, patria, institutis atque flagitiis, censuit sua
narratione posse sibi conciliare attentionem auditorum
qui convenerant, et interim latam aperire viam
Maneti aufugienti, ut sibi suæ vitæ et incolumitati
præsidia pararet. Atque tandem ita factum est ut
ille, *vias quibus venerat repetens, transito fluvio ad
Arabionis castellum pervenit.*

5. Sed conflagamus adhuc Diodoridis populum
iracundiæ et odii motibus in Manem non fuisse jam
excitatum, quid inde? Jam Archelaus in manifes-
tanda Manetis vita atque flagitiis voluit commovere
populum, ut, hæretico comprehenso, is tamquam
victima postmodum a Persis mactanda et sacrificio
interficienda, caute duceretur? Quis enim sine tem-
eritatis nota id poterit judicare? Cum potius ar-
bitrari liceat Archelaum de genere, natali, condi-
tione, mendaciis, flagitiis Manichaicis disserere vo-
luisse, capitalem etiam in hunc nebulonem, a Persis,
eum undequaque publica potestate perquirentibus,
latam sententiam, ne simpliciores minusque de fidei
rebus periti illius falsæ doctrinæ persuasionem sedu-
cerentur. An non Ariani, Nestoriani, Eutyhiani, et
novissimis sæculis Calviniani, Lutherani Sociniani-
que suarum hæreseon fragmenta, prædicationibus et
disputationibus propagarunt? Quod quidem feliciter
ipsis contingere potuit, quando freti armorum stre-
pitu atque potentia, aut quando dignitatum auctori-
tate vel scientiarum doctrina celebrioris facti, vel
denique quando aliquo principum sæculi præsidio
assecuto, omnique verecundiæ atque timoris §3 freno
spreto, liberum eis esse potuit suarum opinionum
pravitate, aliorum animos, mores et fidem corrumpere
atque pervertere. Archelaum itaque plauden-

ctum est tumultus.

(c) Archelai disput. pag. 94, ut supra apud Lau-
rentium Zacagni in sua Collectione veterum monu-
mentorum Ecclesiæ Græcæ et Latinæ.

(d) Zacagnius in notis scribit, secundam particu-
lam *et deesse* in codice Cassinensi, quam tamen
orationis series evidenter exposcit.

tibus sibi populis manifestare non tantum oportebat suæ catholicæ legis adversarium nulla vera atque genuina sacrarum Scripturarum scientia et cognitione pollere, sed præcipua nostræ fidei mysteria evertere et suis fabulis abolere: tum etiam omnibus naturæ, tum fortunæ bonis atque adiumentis fuisse exspoliatum; ita ut ejus nomen, mali mores atque facinora, pluribus nationibus jam tum explorata, prorsus ubique abominarentur. Quid ergo criminis in ejusmodi narratione et agendi ratione deprehendi possit, prorsus non video. Igitur ultro dato quod populus qui apud Diodoridem disputationem auditurus convenerat nihil prorsus in Manem fuisse commotus, an non S. episcopum decebat eum populum de iis omnibus admonere, quæ ex Turbonis et alterius discipuli ore perspicue cognoverat? An non episcopum decebat iis omnibus uti præcautionibus atque mediis quæ efficaciora validioraque arbitratur pro suæ dioceseos tranquillitate, suarum ovium salute, et Christianæ doctrinæ puritate servanda atque tuenda? Plane comminiscitur Beausobre, ejusmodi agendi rationem in crimen vertere conatus. Potissimum cum Archelaus Manem falso non incusaverit, nec irrationabili causa in eum excanduerit, falsa confingendo; sed ea dumtaxat narravit, quæ (ut diximus) ex duorum Manetis discipulorum ore didicerat.

6. Jam vero SS. PP. atque scriptores summa consensione Manetis necem descripsisse, præcedentia testimonia in hujus capitis exordio adducta plenissime patefacere possunt. Beausobre tamen, suis in Archelaum et Epiphanium episcopos invectivis absolutis, adhuc nodum in scirpo quærere studens, parum diversos laudatorum scriptorum loquendi modos et phrases animadvertens, molli brachio, censorio stylo eos vellicat, ut eos discordes esse ostendat, nec alia de causa, quia Actorum Archelai fidem elevare contendit (a). Primo ait Epiphanium in describenda Manetis nece, hanc novis circumstantiis adornasse, cum affirmavit Manem spinarum aculeo fuisse excoriatum, ejusque pellem paleis repletam, cui Albulpharagius Syrorum scriptor suffragari videtur. Sed hunc (ait ille) probabile satis est, ex Epiphanii lectione id didicisse et exscripsisse, cum in Græcorum lingua plurimum esset versatus. Adit Photium, qui Græcorum relationem ex Archelai Actis eductam lustravit, testimonium perhibuisse Manetis pellem aere aut vento fuisse repletam, quemadmodum follis. Postremum hoc probabilis iudicat. Nam criminorum et malefactorum pelles, qui a Persis excoriabantur, aere et non stramine replebantur, quas repletas conservare nitebantur quemadmodum de Valeriano imperatore Saporis jussu post mortem excoriato legitur. Cujus conservatam pellem deinde Persæ imperatorum Romanorum oratoribus, tamquam gloriosæ victoriæ monumentum ostendere affectabant. Cæterum si Græcorum lectionibus atque narratiunculis credendum est, parem Maneti sortem subiisse S. Bartholomæum et monachum Studitam arbitrabitur. Perperam tandem Epiphanius (addit) Manichæos stratos dormire atque cubare consuevisse supra paleas, aut spinas; memoriam suis patriarchæ agentis, qui excoriatas fuerat spinarum acumine, ejusque pellem stramine aut paleis repletam. Sed id confinxisse Epiphanium, idem Beausobre, Augustini testimonio ductus, affirmat. Qui narrat schisma Romæ Manichæos inter exortum, quando Constantius Romæ civis, congregatis simul pluribus hujus sectæ hominibus, ut Manichæica adamusim præcepta observarent, quam citissime cœtus et congregatio illa in duas factiones divisa est. Nam alii hanc vivendi rationem ob nimium rigorem deseruerunt, permanentibus aliis in laudatorum mandatorum rigore atque observantia. De hoc schismate

(a) Beausobre, cap. 11, pag. 126.

(b) Beausobre, ubi supra, pag. 126 et sequenti. Porphyrius, de Abstinencia lib. iv. Strab., lib. xv.

A hic a Beausobre descripto, opportunius **84** ipsiverba faciemus, potissimum cum ad varios Manichæorum gradus nostra scribendi ratio se convertet.

7. Interim autem vellem ut lector animadvertet hæc omnia quæ mox ex Beausobre descripiamus, de diversis nimirum præcedentium scriptorum et PP. loquendi modis et phrasibus, haudquaquam rerum veritatem et Manichæicæ necis historiam infirmare aut evertere. Nam laudatorum scriptorum scopus minime fuit minutas ac tenuissimas hujus necis circumstantias describere. Nam alii fusius, strictius alii, Manem a Persis pelle exutum fuisse asseverarunt ut is videlicet suarum improbitatum penas lueret. Etsi eorum aliquis quidpiam addere censuit, quod a præcedentibus scriptoribus fuerat prætermisum, id forte contingere potuit, vel ex vulgari et forte certa traditione a Persis accepta, vel quia eorum scripta Persarum usui ritibus et institutis magis atque magis accommodare nisi sunt. Cæterum illum unum ab omnibus summa consensione comprobatum et scripto traditum est, videlicet Manem regia sententia in eum lata fuisse pelle exutum. An vero pelle exutus adhuc in vivis existens, an ejusdem pellis detractio spinarum acuminibus aut ferreo stylo facta fuerit, ad historię veritatem non pertinet. Cum hujusmodi circumstantiæ parvi nulliusque momenti sint, nec adeo necessariae, ut scriptores qui illas addiderunt aut prætermiserunt de mendacio aut fabulosis narrationibus arguamus. Idem prorsus nos affirmare oportet de ejus cadavere, haudquaquam sepulturæ tradito, quod potius eis vicissitudinibus et in bestiarum ac volucrum cibo ac nutrimento fuit relictum. Quam agendi rationem apud Persas aliasque nationes infamiam et opprobrium minime redolere, gravissimis ductus testimoniis asseverat Beausobre (b). Sed fundamentum ex quo hanc conjecturam se haurire ipse auctor contendit, non tantum tamquam infirmum nutat, sed prorsus cadit. Videlicet Persas exhorruisse terram fodere, foveasque in eam facere ad defunctorum cadavera sepelienda. Idque facere non consuevisse, maximam ob venerationem, quam elementis adhibebant. Sed Persas caveas, cryptas atque speluncas habuisse, quis ignorat? Si igitur ipsis religio erat foveas in terram non fodere, quia elementis cultum quemdam et venerationem adhibebant, haud video cur non potuerint mortuorum corpora in aliis condere locis, ubi terra suos naturales sinus, foveas caveasque conservat. Quare tamquam male apposita arbitramur ea monumenta omnia, quæ ex Porphyrio, Assemano, Hydæ collegit, et ad calcem apposuit, cum nihil prorsus ad nostrum conferat scopum, videlicet Manetis mortui carnes bestias atque avibus devorandas traditas et relictas fuisse.

8. Me tamen non latet tam infamem et truculentam necem, quæ metu et terroribus hominum quorumcumque esse debebat, Manetis discipulorum animum nec leviter commovisse. Immo, tum facti audaciores, maximis cum lætitiæ signis et superstitionis religionis argumentis eam singulis annis venerari cœperunt, et ea de causa, solemnem Domini nostri Jesu Christi Pascha abolito, aut saltem a paucis lepidissima celebritate frequentato, diem dumtaxat quo Manichæus fuerat occisus magnis honoribus prosequerantur. Cujus quippe profani sacrilegice ritus causam olim Augustinus exaggerabat, et (c) quasi raptus in admirationem, quando videlicet Manichæica sectæ magistros audiebat, ab eis sciscitabatur quæ causa esset quod Pascha Domini nullis vigiliis, nullo prolixiore jejunio indicto auditoribus, nullo denique festivo apparatu colerent, cum eorum Bema, id est diem quo Manichæus occisus est, quinque gradibus instructo tribunali, et pretiosis linteis adornato, in promptu posito, et **85** objecto adorantibus, festivissima

Assem., tom. III, p. 1, pag. 409.

(c) Augustinus, contra epistolam Manichæi, cap. 8. Exstat tom. VIII, pag. 113.

solemnitate et maxima animi devotione honoratur ejus diem passionis celebrandum esse passus esset, Christum autem, qui natus est, neque veram, sed simulatam carnem humulis ostendisset, non pertulisse, sed finxisse. Ad hocce ergo falsitatis portentum S. Iust suam conversionem animadvertens, in et contra ejusmodi homines exclamabat, *se Christianos dici vellent, et Christum de natum, et humanum habuisse corpus negant: passio ejus quod totius jam orbis festivissimum est, celebrant, alia paschali diæ Bematis a solemnitate subrogata, quam veluti gratissimam, dulcissimam: summoque dignam honore cultus colere desiderabant.* An vero recentianichæi solemnes hos ritus adhuc servare cant, me omnino latet. Rogare dumtaxat Beausobre et Bailium qui omni nisu pro aica religione decertarunt an adhuc quæ a Augustino recensita sunt usum obtineant? animi responsiones nostras præsentibus actionibus magis magisque possent adornare. idem sunt quæ de Manetis vita, moribus, etque interitu ex veterum scriptis dicenda sunt. Nunc vero ad pleniorum rerum notitiam elatum redeamus oportet, qui Marcelli per Turbonis confessionem et habitas cum disputationes scripto consignavit.

CAPUT XI.

Manichæorum philosophiæ ac theologiæ figura, a Turbone, Manetis discipulo ad catholicam converso, execrata, quæ ab Archelao deinde, Turbonis episcopo, Marcelli persuasione una cum his disputationibus scripto consignata fuerunt.

genti mihi publicam eam confessionem oratione execrationem referre, et memoriæ manetis Turbo Manetis discipulus coram Archelao in Caschara Mesopotamiæ urbe fecit, ad ejusdem Archelai scripta provocare, si potissimum insistere opus est. Nam cum is commiserit, aut scripto committere jusserit quæ ex Turbonis ore penitentiam agentis, tum ea quæ audacius Manichæus ipse in disputationibus catholicis objiciebat, vix ducos supererit, nos ea lustrantes quæ in Arbris continentur, rerum omnium veritatem assecuturos. Quidquid enim in contrarium occasione Beausobre conflinxit ad horum ostendam, nihil penitus nobis et veritati poterit, quemadmodum luculentius suo loco imus. Et primo quidem prætermisissis hujus æcipuis fundamentalibusque erroribus, quos dentibus jam annotavimus, quosque omnium Turbo sua publica confessione execratus qua alia impia, futilia, sacrilega et fabulosa ta describere aggredimur.

igitur inter fabulas illæ principalem habent uas de prima hominum productione, horum et reparatione Manichæi confingunt. Cum asseverant duos illos æternos, sibi que eos, et ad invicem repugnantes, lucis ac tenebris, maximum inter se bellum committentulos humanas portiones condidisse. Quæ in one cum tenebrarum auctor suos fines ad æstantiam progrediretur, bonus lucis parens ex virtute animam, quæ dicitur *mater vitæ*; io ornato homine, et quatuor elementis adduto, deorsum adversus tenebras pugnaret. tenebrarum principes, quasi ad pugnam i, homini restitissent, maximam vim ei in, et de illius comederunt armatura, quod est

A anima (a). In tali ergo tantoque discrimine primo homine constituto, primam pariter ruinam lapsum atque exitium passum esse fabulantur. Cujus quippe primi hominis animi corporisque afflictiones, ægritudines, ærumnas, non ab inobedentiâ et gulæ criminibus esse exortas affirmabant, sed a tenebris ipsis, quibus vehementer afflicti opprimebatur. Hæc omnia autem, antequam cælum, terra, luminaria, firmamentum, spheræ, conderentur, homini contigisse aiunt. Quare priusquam primus homo in orbem prodiret, tenebrarum chaos vivens jam inhabitabat, et luminum patrem exorans, tum benigne et clementer et exauditus est; cum videlicet immissa in eo altera virtute, quæ ex divina substantia processerat, quæ dicitur *spiritus vivens, et descendens*, dejecto afflictoque homini dexteram porrexit, ut eum e tenebris quibus periclitatus fuerat educeret. Quod impietatis mysterium necdum animo retinebant, sed externis etiam ritibus et cæremoniis ipsi Manichæi pulam profitebantur. Cum videlicet sibi invicem occurrentes, etiam dexteram sibi dabant, ut, nimirum, eo signo certissime indicarent se e tenebrarum sinu et ergastulis evasisse (b).

B Sed non minus insana et insulsa erant quæ de ipsius mundi conditione philosophabantur. Nam viventem spiritum, mundi conditorem, tribus aliis virtutibus indutum, quas haud nominat, descendisse confingunt, ut educeret principes Jesu in firmamentum exiens, quod est corpus ejus spheræ. Animatum itaque firmamentum esse censebant, sicut et luminaria quasi firmamentum circuire conspiciamus. Quorum vitalibus motibus, tantam vim inesse volebant, ut hominum voluntates, quæ iisdem subesse debent, cum liberi arbitrii læsione et exitio ad agendum compellerentur. Ridicula præterea ridiculis addebant. Cum de terræ creatione, statu et motu ratiocinabantur, iterum eam productam asseverantes, quam in orbis medio divina sustentari virtute minime credebant, sed humeris cujusdam simulati omophori portari, qui cum eam portans laboraverit intremiscit. Et hæc (aiunt) est causa terræ motus præter constitutum tempus. Omnino ludicra profecto atque blasphemæ ea sunt quæ de hisce terræ motibus commiscebantur, quos causam fuisse affirmabant cur benedictus Pater de sinibus in cor terræ et interiores hujus partes Filium suum pareret. Tum materiam seu tellurem ex sese plantas et germina produxisse siebant *Quæ cum furatæ essent a quibusdam principibus, tunc æternus Pater convocavit omnes principes primarios, et sumpsit iis singulas virtutes, et fecit hominem hunc, secundum speciem primi hominis illius, et vexit animam in eum.* Quid vero primariorum principum nominibus intellexerint Manichæi, minime ex ea Turbonis confessione indicatum est. Illud unum dumtaxat perspicue ex præcedentibus verbis conjicitur, duas humani generis soboles propugnasse, quarum prior cum Adamiticam præcesserit, viam forte illam ineptam et deterrimam iis aperuit qui novissimis temporibus perniciosam erroneamque Præadamitarum opinionem propugnarunt (c).

C 3. Sed et alteram causam cur benedictus Pater Filium miserit in mundum, ex novissima hujus hominis sobole repetere conantur. Non ea ratione quidem qua Incarnationis mysterium prædefinitum esse Scripturæ testantur. Sed aiabant ad eam dilecti Filii sui missionem Patrem adductum fuisse ab ærumnis et afflictionibus quas hujus hominis anima patiebatur in corpore. *Hæc enim de causa, et propter omophorum Patrem Filium suum misisse.* Manichæi docebant. Cujus quippe Filii in orbem adventum, non in vera et passibili assumpta carne, sed in simulata dumtaxat et apparenti hominis specie contigisse, fabulabantur. Ut videlicet aliorum oculis homo appa-

(c) Archelaus, in eadem disput. adversus Manichæum.

Archelai Acta, apud Valesium et Zacagnium, Valesius et Zacagnius, in Archelai disput.

reret, qui re ipsa homo non erat; quamvis ex femina natus ab hominibus putaretur. (a) Si quis vero hujus missionis et adventus finem exquireret, minime hominis salutem spectasse inficiabatur, nec vero aliâ ruinâ aut lapsui hominem fuisse subjectum arbitrabantur quam illi qui ex carnis corporisque vinculis oriebatur. Ad quæ mala omnia evertenda propulsandaque machinam quamdam concinnatam ad salutem animarum tunc confectam fuisse affirmabant, qua rota una efformata, duodecim habente urceos, quibus viventium animæ hauriebantur, ut in solis conspectu adductæ, hujus radiis purgarentur, et purgatæ luminari inferiori, lunæ videlicet, traderentur. Sed in duorum illorum luminarium cursu et motu describendis, quot qualiaque figmenta non excogitabant? Conflingebant enim solem atque lunam duas esse naves, seu translatorias cymbas cælorum orbem discurrentes, ea ratione servata videlicet, ut luna primum hominum animabus onerata, eas ad subolanam regionem transmitteret; ubi animæ sursum deorsumque per quosdam urceos adductæ atque ductæ, naves illæ onerarentur et exonerarentur, quoadusque ipsæ animæ a corporalibus afflictionibus quibus premuntur se subripere possent. (b) De substantia boni Patris omnem animam atque omnem animam quod movetur partem trahere confirmabant, addentes quod luna, cum unus quod gerit animarum sæculis tradiderit Patris, permanet illa (animantia videlicet) in columna gloriæ, quod vocatur vir perfectus. Hic autem vir (subdebant) est columna lucis, quæ repleta est animarum mundarum, et hæc est causa salutis animarum. Morti præterea obnoxias esse quorundam animas, certo sibi persuadebant, sed de harum interitus causa quam inepte, quam stolide fabulabantur! Conflingebant enim virginem quamdam decoram et exornatam, valdeque elegantem, quæ furto appetiit principes qui sunt in firmamento a vivente spiritu educti et crucifixi. Quo sane in delirio affirmando antiquorum Græcorum gentilium opinionem eos ad hæsisse sequentia Turbonis verba perspicue patefaciunt. Cum eam anonymam virginem (c) (Venerem videlicet) masculis tamquam feminam decoram apparere; feminis veluti speciosum et concupiscibilem adolescentem se exhibere docebant. A cujus quippe speciei decore et ornatus elegantia firmamenti principes capti, ita libidinum amore in eam exarserunt, ut istis post eam currentibus, illico ex illorum oculis se subriperit. Sed tunc princeps ille magnus producit nebulas ex semetipso ut obscuraret in ira sua universum mundum. Qui cum tribulatus fuerit plurimum, sicut homo sudat post laborem, ita et hic princeps sudat ei ex tribulatione sua. Hæc autem ad Jovem omnium planetarum principem referre voluisse, ex ethnicorum scriptis licet conjectari. (d) Sed ad easdem malas vicissitudines subeundas, messium principem quandoque cogi asseverant. Qui tamen cum se ab illa deceptum virgine experitur, tanta incenditur ira et inflammatur, ut super terram famem effundat, hominesque ipsos morte afficiat. Hinc enim duos mundos, utrumque ab hominibus inhabitatum exstare docebant. Inferiorem hunc visibilem et aspectabilem, ea ratione superiori subjectum, ut omnes homines qui sunt deorsum radices sursum habeant colligatas. Quare iterum de eadem virgine fabulabantur, ita disserentes. Cum ergo princeps messium a virgine fuerit deceptus, tunc incipiet excidere radices hominum; et cum excisæ fuerint radices eorum, efficitur pestilentia, et ita moriuntur. Quod si superiores partes radices va-

(a) Consule quæ diximus cap. 9 præcedenti hujus operis, occasione vindictarum, nimirum quas pro Archelao conscripsimus, ut Beausobrianas malignas interpretationes atque censuras evertemus.

(b) Valesius, tom. II Hist. Ecclesiast., post animadversiones et notas ad Socratis Historiam. Et Zacagnius, in collectanea monumentorum veterum Ecclesiæ Græcæ et Latinæ.

alidius concusserit, fit terræmotus, et in omofori concussio. Mortem similiter ab h derivari credebant; nullum prorsus corpore animorumque ærumnas et interitum d admittentes.

3. Post hæc autem ipse Turbo, qui omnium chæorum fabulosa arcana philosophiæ principere et execraret statuerat, eidem episcopo Marcello cæterisque, coram quibus se sistebatur, quid de animarum transmigatione (cureorum schola Manichæi docerent palame) Idcirco ista subjecit. *Dicam autem vobis quæ animæ in alia quoque corpora transferuntur senti autem corpore quod nunc spiritus primo parum aliquid ex anima purgatur. Transe deinde in canem, aut in camelum, aut in alio malis corpus. Si vero anima, quæ præsentis ergastulis clauditur homicidium admisit, in phantorum corpora transfunditur; (e) si messe in mures.* Quarum vicissitudinem, secundo transnum seriem latius explicabant, per omnia renera discurrentes, ita ut, facto gradu a b plantas, ad olera, ad germina et ad res ipsas, humanum spiritum in quamlibet infundimutari posse profitebantur. Quæ omnia cum reputarem, nostram admirationem et Manichæorum tantopere inter se repugnanti pia excitant, ut ne vix quidem arbitrari potuimus, quæ etiam ignaro, sed sanæ mentis falsitatem non suboluisse. Cujusmodi potissimum sunt quæ de animæ nominibus et proprietatibus marunt. Cum videlicet sequentia ista attribuit prietates animæ convenire docebant, *Meus, n sensus prudentia, intellectus atque cogitatio.* quidem omnibus, magis contrarias et alie novimus, vel brutorum naturas, vel veget proprietates, vel insensibilium rerum subquam lucem a tenebris, cælum a terra, et elementis distare intelligamus. Cum igitur posterioris ordinis res nullam prorsus connullumve societatis vinculum haberi posse M ipsi contenderent; quid, quæso, tam inepti stolide effutiendo ratiocinabantur, cogitantstantias transfundi in fenum, aut in phasellum hordeum, aut in spicas, aut in olera, ut et ipsi: *desecentur et demellantur?* Simili ratione qu comedentibus panem, aut de occidentibus disserebant, dicentes: et qui manducat parcesse est et ipse veluti panis manducetur. occiderit pullum et ipse pullus erit. Sed et mabus eorum qui hie in terris divitiis abunduisse conditam legem conflingebant, ut exuper presenti corporali vita, illæ adhuc in pauperpora rejicerentur, coactæ primum ad omnes citatis labores et angustias subeundas, po deinde æternis pœnis cruciandæ tradant enim ejusmodi solis figmentis in quæstione marum transmigationibus hærebant: sed cudent corpus atque materiam omnium aspect sensibilibusque rerum esse principium, idcirco necessarium esse inferebant *ut qui plantaverit necesse esse eum transire per multa tempora, u Perse illa quam plantaverit concidat.* Atque si domorum ædificationibus, vel de iis qui se at aquis effutiebant. *Qui ædificaverit sibi domum gitur per omnia corpora, si quis laverit se in aquam suam vulnerat.* Quod quidem postremum argumento est Manichæos non tantum quæ

(e) Græcorum fabulæ de Ephrodito. Consu in nostra dissertatione habita in pontificia liorum Academia conscripsimus, anno 1741 Quirinali palatio recitavimus pro canonibus gressibus explicandis.

(d) Valesius et Zacagnius, ubi supra.

(e) Turbo, in Archelai disputatione, ubi

profanasque aquæ naturalis ablutiones esse, sed eam quoque quam ad hominum reationem Christus Dominus instituerat. Hæc et non alia absimilia nobis patefaciunt Macæ sectæ homines omnem in hac mortali vitam cultumque despexisse atque damnasque propterea sollicitos fuisse et delecta paupertate et inopia, sordium squalore et menditia, quæ omnia sub ficta pietatis et religio-ræ extrinsecus sacrilege simulare niteban-tid enim aliud indicat studium illud quo alio-substantiis enutriti aliorumque sudoribus itari quærebant? Quid aliud producit cupidibus maxime æstuabant, ut in hac secta dicebantur optimis alerentur cibis, sibi ex m largitate et oblationibus comparatis? Ma-ienim ad latioremsuo quæstui viam aperient-que ut alios excitarent quo suis necessitati-rospericerent et misericorditer indulgerent, fre-ius gehennæ pœnas aliasque graves, (ut puto) s ærumnas iidem comminabantur, dicentes: *non præstiterit electis alimenta, pœnis subdit-æ, et transformatur in catechumenorum cor-quequo facial misericordias nullas.* Quare au- talibus deterriti comminationibus, *si quid-um est in escis, illud offerent illis electis.* Electi- non prius aliorum cibis vescerentur quam su- tiosa isthac uterentur oratione, quam Arche- piscopus ex Turbonis confessione hisce ver- scripsit: *Et cum voluerint manducare panem, primo ista dicentes ad panem: Neque ego te- i, neque mollivi, neque triturai, nec in clibanum- ti. Alius te fecit et detulit te mihi. Ego innocen- manduco* Postquam secreto autem et infra- ipsam, nemine audiente, Manichæus hæc pro- t, ad eum conversus qui ciborum oblationes- rat, cum isto sequenti responso grates ei re- re simulabat: *Oravi pro te.* Et cum opus facere- im prorsus arbitraretur, ille qui aliorum pane- s vesceretur, in superstitiosæ suæ sectæ testim- addebat: *Si quis messuerit demetetur. Ita si- umentum in mola miserit, etiam ipse mittetur in- Si quis consperserit, conspergetur. Ita si quis- coxerit, excoquetur.* Hæc ergo, atque ejusmodi- ala iis imprecabantur, qui misericordiam cum- ibant, et a quibus cibos seu alimenta accipie- yus immanis agendi ratio et eorum animi im- atem nimiamque naturæ sævitiam patefaciunt. m vero omnia fabulosa signenta de plurium- orum essentia, quæ superius leviter attigimus, ipse coram Archelao luculentius ita explicare- .Et iterum dicunt esse alios præter hunc quem- us mundum, quibus hujus luminaria cum hic- rint oboriuntur. Et nova quasi deliria excogi- , universi structuram, terræ aerisque proprie- oscere negligebant, quamvis plus æquo et ma- s et astrologiæ studiis operam dare ostenta- erram ab ambulanti-bus lædi volebant. Aerem- ter ab iis qui manus in altum levabant; quia- t anima hominum, et animalium, et volatitium,- sium, et repantium paradisu(m) esse (qui mun- pellantur) credebant. Cujus arbores sunt om- nicipiscentiæ et cæteræ seductiones corrup- cogitationes hominum. In quo dogmate pro- ando, forte Joannis verbis ex priori Epistola- mptis abutebantur. Ea videlicet pravis ejus- allegoriis explicantes. Peculiarem deinde qua- r arborem in hoc paradiso consitam fuisse, ex- onum cognoscitur, jam et ipsi credebant; sed- dentes secuti allegorias, ibi *Jesum*, et ejus scien- quæ est in mundo, designari aiebant, *quam qui- rit, discernit bonum a malo.* Quare Turbo sub- at: Cum mundus Dei non sit, se ex Patre ma- eumque omnia in eo contenta exterminari- st. Sed si anima e mundo exierit, nec verita-

Vide quæ scripsimus de hoc exorcizato oleo- artio præcedenti, pag. 32.

PATROL. LV.

A tem cognoverit, *Dæmonibus tradetur, ut eam doment- in gehenna ignis. Et postquam correpta fuerit transfun- detur in ☉ alia corpora, ut dometur, et ita injicitur- in illum magnum ignem, usque ad consummationem.*

5. Postquam autem hæc et similia alia ex sui præceptoris doctrina Turbo pari execratione nar- rasset, quale judicium aut opinionem de antiquis prophetis fecerint, vel Manichæi habuerint, explica- re aggressus fuit. Nec enim vera umquam vaticina- tos fuisse credebant, quos ab impietatis falsitati- que spiritu et a nequissimo tenebrarum principe institutos atque seductos arbitrabantur. Propterea, excœcata (aiebant) eorum mente a mendacii patre, falsa semper prænuntiarunt in exitum eorum qui istorum prophetiis fidem adhibuere. Hinc subde- bat: *Et si quis sequitur verba eorum, morietur in- sæcula, devinctus intra massam, quoniam non didicit- scientiam Paraclæti.* Hæc de causa enim, ipse *Manes- suis electis solis*, qui non sunt amplius quam sept- tem numero, præcepit ut cum desiderint manducan- tes orarent, *et mitterent super caput oleum exorci- zatum (a), invocatis nominibus plurimis in confirma- tionem fidei.* Quid autem esset istud exorcizatum oleum quo profano illo superstitiosoque ritu caput inungebant, quænam præterea nomina ab ipsis orantibus invocarentur, Turbo ipse prorsus reticuit, quia illa ignorabat. Nam Manes ipse et principes pseudoapostoli ejus, qui alta sapere se semper jacta- bant, arcanis quibusdam mysteriis suam impietatem involvere annitebantur, ne denudata tot sacrilegio- rum nequissimorum ignominia, diabolicæ religionis turpitude nosceretur. Ea exscribere tandem horret animus quæ de Moyse, prophetis et sacerdotibus an- tiquis affirmabant. Cum, videlicet, non alium quam tenebrarum principem hos prophetas fuisse allocu- tum contenderent; et idcirco nullum prorsus Judæos inter et Christianos atque gentiles discrimen dandum esse, cum unus et idem Deus passionibus concupis- centiisque obnoxius ab iis omnibus coleretur.

C *Hos ergo Deus ille in suis concupiscentiis seducit, quia non est Deus veritatis. Et propter hoc quicumque- in illum Deum sperant... cum ipso habent vinculis tradi, quia non speraverunt in Deum veritatis. Ille enim- secundum concupiscentias suas locutus est cum eis.* Hæc, inquam, in Deum optimum maximum male- dicta referre et exscribere nos pudet, nostraque sancta horret religio. Præsertim cum ex eodem Tur- bone edoceamur magnum illum et honorabilem Dominum Sabaoth, cujus nomen cælorum angel- adorant, orbis terrarum creaturæ cum timore vene- rantur, et inferorum gentes contremiscunt, cujus natura summa bonitas, et virtus omnipotentia est, impeterent ipsi tam audacter et contemnerent, di- centes *naturam habere hominis, et patrem esse concu- piscentiæ. Et propterea simpliciore(s) adorant concupis- centiam, deum eam putantes.* Hunc ergo Deum, quem malitiæ et peccati auctorem esse contendunt, cum Judæis, Christianis atque gentilibus eum adoranti- bus vinculis esse tradendum, ex Scythiano, hujus sectæ seniore principe, asseverabant. Quæ quidem omnia non nisi a stolidis flagitiosisque hominibus poterant excogitari.

D 6. Sunt tamen duo adhuc præcipua Manichæorum signenta, quæ in medium adducere oportet, ante- quam ad eorum describendam propagationem pro- grediamur. Alterum ad Adami atque Evæ emolition- nem, alterum autem ad hujusce aspectabilis mundi exitium et finem referri debet. Ad primum ergo quod atlinet, Manichæi iis Genesios verbis abuteban- tur: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem- nostram (b),* quibus et hæc alia addebant, *et secun- dum eam quam videmus formam.* Hic principem suos alloquentem collegas principes inducebant, quasi di- ceret: *Venite, date mihi de lumine quod accepimus, et faciamus secundum nostram, qua principes sumus,*

(b) Genes. 1, 26.

formam, et secundum eam quam videmus, quod est primus homo. Quot ergo qualia deliria isthæc verba contineant, quis porro non intelligit; et illa quidem summo Deo injuriosa, nullum prorsus collegam sibi æqualem admittenti, quique a nullo extra se alio, nec lumen, nec attributum, nec quidquam aliud accipere potest; qui nullam in se externam et visibilem formam habet, secundum quam creaturas condiderit; qui tandem Adamum ipsum, non secundum alterius primi hominis formam, sed ad sciam sui imaginem et similitudinem ex nihilo creavit? Adhuc itaque naturæ lumine repugnante, plures deos æquales, visibilem corporeamque gestantes formam confingebant, qui hominem creaverunt, qui Evam quoque similiter fecerunt, dantes ei de concupiscentia sua ad decipiendum Adam. Nihil turpius profecto, aut hisce maledictis nihil scelestius, quibus primorum parentum conditorem audacius figunt. An mali et concupiscentiæ auctor is esse poterat, quem cum mundo *nec habere partem*, nec super mala quæ in eo contingunt gaudere posse, ipsi Manichæi affirmabant? An non deliramenta loquebantur?

Scythianus vero tandem, qui hujus sectæ princeps auctor fuit, suis in scriptis, de hujus aspectabilis mundi fine et exitio verba faciens, hæc habet: *Cum manifestam scerit ejus imaginem, tunc ipse omphorus extra se terram derelinquit et ita dimittitur magnus ille ignis qui consumat universum in quem omnes peccatorum animæ æterne cruciabuntur. Tunc autem (addebant) hæc omnia evenient, apparente Jesu in modica navi, cum vitæ matre et duodecim gubernatoribus; secum etiam habentes lucis virginem, et tertium quemdam seniore, cujus nomen Turbo ipse haudquaquam indicavit. Cum autem magnus ille spiritus vivens, in sua navi existens apparebit, fiet murus ignis illius magni, murus venti, et aeris, atque aquæ interioris. Omnia autem in luna habitabunt usquequo totum mundum ignis absumat. Et post hæc restitutio erit duorum luminarium, et principes habitabunt in inferioribus (a).* Hisce ergo commentis ea omnia vaticinia quæ de Mundi exitio, de novissimo judicii die, de judicii majestate, sacræ litteræ docent et prædicant, scelestissime corrumpebant, ut, labefacta Christi religione, homines a veritate prorsus recederent, et ad fabulosa et insana addiscenda signa converterentur. Quare Turbo fidelem suam confessionem, hujusque doctrinæ diabolicæ exsecrationem, hisce verbis claudit: *Hæc est omnis doctrina, quam tradidit Manes tribus discipulis suis, et iustitiam eos in tres mundi plagas proficisci (b).*

7. Ut ergo Manichæorum principes auctores, suis in philosophiæ ac theologiæ studiis impie æque ac inepte deliraverint, jam ex Turbonis confessione, ab Archelao Cascharæ episcopo scriptis consignata, aut consignari imperante, sufficientissime arbitror patefactum (c). Sed in horum signa impietatisque recensendis nos plurimum laboris subire oportuit. Cum ejusmodi Archelai disputatio, etiam prout Zacagnii studio typis commissa, multis verborum anfractibus, barbaris inusitatisque vocibus, ex Persica, Syriaca ac Mesopotamiæ lingua derivata, referta sit, et tot tamque gravibus mendis scateat, quæ vel a variorum interpretum oscitantia, vel amanuensium indiligentia in eam irrepserunt. Nihil tamen falsi in se continet illa Turbonis execratio; nihil habet quod dubiæ sit fidei, nisi quasdam duras et parum scholarum usui phrases accommodatas, Archelao tamen coævas; cum tunc nondum exortæ fuerint hæereses

(a) Ita legitur in Valesii edit., sed aliter hunc textum exhibuit Zacagnius p. 22.

(b) De tribus hisce Manetis discipulis, ad pravam hanc sectam propagandam huc atque illuc missis, videsis quæ in 3, 4 et 5 cap. in superioribus conscripsimus.

(c) Quidquid in contrarium profert Beausobre ad elevandam hujus confessionis fidem, in sequentibus

illæ quæ sequentibus sæculis Ecclesiæ in conciliis rejectæ, magis perfectam atque propriam loquendi methodum et ipsis PP. et theologis quoque religiose sequendam præstiterunt. Suffragatur Augustinus, qui in suis Operibus hinc illincque ejusmodi nugæ, quæ in Manichæorum fabulis refert, quas sanctus ille doctor non tantum ut præcavendas omnibus prodit, verum etiam ut nimium religionis veritati noxias impetit atque subvertit. Quare minime suspicari licet ejusmodi Archelai opus et cætera quæ ad Diodori seu Tryphonis pertinent disputationes haud esse genuina, ut veteres omnes testati sunt; et abundantius ipsi probare reservamus, catalogum eorum descripturi qui de Turbonis confessione sermonem habuerunt.

CAPUT XII.

De emortuali Manetis anno. Variæ de eo opinionæ, pro quibus conciliandis nonnulla momenta afferuntur. Beausobrianus scopus in quæstione de qua agimus explicatur.

1. Emortualæ Manetis annum vix definire possumus, nisi quibusdam certis conjecturis insistamus. Quarum aliæ ad illud tempus pertinent quo ipse hæreticus primo cum Archelao episcopo, deinde cum Diodoro presbytero, duas illas voluit habere congressiones, in quibus de falsæ sæ sectæ principiis atque dogmatibus disputavit; aliæ vero desumi debent ex iis quæ in secundo hujus operis capite descripsimus, in quo contra Paschasium Quænellum quæstionem habuimus de tempore quo Manichaica hæresis mundo damnanda innotuit, quando videlicet scelestissimus homo prava sua dogmata in orbem spargere cœpit. Ibi namque magni pontificis Leonis testimonio potissimum insistentes, quo affirmavit Manetem damnandum innotuisse eo tempore quo Probus et Paulinus consulatum agebant, cum octava jam persecutio in Christianos desæviret (d), satis clare patefactum est. Hos autem consulatum gessisse post Aureliani imperatoris necem, gravissimis ad ducti momenti ex antiquorum recentiorumque tabulis, chronicis atque catalogis, probavimus, illudque in Christianum ducentesimum septuagesimum septimum rejiciendum esse determinavimus, iis videlicet scriptoribus suffragantibus, quos ad calcem annotavimus. An vero is annus fuerit emortualis Manetis, nullibi Archelai Acta innuunt. Quinimmo horum scriptor a Beausobre tamquam indiligens postulatur, quod sub uno eodemque Persarum rege totam Manichaicam tragœdiam contigisse affirmare videatur, cum id prorsus impossibile debeat arbitrari. Clarissimus tamen Alexander Zacagnius (e), qui nec cursim nec oscitanter hoc ærgumentum ad examen revocavit, aliter ratiocinatus est. Is ergo imprimis S. Leonis Magni testimonio superius laudato insistit, Manichaicam hæresim orbi damnandam innotuisse probans quando Probus atque Paulinus consulatum agebant. Quare (subjicit idem doctus scriptor Zacagnius) *necessario dici debet Archelai cum Manete disputationem, per quam universo Manetis error innotuit, accidisse intra Julium atque Decembrem anni Christianæ æris 277.* Hinc censuit benigne esse interpretanda Archelai verba, quæ in capitulo 27 disputationis legenda occurrunt, cum videlicet coram iudicibus, qui disputationi aderant, volens Manetem perstringere, eum urget non esse Paracletum a Christo promissum; alias diu contra suas divinas promissiones factas, testamento, passione et morte confirmatas, or-

eripiemus, cum de genuinis Archelai Actis et disputatione verba faciemus.

(d) Leo magnus, serm. 2 de Pentecost., cap. 5. Petavius, Rationario temporum, et in adnot. ad Epiphanium. Blanchinus, in catalogis ad Anastas. biblioth. Beausobre, lib. 1, cap. 44, p. 128.

(e) Alex. Zacagn., in præfat. § 10 et seqq.

sine rectore, duce et magistro, suos apostolos que discipulos reliquisset, si Spiritus ille veri-
 qui omnia docere debet, post trecentos fere
 venisset, et quasi Ecclesiæ hæredem se esse
 nasset. Archelaum igitur non ad exaggerandam
 stoliditatem (ut vult Zacagnius) in hæc verba
 se credendum est, sed cum verborum proprie-
 cutum fuisse arbitramur. Nam quamvis ro-
 n numerum *trecentos annos* posuerit, tamen
 catione quadam usus est, adhibito et inter-
 adverbio *fere*, ad innuendum videlicet ter-
 colesiaæ sæculum tum ad exitum vergere et
 ere, cum laudata disputatio habebatur. Sed
 aus ipse hac in re interpretatio aut excusatio
 ndigebat. Nam in illius argumenti progres-
 ut magis magisque Manetem urgeret, provo-
 ea signa quibus universo orbi Spiritus san-
 entum oportuit patefacere; et quamvis, aut
 ensis lapsu, aut interpretis oscitantia, de hoc
 um numero agens, quasi a priori supputan-
 ne abscedat, quando videlicet usurpans illam

Domini promissionem, qua testatum est non
 post se missurum esse Paracletum, qui apos-
 n et discipulorum luctum et lacrymas abs-
 t, quibus *invenitur post trecentos et eo amplius
 nisisse hunc qui ipse sibi testimonium perhibet.*
 non videt aut errorem irrepsisse, aut Ar-
 m aliam supputandi rationem fuisse secutum?
 im ibidem facit mentionem Christianæ æræ,
 norum dumtaxat qui a Tiberii Cæsaris im-
 d Probum ipsum decurrerant, ea ductus per-
 re, ut Manetem magis atque magis ex Christi
 i promissionibus urgeret atque perstringeret.
 rii quippe morte ad Probi imperium usque,
 i bis centum quadraginta uno minus anni
 nt, ut ex tabulis Petavianis (a) liquido inno-
 potest. Quare minime mihi persuadere pos-
 chelaum æstu disputationis actum, tam gra-
 psium fuisse, potissimum cum eum Romani
 res latere haud possent; quia tum jam Ro-
 rientis partibus et Mesopotamiæ dominaban-
 omnibus exploratum est. Quod autem Arche-
 idem, non de Christianæ æræ exordio a Salva-
 tivitatem desumendo, sed ab hujus morte, quæ
 t Tiberio Romanis atque Judæis imperante,
 erit, illius agendi scopus apprime manifestat.
 im toto laudato illo capite probare nitebatur,
 Manetem falso sibi Spiritus sancti nomen as-
 isse, hujus virtutem, potestatem atque dona
 ge sibi convenire confinxisse? Quare, ut feli-
 ia disputatione id præstaret, provocat primo
 certas Christi Domini promissiones, quibus
 annem dixerat se quantocitius ad Patrem re-
 rum, ut suis discipulis locum pararet, Patrem
 gaturum ut daret alium Paracletum, qui in
 a maneat in æternum. Quem Paracletum de-
 vocat *Spiritum veritatis, quem mundus non potest
 re, quia non videt eum, nec scit eum; vos autem
 retis, quia apud vos manebit, et erit in vobis* (b).
 m ad dictorum veritatem magis confirman-
 subjecit: *Non relinquam vos orphanos; veniam*
 . Hanc ergo promissionem suis apostolis et
 aliis, quos alloquebatur, Christum fecisse, vix
 ium revocari potest. Qui sano et illum Spiri-
 cepturi erant, non post multos dies, ut es-
 eri atque sinceri testes in omni terra prædi-
 is, passionis, mortis atque resurrectionis eju-
 Sed ejusmodi promissiones Christum fecisse
 o imperante pridie quam pateretur, et Pas-
 cum suis discipulis celebrato, quando, jam
 o ultimo suæ voluntatis testamento, Judæi
 io decreverant horribilem cruentamque necem
 inferre, quis ignorare potest?

It ergo implerentur, tantum temporis decur-
 Archelai Acta, num. 23 pag. 46. Rationario
 rum Dionysius Pet., tom. III, pag. 181 et 185.
 Joann. xvi.

re non potuit, quantum a Tiberii imperio ad Pro-
 bum imperatorem decurrisse compertum est. ¶ An-
 nos enim bis centum et quadraginta inter utriusque
 imperium consumptos esse, ex Romanorum consu-
 lum et imperatorum tabulis sine ulla hæsitazione
 intelligimus ad quod quidem temporis intervallum,
 cum Archelaus animadvertisset Manichæum tam-
 quam furem et latronem abjiciendum expellendum-
 que esse demonstrat; cum is non deferret signa et
 divinarum promissionum exempla, quibus osten-
 deret se esse *Paracletum, qui a Jesu præfiguratus
 est, in quo mendacem ignorans fortasse afferet Jesum,
 qui enim dixerat se non multo post missurum esse Pa-
 racletum* (ait) *invenitur post trecentos et amplius an-
 nos misisse hunc, sicut ipse testimonium perhibet.* Tanta
 ergo temporis prolatio irritas prorsus divinas red-
 didisset pollicitationes, ut Archelaus asseverat. Et
 partes eorum assumens, quos in extremo judicii
 die Christus Dominus judicaturus veniet, quasi in
 scenam loquentes adducit, quotquot a Tiberii im-
 perio ad Probum usque ex hac luce migrarunt, et
 ita Manetem compellans ratiocinatur.

*Quid dicent Jesu in die judicii illi qui jam vita ex-
 cesserunt ex illo tempore usque nunc? Nonne hæc al-
 legabunt, Noli nos cruciare, si opera tua non fecimus;
 cur enim cum promiseris sub Tiberio Cæsare missurum
 te esse Paracletum, qui argueret nos de peccato et ju-
 stitia, sub Probo demum misisti: orphanos dereliqui-
 sti, cum ipse dixeris, non derelinquam vos orphanos,
 cum ipse dixeris te mox ire missurum Paracletum* (c).
 Disputationis ergo hujus tempus ab Archelao defi-
 nitum fuisse, quis ibi inficias? Si enim tum Pro-
 bum habenas imperii tenere asseverat, jam præ-
 sentem cum Manichæo congressionem ad Christi
 annum 277 rejiciendam esse evidentissime signifi-
 cavit, si Petavii supputationibus fidem adhibea-
 mus; vel in annum 282, si clarissimi Pagii testi-
 monio et rationibus insistamus.

3. Jam vero apprime intelligo omnia quæ hactenus
 scripta sunt minime ab errore et oscitantia
 Archelaum purgare, quamvis perspicue indicave-
 rit suas cum Manete disputationes contigisse quan-
 do jam Probus Romano imperio dominabatur. Porro
 annis sex Probus regnavit, cum sceptrum accepisset
 anno superius laudato 277, in eoque perman-
 sisset ad annum 282, et in hunc Pagius (d) laudatas
 disputationes et Manichaicam necem rejiciat, quam
 tamen Beausobre antevertit, arbitratus potius con-
 tigisse illius imperii anno primo. Quam contro-
 versiam nunc definire præsentis otii haud esse po-
 test. Cæterum nobis persuasum est verba illa quæ
 in Archelai Actis offendimus, videlicet, *post trecentos
 et eo amplius annos misisse hunc*, errore inter-
 pretis, vel amanuensis supinitate in illam Archelai
 disputationem irrepsisse, cum potius legendum sit:
post ducentos et eo amplius annos. Etenim Tiberius
 vita functus est, anno 37, atque ab hujus obitu ad
 Probi imperium, anni ducenti triginta novem inter-
 cesserunt. Verumtamen de hac re satis disputasse
 arbitramur. Potissimum cum nostræ huic conjec-
 turæ robur adjiciant illa alia præcedentia Archelai
 verba, quibus perspicue indicavit nondum trecentos
 integros annos decurrisse. Itaque vol dicendum
 foret Archelaum in eodem disputationis capite non
 satis sibi constitisse, quod probabilitate caret; vel
 anachronismi errorem in interpretem aut in amanu-
 enses fore rejiciendum. Jam vero ad alia nos gra-
 dum facere oportet, ut cætera persequamur quæ
 ad Manetis interneccionem pertinere judicamus.

4. Et primo quidem Persarum regum series atque
 catalogus consulenda sunt, ut videlicet intelligamus
 an ea omnia quæ de Manichaica tragœdia in superio-
 ribus scripsimus, sub uno eodemque rege contige-
 rint; quemadmodum indicasse Archelaum, vel aucto-

(c) Act. 1, 8.

(d) Pagius, sæcul. III, Critica Historico-Chronologia, pag. 300.

rem disputationis quæ sub Archelai nomine circumfertur, Beausobre affirmavit, eum veluti indiligentem censorio stylo condemnando. Quod digitur ad catalogos regum Persarum 95 mediæ ætatis spectat, certum est quod, Parthorum regum stirpe extincta, eorumque imperio abolito, Christi anno 226, tum Persis dominari cœpisse Artaxarem, seu, ut notat Petavius, Artaxerum, (a) qui cum quindecim annis regni habenas tenuisset, eum excepit Sapore hujus nominis primus, qui diuturniori principatu fruens, *ingentibus jacturis etiam Romanos affectis*, ut Agathias affirmavit. Hisce dictis non refragatur Beausobre, qui, cl. Pagii criticen secutus, Saporis regnum protrahit ad annum 271 usque, vel ad initium subsequentis anni 272 (b). At Beausobre laudatus, novo de Manichaica historia systemate excogitato, non tantum Edessenorum Chronico adhærens, sibi persuadet ejus natalem diem in annum 240 contigisse; sed ex silentio Orientalium scriptorum, servili conditioni Manem alligatum fuisse negat, arbitratus originem duxisse ex magorum stirpe patremque hominem magum habuisse, qui quondam episcopatum assecutus est, et Manes appellabatur. Brevi, tempora multa consummasse Manem filium comminiscitur scribendo; hunc in Græcorum lectione versatum, mathesi musicæque, astronomiæ, geographiæ, astrologiæ, medicinæ, picturæ, operam dedisse, et in pingendi arte maxime excelluisse, quem admodum et in sacrarum Scripturarum intelligentia vel interpretatione. In hæresim deinde lapsum esse Manem asseverat. Qui propterea excommunicatione ab Ecclesia excisus, laudati Saporis Persarum regis favorem benevolentiamque assecutus est, et inter aulicos commoratus, jubetur regem comitari cum is adversus Romanos prælia instruebat; ea persuasione ratus, quod sibi et suis militibus mederi posset.

5. Quo autem anno ad medici præstantissimum munus exercendum a Sapore fuerit assumptus, non retulit. At conjici potest ex eo tempore quo Sapore, exercitum copias ducens, vim clademque Romanis inferebat. Id potissimum contigisse Valeriani imperatoris tempore, rerum Romanorum memoriæ produnt. Valerianus quippe, dolo Macriani ducis, innocentis Christianorum sanguinis effusi atrocis pœnas Deo vindice persoluturus, a Persarum rege Sapore captus, et in Persidem adductus; longo tempore ludibrio habitus, tandem jussu regis excoxiatus, scelorum suorum luit pœnas. (c) At cum ejusmodi prælia contigissent post annum 254, et Valerianus pœnis exhaustus hominem exuerit septimo imperii ipsius anno, haud video qua ratione, qua scientiarum cognitione, qua denique medicæ artis peritia, Manes potuerit tum esse instructus; ut propter omnium ferme scientiarum cultum Saporis cordi gratus valde fuerit, ut etiam tamquam medicus optimus et nobilissimus adhiberetur. Id autem fieri potuisse nemo, nisi bardus et plumbeus, sibi poterit persuadere. Nam, Beausobre auctore, natalis Manetis in annum 241 rejiciendus est. (d) Sapore vero clades in Romanos inferre cœpit anno 245, juxta Baronium; Valeriani servitus et proditio contigit circa annum 256; hujus interitus in annum 260. Cum igitur Valerianus improbitatum solvit pœnas, Manes vix decimum nonum ætatis suæ annum attingebat, et quando Sapore contra Romanos copias suas et exercitum ducebat, adhuc infans et tenellus esse poterat; cum prædicta Valeriani proditio et servitus ad decimum quintum aut sextum decimum ejus ætatis annum referenda sit; quæ supputandi ratio apprime probat non potuisse

(a) Petavius Rationario temporum, tom. III, pag. 146, Agathias, lib. IV.

(b) Pagius ad annos Christi 271 et 272. Scribit: *Obiit hoc anno Sapore Persarum rex, qui regnavit unum et triginta integros annos, et ingentibus jacturis Romanos affectis*. Agathias, lib. IV: *Eo mortuo, Hormisdas ejus filius regnum suscepit atque post unum annum et decimum mensem emortuus est*.

tum Manem optimi et nobilissimi medici artem apud Saporem exercere. Non minus fabulosa videntur quæ narrat idem Beausobre 96 de Manetis ordine vel sacerdotio, de omnium sacrarum Scripturarum intelligentia et interpretatione, ob quas in hæresim lapsus, et catholica communione privatus, se in Saporis aulam recipere potuerit, ea benevolentis præsidia sibi comparando quæ idem auctor in superioribus recensuit. Æque fabulosa censeri debent quæ de hujus ministeriis et parochiali munere, quoque de habitis contra Judæos et magos atque gentiles pro catholica religione disputationibus, antequam ab Ecclesia excideret, quæ noster criticus ibidem sine auctore fide digno comminiscitur (e). Quid enim? Cum Sapore hujus nominis primus Persarum regem clausit, Manes vix decimum nonum aut vigesimum suæ ætatis annum attingebat, ut jam vidimus. Igitur quomodo jam contra SS. canonum regulas hunc sacerdotio initiatum fuisse arbitramur, deinde ob hæresim communionem privatus, et ab Ecclesia expulsus fuerit, antequam Sapore obiret; scilicet quando rex iste, fortuna duce, et copiarum multitudine, exercitus ducebat, ut clades Romanis inferret? Nemo sanæ mentis, qui somniis fidem non adhibeat, id sibi poterit persuadere. Immo aliquot annos percurrisse inter lapsum Manetis in hæresim et Saporis mortem idem Beausobre supponit. Idcirco adhuc etiam præproperam illius ordinationem fuisse eum affirmare oportebat. At diligens artis critices scriptor, qualem se esse Beausobre jactat, od hanc rerum repugnantiam minime animadvertit, eo dumtaxat studio ratus, ut veterum Græcorum Latinorumque PP. testimonia infirmit et dejiciat. Propterea novitatibus potius indulgens, multa paradoxa et fabulas in suum transtulit opus, Persarum Assyriorumque scriptorum testimonia laudando, qui longe a Manetis ævo flourerunt.

6. Regum Persarum deinde characteres animique dotes, studium, et agendi rationem, ad quamdam eruditionis copiam ostendendam, describit. Et quamdam usum digressionem, antiquam illius gentis religionem commemorat, hancque diu obsoletam Saporis Persarum regis studio florentem factam fuisse asseverat. Hujus præterea regis prudentia, fortitudine atque justitia laudata, gradum facit ad explicandam etymologiam illius vocis *magorum*. Quo vocabulo Persidis presbyteri atque philosophi se vocitare consueverunt. Multa quoque subdit de Zoroastris philosophia, studiis, theologia, religione atque cultu. Tantusquetandem nugæ, ineptias, jocularisque interpretationes attexuit, quas referre summo opere virum cordatum et religiosum de Christianis rebus agentem dedecere arbitramur, et idcirco hæc et ejusmodi alia silentio prætermittere duximus necessarium.

7. Itaque potius nobis inquirendum supererit sub quo Persarum rege Manes debitas improbitatum pœnas luere coactus fuerit. Quo in otio non multum operis nos oportet impendere, si pariter adversarium parumque in dictis sibi constantem Beausobre non haberemus. In mentem ergo primo revocamus quæ paulo ante de mortis regis Saporis anno descripsimus. Quem cum Hormisdas filius excepisset (f), Persarum annales probant, et Beausobre etiam ultrâ concedit, duos dumtaxat in imperio annos insumpsisse exploratum est. Is autem Varanem hujus nominis primum habuit successorem, qui vix tertio regiminis anno absoluto ex hac luce migravit, relicto Varane II, illius regni successore et hæredo. A quo autem Christi anno repetendum sit exordium regni

(c) Orosius et Treballius Valeriani necem describunt in Gallieni Vita.

(d) Beausobre, lib. II, cap. 1, pag. 161.

(e) Beausobre, lib. II Hist. Manich., cap. 4.

(f) Pet., Ration. temp. part. III describens success. i Persar. reg. mediæ ætatis, pag. mihi 146 Venetæ editionis.

II (a), non conveniunt inter se Petavius, A
 alique cum Beausobre. Illi autem conten-
 anno 276 desumendum esse. Contra vero
 re diversis insistens conjecturis, in se-
 277 esse rejiciendum fabulatur. Propterea
 etis supplicium, non sub Varane II, sed sub
 decessore Varane I contigisse sibi adlatur
 ius scribendi ratiocinandique scopum, opus
 damus. Tamquam certum ergo primo cum
 pponit Saporem ab anno bis centum et uno
 adraginta Persarum huius habenas assum-
 isdemque ad annum bis centum septuaginta
 uisse. Hormisdæ vero huius filio et regni
 ri, non duos integros, sed annum unum et
 m, vel menses decem, imperii adjudicavit.
 que sub hoo rege Manetem, primo a Sapore
 exsulatum abire coactum, in Persidem ite-
 cecepisse, novoque regi quemdam *Revelatio-*
 um, variis perfectissimisque picturis ador-
 xhibuisse. Librum porro hunc non diver-
 se ab Evangelio Manichæi, in quo falsa Jesu
 B historia continebatur, ex quodam Photii te-
 sibi Beausobre persuadet. Qui præterea do-
 esse fatetur quod huius operis exemplaria,
 m invidia hominumque odio, prorsus perie-
 n in se comprehensum haberent fetum sa-
 s hominis, qui ea ætate in Orientalium philo-
 tudinis impenderit. Postremo intolerabilem
 eam prælatorum et sæcularium principum
 m œconomiam appellat, qua ejusmodi per-
 libros, ad populorum fidem, pietatem et mo-
 vandos aptos et ordinatos, flammis disperdi
 mari jussum fuerit; cuius quippe operis an
 ulter reliquiæ sive fragmenta apud veteres
 s Orientales, Arabes et Persas supersint, se
 fassus est. At veterem, adhuc hodie serva-
 lesiæ praxim Beausobre hic et multis aliis
 mpetere et calumniari voluisse, quis non vi-
 deat? ejusmodi dioteria falsasque calumnias re-
 servamus cum de M. Leonis aliorumque
 C tis contra Manichæicos libros editis sermo-
 nus habituri. Neque deinde nobis opus est
 norari quæ ibidem subjecit, cum de Persa-
 nus et cæremoniis ad quemdam cincturæ
 rtinentibus verba facit. Quem inter Zoroa-
 alia præcepta annumerari, ex Hyda auctore
 t. Quare inde concludit, Persas eandem
 virtutem *cincturæ* tribuere, quam Romani
signo crucis et aquæ benedictæ inesse con-
 videlicet pro expellendis dæmoniis et libe-
 eorundem violentia hominibus. Concludit
 rumque illum ritum, Persarum videlicet,
 danorum et Christianorum omnimodam re-
 perstitutionem. Quemadmodum tandem Hor-
 ersarum rex laudatum Manetis Evangelium
 excepisset, et se Manichæum fecisset, anim-
 Cujus regis exemplum cum plures brevi-
 sent, nomen auctoritatemque apud Persas
 i vindicavit.

D
 m, subdit, regis protectio haud multum
 rodesse potuit, ut lutius atque securius vi-
 ristiani enim et magi cum suis religionibus
 i intelligentes, statim infensi eidem facti
 orum furor et evaderet, Hormisdas rex
 m simul et munimen in quodam inexpugna-
 o eidem suppeditavit, ut illic, videlicet, eam
 ræcaveret, quam dubio procul tot tantorum
 icatorum furor et impetus ipsi attulissent.
 astandem extremam diem clausit, consum-
 in imperio duobus annis, ut fert communis
 m opinio, quibus nec Beausobre repugnare

e cap. 3 libri seq. in quo Rom. pont. agendi
 disperdendas Manichæorum scripturas a
 ticiis Beausobrianis vindicatur.
 ausobre, lib. II, cap. 4, pag. 201, contendit
 netis conflictam disputationem veteribus ca-

A
 ausus est. Qui huius mortem referunt ad annum
 273 aut 274, affirmantes successorem habuisse Va-
 ranem I, ejus filium. Is Patriæ exempla secutus, Ma-
 neti munimen atque præsidium in exordiis sui regni
 exhibebat. Sed deinde, ethnicorum magorum Ju-
 dæorumque in eum persecutione recrudescente, et
 in quadam disputatione *SS* publica ab iis supera-
 tus, tandem veluti hæreseon auctor necatus est.

Quale autem supplicii genus regis decreto subie-
 rit, certo ibi Beausobre non definit. Tamquam Sa-
 ducaum, dumtaxat, capitali pœna fuisse occisum
 asseverat, variorum opinionibus laudatis, Hyda vi-
 delicet, qui eum cruci affixum fuisse ad urbis por-
 tam affirmat, vel abbatis Renaudot asserentis *pel-*
lem eidem vivo detractam, fenoque repletam suspen-
sam esse ad aliorum terrorem.

Cui testimonio, subdit librum cujusdam incerti
 auctoris, Persarum historiam describentis, vel Abul-
 pharagii, qui dicit pellem Manetis post mortem de-
 tractam fuisse (c). Quod verisimilius indicavit Vale-
 B riani naturali morte pereuntis exemplo ductus, cui
 Sapore pellem detrahi jussit, ut eam videlicet Ro-
 manis objiceret ad arrogantiam superbæ huius na-
 tionis comprimendam. His opinionibus et tertiam
 subjecit, qua asseveratum est Manem occisum fuisse
 suspensum in duasque partes divisum, partem qui-
 dem ad unam, partem vero ad alteram urbis por-
 tam. Quare factum est ut loca ista appellarentur
Manes superior atque *Manes inferior*. At sub Varane
 I hæc omnia contingere potuisse, quis sibi persua-
 sum habebit?

Hunc enim, spectatis testimoniis accuratissimorum
 scriptorum, jam vivere desiisse anno 276 exploratum
 est. Itaque Aurelio Probo Augusto et Aruntio Paulino
 cons. illius hæresis damnanda innotescere haud po-
 tuit, neque cum Achelao episcopo et Dioride pres-
 bytero, vel, ut mavult Beausobre, cum magis,
 ethnicis, Judæis, potuit disputare, cum jam non es-
 set in vivis ob necem quam præcedenti anno regis
 C decreto eum oportuit subire. Nos ergo ad ejusmodi
 ambages et scopulos præcavendos, Patrumque Græ-
 corum et Latinorum testimoniis insistentes, ad an-
 num 277, quo tempore Varanes II Persis dominaba-
 tur, ipsius Manetis necem protrahimus. Vix ac ne
 vix quidem Beausobrianis dictis subscribendum esse
 censentes, qui non alium sibi scopum præfixit quam
 vanum inutilemque dubiæ, jocularis et indigestæ eru-
 ditionis apparatus congerere; ut videlicet suis illi-
 ciis incautos deciperet lectores; fabulosis quibus-
 dam traditionibus, ex ignotis impurisque fontibus
 derivatis, sinceram constantemque Ecclesiæ catho-
 licæ traditionem ad exitium perducendo, ut diser-
 tius in subsequenti capite probare aggredimur.

●● CAPUT XIII.

*An Archelai Acta cum subjectis disputationibus contra
 Manetem habitis, prout circumferuntur, vera et ge-
 nuina sint. Beausobre opinio ad examen perducitur,
 illiusque argumenta tamquam infirma refelluntur.*

1. Mihi maxime deesse viderer, si fusiori calamo
 explicatis iis omnibus quæ ad Manetis originem, hæ-
 resim, errores, facinora, atque supplicium pertinent,
 animum serius in eam disputationem et Acta non
 converterem quæ sub Archelai, Cascharæ episcopi,
 nomine circumferuntur. Integrum enim atque per-
 fectum fuit hocce opus publicis typis Romanis sacræ
 congregationis Propagandæ Fidei commendatum,
 Christi anno 1698, illudque maximis studiis et labore
 erudite ornavit clarissimus et præstantissimus vir
 Laurentius Alexander Zacagnius Vaticanæ bibliothecæ

tholicis scripturis Patribusque occasionem dedis-
 se Archelai fabulosa Acta conscribendi. Nos tamen hu-
 jus argumenta sequenti capite refellere reservamus.

(c) Abulpharagius Dynast. Beausobre, lib. II, cap.
 4. pag. 206.

cæ præfectus in sua veterum monumentorum collectione Ecclesiæ Græcæ et Latine. Hocce autem opus omnium eruditorum suffragio exceptum fuisse, quoadusque in lucem prodiit Beausobriana de Manichæis Historia, nemo est qui ignoraret. At cum ab anno 1734 idem Beausobre suum opus Amstelodami typis commiserit, jam tum de veritate Historiæ Archelai et laudatorum Actorum authenticitate, ab eruditibus etiam catholicis dubitatum est; qui ex una parte ad veterum traditiones secum recogitantes, ex altera vero adversa parte argumenta quibus horum fidem et auctoritatem Beausobre elevare et evertere contendit dependentes, jam facile in eam persuasionem adduci potuerunt, vel prorsus ejusmodi Historiam esse fabulosam; aut multa saltem in se continere quæ rerum veritati illorumque temporum rationi, civium rerum moderationi et Ecclesiæ rebus repugnant. Quæ quidem omnia cum eripere aut saltem reconciliare statuissem, primo occurri Eusebii Cæsariensis aliorumque illius ævi scriptorum silentium, cui potissimum Beausobre insistit, ex quo negativo argumento contendit Archelai Acta, et subjectas duas disputationes, commentum et fabulas continere. Verum nullius eruditi viri animum hocce Eusebii, aliorumque illius ævi scriptorum silentium movere posse aut debere arbitror. Quid enim? Manichæi res, disputatio, exsiliumque contigerunt tertio Ecclesiæ sæculo labente, Persica Syriacaque lingua Archelai Acta et duæ subjectæ disputationes scriptæ fuerunt. Non mirum igitur, si ad Eusebii manus ejusmodi monumenta non pervenerunt, qui post primum celebratum Nicænum concilium Ecclesiasticam conscripsit Historiam, illicque Manichæica duntaxat innouit hæresis, quam in suo Chronico ad annum 277 descripsit. Si hocce scriptorum illius ævi silentium Beausobriano scopo prodesse posset, in medium adducere eum oportebat Syros et Persas scriptores qui, illius gentis Ecclesiæ statum Manichæicasque res describentes, hanc Archelai Historiam disputationesque negarent, aut silentio prorsus occulerent. Sed ubi sunt? Pauci ea ætate scriptores floruerunt qui id præstare possent. Nam si Græcos consulamus, quos Syrorum et Persarum res latuerunt, dumtaxat occurrit Anatholius Laodicænus, qui sub Probo floruit, vel Pierius presbyter Alexandrinus sub Caro et Diocletiano, aut Methodius, qui sub eodem Diocletiano martyrio fuit cæsus, quippe contra Porphyrium et Origenem scripsit, Arnobius rhetor, et ejus discipulus Lactantius. Hos autem omnes ob summam locorum distantiam, nullumque eos inter Persas et Syros commercium, Manichæicas res latere 100 debuisse, quis non intelligit? Mirum ergo esse haud debet si illius ætatis scriptores desideramus qui Archelai Acta et disputationes recensuerint. At non longe post Nicænum primum concilium Manichæicas res ad Græcorum notitiam pervenisse exploratissimum est. Quarto enim sæculo currente, hoc est anno 348, Cyrillus Hierosolymitanus episcopus, catechesi sexta, occasionem non tantum arripuit, Scythiani, Terebinthi et Manetis hæresim insectandi; horum erroribus patefactis, sed etiam Archelai episcopi Mesopotamiæ meminit, qui Maneti e carcere fugienti occurrit, et Græcorum auditorium constituens, etiam philosophis iudicibus eum redarguit; ne si Christiani iudicarent ad gratiam aliquid iudicasse viderentur. Verbis porro hisce, Archelai cum Manete disputationes et Acta indicata esse, quis ibi inficias? At dicat, amabo, Beausobre ex quibus fontibus Cyrillus hæc haurire potuit, nisi ex satis vulgata traditione Macarii forte et Maximi, illius Ecclesiæ episcoporum, quæ traditio jam fidem auctoritatemque obtinuerat; vel ex aliqua Persica, aut

- (a) Lib. 1, cap. 12, pag. 130, in notis, num. 4.
 (b) Hieronymus, de Scriptoribus Eccles., cap. 72.
 (c) Zacagni, in præf., num. 4, pag. 4.
 (d) Videbis serm. prologomen. Isaaci Beausobre ad II part. Manich. Hist.

A Syriaca scriptura, quam præmanibus habebat. Somniasse autem, vel studiose comminisci voluisse Cyrillum in eorum institutione qui sacro lavacro illuminandi erant, minime censendum est. Alias PP. omnes qui sua ætate et post eum floruerunt ipsum de errore notassent, et scriptis exagitassent, commentitiam prorsus esse Archelai cum Manete disputationem scribentes. Unum interea non est præmittendum, quod plurimum valere potest ad alia et alia Beausobriana argumenta refellenda. Cyrillus videlicet Archelaum Mesopotamiæ episcopum appellavit. Nullibi autem cujusnam urbis episcopus fuisset indicavit. Quam tamen æconomiam seu cautionem minime secutus est Epiphanius, qui hæresi 66 Archelaum Cascharæ episcopum appellavit (a), et in reliquis ipsi Cyrillo subscripsit, ampliorem tamen de Manichæicis hisce rebus relationem contendo. Contendit deinde Beausobre hujus operis autographum numquam Syriaca lingua fuisse conscriptum, illudque primo ex Græcorum fraude in lucem prodixisse. Propterea colligit nihil aliud nisi purum commentum redolere. Laurentium Zacagni pariter velicat quod scripserit Epiphanius Græca conscripsisse exemplaria. At injuria quidem ei virum carpit. Is enim Hieronymi non tantum testimonio id probat, verum etiam gravissimas affert conjecturas, quas inter illam, videlicet, quod Archelaus de solaris cursus spatio agens, *sphæram* illud a Græcis vocari ait capite 32. Itaque autographum illud in Græcorum lingua primo prodire haud potuit; sed ab aliquo interprete, qui eorumdem Actorum versionem e Syriaco in Græcum eloquium elucubravat, ut in notiorum linguam transfusa, cuncti per orbem fideles plenissimam eorumdem notitiam habere possent. Sed Græcam ipsam versionem, de qua agimus, Epiphanio esse antiquiorem constat, qui insignia eorumdem excerpta Græce refert in Manichæorum hæresi. Nec dici potest (subdit idem Laurentius Alexander (b) Zacagni) ea ex Syriaco exemplari, Epiphanium ipsum Græce fecisse, cum omnia, quæ ab eodem ex Actis disputationis Archelai cum Manete afferuntur in Latina quam edimus versione totidem verbis reperiantur. Neque aliquid conficit quod inter Latinos scriptores primus qui hujusmodi Acta recensuit fuit S. Hieronymus (c), qui circa Christi annum 392 floruit. Cum potius eorumdem Actorum mentionem facere debuisset Philastrius Brixiensis episcopus, qui jam pridem, anno videlicet 370, ut notat Beausobre (d), sed accuratius Caveus (e), anno 380, hæreseon catalogum conscripsit. At quale iudicium eruditi fecerint de Philastrii studio et scriptis, ex eodem Beausobre et Guillelmo Cave conjicere licebit. Græcorum enim scriptorum fere omnia 101 monumenta Philastrius latuisse, opus illud ab eo concinnatum manifeste iudicium minus accuratum prodit.

D 2. Beausobre ipse Philastrii in scitiæ occitanicæ que non semel insinuat, ut apprime noverunt quædam ejus Manichæorum Historiam lustrarunt. Si ergo ipsa nullam fidem Philastrio esse adhibendam censuit, a hac de causa eum exagitat, cur deinde ipsius silentium sibi favere posse arbitratur? Vana conjectura et ratiocinatio, apage. De interprete deinde, cum Beausobre tum Zacagnius verba faciunt, sed eidem opinioni animum minime accommodant. Zacagnius namque ad concilianda S. Hieronymi, Epiphani et Heracliani Chalcedonensis testimonia, provocat ad Phostii auctoritatem, qui cod. 87 ejusdem Heracliani quædam excerpta referens, hæc verba subjicit, quæ cap. 39 horum Actorum legitur, quæque confirmare videntur eadem acta ab Hegemonio fuisse scripta consignata (f). Igitur verisimile Zacagnius arbitratur

- (e) Guillelmus Cave, sæculo Arian., pag. 172.
 (f) Quoniam vero placuit Marcello disputationem hanc excipere, atque describere, non potui contradicere, confusus de benignitate legentium, quod veniam dabunt, si quid imperitum aut rusticum sonabit oratio. Hoc enim

laum ipsum nonnulla priori disputationi suæ modum addidisse, et in eam sententiam lubens ut Epiphanium atque Hieronymum cum Heno conciliari posse crederet, si dicamus Arche-Syriaca primum lingua cuncta quæ coram de-judicibus adversus Manetem protulerat divul-Hegemonium vero quæ ab Archelao jam edita ut meliori non solum ordine digessisse, verum exordio, epilogo aliisque nonnullis locuple-ut omnibus numeris absoluta celeberrimæ hu-sputationis Acta ad posterum transmitterentur. las Zacagnii rationes atque conjecturas satis sas Beausobre judicabit, quas tamen probari esse contendit, cum formulæ ab Archelao adhi-Christi personam et incarnationis mysterium andum innuanteas originem habuisse ab homi-floruit et scripsit post Nicænum concilium, et circa annum 330. At Beausobre minus sibi conscribendo opere constare jam exploratum is quæ contra Archelaum cap. 9 superius obje- B tendebat enim disputationem de qua agimus is esse refertam loquendi phrasibus quæ Ariu- Nestorianorum, Eutythianorum hæresibus asime favent. Unde ne negotium nobis faces- ap. 9 hujus operis Archelaum ipsum ab hujus- malignis nolis purgare nisi fuimus (a). Male n imperitus censor concludit quod cum nemo quis auctoribus Syris ei occurrerit, qui men- i fecerit aut Archelai, aut ejus disputationis, se m fuisse profiteri atque concludere, aut ejus- historiam suppositam, aut excogitatam fuisse em Hegemonio, aut eam accepisse ab aliquo Mesopotamia orto, et a Turbone forte, qui æum viderat, hujusque sectæ nomen dederat, que aliis deinde quam plurimis circumstantiis a excogitatis reddidit adornatam. Hocce judi- causisse concludit a quodam viro docto recen- ui credit præfatum opus Archelao minime iudicandum. Sed Hegemonium ea addidisse, C traxisse, quæ opportunius judicavit. A qua esse non posse abscedere fatetur, quoad usque a argumenta sibi non fuerint exhibita aut litata. An tute vero Beausobre communi- sioni defuerit, quanto præter laudatorum scri- testimonia, alia sequentium sæculorum acce- Quando Photius, Petrus Siculus, cæterique tioris 102 critices homines, laudata Archelai disputationes probarunt, multis verbis non erit atefacere; cum satius de similibus negativis entis in præcedentibus sermonem habuerimus, asobre ipse, pro suo marte dumtaxat commi- do, quæstiones proponat atque resolvat. Cujus quidem est altera quam instituit, an Cascharæ tio vere exstiterit, vel commentitia sit dicenda. rz disputationem dixisse fatetur, cum certo re non possit, vel inficiari, Manetem quando- m aliquo orthodoxo episcopo de suis erroribus esse, vel congressiones habuisse. Lectores hac ertiores reddere non posse ait, cum antiquo- D riptorum varia exempla supersint, illorum, et, qui supposititias quasdam disputationes ntam hæreticos inter atque orthodoxos epi- excogitarunt, sed cum apostolis et hæreticis habitas commenti sunt. Exemplum affert lin Recognitionum, qui sub Clementis nomine feruntur, in quibus temere esse ait historiam i contra Simonem Magum disputantis. Credit

est quod studemus, ut rei gestæ cognitio stu- quemque non lateat. Et clarius in eodem cap. : Quibus postea agnitis, Archelaus adjecit ea disputationi, ut omnibus innotesceret, sicut ego, scripsi, in priaribus exposui. Zacagnius, ut

consule quæ scripsimus cap. 9 et 10 hujus d purgandum Archelaum ab omni hæreseon

Guillelmus Cave, Hist. Lit., sæculo apost.,

(ait) Guillelmus Cave fabulosam hanc narrationem a Bardesane, Græci eloquii peritissimo, ex Syria aut Mesopotamia adductam fuisse. At quis ex eruditiss Historiam Litterariam Guillelmi Cavei suis oculis non lustravit? Is sane ejusmodi historiam fabulo- sam narrationem continere non affirmavit. (b) Opus antiquissimum esse ab Origene quoque laudatum, sincere fassus est. Non illud Clementi adjudicavit: inter hujus supposititia Opera recensuit; sed non eo sensu, ut quæ in iis continentur fabulas redole- rent, sed quia quod aliis forte auctoribus erat ad- judicandum, Clementis nomen præseferat. Male ergo ad hujusmodi exempla et Cavei testimonia pro- vocavit Beausobre (c), ut Archelai acta et disputa- tionis prorsus commentitia esse ostenderet. Nec Beausobre satius duxit similibus nugis horum Ac- torum fidem sensim elevare. Sed graviora eviden- tioraque falsitatis argumenta sibi mutuari posse intendit, ex loco ipso in quo habitam esse disputa- tionem describitur. Primo in una Mesopotamiæ ur- be publice a Manete et Archelao fuisse disputatum dicitur. Secundo eam urbem in Romanorum potes- tatem fuisse redactam; tertio urbem illam Cascha- ra fuisse appellatam. Igitur comœdiæ disputationis Archelai hos tres characteres convenire, laudata Acta produunt. Si itaque nullam inveniamus urbem cui talia conveniant, necessario fatendum est pro- sus fabulosam esse disputationem, quoniam auctor scenam habitam esse in loco confinxit, qui haud- quaquam reperitur. Urbem hanc Mesopotamiæ di- ligentius Zacagnium inquisivisse animadvertit. Qui demum sibi persuasit laudatas tres notas aut cha- racteres celeberrimæ urbi Carræ convenire posse, quæ celebrior deinde facta est, ob Crassi cladem, ut Ammianus Marcellinus notavit. Hanc vero urbem Romanorum fuisse coloniam, varia numismata pa- tet faciunt, ut videre est apud Spanheim, Celarium aliosque. Zacagnio autem ita ratiocinanti funda- menta suppeditavit quorundam scriptorum Latina versio, quæ habet nomen Charra. Deinde in veterum historiis nullam Mesopotamiæ urbem invenit Ro- manis subjectam Cascharam aut Carcar appella- tam. Sed similia nomina potius attributa fuisse ur- bi in Arabia Felice sitæ, ut videre est apud Anony- mum Ravennatem, Geographiæ scriptorem, vel apud Ammianum (d) Marcellinum, qui alterius Car- chæ meminit. Verum, subjicit, Zacagnius, neutrius harum urbium Archelaus episcopus exstitit. Nam ejus cum Manete disputatio habita est in Mesopo- tomia urbe, sub Romanorum ditone posita, cujus episcopatum 103 obtinebat Archelaus, ut diserte dicitur apud Epiphanium, et in Actis disputationis. Charra vero a Marcellino memorata extra Mesopo- tamiam trans Tigrim in Persarum ditone sita erat. Charchæ quoque Arabiæ urbs, cujus apud anonymum. Ravennatem mentio est, Archelaus nullo pacto episco- pus esse potuit, cum antiqui omnes scriptores eum non Arabiæ, sed Mesopotamiæ episcopum fuisse tradant.

4. Hanc Zacagnii (e) opinionem jam pridem ab Assemano, (f) viro doctissimo Vaticanæ bibliothecæ præfecto primario, rejectam et refutatam fuisse (ait Beausobre) subjiciens Assemani hæc verba: *Libra- riorum potius errore in unico illo Actorum loco Carrha scriptum dicendum est, quam Caschar vel Carcar initio Actorum, et apud clarissimas scriptores Epiphaniem, Socratem, Photium, qui certe Carrhas, seu Haram, celeberrimam Mesopotamiæ urbem, Carcaram seu Cas-*

pag. 18: *Hos decem libros e Græco in Latinum ser- monem transtulit Rufinus presbyter Aquileiensis, nec quinquam fabulam agere affirmavit.*

(c) Beausobre, lib. 1, cap. 12.

(d) Ammianus Marcellinus, lib. xxiii: *Antiquum oppidum Crassorum et Romani exercitus ærumnis in- signe. Syri hanc urbem Haran appellant. Sed Græci ex fluvio Carra denominationem accipere asseverant.*

(e) Laurentius Zacagni, præfat. pag. viii.

(f) Asseman. tom. I Bibliothecæ Orientalis.

ceram nunquam appellasset. Hanc tamen Assemani, alioquin viri gravissimi, sententiam improbatam offendimus a doctissimo viro le Quien (a) in suo opere quod inscribitur *Oriens Christianus*. Is enim, tomo secundo, de Chaldæorum Ecclesiis agens, Cascharam urbem in confiniis Mesopotamiæ sitam describit, valde diversam ab altera quæ apud Cosdresnam erat constructa. Priorem enim urbem idolorum cultui prius occupatam, Christo nomen dedisse S. Taddæi prædicatione, atque Archelaum episcopum eidem præfuisse sub Probo, idem auctor assererat, qui nec ab Epiphano, nec a Hieronymo, nec a Photio nulla ratione resiliere voluit, ipsi deinde universæ veterum scriptorum cœtu suffragante. Si itaque adhuc Zacagnii conjectura, quam impetere Beausobre intendit, prorsus labaret atque caderet ex librariorum vitio; non inde tamen consequeretur fabulosam esse Historiam de qua agitur; atque figmentum redolere, vel Archelai, vel episcopatus nomina, quorum ibidem mentio facta est. Labant tamen prorsusque cadunt aliæ conjecturæ, quas subjicit ipse Beausobre, contendens hunc episcopum catholicæ fidei causam coram ethnicis etiam iudiciis expendere voluisse, præsentem videlicet populo, qui Manetem blasphemantem lapidibus obruere volebat, si Archelaus annuisset. At futillis conjectura, Beausobre in primis animadvertere oportebat ad Cyrilli Hierosolymitani dicta: videlicet etiam ethnicos aliquos iudices accersitos fuisse, ne si Christiani iudicarent ad gratiam aliquid iudicasse viderentur. Illi ergo philosophi, qui tamquam testes advocati fuerant, potentia et auctoritate carebant, potissimum quia tum Romano suberant imperio. Ethnicos philosophus in Nicæno concilio admissos fuisse, ut audirent, atque etiam disputarent, nullus hactenus ivit inficias. Unde ergo mirum si episcopus Archelaus congressionem habiturus cum hæretico homine, qui falsis Zoroastris philosophiæ et magorum principiis hærebat, etiam ethnicos philosophos admiserit, quos a fabulosis sophisticisque Manetis argumentis abhorreere sibi persuadebat? Addit (b) Beausobre deinde in iis Actis legi Archelaum indignatione erga Manem commotum, ipsi objecisse non alium esse quam Mithræ presbyterum, Solis videlicet, falsisque diis cultum adhibere consuevisse. Hanc objurgationem, subjicit, approbare non potuit populus paganus, urbsque idolis repleta. Bene vero plausum obtinuisse a Christiana gente, cui Christianus imperator dominaretur. Si ita factum fuisset, urbs tota indignatione contra episcopum commota injuriis etiam cum vitæ discrimine eum affecisset. Quæ tandem omnia ut probabilitate carere ostenderet, ad Juliani Apostatæ factum vel exemplum provocat, qui in fatali Persarum expeditione Kdesam urbem proficisci recusavit, quia maximus Christianorum numerus ibidem reperiebatur; 104 suumque iter ad Carram convertit, ut sacrificium diis immolaret. Quare cum hujus urbis populus falsorum deorum cultui maxime esset addictus, lapidibus obruerunt infelicem eum hominem qui ipsis nuntiaverat Julianum jam vita functum fuisse.

5. Hic Beausobrianus disserendi modus, hujusque artificium, facile historiæ ecclesiasticæ indoctos persuadere posset. At non eidem fidem adhibebunt, qui ex Eusebio Cæsariensi aliisque sinceris scriptoribus didicerunt Christianas res Ecclesiarum Mesopotamiæ, Persarum, Ægypti, Phœnicis, Phrygiæ, ab anno 277 usque ad annum 293, valde fuisse mutatas; ita ut, quæ florentissimæ primus erant, ad plenum exitium redactæ fuerint, Diocletiani sæviente persecutione. At quis ignorare potest, quod antequam

(a) Oriens Christianus, P. le Quien, tom. II, pag. 1173 et seq.

(b) Beausobre, lib. I, cap. 12, pag. 134.

(c) Eusebius Cæsariensis, Hist. Ecclesiastica, lib. VII, cap. 1, 2 et sequentibus.

(d) Petavius, Ration. Temp. part. I, lib. V, cap. 14

A tam dira et gravis persecutio in Christianos excitaretur, jam nostros in summo honore habitos fuisse apud ethnicos principes; ita ut munus regendarum provinciarum ipsis quoque demandaretur? Juris quoque dicendi nostris præbebatur: et conjugibus, et ministris, atque universæ domui sue, non solum credere in Dominum nostrum Jesum Christum, verum etiam cum omni fiducia et libertate in fide agere, gentilium principes sinebant; ita ut illos sibi fideles ac familiares ducerent, de quibus certi erant quod pro fide Christi nihil perfidum saperent (c). Tali tantaque felici tranquillitate et muneribus donatos fuisse Christianos sub Marco Aurelio Probo, militari consensu ad imperium evecto anno Christi 276 aut 277, ut ex Vopisco, Vict., Eutropio, Idatio in Fastis, Zos., narrat etiam Petavius (d) Non mirum ergo si quæ exposuit Archelaus in laudatis Actis verificari potuerint, maxime quia, ut jam vidimus, Marcellus, sive Marcellinus, qui imperiali auctoritate Mesopotamiæ provinciæ rebus præerat, utpote catholicus, fidei veritatis propagationisque in desiderio erat, quique militari manu seditiosos contra Archelaum episcopum insurgentes penis et cladibus potuisset afficere.

Quod autem Christiani tum ab imperatoribus, provinciarum administratores, rationarii cubiculariique, et ad alia honoris auctoritatisque munera obeunda assumerentur, etiam colligitur ex Diocletiani decreto an. 303 Nicomediæ proposito, quo cautum est ut in posterum Christiani carerent omni honore et dignitate (e). Quod sane absurdum fuisset, nisi antea Christiani honoribus et dignitatibus frui consuevisset. Non oportebat igitur Beausobre, ut contra veritatem luce clariorem fucum facere tentaret, temporum rationes susquedeque vertendo, sibi persuadere lectores allucinari posse ad fidem ejus dictis adhibendam. Fabulosum itaque est, Orientis Ecclesias, sub ethnicis imperatoribus semper fuisse vexatas, atque Christianos æqualem conditionem sustinuisse sub Marco Aurelio Probo, quam deinde sub Diocletiano, sub Sapore, sub Juliano Apostata subierunt. Quod commentum multis aliis gravissimis argumentis refelleremus, nisi certo innotuisset etiam nihil conficere quod ex Juliano Apostata objecit, qui, catholica ejurata fide, idolorum fana reseravit. At quomodo reserare potuisset, si jam pridem in religionis catholicæ propagationem et munimen non fuissent oclusa?

6. Diligentius post hæc Beausobre suum stylum convertit ad inquirendum an Carchar, seu Caschar fuerit urbs in Mesopotamia, sive in Assyria, aut Chaldæa sita, vel in Persarum finibus, non longe a Seleucia posita; et an Romanorum imperio subesse potuerit Probo regnante. Varias hinc inde ex aliis et aliis scriptoribus conjecturas et rationes pro consueto suo disserendi modo collegit, nunc ad Assemanum, nunc ad antiquos recentioresque geographos provocando, tantamque rerum suppellectilem 105 in medium adducit, ut sibi videatur ostendisse hujus disputationis theatrum, nec Cascharam, aut Carcharam esse potuisse, nec hujus nominis urbem castrum aut oppidum sub Romanorum potestate redactum fuisse. Cum itaque ad D. clar. Assemanum provocet, ipsi objicere incongruum non erit quæ laudatus auctor in sua Orientali Bibliotheca descripsit: Archelaus anno Christi 277 Manetem hæresiarum ex Persarum finibus erumpentem docta disputatione coercuit (f). Si ergo ex antiquis monumentis ab Assemano in medium adductis cum Manes ad disputandum cum Archelao venit, ex Persarum finibus eruperat, jam episcopalis Ecclesia non erat in

(e) Lact., lib. de Mort. persecutorum, cap. 2.

(f) Assem. tom. I Bibliothecæ Orientalis, cap. ultimo, pag. mihi 555; et tom. IV Orientalis Bibliothecæ. Et vide Act. Martyr. clar. Evodii de Cascharæ Martyr. sub Sapore rege, pag. 151.

, sed in alia provincia non multum longe dis-
dit Assenianus: MESOPOTAMIÆ EPISCOPUM vo-
teronymus in *Catal. cap. 72*; *locum episcopa-*
mat S. Epiphanius hæresi 66; *Socrates, lib. 1*
clesiast. cap. 22, et Photius lib. contra Mani-
idelicet: Cascar, vel Carchar, indeclinabiliter,
ali vel singulari numero Caschara, et Carchara,
be in Mesopotamiæ finibus sita Cascur malunt
liquiores, Gargar, seu Carcur, vel Carcha
res. Non possum tamen dissimulare doctis-
hunc virum alibi de hac urbe disseruisse,
ipso catalogo episcoporum illius urbis post
Archelaum nostrum constituisse, eamque
in Persarum finibus constructam, ad Chal-
provinciam pertinere affirmasse. Quid ta-
non eadem semper provinciarum divisio,
rum vicissitudines et Romani imperii mu-
ab antiquis scriptoribus atque geographis
fuerit? Poterant quidem Romani, qui Me-
siæ rebus tum dominabantur, Carcharam,
charam, illius provinciæ præfecto seu pro-
regendam tribuere, eamque illius subicere
ita ut scriptores postmodum de ea disse-
nagis attendentes ad monarchiæ jura quam
um plagam, eam in Mesopotamiæ finibus
esse asseveraverint. Cujus quippe rei gra-
fundamenta nobis suppeditat ipsa Roma-
rum historia, ex qua colligimus ab anno
isti ad 276 Persas aliosque vicinos populos
bellorum cladibus fuisse agitados. De Gor-
rim legitimus magnis copiis contra Persas
um tetendisse, anno imperii quinto, ab
arras Nisibin, aliaque oppida recepisse, et
in regionem suam compulisse. Non latet
i successorem cum Sapore hujus nominis
Persarum rege pacem constituisse, et Ro-
gressum fuisse; sed iidem Orientalium li-
rmis invadentes, Antiochiam diripientes,
egiones Rom. ditioni subjectas populos
quos denique Odenatus Palmyremorum
qui Zenobia nupsit, fortiter compressit,
nam rem sustinuit, cum regium sibi no-
umpsit. Is itaque, capta Nisibi et Carris,
a Mesopotamia, Persarum rege fugato,
tavius, Rationario Temp., part. 1. lib. v,
pag. 284; et Victor., Euseb., Zosimus.
ero, de Legibus 184. Cæsar, de Bello Gall.

A cæsisque quamplurimis, victos satrapas misit,
quasi vicisset ipse, triumphare non erubuit (a). Hanc
victoriam notavit Trebellius, coss. Gallieno et Sa-
turnino, qui est Christi annus 264. Ab hoc anno
itaque, usque ad Marci Aurelii Probi imperium,
quod contigit, ut vidimus, anno 276, Orientis Per-
sarum ac Mesopotamiæ res mutatas fuisse, scrip-
tores non tradunt. Quare cum rationabiliter colli-
gere possimus eandem prorsus a Romanis ratio-
nem jurisdictionemque servatam fuisse, non mirum
si Archelaus disputationis auctor, ut vult Assema-
nus, aut Hegemonius, qui totam illam Actorum
seriem descripsit servato rerum et imperii ordine,
eam urbem Mesopotamiæ attribuerit, et in ejus fi-
nibus sitam esse dixerit, quæ deinde in subsequen-
tibus provinciarum divisionibus Chaldææ fuit attri-
buita. Provinciæ nomine designare antiquos 106
consuevisse regiones bello extra Italiam devictas
atque subactas, quarum aliæ consulares, ad quas
gubernandas proconsules mittebantur, aliæ præto-
riæ, ad quas prætores, ex veteribus scriptoribus sa-
tis exploratum est (b). Quod cum ferebat, in provin-
ciæ formam redigi dicebantur. Nec mihi objiciatur
de Carra et Nisibi id verum fore, quia earum ur-
bium Romanorum imperio subactarum expressam
factam fuisse mentionem reperimus; id, inquam,
mihi non objiciatur. Nam aliorum quoque oppido-
rum mentionem faciunt scriptores jure belli ex Per-
sarum cladibus Romano imperio devictorum et sub-
actorum; quorum nomina haudquaquam descripta
fuerunt. Verisimile igitur est quod generali illa expres-
sione, *aliaque oppida ex Persis Gordianum recepisse*,
Cascharam aut Carcaram etiam comprehendit, quæ
Persarum finibus vicinior erat.

Diutius tamen in his expendendis immorari su-
pervacaneum esse duco. Potissimum cum argumenta
quæ postremo loco Beausobre (c) subjicit prorsus
negativa sint; desumpta videlicet ex silentio scrip-
torum Syrorum, quorum scribendi scopus ille non
erat, ut de Archelao ejusque disputatione, omni-
bus notissima, facerent mentionem. Cumulatissime
enim illa refelli possunt certis et positivis testimo-
niis omnium Græcorum PP. cujusvis ætatis qui
post Manetem et Archelaum floruerunt.

lib. 1, cap. 45.

(c) Beausobre, lib. 1, cap. 13.

LIBER SECUNDUS.

DE MANICHAICÆ HÆRESEOS INCREMENTIS.

107 CAPUT I.

riptoris disserentis scopus explicatur.

m Manichaicæ historiæ partem describere
ntes, multæ, et quidem gravissimæ, diffi-
nobis occurrunt; potissimum, cum de
discipulis et genuinis nominibus eorum D
hæresim post magistri necem latius huc
propagarunt, nos verba facere oporteat;
provincias et loca designare in quibus
catholicam religionem labefactandam in-
fuit; vel tandem eos PP. recensere qui
m hæreticorum libros, epistolas et fabu-
pta disperdere et refellere nisi sunt. In quo
obeundo, cum veteres recentioresque scri-
nter se sæpissime dissideant, prorsus dif-
utabamus certi aliquid posse statuere. Ma-
ia Beausobre suis dumtaxat partibus stu-
indulgens, eas criticæ regulas sibi propo-
prosecutus est, quæ non ad veritatem inve-
um deserviunt; sed eas prorsus quibus in præ-

cedentibus, ut vidimus, perpetuo adhæsit (a). Cujus
quidem agendi rationis in hoc secundi libri vesti-
bulo specimen aliquod exhibere supervacaneum
ducimus, cum præter exempla superiori libro jam
tradita, innumera alia mendacia, calumniæ, et fa-
bulosæ interpretationes eripienda supersint, de
quibus suo loco et tempore ea annotare atque re-
fellerere parati sumus, ut ostendamus quam fraudu-
lenter, minusve docte, multa conscripserit, quæ
non nisi apertum hæreseos errorem in se continere,
vel saltem ad hæresim conducere, judicavimus.
Interim tamen silentio minime præterire possu-
mus licentiam libertatemque quibus ipse utitur in
exagitandis illis PP. qui Manichaicam hæresim
aut descripserunt, aut oppugnarunt. Hos perpetuo
tamquam ignorantæ reos accusat, veluti non sibi
constantes; sed tamquam suis propriis dictis repu-
gnantes carpit, nec perfecte Manichæorum systemata
atque mysteria 108 intellexisse asseverat, quasi sibi
dumtaxat illa gloria et honos debeatur, quod univer-
sam illius hæreseos philosophiam, theologiam et re-

ausobre, in serm. præliminari ad secundam partem, pag. 219 et seqq.

ligionem feliciter penetravit. Fateor quidem et ego, A multa in hoc scribendi genere offendisse, quæ obstrusa multisque tenebris obvoluta sunt, quæque scriptoris studio et diligentia haud possunt intelligi. Sed similibus rebus nobis occurrentibus, optimum duximus aliorum opiniones referre, iisdemque quandoque subscribere; vel confiteri potius nescire, quod prorsus latet, quam in fabulosas ineptasque narrationes excurrere, quibus nulla fides adhiberi potest. Habet hic itaque lector generalem sed rudem ideam eorum quæ in præliminari sermone ad secundam Manichæicæ Historiæ partem Beausobre descripsit. Verum cum non omnia in hisce exordiis sigillatim exprimere possimus, latius in reliquo hujus operis progressu, quæ necessaria iudicabimus referre, minime negligemus.

CAPUT II.

Quibus in locis, quibusque subsidiis Manete occiso, ejus hæresis huc illucque propagata fuerit et aucta. Beausobrianus et Cavei lapsus annotantur. Hujus nimia B in Augustinum licentia castigatur. Quemadmodum tandem Armeniam, Mesopotamiam, aliasque Asiæ regiones nefaria hæc secta labe factuaverit inquiritur.

1. Post truculentam illam Manetis necem, tot tamque virulenta ejus nequitiae semina haudquam exstincta et abolita fuere; sed cum huc illucque spargerentur, brevi temporis spatio, aliorum impiorum studio, altas in multorum hominum mente radices egerunt, et in Christianæ religionis odium suos terminos propagarunt. Et primo quidem si Archelao, atque Turboni, Ephræmio Edessæ diacono omnem fidem adhibemus (a), Manichæica dogmata potissimum in Oriente, in Syria, Mesopotamia atque Ægypto annuntiata fuerunt. Cum videlicet Manes adhuc superstes primarios suos pseudoapostolos iis locis atque provinciis præfecit. Jussit discipulos (Manes videlicet) in tres mundi plagas proficisci. Ex quibus Adda partem sortitus est Orientis. Thomas vero Syrorum terras suscepit. Hermus vero ad Ægyptum profectus est..... Dogmatis hujus gratia prædicandi. De hoc tamen ordine et provinciarum divisione paululum a se ipsis veteres scriptores dissentire, inter cæteros unus Guilielmus Cave annotavit (b). Nam apud Cyrillum et Epiphanium, Thomas primum occupat locum, huncque abiisse in Judæam idem Epiphanius affirmat, refragante tamen Dionysio Petavio in suis annotationibus, qui pro Judæa legendum putat Indiam. Et ita quidem habet Theodoretus, Thomam ad Indos missum esse. Theodoro pariter consonat Nicephorus lib. vi, cap. 32. Quod si ita sit, voluit impostor Christum etiam in hac parte imitari, dum Thomam apostolum ad Evangelium suum prædicandum in Indiam destinaret.

2. Jam vero isto Thoma relicto, ad Addam Turbonis præceptorem, alium principem ejusdem impostoris Manetis pseudoapostolum, se vertitoratio. Hunc ergo ad Syros decipiendos missum fuisse, idem Archelaus 1109 asseverat; sed Buddam Petrus Siculus (c) eum appellat, Baddam Cyrillus, Aldam Theodoretus. Addam tandem Epiphanius et Nicephorus, Acta Archelai disputationis secuti, hunc vocitarunt. Sed ut sit, certum est hominem de quo agimus non tantum sui præceptoris instituisse vestigiis, sed, multis aliis et novis quidem excogitatis, Manichæica dogmata suo nisu reddidisse auctiora. Hac quippe de causa librum unum concinnavit, quem Modion appellavit,

(a) S. Ephræm tempore, Manichæorum hæresis Mesopotamiam maxime infestabat, ut tradit Asseman. tom. I, pag. 8.

(b) Historia litteraria, pag. mihi 91.

(c) Petrus Siculus, Hist. Manichæorum tom. XV Bibliothecæ PP. Theodoretus, Hæret. Fab. lib. i, cap. 26. Epiph., hæresi 66.

(d) Titus Bostrensis, tom. IV Bibliothecæ PP.,

part. II, colum. 899. A
cujus meminit auctor Tollianus, contra quod volumen, auctore Photio in sua Bibliotheca, post aliquot annorum seriem stylium strinxere Titus Bostrorum in Arabia episcopus, et Diodorus Tarsensis antistes in Cilicia, quæ argumento sunt quarto jam vertente Ecclesiæ sæculo eas provincias ejusmodi labe fuisse pollutas. Aliter tamen, et quidem parum sibi constans, Beausobre ratiocinatur, qui de Tito Bostrorum episcopo verba faciens, non Addæ Modion, sed librum de Mysteriis, qui sub Manetis nomine circumferretur, rejecisse affirmat. Aliam ab Epiphanio secutum esse agendi rationem episcopum Titum in hoc libro refellendo asseverat; dicendo eum 22 capitibus juxta Syrorum alphabetum fuisse distributum, ac solide deinde ab hoc docto prudente episcopo, sine ullis invectivis in suum adversarium, errores fuisse refutatos, quin auctorem tamquam magum, et demonum interpellatorem, in abominabilibus mysteriis occupatum appellet. Addit Manem hujusce libri auctorem philosophum fuisse, qui sibi persuasit mundum hunc minime respondere ideæ quam nos de divinis perfectionibus habemus, ac propterea secum reputasse aliud principium præter Deum ipsum habuisse. Operum Titi Bostrensis subdiaconi Beausobre adhibuisse affirmat, quia is absque ulla comparatione magis exacte et moderate quam Epiphanius ipse scripsit (d). Quid vero? Tantorum rerum apparatu posthabito atque neglecto, Beausobre in eam lapsus est oscitantiam, ut mox dicta ex ejus animo exciderent. Oblitus namque se scripsisse Manem a Tito Bostrensi haud accusari, ob magiam, demoniorum invocationem et abominabilia mysteria, postmodum subdit hunc episcopum graviter tulisse referre et ad examen reducere quæ Manichæo mystice excogitata fuerant. Quæ autem a Manichæo magis mystica inventa sunt, quæ sunt complura, silentio prætereuntes. Exhorruit ergo Titus Bostrensis expendere quæ magis mystica a Manichæo inventa fuere. Nec alia ratione ea prætermisisse censeri oportet, ne videlicet lectorum animum offenderet; quemadmodum de abominabilibus hisce mysteriis S. Leo Magnus disserere recusavit (e). Sed adhuc difficultas superest an Titus Bostrensis in suo opere Manetis mysteriorum volumen oppugnet; an vero aliud, Modion videlicet, ab Adda conscriptum, sola Beausobre auctoritate ductus, ego quidem non definiam. Huic enim Photii testimonium prævalere debere, mecum iudicabunt qui illius in sua adornanda Bibliotheca studium adhibitum apprime noverunt. Sed de Addæ libro infra verba faciemus.

3. Circa hunc Addam vero, illiusque opus, quondam se gravius aberrasse Guilielmus Cave sincere fassus est; cum hunc videlicet non alium fuisse ab Adimanto arbitraretur, cujus toties apud Augustinum occurrit mentio, quemque S. episcopus peculiari opere refutavit. Ejusmodi autem falsam opinionem idem Caveus jam pridem Petri Siculi historiam, et Cotelianæ, et Tollianæ formulæ auctorem secutus, retractavit; sed ut simul excusatum iret, prioris sui lapsus causam perperam uni Augustino ascribit, cujus sequentia recitat verba: Nam illud aliud, quod in eodem codice 1110 scribi cæperat, Adimanti opus est, illius discipuli Manichæi, qui proprio nomine Addas dictus est (f). At vero quid oscitantius aut iniquius simili excusatione? Non enim genuina Augustini tulit verba, sed falsata. Nam subducta ab eo testimonio voce filius, hanc aliam, pronomen videlicet, illius, intulit, quæ S. doctoris sensa in aliam omnino signifi-

part. II, colum. 899.

(e) S. Leo Magnus, serm. 4 de Jæjunio decimi mensis, et de Eleemosynis, serm. 2 de Pentecoste cap. 4; ibid., serm. 2 de Pentecoste cap. 6. Diodori Tarsensis eximium opus in Manichæos conscriptum, temporis injuria, apud Græcos deperditum est.

(f) August., lib. II contra adversarium Legis et Prophet., circa finem.

trahit, quam sibi expedire Caveus arbit. An hoc indicabit præcedenti suo lapsu et errorem reparare voluisse, cum S. Doio vertit, eumque injuste vellicat et impetæ profecto. Nam Augustini verba isthæc *am illud aliud quod in eodem codice scribi Adimanti opus est, filius discipuli Manichæi, nomine, aut prænominis (ut Maurini PP. laldas dictus est (a)).* Nec in prænominis voce, iss. codd. auctoritatem secuti, pro duabus *orio nomine* congregationis S. Mauri PP. in ra intulerunt editione, Cavei allucinatio, os aut mala fides consistit; sed in vocabulo od perperam in istud pronomen *illius* mud enim nullo editores, vel mss. exempla: vocem *illius* offendimus: sed constantiss vocabulum exhibent. Nobis ergo ex oostustino luce clarius innotescit alium fuisse et alium Adimantum, quamvis ambo Maniognmatis assertores et propugnatores impiuare cum nomen *Addas*, non ad *filium*, sed chæi discipulum referat Augustinus, illud quod ad Cavei et rem nostram potissitineri videbitur. Adimantum videlicet, vel patre naturæ originem duxisse, aut saltem as institutiones ex eo haustas et imbibidem filium appellari; ob quas rationes iam cognomen tum ei convenire potuisset. icandam nimirum Adimanti agnationem, lam illam, ex qua prodierat. Tandem quid at quod Adimantus proprio nomine *Adda* i appellaretur, ut hæc vox *prænominis* signiabet, illudque postmodum Cubrici sui anteexemplo in aliud mutaverit? Non inde tamen las idem foret diceudus cum alio Manetis apostolo primario, qui *Orientis partes*, suo o superstitie, paragrandas sortitus est. ter Thomam vero, *Addam* et *Hermam*, priManetis assecclas, reliqui quoque illius duonumeri discipuli, ad eam nefariam hæresim ndam sese strenue applicuerunt. Petrus Sicu1 narrat quod, occiso Manete, *nonnulli sectalius, in Armeniam Samosata penetrarunt, ubi, mptietatis semine, multos Armenorum in fraulexerunt.* Quod semen valde succrescens, ea radix *pullulans Phanariam usque progressa xitiales fruges* attulit. Quorum autem studiis um nefaria illa hæresis Armeniam atque am ipsam pene ad exitium labefactaverit, trus Siculus, qui pro Basilio imperatore ad s diu post legatione fructus est, paucis excum ait *mulieri Galliniciæ geminos fuisse liuorum unus Paulus, alter vero Joannes appelloso ergo duos serpentes vipera genitrix aluit, ique sectam edoctos, Samosatis præcones ervisti, qui que Phanariæ ditionem ingressi ad emdam pervenere ibique rudes, parumque cernacti incolas, venenum impietatis et dirum: hostis lolium sparsere.* Mulierem hanc Galimpuram et perditam fuisse Dionysius Petaverat (b). Qui itidem ex eodem Petro Siculo fandam suam sobolem in diversa Armeniæ Manichæi dogmata propaganda dimisisse. tamen gravis controversia exoriri potest, iam ejusmodi missio contigerit; quoque potisempore ab his duobus fratribus novum noæresis 1 1 mutata sit. Quæ quidem quæsmultis tenebris sit olivoluta, haud facile defirrit. Etenim duo ibidem Petrum Siculum indiisse valde probabile est. Alterum videlicet, ecato, aliquos ex duodenario illo discipuloero, statim Armeniæ provinciam penetrasse, ceptos omne pravi dogmatis virus effudisse, m magis in dies succresceret, totam illam a labefactaverit, pravisque dogmatibus cor

edit. PP. S. Mauri, tom. VIII, pag. 430. lav., tom. VI Theologorum Dog. lib. xv de

A ruperit. Alterum vero est: non nisi variis sæculis a Manetis nece elapsis, Galliniciam illam Samosatam mulierem geminos suos filios Phanariam misisse, veluti novos hujus nefandæ sectæ antesignanos atque præcones; ut nimirum pessimas institutiones quas jam imbibent ad rudium populorum exitium eructarent. Quod sane causa esse potuit ut, variis sæculis elapsis, vetus tunc hæreseos nomen in aliud Paulicinorum mutaverit.

5. Ne autem in his, vel divinari videar, vel totius historiæ filum quam conscribimus abrumpere cogar, ea momenta in medium proferam quibus præcedentes nostræ conjecturæ innixæ sunt. Quas inter potissima illa censi debet, quam Augustinus libro de Hæresibus suppeditat. Is ergo, optime de Manichæorum mysteriis et profanis ritibus edoctus, non tantum describit quomodo, occiso Manete, unus *electorum* veluti omnium princeps, et totius sectæ caput, duodecim aliis *electis*, quos magistros appellabant,

D præset; sed quantum cœtus ille excreverit et se ampliaverit narrat. Etenim, eo auctore, quasi ad Christianæ catholicæ hierarchiæ formam et similitudinem, duodecim illi pseudoapostoli cum iniquo diabolicoque suo capite septuaginta duos episcopos ordinare cœperunt: episcopi tum presbyteros ordinabant, tum diaconos sibi eligebant. *Nam ex electis suis habent duodecim, quos appellant magistros, et tertium decimum principem eorum: episcopos autem septuaginta duos, qui ordinantur a magistris, et presbyteros qui ordinantur ab episcopis. Habent etiam episcopi diaconos.* Sed præter istos quos profanis sacrilegisque ritibus ordinabant, quique ad nobiliorum diabolicæ illius hierarchiæ partem componendam assumebantur, alios quoque ex eadem electorum classe huc illucque ad rudes simplicioresque homines decipiendos dimittebant, ut promptius atque facilius, aut sua confirmarent dogmata, aut eadem propagarent. Quare idem Augustinus ita immediate subjicit: *Et jam cæteri tantummodo electi vocantur: sed mittuntur etiam ipsi qui videntur idonei ad hunc errorem, vel ubi est sustentandum et augendum, vel ubi non est etiam seminandum.* Hæc autem a Manichæis Augustini tempore fieri consuevisse, idem S. doctor hisce verbis testatus est scribens: *Quem numerum Manichæi hodieque custodiunt.* Cum igitur Augustinus, qui omnia Manichæicæ sectæ dogmata, mysteria, philosophiam, gradus, ordinationes, hierarchiam et incrementa optime noverat, nullibi geminorum horum fratrum faciat mentionem, recte conjectari potest anno 428, quo opus illud de hæresibus conscripsit, nondum eam sokolem in orbem ex infernalibus ergastulis prodiisse, et Manichæos a Paulicianis novum nomen tum fuisse mutuatos. Nec liceat suspicari id Augustinum latere potuisse, quia Armenorum et Asiæ regiones in quibus (auctore Petro Siculo) ista contigerant, ab Hippona Africæ urbe, ex qua Augustinus istud opus conscripserat, remotissimæ erant. Non hæc, inquam, quis suspicetur. Nam

C S. doctor, qui jam a pueritia in Manichæorum inciderat errores, et horum philosophiæ studiis maxime fuerat addictus, optime etiam nomina quibus secta illa appellabatur novit, descripsitque, eamque in Paphlagonia Armeniæ parte, in Gallia, in Africa, aliisque regionibus grassari sine ulla prorsus ambiguitate fasus est. Et quidem laudato de hæresibus libro Catharistas, Manichæos appellari asseverat, quasi purgatores. Ex quo nomine occasionem arripit eos gravius perstringendi et insectandi, *quia horrenda turpitudine humanum cibum polluebant.* Et rursus, libro 112 de Natura boni, quasdam eorum turpitudines exagitat, quibus per coitum *masculorum et feminarum* ligari partem Dei perperam æque ac in divinum rerum auctorem contumeliose contendebant, quam se manducando solvere et purgare profitebantur; provocat ad quasdam publicas eorumdem criminum confes-

D Incar., cap. 7, n. 4 et 5.

siones, quibus hoc se facere in publico iudicio testati sunt, non tantum in Paphlagonia, sed etiam in Gallia, *cicut a quodam Romæ Christiano catholico audivi*. Augustino igitur, qui ista anno 404 scribebat (a), apprime fuerat persuasum in Paphlagonia Armeniæ regione hanc hæresim latius grassari, idque ex publicis iudiciorum actis, tum ex aliorum fama recensebat. Non itaque Augustinus ea prætermisisset referre atque rejicere, quæ a Paulicianis postmodum in hujus sectæ confirmationem, incrementum et robur excogitata fuere: quæque ambo nebulous illi fratres magno studio nacti sunt, ut turpius catholicam labefactarent religionem, atque catholicos ministros crucis, atque eucharistiæ mysteria, perpetuamque Deiparæ virginitatem, cæteraque ejusmodi impeterent, et maledictis configerent. Cum ergo in tam multis variisque libris et operibus ab Augustino contra Manichæos aliosque hæreticos conscriptis, nullibi Paulicianorum fratrum nomen occurrat, cum nullibi præterea ab eo recensatur ea hæreseos additamenta quæ a Petro Siculo nobis indicata sunt, nulla ratione adduci possum ut arbitrer jam Manetis morte secuta, geminos eos fratres hujus hæreseos vindices et auctores fuisse; idcirco de iisdem luculentius disserere nunc supervacaneum existimo, de quibus postea verba facere nobis opus erit, cum, servata, quantum possumus, temporum ordine atque ratione, hujus hæreseos sobolem septimo Ecclesiæ sæculo ad catholicæ religionis contemptum latius adhuc in Syriæ et Asiæ regiones grassantem dicemus.

6. Interim vero minime prætereundum esse arbitramur jam ante Augustini ævum et quarto ineunte Ecclesiæ sæculo Armeniam et Paphlagoniam potissimum ejusmodi Manetis erroribus labefactatam fuisse. Id non tantum evincunt Manetis pseudoapostolorum inibi habitæ prædicationes, vel exitiales et venenatæ illæ scripturæ, quas Thomas, Agapius, cæterique, Constantio Chloro regnante, unde quaque disseminaverant: sed ejus rei præterea certissimas suppeditant testimonia Gangrensis concilii Acta, quæ adhuc supersunt. Ad eam itaque synodum quindecim tantum episcopi, una cum magno Ossio Cordubensi, S. Silvestri papæ tempore convenere, paulo antequam primum generale Nicænum concilium coheretur. Gangris præterea urbs Paphlagoniæ est, in Asiæ Minoris parte constituta, in quam urbem laudati quindecim episcopi cum magno Ossio coiverunt, hæreseos Eustathianæ occasione, quæ ex variis Manichæorum fontibus originem trahebat, et in varias Armeniæ regiones maximo cum catholicæ religionis detrimento grassabatur. Id potissimum cum ex eorumdem Gangrensi PP. Synodica, tum ex uno et viginti canonibus ibidem editis haud obscure intelligi potest. Synodicam quippe: *Dominis honorabilibus consacerdotibus in Armenia constitutis* inscripserunt. Et plerique ex canonibus in ea synodo editis, directe varios Manichæicæ sectæ errores taxant, impetunt, et anathemate feriunt; ut jam olim Severinus Binius in Conciliorum collectione recte atque erudite annotavit (b). Hujus generis profecto sunt canones illi qui in nuptiarum vel conjugatorum gratiam conscribuntur, vel illi in quibus de licito carniæ esu sermo est, vel in quibus Ecclesiastica jejuniorum regula firmata, a catholicorum cætu procul amandantur, qui Dominicam et Resurrectionis diem aspernantur, eam in luctu, mœrore atque jejunio traduentes. Hæc quippe et similia in Eustathii Armeniæ monachi condemnationem sancita sunt, qui non ex aliis quam ex Manichæorum fontibus suos errores impie hauserat, et pari ratione nuptias, filiorum procreationem, virginitatis cultum, sacros conventus ab Ecclesia constitutos, jejuniorum usum, carniæ et animalium esum, divitiarum possessionem, festorum et diei Dominicæ potissimum solemnitates, cæterosque sacros et ab

Ecclesia approbatos ritus convellere et omnino abolere nitebatur. Procul dubio igitur anno 324 ita in Paphlagonia et Armeniæ regione Manichæi errore, ejusdem monachi Eustathii studio, increverant, ut ad eos coercendos, eamque luem purgandam, Gangrenses PP. convenire debuissent. Hujus synodi Acta denique in ipsorum Manichæorum odium atque exitium tum a Nicæno primo generali concilio apostolicæ sedis suffragio approbata fuisse, non tantum Ossii Cordubensis pro S. Silvestro papa legatio, sed Symmachi atque Leonis M., Romanorum pontificum, decreta patefaciunt. Nec vero me latet ejusmodi Ossii Cordubensis pro apostolica sede in concilio Gangrensi legationem, non tantum a Petro de Marca (c) atque Pagio in dubium revocari, sed absolute omnino inficiari. Etea de causa potissimum, quia hujus nomen in Actis, quæ supersunt, non primo, sed quatuordecimo loco inter aliorum episcoporum nomina legendum occurrit. Sed in hiscæ quæstionibus dirimendis haud semper episcoporum prerogativas ex ordine quo in codicibus horum nomina descripta sunt repetere juvat, ut ipsi de Brittono Trevirensi episcopo, in Priscilianistarum historia, contra Tillemontium, aliosque demonstrabimus. Nam quandoque amanuensium errore, et codices corrumperentur, aut saltem genuinus eorumdem episcoporum ordo perturbari potuit. Verum duplici de causa hanc congressionem nunc devitandam esse arbitrator. Prior ex nostro hujus conscribendæ historiæ scopo desumitur. Non enim nos sumus ex iis qui dubiis valdeque obscuris rebus adhærentes apostolicæ sedi jura asserere et vindicare quæramus. Nimis profecto indecens aut turpe foret in re tam certa et tam gravi, ejusmodi est illa de sedis apostolicæ judiciaria potestate et juribus, quæ luce clarius per omnia Ecclesiæ sæcula emicant, propriis studiis indulgere, conjecturis dumtaxat insistere, et extra scenam vagari, casque res in quæstionem adducere, quæ ad causam de qua agitur non satis pertinere perspicue constat. Cum igitur synodus illa dumtaxat provincialis fuerit, et illius canones non nisi ex apostolicæ sedis suffragio robur et approbationem obtinuerint; ut ipsi conciliorum collectores etiam fatentur, quid nostra intererit, an Ossius Cordubensis ibidem pro apostolica sede legationem fuerit functus.

7. Altera vero causa ex nostra erga clarissimum doctissimumque virum æquitate desumpta est. Nam cum hic Romæ, paucis abhinc annis, in solemnibus pontificiæ conciliorum Academia, coram sanctissimo domino nostro Benedicto papam XIV, magno totius litterarii cœtus plausu, singulas obscuras difficilesque quæstiones, quæ de Gangrensis concilii tempore, canonibus, auctoritate et confirmatione jam pridem excitate fuerunt, et in posterum a criticis studiosis excitari possunt, summa eruditione Rmus P. Antoninus Bremond Dominicane familiæ cultor eximius, et in Casanatensi Bibliotheca Theologus insignis, jam vero totius ordinis Prædicatorum magister generalis, qui pro eximia sui animi benignitate nos maximo amore complectitur, expeditur et illustraverit minime in præsens licere potest de iisdem rebus sermonem instituere. In hac enim sua elucubratione, quemadmodum et in aliis, omnium eruditorum suffragium sibi nactus est. Et tale quidem, ut communibus omnium votis ejusmodi opus aliquando publici juris futurum nobis polliceamur. Verum cum et nos eodem anno, nono kal. Maii in eadem pontificia Academia theologiam habuerimus de iisdem Gangrensis canonibus dissertationem, hanc tamquam appendicem Manichæicæ historiæ lectori subjiciemus cap. ultimo hujus libri.

114 CAPUT III.

De Manichæorum libris quarto et quinto Ecclesiæ sæculo fere per universum orbem dispersis.

1. Quemadmodum Manichæo necato hujus disci-

(c) Petrus de Marca, in dissert. de Veteribus Collect. can., cap. 2.

(a) August. lib. de Natura boni cap. 47.

(b) Tom. II Conc. pag. 423.

sectatores huc illucque per diversas, cum A tum Occidentis, provincias hanc hœresim verint, præcedenti nostro cap. satis superque exploratum. Quia tamen ejusmodi nefariæ is propugnatores, non verbis et prædicationibus insistebant, ut ad dogmatum perversidum atque illitteratorum hominum ingenia itet perducerent; sed etiam plurium noxiolorum subsidio utebantur, in quorum lectione cauti homines operam insumerent, quasi illicio irretiti, iisdem erroribus animum ad-, hos libros idcirco paucis indicare in prærevimus. Neque vero de Scythiani operibus, moriens Terebintho reliquit, et Manichæus exit et interpolavit, sermonem tantummodo ituendum arbitramur; cum jam de ejusdem Scythianis voluminibus ex gentilium philom fabulis et sæculentissimis veterum hœreum laciniis congestis, prioribus capitibus ntis hujus Historiæ libri verba fecerimus. B gitor nos acta iterum agere velle videamur, os hujus sectæ scriptores et ad eorum desera opera nostra se vertit oratio; in quorum m potissimum Thomam illum rejiciendum itramur, cui quoddam Evangelium apocry-, suppositum veteres omnes adjudicarunt. imen de hoc opere dicenda occurrunt, si ves omnes scriptores pervolvamus. De eo qui uti opere a Manichæis confecto horumque fabulis mentionem habuerunt. Sed nullus quem viderim disertius atque expressius nias inibi contentas indicavit. Qua in re iissimum esset investigandum: an Thomas impietatis portentum ex integro compo- vel potius an nacto sibi primum Scythiani io, huic suum nomen indiderit, auctis itque exaggeratis quæ in eo continebantur ero ejusmodi definire questionem quis au- amvis posterius probabilius videatur? Si- veteres, non duo, sed unum dumtaxat Ma- habuisse Evangelium testati sunt, illud- eram sub Thomæ apostoli nomine circum- natos fuisse, quamvis Caveus, nescio qua ratione, aliud Scythiani et aliud Thomæ ium fuisse affirmaverit. Minus difficile tamen icere quibus laciniis atque blasphemis istud ium referentur fuisse. Nam cum principalis eretur de Jesu Christi Domini Nativitate, rædicatione, passione, morte et resurre- us catholicæ fidei dogmata atque mysteria cius oppugnabant; sat verisimile erit omne um virus illic sparsum fuisse, quod præci- ræ religionis fundamenta subverteret atque . Negabant, ut vidimus, etiam auctore Au- (b), Christum natum esse de Virgine, nec nem veram confitentem fuisse, sed fictitiam, e falsam ejus passionem et nullam resurre- fuisse contendentes. Nefaria quoque de Spi- ricti missione et adventu, ad corroborandum almarem Manetis errorem eo in Evangelio intenta non 115 obscure indicavit Cyrillus ymitanus de hoc disserens libro, catholicos as ut se ab illius præcaverent lectione (c). ne diabolicæ impietatis librum, non solum rum pontificum, Siricii videlicet, Innocen- ielasi papæ, decretis inter apocryphas scri- ejectum esse intelligimus (d), sed et eum auferendum et ignibus concremandum,

nc Evangelii librum, picturis adornatum,

a Manete dono accepisse, sine auctore

re affirmavit, ut in præcedenti libro expli-

gust., epist. 236, cap. 2.

illus Hierosolymit., catech. 6.

ocentius et Gelasius PP., et in Romano

le canonicis et apocryphis Scripturis, anno

sanctissimus papa Leo Magnus definiit (e). De his enim similibusque Manichæorum et Priscillianista- rum scriptis ita sanctus pontifex Leo locutus est, catholicos gravi quidem sermone admonens, ne a simulata quadam pietatis specie, quam ejusmodi scripturæ præseferre videbantur, ad eorum lectio- nem se adducere sinerent. *Quamvis enim (ait) sint in illis quædam quæ videantur speciem habere pieta- tis, numquam tamen vacua sunt venenis, et per fabu- larum illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos laqueis cujuscumque erroris involvant.* Ad quæ tandem apostolicæ sedis decreta, cum Nicæni concilii II PP. animadvertent, præ- cipue de hoc Thomæ Evangelio dixerunt (f): *Ad hæc (loquuntur enim de adulterinis scripturis, quæ sub Pauli nomine olim circumferebantur) Manichæi Evangelium secundum Thomam invexerunt, quod Ec- clesia catholica merito ut impium aversatur.* Quibus omnibus illud unum tandem subjicimus. Thomæ videlicet Evangelium valde ab eo libro differre, qui Revelatio Thomæ apostoli inscribatur. Nam et in eodem Gelasiano decreto, de utroque tamquam de duobus libris distinctis sermo est, quamvis nullibi posteriorem librum, Revelationum Thomæ apostoli videlicet, ex Manichaica officina prodiisse indicetur. In hanc opinionem tamen Turribium Asturicensem episcopum fuisse, non obscure ejus ad S. Leonem M. epistola patefacit Nam cap. 5, de apocryphis libris disserens, *vel per maximum principem Manem ac discipulos ejus compositis vel infectis, specialiter recensuit actus S. Thomæ, et his similia, ex quibus (ait) Manichæi et Priscillianistæ, vel quæcumque est illis secta germana, omnem hæresim suam confirmare nituntur.*

3. Præter unum vero, aut duo Evangeliorum volu- mina, quasi ad catholicorum formam et imitationem impie tamen exarata, alium Epistolarum videlicet li- brum, Manichæi habebant. Atque illum ex Manetis potissimum officina prodiisse veteribus fuit persua- sum. Cujus quidem voluminis, seu Epistolarum *far- raginis*, mentio occurrit, tum apud Goarium et Pe- trum Siculum, tum apud conditorem formulæ Co- telerianæ et Tollianæ. Ex hoc Epistolarum corpore procul dubio (ait Guillelmus Cave) (g) erat famosa illa epistola quam *fundamentum* vocabant Manichæi, quam toties citat Augustinus de Natura boni, et in actis cum Felice (h), Qui et contra ejusmodi epistolam integrum librum conscripsit, quo, prioribus partibus ejusdem epistolæ Manichæi rejectis, ostendit ipsam pro manifesta, quam pollicebatur, et pro certa cognitione non nisi incerta et absurda deliramenta insanis suis sectatoribus proposuisse. At contra Manichaica secta hanc epistolam veluti uni- versæ fidei suæ promptuarium venerabatur; ita ut, auctore eodem Augustino (i), quoties coram audito- ribus legeretur, capite inclinato dicere solerent *Amen*, quasi quod, hujus *illuminati* lectione, scelestissimi auctori grates rependerent. Hujus autem epistolæ exordium istud erat: *Manichæus apostolus Jesu Christi providentia Dei Patris. Hæc sunt salubria verba de pe- renni 116 ac vivo fonte (j).* Simile exordium jam offendimus in epistola ad Marcellum, ut habent Latina Archelai fragmenta superius recensita, et Epipha- nius, hæresi 66. Sed omnes ejus epistolas eo in co- dice congesta idem habuisse exordium inter cæte- ros unus Augustinus testatus est lib. XIII, cap. 4 contra Faustum, eos ita compellans: *Manichæus enim vester non fuit propheta venturi Christi Apostolum*

(e) Leo Magnus, epist. ad Turrib. Asturicensem, cap. 15.

(f) Septimæ synodi PP. act. 6, tom. VIII Conc., pag. mihi 1491.

(g) Guillelmus Cave, Hist. Litteraria, pag. 91.

(h) Augustinus, lib. de Nat. boni, cap. 42 et 46.

(i) Augustinus, lib. contra epist. fund. tom. VIII, pag. 110.

(j) Augustinus, ibid., cap. 5.

quippe ejus se dicit. impudentissimi quidem fallacia. A Et paulo infra subjicit: *Gmnes tamen ejus epistolæ ita exordiuntur: Manichæus apostolus Jesu Christi.* Sed de aliis atque aliis Manichæi epistolis mentionem habet Guillelmus Cave pag. 92. Tertio loco deinde *Mysteriorum* librum recensendum esse arbitramur, quem ad legem evertendam et ad omnia veterum prophetarum vaticinia obliteranda Manichæi ipsi studiose composuerant. Ex Goario enim Guillelmus Cave aliquod fragmentum recitat, quo ejusmodi libro anathema dictum est. Hunc pariter unum fuisse ex Scythiani libris, sed a Manete in immensum auctum, et innumeris locis interpolatum, ut propriis studiis indulgeret, idem auctor asseverat. Quare in duas et viginti partes alphabetico ordine fuisse divisum, Syriaca et Palmyrena lingua descriptum, Tollius pronuntiavit. Hos libros deinde quartus excipiebat, quem nonnulli *Omnium Negotiationum* inscribi oportere, ex quibusdam corruptis mss. Græcis exemplaribus, perperam omnino testati sunt. Alium titulum vero habuisse cum ex Timothei Constantinopolitani scriptis, tum ex aliis insignioribus vetustis exemplaribus, inter cæteros unus Guillelmus Cave, sua *Litteraria Historia* animadvertit. Quare variis conjecturis innixus, hunc libellum ex argumentis quæ continebat, ostendit suam potius denominationem accepisse, eumque appellatum; *De differentia eorum qui accedunt ad puram fidem.* Et quidem Manichæos de suæ fidei puritate falso gloriari consuevisse jam paulo ante in præcedentibus ex Augustino probatum est, cum videlicet Catharistas, seu purgatores se ipsos vocitaverint (a).

4. Ut jam vero ad illa veniamus quæ post formulam Goarianam Cotelierius et Tollius ediderunt, alius liber dictus Apocryphus nobis occurrit, quo (ut Caveus ait) probabile est reconditiores Manichæorum ritus, præstigia, et exsecranda Religionis mysteria contenta fuisse, quorum rituum doctrina, non nisi mysticis et nefandis eorum orgiis imbutis tradebatur. Cavei hanc conjecturam haudquaquam nos improbamus. Etenim Manichæorum schola præter communia illa dogmata, quæ in suos evulgabat auditores, alia quoque arcana et secretiora docebat et tuebatur, quæ non nisi hujus sectæ principibus et primariis ejus magistris innotcebant. Id quidem in sua hæreseos ejuratione, Turbonem non obscure testatum fuisse, jam ipsi præcedenti libro cap. 11 annotavimus. Eo autem in libro omnes profanos ritus, sacriligasque cæremonias, jejunia, et orationes descripta fuisse, quibus Manichæi cultores Bematis, sacra et festa solemnia agentes, utebantur, verisimile est. Propterea in Cotelieriana formula, ejusmodi rituum et præstigiæ libri hisce verbis indicantur (b): *Damnanda esse omnia quæ ab illis in sacris sunt atque celebrantur, quæque Manichæicis seu præstigiatoriis ipsorum libris continentur.* Sed omnibus iis quasdam interpretationes addebant, *Manetis dictorumque memorabilium commentaria appellatas.*

Inter Manichæicos scriptiones quoque non infirmum locum habebit ille Addas, de quo in superioribus etiam verba fecimus. Is ergo unicum librum Modion appellatum conscripsit, qui pluribus axiomatibus et philosophicis principiis erat refertus, quæ tamquam penitus aliena et communibus rationibus natura insitis pugnancia etiam primo intuitu, cognoscebantur. Cujusmodi profecto vel illa erant, quibus homines necessario ad 117 peccandum induci ex quodam malo auctore sine principio existente et Deo contrario affirmabant. Vel illa alia quæ ad summam divinæ Providentiæ contumeliam pronuntiabant, impie contententes nimirum aspectabilem, hunc mundum divino regimini atque gubernationi minime esse subjectum. Sed et duo testamenta, vetus et novum videlicet, ex

(a) Tollius laudatus a Cave, pag. 142.

(b) Augustinus, lib. de Hæresibus, hæres. 46.

(c) Titi Bostrensis Opera, tom. IV Bibliothecæ PP., pag. 44, floruit anno 362.

quibusdam apparentibus contradictionibus, seu potius allegoriis et mysteriis, inter se pugnare, hujus libri auctor patefacere nisus fuerat. Et iterum de novo disserens Testamento, speciatim ostendere conabatur Manichæicæ sectæ errores ex eodem vim et robur et fundamenta omnia deumpsiisse. Hæc, inquam, nefario diabolicoque eo libro contenta fuisse Titi Bostrensis volumina conscripta perspicue ostendunt (c). Is enim sanctissimus Arabiæ episcopus, auctore Heraclæano episcopo Chalcedonensi, apud Photium (d), omnes sui studii nervos intendit, ut illius libri blasphemias, errores rejiceret et subverteret.

5. Curiosa tamen sunt quæ de Aristocrito haud postremo Manetis discipulo atque scriptore Guillelmus Cave recensuit. Qui etsi suum præceptorem tamquam malum hominem traducere non vereretur, tamen ejus inhærens dogmatibus opus edidit quo ostendere conabatur *Judæorum, Gentilium, Christianorum et Manichæorum unam eandemque esse doctrinam.* Quod argumenti genus etiam in suo libro Addas indicasse, ex antecederent dictis perspicuum est. Cæterum non iis dumtaxat libris priores Manichæicæ sectæ principes, magistros, electos atque auditores usus fuisse, ex variis veterum monumentis intelligimus. Timotheus enim Constantinopolitanus presbyter, libri *Precum* meminit, in quo precationum et præstigiæ formulæ continebantur. Quare pœnitentes Manichæi in suis ejurandis erroribus *Orationum*, librum quoque anathematizare jubebantur. Cujus quidem generis sunt et omnes aliæ apocryphæ scripturæ in Gelasiano decreto descriptæ, quas vel ex Manichæo, vel ex ejus discipulis prodiisse, veteribus scriptoribus persuasum fuit, ut videre est apud Caveum, sæculo Novatiano, pag. 92.

Qui pariter duos alios incertæ ætatis hujus nefandæ sectæ scriptores recensuit, quos ex celebrioribus fuisse asseverat. Horum prior est Agapius, scriptor (ait) satis obscurus, cujus utpote, præter Photium, nullus (quod sciam) veterum meminit. Caveo Tillemontius (e) suffragatus est, qui Photii testimonio pariter adhærens, Agapium Eunomio facit coævum; huncque suis scriptis exagitasse ac perstrinxisse affirmat, quamvis ad Manichæorum partes jam turpiter ille defecisset. Hinc tamen inter utrumque aliquod dissidium. Nam Caveus altius res repetens, et ad ea quæ de Agapio Petrus Siculus scripserat animadvertens, aliter Photii testimonium explicari posse contendit. Agapium quidem unum fuisse ex duodecim Manetis discipulis, qui librum confecit *Heptalogum* dictum, jam ex eodem Petro Siculo ipsi annotavimus. Qui igitur fieri potuit ut is Eunomii ætate adhuc superstes contra eum ejusque errores stylum strinxerit? Ab anno enim quo Manetis hæresis damnanda innotuit ad Eunomii Aetii notarii lapsum octoginta et amplius anni fluxerunt. Quod sane temporis intervallum minime cum hisce duobus coherere potest; ut videlicet unus et idem Agapius ex duodenis primariis Manetis discipulis fuerit, et tamdiu vixerit ut Eunomium suis scriptis potuerit exagitare.

Gravem hunc scopulum quem prævidit Guillelmus Cave, multo studio præcavere nisus est. Sed utrumque contingere potuisse asseverans, alias et alias conjecturas tum ex Epiphanio, tum ex Cyrillo Hierosolymitano, quas ad rem suam facere arbitratur, adducit, lectorem eas perpendere admonet, 118 atque tandem nihil in hac parte pro certo statuere velle definivit. Cujus quidem rei statum, sive rationem diligentius inquirere nunc nobis otium haudquaquam est, cum plane intercederint, aut saltem prorsus lateant vetustiora illa monumenta quæ ejusmodi quæstionem dirimant.

6. De reliquis igitur Agapii Operibus, aliqua dumtaxat

(d) Photius, cod. 85. Aristocritus Manichæorum scriptor.

(e) Tillemontius, in *Memoriis ad Ecclesiast. Hist.* tom. IV, pag. 403.

icenda sapererunt, cui laudatus Photius duo
ara adjudicavit. Horum alterum in viginti
t disperitum libellos; alterum vero centum
capita complectebatur, et utrumque Urania
, sectæ suæ mulierculæ studiique sui sociæ,
ctor nuncupavit. Si curiosius præterea ex
sciscitemur cujus generis argumenta his in
gapius explicaverit, illud evidentissime pa-
la nefaria ac fabulosa commenta iis in Ope-
tentia fuisse, quæ ex Turbonis confessione
istini testimonio in superioribus luculentius
ilicavimus, in quibus expendendis nunc ite-
morari supervacaneum ducimus (a).

n hunc eundem incertæ ætatis scriptorum
n quemdam Alexandrum rejiciendum esse
nus Cave arbitratus est, quem Lycopolitam,
una Thebaidis Ægypti urbe, veteres appella-
at quidem primum cultu gentilis. Deinde ve-
Manichæi se in eas Ægypti recepissent re-
ad horum castra transfugit. Demum autem
nefaria hac hæresi catholicam professus est
tem. Jam vero antequam se ab hujus hære-
be purgaret, librum de Manichæorum Pla-
uæ optime et intime noverat, conscripsit;
eodem Caveo auctore, interiorum eorum
accurate exponit, et malesana hujus sectæ
la rationibus ex arcano philosophiæ petitis
refellit. Hujus scribendi stylum veluti diu-
um *parumque difficilem* idem Caveus taxat;
s ætatem certo definire ausus est, etsi non lon-
otum fuisse a Manetis temporibus suspicetur;
am Alexander affirmet ea dogmata *ab iis* qui
mine familiariter conversati fuerant accepisse.
rba ad Papum et Thomam Manetis discipulos
da esse arbitramur, cum de his duobus
ta faciat mentionem. Varia demum hinc inde
de hujus Alexandri operibus et ætate,
mus Caveus retulit, parum quidem inter se
ntia, quæ a nobis prætermittuntur, ne in-
lubis rebus insistamus.

m vero de Adimanto, celebri quidem Mani-
sectæ discipulo (quem cum Adda Caveo, ut
s, olim confuderat), verba faciamus, præsen-
n postulat institutum. De hujus autem scri-
que gestis non semel suis in Operibus Aus-
as disseruit; sed ita cum eo congregitur,
rinem ex hac luce migrasse describat, illius-
umtaxat scripta exagitat et convellere con-
i quidem ex priori libro Retractationum
3, innotescit, quo nimirum, Opera a se ipso
ipta recensens, cum adhuc presbyteratus or-
ingeretur ait: *Eodem tempore (b) venerunt in*
meas quædam disputationes Adimanti, qui
Manichæi discipulus, quas conscripsit adversus
et Prophetas, velut contraria eis evangelica et
ica scripta demonstrare conatur. Adamantici
istius libri titulum atque scopum nobis in-
i. doctor; sed cum scriptorem *Manichæi di-*
m ibi appellet, et de eo tamquam de homine
a functo verba faciat, vix dubitare possumus
etem audiisse, et, ejus parente, *Adda* nimi-
gente, inter secundi ordinis discipulos sal-
cum obtinuisse (c). Sed et Adimanti Operum
æa idem Augustinus libro contra Faustum
it. Primo quidem cum 119 sub istius no-
erba ponens, hunc Faustum, veluti de sua,
s et Adimanti doctrina gloriantem, quasi
am venire compellit, qui elatus insania au-
affirmabat: *Satis superque jam in lucem*
is erroribus ac Judaicæ superstitionis simul,
christianorum abunde detecta fallacia, a dile-
o, scilicet, et solo nobis post beatum Patrem

onsule Photium, cod. 179, et Guill. Cave,
de Script. incertæ ætatis, pag. 465.
l est anno 394 aut 395, ut novissimi Augu-
perum editores annotarunt. Consule tom.
g. 79.

A *nostrum Manichæum studioso Adimanto, non abs re
visum est. Ex quibus sane Fausti verbis, non tantum
patet factum est consuevisse Manichæos, catholicæ reli-
gionis cultores, tamquam fallacis et pravis dogma-
tibus deceptos postulare; sed et Adimanti scriptis
insistere voluisse, quem tamquam alterum post Ma-
netem illius profanæ sectæ antesignanum venera-
bantur. Iterum quoque idem Augustinus Faustum
exagitat, quod ex ficto quodam, ab Adimanto ad-
ducto, Scripturarum conflictu, turpius errasset vel
circa hominum, brutorum et vegetabilium substan-
tiam, quorum vitæ ejusdem esse naturæ Adimantus
post Manetem fabulabatur; vel dum de animarum
transitu, et in nova corpora commigratione, aut
denique cum ex novi et veteris Testamenti Scriptu-
ris de vano superstitiosoque ciborum delectu ratio-
cinabatur. Ilos enim potissimum errores, ex Adi-
manti voluminibus Faustum imbibisse, et ex eis
horrendas blasphemias propugnasse, disertius idem
Augustinus libro sexto demonstravit (d). Durius tan-
dem sanctus doctor in ipsum Adimantum invehitur,
eum refutans errorem quo docebat etiam rationales,
id est hominum animas in belluina corpora posse
contrudi, *Quid ergo faciet* (Adimantus, videlicet) *de*
tanto scelere, si quando tardum jumentum plagis aut
concitatum freno fatigavit, in quo forte patris ejus ani-
ma fuerit? Ut nan dicam, quod etiam occidere parentes
suos inter pediculos et pulices potuerit, a quorum isti
interfectione non temperant. Noverat præterea Au-
gustinus aliquos Manichæos hisce similibusque
perstrictos rationibus, negare consuevisse usque ad
ista minutissima animantia revolvī animas humanas
posse. Quod quidem effugium ultro sanctus doctor
concedens, ex eo occasionem sibi nactus est, ut
magis atque magis Adimantum et cæteros Mani-
chæos perstringeret. Quare a minoribus ad gran-
diuscula progrediens, satis lepide eos illudebat, et
ita erudite ratiocinabatur. Quid enim eis prodest quod
aliquando negant, etc.? Hoc enim negant ne tam mul-
tarum interfectionum rei teneantur, aut cogantur par-
cere pediculis, pulicibus et cimicibus, et tantas ab eis
melestias, sine ulla cædis eorum licentia sustinere.
Sed ut vehementer adhuc urgentur, ideo Augustinus
subjicit: Cur in vulpeculam revolvī anima humana
possit, et non possit in mustelam, cum catulus vulpecu-
læ fortasse etiam minor sit quam magna mustela. De-
nique ut horum dictis plenius illudat, argumentum
hisce claudit verbis: Deinde si in mustelam potest,
cur in murem non potest? Et si in istum potest, cur in
stellionem non potest? Et si in eum potest, cur in lo-
custam non potest? Vel in apem, vel in pulicem vel
in aliud multo minutius pervenire? Ex qua quidem
disserendi ratione, Adimantum, cæterosque Mani-
chæos innumerabilium homicidiorum reos fieri de-
monstrat, quippe qui cum superstitiosæ et nuga-
toris huic crudelitati sive dictamini insisterent,
eorum conscientia hisce maximis erroribus impe-
*dita gravius laborabat.**

D 8. Hoc autem contra Adimantum libro, totus est
Augustinus in conciliandis inter se Scripturarum sen-
tentias, quas de Testamento vetere ac novo, velut in-
vicem contrarias, idem Adimantus, utrumque Testa-
mentum ab uno et eodem esse non posse conten-
dens, corraserat. Sed alterius libri a se ipso contra
eundem editi idem meminit Augustinus; in quo pri-
mum positus Adimanti verbis, iisdem S. Pater suam
reddiderat 120 responsionem. *Quod opus, ait (e),*
non volumine conclusit, et in eo quibusdam quæstionibus
non semel, sed iterum respondi, quoniam quod primum
respondi perierat, et tunc inventum est cum jam iterum
respondissem, aliquas sane earumdem quæstionum po-
pularibus ecclesiasticis sermonibus solvi, adhuc etiam

(c) Consule quæ diximus præcedenti cap. 2.

(d) Augustin., lib. vi contra Faustum, cap. 6, et
lib. contra Adimantum Manichæi discipulum, cap. 42.

(e) August., lib. 1 Retract., cap. 22.

aliquibus non respondi. Si quis vero in his rebus plenius institui cupiens, sciscitaretur ex nobis ad quos potissimum ecclesiasticos et populares sermones hic provocare voluerit Augustinus, huic interroganti illico respondebimus, calumniosam Adimanti objectamenta sermone 12 maxime diluere (a), quo videlicet, adhuc agere volens de Manichæorum fraudibus et dolis, in Adimantum invehitur, qui, studiose apostoli Pauli testimonio corrupto et depravato, contendebat inferre *Neque principes, neque potestates, neque virtutes Deum cognovisse*. Ut ergo ejusmodi evertat calumniam, ait: *Sed primo ab istis vellem quærere ubi Adimantus apud Apostolum legerit, nam talium calumniarum iste conscriptor est. Vellem ergo diceret ubi legerit testantem Apostolum et confirmantem, ut dicit (b), quod neque principes, neque potestates, neque virtutes Deum cognoverunt. Cum Dominus etiam hominum in se credentium dicat Angelos quotidie videre faciem Patris*. Hæc ergo et id genus alia profert Augustinus ad conciliandum videlicet celeberrimi Jobi testimonium, quod cap. 1, 6, legimus, cum illis aliis Matthæi verbis cap. v, 8, quibus Adimantus insistebat, ut utriusque Testamenti repugnantiam induceret et suaderet.

9. Verum enim vero cum de hoc Adimanto nihil aliud aut in Augustini Operibus, aut in aliorum scriptis scitu dignum occurrat, jam eo prætermisso ad Fortunatum presbyterum, Manichæorum quoque sectatorem horumque doctrinæ vindicem nostra se vertat oratio tandem necesse est. Is ergo, auctore Possidio, ejusmodi labe inquinatus, quando per Africæ regiones hæc infamis ac nefaria hæresis latius grassabatur, ut totam pene Hipponensem urbem et provinciam labefactaret atque corrumpere, nimis studiose allaboravit. *Eodem itaque ibidem conversante atque manente*, ita brevi hujus hæreseos virus succrevit, ut quam plurimi ex illius urbis civibus et peregrinis pestilenti hæc contagione vitiatii fuerint. Interea (ait idem Possidius) (c) *Hipponenses cives et peregrini Christiani, tam catholici quam etiam Donatistæ adeunt Augustinum presbyterum, atque deposcunt ut illum hominem (Fortunatum videlicet) Manichæorum presbyterum, quem doctum credebant, videret, et cum eodem de lege tractaret*. Cum hæc vero apud Afros in Hipponem potissimum celebri urbe gerebantur, Arcadius Augustus et Rufinus, viri clarissimi, secundum agebant consulatum, illudque incidit in Christi an. 382. Quare S. presbyter Augustinus, ut omnium votis indulgeret, oblatam sibi provinciam subire minime detrectavit: Quinimo, se omnino paratum exhibuit rationem de fidei rebus poscentibus reddere.

10. Cum itaque res ita disponerentur, Manichæi Fortunatum rogarunt cum Augustino subire periculum, ne communis eorum sectæ causa periclitaretur. At ipse Fortunatus, qui apud Carthaginem quondam Augustinum eodem Manichæorum morbo laborantem noverat, cum eodem congredi verebatur. *Sed tandem suorum maxime instantia coactus et verecundatus, promissit cominus se esse venturum, certamenque disputandi subiturum*. Die ergo quinta kalendarum septimi mensis apud Hipponem, in *Sossii balneis*, Augustinum inter et Fortunatum disputatio incœpta est. Ad quam audiendam magna populi frequentia convenerat, astantibus potissimum doctis et curiosis viris, qui utrisque partibus, ut fieri solet, studebant. Tum vero *notariorum tabulis apertis*, Augustinus disputationem orsus est; et quæstio potissimum versabatur *unde malum sit*. Qua ~~122~~ in re, cum is catholicæ doctrinæ propugnator exortum fuisse hominis malum ex libero voluntatis arbitrio explicaret: *illo autem (Fortunato, videlicet) natu-*

(a) Serm. 12, alias de diversis 16, tom. VI pag. 50 et 51.

(b) Ibid. cap. 11.

(c) Possidius, in Augustini Vita, cap. 6, tom. X pag. 75, in edit. PP. S. Mauri, et tom. VII, pag. 67.

ram mali Deo cœternam persuadere moliente, sed in disputatione postremæ diei parum sibi constante, confessus est nihil se adversus nos invenire quod diceret. Sed responsione deficiens, ultimo collaturum se cum suis majoribus ea quæ refellere non potuit proscutus est, et, si sibi forte de his satis minime fecissent, suæ animæ consulturum promissit (d). Hæc laudato loco narrat Possidius, cujus tamen rei nos magis reddunt certiores ejusdem Fortunati presbyteri verba coram omnibus in secundæ diei disputatione pronuntiatæ, quæque cum a notariis exciperentur, in ecclesiasticis tabulis præterea fideliter scripto consignatæ fuere, ut videre est etiam in calce ad disputationem secundæ diei, quæ cum priori exstat tomo VIII Operum S. Augustini. Interim vero nemo arbitretur Fortunatum Manichæum tali tantoque pudore, verecundia et dedecore auctum, a suis erroribus resipiscere cogitasse, aut catholicis nomen in posterum dare voluisse. In id consilii profecto quilibet sanæ mentis homo, cui suæ fidei res nutari et ad exitium deduci intelligeret, statim incidisset. Sed Fortunatus ille tanta affectus confusione de *Hipponensi urbe profectus, ad eandem amplius non remavit, nec tamen catholicus factus est*. De hoc tandem Fortunato Manichæo presbytero nullibi, quod sciverim, Augustinus facit mentionem (e). Hujus dumtaxat quædam exstat epistola ad alium scripta Manichæum presbyterum, quem Felicem fuisse congregationis S. Mauri Patres in novissima Augustini editione suspicari sunt. Hunc ergo Augustinus jam ad episcopatum Hipponensem assumptus hisce verbis compellavit: *Itaque denuntio tibi in nomine Christi, ut si paratus es, solve quæstionem in qua defecit prædecessor tuus Fortunatus; et ita hinc ierit, ut non rediret, nisi cum suis disputatione collata inveniret quid contra respondere posset disputans cum fratribus*. Ex his itaque liquet presbyterum hunc Manichæum, qui Fortunato successerat, ab Augustino excitatum et provocatum fuisse ad eandem solvendam quæstionem, in qua turpius ejus defecerat prædecessor. Qui ita ex Hipponensi urbe dilapsus est, ut studioso confixerit cum cæteris Manichæorum principibus se velle conferre, quæ ei fuerant objecta.

11. Fortunatum hunc presbyterum Faustus, gente Afer, civitate Milevitanus, Manichæicæ sectæ episcopus, excipit, qui anno quadringentesimo floruit. Hujus ingenium, studia, animi dotes, et scripta inter cæteros unus Guillelmus Cave (f) descripsit dicens: *Vir fuit eloquio suavis, ingenio callidus, loquax potius quam eloquens, sciolus magis quam solide doctus*. Et rursus paulo infra subjicit: *Volumen vero conscripsit adversus rectam Christianam fidem et catholicam veritatem*. Nihilominus tamen laudatus scriptor non satis accurate hujus libri argumentum descripsit. Nam Augustinus, qui Fausti Manichæi opus sedulo lustravit libro II *Retractationum*, cap. 7, quid istud in se contineret his verbis explicavit dicens: *Contra Faustum Manichæum blasphemantem Legem et Prophetas, et eorum Deum, et incarnationem Christi, Scripturas veterem novi Testamenti, quibus convincitur, falsas esse dicentem, scripsi grande opus, verbis ejus propositis reddens responsiones meas*. Hunc hominem quidem noverat Augustinus, qui, in suarum Confessionum sincero sacrificio, quemadmodum in Manichæorum sectam incidisset prolocutus, ait: *Jam venerat Carthaginem quidam Manichæorum episcopus Faustus nomine, magnus laqueus diaboli, et multi implicabantur in eo per illecebras suaviloquentiæ... fama enim de illo prolocuta mihi erat, quod esset honestarum omnium doctrinarum peritissimus, et apprime disciplinis liberalibus eruditus*. Ejusmodi porro Fausti Manichæi fama apud suos asseclas valde pervulgata, jam diu

(d) Augustinus, *Retract* lib. 1, cap. 45; et Possidius, *ibid.*, cap. 6.

(e) August., *lib. Retractationum* laudato, cap. 16, et *epist.* 79, alias 244.

(f) Guillelmus Cave, *Hist. Litteraria*, pag. 248

rum in Augustinum exortaverat eum docen-
disputantem audiendi. Nam si quandoque
in novem spatio, quo erranti quasi animo
huic sectæ hæere videbatur, in auditorum
erat, non electorum classem redactus, in dif-
fendebat nodos, atque quæstiones, quas pro-
lius religionis cæteri homines solvere ne-
dit, nimis extento desiderio venturum expec-
illum Faustum cujus adventu (ait ipse) colla-
colloquio, facillime mihi hæc, et si qua forte
quærerem, enodatissime expedirentur (a). Id
steri Manichæi cum Augustino de fidei rebus
dientes promittebant. Quasi quod illius ne-
sectæ mysteria uni dumtaxat essent Fausto
revelata. Augustinum tandem ejusmodi
Manichæicæ fama fefellit. Si quidem ubi venit,
sum (ait) hominem gratum, et jucundum
et ea ipsa quæ illi solent dicere multo suavius
tem. Sed quid ad meam sitim pretiosorum
rum decentissimus ministrator? Jam similibus
Augustini aures fuerant satiata, nec ideo
diora videbantur, quia melius dicebantur,
o vera, quia diserta, nec ideo sapiens anima,
ditus congruus, et decorum eloquium. Sed ad
laria ejusdem Fausti gesta, sciendi faculta-
vinarum naturaliumque rerum cognitionem
iens, quid quantove in his homo ille tantopere
estimatus polleret, cum variis in familiaribus
sionibus idem Augustinus expertus esset,
ostremum de eodem protulit iudicium. Cum
it ab eorum opinione recessisset quibus pru-
sapiens videbatur, quia delectabat eos lo-
scribit: *Post variis igitur familiaria pericula
sum prius hominem expertem liberatum disci-
m, nisi grammaticæ, atque ipsius usitato modo,
legerat pliquas Tullianas orationes, et paucissi-
ecæ libros, et nonnulla poetarum, et suæ sectæ,
volumina Latine atque compositè conscripta
t quia aderat quotidiana sermocinandi exercita-
s suppetebat eloquium quod fiebat acceptius,
se seductorium moderamine ingenii et quodam
aturali. Ejusmodi ergo animi corporisque do-
s cæteri Manichæi in Fausto episcopo admi-
r, neclenit Augustini ingenium demulcere,
reere potuere. Nam postquam illi satis earum
imperitus apparuit, quibus excellere et fama
cat, et Augustinus ipse putaverat, is statim
re cœpit posse Faustum aperire et dissolvere
ætiones in quibus, spectatis Manichæorum
is principiis, ejus animus nimis fluctuabat. Id
im ei evenis se fatetur, cum, conversis oculis
m libros nugis refertos, omnia quæ de cælo-
derum, solis et lunæ motibus, qualitibus
ant perfecte scire et intelligere cupiebat.
ania Faustus, in mathematicis disciplinis
m eruditus, cum minime explicare posset,
lmodum eum consisti non puduit: illico om-
ustini conatus, quo proficere in illa secta sta-
illo homine cognito, prorsus intercidit, non
is omnino se separaret, sed quasi melius
am non inveniens eo quo jam quoquo modo
t. Defervescente igitur ejusmodi prava Augu-
piditate pro addiscendis omnibus Manichæicis
ibus atque mysteriis, quasi derepente ejus
cœpit nutare. Qui quamvis non illico divinæ
motibus acquieverit, aut obtemperaverit, ta-
anus Domini in abdito providentiæ suæ, non
unt animam ejus, et de sanguine cordis matris
r lacrymas ejus diebus ac noctibus pro filio sa-
n offerentis cum eo miris modis egerunt (b).
æc itaque de Fausti gestis, studiorum ratione,
rum facultate, divinarum humanarumque re-*

ness. lib. v, cap. 6.

odem lib. v, cap. 7.

Augustini libri triginta tres contra Faustum
æum exstant tom. VIII, pag. 131.

August. lib. v contra Faustum, cap. 8.

rum ejus cognitione, hujusque scriptis tradidit Au-
gustinus, in quibus expendendis nos haud diutius
immorari ~~123~~ possumus, ne Augustini potius, quam
hujus Manichæi episcopi gesta pandere velle videamur.
Illud unum tandem superaddendum esse ar-
bitramur: Augustinum, videlicet, jam e Manichæo-
rum laqueis solutum, atque ad episcopatus ordinem
evectum, contra hunc Faustum stylum strinxisse
huncque triginta tribus libris exagitasse (c). Quod
sane opus ita ingeniosè digessit, ut primo sub istius
Fausti nomine verba posuerit, singulis capitibus to-
tidem catholicas responsiones a se ipso conscriptas
subjiciendo. Qualem vero finem Faustus ipse sub-
bierit, narrat libro v cap. 8, ubi S. Pater totus est
in exprobranda Manichæorum audacia, qua temere
et sacrilege contendeant se persecutiones et homi-
num odia sustinere propter justitiam, cum videlicet
Africæ proconsules pœnarum rigore contra
hanc nefariam sectam animadvertentes, ipse Faustus
convictus, vel confessus quod Manichæus esset, cum
aliis nonnullis secum ad iudicium proconsulare per-
ductis in insulam relegatus est (d). Sed de hoo judi-
cii genere luculentius et commodius sequenti cap.
acturi sumus.

13. Superest jam vero ut de quodam Secundino al-
tero Manichæicæ sectæ vindice atque scriptore verba
faciamus, quem gente Afrum fuisse perperam omni-
no Guillelmus Cave arbitratus est. Addidit præterea
hunc hominem vixisse post Augustini ad Ecclesiam
reditum, et absolutos de libero Arbitrio libros tres;
sibi que videri Secundini ad Augustinum epistolam,
et Augustini ad Secundinum responsa, ad Christi
annum 390 esse referenda. Quæ duo sane non nisi ab
homine audentius divinate, et de Ecclesiæ scripto-
ribus falso et ex sola libidine ratiocinante affirmari
potuere. Et primo quidem quod ad ejus patriam
attinet, Secundinum non ex Afrorum gente, sed ex
Romano populo duxisse originem, ipsius indicant
scripta. Etenim de semetipso disserens sic alloquitur
Augustinum (e): *Legit enim aliquanta exilè meum et
qualecumque Romani hominis ingenium reverendæ
dignationis scripta, in quibus sic irascens veritati, ut
Hortensius philosophiæ. Se Romanum igitur Secun-
dinus appellat, et ad ea provocat scripta quibus Au-
gustinus, jam diu ad catholicam conversus fidem,
Manichæos exagitaverat. Rursus idem Augustinus
hunc ipsam hominem tanquam Romanum compellat,
ita ejus ingenium, de quo Secundinus maxime
gloriarì videbatur, illudens: *Quæro abs te acuto ac
solerte viro, et a tuo Romano, ut gloriaris, ingenio,
unde habeat ista boni natura pati posse quod patitur,
ut consentiat malo (f).**

Nec minor est Guillelmi Cavei allucinatio, vel (g)
oscitantia in definiendo tempore quo vel Secundinus
Augustinum suis scriptis adorsus est; vel cum is,
contra eum exarato opere, omnia ipsius epistolæ ar-
gumenta rejecit. Nam si Prospero, Possidio aliisque
supparibus scriptoribus fidem adhibere volumus,
Augustinus, ejurato Manichæismo, anno 387 catholi-
corum societati se adjunxit. Si igitur hocce Secun-
dinum inter et Augustinum litterarum commercium in
annos post hujus ad Ecclesiæ reditum rejiciendum
esset, ut Guillelmus Cave oscitanter commentus est,
jam inde isthæc staret consecutio, videlicet, circa
Christi annum 390 ejusmodi scripta fuisse evulgata.
Verum laudata consecutio illico caderet, si Secun-
dinus suis in scriptis Augustinum subdole jam veluti
episcopatus honorem adeptum vellicaret et impete-
ret; et Augustinus ipse hujus calumniis occurrentes,
callido homini se catholicorum episcopatum obti-
nuisse non dissimularet. At Secundinus revera Au-
gustinum insimulat quod a Manichæo timore quodam

(e) Secundini epist. ad Aug.

(f) Augustin. lib. contra Secundinum cap. 19,
tom. VIII, pag. 383.

(g) Guillelmus Cave, sæcul. Arian. ad Christi an.
390, pag. 184.

et assequendi honoris cupiditate allectus defecisset; A atque inter scribendum iis semper usus est phrasi- bus quas cum episcopis dumtaxat adhiberi fuit con- suetum, videlicet, *salutarem tuam egregiam sancti- tatem, 124 domine merito laudabilis et percolende; vel illam: illud vera facere non possum tuæ patien- tissimæ sanctitati (a);* aut denique hanc aliam: *quamquam hæc tuæ sanctitati dicere nimis absurdum sit;* atque id genus alia vocabula, quibus soli epi- scopi tunc temporis honorabantur. Quid plura? Augustinus ipse, Secundino occurrens, se jam epi- scopatum honorem assecutum fuisse asseverat. *Qua- mobrem (ait) etsi non boni de me suspicatus sis, quod carnali timore alicujus incommoditatis, quæ de vestra societate mihi accidere poterat, hæresim Manichæo- rum reliquerim, vel cupiditate honoris quem in ca- tholica adeptus sum.* Quid vero diutius in his immo- rabor? Suorum quidem librorum temporis aliquam rationem nobis Augustinus ipse duobus in Retra- ctationum libris reliquit. In quibus recensendis, B cum suæ vitæ ordinem sequatur, librum de quo agi- mus inter eos retractat quos episcopus elaborave- rat. Id profecto Caveus novisset, si cap. 10 lib. II. *Retract.* consulere voluisset, ubi hujus contra Se- cundinum libri disertè meminit, ut post hæc obser- vabimus. Cum igitur Augustinus, jam presbyter factus, episcopalem dignitatem non nisi anno 394 fuerit assecutus, inde sequitur ante hoc tempus illud litterarum commercium inter eos intercedere non potuisse.

Diligentius tamen congregationis S. Mauri PP. in novissimi Augustini Operum editione hanc verita- tem scrutati sunt (b). Et probabilioribus tandem con- jecturis innixi, ejusmodi cum Secundini Manichæi tum Augustini catholici episcopi scripta in annum 404 aut in sequentem, qui est decimus sive undeci- mus post adeptum ab Augustino episcopatum, re- jicienda esse arbitrati sunt, ita scribentes: *In Re- tractationibus proxime sequitur opus de Natura boni, quod libris contra Felicem in fine anni 404 conscriptis subnectitur. Pertinet itaque hic liber (contra Secun- dinum) ad annum circiter 405.*

Jam vero annotatis Cavei allucinationibus, quarum altera ad Secundini Manichæi patriam, altera ad tempus illius conscriptæ epistolæ pertinet, tertiam adhuc, quæ cæteris gravior est, describere et præ- cavere debemus. De eodem enim Secundino ita scri- psit: *Magna illi cum Augustino intercesserat familia- ritas, dum uterque in hæresi Manichæorum versaretur.* Nugas garrire Caveum nemo ignorare potest qui Au- gustinum consulat. Is sane hunc hominem nunquam vidisse, citra omnem mendacii labem sincere fassus est, quamvis ambo Romæ quondam Manichæis la- queis fuissent irretiti. Laudato enim II libro *Retract.* cap. 10 hæc habet Augustinus (c) *Secundinus quidam, non ex eis quos Manichæi electos, sed ex eis quos auli- tores vocant, quem nec facie quidem noveram, scripsit ad me veluti amicus, honorifice oburgans quod oppu- gnarem litteris illam hæresim, et admonens ne facerem, atque ad eam potius sectandam exhortans cum ejus defensione et fidei catholicæ reprehensione.* An Caveus, si quid operis impendisset in perquirendis ex Augu- stino Secundini gestis, patria, moribus, familiaribus- que sociis, in eam opinionem fuisset lapsus? An postremo loco magnam inter hos duos homines in- tercessisse familiaritatem affirmasset, dum uterque in hæresi Manichæorum versabatur, cum eum ho- minem nec facie vidisse asseveret Augustinus?

3. Interim tamen hæc prætereamus, et nostra ora- tio potius se convertat ad epistolarum commercium quod Augustinus inter et Secundinum Manichæum habebatur, earumdem epistolarum argumenta ex-

(a) Secundini Manichæi epist. ad August. exstat tom. VIII, pag. 370.

(b) PP. Congregat. S. M., in Aug. Opera. quorum annotatio exstat tom. VIII Conc. pag. 371.

(c) August. II lib. *Retract.*, cap. 10.

quirentes. Et primo quidem Secundinus se Augu- stini amicum simulans, hunc suis litteris adoritur vellicat, etque carpit, quod a Manichæa defecisset secta. Quam ob causam, Manetis Persæ iram indi- gnationemque in judicii potissimum die subeundam Augustino imprecatur. Huic duas defectionis causas objicit: alteram 125 ex timore, quo vereri contingit omnes sæculi corporales pœnas, injuste Manichæis indictas, vel quandoque publica potestate inflictas; alteram vero ex honoris cupiditate ortam; qua videlicet Augustinus laborans, episcopatus gradum in catholica Ecclesia sibi dari concupierat. His itaque calumniis voluit occurrere Augustinus, et celebre quoddam opus elucubravit quod in sex supra viginti capita distribuit (d). Atque potissimum duas præci- puas sibi calumnias subdole et falso intentas diluere nititur. Primo non ex alio timore suam a Manichæa secta defectionem repetendam esse ostendit, quam ex Apostoli ad Timotheum verbis cap. IV, 1, videli- cet: *Spiritus autem manifeste dicit quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiri- tibus erroris et doctrinis dæmoniorum, quæ in Manichæos quadrare veteribus omnibus abunde fuit per- suasum.* At ad posteriorem suæ defectionis causam sermonem convertens, eundem Paulum apostolum ad Romanos interpellat, sequentia verba usurpans (e): *Gloria autem et honor, et pax omni operanti bonum,* ut indicaret, videlicet, non a mali opifice quem Manichæi confingebant, sed a summo incommutabili- que bono isthæc dona derivari, palam et sine ulla prorsus ambiguitate fatetur. Neque in his dumtaxat duabus refellendis calumniis Augustinus insistit: sed singula proferens et prosequens *instituta* quæ ex Manichæorum schola Secundinus objecerat, pro- spero foliisque grossu, omnia et singula adversas partis argumenta tandem dissolvit, rejicit, atque subvertit. Duos tandem ejusdem nominis viros Au- gustinus contra Donatistas disputans recensuit; quorum alterum Secundinum a Cedia, alterum C secundinum a Carpis appellavit (f); qui cum valde diversi sint a Secundino Manichæo, hic annotare de- buimus, ne quisquam unum cum alio confundens in errorem incideret. Hisce autem hactenus conscri- ptis; nos oporteret adjungere Felicis quondam Ma- nichæi presbyteri gesta, qui binas saltem, aut ter- nas cum Augustino publice habuit disputationes. Idque in magnum lectoris commodum cessasset, ne huc illucque eum vagari sineremus, pro conspi- ciendis rebus in Africa Augustini ævo a Manichæis gestis, simulque ut sub unico tantum capite patefaceremus ea quæ in hujus cap. exordiis polli- cebamur. Verum quia istius Manichæi disputatio non ad privatorum hominum contentionem, sed ad publicam catholicæ Ecclesiæ causam pertinere nobis visa est; quia et eo tempore habita quo sacer- dotes sæculique judices in Manichæos variis pœna- rum generibus animadvertere cœperant; quia præ- terea Felix ipse presbyter post habitas cum Augu- stino collationes, de errore convictus, ejurata primum nefaria hæresi, omnem labem delere conatus est, catholicorum communioni se consociando, id- circo cum de eo, tum de aliis Africa potissimum Manichæis publico judicio convictis, qua pote- rimus brevitate opportunius sermonem habebimus.

126 CAPUT IV.

S. Leonis Magni, Gelasii, Symmachi atque Hormis- Romanorum pontificum agendi ratio in disperdendis atque igne concremandis Manichæorum libris, a notis criticis Beausobrianis vindicatur. Veterum quoque ethnicorum exemplis ostenditur gravissimum nefu-

(d) August. lib. contra Secundinum cap. 11.

(e) Apost. ad Rom. cap. II, 16.

(f) August. lib. VI contra Donatistas alios duos Secundinos commemorat.

er judicatum fuisse, eorum librorum lectionem A
lo permittente, ex qua in rebus ad religionem
mentibus etiam leviter a majorum institutis
& restitire.

tsi non sim nescius quantum ea Romanæ
iæ agendi ratio quibusdam invisâ sit, qua
uo consuevit acatholicorum hominum codi-
volumina disperdere, atque igne concremare,
beo tamen in præsens de ea sermonem præ-
ex Beausobriano scribendi ratiocinandique
occasione arrepta. De quatuor Romanis pon-
tis qui Manichæicos libros legendos proscri-
it, et omni adhibito studio igne concreman-
dididerunt, non semel verba fecit Beausobre
uque varias querimonias spargendo, quod
qjusmodi ad antiquorum philosophiæ theo-
ue cognitionem pertinentes, prorsus perie-
x quibus sincere ea dogmata et systemata
i possent quæ ab iisdem hæreticis propa-
atur (a). Taxat pariter, vellicat atque carpit
gendi rationem, veluti injustam; sed impru-
et insulse. Nam tantæ eruditionis virum,
n se esse jactat, summopere dedecet ea igno-
um quovis tempore et apud quamcumque
nem obtinuerunt. Primo ergo animadvertat
religionem a veteribus esse appellatam,
uperioris cujusdam naturæ, quam divinam vo-
uram cæremoniamque affert. Comitum habere
m sanctitatemque in iis qui divinis præsuat
et rerum civilium œconomiam administrant,
ipse fassus est. Istis namque ob muneris præ-
m, et dignitatum auctoritatem, ea omnia ne-
io proscribere et præcavere incumbit quæ
Numinis cultum aut labefactare aut ad exi-
erducere possunt. Propterea quidquid ab im-
opinionibus fidei in alicujus etiam pro-
religionis detrimentum et labem aliquando
tabatur, illudque de novo inter res sacras sen-
duci curabatur, omni nisu quælibet natio a
tibus ejecit et exhorruit, variis pœnarum ge-
is eos etiam coercens, qui, mutatis patriis le-
res divinas aliter facere ausi essent.
Injus quippe rei, etsi innumera exempla
possemus ex Tito Livio, Romanarum rerum
ore; tamen ne extra præscriptos concertationis
s vagari videamur, illud unum interim in me-
proferimus, quo intelligimus Romanos e. æternæ
æ religionis inductionem improbasse, eamque
iam sibi, majoribus et diis perniciosam abolen-
dicasse. Dum ergo, consulatum argentibus Q.
, T. Sempronio, cum Annibal videlicet in Ta-
io agro æstatem consumpsit, et quo diutius
n traheretur, inter cætera, etiam religionis res
ant, et potissimum ex parte externa, ita ut
mines, aut dii repente alii viderentur facti. Nec
n secreto modo, neque intra parietes abole-
r Romani ritus; sed in publico etiam, ac foro,
olioque, mulierum turba erat, nec sacrifican-
nec precantium deos patrio more. Cum itaque
m tam graviter increvissset, et potentius appa-
et, quam per minores magistratus sedari posset,
tilio prætori Urbis negotium a senatu datum
t his religionibus populum liberaret. Is ergo
concione 127 senatus-consultum recitavit,
ixit: *Ut quicumque libros vaticinos precesiones-
at artem sacrificandi conscriptam haberet, eos
omnes, litterasque ad se ante kal. Aprilis de-
t, ne quis in publico sacrove loco, novo aut ex-
ritu sacrificaret.*

Hocce autem studium in catholicæ religionis
imen et præsidium sacro divinoque inspiratos
ilio Romanos pontifices aliosque pastores et im-
Beausobre, lib. 1, cap. 12, et in sermone pro-
neno ad alteram partem.
Beausobre, serm. prælim. ad II part., p.

peratores christianos adhibuisse, non inficitur
Beausobre. Qui tamen, magistratum et antiquorum
ethnicorum principum agendi rationem et œcono-
miam minime animadvertens, censorio stylo notare
et carpere ausus est quotquot ex catholicis PP.
ignibus concremandos et disperdendos Manichæi-
cos libros jusserunt. Id non tantum in priori suæ
Historiæ parte annotavit, sed disertius explicavit in
sermone prolegomeno partis secundæ, quem ordi-
tur affirmando et statuendo valde difficilem rem,
aut fere impossibilem esse, hodierna die justam et
completam ideam exponere ad philosophiam theo-
logiamque Manichæorum pertinentem; quia eo-
rundem scripta volumina amplius non existunt
(b). Ait postmodum se nescire an inter antiquos
Leo Magnus primus fuerit, qui Manichæicos libros
disperdi et concremari jussit; scire tamen hunc
fuisse imitatum a suo successore Gelasio, qui hor-
um codices ante ecclesiam S. Mariæ ut incenderentur
mandavit. Quam consuetudinem Symmachus
papa paulo post secutus est. Nam ex Anasi, Biblio-
thecario habemus: *Manichæorum omnia simulacra,
vel codices, ante fores basilicæ Constantinianæ incen-
dio cremavit.* Contendit primo Manichæorum simu-
lacula incendio cremari haud potuisse. Tum quod
magi, quorum religionem Manichæi prosequerantur,
ex Epiphanio (c), idola non habebant; tum denique
quia Manichæi ignem, solem et lunam colebant, quarum
rerum idola haud poterant incendi. Denique
concludit Hormisdam pontificem in horum hæreti-
corum causa suorum prædecessorum exemplum
esse secutum. Ex hactenus descriptis nihil occurrit
quod videlicet graviter lædat Romanorum præsu-
lum agendi rationem. Infirimum dumtaxat illud dic-
tum offendimus, quo contendit non potuisse Sym-
machum papam Manichæorum simulacra concre-
mare, quia ignem, solem et lunam representabant;
quasi quod ejusmodi simulacris eadem vis et natura
insit quæ ipsis rebus representatis existit. Ignis
quippe substantiæ, sicut solis et lunæ, incendio con-
sumi non potest. Sed quis negabit simulacra horum
ligna, testacea, conflabilia, haud posse incendi?

4. Post hæc auctor Beausobre sensim se in lecto-
ris animum insinuare quærit; et, cujusdam igno-
rantia prætextu, hinc inde disserit, an antiquorum
episcoporum laudari oporteat studium, quo Christi-
anorum imperatorum animus movebatur, ut hæreti-
corum libros igni tradendos decernerent, capitisque
sententiam contra eos juberent qui similes libros aut
legere aut apud se retinere ausi essent. Quarum
legum scopum et finem bonum fuisse sibi persuadet;
sed simile exemplum taxat tamquam valde pernicio-
sum, adhuc ab ipsis Christianis veluti injustum et
violentum condemnatum. Hanc futilem atque veneno-
aspersam conjecturam (quam nostri ævi scioli omnes
sequuntur) ut probaret, vel eidem robur adjiceret, ad
alteram Justinii martyris apologiam provocat, in qua
amare plorat Romanorum legem contra eos latam
qui *Sibyllinos et Hystaspis* libros consulebant, quibus
Christiani ad sua dogmata confirmanda utebantur.
At quis non intelligit justissimam fuisse S. martyris
Justinii querimoniam? Sibyllini enim libri apud eth-
nicos erant in usu. In arduis enim aggrediendis re-
bus vel expediendis Romani ipsi ad hos libros provo-
cabant, ut inde subsidia haurirent. Quare ergo in im-
perii negotiis præfatis libris fidem præstabant, 128 et
in Christianæ religionis odium, quam obscure saltem
vaticinabantur, in eos tantopore exanderunt, ut
ipso disperderent? Arbitrabatur igitur Justinus hos
libros ethnicis ipsis etiam subsidia exhibere posse ut
facilius Christo nomen darent. Siquidem tantam
in eos fiduciam habebant, auctore Tito Livio (d): *Ut ex
senatus consullo, cum insanabili pernicietis finis non in-*

(c) Epiphanium, ab eodem laudatus, lib. contra
Hæreses.

(d) Titus Livius, lib. v, cap. 13, et lib. xxxviii
cap. 45.

veniretur, libri Sibyllini aditi sint. Justini ergo querimonia non in eo sita erat, quod deperdita fuerint sacra monumenta ad catholicam fidem confirmandam apta et idonea; sed quod ethnici se quibusdam subsidiis privaverint, ex quibus aliquod saltem exiguum lumen nostræ Christianæ fidei haurire potuissent. Cæterum quis umquam affirmare potuisset Sibyllinos libros fuisse vel necessarios vel idoneos ad confirmandos catholicos in sua fide? Scripturis utriusque Testamenti edocebantur, apostolicam prædicationem audiebant, perpetuis miraculorum signorumque experimentis illuminabantur, ne quidquam dicamus de summa pastorum cura et sollicitudine in primis Christianis instituendis et in fide roborandis. Iis ergo minime opus erat ad Sibyllinos libros provocare. Quod si Justinus alique ex veteribus Patribus ad eos provocarunt ut ethnicos perstringerent, id dumtaxat ex quadam epositione factum esse censemus. Quia videlicet sciebant hos libros ab eorum majoribus, sacerdotibus, pontificibus et magistratibus in veneratione habitos fuisse. Cedit ergo prorsus Beausobre argumentum ex Justini martyris querimoniis desumptum, et propterea ad nostrum scribendi scopum, a quo paululum discessimus, regrediamur. Et quidem quæ utilitas qualiave subsidia haurire potuissent catholici ex Manichaïcis libris, ut aliqua ducti ratione de Romanorum pontificum decretis conqueri potuissent? Quid præterea? Manichæi ad fidem auctoritatemque suis codicibus vindicandam, falso iisdem gravissima sanctissimaque pietatis nomina imponere: *Evangeliorum* videlicet, *Mysteriorum*, *Revelationum*, *Thesaurorum*, et similia; atque ostentantes eos divinam scientiam continere, sacros tamquam canonicosque libros sub apostolorum nominibus inscribebant, apprime intelligentes non posse facile simplices, rudes et incautos homines decipere, nisi venenatam doctrinam quadam mellis specie prælinirent. *Quomodo* (ait S. Leo Magnus) *facilius decipere simplices possent, nisi venenata pocula quodam melle prælinirent; ne usquequaque sentirentur insuavia, quæ essent futura mortifera.* Ad præcavendum ergo ne catholici prava impuraque dogmata ad Christianæ fidei labem et exitium imbiberent, ea œconomia necessaria fuit, ut ejusmodi scripta penitus auferrentur, et ignibus concremanda traderentur. Propterea S. episcopo Turribio, Asturicensis Ecclesiæ pastore vigilantissimo mandat, hujusmodi scripturarum exemplaria, *multarum falsitatum seminaria*, legenda non solum interdiceret, sed penitus auferre, et ignibus concremare. *Curandum ergo est* (ait ipse Leo Magnus) *et sacerdotali diligentia maxime providendum, ut falsati codices in nullo lectoris usu habeantur. Apocryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus apostolorum multarum habent seminaria falsitatum, non solum interdiciendæ, sed etiam penitus auferendæ sunt et ignibus concremandæ* (a). Equum autem justumque esse hoc S. Leonis decretum quis non videt? Fere id negat impudentissime Beausobre cum suis acatholicis, in initium philosophiæ et antiquarum rerum studium affectantibus; dicit ergo ibi interim se nolle primo reprehendere aut laudare hunc usum, tot legibus firmatum. Subjicit secundo quosdam revera libros reperiri incendio dignos. Cujusmodi sunt illi qui mores corrumpunt, aut religionis tum humanæ societatis fundamenta penitus subvertunt. Sed aliud genus librorum non ita perniciosum sat esset populis abscondere, non autem plane suppressere, cum non desint multi viri prudentes qui ex iisdem utilitatem haurire possent. Si igitur Manichæorum libri (concludit Beausobre) **120** tales sunt quales describuntur, ego auderem affirmare maxima injuria igni traditos fuisse, quoniam catholica fides majora emolu-

(a) S. Leo Magnus, epist. 15, cap. 15.

(b) Beausobre, præliminari serm. ad II partem, pag. 219.

(c) Consule quæ scripsimus cap. 41 præcedentis

menta obtinuisset ea scripta conservando, quæ fabulis ridiculis et obscenis erant referta. Ita ratiocinatur Beausobre, fabulosa quædam Manichæorum dicta subjiciens, quæ ex superioribus Archelai Actis ipsi annotavimus (b). Eum tamen pudeat iethæ scripsisse. Quid? Manichæorum libri non subvertunt omnia nostræ catholicæ fidei mysteria? Quænam enim nostræ religionis dogmata non oppugnant, quænam etiam non evertere conati sunt? Percurrat apostolorum Symbolum, et dicat an unum fidei nostræ articulum intactum reliquerint? At hæc prætermittamus. Notum enim est, et pervulgatum apud omnes, Manichæos unius Dei existentiam inficiari, veram incarnationem, passionem, mortem, Christi Domini resurrectionem rejicere, eucharistiam aliaque sacramenta profanare, de Spiritu sancti adventu commentis sacrilegis fabulari? Quid plura? An non Manichæi Scripturas divinitus inspiratas, aut a malo auctore derivari affirmant, aut si novum Testamentum acceptarunt, illud non integrum et perfectum servandum esse dixerunt: sed interpolationibus, mantissis aliisque falsis additamentis vulnerarunt et corruerunt? Uno verbo, nihil est in catholica religione quod Manichæi labefactare atque prorsus evertere conati non sint. Si igitur, auctore etiam Beausobre, illi libri incendio digni censerentur, qui religionis et humanæ societatis fundamenta subvertunt, jam Romanorum pontificum agendi ratio haud laxari et reprehendi potest, cum Manichæi libri utrumque præstarent. Nam præter crimina in religionem patrata, etiam nuptias et connubia solvebant, ab iisdem abhorrebant, et in nefariis luxuriæ vitiis quæ natura horret se exercitabant. An similia in eorum libris contenta sub nomine scripturarum apostolorum debebant a sacris ministris permitti? *Sacrilegium a page(c).*

5. Postremo cum hæc et id genus alia Beausobriana argumenta percurrerem, in eam facile veni suspicionem, auctorem nullam religionem habere, vel extrinsecus tantum profiteri. Si enim speciem aliquam pietatis interius habuisset, sibi quoque in mentem revocasset qualem quantamque venerationem sibi conciliare possint scripta illa quæ sub nomine majorum jam auctoritatem magnamque famam habentium falso circumferuntur. Nihil efficacius enim ad religionem dissolvendas hisce libris reperiri posse. Q. Petillius, Lucio Petillio dixit, quando videlicet in hujus agro reperitæ fuerunt duæ aræ in quarum altera sub nomine Numæ Pompilii libri Pythagorici reperti sunt. Vulgata erat opinio qua credebatur Pythagoræ auditorem fuisse Numam. At cum ejusmodi libri, Latine et Græce conscripti, *Quorum septem libri de jure pontificio erant, septem vero postremi de disciplina sapientiæ quæ illius ætatis esse potuit*, eos sane conservare ad illarum facultatum studium consilium non habuerunt; sed, lectis rerum summis, cum animadvertissent plerique ad religionem dissolvendam ordinari, ipse L. Petilio dixit *sese eos libros in ignem conjecturum esse.* Nec arbitretur Beausobre privata auctoritate hos libros in ignem coniectos fuisse; sed delata re prius ad prætorem, qui censuit *eos libros legi servarique non oportere*, deinde ad senatum, qui *statuit libros primo quoque tempore in comitio cremandos esse; tandem libri in comitio igne a victimariis facto in conspectum populi cremati sunt* (d). Me prorsus latet an quisquam hactenus fuerit, qui L. Petillum prætorem, aut Rom. populi senatum tamquam injustum accusaverit aut reprehenderit, quod hujusmodi libri, quorum pleraque dumtaxat *dissolvenda sunt* religionum vim **130** habebant, incendio traditi fuerint. Id unum mihi exploratum est, in publico populi Romani conventu, communi omnium ordinum consilio, universam plaudente populo, quemadmodum libri, de fabulosis Manichæorum philosophiæ theologiæ figmentis.

(d) Titus Livius, lib. XL, cap. 29.

leges ferebant, a victimariis qui erant A
 in stri, prædictos libros crematos fuisse, At
 isobro : Erantne tum inter Romanos, qui
 scio vel philosophiæ operam darent? Fuisse
 necesse est fateatur. Nullum tamen cujusvis
 rum exstitisse, qui de tallum librorum ja-
 fueretur, indicatum est. Persuasum illis
 at religionem novis et externis ritibus non
 tuendam. Nam, auctore Cicerone, *cultus*
est optimus, idemque castissimus, atque san-
 , plenissimusque pietatis, ut eos semper
 gra et incorrupta mente et voce veneret
 quorum mens atque vox puritatem, in-
 institutorum ad rem sacram pertinentium
 , si vagari incipiant, et delectari in aliqui-
 na superstitionis insolentissimis rebus?
 andem omnibus, ex ethnicorum veterum
 actenus desumptis, paulo fusius nostram
 versari oportuit, ne summa Beausobriana
 in taxando antiquas catholicæ Ecclesiæ
 lines, et in maligno stylo exercendo contra
 m pontificum gesta, sine justa objurga-
 terire videremur. Potissimum, cum etiam
 stræ ætatis catholici viri, videntes suos li-
 tolica auctoritate proscribi, et igne a publi-
 ris in populi conspectu cremari, blaterantes
 ntur de veluti injusta atque injuriosa œco-
 actissime tamen et religiose adhibita ad ca-
 dei puritatem integritatemque tuendam.

CAPUT V.

*m legum in Manichæos Africæ rigor ad exa-
 vocatur. Quo videlicet perterre factus Felix, et
 stini auctoritate et disputationibus victus, tan-
 pone suæ hæreseos errores ejuravit. Variæ
 in hac causa quæstiones occurrentes expe-*

inductam in Africa Manichaicam luem, ita
 error latius propagari cœpit ut in omni
 cœlu, viri et mulieres multæ reperirentur
 et turpissime polluebantur. Cum itaque id
 magno civilis et catholicæ reipublicæ con-
 edecore et exitio eveniret, quia Manichaici
 nstituta primo omnia conjugiorum jura dis-
 , prolium puritatem turpissimis promissis
 pudicitias labefactabant, sanctorum vitæ et
 virgines tenellam adhuc ætatem agentes
 bant, et perinde quasi hujus sectæ viri
 rsum divinis et humanis legibus subjec-
 tura ipsa abhorrente, in omnia nequissi-
 orum genera sese effundebant; igitur sta-
 nulli principibus innotuit isthæc Manichæo-
 arcana, et latens vivendi ratio, jam in eos
 sacrilegos conventus animadvertere
 est, latis hac de causa variis legibus, qui-
 ponarum genera subire astringebantur.
 imus præterea maxime horreret ea referre
 ichæorum *electi*, in cibis quibuscumque, et
 i etiam *eucharistiæ Sacramento* sumendo,
 et superstitiose **131** facere cogebantur. Sed
 animi horrorem verecundiamque, Augus-
 , quæ subijcimus, elevabunt. *Qua occasione
 otius execrabilis superstitionis quadam ne-
 coguntur electi eorum velut eucharistiam
 m semine humano sumere, ut etiam inde, si
 is cibis quos accipiunt, substantia illa divina
 (b). Neque minus impia sacrilegaque erant
 alia mysteria, quæ cum magno nostro-
 im abusu Manichæos servasse Augustinus
 verat. Cum videlicet in magnum catholicæ
 ligionis dedecus et contemptum, ipsi hu-
 auditores ante electos genua figebant, ut
 supplicibus imponerentur, non a solis pres-
 et episcopis, aut diaconibus eorum, sed a
 et electis. En ergo unde primum nefaria illa*

opinio prodierit obtinueritque, posse laicos homines
 sacros Ecclesiæ ministros instituere et ordinare; qui
 error jam diu abolutus, iterum elapsis sæculis uno
 Calvino cæterisque scelestissimis auctoribus, cum
 totius ecclesiasticæ hierarchiæ jactura, renovatus
 est. Cum hæc itaque et id genus alia electorum Ma-
 nichæorum scelestissima secta facere consuevisset,
 ad hujus corruptissimos mores penitus extirpandos
 sæculi principes omnem operam insumpserunt. Neque
 vero id ex uno aut altero Leonis Magni testimonio
 nobis innotescit. Sed ex ipso Theodosiano codice, in
 quo plures ab imperatoribus latæ in Manichæorum
 exitium leges describuntur, ut opportuniori alio loco
 observabimus. Interim vero ad eam legem opus est
 animadvertamus, quam, instante Juliano Africæ
 proconsule, duo imperatores Diocletianus et Maxi-
 mianus ediderunt, ut etiam Tillemontius commemo-
 rat.

2. Ambo itaque imperatores, anno Christi Domini
 290, auditis primum ipsius Juliani Africæ proconsu-
 lis querimoniis, quemadmodum nova hominum
 secta Persarum finibus ibi adveniens, magnas intra
 illius regni urbes turbas excitaverat, quibus Romani
 imperii ressusquedeque vertebantur; ipsi, hisce ma-
 lis ibi gliscentibus occurrere cupientes, in mense
 Martio ejusdem anni apud Alexandriam eam legem
 ediderunt, ut hujus sectæ homines cum nefandis
 eorum scripturis igne comburendi traderentur. No-
 biles vero, si qui hac labe vitiatii reperiebantur, præ-
 ter honorum omnium jacturam in exsilium deportari
 jusserunt; cæteros tandem infimæ conditionis
 viros ad capitalem subeundam pœnam coegerunt.
 Ejusmodi igitur legem in Africa adhuc Augustini
 ævo obtinuisse, inter cæteros unus Tillemontius
 probabilius arbitratur (c). Qui scite et diligenter con-
 sultis contra Felicem Augustini Actis, animadver-
 tit hæreticum illum hominem, *et episcopi (ut aiebat)
 perterritum auctoritate fuisse, et illarum legum dis-
 trictione, quas in nefariæ hujus sectæ exitium impe-
 ratores pervulgarunt.* Sed utrumque istius hominis
 effugium mire eludere nisus est idem Augustinus.
 Primo ostendens sacrorum episcoporum auctorita-
 tem a Deo derivatam, nullum reis timorem incu-
 tere, quando tranquille disputatur, et populus qui
 disputationibus adest nullam prorsus vim terrorem-
 que inculiat. Secundo deinde exponit, quemadmo-
 dum imperialium legum rigor a gladii jure ortus,
 religionis veritati sinceræque hujus confessioni
 numquam obesse possit, sed utrumque semper ca-
 tholicæ Ecclesiæ sacrisque ejus dogmatibus, orna-
 mentum, præsidium atque incrementum præbuis-
 se. *Dixisti etiam quod te episcopalis terreat aucto-
 ritas: cum videas quanta pace inter nos agamus, quanta
 tranquillitate disputemus, quemadmodum populus præ-
 sens nullam tibi vim faciat, nullum terrorem incutiat
 sed tranquillissimus audiat, sicut decet Christianos.
 Dixisti etiam timere te leges imperatorum. hoc provera
 fide non timeret, quem Spiritus sanctus implet.* Cujus
 quidem rei causa eidem Petri apostoli exemplum pro-
 ponit, qui divino **132** actus Spiritu pro Dominica
 fide crucifixus est. Verum Felix ipse nimio conten-
 tionis studio adductus, ita respondere Augustino
 ausus est: *Et apostoli timuerunt.* Quod novum Feli-
 cis Manichæi effugium idem sanctus Pater eripere
 cupiens, quemadmodum apostoli tyrannos timuis-
 sent statim hiæc verbis explicavit. *Timuerunt (ait)
 ut caverent, non ut fidem suam comprehensi edicare
 dimitterent.* Et paulo infra, leviter et sine ulla verbo-
 rum ambiguitate aut contumelia eum objurgat quod
 imperatorem antea non timuerit, ut oominisce-
 batur, quia antea non tacuit: *Nam etsi imperato-
 rem timuisses, ante tacuisses.* Et cum hosterna die in
 Manichæismi suspicionem Felix fuisset adductus,
 ad urbis Hippone curatorem provocavit, cui libello
 exhibitò publice clamitaverat se juxta Diocletianam

æro, lib. II de Natura deorum, cap. 28.
 Justin. hæresi 46.

(c) Tillemontii judicium, tom. IV, pag. 409.

legem, cum suis codicibus esse paratum incendi, si aliquid mali in ipsis fuerit inventum, idcirco quasi eum irridens sic Augustinus suam claudit respon- sionem. Unde heri leges flagitabas quasi fortis, hodie veritatem fugis ut timidus (a).

3. Ex his ergo publicis Augustini episcopi cum Felice Manichæo Actis, luce clarius ille imperialium legum rigor emicat, quo in Africa istius sectæ homines afficiebantur, cum videlicet ejusmodi hære- seos professores suis cum codicibus igne combu- rendi tradebantur. Liqueat præterea episcoporum auctoritas non tantum in perstringendis hominibus ea labe infectis, ut errores ejurarent, sed ad penitus extirpandas ex eorum diocæsis quascumque no- vitates, quæ catholicæ religioni repugnabant; quæ sane episcopalis ecclesiastica auctoritas maxime enituit in hac Felicis causa. Qui cum anno 404, Ho- norio Augusto sextum consulæ die sexta Decembris, te- mere et palam in Hipponensium urbe dixisset quod posset defendere scripturas Manichæi, et asserere quod veritatem habeant; atque præterea, eadem de causa cum merito apud urbis curatorem, ut vidimus, tum apud Augustinum episcopum tamquam execrabi- lis blasphemiam reus postulatus fuisset, jamjam pu- blicam subire questionem cogeatur. Nec enim Fe- lix Hipponem inhabitabat, sed ibi venerat Mani- chæicos errores seminaturus. Qui cum esset unus ex doctoribus eorum, liberalibus tamen ineruditis litteris (b), sed versutior Fortunato, latius errores propagari confidentius sperabat. Addit Possidius ex eorum numero fuisse quos electos dicunt; quique, præ- nefaria dogmata quæ propugnabant, impurissimis impudicitis et obscenitatibus addicebantur. Con- gressio isthæc igitur die sequenti, id est septima Decembris, populo præsentis, in ecclesia cæpta est. Quam congressionem gesta ecclesiastica, seu judi- cium ecclesiasticum, a notariis quidem scripto con- signatum, Augustinus appellat, quondam inter dis- putandum ab illa Manichæi epistola, quam funda- mentum appellant, orsi sunt: sed non eadem die congressio hæc aut episcopalia Acta fuere absoluta. Nam Felix cum veritate urgeretur, et Augustini ar- gumentis maxime perstringeretur, dixit: *Dilationem peto, ut possim respondere*. Cujus quippe votis bene- gne atque perhumiliter annuens Augustinus, quem admodum catholicæ Ecclesiæ episcopum decebat, reliqua disputationis Acta dierum quinque spatio pro- lata sunt, hoc est ad diem pridie idus Decembris (c).

4. Ejusmodi disputationis prolationem, quamvis Augustinus humanius cum Felice agere cupiens illi indulgisset, S. episcopi tamen animus a timore va- cuus, et liber non erat, Felicem secum reputasse fu- gam arripere, ut nimirum pœnas evaderet horum facinorum reis intentatas. Quare antequam ad finem priorem hanc perduceret collationem, multa cautione uti illi opus fuit. Sciscitari videlicet ex eo an fu- gam meditaretur. Quod ille cum semel iterumque negasset, ei proponitur anathema dicere Manichæo, **133** atque se sub alicujus hominis custodia consti- tuere. Quibus in omnibus cum Felice fidem publice datam servasset, et primæ disputationis gesta signata fuissent, cum a Felice et Augustino, tum a quodam Bonifacio sub cujus custodia Felicem se commisisse arbitramur, jam priora Acta magna cum catholicæ veritatis gloria ad exitum perducta fuere. Quid vero quinque diebus elapsis factum fuerit, Acta similiter cum Felice Manichæo secundæ diei perspicue produ- cunt. Etenim convenientibus iis cum frequenti populo, et notariis in Ecclesia pacis die duodecima ejusdem mensis, ab iis rebus, sive dogmatibus, Augustinus orsus est novam disputationem, a quibus præcedens finem obtinuerat. Si Deo (aiebat Augustinus) nocere nihil poterat, quare bellum gessit cum gente quam di- cimus tenebrarum, in quo bello naturæ dæmonum misce-

(a) Lib. I Act. cum Felice Manichæo, cap. 12.

(b) August., lib. II Retract., cap. 8; Possidius, in

ret substantiam suam, quæ hoc est quod ipse, sicuti jam interrogatus dixisti? Ita sane Felicem S. episcopus aggrediebatur. Cui quidem fabuloso sigmento cum hæreticus homo occurreret, versutia et tergiversa- tione simul utens, se adhuc esse imparatum respon- dit, nullam inter manus eo otii tempore scripturam habuisse, quia illi redditæ non fuerant, unde se pos- set instruere. Nullus enim (subjiciebat) ad certamen exit nisi prius munitus fuerit; et nullus litigator potest sine suis chartis litigare, similiter et ego sine mea scri- ptura respondere non possum. Hac arte itaque novum periculum evadere Felix nitebatur. Sed Augustinus novit; et apprime quidem versuti hominis tergiver- sationem novit. Propterea gravi et auctoritalis ser- mone pleno ad eum conversus, acriter itaque incre- pat, quod sacrilegos errores hac excusatione nitetur occulere, eumque novum facinoris reum expo- tulat, quod quinque dierum spatio ad responden- dum petens, codices quoque sibi dari non exquisi- visset, qui sub publico sigillo custodiebantur. Exopta tam igitur duorum adhuc dierum prolationem non obtinuit Felix. Sed codices duntaxat ei dati fuere. Quos cum is accepisset, ita eum S. episcopus urgere cœpit, tantaque vi et rationum pondere eum insectari, ut excussis omnibus Manichæi fabulosi sigmenti, erroribus atque impietatibus, tandem argumentorum veritate victus, cum maximo catho- licorum plausu, Manichæum ejusque doctrinam coram tam frequenti cœtu ejuraret. Interim vero, ut omnibus innotesceret, se Manichæo ejusque er- roribus sincere et ex animo anathema dicturum, ab eodem Augustino episcopo anathematismorum for- mulam scripto consignatam exposcebat. Sed hoc maxime rogare, ut sibi Felici quo magis confirma- retur præiret Augustinus, ac Manichæum, necnon spiritum qui in eo locutus fuerat, prior anathemaret. Id tandem assecutus est. Nam accepta ab Augus- tino charta, anathematismo exsecravit; idem præ- titit Felix verba sequentia sua manu scribens: *Ego Felix qui Manichæo credideram, nunc anathemo eum et doctrinam ipsius*; et id genus alia, quæ apud Au- gustinum in fine secundi libri commode ab omni- bus percurri possunt.

5. Verum in his omnibus recensendis nos incassum laborasse arbitramur dicturos qui Augustini Vitam a PP. congregationis S. Mauri concinne et erudite digestam evolverunt. Libro enim quinto, cap. 12; summam ea omnia quæ ad præsentis Augustini cum Felice disputationes pertinent plenius descri- psere. Quid tum? Num nobis non licebat easdem res retractare, eam imperatorum ethniorum in Mani- chæos latam legem referre, quemadmodum Felix ad eam provocasset explicare, simulque ostendere hunc utriusque potestatis rigorem et pœnas pertinuisse? Hæc omnia quidem doctissimi Operum S. Augustini editores missa facere, a proposito sibi scribendi scopo id alienum esse forte causati, quo nimirum res duntaxat ab Augustino cum Felice gestas enarrare voluerunt. Cum igitur nostrum in conscribenda Ma- nichæorum historia studium illud potissimum spec- taret, ut, servata quantum licuit temporum ratione, illius sectæ facinora, a **134** gravissimis et fide dignis scriptoribus indicata, in unum veluti corpus collecta redigeremus; idcirco, illa eadem in nostrum usum transtulimus annotationibus iis ubique apposis, quas alii aliud negotium agentes aut prætermis- erunt aut saltem prætermittere debuerunt.

6. Interim vero nos, ne in iis quæ ad rem nostram faciunt deficere videamur, minime silentio occultimus Augustinum inter et Felicem, non duas, sed tres habitas fuisse collationes. Id obscure saltem indicare voluit Possidius in Augustini Vita. Sed rursus clarus id ex ipsius Augustini verbis innotescit. Qui in primæ diei collatione a notariis excepta, aliam præcedentem

Augustini Vita, cap. 16.

(c) Lib. II Act. cum Felice Manichæo, cap. I.

ssionem indicavit, ita Felicem Manichæum A
 endo: *Hesterno die scit se dixisse*. Atque ite-
 lix ipse Augustinianis occurrens interrogatio-
 se paratum probare promittit quod impie et
 ge asseverabat, si ei darentur *Manichæi scri-
 quinque auctores* (ait) *quos tibi dixi, quidquid
 errogeris probo tibi*. Cujus sane verba rele-
 sunt ad illos codices quos in postrema colla-
 tionem exposcebat, *quique sub publico custodie-
 sigillo* (a). At ejusmodi libri jam custodiendi
 illo tradiderant antequam collationes publicæ
 mnes a notariis scripto exciperentur. Igitur
 æc omnia mecum reputo, facile in eam ducor
 nem, duas dumtaxat ad cancellos Ecclesiæ
 populo collationes seu disputationes S. epin-
 habuisse; sed has aliam jam prævisse co-
 speriali curatore, quando Felix videlicet, suo
 si libello ad imperialium legum pœnas pro-
 , quando tandem apocryphos Scripturarum
 sub publico custodiendos sigillo tradidit. B
 fecto cuiquam ratiocinari licebit, qui non
 ter et Possidii testimonium, et illarum dis-
 num Acta sedulo lustrare voluerit.
 iorem hanc quæstionem illa alia excipit, quæ
 nis Manichæi ecclesiasticum gradum pertinere
 . Cui quidem inquisitioni occasionem præbuit
 ini epistola 79 quam presbytero Manichæo
 tti successori S. episcopus inscripsit. Ex ea
 ugustini Operum editoribus injectus est scru-
 ut suspicarentur hunc eundem presbyterum
 illum Felicem de quo hactenus locuti sumus.
 o autem isthæc, quibus innixa est momentis
 jecturis, ne vanam omnino et falsam eam
 emus? Unde ut ita suspicemur fundamenta
 nus? Ego profecto qui nullo partium studio
 r, si quod animo revolvo sincere fateri de-
 resbyterum hunc Manichæum ad quem lau-
 ledit epistolam Augustinus, alium fuisse a
 judicabo. At ne probabilis hujus opinionis C
 enta dissimulare videar, statim ita paucis
 labor. Rogabo videlicet novissimos Augustini
 an epistola 79 laudatas Augustini cum Felice
 nes exceperit, vel illas præverit? Sed iis col-
 us esse posteriorem haudquaquam judicare
 um Felix jam ex animo conversus, antequam
 næ collationis Acta ad finem perducerentur,
 am religionem jam palam confessus est, Ma-
 m ejusque dogmata ejuravit, nec eum in pri-
 elapsum errores esse sine gravissimis testi-
 possumus existimare. Laudatam ergo 79
 ini epistolam duas illas collationes scripto
 s prævisse minime ejusdem editores dubita-
 stud sane indicare voluisse arbitramur, cum
 orum exemplarium marginem temporis no-
 suerunt: Scripta forte anno 404. In quem
 annum etsi, certas genuinasque consulum
 ecuti, publicas Augustini cum Felice Ma- D
 congressiones rejiciamus, tamen cum ea-
 abente hoc anno habuerit, Decembris vide-
 iodecima die, idcirco nemo sanæ mentis his
 orem esse epistolam 79 poterit affirmare.
 ndem cum agitare, hujus epistolæ argu-
 m cum iis quæ in disputationibus describun-
 r indiligerent contuli; nec sibi 135 conci-
 prehendi. Nam ille presbyter Manichæus,
 Felicem fuisse laudati editores suspican-
 m quibusdam Augustini fratribus quæstio-
 citaverat de visibili morte non fugienda;
 dens eam non esse dumtaxat mentis a cor-
 operationem, sed avulsionem etiam *boni a*
 hoc cum ex Manichæico dogmate presbyter
 lrmaret, hunc Augustinus perstringere niti-
 nulque eum ad disputationes publicas vocat,
 estionem solveret, in qua præcessor suus

Fortunatus defecerat. Sed alia inesse iis disputatio-
 nibus argumenta, jam ex ipsa Actorum serie inno-
 tescit. Augustinus præterea neque in Retractatio-
 num libris, neque in collationum Actis, hanc ad
 Felicem epistolam dedisse asseverat; atque istud
 idem silentium Possidium in Augustini Vita ser-
 vasse, perspicue manifestum est. Fateor igitur me
 prorsus latere quibus conjecturis insistere debeam,
 ne temere suspicer, epistolam de qua agimus Felici
 Manichæo presbytero Augustinum inscribere po-
 tuisse. Id tamen melius atque facilius alii judica-
 bunt, cum jam ad hos præcavendos scopulos, in
 quos postremi Augustini Operum editores inci-
 disse videntur, nihil deinde statuentes, ad certiora
 alia describenda gradum potius facere delibera-
 mus.

CAPUT VI.

*De Ecclesiæ Carthaginensis judicio in Manichæorum
 causis adhibito. Catholicorum episcoporum studium,
 et ecclesiasticæ disciplinæ ratio in iisdem pœnitenti-
 am agentibus recipiendis.*

1. Inter multas hæreses quinto Ecclesiæ sæculo
 Africam vastantes, Manichæica quidem principem ob-
 tinebat locum, vel quia ante Arianam, Priscillianam,
 Pelagianam, Donatistarumque sectam exorta, eo in
 regno, ex Perside aut Armenia adveniens, anno 290
 fixerat pedem, et diu catholicos latens antistites,
 modo hic, modo illic radices egerat, vel quia in duas
 classes divisa, *auditorum* videlicet et *electorum*, fa-
 cile duo hominum genera ad se trahere poterat;
 alterum eorum qui divinorum mysteriorum inscitia
 laborabant, alterum vero eorum qui maximo libidi-
 num turpissimarum ardore effervescebant. Utrumque
 autem horum hominum genus post suam conversio-
 nem, colloquiis, disputationibus et scriptis S. Augu-
 stinus strenue exagitavit, ut vidimus, et insectatus
 est. Sed majorem adhuc vim in refellendis et extir-
 pandis Manichæis adhibuit, quando videlicet, apud
 Carthaginem nonnullis eorum detectis, publicæ et
 ecclesiasticæ auctoritate in eos animadversum est.
 Constat enim ex Prosperi Chronico, Ursum, Regiæ
 Constantii imperatoris domus præfectum, qui tribu-
 nitia pariter præfulgebat dignitate et in Africa ci-
 vilibus rebus præerat, cum catholicam religionem
 profiteretur et totis viribus tueretur, aliquos eorum
 Manichæorum interceptisse, quos *electos* atque *electas*
 nominabant. Ut hi ergo ad Ecclesiæ tribunal perdu-
 cerentur, ipse tribunus Rufus nostrorum jurium vin-
 dice imperaverat; ubi ab episcopis, coram quibus rei
 se sistebant, præsentem etiam populo, quæstio insti-
 tueretur, primo de eorum flagitiis et dogmatibus in-
 terrogarentur, deinde omnium criminum confessio-
 nem audita, quemadmodum leges præcipiebant, in eos
 esse animadvertendum decrevit. Ad horum autem
 confessionem audiendam non tantum notarii, qui
 ibi tamquam judices assidebant, ut juxta humanas
 et ecclesiasticas leges totius inquisitionis forma et
 ordo servarentur. Episcoporum autem nomina, si
 unum Aurelium excipiamus, qui Ecclesiæ Carthagi-
 nensi summa cum laude tum præerat, prorsus igno-
 ramus. 136 Sed ex tota illa provincia fuisse collec-
 tos episcopos probabile est. Adfuit Augustinus quo-
 que, cui forte præ cæteris hujus execrabilis sectæ
 dogmata atque flagitia innotuerunt.

2. Quid vero ex iis episcopalis Carthaginensibus
 gestis innotuerit, quot præterea fuerint illi quos Rufus
 tribunus interceptos coram ecclesiasticis iudicibus
 sistere jusserrat, valde difficile est definire. Tempora
 enim injuria Acta ejusmodi a notariis excepta
 intercidere, et Augustinus aliunde et Prosper de qui-
 busdam mulieribus vitiatas dumtaxat facta mentione,
 reliquam gestorum seriem describere prætermise-
 runt. Id harum mulierum numerum dues potissi-

num retulit Augustinus. Alteram Margarita nominatam, quæ illam prodidit turpitudinem; videlicet, quæ cum esset annorum nondum duodecim propter hoc scelestum mysterium se dicebat esse vitiatam (a). Quod quidem flagitiosi propudii vitium cum pariter passa esset Eusebia quædam alia Manichæa femina, quasi sanctimonialis habita, eam vix compulsi confiteri. Nam primo hæc se adhuc integrum retinere virginitatis florem perperam testabatur, atque ab obstetrice inspicere postulabat. Quæ inspecta, et quid esset inventa, totum illud turpissimum scelus, ubi ad excipiendum et commiscendum concubentium semen farina substermitur (quod Margarita indicante absens non audierat), similiter indicavit.

Hæc itaque Margaritæ confessio in Ecclesia apud Carthaginem flagitiosissimas Manichæorum libidines prodidit, quas inter se exercebant, quarum levissima erat virginum constupratio. Sed Eusebia quoque suum dedecus, et propudium primo fateri coacta, alia etiam sectæ suæ abominanda facinora aperuit, inter quæ illud unum præcipuum erat, ut in mulierum et uxorum etiam abusu solas carnis voluptates quærent, conceptum vero et prolis generationem semper devitarent; ne divina (ut siebant) substantia quæ in eos per alimenta ingreditur vinculis carnis ligaretur in prole. Hæc generatim dumtaxat de illa in Manichæorum electos atque electas Carthaginensi inquisitione nostra hac oratione recenseri possunt, cum singula quæ ad reorum confessionem et episcopalium gestorum summam pertinent, describere prorsus impossibile sit, nisi divinari velimus. Minus facile quoque erit verba facere de illo gravi Carthaginensi populi horrore, quem cuncti hujus ecclesiasticæ inquisitionis testes in tam pestiferæ sectæ odium præconcepere debuerunt. Ex quo non tantum conjicimus catholicos omnes in Manichæorum exitium conclamasse, sed quemlibet præterea libentius eo sacramento obstringi voluisse, ut quoties aliquis ex Manichaica secta sibi innotesceret, hunc statim ecclesiasticis iudiciis, sine ulla prorsus animi fluctuatione aut temporis prolatione proderet deberet. Cujus quidem rei argumenta, quamvis Carthaginensium notariorum Acta interdicere, nos ex una aut altera Augustiniana epistola haurimus.

3. Prior enim ad Quodvultdeum, tum Carthaginensis Ecclesie diaconum scripta est. Rogaverat is enim Augustinum ut de hæresibus unum volumen conscriberet. Cui Augustinus respondens, operis difficultatem jam primo a Philastrio, Brixienti episcopo, et Epiphonio Cyprio tentatam, adimpletamque exponit. De utriusque deinde scriptoris voluminibus suum iudicium ferens, istud, Epiphanii nimirum, Philastrii libro præferendum esse asseverat. Sed antequam epistolam claudat, petit ut sibi rescribere non gravetur, quemadmodum in catholica perseveraret fide quidam Theodosius, per quem Manichæi nonnulli sunt proditi. Et ipsi quos ab eo proditos putamus esse correctos.

Manichæos igitur ab isto Theodosio fuisse proditos, perspicue Augustinus asseverat. Sed an is Manichaica labe aliquando fuisset inquinatus, etsi probabilius existimetur, et Augustini verba id obscure innuerent, tamen definire 137 haud auisim. Augustini potro epistola isthæc in annum 428 rejicienda est. Quando videlicet librum de hæresibus huic Carthaginensi diacono inscripsit. Cujus recenti tempore iterum in eadem Ecclesia nonnulli eorum reperti fuerant, sicut episcopalia gesta, quæ idem Quodvultdeus ad Augustinum miserat, ostendunt; qui Manichæi pariter hoc non sacramentum, sed exsacrameum sub diligenti interrogatione confessi sunt, quorum unus Viator nomine. Horum autem episcopalium Actorum occasione, catho-

(a) Augustinus, lib. de Hæres. num. 46, atque epist. 222.

(b) August. lib. v contra Faustum, atque lib. de

licis episcopis schisma aliquod inter Manichæos ortum innotuit. Etenim in variis scissi factiones, alii Catharistæ seu purgatores vocabantur: alii vero Mattarii, qui in mattis dormiebant, appellabantur; alii tandem Manichæi dumtaxat dicti erant. Hoc ergo Manichæorum schisma, ex Carthaginensibus recensitis Actis etiam comprobatum fuit. Sed illud jam pridem Augustino innotuisse, constat ex iis quæ habet contra Faustum libri v caput 5, illudque in aliud tempus esse rejiciendum, ut statim explicabimus.

4. Superbæ igitur atque inaniter Manichæi de Christianorum mandatorum perfectione gloriabantur, quasi ipsi soli, quæ in Evangelio præcepta sunt, operarentur. Sed tanta eos intererat morum dissimilitudo vivendique ratio, ut in Manichaicis adimpleendis legibus minime convenirent. Quare cum inter cætera nonnulli maxime de Christiana paupertate jactarent, quam alii prorsus aspernabantur; idcirco Augustinus, qui eorum mendacia et simulationes refellebat, præcipue Faustum docentem *æs in zonis non esse portandum* aggreditur, impetit exagitate, quia Manichæi profiterentur aliud, et aliter viverent, cum videlicet *æs in zonis non portantes, aurum in arcellis et in sacculis avidius custodire studebant* (b). Ea de causa provocat ad quemdam Constantium Romanorum civem, quondam Manichaica labe infectum, qui deinde, ejurato errore, ad Christianam catholicam religionem conversus est. Hunc ergo tamquam locupletissimum lestem interpellat qui, maximo quo in hanc sectam astuabat studio, cum Romæ multos Manichæos suam in domum accivisset congregassetque propter implenda præcepta Manichæi, satis quidem vana et inepta, sed tamen quæ magna a suis discipulis extimabantur, quarum legum severitati austeritateque cum eorum infirmitas cederet, dispersi fuere, ut quisque in viam suam abiret. Cum itaque quisquis in Manichaicis legibus solvendis sibi liberum fore contenderet et arbitraretur, eos inter schisma illud de quo superius verba fecimus exortum est; quia alii in mattis dormiunt, ait idem Augustinus. Mattarii appellantur, a quorum stratis longe dissimiliter plumæ Fausti et caprinæ lodices; quæ deliciarum affluentia non solum Mattarios fastidiebant, sed etiam domum patris sui, hominis pauperis Milevitani (c). Lepide quidem Faustum hic irridet et suggillat, hocce Manichæorum schisma describens; quod potissimum una ex causis fuit quæ jam Augustino ipsi istius hæreseos fastidium ingesserunt. Narrat id quidem ipsemet lib. de Moribus Manichæorum quo in libro insignem Constantii Manichæorum auditoris disertius refert historiam, quæ quidem usque adeo percrebuerat, ut hæc ad absentes etiam longeque positos fama vulgante perveniret. Sed Augustinus ipse, qui primum omnem rem gestam optime ab amico teste noverat, Romam deinde circa Christi annum 383 veniens, compertam omnino exploratamque sibi fuisse testatur. Narrans videlicet quemadmodum Constantius, talem tantamque inter Manichæos morum dissimilitudinem molestissime ferens, omnes in suam domum congregatos ad vivendum secundum eandem regulam in Manichæi epistola propositam compellere nitentur. Nullis (ait Augustinus) intolerabile visum, abscesserunt; remanserunt tamen pudore non pauci. 138 Cæpit ita vivi, ut placuerat, et ut tanta præscribebat auctoritas, cum interim auditor ille (Constantius videlicet) vehementer omnes ad omnia cogeret, neminem tamen quod non prior ipse susciperet. Interea rixæ inter electos creberrimæ; obiciebantur ad invicem crimina: quæ ille in jurgando incautissime proderent. Prodebant nefanda et immania. Atque, paucis interjectis, subdit Augu-

Moribus Manichæorum cap. 20.

(c) Consule Augustini Vitam, lib. 1, cap. 9.

1: *Quid plura? coacti aliquando murmurave-*
rustineri illa mandata non posse, inde in sedi-
na abeuntes (a).

Memini interim prolixior hæc nostra
videatur quam esse oportebat. Nemo præterea
am scribendi rationem reprehendat, quod res
rica contra Manichæos gestas cum iis quæ diu

Romæ contigerant permiscere voluerimus.
m ut a Carthaginensibus episcopalibus gestis
oper digrederemur, duo potissimum nos impu-
Alterum est schisma illud quod in Manichæo-
onfessionibus a notariis exceptis magis atque
patefactum est. Cui cum aliud Romanum quod
asserat apprime respondeat, et istud in nostri
is utilitatem indicare non incongruum existi-
nus. Alterum vero est quorumdam olim magni
is hominum opinio, qui omnia ecclesiasticæ
iæ monumenta susquedeque vertentes, Mani-
um in urbem Romam adventum nonnisi ab
427 repetendum esse contendunt. Profecto si
B mstaret opinio, non tantum Augustinianorum
orum fides nutaret, sed plurimum Romanorum
ficum decreta et constitutiones, ex quibus Afri-
Ecclesiæ præseules eas disciplinæ regulas hau-
t, ut in Manichæos animadverteretur, pessum
it. Hujus autem opinionis potissimum auctor
uesnellus, quemadmodum in sequentibus ca-
is ostendere reservamus.

1 vero ad eam ecclesiasticæ disciplinæ legem a-
liquantulum digressi sumus revertentes, eam
illa proreus episcoporum indulgentia rigidius
servatam, alia ejusdem sancti Augustini epi-
evidentissime patefacit. Compererat enim Vi-
um quemdam Mallianensem, in clericali sub-
atus ordine constitutum Manichaica esse lu-
llutum. Propterea catholicæ religionis studio
, statim litteras ad Deuterium ejusdem pro-
e episcopum dedit, ut hunc clericum præca-
Ne videlicet perscordiam, aut ejus negligen-
inimicus homo, qui ovili Dominico cæperat
ari, Christianorum animas *tunto pretio com-*
is perderet. Hunc ergo Victorinum Augustinus
icium vocaverat, et antequam a testibus qui
ccusaverant coargueretur, interrogatus læsam
fidem negare non potuit. Et idcirco *auditorem*
æorum, non electum, se esse confessus est. Cu-
idem confessionis veluti summam episcopo
rio subjicit, ut immania sacrilegaque facinora
ærendo, generatim saltem corruptissimos hu-
ctæ mores impiaque dogmata intelligere post-
ost hæc autem ecclesiasticæ disciplinæ regu-
Manichæis pœnitentibus recipiendis obser-
s, aut ei suggerere, aut ejus mentem revocare
Quas deinde cum secum reputasset, sed u-
animadvertisset, optime perspecta præce-
Victorini vivendi ratione, hunc eas observa-
non esse graviter suspicabatur. Quare ne
uspicionem moveri videretur, anteactis Victorini
us in medium adductis, ad eam provocat sic
D a qua, sub simulata catholicæ fidei profes-
et sacri ecclesiastici subdiaconatus ordinis
, Manichaicam religionem, quam corde profi-
r, nisus fuerat oculare. Hunc ergo, tam gra-
uctus scrupulo, Augustinus, nec post ejura-
tores, tamquam pœnitentem in Ecclesia reci-
im esse censuit; sed, omni disciplinæ ecclesia-
gore servato, eum coercitum ex Hippona urbe
æsi pellendum curavit. Quem tamen severiori

alia 139 ecclesiastica pœna plecti Deuterio
isopopo mandat; huic suis epistolis indicens
lericorum gradu congrue ecclesiastica severitate
inum dejiceret, ut is quocumque honore et
unione privatus omnibus innotesceret. Et deni-
ati pœnitentiæ locum concedere omnino ve-
si et alios quos illic novit esse manifestaverit, non
solus eundem August. lib. v Confess. cap.
m. 24.

A solum in Malliana, sed in ipsa tota omnino provin-
cia.

6. Rerum porro harum summam ex Augustini epi-
stola 236, olim vero 74, nos ipsi ad patefaciendam
ecclesiasticam cum Manichæis adhibitam discipli-
nam excerptimus (b). Quo anno autem S. doctor eam
scripserit, latuit novissimos Augustini Operum edi-
tores, qui eam in quartam epistolarum classem reje-
cerunt. Earum videlicet *quarum tempus minus com-*
pertum est. Sed in præmonitione ad duos de Actis
cum Felice Manichæo libros, vetustum quoddam Fel-
icianæ professionis fragmentum cum ex Baronio,
tum ex Gervasiano codice, ipsi Augustini Operum
editores in medium adducunt, quo intelligimus ex
hac hæresi ad Ecclesiam venientes numquam rece-
ptos fuisse, nisi primum alios ejusdem sectæ viros
proderent, et ad suos Ecclesiarum episcopos vel pa-
stores deferrent; nec Manichæi qui tamquam pœni-
tentes recipiebantur, aliorum hujus sectæ virorum
nomina patefaciebant qui eam dumtaxat diocesis
incolebant ad cujus communionem post reconcilia-
tionis sacramentum ipsi erant admissi, sed et alios
longe lateque per totam provinciam, vel alias vici-
niores dispersos proderere tenebantur. Id perspicue
innotescit ex ipsius Felicis quondam Manichæi con-
fessione, de quo in superioribus verba fecimus: Vi-
delicet *Felix conversus ex Manichæis dixi, sub testifi-*
catione Dei, me omnia vera confiteri, de quo scio
Manichæos, vel Manichæas, in partes Cæsarienses,
Mariam et Lampadiam uxorem Mercurii argentarii,
quibus etiam electum Eucharistum pariter oravimus,
Cæsariam et Lucillam filiam suam, Candidam, quæ
commoratur Thipasse, Victorinum Hispanam, Sim-
plicianum Antonii Patrem, Paulum et sororem suam,
qui sunt Hipponæ, quas etiam per Mariam et Lampa-
diam scivi esse Manichæas. Ex hac ergo Felicis Ma-
nichæi ad catholicam fidem revertentis confessione,
vetusta illa Ecclesiæ disciplina innotescit, qua cau-
tum erat ne umquam ad reconciliationis sacramen-
tum admitterentur, nisi sub omnipotentis Dei testi-
ficatione proderent quotquot noverant ea hæresi in-
quinatos. Quorum tandem si pœnitens aliquem sibi
notum ad ecclesiasticos judices dolose deferre præ-
termisisset, jam laudata reconciliatione efficien-
tibus indignus. Propterea idem Felix hanc suam
confessionem his verbis clausit: *Hoc tantum scio,*
quod si aliud inventum fuerit me scire supra quam
dixi, me reum ego ipse confiteor.

7. Sed ex præcedenti hac Felicis confessione non-
dum plenius et perfectius illius antiquæ disciplinæ
ratio et ordo innotescit. Etenim cum plerique ex
Manichæis numquam sacro baptismatis lavacro
essent regenerati, et gentilium quasi ritu semper
vixissent, alii vero ex catholica societate aufugien-
tes Maneti nomen dederant, idcirco non eadem
episcoporum agendi ratio esse poterat in utrisque
recipiendis. Et quidem eorum quilibet quos pœni-
tebant libellum confessionis simul atque pœni-
tentiæ facere tenebatur, in quo, anathemate pri-
mum Maneti dicto, enixe debebat petere, vel cate-
chumeni vel pœnitentis locum obtinere; ejusmodi
porro libellos episcopi recipiebant, hosque proba-
bant an ecclesiasticis essent conformes regulis;
nec aliter iisdem reconciliationis epistola dabatur,
nisi *cum die et consule: ut (nimirum) neque de su-*
periore tempore aliquam molestiam vel publicis le-
gibus, vel disciplina ecclesiastica paterentur. Si quis
vero post acceptum ecclesiasticum testimonium
et sygraphum, certis adhuc indicibus Manichæus
apparebat, tunc justitiæ severitate ad civilem
et ecclesiasticarum 140 legum formam experiri
cogebatur; quos deinde catholicis viris prorsus
juxta apostolicum divi Pauli mandatum cavere ju-
bebantur. *Commendabantur autem, qui epistolas ab*
episcopis acceperant, religionis catholicis vicinis, vel co-

(b) Augustini epist. 236; exstat tom. II, pag.
646.

habitoribus suis, sive clericis, sive laicis, per quorum erga se curam frequentent ad audientiam sermonis Dei, et quorum testimonio possint innotescere. Ita legimus eo in commonitorio Ecclesiae catholicae, quod vulgo Augustino inscribitur, quodque novissimi Augustini Operum editores in tomi octavi appendicem rejecerunt. Ex quo deinde commonitorio illud pariter intelligimus, hos Manichæos conversos non statim ad baptismum, vel ad reconciliationis sacramentum admissos fuisse, sed vel in catechumenorum gradu, vel in penitentium loco usque ad mortis periculum perseverare debuisse, vel saltem tamdiu in alterutro permanere statu coactos, quamdiu ab episcopis, eorum fidei firmitate perspecta atque eorum testimonio quibus commendati fuerant comprobata, has pœnas per indulgentiam ipsis relaxandas æquum esse judicabatur.

8. Epistolæ tandem testimonium, seu syngraphus, sub quo Manichæi penitentes demittebantur, non eadem prorsus forma exprimebatur. Nam quemadmodum electi *auditoribus* erant nequiores, ita et gravioribus pœnis afficiebantur. Quare in primis *auditores*, post factam confessionem, et post dictum anathema blasphemis et impiissimæ et immundissimæ hæresis eorum, facile laudatas episcoporum litteras obtinebant, adversus eos qui sibi temporis præteriti Manetis errorem objicere tentabant; electis vero non tam facile ejusmodi dabatur testimonium; sed prius cum Dei servis, sive clericis, sive laicis in monasteriis vel xenodochiis recludebantur, donec præcedentis hæreseos penitus omni suspicione purgata, tandem vel baptismum, vel reconciliationem recipere mererentur.

9. Jam vero gradum sistere paululum nos oportet, ut apostolicæ sedis hostibus arma præripiamus, et ea potissimum quæ ex præcedenti nostra oratione sibi nancisci posse contenderent. Etenim cum illorum studium sit ut Romanorum pontificum jura auctoritatemque in hæresibus profligandis et in ecclesiastica firmanda disciplina dejicere conentur, jam sibi adulari possent Ecclesiae leges hactenus descriptas, vel ex Augustino, vel ex aliis Africæ episcopis prodiisse. Et hac de causa tantum roboris obtinuisse, ut Romana Ecclesia eorum facta pedissequa, easdem leges postmodum sibi adoptaverit, ac religiose in Manichæis judicandis custodire voluerit. Ita profecto nugari possunt, qui non solum tamquam genuinum Rom. Ecclesiae canonum codicem volumen illud evulgarunt, quod ex aliarum Ecclesiarum statutis, episcoporum litteris, congestum est; sed et de Eutylianorum rebus disseverant, non alias partes S. Leonem subiisse asseverant, quam eas quas olim Athanasius cum Arianis, Augustinus cum Pelagianis, Cyrillus cum Nestorianis subierant. Quinimmo, de Pelagianorum rursus causa agentes, Innocentius, Zosimi, Bonifacii atque Cælestini decreta, nonnisi ex ipsis Africanis conciliis robor obtinuisse commenti sunt. Quibus omnibus, et id genus similibus, nugis et mendaciis hisce nostris historicis lucubrationibus occurrere volumus, ut has erga apostolicam sedem calumnias dilueremus, istud etiam quod objicere potest statim eriperemus. Næc enim ecclesiasticæ disciplinæ ea lux Augustino, aut alii cuiquam Africæ episcopo asseri potest, quæ antequam Augustinus catholicis nomen daret, et antequam Africæ episcopi Manichæos convenirent, ab apostolica divi Petri sede firmata et definita fuerat. Eam legem ex apostolica Romanæ sedis traditione scripto consignavit papa Syricius in sui pontificatus exordio, quando Augustinus videlicet adhuc in Manichæorum erroribus versabatur. Immo neque tunc Africæ præsules in Manichæos ecclesiasticis pœnis animadvertere cœperant; cum id primum apud Carthaginem, Augustino jam Hipponensem episcopatum tenente, factum fuisse ex superioribus intelligamus. Non igitur

A ex ecclesiasticæ disciplinæ regula, vel ratione, ab Augustino, aut alio quopiam Africæ episcopo prodiere potuit, si Augustinus et cæteri Africanis episcopi ad illius sectæ exitium ea statuta servarunt quæ diu antea ab apostolica sancti Petri sede fuerant pronuntiata. Nostra vero nunc interesset ejusdem papæ Syricii decreta subjicere, quæ postmodum maxima cum religione, non tantum Africanis PP. in Manichæis recipiendis observarunt, sed et omnes totius orbis Ecclesiae admodum religiose custodierunt. Id autem præsentis otii opus esse non potest, cum in subsequenti capitibus variascum Paschasio Quesnello congressiones habituri, plurimum Romanorum pontificum in Manichæicæ sobolis odium et exitium res gestas describere et indicare reservaverimus.

10. Interim vero ne clarissima doctrinæ et sanctitatis lumina debita laude et merito fraudemur, plurimum faciendum esse affirmamus Augustini potissimum et Africæ episcoporum studium, qui totis animi viribus ita Manichæis sese opposuerunt, ut nefariam eam sectam profligarent et abolerent. Augustino imprimis omnis honos et laus deferri debet. Qui a suæ conversionis die nihil aliud seum reputavit quam nefanda atque occultiora Manichæorum mysteria prodere, falsa hujus sectæ dogmata convellere, eorum impudicitias scripto exaggerare, *electorum* hypocrisim deridere et exsecrere, profanos ritus et sacramenta ab ipsis adhibita maledictis impetere; et doctiores præterea, quos tamquam suos magistros cæteri Manichæorum habebant, ad publicas habendas disputationes provocare; ex quibus postea, Manichæicæ doctrinæ falsitate comperta, unico catholicæ fidei sanctitas ut omnibus innotesceret allaboravit. Hæc quippe sunt quæ in catholicæ Ecclesiae bonum, decus et utilitatem maximo studio præstitit S. doctor Augustinus. Cujus gloriosos labores non solum celebrant tot tantaque erudita opera, præsertim contra eosdem conscripta, quorum catalogum nos in præsens non recensemus, ne a proposito scopo recedamus; sed et omnia alia ab eo vel contra Donatistas, vel Pelagianos et Arianos conscripta; in quibus passim, modo unum, modo alium, Manichæorum errorem refellere conatus est. Tanta ergo librorum Augustini supellectile, Africa potissimum, et catholica Ecclesia ditata, eo tempore videlicet quo hæreses in eam *terram tamquam serpentes Ægyptiorum magorum scatebant*, jam reliqui Africanæ præsules, apostolicæ Romanæ Ecclesiae regulis edocti, et civilium legum subsidio adjuti, plene Manichæos contere et consumere poterant. Quemadmodum S. doctorem indicare voluisse arbitramur, sermone tempore barbarico habito ad catechumenos, ita eos alloquendo: *Manichæorum venenum subreperat, contritum est, consumptum est* (a). Sed non ea ratione consumptum, ut Manichæi vel exilio affecti ex Africæ regno excedentes Augustini ævo alio commigraverint, vel quia ad penitentiam adducti regnum illud ab omni Manichæica labe exstitisset purgatum. Non ita inquam. Nam viperea illa propago, civilibus ecclesiasticisque pœnis perterrefacta, latebras sibi quærere solita, nunquam penitus Africa exsiliit, quamvis postmodum Vandali regnum illud vastassent. Augustini igitur loquendi scopus ille fuit: innuere videlicet *Manichæorum venenum ibi contritum et consumptum esse* anathematismis et proscriptionibus; ejusque diabolica illicia omnino contrita et contracta fuisse catholicorum studiis et scriptis, ut neque rudes, neque doctiores homines, ejusmodi laqueis amplius contingi possent. Hæc quæ descripsimus ad Augustini pertinent ævum. Sed si quid de eadem hæresi in Africa grassante dicendum nobis occurrerit, temporum ratione, quantum possumus, servata, harum historicam elucubrationem decursu opportunius indicabimus.

(a) Serm. ad catechumenos de Tempore barbarico, cap. 5. Exstat tom. VI, pag. 45.

142 CAPUT VII.

*ris et maledictis Beausobrianis S. Leonis Magni Manichæos agendi ratio vindicatur. S. pon-
m non tantum in concionibus declamasse, sed
m errores patefecisse explicatur. S. Augustini
ter scripta contra Manichæos exarata, nec fa-
s nec sophismata continere contra eumdem
usobre ostenditur.*

ures hic assumimus ventilandas quæstiones, emel illustratas, non tantum plurimum lucis unt nostris præcedentibus dictis, sed etiam is ea argumenta eripiunt, quæ Beausobre . SS. Leonem M. et Augustinum, strenuos hæorum oppugnatores, nimis injuriose obje- mo ergo animadvertit quemadmodum mise- illa Manichæorum secta, post occupatam a lis Africam proconsularem, in qua latius se gaverat, exsulatum abire fuerit coacta. Cujus res, alii Romam venerunt, alii vero in diver- a aut urbes se recipere curarunt. Qui autem n venire solamen atque subsidia a suis fra- obtinere posse sperabant, ut tutius viverent. vi isthæc spes eos fefellit. Nam de eorum ad- et mansione certior factus S. Leo Magnus, us pontifex, nihil studii et laboris prætermi- ab hac peste suam Ecclesiam purgaret. Ven- men (ait Beausobre) talem modum agendive em in eos adhibuit, ut potius ad iracundiam perationem impulerit, quam ad respiscendam ninum ejurationem excitaverit. Contendit S. ubjicit idem Beausobre) eos de abominabili- æremonis fuisse convictos, de quibus ipse . encyclicis epistolis Italiæ episcopos admo- tio ergo agendi modus duos perniciosos ef- peperit. Primus fuit excitare in populum et a horrorem erga Manichæos, atque movere tratus ad infligendas ipsis pœnas jam a le- statutas. Alius vero effectus perniciosior fuit uo sensim in eosdem Manichæos maximus C in Ecclesiam catholicam inspirabatur, vi- tantopere episcopos sibi graviter infensos um ab istis calumniis potius atque gravissi- resectionibus urgerentur. Nec enim de illis ibus erant rei, de quibus postulabantur (a). taque maledictis et probris S. Leonem ponti- beausobre vexavit, ut Manichæis magis indul- eosque a nefandis criminibus purgaret. An .ntam scribendi impudentiam vel ratiocinan- sciam patienter sustinebimus; præsertim ictor in universo suo opere se jactet nullis iciis adduci, solamque rerum veritatem per- tum esse in Manichæorum historia adornanda? ndide in his omnibus nostrum scriptorem am esse sequentia momenta patefacient. undenam colligit Manichæos Romam venisse, a Vandalis Africa proconsulari? Hujus enim .sectæ homines jam pridem alias latebras sibi Roma quæsiverant, videlicet tempore S. Syriicii D Quos perveraces et nimis perfracte suis errori- ærentes et propugnantes in exsilium aman- sset; correctos autem et pœnitentes ad recon- nis sacramentum admisit; dum modo reliquum rsum in monasteriis detenti absolvent (b). tur Romanorum PP. agendi modus in Mani- originem habuit a magno Leone; non post cam cladem Africæ proconsulari illatam 143 lecti sunt, ut oscitanter (credo) Beausobre vit (c); non præcludebatur deinde ipsis ad- tiam aditus, ut iracundia et desperatione entur; sed proposito ipsis ex una parte legum m rigore, et ex alia ecclesiastica pace et leni-

Beausobre, serm. prælim. ad II part. Hist., 8.

desis quæ præcedenti cap. scripsimus, pag. seq.

Beausobre, ubi supra.

A tate, ad quam potius eorum animus inclinaret pote- rant se flectere. Non ergo ita sævus judicandus est S. Leonis Magni cum Manichæis agendi modus, ut neglectis suorum prædecessorum Syriicii et Anastasi pontificum statutis, Manichæorum primo conver- sionem non quæsierit, et pœnitentes ad reconcilia- tionem recipere recusaverit. Quod si deinde popu- lare odium in hos homines ob detecta horribilia fla- gitia excitabatur, ut etiam magistratus moverentur ad eos pœnarum rigore torquendos, id minime Le- oni vitio dari debet. Quinimmo summa laude illud studium cumulandum est, quo Romanam Ecclesiam, sibi concreditam a tantarum nequitiarum inquinam- entis purgare nitebatur. Quid præterea, si Mani- chæi maximum horrorem erga episcopos et catho- licorum societatem concipiebant? Ea enim ordi- naria omnium reorum conditio esse solet, ut judi- ces vereantur, et a pœnis, quibus juste affici debent, abhorreant (d). Sed non ideo episcopi illorum ca- lumniatores persecutoresque efficiebantur. Cum non nisi Manichaica crimina in judiciis, solemn- inquisitione probata, eorumdemque confessionibus patefacta, sermone vel scripto promulgabant. Hanc enim œconomiam nostrum Leonem servasse vel in publicis concionibus ad populum habitis, vel cum ad omnes Italiæ episcopos suas epistolae direxit, ut præcaverent se suasque plebes a Manichæorum dogmatibus (qui homines ex urbe Roma fuerant recenter expulsi), luculentius ipsi demonstramus agentes de Romana Leonis in Manichæos inquisi- tione. Ex qua videlicet dissertatione abundantius lector habebit unde probra et maledicta Beauso- brianæ in S. Leonem Magnum refellat.

2. Neque satius duxit Beausobre S. Leonis Magni in Manichæos agendi rationem, ut hactenus vidi- mus, taxare et probris proscindere; sed ad ejus- dem S. pontificis Epistolas et Sermones gradum faciens, hos haudquaquam descriptionem Manichæi- cæ doctrinæ continere affirmat; sed omnia istius scripta in invectivis contra Priscillianistas et Mani- chæos versari ait, cum perpetuo duas has distinctas sectas confundere conetur, ambasque iisdem pœnis subjiciat. Aliquam laudem Leonis zelum mereri subjicit; sed major in eo animi moderatio expetenda fuisset. Cum potissimum is fuerit unus ex iis præcipuis episcopis qui hæreticorum suppli- cia tamquam rata et justa probaverit. Claudit tan- dem Beausobre suum sermonem dicendo tantæ Leoninæ commotionis causam quæsivisse, et secum reputasse hujus S. pontificis characterem. Hominis (inquit) fuit ejus character ambitione abrepti, mi- nus cogitantis spiritum lucrari docilitate et suasio- nibus, sed potius violentiis opprimere. Nec tamen satis duxit Beausobre ita scripsisse; sed ut magis suum furorem in S. pontificem et apostolicam sedem exerceat, provocat in notis ad quædam verba ejusdem S. Leonis, dicta occasione necis Priscilliani aliorumque istius sectatorum, apud Treviros a Ma- ximo imperatore per publicos ministros patratæ; quibus verbis idem pontifex probare videtur illius principis cruentum consilium, et deinde subjicit. *Quæsnelli nota super hunc locum, digna est ut hic ex- scribatur: « Sed neque hic (Severus Sulpicius), ne- que ille (Hieronymus), neque quisquam alius sancto- rum Patrum qui illo Priscilliani ævo vixerunt, cruenta hujusmodi consilii approbarunt; »* nempe ut Leo (e).

3. Hæc omnia autem eripere et singula probra quibus S. Leonis fama et sanctitas proscinditur in iniquos calumniatores retorquere, nec grave erit, nec nobis satis difficile. Alia enim ex iis quæ objecit ita 144 sunt infirma et insulsa, ut ad ea refellenda suf- ficiat oculos in Opera S. Leonis Magni conjicere, et

(d) Videsis cap. 9 secundi lib. hujus Historiæ.

(e) Consule cap. 10 hujus libri, in quo singilla- tim Manichaicos errores, dogmata et ritus ex Leo- nis textibus referimus.

oppugnatoris mendacia deprehenduntur. Quare eum rogo undenam hauserit Leonem in Epistolis et Sermonibus palmares Manichæorum errores non descripsisse, sed in solis declamationibus, rhetorum more, fuisse versatum? Id sane ex Quesnelli notis et scriptis non haustit, quem veluti magistrum sequendum, ut ex præcedenti narratione vidimus, assumpsit. Nam is varios saltem ex sancto pontifice Manichæorum errores recensuit, ut constat ex cap. 10 hujus libri. Quamvis præterea et alios passim commemoret, quos non nisi ob nimiam oscitantiam idem Quesnellus annotare prætermisit. Quid præterea Leoni opus erat in concionibus ad populum habitis, totam Manichæicæ philosophiæ et theologiæ doctrinam, omnes superstitiones et profanos ritus, omnia diabolica mysteria, in quibus secta illa versabatur, singillatim enumerare, atque proferre? Non enim illud munus assumpserat, ut dogmatum fidei tractatus componeret ad illos hæreticos oppugnandos; sed dumtaxat in votis habuit Romanum populum admonere ut se ab eorum consuetudine et institutis præcaveret. Id facere consuevit in solemnioribus præcipue anni diebus, dum sacratoria fidei nostræ mysteria in templo agebantur. Idcirco saturat summam indicare populo horum palmares errores, ut illos abominaretur; sed in epistolis contra eosdem Manichæos conscribendis aliam esse seculum rationem, et ipsarum textus, et rerum scriptarum ordo manifestant.

4. Et imprimis quod ad Italiæ episcopis epistolam datam spectat, Beausobre eam vix suis oculis lustrasse censendum est (a). Si enim hujus textum cursim dumtaxat etiam attigisset, non alium sibi scopum proposuisset Leonem intellexisset, quam episcopos præmonere super iis quæ Romæ in solemnio iudicio contra Manichæos habito gesta fuerunt; ne ignari videlicet, in eorum diocesis vitiorum radice, quæ Romæ extincta interierant, furtim radicibus per novas propagines seminarentur. Uno verbo, generatim ibi dumtaxat de Manichæica disseruit hæresi, et alios episcopos advocat in consortium sæ sollicitudinis, certiores faciendo: *plurimos Manichæicæ impietatis sequaces et doctores in Urbe investigatione sua reperiisse, vigilantia divulgasse, auctoritate et censura coarguisse*. Sed quoniam in iisdem coercendis solemnem iudiciorum formam et regulas servavit, descriptis in publicis tabulis criminibus, eorumdem reorum confessionibus probatis, una cum hac epistola, omnium gestorum exemplaria transmisit ut plenius edocerentur. *Sicut (ait) gestorum vos series poterit edocere. Ad instructionem vestram etiam ipsa (gesta videlicet) direximus, quibus lectis omnia quæ a nobis deprehensa sunt nosse poteritis*. Dolendum quidem est ejusmodi Actorum seriem temporum injuria interdidisse. Sed magis dolendum Beausobre hanc epistolam lustrare neglexisse, ut solis calumniis et probris in S. pontificem inveheretur.

5. Quod vero ad alteram spectat epistolam, quæ est 15, minime inficiari possum, eam totam versari in quæstionibus eidem S. pontifici a Turribio episcopo Asturicensi propositis, cum is videlicet illum in Priscillianistarum causa consuleret. At neque hac occasione Leonem decebat aut oportebat longum tractatum hujus vel Manichæicæ hæreseos describere, nam extra propositarum sibi quæstionum terminos inepte vagatus esset. Nec quidquam facit quod in laudata epistola promiscue cum de Priscillianistarum, tum de Manichæorum institutis disseruerit; nimis enim affines erant ambæ istæ hæreses, cum Priscillianiana multa falsa dogmata ex Manichæica mutuasit, et ambæ antiquorum Gnosticorum virus imbiberunt. Nec propterea tamen Leo SS. pontifex de errore esset insimulandus, si Priscillianistas quandoque Ma-

(a) S. Leonis epist. 8, cap. 1.

(b) Idacius, ad olympiad. 306.

(c) Hieronymus ad Ctesiphontem.

(d) Quesnellus, tom. II Operum S. Leonis M., in

nichæos appellaverit. Si quidem et Idacius narrat (b) latentes in Asturicensi urbe Manichæos, gestis episcopalis detectos, ad iudicium tractos et damnatos, per Hispaniam fuisse publicatos. Tamen ibidem sermonem habuisse de Priscillianistis, exploratum est. A qua scribendi phrasi nec Hieronymus abhorruit (c), ut annotavit etiam Quesnellus (d).

6. At vehementius adhuc insectari voluisse S. Leonem, postremum quod objecit perspicue manifestat, cum videlicet S. pontificem describit, ambitione et furore ductum, probasse cruentum Maximii tyranni consilium in Priscillianistas apud Treviros executioni demandatum. Qui tamquam mendacem et impostorem vult convenire Beausobre, mittat eum ad Leoninæ epistolæ textum. Ex quo sat habebit, nec magis injustum probrum, nec audaciorum contumeliam potuisse excogitare. Narrat quippe S. Leo, illius epistolæ cap. 1, quemadmodum episcopi sub quorum temporibus hæresis illa nefanda prorupit per totum mundum instanter egerint ut impius furor ab universa Ecclesia pelleretur. Quid mali consilii in hoc? Nihil plane in episcopalis dignitatis dedecus vel ecclesiasticæ lenitatis detrimentum illi Patres egerunt, qui, anathemate in Priscillianum et socios prolato, eos, vel ex episcopaliibus sedibus, vel ecclesiastica communione depulso, tamquam ethnicos et publicanos haberi jusserunt. Nec suffragatur Beausobre illud aliud iudicii genus cruentum, de quo statim S. Leo facit mentionem, scribens: *Quando etiam mundi principes ista hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, ut auctorem ejus cum plerisque discipulis legum publicarum ens prosternerent*. Iudicii enim hujus cruenti causam, non episcopis, sed criminum qualitati gravitateque adjudicat. Nam subjicit: *Videbant (principes) enim omnem curam honestatis auferri, omnem conjugiorum copulam solvi, simulque divinum humanumque jus subverti, si hujusmodi hominibus usquam vivere cum tali professione licuisset*. Si enim Priscillianistæ solis fidei dogmatibus repugnassent, si æque omnes honestatis leges, divina simul et humana jura non subvertissent, nullam in eos tulissent sæculi principes cruentam sententiam. Sed quia in talia facinora erumpebant, quæ totam vitam civilem ad exitium perducebant, idcirco tantæ amentis auctores publicarum legum ense prosternere necessarium duxerunt. Propterea idem S. Pontifex, ne ad malignam interpretationem quisquam præcedentia ejus verba trahere auderet, statim duo illa iudiciorum genera distinguit, explicans quemadmodum ecclesiastica lenitas.... sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugiat ultiones. Si refugit, non approbat. Sed subjicit: *Severis tamen Christianorum principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium*. Unde ergo habet Beausobre Leonem cruenta consilia perbasse? Forte quia dixit ecclesiasticam lenitatem, sacerdotali contentam iudicio, Christianorum principum constitutionibus adjuvari? sed quo sensu id Leo affirmavit? Nimirum, quia gravioribus hujusmodi criminibus irretiti, corporalis supplicii timore correpti, nonnumquam ad spirituale remedium recurrunt, præcedentes eorum impietates et crimina exsecrandq. Quam vanæ ergo et futiles sint Beausobrianæ in S. Leonem Magnum calumniæ, præcedens hæc nostra disserendi ratio et methodus ostendit. Ex quibus lector etiam habet unde subdolum quartam annotationem Quesnelli refellat (e), qui tamen non ita audacter sicuti Beausobre commentus est.

7. Jam vero manum de tabula tollere statueram, et, relictis parumper S. Leonis Magni vindictis, ad Augustini causam agenda gradum facere volebam, ut hunc quoque ab injustis Beausobrianis criminat-

notis ad epist. 15, pag. mihi 449.

(e) Quesnellus, nota 4, tom. II Operum S. Leonis, M., pag. 448. Videsis Priscillianistarum hi storiam cap. 15.

purgarem (a). Sed eum in evolvendis scriptis si viri alia quoque 146 offenderim quæ Leonem et sinceram fidem ledere videntur, diuorum examine immorari necessarium duxi, no intelligens ab invidis criticisque adversarar. Iterum ergo S. pontificem in scenam non tantum ut ludat de Manichæorum dogdisserendo, sed ut novis maledictis et pron exagitet. Confringit imprimis S. Leonem ierosolymitani sententiam secutum, qua ait *blasphemasse, se sanctum Spiritum vocitando*; igitis speciosa est saltem ejusmodi accusatio; relius fecisset eam potius exscribere quam e, et latius explicare inexcusabili cum liberata verba, *Manichæos* (ait Leo) *sub nomine sancti, ipsum talium impietatum magistrum Manichæum*. Et rursus: *In magistro suo Apparuisse Spiritum sanctum crediderunt... ut d fuerit Manichæus ipse quam Spiritus (b)*. si id verum exstitisset (subjicit Beausobre) hæreticum superbia et blasphemis ad summalitiæ gradum traxissent. At si Leo non is fidelis in suis narrationibus, quam sit a suis sermonibus, excusabimur plane, si ctis fidem non adhibeamus. Potissimum ucis etiam refellere volens præsumptam si etiam superbiam in sequentia verba erupit. *et hic de illa mundi exstitit parte, quæ non piritum veritatis recipere*. Quasi innueret a sanctum angustis finibus esse restrictum, tis populum cunctis esse miserabiliorum. um sane (subjicit Beausobre) credidissem us episcopus, qui *Magni* cognomentum obimile absurdum in quodam sermone qui ros transiit dicere potuisset. Ita ut ipse quod primi inter gentiles qui Messiam adere fuerunt magi, Persarum philosophi, et anetis atavi. Pariter ille oblitus est se alio e dixisse quod magi non ex sidereo signo e Christum in Judæa natum, *sed agente sine eorum cordibus inspiratione divina*. otus Beausobrianus ludus, qui actoris imum et mendacia arguit, si inspiciamus Leonitextum ex quo tria objecta loca avulsa sunt. im primo nihil plane occurrit a fide et verium, quodque a Manichæis profiteri S. ponprehenderit. Quarto enim illo de Epiermone, in populi memoriam incarnationis revocato, et latius explicatis quæ ad diei tom, ad magorum in Bethlehem adventum, a munera, ad sidereum illud signum quod nquis Orientis partibus eos adduxerat, per, Manichæos quos mox in Urbe latentes deggreditur exagitare, summatim ad populum i commenta et fabulosa mendacia referens, narnationis veritatem subvertebant. Quid? us populum teneret, ad quamdam summam mnum errorum capita: videlicet quemadMosaicas Scripturas rejicerent, avangelicas erent, apostolicam symboli veritatem conit, et negantes a *Christo vivos et mortuos jucebant in sole et luna colere Christum, et ne Spiritus sancti ipsum talium impietatum m adorare Manichæum*. Duo autem illa valde differre, quis non videt? Manichæum videliritum sanctum dixisse, et illius discipulos itus sancti nomine Manichæum adorare (c). streum dumtaxat de Manichæis S. Leo Ma- usobre, part. II Hist. Manichæorum, lib. I, ag. 256, § 3. Leo Magnus, serm. 4 in Epiphan., cap. 2

nos ipsi ad marginem hujus cap. annotavividelicet lector unico intuitu intelligeret nes magister docuerit, quidve Manichæi dieonis ævo credidissent. Nostri deinde mas. o voce sancti aliam Dei habent. Sanctus Leo,

agnus affirmavit. Ea prorsus ratione qua sacrilegi etiam contendebant in sole et luna Christum adorari; nec tamen effutiebant solem et lunam esse Christum. Neque alio 147 modo noster Leonatiocinatus est in altero sermone de Pentecoste, cum Manichæos suæ ætatis refellere aggressus est, contententes magnum quendam et sublimem auctorem sequi, in *Mane* magistro suo apparuisse *Spiritum sanctum crediderunt, promissumque a Domino Paracletum non prius venisse quam hic infelicitum deceptor oriretur, in quo ita Spiritus sanctus manserit, ut non aliud fuerit Manes ipse quam Spiritus Dei*. Si igitur hæc Leonina dicta ex Manichæorum sententia prolata attendamus, nihil prorsus intelligimus quo potuisset Beausobre S. Leonem infidum et injustum appellare. Constabat enim S. pontifici ejusmodi prava dogmata a Manichæis profiteri, non ex falso hominum rumore, non ex aliorum testimoniis, sed hæc omnia ex eorumdem Manichæorum confessione criminumque execratione probavit. Quare omnibus persuasum esse debet acatholicum virum Beausobre nodum semper quæsivisse in scirpo, fraudulentas interpretationes confringendo.

9. At saltem verum erit S. pontificem Spiritui sancto fuisse injurium, cum illum angustis finibus restrinxit, et Orientales illius ope et præsidio privari indicavit. Commentum apage. Narrat quippe S. Leo quemadmodum Manes in orbem damnandus apparuerit, Probo et Paulino consulibus. Ex qua temporis epocha evidenter demonstrat jam a Christi morte ad Probi et Paulini consulatum usque octavam in Christianos persecutionem desæviisse, innumerabilesque martyres exstitisse, quibus juxta divinas promissiones apud Matthæum XIX datus erat Spiritus sanctus: *Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini*, etc. Non potuisse ergo Deum, suorum donorum largitatem continere, ut tot Ecclesiæ generationes sua inspiratione fraudaret, donec prodigiosus turpium mendaciorum signifer nasceretur, Leo quasi Archelai argumentis insistens asseverat, et statim de Manete subjicit. *Cui ne hoc quidem tribui potest, quod vel exiguam divinæ inspirationis acceperit portionem, quoniam hic de illa mundi exstitit parte, quæ non potest Spiritum veritatis accipere*. At hæc verba posteriora non sunt referenda, aut ad Persidem, aut ad totum Orientem, ut vel allucinatione, sive malitia, Beausobre interpretatus est, *sed ad diabolum, mendaciorum patrem*, cujus partes et munera Manes agebat, ejus doctrinam docendo. Mox enim S. pontifex se explicavit, subjiciendo: *Repletus enim spiritu diaboli, spiritui resistit Christi: et cum sanctis Dei hoc Paracleti doctrina contulerit*, etc. Cum itaque manifesta res sit, divinis etiam in Scripturis prædicata, mundum in duas dividi partes, quarum alteri Deus et veritas, alteri vero diabolus et mendacia dominantur, non video cur laudatus Leonis sermo, divinis institutionibus refertus, non debuerit ad posterum transferri. Christum Dominum quidem dixisse Spiritum veritatis *non posse mundum accipere, quia non videt eum, nec scit eum*, testis est evangelista Joannes (d). At quis propterea Spiritum sanctum angustis finibus esse restrictum affirmabit? Sublato ergo ejusmodi Beausobrianæ amphibologiæ ludo, cætera quæ censor objecerat prorsus cadunt; et idcirco ad evertendas alias calumnias contra Augustinum prolatas gradum faciamus. Quæ si brevi a me exponi posse quis arbitraretur, vehementer erraret, cum innumeræ pene sint malignæ interpretationes hinc serm. 2 de Pentecoste, cap. 6 et seqq.

(d) Apud Joannem XIV, 16 et seqq., legimus: *Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat in æternum: spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non vidit eum nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit. An non homines hujus mundi in duas partes et classes sunt divisi, quarum altera Spiritum sanctum non potest recipere?*

illincque in toto Beausobriano opere sparsæ, quæ sanctum episcopum impetunt, et maledictis proscindunt. Neque nostrum consilium est singulas hic persequi, indicare, atque refellere. Nam in immensum fere nostrum opus protraheretur, nec quidquam laboriosius molestiusque assumeremus.

148 10. Paucis itaque aliqua dumtaxat ex iis primo delibabo, quæ habet in sermone præliminari ad alteram suæ Historiæ partem (a). Itaque de Augustino verba factururus, orationem orditur a quibusdam Leontii Byzantini verbis, scribentis neminem felicius posse Manichaicam describere hæresim, si jam pridem non existerit professione Manichæus. Quod dictum optime in Augustinum quadraret, qui ab anno suæ ætatis decimo nono, ad vicesimum octavum usque, huic sectæ nomen dederat, et errores viriliter contra catholicos pluribus in concertationibus feliciter propugnavit. Sed id eloquentiæ et ingenii fervore dandum esse Beausobre ibidem asseverat. Nam Secundinus eum reprehendit non intellexisse Manichaica mysteria: *Visus enim mihi es, et pro certo sic est, te nunquam fuisse Manichæum, nec ejus te potuisse arcana incognita secreta cognoscere, atque sub Manichæi nomine persequi Annibalem atque Mithridatem.* Hocce paradoxum multas pati contradictiones ironice asseverat Beausobre. Primo ab hæretico prolatum est. Secundo, ita obloquente obest præjudicata mundi opinio, eorum videlicet qui majori scientia et auctoritate pollent. Quid? Augustinus præ cæteris PP. Latinis doctior animoque perspicacior, Occidentalis Ecclesiæ oraculum, novem annorum spatio inter Manichæos vitam egit, quin Manichæorum systema penetraverit? Poteratne Secundinus quid temerarius aut absurdus proferre? Alterutrum itaque (ait) dicendum est: aut Augustinum non satis horum systema intellexisse: aut sanctum Augustinum illum mutasse, quod ab aliquibus sine hæreseos nota affirmari hand posse arbitrabitur. Ego (subjicit) præ cæteris plurimum facio hujus Patris excellentes qualitates, non sine admiratione illius ingenium et sapientiam perpendo, illius honore memoriam, et diuturnos ejus labores existimo; sed optimæ logices regulæ atque experientia me docuerunt ejus dictis atque testimoniis non esse insistendum. Veteres numquam infallibilitatem ambire, quam posteri demum illis donarunt. Homines fuerunt, ut nos sumus. Et paucis interjectis habet: Ego nolo propugnare S. Augustinum Manichæorum systema mutasse, vel corrupisse, ut victoriam reportaret, id foret læsæ fidei reum eum appellare; sed certum est ipsum quibusdam sophismatibus fuisse usum, et sæpius male expressisse illorum religionem. Hæc, inquam, et id genus alia probra in Augustinum scripsit, quæ singillatim referre nos pudet. Quare ut jam dictis fidem comparare possit apud lectores, exempla et probationes varias annectit. Quorum primum desumptum est ex his Augustini verbis: *Inimicus quippe qui eundem Salvatorem justorum patrem crucifixisse se speravit, ipse est crucifixus; quo tempore aliud actum est atque aliud ostensum.* Hæc ex Manichæorum sententia dixisse Augustinum asseverat, et laudat tum epistolam Fundamenti, tum librum de Fide, cap. 28. Quibus verbis et alia addidit: *Coactus est dicere Manichæus, quia non Christus, sed princeps tenebrarum cum suis sociis omnia illa passus est.* Atque tandem loquens de vegetabilium animabus, quas Manichæi divinitatis partem in se habere credebant, cujus prærogativas in plantis, in fructibus adhuc asservari dicebant, atque solum perire et annihilari cum fructus et olera ad easulas assumuntur; quæ cum ad carnem comederitis venerint, omnem intelligentiam amittunt, et propterea

(a) Beausobre, serm. prælimin. ad alteram Hist. partem, pag. 228. Secundinus apud Augustin.

(b) Consule præmonitionem PP. cong. S. Mauri ad lib. de Fide contra Manichæos, qui in append. Operum S. Augustini, tom. VIII, rejectus est, pag. 25;

A *Magister hominibus missus sit, quia stulta in iis est facta pars Dei, et propterea non sit missus melonibus, quia sapientem habent animam.* Hæc tria, inquam, exempla, tamquam ab Augustino ex Manichæorum sententia dicta, Beausobre primo objecit, contendens ejusmodi delicta, falso Manichæis ab ipsis orthodoxis tamquam illius sectæ dogmata, fuisse imputata.

B 11. Non ibo inficias tria hæc me offendisse in libro de Fide contra **149** Manichæos, quem perperam olim Augustino fuerat adjudicatum. At plane desiderantur in alio libro quem certo Augustinus contra epistolam Fundamenti conscripsit. Non cursim quidem, sed sedulo hoc opus lustravi; nec verbum inveni quod similia redoleat. At quis ignorare potest librum illum de Fide non esse Augustini fetum? Bellarminus enim, Vandingus et alii, animadvertentes inter illius Opera non esse relatum, nec in Retractationibus, nec in Possidii indice; conspicientes quoque stylum ab Augustiniano esse diversum, atque debiliorem in disputandi ratione, sed auctorem dumtaxat Augustinum imitari studuisse, non modo ejus sensus exprimendo, et interdum ejus verba usurpando, ex eo præsertim libro qui de Natura boni contra Manichæos scriptus est; idcirco postremi S. Augustini Operum editores illud opus Evodio adjudicarunt, et in appendicem octavi tomi rejecerunt. Beausobriam itaque negligentiam, ne dicam fraudem, satie mirari non possum, qui incerta pro certis et falsa pro veris vendere nisus est (b).

C 12. At ultro demus isthæc Augustinum ex Manichæorum sententia scripsisse, quia forte non abimilia in libro de Natura boni expressit. Quid? Similia deliria excogitavit, conflinxit Augustinus, ut horrorem in Manichæos excitaret, ut paulo post subjicit: Aliis in exemplis calumniatur. Nam Augustinus, locis a Beausobre laudatis, nec falsis insistit principiis, nec ex veris Manichæorum principiis falsas consecutiones deducit. Iis enim in locis agit Augustinus de turpitudinibus a Manichæis contra Deum conflictis et excogitatis, quas hic recenseri, cum nimis grave sit, prætermitto, ne lectori negotium facessere videar; idque etiam supervacaneum ducam, cum ad ipsius Augustiniani textus lectionem quisque recurrere possit. Dissimulare tamen non possum Beausobriam licentiam, qua videlicet contendit falso deduci ex Manichaicis principiis. Nam, ait, præfatas turpitudines *illi infelices legunt hoc dicunt, hoc audiunt, hoc credunt, hoc in septimo libro Thesauri eorum* (sic enim appellant scripturam quamdam Manichæi, ubi istæ blasphemæ conscriptæ sunt) *ita positum est: tunc beatus ille pater, etc.* Nihil ergo ex suo ingenio addidit Augustinus, qui ad verba ipsorum Manichæorum provocat, eademque exscribit, et in suo opere transtulit, ut videre est in toto illo cap. a Beausobre laudato. Præterea si malo dolo id fecisset Augustinus, creditne Beausobre quod Faustus, Felix, Fortunatus, Adimantus, Secundinus, et quotquot ex Manichaica sobole suis scriptis exagitavit, siluissent, quin eum accusassent tamquam mendacem et impostorem? At non siluissent Secundinum probant illius verba paulo ante laudata, quibus S. episcopum exagitat, quod Manichaica non intellexerit mysteria, et sub Manichæi nomine persequi Annibalem et Mithridatem, Fateor quidem Secundinum in hæc verba erupisse. Sed dicat Beausobre an ipsi fides debeat adhiberi, si adhibeamus fidem Secundino, qui Augustinum carpit, quod istius scripta nimia perluceant eloquentia: *Hanc* (subjicit) *si voluisses veritati concordare, magnum utique nobis exstitisset ornamentum. Noli, rogo, contra tuam venire naturam, noli esse erroris lancea, qua latus percutitur Salvatoris* (c). Quid igitur

lib. de Natura boni. 44; contra Faustum lib. xx, 6; contra Felicem lib. II.

(c) Epist. Secundini ad S. August., tom. VIII ejus Operum, pag. 270; lib. S. August. contra Secundinum, ibid. Exstat pag. 352.

licat et contemnit Secundinus, nisi summam is eloquentiam, quam si concordare voluisset anichæicis principiis, quæ sancta et vera esse ius contendebat, nostræ vero fidei dogmata in obnoxia esse effutiebatur, *magnum ornamentum stitisset*. Sed permittamus Secundinum dixisse inum Manichæorum mysteriorum ignarum. amen : 150 cui fides adhibenda est? Hæretico i, qui, cum malam causam haberet, unde quæbsidia quærit, ut illam apparenter saltem tueane cadat, ad mendacia, ad exaggerationes, ad audacter provocat sancti episcopi famam, et probris etiam proscindendo; vel ipsi Augustini, vix accepta huius hæretici epistola, calarripuit, atque omnia objecta ab adversario ita refellit? Si Manichæorum mysteriorum ignarus, accusationem dissimulasset. At non ulavit, sed Manichæi sectam et dogmata ex artibus ab ipso Secundino prolatis, abundantius; ita ut hæreticus homo valde turpiterque conbmutuerit, et quoadusque vixit numquam S. tinum probris impetere vel calumniari ausus otum ergo Beausobrianum artificium ruit, et tinus optime Manichæorum systema intelleso in minima re illum mutavit aut corrupit. lam vero Beausobre ad alia gradum faciens in tinum stolidè quasi invehitur, eam instituendo ionem, quare videlicet S. doctor annorum notatio Manichæicæ sectæ, tantas abominationes i, nomen dederit? quare ipse easdem contra icos audacter propugnaverit? Non respondeat, (ait), se in ordine auditorum, minime electo stituisse, idcirco similes ignorasse blasphemias pemet asseverate eas contineri in septimo libro uri Manichæorum, quem librum omnes secta nianibus terunt. Atque provocat ad illa verba o de Natura boni desumpta (a), quæ ipsi paulo udavimus. Augustinus ergo eas blasphemias ibat quando erat Manichæus. Vel si haud eas bat, mirari subiit quod diu in ea secta perman hæc et alia similia Beausobre congerit, ut lat Manichæorum systema et dogmata horribi jisse mutata, atque pravis interpretationibus ita. Quod ut magis persuadeat, ad duas illas at disputationes, quas cum Felice et Fortu resbyteris habuit Augustinus. Felicem, homi rorsus ignarum fuisse ait. Sed Fortunatus Fe otior, lumen aliquod exhibet ad intelligendam sectæ doctrinam. Verum tamen de duabus hisce ationibus in præsens agere nostrum non est, um satis verba de hisdem fecerimus, omnia Au i contra Manichæos scripta, congressiones et reconsendo. Propterea de præsentis tabula re alamo, quando Manichæi Romam venerint itius inquirere deliberavimus.

151 CAPUT VIII.

Christi anno repetendus sit Manichæorum in sm adventus. Falsum ea de re Paschasii Ques- i iudicium.

eversuri itaque unde nostra oratio digressa primis vix licet dubitare S. Leonem tertio iam itificatus anno ineunte summa apostolatus mu a Manichæos non exercuisse, cum in eodem e animadvertit. Id minime inficiatur. Quesnel li tamen pro suo ingenio Leonis agendi ratio scribit, parum nihilumve sollicitus de iis quæ ab istius prædecessoribus contra eosdem Ma os diu jam gesta fuerant. Ait igitur Manichæos n adventasse *rebus in Africa profligatis, devasta a Vandalo provincia*. Porro clades illa a Van ifricæ illata, si Prospero, Victori atque Proco-

ib. de Natura boni cap. 44. Quesnellus tom. II, dissert. de Vita et Rebus ie gestis. Vide quæ jam diximus in præceden- apitibus 4, 5, 6.

A pio fidem adhibemus, contigit anno Domini 427, quando Geisericus cum octoginta millia Vandalorum, et Alanorum maria transfretavit, eamque paulatim sibi subiecit. Ex qua rerum circumstantia horum in Urbem adventus revocari deberet ad tempora dumtaxat Cælestini, aut Xisti pontificum Romanorum. Ac proinde concluderet hæc alia Quesnelli conjectura : *Hæreticorum hæc colluvies diu latuit sub larva piorum hominum, qui impietatem vultu vilique severior e dissimulabant (b)*. At Quesnellus in male suscepta causa cedere cogitur, si animadvertat jam antea diu Manichæos in Urbe fuisse inventos, et tum summorum pontificum, tum imperatorum decretis exsilio affectos. De Siricio namque, qui ad pontificatum fuit assumptus anno 384, legitur : *Hic invenit Manichæos, quos in exsilio deportavit, et hoc constituit, ut non participarent cum fidelibus communionem, quia ore polluto non liceret sanctum corpus Dominicum vexare. Istam salutarem penitentiam reconciliationem penitus non interdixit, dummodo sincere ad Ecclesiæ sinum revertentes, reliquos eorum vitæ dies in monasteriis relegati, jejuniis, orationibus, cæterisque corporis afflictationibus vacarent, ut probati sub omni examinatione usque ad ultimum diem transirent, et ob humanitatem, Ecclesiæ viaticum eis largiretur.*

B 2. Citra ergo omnem dubitationis aleam positum esse arbitramur S. Siricium in pestiferam horum hominum sectam anno quarto aut quinto sui pontificatus animadvertisse. Id sane non obscure intelligitur, tum ex Theodosii senioris novella anno 388 exarata, cum ex rescripto Ambrosii episcopi Mediolanensis, Sabini, Bassiani, cæterorumque illius provincie episcoporum, dato ad eundem pontificem anno 390, postquam in Joviniani causa convenerant. Hæc autem inter cætera asserunt : *Manichæus est qui abnegat veritatem, qui carnem Christi negat; et ideo non est remissio peccatorum, sed impietas Manichæorum, quam clementissimus exsecratus est imperator, et omnes qui illos viderunt, quasi quædam contagia refugerunt. E Mediolano quoque pulsos fuisse Manichæos Siricii tempore, favente etiam lege lata ab imperatore Theodosio seniore, statim subjiciunt : Sicut testes sunt fratres et compresbyteri nostri Crescens, Leopardus et Alexander, sancto ferventes Spiritu, qui eos omnium execratione damnatos ex Urbe quasi profugos pepulerunt (c)*. Tres autem istos presbyteros, quos Mediolanenses Patres testes appellant, cum suis litteris Mediolanum miserat 152 Siricius, ubi apostolicæ sedis legatione fungentes ex illa urbe pepulerunt Manichæos, ut intelligimus etiam ex huius pontificis epistola ad Mediolanensem Ecclesiam. Laudati tandem Ecclesiæ Mediolanensis Patres cum idem claudunt rescriptum, declarant Romani pontificis iudicium adamussim esse prosecutos, adeo ut vel aliquid ei addere aut detrachere minime ausi fuerint. Quod sane evincit Romanorum pontificum auctoritate, et irreformabili quodam iudicio hæreses omnes fuisse damnatas, ut nos ipsi in præcedentibus capitibus demonstravimus. Itaque, aiunt, *Jovinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Plotinum, Genialem, Martinianum, Januarium et Ingeniosum, quos sanctitas tua damnavit, scias apud nos quoque secundum iudicium tuum esse damnatos. Hinc igitur manifeste liquet Manichæos jam Romæ atque in aliis Italiæ urbibus latebras sibi quæsiisse, saltem quadragesimo anno ante Africæ vastationem a Vandalis illatam. Jam enim undequaque pestifera illa soboles imperiali ac sacerdotali pœna plectebatur anno 390, quando videlicet Mediolanenses Patres ejusmodi rescriptum dederunt (d)*. Nobis omnino suffragatur Gothofredus in annotatione ad cod. Theod. qui ex laudatis verbis colligit Siricium

(c) Hoc rescriptum exstat tom. II Conc., p. 4220.

(d) Epist. 2 Siricii ad Ecol. Mediol. Exstat tom. II Conc., pag. 1218.

papam Theodosianæ in Manichæos legis suasorem procul dubio existisse.

3. Neque nos tamen inficiamur eam hæreticorum colluviem ex Africa aut aliis transmarinis partibus profectam Urbem aliasque Italiæ civitates inhabitasse. Id facile colligi potest ex Vita Anastasii papæ I, qui mortuo Siricio, ad pontificatum evectus, decreta edidit: *nulla ratione transmarinum hominem in clericatus honorem suscipi, nisi quinque episcoporum designaret chirographos, quia et eodem tempore Manichæi inventi sunt in urbe Rama*. At Anastasius Petri thronum conscendit anno Christi 398, hoc est 29 annis antequam Vandalus cum suis copiis maria transmitteret. Igitur Manichæorum ad Urbem commigratio ex Africæ rebus a Vandalis profligatis minime est repetenda. Quamvis re ipsa non eamus inficias post Africæ vastationem crebriores factos fuisse in Urbe Manichæos, in qua jam pridem hujus improbæ sectæ homines inter latebras sibi præsidium paraverant. Id sonant ea Leonis verba sermone 15, c. 5: *Hos itaque homines per omnia execrabiles atque pestiferos, quos aliarum regionum perturbatio nobis intulit crebriores ab amicitia vestra penitus abdicare* (a). Ad hunc locum cum animadvertere neglexerit Quosnellus, turpiter lapsus est. Verum Quesnelli lapsus missum faciamus, ne nimium in eos invehi velle videamur, qui jam vivo olim, et nunc demortuo Quesnello, ita ejus dictis et sententiis subscripserunt, ut eum, si non in dogmaticis, saltem in historicis, et antiquæ disciplinæ rebus non adeo illum deceptum, et pluris habendum esse crediderint. Nos interim ejusdem vestigia conculcantes, ne incognita pro cognitis, incertaque pro certis habeamus, hoc unum omnibus persuasum esse volumus, Manichæorum sobolis in Urbem adventum quadagesimo saltem anno antequam Africa Vandalorum copiis occuparetur contigisse.

4. Ejusmodi ergo solidissimis jactis fundamentis, nos arbitramur, usque ad Leonis pontificatum Manichæos in Italiæ regionibus detulisse. Nec propterea Romanam urbem ab hac labe fuisse penitus purgatam, quamvis civili et ecclesiastica lege jam antea cautum fuisset ejusmodi homines exsilii pœna extra Italiæ oras esse amandandos, et pœnitentes monasteriis intercludendos. Sed illi porro versuti homines post latas in eos leges, minime superstitionis sacrilegos errores palam profiteri audebant; sed tanta simulatione in omnibus utebantur, ut ad magis *legendam infidelitatem suam* cum catholicis, divinis non desinerent interesse mysteriis, ne aut sæculi aut Ecclesiæ ministris eorum superstitione et damnata religio redderetur **153** suspecta? Illud præterea accedit, non nisi abdita secretioraque loca frequentare consuevisse, præsertim cum sacrilegos celebrabant conventus Quorum aditus et accessus iis dumtaxat patebant, qui primum in obscenis scelerisque ritibus instructi, et a carnalibus illecebris allecti, nefariam hæresim sub jurejurando tueri profitebantur. Quid ergo mirum quod tali studio usi, tantaque adhibita diligentia diu latere potuerint? Ea enim est improborum hominum consuetudo, qui, ut gravissima quæque facinora perpetrare callidiori ratione possint, judicium potentiam reformidantes, tum dumtaxat, in vanam spem erecti, sibi blandiantur publicas posse evadere pœnas, cum latebras sibi criminum socias asciscunt. Neque tandem cum Manichæa illa soboles Urbem inhabitabat Romanus populus penitus ab omni superstitione expurgatus erat et immunis. Superstitis enim adhuc erant plures ethnicorum Judæorumque reliquiæ, cum videlicet publicis darent operam spectaculis, lupercalium nimirum, circensium, Bacchanaliorum, Augustalium Saturnaliorumque ludorum, ut luculentissime cum Hormisdæ papæ epistolæ, tum nostri Leonis sermones testantur. Quare cum Manichæorum hæresis multos errores ethnicorum ac Judæorum

(a) S. Leo Magnus, serm. 15, c. 5.

(b) Serm. 8 de Collectis et Eleemosynis, cap. 4.

figmentis, ritibus et impudiciis affines profiteretur, ut jam vidimus, facile intra illius urbis septa diu etiam latere poterat, cum non in omnibus civibus par esset pietas, fides atque religio. Quod cum comperit Leo habuerit, palam populum alloquens, hæc non dissimulavit. *Sed cum in cunctis perversitatibus (diabolus) multiformem teneat principatum, arcem tamen sibi in Manichæorum struxit insaniam, et latissimam in eis aulam, in qua se exsultantius jactaret, invenit; ubi non unius pravitatis speciem, sed omnium simul errorum impietatumque mixturam generaliter possideret*. Deinde magis ad nostram rem hæc subjicit: *Quod enim in paganis profanum, quod in Judæis carnalibus cæcum, quod in secretis magicæ artis illicitum, quod denique in omnibus hæresibus sacrilegum atque blasphemum est, hoc in istis quas in sentinam quamdam cum omnium sordium concretione conflavit* (b).

4. Ne igitur S. pontifex se falli sineret ficta virtutis imagine et fallaci pietatis umbra; ne Romanorum pontificum prædecessorum canones et imperatorum leges frustrarentur; neve tandem quidquam de sancto sibi commisso grege periret, nihil eorum prætermisit quæ horum hæreticorum instituta, vitam corruptam et latebrosa loca ab iisdem inhabitata detegeret. Quare ut gravissimo huic malo, veluti cancro occulte serpenti, multosque labefactant, et medelam adhiberet, et pararet exitium, prius in templis, quando frequentior erat populus, publice contra eam diaboli sectam declamare cepit, ostendens turpissimum fore quod filii, quorum progenitores *Evanglium crucis Christi ab ipso beatissimum apostolorum Petri et Pauli ore* (c) didicerunt, a tam nefariis erroribus se sinerent corrumpi. Utrumque autem mirifice est asecutus. Nam cum perpetuo inter sacra contra ejusmodi labem declamaret, generale in eosdem hæreticos inquisitionem instituens, alii qui infirmitate aut ignorantia seducti in tam superstitiosa crimina prolapsi erant, propriis culpis mederi cupientes, maximo animi mœrore et cordis ejulatu patrata crimina sincere execrati sunt. Alii vero, qui pertinaci voluntate carnis illecebris, cæterisque superstitionibus indulgentes hæresim defendebant, corporalibus spiritualibusque pœnis mulctati, non dumtaxat vagi et profugi errantes, omni jure atque honore privati, hinc atque illinc abire cogebantur, sed etiam ab Ecclesiæ proscripti, tum ab omnibus reipublicæ rectoribus et magistratibus abominati et exacti cum essent, tandem extra Italiæ oras præsidium sibi quæsierunt. Sic itaque catholicorum Italiæ urbibus expurgata, nos Siricio **154** atque Leoni debemus gratulari. Eo præsertim quod in hac sanctorum pontificum agendi ratione formam ecclesiasticæ *inquisitionis contra hæreticorum pravitatem* constitutam atque firmatam fuisse deprehendamus, ut mox ex sequentibus patebit.

CAPUT IX.

D *Romana sancti Leonis Magni in Manichæos inquisitio. De cujus judicii forma quinque potissimum tum ex ejusdem S. P. scriptis, tum ex Rom. imperatorum legibus annotantur et expenduntur.*

1. Jam animo concipio nimis ingrata aut saltem parum jucunda sciolis (ne quidquam de læsæ fidei viris) esse futura quæ nunc dicere aggredior. Quibus, cum nunquam veterum sanctorum Patrum volumina pervolverint, nec ecclesiasticarum rerum historiam, nisi ex corruptis et depravatis fontibus hauserint aut prælibaverint, nos nugari aut comminisci videbimur. Quemadmodum olim de hujusmodi Leonis inquisitione, in privatis litterariæ antiquæ rei colloquiis verba facere aggrediens, quidam homines, qui tum nondum perfecte S. pontificis scripta lustrarunt, de me judicaverunt, contententes nunquam quam parat ex dubiis et incertis conjecturis apostolicæ sedis

(c) S. Leo Magnus, serm. 15, cap. 5, et sermone in octava Apostolorum.

dicioꝝ ecclesiasticorum œconomiam esse. Qui ergo meis dictis repugnabant, secum putabant, non ex Leone, sed ex recentioribus illam iudicii formam illudque inquisitionem in Ecclesiæ iudiciis traxisse originem. E mihi proposueram ea de re longam satis dissertationem, hancque non ex aliis quam pontificis Operibus deductam. Atque item bare antiquam Ecclesiæ disciplinam, et S. otissimum agendi rationem, in perquirenmandis hæreticis Manichæis. Re tamen perpensa, causæ hujus pertractationem differendam opportunius existimavi, et quinque subjicere cogor.

1. *inquisitionis* vocabulum jam Leonis e usurpatum ad innuendam eam iudicii formam tum Romana Ecclesia prosequatur, tum indiscriminatim cujuscumque gradus Christianis hæretica labe infectis; tum, de hæresi suspectos atque comprehensos Ecclesiæ iudiciis se sistere debuisse, ut licerent, et sententiam subirent;

2. ab ipsis reis coram sacerdotibus adductis fuisse, cum criminum confessionem, tum in detestationem extorqueri;

3. cujuscumque ordinis et conditionis os tunc etiam quoddam sacramento obstricere de hæresi suspectos ad Ecclesiarum suarum presbyteros deferre, vel, ut *suntiare*;

4. tandem, hæresibus inquinati, non ecclesiam dumtaxat censurarum vinculis conantur, verum etiam si non satis pœnarum foret, sæculari potestati, quam sibi in Ecclesia advocabat, aliis atque aliis suspecti tradebantur. Quinque autem hæc ita eone perspicua et explorata facere conatus; deinceps labia dolosa mendacium oblobmutescant.

5. itaque quod hic probandum assumimus colligitur ex sermone decimo quinto (a), inde juniodecimi mensis, tum 155 etiam synis S. pontifex agit. Paulo enim ante, us sacerdotibus et clericis, una cum am- Urbis senatu aliisque nobiles viris, in Manichæa labe inquinatos animadvertendos ad innuendam eam iudicii formam quam ejus vigilantia servaverat, vel in investigandis hisce improbis hominibus, vel vulgandis et coercendis, non alio est usus quam *inquisitionis*. Capite igitur quarto, de obscenis et nefandis eorum sacrificiis ritibus, hæc habet: *De sacris tamen æ apud illos tamen obscena sunt quam ne- id inquisitioni nostræ Dominus manifestare tacemus*. Exponit deinde quemadmodum iudicium fuerant perducti impia dogmata ab illa crimina patefecerint. Quæ quidem maximo animi horrore ab iis qui ejusmodi ni aderant potuerunt audiri. Quia tandem divina virtute præditus, et revelatione præprænoverat unam dumtaxat partem noxi- oinorum in Urbe latentium in eo solempni moque conventu fuisse coercitam et evul- propterea antequam ejusmodi clauderet, nequaquam a conatu desistere statuit. eadem inquisitione se perseveraturum licetur, quoad tota Urbs ab hujusmodi re penitus expiaretur, id maxime exigente ri sui supremi apostolatus cautione: *Ide- misericors Deus quamdam nobis partem pro- ninum noxiorum, ut, manifestato periculo, ur diligentia cautionis. Non sufficiat quod, sed eadem inquisitio perseveret: quæ hoc, e Deo, consequitur, ut non solum qui recti sunt*

Leo Magnus, serm. 15 cap. 4.

M., serm. sup. laudato, cap. 6.

PATROL. LV.

incolumes perseverent, sed etiam multi, qui diabolica seductione decepti sunt, ab errore revocentur (b).

Divino itaque spiritu illustratus, maximo animi vigore mentisque firmitate, quibus in divinis sacrisque rebus gerendis et moderandis noster Leo pollebat, optime prænovit nihil Ecclesiæ Dei utilius, nihil sanctius et felicius Christianæ professioni posse desiderari ea agendi œconomia qua utebatur. Ex ea porro fidei et morum integritas defenditur atque servatur, Dei cultus et honor augentur, et Ecclesia ipsa immunis custoditur a tot tantisque vitiorum maculis, quibus diabolica contagione posset labefactari. Contra vero, si qui in Ecclesia reperiantur aut hæresibus imbuti, aut pravorum criminum sordibus vitiiati, hi vel facile ad rectam veritatis semitam redire possunt, si penitentes fieri incipiant; sin autem contumaci obstinatione in erroribus perstent, ecclesiasticis censuris perstricti, a totius Ecclesiæ communione abscessi removentur. Quam quidem agendi rationem, cum civium rerum administrationi atque regimini principes sæculi et magistratus optime noscerent accommodatam, jam quidem illud nomen usurparunt ad indicandam eam iudiciorum formam qua in læsæ majestatis reos animadverti solet. Sed ad aliam jam gradum faciamus.

3. Perspicuum præterea illud est, quod secundo loco proposuimus, Manichæos videlicet e latebris prodeuntes Leonis pontificis jussu in jus accitos fuisse, hosque coram episcoporum, presbyterorum aliorumque piorum hominum cœtu veluti læsæ fidei reos stetitisse, ut Ecclesiæ iudicium subirent. Ex quo aliisque similibus gestis etiam apud Carthaginem aliasque Africæ Ecclesias (c) Augustini ævo a Manichæis vexatas, optime intelligimus crimosos Christianos cujuscumque sint ordinis et gradus, conditionis et sexus, publicis quoque sacrorum pastorum iudiciis subesse debere; et in iis causis potissimum in quibus fidei integritati et veritati prospicitur. Quare facile refellitur illorum perniciose opinio, qui in arctam ecclesiasticam jurisdictionem compellere volentes, eam vix extendi posse contendunt ad illos homines dumtaxat qui per clericales ordines altaris ministerio sunt mancipati. Hos (aiunt) possunt sacri pastores, præsertim in 156 conciliis congregati e propriis gradibus dejicere, eos ecclesiarum beneficiis, titulis atque præbendis privare, atque tandem intra monasteriorum claustra vel in artissimos carceres relegare, conjicere atque constringere. Contra vero laici (aiunt), extra sacram hierarchiam degentes, ejusmodi inquisitionem, investigationum iudiciis subesse non debent. Habent isti (subjiciunt) suos magistratus et iudices, a quibus in jus vocari possunt, atque ad eos potissimum spectat de civium vita, moribus et institutis inquirere. Tandem si Ecclesiarum præsules quid in laicos possent, id dumtaxat iis in rebus contingeret quæ ad sacræ communionis participationem, ad sacramentorum administrationem, vel ad divinorum mysteriorum celebrationem referuntur, quibus laici justa ac rationabili de causa possunt privari, et a sacris cœtibus arceri. Ita re ipsa idiotæ et depravatæ conscientiæ homines catholicæ legis fundamenta evertere conari possent. Nec enim ipsis fidei lumen inest, quo intelligant Ecclesiam sibi jus naetam esse in quotquot, abrenuntiatis primum omnibus sæculi impietatibus, se Christo dederunt; quando videlicet, solemniore ritibus, in præcipuum catholicæ religionis sacramentum jurarunt toto vitæ cursu catholicam religionem profiteri, et Ecclesiæ obedire. Quid ergo dicendum? Si re ipsa, violata postmodum fide, divinis sacrisque rebus abuti, et quasi sanctissimæ hujus matris corpus et viscera dilaniare, ut si hæc in laicos homines nulla polleret jurisdictione ad impietatem coercendam, quis umquam scissuras per hæreses factas repararet? quis aream purgaret?

(c) Augustinus, lib. de Hæresibus, cap. 46. Possidius, in Augustini Vita.

quis tandem gravioribus morbis posset occurrere, A iisdemque moderari, ne, percrebescente malarum opinionum scabie, tota Christianorum universitas erroribus labefactata ad exitium perduceretur? Principes id forte potuerunt, et sæculi magistratus, quod Ecclesiam agere posse inficiantur? Apage timentum! Vacant isti civili temporalium rerum administrationi; vigilant ne, fractis naturæ et principatum juribus, maxime cum justitiæ detrimento respublicæ susquedeque ab iis vertantur, qui propter lacinora et sibi, et publicis rebus, et communi tranquillitati perturbationem, vim et injuriam inferre audacius non reformidant. Non tamen propterea sæculi principes sine divinæ legis contemptu, et sacrilegio, ecclesiasticis et spiritualibus rebus se possunt miscere, nisi cum, ad vindicanda religionis jura, sacerdotes ipsi præsidium et opem exposcunt. Id passim Scripturæ, id Patrum monumenta, id denique antiquorum regum et imperatorum epistolæ et leges testantur. Quæ omnia in medium modo B afferre nostri instituti ratio minime patitur. Ne ex facto ad jus transeuntes extra Leoninorum Operum scripta vagari videamur. Cui tamen rei si fidem accrescere vellemus, vel ad Siricii papæ decreta in præcedenti capite laudata, vel ad similem agendi rationem ab Africæ episcopis, Augustini et Possidii tempore servatam, provocemus; quando videlicet, *Urso tribuno, qui tunc domui regis præerat*, apud Carthaginensem Manichæi reperti ad Ecclesiæ tribunal perducebantur, quos inter puella Margarita nomine, quæ cum esset annorum nondum *duodecim* propter *scolestum mysterium* se dicebat esse vitiatam, et alia Eusebia nuncupata, veluti sanctimonialis habita, quæ et simile vitium ob turpissimum scelus passa fuerat (a). Hæc, inquam, et id genus alia nostris dictis fidem accrescerent. Sed cum de Romana in Manichæos inquisitione agamus, nostri propositi ratio postulat ut ad S. Leonem redeamus.

4. Leo itaque, ad vindicandam sibi fidem, nec ulla C fraude fuisse prorsus deceptum, aut præcipitanter processisse in detegendis evulgandisque Manichæorum impietatibus, se nequaquam *dubie fuisse et incertis opinionibus credidisse* palam testatus est. Propterea subjungit: *Residentibus itaque necum episcopis et presbyteris, ac in eumdem consensum Christianis 157 viris, ac nobilibus congregatis, electos et electas eorum jussimus presentari*. In vinculis ergo, aut saltem sub custodia, detinebantur, quos sanctus pontifex jussit coram tam frequenti amplissimoque conventu se persistere. Stenim si nondum comprehensi ac suæ prorsus libertatis compotes fuissent, quis non videt eos, arrepta statim fuga, dedecoris confusionem infamique turpitudinem evadere conaturos fuisse? Cum præsertim hoc omnibus omnino cujuscumque ordinis et conditionis hominibus a natura ipsa datum sit, ut præsentiam judicis, rigorem sententiæ, atque suppliciorum gravitatem quam maxime perhorrescant. Quod si Leo ipse viros et mulieres coram se adductos *electos et electas* D appellat, iis vocibus indicare voluit criminosos non in inferiori illius sectæ gradu constituisse, sed principem sibi vindicasse locum; quos inter ille maxime cæteris eminebat, qui ut aliis præesset, profanis ritibus et diabolicis superstitionibus, eum veluti episcopum renuntiaverant. *Aderunt enim* (subjicit Leo) *omnes personæ, per quas infandum facinus fuerat perpetratum. Puella scilicet, ut nullam decennis, et duæ mulieres, quæ ipsam nutrierant et huic sceleri præparaverant. Præsto erat etiam adolescentulus vitiator puellæ, et episcopus ipsorum detestandi criminis ordinator*. Concinat Augustinus libro de Hæresibus, scribens ad Carthaginensem diaconum Quotvultdeum: *Recenti tempore nonnulli eorum reperi et ad*

Ecclesiam aucti, sicut gesta episcopalia, quæ nobis misistis, ostendunt (b).

Sistant ergo hic paulisper mecum volo quicumque (nescio cur) ita ingenio animoque affecti sunt, ut sacræ inquisitionis nomen et muera exhorreant, quippe huic judicandi rationi audacius detrahunt. Animadvertant, quæso, an mulieres, an viri illi, de quibus agit Leo, olim per clericales ordines altaris ministris potuerint mancipari? Dicant cur sacer ille cæstus tum in incontinentes et in incestuosos, tum in lenones et corruptas mulieres, impudicitias religionis rebus miscentes, animadverterit? Si injuria id factum esse suspicemur, cur a Romani populi senatu, cur a Romana plebe, cur tandem per imperatorem non fuit reclamatum? Jure ergo divino Ecclesiæ pastores, quarto et quinto jam sæculis currentibus, indiscriminatim super omnes baptizatos ulciscendi potestatem exercuerunt, ut eorum cohiberet audaciam, qui a pietate erga verum Deum defecerant?

5. Verum cum res tam manifestis exemplis argumentisque eluceat, non est cur in ea amplius immeremur. Duo vero illa, magna monumentorum copia et rationum pondere hactenus discussa, tertium excipit, sincerissimæ veritatis luce undequaque radians, ex quo prius rerum gestarum ordinem patefacientes, tum publice factam a Manichæis criminum confessionem cognoscentes, nullas amplius dubitandi supererit locus illius Ecclesiasticæ disciplinæ de qua agimus in præsentia. Quandoquidem non ex solis iudiciis in medium dumtaxat adductis, vel ex gravissimis etiam testimoniis quæstio habita est; sed, rerum longa discussione præmissa, *rei coram* cæstasistentes se, interrogabantur et respondebant, et notarii ipsi ad hoc vocati acta excipiebant, ita ut summa diligentia omnia dogmata, omnia mendacia et turpitudines, omnia denique illius sectæ *infanda sacramenta, mysteria et solemnitates* reipsa investigata fuerint, *ut nihil minus credulis, nihil obtrectatoribus relinqueretur ambiguum*. Quantum autem ejusmodi Acta contra nostræ hujus tempestatis ininus *credulos* vel obtrectatores valere possint, neminem prorsus latere arbitror.

Quandoquidem Manichæorum crimina non in secreta quadam et arcana confessione, quam sacramentalem appellamus, reserata fuerunt; sed in externo solemnique judiciorum foro totus ille cæstus excepit, et ab ecclesiasticis scribis in tabulis exarata (ut antea in Ecclesia Carthaginensi 755 factum fuerat), quæ tandem ad posterorum memoriam in Romanæ Ecclesiæ archivis reponi et custodiri S. Leo mandavit, sicut ipse non semel, et iterum, sed tertio saltem in suis scriptis testatus est. Sermonem itaque pluries laudato dicitur (c): *Omnium par fuit horum, et una confessio, et patefactum fuit execratum, quod aures nostræ vix ferre potuerunt. De quo ne apertius loquentes castos offendamus auditus, gestorum documenta sufficiunt: quibus plenissime docetur nullam in hac secta pudicitiam, nullam honestatem, nullam penitus reperiri castitatem, in qua lex est mendacium, diabolus religio, sacrificium turpitudinis. Summatim hic et veluti in compendio quæ in Actorum monumentis continebantur S pontifex annuatil. Sed serm. 4 de Epiphania cap. 5, recensitis primis multis Manichæorum dogmatibus, iterum subjicit: *Prosit universæ Ecclesiæ quod nulli ipsorum (Manichæorum videlicet), Domino miserante, delicti sunt, et in quibus sacrilegiis viverent eorumdem confessione patefactum est*. Et rursus sermone 4 de Nativitate, cap. 4, scribit: *Qui præter omnia diaboli probra commenti, in ipso præcipuo observantiæ nullo festo, sicut proxima eorum confessione patefactum est, ut animi ita et corporis pollutione lætantur*. Et in secundo de Pentecoste, explicato SS. Trinitatis mysterio*

ejus epistolam ad Quotvultdeum.

(c) Sermon. 4 de Jejunio decimi mensis et de Eleemosynis. Sermon. 2 de Pentecoste capite 4 et 6.

(a) De hac Africæ inquisitione in Manichæos facta videsis quæ scripsimus cap. 5 et 6 hujus lib. pag. 136 et seq.

(b) Consule etiam August. lib. de Hæresibus et

rio, et Spiritus sancti missione, exagitat cap. 2, ut jam diximus. Manichæos asserentes divinum illum Spiritum in Manichæo magistro suo apparuisse, promissumque a Domino Paracletum non prius venisse quam hic infelicium deceptor oriretur, in quo ita Spiritus sanctus manserit, ut non aliud fuerit Manichæus ipse quam Spiritus, qui per ministerium corporeæ vocis et linguæ discipulos suos in omnem induceret veritatem. Hunc dumtaxat Manichæorum errorem tunc agitavit et eripuit. De cæteris autem eloqui S. pontifex prætermisit, veritus ne in tam frequenti et solemani conventu piorum fidelium aures offenderet, neve sanctioribus purioribusque Christianis scandali lapidem præpararet, in quem impingerent. Quare illud caput hisce verbis claudit: *Quæ propter verecundiam non sunt nostro sermone promenda, cum jam abundantissime ipsorum sint confessione patefacta.* Fuit itaque tam solemnitas, tam publica ipsorum Manichæorum confessio, et criminum detestatio, ut gestorum fama ad omnium Romanorum aures pervenire debuerit. Quamobrem cum hæc omnia in totius Ecclesiæ oculis contigissent, ut scribit Prosper in suo Chronico, nemo sanæ mentis timere, aut dubitare poterat de illa sacrorum præsulum potestate et jurisdictione, quam consules, quam senatores, quam denique imperator ipse communi consensione probaverant. Nullum autem huic Leonis agendi rationi repugnasse, aut Manichæis exsiliis pœna mulctatis præsidium adhibere tentasse, ut fieri assolet, quando de legitimo iudice dubitatur, jam sufficientissime patefactum est in epistola ad episcopos Italiæ. Ea enim edocemur quæ admodum, Urbe ab ea hæresi perfecte purgata, exemplaria Actorum in quibus Manichæorum criminum confessio et eorumdem execratio fideliter et sincere descripta erant, ad eosdem episcopos transmississet. Si quidem paulo post, cum in suspensionem venisset, ne Manichæi, callida arte, quam adhibere solebant, in aliis quoque atque aliis Italiæ urbibus et locis novas sibi latebras quærent; idcirco vigilantissimi pastores muneribus fungens, aliarum Ecclesiarum incolunitati fidei ac morum integritati divinitus prospexit. Quare ne sibi suoque muneri deesse videretur, laudata epistola, omnes Italiæ civitatum episcopos præmonuit super iis quæ Romæ jam gesta fuerant, ne ignari, aut saltem nondum perfecte de his rebus instructi, in eorum diocesis vitiorum semina, quæ hic extincta interierant, furtim radicibus per novas propagines seminarentur: *In consortium* (ita 159 epistolam orditur) *vos nostræ sollicitudinis, dilectissimi fratres, advocamus ....* et paucis interjectis subdit: *Notis qui, Domini misericordia revelante, per nostram curam a nostris omnibus moribus abigitur, necdum vobis præmonitis, et adhuc quid agatur ignaris, per vestras se dispergat Ecclesias, et suarum furtim cuniculos inveniat latebrarum, ne quod a nobis in Urbe existingitur, tenebrosis apud vos ralicibus seminetur* (a).

6. At vero quam magna et quam plurima Romanus populus et tota Ecclesia ipsi deberet, facile Italiæ episcopi ex subsequentibus verbis comprehendere poterant, quibus omnino perspicue exponit quid cogitaverit, quid egerit, quidve tandem assecutus fuerit, quando Manichææ sectæ sequaces et doctores in Urbe latentes reperit. *Plurimos* (ait) *impietatis Manichææ sequaces et doctores in Urbe investigatio nostra reperit, vigilantia divulgavit, auctoritas et censura coercuit. Quos potuimus emendare, correximus, ut damnarent Manichæum cum prædicationibus et discipulis suis publica in Ecclesia professione et manus suæ subscriptione*

(a) Epist. ad episcopos Italiæ, octava apud Quesnellum, alias 11, cap. 1.

(b) Videsis dicta in præcedenti cap. 7 hujus libri. Contra Beausubriana enim maledicta et probra S. pontificis agendi rationem in Manichæos vindicavimus.

(c) In eadem epistola ad Italiæ episcopos, cap. 1. Hanc enim ad Vatic. mss. antiquissimos codd. casti-

compulimus, et ita de voragine impietatis suæ confessiones penitentiam concedendo levavimus (b). En ergo in hoc uno multa comprehendente Romanæ sedis auctoritas, et Leonis divina agendi ratio, qua Manichææ sectæ doctores cum suis discipulis, jam Ecclesia mandante, prius detenti, deinde in cætum adducti, ut compellerentur publica confessione crimina fateri, eademque solemani professione retractare; pro quorum firmitate, et necessaria fuit reorum subscriptio, et sincerum pœnitentiæ agendæ propositum. Ejusmodi ergo œconomia, divina misericordia revelante, Leo noster usus est, ut de voragine impietatis Manichæos correptos et pœnitentes levaret. Quenam autem crimina et flagitiosa mysteria in inquisitionis Actis fuerint regesta et contestata, series illa gestorum plenissime edocebat. Quare ipse S. pontifex pro instituendis aliis episcopis, et ut isti rectam regulam haberent quemadmodum in hisce causis se gerere deberent, jussit varia eorumdem Actorum exemplaria exscribi, atque hæc una cum præsentī epistola ad eosdem episcopos transmisit, ut oculos in exarato volumine conjicientes, unico quasi intuitu conspicerent, quid factum fuerat, quidve in posterum in consimilibus causis agere oporteret. Ad magis hanc veritatem roborandum, quid aliud facere possumus, quam S. pontificis verba exscribere? *Et omnia* (ait) *quæ tam in scripturis, quam in occultis traditionibus suis habent profana, vel turpia, ut noster populus quid refugeret, vel vitaret, oculis Christianæ plebis certa manifestatione probavimus, adeo ut ipse qui eorum dicebatur episcopus a nobis tentus proderet flagitiosa in suis mysteriis quæ teneret, sicut gestorum vos series potest edocere. Ad instructionem enim vestram etiam ipsa direximus: quibus lectis, omnia quæ a nobis reprehensa sunt nosse poteritis* (c).

7. Quartum quod sequitur aliquid majus in se habet, ut eo nihil clarius nihilque luculentius ad rem nostram excogitari possit, pro asserenda videlicet illa ecclesiastica lege, qua indiscriminatum omnibus fidelibus indictum fuit ut et hæreticorum vel maxime noxiorum hominum societatem caverent, atque ut eosdem sacris Ecclesiæ pastoribus denuntiarent. Neque vero alia de causa (ut paulo ante vidimus) Leo ipse in sacris conventibus et populi frequentia de eorum dogmatibus occultisque traditionibus, de profanis turpibusque mysteriis loquebatur, nisi ut populus nosset 160 quid fugeret, aut quid vitaret (d). Cujuscumque enim falsi dogmatis notas et indicta catholici viris nitidissime etiam sacri pastores ostendere consueverunt. Ut nimirum qui pura corda in pectore gestabant, abhorrendo a turpi superstitionum aspectu, eas præcaverent, et ne infirmiores rudioresque homines, sub falso pietatis colore, ab improbis decepti, in horum clientelam atque consortium venientes, consimili vitiorum labe coinquinarentur. Ea quidem sancti pontificis fuit agendi ratio, hic ejus disseverandi scopus in sacris homiliis recitandis. Propterea que non semel exagitato publice Manichæo, et ejus discipulis, nullo sacramento eorum crimina et errores tegere voluit: sed palam fecit, ut neminem fallerent discretionibus ciborum, sordibus vestium, vultuumque palloribus. Immo expresso mandato cautum voluit nihil cum hujusmodi hominibus commune esse cuiquam Christiano: nulla (ait) cum talibus habeatur societas, nullumque consortium. Tum, retertis cæteris eorum fallaciæ artibus, ita ad rem nostram subjicit: *Hactenus nocuerunt incautis, hactenus iluserunt imperitis, post hæc nullius excusabilis erit lapsus; nec jam simplex habendus est, sed valde nequam, atque perversus,*

gatam, Deo opitulante, exhibebimus, quorum lectiones in his Exercitationibus nos passim tueri lectorem admonitum volumus, ne suspicione ducatur injuria ab aliorum editis abscessisse.

(d) Quid delevit Quesnellus, repugnantibus aliorum edit. et Vat. mss. codd., et supra intulit *fo-testis pro poteritis*.

qui deinceps repertus fuerit nefando obstrictus errore. Similia pariter aliis in locis legenda occurrunt, velut in quarto de nativitate Domini, in quarto itidem de Quadragesima. Sed et in quinto de Jejunio decimi mensis, non semel hic a nobis laudato, in quo, generatim admonitis prius omnibus fidelibus ut Manichæos a sua abdicent amicitia et societate speciatim deinde ad ipsas mulieres conversus toto animi vigore eas admonet *se ab eorum notitia et colloquiis abstinere, ne, dum fabulosis narrationibus incautus delectatur auditus, in diaboli laqueos incidatis.* Atque tandem ad magis earum fidem firmandam, pudicitiamque munendam, in mentem revocat mulieris primæ lapsus, quæ, diabolicis suggestionibus decepta, perpetuo universum hominis genus a paradisi felicitate dejecit, in quo miserimo et luctuoso statu adhuc jaceret, nisi omnipotentis Dei miseratione, fractis dæmonis laqueis, et peccati vinculis eum liberasset. *Qui (diabolus videlicet) sciens quod primum virum, mulieris ore seduxerit, perque femineam credulitatem omnes homines a paradisi felicitate dejecerit, vestro nunc quoque sexui securiore insidiat astutia, ut eas quas sibi potuerit per ministros suæ falsitatis illicere, et fide spoliare et pudore (a).*

8. Hic vero, si hujus præcepti æquitas atque justitia rite reputetur, a quopiam sanæ mentis homine reprehendi aut improbari posse vix adduci possum ut mihi persuadeam. Habet quippe illud ut omnium naturæ et hominum legibus sit valde conforme, quibus vetitum est privata auctoritate posse quemquam a patriis ritibus et institutis abscedere, aut novos deos sibi facere et habere aut aliam religionem, et sacra furtim etiam inducere, vel statuere, nisi publicæ auctoritatis suffragio hæc omnia probarentur. Et quidem si unicuique ex propria libidine liceret in iis quæ ad religionem et morum instituta pertinent, novitatibus adhærere, cum novatoribus societatem inire, vel in consortium venire, quæ confusio, quæ perturbatio in sacris et humanis rebus non consurgeret? qualis inter cives dissensio? quanta denique varietas in ritibus, in cæremoniis, in sacrificiis? Nonne præterea inter sacerdotes cæterosque altarium ministros gravissima exardescerent jurgia, invidiæ, dissensiones, et perpetua bella? Ut igitur hisce malis occurrerent, senatus et rerumpublicarum magistratus, et sacerdotum collegia, ad publicæ tranquillitatis bonum et incrementum, apud ethnicos etiam decreverunt ne privatis hominibus liceret prorsus quidpiam de patriis legibus mutare, nova instituta confingere, diis honores decernere, extraneorum ritus, et mores persequi, in horum clientelam **161** venire, vel istorum conventus frequentare, ne, oborto gravi discrimine inter cives, priora periclitarentur instituta. Ea de re luculentissime disseruerunt sacri profanisque scriptores, ut apud Titum Livium et Tertullianum videre est.

Itaque S. nostri pontificis mandatum, potissimum in veteris et novæ legis præceptis fundatum erat, quibus cautum est improborum scelestissimorumque hominum consuetudinem et contubernium fugere, et consortium abdicare, qui execrabili calliditate, non sibi magis depravatis moribus obsunt quam aliis semper studeant nocere. Atque ea potissimum de causa sibi facinororum socios illos quasi semper asciscentes, atque inquirentes, quod incautos debiliores, simplicioresque esse norunt. Quare S. Leo, universæ Ecclesiæ tranquillitati et bono prospecturus, Manichæos ipsos a catholicorum societate prius voluit rejicere, tum etiam singulis Christi fidelibus præcepit de iisdem inquirere, et sacris presbyteris denunciare. Nihil profecto exploratis eo apostolico mandato inveniri poterit, hisce verbis expresso: *Illud quoque vos, dilectissimi, obsecrans moneo, ut si cui vestrum innotuerit ubi habitent, ubi doceant, quos frequentent, et in quorum societate requiescant, nostræ sollicitudini fide-*

(a) Serm. 5 de Jejunio decimi mensis.

liter indicetis. Nec ab ejusmodi denuntiationis debito quemquam etiam ex probioribus sanctioribusque viris eximi posse statim patefacit dicens: *Quia parum prodest unicuique quod, protegente Spiritu sancto, ab istis ipse non capitur, si, cum alios capi intelligit, non movetur. Contra communes hostes pro salute communi una omnium debet esse vigilantia, ne de alicujus membri vulnere etiam alia possint membra corrumpi.* Si vero eos inter aliqui exstitissent qui, de Christiana fide ecclesiasticisque robur parum solliciti, iis vanis prætextibus adducti, quos mundi honor, fama, bonumque nomen in mentem inserere solent, blanda sibi specie persuadentes hæresis labefactatos legitimis iudiciis non opus esse deferri, vel apud eos postulari; ipsi certe nec propriæ saluti prospicere, aut consulere possent, immolationem sibi viam pararent ad extremam subeundam ultionem. Nimis enim exitiosum ipsis foret istud silentium, quo paterentur noxios viros occultari, ne debitas pro criminibus luerent pœnæ. Grave facinus est ejusmodi silentium (ait S. P.) in quod extrema die Dominus animadvertet, quamvis cum hæreticis societatem nec habuerint, nec iisdem erroribus fuerint labefactati. Aurea certe sunt S. Leonis verba: *Et qui tales non prodendos putant, in iudicio Christi inventiantur rei de silentio, etiam si non contaminarentur assensu (b).*

8 Sed ad expeditiorem adhuc viam aperiendam, facillimumque modum præscribendum, pro hujusmodi delationibus faciendis, et ut aditum iis præcluderet qui putarent grave, difficillimum periculisque plenum esse coram tanto iudice se sistere ad prodendos de hæresi suspectos, negotium præpositis ecclesiarum Romanæ urbis mandat, ut singuli fideles celerrime et expedite, sine rubore et vercundia, excusso omni timore atque ignominia, hæreticorum nomina mores et domos deferant. *Etiam ad hunc vos hortamur industriam, ut Manichæi ubicumque latentes vestris presbyteris publicetis. Magna est enim pietas prodere lutebras impiorum, et ipsam in eis cui serviunt diabolus debellare.* Sed et hujus pietatis magnitudinem et excellentiam paulo etiam post in fine illius capituli commendat, docens prorsus nefarium esse relinquere latentes et inultos homines, qui novæ et antiquæ legis mysteria resulant, corrumpunt aut negant; apud quos nihil sanctum, nihil integrum, nihil verum. Præterea subjicit: *Cavendi sunt, ne cuiquam noceant; prodendi sunt, ut in aliqua civitatis nostræ parte consistent. Vobis, dilectissimi, ante tribunal Domini proderit, quod indicimus, quod rogamus.* Hic vero cum multa notatu digna **162** sese nobis objiciant, latissimum aperitur campus, in quo et ecclesiastica inquisitionis disciplina vindicatur, et præcipua ejus procedendi ratio nitidissime affulget. Primum enim quod spectari potest, nonne illud est, ad quod evertendum fere hæretici omnes nervos et operam impendunt? Cum videlicet contendunt religionis et Ecclesiæ etiam causas ad sæcularis potestatis tribunalia esse deferendas? Nonne illa Manichæorum, de qua agimus, rem divinam et humanam simul respiciebat? Et tamen non ad Romanos consules, non ad plebis tribunos, non ad senatores, non ad ipsos denique imperatores delata est; sed ad presbyteros Ecclesiarum *præsidentes*, qui per Urbis regiones a pontificibus fuerunt constituti, quos nunc parochos appellamus. Alterum est, sanctum pontificem, ad innuendam veram, non præcariam quamdam et umbratilem ecclesiasticam jurisdictionem super omnes Romanæ urbis cives, incolasve, gravi hac plenaque apostolicæ auctoritatis formula uti voluisse: *prodendi sunt, ne in aliqua civitatis nostræ parte consistent.* Nec enim quisquam in solemnem conventum et populi frequentiam suam eam urbem assereret, in qua, vera jurisdictione privatus, vitam dumtaxat ageret, vel a qua duxisset originem. *Patriam profecto potius quam suam civitatem dixisset.* Atque tandem ut cætera alia missa faciamus, tertium

(b) Eodem serm. superius laud.

et dissimulari potest, quo perspicue edocentur A nis reos effici, qui, quovis ducti colore, hujusmodi non obtemperantes, ab ea lege defle- qua indictum est hæretica labe inquinatos, aut suspectos, ad ecclesiasticum tribunal esse ados. Quorum quidem transgressio, cum Dei ibi vindicet, minime ultionis pœnas evadet, extrema die cum turpe, immo turpissimum communi fidei causa, in iis, in quibus pos- non allaborasse, et diabolum cui omnes oserviunt, debellarre noluisse.

isce tamen gestis S. pontifex omnino non vit. Sed alio adhuc excogitato consilio per no- dicium Manichæos enuntiavit, quo facilius, et reprehenderentur, et catholici ad horum nomina da quasi compellerentur. Noverat sane pesti- eam sobolem, nescio an ficto pietatis colore, quo dogmate quod profitebantur, omne ex uvis, sive morum esset, sive aqua dilutum, exhor- nusuevisse, ne prælibarent. Ea forte nequis- versuasionem rati, quod draconum felli esset urandum, atque a quodam malorum auctore, deum in suis dogmatibus confingerant, fuisse stum. Quamobrem ad tam falsam indignam- ersuasionem excutiendam, Leo ea summa itia, qua in sacris rebus agendis pollebat, om- catholice eam legem indicit, ut in sacramen- communionem, non duntaxat eucharistico pane antur, verum etiam, admoto ad calicem ore, ptionis sanguinem haurirent: ut videlicet, que speciei communionem percepta, et pietatis i sincera testimonia palam exhiberent. Quo i facto iudicio, haud difficile inter ipsa etiam nysteria evulgabat si aliquis Manichæorum atibus operam daret. Rem autem clarius Leo undit quam a quopiam possit explicari: *Cum- tegendam infidelitatem suam nostris audeant se mysteriis, ita in sacramentorum communionem verant, ut interdum ne penitus latere non pos-*

indigno Christi corpus accipiant, sanguinem C redemptionis nostræ haurire omnino declinent. tem id Christi fidelibus patefecerit immediate : *Quod ideo vestræ notum facimus sanctitati, ut iusmodi homines, et his manifestentur indi- quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, et proditi a sanctorum societate pellantur (1).* illud duo illa verba, *notati et proditi*, in alio- litionibus et in mss. codd. retenta, a sua eli- it. Interea vero nemo sibi blandiatur eam œconomiam quoquomodo favere posse Lu- is, aliisque Romanam 163 Ecclesiam di- bus, quod, pro rerum temporumque diver- aicos a calicis communionem interdixerit. Nec uici sanguinis perceptione fraudantur etsi sub luntaxat specie communiunt, ut luculentis- eologix doctores etiam in scholis demons- Quare minime opus est ut horum argumenta, ida commenta dicam, excutiamus, cum jam ripturarum lectione corruant. Satis ergo su- esse arbitror, quæ a nobis hactenus de om- delium cura, diligentia, in hæreticis defe- indiscriminatim dicta fuere.

am ergo disserere oportet de summa catholi- principum pietate, quos in Ecclesiæ graviori- bus sacri pastores interpellare consueverunt, i vindices earum sanctorum exhiberent quæ i causas, ad morum disciplinam, ad Ecclesia- gimen, jura, tranquillitatem atque munimen tur. Res profecto clara et omnino expedita am hic ultimo loco exponere reservavimus. mocomprobanda satis quidem esset duntaxat n revocare ad divales (ut vocant) imperatorum utiones, quæ non nisi efflagitantibus Romanis cibus, episcopis et generalibus synodis edictæ

erm. 41, alias 4, de Quadrages. cap. 3. ib. xvi cod. Theodosiani tit. 5, de hæreticis iis et Samaritis.

et per omnes catholici orbis oras evulgatæ fuerant, ut hæretici animo obstinatiores etiam gravissimis temporalibus pœnis affligerentur. Vix enim verbis exprimi potest quantum priorum catholicorum prin- cipum religio excanduerit in eos qui Ecclesiæ pacem e, fidem conturbare, evertere et labefactare con- bantur. Statim enim ac principes Christo nomen de- derunt, manus etiam adjunctrices Ecclesiarum recto- ribus porrexerunt, horum auctoritati sæculi potentiam conjungentes, vel ut nefarius idolorum cultus undequaue aboleretur, vel ut præcedentium ethni- corum principum decreta, quibus jubebatur Chris- tianos viros veluti mancipia haberi, et ad necem undequaue inquiri, irrita redderentur. Sed præterea tanto odio in hæreticos exarserunt, ut eos omni honore, jure et prærogativa privaverint, regis ærariis eorum bona, sive possessa, sive ex aliorum hære- ditate derivata, adjudicarint, ab omni hominum consortio abdicaverint, et quandoque etiam in eos- dem capitalibus pœnis animadverterint.

B Hæc, inquam, fuit religio Magni Constantini, ante- quam ab Eusebianis deciperetur, et eam deinde toto animi conatu persecuti sunt omnes Valentiniani, Gratianus, et Theodosii, Arcadius, Honorius, Leo, alique catholici imperatores, quibus cum perspe- ctum foret omnia imperii jura a Deo optimo maxi- mum derivari, non ex quadam dumtaxat liberali lar- gitate, aut in gratæ voluntatis testimonium erga fi- dei negotia, istis semper præsidio fuerunt; sed præ- terea hæc illorum magis quam civilem rerum ad- ministrationem interesse intelligentes, grave nefas reputabant, si debitis et propriis officiis Ecclesiam fraudassent, ejusque incolumitati aliqua ex parte deessent. Quid enim aliud in imperatorum mentem revocat sanctus Leo scribens ad Theodosium, ad Valentinianum, ad Leonem Augustos, atque ad Pulcheriam quoque Augustam, nisi id de quo agimus? Ab iisdem videlicet ea subsidia exposebat, quæ, pro muneris dignitate, et pro virium suarum po- tentia, turbatis et afflictis Ecclesiæ rebus impartiri debent. Immo quandoque S. pontifex tanto animi vigore hujusmodi subsidia, tamquam Christi reli- gioni debita, efflagitabat, ut, salvo purpuræ et imperialis diadematis honore, eosdem nimis insectari videretur; cum videlicet in eorum mentes excitabat et ingerebat graves, horribiles et terroris plenas cogitationes, veluti omnipotentis Dei indignationem incurrendam, imperii fortunam periclitandam, quæ omnes temporales, susquædeque vertendas, si ipsi imperatores potentia qua præditi erant hæreti- cos aut de hæresi suspectos non comprimerent, et procul a catholicorum societate non amandarent. Quare isti ad divinæ misericordiæ opem facilius obtinendam, ne ab avita majorum pietate et insti- tutis deflecterent, 164 omnes sæculi vires, quibus pollebant, ad hæreticorum hominum perniciem et exitium impendebant.

D Nec vero necessum erit ut pro re tam frequenti et usitata ex Theodosiano codice (b) imperatorum leges hic referamus, et eas præsertim quas ad Manichæo- rum ultionem quinque piissimi principes condide- runt. Sufficiet dumtaxat oculos conjicere in Valenti- niani Augusti novellam, quam ipse conscribere passus est, ne dissimularet nova Manichæorum crimina, nuper Leonis inquisitione detecta, judicioque proscrip- ta. *Manichæos loquimur, quos execrabiles et toto orbe pellendos omnium retro principum statuta judicarunt (c).* Hic Valentinianus ad ea alludit statuta quæ ambo Theodosii, Valentinianus senior Arcadius et Hono- rius condiderunt, quæ apud Gothofredum juriscon- sultum videri possunt. Sed ipse Valentinianus im- mediate post hæc subijcit: *Nec dissimulationem crimina nuper detecta patiuntur. Quæ enim et quam dicta audituque obscena in iudicio beatissimi Leonis papæ*

(c) Tom. VI, pag. 1, lib. xv, in Theodosianum cod., tit. 5, pag. 115.

coram senatu amplissimo manifesta ipsorum confessione patefacta sunt? Adeo ut eorum quoque qui diceretur episcopus, et voce propria proderet, et omnia scelerum suorum secreta proscriberet.

11. Hæc Valentiniani verba nova testimonia suppeditant, ex quibus habeamus S. Leonem veri atque legitimi iudicis partes obiisse in Manichæorum inquisitione, tum in exposcenda ab iisdem criminum confessione, horumque execratione, ut ipsi tertio loco probavimus. Pergit præterea ipse Valentinianus ostendere ipsius notitiam minime potuisse latere, quæ a Leone soleumni iudicio gesta fuerant. Ac propterea ne ecclesiasticorum iudiciorum vindicis partes negligeret, neve Divinitatis injurias, et ipse inultas relinqueret, ecclesiasticæ auctoritatis suæ potentiam vires adjecit, legem publicam perpetuo duraturam promulgando: *Ut ubicumque terrarum quisquam Manichæorum fuerit deprehensus, pœnas, quas in sacrilegos jura sanxerunt, auctoritate publicæ severitatis excipiat.* Respexit hic Valentinianus ad canonicas pœnas, quibus in sacrilegos Ecclesia animadvertere consuevit, ad quas declinandos ne sacrilegis ullum pateret effugium, omnem auctoritatem publicæ severitatis collocat. *Sitque (ait) publicum crimen, et omni volenti sine accusationis periculo tales arguere sit facultas.* Postmodum autem idem piissimus princeps de temporalium pœnarum subsidiis, quibus in posterum Manichæi erant plecendi, disserens addit: *Nemini licitum et tutum esse ejusmodi homines celare aut cum iisdem convivere; eosdem præterea, et dignitate militiæ, et urbium habitatione privat, ab omnium hominum societate abdicat: Vetat ne capiant successiones, nec relinquunt; sed imperialis fisci viribus omnia eorum bona et facultates aggregari mandat; jure contractuum ineundorum, vel rerum repetendarum coram iudicibus, perpetua sanctione spoliat; atque tandem omnes primates cujuscumque militiæ vel officii pecunaria muleta 10 librarum auri percellit, si quem hac superstitione pollutum sciverint militare. Neque enim aliquid nimum in eos videtur posse decerni, quorum incesta perversitas religionis nomine lupanaribus quoque ignota vel pudenda committit.* Hisce verbis suam novellam claudit strenuus ille et magnus Ecclesiasticæ auctoritatis vindex et assertor, xiii kal. Junii, anno Christi 445, quando videlicet Valentinianus ipse cum Flavio Numo vi consultum ageret, ut ex vetustis Romani imperii tabulis satis redditor exploratum (a).

165 CAPUT X.

Romanum in Manichæorum causa concilium. Antonii Pagii et Paschasi Quesnelli de ea questione iudicium. A quorum criticis annotationibus cardinalis Baronii sententia tandem vindicatur.

1. Etsi, variis monumentis temporum injuria perditis privati, non omne præsidium nobis suppeditetur pro aliis atque aliis novis quæstionibus instituendis quæ illud vetustæ ecclesiasticæ disciplinæ genus, quo apostolica divi Petri sedes in hæretica inquinatos labe animadvertere consueverat, magis atque magis illustrare queant, nihilominus tamen sacra ea suppellectile nos abundare arbitramur quæ pro jam excitatis inter recentiores criticos quæstionibus penitus dirimendis utilis, immo et necessaria, existimatur. Hujus postremi generis profecto illa controversia censenda est, quam F. Antonius Pagius et Paschasius Quesnellus jam pridem excitarunt, qui, nimia disserendi aut rixandi libidine adducti, cardinali Baronio strenue se opponere arbitrati sunt, contententes nimirum Romæ in Manichæorum causa nullum prorsus coactum fuisse concilium. Contra vero cum laudatus Ecclesiasticorum Annalium parens

(a) Valentiniani novella est apud Quesnellum, tom. I Operum S. Leonis, pag. 216.

(b) Quesnellus. tom. II, ad annum 443, p. 140.

(c) Eusebius Cæsariensis, Hist. Eccl. lib. v cap.

A Leonis potissimum epistolæ ad Italiæ episcopos institerit, omniaque hujus momenta maturo liberaverit iudicio, haudquaquam censere possumus hunc tam turpiter lapsum fuisse, cum Romæ tum habitum fuisse episcoporum et presbyterorum concilium palam pronuntiavit. De hac dissensione igitur nos in præsentia agere aggredientes, adversæ partis potissimas rationes in medium adducimus. Eas nimirum quibus Pagius et Quesnellus contendunt cœtum quo in Manichæos et Romæ fuit animadversum numquam a S. P. concilium appellari, sed dumtaxat dictum fuisse *conventum, consessum* atque *iudicium*. Huic conjecturæ ut deinde robor adjiciant, ad Valentiniani provocant novellam, quæ, teste Quesnello, *consessus* vocabulum continet; atque tandem sequentibus rationibus Baronium urgent: *Sed non opus concilio (quod reveru S. Prosper non commemorat) quoniam non de proscribenda nova hæresi aut de fide asserenda agebatur, sed de pœna juxta canonem Ecclesiæ sancienda; neque concilium est ubi cum sacerdotibus pars senatus et pars plebis est.* Frigidis igitur hisce ratiunculis eam Concilii vocem penitus esse obliterandam sibi persuadent. Sed non hæc (b) Quesnellum Pagiumque pudent? Summane cum libertate aliorum dicta carpere et notare audent, ut rebus omnino insulsis fallacibusque conjecturis Baronium urgeri posse arbitrentur? Nimis anxie revera nodum quarunt in scirpo dum partium studiis indulgent, nova excogitantes; et cum contentionem de vocibus dumtaxat instituunt, et longe a veritate abscedunt, tum contra veritatis umbram luctari nituntur. Quamvis ergo re ipsa ad scopum nostrum ejusmodi causa non videatur pertinere, nihilo secius, ne clarissimi viri Baronii opinio inulta remaneat, antequam Exercitationes in S. Leonis Opera de Manichæorum causa ad exitum perducamus, singulas amborum criticorum ratiunculas evterere conabimur.

Jam imprimis de solis vocibus contendunt, cum negant, illud *concilium* posse appellari, quod S. Pontifex modo *conventum*, modo autem *consessum* atque *iudicium* asseruit. Apud quos gravissimi duo illi critici hæc disputant? An apud Latini sermonis thrones, aut eos saltem qui vetustiora Ecclesiæ monumenta numquam lustrarunt? Latini equidem etiam aureæ ætatis scriptores sæpissime *conventum* pro *concilio* usurparunt, ut apud Titum Livium, Ciceronem, Cæsarem videre est. Nec propterea ab eo usu longe fuerunt vetustissimi Christiani scriptores, qui, ad indicandos sacros catholicorum cœtus pro fidei aut morum regulis definiendis, *conventus* vocem adhibuerunt; quos inter est Tertullianus (c), Eusebius Cæsariensis, Rufinus presbyter Aquileienseis, alique plures, quorum catalogum in præsentia texere minime opus est. Quid tandem? Ita fuit vocabulum *conventus* usurpatum ad innuendum *concilium*, ut hodie etiam in generali synodorum collectione, has similesque epigraphes offendamus (d): *Conventus Sirmiensis, conventus Alexandrinus, conventus Hipponensis*, et id genus alias sexcentas, quæ haud dubie produnt duas illas voces promiscue a veteribus ad unum atque idem significandum adhibitas fuisse. Hæc tamen omnia, ne in re exploratissima multi essemus dubio procul poterant prætermitti. Ea potissimum de causa, quia S. Leo, sibi met factus interpres, vocem *conventus* pro *concilio* usurpavit. Testis classicus sit Quesnellus apud se ipsum, qui in ornandis S. pontificis Operibus, veterum editorum et manuscriptorum fidem secutus, septimum caput tertie decimæ Leonis epistolæ cum sequenti titulo typis commisit: *De conciliis provincialibus celebrandis.* In cujus corporis contextu cum ea habeantur quæ dist. 18, de conciliis, cap. 2, et in Ivonis decreto legun-

28, Rufinus, ibid.

(d) Tom. II Concil. p. 891, et rursus ibid. p. 1049, Tom. III Concil. p. 545.

missime evincitur, duabus illis vocibus, *con-*
cilium, S. pontificum unum atque
 indicare voluisse. Ne vero a quopiam in suspi-
 fraudis adducar, Leonis verba quemadmodum
 snelli editione exstant exscribere non pigeat.
ciliis autem episcopalibus non aliud indictum
ancti Patres salubriter ordinaverunt: ut scilicet
ventus per annos singulos habeantur, in quibus
vibus querelis quæ inter diversos Ecclesie ordi-
aci adsolent judicetur (a). Et rursus apud eam-
 uesnelli editionem, hæc legenda occurrunt,
 a 16, c. 7, de Conciliis quotannis Romæ cele-
 s, ubi S. P. de canone 5, Nicæno agens ita
 : *Quare illud primitus pro custodia concordis-*
mitatis exigimus, ut quia saluberrime a SS.
u constitutum est binos in annis singulis episco-
debere esse conventus (b). Duorum itaque criti-
 causa jam in deterius ivit, cum Leo ipse, Ni-
 um etiam PP. vestigiis inhærens, *conventus*
 i voluit, ad innuendas tum provinciales, tum
 les synodos, ut multis aliis exemplis etiam
 sti pontificis Operibus depromptis, magis at-
 agis evinci posset. Nec eadem causa firmior
 e potest ob alteram vocem *consensus*, quam ved
 innuendum *concilium* adhibuisse patefacit
 s magni imperatoris Constantini oratio, qua
 s Patres in cœtum congregatos allocutus est.
 m (inquit) *michi admodum in optatis fuit, amici*
mi, isto vestro consensu aliquando frui. Et paulo
 adem Patribus gratulatus quod, privatis stu-
 positis, pacifice sine animorum contentioni-
 l synodalia gesta procederent, subdit. *Ac ta-*
ctor equidem vehementer, cum jam vestrum
um intueor, tunc tamen arbitror, etc. Mo interea
 pudet in hæc tricas conjectum negotium fam-
 m hominibus qui prima scientiarum elementa
 iunt. Nec enim mente pervolvunt apud veteres
 ies unam tantum rem pluribus vocabulis no-
 . Ea de causa potissimum, ut hæc, cum ab
 um voluntate dependeat, facile mutari pos-
 rerum natura atque substantia minime mu-
 rætea, Latina oratio non ita sterilis cense-
 ut unicuique rei singulare vocabulum oport-
 signari, extra quod nullum aliud res ipsas, aut
 m rerum proprietatem, munera et virtutem
 ere queat. Immo Latina lingua, auctore Cice-
 naxime vocibus abundat, ut earum copia etiam
 Græcæ linguæ præstet: *Sed ita sentio, ut sæpe*
it. Latinam linguam non modo non inopem, ut
putarem, sed locupletiozem etiam quam Græci
am appellant) cum significare habeat cœtum,
am plures iudices pro Christianis rebus mol-
lis convenire solent, suapte natura plura
a, et aptissima quidem, subeat, ut quando-
veteribus voce conventus, quandoque vero
alis consensus atque iudicii exprimitur. Nonne
concilium cum proprietate, et conventus, et
ms, atque iudicium re ipsa est? Secum inte-
æo ambo critici reputent, ac denique non
io, sed sibi potius gravem imputent lapsum.
 ari præterea opus est cum ista annotaret,
 tasse Quesnellum, aut saltem sibi fuisse
 tum, suos lectores tam oscitantes futuros
 cutientes, ut pro iudicio consensus legere
 int (d). Nec enim Valentinianus in sua no-
 consensus voce usus est, sed iudicii, atque
 e legendum. ipse Quesnellus probavit, quia
 iniani novellam typis committens, hæc evul-
 Quæ, et quam dictu audituque obscena in ju-

3. Leonis M. epist. 13 cap. 7.

Epist. 16 cap. 7.

Cicero, de Art., etiam in Thesaurio Cicer. Ni-
 et apud Col. in præfat. lib. XII.

Quesnellus, tom. II. Operum S. Leonis M.,
 I, de Vita et rebus a M. Leone gestis, pag. 141.
 s, ad annum 444.

A *dicio papæ Leonis coram senatu amplissimo mani-*
ifesta ipsorum confessione patefacta sunt. Nec præte-
 rea ab exordio usque ad finem vocabulum illud
consensus unquam occurrit.

4. Jam tempus tandem est ut hisce vocibus relictis
 ad ipsas res gradum faciamus, singillatim cætera am-
 borum criticorum argumenta perpendentes, quæ nisi
 mea me fallat opinio, ita viribus carent, ut neque
 nervos, neque aculeos habeant, quibus perstringere
 aut urgere possint Baronium. Ad primum quod atti-
 net, nihil eo imbecillius potest excogitari, utpote
 desumptum ex Prosperi silentio. Is revera *concilium*
non commemorat, ait Quesnellus. Quid tum inde?
 Prosper expresse concilium Romanum in Manichæo-
 rum causa a S. Leone habitum non commemorat?
 Recensuit tamen, quemadmodum hujus S. pontificis
 diligentia Manichæos intra Urbem latentes repererit,
 oculis totius Ecclesiæ publicaverit, omnes nefarii
 illius dogmatis turpitudines et damnare fecerit et
 prodiderit, incensis eorum codicibus. Hæc omnia
 prorsus dissimulavit Quesnellus. Sed Prosper re
 ipsa in publicis Chronicorum tabulis ita scripsit:
Maximo II et Paterno (seu Paterno) hoc tempore plu-
rimos Manichæos intra Urbem diligentia papæ Leonis
innotuit, qui eos de secretis suis erutos, et oculis totius
Ecclesiæ publicatos, omnes dogmatis turpitudines et
damnare fecit, et prodere, incensis eorum codicibus.
 Non itaque dubitandum est de publica et solemnī
 Manichæorum damnatione, quam si extra concilium
 a sancto Leone factam ambo critici contendunt, jam
 scopulum incurrunt, quem semper et ubique summa
 diligenti arte præcavere nituntur. Manus enim dant
 nobis asserentibus hæreses et hæreticos sola Ro-
 manorum pontificum auctoritate posse damnari, et
 quandoque fuisse damnatos, nullo prorsus adhibito
 conciliorum suffragio (e). Tunc enim dumtaxat est
 opus concilio, quando Romani pontifices illud ex-
 pedire judicant, et tunc ordinariæ ea convocare
 consueverunt, quando communi consensione a toto
 Ecclesiæ cœtu erant solemniter suscipienda fidei
 decreta jam ab apostolica sede definita; quando
 ad comprimendam hæreticorum audaciam frequen-
 tior episcoporum consensus perutilis censebatur, ut
 videlicet solemnius iudicium haberetur; quando
 denique ecclesiasticas res in Ecclesiis turbatas, vel
 ob schismaticorum pravitatem, vel ob principum
 aliorumque sæculi ministrorum potentiam, facilius
 atque pacatius componere consentaneum erat (f).
 ¶ Nulla itaque lex mandat, tamquam Ecclesiæ
 necessaria, habenda esse concilia. Immo legibus
 ipsis cautum est ne concilia generalia fiant, nisi ea
 esse habenda Romanus pontifex judicaverit. Quod
 si præterea novæ hæreses novaque schismata in
 Ecclesia exoriantur, hæc utique juxta divina apo-
 stolicaque mandata statim necessario et comprimi
 et evelli debent; ne, aut propagato malitiæ semine,
 aut radices agente cum catholicæ fidei detrimento,
 in dies magis magisque dæmoniorum zizanias alan-
 tur et increscant. Non propterea tamen hisce malis
 unica conciliorum medicina ab Ecclesiæ fundatore
 parata est, sed plures. Possunt Romani pontifices
 per epistolas sacris dogmatibus refertas, possunt
 per crebras admonitiones, aut denique possunt per
 suos legatos validissima commitoria deferentes
 omnibus illis malis occurrere atque mederi, quin ge-
 nerales convocent, synodos. Nec enim ejusmodi
 iudiciorum solemnitas absolute necessaria est, sed
 quando dumtaxat ecclesiasticæ res omnino turbate
 sunt, vel quando excitatæ questiones ita sunt dubiæ
 et obscuræ fluctuantes et in tricas conjectæ, ut

(e) Vide quæ diximus de hac Ecclesiæ disciplina
 cap. 4 præcedenti.

(f) Vide quæ dicturi sumus in Eutylianistarum
 causa, agentes de Eutychie, Flaviani, Theodoriti,
 aliorumque appellationibus ad apostolicam sedem
 factis.

pro communi pace et multorum salute, apostolica sedes concilium expedire iudicaverit. Quare minime ferre possumus quæ in causa de qua agimus ambo critici asseruerunt, videlicet minime opus fuisse concilio, quoniam non de proscribenda nova hæresi, aut de fide asserenda agebatur; sed de pœna juxta canonem Ecclesiæ sancienda; perinde quasi alterutro ex his casibus interveniente necessario sint concilia cogenda, aut nulla alia occurrente causa provinciales aut generales synodi possint indici et haberi. Undenam ejusmodi hæserunt doctrinam? In medium afferant canones, Patrum monumenta, Ecclesiarum consuetudines, ut nobis etiam fontes innotescant, ex quibus singularis et arcana hætenus inaudita disciplina proficiscitur. Nos quidem, si Patres, concilia, et Ecclesiæ usum consulimus, omnino oppositum propugnare et credere debemus. Nam, secundo labente sæculo, quando post apostolos frequentiora cœperunt in Ecclesia haberi concilia, cum in Asia, tum in Palæstina, episcopi pluribus in locis in unum coiverunt, in quæstione de Paschate celebrando. Testis est magnus Irenæus, Gallia Ecclesiarum apostolus, splendidissimumque lumen, cui omnes cum veteres, tum recentiores doctores fidem adhibuerunt (a), quos inter Eusebius Cæsariensis lib. v Hist. Eccles. cap. 24 et 25. Quis vero affirmabit in eisdem synodis actum fuisse de nova proscribenda hæresi, aut de fide asserenda? Tertio pariter Ecclesiæ sæculo, cum Romæ et in Africa, tum in Phrygia, et Neocesariæ in Ponto, Ecclesiæ Patres plures coegerunt conventus, vel pro imponenda lapsis persecutionum tempore salutari pœnitentia, vel pro reparanda ecclesiastica disciplina, vel tandem pro diluendis episcoporum criminibus, iisdemque vindicandis; et tamen nullibi sermo habitus fuit, aut de nova hæresi, aut de fidei articulis, ut produnt scripta ejusdem Eusebii, Cypriani, Dionysii Alexandrini, aliorumque Patrum, qui ea ætate floruerunt, quorum scriptorum saltem aliqua ad nos pervenerunt fragmenta. Quid plura? Quarto, quinto et cæteris subsequentibus sæculis, innumera concilia habita fuerunt, vel pro anathemate dicendo jam alias damnatis hæresibus, vel pro statuendis in Ecclesia diversis pœnitentium gradibus, vel pro dejectiendis e sedibus episcopis, vel in proprias restituendis jam injuria dejectis. vel denique, ut de appellationibus, de Ecclesiarum dedicationibus, de immunitatibus, de indulgentiis lapsis pœnitentibus concedendis; atque id generis alii rebus ageretur. Perperam igitur confingitur, sanctum pontificem non habuisse concilium in Manichæorum causa, quia non agebatur de nova hæresi damnanda, vel de fide asserenda. Sufficit quod anathema esset dicendum Manichæis in Urbe repertis; sufficit quod Romanæ Ecclesiæ disciplina exigeret ut Manichæi longe ab omnibus Italiæ finibus amandarentur. Quare quamvis in Manichæorum 169 iudicio actum fuerit de pœna juxta canonem Ecclesiæ sancienda, tamen quia S. Leo in oculis totius Ecclesiæ publicavit omnes dogmatis turpitudines, et damnare fecit, et prodere, auctore S. Prospero Aquitano, ut vidimus, nihil impedire potest quominus in concilio hæc omnia executioni demandarentur. Præsertim cum novæ cujusdam œconomiae rationem S. pontifex statuere voluerit, cum pro hæreticis evulgandis et deferendis, tum pro eorum delationibus faciendis et excipiendis, quarum onus sub omnipotentis Dei indignationem cunctis catholicis inunctum esse voluit. Quid ergo mirum si, priusquam ejusmodi obligationes cum populo tum presbyteris indiceret, novum canonem in similibus causis perpetuo servandum condere voluerit? Nihil enim aliud ipse petebat, nisi incolumitatem religioni et catholicis cunctis, et propterea, convocato cœtu et facto

(a) Irenæus, lib. v Hist. Eccles. cap. 23, 24, 25.

(b) S. Leo Sermones superius laudato de Epiph. cap. 4.

(c) Rufinus, lib. x Eccl. Hist. cap. 3. Eusebius

A iudicio, partem senatus et partem plebis etiam adhibuit, generalem morum regulam condendo, cujus nexi omnium consensientia astringeretur, et a qua nemo sine criminis nota posset recedere. Nunc vero ambo critici sibi plaudere possent cum in difficiliorem nodum inciderem, quem forte Herculem arbitrantur, cum quasi ex tripode dixerint: *Neque concilium est, ubi cum sacerdotibus pars senatus et pars plebis est.*

B 5. Hæc postrema porro annotatio Baronium urget, si vera esset, si firma, si denique, contra sacrorum synodorum sanctiones et divini juris regulas, simul cum sacerdotibus et presbyteris senatus parte coeunte et parte plebis, Manichæorum causa fuisset iudicata et definita. At imprimis dubiæ omnino fidei est illud assertum, plebis partem accitam, et adductam fuisse, cum de Manichæorum dogmatibus atque criminibus quæstio habebatur. Nec Valentinianus enim, nec sanctus Leo, nec alius quisquam id asseruit. Valentinianus utique in sua novella: *Coram senatu amplissimo ipsorum confessione patefacta fuisse eorumdem crimina testatur.* Leo itidem de conventu a se coacto disserens scripsit: *Residentibus itaque mecum episcopis ac presbyteris, ac in eundem consensum Christianis viris ac nobilibus congregatis, electos et electorum jussimus præsentari (b).* Quod si contendat duabus illis Leonis vocibus, *Christianis viris*, plebis partem saltem obscure fuisse indicatam, ultro concedere non repugnabo. Sed quid inde? Insolens est in Ecclesia ut principes, regii ministri, senatus ipse et aliqui ex populo in conciliis tamquam testes adhibeantur? Non ea fuit multorum conciliorum praxis et consuetudo? Sed ut missa faciamus apostolorum concilia, in quibus cum apostolis cæterisque Domini discipulis cuncti fideles et univèrsa credentium multitudo congregata est, nonne ad Nicænum concilium generale primum, præter episcopos et imperatorem Constantinum, convenerunt etiam laici homines in philosophiæ studiis apprime versati, qui coram universo populo cum nostris disputationes habuerunt.

C Nos quidem locupletissimos tenemus testes, nec tantum omnes catholicos scriptores (c), sed et ipsos heterodoxos, Calvinum scilicet, Illyricum, Lutherum, Magdeburgenses, et alios, qui in hac exploratissima re nobiscum consentiunt; quamvis deinde, laudatis exemplis abutentes, novas machinas contra Ecclesiam struere conantur, perperam omnino docentes laicos sacris in synodis, non veluti testes, sed ut iudices esse adhibendos, et non nisi per summam injuriam suffragio (ut aiunt) *dectivo* posse privari. Sed quid mihi cum istis hæreticis modo, qui omnia corrumpunt, aut saltem in contrariam partem convertunt? Ad Quesnellum potius Pagiumque revertar, et an Chalcedonensium gestorum exemplaria aliquando percurrerint rogabo? Hæc autem synodus septennio post Manichæorum condemnationem ejusdem papæ Leonis auctoritate fuit coacta atque 170 confirmata, ut quandoque dicemus. An in illa soli episcopi, presbyteri, cæterique dumtaxat Ecclesiarum clerici et ministri, vel etiam senatus cum nonnullis aliis de populo locum habuere? Non equidem si authenticis Actis fidem adhibemus, Chalcedone congregatos legimus senatores et magistratus, consules, præfectos reliquosque imperatorum ministros; immo intelligimus in tam frequentem conventum venisse ipsum Marcianum imperatorem magna nobilitate et ignobilium comitatu familia, qui, magni Constantini exempla secutus fidei vindicem sese exhibuit: *Nos enim ad fidem confirmandam, non ad potentiam aliquam exercendam exemplo religiosi principis Constantini, synodo inle esse volumus.* Ita Marcianus Chalcedonenses P allocutus est (d). Numquid nec istud erit concilium

quoque lib. x.

(d) Marciani imperatoris allocutio exstat tom. I Conc. pag. 1472.

in quo cum sacerdotibus imperator, senatus, provinciarum et negotiorum præfecti, et pars populi fuerunt? nugæ meræ; apage figmentum! Concilio enim veritati hominum laicorum etiam *congregatio* minime obesse potest, si episcopi dumtaxat, eorumque legati, vel alii religiosarum familiarum ministri et cultores, ecclesiasticas causas pertractent et fidei negotia deliniant; si denique isti soli veluti iudices synodalibus sanctionibus subscribant. Nec propterea principes, magistratus, plebs ipsa, omni munere in conciliis carerent, si veluti idonei testes et veritatis vindices admittantur et advocentur, ut fieri solet. Ne autem ejusmodi discrimen laicos inter et Ecclesiarum ministros in Leonino Manichæorum conventu minime servatum fuisse quispiam suspicetur, vellem, quæso, ad S. pontificis loquendi formulam animadverteret, qua describit prius *episcopos* et *presbyteros* secum veluti in iudiciorum tribunali residentes, tum deinde ait, *congregatis Christianis viris ac nobilibus, jussisse electos et electas eorum præsentari*. Non itaque et nobiles viri cum Leone et cæteris episcopis vel presbyteris consederunt; sed dumtaxat fuerunt *congregati* quando actum fuit de Manichæorum criminum contestatione et eorumdem execratione, quando denique actum est de recipiendis iis Manichæis quos S. pontifex ad pœnitentiam adduxerat. Istud sonant illa S. Prosperi verba, quæ etiam in superioribus adduximus. Videlicet, Manichæos in urbe latentes *in oculis totius Ecclesiæ publicatos, omnes dogmatis turpitudines damnare fecit et prodere*. Si itaque ea fuit Leonis agendi ratio, ut Manichæi tamquam pœnitentes in Ecclesia non reciperentur, nisi publice detestatis prius turpissimæ sectæ erroribus, cur tantopere contendere S. pontificis *conventum* appellari posse *concilium*, quia *in eo pars senatus et pars plebis fuit*? Quorsum tandem ieta? Ego sane, omnium partium studio seposito, atque solam secutus veritatem, quæ unice inter scribendum et disputandum perquiri debet, nihil prorsus in illa Romana Manichæorum inquisitione intelligo quod notis et characteribus veri concilii repugnet; præsertim cum facile omnia argumenta evertamus quæ a Quesnello (a) et Pagio afferuntur. Immo unum intelligo omnibus catholicis maxime gratum, et ad fidei puritatem in Ecclesia servandam magis accommodatum, quod multis displicere posse vereor: videlicet hodiernæ generalis inquisitionis œconomiam, aliquam agendi rationem, ab illa Leonis in Manichæos inquisitione non prorsus absimilem originem traxisse.

6. Quod si occurratur nobis, et quidem a doctis atque eruditissimis, quærentibus satisne constanter probari possit ejusmodi iudiciorum formam a Leonis ævo ad nostram usque tempora numquam fuisse variatam, aut interruptam, id vellem satis cognitum esset, quale habuerimus consilium. Non enim sumus ii quorum vagetur animus extra sibi propositum scopum. Nos enim dumtaxat Leonis Opera castigare, ornare, et ex ejus scriptis Exercitationes quasdam deducere, ipsiusque S. pontificis gesta a criticis aliorum notis vindicare in votis habuimus. Propterea in ea nostram curam, cogitationem et studium ita contulimus, ut ad vitandam superfluitatem et arrogantiam, ad fugiendam temeritatem prolixitatemque, sancti pontificis gestis aliorum facta miscere minime debuerimus, nisi quando ad evertendas aliorum falsas opiniones talia offendimus a quibus sine inscitæ labe recedere non potuimus. Quod si denique eadem agendi ratio et modus in hæresi inquinatos aut de hæretica labe suspectos quandoque fuit interrupta, quid isthuc est? Nondum enim extremam clauserat diem noster Leo, quando barbari, cum e Septentrione, tum ex Africa proficiscentes, Romano imperio ad exitum perducto,

(a) Quesnellus, ad annum Christi 443, in dissert. 1. de Vita et rebus gestis sancti Leonis M., qui ut studiosè se abstineret ab *inquisitionis* vocabulo, *congregationis* vocem usurpavit tom. II Oper. pag. m. 140

A ita etiam catholici Ecclesiæ res turbarunt, ut, inito fœdere cum dæmonum potestatibus, improbitas, Tyrannis, multarumque hæresum errores longe lateque disseminati, summi pontifices alique inferiores vix operam dare possent ut catholicos a vitiis revocarent, ut principes a civium cædibus, urbium incendio, se abstinerent, et hæretici homines (Ariani præsertim) quorum tanta copia erat, erroribus ejuratis, veræ fidei dogmata profiterentur. In tanta enim rerum perturbatione, a tot tantisque efferatis hostibus circumventi, nihil erat quod timendum non esset. Et propterea, lenitate legum Ecclesiasticarum rigore aliquatenus temperato, sufficientissime vera pastoris munera adimplebant in extirpandis erroribus qui in dies gliscebant, et in vitiis propulsandis quæ fidelium pietatem poterant corrumpere et labefactare. Non idcirco tamen has inter temporum, bellorum vicissitudinumque angustias, illa vetusta Romanæ Ecclesiæ disciplina, aut deleta, aut mutata dici potest, etiamsi, œconomiae causa, perpetuo executioni non fuerit demandata. Impossibile enim prorsus erat ut sub barbaris principibus barbarisque populis, qui huc transmissi erant, quique innumeris erroribus erant obnoxii, eam formam et inquisitionis rigorem servarent, quem sanctus Leo sub piissimis catholicisque principibus custodiendum definiverat. Quare nemo admiratione commoveatur, si hisce tantopere afflictis Christianæ republicæ temporibus Ecclesiarum pastores servire debuerunt, ne una cum sincera Christi fide catholici omnes sub barbarorum jugo et persecutionibus periclitarentur. Eam autem Romanorum pontificum œconomiam magis atque magis apostolorum exemplis explicare possemus, qui Judæis atque gentibus evangelium crucis annuntiantes, in iis quæ Christianæ fidei non repugnabant temporibus servire cogebantur, ut paulatim omnes cujuscumque ordinis atque conditionis homines Christo lucrifacerent.

C Nemo tandem mihi succenseat quod nimis fuerim in refellendis Pagii et Paschasii Quesnelli ratiunculis; nemo præterea conqueratur quod pro vindicando Baronio multa quæ aut prætermitti poterant, aut brevius explicari, in medium adduxerim. In utrumque sola necessitas me compulit. Studium videlicet Quesnelli et aliorum similitum, qui, numquam satis propriis partibus indulgentes, quæ in sanctorum Patrum Operibus sunt illustranda quam sæpissime dissimulant; quæ propugnari debent, allaborant evertere; quæ denique ad apostolicæ sedis auctoritatem dignitatemque pertinent, aut omnino minnere, aut saltem occulere nituntur (b). Aliam tamen agendi rationem antiquos scriptores secutos esse, inter cætera monumenta, indicat Theodoriti Græca epistola ad nostrum sanctum pontificem Leonem: in qua, sincere recensitis apostolicæ sedis honoribus, prærogativis atque muneribus, ob quæ ad hanc sedem cunctæ accurrere consueverunt nationes, *ut Ecclesiarum (ait) ulceribus remedium a vobis accipiamus, vobis enim primas in omnibus tenere convenit*; in altero capite gradum facit ad aliqua S. pontificis gesta laudanda, inter quæ illud recensuit 172 (tamquam argumentum sufficientissimum) studium illud *adversus infames Manichæos, quod sanctitas vestra (ait) nuper exercuit, et quo rerum divinarum studio vester in Deum sit amor patefacit*. Quibus verbis præsentem claudere Exercitationem minime nobis ingratum fuit.

CAUT XI.

Post Magni Leonis obitum Manichæi iterum Urbem inhabitant. Gelasii papæ studium in iis detegendis. Guillelmi Cavei circa communionem sub utraque specie erroneum iudicium. Idem S. Gelasius tandem

et seqq.

(b) Apud Quesn. tom. I pag. 266, et Garnerium, tom. III.

nefarios hos homines ex Urbe eliminat, et eorum A
codices disperdit, anathematis addita sententia.

1. Quæ Manichaica alia audacior et callidior hæresis, aut quæ ea confidentior? Nam cum tantopere religione esset sacrilega, nefandis corrupta moribus, et ritibus proiava, saltem ea loca inhabitare sibi præcavere debuisset, in quibus potissimum civiles et ecclesiasticæ leges contra eam conclamabant, et utriusque fori iudices ad eam coercendam, eliminandam penitusque abolendam strenue se armaverant. Ad quam quidem audaciam conspiciendam longius ab ipsa urbe Roma abscedere opus non erit. In qua etsi multis variisque modis exagitati, et satis pœnarum, Magno Leone auctore, Manichæi exhausti fuissent, et longe ab omnibus Italiæ oris in exsilium amandati; adhuc tamen non diu post tam magni pontificis obitum, eos iterum Romam inhabitasse repertum est. Quod sane cum ipse mecum reputassem, in eam vehementem lapsus sum suspicionem, Manichæos Romæ existentes, Leonina jam generali in seipso inquisitione perterritos, omnem nequissimæ simulationis artem ad delitescendum adhibuisse; et propterea, ne eorum turpitudines proderentur, cum catholicis viris sacris conventibus et divinis mysteriis sacrilege semper interfuisse, ut idem S. Leo, hoc gravissimum execrans facinus, fuerat conquestus. Quod si ejusmodi nostra suspicio a doctis non probetur viris, dubio procul alterum eos affirmare oportebit, Manichæos videlicet, Leone agente, extra Italiæ oras jam amandatos, audita postmodum S. pontificis morte, gradus Romam versus vertisse, antiquas latebras sibi quæsituos. Allerutram vero hanc rem cum sine teste fide digno definire haud liceat, quemadmodum Manichæi post S. Leonis obitum Urbem iterum incoeruerint dumtaxat describere properamus.

2. Extremam itaque diem S. Leo Magnus clauserat anno 461, cui Hilarus successus est, qui, sexto sui pontificatus anno e vivis sublatus. Simplicium habuit successorem. An vero sub hisce duobus pontificibus Manichaica secta Urbem inhabitaret, ex nullo sacro, aut profano testimonio innotescit. Quare ne incertis monumentis et rebus adhaeremus, ad Gelasii papæ pontificatum hujusque gesta statim provocabimus. Ex libro itaque Pontificali, et ex Anastasio, in Romanorum pontificum Vitæ, hæc occurrunt legenda: *Gelasii temporibus inventi sunt Manichæi in Urbe, quos in exsilium deportari præcepit, quorum quoque codices ante fores basilicæ Sanctæ Mariæ incendio concremavit.* Ad hos autem detegendos homines, non aliam œconomiam rationem idem Gelasius adhibuit, præter eam quæ magni pontificis Leonis decreto in Romana Ecclesia obtinuerat. Etenim præcepit ut quotquot ad sacram synaxim accederent utriusque speciei mysteria participarent, ut nimirum Manichæi qui nimia superstitione omnino a vino abhorrebant, calicis communionem sumere detrectantes, facilius a 173 veris dignoscerentur fidelibus. Ad hocce ergo Gelasianum decretum Guillelmus Cave animadvertens, S. pontificis agendi laudat rationem, qua videlicet nefariis Manichæis catholicorum larvam, sub qua delitescere nitebantur, abstulit. Sensim deinde Romanæ Ecclesiæ ritum de communionem sub unica tantum specie, tamquam novitatem redolentem impetere quærit; addens præterea vetustum morem in Ecclesia ab ipsis primordiis receptum, ne quis in collectis sacris nisi sub utraque specte communicaret, Gelasium suo decreto confirmasse. Sed *Reformalæ sectæ* hominem, qui suis partibus indulgebat. Græcisque morem gerere cupiens, hæc effari oportebat. Dicat tamen, amabo, Caveus quandonam Romana Ecclesia hunc morem prosecuta sit? Proferrat monumenta ex quibus hauriatur laicos eucharistiam non conficientes, quando in Ecclesiæ primor-

dis collectæ habebantur, sub utraque specie communicare debuisset. Profecto si Leo Magnus, si Gelasius Romani pontifices decretis suis hunc morem confirmassent, jam ante eorum ævum nemini catholicorum licitum fuisset a calicis usu se abstinere. Et propterea sacerdotes eucharistiam conficientes tantam in eorum collectis vini copiam consecrare debuissent quanta sibi et populo qui sacris mysteriis intererat sufficere potuisset. Sed hoc dato usu, jam soli Manichæi a calicis communionem abstinenti fuissent. Quid ergo necessum erat fideles ad utriusque speciei communionem cogere? Quid confirmare decreto quod jam apud omnes laicos catholicos obtinebat? Si Romana Ecclesia enim, quæ doctrinæ ab apostolis acceptæ semper inniti voluit, hunc morem a suis primordiis necessario ex divina institutione prosequendum intellexisset, numquam laicos eucharistiam non conficientes usu calicis fraudasset, numquam hunc ritum intermisisset. Sed ritum illum porrigendi laicis calicem Leonis ævo non fuisse in usu, probat ejusdem S. pontificis decretum. Qui idcirco œconomiam causam catholicos ad calicis usum astrinxit, ut Manichæos detegeret. Sed Manichæis ex Urbe expulsis, hunc morem vel œconomiam statim fuisse intermissam quid dubitandum? Annon, Caveo auctore, Gelasius papa, qui unum supra triginta annos post Leonis Magni obitum pontifex fuit renuntiatus, cum Manichæos reperisset, ut catholicorum larvam ipsis auferret, suo decreto catholicos ipsos ut in utraque specie communicarent coegit? Non coegisset profecto si mos ille vel ritus saltem post Leonis mortem non fuisset intermissus.

3. Diutius tamen in his nugis immorari supervacaneum arbitror. Etenim Gelasium Leonis œconomiam secutum esse, non tantum prodit decretum illud de quo hactenus egimus, sed studium ab eo adhibitum ut Manichæi in urbe Roma adinventi, judiciaria potestate compulsi, atque comprehensi in exsilium deportarentur. Verum Gelasius ipse non satis catholicæ fidei incolumitati se prospexisse arbitrabatur, si jam longe ab Urbe iis nefariis hominibus amandatis, adhuc eorum sacrilegæ doctrinæ libri vel codices superstites fuissent. Quare et in hac re S. pontificem Leonem imitari cupiens, eorum volumina, quæ multorum manibus terebantur, quæque huc illucque ad multos decipiendos circumferabantur, penitus perdere et abolere tentavit. Qua de causa collectis omnibus Manichæorum libris, quos invenire poterat, iisdemque sedulo lustratis, ne cuiquam in posterum offendiculum præberent, ante fores basilicæ S. Mariæ incendio concremari jussit. Qua occasione valde probabile est Gelasium tum celebre illud septuaginta episcoporum concilium habere voluisse, in quo, revocatis primum ad memoriam suorum prædecessorum statutis, divinorum utriusque Testamenti librorum catalogum concinnavit, et horum scriptoribus designatis, authenticas Scripturas ab apocryphis discrevit (a). In posteriorem vero hunc ordinem eos codices potissimum rejecit quibus hæretici 174 utebantur, quosque falso sub apostolorum nominibus in orbem Manichæi, Montanistæ, Marcionistæ, et alii inducere ausi fuerant. Hos ergo libros cum cæteris voluminibus quæ multi hæreticorum vel ad perdendam aut ad catholicam religionem labefactandam conscripserant, non solum papa Gelasius repudiavit, verum etiam ab omni Romana catholica et apostolica Ecclesia eliminavit, atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus, sub anathematis indissolubili vinculo in æternum damnata esse cum toto illo concilio definivit. Quinam autem qualesque fuerint Manichæorum libri quos papa Gelasius tamquam falsos et supposititios suo decreto proscripsit, in præsens haud opus esse arbitror referre. Nam imprimis ille apocryphorum librorum catalogus pluries clarissimorum virorum studio illustratus

(a) Videsis quæ scripsimus superiori capite 4 hujus libri.

sem prodiit; et ipsi deinde præcedentibus A de ejusmodi libris jam verba fecimus.

CAPUT XII.

*asto vita functo, Manichæi tertio Urbem inhabi-
quos tandem Symmachus papa, prædecessorum
rum exemplis insistens, in exilium pellit, horum
ulacris et codicibus ante Constantinianæ basilicæ
foras incensis. De quorum simulacrorum usu dum-
nus, explicamus quemadmodum Symmachus,
s ab imperatore Anastasio exagitalus, perperam
lanichaica labe fuerit postulatus.*

Manichæi. postquam, amissis Romanæ urbis
us, in quos se receperant, nullum alium am-
feliciorum incolatum sibi nancisci posse pu-
t, magno animi fervore ab exilio, quod patie-
r, se reducere posse cupiebant. Sed cum san-
lasii summi pontificis studium, quo in eos
ue codices animadverterat, ipsi plurimum ve-
ur, idcirco non sat consonum veritati videtur
B enarum exhaustos hic suos gradus reduxisse,
idhuc ille summi pontificatus habena tene-
em ergo clausit Gelasius anno 496, et Anasta-
II habuit successorem. Qui, duobus in ponti-
consumptis annis, ex hac luce migravit, quin
de Manichæorum secta quidquam tunc in-
eret. At non ita profecto Symmachi papæ tem-
us evenit. Qui, cum Christi anno 498 S. Petri
um conscendisset, gravissimæ Laurentii anti-
factione eum urgente, Anastasii imperatoris
itate et potentia freta, jam Manichæi, super-
egum temporibus his in exilium amandati, ex
igno schismate occasionem arripuerunt ite-
lomam proficiscendi. Forte enim ipsi arbitrar
nullum aliud tempus magis opportunum
ferri posse quam istud. Quo videlicet æque
ia et imperio in duas scissis factiones, nec
ecclesiasticæ disciplinæ rigor, nec imperia-
egum veritas ab utriusque sacræ et civilis
rchisæ ministris facile poterant promoveri et
ri. Hoc itaque schisma sane gravissimum
o clerus atque senatus in duas divisi partes,
m altera Laurentio Romanæ Ecclesiæ diaco-
i S. Mariæ basilicam occupaverat, adhærebat;
vero Symmachum ipsum in Constantiniana
a legitimis suffragis et sacramentis electum
inatum sequebatur. Hisce ergo gravissimis
us urbe Romajactata, quid mirum si versuta
haica soboles aditum adinvenit tertio vel
Urbem hanc inhabitandi? Quippe quibus
latior effectus est, cum Symmachus papa et
diversarius Laurentius Ravennam Theodorico
riano acciti, coram eo 175 se sistere debue-
it hujus schismatis et turbarum veluti arbiter
tutus in eos ferret sententiam. Turpe itaque
ius schismatis facinus quoddam tyrannidis
lum in Ecclesiam induxit. Nam Symmachus,
corum principum legibus, vel decretis, in iis
D legitimam ejus electionem spectabant, sub-
on poterat, ad majora præcavenda scandala,
s iis temporibus servire coactus, regio judi-
que decretose submitit.

am vero æquitati Ecclesiæque suæ incolumi-
ad versus hanc inferum portæ prevalerent,
pse miris modis tunc opitulatus est, et omnes
onis turbæ omnesque diri schismatis motus ad
m felicemque exitum perducta sunt. Etenim
oricus rex in ea fuit sententia, sacris canonis
consona, ut ex duobus iis episcopis qui pri-
dinatus fuisset, vel ubi pars maxima cognosce-
ipse sederet in sede apostolica. Quod tandem
pontificalis verbis utor) æquitas in Symmacho
et cognitio veritatis. Et factus est præsul Sym-
s (a). Sic itaque rebus dispositis, Symmachus
n proficiscitur, ubi synodo congregata contra
ix lib. Pontificali, apud conc. edit. tom. I.

Laurentium diaconum, qui per subreptitiam ordi-
nationem Romanum episcopatum invadere tenta-
verat, actus misericordia, apostolica auctoritate qua
fungebatur, eum a canonicis vinculis, quibus cum
ob tentatum schisma, tum ob illicitam ordinatio-
nem se obstrinxerat, exemit et exsolvit, eumque in
Nucerina civitate episcopum constituit. Interim au-
tem etsi diri illius schismatis factiones pene sopi-
tæ et abolitæ viderentur; tamen quia odii et livori-
virus multorum clericorum, atque patriciorum
hominum, clarissimorum etiam propter consulatus
dignitatem, qua functi fuerant, corda læserat, ea-
demque latenter gravius corruerat, idcirco Sym-
machi adversarii, jam audaciores effecti, decursu
temporis in sæviore seditione eruperunt. Quare,
quatuor elapsis annis, Festi et Proбини factione in
Symmachum recrudescente, hunc veluti crimino-
sum apud eundem Theodoricum regem postula-
runt, falsos subornarunt testes, Laurentium pseu-
dopapam occulte a Nucerina urbe, ut Romam profi-
cisceretur, revocarunt, et, priori renovato et aucto
schismate, eundem interpellarunt regem, ut *laret
visitationem sedi apostolicæ*; in dies itaque seditio-
nibus gliscentibus, tum propter Petri Altinatis epi-
scopi audaciam, qui sola regia auctoritate et potentia
fretus contra sacros canones, visitatione inten-
tata, Romanæ sedis negotiis se immiscebat, tum
propter Festi et Proбини exconsulum furorem, qui
civile bellum contra alios senatores, et præsertim
contra Faustum exconsulem, ipsi invisum, intra
ipsam Urbem instruxerant, cujus belli cædes et ho-
micidia nec ipsi clerici evadere poterant, cum bo-
rum nonnulli, mulieres etiam et virgines monaste-
ria inhabitantes plagarum ictibus afflictæ ac vul-
neratæ, ac sacerdotes tandem *ex invidia immani,*
vel fustibus, vel gladio percussi occubuerunt.

3. Hæc autem Romæ in sexti sæculi exordiis, id
est Christi anno 502, contigisse Ecclesiasticorum
Annalium tabulæ patefaciunt. Quo tempore videlicet
conjici potest Manichaicam sobolem hic delitescen-
tem numquam lætiores suos transegisse dies quam
tunc, cum ecclesiasticæ et civiles res susque deque
turbatæ in eam animadvertere non sinebant. Brevi
tamen horum hominum gaudium in luctum atque
mœrorem verum fuisse, ex ejusdem Symmachi
studio innotescit. Qui, primo Theodorici regis ejus-
que legati Petri Altinensis conatibus frustratis,
deinde sedis suæ invasore dejecto, centum et quin-
decim episcoporum concilium Romæ coegit, cui in-
trepidus se sistens ab objectis sibi criminibus sese
purgavit. Et sancti pontificis vitæ probitas, morum-
que integritas cæteræque virtutes, quas homines in-
vidiæ odilique impotentes audacter calumniis impe-
tebant, tanquam aurum probatæ in cunctas ubique
terrarum nationes, probis 176 omnibus viris plau-
dentibus, evulgatæ fuerunt. Sed et hanc felicem jus-
tamque S. pontificis purgationem illud aliud bonum
paulo post excepit; quo nimirum, senatoribus et Ro-
mano populo sensim a cædibus, seditionibus grassa-
tionibusque abstinere incipientibus, pax et tranqui-
litas Urbi et Ecclesiæ illuxere. Symmachi autem gesta,
varios multosque modos quibus tum a Theodori-
co rege et Anastasio imperatore Arianis, tum ab aliis
ecclesiasticæ et civilis militiæ viris fuerat exagitalus,
non commemorabo, ne extra scenam, nobisque pro-
positum scopum vagari videar. Nimis profecto hæc
præsens protraheretur oratio, si vel calumnias quibus
criminabatur Symmachus enumerarem, vel ad
synodos sex ab eo coactas pro suæ sedis juribus,
suaque innocentia purganda, Romanæ Ecclesiæ col-
labente disciplina instauranda atque firmanda, ad eos
omnes hæreticos et schismaticos procul a catholico-
rum societate propulandos, qui, vel Ariana, vel
Eutychiana, aut tandem Acephalorum polluti labe,
versæ religionis dogmata inficiabantur, sermonem
converterem. Ejusmodi enim res non ad Manichæi-

eam quam conscribere instituimus historiam pertinent. Quamvis in iis multa occurrant quæ suprema apostolicæ sedis jura produunt et vindicant. Ea ergo in præsentiarum referre tantummodo interest quæ in causa de qua agimus Symmachii magnum animi robur patefaciunt. Qui cum maximis undique calamitatibus urgeretur, nullo tamen sæculi potestatum timore adduci potuit quominus Manichæos in Urbe latentes, quibus imperialis auctoritas patrocinabatur, ex Urbe amandaret, eorum simulacra codicesque deleret, atque incenderet. *Post hæc omnia* (ait auctor libri Pontificalis in Symmachii Vitam) *beatus Symmachus invenit Manichæos in urbe Roma, quorum omnia simulacra, vel codices, ante fores basilicæ Constantinianæ, incendio concremavit, et eos ipsos exsilio relegavit (a).*

4. In iis interim vocibus, omnia simulacra, nostra hac oratione insistere oportet, utpote novum aliquem Manichæorum ritum et morem indicantibus, quem nullibi observavimus, quemque nullus hactenus eorum qui Romanorum pontificum Vitas notis adornarunt explicavit, quod negare Beausobre ausus est, ut vidimus cap. 4 hujus libri. Sed si unum potissimum Augustinum, qui omnes Manichæicos mores descripsit, consulamus, obscure saltem conijcere possemus Manichæos ad putida fabulosaque eorum commenta, sacrilegamque theologiam indicandam, profanis signis et simulacris usos fuisse. Id imprimis indicare possent ea Augustini verba, quibus turpem Manichæorum religionem, *non sectam, sed schisma gentium* nuncupaverat. Ea videlicet ratione quod in principali gentilium dogmate plures deos asserentium convenirent, sed in eo deinde a gentilibus dissidebant, *quod bona et mala, tetra et splendida, perpetua et caduca, mutabilia et certa, corporalia et divina unum non habere principium dogmatizabant (b).* Hoc enim tamquam Gordianum nodum, vel Achilleum argumentum Faustus Augustino objiciebat, ut eam gentilium schismaticorum nuncupationem non tantum abjiceret, sed eos gentilibus multo esse pejores prædicaret. Contra vero Augustinus hoc assumptum probabat, Faustum atque Manichæos exagitando, quod Divinitatis cultum sacrilege et superstitiose Soli, et cæteris cælorum signis vel *Hile Telluri* atque conficto *Atlanti* mundum sustentanti exhibebant, ea etiam adorabant, quæ non erant et exstare sibi conungebant. Quare S. doctor ex ejusmodi ritibus et moribus ita ratiocinatur. *Hinc vos pagani dicimus deteriores, eo tantum similes, quod multos deos colitis; eo vero in pejorem partem dissimiles, quod ii pro diis ea colunt quæ sunt, sed dii non sunt; vos autem colitis ea quæ nec dii nec aliquid sunt, quoniam prorsus nulla sunt.* Tum S. doctor, aliquas gentilium fabulas a poetis delectandi causa **¶¶** confictas in medium adducens, paucis percurrit quæ de *Vulcano* claudo, de *Fortuna* cæca, de *Venere* adultera, de *Marte* beligero, de *Cupidine* pueri sagittantis eximiam formam gestante, *ad naturam rerum vel mores hominum ipsi pagani interpretari conabantur*, atque concludit: *Hoc in eis irridemus, quod male interpretata sic adorant, quæ non intellecta, quamvis damnabiliter, tamen excusabiliter adorarent.* Horum omnium autem aliquid in rebus inveniri Augustinus asseverabat, quamvis ad hominum salutem et utilitatem nihil sint, et quæ ex his interpretantur, in rebus inventiuntur.

5. Hæc ergo, et id genus multa alia, ex gentilium postarum fabulis desumpta exaggerat ibidem Augu-

(a) Auctor libri Pontificalis, in Symmachii Vitam.

(b) August. lib. vigesimo contra Faustum cap. 3 et cap. 9.

(c) August. contra epist. Manichæi cap. 8, et lib. viii contra Faustum cap. 5.

(d) Libro Pontificali concinit Anastasius Bibliothecarius.

(e) Vide quæ diximus cap. quarto et quinto de hoc Bemmatibus Manichæorum festo.

stinus; quibus figmentis Manichæica opponit dogmata, ut inde concludat pestiferam hanc sobolem cunctarum gentium sectis esse deteriorem. Inter cætera autem, quæ subjicit ejusmodi sunt: commentum illud videlicet, *quo primum hominum cum quinque elementis belligerantem describunt*; vel illud quo confiniebant: *spiritum potentem de captivis corporibus gentis tenebrarum, an potius de membris Dei vestri victis atque subjectis mundum fabricantem, et splendide tenentem, reliquias eorundem membrorum Dei vestri habentem in manu, et cætera omnia capta, oppressa, inquinata plangentem; vel denique Atlantem maximum subter humeris suis cum eo ferentem*, quem fabulose comminisciebantur, et quasi in *lapete theatrico* delineatum intueri nugabantur. Hæc, inquam, et alia innumerabilia, pariter inepta et insana, *nec pingendo, aut sculpendo, nec interpretando* Manichæos demonstrasse idem Augustinus testatus est. Sed cum istius verba valde obscura videantur, nimis difficile erit conijcere an sancti doctoris ævo Manichæi statuerent, ut facilius suorum electorum atque auditorum mentes perniciosas has fabulas imbiberent. Vel saltem prorsus difficile erit hunc Manichæorum ritum et morem in simulacris gentium admittendis ex præcedentibus testimoniis intelligere (c).

6. Hæc tamen atque alia hujuscemodi sæpe nobiscum reputando, minime a libri Pontificalis verbis, aut ab Anastasii bibliothecarii testimonio, quibus Symmachum omnia Manichæorum simulacra omnesque codices ante Constantinianæ basilicæ fores disperdisse et incendio concremasse affirmatur, longius abscedendum esse indicavimus. Quinimmo his momentis non insistere, aut fidem denegare, gravissimum nefas reputavimus. Etenim illum imprimis simulacrorum usum nobis haud dubie persuadent *patriæ Persarum leges*, ex quibus sacrilega Manichæorum religio duxit originem; cumque nos docent sacra illa *Bemmatibus (d) festa* quæ ad Manetis mortis cultum et in Dominicæ resurrectionis contemptum singulis recurrentibus (e) annis in Martio mense celebrabant. Qua de causa sublimè construebant *throne simulacrum*, magno divitiarum apparatu ornatum, quo gloriosum sui magistri Manetis natalem significatum esse sibi conungebant. Dum hæc autem libamus, minime nos fugit, vel Manichæos ipsos ad sui magistri honorem *super arundinibus lectos suos* inslernere voluisse, ut sibi memoriam excitarent *Manem* in Perside, quasi in veritatis odium, *arundinibus* fuisse excoriatum, ut Nicetas asseverat (f); vel quæ in impiæ eorum religionis testimonium, catholicæque nostræ fidei ludibrium Manichæi ipsi excogitaverant, cum mutatis **¶¶** ex nobis crucis signaculo, *Deiparæ* imaginibus (g), et id genus aliis, hæc sacrilege et superstitiose obtruncabant difformabantque, et ea sic obtruncata et difformata modo veneranda proponebant, modo vero exsecrabantur, volentes iis signis artificiosis dogmata illa indicare, quæ nefarius eorum antesignanus in orbem induxerat. Nihil ergo obstat quin magnus ille pontifex Symmachus, optime perspectis nequissimæ hujus gentis sacrilegis et superstitionibus, præter omnes codices; omnia etiam illorum signa et simulacra, quæ nefarium aliquod mysterium portendebant, deleverit, et igne concremaverit. Neque enim pontifex Manichæis et rebus quibus ipsi in nos religionis contemptum utebantur poterat indulgere. Summi enim pontificatus ratio et munus, quo tan-

(f) Nicetas Thesauro Orthod. lib. iv, cap. 33.

(g) Petrus Siculus et Photius aliqua de Manichæorum simulacris et imaginibus expressius indicant. Videlicet de crucis signaculo, de Deiparæ imagine aliisque similibus. Quæ quidem profanis quibusdam ritibus, et impuris superstitionibus in catholicæ fidei odium sacrilege deturbabant. Videat lib. i Photii contra Manichæos cap. 7, 8, 9 et 18 apud Christophorum Wolfium.

exagitatus adversitatibus fungebatur, istud etiam A suæ sinceræ fidei publicum testimonium exposcebat ut cunctis innotesceret quantum ejus animus a Manichaico dogmate abesset, quantumque sec-tam illam exhorresceret.

7. Neminem tandem latere arbitramur, inter cæ-teras calumnias ab adversæ factionis livore et invidia sancto pontifici Symmacho constructas, eam non infimum habuisse locum, qua veluti Manichaici dogmatis reus per impiorum hominum ora traducebatur. Quam quidem turpitudinis læsæque fidei no-tam ita longe lateque ejus inimici enuntiaverant, ut Constantinopolim Anastasii imperatoris Acacia-næ et Severianæ factionis patroni aures penetrave-rit. Qua de causa, ut idem Anastasius excommuni-cationis sententiam in eum a Symmacho latam eluderet, atque facilius contemneret, sancto pontifici gravissimum hocce facinus multa increpatione obji-ciebat. Symmachum igitur oportuit publica suæ fidei testimonia exhibere. Exhibuit autem, cum, Mani-chæis in exsilium amandatis, horum codices et si-mulacra delevit (a).

Hocce vero suæ fidei publicum testimonium om-nem posse diluere calumniam Symmachus papa minime est arbitratus. Nam cum ab Anastasio im-peratore famosum libellum conscriptum intellexis-set, quo maledictis proscindebatur, et veluti Mani-chæus apud ipsos Orientales et alios populos traducebatur, huic libello apologetico pro se ipso oratione occurrit, penitusque omnem Manichaicæ labis sus-picionem purgavit atque delevit. Jam vero quæ de hac Symmachii apologetica epistola et de Anastasio imperatore Manichæorum patrono dicenda super-sunt, mox in sequenti explicabimus capite.

179 CAPUT XIII.

De Symmachii papæ apologetica epistola adversus fa-mosum imperatoris Anastasii libellos. Idem impera-tor multorum hæreticorum vindex et fautor, etiam Xenatam Manichæorum principem in suam cliente-lam recepit. Ex quibus tandem occasionem arripit-mus ut ejusdem Xenatæ mores, institutum et scri-pta paucis expendamus.

1. Symmachii papæ famam numquam gravius ejus hostes læserant, quam cum eum veluti Manichaici dogmatis assertorem per multorum ora traducere ausi sunt. Id potissimum evenit cum famosus libel-lus ab Anastasio imperatore in sanctum pontificem conscriptus, multis quidem probris maledictisque refertus, quibus S. pontifex tamquam multorum cri-minum læsæ fidei reus palam traducebatur. In tali ergo gravi discrimine positus, famosus lustratis libel-lis, neque odio aut iracundia commotus est. Sed, sui muneris partibus potius apostolicæque sedis ho-nori consulens, numquam de ulciscenda injuria re-cogitans, stricto calamo illam celebrem scripsit epi-stolam, qua occurrens famoso Anastasii imperatoris libello, singulas in hoc contentas calumnias purgavit atque prorsus delevit. Et primo quidem suæ catholi-cæ fidei apologiam ab exemplo octo librorum quos Ambrosius ad Gratianum imperatorem scripserat or-tus est, quia illum non piguit gloriosus prædicare, et imperator non fastidivit gratanter accipere. Animi deinde sui robur constantiamque S. pontifex (b) pa-lam facit, qua coram tyranno ethnico imperatore illi mortem intentante se sistere non formidaret, illud apostolicum Pauli monitum mente revolvens, et ad illud provocans: *Væ mihi (ait) si non evangeliza-vero (c); meliusque est in facturam vitæ præsentis incidere, quam sempiterna damnatione puniri (d).*

2. Ut plano deinde gradu et sensim sua oratione incederet, in eadem animi firmitate perstans, Ana-stasium veluti Romanorum imperatorem, et tam-

quam catholicum principem aggreditur et alloquitur, ut videlicet partes illas assumat, quemadmo-dum etiam barbararum nationum legationes clemen-ter admittere consuevit, et qualiscumque præsulis apostolici vocem patienter audire. Et perinde quasi nullo gravissimarum calumniarum ictu posset com-moveri, eam Domini promissionem recolit, qua di-citur apud Matth. (e): *Cum vos persecuti fuerint, et dixerint omne malum adversum vos propter justitiam gaudete.* Quod quidem interius gaudium, exterius dissimulare haud potens, benedictionem pro maledictione, honorificentiam pro contumeliis, charita-tem pro odio imperatori sibi infenso studet repen-dere; ipsum tamen admonens ut divini judicii præcaveret indignationem, ne quanto ipse gravius offensus libenter remittebat, tanto cumulatus ab ipso offendente pœna exigeretur. Non nihil hisce addit de maximo scandalo in Ecclesia tunc exorto, cum propter famosum libellum, quem ipse impe-rator in Ecclesiæ caput conscripserat, tum propter anathemate damnatas Acacii, Severi et Acephalo-rum opiniones, quibus patrocina-batur; et statim ad varia S. P. provocat Scripturarum testimonia, ut inde imperator harum hæreticarum opinionum de-promat falsitatem. Interim vero cum pontificis animus, non suo, sed suæ sedis honori majestati-que prospicere 180 quærit, ex eo vellicat et urget imperatorem, quod, humanis diviniæque legibus spre-tis, cum magno imperiali coronæ dedecore accusatoris et judicis partes adversus summum Ecclesiæ pontificem subiret. Propterea cum increpat scribens: *Dicis esse me Manichæum. Numquid Euty-chianus sum, vel Euty-chianos defendo, quorum furor maxime Manichæorum suffragatur errori.*

3. Qua quidem loquendi formula, et ironiæ figura, non tantum se injuste de Manichaica labæ indicat insimulatum; sed ipsum Anastasium carpere inten-dit, qui dum Euty-chianis præsidia præstabat, etiam Manichæis ipsis patrocina-batur, in suam videlicet clientelam Xenatæ suscepto, qui, cum Manichæorum esset princeps, imperatoris erga se amorem magis et magis fovere studebat, Euty-chianorum partibus adherendo. Symmachus itaque ad delendas ejusmo-di turpitudinum notas, atque ut Manichaico flagitio se numquam obnoxium fuisse ostenderet, urbem Romam tamquam testem appellat, provocatque ad apo-stolicæ sedis scrinia, in quibus authentica sinceræ fidei Acta asservabantur. Quoscumque vero minus sancte de ejus religione judicantes, aut saltem suspi-cari volentes, suis hisce scriptis lacessit, ut non re-formident cum eo concertationes instituere, et ob-jectorum sibi criminum veras probationes palam proferre, alioqui veluti infames et conviciorum reos habendos esse declarat. Ejus autem verba hic sub-jicere non incongruum arbitror, ut S. pontificis sensa apprime omnibus innotescant: *Roma mihi testis est, et scrinia testimonium perhibent utrum a fide catho-lica, quam in sede beati apostoli Petri veniens ex pa-ganitate suscepti, aliqua ex parte devia-verim. Procedat aliquis, et aliqua ratione convincat. Alioqui convicia sunt ista, non criminum probamenta.*

4. Causam suam deinde post hæc divino commit-tit judicio, cujus quidem summam sapientiæ provi-dentiam se quondam expertum esse commemorat. Cum videlicet in pontificem legitimis renuntiatus suffragiis, ad Constantinianam proficiscens basilicam, pontificii ordinem suscepturus, ne lapidum imbre obrueretur liber evasit. Propterea Deum sibi opitulatorem semper habere sperans, nihil eorum quæ sibi suæque sedi noxia esse poterant permittere velle confidit. Nec enim imperatori argumenta esse poterant Deum Symmacho aut Romanæ sedi fuisse iratum. Idcirco maximo animi vigore ita eum com-

(a) Consule etiam quæ jam diximus cap. 4 hujus libri.

(b) Apologetica epistola exstat tom. V Conc. naz. 416.

(c) In priori ad Corinth. cap. ix.

(d) Symmachus, ibid., laudans Pauli verba.

(e) Matthæi v.

pellat: *Ostende ergo quid existimes arguendum, ut iratum maxime Deum quæ non convenerant permisisse demonstras. Et ut ulcera quæ imperatoris animum læserant et corruperant purgaret, aut sanaret: An quia Eutychanis nullatenus acquiesco? Me quidem isla non sauciant; sed te palam aperleque demonstrant meum cogitasse honorem repellere, quem interventu suo deatus Petrus imposuit.* Non ergo Deum sibi hac de causa iratum esse potuisse variis adductis rationibus patefacit. Nam cum Eutychanis adversaretur, quos nec in communionem suscipiebat, quorumque dogmata repudiabat, eas partes obibat quæ summum pontificem maxime decebant, cujus sacra potestas tantum ab imperiali distabat, quantum divina longe ab humanis rebus absunt. Quare inter utramque dignitatem comparatione instituta, imperatorem ita alloquitur. *Tu imperator a pontifice baptismum accipis; sacramenta sumis, orationem poscis, benedictionem speras, poenitentiam rogas. Postremo tu humana administras, ille tibi divina dispensat.* Atque ne superiorem sibi honorem vindicare velle videretur, æqualem saltem utrique convenire oportere asseverat. Hæc igitur, et id genus alia, ad eæ pontificiæ dignitatis gloriam, sæ innocentiam præsidium, sæque apostolicæ sedis munimen et decus Papa Symmachus in medium adducit, eam potissimum turpitudinis notam purgaturus, quam Anastasius ei injuste inusserat, eum veluti Manichæicæ sectæ propugnatorem famosus libellis traducendo.

5. Quia vero laudatis famosis libellis eundem Symmachum conspirationis reum in suam personam Anastasius declaraverat, quod videlicet, **S** Romano conjurante senatu, eum excommunicaverat, miris et veris rationibus huic obiecto pontifex occurrens, facile et hanc evertit calumniam. Ait primo pontifex nihil innovasse, sed eamdem suorum prædecessorum agendi rationem se esse prosecutum: *Diris quod mecum conspirante senatu excommunicaverim te. Ita quidem ego, sed rationabiliter factum a prædecessoribus meis sine dubio subsequor.*

Non igitur Symmachus omnium primus in imperatorem Anastasium excommunicationis tulerat sententiam. Sed eum, veluti Eutychanæ aliarumque hæresum vindicem et patronum, duo alii Romani pontifices, Gelasius nimirum et Anastasius II damnaverant. Quam quidem sententiam utique revocasset Symmachus, si imperator, relictis hæreticis, et Acacia præsertim, atque composito Constantinopolitano schismate quod fovebat, catholicis dumtaxat et apostolicis episcopis se consociare voluisset. Nam ab horum societate imperator recedens, nec amplius eorum conventibus se immiscens, jam quasi præcedentis contumaciæ poenitens factus excommunicationis vincula dissolvere potuisset. Quare mitissimus pontifex gravissimis malis, quibus tantopere afflictabatur, hanc exhibet medelam: *Tu te noli miscere excommunicationi ejus (videlicet Acacii) et non es excommunicatus a nobis. Si te misces, non a nobis, sed a te ipso excommunicatus es. Ita fit ut in utroque, sive discedas, non sis excommunicatus a nobis, sive non discedas, non sis excommunicatus a nobis.*

6. Longa post hæc exaggeratione Symmachus Anastasium insectatur, tum quod, ipso ad apostolicam Petri sedem evecto, imperiales (ut mos erat) litteras non scripsisset, de sua fide et filiali amore pontificem faciens certiore, utpote cui Domini Salvatoris ore cura totius Ecclesiæ fuerat delegata. Quam gravem omissionem ea dumtaxat de causa pontifex reprehendit, ne Dominici gregis curam negligere videretur; non vero ut suo magis honori consulere voluisset quis arbitraretur. Tum vero in eundem imperatorem invehitur, quod militari manu catholicos compulerit ut schismatica et hæretica lahe pollutis communicarent. Quam agendi rationem, veluti horrendum detestandumque facinus, execratur. Cum haudquaquam sæ-

culi principibus, quantalibet mundi potestate subnixis, licere aut convenire possit ea ecclesiastica infringere jura, quæ fere a catholicæ Ecclesiæ incunabulis non divinis tantum, sed etiam imperialibus legibus firmata et declarata fuere. Quare ei obijcit, et in ejus revocat mentem, quemadmodum Christiana religio ab apostolis usque ad sua tempora, tot tantisque modis ab adversariis multarum persecutionum generibus afflicta et jaotata, nec opprimi nec defici potuerit; sed ipsi persecutores malo exitu perierint, et ipsa orthodoxa veritas sæpè et undequaque prævaluerit. Eo uno interim pontificis animus magis urgebatur, ut pagani, vel alii homines paganismi deteriores, cum, omnium aliarum hæreseon malis opinionibus in Orientem, et apud Constantinopolim potissimum, fractis apostolicæ traditionis regulis, habuerint publicè licentiam profrendi nefaria sua dogmata, et solè catholicæ communionis libertas putatur ab iis qui se religiosos existimabant subruenda. Cum ab hisce ergo gravissimis malis pontificis animus sentiret cruciari, nec iisdem (ut exoptabat) posse incedi, ad divinum provocat judicium, cujus præsidium sibi minime præstolari poterant qui temerariis ausibus catholicam veritatem oppugnare tentarent.

Denique vero antiquorum imperatorum laudat consuetudinem, qui, vel imperii gubernacula suscipientes, vel apostolicæ sedis novos præses institutos esse noscentes, ad eam protinus sua scripta miserunt, ut docerent ejus esse consortem. Quod facere cum Anastasius prætermisisset, se ab ea alienum esse profitebatur; et propterea tamquam ænulum, reum, et inimicum vitandum esse S pontifex judicavit. Quemadmodum autem imperator Manichæis etiam patrocinaetur paucis S. pontifex indicavit, ut nos mox dicturi sumus Xenaiæ causam explicant.

1877. Quis igitur, qualisve fuerit Xenaias, Philoxenus etiam appellatus, quem Manichæi dogmatis sectatorem plerique affirmarunt, cum ex veteribus, tum ex recentioribus scriptoribus facile intelligemus. Cui imprimis ex Perside in Romani imperii ditionem advenienti, Petrus Chnapeus et imperator Anastasius eum maxime patrocinaerunt, tot tantisque turbas et clades in catholicos excitavit, ut, prorsus dissolutis omnibus Christianæ societatis vinculis, aut schismata aut errores ubique grassarentur. Symmachus papam sine suæ apologiæ contra Anastasium imperatorem id testatus est, suppresso tamen nomine. Xenaiam hisce verbis, tamquam falsitatis propugnatorem, insectando: *Non mirum si catholicos persequantur Manichæorum patrōni, cum falsitas non possit non persequi veritatem. Non mirum si in orthodoxos sæviant, quibus potest cum cunctis hæresibus convenire, et universis erroribus amici non possint nisi solis esse non errantibus inimici* (a). Antequam autem de nefariis hujus hominis in catholicos sævitia peculiariter quidem quam disseramus, de ejus patria, origine moribus, et que institutis verba facere nobis opus est. In quibus omnibus persequendis ne longe a veritate aberramus. clarissimi viri Joseph Assemani Bibliothecæ Orientalis volumina lustranda suscepimus, ut ea quæ ad rem nostram facere videbantur seligeremus.

8. Xenaiam ergo genere Persam in oppido Tah provinciæ Garmeorum duxisse originem edocemus conditione præterea fuisse servum, et divini baptismatis exsorlem, plerique veteres scriptores affirmarunt quibus tamen refragari posse contendit idem Assemanus, qui propterea ab ejusmedi turpitudinis nota Xenaiam, variis adductis argumentis, conatus vindicare. Affirmanus videlicet hunc, alioqui scelestissimum hominem, baptismum non caruisse, et se ordinatum clericum non confixisse cum ex Perside in Syriam adveniret. Duae ea de re gravissimas conjecturas, alteram desumptam ex Xenaiæ agendatione, qua videlicet antequam extra Persidem proficisceretur, strenue, et Nestoriano dogmati, et lib-

(a) *Symmaohi papæ epist. apologetica adversus Anastasium imperatorem exstat tom. V concil. pag. 430.*

Ædesseni, Marisque Persæ in Garmæorum urbe, cum nonnullis aliis sese opposuit, quæ omnia *vernulæ homini, et nondum baptizato convenire non poterant*. Alteram vero ex ejusdem Xenaiæ scriptis deducere nititur. In quibus non tantum genuinam exprimit baptismatis formam; sed in ea se esse baptizatum et Christum induisse non semel professus est. Possent hæc quidem a contraria opinione nostrum animum avertere, si maximum apud nos scriptoris auctoritatem potius quam rationum momenta persequi vellemus. Tanta enim ille scientia et eruditione pollet in describendis Syrorum rebus, ut cæteros cum superiores, tum sibi cœvos, suæ nationis scriptores antecesserit. Sed a docto, alioqui mihi amicissimo viro, veniam conjecturam cui pro vindicando Xenaiæ baptismo credidit insistendum nutare affirmabo. Quoad primam ergo conjecturam attinet, videlicet in Garmæorum urbe Xenaiam una cum quibusdam aliis viris Nestoriano [dogmati, Ibæ Ædesseni, Marisque Persæ conatibus sese opposuisse, quid tum? etiamsi isthæc, quæ ex prorsus incertis monumentis deprompta sunt, vera forent; an versipellis homo, qui Manichaicam profitebatur sectam, arte carere poterat ad suam impietatem occultandam? Nestorii enim et Eutychie dogmata directe unum potissimum palmarem Manichæorum errorem evertabant. Manichæi quippe negabant Christum verum hominem fuisse, vere natum, vere passum et mortuum, atque in eo non nisi umbratilem et phantasticam carnem prædicabant. A quo errore quidem longissime distabant Nestoriana et Eutychiana dogmata. Nestoriani quippe duas veras in Christo distinctas docebant esse naturas, totidemque personas. Eutychiani præterea humanitatis in Christo **183** veritatem non inficiabantur; sed eam in unitione ad divini Verbi natura, vel fuisse absorptam, vel in Divinitatem conversam contendebant. Quando igitur certo adhuc constaret Xenaiam strenue utrique hæresi sese opposuisse, non inde inferri posset baptismate fuisse purgatum, cum jam Manichæis nomen dedisset. Nescio præterea an Ibæ Ædesseni et Maris Persæ conatibus Xenaias in Garmæorum Persarum urbe facile se opponere potuisset. Omnibus enim perspectum esse arbitramur ejusmodi duorum illorum episcoporum conatus non nisi post Ephesinam generalem synodum, in Cyrilli Alexandrini odium, fuisse adhibitos; atque eos inter et Alexandrinum antistitem inimicitias et odia recruduisse ob Nestorii condemnationem, atque perdurasse ad Berytensem usque conventum. ut ex decima Chalcedonensis concilii actione intelligimus. At Xenaiam tum in lucem editum fuisse quis probat, aut unde colligitur? In Actis profecto Berytensis concilii, Ibæ causa coacti, aut in libellis sive scriptis eorum qui Ibam Ædessenum cum de mala fide tum de variis criminibus postulabant, Xenaiæ, aut Philoxeni nomen non offendimus (a). Cum tamen omnia nomina accusatorum qui sese Ibæ ejusque conatibus opposuerant descripta inveniamus. Quid demum, si ultro daremus, absoluto Ephesino concilio, quod Nestorium damnaverat, Xenaiam in lucem editum? forte eum tantæ maturæ ætatis, auctoritatis doctrinæque virum tum fuisse arbitratur, ut duorum episcoporum de fidei rebus disputantium conatus oppugnare potuisset? Certe in hoc fungendo munere prima fidei rudimenta, quibus pueri edoceri solent, haudquaquam poterant sufficere. Cum illud Nestorianorum dogma episcopis plusquam bis centum numero, maximum negotium exhibuerit. Verum eo tempore Xenaiam aut nondum lucem aspexisse, aut saltem pubertatis annos vix attingere potuisse, ex reliquo ejus vitæ cursu edocemur. Si quidem ab Ephesina œcumenica synodo ad Xenaiæ obitum usque plusquam nonaginta anni

(a) Tom. IV Conciliorum generalium pag. 739, et rursus act. 10 concilii Chalced.

(b) Assemanus, tom. II Bibliothecæ Orientalis

intercesserunt. Vita enim functus est Xenatas, etiam Assemano auctore, post annum 522, et Ephesina synodus rejicienda est in annum 431, quo tempore haud arbitror hunc Manichæorum signiferum ortum fuisse.

9. Si vero mihi objiciatur Nestorianorum Ibæ Ædesseni Marisque Persæ in Garmæorum urbem conatus ad aliud posterius tempus esse referendos, non repugnabo. Verum tanta temporis mora inter utrumque contingenda non est, ut merito conjecturas ducere possimus tum Xenaiam fuisse ortum, et tot tantaque sibi subsidia comparasse ut Nestoriano dogmati hujusque propugnatoribus strenue se opponeret. Nam Ibæ suis iis conatibus ad finem vitæ usque non institit; sed, cum Cyrillo Alexandrino pace inita, ab omnibus hæreseon motibus ante Christi annum 444 sese temperavit, ut ex Tyri et Berytiorum synodis intelligitur. Igitur quamvis ab hoc anno, vel a subsequenti, Xenaiæ natalis dies esset repetendus, jam prior illa Assemani conjectura concideret; istudque hæreseos et nequitiam monstrum post 77 ætatis suæ annum occubisset, quod plane iis repugnat quæ de hoc homine, antequam vitam finiret, Assemanus descripsit (b). Fatetur enim Xenaiam, ante vitæ exitum, Anastasio imperatore favente, sive jubente, pluribus pseudosynodis præfuisse; varia et longissima confecisse itinera; quatuor annorum spatio, Justinii imperatoris decreto, a sua sede exsulasse: huc illucque modo in Thraciam apud Philippopolim; modo in Paphlagoniam, apud Gangrensem urbem, in qua fumo enecatus interiit, se recepisse. Quæ quidem omnia cum talem, tantamque laborum, et ærumnarum copiam portantem et indicent, vix adduci possumus ut existimemus ejusmodi mala et incommoda ab homine summam se necetatem agenti sustineri potuisse.

184 40. Gravioris quidem ponderis est alia conjectura ab Assemano adducta, qui ut probet Xenaiam baptismatis non fuisse exsortem, primo provocat ad ejusdem Xenaiæ scripta, quibus de sua fide atque baptismate fert testimonium; tum eum baptizatum fuisse conatur ostendere ex Syriæ PP. silentio, qui haudquaquam sibi manus imponere a Xenaiæ permisissent, si illum nec baptizatum, nec rite fuisse baptizatum, nec rite fuisse ordinatum scivissent. Minus roboris tamen huic vindictiarum generi subest, si testimonium ex aliorum scriptis petamus. Theodorus ergo Constantinopolitanæ Ecclesiæ lector, qui Xenaiam viderat, cum fuerit ei cœvus, non tantum ex fama (ut ait Assemanus), sed ex Syriæ episcoporum narratione, scribit: *Persa quidam, Xenaias vocatus, quem tempore sacerdotii sui Calendio, inveniens ecclesiastica adulterare dogmata et castella excitare, pellit a regione. De hoc multa quæ a diversis audientis scrutatus sum ex parte dicam. a Persarum enim regione proprium dominum fugiens ad Romanorum pervenit. Et paulo post. Hunc Petrus pro Cyro Hierapoliensium Ecclesiæ episcopum transmittit. Quem non post multum episcopi e Perside vententes quasi vernulam arguebant, et ut divini exsortem baptismatis. Quo comperto, Petrus, quod oporteret fieri non curans, dixit sufficere illi episcopi consecrationem, ad supplementum divini sacramenti (c). Cujus quippe testimonii vim si sedulo perpendamus, difficile ei poterimus refragari. Nam Theodorus lector non disseruit de homine sibi plane incognito et absente, cujus facinora saltem principiora cum sibi tum Constantinopolitanis omnibus non essent notissima, ob favorem potissimum quem et Zenonis et Anastasii imperatorum Orientalium sibi Xenaias comparaverat. Floruit enim Theodorus circa Christi annum 515, et propterea non ex fama solum, sed ex iis quæ viderat et jus ab aliis sibi cœvis audierat historiam descripsit. Præterea an non reclamarunt Persarum episcopi, Xenaiam ad*

cap. 2, pag. 12 et seq.

(c) Tom. VIII Conciliorum pag. m. 109.

Hierapolitanum episcopatum assumptum conspicientes? Non ex aliis quam ex Persarum episcopis clamores prodierunt: Xenaiam Hierapoli consecratum episcopatum *vernulam et baptismatis exortem fuisse*. Quod si iis fidem non esse adhibendam Assemanus arbitrabitur, quam fidem, quæso, sibi mereri poterit Xenaias, qui a suis concivibus episcopis reprehensus, et tamquam paganus accusatus, ut hanc infamiae notam dilueret, et ne ab episcopali sede exturbaretur, epistolam de Verbi Incarnatione scripsit ad Zenonem, qua vaferrime et nimis studiose se fuisse baptizatum confingit? An non ejusdem Xenaiæ studium produnt illa eadem verba, quibus Assemanus insistit? Is enim in una atque eadem fere periodo, bis, ter quaterque, quæsitâ occasione de suo loquitur baptizate. Artem quidem in hac parte omnium nebulonum secutus, qui suo duntaxat ipsorum testimonio justas sibi objectas accusationes diluere conantur. En Xenaiæ verba, quæ recitat Assemanus: *Unigenitus Filius unus est de Trinitate, sicut ipse significat cum ad discipulos suos ait: Ite docete omnes populos, et baptizate eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Igitur* (scriptoris agendi rationem annotemus), *igitur in ejus nomine baptizatus sum qui mortuus est; et illum, cujus in nomine baptizatus sum, confiteor pro me mortuum fuisse; eum denique, cujus in nomine et morte baptizatus sum, credo me ex baptismo induisse*. Tantum igitur abest ut hæc scribendi ratione Xenaiam baptizatum arbitremur, quin immo majori ducamur suspitione eum baptismatis fuisse exortem. Non enim ad sui baptismatis testes provocat, sacramenti ministrum non nominat, neque locum, neque tempus designat, quo Christum baptismate induisset, sed sui baptismatis se solum testem et vindicem facit.

11. Nullum vero alium vindicem, præter se ipsum Xenaiam habuisse, produnt etiam Nicæni secundi generalis concilii Acta. Nam quinta 185 actione, cum Demetrius diaconus, vasorum custos, Theodori lectoris verba superius laudata legisset, nullus ex tercentis quinquaginta illis Patribus, saltem pro episcopatus honore, illud testimonium tanquam commentitium aut dubiæ fidei rejecit, sed Theodoro isthæc describenti omnes fidem adjungere. Et tantam quidem, ut Tarasio doctissimo sanctissimoque viro Constantinopolitano antistite interloquente, ceteri omnes episcopi *Xenaiæ non baptizato et Manichæo, et iis qui phantasiam prædicabant et Christi humanitatem negabant, anathema dixerint*. Nescio igitur cur quæve ratione quis possit nunc illum Xenaiam ab utraque illa labe purgare? credendo videlicet nec baptismate caruisse nec Manichæis nomen dedisse; cum nec unus ex illis 350 Patribus in probando mox laudato Theodori testimonio vel hæserit levius?

12. Ne tamen eo unico Theodori lectoris testimonio et Nicæni secundi concilii approbatione, quæ multo studio et eruditione qua pollet Assemanus mitius explicare conatur, nos dumtaxat insistere videamur, Antiochenam pseudosynodum a Petro Fullone coactam, prout ab auctore synodici libelli exprimitur, subijcere non pigebit. Hanc ergo synodum Petrus Fullo ab exilio ad Antiochenam reversus Ecclesiam, Zenone imperatore, catholicis episcopis infenso, illi favente, coegit circa Christi annum 485, ut Labbeus, Pagius, Sthephanus Baluzius aliique annotarunt. Tum enim Fullo diro actus furore, Chalcedonensem æcumenicam synodum *anathemate notavit, et multis cum sceleribus Xenaiam Hierapolis episcopum designavit, genere Persam, baptismi expertem, conditionis ser-*

(a) Libellus, t. V Conc. p. 279, ubi quoque offendit Labbei, Pagii, Baluzii annotationes.

(b) Assemanus, tom. II laudatæ Bibliot. pag. 12.

(c) Theodorus lector, II libr. Histor. Ecclesiasticæ apud Valesium, tom. IV pag. 558.

(d) *Diacrinomeni* id est segregati. Sic vocabantur qui synodum Chalcedonensem non recipiebant, ex Leontio, de Sectis. Ita apud Labbeum, tom. VIII p.

vitis fugitivum, et hæreseos Christianos accusantis decem acerrimum (a). De his vero profanis illegitimisque ordinationibus quas Petrus Fullo peregerat Theophanes verba fecit, ita scribens: *Petrus autem Fullo, Antiochiam ingressus, multa nefanda perpetravit, ut puta synodi exsecutiones, episcoporum abrogationes, noxiorum intrusiones, ordinationes illegitimas, et his similia*. Theophanes ergo, emunctis naribus scriptor, etsi in variis antiquarum gestis recensendis Theodorum lectorem fuerit seculus, quia tamen nec ab Xenaiæ ætate procul, *illegitimarum ordinationum descriptione*, hunc hominem *vernulam, baptismatis exortem*, in Hierapolitanam episcopatus sedem intrusum obscure saltem designare voluit. Is enim cum gestarum rerum historiam Romanos inter et Persas scripsisset ad annum usque 573, nec Petri Fullonis episcopi Antiocheni gesta, nec illegitime ab eodem Petro Fullone ordinati episcopi eum latere poterant. Nemo igitur ista scribenti mihi succenseat, aut contrahat frontem, quod viro doctissimo, et de litterariis rebus jam optime merito, hac in re non subscripserim. Studium enim veritatis inquirendæ investigandæque, non rixandi libido, ne a Theodori lectoris testimonio et a Nicæni secundi concilii auctoritate levius resiliere, prorsus meum animum affecit, ut quod candide intelligo religionem etiam palam proleterer. A qua quidem agendi ratione haudquaquam recedam, Xenaiæ Manichæismum explicaturus.

13. Hanc quoque labem idem cl. Assemanus Xenaiæ Magbugensi non asseruit: etsi scelestissimum hominem eum appellet (b). *A Manichaica hæresi* (ait) *quantum Xenaias abhorruerit, constat ex multis voluminibus mox recensendis, in quibus Etychianos ille et Manichæos diserte refellit*. Et primo quidem si Xenaias suis in Operibus etiam *Manichæos diserte refellit*, qua de causa Theophanes Byzantius scribit: *Xenaiam, quoque Philoxenum nomine, Hierapoleos episcopum cum Manichæis sentientem, a Justino seniore in exilium pulsus fuisse? Id autem contigit Christi anno 518, ut probat eminentissimus Norisius de Epochis Syro-Macedonum*. Cur præterea idem scriptor, Xenaiæ secundam ad 186 urbem regiam Constantinopolim narrans profecionem, scripsit: *Xenaiam Manichæorum sectatorem, Philoxenum alias dictum, utpote qui una secum sentiret, Anastasius Byzantium accersivit? At Anastasius imperator non modo studiose Manichæis favebat, ut ex Symmachi papæ apologia diximus in superioribus; sed et Manichaica dogmata tuebatur, quia ex Manichæa matre procreatus*. *Manichæi et Ariani* (ait Theodorus lector testis ocularis) *ob Anastasii promotionem sibi gratulabantur*. *Manichæi quidem, eo quod mater illius sectæ ipsorum cultrix esset studiosissima* (c). Si ergo ambo, Xenaias videlicet et imperator Anastasius, eandem prorsus doctrinam profitebantur, et hujus doctrinæ causa imperator Constantinopolim illum *Xenaiam Manichæum* accivit; si præterea Anastasii mater Manichæorum *sectæ cultrix studiosissima erat*; qui fieri poterit ut veterum scriptorum fidem sibi apprime suffragantiam despiciamus, levioribus quibusdam conjecturis innixi? Non ita profecto nostri majores fecere, qui, in Christi nomine, ad Nicænam secundam illam synodum convenientes, nequissimum illum Xenaiam Manichæorum sectatorem et principem judicarunt, testimonium etiam alterius antiquioris scriptoris secuti, Joannis videlicet Diacrinomeni (d) qui affirmavit illum consuevisse eas imagines quæ *Christum figurabant in abditiis locis occultare, ut nimirum*

1019. Consule lib. I Photii de Manichæorum Historia cap. 7 et 10. Ibi namque legitur eos abhorruisse a venerandæ crucis figura in evangelicis codicibus delineata. Apud Christophorum Wolfium pag. 23: *Addentes veram crucem, utpote lignum maleficorum instrumentum, et maledicto subjacens, adorari et amplecti nefas esse*.

Christum non veram humanam naturam, A
 asticam dumtaxat et umbratilem assum-
 od palmare Manichæorum dogma fuisse,
 unde satis in præcedentibus capitibus
 is.

vero mihi deesse videbor, si præteream si-

Assemanus adduxit pro hac Xenaïæ Ma-
 abe diluenda. Scripsit enim Xenaïas ad
 yriæ monachos de Verbi Incarnatione epi-
 a utriusque naturæ, divinæ videlicet et hu-
 itatem Christo Domino asseruit. Hujus au-
 læ Syro sermone conscriptæ summam in
 pita divisam exhibet, et sub numero tertio
 ba Latine reddita subjicit (a): III. *Si is qui*
est (Deus est), Deus quoque erit, qui natus
t qui in Virginem ingressus est, unus erat
, cujus spiritualis natura ex Patre est; ita
unus ex eadem Virgine prodiit, cujus ex na-
item corporis sui habet. Quamobrem recte
Virgo Dei Genitrix, eo quod unam Dei in-

ersonam ineffabiliter genuit. Hæc, inquam, B
 alia, ex variis Xenaïæ epistolis aut scri-
 ptis pronuntiat, quæ Manichæorum hæ-
 resis oppugnant. De hujus vero scriptoris
 itis fide, maxime in vertendis e Syriaco in
 ermonem monumentis, dubitari non pot-
 tus vero ne fuerit Xenaïas suæ fidei dic-
 iis scribendis, an secus, dubitari potest.
 odum etiam dubitare licet an scripta
 jus sub Xenaïæ nomine modo circumfe-
 ejus prodierint officina, an in Syrorum
 codices alicujus impostoris studio et
 e irrepserint. Et quidem prorsus lateu-
 odorum Lectorem, Theophanem, Eva-
 rsarum episcopos, Nicæni secundi concilii
 equentium sæculorum scriptores; qui,
 ani timore, sed maximis rationibus addu-
 nebulonem veluti Manichæorum ducem
 em traduxerunt. Valde difficile ergo vide- C
 scripta, si revera 187 exstiterunt, non
 iis viris qui hujus flagitiosissimi hominis
 onditionem, mores, instituta et dignita-
 ipere. Vel tandem si exstabant, num ita
 yrorum scriniis delitescerant, et in fidas
 ntr custodias, ut non nisi novissimis
 poribus Assemani studio et laboribus in
 notitiam pervenire potuerint? Certe Asse-
 ai ejusmodi Opera suis animadversioni-
 randa suscepit, nec unum dumtaxat scri-
 ple dignum laudat, qui talia Opera Xenaïæ
 . Et quamvis quandoque ad unum aut al-
 tem provocet, hos tamen tamquam Euty-
 t Monophysitas carpit, vellicat atque con-
 præterea, desicientibus jam supparum scri-
 ptimoniis atque consensu, an non exqui-
 rent ad Xenaïæ epistolas consonantiam re-
 Scripsit ille ad imperatorem Zenonem et
 hos diversorum monasteriorum incolas.

so, horum omnium responsa, ut rimemur
 ncinnant, vel iis aliqua nota insit quæ eru-
 t suppositionem? Ego enim cum in tanto
 discrimine, suspicione maxima adducebar
 ra illa Xenaïæ ab aliquo sycophanta fuisse
 uspicionem acitavit cl. Assemani agendi
 i in gravissimis offendens scopulis, quos
 e haud poterat, tum Xenaïam aut ementi-
 aliquem Xenaïæ nomine confictionem vo-
 ltrere asseverat. Cujusmodi porro est illud
 um: *Nestorium hæresiarcham a S. Leone*
halcedonensem synodum evocatum fuisse (b).
 it Xenaïas in epistola ad Zenonem et mo-
 jus argumenta persequens Assemanus,
 mquam putidum figmentum, esse rejicien-
 otavit. Nam antequam S. Leo Magnus catho-
 esis obtineret pontificatum, jam Nestorius,

Verum in his omnibus conscribendis diutius quam
 par erat immoratum me fuisse intelligo, potissimum
 quia monumenta Syriaco sermone conscripta nec
 lustrare queam, nec eadem interpretari; quæ sane
 cuique opus esse debent eorum qui causam ejusmodi
 ad exitum perducere cupiant. Quare, prætermissis
 hoc disserendi genere, illud unum dumtaxat subji-
 cimus, totum pene Orientem Anastasii imperatoris
 et Acephalorum studio Manichaica labe fuisse pol-
 lutum. Quod ut clarius innotescat meliusque intel-
 ligatur, ultimum de Manichæorum historia conscri-
 bimus caput, cum reliqua quæ dicere possumus
 de nefaria hac hæresi apud Armenos postmodum
 Paulicianorum studio propagata sufficienter a Pe-
 tro Siculo et a Photio fuerint descripta.

CAPUT XIV.

Manichæos urbem Romam adhuc inhabitantes Hormis-

(c) Socrates, lib. vii, cap. 32.

(d) Assemanus, ibid., pag. 4 et 2.

sem. Biblioth. Orient. tom. II, pag. 29.

n. II Biblioth. Orient. pag. 41.

das papa plagarum examinatione discussos exsulatum abire cogit. Beausobre nugæ cavillationesque refelluntur. Constantinopolitana Mennæ patriarchæ synodus Severum, Anthimum aliosque Acephalorum principes, veluti Manichæi dogmatis propugnatores, damnat. Tandem nonnulla annotantur de Manichæis ex Petri Siculi et Photii historiarum libris.

1. Antequam aliquid de Orientalium episcoporum in Manichæorum causa gestis dicere aggrediamur, Hormisdæ papæ agendi rationem et in eosdem hæreticos iudicium paucis describere necessarium duimus. Quippe qui cum vipeream hanc sobolem Romæ delitescens reperisset, omnes sui animi nervos ad eam penitus abolendam adhibuit. Christi ergo anno quingentesimo decimo quarto, cum Anastasius imperii habenas teneret, Symmachus papa ex hac luce migravit. Huic vero eodem anno Romæ Hormisdam suffectum fuisse, ecclesiasticæ tabulæ patefaciunt. An vero in hujus pontificatus exordiis aliquas Manichæicæ sectæ reliquias, ex præcedenti Symmachi papæ inquisitione superstites ibique latitantes, repererit; an vero, Symmacho dumtaxat vita functo, tertio aut quarto anno ex aliis Africæ, Orientis aut Italiæ regionibus ad Urbem inhabitandam convolaverint, ex nullo Christianæ rei monumento innotescit. Verum si Pontificalis libri, in quo Romanorum antistitum gesta describuntur, ordinem persequi velimus, Hormisdam post plures in pontificatu annos transactos, Manichæos Romæ reperisse credendum est. Nam idem summus pontifex primos quatuor sui regiminis integros annos insumpsit, ut Anastasium imperatorem, multarum hæresum, ut vidimus, propugnatores, et vindicem, ad bonam frugem reduceret. Quod cum semel iterumque, per suos legatos ea de causa Constantinopolim missos, tum per 189 epistolas, obtinere incassum tentasset, et pia Rom. pont. voluntas semper frustrata mansisset, tandem imperator, nutu Divinitatis fulmine percussus, miserime obiit. Cui cum religiosissimus princeps Justinus in imperio suffectus fuisset, quod tantopere studebat Hormisdæ, mirificæ consecutus est, anno 519, legatis Constantinopolim missis, quos inter fuit sanctissimus ille vir Germanus Capuanus episcopus.

2. Orientalium itaque cum Romana sede pace reintegrata, simulque cum hæreticis damnata Acacii, Euphemii, Macedonique memoria, nec non Zenonis et Anastasii imperatorum, demum Manichæorum sobolem exsulatam ex Urbe abire compulit. Quare si nos libri Pontificalis auctorem, in Hormisdæ papæ gestis describendis, rerum temporumque ordinem fuisse secutum arbitraberimur, hocce pontificis in Manichæos iudicium post annum 519 contigisse affirmabimus; verum parum utili et in incerto versanti quæstione prætermissa, Hormisdæ in Manichæos agendi rationem attendamus. Hic (ait laudatus scriptor) invenit Manichæos, quos etiam discussos cum examinatione plagarum exsilio deportavit (a). Nova hæc plane est ecclesiastici iudicii forma, quam ab Hormisdæ in Manichæos adhibitam auctor describit. Non enim ante hujus pontificis tempora, ecclesiastica auctoritate hæreticos cum plagarum examinatione discussos legimus. Et quamvis imperatores sæculique iudices, ut penitus eam sobolem delerent, varia pœnarum genera jam pridem decrevisent, vel eorum bona proscribendo, vel eos omni humano jure privatos in exsiliū abire cogentes, plagis autem verberibusque affligendos a quopiam hæcenus definitum fuisse haud intelligimus. Verum publica sæculi auctoritate executioni demandatum existimamus, ne videlicet lenitatis leges, quibus Ecclesiæ pastores sanctis-

(a) Liber Pontificalis, in Hormisdæ papæ Vitam, tom. V Concil. pag. 558.

(b) Vide quæ diximus cap. 4.

(c) Isaac de Beausobre, in præliminari serm. ad partem Manichæicæ Hist. pag. 118 et seqq.

sime hærebant, violarentur. Conquisitis præterea omnibus Manichæorum libris sive codicibus, summus pontifex, eadem suorum prædecessorum exemplis secutus, ante fores Constantinianæ basilicæ concremavit, tantoque metu et terrore in horum sceleratissimorum hominum animum excitato, ab exsilio Urbem amplius remeare non cogitaverunt.

Hæc tamen Hormisdæ, Symmachi, Gelasii, Leonis aliorumque Romanorum pontificum in Manichæorum libris comburendis agendi ratio ab acatholicis viris non omnino probata est. Eam enim potissimum parum utilem et tutam ostendere conatur Isaac Beausobre (b), qui in suis de Manichæica Historia libris, varias cum imperatorum tum magistratuum leges de hæreticorum vel Christianorum codicibus perdendis penitusque delendis recensuit. Has autem veluti rationabiles vindicat, ea videlicet de causa quod ejusmodi codices quædam continerent quæ religionis pietatem humanamque corrumpabant societatem, de qua re ipsi cap. 4 hujus libri sermonem luculentissimum habuimus (c).

3. Age vero, Beausobre nugis et commentis rejectis, alios Manichæicos mores, cultum ecclesiasticumque regimen, ex Constantinopolitanis synodis expendere aggredimur, quorum aliam ad Hormisdæ tempora referendam esse, aliam vero ad Agapeti ævum pertinere, ex certissimis monumentis patefaciemus. Eas autem synodos, Severum, Anthimum, Zoarum, Philoxenum, aliosque, qui Acephalorum nomen præferrebant, tamquam Manichæicorum dogmatum propugnatores, communi Patrum consensione damnasse, iis exploratum est qui eorumdem Acta lastrarunt. Quare nos in iisdem Actis percurrendis, sine ulla animi ambiguitate, Manichæicorum rituum professores sub Acephalorum nomine delitecere studuisse judicavimus. Ne vero falsa videar fabulari, ad memoriam prius revocabo quæ impius imperator Anastasius ad suam hæresim amplificandam adhibuit, cum videlicet et Xenaiam Constantinopolim adduxit, et Severum 190 nefandum hominem cum monachis bis centum eodem venientibus honorifice suscepit. Quod (ait Petavius) (d) initium fuit impuri illius Severi, qui anno 513 Antiochenam sedem, a qua Flavianus ob constantiam catholicæ professionis superiore anno exturbatus fuerat, per vim occupavit, et Orientales omnes ad synodi Chalcedonensis damnationem tentavit adducere, resistentes vero catholicos episcopos e sedibus ejecit. Quis fuerit Severus, ex qua gente duxerit originem, in qua religione primum fuerit institutus, paucis explicare ducimus necessarium. Quæ quidem omnia a nostro scribendi scopo aliena iis haudquaquam videri debent qui præsentis hæc nostras Exercitationes lectitabunt.

Sozopoli igitur, una ex Pisidiæ provinciæ urbibus, Severus natus est. Qui cum adolevisset, ut tradunt Evagrius, Nicephorus (e) et Liberatus diaconus, apud Berytum, Phœnicæ urbem, in foro versabatur, ethnicorum tamen moribus et ritibus assidue vacans. Postea vero, relicto jurisprudentiæ studio, cum sacrum baptismum suscepisset in ecclesia admirabilis martyris Leontii, qui in urbe Phœnicæ Tripoli summo honore colitur, illico monasticam vitam amplexus est, quod inter civitatem Gazam et oppidum Majumam in medio itineris positum est (f). Hunc autem in veneficiis, ab ineunte ætate, fuisse deprehensum, atque in Berytiorum urbe, antequam baptizaretur, dæmonibus religiosum cultum adhibuisse, ex libello monachorum in Constantinopolitana Mennæ synodo recitato prodium est. Quare nobis saltim suspicari licet non nisi simulate ad suscipiendum baptismum adductum fuisse ut videlicet eas pœnas evaderet quibus imperatorum

(d) Petavius, Rationario Temp., parte 1, lib. vii, cap. 3.

(e) Evagrius, lib. iii, cap. 33. Niceph., lib. xvii, c. 29.

(f) Liberatus diaconus, cap. 19.

sacrilegos veneficosque homines animad-
cipiebant. Suspicionem auget Severi fuga,
Beryto arripuit, ut apud Tripolim se re-
atque tandem eadem nostra conjectura
roboratur, quod Severus, nondum expleto
quo recenter baptismate illuminati in mo-
diversabatur, animi nequitiam sub catho-
pionis colore amplius cohibere non valens,
*is perspicue ad antiquum gentilis opinionis
itum reverti valens, per aliam viam ad id
lebat pervenit.*

arum ergo metu adductus, ad antiquos
ritus palam reverti exhorruit. Propterea,
udibus excogitatis, sub Acephalorum dog-
Manichaicam professionem delitescere ni-
t Manetis ritibus atque mysteriis studio-
ret. Non ergo mirum si, abnegata a Severo
et eo a quo fuerat baptizatus, statim Consilium
ad imperatorem Anastasium, omnium
norum hominum patronum et vindicem
erit, a quo cum bis centum monachis mul-
et honorifice exceptus est. Tantæ itaque
præsidio suffultus, et ad Antiochenam seu
tanam sedem evectus, non solum multas
que cædes militari manu in catholicos sa-
et archimandritas, qui suæ illicitæ et per
canonum factæ ordinationi strenue sese
ant, fieri mandavit, verum etiam Dei domos
ias, maximis solemnibusque ritibus et my-
næcratas, occisorum sanguine sordidavit,
*soria hæresis et impletatis vocitando, et bap-
tismum acceperat reprobando. Jam vero quod
sincere Acephalis non adhæserit, sed et ip-
thalorum religionem simulaverit, ex sequen-
sibus (aiunt religiosi monachi in laudato
a) manifestum fuit. Narrat quippe impiam
in Christo duarum naturarum unionem,
ivum (ut aiunt), admisisse, sed novativum
t, ipsum divisivum appellans, et in suis pro-
scriptionibus anathematizans. Quæ loquendi
191 etsi sensum obscurum redoleat, tamen
umanitatem Verbum divinum non assum-
ceam sibi copulasse, significat. Petro Moggo
ui in Alexandrinam sedem ob Acephalorum
am fuerat intrusus, nec communicare voluit,
qui ab eodem Petro Moggo fuerant *seducti
eo quod deberet Petrus abripi de Ecclesia
ina.* Hac enim de causa Petri Moggi cætero-
cum eo communicantium nomina ex Theo-
Ecclesiæ *dîptychis* abradi voluit. Propterea
dies contra quoscumque tumultibus exci-
i catholicam tantum, sed et ipsorum Ace-
n religionem huiusque sectatores evertere
lere conabatur. Tum assumpto sibi quodam
uem Iberum appellanti criminum socio,
qui Apamæ episcopalem thronum sibi
erat, finalem urbis Alexandrinæ eversionem
runt, apponentes *Alexandrinis divisiones, et
m ibi populum concitantes, ut et bella civilia
ultæ domus incenderentur, multorumque ho-
anguis effluenderetur, et ipsi quidem viz ali-
nga p.enas pro istis debitas aufugerunt.**

iac porro rerum gestarum serie monachi in
lo soite ratiocinabantur, Severum, Petrum-
um, seu Apamensem, nusquam Christianæ
s fuisse cultores, utpote quibus æquanimiter
s et hæreticis infensi videbantur. *Cum enim
ecclestiam inique anathematizare ausi essent,
i omni Ecclesia anathematizati fuere.* Et qui-
universali quodam anathemate ab omnibus
erentur, et ut eorum vitæ genus omnes ex-
rent, immanis sævaque agendi ratio qua ad
exitium Jesu Christi cultores perquirebant
t. Quia videlicet, omnibus sacris divinisque
ractis et abolitis, sacerdotes aliosque Eccle-
ellus monachorum ad Constantinopolitanam
a exstat tomo V Conc. pag. 1063 et seqq.

siæ ministros templa inhabitantes et altaribus in-
servientes et insistentes violenti morti tradebant,
cosque suis manibus suffocabant, vel quando ad
monasteriorum omnia bona diripienda, devotos mo-
nachos, vinculis, carceribus exagitabant, gladiis tes-
lisque jugulabant; vel quando itinera agentes, ve-
nerabilia claustra S. Simeonis penetrantes, *congre-
gata multitudine latronum Judæorum in istos hono-
rabiles monachos irruerunt, nec horum canitiem veriti,
opus gladii in ipsos fecerunt circa 350 numero
existentes, eorumque membra in via disperserunt,
non tradentes sepulturæ eorum venerabiles reli-
quias, neque ipsorum tuguriis parcentes.*

Hæc, inquam, omnia, etsi immanis, sævi, trucu-
lenticque, et longe ab omni pietate et religione ani-
mi argumento sint, eorum vero Manichaica insti-
tuta non premonstrarent, nisi rerum agendarum
scopus attenderetur. Quid aliud enim Severus et
Petrus Iberus secum reputabant in hisce immani-
bus cædibus patrands? nisi cruenta dæmonibus,
quibus serviebant, sacrificia reddere, quem ritum
Manichæos adhibuisse exploratissimum est. Aliis
præterea superstitionis magicisque ritibus Severus
et Petrus utebantur, vel *cum suffocatricis manus im-
positiones ipsorum profani et falsi sacerdotes (tam-
quam ethnicorum arioli) et pro mortuo vivente su-
per ordinandis verba invocationis proferebant, non ex
divina gratia, sed de ventre varia dicentes, ac de terra
loquentes (b);* vel cum Dei Ecclesias, mystica nos-
træ fidei sacramenta et mysteria avertere et devas-
tare studebant, nova conventicula et contraria bap-
tismata instituentes, audacter et impudice Christia-
norum animas *ad pecunias, ad gloriam, ad carnales
delicias* subripientes. Nam domos intrantes, captivas
ducebant animas hominum et mulierum non fir-
matas, et non solum pravis dogmatibus *secundum
animas, verum etiam et corporaliter ipsas corrumpen-
bant.* Rerum autem harum atque similium relatio-
nem jam pridem ad Hormisdam Romanæ et apos-
tolicæ sedis præselem transmissam fuisse, atque
ipsum summum maximumque pontificem deposi-
tionis anathematisque sententiam 192 in eosdem
hæreticos tulisse, ex pluribus monumentis evinci,
laudatus archimandritarum cætu et monachorum
ex monasteriis S. Dalmatii, Hierosolymorum, se-
cundæ Syriæ montis Sinai et trium Palæstinarum,
profitetur; nihil aliud constantissime exposcente
venerabili illo ascetarum cætu, nisi nefarios hosce
homines tamquam Manichæos habendos esse atque
puniendos.

6. Et quidem sanctum pontificem Hormisdam in
eos, veluti Manichaici dogmatis sectatores, animad-
vertisse, ejusdem epistola ad presbyteros, diaconos,
archimandritas secundæ Syriæ, et ad reliquos ortho-
doxos Iberorumque Orientali climate degentes, et in
apostolicæ sedis communionem persistentes, satis per-
spicue patefacit. Nam Hormisdas ex apostolico Petri
throno pronuntiat glicentes tum per universum
Orientem hæreses, aut ex Photini, aut ex Manetis
impuris fontibus prodiisse horumque insana dogma-
ta latius propagata fuisse, studio Severi Antiocheni,
Xenaïæ Hierapolitæ, Cyri Edesseni, Petri Apamæ,
qui, indesinenter nefariis superstitionisque sordibus
involuti, episcopales thronos innumeris criminibus
polluerunt. Ne ergo presbyteri, diaconi, archiman-
dritæ secundæ Syriæ, et reliqui Orientales orthodoxi
a profanis ritibus deciperentur, summus pontifex
ibidem generatim mandat, *quidquid adversus regulas
Patrum, ex quibusdam falsis commentariis prolatum,
abjicere. Nullus (ait) vos incongruentibus præceptis
aut novis moveat institutis. Si enim mundani sunt, et
Ecclesias tenere non possunt, quia eis magis convenit
discere quam docere.* Et tandem ad Manichaicas forte
oblationes alludens, subjicit: *Nefas est enim altaribus
pitis peregrina inferre libamina: quia certos religiosi*

(b) Tom. V Concil. p. 1087.

disciplinis terminos Deus inter ipsa quoque cultus sui praecepit initia (a).

7. Præter hujusmodi autem non incertæ fidei monumenta, quæ Severum, Petrum Apameæ, Zoaram, aliosque socios Manichaicorum rituum et dogmatum professores fuisse patefaciunt, alia illius ævi superest clericorum et monachorum Antiochensium ad Joannem Constantinopolitanum episcopum supplicatio, in qua non tantum præcedentia superius descripta facinora recensentur, verum etiam et alia multa, quæ nonnisi Manetis cultoribus convenire possunt. Cujusmodi enim illa sunt quæ ex Judæorum societate Severus sibi mutuaverat. Cum videlicet, Christianorum jugulationibus ubique patris, sanctorum Syrorum martyrum monachorum carnes canibus et avibus lacerandas projecit; cum circa fontes in Daphne facere præsumpsit, et veneficiis ibidem utens, scelestis sacrificiis dæmones colebat; cum neque sacris altaribus parcens, neque sacris vasis, alia confregit, alia conflagavit, ad nefarios omnino profanosque usus pecunia, ære argenteoque erogatis. Siquidem calices argenteos et aureas columbas in formam Spiritus sancti super divina lavacra et altaria appensas una cum aliis sibi appropriavit, dicens non oportere in specie columbæ Spiritum sanctum nominare (b). In hoc enim maledicti genere unum ex præcipuis Manetis dogmatibus situm fuisse quis inficiabitur? Deum enim posse corpoream assumere formam mordicus inficiabantur. Et propterea nec Verbum veram hominis carnem, nec Spiritum sanctum sub aspectabili corporeaque apparuisse figura docebat. Quare ad evertenda duo hæc Christianæ religionis capita, Christi, Spiritus sancti angelorumque figuras deiciebant, et undequaque delere conabantur.

Hæc quidem Manichaica philosophiæ et theologiæ fuisse principia, nec acatholicus vir Beausobre potuit inficiari. Qui quamvis in Manichæorum describenda historia, nimium suis partibus indulgens, totum studium adhibeat ut catholicis negotium facessat, sanctorum vetustissimorum Ecclesiæ Patrum et scriptorum sententias contemnat, jocum risumque faciat, catholicos jurgiis et maledictis lacessat; et denique, ut principaliora fidei nostræ dogmata refellat, aut perniciosius pravis Lutherianorum, Calvinistarum Socinianorumque commentis pervertere nitatur; octavo tamen libro quæ nos de Severo, Zoara aliisque descripsimus, ille Mazeti suisque asseclis adjudicavit. De Severo tamen, Zoara aliisque, qui sexto Ecclesiæ sæculo Manichaicam impietatem sub Acephalorum larva delitescere nitebantur, Beausobre nec unum verbum fecit, cum ejus scribendi ratio et scopus ad solum Manetem primosque ejus socios, horumque profana æque et nefaria instituta, se extendant, posthabitis deinde ab eo iis locis iisque auctoribus quibus hæresis illa grassabatur, et quorum subsidio et industria, temporis decursu, longe lateque propagata fuit. Quare si quis attentius ad illius auctoris scopum animadvertere secum recogitabit, haudquam sincerum de Manichæis historicum criticumque opus conscribere sibi proposuisse, sed catholicos dumtaxat insectari, eosque sanctissimos vetustissimosque Patres qui nefandæ huic sectæ sese strenue opposuerunt carpere, de inscitia et errorum nota postulare statuisse, dubio procul intelliget, ut jam in præcedentibus indicavimus.

8. Ne vero in recensendis Beausobre malis artibus nostræ historiæ filium ordinemque pervertamus, Orientalium orthodoxorum episcoporum novas contra Severum, Anthimum aliosque Acephalos postulationes subjiciamus (c). Ex quibus apprime omnibus innotescet nihil nos in causa de qua modo agimus nostro studio confinxisse, aut solis conjecturis adhæ-

(a) Hormisdæ papæ epistola ad monachos secundæ Syriæ, tom. V Concil.

(b) Vide quæ de hoc Manetis dogmate scripsimus contra Beausobre lib. I, cap. 9. Consule Archelai

sisse; sed rerum veritatem ex certissimis monumentis et percunctari et haurire voluisse. Orthodoxi itaque quadraginta septem Orientis episcopi, vel per se, vel per suos legatos, Agapeto Romano pontifici Constantinopolim accito, libellum obtulerunt, quo non tantum facinorosa Severi gesta hactenus descripta contestati sunt, sed hunc tamquam Manichaici dogmatis assertorem nefariumque propugnatorem damnandum postularunt. *Supplicamus* (aiunt), *sanctissime.....clamamus: Adjuva nos et sanctas animas (a Severo) occisas, quas astare cogitasti prudenter, et ostendere vobis quod propter Christum traditæ sunt morti a bestia multi captivæ, ne rursus ex suo omnibus manifesto mangonio et Manichæo errore, quo confidens iste iniquus ausus est intrare mundas regias aulas. In quam quidem opinionem, sive judicium, laudati episcopi, non alia ducti ratione descendunt, nisi quia, spectatis Severi moribus istiusque doctrina, sedulo percunctati sunt cujus sectæ assertorem propugnatoremque eum oporteret nuncupare. Etenim quandoquidem illum eadem cum gentibus sentire, ejusdem cum Eutyche simulate opinionis esse, Nestorique quandoque mores sectari, cum iisdem innotuisset, merito et cum veritate, et diaboli organum, et Manichæum vocitarunt. Præsertim ergo laudatos Orientis episcopos de Severi dogmatibus seu erroribus judicasse nemo confingat. Potissimum, cum non ex incerto vulgi rumore, sed ex factis rebusque apprime perspectis et cognitatis ejusmodi judicium ediderunt.*

9. Præterea autem, ex Manichaicæ philosophiæ et theologiæ principiis, veram Christi Domini ex Virgine nativatem, veram ipsius carnem mortemque inficiabantur, magicis studiis et exercitationibus Severus ipse, Petrus Apameæ, Zoaras et Isaacus Persa sedulo vacabant. In quibus superstitiose Manichæos versari consuevisse, etiam Beausobre variis in locis explicavit. De Zoara enim in laudato legitimo libello, hunc divinam Scripturam omnesque sacros ordines et missam ignorasse. Quinimmo summi animi audacia omnes veros sacrosque ecclesiasticos ritus persummedisse per conventicula et parabaptismata, quæ quotidie ab eo agebantur. Cujus synagogam (aiunt laudati Orientis episcopi ad Agapetum) mulierculæ commensationibus et ebrietatibus, luxibusque et adulterationibus dedidit implere. Quæ quidem mala ut procul ab Ecclesiæ sinu cæteri sanctissimi Orientis episcopi repellent, omnes nunc adhibuerunt, intrepide etiam coram imperatore assistentes, huncque enixe rogantes ne permitteret aggregari bestias sanguinis edaces cum agnis; alia paulatim, tota in Oriente polluta et labefacta Christi religione, jam pudor, justitia, sanctitas verusque Dei cultus ad exitium perducerentur.

10. Isaacium autem Persam, qui in Orientem venerat, cæterisque nefariis illis viris comitem se adjunxerat, adhuc graviora perpetrasse facinora exploratum est. Nam orthodoxi illi episcopi de hoc homine verba ad Agapetum facturi, ne lacrymas vel ejulatam cohibere poterant, nec sermone explicare valuerunt quæ suis iniquis manibus facere non exhorruit. Unum dumtaxat de eo facinus narrat, quod maxime execrari testantur. Illud videlicet, quod in quoddam se recipiens diversorium, in quo piissimi Justiniani orthodoxi imperatoris imagine reposita, prædictus scelestus et arrogans vir, tamquam certans ut secundum novioremodum dicendi blasphemaverit Deum. Peculiare igitur aliquod blasphemæ genus hunc Persam in Deum excogitasse et dixisse præcedentia verba jam perspicue indicant. Quale autem ejusmodi fuerit, neque ex hoc, neque ex quocumque alio monumento nobis innotescere potuit; potissimum cum Patres illi incceptam narrationem prosecuti, statim

Acta, apud Zacagnium, p. 90 et seqq.

(c) Libellus orthodoxorum episcoporum Orientalium oblatus Agapeto, tom. V Concil. pag. 999 et seqq.

Extendens baculum, in quo in honoratam suam firmare fingit, implensque simulatum in conspectum eorum qui ab ipso seducti iebat sine venia similitudinem Christo amantissimæ, hæreticæ denominando sic Deo ab ipso custoditum, et veritatem prædicationem. In quo furore Isaacium perstitisse, donec divisit tunicam habentem nobilem partem pro se tenuit, quam et igni tradidit; æterminare non potuit. Simul autem cum s imagine figuram Christum Dominum retem expressam fuisse arbitramur. Etenim uenti sermonis parte subjiciunt: Nam n fuit a Numinis meliori providentia, in sem manifestam et notam homicidialis te-

a). autem quæ nos de Isaacio Persæ et cæteris vel exscripsimus, vel explicavimus, mandere mores, instituta et nefariam religionem omnem dubitationis aleam positum esse. Atque potissimum in eam rapimur per, quod Manichæorum secta, *templum, altificium, imagines*, aliæque mysteria ad ram humanam naturam pertinentia, ilrepræsentantia, dejiciebant, evertiebant et orrebant; ut in quibusdam deinde synagis diversoriis, cum pravis eorum muliericaxat nocturnis horis congregarentur, ad quasdam oblationes Deo offerendas. Lucumen de horum institutis Beausobre dis; sed eo animo ut contendere auderet x iis institutis primigeniæ Christianorum ritibus, disciplinæ et dogmatibus consensino fuisse, quasi vero Manichæi in omstoliceis viris se conformari studuerint. rium priorum sæculorum Patres eadem ichæis sensisse contendit. Videlicet dumam precum oblationem a Christianis Deo tere docuisse, et ad Tertullianum nimenentem Alexandrinum provocare non vejjiciens non templa, non altaria, non imanos Christi cultores admisisse (c) a quibus ant, ne gentilium religionem sectari vide- t nugari, planeque in his Beausobre com- jam ex iisdem Patribus ad quos provo- ndit, exploratum est. Nam Tertullianus rimis, quamvis libro ad Scapulam, quem e laudat, de oblationibus Deo factis disse- as cordis preces in lata significatione sacri- illet, plerisque tamen in locis missæ sa-

Ecclesiæ sacerdotium, altaria templaque orum recensuit, ut in libro pctissimum de Exhortatione, vel in libris de Monogomia, esurrectione, et alibi passim; quibus in tantum sacerdotum dignitatem, sed ritus ltaris ministri consecrantur, laudat atque . Parem quoque Beausobre fingit fallaciam, que gerit ingenium ad Clementem Alexan- libro i Strom. cap. 7, provocando. Is enim rum precum oblationem laudet, nusquam ut incruentum corporis et sanguinis Chri- cium, aut Christianorum templa, vel altaria ut pluribus momentis ex hujus operibus explicare possemus, si noster scribendi l non præpediret. His igitur aliisque simi- usobre fallacis annotatis, quæ demum de speciatim dicenda occurrunt paucis enar-

ergo primum una cum reliquis sociis in inopolitanam irruens urbem, *altaria profa- steria aliena in oppositum veri altaris et sancti multis claris locis ipsius civitatis, et in subur- propria domo, fixit, iniqua in ipsis facere ns*. Communi itaque Severi, Petri Iberi, le quæ diximus cap. 12 hujus libri. usobre, lib. ix, cap. 6. usobre, ibid., § 3.

A Zoaræ, Isaaci Persæ studio isthæc Anthimum Con- stantinopolim fecisse, Marianus monachus, cum archimandritis monasterii Sancti Dalmatii et cæteris monachis et archimandritis monasteriorum regiæ urbis Constantinopolis, Hierosolymorum, montis Sinai ac secundæ Syriæ, in suo libello supplici ad Justinianum Augustum dato, contestatus est, istud speciatim de Anthimo subjiciens, eum videlicet *propriam Trapezuntinam Ecclesiam in qua episcopus fuerat ordinatus, contra divinas ecclesiasticasque leges ex multo tempore deseruisse, et sub ficta continentiæ larva cum hæreticis conventicula fecisse, ut nimirum horum præsidio sedem Constantino- politanam contra omnes ecclesiasticos canones et leges subriperet.*

Hanc violentam et iniquam Anthimi ad Constanti- nopolitanum thronum promotionem cuncti ortho- doxi viri exhorruerunt, cum quia legitima catholi- cæ Ecclesiæ sacramenta pessumdabantur, tum quia summas pati molestias cogebantur. Quid vero imper- ator in tanto ecclesiasticarum rerum discrimine decreverit attendamus. Non enim, auditis omnibus Anthimi criminibus, in hunc animadvertere voluit. Sed princeps sapientissimus, ecclesiasticis juribus et sacerdotum immunitati optime consulens, cano- nicum iudicium a Romano pontifice cum in Anthi- mum tum in socios fieri exoravit; iis ductus per- suasionibus, quod ecclesiasticis rebus se immisceri non oporteret. Ab universali igitur Ecclesiæ pastore sententiam fore expectandam utriusque Testa- menti præceptis persuasus et edoctus, eo videlicet, *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; seniores tuos, et dicent tibi; vel alio, Obedite ducibus vestris, et subditi estote; ipsi enim vigilant pro animabus vestris tamquam rationem reddituris (d)*. Perpetrata ab Anthimo et sociis facinora (sicut jam pridem laudati libelli auctores cum Palæstinis episcopis et aliorum Orientalium præsulum oratoribus postulaverant), ut ab Agapeto papa recognoscerentur judicarenturque, sacra etiam imperiali lege sancitum voluit.

C 13. Nec ab alio quidem quam ab ipso Romano pontifice Agapeto Anthimus condemnatus et omni sacerdotali honore fuit privatus. Cum videlicet san- ctus pontifex, Constantinopolim profectus, facinorum impietate perspecta et omni ex parte probata, Anthi- mum ex ea sede dejecit, et tamquam hæreticum habendum esse declaravit, *omni dignitate 196, sacro officio nudavit, orthodoxi et episcopi nomine, quo Anthimus maxime gloriabatur, e sacrorum ministrorum albo prorsus deleto*. Quam quidem apostolicæ sedis sententiam, ut, omni contradicte- re et officiculo sublato, ad felicem exitum perduce- retur, Agapetus ipse ad Justinianum Augustum, tamquam sacrorum canonum vindicem, exsequen- dam commisit, ut laudati hujus libelli auctores enixius deprecati sunt, dicentes: *Obtestamur itaque vestrum imperium, non contemnere justum iudicium prædicti sancti viri, sed ipsum exsequi, et Ecclesiam Dei, et totum mundum liberare a peste Anthimi et prædictorum hæreticorum. Nam sancto viro Agapeto ex præsentis vita evocato, post Deum ad vestram pie- tatem respicientes, hæc finem a vobis accipere exspectavimus*. Quas vero partes in hæreticorum per- niciem laudatus et piissimus sæculi princeps assu- mere debuisset, statim explicant iis verbis: *Implens itaque quæ ab illo iuste et canonice iudicata fuere, et per vestram generalem sanctionem ipsa confirmando, taliaque de cætero præsumi interdicens, illius beatam animam coletis.*

14. Hoc in genere Manichaïcorum morum et ri- tum versatos fuisse Acephalorum principes, jam laudata ex sinceris fontibus monumenta dilucide patefaciunt. Verum cum in pervolvendis Constanti- nopolitanis Mennæ concilii Actis alia occurrant nois,

(d) Deuteronom. xxxii, et Apost. ad Hebræos xiii, 17.

quæ non tantum præsentem dirimunt quæstionem, A sed etiam Beausobre nugas in præcedentibus annotatas plenus rejiciunt; idcirco ea subjicere noster scribendis scopus suadet, ne nobis defuisse videremur. Hæc autem ad Petrum Iberum Apameæ episcopum potissimum pertinent, de quo superioribus varia annotavimus, quemque omnium Manichæorum dogmatum, rituum, cultorem assertoremque fuisse, totamque Ecclesiarum Syriæ sacram divinamque disciplinam et œconomiam susquedeque vertisse, ex communi testimonio cleri sanctæ Ecclesiæ Apamiarum metropoli innotescit (a). Neque vero nostra agendi ratio sinit ut singula recenseamus quæ laudatus Apameæ clerus in epistola ad sanctissimos Patres et episcopos secundæ Syriæ de tam nefario homine descripsit; vel modo indicare quemadmodum, qua arte, studio, quibusve præsiidiis Apameæ thronum Petrus obtinuerit; non verba facere de callidis machinationibus quas adhibuit ad orthodoxorum Orientis episcoporum memorias e sacris diptychis penitus auferendas, vel de direptionibus quibus sacra vasa, Ecclesiarum pecunias, et suppellectiles in profanum transtulit usum; vel de violentis ordinationibus quas frequentius adhibebat ut humiles et sibi infensos clericos, prædictarum rerum custodes, licet omnino repugnantes, a suis legitimis gradibus amoveret, eos ad altiora ministeria promovendo, sacrilego ore audacius contendens nec Jesum Christum crucifixum descendere posse ad eos e suis manibus eripiendos. Hæc, inquam, et id genus alia, silentio premere duximus, cum facile a quopiam in conciliorum Actis lustrari possint. Sed ea dumtaxat subjicemus quæ apertos Manichæicos indicant mores. Cujusmodi profecto illa videntur quibus sacrum baptismum labefactabat, cum videlicet *impudicitiam muliebrem non dignam sancti fontis introduxit, et stare fecit juxta sacrum fontem. Et cum divina mysteria (ait laudatus clerus) in oratorio domus Dei Genitricis finiuntur, qualem sermonem indigne faciunt quæ auris Christianorum tantam impietatem dictam et factam sustinuerit* (b). Hæc omnia autem ex Manichæorum schola prodiisse, auctor est Photius. Qui de horum cœtibus et conventibus verba faciens, ait eos appellare consuevisse loca in quibus conveniebant *proseuchas, seu oratoria*; addens: *Immo etiam si salutare baptismum respuunt, se tamen ipsum admittere simulant, Evangelii verba baptismatis voce subindicantes. Etenim, inquit, 197 Dominus dixit: Ego sum aqua vivens. Et paulo infra explicare volens quemadmodum quandoque nonnulli eorum infirmitatibus corporalibus laborantes baptismate lavari peterent atque rogerent, futiliter (ait) putantes crucem et baptismum corpori prodesse, homines sane omni commodo et opitulatione indigni; sed eorum vim et operationem, nec ad animæ mundationem, nec ad aliam quamque utilitatem pertinere arbitrantur* (c). Cum itaque ex illius synodi Actis certo habeamus, Severum, Anthimum, Zoaram, cæterosque sub Accephalorum nomine delitescentes, hujusmodi pravis moribus et institutis dedisse operam; eosque omnia sacra mysteria profanis ritibus et sacrilegiis labefactasse; sacris imaginibus crucisque signaculo bellum indixisse, confregisse pedibusque calcasse; quis negare poterit eos fuisse Manichæos? Et quidem tamquam Manichæos, tum ab Hormisda pontifice, tum ab alia Constantinopolitana synodo sub Menna fuisse damnatos, istius epistolæ et Actis exploratum est, quæ facile a studiosis viris poterunt lustrari (d).

(a) Epist. Cleri Apameæ ad episcopos secundæ Syriæ, tom. V Concil.

(b) Tom. V Concil. pag. 1194 Venetæ edit.

(c) Photius, lib. 1 contra Manichæos cap. 9, apud Christophorum Wolfium, pag. 29 et 30. Consule etiam Petri Siculi Historiam. Similia de Bogomilis, recen-

15. Absoluta itaque priori hac nostrarum Exercitationum parte ad Manichæorum historiam pertinentem, aliqua referre nobis opus esset de Paulicianorum, Bogomilitarum, Waldensium et aliorum hæreticorum sectis, quæ Manetis doctrinam imberunt, istiusque instituta et mores prosecutæ sunt. Verumtamen, cum de hisce sectis, quæ extantæ improbitatis schola prodierunt, et Petrus Siculus, et Photius, et Christophorus Wolfius, ordinata quadam methodo jam verba fecissent, potius Priscillianistarum, Pelagianorum, Eutychnorumque hæreses a M. pontifice Leone oppugnatas atque rejectas describere deliberavimus, præsertim cum nos jam tædeat fusiore calamo duos præcedentes libros conscripsisse, perspicue intelligentes præcedenti nostra disserendi ratione in quadam excurrissse et quasi vagatos esse quæstiones quæ ad operis intentum atque titulum pertinere minime iis videbuntur qui de nobis minus clementer favorabiliterque judicare consueverunt. Sed quis ignorat summos in litteraria quandoque re exercitos viros, vix calamum continere potuisse, cum illis negotium agendum inopinato contigit cum quibusdam hominibus nova semper systemata excogitantibus, qui vel religionem sacram, vel regiminis ecclesiastici formam apostolicamque disciplinam susquedeque vertere conati sunt, ut ista deicerent vel abolerent? Paucis enim ab horum objectis, cavillis atque argumentorum fallaciis expedire difficile fuit. Præsertim cum aliquando inciderunt in quasdam quæstiones ab acatholicis et schismaticis excitatas, ad quas dissolvendas sufficere non poterant unius vel alterius S. Patris testimonia. Non mirum ergo si quandoque, S. pontificis agendi rationem explicare volentes, necessarium duximus ad rerum originem et institutionem provocare, vel in medium proferre præcedentem Ecclesiæ praxim et consuetudinem, ut perspicue ostenderemus S. Leonem Magnum, nec debitos a juribus constitutos terminos, in ecclesiasticis rebus administrandis, fuisse prætergressum; non laborasse studio dignitatis suæ amplificandæ, episcoporum aliarum Ecclesiarum prerogativas parvipendendo aut abolendo; non denique, aut ambitu, aut nimia severitate adductum fuisse ad apostolicæ sedis et Christianæ religionis hostes coerendos. Ab hujusmodi autem notis eum purgare hactenus contra Beausobre, Quesnellum aliosque nisi sumus. Hoc ipsum præterea præstare in sequentibus Exercitationibus in votis habemus.

Quia tandem ad Manichæicam historiam judicatur tria illa pertinere theologica puncta quæ, præteritis annis, in publica conciliorum pontificia 1988 Academia sanctissimi domini nostri Benedicti XIV discutienda data sunt, idcirco hujusmodi a nobis habitam Exercitationem, tamquam præcedentium appendicem, clarissimis consulentibus viris et præsertim illustrissimo ac reverendissimo domino Nicolao Antonelli, sacri Consistorii et præfatæ Academiæ a secretis, huic operi inserere deliberavimus. Inde sperantes hunc nostrum etiam qualemcumque laborem, lectoribus minime ingratum futurum, cum ecclesiasticis Gangrensis concilii regulas contra Manichæica dogmata editas exhibeat, quarum regularum seu canonum summam, scopum atque rationem, jam præstantissimi doctissimique viri anno Domini 1743 in pontificia aula explicarunt, eruditissimique (ut diximus) observationibus adornarunt (e).

tiore Manichæismi surculo, idem Wolfius scripsit, de his agens in sua Historia, pag. 105 et seqq.

(d) Tom. V Conciliorum general. pag. 558 et 962.

(e) Videsis quæ jam diximus cap. 2 hujus lib., pag. 113.

APPENDIX AD MANICHÆORUM HISTORIAM.

THEOLOGICA DISSERTATIO

DE CANONIBUS XIII ET XVII CONCILII GANGRENSIS

Habita in Quirinali pontificio palatio nono kal. Maii anno 1743.

Arduam sane quæstionem aggredi jubeor, a theologorum hactenus (quod sciam) ex omni igitata. Eam videlicet, an ex verbis illis Apostolice ad Corinth. cap. xi, 15: *Mulier vero si co-utiat, gloria est illi, quoniam capilli pro vela- i dati sunt, vetitum sit feminis comam tondere, iangrenses canones 13 et 17; tum, an eisdem eat umquam virilem vestem sumere, quia in onomio, cap. xxii, 5, legitur: Non induetur mu- ste virili, nec vir utetur veste feminea, abomina- im apud Deum est qui facit hæc; tertio tandem, em pietatis causa liceat feminis comam ton- estem virilem, præsertim monasticam, sumere irum simulare. Tria, inquam, hæc hodierna on scholastica methodo, sed academico more uenda mihi tradita sunt, in quibus exponen- ratis consuetudinem mihi imitandam propo- itaque docuit in ejusmodi nondum satis defi- oncertationibus nullum prorsus judicium ab ibus esse interponendum, sed debere dumtaxat B pouere et probare quæ verisimillima videntur, re causas, et quidquid in quamque partem test expromere, nulla adhibita auctoritate, im audientium relinquere integrum atque m (a). Hujusmodi igitur vestigiis insistendo, orum invidiam declinabo qui contraria sem- inantur, et vos, sapientissimi viri, eritis mihi et vindices eorum quæ pro explicandis tribus giæ punctis jam dicere exordior.*

Id quæquam dubium esse potest quin mulieris et omnem feminum sexum omnesque ejus gra- apostolus intellexerit. Quod quidem tum ipse Paulini canonis contextus imprimis probat, ro variis argumentis ex Scripturarum textibus nptis Tertullianus demonstrat; gravi censura ea in eos invehens qui minus prudenter sibi æum voluere Paulum dumtaxat de nuptis mu- is esse locutum, qui que temerario quodam au- tendebant in nuptis mulieribus vel tonsa ca- el cincinnata coma, nullo prorsus assumpto C ine, tam sacris quam in civilibus conventibus e esse licitum, prætextu quandoque falsæ itatis magnifice jactandæ ac ostentandæ. Ho- aque opinionem tamquam erroneam et sacris i repugnantem, idem Tertullianus lib. de lis Virginibus refellit, ostendens propterea im sanctum *unico mulieris nomine* nuptas et tas, virgines et omnes muliebris sexus gradus re voluisse, *utpote quod generale sit vocabu- ti et femina.*

Idem igitur primum rejecto errore, adhuc non absimilis est eripiendus, in quem lapsus Ludovicum Capellum, non obscure ipsius de me tractatus declarat. Vir itaque acatholicus, non idis Mysnæ 200 commentaria secutus, va- i locis asseverat Apostoli canonem de quo is esse accommodandum, ad consuetudinem i quo sumus. Ait propterea eo habitu esse in D iis precandum quo solent homines reveren- uam et cultum testari erga magnates et prin- hujus sæculi. Et post aliqua, de aliis atque um gentilium et Mahumedanorum, tum Ju-

dæorum et Christianorum ritibus loquens, addit Apostolum rexpexisse in hoc canone ad civilem qui tunc temporis inter Græcos et Romanos, quibus scribebat, vulgo obtinebat morem, quo omnes in- genui in publicum communiter nudo et aperto ca- pite prodibant. *Cum itaque (concludit) civilis con- suetudo non semper una sit et eadem ubique et omni tempore, sed plurimum variet pro temporum, locorum et gentium varietate, ea etiam quæ ad εὐκαλίαν ec- clesiasticam pertinent non possunt et ubique esse eadem. Non absimili persuasione ratus de mulie- bri velamine et capillitio ratiocinatur, contendens Paulum apostolum ad civilem dumtaxat morem et consuetudinem respexisse, ac propterea jussisse feminas (utor ejus verbis) in ecclesia sacris con- cionibus non interesse, nisi faciem reliquumque caput velatas.*

At Ludovico Capello, Rhenano, Munstero (b) cæte- risque pseudo-reformatæ doctrine propugnatoribus, Apostolus ipse refragatur. Qui cum laudato capite Epistolæ ad Corinthios per Scripturas et naturæ ra- tionem satis dixisse videretur, ut mulieribus vela- minis necessitatem suaderet, animadvertens tam- en eos inter fore quosdam qui illiusmodi testi- moniis et rationibus repugnarent, non aliud potius argumentum ad causam evincendam proposuit quam sacrum Ecclesiæ morem. Propterea dixit: *Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei (c). Non igitur Apostolus, ut adversarios perstringat, ad locorum consuetudines vel ad civilem morem voluit provocare, sed ad sacram tum veteris tum novi Testamenti traditionem; quasi innuere vellet (ait doctissimus Melchior Canus) (d): Si quis adeo est durus et pertinax ut argumentis positus non addu- catur, sed adhuc contendat, feminam aperto capite orare oportere, hunc ego non aliter refello, quam quod Ecclesiæ Dei talem consuetudinem non habent. Tanta vis in traditione est, ut quos nec Scripturæ, nec natu- ræ ratio movisset, eos Paulus existimaverit Eccle- siarum more et instituto refellendos.*

Et quidem quod attinet ad Judæorum Ecclesiam, nefas est dubitare eam alium ritum præter hunc fuisse prosecutam. Luculentissimum ea de re exstat Tertulliani testimonium, libro de Corona Militis (e), quo docemur nusquam Judæorum feminis licuisse, capitis velamen seu subjectionis signum abjicere. *Apud Judæos (ait) tam solemne est feminis eorum ve- lamen capitis, ut inde noscantur. Hocce institutum Rebeccæ exemplo confirmat, quæ procul conspecto sponso velamen assumpsit. Causam inquit ac sub- dit: Privatus pudor legem facere non potuit. Ac de- mum concludit: præceptum illud velaminis assu- mendi ex sacra traditione apud Judæos derivasse, habiturum quandoque Apostoli auctoritatem ex inter- pretatione rationis.*

Non itaque apposite ratiocinatur Ludovicus Capel- lus cum laudato loco ait apostoli Pauli tempore hoc unum fuisse receptum, et in more positum, ut ca- stæ et pudicæ mulieres, præsertim nobiles vix um- quam in publicum nisi velata facie prodirent; tum ad Judæorum gentem sermonem convertens, subdit:

(d) Melchior Canus, lib. v, p. 6.

(e) Tertullianus, lib. de Corona Militis, cap. 4.

Cicero, Tusculan. Quæst. lib. v.
In Synopsi criticorum sacrorum.
Epist. prima ad Corinthios, cap. xi, 16.

Nescio aut forte judaica excipi debeat. Hæc porro, Tertulliano auctore, excipi non poterat, cum Judæorum Ecclesia nequaquam civili consuetudine innixa (quemadmodum barbaræ nationes), sed Spiritus sancti traditione edocta semper *prosecuta sit quidquid foret patrocinatorum pudori et verecundiæ feminei sexus.*

His ergo positis fundamentis alque rejectis acatholicorum opinionibus, haud difficile erit priorem quæstionem resolvere, si dicamus eo Apostoli canone numquam vetitum fuisse feminis comam tondere, sed dumtaxat capitis velamen abjicere. Nec id nos aut recenti opinione confingimus, aut sine Scripturarum auctoritate asserimus. Etenim præclarum imprimis est illud ex quo Apostolus hunc canonem orsus est, cum tam viros quam mulieres doctas voluit quo habitu quoque ritu in ecclesiis esset orandum (a). *Volo autem vos scire* (ait ille Corinthios alloquens) *quod omnis viri caput Christus est, caput autem mulieris vir, caput vero Christi Deus.* Qui autem mystice illud capitis nomen significet, idem Apostolus sibi concinens explicat cap. v Epistolæ ad Ephesios de mulieribus ita scribens (b): *Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino, quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ.* Non ergo pro illius vocabuli significatione nobis laborandum est. Innuat quippe *regimen, potestatem* atque *dominium*, quod superiores erga sibi subditos exercere habent.

Apostolus præterea viris ac mulieribus exteriora subjectionis signa præscribere pergit ne saltem inter orandum horum capita probro afficiantur. Non unum tamen idemque utrisque commune esse voluit: sed diversa, et ea potissimum quæ singulorum sexui maxime consentanea essent, eorumque honestati magis responderent. Idcirco subsequentibus versibus statim subjicit: *Omnis vir orans atque prophetans velato capite deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite deturpat caput suum.* Voluit ergo Paulus eo canone sacro precantium ritui consulere, ne Christiani viri et mulieres orantes, prætergressis quandoque reverentiæ, pudoris et verecundiæ legibus, aliquid proprii dedecorisve committerent.

Sed perspecto jam ejusmodi Apostoli scribendi scopo, minime inferendum est in subsequentibus prohibitum voluisse feminis comam tondere. Nec enim laudato capite, aut aliis in locis, ejus verba præcepti vim habere videntur, cum dumtaxat mulieres laudibus ornet si comam nutriant, quia promissi capilli femineum decoret sexum. Nec incongrue quidem hac de causa mulieres laudantur. Capilli enim naturæ sunt opus, quos prolixiores ipsa natura feminis dare consuevit ad capitis tegumentum contra nuditatem, vel in ornamentum contra rudem impolitumque exterioris conversationis apparatus, vel denique in munimen contra quoscumque hiemis vel alterius adversæ tempestatis rigores. Quibus forte rationibus adductus Apostolus, v, 15, merito scripsit: *Mulier vero si comam nutriat gloria est illi, quopiam capilli pro velamine ei dati sunt.* Quasi inqueret (notat Erasmus) (c) *mulieribus datos esse prolixiores capillos quia velamine indigent.* Quam porro veritatem veteres scriptores apud Stobeum cum animadvertent, muliebri capillitium *tegumentum ab ipsa natura subministratum* appellarunt (d). Et Clemens Alexandrinus, de mulieris officio scribens, dixit: *Deus feminam fecit nutiva coma, ut equus juba, gloriantem.*

Sed Apostoli loquendi modus et ipsa, quibus utitur vocabula mire assertui nostro robur adjiciunt. Nam Paulus imprimis non proprie, sed improprie dumtaxat capillos velamen appellat, scribens: *Quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.* Etenim si ca-

(a) Epist. ad Corinth. cap. xi, 3.

(b) Epist. ad Ephesios cap. v.

(c) In notis ad hanc Epist., tom. VII.

(d) Lib. II Stromat.

pilli cum vera proprietate dicerentur velamen, mulieres quæ jamjam a paucis annis comam nutriebant non alio in ecclesiis publicisque conventibus velamine indignissent, prorsusque ipsis licuisset aperto capite in publicum prodire. A qua consuetudine hactenus non tantum Christianorum pietas et religio abhorruit, sed etiam ejusque barbaræ et acatholicæ gentis decor atque modestia. Rursus si capilli proprie dicerentur velamen, nec viri qui comam nutriunt, nec illi qui calvitio utuntur, umquam in publicum aut in ecclesiis resecto capite starent. Idcirco ad observandum Apostoli mandatum (quod supponitur), viri omnes cujusque conditionis et gradus, monachorum ritu tonsis crinibus incedere deberent, quod quam ineptum, quamve sit falsum neminem arbitror latere. Cum igitur istuc Apostoli dictum: *Omnis vir orans aut prophetans velato capite deturpat caput suum*, minime de naturali comæ velamine intelligi debeat, sed de assumptitiis capitis indumentis, pileis videlicet, galeris, mithris, et id genus aliis; jam inde ex opposito inferre oportet Apostolum mulieres jussisse artefacta velamina in ecclesiis deferre, ut facilius pudori, verecundiæ atque honestati perpetuo consulerent. Contra denique, si capilli proprie velamen essent, jam mulieribus liceret sparsum et intonsis comis mænadam instar, nullo super injecto velamine, in publicum exire: quem agendi morem veluti turpem et insanum, ab impia gentiliū vivendi ratione derivatum, catholica Ecclesia semper damnavit.

Sed jam Apostoli verba, quibus utitur. adhuc clarius rem nostram patefaciunt. Siquidem laudatas voces non usurpat pro velaminis vice aut loco, vel ad indicandam rei originem; sed eas assumit ad finem dumtaxat innuendum, ut ex Græcis colligitur exemplaribus quæ præferunt ἡ κόμη ἀντὶ τοῦ βολαίου δίδοται ἀντὶ, ex quibus interpretes merito, Chrysost. nempe, Theophylactus et cæteri asseruere (e) Apostolum ex naturali velamine necessitatem inferre voluisse alterius velaminis, voluntarii nimirum, et assumptitii. Ut videlicet mulieres discerent studio et arte ea tegenda esse, quæ natura tegere voluit, atque eo assumpto velamine in memoriam revocarent primam muliebri conditionis rationem, propter quam Evæ omnibusque feminis, Gen. III, 16, dictum fuit: *Et sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui.* Quæ sane verba non ad solam dilectionis subjectionem, sed ad earum conditionem referenda esse, inter cæteros PP. unus docuit (f) Augustinus lib. XI de Genesi ad Lit., quatenus vir etiam mulieri nolenti debeat dominari, *ut nisi hoc dominium servetur depravabitur amplius natura et augetur culpa.*

Non ergo miremur si idem Apostolus velamen muliebri ad subjectionem tamquam ad verum referens finem, illud deinde, v, 10 ejusdem cap., potestatem appellat, dicens: *Ideo debet mulier potestatem habere supra caput.* Quatenus videlicet muliebri velamen signum sit potestatis et subjectionis indicium, ut forte clarius ex Græcorum codicibus colligitur, qui exhibent ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, quibus et Hebræorum et Chaldæorum voces *rada et radat* apprime respondent, quæque de obedientiæ velo interpretari solent.

Vix ergo ambigere possumus quin velamen ibidem ab Apostolo tamquam reverentiæ, pudoris et pudicitiae insigne præscriptum, omnibus mulieribus commune esse deberet. Ut propterea nuptæ eo utentes *virorum gloria sint, et virgines sibi.* Contra vero si assumptitium velamen rejicerent, *et proprio, et Christianæ professionis decori mentirentur.* Quod si vero curiosius inquireremus qualem formam, quantumque extensionem velamen illud habere debeat, id ex

(e) Chrysostomus, Theophylactus et cæteri PP. in I ad Corinth. cap. xi, 15 et seqq.

(f) August. lib. II de Genes. ad Lit.

Tertulliano audiamus. *Quantum (ait) resoluti crines occupare possunt, tanta est velaminis regio, ut cervices quoque ambiantur. Ipsæ enim (cervices nimirum) qua subjectas esse oportet, propter quas potestas supra caput haberi debet. Velamen jugum 203 illarum est (a).* Cum igitur ista sit aseptitii velaminis lex, hic finis, hic modus, minime censendum est Christianorum feminas ab his omnibus abhorrens, etiamsi sibi capillos tondeant; dummodo tamen in coma tondenda, vanitati, luxuriæ et immodesto ornatui potius quam Christianæ moderationi et humilitati non pareant, vel aliquod prævum religioni et fidei repugnans sibi assequendum non statuunt; quemadmodum feminæ illæ de quibus in Gangrensibus canonibus actum est. Nos interim laudatos canones in priori hujus anni dissertatione ab uno cl. et doctissimo hujus nostræ Academiæ theologo ad examen jam revocatos non subjicimus. Præsertim cum id temporis ratio et nostri propositi institutum non patiantur (b).

Nunc vero duo alia argumentorum genera proferram, quibus aperte, ac ipsa luce clarius constabit, nulla lege, sive divina, sive ecclesiastica, aut humana, feminis comam tondere fuisse vetitum. Primum ex verbis Deuteronomii desumi potest. Ibi quippe Deus Israelis filiiis captivam mulierem in matrimonium ducere cupientibus præcepit ne sponsalia aut nuptias celebrarent, nisi prius captivæ desponsandæ coma tonderetur, totaque illius cæsaries abraderetur. *Si egressus fueris... et videris in numero captivorum mulierem pulchram, et adamaveris eam, voluerisque habere uxorem, introduces eam in domum tuam, quæ radet cæsariem, et circumcidet unguis (c).* En igitur Domini mandatum de tondenda, immo et de abrādenda tota muliebri coma. Cujus divini præcepti causas si nos sedulo animadvertamus, singulasque persequamur, plures quidem fuisse affirmabimus. Id sane plenissimeque norunt qui veterum philosophorum scripta lustrarunt. Ex quibus docemur servilis conditionis et captivitatis indicium capillorum tonsionem quandoque fuisse, ut ex variis Scripturarum textibus etiam colligimus. Quem ritum gentiles servasse, probat Aristophanes, qui admiratione quasi captus euidam servo comam nutrienti olim dixit: *Servus cum sis comam nutris?* Capillorum item tonsio multorum sive graviorum criminum pœna fuit, scribente etiam Apostolo, v. laudati cap.: *Si non velatur mulier, tondeatur, quasi ut in pœnam violatæ legis de gestando velamine mulier ipsa tonderi debeat et decalvari.* Sed et alia crimina eamdem decalvationis pœnam subiisse, non tantum ex variis Scripturarum locis, sed ex civilibus legibus apud Ulpianum, Justinianum, Tacitum colligimus. Ad quem ritum Juvenalem alludere voluisse arbitror satira 5, qui scripsit (d):

....Pulsandum vertice raso
Præbebit quandoque caput, nec dura timebit
Flagra pati.

Tertia vero illius divini præcepti ratio esse potuit naturalis pulchritudinis deturpatio. De hac pariter Apostolus eodem capitis versu locutus est. *Si autem turpe est mulieri tondere, aut decalvari, velet caput suum.* Sed de hac muliebri turpitudine imprimis disertius SS. Patres disseruerunt. Quos inter Hieronymus, Ambrosius, Augustinus (e), quorum testimonio Baronius in Martyrologio insistit, ad diem 20 Septembris, sanctæ Faustæ virginis martyrium describens. Eam quoque turpitudinem profani scriptores exaggarant, ut videre est apud Apuleium, Sta-

(a) Tertullianus, lib. de Velandis Virginitibus.

(b) Deuteronomii cap. xxi.

(c) Ezech. ix, ex II Reg. cap. x et primo Paralipom. cap. ix.

(d) Isaiæ III et XLVIII. Ezech. VII. Justin. Novell. 63. Tacit. de moribus German. Juvenalis, satira 5.

tium, Virgilium, aliosque, quibus subscribens Ovidius ita cecinit:

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus
Et sine fronde frutex, et sine crine caput.

Has præcedentes rationes quarta excipit, quæ ex pœnitentia luctu, atque 204 mœrore desumpta est. Notissimum quippe omnibus esse debet, consuevisse Judæos atque gentiles in luctu maximisque funeribus sibi comas tondere. Præter illud enim quod Jeremiæ VII legimus: *Tonde capillum, et projice, et sume directum planetum*, id nobis testatum est ex Jobi (f) et Michææ verbis. De eodem ritu pariter disseruerunt Herodotus, Staius, Virgilius, Seneca, quorum testimonia in medium adducere cum opus non sit, scriptores laudasse sufficiat.

Ultimam tandem rationem nobis ex veteribus Clemens Alexandrinus suppeditat, qui asseruit Deum, in Deuteronomii loco superius laudato, mulierem captivam matrimonio ducendam tonderi jussisse, ad coercendam minuendamque viri conjugis libidinem, quia videlicet uxoris capite deturpato, concupiscentiæ carnalis ardor facilius defervescit. Propterea subjicit: *Si enim ei manet ratio (loquitur de Judæo captivam ducente) ut eam uxorem ducat, eam retinebit, etiamsi turpis evaserit (g).* Quod autem mulier capillorum tonsione se minus aptam efficiat ad carnis illecebras excitandas, ex eo constat quod capillos videlicet in ea corporis parte natura collocaverit quæ apertius ostenditur, quæque a mulieribus diligentius componitur. Idcirco eo naturali ornamento abscisso, quo magis magisque placere ac nitescere student, jam humilitati, pœnitentiæ, castitati cæterisque virtutibus operam dare assuescunt, dummodo tamen artefactum velamen non abjiciant. Sed hisce de causis mulieres gratas esse Deo, nec divinum aliquod, aut apostolicum violare præceptum, nostra hac rudi oratione hactenus demonstravimus. Superest modo alterum argumenti genus, quo dubio procul probabimus mulieres adhuc Deo gratiores fuisse quando religionis severiorisque disciplinæ causa comam sibi tondent.

Sat celebre imprimis est illud Domini vetustum mandatum, quo, Moysen in libro Numerorum alloquens, dixit: *Loquere ad filios Israel: Vir sive mulier cum fecerint votum, ut sanctificentur, et se voluerint Domino consecrare.... omni tempore separationis suæ, novacula non transibit caput suum usque ad completum diem quo Domino consecratur (h).* Ex quibus verbis perspicue constat totius sanctificationis complementum, tam pro viris quam pro mulieribus, qui ad tempus dumtaxat Nazareatum profitebantur, in capillorum tonsione totiusque capitis abrasione constitisse. Sed illucescente jam Evangelio ejusmodi lex non fuit abrogata: immo maxime vigeat, quando idem Paulus eam ad Corinthios Epistolam scripsit. Etenim ipsemet Apostolus paulo post eandem Nazareatus legem professus est. Epistolam quippe de qua in præsens disserimus antequam Achaïam et Macedoniam peragret conscripsit, et ad annum quinquagesimum septimum æræ vulgaris, qui est vigesimus quartus a Christi morte, referri debet. Quando videlicet Corinthiorum populi Ephesi miserunt Stephanum, Fortunatum et Achaicum ad Apostolum invisendum, ut deducitur ex cap. IV, XI et XVI, ejusdem epistolæ. Atqui idem Apostolus biennio post, variis absolutis itineribus, se totondit in Cenchris, propter Nazareatus votum, ut in Actis apostolorum legitur: *Ubi assumptis ab eo quatuor viris habentibus*

(e) Hieronymus, in cap. VII Ezech. Ambrosius, lib. VI Hexaëmeron. Augustinus, epistola ad Possidium.

(f) Job, cap. I. Michæas, cap. I.

(g) Clemens Alexandrinus, lib. Stromat. II.

(h) Num. VI, 2.

votum supra se, primo iussit ut raderent capita, et postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis suæ (a). Verum ejusmodi legem feminis fuisse communem, jam præcedentia laudata verba perspicue produunt. Non est ergo cur arbitremur apostoli Pauli canone, *Mulier vero si comam nutriat*, etc., feminis comam tondere vetitum fuisse. Nam Paulus, antequam hæc verba de muliebri coma et vestitu eructaret, jam semetipsum Corinthiis imitandum proposuerat, dicens: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi*. Et quidem in nostra Ecclesia Paulum, non solum imitari studuerunt viri et mulieres illæ 205 qui, sacriorem vitam sectari sibi proponentes, tonsis capitibus sacras monasteriorum ædes perpetuo inhabitandas decreverunt; sed quotquot, mundi spretis illecebris, sacro clericorum cœtui se ascribere exoptarunt.

Quod si mihi objiciatur nostra hac tempestate sæculi mulieres, et tonso capite, et abjecto vetusto velamine in ecclesiis publicisque hominum conventibus prodire: easque humilitatis et verecundiæ frenos cum capillis atque artefacto velamine abjecisse, quid profecto respondere possem? Num id crimini non dandum affirmaverim? Præsertim cum, novis vanitatis ritibus ab iisdem adhibitibus, quasi omnino resecto capite, collo, cervicibus, humerisque nudatis, tamquam plenissimæ libertatis compotes, ubique apparere student? Quam vero acriter Christianorum antiqua pietas et modestia eas accusat! Sed cum mihi nec concionatoris, nec confessarii munus in præsens agere datum sit, illud in medium adducam quod Marcus Portius Cato olim pro lege Opia in publico senatu dixit: *Majores nostri nullam, ne privatam quidem, rem agere feminas sine auctore voluerunt; in manu esse parentum, fratrum, virorum. Nos (si diis placet) jam etiam rem publicam capessere patimur, et foro quoque, et concionibus, et comitiis immisceri*. Et paulo post subjungit: *Datis frenos impotenti naturæ et indomito animali, et sperate ipsas modum licentiæ facturas, nisi vos faciatis* (b)!

Hactenus de mulierum coma atque velamine; nunc autem ne meo abuti otio vestraque eruditione diffidere videar, reliqua persequar, quæ duo postrema meæ dissertationis capita expedire possunt. De utraque enim tum sacrarum litterarum interpretis, tum summi theologi jam pridem disseruerunt, ut videre est apud Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, vel apud Gulielmum Parisiensem, Doctorem Angelicum, Nicolaum de Ausmo, cæterosque etiam theologos morales scriptores; quorum catalogus in nostrum scopum nihil conferret. Ut igitur perspicue intelligamus an mulieribus liceat umquam virilem vestem sumere, necessario res postulat, ut hujus Mosaici præcepti: *Non induetur mulier veste virili, nec vir utatur veste feminea*, finem et rationem expendendam suscipiamus. Pater Natalis Alexander imprimis scribit (c): *Hujus observantiæ ratio multiplex*. Prima eaque præcipua idololatriæ exterminatio. Hæc enim vestimentorum commutatio, ritus idololatricus fuit in gentium profanarum sacris passim usurpatus. Cui expositioni Pater Calmet suffragatur, ne aliquid dicam de Grotio, Munstero, Fagio aliisque, quorum opiniones non longe abesse arbitror ab erroris nota. Ego tamen huic acquievissem persuasioni, si hanc convenientem nactus fuisset antiquorum moribus, simulque ex firmo stabili quoque aliquo principio conjicere possem Moysen ea in condenda lege consilium habuisse tollendi flagitia et superstitiones quæ in quibusdam inanum deorum festis et sacris commitebantur. Tunc sane in proclivi mihi esset deducere illud scilicet Deuteronomii præceptum cum cæteris

(a) Actorum xvi et xxi.

(b) Titus Livius, lib. xxxiv, cap. 2.

(c) Natalis Alexander Hist. Ecclesiast. veteris Testam. diss. 3, art. 5, § 3.

(d) Servius, ad lib. II Æneidos. Julius Firmicus,

A legalibus et cæremonialibus irritum et vacuum effectum fuisse nova evangelica lege illucescente. Quando videlicet ethnicorum superstitio undequaque aboleri cœpit. Sed hanc opinionem veluti periculosam rejiciendam esse, non tantum Trullani Canones, sed Ancyranæ concilii decreta, Martini Turonensis et Zachariæ I papæ consultationes et statuta satis evidenter demonstrant. Deinde valde est incertum Moysis tempore idololatrias ejusmodi commutandarum vestium superstitiosum ritum prosecutos fuisse. Scripturæ enim quæ alias et alias ethnicorum profanas cæremonias commemorant, altum quidem de qua agimus servant silentium. Aliunde vero et Servius, et Julius Firmicus, Hesychius, Polyanus, Plutarchus alique scriptores, Moysi valde posteriores (d), quorum 206 testimonia, cum a P. Natali Alexandro, tum a sacrorum librorum criticis laudantur, narrat dumtaxat quæ eorum ætate apud Cyprios, Assyrios, Athenienses, Romanos aliasque Orientis et Occidentis nationes obtinuerunt. Nullibi tamen illorum rituum originem et antiquitatem definiunt. Immo si nobis liceret extra nostri instituti terminos vagari, ex idololatrarum musivis, statuis, anaglyphicis, ex numismatibus pariter, annulorumque signis probare possemus promiscuam illam vestimentorum confusionem longe post Moysis ætatem in orbem in vectam fuisse. Forte eam primi omnium Cyprii excogitarunt, cum in templo Ἀποδῆτου statua collocata, quæ Venerem significabat, *cui viri in muliebri, et mulieres in virili veste sacrificabant*, ut Servius tradit. Deæ Isis sacerdotibus pariter Romæ soleme fuit muliebribus indui vestimentis, ut prodit anaglyphum Capitolinum, eruditissime a clarissimo viro Georgio illustratum. Introductis item ex Græcia in Etruriam, et Italiam potissimum, Bacchanalibus festis, frequentior fuit in viris et mulieribus promiscua illa vestium usurpatio, et Romæ primum contigit, anno conditæ Urbis geingentesimo sexto, ante Christum natum centesimo octuagesimo nono, ut auctor est Titus Livius, et Romanorum consulum tabulæ patefaciunt (e). Qua de re aliqua adhuc nobis antiquitatis monumenta supersunt, quæ imperatorum imagines muliebri forma ornatas exhibent, vel mulieres ipsas virilibus armis indutas, ut prodit anaglyphum Marci Antonii a Buonaroti editum; vel annulus ille Venerem armatam præferens, quo Julius Cæsar in maximis dumtaxat rebus obsignandis utebatur; vel denique, ut ex aliorum annulorum numismatumque signis innotescit, quæ imagines Herculis, Comæmodi, Martiæ, Neronis, Ulpiaæ Marcellinæ aliorumque, incongruentibus ac diversæ naturæ vestibus indutas nostris oculis subjiciunt.

Hæc quidem omnia probant novissimos gentiles, qui paulo ante vel paulo post Christi ortum in orbe fuere, ejusmodi profanam vestimentorum promiscuam confusionem adhibuisse, præsertim cum sacra et festa peragerent. Certum tamen non est Moysis tempore usum obtinuisse, vel ipsum Moysen propheticæ ad illum ritum respexisse, ut tolleret videlicet flagitia et superstitiones quæ in quibusdam inanum deorum cultum committebantur. Verum quævis ultro datum sit profanum hunc cultum Moysis tempore invaluisse, quid tum? Num credendum erit Moysen, ut ejusmodi licentiis modum faceret, eam condidisse legem de vestibus non confundendis? Absurda prorsus consequutio. Nam imprimis Deuteronomii lex Judæis, non vero ethnicis data fuit. Illorum quippe feminæ perpetuo juxta Domini mandatum a sacris arcebantur. Nec viris facile erat in ejusmodi prolabi crimen, quia in Exodi et Levitici libris, non tantum singula sacrificiorum genera de

de Assyriis. Polyanus, lib. viii Stratagematum. Plutarchus, de Herculis Sacerdotibus.

(e) Titus Livius, lib. xxxix, 8 et 3. Pet. Rat. Temp. parte iii.

scripta sunt, sed et Levitarum sacerdotumque ornamenta, munera, prerogativæ ac dotes liquido definiuntur; ac denique Levi dumtaxat masculis filiis istud sacrificandi onus fuerat reservatum. Si itaque Moyses, divino spiritu eductus, tali tantoque studio duobus in laudatis libris modum, tempus, ornamenta, rationem, et cæremonias sacrorum atque festorum descripsit definitaque, ut Hebræi nimirum nihil cum ethnicis commune haberent, quis porro suspicari poterit Deuteronomii legem de qua agimus primario ad exterminandos idololâtricos ritus editam fuisse? Eo enim in capite Moyses nec unum de cæremonialibus præceptis verbum protulit (a).

Alius igitur hujus Mosaii præcepti motiva et rationes sunt repetenda; nec ab alia regula quam a rationis naturalis institutis, ad quam Moyses respiciens scripto definiit quæ communi universarum gentium jure erant sancita. Populi quippe cujusvis etiam immanis et barbaræ gentis, antequam Moyses illud præceptum scripto consignaret, vestium diversitatem personis et sexui correspondentem in usu habuero; præsertim ut mares a feminis distinguerentur. Quare nos merito arbitramur laudatum præceptum Mosaicum referendum esse ad justitiæ et veritatis præsidium, ad erroris et mendacii exitium, ad rerum denique publicarum et privatarum domorum tranquillitatem et bonum. Cum itaque tria hæc humanæ vitæ commoda, nullis aliis in hac luce exaquanda, animorum mores et instituta dirigant et componant, vix dubitari potest quin præceptum illud morale sit, eoque Christiani maxime obligentur. Annon morale illud dicendum est, quod a natura proficiscitur, quodque nonnisi ea reluctantante potest violari? Testis est Ambrosius scribens (b): *Cur mentiris feminam, vel tu, femina, virum? suis unumquemque sexum induit natura indumentis; diversus cuique usus, color, motus, incessus, vires, diversa vox in viro et femina.* Testis est Seneca ita Lucillum alloquens (c): *Non videntur tibi contra naturam vivere, qui commulant cum feminis vestem?* Testis est Diogenes Laertius, dicens (d): *Legis gemina est distributio; altera scripta, altera non scripta.* Et, nonnullis interjectis, subdit: *Quæ vero citra scripturam est, ea a natura et usu proficiscitur, quale est nudum ambulare in foro non debere, aut uti veste muliebri.* Pœnam igitur non dicam legum, quas sæpe percurrunt, sed ipsius turpitudinis, quæ acerbissima est, nostræ mulieres non intelligunt, quæ cum vestibus exuunt pudorem, ut virorum ornamentis utantur. Fit enim in ea vestimentorum promiscua confusione quædam mentita sexuum permutatio a Græcis γενέσεως ἐναλλαγῆ dicta (ut Grotius animadvertit) quæ omnibus naturæ officii repugnat. Propterea, quemadmodum virorum auctoritas et majestas læditur si muliebria opera facere velint, ut olim Clemens Alexandrinus annotavit (e), ita injusto arrogantiae et audaciæ jure se mulier extollit, quando motu, indumentis, incessu atque operibus aliis, viros imitari et simulare studet. Huic porro agendi vivendique rationi, veritas, justitia et honestas repugnant. Si repugnant, naturæ jura læduntur, universorum Conditor arroganter contemnitur, et quidquid sanctum et decorum divinis humanisque præscriptum legibus omnino abjicitur et obteritur. Turpe est igitur mentiri, turpius fallere, turpissimum vero cum sibi tum aliis incontinentiæ et libidinis occasionem præbere, et flagitii fenestram aperire. Quare Cicero, solo rationis lumine ductus, nunquam sibi persuadere potuit (f). *Cedere posse in virum bonum mentiri emolumentis sui causa, criminari, præripere, fallere, quia hæc omnia naturæ repugnant.* Idcirco veteres

A Romani, tamquam summum facinus a Clodio perpetratum, illud exhorruerunt, quod is femineo indutus habitu collegium Bonæ Dæ ingressus fuerit, ut castam matronam stupro comprimeret. Et quidem ejusmodi mala, aut alia quædam etiam graviora, ex illa promiscua vestium permutatione evenire possunt; ideo, spectata saniori disserendi ratione, censemus Deuteronomii præceptum non primario ad exterminandos idololâtricos ritus, sed ad humanos mores moderandos datum fuisse. Et quidem, Ambrosio auctore, hominum mores semper turpes et abominabiles fiunt, ubi dirigantur a studio celandi et occultandi sexum (g): *Mendacium et turpe in verbis est, nedum in habitu.* Cyprianus quoque tam viros quam mulieres qui hisce abusibus vacant veluti adulteros reprehendit: *Manus Deo inferunt, quoniam illud quod ille formavit reformare contendunt.* Cui conoinit S. Augustinus lib. II Soliloquiorum cap. 16. Claudere ergo juvat istud probationum genus (h) S. Thomæ Aquinatis verbis, quid ad rem nostram sic scripsit: *Quod mulier induatur veste virili, aut e converso, incentivum est concupiscentiæ, et occasionei libidini præstat.*

Sunt tamen et aliæ hujus Mosaii præcepti mysticæ expositiones nostræ Vulgatæ verbis repugnantes, quas malimus silentio premere quam refellere argumentis. Cujusmodi sunt vel illa quam affert Josephus Judaicarum rerum scriptor (i): *Non erunt vasa seu instrumenta viri super mulierem, quamque Chaldæorum codices exhibent, et Maimonides, Munsterus, Fagius Clarus, Sanctes Pagnini, et alii dependunt, et quam sequuntur. Vel alia illa cuiusdam Aberici jurisconsulti, qui, nimiam philosophandi libidinem secutus, arbitratur Moysen eo mandato nequissimum quoddam facinus a Judæis removeare voluisse. Hæc veluti tamquam duo commenta ab expositoribus adinventam me indicasse sufficiat, ne temporis ratione vestraque clementia amplius abuter.*

Interim, dumtaxat, pro tertio nostro dissertationis capite brevissime expediendo, mihi liceat animadvertere nos iis legibus natos esse, ut ea habeamus naturæ principia, quibus parere et quæ semper sequi debeamus, ut utilitas nostra communis utilitas sit. Cum itaque celare sexum quandoque, cum de propria vita agitur, vel de patria, de virginitate, de religione servanda, præceptum aliquod urget, sit potius communi gloriæ et utilitati vacare quam suis studiis indulgere; hinc, gravi ductus ratione, mihi persuadeo posse mulieres, aliqua ex his circumstantiis urgente, comam tondere, vestem virilem, præsertim monasticam, sumere, et se viros simulare. Sola autem pietatis causa id facere haudquaquam permissum esse potest, nisi gravis quoque naturæ necessitas aut peculiaris boni ratio urgeat et impellat. Quod si quis modo mihi Gangrenses canones, quibus sub anathematis pœna mulieribus comam tondere, et virilibus uti vestimentis, ac monasteria ingredi, cautum est, objiceret, id jam facile ex causa, loco et tempore laudati concilii eripere possem (j). Causa quippe fuit Manichæorum hæresis, quæ ecclesiasticas nuptias et conjugia, Eustathio ducente, execrabatur. Propterea iis canonibus mulieres illæ dumtaxat exagitantur, quæ, hæreticorum doctrinis insistentes, nuptias, conjugia, filiorum procreationem condemnare audebant; atque, mutato habitu et abjectis capillis, qui subjectionis tessera sunt, monachorum claustra etiam quandoque penetrare tentabant. Id autem non in naturæ decus, non in religionis præsidium, non denique in communis utilitatis bonum, sed in turpitudinis vitium, pietatis

(a) Deuteronomii xxii.

(b) Ambrosius, epist. ad Irenæum.

(c) Seneca, in Lucillum.

(d) Diogenes Laertius, in Platonis Vita.

(e) Clemens Alexand., II Strom.

(f) Cicero, lib. III Officiorum.

(g) Ambrosius, Cyprianus, August., lib. II Soliloquiorum cap. 26.

(h) S. Thomas, q. 162, art. 6.

(i) Josephus lib. XVI Judaicar. Antiq.

(j) In cod. Canonum Rom. Ecclesiæ, et in Decretalibus, dist. 30, cap. Si quæ mulier.

exitium, et reipublicæ detrimentum cessisse, quis non intelligit, aut quis ignorare potest? Augustinus quidem in Soliloquiis eos veluti infames carpit et increpat, qui, privato dumtaxat adducti studio, *se muliebri habitu ostendant* (a). Quos nescio (ait) *utrum falsas mulieres an falsos viros melius vocem. Veros tamen histriones verosque infames sine dubitatione possumus vocare*. Sed, eodem Augustino ibidem auctore, eam infamiae notam minime incurrent, qui liberandæ patriæ desiderio et communis boni procurandi ardore excitati se mulieribus vestimentis induerent. Immo horum nomina a cunctis civibus cum summo honoris plausu celebranda forent, et tantorum facinorum auctores ab ipsa republica meliora virtutis emolumenta obtinerent. Ejusmodi autem virtutem emolumenta viris et mulieribus magis debentur quando virginitatis et religionis tuendæ studio vestes sexui non correspondentes assumunt. Cujus quidem rei duo celeberrima profert exempla Ambrosius de Antiochena Christiana virgine disserens. Urgente enim contra Christianos persecutione, sancta virgo comprehenditur, quam ad lupanar adduci aut diis sacrificari impius tyrannus jussit. Sed in lupanari jam cum detineretur, de religione minime ambigebat, sed de pudore trepidabat (b). **200** *Ideo ipsa secum: Quid agimus hodie? aut martyr, aut virgo; interim vero ad Deum orationibus conversa: Ecce vir specie militis terribilis irruit, qui quasi adulter ingressus, derepente mutatus, virginitatis ejus vindicem se exhibuit et præstitit. Quod ut felicius impleret, omnesque falleret qui comprimendæ virginis causa tunc venerant ad lupanaria, miles muliebribus vestibus se induit; et virgo; a milite virilia et militaria indumenta assumens, evolavit de laqueis. Totam hujus rei historiam, quæ sua ætate recentius contigerat, eruditissimis commentariis illustrat Ambrosius, ad quæ sapientissimos auditores remittimus.*

Nos tamen lectores admonere voluimus Baronium,

(a) Augustinus, lib. II Soliloq. cap. 16.

In notis ad Martyrologium, die 28 Aprilis, gravi suspitione adductum arbitrari, eam fuisse Theodoram virginem Alexandrinam, et mendum in Ambrosii codices irrepsisse, et pro *Alexandria, Antiochiæ* vocabulum scriptorum inscitia fuisse subrogatum, de quo lapsu quidquam affirmare ausi non sumus, fidem potius eminentissimo cardinali Baronio adhibentes, qui Martyrologium illud summo studio et labore concinnavit. Dumtaxat subjicimus aliud non ab simile factum nobis occurrisset, laudatum Baronii opus legentes, in quo, sub die 4 Maii, narratur Antoninam Constantinopolitanam virginem, cujusdam Alexandri virilem habitum sibi assumpsisse, ut clam e lupanari educeretur. Quare idem cardinalis annotavit: Cum frequenter Christianæ feminæ ad prostibulum damnarentur, sæpius similis casus potuit accidisse. Palladius quoque, in Lausiaciis, id ipsum de alia virgine in Corinthiorum urbe accidisse, ex Hippolyto describit. Atque tandem ut silentio prætereamus quæ de Lacedæmoniorum feminis narrat Valerius, non obscura sunt quæ Surius, Simeon Metaphrastes aliique scriptores de S. Euphrosyna virgine Alexandrina tradiderunt. Quæ, studio perpetuæ virginitatis colendæ, paterna relicta domo ac virili habitu induta, monachorum claustra penetravit; ibique sexum et conditionem usque ad obitum occultit. Forte qui rigidioribus criticis regulis dare operam consuescunt, huic postremæ narrationi, non tam facile hærebunt, cum in ea causæ occurrant quæ communi honestati repugnare videntur, nec tam facile cum proximorum utilitate possunt conjungi. Verum pericula omnia et mala quæ imminet, quæque mulier tonso capite et monastico sumpto habitu posset offendere, jam statim evanescent, si omnipotens ille Deus qui cujusque boni consilii est auctor, quemadmodum in femina Juditha, hujusmodi pietatis et religionis studia dirigere, custodire atque perficere dignabitur.

(b) Ambrosius, lib. II de Virginibus.

DE PRISCILLIANISTARUM HÆRESI ET HISTORIA

LIBER UNICUS.

210 CAPUT PRIMUM.

Quisnam fuerit Priscillianus.

1. Cum mecum ipse deliberaverim omnes hæreses Leonis ævo vigentes, sive exortas, scripto referre, jam ipsius consilii et temporis ratio postulat ut ad exitum perductis quæ de Manichæorum hæresi fuerant dicenda, nunc ad Priscilliani recensendos errores, quos idem S. pontifex rejecit, exagitavit atque proscripsit, animum stylumque ipsum convertam. Quæ autem de hujus novæ hæreseos auctore, quæ de hujus patria et moribus, quæ de synodis in eum ejusque sobolem coactis, quæ denique de variis multiplicibusque nefariæ hujus sectæ dogmatibus dicenda occurrunt, nemo hactenus aut accurate descripsit, aut saltem in lucem edidit. Propterea ego cum hæc conscribendis dissertationibus manum admovissem, et multis periculis rem plenam esse intellexissem, necessarium fore mecum reputavi veteres recentioresque in hac causa scriptores percurrere; ita tamen, ut, omnibus sepositis præjudiciis, nullo partium studio adductus, ea dumtaxat quæ aut veritatem patefaciunt, aut saltem veritati propius accedere videntur, ipsis lectoribus exhiberem. Igitur cum mihi primo de Priscilliani vita corruptisque moribus agere præ-

(a) Severus Sulpicius, Hist. lib. II.

scripsissem, neminem eruditorum hoc meum consilium improbatum existimavi, quamvis revera a Leonis gestis, quæ referre et vindicare animus fuit, in ipso dissertationis vestibulo atque decursu paululum digredi videri possem. Siquidem, cum in hanc ecclesiasticæ historiæ partem nonnulla dubia et obscura, alia vero supposititia et falsa, quamplurima denique prorsus ignota offenderimus, ideo illud ipsum veritatis studium quod unice nostro insidet animo rem totam a suis exordiis repetere atque præscribere coegit.

2. Priscillianus itaque, nobili genere natus, et maximis abundans divitiis, vir fuit acer ingenio, inquis, facundus, multa lectione eruditus, in disserendo et disputando promptissimus. *Felix profecto* (ait Severus Sulpicius) *si non pravo studio corruptisset optimum ingenium; prorsus in eo multa animi et corporis bona cerneret, sed idem vanissimus, et plus justo inflator rerum profanarum scientia* (a). Cum **211** ergo is in societatem sibi quemdam Marcum Ægyptium ascivisset, ab eo omnia facinora atque portenta ex Gnosticorum Manichæorumque sectis prodeuntia hausit atque animo imbibat. Tum, utrorumque dogmatibus propriis additis flagitiis, novam in orbem sectam invenit, in qua promiscuæ libidines, stupra, adulteria, con-

m solutiones, mendacia, perjuria, et alia hu-
di, tamquam religiosa et licita, exerceban-
e omnia cum ipse mecum reputassem, fa-
am adducebar persuasionem, nihil umquam
honestatem nocentius ac turpius, nihil
societati perniciosius, nihil denique in re-
exitium superstitiosius aut magis sacrile-
quopiam hæreticorum fuisse excogitatum.
eter turpitudines in se ipsos et in proximos
is, præter etiam injurias Deo irrogatas, ita
iscillianum astrologiæ studium fatalisque
tis opinio valebat, ut perpetuo magicis ar-
icaret. Immo quamvis sacro baptismo ini-
Christianæ fidei nomen dedisset, tanto-
nen ethnicorum implicatus vivebat errori-
faventia sibi sidera, quemadmodum puta-
re et adversanda mitigare studeret, adhi-
de causa profanis sacrilegisque ritibus,
Moysæ usque ad nostra tempora semper
caverat et exhorruerat (a). Interim vero, B
em prorsus pietatis et religionis rationem
ere videretur, nimia fallendi arte, quam
saltebat, humilitatis speciem habitu præten-
udipedalem incensum ducebat, jejunia etiam
is diebus et Natali Domini servanda prædi-
et dum fictam morum gravitatem affectaret,
m maxime animos demulcebat, quarum so-
semper appetebat. Hæc namque nimia blan-
rte facile alliciebantur, et catervatim ad eum
ntes, rerum novarum cupiditate ac libidi-
entia haud difficulter capiebantur.
jus de Priscilliani moribus, institutis, agendi
hæcenus exposuimus, a nemine in dubium
a sunt; ideo nobis opus non fuit, aut ali-
netituere concertationem, aut in iis expe-
diutius immorari.

CAPUT II.

ipore et unde potissimum Priscilliana hæresis
it grassari, variæ scriptorum opiniones an-
tur.

iscillianam gravissimam pestem anno Christi
Hispania potissimum, grassari cœpisse auctor
sper in Chronico, *Ausonio et Olybrio consu-
la scribens: Gratianus, post mortem Patru-
ium Theodosii filium in consortium assumpsit,
umque et tradidit Orientis. Ea tempestate Pri-
us episcopus de Galliis ex Manichæorum et
orum dogmate hæresim nominis sui condidit.
porro, Hermogenis et Olybrii consulatum in
im 379 annum esse rejiciendum, jam Roma-
consulum tabulæ palam ostendunt (b).
tamen criticæ artis peritissimos viros potius
asse eam hæresim serius per Hispaniam pro-
fuisse. Quam persuasionem Guillelmus Cave,
us Binii, alique secuti sunt, contententes
post eam hæresim ortam, et Priscillianum ex
ia duxisse originem (c). Utrumque autem a
Sulpicio affirmatum asseverant. Sed ex hujus
neutrum quidem compertum flet. Nam lauda-
rus, suæ ætatis mala, quibus non usitato modo
Ecclesiæ et omnia perturbata fuerant, descri-
gressus, eorum principes auctores denuntiat,
ad nec tempus presse definit, nec Priscillia-
Hispaniis ortum asserunt. Immo si Sulpicii
im vim sedulo attendamus, diu eam sectam,
am Priscillianus accederet, latuisse credendum
n videlicet Marcus Ægyptius, Memphis ortus,
o cujusdam nobilis ac prædivitis feminæ Aga-
yellatæ, et Elpidii rhetoris, Gnosticorum se-
rimum in Hispanias induxit, quibus deinde
Priscillianus ipse accessit, ex quo hæresis illa
sortita est. Tum primum (ait) infamis illa Gno-*

idesis S. Leonis epist. 15, de qua verba fa-
cap. 14 hujus libri.

osper, in Chronico, consulibus Ausonio et
).

sticorum hæresis intra Hispanias deprehensa superstitio
exitiabilis, arcanis occultata secretis. Origo hujus mali
oriens ab Ægyptiis, sed quibus ibi initiis coaluerit,
haud facile est disserere. Primus eam intra Hispanias
Marcus intulit Ægypto profectus, Memphis ortus.
Hujus auditores fuere Agape quædam non ignobilis
mulier, et rhetor Elpidius. Ab his Priscillianus est in-
stilulus, familia nobilis, prædives opibus, etc. (d). Duo
ergo tempora ibidem distinguit Severus Sulpicius:
unum videlicet quo Gnosticorum secta grassabatur;
alterum, quo Priscillianus, Gnosticis accedens, et
horum impietate superata et aucta, Marci, Agapes et
Elpidii errores in novæ nefandissimæque sectæ por-
tentum improbitate, audacia et furenti libidine ver-
tit. Hoc Ausonii et Olybrii consulatu, nec serius
evenire potuisse, ex aliis rebus etiam et ex ipsa
Cæsaraugustana synodo definiri potest.

2. Nam cum, auctore Sulpicio, idem Priscillianus
suorum sectariorum numerum in dies augeri cogno-
sceret, in unum omnes convocare cœpit, quos in
montium latebras et deverticula abducere solitus, ne-
farias ibi agebat collectas, quas, ut aliorum oculis et
notitiæ subtraheret, sectariis suis communionem cum
Ecclesia catholica, sacris elementis in manu accep-
tis et secum asportatis, simulandam indulsit. Ubi
itaque Hispaniarum episcopi religionem, justitiam,
honestatem pessum ire, nec luxuriæ, sacrilegiis, nec
magicis incantationibus modum fieri noverunt, eas
leges et canones quos gravissimis hæc malis cohi-
bendis maxime necessarios putarunt, sollicitè con-
didere. Non igitur verisimile est quod Caveus et cæ-
teri asseruerunt, anno Domini videlicet 381 eam hæ-
resim in lucem ortam. Qui vero id fieri potuit, cum
eo anno, jam longe lateque per eas provincias pro-
pagata, altas radices in improborum animis defixe-
rat; quando maxima virorum atque mulierum fre-
quentia, quibusdam anni diebus, cum in montibus,
tum in villis Priscillianistæ, suas collectas agebant;
quando denique omnia obscœna et profana quæ in
latibulis exercebantur sacris catholicæ Ecclesiæ
pastoribus innotuerant? Innotuisse autem hæc om-
nia, octo illi Cæsaraugustani concilii canones prod-
unt, de quibus paulo post dicemus.

3. Neque vero arbitremur ea hæresi statim inno-
tescente sacros Ecclesiæ præsules in concilium co-
ivisse. Nam comperta primum ab Hygino, Cordu-
bensi episcopo, magni Osii successore, virulenta
Priscilliani tæbe, quæ nonnullos etiam episcopos,
quos inter Instantium et Salvianum, depravaverat
atque corruperat, negotium ad Idatium, Emeritæ
civitatis sacerdotem, relatum voluit. Is vero, Hy-
ginus videlicet, in sectarios exandens, sine modo
(ait Severus Sulpicius) et ultra quam oportuit, In-
stantium sociosque ejus lacegens, facem quamdam nas-
centi incendio subdidit, ut exasperaverit malos potius
quam compresserit. Re igitur ad Idatium delata, at-
que gravius exagitatis Instantio et sociis, necdum
statim ad concilium deventum est. Sed post multa
inter utramque partem inita certamina, cum ca-
tholicorum spes, qua sibi persuadebant posse hæ-
reticos ad penitentiam adducere, penitus frustra-
retur, tandem catholici episcopi duodecim apud
Cæsaraugustam convenerunt.

4. Priori itaque hoc Cavei, Severini Binii atque alio-
rum lapsu 213 notato, postremum præcavere et
eripere oporteret, illum videlicet de Priscilliani patria
et origine. Ne vero hujus vel illius gentis nationem
modo in invidiam adducere velle videar, eam quæ-
stionem vix delibabo. Subjiciam, dumtaxat, perpe-
ram omnino Severo Sulpicio istud assertum ascribi:
nimirum Priscillianum in Hispania ortum; nec enim
quidquam tale offendet, qui ejusdem Severi secundum
Historiæ librum totum integrumque percurrerit. Im-

(c) Guillelmus Cave, sæculo Arianorum, pag. mi-
hi 177. Severinus Binii, in notis tom. II Concil.

(d) Severus Sulpicius, Hist. lib. II.

mo si aliorum veterum testimonia lustrare voluerimus, anhuo difficile rem hanc desinoire poterimus. Nam et ipse Hieronymus, qui aliorum consuevit origines referre, non semel et iterum, sed pluries Priscilliani mores, gesta et exitium recensens, altum ubique tamen de ejus patria et origine servavit silentium. Priscillianum autem per omnes virorum et mulierum cœtus in Hispania errores eparsisse fateatur, Gallam mulierem, non natione, sed nomine, sibi pravorum criminum sociam ascivisse docet; ex qua autem gente aut loco ipse suam duxerit originem, prorsus reticuit aut dissimulavit. Sed nec Cavei aliorumque recentiorum opinioni unum ex tot veteribus Patribus qui de ea hæresi scripserunt suffragari exploratissimum est. Augustinus quidem variis pluribusque in locis Priscillianistarum describit errores, quos, ait, *Priscillianus in Hispania instituit* (a). Orosius, fere Priscilliano cœvus, in commonitorio, seu consultatione, ad Augustinum eam hæresim dumtaxat per Hispaniam diffusam conquestus est. Idatius in Chronico, cum Priscilliani, tum Priscillianistarum habet mentionem; nullibi vero hunc Hispania ortum indicavit. Epiphanius similiter, hæresi 49, de Priscilliano agens, paucis flagitia atque facinora ejus definit, sed de ortu atque patria nihil asseruit. Auctor tandem libri de Hæresibus, qui Rufino Palæstino tom. XXVII Bibliothecæ Patrum inscribitur, hæc tantummodo habet: *Septuagesimum hæresim Priscillianorum apud Hispanos Priscillianus legitur inchoasse.*

5. Quæ quidem omnia cum ipse mecum reputarem, non ut Hispanorum gentis jura defenderem, vel ut eos ab hac nota purgarem, sed magis ut veritati insisterem, et eam suspicionem præcavere curassem, qua nonnulli Priscillianum in Galliis ortum posse arbitrari. Hujusmodi autem suspicionis gravissima solidissimaque fundamenta, non tantum ex laudato Prosperi Aquitani Chronico, sed ex multis aliis conjecturis augebantur. Nam et Chronico illud quod dumtaxat Prosperi Aquitanici nomen præfert, vel illud quod Tironis nomine auctum, et a Canisio in lucem editum, expresse habent: *Priscillianus episcopus de Galatia; Priscillianus episcopus de Galliis.* Sed præterea expresse indicant Aquitanicæ provinciam ea hæresi fuisse labefactam; inter cæteras mulieres, etiam Euchrotiam Delphidii, seu Helpidii rhetoris uxorem, criminum et mortis sociam Priscillianum habuisse. Sed is Delphidius, seu Helpidius vir erat Gallus, et in eadem Aquitanicæ provincia rhetoricam docens, ut ex Galliæ Christianæ vetustissimis monumentis patefactum est, quorum profecto collectores, cum de Burdigalensi agerent archiepiscopatu, ita de S. Delphino, ad Christi annum 380, scripsere (b): *S. Delphinus Ecclesie Gallicanæ singularis ornamentum.... concilio Cæsaraugustæ in Hispania Torruconensi celebrato, anno 380 aut anno sequenti, cum aliis Aquitanicæ præsulibus interfuit, ubi damnati sunt Priscillianus et Delphidius, rhetor Aquitanus, aliive nefariorum dogmatum sectatores.* Præterea tandem, qui fieri potest ut Prosperi tam apertum tamque perspicuum testimonium rejiciamus? Illud profecto nec rejecerunt, nec de errore notarunt Tillemontius atque Dionysius Petavius; qui quamvis de Priscilliani patria et origine disserere dissimulent, tamen nobiscum illius hæreseos 214 exordium ad 379 Christi annum revocarunt, solo Prosperi testimonio adducti. Non igitur Prosper ipse, ne in suum et totius Aquitanicæ gentis dedecus et probrum verteretur, Priscillianum Gallum appollasset, si id certo cum sibi tum cæteris satis superque non fuisset perspectum.

Si ita profecto, contra vulgatissimam traditionem omniumque persuasionem ratiocinemur, nodum in scirpo querere videremur. Etenim ibi Priscillianum duxisse originem, ubi primum ejus errores propagati

(a) August. lib. de Hæresibus hæresi 70, et libro ad Orosium, cap. 4.

(b) Gallia Christiana, tom. II archiepiscopi Burdi-

sunt, sine ulla prorsus animi hæsitazione est affirmandum. Quod si deinde laudati Chronici verba repugnare videantur, quæ *Galatiæ* vocem exhibent, non inde tamen Priscillianum Gallum fuisse arbitrari oportet, cum potissimum Chronicon illud multis erroribus scatere eruditi quam sæpiissime judicaverint, et aliunde quandoque illud vocabulum a veteribus fuerit usurpatum ad designandum Galatiæ populos intra Hispaniarum confinia positos, ut sexcentis exemplis demonstrare possemus. Id potissimum ipsi præstabimus in adornanda sancti Leonis Magni epistola ad Turribium Asturicensem, de qua luculentius in hujus historiæ narratione suo loco agere reservamus.

CAPUT III.

Instantius atque Salvianus Hispaniarum episcopi Priscilliano morem gerentes, cum Abulæ episcopum consecrarunt. Eodem fere tempore in Cæsaraugustana synodo primum damnatus, tum Gratiani edicto ab Hispania expulsus, Romam ad Damasum proficiscitur.

1. Sed jam rejectis quæ a criticis viris parum accurate dicta fuere, quæque lectoris animum in pravam suspicionem possent adducere, ad Idatium cæterosque undecim Galliarum et Hispaniarum episcopos revertendum est, qui, ut vidimus, cum per multa certamina, nec audaciam, nec effrenatos mores, nec sacrilegam Priscilliani superstitionem unquam cohibere et corripere potuissent, sacra Ecclesiæ auctoritate et unanimi consensu Patres eas sententias tulerunt, quæ religioni, divino cultui, fidei mysteriis, pietati, morum integritati atque humanæ societati magis prospicerent, ac nefariam illam pestem destruerent atque dellerent. Qui vero apud Cæsaraugustam in unum convenere sacri ordinis episcopi, fuerunt: *Fitadius, Delphinus, Eutythianus, seu Bastitanus, Ampelius, Augentius, Lucius, Ithacius, Splendonus, Valerius, Cæsaraugustanus, Symposius, Catherius, Idatius;* qui omnes veluti ex sacro senatusconsulto octo canones, seu leges, condiderunt, easque Lucius episcopus in conventu recitavit, ut ab universis episcopis contra transgressores anathema conclamaretur. Harum autem sententiarum seu legum exempla tomo secundo Conciliorum scripta sunt, easdemque Severinus Binius variis notis adornavit (c).

2. Interim vero dum hæc in Cæsaraugustana synodo agebantur, nec Instantius et Salvianus, nec Priscillianus, aut quispiam ex ejus sectariis cœtui interfuit; sed omnes coram illis Patribus se sistere detrectarunt, ne se judicio committerent. Rem narrat Severus Sulpicius, addens in absentes sententiam latam fuisse, et in eos qui damnatos in communionem ausi essent recipere. *Igitur post multa, ait, inter eos et digna memoratu certamina, apud Cæsaraugustam synodus congregatur; cui etiam Aquitani episcopi interfuere. Verum hæretici committere se judicio 215 non ausi, in absentes tum lata sententia, damnatique Instantius et Salvianus episcopi, Helpidius et Priscillianus laici. Additum etiam, ut si quis damnatos in communionem recepisset, sciret in se eandem sententiam promendam.* Hæc autem, ubi a sectariis comperta sunt, majoris odii in Ecclesiam et in omnes catholicos causa fuere. Nam ad augendas magis seditiones, magisque nefarios errores propagandos, duo illi episcopi, Cæsaraugustani concilii judicio condemnati, *Instantius, videlicet, et Salvianus, Priscillianum laicum, sed principem malorum omnium ab eadem synodo notatum, ad confirmandas vires suas (ait idem Severus) episcopum in Labiensi oppido constituunt, rati nimirum, si hominem acrem et callidum sacerdotali auctoritate armasset, tutiores fore sese. Tanti porro facinoris impietatem, qua sacerdotii honos et auctoritas summo*

galensis, pag. 787.

(c) Tom. II Conc. p. 1195.

polluebatur, notavit immo et exhorruit, A teros unus Hieronymus ad Ctesiphontem, resecos originem magnaue incrementa de- : In Hispania Agape Elpidium, mulier virum, eca duxit in ioveam, successorumque sui ha- cillianum Zoroastris magi studiosissimum, et episcopum, cui juncta Gallia non gente, sed germanam huc illucque currentem aliterius : hæreseos fecit hæredem (a).

Id autem Cæsaraugustanum concilium anno 381 sub Damasi papæ pontificatu coactum lius canones a Garsia Loaysa editi quam per- rodunt. Sed integra ejusdem concilii Acta aut esse, aut nondum lucem aspexisse, ex iis quæ verus Sulpicius nobis compertum est. Nar- idem, ut vidimus, in eodem sacro cœtu ana- is dictum fuisse qui jam damnatos temere in- ionem suscipere ausi essent. Qua sententia um in Idiginum episcopum Cordubensem- ertere voluerunt. Nam quamvis is, primo B illius sectæ abolendæ, Priscilliano et assecis- ndixisset atque ad id Idatium ipsum per epi- illicitasset, tamen, mutata dein mente, ca- um consilia non probavit, sed, turpiter de- a, a concilio se abstinuit, hæreticosque nefa- omunionem recepit. Atque id Ithacio Sossu- iscopo negotium datum, ut decretum episcopo- mniū notitiam deferret, maximeque Iginum- mmunionem faceret, qui cum primus omnium i palam hæreticos cœpisset, postea turpiter de- s in communionem eos recepisset. Ex cujus fa- et narratione probe intelligimus laudatos- ones qui supersunt utique sinceros et ge- esse, cum eos inter episcopos, qui iisdem- psere, Igini, seu Idigini Cordubensis nomen- nam offendamus. Impetunt illi præterea at- ant palmares quosdam illius sectæ errores, ritus, magisterium, conventus, jejunia pa- hibent et insectantur, quamvis multa alia- et turpitudines nedum forte tum satis ex- silentio prætermittant (b).

rum enim vero illarum Ecclesiarum status miserabilior efficiebatur. Nam duo illi ca- piscopos, præsertim Idatius et Ithacius, post- ia decreta, atque post turpem illam Pris- ordinationem, acrius instantes, sæculi judi- unt, ut horum decretis atque executionibus i urbibus pellerentur. Igitur, auctore eodem- o, post multa et sæda, Idatio supplicante, eli- Gratiano tum imperatore 216 rescriptum, versi hæretici excedere non ecclesiis tantum, ibus, sed extra omnes terras propelli jubeban- peram nimis fœdamque eam fuisse Idatii et- agendi rationem, cum Severus Sulpicius, teri animo mitiores catholici episcopi judi- Nam, nullo alio Hispaniarum et Galliarum- o consulto, neque Damaso ipso Romano- e certiore facto, sectariorum causa ad sæ- bunal delata est. Neo enim de laicis perso- D de episcopis Instantio, Salviano, Priscillia- agebatur, hæretica quidem labe inquinatis- estio habebatur de iis criminibus quorum cod- d imperatorem spectaret, sed de iis dumtaxat- desinasticum debebant subire iudicium. Acce- que Idatium Ithaciumque privata solum au- e, non concilii sanctione, Gratianum inter- i, ejusque iudicium expetivisse, et idcirco in- e dedecus et in sacri ordinis maximam igno- verti merito existimatum est.

erim autem Priscillianus et cæteri, qui epi- hieronymus ad Ctesiphontem. iter et aliter apud veteres auctores et in an- monumētis Hygini Cordubensis nomen- n offendimus, ut videre est in libris Severi- et in Cæsaraugustani concilii Actis quæ- nt. Quorum quidem scribendi rationem nos- mus ipsorum testimonia adducendo vel indi-

scopi videbantur, cum se exsilio affectos intelligunt, rebus suis diffisi, nec ausi iudicio certare, sponte ces- sere; laicorum vero multitudinem metus dispersit. Sed dum afflictis hisce rebus premerentur, nequa- quam opem et præsidia posse invenire desperarunt. Propterea tres illi episcopi, cæterorum sectariorum antesignani, Romam proficisci decreverunt, ut qui publicæ auctoritatis decreto criminum pœnas lue- bant, dolis deinde Damaso Romano pontifice circum- vento, tamquam innocentes et innoxii, quadam ec- clesiastica reconciliatione dolose obtenta, a catholi- cis haberentur. Dum itaque Romam proficiscuntur, ex Hispania per Aquitanicæ provinciam itersuscipiunt, ubi ab imperitis magnifice suscepti, sparsere perfidiæ semina, maximeque Elusanam plebem, sane tum bonam et religioni studentem, pravis prædicationibus perva- tere. Elusa porro civitas ad Gelisam fluviolum vetustis- sima, olim archiepiscoporum seu metropolitanorum Novempopuloniæ, sub qua cum plurimis aliis ipsa ci- vitas Ausciorum continebatur. Ab Elusa vero pagus Elu- sanus dictus est, qui Armaniensis comitatus nunc est pars. In oppidum autem vesa dicitur, ob frequentes clades quibus altrita est a Gothis, Saracenis, Nor- mannis. Hæc ex Dionysio Sammarthano, tom. I Galliæ Christianæ annotavimus, qui præterea novum ca- talogum episcoporum Elusatam nuper contextum se vidisse testatus est (c). In Burdigalensem deinde diocësim Priscillianus et cæteri se contulere. Sed a Delphino episcopo repulsi, cum in Euchrotiæ, nefariæ et impudicæ feminæ, agro aliquantisper commorati, nonnullos suis erroribus infecere. Inde vero iter cœptum ingressi, turpi sane pudibundoque comitatu cum uxori- bus atque alienis etiam feminis, in quibus erat Euchro- tia ac filia ejus Procla, de qua fuit in sermone homi- num, Priscilliani stupro gravidam, partum sibi gra- minibus abegisse. Sive ergo Procla ex Priscilliano fetum conceperit, interitumque seu abortum cura- verit, vel non, sive Priscillianus ipse matrem filiam- que nefando compresserit incestu, ex sola quorum- dam hominum opinione, auctor noster Severus definire minime ausus est.

6. Romam vero post nova, innumera tamque horrenda facinora, Priscillianum cum suis sociis venisse, non tantum ex vulgi fama, sed ex certis- simis monumentis fit manifestum. Quæ quidem consilii ratio nova etiam ecclesiasticæ disciplinæ exempla suppeditat, ut inde intelligamus in conciliis damnatos, ad Romanorum pontificum iudicia provocare et recurrere consuevisse, ut hi videlicet, apostolica divi Petri auctoritate, aliorum episcopo- rum acta, etiam in synodis definita, aut rescinde- rent, aut confirmarent. Quod sane exemplum, ut- pote ex fidei inimicis desumptum etsi flocci pen- dendum arbitremur, nec ei adhæreamus, 217 ut supremum apostolicæ sedi in fidei rebus stabilien- dis jus asseramus, illud tamen minime rejicien- dum esse contendimus. Nec enim Hispaniarum episcopi ad Romanum pertinebant concilium, quos solos a pontificibus iudicari potuisse confingit Quænellus. Neque Priscillianus et socii Romanorum clericorum albo fuerant ascripti, nec Romanæ sedis assentari volebant, ut de similibus causis vaferrime Launois contendit; sed eo uti intendebant jure, quod sacræ litteræ indicant, quod universalis PP. traditio prædicat, quod denique generalis ubique Ec- clesiarum praxis usu obtinuerat. Ea itaque Priscilliano et sociis, cum post synodalia decreta, tum post Gra- tiani imperatoris sententiam fuit agendi ratio, ut ne- quaquam ad generale concilium provocarent, ut in præsentia ejusmodi diotis et votis hæreticorum re- cando. Quamvis nos non lateat novissimum scripto- rem Franciscum Girvesium reliquisse vocabula Igini et Idigini quibus veteres usi sunt, et istud aliud Hygini usurpasse. Videsis ol. hujus viri eruditam disserta- tionem anno D. 1750 Romanis typis adornatam.

(c) Dionysius Sammarthanus, tom. I Galliæ Chri- stiæ, pag. 960.

centiores, ad Romanæ sedis auctoritatem angustioribus finibus restringendam, conficiuntur. Sed Priscillianum apud Damasum Romanum pontificem sibi et sociorum causæ munimen et præsidia comparare nisum fuisse exploratissimum est. Nam, auctore Sulpicio, hi, ubi Romam pervenere, Damaso se purgare cupientes, ne in conspectum quidem ejus admissi sunt. Neque obstat S. pontificem, illo spiritu ductum qui in Petri successoribus semper perseveraturus est, laudatorum hominum injustos conatus irritos reddidisse, nullo aditu prorsus purgationi eorumdem permissio. Nam ille ipsorum in Urbem adventus, ut causam dicerent, maximum solidissimumque est argumentum episcoporum cæterorumque causas, synodalibus decretis jam ad exitum perductas, Romanorum pontificum auctoritate iterum recognosci et judicari potuisse. Hæc autem leviter delibare placuit, ne recentiorum dogmatistarum disserendi ratio nos latere videretur (a). Jam vero prioribus conatibus frustratis, ad novos Priscillianus et Instantius animum vertere, ut mox ex sequentibus innotescet.

CAPUT IV.

Gratianus imperator, a Macedonio circumventus, Instantium et Priscillianum suis sedibus restitui jubet. De Brittone Trevirorum episcopo, illiusque sedis honore et prærogativis. Blondelli et Tillemontii falsæ conjecturæ rejiciuntur.

1. Necdum tamen, post gravem repulsam quam a Damaso papa Instantius et Priscillianus episcopi passi fuerant, ad plenum exitum res suas perductas esse credere. Sed, consueta hæreticorum obstinata vafritie dominati, adhuc suis malis et exsilio quibus gravabantur mederi cupientes, novum excogitarunt concilium: illud videlicet, ut Mediolanum regrederentur, vana forte quadam spe adducti a magno illius Ecclesiæ antietite Ambrosio se in catholicorum communionem recipiendos. Qua tamen persuasione duo soliepiscopi, Instantius videlicet et Priscillianus, ducebantur; nec enim tum erat amplius superstes alius episcopus eorumdem criminum et hæreseos socius *Salvianus, qui in Urbe jam obierat*. Sed res longe aliter ac opinabantur evenerunt. Nam comperta ab Ambrosio Romani pontificis agendi ratione, æque eis adversari cœpit, facinus gravissimum reputans eos audire vel in communionem suscipere, quos apostolica S. Petri sedes exhorruerat. Tum (ait 218 idem Sulpicius) *Priscillianus et Instantius vertere consilia, ut quia duobus episcopis, quorum ea tempestate summa auctoritas erat non illuserant, largiendo et ambiendo ab imperatore cupita extorquerent*.

2. Eo tempore autem adhuc imperialium rerum summa ipse Gratianus potiebatur, apud quem malis artibus magis quam auctoritate Macedonius officiorum magister cum prævaleret, eum facile in eam persuasionem adduxit, ut, revocato atque abolito priore in Priscillianum et socios exsilio decreto, ediceret ut sedibus a quibus prius jusserrat exturbari restituerentur. Grave profecto et immane facinus istuc ab omnibus reputatum est. Siquidem Gratianus, alioqui vir religiosus et princeps maxime pius, ab improbo officiorum magistro circumventus, in illum temerarium ausum prolapsus est, ut non tantum præcedentia decreta sanctissime a se edita in irritum mitteret ac deleret, verum etiam Cæsaraugustanæ synodo, Magno Ambrosio et Romano ipsi pontifici, et sibi (quod gravius est) adversari voluerit.

Lætabundi ergo Instantius et Priscillianus ob imperatoris Gratiani in eos lenitatem, Hispanias repetere diu non distulere. Quo tandem, ineunte anno 383, profecti, suas occupant episcopales sedes, qui-

(a) Videsis quæ infra dicturi sumus in causis Eutychetis, Flaviani, Eusebii Dorylæi, et Theodoriti Cyri, qui ad apostolicam sedem Leonis Magni ævo provocarunt.

bus Idatius resistendi animum habens, nihil in religionis munimen tentare potuit. Deerat illi quippe facultas, quia hæretici, *corrupto Volventio proconsule, vires suas confirmaverant*. Immo, cum tali tantaque sæculi potentia se fultos viderent, audacter nimis episcopum catholicum Ithacium insurgunt, huncque quasi Ecclesiarum perturbatorem, reum apud proconsulem postulant, qui, sceletissimorum annuens votis, omni divino et humano jure sacrilege violato, jubet *per atrocem executionem Ithacium deduci*. Sed is intrepidus *profugit ad Gallias, ibi præfectum Gregorium adiit*. Ubi autem Gregorius prætorii Galliarum præfectus rerum gestarum seriem apprime novit, actutum rapi ad se turbatum auctores jubet, et de omnibus interim certiore facto imperatore, hunc adhortatur ut hæreticis viam *ambendi præcluderet*. Sed id frustra fuit (subjicit idem Severus), *quia per libidinem et potentiam paucorum cuncta ibi venalia erant*. Igitur hæretici *suis artibus, grandi pecunia Macedonio data, obtinent ut, imperiali auctoritate præfecto erepta, cognitio Hispaniarum vicario (Marianeno) traderetur, nam jam proconsulem habere desiderant* (b). Atque, missis præterea a Macedonio ad Treviros militiæ officialibus, qui per vim ex ea urbe Ithacium extraherent, eumque ad dirum subeundum hæreticorum furorem in Hispanias reducerent, restitit tamen Trevirorum episcopus, qui, fraude comperta, mira animi prudentia atque sacerdotali constantia cum Macedonii imperialium officiorum magistri, tum hujus militiæ officialium improbos elusit conatus atque evertit.

3. Inter cæteros igitur catholicæ fidei vindices Brittonem Trevirorum episcopum non infimum tenere locum satis arbitrator ex mox dictis esse spectum. De eo enim verba faciens Severus Sulpicius Pritanum appellat. Sed verendum est ne binominis fuerit, aut ne in ejusdem Severi exemplaria, ob quamdam nominum affinitatem, error irrepserit. Nam in illius Ecclesiæ tabulis hocce nomen prorsus desideratur; sed aliud parum absimile legitur. Britto nimirum, seu Brittonius, qui anno Domini 374 Valentino concilio subscripsit: *Ego Britto episcopus opto vos, fratres, in Domino bene valere*. Præter autem illius urbis Annales, id Bollandus, ad diem 5 Maii indicat, Brittonem inter illius Ecclesiæ confessores recensens. Suffragatur Sirmondus in notis ad Valentinum concilium; atque id denique omnes fere scriptores docent, quos inter Blondellus et Tillemontius (c).

4. Sed jam minime dissimulanda sunt quæ bi duo postremi auctores 219 de episcopo Brittone scribere, ut forte eidem inter Occidentales episcopos post Damasum papam honoris et jurisdictionis prærogativam vindicarent. Aiu nt itaque Trevirorum urbem ob nonnullorum imperatorum sedem ibidem collocatam in tantam honoris et potentiam amplitudinem pervenisse, ut etiam illius episcopi, aliis, sive in synodis, sive in publicis actis, præcellerent. Ea autem de causa subjiciunt Trevirorum urbem primas non tantum in Gallias obtinuisse, sed in Hispanias et Angliam; ibidem aut imperatorum præfectus, aut etiam ipsi imperatores, cum in Galliis versabantur, commorari consuevere; quibus rationibus Orientales Patres adducti, in epistola ad Romanum concilium anno Domini 382 scripta, auctore Theodoro (d), Brittonem Trevirensem immediate post Damasum et Ambrosium collocant, illumque ante Aquileiensem et Thessalonicensem et Syrmiensem episcopos statuunt, ut nimirum ea agendi ratione, cum illius virtutem, tum auctoritatis amplitudinem indicarent. Lepidum profecto et fabulosum commentum! Sed mirum quod propter hæc imperatorum sedem Brittoni supra Damasum atque Ambrosium primatus prærogativam non asseruerint.

(b) Severus Sulpicius, ibid.

(c) Tillemontius, tom. VIII pag. 556.

(d) Theod. lib. v Hist. cap. 9.

frigida sit ejusmodi ratiocinatio, nemo non videm episcopaliū sedium honor et prænon ex civili quadam temporalium rerum ratione, non ex sæculi potentia, imperatolectis, vel sedibus, aut denique ex ipsorum consulibus, quæ omnia pro tempore innumeris subjacere mutationibus, et profana indicant monumenta, gradus; sed omnino ex earum origine, antiquindatoribus repetendæ sunt.

vero ex conciliorum privilegiis Romano-ntificum largitionibus et dispensationibus tæ jus aliquibus Ecclesiis attributum re-ud tamen Trevirorum sedi supra cæteras Hispaniarum et Angliæ Brittonis ævo dae, miime demonstrari potest. Immo, si icis monumentis fidem velimus adhibere, ul credendum erit Trevirorum episcopum atus honorem haud obtinuisse supra archi- a Viennensem, utrumque Narbonensem, isem et quosdam cæteros alios Galliarum, qui ad Valentianam synodum convenere. namque, de quo cum Blondello et Tille-odo negotium est, decimum quintum habet illius synodi Actis subscribendis. Dicant abo, duo illi scriptores, qui novum quasi te patriarcham supra trium regnorum pro-uarto labente sæculo, deinceare et confin-orient, cui potius fidem adhibere debeamus, psi videlicet, qui ob suam sedem tantis rærogativis describitur, an vero conjecturis rte ad Romanæ sedis jura elevanda aliqui possent? Nemo sanæ mentis umquam sibi tanti honoris et auctoritatis episcopum, into sedisse loco, dum concilium illud in insalpina, Allobrogum urbe, Viennensi ar- patui subjecta, celebrabatur. Jam vero et se post Justum Viennensem episcopum iis scripsit.

ad Orientalium epistolam a Theodoro quod attinet, quid aiunt post Damasi et nomina illud statim Brittonis offendi? Sed tne is Trevirorum episcopus? Nullibi id tus affirmat. Immo Henricus Valesius eum m episcopum fuisse *suspiciatus* est (a). Sed ure impossibile reputamus, cum Romanæ odi Acta a Damaso coactæ jam integra in um collectione non asserventur, et episco- bscriptiones jamdiu interciderint. At dabo ttonem eundem Trevirorum episcopum go tam solidum ex ea Orientalium episco- istola deducitur ne argumentum, 220 ut la male confecta aut descripta epigraphæ nenti quæstionem definiat? Retulitne eam tus quemadmodum in suo autographo de- reperit? Aut Orientales illi Patres de alium sedium ordine vel optime edocti, nihil immutantes, fideliter persecuti sunt? rutrum affirmabit? Nam imprimis Ori- D

qui Constantinopolim in concilio conve- romanæ Damasi synodo, quæ tum ageba- ectarunt interesse, se excusantes, post tot as gravissimasque ærumnas Arianorum xhaustas, tam longum et laboriosum iter non posse, ut Romam venirent. Ea de is episcopos legatos ad Damasum et Roma- ium mittunt, Cyriacum, videlicet, Euse- Priscillianum, qui secum laudatam a Theo- pistolam detulere. Illis ergo Orientis Patri- a ordo, quem Occidentales episcopi in Ro- cilio tenere, tum horum numerus prorsus noti. Et idcirco nonnullorum nomina dum- scripsere, cætera autem generali hac for- cludentes: *Et cæteris sanctis episcopis in ce-*

PATROL. LV.

lebrī urbe Roma convocatis. Nihil denique dicam de suspecta Theodoretī fide in veterum monumentis recensendis, cum jam Baronius atque alii merito eum de consimilibus fraudibus insimulent. Sed eam fraudem longe abesse a Valentini concilii Actis jam Sirmondi studium indicat. Eadem quippe vir doctus, ex codd. mss. Remen., Lugdun., Auicien., Fossat. et tribus aliis collegii Paris., societ. Jesu, collect. Isidorianæ, ut castigatius lucem aspicerent curavit. Eos autem codd. ante 900 annos conscriptos arbitratus est. Quare eorumdem archetyporum exemplarium summa consensio omnem prorsus fraudis suspicionem eripit, ut nobiscum eruditi judicabunt.

Age vero nunc ad Priscillianum et Ithacium revertamur. Macedonii itaque hujusque officialium conatibus per Prittanium, seu Brittonem episcopum elusis, simulque ocluso aditu, ne ex urbe Trevirorum Ithacium in Hispanias reducerent, gravis rumor oboriri cœpit *Clementem Maximum intra Britannias sumpsisse imperium, ac brevi in Gallias erupturum. Ita tum Ithacius stultuit, licet rebus dubiis, novi imperatoris adventum expectare, interim sibi nihil aglandum.* Nec aliter quidem, quam fama pertulit, res contigere. Nam anno Domini tercentesimo octogesimo tertio jam inchoato, idem Maximus imperialium copiarum in Britannia dux, tyrannidem arripiens, a suis militibus imperator acclamatus est, et *transmittens exercitum in Gallia ab infensis Gratiani legionibus imperium sibi corroborat* (a). Hæc ex Victore et Zosimo (c) scribit Baronius, tom. IV, ad Christi annum 383.

CAPUT V.

De Maximo Tyranno, et ejusdem in Priscillianistas judicio agendive ratione.

1. Gratiano imperatore superstite, et Macedonio imperii negotia agente, episcopis catholicis et Ithacio potissimum nulla spes superesse potuit, ut Priscillianistarum everteretur impietas et audacia. At statim quam Galliarum legiones Gratiano infensæ, cum in Britannia, tum in aliis regionibus Maximum imperialium copiarum ducem, imperatorem renuntiarunt, jam eorumdem Priscillianistarum causa deterior facta usque ad exitium perducta est. Quale vero fuerit Maximi ingenium, summam veluti Gilda, cognomento sapiens, descripsit, dicens: *Maximus, calida primum arte potius quam virtute finilimos quosque 221 pagos vel provincias contra Romanum statum retia perjurii mendacique sui facinoroso regno adve-tans, et unam alarum ad Hispaniam, alteram ad Italiam extendens, et thronum iniquissimi imperii apud Treviros stultuens, tanta insânia in dominos debacchatus est, ut duos imperatores legitimos, unum Roma, alterum religiosissima vita pelleret.* Profecto igitur Treviros Maximo, ibique imperiali sua sede stabilita, Ithacius de omnibus, quæ a Priscillianistis, a catholicis Patribus, a Gratiano hactenus gesta fuerant, novum imperatorem edocere non distulit. Tum enim Gratianus non amplius erat superstes; nam is, a suis desertus, forte ob nimiam lenitatem in Priscillianistas adhibitam, per Andragatii ducis dolum, apud Lugdunum, octavo kal. Septembris, anno 383, occisus est (d) Interim Maximus, ne Ecclesiæ rebus videretur infensus, easque in dies magis turbati sineret, hæreticorum judicium ecclesiasticis pastoribus in unum Burdigalæ coituris commisit. Ea de causa, ait noster Severus Sulpicius: *Datis ad præfectum Galliarum atque ad vicarium Hispaniarum litteris, omnes omnino, quos labe illa involverat, deduci ad synodum Burdigalensem jubet.* At ubi ad synodum convenere, primus coram iudicibus Instantius se sistens, causam dicere jussus, cum nec ab objectis criminibus se posse purgare, PP. in eum animadvertunt, et episco-

(c) Victor, in Gratiano; Zosimus lib. 1.

(d) Marcellinus; Socrates, lib. v cap. 11. Sozomen., vii, c. 13.

patu indignum esse pronuntiant. Quæ Priscillianus advertens, et deteriorem causam habere sibi conscius, statim ad Maximum imperatorem appellationem interposuit, ut sacri conventus iudicium eluderet. Hisce fere verbis idem Severus historiam describit, qui præterea molli brachio concilii Patres objurgat, subjiciens: *Priscillianus vero ne ab episcopis audiretur, ad principem provocavit. Permissumque id nostrorum inconstantia, quia aut sententiam in refragantem ferre debuerant, aut si hi ipsi suspecti habebantur, aliis episcopis audientiam reservari, non causam imperatori de tam manifestis criminibus permittere (a).* Ita omnes quos causa involverat ad regem deducti. Ne modo vero extra scenam agere videamur, de violatis Ecclesiæ juribus hic disserere prorsus dissimulamus. Severi Sulpicii testimonium nos annotasse dumtaxat sufficiat, ex quo non nisi stolidi aut cæcutientes inficiari poterunt Ecclesiam a suis incunabulis usque veluti sacrilegas eas appellationes exhorruisse, quas tamquam ab *abusu* licitas esse, nimis audacter et temere, elapso sæculo, unus Maiemburgus propugnavit (b).

2. Maximus igitur, qui omnia imperii jura per fas et nefas tyrannice verterat, posthabita atque despecta tum Aureliani, tum Magni Constantini agendi ratione, etiam ab hoc iudicandi munere non abhorruit, sed illud actutum sibi vindicavit. Hoc vero tamquam gravissimum facinus sanctissimi episcopi, quos inter Martinus Turonensis, reputantes, enixe imperatorem exorabant ne capite in hæreticos animadverteret; sed, de sacerdotum sententia contentus, eos e suis episcopalibus sedibus juberet extrudi. Primo quidem in hanc sententiam Maximus propendere videbatur, immo et in eam, Martini Turonensis præsertim hortatu, jam descendisse, Severus Sulpicius asseverat. Sed cum Ithacius tunc strenue nimis accusatoris partes obiret, et gravi odio in reos furens apud imperatorem pro horum morte instaret, cum negotium in ancipiti adhuc versaretur, episcoporum catholicorum cœtus in duas factiones scissus est, altera alteri communicare detrectabat. Prior enim prudenter et sancte infelicium sanguine abstinendum contendebat. Sed altera sævior et immitior, 222 ut crimina morte diluerent expetebat. Rebus igitur ita pendantibus, sæculi tribunal eam cognoscere causam distulit, quoad usque Treviris S. Martinus commoratus est; hunc enim benigne et perhumaniter Maximus excipiebat, tantaque reverentia et honore prosequabatur ut e Trevirorum urbe discessurus ab ipso sponsonem eliceret nihil cruentum in reos constituendum. *Rerum tamen exitus sponsonem protinus elusit. Nam imperator per Magnum et Rufum Hispaniarum episcopos depravatus, et a mitioribus consiliis deflexus, causam profecto Evodio permisit, viro acri et severo, qui Priscillianum gemino iudicio auditum convictumque maleficiis, nec diffidentem obscenis se studuisse doctrinis, nocturnos etiam turpium feminarum egisse conventus, nudumque orare solitum, nocentem pronuntiavit, redegitque in custodiam donec ad principem referret.* Episcoporum autem, qui Maximum depravaverant, cum nulla apud veteres mentio occurrat, haud eorum sedium nomina referre possumus. De quodam Rufo episcopo dumtaxat in S. Martini Vita legitur, hunc juvenis ejusdem astu Eliam et Christum se appellantis et confingentis ita fuisse elusum, ut tamquam Dominum adoraret. *Propter quod eum postea ab episcopatu dejectum vidimus.*

4. Quod vero ad male inchoatum ab Evodio in Priscillianistas iudicium attinet, minime verendum est cruentum exitum contra imperatoris fidem Martino datam non obtinuisse. Siquidem prioris capituli inquisitione jam facta, reorum confessione pariter audita, atque in carceribus ipsis facinorosis detentis,

(a) Forte alludere voluit ad Nicænum canonem, vel ad Sardicenses, in quibus sermo est de renovando iudicio in episcoporum causis, cum episcopi qui jam iudicaverunt suspecti habentur.

nihil aliud supererat quam ad iurium apices accusatores coram reis accire, ut, roborata absolutaque quæstione, imperator tandem sententiam ferret. Tum Ithacius (ait Severus Sulpicius) videns quam invidiosum sibi apud episcopos foret, si accusator etiam postremis rerum capitalium iudiciis exstitisset (*elenim iterari iudicium necesse erat*) subtrahit se cognitioni frustra, callido jam scelere perfecto. Non nisi ergo ob excitatam in se episcoporum catholicorum invidiam Ithacius a perpetrato facinore abhorreere cœpit; sed frustra se a criminum contestatione subductum voluit. Nam Maximus cuidam Patrio fisci patrono, Ithacii vices et accusatoris partes, ut obiret, jussit, quo insistente, Priscillianus una cum Felicissimo et Armenio, qui nuper ad hæreticorum partes defecerant, capite damnaretur. Latronianus quoque et Euchrotia, Asarinus et Aurelius diaconus gladio perempti sunt. Mitius tamen cum Instantio actum est. Hunc enim in Syllinam insulam ultra Britanniam exsilio deportarunt, ubi comitem habuit Tiberianum, omnibus bonis antea possessis iudicis decreto privatum. Cæteri denique, videlicet Tertullus, Potamius, et Joannes tamquam viliores personæ, et digni misericordia, quia ante quæstionem se ac socios prodidissent, temporario exsilio intra Gallias relegati.

4. Eadem autem eadem anno Domini 385 contigisse narrat Prosper in Chronico ad consulatum Arcadii atque Bautonis, quo tempore Siricius, Damaso jam vita functo, præcedenti anno Ecclesiæ catholicæ clavum obtinuerat. Sed idem Prosper præterea addit, sequenti anno, consulibus Honorio et Evodio, Burdigalæ quamdam Priscilliani discipulam nomine Urbicam ob impietatis pertinaciam per seditionem vulgi lapidibus extinctam fuisse. Sed in alio Chronico, quod sub Tironis nomine circumfertur, eam vulgi in Urbicam seditionem Arcadio et Bautonio coss. excitatam fuisse narratur. Jam vero iis omnibus necatis, aut exsilio affectis, religionis et Ecclesiæ negotia in præceps ferri vis sunt. *Nam imprimis non solum repressa non ad hæresis, quæ Priscilliano auctore proruperat, sed confirmata, latius propagata est. Siquidem illius sectatores, qui eum prius ut sanctum honoraverant, postea ut martyrem colere cœperunt. Peremptorum corpora ad Hispanias relata, magnisque obsequiis celebrata eorum funera; quin jurare per Priscillianum summa religio putabatur. 223 Nec vero religio solum in Hispania tam sacrilego sceleratoque cultu labefactabatur, sed in Galliis, magno schismate exorie, etiam ipsi catholici episcopi in duas factiones discesserunt. Alii enim in Ithacio non tantum reprehenderunt, quod is, præter Ecclesiæ morem et lenitatem, læsæ fidei reos Ecclesiæ exagitantes in capitis causa insectatus fuerat, sed etiam quia Theognosto episcopo palam damnatus, ab ejus communione se abstinerebant. Alii vero, regis metu, Ithacio faventes, ab illius communione minime abhorrebant.*

CAPUT VI.

Maximus tyrannus ad Romanum pontificem catholicæ fidei confessionem scripto exaratam dedit. Novæ clades imperator contra Priscillianistas per Hispanias excitavit.

1. Imperatores sæculique principes, tamquam sacrarum legum et religionis catholicæ vindices, Ecclesiæ rebus afflictis opem et præsidia præstare oportere, ne tyrannus et insaniens hæreticorum furor divina mysteria ad exitium perducatur, jam ab eruditissimis omnibus sincere prædicatur. Quapropter non mirum, si Romani pontifices cum primum aliquem imperatorem esse renuntiatum intellexerunt, omni studio ab iis catholicæ fidei confessionem expostularunt,

(b) Euseb. Cæsar. lib. vii c. 26. V. nostram editionem, tom. I, pag. 445. Rufinus, lib. i Hist. Eccl., c. 2, in eadem nostra edit. tom. II, pag. 3.

sine qua cum iisdem communionem habere detrectassent. Inter vastissima porro hujus agendi œconomiae exempla, hoc nobis S. Siricius papa suppeditavit, qui anno 385, post Damasi mortem, ad pontificatum assumptus, a Maximo hanc catholice fidei confessionem expostulans, is lubenti animo sua epistola facere non detrectavit, quod æquis et christianis principibus semper in more fuit. Quare primo de susceptis pontificis epistolis habet mentionem, tum sacerdotalis muneris amplitudinem, tum splendidissimæ Romanæ urbis dignitatem exornans subjicit: *Fidei vero catholicæ, de qua clementiam nostram consulere voluisti, quo majus circa me et speciale iudicium divinitatis experior, hoc me confiteor habere curam majorem, qui videlicet ad imperium ab ipso statim salutari fonte conscenderim, et cui semper in omnibus conatibus atque successibus Deus fautor affuerit, cujusque hodie et, ut spero, perpetuo protector et custos esse dignetur, Pater charissime (a).* Spondet præterea se operam daturum ut ecclesiasticas causas ejusdem Ecclesiæ sacerdotes pertractent, cum potissimum tunc ageretur de Agricio, quem indebite ad prebiterii gradum conscendisse S. pontifex commemoraverat, et propterea idem Maximus legitimum imperatorum exemplum affectans, ait: *Quid religioni nostræ catholicæ possum præstare reverentius, quam ut de hoc ipso, cujusmodi esse videatur, catholici judicent sacerdotes? Cui quippe quæstioni ut Galliarum et cæteri episcoporum qui intra quinque provincias commorabantur opportune interesse possent, conventum in qua elegerint urbe constituendum decernit, ut, iisdem residentibus et cognoscentibus, quid habeat consuetudo, quid legis sit iudicetur.* Præclarum postremo innoentissimæ fidei testimonium daturus, narrat Pontifici quemadmodum ipse, ex Britannia Treviros adveniens, multorum sceleratorum ita inquinatam et labe pollutam religionem repererat atque deprehenderit, ut, nisi (ait) *nostra provisio atque medicina, quæ ex Dei summi timore veniebat, his opem celeriter attulisset, ingens profecto divisio atque perditio fuisset exorta, 224 et vix sananda postea vitia concrevisset.* Quid autem surperstitionis et impietatis Priscillianistæ, quos ibidem Maximus Manichæos appellat, admiserint, non argumentis (subjicit) *neque suspicionibus incertis, sed ipsorum confessione inter judicia prolatis, malo quod ex gestis ipsis tua sanctitas quam ex nostro ore cognoscat; quæ hujusmodi non modo factu turpia, sed etiam fæda dictu, proloqui sine rubore non possumus (b).* Cum hac epistola ergo totius quæstionis inquisitionisque Acta Maximum Tyrannum ad Siricum misisse, omnino constat.

2. Quid autem ad hæc rescripserit, aut ex iis Actis S. pontifex judicaverit, hactenus ex nullo Christianæ rei monumento erui potest. Illud utrum dumtaxat tamquam certissimum contra recentiores quosdam dogmatistas intelligimus: videlicet, Romanos pontifices indirectam saltem in catholicos reges potestatem exercuisse. Non enim Siricius papa de Maximi imperatoris fide percunctatus fuisset, non scripto ejus professionem expetivisset, nisi a supremo sacerdotii munere iudicandi auctoritatem obtinisset, an Maximus jure, vel injuria, aut tyrannice imperium regeret. Sed ea de re alii disserant. Nos interim animadvertimus hoc eodem anno Ithacianæ factionis episcopos Treviris in concilium coivisse, ubi, aliis sanioris consilii episcopis etiam advenientibus, illi apud Maximum agebant, ut, lata prius in Ithacium a Theognosto episcopo anathematis et depositionis sententia in irritum missa, hunc tamquam insontem absolvent, nec cuiquam liceret communionem eidem denegare. Synodum adire auctoritas Martinum compulsi, qui, a magisterii officialibus circumventus, primo spondit se cum Christi pace Treviros venisse. Tum imperiale palatium ingressus, et ipsius

A Maximi minis territus, tum denique Felicis episcopi Trevirensis ordinationi se sistere cum deberet atque voluisset, per horam dumtaxat cum hæreticis Ithacio faventibus communicare compulsus est. Sed ut eam communionem scripto firmaret, nullo terrore, aut minis potuit induci. *Postero die se inde proripiens (ait Severus in Dialogis) cum revertens in via mæstus ingemisceret se vel ad horam noxiæ communioni fuisse permixtum... ille subsedit causam doloris et facti accusante ac defendente invicem cogitatione pervolvens, astiluit ei repente angelus: Merito, inquit, Martine, compungertis, sed aliter exire nequisti. Repara virtutem, resume constantiam, ne jam non periculum gloriæ, sed salutis incurrearis. Itaque ab illo tempore satis cavet cum illa Ithacianæ partis communionem misceri.* Cæterum noxiæ illius communionis causa, tardius quam solebat divinam opem et præsidia pro patrandis miraculis obtinuisse, ipse jam expertus est, cum quibusdam dæmone correptis cuperet mederi. *Sexdecim postea vixit annos, nullam synodum adiit, ab omnibus episcoporum conventibus se removit.* Ita illud caput claudit Severus Sulpicius laudato dialogo (c).

3. Nos vero antequam de hujus emortuali anno verba faciamus, minime silentio eam cladem premere possumus, quam Maximus imperator ex concilii Trevirensis sententia in hæreticos per Hispanias grassantes excitavit, cum tribunus summa potestate armatos illuc mittere decrevit, qui et hæretica labe inquinatos inquirerent, et deprehensis vitam et bona adimerent. Sed illud decretum ecclesiasticæ lenitati prorsus repugnans, atque ira odioque maximo cum abundaret, Martini animum internis cruciatibus torquebat. Etenim absque ulla hæsitazione, per maximam tribunorum avaritiam atque libidinem, non scelestos dumtaxat sacrilegosque exagitandos, puniendos atque necandos esse intelligebat, sed ipsos catholicos et sanctorum etiam turbam depopulandam, cum parvum omnino discrimen sit inter hominum genera. *Etenim (ait Severus Sulpicius) tum solis oculis iudicabatur, cum quis pallore potius aut veste hæreticus æstimaretur. 225* Hæc ergo Martino concilium advenienti maxime displicebant. Idcirco nil mirum, si post Trevirensis synodum se ab ejusmodi cœtibus in posterum abfuturum religiose statuerit, iisdemque quoad usque vixerit interesse recusaverit (d).

4. De hujus vero sancti viri emortuali anno summa (ait Dionysius Petavius) veterum scriptorum disensio est. Gregorius Turonensis, cap. 46, Cæsario et Attico cons. obiisse narrat media nocte quæ Dominica habebatur. *Hic annus porro (subjicit idem Petavius) est 397. Verum eo anno littera Dominicalis fuit D, proinde Novembris 11 erat 4 feria, non Dominica. Sigibertus, quem Annales Ecclesiastici sequuntur, annum 402 addidit. At eo anno littera fuit E, Novembris 11 feria 3; aut ergo anno 400 obiit, quo littera Dominicalis erat A C, Novembris 11 feria prima, aut anno 401, quo fuit secunda feria. Si prius amplectimur, mortuus erit illa nocte quæ Dominicam antecessit; si posterius placet, ea nocte quæ Dominicam excepit. Annus 401 suadet Severus Sulpicius, qui dialogo laudato scribit, ut vidimus, Martinum sexdecim annis vixisse post consulatum Evodii, qui incidit in annum 386, a quo sextus decimus annus est Christi 401, Gregorius vero Turonensis. lib. II cap. 43, annum 400 designat dum Clodoveum ab obitu Martini anno 112 mortuum esse scribit, qui excessit anno Christi 511.* Rem ita describit eruditissimus Dionysius Petavius, Rationarii Temporum parte II cap. 13, cujus conjecturis nihil nostro studio accessit. Sed tum jam Maximum Tyrannum malo fine apud Aquileiam periisse certissimum est. Is enim, a Theodosio et Valentiniano superatus, spoliatus (ut ait Prosper in Chronico) indumentis regis sistitur, et capite dam-

(a) Tom. II Concil., Venetæ edit. pag. 4227.

(b) Tom. II Concil., pag. m. 4227.

(c) Sev. Sulp. dialogo 3, cap. 15.

(d) Idem, ibid.

natur. Cujus filius Victor eodem anno post paucos dies ab Arbogaste in Galliis interfectus est. Andragathus autem (subiicit Petavius) (a) se in mare præcipitavit. Horum necem Idatius et laudatus Prosper ad Theodosii et Gynegii referunt consulatum, qui juxta Ecclesiæ tabulas est Christi annus tercentesimus octogesimus octavus.

CAPUT VII.

De Toletanis synodis Priscillianistarum causa coactis.

1. Jam vero rerum ordinem prosecuti, silentio haudquaquam premere possumus, quarto labente Ecclesiæ sæculo, ita Priscillianam percrebuisse pestem, ut non tantum vulgi homines, sed viri olim pietate et dignitate clarissimi ab eadem labefactarentur. Ad cujus hæreseos mala cum catholici episcopi animadvertere cogerentur, ita eorum animus conficiebatur, ut non semel in unum convenire debuerint. Primo enim, cum eam in hæresim hujusque sectatores libellarem, ut aiunt, direxerunt sententiam. Sed ubi, aut quando convenerint, difficile est judicare. Verum ante Toletanam synodum, quæ nunc exstat, Hispanos episcopos aliud concilium habuisse, ipsi Toletani novemdecim PP. in suæ synodi præfatione hisce verbis perspicue indicant: *Omnes decem et novem isti sunt, qui et in aliis gestis adversus Priscilliani sectatores et hæresim quam astruxerat libellarem direxere sententiam.* Veteri hac Latinorum loquendi formula Toletani PP. ad innuendam damnationis sententiam non verbis tantum prolata, sed scripto et palam editam, forte usi sunt. Ad hanc porro in judiciis ferendis Hispaniarum episcoporum agendi rationem minime adverterunt Tillemontius, Sirmondus, Pagi, Severinus 226 Binius, Aguirre, et cæteri omnes qui de quarti sæculi Hispanicis ecclesiasticisque judiciis agentes, nec unum prorsus verbum habent de concilio illo quod ipsi Toletani PP. paulo prius habuisse affirmant. Immo id potissimum ex omnium sententia præstare quidem debuisset novissimus scriptor Cajetanus Cenni, qui sibi agere proposuit: *De Judiciis Ecclesiæ Hispaniarum per sæculum quartum (b).* Vel Franciscus Gervasius Urgellensis presbyter, qui anno elapso hic Romæ de Priscillianistarum historia bipartitam dissertationem prelo commisit. Sed ambo clarissimi doctissimique viri alium et alium scribendi scopum cum sibi assumpsissent, tantum otii illis haud esse potuit, ut singula annotarent. Nam D. Cajetanus Cenni, Romanorum pontificum supremæ in totius orbis Ecclesiæ auctoritatis et asserendæ et propugnandæ studio cum ageretur, contra Dupinium aliosque huic similes theologos calamum stringens, ita potissimum huic scopo erat intentus, ut ad concilii Toletani primi Acta aut non attenderit, aut omnino lustrare prætermiserit. Scriptor vero posterior summam dumtaxat Priscillianistarum originem, incrementum et exitum, ordinata quadam methodo indicare in votis habuit, cæteris omissis quæ ad rem suam non pertinere arbitrabatur (c).

2. Patruinus igitur cum cæteris decem et octo Hispanis episcopis, habita ratione ad impia Priscilliani et hujus sectatorum dogmata, hæc eadem, ut æquum erat, scripta in tabulis sententia proscribere; tum deinde paucis elapsis, ut credibile est, annis, iterum in Toletanam urbem convenire voluerunt, ut ea quæ ad ecclesiasticam disciplinam, quæ ad scandala, quæ ad schisma tollendum, quæ denique ad summam concordiam firmandam necessaria videbantur, desinrent. *Quare consentibus presbyteris, astantibus diaconibus, et cæteris qui intererant concilio*

congregatis, Patruinus episcopus dixit: Quoniam singuli cæpimus in Ecclesiis nostris facere diversa, et inde tanta scandala sunt, quæ usque ad schisma perveniunt, si placet, communi concilio decernamus quid ab omnibus episcopis in ordinandis clericis sit sequendum. Sed mihi hujus Toletanæ synodi Acta et canones legenti, eosque ad Siricii papæ epistolam Himmerio Tarra, conensi cæterisque Hispaniarum episcopis datam exigenti, compertum est hæc omnia ita inter se concinere, ut illi PP. nihil aliud sequendum decreverint, nisi ea quæ summus pontifex jam 385 apostolica auctoritate ipsis observandum mandaverat, vel ea quæ in Nicæna synodo de ordinationibus jam pridem fuerant constituta. Quæ res cum innuat Hispaniarum episcopos in Ecclesiæ judiciis ferendis Romanam semper consuluisse sedem, nec ab ejus umquam regulis resilire ausos fuisse, merito nos in admirationem trahit, quod præcedentes laudati scriptores talem tantumque horum monumentorum consensum similitudinemque non animadvertent, aut annotare neglexerint. Nec enim ut hos, alioqui eximios et de litteraria optime meritos, scriptores contumeliose lædamus, sed ut argumentorum quæ ipsi contra novatores adducunt vim et pondus auferemus, hæc referre debuimus.

3. Imterim vero ad hujus Toletani primi concilii tempus, variasque in eo excitatas quæstiones, et genuina Acta, quod attinet, inter Ecclesiæ scriptores minime convenit. Baronius imprimis istud concilium non nisi quarto sancti Innocentii pontificatus anno, qui quadringentesimus et quintus Christi est, coactum fuisse asseverat, ea nimirum persuasione ductus, quod ad hujus synodi PP. ipse Innocentius eam epistolam scripserit, quæ sequentem epigrammæ præsefert: *Innocentius ad episcopos synodi Toletanæ.* Et quamvis Baronii conjecturis ipsa Toletani concilii Acta repugnent (d), 227 quorum inscriptio hæc habet: *Concilium Toletanum novemdecim episcoporum tempore Anastasii, Honorii et Arcadii, Stilicone consulis habitum æra 438, anno Domini 400, Patrono episcopo presidente sub die septimo idus Septembris:* tamen errorem in hanc irrepsisse, nec ad primum, sed ad secundum Stiliconis consulatum, qui in laudatum annum 405 incidit, Acta illa esse referenda contendit. Ita ergo Innocentianæ illi epistolæ Baronius insistit, ut, laudato hoc Toletanæ synodi titulo et inscriptione neglecta, non Patruini præsidis nomen, non Hispanicam æram, non Anastasii pontificatum, non quadringentesimi anni Christianam epocham esse probandam duxerit. Sed jam doctum virum allucinari non tantum omnia edita et manuscripta exemplaria patefaciunt, sed et ipsa sancti Innocentii papæ epistola. Quid? In ea quippe S. pontifex de illa synodo loquitur in qua Gregorius Emeritensis in Patruini locum fuerat suffectus, cujus Gregorii quærimonia audiri jubet. At Toletanæ synodo, de qua nos agimus, Patruinus adhuc vivens interfuit, immo et præfuit, ut ex tota illa Actorum serie ipse lector intelliget. Contra vero illius epistolæ capite de Patruino ita scripsit Innocentius: *Gregorii etiam Emeritensis episcopi, qui in locum Patruini venerabilis recordationis est ordinatus, querela, si qua est, audiat, et si contra meritum suum passus est injuriam, in invidos honoris alterius vindicetur, nec posthac in quemquam bonorum spiritus factionis insurgat (e).* Quæ sane verba clare multos Hispanicæ scriptores de errore convincunt, quorum alii Patronum, seu Patruinum Toletanæ synodi præsidem, Toletanum antistitem, alii Bracarensem fuisse existimarunt; ex iis enim verbis apparet quod illis in mentem non venerat, videlicet Emeritensem episcopum fuisse,

(a) Rat. Temp. part. I lib. VI cap. 8.

(b) Tom. I, diss. de Antiquitate Eccl. Hisp. pag. 447 et seq.

(c) Franciscus Gervasius, de Hist. Priscillianistarum, parte posteriori, pag. 74.

(d) Baronius, tom. V, ad Christi annum 405, pag. 235.

(e) Epistola hæc inter Innocentianas exstat, tom. III Conciliorum Generalium. pag. mihi 41.

qui jam defuncto Gregorius quinquennio post successerat.

4. Longe ergo nobis aliam disserendi rationem esse oportuit, qui Innocentianam illam epistolam non ad primam Toletanam synodum, sed ad alteram esse referendam judicamus. Id jam pridem Sirmondus, Pagius, Petavius, Severinus Binius, Tillemontius alique scriptores, quamvis non iisdem rationibus et conjecturis adducti, monuerunt; quorum alii Toletanam primam synodum vel in Christi annum 399, vel in sequentem rejiciendam esse rationibus docuerunt, de qua nos luculentius disserere prætermittimus, cum jam difficilium aliud quidpiam et obscurius nobis expediendum supersit: earum rerum videlicet inquisitio quæ hujus primæ Toletanæ cogendæ synodi Patrono, seu Patruino occasionem dederit. Multas porro gravissimasque causas fuisse illius ævi monumenta quæ supersunt nobis persuadent; quas reconserere cum Ecclesiæ scriptores hactenus neglexerint, nos percurrere cogimur, ne in oscitantia aut nimia conniventia notam incidamus. Illius itaque in Toletana urbe concilii habendi causam principem schisma quoddam gravissimum ex Priscillianiana ortum hæresi fuisse, notum et perspectum omnibus esse volumus. Fuerit vero illud idem quod Ithaciana factio excitaverat, an potius aliud, non satis perspicue evinci potest: unum dumtaxat notissimum æque ac certissimum, ita ecclesiasticas Hispaniarum provinciarum res quoad dogma, quoad mores, quoad disciplinam ex illa Priscillianiana lue turbatas et labefactas fuisse, ut episcopi etiam ac cæteri clericalis ordinis ministri, a SS. Patrum regulis abscedentes, quod magis eorum studiis favebat sequerentur. Tanta quippe eos intererat animorum discordia et dissimilis agendi ratio, ut sine ullo prorsus delectu pœnitentes susciperent, conjugali vinculo alligatos, vel concubinas habentes filiosque procreantes, ad majores sacros ordines promoverent; Bigamos et sæculari militiæ addictos, servosque dominis obligatos, ad ecclesiastica ministeria assumerent. Alii cum sacrilegis et anathemate percussis libere communicabant; alii a propriis recedentes Ecclesiis, unde egressi fuerant, sub depositionis pœna redire non cogebantur. Alii denique, vel religiosarum puellarum familiaritate, vel sacra synaxi abutebantur, episcoporum presbyterorumque defunctorum superstites uxores sibi conjugio adjungebant, atque in tot tantaque alia non minoris momenti facinora prolabebantur, ut non tantum canonum sanctiones ex malorum abusu, sed et ipsa divina apostolicaque præcepta pessum abirent. Sed et de iisdem rebus polo ante aliud a Lusitanis habitum fuisse concilium sequentia prioris illius capituli seu canonis evidentissime nobis indicant. *Placuit* (aiunt Toletani PP.) *ut diacones, si vel integri, vel casti non sint, et continentis vitæ, etiamsi uxores habeant, in ministerio constituentur; ita tamen, ut si qui etiam ante interdictum quod per Lusitanos episcopos constitutum est incontinenter cum uxoribus suis vixerint, presbyterii honore non cumulentur.* At hujus Lusitani concilii decreta seu interdicta prætereamus. Illius quippe Acta ab eruditissimis desiderantur, nec cardinalis Aguirro Hispanicarum rerum diligentissimus collector disertius quidquam de iisdem describere potuit.

6. Alteram igitur Toletani illius concilii causam expediemus. De ea quidem celebriores scriptores verba fecerunt, quos inter Tillemontius et Paschasius Quésnellus locum habent; qui potissimum in præsens nobis agere instituentibus de Symphosio episcopo, de Dictinio, aliisque clericalis ordinis hominibus, qui ex Priscillianiana redeuntes hæresi, Ambrosio et Romano pontifice agentibus, a Toletanæ primæ synodi patribus in communionem suscepti

(a) Augustinus, contra Mendacium ad Consentium, cap. 5, tom. VI edit. PP. S. Mauri pag. 330. Videsis ergo hunc Augustini librum in quo non tantum agit de mendacio, quod studiose Priscillianistæ semper

sunt, negotium facessunt. Et primo quidem totius controversiæ nodum cum in multis situm esse deprehendamus, ut facilius dubia a certis et falsa ab authenticis secernamus, varia opus est præmittamus.

Primum videlicet Symphosium cum aliis undecim episcopis anno Domini 381 Cæsaraugustano subscripsisse concilio, Priscillianoque et hujus dogmatibus anathema dixisse, ut ex hujus concilii Actis intelligitur. Quamvis revera, si unicum dumtaxat Cæsaraugustæ fuisse coactum concilium dicamus, a cæterorum PP. illorum communionem se subduxisse credendum erit, ut suo loco dicturi erimus. Non igitur tum ea lue nefanda certo poterat labefactari Symphosius. Neque de hac hæresi, palam saltem, is fuerat postulatulus Christi anno 385, cum videlicet Priscillianus hujusque socii, Maximi tyranni decreto, vel capitis, vel exsilii pœna mulctati fuere. Severus quippe Sulpicius, qui lib. II Hist. rem totam describit, hæreseos utique auctoris et sociorum nomina in catalogo redegit, nulla prorsus Symphosii facta mentione. Quod argumenti genus, tamquam ex scriptoris silentio depromptum, quamvis aliis in rebus imbecillum, parvique pendendum ducamus, illud tamen in præsentia maximum robur obtinet, ne Severum Sulpicium de socordia vel oscitantia vitio postulandum esse arbitremur. An is celeberrimi hujus episcopi nomen reticuisset, qui aliorum hujus sacri ordinis nomina recensuit, qui IGINI, seu IDIGINI, Cordubensis lapsus post Toletanam synodum annotavit, qui quæ ad plenam earum rerum notitiam alios etiam infimæ plebis viros et mulieres expresse nominavit?

Ex quo tertium illud sequitur, videlicet non nisi post Priscillianiani cædem, et Ithaciano jam schismate ingravescente, et Hispanicarum rebus mutatis, ob Maximi tyranni necem, Symphosium in apertam hæresim erupisse. Non igitur ante Christi annum 389 ipse Symphosius tamquam Priscillianista haberi potuit; nec enim debitas corporis pœnas evasisset, quas huc illucque per Hispaniæ provincias imperialium tribunorum tyrannis, libido et avaritia contra Priscillianam sobolem, capitali etiam adhibita pœna, districte exercebat. Ne itaque Symphosium imperialium tribunorum inquisitionem per miraculum evasisse arbitremur, dubio procul fateri oportet hunc ejusque filium Dictinium, Maximo tyranno adhuc in vivis superstite, catholicam fidem exterius saltem simulasse. Sed Maximum vita functum apud Aquileiam cum intellexissent, jam præconceptum necis subeundæ timorem Symphosius et Dictinius excusserunt, et Priscillianiana illa dogmata, quæ occulto forte hactenus prosequabantur, palam verbis et scriptis, ut latius propagarent, docere cœperunt.

6. De Dictinii porro Operibus inter cæteros agit etiam Augustinus libro contra Mendacium ad Consentium, in quo ubique Priscillianistis excitatis illum Dictinii librum describit, cujus nomen est *Libra*; eo quod pertractatis duodecim quæstionibus, velut unciis explicatur, tantis (intelligitur Dictinius) extulerit laudibus, ut talem *Libram*, qua horrendæ blasphemiæ continentur, multis librarum auri millibus pretiosorem esse testetur (a). Eo ergo in libro Dictinius dogmatizabat: ad occultandam religionem religiosos debere mentiri. Quod argumenti genus, cum ex sacris Scripturis et harum exemplis deduci auctor contenderet, ipse Augustinus, ut divinarum Scripturarum sanctitati auctoritatique consuleret, omnes excelsæ suæ sapientiæ nervos ad librum illum catholicæ pietati maxime injuriosum refellendum atque destruendum adhibuit. Sed et alios Dictinium in Priscillianianæ hæreseos tutelam et præsidium edidisse tractatus, inter cæteros Leo noster asseverat, ut nos ipsi suo loco dicemus.

prosequabantur; verum etiam de rebus ad Dictinium Asturicensem pertinentibus, ut erudite ibidem PP. congregationis S. Mauri annotarunt.

7. Interim vero, ne a proposito instituto longius abscedamus, Symphosii ac Dictinii apertum lapsum non ante quintum vel sextum Siricii pontificatus annum revocandum esse certissime arbitramur; quorum quidem impietate a cæteris Hispaniæ et Lusitaniæ episcopis cognita, et ex Dictinii Operibus, quæ omnium manibus terebantur, magis comprobata, catholici ab eorum communione se abstinere cœperunt, et in aliquo, ut arbitror, episcoporum conventu anathemate proscripti fuere. Sed de re tam obscura, oujus veteres scriptores altum servare silentium, ne in divinationem labamur, verba facere omnino prætermittimus. Sed ad Idatii Chronicon sermonem convertentes, quandonam Symphosius et Dictinius ad catholicorum communionem redierint, paucis explicabimus (a).

8. Idatius itaque, Hispaniarum rerum scriptor accuratissimus, sub Anastasii pontificatu quoddam Toletanum concilium habitum fuisse, atque in eo Symphosium, tum Dictinium, aliosque Gallæciæ provinciæ episcopos Priscillianam hæresim ejurasse, propriaque manu fidei professione subscripta condemnasse asseverat. *Romæ Ecclesiæ 37 habetur episcopus Anastasius. In provincia Carthaginensi, in civitate Toletu, synodus episcoporum contrahitur, in cuius gestis continetur Symphosius, et Dictinius, et alii cum his Gallæciæ provinciæ episcopis Priscilliani sectatores hæresim ejus blasphemissimam cum assertore eodem professionis suæ subscriptione condemnant.* Addit præterea: *Statuuntur quædam etiam observanda de Ecclesiæ disciplina, communicante in eodem concilio Octigio episcopo, qui Celenis fuerat ordinatus. Sed agentibus Priscillianis is, pro fide catholica pulsus factionibus exsulabat.* Mirari profecto oportet nec veteres nec recentiores scriptores ad tam celebre testimonium animadvertisse, sed horum alios, quoad concilii causas, quoad tempus, quoad gesta, in unam, alios in alteram abiisse opinionem. Immo admirationem auget quod hujus vel alterius opinionis assertores non iisdem insistant principiis, cum eorum quilibet, vel propriis studiis indulgeat, vel, quasi divinationibus usus, longius quam par est in re non mediocris momenti abscedat a veritate. Neo enim cum Baronio aut Conciliorum collectoribus hic contendere audeo, qui in tanta sacrorum monumentorum copia et Christianæ rei suppellectile tempus et operam insumentes, omnia collegerunt, disposuerunt, ornarunt, non ita tamen, ut eadem semper oculis suis lustrare potuerint, eamdemque ad optimas critices regulas redigere. Sed nostra oratio potius eostangit et urget qui commentaria vel in Baronium, vel in concilia ipsa ediderunt. Pagius enim, Severinus Binius, cardinalis Aguirre, Sirmondus, Baluzius, atque alii eruditi et antiquæ rei studiosi scriptores legitimum concilii Toletani tempus definierunt, cætera vero ibidem acta silentio præterierunt. Tillamontius deinde ad concilii cogendi causas examinandas descendit, multa de Symphosio et Dictinio comminiscitur, cum ad divi Ambrosii epistolas 52, 56, provocat, in quibus nec de Priscillianistis, nec de duobus illis episcopis unicum profert verbum. Cajetanus Cenni octo priorum sæculorum ecclesiasticam historiam illustrandam suscepit, ac præsertim de formis ecclesiastici iudicii servatis in Ecclesia Hispana verba facere sibi proposuit. Sed vir doctus vix delibatis iis quæ ad Toletani concilii tempus pertinent, cætera silentio prorsus præterit, amplissimo relicto nobis aliisque campo, quem eidem Dictinii et Symphosii causa aperuerat pontificæ apostolicæ sedis auctoritatis tum asserendæ, tum propugnandæ. Qua in re a proposito sibi scopo minime ces-

(a) Consule alteram partem dissertationis a D. Francisco Gervasio Urgellensi presbytero nuper Romanis typis editæ; in qua Quæsnellum carpit, quod Toletani synodi Acta supposititia esse contenderit.
(b) Tom. II Operum S. Leonis Magni, in noti et

sisse certe ii iudicabunt qui ejusdem Cenni præfationem percurrerunt.

CAPUT VIII

Ad refellendas quorundam et Paschasii Quæsnelli potissimum falsas opiniones, Symphosii et Dictinii episcoporum causa exactius ex ecclesiasticis monumentis ad examen revocatur.

1. Quamvis hactenus multus fuerim in expendendis Cæsaraugustanorum Toletanorumque conciliorum Actis, ad Priscillianistarum causam et condemnationem pertinentibus, tamen nihil me præstitisse arbitror, nisi exactius stylium admoveam in iis describendis quæ ad Symphosium et Dictinium episcopos, quondam Priscillianæ labe pollutos, spectare videntur. De iisdem enim duobus episcopis aliqui etiam ex recentioribus scriptoribus verba fecere, quos inter principem obtinet locum Paschasius Quæsnellus, qui in adornandis sancti Leonis Magni Operibus, nimis suis partibus indulgens, nullo veritatis studio adductus, solam ratiocinandi libidinem secutus, rerum ecclesiasticarum seriem, susquedeque, vertere nisus, veterum monumenta aut oscitanter lustravit, aut in pravum sensum detorsit; et denique veteris Ecclesiæ disciplina abolita, novam reginimis et economiæ rationem moliri allaboravit. Is namque in notis et observationibus ad S. Leonis Magni epistolam 15 (b) disertius Priscillianistarum causam et concilia in eosdem Priscillianistas congregata, tempus quo Symphosius et Dictinius vel in hæresim lapsi sunt, vel in Ecclesiæ communionem suscepti fuere, diligentius inquiri. In præceptis sane multa ruerent, quæ nos tamquam certa probavimus, si Quæsnellianæ conjecturæ robur haberent. Sed tentabundus imprimis iscriptor incedens, utriusque lapsus, Symphosii nimirum et Dictinii, ante Cæsaraugustanum 331 statuit concilium. De qua hæresi infamatus uterque fuit in Cæsaraugustana synodo anni 38 adversus Priscillianum, cujus iudicium declinasse dicitur Symphosius, in sententia Toletanæ 1 synodi se subducens. Nutare arbitror hocce primum Quæsnelli assertum. Nam definitiva illa sententia, quæ post concilii Toletani primi acta legitur, ex qua in certe suam hausit opinionem, minime hisce dictis coheret. Si quidem animum suspensum in veritatis inquisitione habuisset Symphosium ibidem asseritur, *sola tamen una die concilio Cæsaraugustano stitisse se, qui postmodum declinando sententiam præsens audire contempserat* (c) Qua ratione autem hæc cum Priscillianistarum historia coherere possint, me omnino latet. Symphosium episcopum Cæsaraugustano concilio anni 381 subscripsisse certissimum est. Ad aliud igitur Cæsaraugustanæ habitum concilium laudata verba referri debent, de quo plerique suspicati sunt, sed hujus Acta non exstant. Præterea quæ ibidem subduntur præcedentibus repugnare videntur, nam aiunt: *Arduum nobis esset audire jam dictos, litteris tamen sanctæ memoriæ Ambrosii, quas post illud concilium ad nos miserat, ut, si condemnassent quæ perperam egerant, et implerent conditiones quas prescriptis litteræ continebant, reverenter ad pacem* (adde, *quæ sanctæ memoriæ Siricii papa suasisset*)...., *magnam nos constat præstitisse patientiam* (d) Totam in suam sententiam hanc transtulit Quæsnellus narrationem, minime tamen perpensens an omni cæteris aliis Priscillianistarum historiæ certissimis monumentis cohereret, necne. Si ad memoriam revocemus ea quæ in superioribus ex Severo Sulpicio exscripsimus, dissimilem quamdam in Ambrosio agendi rationem in eadem causa deprehendimus. Is quidem Priscillianum, Instantium aliosque hujus sectæ viros,

observationibus ad 15 epistolam, pag. m. 449.

(c) Exemplar definitivæ sententiæ translatae de gestis tom. I Concil. pag. 1478.

(d) Rescriptum episcoporum Ambrosii, etc., ad Siricium papam, tom. II Concil. pag. 1220.

araugustanæ illi synodo anno 381 se sistere iurunt, quamvis Mediolanum profectos, non non recepit, nec pro iisdem recipiendis ulla olicos Hispaniarum episcopos litteras dedit. o fieri potuit ut idem Ambrosius post illud araugustanum concilium audierit, recepitentiaque agenda conditiones Symphosio o et hujus filio Dictinio atque aliis præscripi iisdem moribus et vitiis labefactabantur? l aliud quidpiam præterea laudata in narra- t, quod eum Cæsaraugustani concilii tempore conciliari potest. Ibidem enim sancti Siricii o hæreticis pœnitentibus recipiendis statuta ur, Nec Ambrosius ipse alias conditiones jure bere poterat nisi eas quas apostolica summi is auctoritas decreverat. Recognovit enim otissimus Mediolanensis antistes, et cæteri ovinciaæ episcopi jam in concilio congregati, m ab Ecclesia exclusum legitime eam iterum posse, cui supremus Janitor, S. Petri succes- iam non aperuerit. Propterea Ambrosius ad a cum cæteris in concilio congregatis rescrip- pistolam sic orditur: *Recognovimus litteris tis tuxæ boni pastoris excubias, qui diligentem am tibi januam serves, et pia sollicitudine vile custodias*, etc. Hiscæ ergo principiis Am- insistentis, Hispaniarum episcopis suggerere t Symphosium et Dictinium pœnitentes ad iationem reciperent, sub illis conditionibus, at, quas jam apostolica sedes decreverat. eum Siriciana ejusmodi statua lucem non int nisi quadriennio saltem post Cæsaraugu- illud concilium, anno videlicet 385, III *idus ias, Arcadio et Baulone* consulatum agentibus, mihi numquam persuadere possum Sympho- ctinii causam anno 381 in Cæsaraugustana fuisse recognitam, ambosque ab illo episco- udicio se subduxisse. Nam admissa illa diffe- ne quam confingit Quesnellus, 232 tum illa subductione a Cæsaraugustanorum Pa- licio anni 381, jam Symphosium et Dictinium ontumaces, necessario ad Burdigalensem sy- cceire debebant, cui interesse si detrectasset, um Instantio et Priscilliano pœnam solvis- id plura? Maximi tyranni gladium minime nt, nec denique ab imperialium tribunorum e incolumes præstitissent, ut paulo prius ob- aus. Burdigalensis porro synodus illa eodem 5 iisdemque consulibus coacta fuit, in qua Symphosii et Dictinii diffamatione et con- dictum fuisse, Severi Sulpicii silentio pro- st.

ergo, ut hujusmodi figmentum præcavea- rmare oportebit, vel scribarum imperitia in- tentiam ista verba irrepsisse: *Post Cæsaraug- stanicum concilium, in quo sententia in certos quos- dam fuerat, sola tamen una die præsentem Sympho- sium postmodum declinando sententiam præsens ontempserat*; vel ad aliud quam ad illud, quod a coactum fuerat debere referri; hocque post Priscilliani, Instantii, aliorumque necem otuisse, nostra quidem sententia est. Cardi- quire, variis adductis conjecturis, tom, II Hispaniæ, præter illud primum Cæsaraugus- tanicum concilium, aliud anno 383 ibidem celebratum at, cui nos subscribere haud possumus, qui sed coactum fuisse contendimus. Verum quam- tis obvolutum tenebris istuc negotium sit et r, tamen cætera, quæ in laudato illius defi- entitiæ exemplari subduntur, magnum lu- veritatem propius attingendam suppeditant. *namque Symphosium, sancto Ambrosio præ- audiente, eas conditiones acceptasse et posuisse, t a recitatione eorum qui dicebantur martyres ssisse et perpetuo recessurum; Dictinium vero*

Augustinus, lib. contra Mendacium cap. 5.

A ecclesiastica obtenta pace, presbyterii locum tenere, nec accipere honoris augmentum, ut jam papa Siricius priori sua epistola de lapsis pœnitentibus decreverat. Plane ergo omnes illorum conjecturæ ruunt qui Symphosium et filium ejus Dictinium ante Priscillianista- rum cædem lapsos esse contendunt. Cujus cædis gesta referens Severus Sulpicius causam fuisse ait, *ut non solum non repressa fuerit hæresis quæ illo au- ctore proruperat, sed confirmata, latius propagata est. Namque sectatores ejus, qui eum prius ut sanctum honoraverant, postea ut martyrem colere cæperunt. Peremptorum corpora ad Hispanias relata, magnisque obsequiis celebrata eorum funera*. Cæso itaque Priscil- liano et sociis, catholica religio impie magis et su- perstitiose fœdari cœpit cum videlicet tamquam veri martyres haberentur et colerentur ii quos ob gra- viora scelera sæculi gladius interfecerat.

4. Ex cujus facti novitate ita ecclesiasticæ res per- turbatæ fuere, ut plurimi sanctoris vitæ episcopi ab illo iudicii et vindictæ genere maxime abhorren- tes, quasi Priscilliani causam tueri videbantur, cum cædium auctoribus, Ithacio videlicet et cæteris, com- munionem denegata, anathemate dicto episcopali- busque sedibus spoliatis, tam grave cruentum que facinus exhorrebant. Ab illo enim catholicorum schismate Priscillianistæ occasione arripuere magis atque ma- gis suam sectam propagandi, cum cæsorum cadaveribus sacros martyrum honores vindicarent, impiam- que eam consuetudinem inter se ipsos et in Ecclesias inducentes ut horum nomina inter aliorum martyrum memorias divinis in persolvendis officiis recitarent a. In ejusmodi quippe amentiam cecidit Symphosius, a multis deceptus et circumventus, quem ad modum il- lius definitivæ sententiæ exemplaria patefaciunt. Ex Priscilliani autem dogmatibus duo dumtaxat profite- batur Symphosius: alterum *innascibilem esse Deum*, alterum vero duo rerum aspectabilium principia re- periri. *Nullis tamen libris apocryphis, aut novis scientiis quas Priscillianus composuerat Symphosius umquam usus est, quamvis Dictinius epistolis aliquantis pene lap- sus, quas omnes suas professione 233 condemnans, cor- rectionem petens, in Toletano illo concilio veniam postu- lavit*. Hæc itaque omnia tantam apud nos vim habent, ut nulla prorsus ratione in Quesnelli sententiam ad- ducamur, ut videlicet arbitremur Symphosium anno 381 in Cæsaraugustana illa synodo diffamatum, et ve- luti Priscillianistam se ab illorum Patrum iudicio sub- duxisse. Vix enim ecclesiasticæ reconciliationis do- num sibi promereri potuisset, si novemdecim anno- rum spatio (quale inter illud et istud Toletanum concilium intercessit) pertinax in sua contumacia persti- tisset.

5. Jam vero ad alia gradum faciamus, quæ ob ve- terum monumentorum jacturam æque obscura et multis difficultatibus implexa sunt. Ambrosium ita- que, veluti pacis et reconciliationis sequestrem, a Symphosio et cæteris qui lapsi erant interpellatum fuisse, jam inter omnes veteres tum recentiores scriptores convenit. Non ita tamen exploratum est quo anno istos Mediolanum profectos Ambrosius receperit, traditis illis communicatoriis litteris, ut sub quibusdam præscriptis et acceptatis conditionibus catholici ipsi Hispaniarum episcopi, qui se a lapsorum communionem separaverant, ad pacem et eccle- siasticam reconciliationem eosmitterent. Quid au- tem in se continerent divi illæ Ambrosii epistolæ ad Hispaniarum episcopos datæ, cum jam temporis in- juria intercederint, non undequeque perspectum esse potest. Ex Actis dumtaxat hujus Toletani concilii anno 400 coactis evincitur, illas in præcedenti alia Toletana synodo, ad quam Symphosius, Dictinius et cæteri lapsorum acciti venire detrectarunt, fuisse recitatas; tum etiam Ambrosium sequestris officio sub iis conditionibus functum esse, ut Symphosius ab ordinationis munere se abstineret, et Dictinius hujus filius perpetuo in presbyterii gradu ita permaneret,

ut ipse et alii clerici æqualis vel inferioris ordinis numquam ad superiores gradus Ecclesiæ possent ascendere. Sed duo sane tum contigerunt, quæ paci et ecclesiasticæ reconciliationi prorsus repugnabant. Detrectarunt imprimis quotquot Ambrosium adierant coram Hispanorum episcoporum synodo condemnare quæ *perperam egerant*, ut idem Mediolanensis antistes, apostolicæ sedis statutis innixus, faciendum præscripserat, tum a pœnitentium statu atque proposito contra fidem datam recesserunt. Nam vita functo Asturicensi episcopo, Symphosius ad eam sedem Dictinium filium evexit, et episcopum consecravit, et Dictinius ipse, cum eodem Symphosio multos alios in Galliciæ provincia, quorum fides non satis probata erat, in episcopos ordinarunt. Horum autem omnium gestorum seriem continet illud definitivæ sententiæ exemplar quod in Toletana anni 400 synodo editum fuit.

6. Superest nunc ergo ut illius habitæ Toletanæ synodi tempus inquiramus in qua, lectis Ambrosii litteris, pœnitentes illi ad reconciliationis pacem admitti debebant, a qua tamen Symphosius et cæteri se subtraxerunt. Eam autem habitam fuisse ante Ambrosii mortem probabilis est. Paulinus enim in hujus Vita ait: *Theodosio imperatori Christianissimo triennium fere supervixit Ambrosius, qui et ipso die sabbati sancti illum desiisse vivere scribit: prorsus (Petavii subdit) Aprilis, Christi anno 397, Cæsario et Attico cons.* Marcellinus autem hujus obitum anno sequenti 598 ascribit, *Honorio et Eutychiano cons.* Non diu igitur ante divi Ambrosii mortem potuit illa synodus congregari, nam omnes illi novemdecim episcopi, qui in contumaces absentes libellarem direxere sententiam, adhuc 400 anno erant superstites, quod difficile fuisset, si inter illam et hanc Toletanam synodum multorum annorum spatium interfluxisset. Nullum prorsus ad hæc horumque similia respectum habuit Paschasius Quesnellus, sed, pro more et ingenio suo, divinationibus usus, plures Toletanas synodos distinxit, quarum primam inter Cæsaraugustanam anni 381 et Toletanam anni quadringentesimi statuit, nulla interim prorsus habita ratione, vel ad Burdigalensem, vel ad Trevirensensem, vel ad aliam forte ~~234~~ Cæsaraugustanam, quæ certissime omnes Toletanos conventus præcesserunt. Verum isthæc prætereamus, ne in minimis cum Quesnello contententes, nodum in scirpo quærere voluisse videamur.

7. Illuc igitur nostra potius se vertat oratio, ubi graviore Quesnelli lapsus offendimus. Cujus quidem generis esse arbitramur palmares illos errores quibus notæ et observationes in epistolam 15 S. Leonis refertæ sunt. In priori quippe horum Operum editione, quasi ex suggestu, Paschasius Quesnellus docuerat Dictinium ex episcopali sua sede ob Priscillianam hæresim ejectum fuisse, cui postmodum Turribius successerat. Huic autem errori causam dedere verba sequentia, quæ ex Idatii Chronico recitare dixit: *Dictinius Asturicensis episcopus, cui ob Priscillianam hæresim, quam profitebatur, ejecto, cum aliis ejusdem sectæ episcopis, successit Turribius.* Incaute etiam monachos congregationis sancti Mauri lapsos esse deprehendimus (a), qui in sancti Augustini Operum editione, nimia forte Quesnello vel alteri mendaci scriptori, fide adhibita, illud idem testimonium Idatiano asseruerunt Chronico, repugnantibus aliunde Augustini verbis, quibus Dictinium inter catholicos Ecclesiæ episcopos diem clausisse affirmat; et Ferrario (b), qui scripsit Dictinum catalogo sanctorum episcoporum Asturicensis Ecclesiæ ascriptum reperiri, ejusque memoriam quotannis die 2 Junii ea in Ecclesia recoli consuetum fuisse.

8. Interim autem Paschasium Quesnellum suis

(a) Tom. VI Operum Augustini, pag. 330.

(b) Ferrarius, in generali catalogo SS., ad diem 2 Junii. Videsis Francisci Gervessii dissertationem,

laudibus fraudari iniquum foret, qui, laudatum Idatii Chronicum percurrens, memoriæ defectionem seu allucinationem in prima editione se passum esse fatetur, ex cujus Chronici lectione sapientior factus, quæ jam dixerat in altera retractavit editione, sed nimis subdole. Hominis ingenium, qui quoad usque vixit a jam dictis contra catholicæ fidei articulos prolatis et scriptis numquam recedere voluit, quis profecto mirari desinet? Sed hæreticorum schismaticorumque ejusmodi fuisse agendi rationem nemo ignorat. Hi namque quam sæpissime, si in historicis similibusque rebus, parum nihilumve ad eorum systema conducentibus, quandoque per inscitiam, oscitantiam et arrogantiam defecerunt, haud difficile postmodum errata revocaverunt, correxerunt, et quibusdam veritatis umbraculis contexerunt, ut videlicet voracium ingeniorumque animorum opinionem apud suos asseclas, quos in fidei morumque regulis decipere voluerunt, sibi vindicent. Sed eum errorem in postrema sua editione nec intregre omnino emendavit Quesnellus. Verba illa quidem in Idatiano Chronico desiderari, nec suo fuisse studio conficta sincere et quasi jurejurando fassus est. Cæterum fragmentum illud, cum omnibus substructis, non abradendum a postrema editione censuit, in spem nimirum adductus posse aliquando eruditus oculis inter legendum occurrere, et ad typographum deferri, huic historiæ inserendum. Cui quidem opinioni cum insisteret, non spurium esse illud fragmentum sibi persuadet, sed ignoto potius parenti adjudicandum, et tanquam somniator multa falsa commentitiaque imaginatur, quæ catholicæ Ecclesiæ et Priscillianistarum historias dejiciunt, Toletanorum conciliorum fidem auctoritatemque nimis reddunt suspectam; et, quod gravius est, Idatii Chronicum, quod et ipse summis laudibus ornat, pravis suis interpretationibus mutilat, corrumpit et in contrariam detorquet significationem. Sed ne de mea sententia comminici videar, singula quæ Quesnellus adducit, jam statim referam.

9. Et primo rogo unde is scriptor hauriat Dictinium jam ante 400 annum e sua Asturicensi sede dejectum, huicque statim S. Turribium suffectum? Unde, quæso, deducti iterum Dictinium ipsum, Toletanis PP. annuentibus, suam primam occupasse sedem, quæ disserendi ratio, contra ~~235~~ Ecclesiæ canones, duos confingit episcopos eandem sedem administrantes? Horum porro nihil habet Idatius in Chronico, nihil Toletani Patres, qui de hac Dictinii restitutione, aut de Turribii ordinatione nec unum verbum protulerunt. Immo Chronico illud et hujus concilii Acta mire inter se concidunt; in ea videlicet indicanda indulgentia, qua Dictinio et cæteris pœnitentibus episcopis benigne fuit concessum in suis sedibus perseverare, et dumtaxat cautum fuit ut ab initiandis episcopis, presbyteris atque diaconibus se abstinerent, quoadusque Romani pontificis, Ambrosii successoris, communionis litteras reciperent: *Symphosius autem (aiunt Toletani præsules) senex religiosus, qui quod egerat, supra scriptimus in Ecclesia sua consistat, circumspiciat circa eos quos ei reddemus futurus; inde exspectabilis communionem unde prius spem futuræ pacis acceperat. Quod observandum etiam Dictinio et Antherio esse decrevimus (c).* Cum itaque Toletani Patres decrevisent Symphosium, Dictinium et Antherium in suis Ecclesiis debuisse consistere, an non confinxit Quesnellus Dictinium ante illud concilium e sua sede ejectum, eique Turribium suffectum? Consistant aiunt PP., non suas sedes recipiant, ut noster annotator somniatur, quæ voces non idem importare vel leviter attendenti fit manifestum. Non ergo est credendum, Dictinio adhuc superstiti in hujus locum

pag. 65.

(c) Exemplar definitivæ sententiæ Tolet. conc.; tom. II, pag. 1479.

Turribium fuisse ordinatum, sed Dictinium ipsum a die suæ consecrationis ad emortualem diem usque in Asturicensi Ecclesia semper constituisse. Qua in re, tamquam omnino imbecillæ, illico cadunt duæ illæ Quesnelli conjecturæ et suspiciones, vel de duobus episcopis eodem tempore eandem Ecclesiam administrantibus, quod sacris canonibus vetitum est, vel de summa Turribii senectute, ad quam certe pervenisset, si ejus ordinatio ante 400 annum esset repetenda, cum jam adhuc esset in vivis, et ad laboriosissima habenda itinera aptus, et habilis anno Christi 447 sub Leonis Magni pontificatu reperiretur, ut ex ejus colligitur epistola de qua in seqq. capitibus verba faciemus. Sed de Turribii ordinatione ex monumentis quæ supersunt, nihil certi definire possumus. Illud unum dumtaxat nobis ex Augustino exploratum est, Dictinium ejus prædecessorem extremam clausisse diem ante annum 420. Siquidem cum S. Pater hoc anno librum contra Mendacium ad Consentium scripsisset, Dictinium ex hac vita decessisse hisce verbis indicavit: *Dictini episcopi vel cogniti vitam, vel incogniti famam laudare mendaciter, est hoc tolerabilius adhuc, quia ille putatur fuisse catholicus, atque ex illo errore correctus (a).*

10. Nec aliqua ratione urgeri possumus genuino illo Idatii testimonio, quo olympiad. 306 scripsit: *In Asturicensi urbe Galliciæ quidam ante aliquod annos latentes Manichæi gestis episcopalibus deteguntur, quæ ab Idatio et Turribio, qui eos audierunt, ad Antonium Emeritensem episcopum directæ sunt. Manichæorum nomine Priscillianistas ibidem designari, nescio quo pacto affirmet Queanellus, cum jam Idatius eo in Chronico numquam Priscillianistas cum Manichæis confundere consueverit, quamvis ambæ hæreses Gnosticorum propages fuerint. Olympiade enim 24, descripta Priscilliani et sociorum nece, subjicit: *Exin in Galliciam Priscillianistarum hæresis invasit.* Rursus, olympiade 294, agens de Ortigio, qui Celenis fuerat ordinatus, addit (b): *Sed agentibus Priscillianistis, pro fide catholica pulsus factionibus exsulabat.* Hac eadem loquendi formula idem Idatius usus est de sancti Leonis Magni ad Turribium Asturicensem epistolam disserens: *Romanæ Ecclesiæ 43 præsidet episcopus Leo. Hujus scripta per episcopi Turribii diaconum Pervincum contra Priscillianistas ad Hispalenses episcopos deferuntur.* Quæ quidem omnia 236 cum ipse mecum reputarem, non facile Quesnelli opinioni subscribere potui, quod videlicet priori laudato ejusdem olympiadis loco sub Manichæorum nomine Idatius Priscillianistas designare voluerit, cum nobis cæterisque illud Chronicum percurrentibus utriusque sectæ hæreticos suis propriis nominibus appellasse constet. Et quidem paulo post, de quodam Manichæo Pascentio urbis Romæ, qui de *Asturica diffugerat*, sermonem instituens, eum *Manichæum expresse nominat, quem Antonius episcopus Emeritæ comprehendit, auditumque etiam de provincia Lusitania facit expelli.* Hunc autem Priscillianistam quis affirmabit? Cum Romæ numquam, et Leonis tempore potissimum, Priscilliana lues fuerit grassata. Verum quamvis ultro daretur quod Idatius ibidem ejusmodi hæreticos Manichæos vocarit, quid inde? Nullum dubium est Turribium, defuncto Dictinio, in episcopatu successisse. Hujus igitur studium cum Idatio Lemicæ urbis episcopo in detegendis Manichæis adhibitum nihil obstat quin Dictinius usque ad diem emortualem in Asturicensi throno consederit; non evincit eum e sua sede exturbatum fuisse; non denique eam Ecclesiam a duobus episcopis administratam. Quando enim Dictinius obierat, aut Zosimus, aut Bonifacius Romanam sedem tenebant. Quando vero Turribius et Idatius in occultos animadverterunt Mani-*

chæos, jam sanctus Leo pontificatum gerebat, ut in laudato Chronico idem Idatius affirmat.

CAPUT IX.

De Toletana synodo, in qua Symphosius et Dictinius tamquam pœnitentes suscepti sunt, et de Galliciæ schismate horum causa exorto. Quesnellianæ conjecturæ et ratiocinationes annotantur atque rejiciuntur.

1. Relicto in hisce exordiis parumper Quesnello ad nonnulla alia gradum facere statuimus. Ad Toletani videlicet concilii Acta, ad aliarum rerum seriem in hac eadem causa gestarum, ad gravissimum denique illud schisma in Galliciæ potissimum provincia excitatum. postquam Symphosium, Dictinium aliosque episcopos et presbyteros, quondam Priscilliana lue infectos, a Toletanis Patribus receptos et absolutos fuisse, quidam invidi, aut ecclesiasticæ disciplinæ conservandæ importuno studio addicti, resciverunt. Et imprimis quod ad laudata Acta attinet, qui oculos, prout a conciliorum collectoribus edita sunt, in ea conjiciunt, valde mutila et imperfecta modo asservari judicabunt, quod nemo hactenus animadvertit. Id sequens specimen, quod subjimus, patefaciat. In epigraphe quidem nullum vitium irrepsisse arbitramur, nisi forte ille a collectoribus derivatum, qui istud Toletanum primum appellant, cum jam aliud ibidem novemdecim episcopis habitum Patruinus in sua asserat præfatione, ut etiam in superioribus annotavimus. Cæterum istud sub Anastasii pontificatu. Honorio, Arcadio imperantibus, cum videlicet Stilico primum consul renuntiabatur, congregatum fuisse, perspicue Idatius in Chronico indicavit olymp. 294. Eam epigraphem deinde *tituli capitulorum* excipiunt, qui brevem dumtaxat summam continent eorum quæ ad ecclesiasticam disciplinam ibidem instaurandam sancita fuerunt. Sed ibi jam vitium irrepsit, nam laudati tituli Romanis etiam numeris notati, unum supra viginti capitula firmata fuisse indicant; sed postremum, quod erat: *De regulis fidei catholicæ contra Priscillianos* prorsus desideratur. Hisce vero capitulorum titulis concilii præfatio subjicitur, in qua primum illorum novemdecim episcoporum in Toletana 237 convenientium Ecclesia nomina describuntur, nulla tamen facta mentione Ecclesiarum quibus præerant. Sed iis fideliter descriptis, Patruinus Emeritensis episcopus illius cœtus præses, gravem et brevem orationem habuit, qua in Hispaniarum provinciis ecclesiasticam disciplinam pessum ivisse conquestus est, atque ita clericorum scandala percrebuisse, ut gravissimum schisma excitasset. Quibus quidem malis remedium adhibere Patruinus cupiens, a *communi concilio definiendum expetiit quid ab omnibus episcopis in ordinandis clericis esset sequendum.* Tum primus omnium ipse præses in hanc erupit sententiam: *Mihi autem placet constituta primitus concilii Nicæni perpetuo esse servanda, nec ab eis esse recedendum (c).* Cui quippe Patruini sententiæ cæteri episcopi assensi sunt ad unum, anathematis pœna præterea eos postulandos esse judicantes, qui aliud quam statutum est facere ausi essent.

2. Nihil autem præter hæc habet præfatio illa, quam deinde viginti dumtaxat capitula, ut diximus, seu canones excipiunt, afflictis illorum temporum rebus maxime convenientia, cum ad malorum luem id dies magis percrebescentem purgandam, tum ad aditum intercludendum, ne latius serperet, et incolumes adhuc Ecclesias et catholicos labefactaret. Sed cum vigesimum capitulum, quod est de schismate a solo episcopo conficiendo, subscriptiones episcoporum immediate sequantur, ideo graviter

(a) Augustinus, lib. contra Mendacium ad Consentium, cap. 3.

(b) Idatius, in Chronico, olymp. 204.

(c) Exemplaria professionum in concilio Toletano contra sectam Priscilliani exstant tom. II Concil. pag. mihi 1477.

dolendum est quod altera Toletanorum gestorum A pars exciderit, aut saltem e primigenia sua sede fuerit avulsa, ut quæ ad Priscillianam pertinent historiæ, modo integra, perfecta, et prout a Patribus fuerunt disposita, minime habeamus.

Ejusmodi porro gravis jactura partim dumtaxat reparari potuit ex alterius concilii Actis cujus Patres, vita functis Symphosio. Dictinio ac cæteris qui de Priscillianæ hæresi postulabantur, apud Toletanam urbem forte convenientes, ne præpostere quidquam præcipitique animo de transacta hæresi et schismate judicarent, sancte secum reputarunt. Priscillianistarum res gestas altius repetere, cunctaque cognoscere quæ jam in ea causa contigerant. Hac occasione ergo præcedens Toletanæ synodi definitiones de plenariis gestis excerpserunt, easdemque, ut universo illi novo cætui innotescerent, publice recitari demandarunt. Quo autem anno quave occasione ejusmodi gestorum exemplariae suis sedibus avulsa in alio concilio posteriori recitata fuerint, cum B Ecclesiæ monumenta quæ exstant non prodant, certo definiri non potest. Illud certe extra omnem dubitationis aleam est, excerpta ex genuinis Actis fuisse avulsa, quando jam Symphosius, Dictinius episcopi, et Comasius presbyter, ex hac luce migraverant. Sufficiens hoc indicant sequentia verba posterioris concilii: *Post habitum jam concilium kal. Septembris, tertio nonas Septembris, post diversas cognitiones tunc habitas, sub die octava iduum Septembris excerptæ sunt de plenariis gestis professionis domini Symphosii, et domini Dictinii sanctæ memoriæ episcoporum, et domini sanctæ memoriæ Comasii tunc presbyteri, quas inter cæteros habuerunt in concilio Toletano de damnatione Priscilliani vel sectæ ejus.* Quis ergo sibi persuadet sanctæ memoriæ eos episcopos, illumque presbyterum, in concilio dictos fuisse, si jam adhuc superstites extitissent? Nec enim vita aut episcoporum mors ab aliis episcopis provincialibus, metropolis aut nationalibus, potuit ignorari, et ideo illos diem extremam clausisse quando C ejusmodi professionem exemplaria in concilio longe posteriori fuere avulsa et publice recitata, credendum est.

3. Sed harum possessionum exemplaria conflictionem subolare Quesnellus suspicatus est, nec ab hac suspitione Stephanum Baluzium vacuum arbitramur. Unde vero conflictionis conjecturæ hauriri possint aut debeant, nullus 238 sufficienter indicavit. Nam Quesnellus, qui in notis ad epistolam 158 Leonis aliquos illarum professionum suppositionis characteres in medium produxit, a recto disserendi scopo aberravit, et multa falsa et infirma commentus est. Cujusmodi quidem est illud primum quo sanctæ memoriæ episcopos appellat *Symphosium et Dictinium; quod si alias tolerabile esset, in ea tamen professione qua hæresim abdicant absurdum videtur (a).* Adeone scrupulose agis, Quesnelli, ut quondam hæretica labe aspersi, si postmodum evadant pœnitentes, singulos ejurent errores, et cum Ecclesia reconciliati tandem in pace obdormiant, nefas reputes eos sanctæ memoriæ viros appellari? Profecto tota Christianæ rei historia, sacra diptycha et vetustæ Ecclesiarum tabulæ ruerent, pessum irent, et commentis scaterere censenda essent. Antiquitus enim, sicut et modo, illa loquendi formula usurpata erat ad innuendam ecclesiasticam pacem et communionem in qua obierant qui jam ex hac luce demigrarunt; neque iis vocabulis sanctæ memoriæ fraudabantur ob hæresim, vel schisma, in quod lapsi essent, dummodo pœnitentes decederent, et, absoluti ante vitæ exitum, pristinae communioni restituerentur. Immo ejusmodi homines post adeptum reconciliationis sacramentum

ita in honore habebantur, ut eorum nomina Deo ad altare offerrentur, ut constat ex can. 29 concilii Illiberitani, quo cautum est ne *energumenorum nomina sacris in mysteriis recitarentur; vel ex 19 concilii Emeritensis, quo sacerdotibus jubetur: Pro singulis diebus dominicis sacrificium Deo offerre, et eorum nomina a quibus eas Ecclesias constat esse constructas, vel qui aliquid his sanctis Ecclesiis videntur aut visi sunt contulisse, si viventes in corpore sunt, ante altare recitentur tempore missæ; quod si ab hac decesserint, aut decesserint luce, nomina eorum cum defunctis fidelibus recitentur suo ordine.* Horum porro nominum recitatio catholicæ communionis argumentum fuisse erudite probant Albaspinæus et Ferdinandus Mendoza in notis et observationibus ad Illiberitanum concilium (b).

4. Sed addit Quesnellus, sanctæ memoriæ verba illa, etsi tolerabilia censeantur, in ea professione qua hæresim abdicant absurda videri. Sed hic gravissimum nostri annotatoris Quesnelli oscitantis lapsus lector, quæso, animadvertat, et nobiscum serio illarum professionum exemplar percurrat, quæ in concilio Toletano contra Priscilliani sectam editæ fuere, simulque perpendat quæ ad postremum concilium pertinent. Illius quippe exemplaris exordium totum spectat ad postremi concilii PP., qui, adducti studio inquirendæ veritatis, dicunt consuluisse Toletanæ synodi Acta, et excerpserunt de plenariis gestis professiones domini Symphosii, et domini Dictinii sanctæ memoriæ episcoporum (c). Et duo ergo illa verba prorsus extra professiones posita sunt, et a posterioris concilii notariis et PP. adhibita damtaxat fuere ad innuendam eam ecclesiasticam pacem et communionem in qua Symphosius et Dictinius obierant. Præterea non sibi suadeat Quesnellus hujus concilii notarios integre eas professiones, prout erant, in autographo huc translulisse. Multa quidem ab iisdem prætermissa sufficienter ea indicant verba *Præ aliquantulum eodem tempore acta.... Dictinius episcopus dixit: Audite me.* Unde eruitur, ex plenariis Toletanæ synodi gestis ea dumtaxat selegisse quæ in criminum contestationem, horumque execrationem tum a Dictinio et Symphosio, tum a Comasio, dicta fuere. Cum igitur professio ab iis vocibus ordiatur: *Audite me, optimi sacerdotes,* non est cur Quesnellus eam conflictionis insimulet, cum 239 omnia præcedentia verba (inter quæ hæc duo, *sanctæ memoriæ*) notario tribui debeant ut legentibus patebit.

5. Jam vero aliud conflictionis argumentum, quod secundo loco Quesnellus subjicit adhuc perpendamus. Deinde (ait) *errores Priscilliani et assectarum ejus rix attingit, de sola Filii innascibilitate loquens, et de duobus principiis, et animæ cum Patre consubstantialitate, quas se sententias ita condemnant, ut fucum facere videantur, sibi que suas professiones explicandas reservare facultatem.* Cui quippe conjecturæ ut robur adderet auctoritatemque, ad S. Leonem provocat, ex cujus verbis professionis conflictionem comprobare intendit *Et tertio enim (ita immediate subjicit) S. Leonis capitulo patet illos aliquo sensu nascibilem Filium dixisse. Ex quinto, non illos contendisse disertis verbis unam Dei et hominis esse naturam, quod in se solummodo reprehendit Dictinius in illa professione (d).* His ergo similibusque aliis eruditis criticis insistit, ut lectorem in malam fidem adducat, ad credendum videlicet totas illas professiones ad fraudem esse conflictas. Ita quidem ratiocinatur Quesnellus. Sed verane isthæc omnia esse arbitrabitur? An potius nobis erit verendum argutulum hunc nimis licenter fabulosa quædam comminisci potuisse, cum de aliorum fraudibus et conflictionibus nimis anxie inquireret?

(a) Quesnellus, tom. II Operum S. Leonis Magni, pag. 450.

(b) Tom. I Concil. Generalium.

(c) Mirum quidem est Quesnellum in talem oscitantiam labi potuisse, cum S. Leo Magni episcopos

pœnitentes in latrocinio Ephesino lapsos in communionem recipiens, jubeat horum nomina ad altare recitari. Vide postremam hujus tomi partem, in qua luculentius de hac re sermonem habemus.

(d) Quesnellus, tom. II Operum S. Leonis, p. 450

utem turpiter aberrasse, priora illa indicant. *Deinde errores Priscilliani et asseclarum viz. Quid enim? Attingere forte et confiteri de erroribus in quos numquam lapsi fuerant? la quippe illud de quo agimus, non fidei proem in Toletano concilio ab episcopis et presbiteris factam continet, sed dumtaxat unam confessionem ejurationemque. In ea autem Priscilliani erroribus eos dumtaxat exprimitur, quibus adhæserunt, tum deinde Priscilliani cæterisque ejus blasphemis anathema. Cum igitur ex Priscilliani dogmatibus illa tria ausi fuissent: *Innascibilem esse Deum unam hominis esse substantiam, aut duo esse principia, presse hæc tantum confiteri opus erat, eadem iri, quin se illorum criminum reos facerent nunquam admisissent.**

Confessionem autem criminumque ejurationem illarum illud continere, minime fidei professionem, et illa verba, in quæ prius omnium Dictinius ntiæ agens erupit: *Audite me, optimi sacerdotum corrigite omnia, quia vobis correctio data est. unum est enim: Vobis datæ sunt claves regni cælestis, sed peto a vobis ut claves nobis regni, non portæ inferni.* Hæc hominis humiliter pœnitentis, veniam absolutionemque enixe deprecantia esse quis inficiabitur? Post hæc autem atim sua aperit crimina. *Hæc, si dignamini, ante oculos pono. Hoc in me reprehendo, quod etc.* pari ratione quoque omnia retractavit scripserat, subdicens: *Sed et omnem Præsumptionem de scriptis meis arguo et condemno.* Et in toto juramento, omnia toto corde respicere disprofitetur, et quæ contra fidem scripserat convit. Hæc igitur in se spectata nullam olentem conditionem, fraudem, aut fictionem; præsertim illi pœnitentes coram synodo se sistentes confessionem ab iis Patribus acceptam ex charitativa recitarunt et anathemate dicto omnibus eorum libris et dogmatibus, et Priscilliani poemam, absoluti et ad communionem recepti fuere, exemplari definitivæ sententiæ colligimus. Idcirco præterea eorum fidem facere voluisse, et suasque professiones explicandi reservasse neminem. Undenam id conjicit annotator? Contra quidem innuunt hæc et consimilia verba concilii dicta: *Omnem præsumptionem meam de meis arguo, atque 240 condemno.* Vel illa *estis est mihi Deus;* aut isthæc: *Quæcumque vobis, omnia me toto corde respicere; excepto nisi, omnia anathematizo; omnia quæ inveniuntur hæc cum ipso auctore condemno.* Non ergo tam et versipelles fuerunt pœnitentes illi, de quibus sermo est, ut fucem facere nisi sint, aut contra prolata explicandi facultatem sibi reservaverunt hæc nostra ætate Quesnellus ipse ejusque ad apostolicæ sedis iudicium acciti, et contra, contra omne jus quam sæpissime nimis contumaciter tentarunt. Splendide tandem noster annotator Quesnellus nugatus est, cum ad S. Leonis Magni revocans, ea quasi in testimonium conflictæ confessionis adduxit. Absolute quidem innascibilem Deum, Leone auctore, Priscillianistæ assunt. *Quia verbum caro factum (ait S. doctor) et isti honorent, sed honorare se simulant, jejuna eodem die, sicut et die Dominico, qui est diei ditionis Christi; quod utique ideo faciunt, quia in Dominum in vera hominis natura naturam esse dunt, sed per quamdam illusionem ostentata olunt quæ vera non fuerint.* Desertis quoque Priscillianistas contendisse unam Dei et hominis substantiam et naturam ipse S. Leo, cap. 1, dicens: *Quinto capitulo refertur animam divinæ esse substantiæ, nec a natura creatoris ditionis nostræ distare naturam (a).* Quæ duo

A cum ego sedulo animadvertissem, facile in eam persuasionem adductus sum, aut Quesnellum nimis fidenter suis studiis indulissem, aut in S. Leonis Operibus adornandis oscitanter semper ea percurrisse ut quam sæpissime nostris hisce dissertationibus palam fecimus.

CAPUT X.

De cæteris episcopis et clericis Priscilliana labe pollutis in Toletana prima synodo condemnatis vel absolutis.

1. Quæ de Symphosio et Dictinio dicenda occurrerant quanta potuimus brevitate præcedenti capite explicavimus. Nonnulla alia in præsentiarum dicturum sumus de quibusdam aliis episcopis et clericis eadem Priscilliana labe pollutis, qui cum eisdem Symphosio et Dictinio, nondum pœnitentibus et ab Ecclesia absolutis, communicarunt, vel ad sacrorum ordinum ministeria ab iis se promovendi passi sunt. Et primo quidem ad eos se nostra vertit oratio qui, ad synodum canonicè acciti, coram Episcopis se sistere non detrectarunt, quos inter locum habuisse Paternum, definitivæ illius concilii sententiæ exemplaria ex gestis translata produunt. Is enim ante ordinationem, Priscilliani errores sciebat et profitebatur. Sed post adeptam Bracarensem sedem, omne illius hæreseos virus ejuravit lectione librorum sancti Ambrosii.

2. Hunc ergo cum Symphosius ordinasset contra ecclesiasticas leges, quadam adhibita indulgentia, suam retinere sedem permisere. despondentes præterea illius Toletanæ primæ synodi PP. eum in communionem suscepturos, cum sedes apostolica rescriberet. Eandem indulgentiam erga Isonium adhibere, qui, nuper baptizatus a Symphosio, contra ecclesiasticas regulas ad episcopatum statim fuit promotus, quem ab hoc gradu minime esse dejiciendum concilium judicavit, quia hoc se tenere quod in præsentibus concilio professus est respondit. Hæc synodi Patres cum decrevissent, ad Vegentini causam examinandam processerunt, 241 qui olim ante Cæsaraugustanum concilium episcopus factus, similiter libros Priscilliani cum auctore damnaverat, ut de cæteris Acta testantur. Sed cum postmodum fidem mutasset, ac Priscillianistis adhærere voluisset, sacra communione erat privatus. Et huic indulgendum, quamvis forte graviores culpas admisisset, communi suffragio definitum est, eumque in pristinam communionem receperunt, ea conditione proposita et servata, ut sinceram fidei professionem scripto consignaret.

3. Aliter vero cum Herena episcopo clericis factum fuisse intelligimus. Nam Herenas ille, qui suos clericos sequi maluerat, qui quæ sponte, nec interrogatus, Priscillianum catholicum sanctumque martyrem clamasset, et ipse usque ad finem catholicum esse dixisset persecutionem ab episcopis passum; hunc (inquam) cum his omnibus tam suis clericis quam diversis episcopis, hoc est Donato, Acurio, Emilio, qui consortium perditorum sequi maluerunt, sacerdotio submovendos esse decreverunt. Neo vero tanti momenti quæstionem hisce deretis definitionibusque dumtaxat absolutam fuisse arbitrabimur. Alia quippe adhuc supererant, quibus consulere et medicinam adhibere oportebat. Iis videlicet qui ad concilium ex Gallæcia venerunt, et in Symphosii hujusmodi communionem semper durarunt, cum episcopus ille Priscilliana labe inficiebatur. Pro his ergo istud decretum factum legimus, ut, accepta forma a concilio missa, si subscriperint, etiam ipsi in cælestis pacis contemplatione consistant, expectantes pari exemplo quid papa, qui nunc est, quid sanctus Simplicianus Mediolanensis episcopus reliquique Ecclesiarum rescribant sacerdotes.

Si qui autem, audacius agentes, concilii hujus præcepta indulgentiæ, subscriptionem formæ quam missimus non dederint, Ecclesias quas detinent non retineant, neque his communicent qui, reversi de synodo,

: epist. ad Turribium Asturicensam, cap. 4 Ex eadem epist. cap. 5.

datæ professionibus, ad suas Ecclesias reverterunt. Non licere præterea cuiquam communione privato collectiones facere per mulierum domos, et apocrypha quæ damnata sunt legere, ne communicantes his pari impietate tenerentur, jure et merito sancitum est. Qua in re catholicis episcopis maxime præceptum voluerunt, ne suum onus et officium obliviscerentur: *Quoniam quicumque eos susceperint* (aiunt), *certum est eos etiam gravio i sententia retinendos esse.* Postremo tandem Ortygium Celenis catholicum episcopum, nefarie Priscillianistarum factionibus et impetu ante hoc concilium a sua sede expulsum, ad suam reverti debere Ecclesiam pronuntiarunt, ut tradit etiam Idatius in Chronico, de hac Toletana synodo habens sermonem.

4. Hæc itaque sunt omnia quæ causa religionis tuendæ, Ecclesiasticæ disciplinæ reparandæ, atque pacis firmandæ, perpetuoque duraturæ concordiæ, a Toletanis illis PP. anno 399 aut 400 firmata sunt. Verum cum in iis condendis decretis laudati PP. semper eam conditionem apposuerint, se plenioris remissionem pœnitentibus concessuros, cum sedes apostolica rescripserit, ut cum Vegetino et Paterno factum legimus, videlicet, *Recepturi etiam in nostram communionem, cum sedes apostolica rescripserit*; vel cum agebatur de recipiendis iis Gallæciæ episcopis qui cum Symphosio semper communicaverant, quibus dictum est, ut exspectarent pari exemplo *quid papa, qui nunc est, quid S. Simplicianus Mediolanensis episcopus reliquique Ecclesiarum rescribant sacerdotes*; vel illud denique, quod de Dictinio et Anterio pariter episcopis servandum constituerunt, quos ab ordinationis sacræ ministerio abstentose esse voluere, quoadusque per *papam vel sanctum Simplicianum communio ipsi redderetur*; cum, inquam, nos ejusmodi loquendi formulas ab Hispanis conciliis adhibitas offendamus, inde est ut nos in iis, tanquam in speculo, conspiciamus Hispaniarum præsules talem tantamque venerationem atque obedientiam apostolicæ sedi, et ipsis Romanis summis pontificibus exhibuisse, ut adhuc ab ipsis synodice prolata judicia, in pœnitentium episcoporum et clericorum causis, firma et rata esse minime arbitrarentur, nisi ejusdem apostolicæ sedis auctoritate probarentur.

5. Quam quidem veritatem cum omnibus fere hæreticis aliisque invidis hominibus exosam esse noverim jam illud statim mihi eripere opus est quod opponere possent. Equalem reverentiam, videlicet, Hispaniæ PP. tunc exhibuisse Simpliciano, Mediolanensium episcopo, cæterisque sacerdotibus, ut decreverunt, cum in causa episcoporum Gallæciæ, qui semper, cum Symphosio communicaverunt, tum in causa Dictinii et Anterii episcoporum, in quarum postrema iudicium æque reservatum fuit sancto Simpliciano episcopo Mediolanensi ac Romano pontifici tum existenti. Sed hæc agendi œconomia Romanorum pontificum auctoritatem (aiunt) elevat, aliorum episcoporum auctoritati æquiparando, vel ut saltem in Romanum concilium eadem causæ finiendæ referantur. Ita profecto blaterant, et nunc blaterare possent, qui, ecclesiasticam unitatem scindere cupientes, nimis anxie Romanos pontifices cæteris aliis episcopis exæquare student. Sed incassum eos laborare in hac aliisque similibus causis perspectum est. Nam ut alia præteream, de quibus vel jam disserui, vel alibi verba faciam (a), plenissime constat Toletanos PP. non una et eadem ratione adductos Simpliciani Mediolanensis

(a) Videsis quæ dicturi sumus in postrema hujus operis parte de Eutychniana hæresi verba facientes.

(b) Perperam contendit Quesnellus Siricii papæ hanc epistolam, aliasque similes, locum non obtinuisse in cod. illo canonum quem ipse non nisi fabulando antiquo Romanæ Ecclesiæ usui adjudicavit. Plene ejus argumenta evertunt, tum Ambrosii et Simpliciani Mediolanensium agendi ratio, tum Toletanorum PP. decretum, quod hactenus explicavimus.

A episcopi et papæ, qui tunc erat, litteras exspectandas esse decrevisse. Ambrosius in primis, Simpliciani prædecessor, sequestris officio apud Hispaniarum PP. functus fuerat, ut Symphosius, et Dictinius sub conditionibus a Siricio papa præscriptis reciperentur (b). Ambrosii votis annuerunt Toletani illi Patres. Sed quia jam is ex hac luce migraverat, et Simplicianus hujus thronum conscenderat, nec Symphosius atque Dictinius præscriptas impleverant conditiones, sed, necessitate aut contemptu, contra canonum sanctiones irritas reddiderunt. Hoc quippe gravissimum violatæ fidei, tum sacris cononibus irrogatæ injuriæ, facinus, ob quod irregularitatis vitium contraxerant, et arctioribus excommunicationis viculis se obstrinxerant, illi Ecclesiæ innotescere oportebat, cujus pastor mediatoris officium interposuerat, ut pœnitentes illi absolventur. Quare cum Ambrosius eorumdem intercessor jam apud Hispaniarum catholicos episcopos egisset, non ut a quocumque vitio absolventur, sed sub illis dumtaxat conditionibus quas supremum et universalem pastor Siricius ex hæresi revertentibus præscripserat, idcirco illi de Symphosio rescripserunt: *Inde exspectabit communionem, unde prius spem futuræ pacis acceperat. Quod observandum etiam in Dictinio et Anterio esse decrevimus.* Quæ verba, etiam ad mediatorem et supremum etiam iudicem debeant referri, non tamen utrique auctoritatem fuisse indicant. Ambrosius enim, in hac causa, vicaria, dumtaxat, seu delegata summi pontificis postestate fungebatur, cum ipse conditiones sub quibus pœnitentes illi reciperentur non præscripserit, sed eos sub præscriptis a Siricio papa recipiendos insinuaverit suaseritque. Nihil nostro confingimus marte. Sed ejusdem definitivæ sententiæ illa verba id sonant: *Litteris sanctæ memoriæ Ambrosii, quas post illud concilium ad nos miserat, ut si condemnassent, quæ perperam egerant, et impleissent conditiones quas præscriptas litteræ continebant, reverenter ad pacem* (adde, *quæ sanctæ memoriæ Siricii papa suasisset*)... Quid enim ea ibi verba apponere, quæ sanctæ memoriæ Siricii 243 papa suasisset, si Ambrosius propria et non apostolicæ sedis auctoritate ad Hispaniarum episcopos scripsisset? Siricii quippe, non Ambrosii est magnum illud decretum ad *Tarraconenses, Carthaginienses, Bæticos, Lusitanos atque Gallæcios*, eosque qui in vicinis habitabant provinciis, quo statuit ea conditione pœnitentibus, *bigamis, vel vitæ maritis, qui indebite in sacra militiam irreperunt, veniam esse relaxandam, ut in magno debeant computare beneficio, si, adempta sibi omni spe promotionis, in hoc quo inventiuntur ordine perpetua stabilitate permanent.* Cum itaque in recipiendis lapsis pœnitentibus, a concilio Toletano potissimum, de illius Siriciani decreti dispensatione ageretur, non ad aliam quam ad apostolicam eadem recurrere oportebat, atque ab hac definitiva sententia omnino erat exspectanda. Siquidem istuc dispensandi jus cum iis qui ejusmodi irregularitatis vitio erant impediti, non cujuscumque ordinis episcopis, non conciliis indulsit, sed sibi suisque successoribus papa Siricius reservavit, ut illius decreti verba immediate subsequenter patefaciant: *Scituri post hæc omnium provinciarum summi anistiles, quod si ultra ad sacros ordines quemquam de talibus crediderimus assumendum, et de suo, et de eorum statu quos contra canones et interdicta nostra procezerint, congruam ab apostolica sede promendam esse sententiam* (c).

Videsis Quesnelli dissert. 12 et seqq., tom. II Opera S. Leonis. Nos de hoc canonum cod. a Quesnello edito aliqua dicemus de Pelagianis agentes.

(c) De hujusmodi dispensationibus Romanæ sedi reservatis potissimum agemus in describenda Eutychnianorum historia, in postrema hujus operis parte, ad examen revocatis sancti Leonis Magni epistolis proreceptis illis qui in latrocinio Epefino lapsi erant.

no dicant, amabo, novæ ecclesiasticæ disci-
 plicæ, qui audacter apostolicæ sedis jura
 violant, eandem arctissimis finibus cir-
 cumbere cupientes, an tam grave, tam sanctum,
 imperium (ut vocant) decretum fuisset ab
 illo concilio dissimulandum? Vel an novem-
 li Patres, qui in concilio convenerunt, pie-
 que, doctrina atque morum integritate claris-
 simi, illud potuerint ignorare aut conte-
 mptumque vero absimillimum. Nam isthoc
 m, seu *interdictum*, ut ait Siricius, de non
 audis ad episcopatum aut sacros ordines
 in hæretica labe pollutis, jam ante quatuor-
 centos omnibus Hispaniarum Ecclesiis inno-
 ceoque non tantum clerici qui promoveri cu-
 , sed et episcopi ordinatores constringeban-
 n igitur Symphosius, Dictinius, Anterius,
 us, et cæteri omnes, qui, veluti homines
 alem militiam ascripti, pœnitentiam agentes
 synodo se stiterunt, talia facinora admisissent
 apostolicæ sedis dumtaxat indulgentia plenis-
 terant relaxari; idcirco PP. ad eam provo-
 cantebat, speciali simul facta mentione Siri-
interdicti. Laudatum vero Siricii papæ *interdi-*
 : III iduum Februariarum prodidiisse, eo anno
 dius et Baudonius, seu Baudonius, consula-
 bant, qui est 335, jam ipsi ex Romanorum
 m tabulis in superioribus annotavimus.
 amur tamen tanti momenti res, ad eccle-
 n illustrandam historiam aptissimas, hæc
 emine fuisse ad trutinam revocatas, hujus
 gesta cum præcedentibus Siricii decretis
 monibus conferendo. Nec enim suppositionis
 hæc epistola argui potest, vel inter Isidorica-
 rces rejici. Eam quippe in sua collectione
 us Exiguus admisit, atque eandem lauda-
 m Carolus Magnus in Capitulari Aquisgra-
 ni 789, tum Ilincmarus Rhemensis opuso.
 quidquam dicam de libro Pontificali, in quo
 : *Hic fecit constitutum de omni Ecclesia*, cujus
 as plerisque criticis suspecta est (a). Immo
 admirationem maxime auget Tillemontii
 , qui cum 244 sibi alium scopum propo-
 præter illum Romanæ sedis jura asserendi
 gnandi, in laudata Toletani concilii verba
 esi interclusa offendens, videlicet (adde, *quæ*
memoriæ papa Siricius suasisset), ea extra
 amandanda censuit, nec aliud nisi purum
 ue redolere additamentum existimavit. Sed
 loctus nugæ agit, cum futilibus insistens
 ris, haudquam rationi consentaneum sibi
 rbitratur S. Ambrosium ea occasione, aut
 i concilio, aut ex hujus legatione, ut Sym-
 et Dictinius a Toletanis Patribus absolve-
 egisse. Papæ! Ita non oportebat Tillemon-
 tiocinari, ne Quesnello aut aliis videretur
 iscoporum jura minuire, et apostolicæ sedi
 jura asserere. Age igitur, aliorum præjudi-
 ctoctus non adhareat, eademque non propu-
 Sed dicat, amabo, an Siriciana illa decreta
 Ambrosium, tum Hispaniarum episcopos la-
 uerint, an ab iisdem omnino contemni? Alte-
 asserere, aut suspicari, nimis inverisimile est.
 mbrosii ad Siricium papam epistolæ qualem
 nque ipse erga apostolicam sedem animi re-
 m et submissionem exercuerit, quantumque
 im pontificem: ob jam damnatos hæreticos
 rit, nimis evidenter manifestant. Ambrosius
 gens cum Hispanis episcopis de recipiendis
 sio et Dictinio pœnitentibus, non poterat
 re conditiones jam ab eodem papa Siricio

A præscriptas; nec ipsi Hispani episcopi pœnitentium
 causam cognoscere poterant, de ea inquirere et ju-
 dicare, nisi sub iisdem conditionibus quas Siriciana
 statuta continebant. Igitur in definitivæ sententiæ
 decreto, quod Toletani PP. adiderunt, necessario ea
 verba exprimere oportebat: *Litteris tamen sanc-
 tæ memoriæ Ambrosii... ut, si condemnassent quæ perperam
 egerant, et implerent conditiones. quas præscriptas
 litteræ continebant, reverenter ad pacem* (adde, *quæ*
S. memoriæ papa Siricius suasisset). . . . *magnam*
 etc. Quod ei facere prætermisissent, non irreverentiam
 dumtaxat, sed et schismatis et contumaciæ redargui
 et puniri potuissent. At ne operam tandem vel cum
 uno Tillemontio, vel cum apostolicæ sedis inimicis
 ludere videar, relictis modo Siricianis decretis at-
 que Toletani concilii gestorum exemplaribus, ad ea
 gradum facere libet quæ post hujusmodi gesta in
 iisdem Hispaniarum provinciis contigerunt.

CAPUT XI.

B *De gravi schismate inter Hispanos orlo pos Toletanam
 synodum.*

4. Grave quidem tunc schisma ob veniam relaxa-
 tam episcopis et clericis pœnitentibus, Priscilliani-
 starum hæresim et scripta execrantibus, vel ob
 indulgentiam contumacibus denegatam, paulo post
 excitatum fuisse, jam sancti Innocentii papæ epi-
 stolæ ad synodum Toletanam evidentissime pate-
 faciunt. Cujus quidem schismatis auctores Bœtici,
 et Carthaginenses episcopi fuere, qui ægerrime fe-
 rentes quod Toletani Patres Symphosium, Dicti-
 nium aliosque Gallæciæ episcopos in communio-
 nem, retentis honoribus et gradibus, recepissent,
 ab iis qui eos receperant desciverunt. An livor
 invidia et rixandi desiderium Bœticorum et Car-
 thaginensium animum urgeret: an vero Toletanis
 sanctionibus repugnaverint, ne ecclesiasticæ disci-
 plinæ rigor nimis relaxaretur, non audeo definire.
 Id unum dumtaxat certum et exploratum est, brevi
 ita duarum factionum partes in illis provinciis per-
 crebuisse, ut, auctore Hilario episcopo, et Elpidio
 presbytero, qui ad apostolicam sedem convolarunt,
 pax 245 fuerit violata, disciplinæ ratio confusa, et
 contra canones, Patrum contempto ordine, neglectis-
 que regulis, in Ecclesiarum usurpatione multa com-
 miserint, quæ sacerdotalem concordiam, in qua ca-
 tholicæ nostræ fidei stabilitas tota consistit, quasi per-
 vicaci et rabido animo dissolverunt. Interim dum
 ejusmodi mala latius in dies magis propagabantur.
 Anastasius summus pontifex ex hac luce demigrat.
 Quibus ut Hilarius et Elpidus necessariam adhibe-
 rent medicinam, Romam profisciscuntur, quando jam
 Innocentius papa apostolicæ sedis clavum tenebat.
 Sed in quem Christi annum horum in Urbem ad-
 ventus rejici debeat, ex nullo Christianæ aut civili-
 s rei monumento conjicere potuimus. Potissimum,
 quia in illa epistola quam S. Innocentius pro
 componendo Ecclesiarum Hispaniæ turbatissimo
 statu ad Toletanam synodum scripsit, temporaria
 seu consulum nota desideretur. Probabilius tamen
 est Toletanam inter laudatam synodum et Innocen-
 tianæ hujus epistolæ tempus varios effluxisse annos,
 quorum cursu commode et opportune schisma, in
 Bœtica et Carthaginensi provincia primo excitatum,
 longe lateque per omnes Hispaniarum partes potuit
 propagari. Id nobis suadet Patruini Emeritensis
 episcopi, qui Toletanæ synodo præfuit, obitus, hu-
 jusque successoris Gregorii institutio et ordinatio:
 tum graves injuriæ quas post adeptam Emeritensem
 sedem idem Gregorius passus fuerat, cujus honorem
 sanctus Innocentius ut vindicaret jussit, ne post hæc

anciscus Gervesius hanc suspicionem adju-
 licolao Antonio, Bibliotheca Hispan. lib. II,
 sed credendum est Tillemontium haud con-
 s, præsertim cum eam non refellat, uti erat
 im. Hist. Priscil., post p. 68.

(b) Tillemontius, tom. VIII, nota 43 de Priscillia-
 nistis, pag. 124.

(c) Rescriptum episcoporum Ambrosii ad Siricium
 papam exstat tom. II Concil. pag. mibi 4229.

in quemquam bonorum spiritus factionis insurgat. Sed nec in sui pontificatus exordiis huic gravissimo schismati Innocentium papam occurrisset, perspiciuntur proinde verba illa, a quibus ipse suam epistolam ordit, videlicet: *Sæpe me et nimia cum teneret cura sollicitum super dissensione et schismate Ecclesiarum, quod per Hispanias latius in dies serpere et citatiore gradu incidere fama proloquitur.* Nam sæpe auditis ex fama tantorum malorum rumoribus, iis medicinam afferre secum distulit, quoad usque ex remotioribus Hispaniæ finibus Hilarius et Elpidius, qui jam Romam venerant, fideli narratione, cum dolore et gemitu prosecuti sunt quæ in consensum presbyterii actorum confessione, qua laborabat pernicio Ecclesia, exposuerunt. Tunc quidem emeruisse tempus, quo non possit emendatio differri; sed oportere congrua medicina provideri, ipse Innocentius fassus est. Quare scribere statuit ad Toletanæ synodi episcopos, molli castigare brachio, et vellicare, et eos carpere, qui propter Gallioiorum cum Symphosio et Dictinio communionem ab omnium pace desciverunt. Ad quam autem Toletanam synodum S. Innocentius suas epistolas direxerit, non satis inter scriptores convenit. Baronius et alii S. pontificem ad præcedentem laudatam synodum scripsisse sibi persuadent, aut saltem ad episcopos superstites, qui ad eam convenerant. Contra vero Severinus Binius cum quibusdam aliis scripturibus ad novum concilium apud Toletum quoque coactum has epistolas referri debere, variis conjecturis innixi, arbitrantur, suffragante etiam Vivario, qui quinque Toletanos conventus brevi habitos fuisse autumat. Sed cum hujus rei decisio gravissimis nodis obnoxia sit, ad quos dissolvendos aut præcavendos saltem, necessaria non supersunt monumenta, nihil prorsus definiemus.

3. Illuc igitur potius nostra se convertet oratio, unde S. Innocentius Toletanos episcopos allocutus est, Apostolici vigoris in primis plena esse verba, quibus ad penitus exstinguendum contentionis ignem usus est, nemo inficiabitur. Nam schismatis auctores impetit, quod, *obtinendi proposito unusquisque quod voluit, æternum orbem mali et circulum quemdam de tali animositate fecerunt, cum utique bono cuique in rebus talibus vinci melius sit, quam modo more pravum propositum quod semel placuit obtinere* (a). Ut fortius deinde S. Innocentius in dissensionum auctores inveheret, irregulares rabidosque eos motus luciferiano schismati æquiparat, quando videlicet pertinacia eum episcopum retraxit a concordia illorum 246 qui Avianorum hæresim prudenti conversione damnaverant. Eodem autem prorsus studio tum permotos fuisse asseverat qui Priscillianistis conversis communicare detrectabant, cum Ecclesia jam auctoritate, qua pollet, horum primum confessione acceptata pœnitentia et conversione probata, in suum sinum eos receperat. Quod factum utile (subjicit) *et ipsam Ecclesiarum pacem aliquibus* (Bœticis videlicet et Carthaginensibus episcopis) *displicuisse detegitur.* Sed quia novit laudatos episcopos invidia dirumpi, quod cum honoribus et muneribus Ecclesia Symphosium, Dictinium aliosque receperat, primo horum unitatis et concordie propositum laudat, quo adducti pravam hæresim damnarunt, tum deinde quasi miratur quod inventi fuerint quibus recte facta correctio disciplineret. *Quæro* (paulo post ipse subjicit) *quare doluerint Symphosium atque Dictinium aliosque qui detestabilem hæresim damnaverant, receptos in fidem catholicam tunc fuisse? Numquidnam aliquid de honoribus amiserunt, quos habebant? Quod si quos hoc pungit et stimulat, legant Petrum apostolum post lacrymas hoc fuisse quod fuerat, considerent Thomam post dubitationem illam nihil de prioribus amisisse.*

3. Hæc igitur et id genus alia exempla ex sacris litteris deprompta schismatis auctoribus objiciebat

(a) Innocent. papa, epist. 23, cap. 2. Exstat tom. III Concil. pag. 38.

A sive ut præcedentia Toletanorum Patrum statuta vindicaret, sive ut a Symphosio et Dictinio omnem hæreseos labis suspicionem amoveret, sive denique ut, omnibus dissidiis compositis, cunctos in unitatis atque concordie vinculum adduceret, et in Hispaniarum Ecclesie unum inexpugnabile corpus esse inciperet. Ita quidem generaliter omnes tamquam singulos scripto allocutus est. Dehinc vero ad particularia scandala sermonem convertens. Rutilium episcopum corripit mandat, qui, in Toletana synodo inter pœnitentes susceptus, postmodum sui metropolitani jura sibi usurpaverit, *et, contra populi voluntatem et disciplinæ rationem episcopum in locis abditis ordinare et Ecclesias scandalis miscere ausus fuerat.* Tarraconensium deinde episcoporum causam tractare jubet, qui pari modo Minucium in Gerundensi Ecclesia episcopum ordinasse conquesti sunt. Sed quia denique cum Rulfino, tum Minucius Gerundensis, passim in alienis Ecclesiis maxima cum metropolitanorum injuria ordinationum jus sibi vindicaverant, juxta Nicænos canones (videlicet) ferenda est (ait) de tali usurpatione sententia, et plena discussione habita circa ordinatos, sacerdotio privandos decernit, *et qui perperam facti sunt, intelligant id quod vires initio adepti sunt se dtutius obtinere non posse* (b).

4. Capite tertio cujusdam Joannis episcopi animi exagitat levitatem, qui, a concilio absens, cum per suum vicarium Toletana probasset gesta, cumque ei Symphosii et Dictinii a synodo reversorum correctio ita probabilis visa fuisset, ut jam cum eisdem communicaret, attamen, temporis decursu, ab illis se subducens, in apertum schisma consenserat. In hoc ergo et in alios qui a communionis consortio cessasse videbantur, plenius inquiri, deprehensosque, si ad concordiam redire abnuant, excommunicari jubet.

5. Majoris præterea aut saltem æqualis momenti ea sunt quæ de illicitis clericorum ordinationibus exaggerat, circa quas ecclesiastica disciplina, aut collapsa, aut penitus abolita videbatur. Quare etsi ad majores perturbationes præcavendas, ejusmodi ordinationes, utpote jam factas, et propter corrigendorum numerum, in dubium non revocat, sed Dei judicio dimittat, tamen hisce verbis quatuor ordinatorum defectus iis objicit dicens: *Quantos enim ex his qui, post acceptum baptismi gratiam, in foras exercitatione versati sunt, et obtinendi pertinaciam susceperunt, ascitos ad sacerdotium esse comperimus, et quorum numero Rufinus et Gregorius perhibentur? Quantos ex aliqua militia, qui, cum potestatibus 247 obedirent, severa necessario præcepta sunt executi? Quantos ex curiatis, qui, dum parent potestatibus, quæ sunt sibi imperata fecerunt? Quantos, qui voluptates et editiones populo celebrarunt, ad honorem summi sacerdotii pervenisse, quorum omnium neminem ne ad societatem quidem ordinis clericorum oportuerat pervenire?* In hos itaque omnes irregularitatis vitii impositos potuisset papa Innocentius animadvertere, vel jubere saltem ut in novo concilio plena inquisitio, apostolicæ referenda sedi, haberetur. Sed lenitatem S. pontifex adhibuit, delinquentibus venia et remissione impartita. Unde maluit potius ut in posterum dumtaxat sacræ disciplinæ rigor servaretur: *Ut si præ hæc adversus formas canonum vel ad ecclesiasticum ordinem, vel ad ipsum sacerdotium venire tentaverint, una cum creatoribus suis ipsis in quo inventi fuerint ordine et honore priventur.*

6. Ne vero in posterum Nicænorum canonum observatio temere negligetur, neve cuiquam esse aliter interpretati liberum arbitrium relinquatur, ab omni altaris ministerio docet eos arcendos esse, qui, baptisate accepto, militarunt, qui causas egerunt, neque de curiatis aliquem venire ad ecclesiasticum ordinem posse, qui post baptismum vel coronati fuerint, vel m-

(b) Innocentius, in laudata epist., cap. 2.

cardottum, quod dicitur, sustinuerint, vel editiones publicas celebraverint. Sed sacris ministeriis eos præficiendos mandat qui vel ab ineunte ætate baptizati fuerint, et electorum officio sociati; et ex majoribus baptizatis subicit, vel si majores sint, cum fuerunt Dei gratiam consecuti, statim se ecclesiasticis ordinibus mancipaverint. Denique quod ad bigamos attinet, eos perpetuo a sacris ordinibus excludit, atque Apostoli verbis, I ad Timot. cap. III, unius uxoris virum, in nixus, illorum errores retellit qui opponebant quod ante baptismum uxor accepta non debeat imputari, quia in baptismo omnia dimittuntur. Sed hæc de solis peccatis intelligi oportere declarat: Sola utique peccata (ait) in baptismo dimittuntur, nec uxorum numerus aboletur. Cujus quidem pravæ opinionis auctores multis rationibus perstringit, quarum postrema ejusmodi est: Si enim uxor ante baptismum accepta non ducitur in numerum, nec filii ex ea suscepti inter filios poterunt numerari. Quod quam absurdum sit atque alienum, prudentia vestra melius æstimabit (a).

7. Hæc ergo Innocentii papæ agendi ratio, Siricii aliorumque ejus prædecessorum statutis et œconomiae apprimè consona, perspicue prodit quænam qualiæ jura apostolica sancti Petri sedes perpetuo exerceat in aliarum catholicæ orbis Ecclesiarum hæreticos damnandos proscribendosve; aut cum agebatur de pœnitentibus recipiendis, et canonicis pœnis per indulgentiam relaxandis; aut denique, dum necessitas postulabat ut nova statuta a synodis edita robur obtinerent. Veteres vero et probatos canones recte et fideliter interpretarentur, et prava quorundam asserta, errores in fidei, morum et disciplinæ rebus continentia proscriberentur. An non ista omnia ipse Innocentius papa unica hac epistola assecutus est, quin quisquam ausus fuerit ad aliud judicium provocare? An super recensitas gravissimas causas Hilarius episcopus et Elpidius presbyter Romam profecti sunt, ut Innocentium dumtaxat consulere; non vero, ut idem pontifex definitivam, et scripto quidem, expromeret sententiam? Inepte nimis, ne dicam stollide, ratiocinantur, qui sibi confingunt Romanos pontifices in his similibusque causis consultorum atque doctorum, non judicum, officio functos fuisse. Catholici omnes qui primis etiam Ecclesiæ sæculis floruerunt, Romanorum pontificum oraculis numquam repugnarunt, sed eorum statuta, tamquam fidei et morum regulas, summa animi veneratione et exquisierunt et susceperunt (b).

248 Interim autem gravius dolendum est quod Innocentiana illa statuta facile atque perfecte executioni demandari non potuerint. Nam quamvis tempus præcise quo apostolica sedes illa ediderit non innotescat, ut diximus; tamen extra omne dubium, est illa ad Hispaniæ episcopos transmissa fuisse, cum jam Barbarorum clades imminerebat.

CAPUT XII.

Alanis, Vandatis, Suevisque Galliam et Hispanias latius depopulantibus, catholicæ religionis res plene ad exitium reducuntur

1. Toletani concilii sanctiones, S. Innocentii Romani pontificis decreta, cæteræque catholicorum episcoporum sanctiones in Priscillianæ hæreseos odium et exitium robur et vim haudquaquam obtinere potuerunt, quia, mutato de repente rerum civilium statu, barbarorum gentes suis incursionibus Galliarum et Hispaniarum provincias diripuerunt. Anno quippe 409 innumeris calamitatibus Galliam et Hispaniam oppressas fuisse, cum Alanis, Vandali, et Suevi, populatis Galliis, Pyrenæum transgressi, Hispanias occuparunt. Auctor est Idatius in Chronico. Immo Pe-

(a) Idem Innoc., laud. epist. 23, n. 6.

(b) Hanc Innocentii papæ epistolam inter cæteros, multis eruditis notis adornavit Sirmondus, ut videre est tom. III Concil. pag. m. 42.

tavius quemadmodum regnum illud in diversas provincias divisum, diversorum quoque Barbarorum tyrannidem sustinuerit, ad eundem Christi annum is verbis descripsit: Gallæciam Vandali et Suevi, Alanis Lusitaniam et Carthuginensem provinciam, Silingi, quod Vandalorum genus alterum fuit, bæticam invadunt (c). In tantis itaque illius regni calamitatibus et perturbationibus impossibile prorsuserat ut catholici episcopi in unum cælum coirent, metropolitanorum jura vindicarent, in sacrilegos animadvertent, male et illicite ordinatos e sacris ministeriis removerent, et cætera fideliter adimplerent quæ Innocentius papa I, tum pro schismate abolendo, tum pro hæreticis Priscillianistis evertendis, exsequendum præceperat.

2. Sed quod Barbari illi, præter urbium direptiones et excidia, omnia tentaverint ad plenam catholicæ religionis delectionem, ecclesiæ, sacerdotum, sanctorum martyrum exuvias perdere nisi fuerint, et omnem clericalem militiam ad necem usque vexaverint, certissima monumenta patefaciunt. Nam ut prætermittamus in primis concilii Bracarensis Acta, in quibus suppositionis notæ eruditè suboluerunt, tamen certissimum est tunc a Barbaris templa eversa, servos Christi in ore gladii occisos fuisse, et memorias sanctorum, ossa, sepulcra, cameleria profanata, vires imperii confractas, atque omnia commotionem pertulisse, sicut stipulam ante faciem venti. Ita revera suam præfationem orsum fuisse Pancratianum, sive Pancratium, illius forte pseudosynodi præsidem, Ecclesiæque Bracarensis episcopum, illorum Actorum architectus narrat, cujus fictio, si qua est, minime referri debet ad res a Barbaris tum in Hispaniis gestas, sed potius ad assertum ibi Bracarensis sedis supra Gallæcios et Lusitanos episcopos primatum: quod jus anno 411 aut 415, Bracarensis metropolita sibi haud poterat vindicare, ut disertius ad Christi annum 411 Antonius Pagius annotavit. Cæterum hisce gravissimis malis tum Hispanias afflictas fuisse, docent Orosius homo Hispanus, res patrias non ignorans (d), Cassiodorus et Prosper in Chronicis, ad consulatum Honorii octavum, et Theodosii tertium, quod in Christi annum 409 incidisse ipse Rom. consulum tabulæ demonstrant. Sed Augustinus infelicissimum illarum Ecclesiarum statum 249 in epist. olim 180, nunc vero in novissima editione PP. S. Mauri 228, ad Honoratum, cap. 5, descripsit, dicens: Non enim quisquam est qui dicat ministros manere oportere, ubi jam non fuerint quibus necesse sit ministrare. Ita quidem sancti episcopi de Hispania profugerunt, prius plebibus partim fuga lapsis, partim peremptis, partim obsidione consumptis, partim captivitate dispersis. Cui quidem maximo excidio fœdissimas Hispanorum carnis libidines occasionem dedit, se Salvianus Massiliensis asseverat (e). Sed turpes eas, effrenatasque omnium libidinum turpitudines in omni cum virorum tum mulierum cœtu, Priscillianistarum studio et dogmatibus, apud Aquitanos potissimum et Hispanos, propagatas, non tantum idem Salvianus tunc Massiliensis presbyter octo libris descripsit, sed tristi admodum et lugubri carmine Prosper Aquitanus deflevit. Quare is et cladis diuturnitatem et Barbarorum recensens furorem, decennem fuisse affirmat, et tanto impetu Vandalos florentissimas illas olim regiones diripuisse, ut aspera etiam et difficilia loca ad exitium perduxerint.

..... Heu cæde decenni
Vandalicis gladiis sternitur et Gothicis.
Non castella petris, non oppida montibus altis
Imposita, aut urbes annibus æquoreis
Barbarici superare dolos, atque arma furoris
Evaluere: omnes ultima pertulimus.

(c) Pet. Rat. Temp. p. 4, lib. vi, cap. 40, pag. 335.

(d) Orosius, lib. vii, cap. 40.

(e) Salvianus de Provid. Dei lib. vii.

3. Quemadmodum vero barbarica illa incursio et invasio contigisset, cruditis omnibus satis perspectum arbitror. Nec enim est qui ignoret eos fœdere cum Attalo junctos, veluti amicos et auxiliares, in Aquitanorum sinu primum exceptos fuisse; sed de repente, spreto Attalo, divinæ ultionis effectos ministros, in rapinas et incendia se totos convertisse, ut etiam Paulinus consularis in Eucharistico carmine narravit. Verum Paulinus iste ex nobili consulari Ausonia gente progenitus, duo de se ipso exponit, quorum postremum mire ad rem nostram pertinere judico. Attalo in primis dissensus fatetur, qui eum comitem curatorem largitionum creaverat, cum jam sciret istud munus nullo prorsus sensu subsistere posse. Tunc quippe Paulinus, Attalotyranii partibus spreto, Gothicam partem secutus est. Alterum vero deterius, quod perperam factum, amara deflevit pœnitentia; illudque fuit, ait Baronius, quod ad improbatam fidei dogmata Christianus homo diverterat: sed improbis adhæsisse dogmatibus integro quindecim annorum spatio, non obscure sequentia produnt carmina, quibus se catholicæ restitutum communioni commemorat:

Post autem, exacta jam trieteride quinta,
Rite recurrente statuto tempore Pascha,
Ad tua, Christe Deus, altaria sacra reversus,
Te miserante, tua gaudens sacramenta recepi.

Sed quibusnam hæreseos vinculis tamdiu Paulinus obstrictus permanserit, Baronius inquirat et probabile existimat Priscillianistarum turpibus erroribus pollutum et implicitum fuisse. Etenim Severi Sulpicii et aliorum testimonio jam vidimus in ea provincia clarissimos viros ac feminas a Priscilliano et ejus sectatoribus Romam proficiiscentibus fuisse seductos; quos merito divina ultio secuta est, cum ad illius hæreseos impudicitias abolendas, nec sacræ, nec ecclesiasticæ, nec civiles leges ullum robur obtinuisent.

4. Et quidem ipsi etiam Christiani orbis imperatores, ut catholicæ fidei rebus optime prospicerent, paulo antequam Vandali, Gothi, Alani, alique Barbarorum Gallias et Hispanias diriperent, varias leges in hujus Priscillianæ hæreseos odium condiderunt. Honorius enim Augustus legem contra eosdem in Occidente tulit, qua Senatori præfecto prætorio jubet in Manichæos, et Phrigias, seu Priscillianistas diligenter inquirere, eosdem variis pœnarum generibus coercere. Sed ut ii quoque 350 in Orientis partibus deleterentur, Theodosius imperator Augustus studium adhibuit; quando vedelicet duobus datis ad Antherium præfectum prætorio rescriptis, Montanistis, Priscillianistis, Eunomianis præter necem omnia supplicia decrevit. Sed quid? Imperialium forte ministrorum socordia, improbitas, avaritia, aut falsa religio, cum iis legibus obtemperare neglexisset, divina agente ultione, in iis regionibus Romanum imperium prorsus deletum fuit, et populi ipsi, bonis, libertate aut etiam vita privati, debitas hæreseos et suarum impudicitiarum pœnas persolverunt.

5. Cum itaque Hispaniarum et Gallæciæ regnorum civiles atque ecclesiasticas res tot tantæque perturbationes vexarent, Innocentiana illa statuta executioni demandari nullo modo poterant, præsertim quia Hispaniæ et Gallæciæ populi non uno tantum Priacipi, sed duobus Arianorum labe pollutis tum obtemperare cogebantur. In Hispaniis enim Athaulphus, Christi anno 414, primus ex Gothorum genere regnavit. Sed vix imperii anno absoluto a quodam Gotho necatus est, cui Segericus succedens post sex menses ipse etiam interficitur. Quibus et alii quatuordecim ex eadem stirpe Ariani reges ad annum 568 usque successerunt. In Gallicia autem et Lusitania principes ex Suecorum stirpe regnarunt, quorum

A primus fuit Hermericus, qui, post imperii annos 32 decedens, anno 440 Rechilam successorem habuit. Is autem, septem dumtaxat annis in imperio consumptis, Recaredo regni habenas reliquit, qui in catholica edoctus religione, ecclesiasticas res sanctis episcopis haud difficile componendas permisit.

CAPUT XIII.

De Turribio Asturicensi episcopo, ipsius ad apostolicam sedem consultationibus, rebusque ab eo gestis ad Priscillianam hæresim penitus extinguendam, et ecclesiasticam disciplinam reparandam.

1. Quadringentesimus quadagesimus sextus, aut septimus Christi annus tum agebatur, cum Turribius Asturicensis Ecclesiæ in Gallicia episcopus, modica tranquillitate illucescere insipiente, Priscillianam luum prorsus purgare et Diotini libros aliasque apocryphas scripturas, quæ aut in privatis domibus aservabantur, aut palam in Ecclesiis legebantur, proscribere, disperdere, aut omnino incendio consumeren nisus est. Quæ omnia cum maxime in votis haberet, cæterorum catholicorum Patrum exempla secutus, actutum non alium judicem et magistrum censuit esse interpellandum quam sanctum Leonem Romanum pontificem, ad quem sua scripta direxit. Pervincio itaque suæ Asturicensis Ecclesiæ diacono Romanam proficisci et ad S. Leonem ejusmodi scripta deferenda ipse Turribius commisit. Quorum porro generum scripta ad apostolicam sedem transmisit, Leo ipse in exordiis suæ epistolæ 15 indicavit, dicens ea epistolæ sermone, et comonitorio serie, et ex libelli textu didicisse Priscillianistarum fetidissimam apud eas regiones recaluisse sentinam. Sed ejusmodi Turribii scripta, ex quibus facilis Gallicæ et Hispaniarum Ecclesiarum ærumnosum statum potuissemus comprehendere, jam diu interciderunt. Cujus quidem jacturæ gravissimum damnum aliqua ratione dumtaxat litteris ad Idatium et Ceponium episcopos, quæ sub Turribii Asturicensis nomine circumferuntur, tum sincera celebrique ea epistola quam in hac causa ad Turribium Leo rescripsit, possumus reparare. Utrisque ergo nos insistere in præsens oportet, ut Priscillianistarum hanc historiam, quam illustrare agressi sumus, absolvamus.

2. Et certe quidem illarum Ecclesiarum statum deplorandum Turribius ipse, vel qui Turribii agit personam, ea in epistola descripsit, cum 251 videlicet de molesta et injucunda peregrinatione disserens, quam semper inter duos labores et lacrymabiles necessitates subierat. Inter has aliquid adjumenti habuisse asseverat, cum adeundo incognita, et ignorata discendo, quodam profectu mentis augetur, plerumque ea quæ apud nos optima videbantur prava esse atque deterrima reddita nobis meliori ratione, noscentes. Super autem quibus rebus Turribius peregrinando instructor evaserit, ut facile noscere poterit, prava atque deterrima reddita esse, quæ ei quandoque optima videbantur, statim patefacit, eam unitatem maxime commendando, quam in omnibus Ecclesiis earum provinciarum quas peragraverat, reperit. In iis namque summa animorum consensione et sine ullo schismate omnes invicem communicabant, et, condemnatis omnibus errorum sectis, reperi (ait) unum atque eundem catholicæ fidei sensum teneri, ex purissimo veritatis fonte venientem, qui in nulla divortia multifidis rivulis scissus, camporum plana in cænosas voragines solvat, quæ rectum fidei iter impediunt (a). Qua narratione non aliud in mentem eorum episcoporum revocare voluit quam studium catholicæ hujus unitatis et communionis procurandæ. Hunc enim ab Hispaniarum et Gallæciæ Ecclesiis dudum pestiferum Priscillianæ hæreseos virus eiecerat atque exsulaverat Propterea, ut Idatii et Ceponii animos ad religionis studium incenderet,

(a) Turribius Asturicensis, epistola ad Idatium et Ceponium, cap. 1, 2.

niæ Conciliorum collectore, nec a quoquam alio annotata fuere. Cujusmodi enim illud exordium apparet, in quo Turribii nomine seipso, tamquam de longinqua peregrinatione veniente, in qua longum annorum spatium insumperat, disseruit. An hæc de episcopo disciplinæ ecclesiasticæ tuendæ apprime studioso vera esse possint, quis poterit suspicari? Tot enim perurgentibus calamitatibus, sub Dei et Ecclesiæ indignatione, optimum hunc pastorem gregem suum deserere voluisse aut potuisse arbitraberimur? Nemo id mihi nugari poterit, præsertim cum S. Leo, cui Turribius deterrimum illarum Ecclesiarum statum exposuit, summis laudibus hunc ornet, quod semper vigilans sollicitè Dominico gregi devotionem officii pastoralis impendisset. Profecto si arbitrio ductus dumtaxat Turribius peregrinatus fuisset, eum potius sanctus pontifex carpere et corripere debuisset, quod a *Dominico* grege diffugerat, conceditas sibi oves luporum furori dilaniandas subjiciendo. Duplici de causa dumtaxat has similesque objurgationes indebito evadere potuisset, exsilii videlicet altera, in quod, Arianis principibus agentibus, Turribius episcopus pulsus fuisset; altera vero, quod, nondum ad episcopatum assumptus, longo annorum spatio peregre iter fuerit profectus. Sed utraque vacillat. Nam si Arianorum principum furor in eum excaudens exsilium subisset, non peregrinationis labores et incommoda exaggeraret, sed exsilii; et aliunde post latam in eum sententiam jam in Asturicensi throno alius intrusus fuisset, quemadmodum quarto Ecclesiæ sæculo præcedenti Ariani ipsi facere consueverunt. Quid? Si Turribius in hac epistola ad alios duos Gallicie coepiscopos hanc exsilii pœnam, utpote ipsis notissimam, commemorare præterit, id forte in epistola ad Leonem narrare omisisset? Vel Leo ipse in suo rescripto, in paternæ commiserationis signum id non indicaret? Quid plura? An Idatius in Chronico, qui alias episcoporum clades descripsit, hanc unam de Turribii exsilio retinisset? Denique, cur et cæteri omnes Hispaniæ Gallicieque scriptores tanto silentio laborassent in maximi momenti re? Non itaque ad hocce effugium recurrendum est.

9. Neque quidem tam longam plurium annorum peregrinationem, antequam ad episcopatum eveheretur, Turribius peragere potuit. Post Dictinii quippe mortem, quæ ante Christi annum 420 contigit, ut ex Augustino 254 vidimus, jam Asturicensem Ecclesiam Turribius est assecutus. Sed tunc non Leo Magnus, sed Zosimus, aut Bonifacius, catholice Ecclesiæ præerat. Quare cum in exordio secundi capituli illius epistolæ Turribius de seipso tamquam de homine jamjam ex peregrinatione adveniente loquatur, inde fit quod quæ de Asturicensi concilio ex Idatii Chronico narrant Baluzius et Aguirre minime in Leonis ævum, videlicet in annum 446, rejici possint. Quod si tandem confingamus non statim post adeptum episcopatum Turribium ad Idatium et Ceponium scripsisse, nec Leonem veluti supremum magistrum et judicem interpellasse, sed totum illud 27 aut 28 annorum spatium effluxisse, statim culpandus esset Turribius, quod tam sero gravissimis illis malis recrudescens, medicinam quærere et afferre distulerit, et contra sacrorum canonum statuta, sua relicta Ecclesiæ, peregrinari voluerit. Fateri ergo oportet ea in epistola talia saltem obscura contineri, quæ cum Turribii pietate et sanctitate, cum Ecclesiæ disciplina, sacris canonibus et Christianis rebus minime cohærere et conciliari possunt. Ita profecto mecum reputavi, postquam sæpius epistolam perlegi. In qua et talia offendi quæ apertam scriptoris oscitantiam saltem redolent. Ejusmodi quidem mihi visa sunt, vel quæ capite 4, leguntur, quod *ne ultra jam faciant* usque ad finem, in quibus nulla ratione genuini sensus juxta syntaxeos grammaticæ regulas *argui potest*; vel quod in subsequenti capite 5 *conspicitur, ubi eadem narratio de apocryphis S. Thomæ*

Actibus iteratur, et id genus alia, quæ certe ant scriptoris indiligentiam arguunt, aut illius codicis, in quo sub Turribii nomine epistola illa fuit *inventa et fideliter eruta*, præstantiam maxime elevant.

10. Sed quamvis ea in epistola multa eluceant quæ a veritate, aut saltem a verisimilitudine, plurimum dissident, illam tamen rejiciendam, aut veluti supposititiam habendam esse, vereor judicare. Immo egomet in divi Leonis Magni Operibus colligendis et ornandis, quemadmodum Quesnellus in suam transtulit editionem, ita et in alia nova quam post has Exercitationes facere deliberavi, servandam esse necessarium duco. Ea propter variis annotationibus ex probatissimis scriptoribus haustis, eam adornare pro viribus curavi, ut videlicet æquivocationes et obscuros sensus quibus scatet, amicus lector præcavere possit.

Interim vero, antequam de tabula manum removeam, affatim probanda esse existimo quæ de illarum Gallicie et Hispaniæ Ecclesiarum statu ibidem descripta sunt. Cumulatissime quippe cum iis respondent quæ in 15 S. Leonis Magni epistola conspiciuntur, de cujus fide et auctoritate saltem suspicari maximum crimen foret. Nam et veluti genuinum S. pontificis fetum, cum vetera, tum antiqua mss. exemplaria illam continent, concilii Bracarenensis PP. et quarta generalis synodus eam S. Leoni adjudicarunt; omnes scriptores, nemine refragante, cum hanc eandem testarentur veritatem, editoribus amplissimum aperuerunt campum ut, omni remoto scrupulo, in omnibus vulgatis exemplaribus eam excuderent.

255 CAPUT XIV.

De epistola 15 S. Leonis Magni ad Turribium Asturicensem scripta, Priscillianæ hærescos occasione. Novum ejusdem fragmentum de canonicis Scripturis, ex Palat. Vat. bibliot. cod. erutum.

1. Nos itaque, tot tantisque præcedentibus suffulti testimoniis, cum de veritate auctoritateque epistolæ 15 S. Leonis Magni minime ambigere possemus, tantummodo eam a mendis purgare, si quæ in eam irrepserunt, curavimus. Pro quo quidem labore felicius absolvendo necessaria nobis non defuere subsidia; nam, præter varios antiquissimos Vaticanos codd., quos nostris oculis lustravimus; præter Grimaneum archetypum Parisiis asservatum, juxta cujus lectiones Paschasius Quesnellus suam adornavit editionem maxime gloriatur, quem nos ipsi amicorum ope adjuti fideliter exscribere curavimus, illam eandem epistolam tum ad Vallicellanum, tum ad duo Florentina exemplaria exegimus, ut divino quoque Numine opitulante, omnia Leonis Opera puriora, nitidiora auctioraque novis typis prodire possint. Sed jam ad institutum revertamur.

Laudata igitur S. pontificis ad Asturicensem episcopum epistola sexdecim subjecta habet capitula, quia totidem discutienda et definienda Turribius Leoni proposuerat. Id ea verba innuunt: *Quia ergo dilectio tua fideli quantum potuit diligentia damnatas olim opiniones sexdecim capitulis comprehendit. Sed perantiquum Vaticanum exemplar cum Grimaneo codice decem et septem esse legendum probant. Id magis confirmat ipsa capitum divisio, quæ postremo loco hunc Romanum numerum cum sequenti titulo exhibet: Cap. xvii. An caro Christi vere requieverit in sepulchro. Qui Quesnelli studium, laborem diligentiamve in divi Leonis Operibus ornandis castigandisve plus æquo commendare consueverunt, animadvertant, quæso, in qualem lapsus sit oscitantiam? Videant an hæc argumento sint Grimaneum codicem tamquam lapidem lydium assumpsisse in religiose probandis Leonini textus lectionibus. Dicant an sedulo S. pontificis Opera lustraverit, qui in male concinnata synopsis sexdecim dumtaxat subiecit capitulum titulos, ultimo prætermisso, cum jam epistola ipsa in decem et septem dividitur, quorum postrema*

et suum titulum habet, in præcedenti synopsi prorsus desideratum? Sed de hac re diligentius suo loco disputabimur, quemadmodum de alio perantiquo Vat. Palatino exemplari hujus epistolæ quoddam de canonicis Scripturis hactenus indeditum fragmentum nobis exhibente. Sitne istud Leoni adjudicandum, an non, alibi quoque prosequemur, cum potissimum ad ritum duntaxat et ordinem spectare videatur quos per anni tempora in divinis canonicisque legendis Scripturis Romana divi Petri Ecclesia servare consueverat. Nostræ ergo orationi modo liceat tantum in ejus Leoninæ epistolæ amplissimo campo, prout in omnibus vulgatis hactenus exstat, spatium; certissimis quippe uberrimisque testimoniis undequeque epistola illa cum referta sit, facilius ex ea cum Priscillianæ hæreseos fontes et errores colligemus, tum simul clarius apostolicæ sedis auctoritatem irrefragabilemque iudicium in iis rellendis intuebimur.

2. Et quidem Priscillianiana dogmata præcedentium omnium hæreticorum erroribus nequiora fuisse, atque ex iis omne virulentum impietatis traxisse contagium, statim S. Leo docuit in illius epistolæ exordio, qui Priscillianistarum sectam omnium hæresum fetidissimam sentinam appellat. Addit Priscillianistas in pignitatis tenebras adeo se immersisse, ut, mathematicorum vanis mendaciis et magicæ artis profanis secretis adhibitis, fidem religionis morumque rationem in potestate dæmonum et in affectu siderum ipsi collocarent. Hæc et alia similia illius nefandissimæ sectæ dogmata 256 Leo recensuit, et antiquorum Patrum qui præcedenti sæculo flourerunt studium in mentem revocat, qui in conciliis omnes conatus adhibuere ut ejusmodi impius furor ab universa pelleretur Ecclesia. Refert deinde quemadmodum sæculi principes tantopere hanc sacrilegam amentiam detestati sint (Maximus tyrannus videlicet) ut ejus auctorem cum plerisque discipulis legum publicarum ense prosternerent (a). Primum hoc cruenti iudicii genus et exemplum, quo sæculi principes et magistratus in pertinaces hæreticos quandoque animadverterunt, plurimum animum veterum et recentiorum scriptorum hactenus torquere potuit: *Prospexit*, ait Natalis Alexander, Hist. Eccl. sæculo iv, cap. 3. art. 17, *hæreticos hac historia abuti posse, tum contra sanctæ inquisitionis officium, quod pertinaces hæreticos sæcularibus magistratibus tradit, seu relinquit extremo supplicio puniendos; tum contra principes ac magistratus ipsos, qui suo jure in illos etiam pœna capitis animadvertunt ibidem P. Natalis ab omni censura eam propositionem vindicare intendit, quæ in priorem ejus editionem irrepserat: Nullus catholicorum dixit imperatores et reges non posse in hæreticum etiam capitis pœna animadvertere. Quo sensu autem eam dixerit, in postrema deinde editione explicavit, atque in asserenda hac sæculi principibus potestate laborat. De eadem principum auctoritate agere etiam voluit ejus annotator Constantinus Roncaglia in postrema Lucensi editione. Qui primo canonistarum suffragio ostendit in hæreseum causis judicandis, et ea quæ sunt juris, et ea quæ sunt facti, Ecclesiam potestate pollere. Tum deinde ait: Non esse alienum a potestate principum legibus pœnisque indictis hæreses sacrilegia, etc., amovere docuit Bellarminus, etc. (b).*

3. Profecto si ambo clarissimi viri, et quotquot de hac similibusque disseruerunt causis, ad nostrum S. pontificem animadvertissent, nec tantopere laborassent, sed facilius expeditiusque quidquid ab heterodoxis objici potest eripuissent. Cur autem sæculi principes cruentum illud iudicii genus in Priscil-

(a) Videsis quæ ipsi jam scripsimus contra Beausobre in Exercitationibus ad Manichæorum Historiam pertinentibus. Cap. 7 enim secundi libri, S. pontificem vindicavimus ab istius a catholicis viri probris et maledictis quibus eum exagitare ausus est, quia

lianistas exorcere demandaverint, S. pontifex Leo sequentibus explicat verbis: *Videbant enim (sæculi principes videlicet) omnem curam honestatis auferrî, omnem conjugiorum copulam solvi, simulque divinum jus humanumque subverti, si hujusmodi hominibus usquam vivere cum tali professione licuisset.* Priscillianistarum ergo crimina talia cum essent, ut non religioni duntaxat summum dedecus gravissimamque injuriam afferrent, sed civilem ipsam rempublicam, in iis potissimum quæ naturæ jura lædunt, ad plenum exitium perducere possent, ideo sæculi principes illius sectæ professionem cum suis auctoribus perdere et abolere, capitis pœnis adhibitis, nisi sunt. Quibus rationibus S. pontifex innixus, simile iudicium ecclesiasticæ lenitati diu profuisse fassus est. Subjicit enim: *Profuit diu ista districtio ecclesiasticæ lenitati quæ etsi, sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit ultiones, severis lamen Christianorum principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spirituale nonnumquam recurrant remedium, qui timent corporale supplicium.* Capitalia ego supplicia, cum Ecclesia in pertinaces hæreticos animadverit, non statuit, non infligit, nec infligenda quærit. Suis ipsa semper spiritualibus contenta pœnis, et, ne lenitatis incurrat defectum, quascumque refugit cruentas ultiones. Sed si tamen istæ publicis sæcularium principum et magistratum decretis statuuntur, plurimum ei prorsunt, iisque maxime adjuvatur, præsertim quia delinquentes, 257 severitate corporalium pœnarum perterriti, ad spirituale remedium, ad criminum ejurationem videlicet, et ad pœnitentiam recurrere consuescunt.

4. Nec quis, simili Leonis loquendi ratione, sibi persuadeat Idatii et Ithasii contumaciam, de qua in superioribus egimus, et ob quam catholicis episcopis, et Martino potissimum, invisi fuere, et Ithacius ipse a Theognosto episcopo palam damnatus, iri excusatum. Nulla quippe excusatione episcopus purgari potest, qui, propriis studiis indulgens, confratrum in conciliis adductorum iudicia spreverit, quippe suis accusationibus sæculares principes et magistratus urgere voluerit noxiorum necem procurando. Hanc quidem agendi rationem catholicæ lenitati repugnare evidentissimum est. Sed ab ea maxime abhorrent, cum nostrarum Ecclesiarum præsules, tum sanctum illud inquisitionis officium, contra quod hæreticos commissi posse P. Natalis Alexander prospexit. Et quidem eas severitatis pœnas Ecclesiæ abjumento fuisse, Leo ipse ex eo etiam confirmavit, quod corporalia supplicia, et ecclesiasticarum legum executiones, ob gravissimas bellorum vicissitudines, multorum spatio annorum cessare debuissent, nec ipsis provinciarum sacerdotum in unum frequentius coire, cum haud amplius liceret: *Invenit* (ait S. pontifex) *secreta perfidia libertatem, et ad multarum mentium subversionem iisdem malis est incitata quibus debuit esse correctæ.* Et cujus causa statim deplorare pergit deterrimum Gallicias et Hispaniarum statum, quarum non solum plebes ut a Turribio acceperat, mortifera contagionis peste erant labefactatæ; sed, quod gravius est, eorundem sacerdotes, hoc lethali correpti morbo, veritatem multis erroribus opprimebant, Priscilliani doctrinam evangelicis præferebant documentis, et ista tandem profanis sensibus depravata populis proponebant, aut prædicabant, ut Spiritus sancti revelationibus rejectis, diaboli dogmata in auditorum animos inspirarent. Hæc quippe ad illarum Ecclesiarum deplorandum statum Turribius S. Leoni reformanda proposuerat; quibus decem et septem capitula subjecit, strictim damnatas olim opiniones comprehendentia, quæque S. pontifex, pro suprema sui

Maximi tyranni cruentum iudicium in Priscillianistarum ecclesiasticæ lenitati profuisse asseveravit.

(b) Constantinus Roncaglia in notis Hist. Eccl. P. Natalis Alexander, sæculo iv, pag. 72. Lucensium edit.

apostolatus dignitate, denuo tractavit, *ne aliquid earumdem blasphemiarum tolerabile aut dubium videretur in posterum.*

5. Nos interim horum capitulorum summam stricte et veluti in compendio hic subjicere lectoribus non ingratum futurum arbitramur. Ad quod præstandum opus, etsi jam pridem plures insigniores theologi in ecclesiasticis conscribendis historiis manum admovent, nescio tamen an felicius saltem palmare omnes hujus sectæ errores, ex quibus et alii minoris momenti originem ducebant, annotaverint. Nec vero id plene P. Natalis Alexander assecutus est, qui, catalogum quemdam seu synopsis omnium Priscillianistarum errorum contexere instituens, nescio quo fato allucinatus, quatuordecim dumtaxat annotavit, tribus aliis, et ex principalioribus quidem, omnino prætermisissis. Verum ex sola hac Leonis epistola luce clarius omnibus innotescit decem et septem fuisse, ut mox enuntiabimus.

Sanctus pontifex ergo, ut Asturicensis episcopi Turribii animum exploret, singillatim eadem capitula retractat quæ ex Gallicia Pervincus diaconus judicanda detulerat. Primo Priscillianistæ impie de Trinitatis mysterio sentiebant, unam dumtaxat in Deo trinominem personam prædicantes, ut Sabellius et Patripassiani docuerunt. Hunc errorem S. pontifex non tantum Nicænæ synodi decretis refellit, sed et theologicis rationibus, quæ Athanasiani symboli loquendi formulas redolere videntur.

Configebant secundo quasdam virtutes ex Deo procedere, quas non semper Deum in sua essentia habuisse affirmabant, sed aliquando eas habere cœpisse, ut pessime Ariani ratiocinabantur.

Tertio ideo unigenitum dici Dei Fillum contendebant, quia solus sit **258** natus ex Virgine. Quare vel principium de matre Christo dabant cum Paulo episcopo Samosateno et Photino, vel non unum esse Dei Filium credebant, sed alios quoque ex summo Patre genitos, quorum hic unus sit natus ex femina qui ob hoc appellatur unigenitus, qui hanc nascendi conditionem alius filiorum Dei nemo susceperit.

Quarto Christum Dominum in vera hominis natura natum esse non credebant, et idcirco cum Cerdone, Marcione atque Manete apparentem dumtaxat et illusoriam carnem sibi copulasse affirmabant. Quo quidem errore seducti, diei Natalis et Resurrectionis Domini in mœnore et luctu ducebant, sua corpora jejuniis affligentes.

Quinto deinde animam hominis divinæ asserebant esse substantiæ, nec a natura creatoris sui conditionem nostræ distare naturam.

Sexto aiebant diabolium numquam fuisse bonum, neque naturam ejus Dei opificium fuisse, sed illum ex tenebris et chao emersisse, quia scilicet nullum sui habeat auctorem, sed omnis mali ipse principium sit atque substantia.

Septimo nuptiarum et matrimonii usum cum Manichæis quoque damnabant: ea ratione, videlicet, ut legitimæ prolis procreationem perhorrescerent omniumque turpitudinum libertatem facilius admitterent.

Cui errori et octavus maxime fuerat affinis, cum dicerent humana corpora diaboli esse figmenta, quatenus conceptionum semina in mulierum uteris configurarentur, et corpora ipsa animæ dignitati, utpote diabolica virtute formata, minime congruere possent. Hinc semel soluto corpore, iterum per resurrectionis myterium reviviscere posse atque debere inficiabantur.

Non minus portentosa fuit nona eorumdem annotatio, qua promissionis filios, non ex carnis semine, sed ex Spiritu sancto esse conceptos prædicabant, hosque minime peccato mortali que contagio ob-

noxios quæ in prolem Adami primi parentis vitio transcurrebant.

Decimo autem docebant animas, quæ humanis inseruntur corporibus, olim in cœlis omni corporea mole spoliatas peccasse, ob idque a sublimioribus ad inferiora delapsas, in diversæ qualitatis principes incidisse, et per æreas sidereasque potestates, alias durioribus, alias mitioribus corporibus esse inclusas, sorte diversæ et conditione dissimili, ut quidquid in hac varie et inæqualiter provenit, ex præcedentibus causis videatur accidere.

Undecima ipsorum blasphemia, fatalibus stellis et animas hominum et corpora opinabantur obstringi, et idcirco cum gentilibus aut faventia sibi sidera colere, aut adversa mitigare studebant.

Duodecimo sub aliis potestatibus partes animæ, sub aliis corporis membra describebant, et qualitates interiorum præsulum, virtutum scilicet, quas animam regere fingebant, in patriarcharum statuebant nominibus, quibus e regione signa opponebant corporea, quorum virtuti corpora subjicerentur. Addebant corporis humani partes duodecim cœli signis respondere, et secundum ipsa compositas esse, constituentes in capite Arielem, Taurum in cervice, Geminos in humeris, Cancrum in pectore, etc.

Decimotertio circa Scripturarum scientia errant, cum canonicarum Scripturarum corpus sub patriarcharum nominibus accipiebant. Fabulantur enim duodecim illas virtutes quæ reformationem hominis interioris operantur, in horum vocabulis indicari.

Decimoquarto, ita siderum et signorum potestati hominem subiciebant, ut contenderent multa in sanctis libris reperiri, quæ ad exteriorem hominem pertinere, ut in ipsis Scripturis divinam inter terrenamque naturam quædam sibi repugnet adversitas, et aliunde sit quod sibi vindicent animi præsulæ, aliunde quoque corporis conditores.

6. Decimoquinto, veris Scripturis adulteratis, falsas inducebant, quas canonicas appellabant; cui quippe gravissimo malo ut S. pontifex **259** occurreret, generalem illam indidit legem, qua Ecclesiarum sacerdotes jussit omnem diligentiam adhibere, ne aut falsati codices in usu lectionis haberentur, aut apocryphæ scripturæ servarentur a quopiam. De his autem sic scripsit: *Apocryphæ scripturæ, quæ sub nominibus apostolorum multarum habent seminarium falsitatum, non solum interdicendæ, sed penitus auferendæ sunt atque ignibus concremandæ (a).* Nullo ergo præsidio hæretici aut novatores septi sunt, cum multis injuriis recentiores Romanos pontifices affligunt, quod sua Opera proscribant, et ignibus concremari jubeant. Nimis vetusta est ejusmodi in catholica Ecclesia disciplina, nec solum a Gelasio papa, vel a concilio septuaginta episcoporum tum habito repetenda, sed a Leone Magno, qui eam omnibus catholicis episcopis observandam inculcat. Quare splendide inter cæteros acatholicos Van Espen et Beausobre (b) allucinatos esse, Leonis hæc agendi ratio suadet patefacitque. Nam Van Espen, cum in priori suorum Operum parte, quæ Juris Ecclesiastici universi inscribitur, haudquaquam ad hoc Leonis decretum animadverteret, cumque agere institueret de Ecclesiæ disciplina in hæreticorum libris prohibendis, Gelasiano decreto dumtaxat insistit, cujus verbum omnem roburque prorsus adimere conatur, quasi ex suggestu affirmans Ecclesiam tantummodo publicam, non privatam, proscriptorum librorum lectionem cavere poluisse. Splendide, inquam, Van Espen allucinatur. Quod ut innotescat, minime opus erit ut a nostro proposito recedentes, nunc de Gelasiano disserere incipiamus decreto. Istud quippe multis eruditisque notis adornatum prodiit, Chiffetii Holstenii

(a) Vide quæ diximus cap. 6 secundi libri Historiæ Manichæorum.

(b) Beausobre, part. 1 Histor. Manichæorum, lib.

III, et alibi passim, cujus nugæ, agentes de veteribus Manichæis, abunde rejecimus.

sephi Blanchini studio et labore, et novis A
versionibus locupletare prorsus supervaca-
t. Ad van Espen igitur lapsum præcaven-
quæ S. Leo subiecit advertere sufficet. Is
on publicum tantum corruptorum, apocry-
falsorumque codicum usum catholicis, sed
is horum lectionibus vacare, vel etiam hu-
exemplaria in domibus retinere, sub hære-
a episcopis qui id permetterent interdixit.
jeoit : *Unde si quis episcoporum vel apocry-
ri per domos non prohibuerit, vel sub canoni-
mine eos colices in Ecclesia permiserit legi,
illiani sunt emendatione corrupti, hæreticum
t judicandum, quoniam qui alios ab errore
cal, seipsum errare demonstrat.*

iquum Palatin. Vatic. ms. exemplar, post
a, celebre hujus epistolæ fragmentum no-
et, hactenus a præcedentibus Operum S.
ditoribus nec annotatum, nec publici juris

Hoc autem quamvis Leoninam orationem B
redolere non videatur, tamen laudati codi-
tas et auctoritas, tum argumenti ratio, præ-
as S. pontificis dictis apprime concinens,
lud consilium adducunt, ut in altero tomo

nterclusum typis committamus. Et quod ad
ntiquitatem spectat, nonum attingere sæ-
titorum characterum æstimatores nobis
carunt. Argumenti ratio plane respondet

onis scribendi scopo. Nam post rejectas
as scripturas illi interesse videbatur desi-
nonicas, et quo ordine in Ecclesia legendæ
ent, ut summa concordia in divinis laudibus

dis et mysteriis celebrandis sacri altaris
convenirent. Præterea hujus fragmenti ac-
aptissime priora posterioribus conjungun-
codice eam epigraphem offendimus, vide-
vit sententia papæ Leonis de apocryphis scri-

is exordium habet ab illis vocibus laudati
hujus epistolæ ad Turribium : *Curandum
t sacerdotali diligentia maxime providendum
codices, etc.*, usque ad illa, quæ in omnibus

caput claudunt, nimirum : *Quoniam qui alios
non 260 revocat seipsum errare demonstrat.*

, hæc alia immediate subduntur : *Leguntur
ines Scripturæ divinæ sancti canonis ab ini-
usque ad finem in Ecclesia sancti Petri hoc
mpore veris, hoc est septem diebus ante in-
dragesimæ usque ad octavam diem ante
guntur libri Moysis cum Jesu Nave et Judi-
Duo itaque dumtaxat brevi otio hic animad-
st annotare haud prætermittam. Alterum,*

in hoc fragmento descriptum pro legendis
sacri canonis Scripturis in totius anni cur-
n differre ab illa distributione et ordinatione
o etiam in Romano Breviario conspicitur.

atenim sacri hujus ritus auctoritatem vetus-
a nostris majoribus derivatam, qui consi-
dere singulis quatuor anni temporibus, et
ysteriis in Ecclesia celebrandis aptiores, et

nsonas Scripturarum lectiones distribuere
modare, ut magis mysteriorum dignitati et
im institutioni consulerent atque prospice-
ærum est. In laudato fragmento descriptos

omnes libros in canone Tridentino, sess. 4,
as, si unum tamen alterumque excipiamus.

sane sacrarum Liturgiæ studiosis viris,
to hisce temporibus in hoc labore magna
æ antiquæ rei utilitate operam insumunt,
um dissertationum suppellectilem exhibe-
s integrum illud hic non subijcimus, ne lon-
m par est a proposito scopo abscedamus.

en prout exstat in ms. cod. publici juris fa-
n altero tomo omnium Operum S. Leonis
s, brevibusque notis adornabimus. Ad nostra
avertentes, ita ratiocinamur. Si ergo, cano-

nsule c. 10 libri n Historiæ Manichæorum, in quo de Romana Leonis in istos hæreticos inquisi-
ba facimus.

nicæ disciplinæ rigore spectato, quinto jam Ecclesiæ
sæculo, nemini licebat per domos sacras Scripturas
habere ab hæreticis vitiatas atque corruptas, qui
fieri nunc potest ut tantopere heterodoxi conqueran-
tur, cum suos libros sub anathematis pœna legendos
catholicis ab apostolica sede interdictum intelligunt?
Sed in hac re exploratissima diutius immorari vitio
mibi daretur, et propterea ad sextum decimum ca-
put gradum facimus, in quo de aliis libris hæreti-
corum studio conscriptis S. pontifex verba fecit.

7. Hoc itaque sextum decimum caput, *postremum*
sanctus Leo Magnus appellat, eo sensu videlicet, ut
sexdecim capita discutienda Turribii libellus ad
apostolicam sedem transmissus contineret. Sed
quia et aliud in *extrema familiaris suæ epistolæ*
parte idem Asturicensis episcopus subjecerat, quod
est de Christi carne: *An vere requieverit in sepulcro,*
idcirco merito judicavimus antiquam vulgatam lec-
tionem, *sexdecim* nimirum, esse expungendam, et co-
dicum suffragio, ut diximus, novam, decem et septem
videlicet, esse sequendam. Sextodecimo igitur Tur-
ribiani libelli capiti S. pontifex occurrens, ejusdem
imprimis Turribii approbat querimoniam, eam scilicet
quæ circa Dictinii quondam Asturicensi sede
sui prædecessoris scripta et tractatus versabatur.
Dictinium autem eos libros scripto consignasse cum
Priscilliania labe esset pollutus, jam Toletani concilii
Acta, jam Augustinus aliique coævi scriptores,
ut vidimus, et nunc ipse S. Leo apprime testati
sunt. Hos autem libros multi cum veneratione lege-
bant, *qui reparationem ejus magis debebant amare
quam lapsum.* Non ergo Dictinium (ait S. pontifex)
*sed Priscillianum legunt, et illud probant quod errans
docuit, non quod correctus elegit.* Quare extra ecclie-
siasticum cœtum eos esse declarat qui ejus scriptis
utebantur. Neminem ibi profecto summus pontifex
excepit, sed ut cujusque ordinis ac status homines
comprehenderet, ex sancti apostoli Petri subseiliis
pronuntiat: *Sed nemo hoc impune præsumat, nec inter
catholicos conseatur quisquis utitur scriptis non ab Ec-
clesia solum catholica, sed etiam a suo auctore damna-
tis.* Post hæc S. Leo Priscillianistarum et Manichæo-
rum artes exaggerat, quibus ad imperialium legum
severitatem præcavendam solerter utebantur. Qua-
rum vero sectarum homines, cum ad 261 invicem
corda haberent, eadem sacrilegia profitebantur,
quamvis diversis appellarentur nominibus. Quare,
*etsi vetus Testamentum, quod Priscillianistæ susci-
pere simulabant, Manichæorum soboles refutaret,
ad unum tamen finem (ait S. pontifex) utrorumque
tendit intentio, cum, quod isti abdicando impugnant,
Priscillianistæ recipiendo corrumpunt.* Cæterum in
exsecrabilibus mysteriis, in obscenitatibus omnique
turpitudinum genere cum Manichæis Priscillianista
tas convenisse, jam ex tota hujus historiæ serie ar-
bitror comprobatum. Quod maxime hic Leo Turri-
bio inculcans, ad eam sollicitissimam inquisitionem
Romæ contra Manichæos habitam provocat, cujus
judicii et Actorum exemplata ad eundem Asturi-
censem præsulem direxit (a).

8. Ultimum restat caput, quod in extrema fami-
liaris suæ epistolæ parte, ut jam diximus, Leoni
definiendum Turribius proposuerat: *An caro Christi,*
videlicet, *vere requieverit in sepulcro.* Hocce quippe
nostræ religionis mysterium plerisque catholicorum
etiam in dubium venerat, ex eo quod Christus ad
inferna descenderat. Qua enim ratione duo illa,
descensus videlicet ad *inferos* et Christi carnis in
sepulcro *requies,* cum vera conjungerentur proprie-
tate, Hispaniarum populi intelligere haud poterant.
Duo hæc apostolici Symboli dogmata inter se nequa-
quam repugnare S. pontifex variis Scripturarum te-
siimoniis demonstrat. Sed contrarium asertum ex
Priscillianii et Manichæi dogmatibus derivasse, non
dubium est, *qui sacrilego (ait sensu ita, se Christum*

8. Ultimum restat caput, quod in extrema fami-
liaris suæ epistolæ parte, ut jam diximus, Leoni
definiendum Turribius proposuerat: *An caro Christi,*
videlicet, *vere requieverit in sepulcro.* Hocce quippe
nostræ religionis mysterium plerisque catholicorum
etiam in dubium venerat, ex eo quod Christus ad
inferna descenderat. Qua enim ratione duo illa,
descensus videlicet ad *inferos* et Christi carnis in
sepulcro *requies,* cum vera conjungerentur proprie-
tate, Hispaniarum populi intelligere haud poterant.
Duo hæc apostolici Symboli dogmata inter se nequa-
quam repugnare S. pontifex variis Scripturarum te-
siimoniis demonstrat. Sed contrarium asertum ex
Priscillianii et Manichæi dogmatibus derivasse, non
dubium est, *qui sacrilego (ait sensu ita, se Christum*

8. Ultimum restat caput, quod in extrema fami-
liaris suæ epistolæ parte, ut jam diximus, Leoni
definiendum Turribius proposuerat: *An caro Christi,*
videlicet, *vere requieverit in sepulcro.* Hocce quippe
nostræ religionis mysterium plerisque catholicorum
etiam in dubium venerat, ex eo quod Christus ad
inferna descenderat. Qua enim ratione duo illa,
descensus videlicet ad *inferos* et Christi carnis in
sepulcro *requies,* cum vera conjungerentur proprie-
tate, Hispaniarum populi intelligere haud poterant.
Duo hæc apostolici Symboli dogmata inter se nequa-
quam repugnare S. pontifex variis Scripturarum te-
siimoniis demonstrat. Sed contrarium asertum ex
Priscillianii et Manichæi dogmatibus derivasse, non
dubium est, *qui sacrilego (ait sensu ita, se Christum*

8. Ultimum restat caput, quod in extrema fami-
liaris suæ epistolæ parte, ut jam diximus, Leoni
definiendum Turribius proposuerat: *An caro Christi,*
videlicet, *vere requieverit in sepulcro.* Hocce quippe
nostræ religionis mysterium plerisque catholicorum
etiam in dubium venerat, ex eo quod Christus ad
inferna descenderat. Qua enim ratione duo illa,
descensus videlicet ad *inferos* et Christi carnis in
sepulcro *requies,* cum vera conjungerentur proprie-
tate, Hispaniarum populi intelligere haud poterant.
Duo hæc apostolici Symboli dogmata inter se nequa-
quam repugnare S. pontifex variis Scripturarum te-
siimoniis demonstrat. Sed contrarium asertum ex
Priscillianii et Manichæi dogmatibus derivasse, non
dubium est, *qui sacrilego (ait sensu ita, se Christum*

simulant confiteri, ut et incarnationis, et mortis, et resurrectionis auferant veritatem (a).

Non igitur verendum est quin in iis retractandis capitulis S. Leo supremi iudicis et magistri partes obierit. Nec hic enim adversariorum nugas locum habere posse, ipse S. pontifex manifestat. Qui, ut sui ipsius doctrina et canonica iudicia omni clericorum cœtuisingulisque fidelibus innotescerent, primo encyclicas inter episcopos epistolas habendas jubet ad concilii celebrandi locum opportunum designandum. Ad istud deinde vicinarum provinciarum sacerdotes convenire præcipit, ubi plenissima habita districtione, ad examen potissimum revocare voluit et jussit, an essent aliqui inter episcopos qui Priscillianæ hæreseos contagio polluerentur. Eos autem, quos tali tantaque labe inquinatos reperisset concilium, servatis omnibus pontificiarum harum sanctionum regulis, a catholica communione sine dubio separandos decernit, *si tamen nefandissimam sectam per omnium sensuum pravitates damnare noluisse.* Ut autem hæc, quæ ad apostolicæ sedis jura pertinent plenius faciliusque executioni mandarentur, haudquaquam S. pontifex hac epistola fuit contentus. Sed, nulla interposita prolatione, alias litteras dedit ad coepiscopos, Tarraconenses nimirum, Carthaginenses, Lusitanos atque Gallicos, quibus concilium generale indixit, in quo certe indicendo supremum sui pontificatus jus exercuisse, haud dubium esse potest. Id quippe isthæc Leonis verba perspicue patefaciunt. *Ad tuæ (ait) dilectionis sollicitudinem pertinebit, ut nostræ ordinationis auctoritas ad prædictarum provinciarum episcopos deferatur.* An vero unam tantum encyclicam, vel plures epistolas, Leo scripserit, ut laudatos omnes Hispaniarum et Galliciarum episcopos ad concilium venire compelleret, non ausus sum definire; cum quæcumque illæ fuerint, hæcenus non prodierint, et temporum injuria fortasse jam intercederint (b).

262 9. Nunc vero si mihi ex Romanæ sedis juriis cavillatoribus percunctari liceret, cur magnus ille Turribius inter maximas versans angustias, ad unam apostolicam sedem sua consulta direxit, non vero ad alterius sedis episcopum; quid inter cæteros Launoius, Blondellus, Quesnellus aliique reponerent? Num contendere audebunt totum negotium ad futurum concilium fuisse remissum? Deoiperentur quidem, et sibi lucum facerent. Nam summus pontifex, suorum prædecessorum vestigiis insistens, ex Vaticani throno, non theologicis rationibus tantum singulos Priscillianistarum errores rejecit, sed et sub anathemate damnavit; apocrypharum scripturarum exemplaria et hæreticorum librorum privatam publicamque lectionem proscripsit, eosdemque comburendos præcepit; extra catholicam communionem eos episcopos declarans qui ejusmodi statutis non obtemperassent. Quid igitur? Num hæc futuro definienda concilio remisit? Nam ab hisce regulis atque statutis leviter etiam resilire concilii Patribus licuisset? Nugas agerent id confingentes, cum veritas studiosi intelligant concilii Patribus examen dumtaxat fuisse remissum, an essent aliqui inter episcopos qui hujus hæreseos contagio polluerentur, qui, secundum has ad Turribiana consulta responsiones, a communione sine dubio erant separandi. *Frustra enim (ait S. pontifex) utuntur catholico nomine, qui istis impietatibus non resistunt.* Non agendum igitur erat in illo concilio de hæresi damnanda, quam jam RR. PP. et Leo ipse damnaverant: sed de hæreticis puniendis, quorum causa nondum satis apostolicæ sedi erat explorata. Propterea nosler Leo, jam sufficienter discus-

(a) Videsis quæ de hoc dogmate scripsimus contra Beasobre, ut vindicaremus a notis suppositionis Acta Archelai, hujusque disputationem habitam contra Manetem lib. 1 Hist. Manichæorum.

(b) Sed unam tantum encyclicam epistolam ad omnes Hispaniarum et Galliciæ episcopos Leonem

sis quæ ad jus pertinebant, ea quæ circa personas et factum versari poterant concilii generalis, aut saltem provincialis, iudicio subjecit.

10. Et quidem quia totus pontificis animus potissimum verzabatur in Galliciæ malis medendis, atque in præcavendo ne, latius in iis regionibus serpentibus, catholica religio ad plenum perduceretur exitium, sequentem censuit adhibere œconomiam. Si videlicet aliquid obstitisset quominus generale concilium celebraretur, Galliciæ saltem sacerdotes in unum convenire præcepit, quibus congregandis Idatio, et Ceponio, utpote metropolitico jure insignitis, cura demandata est, quibus et Turribii sollicitudinem adjunxit, *ut citius vel provinciali conventu remedium tantis vulneribus afferretur.* Dum hæc igitur in Gallicia et Hispania agenda Leo jussit, et dum Pervincio Asturicensi diacono epistolas pontificias utriusque regni episcopis deferendas tradidit, jam Calipius et Ardubare Romanum consulatum agebant. Id vero in Christi annum 447 contigisse, jam Romanorum consulum tabulæ patefaciunt. Si quid tamen abundantius theologiarum rerum studiosi veritatisque amatores ad hujus nefandissimæ sectæ refellendos errores sibi cupiunt nancisci, ejusdem S. pontificis consulant homilias. Vix enim ab eodem comperita nequissimorum hominum impietate et sacrilegiis, studium cohibere non potuit, quin inter sacra mysteria peragenda profanam eam religionem hujusque dogmata impeteret et exagitaret. Cujus quidem agendi rationem nobis satis est indicasse, ne prolixior justo hæc nostra evadat oratio.

CAPUT XV.

De conciliis in Galliciæ et Hispaniæ regni sancti Leonis Magni præcepto habitis. Falsum Paschasii Quesnelli iudicium de antiquo cod. Canonum Rom. Ecclesiarum.

1. Obscuriores autem nunc res nos scribere oportet, et iis quæ jam diximus multo difficiliore, præsertim cum ob veterum monumentorum jacturam iis subsidiis careamus quæ facile ad cognoscendam rerum veritatem nos dirigere atque conducere possent. Interim tamen suscepto proposito manum non removebimus, quoadusque exploratus fiat quemadmodum pontificis mandatis utriusque regni sacerdotes obtemperaverint. Episcopi ergo illi cum ob diversas rerum civilium administrationes ut jam vidimus, tum ob diversorum principum stirpem, ingenia et religionem, in unum generale concilium convenire haud potuerint, unicujusque regni metropolitæ suas synodos coegerunt. Tarraconenses enim, Carthaginenses, Lusitani et Bælici episcopi, quibus in rebus civilibus Theodoricus Arianus ex Gothorum stirpe ortus dominabatur, eodem anno 447, suum concilium celebravit. Cujus quippe rei celebre illud esse testimonium mihi persuadeo, quod Conciliorum generalium collectores suppeditant. Post concilii enim Toletani 1 canonem, fidei quædam regula legenda occurrit, quæ sequentem epigrammæ præsefert: *Incipit regula fidei catholicæ contra omnes hæreses, et quam maxime contra Priscillianos, quam episcopi Tarraconenses, Carthaginenses, et Bælici fecerunt, et, cum præcepto papæ urbis Romæ Leonis, ad Balconium episcopum Galliciæ transmiserunt, ipsi etiam et suprascripta viginti canonum capitula statuerunt in concilio Toletano (c).* Apud Toletum ergo Hispaniæ episcopos conveniasse, postrema illa indicant verba. Sed præcedentia capitula prout in Conciliorum collectione hodie asservantur Leonis ævo edita fuisse nemo sibi persuadeat. Iisdem namque primo Patruinus cum cæteris subscripsit, qui 400 anno in Symphosii et Dictianii misisse, ex simili ejusdem S. pontificis agendi ratione colligi potest, ab eodem servata in Orientium causis, post latrocinium Ephesinum ad examen revocatis, ut in postrema harum Exercitationum parte videmus.

(c) Tom. II Concil. generalium pag. m. 1475.

causam convenerant. Subscripsit præterea Ortigius, Galliciae episcopus, de quibus jam in superioribus satis superque disseruimus. Sed eos adhuc anno 447 potuisse esse superstites, vel Ortigio liberum fuisse cum Hispaniarum episcopis ad hunc venire conventum, prorsus inverisimile est. Luce clarius itaque apparet Harduini annotationem esse probandam, qui scripsit in *editione hujus concilii a Loaysia curata hæc verba legi: Explicit concilii Toletani*, quæ argumento sunt subsequenter fidei regulam ad illud haudquaquam pertinere, sed ad concilium jussu Leonis coactum esse referendam.

2. Non aliter profecto ea de re a Pagio est judicatum, qui sedulo atque maturius secum reputans quæ ad ecclesiasticas sanctiones et ad monumentorum ordinem pertinere videntur, ut gestarum rerum perturbationem præcaveret, fidei professionem de qua agimus Leonis ævo conscriptam fuisse asseverat (a). Cujus quippe veritati minime officere potest tanta illa ms. et editorum exemplarium diversitas, quæ nobis in iis anathematismis conspicienda occurrit, dum videlicet aliqui ex codicibus duodecim dumtaxat anathematismos continent, edita exemplaria decem et octo, in Augustini Operibus horum numerus usque ad viginti sexaugeatur.

Tantum porro diversitatem cum animadverteret Quesnellus, suis studiis 264 et partibus prodesse posse censuit (b). Et propterea eam modo Leoni adjudicat, quam ex Romano canonum codice avulsisse suspicatur, modo eam Augustino asserendam esse conjicere conatur, quasi quod aliquando vel ad Hispaniarum episcopos miserit, vel illam ex Africa asportatam a Leone, cum ille adhuc *acolythus Zosimi decretum adversus Pelagianos detulit*, etc. Recte ac sapienter hoc loco et sequentibus Quesnellum ratiocinari arbitramur? Frivolum utrumque et sine fundamento esse jam olim Harduinus annotavit. Sed Parisiensem hunc Leonis Operum editorem pro more comminisci et nugari voluisse, ii perspicue intelligent, qui cum in fidei professionem, tum in illos subjectos decem et octo anathematismos oculos conjiciant. Nam quis sibi adulabitur eam fidei regulam cum subjectis anathematismis jam diu fuisse concinnatam, textamque antequam omnes Priscillianistarum errores. artes horumque fontes unde diminabant, plenius innotescerent? si jam Romanorum Canonum codici eam fidei professionem antequam Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitani et Bæтики episcopi convenissent insertam conflagamus, vel si antequam Turribius apostolicam sedem consulere, et S. pontifex consultationibus responderet, Augustinus, vel quisquam alius eam edidisset, dicat, amabo, Quesnellus an Turribium et Leonem latere potuisset? Id suspicari haud licet. Ambos enim de rebus in Ecclesia gestis instructos esse oportebat, et Romanus pontifex potissimum id novisset, si vel ex Africa istud monumentum Romam secum asportasset, illudque sui prædecessores, vel ipse etiam, Romano-
rum canonum codici inseruissent. Cur ergo S. pontifex ad hanc fidei professionem numquam provocavit? Cur singillatim Priscillianistarum articulis anathematismos professioni subjectos non opponit? Cur denique Turribius ipse apostolicam consulit sedem, si jam diu Hispaniarum episcopi ex Augustino fidei tesseram acceperant? Isthæc ergo mea persuasio est, videlicet, Quesnellum versute omnino nugatum fuisse, eam fidei professionem Augustino adjudicando. Tarraconenses enim, et cæteri PP. qui in concilium convenerunt, si ex ejus Operibus eam mutuati essent, ejus nomen non reticuisissent, immo nec omisissent indicare Romanæ et apostolicæ sedis canones et statuta, si fidei regulam ex illo codice desumpsissent. Atqui in illa epigrapha non aliud quam Leonis nomen legendum occurrit; habet enim: *Incipit regula fidei*

(a) Pagius ad Christi annum 405, num. 16 et 17.

(b) Quesnellus, dissert. 14 de libellis in codice

A catholicæ contra omnes hæreses, et quam maxime contra Priscillianos, quam episcopi Tarraconenses... fecerunt, et cum præcepto papæ urbis Romæ Leonis ad Balconium episcopum Galliciae transmiserunt.

3. Nec errore aut oscitantia amanuensem liceat notare, nam Bracarense concilii PP. anno Christi 563 sincere id fassi sunt, quando videlicet Lucretius episcopus illius sacri conventus præses, cæteros alloquens episcopos, ad Toletanam provocat synodum Leonis ævo et præcepto habitam, in qua regulam fidei contra Priscillianam hæresim cum aliquibus capitibus conscribentes, ad Balconium tunc Bracarense Ecclesiæ præsulem direxerunt (c). Igitur si Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitani et Bæтики episcopi anno Christi 447 fidei professionem illam cum subjectis anathematismis, seu capitulis, conscripserunt, jam illa Augustini studio in lucem prodire non potuit, cum jam S. episcopus apud Hippo-

30 sedem suam extremam diem clausisset anno 430. Si denique ex Augustini Operibus, vel ex Romanorum canonum collectione PP. illi mutuati essent, nequaquam Lucretius dixisset: *Regulam fidei contra Priscillianam hæresim cum aliquibus capitibus conscribentes*, sed potius alia usus familiari loquendi formula dixisset: *Vel recitata fuit fidei professio; aut ex codice fidei professionem, cum subjectis capitulis legerunt, vel exscribere fecerunt*. Levibus autem divinationibus nos minime insistere plenissime norunt, 265 qui conciliorum Acta et historias percurrerunt. Si id jam et Quesnellus novisset, nisi, nimirum suorum studiorum partibus adductus, ejusdem Bracarense concilii gesta, ad quæ provocat, evolvere aut intelligere neglexisset. Annon idem Lucretius episcopus, post illa verba a nobis laudata, et ab ipso Quesnello exscripta, immediate hæc alia subjecit? *Unde quia et ipsum præscriptæ fidei exemplar cum suis capitulis præ manibus hic habemus pro instructione ignorantium, si vestræ placet reverentiæ recitetur. Tunc autem omnes episcopi dixerunt: Valde necessaria horum capitulorum est lectio*. Neo aliam adducere rationem, nisi hanc, ut simplicioribus, videlicet, quibusque pristina sanctorum Patrum statuta pandebantur, abominata jam: *olim a sede beatissimi Petri apostoli et damnata Priscillianæ hæresis fymta cognoscere*. An vero isthæc Quesnellum jugulent, quæso, lector animadvertat? Pristina profecto illa sanctorum Patrum statuta, quibus Priscillianæ hæreseos portentata damnata fuere, apostolicæ beatissimi Petri sedi tribuuntur. Non igitur illius professionis fidei illorumque capitulorum auctor Augustinus dicendus est; is enim, quamvis meritis, laboribus honoribusque clarus, quandonam apostolicum Petri thronum assecutus est?

4. Neque deinde tanta illa tamque a Quesnello decantata diversitas in anathematismorum numero reperta huic veritati tenebras obducit. Nam imprimis manuscripta exemplaria ex quibus potissimum illa diversitas hausta est, amanuensium quandoque indiligentia et oscitantia fuerunt corrupta, vel aucta; vel quia, aliis occurrentibus causis, Patres ipsi, ad præcedentia Ecclesiæ statuta provocantes, ea dumtaxat in medium adducebant quæ ad novam excitatas quæstiones videbantur pertinere; vel et alia addiderunt quæ rebus quas agebant magis congruere arbitrabantur. Quid ergo mirum si quandoque in evolvendis veterum scriptis unum idemque monumentum, modo interpolatum et diminutum, modo vero prolixius et auctius nobis occurrat? In hisce quippe rebus quæ ab scribentium et utentium voluntate pendent, nisi eorum animus innotescat, non sine negotio judicari potest, præsertim cum autographa exemplaria desiderantur.

5. In hoc negotio tamen non multum operis Quesnello insumendum fuisse arbitror. Iidem namque contentis, num. 8.

(c) Bracarense conc., tom. VI Concil. pag. 551.

eiusdem laudati Bracarenensis concilii Patres Acta eorum qui Toletanæ synodo anno 447 coactæ interfuerunt in genuino syntodo codice præ manibus habebant. Idcirco, lecto fidei exemplari cum subjectis capitulis, necessarium duxerunt post annos 116 eadem capitula simplicius et evidentius exponere, ut minus eruditus innotescerent quæ sub anathematis sententia olim ex Priscilliani dogmatibus ab apostolica divi Petri sede fuerant damnata, licet (aiunt Bracarenenses PP.) *horum capitulorum lectio necessaria recensita sit, tamen evidentius et simplicius ea quæ sunt execrabilia, ita præpositis etiam capitulis, modo declarantur, ut qui minus est eruditus intelligat, et sic sub anathematis sententia explosa jam olim Priscilliani erroris fragmenta damnentur*, etc. Nobis ergo gratulari oportet quod Patres isti eadem retractaverint capitula, latam enim apertamque viam nobis pararunt ut securius ad nostram pervenirent notitiam quoti et quales anathematismos Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitani et Bœtici Patres anno 447, jussu Magni Leonis, ediderint ad noxium Priscillianæ hæreseos virus penitus exstinguendum. Anathematismi porro isti, si oculos in eos coniciamus, Leoninæ omnino epistolæ ad Turribium respondent. Non igitur fieri potest ut, rationabili adducti fundamento, vel eos uni Augustino adjudicemus, vel in Romanum Canonum codicem relatos ante S. Leonem constringamus. Qua in re ne apud Quesnelli studiosos in commenti sive mendacii suspicionem adducamur, nobis opus est causam referre cur Bracarenenses illi Patres eadem omnino capitula retractaverint, luculentiusque explicare voluerint 266. *Ut quisque (aiunt) clericus vel monachus, sive laicus, tale aliquid (intellige cum Priscilliano) sentire adhuc vel defendere fuerit deprehensus, tumquam vere putridum membrum, continuo de corpore abscindatur catholicæ Ecclesiæ, ne aut societatis aut pravitate ejus maculata corda recte credentibus de permutatione talium aliquod orthodoxi reputetur opprobrium*. Ejusmodi autem sententia a Lucretio episcopo prolata, quam totius concilii Patres probarunt, olim statuta contra Priscillianam hæresim capitula continebat, ut sequentia verba indicare videntur. *Proposita contra Priscillianam hæresim capitula et relecta continentur hæc*. Sed cum decem et septem anathematismi illa statim excipiant, quæ, ut diximus, et Turribianis consultationibus apprime respondent, et Leonianis responsionibus omnino concinunt, ut eorum lectio satis perspicue patefacit, idcirco extra omnem dubitationis aleam positum arbitror, Tarraconenses Patres cum aliis trium Hispaniæ provinciarum episcopis, Leonis mandatis obtemperare volentes, tunc primum, anno videlicet 447, et fidei regulam, et anathematismos de quibus agimus edidisse et promulgasse. Si id neget Quesnellus, alterum ei affirmare opus erit; videlicet, aut Turribii ad apostolicam sedem consultationes jam ante Leonis pontificatum fuisse discussas et definitas, aut epistolam ad Turribium alteri Romano pontifici quam Leoni esse adjudicandam, quæ duo non nisi pura putaque redolent figmenta.

6. Jam vero effugium quod sibi paraverat Quesnellus præcavere et eripere oportet. Illud nimirum quod sibi suppeditatum arbitratus est ex illius fidei professionis epigraphe, quam cum decem et octo anathematismis Toletano concilio assutam Concilio-
 A
 B
 C
 D

qui isthoc monumentum, aut Augustino adjudicat, vel qui illud ex Romano Canonum codice ante Leonem edito mutuatum conflinxit. Sed hunc maxima ecclesiasticæ historiæ et Leoninorum Operum potissimum inscitia laborare, argumento esset. Quid enim S. hic pontifex de Priscilliania hac hæresi prædicavit ac scripsit? Annon ipse eam hæresim ex præcedentium omnium hæreseon fontibus et auctoribus scripsit esse derivatam, ita ut suis ad Turribium responsionibus perspicue ostendat Gnosticorum, Gerdonis, Photini, Apollinaris, Sabellii, Patripassianorum, Arii, Manichæi aliorumque improborum hominum errores Priscillianistas admisisse et propugnasse? Hispaniarum episcopi igitur, si Leoninæ doctrinæ et epistolæ insistere cupiebant, eos iis vocibus uti oportebat: *contra omnes hæreses, et quam maxime contra Priscillianos*. Nam S. pontifex variis in locis, sed potissimum in exordio epistolæ ad Turribium, de hac disserens hæresi, scribit: *Nihil est enim sordidum in quorumcumque sensibus impiorum quod in hoc dogmate non confluxerit, quoniam de omni terrenarum opinionum luto multiplicem sibi sæculentiam miscuerunt, ut soli (Priscillianistæ nimirum) lutum bibberent quidquid alii ex parte gustassent*. Sed hisce verbis immediate et ista alia, quæ in rem nostram mirifice faciunt, subiecit: *Denique si univærse hæreses quæ ante Priscilliani tempus exortæ sunt diligentius retractentur, nullus pene invenitur error de quo non traxerit impietas ista contagium*. Neque vero quisquam sibi blandiatur S. pontificem isthæc generatim dumtaxat indicare voluisse. Nam cum iisdem Turribianis occurreret consultationibus atque quæstionibus, singillatim fontes et auctores designat unde derivaverint errores quos in decem 267 et septem, vel in decem et octo, epistolæ suæ capitibus refellit. Quam agendi rationem apprime imitati sunt, et Hispaniarum episcopi qui ad illud convenere concilium, et Bracarenenses Patres, qui, ut vidimus, laudata hæreseon capita denuo tractarunt. De Bracarenensibus autem Patribus Quesnellus id sincere fassus est, qui præterea in notis ad epistolam 15 animadvertit hujus concilii anathematismos, sive capitula, editos esse ad normam responsionum quas olim noster Leo ad Turribium direxit. Tantam porro affinitatem illa inter se habere cognovit, ut scriberet: *Nullum enim fere verbum est, quod a Leone non sint, Patres mutuati, nulla Leonis capitula quæ suis non comprehenderint. Priores primi quinque concilii articuli quinque Leonis capitibus respondent; alii cum aliis, etsi nec ordine servato eodem, nec numero, omnino conveniunt (b)*. Sed hic Quesnellum suo se gladio jugulare quis non videt? Nobiscum enim fatetur Bracarenenses Patres ex Leonis sententiis et verbis sua capitula et anathematismos concinnasse. Atque laudati Bracarenenses Patres aiunt se prosecutos esse capitula jam pridem in Hispaniæ concilio a Tarraconensibus, Carthaginensibus Patribus edita et conscripta. Igitur utriusque concilii Patres, apostolice sedis instructionibus ac definitionibus adherentes, eadem omnino capitula ediderunt et conscripserunt. Non igitur opus est ut fidei professionem illam cum subjectis capitibus, aut Augustino, aut incerto Romanorum canonum auctori adjudicemus.

7. Sed eam fidei professionem non omni nævo carere, tam Quesnellus quam Harduinus contendunt. Arbitrantur enim auctiorem modo exhiberi quam olim a suis auctoribus primum in lucem prodiiit; com videlicet mentio habeatur processionis Spiritus sancti ex Patre Filioque, quæ verba recentiorum manus prode non est qui dubitare possit. Hoc ultro sane dari possem, mecum deinde singula reputans dis sidia quæ, Photiani schismatis causa, catholicos Romanos inter et Græcos, octavo Ecclesiæ sæculo et sequentibus contigerunt. At ne duorum criticorum censuris subsoribam, non tantum Leoninorum Operum lectio-

(a) Tom. II Conc. pag. 1475.

(b) Quesnellus in parte Operum S. Leonis, in notis ad epist. 15.

et manuscriptorum vetustas ad quæ ex-
 eodem S. pontificis Opera exegimus, impe-
 rohibent. Etenim mihi de hoc dogmate ex-
 criptis inquirenti varia testimonia occur-
 e jam postmodum excitatam quæstionem
 it. Hæc inter autem principem locum habere
 uadeo quæ contra Priscillianam hæresim
 imus scripsit. Siquidem Turribio cæteris-
 iæ et Hispaniarum episcopis quæ de Trini-
 terio sunt credenda describens, sine ullo
 erborum involucro et ambiguitate, Spiritum
 a Patre et Filio procedere docuit et defini-
 ito itaque capitulo demonstratur quam im-
 de Trinitate divina, qui et Patris, et Filii,
 us sancti unam atque eandem asserunt esse
 tamquam idem Deus nunc Pater, nunc Filius,
 itus sanctus nominetur, nec alius sit qui ge-
 s qui genitus est, alius qui de utroque proces-
 ocum hunc Spiritus sancti a Filio quoque
 nem non tantum significare, sed et exprin-
 nem diffiteri posse arbitrator. Etenim cum
 sanctum de utroque procedere affirmet,
 cessionem æque a Patre et Filio deriva-

oportet.
 pfecto, hocce Leonis testimonio adductus,
 us est Theodulphus libro de Spiritu
 ui pro præteriti temporis voce processit,
 ræsentis, nimirum procedit, usus est. Insi-
 tæ theologis præterea verba illa recentio-
 minime suboluerunt, qui, ad probandum
 æcos hujus dogmatis in Ecclesia perpe-
 non tantum ad Leonis testimonium pro-
 ad illam fidei professionem quam Toletani
 PP. adjudicarunt. Verum enim vero
 istud processionis Spiritus sancti a
 ilio jam in Romana Ecclesia satis provul-
 isse, produnt duo alia S. pontificis testi-
 monibus de Pentecoste expressa, quæ hinc
 sufficiat. De quibus aliqua dicemus in
 eosdem sermones, quos novis typis se-
 mo adornabimus (b).

CAPUT XVI.

*La professio Toletanis PP. adjudicata Augu-
 ylum et ætatem redoleat. Adhuc canonum
 a Quesnello editum falso Ecclesie Romanæ
 udicatum ostenditur.*

firma illa tum Quesnelli tum Harduini
 re erepta, et iis rejectis quibus fidei lau-
 ssio cum subjectis capitulis, seu anathe-
 aliis perperam quam Leoni et Hispaniæ
 adjudicabatur, adhuc de Augustini scri-
 rere oportet, inter quæ istud monumen-
 to agimus auctius quidem locum habere
 nellus contendit. Hanc ait Magistro Sen-
 a lib. III, dist. 21, sub finem, iis verbis
 secundum quam rationem (inquit) dicit
 Si quis dixerit, atque crediderit Filium
 passum, anathema sit. Locus (ait idem
 editor) Augustini ad marginem notatus
 ut puto, manu est: *Sermo de Fide, qui
 5 in Cæna Domini*. Revera, tom. X
 jus exstat sermo 120 de tempore, de Fide
 riptus, quem in appendicem non rejec-
 ores Lovanienses, ac proinde Augusti-
 etum esse censuerunt (c). » Hactenus
 s, qui, ita suarum partium studio abre-
 æ, sed levissimas et inter se pugnantes,
 opositum facientes, conjecturas in me-
 t, ut nugis dumtaxat et verbis, quemad-
 gentibus patebit, certare vel ludere vi-
 a in re explicanda, nos certo multos esse

is epistola ad Turribium, cap. 1.
 Magnus, serm. 1 de Pentecoste, cap. 3, et
 ap. 2.
 nellus, diss. 14, de Libelli, in con. con-
 m. 8.

A oporteret, si singula annotare, et deinde rejicere
 cuperemus, quæ ibidem comminisci nisus est. Sed
 quæstionem ad quædam peculiaria capita reducere
 satius ducimus, ut inde quantum a veritate reces-
 serit perspicue intelligamus.

2. Et primo quidem Augustinus, anno 393, cum
 adhuc esset presbiter, occasione Hipponensis ge-
 neralis Africæ concilii tum in secretario basilicæ
 Pacis habiti, contra Manichæos disputans, ita de
 divinis disseruit personis, ut nec unam loquendi
 formulam laudatæ professionis verbis affinem adhi-
 beat, nec unum ex illis erroribus, aut errorum fon-
 tibus quos laudata professio indicat et exprimit
 innuat, impetat atque refellat (d). Immo si sedulo ea
 quæ de Spiritu sancto ibi dicta sunt animadverta-
 mus, Ecclesie Africæ doctrinam longissime ab apo-
 stolicæ sedis institutionibus tum abfuisse, veritatis
 cultores judicabunt. Tunc etenim nondum tam co-
 piose a doctis et magnis divinarum rerum magis-
 tris hoc dogma fuerat disputatum; idcirco cum Dei
 donum esse prædicabat, non tamen tamquam Fi-
 lium de Patre genitum, neque de Filio productum
 tamquam Patris nepotem, aut duo esse rerum om-
 nium prima principia, ut Manichæi perperam opina-
 bantur (e). De Spiritu sancto autem (ait) nondum tam
 copiose ac diligenter disputatum est a doctis et magnis
 divinarum Scripturarum tractatoribus, ut intelligi fa-
 cile possit et ejus proprium quo proprio fit, ut cum ne-
 que Filium, neque Patrem dicere possimus, sed tantum
 donum Spiritum sanctum, nisi quod donum Dei esse præ-
 dicant, ut Deum credamus non seipso inferius donum
 dare. Servant tamen, ut non genitum Spiritum sanctum
 tamquam Filium de Patre prædicent, unicus enim est
 Christus. Neque de Filio tamquam nepotem summi
 Patris, nec tamen id quod est nulli debere, sed Patri
 ex quo omnia, ne duo constituamus principia sine
 principio, quod falsissimum est, et absurdissimum, et
 non catholicæ fidei, sed quorundam hæreticorum pro-
 prium. Cum itaque Augustini ætate de Spiritu sancti
 C processionem nimis obscura apud Afros quæstio esset,
 Patres in sacris Scripturis eruditi, eum dumtaxat
 Deum, donum, dilectionem, non Filium, non Patris ne-
 potem appellabant. Numquam vero a Patre et Filio
 tamquam ab uno procedentem principio prædica-
 runt. Qua ratione igitur hæc cohærere possunt cum
 apostolicæ sedis doctrina, satis ea in professione
 expressa, quæ longe aliis clarioribus congruentio-
 ribusque loquendi formulis et phrasibus referta
 est? Profecto si apud Afros etiam apostolicæ sedis
 loquendi phrasæ in usu venissent, Augustinum iis
 uti maxime decebat in fidei et Symboli expositione.
 Quas cum non adhibuerit, cum de Spiritu sancto
 nondum tam copiose et diligenter disputatum fuerat
 a doctis et magnis divinarum Scripturarum tracta-
 toribus, id sane argumento est, laudatam fidei pro-
 fessionem non Augustini ætatem, stylium, doctri-
 nam redolere posse.

3. Sed nec Quesnellianæ opinioni firma suppedi-
 tant argumenta, vel quæ Augustinus jam ad episco-
 patum assumptus ad Orosii consultationem respon-
 dit; vel quæ in aliis Operibus, et potissimum libro
 de Hæresibus, anno 428 conscripto, legenda occur-
 runt. Nihil quippe habent ejusmodi Augustini Opera
 ex quibus conjici possit eam fidei professionem de
 qua agimus genuinum ejusdem esse fetum. In primis
 itaque quod ad librum contra Priscillianistas et Ori-
 genistas Orosio inscriptum attinet, minime aliquid
 huic fidei professioni simile vel consentaneum in eo
 contineri arbitrabuntur qui hocce opus propriis
 oculis lustrarunt (f). In exordiis enim fatetur non
 omnibus in Orosii commonitorio expressis se occur-
 rere velle: *Nam in quibusdam opusculis nostris* (ait)

(d) Ex lib. 1 Retractionum cap. 17.

(e) August. libro de Fide et Symbolo cap. 9.

(f) Libro ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas, cap. 1, tom. VIII, pag. 438.

quæ vel legisit, vel legere poteris, multa dicta sunt quæ valent adversus hæresim Priscillianistarum, quamvis non mihi eos proposuerim refellendos, sed cum aliud agerem, etiam hoc me egisse nunc intelligo, quando ex te audio quad illi sentiunt. Non igitur ante annum 145 Augustinus sibi proposuerat Priscillianistas refellere, cum eo anno dumtaxat ex Hispania ab Orosio quid illius sectæ homines sentirent intellexisset. Patetur tamen jam cum Manichæos exagitet, se multa scripsisse quæ in Priscillianistas, multis in dogmatibus Manichæis affines, optime quadrare poterunt. Sed non perinde aliquod in hujus scriptis vestigium exstat quod is eam fidei professionem conscribere potuerit. Nondum ipsi enim, nec Orosio quidem, omnes Priscillianistarum blasphemiam vel errores innotuerant. Quasi nonnisi temere stylum strinxisset ad fidei professionem contra eam hæresim conscribendam, cujus errores necdum ipsi innotuerant. Et quidem ita effari haudquaquam auderem, nisi Orosii ad Augustinum scripta, et Augustini ad Orosium liber, argumenta suppeditarent (a). Sed cum Orosius ipse Priscillianistarum tres quæstiones dumtaxat exponendos proponat, aliæ vero, quas subjecit, cum Priscillianistarum erroribus nihil affine habent, sed ad Origenistarum commenta pertinere ipsi ambo testati sunt; igitur non omnia Priscillianistarum commenta ipsis adhuc innotuerant (b). Quas vero quæstiones Orosius Augustino explicandas proposuerit, statim patefacimus. Harum ergo prior ad animæ naturam atque substantiam pertinebat, quam 270 nimirum Priscillianistæ non omnino creatam esse contendebant, sed divinæ naturæ portionem in se habere confingebant. Altera deinde circa humana corporea que membra efformationem versabatur, quibus patriarcharum nomina respondere, et cæli signa in iis disposita esse, comminiscabantur; quod impietatis superstitionisque portentum ex quodam libro qui inscribitur *Memoria Apostolorum confirmare nitebantur*. Sed et hunc librum aliis fabulis et signentis esse refertum idem Orosius testatur. Ultima tandem quæstio de Trinitatis erat mysterio, quod solo verbo consistere prædicabant: *Nam unionem absque ulla existentia aut proprietate asserunt, sublatum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum hunc esse unum Christum dicebant*. Tribus ergo hisce dumtaxat erroribus Augustinus occurrens, illam fidei professionem conscribere, et ad Orosium, vel ad quemquam Hispaniarum episcopum, mittere non potuit, in qua præter tres illos recensitos errores, et alii quatuordecim, seu quindecim, damnantur et rejiciuntur, qui nondum ad Augustini notitiam pervenerant.

4. Nec mihi Augustini epistola objiciatur quam inscripsit Ceretio (c). Ex ea enim quid? Totus ibidem est sancti Patris scopus in detegendis iis fraudibus quibus sacras Scripturas corrumpebant, et sibi apocryphas adoptabant, cum potissimum canonicis præferrent libris hymnum quem a Christo Domino ante passionem in horto recitatum fuisse confingebant. Quo autem anno ejusmodi scripserit Augustinus epistolam, proferre non audeo. Sed eam mihi sedulo percurrenti nihil prorsus occurrit quod Quesnellianis conjecturis queat suffragari. Verum nec iis suffragari posse quis sibi blandiatur quæ idem Augustinus anno 420 ad Consentium contra Priscillianistarum mendacia atque perjuriam, tum de Dictinii libris, conscripsit. Impetit quippe ibidem mendacii naturam, et omnia contraria argumenta ex male interpretatis Scripturis deprompta refellit, Dictinium in Ecclesiæ pacem tamquam pœnitentem extremam diem clausisse asseverat, ut jam vidimus, in quibus

(a) Orosii consultatio, seu commonitorium, ad August., de errore Priscillianistarum et Origenistarum, exstat tom. VIII Operum August. pag. 431.

(b) Augustini liber contra Priscillianistas et Origenistas; *ibid.*, pag. 433 et seq.

A tamen omnibus nec unum leve illius fidei professionis vestigium conspicimus.

5. Jam vero antequam ad sermonem illum 129 perveniamus, quem tamquam genuinum fetum Quesnellus Augustino adjudicat, de libro contra omnes hæreses ab eodem, anno 428, conscripto, nobis verba facere opus est. Fatemur quidem sanctum Hipponensem episcopum, num. 70 prolixiori stylo alios et alios Priscillianistarum recensuisse errores (d). Sed si excipiamus conjugiorum solutiones, carnis turpitudines, et contaminationes, quibus Priscillianistæ delectabantur, quas ipse exagitat, nihil aliud ibi subjicit, præter ea quæ vel in libris ad Orosium et Consentium, vel in epistola ad Ceretium jam antea exagitavit. Necdum igitur tum omnia illius sectæ arcana Augustino, aut aliis innotuerant. Si enim biennio antequam is ex hac migrasset luce innotuissent, certe describere non prætermisisset, cum in hoc opere exarando in votis habuerit singulorum hæreseon errores referre. Neque ei id vitio vertendum est. Nimirum enim ea ætate tum Hispaniarum, tum Galliciarum res erant afflictæ, et propterea sacri Ecclesiarum præsules, quibus post Romanum scissum imperium Barbari Arianique principes dominabantur, non in synodis cogendis vacare poterant, non in hæreticos et contumaces clericos animadvertere, non denique gravissimis occurrentibus quæstionibus ultro citroque epistolas mittere, et ea institutionum subsidia ab aliis catholicæ societatis episcopis expetere, quæ omnino necessaria videbantur. Ad hæc quippe, quæ fusius etiam antecederet descripsimus, si noster lector sincere animadvertat, non facile sibi persuadebit, aut nos Augustinum in invidiam adducere voluisse, aut de ignorantia notare, sed tantum ea referre quæ veritati magis 271 magisque consona esse censetur. Neque Quesnello ad Eutropii et Pauli episcoporum Hispanorum consultationes provocare juvat, contendendo, videlicet (e). *Hos cammonitorium quoddam ad Augustinum transmisisse adversus invalescentes in Hispaniarum regionibus errores, qua occasione potuit libellus iste postulari ab Hispaniarum episcopis, et scribi ab Augustino*. Sed unde hoc tenet Quesnellus? Ex Orosii consultatione, seu commonitorio, id habere affirmat. Sed Orosii verba jam Quesnello negotium facessunt, nam Eutropius et Paulus episcopi, *sola salutis omnium utilitate permoti, commonitorium jam dederunt* (ait Orosius) *de aliquantibus hæresibus, nec tamen significarunt omnes* (f). Super quas vero hæreses duo illi episcopi Augustinum consuluerint, plane restituit. Sed si eum consuluisse super Priscillianam hæresim et errores; vel si Augustinus, postulanti- bus illis duobus episcopis, libellum illum anathematisque scripsisset, quid Orosio opus erat festinato edere et coacervare in unum omnes perditionum arbores cum radicibus et ramis suis? Annon illa fidei professione, vel libello; annon in decem et octo, vel in viginti sex, anathematis habebatur id omne quod ad illius hæresis exitum oportebat? Augustinum præterea, si duo illi episcopi in hac causa interpellassent, aut rescribendo easdem fecisse satis arbitratur Quesnellus, aut non. Sed utroque hoc telo seipsum jugulat. Nam dato illo primo, fateri cogitur cur Augustinus in eadem causa ab Orosio iterum consultus, hunc non remisit ad illam fidei professionem, et ad illos anathematis quos, rogantibus Eutropio atque Paulo episcopis, conscripserat. Remisisset quidem, quem admodum eum remittit ad lectionem quorundam opusculorum contra Manichæos editorum, quæ legisit (ait), aut legere poteris. Cur tandem fatetur ex Orosio

(c) Epist. 237, olim 253, exstat tom. II, pag. 643.

(d) August. libro de Hæresibus, hæresi 70, tom. VIII, pag. 17.

(e) Quesn. dissert. 14, de Libellis, num. 8.

(f) Orosius, in commonitorio ad Augustinum.

tum intellexisse quid Priscillianistæ sentirent, et *A* jam illa fabulosissima deliramenta apud Hispanos esse convicta? Sed jam Augustinum ab Eutropio et Paulo de Priscillianistarum erroribus non fuisse interpellatum, nec ad eos episcopus in hac causa quidquam aliquando rescripsisse, arbitror evidentissime demonstratum.

6. Verum enim vero, etsi de hoc fidei libello multa scripserim, adhuc me nihil præstitisse videor, si ille clarissimorum virorum iudicio et manusciporum exemplarium auctoritate uni Augustino ad iudicaretur. Equis profecto lepidum nugatorem me esse non arbitraretur, cum lustratis jam aliis atque aliis Augustini Operibus, quibus laudata illa fidei professio nec concinit, nec cohæret, istud unum subsisteret cui potissimum Quesnellus insisit? An non vetusto Romanorum canonum codici, Sententiarum Magistro, antiquis recentioribusque exemplaribus, Lovaniensibus doctoribus, ex quibus omnibus suarum conjecturarum argumenta ipse Quesnellus mutuata est, fides adhibenda foret? Sed in tanti discriminis causa nihil operæ me insumere oportebit, si Parisini doctoris iudicio illud opponam, quod jam Patres congregationis S. Mauri in postrema Parisina Operum S. Augustini editione pronuntiarunt. Illam ergo fidei professionem cum subjectis anathematismis sub nomine sermonis 233, de Fide catholica inscriptam, in appendicem quartæ classis rejecerunt, atque eam Augustiniano nomine prorsus indignam iudicarunt. Qualem vero huius sermonis fecerint censuram, nos hic subiiciamus. Omnes quippe singulasque Quesnellianas rationculas apprime refellit, præter eam quæ ad Romanorum Canonum pseudocodicem pertinere arbitratur (a). In appendice (aiunt) nunc primum collocatur. In Lovaniensium editione dubius est, Verlini autem et Vindingi censura supposititius. Exceptis anathematismis posterioribus quatuordecim, qui ex confessione fidei catholicæ Damasi ad Paulinum Antiochenum huc accesserunt, nihil est *C* aliud quam libellus fidei qui in codice Canonum Ecclesiæ Romanæ, cap. 40, sic inscribitur: *Libellus Augustini de Fide catholica contra omnes hæreses*, qui etiam Toletani i anni 400 concilii Actis insertus reperitur, cum nonnulla in anathematismis varietate. Nomine Augustini citat Magister Sententiarum in III, dist. 21, ex ipso forte Romano canonum codice. Quippe in mss. hunc libellum inter Augustini sermones et opuscula nusquam extare vidimus. Augustinum certe nobis minus sapiunt hi loquendi modi, num. 1, *Hanc unam esse divini nominis Trinitatem*; ibid., *Non imaginarium corpus, aut forma sola compositum*; ibid., *Et omnia corporis exercitia, sive, ut Rom. cod., exitia, sensisse*; et num. 2, *Mundum hunc factum non fuisse, atque ejus omnia instrumenta*; tandem vox *Paracletus* passim posita pro *Spiritus sanctus*. Estius in III Sentent., dist. 21 § 3, editum suspicatur a scriptore in Nestorianos propenso, quorum videlicet errori accommodari possunt sententiæ quædam, præsertim anathematismus quintus. » Hactenus congregationis S. Mauri PP. in laudati sermonis editione.

7. Ego autem in his percurrendis exscribendisque, quæ mire in nostrum conferunt negotium, in magnam rapior admirationem ob maximum illud silentium, quod cum hic, tum alibi de Quesnellianis nugis Maurini Patres servarunt. Istæ haudquaquam dissimulandæ erant, cum ipse Quesnellus habuerit in votis eosdem PP. in nova Operum S. Augustini editione, cui tum operam dabant sibi suisque conjecturis suffragaturos. Hoc profecto hisce verbis indicasse, quemquam eruditorum minime latebit. Post longam enim tot tantorumque commentorum seriem, ita caput illud octavum sæ dissertationis de Libellis absolvit: « Plura, et doctissimo viro digna expectamus de hoc libello a R. P. domino Francisco Delfau

asoceta Benedictino, in ea quam cum suis San-Germanensis cœnobii collegis adornat Operum S. Augustini editione. » Nec ego modo contendere audeo doctos studiososque illos viros suæ eruditionis æquæ animique sinceri testimonia non exhibuisse. Sed illud mihi maxime displicet, quod in laudata præmonitione ad sermonem 129, nunc vero 233, Quesnello quasi suffragari voluerint, Romanæ Ecclesiæ illum canonum codicem asserendo, quem plurimis monumentis hinc inde mutuatis, corruptis atque interpolatis refertum esse intellexerunt. Hac in re succinere voluisse Quesnello divinanti non arbitramur, qui, semper suorum studiorum partibus adductus, Romanæ Ecclesiæ auctoritatem elevavit, sensim præsertim ostendere nisus eam in suis decretis et constitutionibus aliarum particularium Ecclesiarum pedissequam factam esse, ex quibus modo unum, modo alterum monumentum atque decretum mutuata est, ista suum in usum traducendo. Hanc sane agendi rationem viros pietate et doctrina celebres consulto sequi voluisse, suepicari nefas esse arbitramur. Verum, una alteraque voce ibidem adhibita, lectorem saltem admonere potuissent codicem illum, quem sub nomine Romanæ Ecclesiæ Quesnellus evulgavit, incerto auctori ascribi, et dubiæ omnino fidei esse, vel ab iis habendum, qui non tantum emunctiori critices iudicio pollent, sed qui prima ecclesiasticæ historiæ et theologiæ elementa et institutiones prægustarunt.

273 CAPUT XVII.

De Asturicensi, Celenensi, et Bracarense synodis in Galliciæ regnis apostolicæ sedis decreto habitis, vel ejus suffragio probatis.

1. Age jam tandem, missis factis Paschasii Quesnelli divinationibus et nugis, ad alia concilia in Galliciæ regno S. pontificis suffragio aut præcepto habita nostra se convertat oratio. Sed incertus sententiæ ob veterum monumentorum inopiam, sive jacturam, aliorum dictis, et observationibus insistere quam novum aliquid in medium afferre malo; cujusmodi sane illud est, cujus Idatius in Chronico celebrem fecit mentionem. *In Asturicensi urbe Galliciæ quidam ante aliquot annos latentes Manichæi gestis episcopalibus deleguntur, quæ ab Idatio et Turribio episcopis, qui eos audierant, ad Antonium Emeritensem episcopum directa sunt.* Fluctuat nunc animus in adjungenda fide Stephano Baluzio, concilioiurum collectoribus, Quesnello aliisque doctis viris, qui arbitrati sunt Manichæi vocem Priscillianistas hic innuere et designare. Idatius quippe illius Chronici auctor, discrimen maximum Priscillianistas inter et Manichæos dari utique novit, ut ipsi hisce dissertationibus explicavimus. Sed adhuc animi fluctuationem hæc alia verba præcedentia augent: *Quidam ante aliquot annos latentes Manichæi. Latibula porro et tenebras querere consuevisse Manichæos, non Priscillianistas, in prioribus duobus nostris libris, quos de Manichæis Leone M. et ex Romanæ inquisitionis Actis conscripsimus probatum est.* Sed Priscillianistas suapte morum conditione impudentissimos, lucem vereri, et abdita loca inhabitare consuetos fuisse, eo tempore potissimum quo in Gallæcia civiles et ecclesiasticæ res susque deque vertebantur, quis sibi persuadet? Deinde fide in regionibus, cum Priscillianistarum ita increbuisent propagines, ut multi etiam ex clericali et sacerdotali ordine labefactati reperirentur, qui unquam fieri potuit, ut isti laterent? Illud tandem hæc in re animum magis magisque fluctuare urget, quod idem Idatius in Chronico subiicit, videlicet in horum hæreticorum numero fuisse *Pascentium quemdam urbis Romæ, qui de Asturica diffugerat Manichæum, Antonius episcopus Emeritæ comprehendit, auditumque etiam de provincia Lusitania fecit expelli.* Nunc porro, si quæ de urbe Roma, cum in Annali-

(a) Tom. V, in appen. classis 4, pag. 272; alias de tempore sermo 129, nunc de diversis 233.

bus, tum in sacris vetustis monumentis legenda A
occurrunt, ad memoriam revocemus, nusquam hic
Priscillianistas latitasse aut immoratos fuisse re-
perimus. Sed Manichæos ex Africa advenientes
sub Siricio papa in Urbem sibi confugia quæsiisse,
latibula parasse, frequentes habuisse sacrilegos
turpitudinum conventus, ad quos Romani viri et
mulieres, tamquam *electi et electæ*, acciti convenire
conseverant, exploratissima res est. Qua vero in
urbe cum usque ad quartum vel quintum sancti
Leonis Magni pontificatus annum permansissent,
divino tamen consilio factum est ut publicis Ecle-
sias et magistratum proscriptionibus exsules
extra Italiæ oras amandarentur. Id forte innuere
voluisse Idatium de Pascentio Romano Manichæo
loquentem, saltem suspicari possumus, cum scrip-
sit: *Antonius episcopus Emeritæ comprehendit, au-
ditumque etiam de provincia Lusitania fecit expelli.*
Non semel Pascentium exsilii pœnam subiisse par-
ticula *etiam* cum indicare habeat, commode isthæc B
de exilio ab Urbe interpretari potest, maxime quia
de Asturia urbe diffugit, non exulavit.

2. Conjecturæ autem hactenus adductæ maximum
sibi robur nanciscuntur, cum ex tempore in quod
Asturicense concilium rejiciendum est, 274 tum
ex præcedenti laudata sancti Leonis Magni ad Turri-
bium epistola. Concilium illud quippe anno 446 fuit
coactum, et Manichæi ex omnibus Italiæ oris aman-
dati fuere præcedenti anno 445, ut etiam ex Valen-
tiniani novella perspicue demonstratur. Hos autem
tunc in Hispanias et Gallæciam se recepisse veri-
simile est, cum rognis illis acatholici principes do-
minarentur. Anno præterea 447 ad Turribium suam
epistolam scripsit, et singulis sibi propositis quæ-
tionibus S. Leo occurrit. Putantne sanctum ponti-
ficem de hoc Asturicensi concilio nihil fuisse dic-
tum, si in Priscillianistarum causa fuisset coac-
tum? Turribius enim Leonem consuluit, non de
Manichæorum, sed de Priscillianistarum erroribus.
Igitur concilii Acta cum una synodica epistola ad
apostolicam transmisisset sedem, quæ Acta aut ap-
probasset, aut reprobasset S. Leo, aut saltem illor-
um aliquam mentionem fecisset, præsertim cum
tam in exordiis quam in epistolæ fine in S. Turri-
bii laudes excurrat, eumque admoveat de uno ge-
nerali aut pluribus provincialibus synodis habendis,
tum ad purgandas Priscillianistarum labe-
s, tum ad horum improbitatem impudentiamque co-
ercendam. Cum igitur nec unum saltem verbum de
Asturicensi jam coacto concilio proferat, quis sibi
rationabiliter blanditum voluerit istud in Priscil-
lianistas animadvertisse? Hinc ergo validissimis
rationibus adductus, mea sententia propensior est
ut potius conjiciam concilium ab Idatio laudatum
annoque 446 coactum Manichæos exagitasse.

3. Sive tamen in Manichæorum sobolem, sive in
Priscilliani asseclas synodus illa animadverterit, in
dubium minime vocandum est, sancti Leonis præcep-
tum ad illam haudquaquam posse referri, sed ad
aliam in Gallæciæ regno coactam, post susceptam a
Turribio sancti pontificis epistolam cum omnium
propositarum quæstionum resolutionibus. Accepta
ergo a Turribio hac epistola, secumque reputatis
gravissimis impedimentis, quæ generalis cogendæ
synodi moram afferebant, ipsi Gallæciæ provinciæ
episcopi de particulari quodam cogendo concilio ha-
buerunt consilium. Qua autem in urbe isti episcopi
convenerint, certo hactenus definitum non est. Se-
verinus Binius sibi persuadet eum conventum in Ce-
lenensi municipio apud Lucensem urbem, præside
Balconio Bracarense Ecclesiæ episcopo et Gallæciæ
metropolitano, congregatum fuisse. Huic opinioni suf-
fragari Lucretii prælationem in Bracarensi concilio
factam, perspicuum est. Sed ei non coherent S. Leo-
nis verba, quibus Idatio et Ceponio, veluti metropo-
litico jure insignitis, episcoporum congregandorum

curam et onus mandat. *Quibus congregandis fra-
tres nostri Idatius et Ceponius imminuebunt.* Si, ex S.
pontifice, igitur, Idatio et Ceponio metropolitano-
rum dignitas et honor attributa sunt, quid causa
esse potuit ut quatuor Hispaniæ provinciarum epi-
scopi fidei regulam a seipsis conscriptam ad Bal-
conium Bracarensem, non ad illos, direxerint? Cer-
te si tertium adhuc metropolitam in Gallæciæ pro-
vincia constringere non velimus, alterutrum ex du-
bus illis episcopis vitam functum fuisse dicendum
est, quando Bracarense illa synodus coacta est, cui
Balconius præerat. Ceponium autem huic sedi ante
Balconium præfuisse, non Idatium, non spernendis
conjecturis ratiocinatur Quesnellus. Sed dum hoc
damus, adhuc de Idatii sede dubitatur. Hunc quid-
em Lemiciæ urbis episcopum Sigibertus in Chro-
nico facit, cujus causa, præter metropolitam Lu-
censem, aliumque Bracarensem, tertium quoque ad-
mittere cogemur, Lemicensem nimirum, ad quam
consecutionem cum animadverteret Quesnellus,
scripsit: « Igitur Lucensis metropolitanius fuisse
videtur Idatius, quamvis Sigibertus eum Lemiciæ
episcopum faciat. Sed videtur confundere duos Ida-
tios, quorum unus tempore Leonis et Chronici au-
ctor fuit, alter Priscilliani olim accusator, qui revera
Lemiciæ episcopus fuit. » Cujus erroris causam
275 afferre volens, hanc fuisse affirmat, quod re-
centior Idatius in præfatione sui Chronici natum
se in Lemiciæ civitate asseveret. Sed si hunc episcopa-
tum assecutus fuisset, non omisisset eo loco com-
memorare. Atqui, subjiicit idem Quesnellus: *Me-
tropolitancam suam dignitatem videtur indicare,
cum ibidem se summi præsulem officii creatum
dicit. Et in laudatæ præfationis fine ita geme-
bundus deformem luget ecclesiastici ordinis in Gallæ-
ciæ provincia statum, ac si ad eum præcipue perti-
nisset, velut provinciæ caput: *Creationibus indu-
cretis, et universæ propemodum in divina disciplinæ
occasui, ex officio occurrere ac subvenire.**

4. His ergo, similibusque aliis conjecturis in re
maximis obvoluta tenebris. Quesnellus insistens
duas in Gallæciæ provincia ad Priscillianistarum
exitium factas fuisse synodos non dissimulat, que-
rum alteram apud Lucum, alteram vero in Braca-
rensi urbe congregatam affirmat; felicemne fau-
tumque habuerint finem duo provincialia concilia
Leonis præcepto indicta, vetusta monumenta non
produunt, et aliunde eorum Acta temporis diutur-
nitate et injuria interciderunt. Verum si ex Eccle-
siæ memoriis quæ supersunt liceat ratiocinari, eam
hæresim tum in Gallæciæ regno non penitus ex-
tinctam et abolitam remansisse, credendum est.
Etenim quamvis Turribius, Idatius, Ceponius, Bal-
conius, alique episcopi synodalibus gestis eam co-
hibuerint, ut, ipsis in carne viventibus, et Leone
Magno superstite, Priscillianistæ audacius caput
extollere ausi non fuerint, tamen aliis atque aliis
annis decursis, iis in regionibus eorum errores re-
divivos pullulasse compertum est. Cujus rei causa
nos antequam de tabula styli removeamus, se-
quenti capite mox paucis absolvemus quæ de Pri-
scillianiana hæresi supersunt dicenda.

CAPUT XVIII.

*Novissima Bracarense Ecclesiæ Acta ad aliquas super-
stites Priscilliani erroris reliquias abolendas.*

1. Priscillianistarum sobolem jam tot et tam variis
modis eum a Romanis pontificibus, aliisque sanctis-
simis episcopis, tum a synodis sæculique principibus
exagitatam, quingentesimo Christi anno nondum ex-
tinctam, nec penitus fuisse abolitam, vetusta Chris-
tianæ rei monumenta sat perspicue patefaciunt. Nam
hujus impietatis et impudentiæ venena, quæ huc illuc
in Hispaniarum et Gallæciæ regnis multorum viro-
rum et mulierum corda, fidem et religionem corrupe-

(a) Quesnellus, in notis et observationibus ad epist. S. Leonis 15.

ævi temporis spatio nec purgare, nec iis meri catholicique pastores potuere. Quare etsi idiu mala illa sacrilegiorum et blasphemiamina, episcoporum studio annittente, latere t, ea tamen, sexto Ecclesiæ sæculo currente, ois regno potissimum, rursus in lucem eru- Id maximo sane sui animi mœrore (ut cre- st) novit Profuturus Bracarenis Ecclesiæ olis episcopus, qui, primum exsectioni de- is apostolicæ sedis et provincialium syno- statuti iterum anno 538 eandem apostoli- fem suis epistolis consuluit, novis quidem ntibus causis, quas mox aperiemus.

i igitur tum in Gallaciæ regno Priscilliana quinati erant superstitibus, ficto religiosæ pie- Christianæ abstinentiæ colore, a carni- horrebant. Quod cum ab ipsis *non devotionis, scrationis animo fieri Profuturus episcopus* novisset, causam ad apostolicam sedem re- quirens an iisdem anathematis pœnis essent di, quibus ob idem scelus olim SS. Patrum in Manichæos fuit animadversum. Apostoli- ca vero Romanam S. Petri sedem Vigilius apa regebat, qui Profuturi consultationibus im occurrens, primo eorum damnavit super- um, qui *aliquid ciborum contagione carni- um esse pollutum, quia (subjicit) de his omnibus humanum victum misericordia Dei contulit, tholicis esse judicatur immundum (a)*. Quare tiorem Bracarenis hujus episcopi institutio- t ad apostolicæ sedis decretorum robur au- a, eos Scripturarum fontes in medium addu- bus ejusmodi præcavendos errores esse do- Cujusmodi autem illud est, quod vel Paulus t ad Titum (b) : *Omnia munda mundis, etc.*; t aliud epistolæ I ad Timotheum, videlicet (c) : *simis temporibus discedent quidam a fide, etc.*; d denique quod apud S. evangelistam Mat- legendum occurrit (d) : *Non quod intrat in quinat hominem, sed quæ procedunt de ore, nt quæ coinquinant hominem*. His ergo aliisque us Scripturarum testimoniis Patres qui Vi- præcesserunt innixi, speciatim eos damnan- se censuere qui se a carni- esu abstinere- quoque credebant esse vitanda, quæ carni- bus videbantur admixta. Cum vero ista scriberet s, divino consilio factum est ut ea verborum a uteretur, quæ invidis hominibus et recen- sectariis omnia arma præriperet. Quapro- p- tinentiam ad nostri corporis effrenes passio- erendas minime reprobavit, quam Deo ma- ratam esse universos sanctorum PP. cœtus at. Cujus causa, cum in pervigiliis, tum Qua- imæ tempore ciborum delectum et discretio- tionabilius Ecclesiam præcepisse perspicuum ad eos a catholicorum societate eliminandos loceat, quia a Domini creaturis nefaria et su- p- se abhorrebant. Quapropter (ait) *nec absti- m Deo placitam reprobamus, nec eos qui exæ-*

Priscillianistarum sacrilegus in Trinitatis iam animus novam quamdam aliam erroris m excogitaverat, tametsi Toletani Bracarenis anses PP. præcedentibus in conciliis fidei pro- tem conscripsissent et promulgassent, ad unam us divinis personis substantiam, naturam, vir- atque potestatem prædicandam et confitea- uare ergo ut Priscillianistæ aliorumque hæreti- propagines hoc dogma convellerent, glorifica- bymnum quem catholica Ecclesia in Psalmo- igilius papa, in epistola ad Profuturum Bra- em cap. 1.

epist. ad Titum, cap. 1, 15.

epist. I ad Timotheum, cap. iv, 1 et seqq.

Matthæi xv, 16, 17.

Vigilius papa, ibid., cap. 4. Qui mire concinit

rum sine antiquitus canendum intituerat, ipsi, una aut altera conjunctionis syllaba subducta, corrumpen- bant, dicendo : Gloria Patri, et Filio, Spiritui sancto, Novam hanc esse erroris speciem S. pontifex ibidem affirmat ; simulque eorundem hæreticorum illum agendi scopum esse scribit, videlicet eos docere vo- luisse *Filii et Spiritus sancti* unam tantummodo esse personam. Sed ad eum convincendum errorem, *sufficit* (ait Vigilius) *quod Dominus Jesus Christus, desi- gnans in invocatione Trinitatis credentium debere baptismum celebrari, dixit : Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (f)*. Quæ argumento sunt æqualibus distinc- tionibus tres illas personas nominari jussisse (g).

4. Præter has duas autem quæstiones, quæ Priscillianistarum errores respiciebant, et alias quæ ad Arianorum baptismum, vel ad Ecclesiarum instaurationes et consecrationes, vel ad diem eo anno definitam pro Paschali festo et Pentecoste celebrando pertinebant, Profuturus Romano pontifici discutien- das proposuit. Sed celebris profectus est consulta- tio vel quæstio illa, 277 cui quinto loco Romanus pontifex occurrens, vetustum ecclesiasticæ disciplinæ ordinem divinarum precum in missis recitan- darum servandum præscribit. In quo quidem ca- pite cum multa et varia descripta offendamus, quæ *circu canonicas preces et sanctorum Dei festivitates* recentiorum novatorum criticorumque hominum arguant falsitates, lubens ea omnia expenderem, nisi quæ mihi obijciuntur dicenda nimium hujus Priscillianæ hæreseos historiæ filum abrumperent. Unum interim tamen minime censui prætermitten- dum : remotiorum videlicet orbis partium episco- pos ita ab apostolicæ sedis mandatis et institutio- nibus consuevisse pendere, ut ad hanc non tantum fidei et episcoporum negotia definienda deferrent, sed ea etiam quæ ad festa, ad sanctorum Dei so- lemnitates natalitiosque dies celebrandos, pertine- bant pari animi submissione statui atque prescribi postulerent. Quæ sane cum ipse mecum reputarem facile in eam adductus sum persuasionem, canoni- carum precum regulam primitus ab apostolica sede, in Occidente saltem, derivatum esse, a qua resillire nulla Ecclesia, nullusve ecclesiasticus ordinis minister confidebat. Ut maxime confirmari potest ex perantiquo illo fragmento epistolæ S. Leonis ad Tur- riblum, quod in superioribus indicavimus, quodque publici juris facere jam deliberavimus. Harum tan- dem canonicarum precum ordinem, ex apostolica traditione acceptum, una cum hac epistola Vigilius papa ad Profuturum episcopum direxit, ut inde in- telligeret quid in festivitatis esset sequendum : *Quapropter (ait) et ipsius canonicæ precis textum dire- ximus subter adjectum, quem (Deo propitio) ex aposto- lica traditione suscepimus. Et ut charitas tua cognos- cat quibus lucis aliqua festivitatis apta connectes- Paschalis diei preces similiter adjecimus.*

5. Verum ad hanc omnium Ecclesiarum et episco- porum, in quibusvis causis, erga apostolicam sedem reverentiam et subjectionem patefaciendam, in his immorari arbitrator supervacaneum. Ipse quippe Vigilius absque ulla verborum ambiguitate ac veritatis fraude, quasi suorum prædecessorum vestigia et suæ sedis privilegia paucis persequens, *Romanam Eccle- siam fundamentum et formam omnium Ecclesiarum esse, ex omnium credentium consensione prædical.* Quoniam (ait) *licet omnium apostolorum par esset electio, beato tamen Petro concessum est ut omnibus præmineret.* Et paucis interjectis, de præcipuis Romanæ Ecclesiæ prærogativis disserens, eam om- nium Ecclesiarum ea ratione primatum habere as- Leonis M. testimoniis, sermonibus de jejuniis qua- tuor temporum anni et Quadragesimæ.

(f) Vigilius, ibid., cap. 2.

(g) Matthæi ultimo, 19. Consult. S. Leonis serm. de Pentecoste.

severat, ut ad eam, tam summa episcoporum negotia iudicia atque querelæ, quam et majores Ecclesiarum quæstiones, quasi ad caput, semper referenda sint. Quæ igitur ad *primatus* prærogativam, quæ ad appellationem ab episcoporum iudiciis ad apostolicam sedem factas, quæ denique in causis majoribus eidem apostolicæ sedi sunt reservata pertinere jura sanxerunt, cum laudato loco, tum in reliquo sæ epistolæ contextu Vigilii papa recensuit. Sed cum hæc omnia catholicis eruditissimisque viris notissima sint, in præsens silentio premere statuo, causas potius dicturus ob quas confictionis aliquid ea in epistola redarguere possent.

6. Viribus imprimis destitutum censi oportet quod ex epistolæ inscriptione objicerent. Eam videlicet in veteribus etiam editis exemplaribus Eucherii, seu Eleutherii, nomen præferre. Id sane haudquam inficiatus est cardinalis de Aguirre, qui Profuturo Bracarense, Gallæciæ episcopo metropolitano, inseribendam hanc epistolam docuit. Sed ex hac objectione quid? Nulla enim ratione amanuensium lapsus et oscitantia exploratissimæ veritati obesse potuit (a). Quare minus prudens et prorsus futilis eorum eruditio censi debet, qui ex corruto alicujus monumenti titulo et inscriptione suppositionis et falsitatis argumenta desumere conantur. Nimis quippe frequens et solemnitas fuit ejusmodi amanuensium lapsus, 278 in exscribendis præsertim personarum et locorum propriis nominibus, ut in cujusque ætatis et idiomatum manuscriptis exemplaribus videre est. Illud vero in præsens ad nostram rem spectat, nimirum pro Eucherio, seu Eleutherio, Profuturi nomen esse legendum, ut habent plerique optimæ notæ manuscripti codices, ut Bracarensum episcoporum catalogi, et Romanorum consulum fabulæ, ut denique concilii Bracarenensis Acta paulo post celebrati, sine ulla prorsus ambiguitate, patefaciunt.

Et quidem plures mss. codd.: velustissimus videlicet Lugdunensis, duo Colbertini antiquiores, optimis notis insigniti, ex quorum uno clarissimus Stephanus Baluzius hanc epistolam descripsit, Profuturi nomen habent. Sed hunc Bracarensem episcopum fuisse, ejus concilii prima Acta testantur. Quare vix dubitare licet eum apostolicam sedem, cum supra Priscillianistas, tum supra cæteras illas quæstiones Vigilii papæ tempore consuluisse, atque Vigilium pontificem ad eundem epistolam de quibus agimus direxisse. — « De die autem (ait eminentissimus Aguirre) et anno quo data est, inutile reor esse si disputem, cum ex codice Colbertino constet scriptam esse eo anno quo Joannes consul fuit post Belisarium, id est anno 538.

7. Quod si vero secundo loco adhuc objiciatur, saltem postremum: illius epistolæ caput suppositionem et falsitatem redolere, in quo de *primatu Romanæ Ecclesiæ* disseritur, jam propositum urgerem. Nec enim moveri possem quod illud in variis Galliarum codicibus desideretur vel quod in pseudoisidoriana collectione dumtaxat reperiri adversarii asseverant. Num imprimis isthæc epistola ad Gallæciæ metropolitam scripta est. « Et propterea longe major fides habenda reliquis omnibus codicibus manuscriptis antiquissimis Hispaniæ, visis et collatis ab illustrissimo Loaysa, tum impressis, in quibus caput illud de primatu Romanæ Ecclesiæ habetur, quam uni Colbertino, de quo non levis suspicio esse possit in Gallia scriptum fuisse iis temporibus quibus causæ episcoporum appellantium sedem apostolicam disceptabantur, præsertim inclinante sæculo nono, sub Nicolao I papa, et postea in causa Gerberti Rhemensis, desinente fere decimo. Fieri enim facile potuit, ut qui, adversus Hincmarum Laudunensem et Rhotadum Suessionensem episcopos sedem apostolicam appellantes, eripere ipsi conabantur episcoporum iudicia,

A truncoarent epistolam Vigilii abscisso eo capite quæ ipsi jugulabantur. » Hactenus cardinalis Aguirre loco superius laudato. Cujusmodi subsidiis usi sunt novissimi Conciliorum editores in notis ad laudatam Vigilii epistolam, tom. V. pag. 1290.

At nec nos tam multos esse oporteret in duobus illis eripiendis objectis, si ad Vaticanorum exemplarium manuscriptorum auctoritatem provocare institueremus. Exstant quidem in apostolica hac bibliotheca plura hujus epistolæ exemplaria, quæ genuinum Profuturi nomen et caput illud de Romanæ Ecclesiæ primatu exhibent, quæ invictè probant laudatam epistolam nullum prorsus vulnus passam fuisse.

8. Verum si tot tantaque præsidia huic exagitatae veritati non opitularentur, adhuc forte de hujus epistolæ falsitate et suppositione quis suspicari posset? Apagismentum! Longe majora sibi veritatis certa argumenta vindicat ex suffragio Bracarensum Actorum illorumque Patrum consensione quibus potissimum cardinali Aguirre, Baluzio, Conciliorumque collectoribus adhærere, et ea non tantum cursim evolvere, vel levius indicare, opus erat. Patres itaque illi, ut in præcedentibus vidimus, anno Christi Domini 563, cum jam Joannes papa tertius apostolicæ sedis clavum teneret, et Ariamirus, seu Theodomerus, ex Suevorum stirpe rex, civiles Galliciæ et Lusitanæ res administraret, in unum convenere. Diu enim antequam convenirent, in votis habuerunt sacerdotalem inter se ipsos fieri debere conventum, ut penitus Priscillanæ hæreseos contagium 279 purgarent. Propterea aiunt: *Nunc igitur, quoniam optatum nobis hujus congregationis diem gloriosissimum atque piissimum filius noster, aspirante sibi Domino, regali præcepto concessit, et simul positi consideremus (alias consideremus) prius si placet, de statutis fidei catholicæ perquiramus.* Prima autem die mensis Maii hunc conventum inchoatum fuisse, sequens nota patefacit. *Concilium Bracarense, anno 3 Ariamiri regis celebratum, die kalendarum Maiarum (b).* A quibus vero catholicæ fidei statutis concilium illud exordia sumpsisset, jam luculentissime in præcedentibus diximus, Quesnellum exagitantem, qui confidentius fidei professionem a Tarraconensibus, Carthaginensibus, Lusitanis et Bæticis Patribus, papæ Leonis præcepto descriptam, eripere conabatur, ut incerto prorsus scriptore eam assereret. Ne igitur actum iterum agamus, alteram illius concilii partem expendendam assumimus, in qua quippe cum de Profuturo Bracarense Ecclesiæ antistite, tum de Romanorum pontificum primatu et juribus, cumulate laudati Patres verba fecere.

9. Ad totius ergo clericalis ordinis institutionem Lucretius eos præcedentes Ecclesiæ canones recitari jussit, quos generales et provinciales synodi in Ecclesiasticæ disciplinæ munimen et sacrorum rituum et ministrorum Ecclesiæ decus conscripserant. Cui suggestioni cæteri omnes episcopi illico eum suffragarentur, necessarium et valde utile arbitrati sunt primo ad eas provocare institutiones quæ ab apostolica S. Petri cathedra *ad interrogationem quondam venerandæ memoriæ prædecessoris sui Profuturi directæ fuere.* Profuturum episcopum ergo ante Lucretium in Bracarense consedisit throno, et ab apostolica S. Petri cathedra regulas pro Priscillianistarum superstitibus reliquiis abolendis recepisse, hujus concilii Patres confessi sunt. Sed horum votis lubens Lucretius adhærere cupiens, confestim respondit: *Recte vestra fraternitas pro auctoritate sedis reminiscita est.* Atque omnibus audientibus: *Relecta est auctoritas sedis apostolicæ ad quondam Profuturum directæ episcopum, quæ propter prolixitatem his gestis minime inserta est.* Hæc autem ad Vigilii apostolicam constitutionem referri, nemini dubium esse potest. Nam subjecta ibi et definita viginti duo capitula hæc æque innixa sunt, quemadmodum præcedentes ca-

(a) Card. Aguirre, Concil. Hisp. I, II, pag. 228.

(b) Bracarense II conc. exstat t. VI concil. pag. 515.

et anathematismi ex S. Leonis ad Turribium epistolam, quam laudarunt, mutuati sunt. In his novis capitulis conscribendis eum potissimum scopum statuerunt; abolere videlicet caeremonias, omnemque profanam disciplinam et regulas a Priscillianistarum pravitate derivatas. Non enim impii sacrilegique illi homines licita dumtaxat dogmata corruperant labefactantque, sed divinorum officiorum et horarum rituum ordinem perverterant, solemniorebus ac diebus, et in pervigiliis, peculiare lectiones et orationes celebrandis recitabant. Ab illa enim recessit apostolica traditio quae formulam populi inter sacra mysteria facienda salutandi praestitit. Non eundem in sacrificio perficiendo et summate administrando ordinem et formam servavit. Alios psalmos et alias scripturas poetice versificatas, praeter eas quae in novo et veteri Testamento habentur, publice in Ecclesia psallebant; tandem omnes etiam clericales ordinis ministerii carnium cibo utebantur. Quare capitulo 14 dicitur: *Pro amputanda suspitione Priscillianæ hæresis vel olera cocta cum carnibus tantum prægustare debent, quod si contempserint* (addunt) *secundum de his talibus sancti Patres antiquitus statuerunt, necesse est eos pro suspitione hæreseos hujus officio communicatos omnibus modis removeri.* Nimis stricta profecto sunt hæc, et id genus alia, quae cere posse ad apostolicam sedis primatum et dogmaticas patefaciendas, vel ad eam animi subjectionem et obedientiam probandam quam remotionis partis episcopi erga Romanos pontificis et factis impleverunt.

10. De qua quidem obedientia et sacro conitionis fœdere cum Romana Ecclesia, quovis tempore Hispani ipsi gloriati sunt, ut, post cardinales et Aguirre, clarissimus et optimarum litterarum cultor eximus D. Idelphonus Clemente Arostegui, jam in alma hac urbe pro Castellæ inter duodecim viros jurisconsultos Romanos aesarum iudices novissime testatus est (a). Is quoque ad augendam ornandamque Hispaniensis historiae historiam, exhortationem ad Hispanos Romanos kal. Septembris 1747 eo consilio conscripsit, ut in patriæ honorem et utilitatem ad studia litterarum excitaret. Inter cætera autem quae in mensura gentis hominum revocat, illud est. « Cum in Ecclesia Romanae et Hispaniæ ætate mafuerit utriusque conjunctio atque societas, hinc maxima mihi res erat in hac urbe memoriam et monumenta præcipua servari quae ad historiam nostram spectant. » Et paulo infra subjicit. « Hic igitur reperiri posse judicabam singularum Ecclesiarum origines et dignitatem; hic earum conjunctionum divisiones, et translationem; hic conciliorum episcoporum appellationes, atque SS. Pontificum decreta. » Ad cujus verba cum ego attendissem, in meam spem adducebar, nec ipsi, nec aliis quibusvis, qui in Christianæ rei studiis versantur, tantum hunc meum qualemcumque laborem in futurum, cum in istis Exercitationibus conendis jam alia et alia tractaverim quae strictissime illud cum Romana Ecclesia fœdus, conjunctionem societatemque certissime patefaciunt, alia quae ad antiquum illarum Ecclesiarum statum, et prærogativas cognoscendas non infirma argumenta suppeditare possunt, prout reor et ipsa scribendi ratio postulabat, explicanda. Cum igitur tandem quae ad Priscillianistarum errorem, concilia contra eosdem coacta per se videbantur, quæque in hac maximi momenti apostolicae sedis jura auctoritatemque ab invidiosissimis vindicare poterant, ad exitum per-

Cardinalis Baronius, tom. VI, ad annum 447. Aguirre, tom. II Conciliorum Hispan. Idelphonus Clemente de Arostegui in exhortatione de historia Ecclesiæ Hispanien., pag. 111

A duxerim, duas dumtaxat in sequenti et ultimo capite levissimas difficultates eripere conabor, quæ ex hujus concilii textu et narrationibus depromptæ sunt, quæque maximam disceptandi libidinem in Paschasii Quesnelli aliorumque animos excitarunt, ut mox videmus.

CAPUT XIX ET ULTIMUM.

Duos Leonis tempore existisse Turribios perperam Paschasius Quesnellus arbitratus est. Ad quem potissimum Christi annum Bracarense concilium de quo egimus sit revocandum.

1. Actorum Bracarensem seriem Paschasius Quesnellus percurrens, in eam lapsus est opinio-nem, præter Turribium illum Asturicensem, de quo in superioribus verba fecimus, alium hujus nominis hominem existisse, qui apostolicæ sedis notarii munere fungebatur, qui ad Galliciæ synodum Leonis litteras detulerat. Huic controversiæ Lucretii verba occasionem præbuerunt, qui in laudata Bracarensi synodo proloquens dixit: *Credo autem vestræ beatitudinis fraternitatem nosse quia eo tempore quo in his regionibus nefandissimæ Priscillianæ sectæ venena serpebant, beatissimus papa urbis Romæ Leo, qui quadragesimus fere apostoli Petri successor existit, per Turribium notarium sedis suæ ad synodum Galliciæ contra impiam Priscillianæ hæresis sectam scripta sua direxit.* Si de Turribio Asturicensi isthæc verba explicanda forent, mendacium continerent. Is quippe cum esset episcopus, nec notarius apostolicæ sedis dicendus est, nec illi minus istud injungendum, ut bajuli instar ad Galliciæ synodum litteras deferret. Baronius hanc questionem excitari posse intelligens, unicum dumtaxat fuisse Turribium asseverat, cui primum refragatus est Ambrosius Morales rerum Hispanicarum scriptor non contemnendus, duos omnino distinguendos esse Turribios contendens, quorum alter Asturicensi potiebatur episcopatu, ad quem S. Leo Magnus epistolam direxit; alter vero per quem S. pontifex ad Hispaniæ scripsit episcopos, qui Roma in Hispanias missus est ut laudatas deferret epistolam. Hanc ergo opinionem adoptavit Quesnellus, qui nimis sibi indulgens, in eminentissimum Annalium scriptorem invehitur, et duo istius argumenta tamquam levia et exilia, vel falsitatis portentum continentia, subvertere conatus est (b). Et quidem nobis in præsens tantum otii esse non potest, ut singillatim referamus quæ hujus controversiæ causa Quesnellus subjiciendo comminiscitur. Cujusmodi illa sunt: « Non semper solemne fuisse in litteris eorum nomina describere per quos hæc deferebantur. » Leonem ad Turribium rescripsisse per eundem diaconum Pervincium, a quo consultationes acceperat: « Ad Galliciæ vero synodum mittere debuisset non alienum clericum, sed nuntium aliquem e suo latere avulsam, quod minus optime alteri Turribio, non episcopo, sed Romanæ sedis notario dumtaxat poterat convenire. » Hæc, inquam, et id genus alia, nimis operose congerit, et magnifice exaggerat Quesnellus, ut duos Turribios distinguat. Qui præterea cum se Leonino textu a Baronio urgeri intelligeret, in hunc tela retorquere nisus est, doctissimum istum Romanæ Ecclesiæ cardinalem, et Ecclesiasticorum Annalium parentem oblitum esse contendens. « Quidam sit discriminis inter episcopum rebus Ecclesiæ sacerdotali sollicitudine incumbentem, et diaconum, vel notarium, episcopi mandata ex præcepto exsequentem, et huc illucque litteras bajuli instar deferentem. »

2. Lepida profecto ratiocinatio isthæc iis forte videbitur, qui Quesnello adulari cupientes, non nisi externam rerum superficiem attingere quærunt. Sed et seq. Videsis quoque Francisci Gervesii dissert. pag. 104.

(b) Quesnellus, tom. II Operum S. Leonis, p. 445.

quid ea insulsius, aut magis negatorium? Sacerdotalem ergo sollicitudinem dedecore (ait Quesnellus) si episcopus ad suæ provinciæ synodum acceptas ab apostolica sede litteras deferat? Annon suæ Ecclesiæ rebus incumberet ejusmodi pontificia mandata ex præcepto exsequendo? Sed docius noster criticus et annotator dicat, amabo, num Leonis litteræ ad Afrorum, Indorum aliorumque Orientalium populorum negotia pertinerent, vel ad ecclesiasticas ejusdem Galliciæ regni res, immo et ad ipsam Turribii diocesim jam turpius undequaque a Priscilliana hæresi labefactatam? Nimis in propatulo res est; nam Turribius, suæ diocesis et Galliciæ malis mederi cupiens, Leonem consuluit, interpellavit, ab ipso ea decreta et regulas expetens quæ Priscillianam luem purgarent, et ad exitium perducerent. Quid ergo mirum si sanctus pontifex, omnium hujus episcopi postulatis occurrens, ei demandat clericorum ea labe pollutorum causas ad provinciæ synodum deferre, si eidem injungit encyclicas epistolas de Galliciæ synodo cogenda? Hæc profecto agendi ratio cæteris expeditior erat, cum pro Priscillianistis coercendis, tam pro iis abusibus extirpandis, qui vel in sacrorum ministrorum irrepserant ordinationes, vel qui sacros ritus et Ecclesiasticam disciplinam adulteraverant. Nam Pervincius ille Asturicensis diaconus, qui Romam venerat, cum Turribianis epistolis, patriam deinde remigraturus, non tantum ad consulta jam factas **282** responsiones, sed junctas etiam litteras ad cæteros illius provinciæ episcopos facile deferre poterat, quin opus esset ut summus pontifex, cui Turribii studium in fidem et religionem maximo innotuerat, alium quemquam ex Romanis clericis cogeret tam longum et laboribus plenum iter arripere. Hanc autem agendi rationem Leonem servasse, sequentia ejus verba palam faciunt. *Dedimus itaque litteras ad fratres et coepiscopos nostros Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitanos, atque Gallicos, etsique concilium synodi generalis indicimus. Ad hæc quæ sequuntur, quæso, animadvertant Quesnelli assentatores: Ad lux dilectionis sollicitudinem pertinebit, ut nostræ ordinationis auctoritas ad prædictarum provinciarum episcopos deferatur.*

3. Nunc igitur Ambrosium Morales et Quesnellum sic rogo: Qui fieri potuerit ut ad Turribii Asturicensis sollicitudinem pertineret ut Leoninæ ordinationes, seu statuta, ad omnes illarum provinciarum sacerdotes tutius pervenirent, nisi eas Pervincio diacono patriam remigranti cum hac epistola Turribii fidei committendas tradidisset? Aliam enim significationem Leonis verba subire posse cum non videam, facile in eam sententiam adducor, ideo eundem Turribium Asturicensem a Bracarensibus Patribus apostolicæ sedis notarium appellatum fuisse, quia ejus fidei, pontificiæ auctoritatis scriptæ ordinationes erant commissæ, illique maxime incumberebat ad S. Leonem rescribere an facile esset omnibus illarum quatuor provinciarum sacerdotibus in unum generale concilium coire, vel an saltem Galliciæ episcopi citius, Ceponio et Idatio agentibus, in provinciali conventu congregaturi forent, ad *remedium tantis vulneribus afferendum*. Quod vero addit Quesnellus: « Notarii vox numquam in ecclesiasticis monumentis in eo significato usurpatur quem ei affingit auctorille » Baronius nimirum, « qui quod agitur in provinciis ad Romanam sedem referre ac notum facere satagit; » hic nos jam ad Latinos optimos scriptores provocare possemus, qui eam *notarii* vocem usurparunt ad eos significandos qui in pulchris tabulis Ecclesiæ res describere consueverunt; cur ergo istud munus ab apostolica sede Turribio demandari non potuit? Quæ episcopatum jurium violatio in eo exeroendo, cum

(a) Epist. ad Torribium cap. 17, circa finem.

(b) Gregorius Turonensis, lib. v cap. 11 et 37.

(c) Dionysius Pet., tom. III Rat. Temporum, et alii.

A de Christianæ reipublicæ bono ageretur, et illius provinciæ potissimum, in qua concilium haberi Romanus pontifex præceperat?

4. Adhuc præterea me latet cur « Tres Leonis epistolas omnino distinctas cognoscere cogamur, partim (ait Quesnellus) ex ipso Leone, partim ex Lucretii Bracarensis interlocutione, non item cogamur eodem tempore missas existimare. » Nuge quidem. Nam si diversas illas Leonis epistolas non eodem tempore missas confingamus, nec Galliciæ concilium ad annum 447 revocandum esset, ut Idatii Chronicum habet, cui omnes ecclesiastici scriptores suffragantur (a). Etenim prior Leonis epistola kalendis Augusti hujus anni conscripta est, quam S. pontifex, ut sæpius diximus. Pervincio diacono patriam remigranti tradidit. Hunc ergo alas habuisse confingere oporteret, ut non temere arbitraremur brevi temporis intervallo Pervincium Galliciam attigisse, et rursum alios nuntios cum epistolis Romam, et alios ex urbe Roma ad Galliciam remeasse. Istud sane confictionis portentum cum aliis et aliis foliis divinationibus nimis operose Quesnellus astruere conatus est, ad eam de duobus Turribii opinionem suis lectoribus sensim insinuandam.

5. Jam vero tandem hæc, et id genus alia, prætereamus, gradum novissime facturi ad genuinam Bracarensis synodi epocham inquirendam. Qua quidem in re satis esse videbitur, si, brevius aliorum sententias referentes, lectorum potius judicium expectemus, quin rem ipsam definire **283** contendamus. Severinus Binius itaque ex eminentissimo cardinali Baronio istud Bracarense concilium anno Christi 563 coactum fuisse arbitratus est, ei etiam suffragante eminentissimo cardinali Aguirre, conciliorum Hispaniæ collectore. Sed Garsias Loaysa refragatus est, illudque biennio ante, anno videlicet 561, convocatum affirmat, sibi persuadens Patres illos apud Bracaram non sub Ariamiro principe, sed Theodomiro convenisse. Hunc autem fuisse Suecorum regem, de cujus mirabili ab errore et impietate Ariana conversione potissimum egit S. Gregorius Turonensis (b), jam omnes scriptores affirmarunt. Sed ambo ea nomina eidem regi fuisse attributa, nec ullum errorem in codice irrepsisse, jam cardinalis Baronius ex certissimis monumentis probavit, eidem assentientibus Binius et doctissimo Petavio, Rationarii Temporum parte tertia (c).

Antonius Pagius autem (d), cum Baronii tum Garsias opinionibus in medium adductis, refert Bollandistas ad diem 20 Martii in *Vita sancti Martini Duniensis*, affirmare concilium Bracarense i recte a Garsia anno Christi 561 consignatum. Verum, subjicit Pagius, hæc opinio contrarium habet Gregorium Turonensem S. Martino Duniensi coævum. Variis hinc inde rationes ex Gregorii Turonensis scriptis mutuatas affert, quæ potius illius concilii epocham ex anno 549, aut in sequenti, esse repetendam ostenderent. « Nihilominus (ait), quia Gregorius in referendis iis quæ extra Gallias gesta sunt non raro fallitur, existimo a Garsia scriptore Hispanico non recedendum. » Tandem animadvertit Innocentii papæ III epistolam fundamenta suppeditare dicendi concilium de quo agimus adhuc citius fuisse coactum, anno videlicet 500 (e).

6 Sed in tantarum opinionum conflictu Baronio et cardinali Aguirre fidem adimere minime ausim. Conjecturæ quippe omnes, quæ ab adversis partibus adducuntur, nullas evidentias, sed solius probabilitatis præferunt notas, in quibus expendendis longius supervacaneum ducimus laborare, ne nimis divinationibus, quas in aliis reprehendimus, aliquando indulgere videamur. Unum interim, quod referre ad

(d) Baronius, anno 560, num. 6, et anno 563.

(e) Pagius, ad Christi annum 560, num. 3 et 4, et ad annum 563, num. 4.

net, illud potissimum censuimus, post coam Bracarensem synodum, nullam in posteaquentibus conciliorum Actis Romanorum-ficium decretis Priscillianistarum hæreseos mentionem. An vero tum sacrorum præetate, et catholicorum principum potentia, nis et Galliciis cõperant dominari, nefariæ agines ad exitium perductæ fuerint; an vero ilato alio nomine, Manichæorum videlicet, rum, Montanistarumque latebras ibi sibi it, affirmare haud ausim. Nec enim optimæ

A critices regulas violare æquum est, a quibus sane eos recedere arbitramur, qui, nimium suis studiis indulgentes, sine ullo monumentorum subsidio, solis variis futilibusque conjecturis insistentes, aut veritatem ipsam falsis quibusdam coloribus caligine simillimis obruunt, aut falsas rerum species fictis describunt lineamentis, ut incautos lectorum animos et judicia decipiant atque pervertant. Ab hac enim agendi ratione nos semper abhorruisse, cum hæc, tum aliæ nostræ dissertationes cumulate patefacient.

DE PELAGIANA HÆRESI,

S. LEONIS MAGNI ÆVO GLISCENTE,

LIBER UNICUS.

284 CAPUT PRIMUM.

o Eclani episcopo, ejusque agendi ratione, ut in eam hæresim latius in vulgus spargeret.

r Cœlestii discipulos principem locum tellianum Eclani episcopum, jam ex ecclesiamumentis et imperialium decretorum legibus exploratum est. Is ergo, quamdiu S. ius papa primus vixit (a quo episcopatus obtinuerat), variis simulationum artibus illius hæreseos virus obvolvere studuit; b pietatis et charitatis velo erga egenos toni impietatem obtendere conabatur. Immo, Mercatori fidem adhibemus, idem Julianus sancto pontifici Innocentio pergratam rem æterius, absque ulla prorsus simulatione rram involucro, Pelagium et Cœlestium a catholicæ fidei desertores palam damnare ectavit. *Prædicti sane Cœlestius et Pelagius primo a sanctæ memoriæ Zosimo videntur nati, sed ab ejus decessore sanctæ recordationis Innocentio, a quo et Julianus fuerat ordinatus; ut illorum damnationem, usque ad prædicti excessum e vita, in ejus communionis perit perseverans in sincera sententia, et communitati prædicto, cum ipso quoque sine duntaxat Cœlestiumque damnavit.* Utinam ergo ius diu in vivis stetit, aut Julianus ante cessum mortem obiisset! Non enim tantitates Ecclesia perpessa fuisset, nec tot ctissimi Campaniæ et Italiæ episcopi Juæ et antesignano, catholicæ fidei puritatem sent; non denique tot tantaque scripta niis aspersa impietatibusque referta ultro transmissa fuissent, quemadmodum Eclanepiscopi impetu et furore contigisse explo- um est. Quid vero fecerit, quidve Julianus, Innocentio, moliri tentaverit, certe et ple- ecclesiasticis monumentis edocemur. Si- tunc non valens amplius odium in aposto- cetrinam cohibere, quasi irarum impotens alam in iis populum edocebat quæ jam a didicerat; sanctissimos et alioquin doc- catholicæ Ecclesiæ episcopos carpere et non verebatur; Augustino 285 ceteris- cæ Patribus diras imprecabatur, atque in rior factus, contempta prius auctoritate, et admonitionibus sancti Zosimi papæ, in malam fidem adduxit. Tum tandem jusdem summi pontificis dogmatica epis- um tractatoriam appellant, quamque uni- tholicæ societatis episcopi summa animi one, tamquam fidei regulam, susceperant), uidentissime eidem una cum aliis episco- cribere recusavit.

B 2. Tantarum tamen improbitatum pœnas diu luere non distulit. Etenim sacerdotii primum gradu de- jectus, tum sua episcopali sede spoliatus, ac postre- mo imperiali sanctione ab omnibus Italiæ oris pro- scriptus, apud Orientales se exsulem recepit, spe omni denique frustratus posse aliquando, aut pro- prium, aut alium quempiam episcopalem conscen- dere thronum. Contra vero alii ex episcopis quos improbitatis sibi socios asciverat, maxime ponarum vim, magnitudinem et ignominiam reformidantes, secum reputarunt nimis turpe fore apostolicæ sedis judicii non obtemperare; idcirco, Juliano dereli- cto, damnatisque Pelagio atque Cœlestio, supplices apostolicæ sedi libellos exhibuerunt, a qua clemen- ter suscepti, propriis sedibus restituti sunt. Alii vero qui pertinaci animo imperiales et ecclesiasti- cas pœnas subire non verebantur, perpetuo depo- siti atque exauctorati, extra omnes Italiæ fines compulsi fuerunt. Rem totam hisce fere verbis C Marius Mercator laudato loco exposuit: *Cui (Zosi- mi epistolæ videlicet) Julianus et reliqui complices ejus subscribere detrectantes, consentaneosque se no- lentes iisdem Patribus facere, non solum imperiali- bus legibus, sed et sacerdotalibus statutis depositi at- que exauctorati, ex omni Italia deturbati sunt, ex quibus plurimi resipiscentes, et a prædicto errore correcti, regressi sunt supplices ad apostolicam sedem, et suscepti suas Ecclesias receperunt.*

3. Hæc porro sanctissimi pontificis Zosimi gesta ex Mario Mercatore recensentibus, amplissimus nobis aperiretur campus evertendi omnia menda- cia atque calumnias quibus referta est *dissertatio 13 de Conciliis Africanis*, quam in apostolicæ sedis odium Paschasius Qucesnellus conscripsit. In ea quippe omnia susquedeque perturbans, et vertens licenter sanctum pontificem Zosimum carpit, at- que eum de nimia cum Pelagianis conniventia cul- pans, vehementer exagitat: Romanæ Ecclesiæ cle- ricos quoque tamquam Pelagiana tinctos fulgine describit; provincialium in Africa conciliorum au- ctoritatem ultra debitos et a divinis legibus præ- scriptos limites extendit; ipsius denique apostolicæ sedis jurisdictionem dignitatemque, quam Africani Patres tunc summa cum religione prosequabantur, non tantum elevare, sed etiam dejicere conatus est. Sed hisce imposturis quid? Suis dumtaxat as- seclis audacter imponere potuit, non nobis, qui ex Prospero in Augustini Vita optime novimus Afri- canos Patres, ab apostolicæ sedis judicio tunc vel maxime pendentes, numquam in plenaria synodo convenire voluisse, nisi posteaquam Zosimi papæ decretum ad eos pervenit. Cui deinde decreto his centum atque duodecim Patres, ut in omnibus suf- fragarentur, octo canones ediderunt, qui perperam Milevitane secundæ synodo attribuntur. Sed Mile-

ritana Ista, ait doctissimus Petavius (a), contra Pelagianos nihil statuit, et ex illis octo canonibus, tertius, quartus et quintus a Cœlestino papa (b) sub Carthaginensis concilii nomine citantur. Hæc vero silentio premere maluimus quam in medium proferre, cum haud in animo in præsens habeamus singulis laudatæ dissertationis mendaciis et fraudibus occurrere, eademque refellere: potissimum cum ad ea rejicienda quisque uberrimam habeat rerum copiam, jam pridem ab eminentissimo cardinali Norisio paratam 286 in libris de Pelagianorum Historia. Cujus nos etiam subsidiis insistentes, ea dumtaxat delibanda duximus quæ ad hujus exortæ hæresis tempus, quæ ad illius auctores et antagonistas, quæque tandem ad nonnullorum Romanorum pontificum gesta pertinere videntur; ut, videlicet, brevissima quadam præmissa rerum historia, faciliorem pararem viam ad ea quæ de sancto pontifice Leone mox exponere aggredimur. Cætera autem, quæ Africanorum conciliorum causam attingunt, et apostolicam sedem ab omni labe vindicant, alibi expedienda reservavimus.

CAPUT II.

Sancti Leonis Magni studium in Juliano et Pelagianis evertendis Campaniam populantibus.

1. Ad propositum itaque ut revertamur, nemo sibi persuadeat, aut Julianum cum suis impietatis sociis ita pacifice exsilium aliasque pœnas subiisse, ut Cœlestino papæ atque Xysto hujus successoris fucum facere non tentaverit, ut absolveretur. Nemo quoque arbitretur Urbem, Campaniam, aliasque Italiæ regiones, post Juliani cæterorumque episcoporum exturbationem, penitus a Pelagianorum lue liberam mansisse. Julianus imprimis, comparato sibi Nestorii Constantinopolitani episcopi præsidio, suam et sociorum causam dolo atque fraudibus apud sanctum Cœlestinum agere tentavit, apud quem, ut sibi et exturbatis sociis episcopales restituerentur sedes, quam sæpiissime institit. Interim quoque Pelagiani, hinc atque illinc per Italiam sparsi succrescentes, spe fovebantur, quandoque proprios sibi reddendos esse pastores, ac propterea, non a querimoniis, non a tumultu, non a maledictis desistebant. Quare, vix mortuo Cœlestino, et in ejus sedem Xysto suffecto, hujus fidem et apostolicum vigorem Julianus tentare ausus est, cum, ad eum datis supplicibus libellis, catholicam fidem profiteri simulabat, ut pristinum episcopatus honorem et munera pontifex ei restitueret. Rem narrat Prosper Aquitanus in Chronico, addens præterea Julianum non ab alio fuisse elusum quam a sancto Leone tunc Romanæ Ecclesiæ archidiacono, qui omnium virum suarum contentione apud sanctum pontificem egit ut a simulata hæretici hominis pœnitentia sibi atque toti Ecclesiæ caveret. « Hac tempestate Julianus Elanensis jactatissimus Pelagianus erroris assertor, quem dudum amissi episcopatus intemperans cupido exagitabat, multimoda arte fallendi correctionis speciem præferens, molitus est in communionem Ecclesiæ irrepere. Sed his insidiis Xystus papa, diaconi Leonis hortatu, vigilanter occurrens, nullum aditum pestiferis conatibus patere permisit, et ita omnes catholicos de rejectione fallacis bestię gaudere fecit, quasi tunc primum superbissimam hæresim apostolicus gladius detruncasset. » Ita scripsit laudatus Prosper ad consulatum Theodosii xvii et Festi, qui juxta Petavii tabulas rejiciendus est in annum Christi 439, ut etiam eminentissimus card. Norisius annotavit.

2. Tanta ergo fuit S. Leonis adhuc diaconi mirapudentia ingenique sagacitas, ut statim hujus Pelagianorum signifieri dolos, malam fidem et simulationes comprehenderet, qui dumtaxat, intemperan-

(a) Dionysius Petav., part. i Rat. Temp., lib. vi, c. 15.

(b) Cœlestinus papa, in epist. ad episcopos Gallia-

tiori amissi episcopatus cupiditate actus, in catholicorum communionem cum omnibus honoribus et muneribus admitti efflagitabat, ut denuo Ecclesiam perturbaret et novis machinis impeteret. Posteaquam vero animo omnibus periculis superiore idem Leo hisce malis occurrisset, hæreticos cum Nestorianos, tum Pelagianos scriptis etiam exagitandos esse censuit. Ac perinde, quasi præcius divinæ sui ipsius ad summum Ecclesiæ pontificatum electionis, Cassiani Massiliensis presbyteri veracundam taciturnitatem crebris 287 adhortationibus excitavit, atque istius propositum ac sententiam laudabili studio et imperiosissimo affectu vicit, et quasi impulit ut septem adversus Nestorium de Incarnatione libros scriberet et evulgaret. In iisdem porro libris nullum prorsus morem Pelagianis gessit, sed eos impetiit atque proscidit. Quare etsi, a Cassiano absolutis dudum Collationum spiritualium libellis, secum reputasset, constituissetque se in silentii portu collocare, excusaturus per taciturnitatis veracundiam loquacitatis audaciam, atque ut Semipelagianorum fautoris maculam, falso omnino illi afflictam, deleret, tamen ex tam alto præmeditati silentii recessu, in publicum formidandumque judicium, nostro adhortante Leone atque imperante, venit, novum subiit laborem, cum adhuc de præteritis crubesceret. Ita profecto factus est idem Cassianus in epistola nuncupatoria ad Leonem, in qua hunc etiam ita alloquitur: *Tua enim jam hic magis causa quam mea vertitur, tuum magis judicium quam meum officium periclitatur. Me enim, sive par sim tuo imperio, sive non sim, ipsa aliquatenus obedientiæ ratio atque humilitatis excusat.* Et paulo post hæc subjicit: *Tua ergo hæc res, tuum negotium, tui pudoris opus est.*

3. Non multum vero post, non solum fama (qua nihil in hujusmodi rebus est celerius) usquequaque persuasit, sed nuntii etiam præcurserunt, Xystum Romanum pontificem ex hac luce migrasse. Quod cum Pelagiani audissent, statim sibi novas clades imminere intellexerunt, si archidiaconus Leo ad pontificatum assumeretur. Et propterea maximo timore gravissimisque periculis cruciabantur, et quasi in se ipsos etiam veluti de superiori loco nova fulmina jaculanda prospiciebant. Et quidem faustis hiis omnibus Leo Ecclesiam regere aggressus est. Nam, ad communem fidei catholicæ utilitatem, statim hæreticis omnibus et Juliano potissimum, ac cæteris Pelagianis qui in Campania commorabantur, maximum bellum indixit. « In Italia nobis per Campaniam constitutis, dum venerabilis et apostolico honore nominandus Leo Manichæos subverteret, et contereret Pelagianos, et maxime Julianum (c). »

Qua in re tamen eos scriptores minime esse audiendos arbitror, qui ex Photii scriptis perperam eruerunt sanctum Leonem in Campaniam adversus Juliani insidias Prosperum Aquitanum destinasse. Nec enim Photius sua in Bibliotheca tale aliquid asseruit. Codice 54, dumtaxat, scripsit de Pelagiana hæresi renascente (d): « Post non diu rursus veluti existere atque enasci e mala radice impudenter cum cepisset, Romæ etiam quidam pro hæresi libere locuti sunt, quos Prosper homo sane divinus, libellis adversus eos in vulgus editis, facile dissipavit extinxitque, Leone etiam nunc, quem diximus, Romanam sedem gubernante. » Non ergo Prosper, auctore Photio, Pelagianos in Campania commorantes evertit, nec ad eam subeundam provinciam a papa Leone missus et destinatus fuit, ut Usserio, Caveo aliisque placuit; sed tantummodo quosdam libellos contra eos evulgavit, qui libere pro hæresi Pelagiana loquebantur. Quibus porro verbis potius quosdam homines indicatos esse arbitramur, qui nec Scripturarum testimonia intelligentes, nec qua par est sub-

rum, tom. III Conciliorum.

(c) Auctor lib. Promiss. Dei dimid. temp., cap. 6.

(d) Photius, in sua Biblioth., cod. 54, pag. 80.

apostolicæ sedis iudiciis obtemperantes, A ambitiosamque scientiæ speciem affectabant, is hæreses vindices videri cupiebant. Quolem consuetudo hodierno quorundam mori est, cum sæpissime garrulos quosdam et doctores, ne ardeliones appellem, offensus publicas venalium librorum officinas, eo t animo frequentare solent, ut summa cum aliorum gesta et scripta notent et carpant, e maledicis carminibus describant, cum summa ingeniorum confidentia! ipsis nec nec ab officiis, 288 neque a scientiarum exercitationibus, ratione ulla datum sit modi facultatibus vel leviter iudicare.

modi itaque hominum loquacitatem atque S. Prosper quatuor aut saltem tribus libribus. Porro autem et illud reputans, hodelicet, carminibus magis quam soluta oractari consuevisse, idcirco metricæ conscripsum vero hocce inter libellos locum armen illud de Ingratis, in quo contra Penon tantum Ecclesiæ rerum gestarum scribit, sed etiam omnes nefarios illius hæreses in medium adducit et evertit. Annon hoc orationis genere populus et vulgus e poterat quali quantave reverentia illa s sedis decreta suscipienda forent, quæ mibus Ecclesiarum episcopis tamquam sermone habebantur? Annon præterea sola celli epigraphæ, omnibus qui libere pro hac quebantur, aut pudorem excitare potuit, legendi cupiditatem injicere, utpote græcans in opere ingratorum animorum cernitineri, quos quolibet tempore cunctæ naborrere et ab eorum consuetudine segregonsueverunt? Et sane si ingratus is censet qui pro acceptis beneficiis nec gratias nec habet, quanto magis qui beneficia accepisse negat, et qui ingratis morem gatum vitium et causam defendere nititur? C itur Pelagianos ingratorum sibi nomen esse in dubium revocari vix potest « quia t Martinus Steyaert) pejus ingrati animi orat, quam ille qui voluntati ac misericordiæ impie voluntatem præfert humanam, iginaliter malus receptionem boni, non a bono, sed a se ipso inchoet.

se tamen rationibus eminentiss. Norisius videtur. Libro quippe II Pelagianæ Historiæ testimonio Photii scripsit: « Cæterum nulli i Prospero contra Pelagianos, cum Photius los vocet, intellexisse puto eos quos in Galia Semipelagianos evulgavit, quos tamen ante ontificatum scriptos esse mihi compertum ra ingratis vero lepidum illud carmen Rolem scripsisse unus Usserius sine teste affir- 280. » Num ergo hæc dissimulanda sunt? er cum doctissimo viro negotium me habere ar, ut critici, litterariæ rei Veneti scripto- publicarunt, cum primum nostra Rufni cem aspexit (a). An ita Norisii conjecturis ere oportet, ut in nostra opinione labare r? Absit ut nostra cogitatio in istuc incidat n! Nec enim Photii testimonium ita est im- , ut apud nos et apud eruditorum cœtum saltem sibi non vindicet fidem. Neque præ- eidem esse adhærendum arbitramur, ut ii doctissimique viri cardinalis Norisii con- atque rationes impetere aut rejicere audea- nis enim turpe foret vel leviter etiam eru- hominis lædere existimationem, qui pro- rebus, post tot exantlatos labores meliora studiorum catholico orbi specimina exhibuit, Pelagiana conscribenda Historia, tum in um monumentis ornandis. Cum hæc itaque eputarem, iterum conjectis oculis in Photii seti litter. rei scriptores, anno 1742.

testimonium, utriusque scriptoris opiniones seu as- sserta facile conciliari posse mihi in animum indu- xi, atque ea potissimum de causa, quod Photius nul- libi asserat, Leone Romanam sedem tenente, Pros- perum ejusmodi contra Pelagianos exarasse libel- los. Ait dumtaxat: *Prosper, homo sane divinus, libel- lis adversus eos in vulgus editis, facile dissipavit ex- tinxitque.* Qui certe loquendi modus potius indicat Prosperum Romæ sibi nactum occasionem publican- di in plebem etiam libellos, quos forte antea contra Pe- lagianos conscripserat. Hanc autem significationem Photii 289 verba præferre, nemo inficiabitur, quia genuinum illorum verborum sensum animad- vertat; simulque recogitet nusquam propria scripta omnibus indiscriminatim PP. communicare consue- visse. Nec enim tanta tum erat manuscriptorum codicum copia, ut etiam vulgi manibus tererentur. Idcirco sat verisimile esset arbitrari Prosperum li- bros quos forte ipse, auctore Norisio, in Galliis conscripserat Romæ demum in vulgus etiam edidisse, ut Pelagianorum vindices *dissiparet et exstingueret.*

6. Postremam hanc conjecturam Hieronymi ad Florentium epistola auget, de qua nos ipsi in Euse- bii editione disseruimus. Ibi namque annotavimus, maximam fuisse librorum communicationem Hieronymum inter et Rufinum. Quare ille Florentium enixe rogat ut ubi hospitio Rufinum communem amicum exceperit, petat ab eo sibi mittendos curet beati Rheticii Augustodunensis episcopi com- mentarios in Canticum Canticorum. Præterea no- mine cujusdam Pauli Senis de Rufini patria reddi sibi postulat Tertullani codicem: *Interpretationem insuper Psalmorum Davidicorum et prolixam valde de Synodis librum S. Hilarii*, sua Hieronymi ipsius manu apud Treviros exscriptum. Ex qua epistola intelligimus codices Operum a Patribus elucubra- torum ita perraros quinto Ecclesiæ sæculo fuisse, ut vix eorum exemplaria parandi esset facultas hominibus vel maxime pecuniosis, aut iis qui im- probum amanuensium laborem subire non reformidabant. Quamvis igitur hoc ultro demus, quod Prosperi libelli, de quibus Photius disseruit, in Gal- liis ab auctore fuerint conscripti, quid inde tamen impedimenti erat quominus ad communis causæ utilitatem in vulgus pariter postea ederentur? Et quidem non alium Photiana verba sensum subire nobiscum judicabunt, qui eadem secundum gram- maticæ apices voluerint interpretari. Numquid enim aliud ibi laudatus Photius, nisi unum hoc dumtaxat innuit, nimirum sanctum Prosperum magnum veritati lumen et adjumentum attulisse in iis li- bellis pervulgandis, quibus facile omnes vulgi tu- multus compescuit, atque catholicorum cum pieta- tem, tum religionem fovit, confirmavit et auxit? Et sane vulgus ipse, quamvis in ecclesiasticis rebus sit parum versatus, nec facile docentis auctoritati obtemperet, quam sæpissimo tamen, si necessariis negotiis curisque sit vacuus, obloquentium sermo- nes audire nequaquam abnuat, ac ab iisdem veluti quodam captus illicio, cum de justitiæ rigore agi- tur, iudicium rectitudinem vel integritatem sibi facit suspectam, de reorum criminibus frequenter præpostere iudicat, et quadam miseratione erga da- mnatos motus, cum ob pœnas quas luunt, tum quod ab iis abhorret, sanctissimos Ecclesiæ præsules atro- dente petere non erubescit. Ut itaque malis hisce omnibus sanctus Prosper occurreret, simulque vulgi pietatem et religionem fovet, ut diximus, et excita- ret, sat verisimile est eum idcirco tristibus versibus Pelagianorum mores et instituta exagitare voluisse, ut scilicet vulgus ipse non se falli sineret, atque ad veritatis inquisitionem investigationemque trahe- ret et accenderet. Et sane non alia de causa ejus oculis rerum gestarum seriem et ordinem Pelagianorum impletatem et errores eundem subjectisse cre- dendum est, nisi ut deinceps divinæ gratiæ laudes.

concineret, catholicæ Ecclesiæ fidem et pietatem celebraret, et ipsorum demum hæreticorum gesta, dogmata, clades, exitium atque ignominiam in oris canticum verteret. Ejusmodi autem felicem exitum celebri carmine de Ingratis, tum tribus aliis libellis in vulgus editis, Prosperum assecutum fuisse, Photii laudata verba non obscure denuntiant, sive S. Prospero multo ante Leonis Magni pontificatum, sive hujus pontificatus tempore eos libellos conscripserit.

290 CAPUT III.

De tempore quo S. Prosper suos libellos in Pelagianos conscripsit.

1. Jam vero nunc extra nostri instituti propositum vagari videbimur, si horum libellorum epocham diligentius inquirere statuamus. Sed ab hoc munere nulla ratione abduci potui, cum ea in epocha inquirenda omnes præcedentes scriptores lapsos esse perspexerim. Nec enim carmen de Ingratis ad annum 429, vel ad sequentem, revocandum est; neque duo illa epigrammata in Augustini obtrectatorem in annum 417 vel 418 rejicienda sunt, ut præcedentes scriptores asseruerunt. Id imprimis ex Prospero ipso colligitur, qui ita de Ingratis carmen orditur, ut plene abolitum omne Pelagianum virus describat. At quorsum hæc Prosperi spectaret oratio, si Ecclesiæ hoste nondum eliso, adhuc tumidus per Campaniam aliasque Italiæ regiones sese extulisset? Qua porro ratione Prosper dixisset plenam ab Ecclesia contra Pelagianos reportatam fuisse victoriam, si horum signifier Julianus, vel Constantinopolim, vel per Italiam et Gallias novas turbas excitare potuisset; ut semel et iterum in catholicam societatem irrepere tontaret? Nec enim similes loquendi formulæ, aut ad Africæ synodos, aut ad sancti Innocentii papæ decreta dumtaxat debent referri; nam, ut optime ex ecclesiasticis monumentis intelleximus, tunc Julianus in apertam hæresim nondum erat prolapsus, sed sub religionis ac pietatis larva nefarios errores potius obducere conabatur. Neque de papæ Zosimi constitutione, aut de concilii Ephesini sanctionibus possunt eadem sancti Prosperi verba interpretari, cum jam sub Xysto et Leone Romanis pontificibus Julianus ipse, et reliqui Pelagiani præsules, hinc atque illinc novas turbas et molimina excitantes, episcopales sedes, honores et ministeria ut sibi restituerentur omnibus studiis contendebant.

2. Prosperi igitur carmina non alio potius quam Xysti aut sancti Leonis tempore convenire posse nobis videtur. Et quamvis absolute asserere haud audeamus, istud carmen Leonis ævo fuisse conscriptum, tamen cum ita loquatur, ut Pelagianam sobolem penitus extinctam describat, et veluti de confecto bello, de parta victoria, de pace scuta mentionem faciat, minime ejusmodi conjectura omnino debet refelli, ut ex ejusdem Prosperi carminibus ipse lector poterit judicare.

Congenitæ in Christo gentis mihi castus ab alto
Insinuatus amor proprias excedere vires
Me jubet, atque pias accendere carmine mentes;
Ne post confectum celebris victoria bellum,
Securos animos ineauta pace resolvat,
Ceu metus eliso jam nullus ab hoste supersit,
Nec caput attriti virosi palpitet anguis.

Quod si tamen quisque contendat istud Photii dictum: *Romæ etiam quidam pro hæresi* (Pelagiana nimirum) *libere locuti sunt, quos Prosper, homo sane divinus, libellis in vulgus editis, facile dissipavit extinxitque*, de uno dumtaxat carmine de Ingratis minime comprobari, ego quidem non multum repugnabo. Immo, licet illud opus libellorum nomen ipsa subeat, tum eum ab auctore in quatuor æquales partes fuerit divisum quarum unicuique proprium atque singulare argumentum respondet, ut jam cl. D. Antonius Salinas, regularis canonicus,

A in sancti Prosperi ornandis Operibus probavit; tum deinde, cum hocce orationis genus satiricos versus ad aliorum malos mores et instituta carpenda et exagitanda comparatos contineat, merito etiam ex hominum loquendi usu sibi libellorum nomen vindicavit. Ne autem negotii plenus Norisio repugnare videar, leves has conjecturas prætereo, atque ad alios tres etiam Prosperi libellos 291 contra Pelagianos editos mea se convertit oratio. Conscripsit itaque, ut diximus, Prosper duo alia epigrammata in sancti Augustini obtrectatorem, quibus et celebre illud Nestorianæ et Pelagianæ hæreseos addidit epitaphium. Sed illa orationum genera certe prorsus intempestiva fuissent, si saltem Augustinus aut nondum extremam diem clausisset, aut si alterutra ex illis hæresibus adhuc penitus extincta et abolita non fuisset, quæ revera duæ illæ hæreses ad plenum exitum minime fuerunt perductæ, nisi posteaquam Augustinus diem obierat. Cujus quidem argumenti pondus Prosperi editores præsentientes, epitaphium dumtaxat in Nestorianos et Pelagianos serius exaratum asseruerunt; illud videlicet ad annum 432 revocantes, cum nimirum, e vivis sublato Augustino, duæ illæ hæreses in plenaria Ephesina synodo damnatæ fuerant. At id saltem de aliis libellis asseri oportere gravissimæ conjecturæ nos urgunt. Quis namque reputabit Augustino adhuc superstite alium quempiam pro ejus nomine atque doctrina sibi vindicis partes assumere voluisse? Annon sanctus doctor ipse, quoad vixit, styli semper contra suos adversarios paratum habuit, eos vel molli brachio perstringendo, aut gravissimis censuris eorumdem machinas destruendo? Sed igitur verisimile est Augustinum illum, qui Adrametinos monachos perperam ejus scripta interpretantes corripuit, objurgavit; qui Pelagium et Julianum perpetuo impetiit et exagitavit; qui ab Hieronymi objectionibus propriam doctrinam modeste purgavit; sat, inquam, verisimile est hunc Augustinum novas illas Pelagianorum obtrectationes inultas minime reliquisse, aut saltem debitas gratias Prospero ejus vindici reddidisse. Reddidisset, tamen, si in vivis exstitisset adhuc cum laudatos libellos Prosper conscripsit.

3. Prosperi deinde duæ ad Augustinum epistolæ magnum nostris conjecturis robur adjiciunt. Sed Caveum, Usserium, Joannem Olivarium ceterosque Prosperi editores in assignanda prædictorum libellorum epocha gravius lapsos esse patefaciunt, si nos tempus quo ejusmodi epistolæ conscriptæ fuerint diligentius inquiramus, atque ad eorundem argumenta animi cogitationem convertamus. Quoad tempus attinet, Caveus credidit anno 426 fuisse conscriptas. Novissimus autem eorum editor sibi persuadet exeunte anno 428, vel ineunte anno 429, scriptas fuisse. Ita ad marginem annotavit pag. 69. Si deinde epistolarum argumenta perpendamus, in iis palam Prosper testatur Pelagianæ hæreseos reliquias in Galliis et in plerisque aliis regionibus D adactas fuisse; maximas quoque querelas excitas adversus ejusdem Augustini opuscula, et præsertim contra doctrinam libro de Correctione et Gratia explicatam. Quis autem affirmare velit jam tum Prosperum carmen illud de Ingratis cum cæteris libellis a Photio laudatis concinnasse cum has epistolas scriberet? Nonne in iis recensuit gravissimas difficilioresque quæstiones a Pelagianis motas, quas clara luce ab illo sibi aperiri cupiebat, et, quasi in multarum rerum intelligentia nutans, lumen ex novis Augustini scriptis efflagitabat? Galliam pene totam fuisse commotam, cum Prosper hæc scriberet, priori epistola declaratur, et propterea fieri studebat S. Patris sapientia et eruditione doctior, et ut prodesset multis suo rogatu, eum interpellat, scribens; *Tribus nobis in hac causa, papa beatissime, pater optime, quantum juvante Domino potes, diligentiam pietatis tuæ, ut quæ in istis quæstionibus obscuriora et ad percipiendum difficiliora sunt quam lucidissimis expositionibus dignis ep-*

. Harum autem gravissimarum quæstionum argumenta statim subjicit, et interim veritus tot adversarios meritis atque honoribus clauditur dieputationis campum prosilire, et eosdem dimicare, animi fervorem silentio, quoadusque ab Augustino obtinebit respon-
 Quibus omnibus enodatis (ita ultimum ejus æ caput orditur), *et multis insuper quæ altiore ad hanc causam pertinentia magis potes decussis, credimus et speramus non solum tenui-
 ostram disputationum tuarum præsidio robo-
 sed etiam ipsos quos meritis atque honoribus aligo istius opinionis obscurat defæcatissimum gratiæ recepturos.* Non itaque tum Augustini atores suis carminibus Prosper impetere pon-
 plenam canere de Pelagianis reportatam am, si et ipse, inter alia et alia dubia jam hæ-
 suspensus, ab Augustino inquirebat an Chris-
 des ea dissensione violaretur, quantum peri-
 adversariorum opinione patefaceret. *Deinde lo per istam præoperantem et cooperantem gra-
 berum non impediatur arbitrium,* explicaret.
*rum præscientia Dei ita secundum propositum
 ut ea ipsa quæ sunt proposita, sint accipienda
 a, et id genus alia, quæ octavo ejusdem epis-
 pite a quopiam possunt lustrari.* Sodes igitur
 qui duo Prosperi epigrammata contra Au-
 obrectatorem ad annum 417 aut 418, car-
 ero de Ingratis ad 450 annum revocant, an is,
 sacris litteris homo divinus appellatur, Pela-
 ad bellum scripto tum advocare potuerit,
 ano 429 nondum satis de totius controversiæ
 e, fundamentis atque rationibus eratiostruc-
 e, fundamentis atque rationibus eratiostruc-
 imparatus et inermis cum hæreticis cer-
 sanctus Prosper habere voluit, et, quasi ni-
 sibi fidens, tum pro Ecclesiæ sanctionibus,
 o Augustini doctrina decertavit, quando, nec-
 pper laudatas quæstiones institutus, animo val-
 er adversariorum opiniones interpretationes-
 iotabat? Ficta et commentitia fabula tanto
 a viro! Præsertim cum ab Augustino, duobus
 is, videlicet de Prædestinatione et de Dono
 erantiæ, paulo ante diem ejus emortualet
 iplis, objectas sibi a Prospero et Hilario Mas-
 ium et Pelagianorum quæstiones enodatas
 intelligamus. Quando vero Augustinus obierit,
 Possidius in Augustini Vita scribens: *Anno
 into kalendas Septembris S. doctorem humanæ
 bitum persolvissse, quo tempore Vanduli Hippo-
 ritum jam mensem obsidebant.*
 I quæ omnia cum ipse sædulo animadvertente
 contra fere omnium præcedentium scriptorum
 nem mihi persuasi sanctum Prosperum in
 anos vel horum reliquias decertare aggressus
 eodemque scripto dumtaxat impetere cepisse
 am Augustinus obierat. Quis ignorat tum ita
 liis præsertim percrebrescentibus divini gra-
 stibus, Augustinique obrectatoribus, Prospe-
 t Hilarium Romam ad Cælestinum pontifi-
 rofectos, ut firmo certoque testimonio, quanti
 apostolicam sedem semper fuerit, de ejusdem
 Augustini doctrina declararet? Horum autem
 Cælestinum annuisse, celebris epistola anno
 episcopos Galliæ declarat, in qua non tantum
 (b): *Augustinum sanctæ recordationis virum
 a sua atque meritis in nostra communione sem-
 buimus, nec umquam hunc sinistra suspitionis
 rumor aspersit, quem tantæ scientiæ olim fuisse
 vimus, ut inter magistros optimos etiam ante a
 lecessoribus haberetur.* Huic autem epistolæ præ-
 rum sedis apostolicæ auctoritates de gratia Dei
 ro voluntatis arbitrio subjectas legimus; ut
 obloquentes quæ sequi et probare profiteren-
 tque ea omnia quæ sacratissima beati apostoli

Prosperi ad August. epist., cap. 7.
 Cælestini papæ epist. ad Galliæ episc. cap. 2.
 Proœmium auctoritatum seu capitulorum apo-

A *sedes Petri contra inimicos gratiæ Dei per ministerium
 præsulum suorum sanxit et docuit,* intelligerent (c).
 Quisnam vero horum capitulorum collector fuerit,
 in præsentia non inquirimus. Auctor tamen ita re-
 centioribus dogmatistis refragatur, ut luce hac in
 re clarins ostendat Pelagianam hæresim proscriptam
 et judicatam fuisse ab apostolica sede, et Afri-
 canos canones tantum roboris obtinuisse, quantum
 iisdem Romani 293 antistites tribuerunt, cum eos-
 dem probarunt. Quæ sane verba cum Quesnellum
 aliosque ejus assecras gravius urgeant et male ha-
 beant, statim subjicimus sequentia verba: *Necessa-
 rium igitur fuit diligenter inquirere quid rectores Ro-
 manæ Ecclesiæ de hæresi quæ eorum temporibus ex-
 orta fuerat judicaverint, et contra nocentissimos liberi
 arbitrii defensores quid de gratia Dei sentiendum esse
 censuerint; ita ut etiam Africanorum conciliorum
 quasdam sententias jungeremus, quas ubique suas fe-
 cerunt apostolici antistites, eum probarunt.* Ejusmodi
 B porro necessitatem apostolicæ sedis judicii in-
 quirendi et expectandi, cum de hæresibus agitur, pleno
 ore nono Ecclesiæ sæculo Hincmarus Remensis Ec-
 clesiæ episcopus contra Gotescalcum confessus est.
 Qui sane ad laudata verba non provocasset, nec in-
 tegra suam in epistolam transtulisset, si illam sen-
 tentiam ratam non habuisset. Præfatus autem Hinc-
 marus cum Petro diacono, Floro magistro, Gresconio,
 Dionysio Exiguo, Ivone, eadem capitula Cælesti-
 no tribuit, cum veluti pars et appendix illius epis-
 tola habeantur.

5. Hæc itaque aliaque multa cum animo oberra-
 rent, contra omnium præcedentium scriptorum opi-
 nionem constanter existimavi laudatorum libello-
 rum nullum a Prospero exaratum fuisse antequam
 Augustinus ex hominum vita demigraret. Certe hoc
 uno satis admonere visa est ejusdem Prosperi vigi-
 lantia, qui, ut Augustino jam vita functo præsidium
 pararet, Romam venit, ut super illius doctrina Cæ-
 lestinum papam consulere. At si Prosper jam edi-
 disse aut evulgasse laudatos libellos, non Augusti-
 ni, sed propriam apud pontificem causam egisset.
 Nihil enim habet Prosper, præsertim in carmine illo
 de Ingratis, quod ex Augustino non fuerit depromptum,
 quodve a Massiliensibus vel Pelagianis non fuerit
 in discrimen adductum, quod denique in illis
 decem apostolicæ sedis capitulis non appareat de-
 finitum. Neque enim probabile est S. Prosperum qua-
 dripartito illo carmine de Ingratis, aut adversario-
 rum objectiones transferre voluisse, aut ante apos-
 tolicæ sedis judicium Augustini doctrinam ab omni
 suspicionis labe purgare ausum fuisse. Quid de decem
 illis apostolicæ sedis capitulis erit asserendum?
 Potuit forte S. Prosper eadem sibi in animo præfin-
 gere, eademque scripto exponere, *antequam diligen-
 ter inquireret quid rectores Romanæ Ecclesiæ de Pelagia-
 na hæresi, quæ eorum temporibus exorta erat, judica-
 verint?* Figmentum a page! Quare, si in hoc scribendi
 genere argumentum a simili valeret, utique ad li-
 brum adversus Collatorem a Prospero editum re-
 currerem, quem legentes ipsi cognoscunt Augustino
 vita functo fuisse conscriptum. Sed hunc cum car-
 mine de Ingratis fere in unum et idem tempus esse
 rejiciendum, jam adducta atque mox adducenda ar-
 gumenta quam perspicue patefaciunt. Eminentissimus
 itaque cardinalis Peronius (b), qui veterum catho-
 licorum poetarum usum habebat, multa pro
 eorum conscribens defensione, asseruit eadem illos
 sæpe alibi soluta oratione tradidisse, quæ alibi stricto-
 commiserant, quod ipsum sancti Paulini Nolani
 episcopi, de quo ipse sermonem habebat, manifestum
 efficit. Eam autem rationem maxime Prosperiano
 poemati de Ingratis convenire, ipsi arbitramur,
 cum in eo nihil ille scripserit, quod vel in aposto-
 licæ sedis auctoritatibus et in aliis suis Operibus
 stolicæ sedis.

(d) Card. Peronius, in Resp. ad Angliæ regem,
 lib. v, cap. 20, pag. 13.

soluta oratione exaratis non tradiderit. Supremæ autem apostolicæ sedis auctoritati validissimum certissimumque argumentum illa carmina suppetunt, quibus canit :

Pestem subeuntem prima recidit
....Sedes Romana Petri, quæ pastoralis honoris
Facta caput mundo, quidquid non possidet armis,
Religione tenet.

Libro autem adversus Collatorem fusius rerum gestarum seriem describens, Romanorum pontificum in Pelagianos lata iudicia, servato temporum ordine, enumerat, atque ex Innocentio papa exordia repetens, eadem usque ad Cælestinum perducit, ita ad nostrum subjiciens intentum : *Per hunc virum (Cælestinum videlicet) intra Gallias istis ipsis qui sanctæ memoriæ Augustini scripta reprehendunt malevolentia est adempta libertas, quando consultantium actione suscepta, et librorum qui errantibus displicebant pietate laudata, quid oporteret de eorum auctoritate sentire, sancto manifestavit eloquio, evidenter pronuntians quantum sibi præsumptionis istius novitas displiceret qua auderent quidam adversus magistros insolenter insurgere, et indisciplina calumnia prædicationi veritatis obstrepere.* At Augustini nefarios obtretractores tertia parte illius carminis de Ingratis suggillat, eorumdem Pelagianorum Semipelagianorumque objectiones refellens, quibus vociferantes querebantur *omne opus arbitrii sublatum, nec vitiiis penam deberi, aut præmia laudi.* Hæc autem vociferasse Augustini obtretractores post ejus obitum, luculentissime cum patefactum sit, ut in his diutius immoremur minime opus est, præsertim suffragante nobis Photio in Bibliotheca, cod. 53, Vincentio Lirinensi, adversus hæreses cap. ultimo.

CAPUT IV.

Præcedentium scriptorum argumenta eripiuntur.

1. Etsi vero ista omnia præcedenti capite, servato temporum ordine, annotaverim, nihil adhuc me præstitisse videbitur, nisi Josephi Anthelmii, Usseri, Cavei, Martini Steyaert, P. Salinas, aliorumque scriptorum fundamenta eripiam. Unum itaque dumtaxat sancti Prosperi testimonium ex cap. 3 carminis de Ingratis depromptum adducunt, quo hocce opus superstitè Augustino conscriptum esse sibi blandiunt. Canit itaque sanctus Prosper :

An alium in finem posset procedere sanctum
Concilium, cui dux Aurelius, ingeniumque
Augustinus erat? quem Christi gratia cornu
Uberiore rigans, nostro lumen dedit ævo
Accensum vero de lumine; nam citus illi.
Et vita, et requies Deus est, omnisque voluptas;
Unus amor Christi est, unus Christi est honor illi,
Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi
Omnia, et in sancto regnat sapientia templo.

Ita Prosper (ait Pater Salinas) (a), in quibus magistrum optimum tamquam superstitem continenti celebrat elogio; quomodo sane de aliis episcopis aut viris in hac causa præcipuis et fato jam functis ibidem non loquitur?

2. Sed Martinus Steyaert Lovaniensis doctor in ornando castigando hoc opere, eodem prorsus argumento ductus, sic ad illud verbum *regnat* annotavit. « Ex quo (verbo videlicet) aliisque toto paragrapho verbis præsentis temporis colligitur scriptitasse hæc sancto doctore superstitè. » Quid autem ejusmodi argumento imbecillius? Nam si imprimis illud laudis genus spectemus, quo nihil sublimius neque splendidius de beato quopiam spiritu jam cum Deo in cælis regnante dici potest, illud sane homini adhuc mortalem vitam agenti non nisi cum aperta et inverecunda assentatione convenire potest.

(a) In Operibus Sanctorum Prosperi Aquitani et Honorati Massiliensis notis observationibusque, Romæ anno 1732, illustratis.

Quo sensu, præterea, quæve ratione de uno Augustino superstitè Prosper canere potuisset. *Quem Christi gratia cornu uberiore rigans nostro lumen dedit ævo accensum de vero lumine*; cum postmodum, eodem jam vita functo, idem Prosper apostolicam sedem diligentius consuluerit : « An hunc sinistrae suspicionis saltem rumor asperserit, vel an tante scientiæ fuerit, ut inter Ecclesiæ magistros optimos esset recensendus (b). » Quemadmodum enim hæc inter se conciliari possint plane non video; præsertim cum laicus homo, omni prorsus ecclesiastica auctoritate denudatus, qualis Augustino superstitè Prosper erat, minime sibi de S. Patris scriptis iudicare arrogasset ante Cælestini papæ sententiam.

3. Non denique præsentis temporis verba nosurgent, cum poetarum ingenia liberiori semper utantur licentia, tales sæpissime sibi confingentes imagines, ut veluti præsentis qui jam decesserunt describant, et ex eorum gestis et scriptis mortuos vivere adhuc sibi persuadeant. Et quidem Prosper ibidem ad supernam Augustini sapientiam alludit, qua Pelagianorum Semipelagianorumque artes, molimina et errores elusit, rejecit atque evertit. Idcirco eum post mortem tamquam viventem in exaratis Operibus sibi proposuit. Neque verum est toto illo paragrapho præsentis temporis verbis uti, sed, animi cogitationes poetice exprimere volens, modo ad præsentis, modo ad præteriti temporis verba recurrit, et, gradu veluti facto, a mortali Augustini vita ad illam immortalem qua cum Deo regnat, omni sub sapientiæ nomine, hisce verbis describit : *Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi omnia, et in sancto regnat sapientia templo.* An censent laudati scriptores quibus refragamur de sapientissimo quopiam vivente viro hæc cum proprietate dici posse? Quandoam Deus viventibus omnia fieri consuevit, ut mortali carne adhuc circumdati in sancto templo regnent? Hocce de Christo unigenito Dei Filio dumtaxat cum veritate Scripturas et Patres asseruisse, catholicis omnibus sat est exploratum; sed si alio cuiquam ejusmodi dictum aptare velimus, cum catholica ipsa religione contendamus necesse est.

4. Ad quæ cum serio animum convertissem, nimis imbecillam atque infirmam eorum opinionem existimavi, qui a Prospero laudatos libellos conscriptos fuisse arbitrati sunt antequam Augustinus diem obiret, vel antequam Cælestinus papa Augustini scripta elogiis ornaret, aut denique antequam Julianus ille Pelagianorum signifer ad plenum exitium cum suis machinis perduceretur. Cætera vero quæ a P. Salinas subduntur, penitus cadunt, si Prosperi scribendi scopum aut disserendi modum attendamus. Nec enim carmine illo de Ingratis tercentenos illos proceres qui in Pelagii causam convenerant elogiis ornare sibi sacer poeta proposuerat, sed divina gratiæ hostes impetere et exagitare animus illi fuit. Propterea nihil mirum, si, excepto Aurelio, totius Romanæ Africae prinatè, et eximio doctore Augustino, cæterorum omnium nomina silentio occultit, præsertim cum Prosperi ævo eorumdem Patrum nomina in conciliorum Actis, quæ nondum intercederant, facile deprehendi possent.

296 CAPUT V.

De sancti Leonis Magni scriptis contra Pelagianos exaratis.

1. Jam vero temporis et nostri instituti ratio postulat ut de Magni Leonis scriptis verba faciamus. Quod igitur ad hujus scripta attinet, nihil magnificentius, in illius homiliis præsertim, elucet quam divina illa doctrina sacris in litteris tradita de divina gratiæ virtute atque muneribus. Quare extincto Juliano, atque deletis jam per Campaniam Pelagianis, Romæ demum obmutescens horum hæreticorum

(b) Martinus Steyaert laudatus a cl. P. Joan. Antonio Salinas canonico regulari in Operibus S. Prosperi Romæ adornatis.

us, quid erat quod sacra inter mysteria A gnus pontifice tractare posset et frequenti suadere? In maximis igitur anni solemnitate Romanorum civium auribus, quoad quam saltem orationis partem in eum scogebat, ut Pelagianorum aliorumque hære-errores carperet atque subverteret. In iis modo naturalium virium imbecillitatem in-æmque describit, modo divini auxilii super-
tutem ad æternæ felicitatis bonum conse-
necessario requisitam quam sæpissime
Hinc totam Adami sobolem inobedientiæ
corruptam remansisse ex Apostolo, ex Evan-
isq; sacrarum Scripturarum testimoniis
Inde maximum divinæ miserationis opus
t, quo per unigeniti Dei Filii crucem, mor-
luto jam nostræ redemptionis pretio, pec-
ula contracta sunt, et, tartaræ captivitatibus
sso, iisdem et omnibus Adæ filiis paradisi
uit reseratum. Quid plura?

petuo igitur et ubique S. pontifex occasio-
tat Pelagiani insectandi dogmatis, ut si
qui inter suos auditores exstitissent, qui de
i veritate, de apostolicæ sedis sanctionibus
nt, rationum tandem pondere confecti, et
si sermonis auctoritate persuasi, non am-
ferrent Pelagium, Cœlestium atque Julia-
m eorum erroribus damnare. Hac potissi-
causa populum hortatur, ut non præsum-
a justitia, nec de Dei misericordia diffideret,
ipotens Deus, ut mirabilem faceret gratiam
eo (loquitur de se ipso) munera sua conlu-
meritorum suffragia non invenit (a). Et se-
ratione, cap. priori, humanæ naturæ imbe-
descripta, subdit: *Et tamen non desperamus,*
scimus, quia non de nobis, sed de illo præsu-
operatur in nobis (b). Ne autem hæc ita
æ partis significationem traherentur a
perinde quasi arbitrari vellet humanæ vo-
vires ita per peccatum fuisse elisas, ut ar-
oprorus deleta mansisset; quemadmodum
ad imaginem suam repararet, ut in nobis
sæ bonitatis inveniat, sequenti mirabili
aque sententia explicavit; *Dat unde ipsi quo-*
operatur operemur, accendens scilicet men-
rarum lucernas, et igne nos suæ charitatis
ns, ut non solum ipsum, sed etiam quidquid
ligamus. Et rursus alio loco humana corda
gro comparat, qui si pigro otio et inertibus
egligatur, terra nihil generosi germinis pa-
inis ac tribulis subdita, non producet quæ
sint horreis, sed quæ urenda sint flammis.
nde allegoriam explicaturus, in hæc verba
(c): *Ager autem iste, dilectissimi, rorante de-*
ita Dei, fide munitur, jejuniis exercetur, ele-
eritur, orationibus fecundatur, ut inter plan-
igationesque nostras nullius amaritudinis
lulet, nec se incrementa cujusque 207 no-
s attollant, sed, enecato omni semine vitio-
alescat seges læta virtutum. Loquitur hic

ontifex in persona sacrorum præsulum,
minio agro operarii sunt constituti.
et humanæ naturæ infirmitati et corru-
as mordicus Pelagiani dogmatis auctores
itur, sacro baptismatis lavacro mederi
ontifex sermone decimo septimo docet.
imen ut, semel divini auxilii virtute origi-
no sanato, ipse homo viribus propriis sub-
reast, ut nullatenus mortalem hanc vitam
adepta justitiæ gratia deflectere possit, et
pissime deflectat. Nam natura nostra mu-
n. 1 in anniversario suæ assumptionis

n. 2 c. p. 1.
n. 11 de jejuniis decimi mensis, et collec-
l.
n. 17 cap. 1.

abilis sit, et de peccati labe mortalis, licet etiam
jam redempta et sacro baptismo sit renata, in
quantum est passibilis, in tantum est ad deteriora
proclivis, corrumpeturque carnali desiderio, nisi
spirituali muniretur auxilio: *Quia (aurea sunt ista*
verba) sicut illi numquam deest unde corruat, ita
semper præsto est unde subsistat. Nihil ergo sanctis-
simus noster Leo gratius et utilius suscipere poterat,
quam provinciam perpetuo carpenti et inces-
sandi hæreticorum sectas, simulque edocendi popu-
lum, ut eorum errores sibi caveret. Propterea
nil mirum, si in omnibus fere suis concionibus
Pelagianos taxabat, eamque hæresim tanto ratio-
num pondere et Scripturarum auctoritate ita ag-
grediebatur, ut quamplurimos ad penitentiam
adduxerit.

4. Consulat lector serm. primum in Natali Do-
mini, quem Romana Ecclesia semper in suo Bre-
viario retinuit. Nonne in priori capite omnium ho-
minum non modo, sed infantium etiam Redempto-
rem Christum Dominum appellat? *Assertit quippe*
eum esse peccati mortisque destructorem, qui sicut
nullum a reatu liberum reperit, ita liberandis omni-
bis venit. Et paulo post usurpans Jobi verba illa
cap. xiv. 4. *Nemo mundus a sorde, nec infans cujus est*
unius diei vita super terram (d), unum ex fundamen-
talibus hujus hæreseos articulis evertit (e) Consulat
etiam cap. 5 sermonis 5 de Natali Domini, quo totis
eloquentiæ nervis directe se Pelagio opponit, qui,
arrogans et tumidus prætextu humanæ libertatis
tuendæ, docebat Adamum suo lapsu sibi dumtaxat
nocuisse, cæteros vero homines nasci in ea naturæ
perfectione qua a Deo Adamus fuit conditus (f). Con-
tra vero S. pontifex catholicæ fidei sacramentum
istud esse docet: *Omnes omnino homines in Adamo*
peritisse: ita ut nisi Verbum Dei caro ferret, et habi-
taret in nobis, nisi in communionem creaturæ Crea-
tor ipse descenderet, et vetustatem humanam ad no-
vum principium sua nativitate revocaret, regnaret
mors ab Adam usque in finem, et super omnes homi-
nes condemnatio insolubilis permaneret, cum de sola
conditione nascendi una cunctis esset causa pereundi
(g). Atque tandem, ut pene innumera alia loca
missa faciam, consulat lector sextum de Epipha-
nia sermonem, cap. 4, ubi, humanæ conditionis fragi-
litate descripta, quæ semper in delicta prolabi-
tur, cito minime deceptoris voluptati acquiescen-
dum esse demonstrat, *quia nullum sine delectatione*
peccatum est (h). Quare tot inter tantasque carnis
illecebras, atque ab infernalibus hostibus humana
circumventa natura, nullam prorsus homo potest
sibi opem sive custodiam nancisci, si a carnali-
bus desideriis non recurratur ad spirituale præsi-
dium, et mens habens notitiam Dei sui a consiliis se
male suadentis hostis avertat. *Quisque autem jam in*
carnalibus voluptatibus delectatus, atque ab hostibus
superatus peccatorum vinculis constringitur, num-
quam sil de impunitate securus, quia si tempus peni-
tentis amiserit, locum indulgentis non habebit. Diffi-
dat prorsus propria virtute posse consurgere, aut
saltem naturæ motibus se ad justificationem dispo-
nere, ut 208 Massiliensium et Semipelagianorum
turbæ perperam asseruerunt, *sed confugiat ad au-*
xiliantis Dei clementiam, et vincula malæ consuetu-
dinis ab illo poscat abrumpi, qui allevat omnes qui
corruunt, et erigit omnes elisos. Tunc enim non erit
vacua confidentis oratio, quoniam misericors Deus vo-
luntatem timentium se faciet, et dabit quod petitur, qui
dedit unde peteretur. Sed apertius et fortius præterea
eosdem Semipelagianos, Pelagianosque impetit et
perstringit sermone ultimo de Epiphania, cap. 3,

(e) Serm. 1 in Natali Domini cap. 1.

(f) Similia habet serm. 2 in Natali Domini cap. 5; et serm. 3 cap. 5.

(g) Sibi concinit serm. 6 de Nativ. seq. cap. 3 et cap. 6.

(h) Serm. 6 de Epiphania cap. 4.

ubi, de vera supernaque disserens virtute, asserit eam nullam esse, nec proprietatem obtinere Deitatis nisi spiritu visitetur Auctoris; dicente enim discipulis suis Domino: Sine me nihil potestis facere; propterea subijcit statim: Dubium non est hominem bona agentem a Deo habere, et effectum operis, et initium voluntatis.

5. Sermonem tandem 13, qui est Quadragesimæ quintus, novos arietes præparat ad Pelagianæ Semi-pelagianæque hæreseos exitium, quando videlicet hominum corda superni spiritus virtute Dei vivi templam fieri probaturus, domorum manufacturarum exemplo et similitudine usus est: Quibus laudabili diligentia providetur, ut si quid aut in infusione imbrum, aut turbine procellarum, vel ipsu fuerit antiquitate corruptum, in integrum cura restituat, ita (ait) jugi oportet sollicitudine præaveri, ne quid in nostris univitis incompositum, ne quid inventiatur immundum. Sed ab humanis ad divinas supernasque rex gradum postmodum faciens, sic ad nostrum intentum mirifice ratiocinatur: Quamvis enim ædificium nostrum sine ope sui non subsistat artificis, nec fabrica nostra possit esse incolumis, nisi ei protectio præfuerit Conditoris, tamen quia rationabiles lapides sumus, et viva materies, sic nos Auctoris nostri extruit manus, ut cum opifice suo etiam is qui reparatur operetur. Non enim hic Leo humanæ voluntatis divino subsidio suffultæ et adjunctæ nisum cooperationem atque liberum consensum excludit, ut postmodum Calvinus, Jansenius, atque Quesnellus improbe nimisque licenter asserere ausi sunt. Nec quidem liberum hominis arbitrium ad instar lapidis, aut alterius mortuæ omnino rei se habere docuit, sed quando gratiæ divinæ motibus excitatur, a Dei obedientia se subtrahere non debet, nec ab illo bono deficere, sine quo bonum esse non potest. Propterea idem sanctus pontifex laudatis verbis hæc subdit: Gratia igitur Dei obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse deficiat, ac si quid impossibile aut arduum in mandatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad jubentem recurrat, qui ideo dat præceptum, ut exeat desiderium, et præstet effectum.

Interim vero cum ista exscriberem, tanta recreabar voluptate ut non nisi ægre me aliis similibus quam plurimis referendis abstinerem. Sed ea prætermittere mihi opus fuit, ne lectoris amici abuterer patientia. Cæterum habet sanctissimus noster pontifex Leo quam plurimas alias sententias apostolici vigoris et auctoritatis plenas, quibus non tantum Pelagiani Semi-pelagianique quondam divinæ gratiæ hostes perstringi et cohiberi potuerunt, sed alias et alias quæ Calvinum, Jansenium, Quesnellum incommodant et urgent, et eorum turbas proscindunt. Jam vero de aliis Magni Leonis scriptis opus est disseramus, idque sequenti capite potissimum præstare conabimur.

299. CAPUT VI.

De S. Leonis Magni epistolis ad Januarium Aquileiensem episcopum scriptis contra Pelagianæ hæreseos fautores. Quesnelli agendi ratio in his epistolis adornandis.

1. Age igitur nunc referam animum ad ea quæ canonice a sancto pontifice Leone pro recipiendis in Ecclesia desertoribus clericis Pelagianæ hæreseos execrantibus sancita fuere. Quarto igitur ejusdem pontificatus anno, nec Romæ, nec per Campaniam Pelagiani erroris sibilus amplius audiebatur. Si qui autem hic aut illic hujusmodi tincti fuligine adhuc reperiebantur, vel pœnitentiam agentes amare proprios ejurabant errores, aut saltem gravi pœnarum timore percussa exterius catholicam fidem profiteri simulabant, et quasi quodam velo propriam obtendere impietatem nitebantur. Hæc postremum in Venetorum provincia S. Septimius Altiensis Ecclesiæ episcopus contingere intellexit, qui cum animad-

vertisset multos suæ diocesis clericos specie dumtaxat Pelagianam hæresim exsecrasse, qui postmodum deinde, in catholicorum societatem cum essent admissi, clam et quasi furtim ejuratam hæresim instaurabant, ea de re statim Romanum pontificem suis litteris fecit certiorum. Septimii autem epistolam temporis injuria intercidisse, tum mihi, tum viris omnibus eruditis persuasum est. Nec enim multo impenso studio ad eam perquirendam reperire potuimus. Supersunt adhuc tamen duæ S. pontificis epistolæ ad Januarium episcopum Aquileiensem. Septimii metropolitam, conscriptæ, et ex utraque cum gestarum rerum historia, tum apostolicæ sedis decreta in Pelagianos facillime recognoscuntur.

2. Quod ad priorem epistolam attinet, diu dubitatum fuit ad quem ex Aquileiensibus episcopis scripta fuerit. Veteres editores, quorumdam forte corruptorum manuscriptorum fidem secuti, Nicetæ nomen pro Januario legerunt. Quesnellus deinde illius epistolæ epigraphem edidit mutilatam, et relicto utroque nomine, scripsit dumtaxat: *Epistola ad Aquileiensem episcopum*. Sed ea in re secutum esse Grabium, Picardum, Isidorum, Coloniensem editionem anni 1551 et nonnullos codd., asseverat. Nos autem (ut dicemus in notis) auctoritate adducti duorum exemplarium Vaticanorum, unius Florentini archetypi, et alterius Vallicellani, optimæ notæ, Januarii nomen intulimus, suffragante etiam nobis manuscripto Aquileiensem episcoporum Chronico, quod exstat in Vaticana bibliotheca, signatum num. 5286, in quo ad rem nostram ista leguntur: « Januarius fuit ordinatus anno Domini Jesu Christi 443. Huic Januario episcopo S. Leo scribit, ut episcopi et reliqui clericalis ordinis, de Pelagianæ et Cœlestianæ hæresi ad unitatem catholicam redire volentes, in suis sedibus non restituantur, nisi publice erroribus abrenuntiaverint. » In eodem Chronico, a Dandolo conscripto, pariter de eodem Januario legitur: « Hic in Pola civitate Istriæ natus, et catholicis disciplinis eruditus, et episcopus factus, sua prudentia et doctrina populis sibi subditum, propter instantes persecutiones, multis angustiis circumseptum, ab erroribus conservavit illæsum, in cujus laudem Leo papa sic ait: *Lectis fraternitatis tuæ litteris*.

3. Hisce autem verbis Leo alteram epistolam, quæ anno 417 conscripta fuit, orsus est, ut nota consulari certissime innotescit. Sed cum de canonicis Leonis sanctionibus in causa de qua agimus prius disserere statuerimus, ab illa sermonem ordiri volumus quæ maxime ad evertendos Pelagianos esset aptissima, et apostolicæ sedis auctoritati gravissima. 300. Ejusmodi vero epistola quinque distinctis capitibus ab auctore Leone fuit divisa; et in priori capite, ut statim ab Aquileiensis metropolitæ animo omnem suspicionem et scrupulum averteret, Romanam sedem videlicet falsis quorundam rumoribus aures præbuisse, non tantum Septimii episcopi delatoris nomen exponit, sed et acceptæ accusationis exemplaria huic epistolæ subijcit, atque ad Januarium transmisit. Paucis itaque mala omnia, quibus summi pastoris vigilantia occurrere opus erat, hisce verbis exprimit: *Relatione sancti et coepiscopi nostri Septimii, quæ in subditis habetur, agnovimus quosdam presbiteros, et diaconos, ac diversi ordinis clericos, quos Pelagianæ, aut Cœlestianæ hæresis habuit implicatos, ita in vestra provincia ad communionem catholicam pervenisse, ut nulla ab eis damnatio proprii exigeretur erroris*.

4. Suggillat post hæc noster Leo segnem quorundam episcoporum indolem, qui, nimium dormitantes, Lupos ovium pellibus tectos ovile Dominicum introit sinebant, atque contra auctoritatem canonum et decretorum ab ipso editorum, errantibus clericis concederent proprius relinquere Ecclesias, in quibus clericatum aut acceperant, aut receperant, instabilitatem suam per diversa circumferentes, amantes semper errare, et nunquam in fundamento apostolico permanere,

Quot autem, quallave mala ex ejusmodi canonum violatione in catholicæ societatis detrimentum exorientur, statim subdit: *Quoniam* (ait) *qui nullo discusso examine, nullo sunt præjudicio suæ professionis obstricti, hunc maxime expetunt fructum, ut sub velamento communionis plures domos adeant, et per falsi nominis scientiam multorum corda corrumpant.*

5. Ad quos vero canones seu decreta a se edita S. pontifex provocare voluerit, nemo hactenus ex tot eruditis viris, qui ejus scripta adornarunt animadvertit vel annotavit. Maximi tamen momenti res est, nec sine gravi animi socordia poterat prætermitti. Ex ea quippe suprema Romani præsulis per universum orbem in ecclesiasticis condendis legibus auctoritas fit explorator; tum deinde quali quantoque honore apostolicæ sedis statuta ab omnibus aliorum Ecclesiarum pastoribus susciperentur, plenissime innotescit. Inquirentes nos igitur quid S. Leo iis in canonibus, ad quos provocat, definierit, præterea quæ ex Aquileiensi Chronico in præcedentibus laudato, cum ex epistola 12, tum ex sequenti 13, illud intelligere potuimus. In priori quippe, quæ ad Anastasium Thessalonicensem scripta est, cap. 9, de hisce clericis transfugis et errantibus, hæc habet (a): *Alienum clericum, invito episcopo ipsius, nemo suscipiat, nemo sollicitet, nisi forte ex placito charitatis inter dantem accipientemque convenerit. Itaque si contra provinciam res agitur, transfugam clericum ad suam Ecclesiam metropolitanam redire compellet. Si autem longius recessit, tui præcepti auctoritate revocabitur, ut nec cupiditati, nec ambitioni occasio relinquatur.* At in altera subsequenti epistola ad episcopos metropolitanos per Achaiam provinciam constitutos, de clericali vitæ genere instituto, de sacerdotalis concordie vinculo ab omnibus sacris ministris custodiendo, agens, non tantum quæ ad Anastasium scripserat religiose observari mandat, sed cautum præterea voluit, *ut nullus episcopus alterius episcopi clericum sibi audeat vindicare, sine illius ad quem pertinet cessione, quam tamen evidentia scripta contineant, quoniam hoc, et canonum definiit auctoritas, et ipsa servandæ unitatis ratio docet, ne omnino ordo ecclesiasticus per hanc licentiam fiat instabilis.* Post hæc autem eosdem Achaiæ metropolitæ hisce verbis apostolico vigore plenis allocutus est: *Altius itaque, fratres charissimi, quæ a nobis piæ mentis affectu decerni perspiciatis, in pectora vestra descendant, ut nos, qui solliciti cupimus servare unitatem spiritus in vinculo pacis, præceptionis nostræ fructum percipiamus et vestræ dilectionis operibus gratulemur.*

6. Præterit hic prorsus Quesnellus quæ Leo decernere atque præcipere asseruit atque ad illas voces conversus: *Quoniam hoc et canonum definiit auctoritas*, serio inquit ad quos canones ibi S. pontifex respexerit; sed tandem hærens, vel ad 16 Nicænum, vel ad Sardicenses 18 et 19, immo ad Carthaginensis primi concilii canones S. P. respexisse sibi videri asseverat; sed de consensu scripto tradito nullam mentionem in canonibus haberi, sincere fassus est (b). Quin ergo conjicit eam disciplinam jam primo a Leone fuisse introductam, cum jam in præcedentium conciliorum et Romanorum pontificum decretis non reperit expressam? Hæc porro consecutio minime dissimulanda aut prætermittenda erat ab homine qui Leonis vitam et gesta studiose ornare sibi instituerat. Nunc autem illa et alia similia missa facere juvat. Tum enim diligentius ac æque disertius a nobis expedienda erunt, cum, plurimum Vaticanorum archetyporum auctoritate ducti, de titulis deo-retorum papæ Leonis numero 49 erit agendum.

7. Jam vero nostri instituti ratio postulat ut ad Pelagianos, a quibus paululum nostra oratio digressa

(a) Epistola 12, ad Anastasium Thessalonicensem, cap. 4.

(b) Tom. II Operum S. Leonis, in notis et observationibus ad epist. 13, pag. 445.

A est, revertamur. S. Leo itaque altero illius epistolæ capite, ad cobibendam effrenem clericorum Pelagianorum audaciam, hosque ut ad nefarii dogmatis execrationem adduceret, metropolitæ Januario indixit: *Ut, congregata apud vos synodo provincialium sacerdotum omnes, sive presbyteri, sive diaconi, vel cujusque ordinis clerici, qui Pelagianorum Cælestianorumque consortio in communionem catholicam ea imprudentia sunt recepti, ut non prius ad damnationem sui coarctentur erroris; nunc saltem, postquam hypocrisis eorum ex quodam parte delegitur, ad veram correctionem, quæ et ipsis prodesse, et nullis possit nocere, cogantur.* Ne quiquam vero audax callidumque consilium animo insideret sub hypocrisis velo nefarium illius hæreseos virus occulere, atque ut singulis tergiversationibus et dolis aditum præcluderet, jussit *Ut apertis professionibus suis damnarent superbi erroris auctores, et quidquid in doctrina eorum universalis exhorruit Ecclesia detestentur, omniaque decreta synodalia, quæ ad excisionem hujus hæreseos apostolicæ sedis confirmavit auctoritas, amplecti et in omnibus approbare plenius et apertis, ac propria manu subscriptis, protestationibus eloquantur.*

8. Quorum quidem verborum vim et pondus præsentens Quesnellus, ut male susceptæ causæ, præsidia pararet, annotatis dumtaxat duabus illius vocibus *Decreta synodalia*, cæterisque dissimulatis, integrum S. pontificis testimonium in alium omnino sensum nisus est distorquere, ita subjiciendo (c): « Africanæ imprimis Ecclesiæ Milevi et Carthaginis pluries congregatæ Quæ decreta primum a Romanis pontificibus Innocentio, Zosimo, Bonifacio, et Cælestino approbata sunt: deinde ab œcumenica synodo Ephesina irretractabili decreto, una cum gestis a Cælestino papa, in eorumdem hæreticorum condemnationem. » Cujus postremæ annotationis vim ut ipse adaugeat, Ephesinorum Patrum ad Cælestinum pontificem synodalem epistolam laudat, ea videlicet spe sibi ratus præcedens assertum magis magisque roborare posse. Lepide quidem Quesnellus, qui in unum multa commiscens, sensim apostolicæ sedis elevat auctoritatem et conciliorum jura supra ipsos Romanos pontifices extollit (d). Sed jam dicat, amabo, an Ephesina decreta in Pelagianos edita, apostolica sede confirmaverit, an non? Quoquoversum, jam scopulos incurrit; nam si hæc apostolicæ sedis auctoritas non confirmavit, illi ex Leonis verbis sequitur hæreticos Pelagianos ad Ecclesiam redeuntes, apertis professionibus suis, quæ ad excisionem illius hæreseos laudata synodus definierat, minime amplecti debuisse. Nec alia decreta synodalia amplecti se, et in omnibus approbare plenius et apertis, ac propria manu subscriptis, protestationibus confiteri tenebantur, quam ea quæ ad excisionem hujus hæreseos apostolicæ sedis confirmavit auctoritas. Si autem dicat ista quoque decreta ab apostolica sede fuisse confirmata, jam nec sibi constaret, cum agens de Chalcedonensi synodo neget hanc potestatem Romanis pontificibus inesse; nec irretractabile dicendum est illud decretum, quod ante Romani pontificis confirmationem irritum esse poterat.

9. Et quidem qui fit ut Ephesina synodus irretractabili decreto præcedentium conciliorum statuta firmaverit, una cum gestis Cælestini papæ? Historiam annotator ex proprio suo cerebro conflat. Ea quippe in synodo nullibi actum est de robore addendo laudatorum summorum pontificum constitutionibus. Immo ipsi Ephesini PP. veritatis atque justitiæ studio adducti, irretractabilis iudicii privilegium dumtaxat Romano pontifici convenire assuerunt. Synodicam enim epistolam hisce verbis ordiuntur.... *Est enim hoc vobis adeo magnis in more positum, ut in*

(c) Epist. 6, cap. 2.

(d) Quesnellus, tom II Operum S. Leonis, pag. 431, col. 1.

omnibus celebres sitis, studiaque vestra Ecclesiarum fundamenta constituatis. Non itaque Ephesini Patres fidei firmitatem arroganter sibi tribuunt, sed aiunt: *In more positum, ut Romani pontifices in omnibus celebres, sicut studiaque sua Ecclesiarum firmamenta constituunt.* An suspicandum erit laudatos Patres conciliorum generalium jura ignorasse? Illa videlicet jura quæ in sequentibus sæculis a quibusdam pseudogmatistis conficta sunt? Ignorarunt, inquam, quia divino afflato Spiritu, ita a Romanorum pontificum nutibus, commonitoriis atque decretis pendebant, ut ne dum grave facinus ab iis vel leviter resiliire putaverint; verum etiam, gravioribus exorientibus causis, apostolicam sedem tanquam cæterarum Ecclesiarum matrem atque magistram perpetuo habendam esse, et docuerint atque crediderint. Incassum itaque Quesnellus sibi effugium parare studuit, ad illa verba provocans, quibus Ephesini PP. eam synodiocam epistolam claudunt, diphones: *Porro autem, perlectis a sancta synodo Commentariis Actorum in damnatione impiorum Pelagianorum et Cælestianorum, Cælestii, Pelagii, Juliani, Flori.... quæ a pietate tua de ipsis decreta et constituta sunt, judicavimus et nos ea solida, firma permanere debere, et idem omnes tecum statuimus, eos pro depositis sive damnatis habentes.* Et quid effugii ex hisce parabit, cum novos scopulos offendens, in alios quoque incidit, quibus magis atque magis obstringitur?

10. Ea enim in synodo Actorum Commentaria in impiorum Pelagianorum Cælestianorumque condemnationem lata, dumtaxat lecta et publicata fuere; et PP. illi ea quæ jam Cælestinus papa decreverat, firma et solida esse affirmarunt. Quid inde vero? Num propterea sola eorumdem Actorum lectio, vel unanimitas ille PP. consensus, quo pro depositis et damnatis ubique ii haberentur quos Romanus pontifex damnaverat et deposuerat, tanti roboris esse potuerunt, ut *firma et irretractabilia* apostolicæ sedis decreta redderentur, si talia re ipsa non fuissent? Novum planè versutis commentum. Quod ut eum summa sui auctoris ignominia eripiamus, S. pontificis Cælestini scopum et finem in iis ad concilium dirigendis Actis opus erit animadvertamus, Neque enim Romanus pontifex per suos legatos ad concilium ejusmodi gesta ut robor et firmitatem acquirerent transmissit, sed dumtaxat ut magis evulgarentur et celeberris executioni traderentur. *Diximus (ait) pro nostra sollicitudine sanctos fratres, et consacerdotes nostros unanimes vobis, et probatissimos viros Arcadium et Projectum episcopos, et Philippum presbyterum nostrum, qui iis quæ aguntur intersint, et quæ antea a nobis statuta sunt, exsequantur; quibus præstandum a sanctitate vestra non dubitamus assensum (a).* Nullus itaque hic sermo est de apostolicæ sedis statutis firmandis, 203 sed solummodo de iis exsequendis; quod munus cum ad inferiores et subditos spectet, minime affirmandum est Cælestini papæ gesta in Pelagianorum condemnationem ab Ephesinis Patribus robor et firmitatem obtinere potuisse. Alioqui omnes imperatorum, regum, supremorum magistratum constitutiones et jura, ab iis in robore et firmitate maxime penderent quibus eorumdem executionis cura demandari solet.

11. Multa præterea de Africanis, Milevi et Carthagine canonibus noster Quesnellus comminiscitur. Multa de Innocentii, Zosimi, Bonifacii decretis, quæ ab eadem Ephesina synodo irrevocabili sanctione confirmata asseverat. Sed quid in scenam referendum affert? Milevi imprimis concilii Patres nullos prorsus edidisse canones, jam sapientiores theologi ex synodica ad Innocentium papam intellexerunt, ut in superioribus etiam, ex Dionysio Petavio, observavimus. Nam cum laudati Patres apostolicam sedem super impias Pelagianorum disputationes consultam voluissent, ne ipsis ad negligentiam culpam silentium ver-

teretur, primo nova hæreseos signa, sine ulla prorsus verborum exaggeratione, indicant; tum errorum architectos *in Ecclesia sanari maluisse, quam desperata salute ab Ecclesia reseccari, si necessitas nulla compelleret, asseverant.* Falsitatem igitur impietatemque maximam in Pelagianorum dictis suboluerunt, nec tamen hæreseos principibus anathemata dixerunt, sed eorum judicio apostolicæ sedi reservandum judicarunt: *Quia te Dominus (ita episcopi illi apud Milevum congregati epistolam suam ad Innocentium ordiuntur) gratiæ suæ præcipuo munere in sede apostolica collocavit, talemque nostris temporibus præstitit, ut nobis potius ad culpam negligentiam valeat, si apud tuam venerationem quæ pro Ecclesia sunt suggerenda tacuimus, quam ea tu possis vel fastidiose vel negligenter accipere, magis periculis infirmorum membrorum Christi pastorem diligentiam, quæsumus, adhibere digneris.* Et in fine ejusdem epistolæ ita eundem pontificem Innocentium compellant: *Sed arbitramur (adjuvante misericordia Domini Dei nostri Jesu Christi, qui te et regere consulente met orantem exaudire dignatur) auctoritati sanctitatis tuæ de claro Scripturarum lumine depromptæ, facilius eos (qui tam perversa, et perniciosa sentiunt) esse cessuros, ut de correctione potius eorum gratulemur, quam contristemur interitum, beatissime pater.* Hæc Milevitani Patres ad S. Innocentium scripsere, ex quibus non tantum nullos tum editos canones, sed nec de iis condendis cogitatum fuisse, perspicue intelligimus.

12. Demus tamen præcedentem epistolam non percussisse Quesnellum, sed, aliorum persuasione deceptum, canones illos qui sub Milevitani concilii nomine circumferuntur genuinos existimasse. Quare igitur deinde, nulla auctoritate adductus, confingit hos canones ab Innocentio primum, tum ab Ephesina synodo *irretractabili decreto* fuisse firmatos? Sibi ergo effutiendi magnam licentiam vindicat Quesnellus, ut quodcumque pontificis auctoritati et Ecclesiæ regimini maxime repugnans suo jure audeat defendere. Sed ad Carthaginensium conciliorum canones in eadem Pelagianam hæresim prolatos jam nostra se vertat oratio.

13. Quid novæ igitur æconomiae in iis habetur? Nihil prorsus, quod apostolicæ sedis lædat auctoritatem; immo sexaginta septem episcopi, qui post Diosopolitanam synodum apud Carthaginem anno 419 convenerunt, quæ in Pelagianos secundo definierant pro tuenda salute multorum, et quorundam perversitate corrigenda, prorsus infirma esse dixerunt, nisi ad iis robor adjiciendum suprema apostolicæ sedis auctoritas accederet. *hoc itaque (aiunt Patres Carthaginenses ad Innocentium) gestum, domine frater, sanctæ charitati tuæ intimandum duximus, ut statutis nostræ mediocritatis etiam apostolicæ sedis adhibeatur auctoritas, pro tuenda salute multorum et quorundam etiam perversitate corrigenda.* Hujus 204 porro concilii Acta excidisse, synodorum collectores annotarunt. At vero cum inter Augustini epistolæ, tum in Conciliorum collectione, Innocentii papæ ad Carthaginenses et Milevitanos Patres rescripta asservantur, quibus haud dubie constantius nihil, nihilve firmitus pro Romanæ sedis juribus asserendis desiderari potest. Quare hic minime præterire possumus quæ Quesnellus omnino dissimulavit, ne ejus causa pessum iret. Igitur Innocentius primo Carthaginensium Patrum religionis vigorem laudibus ornat, quod *non minus nunc in consulendo, quam antea cum pronuntiaretis, vera ratione firmatis, quid ad nostrum referendum approbatis esse judicium. Scientes (subjungit) quid apostolicæ sedi, cum omnes hoc loco positi ipsam sequi desideremus Apostolum, debeatur, a quo ipse episcopatus, et tota auctoritas nominis hujus emerit; quem sequentes tam mala jam damnare novimus, quam probare laudanda. Vel id vero quod, Patrum instituta sacerdotali officio custodientes, non censetis esse calcanda, quod*

(a) Estat tom. III Cono. p. 470, cumque variis et eruditis notis Sirmondus adornavit.

illi non humana, sed divina decrevere sententia, ut quidquid quamvis de disjunctis remotisque provinciis ageretur, non prius ducerent finiendum nisi ad hujus sedis notitiam perveniret, ut tota hujus auctoritate justa quæ fuerit pronuntiatio firmaretur; indeque sumerent cæteræ Ecclesiæ (veluti de natali suo fonte aquæ suæ procederent, et per diversas totius mundi regiones puri capitis incorrupte manarent) quid præcipere, quos abluere, quos veluti in cæno inmundabili sordidatos mundis digna corporibus undo vitaret.

14. Hisce ergo verbis Quesnellus se jugulatum esse non sentit? Animadvertat, amabo, tria in his verbis jacula contineri, quæ eum confoliant, omnesque suæ versutis machinas impetunt atque subvertunt. Primum videlicet episcopatus nomen, omnemque illius auctoritatis rationem ab apostolica emergere sede, cui de fidei causis judicare semper fuerat reservatum, Secundum, Sanctos Patres non humana, sed divina decrevisse sententia ejusmodi causas, quamvis in disjunctis remotisque provinciis agitas, non prius ducerent finiendas, nisi ad hujus sedis notitiam pervenirent, ut tota hujus auctoritate justa quæ fuerit pronuntiatio firmaretur. Tertium denique, cæteras omnes Ecclesias ab hoc unico apostolicæ sedis fonte catholicam haurire debere doctrinam, ex qua tamquam ex puro capite Christi et apostolorum sapientia dimanat. Nonne itaque tria hæc Quesnelli commenta plane reindunt? Quorsum fieri potest ut omnes cæterarum regionum Ecclesiæ in unum per pastores congregatæ apostolicæ sedis sanctionibus tribuant firmitatem? Impossibile id enim est. Nam nec membræ capiti, a quo dependent, vim et robur adjiciunt, nec rivulorum aquæ fontium a quibus deducuntur nitorem atque dulcedinem possunt augere. Arenæ ergo semina mandat Quesnellus, conflingens Romanorum pontificum decreta in Pelagianam sobolem edita Ephesini concilii sanctione irrevocabilia effecta fuisse.

15. Sed jam hujusmodi tricas prætermittamus, luculentius denuo de iisdem acturi, cum ad refellendas non absimiles Quesnelli contentiones, de Chalcedonensi concilio sermonem habebimus. S. Leo itaque catholica de gratia Christi dogmata tertio jam ejusdem epistolæ capite exponit, atque Apostoli testimonio, ad Ephesios 11, 8, innixus, talem tantamque humanæ naturæ originalilabe sauciata infirmitatem inesse exaggerat, ut quævis bonorum operum donatio divina sit preparatio, quia non prius quisquam justificatur virtute, quam gratia, quæ unicuique principium justitiæ, et bonorum fons, atque origo meritorum est. Eidem Januarii præterea, capite quarto sequenti, optimi vigilis partes accuratius obeundas commendat, ne per hujusmodi homines extincta dudum scandala resuscitentur, et de exciso olim dogmate aliquid in Aquileiæ provincia ejusdem mali germen exoriat. Tum ecclesiasticæ disciplinæ rigorem erga Pelagianos penitentes aliqua ratione volens moderatum, perfecte 305 correctos, datis prius sinceræ obedientiæ signis, in Ecclesiâ retineri mandat. Eos vero qui, indulgentia abutentes, Romanæ sedis præceptis erant reluctaturi, e clericalibus ordinibus primum dejectos a catholicorum societate procul amandandos defini- vit.

16. Quinto demum capite illam ecclesiasticæ disciplinæ partem in integrum revocat, qua olim cum a SS. Patribus, tum a se ipso fuerat stabilitum: Ut nec in presbyteratus gradu, nec in diaconatus ordine, nec in subsequenti officio clericorum ab Ecclesia ad Ecclesiam cuiquam transire sit liberum. Qui autem, quovis ductus colore, ubi ordinatus est perseverare renuerit, ita ut, sua quærens, non quæ Jesu Christi, ad plebem et ad Ecclesiam suam redire neglexerit, et ab honoris privilegio, et a communionis vinculo habeatur extraneus. Atque hanc epistolam claudens, graviorebus usus verbis sincere fassus est se vehementius commovendum, si quæ pro custodia canonum et fidei

integritate decreverat, negligenter: Quia inferiorum ordinum culpæ (ait) ad nullos magis referendæ sunt, quam ad desides negligentesque rectores, qui nullam sæpe nutriunt pestilentiam, dum austeriore dissimulant adhibere medicinam. Hocce S. pontificis decretum postremum obtinet locum in manuscripta illa collectione, quæ in Vaticanis codd. inscribitur: Tituli decretorum papæ Leonis. Numero enim 49 legitur: Leo episcopus, de conservatione et disciplina canonum, ne indebitè et inordinate ad clericatus aliquis præsumat accedat.

17. Laudata hactenus epistola consulari nota cum careat, omnibus fere præcedentibus scriptoribus ut scopulos offenderent præbuit occasionem; quos tamen difficile nos declinare potuissemus, si eam cursum et properanter (ut fieri solet) legissemus. Ad Quesnelli opinionem quod attinet, censuit. ad nullum aliud tempus referendam quam ad 444(a). Quesnellus autem subscripserunt Dupinius, Tillemontius et novissime R. P. Bernardus de Rubeis Dominicanæ regularis familiæ cultor eximius, in celebri opere De Monumentis Aquileiæ Ecclesiæ. Særius autem eam epistolam scripsisse eminentissimus cardinalis Norisius asseverat, dicens: «hanc epistolam ad Januarium anno 447, et quidem ante quartam quæ Januarii eidem inscribitur, fuisse exaratam.» Nos vero, quin alterutram in partem moveamur, adhuc tamen genuinum hujus epistolæ tempus indicabimus. Nam, ut antea observatum est, S. pontifex primo et quinto hujus epistolæ capite Januarii canones jam alias a se editos pro clericis hæreticis recipiendis observari mandat. Ejusmodi porro canones cum in duodecima, tum in tertia decima epistola expressos legamus, idcirco sequitur epistolam quæ in Quesnelli editione sexto loco ponitur, duabus illis, videlicet duodecima et tertiadecima esse posteriorem. Duodecimam autem epistolam, quamvis consulari nota careat, tamen in annum 445 rejiciendam esse evidentissime ex altera sequenti intelligitur, quæ cum ad episcopos metropolitanos per Achaïam provinciam fuerit scripta octavo idus Januarii, Aetio et Symmacho viris clarissimis consulibus, qui est Christi annus 446, et in ea mentionem habeat de iis quæ in præcedenti ad Anastasium scripserat; ideo duodecima ad annum 445 referenda est. Quesnelli ergo, Tillemontii aliorumque opinio affirmantium sextam epistolam anno 444 fuisse a S. Leone exaratam, non tantum nitat, sed prorsus concidit, et propterea verisimiliorem Norisii sententiam esse arbitramur, qua in annum 447 eam rejicit.

18. Neque obest alteram Leonis epistolam ad Januarium eodem anno scriptam fuisse. Quid enim? Repugnatne Romanum pontificem duodecim mensium spatio duas ad eundem Italiæ episcopum, gravissima urgente causa, ut isthæc erat, epistolas mittere potuisse? Nonne postrema conscripta 306 fuit anno 447 exeunte? data quippe est in kalend. Januarii, Alipio et Ardubare viris clarissimis consulibus. Potuit ergo pontifex priorem epistolam ad Januarium scribere vel in exordio, vel circa ejusdem anni medium, præsertim cum tanta non sit ab Urbe ad Aquileiam itineris distantia, ut etiam quinque aut sex mensium spatio plurimum eos inter litterarum commercium intercedere non potuerit. Ex quibus constat neque has conjecturas infirmari, etiamsi, altera ad Januarium epistola Kalend. Julii edita fuisset, ut plerique manuscripti codices habent. In re tamen hac exploratissima diutius hand immorabor.

GAPUT VII.

De aliis atque aliis scriptorum opinionibus circa præcedentes S. Leonis epistolas. Nostra autem statuitur.

1. Ad graviora igitur nostro sermone converso, quid recentioribus scriptoribus tantarum disceptationum causam dederit, paucis indicabimus. Ut itaque

(a) Quesnellus, tom. II Operum S. Leonis, ad epist. 6. pag. 430, colum. 11.

scriptores in diversas opiniones abirent, causam obtulerunt unius atque ejusdem epistolæ duo exemplaria. Unum Septimio Altinensi episcopo, alterum Januario Aquileiensi inscriptum, quod prorsus a S. pontificis eloquentia doctrina et scribendi ratione alienum judicant. Qua deinde rati persuasione, alterum veluti spurium et supposititium rejciendum esse acerrime contendunt. Norisius tamen, libro II Pelagianæ historiæ utrumque exemplar Leoni adjudicavit, scribens: Nam cum Januarius Leoni rascrispsisset, accepta videlicet priori illa epistola (de qua nos in præcedentibus), se omnia ex ipsius mandato acturum, cogendo hæreticos ad publicam erroris detestationem, voce et scripto insuper firmandam, Leonas ejusdem exempli litteras misit ad Septimium, quibus ei significabat quæ Januario mandasset, et ad Januarium, quibus gratulabatur quod imperata prompte facesset. » Cum autem hæc scriberet Norisius, se nondum in scenam Quesnellus produxerat. Is namque in postrema Operum divi Leonis editione, libris utriusque epistolæ notis et characteribus, a priori sensu recedens, multo opere ejusdem eminentissimi Norisii conjecturas impetit atque refellit, contendens hujus epistolæ exemplum Altinensi episcopo inscriptum multa suppositionis argumenta præseferre, et idcirco falso omnino nostro pontifici esse adjudicatum.

2. Aliter autem Joseph Anthelmus ratiocinatus est, cum consuit omnia suppositionis argumenta a Quesnello prolata contra epistolæ exemplum Altinensi episcopo inscriptum, retorquenda esse potius in aliud exemplar Januario Aquileiensi nuncupatum, istudque tamquam spurium et apocryphum esse rejciendum. Nodum igitur quoquo versus dissolvendum nos offendisse quis non videt? idque ea maxime de causa, quod posteriores clarissimi scriptores, Tillemontius, videlicet, Dupinius, Pater Bernardus de Rubens et alii, si qui sunt, aut in alterutram partem moventur, aut saltem, nihil prorsus desinientes, suspensi hæc maluerunt quam temere quidquam asseverare, temporis decursu inde sperantes veritatem nondum satis competentem uberiori monumentorum copia aliquando accedente, clarius esse patefacendam. Interim autem conjecturis minime aberrasse Norisium asserere ausim, qui scripsit utrumque illius epistolæ exemplar ex Leone proditisse, quorum unum reipsa Januario inscripsit, alterum Septimio Altinensi, ut forte is inde intelligeret, tum metropolitam Januarium omnes sui studii nervos in Pelagianorum clericorum exitium intendere, tum ipsum Romanum pontificem Leonem, apud quem Pelagianos clericos Aquileienses Septimius postulaverat, quæ jam ad fidei integritatem necessaria videbantur præcepisse. Ejusmodi porro sensum Norisii verba paulo ante laudata, etiam absque ulla insipientiæ aut fictionis nota subire posse nobis persuasum est. Nec insolens, neque a Leonis aze di consuetudine aliena isthæc œconomix ratio judicanda est. Siquidem acceptis a Septimio Altinensi epistolis circa Pelagianam litem in Aquileiæ provincia grassantem, harum exemplar Januario metropolitæ transmisit, ut priorem ad hanc epistolam iis verbis orsus sit: *Relatione sancti fratris et coepiscopi nostri, quæ in subditis habetur, agnovimus quosdam presbyteros, diacono (a).* Quare igitur huic exemplo insistendo, alienum a Leonis agendi ratione judicabitur, utis accepto Januarii scripto, istud pariter una cum quartæ decimæ, seu postremæ epistolæ exemplari Septimio commiserit, ea de causa potissimum, ut is quoque sui metropolitæ fidei vigorem, pastorem curam, et apostolicæ sedis monita, atque sanctiones apprime cognosceret? Oportebat profecto Leonem ad Septimium, a quo præcedentem relationem acceperat, rescribere; et tunc præsertim, cum, jam lectis Januarii litteris,

(a) Epist. 6, ad Januarium.

(b) S. Leo, epist. 7, cap. 4.

A *vigorem fidei, quem olim noverat, probavit, et propterea summi pontificis œconomix ratio esse potuit, ut quemadmodum prius Septimii relationem, ut jam diximus, priori sua epistola Januario provinciæ Aquileiæ metropolitæ commisit; ita, accepto hujus responso, et istud Septimio commiserit, subjecto illi hujus postremæ epistolæ exemplari, ut hactenus gesta, et quæ in posterum executioni mandanda erant pro coercendis illius provinciæ Pelagianis, prænosceret. Cæterum ego nefas fore arbitror suspicari secundam hanc epistolam de qua agimus, ad Januarium conscriptam, commentitiam esse. Eam enim tamquam genuinum Leonis setum laudat antiquissimus collector Dionysius Exiguus; eam ut genuinam Ecclesiæ Aquileiæ semper in suis archiviis asservavit, ut ex manuscripto Vaticano Chronico nos ipsi jam diximus: atque denique isthæc habet omnes notas et characteres quibus non alicui suffraganeo, sed provinciæ metropolitæ eam datam fuisse sufficientissime innotescit.*

B 3. Verum cum hisce conjecturis adhæreo, minime inflectis alterum exemplar Septimio commissum, et in Altinensi Ecclesiæ archiviis quandoque forte repertum, aliquam corruptionis fraudem fuisse passum. Istud suos habet naves, ex quibus laudati scriptores aliqua suppositionis indicia in eo subolere contendunt. Cujusmodi illa sunt: *Ad metropolitanum episcopum provinciæ Venetiæ scripta direximus: vel alia illa, quæ immediate subduntur (b): Quibus ad status sui periculum cognosceret pertinere, quæque, auctore Quesnello (c), nec ætatem, nec stylum S. Leonis redolent, quamvis reipsa illius generis non sint, et etiam ab omni suppositionis nota vindicari non possint. Ac primum Altinum urbs florentissima olim fuit in Venetiæ littore ædificata, ut ex Plinio, Martiali, Tito Livio, atque antiquis geographorum tabulis exploratum est. Quare commode verba illa, ad metropolitanum... provinciæ Venetiæ, potuerunt usurpari ad clarius designandam provinciam in qua sitam erat Altinum, præsertim eum Leonis ævo metropolitani Aquileiæ, non unius, sed plurium provincialium urbes et episcopos sibi subjectos haberet. Sedem deinde episcopalem Altinum habuisse, conciliorum Acta abunde testantur. Siquidem Aquileiensi synodo, anno Domini 331, sub Damaso papa coacta, inter cæteros episcopos Italos, Gallos et Panonicos, qui illum convenerunt, Heliodorus quoque episcopus Altinensis interfuit. Anno Domini præterea 579 coacta apud Gradum synodo, ad eam convenit Altinensis episcopus. Quinto namque loco legitur: *Petrus episcopus sanctæ Ecclesiæ Altinatis his gestis subscripsi.* De qua synodo egit Ughellius tom. V Italie Sacre. Acta quoque pseudosynodi Maranensis hujus Petri Altinensis habent mentionem, ut constat ex Paulo diacono, lib. III. cap. 27, quando videlicet anno 689 Severus patriarcha Aquileiæ sui erroris obtulit bellum. Quare maxime allucinari Quesnellum asserendum est, qui audentius scripsit (d): « Notitia episcopalis sedis Septimii æque obscura manet ac si numquam hæc epistola innotuisset. Septimio eam sedem attribuit impostor epistolæ artifex, quæ in mentem venit, ac prout fraudis suæ consilio melius conducere putavit. Revera nihil ab Ughellio de Altinensi hujus nominis episcopo in antiquis monumentis inventum, quandoquidem de eo nihil in Italia Sacra legitur. » Quam lepide imponit Quesnellus, qui pro asserenda Septimio Altini episcopali sede Ughellio testimonium exposcit! Si enim, Dandulæ secutus, sermonem duntaxat orditur ab exordio urbis Altini, quando videlicet Paulus hujus urbis episcopus sedem transtulit Torcellum. Sed hæc in eum Dandulus, tum Ughellius lapsi sunt. Siquidem eam translationem ab episcopo Paulo anno 631 factam contendunt, quem mense sequenti obiisse asse-*

(c) Quesnellus, tom. II, pag. 432.

(d) Ibid., pag. 437, col. 1.

Nos tamen in Atis Romani concilii sub Agatontifice legimus: *Paulus episcopus sanctæ Altinensis provincie Istræ, in hanc suggestionem pro apostolica nostra fide unanimiter consensus, similiter subscripsi.* Hoc autem concilium habitum fuisse anno Domini 680, neminem arbitror, nec alius quisquam hujus nominis us in Ughelliano catalogo recensetur. Neque obsunt duæ ille voces, *Istræ provincie*: nam talis rebus afflictis, et vivo adhuc Leone obcapta Aquileia, soloque ab Attila Hunnorum tuata, tum *Cothorum incursu* et cæterorum primum furoræ quinto labente sæculo iterum ta, atque demum anno 579. Aquileienses episcopos *gobardorum nefandæ gentis flagella minime re valentes*, Romani pontificis Pelagii decreto oritate, metropolitanam illam sedem Gradum lerunt, et tunc *Gradense castrum totius Venestriæ metropolim, suffraganeis consentientibus is, factum fuit (a).* Quod si novæ Aquileiæ us provinciarum Venetiæ et Istriæ metropollabatur, cur iisdem nominibus insignirituit antequam vetus Aquileia tot clades suam quoque Aquileiense antistes provinciarum verus erat metropolita.

ullam præterea olent suppositionem verba *ibus ad statum sui periculum cognosceret per-* In Leonis utique ætatem et stylum optime re ii minime ibunt inficias qui norunt vel Leoexta epistola ad Januarium scripsisse (b): *Non dubitet dilectio tua, nos, si (quod arbitramur) a fuerint quæ pro custodia canonum et pro fidei tate discernimus, vehementius commovendos.* To-verbis utitur etiam in quartadecima epistola uidem minas et futuram pontificis indigna-) indicant, si Januarium metropolita aposto-ædis decreta negligentis ac contemptui tradi- .Nec enim primorum Romanorum pontificum itas in corrigenda coerendaque inferiorum porum dissidia atque delectibus augustis fini-)cludebatur, ut eos dumtaxat comprehendei ad *Synodum Romanam* tunc pertinebant, vel) qui ab eodem *Romano pontifice ordinabantur,* ativit Quesnellus (c). Longe enim lateque in rei orbis episcopos diffundebatur, ut eos Ro- pontifices admonerent, corripent, atque unione privarent; quod sexcentis exemplis ex s prædecessoribus asserere possemus, nisi) hæc dissertatio longius quam par est pro-)teretur. Percurrat, amabo, Quesnellus, dumtaxat,)oster Leo habet in epistolis ad Anastasium)lonicensem, 209 ad Flavianum et Anatolium)antinopolitanos, Juvenalem Jerosolymitanum)rribium Asturicensem, ad Viennensis provin-)iscopos, ad Theodoritum Cyri, qui omnes)m, nec ad *Romanam synodum* pertinebant, nec)manis ordinabantur pontificibus. Eos tamen)rripit, aut admonet, aut communionem privat,)solvit, et sedibus dejicit, aut iisdem restituit,)rgumento sunt (d). *Quod de forma episcoporum e est orta distinctio, et magna ordinatione pro- est, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed es- n singulis provinciis singuli quorum inter fra-)beretur prima sententia, et rursus quidam in)ibus urbibus constituti sollicitudinem suscipe-)mpliorem, per quos ad unam Petri sedem uni-) Ecclesiæ cura consueret, et nihil usquam a)dissideret.* Ex quibus aliisque gestis istuc-)elli asserit: *hujusmodi minis Leonem) consuevisse in metropolitanos episcopos.* Ab iis-)ero haudquaquam se Leo abstulit, causas)piscopis Orientalibus agens; quanto magis) iisdem uti potuit negotium cum Aquileien-

si metropolita Romano patriarchatui immediate subjecto pertracturus?

5. Verum se adhuc in scenam Quesnellus reducit, contra Norisium contendens suppositionis esse argu-mento quod duo illa exemplaria adamussim sibi non respondeant. In altero autem, Januarii nuncupato, nonnullæ voces, quæ necessariæ videntur, fuerunt excisæ: *Quales sunt istæ, de Pelagianorum et Cælestianorum consortio.* Deinde, subjicit, de redeuntibus ab hæresi clericis aliqua decernuntur in epistola ad Januarium quæ in altera non apparent, *ne, videlicet, ad superiorum ordinem promoveantur, sed in eo quem adepti sunt perseverare sinantur.* Hac in re a Quesnelli critice omnino non abhorreo, idcirco tamen Norisianas conjecturas labare aut concidere minime inducor ut credam. Nam quæ a Quesnello obijciuntur argumento dumtaxat esse possunt alterutrum illius epistolæ exemplar aut vulnus quoddam esse passum aut aliqua mantissa adauctum, quæ quidem haud facile cognosci possunt, potissimum cum vetustissima intercederent exemplaria, quorum subsidio purior et castigatior ea epistola in lucem prodiret.

CAPUT VIII.

Divi Leonis epistola 14, ad Januarium Aquileiensem, ad examen revocatur, et Quesnelli nugæ rejiciuntur.

1. Ne quidem eorum quidquam prætereamus quæ ad Leonis contra Pelagianos gesta pertinerent, novissimo loco argumentis epistolæ quartadecimæ dumtaxat opus est insistamus, quam ad Januarium episcopum Aquileiensem scripsit. Sed in primis minime verendum est Januarium adamussim Leonis mandatis non obtemperavisse. Cumulatus enim in corripiendos Pelagianos clericos operam impendisse, ex ejus rescripto Leo intellexit. Quare, ad augendam magisque illius vigilis pastoris curam excitandam, S. pontifex eidem gratulatur *quod ad custodiam gregis Christi pastorem curam vigilantem esse queretur, ne lupi, qui sub specte ovium subintrarent, bestiali sævitia simplices quosque dilacerarent; et non solum ipsi nulla correctione proficerent, sed etiam ea quæ sunt sana corrumpent.* Ejusmodi porro phrasi Pelagianos taxare et impetere S. pontificem voluisse, haud ambigendum est. Simili namque allegoria totidemque fere verbis, sextæ epistolæ primum caput orsus est, ut ipsi in præcedentibus annotavimus. Subdit deinde *ad animæ periculum pertinere, si quisquam de his qui a nobis in hæreticorum et schismaticorum sectam delapsus, et utcumque hæreticæ communionis contagione macularit, respiciens, in communionem catholicam sine professione legitimæ satisfactionis habeatur.* Cum autem hisce malis cuperet mederi, saluberrimas Januarii regulas observandas præscripsit; videlicet, ut clerici Pelagiani juxta canonum constitutionem, omnem majoris promotionis spem amittant, sed in quo inveniuntur ordine stabilitate perpetua maneant, si tamen iterata tinctione non fuerint maculati.

2. Postremis hisce verbis Quesnellus insistens, ista annotando subiecit: « Hanc exceptionem addit forte, attendens canones Africanos, cujus 27 collectionis Africanæ legitur: *Neque permittendum, ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.* » Lepida annotatio suo quidem auctore digna. An ergo censendum apostolicam sedem in rebaptizatorum causis Africanos canone attendere voluisse aut potuisse? qui id fieri potuit, si jam diutius ab Africanis episcopis, rebaptizantium errore propugnato, schisma magnum horrendumque conflatum fuerat, quod non nisi sub nova baptismi collatione homines, vel ex hæresi ad Ecclesiam venientes, vel ab hæreticis baptizatos

Gradense concilium, tom. VI Cono., p. 651.
Pelagii epist., tom. VI Conc., pag. 652.
Tom. II Operum S. Leonis, pag. 432, colum.

2, num. 3.

(d) S. Leo, epist. 12, cap. 11.

reciperent? Sed eum errorem maxima sollicitudine apostolica sedes præcavere atque delere laborans, quemadmodum rebaptizantibus communicare detrectabat, ita nec ipsos rebaptizatos ad sacros clericales ordines promovere sinebat, ut a simili lubet ratiocinari. Clynici siquidem (hoc est qui baptizabantur in leoto), eodem sæculo, quamvis nullo sacrilegio ut rebaptizati labefactarentur, tamen per ecclesiasticam legem a Cornelio latam, ut ait Eusebius (a), a sacris altaris ministeriis arcebantur. Multo magis igitur hocce irregularitatis vitio seu impedimento obstringebantur qui *iterata tinctione fuerint maculati*, præsertim cum eo sæculo, sub Cornelio primo, tum sub Stephano, Romanis pontificibus, eadem rebaptizantium quæstio jam sopita, iterum tum apud Afros reruderit.

3. Demus tamen nihil ab hisce duobus pontificibus fuisse definitum; quid inde? Dissimulabit forte Quesnellus quæ Romana synodus sub Damaso papa sancitum ivit? Dolendum quidem est Acta illa ad nos non pervenisse, sed supersens illorum Patrum synodice litteræ, quibus *per Africam rursum sacrilegos rebaptizatores grassatos esse intelligimus, quos etsi Gratiani et Valentini imperatorum auctoritas expulisset, tamen ab expulsis Claudianus anno 303 fuerat ordinatus, et ad perturbandam Romam quasi episcopus destinatur* (b). Cum itaque Romani concilii PP. ab utroque facinore abhorruerint, a rebaptizatione, videlicet, et a rebaptizatorum ordinationibus, qui fieri potuit ut jam in Romana Ecclesia irregularitatis leges in rebaptizatos non obtinuerint? Ex hoc uno profecto ariete prorsus cadit subdola Quesnelli annotatio, qua, sensim vellet persuasum lectoribus apostolicam sedem quandoque aliarum Ecclesiarum factam pedissequam, ut leges, canones ab iis fuerit mutuata. Occasionem deinde arripere studet confligendi ex suo ingenio argumenta, quibus Romanæ Ecclesiæ adjudicare possit illum canonem codicem quem ipse altero tomo Leoninorum Operum publici juris fecit, notis et dissertationibus adornatum. Sed animum denique impostor advertat, Romani concilii synodicam tum fuisse ad imperatores scriptam, quando de Africano 27 illo canone nondum fuerat excogitatum; illa enim referenda est in annum 378 et laudatus canon editus fuit in concilio quinto Carthaginensi anno 398 coacto. Verum si non Quesnellus his fidem adhibere vult, Basilio saltem subscribat, qui in epistola ad Amphiloichium, cap. 47, § 11 Romanam Ecclesiam in rebaptizatorum causis suos habuisse canones asseverat.

4. Sed jam ad Leonem revertamur, qui, antequam epistolam clauderet, Januario primo ob fidei vigorem gratulatur, tum alia nonnulla exsequenda suggerit, ob quæ maximam contentionum tempestatem idem Quesnellus jam excitavit. Aquileiensi itaque episcopo S. Leo præcepit ut curam suam apostolicæ sedis dispositionibus jungat et det operam *ut circumspecte atque velociter impleantur quæ ad totius Ecclesiæ incolumitatem et laudabiliter suggesta sunt atque ordinata*. Censorium stylum hic Quesnellus stringit, gravius in libri auctorem invehens qui de episcopis canonice judicandis inscriptus est. « Miror (ait) supinitatem scriptoris duplici istius et quartæ epistolæ loco abutentis. Canones, inquit, de non promovendis ad superiorem clericatus gradum his qui ab hæresi ad communionem catholicam revertuntur pro universa ubique Ecclesia conditos fuisse testantur hæc Leonis verba: *det operam ut circumspecte*. » Quia vero illius libri auctor subjecerat: « Nec inter Nicænos canones ejusmodi numerantur nec in toto Justelli codice reperiuntur; erant igitur præter Nicæna decreta alia quædam, quibus et Januarius astringi volebat S. Leo, quæque universæ Ecclesiæ in disceptandis rebus ecclesiasticis in usu

erant. » Quia hæc, inquam, laudatus auctor subjecerat, idcirco Quesnellus inclementius eum impetens, hæc addit: « Quænam hæc hominis oscitantia, ut de canonibus verba hæc interpretari voluerit. Nonne sole meridiano clarius est legenti ea, *quæ laudabiliter suggesta esse dicuntur* de litteris vigore fidei plenis, quas scripserat Januarius, ad S. Leonem esse intelligenda; *quæ vero salubriter ordinata*, de hoc ipso S. Leonis rescripto quo canonum constitutiones præcipit custodiri? » Cum igitur Quesnellus hisce verbis laudati libri auctorem insectatur, quamplurima alia simul congerens, ut Leonis verba in alienum sensum distorqueat, longius a propositæ quæstionis scopo abscedit. Nec enim vetustissimam Ecclesiæ consuetudinem, nec ejus canones pro recipiendis hæreticis pœnitentibus recensuit, aut patefecit. Sed nostrum Leonem de particulari aliqua *dispositione*, seu lege ab ipso lata pro recipiendis in Ecclesia clericis ex hæresi Pelagiana redeuntibus, agere, ejus phrasis et scribendi ratio præcipue produnt.

5. Nam quamvis ea de re S. pontificis ævo multe canonum sanctiones editæ fuerint, harum nulla tamen (si isthanc Leonis epistolam excipiamus) ejusmodi clericis majoris promotionis spem propterea ademit. Quare merito Quesnellum incassum conatum arbitramur, cum eam legem ex octavo Nicæni primiconcilii canone deduci posse asseveravit. Nihil enim in eo canone offendimus quod ad perpetuum hocce irregularitatis vitium pertinere videatur, vel præsentem hanc controversiam possit dirimere. Ibidem enim solummodo sermo occurrit de hæreticorum Catharorum reconciliatione, in quos lenitatem esse adhibendam sancta synodus definiit, ne horum clerici e propriis gradibus dejecti, atque inter laicos stantes, laicorum communionem donarentur, quemadmodum cum aliarum hæreseon sectatoribus Ecclesia facere consuevit. Si igitur præter id indulgentiæ vel lenitatis genus, nihil aliud continent et præferunt ista verba: *De his qui se Catharos, id est puros nominant, si aliquando ad Catholicam et Apostolicam Ecclesiam redierint, visum est sanctæ et magnæ synodo ut, accepta manuum impositione, sic in clero permaneant*, minime unum atque idem erit non e proprio gradu deici, et nulla prorsus ratione ad superiores ordines umquam promoveri esse. Postremum hoc S. Leo in epistola de qua agimus definiit; ita ut perpetuo irregularitatis vinculo hos clericos in præcedentis hæreseos pœnam obstrictos voluerit. Sed Nicæni § 12 PP. dumtaxat Catharis indulgentes, ut in ordinibus permanerent decreverunt. Quæ duo valde inter se diversa, si secum reputasset Quesnellus, nusquam tam libere Leonis verba octavo canone Nicæni generalis synodi continere scripsisset. Nihil profecto canon habet quod Leoninis hisce sanctionibus responderet, nihil refert de perpetua in suscepto ordine stabilitate; nihil denique de majoris promotionis sublata spe, quæ omnia Leonis dispositionibus, ad totius Ecclesiæ incolumitatem, et laudabiliter suggesta, et salubriter ordinata fuerunt.

6. Ut tandem sancti pontificis dispositiones innotescant, ejus verba subjicimus: *Circa quos etiam illam canonum constitutionem præcipimus custodiri, ut in magno beneficio habeant, si, adimpla sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine stabilitate perpetua maneant*. Perperam omnino deinde ratiocinatur Quesnellus, asserens Leonis ævo solum Nicænum octavum canonem extitisse pro recipiendis in suis ordinibus clericis ex hæresi ad Ecclesiam redeuntibus, idcirco ad illum S. pontificem respexisse. Ita loqui profecto hominem omnigenam ecclesiasticam disciplinam notitiam jactantem nimis dedecet. Etenim quæ ea in quæstione a conciliis et Patribus ante Leonis pontificatum sancita fuere, veluti in uno corpore

(a) Eusebius, lib. 1 Hist. Eccles., cap. 32.

(b) *Epist. Rom. conc. ad Gratianum et Valenti-*

nianum, tom. II Conc., pag. 1189, anno 276 exarata.

secundi concilii Patres anno 787 congesse-

riori quippe hujus synodi actione, cum de die hæreticis pœnitentibus ageretur, nihil inconsultis veteribus Ecclesiæ monumentis militum. Propterea Joannes pœsbyter et mo-Antiochenæ sedis legatus, ut eam contro-e medio tolleret, sacro conventui suggessit: *n ore celebratum est* (persanote pater) (Ta-patriarcham pœsertim alloquitur) *quo pacto eos recipere qai ex hæresi revertuntur. Ob id, 1 Joannes) suademus ut sacra synodus libros m Patrum in pœsentiariam afferri jubeat, quo mus et consideremus quænam in recipiendis io conseruari debeat. Tum libros afferri jussum uorum lectionem minime ab octavo Nicæni canone Constantinus, patriarchatus illius tarius, sed a quinquagesimo tertio apostolo-us est, cujus antiquior interpretatio hæc est: *pœsbyter eum qui a peccato convertitur, non sed rejicit, deponitur. Stquidem Christum qui gaudium in celo super peccatorem res-n oboriri dixit.* Cum autem ejusmodi canon, am generatim pœnitentium hæreticorum in-am extenderet, sive laici, sive clerici forent, o statim fuit inquisitum: Est et alter canon ? Tum Constantinus notarius octavum Ni-mi concilii canonem mox recitavit. Sed nec nuper exortam Agiomarchorum hæresim o Theodorus Catanæ, in Siciliæ provincia is, cum contendisset, ejusdem Tarasii jussu canonibus sciscitatum est. Quare idem nota-ra et œcumenicæ Ephesinæ synodi canonem legit: *Si qui in qualibet civitate clericorum io, quique illud dogma sequuntur, prohibiti minus recte senserint, hos, ut gradum pro-cuperent, justum censuimus.* Post hæc adhuc i hærebant Patres, num recipiendi essent in rdinem qui ex hæresi revertuntur. Propterea us monachus de eo argumento divi Basilii i in manibus gestans, quæ in priori ad Am-um epistola de Eneeratis scripserat lecta im alia ad Evaisenos, et quæ magis ad rem conferunt, epistolæ ad Occidentis episcopos e subjecerunt, in quibus de Eustathio Seba-dit sermonem. Is etenim in Arianam hære-sis prolapsus, et Hermogeni episcopo illum ti, et de perverso dogmate reprehendenti, fidei confessionem tradidit, atque ita manus onem ab eo nactus, postquam ille dormivit, id Arianorum 313 partes defecit. Sed e linopoli expulsus, et Sebastem reversus, nem attulit, et impiam suam callide celans am, verbaque non iniqua, sed quæ recta sa-bantur pœstexens, episcopatum facile con-est. Cujus quidem pravæ simulationis, cum alia exempla occurrerent, quæ recensere animum gravarent, idcirco dumtaxat roga-feri potuerit irregularitatis impedimentum gimus octavo illo Nicæno canone fuisse defi-An Eustathii ordinatio diu post Nicænum m non contigit? illa quippe saltem in annum i debet, qui a concilio Nicæno 51 est. Non octavo illo Nicæno canone actum est de romotione clericis ad Ecclesiam redeuntibus da; sed ea dumtaxat fuere sanota quæ ad ceptionem et reconciliationis modum, per a positionem servandum, pertinere vide-*

io pariter ecclesiasticæ disciplinæ concinit ãnfitio contra impios Messalianos, seu Eu-n tertia œcumenica synodo habita, quam in codem Nicæno concilio Stephanus diaconus, cujus postrema verba nostris hisce elucub-majus robur adjiciunt: *Placuit omnibus*

nobis... quod si autem aliquis illud ipsum dogma fue-rit execratus, si quidem clericus exstiterit, in ea ordi-natione permanent; si vero laicus, in Ecclesiæ communem recipiatur. Qua in ee illud maxime est ani-madvertendum laudati tertii œcumenici concilii Pa-tres servare voluisse, quæ in Alexandria synodo anno 362 definita fuere, cum de episcopis apostatis recipiendis sub S. Liberio papa agebatur.

9. Hæc omnia quidem in medium adducta cumu-latissime pœsferunt canonicam Ecclesiæ praxim ante Leonis ævum servatam in hæreticis recipiendis. Sed uberiora adhuc monumenta nobis eadem septima œcumenica synodus suppedit, cum ex divi Cyrilli et Athanasii Operibus deprompta, tum in Ecclesiasticis Rufini Aquileiensis et Socratis Historiis reperta, quæ mire rem nostram, et Quesnellum ipsum in his exp-endendis allucinatione laborasse, evidenti ratione manifestant. Interim autem cum ex tot tantorumque testimoniorum serie habeamus duas illas inter esse maxime differre quæstiones, videlicet: An hæretici ad Ecclesiam redeuntes in suis ordinibus, quin ex-auctorati dejicerentur, essent recipiendi; et an, lenitate obtenta, in susceptis ordinibus permanentes impedimento perpetuo essent irretiti ne ad superiores ordines possent ascendere; jam Leonis scopus jussio atque decretum prodita sunt, quibus haud dubie, si Januarius non obtemperavisset, sanoti pontificis ani-mum vehementer commovisset, ad aliquam ei eccle-siasticam pœnam inurendam, quemadmodum postrema illius epistolæ verba produnt. *Non autem du-bitet* (ait) *dilectio tua, nos, si, quod non arbitramur, neglecta fuerint quæ pro custodia canonum et fidei in-tegritate decernimus, vehementius commovendos, quia inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ sunt, quam ad desides negligentesque rectores, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum necessariam dissimulant adhibere medicinam.*

10. Extra jocum autem ad hæc advertat annotator Quesnellus, secumque reputet, an quilibet episcopus in iis quæ ad totius Ecclesiæ incolumitatem perti-nent, gravissimis hujusmodi verbis, auctoritatis at-que jurisdictionis vigore plenis, alios totius Christia-ni orbis episcopos consueverit compellare, quemad-modum ipse nimis licenter asserere ausus est. Pos-sunt utique aliarum Ecclesiarum episcopi scribere, suggerere, pertractare, inquirere ea omnia quæ totius Ecclesiæ utilitati prodesse possunt. Aliquod autem definire atque statuere in ipsius Christianæ repu-blicæ commune bonum, solis Romanis pontificibus extra generales synodos divinitus dumtaxat conces-sum est, ut in hac cæterisque nostris dissertationi-bus comprobatum est.

314 11. De Januarii autem gestis nihil profecto scimus; sed operæ pretium est arbitrari omnia Leo-nis mandata atque decreta ita circumspecte et veloci-ter fuisse ab eodem executioni demandata, ut nefaria illa Pelagianorum soboles, quæ in illius provinciæ clericis potissimum grassabatur, pene deleta, et ad exitium fuerit perducta. Nullum enim post hunc (quod sciamus) Leonem inter et Januarium epistola-rum intercessit commercium. Temporum quoque in-juria Januarii ad Leonem relatio intercudit, atque apud suppare scriptores de rebus ibidem gestis, tam æltum servatur silentium, ut nulla gestorum mentio habeatur. Exstat denique tamen alia S. Leonis epi-stola ad Nicetam Aquileiensem Januarii successorem anno 458 scripta (b), quo quidem tempore nullas prorsus Pelagianæ sobolis ea in provincia exstissee reliquias, commode et rationabili ducti ratione con-jicere possumus. In ea enim noster pontifex aposto-licæ sedis auctoritate septem sibi propositis consul-tationibus occurrit, atque Nicetæ Aquileiensi pœs-cribit quidve iis maxime afflictis temporibus medi-cinæ adhiberi oporteret, ut vulnera quæ hostilitatis adversitate religioni illata erant, sanarentur. Hæc

autem consultationes, cum ad Pelagianorum mores, dogmata et historiam minime pertineant, ne extra scenam canere videamur, in presentia prætermittimus, sermonem tamen de iisdem habituri, cum ecclesiasticam illius ævi disciplinam nostris animadversionibus adornabimus.

12. Potius interim nos gratulari oportet tam divinum S. Leonis Magni studium in Pelagianis evertendis, horumque errores abolendos, optatum finem obtinuisse. De qua re, ut certiores essemus, nisi sumus omnia antiquitatis monumenta percurrere; eorum videlicet, qui quinto et sexto Ecclesiæ sæculo floruerunt, nec alicubi de Pelagiana hæresi, veluti tum gliscente, mentionem fieri offendimus. Hanc autem nostram conjecturam confirmat, nostramque simul gratulationem adauget, epistola prima Joannis papæ IV ad episcopos et presbyteros Scotiæ directæ, quam refert etiam Beda lib. II Historiæ Anglorum cap. 49. In ea enim summus pontifex cum Romano clero duas discutit quæstiones, quas ei Scotiæ clerus proposuerat: altera de Paschate, altera de Pelagianis eo in regno reviviscentibus. De his namque ita Romano pontifex Joannes IV scribit: *Exposita autem ratione Paschalis observantiæ, illa de Pelagianis in eadem epistola subdunt; et hoc quoque cognovimus, quod virus Pelagianæ hæreseos apud vos denuo reviviscit, quod omnino hortamur, ut a vestris mentibus hujusmodi venenatum superstitionis facinus auferatur. Nam qualiter ipsa quoque execranda hæresis damnata est, latere vos non debet, quia non solum per istos ducentos annos abolita, sed et quotidie a nobis perpetuo anathemate sepulta (a).* His autem verbis si quis insistere

(a) Exstat tom. VI Concil. pag. 1509.

voluerit, nostram conjecturam robor accipere haud inficiabitur. Nam Joannes papa IV, septimo Ecclesiæ corrente sæculo, anno videlicet sexcentesimo quadragesimo, supremum catholicæ societatis clavum obtinuit, Severino summo pontifice jam vita functo. A quo anno si bis centum annos subducamus, quemadmodum Joannis papæ testimonium præsefert, jam superest quadringentesimus quadragesimus Christi annus, in quo S. Leo Magnus Romanæ Ecclesiæ pontifex renuntiatus est, ut ex Romanorum pontificum tabulis intelligitur. Eo autem anno sexcentesimo nimirum quadragesimo, Joannem papam IV ad Scotorum quæsitam respondiisse, sine ulla prorsus animi hæsitacione affirmandum est. Nam quamvis laudata epistola temporaria careat nota, tale tamen præsefert exordium, ut inde concijiamus quod, vix assumpto ad Romanum pontificatum Joanne, Scotorum votis S. P. annuere voluerit, qui jam ad Severinum prædecessorem suas consultationes et quæsitam direxerant, quorum perlatores Urbem non attigerunt, nisi 315 post ejusdem Severini interitum. Id plane produnt ea verba quibus Joannes suam epistolam orsus est: *Scripta quæ perlatores ad san. mem. Severinum papam adduxerunt, eo de hac luce migrante, reciproca responsa ad ea quæ postulata fuerant...* Jam vero tandem hæsimilesque alias conjecturas prætermittentes, manum de præsentibus tabulis tollere delibramus, alia quam plurima majoris momenti in sequentibus præstaturi, cum tandem pro nostrarum Exercitationum coronide, de Eutychetis rebus verba statim faciendi consilium habeamus.

DE EUTYCHIANA HÆRESI ET HISTORIA

LIBRI DUO.

LIBER PRIMUS.

316 PROLOQUIUM.

Sanctus Leo Magnus strenuus catholicæ fidei propugnator, jugulatis jam Priscillianistis, clandestinis, ut ait etiam Quesnellus, Manichæorum motibus peremptis, et reportato tandem de Pelagianismo per Italiæ provincias gliscente singulari triumpho, ad majora progredi cogitur, fortiter feliciterque pugnaturus contra Eutychianos, qui, tanquam novi recentesque hostes ex Oriente prodeuntes, Christi Domini incarnationem oppugnabant. Hæc autem hæresis, quæ ab uno monacho Constantinopolitani monasterii archimandrita, Eutyche appellato, exordia et nomen accepit, ita trium annorum spatio S. pontificis animum occupavit, ut omnem operam et laborem ad eam funditus delendam impendere debuerit; tum etiam gravissima studia adhibere ad reparanda episcoporum et Ecclesiarum jura a factiosis viris summa injuria violata et abolita. Nequidquam recenseam de ejusdem gravi prudentia qua usus est ad eludenda arbitria et eorum libidinem qui sacrorum canonum regulis contemptis, sæculi dumtaxat potestate, nutu et imperio, violenter sacros orthodoxosque pastores a suis sedibus exturbarunt, vel variis pœnarum generibus exagitarunt. In quibus muneribus fungendis, quemadmodum animi ejus fortitudo, sapientia summaque prudentia coruscant, ita eminet suprema illa et universa potestas Romanis pontificibus divinitus

concessa, pro omnium fidei et Ecclesiarum negotiis cognoscendis et judicandis. A qua quidem speciali prærogativa et privilegio cum hæreticos aliosque invidiosos homines non tantum semper abhorruisse nos lateat, verum etiam illam oppugnare et ad exitum perducere nisos fuisse intelligimus, ea videlicet ratione ducti, ut aliorum episcoporum jura ultra debitos limites extendant; magisque synodorum auctoritatem pro arbitrio prolant, sensim apostolicæ sedis dignitatem potestatemque augustis limitibus restringentes; tamen incassum eos laborare conspiciamus, si jam, præjudicatis vulgi opinionibus sepositis, rerum omnium veritatem, cum ex conciliorum gestis, tum ex S. pontificis scriptis quæ supersunt dumtaxat haurire deliberabimus. Nec enim nostrum sermonem ab his rebus abstinere duximus, quod Paschasius Quesnellus vitam et res a S. Leone gestas cumulatissime descripserit, et fateatur: « Pontificiæ dignitati majori quam quisque alius reverentia advolor ego. » Subdole id enim affirmavit. Nam nihil eorum prætermisit quæ judiciorum 317 novitates in Ecclesiæ deferrent, veteremque formam et sacræ hierarchiæ rationem in Scripturis laudatam depellerent. Cujus quidem Quesnellianæ artis exempla infinita propemodum et in isto meæ concertationis vestibulo subjicere possem, si importune lectoribus negotium facessere non vererer. Potissimum cum, præter honoris primatum, nihil prorsus eidem adjudicet, nisi

anum episcopatum jurisdictionem, hancque A
 lependentem ab aliis episcopis quos Romano
 italium concilio interesse oportebat. Ego igitur
 ab ineunte ætate veritatis studio incensus
 amque non nisi ex purissimis fontibus hau-
 orumque animos, quorum institutionibus
 mihi fuerat commissum, imbibere vehemen-
 deravi, non sine gravi fastidio ad hæc ani-
 tebam. Mecum reputans, non alium sibi sco-
 a similibus dissertationibus assumpsisse
 llum quam incautos parumque in ecclesias-
 toria versatos homines ad suas partes tra-
 sique variis illicitiis constringere, ut sensim a
 erga apostolicam sedem veneratione, obse-
 obedientia deficiant (a). Siquidem doctrinæ
 , quæ cupiditatem hominibus injicit, tantam
 : nostro ævoferre apud quas cumque nationes
 t, ut sine ullo prorsus sinceræ veritatis de-
 amore iis animus despondeatur quæ ma-
 rostrorum instituta et præcepta tradita ever-
 tent. In hujus nostri sæculi viros qui sibi
 rum nomen vindicare amant Apostoli illud
 quadrare mihi videtur (b): Veniet enim tem-
 : sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua
 a concervabunt sibi magistros prurientes au-
 : veritate quidem auditum avertent, ad fabulas
 onvertentur. Et fabulosa quidem Quesnellum
 esse in Eutychetis historia rebusque a M.
 restis quis poterit inficiari? Qui episcopalem
 tem, omnibus episcopis communem cum ju-
 one confundens, ultro fatetur, quam in uno
 ur, in cæteris calcari nolle, contendens ex ve-
 : litato non haberi tam Eutychetem quam Fla-
 de fidei dogmatibus altercantes legitimum
 ipium iudicem controversiarum habuisse
 um pontificem, ad quem tam actor quam reus
 cucurrerunt sua jura prosecuturi (c). Quibus
 tissimi cardinalis Baronii verbis occurrens
 is Quesnellus, subdole subjicit: « Ultra agno-
 Romanum pontificem pro legitimo, ac, si cum
 : episcopis comparatur, pro præcipuo con-
 : iarium ecclesiasticarum iudice: sed quis
 : ea ferat Flavianum, quem et sedis præroga-
 : sanctimonia singularis, et fidei constantia ad-
 : ium usque perseverans, tantopere commen-
 : buerant, cum, rebelli, imperito, obscuro ac ma-
 : is monacho componi, committique exacto-
 : presbyterum cum suo ac sanctæ sedis epis-
 : didem cum reo, et utrumque veluti de com-
 : lividendo altercantem coram Leone sisti, qua-
 : certo causæ exitu dimicaturum. Absit tanta
 : tissimo episcoporum cœtu injuria. » Quid
 : Propugnante Quesnellus supremam Roma-
 : pontificum judiciariam potestatem, quam
 : rarum testimonia indicant, quamque vete-
 : aditio et praxis ipsis asseruit? Fallit quidem.
 : omanum pontificem præcipuum et legiti-
 : loclesie controversiarum eo sensu dumtaxat
 : it, facta nimirum cum singulis episcopis in
 : dibus existentibus comparatione. Volens forte
 : e, nullum R. P. iudicium firmum et ratum
 : lum, quod aliorum episcoporum in synodis
 : rum suffragion non adjuvetur atque probetur.
 : cantilenam millies ipse Quesnellus suis in-
 : s explicavit. Præterea si injuriosum esset sa-
 : imo episcoporum cœtui ut reorum subdito-
 : ausse semel in provinciis judicatæ pontificia
 : itate iterum 318 recognoscerentur, ut ipse
 : tur, jam impune innocentes a metropolitæ cæ-
 : re provinciarum suffraganeis episcopis pos-
 : exari, deprimi et gradibus deponi, nec in ec-
 : clia hierarchia iudex haberetur qui graviores
 : is et persecutionibus confectos posset ulci-
 : um itaque nulli causa justa esse possit, qui
 : aschasius Quesnellus, tom. II Operum S. Leo-
 : gni, diss. I de Vita et Rebus gestis S. L. PP.,
 : mihi 147.

contra Ecclesiam matrem arma arripere ausus est,
 facile in spem adduci potui ut annotatis et rejectis
 in præcedentibus libris omnibus præcipue Beauvo-
 brianis et Quesnellianis nugis atque commentis, id
 pariter divino opitulante numine præstare possim
 ad Eutychianam conscribendam historiam manum
 admovendo.

CAPUT I.

*Eutyches male sentiens de Christi Domini incarnatione
 ab Eusebio Dorylæi episcopo in Constantinopolitana
 synodo accusatur. Iterum et tertio a PP. in jus
 vocatus, se sistere recusat.*

1. Eutychetis causa, anno Christi Domini 448, cum
 Zenon et Posthuvianus consulatum agebant, publi-
 co et solemnè Ecclesiæ Constantinopolitanæ iudicio
 cognita fuit. Cum videlicet sexto idus Novembris,
 ibidem triginta illius metropolis episcopis, ad diri-
 mendam litem Florentium inter Sardorum episco-
 pum et Joannem Cossinumque ejusdem Lydiæ provin-
 ciæ episcopos exortam, in unum coeuntibus, Eu-
 scbius Dorylæi in Phrygia episcopus quosdam li-
 bellos, Eutychetis blasphemias continentes, sacro
 cœtui obtulit. Constantinopolitano monasterio tam-
 quam presbyteret archimandrita præerat Eutyches,
 qui exterius sanctimoniam et pietatem profiteri si-
 mulans, pravis imbutus doctrinis, fide et monachali
 instituto abutebatur, Ecclesiæ solidissima fundamen-
 ta evertere conatus, utramque naturam in Christo
 post unionem commiscendo, atque ex duabus unam
 tantum factam fuisse fabulando. Hos errores primo
 inter privatos sui monasterii parietes docebat, eos
 monachis insinuando. Tum audacior factus, ob prin-
 cipum et magnatum favorem, cum amicis novarum
 rerum amatoribus communicavit; ita ut comperta
 ejusmodi nequitia ab eodem Eusebio Dorylæi epis-
 copo, cujus cum Eutyche amicitia intercedebat, plu-
 ries eum amice corrigere curavit, sed tempus et
 operam perdere intelligens, illum ad Flavianum in
 concilium accusavit, ne pestifera hæc hæresis in dies
 majores vires acquireret.

2. Factis igitur ab Eusebio canonicæ accusationis
 libellis, illos obtulit concilio Constantinopolitano, cui
 et ipse intererat, conjurans eos relegi et inseri mo-
 numentis Actorum. Patres autem audientes quæ in
 libellis continebantur, eundem Eusebium semel ite-
 rumque rogarunt ut ipse Eutychetis monasterium
 adiret, atque ad majores commotiones præcavendas,
 hæretico respicisci suaderet, blasphemias in qua-
 eruperat sincero corde exsecrando. At accusator
 hisce PP. et Flaviani potissimum suasionibus non
 acquievit, quod frequentius hac de causa irritis cona-
 tibus ad monasterium perrexerat. Ne itaque hære-
 scos crimen inultum maneret, neve inaudita altera
 parte ad iudicium procederetur, mittendos esse Joan-
 nem presbyterum et Andream diaconum decretum
 est; qui ad monasterium proficiscentes, lecto libel-
 lo Eutycheti, eidemque dato exemplari, una cum ac-
 cusatoris nomine, denuntiarent esse ad concilium
 vocatum, ut sese purgaret. Ipse tamen occurrere et
 satisfacere penitus abnegavit, dicens hoc sibi esse
 decretum et definitione quadam ab initio teneri,
 ut usquam alibi a sua fraternitate egrediatur, quo-
 dammodo enim tamquam in sepulcro degere in mo-
 nasterio. Sibi quoque Eusebium Dorylæi esse suspectum,
 319 nec legitimi accusatoris partes subire
 contendit: qui (ut ait), tamquam inimicus jam dudum
 existens, detractiois et injuriæ causa hanc accusatio-
 nem adversus eum confecerit. Tandem fassus est Eu-
 tyches ipse se paratum fore consentire et subscri-
 bere expositioni SS. PP. qui in Nicæno et Ephesino
 conciliis definierunt, et velle solas Scripturas scruti-
 tari, tamquam PP. expositionibus firmiores. Et pro-

(b) Epist. II ad Timoth. cap. IV.

(c) Baronius, ad annum 449, num. 5.

pterea post Incarnationem Dei Verbi (hoc est post A Nativitatem Domini nostri Jesu Christi) *unam naturam adorare*, et hanc Dei incarnati et inhumanati. Quas propositiones ex quodam libro perlegebat. Hac ergo relatione a PP. audita, eaque ab Athanasio, Basilii Seleuciensis diacono, qui tamquam testis aderat, confirmata, eodem Eusebio Dorylei efflagitante, secundo juxta juris regulas Eutyches ad concilium venire vocatur, missa ad eum per Mamam et Theophilum presbyteros citationis schedula, in qua ad concilium venire sine mora eidem præcipiebatur: *ne, subterfugiens, aiebat, in faciem convinci, subjaceret divinarum regularum severitati. Nec enim (addebant) rationalis est satisfactio dicere te decrevisse non procedere de monasterio (a)*. Interim cum novi legati proficiscebantur, Eusebius, exurgens in medio, dixit sibi certo esse nuntiatum Eutychem susquedeque tumulus certo certius cognoscendos interpellari potuit Abrahamium presbyterum Martyrii Constantiopolitani, quod est *in septimo (hoc est in suburbio) (b)*. Dum itaque ad rerum veritatem magis explorandam diaconi atque presbyteri ad varia monasteria mitterentur, ut diligentius inquirerent an a monachis subscriptiones pravis suis dictis consonas Eutyches extorsisset, jam Mamas et Theophilus ad concilium reversi sunt, nuntiantes monachos sibi obvios ad portas Eutychiani monasterii habuisse, dicentes archimandritam ægrotare, neminemque posse videre. Qui tandem, novi adventus causa cognita, post varias contentiones, concilii legatos ad Eutychem adduxerunt. Is ergo, vix visa atque lecta citationis schedula, respondit infirmitatis atque senectutis prætextu se definitum habuisse *non egredi e monasterio*.

3. Tertio Eutychem esse in jus vocandum PP. deliberarunt, ut canonum regulæ apprime servarentur. Propterea accitis Memone, sacrorum vasorum custode, Epiphano et Germano diaconis, novam schedulam ad accusatum Eutychem miserunt. Veritus tamen is ne tamquam contumax haberetur, neve in eum absentem concilium sententiam proferret, PP. illudere nisus est, misso quodam Abrahamio, cum aliis duobus monachis, qui pro eo excusationes facerent et, si fas esset, pro ipso in jus venientes, objectis responderent. Favianus hos perhumaniter excipere voluit: sed horum petitionem statim rejectit, dicendo non posse ipsos Eutychem causam ibidem agere, *quia possibile non est altero accusato pro eo alterum dicere*. Multa tamen et varia Abrahamium archimandritam concilii PP. dixisse, ut quaedam miseratione erga Eutychem flecterentur, quæque nulla ratione a sacro illo episcoporum cœtu probata fuerunt, jam ex Conciliorum collectione exploratum est (c).

4. Quemadmodum ergo tertiam vocationis schedulam a Memnone et duobus aliis diaconis exhibitam Eutyches exceperit, disserendum est. Accepta itaque charta atque lecta, dixit se misisse presbyterum et archimandritam Abrahamium ad Flavianum archiepiscopum et ad concilium, **320** ut ex persona sua consentirent omnibus, quæ dicta sunt a SS. PP. in Nicæa et Epheso congregatis, et omnibus quæ a beato Cyrillo fuerant conscripta. Ad consuetam deinde excusationem confugit, addendo infirmitate detineri, et propterea Abrahamium archimandritam misisse. Quam excusationem, cum ferventius Memnon refelleret, dicendo, *quia debes pervenire, et præsentare te in sancta synodo, et satisfacere his quibus impeteris*, ipse se perstrictum cognoscens, demum

(a) Actio. 3 Constantinop. concil. Chalcol. relecta exstat, tom. IV Concil. pag. mihi 974.

(b) Septimum vocabant suburbium Constantinopolis, ut Labbeus et Surius ex Procopio annotarunt. Locus autem Procopii est in capite quarto de ædificiis Justiniani. Vide (aiunt Conciliorum collectores) quæ de septimo, sive hebdoma dixit vir stupendæ et

subjecti: *quia exspecto papam Abrahamium, forte exorabit Dominum et sanctam synodum*. Non abscedere e monasterio, donec Abrahamius reverteretur, secum et cum Eutychem Memnon consulebat. Sed Eutyches sibi gratius fore respondit, potius supplicari Domino archiepiscopo Flaviano, et sanctæ synodo, quatenus inducias præsentis septimanæ tribuerent; et secunda feria, volente Deo ingredior, et satisfacio Domino et sanctæ synodo. Dum hæc Eutychem inter et laudatos synodi legatos agitabantur, Patres in sexta concilii sessione detinebantur (d), eorum relationes audientes quos ad varia monasteria direxerant, quid, qualiter Eutyches molitus fuerat ad turbas in monachos excitandas, eosque seducendos, ut pravis suis dictis subscriberent. Eusebius Eutychem accusator fassus est se compertum habere Mamam atque Theophilum, qui alteram vocationis schedulam ad Eutychem detulerat, multa ex hæretico homine audivisse, quæ *sub fide monumentorum non sunt professi. Quare si manifesta fierent comprobatio certa habetur de læsa Eutychemis fide*. Hos ergo vocari Eusebius petiit, ut cum jurejurando supra Evangeliorum codices quod audierunt narrent. Aderat tum solus Theophilus. Nam Mamas nondum ut sessioni assisteret venerat. Rogatus itaque Theophilus, sincere confessus est quod accepit Eutyches alterum commonitorium, quo in jus vocabatur, cepit velle disputare, præsentem Narsete presbytero, Maximo archimandrita, aliisque monachis. Dicebat enim: *In qua scriptura habentur duæ naturæ? Deinde vero quis sanctorum Patrum exposuit Deum Verbum habere duas naturas? Quibus interrogationibus Mamas occurrebat, respondens nec in Scripturis tantum haberi. At Eutyches: in sanctorum Patrum expositionibus vocabulum illud non jacere. Pari ratione duas a SS. PP. naturas prædicari Mamas constanter propugnabat, cum filius ex Maria natus perfectus Deus et perfectus homo debeat appellari. Quod argumentum Mamas sequenti propositione clausit: *Quid ergo prohibet nos dicere ex duabus naturis unum Filium? At Eutyches, quamvis hisce dictis perstringeretur, pervicacius negavit posse assentiri; malens potius depositioni aut cuiusvis alii subesse malo et incommodo, quam duas in Christo post unionem confiteri naturas. Quare autem in præcedenti sessione non narraverint Mamas et Theophilus tum Flavianus sciscitatus est. Cui Theophilus reposuit: Scit vestra sanctitas quia non pro hac causa directi sumus, sed tantummodo vocare presbyterum Eutychem. Propter quod minime interrogati, superfluum putavimus hæc dicere, de quibus mandatum non habuimus. Adveniente postea Mama, præcedentibus dictis fidem accrevit.**

5. Absoluto interim induciarum tempore quod Eutyches petierat ut in jus veniret, iterum vigesima prima die Novembris PP. ad septimam sessionem convenerunt. Et cum a pluribus, mandante Flaviano, per ecclesiam, tum circa ecclesiam perquisitum fuisset, an Eutyches advenisset, et nullibi hunc reperissent, tandem Joannes presbyter nuntiavit magna multitudine militum, monachorum et perfectionarum apparitorum prætorio circumseptum, qui eum ad concilium ingredi permittere recusabant, nisi prius facta promissione PP. *restituturæ ejus personam*. Magnus quoque Silentarius ab imperator missus, et ipse concilium ingredi exoptabat. **321** Potestate itaque huic facta ut concilium ingrederetur, statim ab imperatore mandata quædam scripto consignata accepisse sacro celsi indicanda testabatur. Quarum summa illa erat, de Ecclesiarum pace sollicitudinem habere, et de

multifariæ eruditionis Carolus Dufresnius Cangius in Constantinopoli Christiana, lib. II, cap. 5 et 16, § 44.

(a) Actione 4 Constantinopolitani concilii, quæ habita fuit feria 3, id est 16 Novembris.

(b) Actio 5 et 9 Constantinopolitani concilii, tom. IV Concil. pag. 999.

dienda Ede, quæ in Nicæna et Ephesina syno-
derat stabilita. Qua de causa Florentium virum
et testimoniis probatum in recta fide volebat
esse illius synodi audientia. Tum imperatori
is annos acclamatum est, et gratias eidem ha-
nt. Postea in medium prosilientes Eusebius
xi accusator et Eutyches, hujus causa ad exi-
perducta est, et lectis S. Cyrilli epistolis ad
tales conscriptis, cum Aetius lector ad eam par-
ervenit, in qua dicitur Jesum Christum perfe-
esse Deum, et perfectum hominem, de Maria
re secundum humilitatem natum, Patri secun-
Divinitatem consubstantiali, nobis vero se-
um humanitatem, et reliqua quæ sequuntur,
i Eusebius dixit Eutychen his haud assentiri,
quippe rei veritas ut sine ulla ambiguitatis
vel falsitatis suspicione innotesceret, ad ea
am in Actis descripta erant provocatum est.
am vero pluries Eutychen interrogarunt, et illius
am confessionem excipientes, plene intellexe-
um novum hæreticumque dogma contra in-
ionis Domini nostri Jesu Christi mysterium
et pernicacius propugnare, non absimilem
n a Valentini et Appollinaris erroribus et per-
ate, idcirco lacrymantes et gementes perfectam
erditionem, omni ecclesiastico gradu, monaste-
matu et communione eum privarunt (a). Hæc
i Eutylianæ hæreseos initia fuisse, hanc ju-
ormam religiosius secundum canonum regulas
ii Constantinopolitani PP. servasse, nullatenus
andum est; quæ nos quidem paulo fusius ex
quæ supersunt descripsimus. Quamvis revera
bis minime opus fuisset, cum doctissimus et
ntissimus cardinalis Baronius summa erudi-
qua pollebat majori et accuratiori studio om-
censuit quæ hactenus de concilio Constanti-
itano et Eutylianæ hæreseos exordiis narra-
i (b). Ad reliqua igitur gradum faciamus.

CAPUT II.

*mus episcopus absoluta præcedenti provinciali
odo cum omnium Actorum serie litteras dirigit
sanctum pontificem Leonem Magnum, gestorum
us confirmationem. Id injuria negat Paschasius
nellus, cujus argumenta proponuntur, simulque
tuntur.*

Absoluta jam Constantinopolitana prima sy-
in qua damnatis Eutychetis erroribus, ho-
ue auctore sacerdotali officio et archimandritæ
ctura privato, lata in eum sententiæ summa in
atque aliis Constantinopolitanæ urbis publicis
promulgata est (c); ut videlicet monachis aliis
atholicis viris scripto commonitorio innotesce-
a posterum haudquaquam cum hæretico et
niaci 322 homine communicare. Quia vero
ei causa agebatur, Flavianus, ne suis partibus
et, nulla prorsus mora interposita, summo pon-
Leoni litteras dedit, simulque rerum omnium
rum seriem ad eundem dixerit. Hujus rei testis
ssimus imprimis est Liberatus diaconus, qui,
sita Eutychetis damnatione, mox subjecit:
is gestis jungens epistolam suam Venerabilis Fla-
s, Leoni papæ direxit, et quid in concilio gestum

Sententia in Eutychen a concilii Constantino-
ni PP. lata: « Decernimus per Dominum nos-
i Jesum Christum ab eo blasphematum, eum
neum esse ab omni officio sacerdotali, et a no-
ommunione, et primatu monasterii; scientibus
mnibus qui postea colloquantur ei, et ad eum
nefini, quoniam et ipsi erunt rei pœnæ excom-
micationis, ut qui non declinaverint confabulatio-
jus. » Act. Constant. Conc. tom. IV pag. 1022.
Baronius, tom. VI, ad Christi annum 488.
Liberatus diaconus, in Breviario, cap. 11.

A fuerat allegavit fideliter (d). Quæ verba, tum ejusdem
Flaviani litteras Baronius percurrrens, sine ulla hæ-
sitatione merito scripsit majorum morem ita faciendo
Flavianum esse persecutum. Refragatur tamen pas-
sim Quesnellus, et potissimum ad Christi annum
449, res a S. Leone Magno gestas describens, cum
ait: « S. Leo nihil horum quæ Constantinopoli gere-
bantur admonitus a Flaviano (acceptis videlicet ab
Eutychete litteris) ne vel innocentem condemnet,
vel reum absolvat, ad Theodosium Flavianumque
scribit. » Quare autem Flavianus ad Leonem non scrip-
serit, ait: « Haud difficile est dictu, seu Eutychen
statutum judicio crederet, seu actam causam secun-
dum canonem Ecclesiæ in concilio, condemnatum-
que legitime monachum suæ parocciæ, non alias au-
diendum. » Baronius credit litteras Flaviani aut in-
terceptas, aut retardatas ab Eutychete. Sed tum ni-
hil omnino scriptum a Flaviano constat ex ipsa
Flaviani epistola, cujus initium est: *Pietate, etc.*
B Audacter nimis, et quasi ex tripode, quæstionem
gravissimis involutam difficultatibus paucis et infir-
missis quidem conjecturis ex sua sententia solvere vo-
luisse Quesnellum quis non videt? Profecto etiam,
si sedulo duas illas solas Flaviani epistolas ad Leonem,
quas et ipse Quesnellus Græce et Latine typo
commisit, lustrabimus, haud facile cuinam primus
debeatur locus poterimus judicare. Quinimmo in eam
persuasionem descendemus, alteram primo loco in
ordine esse statuendam, ut gravissimis adducti con-
jecturis paulo infra declarabimus. Quis præterea
Quesnello revelavit Flavianum duas dumtaxat Leoni
pontifici epistolas dedisse? Ex Vaticanis enim codi-
cibus nos adhuc tertiam eruiimus scriptam ad eum-
dem Leonem occasione Eutylianæ hæreseos, de
qua duo clerici ejusdem Constantinopolitanæ Eccle-
siæ, Gregorius videlicet et Joannes, postulabantur.
Quemadmodum ergo hanc tertiam scripsit, cur quartam,
quintam, sextam aliasque plures scribere non
potuit, quas Eutyches aut interciperet, aut retardare
poterat, quemadmodum Baronius rationabiliter sus-
picatur? Alias autem et alias epistolas Flavianum
ad S. pontificem scribere oportuisse, mihi et omni-
bus cordatis viris persuasum esse debet, potissimum
quia damnata hæresis in dies recrudescbat, et quia
nova synodus, agente Dioscoro, et Eutychetis fac-
tione, cum magna veritatis et fidei jactura fieri
postulabatur, quam minime necessarium esse Fla-
vianus ipse etiam ex duabus illius litteris quæ hac-
tenus lucem aspexerunt sincere fassus est, cum
sola pontificia auctoritate tum (e) hæresis quæ sur-
rexit, tum turbæ quæ propter eam factæ sunt facil-
lime destruantur. Dicat, amabo, Quesnellus, putatne
Flavianum plane obmutuisse, nec Leoni alias dedisse
litteras, cum ipsi innotuit imperatorem, agente eu-
nacho Chrysaphio, et Dioscoro, jam synodum pos-
tulare, ut quæ jam Constantinopoli contra exortam
hæresim definita fuerant abolerent? Figmentum illo-
rum probant epistolæ illæ Flaviani in causa duorum illo-
rum Constantinopolitanorum clericorum, ut superius
nos jam indicavimus, quas, Deo Domino opitulante,
publici juris faciemus.

2. At quidquid sit de aliis Flaviani epistolis, quæ
aut temporum injuria interciderunt, aut nunc adhuc
obsoletæ in secretioribus bibliothecarum 323 aut
archiviorum scriniis custodiuntur (f), de quibus neo

(d) Liberatus diaconus, in suo Breviario, cap. 11,
apud Lab., tom. VI, pag. 436. Baronius, ad annum
Christi 448, tom. V Annal. pag. 62. Paschasius
Quesnellus, ubi supra.

(e) Flaviani epist. primo loco posita in Quesnelli
edit., cap. 3, pag. 241, et Leo ipse, in epist. 32 fa-
teatur: *Quamvis evidenter appareat rem de qua agitur
nequaquam synodali indigere tractatu.*

(f) *Notitia epistolarum seu a S. Leone PP. scripta-
rum, seu ab aliis ad ipsum; et aliorum monumentorum
res ab eo gestas attinentium, quorum sola restat memo-*

minimam fecit. Quesnellus mentionem in elencho quem conscripsit, ea ductus persuasione, quod duas illas tantum vulgatas epistolas Flaviano Leoni dedisset; igitur haudquaquam dubitandum est quod ipse, absoluta jam illa Constantinopolitana synodo, et Eutychemate damnato, ad R. P. non scripserit, aeriem omnium gestorum mittendo; propterea non labare Baronii conjecturam, qua affirmat ejusmodi epistolas Eutychemate studio aut interceptas, aut retardatas fuisse. Huic sane conjecturae et Quesnellus ipse subscribere debuisset, si ad Leonis litteras harumque temporariam notam attendisset. Quod in praesens nos facere non praetermittimus, ut plenius Quesnelli argumenta evertamus. Et quidem primam Leonis epistolam ad episcopum Flavianum scriptam offendimus kal. Martii, Asterio et Protogene consulum agentibus, quod incidit in annum 449. Hanc enim ex urbe Roma Constantinopolim comitem Pansophium detulisse, Flaviano ad Leonem rescribens indicavit. Nullas autem epistolas Flaviano Leoni dedisse antequam a comite Pansophio S. pontificis litteras acciperet, minime umquam, sequentibus adductis momentis, potero persuaderi. Etenim si primo tempus spectemus quod comes Pansophius ex Urbe discedens Constantinopolim profecturus insumere debuit; si animadvertamus pariter tum ad aliqua negotia quae vir nobilis apud imperatorem illiusque aulae ministros forte pertractanda habuerat, tum ad novum iter faciendum, ut item Romam veniret, certe trium mensium spatium vix sufficere poterat. Quamvis navigationum cursum faciliorem tum fuisse credere debemus, ob navigiorum copiam e Roma Brundisium versus, et e Brundisio Constantinopolim progredientium; tamen difficilius etiam illud iter reddebatur in primo, id est Martio et Aprili, mense, in quibus etsi mare suapte natura tranquillum sit, ventorum vi magis atque magis agitari atque turbari solet immoderatis tempestatibus. At ultro demum Pansophium comitem prosperum habuisse iter, nec ultra tres menses fuisse retardatum illius ad Urbem regressum, quemadmodum conjici posset ex altera S. Leonis epistola ad eundem Flavianum scripta; quid vero? An Flavianus tamdiu ad Leonem de Eutychemate haeresi scribere distulit, quamdiu, a Leone ipso exagitatus, litteras accepit? Id nemo sine temeritatis nota affirmabit, potissimum si ad subsequentes S. Leonis Magni litteras animadvertat. Etenim S. Leo, epist. 22 kalendis Junii scripta, fatetur se recepisse Flaviani epistolas cum synodalibus gestis in Eutychemate causa. Ait scribendi occasionem arripere ex opportuno itinere quod primum honorabilis vir Rodanus Constantinopolim versus aggressus erat. Brevissimas enim tum fecit litteras. *Verum (promittit) de hac hac re plenius per eum qui ad nos tuarum dilectionis portavit litteras rescribimus, ut fraternitatem tuam quid de tota causa constitui debeat instruamus.*

3. Hic cuperem ut Quesnellus et quisquam alius qui illius studiis indulgeat, animadverteret an acceptas a Leone Flaviani litteras cum synodalibus gestis portaverit honorabilis vir comes Pansophius, an alius? Non Pansophius quidem. Cum verba illa: *De hac re plenius per eum qui ad nos tuarum dilectionis portavit litteras rescribimus*, indicent peculiarem aliquem forte Constantinopolitanae Ecclesiae clericum, ut tum moris erat, a Flaviano missum, qui litteras et synodalia Acta ad summum pontificem deferret. Remittere enim eum debebat Leo cum prolixioribus litteris. Igitur quis credet honorabilem virum, imperialis aulae comitem, 324 remittendum esse, quasi vero tabellarii munus eidem foret demandatum? Potius ergo concludendum est primas Flaviani epistolas cum synodalibus gestis alium latorem habuisse praeter comitem Pansophium, ut

ria. Pasch. Quesnel. tom. II Operum S. Leonis pag. 514. Verum tamen istius catalogi auctor non indicavit epistolam a Flaviano scriptam in causa Joannis

A evidentissime demonstrant gravissima duo momenta, quae nos statim subjicimus. Alterum est quod, paucis elapsis diebus, prolixiores litteras daturus Flaviano, sicut in praecedenti promiserat, eas his verbis orditur: *Lectis dilectionis tuae litteris, quas mirum fuisse tam seras, et gestorum episcopali ordine recensito.* Cur ergo, quo sensu, quave ratione tam seras Flaviani epistolas appellasset, vel si Pansophius eas attulisset, qui vix trium mensium spatium insumpsisset eundo ex Urbe Constantinopolim, et rursus e Constantinopoli Romam revertendo? Si Pansophius has litteras cum synodalibus gestis attulisset, summa celeritate, non sero ad pontificias manus pervenissent, ut ex praecedenti temporum supputatione liquido innotescit. Oportet igitur inferre quempiam aliam fuisse harum epistolarum latorem, qui, vel Eutychemate artibus, vel temporum vicissitudinibus, marisque tempestatibus praepeditus, diu in itinere cunctatus est, quemque S. pontifex cum alia epistola, 24 videlicet, Constantinopolim ad ipsum Flavianum remisit. Addimus voces illas, *tum seras*, non quamcumque cunctationem, sed longam temporis moram indicare, ob quam Leonis animus in admirationem rapiabatur, tamquam ob rem extra omnem ordinem constitutamet insuetam. Ad quae verba cum iterum et tertio sedulo animadvertere et ex altera parte cognovissem Constantinopolitanam illam provincialem synodum de Eutychemate damnatione labente Novembris mense praecedentis anni absolutam fuisse, inferri posse arbitratus sum Flavianum statim in subsequenti decimo mense ejusdem anni, vel saltem in initio Januarii anni 449 immediate subsequenti, ad Leonem cum synodalibus Actis supra Eutychemate negotium scripisse, minime expectatis Leonis litteris, quas per honorabilem virum comitem Pansophium se accepisse affirmat. Quod si Quesnellus mihi objiciat Flavianum priori illa epistola quam in sua editione excudi curavit aperte fateri Eutychemate *accusatum a religiosissimo episcopo Eusebio, occurrentem ad S. concilium propriaque voce quid ipse sentiret Patribus synodi detegentem, ut qui alienus sit a recta fide deposuimus, prout sanctitatem vestram docebunt cuncta super ea confecta Acta, quae et misimus cum hisce nostris litteris*; quasi quod voluerit indicare, non prius ad Leonem scripsisse, quam cum Acta confecta cum hisce litteris miserit; occurram statim respondendo et reliquo illius epistolae contextu colligi jam pridem Flavianum cum Actis super Eutychemate gestis hanc eandem hujus epistolae partem ad Leonem misisse, iterumque eandem rescribere coactum, cum auditis Leonis querimoniis, nondum et litteras et confecta Acta recepisse intellexerit. Id innuere videntur verba illa rotunde prolata: *prout sanctitatem vestram docebunt cuncta super ea confecta Acta, quae et misimus cum hisce nostris litteris.* Hic autem loqui de re jam praerito tempore executioni demandata, et de his litteris alias scriptis, tertia subsequens harum epistolarum pars, quam postremo priori addidit et subjecit, cordatis viris videri debet. Si quidem narratis perturbationibus hac de causa in Constantinopolitana Ecclesia ortis, et verbo facto, tum de tabulis publicis ab Eutychemate propositis, contumeliarum videlicet et mendaciorum plenis, tum de precibus imperatori oblati, arrogantia et petulantia refertis, gradum fecit ad Leonis litteras, quas recenter acceperat. *Verum (ait) his illa ex consecutione peractis reddidit nobis litterae sanctitatis vestrae per comitem omni admiratione dignum Pansophium.* Dicat Quesnellus quando reddita sunt Flaviano per Pansophium Leonis litterae? An non postea quam Flaviano Acta synodalia cum parte praecedenti harum litterarum ad Leonem miserat, quisque nimis sero ipsum S. Pontificem accepisse asseverat? Si verba illa, *speclatis*

presbyteri Constantinopolitani, illiusque socii, quorum Leo meminit epistola 62, quae est ad Anatolium Flaviani successorem.

licendi ordine, alium verum sensum **325** A la detorsione subeant, viri docti poterunt affici (a). At jam alterum momentum, quod ex Leonis Operibus eruiamus, non alium sentire posse indicabit. Semel et iterum sanctus et duobus suis epistolis, 22 nimirum et 24, editas esse Flaviani epistolas cum synodaliis (sed nimis sero) ipsum Constantinopolitanum episcopum fecit certiorum, quarum epistolarum kal. Junii fuit conscripta, altera vero ejusdem mensis, quando videlicet Flaviana cum pleniori instructione Constantinopolitana. Non igitur necesse erat ut de hisce litteris synodalibus Actis acceptis amplius facerentionem, nisi, redeunte comite Pansophio, litteras cum exemplaribus Actorum iterasumque autem litteras Flavianum, prodit epistola trigesima secunda, quæ data est kal. usdem anni. Cujus quippe epistolæ initium ad sit: *Litteras tuæ dilectionis accepi, cum B* *uæ apud vos de fidei quæstione confecta sunt, a eam veni opinionem, tum dumtaxat Leonem fuisse eam epistolam cum omnibus suis is, et nova appendice, prout in Quesnelliana e primum obtinet locum. Et quidem id nobis um est ex illius epistolæ textu. Nam Leo pondmonito Flaviano de recentioribus receptis et synodalibus gestis, nullam amplius facit nem de Eutyche, hujus erroribus et appellad apostolicam sedem, de quibus rebus in entibus litteris sufficienter disseruerat; sed at novæ illius appendicis iteratæ epistolæ oclicendo: *Quamvis evidenter appareat rem de tur nequaquam synodali indigere tractatu; rater charissime, subsecutos esse significo, quos parte placuit destinare (b)*. Verba hæc referri ad illud quod præfatus Flavianus novissime epistolæ appendice scripserat ad Leonem, it inficias. Nam cum Flavianus dixerit R. P. as accepisse, postquam damnationis Euty-synodalia gesta cum suis epistolis direxerat, ebus ita gestis et expeditis sibi dari affirctitatis suæ litteras per comitem Panso- quibus edocebatur Eutychetem libellos omni et calliditate plenos scripsisse, dicendo ju-mpore appellasse vestram sanctitatem, atque rumorem perferre ea de causa generalem am synodum. Nihil tamen in præsentiarum Eutychiana appellatione duximus disserenle illa enim suo loco agemus.*

terim vero alia potius argumenta subjicimus non obscure intelligitur Flavianum, damnato oque Eutyche, aliter ratiocinatum fuisse uesnellus et novatores commenti sunt; ideo- tantum scribere cogitasse, sed revera ad pontificem scripsisse de Constantinopolitano: siquidem summum sacerdotii apicem auctoque in Leone ipso constitutam fassus est; D delictet interpellans tanquam catholicæ reli-egitimum fide jussorem, ad quem spectat (c) *nam rem sanctarumque Ecclesiarum composi- vindicare. 326* Secundo, eundem pontificem t suo scripto ratam ac validam haberi velit am depositionem adversum eum, Eutychem et factam. Tertio in mente repositum illud, quod Christus Petro dixerat, de fide fra-pannis Baptistæ Cotelerii versionem in hujus e verbis exscribendis secuti sumus, ne a illi fautoribus criminaremur. Quamvis revera interpretis versio magis perspicue hanc veritate faciat cum propter illa cap. 2 verba: *Sicut ut vestram sanctitatem omnia quæ super eum sta, quæque direximus cum nostris his litteris. autem est, et hoc vobis intimari, tum propter bus cap. 3 orditur: sed his ita gestis litteræ atque sunt vestræ sanctitatis per, etc.* Epistola hæc 32 in Quesnelliana editione pro-

trum confirmanda, subjicit: *Confirmare vero, et piis- simi Christumque amantis nostri imperatoris fidem. Res namque solo indiget ex vobis impulsu atque subsidio, quod per vestram prudentiam ad tranquillitatem et pacem cuncta statim translaturum est.* Si res ergo, auctore Quesnello, in Constantinopolitana provinciali synodo erat acta et finita; si pariter in Constantinopolitano episcopo omnia jura residebant circa illud iudicii genus, quare Flavianus Leonem interpellat, dicendo rem indigere impulsu et subsidio apostolicæ sedis, ut cuncta statim ad tranquillitatem et pacem transferantur? Nisi quidem mea me fallat opinio, illius hæreseos damnatio rata habita a Leone fuisset; et nisi excitatæ turbæ pontificia auctoritate compositæ fuissent, numquam vera de Christi Domini incarnatione doctrina certo sufficienter Christi fidelibus innotuisset; nec contumaces atque rebelles acquievissent, nisi, cooperante Deo (ait Flavianus) *per vestras sacras litteras.* Denique solas litteras Leonis futuram generalem synodum, de qua rumorerat, prohibere potuisse, idem Flavianus non dissimulante asseverat, dicendo: *Prohibebitur vero et quæ evulgatur futura esse synodus, ut ne lotius orbis perturbentur Ecclesiæ.* Ex hac ergo hujus primæ Flaviani epistolæ appendice nos perspicue colligimus quidquid veteres Orientales episcopi de Romanorum pontificum auctoritate, tum in hæresibus profigan- dis, tum in conciliis firmandis et convocandis, tum denique in condemnatorum appellationibus suscipiendis senserint et judicaverint. Quibus omnibus etsi nimis audacter et quasi stolidè prætextu episcopalis dignitatis tuendæ et vindicandæ aliqui repugnent, tamen Flaviani epistolæ, et illius scribendi agendive modus, Ecclesiæ disciplinam et dogma erga apostolicam sedem, cæterarum Ecclesiarum matrem et magistram, solidissime probant et patefaciunt.

5. Sed jam properanter ad alia gradum faciamus ut Quesnelli animum ab apostolicæ sedis reverentia et auctoritate nimis alienatum clarius conspiciamus. Is ergo ut præcedentibus suis dictis fidem faciat, simulque ostendat Flavianum numquam ad S. Leonem scripsisse, nisi post acceptas ejusdem pontificis querimonias, ad alias et alias Leoninas epistolas, vel ad Flavianum ipsum, vel ad Theodosium imperatorem scriptas provocavit. Verum tamen de illa quam 20 loco posuit Quesnellus in sua editione, quæque Martii kal. conscripta fuit, ad eujus temporariam notam advertere prætermisit, ne hactenus actum iterum agamus, hic verba non facimus. Dumtaxat animadvertimus sancto Leonis supremi iudicis partes in hac causa debitas fuisse: neque Flavianum apostolicæ sedis jura in fidei causa violare potuisse. Id non obscure. S. pontifex asseverat, non tantum de Eutychetis disserens appellatione, sed ad damnationis causam respiciendo, noscere vult quæ a Flaviano in Constantinopolitana synodo facta fuerant. *Sed respicientes ad causam (ait), facti tui nosse volumus rationem.* Neque ulla injuria ad factorum rationem reddendam cogebatur Flavianus, cum supremi ecclesiastici regiminis ordo id postularet, et imperatoris voluntas pontificiam excitaret sollicitudinem, ut videlicet, sublatis omnibus dissensionibus quæ in Constantinopolitana Ecclesia exortæ erant, apostolicæ sedis auctoritate catholica fides muniretur. Hisce enim de causis, in altero illius 20 epistolæ capite per idoneam personam sibi a Flaviano Leo significari *subsecutos* habet *subsecuturos*, et editor annotavit ad marginem: *Nondum profectos* esse legatos constat ex hac epistola ex 34. Sed falli annotatorem colligitur tum ex præcedentibus epistolis, tum quia synodus Ephesina cœpta est III idus Augusti, præsentibus jam apostolicæ sedis legatis. Nos, his rationibus ducti, retinendam esse vocem *subsecutos*, merito judicavimus, suffragantibus aliorum editis et Vat. exemplaribus.

(c) Flaviani epistola apud Quesnellum 1, cap. 3.

postulat quid contra antiquam fidem novitatis emergerit, quod severiori sententia dignum fuerat vindicari, Nam (subiicit S. Leo) et ecclesiastica moderatio, et religiosa piissimi principis fides multa nobis sollicitudinem Christianæ pacis indicant (a). Si igitur 327 duo hæc, videlicet ecclesiastici regiminis ratio, ad quam Quesnellum attendere oportebat, et imperatoris efflagitatio, tantam sollicitudinem Leoni indicabant, nescio qua perfricata fronte Quesnellus contendere potuisset Flavianum non ante ad Leonem ea de re scribendum cogitasse, quam cum didicit pontificem improbis Eutycheis actibus deceptum, falsam de iudicio Constantinopolitano cepisse opinionem, Leo Magnus imprimis nequaquam ad Flavianum scripsit vix audito Eutyche, aut ejus appellatione accepta. Sed tum dumtaxat, cum ab imperatore fuit edoctus Constantinopolitanam Ecclesiam multarum perturbationum strepitu esse commotam, et contentiones in fidei rebus versari. Epistolam enim illam 20 cui et Quesnellus institit, Leo Magnus hisce verbis orsus est: *Christianissimus et clementissimus imperator, sancta et laudabili fide pro Ecclesie catholicæ pace sollicitus, ad nos scripta transmissit de his quæ apud vos perturbationum strepitu commoverant.* Duo ergo Quesnellum hic distinguere oportebat, neutrumque prætermittere. Alterum ad imperialia scripta pertinebat, alterum vero ad Eutycheis appellationem. Se mirari ait instructum esse de tantarum perturbationum strepitu dumtaxat ab ipso imperatore, et non primitus procurasse Flavianum ut (ait) *nos insinuatio tuæ relationis instrueret.*

6. Ecclesiasticæ ergo hierarchiæ unitas, dispositio et forma exigebat ut de nuper exorta hæresi et de gravissimis perturbationibus inter Constantinopolitanum clerum excitatis summus pontifex a Flaviano episcopo instrueretur. Qui sane loquendi modus prorsus evertit illud aliud Quesnellianum commentum, quo videlicet configit: « Quamdiu intra Constantinopolitanæ Ecclesiæ limites seclabes ista continuit opus non fuit ut collegarum opem imploraret Flavianus. Episcopis nempe universis catholicam veritatem totam in solidum a Christo Domino creditam non ignorabat, quam pro sua quisque virili defendere teneretur, erroresque contra insurgentes opprimere, tamquam ordinarius iudex, in ea quam sortitus est Ecclesiæ portione. At ubi monitus a Leone rescivit hæresiarcham Occidentem litteris suis pervasisse, suum virus spargere, atque a sæculi potestatibus insidias parari catholicæ doctrinæ, tum Romanum pontificem adire sui putavit officii: quo videlicet et de re tota instrueretur, quod Ecclesiæ capiti debebatur, et qua pollebat apud Augustinum gratia ageret sollicite, ne late serperent hæreticorum artes, nec turbarentur Ecclesiæ, convocazione concilii, in quo timendum merito erat ne auctoritate plurimum valituri essent homines improbi (b). »

7. Lepida Quesnelli ratiocinatio. At quis non intelligit eam ecclesiasticis regulis non tantum repugnare, sed Leonis et Flaviani dictis, eamque sacrum hierarchiæ ordinem prorsus pervertere? Igitur, Quesnello auctore, si alicujus Ecclesiæ episcopus, aut præcipiti iudicio, aut minime servatis regulis juris, aliquem tamquam hæreticum condemnet; si presbyterio et gradu eum dejiciat, cum illius hæreseos labe intra suæ dioceseos limites se continet, non est opus collegarum opem implorare. At quid collegarum nomine intelligit? Si particularium Ecclesiarum episcopos, quorum fides deficere potest, et quandoque fuit per hæreses labefacta, ultro id dabo. Verumtamen si collegæ vocabulum etiam ad Romanum pontificem, catholicæ fidei custodem et iudicem, extendendum esse contendat, jam unitatis et veri capitis dispositionem et formam evertit et excindit,

(a) Leo Magnus epist. 20, cap. 1 tom. I, apud Quesn., pag. 238, et cap. 2.

(b) Quesnel., ad an. 449, diss., de Vita et Rebus

A sublata eidem eadem potestate, qua ejus curam et demandatum pastoris officium per universum orbem extendere habet, Plane Leonina agendi ratio et illius verborum energia innuunt non tamquam collegam se habuisse S. pontificem, sed tanquam supremum gestorum et 328 controversiarum iudicem. Siquidem ea ratione Flavianum compellebat ad suam notitiam totius facti causam et modum deferre, ut iudicis, non collegæ, partes obiret. Quoniam (subiicit) *nos qui sacerdotum Domini matura volumus esse iudicia, nihil possumus incognitis rebus in cujusquam partis præjudicium definire, priusquam universa quæ gesta sunt veraciter audiamus* (c). An collegæ collegam alloquenti hæc et illa alia verba, facti tui nosse volumus rationem, esse posse arbitrabilur? Par in parem non habere imperium jura omnia asseverant. At Leonem auctoritate qua pollebat Flaviano jussisse, tum totus illius 20 epistolæ contextus, tum subsequentis epistolæ verba ad imperatorem Theodosium scriptæ, dilucide patefaciunt. Nam imperator, spectato ecclesiasticæ hierarchiæ ordine, in quo unum episcopum et pastorem cæteris sacerdotibus Christus Dominus præfecit, non Romani pontificis opem dumtaxat imploravit ad scandala illa abolenda quæ latius in Constantinopolitanum clerum gliscabant; sed iudicium ipsius expostulavit, ut et fidei dogma firmaretur; ut Nicæna statuta servarentur, et cognosceret an jure vel injuria Eutycheis, cui imperialis aulæ ministri patrocinabantur, a sacerdotii gradu et monasterii præfectura esset dejectus. Ejusmodi Theodosii epistola ad Leonem, vel temporis injuria deperdita est, vel in alicujus bibliothecæ scrinio obsoleta asservatur. Superest tamen epistola Leonis ad eundem Theodosium imperatorem, ex qua non obscure suprema pontificia jura colliguntur, et plane innotescit quidquid episcopos particularium Ecclesiarum servare oporteat, cum aliqua fidei causa pertractatur in ea quam ipsi sortiti sunt Ecclesiæ portione.

C 8. In hac ergo epistola S. Leo fatetur se prorsus ignorare quæ in tanta causa gesta erant. Idcirco quia nondum synodalia Acta cum Flaviani epistolis receperat, ait ad eundem Constantinopolitanum episcopum scripsisse, ut cognosceret sibi displicere quod ea quæ gesta fuerant etiam nunc silentio detineret, cum studere debuisset primitus cuncta nobis reserare (d). Non quidem ut opem obtineret, sed ob causæ iudicium, quod propter tria gravissima motiva sibi deberi asseveravit. Videlicet ob causæ meritum, fidei rationem, et imperialis sollicitudinis pietatem. Quæ exigebant ut subreptionibus locus non pateret: Sed prius de quibus eum (Eutyche videlicet) æstimat arguendum instrui nec oportet, ut possit de bene cognitis congrue iudicari. Denique suam epistolam ad imperatorem claudit, dicendo post admonitionem Flaviano per pontificias litteras factam se sperare et credere omnia Flavianum ad nostram notitiam relaturum, ut in lucem ductis quæ videbantur occulta, id quod evangelicæ et apostolicæ doctrinæ convenit iudicetur. Animadvertat, amabo, Quesnellus an Flavianus Leonem tamquam incompetentem iudicem rejecerit? an contempserit admonitionem? an obscure saltem iudicaverit non debuisse primitus cuncta R. pontifici reserare? vel non pertinere ad eundem quod evangelicæ et apostolicæ doctrinæ conveniebat iudicare? vel quia labe illa intra Constantinopolitanæ Ecclesiæ limites se continebat, vel quia non apostolicæ sedi, sed episcopis universis catholica veritas tota in solidum a Christo Domino credita erat, quam quisque pro virili defendere tenebatur; et cætera hujuscemodi, quæ maximas nugæ agendo congressit Quesnellus, ut, excepto primatus honore, parem auctoritatem et jurisdictionem in cunctis episcopis admittendam esse confingeret.

gestis a S. Leone Magno, pag. 146.

(c) Leo Magnus, ibid., 20 cap. 1.

(d) Epistola 12, ad Theodosium imper., cap. 2.

emus quamplurima hic ex Leone proferre, A prerogativam ecclesiastici primatus in totam sibi suisque successoribus convenire et assim in suis epistolis et sermonibus affrid ne extra chorum in præsens canere violane prætermittimus,

329 CAPUT III.

chasius Quesnellus, novis excogitatis doctrinis, s ecclesiastici regiminis formam pervertit, de vi et Eutychetis causa disserendo. Cardinalis it ea de re asserta sancti Leonis Magni decretis intur. Ejusdem S. pontificis epistola 12 a llo perperam explicata, auctior prout in ms. itic reperitur, exponitur. A cujus epistolæ s minime recessisse sanctum Leonem Magnum u pontificatus jura exercendo, ex aliis et aliis n epistolis explicatur.

aschasius Quesnellus facilius prava sua-propugnaret, et nugas quas contra apostoli- B sedem mente conceperat vendere posset, animum commovere et novitatibus demulim studuit, cum eum non fugeret quantam em hominibus novitas injicere soleat (a). A em agendi ratione nos et catholici cuncti s abscedere debemus, non vetustatis dum-servandæ prætextu, sed ad diligentius eos ræcavendos qui veritatem cunctis rebus iorem, vel fraudibus, vel falsis opinionibus s sparsis opprimunt, et in odii contemptum . Cum itaque laudatus scriptor novitatibus im indulgere nisus fuerit, de Ecclesiæ rebus i regiminis forma et ratione, disserendo, ut nus in præcedentibus capitibus explicavi- co multum interest præsentis otii scribendi atis vim inquirere et perscrutari quæ contra nis ingenium, calliditatem, solertiam faci- eipsam defendere potest, Leoninarum ergo linem prosecuturi, nobis iterum occurrunt istolæ ad Flavianum et Flaviani ad Leonem. C ris Quesnellus optime intellexerit S. ponti- i et supremi judicis partes assumpsisse in ia causa, illud quem unus nemine refragante e, tamen cardinalem Baronium exagitare, brachio illum objurgare aggreditur, quod : Ex veteri instituto absque controversia confir- m inter se altercantes Flavianum et Eutychem et p æcipuum judicem controversiarum icarum esse Romanum pontificem, ad quem ' quam reus sponte concurrunt, sua jura pro- b).

ole tamen se pontificiam dignitatem vene- nesnellus (c). Et statim subjicit : « Sed omnibus Ecclesiæ episcopis cum Romano s dignitas, ipso etiam Leone hoc proficente, quam in uno veneror, in cæteris calcari ro agnoscamus Romanum pontificem pro ac, si cum singulis episcopis comparetur, ipso controversiarum Ecclesiæ giudice: sed D pterea ferat Flavianum, quem et sedis præ- et sanctimonia singularis, et fidei constan- rtyrium usque perseverans tantopere com- debuerant, cum rebelli imperito, et obscuro, rugis monacho componi, committique ex au- presbyterum cum suo ac tantæ sedis episco- m cum reo; et utrumque velut 330 de com- idundo altercantem coram Leone sisti, qua- rto causæ dimicaturum. Absit tanta a sacra- piscoporum cœtu injuria. » Hæc, et id genus miniscitur, quæ præcipue comprobari posse ex epistola ejusdem S. Leonis ad Anasta- s salonicensem, quam ad marginem annota-

are. ad Heren. 23.

onius, ad annum 449, num. 5.

enellus, diss. 1 de Vita et Rebus gestis s Magni PP., pag. mihi 147, col. 1, circa

vit, cuique totam pravam interpretationem suam de ecclesiasticis judiciis insistere, eaque fulciri impu- denter sibi blanditur. At nihil ea epistola efficacius pro dictis Baronii et veritate firmanda reperiri posse, sequentibus aperte demonstrabo.

3. Nam imprimis S. pontifex, analogice (ut aiunt) de Ecclesiastico cœtu disserens, similitudinem insti- tuit cum apostolo Paulo, eum ad naturale corpus comparando. In quo connexio totius, unam sanitatem, unam putchritudinem facit : et hæc connexio totius corporis unanimitatem requirit, sed præcipue exigit concordiam sacerdotum. Quibus subjicit, *est dignitas sit communis* (non dixit) *jurisdictio*, non est tamen ordo generalis. Quis enim negavit episcoporum dignitatem in sacro ordinationis munere acceptam esse omnibus episcopis communem, aut affirmavit unum vi sacræ episcopalis unctionis in pascendis suis ovibus majorem minoremve dignitatem obtinuisse? In hoc pas- cendi munere et honore dignitas omnibus episcopis communis est: nec propterea ordo est generalis; ita ut quilibet de quibuscumque causis judicare possit. Nam eodem S. Leone auctore, inter episcopos ipsos danda est potestatis discretio, quam Quesnellus ipse cum dignitatis honore commiserit et confundere conatur. Subdit enim apostolorum exemplum. Qui quamvis in accepti muneris honore similes essent, tamen eos inter potestatis seu jurisdictionis discretio dabatur: atque cum omnes ad apostolatam munus essent electi, unus vero solus cæteris præeminebat. Quoniam (ait) *et inter beatissimos apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis. Et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut cæteris præemineret.* Auditne Quesnellus? Similes in characteris et dignitatis honore quem gradus non admittere satis est exploratum; dispares vero in potestatis prærogativa, quia unus cæteris debet præside- re. Qua ergo ratione, vel quibus Leonis verbis ductus; jurium æqualitatem inter episcopos jactare potuit Quesnellus? Non enim in jurisdictione exercenda, vel in judiciis ferendis omnes episcopi omnia sibi vindicare possunt. Cum, auctore eodem Leone, divina æque ac ecclesiastica dispositione factum sit ut singuli in singulis provinciis essent quorum inter fratres prima haberetur sententia; et rursus quidam in majoribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent amplio- rem, per quos ad unam Petri sedem universalis Ecclesiæ cura conflueret, et nihil usquam a suo capite disideret. Si itaque toto huic contextui insistamus, quid offendimus quod Baronii dictis repugnet? Non instituti vetustas, qua stabilitum est ut inter se episcopi et presbyteri altercantes de fidei rebus ad Romanum pontificem provocent, tamquam ad legitimum controversiarum judicem, ut ex sexcentis v- duntioribus exemplis, desumptis ex Dionysii Alexandri- ni, Athanasii, Pelagii, Cœlestii, Priscilliani, Dicti- nii historiis probare possemus (d), quæ in præsens prætermittimus ne extra scenam egere videamur. Non ultima verba « ad quem tam actor quam reus sponte currunt sua jura prosecuturi. » Nam quamvis Flavianum episcopum inter et Eutychem presbyte- rum maxima graduum conditionis et jurisdictionis discretio daretur, atque unus esset legitimus actor et ordinarius judex, alius vero imperitus rebellis et obscurus, condemnatus monachus, ut rationabiliter Quesnellus asseverat; tamen cum is non acquiesceret late in se ipsum sententiæ 331 et provocasset ad unam Petri sedem, ne Leo Magnus præcipiti animo de incognitis rebus judicaret, actorem Flavianum et Eutychem reum audire debuit, atque etiam epistolis interpellare, ut totam rerum gestarum seriem pate- facerent. At in hoc, quid injuriæ aut contumeliæ prærogativis Constantinopolitanæ sedis, et episcopo

finem.

(d) Videbis quæ diximus in superioribus Exerci- tationibus de hæresibus Priscillianistarum et Pela- gianorum.

singularis sanctimoniam, qui in fidei constantia usque ad martyrium perseveravit? Nulla prorsus convicio nullaque turpitudine Flaviani fama et dignitas ex summi pontificis agendi ratione violata fuit. Quinimmo, cum ante rerum cognitionem, tum rebus gestis cognitis debitum honorem eidem detulit, omnem moderationem et reverentiam in eum exercuit. Quomodo ipsius omnes epistolae ad eundem Flavianum directae dilucido patefaciunt. Si tandem contendat episcoporum cœtui injuriosum esse coram apostolica sede sibi pro juri et facti quæstionibus dirimendis, jam cura universalis Ecclesiae ad Petri sedem confluere haud debet, jam cui libet licitum erit a suo capite dissidere, et de Ecclesiae unitate actum erit, cujus compago firma esse non potest, nisi ad inseparabilem soliditatem vinculum charitatis episcopos astringerit.

4. Secundo, quisnam merito inficiari poterit, vel audebit, sanctum Leonem causas cum episcopis agentem, quemadmodum suam, ita et aliarum episcoporum sedium honori et juribus non prospexisse, aut non consuluisse? Profecto etiamsi alia monumenta nobis decissent, sola sufficeret laudata epistola ad Anastasium Thessalonicensem, cui Quesnellus instituit, ut novas suas merces hauriret atque venderet. In ea namque de aliis atque aliis episcoporum gradibus disserens, de episcopis videlicet, metropolitibus et apostolicæ sedis vicariis, præcipit, mandat, ut *Metropolitanorum* legitima jura perpetuo servarentur, nec *fus traditæ antiquitatis dignitatis* a vicariis Thessalonicensibus, quamvis apostolicæ sedis legatis, violarentur. Nec propterea metropolitum jura violari posse arbitratur, si in causis judicandis contingeret episcopos in conciliis congregatos, dissidentes vel ob rerum gravitatem, aut quæstionum difficultates non convenire. Jussit enim tum eas ad apostolicæ sedis judicium deferri, reservata sibi suisque successoribus facultate ultimam sententiam constituendi. Legitur enim in perantiqua synopsi, can. 7: *Ut bina per annum provincialia episcoporum concilia celebrentur, et si res difficilis emergerit, nec fuerit Thessalonicensis episcopi judicio terminata ad Romanum deferatur antistitem.* Nec propterea censuit hac reservatione facta episcoporum metropolitum aut suffraganeorum jura turbari, aut infringi. Consultius quoque strictiorique mandato et canone episcoporum honori et juribus prospexit. Cum videlicet verebatur ne conciliorum provincialium cogendorum colore, episcopi vim injuriamve paterentur. Ad præcavendos igitur quoscumque abusus injuriam aut ignominiam episcopis inferentes, decimo cap. ejusdem epistolæ decrevit *ut in evocandis provincialibus episcopis a Thessalonicensi pontifice moderatio conservetur, ne sub hoc colore sacerdotalis honor contumeliis addicatur.* Atque tandem decretalem suam epistolam eo ultimo capite claudit ad quod provocavit Quesnellus, cujus ita perspicuus est titulus, tam in editis quam in manuscriptis codicibus antiquissimis, quos ipsi lustravimus, ut vix dubitare possimus de apostolicæ sedis auctoritate in recognoscendis causis, jam pridem in provincialibus synodis tractatis et definitis: et tunc maxime, quando de fidei negotio agitur, et ob illud contentiones et scandala suborirentur, quemadmodum in Eutychiæ causa evenisse omnibus exploratum est. Titulus ergo illius capituli hæc habet: *ut si inter eos (episcopos videlicet) de negotio fuerit oborta contentio, cuncta Romano pontifici sub gestorum insinuatione pandantur, ut ab eo quod Deo placuerit ordinetur.* An non hæc omnia coherent cum iis quæ Baronius de veteri Ecclesiæ instituto scripserat? Igitur tantum abest ut hujus dicta infirmentur **332** ex iis quæ S. Leo habet in epistola ad Anastasium Thessalonicensem,

sem, quinimmo plus firmamenti et roboris assequuntur.

5. Nunc ad reliqua progrediamur. Atque interim aliis prætermittis, quæ de hac epistola dicere possemus, quam non tantum ad Vaticanam, aliaque mss. exemplaria exegimus et castigavimus, sed etiam auctiorem ornatoremque reddidimus circa illius octavi canonis doctrinam, quam uberius et luculentius explicatam offendimus in quodam Græco archetypo ejusdem Vaticanæ bibliothecæ. Porro de ejus canonis Græca interpretatione et paraphrasi verba faciemus in una appendice quam eidem epistolæ subjecimus. Igitur nunc dumtaxat perquirendum erit an S. Leo de Eutychiæ causa et Orientalibus rebus perturbatis judicium tulerit post accepta a Flaviano synodalia gesta e litteras, an vero solummodo Constantinopolitano episcopo graviter afflictio opem præstidumque exhibuerit atque tulerit. Postremum affirmare Quesnellum oportuit, ne paululum etiam leviter a præcedenti disserendi methodo abscederet. Nam postquam contra Baronium dixerat Flavianum coram Leone non se stitisse tamquam actorem, sed judicem; non damnandum traduxisse Eutychem, sed a se damnatum produxisse; nec novum a Leone judicium petiisse, sed latam a se sententiam cura pontificis Romani collegis Occidentalibus notam fieri postulasse, ut omnes communi fidei causa, communibusque curis, communi opera et sollicitudine allaborarent, subjicit in sequenti capite: «Acceptis litteris Flaviani, Leo opem operamque suam adversus Eutychem pollicetur; perque illustrem virum Rhodanum epistolam mittit... quam et secuta est alia ad Theodosium, in qua Nicænsis fidei se inherere profitetur. Nestorii et Eutychis dogmata condemnat, atque etiam postulat synodum intra Italiam congregari.»

5. Cum itaque duo ibidem a Quesnello proponantur, et pro disserendi libidine resolvantur, nostrum erit in præsentiarum unum ab altero secerare, ac de utroque verba facere. Quoad primum attinet, affirmamus Flavianum utique tanquam actorem coram S. P. Leone se stitisse; et traduxisse Eutychem quam reum, in provinciali Constantinopolitana synodo jam damnatum, solemnissime tamen et ultimo peremptorio judicio ab apostolica ipsa sede damnandum. Flaviani prior ad S. Leonem epistola id manifeste prodit Sive enim eam epistolam scripserit immediate post Constantinopolitanam synodum, ut jam præcedenti capite luculentissime probavimus, vel dumtaxat postquam se plurimis querimontis exagitatum a Leone cognovit (ut irrationabiliter contendit adversarius), semper innotescit ad apostolicam sedem tanquam actorem convolasse, judicii jam a se probati rationem redditurum approbationemque consecuturum. Si autem hujusce a se probati judicii rationem reddere nec voluisset, nec debuisset quemadmodum Quesnellus contendit (a), cur synodalia transmisit acta? Cur justum judicavit de omnibus contra nuper exortam hæresim peractis Leonem certiorum facere? Cur tandem commoveri rogat pontificis animam, sicut sacerdotio competebat, ut decerneret ratam habendam damnationem contra Eutychem factam; idque propriis scriptis patefacere? Nisi quod in mente alte repositum habebat ultimo hocce apostolicæ sedis judicio quod exoptabat, ut hæresis quæ surrexit, et turbæ quæ propter eam factæ sunt, scillime destruerentur, Deo cooperante per pontificis sanctissimas litteras. Ex quibus animadversionibus et loquendi formulis intelligitur non postulasse tantum Flavianum ut latam a se sententiam cum pontificis Romani collegis Occidentalibus notam fieret, sed solatium, et defensionem, qua (ait ipse) *debeat consensu proprio ad tranquillitatem **333** et pacem cuncta perducere (b).* Solo ergo

scripsimus.

(b) Flaviani epist. prior, cap. 3. Videsis quæ præced. cap. de hac epist. scripsimus.

(a) Quesnellus, ad annum 440, diss. de Vita et rebus gestis S. Leonis Magni pag. 147, colum. 1, num 5, et col. 2, num. 6. Vide quæ præcedenti cap.

Leone Flaviani et Constantinopolitani concilii iudicium approbante, ratum habente, et scripto robore, vel orta hæresis, vel excitatæ turbæ ad exitium perduci poterant; et cuncta pace et tranquillitate componi. Ibi nullus est de collegis Occidentalibus sermo. Nulla mentio, ut eos communibus curis, communi opera et sollicitudine allaborare compellat pro communi fidei causa. Dumtaxat usus consueta salutationis formula, epistolam claudit dicendo: *Omnen, quæ vobiscum est, fraternitatem, ego et qui mecum sunt salutamus*. An ergo Flavianus Leonem interpellaverit tamquam iudicem, et Eutychem tamquam damnatum, et non adhuc a Romano pontifice damnandum traduxerit, videant qui nullo partium studio moventur et adducuntur?

7. Æque pariter labat et cadit illud quod idem Quesnellus subject, videlicet: Acceptis litteris Flaviani, Leo opem operamque suam adversus Eutychem pollicetur. Nullum profecto verbum offendimus in ea epistola quam per Rhodanum transmisit, quod ejusmodi phrasim redoleat, atque ita possit interpretari. Brevissimam enim tum scripsit epistolam accepta opportunitate ab itinere quod statim Constantinopolim versus idem honorabilis vir Rhodanus aggrediebatur. Nihil tamen eorum in ea prætermisit quæ supremo ac principali Ecclesiæ iudici conveniebant. Nam certior jam factus ex Flaviani epistolis et Actorum synodalium lectione, Eutychem aliter de fide sentire quam convenit..., quem a traditione catholica non decuerat deviare, sed in eadem quæ tenetur ab omnibus credulitate persistere. Interim longius scribere distulit, sed plenius de eadem causa scripturum promittit: ut (ait) *fraternitatem tuam quid de tota causa constitui debeat instruamus*. Neque vero universale magisterium dumtaxat ex laudatis verbis sibi vindicat et tribuit, sed et in subsequentibus veras iudicis et vindicis partes se in posterum obituum spondet, subjiciens: *Non enim patimur illum (Eutychem nimirum) in sua persuasionis pravitate persistere, aut dilectionem tuam, quæ zelo fidei pravo et stulto resistit errori, diutina adversæ partis impugnatione turbari* (a). Ad integram hanc sermonis pericopen animadvertat, amabo, Quesnellus, et sincero fateatur an hæc de collega dumtaxat opem ferente operamque cum Occidentalibus collegis impendente intelligi possint? Causa autem etsi ad communem pertineret fidem, tamen non in Occidente, sed Oriente versabatur, Flavianus ipse non ab Occidentalibus, sed ab Orientalibus impugnatione turbabatur. Si ergo summum jus summamque potestatem jurisdictionemque in Orientales non habuisset, qua ratione quove sensu suum ministerium promisisset, ut et de Eutychiana pravitate iudicaret, et Flaviani magnum zelum a diutina adversæ partis impugnatione vindicaret?

8. Et quidem absque ulla contentione utrumque munus, supremi iudicis nempe et vindicis, sicut et universalis magistri, Leonem in causa de qua agimus exercuisse, colligitur ex celebri ipsius epistola quam dogmaticam appellant, post paucos dies ad eundem Flavianum scriptam. Prætereo quod in illius exordiis dixerit nimis sero Flaviani epistolam cum synodalibus Actis recepisse. Prætereo pariter quod totum de incarnatione Domini Jesu Christi dogma divinitus explicaverit, suggillaveritque Eutychem tamquam stultum et insanum, qui volebat intelligere, ut bene ageret, qui et iniquitatem meditatus fuerat in cubili suo, quæ veri iudicis et magistri partes Leonem sibi vindicasse patefaciunt; tantummodo ultimo illius epistolæ capiti mihi insistere liceat, atque ex eo argumentari 334 an Quesnellus jure vel injuria ratiocinatus fuerit in præcedentibus. Eutychianæ enim causæ examen non

(a) Epistola apud Quesnellum 22. Grimaneus cod., ex quo superiorem epistolam extraxit Quesnellus, habet non *patimur*, ipse autem forte liberariorum oscitantia, substituit *non patiemur*.

A non detulit ad alios Occidentales episcopos, sed per ipsum synodalibus Actis lustratis, aliqua reprehensione et reformatione digna reperiit, ecclesiastici juris regulis minime consona, quæ ab Orientalibus in synodo congregatis debebant necessario præcaveri, ne fides incarnationis de duabus naturis in Christo post unionem existentibus collaberetur. Ait namque: *Cum autem ad interlocutionem examinis vestri Eutyches responderit, dicens: Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post adunationem vero unam naturam: confiteor* (b). Hocce enim assertum fidei dogmatibus prorsus contrarium, cum Eutyches in interloquendum protulisset, haudquaquam impune et sine ecclesiastica censura erat audiendum. Sed anathemate et execratione confodiendum, tanquam aliquod apostolorum symbolo repugnans. Quare S. pontifex summa admiratione in Constantinopolitanos iudices commotus eos hæc verbis objurgat: *Miror tam absurdam tamque perversam ejus professionem nulla judicantium increpatione reprehensam, et sermonem nimis insipientem nimisque blasphemum ita omissum, quasi nihil quod offenderet esset auditum, etc.* (c). An non igitur in iis Actis S. Leo reperiit quo rationabilius posset Constantinopolitanos iudices reprehendere et exagitare, quod minus regulariter sive canonicè se gesserint in Eutychianæ causæ examine et Synodalium Actorum compilatione? An non iudicat impiam blasphemam esse illam Eutychetis assertionem, quam Flavianus cum tota illa synodo nulla censura dignam censuit, aut saltem censoria virgula notare prætermisit? Arbitrari sane potuisset Eutyches ex synodali agendi ratione, vel recte, vel tolerabiliter se esse locutum, ut statim subjicit S. Leo, quia nulla vestra est sententia confutatum. Cui malo volens S. pontifex mederi, diligentiam Flaviani commonet, ut si per inspirationem misericordie Dei ad satisfactionem causa perducitur, imprudentia hominis imperiti ab hac sensus sui peste purgetur. Ecce conditiones decernit servandas, quemadmodum Eutyches in communionem admittendus sit, quoties respiscat. Qui quidem (ait), sicut gestorum ordo patefecit, bene cæperat a sua persuasione discedere, cum vestra sententia coarctatus profiteretur se dicere quod ante non dixerat, et ei fidei acquiescere cujus prius fuisset alienus.

9. Mandat tandem quod si aliquando Eutychem pœniteat talia contra catholicam fidem dixisse et protulisse, veniendo ad satisfactionis plenitudinem, omnia quæ ab eo male sunt sensa viva voce et præsentis subscriptione damnando, summa charitate esse complectendum, et erga correctum misericordiam esse adhibendam. Pro quarum rerum omnium felicitate et executione quatuor legatos ad pontificias vices agendas in Orientem cum fidelinotario mittere asseverat, confidentes (ait) ad Divinitatis auxilium, ut is qui erraverat, damnata sensus sui pravitate salvetur. Liceat ergo mihi in præsentis concertationis fine Quesnellum et alium quemcumque rogare an collegæ in collegam hæc agendi ratio esse possit? Constantinopolitana imprimis synodalia Acta tamquam irregulariter facta Leo reprehendit. Secundo, hæreticam propositionem a Constantinopolitanis iudicibus dissimulatam nulloque anathemate proscriptam sua auctoritate condemnat. Tertio, Eutycheti aliquando forte pœnitentiam agenti veniam dari jubet, modumque statuit quo pœnitens recipiatur. Quarto, ut omnia ab eo præcepta fideliter executioni demandarentur, quatuor mittit e suo latere legatos, pontificias vices agentes, qui una cum Dulcilio notario operam impendant ut hæresis aboleatur, et excitatæ turbæ componantur. Si id attendisset Quesnellus, aut non 335 dissimulasset, credimusne tantum studii adhibuisse ut omnia susquedeque ver-

(b) Epistola Leonis ad Flavianum, quæ in ordine 24 est, cap. 6.

(c) Leonis epistola 24 cap. 6.

teret, et invidia, odio, nimisque rixandi libidine ductus, apostolicæ sedis jura ad exitium perducere quæsiisset? Veritatis cultores, qualem se esse Quesnellus jactat, fraudis inimici sunt. Et propterea nulla ratione prætermittere eum oportebat, vel ad prævum sensum interpretari, quæ pro ecclesiastico universali regimine a majoribus accepimus: eo vel maxime quod S. pontifex Leo, perpetuo sibi concinens, quæ postremo illius 24 epistolæ dixerat, latius etiam exponit in epistola ad Julianum Coensem, ostendens necessarium fuisse ut ad reddendam rationem professionis suæ, crebris atque sollicitis iudicum interrogationibus urgeretur, nec tamquam inane aliquid præterfleret, quod non nisi de haustu venenatorum dogmatum apparebat effusum (a). Siquidem cum iudicia reperta fuerint, aut distrahendarum controversiarum, aut puniendorum malefactorum causa (b). Si iudices crebris non urgeant interrogationibus reos, vel de criminibus postulatōs, minime sufficienter in veritatis cognitionem venire possunt, nec crimina rite et canonicè probari aut contestari, quemadmodum in fidei inquisitionibus necessarium esse semper iudicatum fuit. Igitur labat etiam et cadit illud Quesnellianum assertum, quod in concilii Constantinopolitani Actis nihil prorsus occurreret quod rite et canonicè non esset gestum. Cum unum offendamus quod ab apostolica sedefuit proscriptum, et intelligamus iudices ipsos, et Flavianum ipsum merito fuisse reprehensum, cuius causa novum erat instituendum iudicium, juxta regulas ab eodem S. Leone in utraque epistola mox laudatis præscriptas. Jam vero de Eutychetis appellatione sermonem instituamus.

CAPUT IV.

De Eutyche ad apostolicam sedem appellatione. Hanc maxima injuria negavit Quesnellus, cuius multa argumenta cum ex Flaviani et Leonis epistolis, tum ex secundi Constantinopolitani concilii Actis eripiuntur et dissolvuntur. Demum et Petri de Marca opinio ad examen revocatur, et tamquam veritati minus consona annotatur.

1. Pro apostolicæ sedis legitimis iuribus vindicandis multa hactenus expeditimus, spectata primum Constantinopolitani episcopi Flaviani agendi ratione: qui post in Eutychem damnationis depositionisque sententiam, ad S. Leonem cum universa gestorum synodali serie suas epistolas misit, huncque de omnibus quæ contigerant facit certiorum. Intelleximus quoque ejusmodi causam, utpote ex gravioribus difficilioribusque, ob quam scandala et simultates iudices inter et Eutychianam factionem exortæ fuerunt, juxta veterem apostolicamque consuetudinem jure Romani pontificis iudicio reservari debuisse. Accessit tandem Constantinopolitani concilii Acta ex omni parte secundum regulas canonum non fuisse exarata; cum videlicet iudices, Eutychem inter loquendum audientes admiserint, aut dissimulaverint saltem unam blasphemiam, multarum hæreseon fontem, quam proscribere debuissent, et sub ecclesiasticis pœnis hæreticum compellere ad eam execrandam. Cum igitur tria hæc ad Romanorum pontificum iudiciariam potestatem probandam in præcedentibus præstiterimus, superest in præsens ut de appellationibus ad apostolicam 336 sedem verba faciamus; occasione nimirum accepta a nostro adversario, qui magnopere pugnat, omnia susquedeque vertendo, quæ in S. Leonis Magni Operibus occurrunt, pro iisdem appellationibus asserendis (c).

2. Atque imprimis ut innumera prætermittam loca in quibus affirmat Eutychem numquam ad apostolicam appellasse sedem, oculos conieci in ipsius septimæ dissertatione, quam inscripsit: *De causa Eutyche archimandrite Constantinopolitani a Flaviano episcopo*

(a) Epist. 25, ad Julianum Coensem, cap. 3.

(b) Ut ait Cicero pro Q. Roscio.

(c) *Consule cap. 6 epist. 24 ad Flav., et cap. 2.*

A C. P. in synodo damnati; cui titulo sequentia tamquam argumentum dissertationis continentia subiecta: Ad epistolas S. Leonis papæ 20 ad Flavianum eundem, et 24 ad Theodosium Augustum. In spem adducebar voluisse Quesnellum speciatim has duas epistolas percurrere, sibi que objicere primo quæ in duabus illis epistolis de Eutychiana fatetur appellatione S. pontifex Leo; deinde responsionibus diluere quæ sibi objecerat. Sed opinio me fefellit. Dissertationem suam sane orditur affirmando plura nonnullis ex his epistolis assumi, ut hoc jus appellandi ad sedem Romanam persuadeant; jura et prærogativas hujus primæ sedis non invidere asseverat: atque ejus auctoritatem eminentiamque sacris canonibus firmatam tueri et propugnare velle fatetur. « Verum, subjicit, ut immota et inconcussa manent vera fundamenta, quibus apostolici primatæ moles incumbit, sic per se ruere necesse est infirma illa et fucata argumenta quibus præpostero quorundam studio fulciri solet, quorum inanitate quisquis retegere sataget, is profecto non minimam sede apostolica gratiam inierit. » Cujus dissertationis exordium claudit patefaciendo propositum sibi stabilitum, nihil intactum dimittendi eorum, quæ apud Leonem luce indigent; et propterea necessitate se (ait) adductum ementitam Eutyche appellationem annotare (d).

3. Præmissis itaque tam splendido tamque specioso verborum apparatu, sequentem infert consecutionem: « Hoc igitur censeo, nihil ex utraque hac Leonis epistola haberi quo valide comprobetur Romanum pontificem seorsim ac separatim ab aliis patriarchis majorumque dioceseon episcopis ab Eutyche fuisse appellatum. » Ab homine qui totus esset in fraudibus et mendaciis fingendis nihil solemnius potuisset excogitari; cum potissimum his sensim persuadere velit appellationes dumtaxat ad futurum generale concilium apud Orientales obtinuisse ut novatores, quasi pro aris et focis pugnant, in apostolicæ sedis contemptum ausi sunt affirmare. Ut autem veritatis colore hocce prolatum mendacium deliniat, Eutychem non ad solam apostolicam sedem appellasse, sed ad synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam et Thessalonicensem demonstrare primo contendit ex epistola Flaviani cap. 3, isthæc subjuciendo: « Unde veritas elucescit verborum Flaviani, quibus Leoni de posthabita Eutyche ad sedem apostolicam appellatione conquerenti ita respondit. » Ecce Flaviani verba: *Eutyches libello direxit vobis plenos omni fallacia atque calliditate, dicens iudicii tempore libellos se dedisse appellationis, et nobis, et hic convenienti sancto concilio appellasse vestram sanctitatem. Hoc ab eo nequam factum est, sed etiam in hac parte mentitus est, tamquam per fallaciam mendacii subrepre se sanctis vestris auribus putans.* At nihil firmamenti aut virium Quesnelli falsitatem acquirere, ex præcedentibus verbis mecum sanæ mentis homines iudicabunt. Immo deducunt jus appellandi ad apostolicam sedem, nulla ratione habita, ad alias patriarchales Alexandrinam, Hierosolymitanam, et Thessalonicensem, sanctum Flavianum revera probasse. Siquidem episcopus Constantinopolitanus factum dumtaxat appellationis negat, non vero jus quod veluti 337 legitimum probat, neque in discrimen voluit adducere. Præterea Flaviani responsio Leoninæ propositioni omnino congruere debebat. Scripserat Leo Eutychem ad sedem apostolicam provocasse; et Flavianus respondit in hac parte Eutychem esse mentitum dicens *appellasse vestram sanctitatem.* Ubi, quæso, de aliis patriarchalibus sedibus horumque episcopis sermo est? Vel cum S. Leo semptisum dumtaxat suamque sedem nominasset, ad quam Eutyches mentiendo iudicii tempore se appellasse dixerat, cur Flavianus

epist. 25 ad Julianum Coensem.

(d) Quesnellus, tom. II Operum S. Leonis M., dissert. 7, de Causa Eutyche.

Leoni haud obicit id consuetudine non esse receptum, *seorsim, ac separatim ab aliis patriarchis* ad Romanum pontificem appellare, cum potius ad omnes alios patriarchas suos provocationis libellos debisset dirigere? Igitur non tantum præcedentia verba Flaviani *juri* appellationis non repugnant, sed illud astruunt, eidem vim et robur adjiciunt. Reprobant tamen, et tanquam rem incognitam silentio prætereunt, consuetudinem illam quam de novo quidam pseudoeclesiasticorum jurium interpretes confinxerunt, de appellationibus videlicet ad generalem synodum necessario habendis.

4. Et quidem rem magis perspicuam facit ipsa Leonis epistola 20 quam tanquam præsentis dissertationis argumentum Quesnellus proposuit, cuique concinere habent, et quidem concinunt, Flaviani responsa. Quid vero ex hac epistola? Eutychem damnatum a Constantinopolitana synodo ad omnes alias patriarchales sedes provocasse? Figmentum apage! Queritur primo loco S. P. Leo quod Flavianus Rom. sedi silere potuerit quæ perturbationis strepitum et scandala commoverunt, *et non potius procurasse ut primitus nos (ait) insinuatio tuæ relationis instrueret.* Hæc verba, ut diximus, indicant quemadmodum in similibus contentiosis causis, in quibus de fidei articulis agebatur, Rom. pontifex erat instruendus simul et consulendus, *ne de rerum gestarum fide posset ambigere.* Addidit deinde statim: *Acceptimus enim libellum Eutychem presbyteri, qui se queritur, accusante Eusebio episcopo, immerito communionem fuisse privatum, maxime cum vocatum se adfuisse testetur, nec suam præsentiam denegasset, adeo ut in ipso iudicio libellum appellationis suæ se asserat obtulisse, nec tamen fuisse susceptum.* Hic loqui S. Leonem de appellatione sibi facta, quam ordinarie ecclesiasticum subeuntes iudicium facere consueverant, nulli dubium est. An vero illam fecerit, vel non fecerit, opportuno tempore, cum videlicet proferebatur iudicium, id Leonem latebat. Necdum plene de rebus quæ contigerant fuerat instructus. Sed opportuno tempore Eutychem appellationem interposuisse eum credere oportebat. Nam ait, Eutyches videns *appellationem suam non esse susceptam, compulsus est contestatorios libellos in Constantinopolitana urbe proponere.* Quid enim contestatorii libelli nomine intelligebat? Nisi publicum testimonium scripto consignatum quo profitebatur nullam et irritam esse iudicii sententiam in seipsum latam, et ab ea ad Romanum pontificem provocasse. At, reponet Quesnellus, si appellationem interposuisset, provocasset etiam ad omnes alios patriarchas et majorum diocesanon episcopos, horumque concilia. Verum unde hausit hanc novam doctrinam? In medium proferat abscondita illa antiquitatis monumenta ex quibus eam desumpsit. Nos insistentes Flaviani et Leonis testimoniis, ad concilium Romanum non provocasse demonstramus. Flavianus quidem negat factam appellationem *ad sanctitatem vestram iudicii tempore, non negat jus;* neque addidit hunc provocasse vel provocare debuisse alios patriarchas, et insigniores episcopos, horumque concilia; subdit solum: *Sed in hac parte sefellit velut pater mentacii, se auribus vestris subrepturum arbitratus.* Igitur nusquam a Flaviano in discrimen revocatum est Eutychem *jus* interponendi suam appellationem: ad apostolicam sedem; sed id ab Eutyche opportuno tempore *factum* fuisse negavit. Præterea si illa Quesnelli suppositio staret, jam Eutychem ad apostolicam sedem appellante, **338** aliis patriarchis prætermisissis, isti conclamassent, sibi subreptum esse intelligentes jus cognoscendi similes contentiosas causas, cum nihil efficacius ad graves simultates excitandas quam aliorum jura contemnere, violare et abolere. Conclamasse autem unde colligitur? Contra vero, si Eutyches, ut mavult

A Quesnellus, ad omnes alios patriarchas et celeberrimarum Ecclesiarum antistites provocasset, isti non distulissent suum ferre iudicium, et maxime Alexandrinus, Antiochenus et Hierosolymitanus præules, qui vix, et ne vix quidem, retardassent sui muneris partes obire. cum ageretur de eorum jure tuendo, ad quos Eutyches provocaverat. Nullus tamen alius ex majorum Ecclesiarum episcopis manum ad hoc negotium apposuit, nullus scripsit ad Flavianum nullus in irritum mittere nisus est Constantinopolitani concilii decretum, vel illud confirmare, quamvis interea sex aut septem mensium spatium esset decursum ab Eutychem damnatione appellationeque ad tempus usque quo S. Leo omnium gestarum rerum cognitionem obtinuit. Ego sane arbutor non tam diu Orientis et Græcorum antistites, qui insignioribus præerant Ecclesiis, distulissent suo jure uti. Cum igitur id non fecerint, argumento est nec ad eos provocasse Eutychem, nec usum obtinuisse, ut condemnati in provincialibus synodis ad concilia Ecclesiarum patriarchalium provocarent. Tandem illa Eutychem appellatio ea ratione haberi debuit, qua tum Flavianus, tum Leo Magnus interpretati sunt. Atqui modus scribendi utriusque indicat appellationem factam esse ad unum singularem episcopum, ad Romanum videlicet, qui tanquam caput et firmamentum totius Ecclesiæ venerabatur, et a quo per fallacias mendacii Eutyches, ut innuere videtur Flavianus, se absolutionem, rebus incognitis, subrepturum esse sperabat. Igitur nova illa iudicandi forma a Quesnello excogitata labat et ruit, quin habeat quemadmodum consistere possit. Potissimum cum Liberatus diaconus dumtaxat asseveret quod *Eutyches, de sua damnatione papæ Leoni scribens, posuit edicta apud Constantinopolim, et injuriam se fuisse passum, populum contestatus est (a).*

5. Duo tamen sunt ex quibus ejusmodi machinam consistere posse sibi arbitratus est Quesnellus. Alterum est testimonium Constantini monachi, aliud est Eutychem epistola ad episcopum Alexandriæ. Quod ad primum attinet, neminem latere deberet quisnam fuerit hic monachus Constantinus, qui non tantum tanquam hæreticus habitus et condemnatus fuit, sed etiam volens in secunda synodo Constantinopolitana Eutychem partes agere, sibi numquam constabat in dictis; et colore perturbati animi negabat quod affirmaverat, et ultro dabat quod pridem negaverat; ita ut ejus testimonium nullum prorsus pondus nullamque fidem habere debeat. Hæreticum fuisse Constantinum ultro concedit etiam Quesnellus excutiendo Joannem David (b) qui exagitaverat Petrum de Marca, dicendo illius monachi testimonium (quod in subsequentibus subjiciemus) esse hominis hæretici, multis difficultatibus obnoxium, cui Florentius ipse Patricius contradicit, immo quod ipsi Constantinopolitani PP, reprobarunt. En Constantini dictum: *Eutychem, dum legeretur damnatio, appellavit sanctum concilium sanctissimi episcopi Romani, Alexandrini, Hierosolymitani, et Thessalonicensis, et hæc in Actis non sunt inserta.* Super hoc veluti firmissimo lapide, quamvis eminentio, Quesnellus totum suum novum de appellationibus ædificium construere conatus est. Verum tamen si universa quæ in secunda illa Constantinopolitana synodo gesta et dicta sunt vel sedulo, non, cursim, lustrasset, vel omnino non dissimulasset, quanti faciendum sit tale testimonium noscere potuisset. Neque affirmasset, ex illius mendacio veri aliquid posse elici. « Nimis (ait) enim putidum mendacium est, **339** quod veritatis specie non adumbratur: ac proinde discimus non eam fuisse ad ea usque tempora consuetudinem Orientalium, ut ad unicum ex episcopis appellarent, sed eos omnes qui iudicii a quo provocabatur participes non fuerant;

(a) Liberatus diaconus, in Breviario, cap. 11.

(b) Quesnellus, ibidem, ut. supra. Joan. David.,

in opere Gallico de Judiciis episcoporum.

nec ad solum Pontificis Romani concillium, quod totius Occidentis erat, sed et ad synodum aliorum patriarcharum, qui in causa suspecti non erant. Et revera eodem tempore quo scribebat Eutyches ad S. Leonem se eum appellasse, scripsit etiam ad Dioscorum Alexandrinum, ut œcumenicum concilium convocaret, quo Flaviani iudicium discuteretur, ut docet nos Liberatus, cap. 12, ubi tamen corrigendus, cum ait de ejusmodi concilio Eutychem non cogitasse nisi absoluto conventu Constantinopolitano, in quo synodi Flaviani Acta relecta sunt; infra enim ostendimus ex hujus conventus Actis, jam tunc indictum fuisse Ephesinum concilium. » At ædificium supra mendacium struere, idem esse se fallere, et temerariam fabulam pro vera historia vendere, quis non intelligit? Consuetudinem Orientalium fuisse affirmat, non ad unum ex episcopis appellare, sed ad eos omnes qui iudicii a quo provocabatur participes non fuerant. At quænam exempla commentitiæ hujus consuetudinis habet Quesnellus? Et ut Africanos nos prætermittamus, quos Quesnellus et Petrus de Marca optime noverunt ad apostolicam sedem, sine ulla prorsus contentione provocasse, quid dicit de Athanasio, de Joanne Chrysostomo quid, qui ad sedem apostolicam, et sub Julio papa, et sub Innocentio, Leonis prædecessoribus, provocarunt? Horum causas agendive rationes hic expendere nos supervacaneum ducimus. Cum Quesnellus, ad fidem sibi vindicandam nec adduxerit, nec adducere potuerit, unum dumtaxat ex Orientalibus exemplum, qui ad eos omnes provocaverint qui iudicii a quo provocaverunt non fuerant participes.

6. Athanasii igitur et Joannis Chrysostomi causis interim prætermissis, de quibus postea sermonem habituros esse spondemus, quid credit dicendum esse de Eutychetis litteris ad Dioscorum, ut œcumenicum concilium haberetur? Nova ipsius Quesnelli fallacia. Noverat quidem Eutyches Flavianum inter et Dioscorum similitates facile intercedere posse cum ejus causæ patrocinium esset assumptum a Chrysaphio, Flaviani inimico, strictoque fœdere cum Dioscoro juncto. Propterea cum Dioscorus Alexandrinæ urbis esset antistes, non tantum ex canonibus Nicænis sibi post Romanum pontificem primatum vindicatum volebat, sed etiam supra Constantinopolitanam Ecclesiam summum jus exercere contendebat, tamquam Orientis patriarcha primarius, nulla habita ratione ad canonem tertium concilii Constantinopolitani primi, quo statutum fuerat ut hujus urbis episcopus post Romanum prima subsellia teneret. Quem canonem non tantum Romana Ecclesia non admisit, sed abolevit: ut suo loco dicemus, et præterea ipsi Alexandrini episcopi illum canonem tamquam sibi injuriosum respuebant, tum quando concilia haberi debebant, tum etiam quando de ordinationibus aliorum episcoporum agebatur. Quid mirum igitur, si Eutyches, sub colore Metropolitanæ juris servandi, ad Dioscorum scripsit (a), maxime etiam sibi persuadens se in illius fidem conferre posse Chrysaphii commendationibus? Nullibi inveniet tamen scripsisse ad Juvenalem Hierosolymitanum vel ad Anastasium Thessalonicensem, quod probare debuisset Quesnellus, ne e mentibus et prorsus nugatorium diceremus novum illum appellationis modum, quem sciolis dumtaxat et indoctis vendere quærit. Deinde aliud est aliquem interpellare veluti sequestrem et mediatorem, aliud est ad aliquem servato juris ordine appellare. Dabo ad Dioscorum scripsisse atque ad eum etiam suæ 340 professionis libellum misisse. Quid inde? Nullibi tamen constat ad eum appellasse. Sicuti non colligitur appellasse ad episcopum Ravennæ, quamvis ad S. Petrum Chrysologum illius Ecclesiæ præsulem scripsisset. Ultro dato vero quod etiam ad Anastasium Thessalonicensem scripsisset, an is

(a) Consule epist. 80 ad Anatolium, in qua Leo pontifex totus versatur in tuendis firmiter iuribus

forte proprio jure Eutyche causam cognoscere potuisset? Sedis enim apostolicæ vices agebat, utpote illius vicarius. At propterea non nisi Romani pontificis personam egisset, minime iudicando; sed ad sanctum Leonem scribendo, ut jam præcedenti capite satis abunde demonstravimus. Progrediamur igitur ad alia.

7. Suggillat post hæc Quesnellus Joannem David, quasi suæ causæ oblitum, ut verba episcoporum, quibus nullam a se appellationis vocem auditam esse inter iudicandum contestantur, pro se adduxerit, suo seipsam jugulans gladio. *Cum esset concilium, et interrogatio proveniret* (inquit Seleucus episcopus) *nilil tale cognovimus dictum ab archimandrita Eutyche de appellatione.* A reverendissimis episcopis dictum est. *Et nos eadē confitemur, certe* (subjicit post hæc verba Quesnellus) *si vel ad unum antistitem Romanum appellatum fuisset audientibus episcopis, id isti cognovissent dictum, quod a se auditum pernegant.* Nec omnino reprobanda fuisset querimonia Constantini monachi de ommissa in Actis synodalibus appellationis mentione expostulantis. Immo querelæ suæ astipulatorem habuisset Julianum Coensem episcopum, qui tam synodo quam posteriori conventui aderat. Ut autem novam hanc Quesnelli cavillationem eriperemus, etsi testimonia S. Leonis in epistolis ad Flavianum, Theodosium imperatorem, Julianum Coensem habeamus, in quibus hæc ad apostolicam sedem appellatio indicata est; quibus suffragatur et ipsius Eutyche libellus, cum fidei professione quam Romano pontifici examinandam dedit; tamen ut abundantius Quesnellianæ fraudes et nugæ appareant, evolvenda censuimus ea Constantinopolitana Acta, in quibus, instante Eutyche et imperatore mandante, primi Constantinopolitani concilii gesta relecta et examinata fuerunt.

8. Eutyche itaque personam egisse tum Constantinum monachum, etiam Quesnello suffragante, omnibus exploratum est. Atque imprimis cum egeretur an ejusmodi Acta corrupta, falsata et interpolata essent, jam de generali habenda synodo, efflagitante imperatore, statutum fuerat. Meliphthongus enim episcopus postquam dixerat necessariam esse præsentiam illius qui accusatur, præsertim quia hujusmodi accusationes non sine periculo fiant, addidit: *Quoniam igitur ptissimus imperator. præcipit quia universalem præcepit fieri synodum, et necesse est majores causas in illud rescruare concilium.* Secundo, hoc non obstante, ad examen chartarum deventum est. Atque lecto supplici Eutyche libello, in quo affirmabat: *Gesta enim, quæ sunt composita a reverendissimo Flaviano adersum me legi hesternò die, et reperi contraria his quæ acta sunt contineri in chartis.* Tertio, Constantinus, hæreticorum morem secutus, Scripturas solas admittere palam fassus est, sed non Patrum doctrinam et scripta, sequentem subjungendo rationem; *Quoniam diversis modis locuti sunt Patres, et omnia suscipio; in regula autem fidei non suscipio.* Cognoscens autem murmur excitatum, commotionemque factam esse inter episcopos cæterosque qui cœtui aderant, propter ejusmodi temerarium et blasphemum assertum eum pœnitere cepit, quia forte in suam mentem revocaverat PP. scripta contra Arianam, Nestorianam hæresim in Nicæna et Ephesina synodis, tamquam fidei regulam suscepta fuisset. Idecirco prave dicta corrigere cupiens, jussit illa verba *In regula fidei deleri, quia in perturbatione ait nesciens sum locutus.* Hominis hujus vafriem atque inconstantiam episcopi omnes notarunt. Quos inter Eusebius, episcopus 341 Ancyranorum, dicendo: *Mihi similiter placet ut qui personam religiosi archimandrite suscipit, omnia ei firma consistant, quæ ex ejus voce prolata sunt; et non in parte velle ea teneri, in parte vero quæ dicta sunt velle improbari.* Tanta ergo perturbatio in illo cœtui orta est, ut, admiranda Alexandrini et Antiocheni patriarchatus.

tibus simul et quasi alteroantibus ad invicem episcopis, sciscitaretur quid in hoc casu criminali esset faciendum? Quia absente illo cujus causa agebatur, qui hujus vices subire debebat, neque in sermone, neque in responsis ad interrogata sibi constabat; unde et duo alii, Andreas nimirum et Athanasius, admissi sunt ad interloquendum, ut lectio gestorum Constantinopolitanorum ad exitum perduceretur.

9. En ergo character agendique ratio illius Constantini monachi, cujus falso testimonio institit Quesnellus, ut veritatem illius appellationis de qua agimus eliceret. Quarto in illo episcoporum cœtu mentio facta est de libello Eutyche ad S. Leonem, illiusque querimonia et appellatio; sicuti et de Leonis epistola ad Flavianum, quæ coram omnibus lecta fuit; nec unum verbum offendimus, de aliis Eutyche litteris, vel ad Dioscorum, vel ad Juvenalem Hierosolymorum episcopum, vel ad Anastasium Thessalonicensem. Si enim ad horum synodos provocasset, ut conflagit Quesnellus, credimusne solius Leonis Romani pontificis fuisse factam mentionem? Credimusne quod in tanto Eutychianarum rerum discrimine unus saltem ex episcopis, vel clericis, vel monachis, qui protuendis juribus Orientalibus stabant, dicere prætermisisset audiendum aut expectandum esse suffragium unius saltem ex præcipuis patriarchis, aut episcopis Orientis, ad quorum concilia Quesnellus comminiscendo Eutychem juxta antiquam consuetudinem provocasse asseverat? Et ne quis mentiri suspicetur, afferam verba Eleusini diaconi, qui de S. Leonis litteris et Eutyche appellatione ita locutus est: *Quoniam vero ante paucos dies litteræ sanctissimi archiepiscopi Romanorum Leonis insinuatæ sunt nobis, continentes quia accusavit* (legendum *recusavit*) *reverendissimus archimandrita Eutyches, et appellavit in tempore examinationis vestram audientiam per dationem libelli (et ideo post damnationem, eum archimandritam renominarunt), quomodo nunc instans, et dicens de fide esse libellum apud sanctissimum Romanorum episcopum, recusationem in synodo appellationem nominavit?* Clarissimus Stephanus Baluzius, ad hæc animadvertens, scite annotavit verba illa uncinis interclusa, in Corbeiensi codice desiderari per librarii errorem: *Nam annotatio Rustici (ait ipse) quæ posita est in margine, non potest referri ad alium locum.* Sic autem habet: *Falsitas evidens Eutyche. Et notandum quia jam litteræ papæ Leonis, quas in absolute Eutyche usque tamen ad integriorem audientiam scripsit, pervenerunt ad eos, et ideo illum archimandritam renominarunt post damnationem.* Si ergo, Rustico auctore, litteræ papæ Leonis eam vim habuerunt, ut latam a Constantinopolitanâ synodo in Eutychem sententiam suspendere potuerint usque ad plenioram audientiam; si pariter harum litterarum vigore, etiam post damnationem, Constantinopolitani PP. Eutyche nomen et archimandritæ honorem exhibuerunt; quid opus est tantopere laborare pro Romanæ sedis juribus propugnandis, et pro tuenda Orientalium sacra et vetusta consuetudine, qua ad Romanos pontifices vel causas fidei deferebant, vel graviores res ipsis discutiendas proponebant, quin ab horum judicio, institutionibus atque mandatis resilirent? Præterea Eutyches ipse sufficere sibi persuadebat recusasse sententiam in seipsum latam, ut crederetur ab ea appellasse. Quemadmodum testabatur, dicens fidei libellum esse apud sanctissimum Romanum episcopum. Suffragatur D. cl. Petrus de Marca, qui, loquens de Flaviani appellatione, generaliter hæc verba pronuntiat, quæ in quæstionem de

(a) *Recusationem* æquivalere *appellationi*, hancque secum annexam habere tradit cl. Petrus de Marca disserens de Flaviani appellatione, molli brachio cardinalem Perronium carpens quod scripserit hunc Constantinopolitanum episcopum generalibus tantum verbis concepisse; nec ad papam disertis verbis esse factam. Verum (subject de Marca) non est

A qua **3.42** agimus mirifice quadrant. Quoniam vero per illas tempestate recusatio fiebat etiam per modum appellationis adhuc post sententiam definitivam, non autem eo modo qui introductus dein fuit a Justiniano (a).

10. Quare notandum est Eutychem hic non dixisse libellum suæ fidei esse apud alios patriarchas vel insigniores episcopos Orientis, sed apud Romanorum episcopum. Igitur credidit dumtaxat sibi posse suffragari quod ad unum S. pontificem Romanum scripsisset. Neque tandem asseveravit Rusticus damnationis sententiam in Eutychem latam suspensam remansisse ob litteras aliorum episcoporum Orientalium. Tantummodo Leonis litteras hanc energiam et vim habuisse affirmavit. Quæ quidem omnia, si ad invicem et cum præcedentibus conferantur, prorsus Quesnellianum illud ædificium evertunt. Non enim ex ementito quodam tacto colligitur fabulosa illa consuetudo, pro qua hactenus nuperus iste scriptor divinando, comminiscendo, omnia susquedeque vertendo nimis audenter decertavit.

11. Verum tamen etsi daremus Constantini monachi mendacium nulla ratione posse excusari atque defendi, quid inde? Jam alia nobis occurrerent quæ probant post *recusatam* ab Eutyche Constantinopolitanæ synodi sententiam, causam jam fuisse devolutam ad supremum Romani pontificis tribunal; cum certo ex duabus illis Leoninis epistolis habeamus, S. pontificem jussisse ut sub gestorum relatione omnia ad suam notitiam deferrentur, ut posset de *bene cognitis congrue judicare* (b). Cui enim datum est causas cognoscere, decernere et judicare, vera et non arbitraria jurisdictio convenire debet. Potissimum si agamus de fidei rebus, quarum cognitio, auctore etiam clarissimo viro Petro de Marca, Romanæ apostolicæque sedi fuit reservata. Quamvis ipse tamen, nescio quo spiritu ductus, ex parte Quesnello præluserit, ut paulo post videbimus, asseverando, contra cardinalem Perronium, appellationem illam Eutyche probari non posse ex Leoninis epistolis; et aliunde appellasse ad synodos Romanam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, Thessalonicensem, sed clanculum, et in aurem Patricii Florentii, post judicium factum et post solutam synodum; quæ quidem nec hæret hactenus dictis, nec secundæ Constantinopolitanæ synodi gestis. Sed interim ad alia gradum faciamus, animadvertentes Quesnello minime suffragari posse quæ in decure laudatæ dissertationis adduxit ostendendo videlicet mentionem aliquam esse factam ab Eutyche Alexandrini episcopi. Quare exscribenda censuit verba Basilii episcopi, qui primum memoria lapsus, deinde recordatus, testatus est: *Jam in veritate dico* (inquit) *adhuc ipso conventu sedente, et proponente hoc sancta synodo, ut diceret iste duas naturas inseparabiles et inconfusas in uno Domino, idque post adunationem, scio quia dixit religiosus archimandrita Eutyches: Si præceperint mihi Patres Romanus et Alexandrinus, dico hoc ipsum; hoc autem non quasi appellans dixit, sed dicens: Non sum ausus dicere propter Patres.* Ex his ergo similibusque verbis, quorum aliqua aliquibus, alia aliis, partim una vice effuderat, partim altera, nunc publice, nunc silenter, aliquando ut appellans, aliquando tamen ut suam explicaret mentem (ait Quesnellus), sumpsit occasionem Eutyches imponendi tam S. Leoni per litteras, quam Patribus Orientalibus in conventu Constantinopolitano per Constantinum; inde appellationem mentitus est. Sed jam **3.43** præsens quæstio versari non potest an Alexandrini episcopi judicio Eu-

necessarium ad hæc extrema deveniri, quia, ut dixi, verba desumpta videlicet ex formula juris nihil aliud significant quam recusari a se Dioscorum. Lib. ult. de sententiis, lib. xvi et xviii, c. de Judiciis. Vide Cujacium, lib. ix, Observ., c. 23.

(b) Leo Magnus, epist. 20 cap. 2, et epist. 21, cap. pariter 11.

tyches se submittere voluerit, cum jam, ut vidimus, certa spe duceretur, hunc sibi habere posse propitium, tum quod Flaviano infensus, tum quia primatus prærogativæ prætextu cum Flaviano contendebat, tum denique Chrysaphii Eunuchi protectione fretus, facile Dioscorum in suas partes traxisset (a). Cuius quidem fides satis superque probata esse non poterat, ut ex antecedenti et subsequenti ipsius agendiratione innotescit. Nec pariter nostra quætiō duntaxat in eo versatur an Eutyches S. Leoni mentitus sit: nam ex monumentis quæ habemus non sincere colligimus an iudicii tempore et adhuc in concilio sedentibus Patribus palam et publice appellaverit. Quamvis sententiam in eum latam recusasse certissimum sit, et in archimandritæ munere perstitisse quoadusque nova inquisitio novumque iudicium institueretur. Si igitur latam in eum sententiam recusavit, si pariter alium iudicem per suum libellum interpellavit, se huic sententiæ submittendo, quid aliud facere debuisset ut eum verè appellasse diceremus?

12. Hinc haud faciliè moveri potuimus ex iis quæ in consequentibus scripsit Quesnellus ad exaggerandam potius suam eruditionem, quam ad exagilandum Joannem David, utpote Petro de Marca refragantem, cujus partes, peregrinam satis et asperam viam ineundo, se assumere confluxit, cum archiepiscopus Parisiensis apostolicæ sedi hoc jus denegare tam confidenter ausus non sit, pro quo in præsentiarum verba edimus. Idem enim cl. doctissimusque Parisiensis Ecclesiæ antistes Romanis pontificibus jus asseruit in iudicandis Orientalium causis ad fidem et etiam ad disciplinæ universalis rigorem pertinentibus: crediditque hoc jus apostolicæ deberi sedi, vel Sardicensium canonum vigore, vel etiam Nicænorum, in quibus stabilitum fuerat ut in iudiciis habendis antiqua consuetudo servaretur. Satis honorifice quoque de Romanorum pontificum primatu locutus est in universa Ecclesia. Quodque ut suadeat provocat ad veterum Patrum testimonia: Cypriani videlicet, Irenæi, Hieronymi et Augustini, ea ratione ductus, ut centrum unitatis et capitatis ratio in catholico cœtu servetur. Neque pariter negat hoc appellationum jus de quo agimus. Immo Orientalium varia affert exempla, eorum videlicet qui ejusmodi juris vigore ad apostolicam sedem provocarunt, huiusque iudicio semolis contentionum partibus se submitserunt. Verumtamen de Eutychis discedens appellatione, ait: *Locum inter appellationes ad episcopum Romanum non tribuo ei quæ sub nomine Eutychis archimandritæ circumfertur, post damnationem ejus a Flaviano episcopo peractam, etiamsi ea a vulgo obtrudatur, quoties controversiæ de causis religionis agitantur. Nolim tamen negare quin Romanum pontificem appellaverit. Sed tamen contendit non solum Romanum pontificem provocasse.* Hinc quasi molli brachio eminentissimum cardinalem Perronium objurgat, quod hanc appellationem probare posse crediderit auctoritate epistolæ S. Leonis ad Flavianum. Contendit ex iisdem verbis non colligi appellationem ad apostolicam sedem fuisse factam; sed libellum appellationis dedisse, atque fuisse compulsus ut contentarios libellos in urbe Constantinopolitana proponeret. At quis credet nos in difficilem incidisse nodum? Non colligi ait doctissimus vir appellationem factam fuisse ad sedem apostolicam? Et hæc iudicis partes assumpsit; et Leo ipse sub gestorum synodali in-sinuatione de omnibus certior fieri voluit; et Flavianus ipse, qui affirmavit Eutychen esse mentitum, synodalia Acta transmisit? An recordatus est doctissimus antistes veteres recusationem pro appellatione accepisse? An non animadvertit ad Rustici annotationem, qua fassus est, sententiam a Constantinopolitana synodo in Eutychen latam suspensam fuisse vigore litterarum 344 S. Leonis? Nec quidquam conficit quod objiciat Eutychen appellasse alias sedes quia appellavit synodos Romanam, Alexandrinam

(a) Tom. IV Concil., pag. 1067 et seq.

Hierosolymitanam et Thessalonicensem; sed clanculum, et in aurem Patricii Florentii, post iudicium factum et post solutam synodum. At hæc repugnant cum iis quæ testatus est Basilius episcopus, qui recogitans ad ea quæ jam pridem a pluribus mensibus contigerant, testatus est quod adhuc contentu sedente, et forte cum sententiam in se latam recusavit, se totum commisit ad iudicium Romani et Alexandrini antistitis. Certe Basillii testimonio pluris faciendum est quam Constantini monachi, hominis sibi non constantis, hæretici et versipellis, qui omnibus sæ artis nervis conabatur ostendere Acta illa Constantinopolitanæ synodi esse corrupta atque falsata. Verum quare Alexandrinum episcopum etiam Eutyches nominaverit, non est cur nos dicamus, ne jam dicta iterum recoquamus.

13. Quia vero idem clarissimus vir Petrus de Marca Constantini monachi testimonio firmiter adhaeret, ut ostendat Eutychis appellationem locum habere non posse inter eas quæ Romanæ sedi asseruntur, duas statuit regulas, easque insignes appellat, quæ postmodum nimia exaggeratione Quesnellus amplificavit. Prima (ait) causam fidei, cum communis sit et generalis, iudicandam esse a synodis universæ Ecclesiæ præcipue vero a Romana, quæ omnium prima est; tum depositionem hæretici, quæ sequitur ex decisione fidei, definitivo decreto iudicandam esse ab omnibus, si nova sit hæresis, neque hæctenus damnata fuerit ab Ecclesia (b). Ex qua autem lege, divina, ecclesiastica aut imperiali hanc hauriat regulam, ne ex suspecta aliqua officina eam produisse saltem suspicemur, prorsus ignoratur, atque hocce arcanum auctor non indicavit. Nos quidem si ad Romanorum pontificum agendi rationem attendamus, quin etiam ab ejusdem auctoris dictis, Petri videlicet de Marca, abscedamus, Nestorium ejusque hæresim jure proscripsum fuisse, et hæreseos auctorem episcopatu privatum etiam antequam synodus generalis congereretur, persuasi sumus. Potissimum cum habeamus tantummodo Cyrillo commissum fuisse munus ut pontificiam sententiam executioni fideliter demandaret eamque Ephesinæ synodo proponeret, decem dierum induciis Nestorio reservatis, in quibus deliberaret an a pravo suo dogmate vellet abscedere, illudque ejurare. Assertum explicatione non indiget, cum ipse Petrus de Marca S. Cælestini papæ epistolam ad Cyrillum interpretatus sit dicendo: *Et Cælestinus dat in mandatis Cyrillo ut Romanæ sedis auctoritate assecta et vice, et loco, et potestate pontificia usus, sententiam istam exsequatur, et illi Ecclesiæ (Constantinopolitanæ nimirum) prospiciat.* Leo Magnus autem immediatum prædecessorem in pontificatu habuit Cælestinum. At sub istius regimine laudata prima illa regula prorsus Ecclesiæ Patribus erat ignota, et tamen de episcopo e gradu dejiciendo, de fidei causa omnibus communi et generali agebatur. Et hoc non obstante, Rom. pontifex Cælestinus decernit, statuit, iudicat, inducias ad respiciendum concedit, non expectato aliorum patriarcharum iudicio, vel suffragio; sed duntaxat decretorum a se latorum executionem Cyrillo mandat. Igitur et Petri de Marca dictis insistendo, haud video ex qua lege, canone aut imperiali constitutione ejusmodi regula depromi possit. Prorsus itaque credenda erit arbitraria, derivata a systemate et voluntate pontificiæ auctoritatis limitanda, et intra angustos cancellos coercenda. De quo systemate quidem plura diceremus, si nostri instituti propositum id pateretur. Juvat interim vidisse egregiam non esse hanc regulam, quemadmodum Marca decantat, quia nullo jure nullave consuetudine firmatam esse reperimus.

345 14. Hanc prærogativam forte altera regula assequatur, quam idem auctor subjecit. Videlicet appellationes factas ad patriarchas censeri etiam factas ad eorum synodos, ut constat ex formula appel-

(b) Petrus de Marca, lib. vii, cap. 6 num. 5.

Eutyche. Non appellavit autem ad eos, quod patriarcha Antiochenus subscripsisset Flaviani, et quod plures metropolitani Asianæ, Ponticæ, Thraciæ adessent in Constantinopolitano. Ut tandem laudatus hisce dictis omnem vindicet fidem, ea desisse fatetur ex Actis illius Constantinianæ conventus, in quo Eutychetis procuratorem Constantinus monachus contendebat Acta Flaviano esse corrupta atque etiam intercum Eutyches ad alias laudatas synodos protulit, nec appellatio jam erat in Actis descripta. Petri de Marca vestigiis ingressus Quesnellus exaggerationibus usus, latius præcedentem domum magno verborum apparatu explicavit; subleinde Domni episcopi Antiocheni epistola, synodicam appellat, ex libris Facundi Hermianensis scriptam. Hæc autem Domni episcopi Antiocheni ratio, paucis cum explicari haud possit, concertationibus ad trutinam revocanda, fagna enim subsidia pro ejus historia ornanda canonicis codicibus accepimus. Acta enim Chalcedonensis concilii circa septimum sæculum de celebrem illam continent Actionem, quam illius, veluti fictitiam, rejiciendam esse judicaverim autem non inficiabor Domnum Antiochenum strenue se opposuisse Eutychianis erroribus. Contendam tamen ex appellationis formula Eutychem ad omnes patriarchas horumque non appellasse. Et ne verbis ludere videamur, arbitror exquirendum esse a sapientissimo archiepiscopo quam genuinam arbitretur quam ab Eutyche adhibitam. Si genuinam quam Constantinus subjecit, ergo Constantinus mentitus non est, ut Quesnellus cum cæteris scribit; ergo omnes Patres qui in secundo Constantinopolitano conventu sese illius procuratoris opposuerunt, injuriam veritati fecerunt. Alter enim dicendum est, aut mentitum esse Concilium in hoc facto appellationis, vel PP. synodus esse. At quis cum tanta episcopalis cætus et dedecore id affirmabit? Non quidem Quesnellus in omnibus episcoporum honori, dignitas ulere voluisse protestatur. Non Petrus de Marca qui causa fidei ab universo episcoporum tractandas esse in commune totius Ecclesiæ incolumitatem affirmavit. Non est igitur in formula a Constantino monacho suggesta præpostere et audacter de episcoporum et terorum ordine horumque hierarchia judicandi ergo genuina appellationis Eutychianæ a potius desumenda erit, nec ex aliis momentis vel ex Basilii verbis, secum de præterititate sedulo recogitantis; vel ex Eleusini testimonio, quod sancti Leonis Magni dictis est. Et quia in priori hac formula sermo est de Dioscoro Alexandrino, et in posteriori de summo pontifice Leone habet mentionem, eodem modo jam præcedentibus vidimus, idcirco in iis expendendis non immorabimur, ne verum agamus. Abunde enim de utraque formula præcedentibus disseruimus. Addendum præterea vix intelligi posse quod idem de Marca ait: *Non appellavit autem, ait, ad synodos Orientis patriarcha Antiochenus subscripsisset sententiæ istam, et quod plures metropolitani*, etc. Quid autem agebatur de generali habenda synodo, et tales excludendos esse Eutyches contendebat? solis Occidentalibus cum Romano pontifice judicari? Et generale concilium, quod in com-
246 causa fidei necessarium esse Marca asserit, quomodo ex solis Occidentalibus episcopis set componi? Arcanum profecto hocce systema

A continere mihi visum est propterea ex aliis fontibus eracandam esse genuinam Eutychianæ appellationis formulam mihi persuasum est, quomodum in subsequentibus nos hisce capitibus aperte demonstrabimus.

CAPUT V.

Alia Quesnelli argumenta contra Eutychis appellationem proponuntur, et solidius discutiuntur. Ejusdem Eutychis epistola ad S. Leonem papam scripta ad examen perducitur, atque tandem Christiani Lupi sententia vindicatur et propugnatur.

1. Eutyche appellationem ad apostolicam sedem facta præcedenti nostra exercitatione pro viribus propugnavimus, singula quoque rationum et sententiarum momenta proponentes quibus ad statutum nobis scopum pertingere posse credebamus. Verum tamen cum omnes assumpti muneris partes unica ea concertatione implere haud potuimus, tum propter ea quæ doctissimus Petrus de Marca Parisiensis archiepiscopus de Orientalium episcoporum causis et juribus in celebri suo opere descripsit, tum propter Acta secundi Constantinopolitani conventus, Eutyche hæreseos causa habiti, quæ plurimum conturbata et confusa esse observavimus; idcirco, ne lectores in nostris scriptis percurrendis nimis tædio afficerentur, non omnia quæ de hujusmodi negotio dicenda occurrunt sub unico eodemque titulo exponenda esse judicavimus. Cum igitur præter ea quæ exposuimus, alia et alia Quesnelli argumenta observanda et discutienda supersint, quæ perspicue ex præcedentibus Flaviani et S. Leonis litteris deduci auctor ipse contendit, quæque in specie saltem hactenus a nobis dicta enervarent, propterea in nova hac disertatione diluenda reservare congruum existimavimus. Neque vero in hujus concertationis vestibulo lectorem admonendum censeo de nimio Quesnelli studio in interpretandis, distorquendis et obtruncandis testimoniis quibus insistere nisus est, ut suæ causæ præsidium pararet et lectoris fidem aucuparetur. Sat enim evidenter id constabit in illius argumentorum expositione.

2. Illud itaque primum sit Quesnelli argumentum, quod ex Flaviani verbis sibi objectis proponit. Cum videlicet testimonium Constantini monachi superius positum opposuit S. Flaviani verbis: « In his (ait Quesnellus) præter unum Leonem, nullus alius nominatur, ad quem Eutyches appellavit. » Ita autem subjicit: « Non est operosum respondere. Id enim non aliam ob causam factum est, quam quod solum Leonem alloqueretur, eundemque solum nominaverat hæresiarcha, cum ad eum scriberet, tamquam per fallaciam mendacii subreperere se sanctis Leonis auribus putans, ut scribit Flavianus ad S. Leonem; et quia inter patriarchas metropolitanosque, ad quorum concilium appellatum prædicabant, eminebat sine controversia idque jure multiplici, S. Leo, ut qui et primatum in Ecclesia tenebat, et totius ad quam appellabatur synodi caput erat (b). » Hæc Quesnellus. At quis non intelligit nimis lepidas esse has interpretationes, honoris coloribus linitas atque depictas. Sed adhuc progreditur Quesnellus dicendo: « Licet porro idem pontifex totum ad se causam pertraxisset **347** videatur, » cum et de singulis instrui postulat, et de Flaviani silentio conqueritur: « Cum studere (inquit) debuerit primitus nobis cuncta reserare, non ita tamen est reipsa; similiter enim aliorum episcoporum quilibet, ad cujus sententiam per appellationis libellum provocaretur, et de negotio instrui postularat, et de silentio querelas moveret. Merito ergo ac potiori jure totius facti rationem et notitiam volebat sibi Leo deferri, et quidem primitus utpote

ib. viii, cap. 5. Facundi Hermianensis ostentolam Domni episcopi Antiocheni, ad Theodosium imperatorem scriptam contra Eutychem.

(b) Quesnellus, tom. II. Operum S. Leonis, diss. 7, num. 8.

primati, cui de eo cum cæteris ac præ cæteris discernendum erat, si appellationi locus datur. »

3. At mendacia veritatis coloribus et umbris larvata detegamus. Incassum imprimis, et omnino male, Constantini monachi testimonium Flaviani verbis Quesnellus opponi affirmaret, si utriusque loquendi modus in eundem prorsus finem tenderet, Constantinus, ut Quesnellus etiam asseverat, hæreticus et mendacissimus homo, testatus est Eutychem alios patriarchas, principalium Ecclesiarum metropolitans, horumque synodos appellasse. Si id dare voluisset Flavianus ut noster adversarius interpretari conatur, cum ad S. Leonem rescripsit, *quamvis hunc solum nominet, quia eum solum alloquebatur*, jam sequeretur vel Flavianum in re non dissentiri a Constantini testimonio, vel quamcumque appellationem ab Eutyche factam negasse. Primum affirmare Quesnelli religio non permittit. Nefas enim esset etiam leviter suspicari Flavianum tantæ sanctimonie episcopum, qui ob fidei catholicæ defensionem martyr occubuit, Constantino monacho mentienti subscribere voluisse. Alterum igitur erit concedendum, videlicet, Flavianum negasse quamcumque appellationem veluti ab Eutyche factam; non utcumque tamen factam, sed iudicii tempore. Nec enim negavit saltem dissoluto conventu Eutychem Romanum pontificem Leonem appellasse cum jam de hac appellatione ipsius Leonis litteris certior fieret. Flaviani verba, quæso, perpendat Quesnellus, videat an distorta ipsius et lepida interpretatio ipsis convenire possit. *Sed his ita gestis, litteræ nobis datæ sunt vestræ sanctitatis.... per quas edocti sumus quia idem Eutyches libellos direxit vobis plenos omni fallacia et calliditate, dicens iudicii tempore libellos se dedisse appellationis, et nobis, et hinc-convenienti sancto concilio, et appellasse vestram sanctitatem* (a). Animadvertat hæc verba, et appellasse vestram sanctitatem. Igitur non alium appellasse scripsit Eutyches quam S. Leonem. Negat id Flavianus immediate subiuciendo: Quod nequaquam ab eo factum est. At quid est quod ab Eutyche factum fuisse negat Flavianus, nisi quod hæreticus archimandrita, iudicii tempore sibi et concilio dedisset appellationis libellos, provocando ad S. Leonem. Non dicit deinde appellasse vos, vestrumque concilium: *Sed vestram sanctitatem*. Ulterius si hæseriacha scribendo ad S. Leonem hunc dumtaxat nominavit, ut etiam Quesnellus asseverat, nulla prorsus mentione facta aliorum patriarcharum et synodorum, quid est quod contra Orientalium consuetudinem id factum fuisse dicamus; confingendo patriarchas et metropolitans celeberrimarum dioceseon, horumque synodos etiam fuisse appellandos? Si talis conficta consuetudo obtinisset, Flavianus quidem, debita servata reverentia erga totius Ecclesiæ caput, irregularem prorsus vocasset hanc appellationem, atque rescripsisset ad S. Leonem Orientalis Ecclesiæ jura violata et fracta fuisse, cum hujus appellationis prorsus inscii essent patriarchæ et metropolitæ, quorum de similibus causis iudicium pronuntiare intererat. Hocce autem in hac parte Flaviani silentium subsequentibus verbis confirmat eundem Leonem tamquam solum negotium acturum, et hæreticum iudicaturum alloquendo. Sed etiam in hac parte mentitus est, tamquam *per fallaciam mendacii subreperere se sanctis vestris auribus putans*. Si scivisset aut credidisset ad alios etiam suis epistolis per *fallaciam mandacii* 348 subripere tentasse, istis vocibus, *sanctis vestris auribus*, has alias, vel æquivalentes, *aliorumque episcoporum*, addidisset; immo addere debuisset, ut plenius, quemadmodum Leo petebat, edoceretur. Scripserat enim, *et ideo quia dilectio tua de tanta causa nos videt necessario esse sollicitos, quam plenissime et lucide universa nobis quod ante facere debuit indicare festinet*.

(a) Flaviani epistola prima, cap. 3.

(b) Leonis epist. 21 ad Flavianum.

(c) Leo Magnus, epist. 20 ad Flavianum cap. 1,

(b) Aurea enim sunt hæc verba, auctoritatem imperiumque indicantia. Nam plenissima et lucida omnium gestarum rerum narratio vel expositio nequaquam fuisset, si silentio occulisset, vel Eutychem contra Orientalis Ecclesiæ jura provocasse ad Romæ sedem vel non dixisset provocasse ad synodos et cæteros patriarchas, aut ad ea provocare debuisset. Igitur ipsis prorsus ignota erat hæc nova iudiciorum Ecclesiasticorum forma, de qua noster adversarius verba facit.

4. Sed forte hujus responsionis vim præsensit Quesnellus, qui præcedentia sua dicta confirmaturus, et ex Leonis scribendi modo videri Leonem ad se totam causam pertraxisse, cum de singulis instrui postulat, et Flaviani silentio queritur, quemadmodum innuunt illa verba: *Cum studere debuisset primitus cuncta nobis reserare* (c). Sed valde infirmam adversarius subjicit responsionem contendendo nimirum id fieri potuisse a quolibet episcoporum, ad cujus sententiam appellaretur per libellum, etc. Itane PP. loquendi formulas distortas, Quesnelli, de una ad aliam rem gradum faciendo? In quo igitur difficultas versetur inspicimus. Et primo inquiramus quo jure quisquam alius episcoporum hujusmodi appellationum libellos potuisset excipere atque postulare ut de negotio instrueretur? Si hic sermo esse de arbitrario iudice per compromissum ab ambabus partibus ad quæstionem dirimendam assumpto, quilibet sane episcopus, qui eligeretur, ne de rebus incognitis iudicium pronuntiaret, utique postulare debebat edoceri. Sed in præsens de quo iudice disputatur? Non de alio quam de eo qui divinis et ecclesiasticis legibus stabilitus fuit pro dirimendis fidei controversiis, et pro recognoscendis aliorum iudiciis, an ista videlicet essent conformia regulis juris, et an iudices ordinarii, odio, aut invidia, vel quacumque alia ducti passione vim oppressionemque condemnato intulissent. Ea igitur ratione ad se totam causam traxit Leo Magnus, quia Eutyches non acquiescendo sententiæ latæ ab ordinario suo episcopo, et a Constantinopolitana synodo, superiorem iudicem et ultimum provocare debebat. Idcirco S. pontifex in sua epistola utitur illis imperativis vocibus, auctoritate simul et dignitate plenis: *Et ideo fraternitas tua per idoneam maximeque aptam personam plenissima nobis relatione significet quid contra antiquam fidem, novitatis emergerit*; vel illis aliis: *Quoniam nos, qui sacerdotum Domini matura volumus esse iudicia, nihil possumus incognitis rebus in cuiusquam partis præiudicium definire, priusquam universa quæ gesta sunt veraciter audiamus*.

5. Et quidem hæc et similia alia Leonis verba, non concilii, sed proprio nomine scripta, talem tantamque vim et auctoritatem habebant, ut jam Flaviani animum movissent saltem, si non coegissent, ut se sisteret coram Leone vel per suos idoneos legatos, vel per relationem authenticis scriptis factam, de omnibus gestis rationem reddidit. Sed jam id prætestisse Flavianum antequam hanc Leonis epistolam acciperet, in superioribus vidimus. Quare si omnia simul conferamus, certum argumentum habebimus ita ad se totam causam traxisse Leonem, ut nequaquam cuique alii episcopo et iudici licuisset se hisce rebus immisceri, nisi de summi pontificis sententia. In suam vero auctoritatem Leonem totum negotium 349 definiendum refundisse, non obscure ipsemet in laudata epistola indicavit. Nam ad præcludendam viam omnibus difficultatibus excusationibusque quæ circa contumaciam obstinationemque archimandritæ Eutyche poterant afferri, sibi reservat rem totam ad examen perducere, ita exigente Ecclesiæ moderatione, et Christianæ pacis sollicitudine, imperialibus etiam litteris ipsi insinuata: *Ut*

et 2. Videsis quæ diximus contra Quesnellianum systema, cap. 3 harum Exercitationum.

nputatis dissensionibus, fides catholica inviolata
et his qui prava defendunt ab errore revoca-
ra auctoritate quorum fides probata fuerit mu-
(a). Tria hic sua auctoritate se facturum esse
 spondet: tollere dissensiones ad inviolatam ser-
 vationem catholicam fidem; alterum, ab errore revo-
 cationem prava defendebant; tertium tandem, præsi-
 dium munimen iis afferre quorum fides esset pro-
 prii igitur tria hæc, sua, non aliorum, auctoritate
 taturum Leo spondet, non est cur ad distortam
 stationem recurramus, alios hujus causæ ar-
 gumentis confingentes, et affirmemus Leonem
 teris episcopis et præ cæteris tamquam pri-
 judicium ferre debuisse ad appellationem locum
 . Sed urget adhuc Quesnellus obijciendo illa
 is verba, epistola ad Flavianum: *Quoniam*
i sacerdotum Domini matura esse volumus ju-
ditium possumus incognitis rebus in cujusquam
rejudicium definire, priusquam universa quæ
ut veraciter audiamus. Ex quibus adversarius
 jucunde et quasi triumphum cantans ita ra-
 tur: « Hæc verba sunt hominis non sibi jus
 erendæ sententiæ arrogantis, sed prudentis,
 æquissimi que judicis, qui suum causa inco-
 mpetere nolit conferre suffragium. Sed quid sol-
 hujusmodi argumentis ex ipso Leone petitis
 terimus? » Ait idem Quesnellus: « Non
 us in hac præsentis causa in Leo sibi præro-
 gationem illam vindicavit, sed utrum de facto Euty-
 pellavit, et utrum ad solum Romanum ponti-
 ficem. » Olepidum effugium! Causam cadere intel-
 lit ei prorsus suffragari cognoscit illas æqui-
 tatis inusitatas loquendi formulas, non omne jus
 sententiæ arrogantis, quæ præsumptionem
 am præferunt, vel illam aliam, conferre suf-
 fragium, quasi ut Leo indicaverit cogere velle et ne-
 cessarium fuisse concilium, ut oculati, prudentis
 mique judicis partes obiret. Illud enim con-
 fragium ordinarie habet significare causam in
 synodo atque collegio tractandam. De quibus
 situm est apud Leonem silentium, nullumque
 præscripserat saltem leve indicium apparet,
 rum enim vero quia Quesnellus se malam cau-
 sere cognovit, et ad alia suum ratiocinium con-
 t pedetentim ejus vestigia sequamur, quid
 rit attendamus. Ait itaque: « Quod si Eutyches
 in Romanum pontificem appellasset (ut actum
 eo existimavit S. Leo ex callido mendacique
 , non esset quod miraremur Eutychem Rom.
 appellatam a Rom. pontifice ultro esse su-
 n, præcipue cum de Nicæna fide agi videretur,
 Eutyches ipse quam ejus accusator indivulsa
 natur inhærere; Romani enim præsidis, tam-
 apitis episcopalis coronæ, hæ sunt præcipue
 ut e prima cathedra tamquam e specula
 rationi canonum invigilet, fideique catholi-
 todem agat. »
 apostolicæ sedis viribus asserendis neminem
 florentiora scribere potuisse si affirmarent, qui
 uentia Quesnelliana dicta haud attenderent.
 tam enim cum Quesnellus in subsequenti para-
 aut suæ dissertationis capite 8, Leoni *aurem*
 nodandam non esse affirmet nimis splendo-
 suæ sedis jura prosequenti, idcirco subdole et
 ollice dumtaxat fuisse locutum, satis superque
 loratum. 350 Sic itaque ratiocinatur: « Ve-
 on Eutychem vaferimo impostori fidem has-
 s; non Leoni ipsi, sanctissimo licet viro, aurem
 modemus, sedis videlicet suæ splendorem ac
 rosequenti. Audiamus Flavianum novæ Romæ
 pum, Christi que martyrem fortissimum, quem

A Orientalium de appellationibus animus ac consue-
 tudo, totaque Eutychem agendi ratio latere non po-
 tuerunt. Censuitne ille concilium sui de Eutyche sen-
 tentiam ad Leonem mittendam esse, ut si ab eo
 comprobaretur maneret, si reprobaretur evanesce-
 ret? Nihil certe tale apparet in utraque ejus epi-
 stola (c). Hæc ergo et id genus alia, quæ iisdem aut
 saltem æquivalentibus verbis descripsit aliis locis,
 ostendunt ultra suam fidem Quesnellum exaggeras-
 se, ut sensim de antiquo Ecclesiæ regimine judicio-
 rumque forma et ordine disserendo fabulas et com-
 menta venderet. Ecquis commentum aut injuriosam
 fabulam non redolere credet sanctissimum pontificem
 Leonem ultra justitiæ et æquitatis leges in Eutyche-
 tis causa nimis sibi esse blauditum, ea jura sibi vin-
 dicando quæ eidem non conveniebant? Hic est ille Leo
 summus pontifex, quem universa Ecclesia in Chalce-
 donensi synodo congregata, tamquam legitimum hæ-
 redem et propagatorem omnium jurium S. Petri
 venerata est, qui doctrinam fidei ad salutem neces-
 saria illibatam servavit, *vocis beati Petri omnibus*
constitutus interpret. Hic est magnus ille Leo quo PP.
 illi *inchoatore honorum ad utilitatem utentes, Ecclesiæ*
filiis hæreditatem sortemque veritatis ostendere potue-
runt, et exsistentes in communi corona gaudii, quasi in
imperialibus cænis deliciis spiritualibus epulantis, quas
per tuas litteras Christus præparaverat invitatis (d).
 Huic ergo summo pontifici, cui universa Ecclesia
aurem accommodavit, nos aurem non accommodabi-
 mus, ea sola ducti suspicionem, quod suæ sedis splen-
 dorem et jura prosequeretur, facta injuria sedi Con-
 stantinopolitanæ et Orientalium Ecclesiarum juribus
 et prærogativis despectis atque abolitis? Solum Ques-
 nellus ita poterat ratiocinari, indebite deinde exaggerando
 Constantinopolitani throni prærogativas et hono-
 rem. Sed quænam qualesve fuerint sedis hujus
 prærogativæ et jura inquiremus, ex quo Quesnellus
 dicat: « Audiamus Flavianum, novæ Romæ episco-
 pum, martyremque fortissimum, etc. » *Novæ Romæ*
 utique Constantinopolitana urbs, imperatorum mu-
 nificentia et majestate, nomen adepta est, minime
 honorem et prærogativas in iis quæ pertinent ad reli-
 gionem.

7. Nec enim illius episcopatus cathedra, vel ab
 apostolis et a divo Petro, vel hujus discipulo fundata
 fuit, quemadmodum de Antiochena, in qua apostolo-
 rum princeps primus sedit; Alexandria, in qua il-
 lius discipulus Marcus constitutus est episcopus; et
 Romana, quam usque ad martyrium, ipse Petrus sibi
 servavit. Has enim Ecclesias apostolicas dictas fuisse,
 patriarchatus honorem et prærogativas ab exordiis
 suarum foundationum obtinuisse, servata ea gra-
 dum distinctione quam sanctus Leo alii que PP.
 tradiderunt, constat etiam ex canonibus Nicænis. At
 Constantinopolitanus episcopus, et patriarchatus
 honore et prærogativis non fruebatur in suis exor-
 diis, nec Nicæni concilii ævo. Illudque patriarchatus
 nomen dumtaxat obtinuit post annum Domini
 quingentesimum imperatoris Justiniani opera, et
 Romanorum pontificum permissione accedente.

S. Nec Quesnellum juvat provocare ad quintum
 canonem concilii Constantinopolitani primi, sub
 Theodosio seniore coacti, vel ad vigesimum octavum
 synodi Chalcedonensis, in quibus primatus honor
 post Romanum pontificem Constantinopolitano epi-
 scopo asseritur (e) Nam, ut 351 vidimus in præce-
 denti cap., canon ille Constantinopolitani concilii
 nullum prorsus robur obtinuit, vel quoad pri-
 matus nomen, vel quoad prærogativas et potesta-
 tem in ordinandis metropolitanis episcopis provin-
 ciarum Ponticæ, Asiæ et Thraciæ. Nec quidquam
 conficit quod Chacedonenses Patres illum

appellatione, cap. 9.

(d) Chalcedonensium PP. epistola ad Leonem Ma-
 gnum, apud Quesnel., tom. I, pag. 292. Consule
 Labbeum, tom. IV Concil.

(e) Tom. III Concil., et tom. IV.

1. Leo, epist. superius laudata.
 Quesnellus, dissert. laudata, cap. 8, pag.
 97.

2. Vide Quesneli diss. de Vita et Rebus gestis a
 Magno. Quesnellus, dissertatione de Eutychem

canonem renovare et confirmare tentaverint. Sibi A imprimis PP. Chalcedonenses blandiebantur quod S. pontifex regiae urbis episcopo novos titulos et prerogativas lubenti animo communicare vellet, huius videlicet gloriam augendo, si antiquae Romae privilegia impertiri non dedignaretur. Et quidem ea ratione ducebantur, videlicet Constantinopolitanam episcoporum sedem esse alteram velut partem veteris Romae, ideoque supra caeteras Ecclesias Orientis erigi oportere. Quin deinde injuriam aliquam et vim paterentur Alexandriae et Antiochia patriarchae, qui illum Constantinopolitanum episcopatum tamquam veluti membrum et partem episcopatus antiquae Romae habere consueverunt. Deinde animadvertent Nicænos canones huic sanctioni repugnare; et propterea non posse *novae Romae* episcopum pacifice iis frui privilegiis et prerogativis, de quibus agebatur, sine expresso apostolice sedis decreto, et peremptorio iudicio, quo perpetuo omnia dissidia et contentiones, praecipue Ephesiorum, abolerentur. Idcirco totum illud concilium, cum universo Orientalium coetu coram Leone humillime per epistolas sistere definierunt. Neque illius generalis concilii PP. S. Leonem alloquentes ullam ex iis phrasibus usurparunt quas adoptavit Quesnellus ad gloriam novae Romae exaggerandam, et ad illius ecclesiae iura magnificanda. Petierunt quidem confirmationem omnium gestorum, et praecipue laudati quinti canonis Constantinopolitani, et dixerunt *confidentes quia, lucente apud vos apostolico radio, usque ad Constantinopolitanorum Ecclesiam consuevit gubernando: illum spargentes, hunc saepius expanditis, eo quod absque invidia consueveritis vestrorum bonorum participatione ditare domesticos*. Consuevit ergo ex hac PP. loquendi formula, usque ad illa tempora Romanus pontifex apostolicum radium ad Constantinopolitanorum Ecclesiam extendere, hanc gubernando, quemadmodum saepissime in rebus arduis dissidiorumque causis factum fuerat. Idcirco arbitrabantur velle et posse bonorum, id est privilegiorum, participatione ditare domesticos. Subdunt deinde huic sanctioni vehementer restitisse pontificios legatos, eandem in irritum mittere conatos: *volentes et hoc bonum a vestra providentia inchoari, ut sicut fidei, sic bonae ordinationis vobis deputetur effectus*. Quid igitur? Non in Romanum concilium, non in se ipsos Chalcedonenses PP., sed in Leonem catholicae fidei magniorum refundunt, a quo pariter sperabant se fore consecuturos aliam illam ecclesiastici regiminis ordinationem, ob quam enixe eum exorabant, *Rogamus* (inter caetera subdunt) *igitur, et tuis decretis nostrum honora iudicium et sicut nos capiti in bonis adiecinus consonantiam, sic et summilas tua filii quod decet adimpleat* (a).

9. Jam vero ad cognoscendum an Quesnelli causa ratiocinandique modus specie saltem stare possit, quin funditus ruat, liceat mihi ex praecedentibus ita disserere. Flavianus *novae Romae* episcopus, Christi martyr fortissimus, de Orientalium appellationibus, de synodorum provincialium iudiciis potuitne aliter sentire quam senserunt omnium Ecclesiarum Orientis Patres in generali synodo congregati? Mea quidem sententia est et cujusque cordati hominis, qui nodum in scirpo non quaerat, et nimia rixandi libidine ductus larvatas ne gas pro rebus veris vendere non satagat, esse debet, non potuisse aliter Flavianum de his omnibus rebus sentire, praeter id quod Patres illi Chalcedonenses in tam celebri conventu **352** coacti confessi sunt: videlicet, Constantinopolitanum episcopum, praecipue inter Orientales apostolice sedi fuisse subjectum, atque potissimum in causis quibuscumque huius iudicium moderationemve exquisivisse, expectasse et obtinuisse. Quare pro certo tenendum est talem tantumque episcopum

Flavianum, sanctitate et maximis meritis ornatum Leoni summo pontifici, nullo praecedenti habito impulsu, totam Eutychie causam aperuisse, ad eundemque omnia synodalia Acta misisse, debitam subjectionem exercendo, ut lata in haereticum sententia, *si comprobaretur, maneret; si reprobareretur, evanesceret*. Id jam colligi ex utraque illa Flaviani epistola quibus dumtaxat Quesnellus insistit, nos in duobus praecedentibus capitibus probavimus. Atque cum in praesens non pudeat jam dicta iterum referre, et quasi sensim extra appellationum iura ad vagandum duci; ideo illa praetermittenda esse duximus, ad alia gravissima momenta nostram orationem convertendo.

10. Atque ut de Constantinopolitanæ Ecclesiae illius ævi iuribus disseramus, nobis persuasum esse debet Flavianum non meliorem et sincerum habuisse suæ agendæ causæ interpretem quam Anatolium, qui post illius necem ad eandem fuerat assumptus. Fateor et ego hunc pari sanctitate, moribus, virtutibusque, ac erat Flavianus, non fuisse donatum. Tamen nemo ibi inficias nimio ambitu laborasse pro suæ Ecclesiae iuribus, prerogativis atque placidis augendisque, minime ea moderatione servata quæ necessaria erat, ne aliena sibi per praesumptionem et arrogantiam usurparet. Qualem autem subjectionem erga Romanam sedem servaverit, indicat ipsemet in sua epistola ad Magnum Leonem post Chalcedonense concilium scripta. Conqueritur imprimis de *Dioscuro Alexandrino* quem synodus auctorem invenit tantæ tempestatis excitatæ *contra communem pacem*. *Oportebat* (subjicit) *scelestem illum de medio tolli, qui universum orbem procellis ac tempestatibus impleverat*. Dioscorus porro non tantum fidei rebus adversabatur, sed etiam strenue se opponebat ambitui Constantinopolitanorum episcoporum, sibi vindicando primatus iura in eam Ecclesiam quæ secunda habebatur juxta Nicæna statuta. Hinc ergo ab Anatolio enarratis iis quæ in concilio illo circa catholicam fidem communi PP. consensione stabilita fuerant, ita de Constantinopolitanæ sedis honore et prerogativis firmandis et decernendis suum sermonem orditur. *Quoniam vero alias propositiones nos expellere oportuit, ut tanta synodus abunde prestare videatur quæ indigent, tum correctione, tum confirmatione, cum in canonicis, tum in aliis ecclesiasticis capitibus, curæ fuit iis qui universa regunt, et magnificentissimis et gloriosissimis principibus, atque illustri ac celebri senatu, et clero universo, et populo, ut aliquod honoris incrementum sentiret sedes sanctissima quæ est in hac regia urbe Constantinopolitana* (b) .... Ut autem facilius hocce honoris incrementum eidem concideretur, provocavit ad illum canonem Constantinopolitani concilii primi sub Theodosio imperatore: in mentem quoque Romani pontificis revocavit nomen Magni Nectarii, Timothei Alexandrini, aliorumque, qui in ea synodo suffragati fuerunt: protestatur idem Anatolius eam causam in concilio fuisse pertractatam a PP., ea ducti fiducia, ut a Romano pontifice approbaretur: *Confidentes fore ut ratum habeat honorem sedis Constantinopolitanæ, utpote quæ jam ante apostolici vestri throni curam et concordiam habet, et per omnia communem opem quibuscumque rebus indigebat communicavit*. In inferioribus vero, de praecipua cura quam Rom. sedes erga Constantinopolitanam Ecclesiam exercuit agens, iuter alia multa quæ ipse episcopus Anatolius Leoni censuit suggerendum, ut huius animus lubenter moveretur **353** ad confirmandum ratumque habendum canonem illum, ad honorem et prerogativas suæ sedis pertinentes, hæc habet, quæ, dubio procul, illorum temporum doctrinam circa Ecclesiarum Orientis regimen perspicue patefaciunt; quæque, ut ita dicam, apprimè opponuntur novis doctrinis, et Quesnellianis

(a) Epist. PP. Chalcedonensium, apud Quesnellum, tom. I pag. 294, et tom. IV Conciliorum Labbei.

(b) Hanc Anatolii epistolam offendimus in Græce

Vat. cod. septingentorum annorum; haec tamen a doctis viris desideratam, eamque variis notis adornatam in altero tomo exhibebimus.

fallacias prorsus evertunt. *Et nos (ait) quidquid approbationis et stabilitatis consequi possumus, ut et hoc a vobis, sanctissimi, fiat obsecramus.* An idmadvertat, quæso, lector, ad alia quæ immediate sequuntur. *Nam sedes Constantinopolitana patrem habet apostolicum vestrum thronum, præcipuo quodam modo vobiscum se conjungens, ut ob vestram curam erga ipsam omnibus persuasum sit vos antea sincere meditato esse, et etiam nunc de ea eandem mentem ac curam sine intermissione habere, et ecclesiastico statui utilia omnino fore, ut dignemini scripto confirmare quæ consecuta sunt in sanctissima atque œcumenica synodo, et ipsam jam dictam constitutionem de sede Constantinopolitana ad vestram sanctitatem mittere curavimus, ut cognoscere possitis votis vestris omnia divinilus fuisse disposita.* Tandem supplex S. Leonem exorat, ut singulis propositionibus congruam faciat responsionem misso hac de causa Luciano episcopo tamquam legato, qui omnia exponeret, et famulatum serviendo exhiberet, qui erat vir perfectus, et ipsis imperatoribus antea charus, quem prius Leo ipse ad synodum miserat. *Obsecramusque ut congruentem responsionem unaquæque propositio accipiat, cum vobis omnia Deo dilectissimus episcopus Luciano exponat, qui et ipse præsens sanctæ synodo, et prudenter quæ poterat proferens pro studio nostræ fidei, electus est a nobis ut famulatus erga vos feliciter inserviret, vir perfectus existens, et augustissimis et Christianissimis nostris imperatoribus jam antea charus, quem vestra bonitate fruentem gaudentemque ad nos mittere dignati estis.*

14. Et ne quis dubitare possit hæc omnia novam Quesnelli doctrinam fallaciamque haud evertere, animadvertat, quæso, cur quove sensu hæc simul stare queant? Negat Quesnellus Flavianum misisse ad S. Leonem sui concilii contra Eutychem sententiam, ut comprobaretur; aut evanesceret, si reprobaretur: « negat misisse ad eum Actorum seriem, ut necessarii relationis debitum persolveret; contendit decretoriam fuisse concilii Constantinopolitani sententiam, cui Flavianus præfuerat, nec operosa inquisitione opus fuisse. Affirmat quoque Eutychem versipellem ad alias sedes, præsertimque Romanam, brevi mendaces querelas relaturum, pontificumque aures occupare (a). » Ac præterea cum rumor disseminaretur imperatorem de cogenda universali synodo cogitare, in qua totum negotium ad examen revocaretur, æquum erat ut Flavianus primariam sedem et hujus concilii PP. certiores faceret, et Constantinopolitana Acta Romano pontifice curante cæteris etiam Occidentalis tractus episcopis innotescerent. Ad tum talia negat, et jam recensita affirmat, prorsus labaret corrueretque illud Chalcedonensium PP. testimonium, quo facti sunt apostolicæ sedis radium usque ad Constantinopolitanam Ecclesiam consuete gubernando, sæpius sparsum et extensum fuisse, et tamquam domesticos bonorum participatione Constantinopolitanos ditare consuevisse. Secundo minime staret Chalcedonenses PP. Romanum rogasse pontificem ut suis decretis eorum honoraretur iudicium (b). Nam si jam, ut Quesnellus vult, alicujus metropolitani concilii Acta Romani pontificis confirmatione non indigent, multo minus ejusmodi confirmatione indignissent generalis synodi gesta, utpote totius Ecclesiæ auctoritate sancta. Tertio commentum redoleret quod ad dissensiones tollendas, quæ ob ingeniorum mobilitatem temporumque circumstantias in Constantinopolitana 354 Ecclesia antea exortæ erant, vel ob Ephesiorum tumultum, vel ob metropolitano trium illarum provinciarum, Asianæ videlicet, Ponticæ et Traciæ ordinationes, Romani pontifices omne jus auctoritatemque exercissent, ut Constantinopolitani præsules specialiter fierent participes privilegiorum sedis apostolicæ, quos tamquam filios patri subjectos respicientes, summo studio complectebantur, etiam

in iis quæ ad ecclesiastici regiminis administratio nom pertinebant. Quarto tandem qua ratione Anatoliæ lateri potuisset Constantinopolitanam Ecclesiam non generali quadam solum œconomia Romanæ Ecclesiæ fuisse addictam, sed præcipuo quodam modo eidem conjungi ob Romanorum pontificum curam erga ipsam, quamque præteritis temporibus sine intermissione exercuerunt, ecclesiastico statui utilia omnia disponentes? Quatuor hæc, inquam, quæ nostro cerebro non continximus, sed ex genuinis hausimus fontibus, quomodo poseent cum illis suppositiis juribus et privilegiis coherere, quorum vindicem Quesnellus contendit fuisse Flavianum, ne Eutychem causa deferretur, recognosceretur judicareturque a Romano pontifice?

12. Neque obstat quod Flavianus nisus fuerit persuadere Rom. pontifici Eutychem secundum canonum regulas jam fuisse judicatum, novumque rerum examen iudiciumque, ad quod cognita Eutychem appellacione se accingebat, esse superfluum, ut affirmat ipse Quesnellus. Nam imprimis Flavianus S. Leonis examen iudiciumque esse superfluum, nullibi indicavit. Immo hoc exquisivit, arbitratus dumtaxat generale consilium fore superfluum, ne dissidia et contentiones partium succrescerent. Petit quoque ut pontificiis scriptis lata in Eutychem sententia confirmaretur, sine qua confirmatione certe Orientalium episcoporum iudicium nullum habuisset effectum, ipso Eutyche reclamante, et interpositis ea de re in publicis Constantinopolitanæ urbis locis contestatoriis libellis, quibus protestabatur per injuriam et adversariorum malitiam, vel invidiam, communionem et monasterii præfectura fuisse privatum. Quare minime est audiendus Quesnellus, qui, ut præsidium aliquod suæ perditæ causæ pararet, ad distortas quasdam interpretationes habuit recursum, fidenter et quasi ludendo, Flavianum verba ita interpretando: « Flavianus postulat Leonis non iudicium, sed solatium; non sententiam, sed litteras; defensionem, non confirmationem; propria scripta, non synodalia decreta, quia, intorto semel in Eutychem anathemate per episcopale iudicium, finita causa erat, nisi universale concilium hujus cognitionem ad se vellet pertrahere, vel ad Occidentale ultro deferretur: quod removendum in hac occasione rectissime censebat Constantinopolitanus antistes; ne ubique (inquit) sanctissimæ turbarentur errorum ac malitiam. » Non ergo audiendus est. Si quidem in appendice suæ epistolæ, prout hæc circumfertur, Flavianus postulat ut Rom. pontifex propriam faciat communem fidei causam; simulque rogat eum decernere in damnationem adversus eum regulariter factam, et per propria scripta dignare. An hæc quæ postulat Flavianus sine gestorum præcedentium examine, et incognita Eutychem mala fide atque nequitia, Romanus pontifex agere potuisset? An decrevisset damnationem in Eutychem regulariter esse factam, quin iudicis partes assumeret, et cognosceret authentica synodalia Acta præcedentis latæ sententiæ, posthabitis atque neglectis rei condemnati defensionibus? Quid plura? sine præcedenti harum omnium rerum examine, scripto, non verbis tantum, potuisset ordinario iudici afferre solatium, decernendo jam in habita inquisitione canonicas leges adimpletas fuisse, Flavianumque ipsum justitiæ apices servasse declarare, quin ratum et firmum haberet quidquid contra Eutychem pronuntiatum fuerat? si hæc loquendi formulæ non innuunt Flavianum postulas a Leone examen, iudicium, decretum, haud scio quasnam magis proprias magisque aptas voces excogitare debuisset ut firmior 355 maneret lata sententia. Et certe magnum solatium est, magnumque defensionem inferiores iudices habent, cum eorum iudicia ad superiora tribunalia deferuntur, atque Magnum.

(a) Quesnellus, ut supra, pag. mihi 298.

(b) Chalcedonensium PP. epistola ad S. Leonem

ab horum iudiciis approbantur. Unde non mirum est quod Flavianus maxime animo perturbatus, et injuria quidem, per Eutychianas turbas, fateatur Rom. pontificis iudicium sibi allaturum solatium et defensionem. Neque necessarium erat synodale decretum, cum R. P. ex propriis scriptis hæc omnia præstare potuisset, et propterea hæc sola sibi posse sufficere Flavianus asseveravit.

13. Sed jam Quesnello dolet versionem prioris epistolæ Flaviani ad S. Leonem parum accuratam videri: « Quam (ait) si ad Græcum textum, qui temporum injuria excidit, emendare licuisset, aliquid forte clarius invenissemus, quod opinioni nostræ suffragaretur. » Non obstante consueta hac cantilena de falsatis antiquis codicibus, et de versionibus male digestis, jam ex antiquioribus hæreticis mutuata, hisce verbis caput illud suæ dissertationis fidenter ciaudit: « Ex hac tamen versione, quamvis ab Occidentali et Romano forte vire facta, lectori sincero nec nodum in scirpo quærenti ad eruendam veritatem satis superque lucis apparet. » Sed lepida fabulatio. Post omnem adhibitam ratiocinandi artem in interpretandis distortendisque Flaviani dictis, quæ paulo ante tamquam sole clariora exaggeravit, ecce jam intelligens apud doctos viros suam causam cadere posse, effugium simul atque præsidium sibi comparandum censuit, illius epistolæ vetustum interpretem taxando et objurgando. Nihil tamen clarior, si illius epistolæ Græcus textus exstaret, invenisset Quesnellus, quæ suis studiis indulgeret, cum jam Chalcedonensium PP. et Anatolii agendi ratio loquendique modus illorum temporum doctrinam, ecclesiasticarum rerum administrationem quam Orientales servarunt patefaciant. Nos hic interim lectorem admonendum censuimus laudatam Anatolii epistolam hactenus ab eruditis fuisse desideratam. Nos enim omnium primi anno D. 1738 ex Vaticanis Græcis manuscriptis codicibus eruimus, et exscripsimus; quam deinde summa qua pollet eruditione et benignitate Latinam reddidit clarissimus dominus Franciscus Mariani, Vaticanæ bibliothecæ scriptor, Græcarum litterarum interpres; eamque integram Græce et Latine, Deo opitulante, publicis typis adornabimus.

14. Quia vero multis modis secum meditatus fuerat Quesnellus ea omnia in medium proferre quæ suis falsis opinionibus aliquo modo patrocinari posse arbitrabatur, hinc ortum est quod, suppresso nomine, cujusdam eximie eruditionis viri opinionem recenseat, qui scripsit: « Lectis scilicet Constantinopolitanæ synodi gestis adversus Eutychem, omnia sic a S. Leone fuisse probata et confirmata, ut ab indicenda synodo generali abstinere debere censuerit tam Flavianus quam S. Leo. » Hæc loquendi phrasibus, Quesnello cum displiceret, subjunxit: Pace optimi viri dixerim, longissime a vero abest. Et, arrepta occasione, leniter describit S. Leonem contra Flavianum iratum, propterea quod Eutychem severiori sententia, ut putabat, perculerat, qui statutis Nicænæ synodi inhærere videbatur. At Leonis iracundia dicat, amabo, Quesnellus unde trahebat originem (a), nisi ex eo quod ad pontificias manus nondum pervenerant, sicuti oportebat, et Flaviani litteræ, et synodalia gesta, quemadmodum ecclesiasticæ administrationis vel moderationis ordo, ut ait ipse S. Leo, exigebat, ut ipsi luculentius observavimus; de qua re iterum agere supervacaneum modo est. Sed adhuc addidit Quesnellus: De confirmatione igitur gestorum a se habitorum adversus Eutychem, ne per somnium quidem cogitabat Flavianus. Itane? et præcedentes illæ voces, et Flaviani phrasos, quas superius annotavimus, innuunt forte Flavianum non cogitasse per somnium de gestorum confirmatione, quam expresse postulabat? Egregie lectori 256 imponere studuit; sed veritas mendaciæ fugat et evertit. Hinc vero si consuetam scribendi

methodum prosequi vellemus, pedetentim omnia annotando quæ Quesnellus scripsit ad Eutychem appellationem abolendam, jam extra scenam vagari cogemur. Alia et alia enim, quæ sibi favere adversarius credidit, in sua miscuit dissertatione, quæ vix ad præsentem pertinet quæstionem. Veluti illa de cogenda vel non cogenda generali synodo; quam auctoritatem non ab apostolica divi Petri sede pendere, sed ab imperatore, et ab omnium episcoporum consensu, quem prius exquirendum esse confingit. Vel illa alia de Actis synodorum Orientalium confectis a provinciarum metropolitibus, vel diocæsanis, quæ non transmittantur in Occidentem examinanda, sed tunc tantummodo esse illuc transmissa, cum vel particularis controversia aut accusatio in publicam fidei causam evaserat; vel cum quis in synodo damnatus ad cæteros episcopos provocabat; vel cum, hæreticis imperatoris gratia abutentibus, primariæ sedis episcopum, qui apud principem ageret, conveniri, ejusque sollicitudinem adversus pervicacium hæreticorum malas artes arcendi parerat. Cujus rei aliqua sibi suppeditata esse testimonia credit ex concilii Chalcedonensis Actis. Quare cum Christiano Lupo congressionem instituendo ait: Quis credat Romam esse directa Acta synodorum Antiochenæ, et Berytensis, non multo ante Constantinopolitanam habitaram in causa Ibæ? Quis alterius Antiochenæ, in causa Ibæ? Quis alterius Antiochenæ, in causa Athanasii Parrensis? Quis sexcentarum aliarum gesta ad Occidentales partes delata ad illud usque tempus dixerit? At potius contra morem egisset Flavianus, si de illis mittendis cogitasset, antequam Eutychem pervicacia, contestationum libellorum publicatio, litteræ ad Leonem missæ, imperatoriæ potestatis metus, concilii a Theodosio convocandi rumor, vel indictio, et alia hujusmodi necessitatem Flaviano imposuissent primariam sedem de causa jam communi facta instruendi. » Hæc sunt quæ ut fucum faceret Quesnellus, digessit in causa appellationis ad apostolicam sedem habitæ. Quorum alia cum ad subsequentem concilii generalis indictionem convocationemque pertineant; alia vero ad causas cum in Ephesina tum Chalcedonensi œcumenicis synodis pertractatas et definitas referri debeant; alia denique quæ ad Eutychem et Flaviani negotium spectant, cum a nobis abunde discussa et enucleata fuerint, idcirco ne historicarum rerum filum abruptamus, alibi de iisdem opportunius verba facere differimus. Interim autem speciatim de Eutychiano appellationis libello quem e Leoninarum Operum collectione eliminandum censuit Quesnellus, sermonem peculiariter aggredimur.

CAPUT VI.

De Eutychem epistola, et libellis ad S. Leonem Magnam scriptis. Christiani Lupi de iisdem sententia a Quesnelli notis criticis vindicatur; et postremo hujus agendi scribendive rationem non nisi fallacias et magis præferre ostenditur.

1. Scriptorem de ecclesiasticis rebus Quesnellus audaciorum nullum esse æque opinor, neque cui magis animo desiderium insederit Christiani regiminis formam et ordinem pervertendi. Id hactenus passim in nostris Exercitationibus, et potissimum in præcedentibus hujus Eutychemianæ historiæ capitibus, abunde demonstratum fuisse ii judicabunt qui nullo partium studio adducti easdem lustrare non contempserunt. Interim autem postquam duo integra de Eutychem ad apostolicam sedem appellatione 257 capita scripsimus, tertium adhuc superaddendum esse existimavimus, in quo Quesnellus objiciantur ejusdem Eutychemianæ epistola, fidei professio, et libelli quos in suæ causæ munimen atque præsidium ad summum pontificem magnam Leonem direxit, quæ monumenta omnia comprimere, et violenta interpretari

(a) *Epist. 20 S. Leonis ad Flavianum, cap. 1.*

tatione explicare, noster adversarius multis modis conatus est. Quod ut facilius præstare posset, quatuor libellorum genera distinguenda esse sibi persuadet, quos libellos Eutyches a suo episcopo damnatus vel obtulit, vel obtulisse se mentitus est. « Primus fuit appellationis libellus de quo diximus. Secundus contestatorius, de quo S. Leo epistola 20 ad Flavianum, cap. 1, scilicet, post appellationem interpositam litteræ dandæ sunt ab eo a quo appellatum est ad eum qui de appellatione cogniturus est, quas litteras dimissorias sive apostolicas vocant... Si autem non accipiat, contestetur, etc. » Tertius libellus fuit querimoniarum; ad sedem enim apostolicam per libellos doloris sui querimoniam misit, inquit Leo noster epistola 21 ad Theodosium Augustum. « Libellus porro querelæ, subjicit idem Quesnellus, seu querimoniarum, recte et proprie oblati dicitur a presbytero adversus episcopum, seu patrem suum. Ad quam conjecturam confirmandam jurisconsultorum illud axioma exseribit: *De paternis injuriis conquerentem filium audiri justum est et usitatum, cum ipsum accusantem vix quisquam ferat*. Quartum libellum, supplicem videlicet, obtulit Eutyches adversus Flaviani sententiam. Immo plures, quos videre est act. 4 Chalcedonensis concilii (a). »

2. Hac itaque libellorum distinctione præmissa, si præterea ratiocinatur Quesnellus: « Quatuor hujusmodi libelli imprimis distinguendi sunt, ne cujusque vis et energia alteri tribuatur, unde et totum hoc negotium consequenter obscuretur. Fuit igitur primus libellus appellationis ad concilium; secundus contestatorius ad CP. populum; tertius querimoniarum seu querelæ ad S. Leonem; quartus libellus simplex ad imperatorem. » Primus commentitius erat, nec revera datus; alii tres revera oblatis. Quorum omnium libellorum mentionem fecit S. Flavianus in epist. 1 ad sanctum Leonem. Hisce autem verbis suam clausit Quesnellus dissertationem. Si ergo staret lepida hæc æque ingeniosa libellorum distinctio ab adversario nostro excogitata, jam ex parte prorsus caderent quæ hactenus de Eutychetis appellatione conscripsimus. Solam apud apostolicam sedem querimoniam Eutychem fecisse, non appellationem diceremus. Verum adversarium rogo undenam illam distinctionem hausert, ne commentitium et ad fucum faciendum excogitatum fuisse arbitremur? In codicibus plane, et legum digestis non offendimus quatuor illa libellorum genera esse distincta, ut unus dumtaxat totam illam vim et energiam habere non possit. Immo Contestatorius, quem jurisperiti evocalorium appellant, appellationem, querimoniam, et supplicem continere ii nobiscum affirmabunt, qui, a præcedenti Quesnellianarum nugarum apparatu minime decepti, rerum veritatem scrutari non gravabuntur. Narrat imprimis Socrates quemadmodum in Tyrii synodo, Meletianorum factione agente, una cum Eusebianis, nullo naturali vel ecclesiastico ordine servato, tamquam multorum facinorum reus damnatus fuerit magnus Athanasius. Hinc Athanasius et episcopi Ægyptii contestario libello, qui hodie (ut cl. Petrus de Marca (b) annotavit in foro evocalorium diceretur, a Dionysio comite, qui a Constantino ad synodum missus fuerat ut esset gerendarum rerum animadversor, et custos conservandæ æquabilitatis, postulant ne calumniis consarcinatis det locum, ne per insidias et falsa crimina hostium qui in illo concilio iudices sedebant injuriam pateantur. Verba libelli Dionysio oblatis hæc sunt (c): *Cum nullarum videremus 358 calumniarum consarcinationem, ex consarcinationibus insidias Eusebii, Narcisi, Flacilli, Theognii, Maris, Theodori, et Patrophyl-*

A *li adversum nos, quos quia principio detrectantes rejicere non licuit, necessario ad protestationem devenimus, præsertim cum animadvertimus multa, ad gratiam Meletianorum, multa rursus ad insidias catholicæ Ecclesiæ sub nostris criminibus agitari, necessario ob id quoque hunc libellum tibi porrigimus cum multis obsecrationibus, ut, Dei metu in animo servato, qui imperium augustissimi et pietissimi imperatoris Constantini tuetur, cognitionem causarum nostrarum imperatori reserves. Equum est enim, te ab imperatore missum negotium hoc integrum retinere (d). Nemo est qui negare audeat hocce contestatorium libellum in se continere omnem vim et energiam quam in quatuor libellorum generibus sparsam atque divisam esse Quesnellus comminiscitur. An non in eo conqueuntur Athanasius et episcopi Ægyptii falsitibus et criminum consarcinatione ab hostium calumniis esse appetitos, ob insidias Eusebii, Narcisi et aliorum? Nonne testati sunt solemniter protestatione in ea synodo catholicæ Ecclesiæ insidias fuisse molitas, sub prætextu falsorum criminum ipsi oblatorum, de quibus inquisitionem facere confingebant? Nonne tandem obsecrationibus petebant ut, Dei metu servato, causarum cognitio imperatori Constantino reservata esset? Agebatur enim de criminibus falsis, quæ si vera fuissent, jam et civilem rerum administrationem, et imperiale regimen, offendissent. Et propterea nihil mirum si in iis tantarum angustiarum circumstantiis provocabant ad imperatorem ut novi iudices constituerentur, qui, neque odio, malitia improbitatibusque adducti, eorum causam examinandam assumerent. Non est igitur verum quatuor libellorum genera in similibus causis esse distinguenda, ne cujusque vis et energia alteri tribuatur, unde et totum negotium obscuretur. Perapicue enim appellationis negotium ex unico tantum libelli genere innotescit, si illud in se habeat quidquid necessarium est ad veram appellationem constituendam et obtinendam.*

C *3. Et quidem hujus generis esse libellos et epistolam quibus Eutyches ad S. Leonem provocavit, quæ statim dicturi sumus patefacient. Tria enim capita epistola illa seu libellus in se continet. Alterum duo querimoniarum habet genera. Primum, quod ab Eusebio Dorylæi sibi infenso fuerit de læsa fide accusatus; secundum, quod Constantinopolitanæ synodi Acta injuria contra eum fuerint exarata. Unde. S. pontificis testimonio invocato supra sensum suarum propositionum atque verborum, subjicit: *Sed pessimus diabolus fascinavit tale studium nostrum et propositum, a quibus vires ejus destrui oportuit. His simulans omnem domesticam sibi vim, contra me movit Eusebium episcopum oppidi Dorylæensis libellum dantem sancto episcopo Constantinopolitanæ Ecclesiæ Flaviano, et, quibusdam aliis inventis in eadem urbe.... hæreticum me compellavit, non veritate ad accusationem motus*. Postmodum pari ratione conqueritur quod, Constantinopolitanis PP. exhibita sua fidei professione, libello scripto exarata, atque propria subscriptione signata, Flavianus neque libellum susceperit, neque ut legeretur jussit. Addidit præterea se in ea synodo dixisse atque rogasse expectandum esse apostolicæ sedis iudicium: *Rogabam ut innotescerent ista sanctitati vestræ, et quod vobis videretur judicaretis, profitens omnibus modis secururum quæ probassetis*. De qua recusatione graviorem faciens querimoniam subjicit statim: *Sed nullo eorum quæ a me dicebantur audito, abrupta synodo publicaverunt dejectionis sententiam, quam adversus me ante cognitionem parabant. Vim et dejectionem aliorum monasteriorum archimandritis intentatam, ut illius condemnationi subscriberent narrat (e). Quæ ejus studium**

314, § 2.

(d) Tom. II Concil. generalium, p. 730; et apud cl. Petrum de Marca, ubi supra.

(e) Eutycheis libellus, seu epistola, ad Vaticanos castigatus mss. codices, cap. 1.

(a) Quesnellus, diss. 7, num. 15, tom. II Operum S. Leonis, pag. mihi 300.

(b) Petrus de Marca, lib. IV de Concordia sacerdotii, cap. 2, num. 6.

(c) Epistola Constantini, apud Baronium, anno

adduxerunt **359** ut plebi satisfaceret, publice suæ fidei confessione proposita. Hæc, inquam, sunt quæ ad Eutychie querimonias spectant, quasque totum primum illius libelli caput continet. Post has doloris querelas, idem Eutyches ad suam appellationem gradum facit, et, recusato priori iudicio in Constantinopolitana synodo habito, ita summum pontificem interpellat, suum sermonem ab iis verbis ordiundo: *Ad vos igitur, religionis defensores, et huiusmodi factiones execrantes confugio. Et expressius petens aboleri et in irritum mitti quæ hactenus in ea Constantinopolitana synodo gesta, et definita fuerant, a Romano pontifice iudicium novamque sententiam proferri exorat. Hinc ergo ad sequentia eius verba attendat Quesnellus, et dicat an provocaverit Eutychee ad Romano pontificem necne? Et obsecro (ait) ut nullo mihi præiudicio facto ex his quæ per insidias contra me gesta sunt, quæ visa vobis fuerit super fidem proferre, sententiam, et nullam deinceps permittere a factiosis contra me calumniam procedere, et non excuti et eximi de numero orthodoxorum, etc.*

4. Ne præterea Eutychie appellationem summus pontifex flocci faceret, quasi ut non iis esset necessariis conditionibus a canonibus præscriptis suffulta, suis epistolis *utrumque libellum adjunxit*. Eum videlicet *qui ab accusatore suo Eusebio Dorylaensi synodo fuerat oblatus, et qui ab eo gestus fuerat, non tamen a Flaviano et synodo susceptus et suæ fidei professionem, nec non ea quæ supra duabus naturis a sanctis PP. decreta sunt*. Quam quidem fidei professionem laudatæ epistolæ seu libello immediate subiecit, ut compertum habuimus ex ms. Vatic. cod. a sexcentis circiter annis exarato, in quo, absolutis duobus primis capitibus, sequentem offendimus notam: *Item Eutychie verba*. Summarie dumtaxat quid habeat illa fidei professio hic indicamus, cum in ea nostra concertatio non versetur. Aliunde eam ex Cassinensi cod., publicis typis clariss. Christianus Lupus adornavit, quam tamen Quesnellus a sua appendice censuit expungendam. Eutyches igitur in ea fidei professione edenda se totum insistere fatetur Nicæni atque Ephesini conciliorum sanctionibus, in quibus de Verbi divinitate et incarnatione actum fuerat. Sancti Cyrilli episcopi Alexandrini, utriusque Gregorii, Attici, Proculi, omniumque orthodoxorum doctrinam atque sententias honorare profitetur, eosque tamquam sanctos et magistros suos habere asseverat. Tandem anathema dicit Nestorio, Apollinario, et omnibus hæreticis usque ad Simonem, et cæteris qui dicunt *carne[m] Domini nostri Jesu Christi e celo descendisse. Ipse enim qui est Verbum Dei descendit e cælis sine carne*, etc.

5. Cum clarissimo tamen Christiano Lupo congressionem instituendam esse censuit noster adversarius (a). Et propterea in altera Operum sancti Leonis Magni editione quamdam conscripsit appendix, cui hunc titulum apposuit: *Appendix ad dissertationem de appellatorio Eutychie libello, quem ex Cassinensi codice edidit Christianus Lupus, an revera sit appellationis libellus*. Hanc enim epistolam tamquam appellationis libellum probare non poterat, ne palinodiam cantare videretur. Idcirco primo Christianum Lupum carpit, quod eum *in suam de appellationibus lucubrationem* transcripserit. Deinde præcedentibus dictis insistendo, libelli nomen posse habere inficiatur, suffragante sibi maxime arbitratus ipsa scripti epigraphe, et ipso scriptore reluctantante. Ipse enim Eutyches (ait) diserte distinguit in-

(a) Quesnellus, tom. II Operum S. Leonis, pag. mihi 302.

(b) Cicero: *Scripti illud in quodam libello, qui me imprudente et invito exciit*, epist. 273. *Ne de Panco quidem spem adhuc abiecit, ut ex libellis eius animadverti qui in me inciderunt*. In Verrem: *Recita mihi hunc libellum, deinde illum alterum Canuli*. In hisce locis litteras libellos Ciceronem appellasse Nizolius in Thesaurio Ciceroniano testatus est.

(c) S. Leo Magnus, epist. 21 ad Theodotium,

ter libellos et epistolam hanc suam. *Subiunxi (inquit) his litteris meis utrumque libellum, et eum qui ab accusatore meo oblatus est synodo, et qui a me gestus quidem, non tamen susceptus*. Lapsus ergo Christiani Lupi, aut oscitantia (Quesnello auctore), in eo stare videtur, ut epistolam Eutychie libellum appellaverit, ipsius scripti epigraphe refragante. **360** Quid inde tamen? an non epistolæ cui libet, et huius generis potissimum, libelli nuncupatio convenire potest? Ego sane ne grammaticorum scriptorum leges in Quesnelli mentem revocem, ea exempla adducere prætermitto, quæ ex Cicerone ipso laudari possent, quorum aliqua dumtaxat annotare haud piguit (b). Verum tamen inficiari non possum hanc epistolam, etiam epigraphe nostra refragante, omnes libelli characteres atque notiones convenire. Non unius imprimis, sed plurium rerum simul congeatarum continet narrationem, quarum ratione commentarioli cujusdam appellationem merito habere potest, in qua nullatenus a libello differre ii iudicabunt, qui huius vocis significationem ex Latinis scriptoribus didicerunt. Non obstat quod Eutychie huic alia scripta subjecerit, quæ libellos appellavit. Hæc enim scripta ad absentes missa non fuerunt, sed in solemnibus episcopali cœtu dumtaxat exhibebantur; idcirco non epistolæ simul et libellorum nuncupationem ab Eutyche obtinuisse credendum est. Prior illa nostri adversarii annotatio, non tantum ex mox recensitis extenuatur, verum etiam ipsius testimonio prorsus evanescit. Fatetur enim S. Leonem libelli nomen usurpasse, nec tamen appellationem dixisse, sed *doloris et querimonie*. «Cum autem (subiecit) libellum appellationis commemorat, eum intelligit quem Eutyches porrexisset fidei in iudicio, ut appellationum solemnitas posebant,» ut ait S. Leo. At falso sibi suffragatorem vindicat S. Leonem. Nam licet inficias non eam sanctum pontificem ad Theodosium scribentem dixisse: *Quamvis enim prædictus presbyter ad sedem apostolicam per libellum doloris sui querimoniam miserit (c)*, nullibi tamen in ejusdem Operibus illa postrema verba usurpata offendimus: *In iudicio, ut appellationum solemnitas posebant*. Ea enim ex sua sententia confinxit Quesnellus, ut suis conjecturis robur tribueret. Et in epistola ad Flavianum, in qua de appellationis libello in iudicio oblato disserit, dumtaxat habet: *Adeo ut in ipso iudicio libellum appellationis suæ se asserat obtulisse, nec tamen fuisse susceptum*. Hæc annotare compellimur propter dicta in præcedentibus. Ad solemnitatem enim appellationis, Eutycheti sufficere poterat publica sententiæ in eum latæ *recusatio*, ad huc PP. concilii sedentibus facta, ut constat ex Rustico diacono et ipso Petro de Marca a nobis laudatis, maxime cum talem *recusationem contestatoris libelli solemniter confirmaverit*.

6. Nihil tamen canonicæ appellationis has Eutychetis litteras habere Quesnellus contendit. Atque ad ea loca provocat quæ Christianus Lupus pro sua adduxit sententia, dicendo voluisse Eutychem primo edicto: *Invoco autem vestram sanctitatem in testimonium cordis mei, et rationes sensuum meorum alique verborum, lectorem (ait Quesnellus) quem alloquebatur compellere, ut iudicet quid erroris in hac sincera suæ fidei professione contineatur; ac forte aludit ad illud Apostoli II ad Corinth. 1, 23: Ego autem testem Deum invoco in animam meam*. Hinc postmodum occasionem arripit taxandi hujus epi-

cap. 1, et epist. 20 ad Flavianum, cap. 1. Videsis cap. 4 harum nostrarum Exercitationum. Rursus sanctus pontifex in epist. 26 ad Theodosium, Eutychie epistolam libellum appellat scribens: *Cum in libello suo quem ad nos misit, hoc saltem sibi ad promerendam veniam reservaverit, ut correcturam se esse promitteret quidquid nostra sententia... improbasset*. Totidem fere verba offendet in ipso Eutychie libello de quo in præsens agimus. Propterea injuria negotium facessere Christiano Lupo Quesnellus conatur.

stolæ versionem, tamquam rudem maleque digestam: et propterea alia interpretatione narrationem illam distinxit, quam suis studiis favere arbitratus est. At quid enim in hisce litteris magis clarum et expressum desiderari potest, ut inde colligamus canonicam præferre appellationem? Roman. pontif. esse similium controversiarum legitimum judicem, et earum potissimum quæ in clero et Constantinopolitana Ecclesia oriebantur, celebrioribus et certissimis testimoniis, cum PP. Chalcedonensium, tum ipsius Constantinopolitani episcopi Anatolii, et ipsius Flaviani etiam, evidentissime probatum est. Potissimum quoque, quia Eutyches, non tantum in illius epistolæ exordiis tamquam solum testem compellavit Romanum pontificem, sed totam rerum contra eum gestarum seriem patefacit. Non solum queritur de injuria sibi per odium et circumventionem illato, sed apostolicæ sedi iudicio se submittere profitetur, omnibus modis securum quæ ab eadem probarentur. Neque obstat Eutychen scripsisse: *Rogabam ut innotescerent ista sanctitati vestræ, et quod vobis videretur indicaretis*; quibus verbis insistens Quesnellus ait: *Rogantis hæc verba sunt, non appellantis ac pro jure suo iudicium postulantis. Nam Eutyches describit ibidem suum agendi modum, quem cum Constantinopolitanis PP. servaverat, ut aut damnationis sententiam evaderet, aut saltem suæ causæ iudicium suspenderetur, quoad usque, apostolica sede consultâ, quid hæc iudicaret innotesceret. Tum enim Eutyches, ne per fastum et superbiam procedere videretur, supplicationibus usus fuit, non appellatione, quia adhuc sedentibus in concilio PP. ejusque causam discutientibus nondum sententia in eum lata fuerat Allegaverat tamen tamquam sibi in fensum accusatorem Eusebium, videlicet Dorylæi episcopum, et de factione contra eum per calumniam procedente suspectum. Quæ agendi ratio innuebat quod si contra hanc canonicam protestationem PP. procedere voluisset, ipsum jam ad aliud iudicium fore provocaturum. Male ergo et subdole forte Quesnellus confundere satagit Eutychis supplicationes ad Constantinopolitanos PP. ante latam sententiam factas, cum appellatione post latam sententiam interposita. Hinc ergo cadit totum ejus ratiocinium, quo pro suo modulo explicare volens Eutychis rogantis verba, ea committere voluit cum aliis quæ in secundo Flaviani conventu a Basilio episcopo dicta sunt, videlicet: *Si præceperint mihi Patres Romanus et Alexandrinus. dico hoc ipsum; hoc autem non quasi appellans dixit; sed dicens. Non sum ausus dicere propter Patres Postremum hoc Eutychis factum esse referendum ad ea quæ hæreticus post latam sententiam dixit, jam ipsi in præcedenti cap. 5 observavimus. Unde ea committi posse cum illis rogantis vocibus quis credet?**

7. Non igitur frustra Lupus huic epistolæ sensa et verba ad appellationem trahere conatur, etiam si Eutyches in altera parte Leonem summum pontificem in plurali numero alloquatur scribendo: *Ad vos igitur religionis defensores et hujusmodi factiones execrantes confugio.... et obsecro nullo mihi præjudicio facto ex his quæ per insidias contra me gesta sunt, quæ visa vobis fuerit supra fidem proferre sententiam.* Nam imprimis duo ibi paucis petit. *Præsidium* videlicet contra factiosos calumniatores, qui insidias ei struxerant: deinde *iudicium*, seu *sententiam* in fidei questione. Et quid aliud petere solent quotquot canonicam appellationem interponere consueverunt, nisi *præsidium* ad ealumantium insidias evitendas, et *sententiam* circa ea de quibus quæstio acta est? Etiam accedit Eutychen canonicè latam in concilio sententiam recusasse, et recusationem publicis contestationibus libellis confirmasse. Sed illa verba veram appellationem præferre clarius ostendunt alia quæ

(a) Videsis quæ a nobis in superioribus scripta fuerunt cap. 4 harum Exercitationum, ubi testimonium Eleusini diaconi adduximus pro Eutychetis

A laudatis immediate subdidit, quæque Quesnellus prorsus annotare prætermisit. *Et nullam deinceps permittere a factiosis contra me calumniam procedere, et non excuti, et eximi de numero orthodoxorum, etc.* An non plenum integrumque ejus causæ iudicium ei reservari intendit ad quem scribit et provocat? Quare inepte et insulse ludere Quesnellus mihi videtur, qui Lupum quasi lippum alloquens, ait: «Vides, mi Lupo, quod videre non vis; ut Eutyches ad religionis defensores confugiat, non ut iudices appellet; ut obsecretur nullum sibi ex Flaviani sententia creari præiudicium, non irritum clamet ex appellationis voce iudicium; ut denique de fide potius sententiam proferri postulet, quam de sua depositione et excommunicatione, de qua tamen si appellasset primitus agendum ipsi erat.» Puerilis plane annotatio est hæc. Quasi quod petens, nullum sibi afferr præiudicium ex lata sententia, idem haud sit ac clamare et postulare ut in irritum mittatur. et qui potuit non excuti et eximi de numero orthodoxorum, non postulet sententiam etiam proferri de sua depositione et excommunicatione. Ultramque autem sententiam postulasse Eutychen Quesnellus vidisset, si integrum eum locum videre non neglexisset; ac propterea irritio Lupo facta, optime in auctorem quadrare dubium esse non potest; maxime cum ex concilio CP secundo habeamus sententiam in Eutychen latam suspensionem fuisse, et munera, honorem, atque archimandritæ prerogativas et nomen eidem fuisse concessas, vigore litterarum papæ Leonis, quæ concilii Patribus lectæ fuerant (a). Jam vero pro refellendo Christiano Lupo hæc sufficere posse sibi blanditus est idem Paschasius Quesnellus. Nihilominus ex abundantia juris addendum consuit: «Scriptum hoc integrum, si ad S. Leonem papam missum est (ait), non ad eundem unum missum fuisse, nec pro eo uno confertur; sed esse epistolam encyclicam ad omnes primarios sedium episcopos, quorum auctoritatem adversus Flaviani iudicium movere et sibi propitiâ reddere audebat Eutyches. Nam etiam cum appellationem hæresiarchæ mentiti sunt, qui pro ipso agebant apud Ephesum, non unum pontificem Romanum nominarunt (b) Lepida æque ac fabulosa divinatio! Pro cuius confirmatione in medium iterum affert Constantini monachi et hæretici testimonium, et illud aliud Basilii episcopi, de quibus jam in superioribus actum est. At nugæ agere Quesnellum sequentibus demonstrabo. Ecquis imprimis affirmabit eam epistolam encyclicam dici posse, cuius epigraphes unius singularis personæ nomen præfert? Encyclica enim illa dicitur quæ pluribus inscribitur ut sexcentis exemplis ex historia ecclesiastica desumptis, et ex veterum monumentis apud Labbeum videre est. At epistola de qua agimus papæ Leonis dumtaxat nomen exhibet. Et quamvis vel ob interpretis indigentiam supinitatemque, vel ex animi alienatione et malitia ees titulos honoris in ipsa non offendamus, quæ in aliorum scriptis occurrunt, tamen nulla ratione affirmare possumus, vel ad Dioscorum Alexandrinum, vel ad alios primarum sedium episcopos simile hujus epistolæ exemplar transmissum fuisse, cum mss. codices Cassinensis et Vaticanus non aliam habeant epigraphem quam eam quæ eidem cl. Christiano Lupus ms. codicum auctoritate ductus apposuit. Quid? Si ad alios episcopos eandem epistolam Eutyches misisset, an Dioscorus vir factiosus, cuius nefaria gesta omnibus nota sunt, in latrociniali synodo prætermisisset eam publice legere, eamque Flaviano et legatis sedis apostolicæ: quibus negotium facessabat, objicere distulisset? Certe ne videretur per injuriam et nefas susquedeque omnia vertere et sibi aliorum jura, et pontificis Romani præsertim usurpare, hanc epistolam seu libellum ostendisset,

appellatione ad apostolicam sedem.

(b) Quesnellus, in appendice ad 7 diss., pag. ut supra.

jubendos simul ut in synodi Actis per notarios describeretur. Hæc enim sola potuisset eum ab omni invidia purgare, et cunctis patefacere non alia ratione primas partes sibi in ea synodo deberi et præsidis officio fungi, quia, provocante Eutyche, a Constantinopolitani 363 concilii sententia atque iudicio suam sedem appellaverat (a). Non igitur encyclica hæc epistola dicenda est, quæ solius Romani pontificis nomen exhibet, quamque ad alios primarum sedium episcopos directam fuisse, nec unum in antiquorum monumentis vestigium atque mentio apparet. Cæteras quoque conjecturas a Quesnello pro hac parte confectas refellere supervacaneum foret, cum ex sese viribus cadant. Nam præterquam quod ipse fatetur, Constantinum monachum, et Basilium episcopum, qui apud Ephesum pro Eutyche agebant, esse mentitos, jam non est cur ipsi aures nostras accommodare debeamus.

9. Quod taudem subjicit, « Encyclicam videlicet esse epistolam, ipsa tota clamat, in qua ne apex quidem de apostolica sede, vel de pontifice Romano, cujus prærogativas ac splendorem prædicare non omisisset, vir tunc temporis conciliandis sibi omnium quibus indigebat animis intentissimus. Iis igitur solis verbis usus est, quæ omnium primarum sedium episcopis conveniunt. Cui enim illorum non congruunt istæ: *Invoce vestram sanctitatem... ut innolescerent ista sanctitati vestræ.... Ad vos igitur, religionis defensores et hujusmodi factiones execrantes confugio* (b). » Quare noster adversarius sibi nimium blandiens suam appendicem hisce clausit verbis. « Certe hæc sola posteriora verba: *Ad vos, religionis defensores*, etc., meridiano sole patefaciunt non ad unum, sed ad plures missum fuisse hoc quaecumque scriptum. » At quidem ex mea sententia non majus robur Quesnelli conjecturæ ex istis, quæ ejus appendicem claudunt, obtinere potuerunt. Nam quamvis, ut diximus, in illa epigraphæ honoris nomina desiderantur, id forte amanuensis vitio dare oportet, cum aliunde ex illis vocibus, *ad popam urbis Romæ Leonem*, id omne habeamus, unum dumtaxat nominari, cui juxta primatus ecclesiastici jura de fidei negotiis et de presbyterorum depositione spectabat judicare. Fateor deinde nullam expressam apostolicæ sedis mentionem haberi, omisisse quoque illius splendorem et prærogativas prædicare. Quid tamen? Ergo scriptum hoc, quaecumque sit, ad plures fuit missum? Figmentum apage! Non consuevit imprimis Eutyches in suis conscribendis epistolis atque libellis se exercere in prædicandis splendore et prærogativis eorum ad quos provocabat. Dumtaxat suarum rerum negotiorumque rationem exponere, quin vacaret in conciliandis sibi animis eorum quibus indigebat. Si nostro adversario, qui apostolicæ sedis jura infirmis conjecturis evertere et abolere nisus est, grave non fuisset duo Eutyche scripta illustrare, ambo ad imperatorem Theodosium et Valentinianum directæ, procul dubio nimia divinatione non fuisset deceptus.

10. In iis namque imperatorum prærogativas, vel illorum supremum dominatum, non prædicavit, non fuit intentus in conciliandis sibi eorum animis. Causam a Flaviano contra ipsum actam paucis dumtaxat exposuit, addens: *Supplico igitur serenitati vestræ consuetæ orthodoxæ fidei patrocinanti et meæ parvulatis opinioni præcipere beatissimos episcopos*, etc. Et tandem claudens suam supplicationem, hæc formula brevi nullas prærogativarum laudes continente usus est: *Ut hoc consecutus* (examen videlicet gesto-

(a) Videtur quæ in sequenti capite de Dioscoro Alexandrino dictur sumus. Qui latrociniali Ephesinæ synodo imperatoris mandato præfuit, minime vigore appellationis Eutyche ad ejus sedem appellantis. Igitur si Eutyches Alexandrinum episcopum appellasset, illius epistolam, seu libellum ostendisset, ut legeretur jussisset, quemadmodum de imperialibus litteris fecisse exploratum est.

rum sub Flaviano) *more solito laudans gratias agam Domino, et Deo omnium Christo, et vestræ semper pietati* (c). Non absimilia habet in altera 364 epistola ad eosdem imperatores scripta ut videre est in concilio Chaldædonensis Actis. Non ergo ea styli ubertate in scribendo Eutyches utebatur, qua ejus luxuries depasceret in prædicandis laudibus et prærogativis eorum ad quos scribebat, etiamsi eorum ope et præsidio indigeret. Imperiali autem præsidio et patrocinio indignis negabit forte, Quesnellus? Tandem, ipso nostro adversario auctore, Eutyches eum ad quem scribit interpellavit tanquam fidei defensorem et malarum factionum execratorem, humillime petendo ne quidquam præjudicii eidem afferrent quæ per insidias contra eum gesta fuerant; nec permetteret eum excuti et eximi de numero orthodoxorum.

Ecquis alius umquam potuisset hæc omnia jure implere, et supplicantis votis indulgere, nisi summus pontifex, cum jam ageretur de negotio in provinciali synodo ordinarie absoluto, et de sententia jam lata; cujus Acta non nisi ab unico, et supremo iudice poterant infirmari, aut rescindi, vel reprobari, aut rata haberi? Si aliquid hæc de re certum testimonium desideramus, consulere juvabit unum S. Petrum Chrysologum, quæm cum Eutyches per epistolas interpellasset, ut vindicem suæ causæ se haberet, sine ambagibus et ulla prolatione eidem respondit: *In omnibus autem hortamur te, frater honorabilis, ut his quæ a beatissimo papa Romanæ civitatis scripta sunt obedienter attendas, quoniam beatus, Petrus qui in propria sede vivit et præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem. Nos enim pro studio pacis et fidei extra consensum Romanæ civitatis episcopis causas fidei audire non possumus* (d). Videat Quesnellus! Solus B. Petrus, qui in propria sede vivit et præsidet, præstat quærentibus fidei veritatem. Nec quisquam alius episcopus proprio jure extra consensum Romani episcopi causas fidei audire potest.

Solida necne vel infirma sint quæ hactenus in tribus hisce de Eutyche appellatione capitibus conscripsimus, solus lector qui nullo partium studio ducatur sincere poterit judicare. Unum tandem pro coronide addendum censuimus, videlicet, quod in propugnandis legitimis apostolicæ sedis iuribus, et vindicandis Baronii et Christiani Lupi sententiis, nostris non indulsimus conjecturis. Ea dumtaxat in medium proponere in votis habuimus, quæ ex veteribus monumentis hauriri possunt, quibus insistere plurimum semper allaboravimus.

365 CAPUT VII

De Ephesina synodo Eutyche hæresos causa coacta S. Leonis apud imperatorem agendi ratio pro concilio in Italiâ cogendo. Cujus S. P. studium a suspicionibus et notis criticis Quesnelli vindicatur, Synodo Ephesinæ præfuit Dioscorus Alexandrinus episcopus de mandato imperatoris Theodosii injuria sibi hoc jus arrogantis. Quemadmodum et quando apostolicæ sedis legati ex Urbe discesserint, de quibus disserens idem Paschasius Quesnellus in errorem lapsus est.

1. Non nihil licuisset apostolicæ sedis jura circa Eutyche appellationem solum ad veterum monumentorum fidem tractare et exponere, nisi etiam cum adversarii varias congressiones instituissem, qui aliter ecclesiastici regiminis formam et rationem interpretantur, vim omnem et studium adhibentes in distorquendis vel sancti Leonis Magni testimoniis,

(b) Quesnellus loco laudato in superioribus.

(c) Hæc Eutyche epistola Græcæ et Latine existat tom. IV Conciliorum, pag. mihi 1035. Altera ejusdem supplicatio legitur in conoilio Chalced., eodem tom. IV, pag. 1091.

(d) S. Petrus Chrysologus, Ravennæ episcopus, ad Eutychem archimandritam.

vel aliorum scriptis, quæ nos ad plenam atque sinceram rerum omnium cognitionem poterant conducere. Modo vero gravius aliquod nos præstare oportet, et historiæ filium minime abrumpere volentes, quæ ad alteram Ephesinam synodum spectant, quæque Eutythianæ hæreseos maximum incrementum præbuerunt, summa cum fidei catholicæ jactura, et Orientalium Ecclesiarum exitio, et sacerdotialis dignitatis decore, et S. pontificis Leonis luctu, et gemitibus describere jamjam aggredimur (a). In qua historia contentenda, etsi quamplurimi præstantissimi viri suam operam locaverint, tamen cum non omneseodem veritatis spiritu ducerentur, inde factum est, ut aliter et aliter de apostolicæ sedis juribus ratiocinati fuerint; vel ex ea synodo, in latrocinium Dioscori Alexandrini aliorumque furore et impetu conversa, argumenta desumant ad imperatorum auctoritatem magis et magis amplificandam, Romanorum vero pontificum jurisdictionem intra angustos limites restringendam. Fateor quidem meum animum maximè angustis et mœre urgeri propter lugubrem hanc tragœdiam, quæ proditiōibus, necibus, squalore, exsiliis, contumeliis, afflictionibusque Ecclesiam ipsam et fere totum orbem replevit. In mentem revocans quemadmodum sacerdotum corda veteres æmulationes pervertere possint, et privata odia desævire; cum videlicet, abruptis Christianæ religionis vinculis, ambitio sola, fastus et præsumptiones tyrannico modo dominatum omne per fas et nefas, quacumque moderatione pietatis abjecta, sibi vindicare contendunt. Quibus quidem malis in quacumque republica gliscentibus valde difficile mederi potest, quando videlicet scandalorum et æmulationum auctores magnorum principum clientela fruntur, eamque magis atque magis fovent eorumdem principum ministri, qui pios et clementissimos rerum inmoderatos nefariis artibus circumveniunt, et voluntatis luxuriam et impetum sequentes, præjudicatis opinionibus eorum animum imbibunt, ut tandem, falsis suggestionibus decepti, id decernant ac statuunt quod divinis humanisque legibus repugnat. Hisce autem gravissimis calamitatibus Orientalis Ecclesia vexata et quasi omnino oppressa fuit, cum Chrysaphius, clementissimi imperatoris Theodosii pietate abutens, vilem, superbum hæreticumque hominem Eutychem defensurus, 366 causam de qua agebatur non Rom. pontifici iudicio, aut universalis concilii examine, sed Dioscori episcopi Alexandrini arbitrio et potestate voluit commissam. Is enim, Chrysaphius nimirum, impotens odii adversus Flavianum, Theodosii voluntatem moverat, quando Constantinopolitana synodus fuerat absoluta, ut, prætextu debiti obsequii Romano pontifici exhibendi, et præsidii ecclesiasticis rebus præstandi, valde sollicitè pro pace ad S. Leonem scriberet. An vero priori illa epistola congregari generale concilium petierit, non est exploratum. Immo facile in eam opinionem descendere licet, altum de ea habenda tum servasse silentium. Siquidem etsi Theodosii litteræ temporis injuria deperditæ fuerint, tamen cum S. Leonis ad eum responsa supersint, eam imperialem petitionem haudquaquam invenimus indicatam. Maxime cum S. P. Theodosium certiore se sperare, post admonitionem per epistolas Flaviano factam, ipsum omnia ad nostram notitiam relaturum, ut, in lucem ductis his quæ adhuc videntur occulta, quod evangelicæ et apostolicæ doctrinæ convenit judicetur. Igitur probabile et certum est Theodosium nihil de nova cogenda sy-

(a) Videsis Baronium, ad Christi annum 449; Paschasium Quesnellum. tom. II Operum S. Leonis; Severinum Binium, in notis ad synodum latrocinalem; Labbeum, et alios passim, qui luculentius hujus synodi gesta descriperunt.

(b) S. Leo, epist. 31 ad Theodosium, cap. 2 in fine. Hæc epistola, ut vidimus, signata fuit 3 die kal. Martii.

A modo ad Leonem scripsisse. Alias de hujus tanti momenti re verba fecisset, nec sibi reservasset judicare postquam quæ ei occulta tum erant, in lucem ducerentur.

2. Verum tamen infloias ire haud possum, tum temporis, aut paulo post, rumorem Constantinopoli sparsum fuisse de simili cogenda synodo; eamque Theodosio imperatori Chrysaphii aliorumque pravorum ministrorum consilio, et Dioscori machinationibus, fuisse insinuatam. Nam, ut vidimus, Flavianus iterum scribe coactus ad S. Leonem, qui priores litteras non aeperat, removeri petit *concilium, quod fieri divulgatum* (b). Et quamvis hæc epistola temporaria nota ca. at, tamen conjicere possumus mense Aprilis in Oriente de celebrando concilio rumorem fuisse sparsum. Sed nihil adhuc Leoni de hac imperatoris deliberatione innotuisse in mense Junio subsequenti mihi persuasum est. Nam octavo vel nono kal. (ut habent Vat. codd.) hujus mensis ad eum dem rescribens imperatorem, apostolico repletus vigore eum fidenter alloquitur, ut *pro integritate catholicæ fidei fiat sollicitus, et hoc (ait) indefessis precibus divinam misericordiam posco, ut corde vestro id quod est veritatis inspiret, neque falli vos in aliquo humanarum æmulationum fraude patiatur* (c). Intellexerat ergo S. Leo jam Theodosii animum fraudibus humanarum æmulationum a veritate fuisse quoquo modo abalienatum, et improborum suggestionibus fuisse circumventum. Ad quas eludendas sapientissime decrevit petere et imperatori insinuare ut juberet *intra Italiam haberi episcopale concilium, quo omnia scandala quæ in perturbationem totius Ecclesiæ sunt commota rescarentur* (d). Hic fateri cogor me haudquaquam latere, quosdam nostri ævi theologos Romanæ curiæ infensos, iis Leonis verbis insistere, ut *intra Italiam haberi jubeatis episcopale concilium, ut inde colligantur conciliorum indicendorum, non ad Romanum pontificem, sed, ad imperatorem pertinere* (e). Verum cum ejusmodi argumenta passim refellant catholici doctores, et aliquid in alio nostro opere dixerimus, præsentis otii non erit hanc excutere controversiam. Idcirco præcedentem rerum historicarum narrationem confirmamus alia Leonis epistola ad Flavianum scripta (f). In ea quippe S. episcopum monet de acceptis ejus litteris cum synodalibus Actis contra Eutychem exaratis. Spondet sollicitudinem suam, 367 nulla ratione pati volens aut Eutychem in suæ persuasionis pravitate persistere, aut Flavianum ipsum, qui zelo fidei pravo et stulto resistebat errori, diutina adversæ partis impugnatione turbari. In hac tamen nec unum verbum exprimit de concilio vel intra Italiam, vel apud Ephesum habendo. Quod forte mente non adhuc revolvebat, quodque concilium postmodum vix quatuor elapsis diebus imperatori Theodosio, ut vidimus, indicavit.

3. Quesnellustamen ad laudatam Leonis epistolam Theodosio conscriptam animadvertens, suspicatur jam sancto pontifici innotuisse imperatoris deliberationem de concilio apud Ephesum habendo. Propterea sequentem annotationem ad epistolæ calcem affigere statuit: VIII kal. Jun., cum ex epistola 27 ad Pulcheriam disertis verbis testetur Leo accepisse tertio idus Maias litteras synodi a Theodosio convocalas indices mirum cur de eadem synodo nullam apud principem mentionem faciat. Forte dissimulandum censuit pontifex, ut liberius synodum intra Italiam congregandam postulare a Theodosio posset, vel dicendum in

(c) Flaviani epistola ad S. Leonem, cap. 3.
 (d) S. Leo, epist. apud Quesn. 23, quæ est ad Theodosium imperatorem, octavo kal. Junias scripta.
 (e) Consule nostram Eusebii editionem. tom. II, 2, epist. Leonis ad Flavianum apud Quesn. 22, duodecimo kal. Junii signata.
 (f) Consule tamen quæ dicturi sumus in seq. cap. ad epistolam Leonis synodo Ephesina datam.

alterutra epistola mendosum esse numerum diei, aut mensis (a). Baronius quoque in hunc nodum offendens, postquam animadvertit imperatorem scripsisse litteras ad Romanum pontificem post absolutam synodum secundam Constantinopolitanam, quinto idus Aprilis, de habenda synodo Ephesi (eas accepit S. Leo, ut ipse testatur in epistola ad Pulcheriam, tertio idus Maias), secum recogitat intra unius mensis spatium litteras ex Urbe Constantinopolim fuisse delatas. Verum nec lumen exhibet, nec aliquod momentum nobis suppeditat idem doctissimus card. Baronius ad eripiendam difficultatem rationabiliter postmodum a Quesnello excitatam. Cum interim ergo utroque illo Quesnelli ratiocinandi consecratio magis minusve urgeremur, malumus fateri mendosum numerum mensis aut diei in alterutram irrepsisse epistolam, quam simulationis reum S. pontificem facere aut suspicari. Nullam sane simulationem cum episcopo Flaviano adhibuisse nos credere oportet; sed in epistola ad eum scripta duodecimo kal. Junias nec unum verbum habet (ut vidimus) de acceptis a Theodosio litteris Ephesini concilii indicibus. Immo si tota illa epistola semel iterumque sedulo luetretur, colligitur Romanum pontificem nec per somnium cogitasse imperatorem de tali cogenda synodo fore deliberaturum. In ea namque loquitur tamquam supremum omnium illarum controversiarum arbiter; de laesa fide Eutythis, cujus doctrinam a traditione deviantem declarat; opportunitatem instructionem Flaviano spondet, ut quid te tota causa constitui debeat doceatur; atque denique testatur haudquaquam pati Eutythis obstinationem, et sanctorum episcopum tantis gravissimis perturbationibus vexari. Si ergo die tertia iduum Maiarum jam prae-teritarum litteras Ephesini concilii indices a Theodosio recepisset, haec omnia coherere non possent; et Leo ipse non tantum simulationem adhibuisset, sed mendacis uteretur, quibus deceptus Flavianus, praestolabatur Romani pontificis praesidium, quod eidem hae litteris pollicebatur.

4. Restat ergo errorem irrepsisse in alterutram earum epistolarum, et loco *iduum Maiarum, Juniarum* legendum sit in epistola illa quam scripsit ad Pulcheriam (b). Conjecturae robor tribuunt verba quae sequuntur, videlicet: *Major pars reliqui sit temporis absumenda ut profectio sacerdotum qui negotio sufficientiant valeat ordinari*. Infirma enim Leonis querimonia videretur, si a die acceptarum litterarum, quibus Ephesina synodus indicebatur, adhuc fere tres integri menses decurrere debuissent, cum concilium nisi kalendis Augusti, aut ejusdem mensis idibus esset inchoandum. Quis enim affirmabit reliquum trium horum mensium partem non fuisse sufficientem ut ex Italia episcopi Ephesum proficiscerentur? Maxime cum navigiorum subsidio in iis mensibus tranquille soleat navigari, et unius mensis spatio totum iter possit absolvi, ut supra Baronius annotavit.

5. Nobis tamen plenius non arridet haec consularis nota, etiamsi dicamus forte legendum: *tertio idus Junias*. Nam si ad alias S. pontificis epistolas, vel ad Julianum episcopum Coensem, vel ad Theodosium et Flavianum directas attendamus, plane intelligimus jam idibus ejusdem mensis destinatos fuisse sedis apostolicae legatos, qui indictae synodo interessent. Et quamvis de ea habenda expressam non habeat mentionem nisi in epistola ad Theodosium scribendo: *Quoniam tamen pietas vestra, quae in honorem Dei religiosissime catholicam diligit veritatem apud*

Ephesum constituit synodale iudicium (a), tamen difficile ad credendum adduci possum trium dierum intervallum dumtaxat Leoni sufficere potuisse, ut ex Urbe tres apostolicos legatos cum Dulcilio notario expediret. Verum tamen cum monumenta quae exstant omnes dubitationes quae hinc inde concipi possunt non diluant, diutius in eisdem expediendis non esset immorandum, si ex gestarum rerum serie adhuc unum argumentum non haberemus minime S. Leonem recipere potuisse Theodosii litteras concilii Ephesini indices tertio iduum Maiarum. Quidquid vero sit de quocumque errore qui in diei aut mensis temporariam notam irreperere potuit, illud unum certissimum est, S. Leonem nec dissimulasse, nec mentitum fuisse, in litteris tum ad Flavianum tum ad Theodosium directis. Id evidenter ex sequenti temporum supputatione constare, nos arbitramur.

6. Atque imprimis supponimus S. pontificem Leonem, ab imperatoris de perturbatis Constantinopolitanæ Ecclesiae rebus adiunitione, primas litteras cum Flaviano cum Theodosio dedisse duodecimo kalendas Martii, quae erat sexta decima Februarii. Flavianum pariter supponimus has litteras sibi datas recepisse die vigesima quinta Aprilis, quando videlicet secunda synodus Constantinopolitana agebatur, in qua prioris synodi Acta, Eutyche postulante et imperatore mandante, recognita et relecta fuere praeside Thalassio episcopo et Florentio patricio (d). Idus Maii jam occurrisset die decima quinta hujus, omnibus exploratum est. Igitur tertio idus incidere oportebat in diem duodecimam. Quare cum a die vigesima quinta mensis Aprilis ad duodecimam usque mensis Maii non intercesserint nisi viginti duo dies, inde sequitur litteras concilii Ephesini indices non potuisse Leonem a Theodosio recipere tertio idus Maias, praesertim cum minime verisimile sit quod eadem die vigesima quinta Aprilis, in qua recognita et relecta fuerunt Flaviani gesta contra Eutychem, praesidente Thalassio et Florentio patricio, deliberatum fuerit ab imperatore de Ephesina synodo habenda. Cum prius debuere doceri de iis quae contigerant; tum etiam Chrysaphii et Dioscori aliorumque nebulonum machinationibus et consiliis necessarium tempus dandum erat; sicuti expectare quoad usque imperialia decreta expedirentur. Si ergo nos crederemus haec omnia citissime, duorum videlicet aut trium dierum spatium fuisse absoluta, et principis animum seductum deliberasse concilium illud apud Ephesum haberi quid inde? An ad Leonem epistolae Ephesini concilii indices pertinere potuerunt die duodecima Maii? Figmentum est. Non enim quindecim, aut decem et octo dierum spatium et Constantinopolitana urbe epistolae deferri poterant, ut ex subsequenti rerum narratione constabit. Falso itaque ratiocinatus est Quesnellus, in suspicionem cadens quod S. Leo has litteras concilii indices dissimulaverit, praetextu concilii intra Italiam cogendi.

7. Jam vero ad Theodosii iussionem gradum faciamus, quae sancitum voluit generale apud Ephesum cogi concilium, ex qua narratione magis magisque exploratum erit quidquid in superioribus explicavimus. Postquam ergo (scribit Liberatus diaconus) nihil probatum est notaritis de falsitate gestorum, Eutyche petit Dioscorum Alexandrinum episcopum, ut quae re quae de illo acta sunt, et causam examinaret. Agebat apud principem universalem fieri synodum, ut probaretur iudicium Flaviani. Scripsit ergo Dioscorus Theodosio imperatori, quia aliam fieri synodum generalem oportebat, et ut fieret persuasit Eutyches. Annuit imp-

(a) Quesnellus, tom. I Operum S. Leonis, ad epist. 23. Baron., ad an. 449.

(b) Epistola Leonis ad Pulcheriam 27, cap. 4.

(c) Consule Leonis epistolas ad Flavianum 24, ad Julianum episcopum Coensem 25, ad Theodosium 26. Postrema haec epistola Vaticanorum codd. lectionibus nitidior in lucem prodidit.

(d) Acta secundi Constantinopolitani concilii ad annum 449, prout relecta Chalcedone haec habent: *Consulatu Flaviani Protogenis viri clarissimi, et qui fuerit nuntiatus, sub die quinta kal. Maii, in Constantinopoli, ex sacra iussione cognoscente Martiali magnificentissimo comite etc.* Tom. IV Concil.

Et dirigens sacram Dioscoro in Alexandriam (a). si ad hoc plurimum epistolarum commercium, inter Eutychem et Dioscorum, et Dioscorum et imperatorem, contigit attendamus, quod si post diem vicesimam quintam Aprilis in-um est, credere debemus litteras indices con-neralis Ephesini fuisse protractas usque ad m saltem diem ejusdem mensis, nisi velimus are dumtaxat fuisse signatas die tertia iduum um, ut Leo ipse Pulcheriam alloquendo forte re voluit. In quo casu injuria temporis et ama-ium indiligentia lacuna aliqua in textum ir- set, quam tamen plurimum mss. codd. sub- ptere hactenus non potuimus.

Conjectura hæc majorem etiam vim assequitur ephori verbis. Qui artes a Chrysaphio adhibitas per lalem animum circumveniendum recen- tibus nefarias molitiones his verbis describit: *sibi illa Acta et decreta legitima esse auctoritate nprobaverunt, Chrysaphius eunuchus, qui idem tyche sentiebat, cum contumeliam ferre nequi- am suam adversus Flavianum maxime auxit, et ro Alexandrino, impio illi, indicavit se illi in jure placitæ erant gratificaturum omnibus, si rem periclitantem defenderet, Flavianum au- Eusebium Dorylæum oppugnaret (b).* Demum rariam illam notam errorem continere, Leo- item minime dissimulasse postulando ut intra n concilium haberetur, perspicue demonstra- Theodosii epistolis concilii Ephesini indicibus, Dioscorum, vel ad Barsumam aliosque Orien- lirectis. Priorem enim ad Dioscorum scriptam ator signavit tertio kal. Maias; alteram idibus tertiam vero, quæ est data ad Barsumam, iptam offendimus pridie idus Maii. Non ergo aile est S. Leonem Romæ degentem potuisse re ex Constantinopoli litteras imperiales con- hesini indices tertio idus Maias, si jam tum ator vix deliberaverat de habendo concilio, et idus illius mensis totus erat occupatus in eva- ad synodum principibus fautoribus Eutychia- ionis. Igitur potius inferendum esset S. Leo- urrente Junio mense, immo quasi labente, se a Theodosio litteras concilii indices, tertio aias signatas, idque significare verba illa in a ad Pulcheriam annotata, quibus Quesnel- istit.

iod cupiebat, tandem Chrysaphius assecutus m auctore Liberato, imperator sacram Dio- irigendo præcepit, ut decem metropolitanos os quos voluisset ipse eligeret, et veniret im, et, congregato concilio, Eutychetis cau- scuteret. Jussit quoque Barsumam virum per- archimandritam interesse, et vices agere n monachorum Orientales episcopos accusan- heodoretum vero 370 Cyri episcopum adesse interdixit, et in sua civitate permanere jussit. im Ibam Edessenum episcopum, ne synodo per illum filium suum, quem dixi, Chrysa- in multas mansiones Eutyches relegaret exsilio. tem quæ narrat hic Liberatus diaconus ap- is respondent quæ in imperiali rescripto de a Ephesinæ synodo leguntur, ut videre est aronium, et in conciliorum collectione (c). At is merito animadvertit temporariam hujus lis litteræ notam fuisse corruptam, et loco alendas Aprilis Zenone et Posthumiano viris nis consulibus, esse restituendum tertio kal. Asterio et Protogeno consulibus. Quod nos an-

beratus diaconus, in suo Breviario, cap. 12. icephorus, lib. xiv. ironius, ad annum 449, et tom. IV Conci-

stat hujus epistolæ exemplar apud Baronium, im ut supra, et tom. IV Conciliorum. Vide jure ex sententia clarissimi Christiani Lupi,

notare oportuit in confirmationem eorum quæ supe- rius descripsimus. Ist hæc omnia autem ad oppri- mendos sanctissimos viros Flavianum, et Eusebium Dorylæum, et alios viros doctrina et moribus insi- gnes sibi sufficere posse Chrysaphius et Eutyches non crediderunt, nisi mandato imperatoris arbitrum omnium gerendarum rerum Dioscorum constitutum habuissent. Propterea litteras ab imperatore extor- serunt, ut Dioscorus tamquam omnium factiosorum caput concilio præsideret, sibi illud jus imperator arrogans et usurpans quod hactenus nullus ex impe- ratoribus facere ausus fuerat. Ad illud tamen sibi assumendum improbi ministri Theodosium impule- rant pietatis colore, ut nimirum concilio Theodoretus non adesset, præsumpsit (ait imperator) proferre con- traria iis quæ scripsit de fide sanctæ memoriæ Cyril- lus.... Hac de causa (subjicit) necessarium duximus his sacris litteris ad tuam reverentiam datis manifestum facere tuæ beatitudini, et universæ S. synodo, quod nos, regulas Patrum sequentes, non solum propter Theodoretum, sed alios omnes qui ad congregatam S. synodum pertinent, auctoritatem et primatum tuæ præ- bebimus beatitudini (d). Hisce autem sacrilegis in ar- roganda sibi ecclesiastica jura irretitus Theodosius, præsidium et auctoritatem exhibebat ut impune omnes malos dolos et turpes machinationes Euty- chiani exercerent; et Nestorianæ hæreseos pretextu Theodoretus ab eo cœtu explodebatur; Ibas exsul vivere cogebatur; et econtra qui Eutycheti studio- sissimi erant synodo interesse et præesse jubeban- tur. Quid plura? Ad gravius catholicorum exitium patrandum, ab insidiatoribus Theodosius deceptus, novas litteras Dioscoro dedit, in quibus tamquam virum in fide probatissimum, et vitæ puritate orna- tum, prædicat Barsumam, quem tenere locum om- nium Orientalium archimandritarum jubet. Eadem die tandem, idibus Maii videlicet, scribit ad eundem Barsumam, hujus labores in profligandis Nestorianis horumque hæresi eximiis laudibus celebrando ornat, justum ducens ut in synodo apud Ephesum habenda (ut diximus) omnium archimandritarum Orientalium locum teneret. Sic ergo rebus dispositis secum Euty- chiani recogitantes eam haudquaquam œcumenicam posse dici synodum, ad quam supremum Ecclesiæ caput non esset vocatum, et in quam R. P. non in- flueret, cum jam intellexissent præterea ex præcedentibus epistolis S. Leonem Eutychem damnasse, eundemque solemniori judicio condemnaturum, si generali synodo interesset, imperatoris animum mo- verunt ut de futura synodo sero admoneretur, ea ducti persuasione, quod temporis brevitatis præpedi- ret ut is nec per se, nec per suos legatos conventui interesset. Cum itaque nec ecclesiastica consuetudo ex canonibus derivata, nec afflicta tempora ex cla- dibus ingruentibus ob Hunnorum vastationem, nec denique suus in patriam et cives amor eidem per- mitterent ut, relicta apostolica sede, quasi suo pri- vata patre atque pastore, Romam desereret, Ephe- sum profecturus; idcirco cum imperatore Theodo- sio et Pulcheria excusatum abire 271 censuit hisce verbis: *Nam illud quod pietas ipsius (imperatoris vi- delicet) etiam me credidit interesse concilio, etiamsi secundum aliquod exigeretur exemplum, nunc tamen nequaquam possit impleri, quia rerum præsentium ni- mis incerta conditio a tantæ urbis populis me abesse non sinerat; et in desperationem quamdam animi tu- multuantium mitterentur, si pro occasione causæ eccle- siasticæ viderer patriam et sedem apostolicam velle de- serere (e).* Quia vero S. pontifici maxime ecclesia-

seq. cap. dicturi sumus.

(e) Consule S. pontificem, epist. 26 ad Theodo- sium, in qua taxat et reprehendit, tamquam imperitum et male de catholica fide sentientem, Eutychem; idque exploratum habere ex gestorum synodali ordine, ex quibus imperite, imprudenter errare detectus est. Et clarius epist. 24 statuit: *Mansuro judicio quod*

eticæ Orientis res cordis erant, cum civium incoluntati et apostolicæ sedis utilitati prospiciendum censuit, haudquaquam suas partes obire prætermisit, ut quæ in indicia Ephesima synodo agenda erant secundum divina et ecclesiastica jura procederent. Propterea eandem alloquens Pulcheriam, immediate subjicit: *Quia igitur ad publicam hanc utilitatem pertinuisse cognoscitis, ut, salva clementiæ vestræ venia, charitati meæ et precibus civium non negarem, in his fratribus meis quos vice mea misi, me quoque adesse cum cæteris qui adsuerint æstimate; quibus, secundum causam satis mihi ex gestorum serie et ipsius de quo agitur professione patefactam, evidenter et plene quid servandum esset ostendi (a).*

10. Ex quo sane agendi modo S. pontifex sibi blandiebatur cuncta in ea synodo ad felicem exitum per suos legatos esse perducenda; cum prius eos necessario commonitorio de cunctis rebus agendis definiendis edocuerit, *evidenter et plene quid servandum esset patefaciendo.* Sed jam de horum legatorum missione horumque necessaria instructione pro omnibus quæ agenda erant etiam mentionem facit in epistola ad imperatorem, eadem die conscripta. In qua pariter strictius paucis causas sive motiva illa tria exposuit, quibus præpeditus detinebatur, ne Ephesinæ synodo per se interesset; tamen eum certiorum facit ex gestorum serie satis superque comperit habuisse imperite atque imprudenter Eutychem errasse, et debuisse a sua, quæ merito reprobatur, persuasione discedere. Quare cum ipse imperator constitisset apud Ephesum habendum esse synodale iudicium, ut imperito seni ea in qua nimis caligat veritas innotescat: *Frater meus Julium episcopum, et Renatum presbyterum, et filium meum Hilarum diaconum misi, qui ad vicem præsentis meæ pro negotii qualitate sufficerent;* claudit tamen hanc epistolam indicando se ad Flavianum episcopum talia scripta misisse, ex quibus indubitanter apparet, quid catholica Ecclesia universaliter de sacramento Dominicæ incarnationis credat et doceat. Innuere volens neque Eutychem, neque cuiquam alteri, licitum fuisse, sine aperta hæreseos et contumaciæ nota resilire ab iis quæ a S. Petri cathedra, veræ fidei columna et firmamento, sequenda proponebantur.

11. Interim autem apostolicæ sedis legati, de omnibus quæ jam in Eutychem negotio contigerant instructi, et de singulis in Ephesina synodo agendis scriptum commonitorium a summo pontifice accipientes, incuntanter itineri se committunt. Cunctorum enim Eutychem artus 372 S. Leonem eludere necessum erat. Qui prætextu malorum in Orientem ob novam hæresim gliscentium, imperatoris animum induxerunt ad brevissimum tempus præstituendum, quo episcopi apud Ephesum convenirent. Celerrime igitur suum iter eos aggredi oportebat, ad Dioscori cæterorumque voluntatem frustrandam, qui in votis habebant ut concilium generale ageretur sine Romano pontifice, qui per se ipsum immediate vel per suos legatos eidem præsideret. Hinc ergo minime Quesnello subscribere possumus, qui in dissertatione de Vita et Rebus a magno Leone gestis, tum in notis ad epistolam 32, cuidam corruptæ lectioni ex Grim, cod. mutuatæ insistendo, contendit nondum ex Urbe profectos esse apostolicæ sedis legatos duodecimo kalendas Julii, ad synodum Ephesinam ituros. Epistolam enim de qua agimus, S. Leo scripserat ad Flavianum. In qua ait: *Quamvis*

præcessit, si impietas merito condemnata in sua pravitate præstiterit. Animadvertat, quæso, ad hæc Quesnellus, et dicat an præcedentibus ejus dictis cohæreant.

(a) Sanctus Leo Magnus, epist. 26 ad Theodosium, et epist. 27 ad Pulcheriam cap. 4. Haud scio Quesnellum vere secutum fuisse Grim. sui codicis auctoritatem in adornandis S. Leonis M. Operibus, quemadmodum ipse semper testatus est. Quando-

A evidenter appareat rem de qua agitur nequaquam synodali indigere tractatu, tamen, frater charissime, subsecutos esse significo quos in hac re placuit destinare.

12. Quesnellus ergo, illa voce subsecutos expuncta, aliam, subsecutos, videlicet, in textum intulit, codicis Grimanei lectionem secutus; et ad marginem hanc mantissam descripsit: *At nondum profectos esse legatos constat ex hac et epistola 34.* Verum jam tum duodecimo kalendas Julii legatos ex Urbe profectos fuisse, et in Grimaneum codicem errorem irrepsisse, ex multis conjicere possumus, atque potiesimum ex epistola præcedenti ad Julianum episcopum Coensem directa, in qua scribens de præfatis legatis ait, *quo ex latere meo vice mea misi* Epistolam porro hæc a S. pontifice fuit signata idibus Junii, quæ erat dies decima tertia hujus mensis. Si ergo sanctus pontifex tum miserat suos legatos, non est cur, despecta auctoritate aliorum omnium manuscriptorum et præcedentium editorum, conjectari velimus aut possimus, duodecimo kal. Junii nondum esse profectos, idque minime inferendum esse contendamus ex una dumtaxat voce amanuensis lapsam non obscure præferente et indicante, cum omnia tum mss. tum edita exemplaria, subsecutos, non subsecutos, exhibeant. Accedit quod si tamdiu iter aggredi protraxissent, cum concilium kal. Augusti esset inchoandum, jam vix tempus illis superfuisset Ephesum præstituta die attingendi. Et propterea studium illud a S. Leone adhibitum pro frustandis malis Eutychem artibus minus prudens fuisset, cum ob talem tantamque temporis prolationem ei discredimini se exposuisset, ut, annitentibus qui Eutychem causæ patrocinabantur, concilium inchoaretur et ad exitum perduceretur, minime expectatis apostolicæ sedis legatis. Nec quidquam in Quesnello favore concludere potest epistola illa 34, ad quam provocat, quamque illis vocibus Leo Magnus orditur: *Præfatis jam nostris quos ad vos in fidei causa direximus,*

C decimo kal. Augusti ab eodem summo pontifice signata. Nam in ea non prescribitur tempus quo ab Urbe pontificii legati abcesserunt; et verba illa commode conciliari possunt cum præcedenti, in qua pontificis legatos subsecutos esse significabat. Iterum autem atque tertio potuisse S. pontificem reddere certiorum Flavianum de legatorum perfectione quid impedit? Non ita facile enim erat epistolarum commercium, nec ita expeditum et tutum, ut certo sibi persuadere posset quod, nullo interposito impedimento quod epistolarum et perlatorum cursum retardaret, ejus epistolæ ex urbe Roma citissime Constantinopolim deferrentur. Quod ultro quidem dat ipse Quesnellus in dissertatione de Vita et Rebus a magno Leone gestis, affirmans S. pontificis animum quandoque fluctuassee, ut litteræ quas ad imperatorem alioque Orientalium miserat fideliter redderentur. Sed ne abscedamus ab ea agendi ratione quam cum Flaviano ipso idem S. Leo servavit, hic animadvertere juvabit, pluribus in epistolis, diversis quidem temporibus scriptis, ipsum certiorum reddidisse de acceptis synodalibus 373 gestis contra Eutychem Constantinopoli exaratis (b). Id testatur in epist. 32, quæ scripta est duodecimo kal. Julii. Rursus epistola 24, qua idibus Junii præcedentis hæc synodalia Acta recepisse testatur. Tandem duodecimo kal. Junias, epist. 22, fatetur jam ad ipsius manus pervenisse Flaviani epistolas, quibus certior reddebatur de causa quam dolebat apud nos

quidem nos deprehendimus illum hanc habere lectionem: *Quia igitur ad publicam hanc utilitatem... charitati meæ et precibus,* etc. Et Quesnellus illam vocem hanc deleant, et pro meæ, me in textum inducat.

(b) *Litteras dilectionis tuæ accepti cum gestis quæ apud vos de fidei questione confecta sunt.* Epist. 32: *LECTIS dilectionis tuæ litteris... et gestorum episcoporum ordine recensito.*

rore commotam. Non enim plenius de hoc A rore recenter exorto se instructum potuisset is synodalia gesta una cum litteris accepit propter maxime laudari debet S. P. studium, arum gravissimarum causis pluries de eodem expressam facit mentionem. Ut videlicet si que suarum epistolarum latores vel infirmitatinerentur, vel, inopinato aliquo casu essent ita aggressum iter interrompere cogerentur em ad quos scripto dirigebat, aliis et aliis s, perlatoribus et nuntiis fierent certiores de us per litterarum commercium tum tracta- Si quæ in hoc cap. tandem occurrunt quæ er explicata non fuerunt, luculentius ex se- us magis magisque constabunt.

CAPUT VIII.

atque aliis S. Leonis Magni epistolis Ephesi- B lii occasione scriptis. S. P. studium pro Oriem scandalis abolendis, catholicaque fide s- la. Christiani Lupi opinio exponitur et illustra- Dioscorus vero Alexandrinus, imperiali abusus tia, catholicis episcopis vim oppressionemque ens, Eutychen absolvit, et synodum in Iatroci- convertendo apostolicæ sedis legatos præsi- quærere et fugam arripere coegit.

ibus abscedentibus ab urbe Roma apostolicæ egatis cum Dulcilio notario, nihil eorum S. ærmissit quæ secum recogitaverat ad exitum usas perducere posse, amputatis præterea per otalem concordiam et pacem omnibus illis lis quæ ob privatas æmulationes et antiqua er totum fere Orientem gliscebant. Uti ergo t, suprema illa auctoritate, quam pro confir- s in fide fratribus S. Petrus a Christo Domino rat, quid credendum et ab omnibus esset pro- m circa Domini incarnationem, quidve ad idos pravos errores, qui nuper prætextu Ne- ræ hæreseos evertendæ exorti erant, esset ndum, aliis et aliis epistolis docere voluit; a m regulis si nullus catholicorum recessisset, e fides catholica illud grave exitium passa t, de quo in præsentiarum verba facturi sumus. igitur Junii ejusdem anni plures epistolas in em deferendas suis legatis dedit. Quas inter pem locum habet illa dogmatica ad sanctum num scripta, quam tamquam nostræ sinceræ egulam in iis quæ ad incarnationis Dominicæ rium spectant, summas sanctorum Patrum con- ne, conciliorum sanctionibus, Romanorum lcum decretis, habendam esse in catholica ia stabilitum fuit. Ad hanc porro Chalcedonen- cilii Patres attendentes, hocce iudicium effor- at, nulla ratione videlicet differre ab ea revela- divo Petro facta, Christi Domini divinitatem enti, ob quam beatus pronuntiatus est. Namque li summa veneratione susceperunt, 374 ut- t magni illius Petri confessioni congruentem, et unem quamdam columnam existentem adversus se sentientes (a). Cujus præterea tanti facien- sse S. Gelasius papa censuit, ut in Romano lio de apocryphis agens scripturis illud decre- diderit, quo asseritur: *Probanus epistolam B. s papæ ad Flavianum episcopum Constantinop- um destinatam; cujus textum quispiam si usque um iota dispunxerit, et non eam in omnibus abilitèr receperit, anathema sit.*

Qualem vero quantamque venerationem in sia obtinuerit, probat etiam illa consuetudo a tali Baronio annotata, qui asseverat Romanum n Adventus tempore in divinis recitandis offi- am legere consuevisse, quamque immediate

forte post Gelasii decretum observatam fuisse, indi- cant sacrarum lectionum libri, qui ad usum chori in- serviebant, quos inter unum vetustissimum nostris oculis lustravimus in Vaticana bibliotheca asserva- tum. Hunc porro lectionum codicem sexto Ecclesiæ sæculo ab Agimundo presbytero, Romanis et unciali- bus characteribus descriptum, et in duas partes di- visum, prodit epigraphes quædam ad calcem alterius partis appositæ, in qua non tantum scriptoris nomen exprimitur, verum etiam indicatur eo codice uti con- suevisse, in divinis persolvendis officiis, ecclesiam Sanctorum duodecim Apostolorum urbis Romæ. Illum itaque integre percurrentes, fere omnes S. pontificis nostri sermones, et homilias, secundum ordinem dierum atque festorum distributas offendimus, cujus distributionis unum integrum specimen ad hujus nostri Operis calcem apponere et exhibere ipsi Vaticanæ bibliothecæ scriptores humanissime nobis persuaserunt. Ut inde lectores colligere pos- sent, contra quosdam recentiores criticos, antiquis- simam esse quarundam solemnitatum institutionem et ad nostra usque tempora inviolabiliter eum ritum esse in Ecclesia servatum, quem nostri majores ani- marumque pastores tradiderunt. Quemadmodum itaque ex hoc sacrarum lectionum libro comprobabitur, haudquaquam vetustam aeclesiasticæ disciplinæ traditionem in festis agendis divinisque laudibus persolvendis fuisse mutatam; ita facile heterodoxi argumentari poterunt summa religione fuisse servatam sacram traditionem, et inviolabiliter man- sisse incorruptam in rebus ad fidei dogmata sacra- mentorumque administrationem pertinentibus, de quibus in præsens verba facere nec congruum, nec necesse est.

3. Jam vero hocce Vaticano codice relicto, ad laudatam epistolam revertamur, in qua conscribenda eum scopum sibi Leo Magnus proposuit, ut fidei in multorum Orientalium cordibus; ob unius imperii C senis novam doctrinam nutanti et periclitanti, præsidium et firmamentum præberet, pravos errores damnaret et universo catholicorum cœtui quid perpetuo et inviolabiliter esset credendum proponeret atque decerneret. Minime opus est hic eam doctrinam recensere qua hæc epistola referta est, vel saltem, singula ejus capita, in quibus divisa est, explicare. Vix aliquem ex theologis hæc latere posse arbitramur. Illud unum dumtaxat annotandum censuimus quod et in antecedentibus aliqua ratione delibavimus, S. Leoneni videlicet, absque Occidentalium concilio, et cujusquam alterius episcopi suffragio, tanquam absurdam atque perversam Eutychis profes- sionem damnaesse, et dignis objurgationibus corripuisse Constantinopolitanos iudices, qui in synodo increpare omiserunt sermonem nimis insipientem, nimis- que blasphemum, quasi nihil quod offenderet esset aud- itum cum tam impie duarum naturarum ante incarnatio- nem unigenitus Dei Filius fuisse dicatur, quam nefarie postquam Verbum caro factum est natura in eo singularis D asseritur (b). Mandat tamen cum Eutychete misera- tionem 375 adhiberi, iis conditionibus servatis, quod huic epistolæ subscribere non detrectaret, et viva voce prava dogmata quæ imbiberat damnaret. Totius denique causæ executionem suis legatis commisisse asseverat, qui pontificias partes in concilio agere et sustinere debent, Divinitatis auxilium opit- ulaturum fore confidens, ut is qui erraverat, dam- nata sensus sui pravitate, salvetur (c). Si quis igitur modo parumper ad hanc summi pontificis agendi rationem animadvertat, nescio an rationabiliter dubi- tare poterit S. Leonem plenam et absolutam exer- cuisse potestatem et jurisdictionem, vel in hæresi Eutychiana damnanda, vel in fidei regulis con-

Chalcedonense concilium, actione 4. Gela- papa, in Romano concilio, de apocryphis uris.

(b) Epist. 24 ad Flavianum, cap. 6. Videsis cap. 2 et 3 harum nostrarum Exercitationum.

(c) Videsis epist. 29 ad Ephesinam synodum.

scribendis, vel denique in decernendis iis formulis et conditionibus sub quibus dumtaxat ad pœnitentiam et satisfactionem Eutychem recipiendum esse mandavit, si falsum dogma quod pertinacius defenderat egeret et execraret? Hæc igitur agendi ratio valde diversa est ab illa quam Quesnellus contingit, contendens Orientalium causas non ad unum summum Romanum pontificem, sed ad omnes primarum sedium episcopos et synodos esse delatas, quorum iudicium semper appellabant qui a provincialibus vel metropolitanis episcopis condemnabantur. Uicant, amabo, quotquot ita fabulantur, cujus concilii auctoritate in lucem prodiiit et ad Flavianum dogmatica epistola, vel quinam fuerint illi Occidentis episcopi qui suffragium tulerunt in hac hæresi damanda, vel in fidei regula præscribenda? S. Leo solus hæc omnia præstitisse et præstare debuisset satis exploratum est. Quis suæ sedis plenitudine potestatis usus, quæ juris apostolatus erant indicavit, definivit præscripsit, rerum deinde omnium executione suis legatis commissa, quibus in futura synodo ejus partes subire imperaverat; quin jam lata decreta ex aliorum episcoporum suffragio vim et vigorem assequerentur, sed solemniorem promulgationem dumtaxat; ita ut qui in Oriente de ea fide postulabantur, aut suspecti erant, harum litterarum subscriptione probarentur, et quoties subscribere detrectassent, omni clericali honore et gradu privati a catholicorum cœtu expellerentur.

4. Et quidem quid aliud indicant aliæ illæ litteræ quas S. pontifex in Oriente suis legatis deferendas dedit? huic consona est alia subsequens ad Julianum episcopum Coensem scripta, qui optime instructus de iis quæ in duobus præcedentibus Constantinopolitanis synodis contigerant, quibus eum interfuisse ex Actorum serie intelligimus, jam per Basilium diaconum ad S. Leonem sua scripta direxerat, quæ multum (ait Leo) nobis catholici sensus fervore placuerunt etiam hanc paginam quæ illis epistolis consonaret adjecimus (a). Hic autem præcedentem ad Flavianum episcopum indicatam esse, dubium esse non potest, cum expresse id. S. Leo in hujus epistolæ exordiis fateatur, scribendo: *Licet per nostros quos ab Urbe pro fidei causa direximus plenissimas ad fratrem nostrum Flavianum litteras miserimas, contranimitæ impietatis errorem.* Quid autem præfatæ epistolæ ad Flavianum directæ in præsentem adjicere voluerit ut unanimiter atque constanter his qui Evangelium Christi corrumpere cupiebant resisterent, hujus textus perspicue manifestat. In quod demonstrat Eutychem spem Christianam omniumque mysteriorum veritatem corrumpere; utriusque naturæ proprietates in Christo mansisse; Christi quoque animam non præexistisse corpori, nec corpus ex nihilo conditum; sed utrumque nobiscum ejusdem esse naturæ. Sed tandem esse incitatum (ait) ad latitudinem disserendi ab ipsa materix amplitudine. Sed illum amplius dicendi copia laborare non oportere, præsertim cum per suos legatos ad Flavianum sufficientes litteras misisset, ad confirmandos animos non solum sacerdotum, sed etiam laicorum. His profecto consonæ sunt duæ aliæ subsequentes epistolæ 376 eadem die signatæ; quarum altera est ad Theodosium Augustum, altera ad Pulcheriam pariter Augustam; vel illa quam ad Faustum et Martinum archimandritas Constantinopolitanos direxit. In hac enim evidentissime fatetur se potissimum rata habere Constantinopolitanæ concilii gesta, ex quorum lectione cum cognovisset merito fuisse Eutychanum dogma reprobatum, etiam nos (subjicit) detestandum esse decernimus. Addit prætera: *Ut si insipiens in sua pravitate voluerit permanere, habeat cum his consortium quorum est secutus errorem. Merito enim fiet extra Christi Ecclesiam, qui in Christo humanam, id est nostram negat esse naturam (b).*

(a) Epist. S. Leonis 25, cap. 1 et seqq.

(b) Epist. S. Leonis ad Ephesinam synodum, c. 2.

5. Sed jam de epistola ad Ephesinam synodum scripta verba faciamus, ex qua sancti pontificis studium hujusque agendi ratio notiora sient quæ adhibuit ut Orientalium scandala æmulationes privataque odia abolerentur, et catholice fides in omnium corde firmaretur. In hac enim percurrenda epistola intelleximus S. Leonem omnes Eutyche, Chrysaphii et Dioscori artes Theodosii pium animum pervertendum adhibitas prorsus latuisse, ut nec leviter suspicari posset apostolicæ sedis jura in dicta Ephesina synodo pessumdanda, et ad exitium perducenda esse. Immo hujus epistolæ textum sedulo inspicientes, merito conjicere nobis opus fuit laudatum Theodosium imperatorem divinis insistendo institutis omnino apostolicæ sedis auctoritatem (ut par erat) interponere, et adhibere voluisse pro eadem synodo convocanda; ut nimirum per Romanum pontificem S. Petri successorem declararetur quidquid in illa fidei controversia ab omnibus catholicis esset tenendum. Quæ sane Leoni argumenta præstabant imperatorem talem primo abuisse animum, ut nefas prorsus judicaret præsidio synodi patribus esse pro iis apostolicæ sedis juribus violandis quæ jam in præcedentibus generalibus conciliis divina primo humana deinde auctoritate firmata et approbata fuere. Ne vero fabulari videar, verba illa quibus S. pontifex epistolam ad synodum Ephesinam orsus est immediate subjiciam. *Religiosa (ait) clementissimi principis fides sciens ad suam gloriam maxime pertinere, si intra Ecclesiam catholicam nullius erroris germen exurgere hanc reverentiam divinis detulit institutis, ut ad sanctæ dispositionis effectum auctoritatem apostolicæ sedis adhiberet, tamquam a beatissimo Petro cuperet declarari quid in ejus confessione laudatum sit.* Si itaque S. Leo Ephesini concilii PP. allocuturus, cur, qua occasione, quove titulo imperatorem apostolicæ sedis auctoritatem adhiberit enarrat, non video quemadmodum quidam scriptores nimis fidenter asseveraverint eam synodum sola imperatoris auctoritate fuisse indictam atque coactam. Apostolicæ utique sedis auctoritatem adhiberi petiit, ut divinis pareret institutis, et ut novum erroris germen radicitus evelleretur. Præterea si imperator cupiebat ab apostolica sede, tamquam a divo Petro, declarari quid in hujus confessione a Christo Domino laudatum fuerat vix credi potest ita animo et opere tum Romanorum pontificum juribus repugnasse, iisque fuisse insensum, ut hæc aboleri quæsiverit. Et propterea omnem injuriam, quam tum apostolica sedes passa est, non in imperatorem, sed in ejus ministros, qui principis clementia, et maxime animi infirmitate, abusi sunt, rejiciendam esse constantissime propugnamus. Cujus quidem rei si alia argumenta exponere deberemus illud unum abunde pro omnibus sufficeret, quod colligimus ex priori epistola ejusdem Theodosii ad S. Leonem, qua sincere omnia scandala et turbas in Constantinopolitana Ecclesia excitatas ob Eutyche hæresim indicavit, et ut medelam iis adhiberet efflagitavit (c).

6. Quod quidem non obscure et in hac epistola ad Ephesinam synodum 377 patefecit scribens: *Verum (loquitur de Eutyche) quia etiam talium non est negligenda curatio, et pie ac religiose Christianissimus imperator haberi voluit episcopale concilium, ut pleniori judicio omnis possit error aboleri; fratres nostros Julium, etc. et communi vobiscum sententia, quæ Domino sint placitura constituent.* En ergo synodi habendæ causa sufficientissime explicata. Necessum erat mederi malis quibus Eutyches laborabat, qui Christi Evangelio (ut ait idem S. Leo) contradicebat ostendens se nullum umquam studium cognoscendæ veritatis habuisse. Id imperator flagitaverat. Et ideo divinorum institutorum dictamen primo secutus, auctoritatem apostolicæ sedis ad sanctæ dispositionis

(c) Videsis cap. 2 et 3 harum Exercitationum.

adhuc; petiit haberi episcopale concilium, credens hoc modo etiam Eutychem nominare et consulere posse. Cum propter senem et archimandritam magni et celebrioris viri ministerium honorabilis videretur, ut in epistola ad Julianum Coensem clarius (b). Igitur apostolicæ sedis auctoritatem non despicebat, non rejiciebat, si pro synodo eam adhibere voluit. Hujusmodi quidem Romanum pontificem potuisse aut debuisse nullam prorsus rationem suadet. Cum potissimum de evellendo tali tantoque zimo germine, quod sacram et ecclesiasticam viam rerumque administrationem sussequum fidei catholicæ exitio vertebat. Quare ad unum tantarum perturbationum strepitum, in excitatione discordias componendas, quæ parte originem trahebant a Nestorianorum, ex altera a novo germinante errore in diebus ante præteritis, plenius iudicium expetere quasi necessarium esse videbatur. Quamvis fidei causa sufficienter in Constantinopolitano a Flaviano primum fuerit tractata; et recognita, approbata, atque confirmata sanctissimo pontifice Leone. Id, velit nonnullus fati debet, qui nusquam inter canones et solemnius iudicium, quemadmodum at, discrimen admisit, quod quidem plurilocus S. Leo ipse indicavit. Et potissimum eadem epistola, et in subsequentibus, in non tantum disseruit de pleniori iudicio veliori examine habendo, sed de sententia canonice Eutychem lata, et ab apostolica sede approbata confirmata; verum etiam indicat libellum

Eutyche jam pridem acceptum, in quo propria voce et subscriptione suam damnationem opinionem, spondens per omnia nostram in sancto (ait) Leone secuturum esse sententiam. In absimilia scripta conspiciamus in duabus epistolis Junii pariter signatis, quarum altera Pulcheriam Augustam, alteram ad ipsum Julianum Coensem direxit. Ad quas cum animadvertisset Quesnellus, quæsit cur eadem die epistolas Leo dedisset cum Juliano, tum Pulcheriam Augustam, cum una singulis sufficere potuisset. Cum novarum litterarum causa et argumens non appareant. Quæstionem dirimere idem Quesnellus est, variis in medium conjecturis adductis nos lectori transcribere non piget, ut forte illud, quod nos plene haecenus non sumus asserimus. Nihil ergo (ait Quesnellus) certi affirmem: nisi nuntii qui legatos anteverteret, an legatos adire Augustam prohiberentur, quod accidit, ut ex epistola 41 satis apertum est. Nam epistola ad Pulcheriam breviter complectitur, quæ per legatos scripta, et legatos retentos adiu Romæ ex breviori epistola quam iterum Julianum xii kalendas Julii accepimus: Cum ea quæ ipsi portabant scripta sit plenius instruitur. Subsecuturos significo quos in hac epistola destinare. Priores has Quesnellii conjecturas esse spernendas ingenue fateor. Ea quoniam ratione qua asseverat legatos præpeditos ne coram Pulcheria Augusta se sisterent, ut ex eadem laudata 41 epistola, in qua vehementer queritur ad eam non pervenisse epistolas quas causa per suos clericos direxerat. Et ibidem eum voce legatos ad Ephesinam synodum involuisse, interius manifestat, subjiciens: Sed mansuetudinem vestram adeo non potuerint re qui missi sunt; ut ad nos vix unus illorum diaconus noster effugiens sit reversus, iteranda

obserare hæc omnia cum iis quæ in præcedentibus epistolis 4, 5 et 6 diximus, lector ipse iudicabit. In epistola ad Julianum Coensem, in qua de Eutychem opinione apud imperatorem Augustum, scribit, cap. 2: Et quia clementissimus

scripta credidimus. Hanc autem epistolam post Ephesinam synodum scripsisse ex toto illius contextu, de quo opportunius suo loco faciemus, tum ex temporis nota manifestum est. Signata quippe fuit in idus Octobris ejusdem anni. Utcumque tamen res contigerit; videlicet, an Leo habuerit nuntium qui legatorum iter anteverteret; an metuerit quod legati Augustam prohiberentur adire, ignoramus. Unum tamen exploratum est, S. Leonem omne studium adhibuisse, omniaque quæsisisse media ut Orientalium scandala abolerentur, et catholica fides ibidem læsa et quasi periclitans firmaretur. Aliam tamen Quesnelli conjecturam, quæ sibi persuasit xii kalendas Julii legatos adhuc Romæ fuisse retentos præcedenti capite jam nos rejecimus, ideoque eam missam facimus.

8. Interim vero, profectis jam apostolicæ sedis legatis, S. Leo litterarum commercium cum S. Flaviano non intermisit. Nam cum ab eo novas litteras per Basilium diaconum accepisset, duodecimo kalendas Augusti ad eum rescripsit, suisque in litteris, ut strenue contra inimicos nativitatis et crucis Christi dimicaret, quin ab adversariorum potestatibus et insidiis territaretur adhortatur. Ut hanc animi firmitatem ei suaderet Pauli apostoli verbis usus est: In nullo terreamini ab adversariis, quæ est illis causa perditionis, vobis autem salutis. Sed sancto pontifici aliquo modo innotuisse tum Dioscori, Chrysaphii, cæterorumque Eutychem machinationes argumentari licet. Quia Basilium litterarum Flaviano perlator recentem e Constantinopoli abscesserat, et multa Leoni narrasse quæ in Flaviano epistola non continebantur, indicant S. P. verba illa: Et ad familiarem interrogationem idoneus erat sermo prædicti, per quem nunc alloquia reddentes dilectionem tuam per Dei nostri gratiam, in quo fidimus, cohortamur, utentes verbis apostolicis, etc. Non obstante tamen tantarum perturbationum conflictu, imperitorum insaniam curare cupiens, mandat Flaviano patientiæ medicinam adhibere. Ad curandam (ait) imperitorum insaniam, etiam patientiæ vos adhibere volumus medicinam, ita ut si Eutychemiani, qui increverant, suum execrassent errorem, misericordie eiusdem episcopalis benevolentia non negaretur: Mansuro (attendat ad hæc verba Quesnellus) iudicio quod præcessit, si impietas merito condemnata in sua pravitate perstiterit. At de gravissimis machinationibus quæ in fidei et catholicorum exitium ordiebantur et parabantur, a Basilio familiaribus illis interrogationibus S. Leonem fuisse instructum, perspicue alia epistola tertio idus Augusti signata patet. Scribit enim ad eundem Flavianum, cuius taciturnitate pontificiam augeri sollicitudinem manifestat, dicens: Cum nos curarum tuarum participes, pro fidei defensione solliciti, frequenter per occasiones idoneas ad dilectionem tuam litteras miserimus, consolationibus pontificiarum adhortationum eum adjuvare cupiens, ne adversariorum stimulis moveretur, tandem adhortatur: atque ut tota celeritate (ait) ad nostra scripta respondeas, nosque subinde de tuis actionibus, nostrorumque (legatorum videlicet) et de totius causæ absolute facias certiores, ut sollicitudinem quam nunc pro fidei defensione gerimus prospertioribus nuntiatis molliamus. Maximis ergo angustiis tum urgeri atque cruciari pontificium animum illa verba significant.

9. At quid? Graviora adhuc perpeti fuit coactus, quia eius studium Eutychemiani, Dioscoro et Chrysaphio impotenter agentibus, eludere et irritum reddere ausi sunt. Nam Ephesina illa synodus kalendis Augusti indicta, infelicissimum habens exordium, sexto idus ejusdem mensis, cum Dioscorus episcopus imperator, pro benevolentia et pietate animi sui, de statu hujus qui ante honorabilis videbatur diligentius voluit iudicari, ob hoc indicendum credidit episcopale concilium. Vide epistolam 41 ad Pulcheriam, post Ephesinam synodum scriptam.

Alexandrinus, spretis omnibus ecclesiasticis regulis primatum in ea sibi vindicavit, extortis hac de causa (ut vidimus) a potestate sæculi, nimirum a Theodosio imperatore, litteris quibus *auctoritatem et primatum* eidem præbebatur. Clarissimus tamen Christianus Lupus ad hanc cum Dioscori tum Theodosii imperatoris agendi rationem animadvertens, Theodosium nititur excusare, hujusque litteras benigne interpretari arbitratus, quod minime in consiliis habuerit Romani pontificis jura violare et infringere; sed Dioscorum se constituisse synodi præsidem ex violenta invasione, nequaquam ex delegatione principis (a). Hinc non contemnendas quasdam rationes subjicit scribendo. « Absit ut Theodosius Augustus se ab eunucho seduci permiserit ad Romanum episcopum a præsentia excludendum. Etenim sacris ejus ad Dioscorum epistolis additur hæc subnotatio: Eodem tenore scriptum est Juvenali episcopo reverendissimo Hierosolymorum, et ipse Dioscorus in synodo Chalcedonensi dixit ad gloriosissimos iudices: Comperit vestra clementia quia non mihi soli sanctissimus noster imperator commisit iudicium, sed et beatissimo Juvenali et sanctissimo episcopo Thalassio. » Verum idem Christianus Lupus volens ex una parte Theodosium imperatorem ab hac nota purgare, et sedis apostolicæ jura tueri, narrat quemadmodum Dioscorus synodi præsentiam usurpare contendens vigore sacræ divalis, eidem obstitit Julius episcopus (b) Puteolanus, unus ex S. Leonis legatis, interpretante Florentio Lydiæ episcopo, dicens: *Eodem tenore a piissimis et Christianissimis sanctissimus noster papa Romanæ Ecclesiæ præpositus vocatus est.* Et Hilarus diaconus, alter ex legatis a latere sancti Leonis, palam in ea pseudosynodo protestatus est: *Gloriosissimi et Christianissimi imperatores charitatem circa fidem catholicam et effectum tenentes, beatissimum episcopum nostrum Leonem apostolicæ sedis præsumem, ut huic venerabili et sancto concilio adesset, dirigentes venerabiles epistolas, supplicarunt.* Ex qua loquendi formula colligit idem sapientissimus annotator imperatoris ad Romanum pontificem epistolæ non rigorosas jussiones prætulisse, sed supplicationes, quas tamen Leo cujusdam reverentiæ causa jussiones appellare voluerit, ut magni habere indicaret. Rursus autem Hilarus instituit, ne sibi aliisque legatis commissum munus cum apostolicæ sedis dedecore et contemptu dejiceretur, probant sequentia hæc verba: *Papa nos direxit, non dubitans se in nobis adesse, quos præcipue cognoscit omnium quæ ad fidei catholicæ sinceritatem et quæ ad sancti Petri apostoli pertinent reverentiam agere (c).*

40. Majus tandem robur Lupi annotationes assequi videntur ex his quæ Lucentius Asculanus episcopus in Chalcedonensi concilio Dioscoro objecit, hunc de gravi crimine insimulans, dicendo: *Judicii sui necesse est eum dare rationem, qui cum personam iudicandi non haberet, præsumpsit et ausus est synodum facere* (id est synodo generali præsidere), quod **380** *sine auctoritate sedis apostolicæ numquam licuit, numquam factum est.* Hæc ergo sunt quæ cum laudabili eximie eruditionis apparatu idem Christianus Lupus annotavit; ut videlicet ostenderet Theodosium facile purgari posse ab ea schismatis nota, qua inuri posse ob violatam apostolicæ sedis jura, post Baronium, multi, et fere omnes, scriptores opinati sunt. Verum tamen varia Christiano Lupo negotium facessere possunt, illiusque opinionem extenuare. Nam imprimis quod spectat ad imperatoris divalem, qua Dioscorus

(a) Christianus Lupus, ad canones Ephesinos scholiis et notis illustratos, cap. 5.

(b) Male Julium episcopum Puteolanum confundit Christianus Lupus cum Juliano episcopo Coenæ, ex antiquorum editorum lectione deceptus. Vide quæ infra dicemus.

(c) Hæc Hilari diaconi verba coincidunt illis quæ frequentius in Leonis epistolis pro Ephesina synodo

A synodi præses constitutus legitur, eam aliter ac illius verba sonant difficile est interpretari. Habet enim: *Hæc de causa necessarium duximus his sacris litteris uti ad tuam reverentiam, per quas manifestum facimus tuæ beatitudini, et universæ sanctæ synodo, quod nos, regulas Patrum sequentes, non solum propter Theodosium, sed etiam alios omnes qui ad congregatam sanctam synodum pertinent, auctoritatem et primatum tuæ præbimus beatitudini.* Hæc verba sane, cum tota illa præcedenti causali, apertum schisma contra sedem Romanam divalem illam excitare et inducere etiam Rusticus diaconus, vetustus interpretes Actorum Chalcedonensis synodi, intellexit. Quod sequenti annotatione indicavit, ad ultima illa verba subjiciens: *Aperte contra sedem Romanam.*

41. Nec quidquam conficere posse arbitramur quod in eadem divali Juvenalis episcopi Hierosolymorum et Thalassii Cæsareensis in Cappadocia primati nomina offendamus, ut conjicere possumus ejusdem divalis vigore istis quoque primatum ab imperatore fuisse attributum. Nam dumtaxat imperator ibidem indicavit sibi persuasum esse duos hos episcopos futuros esse animo et actionibus concordēs ipsi Dioscoro. Sed de collato iisdem primatu et præsidendi auctoritate altum servat silentium. Verba ergo quæ sequuntur exscribamus. *Scientes diligentius quod et reverendissimus archiepiscopus Hierosolymorum Juvenalis, et beatissimus archiepiscopus Thalassius, et omnis talis fervens amator et æmulator orthodoxæ fidei, consentanei erunt tuæ sanctitati, radiant per Dei gratiam honestate vitæ et catholica fide.* Nullam ergo facultatem Juvenali et Thalassio archiepiscopis factam fuisse periculum est. Alias et quicumque qui in ea synodo locum habuisset, quique Dioscori studiis et partibus suo consensu adhæsisset, præsidis auctoritatem sibi potuisset assumere, hancque illi adjudicare ob illa verba *et omnis talis fervens amator... consentanei erunt tuæ sanctitati*; quod quidem Christianus Lupus nec dat, nec dare potuit. Restat difficultas an Theodosius eodem tenore scripserit vel ad Juvenalem, vel ad S. Leonem papam. Subnotatio a Lupo pro Juvenale adducta nutat. Nam Labbeus legendum credidit, *eodem tempore (d).* Quamvis Stephanus Baluzius priorem retinendam esse lectionem judicaverit, *ut in libris calamo exaratis.* Addit: *Romani reposuerunt: Eodem tenore scriptum est etiam Juvenali, etc. Editio Regii: Eodem tempore scriptum est etiam.* Concludit itaque idem Baluzius: *Nemo non vidit erratum esse typographi, neque video cur retentum sit a Labbeo.* In hac itaque mss. codd. et editorum varietate, quid certi inferre possumus non video. Idcirco ejusmodi annotationi firmiter insistendum esse non arbitror. Potissimum cum lateat a quo vel qua auctoritate conciliorum Actis fuerit appositæ. Præterea dato adhuc quod lectio a Christiano Lupo adoptata genuina sit (e), et a nemine in dubium adducatur, quid inde? An non verba illa: *eodem tenore scriptum est etiam Juvenali, sine ulla violenta interpretatione exponi possunt, Juvenali scriptum fuisse, ut unanimi consensione Dioscoro adhæreret?* In hoc casu litteræ ad Juvenalem Hierosolymorum directæ apprime respondent Theodosii divalibus Dioscoro datis, in quibus dumtaxat mentio facta est Juvenalem et Thalassium in ea synodo consentaneos futuros **381** *esse sanctitati Dioscori, radiant per Dei gratiam honestate vitæ et catholica fide.* Nullo respectu habito ad auctoritatem et primatum quæ solus Dioscorus summa injuria extorserat. Sed vim potius facere possunt in Lupi scriptis legenda occurrunt, ut videre est in epistolis ad Theodosium atque Pulcheriam.

(d) Theodosii Acta concilii Chalcedonensis, tom. IV Conciliorum generalium, pag. mihi 883.

(e) Videsis quæ in hoc cap. Lucentius de epistola S. Leonis ad synodum Ephesinam a nobis dicta sunt.

erba quibus Dioscorus, se purgare cupiens in Ephesina synodo patris, Chalco- s PP. audacter respondebat: *Comperit entia quia non mihi soli sacratissimus nos- tor commisit iudicium, sed et beatissimo sanctissimo Thalassio auctoritatem synodi rgo iudicavimus quæ iudicato sunt. Consen- versa synodus. Quare in me solum exten- zendo auctoritas ex æquo tribus data est, et nobis consensit, ut dixi, universa synodus.* rema profecto hæc verba, quæ annotare isit, si non subdole et ad adsciscendos sibi bus socios prolata fuissent, argumentum ent iudicandi Dioscorum arroganter non pisse ex imperatoris divali auctoritatem uti primatem præsidendi, sed ex æquo et que Thalassiodatam fuisse. Verumtamen cause favorem quid deduceretur? Si in ulla prorsus mentio Leonis summi ponti- tur, ad quem, spectatis omnibus iuribus et iam conciliorum consuetudine synodo ritinebat? Non video ergo quemadmodum odosius purgari possit ab ea nota, qua, tus asuis ministris, ultro manus præbue- stolicæ sedis iura infringenda. Modo tan- ultas redit, an Theodosius eodem tenore ad S. Leonem. Duo quidem consideranda que Lupi opinioni patrocinari videntur. uod jam pridem in hoc capite a nobis dis- enucleatum est, disserentes de divi Leo- a ad Ephesinam synodum. Aliud est testi- llii Puteolani (a) ab ipso Lupo in medium . Quoad primum attinet, gravissimæ solum occurunt. Non enim hactenus ab erudi- sti epistolæ ad Leonem de indicta Ephe- lo repertæ sunt, ut certo statuere possimus m fuisse tenoris cum divalibus ad Dios- ctis. Unum dumtaxat exploratum est, S. Leonem suspicatum fuisse quod præ- rimatus et jus præsidendi synodo aliorum a ipsi esset adjudicandum. *Alias auctori- tolicæ sedis quam adhibuit* Theodosius num- rposuisset, nec suos legatos tot tantisque et discriminibus exposuisset, locum et ctiosis viris forte dedisset, optime conscius ppora non semper currere posse. Tale tan- bur tenebat in virtute S. pontifex, ut ne- a quacumque sæculi potestate vinci pos- simum cum ageretur de apostolicæ sedis prærogativis, quas nec leviter lædere cui- misit, ut sexcentis exemplis ex ejus vita : explicare possemus. Julii utique episcopi locutio multum conficeret. Auctoritatem onduus haberet ad purgandam diluendam- natis notam qua a quamplurimis scrip- eosiosius imperatoris inuritur. Sed Theo- rarum tenor qualis fuerit, hactenus igno- pterea qui nodum in scirpo quærere so- l 382 imperatorem læsæ ecclesiasticæ onis reum, vel qui Romanorum pontificum em in indicendis et habendis conciliis : et penitus dejicere nituntur, si alia argu- gis perspicua non suppetere, responde- ba illa, *eodem tenore* cadere dumtaxat sul- lli indictionem, ita ut æque sanctus Leo ab e vocatus fuerit, ac Dioscorus, Juvenalis,

ssimus Christianus Lupus, editorum fidem on Julium, sed Julianum legendum esse : est, atque, eminentissimi cardinalis Baro- nem secutus, hunc esse Julianum epis- osem sibi persuasit. Sed falso quidem, ut noti Leonis Magni epistolæ in quibus de is verba facit evidentissime demonstrant. annotavit Stephanus Baluzius, qui non chio capit Labbeum, quod antiquorum l. lectionem in sua editione minime fuerit

A atque Phalassius; minime vero referri ad synodi primatem et præsidem, quam prærogativam unico Dioscoro commissam fuisse et laudata divalis et synodalium gestorum series patefaciunt. Si ita mihi reponeretur, non tamen in angulum Christiani Lupi opinionem rejiciendam esse arbitrarer. Hanc enim majus robur et vim assequi, ex Hilari diaconi, apos- tolicæ sedis pariter legati, protestatione, si integram eam doctissimus vir in medium attulisset, quem ad- modum nos facere necessarium duximus, quidem docti viri, qui nullis adhuc partibus iudicabant.

13 *Hilarus* itaque *diaconus Romanus*, interpretante eum Florentio episcopo Lydorum, dixit: *Gloriosis- simi et christianissimi imperatores charitatem circa fidem catholicam et affectum tenentes, beatissimum episcopum Leonem apostolicæ sedis præsulem, ut huic venerabili et sancto concilio adesset, dirigentes venera- biles epistolas, supplicarunt; cujus pietatis placere po- tuit, si in hac re teneretur aliqua similitudo. Nam melius potest cognoscere vestra sanctitas, quia neque in Nicæna, neque in Ephesina sancta synodo, neque in alio tali sancto concilio papa perpetuæ sanctissimæ sedis adfuit (b).* Alludit hic forte Hilarus ad ea quæ S. pontifex scripsit ad imperatorem Theodosium, et Pulcheriam augustam, recensendo causas quæ eum præpediebant ne extra Italiam ad habendum concilium proficisceretur. Subdidit deinde Hilarus: *Pro qua re hujus formæ sequens consuetudinem nos direxit. Qui sanctissimus non dubitans se in vobis hic adesse, quos præcipue cognoscit omnia quæ ad fidei catho- licæ sinceritatem et quæ ad S. Petri apostoli pertinent reverentiam agere, qui etiam per nos congruas sanc- torum Patrum concilio direxit epistolas, quas suscipi et recenseri præcepit.* Gravissima hæc Hilari allocu- tio, ipsiusque justissima postulatio, apostolicæ sedis iuribus innixa, nec contemni, nec rejici debebat a Dioscoro; cum testimonium perhibuisset Hilarus, S. pontificem concilio adesse per suos legatos, atque postulasset ut a Patribus id cognosceretur, ejusque dogmatica epistola susciperetur et legeretur. Tum vero Dioscorus, intemperantiæ frenis laxatis, se constituit ambitiosum iudicem omnium gerendarum rerum, imperialium ministrorum protectione et armatæ cohortis præsidio inflatus, audacter præcepit: *Suscipiantur quæ scripta sunt ad hanc sanctam et universalem synodum a sanctissimo fratre nostro coe- piscopo Leone. Ne relegerentur, præpedivit, et harum litterarum loco aliæ divinæ litteræ redditæ sunt, quas præ manibus tenebat Joannes presbyter, et primicerius notariarum, quæ de Juvenalis mandato lectæ et inser- tæ fuerunt fidei monumentorum.* Hæc quidem, ut sin- cere fatear, portendunt Dioscorum se constituisse synodi præsidem ex violenta invasione, ut Christianus Lupus indicavit. Nescio tamen an *principis delega- tionem* prorsus excludant. Lupo tamen suffragari vi- detur Rusticus, vetustus interpret Actorum Chalce- donensium, qui ad hanc Dioscori agendi rationem animadvertens, annotavit in margine: *Prævoritatio Dioscori, suscipi epistolam papæ a synodo, et non re- legi.* Ista quidem, ut æquitas postulabat, cum ad magis Christiani Lupi opinionem explicandam, tum ad quasdam obscuras implexasque quæstiones, occasione suæ opinionis ab eodem Lupo excitatas, aut dirimendas, aut illustrandas nos scribere oportuit; minime tamen recedentes a summo S. pontificis Leonis studio, qui omnia validiora media

secutus, Parisiensis videlicet et Divionensis, quæ ha- bent Julium, non Julianum. Addit præterea: Hæc prava lectio ita imposuit summo viro card. Baronio, ut cum arbitraretur hic nominari Julianum epis- copum Coensem, miraretur hominem Græcum inter Græcos per interpretem locutum esse synodo, et id refert ad excellentiam Romanæ Ecclesiæ.

(b) Tom. IV Conciliorum generalium Labbeæ collectionis, pag. mihi 895.

adhibuit ut in indicta synodo omnia ad justitiæ apices agerentur.

§§ 14. Posteaquam vero Dioscorus omne arbitrium in synodo accepit, quid boni Leoni et universæ catholicæ Ecclesiæ sperandum supererat? Quid præsidii Flaviano Eusebioque Dorylæi, qui Elpidium cum armatis militum copiis, de imperatoris mandato, conspiciunt adesse synodo, accepta jam facultate in vincula mittendi quotquot præsidis voluntati obstitissent? Fateor quidem hanc facultatem Elpidio factam fuisse contra concordiam turbatores. At quæ ratione Flavianus, et Eusebius, et alii, qui fortiter pro catholica fide et pro apostolicæ sedis juribus merito contendebant, poterant esse concordæ et æquanimes cum iis qui sub honestatis specie fidem incarnationis profligare volebant, et catholicæ doctrinæ vindicæ opprimere? « Vetantur (animadvertit Quesnellus) episcopi, qui prius condemnaverunt Eutychem, sententiam dicere; immo iudicium de suo in Eutychem iudicio exspectare imperantur. Missæ præterea litteræ ab Augusto ad proconsulem provinciam, ad magistratus et duces exercitus, ut executioni mandent decreta concilii. Demum ad ipsam synodum, ubi Flavianum ut turbulentum et novas res in religione molientem, Eutychem vero honorifice compellat, ut virum probum et veritatis tenacem (a). » Hæc de illius synodi exordiis recensuit Quesnellus parum in his describendis abscedens a Baronio et aliis, qui, ordinata magis methodo, hanc tragicam describunt historiam; quam tamen nos summam dumtaxat referre in studiis habemus, ne actum ab aliis agere videamur. Inter ergo alias injurias quas primo Flaviano subire cogitur, una illa fuit, quod, convenientibus in illa synodo Domino Antiocheno, Juvenali Hierosolymorum, Stephano Ephesi, et aliis, minime ipsi Flaviano permissum fuerit post Antiochenum episcopum sedere, sed post Juvenalem. Atque convenientibus centum et triginta episcopis in basilica Dei Genitricis Mariæ, iussu est a Dioscoro legi litteras imperatoris ad se ipsum datas: legati vero apostolicæ sedis, nimirum Julius episcopus Puteolanus, Renatus presbyter titulo Sancti Clementis, Hilarus diaconus, synodum de sua legatione docuerunt, exhibitis pariter epistolis quas eum ad synodum, tum ad Flavianum sanctissimus Leo Magnus direxerat. Susceptæ quidem fuerunt huiusmodi litteræ (ut vidimus paulo ante), minime lectæ. Et quamvis pontificii legati pluries institissent ut legerentur, et (b) sub juramento id promisisset Dioscorus, tamen perjurii reus potius fieri voluit, Ecclesiæ apostolicæ jura violare, scandalum in totum orbem excitare, quam permittere ut recitarentur.

15. Harum ergo litterarum loco maluit ut imperatoris litteræ legerentur; et audita suggestionem qua postulabatur ut fidei causa tractaretur, Dioscorus petitionem rejectit dicens *decretum esse ab imperatore ut de controversiis Constantinopoli Flavianum inter et Eutychem exortis tractaretur*. Notarii, qui Acta excipiebant ex ejusdem Alexandrini episcopi mandato addiderunt *episcopos Dioscoro acquiescisse, et acclamasse de fide nihil esse agendum et innovandum*. At putidum hoc mendacium patefactum est in Chalcedonensi concilio, actione prima. Immo additum est Dioscorigo notarios impetum fecisse in notarios Stephani episcopi Ephesini; *deletumque quod recens fuerat exaratum, vimque magnam adhibitam, ut eorum thecas abriperent, et ab iisdem digitos resistentium pene fractos esse*. Ut igitur quæ Dioscorus secum agitaverat executioni demandaret, ex Elpidii comitis suggestionem, Eutyches, probantibus episcopis, ingredi iussus est, causamque agere, ut quæ de fide sentiret annuntiaret. Qui consueta callidita-

(a) Quesnellus, diss. de Vita et Robus gestis S. Leonis, pag. mihi 149. Baronius, ad annum 449.

(b) Cono. Chalced. act. 3.

(c) Hunc Eutychieus fidei libellum integre ex-

te utens, blande, tamquam testes suæ fidei, synodi Patres interpellabat, prius se ipsum Patri, Filio et Spiritui sancto commendando. Se fidei libellum præ manibus habere lassus est, quem sanctæ 384 synodo obtulit. In eo autem se a pueritia constituisse in silentio vivere asseverat, vitamque usque ad decrepitam senectutem agere, longe ab omnibus conturbationibus; *sed pessimis periculis insidiantium* deinde circumdatum fuisse contendit, eo quod non acquiescisset secundum definitionem prioris vestri Ephesini congregati concilii, præter eam quæ in Nicæa sanctis Patribus fides est exposita, sapere. In sincera suæ fidei testimonium Eutyches Symbolum Nicænum subiecit, ad quod alludere simulans, postea dixit: *Sic ab initio a progenitoribus meis accipiens credidi; in hac autem fide, et sum genitus, et statim consecratus sum Deo, et suscepit me ipsius misericordia; et in hac fide baptizatus signatus sum, ut usque vixi in ea et mori opto*. Quæ pariter ab Ephesina synodo erant statuta juxta S. Cyrilli doctrinam, sercipere fatebatur, addito tandem anathemate contra Manichæum, Valentinum, Apollinarium, et Nestorium, omnesque hæreticos usque ad Simonem Magum, et eos qui dicunt carnem Domini, et Dei nostri Jesu Christi de caelo descendisse (c). Narrat post hæc quemadmodum Eusebius Dorylæi eum, a sua pace exturbare volens, tamquam hæreticum in synodo Constantinopolitana sub Flaviano postulaverit, nullam speciem hæreseos libellis inserendo. Quare subiecit, episcopo Constantinopolitano præcipiente coactum fuisse ab satisfactionem accusationis. *Qui tamen episcopus (Flavianus videlicet) in multis cum accusatore degit, et pene inseparabilis ab ipso, putans se semper in monasterio (sicut solebam) perdurare*. De qua re certiorum se factum fuisse a magno viro Sileutario, quem ipsi imperator delegaverat, ut non se exponeret periculo comminatæ salutis, *qui de cætero superfluam (ait) meam esse præsentiam respondit, cum jam ante discussionem, privatorum odiis et æmulationibus quasi per conspirationem esset damnatus (d)*. Narrat deinde se ad satisfaciendum in iudicium venisse, exhibendo fidei confessionem, plane consonam Patrum Nicænorum doctrinæ, postmodum ab Ephesina synodo confirmatæ, quam neque suscipere concilii Constantinopolitani PP. sub Flaviano dignabantur, neque recitari permittebant. Sed exortu secretariorum tumultu, et multis clamoribus supervenientibus, quibus ejus animus turbabatur, sicuti et ex iudicium interlocutionibus, quas scripito tenere affirmabat, ut aliquod aliud adderet Nicænis et Ephesinis statutis adhuc ab ipso exigebatur. *Ego (ecce dolus maximus Eutychieus) vero timens prævaricari prolatam definitionem a sancta synodo quæ Dei voluntate hic congregata est, et ea quæ definitæ erant a sanctis Patribus qui in Nicæa convenerant, rogabam innotescere vestro sancto concilio, ut his quæ a vobis approbarentur acquiescerem, paratus in his manere*. At nihil de generali concilio, quod appellaret, jam in superioribus capitibus demonstratum esse arbitramur. Nec propterea in hocce rejiciendo mendacio nos immorabimur. Mendacium tamen hoc gravius reddidit sequenti calumnia, dicendo factam in eum conspirationem ad exitum perductam fuisse, quia, *subito contra me longe ante scripta sententia, ut ipsi videbatur, damnatio legebatur*. Addit ejus fidei professionem in monumentorum serie fuisse deinde mutatam, nullum verbum faciente de appellatione mea ad vestram sanctitatem reverendissimo episcopo Flaviano, neque meos erubescere canos in præliis contra hæreticos et plebetis confessione senescentis. Sua merita quibus se insignitum putabat contra Nestorianos dimicando, hic Eutyches potissimum exaggerat, ut sensim iudicium scripsit eminentiss. cardinalis Baronius tom. VI Annalium, ad annum 449, pag. 91.

(d) Consule eundem Baronium ad ann. 449, tom. VI, pag. 92, et Conciliorum collectores, tom. IX.

favorem eorumque commiserationem sibi nanciscatur. Sed pejorem adhuc calumniam contra Flavianum instruxit, configendo S. episcopum injuria sibi soli assumptisse jus de fidei rebus judicandi, et nihil vestræ sanctitati tanti iudicii reservare, et patet factore tenore sententiæ quam in eum idem Flavianus 385 tulit, quamque et in diversis oratoriis, memoriisque sanctorum post appellationem fecit (ait) in me latam legi sententiam. Et anathematizabat me, et eos, qui conveniebant ad me, et colloquebantur mecum, alienos faciens a sancta communione, non exspectans vestræ sanctitatis iudicium. Demum post talium tantorumque aliorum mendaciorum soriem et acervum hisce verbis Ephesini concilii Patres compellat: *Rogo nunc igitur vestram sanctitatem, considerate mihi compositam culumniam, et factiones, et ex hac causa factam ubique sanctis Ecclesiis perturbationem, et ex hoc pululans plurimis scandalum..... Ego enim ab initio vestræ beatitudinis iudicium postulavi, et iterum constatorum coram Jesu Christo.*

16. Quis, amabo, scribit eminentissimus cardinalis Baronius, hæc legens, et nesciens esse Eutychem, non existimet unum quempiam ex sanctissimis Patribus orthodoxæ fidei præcipuis detensoribus loqui? Vel qui sciens dici ista ab Eutyche, et nesciat quæ præcesserunt, quæve subsecuta sunt, non eum statim conjungat cum antesignanis fidei catholicæ, Athanasii, Gregorii, Basiliis, atque Chrysostomis? Quam graviter tamen ex his Flaviani animus commotus fuerit, qui se tamquam calumniatorem, et in alterius innocentiam conspiratorem postulatum audierat, et velut ecclesiasticæ pacis perturbatorem in plena synodo, ab hæretico homine mentiente, traducebatur, lector, quæso, secum recogitet. Quibus sane animi mœstitiis ipse Flavianus credens mederi, acerbiores fieri expertus est, cum, videlicet, recitato Eutychetis libello, petiit locum dari accusatori, juberique ingredi Eusebium Dorylæensem, et non fuit auditus, sed repulsus, vetitusque Eusebius admitti in episcoporum consessum. Hoc novum facimus, Dioscuro postmodum in concilio Chalcedonensi objectum fuit, qui hujus facti turpitudinem in comitem Elpidium, et Elpidius in imperatorem ita jubentem rejecit. Eusebiumque et Flavianum, non tamquam accusatores, neque tamquam vindices eorum quæ antea in synodo Constantinopolitana gesta fuerant esse habendos, sed dumtaxat tamquam reos, nulla purgatione admissa esse judicandos. Hinc Dioscorus statim suggestit esse legenda concilii Constantinopolitani gesta contra Eutychem; et quamvis Julius apostolicæ sedis legatus obstitisset, protestatus non permisurum se illa Acta legi, nisi prius S. Leonis dogmaticæ epistola legeretur, ut pariter Hilarus diaconus contestatus est; tamen legatorum pontificiorum postulatio rejecta fuit, quia Eutyches, audacter prodians, maligne eos tamquam sibi infensos et suspectos proclamavit, quod apud Flavianum mansissent, atque pransi apud eundem essent. Lecta itaque fuere Acta Constantinopolitana, et cum ad S. Cyrilli scripta ventum est, Eustathius Beryti episcopus suggestit, ex sententia Cyrilli, non dicendas in Christo duas naturas post incarnationem, sed tantum unam ex sententia Athanasii. Evictam causam Eutychiani acclamarunt. Non enim Eustathius episcopus duorum illorum Patrum mentem capiebat, qui promiscue φύσιν, naturam pro hypostasi et persona aliquando usurpant, quod Græcis scriptoribus ante Antiochenum schisma potissimum commune fuisse, ipsi in nostris scholasticis Exercitationibus docuimus et demonstravimus. Cæteri interim episcopi, vel minarum timore acti, vel promissis corrupti, Ecclesiæ catholicæ fidem palam profiteri et explicare ausi non sunt; sed cum ventum est ad illam extremam Actorum partem, in qua Eusebius Dorylæi Eutychem

(a) Parabolanos Baronijs explicat, discendo: Hi erant corporati Alexandrinæ Ecclesiæ.

A compellaverat, ut post adunationem Verbi cum carne duas ad invicem naturas in Christo distinctas confiteretur, Eutychetis patroni et fautores audacius exclamarunt: *Tolle incende Eusebium, iste vivus ardeat, iste in duo fiat; sicut partitus est partitur.*

17. Huic autem atrocinali iudicanti formæ Dioscorum aliquem 386 ementitum canonici iudicii colorem dare quæsit. Et idcirco synodum percontatur: *Tolerabilis est vobis iste sermo, post adunationem duas naturas dicere?* Synodus respondit: *Anathema qui dixerit.* Hæc autem dicta fuisse ab iis qui Dioscuro blandiebantur Baronius asseverat. Et idem doctissimus Annalium scriptor fundamenta mutatur ex testimonio eorum Patrum qui huic synodo interfuerunt, et totam causam deinde in Chalcedonensi concilio retractarunt. Atque provocat potissimum ad Basilium Sileucensem episcopum, qui per B. Joannem episcopum, Dioscorum rogaverat ut interlocutionem emendaret, et subiecit: *Magnam enim nobis necessitatem imposuisti tunc, tam ab iis qui foris erant, quam ex lingua tua.* Irruebant in ecclesiam milites cum armis, instabant monachi qui cum Barsuma erant, et qui Parabolani nuncupabantur, et multitudo alia grandis (a). Hæc, quæ de vi et metu per Dioscorum Patribus tyrannice tunc illatis describimus, in synodo Chalcedonensi testati sunt reliqui, qui concilio Ephesino interfuerunt. Soli legati apostolicæ sedis nullo metu atque violentia commoveri potuerunt, ut Dioscuro voluntati obtemperarent, vel ut leviter etiam recederent ab instructionibus et commonitorio quæ a S. pontifice Leone acceperant. *Reclamarunt, exclamarunt, ait Baronius atque publice contestati sunt nullas prorsus vires habere Acta illa, quæ sola violentia atque tyrannide extorquebantur; nullumque præjudicium fidei catholicæ fieri posse, cujus formam a sede Petri ad synodum missam nec legi sivisset nefarius Dioscorus. De læsa imprimis apostolicæ sedis auctoritate graviter postmodum questus est S. Leo epistola ad Theodosium imperatorem (b), de qua suo loco verba faciemus. Sed et episcopi ipsi vim undequaque pati cogebantur. Si enim duas in Christo Domino post adunationem profitebantur esse naturas, tamquam Nestoriani necandi proclamabantur: *minabatur nobis (aiunt) damnatio, minæ exsilii intendebantur: milites cum fustibus et gladiis instabant. Timebamus gladios et fustes. Ubi gladius et fustes, qualis synodus est?* Quadraginta duo episcopi tacere jussi sunt quin possent vel unum proferre verbum, et quindecim tantum Eutycheti faventibus loqui permissum est Tamquam denique omnium orthodoxorum carnifex Barsumas descriptus est. Quia surgentibus Ægyptiis et monachis, qui sequebantur Barsumam, omnique turba coperunt dicere: *Eum qui duas naturas, in duo incidite; qui dicit duas naturas Nestorianus est.**

18. Qualem ergo tragicum finem habuerit synodus illa, ex tam lugubri et deplorando rerum ordine, apparatu et Actorum prosecutione argumentari potest. Proclamata enim fuit Eutychis absolutio ab ipso Dioscuro. Et quamvis Flavianus reclamasset facta contestatione, quod non fuisset auditus, tamen episcopi, pœnis, metu et tædio acti, et usque ad vesperam afflicti, propriis ex subscriptionibus ratam habuerunt ipsius Eutychis absolutionem. Flaviani tandem et Eusebii Dorylæi damnatio subsecuta est. Ad quam Dioscorus volens consuetis fraudibus procedere, Acta concilii generalis Ephesini ad fidem pertinentia jussit ut legerentur. Et interrogatis omnibus an iis fidei decretis assentirentur, sine ulla prorsus animi hæsitazione omnes annuerunt. Sic namque procedens Dioscorus, coloratum titulum quæsit, ut non videretur innocentes damnare; sed eos tamquam de læsa fide et de Nestoriano dogmate reos, a religione catholica removeere voluit, eos ab

(b) Epistola 39 ad Theodosium.

episcopatu et omni sacerdotali ministerio alienos faciendo et declarando. Nullam ergo aliam causam in lata sententia Dioscorus expressit vel indicavit, nisi hanc unicam, videlicet, Flavianum. Eusebium Dorylæi, œcumenicæ Ephesini synodi decreta violavisse: *omnia pene revocantes, et immutantes, factosque causam scandali 337 et conturbationis sanctissimis Ecclesiis, et ubique catholicis populis.* Propterea concludit: *Certum est hos ex semetipsis subducere synodicos olim a sanctis Patribus definitis damnationibus. Unde et nos quæ eorum sunt confirmantes, memoratos, id est Flavianum et Eusebium ab omni sacerdotali et episcopali dignitate esse iudicamus alienos.* Ne denique videretur se totius causæ arbitrum constituisse, quasi ad episcopos qui ad synodum convenerant conversus, eos ita compellat: *Confiteatur vero unusquisque religiosissimorum episcoporum suam propriam voluntatem, manifestam hanc faciant sub fide monumentorum (a).* At quorsum Ita episcopos alloquitur, cum quadraginta duobus loqui vetitum fuit? Quando qui pii, legitimi, atque sanctissimi erant iudices, iure suffragii et interloquendi privantur falsis quæsitis coloribus calumniantur, persequantur, quin eorum contestationibus locus præbeatur? et denique quomodo poterant eorum voluntatem patefacere, præsertim carnifices Barsuma et militibus, qui cum cæteris, fustibus et gladiis eos puras chartas subscribere cogebant? Exstant enim, notat Baronius, nonaginta sex episcoporum subscriptiones, magna cum ignominia postmodum recitata in concilio Chalcedonensi, cum causati sunt vim illatam, dum catenæ expositæ essent, et parati milites, ut si quis reluctaretur, vinculus catenis in exilium duceretur.

19. Flavianus tandem ægre ferens in tali latrocinio. Idei causam ad exitium perducere, intrepidus exclamavit: *Appello a te.* Et Hillarus apostolicæ sedis legatus dixit: *Contradicitur;* et cæteri ejusdem sedis legati, nullo metu adducti, quamvis proconsulem cum militibus locum in quo latrocinium agebatur ingressum vidissent, audacissimo Dioscoro in faciem restitere, contestantes nullius esse roboris quæ hactenus per vim et metum fuerant extorta. Publicam hanc atque solemnem protestationem a pontificis legis factam synodi Actis notarii non inseruerunt. Nam Acta illa ad Dioscori arbitrium notarii describebant, alia addentes, alia subtrahentes, alia denique pro suo pravo ingenio interpretantes, confluentes, et accommodantes, Dioscori autem tyrannicum furorem et malitiæ impetum neminem moderare et cohibere potuisse, testati sunt plures ex episcopis, quos inter Basilium Seleuciæ, qui in Chalcedonensi concilio dixit: *Post damnationem Flaviani omnibus nobis tristibus effectis, et aliquantibus quidem nolentibus emittere vocem, aliquantibus autem fugientibus, exurgens Dioscorus, et stans in allo, designabat, et dicebat: Videte qui non vult subscribere ad me, seu contra me habet. Et quia Eusebius Ancyrae episcopus parum distulit vocem, periclitatus est et ipse damnari.* Nonnulli episcoporum ibi assidentium, qui tam graviter divina et ecclesiastica jura violari et pessumdari viderunt, Dioscori pedes tenuerunt dicentes: *Quia et tu presbyteros habes, non debet propter presbyterum damnari episcopus, Nihil dignum damnatione egit. Si autem et reprehensione dignus est reprehendatur (b).* Episcopi porro illi erant Onesiphorus Iconiensis, Marianus Synnadenensis, et Nunechius Londicensis. Horum ergo etiam humillimæ supplicationes ambrosii præpotentisque Dioscori animum nec leviter commovere potuerunt. Immo, fractis omnibus Christianæ moderationis legibus, audacior factus, maxime imperiali fretus potentia, et nebulonum calerva stipatus, tale præsidium sibi nactum esse arbitrabatur, ut religio esset sibi soli obtemperare, omnium inferiorum et æqualium; immo et superiorum jura ad se unico

(a) Baronius loco ut supra, pag. 95.

(b) Acta Chalced. Conc. act. 1.

(c) Sanctus Leo Magnus, epist. 11 ad Dioscorum

impia usurpatione trahendo. Hanc vero effrenatam illius animi cupiditatem quis quove colore excusare poterit? Non quidem qui Alexandrinæ sedis præstantiam et dignitatem exaggerat (ut Quesnellus facere consuevit) quæ inter Orientales principatum obtinebat; non ejus prædecessoris sancti Cyrilli merita et prærogativa 338 ob quæ œcumenicæ generali synodo apud Ephesum habitæ præfuit, ut ipse Dioscorus nimis a regis ministris blanditus, sibi persuadere videbatur, et cui fere omnes tum Orientales, tum Occidentales Patres obsequium exhiberent; non denique catholicæ fidei causa, vel satis difficilis, vel implexa, nondum explorata, in errorem eum rapuit; sed sola vafrities, æmulatio et furor. Is namque optime noverat Romanam S. Petri cathedram hujusque episcopos tamquam supremos cæterarum Ecclesiarum iudices et magistros habendos esse. Et propterea Romanum episcopum tamquam Patrem etiam ab Alexandrino anstistite esse consulendum, illiusque iudicium tamquam firmam regulam omnium controversarium esse habendam, scriptis et factis fassus est.

20. Anno enim Christi 445, ipse Dioscorus vix ad Alexandrinam sedem evectus, de sua ordinatione et ad episcopatum electione sanctum pontificem Leonem fecerat certiores. Et veritus ne suo pastorali muneri aliquando deesset, duas ei proposuit quæstiones dirimendas. Altera de ordinatione episcoporum et præbyslerorum, quando videlicet qui usque diebus juxta apostolicam traditionem fieri posset; altera vero de sacrificii iteratione, solemnioribus anni diebus et festivitibus recurrentibus habenda, ut plebi supervenienti posset satisfieri. Utrique enim S. Leo Magnus occurrens summum charitatis affectum appendit, ut ex hoc cognoscere posset quod firmiter fundare desiderabat illius adeptæ dignitatis exordia. Epistolam enim hisce verbis summus pontifex ordiens, et veri patris et fratris officia cum Dioscoro se agere fassus est, ut nimirum totam illam super duas expositas inquisitiones explicationem et regulam grato et lubenti anexciperet. *Quantum (ait) dilectioni tuæ Dominicæ charitatis impendamus affectum, ex hoc poteris approbare quod tua firmiter fundare desideramus initia, ne quid charitati tuæ deesse ad perfectionem videatur, cum tibi spiritualis gratiæ merita, ut probavimus, suffragentur (b).* Eximius ergo meritis fuisse tum Dioscorum ornatum, et de iisdem divum Leonem fuisse certiores, absque ulla prorsus dubitatione innotescit. Quare statim subjecit: *Paterna igitur et fraterna collatio debet sanctitati tuæ esse gratissima, et a te taliter suscipi quemadmodum a nobis intelligis proficisci.* Sed quemadmodum has subjiciendas institutiones Dioscorus debuisset excipere, paulo infra in eodem epistolæ præmio explicat, ostendens Romanum episcopatum, non tantum in Ecclesia a Domino principatum obtinuisse, sed firmiter permanere in divi Petri institutis, a quibus resilire nemini episcoporum licitum esse potest. *Cum enim beatissimus Petrus apostolicum a Domino acceperit principatum, et Romano Ecclesia in ejus permaneat institutis, nefas est credere quod S. Marcus, qui Alexandrinam Ecclesiam primus gubernavit, aliis regulis traditionum suarum decreta formaverit.* Necessitatem autem summæ concordie Romanam Ecclesiam inter et Alexandrinam habendæ testatus est, ita scribendo: *Non ergo patimur ut cum unius nos corporis et fidei fateamur, in aliquo discrepemus, et alia doctoris, alia discipuli instituta videantur (b).* Non ergo ex suæ Alexandrinæ Ecclesiæ præstantia Dioscorus titulum aut colorem quærere aut emendicare poterat. Sat enim clare intellexerat eam esse ecclesiastici regiminis regulam, utinam universa Ecclesia Romanus pontifex principa-

in Quesnelliana editione, alias 81.

(d) Idem ibid.

tum haberet, cumque omnes etiam primarum sedium episcopi tanquam patrem et doctorem cognoscerent et venerarentur. Ad talem ergo tantamque rebellionem nefario quodam furore ex antiquis æmulationibus et privatis odiis orto ducebatur sibi optime conscius irrita et nullius prorsus roboris esse quæ contra S. Leonem, ejus legatos et episcopos appellantes decreverat. Neque S. Cyrilli ejus prædecessoris vestigia titulum aliquem ipsius agendi rationi suppeditare poterant. Is utique Ephesinæ œcumenicæ synodo præfuit, non tamquam Alexandrinus antistes, sed S. Cælestini papæ legatus, pontificias litteras excipiens, et ut synodo legerentur jussit; voluitque eas tamquam regulam omnium rerum in synodo agendarum haberi. Restat ergo ut gravem aliquam difficultatem in fidei causa offensus, quæ tales tantosque indissolubiles nodos in se contineret quos solvere ipse descivisset, ut ignorantia titulus ipsi patrocinari posse videretur. At quæ ignorantia potuit unum episcopum, alias in sacris canonibus versatum, excusare, qui principali Orientis Ecclesiæ præerat, quippe denique ignorare haud poterat quæ ab illius prædecessoribus in ecclesiasticis habendis judiciis servata fuerant? Porro illius judicandi formam non alium habuisse titulum quam illum quem S. Leo adduxit, ex sequentibus verbis perspicue intelligere possumus: *Hæc autem ideo culpa processit, eo quod non pura conscientia et recto iudicio secundum consuetudinem (Dioscorus) et qui collecti sunt de fide et errantibus protulerant. In ipso autem iudicio non omnes qui convenerant interfuisse cognovimus: ecce studiosus iudicum delectus, qui a Dioscoro nutibus penderet, designatus. Deinde molli brachio imperatoris agendi rationem et mandata objurgat, de quibus antea verba fecimus, de Theodosii divalibus dissonantes. Nam alios rejectos, alios didicimus intrinsecos, qui pro supradicti sacerdotis arbitrio impiis subscriptionibus captivas manus dederunt (a).*

21. Quamvis itaque nullus ex tribus præfatis titulis defensionem excusationemque Dioscoro parare possint, erunt tamen, sicut fuerunt, qui jus in indicendis synodis imperatoribus et principibus vindicant, qui etiam affirmare et docere poterunt Dioscoro præscriptum fuisse Theodosii decreto iudiciorum ordinem. Propterea quod ipse imperator vetuisset ne Flavianus episcopus Constantinopoleos, aut cæteri episcopi, qui sententiam adversus Eutychem in synodo Constantinopolitana dederant, suffragium suum ferrent in Ephesino concilio. Elpidius enim executionem mandati hac in parte graviter ursit, Theodosio ordinem rerum vindicans his verbis: *Imperator, adimplens ipse primus ordinem legum cuius est conditor et custos, jussit eos qui semel judicaverunt iudicandum ordinem tenere.* Hocce ergo excusationis genere, cum ipse Dioscorus ab objectis criminibus se purgare tentasset in Chalcedonensi concilio, quis modo uti posset ad minuendam saltem, nisi ad penitus diluendam, illam infamiae notam qua Dioscorus generatim inuritur. Sed quid ad hæc, quæ varios secum afferunt nodos et difficultates, paucis verbis minime expediendas et eripiendas? Cum clarissimo viro Petro de Marca (b), qui Romanis principibus hoc jus asseruit pro indicendis quandoque synodis, et dandis iudiciis, dum ecclesiastica iudicia fieri contingebat, sicuti et irrita declarandi concilia, «cum fines proscriptos a principe in modo procedendi excedebant, quin conciliorum Patres conquererentur de incompetencia principis, sed de obreptione quam legatis missis ad primam synodum Ephesinam ostenderunt, elongam deberem hic congressionem instituire, singulaque ad examen revocare, quæ non nisi veritatis colorem præferunt. At ad aliud otium

A istud reservare opportunum ducimus, paucis dumtaxat hic annotatis.

22. Et imprimis quod ad synodorum indictionem, rerumque in iis pertractandarum ordinem, spectat, clariss. de Marca aliquod jus indicare debuisset, quod naturæ legibus divinisque institutis cohæreret. Non enim sufficit æquitati et concordie, pacisque studio inhærere, quæ sacerdotum inter et imperium procuranda sunt, si in alterutrius præjudicium multa mala suboriantur. Alias semper in dubio versabimur an priorum 390 temporum generalia concilia, auctoritate imperatorum sola vel apostolicæ sedis simul indicta fuerint. Et rursus ultro dato quod Romani pontifices, imperatorum arbitriis non valentes resistere, synodorum indictioni acquieverint, an scrupulus remaneat principes jure vel injuria synodos indixerint, atque in iis indicendis propriæ auctoritatis limites excesserint. Si ad primam Nicænam synodum animum convertamus, hæc utique Constantinum imperatorem indixisse intelligimus, sed ex sacerdotum sententia (c). Et quoniam tot præsulum coitio sine imperiali consensu, auxilio atque præsidio nec fieri nec sustentari poterat, idcirco ad præpediendos tumultus, et ad faciendam episcopis liberam potestatem, ut, episcopalibus eorum sedibus ad tempus relictis, præstituto tempore concilio adessent, litteras ad eosdem dedit, ut itineri se committerent. Quo in negotio vicaria usum fuisse potestate, et ipse Marca asseverare debet. Cum ipse alibi sincère fateatur, juxta veterem Ecclesiæ canonem, non licere œcumenicam synodum celebrare absque sententia sedis apostolicæ (d). Si itaque res sic se habent, jam imperatores non propria, sed vicaria summorum pontificum, auctoritate, generales synodos indixerunt. Idque magis exploratum est ex Ephesina synodo de qua agimus, ad quam indicendam Theodosium apostolicæ sedis auctoritatem adhibuisse, Leo Magnus in epistola ad eandem synodum protestatus est, cujus verba in superioribus retulimus, et Marca ipse in margine ad laudatum locum descripsit. Ut verum tamen fatear, æquitatis et concordie ratio semper postulavit, ut gravissimis in Romano imperio perturbationibus propter clericorum scandala et æmulationes gliscentibus, Romani pontifices non reluctarentur principium et imperatorum petitionibus, ne Ecclesiæ rebus susquedeque versis etiam civilis administrationis negotia ad exitium vergerentur, quorum cura potissimum ad sæculi potestatem pertinebat. Propterea nihil mirum, si, ad excitatas quandoque turbas componendas, imperatores ipsi consilium habuerunt de synodia indicendis, hancque facultatem ab apostolica sede exposulaverint. Id indicare voluisse clariss. Petrum de Marca mea est opinio.

25. Quod præterea ad rerum pertractandarum ordinem spectat, gravior est difficultas an Romani principes illum præscribere potuerint, quod docetur (n) aliquot exemplis. Quæ inter idem de Marca illud adducit quod Flavianus et Eusebius Dorylæi non iudicem, sed iudicandum, locum in synodo obtinerent, vix arbitrari possum hujus Theodosiani statuti rationem probari potuisse a viro doctissimo et Parisiensis, Ecclesiæ præsule illustrissimo, de Marca, cum statutum illud naturalibus divinisque institutis repugnet. Nihil enim perperam a Flaviano ejusque synodo factum fuisse constabat, ut idcirco ipse Theodosius rerum ordinem tam injuriosum decerneret, qualis ille erat, ut Flavianus privaretur jure suffragii in causa fidei et Eutychetis, quod prorsus inseparabile erat a sacerdotali dignitate quam in Constantinopolitana Ecclesia exercebat. Præterea quale crimen objiciebatur Flaviano et Eusebio Dorylæi, ut rerum

(a) S. Leo, epist. 29.

(b) Petrus de Marca, de Concordia sacerdotii et imperii, lib. iv, cap. 3, § 7. Chalced. concil. act. 1.

(c) Ruffinus Aquileiensis, lib. 1 Hist. Eccles., cap. 2. Vide nostras annotat. tom. II, pag. 4 et 5.

(d) Petrus de Marca, lib. v, cap. 6.

judicandorum locum tenerent? Quales erant legitimi accusatores, qualia indicia et probationes adducebantur, ut tamquam graviorum criminum rei judicarentur? Velamine quidem malitiosæ justitiæ se per odium et subornationem a synodo judicatum fuisse, Eutyches voce et scriptis libellis affirmabat. Sed princeps ille, qui prætextum arripiebat tuendæ et conservandæ Christianæ tranquillitatis in Ecclesia et imperio, nondum cognita causa, vindicabat sibi cognoscere quæ ad eum non pertinebant, cum de nova hæresi et de judicio in eam lato ageretur; idcirco non poterat eam naturalem legem violare. Legum conditorem atque custodem Elpidium imperatorem ibi vocat. Sed quo sensu naturalem divinamque legem custodiebat, quæ dictant aliorum legitima jura non esse violanda, neminem inauditum suo jure posse privari, nisi forte tuis sit culpa quæ ipso genere suo aliquam (a) pœnam inducat? Et forte gravissima pœna ea non debet reputari, qua judicandi jure tum Flavianus tum Eusebius privabantur. et imperiali statuto inter judicandos locum tenere jubebantur? Sola contumacia pro crimine aliquo præsentis, vel præteriti, statutum antiquum ordinem legum Theodosio permittere potuisset, aut abolere, aut immutare. Quid vero? Nec Flavianus, nec Eusebius, tribus propositis edictis, aut uno pro tribus, quod vulgo peremptorium appellatur, admoniti et vocati fuerunt, nec suam præsentiam denegarunt. Igitur tamquam contumaces haberi non poterant, Quinimmo, vix acceptis litteris synodi indicibus, nulla interposita mora, vel impedimento emendicato, ad conventum convolarunt. Unde injuria sibi affirmatur, quod imperator adimplens ipse primus ordinem legum, cum nullum ordinem, nullam æquitatem, nullam denique legem servari jubendo qui semel judicaverunt judicandorum locum obtinere. Ego igitur potius credere Elpidium imperatoris auctoritate abusus fuisse, eaque lege urgere voluisse, ut contra omne jus, nec Flavianus, nec Eusebius, neque alii qui innocentes et sine ullo crimine damnati fuere, et am seculo quocumque defensionis genere indebitas pœnas subirent. Maculam tamen ullam illustrissimo episcopo Parisiensi inurere non intendimus, quod talia jura sæculi principibus vindicare voluerit, sed explicare dumtaxat in votis habuimus valde infirma et falsa esse ex principia, ex quibus præscriptum ab his principibus judiciorum ordinem probare assumpsit.

24. Tandem vero ultimam Ephesinorum gestorum partem, qua latrocinium ad exitum Dioscorus perduxit, brevissime recensebo. Huic porro synodali actioni Romani pontificis legati adesse recusarunt: sed, accepto Flaviani appellationis libello, nulla prorsus violentia compelli potuerunt ut diutius apud Ephesum remaneret, atque constanter, ut deiecit, fuerunt protestati, nequaquam id quod constitueretur sedem apostolicam recepturam (b). Parvi autem pendisse Dioscorum has legatorum pontificiorum protestationes, ipsiusque Flaviani appellationem, testatus est Hilarus in epistola ad Pulcheriam augustam. Posteaquam injustæ voluntati Dioscori atque sententiæ, ait Hilarus, communicare non potui ad aliud concilium (c) id est, ut animadvertit Christianus Lupus, aliam synodalem actionem terroribus atque insidiis evocare conatus est, quatenus me, quod absit, aut seductionibus me faceret consentire ad condemnandum sanctissimum Flavianum episcopum, aut resistentem teneret, ut mihi non esset sententia ad pietatem vestram

(a) Cap. *Reprehensibilis*, de appellationibus, lib. *Contumacia* ff. de re judicata.

(b) S. Leo Magnus, epist. ad Chalced. synodum.

(c) Hilarus diaconus, epist. ad Pulcheriam augustam. Christianus Lupus, in scholiis et notis ad Ephesinam synodum.

(d) Non tantum Hilarum fugam arripuisse, sed et allos pontificios legatos Liberatus diaconus asseve-

A *Constantinopolim percurrere, aut ad Romanam Ecclesiam remeare. Verumtamen confidens auxilio Christi, quod attinet ad damnationem reverendissimi ac sanctissimi viri, innocentem me integrumque servavi, licet nulla flagella, nulla tormenta me possint facere ejus consentire sententiæ; sed, omnibus derelictis, exinde discessi, per incognita et invia loca Romam veniens, ut reverendissimo papæ omnium quæ in Epheso gesta sunt idoneus nuntiator existerem* (d). Concinnunt Hilarus Prosper in Chronico, et Theodoretus (e). Dioscorus tamen, post legatorum pontificiorum fugam, nec mitior factus, nec veritus debitas quandoque pœnasolvere debere, flagitiis nova addens flagitia, non tantum monachos qui pro Eutybiana hæresi certabant absolvit et 392 in communionem recepit, sed plures orthodoxos episcopos esuis sedibus dejiciendos et expellendos esse declaravit: alios in exsilia deportavit, et istis adhuc superstitionibus alios substituere fecit. Omnium primus dejectus fuit Theodoretus Cyrensis, inauditus, non evocatus, et absens ultra quinquaginta mansiones, qui Theodosii decreto exsul detinebatur. Quæsitum procurasse titulum pro hujus damnatione Dioscorum notissimum est. Nam cum antea Theodoretus impugnasset capitula S. Cyrilli, etiam post initam pacem et obtentam ecclesiasticam reconciliationem ab episcopatu dejectus est. Quare episcopali domo privatus, et ex amicorum stripe vivere coactus, quorum unus in eum maxime liberalis fuit Uranius episcopus Emesenus. Hinc (subjicit Christianus Lupus) per Anatolium patricium principis supplicat, aut appellationem suam prosecutus Romam accedere, aut certe redire ad suum, in quo olim monachus professus, monasterium, distans centum millibus a civitate Cyrensi. Sed de hujus appellatione ad S. Leonem alibi opportunius verba facere reservamus. Secundus quem e sua sede episcopali ejiciendum esse Dioscorus statuit, fuit Ibas metropolitæ Edessenus, propter famosam epistolam sancto Cyrillo Alexandrino injuriosam, ad Marim Persam scriptam, qui pariter non permissus synodo adesse, absens damnatus est. De cujus a synodo exclusione est sermo in concilio Chalcedonensi, actione 9, et apud Liberatum diaconum, cap. 12 (f). Æquale infortunium pariter passi sunt Sabinianus episcopus Perrhensis in provincia Eufratesia, Evagrius Epiphaniensis, qui addit dejectos etiam fuisse Aquilinum Bibli, Irenæum Tyri, Sophronium episcopum Constantiensem, Cypriorum metropolitam, et Joannem Germaniciensem. Omnium ultimus dejectus fuit Domnus episcopus Antiochenus, de quo Liberatus hæc habet: *Post omnes autem et Domnum Antiochenum remanentem ab orthodoxorum depositione, quia particeps factus Dioscorus in orthodoxorum depositione etu Etychæ absolute. Depositus est autem dolo Dioscori sic. Postquam consensus in omnibus Dioscori, datus in medio ejus epistolis, quas ad ipsum Dioscorum Antiochenus Domnus contra duodecim Cyrilli capitula scripserat, eo quod essent obscura, damnavit ægrotum et absentem illa die. Denique in dejectorum episcoporum locis alios substituere, eligere et ordinare ausus est Dioscorus, plenariam sibi generalium synodorum auctoritatem usurpando etiam contra mandatum canonis 4 concilii Sardicensis, quo jubetur ne quis in locum episcopi depositi substituat, priusquam Romanus pontifex sententiam tulerit* (g). Tantum enim abest, ut Dioscorus huic canonis qui sub nomine Nicænorum laudabatur obtemperare voluerit; quinimmo, usurpatis sibi totius ecclesiastici regiminis imperio contra

rat, scribens: *Porro legati sedis apostolicæ ab ipso concilio fugientes retulerunt papæ Leoni iniquitates Dioscori, quomodo Dioscorus vi magis quam justitia in illa synodo egerit.*

(e) Theodoretus, epist. 115.

(f) Liberatus diaconus, in Breviario, ubi supra.

(g) Tom. II Concil., pag. mihi 681.

naturalia, divina et ecclesiastica jura et fidem, ut perducere et omnium Ecclesiarum statu vertere voluerit, sibi dumtaxat obtemperandum de horum electionibus ordinationibus haec faciemus S. Leonis gesta describentes in historiæ Eutylianistarum, quemadmodum ardicensibus canonibus cap. 10 hujus libri.

393 CAPUT IX.

*Flaviani Constantinopolitani episcopi ad apostolicam sedem appellatio. Falsa Joannis Launoii-
iasti Quesnelli aliorumque sententia, quod ad
n generale concilium appellaverit, proponitur.
nigæ tamquam infirma et valde fallacia horum
nenta certis evidentibusque demonstrationibus
untur et prorsus eripiuntur.*

novarum rerum studio Quesnelli animus ductus, ut peregrinas doctrinas et a communis opinionibus discrepantes vendere cupiens, falsis argumentis ratiocinari minime rit, a quibus removeri nequidem voluit, cum luce splendidior eidem occurrebat. Vehementer a suis restrictus præjudiciis, quibus semisputationibus congressionibusque habendis t, atque a clarissimorum doctissimorumque a semitis recedens (a), rerum cortices dumtingendo, sophismata fallacesque conjecturas is colere depinxit, non tantum ut lectores de, sed ut in apostolicam sedem odium exerceamque in Ecclesia regiminis rationem stabilitextu antiquitatis persequendæ et illustranjusmodi sibi proposuisse scopum in omnibus riptis mihi persuasum est. Sed potissimum id it, cum octavam ejus dissertationem lustransumpsi. Arbitrabar enim quod agens ibidem bri S. Flaviani appellatio ad apostolicam nullo invidiæ spiritu se duci passus esset; nisse in tanti argumenti negotio insistere ve- rudentum eruditorumque scriptorum, qui lem eum præcesserunt in hocce pertractando into, de quo nos in præsens verba facere stam. Baronii nimirum Bellarmini, Joannis Davi- dinalis Peronii, Christiani Lupi, aliorumque.

qui ex animo veritatem exquirentes, non Ephesini latrocinialis statum, ordinem resque estas narraverunt, nullo prorsus mendacio adhibito, quemadmodum opus erat; sed psius sancti Flaviani ad apostolicam sedem tionem, tamquam ratam, et validam, et juxta stici juris formam factam fuisse asseverarunt. i vero abest ut Quesnellus optimam hanc l sincera ecclesiasticæ historiæ studia condu- ingredi voluerit, ut potius, relictis planiesi- nitis quas præfati clarissimi quondam viri iti sunt, eos potius in scenam traduxerit exa- us, et ignorantiae notam inusserit eis, quod erint Flavianum apostolicam sedem, non po- nerale concilium, appellasse; contra vero ipse, i falsas conjecturas atque commentitias opi- secutus, ejusdem Flaviani appellatio non stolicam sedem, vel ad S. Leonem factam sed ad generale concilium ab ipso episcopo ante novumque judicium postulante fuisse di- . Suam ergo dissertationem Quesnellus aggressam simulat conscribere ex iis quæ habet S. x Leo in epistolis 39 et 40, quod sequenti

Baronius, tom. VI Annal. Bellarminus, lib. II P. Jo. David opere Gallice conscripto de Ju- canonicis episcoporum. Christianus Lupus, in d Ephesinam synodum.

Quesnellus, diss. octava, tom. II, pag. mihi 304 1. Launoius, p. II epist. ad Jacobum Boetium, 3. pag. mihi 22.

Quesnellus carpit Joannem David ob lib. in- im de Judiciis can. episc., cap. VI, art. 3, § 2.

epigraphæ indicare voluit: *Dissertatio octava de cau- sa Flaviani episcopi Constantinopolitani in pseudosynodo Ephesina damnati atque depositi, ad epistolâs 39 et 40 S. Leonis ad Theodosium imperatorem.*

2. Hanc autem dissertationem aggreditur scribendo « appellatio 394 quæ ad apostolicam sedem delatæ dicuntur primis Ecclesiæ sæculis, omnium celeberrimam esse, quæ data est a Flaviano post latam adversum se a Dioscoro sententiam. » Paucis indicat fundamenta eorum qui affirmativam partem propugnant. Et statim subjicit: « De hujusmodi appellatione, quæ epistolæ 39 et 40 præcipua est et unica fere materies, paucis saltem disserendi necessitatem susceptum indicit consilium, etsi prolixior tractationem argumentum a doctioribus jam pridem ventilatum non exigit (b). » Ut tamen facilius sensim a doctiorum sententia qui hocce argumentum illustrarunt abscederet, annotandum censuit numquam a S. Leone scriptum esse sedem suam a Flaviano esse appellatam, sed generatim dici appellationem esse interpositam, ut in hujus epist. cap. 3 loquitur, et quod legati ipsius fideliter reclamarunt, et iidem libellum appellationis Flaviani episcopus dedit. Sibi concinere arbitratur Ephesinæ synodi Acta Græca, in œcumenica Chalcedonensi relecta, in quibus aliud nihil a Flaviano dictum refertur quam istud *recuso te παραποῦμαι σε*, et ab Hilario, Leonis legato, *contradicitur, χοντραδικιτοῦρ*. Ex quibus, ait, pergit ratiocinari. Sive enim veram appellationem intellexerit Flavianus, ut scriptor novellus operose contendit adversus Marcam, sive recusationem, quod affirmant alii, et ipse David tandem fatetur, perinde est: hoc unum assero, Leonis mentionem a Flaviano vel appellante vel recusante factam non fuisse. Clarissimi Petri de Marca opinionem a Davide exagitatam defendendam assumit; et in ejus impugnatores graviter invehitur, quod perveraciter propugnari hoc locc voluerit consuetas judiciorum canonicorum formulas (c), cum omnia contra jus fasque a Dioscoro præsumpta cognoscantur, nec Ephesino latrocinio accommodari ullo modo possint solitæ judiciorum consuetudines et formulæ. « Esto enim (ait) recusationi non sit locus secundum juris ordinem, nisi ante latam sententiam, nec appellationi nisi post prolatum judicium, optime id quidem, vel ab legitimo judex merito in suspicionem venit, vel ab incompetente judicium adornatur. » Tandem concludit Quesnellus: At nihil tale in Ephesino concilio reperias. Synodum ait legitime fuisse congregatam jussu principis assensuque Romani pontificis, qui etiam per legatos intererat, recusari ac repudiari nullatenus potuit. Hactenus vero joculari voluisse Quesnellum, ut lectores deciperet, deceptosque in suam traheret opinionem, quis non videt? Calamum stringere fingit contra Joannem David, Petri de Marca adversarium, et ludendo in verbis sibi blanditur, eam Ephesinam synodum in suis exordiis recusari et repudiari nullatenus potuisse, quia legitime congregata jussu principis et Romani pontificis assensu.

3. Sed in hac convocatione difficultatem non versari, lippis tonsoribusque notum est. Quamvis tamen dictis in superioribus inhærendum sit, ostendentes Theodosium apostolicæ sedis auctoritatem, non consensus tantum, adhibuisse pro ea synodo habenda. Igitur recusari ac repudiari potuit illa synodus statim in suis exordiis. Quando videlicet Dioscorus, nulla legitima auctoritate munitus, synodum ipse pro ar-

At injuria quidem. Nam David magno veræ ac solidæ eruditionis apparatu antiquorum ordinem et consuetudinem in ecclesiasticis judiciis habendis explicavit. Unum atque idem ante Justiniani ævum duo illa vocabula *appellationis* et *recusationis* importasse ostendit, ut habetur in lege: *Simul utrumque vocabulum ponitur tam appellationis quam recusationis*. Vocabulorum demum confusionem sustulit Justinianus.

bitrio facere aggressus, deturbando e loco in quo episcopus Constantinopolitanus sedere debebat ipsum Flavianum, illius Ecclesiae legitimum pastorem; quando 395 instructus de mandatis quæ legat: S. Leonis deferebant, debitum locum et honorem nec ipsis dedit (a), nec umquam permisit quod commonitoria et epistola dogmatica quæ exhibuerunt in synodo legerentur. Quid plura? Potuit rejici et recusari illa synodus, quando Flaviano, legatis pontificiis cæterique Patribus orthodoxis innotuit jam omnem lapidem a Dioscuro moveri ut soli Eutychianæ factionis adherentes, numero, auctoritate, viribus adversum catholicam fidem religionisque pietatem prævalerent. An non in iis exordiis, Flavianus, Eusebius Dorilæi episcopus pontificiique legati potuissent recusare locum habere in eo conventu? At detinebatur a militibus imperialibus, qui ecclesiam hujusque fores custodiebant. Verum, *ubi milites, gladii, fustes, qualis synodus quæ recusari non possit?* Ad hæc ergo Quesnellum animadvertere oportebat, antequam licenter scriberet non potuisse initio synodum illam recusari. Sed (addit) tunc primum potuerunt recusari Dioscorus, ejusque synodus, cum ille omnia per vim scelusque sibi vindicans, et omnem judiciorum formam subvertens, ex episcopo visus est in prædonem et sicarium evadere, et synodum primum legitimam convertere in latrocinium. Tunc non tantum appellationi, quæ legitimam ac competentem judicem supponit, quam recusationi et protestationi locus erat contra conventum, quem nulla ratio, ut loquitur S. Leo *synodum vocari sinit*. Non sibi constare Quesnellum, vel non nisi oscitanter Ephesini concilii historiam lustrasse, mea quidem sententia est. Idcirco dicat, amabo, undenam hoc latrocinii initium, in quo Dioscorus omnia per scelus sibi vindicavit, omnemque judiciorum formam subvertit, desumendum sit? Forte supponit Dioscorum tale scelus tantamque tyrannidem exercere non cœpisse statim ac synodus convenit? Immo scelus jam mente a tribus mensibus præconceptum libere et quasi furens, non amplius animo cohibere valens, in illis primis exordiis patefecit, illudque pedetentim auxit et consummavit tragicis illa actionibus quibus tota gestorum series referta fuit. Si igitur, Quesnello auctore, *recusationi, protestationi appellationique* locus erat cum primum Dioscorus illegitimum, et non competentem, judicem se reddidit, inde sequitur potuisse Flavianum in suis exordiis recusare et repudiare illam synodum, quia et in exordiis Dioscorus erat iudex incompetentens, et quia merito omnes ab eo aries adhibitæ trium mensium spatium in susceptionem tantorum patratum facinorum adducebant. Creditne Quesnellus Dioscori artes et machinationes, antiquas emulaciones et privata odia, Flavianum, Eusebium Dorylæi, legatos pontificios latuisse? Jocatur lepide. Itaque cum veritate concludendum est synodum illam legitimam fuisse quoad *convocationem* tantum, quia imperator ad eam cogendam apostolicæ sedis auctoritatem voluit adhibere.

4. Pergit Quesnellus ut discrimen assignet recusationem inter et appellationem, dicens in pluribus consistere; *quorum unum* est quod recusatio sententiam in irritum mittit, tamquam ab incompetente iudice latam; appellatio vero suspendit solummodo sententiæ effectum, tamquam injuste a iudice, licet idoneo, *profectam, donec a superiori ad examen revocetur*. Addit deinde Ephesiam iudicium, synodi nomine indignum prædicatum fuisse a Leone, *etiam ante iteratam* cognitionem, ut satis significet magis recusationi quam appellationi locum fuisse. Quid vero ex his? nisi illegitimam fuisse synodum in suis exordiis, quod Quesnellus paulo ante negavit. Quare

(a) Vide Acta concilii Chalcedonensis, in quibus Dioscorus damnatus, act. 1, Conesule pariter Liberatum diaconum, qui in suo Breviario scribit: *Et sedentibus in Basilica Dei genitricis Mariæ illis episcopis, Ecclesie Romanæ diaconi vices habentes papæ*

ut principalem alium sibi præfixum scopum attingeret, 306 recitavit illa S. Leonis verba, quæ in variis ejusdem epistolis leguntur, quibus conqueritur *quod hi qui collecti sunt de fide et errantibus non secundum consuetudinem protulerunt, ubi primates synodi nec resistentibus sibi, nec consentientibus pepercunt; ubi non omnes qui convenerunt interfuisse cognovimus; ubi alios rejectos, alios didicimus intrinmissos, qui pro unius Dioscori arbitrio impiis subscriptionibus captivas manus dederunt; ubi in omnes sævitum est Ecclesias* (b). His S. Leonis verbis addidit, et quidem rationabiliter, hæc alia Quesnellus: Ubi scripta apostolicæ sedis episcoporum auriibus publicari non sunt permessa; ubi ejusdem legatis suus locus non est concessus; ubi Chalcedonenses Patres testati sunt summam violentiam factam fuisse. Ex quibus tamen omnibus hanc inferri consecutionem arbitrat. Hinc vides (ait) quam merito clamavit Flavianus, *παραιτούμαι, σε, Recuso te*. Vellem tamen ut lector Quesnelli artem hic animadverteret, qua videlicet a *recusatione* ad *appellationem* gradum facere contendat, quibusque coloribus eam studeat ornare. Subdit enim: « Quia episcoporum fere omnium consensus ac subscriptio nonnullam synodi imaginem in pio conventui conciliabant, imperatorisque ac potestatum interveniebat auctoritas, Flaviano visum est, cum postmodum libellum apostolicæ sedis legatis tradidit, hanc appellationis vocem usurpare, ut ex jure appellationis novæ synodo locus daretur. » Videtne lector ad quem scopum tendat tota præcedens Quesnelli fabulatio? Ex Launoio enim aliisque novitatum scriptoribus hanc doctrinam deprompsit, quam tamen scite et erudite suis auctoribus exagitalis Joannes David eripuit, perspicue ostendendo Flaviani illam loquendi formulam, *παραιτούμαι, σε, veram* significare appellationem.

5. Et quidem Quesnellus ipse post magnum et inutilem verborum apparatus, utrumque dare coactus est. Videlicet Flaviani *recusationem appellationem* indicasse. Sed momenta omnia quæ ad hanc veram appellationem demonstrandam concurrunt ita maligne interpretari nisus est, ut contenderit ad apostolicam sedem non fuisse delatam, quia *Flavianus appellans Leonis nomen non interposuit, et Leo ipse* in suis epistolis post Ephesinam synodum scriptis suffragatur. Vult tandem Quesnellus Flaviani appellationem vagam fuisse, et ad novum concilium ordinatam, cum nullibi S. P. affirmet suam sedem appellatam fuisse: « quod pontifex sedis eius jurium studiosissimus numquam omisisset, si ita fuisset. Sed appellationem simpliciter interjectam asserit. » Hanc doctrinam, ut diximus, ex Launoio mutuatus est. Quam ut Launoius contra Bellarminum probaret, epistolam S. pontificis ad Theodosium exscripsit, eamque eminentissimo scriptori pontificiorum jurium vindici objecit, scribendo: « Cum in Bellarmini argumentum et in Leonis epistolam inspicio, adducor facile ut credam Bellarminum Leonis epistolam non legisse, sed deceptum fuisse ab amanuensi suo, qui illi dixit Flavianum ad Leonem appellasse. Nam pontifex hoc in epistola sua non scribit. Flavianum appellationis libellum dedisse scribit, sed ad quem dedit non scribit. » Hinc ergo quasi divinando ex præcedentibus ita ratiocinari assumit. Credibile est Flavianum provocasse ad synodum quæ liberior foret, et numerosior. Nam Leo et Romana synodus unum id agunt, ut imperator generalem in Italia synodum celebrari jubeat, quæ excitatis tumultibus et controversiis finem imponat. Tandem idem Launoius præfatæ suæ epistolæ istum paragrahum aut caput his verbis claudit: *Verum Flavianus ad Leonem provoca-*

Leonis assidere passi non sunt, eo quod data non fuerit præsessio sanctæ sedi eorum.

(b) S. Leo, epist. 39, 40 et 75. Hunc locum ex tribus epistolis conflatum excipimus, prout est apud Quesnellum, pag. mihi 304.

verit? Non ideo provocavit ut Flaviani causam Leo A solus judicet, sed ut generalis synodus cum Leone judicet (a). Lepidum mendacium a Quesnello, ut diximus, adoptatum. Sed quomodo cohærere possunt ista cum Flaviani 397 consilio agendive ratione? Qui jam olim ratam habuit Eutychetis ad Romanum pontificem appellationem, expresse scribendo, et appellasse vestram sanctitatem; quique ante quatuor menses suam et Eutychetis causam ad generale concilium deferri negavit, et ut ab hoc indicendo S. pontificem se abstineret obtestatus est. Jam vero mutata sententia sollicitus efficitur pro nova generali synodo, et pro ea cogenda, post tot tantasque clades et calamitates, appellationem interposuit? Quid? Prænovit forte Flavianus se infensum habiturum Leonem, quem paulo ante legitimum judicem habere desideravit, qui scripsit solam Romani pontificis defensionem, solum istius consensum sibi et toti Ecclesiæ prodesse posse? Flavianus, inquam, auctore Launoio et Quesnello suffragatore, concilium generale pro sua defensione petiit, qui pariter affirmavit propter synodos sanctas ubique turbari Ecclesias, et causam de qua agebatur solo pontificio subsidio indigere, et pontificias litteras seu scripta sibi dari exposcebat? Is ergo Flavianus, qui non animo dumtaxat hæc agitaverat, sed scripto etiam expresserat, mutato dictamine atque consilio, ad synodum generalem, et quidem numerosiorem, provocasse credibile est? Figmentum apage! Post latrocinium enim Ephesinum, experientia didicerat antiquas æmulationes et privata odia maxime in synodis propter diversas factiones prævalere, atque sibi adversarios sæculi potestatibus summpere patrocinari; idcirco nec mente cogitare poterat ad Romanum provocare pontificem, novam synodum postulaturus. Vel igitur Launoius describere voluit Flavianum tamquam inconstantem virum, vel mente captum; vel saltem illius animi consilium deliberationemque minime est assecutus. Quare si mihi liceret ejus loquendi formulas usurpare, eas in eum retorquerem, affirmando numquam S. Flaviani epistolam ad sanctum Leonem legisse, vel eam saltem dissimulasse, ut suis studiis indulgeret pro tot tantisque fabulis et nugis Jacobo Boetio vendendis, quemadmodum fecit prætextu card. Bellarminum exagitandi, hujusque doctrinam evertendi.

6. Flaviani verba a nobis hactenus sine ulla violenta interpretatione exposita nimis perspicua sunt. Nec actum agere arbitramur, si illa hic subjiciamus. Ait itaque Flavianus ad S. Leonem in Eutychetis causa ante Ephesinum concilium scribens: *Causa enim eget solummodo vestro solatio et defensione, qua debeatis consensu proprio ad tranquillitatem et pacem cuncta perducere. Sic enim hæresis quæ surrexit et turbæ quæ propter eam factæ sunt facillime destruentur. Deo cooperante, per vestras sanctissimas litteras. Removebitur autem et concilium quod fieri divulgatur, quatenus nequaquam ubique sanctissimæ perturbentur Ecclesiæ (b).* Hocce Flaviani testimonium Joannes David Launoio objecit; et illique addidit responsum quo S. Leo Magnus, præcedentibus Constantinopolitani episcopi petitionibus occurrens, dixit habendi concilii causam haudquaquam ex quadam oriri necessitate, sed ex voluntate imperatoris, apostolicæ sedis auctoritatem adhibentis, esse derivatam. *Et quia clementissimus imperator pro Ecclesiæ pace sollicitus synodum voluit congregari, quamvis evidenter appareat res de qua agitur nequaquam synodali indigere tractatu.* Igitur mirari licet quomodo Launoius atque Quesnellus tam fidenter affirmare potuerint appellationes ad generalem synodum tamquam remedium adhibendum fuisse necessarias pro illa exorta controversia dirimenda, cum Flavianus atque

(a) Launoius, Epist. parte II, epist. 3.

(b) Flaviani epist. ad S. Leonem scripta ante Latrocinium concilium existat apud Quesnellum, tom. I, pag. 239; apud Labbeum, tom. IV Concil., et Cote-

Leo contrarium tradiderint. Quinimmo Leo ipse, qui seriem gestorum Constantinopolitanorum attente lustraverat, apprime noverat ad componenda dissidia quæ Flavianum inter et Eutychem intercedebant solum apostolicæ sedis iudicium fuisse sufficientissimum, 398 nec ad novæ cogendæ synodi consilium sese potuit determinare, nisi ductus motivo solemnioris iudicii habendi, ut testatus est in epistolis, cum ad imperatorem, tum ad Julianum Coensem, de quibus in præcedentibus habuimus sermonem.

7. Jam vero, relicto parumper Launoio, quemadmodum Quesnellus ratiocinetur videamus: *Legō (ait) hic reclamasse legatos, lego interpositam esse appellationem, lego etiam legatis datum appellationis libellum, at vero ad quem appellatum sit prorsus non lego (c).* Hinc occasionem arripit exagitandi Joannem David, qui scripsit perspicuum esse Romanum pontificem fuisse appellatum, cum necesse sit omnem appellationem alicui iudici deferri. Cum igitur Flavianus libellum appellationis legatis dedit, in eis jurisdictionem agnovit recipiendæ appellationis. Quod ipsis jus haudquaquam tamquam hominibus privatis convenire poterat; unde necesse est ut tamquam papæ legatis libellum tradiderit, quia pontificem pro idoneo appellationis discutiendæ iudice agnovit (d). Eum ergo exagitat quod ita scripsisset recedendo a regulis iudicandi, ignoraveritque quod nemo nescit qui forum a limine salutavit. Subjicit deinde idem Quesnellus, secundum juris Romani formam, libellum appellationis dari ei ad quem appellatum est, qui litigatori decernat apostolos, id est litteras dimissorias. Atque tandem in medium profert Pauli exemplum a præside Festo ad Cæsarem appellantis: *Non alteri (ait) quam ipsi præside vocem appellantis direxit. Jam vero Flavianus a Dioscuro ejusque in fausta synodo appellans ad aliud concilium, cui nam suum tradidisset libellum, nisi legatis Romanis, qui fere soli iniquis Dioscorigi molitionibus non consenserant? Debuisset autem Flavianum pontificis legatis appellationis libellum porrigere, sequentibus quatuor rationibus probare assumit. Primo quia Dioscorus, omnia per vim et impotentiam agens, nullam juris formam servari permisisset; secundo quia omnes synodi præsules captivæ manus Dioscuro dederunt; tertio quia Occidentales maxime episcopos Flavianus appellabat, ut et Theodoretus, ac proinde necesse erat ut patriarchæ ac omnium primati innotesceret Flaviani appellatio. Denique ad universale totius Ecclesiæ concilium provocanti quis potius adeundus est cum appellationis libello, quam is qui et Ecclesiæ totius apex summus, et in fidei causa universalis veluti procurator est cui incumbit convocandæ synodi œcumenicæ præcipua sollicitudo et cura; cui denique primæ sententiæ primique loci competunt in conciliis. Istud tandem suæ dissertationis caput his verbis claudit Quesnellus scribendo: « Hæ sunt veræ rationes quæ Flavianum moverunt ut appellationis vel recusationis libellum in manus legatorum deponeret, quos ad hunc effectum necesse non erat ut jurisdictionem propriam vel pontificis nomine haberent, sed sufficiebat ut concilii pars essent, et interpositæ appellationis testes idonei. » Hactenus Quesnellus. Qui omnes suæ artis nervos adhibuit ut Flaviani appellationem ad apostolicam sedem factam everteret et aboleret, in medium productis aliis et aliis violentis interpretationibus, quas et suis studiis favere, et clarissimorum virorum doctrinam et argumenta oppugnare arbitrabatur. Sed quemadmodum in suis ratiociniis multus fuit, ita ineptus, nec omnino sibi in sermonibus constans apparuit. Cujus vitium si ex nullo alio intelligeremus, optime colligere possemus ex illa admonitione ab eo appulerium. Videsis quæ tertio et quarto harum Exercitationum scripsimus.*

(c) Quesnellus, dissert. 8, cap. 1, pag. miki 308.

(d) Joannes David, loco superius laudato.

posita ad epistolas Valentiani imperatoris, Gallæ A Placidie, et Licinie Eudoxie augustarum, ad imperatorem Theodosium scriptas. Quid enim in ea habet? Lectoribus suadere conatur laudatas epistolas S. Leonis hortatu et totius Romanæ synodi, quæ tum agebatur scriptas fuisse, et subjicit eas ab ipso Leone fuisse dictatas. Si ergo rem ita 399 se habere arbitratus est, cur in hac dissertatione scripsit nulli legere ad quem Flavianus appellaverit? Valentinianus quidem in sua epistola, sine ullo prorsus verborum involucre, vel obscuritate, Flavianum ad Leonem appellasse affirmat. *Hujus (ait) enim rei gratia secundum solemnitatem conciliorum, et Constantinopolitanus episcopus eum per libellos appellavit propter contentionem quæ orta est de fide.* Duo autem hic animadvertenda occurrunt, quæ Quesnelli dicta refellunt: alterum, ex Valentiniani imperatoris testimonio Flavianum juris ordinem servasse, appellationem interponendo *secundum solemnitatem conciliorum*; alterum, Flavianum S. Leonem pontificem, non concilium *per libellos* appellasse. Nec obstat quod summus pontifex de ejusmodi appellatione collationem fecerit in Romana synodo, quam singulis annis in Octobri mense habere consueverat (a). Equissimum enim erat quod, pervento ad Urbem diaco no Hilario, narratore fidelissimo omnium rerum quæ a pud Ephesum contigerant; et existentibus adhuc in Urbe nonnullis aliarum provinciarum episcopis qui ad synodum venerant, ipsis patefaceret quæ in catholice fidei et religionis exitium, orthodoxorum episcoporum ruinam, et apostolicæ sedis contemptum, per unius Dioscori impotentiam facta fuerant. Hæc enim tamquam nulla et irrita damna-bilia et execrabilia præfate episcoporum cœtui Leonem referre oportebat; ut nimirum in Flaviani com-munione persistenter, a Dioscoro se abstinerent, et Romanæ sedis jura graviter læsa atque violata, sic-uti par erat, tuerentur. Nec enim summus pontifex horum suffragio indigebat, cum animo jam agitaret alio modo gravissimis hæc malis mederi, et omnia damna reparare. Causam autem illius quotannis habendæ synodi, idem S. pontifex non obscure indica-vit, scribendo: *Quoniam, adjuvante gratia Dei, facilius poterit provideri ut in Ecclesiis Christi nulli scandala, nulli nascantur errores, cum coram beatissimo apostolo Petro id semper in commune tractandum fuerit, ut omnia ipsius constituta canonumque decreta apud omnes Domini sacerdotes inviolata permaneant.* Cum itaque in Ecclesia nulla graviora scandala, neque perniciosior hæresis dari possent, quæ fidem Orientis pene totam labefactaverant; idcirco, recur-rente anniversaria Romanæ synodi celebratione, de iis cum aliis episcopis verba facere debebat, definiendo nullum aliud remedium gravissimis illis ma-lis gliscentibus esse adhibendum quam novum ge-nerale concilium cogere, ut fidei catholice incolumitati prospiceretur, apostolicæ sedis jura turpiter violata et abolita repararentur, et episcopis a recto tramite cum tanta subditarum animarum pernicie deviantibus, per solemnem retractationem libere fa-ciendam, venia concederetur. Id indicant illa alia Valentiniani imperatoris verba, quibus in Theodosii mentem revocabat debitum fidei a majoribus ac-ceptæ defendendæ, addit pariter defendendum esse *summi sacerdotis honorem, et dignitatem propriæ venerationis beato apostolo Petro intemeratam, et in nos-tris temporibus conservare; quatenus beatissimus Ro-manæ civitatis episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat et facul-tatem de fide et sacerdotibus iudicare.* Dicit nunc, a mabo, Quesnellus, quomodo potuisset S. Leo Ma-gnus consulere honori suæ supremæ dignitatis, vio-

(a) Videtur S. Leonis epistolam apud Quesnellum 16 ad episcopos Siciliæ, cap. 7, in qua sermo est de concilio quotannis Romæ celebrando; ad quod *terni semper ad diem tertium kalend. octobris fraterno concilio sociandi indissimulanter*, etiam illius insulæ epi-

latæ jurisdictionis suæ damna reparare, facultatem quam super omnes antiquitas contulit in integrum restituere, si generalem ex omnibus totius orbis epis-copis synodum non coegisset? An non in Ephesi-na synodo catholica fides, pontificia dignitas, sacer-dotii principatus, cathedræ divi Petri honor, fuerunt contempta et solemniter dejecta? In nova ergo so-lemnium synodo, et fides erat firmanda, et apostolicæ 400 sedis jura debebant reparari, et propterea ap-pellationem ad se factam a Flaviano ad generale concilium debebat deferre, quamvis sanctus Flavi-anus ipse solum pontificem, tamquam legitimum suæ causæ judicem, appellasset.

8. Ne interim tamen Quesnello, aut cuicumque alii qui ejus studiis indulgeat, a communi disserendi via recedere videar, prætermisissis aliis epistolis aut Gallæ Placidie, aut Eudoxie Licinie ad Theodosium scriptis oculos conjicio in duas illas S. Leonis epi-stolas a Quesnello assumptas veluti suæ disserta-tionis fundamentum. Tres iis in epistolis S. pontifex causas assignat, quæ ejus animum moverunt ad novum generale concilium habendum: altera fidei catholice vulneratio fuit; altera luctuosus status omnium Ecclesiarum Orientis, tantopere perturba-tus, vel propter præsules dejectos, vel propter eos qui impiis subscriptionibus captivas manus dederunt, Dioscoro obtemperantes; tertia denique fuit illa pluries legatorum pontificiorum exclamatio facta, cum viderunt, a synodi exordiis usque ad finem, apostolicæ sedis jura non tantum neglecta, sed pes-umdata atque abolita. Duas illas priores causas S. Leo his verbis indicavit ad Theodosium imperato-rem scribendo. *Igitur (ait) concilium episcoporum quod propter Flavianum in Ephesina civitate fieri præcepistis, et ipsi fidei probatur obesse, et omnes Ecclesias vulnerare, et hæc a nobis comperta sunt non incerto nuntio, sed ab ipsis reverendissimis episcopis, qui a nobis missi sunt, etc.* Et paula infra, volens ex-primere gravia vulnera Ecclesiis illata, adjecit: *In quo autem judicio non omnes qui convenerant inter-fuisse cognovimus. Nam alios rejectos, alios didicimus intromissos, qui pro supradicti sacerdotis arbitrio im-piis subscriptionibus captivas manus dederunt. Quod nociturum statui suo scirent, nisi imperata fecissent, itaque ab ipso prolata esse sententiam, ut in omnes per eam sæviretur Ecclesiis (b).* Hinc gradum facere volens ad tertiam causam, quæ ipsius animum ad habendum novum concilium impellebat, pontificia utens auctoritate, animi sui gravitatem ecclesiasti-cæ moderationi admiscens, imperatorem ipsum quasi leniter objurgat, quod imprudentibus au-rem præberit, horumque malis artibus non ob-viaverit. In ipsius quoque mentem fidei et reli-gionis pericula revocat, tamquam gravissima mala a conscientia removenda, ne Christi Evangelio humana præsumptio vim inferret. Atque tandem exhortationibus supplicationes adjungens, petit ut, abolitis omnibus atrocitibus Ephesini Actis, permittat et jubeat omnia in pristinum restitui; *in eo statu (videlicet) in quo fuerunt ante omne judicium, donec major ex toto orbe sacerdotum nu-merus congregatur, nec alieno vos peccato gravari patiamini.* Ejusmodi vero synodum esse habendum ipse Leo judicavit, tum quia nostri, id est aposto-licæ sedis legati ob Romanæ sedis violata jura fideliter reclamaverunt, tum quia et *iisdem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit (c).* Ad quem autem finem legatorum pontificiorum reclamatio esset directa, nec Launio, nec Quesnello penetrare difficile erat, si attendissent ad Ephesina Acta in præcedentibus a nobis exposita. Reclamaverunt enim contra illa quæ in synodo ipsa agebantur, sine Romani pontificis consensu, institutione, atque mandatis; scopi, occurrere astringebantur.

(b) S. Leo, epist. 39, ad Theodosium.

(c) Epistola 41 ad Flavianum, et 13 ad Anastasium Thessalonicensem.

arunt ob injuriam apostolicæ sedis illatam, A
um etiam Eutyches absolveretur, et damna-
que depositum Flavianum audirent; reclama-
vim adhibitam ad extorquenda præsulum
a; reclamationem denique ut impedirent esse-
m scelestissimorum decretorum ibidem fac-
it nimirum secundum juris regulas omne ju-
suspensivo staret, quo ad usque summi pon-
æonis, cujus personam agebant, interdictum
aretur. Hanc autem reclamationem veram
tionem 401 esse dicendam qui negare au-
vel cum Quesnello omnia effugia hinc inde
ti affirmabit Flavianum Theodoretum provo-
tumtaxat Occidentalibus appellatio innote-
umque potius appellatiōnis libello fuisse
um, qui et Ecclesiæ totius apex summus, et
causa universalis est veluti procurator?
quendi formula, novum Romani pontificis
hactenus a nemine quod sciam excogita-
ad commentum refellere, etiam sepositis
B timorum Patrum sententiis qui Romanum
em verum legitimumque judicem controver-
sæ dei appellarunt, antequam de præsentī
manum removeamus, ostendemus.
quidem si pontificii legati libellum appella-
Flaviani accepissent, ut Leoni tamquam pro-
i hujus causæ deferrent, certe S. Leo ante
vicam synodum, quam cogere curabat, nul-
lras decretum aut interdictum tulisset, non
; nulla in aliis et aliis suis epistolis Epe-
ta solemniter declarasset, numquam e mes-
set tamquam injustam Dioscori et illius
sententiam latam in Flavianum, in epistolis
ad Pulcheriam augustam propria auctori-
a dixisset: Flavianus episcopus in nostra
ium communione persistit. Veluti *procura-*
e utique cum Flaviano a synodo excommu-
secundum juris regulas communicare po-
; sed qua ratione omnes alios Romæ synodi
C tes inducere poterat ad communirandum
? Quid plura? ante œcumenicum concilium
quod congregare satagebat, tanquam ma-
noris reum condemnat ipsum Dioscorum:
n *facinus* (ait in epistola ad Anastasium Thes-
sonsem) *Alexandrino episcopo auctore vel ex-*
commissum est. Præterea non ipse solus et
i synodus voluit cum Flaviano communica-
etiam epistolas dedit ad *clerum, honoratos*
n *Constantinopolitanam*, ut nullis minis de-
at formidine acti, se separarent a legitimo
scopo, sequentem summæ auctoritatis ad-
eclarationem, quod *quisquis incolumi atque*
e Flaviano episcopo vestro, sacerdotium ejus
suis invadere, numquam in communione nos-
bitur, nec inler episcopos poterit numerari (a).
que sine invidiæ furore animum convertens
i hanc S. Leonis agendi rationem, poterit
dere Romanum pontificem vigore illius ap-
ris, procuratoris personam gessisse? Unde
D nemus procuratores causarumque patronos
proferre, decreta edere, nullas et irritas præ-
im judicium sententias facere, condemnatos
e, rogare, petere, mandare, ut omnia in
m statum restituantur in quo erant ante-
e causis inquireretur? Ego quidem qui cu-
forum nec a limine salutavi, hæc omnia
e posse non video. Cum semper audierim
tores dumtaxat apud legitimos iudices instare
ro causarum expeditionibus, illas rationes et
ripto vel verbis in medium adducendo, quæ
animum ad veritatis cognitionem prosecu-
ue inducere possunt. Sed dicat Quesnellus,
Leo, epist. 45 ad clerum, honoratos et ple-
stantinopolitanæ urbis.
esnellus, ubi supra, pag. 305, num. 4.
eratus diaconus, in suo Breviario, cap. 12.
lorum autem pontificiorum reclamatione

arrabo, apud quem judicem credidit Leonem instituisse. aut instare debuisse, ut Flaviani appellantis causæ patrocinaretur? Apud imperatorem forte, quem enixe rogabat ut juberet novum intra Italiam concilium congregari? Sed Leo instabat, et imperatorem urgebat pro libera et solemnī suorum decretorum executione, et universo orbi manifestaretur catholicæ fidei veritas, tot tantisque agitata periculis; jam grassantia per Orientem scandala abolerentur, sanorum fortitudo augetur, et *morbis, si curari acquiescerent, medicina præstaretur.* Hisce rationibus ductum S. Leonem novum concilium fieri petiisse, testantur illius epistolæ scriptæ ad imperatorem et Pulcheriam augustam, ad clerum et honoratos Constantinopolitanos, ad Julianum Coensem, ad 402 Anastasium Thessalonicensem, ad Paschasium et Marcianum augustum, quarum epistolarum momenta hic spectatim subjicere supervacaneum ducimus.

10. Non obstantibus tamen gravissimis tantarum rationum momentis, quibus explicatum atque demonstratum est S. Leonem, cum ob legatorum pontificiorum reclamationes, tum ob interpositam a Flaviano appellatiōnem, veras legitimasque iudicis partes et officium gessisse, Quesnellus sibi maxime blanditur causam vicisse; ita ut ex ex epistola 40 Leonis tale validissimum argumentum in suæ opinionis favorem sibi suppeditatum decantet, quo a Flaviano synodum appellatam esse constat, et deinde Leonem, quatenus synodi caput. Artificiosum igitur adversarii ratiocinium inspiciamus. « Cum enim (ait) ex appellatiōne illius episcopi congregandæ synodi œcumenicæ necessitatem arcessat, sole clarior est appellatam esse synodum, nec alterius auctoritatem pulsatam esse appellatiōnis libello; ut de Latrocinii Ephesini sententia iudicium ferret. » Subjicit autem statim Leonis verba, ex quibus præcedens argumentum posse haurire sibi imaginatur. *Quam autem post appellatiōnem interpositam hoc necessario postuletur, canonum Nicææ habitorum decreta testantur.* « Si enim (addit Quesnellus) ad unum ex Occidentalibus episcopum cum provinciali vel diœcesana synodo provocatum, quidni solus cum suis comprovincialibus iudicium adornat? Ut quid omnium Ecclesiarum sacerdotes e suis sedibus dimoveantur, si unius iudicio possit causa finire? Cur necessario postulata synodus œcumenica, quando non œcumenica synodus appellata est? Si sedes primaria libello adita est, sedi suæ pontifex litigantes sistat, rem discutiat, episcoporum sententiam postulet, iudicium decernat, et causa finita est (b). » Hæc ergo, et id genus alia, pro sua ratiocinandi libidine Quesnellus adjecit, ut ad violentam significationem S. pontificis testimonium traheret; et, quod maxime observandum est, suis partibus Liberatum diaconum favere conflagit, qui jam expresse scribit: *Porro locum obtinentes papæ Leonis omnibus quæ gesta sunt contradixerant: Flavianus autem contra se prolata sententia per ejus legatos sedem apostolicam appellavit libello (a).* Verumtamen quoniam potissimum insistit necessitati novæ cogendæ œcumenicæ synodi, tantopere cum lacrymis et gemitibus a Leone inculcatæ, cum quadagesimam epistolam scripsit ad Theodosium imperatorem, jam non video Quesnellum meliorem fecisse suam causam, cum ea non refellat quæ in præcedentibus adduximus.

11. Atque imprimis adversarium rogare juvat quisnam fuerit qui œcumenicam synodum in tantarum rerum et perturbationum conflictu necessariam esse iudicavit? Flavianusne, an summus pontifex S. Leo? Non Flavianus quidem quem apostolicam sedem dumtaxat appellasse vidimus, quemque de verba facit etiam auctor Breviculi historiæ Euty-chianistarum, ut videre est tom. V Conciliorum. Et denique Flavianum, non concilium, sed apostolicam appellasse sedem, constat ex prima act. Chalced. Consule epist. 42 S. Leonis ad Flavianum.

generali synodo nec cogitasse probabile et certissimum est; non solum quia ante quatuor menses strenue se opposuit rumor, quo perferebatur pro sua et Eutycheis causa synodum esse indicendam, sed quia ex Leonis epistolis evidenter colligimus ita suæ appellationis libellum in pontificiorum legatorum manibus deposuisse, ut S. Leonem solum suæ causæ iudicem habere vellet et postularet. Satis id indicant S. Leonis verba quæ in epistola 42 legenda occurrunt. Nam, accepto per Hilarem diaconum sancti episcopi appellationis libello, tamquam unicus et supremus illius causæ arbiter ad eum scribens, certiorē reddidit *se nihil pro communi causa eorum quæ agenda sunt præterire, ut primitus 403 ad ea quæ universitati fidelium possint pervenire mereamur*. Brevissimam deinde ait se scribere epistolam: sed subjicit in tali tantoque luctus et mœstitiæ statu solatium aliquod posse Flaviano ex istius epistolæ perlatores habere, qui sermonibus poterit enarrare quidquid est illud ad quod, *adjuvante Domino, studio fidei et charitatis intendimus*. Hæc Quesnello, qui S. Leonis scripta illustranda et ornanda assumpsit, objicere haud debuisset, cum eum non possit latere. Sed animadvertat, quæso, Leonem dicentem *pro communi causa nihil præterire*, voluisse indicare omnem sollicitudinem a se adhiberi ut suæ, Flaviani et totius universitatis fidelium causæ prospiceret. Nec de synodali iudicio ad quod causa jure debeat referri unum verbum habet. Neque affirmat synodi habendam necessitatem intercedere ex canonum regulis illam præscribentibus, quotiescumque a præcedenti synodo aliquis fecerit appellationem. Nam si tritum, vulgare, consuetudine probatum, atque receptum fuisset quod appellationes ad apostolicam sedem porrectæ ad generalem deinde aliam synodum essent deferendæ, S. Leo aliam scribendi formulam adhibuisset, neque Flaviano umquam dixisset quod epistolarum perlatores poterit enarrare quidquid est illud ad quod, *adjuvante Domino, studio fidei et charitatis intendimus*. Quis itaque credit opus fuisse Leoni studium impendere pro decernendo medio efficacissimo remedio, ut mala quæ tum in Ecclesia grassabantur penitus evelleret et aboleret, si canonibus statutum determinatumque jam fuisset appellationum negotia in œcumenicis conciliis esse finienda? An non verba illa, *quidquid est illud quod, adjuvante Domino, intendimus*, innuunt plenam fuisse Romano pontifici potestatem definiendi, deliberandi, præscribendi modum et ordinem, et remedium ipsum, quibus et fidei collatentur charitati inter sacerdotes Orientis abruptæ prospiceret?

12. Sed jam S. pontificem Leonem ab illis duabus causis, fidei scilicet et charitatis, adductum fuisse ut œcumenicam synodum, tamquam necessarium remedium adhibendum, ipse decerneret, Quesnellus perfecte intellexisset, si verba ad quæ provocat, et quibus insistit, e sua sede non extraxisset, neglectis cæteris aliis quibus S. pontifex Theodosium imperatorem allocutus est. Rerum ergo omnium infelicissimum statum exponit, indicando Ephesini latrocini iudicium et Acta ad apostolicæ sedis tribunal, tum propter suorum legatorum reclamacionem, tum propter episcopi Flaviani appellationem esse devoluta. *Ut quia et nostri fideliter reclamarunt, et eisdem libellum appellationis Flavianus episcopus dedit*. Ex hoc ergo, quod præmittit, immediate hoc aliud, tamquam necessario apostolicæ sedis iuribus cohærens, subjicit: *Generalem synodum intra Italiam juveatis celebrari, quæ omnes offensiones ita aut repellat, aut mitiget, ne aliquid ultra sit vel in fide dubium, vel in charitate divisum (a)*. Ne vero ejusmodi decretum a se factum Theodosio imperatori injustum aut irrationabile videretur, in ejus mentem revocat summam necessitatem miserabilemque statum Ecclesiarum Orientis. Quarum episcopi, alii turpiter in Ephesina

(a) S. Leo Magnus, epist. 40, cap. 3.

A synodo lapsierant, alii dejecti, alii minis superati, et injuriis affecti, pro quibus omnibus hoc unum, tamquam necessarium remedium, concilium œcumenicum esse adhibendum præscribit. Eo enim solo, subjicit, cuncta ad pristinum veritatis tramitem posse revocari affirmat. Ut qui vel timore acti, vel ignorantia decepti, a fidei et charitatis institutis deviarunt; vel illi quoque qui malitiose sese criminibus inquinaverunt, minime ab Ecclesiæ unitate exciderent, vel separarentur; quoties, mutato consilio per debitam solemnem retractacionem ad penitentiam redeherentur. Perpendere ergo opus erat Quesnello sequentium verborum sensum, antequam contra Joannem David cæterosque melioris judicii 404 et doctrinæ scriptores causas vicisse sibi blandiretur. *Conventibus ulique (ait S. Leo) Orientalium provinciarum episcopis, quorum si qui superati minis atque injuriis a veritatis tramite deviarunt, salutaribus remediis in integrum revocentur; ipsique quorum est causa durior, si consiliis melioribus acquiescant, ab Ecclesiæ unitate non excidant. Quam autem post appellationem interpositam hoc necessario postuletur, canonum Nicææ habitorem decreta testantur...., quæ a totius mundi sacerdotibus constituta, quæque subter annexa sunt*.

B 13. Patet ergo ad quam dispositionem feliciter pervenire intenderet sanctissimus pontifex Leo; quam quidem nec tamquam injustam, nec malis grassantibus incongruentem, vel imperator, vel alius quispian reprobare potuisset, ob duo gravissima motiva in jure expressa, quibus summus pontifex insistebat œcumenicum statuendo habere concilium: alterum ergo motivum ex genuinis Nicænis canonibus a totius mundi sacerdotibus constitutis desumebatur; alterum vero cum ex solempni pontificiorum legatorum reclamacione, tum ex Flaviani appellatione oriebatur. Quæ quidem duo, cum hactenus a scriptoribus distincta non fuerint, liberum deinde fuit ipsis pro arbitrio ratiocinari, et in diversas sententias et opiniones abire, prout iis erit exploratum qui Lanoii, Petri de Marca, Quesnelli, Joannis Davidis, aliorumque scripta lustrarunt. Verum tamen alias et alias horum scriptorum inter se dissidentium interpretationes in præsens hic subjicere supervacaneum arbitramur. Cum eorum nullus S. pontifici scribendi rationem fuerit assecutus: quamvis ad Sardicensis canones unice attendentes variis divinationibus usi sint, de quibus verba facere in præsens prætermittimus, ut quantum possumus pedetentim in Quesnellianis dictis examinandis studium impendamus. « Non ergo ad unicum (ait) ex Occidentalibus episcopum cum provinciali vel diœcesana synodo provocatum est. » Sed quis cum veritate affirmavit, vel umquam affirmabit, hoc quod sibi imaginatur Quesnellus? Qui tantum bardus et plumbeus sit in hanc sententiam abibit. Nos tamen nos ideo Romanum pontificem cum provinciali aut diœcesana synodo appellatum dicimus, quod Romam adventante Hilario, S. Leonis ad Ephesinam synodum legato, quando anniversarium concilium agebatur, totum negotium Patribus in Urbe congregatis proposuerit, de eo cum iisdem collationem habiturus Nihil proreus Patres circa turbatissimum illum Ecclesiarum Orientis statum decrevisse, innctescit. Constat dumtaxat suos amaros ploratus lacrymis atque gemitibus summi pontificis adjunxisse, ut imperatoris Theodosii animum moverent ad liberam faciendam facultatem pro nova œcumenica synodo agenda, quemadmodum jam ipse summus pontifex statim Flaviani appellatione accepta decreverat. Sed addit Quesnellus: Cur necessario postulata œcumenica synodus, quando non œcumenica synodus est appellata? Et contendit insuper quod in tanto rerum discrimine « si Leonem solum, unicum episcopum Flavianum appellasset, potuisset litigantes ad se vocare, rem discutere, coepiscoporum sententiam postulare, iudicium decernere. » Mirorsane audire hominem, quem

eruditione pollere et in ecclesiasticis rebus A me versatum ii judicaverunt qui suas has in Leonis Opera elucubrations recognoverunt robarunt, ita commincentem, nulla probata ratione ad æquitatis, prudentiæ et iulleges, quibus S. Leo semper ducebatur in aban his consiliis et deliberationibus. Purum et rectum, nullaque exceptione subjectum, S. lois iudicium esse debebat. Cujus robur ab ritate potestateque non tantum pendere oportet ab iis etiam solemnitatibus requisitis ad anda in pristinum statum suæ sedis profligata, quam reparationem numquam perfecte obset sine totius universalis Ecclesiæ celebritate, quale remedii genus adhibuisset, liti- s ad se vocare, rem discutere, et iudicium de- re? 405 Si quæstio Flavianum inter dumta- Eutychem intercessisset, id forte S. Leo fe- , quia potestatem plenariam habebat, nec ab t aliis gravissimis rerum circumstantiis et itatibus adductus fuisset ad œcumenicam lum decernendam. Sed dicat, amabo, Quesnel- o modo potuisset S. Leo cogere Dioscorum et Eutychanam factionem ut coram apostolica se sisterent; quomodo nonaginta duos epis- , qui in Ephesina synodo impiis subscription- captivas manus præbuerunt, ad publicam at- olemnem retractationem reducere potuisset; odo denique monachorum Constantinopoli- um Ægyptiorumque intolerandam audaciam set, ut pœnitentes, abjecta omni superbia et tate, ab Ecclesiæ unitate non exciderent? Fla- utique iustitiæ et sanctitati debebat summus fex necessaria præstare præsidia, sed simul remedii genus præscribere, quod cæteris om- ; prodesset; alias cum tot facinorum auctori- et horum sociis, catholicorum universitas in te periisset. Igitur poterat prævidere Quesnel-) ad rem nostram maxime facere, quod ipse C nocentio primo summo pontifice in S. Joannis nostomi causa, injuria depositi, ex Sozomeno (d) ipsit, dicendo: *Œcumenicam synodum convo- tuduit, scribensque ad clericos Constantinopo- s, quodnam remedium esset adhibendum his s inquirebat: Sed quodnam remedium hisce in præsentem offeremus? Necessaria erit synoda- gnitio, quam etiam multo jam antea congregan- diximus. Ea quippe sola est quæ hujusmodi pro- um impetus retundere potest. Quam quidem do- nsequamur, expellit medelam calamitatis hujus illere voluntati magis Dei ac Christi ejus Domi- stri. Et postea de eadem synodo a se decreta, secutioni mandaretur se multum (ait) delibe- subjuciendo: Ac nos quidem multum delibera- quonam modo synodus œcumenica congregari, per quam divinæ voluntate turbulenti isti motus piri possint. Quis ergo non intelligit suo se gla- ngulare Quesnellum, ad Innocentium papam can- cando? Nec enim alia de causa œcumenicam lum habendam esse sanctissimus pontifex de- rat, nisi quia Chrysostomus illum appellavit. His non obstantibus, noster adversarius alta pere sibi blanditur, et duo maximi momenti ex identibus inferri posse contendit. Alterum (ait), superius rejicimus, non ad unum pontificem um, sed ad omnes Occidentis saltem episcopos, utam esse Flaviani appellationem; alterum le- sedis apostolicæ, non Romani solius pontificis ne Ephesinæ synodo secundæ interfuisse, nec interesse consuevisse œcumenicis conciliis in te congregatis, sed et omnium Occidentis epi- rum vice, quorum procuracionem gerebant, per se interesse iisdem non poterant. « Hoc ci) solemne erat Romano episcopo, ut cum*

Quesnellus, eadem dissertatione, pag. 306,

4.

Sozomen, lib. viii, cap. 16.

primum synodus universalis indiota erat, omnes sui patriarchatus episcopos ea de re admoneret, cogeretque ipse Romæ synodum, ad quam invitati Occidentales confluerent. Magni momenti quidem hæc sunt, quæ hominibus nullatenus in Romanorum pontificum historia et rebus versatis vendere quærit. Sed duo illa ad juris et veritatis regulas parumper examinemus, ut inde colligamus undenam hausta sint, et quo titulo appellationes ad unicum summum pontificem factæ ad omnes saltem Occidentis episcopos devolutæ censeantur. Vel ergo credere debet ejusmodi causas esso devolutas ad synodum voluntate et intentione eorum qui appellationes interponunt; vel decreto et dispositione illius unici episcopi ad quem est appellatum. Si primum, igitur qui appellat, suum libellum ad unicum tantum episcopum haud debet dirigere; vel si ad unum tantum libellum dirigit, et velit ab 406 aliis etiam Occidentis episcopi judicari, id necessario debet exprimere. Sed unde colligit Flavianum Occidentalium episcoporum aliquem in suo libello mentionem fecisse? Ex hactenus a nobis et ab aliis scriptoribus annotatis, ad solam apostolicam eedem, et ad unicum pontificem, sanctum Leonem, provocasse exploratum est. Quapropter hic grave, immo gravissimum, pondus habet illud Joannis Davidis ratiocinium, quo ostendit Flavianum, non Mediolanensem, aut Aquileiensem, Ravennatensem, Arelatensem, Lugdunensem; sed Romanum episcopum solum, hujusque legatis reclamantibus, libellum appellationis tradidisse. Restat ergo ut Flaviani causa dumtaxat devolvi debuisset ad Occidentale concilium voluntate et decreto S. Leonis. Sed quid supremæ auctoritati Romanorum pontificum derogat, si ipsi hoc vel illo ordine, modo, solemnitateve negotia discutere, examinare, expedire stauerint? An non possint in suæ sollicitudinis consortium accire aliquos et multos Occidentis episcopos, ipsisque seriem totam gerendarum rerum patefacere et exponere, horumque etiam suffragia adhibere, ut nihil iudiciorum solemnitati deesse videatur, quam S. Leo indicare voluit ea scribendi formula: *Leo, et sancta synodus, qua: Romæ convenit (c).*

15. Gravioris tamen momenti est altera illa fallacia, quam idem Quesnellus subjecit, qua unice usus est ad Romanorum pontificum auctoritatem elevandam, et inter angustissimos limites restringendam. Quapropter eum rogare oportet undenam hauserit S. Leonis legatos ad istud munus fuisse assumptos totius Occidentalis synodi mandato et delegatione? Eos autem e suo latere S. Leonem misisse, quocumque alio episcopo inconsulto nobis persuadent illæ scribendi formulæ: *Quos e latere meo misi; qui vice mea sancto conventui vestræ fraternitatis intersint; qui vicem præsentis meæ implere sufficerent, et aliæ hujusmodi, quas frequenter offendimus in epistolis, cum ante tum post Ephesinam synodum scriptis. Vel ergo Quesnellus dare debet in solo Romano episcopo totius Occidentis synodi auctoritatem residere, vel legatos illos solius Romani pontificis personam gessisse. Si primum, jam Romanus pontifex solus totius synodi habet auctoritatem, potest solus statuere, definire, judicare, decernere; illiusque decreta tantam vim roburque obtinebunt, quantam assequerentur si a tota Occidentali synodo essent pronuntiata. Idem sequitur si legati solius Romani pontificis personam agebant. Igitur utroque jugulo se perstringit Quesnellus hanc novam fallaciam proponendo. Alterum enim cum dare debeat, coactus erit fateri legatos illos solius S. Leonis personam gessisse. Sed legatos, de quibus agimus, ab Occidentali episcoporum synodo mandatum accipere non debuisset perpicuum est, Vidimus enim in præcedentibus non potuisse sanctum Leonem Magnum Occidentalium sy-*

(c) Leo Magnus epistola ad Theodosium 26, ad Ephesinam synodum 32 et alibi passim.

nodum cogere, etiamsi voluisset. Labente enim mense Maio, Theodosii epistolas accepit pro synodo Ephesina habenda, et ipse incunctanter et legatos ad illam destinavit, ut constat ex ipsius epistolis ad Flavianum, Theodosium, Julianum Coensem, Pulcheriam Augustam, et ad ipsam Ephesinam synodum, idibus Junii scriptis. An ergo paucorum dierum cursu potuisset concilium Occidentalium episcoporum indicere, agere, et absolvere, ut nimirum hujus auctoritate legati muniti ex Urbe Orientem versus proficiscerentur? Dicat sodes Quesnellus an ipse in evolvendis et adornandis S. P. scriptis hoc argumentum præviderit; et si prævidit, quomodo illud eripere cogitaverit?

16. Non illud quidem eripere possunt, duo illa signa quæ ad eludendos lectores subiecit, contendendo semel iterumque id factum fuisse a Romanis pontificibus, vel quando œcumenicum concilium sub papa 407 Cœlestino erat agendum, vel quando Occidentalium legati ad sextam synodum se conferre debuerunt. Notavit ergo primo quod S. Cyrillus in Ephesino concilio, legatorum sedis apostolicæ sententiam resumens, sic loquitur: *Deposuerunt enim suppletentes locum sedis apostolicæ, totiusque synodi sanctissimorum Deoque dilectissimorum Occidentalium episcoporum.* Et in relatione missa ad imperatorem: *Piissimus magnæ vestræ Romæ archiepiscopus, et universa Occidentalis synodus per sanctissimos episcopos quos ad nos ipsa misit, etc.* (a). Idem (addit): « Manifestum est ex concilii sexti Actis, ubi episcopi Portuensis, Paternensis et Rhegitanus locum tenere dicuntur concilii antiquæ Romæ, in quo centum et viginti episcopi conveniant. Hinc sæpe sæpius cum pontifex noster legatos ex synodo mittit, non suo tantummodo, sed et concilii nomine scribit in hunc modum: *Leo, et sancta synodus, quæ Romæ convenit, etc.* » Hactenus Quesnellus, qui veritatis colore aut lectori fucum facere voluit aut historias ad quas provocavit prorsus nescire indicavit. Ut utrumque explicemus, minime inficiamur Romanos pontifices, quandoque accepta occasione, multorumque episcoporum ad Urbem venientium, cum anniversaria synodus habenda erat, vel cum ad sanctorum apostolorum limina ipsi accedebant, ab apostolica sede de suarum dioceseos rebus et negotiis consilium accepturi, conventus celebrasse, vel in consuetis synodis quotannis recurrentibus ea proponere consuevisse quæ ex Oriente ad ipsos delata erant. Idque potissimum, si agebatur de novis hæresibus damnandis, horumque auctoribus præcavendis: ne error videlicet aliquis sensim induceretur, quo simplicium corda perverti possent, neve cum læsæ fidei hominibus communicarent. Tum enim in utroque casu, cum juris, tum facti quæstiones in synodis Romæ habitis discutiebantur, quarum resolutiones Romanus pontifex, tamquam firmissimas regulas ab omnibus sequendas, etiam ad Orientalium synodos vel episcopos mittebat. Id evenisse in causa Nestoriani dogmatis, antequam œcumenica Ephesina synodus cogere, evidentissime S. Cœlestini pontificis epistolæ ad S. Cyrillum Alexandrinum demonstrant (b). In quibus mandat ut nisi Nestorius, intra decem dierum intervalum, tam verbi prædicatione ad populum quam scriptis palinodiam recantet, anathemate illum feriat, aliumque episcopum Constantinopolitanæ sedi præficiat. Id vero in dubium revocari non potest a nostro adversario. Cum in synodo hoc anno celebrata non actum sit de legatis in Orientem mittendis pro œcumenico Ephesino concilio habendo. Apostolicæ ergo sedis legati, de quibus agit Quesnellus, instituti fuerunt in altera Romana synodo, anno sequenti pariter celebrata in causa Nestorii. Et cum primum oculos

A conieci in illa verba Ephesini concilii, quibus ipse adversarius noster insistit, gravi suspitione ducebar rem aliter exposuisse ac se habuit. Nec suspitione me esse deceptum deprehendi. Cum videlicet illustratis Actis Romanæ synodi, a Cœlestino anno quadragentesimo trigesimo primo coactæ, apprime intellexi, non tantum Quesnelli œdificium labare, sed prorsus corruere. In istius ergo concilii Actis, ut sapientissime etiam clariss. Stephanus Baluzius notavit, duas classes, ut ita dicam, seu ordines legatorum offendimus. Nam alii utique fuerunt a synodo Romana instituti, pro executione damnationis lætæ in Nestorium: alii vero fuerunt ab ipso Cœlestino papa electi, ut ejus vices et locum in œcumenica synodo tenerent. Unus ex legatis S. Cœlestini fuit Cyrillus archiepiscopus, seu patriarcha Alexandrinus; alter vero fuit Philippus, presbyter Romanus. Hunc pontifex e suo *latere misit*; S. Cyrillo vero, qui numquam Romam ad synodum venit, post longum litterarum commercium, 408 suam et apostolicæ sedis legationem in œcumenica synodo agere demandavit. Et quoniam synodi Romanæ decreto fuerat statutum mittendam esse legationem ad Ephesinam synodum, idcirco *ad idque munus obeundum dilecti Arcadius et Projectus episcopi, qui totius sanctæ synodi Occidentalis sententiam exponerent.* Poterat ergo videre Quesnellus non eosdem fuisse legatos papæ Cœlestini, et synodi Occidentalis. Potuisset quoque intelligere prioribus illis legatis demandatum fuisse munus agendi personam summi pontificis, hujusque locum tenendi; postremos autem destinatos fuisse, ut *totius Occidentalis sanctæ synodi sententiam œcumenico concilio exponerent.* Diversitas ergo hæc personarum et legationum plane evertit illud Quesnellianum commentum, quo auctor contendebat legatos apostolicæ sedis omnium Occidentalium nomine interfuisse synodo, omniumque personam egisse.

17. Hanc deinde diversitatem pariter ex Actis Ephesini generalis concilii colligimus: neque urge-mur verbis S. Cyrilli a Quesnello recitatis. Nam S. Cyrillus quamvis ibidem distinctam non facit mentionem singulorum legatorum, tamen sine nominum expressione indicat eos qui apostolicæ sedis locum tenebant, et deinde eos quos Occidentalis synodus sub Cœlestino coacta instituerat; idcirco dixit: *Deposuerunt enim suppletentes locum sedis apostolicæ, totiusque synodi sanctissimorum Deoque dilectissimorum Occidentalium episcoporum (c).* Utrosque autem legatos suam operam impendere debuisse æquanimiter pro apostolicæ sedis juribus, patet ex commonitorio quod idem S. Cœlestinus ipsis dederat, præcipiendo ut Ephesum convenientibus, ad S. fratrem et coepiscopum nostrum Cyrillum consilium omne converterent, et quidquid in eas viderent arbitrio facerent (d). Subiecit deinde: *Et auctoritatem apostolicæ sedis custodire debere mandamus.* Quemadmodum tandem se gerere in ea synodo debuissent, ipse hisce verbis indicavit, videlicet, *ut si forte ad discepcionem fuerit ventum, vos de eorum sententiis debeatis judicare, non subire certamen.* Voluit Cœlestinus hocce commonitorio prospicere suæ sedis et totius Occidentalis synodi honori et auctoritati, atque in iis personam agere supremi ecclesiasticarum rerum et fidei dogmatum iudicis, qui jam Nestorii causam Romæ finierat, nec aliquid amplius quam executione lætæ in ipsum Nestorium sententiæ desiderabatur. Non mirum ergo si ex laudati commonitorii epigraphæ intelligamus, æquanimiter præfata Romani pontificis et Occidentalis synodi sententiæ executionem inculcatam fuisse *episcopis et presbyteris euntibus ad Orientem.* Omnes enim cum Cyrillo operam subire debebant ut Romani pontificis vota implerentur.

(a) Ephesinum œcum. concil. parte 11, act. 3.

(b) Epistola Cœlestini exstat tom. III Concil., parte 1 Actorum concil. Eph. Baronius, anno 430, num. 1 et seqq.

(c) Tom. III Conciliorum, pag. mihi 559, ex nova Baluzii collectione.

(d) Hocce S. Cœlestini commonitorium exstat tom. III Conciliorum generalium, pag. mihi 560.

18. Lubentor tamen darem tantam inter præfatos A legatos diversitatem ex præcedentibus colligere non potuisse Quesnellum, vel quod nimis properanter concilii Ephesini Acta illustravit, minime recogitando an gestororum series suis interpretationibus suffragaretur; vel quia, studio ductus novæ propugnandæ opinionis, sui amannensis dictis indulgendo, sibi blanditus est, præter Occidentalis synodi legatos non alios ad œcumenicum concilium Ephesinum missos fuisse qui Cœlestini papæ personam agerent et ejus locum tenerent. Sed eum vix excusatione dignum reputare possum, quod non animadvertit ad id quod in eadem actione, in præcedenti, et in subsequentibus omnino perspicue indicatum est. In iis enim frequentissime sermo occurrit de Philippo presbytero Romano, qui locum Cœlestini tenebat, et legationem pro apostolica sede agebat. Deinde sermo est de duobus episcopis, Arcadio nimirum atque Projecto, qui tamquam *Romanæ Ecclesiæ legati* nominantur. In his actionibus quoque, qui 400 ad interloquendum primus insurgebat, erat Philippus, cui primus locus dabatur; quique et vigore legationis qua fungebatur, Cœlestini quidem locum tenebat, et propterea in iis Actis: *Philippus apostolicæ sedis presbyter et legatus dixit*. Arcadius vero et Projectus quamvis in majori clericali gradu constituti, post Philippum interloquebantur, atque ad horum delegationem significandam sequentia verba concilii notarii adhibebant. *Arcadius episcopus et Romanæ Ecclesiæ legatus dixit*. Et rursus: *Projectus episcopus et Romanæ Ecclesiæ legatus dixit*. Ad quam formulam loquendi et scribendi diversitatem cum ego animadvertissem plane intellexi totum Quesnelli præcedens ædificium pessumdatum esse, atque ad nihilum redactum. Potissimum si perpendamus, Philippum ipsum, secundo interloquentem, petiisse ut S. Cœlestini papæ epistolæ in synodo legerentur, quibus recitatis, gratias œcumenico concilio agit et paucis Romanorum pontificum jura, prærogativas et in tota Ecclesia principatum prædicat (a). Deinde quia, multis tempestatibus agitatus, atque vexatus, prætituta die non potuit ad Ephesum pervenire antequam synodum generalem aggrederentur, et jam prima actio adhuc ipso Arcadio et Projecto episcopis absentibus fuerat absoluta, rogavit ut quæ gesta erant explicarent, ut videlicet auctoritate sibi data a Rom. pontifice possent confirmari. Non absimilia quoque in laudem Romani pontificis, divi Petri successoris, in altera actione prædicavit, adjungendo: *Nos ipsius præsentiam suppletes, ad sanctam synodum misit* (b).

19. Jam vero inquiramus an concilii sexti Acta Quesnelli opinioni possint suffragari. Sed in hac parte quoque a mendacio contra apertam veritatem ipsum Quesnellum stetisse, prodit Romana synodus ab Agathone coacta in Monothelitarum causa. In hac enim synodo, quamvis electi fuissent tres illi legati, videlicet Joannes Portuensis, Abundantius Paternensis, et Joannes Regiensis, seu Regitanus, tamen summus pontifex suis juribus consulere voluit. et huic publicæ legationi suam adjunxit. Ad hoc ergo munus obendum delegit Theodosium episcopum, et Georgium presbyterum, Joannem diaconum, et Constantinum subdiaconum, quibus, ut ait Anastasius Bibliothecarius, suo solius nomine epistolam quamdam dedit ad

(a) Philippus presbyter et apostolicæ sedis legatus dixit: Gratias agimus sanctæ venerandæque synodo quod litteris sancti beatique papæ nostri vobis recitatis, sancta membra, sanctis vestris vocibus, sancto capiti sanctis etiam vestris exclamationibus vos adjunxistis. . . Non onlm ignorat vestra beatitudo, totius fidei vel etiam apostolorum caput esse beatum apostolum Petrum. Proinde cum nostra mediocritas multis tempestatibus jactata et vexata serius accesserit, rogamus ut ea nobis patelleri mandetis quæ ante adventum nostrum in sancta hac synodo acta sunt quo juxta beati papæ nostri, præsentisque hu-

imperatorem conscriptam. Itaque duplex quoque legatio admittenda est pro sexta generali synodo. Ne vero Anastasii Bibliothecarii testimonium, aut tamquam supposititium, aut male interpretatum existimetur, Acta ipsius sexti concilii, quamvis a Græcis interpolata atque corrupta in Honorii et apost. sedis odium, ea tamen in medium adducere juvabit, ex quibus evidentissime veritatem de qua agimus demonstrabimus. Nam omnium primicui synodi generalis Actis subscripserunt, fuerunt Agathonis legati. Legimus enim: *Theodorus, humilis episcopus sanctæ Romanæ Ecclesiæ, locum gerens Agathonis ter beatissimi et universalis papæ urbis Romæ, subscripsit*. Non absimili usi sunt subscribendi formula alii duo ejusdem Agathonis legati, quamvis non essent in episcopali ordine constituti. Hi autem ante quoscumque episcopos vel episcoporum legatos immediate post Theodorum sic subscripserunt: *Georgius, humilis presbyter 410 sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et locum gerens Agathonis ter beatissimi et universalis papæ urbis Romæ, subscripsit*. Atque tertio loco tandem iisdem subscripsit Joannes diaconus, ejusdem Agathonis legatus. Si vero Romanæ synodi legatorum subscriptionem conspiciamus, certe valde diversam fuisse invenimus. Nono enim loco Joannis Portuensis episcopi nomen cum sequenti formula descriptum est: *Joannes, indignus episcopus sanctæ Portuensis Ecclesiæ, legatus totius concilii sanctæ sedis apostolicæ urbis Romæ, definiens subscripsit*. Tandem duodecimo et tertio decimo loco subscriptiones duorum aliorum legatorum ejusdem synodi Romanæ sub præcedenti formula regestæ sunt. Unde ergo habet Quesnellus Romanorum pontificum legatos in œcumenicis synodis totius Occidentalis concilii personas egisse et agere consuevisse? Unde colligit apostolicæ sedis legatos, non solius Romani pontificis nomine œcumenicis conciliis in Oriente congregatis interfuisse, sed omnium Occidentis episcoporum vice, quorum procuracionem gerebant, cum per se interesse iisdem non poterant? Duo profecto illa exempla ab eo conflictata prorsus contrarium probant. Et idcirco arbitrari licebit Quesnelli animum, non ecclesiasticæ historiæ factis insistentem, veritatem exquirere voluisse, sed potius huc illucque vagatum abiisse, somniantiumque nugis adhæsisse, qui dormientes sibi imaginari solent jam invenisse quidquid vigilantes maximis in votis habuerunt (c).

20. Vim tamen roburque præcedentes nugas obtinere posse adhuc sibi blanditus est Quesnellus. Et propterea, a proposito non abscedens concilio, provocat ad epistolam 77 sancti Leonis, quæ ad Galliarum episcopos scripta est. Sed præ oculis minime habere curans scopum, tempus occasionemque quibus pontifex adductus hanc epistolam conscripsit, stylum vertit in Joannem David, hunc exagitat, quia scripserat: « Cum ex eo quod legatis traditus dicebatur appellacionis libellus, ap Leonem unum provocatum esse a Flaviano asseruit. Subjicit statim: Si quidem ex dictis patet non solius pontificis personam gessisse legatos, sed omnium Occidentalium; ac proinde ad eos omnes delatam esse appellacionem, quorum nomine intererant synodo. » Ecce novum Quesnelli somnium (d). Jam sibi imaginatur adversarium David vicisse; canit victoriam, quod probaverit

jus sancti cœtus, sententiam nos quoque confirmemus, conformiter eorum depositioni. Act. 2 Ephesini concil., tom. III, pag. 1158 et seq.

(b) Consule etiam ejusdem Philippi presbyteri depositionem, actione tertia factam, pag. 1154.

(c) Anastasius Bibliothecarius, in Agathonis Vita. Consule novissimam clarissimi P. Josephi Blanchini editionem, tom. III. Vide pariter tom. VII Concil., pag. 1063.

(d) Quesnellus, in laudata dissert. 8, num. 3, pag. 307.

appellationes ad unicum Romanum pontificem ecclesiasticæ consuetudini et synodorum iuribus repugnare, cum potius lugere debuisset cladem sibi imminentem, ob gravissima commenta forte artificiose congesta ad Romanorum pontificum auctoritatem elevandam et deiciendam. Interim vero quid dicendum sit de epistola S. pontificis ad Galliarum episcopos, nostrascribendi ratio haud permittit referamus. De ea enim agemus in altero tomo Operum S. Leonis, vel hujus gesta reeentes post Chalced, concilium, ne temporum rationes confundere videamur. Dumtaxat in præsens annotamus nullam in ea fieri mentionem de Flaviani appellatione, circa quam nostra controversia versatur. Galliarum episcopos dumtaxat certiores facit de accepta ipsorum fidei professione synodaliter habita, qua subscripserunt epist. dogmaticæ de Verbi incarnatione, quam jam pridem tamquam certam fidei regulam a cunctis sequendam scripserat ad Flavianum. Gratias agit Deo quod summa consensione absque concertationum strepitu evangelicæ apostolicæque traditioni adherere delegissent. Nec unum verbum offendimus quod Quesnellianæ causæ jam prorsus presumptæ patrocinetur.

21. Opus erit igitur ad alia gradum facere, quæ nobis occurrunt ejusdem dissertationis numero sexto, in quo serinonem orditur a Nicænis canonibus a S. Leone in præfata epistola 40 laudatis. Notat primo ad marginem: *Ex Sardicenis canonibus a Leone laudatis male arguit David.* Et deinde in corpore ejusdem capituli, ad eundem David alludens, ait: « At vero, inquit ille scriptor, S. Leo Nicænorum, id est hoc loco, Sardicensium canonum auctoritatem profert, ut ex appellatione Flaviani postulationis suæ æquitatem asserat. Nullam porro appellationem commemorant Sardicenses canones præter eam quæ Romanum episcopum unice spectat. Quare vel synodi decretis male et extra causam abutitur S. Leo, inquit ille; vel appellationem Flaviani sibi sensit devolutam. » Infirmis hisce fulcimentis Davidis causam sustentari posse, in comparatione argumentorum contrariorum a se propositorum, Quesnellus adversarius negat. Et quoniam in Nicænis canonibus nulla mentio de appellationibus occurrit, David quasi irridet, quod cum aliis scriptoribus divinatione uti voluerit. Non invitatus tamen concedit Sardicenses canones, alieno hic nomine vestitos, adductos fuisse a Leone ut necessitatem œcumenici concilii argueret. Si hæc autem argumentandi ratio staret, nemo (ait) qui non Leone indignam existimet. Argumentum postea, quod in scholis *sylogismus* appellatur, ad David perstringendum subjicit. Et quemadmodum facere solent pueri illi qui in primis dialecticæ institutionibus se exercent, ait: « Vides mi David, quam absurda sit illa Major cui inniti necesse est argumentationem tuam » et contendit subinde syllogismum juxta Davidis methodum pro arbitrio a se compositum et explicatum alia ratione esse disponendum, ut inde eliciatur potius ex Sardicensium canonum decreto congregandum esse concilium, in quo appellatio discuteretur. Pergit postmodum, scholasticorum methodum secutus, « unum esse supponendum », quod a Davidis mente putat alienum, et maximi esse momenti arbitratur nimirum, « pontifici fuisse persuasum quod cum Sardicensis synodus episcopis appellandi ad sedem apostolicam seu ad Romanum episcopum potestatem fecit, non ad episcopum solitarie, sumptum, sed ad eum suarum dioceseon episcopis septum, deferri voluit appellationem, nec aliter judicandam censuit quam ab Omnibus occidentalibus episcopis sub patriarcha congregatis. » Quare incassum quidem omnes sui studii nervos intendit, ut propositum sibi

(a) Launoius, Epist. parte II, epist. 3, pag. mihi. 3, ubi contra Bellarminum, quem in epistola scripta ad Boetium de S. Victore exagilat, tres Sardicenses

A systema tueatur. Subjicit deinde illa S. Leonis verba Theodosium imperatorem urgentis: *Convenientibus utque Orientalium provinciarum episcopis, et addit.* Tunc enim vitiosum non erit pontificis ratiocinium, ita Augustum urgentis, sed potius dialecticæ canonibus omni ex parte congruet. Quod ut demonstretur, S. Leonis euhymema in syllogismum resolvi debet, ex quo quid ipse in mente habuerit, quidque necessario supplendum sit, nemo sole meridiano clarius non videat.

22. Pulchrum quidem ædificium, solo veritatis colore depictum; sed cum male materiatur sit, prorsus ruinosum iis apparere debebit qui non solas rerum facies contemplari solent, quin potius res prout in veritate constructæ sunt scrutari et intueri satagunt. In præsens igitur missum faciam subsequenter illum syllogismum a Quesnello constructum ut David perstringeret. In quo conficiendo cum Quesnellus falso laboraverit supposito (ut scholæ loquuntur), non tantum labat, sed prorsus concidit. Nec mihi objiciatur David, qui Nicænorum canonum nomine Sardicenses intellexit, et ad eos provocavit. Sed cur hos Sardicenses canones David in medium adduxerit Quesnellus dissimulavit. Contra Launoium autem, cæterosque aliosque hujus opinionis suffragatores (a), David causam agebat; idcirco hos perstringere volens, iisdem principiis primo eum insistere oportebat, et horum refellendo opinionem saltem probare cogebatur, *ecclesiastici juris* vigore, Flaviani appellationem ad solum et unicum Romanum pontificem, non ad Occidentalem synodum, esse devolutam. Quare ergo David in crimen vocari possit, haud video. Cum criminis votam potius ejus adversarii et Quesnellus maxime, subire debeant, qui S. pontificis loquendi rationem agendive œconomiam minime assecuti sunt. Ut itaque mentem S. pontificis assequamur, duo distinguenda sunt, quorum neutrum ad Sardicenses canones referri debet; sed unum ad jus divinum, alterum vero ad quintum et sextum Nicænum canonem, ad quos provocasse potissimum S. Leonem nostra sententia est. Nam jas ad appellationes suscipiendas, et appellantium episcoporum potissimum causas cognoscendas, Romani pontifices non tantum ex canonum decretis, sed ex divina institutione acceperunt. Quare ipsis solis postmodum incubuit, post acceptos appellantium libellos, illud judiciorum genus decernere atque statuere, quod rerum necessitati, temporum vicissitudinibus (quibus quandoque ob irregulares motus potestatum sæculi eos servire oportuit) atque Ecclesiarum utilitati, sacerdotumque tranquillitati magis congruum et necessarium arbitrabantur. Hinc minime mirari debemus quod quamvis post acceptas appellationes in eorum stet potestate hoc vel illud remedium genus eligere atque statuere, ad illud se determinant quod sacris canonibus magis consonum est, quodque fidelium universitati, non paucorum utilitati, dumtaxat, prospiciat et prosit. Cum itaque Ecclesiarum Orientis status talis esset qualem latrocinium Ephesinum fuisse declarat, idcirco sanctissimus pontifex noster utrumque jus divinum et ecclesiasticum nimirum, præ oculis habens, voluit vigore illius acceptæ appellationis decretum interponere atque statuere, omnium Orientalium causas in novo generali concilio solemniter esset tractandas atque finiendas. Pro qua quidem habenda synodo tales præscripsit regulas, quæ violatæ suæ sedis jura per Dioscori impotentiam repararent, et universali Ecclesiæ prodesse posse judicavit. Id plane indicant illa Leonis verba a nobis in superioribus exposita, quorum priorem partem dumtaxat, paulo ante Quesnellus objecit, suæ perditæ causæ patrociniari posse arbitratus.

canones, tertium nimirum, quartum et septimum exscribit, quibus Gelasium papam in epistola ad Dardaniam episcopos instituisse asseverat.

Convenientibus utique Orientalium provinciarum optis, quorum si qui superali minis atque injuriis illatis tramite deviarunt, salutaribus remediis in rum trahentur; ipsique sanctorum est causa durior, istiliis melioribus acquiescant, ab Ecclesie unitate xcidant. Quam autem post appellationem inter- um hoc necessario postuletur, canonum Nicææ orum decreta testantur, quæ a totius mundi sunt dotibus constituta, quæque subter annexa sunt subjicit Quesnellus: « Ita enim obscura sunt plerosque decreta illa Nicææ habita, quæ a one laudantur, ut nihil obscurius. Nihil quippe agitur inter Nicænos canones; et ad Sardicen- on fugere cogitur David, quos sub Nicænorum ne citatos a Leone divinat, ut a multis ante ip- livinatum est. Verum hoc non inviti concedi- Sardicenses canones alieno hic nomine vestito- tos esse a Leone, ut necessitatem concilii æcu- si argueret. » Hactenus Quesnellus, qui pro suo io indiscrete David exagitans, duos illos syllo- s subnectens, quorum unum David ex suis piis composuerat, alium vero ex suo cerebro uesnellus contextuit ad infirmam prorsus- ajciendam Davidis aliorumque cordatorum vi- sententiam; laborat tandem inquirendo dum- ex Sardicensibus canonibus S. pontificis men- res Sardicenses exscribit canones; tertium et, quartum et septimum, et ad hos præce- S. Leonis verba referenda esse contendit. At is 413 et operam perdidisse Quesnellum, me- ine ulla prorsus dubitatione judicabunt qui antum postremis S. pontificis verbis hæere sed ad totius contextus texturam, ordinem umque significationem animo attendere non bunt. Quæ quidem omnia, si cum Nicænis antur canonibus, jam prorsus illæ multorum tiones cessabunt, in quas plerique inciderunt, uos, Quesnello auctore, decreta illa ita ob- habita sunt ut nihil obscurius queat deside- it inveniri.

erge ergo, quintum Nicænum canonem subji- s. De his communionem privantur, seu ex clero. seu o ordine, ab episcopis per unamquamque pro- n sententia regularis obtineat, ut hi qui abji- ; ab aliis non recipiantur. Requiritur autem sillanimitate, aut contentione, aut alio quo- tio episcopi videantur a congregatione seclusi.) decentius inquiretur, bene placuit annis sin- er unamquamque provinciam bis in anno con- lebrari, ut, communiter omnibus simul epi- provincie congregatis, discutiantur hujusmodi mes, et sic qui suo peccaverint, evidenter epi- xcommunicati rationabiliter ab omnibus æsti- , usquequo episcoporum congregationi placeat ocliorum collectores ad marginem posue- Vel in communi, vel episcopo placeat humanio-) talibus ferre sententiam, etc.

onferat jam modo Quesnellus, qui S. Leonis novis typis illustranda proposuerat, an S. pon- mperatorem urgentis verba cum hujus canonis) aliquam affinitatem habeant; ea tamen ratio- i formula servata, quam scholæ a minori ad appellat? Quid enim habet Leo iis in verbis tunc canoni non respondeat? Agitur hic de el clerico exciso, et e gradu suo ejecto per sionem, vim atque judicis tyrannidem. Leo episcoporum causam pertractat, qui superati itque injuriis, a veritatis tramite deviarunt so- r. Concilium de quibusdam malis in una sola cia grassantibus, de laicis vel clericis irregu- xcommunicatis; de episcopis tandem vim rannidem exercentibus disserens, tamquam um adhibendum, provinciale congregan- odum præscribit, in quo decentius de causa

A inquiretur, et discutiantur hujusmodi quæstiones.

Sanctus pontifex vero, non ad unius provincie quæ- stiones pertinentes discutiendas per appellationis li- bellum interpellatus, sed provocatus ad totius Orien- tis scandala abolenda, ad catholicorum fidem tuen- dam, atque ad vindicandos ab injusta oppressione sanctissimos episcopos per vim, furorem, atque im- potentiam excommunicatos atque dejectos generalem synodum fieri postulat hancque tamque remedium necessario adhibendum præscribit ut salutaribus (ait) remediis in integrum revocentur. Nicænum concilium tandem statuit ut cum iis quos synodus rationabili- ter ab episcopo fuisse excommunicatos æstimabit nulla indulgentia adhibeatur usquequo totius synodi consensione vel episcopi voluntate placuerit humanio- rem pro talibus ferre sententiam. Similiter S. Leo lo- quens de iis episcopis qui malitiose in atrocinali syno- do Ephesina, odio vel antiquis æmulationibus exci- tatis, prævaricati fuerunt, quorum erat causa durior, si per resipiscentiam melioribus vellent consiliis ac- quiescere, ab Ecclesie unitate non esse excidendis præscripsit. Dicat, amabo, Quesnellus, an hoc Leo- nis decretum apprime respondeat Nicænis cano- nibus? Assignet discrimen.

*26. At jam discrimen assignasse Launoium et Quesnellum aliqui respondebunt, dicentes sancti Leonis Magni dicta minime Nicænis decretis respon- dere, cum horum nullus appellationum faciat men- tionem. 414 Hanc enim de appellationibus senten- tiam cum non nisi confuse ex tribus illis Sardicen- sibus canonibus colligamus, idcirco merito conse- quitur S. pontificem ad canones istos Nicænorum nomine vestitos repexisse. Sed isthæc responsio quid conficit? Alium enim sensum Leonis verba subire iis exploratum esse debet qui in evolvendis S. pontifi- cis scriptis versantur. Etenim ipse non asseruit sibi convenire jus suscipiendi episcoporum provocan- tium causas, eas examinare et definire canonum vigore; sed præscribendi illud remediis genus quod afflictis Orientis rebus, fidei periclitanti, hujusque oppressis defensoribus unice succurrere et prodesse poterat. Hoc est illud quod post appellationem inter- positam necessario postulatum est, quemadmodum cano- num Nicææ habitorum decreta testantur. Supponit itaque hic appellationum jus alia ratione sibi deberi; easque non propter canonum decreta posse et de- bere suscipere, sed jus illud a divina institutione derivari propter quam ejus ecclesiasticarum rerum administratio per universum orbem extendebatur. De hac sibi commissa divinitus cura verba facit multis in epistolis. Sed scribens ad Anastasium epi- scopum Thessalonicensem, quem in suæ sollicitu- dinis consortium assumpsit, vices sui moderaminis delegando, non aliam assignat rationem, nisi hanc: *Ut curam, quam universis Ecclesiis principaliter ex di- vina institutione debemus. Et ultimo capite ejusdem epistolæ, varios episcoporum gradus distinguens, quo- rum alii in minoribus, alii in majoribus provincia- rum urbibus constituti sunt qui minorem vel am- pliorem sollicitudinem susciperent: Per quos ad unam Petri sedem universalis Ecclesie cura confluere, et nihil usquam a suo capite dissideret. Similem quoque lo- quendi formulam offendimus in epistola ad Palæ- stinos monachos, quam his verbis orsus est: Sol- licitudini meæ, quam universali Ecclesie omnibusque filiis debeo, multorum relatione patefactum est. Ad quod onus gravissimum sibi a Deo impositum in an- niversario suæ assumptionis serius animadvertens, omnium et singulorum episcoporum administrationem sui laboris esse portionem asseverat, ut dum (ait) ad beati apostoli Petri sedem ex toto orbe concurritur, et illa universalis Ecclesie a Domino et eidem commen- data dilectio etiam ex nostra dispensatione deposcitur, tanto amplius nobis instare oneris sentiamus, quanto**

*. Leonis epist. 39 et 40.
ianon iste 5 Nicænus juxta Dionysii Exigui in-*

terpretationem exstat tom. II Concil., pag. mihi 44.

cunctis majora debemus (a). Hanc autem universalem A lio et cæteris Constantipolitanae Ecclesiae presbyteris, vel episcopis, ne eorum nomina ad altare recitare auderent, priusquam ipsa apostolica sedes quid esset faciendum statueret. *Ut (ait), pertractata qualitate causarum, nostra quid debeat observari sollicitudo constituat.*

27. Ex præmissis itaque Quesnellus aliosque ipsius suffragatores gravius urgeri manifestum est. Nam quid Leoni opus erat vindicare sibi jus appellationum ab episcopis Orientalibus factarum. Sardicensium decretorum vigore, quando ipse, jam sibi in omnibus scriptis atque sententiis consentiens, ait ex divina dispensatione oriri auctoritatem, qua de omnibus ecclesiis posset curam agere de fidei questionibus iudicium ferre, causas contentiosas definire atque dirimere, canonicas pœnas relaxare? Quid necessum erat iis insistere canonibus, quarto Ecclesiae sæculo exaratis pro suæ sedis prærogativis et privilegiis tuendis, cum affirmavit sollicitudinem eum impendere oportere pro universali Ecclesia, et omnibus ejus filiis, eamque curam esse illi a Domino commendatam ob mulieris dispensationem, quod gravissimum reputabat, quia cunctis fidelibus majora debebat? Quid denique? Ex sardicensium canonum privilegio tantum odo cœptum est causas ad apostolicam sedem deferre, cum ex divina institutione ad unam Petri sedem universalis Ecclesiae cura confluere debebat? Nugæ, meræ nugæ. Aliter enim ratiocinatus est S. Leo, ut membra suo capiti sine ullo prorsus dissidio adhærerent. Et propterea mirum non est si titulo ecclesiastici primatus sibi concessi, etiam independentem a quacumque synodo, rerum agendarum in synodis etiam œcumenicis regulas inviolabiliter observandas præscripsit, horum auctoritatem in iudiciis ferendis inter arcuos limites restrinxit, et tandem sibi reservavit examinare atque pendere an quorundam in graviora crimina lapsorum satisfactio et pœnitentia veniam et reconciliationem mereretur. Aliud adhuc gravius restat, quo perstringatur Quesnellus, et cum eo cæteri in superioribus indicati. Nimirum cautum voluisse S. pontificem ne episcopi etiam in celebri Chalcedonensi concilio convenientes quibusdam jam communione privatis indulgentiam concederent; veluitque Anato-

lio et cæteris Constantipolitanae Ecclesiae presbyteris, vel episcopis, ne eorum nomina ad altare recitare auderent, priusquam ipsa apostolica sedes quid esset faciendum statueret. *Ut (ait), pertractata qualitate causarum, nostra quid debeat observari sollicitudo constituat.*

28. Hæc sunt quæ pro detegendis Quesnelli nugis atque fallaciis, pro ejusdem aliorumque scriptorum falsis argumentis eripiendis et evertendis de S. Flaviani ad apostolicam sedem et unicum summum pontificem S. Leonem appellatione, scribere necessarium duximus. Verum non omnia momenta quæ in S. pontificis Opera sparsa conspeximus, quibus asseverat suam pontificatus curam ex divina institutione per universum orbem distendi, adducere potuimus, ne præsens hæc nostra exercitatio quasi in immensum cresceret. Eam igitur ad finem perducere cupientes, adhuc unum addendum consensimus: videlicet non tantum sanctum Leonem ad quintum Nicænum genuinum canonem respexisse, cum ad Theodosium epistolam dedit sed ad sextum etiam. Neque hunc esse intelligendum quemadmodum vulgati codices exhibent, sed eo modo quo in Chalcedonensi concilio recitatum fuit videlicet, *quod Ecclesia Romana semper habuit primatum.* Hanc lectionem totius orbis episcopi approbantes, Romani pontificis primatum ex divina institutione pendere principaliter non obscure testati sunt. Non erat igitur Leoni opus alios canones respicere præter Nicænos, vel Sardicensis Nicænorum nomine vestitos pro suis iuribus in medium adducere. Demum quia Quesnellus, negotium facessere volens Romanis pontificibus, multum operis impendit in 416 Sardicensibus canonibus pro suo arbitrio interpretandis, idcirco de iisdem verba facere reservamus in sequenti exercitatione, ad quam tamquam hujus appendicem jam stylum admovemus.

CAPUT X.

De tribus Sardicensibus canonibus potissimum agitur, ad quos respicientes (c) Launoius, Quesnellus aliique, contendunt sanctum Flavianum, eorum vigore et auctoritate dumtaxat adductum, ad S. Leonem Magnum provocasse, ut in numerosiori synodo ipsius causam ad novum examen perduceretur. Horum argumenta in medium adducuntur, et ex epistolis sanctorum Julii, Leonis et Gelassi RR. PP., tamquam prorsus infirma vel falsa, evertuntur.

1. Nondum satis de S. Flaviani appellatione ad unicum et solum summum pontificem S. Leonem me in præcedentibus verba fecisse iis videbor, qui Joannis Launoii, Paschasii Quesnelli aliorumque hujus scholæ scriptorum Opera lustrarunt, in quibus evolvendis apprime noverunt nullo alio jure, nisi ecclesiastico, et a Sardicensibus quidem canonibus derivato, episcoporum appellationes Rom. pontificibus, cum Occidentalium concilio agentibus, esse adjudicatas. Cum ego primo horum scriptorum opinionem circumspexissem, in dubiis versabar an novam exercitacionem a præcedenti distinctam, tamquam istius appendicem, conscribere opus esset, in qua diligentis animus et scopum investigarem quibus laudati PP. adducti tres tantopere memoratos canones condere voluerunt. Recogitabam quidem eos haudquam latuisse, aut dissimulare voluisse, jus divinum, quo Romanis pontificibus de omnibus et quibuscumque Ecclesiae causis judicare concessum est. Sed ex altera parte cum in percurrendis vel Launoii epistolæ, eam offendissem quam Jacobo Boetio in superioribus indicati. Nimirum cautum voluisse S. pontificem ne episcopi etiam in celebri Chalcedonensi concilio convenientes quibusdam jam communione privatis indulgentiam concederent; veluitque Anato-

(a) Epist. 12. cap. 1 et ult.; epist. 46, cap. 1; serm. 4 in Anniversario assumptionis suæ cap. 2; et alibi passim.

(b) Epistola 65, cap. 2 et 3.

(c) Launoius, part. II, epist. 3.

dubia, infirma, atque nullum prorsus robur habere viderentur. Ad dictorum itaque veritatem magis magisque firmandam, plurimum valere posse arbitratus sum illorum summorum pontificum agenda rationem, qui jam Sardicense concilium præcesserunt, quique, nemine refragante, aliorum appellationibus susceptis, definitivas sententias et judicia protulerunt. Cujus generis dicendam esse celeberrimam sancti Athanasii Alexandrini causam mihi persuadere debui. Nondum enim Sardicenses canones conditi erant, nam post quinquennium dumtaxat, aut septennium, Patres illi ad eam synodum convenerunt quando Athanasius ab Eusebianorum Arianorumque factionibus, de variis criminibus per calumniam postulatus, synodorum Orientalis judicio, et damnatus, et episcopatu privatus, Romam venire fuit coactus, ut coram Julio Romano pontifice suam causam diceret, gravissimasque quas in fidei odium patiebatur persecutiones enarraret, simulque novam suæ causæ cognitionem peteret, ne statuta Tyrii Mareoticæ in rem judicatam transirent. Athanasium ergo ab Orientalium judicio appellasse, et illius tribunalis judicium expostulasse ad quod confugit, et coram quo se sistere voluit, a nemine in dubium revocari posse arbitror. At quænam jura Athanasio patrocinarentur, ut is unam et 417 solam inter tot Occidentalium episcoporum sedes pulsare posset, cujus quidem judicium ipsius adversarii, nec recusare, nec rejicere valerent, ego haud video, nisi ad divinam apostolicamque auctoritatem recurramus. Athanasio quidem Sardicenses canones, qui nondum conditi erant, minime suffragabantur. Nec, auctoribus Quesnello, Launoie et cæteris, alii canones exstant, in quibus hoc jus excipiendarum appellationum Romanis pontificibus adjudicaretur.

2. Neque aures Quesnello potissimum præbere debemus, qui passim in suis scriptis, ut Romanorum PP. eludat aut elevet auctoritatem, quoddam jus omnibus catholicis episcopis commune inesse ait, quo pro fidei et Ecclesiæ negotiis suam operam intendere teneantur. Nam non agebatur tum in Athanasii causa, et aliis similibus, de labore dumtaxat subeundo pro communi fidei firmitate et incolumitate, vel de Ecclesiæ utilitate, sed de *peremptorio*, ut aiunt, judicio ferendo, de synodali Orientalium canonibus abolendis, de coercendis temerariis ausibus plurimorum episcoporum factiosorum, qui Athanasium vi e sua sede deturbaverant, et per fas et nefas illius episcopatum hæretico homini intruso adjudicaverant. Præterea si quilibet episcopus in similibus causis suam operam impendere tenetur, quare Athanasium unicum et solum Julium Romanum pontificem appellavit? Cur Julius ipse solemniter judicio volens diligentius Athanasii innocentiam inquirere, et universis catholicis patefacere, compulsi accusatores, eam per suos legatos, Romam venire, ut rationem redderent, quod præter apostolicæ sedis consensum apud Tyrium convenissent, ut falsa crimina sanctissimo viro intentarent? Quare tandem Ariani Eusebianique evocati ab ipso Julio ad causam coram se dicendam, non protestantur de judicis incompetencia? Alias et alias utique tergiversationes eos adhibuisse, ut publicam ignominiam, quam sibi imminere cognoscebant, præcaverent, certissima monumenta fidem faciunt. Defatigasse quoque Athanasium, qui eorum in Urbem adventum, sicut promiserant, ad quindecim menses præstolatus est, non ignoramus. At inficias ivisse causam de qua agebatur in questionem adduci posse in apostolicæ sedis tribunali, ad quod Athanasium provocaverat, quis umquam potuit aut poterit affirmare?

3. Et quidem Eusebianos Arianosque episcopos minime auctos fuisse in ficiari Romani pontificis jurisdictionem, qua ad Urbem venire se compulsos intellexerunt, perspicue innoscit ex iteratis turbis quas contra eundem Athanasium, mortuo Constantino

A imperatore, excitaverant. Egredere ergo ferentes hunc sanctum episcopum post quindecim menses suæ sedi restitutum, cum essent Eusebiana a Constantio imperatore convocati ad dedicationem Antiochenæ basilicæ per Constantinum inchoatæ, rei occasione concilium celebrant; novis instructis dolis, favore, et auctoritate principis freti, Athanasium deturbant; et in Alexandrina sede collocant Gregorium, qui, stipatus quinque millibus armatorum, fugato S. præsule, per vim et incendia Ecclesiam occupat. Athanasii itaque defensionem, iterum unicus et solus S. Julius pontifex assumit. Cum videlicet idem Athanasius cum Marcello Ancyrae episcopo aliisque, quos Eusebiana factio in exsilium amandari curavit, novum judicium instrui petiit, ut ex integro ejus et sociorum causa ad examen revocaretur. Qualem vero exitum isthæ causa obtinuerit, nemo est qui ignoret. Athanasius quippe, et Paulus episcopus Constantinopolitanus, Lucius Adrianopolitanus, Marcellus Ancyranus, Asclepas Gazzensis, alii longe plures a Julio et Romana synodo solemniter absoluti, et innocentes declarati fuerunt, digni propterea ut ad suas sedes sine ullo prorsus canonico impedimento reverterentur. Quod quidem judicium, ut tamquam irreformabile a cunctis haberetur, idem Julius papa iis omnibus conditionibus præmunivit quæ in jure exprimuntur. Videlicet Eusebianæ factionis auctores canonicis citationibus 418 Romam venire pulsabat, rationem reddituros de iniquis judiciis habitis in Tyria et Antiochena synodo, *secutus* in hac parte, ait Theodoretus, *Ecclesiæ canonem*, quo cautum erat ne altera inaudita litigationum parte judicia haberentur, neve in absentes quandoque sententia caderet. Verumtamen Eusebiana causæ diffusi, scientes Romanorum militum copiis et commentariensibus haud posse patrocinari, varias, inutiles et fallaces excusationes prætexere, temporis sibi præfixi brevitatem allegantes, bellum principis in Persas offensivum itinerantibus esse, et id genus alia adducentes, quæ dissimulationi tergiversationique favere arbitrabantur.

4. Nihilominus tamen, cum eorum judicia rescissa atque abolita a Julio et Romana synodo audierunt, minime attendentes quod omnium cura ad Romanum spectat pontificem, ut ait Sozomenus, vel quod Romana Ecclesia privilegium habet præ cæteris, ut scribit Socrates, Eusebiana graviter commoti conveniunt denuo Antiochiæ in unum, et epistolam verbis elegantibus ornatam ad Julium scribunt, eamque plenam ironiæ, et injuriarum non expertem gravissimarum. Hanc Eusebianorum commotionem idem Sozomenus narrat. Sed rei veritatem magis perspicue comprehendimus ex genuina Julii pontificis epistola, in quas singillatim eorum objectis occurrens, falsa ipsorum argumenta evertit, et Romanæ sedis jura, tamquam ex consuetudine ab apostolis derivata, validissime defendit. Quærelarum summam diligenter satis ex Julii epistola extraxit Severinus Binius, hoc ordine eas recensendo (a). Prima, quod indigno animo tulissent se Roma esse citatos. Secunda, præstitutum concilii habendi terminum nimis angustum fuisse. Tertia, ægre ferentes Acta Tyrii conventiculi a Julio iterum examinari, indignum esse scribebant, alia synodo retractari quæ in alia jam stabilita essent, ac per Julium ea labefactari quæ ab ipsis judicata erant. Quarta, ut Romanæ Ecclesiæ judicium, quod est omnium hæreticorum insigne, proprium subterfugerent, illud inculcarunt, nequaquam ex magnitudine civitatum esse æstimandas dignitates episcoporum. Quinta expostularunt in Julium quod scribens ad eos, non tamen ad omnes nominatim litteras rescripsisset, quarum illa erat inscriptio: *Eusebio cum sociis*. Sexta demum, eua epistola ad Julium scripta conquesti sunt Athanasium, Marcellum aliosque episcopos, antea ab ipsis damnatos, in communionem catholicam susceptos esse. Addit Sozome-

(a) Severinus Binius, tom. II Concil., pag. 558.

nus eos suis litteris contestatos fuisse se numquam cum Julio pacem et concordiam inuituros, nisi quæ ab eis fuissent constituta probasset.

5. Nemo erit qui tantam hæreticorum non miretur audaciam, sed cur? Quia cum Julio summo pontifice verbis contendebant, et eidem ea jura convenire negabant, quæ ab apostolis esse derivata antiquitas docuit? Quid interea arbitratur? Eos melius sensisse de Romanorum pontificum juribus et prærogativis quam judicaverint de Christi Domini divinitate et divini Verbi cum Patre consubstantialitate. Hæc autem de Christo Domino negare minime veritos esse, omnibus exploratum est. Igitur si Eusebiani nulla alia ducebantur lege quam solius arbitrii, non mirum quod nullo ecclesiastico præcepto obtemperare voluerint, et, ut suam pervicacem contumaciam specioso aliquo colore tuerentur; canones confingebant, quibus cautum esset unius synodi judicia alterius synodi cognitione et decretis non posse dissolvi. Sed quale effugium commentiebantur? Ipsi in primis plures synodos coegerant ad Nicæna statuta abolenda. Deinde quando a summo pontifice Julio Romam vocati fuerunt ad causam dicendam, iudicis incompetentiam (ut aiunt) non allegarunt. Citationem seu vocationem non impugnarunt. Moram dumtaxat adhibuerunt, et ad tergiversationes varias recurrentes, cum diutius pontifex eorum adventum expectare non posset, et clam arrepta fuga ab eorum legatis, qui synodorum Tyrii ac Mareoticæ Acta inconsulte inter pontificias manus reliquerunt, rerum omnium veritate perpicue cognita, in Athanasii et sociorum favorem absolutiōnis decretum expeditum fuit; in irritum missis omnibus Actis quæ in Oriente per fraudes atque calumnias, per vim atque tyrannidem confecta fuerant. Tunc ergo intelligentes omnes suæ nequitie artes prorsus esse patefactas, et Romanæ sedis iudicio eversas, contendere cœperunt istiusque auctoritatem audacter impugnare. Voluissent enim ut Romanus pontifex in eorum pravas opiniones descendere, nefaria decreta ab ipsis condita confirmando et rata habendo. Hoc tamen novum studium pravamque ambitionem, tamquam contrariam Pauli apostoli sanctionibus, et Patrum doctrinis, potissimum refutat S. Julius papa, et novitatum auctoritate his verbis exagitat, quæ mire in eos quadrant qui a conciliis ad concilia numerosiora appellationes dumtaxat fieri posse atque debere sibi confligunt (a): *An ignari estis hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, ut hinc quod justum est definiri possit? Quapropter si isthic hujusmodi suspicio in episcopum concepta erat, adhuc ad nostram Ecclesiam referri oportuit. Nunc autem nos, quos certiores minime fecerunt, postquam jam egerint quod libuit, suffragatores suæ damnationis, cui non interfuimus, esse volunt. Non ita se habent Pauli ordinationes, non ita Patres docuerunt, sed fastus iste et novum studium est.* Obsecratione tandem usus summus pontifex, contumaces Eusebianos audire hortatur: *Quæ (ait) accepimus a beato Petro apostolo, ea vobis significo, non scripturas alioqui quæ nota apud vos esse arbitror, nisi facta ipsa nos conturbassent.* Et enumerans omnia mala quæ in Ecclesia eorum studiis et machinationibus contingebant, ut a similibus in posterum se abstineant seseque iis opponant, contra eos scribentes qui talia auderent, summa animi moderatione obsecrat, ne apud ethnicos ridiculi efficerentur.

6. Jam vero si latius de hac Julii epistola ad Eusebianos scripta disserere vellem, clarius ostendere possem apostolicæ sedis auctoritatem, de qua pontifex facit mentionem, in divino jure et apostolico canone esse fundatam, ut satis erudite probavit cl. Christianus Lupus (b), adducendo varia exempla ex ecclesia-

(a) Integra Græce et Latine exstat Julii pontificis epistola tom. II Concil., apud Labbeum, pag. 515.

(b) Christianus Lupus, in Sardicensis canones, p. mihi 141.

astica historia desumpta; et ea videlicet quæ vel ex Eusebii Cæsariensis Historia, vel ex aliorum scriptis ipse doctus vir desumi posse arbitratur. Addit quoque vulgatum Tertulliani testimonium contra Praxeam in Montani causa ad Zephirinum appellantis, et Antiocheni concilii decretum contra Paulum Samosatenum latum, quod pondus non obtinuit, nisi post Dionysii Romani confirmationem, ut ipsi alias descripsimus, in adornanda Eusebii Cæsariensis Latina Rufiniana editione (c). Hæc itaque et id genus alia exempla, ad quæ præstantissimi viri provocarunt ad explicandum divinum et apostolicum jus RR. PP. concessum pro appellationibus quibuscumque suscipiendis, in præsens prætermittimus, ne extra campum vagemur, neve ab aliis jam actum agere videamur. Insistimus dumtaxat laudato papæ Julii testimonio, cui Eusebiani se opponere minime ausi sunt. Quis porro credet vaferrimam illam hæreticorum factionem, odio atque furore contra Athanasium agitatam, siluisse, si falso Julius pro suis juribus tuendis et consuetudinem Ecclesiarum et apostolorum ordinationes et PP. doctrinam adduxisset, maxime cum eos exagitasset quod nimio ambitu laborarent et novis rebus studerent?

7. Sed hanc consuetudinem et divini juris exercitium quod non impugnarunt Eusebiani, negarunt saltim Quesnellus et Launoius (d). Qui quamvis concedant Julium Athanasii aliorumque causam anno 341 examinare voluisse præsentibus etiam legatis, quos Ariani huc miserant, dissimulant tamen fuisse absolutos, et suis sedibus restitutos, et tantummodo asseverant concilium Romanum tamquam ex utriusque partis compromisso indictum et celebratum fuisse. Nullam ergo supponunt in Romano pontifice auctoritatem præter eam quam accepit a litigantibus. Sed et Launoius, ad hoc simili fallacia usus, contendit Julium Athanasii causam iudicandæ arbitrum ab ipsis Eusebians fuisse institutum, ea videlicet ratione, ut non nisi ipsi petentibus iudicare potuisset. Quemadmodum in quibusdam dissidiis absolvendis ii facere solent, qui, relictis ordinariis et a lege institutis iudiciis, compromissum facientes, novos arbitros sibi eligunt. Ut autem Joanni Bono, amico suo, Launoius fucum faciat, verbaque vendat, sequentia Athanasii verba subjicit: *Hæc quidem Egyptii ad omnes et ad episcopum Romanum Julium scripserunt. Qui et Eusebiani ad Julium litteras misere, et ut nos terrent synodum jusserunt convocari, et ipsi Julio, si vellet, arbitrium causæ detulerunt.* Verum tamen cum Quesnellus, tum Launoii fabulationes statim correre, producit ipsa Julii papæ verba in præcedentibus laudata. Qui altius repetens legitima iudicis jura, vetustam allegat consuetudinem, apostolorum ordinationes, et PP. doctrinam. Debuisset ergo potius ipsis objicere compromissum ab eadem Eusebianorum factione jam factum; istudque evulgare, ut cunctis innotesceret, se non alia ratione in Orientalium synodorum negotiis miscuisse, nisi quia convenientes ad invicem litigantes iudicandi facultatem e dem detulerunt. Contra vero eos tamquam adversarios quasi de ignorantia insinuat, vellicatque dicendo: *An ignari estis hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, ut hinc quod justum est definiri possit?* Non erat ergo in Eusebianorum potestate arbitrum constituere Julium, et compromissum facere, ut is secundum justitiæ et æquitatis leges causam litigantium definiret. Sed iudicandi de Ecclesiæ et episcoporum rebus a Deo acceptat, et ab apostolorum tempore in talium jurium possessione Romanus pontifex perseveravit. Inepte nimis quoque Launoius Athanasii verba adduxit, ut Eusebianorum ad Julium provocantium voluntatem et

(c) Tom. I Eusebianæ Historiæ, lib. VII, cap. 26, pag. 442 et seq.

(d) Quesnellus, tom. II, dissert. 8, pag. 308 et seqq.

episcaret. Ex iis enim verbis quid aliud col-
 isi Eusebianos ad jactandum se bonam cau-
 ere, atque ad deterrendum S. episcopum
 um, jam pridem sponsonem dedisse, aut
 synodi, aut ipsius Julii judicium, sicuti
 as ordinationes et consuetudo possebant,
 ibituros. *Arbitrium* enim non habet signifi-
 ipromissum, vel istud importare, ut con-
 ambo adversarii; sed apud Latinos illius
 idicium, seu *imperium* indicat, quæ ab ha-
 legitimam auctoritatem duntaxat deriva-
 ut ex Horatio et Cicerone probare posse-

nondum Athanasii verborum vim perfecte
 sumus, nisi perpendamus neminem deter-
 e ex arbitrarii judicis sententia, vigore
 issi lata, quod *compromissum* haberi non
 isi litigantes inter se convenientes spon-
 sifice stare velle secuturo judicio. Cum igitur
 i litteras dantes ad Julium pontificem, ut,
 ipse, synodo omni remota, judicaret Atha-
 teterrere voluerunt, jam ad illud tribunal
 e intendebant, citra quod non amplius illis
 argiversationes quærere, appellationes in-
 e, quia peremptorium et ultimum judicium
 ferendum, quo supposito, ut ipsi Eusebiani
 habebant, Athanasio amplius ad suam
 inam Ecclesiam redire non fuisset conces-
 sumpriorii enim et ultimi judicii ea conditio
 ndemnato omnis spes auferatur amplius
 si, ac propterea hoc judicii genus dum-
 rorem incutere potest. Eusebiani ipsi præ-
 n ex jure *compromissi*, sed veræ appella-
 ionis legatos Romam mittere coacti fuerunt,
 iam de concilio habendo unum verbum
 unt, nisi quando, videntes se convictos atque
 veratos ab Athanasii legatis, eorum causam
 re præsennerunt. Legitimum ergo judicem
 ssidii Julium primo habere non recusabant.
 mtaxat recusare cœperunt, quando turpiter
 sariis legatis convicti prorsus conflictaban-
 e factum hisce verbis Julius ipse Eusebianos
 s, objecit: *Siquidem vestri legati Macharius
 et Hesychius, Martyriusque diaconus, nullo
 n huc venissent, pares presbyteris ab Athanasio
 semper ab illis convicti refutati que, concilium
 nobis postularunt, litterasque, et ad Eusebia-
 Athanasium Alexandriam, quibus convocaren-
 ti, ut eorum omnibus justo judicio causo cog-
 isset; tum enim se de Athanasio probaturos esse
 nequirent.* Nec suspicari liceat Julii verba
 alligenda de privata aliqua disceptatione
 riusque partis legatos habita. Nam sanctus
 immediate, ad judicii et questionis solem-
 indicandam, hæc subdidit verba: *Publice
 am nobis Martyrius et Hesychius refellebantur,
 ii presbyteris cum fiducia alacriter resistenti-
 rtyrius vero cum suis, si vera dicenda sunt,
 rofligabantur, ac proinde concilium generale*
 it. Non primum igitur de generali habenda
 postularunt, nisi quando causam, quam age-
 didisee intellexerunt. Tum enim hæreticorum
 sticorumque agendi rationem secuti, a sum-
 mificis judicio se abalienare statuerunt, atque
 m tergiversationibus S. P. fallere quærentes,
 m indici postularunt. Interea tamen hanc
 em nullum prorsus robur habuisse explora-
 . Nam pontifex ea usus potestate quam divi-
 ceperat, juris regulas secutus, Marcellum et
 sium, tamquam omnium criminum insontes
 t, et in communionem recipit; irrita et nul-
 liriium declarat monumenta Actorum quæ in
 Tyrri et Mareotæ confecta fuerant, ita ut ipsi
 siii et cæterorum catholicorum accusatores

A desperatione acti, ne forte calumniantium pœnas
 juxta canonum decreta subirent, de nocte ex urbe
 Roma profecti, fugam arripuerunt. Verum tamen ad
 irregularem horum legatorum fugam Julius ipse pon-
 tificex animadvertens, lenitate summa adhibita, ad
 exitum perducere nisus est gravissima Orientalium
 dissidia. Quare admissa eorumdem legatorum appel-
 latione, quamvis nulla urgeretur necessitate ad con-
 cilium cogendum, Eusebio et sociis per epistolas
 jussit Romam ad concilium habendum venire. Sed
 schismatica illa factio cum tergiversationibus et diu-
 turna temporis prolatione pontificis spem adhuc
 frustrasset, denuo in concilio Athanasium et socios
 nullius criminis reos esse declaravit, dignosque esse
 decrevit ut suis sedibus a quibus per impotentiam
 expulsi fuerant restituerentur. Igitur Julius quasi
 rationem reddere volens de iis quæ a se ipso gesta
 fuerant, eos hisce verbis compellat: *Oportebat igitur
 vos, dilectissimi, huc accedere, et nequaquam tergiver-
 sari, ut res ad finem deducatur. Id enim ratio requirit...*
 Venissent enim, ut dixi, si de sua causa bene sper-
 sent. Numquam enim Eusebiani R. P. denegarunt
 jus evocandi Orientalium Ecclesiarum episcopos,
 neque se exemptos prædicarunt ab illo obsequii de-
 bito quo totius Christiani orbis Ecclesiæ sanctæ apo-
 stoliciæ Romanæ sedi obtemperare tenentur.

9. I. aunois tamen se ab harum rerum serie per-
 strictum intelligens, sequens effugium excogitavit,
 dicendo: *Neque Julii papæ decreto, neque Romanæ
 sznodi sententia Athanasium suæ sedi restitutum; sed
 Sardicensium judicio, quæ synodus, Romana synodo
 longe numerosior, quidquid a Romana synodo gestum
 fuerat confirmat.* Pessimum ratiocinium contra om-
 nes juris et dialecticæ regulas constructum. Judican-
 di enim jus cum decreti jam latæ executione confun-
 dere satagit, ut inde male inferat Romanorum PP.
 judicia parum nihilumve esse pendenda, nisi a gene-
 ralibus synodis confirmata et tamquam rata habeantur.
 Sed dicat an jure vel ~~422~~ injuria cum Julii, tum
 Romani concilii judicium et sententia fuerint retar-
 data? Non jure quidem, cum tam Eusebiani quam
 Athanasius et socii Rom. pontificem tamquam judi-
 cem habere non recusarunt, ut ex antecedentibus in-
 notescit. Injuria igitur Arianorum factio sese Julii et
 Romanæ synodi statutis opposuit, cui cum Constantii
 imperatoris auctoritas et violentia patrocinaretur,
 ne Athanasius et alii suis sedibus restituerentur cau-
 tum fuit, sed ipsos Sardiceuses nullum robur nullam-
 que confirmationem Julii judicio et Romanæ synodi
 sententiæ addidisse Launoium et Quenellum ani-
 madvertere oportebat, cum solemniter sequenti decla-
 ratione usi fuerint: *Qua ex re æquitas judicii fratris et
 coepiscopi nostri Julii liquidissime apparebit, qui non
 temerario consilio, sed matura deliberatione sententiam
 tulit, adeo ut nihil relinquatur dubii de communionem
 fratris nostri Athanasii* (a) Cedit quoque aliud effugium
 de synodo longe numerosiore, cui ambo nostri adver-
 sarii insistunt. Non enim synodorum auctoritas ex
 majori vel minori PP. numero desumanda est; sed
 ab eo qui potestatem habet illas cogendi, et a cano-
 nicis apostolicisque regulis in judiciorum forma et
 ordine servandis, ut perspicue indicavit sanctus Leo
 Magnus in epist. 80 ad Anatolium Constantinopoli ta-
 num de qua verba faciemus cap. 10 sequentis libri.
 Quare si adversariorum argumentum staret, nec Sar-
 dicense concilium potuisset Athanasii et sociorum
 causam cognoscere, cum hæc jam sæpius fuisset de-
 finita: *Primum quidem in nostra provincia* (ait Atha-
 nasius) *cum ad id coissent propemodum centum episcopis
 comparentibus. Fuerunt autem in eo consessu plusquam
 quinquaginta episcopi* (b). Si ergo judicii pondus at-
 que auctoritas ex episcoporum numero desumeretur,
 potius stare debuissent decreta Alexandrinæ et Ro-

ardicensis concilii Acta, tom. II Concil. apud
 m.

(b) Athanasius, in initio apologiæ 2.

manæ synodorum, quam Tyri et Mareoticæ. Istitis quidem numerosior fuit cum Alexandrina, tum Romana, in quibus Athanasius fuit absolutus, et suæ sedi restitutus. De hac postrema etiam loquens, idem Athanasius in secunda apologia ait: *Presbyter enim Vitus plures episcopos quam quinquaginta ad concilium adduxit, ubi et nostra defensio recepta fuit, et digni habiti sumus communione et agape.* Sed præter Romanum pontificem et episcopos a Vito presbytero ad concilium adductos, alii quoque conventui forte interesse potuerunt, quod nos affirmare certo haud possumus, ob monumentorum inopiam. Verum hoc nostrorum adversariorum eflugium jam pridem evertit sanctus Leo Magnus increpans Anatolium, qui arbitrabatur sibi patrocinari numerosiorem synodum Chalcedonensem ad antiquandum Nicænum canonem de Ecclesiarum juribus et privilegiis.

10. Hanc vero antiquam tantorum apostolicæ sedis jurium possessionem, quam litigiosam facere multis variisque modis Eusebiani nisi sunt, tandem Ursacius et Valens ad pœnitentiam adducti, sub jurejurando in posterum tanquam ratam et firmam habituros esse sequentibus verbis testati sunt: *Quin, et hoc promittimus (aiunt) numquam si aliquando Orientales atque adeo ipse Eusebius velit malitiose eum ad iudicium vocare, nos citra tuam sententiam eo abuturos (a).* Vel ut melius legimus in fragmentis S. Hilarii: *Citra tuam conscientiam non adfuturos.* Non ergo ex horum factorum serie dubitare possumus jam ante Sardicense concilium illam consuetudinem apostolicam obtinuisse ut Romani pontifices episcoporum appellationes exciperent; de horum causis vel in synodis vel extra synodos iudicasse, neque cuiquam licitum fuisse extra Romani pontificis conscientiam de episcoporum causis iudicia proferre. Cadit igitur totum illud ædificium, quod adversarii Launoii et Quesnellus ex solis Sardicensibus **423** canonibus construere tentarunt, ut contenderent nullo alio jure quam ecclesiastico ex Sardicensi concilio derivato posse R. P. appellationes episcoporum in provincialibus Orientis synodis damnatorum excipere et iudicare. Nec Launoio potissimum Bellarminum exagitantem ad Gelasium papæ testimonium provocare liceat, qui in epistola ad episcopos Dardaniæ scripsit: *Non relicemus, quod cuacta per mundum novit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum sedes beati Petri apostoli jus habeat resolvendi, utpote quod de omni Ecclesia fas habeat iudicandi; neque cuiquam de ejus liceat iudicare iudicio: siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellare voluerint, ab illa autem nemo sit appellare permissus (b).* Nam quod Bellarminus hæc voces suppresserit, canones appellari voluerint, solo canonico seu ecclesiastico jure R. P. appellationes excipere posse contendit, illudque jus ab Ecclesiæ conciliis dumtaxat esse repetendum, quare pro publica omnium utilitate ita faciendum esse decreverit. Ita Launoiius ratiocinatur, injuria quidem Bellarminum exagitando. Si quidem Gelasius papa in sua epistola minime recessit a suorum prædecessorum sententiis, qui, ut vidimus, affirmarunt Romanæ sedis episcopos divino jure posse de omnium Ecclesiarum causis iudicare, quin alicui liceat iudicare de ejus iudicio. Neque nostra aut Bellarmini argumenta infirmari possu- tiis vocibus, *canones appellari voluerint.* Nam eo loci Gelasius non usurpavit illam vocem *canones* pro conciliorum decretis, ut perperam adversarius explicare conatur, sed eam adhibuit pontifex ad innuendam regulam illam divina dispositione stabilitam, et usu firmatam, qua beati Petri sedi jus datum fuit resolvendi omnium Ecclesiarum iudicia, neque cuiquam de ejus iudicio licet iudicare. Et ne videar fabulationibus verba vendere, rogabo Launoium potissimum an umquam Gelasii epistolam de qua agimus lustraverit? Jam

(a) Libellus pœnitentialis Ursacii et Valentis exstat tom. II Conc. et in nova edit. Operum S. Hilarii.

lustrasse credendum est, cum de fraude Bellarminum argret, quod hæc voces, *canones appellare voluerint*, suppresserit. Igitur debuit ei innotecere prædictam epistolam hunc titulum præferre: *Acacius olim apostolicæ sedis iudicio jure damnatum Gelasius ostendit.* Non potuit ignorare quemadmodum in epistolæ corpore agens pontifex de Sabellii damnatione, et de profligata in Nicæna synodo Ariana hæresi, atque de aliis et aliis synodis ob diversas occasiones tum habitis, nullum Christianum latere poterat, *unicuique jusque synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, non aliquam magis excipere sedem oportere, quam primam, quæ unamquamque synodum sua auctoritate confirmat, et continuata moderatione custodit, pro suo scilicet principatu, quem beatus Petrus apostolus Domini voce præceptum, Ecclesia nihilominus subsequente, et tenuit semper, et retinet.* Narrat ergo hic quemadmodum apostolica sedes Domini præcepto illud principatum obtinuerit, et semper retineat, quæ sua auctoritate unamquamque synodum habeat confirmare, et continuata moderatione custodire. Profecto si unamquamque synodum confirmat, cur Launoiius de synodis generalibus id verum non esse contendit? Præterea Gelasius ipse ut probaret divino jure apostolicam sedem usum fuisse in Acacio damnando, numquam ad synodorum canones provocat, sed ad eos pontifices suos prædecessores, qui de similibus causis iudicaverunt, nullo habito prorsus respectu ad Sardicensem PP. sanctiones. Quare ibidem hoc aliud tanquam suæ supremæ auctoritatis argumentum adducit: *Sed nec illa præterimus, quod apostolica sedes frequenter, ut dictum est, more majorum etiam sine ulla synodo præcedente, et absolvendi quos synodus inique damnaverat, et damnandi, nulla existente synodo, quos oportuit, habuerit facultatem.* Deinde sequentia subiecit exempla, quæ mire suffragantur quæstioni de qua in præsentiarum agimus, Athanasii Alexandrini videlicet **424** ab Orientalium synodis damnati, sed ab apostolica sede absoluti; Joannis Constantinopolitani, quem catholicorum præsulam synodus damnaverat, et *sedes apostolica etiam sola*, quia non consensit, absolvit; itemque sanctæ memoriæ Flaviani, pontificum Græcorum congregatione damnati, quem *pari tenore, quoniam sola sedes apostolica non consensit, absolvit.* . . . . . *et impiam synodum (intelligere latrocinatam Ephesinam) non consentiens submovit, ac pro veritate ut synodus Chalcedonensis feret sola decrevit.* Nullum porro in his adducendis exemplis Gelasium ad Sardicensem canones respectum habuisse, manifestum est. Nam, ut vidimus, hæc jura apostolicæ sedi adjudicata fuisse asseverat ex Dominico præcepto, et in illorum privilegiorum possessione semper Romana Ecclesia permansit, quamvis heretici schismaticique invidia et odio acti de legitima hac possessione quæstione excitare magna animorum contentione nisi fuerint. Deinde, ut hactenus vidimus, etiam septennio antequam Sardicense concilium cogeretur, Romana Ecclesia ejusmodi jura exercebat sanct. mem. Athanasium absolvendo.

11. At demus Launoium hæc omnia dissimulare debuisse, ut impune et solo rixandi animo Bellarminum doctum virum exagitaret. An forte id æque facere poterat Quesnellus, qui in adornandis S. Leonis Operibus non semel hujus epistolam 89, quæ est ad episcopos Viennensis provinciæ, inter alias eum lustrare oportuit? Ipse quidem S. Leo de appellationum jure agens, S. Julii P. testimonio suffragatur, nec ab alia origine quam a divina institutione illas derivari amplissime affirmavit. Nullum igitur ad Sardicensis canones habens respectum ita scribit *apostolicam sedem pro sui reverentia ab omnium provincialium sacerdotibus innumeris relationibus fuisse*

(b) Exstat tom. V Concil., apud Labbeum. pag. mihi 324.

consultam, et per diversarum. quemadmodum vetus consuetudo poscebat, appellationem causarum, aut retracta, aut confirmata fuisse judicia. Ad hoc quidem testimonium animadvertit Quesnellus. Sed relicta præcedenti loquendi phrasi de iudiciorum auctoritate per litigantium compromissum accepta, nihilominus istorum verborum vim minuere nisus est, ita ad suæ editionis marginem annotando: *Appellationes non nisi ex consuetudine veteri sibi vindicat*. Quantum vero isthæc annotatio Quesnellianæ causæ prodesse possit, minime video. Imo intelligo Quesnellum aut de oscitantia, aut nimia fraude convinci posse. Nam ibidem S. pontifex, ex innumeris consultationibus appellationibusque ad apostolicam sedem factis, vetustam utique consuetudinem explicare intendit, cum jam in præcedenti ejusdem epistolæ capite disseruisset de ecclesiastici regiminis forma, eo ordine a Christo Domino disposita, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo principaliter collocavit, ut ab ipso quasi quodam capite dona sua vellit in corpus omne manare, ut exsortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere.

Duplici itaque titulo consultationes appellationesque ab omnium Ecclesiarum sacerdotibus ad apostolicam sedem deferri S. Leo ibidem affirmavit: divino, nimirum ob ecclesiastici regiminis formam a Christo Domino institutam, et facti titulo, quem ex vetusta consuetudine probare intendebat per appellationem diversarum causarum, aut confirmata fuisse aliorum episcoporum et synodorum judicia. Nec audeat Quesnellus contendere hanc regiminis formam, ecclesiasticorumque iudiciorum rationem, aut episcoporum dignitatem, aut Ecclesiarum auctoritatem lædere posse. Nam ipse S. pontifex hæc mirifice ex divina dispositione inter se coherere asseverat, subdens: *Quoniam sollicitudo nostra, non sua querens, sed quæ sunt Christi, dignitatem divinitus datum, nec Ecclesiis, nec Ecclesiarum sacerdotibus abrogabat*. Nullum enim dignitatis aut alienæ auctoritatis jus lædi potest in episcopali ordine, si omnes, quærentes quæ Jesu Christi sunt, istius dispositione, pervertere non audeant, et in fide rebus et Ecclesiarum negotiis supremo capiti adhereant, per quod *cælestia dona* 425 *in omne corpus manare debent. Nec enim (subjecit etiam) divinatorum mysteriorum participare esse possunt qui a Petri soliditate recedere audeant.*

12. Huic autem Petri soliditati adhæsisse Athanasium, et ab ea Arianos Eusebianosque recessisse, hactenus in præcedentibus explicavimus. An vero in hujus causæ iudicio pro Athanasio vel pro Eusebianis Quesnello stare placuerit, non satis dilucide ego conspicio. Illud unum tantummodo intelligo, nostrum adversarium omnes sui studii nervos intendisse, ut appellationum jus Romanis pontificibus dumtaxat ex Sardicensibus canonibus adjudicaret, hosque canones in Athanasii gratiam conditos, ad ipsius etiam mentem, velut ex præiudicio quod ipse Romam pelens creaverat, esse constitutos. At quis umquam sinceræ veritatis inquirendæ studiosus sine stomacho hæc poterit legere: episcopus injuria communionis et episcopali sede privatus, et per nequitiam missus in exilium, si provocet ad Petri solidam sedem, præiudicium sibi creat, aliorum jura infringit, si capiti per quod membra divina dona dimanant adhæreat, quærendo simul quæ Jesu Christi sunt et ad ejus Ecclesiam pertinent? Præiudicium utique sibi creavit, cum in Arianorum, tum in Quesnelli sententia; minime vero in recta orthodoxorum opinione. Quibus cum cordi insit divinis obtemperare mandatis, et numquam Christi Domini dispositiones et ordinem divinitus constitutum pervertere, semper ad illum tribunal provocandum esse docuerunt, quod ab ipso Ecclesiæ fundatore obtinuit firmitatem, ut innumeris exemplis ab alio-

rum scriptis mutuatis (si expediret) probare possemus.

13. Progreditur Quesnellus ratioinari, atque jam insertis octavæ dissertationi tribus illis memoratis Sardicensibus canonibus, quid supposuerint PP. in illis regulis edendis inquirat, et explicare aggreditur. Primo supponunt (ait) episcopum a proprio suæ provinciæ concilio sententiam excepisse; sed eundem injuriam sibi factam existimantem postulare ut concilium renovetur. Ut sensim autem in suam persuasionem de novo jure Romano pontifici per concilium concessio traheret lectorem, Osium Cordubensem hæreticorum artibus defatigatum describit, qui optimum censuit, si alicui a concilio daretur facultas dijudicandi utrum et quando appellationi locus esse deberet, ne ecclesiastica judicia paterent magis nebulonum quorundam artibus, quam sæcularia. Habes enim ait, codicis lib. septimo, titulum 65, etc. « Quem potius (subdit) hoc munere decorasset synodus, quam pontificem Romanum omnium patrem, et in quo sancti Petri apostoli memoria honoranda erat? Synodus enim provincialis suspecta erat damnato, vicinarum provinciarum episcopos eam ob causam congregari e re ecclesiastica non erat. Hoc igitur oneris Romano datum, cui nec operosa inquisitione aut totius negotii accurata discussione ad id opus erat, sed summam tantum vel ex litteris priorum iudicium cognoscere: sicut sæculari iudici facile est statim decernere quorum appellationes recipere permittant juris civilis leges. » Sed falsam fictitiamque esse hanc Quesnelli suppositionem, quis non videt? Supponit Sardicensis PP. novum jus Romano pontifici concessisse, ut hunc omnium patrem, et in quo S. Petri memoria honoranda erat, universa Ecclesia veneraretur. Igitur in Quesnelli opinione antequam hujusmodi canones conderentur, R. P. illicitum erat iudicare aut de synodis provincialibus, aut operosam adhibere inquisitionem pro restituendis in suis sedibus episcopis odio æmulationeque expulsis, aut denique pro declarandis irritis et invalidis ordinationibus eorum qui in depositorum sedes fuerant intrusi? Profecto, si quæ conquærentur ex Quesnelliano systemate, starent, jam jus illud antiquum quod Julius papa Arianis objecit, et sibi convenire affirmavit, prorsus chimericum fuisset, et iudicium ab ipso in Athanasii et sociorum causa, ante quinque annos saltem aut septennium, 426 prolatum, irritum et violentum diceremus, utpote prolatum ab eo qui nondum auctoritate pollebat. Judicasse autem Julium de Athanasii et orthodoxorum causa in dubium verti non potest. Nam præter præcedentem epistolam Julii et Athanasii apologias in superioribus allegatas, extat etiam alia ejusdem pontificis epistola scripta ad presbyteros, diaconos, et plebem Alexandrinam, qua eos hortatur ut Athanasium ad suam sedem revertemem alacritate magna suscipiant, qui ex tantis malorum periculis purus innocensque vobis restituitur, talisque non nostro dumtaxat iudicio, sed ab universa synodo iudicatus est (a). Nescio tamen quemadmodum Quesnellus in cæteris superius descriptis sibi constare possit. Ipse enim audacter Eutychetis appellationem ad sedem apostolicam negavit, contendens appellasse potius ad episcopos primarum Ecclesiarum, harumque synodos, atque tandem contendit ejusmodi fuisse Orientalium appellantium consuetudinem; hic vero de hoc novo jure Romanis pontificibus ex Sardicensibus canonibus concessio agi, hocce onus fuisse ipsi impositum, ut summam tantum et ex litteris priorum iudicium cognoscere et decernerent quorum appellationes recipere permitterent juris civilis leges. Hoc autem quid est, nisi posse de decretis synodorum iudicare, decernere in condemnatum jure vel injuria latam esse sententiam, hancque posse suspendere et in irritum mittere, donec pontifices,

(a) Exstat tom. II Conciliorum, pag. 539. Vide nostram Exercitationem de Eutychetis appellatione.

vel per se, vel cum aliis de præcedentibus judiciorum pleniorum faciant inquisitionem? Concilium autem ad hæc omnia exsequenda esse necessarium, non affirmat Quesnellus; nec revera necessarium dici debet, si summam, et ex litteris priorum judiciorum illa omnia decernere atque etiam statuere potest.

14. Quesnellus nihilominus, in suis assertionibus constans, utique verbis contendit hoc appellationum jus de novo fuisse tum Romanis pontificibus et ipsi Julio adjudicatum. At quibus subsidiis id probavit? Forte confingendo Sardicenses eos canones apparentes quasdam habere contradictiones, quas inter cæteros, eruditus explicationibus e medio sustulit jam pridem cl. Christianus Lupus (a), vel affirmando Sardicenses PP. per posteriores cogitationes prioribus derogasse, ut nimirum ex posterioribus decretis priorum interpretatio accipi debeat, et septimo illo canone inter angustos limites illa R. P. auctoritas restringatur, quam in tertio et quarto canone amplissimam eidem adjudicarunt? Fallitur omnino Quesnellus. Canones illi nulla ratione inter se pugnant, et summum illud jus, quod in tertio et quarto canone comprobatur pontificis Rom. auctoritatem in appellationibus accipiendis, magis magisque confirmatur in quinto, seu septimo canone, ut sit in ejus potestate vel judicare per se, vel causæ judicium aliis delegare, vel litigantes partes ad se accire, vel novam synodum indicere, in qua solemniter totum negotium de quo quæstio agitur ad novum examen revocetur.

Itaque ne fabulari videamur, ad canones attendamus. Canon ille tertius in primis Eusebianam compescuit factionem, Nicænos canones in spretum adducens. Cum videlicet temerariis ausibus ex Ecclesiis ad eam non pertinentibus ipsa eiciebat episcopos et clericos orthodoxos, et in horum cathedras et loca alios damnatos et hæreticos intrudebat. Ut autem istius Eusebianæ factionis temerariam agendi rationem Quesnellus occuleret, aut saltem dissimularet, non integrum exscripsit canonem, prout in Dionysii Exigui codicibus invenitur; sed, subductis fortasse oscitanter quatuor primis istis lineis: *Osius episcopus dixit: Illud quoque necessario adjiciendum est, ut episcopi, de sua provincia ad aliam provinciam in qua sunt episcopi non transeant, nisi forte a fratribus suis invitati, ne videamur 427 januam claudere charitati*; subjecit dumtaxat reliqua, quæ sequuntur: *Videlicet quod si aliqua provincia, etc.* Hunc canonem, ut diximus, eruditus scholiis et notis illustravit cl. Lupus, atque animadvertit quatuor partibus constare; in quarum secunda damnata invenitur; sed, subductis fortasse ab Eusebianis potissimum fieri solita; in tertia agitur de judicibus synodorum provincialium, quorum inter est Romano pontifici scribere, *ut episcopale judicium ad sedem apostolicam referatur*, ut Innocentius papa I in epistola ad Victricium Rothomagensem explicavit (b). Quarta denique illius canonis parte agitur de jure eo apostolicæ sedis quod Quesnellus novum hactenus appellavit. Novum quidem illud dici non potest, quod ex divina institutione dimanat. Dimanare autem ex divina institutione, non ex canonico jure, quoad curam illam quam RR. PP. in universis Ecclesiis impendunt, ex hactenus scriptis innotescit, et tradit perspicue S. Leo Magnus in epistola ad Anastasium episcopum Thessalonicensem, et Julius ipse papa in laudata epistola ad Eusebianos. Igitur cum tota controversia expedienda Julium inter et Eusebianos in hujus curæ et auctoritatis exercitio et usu versaretur, quæ ab Eusebianis factiosis in quæstionem adducebantur, idcirco ne in posterum, aut synodi provincialium, aut alius quisquam catholicæ Ecclesiæ episcopus, apostolicæ sedis decreta atque judicia contemnere aut infringere audeant, S. Petri tribunal in honore habendum esse

declaraverunt: *Ut ab iis qui judicaverint scribatur Julio Romanorum episcopo, et per propinquos provinciarum episcopos, si opus sit judicium renovetur, et ipse cognitores præbeat. Si autem probare non potest causam ejus esse talem ut eam rursus judicari opus sit, quæ semel sunt iudicata non infirmantur* Profecto si hæc canonis verba sine violenta interpretatione in genuino sensu accipiantur, ea referenda esse ad Eusebianorum audaciam contendentium S. Petri apostoli memoriam non esse honorandam, sed synodorum provincialium judicia firma et rata habenda esse, quin a quopiam possent aut rescindi aut aboleri. Igitur Sardicenses PP., qui similes audaciam frangere volebant, declaraverunt dumtaxat *beati Petri memoriam esse honorandam, ut ab iis qui judicaverunt, etc.* Neque aliam agendi rationem servaverunt in quarto canone conscribendo, in quo agitur de episcopis per synodale judicium depositis, in quorum sedem nullum alium collocari voluit antequam Romanus pontifex, *causa cognita, sententiam tulerit.* De novo hic synodi judicium R. pont. judicio subjiciendum esse decernunt. Ut videlicet ratum habeant, et tamquam divino jure respondens declarent, quod ante quinquennium saltem sibi convenire Julius papa scripserat, quando ipso in consilio Gregorius Cappadocem in Alexandrinam Sedem intrusum cognoverat. Nihil ergo in duobus illis canonibus Romano pontifici adjudicatum fuit quod jure possessionis, ut aiunt, non obtinuerit. Quam pacificam possessionem irritum conatu denegare, aut perturbare, dumtaxat, nisi fuerant læsæ fidei homines, qui quemadmodum Nicænorum dogmatum regulas prorsus evertere atque abolere quærebant, ita auctoritatem supremi judicis et canonum custodis oppugnare contendebant. Ut igitur in posterum, vel provincialia concilia factiosorum virorum hanc Rom. pontificum pacificam possessionem lædere aut infringere non tentarent, in illo Sardicæ conventu duos laudatos canones tamquam Nicænorum appendicem condere voluerunt, cum in præcedenti illa Nicæna synodo stabilitum fuisset Ecclesiarum privilegia et prærogativas esse servandas, et PP. dixerint: *Romana Ecclesia semper habuit primatum, ut in Chalcedonensi synodo lectum fuit et nos in præcedentibus observavimus.* Jam vero nunc nobis dicat Quesnellus quid in septimo canone habeatur, quo prioribus derogatum esse intelligamus? 428 In eo enim tam perspicue R. P. auctoritas in appellantium causis suscipiendis et judicandis explicatur, ut eo prorsus dirimantur Eusebianorum et cunctorum schismaticorum contentiones, negantium iudices synodorum provincialium esse pulsandos ad præteritorum judiciorum rationem reddendam, quod quidem necessarium ad cohibendam judicium in condemnatum impotentiam, odium atque furorem, Julius pontifex Nicænis canonibus contra eosdem schismaticos probavit, scribendo: *Qui bene sentiunt (ait) de iis quæ egerunt, et in quibus ipsi iudices furunt, non indignanter ferre solent si quod ab ipsis iudicatum ab aliis excutitur, quippe qui securi sint ea quæ ipsi iusta judicaverint injusta numquam fieri posse.* Quocirca episcopi in magna synodo Nicæna congregati, non sine Dei concilio permiserunt prioris synodi Acta in alia synodo examinari, ut et illi qui iudices erant præ oculis habentes secundum de ea re futurum judicium, cum omni diligentia causam expenderent, et illi qui sententiam acciperent certo cognoscerent se non per simultatem proprium judicium, sed jure ac merito condemnatos esse. Ad sequentia, quæso, verba animadvertat Quesnellus, ut intelligat hanc regulam jam ex apostolica consuetudine obtinuisse, et dumtaxat fuisse renovatam et explicatam in Nicæno concilio. *Quod si (subjicit S. Julius) istiusmodi consuetudo olim fuit, ejusque*

(a) Christianus Lupus, ad Sardicenses canones notis et scholiis illustratos, pag. mihi 135.

(b) Innocent. P. epistola ad Viot., tom. III Concil. S. Leo M., in epist. apud Quesnellum 12, cap. 1.

memoria est, et scripto prodita in magna synodo, eamque apud vos valere non sinitis, rem profecto indecoram facitis (a).

Age vero canonem illum quintum Sardicensem, quem extra suam naturalem sedem Dionysii Exigui codd. exhibent, subjiciamus; quemque duabus vocibus omissis mutilum et obruncatum Quesnellus adduxit, repugnantibus omnium interpretum versionibus. Hosius episcopus dixit: *Placuit ut si quis episcopus delatus fuerit, et congregati ejusdem regionis episcopi, eum gradu moverint, et velut appellans confugerit ab beatissimum Romanæ Ecclesie episcopum, et velit ipsum audire, et justum esse æstimaverit ejus rei examinationem renovari, coepiscopis scribere dignabitur, qui sunt propinqui provincie, ut ipsi diligenter et accurate singula perscrutentur, et ex veritatis fide de re sententiam ferant. Si quis autem postulet suum negotium rursus audiri, et ad suam supplicationem Romanorum episcopum judicare visum fuerit, ut a proprio latere presbyteros mittat, erit in potestate ipsius quodcumque recte habere probaverit. Et si decreverit oportere eos illi qui cum episcopis sint judicaturi, habentes auctoritatem ejus a quo missi sunt, et hoc ponendum est. Si autem sufficere putaverit ad rei cognitionem et episcopi sententiam, faciet quod prudentissimo ejus consilio recte habere videbitur. Responderunt episcopi: Quæ dicta sunt placuerunt (b).* Hunc igitur canonem duobus præcedentibus mire concinere animadvertit Christianus Lupus. Immo ad Romani pontificis auctoritatem magis explicandam illum editum fuisse, jam probant verba illa quæ innuunt posse mittere presbyteros a latere legatos, qui aut soli, aut cum alterius provincie vicinæ episcopis, causam cognoscant et finiant; ne in infinitum appellationibus locus præbeat. Verum tamen solis vicinæ provincie episcopis, sine Romanorum presbyterorum assistentia judicare haudquaquam permittit. Fateor quidem varias apud antiquos et recentiores scriptores hujus canonis occasione ab interpretibus excitatas fuisse quæstiones, ut videre est apud clariss. Christianum Lupum (c). Verum tamen nemo tam studiosè et violenter illum interpretari nisus est quam noster adversarius Quesnellus. Is namque, facta pro arbitrio nova canonis instructione, et subductis iis vocibus quæ plenam R. P. auctoritatem indicant in excipiendis et resolvendis appellationum causis, contendit **429** *renovari et concilium renovari*, pro uno et eodem accipi debere. Addens præterea: « Et vero si iudicium pro sententia acciperetur, non fuisset dicendum in iudicio, sed tantum iudicio. Constant igitur concilium Romani episcopi hic intelligendum. At quale concilium, nobis investigandum est. Multiplex concilium Rom. pontifici subesse (asseverat). Et propterea præmissa vulgari illa distinctione graduum ecclesiasticæ administrationis Romano pontifici convenientium, videlicet Urbis episcopi, Romanæ provincie metropolitæ, suburbicariarum dioceseon primatis, Occidentalis tractus patriarchæ in tota Ecclesia capitis et apicis, de diversis quoque synodis juxta causarum qualitatem disponere posse concedit. Sed cum ea cautione tamen, ut ipse solus numquam iudicet, bene tamen habita ratione ad causas quas expendere eum oportet. Ita ut cum intra parœciam, seu diocesim propriam, ad eum appellatur a sententia iudicis inferioris, appellantis causa iudicanda sit a synodo parœciali, seu ab ipso summo pontifice sui cleri consilio seposito; cum ex provincia causa ad provincialem synodum spectet, cum ex dioceseibus suburbicariis ad diocesanam, cum ex tractu Occidentali ad Occidentalem, cum ex aliis Ecclesie partibus ad œcumenicam et universalem, nisi ex libera appellantium optione ac libello aliud significetur. Ad hanc,

(a) Julii papæ epistola ad Eusebianos, ubi supra, pag. 659. Gentiani Herveti interpretationem secutus sumus.

(b) Sardicensis canon 5 seu 7 exstat tom. II Con-

ni fallor, normam Sardicensis canonis sensus eruendus est, ac eadem ratione de Flaviani appellatione iudicandum. » Lepida quidem, sed valde ingeniosa juris pontificii interpretatio, si stare posset. Sed quamvis varia a Quesnello adhibeantur fulcimenta pro ea sustentanda, attamen eam corrumpere faciunt primo ipsius canonis verba. Vetustissimi deinde interpretes, qui canonem explicarunt; denique vero papæ Leonis aliorumque Romanorum pontificum agendi ratio, qui appellantium causis susceptis, vel immediate ipsi (ut aiunt) iudicium peremptorium enuntiarunt; vel dumtaxat concilium generale cogendum decreverunt, quando publicam iudiciorum solemnitatem necessariam esse crediderunt pro tollendis gravissimis dissidiis et schismatibus quæ, ob diversas improborum hominum factiones, sanctissimarum Ecclesiarum statum nefarie cum catholicorum perniciæ et scandalo vexabant, ad frangendam contumaciam eorum qui a fidei et disciplinæ ecclesiasticæ regulis aberrarunt, et ad reconciliandos pœnitentes reos qui perpetrata crimina ejurassent, facta deinde solemnè catholicæ fidei confessione, atque tandem ad exsequenda omnia et singula apostolicæ sedis statuta quæ pro temporum ratione et negotiorum qualitate necessaria videbantur. Quatuor igitur sunt distinguenda. Primum, protestatio depositi episcopi reclamantis et appellantis a sententia sive iudicio provincialis synodi; alterum, tribunal apostolicæ sedis, ad quod appellatur; tertium, iudicium ipsius apostolicæ sedis, vel Romani pontificis in parœciali synodo, vel in consistorio prolatum de appellantis causa, et iuris, et de præcedenti provincialis synodi sententia; quartum denique spectat ad executionem ipsius apostolicæ sedis iudicii, quæ cum multoties haberi non possit, vel sine novæ synodi patriarchalis aut generalis coactione, idcirco RR. PP. mittunt e suo latere legatos, ut singula quæ ab ipsis sunt definita fideliter executioni demandentur. Non ergo verum est *iudicium renovari et concilium renovari* pro uno et eodem accipi debere, ut Quesnellus comminiscitur. Nam facta appellatio iudicii utique renovationem exigit, quod, velit nolit, adversarius fateri debet, minime vero aliam concilii convocationem. Si quidem expressis verbis in ultimo a nobis excerpto canone habemus: *Si quis autem postulet suum negotium rursus audiri, et ad suam supplicationem Romanorum episcopum judicare visum fuerit ut a proprio latere mittat presbyteros, erit in potestate ipsius quodcumque recte habere probaverit.* At quæ libera potestas esset in Romanis pontificibus *ad quodcumque* probaverint, si ipsi jure non possent iudicare, vel mittere de latere presbyteros, ut audiant negotium, propter quod appellans provocavit? Profecto si PP. **430** plenam Rom. pontificibus potestatem non adjudicarent, sed ad unum novum concilium dumtaxat pontificia jura restringere voluissent, aliam loquendi phrasim adhibere debebant, cum inter multa media apta pro nova rerum cognitione. libera facultas ipsis data sit illud eligere quod aptius et convenientius a prudentissimo eorum iudicio iudicabitur. Id expresse innuunt postrema illius mox recensiti canonis verba.

Nimis interim Quesnellus sibi blandiendi lætiam affectare intendit, quod Flaviani causam ad generalem synodum fuisse delatam vigore appellationis unice Sardicensibus canonibus innixæ probare potuerit; et præterea, variis adhibitis contortis interpretationibus, quas omnino fallaces esse in præcedenti Exercitatione ipsi perspicue probavimus, stylum censorium in Joannem David iterum convertit, huncque tamquam Iulianum illusoremque exagitat, quod scripserit Flavianum ad unicum et solum Romanum pontificem appellasse. At quis holi-

corum generalium.

(c) Christianus Lupus, in scholiis et notis ad canones Sardicensis, pag. mihi 147 et seqq.

minis confidentiam apprime non intelliget, qui nostras rationes, non cerebro excogitatas, sed ex sinceris monumentis haustas, conferre voluerit cum tot tantisque neniis, cavillis falsisque conjecturis, interpretationibus, quas ad novum systema firmandum roborandumque nimio studio congerere atque lectoribus exhibere satagit?

CAPUT XI.

Abolitis Ephesini latrocinii Actis, S. Leo varias epistolas scripsit ad Orientales. Sanctus Flavianus martyrio occubuit, et in hujus locum Anatolius successus est. R. P. non consentit in istius ordinationem, quoadusque solemnem fidei professionem juxta formam a se praescriptam non emittat. Ad hanc excipiendam quatuor e suo latere mittit legatos, qui Constantinopolim proficiscerentur.

1. Cum primum magnus Leo, ex Hilario diacono, apostolicæ sedis legato Romam revertente, notitiam habuit omnium rerum quæ in Ephesino latrocinio contigerunt: quamvis gravi animi sui mœstitia et dolore urgeretur ob catholicæ fidei dogma collapsum et universalem omnium Orientis Ecclesiarum subversionem, tamen non se abstulit a iudicio ferendo; sed, absque ulla hæsitatione, intrepidus ea usus est vigilantia et œconomia regulis quæ maxime supremum ipsius totius Ecclesiæ pastorale munus decebant, atque sua auctoritate et beneficio tot tantisque malis Chrysaphii artibus, Eutychetis blasphemis et Dioscori impietate exortis, statim occurrere voluit; ut protinus eisdem mederetur, eademque penitus abolerentur. Primo itaque (a) omnia præcedentia illius deprædatoris synodi Acta, tamquam nulla atque irrita abolevit, ut non obscure Gelasius etiam papa indicavit ad Dardaniæ episcopos scribendo. *Itemque sanctæ memoriæ Flaviani pontificem (Græcorum intellige) congregatione damnatum, pari tenore, quoniam sola sedes apostolica non sensit, absolvit, potiusque qui illic receptus fuerat, Dioscorum, secundæ sedis præsulem damnavit, et impiam synodum non consentiendo submovit, ac pro veritate ut synodus Chalcedonensis fieret sola decrevit.* Nec mihi ex Launoi sententia objiciatur Gelasium summum pontificem ad ecclesiasticos canones respexisse quorum auctoritate et privilegiis dumtaxat Leonem Magnum usum fuisse laudata verba indicare videntur. Nam 431 S. Gelasius ipse explicavit quemadmodum quibusve regulis apostolica sedes insistens, ea rejicere consuescat quæ in synodis male gesta fuerunt, vel ea rata habeat et confirmet quæ veritati et justitiæ sunt consona. Addit enim: *Ubi etiam consequenter ostenditur quia male gesta synodus, id est contra Scripturas, contra doctrinam Patrum, contra ecclesiasticas regulas, quam tota merito Ecclesia non recepit, et præcipue sedes apostolica non probavit, per bene gestam synodum, id est secundum Scripturas, secundum Patrum traditionem, secundum ecclesiasticas regulas, pro fide catholica et communionem prolatam, quam cuncta recepit Ecclesia, quam maxime sedes apostolica comprobavit, et debuerit, et potuerit immutari; bene vero gestam synodum juxta supradictum modum nova synodus nullatenus immutandam (b).* Gelasium ergo ibidem egisse de iudiciis a sola apostolica sede absque ulla conciliorum congregatione factis, ex totius epistolæ contextu est manifestum. Quorum quidem iudiciorum memorias pontifex colligebat ex authenticis apostolicæ sedis archivis, vel mente retinebat tamquam ocularis testis omnium quæ in Flaviani et Eutychianorum causa contigerant. Ipse enim ad pontificatum fuit assumptus anno 492, et S. Leo ex hac luce migraverat 461. Vix ergo dubitare

(a) Vide quæ diximus cap. 9 præcedenti harum Exercitationum.

(b) Gelasii papæ epistola ad Dardaniæ episcopos 13 exstat tom. V. Conc. generalium, pag. mihi 326 et seqq. Accedit fides antiquorum editorum, et mss.

possimus apostolicam sedem, fidelem sacrarum Scripturarum, et doctrinæ Patrum interpretem atque custodem, ad quarum normam sua iudicia dirigit, potuisse in irritum mittere, omnem synodum quæ hisce regulis non responderet; atque deinde sua decreta edita patefacere aliis episcopis, ne ratum habere auderent quod ab ipsa fuerat reprobatum. Hanc quidem agendi rationem secutum fuisse S. Leonem, constat ex mox describendis. Recurrente namque autumnii tempore in quo Romæ anniversaria synodus solemniter agebatur, episcopis cæterisque Ecclesiarum ministris qui hunc convenerant male gestam deprædatoriam Ephesinam synodum indicavit, ne quisquam Dioscoro et Eutychianæ factioni in posterum communicare auderet, sed omnes sancto Flaviano adhærent. Miseratus præterea super infelicem statum omnium Ecclesiarum Orientis, de generali cogendo concilio statuendum esse iudicavit. Etenim cum totius causæ summa ad ipsum omni divino et ecclesiastico jure esset devoluta, cum propter suorum legatorum reclamationem, tum propter Flaviani aliorumque appellationes, idcirco aptiora remedia seligere debebat, quæ collabentem fidem firmarent, lapsos episcopos erigerent, contumaces et obstinatos damnarent; et iis qui, minarum timore acti, captivas manus impiis subscriptionibus præbuerant, libertatem imperirent ad solemniter retractandum. Hac de causa igitur idem S. Leo, blande suaviterque cum Theodosio imperatore agens, variis epistolis huic insinuare curavit ut sublato quocumque obstaculo, juberet omnia in eum statum restitui in quo fuerunt ante omne iudicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregaretur. Suis hisce insinuationibus pariter Occidentium episcoporum preces adjunxit, subjuciendo: *Omnes partium nostrarum Ecclesiæ, omnes mansuetudini vestræ cum gemitibus et lacrymis supplicant sacerdotes (c).* Ad quas supplicationes nulla alia ratione adducebantur, nisi ut gravissimis malis quibus Ecclesiæ Orientis angustiabantur facilius et expeditius posset mederi.

2. Interim quoque ut solamen aliquod Flaviani necessitatibus præberet, unam epistolam ad eundem scripsit, ipsi maxime compatiendo ob gravissima mala quibus afflictabatur, et se dolere testatur eorum ruinas per quos veritas impugnabatur, et ipsa totius Ecclesiæ fundamenta quatiebantur. Atque illum præterea certiore facit pro communi causa laborare, ut primitus ad ea quæ universitati fidelium prosint pervenire mereamur (d). Hæc autem epistola nobis indicat nondum S. pontifici Flaviani 432 mortem innotuisse. Quare erudite eminentissimus cardinalis Baronius, cui etiam Quesnellus suffragatur, annotavit variam fuisse de hujus sancti episcopi nece famam, ob diversas scriptorum sententias (e). Prosper enim, in Chronico, ait quod S. Flavianus inter manus eorum a quibus in exilium ducebatur glorioso ad Christum sine transivit. Nicophorus asseverat triduo post decessisse. Apud comitem Marcellinum et in Græcorum Menologio legimus apud Epytam Lydiæ relegatum, ibique tædio, dolore et tormentis confectum exanimatumque. Quibus similia habet breviculus Eutychianistarum: Ducitur in exilium Flavianus et apud Epytam, quæ est Lydiæ civitas, seu superveniente seu ingesta morte defunctus est. Libellus synodicus, cap. 85, calcibus occisum dicit. Cædis auctorem, Acta Chalcedonensis synodi Barsaman monachum arguunt. Evagrius, lib. II Historiæ, cap. 2, ex Eusebii Dorylæi fide, Dioscoro ejus mortem tribuit, a quo calcibus impetitus, ab ecclesia extrusus et interfectus dicitur. Sane ejus impulsu (ait Quesnellus) pessime affectum nemo dubitat. Plurimi tandem in

oodd.

(c) Epist. 40 ad Theodosium.

(d) Epist. 42 ad Flavianum.

(e) Baronius, tom. VI, ad Christi annum 449, pag. 97.

concilio Chalcedonensi Dioscorum percussorem et homicidam Flaviani et alterum Cainum appellarunt. In hac porro tanta scriptorum varietate unum evidentissime constat, Flavianum videlicet, verberibus affectum maximisque ærumnis confectum spiritum emississe. Et quamvis ejus mortis tempus certo definiri haud possit, tamen conicere possumus non contigisse nisi anno sequenti 350, et in hieme probabiliter, ut ex successoris ordinatione facile evinci potest. Græci ergo quotannis illius triumphum celebrant die 18 Februarii, qua translatio ejus Constantinopoli facta est sub Marciano. Hinc laudatus Baronius hocce præconium in Græcorum Menologio descriptum refert: « Commemoratio S. Patris nostri archiepiscopi Constantinopolitani Flaviani, qui, ab impio Dioscuro et hæreticis cum eo conspirantibus, ejectus atque in exilium missus, variis pressuris et ærumnis vexatus vita functus est. Quibus paria recinit Occidentalis Ecclesia eadem die. Unum denique minime prætermittendum censeo: nimirum, ipsum cardinalem Baronium, ex tot mox laudatis sententiis eam veriore judicasse qua affirmatur Flavianum perrexisse in exilium: immo contusum verberibus per milites, catenis vinctum fuisse perductum, illicque victricem animam auctam corona martyrii, triumphali pompa decoram, ad Deum migrasse. Sed in maximo honore Romanam Ecclesiam Flaviani virtutes habuisse, hujusque gloriosa pro fidei catholice defensione certamina, produunt picturæ illæ musivo expressæ in nobilissimo S. Crucis oratorio, quod ad dexteram baptisterii Constantini Hilarus S. Leonis legatus, et deinde istius in pontificali Romana sede successor, construxit. Quod integrum oratorium, etsi solo æquatum sub Sixto ob bella ingruentia in Italia, tamen ipsius memoria (ait Baronius) saltem in chartis restituta fuit (a).

3. Constantinopolitana interim Ecclesia sancto suo privata pastore, mœrore et tristitia afflictatur. Et eo magis, cum in defuncti locum Anatolium vidit subrogatum. Is namque cum jam pridem Dioscuro Alexandrini apocrisiarius fuisset, et imperatorum patrocinio tueretur, etiam in ecclesiasticis rebus administrandis, animum in Eutychetem hujusque factionem nimis propensum habere posse merito S. Leo arbitrabatur. Sed Anatolium post adeptam Constantinopolitanam sedem minime Dioscuro adhesisse, pluribus argumentis demonstrari potest. Primum videlicet, quia certior factus Dioscorus omnia Introcinialis synodi Acta solemniter S. Leonem cum Romano concilio abolita et irrita declarasse, ipse irarum impotens, Alexandriam reversus, habuit episcoporum conventum, in quo excommunicationis sententiam protulit in summum pontificem, idque scelus perpetravit, quod nullus perditorum hominum cogitasset. Ad quod gravissimum facinus dumtaxat decem episcopos lacrymantes et invitos potuit inducere. Qua occasione, pro ejus partibus minime Anatolium stetisse, certissimum est. Secundo Anatolius ipse, quasi præsentens suam in Constantinopolitanam episcopum electionem minus gratam et acceptam, quinimmo maximopere multis de causis suspectam summo pontifici Leoni esse futuram, qui gravioribus motivis ex Nicænis canonibus desumptis adductus detrectasset eum tamquam legitime electum habere, et cum ipso communicare, suis et imperialibus litteris, forte labente mense Maio scriptis, se in apostolicæ sedis communionem in posterum habendum humillime petiit. Anatolii enim epistolam temporum injuria aut deperditam esse, aut adhuc in secretioribus archiviis asservari probabile est. Illius

(a) Theodoretus faustis vocibus et egregiis præconiis sancti Flaviani victorias celebravit in epistola ad eundem scripta, quam integre retulit Baronius, tom. superius laudato. Consule etiam ejusdem Rom. Martyrologium, ad diem 18 Februarii.

dumtaxat superest fragmentum, Græce et Latine in Quesnelli editione, quod (ait) ex Regio ms. cod. extractum, quodque lumen aliquod nobis exhibet pro historia quam describimus. Ex eo igitur intelligimus quod, vita functo Flaviano, Theodosius imperator curam suscepit ut Constantinopolitanus clerus inquireret qui eam Ecclesiam posset regere. Ac primo (ait) quidem demandavit religiosissimo ejusdem urbis clero ut ad gubernationem aptiores decernerent cum probatione, sibi electionem omnium præcipui reservans. Verum tamen imperatoris mandatum non facile pravos ambitus quorundam motus potuit cohibere. Nam inter electores immoderata dissensione exorta, cunctisque hinc ergo multos in varia studia scissis, iterum imperator jubet conquiri clericos in regia urbe etiam ex aliis civitatibus, ob quædam (ita ut sit) negotia degentes, quo inter illos præstantior absque ullo affectu in episcopalem dignitatem promoveretur. Quibus verbis indicatum est Anatolium se purgare voluisse ab ambitu nota, qua juste postulari poterat ob summam cum Dioscuro antedecenter habitam conjunctionem. Tandem ait se omnium suffragiis fuisse in episcopum primatem electum, non propter justitiam (ait) meam, sed ut Christus Jesus in me ostenderet omnem patientiam suam, juxta Apostolum. Electionem autem ordinatio excepit. Nam episcoporum Constantinopoli versantium synodus ad me ordinandum (subjicit) sine mora procederent. Hæc dumtaxat de Anatolii electione et ordinatione ex laudato epistolæ fragmento indicata sunt. Quare maxime dolendum est quod cætera desiderantur, ex quibus intelligeremus Anatolium non tantum postulasse a S. Leone consuetam communionem, sed ut præsertim ratam haberet et confirmare dignaretur suam in Constantinopolitanam episcopum electionem, de qua re varia ipsi in antecedentibus annotavimus, loquentes de Eutychetis appellatione, atque iterum explicabimus de Anatolii epistola post Chalcedonense concilium ad eundem S. Leonem scripta disserentes. Adhuc tamen magis dolendum est quod Theodosii epistola in Anatolii gratiam ad eundem summum pontificem scripta prorsus intercederit. Cujus sensa dumtaxat colligere aliqua ratione possumus ex ejusdem S. P. ad ipsum imperatorem rescripto. Ad quod animadvertens Baronius ait: Etsi infelix ab Eutychete atque Dioscuro deceptus, et in transversum actus, ratam habuit Flaviani damnationem, haud tamen eo impietatis profundo demersus est, ut auctoritatem R. Ecclesiæ contemnendam prorsus existimarit: immo eandem sedem omnium caput intelligens, non prius Anatolium a Dioscuro in locum Flaviani suffectum recipiendum putavit, quam ab ipsius R. P. probaretur assensu, deque his litteras daret ad S. Leonem, exploraturus ejus voluntatem, et auxilium imploraturus. Addit id exacte probari ex S. P. epistola, de qua mox dicturi sumus. Gravis tamen questio excitabitur, si hanc S. pontificis epistolam cum præcedentis Anatolii epistolæ fragmento conferamus. Nondum enim Anatolium fuisse sacra episcopali ordinatione initiatum, non obscure indicare videntur S. pontificis verba, qui suum consensum ad ordinationem illius suspendit, et fidei professionem exigit; quemadmodum etiam legimus in primo capite synopsis hujus epistolæ. Sed clarius id etiam eruimus ex ipsis Leonis verbis: Sed ne (ait) in præjudicium catholicæ defensionis viderer egisse, de ordinatione ejus qui Constantinopolitanæ cepit Ecclesiæ presidere nihil interim in alterutram partem temere scribendum putari, non dilectionem negans, sed manifestationem catholicæ veritatis exspectans (b). Quæ sane verba etiam absque

(b) Nescio qua ductus ratione Quesnellus vocem illam temere e Leonino textu expunxit. Illam non tantum exhibent aliorum editi, sed omnes Vat. codd. quibus et Grimaneum tantopere ab ipso Quesnello laudatum respondere ipsi ex ms. exemplari ad nos

violenta interpretatione explicari possent Anatolium nondum fuisse ordinatum, sed electum episcopum tantummodo fuisse, et tum Romani pontificis consensus expectasse, ut sacræ ordinationis donum obtineret. Sed isthæ explicatio minime cohæret Anatolii verbis, quibus fassus est episcoporum synodum Constantinopoli versantium sine mora ad eum ordinandum processisse. Quare, ad utriusque epistolæ sensa concilianda, alterutrum esse affirmandum arbitror: nimirum, imperatorem ad S. Leonem scripsisse statim post Anatolii in episcopum electionem, et antequam ab episcopis ordinaretur; sibi que fidenter fuisse blanditum, haudquaquam hujus ordinationem R. P. fore reprobaturum, et idcirco eodem spiritu quo motus fuerat ad procurandam Anatolii electionem paulo post egisse ut synodus eum ordinaret. Ex qua animadversione illud alterum necessario consequitur, videlicet fragmentum illud epistolæ Anatolii extra suam sedem in Quesnelliana editione esse collocatum, et propterea post Theodosii epistolam debuisse locum obtinere.

4. Quidquid vero de præsentī valde ambigua questione dici possit, haud ad nostrum arbitror pertinere institutum. Potissimum cum apostolicæ sedis jura integre salva custodita manserint ex Leonis agendi œconomia, qui suspensus hæsit in assensu dando Anatolii ordinationi, quoad usque certa atque solemnia testimonia non obtinisset, cum de novi episcopi probitate et fidei sinceritate, tum etiam de iis cum quibus communionem habebat. Reverenter igitur agens cum imperatore, simul pontificiæ dignitatis majestatem auctoritatemque tenens et exercens, petit ut imperator ipse ægre non ferat ipsius animi suspensionem, dicendo: *Quod æquanimitèr ferat obsecro vestra clementia; ut cum talem se erga fidem catholicam qualem cupimus approbari, de sinceritate ipsius copiosius et securius gaudeamus.* Quare ad obijciendam quamcumque sinistram suspicionem, occasionem totius difficultatis quærit amovere, non ardua exigendo, sed eum invitāt ad id quod nullus catholicorum potest refutare. Videlicet, petit ut Anatolius in suam mentem revocet Græcorum et Latinorum PP. de incarnationis mysterio doctrinam, ex qua Nestoriana hæresis fuit jam condemnata; relegat simul quæ a Cyrillo Alexandrino episcopo prædicata fuerē in Nicænæ fidei expositione quamque ab eo missam apostolicæ sedis scrinia susceperunt. *Ephesinæ (ait) etiam synodi gesta recensent, quibus contra Nestorii impietatem a sanctæ memoriæ Cyrillo inserta et allegata sunt de incarnatione Domini catholicorum testimonia sacerdotum (a).* His addit ut non sperneret etiam recensere meam epistolam (intellige 24 ad Flavianum) quam pietati Patrum per omnia concordare reperiet. *Cumque a se hoc quod eidem profuturum sit expeti desiderarique cognoverit, catholicorum sententiis toto corde consentiat; ita ut 335 sinceram communis fidei professionem absolutissima subscriptione coram omni clero et universa plebe declaret, apostolicæ sedi et universis sacerdotibus atque Ecclesiis publicandam.*

5. Quia vero hæc omnia subdole dumtaxat atque apparenter ab Anatolio, cujus fide merito apostolicæ sedi suspecta erat, potuissent præstari, quin Rom. pontifex ob locorum summam distantiam gestorum veritatem certo cognosceret, omnem curam adhibuit ne falleretur, suggerendo imperatori, videlicet, cum Anatolio agere ut quamprimum (ait) ad nos Constantinopolitani episcopi, qualia debent proba'ri et catholici sacerdotis, scripta perveniant, aperte scilicet atque lucide protestantia quod si quis de incarnatione Verbi Dei aliud aliquid credat, aut asserat, quam catholicorum omnium et mea professio protestatur, hunc a sua transmissio cognovimus. Esse autem necessariam ad indicandam S. P. circumspiciendam agendi rationem, reliqua illius loci verba patefaciunt.

(a) Leonis epistola 53 ad Theodosium, cap. 1, apud Quesnellum, pag. 272 prioris tom.

communione secernat, ut ei fraternam in Christo charitatem merito possimus impendere (b). Hæc S. Leo ab Anatolio exigit, quibus plane illud addidit, ut in Dioscorum, Eutychetem et omnes ejus sectarios ponuntaret anathema (c). Quæ quidem Anatolii Constantinopolitani antistitis fides ita exploranda erat, ut omnis ambigua aut contraria suspicio a pontificio animo removeretur. Idcirco, nulla mora interposita, quatuor probatæ vitæ e latere legatos Constantinopolim mittere decrevit, qui ejusdem professionem exciperent, pontificiis instructionibus omnino consonam, ut exinde dignoscere-tur num novus episcopus apostolicæ sedis communionem dignus esse habendus. De hac quippe solemnī legatione eundem Theodosium imperatorem in eadem epistola hisce verbis admonuit: *Ut autem salubribus curis velocior pleniorque, auxiliante Domino, vestre clementiæ fidem præstetur effectus, ad pietatem vestram fratres et coepiscopos meos Abundium, et Asterium, sed et Basilium, et Senatorem presbyteros, quorum mihi devotio est probata, direxi, per quod quæ nostræ forma sit fidei, manifestatis instructionibus quas misimus, possitis dignanter agnoscere. Ut si Constantinopolitanus antistes in eadem confessionem toto corde consentit, securi (ut dignum est) de Ecclesiæ pace lætemur, neque aliquid residere videatur ambiguum, ut de superfluis forsitan suspicionibus laboremus.* Non ergo quamcumque fidei professionem ab Anatolio exigebat, sed eam quæ adamussim responderet legatorum instructionibus, et formulæ a se ipso conscriptæ, et novo episcopo propositæ; qui deinde etiam sub jurejurando se obstringere debebat solemniter coram universo clero et Constantinopolitana plebe ad eam perpetuo servandam et profitendam. Qualia ergo fuerint summi pontificis jura in Orientalium Ecclesiis, non est opus hic recensere, cum ex ejusmodi agendi ratione summam et maximam auctoritatem indicante plenissime omnibus innotescant.

6. Horum tamen legatorum missionem ad alium etiam scopum Leonem direxisse, sequentia illius epistolæ patefaciunt: *Sin vero aliqui a puritate nostræ fidei atque a Patrum auctoritate dissentiant, concilium universale intra Italiam, sicut synodus quæ ob hanc causam Romæ convenerat mecum petiit, clementia vestra concedat, ut in unum convenientibus omnibus his qui aut ignorantia aut timore prolapsi sunt, correctionis remediis consulatur.* Qui sane ad hoc dictum animadvertere non recuset, apprime intelliget nulla alia de causa Leonem ad præscribendam generalem synodum adductum fuisse, nisi ut, convenientibus in unum omnibus prolapsis, correctionis remedia sacerdotali auctoritate iisdem præberentur. Non ergo synodum generalem fieri Flaviani appellatio postulabat; non ipsius arebus ecclesiasticis expulso, ut ait Galla Placidia (d). Nec enim ab hisce causis Romanæ pontificis animus ad eam postulandam moveri potuisset, cum Flaviano eo temporis intervallo hominem jam exisset, et in Constantinopolitanum thronum novus episcopus esset successus. Quare nova argumenta colligimus ad roborandas præcedentes Exercitationes, superioribus in capitibus conscriptas. Præcedenti epistolæ, aliam non absimilem idem summus pontifex scripsit ad Pulcheriam Augustam in cujus synopsi totius textus summa legitur. Ejusmodi enim est: *Anatolii professionem fidei se expectare; legatos a se missos in Orientem; per concilium generale removenda esse scandala.* Hæc ergo epistola si cum præcedenti scripta ad Theodosium conferatur, ambas verbis dumtaxat inter se differre notum erit; et in fine ipsius Augustæ clementiam pulsat, ut, ipse annitente, jubeatur universale concilium sacerdotum

(b) Leonis epistola 53 ad Theodosium. cap. 1, apud Quesnellum, pag. 272 prioris tom.

(c) Baronius, tom. VI, pag. 115.

(d) Gallæ Placidie epistola ad Pulcheriam Augustam exstat tom. IV Concil. generalium Labbei.

intra Italiam haberi, quo, remota arte fallendi, tandem pateat quid altiore tractatu aut coerceri debeat aut sanari (a).

7. Diligentius interim inquirendum esse arbitramur cur S. Leo summus pontifex suspensus hæserit in assensu præbendo Anatolio jam ad episcopatum Constantinopolitanum assumpto, distuleritque ad eum scribere *non dilectionem negans, sed manifestationem* catholicæ veritatis expectans. Hanc pontificii animi suspensionem ex multis causis originem habuisse superius indicavimus. Duas tamen inter cæteras idem S. Leo expresse patefacit in alia epistola ad archimandritas monasteriorum Constantinopolitanorum scripta, quæ apud Quesnellum 53 est. Alias vero 34. In hac quippe epistola se laborare sollicitudine asseverat, quæ eum metuere compellit ne improbitas Eutychniana, quæ in suis fuerat *ampulanda principii, processu temporis fieret pertinacior et latior.* Animi timor augebatur ex Constantinopolitani novi episcopi et eorum qui illum consecraverant agendi ratione: *Qui præter id, ait, quod ad ordinationem novi antistitis pertinebat, nihil nobis de compressis vel abdicatis erroribus indicarunt, quasi in illa Ecclesia nullum scandalum, nulla existisset offensio, aut non hinc præcipue fuerit ordinati meritum demonstrandum, si aliena a se quæ catholicorum sensibus sunt adversa docuisset.* Admonitus ergo dumtaxat fuerat S. Leo de Anatolii ordinatione, quin imperator, vel episcopi qui ad Anatolium ordinandum convenerant, apostolicæ sedi sinceram fecissent relationem de Constantinopolitanæ Ecclesiæ statu, et sincerum dedissent testimonium de fide, meritis qualitatibusque novi antistitis electi, qui non solum cum Romano pontifice communicare intendebat, sed ulterius petebat ut ipsius electio et ordinatio in episcopum tamquam canonica haberetur. *Quare ne, quod, ait S. P., inter longinquis regiones accidere solet, in nimias dilaciones tenderet veritatis examen, atque nequiquam temere ageret, neve aliquod ratum haberet quod fidei causæ et Romanæ sedis juribus obesset, solemnem illam legationem decrevit, probatissimis illis quatuor viris data sufficienti paternarum auctoritatum instructione. Quos (subjicit) in omnibus, fratres charissimi, diligentia ac sollicitudine vestra cupimus adjuvari.* Confusus tandem in fide, doctrina laudatorum archimandritarum, quos noverat maxime diligere veritatem, eos ad labores pro fidei causa impendendos hisce honorabilibus verbis hortatur, catholicæ fidei sacramentum et Romanæ sedis auctoritatem commendando: *Et ideo vos, qui justificamini per fidem quia catholicam diligitis veritatem, et de singulari sacramento salutis humanæ per Spiritum sanctum estis edocti, collohorate nobiscum, et quanta potestis devotione satagite, ut, falsitate destructa, et fidei soliditate defensa, securi per totum mundum Dei pace potiamur.*

8. Leoni tamen vehementer fidei catholicæ firmitatem et Orientalium Ecclesiarum tranquillitatem optanti nondum omnes præcautiones, **437** et necessaria media adhibuisse videbatur, si præter epistolas ad Theodosium, Pulcheriam et archimandritas Constantinopolitanos scriptas, adhuc usque ad felicem hujus causæ exitum non laborasset. Quare, Constantinopolim versus sollicite itinerantibus jam quatuor legatis a se missis, ipse S. pontifex alias et alias epistolas scripsit. Alteram nimirum ad Martinum presbyterum, et reliquas ejusdem collegas, ut ex ipsius contextu ad marginem Quesnellus ipse merito annotavit, quos laudat propter mala ab ip-

(a) Vide quæ scripsimus cap. 6, 8, 9 et 10, occasione Eutychetis et Flaviani appellationum.

(b) Epistola hæc, apud Quesnellum 55, alias 36, scripta fuit idibus Septembris anno 450, quando jam Abundius Conensis et Asterius episcopi cum aliis duobus pontificiis legatis ad Constantinopolim iter direxerant. In Grimaneo cod. ejusmodi epistola variis falsis

ais in veritatis defensionem perpressa, cujus veritatis unitatem locorum spatia non scindunt. Atque tandem protestatur suos legatos misisse *ad robendam fortitudinem sanctarum mentium*, quorum pio operi ut curam atque consilium adjungant hortatur (b). Aliam pariter non multo post scripsit ad duos presbyteros *Faustum et Martinum*. An vero Martinus, cui nova hæc epistola inest, idem sit cum Martino cui præcedens data est, non iudicabo (c). Valde probabile tamen est unum et eundem fuisse hujus nominis presbyterum. Hos ergo presbyteros summus pontifex suorum laborum quos pro cura universalis Ecclesiæ impendebat consortes habere volebat. Et eibi persuadens jam a legatis tum Constantinopolim commorantibus plebissimam omnium agendarum rerum instructionem habuisse: *Adhuc nunc (ait) per filium nostrum Maximinum comitem continuatim vos colloqui cohortamur, ut quia propitio Domino multum catholicorum est aucta libertas, sumatis constantiam spiritualem contra Antichristi præcursores.* Hisce verbis postremis impetere et exagitare voluisse Nestorium et Eutychetem, ipse S. P. immediate post in subsequenti capite explicavit. Quemadmodum ergo aucta esset catholicorum libertas, ex qua laudatos presbyteros sumere oportebat constantiam spiritualem contra Antichristi præcursores, S. Leo non indicavit. Propterea ex aliis monumentis id exquirere nobis opus fuit, ut lectoribus id patefaceremus, quod Quesnellus annotare prorsus prætermisit. Duplici ergo titulo catholicorum libertatem auctam fuisse intelligimus. Primus fuit quod, perdurante in Oriente gravissimo schismate quo *Egyptii, Thracæ, Palæstini episcopi Dioscorum sequebantur, Orientales, Pontici, Asiani, partes Flaviani et catholicorum tenebant*, ut ait Liberatus diaconus in Breviario, c. 42, nec schisma illud post Flaviani necem imperator vidisset abolitum, nisi secum ad mala quæ Orientalium Ecclesiis obvennerant serio recogitare cœpisset. Qui cum jam pridem optimis institutionibus a Pulcheria imbutus fuisset, deinde, moribus, in Ecclesiæ perniciem, depravatus a Chrysaphio eunucho et Eudocia conjuge, occasione dederat tot tantisque malis in Oriente gliscentibus, ob favorem atque præsidium hæreticis, schismaticis atque prædonibus usque ad illud tempus præstitum. Verum tamen divino illustratus lumine, se spadonis astutia et Eudociæ conjugis artibus deceptum comperit. De admissi ergo sceleris expiatione in posterum novis sanctissimæ Pulcheriæ insinuationibus faciendâ deliberavit. Quare cum S. Flaviani necem reparare non posset, in Chrysaphium omnem suum effudit furorem. Itaque primum illum dignitate, mox etiam substantia omni expoliatum in insulam quamdam relegavit, ut Nicephorus tradit, qui eundem inter navigandum haustum fluctibus narrat. Sed de eo quoque verba faciens Cedrenus, a Jordane interfectum fuisse asseverat; cui Marcellinus comes suffragari ex parte videtur, qui ait: Pulcheria autem injustissimum istum eunuchum Chrysaphium Jordani tradidit Joannis filio quem ille dolo necaverat, atque Jordanes vicem rependit (d). Alia quoque pœnitentiæ **438** argumenta idem Theodosius jam exhibuerat, Eudociam conjugem tamquam alteram omnium Orientis malorum originem acri objurgatione exagitavit, et ad pœnitentiam agendam Hierosolymam misit, atque alia multa præstitit, quæ a Nicephoro describuntur quamvis revera (e) Baronius merito lectores admoneat Nicephorum hallucinationem esse passum, cum scripsit Theodosium jussisse et Flaviani selectionibus referta est, ut convenientius alibi videbimus.

(c) Minime prætermittendum censeo aliquam manuss. exemplaria et edit. pro *Murtino Martiano* exhibere.

(d) Nicephorus, lib. xiv, c. 49; Cedrenus, pag. 334; Baronius, tom. VI, pag. mihi 117.

(e) Baronius, tom. VI, pag. mihi 117.

crum corpus in Constantinopolitanam urbem solemni pompa transferretur. Hanc enim translationem decreto Marciani contigisse, exploratum est.

9. Ut autem res contingerint, in præsens inquirere opus non est. Quare cum non aliud interim nobis occurrat quod ad Leonis pontificiam agendi rationem pertineat, idcirco ab hac Exercitatione manum removemus. Unice dumtaxat superest brevissima epistola ad Faustum presbyterum scripta, in qua S. Leo istius fidem laudat, et ad sollicitudinem hortatur. Sed an hæc præcedentibus socianda sit, nec ipsius textu, in quo nulla mentio facta est de rebus Constantinopoli per legatos agendis, indicatum est; neque ex consulari nota, quæ desideratur, colligi potest. De Constantinopolitana ergo synodo, in qua sollemnis ab Anatolio fidei professio emissa fuit, ac de reliquis a sancto Leone Magno gestis ante Chalcedonense concilium, verba facere nos in hoc sequenti capite reservamus.

CAPUT XII.

Theodosius Augustus pœnitentiam agens moritur. Pulcheriæ Augustæ studio et S. C. Marcianus imperator renuntiatur. Is statim Eutychtianos pœnas solvere jubet. Scribit ad S. Leonem de nova habenda generali synodo. Abundium cæterosque Leonis legatos honorifice suscipit. Constantinopolitanum celebratur concilium in causa Anatolii atque lapsorum. Iterum Marcianus et Pulcheria a S. Leone generale fieri concilium petunt. Theodoretus, Ibas et Aquilini episcoporum litteræ ad Abundium R. P. legatum.

1. Catholicorum libertas Theodosii imperatoris pœnitentia aucta, majora adhuc incrementa obtinuit, cum, mortuo Chrysaphio, et Eudocia ab imperiali aula procul amandata, sanctissima Pulcheria, quam imperator præ cæteris sororibus adamaverat et Augustam appellaverat, sensim potuit in fratris animum eas sinceræ pietatis institutiones excitare, quibus eum imbiberat a pueritia, quando videlicet piissima soror fratris natu major eum fere ab infantia usque ad vigesimum saltem suæ ætatis annum educaverat. Itaque Theodosius majora adhuc pœnitentiæ signa daturus insignem Dei genitrici ædem sacram construxit, et cum ejus obitus appropinquaret, Ephesum venit sanctum Joannem evangelistam veneraturus, templumque ingressus, orationi sese dedit, in qua etiam quis ei in imperio Romano successurus esset edoceri se a Deo petiit. Quod ubi per visionem Deus ei ostendit, Constantinopolim rediit. Paulo post ipsius mors subsecuta est. Nam exercitum adversus Attilam ducens, Urbe egressus est, inter equitandum equo delapsus, spinæ vertebra luxavit. Quapropter lectica in palatium relatus est, et ubi moriturum se sensit, secreto vocata ad se sorore Pulcheria, de Marciano tribunitio successore in imperio habendo locutus est, Deo gratum placitumque esse dicens, ut ille post se ditionem **439** Romanam ministraret. Hæc fere in terminis ex Nicephoro (a) descripsit Baronius, qui animadvertit Theodosianæ mortis causam, aliter describi a Theodoro in Collectaneis; qui ait: « Theodosius junior ad venationem egressus, et in fluvium Album abreptus sequenti nocte mortuus est, et in sepulcro Arcadii patris ipsius sepultus est. Et Eudocia imperatrix Hierosolymam profecta non est amplius reversa. » Inter cætera quæ ad nostrarum Exercitationum scopum spectant, minime hujus mortis tempus attendendum esse arbitramur, ut inde intelligamus an Constantinopolitana synodus S. Leonis jussu in Anatolii causa celebrata contigerit adhuc superstite Theodosio, vel cum imperii habenas Marcianus acceperat. Baronius Theodosium obiisse

(a) Socrates, l. viii, c. 22; Sozom., ix, cap. 1; Nicephorus, l. xiv, 17.

(b) Hæc Marciani epistola Græce et Latine exstat tom. IV Concil. Labbei, eamque in suam etiam translit editionem Paschasius Quesnellus tom. I, p. 176.

A quarta kal. Augusti anni 450, suæ ætatis unde quinquagesimo, asseverat. Et paulo post, sanctæ Pulcheriæ voluntate, ex senatus-consulto delatum est imperium Marciano. Cujus sanctæ femine consilium maxime scriptores laudarunt, quod conjugii titulo virum evehere voluerit in imperium ætate maturum, consilio gravem, continentia probatum, atque militari virtute undique spectatum: ut nimirum hac electione, et industria, facilius imperii et religionis rebus prospiceretur. Et quidem Marcianus vix imperiali purpura indutus, omnia erga religionem argumenta pietatis exhibuit. Legem imprimis tulit contra Eutychtianos, qua eos iisdem pœnis esse puniendos decrevit quæ superioribus legibus adversus hæreticos constitutæ sunt. « Jubemus (ait) teneri, et extra ipsum solum Romani imperii repelli, sicut de Manichæis præcedentium legum statuta sanxerunt. Dat. kal. August., Valent. vii et Avieno cons. » Deinde ad Romanum pontificem oculos convertens, hujus nutu omnia facere animo statuens ad sanctum Leonem litteras dedit, de sua in imperatorem electione illum admonet, atque tandem pro omni impio errore abolendo et Christianis rebus summa pace componendis, ipso Leone auctore, synodi celebrandæ annuere quam libentissime protestatus est. Ait enim: *Ut omni errore sublato per celebrandam synodum, te auctore, maxima pax circa omnes episcopos fidei catholicæ fiat, ab omni scelere pura et intemerata consistens* (b). Hanc epistolam scriptam fuisse hoc anno 450, ex nota consulari innotescit. At Leonis reditam non fuisse nisi anno sequenti, in quo Adelfius consulatum agebat, certissimum est.

2. Hoc temporis intervallo Abundius et Asterius aliique duo legati Constantinopolim in Anatolii causa missi illuc pervenerunt, litterasque pontificias ad Theodosium jam vita functum directas, Marciano successori porrexerunt. Quibus acceptis, et perhonorificæ cum legatis agens, omnibus S. Leonis petitionibus fieri satis præcipit, et incunctanter provincialis synodus Constantinopoli cogitur, in quo et de Anatolii fide, et de recipiendis lapsis ad pœnitentiam venire volentibus pertractatur. Temporis injuria istius synodi Acta deperdita esse cum multis aliis monumentis ad ejusmodi causam spectantibus, graviter dolendum est. Nichilominus tamen ex quodam eorumdem fragmento (c), et ex epistolis Marciani imperatoris, Pulcheriæ Augustæ, et ejusdem Constantinopolitani episcopi Anatolii, quasi integram gestarum rerum seriem eminentissimus Baronius descripsit, circa nonnulla alia deinde, quæ in illa Constantinopolitana synodo tractata fuere hærens suspensus, quæ tandem ex Chalcedonensis concilii actionibus probabiliter colligi posse arbitratur. Non itaque in his expendentis diutius immorari nobis opus erit. Sed dumtaxat paucis indicabimus quidquid factum fuerit (d). Marcianus ergo, legatorum postulationibus **440** auditis, sua pragmatica sanctione jussit ut quotquot ex episcopis qui, pro catholica fide decertantes, Flaviani partibus in latrocinio Ephesino ad hæserunt ab exilio revocarentur, statim libere ad proprias sedes remearent. Deinde, Romani pontificis jussionibus maxime obtemperare cupiens, legatis liberam fecit facultatem convocandi ex vicinis locis episcopos etiam lapsos, ut in catholica Ecclesie communionem, servatis pontificiis instructionibus admitterent. Quare, convocata illa Constantinopolitana synodo: *Anatolius episcopus Constantinopolitanus novæ Romæ, accepta S. Leonis papæ epistola* (e) de confirmatione catholicæ fidei contra vesaniam hæreticorum, eam recitavit ante omnium conspectum, quam pariter eidem præsentaverat coram omnibus

(c) Baronius, tom. VI, pag. mihi 419 et seq.

(d) Fragmentum illud Actorum laudatæ synodi exstat tom. IV Conciliorum, cum notis Severini Bini, pag. mihi 751.

(e) Epist. olim 10, in Quesnelli edit. 24.

beatus Abundius. Anatolius ergo episcopus plena devotione huic S. Leonis epistolæ *continenti catholicæ fidei veritatem, concordantibus etiam testimoniis PP. ab eadem apostolica sede decretorum, subscripsit, anathema dicens Eutycheti et Nestorio, et ipsorum dogmati cum sectatoribus eorum. Id ipsum fecere omnes qui aderant episcopi, presbyteri, archimandritæ, atque diaconi.* Maxima quidem lætitia efferebantur corda non tantum Augustorum principum, sed etiam sancti Abundii, Asterii episcoporum, Basilii et Senatoris presbyterorum. Hi namque dixerant: *Omnipotentis Deo gratias, quoniam reverendorum episcoporum, presbyterorum, archimandritarum, et totius cleri professiones cognovimus fidem rectam et a Patribus traditam profiteri. Sic eorumdem subscriptio gestis presentibus inseria declarat.* Addunt præterea ipsi legati se missos Roma a Leone ad insinuandam eunctis fidem catholicam. Idcirco et ipsi anathema dicere Eutycheti, vel omni qui ejus perfidiam sequuntur, et dicunt in *Christo Domino ante incarnationem duas fuisse naturas, et post incarnationem unam tantum naturam.* Absentibus mandatum est ut per eos legatos idem exsequantur. Legati deinde apostolicæ sedis ad singulos metropolitanos. Orientis miserunt celebrem S. Leonis epistolam ad Flavianum datam, eo fine, ut omnes eidem subscriberent; quemadmodum colligitur ex Act. 4 Chalcedonensis concilii. Tandem in hac synodo statutum fuit ut episcopi in latrocínio Ephesino lapsi redire volentes ad Ecclesiæ communionem, iisdem suæ dumtaxat, non totius Ecclesiæ, communicatio concederetur, et cautum fuit ne Dioscori Alexandrini, Juvenalis Hierosolymitani, et Eustathii Berytensis nomina ad altare recitarentur, eo quod tamquam impænitentes et schismaticorum antesignani habiti sunt. Hic autem animadvertendum esse censuimus in errore lapsum esse Harduinum, qui in notis ad hoc concilium male suspicatus est tunc anathema dictum fuisse Photio Tyrio, cum scripserit: *Eadem hæc fortasse synodus episcoporum in qua ab Anatolio C. P. Photius Tyri episcopus excommunicatus est, uti refertur in concilio Chalcedonensi actione 4.* At quis umquam credere potest causam tantopere Nicænis canonibus repugnantem, Photii religioni atque innocentie injuriosam, pertractari potuisse in synodo coacta a sanctissimis viris, Rom. pontificis legatis, contra apostolicæ sedis mandata? Igitur Photii Tyri excommunicatio, hujusque metropolitici juris violatio ab Eustathio Berytensi intentata, et pragmatico Theodoro typi roborata, non ad hanc, sed ad aliam præcedentis anni synodum, in qua Anatolius ad C. P. thronum evehctus est, omnino referri debet. Nos enim hac de re integram conscripsimus dissertationem sub auspiciis SS. domini nostri Benedicti XIV. quam in conciliorum Academia recitavimus, hancque publici juris faciemus in altero sequenti libro de Chalcedonensis concilii actionibus disserentes (a).

441 3. Constantinopolitanæ itaque Ecclesiæ rebus in pace compositis, Marcianus imperator interea serio omnia Orientalium mala tollere et schismata abolere decrevit. Et primo jussit ut S. Flaviani corpus so-

(a) Paschasio Quesnello aliter ratiocinanti tom. II, dissertat. 1, de vita et Rebus gestis S. Leonis M., pag. 154, haud assentiri possum, qui contendit, non Abundii aliorumque R. P. legatorum auctoritate in Anatolii causa concilium fuisse coactum, sed ab ipso Anatolio consensum episcoporum in Urbe existentium convocatum. Injuria carpit Baronium, quod jus illud Romanis legatis adjudicaverit. Apage, inquam, a me hanc erroneam opinionem, pontificis juribus injuriosam, et rerum veritati repugnantem? Quid enim? Anatolius ejus electio et ordinatio facta ab hæretico et schismatico Dioscoro, qui Antiocheni patriarchatus auctoritatem sibi usurpaverat, cum sub judice esset, et, ipsis legitimis judicibus delegatis presentibus, conventum, consensum; seu synodum convocasset? Quis id sine contentio studio affir-

lemni apparatu et pompa in Constantinopolim deferretur, illudque sepeliri in basilica Apostolorum, in qua suorum episcoporum prædecessorum exuvie recondite erant. Deinde ad summum pontificem Leonem novas litteras scripsit, in quibus, de Anatolii fide testimonio facto, reverenter eum Orientem adire invitavit, et synodum celebrare, *ut suis et augustæ coniugis desideriis satisfaceret, et sacræ religioni quæ sunt utilia decerneret. Si vero (subjicit) hoc onerosum est, ut ad has partes advenias, hoc ipsum nobis propriis litteris sanctitas tua manifestet, quatenus in omnem Orientem, et in ipsam Thraciam, et Illyricum, sacræ nostræ litteræ dirigantur, ubi nobis placuerit omnes sanctissimi episcopi debeant convenire, et quæ Christianorum religioni atque catholicæ fidei prosint, sicut sanctitas tua secundum ecclesiasticas regulas definiverit sua dispositione declarent.* Hactenus Marcianus in altera epistola scripta ad S. Leonem (b) cui non absimilis est quam pariter ipsius conjux Pulcheria eadem scripsit occasione, quas ad Rom. pontificem delatas fuisse rationabiliter arbitramur ab Anatolii clericis Romam missis cum fidei professione, ut suo loco dicemus.

4. Interim multo gaudio Theodoretus exultavit, quod Marciani pragmatico, et pontificiorum legatorum studio, ipse et alii qui contra Eutychetem decertaverant ab exilio revocarentur, ut possent episcopatum et Ecclesias proprias recipere. Quare litteras dare non distulit Abundio Romani pontificis legato. Quibus primo testatur in Romana Occidentis Ecclesia veram et apostolicam fidem pia mente conservari, atque ob id gratias Deo Omnipotenti egisse factus est, potissimum quod religio, quæ in Oriente periclitabatur, renovata est per sanctitatem vestram, et venit in lucem. Hanc Romanam fidem Noeticæ arcæ comparat, quatenus Ecclesia Occidentalis reservata a diluvio Eutychianæ hæresis, *ut ex iis etiam Orientales sacrosanctæ Ecclesiæ veram custodiant religionem, quam vastare jam et devorare penitus sacrilega et nova hæresis tentabat.* Addit plenam fidei veritatem didicisse ex litteris sanctissimi ac religiosissimi archiepiscopi domini Leonis, quem appellat magnum advocatum et propugnatorem veritatis. Quibus epistolis assensum præbuisse affirmat, et iisdem subscripsisse una cum Iba Edesseno, et Aquilino Bibli episcopis, *contra quas imperatorum potestatem inventores novæ hæresis armarunt.* Tandem sequentibus verbis suam claudat epistolam (c): *Superest ut vos cum sanctissimis viris auxilium sacrosanctæ Ecclesiæ feratis, auferatisque impia bella quæ impendebant Prohibite itaque sacrilegam sectam, quæ contra pietatem commota est, et pristinam Ecclesiis reddite pacem, ut fructus apostolicorum laborum accipialis a Domino, qui eosdem fructus redditorum se repromisit.* Alia quamplurima ipsius Theodoreti erga apostolicam sedem subjectionis et reverentiæ argumenta hic subjicere possemus, quæ illius ævi Orientalium episcoporum doctrinam circa ecclesiasticarum rerum moderationem evidentissime patefaciunt; quæque innuunt non nisi hæreticos atque schismaticos ausos fuisse Romanis pontificibus ea suprema jura denegare, quæ spectant vel ad fidei

mare poterit, potissimum cum momenta quæ Quesnellus in medium ex act. 4 Chalced. adducit non ad hanc Abundii, sed ad præcedentem synodum anni 449 referenda sint, ut ipsi in dissertatione nostra ad illam Photii Tyri actionem, quam superius indicavimus, evidentissime demonstratibimus. At etiam nostri adversarii erroneum judicium refellitur ex Theodoreti epistola ad Abundium Comensem. Is non Anatolii auctoritati concilium et hujus gesta adjudicavit, sed legatorum pontificiorum supremæ potestati, ut ex sequentibus innotescit.

(b) Consule hæc de re S. Leonis epist. ad Anatolium, olim 40, apud Quesn. 60, cap. 3.

(c) Epistola hæc exstat apud Baronium, tom. VI, pag. 125, et in collectione Operum Theodoreti facta a doctissimo viro Garnerio societatis Jesu.

causas judicandas, vel ad appellationes ex omni mundi parte excoipiendas, vel ad synodos generales cogendas, horumque judicia aut confirmanda, aut retractanda, vel abolenda. Verumtamen ne a S. Leonis gestis recensendis abecedere videar, illa in præsens præmittam. Cum multa dicenda deinde occurrant in alia Exercitatione de ipsius episcopi Cyri ad apostolicam sedem appellatione, quam Quesnellus oppugnare et evertere nisus est.

CAPUT XIII.

Orientalium res in melius mutatz, Eutylianis exitium parant, catholicis præsidium, et magni pontificis Leonis mærorem vertunt in gaudium. Hujus gaudii testimonium exhibuit variis in epistolis ad Marcianum, ad Pulcheriam, ad Anatolium, ad Julianum Coensem scriptis. Istius patria inquiritur. Baronii, Henrici Valentii et cl. Stephani Baluzii opiniones annotantur. Omnem denique laborem S. pontifex impendit pro generali synodo habenda.

1. Sæpe ac multum hac mecum cogitavi, mæroris an lætitiæ plus Leonis Magni animo attulerint Orientalis Ecclesiæ res, primum ob Eutychianam hæresim hujusque fautores tantopere perturbatz, et pene ad exitium perductæ; et deinde plena tranquillitate cum catholicæ fidei triumpho et gloria, pontificio labore atque studio, feliciter compositæ, ut virgo Ecclesia, sponsa unius viri Christi nullo prorsus errore vitari iniquorum fraudibus videretur. Quæstionem tamen definire ausus non sum (a). Idcirco ne meus labor in incertis inquisitionibus versetur, dumtaxat nunc affirmabo multæ lætitiæ Leonis animum affectum fuisse, cum intellexit præteritos suos labores et luctus jam ecclesiasticæ libertati et divinarum rerum administrationi multum profuisse. Istius pontificiæ lætitiæ argumenta nobis suppeditant inter cæteras epistolæ illæ quas S. P. scripsit ad Marcianum, ad Pulcheriam, et ad Anatolium C. P., jam accepta plenissima Constantinopolitani concilii relatione, quam Romam Abundius alique legati miserunt. Propterea, consideratis maximis beneficiis divina largitate Ecclesiæ catholicæ collatis, primo sine ulla prolatione litteras dat Marciano ad significandam sui animi voluptatem pro fidei integritate securius ab inimicorum insidiis imperiali protectione defensa; atque fatetur multas gratias eidem referre, quas non verbis, sed ex beneficiis quæ Ecclesiæ contulerat potuisset intelligere. Addit proliziores tum non potuisse epistolas scribere, cum ex Urbe clerici quos Anatolius cum sua fidei professione miserat essent discessuri. *Pleniora autem (addit) de omnibus quæ ad curam meam pro statu Ecclesiarum et concordia Domini pertinent sacerdotum per legatos nostros scripta direximus.* Novos autem Constantinopolitana misisse legatos, postremis iis verbis patefactum est, 443 Verumtamen novæ hujus delegationis causa cum in hac epistola indicata non sit, ex aliis subsequentibus necesse est eam exquiramus. Primo enim arbitraberemur (cum scripta ibi indicata desiderentur) solemnem decrevisse legationem ad Marcianum, huic gratulaturus pro Romano adepto imperio, pro sibi et Ecclesiæ rebus majori patrocínio vindicando. At legatos de quibus ibi mentionem facit ad alium scopum fuisse directos, Leonis scripta ad imperatorem, et epistolæ eadem die ad Pulcheriam, ad Anatolium et ad Julianum episcopum Coensem scriptæ non obscure declarant. Atque imprimis S. Leo eadem die ad Pulcheriam scribens, hujus pietatem laudat, quæ, divinæ misericordiæ suffulta præsidio, labores sustinuit, ut duæ hæreses, Nestoriana videlicet et Eutychiana, nec laterent, nec sensim catholicorum corda labefactarent. Id indicare voluisse iis vocibus:

(a) Leonis epist. olim 38, apud Quesnellum est 53. Exstat tom. I Operum S. Leonis, pag. 276, et tom. IV Concil.

Et qui sibi singulas partes geminæ impietatis elegerant, una catholicæ fidei veritate procumberent certissimum est. Potissimum cum recensitis in antecedenti contextu Pulcheriæ studiis ad frangendam Nestorianorum pertinaciam, immediate subiecit ipsi debitam esse alteram triumpho coronam et palmam de perempto Eutychetis errore. Quare eidem et imperatori, in subsequenti epistolæ capite. Ecclesiæ nomine gratulari pergit, pro fidei operibus et adjumentis quæ apostolicæ sedis legatis præstiterat. Quibus videlicet *sacerdotes catholicos quondam de Ecclesiis suis injusta Dioscori sententia ejectos reduxistis, sine quod reliquias sanctæ memoriæ Flaviani.... ad ecclesiam cui bene præfuit fecistis cum debilo honore revocari.* Alia quoque subdidit, quæ vel ad episcopos lapsos, si fidei, propria male facta retractantes, subscriberent, in communionem recipiendos pertinebant; vel Dorylæi Ecclesiam respiciebant, cujus legitimus pastor Eusebius Romæ pontificiæ communionis consors tum commorabatur, dum præfata Ecclesia ab intruso prædone vastabatur. Unde merito occasionem arripit Dorylæi Ecclesiam imperiali protectione commendandi; quemadmodum ad Julianum Coensem episcopum, et Constantinopolitanos clericos, qui Flaviano fidelibus officii jam ad hæserunt. Hæc est summa epistolæ ad Pulcheriam Augustam, cui non absimilem fuisse arbitramur eam quam per suos legatos ad Marcianum misisse fassus est, cum perpetuo in rebus agendis sibi Leonem respondisse compertum habeamus, potissimum quando eadem die de uno eodemque negotio ad Orientem litteras mittere coactus fuit.

2. Aliquid peculiare potius attendendum occurrit in duabus aliis subsequentibus epistolis, eadem pariter die signatis, quarum unam ad Anatolium, aliam vero ad Julianum Coensem direxit. Sed tota litterarum diversitas non ex alio quam ex diversitate munerum quibus in Ecclesia fungebantur orta est. Postquam ergo Anatolio de fidei professione juxta regulas ab ipso præscriptas emissa et proprio caractere signata gratulatus est, se ad Orientem remittere tres legatos Constantinopolitanæ Ecclesiæ clericos, qui laudata scripta detulerant, atque eorumdem legatorum nominibus et gradibus explicatis: *Ut ergo invicem dilectionis tuæ animus nostris confirmaretur alloquiis filios nostros Castorium (sive Castorium) presbyterum, Patricium et Asclepiadem diaconos, qui ad nos tua scripta detulerunt post venerabilem diem festi paschalis remisimus.* Anatolio deinde tamquam Constantinopolitanæ Ecclesiæ præsuli cavere mandat ne in divinis rebus agendis quispiam ex presbyteris vel episcopis audeat recitare ad sacrum altare nomina *Dioscori, Juvenalis et Eustathii, quod nostri (intelligo legati) ibidem constituti faciendum esse dixerint* (b). Porro si Quesnellus ad hæc verba attendisset, haud scio an affirmare potuisset, synodum illam, seu episcoporum consessum, fuisse ab Anatolio, non a pontificiis legatis, coactum, de qua re videsis quæ ipsi in superiori capite jam 444 annotavimus. Cætera tandem quæ tertio illius epistolæ cap. scribit prorsus respondent iis quæ ex epistola ad Pulcheriam jam recensuimus.

3. Quod vero ad Julianum episcopum Coensem spectat, nihil nobis dicendum occurrit, præter id quod ex iisdem epistolis colligi posse intelligimus. Alias enim atque alias Nestorianæ et Eutychianæ hæresis occasione litteras Julianum Romano pontifici dedisse, omnibus perspectum est. Sed cum istius omnes epistolæ desiderentur, ut etiam Paschasius Quesnellus in catalogo monumentorum ad S. Leonem pertinentium descripsit, non nisi conjecturis adducti de iisdem verba facere possumus. Interim vero quid Julianus, quæ occasione ad S. Leonem, labens

(b) Epistola olim 40, jam vero in Quesnelli editione 60, cap. 1 et 3.

anno 450 vel ineunte 451, scripserit, nobis indicatum est ex epistola olim 41, nunc apud Quesnellum 61, quam R. P. iis verbis orsus est: *Litteras fraternitatis tuæ per filios nostros Constantinopolitanos clericos, nuntios tuæ salutis, accepi, quibus te magnis tribulationibus gravatum fuisse significas*. Multis enim de causis ab Eutychna factione Julianus episcopus odio habebatur. Vicaria potestate enim apud Orientales pro apostolica sedeungebatur. In Ephesino latrocinio Dioscoro quantum potuit restitit, numquam a legatorum pontificiorum nutibus abscedens, ut colligi potest ex alia præcedenti S. Leonis epistola ad eundem scripta, idibus Octobris anni 449. Alia autem causa ob quam Orientalibus hereticis atque schismaticis fuit invisus, forte ex ipsius patria oriebatur. Cum enim Italus esset, non lubenter ejus nomen Orientales audiebant, ægre admodum ferentes quod homo extraneæ nationis super eos auctoritatem exerceret; quique summa vigilantia operam dabat ne ecclesiasticæ regulæ negligenter, sedulo agens ut apostolicæ sedis mandata exsequerentur, hujusque jura non violarentur. Quapropter gravissimos contactus subire labores inter procaces catholicæ fidei adversarios, atque cum nimis ejus animus veritatis immobiliter adhærens fatigaretur, quadam necessitate compulsus concupivit se Leoni et patriæ præsentare. Quod (ait S. Leo) *vere futurum speraveram, ut apertius omnium hæreticorum ambages tuo ore cognoscerem*. Verumtamen, divina munus protectione, ab impiorum hostium manibus incolumis cum evasisset, ut Ecclesiæ causis utilitatem afferre potuisset, *liberum ei fuit apud eos degere quorum nobis probabilis assensus innotuit, sicut fratris nostri Anatolii scripta profitentur, et gesta quæ apud ipsum coram nostris sunt confecta demonstrant*. Post hæc salutationis vicissitudinem ei reddit, et ut circumspicte perseverantem diligentiam contra falsitatis astutias adhibeat hortatur, *cum tibi ad hoc et tuus animus, et nostra auctoritas suffragetur*. Aliquibus tamen minus tuta videri potest sententia nostra, qua Julianum Coensem patria Italum fuisse affirmamus, clarissimi potissimum Stephani Baluzii opinione ducti (a), qui in nova Conciliorum collectione de isto Coensi episcopo, apostolicæ sedis legato, disserens, hominem Græcum fuisse affirmat; atque annotato Baronii et Henrici Valesii lapsu, qui, quandoque mss. codd., corruptis lectionibus adducti, hunc confuderunt cum Julio Puteolano episcopo, quem S. Leo ad latrocinalem synodum cum aliis ablegaverat. Julianum ergo Coensem episcopum Græcum hominem fuisse asseverat, cui primo a Leone demandatum fuit Græcæ reddere epistolam scriptam ad Flavianum (b), qui haud dubie (ait) aliquantulum linguæ Latinæ cognitionem habebat, difficile non erat in tenui et exigua lucubratione. Post synodum Chalcedonensem deinde idem Leo eidem mandat synodalia Chalcedonensis gesta Græcæ scripta, Latinitate donare. At majoris operæ (ait) fuit amplissima illa gesta ex Græco sermone vertere in Latinum; homini præsertim Græco, qui tamen etsi legatus sedis apostolicæ, apud Græcos, plenam tamen Latinæ linguæ cognitionem habere non potuit. At venia huic tanto diligentique viro danda est, qui ad superius explicatam Leonis epistolam non animadvertit.

4. Marcianus imperator, interim serio recogitans totius adepti imperii felicitatem maxime a religionis rebus pendere, atque videns Ecclesiarum Orientis negotia ob diversas factiones, episcoporum odia, brevi ad exitum perducii posse, nisi generalis synodus, quemadmodum S. Leo jam decreverat, congre-

(a) Videtis novam Baluzii Conc. collectionem, p. 955.

(b) S. Leo Magnus, epist. 102, apud Quesnellum.

(c) Hæc Marciani epistola Græcæ et Latine exstat tom. I Operum S. Leonis apud Quesnellum, pag. 279, et tom. IV Concil. generalium.

garetur, ad S. pontificem epistolas scripsit, ut dignaretur Orientem adire, concilium ibidem agere, eunctaque decernere quæ religioni utilia credebantur. *Si vero id onerosum sibi videretur (subjicit) hoc ipsum suis propriis litteris sua sanctitas manifestaret, quatenus in omnem Orientem, et in ipsam Thraciam, et Illyricum, imperiales litteræ dirigerentur, ut ad quemdam statuendum locum omnes sanctissimi episcopi convenirent, et quæ Christianorum religioni atque catholicæ fidei proderent sicut sanctitas tua (ait), secundum ecclesiasticas regulas, definierit, sua dispositione declarent (c)*. Hanc epistolam Leoni reddidit Titianus urbis Romæ præfectus, sicuti colligimus ex responsione quam ipse Leo fecit imperatori. In hac quippe, laudato ipsius Marciani studio, gratulatur quod fidei et imperii res reparare satageret, ut videlicet, *propitiato per unam confessionem Deo, simul et hæreticæ falsitas, et barbara destruat hostilitas*. Quoniam verb negotium de nova habenda synodo per epistolas ultro citroque missas agere valde difficile pontifex arbitratus est, primo imperatori indicat de solis errantibus esse agendum, minime vero de fide vel Scripturis, quas aliter quam SS. Patres interpretari nefas reputabat; ideo imperiali sollicitudini respondet per legationem, quæ (ait) *confestim ad clementiam vestram, Deo annuente, perveniet, quidquid ad causæ utilitatem arbitror pertinere plenius atque opportunius suggeretur (d)*. Non diu distulit ipse pontifex novas litteras dare imperatori, forte quia intra quadraginta septem dierum intervallum ipse ex imperatore novas litteras accepit. Siquidem septimo idus Junii fiduciam rescribendi arripere affirmat, cum ex ipsius imperatoris epistolis, tum ex relatione sibi facta ab Abundio cæterisque legatis ex Oriente revertentibus, qui non sola assertione verborum, sed ipsis etiã operum effectibus, demonstrabant ad defensionem catholicæ fidei divinum (ait) *in vobis vigere præsidium (e)*. Inter cætera quæ ibidem subjicit, narrat jam direxisse *Lucentium episcopum, et Basilium presbyterum, qui sollicitudinis meæ (ait) partes possint implere, quemadmodum in præcedenti promiserat*. Hos autem ad illud munus obeundum ablegavit pro lapsis episcopis reconciliandis, ne horum *resipiscantium desideria longiori mora fatigaretur, neve injuriosa facilitas tenere et sine discretione susciperet*. Synodum vero generalem sicut imperator suggererat, se postulasse fatetur. *Sed sacerdotes provinciarum omnium congregari illius temporis necessitas nulla ratione permittebat propter bella ingruentia, quæ haud quibusdam episcopis maxime evocandis a suis abscedere Ecclesiis sinebant*. Idcirco ad aliud tempus episcoporum convocationem reservandam esse existimat. Eadem die epistolam non absimilem scripsit ad Pulcheriam Augustam, cui laudatos legatos commendat; Eutychnam blasphemiam condemnat; Augustam denique rogat ut ipse Eutyches ad longinquiora transferatur, ejusque monasterio catholicus præficiatur abbas, *qui illam servorum Dei congregationem et a pravo dogmate liberare, et institutis veritalis possit imbuere (f)*.

446 5. Cum has adhibuisset diligentias apud Marcianum imperatorem et Pulcheriam Augustam, ab incæpto opere non destitit S. pontifex. Sed eadem die scripsit pariter ad Anatolium, quem pridem receperat in communionem, ratam habendo atque confirmando istius in episcopum Constantinopolitanum electionem, cui aperiens necessitatem quæ eum impulit ad mittendos in Orientem novos legatos. *Lucentium episcopum et Basilium presbyterum, ei suggerit lapsos penitentes per satisfactionem et non dubiam fidei professionem ad reconciliationem reci-*

(d) Epist. olim 42, nunc in Quesnelli editione 62 est. Hancque pontifex scripsit nono kal. Maii 451, vel ut habent duo Vat. codd. et Grim. octavo kal. ejusdem mensis.

(e) Epist. olim 44, jam vero 63, cap. 1.

(f) Epist. jam 45, nunc 64, cap. 3.

pere; ea tamen moderatione servata, ut nec benevolentiae partes nec iustitiae negligantur, sed absque personarum acceptione divinum in omnibus iudicium cogitetur. Sed in altero ejusdem epistolae capite, agens de iis qui gravius in latrociniali synodo peccaverunt, superiorem sibi locum in illa infelici synodo vindicantes: *Horum (ait) si satisfactio talis accedit quae non refutanda videatur, maturioribus apostolicae sedis consilii causa reservari jubet, ut examinatis omnibus atque perpensis, de ipsis eorum actionibus quid constitui debeat aestimetur*; eorum nomina tandem ad altare recitari vetat, quoadusque quid de eis constitui debeat rerum processus ostendat. Neque ex hac dumtaxat reservatione sibi facta, ne principes haereticorum ad reconciliationem admittantur, Romanae sedis auctoritas in Orientalium causis extra concilium judicandis clarissime innotescit; verum etiam ex iis quae in altero epistolae capite scripsit, in quo mandat quod si de quibusdam aliis causis amplius deliberandum contingeret, *celeriter ad nos relatio dirigatur, ut, petraclata qualitate causarum, nostra quid observari debeat sollicitudo constituat.*

6. Hic itaque duo, nisi mea me fallat opinio, attendenda sunt, quae ambo certa et nitida praeserunt argumenta supremae moderationis a Romanis pontificibus adhibita in negotiis Orientalium Ecclesiarum. Alterum spectat ad eos poenitentes qui metu adducti lapsi erant. Pro quibus recipiendis Leo ipse eas regulas praescribit quae iustitiae haud repugnarent, vel indulgentiae cum iustitiae injuria non faverent. Pro his autem reconciliandis misit duos laudatos legatos, Lucentium atque Basilium, quibus cum necessarium commonitorium et institutiones dedisset, nemini, nec ipsi Anatolio Constantinopolitano episcopo, licitum esse poterat ab iisdem vel leviter resilire. Quotquot igitur lapsi ex hoc ordine ad pristina ecclesiastica officia, dignitates et gradus erant restituendi, non nisi apostolicae sedis auctoritate absolvi poterant, et antiquis honoribus frui concedebatur. Caeteros vero, qui tamquam schismatis auctores habebantur, quorum causa durior et gravior erat, ex Leonis sanctione ad honores et gradus, ad communionem et reconciliationem, sub quocumque satisfactionis signo et testimonio suscipere vel amittere cautum erat; quoniam maturius iudicium de his aliisque causis quae poterant insurgere summus pontifex habere sibi reservavit. Haec duo quidem studiosse dissimulasse Quesnellum censendum est. Ea nimirum ductus ratione, ne fateri cogereetur quae passim in adornandis S. pontificis Operibus inficiatur; tot tantisque semper adhibitis violentis interpretationibus, quas sibi sufficere arbitrabatur ad abolendam Romanorum pontificum auctoritatem in Orientalium causis judicandis. Studiosse quidem hujus epistolae argumenta dissimulasse, produnt annotationes ad Leoninas epistolas, quas

(a) Epistola olim 48, jam apud Quesnellum 67.

ad secundi tomi calcem apposuit. Hanc enim inter caeteras veluti indignam suarum notarum et observationum prorsus praetermisit. Quid tamen? Leo ipse, qui interprete non indiget, eadem die, supremae hujus auctoritatis in iudiciis de Orientalium causis ferendis clariora adhuc argumenta posteris ex epistola 67 reliquit. Nam cum, adhuc superstite Flaviano, duo Constantinopolitanæ Ecclesiae presbyteri, Basilius nimirum et Joannes, vel Eutychna, 447 vel Nestoriana haeresi postulati fuissent, ad hujusmodi infamiae notam delendam Romam venerunt. Cum ambo itaque coram sede apostolica sese purgassent, reversuri postmodum ad Orientem, S. pontifex ad Anatolium scribit, testimonium dans eosdem post susceptum longinquae peregrinationis laborem sensum cordis sui in apostolica sede patefecisse, damnantes (ait) utramque haeresim, quarum supra fecimus mentionem. Quare brevissimam hanc epistolam claudens ita S. P. alloquitur Anatolium: *Per hos ergo, frater charissime, cum testimonio nostro ad propria revertentes dilectioni tuae nostra scripta direximus, fidenter orantes ut qui gratia apostolicae sedis ornantur, etiam favore per omnia se gaudeant adjuvari (a).* Non me quidem latet eos qui nodum in scirpo quaerunt posse contendere minus aptam esse hanc epistolam ad nostrum assumptum probandum, ob duras illas voces, *fidenter orantes*, quae iudicis auctoritatem dedecere videntur. At contentionem dirimit, vel lectionum varietas, vel fragmentum quoddam epistolae Flaviani ex Vaticana bibliotheca erutum, nondum publici juris factum, quod ipsi in sequenti tomo exhibebimus. Plerique enim codices, et Grimaneus ipse, ut Quesnellus ad suae editionis oram scripsit, habent, *fidenter hortantes*. Deinde duorum presbyterorum negotium in annum 449 rejiciendum est. Et quamvis tota integra Leoninarum epistolarum series desideretur, tamen ex unico illo fragmento Flaviani epistolae in horum causa scriptae innotescit S. Leonem veras iudicis partes obiisse; duos illos presbyteros Romam venisse rationem de fide reddituros; atque denique non ex quadam indulgentia, sed re cognita atque probata, Leonem eos in communionem suscepisse, innocentesque declarasse. Fragmentum quippe illud quod indicavimus nihil aliud in se continet quam Flaviani ad S. Leonem relationem de fide et moribus presbyterorum Basilii et Joannis, ut opportunius explicabimus. Hanc epistolam scripsit S. pontifex decimo tertio kalendas Julii, paulo antequam legatos ad novum generale concilium institueret, et ex Urbe in Orientem mitteret. Jam vero quae sequuntur, cum sint veluti praeliminaria synodi Chalcedonensis, in qua cogenda atque canonice ordinanda S. Pontificis Leonis studium sedulo versabatur, idcirco de his verba facere in sequentis libri capitibus reservamus.

LIBER SECUNDUS.

PROLOQUIUM.

448 Inter praecipuas causas quibus oppido fit ut quamplurimi in sinceræ veritatis odium Chalcedonensibus Actis et Leoninis scriptis abutantur ad apostolicæ sedis jura abolenda aut saltem elevanda, ea certe censenda est quae proficiscitur vel ex quadam maligna veterum monumentorum interpretatione, aut ex parum accurata diligentia in iisdem evolvendis, lustrandis simulque conferendis. Si enim, omnium partium studio seposito, cum theologi, tum antiquarum rerum tractatores, causas de quibus nos agere deliberamus disputare voluissent, atque iudicium interponere, quemadmodum aevi res postulabant, obscuris quibusdam actis maximum lumen attulissent, neque nobis

aliisque scriptoribus tantopere fuisset laborandum in detegendis refellendisque iis commentis quae ipsi ad veritatem abscondendam opprimendamque excogitarunt, ad aliorum animos praedictis falsisque opinionibus imbibendos et depravandos. Itaque cum in praecedentibus Exercitationibus quamplurima e tenebris educere conatus fuerim quae ad Eutychna haeresis auctorem, vindices propugnatoresque pertinebant, cum praeterea de ecclesiasticis iudiciis in Eutychetis condemnationem ipsius aliorumque appellationes abundantius egerim, perspicue explicando suprema apostolicae sedis jura, et consuetudinem in Orientalium etiam causis judicandis retractandisve, atque id generalis plurima; jam nihil illustranda et recensenda superest

intelligo quæ tandem contra eandem Eutythianam A factionem in Chalcedonensi synodo ex Leonis sententia gesta sunt; quæque idem S. pontifex in reliquo suæ vitæ cursu pro Christianæ reipublicæ bono fideliter adimplevit. Fateor quidem in præcedentibus conscribendis Exercitationibus longum quandoque habuisse sermonem, a quo nostri ævi viri abhorreere solent, leviori potius rerum cortice delectari assueti, quam in sincera earumdem veritatum inquisitione exerceri. Sed ad hanc necessitatem proxilioris quandoque sermonis habendi multæ causæ me compulerunt. Quarum altera ex usu illarum institutionum oriebatur quas multorum annorum spatio in scholis theologiæ exponere fui assuetus, in quibus expendendis brevis et scripta oratio adhiberi haud potest, ne auditores minus sufficienter edoceantur. Propterea hanc consuetudinem longa industria comparatam valde difficile superare potui. Altera vero nostris adversariis adjudicanda est, qui cum obscuras quasdam multaque cavillis circuminvolutas quæstiones excitassent, quibus pro præsentis scribendi proposito 440 me occurrere oportuit, paucis eorum argumenta eripere atque refellere prorsus impossibile fuisset, cum multoties ad genuinos fontes horumque interpretes provocare mihi opus fuit, ut male congesta et constructa eorum ædificia atque systemata demonstrarem. Verumtamen in postrema harum Exercitationum parte omnino breviter prosequi nitar; nonnulla annotationum subsidio indicando, sive suppleto; alia in synopsis, vix ulla instituta cum adversariis congressione, redigendo; alia tandem quæ pro quæstionum amplitudine et difficultatibus dicenda superissent, et a quibusdam optimæ fidei et eruditionis viris jam illustrata fuerunt, quasi intacta relinquere delibetavi, ad eos scriptores qui nos præcesserunt nostros lectores remittendo.

CAPUT I.

Diu desideratam a Leone Magno generalem synodum tandem in Oriente habendam imperator Marcianus permisit. Cujus dispositioni S. P. gravioribus ductus rationibus cum posset obsistere, tamen præpeditus ne synodo interesset, quatuor legatos in Orientem mittit, qui ipsius nomine, vice et loco, eidem præsent. Omnia idcirco agenda disponit, datis huc de causa aliis et aliis epistolis ad Paschasinum, ad Marcianum, ad Anatholium, ad Pulcherium augustam, et ad Julianum Coensem.

1. Vix facta nova legatorum in Oriente expeditione pro quibusdam recipiendis lapsis ad pœnitentiam venire cupientibus, de habenda generali synodo, cum summus pontifex, tum Marcianus augustus tandem deliberarunt. Hanc enim in votis Leonem habuisse, statim infelici latrocinialis Ephesini exitu auditum, produnt istius litteræ datæ ad Theodosium eodem anno 449, in mense Octobris, de quibus in antecedentis libri Exercitationibus verba fecimus. Sed cum Theodosius augustus, in Eutychem pro- pensus, circumventus fuisset a factiosis viris, quibus ducebatur, irrita tum prorsus reddita sunt pontificia desideria, donec ad imperium assumptus Marcianus, Orientis res jam fere pessumdatur erigerentur. Igitur, in sententiam Leonis imperator veniens, de loco tamen et tempore non conveniebant. Leoni in Italiam synodum cogi placebat, secum recogitans omnia præcavere mala quibus memoria latrocinii Ephesini vehementer afflictabatur, optans præterea se adesse concilio. At imperator videns pro totum Orientem hæresim grassari, ibidem esse

(a) Epist. 68, cap. 1.

(b) Vide quam nugatorie fabulatus fuerit Pasch. Quesnellus in causa Domini Antioch. Maximi prædecessoris, sibi blandiendo nullam reperiri causam cur S. Leo ratam habere potuerit hujus electionem et Domni depositionem. Quæ duo potissimum illum in eam absurdam opinionem induxerunt, ut actionem

jugulandam credidit, et propterea, ultro citroque litteris missis, Marcianus rerum necessitate ductus, et ab Orientalibus episcopis sollicitatus, non amplius synodi congregationionem deferendam esse arbitratus est. Cum ergo ex Italia nec consuetudo, nec patriæ amor, nec externi hostes Hunni, duce Attila, Leoni egredi permetterent, Paschasinum Lilybæi episcopum ad vices suas implendas seligit, quem pauci doctrina sanctitate et fama adæquabant. Maximum hujus episcopi animi robur et constantiam jam probaverat dura illa atque longa servitus quam subiit apud barbaros; atque istius scientia apprime noscitur ex cycli paschalis emendatione, circa quam a S. Leone fuerat consultus. Quem præterea idem pontifex tanti fecerat, ut ipsi jam pridem a duobus annis commisisset curam antiquæ disciplinæ reparandæ, et mores Ecclesiæ Siculæ emendandi, ut ex epistola olim 4, nunc apud Quesnellum 16 colligitur, cujus ultimum capitulum verbis clausit: *Hæc autem quæ vobis, inspirante Domino, insinuanda credidimus, per 450 fratres et coepiscopos nostros Baccillum atque Paschasinum ad vestram volumus notitiam pervenire. Quibus referentibus cognoscamus quam reverenter a vobis apostolicæ sedis instituta servantur.* Tum ergo novas litteras dare voluit quasi prænuntias muneris quod paulo post eidem demandare cogitabat. Propterea ut ejus animum necessaria institutione præpararet, ad eum mittit celebrem epistolam ad Flavianum, *quamque (ait) universalis Ecclesia amplectitur, diligentius libi recensendam cognoscendamque direxi.* Multa de Eutythiana et Nestoriana hæresibus disserit, a quarum labe ut Constantinopolitam purgaret Ecclesiam, legatos pontificios jam illuc misisse narrat, qui de incarnationis sacramento ea prædicantes quæ SS. Patres docuerunt, et quæ Ecclesiarum universitas pridem tenuerat, feliciter impetrarunt ut totam Constantinopolitanam eandem Ecclesiam cum monasteriis omnibus et multis episcopis ad bonam frugem reducerent; qui præbuerunt consensum, et subscriptionibus suis Nestorium et Eutychem cum suis anathematizarunt dogmatibus. Quæ ut evidenter a Paschasino cognoscerentur, aliqua (ait) ad dilectionem tuam scripta transmisi. Addit deinde: *Noveris etiam proxime me epistolam Constantinopolitani episcopi accepisse, quæ refert Antiochenum episcopum (Maximum videlicet) (a), missis per provincias suas tractatoris, universos episcopos et epistolæ meæ præbuisse consensum, et Nestorium et Eutychem pari subscriptione damnasse.* Quam in re minime aures et fidem Quesnello præbere possumus, qui Anatolii merito illius consessus præsidis hæc omnia adjudicavit (b). Nam S. Leo de pluribus rebus Paschasinum instruere volens, seriem omnium quæ a suis legatis apud Constantinopolim gesta fuerant transmisit, certe haud Anatolio vindicans Constantinopolitanæ Ecclesiæ purgationem, Nestorii et Eutythetis damnationem, sed illius dumtaxat facit mentionem quatenus jam ab eo relationem obtinuit de iis quæ per Maximum in Antiochenas provincias fuerant in fidei præsidium atque munimen religiose executioni demandata. Quid? Anatolius, cujus fides suspecta fuerat, legatis pontificiis presentibus Constantinopolitano potuisset præesse conventui? Figmentum est; illudque refellimus in nostra dissertatione de Photio Tyrio, ad quam nos lectores remittimus.

2. In postrema tandem suæ epistolæ parte S. pontifex a Paschasino rationem Paschalis festi servandam anno 456 sciscitatur; eo quod in annotatione Chalcedonensem de Domino, tamquam supposititiam et falsam rejiceret. An non is etiam ante Chalcedonense concilium Antiochenum patriarchatum Nestoriana et Eutythiana labe per Dominum infectum purgavit? Vide quæ de tali actione jam scripsimus, cl. Spephani Baluzii vestigiis insistendo.

Theophili invenerat sanctæ memoriæ Alexandrinum episcopum octavo kalendas Maii constituisse Pascha celebrandum esse: quod a regula ecclesiastica penitus invenimus alienum. Quoniam subjicit, in nostris paschalibus cyclis, quod bene nosse dignaris, decimo quinto kalendas Maii ejusdem anni Pascha celebrandum esse sit scriptum. Idcirco omnem errorem præcavere et ambiguitatem tollere volens, eidem mandat ut cum peritis quibusque diligentius requirat atque pertractet novam temporum supputationem, et cælestium orbium regulam atque cursum. Sed de hoc paschali cyclo, quem emendari S. Leo Magnus exoptavit, rerum ordine servato, verba faciemus de rebus gestis disserentes, quæ Chalcedonense concilium subsequutæ sunt.

Mirum tamen est hac in epistola nihil Paschasino indicatum fuisse 451 de itinere aggreddendo Nicæam versus, ut ibi pontificias ageret vices in synodo, quam incunctanter fieri postulaverat Marcianus. Nam cum præfatam epistolam scripsisset octavo kalendas Julii, et duobus vix elapsis diebus tres alias scripsisse inveniamus, unam ad Marcianum augustum alteram ad Anatolium, tertiam denique ad Julianum Coensem episcopum, in quibus mentionem facit jam de institutis ad novam synodum legatis, idcirco argumentari licet die septima kalendarum ejusdem mensis imperiales litteras recepisse, quibus synodum non amplius differri postulabat. Ad has litteras Quesnellus animadvertens, plane dissimulavit ea omnia quæ summorum pontificum jura patefaciunt. Et dumtaxat stylum convertit ad exaggerandum quemadmodum Leo ægre tulerit synodum nec differri, nec fieri in Italia, et plus valuisse Anatolii Orientaliumque vota, quam sua. Non tamen erat in animo summi pontificis pacis consilia comperendatione omittere. Vereor tamen nostrum interpretationem pontificiæ voluntatis scopum hisce divinationibus haud esse assecutum. Votis enim Marciani imperatoris potuisset Leo obsistere, ut sincere factus in epistola hac occasione ad eundem scripta. Cujus quippe voluntati non alia de causa obviare distulit, ne devoto principis arbitrio repugnare velle videretur. Ad hæc verba animadvertat, quæso, Quesnellus et quotquot cum et eo nugari solent. *Credebamus clementiam vestram (ita epistola orditur) id desiderio nostro posse præstare, ut, præsentis necessitate respecta, differri ad opportunius tempus sacerdotalem synodum juberetis.* Hujus pontificiæ fiduciæ illud erat fundamentum: *Ut, evocatis de cunctis provinciis sacerdotibus, vere posset esse universale concilium.*

3. Quis enim ignorat externam illorum afflictorum temporum faciem multarum provinciarum episcopis prohibere potuisse et suis diocesis exire, ne plebes sibi commissas barbarorum furori tamquam orphanas desererent, et semetipsos iis periculis exponerent quæ ab hostium copiis pati solent? Non ægre igitur ferèbat Leo quod synodus non differretur, vel quia imperiali jussione, cui non potuisset obsistere, urgeretur; sed quia tempus illud minus congruum pro sacerdotum et ecclesiasticorum incolumitate, cui prospicere volebat, ipsi videbatur; et aliunde Nicæna urbs, ad quam episcopi convenire debebant, frustrabat pontificium desiderium, quo ipse ducebatur ut immediate synodo generali interesset. Quare cum intellixisset imperialem illam jussione a catholicæ fidei amore derivari, nec apostolicæ sedis jura leviter lædi, illi obsistere noluit. Quod subsequentibus verbis clare explicavit, subjiciens: *Sed quia vos amore catholicæ fidei congregationem nunc fieri voluistis, ne devoto obviare viderer arbitrio, fratrem et coepiscopum meum Paschasinum, etc.* Præterea si quid in hac parte Anatolii et Orientalium vota valuerunt, id pontificiæ indulgentiæ dandum est, qui devoto Marciani arbitrio obsistere noluit. At quis conjiciet eum aliqua lege aut necessitate ductum obviare non potuisse,

A cum solius imperialis arbitrii faciat mentionem? Fortem habebat animum in tuendis suæ sedis prærogativis et juribus, et indulgenter dumtaxat ea magnis principibus permittebat quæ in communem Ecclesiæ utilitatem redundare poterant, quæque, ex altera parte nec ipsius læderent auctoritatem, nec pontificiæ dignitati vulnus aut dedecus inferrent.

4. Paschasino deinde Benefacium presbyterum ex urbe Roma adjunxit, et ad eandem synodum misit, quibus et illos duos legatos sociari jussit, Lucentium videlicet et Basilium, quos Constantinopolim jam miserat pro habendo synodali conventu ad lapsos penitentiam agentes recipiendos. Synodi tandem generalis præsidem Paschasinum instituit; non ea quidem ratione qua Quesnellus interpretari nisus fuit, nimirum, ut falsitatum turbine catholica constantia resisteret ut pote homo qui absque odio et gratia laborem assumpisset pro solius hæreticæ impietatis excidio, sed quia summi pontificis partes assumere et obire debebat. Quare delendam 452 esse Quesnelli marginalem notam, utpote æquivocum sensum reddentem, censuimus, quam adoram suæ editionis scripsit: «Nota qua de causa Leo legatum suum synodo universali præsidere cupiat.» Nam pontifex hoc munus suo legato debere illa verba indicant: *Predictum fratrem et coepiscopum meum vice mea synodo convenit præsidere.* Non ergo id solum desideravit S. Leo, sed *convenire aut debere* non obscure significavit; potissimum ad reparanda illa apostolica sedis jura quæ per unius Dioscori impotentiam in latrocinio Ephesino pessumdata et abolita fuerunt, ut ex concilii Chalcedonensis definitione exploratum est. Sibi concinit S. P. in sequenti epistola ad Anatolium, in qua clarius significat clementissimi principis dispositioni obsistere noluisse, præsertim qui generale concilium et ipse magno desiderio deposcerat. Quoniam vero quatuor illis veris ex Sicilia et Italia Orientem pro tam gravi negotio adeuntibus valde difficile fuisset Leonis jussa adamussem exsequi, nisi ab aliquo probatæ fidei viro qui omnes orientalium agendi rationes, studia, artes, vatriam ter-giversationesque apprime noscere potuisset; veritus quidem Leo, et rationabiliter, ne Paschasinus cum aliis legatis in muneribus exsequendis deciperentur Juliano episcopo Coensi mandat iisdem ea monita et consilia suggerere, eaque præstare subsidia quæ ad abolenda evertendaque scandala et ad rerum emergentium necessitates prodesse posse judicabit. Nihil plane nostro conflingimus arbitrio. Id indicant illa sanctissimi Leonis summi pontificis verba ad eundem Coensem episcopum: *Ut omnium scandalorum strepitus auferatur, necessario fraternitati tuæ quod omni Ecclesiæ prosit injungimus, ut cum fratribus et coepiscopis nostris Paschasino et Lucentio..., quos vice nostra ad predictum conventum ire præcipimus, curam tuam actionemque conjungas, in omnibus auctoritate nostræ præceptionis usurus.* Notanda sunt verba sequentia: *Quoniam scimus omnium illic actuum rerum majorem te quam nostros habere notitiam, ut dum curam tuam illis consiliumque sociaveris, in nulla parte fallantur (a).*

5. Nondum satis communi Ecclesiarum bono Leonem consuluisse sibi videbatur, nisi ad synodum, quæ apud Nicæam primum, deinde apud Chalcedonem cogebatur, regulas necessario sequendas misisset. Propterea eadem die quinta kalendarum Julii ad omnes generalis hujus synodi Patres epistolam scripsit, tria potissimum capita continentem, in quibus tota agendarum rerum ratio versabatur. Equis enim plene atque perfecte vim, pondus et energiam quibus totius istius epistolæ textus refertus est poterit explicare? Dignitatis majestatem, supremi capituli auctoritatem, et universam Ecclesiam etiam in concilio congregatam Romanum pontificem jurisdictionem habere, satis manifeste patefacit, quin quispiam

(a) Epist. 71. Hæc autem epistola cum duabus præcedentibus data est sexto kal. Julii anni 451.

aut ex primarum, aut ex inferiorum sedium episcopis eidem ausus fuerit refragari. His enim verbis auctoritate majestateque plenis epistolam orsus est: *Optaveram quidem, dilectissimi, pro nostri charitatis collegii omnes Domini sacerdotes in una catholice fidei devotione persistere, nec quemquam gratia aut formidine potestatum secularium... ut a via veritatis abscederet.* Molli brachio hinc vellicat eos qui in præcedenti deprædatoria synodo, ab improborum amicitia victi aut formidine deterriti, in horrenda illa gravia facinora, Dioscori et Chrysaphi artibus, lapsi fuerant, quorum ultionem ideo prolatam hactenus fuisse asseverat, ut Dei misericordia pœnitentibus elargiretur. Subjicit se ab imperatore fuisse invitatum synodo præesse, *beatissimi Petri apostoli jure atque honore servato.* Cujus votis ne annueret, nec temporum afflictorum necessitas, nec ulla consuetudo permittebat. Duplici tamen modo synodo adesse atque præesse fatetur. Primo in quatuor illis **453** legatis vicariam ipsius personam agentibus; deinde verbi divini prædicatione, satis explicata in celebri epistola ad Flavianum, ex qua ignorare haud poterant quid ex antiqua (ait) *traditione credamus, non possitis dubitare quid cupiamus.* In altero capite jam statutum fuisse quid de sacramento incarnationis pie et sincere ab omnibus esset confitendum plenissime et lucidissime cunctis esse patefactum asseverat per litteras quas misimus ad beatæ memoriæ Flaviani episcopum. Tandem vero pravos factiosorum emulationes animadvertens, catholicis episcopis injuria a sedibus expulsi et in exsilia deportatis, atque in locum superstitum aliis substitutis, jubet primitus medicinam justitiæ adhiberi, ne quisquam *careat propriis aut ulatur alienis.* Ex quo Leonis Magni pontificis mandato intelligimus Eusebium Dorylæi, Theodoretum Cyri, aliosque catholicos episcopos, qui violentiam passi fuerant, propriis sedibus esse restituendos; Domno vero Antiocheno, Dioscori et Eutychetis nutibus suffragatori, nullum jus superesse potuisse ut pristino honori et dignitati quibus exutus fuerat restitueretur. Profecte si hanc Leoniam præscriptionem Quesnellus attendisset, vix unam ex tantis questionibus excitasset, inquirendo cur, rescissis a Leone latrocinii Ephesini actis, non fuisset ei permissum ad Antiochenam sedem remeare, pro qua Maximus fuerat ordinatus; neque incassum tantopere laborasset ut contenderet actionem illam de Domno Antiocheno esse supposititiam.

6. Sed ad rem nostram iterum venire volentes, Leo Magnus ab incepto non desistit studio. Nam discessurus Bonifacius presbyter ex urbe Roma, ut pontificii *vicarii* sive legati munere in synodo fungeretur, huic novas litteras Marciano Augusto reddendas tradidit, in duo tantum capita distributas; quorum prior in imperatoris mentem præcedentem renovat petitionem, qua ad tranquilliora tempora, longe ab hostili metu, synodum maluisset differri. Laudat tamen pium imperiale studium, quo humanis negotiis divina præponebat, inquirendo ne inter sacerdotes sensuum esset dissonantia, et in Evangelii prædicatione ulla esset discordia. Quæ duo ibidem ipsius pontificii animum movebant, ne hisce *dispositionibus* de synodo extra Italiam et tali tempore habenda *reniteretur*, optans (ait) *ut in omnium cordibus catholica fides, quæ non potest nisi una esse, firmetur.* Post hæc de ambobus Ephesinis conciliis verba facit. Quorum alterum merito et juste Nestorium, hujus dogma et assecras damnasse asseverat; alterum vero Eutychetis causa habitum, non posse vocari *concilium, quod in eversionem fidei constat agitalum*, quodque ecclesiastica potissimum et imperiali deinde ipsius Marciani auctoritate fuerat cassatum.

(a) Ad hoc S. Leonis mandatum alludere voluisse arbitror, PP. act. 10 Chalcedonensi, dicentes Ephesinæ synodi gesta nihil valere, nisi illud circa sanctissimum Maximum magnæ Antiochenæ civitatis epi-

7. Formulam autem futuri judicii in synodo habendi S. pontifex cunctis Patribus per quatuor legatos Chalcedonem missos, cum in hac, tum in subsequenti, et demum in una ad Pulcheriam augustam epistolis præscripsisse narrat, vetans ne ulla questio de fide institueretur; cum nimis injuriosum atque obsonum prorsus esset fidem quam beati Patres nostri ab apostolis sibi traditam *prædicarunt, quasi dubiam retractare.* Tandem se in legatis concilio ad futurum spondet, dicens: *Nec me quoque, ut voluit vestra clementia, ab illo credatis abesse concilio, cum in his fratribus, quos direxi, id est Paschasino et Lucencio episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, sed et in fratre meo Juliano, quem eorum volui esse participem, etiam mea sit æstimanda præsentia.* Hanc epistolam scripsit sanctus pontifex vi kal. Julii anni 451. Sed cum post quindecim dies certior factus fuisset Paschasinum ex Sicilia ad Orientem navigasse, apostolicæ sedis mandata executurus, novas litteras ad ipsum Marcianum imperatorem dare constituit, in quibus legatos suos ipsi commendat, iterumque postulat ne disputatio de fide illic instaretur. Hoc ipsum præstitit cum Pulcheria augusta, ad quam epistolas misit per Theoctistum Magistranum. In hac quippe de suis legatis ad concilium missis primo verba faciens, iterum **454** explicat quemadmodum desideraverit in Italia synodum congregari. Deinde servandam esse in ecclesiasticis causis omnem moderationem mandat, quæ procul abfuit ab Ephesino latrocinio, ubi *primales synodi nec resistentibus sibi fratribus nec consentientibus pepercerunt.* Quare cupiens vulneribus majoribus medicinam adhiberi, decrevit correctis veniam non esse denegandam. Tandem, hæresis extinctionem obtinere desiderans, etiam hæresiarchas indulgentiam poscentes, nec rejiciendos, nec temere recipiendos deliberavit; qui quamvis post injustum judicium non essent catholicæ fraternitati honorabiles ut fuerunt, tamen cum suas adhuc obtinerent sedes, et episcopatus sui honore potirentur, ecclesiasticam pacem ipsis non denegare jubet, si per veram atque necessariam satisfactionem resipiscerent.

8. Regulas igitur omnium rerum in synodo agendarum, cum in hac atque præcedentibus epistolis, tum in commonitorio suis legatis dato S. Leo proposuit, præscripsit, prædefinit. A quibus quidem resiliire nemini permissum esse poterat, ne irrita et vacua synodalia Acta redderentur quemadmodum videbimus opportuniori loco, agentes de primatu Constantinopolitanæ sedis post Romanum pontificem, quem PP. illi Anatolii ambitu in nimum faventes stabilire conabantur. At cum in laudatis epistolis assertendo juxta celebrem epistolam quam scriperat ad Flavianum disserat, et de ecclesiastica pace iis etiam danda qui per latrocinium Ephesium a catholica exciderunt societate, indignos se reddentes iis Ecclesiæ honoribus, gradibus et prærogativis quibus potiebantur, eosdem lapsos ad sinceram penitentiam venire cupientes, debita ab iisdem satisfactione præmissa, recipi jubet; eamque cautionem mandat servari, ut etiam principes hæresiarchas indulgentiam poscentes, nec rejiciantur, nec temere recipiantur. Quare, omni pœna pœnitentibus relaxata, ad antiquas suas episcopales sedes reverti aut eas retinere indulget, dummodo lapsorum episcoporum loco jam pridem alii catholici non fuissent effecti, et ipsi lapsi adhuc episcopatus honore potirentur. Id sane iis verbis, seclusa omni violenta interpretatione, indicare voluisse arbitramur, quibus dixit iis postulantiibus omnem indulgentiam esse concedendam, *qui tamen adhuc obtinent sedes et episcopatus sui honore potiuntur* (a). Hanc sane Leonis scopum; quoniam et sanctissimus Leo Rom. archiepiscopus in communionem recipiens, præesse eum Antiochenis Ecclesiæ præcepit.

agendi œconomiam, scribendique rationem, cum haudquaquam assecutus esset Quesnellus, multas quæstiones excitavit, ad examen revocando Domni quondam episcopi Antiocheni causam. Studiosus vir, huc illucque mente vagari coactus, cur Thalsius Cæsariensis, Juvenalis Hierosolymorum, Eustathius Berytensis, qui pariter in latrocinio Ephesino cum Dioscuro et Eutythiana factione principes partes obierunt, suæ sedes Chalcedonensis concilii suffragio retinere potuerint inquiri; Domno vero, qui parem cum istis causam habuit ad suam Antiochenam sedem remeare non fuerit permissum. Profecto si ad præcelsens Leonis decretum attendisset, secumque agitasset Domnum tunc adhuc nec sedem obtinuisse, nec episcopatus honore amplius fuisse potitum, quia, absoluto latrocinio Ephesino, Maximus episcopus catholicus in ejus locum fuerat suffectus, tantopere minime laborasset ut lectoribus persuaderet Domnum Chalcedonensis concilii tempore non amplius fuisse superstitem, nec concilii Chalcedonensis actionem quæ de eodem scripta est tanquam falsam et commentitiam rejecisset. At sinceram et genuinam esse hanc synodi actionem gravissimis evidentibusque argumentis clarissimus Stephanus Baluzius, summa qua pollebat 455 eruditione probavit. Quamvis laudatum Leonis locum Quesnello non objecerit; quod testimonium tamen ad plura et insigniora sui adversarii argumenta refellenda aptissimum erat, ut ipsi annotabimus in sequentibus de Chalcedonensis synodi actionibus locuturi.

CAPUT II.

Quare generalis synodus Epheso indicta Chalcedonem transfertur. De S. Leonis epistola ad Ravennium. Galliarum episcopi in duabus synodis conveniunt, eorumque synodicas epistolas multa sapientia et eruditione sacra adornatas transmittunt ad apostolicam sedem. Tandem de Mediolanensi Eusebii synodo agitur, hujusque synodici ad S. Leonem missi.

1. Promulgato jam edicto de nova generali synodo in Oriente habenda, imperator Marcianus veteres Eutythianorum turbas huic illucque moveri vidit, undeque partium studia concitari, excitari que tumultus; cum videlicet qui semel Eutytheti adhaeserunt, ne levitatis, ait Baronius, arguerentur, perstabant in sententia, et omni conatu patrocinabantur susceptæ semel iniquæ causæ, et si non aliter, acclamationibus saltem nominis Eutythetis. Has turbas primum Constantinopolim magna cum seditione excitatas fuisse, Marciani imperatoris edictum ad eas comprimendas abolendasque manifestat. Quæ cum a gravissimis odiis atque æmulationibus foverentur, periculum civitati imminere ne Constantinopolitani mutuis cædibus sese interficerent. Deo itaque favente imperatoris edicto, tertio idus Julii dato, sedatæ fuerunt, utriusque partis factiosi viri intelligentes se ultimo supplicio esse puniendos, si in seditionibus persistissent. Ex his ergo aliquantulum Marciani animum fuisse commotum arbitrari oportet; nec probabilitate caret eum pœnituisse quod in Italia synodum haberi non permisisset, quemadmodum Leo votis omnibus exoptaverat, ad præcavendas quidem illas seditionum turbas et gravissimas commotiones quas dum adversæ factiones jam excitaverant. Has quoque in Nicæam Bithyniæ, ubi synodus haberi debebat, transferri posse imperator veritus est. Unde Pulcheria augusta ad Strategium illius provincie consularem litteras dedit, in quibus, communi tranquillitati prospicere cupiens, et fidem catholicam imperturbatam et immo tam ab omni genere hominum custodiri volens, eidem consulari viro mandat ut nemini sine episcoporum consensu ad generalem synodum evocatum permittat ad eam urbem accedere: Immo omnes monachos et laicos, quos nulla ratio ad synodum vocat omnino debeat de civitate et ipsis locis ex-

(a) Baron., ad annum 451, VI Annalium pag. 101.

A pellere. Ut, cum omni disciplina considerente sancta synodo, sine aliqua commotione atque contentione, quæ a Domino Christo revelata fuerint communiter ab omnibus confirmantur.

2. Dum hæc autem agebantur, imperator certior factus est Illyricum maxime perturbari ob metum barbaricæ invasionis. Quare secum recogitans non valde tutum esse longe a Constantinopoli recedere, iteratis litteris concilii Patres Chalcedonem, Constantinopoli propinquam, convocat, ut sanctorum episcoporum incolumitati et imperii felicitati facilius et securius consulere. Interim hic describit Baronius gravem cladem Romano imperio ab Attila Hunnorum rege illatam (a), de qua Sidonius Apollinaris, Gregorius Turonensis, Salvianus Massiliensis presbyter, aliique 450 scriptores verba fecerunt. Cujus rei dumtaxat nos hic mentionem facimus, ut quilibet intelligat quanta ratione S. Leo papa ad securiora pacatioraque tempora generalem synodum differri exoptaverit. Igitur his prætermisissis, antequam brevem Chalcedonensium gestorum narrationem instituamus, de nonnullis S. Leonis gestis atque de duabus synodis Galliarum et altera Mediolanensium, verba facere properamus.

3. F. primo quidem nobis occurrit brevissima S. pontificis epistola ad Ravennium Arelatensem, quam doctissimus Sirmondus publici juris fecit, et deinde Paschasius Quesnellus in suam novam transtulit editionem. Agit in ea S. pontifex de Paschate sequenti anno 453 die decima kalendarum Aprilis celebrando. Ad Romanum enim pontificem pertinuisse indicare illius diei celebritatem epistolæ synopsis manifestat. *Ut nimirum, quorum, in fide una est (ait) confessio, sit etiam in hac festivitate una devotio.* Dnas præterea circa ea tempora Galliarum episcopi litteras ad nostrum sanctum pontificem scripserunt, in quibus ita obsequentes et studiosos erga apostolicam sedem se exhibent, ut ab hujus decretis et a catholica veritate ipsis in epistola ad Flavianum proposita declinare sacrilegum esse reputaverint. Quam quidem observantiam cum semper Gallicani antistites tenere et servare omni studio nisi sint, illam Ecclesiam ab omni hæreseos labe illibatam custodierunt, strictissimo obedientiæ vinculo Romanæ Ecclesiæ adhaerentes, quemadmodum a suis majoribus traditum esse acceperunt. Et quidem id conjici ex illa epistola quæ Ceretii, Salonii et Verani nomina præfert, nemo potest inficiari. Quorum præsulum episcopales sedes, etsi incertæ et valde obscuræ a viris doctis visæ sint, ut nonnulli alii et alii ducti conjecturis ratiocinati sint, tamen communi suffragio Galliarum episcopos epistolæ laudatæ esse auctores sine ulla hæsitatione et fraudis suspitione judicarunt. Pro accepto igitur exemplari epistolæ ad Flavianum, divinæ doctrinæ ubertate ditatæ, primo gratias reddunt, paternam curam et sollicitudinem in Romano pontifice recognoscentes, quia anticipata curatione *remediorum beneficia ante malorum experimenta insis exhiberi voluerit.* In eo enim agnoscere profitentur peculiaris animi erga ipsorum Ecclesiæ affectionem, qua istarum incolumitati succurrere curabat, dum, constitutus supra apostolicæ sedis speculam, cura et sollicitudine clamabat, ne *inopinantibus* improvisus hostis adveniret, neve *vulnere locum præbeat* (ait) *incauta securitas.* Ipsi quoque Romano pontifici gratulantur, quod laudatæ epistolæ ita per *omnium Ecclesiarum conventicula* celebraretur, ut *vere omnium sententia* declararetur merito, *illic principatum sedis apostolicæ constitutum, unde adhuc apostolici spiritus oracula reserentur.*

4. Post talia præconia de epistola Leonis dogmatica effusa, S. pontificem ita compellant: *Deprecamur ut opus, et præsentibus et futuris temporibus profuturum, quod nos asservandi studio solis mandare curavimus, sanctitas vestra percurrere et, si quid librarii errore defuerit, emendare dignetur; vel si salutarum lecturis omnibus paginam aliquo studii vestri accums-*

lastis argumento, ut ipsum addi libello huic sollicita pietate jubeatis: ut non solum plures sancti episcopi fratres nostri per Gallias, verum etiam multi ex laicis filii vestri, qui epistolam istam magnopere pro veritatis manifestatione desiderant, remissam ad nos et sancta manu vestra emendatam transcribere, legere et tenere mereantur. Multa quidem alia in hac epistola notatu digna occurrunt, quæ vel a Baronio, vel a Quesnello et ab aliis etiam forte indicata fuerunt in quibus haud immerari opus est. Duo dumtaxat ego subjiciam. Alterum, videlicet, tres illos episcopos bis, tertio quaterque voces illas, *beatissime papa*, adhibuisse, sanctissimum pontificem alloquentes, quas concilii Chalcedonensis tempore in usu fuisse negat Quesnellus, ut ex iis colligat falsam et supposititiam esse de Domino Antiocheno actionem. Verum tamen allucinatum esse **457** hunc Leoninorum Operum editorem, probat cum hæc, tum subsequens epistola synodica Ravennii, aliorumque episcoporum Gallorum, in cujus inscriptione ista offendimus: *Domino vere sancto, merito in Christo Beatissimo, et apostolico honore venerando papæ Leoni Ravennius.* Quamvis tamen, violenta quadam usus interpretationis in notis ad hanc sequentem epistolam, contendant illas voces et istas alias appellationes, *apostolatum vestrum, apostolicamque sedem*, de omnibus et quibuscumque episcopis eorumque sedibus dictas fuisse, quemadmodum in sequentibus videbimus. Dum hæc annotare haud piguit, minime Quesnellum debitis laudibus fraudare intendimus qui multo studio, Ceretii, Salonii atque Verani episcopales sedes inquisivit, sed ob veterum monumentorum jacturam incassum laboravit. Idcirco Baronii, Sirmondi aliorumque præcedentium scriptorum dictis insistens, S. Eucherii Lugdunensis filios fuisse Salonium et Veranum affirmat; Ceretium et Salonium Arausicano interfuisse concilio Judicat; atque tandem annotavit Veranum Hilari ævo superstitem apostolicæ sedis legationem egisse in Gallias pro Ecclesiæ Viennensis juribus et S. Leonis decreto contra Arelatensem episcopum tuendis, ut videre est tom. V Conciliorum.

5. Non absimile obsequium nec minorem animi reverentiam et devotionem universum Gallorum episcoporum cœtum in synodo congregatum apostolicæ sedi exhibuisse, synodica Ravennii Arelatensis et aliorum episcoporum patefacit. Nam imprimis episcopi sibi veniam dari petunt ob temporis moram qua detenti fuerunt *ne in unum celeriter convenirent*, atque duo obstitisse ne celerrime synodum haberent asseverant, locorum nimirum distantiam, aurarumque intemperiem quæ eo anno animantium corpora in Gallias morbis vexabat. Ne itaque desides minusque obsequiosi viderentur in apostolicæ sedis mandatis exsequendis, neve inobedientiæ nota afficerentur, statim subjiciunt: *Det ergo apostolatus vester nostræ veniam tarditati, quæ non de otio, sed de certa necessitate descendit; quæque a nobis, et si celeritatis gratiam abstulit, exsultandi tamen materiam auferre non potuit.* Summam animi exultationem expertos fuisse dogmaticam illam epistolam accipientes et percurrentes, maxime aptam ad instruendos *omnes intra Gallias constitutos*, palam testantur. *Dolentes pariter (aiunt) pro his vobiscum qui, catholicæ fidei lumine derelicto, errorum tenebras inciderunt.* Itaque hæc litteras tamquam regulam et fidei symbolum recepisse fassi sunt. Quo munere non Gallias tantum, sed mundum totum gratiosissimis gemmis esse ornatum intelligunt et æstimant, neque pro eo quemquam dignas persolvere posse gratias asseverant. Quare fidelibus et infidelibus Leonis doctrinam magnopere profuisse, sequentibus verbis explicant, dicentes: *Doctrinæ post Deum vestræ debet quisque fidelis, ut constanter teneat quod credebat, debet etiam infidelis, ut a perfidia sua, agnita veritate, discedat, et apostolicæ institutionis luce perfusus erroris sui tenebras derelin-*

quat, etc. Subjiciunt deinde, quemadmodum quandoque optassent litteras Marciano imperatori fidelissimo principi dare, quibus ipsi gratularentur, eumque certiosem facerent, et proderent sollicitudinem qua pontificiam doctrinam in Christo sequebantur. Sed cum ad eos ex Orientalium partibus nuntius pervenisset, *ferri hoc minime necessarium putarunt.* Propterea fidei triumphum adjudicantes Leonis vigilantie, studio atque ministerio, supplices Deum orant *apostolatum vestrum conservare, et Ecclesiam ipsam toto orbe diffusam.* Quod ante oculos semper habentes, et gratias et supplicationes Deo indesinenter offerre promittunt: *Gratulantes quod tantæ sanctitatis, tantæ fidei, tantæque doctrinæ apostolicæ sedi, unde religionis nostræ, propitio Christo, fons et origo manavit, antisitem dederit; petentes etiam ut datum concessumque munus pontificii vestri longissima ad ædificationem Ecclesiarum suarum ætate custodiat.*

4586. Hocce autem in Leonem ejusque Romanam sedem elogium, publice in Gallicana illa quadraginta quatuor episcoporum synodo recitatum, et ad perpetuam posterorum memoriam scripto consignatum, firmum ac grave testimonium exhibet illius maximæ devotionis et obsequii quibus tum se apostolicæ sedi obstrictos esse gloriabantur. A quorum institutis atque vestigiis numquam vel ob temporum vicissitudines, aut falsarum opinio superstitutiones Gallicana recessit Ecclesia. Quoniam istius præsules parati semper fuerant, *confortante Domino, cum Romano pontifice pro veritate animas ponere, et vitam auctori salutis et largitori æternitatis impendere.* Hæc autem verbis quadraginta illi quatuor episcopi suam claudunt epistolam, singulique huic subscribunt, eas formulas adhibentes quibus supremum Ecclesiæ regimen Romanis pontificibus convenire passim probari solet. Paschasius Quesnellus, tom. II. Operum S. Leonis singillatim horum Gallorum præsulum episcopales sedes ex aliis et aliis monumentis recensuit, ut videre est pag. 478 ad quam lectorem remittimus, ne nimium extra propositum scopum vagemur. Synodica hujusmodi Gallorum episcoporum epistola a S. pontifice Leone accepta, ipse ad eosdem rescribere non diu distulit, et servata muneris amplitudine, hæc gravibus vocibus suam epistolam orditur: *Optassemus quidem fraternitatis vestræ litteras eo tempore quo promiseratis accipere, ut profecturus ad Orientem fratribus nostris, quos ad sanctam synodum vice nostra pro catholicæ fidei defensione direximus, etiam vestræ sententiæ professio jungeretur (a).* Tarditatem tamen se excusare fatetur ob inopinata obstacula quæ præpediterunt ne citius in unum convenirent. Multo gaudio deinde eorum litteras recensuisse asseverat, quas se ait probare, quia eruditione Spiritus sancti in ipsis *vigere doctrinam cognoverat, quam in Orientalibus Ecclesiis dæmonis astutia per suos sequaces fatigare curaverat, ut operante divina gratia tandem validior et clarior efficeretur.* Multa tandem exultatione se ait gaudere, quod, *sicut causa poscebat, fiduciam nostram quam de vobis habemus in Domino fideliter atque obedienter auxistis.* O utinam ad hæc postrema verba attendisset Quesnellus! Tantas quidem non excitasset elapso sæculo turbas, nec gravissimis perturbationibus occasionem dedisset, si, episcoporum Gallorum exempla secutus, fiduciam quam primo de eo Romani pontifices habuerunt non frustrasset, et fideliter et obedienter apostolicæ sedis definitiones profiteri non detrectasset.

7. In altero epistolæ suæ capite narrat quemadmodum, pontificiorum legatorum studio et devotione, *sacerdotibus Christi, principibus et potestatibus Christianis, cunctisque clericis, plebibus, ordinibus plene* in synodo Chalcedonensi sextentorum PP., plene et evidenter apparuerat doctrinam in illa dogmatica epistola intimatam evangelicæ et apostolicæ traditioni de incarnatione Domini nostri Jesu Christi co-

(a) Leonis epist. 37, cap. 1.

hære; et idcirco damnatos esse Nestorium atque Eutychetam. Quorum errores recensuit et exagitavit in subsequenti tertio capite, ut magis atque magis quantum ab iisdem esset abhorrendum patefaceret. Sequenti quarto capite deinde narrat quemadmodum S. synodus Chalcedonensis religiosa unanimitate dogmaticæ suæ epistolæ, *auctoritate Domini mei beatissimi Petri apostoli et merito roborata*, consenserit, amputando ab Ecclesia Dei opprobrium, et Dioscorum Alexandrinum in sua impietate damnando, *Ne illa Ecclesia (ait) quæ inter ipsa Evangelii principia beatum Marcum beatissimi Petri apostoli discipulum in omnibus utique doctoris sui magisterio consonantem habuit fundatorem labetactata maneret*. Quæ verba cum in Grimanico codice lineolis interclusu conspexerim, arbitratus sum, vel antiquum amanuensem, vel doctum aliquem virum designare voluisse summam societatem quæ a primordiis Romanam Ecclesiam inter et Alexandrinam servata fuit, non tantum ob universale S. Petri magisterium, 450 verum etiam ob principium illud a quo Alexandria ipsa duxit originem. Hinc S. pontifex in medium profert Athanasii, Theophilii atque Cyrilli exempla, quos *probatissimos præsules* appellat. Quæ loquendi phrasid cum Quesnello, nescio qua de causa, displicuisset, censuit annotare: «Theophilum mirabitur quis hunc inter probatissimos præsules recenseri a Leone, dignumque haberi qui Dioscoro in exemplum proponeretur (a).» Et volens deinde præpedire responsionem quæ adhiberi posset, statim subjicit: «Quod ne ad fidei sinceritatem tantum restringatur, obstat quod *sanctæ memoriæ* appellatur ab eodem epistola 94 ad Marcianum imperatorem, et 68 ad Paschasium Lilybatanum, et cum sanctitatis præconio citantur ejus scripta tam in epistola 134 ad Leonem Augustum, quam in excerptis SS. Patrum in Chalcedonensi relectis.» Addit præterea: «Nec tamen ignorare potuit S. Leo quam nefandis quamque aperta vi sanctum Joannem Chrysostomum persecutus fuerit, actandem oppresserit Theophilus.» An autem ante mortem tot scelerum eum pœnituerit, non explicat Quesnellus, sed lectores remittit ad opus Gallicè conscriptum a Gothofrido Hermantio de Vita S. Joannis Chrysostomi, et demum concludit: «Crediderim ego ex his loquendi formulis de episcoporum sanctitate non esse decernendum, cum videamus perditissimos homines iisdem titulis decorari etiam in conciliis œcumenicis, et hanc consuetudinem per ea tempora viguisse, ut quicumque episcopi a fide catholica nullo modo deviauerant decesserantque in communione Ecclesiæ, reponerentur in sacris diptychis, et *sanctæ memoriæ viri* dicerentur.»

8. At quis non intelligit nimis gravem atque malignam esse hanc in Theophilum censuram, qua non tantum istius in Chrysostomum similitates exaggerantur, verum etiam S. Leonis iudicium et Chalcedonensia gesta parvi pendenda esse indicatur, quasi quod idem Theophilus nec *probatissimus* fuerit *præsul*, nec *sanctæ memoriæ* rationabiliter esset dicendus? Obstare contendit Quesnellus quæ in Chrysostomum egit, sed si hæc attendamus, minime illius generis sunt ut ipsius Theophili famam atteramus, perditissimisque viris comparemus. Similitatum enim illarum nulla alia origo fuit quam studium illud quo gentiles hæreticosque anthropomorphitas ubique insectari quærebat, simulque catholicos viros a librorum Origenis lectione avertere procurabat, ob apertos videlicet errores in hujus scriptis repertos. Quare cum ipse jussisset ut ab omnibus damnarentur, et *Longi fratres* eorumque sectatores obtemperare detractassent, hos Ægypto eiecit et, Alexandriæ coacta synodo, ipsum Origenem cum suis libris damnavit, agens quoque ut in alia synodo

(a) Quesnellus, tom. II, pag. 481, in notis et observationibus ad hanc epistolam.

(b) Tom. II Hist. Ecclesiast. pag. 98, 108, et

Cypri, cui Epiphanius præfuit, damnarentur. Hactenus nihil in Chrysostomum Theophilus fuerat commotus. Sed audiens monachos a se ejectos benigne ab eodem Chrysostomo Constantinopoli receptos, ecclesiasticæ disciplinæ studio tuendæ actus, quasi Alexandrinæ sedis jura tueri cupiens, in Joannem invehi cœpit, et, forte nondum sufficienter istius agendi ratione explorata, Constantinopolim proficiscitur et, coacta synodo, Joannem tamquam canonum violatorem, etiam reclamante plebe, deposuit. Dabatur quidem Theophilum tum eam animi moderationem non servasse quæ episcopum decebat, et nimio zelo actum præcipiti iudicio in hanc causam inquisivisse. Sed obstant forte quin probatissimus præsul et *sanctæ memoriæ* vir appelletur? Attendat, quæro, Quesnellus rationes quibus ducebatur, in mentem revocet eximias excellentesque virtutes quibus erat præditus. Nam propter sacrarum rerum scientiam, qua maxime pollebat, quoadusque vixit ab omni hæresi abhorruit, Judæorum conversionem omni nisu curavit, gentiles ad veræ religionis cultum inducere quæsit, nihilque eorum agendi prætermisit quæ in catholicæ fidei munimen, præsidium et incrementum poterant 460 redundare. At diutius in his immorari jam tædet, potissimum cum in alio opere, agendo Ruficianas vindicias, descripserim quemadmodum Theophilus Origenem et Origenistas exagittasset (b). Addam dumtaxat Quesnelli et alterius cujusque recentioris scriptoris opinionem tantum roboris numquam obtinere potuisse, ut Leonis Magni et Chalcedonensium PP. testimonia atque iudicium infirmare aut dejicere queant. Cum neminem lateat gravissimas quæstiones olim intersanctissimos viros excitatas horum sanctitati et nominis celebratissimi minime obesse potuisse, etiam si aliquid humanæ infirmitatis passi sint, ut nimis vehementer propriis studiis et opinionibus adhærent, ut sexcentis exemplis ipsi probare possemus.

9. Restat jam tandem ut de Mediolanensi synodo verba faciamus, quam non alia de causa S. Leo haberi jussit, nisi ut communi illius provincie etiam episcoporum consensu et publicis subscriptionibus epistola dogmatica ad Flavianum susciperetur, quod, ait Baronius, impigre curatum est (c). Tunc igitur Abundius Comensis, cæterique pontificii legati ex Oriente Romam regressi erant, verbis de omnibus quæ in Chalcedonensi synodo contigerant rationem reddiduri. Quare S. pontifex, ut certis documentis innotesceret omnes Occidentales episcopos fidei regulam a se ipso conscriptam et definitam suscipere, Abundio episcopo et Senatori Mediolanensi presbytero collegæ ad patriam et episcopatum revertentibus mandat ut Eusebium conveniant pro synodo indicenda. Huic synodo Eusebius præfuit, ad eamque alii decem et octo episcopi vel per se, vel per suos legatos presbyteros interfuerunt, quorum multi sanctitate, doctrina maxime, celebres fuerunt; videlicet Maximus Taurinensis episcopus, ipse Abundius Comensis, Crispinus Ticinensis, alique quorum nomina multa cum laude in Ecclesiæ tabulis regesta sunt, ut videre est apud Baronium anno superius laudato. Hinc facile colligimus longe a veritate eos scriptores abscessisse, qui dixerunt Maximum Taurinensem, regnantibus Honorio et Theodosio, mortuum esse. Quomodo enim fieri id potuit, si non tantum huic Mediolanensi interfuit synodo, sed etiam Romani concilii Actis sub Hilario papa subscriptis?

Quidquid autem de his similibusque quæstionibus ab aliis dictum fuerit, præsentis hoc otio non inquiramus. Summam dumtaxat hujus synodice epistolæ paucis recensebimus. Tribus igitur capitibus distinctam mes. codd. omnesque editores illam exhibuerunt. In quorum priori Eusebius cum sociis exsul-

alibi passim, voce *Theophilus*.

(c) Baronius, tom. VI Annalium.

tare fatetur, quod apostolicæ sedis legati Chalcedonem missi felicem laustumque effectum legationis sibi commissæ assecuti fuissent, quod quidem in Dei laudem et Christianæ fidei custodiam ob divinæ majestatis præsidium contigisse asseverant, *Quando (videlicet, aiunt) vos idoneos cultus sui assertores in apostoli sui sede præsullem collocavit.* In altero epistolæ capite laudat doctrinam in epistola ad Flavianum contentam, tamquam prophetarum assertionibus, evangelicis auctoritatibus et apostolicis testimoniis omnino consonam; eamque *nitore quodam lucis ac veritatis splendore radiare, omnibusque sensibus convenire* quos beatus Ambrosius de incarnationis Dominicæ mysterio suis libris Spiritu sancto incitatus inseruit. In tertio tandem capite idem Eusebius cum sociis anathema Eutychianis dixisse profitetur; atque, *litterarum (aiunt) vestrarum formam seculi, modum præscriptæ ordinationis nos servasse, his per fratrem et coepiscopum nostrum Cyriacum missis ostendimus.* Quæ sane verba innuunt formam rerumque omnium agendarum ordinem a sancto pontifice præscripta, nemine refragants, ab eisdem servata fuisse, ad debitam quidem obedientiam patefacendam, quam semper totius orbis episcopi etiam in synodis congregati Romanis pontificibus præstiterunt. 481 Unum tandem adhuc restat in hac synodica epistola quod nostram animadversionem excitavit, quodque, repugnantibus vulgatis et mss. cod., aliter in Quesnelliana editione exhibetur. Eusebius siquidem, præsentem suam orationem claudere volens, divinam opitulationem implorat, Leonisque pontificis studio Eutychianæ hæreseos exitium, fidei palmam et consummati certaminis coronam perpetua quiete retinendam adjudicat, subdens deinde: *Hoc futuris memorabile sæculis relinquatis, ut ab hoc extincta præsentis tempore impiæ sectæ contumacia videatur, ut vobis (supple catholicæ fidei) propugnatoribus in æternum prostrata succumberet.* Concinnant huic lectioni Surius, conciliorum collectores, alique ex vulgatis exemplaribus, quam genuinam esse etiam aliqua mss. exemplaria, quorum auctoritatem sequendam nobis persuasum est. Quamvis Quesnellus pro illa voce *extincta*, aliam *extitisse* induxerit, et forte sui librarii oscitantia *pugnatoribus pro propugnatoribus* admisit. Is tamen in notis ad hanc epistolam fatetur laudatum locum medica manu indiguisse, quem ad mss. Trecop. et Thuan. cod. emendavit, facta collatione cum hac vulgata (a): *superesse ut, annuente Domino, perpetuo retinentes, hoc futuris memorabile sæculis relinquatis; ut a tempore præsentis extincta impiæ sectæ contumacia videatur, ut novis purgationibus in æternum prostrata succumberet.* Falsam quidem atque corruptam esse hanc lectionem nemo inficiabitur, si eam consideret, deinde conferat cum præcedente epistolæ contextu, in quo, ut diximus, et hæreseos exitium, et fidei palma et consummati certaminis corona summo pontifici Leoni adjudicantur. Non igitur novæ purgationis adhibendæ erant ut extincta hæresis in æternum prostrata succumberet. Quare novissima Augustini Savioli Veneti typographi editio maximam mihi movit admirationem, tam corruptam lectionem in hujus epistolæ contextu inducendo, ea expuncta quam Surius, conciliorum collectores, et ipse Quesnellus retinendam esse judicant. Atque admirationem adduxit, quod ipse editor fassus sit optimorum mss. codd. fidem et auctoritatem se esse secutum, quamvis revera nullos codices consuluisse ex hoc atque similibus lapsis mihi liceat arguimur; de qua re aliqua dicere opportunius reservabo in altero tomo Leoninorum Operum.

CAPUT III.

De tempore, numero Patrum aqtue sessionum synodi

(a) Quesnellus, tom. II, pag. mihi 482.

(b) Marcellinus, in Chronico. Liberatus diaconus, in Breviario, cap. 3. Nicophorus, lib. xv, cap. 2.

Chalcedonensis. Omnia quæ in votis S. Leo habuit feliciter executioni mandata sunt. Catholica fides stabilita. Episcopi lapsi ad pœnitentiam suscepti sunt. Dioscorus et Eutyches damnati, et demum apostolicæ sedis jura in Ephesina synodo abolita summa consensione reparata et stabilita fuerunt.

1. Marcianus imperator, ob causas in superioribus recensitas, jussit ut episcopi ad generalem synodum acciti in Chalcedone convenirent et in basilica S. Euphemie martyris in suburbiis extra urbem congregarentur. Exordium sumpsit octavo idus Octobris anni 451, fuitque absoluta kalendis Novembris. Scriptores, ut annotavit inter cæteros cardinalis Baronius, non conveniunt in determinando neque Patrum neque actionum numero. Marcellinus, in Chronico, sexcentos et triginta episcopos adfuisse narrat, cui suffragantur Liberatus diaconus et Photius, Nicophorus mavult duplicatum fuisse numerum eorum qui œumenico Nicæno 402 concilio interfuerunt, videlicet sexcentos triginta sex fuisse. S. Leo vero, qui recenter a suis legatis ex Oriente advenientibus et ex Actorum exemplaribus edocebatur, scribens ad episcopos Galliarum, ait, *Sexcentorum ferme fratrum coepiscoporum nostrorum synodus congregata (b).* Ad quæ omnia idem Baronius animadvertens, arbitratur ab exemplaribus Actorum quæ supersunt subductam esse fere dimidiam partem episcoporum, cum in prima actione ejusdem synodi non nisi tercenti quadraginta episcopi subscripti reperiantur. Verum de hac difficultate verba faciemus in actione de Domno Antiocheno, Stephani Baluzii animadversiones approbantes. Equè incertus apparet actionum numerus, pro quo definiendo aliæ et aliæ sunt scriptorum opiniones. Baronius, ex dierum numero quo sancta illa congregatio duravit actionum quoque numerum inferri debere arbitratur. Cum itaque ab octavo die idus Octobris usque ad kalendas Novembris duodecim dies intercesserint, et singulis diebus PP. convenisse arbitrari liceat, ideo duodecim sessiones sive secretaria habita fuisse credendum est. Liberatus, laudato loco, quindecim numerat actiones; sed in Græcis Latinisque exemplaribus sexdecim continentur, quamvis multa habeantur in Latinis quæ in Græcis desiderantur, et contrario, Verum si sedulo attendamus, ad omnes causas quæ in ea synodo agitæ sunt, fateri cogimur in eadem sessione plures actiones factas fuisse, ut constabit cum de Photii Tyrii et Domni Antiocheni causis disputabimus.

2. Ecclesiasticæ historiæ scriptores qui nos præcesserunt, diligentissime singula in iis Actis contenta recensuerunt; quod præstare in præsens nos prætermittimus, ne quod ab aliis jam dudum actum est iterum agamus. Potissimum cum non semel laudati auctores, Baronius videlicet, Christianus Lupus, Pater Natalis Alexander, Stephanus Baluzius, Joannes David, singuli pro scribendi scopo quem assumpserant, eadem Acta descripserint, variasque incidentes quæstiones pertractaverint, a nonnullis quarum nos abstinuimus, cum ad rem nostram haud pertinere arbitrati sumus, Tria igitur cum sint quæ magni pontificis vota, ut diximus in præcedentibus, respiciunt, quæque tandem fideliter executioni in ea synodo fuere demandata, singula indicabo. Primum igitur ad fidei causam pertinebat, de qua in synodi exordii pertractari ceptum est. Nam Paschasius Lilybæi episcopus, Leonis mandatis obtemperaturus, petiit ut Dioscorus e synodo discederet; nam inter reos dumtaxat, non inter judices, ille erat admitendus. Et quamvis isthæc petitio dura visa fuerit, tamen ad compescendos aliquos dissensionis motus inter Orientales excitatos, et ad præcavendos indu-

Photius, de Septem Conciliis, cap. 4. S. Leo, epist. olim 52, nunc in Quesnelli editione 77. Baronius, tom. VI Annalium, pag. 139 et seqq.

cias quæ ex canonicis citationibus contingere solent, A iudices dixerunt ut tamquam iudicandis in medio sederet. Tum, accepta ab Eusebio Dorylæi facultate Dioscorum accusandi, hunc, et læsæ fidei, et sacrilegi homicidii reum ob necem Flaviano illatam postulabat. Et, lecto accusationis libello Marciano imperatori oblato, Dioscorus objecta diluere nitebatur, dicendo *Flavianum legitime condemnatum in synodo imperatoris Theodosii auctoritate congregata*. Sed quid in latrocinialibus Actis contineretur ex horum lectione sciscitatum est. Quare cum in iisdem Actis legendis ventum esset ad Theodosii constitutionem, qua cautum fuerat ne Theodoritus præcedenti Ephesino latrocinio interesset, iudices petierunt Theodoritum in concilium introduci. De cuius causa hic disserere prætermittimus, cum in subsequenti Quesnellianam refellere debeamus dissertationem. Interim jam episcopi qui pro Dioscori et Eutychetis partibus decertaverant confessi sunt timore se militum compulsos orthodoxos deputuisse episcopos, et conscientiam simulis acti exclamaverunt: *omnes peccavimus omnes veniam postulamus*. Et continuata lectione Actorum 403 psuedosynodi, Dioscorus accusatus est, quod epistolam dogmaticam S. Leonis tamquam fidei regulam ad synodum transmissam, legi vetuisset. Ut autem plenius innotesceret vis S. Flaviano et orthodoxis episcopis illata, recensita fuerunt omnia Constantinopolitani concilii Acta, in quibus de Eutychetis condemnatione gestum fuerat. Ex qua lectione apostolicæ sedis legati probaverunt Flavianum vere catholicum, Eutychetem vero impium hæreticum. Sed Dioscorus ipse amplius cohibere non valens suam malæ fidei nequitiam, interloquendo ausus est contendere *Flavianum jure fuisse damnatum, quod dixisset post adunationem duas esse in Christo naturas*; cuius contrariam sententiam coram Patribus pertinacius propugnare ausus est. Postea vero alia quam plurima lecta sunt, de quibus summam Baronius verba facit, et ipsi occasione subsequenti Exercitationum indicabimus. Tandem fidei definitio ad sequentem actionem protracta est, quæ sexto idus Octobris fuit celebrata.

3. In hac porro symbolum Nicænum recitatum fuit, cui concinere Cyrilli Alexandrini scripta, et Leonem Romanum pontificem in sua epistola, omnes Patres contestati sunt. Hanc autem Leonis epistolam mirificis laudibus prosequentes, acclamarunt. *Hæc Patrum fides, hæc apostolorum fides, omnes ita credimus orthodoxi ita credimus, Anathema qui ita non credit. Petrus per Leonem ita locutus est: Apostoli ita docuerunt, pie et vere Leo docuit, Cyrillus ita docuit, Leo et Cyrillus similiter docuerunt*. Quis autem non intelligit solemnibus istis atque unibersalibus PP. acclamationibus iusto iudicio et diligenti studio honorem ad apostolicam sedem et ad sanctum Leonem delatum fuisse, cuius jura et prærogativas Dioscorus in præcedenti synodo pessumdederat et aboleverat? Leonem enim Petri esse successorem, sincerum fidei catholicæ custodem, Scripturarum sacrarum supremum esse interpretem, uno ore venerati, ad delendam nimirum illam turpidinis maculam, qua cum summo apostolicæ sedis dedecore Leo ipse et hujus legati in latrocinio Ephesino fuerant passi et iniusti. Pro quo scelere debitas pœnas Dioscorum subire oporteret, in sequenti tertia sessione hujus damnatio prolata est. Huic autem sessioni soli episcopi sine sæculi magistratibus interfuerunt. Aberat etiam a synodo Dioscorus, sed sub militum custodia detinebatur. Et quamvis in prima sessione istius criminis sufficienter omnibus innotuissent, tamen ad servandam juris canonici formam et ordinem, iterum Eusebii Dorylæi accusatoris libellus lectus est; et ne in absentem sententiam proferrent, semel, iterum et

(a) Videsis sequentem nostram dissertationem in causa Photii Tyrri, quam examinandam explicandamve nobis dedit cl. D. Nicolaus Antonelli pontifi-

tertio canonicis citationibus eum ad synodum venire pulsarunt. Varia excusationum genera interposuit Dioscorus, vel quod detinebatur ægritudine, vel quod ipsi cautum esset synodo adesse, iudicibus sæcularibus absentibus. Quam postremam excusationem irritam prorsus fecit Cecropius Sebastenus episcopus, ad eum vocandum missus, dicendo: *Quando quædam regularia, nempe ecclesiastica negotia examinantur secundum canones, neque iudices alios vel laicos interesse oportet* (a). Dum hæc tamen agebantur, etsynodi PP. Dioscori responsa juxta præfixos terminos expectabant, quatuor libelli Theodori, Ischirionis, Alexandrinorum diaconorum, Athanasii presbyteri Sophronii Alexandrini, Christiani viri, lecti sunt. Eam enim epigraphem seu inscriptionem præseferunt: *Sanctissimo et beatissimo universali patriarchæ magnæ Romæ Leoni, et sanctæ universali synodo Chalcedonensi*. Hos libellos Leoni summo pontifici inscriptos, inter Leonina Opera non collocavit Quesnellus, nec in synopsis Chalcedonensium Actorum, indicavit saltem Leonis nomen præseferre; quamvis consilium habuerit suam editionem adornandi omnibus monumentis ab ipso sancto summo pontifice scriptis, 464 et aliorum ad ipsum (b). Hujusmodi libelli Græce et Latine exstant tom. IV, quos ad lectionem Vaticanorum codd. emendavimus, et ut inter S. Leonis Magni Opera in lucem prodeant in sequenti tomo curabimus.

4. In his porro libellis gravissima Dioscori facinora descripta et contestata continebantur, quorum summam in præsens indicare supervacaneum ducimus, cum viris doctis innotuerint, et possint a quopiam lustrari. Cum igitur tertio ad synodum vocatus Dioscorus obtemperare recusasset, nec eum permovere potuisset Joannes Germanicæ episcopus, dicens: *Sacerdotum delicta communis est turpitudine. Si igitur scit tua sanctitas calumniam se ab aliquibus pati, non est longe sancta synodus; fatigare, ut convincas mendacium*. Quare cum reliquum non esset ad ipsius defensionem, pontificii legati, Leonis personam agentes, in eum damnationis sententiam tulerunt. Hanc autem nos hic subijcere prætermittimus, ne contra propositum institutum nostræ Exercitationes nimium excrescant. Qui vero intelligere cupiunt an omnia apostolicæ sedis jura in eo iudicio manserint reparata, quemadmodum S. Leo post latrocinium Ephesinum habuit in votis, facile totam istius actionis seriem, ordinem et decreta lustrare poterunt apud Conciliorum collectores. tom. IV, actione tertia. Hanc itaque pontificiorum legatorum in Dioscorum latam depositionis degradationisque sententiam unanimi consensione ratam habuerunt cæteri PP., qui postmodum synodales scripserunt epistolas Valentiano et Marciano imperatoribus, Pulcheriæ Angustæ, de his quæ nuper stabilita fuerant. Publicum quoque propositum fuit istius damnationis decretum, quod et ipsi Dioscoro atque etiam clericis Alexandrinis fuit significatum.

D 5. In sequenti autem sessione, quæ quarta fuit, causa episcoporum qui cum Dioscoro in latrocinio Ephesino principes partes obierunt ad examen revocata est. Hos autem in synodo de imperatoris Theodosii mandato pariter præfuisse, ipse Dioscorus testatus est, contendens cum Domino Antiocheno, Juvenali Hierosolymorum, Thalassio Cæsareæ Cappadociæ, Eustathio Beryti, Eusebio Ancyræ, et Basilio Seleuciæ episcopis communem causam habere. Sed quia hos S. Leo jusserat in communionem recipi, et pœnas canonicas iisdem relaxari, si pœnitentes se exhibuissent, et si in horum sedibus alii jam catholici episcopi non essent affecti, ut jam vidimus ex præcedentibus epistolis, et communitario legatis dato; idcirco, cum probassent Nicænum et

ciæ Conciliorum Benedictinæ Academiæ a secretis.
(b) Vide tom. II Operum S. Leonis, pag. 511.

Constantinopolitanum symbolum, decreta Ephesi et S. pontificis Leonis epistolam, anathema dicentes contraria sententibus, jussi sunt synodum ingredi a qua repulsi fuerant, et, ecclesiastica obtenta pace, catholicæ societati adjuncti luere. Domnum autem Antiochenum non adfuisse in peculiari dissertatione explicabimus. Admissi quoque fuerunt Ægyptii episcopi, quos pontificii legati jusserunt anathema dicere Eutychem et subscribere epistolæ S. Leonis. Utrumque facere primo detraxerunt, expectantes novi Alexandrini antistitis electionem, quem secuturos esse spondebant in subscriptione. Sed, instante synodo ut Eutychem damnarent, tandem consenserunt. Verum cum adhuc urgerentur ut S. Leonis litteris suscriberent, omnino renuerunt; seque prosternentes, petierunt ut sanctæ synodo placeret primum eligi Alexandrinum episcopum. Quorum supplicationibus synodus annuit, ea tamen interposita cautione ne Chalcedone recederent, sed novi episcopi electionem expectarent (a). Eminētissimus cardinalis Baronius atque cl. Stephanus Baluzius annotarunt Græca Actorum Chalcedonensium exemplaria laudatas actiones aliter distributas continere. Sed notariis episcoporum 465 id esse tribuendum, in dissertatione quam pro Domino Antiocheno conscripsimus affirmamus.

6. In quinta actione, de fidei constitutione ab omnibus veluti firma regula tenenda inquisitio cœpta est. Carosus enim Dorotheus, alique Euty-chiani archimandritæ libellum Marciano imperatori dederant, ut ipsi liceret de fidei rebus cum catholicis disputare. Qui cum synodum essent ingressi, et libellum PP. obtulissent, cogniti sunt pro Dioscuro supplicationes habere. Profitebantur in eo se tantummodo Nicenam fidem amplecti, nullamque ejus expositionem admittere. Addebant præterea potius extra alios seorsum a communione ipsorum vitam acturos, quam quidquam novi ad fidem pati superinduci. Ita quidem (ait Baronius) hypocritæ illi, more Eutychemis atque Dioscorig, sub mentito pallio Nicenæ fidei novam hæresim fovebant. Horum libello alius objectus est synodo oblatas a catholicis archimandritis, et interea tridui spatium temporis datum est hæreticis ad respiscendum, atque catholicæ fidei adversum Eutychem subscribendum. Hos inter erat quidam archimandrita nomine Maximus, qui Eutychemis magister dicebatur. Hæreticorum autem archimandritarum subdola agendi ratio synodum fatigavit, et turbas inter PP. excitavit. Nam Paschasinus et cæteri legati pontificii volebant quod ad Eutychianæ hæreseos exitium et condemnationem S. Leonis epistola tamquam fidei tessera ab omnibus admitteretur. Contra vero Anatolius Constantinopolitanus, qui secreto hactenus Dioscuro et Eutychianæ factioni ex parte adhærebatur, multis modis se opponebat. Primo enim approbandam PP. exhibebat quamdam fidei definitionem ab Asclepiade Constantinopolitano diacono recitatam, quam tamquam hæreticorum turbis faventem sedis apostolicæ vicarii cum aliquibus episcopis Orientalibus repudiaverunt, nec Actis synodalibus inseri permiserunt. Secundo, nihil novi antiquis fidei sanctionibus superaddendum esse contendebat, ita ut præter Nicenum et Constantinopolitanum Symbolum, et Ephesina decreta contra Nestorium hujusque asseclas stabilita, nulla definitio ad Euty-chianum dogma proscribendum admittenda esset. Tertio, Dioscorum non ob læsam fidem fuisse damnatum, et episcopatu dejectum affirmabat, sed quia excommunicationem ferit Domino archiepiscopo Leoni, et tertio vocatus est, et ideo damnatus est. Hanc sub-

(a) De hac Ægyptiorum supplicatione consule Christianum Lupum, in appendice ad actionem 9 concilii Chalcedonensis.

(b) Qui de hac et sequenti actione plura desiderat, consulat eruditissimas annotationes cl. Stephani Baluzii in nova Conciliorum collectione.

dolam Anatolii agendi rationem apprime Paschasinus et cæteri vicarii pontificii noverunt. Et propterea, ne ullus aditus Eutychianis superesset fidei Symbolum aliter interpretandi, præcedentibus Nicænis, Constantinopolitanis et Ephesinis decretis addiderunt: *Epistolam magnæ et senioris urbis Romæ præsulis beatissimi et sanctissimi archiepiscopi Leonis, quæ scripta est ad sanctæ memoriæ archiepiscopum Flavianum, ad perimendam Eutychem malam intelligentiam, utpote et magni illius Petri confessioni congruentem et communem quamdam columnam existentem adversus perverse sentientes ad confirmationem rectorum dogmatum congruenter aptavit*, etc. Integro ergo fidei definitione recitata, eam imperatori Marciano ex judicum sententia manifestandam esse censuerunt, ut habent Facundus Hermianensis et Liberatus diaconus, ut episcopi deinde unanimi consensione in sequenti actione eidem suscriberent (b).

7. Octavo igitur kal. Novembris sexta actio celebrata est, et ut ex Actorum exemplaribus innotescit, omnes episcopi synodali definitioni suscripserunt. Et ibidem advenientibus Marciano imperatore, et Pulcheria augusta, aliisque nobilibus viris imperiali aulæ ministris, ipse Marcianus paucis synodi Patres allocutus est (c). Qua allocutione absoluta, 466 quæ hactenus gesta erant Aetius archidiaconus Constantinopolitanus recitavit, una cum omnium episcoporum subscriptionibus. Quare interrogata synodo ab imperatore si secundum omnium sanctorum episcoporum expositionem definitionem nunc selecta prolata est, omnes clamaverunt: *Omnes sic credimus, una fides, una voluntas, etc.*; et conversi PP. ad imperatorem, dicebant: *Marciano novo Constantino, novo Paulo, novo David. Annos David imperatoris. Augustæ pariter multos annos dixerunt, et utrumque alloquentes, subjicebant: Luminaria mundi, Domine, tu custodi*; et multis aliis veris justisque laudibus utrumque ornarunt. Fidei rebus igitur ita dispositis atque firmatis, imperator, ad honorem clericalis militiæ et monasticæ vitæ, quædam capitula canonicis statutis determinanda synodo proposuit: *Decorum (ait) esse judicantes a vobis hæc regulariter potius formari per synodum, quam nostra lege sanciri (d)*. Fatigati autem ob nimios labores episcopi, semel iterumque imperatorem supplices rogarunt ut eos dimitteret: sed ipse Marcianus ad synodum conversus dixit: *Multum quidem est itinere fatigati laborem perferentes. Verum tamen sustinete adhuc tres aut quatuor dies, et præsentibus magnificentissimis nostris iudicibus, quæcumque vultis movete, competens adepturi solatium*. Addidit tandem: *Nullus vestrum antequam perfecti termini ex omnibus proferantur a sancto concilio discedat*. Hactenus ea brevitate qua potui priores sex Chalcedonensis synodi actiones summatim descripsi; ex quibus haud dubium esse potest feliciter S. Leonis Magni vota adimpleta mansisse, atque apostolicæ sedis jura turpissime jam pridem a Dioscuro et Euty-chiana factione in præcedenti Ephesina synodo violata et abolita solemniter atque universali totius Ecclesiæ judicio reparata fuisse. Cætera vero quæ sequuntur, cum ad particulares quorundam episcoporum causas pertineant, sequentibus in Exercitationibus explicabimus.

CAPUT IV.

Dissertatio in quartam Chalcedonensis concilii actionem habita in pontificia Conciliorum Academia, anno Domini 1747.

1, Photii Tyrri causam, in cujus cognitione Chalcedonenses PP. quarta hujus synodi actione versati

(c) Hæc imperatoris allocutio Græcæ et Latine exstat tom. IV Conc., pag. mihi 1424. Vide Stephani Baluzii annotationes, loco superius laudato.

(d) Hujusmodi tria capitula expressa offendens tom. IX Concil., pag. 1510.

sunt, in præsens expendere jubeor, de iis tribus dumtaxat verba facturum quæ hujusmodi Academiæ viris hoc anno discutienda præscripta fuere, quæque sub octavo numero quoad canones sequenti ordine et vocibus exprimentur.

Primo, an consuetudo antiqua allegata ab Anatolio, actione 4, in causa Photii episcopi Tyrii quod episcopi existentes Constantinopoli una cum patriarcha definiebant quorumcumque recurrentium causas, legitima esset; et hoc posito, eorum sententia in causa Photii fuit revocata.

Secundo, utrum in causis ecclesiasticis judicandum esset secundum canones, an etiam secundum pragmaticam sanctionem; qua de re actum est actione 4 in eadem causa Photii.

Tertio tandem, an episcopus, si esset episcopatu indignus, possit in ordine inferiori collocari, quod negare videntur legati papæ, actione 4. In quibus omnibus perquirendis, multam orationem me habere oportet, si libere ejusmodi argumenti latissimum campum excurrere posseim Verum cum summi, clementissimi, atque sapientissimi principis benignitate abuti haud debeam, idcirco non omnia quæ dicenda occurrunt potero recensere; 407 sed aliqua nondum satis explorata prolixius exponam; notiora dumtaxat delibabo, et quæ tandem, a recentioribus regalisticis multis cavillationibus implexa, ad ecclesiasticum regimen et ad apostolicam potissimum sedis jura deprecanda, aut proorsus evertenda, similibus occurrentibus causis, in medium adducuntur, non dissimulabo, atque Chalcedonensium PP. vestigiis insistens paucis refellere conabor.

2. Antequam præsentis concertationis capita resolvere aggrediamur, quæ et qualis causa fuerit cur tot tantaque dissidia Photium Tyrium inter et Eustathium Berytensem exorta essent, inquirere nobis opus est. Tyrum ergo orbem imprimis totius Phœnicæ primæ fuisse metropolim, cui duodecim aliæ urbes et episcopi ab Ecclesiæ exordis ad annum quadragesimum quinquagesimum usque suberant, quorum unus erat Beryti episcopus, ex ecclesiasticis tabulis exploratum est. Omnium primus deinde qui hujusmodi metropolitanæ jura violare tentaverat fuit Eustathius. Qui, posthabitis Nicænorum Patrum regulis, maximo suæ amplificandæ sedis studio actus, pragmaticum ab imperatore Theodosio typum seu rescriptum obtinuit, quo, dissecta in duas partes Phœnicæ primæ provinciæ, Berytiorumque Ecclesiæ metropolitanico gradu et honore attributo, Ecclesiarum quoque Tripolis, Biblis, Botrys Orthosiade, Arcæ, Anthradis, quæ Photio Tyrio legitime metropolitanæ suberant, administrationem et ordinationes in suam redegit potestatem. Facinus tam grave non exhorruit Eustathius, quippe qui res omnes Ecclesiæ susquedaque vertere assuetus, multorum schismatum et contentionum auctor fuerat; cum, videlicet, irarum et odii impotens, in latrociniali Ephesina synodo adversus sanctum Flavianum Constantinopolitanum episcopum, Anatolii decessorem, et Eusebium Dorylæensem, pro Dioscori et Eutychetis factione signiferi partes subire non reformidavit, ut catholica fides plene ad exitum perduceretur. Atque hac de causa Eustathii Berytiorum episcopi nomen non nisi cum summa ignominia in sacras tabulas relatum legimus. Cum nimirum Chalcedonenses Patres, priori actione, latrocinialis præcedentis synodi Acta rescindere et abolere instituentes, omnium turbarum et criminum auctores eadem omnino pœna esse plectendos decreverunt quam ipsi per summam injuriam laudatis episcopis, Flaviano scilicet et Eusebio, inusserant.

3. Verum tametsi ea in prælatoria synodo Eustathius cum aliis quinque episcopis totius schismatis auctoribus potestatem et imperium habuisset; quam-

(a) Christianus Lupus, in scholiis ad synodum Chalced. Petavii, Ration. temp. part. 1, lib. vi, cap. 19, pag. 309. Guillelmus Cave, Historia script. eccl.

vis præterea Dioscori Alexandrini, tum Chrysochreti et cæterorum imperialium ministrorum qui Eutycheti patrocinabantur, favorem sibi comparasset; nullum tamen conatum, aut in Photium Tyrium, aut in ejus Ecclesiam adhibere ausus est, satis sibi esse ducens tum talia tantaque præsidia nactum esse quibus facile magis opportuno tempore suis studiis suisque honoris et auctoritatis cupiditatibus posset indulgere. Quare cum anno quadregentesimo nono, undecima die kalendarum Augusti, latrociniali synodo absoluta, Constantinopolitanus episcopus Flavianus, plagis, verberibus et contumeliis affectus, e sua sede exturbatus, exsulatum ire coactus esset, Eustathius tamen sibi persuasit facilius optatum honorem assequi posse, si cum novo tandem episcopo in Flaviani locum suffecto pacem et amicitiam haberet, ad feliciter suum negotium conficiendum. Hinc ergo minime dicendum est, Orientis rebus in tanto discrimine positis, illud aliud gravissimum facinus pseudosynodi PP. perpetrasse, videlicet, quod, Flaviano adhuc superstite, Anatolium in ejus sufficerent locum, et in Constantinopolitanum ordinaverint episcopum. Contrariam enim opinionem, et si plerique cum ex catholicis, tum heterodoxis scriptoribus quandoque probassent, tamen non nisi purum putumque redolere stigmentum, perspicue cum ex Theodosio, tum ex ejusdem Anatolii ad S. Leonem epistolis patefactum est. Flavianus quippe non nisi sequenti 408 anno martyr ex hac luce migravit. Cujus secuta morte, Theodosius imperator Constantinopolitano demandavit clere aptiores ad id munus obeundum decernere atque probare sibi electionem omnium præcipui reservans (a). At cum gravissima in dies inter Constantinopolitanum clerum dissidia succrescerent, agente potissimum Dioscori factione, et imperatoris ministris, jussit Theodosius conquiri (verba sunt Anatolii) clericos in regia urbe, etiam ex aliis civitatibus, ob quædam (ita ut sit) negotia degentes, quo inter illos præstantior in episcopalem dignitatem promoveretur, ut jam ipsi in præcedenti libro observavimus.

4. Multa quidem vera et scitu digna modo dicenda occurrerent, si temporis ratio et præsens disserendi propositum haud præpedirent. Illud unum, quod ad res nostras facere visum est, leviter dumtaxat attingam. Anatolii videlicet ad Constantinopolitanum thronum eversionem Eustathii Berytiorum episcopi studiis oppido favisse. Tyriorum vero episcopo Photio extra modum fuisse exitialem. Summa enim Eustathium inter et Anatolium necessitudo intercesserat. Nam is cum esset Alexandrinæ Ecclesiæ præbyter, et Dioscori episcopi apocrisiarius, cujus factionis schismaticæ studio ad episcopatum Constantinopolitanum fuerat evectus, jam animum paratum habebat ut eorum votis et petitionibus indulgeret qui adversus sanctissimum Flavianum pro Eutychemo dogmate decertaverant.

5. Interim ergo Constantinopoli varii habentur episcoporum conventus. Quorum in uno, jubente Theodosio imperatore, et non exspectatis litteris atque Romani pontificis sententia, episcopi Anatolium consecrarunt. Ejusdem concilii meminit Anatolius in epistola ad sanctum Leonem. Unde id operis incubuit sanctæ synodo episcoporum Constantinopoli versantium, ut ad me ordinandum sine mora procederent (b). Alterum deinde habere jussit idem sanctus pontifex, qui, labente Julio mense anni quadregentesimi quinquagesimi, acceptis cum ab Anatolio, tum ab imperatore Theodosio litteris de Flaviani obitu et novi antistitis electione, secum reputans dirum schisma quod catholicam in Oriente societatem diruperat, suspensus hærens, nec rata, nec irrita electionis et consecrationis Acta definire voluit: sed tamdiu cum Anatolio communicare distulit, quamdiu quatuor

verbo Anatolius C. P.

(b) Videsis quæ diximus de Anatolii ordinatione cap. 4 prioris libri.

apost. sedis legati e pontificio latere missi, Constantinopolim profecti, sinceram ex novo episcopo fidei professionem coram omni clero et populo emissam, sua manu sigillatam, atque adamussim pontificis votis et mandatis congruentem exciperent. Superstitibus adhuc sunt plures S. pontificis epistolæ, ad Theodosium, ad Pulcheriam Augustam, ad clerum Constantinopolitanum, ad ejusdem urbis archimandritas, et denique ad Martinum presbyterum; ex quibus rerum gestarum seriem non tantum apprime intelligimus, verum etiam S. pontificis agendi ratio, religionis studium, animi robur, suprema ejusdem in omnes totius orbis patres administratio luce clarius entescit (a).

6. Verum in postrema hac Anatolii synodo, quæ in nonum saltem aut in decimum ejusdem anni mensem rejicienda est, nihil de Photii Tyrii causa actum fuisse, ex gravissimis conjecturis perspicue innotescit. Theodosius junior imprimis, a quo Eustathius pragmaticum rescriptum acceperat, vivendi finem fecerat die decima octava Julii, quo tempore ejus litteræ vix ad S. Leonem perlatae fuerant, et pontificii legati, qui hoc concilium convocare debebant, aut nondum iter fuerant aggressi, aut si illud inciperant, adhuc in Romanis diversabantur suburbibus. Leonis 460 quippe litteræ id suadent, cum datae fuerint Romæ decimo sexto kalendas Augustas, triduo antequam Theodosius diem obiret Constantinopoli. Ad quam deinde urbem, propter itineris labores locique distantiam, pontificios legatos non nisi octavo aut nono mense adventasse credendum est. Qui præterea, fideliter suo munere perfungi cupientes, haudquaquam Anatolio in læsæ fidei suspicionem adducto permisissent in synodo quam ipsi, mandante Romano pontifice, convocabant principes partes subire, cuncta pro sua libidine disponere, ecclesiasticas leges abolere, cum ipse potius de mala fide suspectus coram ipsis legalis cæterisque episcopis tamquam reus se sistere debuisset.

7. Photii igitur causa ad præcedentem aliam synodum, quæ Theodosii mortem præcessit, omnino referenda est. Cui cum Eustathius Barytiorum episcopus subreplendum quod acceperat ab imperatore pragmaticum typum exhibuisset, episcopi omnes qui Constantinopoli convenerant, vel in Anatolii gratiam, vel pœnarum minis deterriti, etiam contra ecclesiasticarum regularum vetitum, præstiterunt assensum. Tunc itaque agente Chrysaphio et cæteris imperialibus ministris, qui Eustathio impense favebant, non tantum Theodosianum fuit confirmatum rescriptum; sed operam dederunt ut Maximus patriarcha Antiochenus, qui ab ejusmodi aberat synodo, quamvis Constantinopoli diversaretur, quæ recentius ad ampliandam Ecclesiæ Berytiorum dignitatem, honorem et prærogativas sancita fuerant rata et firma habere vellet. Suberat enim Antiocheni patriarchæ administrationi et ordinationi Phœnicæ primæ provincia cum suo Tyrio metropolitano cæterisque episcopis. Quemadmodum vero res contigissent, narrat idem Maximus a Chalcedonensibus PP. postmodum interpellatus: *Eram Constantinopoli. Cum vero concilium de hoc haberetur, non adfui, sed mihi charta allata est, et subscripsi (b).* Quid plura? In hoc Anatolii concilio, cum omnia in sanctissimi episcopi Photii Tyrii odium et ecclesiasticarum legum contemptum fierent, minis, terroribus ipsius Photii metropolitani animum gravius concusserunt, et depositionis pœnam intulerunt, nisi synodico subscriberet decreto. Cui (ait Photius in supplicii libello dato ad Marcianum imperatorem, Theodosii Augusti successorem). *Cui cum, non ex proposito, sed ex metu minarum quæ ei inerant, subscripsissem, impostam mihi necessitatem subscriptione significavi. Scripsi enim, quod jussus subscripsi, cum scirem nihil hoc mihi præjudicare quod sacræ divinæque leges ea*

(a) Epistola Anatolii ad S. Leonem, pag. 272, tom. I apud Quésnellum.

A quæ non ex proposito, sed ex necessitate, sunt nullam vim habere definiant.

8. Quicumque itaque ad ejusmodi Anatolii synodi Acta, quæ hinc illincque apud diversos veteres scriptores sparsa offendimus, sedulo animadvertat, parum absimilem prædatoris Ephesinæ illam fuisse, aut illius posse dici appendicem minime inficiabitur. Quare cum Chalcedonensibus PP. datum esset de fidei causis et de episcoporum juribus violatis judicare, omniaque susquedeque versa in integrum restituere et reparare quemadmodum S. Leo apostolicæ sedis legatis præceperat, idcirco Photii causam judicatori tria potissimum Anatolio Constantinopolitano episcopo objiciebant. Hæc autem tria imperiales civilium causarum iudices paucis indicarunt, ita generale Chalcedonense concilium compellantes: *Dicat S. synodus licueritne sanctissimo archiepiscopo Anatolio absentem reverendissimo episcopo Photio excommunicationem mittere et jubere, ut ei certæ Ecclesiæ in provincia auferrentur, et an synodum appellare oporteat conventum episcoporum qui in regia civitate diversantur.*

Quoad postremam hanc quæstionem, Tryphon, Chii episcopus, conventum episcoporum in urbe diversantium synodum posse appellari serio affirmavit, qui forte, cum Anatolio tum regis ministris blandiri cupiens, 470 spectata primum regis urbis dignitate et amplitudine, et recensito deinde frequenti episcoporum Orientis comætu, qui ob civilium rerum administrationem, dum aliqua laborabant oppressione pro suis vindicandis juribus, Constantinopolim convenire debebant, palam dixit: *Synodus appellatur, et conveniunt, et laborantes aliqua oppressione sua jura nanciscuntur.* Tryphonis responsioni, nec sancta generalis synodus, nec alius quisquam ex episcopis suffragatus est, ne forte aliorum patriarcharum, Alexandrini nimirum, et Antiocheni, et Hierosolymitani, jura læderentur. Ex ecclesiasticis tabulis enim exploratum est, Constantinopolitani episcopi fines valde tum fuisse contractos. Nam præter illam Asiæ partem quæ ad Ponti regiones extendebatur, primo solas Thraciæ dioceses poterat administrare, cujus jura postmodum Theodosii Junioris rescripto ad Illyricum usque extensa fuere. Contra vero Phœnicæ primæ diocesis ad Antiochenum pertinebant patriarchatum, ut diximus. Et propterea ad omnes turbas præcavendas, quæ exoriri poterant, Tryphonis sententiam atque judicium universa synodus, nec ratum, nec irritum habendum esse censuit.

9. At non ita vero factum est, cum altera quæstio de excommunicatione ab Anatolii synodo in Photium Tyrium absentem lata examini sujiciebatur. Hanc enim veluti horrendum facinus, divinis et humanis legibus contrarium universa synodus Chalcedonensis exsecrata est. In enim actione legitimus Atticum Zolorum episcopum dixisse *ut absentem nemo condemnet. Omnes reverendissimi episcopi acclamaverunt: Nemo absentem condemnat.* Hac igitur unanimi Chalcedonensium PP. conclamatione synodalia Anatolii decreta prorsus abolita fuere. Quod cum Anatolii animus honoris et ambitus impotens indigne ferret, ut se ab omni injustitiæ nota purgaret, suæque sedis amplitudini consulere, ad illam provocavit consuetudinem, de qua in præsens disputamus. Sed eam consuetudinem prorsus illegitimam fuisse, atque ad eam Anatolium dumtaxat provocasse, ut studiose uteretur tergiversationi, quem latere poterat? Non enim consuetudo legitima censi potest, quæ divinis et humanis legibus repugnat. Et propterea cum Eusebio Nicomediensis, tum Photius Tyrius, cum universa synodo, ne in contentionem venirent, de consuetudine quæ ab usum obtinere poterat, omnes Anatolii excusationes veluti injusti ambitus commenta, quibus rerum veritatem occulere nitebatur, constantissime rejecerunt.

(b) Actio 4 conc. Chalcedonsis.

Eunomius quidem Nicomediensis ad iudices conversus ita fidenter eos est allocutus: *Magnificientia vestra nos percunctata est num liceat absentem condemnare. Responsum de Romana voce*, et usurpans verba Pauli apostoli, Actorum xxv, 16, ita effatus est: *Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem priusquam is qui accusatur praesentes habeat accusatores, locumque accipiat ad diluenda crimina*. Cui postmodum Photius concinens, enixe synodum et imperiales iudices precabatur ut, omni injusta consuetudine posthabita et abolita, canonicae leges dumtaxat executioni demandarentur. *Nihil aliud postulo (Photius dixit) precorque vestrum justum iudicium, nisi ut faciatis ut regulæ stent, utque ii qui a me legitime ordinati sunt, postea vero eiectione facti presbyteri, restituantur, ac ego meas Ecclesias accipiam*. Tum tandem synodus universa, nulla quidem interposita mora, acclamavit: *Hoc justum postulatum. Regulæ teneant. Justa petitio Photii reverendissimi episcopi*.

10. Ex hujusce decreti vocibus Anatolii animus, honoris et potestatis amplitudinem anhelans, utpote qui Constantinopolitanæ sedis dignitatem auctoritatemque in omnibus apostolicæ divi Petri sedis muneribus exæquari cupiebat, gravissime cruciabat. At non ea ratione, ut Photii et Eustathii causam iterum iudicandam peteret sibi reservari; sed quia 471 intelligebat quod semel in irritum misso suæ synodi iudicio, jam Constantinopolitani antistites maxime elati, ea potestate privabantur quam per canonum injuriam sensim cum aliorum jurium jactura sibi usurpare conabantur. Tantam autem elationem in Constantinopolitanorum mentem excitaverat imperialis urbis amplitudo, regis potestatis auctoritas, imperialium ministrorum favor atque præsidium; quibus tantopere delectabatur, ut ecclesiasticam episcoporum potestatem ex civilium rerum administratione metiendam esse contenderent. Præterea cum ipsi imperatores Constantinopolim novam Romam appellare voluerint, et ad instar Romæ veteris nobilissimis cum sacris tum profanis ædibus ornaverint, atque Constantinus Magnus et filii, Arcadius et ambo Theodosii maximis opibus, divitiis, honoribus ac privilegiis eam locupletaverint, idcirco episcopi ipsi injuriosis consuetudinibus insistentes, cum evidenti sacrorum canonum contemptu omnium causarum ecclesiasticarum Orientis cognitionem ad se trahere conabantur. Eorumdem antistitem demum animi elatio ambitusque canone tertio Constantinopolitani primi concilii augebatur. Quo nimirum centum quinquaginta Orientis PP. sub Theodosio seniore statuerunt: *Constantinopolitanus episcopus habeat priores honoris partes post Romanum episcopum, eo quod sit nova Roma*. Sed quid ex eo canone? Nullam enim legitimam consuetudinem inducere poterat, tum quia apostolica sedes eum nunquam ratum habuit, tum quia Alexandrini et Antiocheni patriarcharum jura gravius vulnerabantur. Verum etsi ultro darem canonem illum ab anno 381 quo editus fuerat ad Anatolii usque tempora obtinuisse, quid inde? Num potuissent Constantinopolitani antistites Romanis pontificibus exæquari, omniumque Orientalium causas cognoscere, ad omnium consultationes respondere? Apagæ signum! Honoraria dumtaxat patriarchatus dignitas in gratiam imperatoris Theodosii fuit ipsis attributa, non eorumdem potestas amplificata. Nam, canone secundo præcedenti, iidem PP. Nicænis legibus hærentes, Alexandrino primum et Antiocheno deinde sua jura asseruerunt et confirmarunt, enumeratis ea de causa singulis regionibus et diocæsis quæ ab eorumdem administrationibus et synodis pendere debebant. Quod utique ab ipsis factum intelligimus, ut Constantinopolitanus patriar-

cha, solo honore contentus, omnium Orientalium Ecclesiarum administrationem miscere non auderet.

11. Verum temporis decursu Constantinopolitani patriarchæ omnia perturbant; atque, honori et vacuo nomini potestatem addere volentes, multorum episcoporum ordinationes sibi indebitas usurpant Ponticæ videlicet, et Asianæ, et Thraciæ, ut videlicet veteris Romæ patriarchæ se æquipararent. Hæc de causa enim et ipse Anatolius in generali Chalcedonensi concilio multos conatus adhibuit, ut hujusmodi injus e usurpata jura servaret, sibi que et suæ sedi privilegia Romanorum pontificum prærogativis æqualia decernerentur. Quod negotium ut feliciter et sine contradictione conficeret, toto concilii tempore, legatis sedis apostolicæ, officiis, muneribus aliisque modis studebat blandiri; summam erga ipsam apostolicam sedem reverentiam affectando, omnem honorem omniaque Constantinopolitanorum antistitem privilegia in decus, munimen et ornamentum Romæ sedis redundare confingendo; atque demum novum canonem quem de firmandis suæ sedis juribus edendum jurabat nemini injuriosum futurum affirmando, eo vano ductus prætextu, quod longa temporis præscriptio sexaginta annorum suis suffragaretur cupiditatibus. Hæc omnia tamen, etsi laude multaque exoratione verbis scriptisque ab Anatolio exponerentur, minime Romani pontificis et ejus legatorum animum commovere potuerunt, ut fusius quidem ex certissimis monumentis, absque ullo partium studio, demonstrare possem, si aut temporis 479 ratio sineret, aut si aliorum mandata extra propositas quæstiones vagari non prohiberent. Illud unum dumtaxat subjiciam, videlicet exploratissimum esse consuetudinem ab Anatolio allegatam, cum ad canonem tertium Constantinopolitanum secundi generalis concilii esse referendam; tum demum ad gravissimos qui temporis decursu irrepsere abusus in Ecclesiæ rebus administrandis atque in metropolitano et episcoporum ordinationibus habendis, quemadmodum et divi Leonis epistolis ad Marcianum imperatorem, ad Pulcheriam augustam, ad Anatolium ipsum atque pariter ad Julianum episcopum Coensem evidentissime exploratum est (a).

12. Superest jam vero ut de pragmatica sanctione quam Eustathius Berytiorum episcopus in præcedentium suorum facinorum mercedem per subreptionem a Theodosio imperatore piissimo obtinuerat verba faciamus. Atque imprimis pragmaticæ sanctionis vocabulum *causam in consistorio principis ventilatam coram proceribus sacri palatii* significare habet. Quare Gratianus, qui eam hisce verbis descripsit, etiam addidit: *Principis constitutio, ex cognitione causæ lata, pragmatica sanctio appellata est (b)*. Jacobus Gauthierus tamen, etsi Gratiano haud adversetur, clarius pragmaticæ sanctionis ideam descripsit dicens: *Pragmatica jussio, seu sanctio, non ad singulorum preces super privatis negotiis profertur, sed tantum ad preces alicujus corporis, collegii, civitatis, vel provinciæ (c)*. Has autem pragmaticas jussiones inter generales leges numerari jurisconsultis exploratum est. Verum laudatus Gauthierus inter *pragmaticas jussiones et sanctiones pragmaticas* aliquod statuit discrimen subdens: *Pragmaticæ jussiones, quæ aliquid jubent. An ergo pragmaticum rescriptum de Ecclesiæ Berytiorum metropolitico jure inter imperiales jussiones vel sanctiones nos referre oporteat, an vero ad preces alicujus corporis aut civitatis fuerit prolatum, definire haud necesse est. Verum si de hoc postremo verba facere deberemus, ad preces Chrysaphii eunuchi et totius Dioscorianæ factionis prodiisse saltem suspicari possemus, cum Eustathius potissimum semel iterumque concilii Chalcedonensis PP. ad accusationes diluendas fuerit contestatus im-*

(a) Leonis Magni epistolæ 78, 79, 80, 81.

(b) Decret. Grat. dist. 2, Duo metropolitani.

(c) Gauthierus, lib. 1, cap. 32, de Officiis domus Augustæ.

peratorem ea de re non supplicasse. Quam sane contestationem veritate inniti ipsi Theodosiana lex, Justiniano inserta codici (a) patefacere nobis visa est. Cum ipse Theodosius imperator asseveret: *Propter mutas justasque causas metropolitanò nomine ac dignitate civitatem Berytum decernimus exornandam, jam suis virtutibus coronatam.* Nullam ergo ibi facit mentionem aut de Eustathii precibus, aut de ipsius meritis. Berytum civitatem laudat dumtaxat tamquam multis virtutibus coronatam. Alia præterea eo in rescripto offendimus quæ Anatolii et ejus Constantinopolitanæ synodi impotentiam et maximum Eustathii ambitum patefaciunt. Non enim imperator Ecclesiæ Tyrionum jura minuere et in duos æquales ejusdem provinciæ metropolitæ discerpi mandavit, sed Tyrum in antiquo suo jure perstare decrevit. Ea ductus ratione, ne suorum majorum decreta in irritum mitteret neve pragmaticum rescriptum sacros canones aboleret. Tyro (ait) nihil de suo jure derogetur. Sit illa mater provinciæ, majorum nostrorum beneficium; hæc nostro et utraque dignitate simili perfruatur. Si nos ad Theodosianæ legis verba cum ductissimo Christiano Lupo paululum velimus animadvertere, non aliud quam metropoleos nomen et honorem Beryto decrevisse imperatorem intelligimus; cæterum novo huic metropolitæ neque suffraganeos episcopos adjudicasse, nec cum Tyrinæ metropoleos injuria et mutatione illius in ecclesiasticis rebus administrandis potestatem augere voluisse.

473 13. Cur ergo aliter Theodosianam legem Anatolii synodus fuerit interpretata; cur non audito Photio antiquo metropolitæ, ab ejus subjectione suffraganeæ Ecclesiæ fuerint avulsæ; cur demum in eundem Photium absentem excommunicationis sententia lata fuerit, a qua non nisi post centum viginti duos dies fuit absolutus, jam satis abunde in superioribus fuit explicatum. Quæ mala omnia ut Chalcedonense concilium eriperet, simulque Ecclesiæ Tyrinæ vulneribus mederetur, omnia in integrum restitui jussit. Et quamvis pragmatica illa Theodosii jussio, superiore anno, et propter Anatoliani concilii decreta, et propter Maximi patriarchæ Antiocheni consensum, jam in rem judicatam transiisset, tamen Ecclesiæ causas non secundum sacras imperatorum et regum pragmaticas, sed ad sacrorum canonum normam definiendas esse sancitum est. A qua quidem agendi ratione haudquaquam alienus esse poterat imperatoris Marciani animus, ad quem supplicii suo libello Photius provocavit: non quidem, ut regalistæ aiunt, ut ipse vel de mortui imperatoris lego Tyrinæ Ecclesiæ jura vulnerante et dejiciente ferret judicium, vel ut e medio pragmaticam auferret sanctionem, et in Eustathium ejusque ambitionem animadverteret, quod sane in ecclesiasticis rebus sæculi principibus datum haud est, ne civilium rerum administratio quæ ad eos dumtaxat pertinet; spiritualibus admisceatur negotiis; sed Photius Marcianum imperatorem ideo suo interpellavit libello, ut sese sacrorum canonum vindicem exhiberet, atque necessarium præstaret præsidium, ne ob fictas causas ab invidis et ambitu impotentibus hominibus obrueretur. *Natura enim (ait Photius) comparatum est ut sacrorum jura numquam imminuantur a præfectorum vanitate.* Tum etiam in ore omnium sermo iste versabatur: nec regios ministros, nec imperatores ipsos, quibus temporalium rerum administratio data est, sacerdotum jura suis legibus innuere, vel pervertere, vel immutare potuisse. Quod sane sine ulla prorsus contradictione ipsius Marciani imperatoris iudices sincere contestati sunt, dicentes: *Sanctissimo domino Urbis placuit, non juxta sacros aut pragmaticos typos res sanctissimorum episcoporum procedere, sed juxta regulas a sanctis Patribus latis.* Ne vero quisquam episcoporum, nimis studiosè regiæ potestati majestatique hærens, de Marciani principis voluntate in dubium veniret, ipsi

(a) Cod. Justiniani lib. II, tit. 21.

A imperiales iudices statim absolute pronuntiarunt: *Omni igitur cessante e sacris pragmaticis definitione, canones de hoc capitulo editi legantur.* Quasi ipsi iudices voluissent innuere nullam vim nullumque vulnus per pragmaticas sanctiones Ecclesiæ canonibus esse inferendum.

14. Non ergo mirum si, quinto Nicæni concilii canone lecto, de unico tantum metropolitæ in unaquaque provincia habendo universa illa synodus dixit: *Unum juxta regulas sanctorum Patrum volumus esse metropolitam: petimus ut regulæ sanctorum Patrum teneant.* Ex qua potissimum disserendi et judicandi forma perspicue edocemur ecclesiasticas causas secundum canones esse tractandas; principum vero leges minime esse spernendas, sed ad eas respicere oportere si in canonum executionem, præsidium, munimen atque tutelam datæ sint, et sacrorum canonum vigorem, aut non lædant, aut non obruant et aboleant. In similibus enim circumstantiis hierarchici ordinis jura non læduntur: sed ad tuenda sacerdotii et imperii potestates conveniunt. Quod sexcentis exemplis mutuatis ex legibus Constantini, Theodosii senioris et Valentinianorum, aliorumque explicare possem, si temporis ratio non præpediret.

Secus vero ratiocinari oportet, cum pragmaticæ leges canonibus repugnant, cum eos obruant atque subvertunt. Tunc enim pragmaticis insistere et ab iisdem judicandi formam et rationes mutuari, prorsus ab Ecclesiæ usu, privilegiis et juribus alienum est; atque si eas sequeremur, ecclesiasticum ordinem ad exitium perduceremus. Cujus quidem rei, cum haud ignarus esset Atticus civitatis Nicopolis Epiri episcopus, rato habito 474 Chalcedonensis concilii decreto, quo summa omnium consensione in pristino metropolitæ honore et administratione Photius restitutus Eustathius prohibitus, ne e pragmatico typo aliquid amplius sibi vindicare audeat, ad præcavendos deinde omnes abusus qui quovis tempore irrepere possent, enixe imperiales iudices totius cætus nomine exoravit, eos his verbis compellens: *Supplicamus ut etiam nunc virtus regularum in omnia et in omnes provincias teneat; censuris omnibus pragmaticis, quæ ex concursatione et ambitione fiunt, quæque evertunt ea quæ spiritualiter et secundum Deum a sanctis Patribus sancita sunt.* Hæc porro verba nos excerpimus et recitavimus, ad eorum regalarum opinioniones refellendas qui aiunt non synodi Chalcedonensis decreto, sed Marciani et imperialium iudicum sanctione Theodosii pragmaticam legem fuisse antiquatam et abolitam; qui contendunt eam concilii regulam dumtaxat locum habere in proposita specie, scilicet in iis quæ Ecclesiarum ordinationes respiciunt. Quod si quis velit eam ad alios casus porrigere, ad eos tantum extendere oportet, quibus canonum disciplina mere ecclesiastica continetur. At harum opinionum auctores plane hæc comminiscuntur. Nam pragmaticas sanctiones contra canonum veritatem pietatemque editas omni prorsus auctoritate et robore esse vacuas, generatim sine ulla exceptione; etiam in Valentiniani et Marciani imperatorum constitutione, anno, 454 edita, expresse hisce verbis declaratum est: *Omnes sane pragmaticas sanctiones, quæ contra canones ecclesiasticos, interveniente gratia et ambitione, elicite sunt robore suo et firmitate vacuas cessare præcipimus.*

15. Pari quoque ratione in Chalcedonensi laudata synodo de episcopis a Photio ordinatis iudicatum est. Quos, post assecutum episcopatus ordinem et sedem, per summam injuriam presbyteros dumtaxat esse jussit Eustathius et Anatolius. At quis ignorat sacrilegium prorsus esse episcopum in locum presbyteri redigere? Si enim justa de causa illos ab actu episcopatus amovebat, nec presbyteri locum retinere debebant.

Sic itaque rebus dispositis, etiam quoad eos epi-

scopos qui in presbyteri locum et gradum injuste fuerant redacti, Pholii Tyrii causa prudenter, juste atque sanctissime ad felicem exitum, apostolicæ sedis legatis eo in concilio agentibus, perducta est. Quod postremum quidem iudicium de episcopis ad inferiorem gradum descendentibus, et ab Anatolio, et ab ipso Maximo patriarcha Antiocheno cum ratum et firmum, sine ullo discrimine habitum fuisset, non est cur nos in hac expendenda controversia duitius immoremur. Potissimum cum universalis Ecclesiæ consensio et praxis, conciliorum statuta, apostolicæ sedis constitutiones nos edoceant ex episcopatus ordine justa de causa amotos, nec in presbyteri gradum et locum persistere posse, ut ab ecclesiasticarum rerum exordiis ad nostra tempora usque luculentissime probare possem. Verum summi sapientissimique patris et principis, cui et majorem omnes ecclesiasticæ res splendorem, litteraria respublica incrementum, omnium felicitas præsidium, et præclarum hocce institutum originem debet, clementia amplius abuti, academicos clarissimos detinere, non fuit consilium.

475 CAPUT V.

Theodoretum, a Dioscoro in Ephesino latrocinio depositum, ad apostolicam sedem appellasse, et a S. Leone iudicatum, suæque sedi restitutum fuisse ostenditur. Launoii et Paschasii Quesnelli argumenta refelluntur. Cl. Petri de Marca et Christiani Lupi sententiæ de causa exponuntur. Denique cum ea actione octava Chalcedonensi, tum ex S. Leonis epistola 93 suprema et irretractabilia esse apostolicæ sedis iudicia probatur.

1. Paschasius Quesnellus, Theodoreti episcopi Cyri causam ad examen perducere volens suam dissertationem ab iis vocibus epistolæ 93. S. Leonis ad eundem Theodoretum scriptæ orsus est, videlicet: *Benedictus Deus noster cujus invicibilis veritas ab omni hærescos macula mundum te secundum apostolicæ sedis iudicium demonstravit. Cui dignum retribues pro tollaboribus gratiam, si talem te qualem probavimus pro universalis ecclesiæ defensione servaveris.* Ex tali itaque exordio mihi pollicebar voluisse tandem Quesnellum apostolicæ sedi et Romanis ipsis pontificibus ea jura asserere, quæ hactenus præcedentium dissertationum occasione aut inficiari, vel elevare, aut denique omnino abolere nisus est. Sed mea opinio me fefellit. Nam statim inquirere simulans quale fuerit illud *apostolicæ sedis iudicium*, a multis quæsitum est hactenus, inque varias itum est sententias ait. Quare primo nonnullorum affirmat esse sententiam qui aliquod vel in synodo, vel extra synodum a S. Leone de restitutione Theodoreti decretum conditum fuisse autumant, postquam ad eum causam suam per libellum appellationis contulisset. Verum tamen cum ex hac sententia sibi incommodum afferri intellexit, negativo sequenti argumento eam rejecit, scribendo: « Cum de huiusmodi decreto ne apex quidem ullus appareat sive in Actis Chalcedonensibus, sive in aliis rerum tum temporis gestarum monumentis, tam facile refellitur quam profertur. » Aliorum opinionem subjicit dicentium « eadem synodali ac judiciali sententia Theodoretum restitutum, qua pseudosynodus Ephesina in irritum missa fuerat. » Atque iterum provocat ad illam synodum a qua Valentinianus et Augusta ad Theodosium scripserunt de Actorum huius conciliabuli rescissione. Sibi tandem certum esse Quesnellus asseverat de Theodoreti causa nullam intercessisse sententiam, sive quæ a solo Leone, sive quæ a synodo sit emissa. Sed illud solummodo iudicium a Leone commemorari, quod communionis litteris continebatur. Dum enim querelas Theodoreti ultro suscipit pontifex, eidemque suam communionem impertivit, consequens fuit ut eum-

dem ab omni hærescos macula iudicaverit mundum. Hæc autem et id genus non dissimilia alia in dissertationis deicimæ vestibulo scripsit Quesnellus, eo consilio, ut ob lectoris oculos rem totam compendiose poneret.

2. Hactenus descripta tamen præterire non possum, quin prius animadvertam an nova huius doctoris opinio illiusque ex præcedentibus consecutio cohærere possit cum ordinaria iudiciorum forma, Leonis agendi œconomia, reliquisque monumentis in quibus de Theodoreti causa facta est mentio. Iudicii forma imprimis porsus Quesnellianum evertit systema. Nam Theodoretus cum de mala fide esset suspectus, ab adversariis accusaretur, et synodali decreto jam fuisset damnatus, numquam S. Leo communionem eidem impertivisset, et ab omni hærescos labe mundum declarasset. 476 nisi cognita causa. Quid enim? Leo ipse, quid paulo ante, accepta Eutychetis appellatione et querimoniis, una cum Thodosii Augusti litteris, quibus Eutycheti patrocinabatur, tantopere circumspicte operatus est ut sine plena totius causæ cognitione quidquam nollet definire, scripsit statim ad Flavianum, dicendo: *Nos qui volumus sacerdotum Domini maturam esse iudicia, nihil possumus incognitis rebus in cujusquam partis præiudicium definire, priusquam quæ gesta sunt veraciter audiamus.* Si ergo M pontifex aliis episcopis formam iudicandi præscribit, et tanta circumspicione utebatur ne præpropere vel temere iudicaret, an potuit incognita causa, aut non omnino libralis accusantium querelis aut, non lustratis inquisitionis actis, Theodoretum episcopum ab omni hærescos macula mundum secundum suæ sedis iudicium demonstrare? Sed quale iudicium istud fuisset, quando postmodum sola suspicione laborans quod Anatolius Constantinopolitanus episcopus vel læsæ fidei homo esset, vel nimiam cum hæreticis conventiam habuisset, nullis ipsius applicationibus, neque imperatoris Theodosii officii adduci potuit ut cum eo communicaret, nisi prius sibi certo constitisset ex publica fidei confessione coram apostolicæ sedis legatis, hac de causa ex Occidente Constantinopolim missis, universo clero et Constantinopolitano populo facta, hunc nulla hærescos labe inquinari? Hanc S. Leonis agendi œconomiam nos colligimus ex aliis epistolis quas ad calcem annotamus, de quibus fusius jam verba fecimus in antecedentibus Exercitationibus (a). Non igitur Quesnello fidem adhibere possumus, qui scribit Theodoretum apostolicæ sedis iudicio ab omni hærescos labe mundum fuisse demonstratum, dumtaxat quia Leo communicavit cum eo.

3. Sed ut magis huius Quesnellianæ opinionis falsitatem ostendamus, ipsum Quesnellum rogare iuvabit an summus pontifex post latrocinium Ephesinum jure vel ex indulgentia solum cum Theodoreto communicavit, ipsius appellationis litteras suscipiendo. Non jure quidem, cum nullum decretum, neque in synodo, neque extra synodum post susceptam Theodoreti appellationem Leonem edidisse adversarius affirmat. Neque Leo ipse ex quadam indulgentia Cyri sedi Theodoretum esse restitutum permisit, cum ipse numquam Eutychetis factioni adhæsisset Et aliunde is indulgentia hand indiget, qui ab omni hærescos labe mundus a legitimo iudice demonstratur. Verum enim vero alius Theodoreti causæ iudicium esse repetendum cum Quesnellus, tum alli arbitrati sunt: ab ipso Dioscoro nimirum, jam antea Theodoreti inimico, propter singularem suam ernditionem vitæque sanctimoniam, quibus obscurari se Dioscorus homo laudis appetentissimus existimabatur, et propter anathematismos S. Cyrilli decessoris olim a se impugnatos. Theodoretum ob eam causam hærescos notare, appetere calumniam num episcopum Coensem, de quibus verba facimus in præcedentibus capitibus, etc.

(a) Epistolæ Leonis ad Theodosium, ad Pulcheriam, ad clerum et populum Constantinopolitanum, ad archimandritas Constantinopolitanos, ad Julia-

omnibusque modis lacessere jam tum aggressus est Alexandrinus. Describit deinde Quesnellus quiddam a Dioscuro factum fuit apud imperatorem, et in Ephesina latrociniali synodo, contra ipsum Theodoretum, quæ in superioribus recensuimus, nec amplius necesse est iterum describamus. Atque tandem concludit ab imperatore, cautum fuisse ne Ephesinæ synodo quæ parabatur interesset, veritus Dioscorus ne Theodoretus acerrimus hæreticorum impugnator omnibus nervis Eutychemi sese opponeret. Quare susquedeque omnibus in ea synodo versis, Theodoretum ab ordine episcopali dejecit, depositionis sententiam in eum non secus ac in alios episcopos catholicæ fidei propugnatores intorquens.

4. Theodoretus itaque cum hæc rescivisset, suam vicem dolens, nec præsidia ab episcopis Orientalibus, pene omnibus vel furentibus, vel oppressis, obtinere valens, ad Occidentales sese convertisse horumque fidem sollicitasse, idem Quesnellus affirmat. Quare litteras scripsit ad Occidentalium patriarcham omnium episcoporum caput et communionis totius Ecclesiæ patrem, ejus omniumque pariter episcoporum Occidentis opem implorans. De appellatione (ait) nihil habet Liberatus, qui cap. 12 hoc solum scribit: *Theodoretus episcopus papæ suggestit quanta mala pertulerit ex Dioscori insidiis, rogans ut celeriter tali causæ subveniretur per alium conventum episcoporum.* Sensim deinde multo artificio pergit Quesnellus ad suum explicandum systema, quod ex Launoio hauserat (a). Et quoddam discrimen determinare nititur inter *confugium* et *appellationem*; Theodoretum autem *confugium* quesuisse, non vero ad S. Leonem *appellasse* affirmat. Quam loquendi phrasim, tamquam novum prorsusque conciliorum decretis aliisque Ecclesiæ monumentis repugnantem, inter cæteros scriptores Joannes David, in suo opere de Judiciis canonicis episcoporum Gallice conscripto, rejecit et refutavit. Verum ne in præsens huic illucque vagari videamur, juvat primo loco Theodoretum verba exscribere, ex quibus cardinales Baronius et Peronius ipsius appellationem colligi debere arbitrati sunt. *Ego (ait) apostolicæ vestræ sedis expecto sententiam, et supplico, et obsecro vestram sanctitatem ut mihi appellanti justum vestrum iudicium opem ferat, et jubeat ad vos accurrere et ostendere meam doctrinam, vestigia apostolica sequentem.* Hanc genuinam esse præcedentis Theodoreti textus lectionem, omnium primus auctor est ipse Baronius. Qui Græcum epistolarum Theodoreti codicem in Vaticanæ bibliothecæ scriniis offendens, illas Latine reddi curavit, studio Frederici Metii utriusque linguæ peritissimi (b), cui pariter lectioni, si nos adhæreamus, nihil solemnius dari posse pro Theodoreti appellatione firmanda fateri oportebit. Cum ille, episcopatu depositus atque dejectus, opem sibi dari ex apostolicæ sedis *sententia* et *iudicio* postulet et obsecret, et, *appellationis* ordinem sequendo, Romam venire se exhibebat paratum, ut probaret se a quacumque hæreseos macula esse mundum. Verum tamen nec istiusmodi primigenia interpretatio nec Launoio nec Quesnello arrisisset, novas voces in illum textum intulerunt. Atque, aliam interpretationem Gentiani Hervetii secuti (c), ambo subducentes vocabulum *appellanti*, aliud substituerunt, videlicet *invocanti*, ut facilius negotium Baronio atque Peronio facerent. Præterea nec Quesnellus et Launoius inter se in reliquis conveniunt. Nam Launoius pro iudicio ponit *tribunal*.

(a) Launoius, part. II, epist. 2. Joannes David de Judiciis canonicis, art. 4, pag. 313.

(b) Baronius, ad annum Christi 449, tom. VI, pag. m. 101. Sironidi atque Garnerii Operum Theodoreti Græca et Latina editio tom. III, 986. Quesnellus, diss. 10, tom. II, pag. 323, et tom. I, pag. 268, cap. 5 epistolæ Theodoreti.

(c) Hæc Gentiani Hervetii interpretatio injuria dissidet ab alia quam jussu cardinalis Baronii Fre-

Immo et Quesnellus dissidet a se ipso, modo usurpando in dissertatione de qua agimus vocem *iudicium*, modo vero in priori tomo, Græce et Latine typis integram Theodoreti epistolam adornando, *tribunal* retinendo. Ad hujusmodi lectionum diversitatem non animadvertit studiosissimus Joannes David, forte quia anxie totus versabatur in refellendis sui adversarii nugis et sophismatibus. Et propterea, ultro data lectione cui Launoius institit, diligentius discrimen quod *confugium* inter et *appellationem* intercedit inquirere aggressus est. Quare ne in verbis, quemadmodum ejus adversarius quem exagitabat, luderet, provocat ad concilii Sardicensis verba ut illi effugium præcluderet. *Cum aliquis episcopus (legitur in quarto canone) 478 depositus fuerit eorum episcoporum iudicio qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma.* Canon septimus (ait David) habet: *Si appellaverit qui dejectus est, et confugerit ad episcopum Romanæ Ecclesiæ, et voluerit se audiri.* Ecce ergo Sardicensium canonum statuta pro iis qui a suorum iudicium sententia appellant. Quæ quidem religiose admodum Theodoretus secutus est, injustam narrando sibi illatam condemnationem a Dioscuro, quam ob causam se *apostolicæ vestræ sedis sententiam* expectare ait. S. Leonem rogat ut suæ causæ assumat cognitionem, ut experiri valeat cum auctoritatis tum protectionis effectus. Tandem expressum ab apostolica sede petit mandatum, ut coram ea se sistere possit, redditurus rationem apostolicæ doctrinæ, quam unice prosequatur. Conditiones hæc a conciliis pro appellationibus definitas nemo inficari potest Theodoretum implevisse. Sed ulterius fuisse adhuc progressum, indicant subsequentiâ ipsius verba, quibus edoceri petit ani injuste debeat acquiescere depositioni, an non. Cujus quæstionis definitionem se expectare asseverat, ut, audito pontificio mandato, in posterum nullum aliud a quibuscumque hominibus iudicium exquirere velit, sed rectum Dei Salvatoris iudicium prætolari. *Ante omnia ut a vobis docear oro (ait) an me oporteat in hac injusta depositione acquiescere, an non. Vestram enim sententiam expecto; quod si in iudicatis manere me jusseritis, manebo, neque ulli hominum deinceps molestus ero, sed rectum Dei Salvatorisque nostri expectabo iudicium.*

5. Lepidam tamen Quesnelli interpretationem attendamus, qui hæc eadem verba sibi proponit in suæ collabentis causæ præsidium. Igitur hominis consilium quærentis atque opem petentis hujusmodi esse verba multo studio probare nisus est. Quasi quod expectare *sententiam* atque *jussionem* an debeat in *iudicatis manere*, voces sint prudentissimi præsulis qualem Theodoretum fuisse affirmat, dumtaxat *consilium* prætolantis, qui vult edoceri an iudicio Dioscorigi stare debeat pro Ecclesiæ pace, quando, si mente recogitasset aliud *tribunal* pulsare, pro novo iudicio, novarum turbarum forte occasio esse poterat. Ad roborandas deinde infirmas has suæ interpretationis conjecturas, alia Theodoreti verba ex epistola ad Renatum Romanæ Ecclesiæ presbyterum adducit. Videlicet: *Hac igitur de causa tuam oro sanctitatem, ut persuadeas sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo ut apostolica utatur auctoritate, et præcipiat ad vestrum convolare concilium.* Opem ergo sibi dari Theodoretus a S. Leone petebat, ut a novo Occidentalium concilio iudicari posset. Quod magis clare evinci posse adversarii contendunt ex aliis verbis ejusdem episcopi

dericus Metius adornavit. Etenim *ἐπικαλέομαι* active usurpatum significat inter alia *provoco*, *superiorem appello*, Plut. *ἐπικαλεῖται τοὺς δημάρχους*, provocat ad principes populi, seu tribunos plebis. Item in Actibus apost. cap. xxv, 11: *Κατὰρα ἐπικαλοῦμαι*, *Cæsarem appello*. De qua re innumera possemus afferre exempla; sed illud Actorum pro omnibus sufficere posse arbitramur.

Cyri, scribentis ad Anatolium Patricium : *Tuum (inquit) magnificentiam oro, ut hanc gratiam a triumphatore imperatore obtineas, ut ad Occidentem accedam, et ab illis Deo dilectissimis et sanctissimis episcopis judicer; et si vel minimum quidem fidei regulam transgressus esse ipse repertus fuero, in ipsum maris profundum projiciar.* Jam genuinum sensum Theodoretum verborum ex Leone opem et praesidium petentis assecutum esse sibi nimis blanditur Quesnellus, ac propterea causam vicisse. Sed falso quidem. Nam imprimis respondere possem illa verba ad Renatum in quibus de concilio sermo est non esse prorsus intelligenda de episcoporum conventu ex necessitate istius appellationis coacto, sed de apostolicæ sedis tribunali, ad quod convolare exoptabat ut judicaretur. Theodoretum ergo promiscue usurpasse tres illas voces *tribunal, judicium* atque *concilium*, ex tribus illis epistolis haec nescis laudatis innotescit. At voluisse dumtaxat suam appellationem ad concilium examinandam deferre, pontificiamque Leonis auctoritatem ad hocce iudicii genus restringere, nec Launoii nec Quesnellus, nec alius quisquam poterit cum veritate affirmare. Testimonium deinde Liberati diaconi cui adversarii insistent, si integrum, et non obruncatum, ut studiosè forte fecit Quesnellus, afferatur, nullam concilii 479 habendi necessitatem, illudque a Theodoro fuisse per interpositam appellationem efflagitatum, indicabit. Narrat ibidem Liberatus quemadmodum orthodoxi episcopi contraxerunt latrocinio Ephesino, quos secutus Theodoretus episcopus, papæ suggestit quanta mala pertulerit ex insidiis Dioscori, rogans ut celerius tali causæ subveniretur per alium conventum episcoporum, ne hæretica Eutychetis dogmata permanerent a Dioscoro confirmata (a). Novi ergo habendi concilii necessitatem Theodoretus Leoni suggestit, ad penitus Eutychiana dogmata abolenda, quæ Dioscorus cum sua factione sacrilege confirmaverat; minime vero in sua causæ praesidium illud fieri petebat et exoptabat, cum jam ipse sincere fassus esset in sua epistola pontificiis nutibus omnino velle obtemperare. Nec quidquam probant Theodoretum verba ex epistolis ad Renatum presbyterum, vel ad Anatolium Patricium, cum nemo ignoret causas in apostolicæ sedis tribunali solemniter cognitatas et pertractatas conciliariter ad examen deduci, vel in consistoriis, vel in episcoporum conventibus, quæ diu jam congregationum nomen obtinuerunt. Si igitur Theodoretus supplex orabat posse ad concilium seu tribunal Romanum convolare; si pariter ab Occidentalibus episcopis cupiebat judicari, ejus appellatio nullo jure ad concilium devoluta erat, cum ipse unice ad Leonem provocaverit, eo animo, ut ipsius dispositioni, et iudiciorum formæ, et qualitati præscribendæ omnino adhereret.

6. Aliter tamen de hac causa cl. Petrus de Marca ratiocinatus est. Qui sedulo animadvertens ad ea quæ a Leone gesta fuerunt, lubenter sine ulla contentione verborumque ambiguitate concedit quod oppressus Theodoretus Leonem papam appellavit, a quo receptus est in communionem, atque ea ratione episcopatum accepit. Verum tamen ipse doctissimus Parisiensis archiepiscopus credidit illud Leonis decretum non fuisse absolutum, sed iis conditionibus vestitum, ut synodo tamquam Dioscori accusator adesset, ut tandem ab ipsa synodo decretum de restitutione acciperet. Subjicit ergo : *Admissus deinde ad concilium Chalcedonense, et gravis controversiæ occasio fuit, quam ut sedarent iudices, dixerunt eum veniasse tantum ut accusatorem. Absoluta ergo non fuit Theodoretum restitutio (b).*

Cum primum oculos in has Petri de Marca assertiones converti, plurimum ipsum dissidere a præcedentibus scriptoribus intellexi, at ejus mentem non omnino sum assecutus. Nam vel ex aliqua lege co-

(a) Liberatus diaconus, in Breviario hæresis Eutychianistarum, cap. 12, tom. VI Concil., pag. 429.

A *activa credidit Leonem conditionatum fecisse decretum de Theodoro ad episcopatum restitutionem; vel usum fuisse facultate qua pollebat ut istius causæ exitum ad concilium Chalcedonense determinationem remitteret. Neutrum quidem ex ecclesiasticis monumentis innotescit. Immo si Chalcedonensis concilii Acta in ipsius Theodoretum causa evolvamur, nihil prorsus de hujusmodi conditionata absolute et restitutione constare certo affirmabimus. Imprimis enim habemus quod cum legerentur in Chalcedonensi synodo Acta latrocinialia, et Constantinus venerit ad divalem Theodosii junioris, qua jubebatur Theodoro ut is sola suæ Ecclesiæ communionem esset contentus, quin synodo Ephesinæ adesset, iudices dixerunt : *Ingrediatur reverendissimus episcopus Theodoretus, ut sit particeps synodi, quia restituit ei episcopatum sanctissimus archiepiscopus Leo, et piissimus imperator (Marcianus videlicet) sanxit eum adesse sanctæ synodo.* Nullam hic fieri mentionem de restitutione conditionata, nullamque adhibitam fuisse formulam, *si placeat, si videatur synodo*, exscripta verba patefaciunt. Præterea et si aliqui condemnantes præcedentem Theodoro agendi rationem, volentes Dioscoro blandiri, exclamaverint : *Hunc foras mittite; magistrum Nestorii foras mittite*; nemo tamen ausus est inficiari hoc Leoni 480 jus convenire potuisse. Accedit quoque præfatos Illyricorum et Palæstinorum episcoporum clamores et querimonias excitatas ut Theodoretus foras mitteretur fuisse inutiles, si istius causa finaliter in synodo fuisset pertractanda. Potius enim prius erat agendum de istius fide, atque rigorose scrutari an ille ab omni hæreseos nota esset mundus; illumque cogere ad sese purgandum a calumniis quibus fuerat appetitus; et audire hinc inde utriusque partis rationes, ut ipsius restitutio absolveretur. Cum ergo horum nihil factum fuerit, haud video quo fundamento istius restitutio facta a Leone non debeat dici absoluta. Illyricorum enim et Palæstinorum episcoporum clamores et querimonias certa ratione temperarunt Orientales Asiatici, Pontioi, Thraciæ, qui volentes Theodoro innocentiæ prospicere, atque semetipsos tamquam oppressos deceptosque Dioscori artibus atque violentia excusare, querentes palam responderunt : *Nos Theodoro damnationem in Ephesino latrocinio in pura charta subscripsimus, cæsi sumus, et ita subscripsimus.* Quos cum ita loquentes Dioscorus audivisset, quasi de a se edito contra Theodoretum decreto rationem reddere volens, interlocutus est : *Cyrillus cur eicitur, qui ab isto est anathematizatus?* Et in iudicium mentem revocare cupiens veteres similitates, quæ Cyrillum inter et Theodoretum præteritis temporibus intercesserant, nulla facta deinde mentione de subsequuta pace inter eosdem, patrocinium aliquod vel excusationem sibi nancisci posse arbitratur. Nilominus tamen omnes Orientales qui jam Theodoro favebant exclamaverunt : *Dioscorum homicidam foras mittite; Dioscori acta quis ignorat?* Et post aliqualem contentionem ipsi iudices, nullo habito respectu ad unam aut alteram partem, interlocuti sunt : *Theodoretus reverendissimus episcopus, proprium recipiens locum a sanctissimo episcopo urbis Romæ, in locum nunc accusatoris ingressus est.* Et quamvis non dissimulem eosdem iudices ad cohibendos jam excitatos clamores a Dioscori et Eutychetis factione quadam usos agendi œconomia, respondendo statim dixisse : *Unde patiamini ea quæ inchoata sunt finire, ut ne aliqua confusio auditorio fiat;* atque addidisse : *Præjudicium enim ex persona reverendissimi Theodoretum episcopi, nulli generabitur, reservata videlicet post hæc omni accusatione, et vobis, et illi, et quæ invicem exercere volueritis, quia rectam tenet fidem, maxime, cum et sine scriptis appareat, et testimonium catholicæ fidei perhibens reverendissimum**

(b) Petrus de Marca, Concordia sacerdotii et imperii, lib. vii, cap. 8, pag. mihi 1025 et seqq.

episcopus Antiochiæ magnæ civitatis. Quamvis, inquam, hæc dissimulare non debeam, attamen vix dare possum eo sensu Theodoretum ab apostolica sede sub conditione mundum fuisse declaratum, ut Romani pontificis decretum concilii iudicio esset subjiendum. Potius igitur cum cl. Christiano Lupo lateri cogor totam controversiam, tunc ab Euty-
chiana factione contra Theodoretum excitatam, in eo versari debuisse, ut dumtaxat adversarii contenderent subreptitiam esse Theodoreti restitutionem, quasi quod pontificum animum quibusdam falsis expositionibus fefellisset, ut pristinum gradum et honorem in synodo obtineret. Canone enim sexto Constantinopolitano cautum fuerat ut episcopus degradatus careret jure accusandi alium episcopum (a). Quare etsi causa multi esset examinanda, tamen iudices S. Leonis decreto fideliter adhærentes, pro tunc facultatem accusandi libere ei dederunt, reservantes sibi postmodum in alia actione sedulo examinare quæ adversus Theodoretum proponebantur. Hanc enim prudentem œconomiam adhibentes, nec ullam vim Leonino decreto intulerunt, quo præcipiebatur ut Theodoretus particeps fieret synodi, quia in episcopatum restitutus; neque ex adversa parte Theodoreti accusatoribus aditum præcluserunt, ad inquirendum an vel per subreptionem fuisset restitutus, vel Nestoriana labe esset infectus, ut **Ægyptii 451** vociferantes clamabant: *Nolite eum dicere episcopum. Non est episcopus. Impugnatores Dei foras miltite. Judæum foras miltite. Cyrillum Theodoretus accusavit. Cyrillum ejicimus, si Theodoretum acceperimus. Canones istum ejiciunt. Hunc Deus adversatur.* En ergo crimina quæ ab Ægyptiis Theodoro obijciebantur. Damnaverant jam iste Cyrilli capitula, et ob hanc causam, illum tamquam hæreticum damnaverant, nulla habita prorsus ratione, quod submotis omnibus æquivocationibus et generalis concilii œcumenici decretis obtemperaverat, et in posterum summam cum ipso Cyrillo servavit concordiam. Quid mirum igitur, si iudices clandestinas has Dioscori machinationes attendentes, scissamque esse synodum in duas contrarias factiones (Orientales enim tamquam orthodoxum Theodoretum prædicabant dicentes: *Orthodoxum synodo, seditiosos foras miltite. Homicidus foras miltite*), graviora adhuc metuentes, cum stomacho sunt interlocuti dicentes: *Acclamations istæ populares neque episcopos decent, neque partes juvant. Patiamini universorum feri lectionem?* Quid mirum, inquam, si adhuc ab inceptis clamoribus desistere recusantes Ægyptii, ipsi iudices serio, et ea qua pollebant auctoritate silentium cunctis indixerunt, universorumque latrocinii Ephesini Actorum jusserunt per Constantium fieri lectionem? In harum porro rerum circumstantiis, quis non videt minus circumspecte, et maxis præcipitanter, quam prudenter iudices egissent, si Theodoro episcopo inter iudices locum dare deliberassent? Prius enim ex tota Actorum lectione inquirendum erat, an Dioscorus saltem aliquem coloratum titulum habuisset, ad deponendum, degradandumve cum cæteris orthodoxis episcopis etiam Theodoretum. In qua quæstione is certe iudicis partes secundum omnia jura agere non poterat, sed accusatoris dumtaxat. Si igitur tamquam verus episcopus, etiam ex iudicum sententia in concilium fuit ingressus, non video qua ratione dici possit, Leonis decretum de restituendo in sua sede et honore episcopali Theodoro non fuisse absolutum. Potissimum cum postea etiam admittitur ad synodale suffragium et plenam omnium sanctissimorum episcoporum communionem.

7. Hactenus tamen enucleatæ difficultates, ex aliorum scriptorum opinionibus derivatæ, parum præsentis causæ prodesse, nisi iterum nostra oratio ad Quesnellum se converteret. Non tantum ipse Theo-

(a) Christianus Lupus, in appendice ad synodum Chalcedonensem, pag. mihi 894 et seqq.

doreti appellationem inficiatur: sed ipsum etiam apostolicæ sedis iudicium. Quare ad novam gestarum rerum historiam adornandam omnia miscuit et quamplurima in medium adducit, quæ veritatis speciem dumtaxat præferunt. Brevitate ergo qua potero multa quæ subdidit colligere allaborabo. Ultra itaque imprimis dat, nullum concilium a S. Leone in Theodoreti causa fuisse coactum. De hujus epistolæ ad summum pontificem constat. Quid vero P. R. scripserit, non innotescit. Secundo nullum iudicium habuisse Leonem ad Theodoreti causam ventilandam affirmat: sed eidem, communionem non interrupta, fuisse conjunctum, elici posse ex epistola 40 ejusdem Leonis, in qua de generali synodo necessario indicenda habet sermonem; vel ex epistola 47, ex qua colligitur omnia Ephesini latrocinii gesta pro infectis habuisse, atque ab imperatore Theodosio petiisse, ut omnia in eo statu esse juberet in quo fuerant ante omne iudicium, donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregaretur.

Tertio. Licitum fuisse Theodoro ad suam remeare sedem, quia pro nulla habita sententia contra eum a Dioscoro lata, adhuc ex Oriente pontifex testimonium acceperat ab Anatolio recentior ordinato Theodoretum jam subscripsisse encyclicæ epistolæ ad Flavianum, nec Nestoriana Eutychianaque dogmata solum damnasse, sed ipsis etiam Nestorio et Eutycheti anathema dixisse. Affert hac de causa Quesnellus testimonium S. Leonis **452** ex epistola 68 ad Paschasium Lilybetanum, cap. 5, quam ipse: « Nunc primum (sit) in lucem emittimus. Concludit igitur quod cum ex habita relatione, tum ex epistola ipsius Theodoreti, intellexit R. pont. judicavitque ipsum ab omni hæresis macula immunem, nihil obstare quominus suam et communionem more solito inupertiret, et ille suam Ecclesiam cum pace ecclesiastica retineret. » Tale (subjicit) est *sedis apostolicæ iudicium*, de quo in hac epistola quam commentamur mentio facta est, quod quidem non demonstrat restitutam esse iudiciali pontificis sententia suam sedem, sed amotam solam nonnullam erroris suspicionem.

Quarto asseverat, sub numero 5 nec Anatolium Constantinopolitanum, nec Maximum Antiochenum, Theodoreti primatem, neque alios episcopos Orientales cum eo communionis nexum aliquando abruptisse. Unde affirmare pergit rem totam ex Leonis facto finitam esse se non posse asserere, « cum eam rursus ad incudem vocatam a Patribus Chalcedonensibus, notum sit cuilibet hujus synodi Acta recensenti. » Hinc multa repetit quæ in præcedentibus dixerat, et ad inculcandum lectoribus suum systema, multa utens exaggeratione, decantat vociferationes, « non paucorum, ait, sed quamplurimorum episcoporum Palestinorum, Ægyptiorum, Illyricianorum, qui Theodoretum e synodo ejiciendum esse contendebant, qui episcopi, quasi ex indulgentia et dispensatione, acieverunt Maximi Antiocheni testimonio. »

Quinto loco describit quæ actione octava Chalcedonensis synodi gesta sunt in Theodoreti causa; rebusque pro suo arbitrio narratis, omnem conatum adhibuit ut supprimeret quæ sibi suoque systemati adversari judicavit; atque tandem concludit non alia de causa suæ sedi fuisse restitutum Theodoretum, nisi quia et *Nestorium et Eutychem, non solum scripto, sed in præsentia totius consensus, ore suo proprio anathematizavit.*

8. Cum ex quinque a nobis hic prænotatis, tum ex antecedenter adductis, plenam et indubitam fidem suæ opinioni adhibendam esse sibi adlabatur Quesnellus; forte confidens quod nemo post ipsum Theodoreti causam voluerit retractare et ad examen revocare quæ ipse scripserat. Idcirco stylum convertit in quosdam, suppresso nomine, qui, episcoporum in synodum œcumenicam coalescentium sacro-

(b) Quesnellus, tom. II, dissert. 10, cap. 4, pag. mihi 324.

sanctam auctoritatem deprimentes ac ludibrio habentes (multo magis autem extra synodum), meram illis pontificiorum mandatorum executionem ex suo officio competere contendunt, tum in hac (ait) de qua agimus causa, tum in aliis omnibus; cum potius apostolicæ sedis hæc sit non infima laus, synodorum œcumenicarum exsecutricem, de qua prærogativa gloriatus est Gelasius papa epist. 13. Si itaque hæc omnia quæ in sui systematis præsidium adducit Parisinus scriptor veritati cohærent, hactenus a nobis in hac causa annotata prorsus caderent. Sed cum fallacias involvant, hinc nostræ Exercitationis argumentum magis atque magis roboratur. Et imprimis quæ illatio illa esse potuit, neque ex Leonis, aut aliis monumentis elicitur in Theodoro causa a Romana sede habitum fuisse concilium. Igitur nullum iudicium habuit ad Theodoro causam ventilandam? Quæ consecutio est hæc, quæ repugnat prorsus iis S. pontificis verbis a quibus adversarius suam est orsus dissertationem: *Benedictus Deus noster, cujus invincibilis veritas ab omni hæreseos macula mundum te secundum apostolicæ sedis iudicium demonstravit.* An Leonem mentitum arbitrabimur? Nec sibi adversarius præsidium nancisci potest, ex ab eo laudatis Leonis epistolis, scriptis ad Theodosium post latrocinium Ephesinum, quibus petit *ut omnia in eo statu esse jubeat in quo fuerunt ante omne iudicium, donec, etc.*, et ideoque nusquam abruptisæ communionis vinculum cum Theodoro. Nam rerum restitutio in pristinum *donec major ex toto orbe sacerdotum numerus congregaretur*, non idem est ac definitivum decretum interponere, sed causas **483** examini futuro reservare, donec diligentior inquisitio habeatur. Non igitur ea ratione iudicatum fuit de Theodoro fide et innocentia, ex eo quod latrocinialia Acta pontifex aboloverit, cum simul decreverit rerum omnium iudicium ad aliud tempus et in alio conventu esse reservandum. Quare etsi post horum Actorum abolitionem licitum fuisset Theodoro cæterisque episcopis gradu depositis ad suas reverti sedes, tamen non constabat *an jure vel injuria fuissent depositi, an jure vel ex dispensatione et indulgentia ipsis permitteretur suas retinere sedes.* Nam id nova debebat inquisitione scrutari novoque decreto demonstrari, interim eorum causa veluti in preservato (ut aiunt) manente, usque ad definitivam sententiam. Ratio illa tertio loco adducta nimis nutat, si attendamus ad ea quæ in superioribus capitibus descripsimus. Non enim Theodoro causæ patrocinari potuit apud Leonem Anatolii testimonium, cum istius fides, ordinatio, stricta necessitudo cum Dioscoro et Eutychiæ factione, tales suspiciones in pontificium animum excitassent, ut, nulla ratione habita ad imperatoris Theodosii et Pulcheriæ augustæ preces, ipse Leo cum ipso Anatolio jam ordinato istius ordinatoribus communicare voluerit; quoadusque, misso Abundio Comensi cum aliis tribus legatis apostolicis, et publico celebrato conventu, jussus fuit idem Anatolius in hoc conventu solemniter fidei professionem emittere, anathema Nestorio et Eutycheti dicere, atque epistolæ ad Flavianum subscribere. Nisi enim fideliter hisce mandatis Anatolius obtemperasset, numquam a Leone et orthodoxis habitus fuisset tamquam legitimus episcopus. Sed dicat, amabo, Quesnellus ex quo monumento hauserit Anatolium testimonium dedisse aut dare potuisse de Theodoro fide? Nobis quidem innotuit bonum testimonium accepisse Leonem de fide et munditia Theodoro, de istius animi promptitudine, quæ lætanter ad hæresum exitium subscripsit pontifici epistolæ ad Flavianum; sed hæc omnia Leoni innotuerunt, vel ex Abundii relatione cum adhuc Constantinopoli existeret; qui,

(a) De hac Theodoro epistola ad Abundium verba fecimus cap. 12 præcedenti. De Photii Tyrii causa vide quæ diximus in academica Conciliorum dissertatione habita coram sanctissimo do-

ut vidimus, certior factus fuit Theodoretum ipsum, Ibam et Aquilinum episcopos, sincere suæ fidei testimonia præbuisse. Accedit S. Leonem maxime de Theodoro aliorumque Orientalium fide, moribus et agendi œconomia fuisse apprime instructum, ex perpetuo epistoliarum commercio quod habuit cum Constantinopolitanis clericis et archimandritis Flaviano adherentibus, cum Juliano Coense, cum Pulcheria augusta, aliisque orthodoxis viris hinc inde ex Oriente Romam venientibus, vel Orientem adeuntibus; et denique cum ipso Eusebio Dorylæi episcopo, qui post Ephesinam cladem ad suam aliorumque catholicorum causam coram Leone tuendam Romam venerat. Non igitur tale dumtaxat fuit apostolicæ sedis iudicium in causa de qua agimus, ut nusquam communionem cum eo interruperit, vel quod ille istius fide ab Anatolio recentur ordinato testimonium accepit. Parum nihilumve ista Theodoro suffragari potuissent, ut cum omni veritate S. pontifex affirmaret Cyri episcopum apostolicæ sedis decreto ab omni hæreseos labe mundum fuisse demonstratum. An vero Anatolius communionis nexum cum Theodoro abruperit, non affirmabo. Nescio tamen quemadmodum is in Anatolii communionem perseverare potuerit, vel Anatolius non abruperit communionis nexum, cum iste dumtaxat propter obsequia præstita Dioscoro, Chrysaphio, Eustathio, episcopo Berytensi, et cæteris Eutychiæ factionis, ad Constantinopolitanum thronum, post Flavianum necem, fuerit evectus. An potuit communicare hæreticorum studiis et desideriis, horum causas promovere, ut constat ex gestis contra Photium Tyrium (a) et non **484** abrumpere communionem cum Theodoro Cyri, qui pro fide laborabat, et tantopere odio habebatur ab illa factiosorum virorum cohorte? Quinimmo tanto vehementius ab iisdem insectabatur, quanto magis ipse Flaviano, apostolicæ sedi, hujusque legatis adhærebat? Si nova monumenta, quæ aliter totam gestorum seriem describant Quesnellus non proferat, sapientes lectores nusquam illi fidem adhibebunt.

9. Et quidem fides ei adhiberi non potest ex iis quæ ex octava actione Chalcedonensis synodi recensuit. Quid enim ex ea? Multorum episcoporum vociferationes contra Theodoretum, quem Nestoriana tinctum fulgine injuste suspicabatur: cogebatur in plena synodo Nestorio anathema dicere: fidei definitionem ab eadem Chalcedonensi synodo prolata suscipere; et postquam protestatus est fidei definitioni, et S. Leonis epistolæ jam subscripsisse, et soluta omni dubitatione, quod ab apostolica sede subreptitum obtinisset decretum: solemniter tandem sententia prolata est: *Gloriosissimi iudices dixerunt: Omnis jam dubitatio de Theodoro soluta est. . . . Deum igitur ut sententia proferatur a reverentia vestra, ut Ecclesiam suam recipiat, sicut et sanctissimus Leo archiepiscopus judicavit.* Quare incunctanter adversarii a turbis et clamoribus se abstinerunt. Quinimmo omnes illius magnæ synodi episcopi clamaverunt: *Theodoretus dignus est sede Ecclesiæ. . . . Ecclesia pastorem recipiat. Orthodoxum doctorem Ecclesia recipiat. . . . archiepiscopo Leoni multos annos. Post Deum (vel cum Deo) Leo judicavit.* Hæc ergo sunt quæ ex illius octavæ actionis serie quisque fideliter, sine ulla prorsus fallacia colligere potest. Quibus plane respondet Paschasini, Lucentii episcoporum, Bonifacii presbyteri et Juliani episcopi Coensis, apostolicæ sedis legatorum, hujusque locum tenentium, prolatum decretum, quod hic fideliter exscribere deliberamus, ut innotescant ea quæ (nescio an studiosè, vel oscitanter) a Quesnello suppressa fuerunt: *Sanctissimum et venerabilem episcopum Theodoretum sanctissimum et beatissimum universæ Ecclesiæ episcopum*

mino nostro Benedicto XIV, quam præcedenti capite publici juris fecimus, ex qua abunde Anatolii in Eutychiæ factionem studium innotescit.

urbis Romæ Leo (nota sequentia verbo) dudum in communionem suscepti ita, sicut litteræ ab eo ad nostram humilitatem testantur. Quibus et hæc alia addiderunt: Si igitur fidem catholicam sicut promittit, et secundum prædictum beatum episcopum subscriptionem in proprio libello direxit, et nostræ insuper humilitati alio dato libello monstravit quoniam et Nestorium et Eutychetem, non solum scripserit, sed et sub præsentia totius consensus ore proprio anathematizavit: hoc iudicio sanctissima et venerendissima synodus, insuper vero et nostra humilitas, reddi ei Ecclesiam ei Ecclesiam propriam definit.

10. Quis ergo non videt totam illam contentionem in eo versatam fuisse, an Theodoretus per subreptionem obreptionemque ab apostolica sede restitutione et fidei integritatis decretum obtinisset? Non enim Romani pontificis iudicium et auctoritatem in quæstionem adduxerunt, non ipsius sententiæ pondus addiderunt, dumtaxat solemnem Theodoretum confessione ore prolata, certiores voluerunt fieri hunc sincere Nestorio anathema dicere, quemadmodum jam testatus fuerat suo scripto libello ad Romanum pontificem directo. Quæ quidem agendi ratio, sicuti nec Rom. sedis læsit auctoritatem, quæ dudum in communionem Theodoretum susceperat, et dignum suæ obtinendæ sedis iudicavit (ut ipsi PP. Chæledonenses protestati sunt), ita neque episcoporum dignitati in conciliis coalescentium potest esse injuriosa, dummodo eum in conciliis, tum extra, capiti adhæreant in suis iudiciis proferendis. Quare enim importuna mihi visa est illa Quesnelli querimonia, qua supponit episcoporum auctoritatem deprimi, si apostolicæ sedis mandata exsequi jubeantur. Quæ enim episcopalis gradus depressio haberi potest, si singuli omnium Ecclesiarum pastores per universum orbem dispersi cum summo pontifice totius fidelium universitatis capite iis rebus adhæreant quæ ad fidem, mores atque disciplinam **485** pertineat? Societatis enim ecclesiasticæ vinculum in eo stat, ut irretractabili assensu episcopi omnes apostolicæ sedis iudicia venerentur, iisque ea subjectione se submittant, quam membra inter et caput servatam esse cognoscimus, quamque et Christus ad corporis mystici unitatem perfectam habendam mirabili quadam suavitate decrevit, ut facilius per solum caput suæ beneficentiæ dona in omnia membra diffunderet. Quare S. pontifex in epistola ad eundem Theodoretum discrimen statuit inter Romanæ sedis rationem agendam et episcoporum auctoritatem in œcumenicas synodos coalescentium, ita ad nostrum intentum scribendo (a): *Unde gloriamur in Domino cum propheta canentes: Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœtum et terram, qui nullum nos in nostris fratribus detrimentum sustinere permisit. Sed quæ pro nostro prius ministerio definiert, universæ fraternitatis irretractabili firmavit assensu, ut vere a se prodiisse ostenderet quod prius a prima omnium sede formatum totius Christiani orbis iudicium recepisset, ut in hoc quoque capiti membra concordent.* Quis porro non videt aliam et aliam sibi et episcopis in synodum coalescentibus Leonem agendi rationem asseruisse? Sibi enim vindicat ministerium definiendi, episcopis vero jus sive debitum assensus præbendi. Deinde an non distinguit ibidem S. Leo (b) inter iudicium a prima omnium sede formatum, et iudicium illud quod a toto Christiano orbe susceptum dicitur? Negari haud potest. Igitur si ea divinæ institutionis ratio et ordo est, ut gravioribus rebus ad fidem et mores pertinentibus Ecclesia Romanæ sedis ministerio utatur in definitionibus atque iudiciis, ita ut irretractabili firmoque assensu iudicium quod prius a prima omnium sede formatum fuit a toto orbe Christiano solemniter recipiatur; inde sequitur executionem decretorum sedis apostolicæ demaudatam esse episcopis in œcumenicam synodum coalescenti-

(a) Psalmo cxxiii, vers. 8.

bus, ut innotescit ex Actis Ephesini et Chæledonensis conciliorum, magisque patebit ex subsequentibus, demonstraturi gravissimum facinus Dioscoro fuisse adjudicatum, quod, S. Leonis mandata in synodo altera apud Ephesum coacta exsequi recusans, synodum in latrocinium mutavit. Sed ipse Leo quidem hac in re sibi est factus interpretis.

Etenim de hoc episcoporum consensu in concilio Actis expresso in eodem cap. istius epistolæ verba faciens, illud nec per assentationem, nec per obreptionem ab apostolica obtineri sede asseverat: ad quas suspiciones tollendas et sialiqui inventi essent a dissensionis auctore incitati, qui de apostolicæ sedis iudiciis ambigerent; tamen ad magis veritatem comprobendam, id, Deo volente, permissum est, ut ad majus bonum perveniat. *Nam (ait) ne aliarum sedium ad eamquam cæteris omnium Dominus statuit præsidere consensus assentatio videretur, aut alia quælibet subrapere possit adversa suspicio, inventi prius sunt qui de iudiciis nostris ambigerent. Et dum nonnulli, a dissensionis incitati auctore, ad contradictionum bella prostiliunt, ad majus bonum malum ejus, auctore totius bonitatis dispensante, pervenit est.* Non me tamen latet vel Quesnellum veterum editorum nonnullas lectiones ab hujus epistolæ textu expunxisse, novas subsidio, ait ipse, suorum codd. induxisse, vel ad calcem secundi tomi varias annotationes pro suo arbitrio conscripsisse; ut videlicet quod maxime habebat in votis lectoribus suaderet. O utinam qui novam iudiciorum formam in Ecclesia inducere laborant, ut apostolicæ sedis auctoritatem dejiciant, oculos conjicerent in hujus epistolæ capite; atque, omni submotâ violenta interpretatione, discrimen illud intelligerent quod S. Leo intercedere indicavit inter canonicum iudicium atque consensum, inter jura quæ primæ sedi conveniunt et ea quæ de episcopis **486** in synodi coalescentibus prædicantur! Non enim tot tantasque gravissimas excitassent quæstiones erroneas et schismatici affines, in quibus episcoporum auctoritatem ultra debitos fines conantur extendere, ut Romanorum pontificum jurisdictionem internimis arctos limites restringant. Verum tamen adversariorum conatus magis rerum veritati prosunt, quam obesse possint, cum eodem Leone auctore. *Ipsa veritas, et clarius renitescit, et fortius renitetur, dum quæ fides prius docuerat, hæc postea examinatio confirmaret.* Tandem episcopalis ordinis auctoritas minime deprimitur, sed magis splendescit ubi sic summorum sic servatur auctoritas, ut in nullo inferiorum putetur imminuta libertas; et ad majorem Dei gloriam proficit finis examinis, quando ad hoc se accipit exerendi fiduciam, ut vincatur adversitas; ne quod per se probatur reprobum, silenti præjudicio videatur oppressum. Ex quibus loquendi formulis perspicue concipimus quemadmodum, et Romanorum pontificum, et episcoporum jura servantur in synodis, singuli convenientem sibi auctoritatem jurisdictionemque exercentes. Fidei enim causæ cum apostolici symboli regulis Romani pontifices conferunt, suæque iudicia speciali S. Spiritus afflatu pronuntiant ad hæreses evertendas. Sed cum factiosorum virorum studium in eo stet, ut sinceram Christi doctrinam evertant, et ea dogmata genuinæ quæ ab apostolis derivata sunt oppugnare et prorsus abolere quærent. Quare maxima sollicitudine Rom. pontifices suas definitiones episcopis in synodis coalescentibus proponunt, ut inde necessarium præbeant assensum. Quem quidem non sine examine exhibere debent, potissimum quod negotium illis est agendum cum læsæ fidei hominibus, qui, pervercius perniciosis erroribus adhærentes, omnino repugnant se iis decretis submittere, quæ præter anathematis sententiam alias etiam pœnas, depositionis nimirum, degradationis, exsilio, secum habent conjunctas. Igitur dicat Quesnellus, amabo, quo sensu, quæve de causa, episcoporum auctoritatem depres-

(q) Epist. ad Theodoretum sup. laudata, cap. 1.

sam arbitretur, cum, auctore Leone, ipsis episcopis concedatur fidei veritatem sua examinatione et consensu confirmare; simulque agere ut sacerdotalis officii meritum splendescat, quando, servata summi pontificatus auctoritate, cui adhærent, eorum libertas per unanimitatem et spirituum concordiam non minuitur, sed magis augetur. Ad majorem ergo Dei gloriam prodest examen quod assumitur cum fiducia adversitatis vincendæ, *ne quod per se probatur reprobum, silentii præjudicio videatur oppressum.*

11. Incassum itaque laborasse Quesnellum mihi visum est, in sua de Theodoro dissertatione, alias et alias quæstiones parum ad sibi prælixum scopum pertinentes proponendo, cum eas quisque ex solis Leonis dictis hujusque agendi œconomia facillime solvere potuisset. Potissimum cum irratiōnabiliter etiam provocaverit ad Gelasii papæ testimonium, quod saltem integrum debuisset objicere, ut sine novo studio lector intelligeret qua sensu pontifex fuit locutus. Gelasius itaque nihil prorsus affirmavit quod præcedentibus nostris dictis repugnet. Immo si ejus perpendamus verba. Quesnellianum systema prorsus in exitum ibit. Vidimus enim in præcedentibus exercitationibus pontificem ad Dardaniam episcopum scribentem demonstrare voluisse Acacium solius apostolicæ sedis iudicio jure damnatum. Quare in suæ epistolæ exordiis exagitat qui arbitrabatur injuria Acacium damnatum, quod non speciali synodo videretur fuisse dejectum. Et adductis eorum hæreticorum exemplis quibus innotescit aliquos hæretica labe pollutos in synodis fuisse damnatos, non ita tamen ut Romana sedes etiam sine synodis eos damnare vel absolvere non potuerit. Quia vero ad eam spectat synodis robur et auctoritatem dare, idcirco idem pontifex sibi suadet quod nemo perpendens quæ ex antiqua Patrum traditione derivantur, ignorare possit uniuscujusque *synodi constitutum, quod universalis Ecclesia probavit assensus, non aliquam magis exsequi sedem præ cæteris oportere quam primam quæ unamquamque synodum sua auctoritate AS7 confirmat, et continuata moderatione custodit, pro suo scilicet principatu (quem beatus Petrus apostolus Domini voce præceptum, Ecclesia nihilominus subsequente, et tenuit semper, et retinet) (v).* Postrema hujus textus verba uncinis interclusa suppressere aut saltem dissimulare quæsiuit Quesnellus. Quæ quidem si cum præcedentibus conferantur, nihil ex eo testimonio elici posse compertum erit quod præcedentibus dictis repugnet. Quid enim Gelasius convenire dixit episcopis in synodos coalescentibus, vel Rom. pontificibus conciliorum constituta confirmantibus vel infrmantibus? Episcopi suo assensu probant seque submitunt iis statutis et regulis quæ in synodis proponuntur, et scripto consignantur; quæque in tantum vim et robur assequuntur, in quantum apostolica sedes unamquamque synodum sua auctoritate et iudicio confirmat, et *continuata moderatione custodit.* Huic præterea sedi maxime incumbit isthæc confirmata et custodita statuta executioni demandare, jubendo, imperando, ne in ecclesiasticis negotiis peragendis aut neglecta aut violata remaneant. Hoc scilicet munus illi competere pro suo principatu, quem beatus Petrus apostolus voce Domini perceptum, Ecclesia nihilominus subsequente, et tenuit semper, et tenet, apertissime Gelasius asseverat, ut non tantum ex objectis a Quesnello verbis, sed ex totius epistolæ contextu intelligitur. De quo ipsi verba facimus de Sardicensibus canonibus disse-

rentes.

12. Adhuc multa congescit Quesnellus prætextu quodam (nescio quo) sibi adversarios exagitandi, quæ potius ad totius Chalcedonensis concilii gesta referri debent, quæque nos rerum ordinem sequentes annotabimus. Sed cum inter hæc illud unum supersit, quod ad ipsum Theodoretum spectat: vide-

(a) Gelasius papa, epist. 13. Exstat tom. V Conciliorum generalium, pag. mihi 324 et seqq.

licet an Leo ipse post Chalcedonensem synodum tam Theodoretum restitutionem PP. consensu admissam confirmaverit, quam alia ejusdem synodi de privatis episcoporum causis iudicia confirmaverit, quod aliqui scriptores (auctore Quesnello) negant; observandum quoque hoc loco remanet eundem Parisiensem doctorem, ne Leoni Theodoretum restitutionem, sed synodo plene adjudicaret, scripsisse: « Porro sententiæ synodi, cui præluserat iudicio, suum Rom. pontifex postea consensum adhibuit, tum aliis epistolis, cum ea maxime quam ad ipsum Theodoretum dedit aliquanto post finitam synodum. » Hic ergo Theodoretum restitutionem synodo prorsus adjudicavit Quesnellus concludendo « Leonem huic dumtaxat præluisse. » Idque ut facilius confingeret, ad ejusdem sancti Leonis testimonium superius laudatum, a quo dissertationem orsus est, provocat; et consueto more quæ suis studiis repugnare credidit prorsus prælermisit. At malum ipsius dolum S. pontificis verba quæ sequuntur patefaciunt. Etenim postquam Theodoro gratulatus quod se talem qualem probaverat et probat pro universalis Ecclesiæ defensione servasset, statim subdit: *Nam quod Deus omnium calumniosorum fallacias solvit, maximam beatissimi Petri curam pro cunctis nobis agnoscimus; qui postquam suæ sedis iudicium in fidei definitione firmavit, nec circa cuiusquam vestrum, qui nobiscum pro catholica fide laborastis, personam quidquam reprobam videri permisit: qui nec poterat, Spiritu sancto judicante, quisquam ex eis non victor exire, quorum jam vicerat fides.*

Attendat igitur Quesnellus ad laudata verba, eorum vim, et pondus intelligat; indeque conjiciat an Theodoretum restitutum synodo aut pontifici adjudicanda sit. Fidei quidem catholicæ definitionem beatissimi Petri apostoli curæ adjudicat, qui suæ sedis iudicium in fidei definitione firmavit, nec permisit quidquam reprobam videri circa illas personas quæ cum eodem summo pontifice pro fide catholica laborarunt. Apostolicæ igitur sedi utrumque jus Leo adjudicavit in calumniosorum fallaciis solvendis. AS6 Alterum de fidei rebus iudicium et definitio, alterum est orthodoxorum episcoporum libertas qui a præcedentibus factiosorum oppressionibus fuerunt exempti. Si tandem tantum otii in præsens mihi daretur, ut alia quæ ibidem Quesnellus congescit disserendo percurrerem, annotarem et, si necessum foret, refellerem. At cum, ut jam diximus, illa potius ad Chalcedonensis pertineant historiam quam ad Theodoretum episcopi Cyri causam, idcirco ne amici lectoris patientia abutatur, ad aliam Domini Antiocheni causam examinandam faciemus gradum.

CAPUT VI.

Chalcedonensis actio de Domino Antiocheno supposititia non est. Illam ex Græco in Latinum, cum reliquis Actis transtulit Rusticus diaconus. Maxima injuria id negavit Quesnellus, cujus argumenta tamquam falsa et prorsus infirma jam rejecti, atque etiam summa et mira eruditione solvit doctus clarissimusque Stephanus Buluxius. Hujus denique vestigiis in hac describenda Exercitatione nobis passim insistere opus fuit.

1. Inter Quesnellianas dissertationes eam nono loco positam offendimus, in qua auctor Domini quondam Antiocheni episcopi causam examinandam assumpsit, in qua de hujus agens damnatione, de Maximi ejus successoris ordinatione, tum varias S. Leonis epistolas conciliique Chalcedonensis Acta illustranda sibi proponens, actionem tandem de Domino his Actis insertam commentitiam esse posse demonstrare aut demonstrasse sibi adulat. Prefecto

id ex ejusdem dissertationis titulo sive epigraphe sibi promissis auctor, sed injuria quidem. Nam momenta omnia quæ hinc illincque sparsa ad suæ causæ patrocinium collegit, aut tamquam infirma ex sese cadunt, aut prorsus ad quæstionem de qua agimus impertinentia esse rerum gestarum series manifestat. Orditur ergo dissertationem inquirendo cur Maximi ordinatio confirmata, nec reprobata Domni depositio. Subdit: Hanc unam fere omnes catholici scriptores, qui istam versantur quæstionem, afferunt: Maximum, etsi a suspectis hominibus electum, consecratumque a Constantinopolitano episcopo contra canonicam regulam, Domnoque adhuc in vivo agenti superordinatum, ideo tamen receptum esse a synodo, quia a S. Leone in episcopatu confirmatus fuerat. Illius aliorumque episcoporum in latrocinio Ephesino per summum nefas factam depositionem animadvertit; sed unus Dominus, aliis tamen redintegratis, suæ sedi non fuit restitutus: quæ agendi ratio gravioris difficultatis causa est. Addit latrocinii Ephesini Acta in irritum missa ab Occidentalibus ante Chalcedonense concilium, Leonem pontificem contestatum ut omnia in eo statu esse juberet in quo erant ante infamatum synodum, donec omnia per œcumenicam synodum reformarentur (a). Consequens erat ut depositio Domni et Maximi ordinatio irritæ essent, sum ille reciperet locum. Baronii sententiam affirmantis proponit, quoniam S. Leo, cognita causa, Domnum juste damnatum intellexit (b). Post hæc vero eorum refert conjecturam, qui Domnum depositioni suæ manus ultro dedisse affirmarunt, solitariæ vitæ delictis illectum, quibus innutritus olim fuerat ab **480** Euthymio abbate; quas cum, refragante S. Patre, relinquere meditaretur, ut Joanni avunculo suo a fide catholica deflectenti opem ferret, hæc ab eo verba futuri prænuntia audivit: *Si his neglectis et tolerantia contentis cogitationibus tentabis a Laudariscedere, obtinebis quidem administrationem quam tuus habet avunculus, sed eam tibi rursus auferent mali homines, et præstigiatores, cum ab illis prius fueris seductus ignorantia.* Hæc, et id genus alia ex Cyrillo monacho de rebus ab Euthymio gestis refert.

2. Tertio Quesnellus concludit: Qui porro Leonis auctoritatem hoc egisse putant, ut Maximum in Antiochena sede tam malis auspiciis collocatus remaneret, locumque cedere Domnus cogeretur, manifestum id esse aiunt ex Actis Chalcedonensibus. Si quidem in actione quæ de Domno Antiocheno inscribitur, disertis verbis legitur confirmatum auctoritate Leonis fuisse Maximum. Quesnellus tandem integram illam actionem, ad ecclesiasticæ historiæ veritatem indagandam in suam transtulit dissertationem. Ut de ea, sub oculis posita, facilius lector judicium interponeat. Tali ergo tantoque quæstionum et verborum apparatu præmisso, exscriptam actionem illam ne Domno Antiocheno, inter Chalcedonensis concilii Acta relatum, Quesnellus fassus est se eam minime commentitiam esse, sed genuinam totis votis perceptasse: « Hoc enim si esset (ait), præ manibus haberemus testimonium summæ auctoritatis pontificis Romani tum in synodos, cum in Orientales episcopos; majorum, inquam, et primarum sedium episcopos. Enimvero quantæ potestatis est ut penes Romanum episcopum Antiocheni, et consequenter Alexandrini aliorumque episcoporum consecratio fuerit, aut saltem confirmatio, ut ex hoc loco argumentantur cardinalis Bellarminus ejusque apologistæ Jacobus Gretserus. Qualis prærogativa, ut cum plures episcopi ab infamata synodo per vim scelusque depositi essent, eorum damnatio et depositio rata esse juberetur quam ratam esse debere judicaret Romanus pontifex, sola alterius episcopi in ipsius locum substitutio haberet locum quam idem ille confirmasset! Quam evidenter denique hinc eluceret suprema ejusdem in synodos potestas, quarum Acta ex ea

(a) Quesnellus, tom. II Operum S. Leonis, pag. 312.

A parte robor habeant, cui ille robor adjecerit, et illa cassa sint et irrita quam irritam ille esse voluerit! Verum ut eruditi et sapientis est theologi vera germanaque primariæ sedis privilegia toto animo atque ex solidis genuinisque probationibus adversus novatores vindicare, ita parum sinceri liberalisque animi sit eadem vel ultra præscriptos limites ampliare, vel incertis, caducis falsisque adminiculis ac fulcimentis sustentare. » Concludit tandem. « Nec enim mendacio eget veritas, sed potius ex mendacii consortio in falsitatis suspitionem veritas etiam testatissima vocari consuevit. »

Quis tamen sibi persuadet sinceram et totis viribus eam protestationem fecisse Quesnellum? Profecto si ex corde exoptasset commentitiam non esse, sed genuinam, de Domno Antiocheno actionem et palinodiam recantasset, et nonam dissertationem pro hac causa conscriptam disperdidisset, flammis ignibusque concremasset. Siquidem, eo adhuc superstitite, clarissimus Stephanus Baluzius, maximo studio adhibito, summisque impensis laboribus, huc illucque a viris studiosis rei antiquæ litterariæ operam dantibus sibi novas comparavit notitias, ut tandem plenissime ipse Quesnellus suis studiis se deceptum aberrasse, nec fictitiam dici posse actionem de qua agimus, sine ulla animi hæsitazione judicare potuisset. Quare idem Baluzius cum in litterariæ rei utilitatem, tum in ecclesiasticæ historiæ incrementum et bonum, in adornanda nova Conciliorum collectione, omnibus singulisque Quesnellianis argumentis occurrit, atque solvit, et ab uniuscujusque animo eas falsitatis suspiciones rejectit quas lectores imbibere possent.

490 3. Primum itaque argumentum colligit Quesnellus ex Græcis concilii Chalcedonensis codicibus, in quibus ejusmodi actio desideratur. « Hoc, ait, certe non leve indicium est suppositionis a Latino aliquo impostore factæ. Si enim illa vere in concilio facta fuisset, Græce utique fuisset, atque Græcis hujus synodi Actis inserta cum aliis actionibus legeretur. Cur enim hæc una a reliquarum Græcarum corpore distracta fuisset, plane non apparet. » Quis vero hanc primam Quesnelli conjecturam nimis esse fallacem non judicabit? Quesnello suspicari licebit actionem illam a Latino impostore esse confectam, quia in Græcis codd. qui supersunt non apparet, et non potius suspicabitur Græcos eam abolere quæsiisse, et a reliquarum corpore nisos fuisse eam distrahere, ut facilius ipsi de primatu cum Romano episcopo contenderent? An non Orientales quinto, sexto, septimo et sequenti sæculis primatus honores prærogativasque, ob Antiochenam Ecclesiam primitus a D. Petro fundatam, sibi arrogare contendebant? An non Acephali, Eutychiani, statim post Chalcedonensem synodum omnem moverunt lapidem, ut eandem synodum abolerent? Quod cum numquam obtinere potuissent, saltem memoriam delere voluerunt, quod Orientales episcopi, Antiochenus et Alexandrinus, non nisi de Romani pontificis consensione, hujusve confirmatione, tamquam canonicè electi haberentur. Id sane secum agitare debuisset Quesnellus; potissimum cum in Antiochena sede, post Maximum et Basilium episcopos catholicos, plures episcopi, hæretici, schismatici atque scelestissimi sederunt, quorum catalogum ex subsequentium conciliorum Actis nos describere possemus, si cum homine in ecclesiastica historia nullatenus versato congressionem haberemus. Interim vero prætermisissis quæ de Petro Fullone, Severo, Macario Monothelita, aliisque improbarum sectarum viris, qui operam dare potuerunt ut ex antiquis Græcis exemplaribus prorsus actio illa subriperetur, nec certum indubitæque fidei monumentum exstaret de plenaria Romani pontificis potestate in confirmandis saltem Orientalium patriarcharum electio-

(b) Baronius, ad annum 551, num. 128.

nibus consecrationibusque, attendamus an præcedens argumentum nutet aut corruat. Certe ut ex solis Quesnellianis suspicionibus infirmaretur, aliud Græcum autographum eorundem Chalcedonensium Actorum nobis debuisset adversarius objicere, et suis conjecturis præsidium nancisci, quod cum ab ipso nec ab alio quopiam ex Græcis fieri hactenus potuerit, ideo ad aliud Quesnelli argumentum eripiendum jam nos gradum facimus.

4. Secundo itaque contendit ex unico codice hujusmodi prodiisse actionem, quem nulla auctoritas, antiquitas nulla commendabat; cum et chartaceus esset solummodo et ab ignotis scholaribus Germanis duobus acceptus prædicetur. Antiquæ rei studiosi clarissimo Stephano Baluzio multum debent. Is enim ad hanc nostri adversarii difficultatem refellendam consultius et prudentius agendum esse censuit, ne fabulas in sua Conciliorum collectione intruderet. Is igitur Quesnello fidem adhibere suspensus hærens, partim suis oculis Chalcedonensis synodi Latinas versiones lustrare cœpit; tum ex amicis sciscitatus est an in aliis extra Gallias bibliothecis manuscripta exemplaria asservarentur, in quibus actio illa de Domino esset descripta. Inter cæteros qui ejus votis indulserunt, fuit clarissimus et eminentissimus Hieronymus cardinalis Casanata, rerum antiquarum peritissimus. Cujus memoria, ob insigniora litterariæ reipublicæ bona et incrementum collata, numquam peribit. Is, inquam, a Baluzio consultus, multos Vaticanæ bibliothecæ codices (cui præerat) a peritissimis viris lustrari jussit, in quibus quidem cum actio de qua agimus reperta fuisset, non tantum imaginarios illos Germaniæ scholares Quesnello suspectos ab impostorum et incitiæ nota purgavit; sed etiam Quesnellum ipsum gravissime esse lapsam plurimis argumentis demonstravit. Imprimis enim actio de qua agimus Græce continebatur in codice Patriarchæ 491 Julii, cujus mentionem facit Rusticus, quamvis in aliis codicibus ab eodem recognitis desideraretur. Nam Rusticus ipse post sextam Chalcedonensis synodi actionem, illam notam subjecit, quam cod. Bohierianus exhibet: *Explicit actio 6. Incipit actio 7 de Domino Antiocheno, quondam patriarcha, translata ex Græco in Latinum.* Huic vero Rustici annotationi temporis decursu hæc alia addita fuit: *Eam vero alii codices exhibent sub fine actionis decimæ (a).*

5. Duo itaque Quesnellum animadvertere oportebat: alterum codd. haud chartaceos, sed ex membranis confectos; non recentiores, sed summæ antiquitatis, hujus actionis tamquam ex Græco in Latinum translatae facere mentionem; ac propterea non fuisse illicitum affirmare Græcam Chalcedonensium Actorum collectionem numquam potuisse a reliquis distrahi, cum vetustissimi illius synodi interpretes septimo loco positam eam offendisse affirmaverint: alterum est actionem illam non prodiisse ex unico codice, quem nulla auctoritas, antiquitas nulla commendabat, cum chartaceus solummodo esset, et ab ignotis scholaribus Germanis duobus acceptus prædicetur. Quid enim vetat quod aliquod chartaceum antiquorum monumentorum exemplar ex antiquioribus archetypis non fuerit exscriptum? Innumera enim sunt manuscripta exemplaria, etiam recentioribus characteribus exarata, quæ ex vetustissimis membranis exscripta fuerunt, ut lippis tonsoribusque perspectum est. Igitur opus erat illi, antequam rem tamquam ex tripode definiret, diligentius inquirere an in bibliothecis et archivis vetustiora hujus actionis exemplaria in membranis exarata reperirentur. Debuisset saltem eminentissimo Baronio aliquam fidem adhibere, qui scripsit: « Hæc ipsa actio in Latino veteri codice Vaticano, qui Proculi et Albini fuisse dicitur, sub nona actione ponitur, et sub eadem die;

(a) Tom. IV Concil. generalium, pag. 1514.

(b) Baronius, tom. VI, ad annum 451, pag. 155.

nampe, sub sexto kalendas ejusdem mensis Novembris. » Cujus codicis tantum fecit, ut refellere volens argumentum desumptum ex constitutione Justiniani imperatoris, data ad Joannem summum pontificem, in qua legitur: « Chalcedonensis Synodus Dominum Antiochiæ factum episcopum post mortem damnavit, qui ausus est scribere oportere solum tacere duodecim capitula Cyrilli; » volens, inquam, ideam Baronius (b) hoc eripere argumentum, subjicit Justinianum augustum hujus actionis nescium. Quod quidem Baronii dictum, præcedentibus nostris conjecturis, magnum robur præbet, videlicet Orientales Acephalos, Eutychianosque, omnes studii nervos adhibuisse ut hanc de qua agimus Græcam disperderent actionem.

At divina providentia, quæ semper ecclesiastico regimini prospexit, voluit ut in vetustissimis saltem Latinis exemplaribus actio illa asservaretur. Tres autem insignioris notæ codices laudatus cardinalis Casanata ex sola Vaticana bibliotheca clariss. Baluzio communicavit, annotatis studio peritissimorum virorum variis lectionibus quæ in iis occurrunt. « Inter eos (ait) unus vetustissimus quippe qui ante mille ad minus annos peritorum judicio conscriptus fuit. » Quare ne Baluzius debita fraudaret laude eundem cardinalem Casanata, istius epistolæ verba typo commisit. « Actionem de Domino Antiocheno ita exhibet codex vetustissimus Vatic. num. 1322, characterem majusculo secundæ ætatis, ante mille videtur ad minimum annos conscriptus, ac initio corrosus, et mutilus, supplementum tamen manu octingentorum et amplius annorum. Variæ autem lectiones ad marginem annotatæ desumptæ erant ex aliis duobus codicibus, 1321, 1323, ejusdem bibliothecæ Vaticanæ. » Hos quidem codices non esse chartaceos, sed in membranis descriptos, nemini dubitare licebit. Sed præter tria illa laudata exemplaria, alia recentiora adinventata fuisse in Vaticanis scriniis affirmat idem Casanata scribens: Duo alii codices Vaticani, numero 5405 et 4166, 492 recentissimi sunt, nec quidquam continent observatione dignum. Nec vero Quesnellum alii codices quibus præcedentes editores sui sunt debuissent latere, Corbeiensem nimirum, Divionensem, qui, quamvis inter se non concordent in actionum ordine, tamen in illis actio Domini non desideratur, ut dumtaxat unius chartacei codicis, nullam antiquitatem præferentis, auctoritati insisteret. Nam in cod. Bohieriano actio hæc ponitur initio actionis septimæ, ut diximus. In editione vero Crabbi subjungitur eidem actioni septimæ, hæc præfixa ad lectorem præmonitione: Quæ inventa est in codice Patrum Julii membranaceo, transcripta ex codice vetusto chartaceo, et dicitur fuisse Proculi et Albini Germanorum scholasticorum. Verum tamen ordinis diversitas nullum fundamentum suppeditat ut hanc tamquam supposititiam rejiciamus. Etenim Crabbus in sua editione decimæ illius concilii actioni hæc verba subjecit: Constantinopoli vi kal. Aprilis, indictione 13 feria sexta, referenda sunt ad Rusticum S. R. E. diaconum, quæ Bohieriani codicis ope, eidem interpreti Crabbus vindicavit; quæ cum lectoribus plurimam molestiam jam pridem creassent, Romani alique editores ea expugnanda esse crediderunt (c).

6. Age vero ex Baluzio causam perquiramus cur in mss. codd. quandoque de Domino Antiocheno actionem post sextam immediate positam offendamus, et septimæ actionis initio ante conventionem Juvenalis Hierosolymorum et Maximi successoris Domni; in aliis vero postponi, et in nona actione reponi, vel in decima, ut modo exstat in Labbeana Conciliorum collectione; et credendum est tantorum discriminum causam notariorum arbitrio et oscitantia esse adjudicandam. Ne autem vir doctus divinatione uti videretur, sapienter annotavit: quod episcopi cum ad

(c) Tom. IV Concil., pag. mihi 1598.

synodos proficisciebantur, solebant notarios suos secum deducere, qui gesta synodalia notis exciperent; qua scilicet finita synodo, codicem Actorum singuli referrent in patriam. Hanc consuetudinem probat primo ex observationibus Henrici Valesii ad Evagrium. Verum nos illam magis confirmamus ex S. Leonis Magni epistolis, qui legatos missurus ad Ephesinam synodum secundam, Dulcitrum notarium, cujus fidem satis perspectam habebat, suis legatis, Julio videlicet, Renato et Hilario sociavit, ut testatus est, cum epistola 24 ad Flavianum, tum in altera 29 ad eandem Ephesinam synodum. Sed Baluzius, hac observatione prætermissa, aliam retulit desumptam ex Chalcedonensi ipsa synodo, quam eruditus notis adornabat. In actione prima (ait) cum recitata fuisset pars gestorum latrocini Ephesini, et quidam episcopi clamarent ea falsa esse, *Theodosius episcopus Claudijopolitanus de Dioscuro dixit: De ducat suos notarios; efficiens autem omnium notarios, suos fecit scribere. Et cum iudices et senatus pelerent eorum manu perscripta essent monumenta gestorum, Dioscorus dixit: Unusquisque per suos notarios scripsit, mei mea, religiosissimi episcopi Juvenalis sui, religiosissimi episcopi Thalassii sui. Erant autem et aliorum reverendissimorum episcoporum multi notarii excipientes. Si non est meorum notarium littera, quia unusquisque proprium habet.* Hinc ergo colligit Baluzius, quod cum codices tabularum ederent in paginis, eas quisque pro suo captu et libitu diserneret, sicque factum est ut initium causæ, v. g., ibi retulerint in sexta actione, alii in septima, alii etiam in nona, alii denique in decima, atque ita in cæteris actionibus.

7. In his tamen exponendis paululum digressi sumus ab eo ordine quem servavit Quesnellus ut hanc Domini actionem prorsus esse supposititiam incassum ostenderet. Nam cum eum minime fugisset eam reperiri vel in Bobieriano codice superius laudato, vel eam judicatam esse ~~403~~ post actionem sextam, tamquam ex Græco in Latinum versam, tamen maluit Rustici diaconi malam fidem accusare, tamquam schismatici, et a Vigilio anathemate percussi, quam sibi persuadere Chalcedonensium PP. esse genuinum fetum. Quid? Falso credidit hujus actionis interpretationem Rustico adjudicari posse, cum is suum nomen soli primæ actioni subjecerit in hunc modum, ex cod. ms. Bobieriano: *Explicit prima cognitio Chalcedonensi concilii.... Emendantes et conferentes manuscripta a pridie ante kal. xiii. (id est Decembris fer. quarta indict. 13, xv kal. Aprilis Rusticus per gratiam Dei Diaconus S. R. Et contuli, annotavi, distinxit. Deo gratias.* Addit præterea quæ legenda occurrunt in editione Petri Crabbi ord. Minorum, videlicet: « Finis primæ cognitionis Chalcedonensis concilii, quæ finita et emendata est anno Domini 417 (emendatur in margine aut 454, aut 457, in omnibus pessime ait Labbeus), feria quarta, indict. 13, kal. Aprilis xii. *Rusticus per gratiam Dei diaconus sanctæ Ecclesiæ Romanæ contuli, annotavi distinxit. Deo gratias.* » « Eadem (tandem concludit Quesnellus) fere in editione Romana paucis variantibus. » Quare sibi blanditur nihil certe statui posse ex hujusmodi annotationibus, quæ sibi non coherent, ac propterea non unius Rustici esse, sed plurium annotatorum illam Bobieriani codicis mentionem. Varia hinc inde colligit, ut demum lectoribus persuadeat Rusticum relegisse Chalcedonensem synodum ad Acæmetensium codicem, quem jam contulerant et emendaverant superiores ipsi correctores; suamque pariter attestationem apposuisse, ut illi suam sed hi reliquas actiones recenserunt, ille ultra primam progressus esse non videtur. Addit annos quos annotatio prior designat ad Rustici ætatem pertinere non posse, et priorem illam annotationem fieri suspectam ex hac voce *manuscripta*. Supervacanca prorsus erat vox illa

(a) Tom. V. Concil., pag. 1103, legitur: *Joannes Dei misericordia presbyter et archimandrita venerabilis*

A antequam excudendorum codicum artem hominibus largitus esset Deus. Subject: « Et etsi demum actiones omnes Chalcedonenses a Rustico sanctæ Rom. Ecclesiæ diacono esse relectas et emendatas, clarum est actionem de qua agimus inventam ab eo non fuisse. »

8. Has ergo similesque conjecturas quinto sextoque suæ dissertationis paragraphis, eo quo solet studio, Quesnellus exaggeravit, sed incassum quidem. Nam ut animadvertit idem stephanus Baluzius, neque tempus factæ a Rustico editionis assecutus est, et aliunde inconstantia vitio vehementer laborans Paschasius Quesnellus inficiatus est quæ cum in notis ad 24 epistolam S. Leonis tum in Theodoretici causa eum oportuit affirmare.

Quod ad tempus autem editionis attinet, notat Baluzius Rusticum Constantinopolim venisse anno Domini 547, cum Romano pontifice patruo suo, a quo postea deficit sub initium anni 549, gradusque sui honore et ministerio dejectus est anno sequenti. Ante vero dejectionem aggressus est emendationem gestorum synodi Chalcedonensis, x kal. Martias anno 549, et eam absolvit anno sequenti iii kal. Aprilis annum integrum et aliquanto plus huic operi incumbens. Dubium autem est, an istud effecerit Constantinopoli, an vero apud Chalcedonem. Ut pro Chalcedone sententiam, faciunt mendosissimæ notæ appositæ in fine primæ actionis, ex quibus deprehendisse videor antiquam veramque lectionem, quemadmodum illic dico. Huic tamen conjecturæ (subjicit) obstare videtur mentio codicis Acæmetensium, quod omnes sciunt situm fuisse apud Constantinopolim. Verum istud est explicandum, ut dicamus Rusticum non loqui de codice Acæmetensium Constantinopolitanorum, sed eorum qui erant sub episcopo Chalcedonensi, quorum archimandrita Joannes subscripsit libello monachorum ad Mennam patriarcham totamque synodum dato in collatione quinta synodi Constantinopolitana sub Meuna. De cujus rei veritate ne quispiam dubitare possit, nos libenter locum a Baluzio laudatum ~~404~~ consulere deliberavimus, et archimandritæ Joannis nomen scriptum offendimus, quemadmodum in nota ad calcem appositâ subjicimus (a).

9. Restat ergo difficultas an Rusticus diaconus præter primam illam Chalcedonensem actionem reliquas emendaverit. Quesnelli argumenta sunt quia nullibi in gestis mentio occurat emendationis a Rustico factæ præterquam in prima actione. Postea addit nolle se ista pro certis accipit. Recte, scribit Baluzius. Nam ipse supra, nimirum ad epistolam 24 S. Leonis, quæ scripta est ad Flavianum episcopum Constantinopolitanum, quæque relecta est in actione secunda concilii Chalcedonensis, agnoscere videtur hanc quoque actionem a Rustico diacono emendatam fuisse; et in dissertatione de causa Theodoretici, agnoscit, itidem eum ad codices monasterii Acæmetensium accurate recognovisse Acta concilii Chalcedonensis. Adde autem hæc verba posita in calce actionis quintæ in codicibus Rustici, *idem contulit*, ad eum necessario referenda qui superiores actiones contulerat cum codicibus antiquis, id est ad Rusticum, cujus solius mentio est in codicibus antiquitus emendatis. Nam quod idem vir clarissimus suspicatur codicem Acæmetensium, quem lustrare cepit Rusticus, primum quidem in Oriente emendatum a viris Rustico antiquioribus, quæ attestations in eos suas apposuerant, ad Occidentales postea deportatum, a pluribus descriptum esse, adeoque emendationes in marginibus appositæ non esse unius Rustici, sed plurium diversorumque annotatorum, mera divinatio, ut pace ejus dixerim, quæ ratione non constat. Cum expresse in reliquis actionibus notas offendamus quæ indicant unicum et eundem esse annotatorem et interpretatorem. Neque obstat actionem

magni monasterii Acæmetorum, sub Photino sanctissimo episcopo Chalcedonensi, subscripsi.

de qua agimus Græce desiderari. Multa enim sunt veterum Græcorum scripta, quæ hodie Latine tantum exstant, neque ideo minus vera putantur, ut constat quam plurimis exemplis ab eodem clarissimo Stephano Baluzio adductis, quæ ipse collegit ex concilii Ephesini gestis, et ex ipso Chalcedonensi, in quo et actio de Domno habita est. Denique actionem hanc versam esse ex Græco testatur Rusticus, cujus etiam ævo superfuisse obscure saltem indicatum est. Molli brachio quoque tamquam de oscitantia Baluzius Quesnellum carpit, quod perperam interpretatus fuerit Rustici annotationem, qua scripsit: *Actio de Domno Antiocheno, quam inveni in codice Patriciæ Juliz membranceo, novo transcriptam ex codice velut chartaceo, quem dicit ipsa fuisse Proculi et Albinii Germanorum scholasticorum.* Igitur omnes intelligunt hanc actionem non ex codice novo sed ex eo qui vetus erat ævo Rustici descriptam fuisse, qui fuerat Proculi et Albinii fratrum virorum disertissimorum. Hanc tamen non prodire ex unico codice chartaceo, probant exemplaria quibus usi sunt Crabbus, Baronius, Hieronymus Casanata, idque indicant codd. Corbeliensis, Divionensis. Cum itaque testis sit vetustas et consonantia codicum, vix intelligi potest cur tantopere hujus actionis auctoritatem elevare atque prorsus delere Quesnellus nisus fuerit. Contendens præterea hanc eandem actionem nec innotuisse Facundo Hermianensi in Africa episcopo, qui opus suum conscripsit pro trium capitulorum defensione. Immo Facundus loquens de Domno eum annumerat SS. PP. et venerabilibus Ecclesiæ doctoribus, Joanni Chrysostomo et Gregorio Nazianzeno, ut videre est lib. II, cap. 1. Baluzio gravius displicet quod Quesnellus Rustici fidem in falsitatis suspicionem vocaverit. Quando videlicet eidem plurimum Ecclesiæ universa debet, ob præclaram operam impensam in Chalcedonensium Actorum Latinam interpretationem. Injuria enim suspicatur hanc actionem Rusticum confinxisse, ut ostenderet Domnum non esse damnatum post mortem. Sic enim falso persuasum erat quibusdam ævo Rustici, ut statim alia **405** argumenta Quesnelli refellere aggrediens eidem Baluzius explicavit. Quorum argumentorum unum illud est, quod ex imperatore Justiniano et episcopis quintæ synodi in superioribus etiam ex Baronio adduximus. Sed ejusmodi argumentum nutare prorsusque corruere, ex erroribus historicis qui passim in imperatoris Justiniani Constitutionibus, et ex aliis rebue minime veris quæ quintæ synodi actis inserta sunt, Baluzius asseverat. Quæquidem omnia dum Quesnellum ipsum latere haud debuissent, noluit Baluzius otio abuti ad illa probanda, præsertim cum nihil de morte aut Domni damnatione in gestis concilii Chalcedonensis occurrat, quod diligenter inquirendum esset a quocumque qui Justiniani et synodi quintæ testimoniis insistere voluisset.

10. Jam vero Domnum ex hac luce migrasse, quando Chalcedonense concilium habitum fuit, ex testimonio Liberati diaconi aliisque veterum dictis, violenter tamen interpretatis, Quesnellus contendit. Narrat imprimis Liberatus diaconus quemadmodum Dioscorus episcopus Alexandrinus in latrocínio Ephesino Ibas episcopum Edessemum, Theodoretum Cyrensem, Eusebium Dorylæensem Flavianum Constantinopolitanum, aliosque orthodoxos cum Domno Antiocheni consensu, cujus auctoritate abutebatur, deposuerit; post hos omnes autem: *Et Domnum Antiochenum remanentem ab orthodoxorum depositione, quia particeps factus Dioscoro in depositione orthodoxorum et Eutychem absolutione. Depositus est autem dolo Dioscori sic. Postquam consensit in omnibus Dioscoro, datis in medio ejus epistolis, quas ad ipsum Dioscorum Antiochenus Domnus contra duodecim capita Cyrilli scripserat, damnavit ægrotum, absentem illa die* (a). Sed aliam causam depositionis Domni retulit Ni-

(a) Liberati., cap. 12 Breviarii.

(b) Nicephorus, lib. IV, cap. 47.

A cephorus scribens: *Cum quibus et Domnus, Joannis Antiochenæ successor, annotatione sua ea confirmavit. At ille potestati suæ redditus, quod illis cessisset retraxerat, Dioscoro et principibus ex aula imperiali viris resistens, et contra decreta, utpote quæ adversus Ecclesiasticas sanctiones factu essent vociferans, syaodumque impiam appellans, et subscriptionem denique suam reddi sibi flagitans. Verum synodus ea de causa huic quoque sacerdotalem ademit dignitatem* (b) Subjicit Quesnellus: Duo isti auctores facile conciliantur, si dixeris Nicephorum veram rationem attulisse cur de deponendo Domno Dioscorus cogitavit. Liberati vero textum scribarum seu typographorum oscitantia et allucinatione corruptum esse, iis que verbis subesse battologian asseverat, illamque esse corrigendam juxta Augustini sensum, ut pro remanentem, resilientem, vel potius remanentem ab orthodoxorum depositione. Laudat itaque consimilem Augustini locum de Baptismo contra Donatistas, lib. II: *Quos ad pacem atque unitatem sanctæ Ecclesiæ remeare cupimus; et alium ex epistola 172 ad Crispinum: Nisi ad communionem vestram remeavissent.* Hanc tamen Quesnelli paraphrasim non probat Baluzius, et pro virili locum ab eruditissimis vexatum explicat. Arbitratus nimirum verum et genuinum Liberati verborum sensum hunc esse: videlicet, Dioscorus in latrocínio Ephesino deposuit episcopos orthodoxos; Domnum vero, quamvis ipse orthodoxus esset, non deposuit, quia ipsi jam consenserat in depositione orthodoxorum et Eutychem absolutione. Sed hunc quoque remanentem indemnatum postea damnavit, nimirum post alios omnes damnatos, quia epistolam ad Dioscorum scripserat contra 12 capitula Cyrilli. Itaque non est depositus a synodo, quia publice penitebat eum præstitisse consensum orthodoxorum.

11. Neque laudatus Baluzius alteram conjecturam Quesnelli probat, qua ex Liberati testimonio inferri contendit. Videlicet ægrotum et absentem Domnum damnatum fuisse; idcirco non diu depositioni suæ supervixisse, nec usque ad Chalcedonensem synodum perduxisse ætatem. Ad **406** hæc subdit Baluzius: Poterat hanc conjecturam juvare testimonio Eutychem, qui in Annalibus suis scribit Domnum mortuum esse anno sequenti post illam synodum Ephesinam. Verum abstinuit, ea ut opinor de causa, quia auctor plenus est erroribus historicis et chronologicis, ut nihil certi dare possit de vita et morte Domni. Sed Liberato Liberatum ipsum opponit, qui paulo post descripsit mortem Flaviani, et quemadmodum pro eo Anatolius fuerat ordinatus narrat, et eodem tenore ait pro Domno ordinatum esse Maximum, neque addit Domnum fuisse mortuum. Immo tamquam de vivo loquutum fuisse sequentia demonstrant. Nam recensita Flaviani morte et Anatolii ordinatione, subjungit de ordinatione Maximi in loco Domni, Nonni in loco Ibas, et Athanasii in loco Sabiniani, nulla mortis eorum vel alicujus ex iis facta mentione. Sicut ergo Ibas atque Sabinianus ante concilium Chalcedonense mortui non erant, quia huic synodo interfuerunt, ita neque inferri debet Domnum ante hoc concilium mortuum fuisse, quia concilii Ephesini tempore ægrotabat. Argumentum pariter negativum desumptum ex silentio Liberati, qui, singulas actiones concilii Chalcedonensis recensens, nullam causam Domni facit mentionem, facturum haud dubie si vera circa eum contigissent quæ in ea actione narrantur, facile refellit; sicuti et aliam conjecturam depromptam ex verbis Evagrii scholastici, qui scribens in Ephesina synodo Domnum depositum fuisse, de eo quid postea factum fuerit invenire non potuit, et gesta Chalcedonensis recensens, de Domno prorsus silet (c). Sed utriusque scriptoris silentium, vel ipsius Evagrii ignorantia, quid probant pro Ques-

(c) Evagrius scholasticus, lib. X, cap. 10.

nelliano systemate? Ambo isti scriptores usi sunt codicibus in quibus actio de Domino non exstabat, sicuti (ait Baluzius) non exstat etiam nunc in codice quem appellamus Parisiensem. Neque tamen ideo falsa est. Nam quemadmodum si nondum ars typographica inventa esset, et aliquis codice illo utens actionem illam prætermitteret, nihil adversus codicum auctoritatem præjudicare videretur, in quibus illa invenitur; sic Liberati aut Evagrii diaconorum silentium præjudicare non potest adversus eos codices quos constat eorum ætate habuisse illam prædictam actionem.

12. Sed hoc et similia argumenta ea eruditione maxima qua pollebat prorsus solvit et explicat Baluzius, perspicue demonstrando unde tanta codicum Græcorum diversitas orta sit. Cujus quidem verba subjicere necessarium ducimus, ut penitus quamcumque suppositionis suspicionem aboleamus. Observat igitur vir doctus concilii Chalcedonensis finem esse revera in sexta actione; ita ut ea quoque complectatur canones. Actiones vero quæ sequuntur, quamvis in concilio acritate, quia tamen ad fidei causam non pertinebant, sed ad negotia privata, idcirco multi episcopi, exarato fidei decreto, iter arripientes, ad proprias remearunt sedes. Id colligit ex Vita S. Euthymii abbatis. et ex Pelagii epistola ad episcopos Istriæ. Legitur enim in Euthymii Vita Stephanum Farniæ et Joannem Sarracenorum episcopos, qui Chalcedonensi aderant synodo, fidei decreto edito, celerrime abscedentes, illud Euthymio detulisse, putantes jam absolutam synodum. Unde postea eorum nomina nusquam comparent in actionibus quæ post sextam sequuntur. Sed apertius id docet pontifex Pelagius. *Plerique Græci antiquiores codices continere synodum non nisi in 6 actionibus, subjunctis canonibus, demonstrantur, ut omnino cætera quæ privato studio fuerant mota non habeant* Et paulo supra: *Vigilanti ergo cura respicite quia sexta illius actione sanctæ fidei professio consummatur, moxque in septima ad instructionem jam fidelium regula canonum figitur, ulterioribus vero actionibus nihil de causa fidei, sed sola negotia privata versantur*, Decessori suo, vel potius sibi ipsi, si qua 497 fides Paulo diacono, consentanea scribit S. Gregorius in epistola ad Secundinum: *S. Chalcedonensis synodus usque ad definitionem fidei et prolationem canonum de generalibus causis locuta est*. Nam post prolationem canonum specialia episcoporum certamina sopire curavit. Quid igitur mirum si plerique codices Græci, et quidem antiquiores, non habuerunt olim actiones quæ sequuntur post sextam? Quare factum ut postmodum ea addiderint et in gesta intulerint diversis modis, temporum ordine minime servato, illam vel aliam inserentes, aut omitentes, prout quisque affectu ducebatur. Concludit Baluzius: *Vetus collector omisit actionem de Domino, sed eam habuit vetus exemplar, ex quo descriptus est codex Julii Patriciæ*.

14. Præterea, ut fortius Quesnellum sibi adversarium Baluzius perstringat, exemplum affert actionis Chalcedonensis, in qua causa inter Photium episcopum Tyri et Eustathium Beryti acritate et definita est. Quam quidem non habuerunt veteres Chalcedonensis synodi collationes. Sed ista prodiit ex Græco Vaticano codice, studio cardinalis Baronii, quam ad calcem quartæ actionis positam invenit; quamvis Balsamon in scholiis ad canonem 29 Chalcedonensem testetur eam positam esse in fine gestorum, in codice quo utebatur. De qua re nos luculentius verba fecimus in dissertatione pontificiæ conciliorum Academiæ anno 1746, quam ipsi jam in præcedenti capite descripsimus. Propterea nihil de ea in præsens disserentes, sermonem convertimus ad Evagrii silentium, qui fuit civis et advocatus Antiochenus, ut disertè probat ol. Henricus Valesius. Difficile profecto videtur existimare illum ignorasse quid de

A Domino factum sit, si is revera superfluit suæ depositioni, et si sumptus ei in Chalcedonensi synodo decreti sunt ex facultatibus Ecclesiæ Antiochenæ ad vitam sustentandam. Magnam ingerere difficultatem fatetur Baluzius, sed nullo modo Quesnelli opinionem juvare affirmat. Nam Evagrii verba confirmata videntur ex auctore qui Euthymii vitam descripsit, dicendo Euthymium ei prænuntiassè in felicem vitam in episcopatu, et depositionem deinde malorum hominum et præstigiatorum studio artibusque subeundam, ita ut pœnitentia ductus, quod salutaribus abbatis monitis non obtemperasset, ad eundem Euthymium in Palæstinam rediisset. Hinc ergo (ait Baluzius) factum est ut qui vitam procul Antiochia et in silentio transivit, in oblivionem venerit Antiochenium, adeo ut verum sit Dominum post depositionem suam secessisse in cremum, et ut Theophanes quoque chronographus et qui ab eo accepit Anastasius Bibliothecarius istud mandaverint memoris litterarum, B quamvis diversam secessus ejus causam afferant ab eaquam profert auctor Vitæ S. Euthymii.

14. Quod si contenderet quis majorem fidem esse adhibendam Evagrio, qui exeunte sæculo sexto suam scribebat historiam, quam Theophani et Anastasio, qui multum remoti fuerunt a tempore quo ista contingisse narrantur, ego non repugnabo. Sed Quesnellum animadvertere oportebat ad hujus verba, quæ indicare non possunt Dominum absentem et ægrotum a Dioscoro damnatum non diu supervivisse, sed e visis excessisse. Quomodo enim ejus mors latere potuisset, si ejus infirmitas non latuit? Igitur dicendum est ex ea infirmitate plene Dominum convalescere; sed ærumnarum tædio affectum et confusionem suffultum, quod impiis Dioscori artibus nutibusque obtemperaverit, ab hominum frequentia se subtrahere voluerit, procul ab Antiocheno patriarchatu in secretum Palæstinæ eremum se recipiens, ut reliquum vitæ suæ cursum absolveret. Præterea bene notavit Baluzius Evagrii testimonium non adversari Theophanis et Anastasii scriptis, quamvis diversa scripserint. Nam illius verba docent ita latere voluisse Dominum, ut nisi unus Cyrillus Scythopolitanus, qui ejusdem eremi incola fuit, quam Dominus inhabitabat, secretum illud detexisset, etiamnum haud dubie cum Evagrio ignorarem quid de eo factum sit.

15. Minus solida sunt argumenta quæ Quesnellus adducit ad confirmandam opinionem de Domni morte, videlicet hujus conditionem pejorem fuisse Juvenalis Hierosolymitani aliorumque quibus synodus actione quarta indulgentiam dedit, et de quorum nominibus ad altare recitandis Anatolius scripsit ad S. Leonem. Sed unde constat indulgentiam præmissis veræ pœnitentiæ signis Dominum expetiisse? Aliquos in Ephesina Dioscori synodo lapsos S. Leo recipiendos jussit; sed sub his conditionibus quas ipse præscripserat in epistola 64 de qua in superioribus egimus: duas legationes, alteram Abaudii et sociorum alteram Lucentii et Basilii ad Orientales instituit, pro nonnullis lapsis pœnitentibus et satisfactionem debitam exhibentibus recipiendis: de gravioribus lapsis tamen sibi judicare reservat, ut constat ex commonitorio dato Lucentio, atque Basilio, postremis legatis ex Urbe ad Constantinopolim missis pro lapsis pœnitentibus recipiendis. Sed Dominum in eorum numero fuisse, quorum causa durior videbatur, quis non intelligit? Igitur hujus causæ judicium et examen unice magno Leoni reservatum erat, quod clarissimus Baluzius minime observavit, nec Domni causa ex illis erat de quibus vel pontificii legati, vel Anatolius, vel alius quisquam judicare posset (a). Valet tamen alia ratio ab ipso Baluzio adducta, nimirum Dominum post suam depositionem secessisse in Palæstinam ad Euthymium abbatem suum, atque desiisse inter episcopos, proptereaque nullam quæstionem esse potuisse de ejus

(a) Vide quæ diximus de Leonis gestis ante Chalcedonense concilium, cap. 15.

nomine cum aliis episcoporum nominibus ad altare recitando. Plurimum quoque Quesnellum urget aliud argumentum, quod Baluzius subjicit. Nam (ait) si Dominus propter æa censendus est mortuus, quia nullam ejus mentionem in suis epistolis ad S. Leonem Magnum facit Anatolius; mortui tum etiam erant Thalassius episcopus Cæsareæ, Eusebius Ancyrae, et Basilius Seleuciæ. Leo enim ad Anatolium respondens, istorum qui cum Dioscuro, Juvenali atque etiam Eustathio episcopis fuerant participes Ephesini latrocinii nullam expressam mentionem fecit.

16. Neque validiora deinde censenda sunt multa alia argumenta quæ nimis operose in suæ causæ præsidium huc illucque excurrere colligere inus est, ut suppositum esse ostenderet actionem illam de qua agimus. Siquidem si ea ad trutam revocemus, ut laudatus Baluzius jam fecit, illa non nisi verba, fallacias violentasque interpretationes præferre intelligemus. Hujus generis illud est quod sibi mutuari posse credidit ex epistola Gelasii ad episcopos Dardaniæ, in qua pontifex plurima judiciorum exempla proferens ad suæ sedis auctoritatem explicandam, eos enumerat episcopos a synodo damnatos, quos apostolica sedes absolvit; ait veniam concessisse iis qui in pseudosynodo Ephesina lapsi erant, dum hanc in irritum misit, nullam Domni Antiocheni facit mentionem. Itaque ante Maximi successoris ordinationem Dominus mortuus erat. Sed quid dicendum esset de Iba Edesseno, de Sabiniano Perrhensi, in quorum locum ordinati fuerant Nonnus et Athanasius? Isti pariter in latrocinio Ephesino corruerant; Gelasius in sua epistola eorum nullam habet mentionem. Igitur et isti ante Chalcedonense concilium ex hac luce migraverant? Sed falsam prorsus esse hanc consecutionem, et veteres historici et Chalcedonensis gesta patefaciunt. Nec majus pondus obtinet altera conjectura, quam colligit ex Leonis agendi ratione, qui, rescissis Ephesini latrocinii gestis, non cogitavit excipere Domni depositionem, sed ab imperatore Theodosio petiit ut omnia in eo statu manere juberet, in quo fuerant ante omne judicium. Quare sibi persuadet nullum effectum habere potuisse sententiam latam adversus Dominum, si in vita fuisset. Nova fallacia. Domni depositio nullum quidem habuisset effectum, si pœnarum metu adductus, 400 si ignorantia deceptus, aliorum in orthodoxorum depositionem et Eutychetis absolutio- nem consensisset. Sed quia primas partes in ea synodo Ephesina cum Dioscuro egerat, tamquam Eutychanæ factionis princeps habebatur, et idcirco cum ejus causa, ut diximus, esset ex durioribus, in præteritæ improbitatis pœnam eo adhuc superstite, merito S. Leo ratam habuit Maximi ordinationem et ipsius depositionem. Quinimmo nos arbitramur Chalcedonenses PP. tantopere exhoruisse præcedentem Domni agendi rationem, propter quam se victum in Dioscorigeni manibus et voluntate tradiderat, ut et ipsi contra eumdem jam depositionis sententiam tulissent, quemadmodum cum Dioscuro fecerunt. Argumentum colligimus ex Maximi verbis quibus iudices et universalem synodum deprecatus est. *Maximus reverendissimus episcopus Antiochiæ dixit: Deprecor magnificentissimos et gloriosissimos iudices, et sanctam hanc et universalem synodum, ut humanitatem exercere in Dominum, qui fuit Antiochiæ episcopus, dignemini, et statuere ei certos sumptus de Ecclesia quæ sub me est.* Quicunque hallucinatione non decipiatur, et violentè nolit Maximi verba interpretari, jam plene intelliget talia sibi creasse canonica præjudicia Dominum, ut Leo M. et concilium Chalcedonense minime irritum facere debuissent ipsius depositionem, ob quam et episcopatu et fructibus omnino privatus erat. Quare Maximus successor Domno ex parte misereri cupiens, supplex concilium interpellat, ut mitius et

A humanius cum illo agere vellet, ipsique permittat fructuum ecclesiasticorum portionem percipere, quoadusque in vivis perseverabit. Maximi petitioni itaque concilium annuens, legati, seu vicarii, apostolicæ sedis per Paschasinum sequens decretum interposuerunt: *Sanctus et beatissimus papa, qui episcopatum sancti et venerabilis Maximi episcopi Antiochenæ Ecclesiæ confirmavit, justo satis iudicio ejus meritum approbas se videtur; siquidem memoratus ..... Maximus suo arbitrio Domno voluerit esse consultum, ut sumptus ei de sua Ecclesia miserationis intuitu prout æstimaverit largiatur, ut contentus alimonis quiescat in posterum.* Sola ergo miseratione Maximus ducebatur talem fructuum ecclesiasticorum portionem Domno superstite concedere, quamvis nullo jure posset Dominus in sua episcopali sede iterum collocari. Anatolius quoque Constantinopolitanus episcopus hanc Maximi indulgentiam misericordiamque laudavit, dicens: *Laudato et ego condoleantiam (alias compassionem) beatissimi episcopi Antiochiæ Maximi, in quibus spontanea voluntate ipse tales preces obtulit, ut sumptus præstaret Domno, qui fuit episcopus Ecclesiæ sanctæ quæ sub eo est, præter hoc prædicto nihil requirente.*

17. Quod vero S. Leo Magnus irritam facere non debuerit istius depositionem, præter ea quæ in præcedentibus adduximus, et sufficienter etiam explicavimus in exponenda S. pontificis epistola 64, adhuc ex epistola quam scripsit ad Juvenalium Hierosolymorum episcopum Quesnellus et Baluzius intelligere potuissent, cum is potissimum sub num. 45 difficile exploratum esse affirmaverit. Consenserat utique Juvenalis Dioscuro in latrocinio Ephesino, sed neque fuit depositus, neque in sua perstitit pertinacia. Fuisset tamen deinde a S. Leone a synodo Chalcedonensi depositus, quia depositionis materiam sibi creaverat, ob quam non tantum cunctis orthodoxis se reddiderat invisum, sed etiam episcopatu in posterum indignum, quas ob causas aliquod tempus longe a sua sede abesse eum oportuit, donec per debitam pœnitentiæ satisfactionem indulgentiæ tempore resipiscentiam delegit. Actione vero quarta Chalcedonensi proposita fuit causa episcoporum qui cum Dioscuro præfuerant latrocinio Ephesino, atque inquirebatur an parem cum Dioscuro deberent subire condemnationis censuram, et Ecclesiis privari. Animo pendebant iudices et episcopi omnes. Quibus cum quæstio satis difficilis videretur, quinque dierum induciarum sibi dari postularunt ad maturius iudicium, 500 juxta Nicænorum canonum regulas, preferendum. Interim tamen Juvenali, Thalassio, Eusebio Cappadociæ, Eustathio Beryti, et Basilio Seleuciæ, denegatum fuit locum in synodo habere, sed tamquam pœnitentiam agentibus opus fuit expectare. *Differatur (legimus) auditio usque ad quinque dies, ut inter hæc vestra sanctitas congregetur ad sanctissimum archiepiscopum Anatolium, et de fide communiter cogitetis.* Rursus eadem actione, postquam omnes exclamaverunt Dioscorum juste a Christo depositum atque damnatum, *paucis oris transactis, iudices imperatoris mandatum expectantes dixerunt: Piissimus imperator addiscens vestras preces permisit de Juvenali deliberare, et de Thalassio, et de Eusebio, et de Basilio, et de Eustathio reverendissimis episcopis, quæ vobis placuerunt. Anatolius dixit: Petimus eos intrare; et alii episcopi clamaverunt: Rogemus eos intrare (a).* Neque alia ratione in synodo locum obtinuerunt, nisi prius eorum recognita fide, qua symbolum Nicænum et Constantinopolitanum probaverant, rata habentes decreta Ephesini œcumenici concilii, subscribendo tamen cum aliis episcopis epistolæ S. Leonis ad Flavianum, et contraria sentientes damnando. Eos inter utique Dominus non reperiebatur; tum quia iu eremum Palæstinae se

(a) Tom. IV Conciliorum, Venetæ edit, pag. mihi 1359. Baronius, tom. VI Annalium, pag. 146, eodem art.

reecerat, tum quia resipiscentiæ signa congruo tempore non dederat, cum nimirum S. Leo indulgentiam lapsis apostolicæ sedis clementia dare non detrectabat. Consonat omnino S. Leonis epistola ad ipsum Juvenalem, in qua eum increpans propter præteritos excessus (ait): *Dolui adversitatum tuarum temetipsum tibi fuisse materiam, et resistendi hæreticis constantiam perdidisse, quia æstimant non esse tibi liberum ut eos audeas redarguere, quos tibi professus sis in suo errore placuisse.* Causam deinde assignat propter quam post talem gravissimum lapsum ad sui episcopatus sedem ei licuisset redire, ita subjiciens: *Unde quia in tempore indulgentiæ resipiscentiæ magis quam pertinaciam delegisti, ita gaudeo te celestem expetisse medicinam, ut fidei ab hæreticis impugnatæ tandem possis esse defensor (a).* Quis interim non videt graviter commentum fuisse Quesnellum, contententem Leonem decreto quo latrocinii Ephesini Acta in irritum missa sunt omnibus lapsis indulgentiam concessisse, nec cogitasse excipere Domni depositionem? Quid? Forte latrocinialia Acta rescindendo, hujus synodi principibus indulgentiam dandam esse intendebat, si non resipuissent, si humillime non postulassent veniam sibi dari, adimpletis omnibus conditionibus quas sanctus pontifex præscripsit Anatolio, Juvenali, Thalassio cæterisque qui Dioscoro, Eutychem, communicaverant, in Flavianum Eusebium Dorylaensem et in alios orthodoxos facta conspiratione? Non erat ergo necesse ut, in irritum missis latrocinialibus gestis, exciperet Domni depositionem, cum huic jam cæterisque Eutychianæ factionis principibus nullum amplius jus conveniret perseverandi in episcopatu, quem ex sola S. Leonis indulgentia retinere in posterum potuissent, si poenitentiam egissent. Hinc maxime attendendam esse arbitror Quesnelli fallaciam, qui, de latrocinialibus Actis et de epistola sancti Leonis ad Theodosium Augustum scripta disserens, qua petebat ut juberet omnia in eo statu restitui in quo erant ante infelicem illam synodum, sibi blanditur sanctum pontificem ita lapsis indulgendum esse credidisse, ut prorsus inulta remaneret culpæ eorum qui omnes Orientis Ecclesias scandalis, cædibus, inimicitiis et odiis per fas et nefas cum fidei exitio repleverant. Hunc animum nequaquam habuisse Leonem subsequenti illius verba demonstrant. Nam plene de his omnibus horumque auctoribus iudicium habere sibi reservat, donec major pars sacerdotum ex toto orbe congregari possit. Ut nimirum, ad Italiæ synodum convenientibus episcopis, de lapsorum fide et criminibus solemniter et juxta canonum rigorem judicaretur. Non ergo 501 post latrocinium Ephesinum lapsis episcopis, schismatum auctoribus, ecclesiasticis ligatis censuris licitum esse poterat suas sedes retinere: neque per actorum latrocinialium abolitionem canonicæ poenæ quas incurrerant ipsis a Leone relaxatæ fuerunt. Ad quæ forte sedulo animadvertens Domnus, verecundia et pudore actus, privatam poenitentis vitam longe ab hominum et suorum civium frequentia traducere maluit, quam in publicis cætibus et synodis prodire, debita suæ fidei, poenitentis et satisfactionis argumenta daturus.

18. Puerilia esse plane judicantur quæ ad Domni mortem probandam Quesnellus ex constitutione Theodosii imperatoris affert, in qua pseudosynodi Acta confirmantur, et de Domno legitur: *Qui fuit Antiochenus episcopus.* Addit in 14 actione Chalcedonensi dictum fuisse ab Athanasio Perrhenorum episcopo, in locum Sabiniani ordinato, qui causam reddens cur Domni iudicium declinaverit: *Inimicus meus erat ipse qui judicabat Antiochenus (b).* Ex quibus inferre posse contendit jam Domnum vita functum. Primum enim si starat, jam probaret Domnum, vix latrociniali illa synodo absoluta, hominem exuisse, cum Theodosii constitutio, statim Chrysaphio et Dio-

(a) Epist. ex cap. 1.

A scoro agentibus, edita et promulgata fuerit. Igitur hujus mors neminem latere potuisset, nec Evagrio cum veritate scribere licebat quid de Domno esset factum se prorsus ignorare. Neque Athanasius Perrhenorum ibi loquitur de Domno tamquam mortuo, sed de eo qui Antiochenum tum agebat concilium. Quare (ait Baluzius) isti loquendi modi sunt quidem præteriti temporis, sed præteriti imperfecti, ut aiunt grammatici, in quibus exponendis pudet diutius immorari. Verum enimvero, nec Domnum mortuum fuisse cum concilium Chalcedonense agebatur, atque S. Leonem irrita fecisset omnia latrocinialia Acta, excepta Domni depositione et Maximi ordinatione, tanquam cognovit Quesnellus, qui in lastranda actione decima Chalcedonensi, Stephani Ephesiorum episcopi interlocutionem offendens, qua contendebat omnia prædatoris synodi contra canones facta abolita esse, iis exceptis quæ adversus Domnum gesta fuerant, ob hoc (nimirum), *quia ordinato Deo avantissimi episcopi Maximi facta pro eo canonice in Antiochena metropoli a sanctissimo archiepiscopo Leone, et hoc præsentis sancto, et universali concilio est suscepta.* Horum enim verborum pondus adversarius intelligens, ne falsum ab eo constructum ædificium prorsus corrueret, fulcimenta huc illucque quærens, non protinus collabi debere sibi blanditus est, scribendo non magnipendendum esse, quia unicum est, et ab eo profectum quem actione sequenti exauctoratum legitimus propter scelera per quæ sibi gradum ad Ephesinam fecerat sedem; adeoque probabile esse ex odio Domni condemnationem ratam esse voluisse. At hujusmodi effugium, qua ratione sibi prodesse posse censet Quesnellus? Dabo gravissimorum facinorum reos non admitti ad testimonium. Sed crimina Stephano exprobrata tunc hactenus cum non essent probata, et quia istius causa nondum agitata, nec de objectis criminibus fuerat convictus, quid possunt probare? Nihil. Alias PP. Chalcedonenses admisissent inter episcopos et iudices primarum sedium hominem quem canones prorsus exauctoratum esse statuebant. Et quidem veras iudicis partes Stephanum Ephesiorum in Chalcedonensi synodo obiisse, ex sequentibus innotescit. Tertia actione Dioscorum cum aliis episcopis damnavit. Quarta epistolam Leonis ad Flavianum laudavit, atque suscepit. Sexta subscripsit definitioni fidei coram imperatore. In septima confirmavit conventionem Juvenalis et Maximi. Unde tandem colligit Quesnellus Stephanum odio actum esse ad confirmandam Domni depositionem, nisi ex sola divinatione? Quare potius existimandum esset Stephanum potius debuisse favere Domno, quem Dioscorus dolo deposuerat. Hinc clarissimus Baluzius ad Stephani Ephesini agendi rationem 502 recogitans, arbitratus est eum nullo odio aut malevolentia ductum ita esse interlocutum, sed quia noverat Domnum depositum ad monasterium rediisse, ut quieti et solitudini vacaret, et fortasse libellum refutatorium pro more illorum temporum obtulisset, ut canonica Maximi ordinatio locum haberet.

19. Jam verocum laudato fulcimento adhuc totum Quesnelli ruit ædificium. Nam Stephani testimonium nec unicum est, nec ullus ex Patribus eidem refragatus est. Imprimis cum actione decima quæstio haberetur an omnia latrocinialia Acta deberent relegi, *ut nihil desit (aiebat Theophilus diaconus) juste judicare debentibus,* statim omnes apostolicæ sedis vicarii, per Paschasinum dixerunt: *Synodus appellari non potest in qua illa nefaria delicta relecta sunt.* Et paucis interjectis ea Acta vana et irrita a S. Leone declarata esse asseverat, *ex quo claret, quia et sanctissimus episcopus Antiochenus civitatis extra hæc est (Rusticus sequentem addidit notam: De Maximo ordinato apud Ephesum) quem post hæc beatissimus episcopus in propriam communionem suscepit;* quibus postremis verbis hanc aliam idem Rusticus addidit

(b) Tom. IV Concil., act. 14 Chalced., pag. 1879.

annotationem : *Facta Leonis confirmantis subsequela confirmantur.* Profecto si ad hæc attendisset Quesnellus, qui in lustrandis et mss. et editis exemplaribus, pro divi Leonis Operibus adornandis se laborasse gloriatur, nescio an libere pronuntiasset unicum esse Stephani testimonium, cui nemo ex illis PP. suffragatus est. Sed adhuc attendat ad ea quæ post vicarios pontificios Anatolius pronuntiavit : post synodi enim definitionem nihil horum valere quæ in synodo Ephesina gesta fuerant, nisi illud circa sanctissimum magnæ Antiochenæ civilis episcopum, quoniam et sanctissimus Leo Romanus archiepiscopus in communionem eum recipiens præsesse eum Antiochensium iudicavit Ecclesiæ (a). Tandem nonne tribus istis cæteros PP. astipulatos esse, nomine prorsus refragante, ex illis Actis exploratum est ? Ea enim parcurrant lectores, et clare intelligi non alia de causa Maximi ordinationem, et Domni depositionem ratas esse iudicatas, nisi quia illas pontifex Leo confirmaverat.

20. Se graviter urgeri ab illis tribus testimoniis Quesnellus, quæ non ignoravit, præsensit (b). Et propterea arbitratus suis dictis sufficienter Stephani interlocutionem infirmasse, stylum vertit in alia duo Paschasini et Anatolii, quæ ipsi jam in medium adduximus. Cujus gravem contentionem idem Stephanus Baluzius apprime cognoscens, sub numero 52, ait : « Superest ut Paschasini nunc interlocutionem retractemus, quam paulo ante descripsimus, tum ut veritati gestorum patrocinemur, tum ut quæ vere ab eruditissimo et optimo viro Petro de Marca archiepiscopo Parisiensi dicta sunt, ea vera esse ostendamus. Egit ille de causa Maximi Antiocheni in libro III de Concordia, ut etiam isto exemplo doceret Romanæ sedis auctoritatem in temperanda canonum executione et indulgentia dispensatione ad Orientis quoque Ecclesias porrectam fuisse. Ordinatus fuerat Maximus ab Anatolio episcopo Constantinopolitano in loco Domni a Dioscoro damnati. Huic ordinationi duo maxima vitia inerant : unum, quod Dominus ab impia synodo damnatus esset ; alterum, quod ordinatio illa contra canones ab Anatolio peracta erat. » *Quid nos,* inquit Leo, ad Marcianum augustum scribens, *amore reparandæ fidei et pacis studio retractare cessavimus.* Poterat ergo Leo, ut ait Marca, ordinationem Maximi retractare, nisi benigne se in eum gessisset. Id vero hinc etiam confirmat, quod ille a synodo Chalcedonensi eo solum nomine receptus sit, quod Leo sanctissimus P. ejus ordinationem et communionem probasset. Tum ut id ostendat esse verum, describit verba Paschasini supra relata, et annotat sequentia, *quem post hæc beatissimus 503 episcopus in propria communione susceptus,* deesse in textu Græco, sed hæc tamen a veteri interprete iuxta fidem antiquorum codicum retenta esse. Quesnellus, qui non vult ista dicta esse a Paschasino, miris modis se torquet ut bonum loci illius sensum constituat absque verbis illis, quædam sua auctoritate addens, nonnulla detrahens, alia mutans. Et ut confirmet opinionem suam, ait necesse non esse ut legatorum sedis apostolicæ verba firmentur interlocutione Anatolii, quam propterea Marca statim retulerat, cum sibi ipsi sufficiant ut intelligantur : *Et sive sententia illorum,* inquit, *ab Anatolii suffragio discrepet, sive illi concinat, non probat tamen id a legatis dictum, quod dictum non esse omnia originalium Actorum exempla significant.* Duo igitur contendit vir clarissimus, sensum esse integrum absque illis Paschasini verbis, et ea deesse in omnibus exemplaribus Actorum originalium. Quoad primum, publicè appello fidem, si non manifestum est sensum esse imperfectum absque verbis illis. Cum enim dixisset Paschasinus synodum Ephesinam a Leone P. missam

A fuisse in irritum, addidit : His generalibus verbis non comprehendi Maximi ordinationem clarere, quia Leo eum in sua communione suscepit. Nisi enim Paschasinus hæc rationem reddidisset, sensus non fuisset integer, et aliquid postea episcopi expectassent quod ab eo diceretur. Adde quod sequentia nullam connexionem habent cum causa, nisi addantur illæ voces, *necessarium enim est,* quæ in textu quoque Græco deesse constat. At enim ea desiderantur in omnibus exemplaribus Græcis, quæ originalia vocat idem vir clarissimus ? Primo quærendum est an vera possit dici Græca exemplaria esse originalia, ubi legati Romani pontificis Latine loquebantur. Sane Rusticus in loco hoc non legitur annotasse hæc legatorum papæ interlocutionem Latine jacere in antiquis codicibus. Sed cum ipse alibi moneat illos Latine locutos esse, et interlocutiones eorum Latine scriptas fuisse in antiquis exemplaribus Græcis, cum istic compositor gestorum non dicat eos per interpretem esse locutos, par est æstimare Paschasinum locutum fuisse Latine ; adeoque si quid hic erroris commissum est, non videtur essetribuendum interpreti Latino, sed Græco, seu potius librario, qui per errorem omisit ea quæ istic desunt in textu Græco. Nam et veteres codices Græcos synodi Chalcedonensis non esse sanos, jam supra demonstravimus, ubi etiam monuimus cardinalem clarissimum Baronium credidisse corrigendos illos propterea esse opere Latinorum. Baluzius ita ratiocinatus est.

21. Actionis quoque de qua agimus quosdam falsitatis characteres affert Quesnellus, contendendo illius ætatis morem non fuisse ut Romanus pontifex hac unica voce *papa*, sine aliquo addito designaretur ; nec ullum in Chalcedonensibus Actis locum occurrere, ubi ad illam vocem *papa* non addatur, vel *urbis Romæ*, vel apostolicæ sedis, vel aliud simile. Hocce argumentum duplici responsione laudatus Baluzius eripuit. Prima (ait) necessarium non esse ut ævo Domni vox *papa* sola poneretur cum de Romano episcopo agebatur ; sufficit ut talis mos interpretis ætate obtinuisset, apud quem vox *Ἐπισκόπος* respondet voci *papa* in interlocutione quadam Bonifacii presbyteri Romani. quæ exstat post subscriptiones episcoporum in actione sexta decima ; secunda, Domni ævo vocem *papa* solitariam reperiri tamquam de Romano pontifice dictam, et quidem in ipsis Chalcedonensibus gestis, in epistola Hilarii ad Pulcheriam augustam, et in breviculo historiæ Eutychianistarum. Incipiam autem, ait Baluzius, a gestis concilii. In actione 4, inter Acta synodi Ephesinæ II, Julius episcopus vicarius papæ Leonis ait : *Prius papæ legatur epistola,* quod non solum in Latino textu legitur, sed etiam in Græco, qui ita habet : *Πρὶ τὸν ἡ ναυνωσθῆ τῆ Πηρὰ τῶν πάπῃ ἐπιστάλεντα.* Rursum in act. 2 reverendissimi episcopi clamarunt : *Papa Leo ita interpretatus :* quod cum Græco congruit, ubi habetur sic : *Ὁ πάπας Ἀέων οὗτος 504 ἡρμήνευσεν.* Immo Evagrius, ista recensens, non posuit vocem *Ἀέων* in hoc loco, sed ait simpliciteri : *Ὁ πάπας οὗτος ἡρμήνευσεν.* Et id quidem in omnibus Evagrii editionibus Græcis. Ad Latinos quod attinet, epist. Hilarii diaconi ad Pulcheriam augustam scripta post latrocinium Ephesinum, quæ ab eodem viro clarissimo relata est inter epistolas S. Leonis, satis magnam fidem facit consuesse tum Rom. pontifices appellari simpliciter papas. Sic enim ait : *Manifesta necessitas erat quæ litteras B papæ ad vestram clementiam directas offerre compelleret* (c). Non utar auctoritate epist. Gallæ Placidie ad eandem Pulcheriam augustam, in qua scriptum est : *Multitudine sacerdotum Romanus Leo papa circumdatus,* quia reponi posset vocem *papa* hic esse cum adjuncto. Breviculus Historiæ Eutychianistarum : *Superveniens Uranio subadjuvo, et contra*

D pag. 219, sub num. 29 et seqq.

(c) Tom. I Operum S. Leonis, apud Quesnellum.

(a) Actione 10 Concil. Chalced., tom. IV Concil. general., pag. mihi 1583 et seqq.

(b) Quesnellus, in laudata dissertatione, tom. II,

Joannem jam episcopum sacra principis deferente, ab episcopatus illius confirmatione papa suspensus est. Sufficiunt autem, ut arbitror, illa quæ jam dicta sunt, ad infringendam vim illius argumenti quod adversum hunc locum Paschasius Quesnellus adduxit.

22. Quoniam vero multarum rerum congeriem in suam coegerat dissertationem noster adversarius, ut, pessumdata actione de Domino Antiochiano, Romanorum pariter pontificum auctoritas in episcoporum ordinationibus confirmandis et conciliorum decretis rescindendis prorsus aboleretur, pedetentim nobis opus fuit singula retractare, quæ in eadem dissertatione collegit. Verum tamen cum noster labor plurimum imminutus fuerit, clarissimi Stephani Baluzii studio et diligentia maluimus in nostrum præsidium ea transferre quæ ipse diligentissime annotavit, quibus nonnulla etiam ex nostra industria accessere quæ dictis in præcedentibus nostris Exercitationibus apprimè responderent, quam ex integro novam Exercitationem contexere. Quoniam vero postremo loco idem Paschasius Quesnellus multos errores adduxit, et quidem grammaticales, qui irrepserunt in actionem de qua agimus, et annotaverit non esse ibidem descripta nomina eorum episcoporum qui huic actioni interfuerunt, adeoque suppositionis suspiciones magis augeri, quia ibidem Maximus preces exhibuit laicis iudiciis in ecclesiastica causa, posthabitis episcopis principibus synodi, idcirco, ne indiligentes videamur, Quesnellianis etiam hisce scrupulis cum eodem Baluzio occurrere deliberavimus (a). Quod vero ad errores grammaticales pertinet, si Quesnelliana suspicio staret, omnia Chalcedonensia Acta, omniaque aliorum conciliorum generalium gesta supposititia dicenda forent, et ea potissimum que ex Græco sermone in Latinum translata laborant. An forte ignorat Quesnellus plurimum laborasse recentiores interpretes ut modo antiquam versionem haberemus quemadmodum saltem ea emendavit Rusticus? Quid vero de episcoporum nominibus? Non enim necesse erat ut post Domni actionem recitarentur. Illa nomina sufficienter fuerunt descripta in aliis actionibus, et regesta fuere in calce gestorum. Causa denique de qua agebatur non erat ecclesiastica dumtaxat, sed etiam civilis, ait Baluzius, cui nos non subscribimus in hac parte, cum ageretur de pensione danda Domino ex ecclesiasticis fructibus, voluntarie quidem ab ipso Maximo proposita in testimonium commiserationis erga Dominum exercendæ, qui quemadmodum ex canonum jure privatus erat titulo Ecclesiæ et beneficium, ita percipere non poterat fructus ex Ecclesia qua fuerat privatus. Quare ne ecclesiastica jura violarentur, synodi decretum erat interponendum, quod tandem tamquam testes laici iudices probaverunt. Id enim significare Marciani imperatoris agendi rationem perspicuum est, qui, a synodo abscedens post fidei definitionem, jussit ut episcopi triduum aut quadriduum morarentur, et unusquisque id quod vellet proponeret coram magnis iudicibus. Neque obstat quod iudices et amplissimus senatus primo loco nominati fuerint. Nam 505 isti non assidebant tamquam ecclesiasticarum rerum arbitri, sed dumtaxat erant testes et præsidia exhibebant, ut sine jurgiis et contentionibus omnes causæ ad exitum perducerentur, ut ipsi probavimus in Exercitatione habita de quarta Chalcedonensi actione in causa Photii Tyrrii, ibidem iudicata, non juxta pragmaticas sæculi sanctiones, sed secundum leges canonicas.

23. Exhibitum tandem ibidem fuisse Dominum tamquam mendicum, et alimonie obtinendæ sollicitum, indecens et ridiculum valde esse postremo contendit Quesnellus. Dominum quippe ait tantæ sedis episcopum qualis erat Antiochena, quique, cum avunculi sui loco successit, opibus, amicis et auctoritate debuit pollere, non ad illum calamitatis profundum pervenire potuisse, ut alimenta ei omnino deessent, nisi

A successoris arbitrio provisum ei esset. Sed unde colligit Quesnellus hæc omnia, quæ modo confligit? Dominus ad synodum non venit, sumptus illos sibi dari non petiit, nullus alius pro eo id petiit, Maximus sponte sua id fecit. Immo si conferamus ea quæ in antecedentibus descripsimus cum Evagrii verbis, paulo ante laudatis, suspicari licet numquam ejusmodi taxatam pensionem Dominum percepisse, qui, sua sorte contentus, reliquum vitæ monasterio absconditus transegit, nihil amplius commune cum Antiochensibus habens. Cætera vero quæ addidit Quesnellus ut supposititiam probaret actionem, quod videlicet a reliquarum Græcarum synodi Chalcedonensis corpore distracta sit, quod incertam sedem hactenus nacta, quod inducta longe post Acta collecta, prorsus nutant et corruunt. Quid? Si valeret adductæ rationes, jam consequens esset actionem de Photio et Eustathio, quæ Rustici, Liberati et Evagrii ævo distracta erat a corpore reliquarum Græcarum actionum, synodi Chalcedonensis, falsam esse et supposititiam. An non hæc inducta fuit longe post Acta illa collecta? Tamen cum eam reperiisset Balsamon in antiquo exemplari quo utebatur, et postmodum in aliis atque aliis codicibus conspecta fuerit, idcirco hactenus nemo eruditorum illam supposititiam esse judicavit, quoniam apprimè respondet iis quæ contigerunt in latrocinio Ephesino et in duabus Constantinopolitanis synodis, in quibus actum est de Anatolii electione, ipsiusque in episcopum Constantinopolitanum ordinatione. Annon similes characteres et notas habere Domni actionem perspicue ex Chalcedonensibus gestis probavimus? Photii Tyrrii pariter actio incertis sedibus jactata fuit. Nam in Balsamonis codice legebatur in fine gestorum. Modo vero in vulgatis editionibus ponitur in calce actionis quartæ. Facundi Hermaniensis verba a Quesnello objecta nullatenus collapsæ suæ causæ præsidium afferunt. Ea enim non pertinent ad quæestionem institutam, cum nihil aliud ex Facundi Hermaniensis silentio elicere possimus quam Dominum Antiochenum non fuisse damnatum in concilio Chalcedonensi, quod nos ipsi ultro jam dedimus.

24. Utinam ergo Quesnellus tantopere suis studiis indulgere non voluisset, modo commenta excogitando, modo fallacias contexendo; modo vero ad pravas violentasque interpretationes veterum PP. testimonia trahere satagendo, ut chimericum sibi propositum systema de Romanorum pontificum auctoritate propugnaret; adhibitis quam sæpissime iis virulentis conjecturarum fulcimentis, quæ ecclesiasticam antiquam historiam evertunt, sacram regiminis œconomiam abolent, novamque disciplinam canonibus contrariam inducunt. Quis vero affirmabit animum habuisse, laboremque suum insumpsisse in adornandis S. Leonis Magni scriptis? Profecto quicumque non cæcutiat nobiscum fateri debet Leonina Opera ab eo fuisse deturpata, detruncata et in pravam significationem deducta, catholicæ Ecclesiæ hostibus ea arma suppeditando, quæ ipse tanquam clericalis ordinis presbyter ab eorum manibus eripere debuisset. Interim tandem mihi dolendum est quod hactenus quidam inventi sint qui, Quesnelli principiis insistentes, commentitiam esse hanc actionem propugnare publice ausi fuerint.

506 CAPUT VII.

De reliquis Chalcedonensis synodi actionibus et de postrema præcipue, in qua contra ecclesiasticos canones de Constantinopolitanæ sedis novo honore et prærogativis contra jura episcoporum Alexandrii atque etiam Antiocheni, canon 28 conscriptus est.

1. Photii Tyrrii. Theodoretii Cyrensis et Domni Antiocheni causis ad trutinam revocatis atque expeditis, prout nos edocent Chalcedonensis concilii Acta et S. Leonis epistolæ, vix grave aliquod nobis

(a) Baluzius, in nova Conc. collectione.

pertractandum superesset, si demum in ultima illius actione Anatolii ambitus in perniciem jurium aliarum Ecclesiarum principatum sibi nunciari non quævisset super cæteras principales Orientis Ecclesias, suam sedem quasi apostolicæ Romanæ sedi æquiparare concupiscendo. Ambitum vero hunc Anatolius ad synodi exitum usque multis simulationibus cohibuit. Sed facta tandem libera facultate ut in synodo particulares quæstiones moverentur ad quosdam præcavendos sive in posterum tollendos abusus, qui in ecclesiastica administratione contigerant, postremo sibi reservavit sua jura augere, aliorum honorem dejicere, et colore imperialis urbis, *novæ Romæ* appellatæ, immediate post apostolicam Romanam sedem primatum obtinere. Igitur fidei definitione jam facta, synodi PP., præter causas trium illorum episcoporum, aliam quoque Ibæ Edesseni recognoverunt. Is namque, Dioscoro agenti, in latrocinio Ephesino abessens et inauditus sacerdotio fuerat privatus. Propterea in suæ causæ præsidium imperatori libellum obtulerat, qui rem ad synodum detulit. Patres vero, examinatis Actis synodalibus Tyri atque Beryti, habituque testimonio a clericis Edessenis, cum probatæ fidei et integræ vitæ a pontificis legatis esset compertus, sacerdotio et suæ sedi restitutus est. Aliquid tamen de Nonno, qui Ibæ sedem acceperat, cum a synodo adhuc esset deliberandum, ad Maximum Antiochenum judicium fuit remissum. Huic autem placuit ut honore episcopatus non careret, donec aliter cum episcopis suæ diocesis deliberaret. Addit præterea Quesnellus decretum editum fuisse de abolenda pseudosynodi Ephesinæ memoria, et e synodorum numero expungendam, rogandum imperatorem ut decreto vetaret ne synodus diceretur, ne ejus acta reciperentur. « Ordinationem (addit) Maximi jam S. synodus ratam habuerat, quia legitime ab episcopis provinciæ consecratus et in communionem sanctissimi patriarchæ Leonis admissus; quam ob rem superflua exceptio, quam pauci commemorarunt, cum etiam Ephesinis Actis accensendam non esse pronuntiarent legati sedis apostolicæ. Actio de Domino Quesnellus, cum quo nunc novam institutionem non intendimus. Sed duo pro pleniori rei veritate superaddere debuisset: alterum, jam pridem a S. Leone proscripta et abolita fuisse latrocinialia Acta, eo quod contra canones facta sit synodus Ephesina, et Acta ejus judicentur illegitima nec rite facta. Ita legimus in antiqua synopsi epistolæ 39 ad Theodosium augustum, quam habent mss. Vaticana exemplaria atque Florentinus cod., et eam servaverunt veteres editores, Surius, Bibliothecæ PP. et conciliorum collectores. Quamvis eam in adornandis S. Leonis Operibus Quesnellus expunxerit, aliamque omnino diversam sine auctoritate mss. in suam editionem induxerit, quemadmodum in notis observabimus. Ex hoc autem alterum sequitur, videlicet Paschasium Leonis legatum, 507 pontificii decreti jam pridem lati optime conscius, solemnè declaratione in synodo facta, voluisse ut laudata Acta tamquam irrita et nulla proscriberentur; atque ut Eutychianæ factioni omne effugium præriperet, imperiali lege hanc sanctionem roborari quævisse, ut, videlicet, abolita præcedenti Theodosii publica lege, qua præceperat atque constituerat nemini licere abjicere seu infringere ea synodalia Ephesina Acta, quorum Dioscorus fuerat auctor. Clare id indicant laudati Paschasini verba. Si ergo (ait) a beatissimo et apostolico Romanæ urbis episcopo omnia tibi gesta vana sunt habita, claret quia et sanctissimus episcopus Antiochenæ civitatis extra hæc est, quem et post hæc beatissimus episcopus in propria communione suscepit. Necessarium est enim ut rursus eundem tranquillissimum et Christianissimum

A principem adeamus, quatenus illud concilium sacra et pia lege neque nominari præcipiat (a). Ex quibus potius liquet jam pridem anno 449 sanctissimi summi pontificis Leonis Magni decreto irrita et abolita fuisse illius synodi Acta. Nec novi quidquam ab ipsis Chalcedonensibus Patribus fuisse definitum.

2. Bassiani, præterea, et Stephani controversia duas subsequentes actiones, 11 et 12, occupavit. Ille ex Ephesina sede depositus, alter subrogatus. Bassianum enim ab episcopatu Ephesino quem in invasione obtinuerat, sancti pontificis Leonis Magni jussione, remotum fuisse, testabatur Stephanus, qui in ejus sedem fuerat subrogatus (b). Et quoniam ipse Stephanus per conjurationem episcopatum sibi melius acquisivit, juste judicatum fuit ut alius eligeretur, qui et idem integre sciat, et vita noscatur ornatus ut esse possit episcopus. Sequentibus duabus actionibus, 13 et 14, Eunomii Nicomediensis episcopi et Anastasii Nicæni lis cognita fuit. Et, prolatis in medium pro utraque parte accusationibus, quatenus metropolitæ jus sibi usurpaverat Anastasius, se subtrahendo a Nicomediensis episcopi subordinatione, atque lecto canonem 4 concilii Nicæni, quo statutum fuerat episcopum ab omnibus provincialibus episcopis ordinari, et Valentiniani lege pro Nicomediensibus facta, tandem judicatum est Nicæam, subditam Nicomediæ, honorem, non jus metropoliticum ei traditum edicto Valentiniani; et ex Nicæno concilio unam tantum esse metropolim in unaquaque provincia.

3. In sessione 14 de Perrhenorum episcopatu contentio fuit mota. Athanasius, qui, a suis accusatus, et pluries vocatus in iudicium a Panolbio, et insuper ab ejus successore, et demum a Domino patriarcha Antiocheno concilium agente, adesse recusavit, idcirco depositus fuit, et Sabinianus in istius locum ordinatus per Dioscorum sede pulsus est. Causa ergo in synodo discussa remissa fuit ad Maximum Antiochenum, et concilium quod cum eo est; ita tamen ut intra octo menses a præsentis die numerandos examinatio fieret. Si reus Athanasius, sede mulotaretur; si innocens, restitueretur. Sabinianus vero honorem episcopi, non jus, retineret, et pascatur (aiunt) sicut reverendissimus episcopus Antiochenorum Maximum secundum facultatem Perrhenorum sanctissimæ Ecclesiæ disposuerit.

4. Summa pace et semoto omnium contentionum strepitu causæ omnes in synodo propositæ, recognitæ et expeditæ fuerunt. Sed cum Constantinopolitani clerici, Anatolii episcopi suggestionem, ambitu ducentur augendi honorem suæ Ecclesiæ, Patres rogaverunt ut aliquid constituere dignarentur. Judices sibi cavere consuluerunt a dicenda sententia, et affirmarunt causam ad synodum pertinere, atque nulla interposita mora abscesserunt, eosdemque apostolicæ sedis legati secuti sunt. Nihilominus tamen PP. superstitibus, qui tum aderant, varios canones ediderunt; 30, ut habent Græci codices, quos Gentianus Herveto interpretatus est, ut 508 in Labbei collectione apparet; Latini autem 28, ex quibus postremus est de Constantinopolitana (c) sede in quo renovatum et confirmatum fuit quod sub Theodosio seniore, Nectarii tempore, in œcumenico concilio de ejus patriarchatu fuerat statutum. Quod cum legati pontificii cognovissent, sequenti die, hoc est kalendis Novembris, irritos reddere volentes injustos Anatolii conatus, petierunt, ut ait Liberatus diaconus (d) ut rursus convenirent cum iudicibus ad concilium. Quibus requirentibus a concilio quid pridie fuit ordinatum, lectis gestis, cognoverunt. Jussum itaque est decretum pridie illius diei sancitum legi; post cujus lectionem, illi adjacentes subscriptio episcoporum recitata est, primoque loco positus Anatolius. Jure apostolicæ sedis legati reclamarunt, et præ cæteris Lucentius ita

(a) Acta Chalcedonen. concilii, tom. IV, p. 1587.

(b) Actione 11 Chalced., tom. IV Conc., pag. mihi 1614.

(c) Actio 14 exstat tom. IV Concil., p. m. 1679.

(d) Liberatus diaconus, in Breviario, cap. 13.

Judices compellavit: *Primo gloria vestra perpendit qua circumventionem sanctis episcopis gestum sit, ut non conscriptis canonibus, quorum mentionem fecerunt, subscribere sint coacti.* Et deinde ut prorsus irritos Anatolii et Constantinopolitanorum clericorum conatus redderet, qui, posthabitis Nicænis sanctionibus, prævalere contendebant canonem Constantinopolitanum centum et quinquaginta Patrum ante octoginta prope annos constitutum, hæc subjicit: *Si ergo his temporibus hoc beneficio usi sunt, quid nunc requirunt? Si numquam usi sunt, quare requirunt?* Post quæ requisiti legati exhibere mandatum quod a S. Leone acceperant, Bonifacius illud recitavit: *Sanctorum (hanc) quoque Patrum constitutionem prolatam nullam patiamini temeritate violari, vel imminui, servantes omnibus modis personæ nostræ in vobis, quos vice nostra transmissimus, dignitatem. Ac si qui, forte civitatum suarum splendore confisi, aliquid sibi tentaverint usurpare, hoc qua dignum est constantia retundatis.*

Anatolii, atque etiam Constantinopolitanorum clericorum maximum ambitum a longe etiam subodoratum fuisse S. Leonem Magnum, quis non intelliget?

6. Ad canones interim ab utraque parte provocatum est; et Paschasius recitavit quintum Nicænum pro dioceseon distinctione, cujus est illud exordium: *Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum.* Sed, oblato alio Nicænorum canonum codice, Aetius diaconus Constantinopolitanæ sedis illum obruncavit, et deleto illo exordio, sextus canon aliis verbis et ordine conscriptus injectus est, et statim subjectus fuit canon concilii Constantinopolitani sub Nectario. Verum cum tandem propter subornationes judicumque circumventiones itum fuerit in Anatolii sententiam, Lucentius sequentem protestationem interposuit. *Sedes apostolica, quæ nobis præcipit presentibus, humiliari non debet. Et ideo quæcumque in præjudicium canonum vel regularum hesternæ die gesta sunt, nobis absentibus, sublimitatem vestram petimus ut circumduci jubeatis; sin alias contradictio nostra his gestis inhæreat, ut noverimus quid apostolico viro universalis Ecclesiæ papæ referre debramus, ut ipse aut de suæ sedis injuria, aut de canonum eversione possit ferre sententiam.* Latius et abundantiori stylo hanc historiam descripsit Baronius, quem lectores consulere poterunt ad refellendam quæ Paschasius Quesnellus de Romanæ Ecclesiæ privilegiis commentus est, contendendo « hæc derivata esse a PP. propter imperium Romanum: centum quinquaginta Patres sub Nectario Constantinopoli congregati paria privilegia Constantinopolitanæ tribuerunt; quia nova Roma imperio et senatu sicut vetus ornata sit (a). » Verum tamen, ne hoc Quesnellianum assertum, quod ad fundamentum catholicæ hierarchiæ et societatis sensim labefactandum et evertendum ordinatum est, sine debita censura prætereamus, necessarium ducimus illud conferre cum præcedenti protestatione a Lucentio episcopo facta. Duo enim habet Lucentius in ea: alterum eo canone vigesimo octavo sedem apostolicam humiliari, eidemque injuriam inferri; alterum vero canones everti; de quibus ab apostolico viro universalis Ecclesiæ papa ferenda erat sententia. Aliquibus tamen, qui sedulo iustus canonis vim et scopum non scrutentur, videri posset eo nec Romanam Ecclesiam humiliari nec injuriam pati potuisse, sed utrumque potius redundasse in perniciem Alexandrini et Antiocheni episcoporum quorum alter secundum locum, alter vero tertium inter patriarchas pacifica et inveterata possessione obtinuerat. Cum igitur salva et integra, absque ullo prorsus injuriæ vestigio, antiqua privilegia Romanis pontificibus adjudicarentur, non apparet cur tam vehementer apost. sedis legati debuissent commoveri, atque tantopere reluctari decreto quod solæ Orientales patriarchas inter se consentientes respiciebat.

(a) Quesnellus, tom. II, pag. 161, colum. 1, ad actionem 15 Chalcedonensis synodi.

A Ita profecto ratiocinari possent quos apostolicæ sedis jura prorsus laterent, et qui laudati decreti vim, ordinem atque rationem non assequerentur. Et primo illius decreti vis in eo posita erat, ut ex urbium splendore et magnificentia, principum et magistratum gloria, episcopaliū sedium honor, dignitas et privilegia derivarent, nullo habito prorsus respectu vel ad divinam institutionem, vel ad apostolos, qui ipsas Ecclesias fundarunt; hoc enim legati pontificii sine apostolicæ sedis injuria dare non poterant. Nec enim istius super omnes episcopos primatus, et in universam Ecclesiam regimen, ex quadam ecclesiastica dispositione et canonum sanctione derivabat, sed ab ipso Domino, qui Petrum suum vicarium et caput totius ecclesiastici cœtus constituit, cujus potestatis prærogativæ legitimo successione jure in Romana Ecclesia manent perpetuoque mansuræ sunt. Hocce divinum apostolicumque jus plane et multo studio, quasi quod parvipendendum esset, reticuerunt in eo canone. Quamvis in priori, tertia et sexta actione, et alibi passim, Romano episcopo Leoni illud asseruerint, et etiam in synodica epistola, ut paulo post annotabimus. Igitur Lucentius apprime intelligens suis legitimis juribus Rom. pontificem esse fraudatum, et illum ecclesiasticæ hierarchiæ ordinem a Christo Domino derivatum aboleri, nulla alia dispositione servata, nisi ea quæ ex civili Rom. imperii administratione oriebatur, ad quam Ecclesiæ canones respexisse contendebant; ideo merito protestatus est, dicendo apost. sedem humiliari non debere, nec gravem hanc injuriam pati posse.

B Quod si deinde illius canonis ordinem et rationem spectemus, hæc vim et injuriam Romano pontifici cæterisque patriarchis intulisse quis non videt? Neque enim concilii Patribus quidquam definire licitum erat quod aliqua ratione a Nicænis canonibus discordaret: *Nam quod ab illorum regulis constitutionemque discordat, apostolicæ sedis numquam obtinebit consensum (b).* Igitur et in hac parte pontificiæ auctoritati grave vulnus inferebatur, quoniam Nicæni canones evertiebantur, quorum observantiam toto animi conatu Romani pontifices necessario curare debebant. Qui quemadmodum propriæ sedis jura infringi numquam sinebant, ita nec aliena ab ambitiosis surripi permittere debebant. Quod si in canonum regulis ad indulgentiam lapsi concedendam pœnarumque relaxationem synodorum Patres inconsulto Romano episcopo, ut vidimus, dispensare non poterant, quanto magis id cautum esse debebat cum ageretur de abolendo sexto Nicæno canone et evertendis juribus Alexandrini et Antiocheni patriarchatus?

C Et quod ad Alexandrinum patriarchatum spectat, Constantinopolitanorum clericorum et ipsius Anatolii nimis fraudulentam agendi rationem attendamus. Deposito jam episcopo Dioscuro, qui acerrime pro suæ sedis privilegiis tuendis etiam contra juris regulas semper decertavit, ut in sexto, septimo et octavo prioris libri capitibus vidimus, nemo in ultima 510 actione aderat qui posset Constantinopolitanorum ambitum retundere, horumque constibus se opponere. Ecclesia enim illa legitimo pastore erat adhuc privata. Et quamvis in sexta actione jussum fuisset Egyptiis episcopis ne Chalcedone recederent, sed novi episcopi electionem expectarent, hæc tandem tamdiu prolata est, quamdiu concilium absolveretur, nec quisquam adesset qui se gravatum profiteretur de jurium usurpatione. Quam graviter deinde Antiochenæ sedis jura vulnerata fuerint in iis quæ ad episcoporum Asiaticæ, Ponticæ, Thraciæ provinciarum ordinationes pertinebant, nemo est qui ignoret. Nam Anatolius, adductus colore schismatis in posterum præcaveri, harum ordinationum habendarum honorem sibi suæque sedi vindicare stu-

(b) S. Leo M., in epist. ad Maximum Antioch., cap. 5.

duit, quamvis Thracæ reluctati fuerint, et non pauci aliarum provinciarum, qui circumvenerint non potuerunt, protestati fuerint antiquitus traditis regulas horumque ordinem haud esse immutandum. Copiosius et eruditione qua pollebat totam hanc controversiam descripsit, illustravitque doctissimus Christianus Lupus in appendice ad Chalcedonense concilium, pag. mihi 1011, ad quam lectores remittimus. Addimus dumtaxat verba laudati canonis 28 ab omnibus posse lustrari apud Conciliorum collectores, et nos interim magis ordinata methodo gradum faciemus ad ea quæ a S. Leone gesta sunt pro isto canone abolendo.

CAPUT VIII.

De iis quæ post Chalcedonensem synodum in Anatolia favore gesta sunt. PP. synodi generalis, Marciani et Pulcheriæ augustorum epistolæ ad S. Leonem pro confirmando ratoque habendo 28 laudato canone. S. pontificis agendi ratio in eodem canone irritando atque cassando. Paschasii Quesnelli interpretationes recensentur. Lannotti tandem in doctissimum cardinalem Bellarminum censuram tamquam falsam et injustam rejecimus.

1. Gravissimo illato vulnere Chalcedonensibus Actis ab unius Anatolii ambitu, huic pro viribus ipsi Orientales mederi curarunt, cum in epistola synodica post synodum ad S. Leonem scripta, tum conquistato et nacto sibi Marciani imperatoris et Pulcheriæ augustæ præsidio, quo strenue egerunt ut idem S. pontifex vigesimum octavum canonem de Constantinopolitanæ Ecclesiæ privilegiis minime aboleret, sed cum aliis sanctionibus firmaret, ratumque haberet. Anatolius præterea secum reputans operam atque honorem quibus impense S. Leonem et legatos pontificios usque ad illam diem fuerat persecutus, sibi blandiebatur pontificis animum posse suis epistolis leniri, si, in mentem revocatis quæ hactenus in catholice fidei testimonium et apostolicæ sedis honorem et famulatum præstiterat, dignam aliquam mercedem pro tot laboribus exantlatis rependere voluisset. Creditit quoque Julianum episcopum Coensem, qui apud Orientales vicarii apostolici munereungebatur, posse suis votis prodesse. Atque propterea hujus officia interponere non distulit, ut nimirum, sequestris partibus assumptis, et ipse apud eundem sanctum pontificem ageret ut Constantinopolitani episcopatus jura et privilegia auferentur. Ad quorum omnium agendi rationem cum sedulo ego attendissem, certo mihi persuasi totius Orientis maxime episcopos in synodis generalibus congregatos, et imperatores ipsos, firmiter credidisse nulla conciliorum decreta in Ecclesia robur obtinere, et canonis rationem habere posse, quæ a Romano pontifice non essent probata, immo omnibus viribus cadere, quoties expresse definita reprobentur, ut perspicue explicavimus in præcedenti libro, et potissimum in capitibus 4, 5, 6, et novissime indicavimus ex mox dictis ad actionem 11 istius Chalcedonensis concilii.

2. Atque ut vere et solide disseramus, primo annotare liceat quid de vigesimo illo octavo canone in sua synodica scripserint ad S. pontificem. Præterea attendamus hac occasione ibidem vocasse Leonem vocis beati Petri legitimum interpretem, illique supremi capituli principatum sincera confessione adjudicasse, contra quem suam insaniam Alexandrinus antistes Dioscorus expleverat, excommunicationem meditando. Gloriosam tandem assecuta victoria post tot tantasque clades, quibus trium annorum spatio Ecclesia Orientis potissimum afflicta remanserat, lætantur, quia S. P. Ecclesiæ corpus unire feliciter festinaverat. Subdunt deinde: *Hæc sunt, quæ tecum,*

(a) In describenda hac Marciani epistola Lucæ Holstenii versionem sumus secuti, quamvis Paschasius Quesnellus in altera Operum sancti Leonis editione 1700, addito Græco textu aliam exhibuerit, fa-

qui spiritu præsens eras, et complacere tamquam fratribus deliberasti, et qui pene per tuorum vicariorum sapientiam videbaris a nobis, effectimus. Quantum igitur laudant fidei triumphum summa felicitate S. Leonis præsidio, sapientia atque influxu assecutum, tantum studium impendere conantur, ut ipsi persuadeant pacis et quietis desiderio adductos fuisse ad definitionem quorundam statutorum quæ Ecclesiarum incolumitati prospicerent: *scientes (aiunt) quæ et sanctitas vestra addicens et probatura, et confirmatura est eadem.* Quorum statutorum confirmationem ut facilius assequerentur, ad eam consuetudinem provocant, quæ ex longo jam tempore obtinuit, quam habuit Constantinopolitanorum sancta Dei Ecclesia ad ordinandos metropolitanos provinciarum tam Asiæ quam Ponticæ, et Thracæ, et nunc synodali decreto firmavimus, non tam sedi Constantinopolitanæ aliquid præstantes, quam metropolitanis urbibus quietem congruam providentes, eo quod frequenter episcopis vitam finientibus multæ turbæ nascuntur, clericis ac populis qui per easdem sunt civitates absque rectore remanentibus, et ecclesiasticum ordinem confundentibus.

3. Hoc igitur quæsito ecclesiasticæ tranquillitatis colore, quo sibi bona multa polliceri affirmabant, a quacumque censura vindicare conabantur eos audaciæ ausus, quibus vetusta disciplinæ consuetudo pessumdabatur. Quare ne S. pontifex ægre ferret quod a se constitutum judiciorum ordinem minime in concilio servassent, et præter legatorum institutiones, jussa et protestationes ad illa condenda statuta venissent de quibus agunt, in ipsius mentem revocant præterita Ecclesiæ Ephesiorum dissidia, emulationes et jurgia, unde quidam vobis sæpius fuerunt importuni. Narrant deinde quemadmodum canonem Constantinopolitanum confirmaverint, decernentes post vestram sanctissimam et apostolicam sedem honorem habere Constantinopolitanam (quæ secunda est ordinata). Quare enixe S. Leonem exorat ut suis pontificiis decretis jam factum iudicium honorare dignaretur, de qua supplicatione cum ipsi jam verba fecerimus in priori libro, cap. 6, ideo non est cur iterum de eadem disseramus. Solam hanc Chalcedonensium Patrum synodicam epistolam, cum quandoque tacitus mecum considerassem, haud parum animo commovebar in eos qui conciliorum etiam generalium canonibus omne robur, et vim adjudicare ausi sunt, quacumque apostolicæ sedis approbatione et confirmatione semota. Quinimo magis commovebar, oculos conjiciendo in alteram epistolam ab imperatore Marciano conscriptam. Qui quamvis civilium rerum administrationi vacare assuetus, et nimio studio laboraret imperiali urbis honorem et prærogativas augendi, tamen arbitrabatur nec a se ipso nec a synodi decreto illud honoris incrementum pendere posse, nisi ab ipso Romano summo pontifice ratum atque firmum redderetur.

4. Igitur et ipse imperator, postquam Leoni et sibi gratulari censuit, 512 quod, *explosa omni contentione et discordia quam livor fidei inimicus objecerat...*, narrat quemadmodum et ipse sanctæ synodo interesse festinasset, quamvis, ait, *nos in aliis locis expeditiones et necessitates publicæ detinerent.* Deinde paucis describere pergit quemadmodum in synodo cuncta cum veritatis triumpho et fidei gloria processissent, cum juxta litteras (subjicit) *sanctitatis tuæ universi assenserunt expositioni prout veritas postulavit.* Veniens tandem ad decretum Constantinopolitani concilii, in hac synodo iterum renovatum, vel confirmatum, pontificem interpellat, *ut etiam dignetur huic parti proprium adhibere consensum.* Quamvis reverendissimi episcopi, qui tuæ religionis vicem agentes ad sanctam synodum convenerunt, *contradixerint* (a).

ctam ab Andrea Arnoldo Norimbergensi, quam Lectores facile consulere poterunt, quamvis revera a præcedenti Holsteniana non plurimum discordet.

Easdem quoque sequestris partes hac de causa Pulcheriam augustam subisse, iidem S. Leo patefacit ex epistola ad eam subscripta. Et quamvis ejusdem Pulcheriæ epistola de hoc argumento hactenus ab eruditis desideretur, tamen ex Leonina responsione sit manifestum Anatolium et Constantinopolitanos clericos multam fiduciam collocasse in officiis quibus tantæ virtutis et auctoritatis mulier suam operam impendebat. Non minorem quoque sollicitudinem pro hoc negotio adhibuit Julianus episcopus Coensis, cujus epistola etsi nondum lucem aspexit et temporum injuria forte deperdita sit, tamen cum S. pontificis epistola supersit, qua eum increpat quod nimium Anatolium amaverit, volueritque illi favore in illicita causa contra universalis Ecclesiæ statum, ideo hunc quoque se sequestris partes obiisse jam manifestissimum est.

5. Anatolius ipse tandem minime difidens posse pontificium animum movere ad concedendum quod maximo doctus ambitu appetebat, satis prolixas summo pontifici litteras dedit, totumque studium adhibuit ut sese in ipsius clientelam insinuaret, ipsique persuaderet novo Constantinopolitanæ sedis honore adaugeri Romani episcopatus prærogativas, ea ratione, quod filiorum honos totus in parentum gloria redundet. Hanc Anatolii epistolam in præcedentibus editionibus desideratam ipsi indicavimus cap. 5 prioris libri historiæ Eutyechianorum, pag. 342 et sequenti; eamque, ut diximus, ex Vaticano Græco ms. cod. exscripsimus, anno 1738, et Latinam reddidit, cl. dominus Franciscus Mariani in Vaticana bibliotheca Græcarum litterarum scriptor et interpres.

6. Interim vero in horum litteris percurrendis S. pontificis animus nec leviter moveri potuit, ut, posthabitis Nicænis sanctionibus, Anatolii ambitui indulgeret, seseque flecteret ad sæculi potestatum et totius synodi supplicationibus annuendum. Quare die undecima kalendarum Junii anni quadringentesimi quinquagesimi secundi, arrepto calamo, ad præcedentes indicatas epistolas respondit, ea usus animi constantia et fortitudine quæ summum et universæ Ecclesiæ pastorem maxime decebat. Et primo quidem verba facimus de epistolis ad Marcianum et Pulcheriam, quæ in Quesnelliana editione primum quoque locum obtinuerunt. Imperatorem igitur in sua epistola S. Leo alloqui aggrediens, de fidei victoria magno divinæ misericordiæ munere in totam Ecclesiam redundante, gaudendum esse proficitur, et, quibusdam subjectis, ex Scripturarum testimoniis mutuatis, quæ duarum naturarum in Christo Domino post unionem existentiam manifestant, statim in altero epistolæ capite, injustum Anatolii ambitum exagitat, cum potius illi consulendus esset, ut, *ordinatorum suorum errorem deserens, in assensum catholicæ fidei salubri correctione transiret*. Eutyechiana enim quandoque Anatoliam fuisse tinctum fuligine rationabiliter **513** S. Leo semper dubitavit, utpote qui erat Dioscori apocrisiarius, et ab Eutyechiana factione, et a Chryzaphii Eunuchi artibus post Flaviani necem ad Constantinopolitanam sedem assumptus. Quem sane nunquam summus pontifex in communionem assumpsisset, nec ipsius electionem ordinationemque ratam habuisset, nisi Marcianus ipse atque Pulcheria suis supplicationibus pontificium animum vicissent, et nisi Anatolius publicam fidei confessionem coram toto clero et Constantinopolitana plebe in manu legatorum pontificiorum edidisset, quos hac de causa præcipue Constantinopolim direxit, ut vidimus in priori libro, cap. 12. Hæc omnia ergo in imperatoris mentem modo revocat S. Leo, dicens: *Custodire tamen debuit, ut quod vestro* (plerique codd., ut notant Baronius et Quesnellus, in margine habent, *nostro*) *beneficio noscitur consecutus nullius cupiditatis pravitate turbaret*. Et quia imperator et Pulcheria augusta pro Anatolii fide sponderant ut in communionem apostolicæ sedis reciperetur; ideo subjicit: *Nos enim*

vestræ fidei interventionis habentes intruitum, cum secundum suæ consecrationis auctores ejus initia titubarunt, benigniores circa ipsum quam iustiores esse volumus. Indicare enim intendebat Anatolii ordinationem, utpote factam ab hæreticis atque schismaticis, prorsus illicitam fuisse, et Anatolium potuisse ab episcopali ministerio deponi, utpote iis canonicis pœnis irretitum, propter quas a sacro obeundo munere perpetuo præpeditus atque suspensus remanere debuisset. Quare in testimonium benignitatis erga Anatolium adhibet, ad tollendas perturbationes omnes quæ, operante diabolo, fuerant excitatæ, (ait) se usum fuisse iis lenitatis remediis quæ illum modestum magis quam insolentem facere debuerunt. Et quia causam agebat cum Christianissimo, religioso et vere orthodoxo principe, cui studium fidei et ecclesiasticæ disciplinæ tuendæ cordi esse sciebat, altiora adhuc fundamenta datæ repulsæ assignat. Ea videlicet, ut etsi Anatolius nullis prorsus sordibus fuisset aspersus, *sed præcipuis meritis optimoque judicio legitime fuisset ac solemniter ordinatus, contra reverentiam tamen canonum patrum, contra sancti Spiritus instituta, contra antiquitatis exempla, nullis posset suffragiis adjuvari*. Igitur posteaquam asseveravit nec ratum habere vello nec assensum præbere posse canoni de quo quæstio agebatur, protestatur nequaquam gloriam Constantinopolitanæ urbis derivatam ab imperatorum auctoritate atque potentia diminutam remanere posse, etiamsi illius urbis antistes ad altiorem gradum et ordinem non ascenderet. *Alia tamen* (ait) *ratio est rerum sæcularium, alia divinarum: nec præter illam petram quam Dominus in fundamentis mire posuit, stabilis erat illa constructio; sed propria perdit, qui indebita concupiscit*. Atque discrimen afferens inter regiam urbem et apostolicam sedem, Ecclesiarum privilegia unde deriventur indicavit, subjiciendo: *Privilegia enim Ecclesiarum sanctorum Patrum canonibus instituta, et venerabilis Nicænae synodi fidei decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla violari novitate*. In quo opere (sequentium verborum pondus animadvertere lector noster non negligat), *auxiliante Christo, fideliter exsequendo, necesse est me perseverantem exhibere famulatum: quoniam dispensatio mihi credita, et ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum quæ in synodo Nicæna ad totius Ecclesiæ regimen, Spiritu Dei instruentem, sunt conditæ, me, quod absit, connivente, violentur, et major sit apud me unius fratris voluntas quam universæ domus Dei communis utilitas*.

7. Jam vero si in his rebus conscribendis brevitatibus studio nimis non urgeret, latissimum mihi aperiretur campus eorum systema evertendi qui Romanos pontifices conciliorum sanctionibus subesse fabulantur, ut etiam judicare voluit Quesnellus subdole ad marginem illius loci annotando: «Canonibus obnoxius pontifex Romanus, iidem familiaris debet in dispensationibus.» Non enim aut Romanorum pontificum universalis auctoritas **514** limitatur, neque ipsi Romani pontifices conciliis subesse dicuntur, si, in iis quæ ad universale Ecclesiæ regimen spectant, regulas sanctionum *spiritu Dei instruente* conditas custoditas volunt, et ut fideliter executioni demandentur satagunt. Possunt tamen Romani pontifices in Ecclesia agere quod a generalibus conciliis facere cautum est. Immo possunt abolere, in irritum mittere, reformare, et tamquam nulla declarare synodorum statuta quæ ecclesiasticis regulis repugnant, quæque ad disciplinæ ordinem et œconomiam subvertendam ordinata sunt; quæ sane nullum argumentum suppeditant eos conciliis generalibus subesse; sed potius concilia ipsa vim et auctoritatem a solis Romanis pontificibus obtinere. Et quidem cum canonum *dispensatio*, auctore ipso Leone, solo Romano pontifici credita sit, et ad hujus tendat reatum, si, posthabita universæ Ecclesiæ utilitate, apud eum prævaleat unius fratris voluntas, ambitus atque libido cæteris dominandi, jam quæstio non amplius in ea versatur,

an Rom. pontifex supra concilia habeat auctoritatem, sed in quibus circumstantiis et casibus ea uti debeat, ne disputationes ad ipsius reatum tendant; cæteris in iis quæ ad ecclesiasticum spectant regimen, solius justissimo Domini Dei subditi iudicio, qui numquam sine ullo reatu permitteret ut regulas per Spiritum sanctorum inspiratas ab ipso violarentur et perverterentur.

8. Verumtamen ista prætereamus, quæ fusius explicari possunt ab iis qui in scholis talia argumenta tractare solent. Unum aliud dumtaxat subijcimus, quod ad canonum custodiam et observantiam spectat, a quibus cum recessisset Anatolius, Patrum mandata contemnendo, nova testimonia sui ambitus exhibuerat in ordinatione Maximi episcopi Antiocheni, quam sibi sine ullo exemplo usurpaverat. Hocce novum crimen tamquam paci et sacerdotali concordie contrarium S. Leo dissimulare voluit; hancque ordinationem non retractasse asseverat *amore reparandæ fidei et pacis studio, cum aliunde Anatolio minime licuisset Antiochenæ Ecclesie sine ullo exemplo contra instituta canonum episcopum ordinare.* Irritam enim et nullam jure hanc ordinationem sine ulla difficultate declarare potuisse asseverat. Quod solius fidei et pacis studio facere prætermisit. His ergo aliisque gravissimis rationibus adductis, imperatorem Marcianum reverenter exorat, ne hujusmodi repulsam ægre ferat; hancque obtestatur ut *sedula suggestione ausus improbus unitati Christianæ pacique contrarios ab omni pietatis vestræ (ait) abdicetis assensu, et fratris mei Anatolii nocituram ipsi, si perstiterit, cupiditatem salubriter comprimatis.* Tandem Lucianum episcopum et Basilium diaconum, qui imperialia scripta ad eum detulerunt, partes susceptæ legationis implevisse testatur. *Nec enim (ait) est æstimandus negotio defuisse, quem potius causa deseruit.* His verbis epistolam clausit undecimo kal. Junii, ut diximus, anno 452. Quesnellus in altero tomo suæ editionis hanc epistolam notis et observationibus adornavit (a). Et, recensitis primo variis lectionibus quæ in aliorum editis et mss. codd. occurrunt, quæstionem movet super illa verba cap. 3, videlicet: *Non dedignetur regiam urbem, quam apostolicam non potest facere sedem.* Sedes autem, seu Ecclesie apostolicæ non una ratione dicuntur, ait, Sed istam nuncupationem ob sex potissimum causas Ecclesiis veteres scriptores tribuere consuevisse, cum ex Tertulliano, Theodoro, et Augustino asseverat, minime indicata potissima ratione qua Romana Ecclesia, *apostolica sedes* a S. Leone passim appellata fuerit. Ait ergo: Romana sedes apostolica *ἀποστολική* appellatur, qua a principibus apostolorum fundata et utriusque sanguine consecrata fuit. Subdit hanc denominationem aliis et aliis de causis convenire Ecclesie Alexandrinæ, Antiochenæ, Hierosolymorum, Ephesiorum, atque nonnullis, juxta PP. diversas inquendi formulas, quas ibidem describit. Quid vero ex tam incongruo eruditionis apparatusu lectoribus insinuare voluerit, prorsus ignoro. Immo si suspicari mihi liceret, conjicerem eo voluisse Romanorum pontificum prærogativas minuere, cum principaliorem causam retineat ob quam Romana sedes apostolica appelletur. Dato igitur quod aliorum Ecclesie ob alias et alias acceptiones honoris causa a veteribus apostolicæ dictæ fuerint, nulla tamen principaliter, et cum omni proprietate talis dicta est, nisi sola Romana sedes, in qua divi Petri auctoritatem vivere et perpetuo duraturam esse S. Leo ipse innumeris locis fassus est, quatinus hæreditario jure Romani pontifices ipsius Petri successores in universum Ecclesie corpus diffundunt, ut nihil prorsus in cæteris membris esse possit quod ab isto capite non dimanet. Hanc prærogativam specialem quidem numquam ha-

bere potuerunt, aut Alexandrina, aut Antiochena, vel quæcumque alia Ecclesia, cui secundum varias acceptiones nomen illud *apostolicum* tributum sit, ut videre est ex ipso Leone, vel in sermonibus habitis in anniversario die suæ assumptionis ad pontificatum, vel in epistola ad Anastasium Thessalonicensem vel ad Theodosium imperatorem, vel ad Galliarum episcopos, et in epistola ad Pulcheriam augustam, in causa de qua agimus ut mox videbimus (b).

9. Non itaque Romana Ecclesia apostolica sedes dumtaxat dicta est quia apostolorum sanguine fundata et consecrata fuit, sed quia divi Petri apostoli auctoritas illiusque in Ecclesia universali principatus adhuc vivit, et perdurat in Rom. pontificibus, ut etiam in epistola 79 ad Pulcheriam ipse S. Leo asseverat. In iis enim quæ ad ecclesiasticum regimen spectant, nihil agunt Romani pontifices sine divi Petri auctoritate, quod privilegium certe nulli alii episcopo datum est cum ipsis hæreditaria successione concessum fuerit ut cæteris episcopis præssiderent. Hinc ergo S. pontifex Leo sibi in omnibus scriptis mire concinens, hac divi Petri auctoritate uti voluit, cum in irritum misit prorsusque cassavit canonem illum de Constantinopolitani episcopi primatu, injuria ab Anatolio sibi usurpato. Etenim, postquam dixerat haudquaquam posse suffragari Constantinopolitanæ sedi canonem illum, jam a sexaginta annis Theodosii senioris tempore editum, ad quem Anatolius multa jactantia provocabat: *Nam (ait) sexagesimus fere annus hujus conniventis esse jactatus, quæ se prædictus episcopus æstimat adjuvari, frustra cupiens id sibi prodesse, quod etiam si quisquam ausus est velle, nullus tamen potuit obtinere; gradum facit ad exprimentum elationis spiritum, qui Anatolio dominabatur. Idcirco modestiam humilitatemque Flaviani ei imitandam proponit: Cujus si (ait) velis splendere virtutibus laudabilis erit, et in omni loco plurimum dilectionis acquirere, non ambiendo humana, sed promerendo divina. Hac autem observantia meum quoque illi animum spondeo copulandum, et apostolicæ sedis dilectionem, quam Constantinopolitanæ Ecclesie semper impendimus, nulla mutabilitate violandam.* Hinc tandem ad canonem illum consensione episcoporum editum, legatis pontificiis reclamantibus, veniens, prorsus in irritum mittit, et per auctoritatem (ait) *beati Petri apostoli generali prorsus definitione cassamus, in omnibus ecclesiasticis causis his legibus obsequentes quas ad pacificam observantiam omnium sacerdotum per trecentos decem et octo antistites Spiritus sanctus instituit.* Sibi grave incommodum afferri ex his verbis præsensit Quesnellus. Quod ut diminueret et devitaret plurimum operis adhibuit. Quare, dissimulatis prorsusque neglectis prioribus illis verbis, *per auctoritatem beati Petri apostoli generali prorsus definitione,* in quibus totum gravissimum hujus sententiæ pondus adest, quæque quali quantaque auctoritate in ecclesiasticarum rerum administratione Romani pontifices polleant sine ulla ambiguitate manifestant, dumtaxat ad hanc vocem, *Cassamus,* attendendum esse censuit, dicendo: « Idem hoc verbum usurpat in sequenti epistola, necnon epist. 75, cap. 1. et 99, cujus vocis non idem semper est significatus. Plerumque enim idem est ac irritum facere; aliquando autem cassari idem est ac irritum esse et omni auctoritate vacuum; nonnumquam etiam idem est cassare ac irritum declarare, et cassum declarare; et cassum pronuntiare; et hoc modo sumi mihi videtur in præsentia a divo Leone. » Sed frivolum, atque fictitium esse hoc Quesnelli assertum, probat imprimis totus illius sententiæ textus. In priori enim sensu a Quesnello indicato adhibuisse Leonem vocem illam *cassamus,* perspicue innotescit ex modo et agendi ratione ipsius S. pontificis, qui ait beati Petri

(a) Quesnellus, tom. II Operum S. Leonis M., pag. 85, col. 1.

(b) Consule cap. 9 prioris lib., in causa appellationis S. Flaviani ad apostolicam sedem, pag. 393.

personam agere, et istius auctoritate uti ad proscribendum penitusque abolendum canonem illum, jam a concilio editum, et apostolicæ sanctæ sedi propositum, ut hunc confirmaret ratumque haberet. Quis porro non videt tunc veras supremi iudicis partes obiisse Leonem? Cum videlicet ageretur de servandis Ecclesiarum iuribus, illi opus erat infirmare, abolere, et omnibus viribus privare solemnem contractum per mutuum partium consensum in concilio celebratum, quo Constantinopolitanus antistes sibi vindicabateas prerogativas quas illi sponte Antiochenus episcopus cedebat, et illas quæ Alexandria conveniebant Ecclesiæ, tunc præsullem non habenti, cui nemo Orientalium episcoporum patrocinari visus est, vel quia regis urbis gloriam, amplitudinem, et potentiam exoptabant, vel quia sibi persuadebant quod, semel adjudicatis Constantinopolitano episcopo ordinationibus provinciarum Ponticæ, Asianæ atque Thraciæ, magis consuleretur illarum Ecclesiarum tranquillitati et paci, Contractum autem illo tam solemnem nemo ex illis PP. se opposuit, si legatos pontificis excipiamus. Immo unus ex his, Julianus videlicet, episcopus Coensis, apostolicæ sedis vicarius apud Orientales, in cæterorum abiens sententiam, Constantinopolitano episcopo, post Romanum, primatum adjudicavit; ita ut concilii Patres non tantum solemnes testes fuerint illius in itæ iurium transactionis, sed iudices etiam, illamque in publicæ conciliorum tabulas inferri iusserint, illique sponte sine coactione et metu subscripserint. Non ergo vigore et auctoritate vacuum dumtaxat dicendam esse arbitramur in sensu a Quesnello usurpato, qui Leonis verbis inferens subdit: « Quod autem omni penitus auctoritate vacuum, quod sine cunctatione statim ac præsumptum est cassatur: quod ab initio sui caducum est, dudumque collapsum, nulla sententia, nulla auctoritate necessam est cassum et irritum effici, sed tantummodo irritum et cassum declarari et denuntiari. Quod hic facit Leo ut canonum custos et exsecutor, unita secum imperatoris fidei pietate. » Quod enim ex hac infirma et dumtaxat fictitia ratione? Oportebat primo eum animadvertere, aut non dissimulare, S. P. loquendi formulam, qui præfecta D. Petri auctoritate uti asseverat, quando pronuntiat: *Generali prorsus definitione cassamus.* Hæc certo verba a iudicibus a pud jurisconsultos usurpata esse, ad indicandam *definitivam sententiam, quæ ultimo datur, et rem totam absolvit.* legitur in cod. de sententiis. Unde nemini amplius licere poterat vel novum iudicium instituere, vel aliter pontificiam definitionem interpretari; quæ cum generalis esset, omnes singulasque cuiuscumque ordinis, gradus et qualitatibus personas afficiebat, illique sub schismatis pœna omnes obtemperare debebant.

10. Nec sane mihi objici potest laudatum canonem Nicænis sanctionibus repugnasse, cui ne vulnus inferretur S. Leo, tamquam canonum custos et exsecutor, permittere haud poterat. Nam rogabo Quesnellum an PP. Chalcedonenses id ignorassent? Non ignorasse perspicuum est. Nam Nicæni canones, et sextus perspicue instante Paschasino, et iterum in synodo lectus est, et ab omnibus fuit auditus. Igitur illi PP. vel indicaverunt 417 canonem illum 6 Nicænum in posterum suffragari non posse Alexandrino et Antiocheno patriarchis propter alias et alias rerum atque temporum circumstantias, vel arbitrati sunt pollere auctoritate obsoletos faciendi et antiquandi veteres canones, novosque condendi, qui ad meliorem tutioremque Ecclesiarum administrationem et tranquillitatem pertinerent, in iis quæ ad disciplinam et œconomiam referuntur. At quaecumque eorum fuerit iudicium, Leo abolevit, cassavit, irritum fecit. Cum itaque hoc non tamquam particularis, sed universalis episcopus fecerit, synodi generalis iudicium reformando, cassando et abolendo, jam ipsum nec synodorum decretis subesse, nec synodorum decreta aliquam vim et vigorem habere sine suo suffra-

gio atque confirmatione evidentissime patefecit.

11. At Launoi nugatorius interpretationes jam opus est excutimus, quemadmodum jam pridem in scholis collegii urbani Propagandæ Fidei facere consuevimus, huiusmodi argumenta tractantes. Launoius igitur quæstionem illam examinandam assumens, quæ ad pontificiam universalium synodorum confirmationem pertinet, cardinalem Bellarminum graviter exagitat, quod lib. II de Conciliis, cap. 17, scripserit Rom. pontificem simpliciter et absolute esse supra Ecclesiam universalem et concilium generale, ita ut nullum supra se iudicium agnoscat. Intercætera autem argumenta in istius causæ præsidium a Bellarmino prolata, locum habet illud, quod ex hac epistola Leonis ad Pulcheriam colligitur. Sed Launoius assumptum probari posse inficiatur. Immo Bellarminum fraudis accusat, quod S. P. testimonium obruncaverit, iis vocibus sublatis, *unita nobiscum vestræ fidei pietate*, quæ ad Pulcheriam pertinent, deinde e media oratione subductis quæ sequuntur, *generali prorsus definitione cassamus*, omnino relicuerit. « Ideo ratiocinari pergens (ait) Bellarminus, priora verba ideo sustulit, ne quod est Leoni, cum Pulcheria commune videretur, et ne Pulcheria in partem abrogati canonis quo Constantinopolitanæ Ecclesiæ prærogativa sanciebatur venisse crederetur, et iis ita constitutis facilius posset concludere papam esse supra concilium. » Et infra Launoius rationem assignat quare S. P. in abrogando eo canone sibi unitam habere voluerit fidei pietatem Pulcheriæ, subjiciendo. « At pontifex verba illa ideo addidit, quod principibus custodiendorum canonum curam incumbere cognosceret. Id enim scribit in epistola 74 ad Leonem augustum. » Causam tandem noster criticus inquirens cur Bellarminus posteriora verba reseverit, concludit: « Ne pontificem ecclesiasticis legibus obsequentem videret et lectori suo proponeret, ne id quod faciebat pontifex, hunc Nicæni synodi auctoritate facere constaret. Quapropter auctor ille non apposite quidem ad rei veritatem, sed ad scopum instituti operis Leonem mutilavit. » Verum in fine, quasi fugiens Bellarminum excusare vellet, ait hunc Romanum scripsisse, non quidem in sedis apostolicæ, sed ut *curiæ reprehensionem non modicum incurreret, et prohibitorio ascriberetur.* Hactenus Launoius, ut epistola ad Jacobum Bevilacqua, nonnulla alia subnectens quæ videri possunt part. II, epist. 4, pag. mibi 53.

12. Gravem esse hanc in Bellarminum censuram omnes intelligunt; haud tamen scio an tamquam injustam eam condemnent. Hoc posterius tamen nos facile assequemur, animadvertentes Bellarmini scopum non fuisse e totam atque integram S. Leonis epistolam exscribere, et in suum usum convertere, sed verba illa dumtaxat referre quæ ad institutam sibi que propositam quæstionem spectabant. Et ea potissimum quæ ecclesiasticam auctoritatem et jurisdictionem indicabant. Quis itaque umquam theologorum etiam infimæ notæ, hactenus confinxit mulieres cuiuscumque conditionis et gradus, quacumque suprema sæculi potestate præditas, jurisdictionem in Ecclesia obtinuisse, hancque jure exercuisse? Nec heterodoxi (si Montanistas et Cataphrygas excipiamus) per somnium cogitarunt mulieres 518 Petri apostoli auctoritate uti posse in legibus ecclesiasticis tuendis, condendis atque abolendis. Pietate fidei quidem legibus Ecclesiæ obtemperare et obsequi possunt, et ut executioni demandentur suum laborem impendere, rebellium improbos conatus pœnis cohibere, et ea subsidia ecclesiasticis iudicibus præstare quæ ad canonum conservationem ordinata sunt. Cæterum quis per somnium arbitrari aut saltem cogitare potuit aliquam etiam minimam auctoritatem et jurisdictionem exercere potuisse, iudicando de Ecclesiæ prærogativis, iuribus, canonibus, ordinationibus, et id genus aliis, de quibus tum quæstio habebatur? Certe id totum sequeretur, si, ut Lau-

noius nugatur, « quod Leoni erat, cum Pulcheria fuisset communis, et Pulcheriam in partem abrogati canonis quo Constantinopolitanæ Ecclesiæ jura sanciebatur venisse crederetur. » Igitur si mulieres ejusmodi juriis prorsus divina lege carere debent, locus Bellarmino doctissimo atque catholico viro superesse non poterat ut Leoni atque Pulcheriæ augustæ communem faceret illam auctoritatem et jurisdictionem, ob quam summus pontifex scribit: *Unita nobiscum fidei vestræ pietate in irritum mittimus, et per auctoritatem beati Petri apostoli generali definitione cassamus.* Pudeat ergo Launoium ita ratiocinari voluisse, et attendat duplici titulo dumtaxat S. Leonem Pulcheriam rogasse ut in partem abrogati canonis veniret, neuter quorum ipsius systemati suffragetur. Primus enim titulus erat pietas fidei augustæ, qua multifarie et multis modis semper operam dederat ut Leonis vota implerentur, tum in iis quæ Flaviani omniumque orthodoxorum causas respiciebant, tum in cæteris quæ ad Eutychnorum exitum et condemnationem ordinabantur. Alter vero erat titulus servandæ ecclesiasticæ et tranquillitatis, quæ procul dubio vulnerata et disrupta omnino fuisset, si sextus Nicænus canon, qui ad pacificationem omnium sacerdotum fuerat editus, injuria demum tum abolitus mansisset. Quod indicare volens S. pontifex, immediate subjecit: *In omnibus ecclesiasticis legibus obsequentes, quas ad pacificationem omnium sacerdotum per trecentos decem et octo antistites Spiritus sanctus instituit.* Itaque Pulcheriam interpellat, ut, relictis Anatolii partibus, cujus causæ multo studio cõperat patrocinari, servata fidei consueta pietate qua apostolicæ sedi conjungebatur, ingratum non haberet si consensiones episcoporum Chalcedonensium sanctorum canonum apud Nicænam conditorum regulis repugnantes in irritum mitteret, et per auctoritatem beati Petri apostoli generali prorsus definitione cassabat.

13. Hunc quidem esse genuinum Leoninorum verborum sensum nemo inficiabitur, qui animadvertat Pulcheriam et Marcianum factos fuisse sequestres et mediatores Anatolium inter et Romanum pontificem, ut canon ille 20 ratus haberetur et confirmaretur. Marcianum enim atque Pulcheriam in Anatolii favorem fuisse præventos, Leo ipse optime ex eorum epistolis cognoverat: sed confusus potissimum de fidei pietate Pulcheriæ, qua A. S. uniebatur, non est veritus humanissimi denegare quod ipsa petebat; immo importunum Anatolii ambitum penitus retundere atque frustrare, subtrahendo ipsi præsidia, quibus patrocinari sibi quæsierat. Summam autem fiduciam habuisse S. Leonem in augustæ Pulcheriæ pietate, ex eo innotescit, ut ipsi demandaverit Anatolii ambitum continere atque reprimere, suam epistolam his verbis claudendo: *Et quia moris vestri est pro pace et unitate Ecclesiæ laborare, fratrem meum Anatolium episcopum ex vestra mihi insinuatione dilectum in his quæ ipsi profutura sunt continete; ut gloria clementiæ vestræ sicut magnificatur de fide reparata, et a prædicetur de ambitione compressa.* Cætera quæ ex his verbis deduci possent, ad magis atque magis Launoii systema evertendum, ipsi silentio præterimus, cum quilibet ex nostris lectoribus perspicue intelligat quemadmodum et in quibus rebus Pulcheria fidei pietate A. S. semper unita fuerit.

519 CAPUT IX.

S. Leo Magnus multis modis Anatolii ambitum compressit. Theologorum quæstiones ex S. P. scriptis definitæ. Paschastii Quesnelli effugia describuntur, et decretum de servandis provincialium primatum privilegii explicatur. Aetii et Andreæ Constantinopolitanorum causæ proponitur. Julianus episcopus Coensis apostolicæ sedis vicarius instituitur, cujus munera atque prærogativas Paschastius Quesnellus injuria elevare nisus est.

1. Frustratos omnino manuisse Anatolii Constantinopolitani conatus, quibus sibi blandiebatur effica-

cissima præsidia ex sæculi potestatibus nactum esse, quæ suo prodesse ambitui, abunde jam in præcedentibus explicavimus. Cujus quidem rei ipse non tantum ex imperatoris Marciani, Pulcheriæ augustæ et Juliani episcopi Coensis relationibus certior factus fuit; sed ex ipsius sancti pontificis epistolis, qui acri aliquo stylo ad eum rescripsit, ut ipsius ambitum refrenaret atque comprimeret. Debit enim tunc Anatolius apprimè cognoscere S. Leonis animi robur et fortitudinem, qui nulla ratione movebatur ad eas ecclesiasticas leges infringendas et abrogandas, quæ justitiæ et æquitati maxime erant conformes, quasque Patres, Spiritus sancti ducti afflato, in totius Ecclesiæ bonum apud Nicæam salubriter condiderunt. Primo itaque S. pontifex in Anatolii mentem revocat illud ecclesiastici monitum xxviii: *Post concupiscentias tuas non eas, et a voluntate tua avertere,* quæ verba grave objurgationis genus præseferunt. Deinde molli brachio sensim eum aggreditur, ex una parte præcedentia facinora, in quæ lapsus fuerat, eidem objiciendo, et ex altera parte commemorat lenitatem et indulgentiam cum eo adhibitam, quam toleravit sæ ordinationis defectus, et culpam quam incurerat, Antiocheni episcopi ordinationem injuria sibi vindicando. Has autem culpas se tolerasse ait *studio fidei reparandæ, et amore concordiæ.* Non ita tamen novam culpam patienter sustinere posse asseverat, quæ sanctissimas Nicænorum canonum constitutiones conatur infringere, arrepta occasione ex temporis oportunitate quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdidit, et Antiochena Ecclesia proprietatem tertix dignitatis amisit, ut his locis juri tuo subditis, omnes metropolitani episcopi proprio honore priventur. Hinc ergo Anatolium tamquam novi schismatis reum vellicat; quod videlicet propitio tempore expectato, quo Alexandrina sedes esset vacua pastore, ob Dioscori depositionem, et quando Antiochenum episcopum sibi habebat conjunctum, ob sacram ordinationem illi recenter collatam, prorsus inaudita atque insolita tentasset, synodum dumtaxat ad hæresim exstinguendam et ad confirmationem fidei catholicæ congregatam in ambitu occasionem trabendo. Quare ad præripiendas eas excusationes, quas adducebat, contendendo duplo numerosiorem fuisse Chalcedonensium synodum Nicæna, illam huic neque comparandam, neque præferendam esse asseverat, cum tanto divinitus privilegio Nicæna sit synodus consecrata, ut sive per pauciores, sive per plures ecclesiastica judicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum quidquid fuerit ab illorum constitutione diversum. Non dissimulat præterea indicare quemodmodum illam Chalcedonensium PP. multitudinem quadam conniventia, blanditiis atque officiis sibi comparatam, in suam sentiam impulerit, quæ argumento erant PP. artubuisse seductos ad 500 assentiendum nimis prævis et improbis conatibus ejusdem Anatolii. Unde S. pontifex ait: *In totius Ecclesiæ perturbationem superba hæc tendit elatio, quæ ita abuti voluit concilio-synodi, ut fratres in fidei tantummodo negotio convocatos, et definitione ejus causæ quæ erat curanda perfunctor, ad consentiendum sibi, aut depravando traduceret, aut terrendo compelleret.* Interim autem cum hæc omnia Anatolio objiciebat, ut tamquam omni prorsus vigore vacuum illum canonem esse prosciberet, utpote profectum ab illis qui auctoritate carebant, atque illis qui, aut seducti malis artibus, aut minis deterriti, perfecta libertate minime pollebant, nobis indicare voluit episcopos etiam in generalibus synodis congregatos non alias posse causas tractare et definire, nisi eas quas apostolica Petri sedes discutendas proposuerat. Hac quippe ducti ratione, pontificii legati protestationibus reclamationibusque usi sunt, ut se præcaverent ab eo canone conscribendo, qui apostolicæ sedis communitario et institutionibus prorsus repugnabat. De quorum protestationibus, cum ipse

Anatolius in epistola ad S. pontificem conqueri voluisset, quærimoniam repulit respondendo : *In quo quidem multum illos mihi hæc scribendo commendas; sed temetipsum, quod eis parere nolueris, dum illicita moliris, a casus, superflue non concedenda et insalubriter tibi contraria concupiscens, quæ nullum unquam nostrum poterunt oblinere consensum.*

2. Jam vero his paululum insistere mihi opus est, ut vetustam illorum temporum doctrinam assequamur, atque intelligamus an pontificiis legatis primus dumtaxat honoris locus in generalibus synodis concederetur, vel jurisdictionis; et an synodis iure aliquid liceat statuere, reclamantibus protestantibusque Romanorum pontificum legatis; et denique an generalis ipsa synodus supra Romanum pontificem polleat potestate. At tres istas quæstiones, quæ aliquando theologorum ingenia torquere consueverunt, ob quorundam novas doctrinas, perperam in vulgus sparsas, liquido hic a S. Leone esse definitas, quis non videt? Illis namque non honoris titulo dumtaxat aliis episcopis præesse datur, quibus cæteri episcopi parere tenentur; cum nemini jurisdictione privato parere teneamur, nec quidquam iure validum et ratum esse potest, cui protestationibus reclamacionibus ipsi pontifici legati se opponant. Immo tanto magis evidentissime explicatur Romanos pontifices supra concilia generalia auctoritate pollere, quanto fortius, cum Anatolius, tum Chalcedonenses Patres adhærere et insistere contendebant decreto alterius generalis synodi ante sexaginta annos conscripto, cui Orientales ipsi in Theodosii augusti senioris gratiam et magni Nectarii honorem fuerant suffragati pro Constantinopolitanæ sedis honore, privilegium et prærogativis adaugendis. Canonem porro hunc, tum etiam omni effectu caruisse, quia Leonis prædecessores illum haud approbarunt, nec pro firmitate obtinenda Constantinopolitani PP. ad apostolicam sedem illum transmiserunt, S. P. asseverat. *Persuasioni enim tuæ (scribit S. Leo) in nullo penitus suffragatur quorundam episcoporum ante sexaginta annos (ut iactas) facta conscriptio, numquam a prædecessoribus tuis ad apostolicæ sedis transmissa notitiam, cui ab initio sui caducæ dudumque collapsæ sera nunc et inutilia subijcere fulcimenta voluisti, eliciendo a fratribus speciem consensionis quam tibi in suam injuriam verecundia fatigata præberet.* Laborarunt omnes scriptores inquirentes cur canon iste de quo agitur jam a sexaginta annis in Constantinopolitano concilio conscriptus, omni effectu caruisset; atque in diversas abierunt opiniones, aliter et aliter ratiocinantes, potissimum cum noster S. pontifex affirmet : *Numquam a prædecessoribus tuis ad apostolicæ sedis transmissa notitiam, et aliunde innotescat Constantinopolitanum primum concilium ab apostolica sede fuisse receptum.* Inter cæteros autem qui hanc quæstionem excitavit, fuit Paschasius Quesnellus, sed paucis § 211 eam dirimire potuisset, si S. P. loquendi modum attendisset (a). Ait enim conscriptum canonem ab initio sui cecidisse, dudumque esse collapsum; ut nimirum indicaret primarios Orientis episcopos, quorum jura violabantur, huic sanctioni seu descriptioni suffragari noluisse. Immo forte arbitrari possemus reclamacionibus protestatos fuisse, quin aliquando darent suum assensum, quem tandem diuturnis gravissimisque stimulis Anatolii fatigati in Chalcedonensi synodo, cum suarum sedium injuria præbuerunt.

3. Hanc quidem, et non aliam, arbitror esse genuinam verborum S. Leonis interpretationem, quæ omnes nodos in quos præcedentes scriptores inciderunt, facile solvere poterit. Etenim Romanos pontifices notitiam non habuisse Constantinopolitanæ generalis concilii primi, affirmari haud potest, cum adhuc supersit illorum centum quinquaginta PP. synodica epistola, scripta ad Damasum papam, Ambrosium

A Mediolanensem, Brittonem Trevirensem, aliosque Occidentales episcopos, in qua dumtaxat mentionem faciunt de hæresibus in ea synodo damnatis; sed nec unum habent verbum de illo tertio canone, quem in gratiam et honorem archiepiscoporum Constantinopolitanorum conscripserant. Quis ergo æstimabit huius canonis decretum apostolicæ sedi aliisque Occidentalibus episcopis, quibus laudata synodica erat inscripta, reticere voluisse, aut potuisse, si unanimes consensione, sine protestationum reclamacionumque strepitu illum conscripsissent? Igitur si, auctore Leone ab initio sui tamquam caducum atque collapsum canonem illum habuerunt, etiam apud Orientales, omni prorsus affectu caruit; nec Alexandrini et Antiocheni passi fuerunt suarum Ecclesiarum jura infringere, atque violari, neque tum *speciem consensionis præbuerunt.* Hæc autem nostra interpretatio prorsus evertit Quesnellialiter ratiocinantis opinionem, qui sibi maluit imaginari ne verbum quidem fessis in laudata synodica de canone jurium et privilegiorum Constantinopolitanæ sedis, quem sciebant Occidentalibus minime placiturum: « Vel persuasi, episcopis Orientalibus de Orientalium Ecclesiarum ordinatione aliquid decernentibus, Occidentalium consensum nequaquam necessarium esse, sufficere porro (subjicit) si quod de fidei symbolo adversus hæreticos in illorum notitiam venire curarent; quia cum fidei causa omnibus non modo episcopis, sed et catholicis laicis sit communis, et propria sit œcumenici concilii materies, omnibus quoque innotescere necesse est quæ ad eam spectant, omniumque imprimis episcoporum capiti, cuius est præcipue ex apostolicæ sedis specula fidei custodia ac sinceritati invigilare. » At quot quibusquo fallacis referta sit huiusmodi Quesnelli ratiocinatio, nemo est qui non intelligat. Quas singillatim refellere in præsens supervacaneum ducimus; cum passim in hisce nostris scriptis probaverimus synodorum etiam generalium decreta quæcumque viribus esse vacua, si consensu apostolicæ sedis non approbentur et confirmantur; solum apostolicam sedem super antiquos canones ab Ecclesia conditos posse dispensare; eandem tandem apostolicam sedem in iis etiam quæ ad disciplinam et ecclesiasticum regimen spectant, speciale habere curam et diligentiam Ecclesiarum omnium Orientis, ut ex sexcentis exemplis in nostris hisce Exercitationibus expressis, atque pariter ex aliis subjiciendis evidentissime sit manifestum.

4. Si quidem animadvertens S. Leo Anatolium præter secundum locum sibi cum injuria Alexandrini et Antiocheni episcoporum usurpatum, jura quoque convellere voluisse provincialium primatum, et metropolitanos antistites, privilegiis antiquitus institutis fraudasse, cum universalis Ecclesiæ perturbacione, in integrum hanc disciplinæ et regimis ecclesiastici partem restitui et custodiri mandat, imperando : *Non § 22 convellantur provincialium jura primatum, nec privilegiis antiquitus institutis metropolitani fraudentur antistites. Nihil Alexandrinæ sedi ejus quam per sunctum Marcum evangelistam beati Petri discipulum meruit pereat dignitatis; nec, Dioscoro impietatis suæ pertinacia corruente, splendor tantæ Ecclesiæ tenebris obscuretur alienis.* Et disserens statim de Antiochenæ sedis juribus, præcipit : *Antiochena quoque Ecclesia, in qua primum, prædicante beato apostolo Petro, Christianum nomen exortum est, et in paternæ constitutionis ordine perseveret, et in tertio gradu collocata numquam se fiat inferior.* Conferat nunc, quæso, lector hæc quæ ex Leone descripsimus cum iis quæ Quesnellus confinxit, et judicet an Orientalium synodalia decreta ad illarum Ecclesiarum disciplinam et regimen pertinentia RR. pontificum approbationi, irritationi atque iudicio subessent. Videat qualis et quanta Quesnelli fabulationibus fides adhibenda sit. Potissimum cum in inconstantia laborans fateri fuerit

(a) Quesnellus, in notis et observationibus ad hanc epistolam, tom. II, p. 484.

coactus provincialum jur- et primatum prorsus remansisse abolita. Nisi fortiter inceptis obstitisset S. Leo, quo id saltem assecutus est, ut ulterius non tenderet effrenis illius episcopi ambitio (a).

5. Sed jam hujus Romanorum pontificum auctoritatis in Ecclesiarum Orientis disciplinam et administrationem alia evidentissima argumenta nobis suppeditata sunt ex nostri S. P. Leonis epistolis, anno sequenti in causa Aetii et Andreae Constantinopolitanae Ecclesiae diaconorum conscriptis. Ipse Anatolius itaque novitatis nimis studebat, nedum aliorum jura sibi usurpando, sed et probatissimos orthodoxos viros e suis inuneribus dejiciendo. Aetium enim Constantinopolitanae Ecclesiae archidiaconum honoris colore degradavit, et dispensationem totius causae et curae ecclesiasticae in Andreae Eutychianistam transtulit. Aetium enim fuisse unum ex illis Constantinopolitanis clericis qui constanter adversum Nestorianos et Eutychianos decertaverant, et S. Flaviano semper adhaeserunt, idem S. Leo testatus est in epistola ad Marcianum et Pulcheriam. Praeterea ipsius Aetii pietas in fidei negotiis, et industria in rebus agendis, jam dudum universo orbi innotuit, ex muneribus non tantum archidiaconi, sed et primicerii notariorum urbis Constantinopolitanae, quibus functus fuerat ut, Chalcedonensis concilii Acta testantur. Hunc ergo honoris specie presbyterum ordinavit; et non inveniens (ait S. P.) quod argueret in fide, quod reprobaret in moribus, eum ad sacra mysteria peragenda in cometerio longe ab urbe constituto deputavit, ut quamdam exsiliis poenam subiret. Hunc ergo imperiali pietati commendavit S. Leo, ne ulterius noxiis ingravari possit insidiis, quem Dominus ut comperi, ait, sub vestra defensione constituit. Irregularem praeterea prorsus fuisse Andreae ordinationem, non tantum ob Eutychianam haeresim, cui adhaeserat, sed et ob falsas accusationes contra S. Flavianum constructas, nemo poterat inficiari. Propterea licitum non erat Anatolio illum ad altiores gradus promovere, atque ceteris catholicis clericis praepone. Quare Marcianum imperatorem S. P. obsecrat, ut Anatolium a professione sua dissonum, et nimis, ut ait, testimonii vestri ac favoris vestri oblitum, increpare dignemini, Cesset (subjicit) catholicos insectari; cesset eos qui sanctae memoriae Flaviano placere contere, et eorum societatem; intellige Eutychianorum) quos improbat eligere (b). Denique ne videretur in reliquis quae tractu temporis contingere poterant Orientalium rerum curam dimittere, quasi ad ipsum non spectasset vigilis partes obire, cum in fidei causis, tum aliis ad tranquillitatem et ad Ecclesiarum disciplinam pertinentibus, apostolicae sedis vicarium Julianum episcopum instituit, quem in affectu imperatoris Marciani et Pulcheriae augustae haberi desiderat, cuius obsequiis praesentiae 523 meae vobis imago reddatur. Nam de fidei ejus sinceritate confidens vicem ipsi meam contra temporis nostri haereticos delegavi; atque, propter Ecclesiarum pacisque custodiam, ut a comitatu vestro non abesset exegi. Sibi omnino concinit S. pontifex in subsequentibus duabus epistolis eadem die conscriptis, quarum unam ad Pulcheriam augustam, aliam vero ad Julianum Coensem direxit. In hac postrema dumtaxat superaddidit, quorum in praecedentibus nullam facit mentionem; alterum ad Aegyptios et Palaestinos monachos tumulantes pertinebat, quos an Eutychianae impietati famularentur ignorabat: An implacabiliter dolerent episcopum suum in eam impietatem potuisse traduci, qua ab incarnationis Dominicae veritate descivisse cognoverant. In re autem tanti momenti (ait) cupio me plenius edoceri, ut etiam talium correctioni congrue studeatur. Addit quoque De Ecclesiae Alexandrinae pace qui ad vos veris nuntiis perferatur desiderare, ad cuius episcopum Proterium recentior ordinatum. istiusque ordinatores. seu clericos, qualia scripta dirigit m'issis exemplaribus, Julianum

(a) Quesnellus tom. II Operum S. Leonis M., in notis et observationibus ad epist. 80.

A ipsum scire voluit. Alterum quod huic epistolae ad Julianum superaddendum censuit, pertinebat ad epistolam de Domini incarnatione jam pridem a quatuor annis ad Flavianum scriptam, et ad gesta synodalia Chalcedonensis concilii. Suspicio enim ducebatur S. pontifex ipsi traditam non fuisse laudatam epistolam, quam per Basilium diaconum miserat, et aliunde cum synodalia gesta propter linguarum diversitatem parum clara reperisset, ideo eidem injunxit: Ut in unum codicem universa facius congregari, in Latinum scilicet sermonem absolutissima interpretatione translata: ut in nulla parte actionum dubitare possimus, neque ullo modo esse possit ambiguum, quod ad plenam intelligentiam te fuerit studente perductum.

B 6. Quesnellus, in altero tomo Operum S. Leonis, scite annotavit ab hoc munere, Juliano episcopo Coensi tum imposito, nuntiorum pontificiorum originem et consuetudinem derivari, quod aliqui forte ultro concedere non repugnabant. Sed cum addat hos, non male viros eruditos secutus, se comparare cum patriarcharum Orientalium apocrisariis, inter utrosque tamen varie discriminiibus servatis, omnino ei assentiri non possumus. 1° Ait, apocrisarios ad comitatum imperatoris Orientalis a patriarchis fuisse destinatos, cum Byzantium imperii sedes transiata fuit vicarios antem paulo post, vel paulo ante Chalcedonensem synodum fuisse institutos; 2° apocrisarios patriarchum non pro causa fidei, sed pro specialibus Ecclesiae vel dioecesis negotiis in comitatu moratos esse, nuntios vero Romanos pro rebus fidei curandis ibidem residere jussos; 3° illos plerumque ex diaconorum vel presbyterorum ordine assumptos fuisse ad hujusmodi munus, hos interdum etiam episcopali, pro dignitate scilicet apostolicae sedis ut in Juliano apparet. Addit praeterea idem Quesnellus: « In hujus ergo vicarii institutione Orientalium patriarcharum morem aemulatus est Leo, in multis tamen ab eisdem se pro sua praerogativa discernens, et certis incrementis et accessionibus munus hoc complens et adornans. Quod penitus inspicere otiosum, opinor, non erit, neque ab hoc loco alienum.

7. Quesnelliana haec tamen doctrina, etsi quamdam veritatis speciem praesefere videatur, in multis quidem vacillat; nec praesentem S. P. Leonis agendi rationem indicat, nec pontificia munera Juliano Coensi demandata explicata sunt quemadmodum oporteret. Vacillat imprimis, immo prorsus cadit quoad apostolicorum nuntiorum originem. Si enim apostolicae sedis vicariis cum apostolicis nuntiis confundamus, jam utrumque originem alius esse repetendam ostendunt Romanorum pontificum epistolae, Damasi papae videlicet, Syrii, Innocenti primi, Zosimi, atque Coelestini. Questionem hanc de apostolicae sedis vicariis, horum antiqua institutione et potestate, magno eruditionis apparatu pertractavit cl. D. Franciscus Antonius de Simeonibus, et secutus Holstenii Rom. collectionem, 524 jam ante Damasum papam, hoc vicarii munere apud Illyricos functum fuisse Acholium, deinde Anysium, probat ex epistola Innocentii papae primi ad Rufum. Sed eo tempore apocrisarii nomen et officium a veteribus indicata fuisse, undenam Quesnellus deducit? Vacillat deinde praecedens doctrina, si vicarios apostolicos cum apocrisariis conferamus. Quid enim significare habuit vox illa apocrisarius apud mediae aetatis scriptores, nisi quemcumque legatum seu ministrum missum a pontifice, vel ab episcopis, ut habetur in Constitut. novell. 1237 Contra vero vicarii apostolici nomen et officium, cum alterius personae vices agere importet, quibus hoc munus a Romanis pontificibus erat demandatum, intererat, praesese illarum regionum Ecclesiarum, quae ab urbe Roma longe aberant, atque subito malis omnibus quae oriebantur obviam

(b) S. Leo epis. 84, cap. 2.

ire. Hanc pontificiorum vicariorum ideam ex multis ecclesiasticis monumentis colligimus, quæ singula referre supervacaneum ducimus. Sed ne dumtaxat insistere videamur Leonis agendi rationi, de qua Quesnellus perperam affirmavit S. pontificem nostrum Orientalium patriarcharum instituta æmulatum fuisse, subjicere non piget S. Innocentii papæ primi verba ad Rufum, suum in Illyrico vicarium: *Divinitus ergo hæc procurrens gratia, ita longis intervallis determinatis a me Ecclesiis distat consulendum, ut prudentiæ gravitatiq; tuæ committendam curam causasque, si quæ exoriantur per Achaia, Thessalia. .... Ecclesias, Christo Domino annuente, censeam. Vere enim ejus sacratissimis monitis lectissimæ sinceritatis tuæ providentiæ et virtuti hanc injungimus sollicitudinem. Neque verum est vicarios apostolicos dumtaxat pro fidei rebus a RR. PP. fuisse institutos; sed etiam pro aliquantis culpis non levibus, quæ ad nos, ait Cælestinus papa, cum simus longius non ita ut sunt acta interposito temporis spatio perferuntur, quas omnes, intercessione fratris et coepiscopi nostri Rufi, cujus experientiam comprobata esse in cunctis omnibus et vitæ actibus liquet, volumus researi (a). Hisce autem verbis veram et legitimum potestatem pro pontificiis partibus agendis hujusmodi vicariis fuisse delegatam, nemo sanæ mentis inficiabitur; quam quidem obtinuisse apocrisarios, ex nullo certo testimonio evinci potest. Quænam tandem officia implenda Juliano Coensi episcopos sanctus pontifex Leo Magnus demandasset, jam ipsi in priori hujus historiae libro, cap. 13, pag. 444, indicavimus; magisque demonstrabimus ex iis quæ in sequenti capite dicturi sumus*

525 CAP. X.

Anatolii C. P. ambitus atque agendi ratio Eutychianis favens novas turbas excitat in Orientem. Sanctus pontifex Leo admonitus a Marciano et Leone imperatoribus, se jam synodum confirmasse in fidei rebus asseverat. Negat Paschasius Quesnellus, cujus argumenta evertuntur. Tandem sanctus pontifex novis epistolis synodi confirmatoris suam voluntatem omnibus patefacit, atque etiam Anatolii dolosas artes exagitat.

4. Anatolii Constantinopolitani episcopi ambitus, hujusque subdola agendi ratio Eutychianorum sacramentum audaciam jam in Chalcedonensi concilio et S. pontificis sanctionibus compressam redivivere fecisset, nisi imperator Marcianus et Julianus episcopus Coensis, apostolicæ sedis legatus, novas turbas et molimina iterum in Oriente excitata, magna cum sollicitudine, S. pontifici Leoni patefecissent. Non una tamen fuit harum turbarum et metu causa, sed plures. Quarum altera oriebatur ex pontificiorum legatorum protestatione, qua strenue se opposuerunt conatibus Anatolii quærentis aliarum sedium Orientis privilegia sibi usurpare; altera fuit rumor undequaque per Orientem sparsus, non fuisse a S. Leone receptam Chalcedonensem synodum, cum jam innotuisset irritum et vigore vacuum declaratum fuisse vigesimum illius octavam canonem, pristino juri restitutos fuisse metropolitanos provinciarum primates. Ex istius ergo canonis abolitione plerique suspicabantur et contendebant æque omnia synodalia gesta fuisse infirmata, ut nec vim obtinerent in iis quæ ad fidei sanctiones pertinebant. Tertia denique causa fuit Anatolii agendi ratio, qui cum ægre admodum tulisset S. pontificis objurgationes atque gravem repulsam, quæ ei patrata crimina ei exprobrabat, et ipsius ambitum comprimebat, iracundus et verecundis adductus, publicum dedecus præcavere studuit, eas S. Leonis litteras occultando, in quibus is fatebatur toto corde complecti ea syno-

(a) S. Cælestinus primus, in epist. ad episcopos per Illyricum constitutos.

(b) Sanctus Leo, in epistola 80 ad Chalcedonensem

synodum, cap. 1 et 2. *dalia gesta quæ in Chalcedonensi civitate ob confirmationem fidei celebrata erant (b); in totum vero reprobare quidquid adversus Nicænos canones improbus ambitus concupiverat, cum imminutione jurium primarum Ecclesiarum Verumtamen laudatæ S. pontificis objurgationes atque repulsæ ipsum Anatolium de spe desiderati honoris non deturbarunt. Quin immo S. pontifex scribens ad Julianum Coensem ait: Illud etiam nosse te volumus. Anatolium episcopum post coercionem nostram in suæ præsumptionis adeo temeritate persistere, ut Illyricanos episcopos, ut sibi subscriberent conveniret (c). Hic novus ausus ita sancti pontificis animum commovit, ut jam deliberrasset in postrenum minime dare suas epistolas ad eundem Anatolium, quamvis (ait) ipse hoc petere fieri, qui eum corrigi nolle perspeximus.*

2. Majorem tamen animi commotionem S. Leonem passum fuisse arbitror, cum, novis acceptis a Marciano imperatore epistolis, intellexit universum Orientem esse turbatum, et in admirationem raptum, quod illuc non pervenerint pontificia rescripta super Chalcedonensia gesta, quorum 526 defectu omnium corda nutantia hærebant an illius concilii gesta ab apostolica sede confirmata fuissent. *Vehementer (ait) imperator) admiramur quod, synodo in Chalcedone celebrata, et litteris venerabilium episcoporum ad pietatem tuam missis, per quas omnium rerum in synodo gestorum seriem exposuerunt, neutiquam illæ a sanctitate tua emissæ, quæ tamen in sacris Ecclesiis lectæ in singulorum notitiam pervenerint. Antiquum morem igitur tum fuisse, consuetudine quidem receptum, ut apostolicæ sedis litteræ certa suppeditarent argumenta celebratas synodos confirmatas et indubiæ fidei habendas, quin quispiam in dubium eas revocaret, hic Marcianus augustus perspicue indicavit. Qui pariter designare voluit synodalia decreta dumtaxat coactivam vim obtinuisse, atque obtinere posse, postquam ejusmodi litteræ synodorum comprobativæ in sacris Ecclesiis lectæ in singulorum notitiam pervenerunt. Firma enim erat eorum temporum regula, ob omnibus catholicis æque ac hæreticis usu et consensione recepta, œumenica concilia Romanorum pontificum auctoritate decerni ac confirmari debere. Unde (subjicit Marcianus) aliquibus, qui Eutychis falsam opinionem et pravitatem etiam dum persequuntur, magnus est injectus scrupulus utrum beatitudo tua, quæ synodum decrevit, confirmaverit. Quorum quidem verborum vim et significationem Quesnellum fugisse, aut studiose dissimulasse, credendum est. Qui passim in divi Leonis Operibus adornandis imperatoribus facultatem cogendorum conciliorum adjudicat, atque contendit synodalia decreta vim et robur ex sese obtinere quacumque apost. sedis confirmatione seclusa, ut paulo post dicemus.*

Aliter igitur ratiocinatum esse Marcianum imperatorem, quis non videt? Ita enim necessariam esse duxit hanc apostolicæ sedis confirmationem, ut sine hac, infirma et viribus vacua ipsa synodalia gesta crediderit; et propterea in solemne et authenticum pontificiæ voluntatis et judicii testimonium statim subjicit. *Idcirco pietas tua emitere litteras dignetur, quæ omnes et Ecclesiæ et populi cognoscant Acta synodi a tua beatitudine approbari. Æque pariter imperator Marcianus Romano pontifici jus assuerit abolendi et in irritum mittendi synodorum generalium canones atque sanctiones. Etenim cum ex præcedentibus litteris a sancto Leone acceptis cognovisset prorsus reprobare ea Chalcedonensia gesta, quæ Anatolii ambitui patrocinabantur, et aliarum Ecclesiarum jurium jacturam respiciebant, ideo, deposito eo consilio, quo pridem cum Pulcheria augusta et Juliano Coensi mediatoris partes apud apostolicam sedem obierat, pro adaugendo honore et prærogati-*

synodum, cap. 1 et 2.

(c) Epist. 88, cap. 5.

vis Constantinopolitanæ sedis, modo ita S. Leonem A compellat, hujusque animi constantiam eximii laudibus ornat, quod antiquos Ecclesiarum mores et ordinem nulla novitate aboleri passus esset. Ait enim : *Illud nimirum quod episcopum sedis apostolicæ addeceat tua sanctitas præstitit egregie, ecclesiasticos canones custodivit, antiqui moris et ordinis olim constituti, et constanter usque in hunc diem servati, nihil passa est novitate quadam aboleri.* Marcianus tandem in hujus epistolæ sine magis instat fortiusque urget ut quamprimum S. Leo per litteras ubique significet, quibus (ait) planissime ostendat synodum Chalcedonensem te ratam habere, ne dissensionum dissidiorumque cupidis de judicio sanctitatis tuæ ulla relinquatur suspicio.

3. Epistolam hanc, quam summam per sua capita ipsi modo descripsimus, ex Boldeiano Oxoniensi codice, Græce et Latine in alteram suam editionem transtulit Paschasius Quesnellus, illamque primum omnium publici juris fecit. Verumtamen mihi liceret suspicari, vel eam sedulo non lustrasse, vel studiose prætermisisse annotare quæ in ea contenta sunt. Et quo ad primum attinet, quis umquam arbitrabitur illum hanc epistolam lustrasse, qui scripsit : « Hujus synodi approbationem non nisi ex occasione calumniæ esse natam, ne videlicet fallax cujusquam simulatio sententiam 527 ejus habere vellet, et ne per malignos interpretes dubitabile videretur utrum quæ in synodo Chalcedonensi de fide statuta erant, approbaret. » Subdit deinde : « Non igitur ideo hanc approbationis epistolam scripsit, ne robur sacrosanctis decretis deesset, sed ne ex venerandæ synodi contemptu ipse infamaretur; neve eo duce gloriarentur qui Chalcedonensis synodi definitionibus obnitebantur; ne denique imperatoris voluntati videretur contradicere, cui omnibus modis obediendum sibi esse palam profitetur. » Ita Quesnellus in notis ad epistolam 87 scriptam episcopis qui synodo Chalcedonensi interfuerant. Atque tandem in suæ causæ præsidium vocat Joannem Launoium, part. II epist. ad clariss. virum Jacobum Bevilacqua, qui de hujusmodi confirmatione Chalcedonensis synodi egit (a). At studiose annotare prætermisisse quæ in præcedenti Marciani epistola continentur, certissimum est, cum hanc nullis notis et observationibus adornaverit, ne retractare cogere quæ conscripsit contra apostolicæ sedis auctoritatem in synodis decernendis et confirmandis. Quis tamen dissimulare potest quæ contra apertam veritatem cofingendo descripsit Quesnellus? Confirmationem Chalcedonensis concilii, non nisi ex occasione calumniæ natam asseverat, quando Marcianus scribit : *Veheementer admiramur quod synodo in Chalcedone celebrata, et litteris venerabilium episcoporum ad tuam pietatem missis.... neutiquam illæ a S. T. fuerint emissæ, quæ tamen in sacris Ecclesiis lectæ in singulorum notitiam pervenire debebant.*

Marciani ergo admiratio oriri certe non poterat ex insolitare, usu nondum recepta, quæ ommissa fuisset; sed ex violata consuetudine, qua Romani pontifices, acceptis synodalibus Actis, mittebant ad synodi Patres epistolas encyclicas decretorum seu canonum confirmativas, quæ in Ecclesiis publice legebantur, ut vis coactiva decretorum in singulorum notitiam veniret. Hanc confirmationem necessariam judicatam fuisse, certe indicant illa postrema verba, *in singulorum notitiam pervenire debebant.* Præterea, quæ calumnia movere poterat Leonis animum ad rem insolitam agendam; et Marcianum ad eam exposcendam? Forte cum ageretur de solis fidei decretis Leo, tamquam Eutychnianista, aut Nestorianus, in suspicionem traducebatur, ita ut suæ fidei publicum testimonium eum dare oporteret? Figmentum a page, nec a fatuis quidem excogitatum? An non plurimum annorum cursu improbos gravissimosque labores subiit, ad

utramque hæresim extinguendam? Testabantur id omnes litteræ huc illucque, et ad Orientales potissimum missæ; Marcianus præterea atque etiam Pulcheria augusta hoc ipsum testabantur, ut nulli calumniæ umquam locus esse posset.

4. Mirari deinde oportet quod Quesnellus affirmet Leonem eam epistolam ad Chalcedonensem synodum non scripsisse ut robur sacrosanctis concilii decretis tribueret, « sed ne ex venerandæ synodi contemptu ipse infamaretur, neve eo duce gloriarentur qui Chalcedonensis synodi definitionibus obtinebantur; ne denique imperatoris voluntati videretur contradicere. » Qui numquam aut S. Leonis-Opera lustrasset, nec aliquando in Chalcedonensia gesta oculos injecisset, hæc somnari potuisset? Quid? An non totius Chalcedonensis concilii Patres Leonem enixe rogarunt ut suis decretis eorum honoraret judicium? *Rogamus igitur (aiunt) et tuis decretis nostrum honora judicium; et sicut nos capti in bonis adjecimus consonantiam, sic et summitas tua filiis quod decet adimpleat.* Quid? An non Anatolius ipse sperans Chalcedonensia Acta approbationem et stabilitatem ex Leoninis decretis esse consecutura, non credidit plenum et consummatum robur ab apostolica sede obtinere debere? *Atque hujusmodi exemplum erga vestram sanctitatem synodus protulit, ut nos quidquid 528 approbationis et stabilitatis consequi possumus, et ut hoc a vobis, sanctissimi fiat obsecramus.* Non absimilia quidem scripsisse Marcianum ad eundem summum pontificem vix absoluta generali synodo, sequentia verba patefaciunt : *Et petimus ut ea quæ sancta synodus statuit, etiam religio tua in perpetuum observari præcipiat.* Quid enim? Statuta illa quidem, quæ alterius præcepto indigent, ut in perpetuum obligent vimque coactivam obtineant, robur et firmitatem assequuntur ab eo qui eorumdem præcipit observantiam. Igitur male omnino suæ perditæ causæ Quesnellus consulit, atque prospexit, scribendo Chalcedonensis concilii confirmationem non nisi ex occasione calumniæ esse natam, ne sanctius Leo Magnus infamaretur, nec eam robur et vim synodi statutis præbere potuisse.

5. At denique arbitrabitur S. Leonem litteras synodi confirmatorias scripsisse, *ne imperatoris voluntati videretur contradicere, cui omnibus modis obediendum sibi esse palam profitetur?* Aut saltem tamquam certam infallibilemque probabimus Launoii doctrinam, ad quem veluti suum antesignanum atque magnæ auctoritatis doctorem provocavit Quesnellus? Nugæ, meræ nugæ! Sæculi potestatibus utique debitum honorem S. Leo semper impendebat, horumque votis annuere non renitebatur in rebus quæ divinis et ecclesiasticis juribus non repugnarent. At vero cum agebatur vel de canonibus infringendis, aut de aliqua injuria subeunda in iis quæ ad universalem et supremam Ecclesiæ administrationem pertinebant vel in dedecus sui muneris et pontificis sedis redundare poterant, numquam imperatorum votis voluit obtemperare. Nitide atque perspicue id intellexisset Quesnellus, si non dissimulasset animadvertere ad illam animi constantiam et fortitudinem, qua S. P. Marciani et Pulcheriæ petitionibus, quibus efflagitabant et orabant imperialis urbis splendorem augeri, sese opposuit. Tantum enim abfuit ut horum votis obtemperaret, quin immo abolevit et cassavit canonem illum de privilegiis Constantinopolitanæ Ecclesiæ, subtrahendo ab ipso Anatolieæ ordinationum jura quæ sibi usurpaverat. Marcianus enim atque Pulcheria, a Christiana edocti pietate ad imperium dumtaxat esse assumptos ut humanis et civilibus rebus præessent, nulla ratione commoti sunt ob gravem repulsam a Leone acceptam, quæ certe in eorumdem augustorum dedecus redundabat, cum ipsi æque forte ac Anatolius, regiæ urbis honorem atque splendorem augere exoptabant. Deinde,

(a) Quesnellus, tom. II, in notis et observationibus ad epist. 87, pag. 496.

tuo sensu generatim vera esse potest laudata Quesnelli assertio : S. Leonem non voluisse imperatoris voluntati contradicere, cui omnibus modis obediendum sibi esse palam profiteretur, si jam pridem sui muneris partes impleverat, ipsamque synodus Chalcedonensem confirmaverat, in iis quæ ad fidei decreta pertinebant?

7. De hac autem synodi confirmatione jam pridem a S. Leone facta, minime opus est consulamus Launoium, virum pontificiorum iurium subversorem, ad quem suos lectores Quesnellus remisit, sed S. pontificis epistolas percurramus. Primo enim in epistola 88 ad Julianum episcopum Coensem fatetur, jam implevisse quæ imperator Marcianus ei suggererat : *Ut ad omnes fratres qui Chalcedonensi synodo interfuerunt scripta dirigerem, quibus placuisse mihi quæ a sanctis fratribus nostris de regula fidei confirmata sunt demonstrarem; propter eos, scilicet, qui ad occasionem velandæ perfidiæ suæ infirma vel dubia videri volunt statuta concilii quæ nulla sunt consensus mei sententia roborata.* Quid enim? An non si ex quodam falso colore, novoque prætextu, nulla consuetudine recepto, occasione suæ velandæ perfidiæ Nestoriani aut Eutychniani arripere voluissent, contententes concilii statuta infirma aut dubia videri, quia pontificii consensus sententia minime roborata. Leo hanc contentionem rejecisset, tamquam a falso postulato derivatam? An dicere prætermisisset injustam esse hanc arrogantiam? Ita quidem. Sed sanctus pontifex aliter respondit, dicendo jam pridem, post *reversionem fratrum quo vice mea miseram, ad Constantinopolitanum episcopum epistola dederim; ut si eas publicare voluisset, abunde ex ipsi potuisset agnosci quanto gaudio ea quæ de fide sunxerunt approbarem.* Epistola autem hæc qua asseverat fidei synodalia decreta approbasse, legatorum quoque pontificiorum ad urbem regressus, referenda est ad mensem Maium præcedentis anni quadragesimi quinquagesimi secundi Herculano claris. consule (a) : et calumnia illa a malignis interpretibus nata, qua dubitabatur *utrum quæ in synodo Chalcedonensi de fide statuta erant approbaret, audita est, et in vulgus fuit sparsa anno sequenti, in Februarii mense, cum jam Opillo consulatum agebat (b).* Unde ergo colligit Quesnellus approbationis epistolam fuisse scriptam a Leone, « ne ex contemptu venerandæ synodi ipsæ infamaretur, neve eo duce gloriarentur qui Chalced. synodi definitionibus obnitebantur. »

7. Jam pudet me diutius in eripiendis Quesnellianis nugis esse immoratum. Nam Leo ipse in epistolis ad calcem paginæ annotatis, omnium turbarum, suspicionum falsique rumoris originem malis Anatolii artibus tribuit, quia cum in epistolis anni 452, in superioribus laudatis, synodi confirmatoriis ad ipsum C. P. episcopum scriptis, responsum contineretur quo istius ambitio comprimabatur, *ignorari voluit (ait S. P.) quod de fraternis constitutionibus sentiebam, ne simul cognosceretur quod pro inviolabili Nicænorum canonum auctoritate rescripseram.* Parum ab similes loquendi formulas adhibuit scribendo ad Marcianum imperatorem, et Pulcheriam augustam, in quibus epistolis fatetur, quod, redeunte Luciano episcopo Constantinopolim, qui jam Romam venerat cum Anatolii epistolis, talia scripta ad Constantinopolitanum episcopum direxisset, *quæ evidentiter ostenderent me ea quæ de fide catholica in prædicta synodo definita fuerant approbare. Sed quia in iisdem litteris ea quæ per occasionem synodi male sunt attentata reprehenderam, maluit prædictus antistes meam gratulationem facere, quam suum ambitum publicare.* Et tandem ad Pulcheriam ait : *Cum per Constantinopolita-*

(a) Leonis epist. 78, 79, 80, 81.

(b) Marciani Augusti epistola ad S. Leonem, tom. I, apud Quesnellum, pag. 307. Leonis epistola ad Julianum Coensem 88, ad eundem Marcianum 89, et ad Pulcheriam 90.

sum episcopum, cui lætiam meam largiter indicavi, in omnium potuerit notitiam pervenire, quod scripseram, nisi maluisset meum gaudium tacere, quam repleam sui ambitus publicari.

Sic itaque exagitato Anatolio encyclicas epistolas synodi confirmatorias conscripsit, quæ ut ad notitiam omnium sacerdotum Ecclesiarumque pervenirent, ipsius Marciani præceptum auctoritatemque interpellat, sperans quod, *omnibus dissentiendi occasionibus amputatis, apostolicæ ubique doctrinæ pax regnet et veritas.*

530 CAPUT XI.

Pro extinguendis Eutychnianorum reliquiis sanctus Leo omnem operam impendit. Maximo Antiocheno suæ Ecclesiæ jura custodire præcipit. Gravis controversia de cyclo paschali excitatur. Marcianus imperator moritur, et Leo tribunatus ad imperium assumitur. Eutychnianorum seditio in Protertum Alexandrinum, in omnes catholicos, et eorundem conatus pro abolendis Chalcedonensis concilii decretis.

1. Multa mihi adhuc superessent scribenda, si ordinata et stricta methodo, et S. Leonis epistolæ ordine servato, singula referre vellem quæ in reliquiis sui pontificatus annis in universalis Ecclesiæ regimen, bonum et incolumitatem ab eo gesta sunt. Sed cum alia et alia occurrant quæ longe a nostro instituto posita videntur, nec adversarii, cum quibus in præcedentibus negotium habuimus, gravissima motiva suppeditent novas instituendi congressiones, idcirco quasi currente sermone narrabimus quæ ad Eutychnianæ hæreseos reliquias extinguendas ab eodem S. pontifice necessario stabilita et imperata fuerunt. Atque imprimis cum perique monachi et monasteriorum archimandritæ Eutychetis damnationem ægre tulissent, seditiones atque tumultus in populos excitare conabantur. Propterea S. P. operam dedit suis suggestionibus ut Marciani imperatoris edicto *imperita eorumdem insaniam reprimæretur, et monasteriorum præsules Pulcheriæ augustæ reprehensionibus increparentur (c).* Quia vero hujusmodi seditiones a monachis potissimum excitabantur, dum sacrilegas conciones contra fidem habebant, ideo imperialem etiam implorat potestatem, ut in posterum a prædicationis officio prohibeantur, *ne ea (ait) quæ ad sacerdotes pertinent sibi audeant vindicare.* Sperat tandem imperatoris zelum contra parricidas Alexandrinos esse accendendum, ut nimirum agat, quod *pacti ecclesiasticæ intelligit profuturum (d).*

2. Antiochenæ Ecclesiæ rebus et iuribus quoque prospiciendum esse censuit. Et quamvis eum non lateret quali quantasque puritate fidei Maximus polleat, tamen in ejus mentem revocat istius sedis prærogativas, et quemadmodum Christiana fides universo orbi annuntiata, speciali D. Petri magisterio, ipsi Antiochenæ et Romanæ Ecclesiæ tradita fuisset. Confidens igitur S. pontifex quod divi Petri fundatoris institutis firmiter Maximus adhæreret, non tantum ejus animum excitat ad propulsandam omnem Nestorianam et Eutychnianam insaniam; sed præterea eidem omnes Orientis Ecclesias sibi subjectas, ne pravis iniquisque erroribus labefactentur et corrumpantur, commendat : *Cum te (ait) his deceat sacerdotali auctoritate resistere, nosque sæpius de profectu Ecclesiarum relationibus quid agatur instruere.* Pariter eum hortatur apostolicæ sedis fieri consortem, sollicitè tuendo *privilegia tertia, quæ in nulla unquam ambitione minuantur, paulo infra subjiciens: Etsi enim diversa nonnumquam sint merita præsulum, tamen jura permanent sedium; quibus etsi possint æmuli perturbationem aliquam fortassis inferre, non*

(c) Epist. 88 ad Julianum Coensem, cap. 2, et epist. 89 ad Marcianum, cap. 2.

(d) Epist. 91 ad Julianum Coensem, cap. 2; et epist. sequenti 92 ad Maximum Antiochenum, cap. 6.

tamen possunt minuere dignitatem. Prævos hic ambitus Anatolii conatus taxare voluisse, et Maximo persuadere ut totis viribus se opponeret quidquid Antiochenæ Ecclesiæ privilegia aut infringere aut elevare poterat, etiam ex subsequenti verbis § 31 innoscit. Siquidem addidit: *Unde cum aliquid pro Antiochenæ Ecclesiæ privilegiis dilectio tua agendum esse crederet, propriis litteris studeas explicare, ut nos consultationi tuæ absolute et congrue respondere possimus.* At forte voluisse adhuc S. Leonem molliter reprehendere Maximum episcopum Antiochenum, illumque in posterum magis cautum reddere in procuranda Nicænorum et statutorum observantia, mea opinio est. Is enim anno 450 nimis facile indulsit Eustathii Berytensis studiis, et ambitui in perniciem Ecclesiæ Tyrionum hujusque metropolitæ Photii. De quare fuit in Chalcedonenai synodo postulatus actio 4, ut ipsi vidimus in cap. 4 hujus lib., pag. 4. Nam S. Leo in sequenti suæ epistolæ capite, quamdam generalem regulam subjiciens, ait: *Quod si quid a quoquam contra Nicænorum canonum statuta in quacumque synodo vel tentatum est, vel ad tempus videtur exortum, nihil præjudicii potest inviolabilibus inferre decretis, et facilius erit quarumlibet dissensionum pacta dissolvi, quam prædictorum canonum regulas ulla ex parte corrumpi.* In hac igitur regula recensenda, ut diximus, valde probabile est S. Leonem nimiam Maximi Antiocheni facilitatem seu indulgentiam taxare voluisse, qua Eustathio permisit se subtrahere a metropolitico jure Ecclesiæ Tyrionum, cui Berytensis Ecclesia a prima sua origine fuerat subjecta. Conjecturam nostram corroborant cum Eustathii tum Photii verba in actione quarta descripta, de quibus ipsi in superioribus jam verba fecimus.

3. Gravis eodem anno controversia de Paschate celebrando exorta est. Quam ut dirimeret, memor (ait) *dispensationis creditæ, Marciani imperatoris studiis peliit adjuvari, ut in ea observantia, quæ certa semper ratione variatur, nihil possit erroris incurri (a).* Curam paschalis cycli Alexandrino episcopo olim esse demandatam asseverat. Sed quia subjicit: *Sanctæ memoriæ Theophilus, Alexandrinæ Ecclesiæ episcopus, cum hujus observationis annos centum numero collegisset, septuagesimi sexti anni paschale festum longe aliter quam alii decreverant tenendum esse constituit.* Totius enim hujus magnæ controversiæ motiva recenset, et ne mutabilis lunaris, cursus erroris usum præberet, imperatorem hisce verbis compellat: *Obsecro clementiam vestram, ut studium vestrum præstare dignemini quatenus Ægyptii, vel si qui sunt alii qui certam hujus supputationis videntur habere notitiam, scrupulum hujus sollicitudinis absolvent, ut in eum diem generalis observantia dirigatur, qui nec paternarum constitutionum normam relinquat, nec ultra præfixos terminos exagetur.* Julianum quoque episcopum Coensem apostolicæ sedis vicarium, diligenter de eadem quæstione inquirere, et quanto citius etiam rescribere rogat (b).

Summam quidem nostri S. pontificis sollicitudinem in definiendis iis ritibus qui ad paschalis festi solemnitatem pertinebant, ut nimirum omnes fideles in eandem observantiam convenirent, non tantum duæ præcedentes epistolæ patefaciunt, verum etiam nobis indicatum est ex paschali canone diligenter hac de causâ descripto a Victore Aquitano, qui de mandato ejusdem S. pontificis ab Hilario Romano Ecclesiæ archidiacono interpellatus fuit, ut cyclum paschalem in tabulas redigeret, et, explicatis discordiæ causis, quæ in diverso supputandi modo occurrerant, tandem quid magis veritati congruebatur patefaceret. Victorius ergo Aquitanus, seu, ut alii volunt,

(a) Epist. ad Marcianum august. 94.

(b) Epist. 91.

(c) Proterii episcopi Alexandrini epist. ad S. Leonem, cap. 1.

(d) De hac paschalis festi controversia mentio-

A Victorinus, vir fuit summa pietate præditus, et in mathematicis calculis perquam exercitatus, impositum ab Hilario opus aggressus est, et perfecte absolvit. Illudque omnium primus publici juris fecit, eruditissimis quidem commentariis adornatum, cl. Egidius Bucherius soc. Jesu, atque ipsi iterum ad Vaticanorum codicum lectiones emendavimus, § 32 ut inter Leonina Opera debitum locum obtineat. Non arbitror quidem hoc nostrum concilium improbari posse ab iis qui laudatum canonem quandoque lustrantur. Nam præter quod Victorius eum conscripsit pontificiis mandatis obtemperare cupiens, gravissimam tandem etiam quæstionem de Paschate in antiquis cyclis duplici designatione notato solvit scribendo: *Quod non meo judicio aliquid definitur, sed pro Ecclesiarum pace apostolici pontificis electione servatum. Quatenus nec ego quod ad meum pertinebat officium præterirem, et in ejus constitueretur arbitrio, qui universali Ecclesiæ præsideret, quinam potissimum dies in tali conditione solemnitati præcipue deputentur.* Ad hanc gravissimam dirimendam quæstionem, etiam suum laborem insumpsit de imperatoris Marciani mandato Proterius Alexandrinus, vix ad illam Ecclesiam regendam assumptus, qui scribens ad nostrum sanctum pontificem, centenalem Theophili laterculum librarii aut mendaci codicis vitio corruptum affirmat, et propterea nusquam esse recedendum a centenario annorum cursu ejusdem beatissimi patris et episcopi nostri Theophili, qui antiquorum paginis omnino concordat (c).

B Ad hanc gravissimam dirimendam quæstionem, etiam suum laborem insumpsit de imperatoris Marciani mandato Proterius Alexandrinus, vix ad illam Ecclesiam regendam assumptus, qui scribens ad nostrum sanctum pontificem, centenalem Theophili laterculum librarii aut mendaci codicis vitio corruptum affirmat, et propterea nusquam esse recedendum a centenario annorum cursu ejusdem beatissimi patris et episcopi nostri Theophili, qui antiquorum paginis omnino concordat (c).

4. Jam vero intelligo me anino alienatum constituto proposito extra terminos Eutychie hæreseos vagatum abiisse; et, quasi inconsulto Leoninarum epistolarum ordinem et numerum sequendo, in eam gravissimam incidisse quæstionem, quæ diu multumque pontificis animum, torsit, quæque gravissimos nodos in se continet, nec facile solvendo ab iis qui etiam in mathematicis calculis et supputationibus faciendis sedulo versantur. Quod autem quæstio hæc pontificium animum graviter agitaverit, ex aliis et aliis ejusdem epistolis conjicitur (d). Quod spectat itaque ad Anatolii res, et ad Eutychie sanctorum superstites reliquias, horumque nefarias artes, superest tandem ut describamus. Anatolius imprimis gravissime ab imperatore Marciano increpatum ad optimam frugem redactus est, quem in suam gratiam S. Leo se recepturum esse spondet, dummodo canonibus satisfaciat, et sacerdotum jura non convellat. De qua sponsione cum certus factus fuisset, idem Anatolius non distulit suas epistolas scribere ad S. pontificem, in quibus humillime de intermisso epistolarum commercio conqueritur; quod sane magnæ anxietatis et doloris augmentum eidem attulerat, cum desiderasset frequentius potiri pontificiis assatibus. Protestatur se esse paratum obediendo complere quæ vestris omnifariam perfectissimis sensibus placita videbantur. Cujus quidem rei plura in præsentiarum exhibens testimonia, primo ait Aetium et archidiaconi ministerio dejectum in priori loco, atque honore ecclesiastico jam esse restitutum; Andream vero, qui archidiaconi dignitate fuerat honoratus, jam ab Ecclesia esse speratum, et gradu dejectum, quia contra S. Flavianum pro Eutychie partibus decertaverat: *quamvis excusationibus plurimis et subscriptionibus propriis, quas epistolæ sanctitatis vestræ subdiderant, jam viderentur satisfecisse præteritis.* Duo alia præterea sum respicentia argumenta in hac epistola profert, Alterum pertinet ad initam pacem et summam conjunctionem quam cum Romano pontifice Leone in posterum habere et inviolabili nexu conservare desiderat. Alterum vero respicit præcedentem sui ambitus culpam,

D nem facit S. Leo in epist. 100 et 102 ad Julianum episcopum Coensem. Rursus in epist. 105 ad Marcianum augustum, et in epistola 109 ad episcopos Galliarum et Hispaniarum.

quam a se amolitur, eamque in cleri sui episcoporumque Orientalium studium refundit. Illud unum addens, quod Quesnelliana et Launoii commenta maxime evertit, affirmando Chalcedonensium gestorum vim omnem et confirmationem auctoritati apostolicæ sedis fuisse reservatam. *Cum et sic (ne inepte fabulari videar Anatolii verba subjicio) cum et sic gestorum vis omnis et confirmatio auctoritati vestræ beatitudinis fuerit reservata (a).*

533. Hæc ergo litteris acceptis non distulit S. Leo responsum dare Anatolio, et nihil minus de pontificia majestate, firmum incommutabileque propositum in ejus mentem revocat, quo curæ communis gratiæ debuisset studere, ne ullam anxietatem sibi ingereret. Subjicit se optasse in ecclesiasticis curis talem habere consortem quales erga apostolicam sedem quamplurimi ejus prædecessores se exhibuerunt, quos iuter expresse nominat Joannem Chrysostomum, Atticum, Proclum, atque Flavianum. Laudat eum præterea, quod quædam in officiis clericorum male gesta correxerit, et Aetium presbyterum in gratiam affectionemque revocaverit, et Andream ab archidiaconi actione submoverit. Verumtamen indulgentiam quamdam adhiberi cupiens cum iis qui quondam Nestoriana et Eutythiana hæresi fuerant infecti, et contra Flavianum decertaverant, eidem Anatolio mandat veniam dare, si execrabilia dogmata condemnent, et correctionis argumenta exhibeant. Ait enim: *Andream sane, qui rationabiliter archidiaconi est privatus officio, et Eufrotam, qui sanctæ memoriæ Flaviani, ut comperi, improbus astitit accusator, si professionibus plenissime scriptis non minus Eutythianum quam Nestorianum execrabile dogma condemnant, quorum venia est præstanda correctis, presbyteros consecrabis.* Et paulo infra loquens de cæteris pari errore inquinatis, subdit: *Si veniam simili professione cum satisfactione deposcunt suis ordinibus reformarentur, his tantum ad officiorum primatum admittis, quas ab omni errore liberos fuisse constiterit (b).*

6. Pontificiæ quoque auctoritatis majestatem conservans, gradum facit ad disserendum de epistolarum intermisso commercio, quod causa ambitus abrupterat, cum laudatum canonem 28 auctoritate sancti Petri prorsus cassaverat atque aboleverat. Et desiderans quidem in Anatolio majorem sinceritatem in culpa agnoscenda, majoremque efficaciam in ea detestanda, aperte fatetur præfatam culpam ad sola Constantinopolitanorum clericorum consilia non debere transferri, quod *sine tua voluntate (ait) non potuit tentari. Quia sicuti in mala suassione delinquitur, ita et in mala confessione peccatur.* Subjicit deinde non esse sibi ingratum, quod eum displiceret, quod jam placere non poterat. Quam secutus persuasionem, veterem gratiam ei promittit, maxime principis Christiani attestatione suffragante. Sibi quoque concinit S. pontifex in alia epistola eadem die scripta ad Marcianum imperatorem, expresse affirmans, Anatolium in suam gratiam recepisse, quia *per omnia me clementiæ vestræ parere delectet.* Subdit præterea: *Amabilem, fidumque se præbeat, et ab ea, quam illi spondeo charitate nulla se deinceps varietate dissociet, eos sibi sincera affectione conjungens quos catholicæ fidei probavimus defensores (c).* Interim autem Constantinopolitanæ Ecclesiæ majori bono atque tranquillitati prospiciens, imperatorem rogat ut *Carosus monachus nimis imperitus, nimisque perversus, qui, ut comperi (ait), multorum corda subvertit sua venena pietatis vestræ beneficio ultra non exeat,* qui nimis audacter hæreticorum extinctos conatus redivivos fieri querebat perfidiam Eutythianam defendendo, et synodalem auctoritatem violando. Et quidem nec inutilis, nec optato effectu vacua fuit S. pontificis de-

(a) Anatolii epistola ad S. Leonem exstat tom. I. Quesnellianæ editionis, pag. 325.

(b) Epistola 106, cap. 1 et 2.

A præcatio, nam sequenti anno 456, tertio idus Februarii, debitas gratias eidem imperatori Marciano rependit, quod Carosum illiusque socium Dorotheum, qui hæretica pravitate in multorum perniciem damnatos tuebantur errores, ex antiquis eorum monasteriis expulerit jubendo *apud eos degere, quibus nocere non possent, quod ut spero multis remedio erit, quos a perversis doctoribus liberastis.* At Carosum tandem sincera fidei confessione hæreseos virus eiecisse, credidit S. P. e relatione a Juliano Coense accepta (d). 534 Sed eum adhuc ecclesiastica fuisse communionem privatum, ob quasdam cum Anatolio discordias, eadem in epistola nobis indicatum est. Quarum quidem discordiarum originem aut inquirere aut referre ad nostrum haud arbitror pertinere institutum, cum ad exitum perducere dumtaxat intendamus, eas in D. Leonis Opera Exercitationes, quæ ad Eutythianam hæresim et historiam pertinere cognovimus.

B 7. Maximam quidem ergo injuriam subirem, si qui, ad præsentem hanc meam scribendi methodum attendentes, vitio dare vellent quod prorsus narrare præterierim gravissimam illam cladem Romano Occidentali imperio illatam, ob quam Urbis ipsa a Vandalis capta, incensa atque direpta fuit. Hæc itaque clades tanta trahititia et mœreure sancti pontificis animum affecit, ut prorsus eo tempore Orientalium rebus vacare non potuerit. Immo, Quesnello etiam teste, intermisso omni epistolarum commercio, totus fuit in reparanda civitatis et ecclesiarum strage, et annum fere integrum dare debuit ut afflictæ patriæ necessitatibus opitularetur. Nullam tamen de hac clade Urbis a Vandalis illata in suis epistolis S. Leo facit mentionem. Dumtaxat in orationibus ad R. populum habitis paucis eam descripsit. Verumtamen, eam timuisse, et jam a quinque annis prophético quodam spiritu prænuntiasse, ipsi, ex epistolis ad Marcianum imperatorem, et ad Pulcheriam augustam, quando, Chalcedonense concilium adire rogabatur, jam in præcedentibus observavimus. Neque vero sola hæc Urbis direptio a Barbaris facta pontificum torsit animum; verum etiam hujus mœreure maxime auxit Marciani imperatoris optimi principis obitus, qui quoadusque vixit omnino pendebat a S. pontificis insinuationibus, monitis atque suggestionibus, quin unquam ab ipsius nutibus resiliret. Is ergo in imperio sex annis, et totidem mensibus, duobus aut tribus diebus consumptis, ex hac luce migravit. Cui Leo tribunitius senatus-consulto communi calculo in imperio successit. Marciani tamen obitus Eutythianis in Ægypto aliisque in Orientalium provinciis delitescens occasione dedit ut in catholicos episcopos irruerent, contenderentque audacissime Chalcedonensia gesta esse retractanda, novumque habendum concilium ut fidei causa discuteretur. Præ cæteris audaciores facti sunt Alexandrini, qui Dioscuro etiam vita functo semper adhæserunt; quibusque maxime invisus erat sanctus Proterius episcopus catholicus, omni virtutum genere ornatus. In hunc ergo irruere non exhorruerunt eidem sacrilege cædem inferentes, et, maximis commotionibus tum in tota Ægypto tum etiam in Constantinopolitana Ecclesia excitatis, quasi sibi blandiebantur intentum posse consequi finem, si a novo imperatore hujusque ministris aliquid præsidii obtinuisent. At prava spe decepti fuerunt. Leo namque, habito nuntio quod ad Orientis imperium Leo tribunitius fuerat assumptus, suis epistolis eidem gratulatur, paginæ suas adjiciens supplicationes, ut catholicæ fidei rebus præsidium præstaret, ne Alexandrina potissimum Ecclesia, hæreticorum furoræ vexata atque impugnata ad plenum exitum perduceretur. *Quod opus (ait) virtutibus vestris gloriæque conveniens celerem a Deo placitum hu-*

D

(c) S. Leo, epist., 107, cap. 3.

(d) S. Leo, epist., 113, cap. 1.

bebit effectum, si sanctum Chalcedonensem synodum, de Domini Christi incarnatione firmatam, nulla permiseritis retractatione pulsari. Neque vero Leonem augustum omnes Eutythianorum conatus latebant; cum isti jam post Marciani obitum novum imperatorem multis variisque molitionibus circumvenire curassent, ut in eam sententiam veniret de Chalcedonensi synodo abolenda, quorum improbus ausus summa prudentia et religione qua pollebat prorsus irritos reddiderat, etiam antequam a sancto pontifice supplicaretur. Istius autem facti notitiam multorum relatione S. Leo acceperat. Et propterea nunc eum exorat non moveri a tanta animi constantia, sed fortius in ea persistere, subdens: *Unde quod negandum illis sponte vidistis, gloriosum vobis universali Ecclesiae me supplicante concedere, et incommutabiliter perpetuoque 535 præstare, ut quæ secundum Evangelium Christi, et prædicationis apostolicæ veritatem omnibus retro sæculis una fide unaque intelligentia roborata sunt, nulla ulterius possint actione convelli.* Epistolam hanc tandem claudit, suggerendo imperatori necessitatem consulendi reparationi pacis Alexandrina Ecclesiae. *et per catholicos sacerdotes (ait) talem providere jubere pontificem, in quo et in actus probitate, et in fidei professione, nihil possit reprehensibile reperiri (a).*

8. Anatolii autem Constantinopolitani episcopi persuasione præcedentem epistolam ad novum imperatorem scriptam fuisse, perspicue S. P. indicat, rescribendo ad eumdem Anatolium. Ab ipso enim plenam acceperat relationem eorum quæ apud Alexandriam in Christianæ religionis opprobrium contigerunt, quæque ab improbis Eutythianis moliebantur ut Chalcedonensis concilii decreta abolerentur, sed horum insidias strenue repulsas fuisse ab ipso imperatore. Nunc ergo Anatolium laudat ob curam quam impendit in Ecclesiarum bonum, poscendo ut pontificiis precibus imperialis opitulatio quaereretur, pro iis remediis adhibendis, quæ et vulneribus sanandis, et ad hæreticorum audaciam frangendam necessaria videbantur. Hunc præterea admonet de epistolis hac de causa jam scriptis ad imperatorem. Atque tandem subjicit: *Superest ut fraternitas tua ex oportunitate præsentis fidelissimi imperatoris animum studeat emixtus deprecati de statulis synodi Chalcedonensis sine ulla retractatione servandis.*

9. Sed tantarum perturbationum causam et auctores nos referre oportet, ut reliqua intelligamus quæ ad Eutythianam historiam pertinent, et in quibus apostolica S. Leonis sollicitudo versabatur explicemus. Liberatus diaconus rerum omnium seriem narravit dicendo post Chalcedonense concilium Dioscorum in Gangrena civitate exulare fuisse coactum, et Alexandrinos episcopos et clericos, concilii Chalcedonensis auctoritate et imperiali Marciani mandato, novum episcopum eligere jussos fuisse, ut etiam ex Actis Chalcedonensibus ipsi annotavimus. *Collecti sunt ergo nobiles (ait Liberatus) ut eum qui esset vita et sermone pontificatu dignus, eligerent.... Cum super hoc multa dubitatio processisset, volentibus civibus neminem penitus ordinare, ne adulleri viderentur (Dioscoro quippe vivente), tandem omnium sententia in Proterium declinavit, cui etiam Dioscorus commendaverat Ecclesiam, qui eum archipresbyterum fecerat (b).* Proterii igitur in Alexandria episcopum electio et subsequuta ordinatio causa fuit maximi schismatis, cujus auctores simulationibus secretas eorum molitiones occulere nisi sunt, quoadusque Marcianus in imperio fuit superstes. Sed, eo vita functo, Egyptii fidem facile expugnari posse crediderunt, seditionem diu animo conceptam excitantes. Nam Timotheus Ælurus, et Petrus Moggus diaconus, ambo a Dioscoro ordinati, ur-

hem circum cursantes, plebem novitatum avidam coeperunt sibi conciliare, et collectis turbis hæreticorum, quæ Dioscorum sequebantur, et ascitis duobus episcopis ob apertam hæresim jam sacerdotio privatis, Timotheus Ælurus seditionis princeps episcopus ordinatur, Proterii sedem invadit, legitimo pastore expulso. At Proterius Eutythianorum furorem evadere cupiens se in baptisterium recepit. Quem locum satellites Timothei invadere non exhoruerunt, ipsum Proterium occidentes, unco trabentes per vios ejus cadaver, quod *laniatur, ejicitur, et funus ejus incenditur, sparguntur cineres ejus in ventos.* Rem totam narrat Liberatus diaconus cap. 15, addens. *Ab isto ergo Timotheo duo episcopi Alexandriae ceperunt esse.* Et ideo circo populus, et clericus in duas factiones contrarias divisi, alii Chalcedonense concilium defendebant, alii vero gravius apud imperatorem 536 Leonem instabant ut Chalcedonensis synodus tolleretur. At imperator (subjicit Liberatus) *ambarum partium supplicationes legens, et considerans nimis esse grave vexari tanto itinere (novum concilium Eutythianis petebant) sacerdotes, quorum aut ætos, aut infirmilas, aut paupertas hunc laborem subire prohibebat, impossibile judicavit eos congregari.* Sed scripsit singularum civitatum episcopis de ulroque negotio; nimirum de ordinatione Timothei Æluri, atque de supplicationibus sibi factis per abolendo synodo Chalcedonensi. At divina dispositione factum ut episcopi omnes qui ad synodum Chalcedonensem convenerant sine ulla prorsus hæsitazione statim rescriberent: *Chalcedonensem synodum usque ad sanguinem vindicandam, eo quod non alteram fidem teneret quam synodus Nicæna constituit.* Timotheum vero non solum inter episcopos non haberi, sed etiam Christiana appellatione privari. Nescio tamen cur Liberatus præcedentem hanc rerum gestarem seriem fideliter describens, penitus referre omiserit quæ a S. Leone gesta sunt pro inviolabili Chalcedonensium decretorum observantia, et pro amovendo ab Alexandria sede Timotheo Æluro, et abolendo diro illo schismate quod Ecclesiam illam affligebat et ad exitium catholicam fidem perducebat. Neque enim pontificis nostri gesta Liberatum latere poterant.

10. Nam interea dum Alexandria Ecclesia in alto fluctuabat hæreticorum et seditionum tempestatibus, S. Leo pontifex stategabat catholicorum constantiam excitare, datis hac causa novis epistolis, vel ad Julianum episcopum Coensem, vel ad Basilium nuper ad episcopatum Antiochenum assumptum, vel ad Euxitheum Thessalonicensem, vel ad Juvenalem Jerosolymorum, vel ad omnes metropolitæ Orientalium Ecclesiarum, omnes singulosque adhortans ut sancta et strenua constantia sceleratorum ausibus se opponerent, *ne in quoquam nostrum communis fides aut trepida inveniat aut tepida (c);* certo sibi persuadens quod si episcopalis constantia a synodi Chalcedonensi definitionibus non recederet, jam *Clementissimus et Christianissimus princeps libenter (ait) tuebitur sententiam suam et quod sponte jam præstitit, multo magis rogatus efficiet, ne bene finita atque composita aliqua possint novitate violari (d).* Neque fidei catholicæ tuendæ ardor et studium penitus extinguendi mala quæ Alexandrinam opprimebant Ecclesiam pontificium excitantur animam ad encyclicas scribendas epistolas, et imperatorem rogandum ne aures præberet nefariis Eutythianorum petitionibus; sed præterea Julianum Coensem et Aetium presbyterum sollicitat, ut quanto citius pontificia scripta ad unumquemque episcoporum metropolitaram facerent pervenire, ut toto conatu novitatis calumerent. Mirari deinde subjicit quorumdam consulnatorum audaciam, qui, nodum in scirpo quaerentes, episto-

(a) S. Leo Magnus, epistola 115 ad Leonem august., cap. 1 et 2.

(b) Liberatus diaconus, cap. 19 in suo Breviario.

(c) Epistola ad Basilium Antiochenum 118, et in

419 ad Euxitheum Thessalonicensem et Juvenalem Jerosolymorum.

(d) Epistola 120 ad Julianum Coensem episcopum.

lam pontificiam scriptam ad Flavianum, ab omnibus A tamquam fidei regulam acceptatam, accessabant tamquam obscuram sensu, vel sermone ambiguam, quasi quod ipsius epistolæ assertiones ex evangelica et apostolica doctrina non essent derivatæ. *Miror sane* (inquit) *calumniantium vanitati aliquid aahuc in epistola meo, quæ toto mundo placuit, obscurum videri, ut de ea putent aptius exponendum; cum illius prædicationis tam plena et solida sit assertio, ut nihil accipiat vel in sensu vel in sermone novitatis. Quia quidquid a nobis tunc scriptum est ex evangelica et apostolica probatur sumptum esse doctrina (a).* Quam calumniantium vanitatem volens refellere, et evidentissime probare novis expositionibus locum superare non posse, quas Eutychiani fieri petebant, ad vulnerandam saltem Chalcedonensis synodi auctoritatem, Aetio suo vicario exemplaria litterarum quas Galli et Itali ad se scripserant misit, ut ostenderet omnes etiam Occidentis **537** episcopos summa consensione eandem profiteri doctrinam. *Exemplaria quoque litterarum quæ Galli ad nos atque Itali Episcopi concordati credulitate miserunt pariter direximus, ut quam elium illorum nobiscum sit fides una non lateat (b).* Digna hæc quidem erant ut a Liberato diacono Eutychianistarum historiam scribente leviter saltem indicarentur. Et quemadmodum ipse minime dissimulare poterat quæ a S. Leone gesta fuerant ad latrocinium Ephesinum abolendum, Dioscori et Eutychetis impietatem coercendam atque damnandam, et demum etiam explicavit studium quod adhibuerat ad catholicam fidem in œcumenico Chalcedonensi concilio firmandam; ita quoque paucis eum describere oportebat quanta qualiaque noster S. P. fecerat, cum pro sustinendis ejusdem concilii decretis, tum pro reparandis iis gravissimis malis, quæ post Marciani mortem, ob nefarias Eutychianorum molitiones, Alexandriam, Ægyptum et ipsam Constantinopolitanam Ecclesiam quoque dire cum catholicæ fidei exitio vexabant. Jam vero Liberato **C** Carthaginensi diacono veniam demus, qui quamvis in conscribendo Breviario de Nestoriana et Euty-chiana hæresi præ manibus habuisset synodorum gesta, et SS. Patrum epistolas, ut ipse in præfatione hujus opusculi asseverat, tamen non omnem diligentiam servavit; et in causa de qua agimus potius animo intendebat referre gravissimum illud Alexandrinorum schisma, quam indicare apostolicæ Romanæ sedis studium et gravissimos conatus ut illud comprimeret et repararet.

11. Cæterum Liberatum minime latere poterant quæ S. Leo fecerat, ante et post Proterii mortem, pro eludendis Alexandrinorum nefariis actibus, horumque Ecclesiam ad perfectam tranquillitatem et pacem inducendam. Acceptis namque a Proterio epistolæ suæ ordinationis indicibus ad eumdem rescribere haud distulit, et orsus a gratulationis officiis, ait: *Lætificaverunt me litteræ dilectionis tuæ, quas frater et coepiscopus noster Nestorius* (Beda habet Nectarius) *pio adoplavit affectu. Oportebat enim ut ab Alexandrinæ Ecclesiæ præsule talia scripta ad sedem apostolicam mitterentur, quæ ostenderent magisterio beatissimi Petri apostoli hoc ab initio per beatum Marcum ejus discipulum didicisse: Ægyptios, quod constat credidisse Romanos (c).* Multis deinde eadem epistola suam doctrinam in epist. ad Flavianum contentam defendit adversus hæreticorum calumnias; quam legi optatæ frequenti concione, ut Alexandrinos de sua doctrina faciat certiores. Atque tandem jubet ut allata Patrum testimonia cum sua epistola publice conferat, qua palam fieret eum Nestorium pariter et Eutychetem damnare. Specialem ergo curam Romanum pontificem de Alexandrina Ecclesia semper habuisse, variis argumentis in harum Exercitationum cursu ipsi jam observavimus, quæ quidem tanto magis augebatur,

(a) Epistola 120 ad Julianum Coensem.

(b) Epist. 121 ad Aetium, cap. 2.

(c) Leonis epist. 103 ad Proterium, cap. 1 et 2.

quanto majores erant necessitates quibus premebatur, et R. pontificem prospicere oportebat.

538 CAPUT XII ET ULTIMUM.

Summum tandem studium usque ad vitæ exitum S. Leo adhibuit in firmandis Chalcedonensibus decretis, in reparanda Alexandrinæ Ecclesiæ clade, et in hæreticis Eutychianis exstinguendis.

1. Verbis haudquaquam explicare possemus S. P. Leonis studium in reparanda Alexandrinæ Ecclesiæ clade, nisi ejusdem agendi ratio post Proterii mortem adhibita perspicue illud patefaceret. Sed præter momenta illa quæ jam in superioribus ad hanc veritatem ostendendam a nobis adducta sunt, et alia supersunt ex quibus apprime cognoscimus S. Leonem reliquos suæ mortalis vitæ dies insumpisse ut omnes Eutychianos conatus et molitiones eluderet, compesceret, attereret; Chalcedonensem synodum tueretur; catholicam fidem sustineret, et orthodoxos episcopos oppressos, et seditiosorum factione exsulatum abire coactos, ab ærumnis quas patiebantur eximeret. Colligimus id potissimum ex epistola tertia quam scripsit ad Leonem augustum, qua primo ei gratulatur quod Chalcedonense concilium custodire voluerit; et gradum faciens ad pertinaces et insidiosas hæreticorum contentiones, postulat ut pro Christianæ republicæ, et imperii incolumitate et bono, regia potestate utatur ad eos compescendos atque frenandos. *Cujus pertinax (ati) et insidiosa contentio illico conquiescet, si imperiali potestate frenetur (d).* Voluisse autem S. pontificem imperatori consulere, Alexandrinos hæreticos in exsilium pellere, aliisque pœnis multari, indicant verba subsequentis epist. scriptæ ad Ægyptios episcopos catholicos; qui, post Timothei Eluri ordinationem, relictis suis sedibus, venerant Constantinopolim, solamen atque præsidium quæsituri. Eos autem pro fide extorres pontifex consolatur, et ut pro incarnationis mysterio patienter adversa tolerent hortatur, sibi persuadens: *Ut per vestram patientiam (ait) multorum devotio roboretur, et cum gloria venerandi principis Alexandrina Ecclesia, depulsis hæreticis, antiquam recipiat dignitatem (e).* Pontificis autem voluntas non plene suum effectum assecuta est, nescio an ob nimiam imperatoris clementiam, vel ob Anatolii desidiæ, quibus factum est ut etiam inter Constantinopolitanos clericos nonnulli haberentur qui Alexandrinis latronibus adhærebant, et Eutychiana dogmata imbibeant, maximo Chalcedonensium decretorum contemptu et injuria. Quæ cum S. pontifex rescivisset, arrepto calamo, primo litteras dat Anatolio Constantinopolitano: excitat ejus vigilantiam contra hæreticorum conatus: eum arguit, *ut inter dilectionis tuæ quidam esse dicuntur qui adversariorum conniveant pravitate, et vasis iræ vasa misericordiæ misceantur.* Tum Anatolii vigilantiam urget, *ut severitate congrua coerceat atque investiget hæreticos, ita ut quibus prodesse non potuerit correctio, non parcat abscisio.* Atque denique in hujus mentem revocat illud Evangelii mandatum: *Ut si nos oculus, aut pes, aut dextra scandalizaverit manus, a compage corporis auferatur; quia melius sit his in Ecclesia officii carere membrorum, quam cum ipsis in aeterna supplicia ire.* Fortius quidem urgere Anatolium hujusque vigilantiam excitare quæsiit alia epistola paulo post ad eumdem scripta, cujus determinatum tempus haudquaquam definire possumus, cum consulari nota careat. Est enim inter Leoninas **126**

(d) Epist. 122.

(e) Epist. 123.

2. Tum recenter S. pontifex ab Anatolio litteras acceperat, quibus Alexandrinæ Ecclesiæ lacrymabilem statum expresserat, ipsius tamen **539** atrociam facinora epistolarum paginæ explicare non potuerunt. Maximo autem dolore id cognovisse

asseverat. Sed quoniam locorum maxima distantia et Eutychnorum impetus Leoni non permittebant effrenam eorumdem fraugere contumaciam, cum omnes ecclesiasticas leges et pœnas non reformidarent; ideo suggerit Anatolio ut supplicare non desinat imperatorem, et crebris suggestionibus poscere ut quamprimum a pervasoribus suis Alexandrina Ecclesia liberetur. Sibi præterea consolationem allatam fuisse asseverat ex relatione accepta: quod ex omni numero episcoporum qui Egyptianis diœcesibus præsunt solum dudum damnati potuerunt quatuor inveniri, qui Timotheo et impietate hæreseos et sceleris atrocitatis jungerentur; qui ut pelendam synodum admitti nullatenus possunt, etiamsi de solo hæretico arguerentur errore. Catholicos deinde episcopos ex Ægypto profugos, qui Constantinopoli conveniant, imperatori commendasse, ut opem obtinerent, testatus est. Tandem in ipsum Anatolium stylium convertit, huncque vehementer arguit quod Attici Constantinopolitani presbyteri contumaciam non represserit, qui ad eam insolentiam profecit, ut in ecclesia contra catholicam fidem et Chalcedonensem synodum ausus fuerat disputare Cogor (ait) vehementius de tua dissimulatione causari. Minaturque se pro sua auctoritate facturum, si detrectet illum Andreamque socium suæ impietatis a communione abscindere. Quem nos, si fieri potest, emendari malimus quam perire. Qualia vero emendationis argumenta præscribat, ex subsequentibus intelligimus. Vult enim Leo ut de eo loco, unde contra catholicam finem multa dissevit, aperte nunc ipsius fidei prædicator appareat, et nihil Eutychni dogmatis prætermittat, quod non manifestatione suæ professionis Christiano populo audiente condemnet (a). Graviter tamen hoc objurgationis genus Anatolio displicuisse, quasi res suæ Ecclesiæ non curaret, et ea dissimularet quæ ad fidei catholicæ perniciem in Constantinopolitana continebantur Ecclesia, ex istius querimonis innolenscit. Moderate tamen Anatolii querimonias Leo accepit; illique ait delegasse qui inquirerent utrum vera essent quæ de Attico fama jactaret. Neque in aliquo (subjicit) honorem tuum læsi: cui discutienda ea quæ ad me erant perlata commisi. Denique ad excludendam omnem suspicionem qua Atticus tamquam læsæ fidei homo in omnium ore traducebatur, monet et mandat ut is non voce tantum sed propria subscriptione publice, quæ in ecclesia, Christiano populo præsentate, recitetur, Eutychnianum damnet errorem, et Chalcedonensis synodi decretis apost. sedis auctoritate firmatis se adhærere profiteatur.

3. Hæc tamen controversia de Attico presbytero nova non erat. Nam S. pontifex jam scripserat ad imperatorem in C. P. Ecclesia reperiri clericos ambiguae fidei, quos ab Anatolio ejici petebat, huncque arguebat quod negligenter ferret aliquos de fide perverse sentire et loqui. Quare imperatorem ita compellat, ad justitiam ultionis illum excitando, ne Constantinopolitanæ Ecclesiæ puritas obscuretur: In qua inveniuntur clerici quidam hæreticorum sensui consonantes, ut intra catholicorum viscera assertionibus suis hæreticos adjuvantes: in quibus deturbandis si frater meus Anatolius, cum nimis benigne parcat, segnior invenitur (b). Hinc ergo pontifex ipsum augustum rogat ut dignetur pro sua fide etiam istam Ecclesiæ præstare medicinam, ut tales non solum ab ordine clericatus, sed etiam ab Urbis habitatione pellantur, Ne ulterius sanctus Dei populus perversorum hominum contagio polluat. Leonis votis annuit augustus, Atticumque impulit ut de sua fide ad Rom. pontificem scriberet, et meditata professione omnem de sua doctrina suspicionem amoveret. Perfecit Atticus in speciem quod augustus jusserat; edidit Romamque misit confessionem fidei, sed valde obscuram et verborum amage implicatam. Quam fidei 540 professionem cum S. pontifex lustrasset, seduloque ad verborum vim

(a) Leonis epist. 126.

(b) Epist. 126.

et significationem attendisset, eam taliter incertam esse judicavit, ut confirmaverit potius quam diligerit quidquid (ait) ad nos de eo fama pertulerat; cum a conscientium suum voluisset probare sinceram, non Eutychni sibi odiosum fuisse, sed quod perfidiam ipsius reprobarat atque damnaret, debuerat confiteri (c). Illa ergo fuit Attici subdola agendi ratio, ut profiteretur sibi odiosum fuisse Eutychnem, cui anathema dicere non detrectabat, quin istius prava dogmata reprobarret. Quare S. pontifex volens ipsius vafritiem eludere, talem ab eo fidei professionem fieri postulabat, de qua umquam dubitare non liceret. Alias imperabat ut ipse et Andreas ejusdem criminis socius ab ordine et omni honore clericali amoverentur. Atticum vero (ait) et Andream, quorum nomina fratri et coepiscopo meo Anatolio missis ante litteris indicavi, quos a vestra laudabili fide dissentire cognovi (scribit ad presbyteros, diaconos et clericos Ecclesiæ Constantinopolitanæ) atque aperitissime Eutychnianorum conatibus perfidiam, nisi prius hostilia dogmata propria voce ac subscriptione damnaverint, et fidem Chalcedonensi concilio roboralam, in ecclesia, populo Christiano præsentate, se professi fuerint securus, ordinis sui honore priventur. Qualem tandem exitum Attici et Andree causa obtinuerit, neque ex S. Leone, neque ex alio Christianæ rei monumento potuimus investigare. Sed minime ambigendum est, aut eos, servatis omnibus conditionibus recensitis, suam perfidiam abjecisse; aut a catholicorum societate fuisse avulsos, et clericali honore privatos, cum nunquam sanctissimus pontifex recesserit a decisia.

4. Restat jam tandem ut videamus quid de Eutychnianis Alexandrinam Ecclesiam diripientibus factum fuisset, cum jam S. pontifex crebris suarum epistolarum suggestionibus opem ab imperatore petiisset, pro exturbando Timotheo Æluro, illius sedis prædone et invasore; alioque habendo episcopo, qui catholicam fidem profiteretur. Leonem autem augustum suam opem et auctoritatem adhibuisse, ut res ad felicem exitum perducerentur, minime ambigendum est. Sed facile non potuit omnes Eutychnianorum insidias præcavere, qui pro Ecclesiæ et imperii rebus componendis novam synodum necessariam esse congingebant, quorum spem S. P. iteratis litteris frustraverat; qua amputata, saltem publicum colloquium petunt cum iis quos S. Leo maluerit. Equa sane postrema hæc Eutychnianorum petitio videbatur iis qui subdolas horumce artes non intelligebant; potissimum cum petitio numeribus comitaretur, hos sincere velle edoceri fidei veritate, opinionumque non ita esse tenaces, ut nollent emendare eas si falsatas esse demonstrarent. Per aulicos itaque ministros Eutychniani imperatorem adierunt, ut huic collationem persuaderent, qui circumventus ab aliorum consiliis, scribit ad S. Leonem, affirmando synodum frustra peti postquam synodo Chalcedonensi finita controversia erat, quia perfectio incrementum et adjectionem plenitudo non recipit. Quæ verba S. Leo in suam epistolam transtulit, imperatoris sententiam laudando. Ea ergo humanitate animique promptitudine quas solebat statim S. Leo imperialibus epistolis dedit responsum, et, manifestato sui animi gaudio, imperatori gratulatur: Cum clementiæ vestræ (ait) excellentissimam fidem auferi.... agnosco (d). Fidei soliditatem supra firmissimam petram edificatam prædicat, a qua procul omnium opinionum varietates arcendas esse asseverat, ne ingrati divinæ misericordiæ muneribus inveniamur, et tamquam nulla sint quæ adepti sumus, contraria potius cæspectamus. Nam (subjicit) quæ patefacta sunt querere, quæ perfecta sunt retractare, et quæ sunt definita convellere, quid aliud est, quam de adeptis gratias non referre, et ad interditiæ arboris cibum improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? 541 Negat præterea se communionem habere velle

(c) Epist. 128.

(d) Epistola 132, cap. 1 et seq.

æreticis, qui de argumentationum suarum ver-
gloriantur, ut Evangelio Christi contradicant.
Invidens per omnia de imperiali pietate, se mis-
spondet aliquos legatos, non ut disputent
Eutychnianis, sed eos instruant, quia *de rebus
Nicæam, et apud Chalcedonam, sicut Deo pla-*
efinitis, nullum audemus inire tractatum (a).
nem epistolæ labentem Alexandrinam Eccle-
siam commendat, ut, ejectis ex urbe parri-
eam tandem in libertatem vindicet.
cedens laudata S. Leonis epistola, labente
Martio scripta fuit, Leone et Majoriano con-
agentibus, quod in annum 458 incidit. Sed
atim misit legatos quos se missurum esse spo-
rat. Nam ex subsequenti epistola, quam scri-
decimo sexto kal. Septembris ejusdem anni,
gimus tum solum dirigere deliberasse Domi-
n et Geminianum episcopos, qui pontificias
agentes Ecclesiæ pacem quærerent, quin bene-
ta ad novum tractatum revocare permetterent.
omnino vitandas esse disputationes quas cum-
am fidei negotia tractantur, et exemplum
i adducit, qui Evangelii doctrinam cunctis
ibus annuntiandam, non oratoribus atque phi-
is, sed hominibus piscatoribus atque humili-
mmisit. Cui exemplo Eutychniani repugnabant,
a in synodo definitum in disputationem addu-
ontendentes. Instabat Leo tandem apud impe-
m, ut benignas aures præbere vellet legatorum
stionibus, quos miserat non disceptaturos cum
atis, sed supplicaturos tantum pro catholi-
i firmitate, quia parricidis Alexandrinis omni-
gentia indigni humana remissio concedi pos-
um ille solus exorandus esset, qui talia *potest
i lectere, et solus ineffabili misericordia relaxare.*
Eutychniani vero Timothæi Æluri partibus
entibus aliam et aliam œconomiam ecclesias-
servari jubet; videlicet, correctis pœnitentiam
egandan mandat, obduratos vero sub syno-
ententia remanere vult (b).
Occasione hujus legationis aliam scripsit epi-
n ad eundem imperatorem, quæ apud Quesnel-
134 est, sed in veteribus editionibus est 97.
net hæc epistola, ut annotavit etiam Quesnellus,
torem diligentioreque de mysterio incarna-
tractationem. Plurima amplissimaque habet
cta SS. PP. testimonia, quibus Eutychnis error
ridem damnatus ostenditur. Sed in fine hujus
læ in imperatoris mentem revocat nihil esse
uentius imperii potestate, quam ut paci *Eccle-
n Domini tua constitutione prospicias, et in om-
tibi subditis Dei dona defendas, neque ulla ra-
patiaris per invidiam diaboli ministros ipsius in
quam sævire perniciem.* Quod diu desideravit
andem assecutus est. Nam imperator, pontificio-
egatorum suggestionibus auditis, secumque ea
o revolvens quæ S. pontifex ad eum in aliis et
scripserat epistolis, sapienter deliberavit non
ius ferre gravissimam Alexandrinorum dissem-
m, impiumque Timotheum retinere sedem illam
i invaserat; suam potestatem episcoporum au-
tati adjunxit, jubendo quod jam condemnatus
theus ab episcopatu abiret. Quemadmodum
res contigerint ex monumentis, quæ supersunt
sincere apparet. Quesnellus, qui a suo systemate
quam recessit, sibi imaginatur Constantinopoli
um fuisse episcoporum conventum, et forte oc-
ne obitus Anatolii et novi CP. episcopi eligendi;
æsentibus pontificiis legatis, Domitiano et Ge-
ano episcopis, lectas fuisse omnes epistolas me-
ditarum cum episcoporum subscriptionibus ad
istum missas, recitatam quoque S. Leonis epis-
n 134 ad eundem imperatorem cum subjectis
PP. testimoniis atque presentium absentiumque

A consensione Timotheum ipsum fuisse condemna-
tum. 542 De hac in Timotheum sententia, ait idem
Quesnellus, sermo est in epistola S. Leonis ad Gen-
nadium Anatolii successorem: *Universorum* (inquit)
Domini sacerdotum sententiis coarctatus. Et rursus
S. pontifex explicare volens universalis Ecclesiæ
gaudium, ob improbi Timothei ab Alexandrina sede
expulsionem, scribit ad imperatorem: *Sciat clementia
vestra omnes Ecclesias Dei cum laude vestra exsultare
pariter, et lætari, quod ab Alexandrinæ Ecclesiæ jugo
improbus parricida depulsus est (c)* Fateor quidem
omnes episcopos reprobasse Timothei Æluri in
Alexandrinum episcopatum intrusionem, hunc tam-
quam parricidam et hæreticum exhorruisse, suumque
mœrorem et Alexandrinæ Ecclesiæ cladem expres-
sisse, tot tantisque epistolis in encyclico codice re-
gestis, de quibus jam mentionem fecimus. Quid inde
vero? Num conjectura est conciliariter habitam fuisse
Constantinopoli congressionem, ut canonica senten-
tia ferri posset? An non hæc canonica sententia pro-
lata fuerat a sancto Leone Magno; qui iteratis vici-
bus, etiam antequam legatos mitteret, imperatorem
rogaverat ut executioni demandaretur Timothei in-
vasoris expulsio, et novus catholicus episcopus ab
Alexandrinis eligeretur? Non ea ratione igitur, quod
omnes episcopi, tam absentes quam Constantinopoli
commorantes, desideraverint et plausum fecerint
Timothei Æluri depositioni, dicendum est jure horum
sententia fuisse damnatum et expulsum. Id certe
dumtaxat indicare habent laudata verba: *Universo-
rum Domini sacerdotum sententiis coarctatus*; sed at-
tendentes criminum gravitatem, omnes episcopi
summa consensione urgebant ut depositionis senten-
tia in Timotheum Ælurum a S. pontifice Leone pro-
lata incunctanter executioni demandaretur.

6. Omnem tamen spem non abjicit Timotheus ab-
Alexandrino throno expulsus, sed sibi blandiebatur
iterum illud posse obtinere, et consuetis adhibitis
artibus, venia ab Augusto obtenta, Constantinopolim
venit, et quasi innoxius cum catholicis communi-
cavit. Admonitus S. Leo a Gennadio novo C. P. epi-
scopo, et audito (ait) sermone fratrum coepiscopo-
rumque nostrorum Domitiani et Derminiani, qui ex
Oriente Romam venerant, rescribit ad eundem Gen-
nadium, valdeque conqueritur, quod communicaret
cum catholicis, multisque probat episcopatu non
modo indignum, sed etiam ob parricidium et sacri-
legia ab eodem patrata esse cavendum. Mandat ergo
Gennadio, ut non modo a publico conventu Eccle-
siæ, sed a fidelium societate eum prohibeat. *Et ideo
dilectio tua sollicitudine qua claret entis et elaborare
debebit, ne cum tam nefario homine sermo aliquis pri-
vatim vel publice misceatur, neve sub specie correctionis
ejus quorundam conventuri præbeat occasio, ne re-
deundi integram capiat libertatem, de quo jam in edi-
ctis suis princeps Christianissimus judicavit.* Duo tan-
dem menses effluerunt, cum ecce duo legati ex
Alexandrina Ecclesia, Daniel presbyter nimirum et
D Timotheus diaconus, cum litteris novi episcopi
Alexandrini rite consecrati. Plebs enim et Alexan-
drinus clerus communicansensione atque suffragio
Timotheum Solophaciolum rite solemniterque epi-
scopum renuntiarunt, et deinde ordinarunt. De qua
re summo gaudio S. Leo exsultans, statim eadem die
tres scribit epistolas: unam ad novum episcopum
electum et consecratum, eique gratulatur, eumque
hortatur, *ut eos qui veritati aliquatenus restiterunt,
reconciliandos Deo (ait) per Ecclesiæ preces instanter
acquiras.* Secundam epistolam scripsit ad presbyte-
ros et diaconos ejusdem Alexandrinæ Ecclesiæ, qui-
bus pariter gratulatus est de piissimo affectu quo
invicem conjuncti servaverunt unitatem spiritus in
vinculo pacis, remota a seipsa discordiæ bestia,
quæ vineam plantationis Dominicæ (sicut psalmus

Leonis epist. 131.

Epistola 133, cap. 2, 3 et 4.

(c) Leonis epist. 139.

propheticus canit) *singulari fertate vastabat*. Hos pariter excitat ad procurandam cujuslibet ordinis Christianorum resipiscentiam; ut nimirum, abjecta Eutychniana potissimum impietate, ad satisfactionis 543 remedia adhibenda faciliori via pervenire possint (a). Tertiam tandem epistolam scripsit ad decem Ægypti episcopos, quæ in aliquibus tantum verbis a præcedenti discordat; cum istis suam lætiam communicat, quod ille fuerit ordinatus episcopus, quem nullus ambitus traheret, nulla seditio impelleret, nulla iniquitas incitaret; sed, in medio constituta meritorum sanctitate, eum cunctis non dubitaret præponere quem sibi universitas cuperet præsidere (b).

Hisce tandem rebus hactenus descriptis mire ea cohærent quæ Liberatus diaconus in suo Breviario tradidit. Qui indicaturus quemadmodum Alexandrinæ Ecclesiæ pax reddita fuerit, narrat imperatorem Leonem scripsisse duci Alexandriæ Stilæ, ut pelleret quidem ab episcopatu modis omnibus Timotheum, inthronizaret autem alium decreto populi, qui synodum (intellige Chalcedonensem) vindicaret. Deinde loquens de novo episcopo Alexandrino electo, Timotheo videlicet cognomento Solophaciolo, sive Asbus, ait: *Hic vixit quidem sine seditione quiete in Alexandrina Ecclesia omni tempore Leonis et omni tempore Zenonis, donec Basilisus arripere tyrannidem, Zenone in Isauriam fugiente*. Nihil autem præsidi catholici expectare poterant a Basilisco, qui jam pridem Timotheo Æluro atque Eutychnianis clam saltem patrocinatus fuerat. Propterea, non mirum si, tyrannice imperio obtento, scripsit universo orbi sanctionem suam, quam appellavit encyclicam contra Chalcedonense concilium, et Timotheum Ælurum in suum episcopatum redire fecit, ut Timotheus catholicus in Canopi castellum et in monasterio latuerit (c). Novum hoc catholicæ religionis excidium non vidit S. Leo papa, cum jam a multis annis ex hac

A luce migrasset. Basiliscus namque juxta eruditissimi Dionysii Petavii tabulas, summam Imperii tyrannicæ obtinuit anno 476, cum jam Simplicius papa Ecclesiæ clavum tenere cœperat, et jam S. Leo vivere desierat, anno 461.

7. Quales autem quantosque labores pro Ecclesia et Christo S. Leo pertulisset, et acres pugnæ adversus fidei hostes, scriptis dietisque debellatas hæreses cum victoriæ triumpho, subiisset, ex dictis in hisce nostris historicis Exercitationibus perspicue innotescit. Scire autem aut animo capere promptum est quæ prudentia Ecclesiam rexerit, quæ constantia apostolicæ suæ sedis jura defenderit, servando semper et conservando sui muneris majestatem. a qua nunquam resilire aut deflecti potuit, propter dissidentium Ecclesiarum motus, episcoporum Orientalium studia et hæreticorum molitiones. Intrepidus enim restitit principum petitionibus, quæ canonibus Nicænis et justitiæ legibus adversabantur; synodos horumque decreta abolevit, retractavitque, quando cumque divinis apostolicisque institutis non cohærebant; saluberrimas condidit leges, pro disciplina ecclesiasticæ vigore reparando atque tuendo; lapsis indulgentiam dare prohibuit, quoties pœnitentiæ salutari præteritam contumaciam sincero corde non retractassent; neque tandem pœnarum canonicarum relaxationes iisdem impertiri voluit, nisi aliqua publicæ utilitatis et perfectæ concordie causa id postulasset. Certe magnificus, atque gloriosus, et vere admirabilis in Ecclesiæ negotiis administrandis repertus est. Et potissimum quia post adeptum summum pontificatum Ecclesia quatuor horrendis illis hæresibus fœdabatur; et totus Oriens duodecim annorum spatio turbabatur, columnis Ecclesiæ dejectis aut vacillantibus; et tamen ex hac luce non prius decessit quam parta ubique pace et obmutescentibus undequaque hæreticorum turbis.

(a) Epist. 140.

(b) Epist. 141. Quæ omnes scriptæ fuerunt xv kal. Septembris anni 460.

C (c) Liberatus diaconus, in Breviario, cap. 13 et 16.

APPENDIX

AD PRIMAM PARTEM VOLUMINIS.

EPIS. LXXXVIII.

De privilegio chorepiscoporum sive presbyterorum.

Leo Romanæ Ecclesiæ et apostolicæ sedis episcopus universis Germaniarum et Galliarum regionum episcopis salutem.

Cum in Dei nomine in Romana Ecclesia synodum episcoporum, sive cæterorum consacerdotum Christianique fidelium (a) coadunatam habuissemus, et de ordinationibus illicitis, super quibus crebrior ad nos illarum partium commantium sermo pervenerat, atque de aliis necessariis ecclesiasticis negotiis tractantes, sacrosque canones relegentes, solerter egissemus, (b) a multis lacrymabili vultu relatum est nobis, quod quidam Germaniarum ac Galliarum urbium episcopi frequenter chorepiscopos, qui juxta canones Neocæsarienses, sive secundum aliorum decreta Patrum iidem sunt, qui et presbyteri vel presbyteros destinarent qui absente pontifice altaria erigerent, basilicasque consecrarent. Quod quidem non est mirum id præcepisse viros ecclesiasticæ disciplinæ ignaros, quod est canonicæ regulæ contrarium, et statim a sæculari militia in 1271 sacerdotale ministerium delegatos atque promotos. Ergo ne ultra talis a vobis licentia usurpetur, communi sententia statuendum oportuit, scientes quia sicut chorepiscopo vel presbytero illicita consecratio est altaris, ita et constitutio. In divinis enim litteris, præcipiente Domino, solus Moses in tabernaculo Dei erexit altare, solus ipse unxit, qui utique summus sacerdos Dei erat, sicut scriptum est de eo: *Moses et Aaron in sacerdotibus ejus.* Ideoque id quod tantum facere principibus sacerdotum jussum est quorum typum Moses et Aaron tenuerunt, omnino deoretum est ut chorepiscopi vel presbyteri, qui filiorum Aaron gestant figuram, arripere non præsumant. Nam quamvis cum episcopis plurima illis ministeriorum communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam novæ etiam ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint, (c) sicut presbyterorum et diaconorum, aut virginum consecratio, sicut constitutio altaris ac benedictio vel unctio. Si quidem nec erigere eis altaria, nec ecclesias vel altaria (d) consecrare licet, nec per impositiones manuum fidelibus baptizandis, vel conversis ex hæresi Paracletum Spiritum sanctum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signa-

(a) Vide notam in textu parenthesisibus inclusam supra col. 760. C. Edit.

(a) Vulgati cum quibusdam codd., *coadunatum.*, Ex ms. S. Crucis in Jerusalem signato num. 237 emendavimus.

(b) Idem cod. S. Crucis, a quibusdam.

(c) Al. in duobus mss., *Cæsarienses.*

A

1270 CANON VII.

Concilii Hispalensis secundi, tempore Sisebuti regis anno Christi DCXIX celebrati,

Ex editione Garsie Loaysæ.

Septimo examine relatum est nobis venerandissimum quondam Agapium Cordubensis urbis episcopum, frequenter presbyteros destinasse, qui absente pontifice altaria erigerent, basilicas consecrarent. Quod quidem non est mirum id præcepisse virum ecclesiastici disciplinæ ignarum, et statim a sæculari militia in sacerdotale ministerium delegatum. Ergo ne ultra talis a nobis licentia usurpetur, communi sententia statuendum oportuit, scientes quia sicut presbytero (e) illicita consecratio est altaris, ita et constitutio. In divinis enim litteris, præcipiente Domino, solus Moyses in tabernaculo Dei erexit altare, solus ipse unxit; utique quia summus sacerdos Dei erat, sicut scriptum est: Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus. Ideoque id quod tantum facere principibus sacerdotum jussum est, quorum typum Moyses et Aaron tenuerunt, presbyteri, qui filiorum Aaron gestant figuram, arripere non præsumant. Nam quamvis cum episcopis plurima illis ministeriorum communis sit dispensatio, (f) quædam novellis et ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint, sicut presbyterorum et diaconorum, ac virginum consecratio; sicut altaris constitutio, benedictio vel unctio. Si quidem nec licere eis ecclesiam vel altaria consecrare, nec per impositionem manus fidelibus baptizatis, vel conversis ex hæresi Paracletum Spiritum tradere, chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare; sed nec publice quidem in missa quemquam pœnitentium reconciliare, nec formatas cullibet epistolas mittere. Hæc enim omnia illicita esse presbyteris, (g) qui pontificatus apicem non habent, atque solis deberi episcopis, auctoritate canonum (h) præcipitur: ut per hoc et discretio graduum et dignitatis fastigium summi pontificis demonstretur. Sed neque eorum episcopo licere presbyteris in baptisterium introire, nec præsertim infantem

(d) Ms. S. Crucis. *sicut est presbyterorum et diaconorum ac virginum consecratio.*

(e) Idem. cod., *consecrare permittimus.*

(f) Al. ed. add., *Chorepiscopo.*

(g) Al. ed. add., *quædam tamen auctoritate veteris legis.*

(h) Al. ed. add., *vel chorepiscopis.*

re, nec publice quidem in missa quemquam **1272** A
pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epis-
tolas mittere. Hæc enim omnia illicita sunt chorepis-
copis, qui ad exemplum et formam septuaginta disci-
pulorum esse noscuntur, vel presbyteris, qui eamdem
gestant (a) figuram: quoniam quamquam consecratio-
nem habeant, pontificatus tamen apicem non habent.
Quæ omnia solis debentur summis pontificibus aucto-
ritate canonum præcipitur, ut per hoc et discretio
graduum et dignitatis fastigium summi pontificis de-
monstretur. Sed neque coram episcopo licet presby-
teris in baptisterium introire, nec præsentem anti-
stitem tingere aut signare, nec pœnitentem
sine præceptione episcopi sui reconciliare, nec eo
præsentem, nisi illo jubente, sacramentum corporis et
sanguinis Christi conficere, nec eo coramposito
populum docere, vel benedicere aut salutare, nec
plebem utique exhortari. B

(a) Editi, *formam*. Duorum nostrorum exemplarium collect. 11 et 20 lectionem prætulimus.

tingere aut signare, nec pœnitentes sine præcepto epi-
scopi sui reconciliare, nec eo præsentem sacramentum
corporis et sanguinis Christi conficere, nec eo coram
posito, populum docere, vel benedicere aut salutare,
nec plebem utique exhortari (b).

(b) Al. ed. add., *Quæ omnia eis a sede apostolica
prohibita esse noscuntur.*

INDEX

RERUM ET SENTENTIARUM MEMORABILIUM

Quæ in priore parte tomi continentur.

A

Abrahæ facta promissio quotidie impletur, 18.
Abolutionis quæ olim forma, 1500.
Abundius cum aliis tribus legatus a Leone in Orientem
missus, 472. Quando rediit Romam, 484 *not.* Num idem ac
Abundantius, 1473 *not.*
Acclamations populi quando usurpatæ, 1445.
Actio pia et Dei et hominis est, 173.
Adam cur peccavit, 141. Omnes homines læsit, 25. Ob
ejus culpam humanæ miseriæ, et damnata humana con-
ditio, 141. Ejus peccatum, 393.
S. Adauctus martyr, 94.
Ado in Chronico ordinem episcoporum Viennensium et
diptychis derivavit, 805 *not.*
Adversitatum causa sunt peccata, 123. Earum utilitates,
39, 59. Cur Deus flagellet, 40, 76. Diligendo castigat, et
castigando refovet, 125. *Vid.* Tribulatio.
Ægyptii episcopi pro fide extorres, 569. Leo eos conso-
latur, 576.
Ægyptiorum tumultus post concilium Chalcedonense,
545. Post Marciani imperatoris mortem, 567.
Ætherius num fuerit episcopus Magalonensis, 1477.
Aetius ab archidiaconatu ab Anatolio depositus, 535. Ad
presbyteratum promotus, et cœmeterio præfectus, qua-
tenus postea in priorem gradum fuerit revocatus, 1547.
Leo quantum ei detulerit, 1513.
Africanorum disciplina et canones in materia appella-
tionum. *Vid.* Appellationes.
S. Agapitus martyr, 81, 87, 93.
Agrippinensis synodus contra Euphratam dubiæ fidei,
775 *not.*
Alexandriæ num in una tantum basilica celebraretur,
1313 *not.*
Alpes Grajæ olim comprehensæ in provincia Viennen-
si, 1021. Quis earum metropolita, 871, 1049.
Alpes maritimæ tempore concilii Arelatensis non erant
provincia civilis distincta a Viennensi, 1019. Quando sepa-
ratæ, 1021. De ipsarum Metropolitæ, 867, 1049.
S. Ambrosius non est auctor librorum de Vocatione
omnium gentium, 105, 616. Nec epistolæ ad Demetriadem,
728, 743. Invitatus ad concilium Galticanum, 778.
Amor Dei et proximi est plenitudo mandatorum, 72.

Nihil diligendum nisi quod ex Deo est, 277. Amor proximi
quis, 55.

S. Anastasia martyr et virgo, 148.

Anastasius episcopus Thessalonicensis ob gesta in At-
ticum a Leone reprehensus, 438.

Anatolius ordinatur Constantinopolitanus episcopus,
453. Ejus ordinatio non inculpatæ, 1487. Leonem turba-
vit, 471. Qua via jurisdictionem sibi usurpavit in Chalce-
donensi concilio, 521 *not.* Canones exinde violati, 524. Il-
lyricianos sollicitat pro suæ sedis privilegiis, 543. Conci-
lium habet Constantinopoli, 547. Cum Leone reconcilia-
tur, 486, 535, 554. Fidem profitetur, 481. Socius datæ le-
gatis Leonis, 487. Gesta in Atticum, *vid.* Atticus; in Aet-
tium, *vid.* Aetius. Quo anno obiit, 581 *not.*

Andreas archidiaconatu donatus ab Anatolio CP., 536.
A quo antea ob suspicionem hæresis ejectus fuerat, *ibid.*
Iterum ab eodem abjectus, 555.

S. Andræ apostoli laudes, 146.

Angelorum natura, Spiritalis, 99. Eorum officia, 100.
Et merita, *ibid.* Preces ipsorum pro nobis, et patroci-
nium, 99, 100. Sunt honorandi, 101.

Antelmii sententia de auctore librorum de vocatione
omnium gentium rejecta, 662, 670.

Antiochena synodus fuit prima contra Eutychem.
Vid. Domnus.

Antiochenus canon xv explicatus, 943.

Apocrisiariorum munus, 538. Quando apocrisiarii Ro-
manæ sedis induci cœperint, 537 *not.*

Apollinaristarum error, et sectæ tres, 1447.

Apostatarum reconciliatio quæ, 1497.

Apostolatus nomen quibus tributum, 1480 *not.*

Apostolica regula quid, 1391.

Apostolicæ sedes, vel Ecclesiæ quæ, 1483.

Apostolos cur Deus abjectos et ineruditos elegerit, 31.
Eorum prædicatio multa mysteria manifestavit, 434. Lin-
guarum donum ipsis collatum ad omnes populos in unum
congregandos tendebat, 22. Apostoli Ecclesiam protegunt,
et erudiunt, 38. Quid eorum protectio efficiat, 40, 41.

Apostolorum omnium festum infra octavam SS. Petri
et Pauli celebrabatur, 44 *not.* Cui forte jejunium præ-
cedebat, *ibid.* *not.*

Apparitiones Dei antiquis Patribus et Prophetis factæ,
ab aliis Dei Filio tributæ, ab aliis vero angelis, 1436.

Appellationes depositionis effectum suspendebant, 989.
 Appellationibus clericorum ad transmarina cur Africani restiterint, 971. Jus apostolicæ sedis non negarunt, *ibid.*
 Appellationes episcoporum ad Apostolicam sedem. Jus ejusmodi a Quesnello impetitur, 925. Triplici titulo defenditur. — I. Ex consuetudine, 927 *et seqq.* Quam male hanc consuetudinem a Galliis exclusam Quesnellus probavit, *ibid.* Nec Africani excluderunt episcoporum appellationes, 958. Immo receperunt, 993, 961. Appellatio Lupicini episcopi Afri, 971. Alia appellationum exempla, 934. Etiam ex Oriente, *ibid.* Et apud Gallos, 935, 937. Testimonia antiqua de consuetudine appellationum, 939, 941. Cur S. Hilarius Pictaviensis, et Paulinus Treverensis, licet inique damnati, non appellarent, 917. Causæ primæ quoque cogitionis ad Romanam sedem delatæ, quantum confirmant ipsum jus appellationum, *ibid.* et 979. — II. Ex jure ecclesiastico, quod male extorquetur a Quesnello, 831. Statuitur ex canonibus, 943 *et seqq.* Vid. Sardicenses canones. Nullum Africæ decretum vetuit episcoporum appellationes, 963. Canon Africanus, qui eas videtur prohibere, explicatur, 965. Alius canon Africanus exponitur, 969. Synodus Romana sub Damaso, et Gratiani imperatoris lex de appellationibus, quam eadem synodus petiit, 974. — III. Ex jure divino quatenus jus appellationum Romanæ sedi competat, 977, 1321 *not.* Jus appellationum aliis competens jure ecclesiastico, præjudicio esse nequit juri divino Romani pontificis, 979. Quatenus intacto jure quæri possit, nam expedit ipsum jus in quibusdam circumstantiis non exercere, 923, 981. Duplex quæstio distinguenda, *ibid.* Objectiones contra hoc jus explosæ, 935.
 Appellatio Eutychie ad Leonem papam. Vid. Eutyches Jus pontificis ab Eutyche agnitus, 1126. A S. Flaviano episcopo CP. qui illum damnaverit, confirmatum, 1127. Orientalibus etiam exploratum, *ibid.* Leo hoc jus circa Eutychem exercuit, 1129. Confirmatum in concilio Chalcedonensi, *ibid.* et 1131.
 Appellatio Flaviani ad S. Leonem. Vid. Flavianus.
 Appellatio Theodreti. Vid. Theodoretus.
 Aquensis episcopus num olim jus metropoliticum obtinuerit in Narbonensem secundam, 1045. Num cessarit hoc jus episcopo Arelatensi, *ibid.* Dintius fuit subjectus eidem Arelatensi, 1047.
 Aquileia non fuit dicta civitas *Romatiana*, 1554.
 Aquitania inter quinque provincias censita, 1010. Nonnumquam fuit discreta a Galliis, 1011. Divisa in duas quando, 1009.
 Archidiaconorum Constantinopolitanorum quanta esset potestas, 1514.
 Arelas qualis fuerit sub gentiliū imperio, 780. Ejus mobilitas a Constantini Magni temporibus, 779. Initio quinti sæculi facta metropolis civilis, 1021. Antiquiorem Metropolim non probavit Quesnellus, 1023. Cur dicta *Constantina*, et quo sensu appellata *Gallata Roma*, ac *mater omnium Galliarum*, *ibid.* Basilica Constantia Arelate, 326.
 Arelatensis sedis initia non sunt apostolica, 999. Testimonium Zozimi expensum, 998. Item testimonium episcoporum eidem sedi adherentium in epistola ad Leonem, 999. Non fuit Metropolis ecclesiastica a tempore S. Trophimi, *ibid.* Arelatensis Ecclesiæ privilegia, 491. Preces Gallorum episcoporum pro iisdem privilegiis ad Leonem papam in dubium vocatæ vindicantur, 1448 *et seqq.*
 Arelatensi episcopo non fuit jus in Narbonensem I ante Patroclum, 1001. Cur Zosimus tres tantum provincias civiles illi subditas recensuit, 1049. Ejus jus circa convocationem Synodorum e diversis provinciis non pertinet ad jus metropoliticum, 1047. Manavit ex concessione apostolicæ sedis, 795 *not.* Fuit quædam delegatio apostolica, *ibid.* Idem jus ablatum Hilario cur in successoribus sine nova concessione revixit, *ibid.*
 Arelatensis concilii catalogus episcoporum a Quesnello notatus, 850. Vindicatur, 1017. Duæ ejusdem concilii epistolæ distinguuntur, 1019.
 Ariani rebaptizabant in Africa sub Valentiniano III, 283.
 Ascensio Christi, 19 *et seqq.*
 S. Athanasius episcopus Alexandrinus quando mortuus, 1544.
 Athanasii Perrhæ episcopi causa in concilio Chalcedonensi, 513.
 Atticus episcopus CP. laudatus, 1546.
 Atticus Nicopolitanus cum comprovincialibus Romam ad Leonem confugit, 438 *not.*
 Atticus presbyter CP. contra fidem Chalcedonensem disputasse ferebatur, 573 *not.* Quid Leo papa ea de causa egerit, *ibid.*
 Attilæ irruptio in Italiam, 133 *not.* Leonis ad eum legatio, 529. Tempus ejus, 533 *not.*
 S. Augustinus num anctor sit libelli confessionis Leporil, 1559. Cur ad Julianam potius, quem ad Demetria-

dem scripsit, 740. Ejus scripta de Prædestinatione a Patribus laudata, 709.

Auxiliaris præfectus prætorio quando, 334 *not.* Auctor Romanæ facundiæ appellatus, 328. Fragmentum epistolæ ejus ad Hilarium Arelatensem, 334. Hoc fragmentum expensum, 760.

B

Baptisma tribuit remissionem omnium peccatorum, 24. Ejus virtus, et forma distinguuntur, 271. Reiteratum a quibusdam Arianis in Africa, 285. Eorum error confutatus, 303. Extra necessitatis angustias non baptizandum nisi in Paschate et Pentecoste, 441, 1392. Mellis et lactis benedicti usus post baptisma, 24 *not.* Baptisma a multis dilatum in pace, instante belli pericula receptum, 245.
 Baptizandorum nomina in cælis scripta, 24. Sine baptismo decedentes æterne miseri, 235.
 S. Basileus martyr, 144.
 Basilicæ S. Petri dedicatio, 15 *not.* Erat locus remotus ab habitatione pontificis, 401 *not.* Basilica Lateranensis, in qua Romani pontifices fere ordinati, *ibid.* Basilica Angeli in Salaria, 99. In honorem S. Michaelis sacra, *ibid.* Hoc festum ante Gelasium papam celebratum, *ibid.*
 Basilica Constantia Arelate, 326. In eadem urbe alia basilica S. Stephani, 338. Ex marmoribus theatri demoliti constructæ basilicæ, 331.
 Basilicarum dedicatio dicta *Natale*, 99. Basilicæ sacratæ Deo in honorem sanctorum, *ibid.*
 Basilidis episcopi Hispanica causa male explicata a Quesnello, 831. Qui refellitur, 930.
 Basilius Antiochenus episcopus, 564.
 Basilius Aquarum Sextiarum episcopus, 339.
 Basilius presbyter CP. Romam venit fidem suam purgaturus, 496.
 Basilius presbyter Romanus legatus in Orientem, 495.
 Bassiani Ephesini episcopi causa accuratus expensa, 442 *not.* Delata ad concilium Chalcedonense, 513. Et ex Leonis judicio terminata, 443 *not.*, 445 *not.*
 Beatitudo sempiterna, 36. Ad eam non fragilitate carnis, sed alacritate mentis ascenditur, *ibid.*
 Benedictio lactis et mellis, 24. Fontis, 160.
 Benedicti XIV feliciter regnantis constitutio, qua S. Leoni doctoris cultum in tota Ecclesia præcepit, 609.
 Beneficia divina recensita, 11. De ipsis non in nobis, sed in Dei nomine gloriantur, 62. Pro beneficiis gratiæ Deo reddendæ. Vid. Gratiarum actio.
 Bigamia olim tolerata in clericis minoribus usque ad Ostiarium, 1601.
 Bona omnia ex æterna Dei voluntate, 205.
 Bonifacii papæ decretum pro Metropoli Narbonensi a Quesnello notatum, 857. Vindicatur, 1001. Cur allegarit Nicænum canonem, qui iisdem verbis non invenitur, 1045. Cur causam Maximi Valentini remisit ad judicium comprovincialium, 838 *not.*
 Bonifacius presbyter Leonis legatus in concilio Chalcedonensi, 487, 488, 497.
 Brandea quid essent, 906.
 Breviarium fidei ad Leonem missum a Juliano quid esset, 1515 *not.*
 Breviarium adversus Arianos, 287. Quando scriptum, 285.
 Breviculum historiæ Eutychanistarum integrum unde editum fuerit, 1414 *not.* Additamenta eidem ab ipso auctore facta ostenduntur, *ibid.*
 Burgundionibus quæ Galliarum pars subesset Valentiniano III imperante, 755 *not.*

C

S. Cæcilia nata Romæ celebratum, 139. Ejus elogium, 140, 141 et 224.
 Cain oblatio cur Deo non grata, 223. A Deo monitus, *ibid.* De gratia Cain collata, 678. Quesnelli explicatio excussa, *ibid.* Posteris Cain bonitas divina affuit, 224.
 Canonum collectiones peculiare auctoritate publica conditæ et editæ, sed studio privato, *ibid.* Gallicanæ collectiones præter canones continebant etiam epistolas Romanorum pontificum, *ibid.* Leo se Nicænum canonem exsecutorem declarat, 526. Quatenus dispensare se posse sensit, 527 *not.* Cantus in exsequiis triplici lingua, Hebraica, Græca et Latina, 355, 368.
 Capitula de gratia subjecta epistolæ Cælestini, quo auctore scripta, 719 *et seqq.* Quando, et qua occasione edita, 723. Num inter definitiones censenda, 726.
 Carosi duo distinguendi, 561 *not.* Carosi archimandrite causa in concilio Chalcedonensi, 510. Unus Carosus cum Dorotheo in exilium pulsus, alius in fidei confessione correctus, 562 *not.*

- Carpilio non Cassiodori pater, sed Aetli filius, 530 *not.*
 Cassianus. *Vid.* Joannes Cassianus.
 Cassiodori locus de jejuniis apud Romanos in quadragesima expenditur, 1085. Idem auctor edendæ Tripartitæ: et notabilis in hanc rem animadversio, 418 *not.*
 Castitatis lex ministris altaris imposita, 1601. Etiam subdiaconis præscripta, 1356. In corpore casto Deus habitat, 129.
 Cathari Nicænus canon de iisdem explicatus, 1596 *not.*
 Causæ majores episcoporum ipsa prima cognitione ad sedem apostolicam delatæ, 927, 937, 979. Quo jure eidem sedi reservatæ, 981. Quid in appellationibus. *Vid.* Appellationes episcoporum. Stylus tertie cognitionis et sententiæ concessæ in causis ecclesiasticis e Sardicensi synodo dimanare videtur, 950.
 Celidionius Vesontionensis episcopus negatur a Quesnello, 761. Impugnatur, et Vesontionensis episcopatus ejus constituitur, 909 *et seqq.* Num fuerit metropolita, 768 *not.*, 914, 915. Depositus ab Hilario Arelatensi Romam proficiscitur, 757. Ejus appellatio ad S. Leonem quam jure interposita, 974. *Vid.* Appellationes. Quo jure a Leone susceptus in communionem ante sententiam, 984. Restitutus judicio Leonis, 758. Vindicatur hoc judicium, 917, 919.
 Ceponius non fuit episcopus Bracarensis, 1365 *not.*
 Ceretrius episcopus ad Leonem scribit, 492. Mittit epistolam Leonis ad Eusebium Mediolanensem, 493.
 Chalcedonensis concilii apparatus, 494. Cur a Nicæa translatus Chalcedonem, 500 *not.* Quot fuerint hujus synodi actiones, 501 *not.* Quædam actiones desunt, et cur, *ibid.*, 1235. De ordine earumdem actionum, *ibid.* In vulgatis ordo ipsarum non recte dispositus, 502 *not.* Compendium actionum, 503 *et seqq.* Canones xxvii conditi non actione decimaquinta sed septima, 502 *not.* Quid censendum de tribus aliis canonibus, qui in vulgatis adjiciuntur, 513 *not.* Quando conditus canon de prærogativa sedis Constantinopolitanæ 514 *not.* Quantum ei canon contradicendum fuerit, 515 *not.* Sensus ejusdem canonis explicatus, *ibid.* Cur S. Leo eidem maxime restitit, 1520 *not.* Quid in eo reprehendit, 1491. Quatenus ipsum cassavit, 1485 *not.* confirmatur circa fidem, 517 *not.*, 543 *et seqq.*
 Chalcedonensium gestorum confirmatio reservata S. Leoni papæ, 518 *not.* Quam necessaria, habita fuerit, ut omne dubium tolleretur, et cur, 1485 *not.* Petita etiam ab imperatore, 541 *not.* Quam erat necessaria, ut canon pro prærogativa sedis CP. editus vim haberet concilii generalis, 1523 *not.*
 Ex Chalcedonensis concilii gestis quæ primum latine reddita fuerint vivente Leone, 1219. Continentur in vetustissimo ms. Vaticano cujus descriptio exhibetur, 1218. Tres actiones de Maximo, Juvenali, et Domno ex eodem productæ, quarum duæ in Græco desiderantur, 1223. Versio harum trium actionum qua occasione condita, 1229. Ad S. Leonem missa, 1231. Quid ex gestis hujus concilii Latine redditum ante Rusticum, et quid Rusticus præstitit, 1517.
 Chalcedonensis concilii actio de Domno suppositionis notata, 1185. Vindicatur, 1215.
 Caritas Dei semen, 279. Charitatis necessitas, 222. Sine charitate inutilis fides, 218. Sine ea nihil prodeat, 277. Caritas concordans facit, 124. Charitati contrarius amor mundi, 222.
 Caritas imperfecta interdum invenitur cum fidei et intelligentiæ vigore, 222.
 Christianus non aliud verbis debet profiteri, aliud exercere actione, 63.
 Christus Deus et homo, 149. In eo una persona et duæ substantiæ, 287, 293. Æqualis est Patri, 289. Minor tamen secundum humanitatem, 291. De ejus diversis operationibus, 287. In Divinitate invisibilis, 292.
 Christus quomodo conceptus, 298. Adventus ejus tempore inventa est iniquitas robustior, ut gratia Dei manifestaretur, 226. Quæ merita invenit, 227.
 Christi nativitas, et ejus encomium, 149. Figuræ nativitatis Christi, 150. Ejus nativitas quomodo continua, 143. De loco ubi natus est, 1549. De die quo baptizatus variæ sententiæ, 1391.
 Christus pro omnibus mortuus, 228, 683. Ejus redemptio omnibus innotuit, 229. Christus in morte fuit sacerdos et victima, 12. Deo reconciliavit mundum per remissionem peccatorum, 151. Christi virtute martyribus pati posse donatum est, 4.
 Christi in cælum ascensio, ibique nos expectat, 19. Etsi in cælis sedeat, in nobis manet, *ibid.* Cur non statim post resurrectionem in cælum ascenderit, 20. Ad dexteram Patris sedet, *ibid.* Antequam ascenderet, omnia consummavit, 21.
 Chrysaphus Eutychis patronus, 450 *not.* Ejus pœna et obitus, 477.
 Chrodeberti episcopi Turonensis judicium de muliere adultera, 1500.
 S. Chrysogonus martyr, 145.
 Clementia sapiens petenda, 145.
 S. Clementis papæ laudes, 141, 143.
 Clerici alieni sine consensu proprii episcopi non sunt recipiendi, 1350. Clerici quoad castitatem. *Vid.* Castitas, Bigamia.
 Clerici alicujus criminis rei, si in suum gradum recipiebantur, non subiciebantur publicæ poenitentiae. Rebaptizati in clerum non recepti, 1396 *not.* Hæreticorum clerici ad unitatem redeuntes non promovebantur ad gradum superiorem, *ibid.* *not.*
 Codex canonum universæ Ecclesiæ a Justello vulgatus quid sit, 953. *Vid.* Canonum collectiones.
 S. Cœlestinus non est auctor Capitulorum de gratia, quæ subiecta sunt ejus epistolæ ad Gallos, 692, 722. Cœlestinus Leone usus, 405.
 Cœlestis sedes gloriosa, in qua animæ sanctorum exsultant, 137. Cœlestis præmii gloria expetenda, 140. S. Cœcilia se et sponsum ad Cœlestia regna perduxit, *ibid.* S. Clementem habitatio cœlestis percipit, 143. S. Hilarii anima post mortem profecta est ad patriam supernam, 338. S. Honoratus in gloriam assumptus, 370. Sancti in cælo pro nobis orant, 365. In cælo patrocinantur nobis, 368. Sanctorum cœlestis præmium, 14. Illis manet æterna felicitas, *ibid.*
 Cœmeteria, 33 *not.* Cœmeterium Priscillæ, 48. Jordanorum, *ibid.* Maximi via Salaria, *ibid.* Prætextati via Appia, *ibid.*, 84. Callisti via Appia, 79, 83. Sacra in cœmeteriis celebrata, iisque deputatus presbyter, 1508.
 Cogitatio bona Dei donum, 204.
 Collectiones canonum, *vid.* Canonum.
 Communio sanctorum, *vid.* Satisfactio, Intercessio.
 Concilium generale. Præsidenti prærogativa Romano pontifici competit: per legatos præsides, 497 *not.* Dioscorus Alexandrinus notatus, quod sibi arrogavit in Ephesino concilio præsidere, 460 *not.*
 Concilium cur necessarium habitum a S. Leone post latrocinium Ephesinum, et quibus in circumstantiis, 470 *not.*, 494 *not.*, 1163.
 Concilium ἐνδρημόσιον, 522.
 Concilium Constantinopolitanum contra Eutychen, 446, 449 *not.* Duo alia item Constantinopolitana, 481 *not.*, 403 *not.*
 Conciliabulum Ephesinum, 452 *not.*, 464. A Leone rescissa ejus gesta, 1159.
 Concilium Romanum post conciliabulum Ephesinum, 452 *not.*, 470 *not.*
 Concilium Mediolanense Leonis epistolam recipit, 493.
 Concilium Palæstinum sub Juvenali episcopo Hierosolymitano, 556.
 Concilium Sardicense, *vid.* Sardicensis canones.
 Concilium Taurinense, *vid.* Taurinense.
 Concilium Toletanum I, *vid.* Toletana I Synodus.
 Confessores occultæ proposito castigationis afflicti, martyrum vestigia sunt subsequuti, 5.
 Confessorum antiquus cultus, 3, 4, 5, 17. Confessorum ac martyrum eadem die celebrata festivitas, 17.
 Confessores falsi, 10. Qui intelligantur, *ibid.* *not.*
 Constantinopolitana sedis de præminencia contentio unde orta, 519. Quid ei sedi fuerat tributum in concilio CP. I, 522 *not.* Quantum hujus concilii canon fuerit extensus, 975. In Chalcedonensi prærogativa sedis Constantinopolitana quatenus impetita, et quatenus approbatæ, 523 *not.*, 524 *not.* Leo rejecit canonem Chalcedonensem pro iisdem prærogativis editum, 525.
 Constantinopolitanum I concilium, ejus canon de honore sedis CP., 975. Num hujus synodi acta missa fuerint ad sedem apostolicam, 1489.
 Constantius episcopus missus ad Leonem placandum ab Hilario Arelatensi, 334. Inscriptus epistolæ xcix, ad Leonem, 1475 *not.*
 Consules anni currentis licet noti essent, non semper tamen in chronicis notationibus expressi, sed cum formula *post consulatum* nominati quandoque consules anni præcedentis, 1577 *not.*
 Continentia, *vid.* Castitas.
 Conversio cordis, 203.
 S. Cornelii natale, 96. Laudes, 97. Cultus, 96 *not.*
 SS. Coronatorum quatuor festum, 138.
 Corruptio divina negligentibus eam est major causa poenarum, 60.
 Creaturæ universæ Deum annuntiant, 215. Creaturæ ad presidium hominum conditæ, 106.
 Cresconii Breviarium, et collectio canonum sunt unius operis partes, non duo opera, 1339 *not.*
 Crux. Cur de Cruce Christi passiones martyrum prodiere, 34.
 Cursus canonicus pro horis canonicis, 903, 905.

S. Cypriani natale, 96, 97. Quædam ejus loca explicata 830 *not.*, 930, 935, 985.
S. Cyrillus præfuit concilio Ephesino uti Legatus S. Cœlestini papæ, 1467 *not* Scripsit ad S. Leonem tunc Archidiaconum, 1533. Consultus ab eodem Leone jam pontifice de Paschata rescripsit, 425 *not.* Ejus mors, 436.

D

Dæmon etiam per femineum sexum prostratus, 140.
Dallæi Calvinistæ de jejuio sabbati sententia, 1077.
Mala explicatio, 1082.
Dalmatica, et ejus usus quis, 763.
Dammari aliquando potest, qui auditus non est, et quando, 1281 *not.*
Daniela vagi causa ad Romanum pontificem delata, 838. Ab Orientalibus, 927.
Dedicatio E. Mariæ ad martyres, 2 *not.* Basilicæ S. Petri, 15 *not.*
Defunctis remedia vitæ collata, 134. Hostiæ et oblationes prosunt, *ibid.* Missæ pro defunctis, *ibid et seqq.* Sacrificium satisfacit pro defunctis, 135. Oblatum ut in cœlesti sede gloriosa exsultent, 137. Ut eorum animas lux æterna possideat, 136. Et sanctorum societate lætentur, 138. Ipsi etiam prodest sanctorum intercessio, 137. Cantus in exsequiis defunctorum, *vid.* Cantus.
Demetriadis virginis, ad quam epistola de humilitate scripta, nobilitas et lances, 260. A sanctis viris commendata, 261 *not.* Quando ex Africa rediit in Urbem, 749. Immerito accusata a quodam recentiori scriptore, vindicatur, 738. Non hausit a Pelagio venenum, *ibid.* Licet ab eo epistolam acceperit, 739. An obscura remanserit, 741. Basilicam extruxit in S. Stephani honorem, 566.
Desiderium boni est a Deo, 175.
Deus summa est ratio, 126. Omnia simul intuetur, 247. Totus ubique præsens, 294. In Deo omnia æterna et immutabilia, 245. In ipso major et minor excluditur, 200. In Dei mente omnia creata ante creationem exstiterunt, 108. Dei est omne quod vivit, 102.
Deus origo cunctarum perfectioque virtutum, 119. Gloriosus in sanctis, 4. In martyribus victor, 2, 3, 7. Mirabilis in sanctis, illis beatitudinem sempiternam quæsiuit, et fragilitati nostræ congrua subeidia præparavit, 14.
Deus jugiter laudandus, 11, 62, 125. Mirabilia operatur in minimis, 155. Omnium conditor et ordinator, 188. Apud Deum ordo duplex, 214. Universam genus humanum cœlesti lege disponit, 120. Ecclesiam speciali moderat dispensatione, *ibid.*
Deus plura præstat quam petimus, aut meremur, 108. Prævenit vota poscentium, *ibid.* A Deo petendum quod ei placet, 204. Petenda digna Deo, 121. Deus si exaudit, gratia est miseracionis; si non exaudit, judicium est veritatis, 214.
Dei providentia, nec de ea conquerendum, 107. Ejus consilia abscondita, 188. Occulto ejus judicio differentia hominum sunt ordinata, *ibid.* Deus malos tolerat propter bonos 223. Corporaliter verberat, ut mente proficiamus, 125. Castigando sanat, et refovendo benignus erudit, 58. Bene utitur malo, 1535 *not.* Dei dona non ad colendum, sed ad utendum data, 172. In Deo solo gloriandum, 271. Deo munera cur offerantur, 68. Qui nullis muneribus eget, 67.
Deus vult omnium salutem, 185, 212. De hac vox Apostoli plene accipienda, *ibid.*, 212, 213. Deus viscera misericordiæ ad omnium nationum impendit salutem, 194. Vult orari pro omnibus, 186. Cur aliis misereatur, aliis non, 190. Elegit sine operibus, 192. Cur in ipso vitæ exitu aliquos facinorosos convertat, alios minus malos derelinquat, inscrutabile, 191, 192. Deus inscrutabilior eligens quam puniens, 210. Ejus judicium inscrutabile in discretione parvulorum, 190. Dei bonitas non deficit impiis ante diluivum, 223. Malis nostris bona retribuit, 93.
Dei proprium est misereri, 22. Ejus viæ misericordia et veritas, 59. Prævenit semper mala merita nostra miserendo, 22. Dum præsidia largitur indignis, dignos fieri quibus meliora tribuantur, hortatur, 77. Inter angustias necessarium præstat auxilium, 62. Non desinit salutaribus præsiidiis populum suum adjuvare. 9. Mentis expiando justificat, et immortalitatis capaces efficit justificando, 58.
Deus nisi Dei munere non cognoscitur, 267. Deus dat recte sapere et velle, 180. Facit ut recte agenda cognoscamus, et exsequendi possibilitatem capiamus, 65. Sicut donat, quisque proficit, 217. Dei auxilio semper egemus, 266. *Vid.* Gratia.
Diabolus, *vid.* Dæmon.
Diaconorum ordinatio, 112. Castitas ipsis præcepta, *vid.* Castitas.
Dictinius episcopus Priscillianista in Hispania hæresim

abjurat, 1373. Ejus professio genuina defenditur, *ibid.* *not.*

Diluivum universale, 392.

Dioceses duæ in Galliis a Constantino constitutæ sub duobus vicariis, altera quinque provinciarum, altera Galliarum, 1011. Postea divisæ in tres, quinque provinciarum, Galliarum, et Britanniarum sub tribus vicariis, *ibid.* Post Hispanias præfecto prætorio Galliarum subjectas quatuor dioceses recensitæ, 1013. Tempore quo scripta fuit notitia Veronensis provinciarum sub Theodosio I Hispanias non subarant præfecto Galliarum, 1017.

Diocesis dicta pro parochia provinciali, 133 *not.*

Dioscorus Alexandrinus eligitur, 435. Eutychi favens synodum postulat, 460. Ejus primatus in conciliabulo Ephesino reprehensus, *ibid.* *not.* In Chalcedonensi concilio sedere prohibitus, 503. Excommunicavit S. Leonem, et ubi, 1525 *not.* Ejus malitia notata, 477. Ejus more, 557. Nomen ipsius ad altare recitari Leo veluit, 1463.

Dispensare ab observantia canonum quando Leo se posse credit, quando non posse, 527 *not.*

Divisiones provinciarum, *vid.* provinciarum, diocesium, *vid.* Dioceses.

Divites boni non desunt, 265. Sunt pauperum procuratores, et Ecclesiarum œconomii, *ibid.*

Dominica dies ordinationibus assignata, 1306. Num Dominica post jejunium quatuor temporum officio caruerint, 1308 *not.* Num Romæ solis dominicis diebus Missa celebraretur, 1310 *not.* Dies dominica dicta dies resurrectionis, 1074.

Domnus Antiochenus episcopus primus Eutychi impietatem detexit, 448 *not.* Ejus synodica ad imperatorem, 1103. Quando scripta, 448 *not.* Ejus causa, 1183. Depositus in latrocinio Ephesino, 465. De ipsius recessu ab episcopatu, 1184. Actio Chalcedonensis de eodem discussa, 1185. Sinceritas actionis vindicatur, 1215 *et seqq.* Cur non restitutus in Chalcedonensi, *ibid.* Pensio eidem assignata, 1227, 1230.

Dorotheus monachus, ejusque causa ad Chalcedonense concilium delata, 510. Ablegatur a monasterio, 562.

E

Ebredunensis episcopus Alpium maritimarum olim metropolita, 1049. Postea Arelatensi subjectus, *ibid.*

Ecclesia per Apostolos condita et protecta. 28. In apostolica soliditate fundata, 38, 46. Veris confessoribus falsisque permixta, 10. Nulla recepit consortia perfidorum, 38. Ecclesiæ regimen Sedes Petri, 44. *Vid.* Petrus. Ecclesia inter mundi turbines fluctuat. 132. In easque crescit, 78. Subsistit ex proposito immutabili, 246. Ecclesiæ structura quæ sit, 266. Ecclesiæ Deo dicatæ in honorem sanctorum, 99, 100.

Ecclesia Romana, *Vid.* Romana ecclesia.

Ecclesia pro omnibus orat, præsertim in parasceve Paschæ, 185. Cur Ecclesiæ preces pro omnibus non exaudiantur, 186. Pro Ecclesiæ persecutoribus orandum, 54. Ecclesia etiam temporalia petit, 61.

Edesii poetæ versus, 328, 335.

Electi non ex meritis, 189, 192, 197. Electorum nemo perit, 245. Electi ex omnibus glorificantur præ omnibus, 242.

Electio boni a Deo est, 201. Electio salvandorum facta ab æterno, 246. Non constat cuique ante finem vitæ, 250. Non tollit orandi studium, 249.

Electio episcoporum cleri populique consensu peracta, 1357. Non semper nec ubique electi e clero ejusdem Ecclesiæ, *ibid.* Num fere electi e diaconis in Romana Ecclesia, 1358 *not.*

Eleemosynæ mortuorum refrigeria, 363.

Ennodii locus emendatus, 1471.

Ephesini latrocinii gesta, 464. Ab eo appellatur Flavianus episcopus CP. et Theodoretus episcopus Cyrensis, *vid.* Flavianus, Theodoretus. Ejus gesta Leo cassavit, 1459.

Episcopatus vocatus *summum sacerdotium*, 121.

Episcoporum consecratio, 110. *Vid.* Ordinationes. Natale eorum dictus dies consecrationis, 114, 117. Consecrationis anniversarius dies celebratur, 114, 120. Quatenus episcopi siue legitima methodo ordinati, non habiti episcopi, 1587 *not.*

Episcoporum est ea exercere quæ recta sunt, et prædicare quæ vera, 119. Quomodo episcopi se gerere debent, 120.

Episcoporum causæ, *vid.* Causæ majores. Appellationes. Episcoporum gradus distincti, et ad unitatem Ecclesiæ hæc distinctio instituta, 1360, 1361 *not.*

Episcoporum translationes quæ reprobatæ, et quæ non, 1359. Pœna in episcopos, qui ex cupiditate ad aliam sedem

transeunt, *ibid.* Episcopi, qui sola suarum Ecclesiarum communione frui poterant, quibus essent interdicti, 1462.

Epistolæ pacificæ seu communionis ecclesiasticæ, 1507.
Eucharistia cœlestis arcanum vocata, 5. Continet corpus et sanguinem Christi, 56, 64, 67. Nos divinæ naturæ facit esse consortes, 64. Quid nobis præstet, 103, 104, 134. Menti corporique proficit, 6. Quid martyribus contulerit, 82. Non ad iudicium, sed ad præsidium sumenda, 70. Indigne sumentibus ad cumulum damnationis convertitur, 5. In Eucharistia offerimus quæ accepimus, ut accipiamus quæ offerimus, 11. Christi corpus a peccatis purificat, et a periculis defendit, 56.

Eucharistia suscipiendæ ritus, 1446. Data etiam infantibus, *ibid.*

Eucherius episcopus Lugdunensis Lerini incola, 360. S. Hilarii Arelatensis amicus, 327. Ad eum Hilarii epistola, 373. Non est auctor librorum de Vocatione omnium gentium, 616.

Eudocia in Palæstina favet monachis tumultuantibus contra Chalcedonense concilium, 540. S. Leo papa a Marciano monitus ad eam scribit, 542. Eadem respicit, *ibid.*

Eudoxia quænam catenas S. Petri donaverit, 478 *not.* S. Eugenia, 148.

Eunomii Nicomediensis controversia cum Anastasio Nicæno cognita in Chalcedonensi, 513.

S. Euphemie cultus Romæ, 97. Quando in Urbem inductus, 98 *not.* Ejus encomium, 97, 99.

Eusebius episcopus Mediolanensis, 1471.

Eustathii episcopi Berytensis controversia in synodo Chalcedonensi, 510.

Eutyches qualis, 416. Perstrictus a Domno Antiochano, 448 *not.* Damnatur a Flaviano episcopo CP., 449 *not.* Appellat ad Leonem papam, 447 *not.* Libellum appellationis in iudicio se obtulisse Flaviano mentitus est, 1098, 1123. Hunc tamen libellum ad pontificem misit, *ibid.* Jus appellationis in Romano pontifice agnovit, 1124. Ejus appellatio ad solum pontificem directæ, non ad concilium Occidentale, 1130. Ad Petrum Chrysologum cur scripsit, *ibid.* Absolvitur in pseudo-synodo Ephesina, 465. Quid de eo Leo iudicavit, 1130. Anathemate percussus, ad longinquiora loca amandatur, 553. Chronologia historiarum Eutychie, 440 *not.*

Eutychianæ hæresis primordia, 445. Eadem hæresis in præfatione Missæ notata, 152 *not.* 160 *not.*

Exsequiæ, incenso in iis adhibito, 368. Cantus triplex in eisdem, *vid.* Cantus.

F

Famæ integritas diligenda, 126.

Falsi fratres quinam sint, 64.

Faustus presbyter et abbas futurorum præsciis a S. Hilario honoratus, 326.

Felicitas plena est Deo jugiter servire, 60.

S. Felicitas, 148.

S. Felicitas alia, et ejus filii septem, eorumque cœmeteria, 48 *not.* 50 *not.* Ejus encomium, 50, 544. Ante ejus festum jejunium, et cur, 49.

S. Felicissimus martyr, 84, 87.

S. Felix martyr, 94.

Festa Sanctorum quomodo celebranda, 76. Festum omnium Apostolorum infra octavam SS. Petri et Pauli celebratum, 43 *not.*, 77. Ad martyrum festa multitudo concurrebat, 16. Festum omnium martyrum quando institutum, et quo die celebratum, 2 *not.*

Fidem a Deo esse probatur ex gratiarum actione, 199. Est munus Dei, 178, 198. Mensura fidei et unitas fidei a Deo, 200. Etiam spiritus fidei, 199. Fides justæ actionis parens, 198. Initium veræ justitiæ, 193. Principium omnis meriti, 201. Fidei fortitudo quæ, 212. Fidei augmentum petendum, 72.

Fidei Breviarium, *vid.* Breviarium fidei.

Filio Dei apparitiones in veteri Testamento factæ a connatis Patribus attributæ, 1436.

S. Flavianus episcopus CP. Eutychem in synodo damnat, 448. Scribit ad S. Leonem papam, 449 *not.* Condemnatur a latrocínio Ephesino, 465. Appellatio ejus ad Romanum pontificem probata, 1153 *et seqq.* Episcopi, ad quos appellationis libellum direxit, non fuerunt episcopi totius Occidentis, sed synodi Romanæ, 1155. Cur hi cum Romano pontifice conjuncti, 1155. Earum synodorum auctoritas in eodem pontifice præsertim sita, *ibid.* Ad pontificem appellatio a Flaviano directæ, *ibid.* Ratione primatus, 1159. Leo reipsa iudicium tulit, *ibid.* Idem ex Quenello confirmatur, 1161. Flavianus non appellavit ad concilium generale, *ibid.* Cur S. Leo post latum abs se iudicium necessarium dixerit generale concilium, 1163. Necessitas facti distinguenda a necessitate juris, *ibid.* Solam facti necessitatem spectavit S. Leo, et cur, *ibid.* et *seqq.* Alia ejusdem necessitatis exempla, 1165. S. Flavianus dum duceretur in exilium

moritur, et quando, 452 *not.* Ejus corpus jussu principis Constantinopolim allatum et honorifice sepultum in basilica SS. Apostolorum, 490.

Fœbadius, seu *Fregadius* episcopus Aginnensis cur præfuit concilio Valentino anni cccxxiv, 1031.

Fons baptismalis, et in eo benedicendo lac et mel benedicta, 24.

Formatarum tradendarum privilegium episcopo Arelatensi concessum, 784 *not.*

Formula *post consultatum* in notandis annis quandoque adhibita etiam dum noti erant consules anni currentis, 1577 *not.*

Fortitudo est a Deo, 202.

Fraternus Glandevensis episcopus, 1478.

G

Galliarum divisio varia, *vid.* Provinciarum divisio. Galliæ nonnumquam distinctæ non solum a Narbonensi solida, sed etiam ab Aquitania, 1007.

Gallicana disciplina in aliquot capitibus diversa a Romana, 1576.

Gallicani quoad appellationes ad sedem apostolicam, 927, 975. Quanti fecerint decretales Romanorum pontificum, 907, 975.

Gallicia num duos Metropolitans haberet, 1366 *not.*

Gelasius Papa non est auctor Sacramentarii hoc tomo editi, *præfat.* Ejus Sacramentarium editum a card. Thomasio fuit primum publico Romanæ Ecclesiæ usui propositum, *præfat.*

S. Genesisius martyr Arelatensis, et de miraculo Arelate patrato, 371.

In Genesim metrum, 387.

Gennadii liber de Viris illustribus quæ additamenta recepit, 313.

Gennadius post Anatolium Constantinopolitanus episcopus ordinatus, 581. Num synodus contra Simoniacos sub eodem Constantinopoli celebrata, aliquid etiam contra Eutychianos decreverit, *ibid.* *not.*

Gratia Dei non ex meritis datur, 191. Gratiæ electio meritis nequit ascribi voluntatum, 189. Sed tota gratiæ recipiendæ ratio est voluntas Dei, 193. Gratiæ gratuitæ probatio sera impiorum conversio, 191. Cur hic potius, quam ille gratiam conversionis recipiat, inscrutabile, 212, 215.

Gratia præveniens, 22, 62, 257, 321. Ab humana voluntate non prævenitur, 273. Nec a nostris meritis, 257.

Gratiæ necessitas, 22. Sine ejus auxilio nihil boni possumus, 8, 68, 76, 139, 168, 176. Nisi gratia juvamus, diaboli insidias devitare non possumus, 253, 337. Necessitas gratiæ internæ, 267.

Gratiæ modus agendi, 238. Non tollit libertatem declinandi ad vitia, 220, 257. Potestas est dissentendi etiam gratiæ efficaci, 240. Sub gratia libertas, 222. Voluntas formula gratiæ, ejusque consensus, 259. Gratiæ cooperatio donum Dei, 247. Gratiæ internæ potest resisti, et multi resistunt, 682. Impiorum malignitas gratiæ Dei resistit, 209. Gratia tota repellitur, nisi tota suscipitur, 266.

Gratiæ munus, 7. Ejus est velle, agere, et perficere, 68, 69, 76. Gratia dat bene velle, et posse bonum, 125. Virtutem perficit in infirmitate, 119. Sanat naturam, 171. Principium est omnis meriti, 193. Gratia fit, ut Deus ametur, et nosmetipsos veraciter et libere diligamus, 124. Agit ut agamus, 201. Et crescit, 221. Efficientia mandatorum a Dei gratia, 60. Per gratiam bene utimur libero arbitrio, 254. Omnis sancta cogitatio et motus piæ voluntatis a gratia, 255.

Gratia sufficiens quibusdam data ad remedium, omnibus ad testimonium, 226. Ejus efficacia in rebellibus Deo subdendis, 227. Eiusdem imperium et victoria, 230. Manifestior est gratia, quo duriores sunt, quos sibi subdit, 227. Gratiæ efficacia in S. Hilario, 361.

Gratia generali Deus vult omnes salvos, 237, 242. Gratia generalis etiam interna omnibus collata admittitur ab auctore librorum de Vocatione omnium gentium, 675. Non vero quæ omnes actu salvet, 678. Gratia nullis in totum subtracta, 196. Nullis sæculis subducta, 216. Gratiæ differentia pro diversis temporibus, 215.

Gratia specialis præter generalem, 236. Peculiaris non omnibus tradita, 237, 243.

Gratiæ mensura, 201. Gratiæ prima semina interdum perfecta, 221. De gratia Cain quoque collata, 678.

Gratia vocata *perpetua redemptio*, 7. Gratiæ resonant omnes Ecclesiæ orationes, 256. Gratia a Deo petenda, per quam boni esse possimus, et exsequamur bonum, 61. Ideo datur præceptum, ut præcipientis queratur auxilium, 279. Gratiæ supplicandi a Deo est, 74. In materia gratiæ clara ex obscuris non obscuranda, 178.

Gratiarum actio semper Deo reddenda, 60, 77.

Gratitudo proficit, 107, 110.
 Gratus episcopus Carthaginensis in concilio canones Sardinenses laudat, 1350, 1351 *not.*
 S. Gregorius martyr, 15, 445. S. Gregorius martyr S. Pontinus, ejusque annua festivitas, 15 *not.*
 Guesnæi fabulæ de S. Leone, 403.

H

Hæretici ad Ecclesiam conversi si clerici erant, quomodo recepti, si in suo gradu ob utilitatem Ecclesiæ reciperentur, 1594 *not.*

Hæreticorum nomina e diptychis eliminanda, 488, 489.
 Helladius Lutevensis episcopus, 1477.

Hermes e Biterensi ad Narbonensem sedem translatus contra canones, relenta sede, privatur jura metropolitico ordinandi episcopos suæ provinciae, 1061.

S. Hieronymus diversa ratione in libris diversis de Priscillianis scripsit, et cur, 1370, 1371.

Hierusalem celestis quid significet, 44.

S. Hilarii Arelatensis vita, 317 *et seqq.* De ejusdem Vitæ auctore, 314. Quantum S. Leoni deferendum sit præ auctore hujus Vitæ, ubi in causa Romæ agitata contraria scribunt, 902. Hilarii Arelatensis naturales dotes, 318. S. Honorato eum ad celestia elevare conanti primum restitit, 319. Conversionis ejus deliberatio, 320. Efficacia gratiæ in eo, 361. Sæculo renuntiat, 321. In Lerinense monasterium secedit, 322. Eremum ad tempus relinquit, *ibid.*

Designatur ab Honorato Arelatensi episcopo sibi successor, 323. Raptur ad episcopatum, *ibid.* Seminarium Arelate instituit, 324. Ejus virtutes, 325. Eleemosynæ etiam ex Ecclesiarum ornamentis, *ibid.* Quomodo se gessit in alios, *ibid.* Erga potestates sæculi, 326. In prædicatione, *ibid.* In mensa et labore manuum, 328. In tribunali pœnitentiæ, 329. Pythonem expellit, 330. Exeuntes e basilica post Evangelium retinet, *ibid.* Zelus animarum, 331. Theatra demolitus est, *ibid.* Levitæ sanitatem impetrat, 332. Celidonium deposuit, *ibid.* *Vid.* Celidonium. Qui Romæ cum Leone egerit, 333, 758. Quam diversa hac in re tradiderint Leo et auctor Vitæ Hilarii, 758. Magis Leoni credendum, 902, 917, 1053, 1065, 1067. Hilarius Roma discedit insecio Leone, 759. Apologiæ ab eo dictatæ ante, non vero post Leonis iudicium, 792 *not.*, 1057. Notatur falsa Quesnelli hypothesis, *ibid.* Quid Leo egerit post discessum Hilarii ex Urbe, 759. Hic ad placandum pontificem intendit, 334, 760. Acquivit Leonis iudicio, 1058. Jus metropolitico ei a Leone ademptum, fuit pœna personalis, quæ in successoribus non transit, 1059. Idem est de jure convocandi synodos ex aliis Gallicanis provinciis, quod ei ablatum, fuit, 1047.

Hilarius celesti visione recreatus, qua etiam prænovit suum successorem, 335. In morte ad suos exhortatio, 336. Errorem Semipelagianorum abjecerat, 337. Mortem prænovit, et moritur, 338. Ejus exsequiæ, *ibid.* Quam pretiosa ejus memoria, 339. Ejus elogium, 340. Epitaphium, 342. Hic Hilarius fuit ignotus S. Augustino, 620.

S. Hilarii Arelatensis apologia quam male a Quesnello concinnata, 899, 923, 1066. S. Leonis memoriæ ac juri injuriosa, 925. Quomodo texenda, 927, 987, 995, 1053, 1055, 1067.

S. Hilarii Arelatensis opuscula, 328, 343 *et seqq.*
 Hilarius Prosperi socius, distinguendus a S. Hilario Arelatensi, 618. Non est auctor librorum de Vocatione omnium gentium, *ibid.*

Hilari papæ electio, 587. Idem antea diaconus, legatus ad concilium Ephesinum missus, 462. Inde fugit, et cur, 452 *not.*, 466.

S. Hippolytis martyr, 93.
 Historia Tripartita et notabilis in eam animadversio, 418 *not.*

Hominis creatio, et ejus laudes, 391. Ad imaginem Dei conditus, ut tenorem summæ justitiæ et pietatis imitetur 124. Rationalis est, et quomodo Dei particeps, 126. Deo factore conditus, auctore reparatus, jugiter operante salvandus, 151. Ejus restauratio mirabilior quam creatio, *ibid.* Reparatio quomodo facta, *ibid.* Humana conditio multis remediis provisa, 133. Hominibus etiam post mortem remedia vitæ collata, 134. *Vid.* Defuncti.

Homo non læditur nisi a se ipso, 61. Nullis subditur hostibus, si pacem teneat internam, *ibid.* Homines quales fugiendi, 64.

S. Honorati episcopi Arelatensis panegyris a S. Hilario habita, 347. Nobilitas consularis, 349. Baptizatur adolescens, *ibid.* Cum Venantio fratre peregrinatur, 352 *et seqq.* In Italiam venit, et apud episcopos hospitatur, 355. Lerinense monasterium ingreditur, *ibid.* Quanta illi cura esset in regimine monachorum, 357. Ipsius virtutes, 358. Liberalis et benignus in hospites, 359. Eucherii episcopi Lug-

dunensis amicissimus, 360. Ejus adhortationibus S. Hilarius ad sanctam vitam adducitur, *ibid.* Fuit ejus consanguineus, 368. Fit episcopus, et ejus vita episcopo digna, 362, 363. Ejus morbus, obitus et sepultura, 364. De Trinitate et Divinitate disseruit, 370.

S. Honoratus Massiliensis episcopus num sit auctor Vitæ S. Hilarii Arelatensis, 314.

Humilitas fundamentum sanctitatis originalis, 259. Non omnis humilitas laudabilis, 262. Humilitatis officia, *ibid.* Ejus fortitudo, 263. Verus humilis gloriam et opes sæculi fastidit, *ibid.* Etiam divites humilitate ornari possunt, 264. Humilitas pares homines efficit, 266. Est virtus copulatrix, *ibid.* Homo per humilitatem vere Deo subditur, 276. In humilitate vera virginitas, *ibid.* De humilitate tractatus, seu epistola ad Demetriadem, 259 *et seqq.*

I

Ibas Edessenus depositus in latrocinio Ephesino, 465. Ejus causa in Chalcedonensi, 312.

Idatius non fuit episcopus Lucensis, 1365 *not.* Sed videtur fuisse Aquæflaviensis, 1366 *not.* Cur a S. Leone ei commissa fuerit cura congregandi episcopos adversus Priscillianistas, *ibid.*

Imperialis auctoritas a S. Leone quam jure interposita pro observantia sui iudicii contra S. Hilarium editi, 991. Impositio manuum triplici occasione ac sensu usurpata, 1595 *not.*

Impositio manuum in pœnitentiam num clericis aliquo crimine reis et pœnitentibus, qui in suum gradum reciperentur, aliquando adhiberetur, 1593 *not.* Canon et synodica concilii Nicæni explicantur, 1597 *not.*

Incarnatio creationem excellit, 11. Incarnationi quæ electa tempora, 227.

Ingenuus Ebredunensis a Leone repræhensus de cessatione juris metropolitici, 1049. Gallicanorum epistolam ad Leone detulit, 1476.

Inimici diligendi, 52. Quomodo cum ipsis nobis agendum sit, *ibid.* 55. Pro iisdem deprecandum, 53, 55. Inimicorum dilectio a Deo petenda: de eorum correctione magis quam de ultione lætandum, 72.

SS. Innocentium laudes, 155, 156.
 Innocentius I contra Pelagianos aliquid egit ante Palæstinum iudicium, 747. Qua occasione, 750.

Inscriptio Narbonensis Ecclesiæ explicata, 1577.
 Instantii, Salviani, et Priscilliani appellatio, 835. Cur non recepta a Damaso, 933. Quesnelli commentum notatur, *ibid.*

Intercessio sanctorum, 2, 4, 5, 9, 17 *et seqq.*
 S. Irenæus Ecclesiæ fundavit in Galliis, 812. Num fuerit unus episcopus in iisdem, 814 *et seqq.* A Romano pontifice consecratur, 819. Ejus Legationes discussæ, *ibid.* Quando Romam perrexit, 820.

Iris signum multiformis gratiæ, 224.
 Isidorus Mercator quo consilio apocryphas decretales finxit, 1336 *not.* Epistola de chorepiscopis ipsi tribui nequit, 1265 *not.*

Israel cur servatus a generali lapsu, 172.

J

Jejunium et ejus fructus, 23, 157. Finis, 25, 102, 105. Quomodo observandum, 102. Non solum a cibis carnalibus, sed etiam a noxiis animi delectationibus jejunandum, 104, 106. De his qui a peccatis non vacant jejunii tempore, 102.

Jejunii sabbatici varia consuetudo, 1069. Quæstio de jejunio cujuscumque sabbati quando mota, 1070. Testimonia de jejunio sabbati in Ecclesia Romana, 1071. Hoc jejunium a Leone retentum, 1072. Vigiliæ in sabbato jejunii tempore, 101, 106. Quarta et sexta feria jejunii conventus habitus, 101. Et processiones, 106. Jejunium sabbaticum qua occasione inductum, 1074. De jejunio sabbati quatuor temporum, 1075. Sabbatorum quadragesimæ, 1077.

Jejunium quadragesimale, 1078 *et seqq.*
 Jejunium mensis quarti, 25, 27.
 Jejunium mensis septimi, 101.
 Jejunium mensis decimi, 106, 156. Cur institutum, 109.

Jejunium sabbati ante Pentecosten, 22, 24, 25 *not.*, 1092. Antiqua hujus origo, 1094 *not.*
 Jejunia sedilia in ecclesia parabantur ad audiendum verbum Dei, 327 *not.*

Joannes Cassianus quando scripsit libros de Incarnatione, 403, 408, 409 *not.* Leoni dicavit, 403 *not.*, 410. An Gallus, an Scythia fuerit, 409. Quando Leonem cognovit, 493 *not.*

S. Joannis apostoli et evangelistæ laudes, 153, 154.
 S. Joannis Baptistæ laudes, 29, 30, 31, 32. Initia gratiæ

prius sensit, quam naturæ, 221. Ante ejus festum junium, 29. Officium ejusdem, *ibid.*
 SS. Joannis et Pauli festum et laudes, 33.
 S. Jovianus martyr, 148.
 Judæorum obstinatio in adventu Christi, 226.
 Juliano Coensi S. Leo vices suas commisit, 537. Cur, *ibid.* not. Non fuit legatus ad Ephesinam synodum, 1413. not. Nec eidem interfuit, 1413 not. Error in vulgatis gestis Chalcedonensibus notatus, ubi pro *Julius* legitur *Julianus*, *ibid.* Apud imperatorem quasi nuntius apostolicus deputatus, 1508 not.
 Julianus episcopus Caballicensis, 1478.
 Julianus Pelagianus, ejusque conatus, et itinera, 439.
 Julianus Pomerius verus auctor librorum de Vita contemplativa, 165.
 Julius episcopus Puteolanus a S. Leone missus ad synodum Ephesinam, 1411. Eidem synodo etiam interfuisse probatur, 1413 not.
 Jurisdictio ecclesiastica ex triplici capite constituta explicatur, 919 et *seqq.*
 Jus metropoliticum pœna personali ademptum in successoribus revisit, 1059, 1061.
 Justitia sectanda, 19.
 Justitia divina circa miserias humanas, 235.
 Justorum patrocinia multum prosunt, 95.
 Juvenalis Hierosolymitanus Palæstinæ principatum ambivit, 405. Ejus causa cum Maximo Antiocheno in synodo Chalcedonensi composita, 512. Actio de ejusmodi compositione ex tribus versionibus, quarum antiquior et exactior profertur, 1222, 1223, 1231. Post synodum Chalcedonensem excitati tumultus contra ipsum ab hæreticis, 540. Fugit ille Constantinopolim, *ibid.* Restitutus suæ sedi synodum cogit, 556.

L

Lactis et mellis benedictio, 24.
 S. Laurentii martyris memoria, 9. Martyrium et laudes, 87, 88, 89, 90, 91. Ejus vigilia, 91 not. Octava celebrata, 92. Romanus fuisse probatur, 92 not.
 Legati a latere, 1438.
 Legati S. Leonis in synodo Chalcedonensi non fuere legati synodi Romanæ, sed pontificis, 1465 not.
 Legati sedis apostolicæ in synodis generalibus Orientis non gesserunt legationem omnium Occidentalium, 1175. Cur duplex legatio ad concilium vi directa, altera papæ altera synodi Romanæ, 1181.
 S. Leonis patria et natales, 399 not. Quo anno natus, 400. Ejus baptisma, *ibid.* Clericatus in basilica Lateranensi, 492 not. Acolytus in Africam missus, 401. Quando factus diaconus, 403. Cassiani libri contra Nestorium ei diacono dicati, 403 not. Leo auctor fuit, ut scriberentur, 408. Celestini papæ administer, 405. Cyrillus ad eum scribit, *ibid.* Xystum III papam defendit, 409. Juliani Pelagiani insidias reteggit, 411. Duces Romani exercitus reconciliat, 412.
 Leo pontifex eligitur, dum aberat, 413. Quo die electus, 412 not. Ad absentem legatio missa, 413. Quo animo onus susceperit, *ibid.* Ejus timor simul et fiducia, 414. Quæ tum esset Ecclesiæ facies, et quam difficile circumstantiæ, 416. Viros doctos sibi adsciscit, et inter alios S. Prosperum, *ibid.* Quam fuerit canonum tenax, 423. Ejus dispensationes quando, *ibid.*
 Leo Manichæos insecatur, 425. Romanum conventum habet contra eosdem, quos vel emendat, vel expellit ex Urbe, *ibid.* Eodem tempore et Pelagianos conterit, 429. not. Duo ipsius gesta adversus eosdem distinguenda, 432 not. Lapsam disciplinam restituit, 430. Controversia de Paschate anni cccclv, 429. Vicarium creat Anastasium Thessalonicensem, 433. Epistolæ ad eundem distinguendæ, et de Attici causa, 437 not.
 Leonis contentio cum Hilario Arelatensi, 435. Ejus iudicium de Celidonio vindicatum, 915 et *seqq.*, 1063, 1066. Item iudicium contra Hilarium, *ibid.*, 993, 1053, 1063. Huic iudicio ipse Hilarius acquievit, 1057. Et Gallicani ipsum executi, 1059. Leonis epist. x, in causa Hilarii num canonibus inserta, 766. Gallicanis collectionibus inserta, 910. Loca ejus epistolæ explicata, 913, 1001. Eadem ad episcopos plurium provinciarum missa, 911. Quantum sit deferendum Leoni in iis quæ de Hilario Romæ gesta tradit, 902, 917. Lex imperialis iudicium Leonis confirmat, 793, 991.
 Leo a Flaviano CP. litteras accipit contra Eutychem, 154. Celebrem epistolam contra Eutychem hæresim in Orientem mittit, 457. Ab omnibus subscripta, 482. In synodo Chalcedonensi laudata, 506. Alexandriæ publice lecta, 549. Invidiose explicata, et num falsata fuerit, 550 not. Diverso sensu interpretationis vitiatæ opinio invaluit sub Leone et sub Anastasio II, *ibid.* Hujus epistolæ exemplum Galli-

cani a Leone petunt, 492. Appellatio Eutychem a Flaviani sententia ad Leonem. *Vid.* Eutychem.

A Leone legatio I in Orientem missa, 462. Legatio II, 481. Legatio III, 495. Legatio IV, 496. Legatio V, 577.
 Leo Romanum concilium contra pseudo-synodum Ephesinam indicit, 466. Multas epistolas hac de causa mittit in Orientem, 467. Nomine suo et synodi Romanæ inscriptas, 468. Cur, 1157. Omnia ejus pseudo-synodi gesta irrita declaravit, 1159, 1208 not. A Theodosio petit concilium in Italia, 462 not., 470 not., 494 not. Cur hanc synodum necessariam duxerit, 1463. Post Theodosii mortem non amplius necessariam credidit, 494 not. Tandem Marciano et Pulcheriæ satisfacturus annuit synodo congregandæ, 497. Appellationes Flaviani et Theodoretii ad Leonem, *vid.* Flavianus, Theodoretus. Quid Leo egerit circa synodum Chalcedonensem, *vid.* Chalcedonensis concilii.

Leo rogatur ab episcopis Arelatensi sedi adhærentibus pro confirmandis ejusdem sedis privilegiis, 491. Consultitur a Theodoro Forojulienensi de penitentia disciplina, 529. Leonis legatio ad Attilam, qui promissa pace diacedit, *ibid.*, 530. De tempore hujus legationis, 534 not. De gestis cum Anatolio, 533, 536 not. *Vid.* Anatolius. Ob turbis monachorum Palæstinorum scribit ad Julianum, 542 not. Et ad Eudocium, 542. *Vid.* Palæstinorum. De Paschate anni cccclv Paschasinum consulit, 559. Cladem Urbis prænuntiat, 564. It obviam Wandalo, obtinetque ut ab igne et cæde absteat, *ibid.* Ad reparandam Urbem ac templa convertitur, 566. Legati ex Africa ad Leonem, 565. Eorum postulatis Leo annuit, 566. Consolatur episcopos Ægyptios pro fide extorres, 571.

Leo ab imperatore Leone invitatus Constantinopolim, 571. Se excusat, 572. Atticæ fidei suæ rationem Leoni reddidit, 574. Scribit ad Nicetam Aquileiensem, 579. Ad Neonam Ravennatam, 580. Ad episcopos Campanos, 579. Ad Timotheum Salophaciolum ordinatum episcopum Alexandrinum, 581.

Leo moritur, 583. Quo die, 586 not. Basilicæ ab eo constructæ, 581. Leonis I et II festa confusa, 590. Martyrologia antiqua, quæ ejus memoriam faciunt, 591 et *seqq.* Dies Leonis I consecrati, depositionis et translationis, 587 not., 597, 598, 600. Reliquiæ ejus in varia loca deportatæ, 602. Tres S. Leonis translationes, 604, 605, 606. Tres aliæ indicatæ, duæ, 602 not. Tertia, 606 not. Num numisma in S. Leonis memoriam cûsum, 608 not. Decretum novissimum Benedicti XIV de doctoris titulo et cultu S. Leonis tribuendo, 609.

Leo vindicatur a studio dilatandi sui juris, 1345 not. Ejus doctrina quam sana, 683. Non est auctor librorum de Vocatione omnium gentium, 667. Nec Capitulum de gratia, 722. Nec epistolæ ad Demetriadem, 743. Nec epistolæ ad Germaniarum et Galliarum episcopos, 1266. Quæ tamen non est ab Isidoro conficta, *ibid.* not. Pannus asutus sermone IV de quadragesima spurius ostenditur, 1086, 1088 not. Epistola ejus ad Mauros non fuit in collectione Dionysii Exigui, 1337.

Leo non est auctor Sacramentarii hoc tomo recusi, *præfat.* In eo tamen nonnullæ preces et præfationes Leonis stylium sapiunt, *præfat.*, 11 not., 20 not., 23 not., 25 not., 26 not., 27 not., 28 not., 35 not., 39 not., 45 not., 56 not., 64 not., 80 not., 98 not., 129 not., 152 not.

S. Leo II quo die obiit, 590.
 Leonis III locus explicatur, 1275. Num sit auctor epistolæ de Chorepiscopis, 1276 not.

Leo imperator electus post Marciani mortem, 567. Invitat Leonem papam Constantinopolim, 571. Ex Occidente episcopos mitti cupit, 576. Scribit ad omnes metropolitanos, et præcipue ad Romanum pontificem petens responsum de fide, 570 not. Leonis papæ ad eum responsum, 572, 578.

Leontius episcopus Forojulienensis S. Honorati amicus, 355.

Leontii antiquioris episcopi consensus a Leone requisitus ad cogendas synodos et diversis provinciis Galliarum post ademptum hoc jus Hilario Arelatensi, 1047. Hic Leontius diversus fuit a Forojulienensi episcopo, 897 not. 1325 not.

Leontio Arelatensi episcopo monarchiam quamdam Hilarus papa attribuit, et jus convocandi ad synodos omnes Metropoliticos, 1047.

Lerinense monasterium, 355. Præclara ejus institutio, 357. A Salviano presbytero laudata, 358.

Leporii libellus confessionis fidei, 1559.
 Liberi arbitrii cooperatio, 174. Sub gratia, libertas, 222. *Vid.* Gratia modus agendi.

Libertas Christiana quo pretio emenda, 264.
 Linguarum varietas, quæ exstructionem superbæ turris dissolvit, per apostolos ad Ecclesiæ modificationem proficit, 26. Liturgiæ LXXII ex linguarum confusione ortæ, 225. Liturgiæ antiquæ Romanæ notabilia, *præfat.*

Lucentius S. Leonis legatus pro communione danda, 487. Item ad synodum Chalcedonensem, 488. De ejus vero nomine, 1219 *not.*

M

SS. Machabæorum laudes, 374.

Manichæi sub vini specie non communicant, 426. Quædam eorum superstitio ad Christianos derivata, 427. *Vid.* Leo.

Marciani Arelatensis episcopi causa ex Quesnelli sensu, 825. Qui rescilitur, 930, 935.

Marcianus imperator eligitur, 480, 481. Prima ejus gesta, 472 *not.* Allocutio ejus ad synodum Chalcedonensem, 511. Allocutio synodi ad eundem, 517. Palæstinorum monachorum tumultus comprimit, 540 *not.*, 541. Petit a Leone, ut scribat ad Eudociam, 542. Leo a Marciano petit, ut nuntium mittat Alexandriam pro statuendo die Paschatis anni cccclv, 560. Marcianus Egyptiorum monachorum tumultus comprimit, 552 *not.* Moritur, 563.

S. Maria Deum et hominem genuit, 153. Virgo peperit, *ibid.* Ejus partus sine humana concupiscentia procreatus, 149.

Marinus Arelatensis episcopus cur in inscriptione concilii Arelatensis anni cccxiv primus nominetur, 1033.

Martyres innumerabiles, 13. Martyrum palmis innumeris Romæ præcipue coronatur ambitus, 84.

Martyrum encomium, 41. Martyres veritatem fidei confirmant, 12. Eorum sanguis in testificationem veritatis profusus, 17. Quid nobis conferant, 13, 83. Eorum patrocinia, 7. Intercessio, 86. Mors Ecclesiæ gloriosa, 96. *Natalitium* vocata, 7. Martyrum celebramus triumphum, ut eorum imitemur constantiam, 8. Omnium martyrum festivitas quando instituta, et quo die celebrata, 2 *not.*

Martyribus pati posse donatum ex Christi virtute, 4. Cur eorum passiones de cruce Christi prodierint, 35. Ipsa Deus tribuit et in persecutione tolerantiam, et in passione victoriam, 13. Potentia Dei in martyribus elucet, 138. Eucharistia ipsis contulit in persecutione claritatem, 82. Eorum beatitudo sempiterna, 14. Illos manet æterna felicitas, *ibid.* Ipsorum confessio veneranda præmium illis cælestæ quæsit, *ibid.* De martyrio sanctarum feminarum, 97, 140, 141.

Maximus episcopus Antiochenus in Domni locum contra instituta canonum ordinatus, 1183, 1203, 1211 *not.*, 1215. Quo sensu ejus ordinationem *canonice factam* dixerit Stephanus Ephesus, 1205 *not.* Confirmata a Leone, 1226. Cur, 511 *not.* Num ordinatus fuerit Antiochiæ, 512 *not.* Leo ad ipsum scribit, 546.

Maximus episcopus Avenionensis, 1476.

Mediolanensis synodus Leonis epistolam ad Flavianum laudat, 493.

Mellis et lactis benedictio, 24.

Meritum omne est donum Dei, 202. Sine merito unicuique datur unde tendat ad meritum, 218. Electionem salvandorum non esse ex meritis, manifestum est in parvulis, 197.

Metropoles ecclesiasticæ sero institutæ in Galliis, 999, 1031, 1035 *et seqq.* In Hispaniis, 1033. Initio non accommodatæ dispositioni civili, 1037.

Metropolitani a suis comprovincialibus ordinati, 1471. Quidam tamen excipiendi, *ibid.* *not.* Metropolitanarum et aliarum præcipuarum sedium jurisdictionem cur, et unde instituta, 978. Nihil exinde præjudicare potest juri Romani pontificis, 979.

Metropolitæ a comprovincialibus prius consulendi erant, quam ad primam sedem scriberetur, 529.

S. Michaelis laudes, 99, 100. Ejus basilicæ dedicatio, 99 *not.*

Miscella historia examinatur, 531.

Misericordia Dei omnibus sæculis et corpora aluit, et mentes juvit, 220. Major in gentiles post adventum Christi, minor in Judæos, 219.

Missæ sacrificium frequentatum nobis prodest, 124. Deum placat, 75. Præstat et abolitionem peccati, et sanctificationem, 72. Missam celebrando opus nostræ redemptionis exercetur, 11. Olim in cæmeteriis missa celebrata in memoriam martyrum, qui ibidem erant tumulati, 3 *not.*, 93 *not.* Missæ tres in die Natalis Domini unde, 1314 *not.*

Missale Romanum plures preces continet, quæ ex libro Sacramentorum Romanæ Ecclesiæ hoc tomo impresso, omniumque antiquissimo prodeunt, *præfat. et fere omnibus notis a col. 3 ad 159.*

Morti ubique obnoxius homo, 235.

Mundi creationis exordium, 388. Quomodo in eo aquæ ab aquis se dividerint, 389. Alia in mundi creatione notata, *ibid.*, 390.

N

Narbonensis solida tempore concilii Arelatensis i erat divisa in duas, in Viennensem et Narbonensem, 1021. Variæ Narbonensis divisiones, *vid.* Provinciarum divisio civilis in Galliis.

Narbonensis prima, 854, 998 *not.*

Narbonensis secunda unde divisa, 1021. Cui metropolitano subjecta, 854 *not.*, 1042. Quando in jus Arelatensis episcopi transivit, 1043. Modicum hoc jus viguit, *ibid.* Num tributum episcopo Aquensi, 1045.

Narbonensis episcopus ante Zosimum papam fuit metropolitano, 997. Privilegium apostolicum obtinuit, *ibid.*, 1040. Testimonium Leonis de ejus antiquo jure metropolitico vindicatur, 1001. Bonifacii decretum pro eodem jure restituendo asserit, *ibid.* Quesnelli objecta soluta, 1003. Non usurpavit jus Arelatensis, 1040.

Narbonense templum Rustico episcopo ædificatum, 1377.

Natale Jesu Christi, et de eo multa, 148 *et seqq.* Missæ tres eo die celebratæ, et cur, 1311 *not.*

Natura humana peccati vulnere vitata, 102. Ob peccatum Adæ miseris obnoxia, et damnata ejus conditio, 141. Qualis sit sine gratia, 194.

Nectarius episcopus Diniensis, 1475. Missæ ad Leonem ab Hilario Arelatensi, 334.

Neo episcopus Ravennas, ad quem Leo scripsit, 580. Nicæna synodi excellentia, 526. Nicænus canon de Catharis explicatus, 1596 *not.* Locus epistolæ ejusdem synodi de Meletianis expositus, 1598 *not.* Nicænus canon de metropolitano in unaquaque provincia a Bonifacio I recitatus, qui inter Nicænos non invenitur, 1043.

Niceta episcopus Aquileiensis de aliquot dubiis Leonem interrogat, 579. De ejus nomine, aliique Nicetæ distinguendi, 1552.

Noe arca fuit Ecclesiæ figura, 224.

Notitia dignitatum ubi et quando scripta, 1013. Circa res Occidentales minus accurata, *ibid.* Emendata, 1011. Splendus in ea vicarius Galliarum, 1013.

Notitia Galliarum, 802 *not.* Nou est Notitia ecclesiastica, sed civilis, 1025. Nec in Viennensis episcopi gratiam lucubrata, 1027. Quando scripta, 1025. Ejus antiquitas defenditur, 1027.

Notitia provinciarum edita a M. Scipione Maffeo e ms. capituli Veronensis, 1011, 1013. Sub Theodosio i exarata, 1015.

Notitia alia, quæ *libellus provinciarum* vocatur, antiqua, sed post præcedentem scripta, 1015.

Novem populana inter quinque provincias recensita, 1011 *et seqq.*

Nuntiorum apostolicorum species et origo, 1508 *not.*

Nuptiæ Deo auctore institutæ, 131. Ex duobus unum efficiunt, *ibid.* Requirit ætatem congruentem, 130. Quæ in uxore desiderantur, 131. Missa in nuptiis; et velatio nuptialis, 129. De hoc ritu velationis, *ibid.* *not.*

O

Oblationes virginum ad sacrum altare, 33. Ideo factæ, ut castitatis propositum Dei auxilio custodirent, *ibid.* Offerentium nomina recitata, *ibid.*

Octodurum cujus provinciæ ecclesiasticæ esset Leonis tempore, 1049.

Œconomi Ecclesiæ Constantinopolitanæ, 553.

Opum effectus et sufficientia, 24. Nulla operatio sancta sine præmio, 5.

Orationis affectus a Deo, 73. Cur Deus differat exaudire orantes, 64. Dum postulata concedit, confidentius facit operata deposci, 77. Ut possimus impetrare quæ poscimus, semper Deo placita sunt postulanda, 78. Adam peccavit, dum propriæ integritati fidendo, præsidia divina non quæsit, 141. Deus vult orari pro omnibus, 186. Ecclesia orat pro omnibus, præsertim in pasceve Paschæ, 185. Cur aliqui non orent, 179. *Vid.* Preces.

Ordinationes num peractæ die Paschalis, 1073. Exceptio notabilis, 1306 *not.* Quando peractæ, *ibid.*

Ordinationes episcoporum quibus competeant, 1491. Jus Romani pontificis vindicatur, *ibid.* *not.* Ordinationes metropolitanorum, *vid.* Metropolitanorum. Ordinationis iteratio in Catharis aut Meletianis ad Ecclesiam reversis perperam intellecta ex canone et synodico concilii Nicæni excluditur, 1595 *not.*, 1598 *not.* Ordinationum jus quando inductum in Galliis, 1035. Semper non competit Arelatensi episcopo, 1039. De ordinatione episcopi Vasensis facta a Ravennio Arelatensi, *vid.* Ravennius.

Orientis nomen late sumptum, ut ab Occidente distinguatur, 1528 *not.*

Originarii qui, et a clero remoti, 1292.

P

- Palæstini tumultus contra synodum Chalcedonensem, 559. Romæ quando cogniti, et quid Leo egerit ad eos compescendos, *ibid.* not. Quid Marcianus imperator, 540. Iidem sopiti, 556.
- Papæ nomen aliis episcopis datum, 1480 not.
- Parvuli mortui ante baptismum a beatitudine exclusi, 233. *Æterna eorum miseria*, 190, 235. Parvulorum mors immatura quid doceat, 334.
- Pascha. De Paschate anni ccccxliv controversia, 429 not. Alia de Paschate anni cccclv, 555. Cura paschalis computi Alexandrino episcopo delegata, 558.
- Paschaliū litterarum antiquitas, 1019.
- Paschales preces, 12.
- S. Pastor martyr, 148.
- Pastores gregem suum diligere debent, 121.
- Patriarchæ titulus simplicibus episcopis tributus sub quibusdam barbaris, 903.
- Patroclus Arelatensis Zosimum decepit circa prærogativas sedis Arelatensis, 539, 997, 1043 not. Quæstio ab eo mota contra Proculum Massiliensem, *vid.* Proculus. S. Paulus, *vid.* SS. Petrus et Paulus.
- Paupertas bona, 106.
- Pax cuncta præstat, 56. In pace Deo facilius servitur, *ibid.*
- Peccatum originale, 174. Primi hominis peccatum quot mala peperit, 392. In peccatum facile labimur, 121. Peccata bella excitant, 56. Faciunt ut inimici dominantur, 57. Peccatorum dissimulatio cumulat Dei ultionem, 101. Peccatoris nullius est desperanda conversio, 10, 250. Peccatores Christiani *falsi confessores* appellati, 10 not. Pro peccatorum conversione oratio, 9.
- Pelagiani Romæ sub Leone, et quid contra eos gestum, 666. Pelagianorum dogma, 237. Pelagiana interpretatio loci Paulini, 206. Pelagianorum, non vero Semipelagianorum errores notati in epistola ad Demetriadem, 746.
- Pentecoste, 22, 23. Preces in Pentecoste ascendentes a fonte, 23.
- Persecutio martyres non perdidit, 34.
- Perseverantia quid requirat, 222. Est donum Dei, 244, 253. Perseverare est tentatione non vinci, 206.
- Personarum trium divinarum una substantia, 298. Divinitas et æqualitas, *ibid.* Unitas operis in unitate naturæ earumdem, 303.
- Petronianus vagus, qui se Romanæ Ecclesiæ diaconum in Galliis venditabat, 469 not.
- Petronius legatus episcoporum Galliæ ad S. Leonem, 798.
- S. Petrus Chrysologus. Cur ad eum Eutyches post damnationem scripserit, 1129. Quid responderit, 1130. Dux editio hujus epistolæ S. Petri distinguendæ, 1403 not.
- SS. Petrus et Paulus apostoli eodem die, sed tempore discreto mortui, præfat. 47. Id hæretici tribuit Gelasius, *ibid.* Petri et Pauli encomium, 33, 37, 47. Per eos Ecclesia sumpsit religionis exordium, 35.
- S. Petrus apostolus præcipuus discipulus, 244. Quibus oculis eum Christus respexit, *ibid.* Princeps fidei confidendæ, 47. Ejus dignitas, 15. Potestas omnibus in locis magnificata, *ibid.* In apostolicæ dignitatis culmen adactus, 36. Ipsi potestas ligandi atque solvendi non tam pro cæteris, quam præ cæteris apostolis data, 1321 not.
- S. Petri sedes regimen totius Ecclesiæ effecta, 44. In ea centrum et origo unitatis, 830 not. Ecclesia suscipiat, quod sedes ista censuerit, quam Deus tenere voluit principatum, 43. Quod hæc sedes prædicavit, servandum est, 44. Inferi portæ apostolicæ confessioni non prævalent, 116. Jus apostolici principatus Romæ positum, 37.
- S. Petri catenæ a qua Eudocia donatæ, 478 not. De basilica S. Petri, *vid.* Basilica.
- Philastrii locus, 1010.
- Photii episcopi Tyri controversia in concilio Chalcedonensi, 510.
- Photii CP. locus de S. Prospero Romæ Pelagianos impetente explicatus, 666.
- Pœnitentiæ forma deprecatoria, 329. Pro pœnitentium reconciliatione allocutio archidiaconi ad episcopum, 161.
- Pœnitentia publica clericis in suum gradum recipiendis nequaquam imposita, 1593 not. Qui publicæ pœnitentiæ subjiciebantur, a clero erant exclusi, 1595 not. Canon et synodica concilii Nicæni explicantur, 1596 not., 1598 not.
- Pœnitentia secreta in confessionibus imposita, 329 not. S. Pontianus martyr, 93.
- Pontificis Romani primatus, 230. Principatus apostolici juris in Romana arce positus, 37, 39. Unitas fidei cum fide Petri et Romanorum pontificum necessaria, 1319 not. Hi tantummodo filii veritatis existunt, qui a principali traditione non discedunt, 89 *vid.* Petri sedes, Romanæ Ecclesiæ fides. Pontifices Romani semper in Ecclesia præconis officium sustinuerunt, 413, 418, 419. Suas faciunt sententias quas probant, 252. Episcopis æquales dicti secundum rationem humilitatis, non autem jurisdictione, 537 not. Jus eorum in majoribus causis, *vid.* Causæ majores. Ipsi non est consuetudo in conciliis interesse extra Italiam, 462. *Vid.* Romanus pontifex.
- Præcepta omnia in Dei et proximi dilectione posita, 10. Eorum violatio a paradiso expulit, observatio ad ejus beatitudinem revocat, 23.
- Prædestinatio nec libertatem tollit, nec studium orandi, 249. *Vid.* Electio.
- Prædicationis officium qualiter Petro et successoribus ejus præcipue commissum, 1315 not. Prædicandi consuetudo in Romanis pontificibus contra Sozomenum defensa, 1417 not. Prædicationis tempore diebus jejunii sedilia auditoribus parata, 325 not.
- Præscientia non est causa peccatorum, 224.
- Preces omnia justa impetrant, 75. Quomodo faciendæ, *ibid.* *Vid.* Orationis. Preces diurnæ, 52, 72. Matutinæ, vel ad vespertum, 71. In velatione nuptiali, 130. Ob siccitatem, 132. Contra inimicos catholicæ professionis, 26. Post infirmitatem, 40, 42.
- Presbyterorum ordinatio, 117. Inter presbyterosordo antiquitatis servandus, 445.
- Primatus Romani pontificis, *vid.* Pontificis Romani. Priscillianistarum secta in Hispania revixit, 440.
- Proculi Massiliensis causa in synodo Taurinensi excussa, 1035, 1040. Ad Zosimum papam delata, 835 not. 1043. Quesnelli animadversio rejecta, 983. Quid Zosimus in eum statuerit, 1043.
- Projecti episcopi Gallicani ad Leonem litteræ de superordinato sibi episcopo, 842. Leonis narratio perperam in suspicionem adducta, 843. Vindicatur, 993. In qua provincia Projectus fuerit episcopus, 844. Confutatur Quesnelli sententia, et probatur eum fuisse episcoporum in provincia ab Hilarii Arelatensis jure aliena, 993, 997.
- Promulgationi decretorum non est necessarium, ut ea codici canonum inserta sint, 1296 not.
- Prophetis non ignota mysteria quæ prædicabant, 230.
- Prosper Aquitanus non est auctor libri de Promissionibus, 433. Nec librorum de Vocatione omnium gentium, 622, 662. Nec librorum de Vita contemplativa, 165. Nec epistolæ ad Demetriadem, 743, 751. Num huic Prospero tribuenda sint Capitula de gratia, subjecta epistolæ Celestini ad Gallicanos, 694, 722. Quæ occasione scripta, 723. Libelli ab eodem Prospero contra Pelagianos Romæ oblati, 666. Scripsit librum contra objectiones Vincentianas, antequam Romam accedens, obtineret laudatam Celestini epistolam, 723. Prosperi cyclus, 561.
- Prosper Aurelianensis non est auctor librorum de Vocatione omnium gentium, 621. Sed alius Prosper ignotus, 165.
- Prosperitas terrena gaudia superna impedire non debet, 59. Sola prosperitas est a Deo non recessisse, 57.
- S. Proterius Alexandrinæ Ecclesiæ præficitur, 545. Litteræ ejus ad Leonem papam, 548. Leonis responsio, 549, occiditur, 567.
- Providentia Dei in omnibus, 103, 107. Erga omnes nationes, 172. Nec injustos ac malos deserit, 107. Providentia subest secretioribus Dei consiliis, 215.
- Provinciarum civilium divisio in Galliis varia, 848. Quæ sub Augusto, 1005. Sub Diocletiano, *ibid.* Sub Constantino, 1007. Narbonensis provinciæ divisio ætatis incertæ, 819. Quatuor divisiones provinciarum in Narbonensi sæculo quarto, 1021. Solida Narbonensis primum divisa in duas provincias, *ibid.* Aliæ ejus divisiones, *ibid.* Eam divisam credit Quesnellus in partes quatuor ante dimidium sæculum quartum, 852. Ac dein in quinque provincias dissectam sub finem ejusdem sæculi cum plerisque censet, 1007. Hæc quo fundamento nixa, *ibid.* Fuscæ impugnatur, *ibid.* et seqq. Quinque provinciarum institutio et divisio, 1009. Auctore, ut videtur, Constantino, 1011. Non tota Narbonensis solida in quinque provinciis comprehensa, *ibid.* Quæ fuerint quinque provinciæ, *ibid.* Aquitania inter quinque provincias censita, 1009. Item et Novempopulana, *ibid.* Ex quinque provinciis circa annum ccccix sex provinciæ factæ, *ibid.*, 1013. Dein septem provinciæ constitutæ, 1014. Hæ septem provinciæ ex sectione quinque provinciarum conflatæ sine additione ulla, 1015. Quinque provinciarum appellatio aliquandiu obtinuit etiam post inductam septem provinciarum et cur, *ibid.* Septem provinciarum divisio est antiquior sæculo quinto, *ibid.* Vigebat sub Theodosio primo, 1017. Narbonensis secunda exsecta potius et Viennensi quam ex Narbonensi, 1021. Cur dicta Narbonensis, si e Viennensi secta fuit, 1023. *Novem provinciæ* in quadam inscriptione notatæ quæ fuerint, 1015 not. *Vid.* Dioceses.

Proximus diligendus, 50. Quomodo, 55.
Pulcheria Marcianum solio sociat, 480. Concilio Chalcedonensi actione sexta interfuit, 511 *not.*

Q

Quadragesimale jejuniū, *vid.* Jejunium.
Quesnellus confutatus, elucidatus, vel suppletus, *omnibus fere notis a col. 410 usque ad 1588.*

R

Ratio humana non sufficit ad fidem, 175.
Ravennius ordinatus episcopus Arelatensis, 469 *not.* Qui episcopi ejus ordinationi interfuerint, 794 *not.* Ejus ordinationo non fuit contraria Leonis decreto, qui solam Hilarii personam tangebatur, 995 *not.*, 1059. Prærogativa primatus Ravennio a Leone relicta unde manaverit, 795 *not.*, 1059. Controversia de ordinatione Vasensis episcopi a Ravennio peracta ad Leonem defertur, 797. Et jure delata, 982 *not.*
Rebaptizatio, *vid.* Baptisma.
Regnorum protectionem Deus habet, 102. Eorum jura in manu Dei sunt, *ibid.*
Reliquiarum munera data, 906. S. Gregorii locus de reliquiis explicatus, *ibid.* Reliquiæ dictæ sanctuaria, seu lintei, velamina, et alia, quæ sanctorum corpora attigissent, *ibid.*
S. Remigii loca explicata, 686.
Renatus S. R. Ecclesiæ presbyter apud Delos mortuus ante Synodum Ephesinam, ad quam a Leone legatus fuerat, 1412 *not.*
Romæ ambitus martyrum palmis coronatus, 84.
Romana sedes Petri, *vid.* Petri Sedes.
Romanæ Ecclesiæ traditio ac fides. Cum hac concordare debent omnes Ecclesiæ, 1316 *not.*, 1468 *not.* Unitas cum fide Romanorum pontificum necessaria, *vid.* Pontifices Romani.
Romani rectores, 67, 78. Principes, 72.
S. Romani dalmatica, 763. Locus vitæ ejus discussus, 762, 765.
Romanus pontifex speciali ratione dictus *Episcopus Ecclesiæ catholicæ*, 1433 *not.* Romani pontificis auctoritas quanta apud Patres concilii Ephesini, 1467 *not.* Quanta apud episcopos concilii Mediolanensis, 1470 *not.* Quantum statuatur ex actione Chalcedonensi in Domni causa, 1235. Ejus principatus sacerdotii in totum Christianum orbem, etiam extra R. imperii limites, 230. Hic principatus a Gallis episcopus agnitus, 494 *not.* Romani pontificis jus in ordinationibus episcoporum, 1491 *not.*
Romanorum pontificum epistolæ Gallicanis codicibus insertæ, et quanti a Gallis habitæ, 907, 975. Quatenus idem pontifices se executores dixerint canonum synodorum generalium sine suæ auctoritatis præjudicio, 1246 *not.* *vid.* Pontifices Romani.
Romaniana civitas num dicta fuerit Aquileia, 1554.
Rusticus Romanæ Ecclesiæ diaconus unde sumpserit actionem Chalcedonensem de Domino, 1234, 1235. Quid præstitit in versione Actorum Chalcedonensium, 1518 *not.*
Rusticus inter ordinatores Ravennii recensitus, diversus est a Rustico Narbonensi, 1442.
Rusticus Narbonensis episcopus fuit monachus Massiliensis, non Tolosanus, 1572 *not.* Quo anno ad eum S. Hieronymus scripsit, *ibid.* Varia ejusdem gesta, 1573 *et seqq.* Inscriptio Narbonensis, in qua ejus fit mentio, explicatur, 1577.

S

Sacerdotis nomen pro presbytero acceptum, 315. Sacerdotalis animus et industria quatenus etiam laicis competere possint, 1525 *not.*
Sacramentarium vetustissimum Romanæ Ecclesiæ, 1. Quo auctore digestum, 111 *et seqq.* Est primus Sacramentarii fetus, *præfat.* De ejus præstantia et utilitate, *præfat.*
Sacrificium quotidianum Deus præcipit exhibere, 78.
Sacrificium Christi, et ejus figuræ, 150.
Sacrificium Missæ, *vid.* Missæ.
Salvianus presbyter, 358.
Sancti *patroni* appellati, 17. Invocandi, et quomodo, 35. Præsertim ubi eorum sunt reliquiæ, *ibid.*
Sanctorum intercessio pro nobis, 3, 4, 5, 9, 365. Patronium, 368. Satisfactio eorum pro nobis copiosa, 16. Sancti pro nobis audiuntur, 95. Ipsorum exempla nobis proficiunt, 419. Sicut et eorum memoria, 5. Nec non solemnia frequentata, 10. Quomodo celebranda, 76. Sanctorum gloriificatio dicta gloriificatio membrorum Christi, 7. Ad Dei gloriam et laudem recurrit, 90, 93. Deus in sanctis honoratur, 141. Eisdem magnificat, 84.

Sanctorum mors pretiosa, 80. Quid acquirant in morte, 96. Fuit in ipsis pugna voluntatum, 241.
Sanctuaria quid significant, 906.
Sara fuit longæva et fidelis, 131.
Sardicenses canones a Grato allegati in concilio Carthaginensi, 1351 *not.* Quid statuerint circa appellationes ad sedem apostolicam, fuse explicatur, 945 *et seqq.* Causa condendorum eorumdem canonum, 1169. Quesnelliana eorum interpretatio excussa, 1171. Leonis mens in allegando canone Sardicensi exposita, *ibid.*
Satisfactio justorum pro nobis copiosa, 16, 18.
Seminarium Arelate, in quo cum clericis vivebat S. Hilarius episcopus, 331.
Senator Mediolanensis, Ecclesiæ presbyter, postea episcopus, legatus a S. Leone in Orientem, 1468.
Siccitas et orationes in siccitate, 132.
S. Silvester papa. Oratio in ejus obitu, 137.
S. Simplicius papa. Oratio in ejus obitu, 138.
Socratis locus de jejuniis sabbati discussus, 1078 *et seqq.*
Sozomeni locus de R. Ecclesiæ consuetudine expensus, 1417 *not.*
Spectacula in Ecclesiæ precibus reprobata, 74 *not.*
Spes in Deo. Qui vere in Deo confidit, nulla ei prævalet hostilitas, 127. Spes a Deo, 200.
Spiritus sanctus auctor omnis boni, 203. Omnes sanctos regit, 220. In Missa munera nostra sacramentum efficit, 70. Corda purificat, *ibid.* Ejus Deitas probata, 296.
S. Stephanus primitivæ martyrum, ubi quiescat, 79. Ejus encomium, *ibid.* *et seqq.* Cur ejus festum celebretur statim post Natale Christi, 83. Ejus basilica Romæ indicata, *ibid.* *not.*
S. Stephaus papa et martyr, 79 *not.*
Stephanus ordinatus et pulsus a sede Ephesina, 442 *not.*
Suburbicariæ provinciæ num haberent singulæ suos metropolitans, 1386 *not.*
Superbiæ duplex genus, 267. Ejus exordium a diabolo, 268. Avaritia nominatur, *ibid.* Virtutibus insidiatur, *ibid.* Etiam ex bonis operibus oritur, 269. Quæ nocentior, 276, 278. Humilitate et charitate excluditur, *ibid.*
Symposii professio Toletanæ i synodo subjecta a suppositionis nota vindicatur, 1376 *not.*
Synodi, *vid.* Concilium.
Synodorum convocandarum jus Arelatensi episcopo concessum, est distinctum a jure metropolitico, 1047.
Synodus v apud Gallos diutius non recepta, 1504.

T

Taurinense concilium. Tres quæstiones in eo agitatæ expendantur, 1035 *et seqq.* In eo *metropolis* nomine intelligenda non civilis metropolis, sed ecclesiastica, *ibid.* Ocasio quæstionis ex Quesnelli sententia, 776. Quæ impugnatur, 1037.
Tentatio et pugna voluntatum etiam in sanctis, 241.
Testes in causa Celidonii producti, et de testibus animadversio, 1063.
Testimonia Patrum Leonis epistolæ ad Flavianum perperam subjecta in vulgatis actione secunda concilii Chalcedonensis, 1425 *not.* A Leone, non a Theodoro collecta, *ibid.* Unde Græcorum Patrum testimonia Leo sumpserit, *ibid.*
Theatra demolita, et ex eorum marmoribus constructa templa, 331.
Theodreti depositio in pseudo-synodo Ephesina unde orta, 1238. Ejus appellatio ad Leonem papam a Quesnello impugnata, 1232 *et seqq.* Defenditur, 1257 *et seqq.* Leonis iudicium, quo illum restituit, quodnam fuerit, 1259. Cur in Chalcedonensi concilio de eo actum fuerit post Leonis iudicium, 1262. Leo ad ipsum scribit, 517. Quædam testimonia Patrum Latinorum in dialogis inserta ex Leone sumpsit, 1425 *not.*
Theodosius II imperator in Eutychem propensus, 464. Ejus mors, 478.
Theodosius monachus in sedem Hierosolymitanam intrusus et pulsus, 563.
Theophilus a Leone honorifice nominatus, 1481 *not.*
Thessalonicensis episcopi vicariatus apostolicus privilegium personale fuit, 1301 *not.* Non sola custodia canonum hoc privilegio eidem commissa, *not.* *ibid.*
S. Tiburtius martyr ab alio ejusdem nominis distinguendus, 1 *not.*
Timoris utilitas, 239. Timor duplex, servilis et liberalis, 262. Servilis transeat in affectum filiorum, 128.
Timotheus Ælurus ex monacho presbyter Alexandrinus dux Ægyptiæ editionis, 567. Intrusus in Alexandrinam sedem, 569. Quatuor tantum episcopi ei adherent, 573.

Fidem Chalcedonensem et Leonis epistolam damnat, 575. Constantinopoli adolat Alexandrina sede pulsus, 582. Timotheus Salophaciolus catholicus Alexandrinus episcopus ordinatur, 584. Toletana i synodus anno cccc affigenda, 1373 *not.* Canones vulgati ad eam pertinent, non ad aliam synodum sub Leona, 1378 *not.* Ad eandem spectant professiones Symposii et Dictinii, ac sententia synodalis, quæ a suppositionis nota vindicantur, 1376 *not.* Regula fidei canonibus subjecta adjudicatur synodo sub Leone, *ibid.* Duo loca vulgati Toletani concilii excussa, 1379 *not.* Traditio Ecclesiarum particularium, ut vera sit, concordare debet cum Romana, 1468 *not.* Qui a traditione principali non discedunt, filii veritatis existunt, 39. Treveris metropolis Galliarum, 1023. Tribulatio, *vid.* Adversitatum. Ad cœlestia perducit, 39. Exercet ad salutem, 57. Non opprimit, 103. Cur prospera et adversa in Ecclesia, 76. Trinitas. Personarum trium distinctio, 154. Una eorum substantia, 298. Divinitas et æqualitas, *ibid.* Unitas operis in unitate naturæ, 303. Tripartita Historia, *vid.* Historia. S. Trophimi missio in Gallias ad apostolica tempora non pertinet, 999. Zozimi de eo testimonia expensa, 1001. S. Turribius Asturicensis, ad quem Leo scripsit, 1362. Distinctus a Turribio R. Ecclesiæ notario, 1363. Turribii epistola ad Leonem, ammonitorium, et libellus ejusdem contra Priscillianetas, 1369.

U

Ursus episcopus Senecensis, 1476. Usura etiam in laicis ab antiquissimis quoque Patribus damnata, 1295 *not.*

V

Valentiniani Augusti constitutio adversus Hilarium, 798. Valentini i concilii subscriptiones, et quid inde eliciendum, 803, 1021. Vandalorum direptio Romanæ urbis indicata, 26 *not.* 45 *not.*, 56 *not.* Romam invasuris Leo occurrit, 564 *not.* Romanorum in ea irruptione negligentia notata, 27 *not.* Vasensis episcopi ordinatio ab Arelatensi facta, 797. Quæstio de hac re mota, et ad Leonem delata, *ibid.* *vid.* Ravenninus. Velatio nuptialis, 130. Quid esset, 129 *not.* Venantius S. Honorati episcopi Arelatensis frater peregrinatur et moritur, 352, 354. In ejus exsequiis cantus triplici lingua, 355. Veranus episcopus Venciensis, 1460. Veritatis inquirendæ modus tenendus, 196. Vesontionenses episcopi serius fuerunt metropolitæ, 915.

Vicarius pro successore, 142. S. Victorinus martyr, 148. Vienna in Galliis fuit civilis metropolis ante Arelatem, 1023, 1029. Quo sensu sic olim appellata ex Quesnellii interpretatione, 807. Qui impugnatur, 1025. Fuit metropolis quinque, et dein septem provinciarum, ac ex ejus nomine appellata in Notitiis diocæsis Viennensis, 1029. Viennensis provinciæ civitates quot, 788 *not.* Quot ex his a Leone Viennensi episcopo tributæ, 800 *not.* Jus episcopi Viennensis assertum, 799 *not.* Quæstio inter Viennensem et Arelatensem episcopos in Taurinensi concilio, 1035. Ordo episcoporum Viennensium in Adonis Chronico defensus, 805 *not.* Quid esset Viennensis Ecclesia tempore Aurelii imperatoris, 808. Viennensis provincia civilis dissecta a Narbonenai solida ante concilium i Arelatense, 1021. Initio comprehendebat Alpes maritimas, 1019. Et Alpes Graias, 1021. Virginitatis propositum Deo inspirante suscipitur, 129. Virginitas æmula integritatis angelicæ, 129. Deus virginitatis sponsus et filius, 130. Diabolus virginitatis inimicus, *ibid.* Quæ virginibus Deus præset, *ibid.* Virginum oblationes ad sacrum altare, 35. Ad ipsum altare earum nomina recitata, *ibid.* Earum benedictio, 129. Quibus virtutibus virgines indigeant, 130. Virginalis sanctitatis fundamentum humilitas, 259. Vera virginitas in humilitate, 276. Virginum propositum et consecratio distinguenda, 1608. Virtus omnis a Deo, 172, 217. Virtutes veræ a falsis discernendæ, 261. Vitæ principium mortis exordium, 234. Vita S. Romani interpolationis notata, 762. Vindicatur, 903 *et seqq.* Vitia ex peccato Adæ contracta, 173. Voluntas triplex, sensualis, animalis, spiritualis, 169. Quæ spiritu Dei non agitur, animalis est. 170. Voluntas numquam sine amore, 174. Omnis bona voluntas a Deo, 172. Sola est voluntas hominis in malis, non autem sola in bonis actibus, 222. Voluntas famulæ gratiæ, ejusque consensus, 239.

X

Xystus I papa et martyr, ac ejus encomium, 84, 85. Xystus III, 136. Quo die mortuus, *ibid.* *not.* A Leone defenditur, 409.

Z

Zozimi papæ ordinatio indicata, 117 *not.* Ejus rescripta pro sedis Arelatensis prærogativis, 781, 857. A Patrolo per subreptionem impetrata, 998. Falsitatis indicia detecta, 999. Locus epistolæ Zozimi explicatus, 854 *not.* Zozimi et Leonis testimonia de quodam jure episcopi Arelatensis comparata, 1001.

INDEX

PRÆCIPUARUM RERUM

Quæ in posteriore parte tomi continentur.

A

Abundius episcopus Comensis S. Leonis legatus, 438 *et seqq.* Acacii damnatio, 486. Acta synodorum generalium a Rom. pontifice confirmanda, 352, 515 *et seqq.* Acta Maximi Tyranni in Priscillianistas ad Rom. pontificem transmissa, 224. Acta Romanæ inquisitionis in Manichæos, 144. Addas Manichæorum scriptor, 116. Adimandus Manichæus, 118. Ægyptii episcopi in Chalced. synodo, 464. Eorumdem contentio in Theodoretum, 481. Exsilio pulsati, Constantinopolim veniunt, 524. S. Leonis epistolæ ad eosdem, 526. Æonum auctores, 23. Aerii et cæterorum hæreticorum neniæ, 62. Aetius notarius et archidiaconus CP. Ecclesiæ, 472. Aetius et Andreas CP. clerici, 532. Ejus causa cum Andrea, 521. Pro eo agit S. Leo ut pristino honori restitua-

tur, 522 *et seqq.* Agit apud Leonem Aug. de mandato S. P., 536. Africanorum schisma, 310. Africæ vastatio, 151. Agapetus sententiam in Anthimum latam imperatori exsequendam mandat, 196. Agapii Manichæi scripta, hujusque prava dogmata, 119, 119. Albaspinæ et Ferdinandi Mendozæ notæ in concilium Illiberitanum, 238. Alexander Lycopolitanus Manichæus, 118. Alexandri Zacagnii studium, 92 *et seqq.* in *hist. Manich.* Alexandrinæ Ecclesiæ priviilegia, 510. Eutychniani Alexandrini, 530 *et seq.* Novus episcopus catholicus Alexandrinus, 534 *et seq.* Altini urbs, 307, 308. Ambrosius Mediolanensis in Priscillianistas, 331. Epistolæ pro Symphosio ad Hispaniarum episcopos, 333 *et seqq.* Summi pontificis legatus, 442 *et seqq.* Ambrosii Morales opinio de Turribio, 281 *et seq.* Anastasius Rom. pontif., 174.

- Anastasius Thessalonicensis S. Leonis vicarius per Illyricum, 400.
- Anastasius imper. Symmachi accusator, 180. Manichæis et Eutychanis patrocinatur, *ibid.* Communione privatur, 181. Manichæis et Arianis favebat, 186.
- Anastasius Perrhænorum episcopus depositus, 507.
- Anathematismi S. Leonis M. jussu editi, 265.
- Anatolius S. Flaviani successor, et hujus epistola ad S. Leonem M., 352 *et seqq.* Ejus fidei professio, *ibid.* Hujus supplicatio pro confirmando xxviii canone Chalced., 335, 502, 503 *et seqq.* Quemadmodum ad episcopatum assumptus et ordinatus, 440. Ipsius fides suspecta ob tria potissimum, 442, 465. Favebat Eustathio Berytensi episcopo, 468. Hujus agendi rationem PP. execrati sunt, 470. Ejus ambitus et conatus in concil. Chalced., 471, 506. Epistolas S. Leonis M. Chalced. synodi confirmatorias oculuit, 514, 515 *et seqq.* In gratiam recipitur a S. Leone M. Marciani et Pulcheriæ precibus, 521, 522. S. Leo Anatolium potuisset deponere ab episcopatu, 513 *et seqq.* Synodus numerosior ei non potuit suffragari, 519 *et seqq.* Indulgentiam adhibuit erga eum S. Leo, 512, 513. Novum ipsius crimen, 514. Provocat ad canonem concilii primi CP., 415. Ejus ambitum continet S. Leo Pulcheriæ insinuatione, 518, 519. Ipsius conatus in metropolitano episcopos, 519.
- Anatolii studium apud Leonem Augustum, 535. Hujus mors, 537.
- Andreas et Athanasius diaconi quare in synodo admitti, 441.
- Andreas CP. clericus irregularis, 522.
- Angeli ex Gentilium testimoniis, 23, 24.
- Anthimus Manichæorum instituta secutus, 195.
- Antiochia Theopolis appellata, 190.
- Antonina Constantinopolitana virgo e lupanari educta, 209.
- Antoninus Bremond Mag. generalis ord. Præd. laudatur, 198.
- Antonius Emeritensis episcopus, 275.
- Antonius Salinas cler. regul. Lateranensis laudatur, 290, 294.
- Apostoli quinam dicti a veteribus, 3. Quo spiritu dicti Epistolas scripserunt, 64.
- Apostolicæ sedis detractores perstringuntur, 557. Ejusdem sedis auctoritas, 255 *et alibi passim.*
- Appellationes ad concilium generale non admittenda tamquam remedium necessarium, 397. Appellationes episcoporum ad apost. sedem divino jure deferuntur, 421. Eutychetis appellatio, 356. Appellationis libellus ejusdem Eutycheis, 357. Appellationis libellus Ægyptiorum, *ibid.* Appellatio Flaviani *per totam disert.*, 395 *usque ad* 416. Appellatio Theodoretii episcopi Cyri, 475 *usque ad* 488.
- Aquileiensis synodus anni 388, 307. Aquileienses episcopi, 376.
- Arabis partes et Arabum scientiarum cultus et religio, 3, 4.
- Arcadius et Projectus episcopi a synodo absentes, 409.
- Archelaus Cascharæ episcopus, 7. Ejus acta nævis referta, 19. Ipsius disputatio cum Manete, 41, 51. Hujus testimonia perperam a Beausobre interpretata, 43. Pietas ejusdem, 55. Testamentorum concordiam contra Manetem probare intendit, 65. Veterum traditiones secutus, 68. Calumniatur a Beausobre, 70. Ipsius fides vindicatur, 72, 74. Manetem variis Scripturarum textibus perstringit, 75, 76. Iterum vindicatur a Beausobriani calumniis, 77, 80, 81. Turbonis Manichæi confessionem excipit, 83. Argumenta ab eo prolata contra Manetem, 92, 93, 94, ipsius disputatio Cyrillo innotuit, 100. Quinam fuerint interpretes ipsius disputationis, 101 *et seqq.*
- Ariani a Julio Rom. pont. vocantur ad causam dicendam, 417.
- Assemanus a Beausobre laudatus, 17. Ejusdem clar. viri iudicium et testimonium, 103, 105. Ejusdem opinio proponitur, 182, 184. Quale iudicium fecerit de Xenais, 187.
- Athanasii scripta perperam interpretantur, 385. Ipsius causa ante Sardicense concil. acta, 416, 417. Cum Marcello Ancyrano aliisque exsilio pulsus est, *ibid.* Genuinus sensus verborum ejusdem Athanasii, 424.
- Atticus CP. hæreticus Eutychanus, 512.
- Attici et Andreæ CP. clericorum causa, 539, 540.
- Augustini testimonium, de numero discipulorum Manetis, 40. Manichæus exagitat ob animarum transmirationem, 119. Adimanti objecta rejicit, 120. Ejusdem iudicium de Feusto Manichæo, 122. Quemadmodum e Manichæorum laqueis solutus, 123. Manichaica instituta refellit, 141. Liber de fide contra Manichæos perperam ei adjudicatus, 149. Manichæorum systema nec mutavit, nec corrupit, 150. Ejus testimonium de Manichæorum simulacris, 177. Hujus annus emortualis, 264, 292. Ejusdem agendi ratio in hostes fidei, 292. Ejus fama a Cælestino papa vindicatur, 294.
- Augustini Savioli Veneta editio, 481 *et num. 4 præfat. hujus voluminis.*

B

- Baptismi virtus ex Leone M., 279.
- Barbari ex Septentrione et Africa ecclesiasticas resurbarunt S. Leonis ævo, 171.
- Baronii opinio de virgine Theodora, 209. Ejusdem opinio de Innocentii epistola, 227. Idem vindicatur, 230. Quid scripserit de Flaviano, 322. Ejus assertum de Leone in causa Eutychetis, 329. Agit de epistola S. Leonis ad Theodosium, 367. Laborat pro interpretandis Græciæ Theodoretii epistolis, 477. Ejus testimonium de Domni actione, 491, 536.
- Basilii Antiochenus episcopus post Maximum.
- Basilii episcopi allocutio, 342, 386.
- Basilii et Paschasius episcopi Siciliæ, 450.
- Basilii et Joannes presbyteri CP. de hæresi postulati coram S. Leone se sistunt, 447. Basilii diaconus et Lucianus episcopus S. Leonis legati, 514.
- Bassiani, et Stephani epp. controversia, 507.
- Beausobre historia Amstelodami typis commissa, 1. Falsæ ejusdem conjecturæ refelluntur, 4. Non sibi constat, 5. Variis exemplis perstringitur, 33. S. Epiphanius testimonium ab ejus censura vindicatur, 34. Userio Armacano astipulatur, 35, 36. Ejus conjecturæ et nugæ evertuntur, 36, 43. Archelai testimonium perperam ab eo explicatur, *ibid.* SS. PP. et alios scriptores exagitat, 44. Maneti medicam artem adjudicat, 45. Non sibi constat in assignanda causa regii odii in Manetem, 48. Laudat Manetem, 49. Quemadmodum disserat de clade Romanis in Persas patrata, 55, 56, 57. Quare Manichæi S. Paulum venerentur, 59, 60. Ejus nugæ eripiuntur, 61. Falsa ejus opinio de æquali auctoritate presbyterorum et episcoporum, 63. Mala ipsius fides in interpretandis Archelai dictis, 66 *et seqq.* Manichæo et Prisciliano adhæret, 70. Ejusdem commentum de Spiritu sancti descensu, 72, 73. Archelaum plurimum hæresum facit auctorem, 77. Doctrinam PP. priorum sæculorum taxat, 79. Epiphanium exagitat, et ejus objecta cadunt, 81, 82. Eruditionem exaggerat, 83. Repugnantiam falso inter scriptores comminiscitur, 84. Ejus opinio de Manetis natali et gestis, 95, 96. Ejus negativa argumenta refelluntur, 99, 102. Ecclesiasticas res susquedequ vertit, 104. Postrema ejus argumenta contra sinceritatem actorum Archelai, *ibid.* Injuria conqueritur de Manichæorum libris dispersis, 127. Ejus argumentum de sibyllinis versibus solvitur, 128. Injuria carpit S. Leonem et S. Augustinum, 143 *et seqq.* Perstringitur variis argumentis, 149. Hujus malæ artes agendique ratio, 193.
- Bellarminus vindicatur, 433, 517, 518.
- Benedictus XIV. Summus pontifex ecclesiasticos ritus præscripsit, 22. Varias in Urbe scientiarum academias instituit et instauravit, 189, 199 *et seq. et* 470.
- Binni opinio de Prisciliano valde nudat, 211.
- Blondelli et Tillemontii opinio, 219.
- Bollandiæ Brittonem inter sanctos confessores recensent, 218.
- Bracarensum PP. agendi ratio qualis fuerit, 165. Idem ex S. Leonis epistola, capitula et anathematismos hauriunt, 267.
- Budas Indus Gymnosopisticæ sectæ auctor, 19.
- Budæ Manichæi disputatio cum Persarum sacerdotibus, 20. Hospitio recipitur a vidua, *ibid.*

C

- Cæsaraugustana synodus in Priscillianistas, 212. Quinam fuerint ejusdem Concilii PP., 214.
- Cajetanus Cenni laudatur, 230.
- Campania et Roma et Italia a Pelagianis expurgata, 299.
- Canones concilii Toletani, 337. Canones Ecclesiæ Romanæ ex Basilio, 310. Canones Carthaginenses et Apostolorum Constitutiones, 62, 303. Concilii Gangrensis canones in Manichæos, 208, 113. Canones robur obtinent ab apostolica sede, 303, 513. Constantinopolitani primi concilii canon, 350. Canones Chalced., 513 *et seqq.*
- Capillorum tonsio servitutis signum, 303 *et seqq. Vide* Appendicem ad Historiam Manichæorum.
- Cardinalis Norisii opinio de S. Prosperi libellis, 290. Ejus opinio de S. Leonis epistolis probatur, 305, 306, 307. Cardinalis Aguirre disserendi ratio, 232. Se opponit Baluzio, 253. Aliquæ ejus conjecturæ probantur, 254. Cardinalis Perronii iudicium de Prosperi libellis, 293. Cardinalis Casanate Baluzii studiis favet, 490. *Vide* Bellarium.
- Carosus pœnitens et Dorotheus ejus socius, 533, 534.
- Cassiani Massiliensis epistola ad S. Leonem diaconum 287. Catholicæ Ecclesiæ ritus a Deo præscripti, 191. A no

tis Beausobrianis vindicantur, 195. Priscillianæ hæresis catholicos ritus abolevit, 251.

Catholicorum studium in servandis Scripturarum codicibus, 48.

Causæ hæreticorum apostolicæ sedis iudicio definiendæ 364. Causæ in provincialibus synodis pertractatæ quæ ad apostolicæ sedis iudicio sint reservatæ, 331.

Cavei allucinationes, 109, 123, 124. Idem injuria Augustinum de errore insimulat, 110. Ejusdem opinio de Priscilliano valde nutat, et eripitur, 211, 212. Altera hujus, et aliorum opinio de Prosperi libellis, 287, 291.

Chalcedonensis concilii PP. quid senserint de S. Leone, 350. Horum agendi ratio circa patriarchatum CP., 351. Eorum supplicatio pro oblinendis pontificiis decretis, *ibid.* Hujus synodi tempus, 461. Patrum et actionum numerus, 462. Concilii decretum, 470. Photii Tyrii causa in integrum restituta, 470. Latrocinii Ephesini acta quæ in Chalcedonensi synodo recitata. Hujus synodi sententia in Theodoretii causa, 448. Ejusdem concilii Chalcedonensis acta a S. Leone confirmata, 511, 512 et *seqq.* Eutychniani Chalcedonensem synodum abolere cupiunt, 522, 523 et *seqq.* Ejus Canon xxviii, 508, 509.

Chorepiscopi omni supremo jure privati ad presbyterorum gradum rediguntur, 63.

Christi anima ad inferos decessit, 69. Christi et Jesus nomina quemadmodum differant, 71. Christi promissiones, 93.

Christiani die Dominica ruri et in oppidis conventus agebant, 61.

Christianus Lupus a Quesnello exagitatus, 356. Ejus describendi ratio et opinio circa Eutychni appellationem vindicatur, 360, 361. Ejus opinio de Theodosio imperatore, 379, 380. Rom. pont. auctoritatem propugnat, 419.

Chrysostomi silentium de Persarum ritibus nil officit Justinii testimonio, 58. Monachos Ægyptios exilio pulso recepit Constantinopolim, 459.

Claudianus sacrilege ab Afris ordinatus Rom. Ecclesiam perturbat, 340.

Clemens Alexandrinus vindicatur, 195.

Clemens Arastegui studium in adornanda veteri Hispaniarum rerum historia laudatur, 280.

Clerus Romanus et senatus duas in partes divisi, 174.

Clerici ad necem conquiruntur, 248. Eisdem poenitentia quomodo recipiendi, 301.

Clodii Romani grave facinus, 207.

Codd. mss. diversitas unde orta, 265.

Cœlestini papæ Leonis prædecessoris agendi ratio cum Nestorio, 344. Hujus commonitorium pro œcumenico Ephesino, 408.

Comasius olim Priscillianista quare *sanctæ memoriæ* dicatur, 237.

Commonitorium de Manichæis ad fidem conversis, 140. Communio sub utraque specie a S. Leone præscripta, 172. Communionis privatis collectiones facere vetitum fuit, 241.

Concilium Rom. anni 680, 308. Concilia non semper necessaria, et quando cogenda, 167, 168. Concilium Gangrense contra Manichæos coactum, 197. Concilium Valentinum, 218. Aliud a Lusitanis et Galliciis habitum, 298, 278. Concilium Illiberitanum et Emeritanæ, 238. *Vid.* Synodus.

Constantinopolis quare nova Roma appellata, 350. Constantinopolitanus episcopus apost. sedi subjectus, 352. Eorumdem episcoporum ambitus omnia parturavit, 471. Constantinopolitanæ Ecclesiæ status, 432. Constantinopolitana synodus a pontificiis legatis indicitur, 469. Ejusdem decretum abolitum, 471. C. P. clerici ambitu ducti, 507.

Constantini monachi character et agendi ratio, 338. Constantinus imper. qua potestate usus in Nicæna synodo indicenda, 390.

Constantius Romanus civis quondam Manichæus ad fidem convertitur, 137, 138.

Cornelii papæ decretum contra Clynicos, 310.

Cubricus Persa a vidua adoptatus, 5.

Custodes carcerum ob Manetis fugam necantur, 47.

S. Cyrilli Alexandrini agendi ratio, 389. Idem cum Philippo presbytero S. Cœlestini legatus, 407.

Cyrillus Hierosolymitanus Manichæorum gesta recenset, 5. Ejus silentium de Manetis sacerdotio, 34 et *alibi in Manich. Hist.*

D

Daniel presbyter et Timotheus diaconus Alexandrinæ Ecclesiæ legati ad S. Leonem, 542.

Dæmones quare angeli in scripturis appellati, 26. Eorum vis in elementa et corpora, *ibid.* Dæmoniaci a Christo liberati, 27. Sacrorum ministrorum potestas in iis expellendis, 28. Eisdem Persarum magistris, 57.

Dei Filius verus homo ex Maria, 71.

Deuteronomii lex Judæis, non Gentilibus data, 206.

Diocletiani decretum in Christianos, 504.

Diodorus scribit ad Archelaum episcopum, 65. Disputat cum Manete, *ibid.*

Dictinii episcopi causa, 228. Librum scripsit quem refellit Augustinus, 229. Quandonam in hæresim lapsus, *ibid.* Sub quibus conditionibus fuerit Ecclesiæ reconciliatus, 232. Recessit a fide data Ambrosio Mediolanensi, 233. Inter catholicos moritur, 234. Hujus annus emortualis, 235. Quare *Sanctæ memoriæ* dicatur, 237. Hujus fidelis professio non integre recitata, 238, 239. Retravit in concilio quæ contra fidem scripserat, *ibid.* Ejus scripta et Tractatus, 260.

Dioscorus Alexandrinus universum orbem turbavit, 352.

Dioscori Alexandrini studium, 362. Ejus excusatio in Chalcedonensi synodo facta, 379, 381. Ejus ambitus et audacia, 382. De perjurio convincitur, 383. Vim intulit episcopis in latrociniali Ephesino, 386. Hujus sententia in Flavianum et Eusebium Dorylæi, 387. Et multa alia, *ibid.* Primatus jurisdictionem Rom. pont. adjudicat, 383. Quæstiones ab eo propositæ S. Leoni, *ibid.* Ecclesiasticas regulas deinde contempsit, 389. Accusatur ab Eusebio Dorylæi, 462. Ad synodum vocatur, 463. Concilii Chalced. sententia in eum lata, 464. Exsulatur apud Gangrenam ibique mortuus, 525.

Discrimen inter regiam urbem et Ecclesiam apost., 335.

Dispensationes ab apost. sede concedendæ, 243.

Dissertationes apologeticæ contra Beausobre, 66.

Diversi gradus poenitentia pro Manichæis, 140.

Divini adjutorii vis, 289.

Doctrina Ecclesiæ Africanæ, 268.

Domini mandatum de muliebri coma tendenda, 205.

Domnus Antiochenus quare a Dioscoro damnatus, 392. Non fuit ei permittum ad suam sedem remeare post Chalced. synodum, 454. Actio de eodem Domino in concil. Chalced. habita minime supposititia est, *ibid. per tot. dissert.* Ejus consilium et agendi ratio, 505. Quæ spectant ad Dominum Antiochenum *vide* 489 usque ad 505.

Dulcitus notarius S. Leonis ad synodum Ephes., 492.

Duplex solemnitas legio ad sextum concilium œcumenicum, 409.

E

Ecclesiastica consuetudo hæreticis invisa, 126. Hujus severitas in Manetis hæresim relapsos, 139. Ecclesiastici iudicii forma ex Leone M., 155. Ejus disciplina ad exitum perducta ob Priscillianam hæresim, 227. Disciplinæ rigor quandonam relaxatus, 300.

Ecclesiæ catholicæ ordo in officii et liturgiis, 25. Ejusdem Ecclesiæ disciplina ex Justino martyre, 60. Ecclesiarum Orientis status, 104. Pastorum Ecclesiæ jus unde derivatum, 156. Ecclesiæ causæ injuste ad sæculi tribunal delatæ, 216. Ecclesiæ unitas commendatur, 251. Ejus usus in proscribendis corruptis et apocryphis libris, 259, 260. Hujus praxis in hæreticis recipiendis ante Leonis ævum, 313. Rom. Ecclesiæ ritus in divinis officiis persolvendis, 374. Ecclesiæ omnes ex apost. sede hauriunt doctrinam, 304. Erronea quorundam opinio de ecclesiastica jurisdictione refellitur, 155.

Eleusini diaconi testimonium pro Eutychni appellatione ad S. Leonem, 341.

Encyclicarum epistolarum notæ et characteres, 362.

Ephesinæ generalis synodi epistola ad Cœlestinum. Ejusdem definitio in Messalianos et Euchitas, 313. Pseudo Ephesina synodus Eutychnianæ hæresi præstat incrementum, 365. Quandonam hæc synodus incepta, 379. Quo sensu legitime congregata dici possit, 395.

Epiphanius opinio de numero discipulorum Manetis, 40. Ejus testimonium de Manichæis libris, 48. Ipsius testimonia vindicantur, 82.

Episcopatum sedium honor et prærogativa unde derivatæ, 219. Discrimen inter regias et apostolicas sedes, 512. Episcopi Hispaniæ et Galliciæ præpediti ne concilio interessent, 263. Episcopi Burdigalensis synodi cur inconstantes, 221. Episcopi in synodis agentes exsecutores decretorum apost. sedis, 488. Episcoporum schisma, 221. Episcoporum nomina qui in Toletana synodo agebant, 236. Episcoporum et presbyterorum secundo et tertio sæculo distincta ministeria, 62. Eorum agendi modus in iis quæ ad universale Ecclesiæ regimen pertinent, 313. Horum dignitas a jurisdictione distinguenda, 317. Quo sensu pares in dignitate, dispare in jurisdictione, 330. Non est injuriosum ipsis se coram apost. sede sisti, 331. Non est ipsis licitum extra Rom. pont. consensum fidei causas audire et ultimo definire, 364. Episcopi in conciliis suos habebant,

notarios, 492. Episcopi, 47. Orientales provocant ad Agapetum R. P. 193. Quare episcopi Romæ convenirent singulis annis, 399. Etiam in conciliis generalibus RR. PP. subsunt, 434. Episcopatus nomen unde derivatum, 304. Epistolæ Manetis ad Marcellum, 50, 51. Epistola synodalis Carth. concilii contra Pelagianos, 303. Epistola S. Leonis ad Anastasium Thessalonicensem, 332. *Et alibi passim.*
Ethnicorum philosophia vana, 25. Quare philosophi ad Archelai disputationem vocati, 103.
Eufrates Eutychnianus, 532.
Eunomii Nicomediensis allocutio ad PP. Chalc., 470. Ejus controversia cum Anastasio, 507.
Eusebii Cæsariensis testimonium de Manetis discipulis 39.
Eusebius Dorylæi Eutychnis accusator, 318. Quare Dioscoro fuit invidiosus, 333. Jubetur interesse latrociniali Ephesinæ synodo tanquam reus, 385. Eutychnis fautores contra eum in eadem synodo exclamarunt eumque damnarunt, 386.
Eusebii Ancyranæ episcopi testimonium, 341.
Eusebianorum querimoniarum contra Julium papam, 418. Horum legati refutati atque confusi, 421.
Eustathius Sebastenus, 342. Quemadmodum episcopus ordinatus, 313.
Eustathius Berytensis quemadmodum schismatum auctor, 467, 531.
Euthimii abbatis de Domino vaticinium, 489.
Eutychnis errores, 318. Accusatus iterum, et tertio in jus vocatur, 319. Ipsius excusationes, 320. In Constantinopolitana Flaviani synodo damnatur, 321. Subdola ipsius fidei confessio, 334. Quemadmodum ad fidei suæ rationem reddendam vocatus, 335. Ipsius appellatio ad apost. sedem, 338. Ipsius libellus ad Rom. pont. Leonem, 342. Quo sensu fuerit mentius, 443. Quare de hujus appellatione disserendum sit, 346. Nemini licuit Eutychnis rebus se immiscere absque S. Leonis auctoritate, 348. Contestatorii Eutychnianæ recusatationis libelli, 354. Duplex ejus querimonia, 358. Novum iudicium potit a Rom. pontif., 359, 361. Ejus epistola minime encyclica, 363. Ejusdem agendi methodus in epistolis conscribendis, 364. Damnatum fuisse a S. Leone produnt epistolæ ad Theodosium, Flavianum et alios, 370. Negavit omnium mysteriorum veritatem, 375. Latrocinium Ephesinum Elpidii comitis mandato ingreditur, 388. Fidei professionem in eadem synodo recitavit. Flavianum, et Eusebium Dorylæi tamquam de conspiratione reos accusat, 384. Ipsius acervus mendaciorum, 385. Injuria absolvitur a Dioscoro, 386. Quemadmodum ejus hæresis differret a Nestoriana et Manichaica, 182 et 316.
Eutychnianorum archimandritarum disputatio, 465. Concilii Chalced. abolitionem petunt apud Leonem Augustum, 526. Iterum petunt aboleri synodum Chalced., 536.
Eutropius et Paulus episcopi Augustinum consulunt, 271.
Euxitheus Thessalonicensis episcopus, 536.
Evodius præfectus qualis, et ejus agendi ratio in Priscillianistas, 222.
Excommunicatio lata in eos qui proscriptis libris utuntur, 260.
Exconsulium Rom. bellum, 175.
Exorcismorum ritus qualis ex Beausobre, 19. Eorum efficacia et virtus, 26, 27. Continent orationum genus, 28. Ordo exorcistarum, et exorcismorum virtus ex Leone M., 29.

F

Faustus episcopus Manichæus, 121. Hujus promissiones, 122. Numquam in mathematicis disciplinis versatus, *ibid.* In insulam relegatur, 123.
Felix Manichæus quandonam floruerit, 122. Presbyter fuit, 123, 139.
Feminis non fuit vetitum comam tondere, sed velamen capitis abjicere, 201.
Festi et Probini factio in Symmachum, 176.
Flavianus episcopus C. P. concilium agit, et ad S. Leonem acta mittit, 322. Tertia ejus epistola ad S. Leonem, *ibid.* et 324. Ejus observantia erga apost. sedem, 325. Negat generale concilium in Eutychnis causa esse cogendum, 354. Solum S. Leonis iudicium in Eutychnis causa sufficere affirmat, *ibid.* et *seqq.* Refragatur Dioscoro Alexandrino, 383. Commovetur ex Eutychnis allocutione, 385. Tamquam reus judicatur et damnatur, 386. Ejus appellatio ad apost. sedem, 387, 393. Falsa Quesnelli sententia de ejus appellatione, 396, 397. Ad solum Rom. pontificem, non ad generalem synodum appellavit, 404. De ejus necesse variæ opiniones, 432. Quandonam dies ejus natalis celebrandus, 433. Ipsius corporis translatio, 441. Ipsius

epistolæ fragmentum in causa Basilii et Joannis presbyterorum C. P. ex bibl. Vaticana, 447.
Florentinus ab imperatore ad synodum missus, 321.
Fortunatus Manichæorum presbyter, 120. Ejus cum Augustino de Lege disputatio, 121.

G

Galatiæ populi etiam intra Hispanias, 214.
Gallorum episcoporum studium et observantia erga apost. sedem, 456.
Galliæ et Hispaniarum status quandonam deterrimus, 257. Horum regnorum res afflictæ, 270. In Gallicia duo concilia coacta, 275.
Gangrensis concilii acta contra Manichæorum errores, 412.
Gelasio S. P. agente Manichæi ex Urbe expulsi, 173. Rom. concilium pro abolendis eorum libris, 174. Ejusdem æmortalis annus, *ibid.* Ipsius decretum de epistola S. Leonis ad Flavianum, 374. Gelasii epistola, 423. Ipsius testimonium de synodis ab A. S. reprobatis, 431.
Gennadius novus C. P. episcopus, 540 et *seqq.*
Gentilium poetarum fabulæ, 176.
Germanus Capuanus unus ex S. A. legatis ad imperatorem Justinum, 189.
Gothorum reges in Hispania, 250.
Gratianus quare inconstantia laboraverit, 218.
Graviorum criminum relaxatio RR. PP. reservata, 415.
Gregorii præfecti agendi ratio, 218.
Gregorius episcopus Patruini Emeritensis successor, 245.

H

Harduini annotatio, 263. Ipsius et Quesnelli opinio recitatur, 267. Ipsius falsa suspicio, 440.
Heliodorus Altini episcopus, 307.
Herena episcopus cum suis clericis sacerdotio dejectus, 241.
Hæreticorum studium quale fuerit semper, 67. Quibus præsidii suas hæreses propugnaverint, 82. Eorum vafrities, 121, 234. Quare contendant laicis deberi jus suffragii in synodis, 169. Eorumdem argumenta eripiuntur, 242. Quemadmodum corporalibus pœnis possint torqueri, 257. Quemadmodum pœnites ad superiores ordines non sint promovendi, 312. Una cum schismaticis A. S. privilegiis invident, 316. Horum antiquæ loquendi formulæ, 319. Hæretici quemadmodum denuntiandi, 161.
Heterodoxi quemadmodum possint perstringi, 374.
Hilari diaconi fuga ex latrociniali Ephesina, 378. Ejus protestatio pro tuendis A. S. juribus, 379, 382, 387. Epheso fugiens Romam venit, et quare, 391. Successor S. Leoni in pontificatu, 172. Ipsius studium erga Flavianum, 432. Hilarius et Elpidius quare Romam profecti, 247. Ad A. S. ex Hispania convolarunt, 244.
Hincmarus Rhemensis episcopus, 293.
Hispaniarum præsules A. S. mandatis semper obtemperarunt, 241, 257, 270.
Humanæ voluntatis cooperatio, 298.
D. Hydæ opinio a Beausobre laudata roboratur, 58.

I

Ibas Edessenus cum Cyrillo Alexandrino an. 445 invit pacem, 183. Idem a Dioscoro damnatur, et quare, 392.
Idatius in Cronico Priscillianam a Manichæorum hæresi distinguit, 225.
Idelfonsi studium atque consilium, 280.
Idiginus Cordubensis communicat cum Priscillianistas, 215. Ipsius lapsus, 228.
Imperatores quemadmodum concilia convocare curaverint, 390.
Imperiales leges latæ in Priscillianistas, 253. Imperiales ministri Christianorum conventus impedire conabantur, 62. Status Romani Imperii in Oriente sub Probo, 93. Hujus vicissitudines provinciarum ordinem turbarunt, 105. Impostores antiquitus varia scripta commentis sunt, 253.
Indulgentia cum Dicitio et assecis adhibita a PP. conciliorum Hispaniæ, 235. Indulgentia adhibita a S. Leone cum iis qui lapsi sunt in latrocinio Ephesino, 420, et *seqq.*
Inferiorum culpæ in desides pastores rejiciuntur, 311. Innocentii papæ epistola, 227. Ejusdem epistola ad Toletanam synodum, 244. Ejus tempus non designatur, 245. Querit abolere schisma Hispanorum, 246. Mandat corripit Rufinum episcopum, *ibid.* Ejus lenitas in delinquentes, 247. Bigamos a sacris ordinibus excludit, *ibid.* Ipsius epistola ad Carthaginenses PP. 304.
Inquisitionis vocabulum unde derivatum, 154. Roma ex ecclesiastica inquisitione derivata, 155. Inquisitionis Romanæ acta ad omnes Italiæ episcopos missa, 158. Ejusdem

inquisitionis forma vindicatur, 162. Alia inquisitio in Manichæos apud Carthaginæm, 137.

Instantius et Salvianus Priscillianistarum episcopi, 212.

Instantius Mediolanum ad Ambrosium proficiscitur, 217.

Isaacus ex Perside in Orientem adveniens multorum facinororum auctor fuit, 194. Hujus blasphemia in Deum, et odium in imagines, *ibid.*

Ithacius imperiali decreto non audet resistere, 218. Postulatur a Priscillianistis apud proconsulem, *ibid.* Idem apud imperatorem instabat pro nece Priscillianistarum, 221. Ejus agendi ratio, 222. Ithacianæ factionis concilium, 224.

J

Januarii episcopi Aquileiensis ordinatio, 299. Ejus nomen mss. codd. præferunt, *ibid.* Ejus ad Leonem relatio temporis injuria deperdit, 314.

Joannis David argumentum de Flaviani appellatione, 406.

Joannes Antonius Bianchi laudatur in præfatione. Joannes marchio Poleni laudatur in eadem præfatione. Judæorum instituta quænam fuerint ex Tertulliano, 200.

Julianus Cælestii discipulus, Innocentio vita functo, latius hæresim propagavit, 284. Qualis hujus agendi ratio, 285. Ecclesiasticis et imperialibus legibus mulctatus, a suis ad pœnitentiam conversis deseritur, *ibid.* Cælestino et Xylo RR. PP. locum facere nititur, 286. Hujus et Pelagianorum artes, 290.

Julianus Apostata Carram proficiscitur, idolis sacrificaturus, 103. Hujus exemplum a Beausobre adductum, 104.

Julianus episcopus Coensis, quare a S. Leone laudatus, 375. Hujus epistolæ ad S. Leonem desiderantur, 444. Ab hæreticis vexatur, *ibid.* Favet Anatolio, 510 *et seqq.* Institutur vicarius in Orientem, 519 *et seqq. et alibi passim.*

Julius papa Ariatorum ambitum exagitavit, 419, 421. De Athanasii et sociorum causa judicavit, 426.

Julii Puteolani episcopi protestatio facta in synodo, 385. Jura gentium et Ecclesiæ qualia, 81.

Justinus martyr Persarum ritus descripsit, 57. Ipsius querimoniarum scopus, 128.

Juvenalis et Thalsii episcoporum nomina quare in Theodosii imperat. litteris expressa, 380. S. Leo scripsit ad eundem, 518.

L

Laicis suffragii jus in conciliis non debetur, 189. Horum munus in iisdem conciliis, 176.

Lapsorum episc. pœnitentia, 463.

Latina lingua vocibus abundat, 166.

Latini scriptores conventum pro concilio usurparunt, 165.

Launoius Bellarminum exagitat, 396. Hujus commenta de RR. PP. auctoritate, 420. Maxima ipsius oscitantia annotatur, 512. Paschasius Quesnellus in sui præsidium ad eundem Launoium provocat, 522. Iterum Bellarminum exagitat, 510. Launoi artes in exagitando Bellarmino, 547. Pont. jura subvertit, 528.

Legati S. L. quandonam ad Ephesinam synodum missi, 368, 372. Eorumdem protestatio qualis, 386. Actis minime inserta, 387. Ipsorum reclamatio ad quem finem directa, 400. Ipsi primus locus debetur in synodis, 452, 519, 520.

S. Leo Magnus enumerat persecutiones Ecclesiæ usque ad Probi et Paulini consulatum, 9. Quare non suffragatur Augustino, *ibid.* Quemadmodum usurpaverit verbum *deservio*, 10. Manichæos et Priscillianistas exagitat, 24. Eusebio Cæsariensi suffragatur, 38. Ejusdem testimonium de Christi animæ descensu ad inferos, 69. Ipsius decretum de Priscillianistarum et Manichæorum libris, 128. In Manichæorum causa suorum prædecessorum vestigiis inestitit. Ejus scopus in epistola ad Italiam episcopos, 144. In epistola ad Turribium Asturicensem duo judiciorum genera distinguit, 145. Maledictis proscinditur a Beausobre, 146. Vindicatur, 147. Ipsius studium in Manichæos detegendos, 153, 155, 156, 157. Inquisitionis Romanæ acta ad Italiam episcopos mittit, 159. Manichæorum simulationem detegit et vitari præcipit, 160, 161. Comunionem sub utraque specie præscripsit, 162. Scribit ad imp. pro Ecclesiæ tranquillitate, 163. Veri judicis partes exercuit in Manichæos, 164. Novam œconomiam instituit pro hæreticis denunciandis, 169, 170. Ejus emortalis annus, 172. Quandonam ad pontificatum fuerit assumptus, 187. Laudat Turribium Asturicensem in sua epistola, 253. Hujus epistolæ fragmentum ex Vatic. Palatino codice, 255. Retractat quæstiones a Turribio propositas, 257. Priscillianistarum artes describit, 260 *et seqq.* Ad quam synodum S. Leonis præceptum sit referendum, 274. Ipsius mandata ad Turribium, 281. Adhuc diaconus Pelagianos insectatur, 286. In publicis conventibus eosdem Pelagianos exagitat, 296. Nonnullos ad pœnitentiam adducit, 297. Semipelagianos pariter impetit, 298.

Legati S. L. quandonam ad Ephesinam synodum missi, 368, 372. Eorumdem protestatio qualis, 386. Actis minime inserta, 387. Ipsorum reclamatio ad quem finem directa, 400. Ipsi primus locus debetur in synodis, 452, 519, 520.

S. Leo Magnus enumerat persecutiones Ecclesiæ usque ad Probi et Paulini consulatum, 9. Quare non suffragatur Augustino, *ibid.* Quemadmodum usurpaverit verbum *deservio*, 10. Manichæos et Priscillianistas exagitat, 24. Eusebio Cæsariensi suffragatur, 38. Ejusdem testimonium de Christi animæ descensu ad inferos, 69. Ipsius decretum de Priscillianistarum et Manichæorum libris, 128. In Manichæorum causa suorum prædecessorum vestigiis inestitit. Ejus scopus in epistola ad Italiam episcopos, 144. In epistola ad Turribium Asturicensem duo judiciorum genera distinguit, 145. Maledictis proscinditur a Beausobre, 146. Vindicatur, 147. Ipsius studium in Manichæos detegendos, 153, 155, 156, 157. Inquisitionis Romanæ acta ad Italiam episcopos mittit, 159. Manichæorum simulationem detegit et vitari præcipit, 160, 161. Comunionem sub utraque specie præscripsit, 162. Scribit ad imp. pro Ecclesiæ tranquillitate, 163. Veri judicis partes exercuit in Manichæos, 164. Novam œconomiam instituit pro hæreticis denunciandis, 169, 170. Ejus emortalis annus, 172. Quandonam ad pontificatum fuerit assumptus, 187. Laudat Turribium Asturicensem in sua epistola, 253. Hujus epistolæ fragmentum ex Vatic. Palatino codice, 255. Retractat quæstiones a Turribio propositas, 257. Priscillianistarum artes describit, 260 *et seqq.* Ad quam synodum S. Leonis præceptum sit referendum, 274. Ipsius mandata ad Turribium, 281. Adhuc diaconus Pelagianos insectatur, 286. In publicis conventibus eosdem Pelagianos exagitat, 296. Nonnullos ad pœnitentiam adducit, 297. Semipelagianos pariter impetit, 298.

Leo tribunitius imperator renuntiatur post Marciani obitum, 530. S. P. Leonis epistolæ gratulatoriæ quibus eum interpellat pro Chalcedonensis synodi firmitate, 531. Eutythiani incassum eum circumvenire quærunt, *ibid.* Negat novam synodum esse habendam, 533. Catholicis Alexandrinis favet, 537. Jubet exturbari Timotheum Ælurum, 538. Auxillium catholicis præstat pro novo episcopo Alexandrino eligendo, 539 *et seqq.*

Libelli accusationum Leoni et synodo oblati contra Dioscorum, 463.

Liberati diaconi testimonium de concilio Ephesino nobis suffragatur, 369. Ejus agendi ratio in describenda Alexandrinæ Ecclesiæ clade, 537 *et seq.* Aliud ipsius test. de Leone August., 543.

Librorum proscriptorum lectio etiam privata cavenda est, 259. Librorum vetusta communicatio inter Rufinum et Hieronymum, 289.

Duas epistolas scribit ad Januarium Aquileiensem propter Pelagianam hæresim, 298, 300. Januario concilium indicere jubet, 301. Conditiones præscribit pro Pelagianis pœnitentibus, 305. An altera epistola ad Januarium genuina sit, 307. Scribit pariter ad Sentimum, *ibid.* Ipsius mandata, et Ecclesiastica lex, 311. Ejus animus commovetur in Januarium, 313. S. Leonis agendi modus in Eutythianos, 316. Quandonam scripserit ad Flavianum, 325 *et seqq.* Quare C. P. Ecclesiæ scandala aliquando ignoraverit, 328. Eutythetis causam sibi judicandam reservat, 330. Flavianum et Eutychem voluit audire, 331. An in Flaviani et Eutythetis causa judicium tulerit, 332. Judicis et vindicis partes sibi assumit, 333. C. P. concilii acta sub Flaviano reprehendit, 334. Quatuor mittit legatos in Orientem pro Eutythetis causa, 335. Tria se sua auctoritate præstaturum in Eutythetis causa spondet, 349, 366. Theodosium alloquitur, ne sinat se fraudibus Eutythetis seduci, *ibid.* Altera ipsius epistola ad Flavianum, 367. Quare ad Ephesinum concilium non venerit, 370. Commonitorium dat suis legatis, 374. Ipsius studium et ratio in epistolis scribendis, 373. Ejus dogmatica epistola, 374. Eutychem esse extra Ecclesiam declaravit, 376. Imperatoris Theodosii votis annuit, 377. Ipsius epistolæ ad Pulcheriam Augustam et Julianum Coensem, *ibid.* Eutythianorum machinationes percipit, 378. Flaviani judicium confirmat, 381. Petit servari leges æquitatis in Ephesina synodo, 382. Ephesinum conventum synodum non appellat, 396. Novum fieri generale concilium decernit, 399, 400. Communicat cum Flaviano, et Dioscorum damnat, 401. Suscipit Flaviani appellationem, 403. Judicat de Flaviani causa et de Ephesino latrocinio, 404. Scribit ad episcopos Galliarum, 410. Ipsius verba quinto Nicæno canoni respondent, 414. Excommunicatorum quorundam absolutionem sibi reservat, *ibid.* In epistolis xxxix et xl ad genuinos Nicænos canones respexit, 415. Julio R. P. concinit, 424. Ejus agendi ratio post Ephesinum concilium, 430. Rom. Leonis synodus 431. Quatuor mittit in Orientem legatos pro excipienda Anatolii fidei professione, 434 *et seqq.* Scribit ad Pulcheriam et ad archimandritas C. P. aliosque, 436 *et seq.* Legati ipsius in Orientem missi ad fidem catholicam insinuandam, 446. Pulcheriæ gratulatur, et orthodoxos commendat, 443. Gratulatur Marciano, 445. Quare scribat ad Anatolium C. P. 446 *et seq.* Vices suas Paschasino Lilybæi mandat, 449, 450. Marciani arbitrio noluit obistere, 451. Scribit ad PP. concilii Chalced., 452. Catholicos episcopos in injuria depositos suis sedibus restitui jubet, 453. Quemadmodum jubet hæresicos principibus indulgentiam dari, 454, 466. Iterum jubet Constantinopoli concilium haberi, 468. Legatos mittit, 469. Episcopis judicandi formam præscribit, 476. Hujus decretum episcopi Orientales et concilii judices ratum habent, 480. Sub quibus conditionibus communicaverit cum Anatolio, 483. Ratam habuit Maximi Antiocheni ordinationem, 502. Proscripsit pseudo-Ephesinam synodum, 506. Mandatum dat legatis ad Chalced. concilium venientibus, 508. Epistolas accipit a Marciano, et Pulcheria August. pro confirmando xxviii Chalced. canone, 510 *et seq.* PP. Chalced. petunt ab ipso synodi confirmationem, 511. Eiusdem responsiones ad epistolam acceptas hac occasione, 512 *et seq.* Auctoritate B. Petri canonem xxviii Chalced. cassavit, 515. Ejus verba a jurisconsultis interpretata, 516. Pulcheriæ mandat Anatolii ambitum continere, 518. Multis modis Anatolii ambitum compressit, 519. Theologorum quæstiones ex ejus verbis definitas, 520. Encyclicas scribit epist. et quare, 535 *et seqq.* Omnem curam adhibet pro Alexandrinæ Ecclesiæ rebus, 537. Leonem Augustum interpellat pro deturbando Timotheo Æluro, et eligendo novo catholico episcopo, 538. Atticum et Andream preabyteros C. P. tamquam Eutythianos damnat, 540 *et seqq.* Legatos novi episcopi Alexandrini catholici suscipit, 541. Omnem jurisdictionem in Ecclesiam Alexandrinam exercuit, 543. Diem claudit, anno Domini cœlxi, *ibidem.*

Leo tribunitius imperator renuntiatur post Marciani obitum, 530. S. P. Leonis epistolæ gratulatoriæ quibus eum interpellat pro Chalcedonensis synodi firmitate, 531. Eutythiani incassum eum circumvenire quærunt, *ibid.* Negat novam synodum esse habendam, 533. Catholicis Alexandrinis favet, 537. Jubet exturbari Timotheum Ælurum, 538. Auxillium catholicis præstat pro novo episcopo Alexandrino eligendo, 539 *et seqq.*

Libelli accusationum Leoni et synodo oblati contra Dioscorum, 463.

Liberati diaconi testimonium de concilio Ephesino nobis suffragatur, 369. Ejus agendi ratio in describenda Alexandrinæ Ecclesiæ clade, 537 *et seq.* Aliud ipsius test. de Leone August., 543.

Librorum proscriptorum lectio etiam privata cavenda est, 259. Librorum vetusta communicatio inter Rufinum et Hieronymum, 289.

Leo tribunitius imperator renuntiatur post Marciani obitum, 530. S. P. Leonis epistolæ gratulatoriæ quibus eum interpellat pro Chalcedonensis synodi firmitate, 531. Eutythiani incassum eum circumvenire quærunt, *ibid.* Negat novam synodum esse habendam, 533. Catholicis Alexandrinis favet, 537. Jubet exturbari Timotheum Ælurum, 538. Auxillium catholicis præstat pro novo episcopo Alexandrino eligendo, 539 *et seqq.*

Libelli accusationum Leoni et synodo oblati contra Dioscorum, 463.

Liberati diaconi testimonium de concilio Ephesino nobis suffragatur, 369. Ejus agendi ratio in describenda Alexandrinæ Ecclesiæ clade, 537 *et seq.* Aliud ipsius test. de Leone August., 543.

Librorum proscriptorum lectio etiam privata cavenda est, 259. Librorum vetusta communicatio inter Rufinum et Hieronymum, 289.

Leo tribunitius imperator renuntiatur post Marciani obitum, 530. S. P. Leonis epistolæ gratulatoriæ quibus eum interpellat pro Chalcedonensis synodi firmitate, 531. Eutythiani incassum eum circumvenire quærunt, *ibid.* Negat novam synodum esse habendam, 533. Catholicis Alexandrinis favet, 537. Jubet exturbari Timotheum Ælurum, 538. Auxillium catholicis præstat pro novo episcopo Alexandrino eligendo, 539 *et seqq.*

Libelli accusationum Leoni et synodo oblati contra Dioscorum, 463.

Liberati diaconi testimonium de concilio Ephesino nobis suffragatur, 369. Ejus agendi ratio in describenda Alexandrinæ Ecclesiæ clade, 537 *et seq.* Aliud ipsius test. de Leone August., 543.

Librorum proscriptorum lectio etiam privata cavenda est, 259. Librorum vetusta communicatio inter Rufinum et Hieronymum, 289.

Leo tribunitius imperator renuntiatur post Marciani obitum, 530. S. P. Leonis epistolæ gratulatoriæ quibus eum interpellat pro Chalcedonensis synodi firmitate, 531. Eutythiani incassum eum circumvenire quærunt, *ibid.* Negat novam synodum esse habendam, 533. Catholicis Alexandrinis favet, 537. Jubet exturbari Timotheum Ælurum, 538. Auxillium catholicis præstat pro novo episcopo Alexandrino eligendo, 539 *et seqq.*

Libelli accusationum Leoni et synodo oblati contra Dioscorum, 463.

Litterarum apost. sedis vis et efficacia, 326. Litterarum indices conc. Ephes. protractæ, et quare, 369.
 Lucentius episc. et Basilius presb. Leonis legati, 445.
 Lucianus episcopus Anatolii ad S. Leonem M. legatus etiam imperatori charus, 353.
 Lucretii episcopi loquendi formula, 264. Hujus sententiam concilii PP. approbarunt, 266.
 Ludovici Capelli erronea opinio et argumentum eripitur, 200.
 Lutheranorum insulsa argumenta, 162.

M

Magorum cæremoniæ, 57.
 Manes damnandus innotuit sub Probo et Paulino coss., 7. Ipsius natalis annus et patria, 30 *et seqq.* Natale nomen rejicit, 32. An fuerit sacerdotio initiatus, 33, 34. Ejus nomen varie interpretatum, 35. Palmaria ipsius dogmata, 37, 38. Scripturarum libros sibi comparat, *ibid.* Ejus discipulorum nomina, 40. Ejus falsa sanctitatis fama, 44, 45. Ipsius discipuli ex prima missione regressi, 48, 49. Scribit ad Marcellum, 50 *et seqq.* Cascharam ad Marcellum proficiscitur, 52. Cum Diodoro presbytero nititur disputare, 59. Superatur a Diodoro, 64, 66. Disputationes cum Archelao declinare querit, 67. Nova hujus disputationis argumenta ex Beausobre, 74. Archelaus eum confutat, 74, 75, 78. A ministris regis Persarum comprehenditur, et mortis pœna mulctatur, 73, 79. Populi tumultus, et odium in eumdem, 81. Negat veram Christi Domini carnem, 86. Fabulatur de animarum purgatione, 87. Variæ opiniones de ejus supplicio, 87, 97. Ejus discipuli ad Armeniam profecti, 111. Ejus sectæ incremento ex S. Augustino, *ibid.*
 Manichæi omni impudicitie labe inquinati, 13. Nihil commune habebant cum Christianis, 14. Sub Acephalorum nomine aliquando delitescabant, 34, 189. Eorum de Incarnatione blasphemie, 52. S. Paulum venerantur ex Beausobre, 58. Magistri natalem diem celebrant, 84, 85. Eorum ritus, 86. Unde animarum salus, 87. Animarum transmigrationem admittent, 88. Quasumque ablationes, sive naturales, sive civiles abhorrebant, 89. Multæ eorumdem superstitiones, 90, 91 *et seqq.* Eorum hierarchia, 111. Eorum scriptores et libri, 114 *et seqq.* Ipsorum volumina catholicis perniciosissima, 128. Diversa Ecclesie agendi ratio in recipiendis Manichæis pœnitentibus, 139 *et seqq.* Injuria a catholicorum societate abhorrebant, 143. Ex urbe Roma expelluntur tempore S. Siricii, 151. Imperiales et sacerdotali sententia afflicti, 152. Cum Urbem inhabitabant Romanæ superstitionibus adhærebant, 153. In jus vocantur a S. Leone coram frequenti conventu, 155, 157. Horum sacrilegia publica confessione detecta, 158, 160. Eos vitari mandat S. Leo, presbyteris denuntiandos, et quare, 161. Horum judicium non ad sæculi potestatem sed ad Ecclesiam pertinuit, 162. Tempore S. Gelasii iterum ex Urbe expelluntur, 173. Sexto Ecclesie sæculo adhuc Urbem inhabitant, 175. Symmachus horum simulacra et codices disperdit, 176. Fabulosa eorumdem figmenta, 177 *et seqq.* Omnium primi bellum sacris imaginibus intulerunt, 180. Photius et Petrus Siculus eorum historiam scripserunt, 188. Severus Manichæis adhærebat, 192, 197. Priscillianistis erant affines, 273.
 Marcelli epistola ad Manetem, 52. Manete optime agnito ad Archelaum misit, 53. Ejus pietas in captivos, 55. Eumdem Palmyreni tentant regem renuntiare, 56. Idem Mesopotamias administrator, *ibid.*
 Marcellianus imp. allocutio, 170. Adepto imperio Pulcheriam studio scribit ad S. Leonem, illiusque legatos honorifice suscipit, 439. Quare generalem synodum indicendam petat, *ibid.* Revocat ab exilio episcopos a Dioscuro damnatos 440. Dat litteras S. Leoni pro synodo habenda de quo sæpius cogitat, 441, 445, 449. Ejus edictum ad Eutychniorum seditiones compescendas, 455. Ejus epistola pro C. P. sedisjuribus, 511. Marcianus et Pulcheria mediationem agunt pro Anatolio, 518. Moritur, atque ei succedit Leo tribunianus, 530.
 Marcus Alexandrinus Eccl. episc., S. Petri discipulus, 388.
 Marius Mercator in Commonitorio, 284. Ejus testimonium, 285.
 S. Martini Turonensis preces ad imperatorem, 221. Concilium Ithacianæ factionis adire compellitur, 224. Angelorum monitis recreatur, *ibid.* Sponte se ab omnium episcoporum conciliis abdicat, *ibid.* Ejus emortualis annus, 225.
 Martinus Steyaert in notis ad carm. de Ingratis, 288. Hujus explicatio et argumenta refelluntur, 294.
 Maximus Tyrannus minime prædecessorum exempla secutus, 221. Ejus animus quomodo mutatus, 222. Scribit ad Syricum pontif., 223. De sua fide requisitus, ad catholicorum sacerdotum testimonium provocat, narratque pontifici quæ in Priscillianistas decreverat, *ibid.* Seriem

omnium actorum in Priscillianistarum causa ad S. pontificem mittit, 224. Apud Aquileiam capite plectitur, 225.
 Maximus Taurinensis quando floruit, 460.
 Maximus novus Antiochensis episc. Eustathii indulgentiam ambitui, 469.
 Maximus Eutychetis magister, 465.
 Mediolanensis synodus cur et quando habita, 460 PP. hujus synodi S. Leonem laudates, illius epist. pragmaticam secuti sunt, *ibid.*
 Metrop. episc. onus, 300.
 Milevitani PP. apost. sedem consuluerunt, 303. Hujus concilii epistola synod. ad Innocentium pont., *ibid.* Nullum canonem ediderunt, *ibid.*
 Ministri imperiales Christianorum conventus impedire conabantur, 62. Ministri principum fautores discordiarum, et quare, 365.
 Mithræ sacerdotes Scripturis abutebantur, 58.
 Moderatio in Ecclesiasticis judicis servanda, 454.
 Monachorum supplicatio ad Justinianum qualis, 196.
 Monasteriorum relatio de Eutychetis erroribus, 320.
 Mosaicum præceptum an per Evangelium fuerit aboluit, 205. Idem minime cæremoniale, sed ad justitiam veritatemque referendum, et quare, 206, 207.
 Mulieres fide et pudore a Manichæis spoliatæ, 160. Horum recens consuetudo reprehenditur, 205. An indui possint veste virili, *ibid.*
 Murmur excitatum in C. P. conventu contra Constantinum monachum, 340.
 Mystera divina in novo Testamento relata, 25.

N

Natalis Alexandri opinio de num. discipulorum Manetis, 39. Augustini testimonium sibi suffragari perperam assererat, 40. Eiusdem opinio de conventu cum Manete habito, 53. Quid senserit de sæculi potestate, 256. Altera ejus opinio de Priscil. erroribus, 257.
 Naturæ principia quid doceant, 208.
 Nazareatus lex a Domino præscripta, 204.
 Nestoriana et Eutychniana hæresis quemadmodum distat a Manichaica, 182. Nestorii obitus, 187.
 Nicæni concilii PP. Theodori lectoris testimonium approbarunt, 185. Nicæna synodus de Catharis pœnitentibus agit, 314. Eiusdem concilii PP. omnes canones de recipiendis hæreticis pœnitentibus lustrarunt, 312. Eadem synodus a Constantino imperatore indicta ex sacerdotum sententia, 390.
 Nicephori testimonium adducitur, 369.
 Nicetas Aquileiensis Januarii episcopi successor, 314.
 Nonni episcopi causa ad Maximum remissa in conc. Chalced., 506.
 Notarii Stephani Ephes. vim passi in latrocinio conc., 383.
 Novitates præsentis ævo prosequuntur, 317.

O

Occidentis Ecclesiarum vetus disciplina, 270.
 Opiniones præjudicatæ fidei pietatem lædunt, 78.
 Opus Imperfectum in Matthæum minime fabulosum, 58.
 Oratio Danielis, modus, et tempus, 22. In abscondito facienda, 21.
 Ordo divinarum precum in SS. Missis faciendarum, 270. Ab apostolis derivatus, *ibid.* *et seqq.*
 Orientalium Ecclesiarum status qualis sub Symmacho, 181. Orientalium episcoporum judicium, 193. Quare synodo a Damaso coacte interesse non potuerint, 220. Orientalium Ecclesiarum status qualis sub Dioscuro, 330 *et seqq.* Orientales etiam ante S. Leonis ævum in fidei et gravioribus causis ad Rom. sedem provocarunt, 339. Orientalium synodorum judicia rescissa et abolita, 418. Orient. epist. a Theodoro laudata, 219.
 Origo dissidiorum Photium Tyrium inter et Eustathium Beryti, 467.

P

Pagius et Quesnellus insulse se opponunt Baronio, 165. Eorum argumenta evertuntur, 166, 167 *et seqq.*
 Pansophius comes lator epistolarum S. Leonis ad Flavianum, 323.
 Papius et Thomas Manetis discipuli, 418.
 Pascentius Manichæus pluries cogitur exulare, 273.
 Paschasius Lilybæi episcopus a S. Leone interpellatus supra cyclum paschalem, 412. Ejus epistolæ ad S. Leonem 414. Instituitur legatus ad synodum Chalced., 415. Anatolio restitit in concilio Chalced., 465. Vide nostras Exercitationes in actiones concilii Chalced. Ejus testimonium concinit antiquæ epistolarum synopsi S. Leonis, 507.

Paschasius, *vid.* Quesnellus.
 Pastorum Ecclesie jus unde derivatum, 156. Eorum prudens consilium, 171.
 Paternus Bracarenensis episcopus Symphosii ordinator, 240.
 PP. congregationis S. Mauri, 110. Opus de Fide contra Manichæos Evodio adjudicatum 149. Eorum iudicium laudatur, 291, 272.
 Patriarchalis dignitas C. P. episcopis honoraria dumtaxat, 471. Quemadmodum horum episcoporum causa ad exitum perducta, 474.
 Patruinus concilli Toletani præses, 237.
 Paulus apostolus in Epistola prima ad Corinth. sibi factus interpres, 200. Quemadmodum capillos improprie velamen appellaverit, 201, 202. Nazareus legem servavit, 204. A præside Festo ad Cæsarem appellavit, 393.
 Paulinus nobilis Consularis 249. Ejus pœnitentia, *ibid.*
 Pelagiana hæresis semper ab ep. sede proscripita, 292.
 Pelagianorum motus per Italiam, 286. Pœnitentes in communionem assumebantur, 299.
 Persarum superstitiones, 24. Quandonam religionis exercitiis intenti, 55. Eorum sacrificia panis et aquæ, 57 *et seq.* Eorum ritus circa mortuorum cadavera, 84. Illorum regum catalogus et series, 94, 95.
 Pervincius ad apost. sedem Turribii legatus, 257. Ecclesie Asturicensis diaconus institutus, 281.
 Clar. Petri de Marca opinio, 343 *et seq.* Insistit Elpidii comitis testimonio, 389. Ejus opinio de synodis ad examen revocatur, 390. Item ejus opinio de Theodoreti causa, 479.
 Petrus Siculus legatus ad Armenos, 110.
 Petrus Iberus Severi socius ad evertendam Alexandrinam urbem, 192. Ab Hormisda excommunicatur tanquam Manichæus, 192.
 Petrus episcopus Allinensis, 307.
 Philippus Cælestii legatus, primus ad interloquendum assurgebat in synodo Ephesina, 408.
 Photii Tyrri depositio intenta in latrocinio Ephesio, 469.
 Photii C. P. testimonium de Manetis fuga, 47. Epiphano non repugnat, *ibid.* Aliter describit disputationes Archelaum inter et Manetem, 53, 54. Quamvis schismaticus de Ecclesie rebus apprime instructus, 79. Ipsius testimonia cum Norisii opinione conciliantur, 288.
 Pœnitentes in Toletana synodo recepti, 240.
 Poetarum gentilium fabulæ, 176.
 Pontifices Rom. quibus de causis synodos habendas decreverint, 167. Horum dignitas major quam imperatorum 180. Horum vigilantia in C. P. Ecclesiam, 351. Eadem vigilantia possim comprobata ex iis quæ in duobus libris de Eutythianorum Historia habentur, *ibid.*
 Populi frequentia ad Manetis et Archelai disput. audiendas, 53.
 Pragmaticæ sanctionis idea ex veterum testimoniis, 274. Prorsus abolentur in Chalced. synodo: *vid.* tot. diss. in causa Photii Tyrri, 466.
 Præfectus Evodius, et ejus agendi ratio in Priscillianist., 222 *et seqq.*
 Presbyteri die Dominico sacra mysteria peragebant 62. Cur cautum ne sibi episcopalia munera assumerent, 63.
 Primatus Rom. Eccl. ex Vigilii papæ epistola 277.
 Principes cur in Priscillianistas animadvertunt, 145.
 Ecclesie juri vindices, 156, 163, 223, 256. Principes Gallicæ et Lusitanicæ, 250.
 Priscilliani errores quales, 211, 266. Ejus hæresis ex Marco Ægyptio prodit, 212. Ejus patria qualis, 213. Ex laico fit episcopus, 215. Cum sociis Romam venit, nec in Damasi conspectum admisit, 216, 217. Mediolanum proficiscitur ad Ambrosium, *ibid.* Provocat ad Maximum Tyrannum, 221. Cum duobus sociis capite damnatur, 222. Ejus hæresis ab apost. sede damnata, 166. Alit ex Priscillianistis exilio deportati, 222. Sub quibus conditionibus pœnitentes recipiantur, 231. Cum Manichæis conveniebant 261. Ithacianum schisma horum causa exortum, 233. Ad synodum Toletanam vocati, venire recusant, 261. Apocryphæ eorumdem scripturæ, 252. Hujus sectæ sacrilegia ex Leone M., 255. Religionis et reipublicæ jura lædebant. 256. Palmares eorum errores, 257. Prava simulatione utebantur, 260. Quid senserint de hominum animabus et corporibus, 270. Sexto adhuc Ecclesie sæculo in Gallicæ regno reperti, 275. Glorificationis hyunum corrumpebant, 276. Nulla Priscillianist. mentio habetur post Bracarense concilium, 183.
 Probus imperator Aurelius nominatus, 7.
 Procuratorum munia quænam, 401.
 Profuturus episc. Bracarensis, 278.
 Projectus episc. et Philippus presb. A. S. legati, 302.
 Promiscua vestium confusio quando obtinuerit, 208 *et seqq.* Quando dumtaxat sit licita, 203.

Prosper Aquitanus in Chronico, 286. Hominum licentiam suis scriptis cohibuit, 288. Ejus libri in vulgus editi, 289. Ejus scopus in carmine de Ingratis, 290. Ipsius epistolæ ad Augustinum, 291. Suspensus hæret in quæstionibus euper Pelagianos, 292. Proficiscitur ad Cælestium R. P., 293. Omni Ecclesiastica auctoritate denudatus, 295.
 Provinciarum Rom. vetusta institutio et divisio, 106.
 Pseudo synodi Antioch. testimonium de Xenaia non baptizato, 185.
 Pulcheria Augusta pro synodi scribit ad S. Leonem, 441. Ejus litteræ ad Strategium consularem, 455. Ejus epistola ad S. Leonem pro Anatolio, 512. Ejus pietatem S. pontifex Leo sibi uniri petit, et quare, 518.

Q

Quesnelli opinio de Manichææ sectæ exordii, 6 *et seqq.* Quid scripserit in Leonis Vita, 140. Eiusdem lapsus, 152. Se opponit Baronio, sed infirmis adductis rationibus, 155 *et seqq.* Nova ipsius argumenta eripiuntur, 169 *et seqq.* Varia ejus commenta rejiciuntur, 217. Ejus opinio de Toletani concilii causa, 228. Male Symphosii et Dictini causam refert, 230 *et seqq.* De hallucinatione notatur, 233 *et seqq.* Ipsius opinio de professionibus Symphosii, et Dictini, et Cummasi, 237 *et seqq.* Perperam provocat ad S. Leonem, 240. Ejus loquendi formulæ, 242. Infirma ipsius ratiocinia, 268 *et seqq.* Perperam arbitratus est sibi subfragaturis Patre congregationis S. Mauri 272. Quid scripserit de Turribio Asturicensi 281. Ipsius licentia in taxando Zosimo pont., 285. Ejus dissereudi modus et studium, 301 *et seqq.* Male sensit de epistola S. Leonis, 306, 308. Norisium aggreditur, 309. Subdola ipsius annotatio subvertitur, 310 *et seqq.* Ecclesiasticis monumentis perstringitur, 313. Subdole artes ipsius et verborum ludus, 317. Refragatur Baronio, sed injuria, 322. Objectiones circa epistolam Flaviani refelluntur, 324, 327. Ejus animus in apost. sedem, 326. Ecclesiastici regimini formam evertit et Baronium exagitat, 329. Perperam provocat ad epist. xii S. Leonis 330 *et seqq.* Appellationes ad apost. sedem oppugnare intendit, 336. Hujus argumenta de Flaviani appellatione cadunt, 337, 338. Perperam provocat ad Constantini monachi testimonium, 339. Exagitat Joannem David, 340. Ex concilii C. P. actis perstringitur, 341, 343. Provocat ad clar. Petrum de Marca, 345. Ipsius argumenta ad evertendam Eutythetis appellationem, 346 *et seqq.* Ipsius systema Orientalibus ignotum, 348. Aliud ipsius argumentum circa Eutythetis appellationem 349. Seusim S. Leonem carpit, 350. Adhuc novum ipsius argumentum evertitur, 355. Violentiæ ipsius interpretationes refelluntur, 354, 355. Multa commentus est exagitando Christianum Lupum, *ibid.* *et seqq.* et 359. Lepida et ingeniosa ipsius distinctio, 357. Omnia susquequæ vertit, 360. Negat Eutythetis appellationem esse canonicam, 361. Ejus conjectura refellitur, 362. Novum argumentum proponit, quod eripitur, 363. Ipsius non spernenda annotatio, 467. Quid scripserit de apost. sedis legatis, 372. Tria colliguntur ex epist. dogmatica S. Leonis contra eundem Quesnellum 374. Nova quæstio ab eodem rationabiliter excitata, 377, 378. Sophisma construxit contra Flaviani appellationem, 391. Ejus sophisma et æquivocatio solvitur 395. Iterum Joannem David exagitat, 398. Rom. pont. causarum fidei procuratorem appellat, 401. Falso contendit Flavianum ad synodum appellasse, 402. Iterum injuria Joannem David exagitat, 403, 404. S. Innocentii papæ testimonio perstringitur, 405. Ipsius fallaciæ rejiciuntur, 406 *et seqq.* Ipsius commentum circa Rom. pont. auctoritatem refellitur, 420. Opinionem de appellationum jure male fundavit, 425. Mutillatum exscripsit in Sardicensem canonem, 426. In Theophilum Alexandrinum episcopum invehitur, 459. Falsa ipsius opinio de Theodoreti causa, 475. Unde ejus argumenta desumpta, 476. Aliter interpretatur epistolam xcii. S. Leonis, 477. Perperam ad alias Theodoriti epistolis provocat, 478. Mutillatum recitat Liberati diaconi testimonium, 479. Romanos theologos carpit, 482. Actionem de Domino integram exscripsit, et quare, 489. Ejus opinio reprobatur a Baluzio, *ibid.* Ipsius argumenta in causa Domini, 390. De oscitantia notatur, 491. Omnia ipsius argumenta evertit Baluzius, 492. Rusticum de mala fide accusat, et inconstantia laborat, 493. Domnum mortuum fuisse ante consilium Chalcedonense confingit, 495. Baluzius insigni exemplo ipsum perstringit, 497 *et seqq.* Ex epist. S. Leonis ad Juvenalem ejusdem opinio refellitur, 449, 500. Ejus pueriles conjecturæ de Domni morte, 501. Male exponit Stephani Ephesini testimonium, 502. Insulæ conjecturæ de falsis characteribus ejusdem actionis, 503 *et seqq.* Ultimum ejusdem argumentum in causa Domini rejicitur, 505. Antiquas epistolarum synopses S. Leonis expunxit, 506. Ejus commentum de Rom. Ecclesie privilegiis, 508 *et seqq.* Ipsius annotationes ad examina revocantur

514 *et seqq.* Infirma et fœlitia ejusdem assertio, 516. Ejus doctrina circa pontificios legatos, 523. Injuria negavit synodi Chalcedonensis confirmationem a S. Leone fuisse factam, 529, 533.

Quæstio de processione Spiritus sancti Afris prorsus obscura, 269. Quæstiones tres discussæ in conciliorum Academia a SS. D. nostro BENEDICTIO XIV Romæ instaurata supra Gangrenses canones, 199 *et seqq.* Aliæ similes ad act. iv. Chalc. synodi, 466 *et seqq.*

R

Ravennius Arelatensis episcopus quare in sua synodica veniam a S. Leone petat, 457.

Reconciliati cum Ecclesia in sac. Tab. descripti, 228. Recusationem pro appellatione veteres acceperunt, 541.

Regis Persarum sententia in Manem, 79. Regula prescripta in recipiendis aliarum Ecclesiarum clericis, 300. Regula fidei in epistola dogmatica ad S. Flavianum contenta, 371.

Rei plenarie absolvendi Post apost. sedis judicium, 241. Religio apud veteres, 125. Religionis cath. fons et origo ex A. S., 457. Religionis res apud Rom. mutare aut vertere nunquam licitum, 160.

Reservations graviorum criminum sedi apost., 431. Ritus sacri a S. D. N. BENEDICTO XIV definiti, 22. Romæ urbs a Vandalis capta atque incensa, 534.

Romana sydonus quotannis in Octobri habita, 399, 407. Romana Ecclesiæ ritus a Christo Domino et apostolis derivati, 22. Contra hos ritus Beausobre insurrexit, 23.

RR. PP. judicia irretractabilia, 302. Quesnellianum commentum de RR. PP. judicio refellitur, 401. Eorum PP. agendi ratio post acceptas appellationes, 412. Eorumdem jurisdictioni in omnes orbis Ecclesias ex Dei institutione derivata, 414. Quare suas definitiones episcopis in synodis proponant, 486. Quare conciliorum statuta executioni mandent, 487. Eorum auctoritas in can. confirmandis et dispensationibus concedendis, 513 *et seqq.*

Romanorum militum furor in Persas, 55. Romanæ sedis hostes quemadmodum ratiocinentur de lego lata in Manichæos, 140.

Romanorum lex in damnandis de crimine postulatis, 470.

Romanum concilium sub Gelasio papa, 259. Rom. Imperium in Orientis partes sub Probo, 93.

Rufinus et Gregorius e forensi munere ad sacerdotium evecti, 246.

Rufus episc. qualis, 222. Rustici diaconi digna annotatio pro apost. sedis juribus, 341. Altera ad divalem Theodosii imp., 380. Interpres act. Chalced., 382, 493 *seqq.* Vindicatur a Baluzio in act. de Domino: *Vid. nostram Exercitationem, 488 et seqq.*

S

Sabinianus cum aliis episcopis a Dioscuro damnatus 392. Sacerdotes Mitræ Scripturis abutebantur, 58. Sacerdotum grave facinus et culpabile silentium, 251.

Salonii, Ceretii, Verani episcoporum synodica epistola ad S. Leonem, 457.

Salvianus et Instantius Priscillianistarum episcopi, 212. Idem Salvianus Romæ mortuus est, 217.

Sanctorum Patrum et Scriptorum consensus in describenda Manetis nece, 83, 84. Eorumdem consensus de numero discipulorum Manetis, 40. Scriptores Latini conventum pro concilio usurparunt, 165. Priscilliani patriam non indicarunt, 213. Horum confictus de Symphosii et Dicitinii causa, 229.

Sardicensis concilii canon iv, 392. Canones isti inter se non pugnant, 426. Quinti canonis variæ interpretationes, 428. Quatuor in hoc canone distinguenda sunt, 429.

Schisma Romanum Symmachum inter et Laurentium diaconum, 174.

Scotiæ clerus quæstiones Joanni R. P. discutiendas proponit, 314.

Scripturæ adullerinae ex quibus fontibus prodierint, 48. Scythiani patria, instituta, et volumina, 2. Ejus divitiæ et liberales artes, ex Beausobre, 11. Ipsius uxor et religio, 12, 13. Ejus mors qualis, 15. Ipsius deliria et fabulosa opinio de mundi exitio, 91.

Secundini Manichæorum auditoris qualis patria, 123. Hujus objurgationes et verba in Augustinum, 124, 448. Ejus artes ne propria causa caderet, 150.

Sedis apost. auctoritas multis comprobatur, 247. Hoc ipsum ex S. Leonis agendi ratione, 262.

Sedium episcopialium honor, et prærogativæ undenam divinitatæ, 219.

Senatusconsultum quale, 126. Ex S. C. Marcianus imperator instituitur, 478 *et seq.* Item Leo imper. renuntiator, 530.

Sententia libellaria PP. concilii Hispaniarum quid significet, 225.

Septimii Altinensis episcopi epistola deperdita, 299. Severini Binii opinio de Celenensi synodo, 274.

Severitatis pœnæ Ecclesiæ adjumenta sunt, 257. Beausobriana commenta refelluntur, *ibid.*

Severus hæreticus honorifice ab Annetasio imp. susceptus, 189. In Antiochenam sedem intrusus, 190. Alexandrinis hæreticis sincere non communicabat, 191. Ejus crimina et superstitiones, *ibid.* Ab Hormisda papa tamquam Manichæus excommunicatus, 192. Reliqua ejus facinora, *vid. ibid.*

Sidera et cælorum signa ad hominum utilitatem condita, 24.

Spiritus sancti processio ex Patre, et Filio quemadmodum ex Leonis dictis probata, 267.

Stephani Baluzii conjecturæ de Lurrubii epistola, 250. Se opponit card. Aguirre opinioni, 254. Ipsius conjecturæ non probantur, 254. Landatur ejus studium in nova Conciliorum collectione, 282. Ejus labor in Quesnellianis fallacis evertendis in causa Domini Antiocheni, 504, *per tot dissertat.*

Supremi judicis necessitas in Ecclesia, 318. Symmachus et Laurentius a Theodorico rege Ravennam acciti, 174. Hujus in Laurentium indulgentia, et concilium Romæ coactum, 175. Ipsius probitate tranquillitas Urbi et pax Ecclesiæ reddita, 176. Manichæorum simulacra et codices disperdit, *ibid.* Publicum pietatis testimonium ipsius, 178. Injuria tamquam Manichæus accusatus, 179. Apologetica epistola calumnias diluit, 180. Tamquam excommunicatum imp. reprehendit, 181.

Symphosii et Dicitinii episcoporum causa, 228. Eorumdem lapsus, 229. Symphosius Cæsaraugustano primo concilio subscripsit, 231. Pœnitentiam agit sub conditionibus a Syricio definitis, 232. Recedit a fide data Ambrosio Mediolanensi, 233. Quare *sanctæ memoriæ* dicatur, 237. Hujus professio non integre recitata in subsequenti concilio, 238.

Synodorum auctoritas a Beausobre in contemptum adducta, 1. Pseudosynodus Antiochena, 185. De synodo Asturicensi, 252. De synodia Asturicensi, Cellenensi, et Bracarensi in Gallicæ regnis habitis, 273. Bracarensis et Tarraconensis synodorum acta, 267. Novissima synodus Bracarensis Ecclesiæ, 275. Ad quem annum hæc synodus sit revocanda, 280. Synodus Chalced. quando congregata, 169. Synodus congregatur apud Chalcedonam, 455. De tempore et numero PP. Chalced. synodi, 461 *et seqq. Vid. tot. lib. ii. Hist. Eutychn. in quo agit de hac synodo Chalced. Cæsaraugustana synodus, 214, 215. CP. Flaviani synodus in Eutycheis causa, 318. Hujus acta Flavianus cum suis epistolis transmittit ad S. Leonem, 321 *et seqq.* CP. synodus Anatolii, 433 *et seqq.* Alia CP. synodus in causa Anatolii atque lapsorum, 438, 441. CP. synodus sub Agapeto, 193. Synodi generalis Ephesinæ definitio in Messalianis et Euchitis, 313. Synodus Ephesina Eutycheianæ hæreseos causa coacta, 365, 368, 370. Dioscorig studio in latrocinium conversa est, 573. S. Leo scribit ad hanc synodum, 376. Hujus synodi sententia in Flavianum et Eusebium Dorylæi lata, 387. Ab hac tamen sententia fidem appellarunt, 393. Synodi latrocinialis acta abolita a S. Leone, 430. Gallicana synodus, 456. Alia Gallicana synodus, 457 *et seqq.* De synodis Gallicæ et Hispaniarum S. Leonis præcepto habitis, 263. Synodus Gangrensis contra Manichæorum sectam, 197 *et seq.* Istius Canones, 199. Synodorum generalium acta a RR. PP. confirmanda, 552, 512, 520 *et seqq.* Ad synodum vi generalem duplex solemnis legatio, 409. Synodum generalem in Italia S. Leo haberi cupit, 442. Nova generalis synodus in Oriente congregatur, 449. Synodorum indictio ad quem spectet, 391. Mediolanensis synodus, 455. Synodus in Nicæna generalis, 183. Synodorum provincialium decreta ad apost. sedem transmissa, 331. Synodus Rom. in Manichæorum causa, 165. Synodus Rom. habita anno dclxxx, 308. Rom. synodus S. Leonis post latrocinalem Ephesinum, 399, 400. Rom. synodus sub Julio papa in causa Athanasii et Eusebiaurum, 417 *et seqq.* Sardicensis concilii canon iv, 392. De synodi Sardicensis canonibus, 416. Synodus Toletana in Priscillianistarum causa coacta, 225 *et seqq.* De Toletana synodo in qua Symphosius et Dicitinius tamquam penitentes suscepti sunt, 236 *et seq.* Ejusdem synodi acta, 240 *et seq.* Synodus Toletana S. Leonis ævo habita, 263.*

Syricius ad pontificatum assumptus an. Domini cccxxxiv, 140. Ejus vita ex libro Pontificali, 151. Ejusdem decreta in Priscillianistarum causa, 159, 242. Ejus epistola prima ad Himerium Tarraconensem, 234. Aliud hujus de-

quando Hispanis innotuerit, 243. Item decretum genuinum, et quando exaratum, *ibid.*

T

Templorum eversio et sacerdotum occisio, 248. Hujus excidii causa et diuturnitas, 249.

Terebinthi magicas artes, 12. Ejus in Persidem fuga, 16.

Tertulliani testimonium de distinctis episcoporum et presbyterorum ministeriis, 62. Quendam proponit quæstionem eamque resolvit, 204.

Theodoretus testimonium de numero discipulorum Manetis, 46. Quid sentiendum sit de epistola ab eodem laudata, 219. Damnatur a Dioscuro in iatrocinio Ephesino, 292. Ipsius erga apostolicam sedem reverentia, 442. Appellat ad A. S., 478. Tamquam orthodoxus agnitus in synodo Chalced., 481. *Vid.* Dissert. nostram pro ejus causa conscriptam.

Theodorici Arianus quibus dominabatur, 263.

Theodorus lector fert testimonium de Xenala, 184. Probatum fuit hoc testimonium a PP. II. Nicæni concilii, 185.

Thomas Mamachus theologus Casanata laudatur in præfatione.

Theodosius imper. Eutycheis causam a S. Leone petit judicari, 328. Hujus agendi ratio ex Liberato diacono, 369. Nota temporis ipsius epistolæ corrupta est, 369. Dioscuro Alexandrino mandat synodum præsesse, 371 *et seqq.* Divinis institutis insistens, A. S. adhibet auctoritatem pro congreganda generali synodo, 376. Quare concilium haberi voluerit, 377. Quemadmodum a schismatis nota posse purgari, 381. Iterum pro indicenda Ephesina synodo S. Leonis adhibet auctoritatem, 390. Ab Eutyche et Dioscuro decipitur, 433. Ejus animus mutatur, et in Chrysaephium malorum auctorem, furorem effudit, 436. Eudociam conjugem objurgat, 438. Hujus pœnitentiæ argumenta, *ibid.* Moritur, 439.

Theodulphi testimonium, 267.

Theophanes Petri Fullonis gesta describit, 185.

Theophilus CP. interrogatur de his quæ ab Eutyche et audierat, 320. Idem et Mammæ ad Eutychem missi, 324.

Theophilus Alexandrinus vindicatus a notis criticis Quesnelly, 459.

Thomas evangelium apocryphum, 114.

Tillemontii iudicium et conjecturæ de clade a Romanis in Persas patrata, 55. Ipsius opinio de Brittone Trevirorum episcopo, 219. Altera ipsius sententia de Toletani concilii causa, 228. Quid senserit de Syricii papæ decreto, 244.

Timotheus Elurus Alexandrinæ sedis invasor, 535. Quemadmodum a S. Leone damnatus, 542. Timotheus Sopolhaciolus episcopus catholicus Alexandrinus, 542.

Timotheus diaconus et Daniel presbyter ad Alexandrinis missi ad apostolicam sedem tamquam legati, 541.

Toletana prima synodus quare coacta, 226, 227. Syricii papæ epistolæ in ea synodo recitatae, *ibid.* Altera ejusdem habenda synodi causa, 228. Tempore Anastasii papæ habita fuit, 229. Altera Toletana synodus, in qua Ambrosii epistolæ fuerunt recitatae, 233. Hujus acta mutilata et imperfecta, 236. Hujus concilii tempus et episcoporum nomina, *ibid.* Canones xx in eadem conscripti, 337. Quemadmodum pœnitentes in in Tolet. synodo recepti fuerint, 240. Quæstiones in ea synodo excitatae, 241. R. P. sententiam expectandam esse illi PP. decreverunt, *ibid.* Coacta fuit ævo Leonis, 263. Toletanorum PP. diversa agendi ratio cum Simplicio Mediol. episc., 422.

Trevirorum sedis antiquus honos ex Valent. synod. conjicitur, 219.

Tribuni imperatoris Maximi Priscillianistas ad necem inquirunt, 224.

Tryphonis sententia a Chalced. PP. reprobat, 470.

Turbo legatione fungitur pro Manete, 50. Negat ad Manetem regredi, 52. Tamquam pœnitens se sistit eorum Archelao facta eidem confessione, 85. Nullam in se continet falsitatem, 91. Vindicatur a notis criticis Beausobrianis, *ibid. et seqq.*

Turribii Asturicensis epistola de apocryphis scripturis ad S. Leonem, 115. Dictinii successor, 236. Ejus studium in disperdendis Priscillianistarum libris, 250. Scribit ad S. Leonem, et ejus scripta perierunt, *ibid.* Quondam Asturgiam reversus, 251. Aliorum episcoporum studium excitat, 252. Nonnulla argumenta suppositio nis proferuntur pro ejus scriptis, 253. Quid sentiendum de hujus epistola ad Idatium et Ceponium scripta, 254. Hujus epistolæ scriptor saltem de oscitantia arguendus, *ibid.* Universalis traditio hanc epist. S. Leoni adjudicat, *ibid.* Ejus consultationes, 274.

U

Unitas ecclesiastici corporis quemadmodum ex divina institutione servanda, 485.

Urbium direptiones et excidia, 248. Urbs regia differt multum ab apostolica ecclesia, 513.

Ursacii atque Valentis libellus pœnitentialis, 422.

Userii opinio de Prospero Aquitano, 287.

V

Valentinianus Manichæos pœnis plectendos decrevit, 164. Hujus novella contra eosdem Manichæos, 274. Ejus epist. ad Theodosium, 399.

Valentinum concilium, 218.

Valeriani et Gallieni persecutio in Christianos, 10. Valerianus imp. Macriani dolo a Sapore captus, 95.

Vandali fœdere juncti Attalo, 249.

Varia munera Christianis demandata ethnicorum imp. decretis, 104.

Vegentini episcopi causa ad examen revocatur, 241.

Velaminis significatio, 201.

Vestium discretio a natura et lege præscripta, 207. Eorundem promiscua permutatio turpissimum vitium, *ibid.* Quando hoc Romæ et apud Gentiles obtinuerit, 205.

Vestium mutatio quando licita, 288.

Veterum catholicorum principum consuetudo novos Romanos præsules litteris salutanti, 181.

Vetusta Romanarum provinciarum institutio, 106.

Viator Manichæus, 137.

Victorinus Mallianensis subdiaconus Manichæorum auditor, 138. In iudicium vocatus ab Augustino, in exsilium pellitur, *ibid.*

Victoris Aquitani canon paschalis, 531. Ejus iudicium in controversia de Paschate, 532.

Vigilii verba de esu carnum Lutheranos, Calvinistas, Centuriatores, aliosque sectarios perstringunt, 276. Argumenta contra hanc episc. adducta refelluntur, 278.

Vox consensus pro concilio usurpata, 166.

Vulgi agendi ratio et præposterum iudicium, 289.

X

Xenala tamquam Manichæus habitus, 162. Nondum natus ante concilium generale Ephesinum, 163. Tanquam paganus accusatur, 184. Tamquam Manichæus a Justino Seniore in exsilium pulsus, 185. Idem ab Anastasio CP. vocatur, 186, 189. An ejus scripta sint genuina, 187, 188.

Z

Zacagnii studium, 92. Idem laudatur, et quare, 93. Ejusdem iudicium de Archelai disputatione, 101. Ejus lapsus ex codd. ortus, 102. Vindicatur a Beausobrianis censuris, *cap. vi et vii et seqq.*

Zoaræ improbitas et superstitiosa religio, 193.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

Præfatio in librum Sacramentorum Romanæ Ecclesie. 9

LIBER SACRAMENTORUM ROMANÆ ECCLESIE omnium vetustissimus, S. Leoni papæ in vulgatis tributus. 21
ALLOCUTIO archidiaconi ad episcopum pro reconciliatione pœnitentium, in eamque monitum. 157

Admonitio in libros de vocatione omnium gentium. Ibid.
DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM LIERI DUO, Leoni Magno a Quesnello perperam attributi, qui ignoto cuidam Prospero adjudicandi videntur. 159
PRÆTERITORUM SEDIS APOSTOLICÆ EPISCOPORUM AUCTORITATES DE GRATIA DEI, quas a S. Leone

Romanæ Ecclesiæ tunc diacono collectas Quesnellus credidit. *Ibid.*

INCERTI AUCTORIS EPISTOLA ad sacram virginem Demetriadem, seu de humilitate tractatus, quem Leoni Magno Quesnellus attribuit. 161

Admonitio in Breviarum adversus Arianos. 179
BREVIARIUM adversus Arianos, in quibusdam mss. Leoni papæ inscriptum, in aliis vero, ejus operibus intextum, cujus auctor incertus, at eidem pontifici suppar. 181.

Vita et Opuscula S. Hilarii Arelatensis episcopi, in hac editione auctiora quam in Quesnelliana, et ad præstantes mss. codices emendata. 183

PASCHASII QUESNELLI DISSERTATIONES in S. Leonis Magni Opera cum annotationibus, et observationibus in easdem. 183

Admonitio in primam Quesnelli dissertationem. *Ibid.*
DISSERTATIO PRIMA. — De vita et rebus gestis S. Leonis Magni in qua servato annorum ordine cum præclare ab eo gesta, tum scripta ejus singula recensentur. *Ibid.*

Appendix, in qua documentum affertur, quo S. Leonem Magnum a Benedicto XIV Doctoris titulo et cultu honorandum statuitur. 335

DISSERT. II. — De auctore Librorum de Vocatione omnium gentium, qui prospero Aquitano vulgo tribuuntur: in qua et adjudicantur Prospero, et Leoni Magno vindicantur. 339

Editorum Observationes in Dissertationem secundam Quesnelli. 371

DISSERT. III. — S. Leoni Magno asseruntur capitula, seu præteritorum Sedis Apostolicæ episcoporum auctoritates de gratia Dei, et libero voluntatis arbitrio, quæ Cælestino papæ vulgo tribuuntur: et celebris exceptio de profundioribus difficilioribusque incurrentium questionum partibus ad examen revocatur. 387

PARS PRIMA. *Ibid.*
PARS ALTERA. 399

Editorum Observationes in Dissertationem tertiam Quesnelli. 409

DISSERT. IV. — De auctore libelli seu epistolæ ad Demetriadem virginem, Prospero hactenus ascriptæ: in qua nec Properi esse, nec aliter quam S. Leonis papæ I ex conjecturis asseritur. 413

Editorum Observationes in hanc Dissertationem. 423
DISSERT. V. — Apologia pro S. Hilario Arelatensi, et antiquis S. Ecclesiæ Arelatensis juribus, in tres partes distributa. 429

Præfatio. *Ibid.*
Dissertationis pars prima, de causa Celidonii. 432

CAPUT PRIMUM. — Totius controversiæ origo et status. *Ibid.*

CAP. II. — In qua provincia Celidonius episcopatum obtinuerit? An in Maxima Sequanorum? Ubi Vitæ S. Romani abbatis locus expenditur. 437

CAP. III. — Celidonium nec Vesontionensem, nec cujusvis metropoleos episcopum fuisse, aliis argumentis probatur. 440

CAP. IV. — S. Hilarium Arelatensem legitimum judicem fuisse Celidonii, eo quod Arelatensi episcopo potestas metropolitana in provinciam Viennensem competeret. Hujus potestatis vestigia ab ætate S. Trophimi usque ad Taurinensem synodum. 443

CAP. V. — Quid pro primatu seu metropolitana potestate contulerit Arelatensi episcopo synodus Taurinensis. 446

CAP. VI. — Zosimi papæ decreta, quibus metropolitana potestas asseritur Arelatensi episcopo, expenduntur, et a falsi suspicionibus vindicantur. 449

CAP. VII. — Honorium Augustum, Bonifacium, Cælestinum, et Leonem ipsum, pontifices Romanos, nec non et Valentinianum III Augustum habuisse Hilarium pro metropolitano. 454

CAP. VIII. — Ex his quæ post Hilarii reditum in Gallias usque ad ejus obitum, et in Ravennii ordinatione sunt gesta, metropolitica Arelatensis Ecclesiæ dignitatem confirmari. 457

CAP. IX. — Idem evincitur ex ordinatione episcopi Vensis, et quæ eam secuta est, provinciæ divisione, Leonisque epistola in eam rem missa. 460

CAP. X. — Solvitur abjectio petita ex notitia provinciarum et civitatum Galliarum adversus antiquitatem metropolitice dignitatis in Ecclesia Arelatensi: illiusque notitiæ ætas nunc primum figitur. 464

CAP. XI. — Objectiones aliæ diluuntur, quibus metropolitica dignitas Viennensi episcopo asseri videtur. 466

CAP. XII. — De statu Viennensis Ecclesiæ temporibus Marceli Aurelii imperatoris, cum martyres Lugdunenses agonem compleverunt. 469

CAP. XIII. — Probabile esse unicum in Gallias fuisse episcopum, quo tempore Lugdunensi Ecclesiæ præpositus est Irenæus. 475

CAP. XIV. — Quid de Celidonii appellatione ad Sedem Apostolicam sentiendum sit; et utrum eidem contradicens Hilarius Arelatensis ordinem a majoribus suis custoditum turbaverit? ubi primum de causa Marciani Arelatensis episcopi. 480

CAP. XV. — Ex ejusdem ævi disciplina illustratur Marciani Arelatensis causa in synodo absoluta. 485

CAP. XVI. — Excutiuntur aliæ episcoporum causæ, quæ ante Hilarium exortæ sunt in Galliis post Nicænum et Sardicense concilia. 488

Dissertationis pars secunda, de Projecti episcopi negotio. 493

CAPUT PRIMUM. — Status questionis aperitur, et cujus provinciæ episcopus fuerit Projectus, inquiritur. *Ibid.*

CAP. II. — Arelatensem episcopum, solidæ olim Narbonensis provinciæ metropolitam, merito jure præcipuas ejus partes sibi post divisionem vindicasse: ubi et divisio hæc examinatur, et de subscriptionibus primæ synodi Arelatensis inquiritur. 496

CAP. III. — Utramque Narbonensem Arelatensi episcopo olim fuisse subjectam, ex epistolis Zosimi papæ comprobatur. 501

CAP. IV. — Bonifacii decretum expenditur, cum Zosimi epistolis confertur, et istæ a subreptione vindicantur. 504

CAP. V. — Utrum Bonifacii constitutio effectum sortita sit in Galliis? et quid post ipsum circa istud negotium contigerit in utraque Narbonensi? 507

CAP. VI. — De jure Arelatensis episcopi in provinciam Alpium Maritimarum. 511

CAP. VII. — De Alpium Grajarum provincia. Quid in eam juris habuerit Arelatensis episcopus? 514

Dissertationis pro S. Hilario pars tertia. 516
CAPUT PRIMUM. — An, et quo sensu Hilarius Arelatensis ordinationes sibi omnium per Gallias Ecclesiarum vindicavit, aut vindicare potuerit? 517

CAP. II. — Utrum in hac agendi ratione, quam pontifex redarguit in Hilario, aliquid superbiæ, præsumptionis, et arrogantiae emicuerit? 520

CAP. III. — Quid ad illud epistolæ, quod Hilarius rationale quod in sanctorum concilio sacerdotum posset responderi, non habuit? quid de testibus a Celidonio productis? 523

CAP. IV. — Cætera accusationum momenta discutuntur, ac præsertim ea quibus Hilarius tamquam immitis et inhumanus arguitur. 525

CAP. V. — Hilarii pietas erga pauperes expenditur, nonnullaque de eodem clarissimorum virorum testimonia referuntur. 527

CAP. VI. — An fuligo Semipelagiana adversus Hilarium hac infectum commoverit S. Leonem? An in ea ad mortem usque ille perseveraverit? Veterum testimonia pro Hilario referuntur. 529

Editorum Observationes in hanc Quesnelli Dissertationem. 533

Præfatio. *Ibid.*
Observationes in primam Partem. De causa Celidonii: ubi de jure appellationum episcopatum ad Apostolicam Sedem fusius disseritur. 534

CAPUT PRIMUM. — Documenta quæ in hac causa suppetunt, eorumque auctoritas statitur. *Ibid.*

CAP. II. — Celidonius Vesontionis episcopus constituitur. 538

CAP. III. — Depositio Celidonii per Hilarium, et ejusdem restitutio per Leonem expenduntur. 542

CAP. IV. — De Leonis jure in causa Celidonii iudicata in Galliis ab Hilario Arelatensi, seu de jure appellationum ad Apostolicam Sedem. Præmittuntur nonnulla principia, ex quibus tota res dirimenda est. Quesnellianæ disputationis omissiones. Hilarii Apologia quam male a Quesnello contexta. In questione facti, quam tantum agendam proposuerat, involvit questionem juris, Hilariumque apostolicum jus in appellationibus episcoporum non agnoscentem, ac juste renitentem audacissime exhibet. 544

CAP. V. — Consuetudinis titulus circa episcoporum appellationes ad Romanam Sedem a Leone assertus vindicatur; et Quesnelli conatus, ut eum illi eripiat, eliduntur. 548

CAP. VI. — De appellationibus ad Romanam Sedem ex jure ecclesiastico. Expenditur canon quartus Antiochenus, qui omnem appellationem videtur excludere. Sardicensis canones explicati. Quesnelli commenta circa istos disiecta. Quam recepti fuerint etiam in Galliis. Quid de Africanis? De pontificiis constitutionibus circa appellationes. Observatio in canonem primæ synodi Constantinopolitanæ. 557

CAP. VII. — De appellationibus ad Romanam Sedem ex

divino jure : et quatenus appellatum jus in primatu radicem habeat. 576

CAP. VIII. — Duo Leoni objecta in Celdonii negotio refelluntur. 584

Observationes in secundam partem, De causa Projecti: ubi de ecclesiasticis Galliarum provinciis ac metropolitibus. 585.

CAPUT PRIMUM. — Duo accusationum capita adversus S. Hilarium Arelatensem in Projecti causa a Quesnello perperam constituta ostenduntur. *Ibid.*

CAP. II. — Ordinatio in aliena provincia ab Hilario peccata demonstratur. Narbonensis prima Narbonensi metropolitæ semper subjecta, abjudicatur a metropolitano Arelatensi. Zosimo subreptum fuit a Patroclo circa missionem S. Trophimi. 587

CAP. III. — De dispositione civili provinciarum Galliæ præsertim circa Narbonensem solidam. Quinque provinciæ non ex sola Narbonensi excisæ, sed Aquitaniam, et Novem populanam comprehendebant. Alia divisio provinciarum sex sub Theodosio I. Divisio septem provinciarum quarto sæculo facta ostenditur. Omnium Galliarum divisio in duas dioceses, quæ duobus Vicariis præfecti prætorio Galliarum suberant. De notitia provinciarum ex ms. Veronensi edita, quæ libello provinciarum, et notitia dignitatum utriusque imperii vetustior ostenditur. Catalogus episcoporum concilii Arelatensis vindicatur : aliaque anterior Narbonensis solidæ divisio conjicitur. 592

CAP. IV. — De Arelatis et Viennæ prærogativis in dispositione civili. Utriusque metropolis initia statuuntur. Notitia Galliarum civilem, non ecclesiasticam dispositionem exhibet. Ejus antiquitas a Quesnelli censuris vindicatur. 602

CAP. V. — De antiqua institutione et dispositione provinciarum ac metropoleon ecclesiasticarum in Galliis, ac præsertim in provinciis dissectis et Narbonensi solida. Sera earumdem initia, nec ad civilem formam omnino exacta demonstratur. 607

CAP. VI. — De jure metropolitico in Ecclesiis provinciarum Narbonensis secundæ, Alpium maritimarum, et Alpium Gratarum. 613

Observationes in tertiam partem.

CAPUT PRIMUM. — Duæ Leouis adversus S. Hilarium censure a Quesnello perperam dilutæ. Equior ejusdem S. Hilarii defensio proponitur. *Ibid.*

CAP. II. — Leonis decreto nec Hilarium, nec episcopos Gallicanos restitisse, adversus Quesnellum probatur. 620

CAP. III. — Vindicantur Leonis verba, quibus Hilarium nihil rationabile protulisse tradidit. De testibus a Celdonio productis. Judicium S. Leonis vindicatur. Quid sentiendum de aliquot accusationibus adversus Hilarium Leonis epistolæ insertis. 624

DISSERT. VI. — De jejunio sabbati in Ecclesia Romana observato, tempore S. Leonis PP. I ad Dioscorum Alexandrinum episcopum, cap. 1 : *Continuato sabbati jejunio, et ad clausulam hanc sermonum de jejunio mensium septimi et decimi, atque Pentecostes : Quarta igitur et sexta feria jejunemus ; sabbato autem apud B. Petrum Apostolum pariter vigilemus* : quæ verba a sermone IV de Quadragesima, cui male hæc inserta leguntur, rejicienda esse ; et unde nata interpolatio demonstratur. 627

DISSERT. VII. — De causa Eutychis archimandritæ Constantinopolitani a Flaviano episcopo CP. in synodo damnati ; ad epistolas S. Leonis papæ XI. 645

Appendix ad hanc Dissertationem. De appellatorio Eutychis libello, quem ex Cassinensi codice edidit Christianus Lupus : an revera sit appellationis libellus. 661

Editorum Observationes in hanc Quesnelli Dissertationem de causa Eutychis. 663

DISSERT. VIII. — De causa Flaviani episcopi Constantinopolitani in Pseudosynodo Ephesiua damnati atque depositi. 669

Editorum Observationes in hanc Quesnelli Dissertationem de causa S. Flaviani. 685

DISSERT. IX. — De causa Domni Antiocheni episcopi, ejusque damnatione ; deque Maximi successoris ejus ordinatione : ubi epistolæ S. Leonis, conciliique Chalcedonensis acta illustrantur, et actio de Domino his actis inserta, commentita esse demonstratur. 701

Editorum Observationes in hanc Dissertationem. 725

DISSERT. X. — De causa Theodoriti episcopi Cyri, Pseudoephesinæ synodi sententia depositi, a S. Leone papa restituti, in Chalcedonensi synodo purgati. 739

Editorum Observationes in hanc Dissertationem. 753

DISSERT. XI. — De suppositione epistolæ ad Germaniarum et Galliarum episcopos de privilegio chorepiscorum, sive presbyterorum, Leonis papæ I nomine confectæ, quæ est in prioribus editionibus LXXXVIII. 757

DE MANICHÆORUM HÆRESI ET HISTORIA
LIBRI DUO.

LIBER PRIMUS. 783

CAPUT PRIMUM. — De præcipuis Manichæorum sectæ auctoribus. 784

CAP. II. — Quo tempore potissimum Manes sua dogmata in Orbem spargere cœperit. S. Leonis Magni testimonium illustratur, et de nimia oscitantia Paschasius Quesnellus convincitur. 788

CAP. III. — Isaaci Beausobre falsa argumenta, præcedentibus duobus Capitibus repugnantia, refelluntur. 793

CAP. IV. — De Manete, et præcipuis ejus Dogmatibus. Nova adhuc Beausobriana commenta deteguntur et evertuntur. 812

CAP. V. — Manetis Pseudo-Apostolorum numerus ex SS. Patribus definitus. Natalis Alexandri opinio refertur, atque rejicitur. 822

CAP. VI. — De nece filii Regis Persarum per Manetem patrata. Beausobriana commenta, et conjecturæ prorsus rejiciuntur. In carcerem trusus Manes, pecunia corruptis custodibus, et fuga arrepta, e Perside Mesopotamiam versus proficiscitur. 824

CAP. VII. — Quemadmodum, quibusve artibus Catholicam Religionem in Mesopotamia Manes subvertere nisus est. S. Archelai Cascharæ episcopi studium ad hosce conatus eludendos. Beausobriana de hocce argumento conjecturæ adnotantur. 832

CAP. VIII. — Manes Caschara digressus, latebras quærens in Diodoridem ejusdem Urbis Vicum, seu Paræciam se recipit. Ubi invento Diodoro Presbytero novas de fidei Dogmatibus concertationes aggreditur. Admonitus Archelaus, primo Diodoro dedit epistolas, de quibus verba faciens Beausobre, magis Ecclesiasticam disciplinam evertere conatur. Adveniente deinde Archelao, Manes in casum fugam tantare nisus est. 842

CAP. IX. — Archelai apud Diodoridem cum Maneto disputatio a notis criticis, et Beausobriani calumniis vindicatur. Mala a catholici scriptoris fides in recensendis Archelai testimoniis explicatur. Demum merito tamquam Catholicum, et sanctum Archelaum in Ecclesia haberi, cum ex scriptis, quæ circumferuntur, tum ex ejus, in veram Christi religionem studio demonstratur. 850

CAP. X. — Manes e Diodoride aufugiens a Persicis Ministris comprehenditur, et pelle exutus, improbitatum pœnas luit. Perperam Beausobre hujus necis auctorem facit Archelaum ; ejus argumenta rejiciuntur. Manichæi tandem solemnem ac religioso ritu Manetis Natalem agunt. 861

CAP. XI. — Fabulosa Manichæorum philosophiæ ac theologiæ figmenta a Turbone Manetis discipulo ad Catholicam fidem converso, execrata, quæ ab Archelao deinde Cascharæ episcopo Marcelli persuasione, una cum Manetis disputationibus scripto consignata fuerunt. 871

CAP. XII. — De emortuali Manetis anno. Variæ de eo opiniones, pro quibus conciliandis nonnulla momenta afferuntur. Beausobrianus scopus in quæstione de qua agimus, explicatur. 876

CAP. XIII. — An Archelai acta cum subjectis disputationibus contra Manetem habitis, prout circumferuntur vera, et genuina sint. Beausobre opinio ad examen perducitur, illiusque argumenta tamquam infirma refelluntur. 882

LIBER II. — DE MANICHÆICÆ HÆRESOS INCAEMENTIS. 889

CAPUT PRIMUM. — Scriptoris disserentis scopus explicatur. *Ibid.*

CAP. II. — Quibus in locis, quibusve subsidiis Manete occiso, ejus hæresis huc illucque propagata fuerit et aucta. Beausobrianus et Cavei lapsus annotantur. Hujus nimia in Augustinum licentia castigatur. Quemadmodum tandem Armeniam, Mesopotamiam, aliasque Asiæ regiones nefaria hæc secta labefactaverit, inquiritur. 891

CAP. III. — De Manichæorum libris, atque scriptoribus quarto, et quinto Ecclesiæ sæculo fere per universum Orbem dispersis. 896

CAP. IV. — S. Leonis Magni, Gelasii, Symmachi, atque Hormisdæ Romanorum Pontificum agendi ratio in disperdendis, ignibusque concremandis Manichæorum libris, a notis criticis Beausobrianis vindicatur. Veterum quoque Ethnicorum exemplis ostenditur, gravissimum nefas semper judicatum fuisse, eorum librorum lectionem populo permittere, ex qua in rebus ad religionem pertinentibus, etiam leviter a majorum institutis posset resiliere. 909

CAP. V. — Imperialium legum in Manichæos Africae rigor ad examen revocatur. Quo videlicet Perterrefactus Felix, et S. Augustini auctoritate, et disputationibus victus, tandem Hippone suis hæreses errores ejuravit. Variæ denique in hac causa quæstiones occurrentes expediuntur. 913

CAP. VI. — De Ecclesiæ Carthaginensis judicio in Manichæorum causis adhibito. Catholicorum episcoporum octo-

dium, et Ecclesiasticæ disciplinæ ratio in illadem pœnitentiam agentibus recipiendis. 918

CAP. VII.—A probis et maledictis Beausobriano S. Leonis Magni in Manichæos agendi ratio vindicatur. S. Pontificem non tantum in concionibus declamasse, sed eorum errores patefecisse explicatur. S. Augustini pariter scripta, contra Manichæos exarata, nec fabulas, nec sophismata continere, contra eundem Beausobre ostenditur. 925

CAP. VIII.—A quo Christi anno repetendus sit Manichæorum in Urbem adventus. Falsum ea de re Paschasii Quesnelli iudicium. 933

CAP. IX.—Romana sancti Leonis Magni in Manichæos Inquisitio. De cuius iudicii forma quinque potissimum, lum ex eisdem S. P. scriptis, tum ex Rom. Imperatorum legibus annotantur, et expenduntur. 936

CAP. X.—Ramanum in Manichæorum causa concilium. Antonii Pagii et Paschasii Quesnelli erroneum de ea questione iudicium. A quorum criticis annotationibus cardinalis Baronii sententia tandem vindicatur. 947

CAP. XI.—Post magni Leonis obitum Manichæi iterum Urbem inhabitant. Gelasii papæ studium in iis detegendis. Guillielmi Cavei circa communionem sub utraque specie erroneum iudicium. Idem S. Gelasius tandem nefarios hos homines ex Urbe eliminat, et eorum codices disperdit, anathematis addita sententia. 954

CAP. XII.—S. Gelasio vita functo, Manichæi tertio Urbem inhabitant, quos tandem Symmachus papa, prædecessorum suorum exemplis insistens in exilium pellit, horum simulacris, et codicibus ante Constantinianæ Basilicæ fores incensat. De quorum simulacrorum usu dum agimus, explicamus, quemadmodum Symmachus varie ab imperatore Anastasio exagitatur, perperam de Manichæica labe fuerit postulatus. 957

CAP. XIII.—De Symmachi papæ apologetica epistola adversus famosos imperatoris Anastasii libellos. Idem imperator multorum hæreticorum Vindex, et Fautor, etiam Xenaiam, Manichæorum principem, in suam clientelam recepit. Ex quibus tandem occasionem arripimus, ut eisdem Xenaiæ mores, institutum et scripta paucis expendamus. 961

CAP. XIV.—Manichæos Urbem Romam adhuc inhabitantes, Hormisdas papa *pagarum examinatione discussos* exulatam abire cogit. Beausobre nugæ, cavillationesque refelluntur. Constantinopolitana Mœnns patriarchæ synodus, Severum, Anthimum, alicisque Acephalorum principes veluti Manichæici dogmatis propugnatores damnat. Tandem nonnulla annotantur de Manichæis ex Petri Siculi et Photii historiarum libris. 970

Appendix ad Manichæorum historiam. Theologica dissertatio de canonibus XIII et XVII concilii Gangrensis. 981

DE PRISCILLIANISTARUM HÆRESI ET HISTORIA LIBER. 991

CAPUT PRIMUM.—Quisnam fuerit Priscillianus. *Ibid.*
CAP. II.—Quo tempore, et unde potissimum Priscillianæ hæresi cœperit grassari. 993

CAP. III.—Instantius atque Salvianus Hispaniarum episcopi Priscillianæ morem gerentes, eum Abulæ episcopum consecrarunt. Eodem fere tempore in Cæsaraugustana synodo primum damnatas, tum Gratiani edicto ab Hispania expulsus, Romam ad Damasum proficiscitur. 996

CAP. IV.—Gratianus imperator a Macedonio circumventus Instantium et Priscillianum suis Sedibus restitui jubet. De Brittone Trevirorum episcopo, illiusque Sedis honore, et prærogativa. Blondelli, et Tillemontii falsæ conjecturæ contra Apost. Sedis jura evertuntur. 999

CAP. V.—De Maximo Tyranno, et ejusdem in Priscillianistas iudicio, agendive ratione. 1002

CAP. VI.—Maximus Tyrannus ad Romanum pontificem Catholicæ fidei confessionem scripto exaratam dedit. Novas clades imperator contra Priscillianistas per Hispanias excitavit. 1006

CAP. VII.—De Toletanis synodis Priscillianistarum causa coactis. 1007

CAP. VIII.—Ad refellendas quorundam, et Paschasii Quesnelli potissimum falsas opiniones, Symphosii, et Dictionii episcoporum causa, exactius ex Ecclesiasticis monumentis ad examen revocatur. 1012

CAP. IX.—De Toletana synodo, in qua Symphosius, et Dictionius tamquam pœnitentes suscepti sunt, et de Gallæcia schismate horum causa exorto. 1018

CAP. X.—De cæteris episcopis, et clericis Priscillianæ labe pollutis in Toletana prima synodo condemnatis, vel absolutis. 1022

CAP. XI.—De gravi schismate in Hispaniis orto post Toletanam synodum. 1026

CAP. XII.—Alanis, Vandalis, Suevisque Galliam et

Hispanias latius populantibus, catholicæ religionis replete ad existium redduntur. 1029

CAP. XIII.—De Turribio Asturicensi episcopo, ipsius ad A. S. consulationibus rebusque ab eo gestis ad Priscillianam hæresim penitus extinguendam, et ecclesiasticam disciplinam reparandam. 1032

CAP. XIV.—De epistola XV S. Leonis Magni ad Turribium Asturicensem scripta Priscillianæ hæresios occasione. Novum ejusdem fragmentum de canonicis scripturis, ex Vat. Palat. Biblioth. Cod. erutum. 1036

CAP. XV.—De conciliis in Galliciæ et Hispaniæ regionibus, S. Leonis Magni præcepto habitis. Falsum Paschasii Quesnelli iudicium de antiquo Cod. canonum Rom. Ecclesiæ. 1044

CAP. XVI.—An fidei illa professio Toletanis PP. adjudicata, Augustini stylum, et ætatem redoleat. Adhuc canonum codicem a Quesnello editum falsum Romanæ Ecclesiæ esse adjudicatum ostenditur. 1049

CAP. XVII.—De Asturicensi, Celensi, et Bracarensis synodis, in Galliciæ regionibus apost. sedis decreto habitis, vel ejus suffragio probatis. 1054

CAP. XVIII.—Novissima Bracarensis Ecclesiæ acta ad aliquasupertites Priscilliani erroris reliquias abolendas. 1056

CAP. XIX.—Duos Leonis tempore existisse Turribios, perperam Paschasius Quesnellus comminiscitur. Ad quem potissimum Christi annum Bracarense concilium, de quo egimus, sit revocandum. 1062

DE PELAGIANA HÆRESI LIBER. 1065

CAPUT PRIMUM.—De Pelagiana hæresi Magni Leonis ævo in dies gliscente. De Juliano Eclani episcopo, ejusque agendi ratione, ut Pelagianam hæresim latius in vulgus spargeret. *Ibid.*

CAP. II.—Sancti Leonis Magni studium in Juliano et Pelagianis evertendis Campaniam populantibus. 1067

CAP. III.—De tempore, quo S. Prosper suos libellos in Pelagianos conscripsit. 1071

CAP. IV.—Præcedentium scriptorum argumenta eripiuntur. 1075

CAP. V.—De S. Leonis Magni scriptis contra Pelagianos exaratis. 1076

CAP. VI.—De S. Leonis Magni epistolis ad Januarium Aquileiensem Episcopum scriptis contra Pelagianæ hæresios fautores. Buesnelli agendi ratio in his epist. adornandis. 1079

CAP. VII.—De aliis atque aliis Scriptorum opinionibus circa precedentes sancti Leonis M. Epistolas Nostra autem statuitur. 1086

CAP. VIII.—Divi Leonis epist. XIV, ad Januarium Aquileiensem, ad examen revocatur, et Quesnelli nugæ rejiciuntur. 1090

DE EUTYCHIANA HÆRESI ET HISTORIA LIBRI DUO.

LIBER PRIMUS. 109

CAPUT PRIMUM.—Eutyches male sentiens de Christi Domini Incarnatione, ab Eusebio Dorylæi episcopo, in Constantinopolitana synodo recusatur. Iterum et tertio a PP. in jus vocatus se sistere recusat. 1098

CAP. II.—Flavianus episcopus absoluta præcedenti Provinciali synodo cum omnium actorum serie litteras dirigit ad sanctum Pontificem Leonem Magnum, gestorum petens confirmationem. Id injuria negat Paschasius Quesnellus, cujus argumenta proponuntur simulque evertuntur. 1101

CAP. III.—Idem Paschasius Quesnellus novis excogitatis doctrinis prorsus Ecclesiastici regiminis formam pervertit de Flaviani et Eutychem causa disserendo. Cardinalis Baronii ea de re asserta sancti Leonis Magni decretis vindicantur. Eiusdem S. Pontificis epistola XII a Quesnello perperam explicata, auctior prout in ms. Cod. Vatic. reperitur, exponitur. A Cujus epistolæ decretis minime recessisse Sanctum Leonem Magnum suprema Pontificatus jura exercendo, ex aliis ejusdem epistolis explicatur. 1109

CAP. IV.—De Eutychem ad Apostolicam Sedem appellatione. Hanc maxima injuria negavit Quesnellus, cujus multa argumenta cum ex Flaviani, et Leonis epistolis, tum ex secundi Constantinopolitani Concilii Actis eripiuntur, et dissolvuntur. Demum Cl. Petri de Marca opinio ad examen revocatur, et tamquam veritati minus consona annotatur. 1115

CAP. V.—Alia Quesnelli argumenta contra Eutychem appellationem proponuntur, et sol diu discutuntur. Eiusdem Eutychem epistola ad S. Leonem papam scripta, ad examen perducitur, atque tandem Christiani Lupi sententia vindicatur, et propugnatur. 1126

CAP. VI.—De Eutychem epistola, et libellis ad S. Leo-

nem Magnum scriptis. Christiani Lupi de eisdem sententia a Quesnelli notis criticis vindicatur: et postremo hujus agendi scribendive rationem non nisi fallacias et nugas præferre ostenditur. 1136

CAP. VII. — De Ephesina synodo Eutylianæ hæreseos causa coacta. Sane Leonis apud imperatorem agendi ratio pro concilio in Italia cogendo. Cujus S. P. studium a suspicionibus et notis criticis Quesnelli vindicatur. Synodo Ephesina præfuit Dioscorus Alexandrinus episcopus de mandato imperatoris Theodosii, injuria sibi hoc jus arrogantis. Quemadmodum, et quando Apostolicæ Sedes Legati ex Urbe discesserint, de quibus disserens idem Quesnellus in errorem lapsus est. 1144

CAP. VIII. — De aliis atque aliis S. Leonis Magni epistolis Ephesini Concilii occasione scriptis. S. P. studium pro Orientalium scandalis abolendis, Catholicaque Fide firmanda, Christiani Lupi opinio exponitur, et illustratur. Dioscorus vero Alexandrinus imperiali abusus potentia, Catholicis episcopis vim oppressionemque inferens Eutychem absolvit, et Synodum in latrocinium convertendo Apostolicæ Tedis Legatos præsidium quærere, et fugam arripere coegit. 1153

CAP. IX. — De S. Flaviani Constantinopolitani episcopi ad Apostolicam sedem appellatione. Falsa Launoi, Paschasii Quesnelli aliorumque sententia, quod ad novum generale Concilium appellaverit proponitur. Deinde tamquam infirma, et valde fallacia horum argumenta, certis, evidentibusque demonstrationibus evertuntur, et prorsus eripiuntur. 1173

CAP. X. — De tribus Sardicensibus Canonibus potissimum agitur, ad quos respicientes Launoi, Quesnellus, aliique contendunt: S. Flavianum eorum vigore et auctoritate dumtaxat adductum, ad S. Leonem Magnum provocasse ut in numerosiori Synodo ipsius causa ad novum examen perduceretur. Horum argumenta in medium adducuntur: et ex epistolis SS. Julii, et Leonis, et Gelasii RR. PP. tamquam prorsus infirma, vel falsa evertuntur. 1196

CAP. XI. — Abolitis Ephesini latrocinii actis S. Leo epistolas scripsit ad Orientales. S. Flavianus martyrio occubuit, et in hujus locum Anatolius successit. R. P. non consensit in hujus ordinationem, quoadusque solemnem fidei professionem juxta formam a se præscriptam non emisisset. Ad hanc excipiendam quatuor e suo latere totitit Legatos, qui Constantinopolim proficiscerentur. 1211

CAP. XII. — Theodosius Augustus pœnitentiam agens moritur. Pulcheriæ Augustæ studio, et S. C. Marcianus Imp. renuntiat. Is statim Eutychanos pœnas solvere jubet. Scribit ad Leonem de nova habenda generali Synodo. Abundium cæterosque Leonis Legatos honorifice suscipit. Constantinopolitanum celebratur Concilium in causa Anatolii atque lapsorum. Iterum Marcianus et Pulcheria a S. Leone generale Concilium fieri petunt. Theodoret, Ibas et Aquilini episcoporum litteræ ad Abundium R. P. Legatum. 1219

CAP. XIII. — Orientalium res in melius mutatas, Eutychanis exitium parant, catholicis præsidium, et Magni pontificis Leonis mœrorem vertunt in gaudium. Hujus gaudii testimonium exhibuit variis in epistolis ad Marcianum, ad Pulcheriam, ad Anatolium, ad Julianum Coensem scriptis. Istius patria inquiritur. Baronii, Henrici Valesii et cl. Stephani Baluzii opinione annotantur. Omnem denique laborem S. pontifex impendit pro generali synodo habenda. 1223

LIBER II.

CAP. I. — Diu desideratam a Leone Magno generalem Synodum, tandem in Oriente habendam Imperator Marcianus permisit. Cujus dispositioni S. P. gravioribus ductus rationibus cum posset obsistere, tamen præpeditus ne Synodo interesset, quatuor Legatos in Orientem mittit, qui ipsius nomine, vice et loco Synodo præsent. Omnia idcirco agenda disponit, datis hac de causa aliis et aliis epistolis ad Paschasium, ad Marcianum, ad Anatolium, ad Pulcheriam Augustam, et ad Julianum Coensem. 1229

CAP. II. — Quare generalis synodus Epheso indicta

Chalcedonem transfertur: De S. Leonis epistola ad Ravennium. Galliarum episcopi in duabus Synodis conveniunt, eorumque Synodicas epistolas multa sapientia, et eruditione adornatas transmittunt ad Apostolicam Sedem. Tandem de Mediolanensi Eusebii Synodo agitur, hujusque Synodicis ad S. Leonem missis. 1235

CAP. III. — De tempore, numero Patrum, atque sessionum synodi Chalcedonensis. Omnia quæ in votis habuit S. Leo feliciter executioni mandata sunt. Catholica fides stabilita: episcopi lapsi ad pœnitentiam suscepti sunt: Dioscorus, et Eutyches damnati: et demum apostolicæ sedis jura in Ephesina synodo abolita, summa consensione reparata, et stabilita fuerunt. 1241

CAP. IV. — Dissertatio in quartam Chalcedonensis synodi actionem, habita in pontificia conciliorum academia, anno Domini mcccxlvi. 1246

CAP. V. — Theodoretum a Dioscoro in latrocinio Ephesino depositum ad apostolicam sedem appellasse, et a S. Leone judicatum, usque sedis restitutum fuisse ostenditur. Launoi et Paschasii Quesnelli argumenta refelluntur. Cl. Petri de Marca, et Christiani Lupi sententiæ de hac causa exponuntur. Denique cum ex actione octava Chalcedonensi, tum ex sancti Leonis epistola xcmi suprema, et irrefractabilia esse apostolica sedis judicia probatur. 1255

CAP. VI. — Chalcedonensis actio de Domno Antiocheno supposititia non est. Illam ex Græco in Latinum transtulit cum reliquis gestis Rusticus diaconus. Maxima injuria id negavit Quesnellus, cujus argumenta tamquam falsa, et prorsus infirma jam rejecit, atque summa eruditione solvit Clarissimus Stephanus Baluzius. Hujus denique vestigia in hac describenda Exercitatione nobis passim insistere opus fuit. 1263

CAP. VII. — De reliquis Chalcedonensis synodi actionibus, et de postrema præcipue, in qua contra ecclesiasticos canones de Constantinopolitanæ sedis novo honore, et prærogativis contra jura episcopi Alexandrini atque Antiocheni xviii canon conscriptus est. 1286

CAP. VIII. — De iis, quæ post Chalcedonensem synodum in Anatolia favorem gestasunt. PP. synodi generalis, Marciani, et Pulcheriæ Augustorum epistolæ ad S. Leonem pro confirmando, ratioque habendo xviii concilii canone. S. Pontificis agendi ratio in eodem canone irritando atque cassando. Paschasii Quesnelli interpretationes recententur. Launoi tandem in doctissimum cardinalem Belarminum censuram tamquam falsam et injustam rejiciunt. 1291

CAP. IX. — S. Leo magnus multis modis Anatolii ambitum compressit. Theologorum questiones ex S. P. scriptis definitæ. Paschasii Quesnelli effugia describuntur, et decretum de servandis provincialium primatum privilegiis explicatur. Aetii et Andreæ Constantinopolitanorum clericorum causa proponitur. Julianus episcopus Coensis apostolicæ sedis vicarius instituitur: cujus munera et prærogativas Paschasius Quesnellus injuria elevare nisus est. 1299

CAP. V. — Anatolii C. S. ambitus, atque agendi ratio Eutychanis favens novas turbas excitat in Orientem. S. Leo admonitus a Marciano et Leone imperatoribus se jam synodum in fidei rebus confirmasse asseverat. Negat Paschasius Quesnellus, cujus argumenta evertuntur. Tandem S. Pontifex novis epistolis synodi confirmatoriis suam voluntatem omnibus patefecit, atque etiam Anatolii dolosas artes exagitavit. 1305

CAP. XI. — Pro extinguendis Eutychanorum reliquiis S. Leo omnem operam impendit. Maximo Antiocheno suæ Ecclesiæ jura custodire præcipit. Gravis controversia de Cyclo Paschali excitatur. Marcianus imperator moritur, et Leo Tribunus ad imperium assumitur. Eutychanorum seditio in Proterium Alexandrinum, in omnes catholicos, et eorundem conatus pro abolendis Chalcedonensis concilii decretis. 1310

CAP. XII. — Summum tandem studium usque ad vitæ exitum S. Leo adhibuit in firmandis Chalcedonensibus decretis, in reparanda Alexandrinæ Ecclesiæ clade, et in hæreticis Eutychanis extinguendis. 1318

7248

112

FINIS TOMI QUINQUAGESIMI QUINTI.